SIBIU

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 5 (183), serie nouă. Miercuri 6 iulie 1994. Preţ: 400 lei

Laurenţiu Ulici :
AVATARII LUI OVIDIU

Geo Şerban:
DIMENSIUNEA DIASPORA

LITERATURA CA EXIL INTERIOR
Un eseu de Mircea Martin

ADIEU EUGÈNE IONESCO

Dicţionarul scriitorilor români din exil
Geografia exilului literar românesc

Pontica. Despre iertare şi graţiere

Iernile sunt aici aspre, de-ngheaţă viţelul de aur
în vacă şi viţa plesneşte precum coarnele de melc
în aerul de cnut.
Bruma de greacă a localnicilor e stâlcită rău şi barbară,
dar până şi barbarii pot fi îmblânziţi
şi-aduşi pe calea rânduielilor tale imperiale,
valurile însă, nici vorbă!

De Roma mi-e dor...
Căci, aşa cum prea bine ştii, fericit este cel ce poate
să-şi apere cu patimă şi curaj iubirea.
Alţii vor spune, vor gândi poate: **In sua fata ruit.**
Şi cu toate acestea,
ţărmurile bănuite doar, depărtările şi uneori pescăruşii
şi asfinţitul soarelui pe mare...

Aici vinul îngheaţă în vase şi versurile în gâtlej
şi-i cert
că te-am iertat încă din prima clipă, imperator al meu,
călăul meu iertător în toate şi binefăcător,
şi-mi place să cred
că şi tu m-ai graţiat de mult iertându-mă şi că numai
rătăcirile şi naufragiile mulţimii de vase
ce trebuiau să-mi aducă mântuirea
(din gura, din pana ta aurite!)
numai ele ce mă mai ţin în părăginire ca pe o vie uitată
în vidul îngheţat din Hiperboreea.

Te-am iertat, o, te-am iertat Auguste!
Ajută-mă să ies
nevătămat din marea aceasta de tină şi gheaţă!
Permite-mi să-mi deapăn curând un cuib liniştit
la umbra piciorului desculţ al celei ce o iubesc
şi o ştii!
Ave, Părinte Imperial!

Despre verile la Pont, Publius Naso n-a scris nimic.
Poate că vara, pe-un cer înstelat şi abrupt
admira totuşi mersul legănat al femeilor *sarmate*
(care nu ştiau să toarcă şi nici să ţeasă, cum i se părea lui)
purtând cu desăvârşită graţie vase cu apă proaspătă
în vârful capului luminos.
Nu-şi dezlipea, presupun, ochii de la gleznele lor arcuite
venind de la fântână
şi uita pentru o clipă şi de Salmona, şi de Corinna,
şi de mulţimea sarmaţilor şi a geţilor alergând sălbatic,
cu ghioage şi cuţite la brâu, pe cai iuţi şi mici.

Despre verile la Pont, Publius Naso n-a lăsat nimic.

Ioan Flora

Ceilalţi exilaţi

de ŞERBAN LANESCU

Trei premise. Modelul unei societăţi comuniste - având drept principiu negaţia libertăţii - este lagărul, universul concentraţionar în interiorul căruia subzistă două zone: puşcăria şi împrejurul-puşcăriei. În comunism, pentru oricine, oricând ajunge să aspire la şi să-şi asume o viaţă demnă, relaţia cu socialul devine una de incompatibilitate. Adaptarea la realitatea socială comunistă nu se poate face decât prin compromis compromiţător - interesant este de analizat reuşita socială (implicit profesională) în perspectiva acestei premise, interesant deoarece consecinţele se prelungesc mult după abolirea regimului comunist.

Drept urmare şi pentru români exilul sau, mai bine spus, autoexilarea a fost una dintre căile de salvare. Unii, mai puţini, au scăpat într-un fel sau altul (ferice de ei, chiar dacă e o fericire nu lipsită de tristeţe), miza pusă în joc pentru câştigul libertăţii şi al demnităţii fiind în destule cazuri însăşi viaţa - erau numiţi trădători şi oprobriul mai persistă încă în capetele definitiv mancurtizate. Alţii, mai mulţi poate, au încheiat pactul cu „diavolul albastru" plecând cu misie într-un exil subvenţionat. „Graţie" lor, diaspora românească a fost infestată şi măcinată de suspiciune fratricidă. Acum pot fi recunoscuţi destul de lesne, fie după reuşita în afaceri, fia după atenţia ce li se acordă în mediile de informare oficiale prin intermediul cărora ţin lecţii de patriotism.

Dar, pe lângă exilul propriu-zis, comunismul a mai generat şi un alt fel de exil ce, eventual, ar putea fi numit exilul-în-interior. Una dintre cele mai perfide idei ale propagandei şi zvonisticii „noului" regim politic din România a fost **ideea dalmaţienilor**, spre culpabilizarea întregii societăţi pentru a se estompa culpabilităţi imp-ardonabile şi imprescriptibile. Or, abstracţie întru onoare făcând de cei care s-au opus vădit regimului comunist (bineînţeles nu tovii debarcaţi şi beneficiind de sinecuri ce le-au asigurat tot confortul) au mai existat şi exilaţii-în-interior. Cei care, cu bună ştiinţă, au acceptat, ori, chiar mai mult, s-au plasat în sfera de marginalitate socială. Riscul principal ce şi l-au asumat aceşti alt fel de autoexilaţi a fost cel al ratării. Unii nu i-au rezistat eşuând în felurite moduri, cu sau fără alcool. Alţii însă au izbândit, chiar dacă reuşita lor n-a fost confirmată prin patalamale. Dar mulţi, dacă nu cei mai mulţi au izbândit pentru a fi obligaţi să se autoexileze încă o dată, în exterior, în lumea largă, sau pe mai departe în interior. O a doua autoexilare cu mult mai dureroasă.

La vest de Eden

de NICOLAE PRELIPCEANU

Dacă n-ar fi existat posibilitatea exilului, cine ar fi fost astăzi Mircea Eliade? Probabil un nume de pe lunga listă a victimelor fascismului roşu şi câteva cărţi de importanţă medie în literatura română. Dacă n-ar fi fost pe lume exilul – o să spuneţi – nici Publius Ovidius Naso nu e sigur că ni s-ar mai fi transmis, prin veac şi milenii.

De câte ori m-am gândit cât de greu îmi e mie, aici, în România – RPR sau RSR – m-am întrebat (poate nu chiar de fiecare dată): dar lor le e mai uşor? Căci n-am crezut niciodată că bunurile materiale pot ferici un intelectual. Cel mult un inginer care – nu-i aşa? – e şi el intelectual. Asta nu înseamnă că, mai sus, am blamat inginerii, deşi ei aşa ar înţelege, dacă ar citi. Dimpotrivă. Ce bine-ar fi fost dacă şi pentru intelectualii umanişti o casă mai bună, o maşină care să nu se defecteze cotidian şi încă vreo două–trei mii de facilităţi majore ar fi rezolvat totul. Numai că pentru intelectualii umanişti, pentru artişti, scriitori (care şi ei sunt artişti, nu-i aşa?), exilul nu se rezumă la cele două, trei, patru dormitoare ale apartamentului, ci el lucrează înăuntru, ştiu asta din propria-mi experienţă – am fost şi eu exilat aici, în chiar ţara mea. Căci nu te simţi exilat de câte ori auzi, în locul limbii române („Ce dulce-i Doamne, limba ţării mele/ Dar nu în guşa falşilor poeţi!" – Şt. Aug. Doinaş), limba de lemn, cea veche (toarăşi, congres, directivă, indicaţii, trebuie, multilateral dezvoltată etc) sau nouă (management, computer, proiect, congres, marketing, studiul pieţei, profit ş.c.l.)?

Doamne, îmi spun în cele din urmă, nu cumva e studiul ori doar aplecarea mai insistentă asupra artelor şi culturii umaniste un canal de a ieşi din lumea aceasta şi a nu te mai putea întoarce vreodată? Nu cumva exilul în USA ori RFG (de altădată) e mai blând pentru ceilalţi decât exilul în propria ţară al celor care n-au avut de lucru şi n-au crezut „a muri vreodată"? Doamne, suntem cumva doar noi, ăştia, conştienţi de exilul adânc, nesfârşit, al omului pe această planetă, aici, mult la vest de Eden?

Editori:
Uniunea Scriitorilor din România
Fundaţia „Luceafărul"

Redacţia: Laurenţiu Ulici *(director)*, Marius Tupan *(redactor şef)*, Eugen Uricaru *(redactor şef-adjunct)*, Ioan Es. Pop *(secretar general de redacţie)*, Alexandru Spânu *(redactor)*, Gabriela Tuduciuc, Lea Ţimpău *(corectori)*, Olivia Marcu *(secretariat)*, Maria Burcă *(curier)*, Florin Ţone *(fotoreporter)*.

Redacţia şi administraţia:
Calea Victoriei nr. 133, Bucureşti, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenţia Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (**lei**) şi 40.20.11.50.12.16 (**valută**)

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.

Tipar: INTERGRAPH
Abonamentele se pot face la toate oficiile poştale din ţară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicaţiilor** la poziţia 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

● *Mircea Fotino* (Ph. D. Profesor la Universitatea din Colorado): „Mai toţi cei plecaţi şi stabiliţi în diferite ţări de-a lungul anilor au fost împinşi acolo de samavolnicia şi nedreptăţile suferite acasă, cărora le este greu să uite prin ce au trecut. În aceste condiţii, nu printr-o simplă invitaţie la o întrunire de interes ştiinţific limitat şi inevitabil diluat se poate ajunge la ţelul urmărit, ci mai înainte de orice printr-o reală reparare a nedreptăţilor"... (**22**) ● De la simpozionul parizian „Exilul românesc, identitate şi conştiinţă istorică". *Matei Cazacu:* „După exilarea Regelui Mihai, România a devenit, cum spunea Cioran, ţara nimănui, a ieşit din istorie". *Nicolae Balotă:* „O dată cu exilarea Monarhului, ţara intra în bezna dezţărării".; „Exilul este o experienţă fecundă, dacă e trăită ca pe o judecată, o predestinare de la Dumnezeu (teoharie negativă), după care vine mântuirea". *Octavian Paler:* „Din milioane de români emigraţi noi îi vedem numai pe avocaţii regimului care vin să ajute puterea să împartă adevărurile în adevăruri de uz intern şi de uz extern". *Antonia Constantinescu:* „Primii exilaţi se loveau de opacitatea Occidentului; iar personalităţi culturale pariziene elogiau comunismul şi URSS. Aşa încât Mircea Eliade n-a putut avea o catedră în Franţa, iar lui Vintilă Horia i s-a retras premiul Goncourt". *Virgil Ierunca:* „Se poate vorbi de un exil românesc, până la venirea lui Ceauşescu. După aceea, nu mai putem vorbi de exil şi de exilaţi, fiindcă a început colaboraţionismul câtorva intelectuali atraşi de aşa-zisul liberalism". (**România liberă**, pagină realizată de Roxana Iordache) ● *Vasile Văcaru* (senator charismatic): „Mă bucur că au fost doar zeci de români parizieni şi câţiva oameni din România. Asta în timp ce la Sinaia veneau din Franţa oameni de ştiinţă de origine română" ... etc. etc. (**Dimineaţa**) ● *Gheorghe Grigurcu:* „Neocomunismul nu se dezminte nici în privinţa relaţiilor sale cu scriitorii".; „Nu-i iartă nici **post-mortem**. Un exemplu ce s-ar putea monumentaliza prin neruşinare îl alcătuieşte reacţia d-lui Adrian Năstase la stingerea din viaţă a lui Eugen Ionescu" (**România literară**) ● *Petre Mihai Băcanu:* „Naţional-comuniştii au fost (...) direcţi: să nu se restituie nimic «trădătorilor de ţară» şi celor care au luat calea exilului".; „Când a fost vorba de românii din afara ţării, dl Gherman a sărit ca ars: «Nu discutăm de restituirea proprietăţii». Românii din exil sunt buni doar pentru imaginea Puterii" ... (**România liberă**) ● *Gh. Dumitraşcu* (şi el senator): „Nu putem face dreptate, nu se face niciodată dreptate. Facem puţină dreptate ..." (Cf.**Zig Zag**) ● *Şerban Stoica:* „Prin hotărârea parlamentului de la Chişinău, pe 24 august, Moldova va sărbători din nou eliberarea de sub ocupaţia română şi germană". (**Evenimentul zilei**) ● Ilie Costache: „Părintele Tatu s-a privatizat". (**Ziua**)

AVATARII LUI OVIDIU

Observaţii statistice despre exilul literar românesc

de LAURENŢIU ULICI

Exilul ca fugă, exilul ca fugărire, exilul ca sancţiune, exilul ca opţiune, exilul ca aventură, exilul ca destin. Şi încă: exilul ca salvare, exilul ca terapie, exilul ca revanşă, exilul ca refuz. Şi iarăşi: exilul ca revoltă, exilul ca regăsire. Apoi: exilul din motive politice, exilul din motive economice, exilul din motive personale, exilul din motive psihologice. Şi încă: exilul din dor de ducă, exilul din lehamite, exilul din întâmplare. Şi iarăşi: exilul din frică, exilul din curaj. La atâta morfologie sunt tentat să cred că analogia cu medicina e valabilă: nu există boli, există bolnavi, nu există exil, există exilaţi. Şi mai departe, exilul – precum orice boală – înţeles ca dereglare a unor funcţii dintr-un sistem afectând, mai mult sau mai puţin, sistemul însuşi. Sau altfel: exilul ca rectificare a unui sistem deja dereglat. Mânat de instinctul conservării, exilatul ar fi atunci un găsitor de soluţii. Dar exilul – fie ales, fie impus – nu este, zice-se, o soluţie, este, cel mult, soluţia lipsei de soluţie. Prin toată această tevatură semantică îşi face loc şi cere să fie luat în seamă un înţeles bastard: exilul ca dilemă. Poate fi generat de oricare din situaţiile şi motivele de mai sus sau de nici una. Şi poate genera, la rându-i, un labirint de ipoteze ce vor întări cusătura dilematică a fenomenului. Asta e!: exilul ca fenomen. Ne-ar trebui o fenomenologie a exilului ca să putem înţelege sursele şi resursele lui ontologice. Dar o fenomenologie e ca o casă din cărămizi neasemănătoare. Se cuvine să-i cunoaştem fiecăreia consistenţa şi forma pentru a le putea „suda" coerent şi rezistent.

În ce ne priveşte am ales cărămida care ne interesează şi pe care stă în puterea noastră s-o analizăm pe toate feţele: exilul literar românesc. Fenomen cu istorie veche, din veacul al optsprezecelea, ilustrat paroxistic în două momente ale secolului nostru: anii 1945–1949 şi 1975–1989. În ambele momente exilul scriitorilor români a reprezentat, morfologic vorbind, o fugă, o opţiune şi un refuz, şi a fost determinat de motive politice, cu puţine excepţii. Statistic văzând lucrurile, între cele două momente de paroxism există o diferenţă considerabilă; aproximativ 50 de scriitori plecaţi definitiv din ţară în primul interval, peste 200 în al doilea. Locul de sosire, în ambele momente, Occidentul, cu o preferinţă specială pentru, în ordine, Franţa, Germania, USA. Peste 25 la sută din numărul scriitorilor români debutaţi după 1960 se află astăzi în exil, peste 40 la sută din numărul celor debutaţi între 1960–1980 şi peste 12 la sută din numărul întreg al scriitorilor români în viaţă. Procentul este cu mult mai mare decât al oricărei alte ţări din Estul Europei, inclusiv Ungaria care a cunoscut în 1956–1957, un val masiv de emigrări. El spune mult, dacă nu totul, despre specificul comunismului românesc din ultimele trei decenii. Dacă în legătură cu motivaţia exilului lucrurile sunt limpezi, presiunea ideologiei politice asupra liberului arbitru fiind pe cât de insuportabilă, pe atât de perfidă, în legătură cu destinul în exil al scriitorilor care s-au sustras acestei presiuni ele sunt ceva mai complicate şi nu pot fi tratate global fără riscul de a le deforma. Cu alte cuvinte, dacă ştim bine de ce a emigrat scriitorul român în perioada postbelică, nu ştim la fel de bine ce s-a întâmplat cu el în exil. Pentru că, spre deosebire de alte ţări comuniste, România n-a ştiut, sau mai curând n-a vrut – prin conducătorii ei politici, firește – să păstreze un contact rezonabil cu propria-i emigraţie (nu spun diasporă fiindcă termenul nu se potriveşte semantic emigraţiei româneşti, niciodată centripetă, totdeauna centrifugă faţă de orice principiu de coeziune). În ciuda puţinătăţii datelor, ne putem face, totuşi, o imagine despre evoluţia în exil a scriitorilor români. O primă observaţie: foarte puţini dintre ei au izbutit să se apropie de ceea ce însemnaseră literar în ţară, chiar dacă mulţi au continuat să rămână scriitori şi au încercat să se afirme ca atare în noul peisaj. (În paranteză fie spus, marii scriitori români cunoscuţi şi recunoscuţi în Occident, Eliade, Ionescu, Cioran, Vintilă Horia, nu aparţin celor două valuri de exilaţi). Dificultăţi multiple, deopotrivă obiective şi subiective, au stat şi vor sta mereu în calea unui scriitor mutat în altă limbă, în alt ambient şi în altă mentalitate decât cele originare. Le-au depăşit: Petru Dumitriu, universitarii de peste ocean (Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Toma Pavel, Ion Petru Culianu), parţial Gabriela Melinescu, în Suedia, Andrei Codrescu în USA (acesta întrecându-şi notorietatea din ţară), Petru Popescu, tot în USA, Paul Goma şi D. Ţepeneag în Franţa. Mulţi sunt cei care au abandonat literatura, reprofilându-se profesional pentru a supravieţui, fără să poată şti, nici ei nici noi, dacă şi când vor mai reveni la meseria de scriitor. O a doua observaţie: un număr relativ mic de scriitori s-a străduit, din exil, să comunice în continuare cu locul natal, dar cei care au făcut-o, în frunte cu Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, au izbutit să întreţină în climatul deprimant al României comuniste, speranţa în schimbare şi în resurecţia spiritului liber. Se poate chiar spune fără teamă de exagerare că bună parte din aluatul revoltei anticomuniste din decembrie '89 a crescut graţie prezenţei vorbite sau scrise a câtorva scriitori români din exil, a celor deja numiţi la care se adaugă Eugen Ionescu şi Paul Goma. În fine, a treia observaţie: dincolo de izbânzile sau eşecurile individuale, scriitorii români din exil au dovedit o bună adaptabilitate la mediul adoptiv şi, am spus-o deja, o neglijabilă capacitate de coeziune între ei, prin asta, de fapt, atestându-se comportamental ca dâmboviţeni. Chestiunea aceasta, aparent lipsită de importanţă, are totuşi o semnificaţie răzbătătoare, ţinând de ontologia exilului. Poţi fugi dintr-un mediu ostil, poţi fugi de presiuni politice sau economice, dar nu poţi fugi de tine însuţi. Cine ştie asta poate să aleagă fuga **în** sine însuşi, ceea ce nu e un paradox în raport cu fuga **de** tine însuţi, e doar o homeopatie. E şi exilul interior o temă de discuţie, mai cu seamă pentru cei care – plecând sau neplecând într-un exil geografic – au făcut din literatură o formă de exil interior. Şi poate că legând exilul în lume cu exilul interior am putea constitui sau reconstitui ecuaţia originară a exilului literar, în general, a celui românesc, în particular. Toate la timpul lor. Acum am deschis doar discuţia pentru că ne place să credem că e necesară. Dacă va avea ecou – cum sperăm – o vom continua. Eventual, prin introducerea în ecuaţie a unui termen nou: revenirea în Ithaca, din păcate amânată, sine die prin **persoana** scriitorului român din exil dar, din fericire, întâmplată prin **cărţile** lui.

Tudor Banuş

Petru Dumitriu: Zero sau punctul plecării

Spre deosebire de dezgustul existenţial al lui Cioran – elaborat, artistic, graţios şi uscat cumva, inutil ori imposibil de contrazis şi, astfel, steril – dezgustul (sau, mai bine, **greaţa**) lui Petru Dumitriu are sevă, carne, sânge şi lacrimi. Pentru romancier, exilul a însemnat picătura care a umplut paharul, deoarece abia de acolo, din spaţiul realităţii opuse „comunismului tartar" el a putut să-şi rotunjească dispreţul îndurerat pentru veacul nostru, acest „timp al indigenţei", cum bine l-a definit Heidegger. Dacă paradigma comunistă l-a înspăimântat, alungându-l, Occidentul i se înfăţişează ca o altă variantă a imperfecţiunii. Impunându-şi „rezistenţa în faţa realităţii", o realitate „strălucitoare şi murdară ca oţelul", care refuză „lumina fiinţei" în favoarea „sufletelor pătate de bani", Petru Dumitriu, devenit acum „cetăţean de clasa a doua", trăieşte **exasperarea** într-un „univers prostituţional al pieţei", în care colţii stângii occidentale nu obosesc a sticli, şi **desperarea**, născută dintr-un atentat prelungit la chiar fiinţa biologică („foamea în plin belşug!"). Salvarea i se pare posibilă doar prin evadarea din lumea măsurabilului în cea a incomensurabilului, din **alogon** în **logos**. Apare irepresibila tentaţie a sferei christice, kerigma vizează imaculata lumină a iubirii totale. Dăruit cu blestemul lucidităţii, Petru Dumitriu – congener valah al lui Céline în slova şi duhul acestei cărţi emblematice – îşi asumă Golgota şi, astfel, spovedania sa nu este a unui învins, ci a unui (auto)flagelat biruitor.

Ion Ioanid: Închisoarea noastră cea de toate zilele

Poate cea mai obiectivă şi mai documentată ilustrare a universului penitenciar comunist din România. Răstimpul petrecut de autor prin temniţe (anii dintre 1952–1964) este re-dat cu o precizie uimitoare, mai ales că avem în faţă o reconstituire exclusiv din memorie. Liste de nume, planuri de locuri, hărţi se adaugă relatării propriu-zise, din care nu lipseşte suita de portrete, înlănţuirea de situaţii recompuse cu voluptatea amănuntului amar, discreta sondare psihologică. Dacă nu am şti că acest coşmar s-a petrecut aievea, am fi tentaţi a-i atribui lui Ion Ioanid o prodigioasă forţă fabulatorie, dar, vai, lucrurile stau tocmai invers, realitatea întrecând imaginaţia. Este viguros definit nu atât chipul individual al opozantului, cât, mai ales, portretul multifaţetar al Rezistenţei la tentativa draconică de aplatizare a individualităţii, de aneantizare a conştiinţei personale, al Rezistenţei la strădania programată de a transforma polivalenţa umană într-o baltă vâscoasă, uniformă, stupidă în docilitatea ei – adevăratul „vis de aur" al comunismului de la noi şi de oriunde.

Ion Negoiţescu: Istoria literaturii române

Criticul declară deschis că „Istoria literaturii române contemporane" a lui E. Lovinescu i-a servit drept „model moral", dar ceea ce a marcat autoritar viziunea de ansamblu a „Istoriei literaturii române" a fost – tot după propria mărturisire a lui Ion Negoiţescu – exilul („Această lucrare este o operă de exil"), cu efect imediat în libertatea conceptualizării şi formulării aprecierilor, neexistând acum îngrădirile (auto)cenzurii. Acesta ar fi aspectul benefic, dar mai există şi celălalt efect, nu tocmai fericit: distanţarea geografică produce o alienare a afectivităţii, relaţia de opoziţie est-vest devine – nu de puţine ori – un criteriu axiologic derivat dintr-un reflex opţional exclusivist. (Nu cred că elementul autohton nu ar avea decât atributele de „autarhism" şi „reacţionarism"; în acest sens, un adept declarat al specificului naţional, G. Ibrăileanu, este înfăţişat ca „îmbâcsit în contradicţiile inerente rătăcirii sale", etichetare cel puţin dubioasă, iar a supralicita valoric pe Felix Aderca şi pe Dinu Nicodin reprezintă un risc.) Oricum, scrisă sub semnul esteticului, „Istoria literaturii române" vede literatura română în perspectivă organică, lărgeşte viziunea auspra perioadei interbelice, reevaluează şi recuperează.

Vintilă Horia: Dumnezeu s-a născut în exil

Conceput sub forma jurnalului apocrif al exilatului Ovidius, romanul devine o parabolă a exodului dictat de răsturnări politice. Exilul este văzut ca generator al problematizării fiinţei umane şi – reflex imediat – matrice a unei creaţii artistice de factură distinctă. Zvârlit dintr-un univers al delaţiunii, al faraonismului, al laşităţii integrale, al crimei devenite simplă statistică, dezţăratul este obligat să scruteze parametrii unei lumi repugnante iniţial, dar ale cărei valori fruste i se revelează treptat ca o variantă superioară a virtualităţilor morale. Condiţia exilatului, odată prefăcută în mit (opţiunea romancierului pentru structura mitică a imaginarului ancestral este evidentă), îl obligă pe acesta la parcurgerea unor probe iniţiatice (coborârea în infernul păgân, botezul – cu amprentă iordanică – în fânul rourat al templului gotic din Poiana Mărului ş.a.). Nebuloasa devenind resolubilă, fractura produsă de exil încetează a mai durea. Asimilarea atinge acele cote de la altitudinea cărora este posibilă o nouă creaţie, o resuscitare soteriologică.

Miron Kiropol: Această pierdere

Născut în 1936, poetul debutează editorial la jumătatea anilor '60; în toamna lui 1968, sub impresia invadării Cehoslovaciei, Miron Kiropol părăseşte România, stabilindu-se la Paris, unde publică poezie şi face o pictură de calitate. Volumul publicat acum, la editura Eminescu, este o amplă viziune existenţială; o poezie a contrastelor („aripă şi cădere", „mugur şi putrezire") care celebrează „disperarea fericirii". Aspiră (şi reuşeşte) la o vastă cuprindere; de peste tot pândeşte disoluţia, elementele sunt rănite, calităţile se întorc în reversul lor, o lentoare vecină sleirii sufocă forţele matriciale şi matricea însăşi, cu ochi răi spaima se reactivează constant, căinţa şi remuşcarea invadează eul liric. Dar există şi un alt univers, paralel celui hâd, un univers al neatinsului nupţial, al fericirii infantile, al jubilaţiei fructului maturizat, al victoriei printr-un apel convins la forţa Divinităţii; armonicul este acceptat ca principiu ordonator. Cu acest volum, Miron Kiropol „a înviat pentru marea noastră poezie".(Mircea Ciobanu)

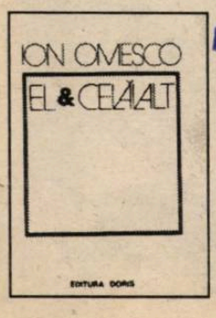

Ion Omescu: El şi celălalt

Iisus şi Iuda, Iisus şi Pilat, Iisus şi rănile lumii, Dumnezeu şi umanitatea; acestui „pretext biblic în şase tablouri" – piesă în care influenţele din Claudel şi Anouilh, dar şi din anti-teatrul francez nu sufocă personalitatea creatorului român (exilat în Franţa, după ce, în ţară, publicase două volume de teatru şi un interesant eseu despre Shakespeare) – i se potriveşte mărturisirea lui Montherlant: „Dacă s-ar întâmpla vreodată să fiu fulgerat de Har, m-aş aşeza pe o linie pe care aş fi ispitit s-o numesc **linia inimii a creştinismului** (s.n.), pentru că mi se pare că o văd străbătând în inima creştinismului precum seva un copac".

Pagină realizată de Alexandru Spânu

ANTICARIAT

S-a putut găsi, la anticariatul din bulevardul I.C. Bratianu, o lucrare cunoscută doar specialiştilor: **La Géneration Poétique de 1860,** apărută în 1971 la editura A.G.Nizet din Paris. Autorul, Lucian Bădescu, la fel de puţin cunoscut cititorului român, a fost unul dintre cei mai străluciţi profesori de literatură franceză de la Sorbona. De o erudiţie copleşitoare, Profesorul (plecat din Râmnicu-Vâlcea pe malurile Senei) a reuşit să stârnească, prin studiile sale fundamentale, interesul nedisimulat nu numai în rândurile criticilor literari francezi, dar şi printre străini. (Un exemplu: Murray Sachs, istoric american de la Harvard, constată că, datorită lui Lucian Bădescu, „imaginea tradiţională a lui Daudet este grav primejduită".)

Lucrarea pe care am întâlnit-o pe un raft de anticariat „a devenit un studiu de referinţe vii pentru oricine vrea să cunoască zvârcolirile şi ideologice şi literare ale secolului al XIX-lea" (Virgil Ierunca). „Roman" al unei generaţii, studiul restituie evenimentului „forţa sa irevocabilă", prin dezbărarea de preferinţele mentale sau ideologice contemporane. În viziunea lui Lucian Bădescu, „un fapt istoric, o operă literară, ca şi individul care se află la originea lor, sunt, mai întâi, o **existenţă**, înainte de a deveni o **valoare**".

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU

1. Petru Dumitriu, **Cronică de familie**
2. Vintilă Horia, **Dumnezeu s-a născut în exil**
3. Ion Negoiţescu, **Istoria literaturii române**

LIBRĂRIA SADOVEANU

1. Petru Dumitriu, **Cronică de familie**
2. Ion Negoiţescu, **Istoria literaturii române**
3. Paul Goma, **Gherla**

LIBRĂRIA EMINESCU

1. Petru Dumitriu, **Cronică de familie**
2. Paul Goma, **Gherla**
3. Virgil Ierunca, **Subiect şi predicat**

LIBRăRIA ALFA

1. Ion Negoiţescu, **Istoria literaturii române**
2. Petru Dumitriu, **Cronică de familie**
3. Ion Ioanid, **Închisoarea noastră cea de toate zilele**

LIBRăRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR.53

1. Ion Ioanid, **Închisoarea noastră cea de toate zilele**
2. Petru Dumitriu,**Cronică de familie**
3. Vintilă Horia,**Dumnezeu s-a născut în exil**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar şi pe autori) să expedieze pe adresa redacţiei noastre un exemplar din noile apariţii de carte.

Exilul în limbă

Dumitru Ţepeneag: ***Cuvântul nisiparniţă***, editura Univers, colecţia Ithaca (Scriitori români din exil)

de DAN CRISTEA

Dacă pentru un scriitor partea cea mai grea şi dureroasă a exilului o constituie trecerea de la limba maternă la limba ţării de adopţiune, că acest pasaj la un alt regim lingvistic nu se face, cum se spune, cât ai bate din palme sau ca şi cum ai îmbrăca o haină nouă, după cum vor să ne sugereze unii autori români din exil (sunt ei oare, cu adevărat, în exil?), ne-o dovedeşte, într-un mod tulburător-artistic, cartea lui Dumitru Ţepeneag, *Cuvântul nisiparniţă*, apărută în 1985 la editura P.O.L. („Le mot sablier") şi publicată acum de editura Univers în colecţia „Ithaca" (Scriitori români din exil). Este o carte bilingvă, începută în română şi terminată în franceză, carte onirică şi poetică deopotrivă, teatrală şi polifonică, scrisă cu migala şi minuţiozitatea unui fin ceasornicar, ca să rămânem în câmpul semantic al titlului, distribuind cu subtil rafinament „discursul teoretic", despre statutul autorului şi al personajelor, despre relaţia creaţie-traducere sau despre factorii care guvernează elaborarea spaţiului textual, printre „vocile" în dialog care îşi asumă sarcina de a participa la rolul complex desemnat prin întrebarea „cine vorbeşte?".

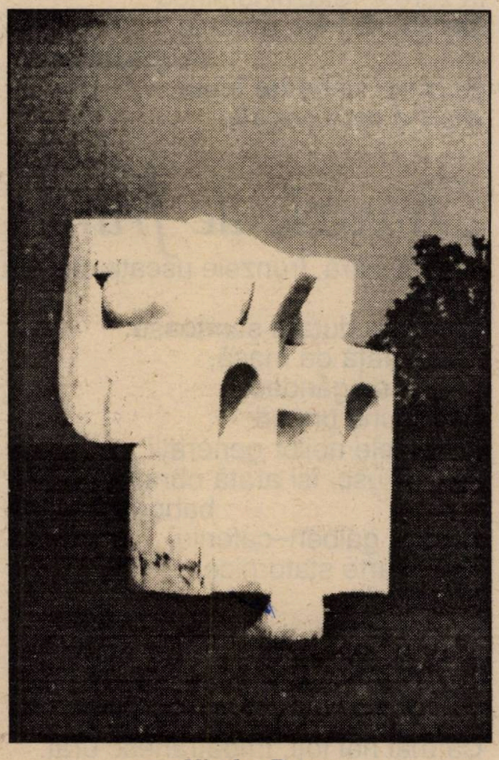

Nicolae Roşu

Aventura scriptică propunându-şi iluminarea actului de a scrie, ca proces semnificant, dinlăuntru, în chiar timpul derulării acestuia, când subiectul povestirii se creează „au fur et à mesure", experimentările actuale în arta naraţiunii, toate acestea sunt „acoperite" în romanul lui Ţepeneag de o „miză" trăită, cu rezonanţe deosebite: scriitorul descrie, în scris şi prin scris, abandonul treptat, anevoios şi şovăielnic al limbii române şi „cucerirea", pe de altă parte, a unui alt instrument lingvistic ce pune stăpânire completă pe ultimele capitole ale cărţii. Drumul evocat ar fi trecerea de la „anticamera limbii franceze" în salonul somptuos al acesteia.

Într-un eseu ce reapare ca prefaţă la ediţia prezentă, Adrian Marino explică foarte bine „figura" centrală a cărţii şi structura ei „în ecou": *„Cuvântul nisiparniţă*: acum, titlul îşi dezvăluie toate înţelesurile. Trecerea de la un regim lingvistic la altul este pusă sub semnul clepsidrei, al nisiparniţei în care nisipul (= cuvinte) se scurge fir cu fir dintr-un vas într-altul. Imagine ingenioasă şi, pe deasupra, cât se poate de precisă. Iată-l pe Dumitru Ţepeneag devenit omul (mai exact: scriitorul) nisiparniţă. El îşi decantează româna într-o franceză din ce în ce mai sigură de recentele ei *cuceriri*".

Textul care se face pe măsură ce şi traducerea progresează (traducătorul Alain Paruit apare aici ca martor şi actor), text comentat critic în timp ce Autorul e absent de către „vocile" personajelor „teoretizante", are menirea să-l salveze pe scriitor pe două planuri. Scris parţial în română, la debutul său, acest text „ipohondric" trebuie să-l vindece de „balastul fantasmatic", să-l debaraseze de un „depozit de fantome din care autorul îşi trage materia pentru roman". În franceză, renunţând la limba maternă, pentru că Autorul tradus e o „impostură", fără nici o prezenţă şi fără nici o putere, jucărie cu alte cuvinte în mâna traducătorului, textul îl pune, din nou, în contact direct cu materialitatea cuvintelor. Scriind în franceză, el supravieţuieşte ca scriptor şi autor şi nu ca versiune mijlocită de către altcineva: „L'acte d'écrire devenait une mise à mort. Ils devaient mourir, mes mots, pour que je survive, moi, le scripteur, en tant qu'auteur". Argumentele sunt ingenios şi convingător dezvoltate.

După cum se vede, fantoma Autorului, precum fantoma comunismului din „Capitalul", bântuie prin cartea lui Ţepeneag. Lăsat la o parte de structuralişti, înmormântat de Barthes („Moartea Autorului"), considerat doar ca o instituţie de către Foucault, înlocuit de atotputernicul Text de către post modernişti, el e pus în discuţie şi în romanul lui Ţepeneag. El reapare aici, şi nu doar sub

forma „nisiparniţei" textuale. „Eul" (chiar dacă povestirea are mai mulţi naratori), ca şi autorul sunt reprezentaţi de „fantasmele" personale, de depozitul de vise, de imagini, de amintiri, fie trăite, fie inventate, fie născute din colaborarea însăşi a cuvintelor. Citim în text: „chassez les phantasmes ils reviennent au galop". Citatul, de nu mă înşel, luat din Poulet, sună în realitate astfel: „Chessez le «moi»; il reviendra au galop". Pentru Ţepeneag, aşadar, „eul" autorului supravieţuieşte prin fantasmele lui.

Cuvântul nisiparniţă e, în bună măsură, o carte autobiografică. În primul rând, o carte despre cum s-a zămislit cartea cu acest titlu. Nu mai puţin, chiar dacă povestirea pluteşte într-un aer oniric, de vag şi indeterminare, câteva detalii doar şi sunt suficiente pentru a vedea la baza ei realitatea românească de după război, percepută prin ochii unui copil-martor. Sunt apoi fantasmele Ţepeneag: oamenii dornici să participe la *secretul* lucrurilor dar care trebuie să se mulţumească cu versiunea lui imaginară sau colportată; femeia-înger şi femeia „obiect sexual"; călătoria onirică, femeia-pasăre şi pasărea-femeie, duminica obsedantă, ploaia care cade fină şi fără sfârşit precum literele pe hârtie. Bine echilibrat, şi „teoretic" şi poetic-imaginar, plin de vervă şi având totodată „girul" unei experienţe trăite, pe propria piele şi cu toate riscurile, romanul lui Ţepeneag este cea mai bună carte a sa apărută în România. Iar în felul ei, o carte unică.

nina cassian

Mit

Cu versurile mele **sporadice**,
lângă mări de furtună,
vegheată de brâul de piatră,
ca nu cumva să-ajungă la mine
vreun corăbier,
cu-o buclă din Lâna Căruntă în dinți,
eu, în deplină protecție,
în singurătatea fără ieșire,
și văzând toate pânzele negre
în clipa în care, ca și Egeu,
mă-arunc de pe stânca înaltă
dând apei acesteia numele meu.

Calendar

Timpul trecut îmi intră-n farfurie,
mestecă în locul meu,
fiecare dumicat mi-e dinainte înghițit.
„A fost" îl mănâncă pe „a fi",
pune sechestru pe sarea din bucate.
cuvântul face, etimologic
cale-ntoarsă.

M-aș descotorosi de amintiri,
bucuros m-aș descotorosi
de prețioasa mea zestre,
cu-o singură scuturătură din umeri
m-aș lepăda de somptuoasa
hlamidă
căptușită cu blană aurie,
brodată cu păduri și cu cerbi,
cu furtuni marine și ciorchini

– mi-e prea grea draperia de viață
străbătută,
o târâi ca pe un cadavru îmbălsămat
cu Aprilii, Iulii, Octombrii, Februarii
...

Ora veselă

Totul era gust și uimire
în acea adolescență prăpădită a
mea:
camera de pensiune,
autobuzele pline cu persoane
indiferente,
totul avea gust și miros,
șarlota de cafea de la cofetărie
laolaltă cu paltonul meu verde și
umed
– ce să mai spun de bereta
minusculă
stând oblic pe țeasta mea ascuțită
ca pălăriuța pe capul unui câine de
circ!

Deci, hai să gustăm, hai să ne uimim
din nou
și să chiuim
la festivitatea multiplei decrepitudini
și să murim de zor
cu pene la frunte și pene la picior.

Fetița Puș

Cheia pătrată
cu care-mi încleștam patinele de
ghete
și alergarea voinicească
– puteam fi o viitoare câștigătoare
la patinaj viteză –
dar nu eram decât
Fetița Puș
care urma să scrie poezii
și chiar dacă băiatul proprietăresei
mi-a dat un trandafir roșu întunecat
tăiat din grădină,
n-a venit nimeni să mă miroasă
până târziu
când Fetița Puș
scria poezii care sunau din coadă
și uneori din cap.
Cheia pătrată a intrat în pământ
și patina în gheață
și trandafirul s-a tocit
între paginile unei cărți de poeme.

O veche cunoștință

Dorul cascadorul
sare peste parapete,
dansează în flăcări,
traversează Atlanticul înot,
înnoadă șnurul unui mare capot
în care doarme planeta
și o leagănă sau o zgâlțâie
după cum îi vine
– darmite pe mine?

Pe o temă de Beckett

Îmi lipsesc ochii,
mâinile, picioarele,
– mă lasă cele cinci simțuri
sunt redusă la esență
de un compozitor minimalist
Între tonică și dominantă
nu se petrece nimic
o stereotipie îndărătnică
do-sol-do-sol
re-la-re-la
De când nu mai merg,
nu mai văd, nu mai pipăi
încep să semăn cu tine, Molloy.
– târâtoarea mea adorată.

Nu

Largul mării mă refuză,
nu-mi primește vârsta,
n-are chef să-mi netezească ridurile,
să-mi potolească
zvâcnitura de inimă
– dar eu intru-n mare,
gâfâi, abia îmi târâi
picioarele pe lespezile apei,
în zare e refuzul luminos
dar eu vin înot, greoaie,
încăpățânată,
cu brațe slabe de înger,
vâslind spre negație.

Invazie de frunze

În plină vară, frunzele uscate din anii
trecuți
își impun durata scorțoasă.
Zgârie fața de masă,
circulă ca gândacii,
se-ascund uneori
în spatele noilor generații
apoi, brusc, își arată obrazul de
babornițâ,
rânjesc galben–cafeniu,
sunt foarte statornice
în veștejire
și-agresiune.
Voi spune atât:
Frunzele tenace
au riduri și ciocuri și gheare.
Ca mai noi toți, îmbătrânesc urât.
Ca unii din noi, sunt nemuritoare.

EXIL

de VLAD NICULESCU

Uneori am impresia că înţeleg prestigiul mitologic al cetăţeniei la greci. Doar uneori şi cu şovăieli. Sunt evenimente care împământenesc şi primii cetăţeni sunt născuţi de pământ (cel puţin aşa pretindeau grecii), sunt pământeni. Au un centru. Ştiu de unde pleacă, ştiu unde să se-ntoarcă. Uneori ştiu unde nu se mai pot întoarce, alteori chiar unde nu mai vor să se-ntoarcă. Niciodată.

Exilul e o descentrare, spaţial vorbind. Nu şi simbolic. Simbolic poate fi doar o luare de distanţă, o-ntâlnire cu transparenţa vidului dintre mine şi centru: pierdere în care mă descopăr centrifug ...centripet. De-aici fanfaronadele naţionaliste ori duşmănia uitării complete şi dispreţul provinciei. Distanţă care nu se trăieşte decât pătimaş, şi asta din instinct de conservare. E suprauman să trăieşti exilul fără justificări, onest, în aşteptare, niciunde.

Am auzit adesea în America invocat destinul: sofisticat ori simplu, constatativ. „Asta ne e crucea", „Cetăţeni ai cosmosului" sau, din contră, „Pelerini prin lumea asta". Oroare de centripet în sens etnic, de izolaţionism şi provincialitate. Sau, din contră, oroare de centrifug (mai ales politic), de internaţionalismul arogant. Mersul destinului bătut în ritmul ororii, precipitat, incapabil de popas. Distanţă faţă de centru umplută cu nostalgii, pasiune, spirit civic, naţionalism, liberalism, habotnicie: credinţe consolatoare.

Bisericile exilului sunt pline. Duminică de Duminică. Pasionat dar conştiincios. Dumnezeul călătorilor, al izgoniţilor, aventurierilor, al răzbătătorilor. Al familiilor lor. Consolare după chipul şi asemănarea rănilor produse de distanţă. Pansament steril.

Să trăiesc distanţa neconsolator. Intru în biserica Scoborâtului, Umilitului, Exilatului. Să-i suport alături distanţa, să n-o reduc. Ochiul orbit de Nimeni, pe nimeni să nu las să mi-l redea. Pe nimeni decât pe Tine.

Centrifug, centripet, deosebiri nesemnificative, de orientare, coexistând axial. Orientare imaginară sperând să umple distanţa. Justificativ, consolator. „Românii, popor barbar", „Experienţa aceasta, de-aici, e drumul, inevitabil al istoriei", „Aşa a vrut Dumnezeu". Orientări care falsifică distanţa, idolatrii consolatoare. A nu putea să rămâi cutare: chenotic, în vid, în exil.

Dumnezeu şi-a permis decisiv să fie cutare. De aceea „Iisus prin ţara mea", dar tot de aceea „exilat în ţara mea". Asta n-au înţeles cei ce-şi vor popoarele salvatoare ale lumii. Corectă înţelegere în Vechiul Testament: adevărata salvare de exil e întâi menţinerea în exil, apoi urmarea necondiţionată a harului (cu o corecţie: stareţul de la Holly Cross vorbind despre Ţara Sfântă: „nu ţara sfântă, nu ţara sfântă, ci ţara Celui sfânt". Sfântă pentru că El s-a născut în ea, în exil).

Tendinţa de a te plânge de infernul depărtării, de a trăi în neadaptare. Tendinţă stimulativă pentru nostalgii, operând după o mecanică infailibilă: „dacă exilul e infernal, atunci, prin compensaţie, paradisul întoarcerii". M-aş simţi la fel de exilat în Paradisul ăsta compensativ şi consolator. „Fericiţi cei ..." „că ei vor"...Fericiţi **acum** ca să poată fi atunci fericiţi. Beatitudinea e darul revelării centrului (în distanţă, în lipsa distanţei). „O sferă cu centrul pretutindeni şi circumferinţa nicăieri".

Exil. Îndepărtare prin ruptură, părăsire, văduvie. Romeo şi Julieta, Hector şi Andromaca. Julieta rămânând pe mâinile unui viitor soţ ilegitim, Andromaca pe mâinile cuceritorului. Văduve. Lipsă de tot, văduvire absolută („Art thou gone so? love, lord! Ay husband, friend"; „Tu-mi eşti doar, Hector, şi tată şi mamă cinstită şi frate/ Tu-mi eşti bărbatul în floare"). Femininul din noi menţinându-se în ruptură, suportând. Exil din perspectiva celui rămas s-aştepte. Har: nostalgia lui Dumnezeu, happy end-ul exilului.

Întâlnirea rupturii şi-a harului rămasă, totuşi, mereu impredictibilă. Până la apocalipsa noastră personală o să continuăm să citim tragediile în variantă neamericană.

Dicţionarul scriitorilor români din exil

Bibliografia la plecare

• Sorin ALEXANDRESCU (n.1937); critic; **Olanda**; *William Faulkner* (1968), *Romanul realist în secolul al XIX-lea* (1971, în colaborare)

• Grigore ARBORE (n.1943): poet şi critic de artă; **Italia**; *Exodul* (1967), *Cenuşa* (1969), *Auguralia* (1972), *Chagall* (1972), *Piero della Francesca* (1974), *Poeme* (1974), *Futurismul* (1975), *Bellini* (1978), *Cetatea ideală în viziunea Renaşterii* (1978), *Stolul de argint* (1979), *Retrageri* (1982), *Forma ca viziune* (1984), *Din toate părţile* (1984).

• George ASTALOŞ (n.1933): poet şi dramaturg; **Franţa**; *Şodron* (1970), *Vin soldaţii şi alte piese* (1970)

• Bianca BALOTĂ (n.1936); prozatoare; **Franţa**; *Maşina de fugit în lume* (1969), *Bal la regina Portugaliei* (1979).

• Nicolae BALOTĂ (n.1925): critic şi eseist; **Franţa**; *Euphorion* (1969), *Labirint* (1970), *Urmuz* (1970), *Lupta cu absurdul* (1971), *Despre pasiuni* (1971), *Umanităţii (1973), De la Ion la Ioanide* (1974), *Introducere în opera lui Al. Philipide* (1974), *Jacob Burckhardt - un umanist modern* (1974), *Arte poetice ale secolului XX* (1974), *Universul prozei* (1976), *Arta lecturii* (1978), *Opera lui Tudor Arghezi* (1979), *Scriitori maghiari din România* (1981)

• George BANU (n.1944); critic de teatru; **Franţa;** *Arta teatrului* (1975).

• Andrei BĂLEANU (n.1931): critic de teatru; **Germania;** *Conţinut şi formă în artă* (1959), *Realism şi metaforă în teatru* (1965), *Teatrul furiei şi al violenţei* (1967), *Teatrul modern la răscruce?* (1968) *Cultura spectacolului teatral* (în colaborare, 1976), *Actorul în căutarea personajului* (în colaborare, 1981), *Arta transfigurării (1983), Actorul între adevăr şi ficţiune* (în colaborare, 1984).

• Ruxandra BERINDEI (n. 1951): prozatoare: **Franţa**; *Poveste nepovestită* (1974).

• Petre BOKOR (n. 1940); prozator; **Canada**; *Tumbe în plină stradă* (1971), *Opriţi secolul, cobor* (1974), *Micii mei toreadori* (1976)

• Andrei BREZIANU (n. 1934); eseist şi prozator; **USA;** *Odiseu în Atlantic* (1977), *Ieşirea la ţărmuri* (1978), *Castelul romanului* (1981), *Translaţii* (1982).

• Nina CASSIAN (n. 1924): poetă; **USA;** *La scara 111* (1974), *An viu – nouă sute şi şaptesprezece* (1949), *Sufletul nostru* (1949), *Nică fără frică* (1950), *Ce-a văzut Oana* (1952), *Horea nu mai este singur* (1952). *Tinereţe* (1953), *Florile patriei* (1954), *Versuri alese* (1955), *Cântece pentru Republică* (1956), *Bot gros, căţel fricos* (1957), *Dialogul vântului cu marea* (1957), *Prinţul Miorlau* (1957), *Vârstele anului* (1957), *Chipuri hazlii pentru copii* (1958), *Aventurile lui Trompişor* (1959), *Sărbătorile zilnice* (1961), *Încurcă-lume* (1961), *Spectacol în aer liber* (1961, 1974), *Curcubeu* (1962), *Poezii* (1963), *Să ne facem daruri* (1963), *Disciplina harfei* (1965), *Sângele* (1966), *Destinele paralele* (1967), *Ambitus* (1969), *Povestea a doi pui de tigru numiţi Ninigra şi Aligru* (1969), *Recviem* (1971), *Atât de grozavă şi adio* (1971), *Loto-Poeme* (1972), *Între noi şi copii* (1974), *O sută de poeme* (1975), *Confidenţe fictive* (1976), *Suave* (1977), *Voiaje* (1978), *De îndurare* (1981), *Jocuri de vacanţă* (1983).

• Matei CĂLINESCU (n. 1934): critic, eseist, poet, prozator; **USA;** *Eseuri critice* (1967), *Semn* (1968), *Titanul şi geniul în poezia lui M.Eminescu* (1969), *Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter* (1968), *Eseuri despre literatura modernă* (1970), *Versuri* (1970), *Conceptul modern de poezie* (1970, 1972), *Clasicismul european* (1971), *Umbre de apă* (1972), *Fragmentarium* (1973)

• Cicerone CERNEGURA (n.1935), prozator; **Italia;** *Cazul Argentin* (1969), *Moartea lui Armand din Ahahara* (1971)

• Miron CHIROPOL (n.1939); poet; **Franţa;** *Rosarium* (1969)

• Silvia CINCA (n.1934), prozatoare; **USA**; *Pisica şi vorbele* (1966), *Jean Gabin* (1969), *Spargeţi oglinzile* (1969), *Trenul fără staţii* (1971), *Zăpada nevăzută* (1973)

• Emil CIORAN (n. 1914); eseist; **Franţa**; *Cartea amăgirilor* (1933), *Pe culmile disperării* (1934), *Lacrimi şi sfinţi* (1937), *Schimbarea la faţă a României* (1941)

• Alexandru CIORĂNESCU (n. 1911); critic; **Spania;** *Al. Depărăţeanu* (1936), *Teatrul românesc în versuri* (1943), *Literatura comparată* (1944)

• Luminiţa COLER (n.1947), prozatoare; **USA**; *Nisip sub pleoape* (1970)

Mircea Martin

LITERATURA CA EXIL INTERIOR

Îşi poate îngădui cineva care nu a trăit exilul să vorbească despre exil? Ştim prea bine că imaginaţia nu e în stare să suplinească decât parţial experienţa directă. Ştim, însă, la fel de bine că orice exil e, mai întâi, un exil interior. Chiar şi atunci când părăsirea ţării a fost una impusă, ea s-a datorat faptului că Puterea, înregistrând exilul interior al subiectului, l-a considerat periculos pentru stabilitatea ei. Desigur, nu fiecare exil interior a fost împins până la forme inacceptabile de către regim, dar la originea fiecăruia a stat, negreşit, un act de conştiinţă, o delimitare, o alegere de sine. (Se înţelege din aceste preliminarii că am în vedere exilul postbelic, disocierea de totalitarismul comunist).

Modurile aberante, brutale, chiar bestiale prin care s-a instaurat aşa-zisa „dictatură a proletariatului" în România anilor '50 a generat un exil interior de mari proporţii. Deşi propaganda oficială prezenta noua Putere ca aparţinând „celor mulţi", victimele ei nu erau deloc puţine: nu doar fosta clasă politică, ci şi clasa de mijloc care se închegase în perioada de relativă stabilitate interbelică, nu numai intelectualii, dar şi ţăranii, în măsura în care erau proprietari. Toate aceste categorii sociale au fost nedreptăţite, spoliate şi lovite printr-o strategie distructivă experimentată deja de bolşevici în URSS. Este cât se poate de clar că aceşti oameni s-au simţit dintr-o dată străini în propria lor ţară, o ţară care era, de altfel, ocupată. În chipuri diferite, mai mult sau mai puţin conştiente, mai mult sau mai puţin manifeste, ei au trăit un exil interior. **Un exil interior de masă.** Îmi vine în minte sarcasmul din exil al unui poet grec, Titos Patrikios, fost simpatizant comunist: „Care mase? Cine s-a gândit vreodată la mase?"

Exilul interior n-a fost, de altfel, singura reacţie la schimbarea brutală de regim. Au existat grupurile de rezistenţă armată din munţi, au existat revoltele izolate ale ţăranilor, de fiecare dată crâncen reprimate. Odată teroarea instaurată şi întărită prin valuri de arestări, deportări în masă şi lagăre de muncă forţată, exprimarea celui mai mărunt dezacord în planul vieţii sociale ducea la pierderea serviciului şi chiar a libertăţii. Exilul interior era deseori pedepsit chiar înainte de a apuca să se rostească: la capătul lui nu se afla exilul propriu-zis, ca în alte vremuri, ci închisoarea pe viaţă şi moartea.

Inutil să mai remarcăm că acest exil înlăuntrul hotarelor ţării a fost infinit mai greu de îndurat decât alungarea în afară. Şi unde, dacă nu în exil, s-au aflat după 1946 intelectuali de talia lui Mircea Vulcănescu şi Gheorghe Brătianu, morţi în închisoare, sau poeţi ca Vasile Voiculescu, prizonier politic, la rândul lui, şi Lucian Blaga (până în 1960)? Sau mai tinerii pe atunci Ion Negoiţescu, Nicolae Steinhardt, A. Marino, Leonid Dimov, Doinaş?

Spre a nu mai vorbi de sutele de studenţi - printre ei Paul Goma - care au fost închişi (adică exilaţi cu forţa) pentru că au simpatizat în 1956 cu revoluţia anticomunistă din Ungaria?

În anii '60, anii „dezgheţului", s-a creat însă treptat impresia că dispare incompatibilitatea între activitatea creatoare şi comandamentele politice oficiale. Deţinuţii politici au fost, de altfel, eliberaţi din închisori, tradiţia culturală autohtonă a fost – în linii mari – repusă în drepturile ei. Autori interzişi până atunci – sau care au preferat să nu publice nimic sub realismul socialist – îşi fac apariţia pe scena literară. Criteriul luptei de clasă a fost înlocuit cu acela al unităţii naţionale, ceea ce a produs intelectualilor iluzia unei posibile convergenţe de interese cu Puterea.

Desigur, o rezervă mentală a rămas în măsura în care regimul însuşi – aşa liberal cum părea în comparaţie cu cel anterior – a rămas unul extrem de autoritar, ignorând drepturile omului şi îngrădind în continuare libertatea de expresie. Dar scriitorii s-au grăbit să profite de posibilitatea de a face o literatură în afara presiunilor ideologice.

Posibilitate acordată iniţial de regim şi apoi parţial câştigată, adică lărgită şi menţinută o vreme de scriitori, îndeosebi de cei tineri. Dacă România a reînceput să fie în România în anii '60, aceasta s-a datorat în primul rând scriitorilor şi artiştilor, oamenilor de cultură care au recuperat în câţiva ani handicapul anilor '50, „obsedantul deceniu" – cum îl va numi Marin Preda, cel ce-a izbutit totuşi în respectivul interval, să scrie şi să publice o capodoperă – **Moromeţii I**.

Au venit „tezele din iulie" (1971) apoi declinul economic, mizeria materială şi cultul tot mai aberant al personalităţii lui Ceauşescu, însoţite de creşterea aparatului de represiune. În anii '80, România era deja un stat poliţienesc dezvoltat. Dar, în ciuda indicaţiilor de sus şi a eforturilor ideologilor de serviciu, revoluţia culturală – cum o preconizase Ceauşescu, după modelul chinez care l-a fascinat – nu a reuşit în România decât extrem de parţial şi de târziu. Scriitorii adevăraţi, unii bucuroşi că au scăpat de încorsetările realismului socialist, alţii şi mai bucuroşi că nu le-au apucat, au încercat să nu piardă contactul cu publicul şi să menţină trează conştiinţa acestuia. Nu în mod direct, nu spunând lucrurilor pe nume, ci sugerându-le, învăluindu-le în metafore, parabole, ficţiune. O anumită complicitate cu cititorii s-a creat însă treptat şi a fost funcţională în ciuda cenzurii, a tirajelor tot mai reduse, a interzicerii

Dicţionarul scriitorilor români din exil

• Ilie CONSTANTIN (n.1939), poet, prozator, critic; **Franţa**; *Vântul cutreieră apele* (1960), *Fiara* (1960), *Desprinderea de ţărm* (1964), *Clepsidra* (1966), *Tinerii noştri bunici* (1967), *Buna vestire* (1968), *Câinele înlăcrimat* (1970), *Coline cu demoni* (1970), *Despre poeţi* (1971), *Celălalt* (1972), *Despre prozatori şi critici* (1973), *A doua carte despre poeţi* (1973), *Vacanţa, o plecare* (1973)

• Aurora CORNU (n.1930): poetă şi prozatoare; **Franţa**: *Studenta* (1954), *Distanţe* (1962)

• Vintilă CORBUL (n.1916), prozator; **Franţa**; *Babel Palace* (1939), *Sclavii pământului* (1945), *Dinastia Sunderland – Beauclair* (1967), *Păsări de pradă* (1971), *Căderea Constantinopolului* (1978)

• Marcel Pop CORNIŞ (n.1945), critic; **USA**; *Anatomia balenei albe* (1982)

• Sebastian COSTIN (n.1936), poet; **Israel**; *Femios* (1969).

• Mioara CREMENE (n.1925): poetă, prozatoare; **Franţa**; *Povestea Scânteii* (1951), *Mălina şi trei ursuleţi* (1951), *Primăvara noastră* (1954), *La noi, la gospodărie* (1954), *Trestiile de aur* (1955), *Poveşti de-odinioară* (1958), *Bună dimineaţa, lume* (1959), *Băieţelul din Ţara Gheţurilor* (1961), *Poezii pentru toate orele* (1963), *Livada cu poveşti* (1964), *Trenuleţul* (1964), *Adevărul şi inima* (1964), *Magazinul de mirese* (1966), *Poze mari şi poze mici* (1965), *Versuri de spus cu ghitara, Mărirea şi decăderea planetei Globus* (1968), *Oraşul Dirlidang* (1968)

• Ioana CRĂCIUNESCU (n.1950): poetă; **Franţa**; *Scrisori dintr-un câmp cu maci* (1977), *Duminica absentă* (1980), *Supa de ceapă* (1981), *Iarnă clinică* (1983), *Maşinăria cu aburi* (1984), *Caietul cu adnotări* (1988)

• Dan CULCER (n.1941); critic; **Franţa**; *Un loc geometric* (1973), *Citind şi trăind literatura* (1976), *Serii şi grupuri* (1981).

• S. DAMIAN (n.1930); critic; **Germania**; *Generalitatea şi individualitatea ideii operei literare* (1956), *Încercări de analiză literară* (1956), *Direcţii şi tendinţe în proza nouă* (1963), *Intrarea în castel* (1970), *G. Călinescu romancier* (1971), *Fals tratat despre psihologia succesului* (1972), *Duelul invizibil* (1977), *Portrete de familie* (1977).

• Virgil DUDA (n.1939): prozator; **Israel**; *Povestiri din provincie* (1967), *Catedrala* (1969), *Anchetatorul apatic* (1971), *Deruta* (1973), *Cora* (1977), *Măştile* (1979), *Războiul amintirilor* (1989), *Hărţuiala* (1984), *Al doilea pasaj* (1985), *Oglinda salvată* (1986).

• Petru DUMITRIU: (n. 1924); prozator şi eseist; **Franţa;** *Euridice* (1947), *Bijuterii de familie* (1949), *Nopţile de iunie* (1950), *Drum fără pulbere* (1951), *Nuvele* (1951), *Despre viaţă şi cărţi* (1954), *Pasărea furtunii,* (1954) *Cronică de la câmpie* (1955), *Focul nestins* (1955), *Aquarium* (1956), *Cronică de familie* (1957), *Noi şi neo-barbarii* (1957).

• Roxana EMINESCU (n. 1939); critic literar; **Franţa;** *F. Pessoa, portughez universal* (1978), *Preliminarii la o istorie a literaturii portugheze* (1979).

• Dinu FLĂMÂND (n. 1947): poet şi eseist; **Franţa;** *Apeiron* (1971), *Poezii* (1974), *Introducere în opera lui G. Bacovia* (1976), *Stare de asediu* (1983), *Intimitatea textului* (1985).

manifestărilor literare la sfârşitul anilor '80 etc.

A fost aceasta o literatură adevărată? Da, am putea răspunde, a fost adevărată ca literatură. A spus ea adevărul societăţii româneşti, al vieţii de atunci? A încercat să-l spună, dar n-a făcut-o până la capăt. Totuşi, publicul a simţit forţa subversivă a unor poeme, romane, spectacole de teatru şi chiar eseuri critice, a simţit că aici poate găsi ceva ce nu-i ofereau nici cărţile de istorie, nici presa cotidiană, nici televiziunea.

De fapt, la începutul deceniului al nouălea literatura, adevărata literatură, a fost o formă de exil interior, o formă de distanţare faţă de politica oficială, tot mai aberantă. Scriitorii îşi invitau publicul într-o ţară imaginară în care România lui Ceauşescu era prezentă numai aluziv şi subversiv – revendicativ. Era un mod de a refuza împreună minciuna propagandistică. Da, nu cred că exagerez când spun că literatura (de o anume calitate) şi lectura corespunzătoarei au fost în anii '80 manifestări ale exilului interior, ale disocierii de mizeria triumfalismului ceauşist.

Se poate, deci, vorbi despre **o rezistenţă prin literatură** în România? Ţinând seama de experienţa acelor ani şi de mărturia operelor, răspunsul meu e unul afirmativ. Altora, termenul însuşi de rezistenţă prin cultură li se pare un alibi derizoriu, menit să acopere ezitarea, teama sau chiar conformismul. Cei care şi-au asumat împotrivirea faţă de regim, cei care au riscat cu adevărat, adică au sărit în gol fără plasa menită să-i recupereze la nevoie, aceia au dreptul moral să considere precară şi ineficientă o asemenea formă de rezistenţă. Ca rezistenţă, nu ca literatură. Şi câţi sunt aceştia?

Dincolo, însă, de îndreptăţirea morală a îndoielii lor, este şi datoria noastră să ne întrebăm dacă, în ultimii ani ai dictaturii, ai indigenţei multiple şi ai stupidităţii, după greva minerilor din Valea Jiului şi, mai ales, după revolta populară de la Braşov, rezistenţa prin literatură ar mai putea fi considerată o rezistenţă autentică şi nu doar una din variantele (mai complexe, e drept) ale compromisului aproape general. Oricum, chiar şi piesele considerate „rezistente" au fost, de regulă, înseriate în bilanţul de realizări pe plan cultural ale regimului.

Ce se întâmpla, de fapt? Proza şi poezia contemporană, chiar şi critica literară au reuşit cu timpul să suscite interesul unui număr mare de cititori. Au apărut, într-adevăr, cărţi care au provocat o reacţie de participare complice a publicului. Din perspectiva pe care ne-o oferă astăzi distanţarea în timp ne putem, însă, întreba dacă nu, cumva, această complicitate între scriitori şi cititori era înscrisă într-o complicitate mai largă, poate inconştientă şi, în orice caz, nedorită şi nerecunoscută, cu Puterea? Nu, cumva, scriind şi, respectiv, citind, scriitorul şi receptorul îşi împărtăşeau nemulţumirile, temerile, „sufereau împreună" şi se absolveau reciproc de o atitudine răspicată de refuz în plan social? Nu-şi consumau ei în experienţa solitară a scriiturii şi a lecturii energiile civice care ar fi trebuit – cel puţin de la un moment dat încolo – să se unească într-o mişcare de împotrivire, într-o „Solidaritate" de tip polonez?

Acestea sunt doar ipoteze, însă **tăcerea civică** a scriitorilor, a oamenilor de cultură, a intelectualilor este – cu prea puţine excepţii – o realitate, un adevăr deja istoric, pe care nu ne rămâne decât să le asumăm. O tăcere **vinovată**, în ciuda cuvintelor spectaculos de curajoase, incendiare chiar uneori, pe care unii colegi le-au ţinut în şedinţele de Consiliu ale Uniunii Scriitorilor, în ciuda versurilor sau paginilor de proză extrem de actuale, explozive chiar, pe care alţii – sau aceiaşi – au izbutit totuşi, să le publice.

Astăzi încă pare un miracol publicarea în **Viaţa Studenţească** a acelor poeme ale Anei Blandiana, care s-au bucurat apoi de o circulaţie aproape folclorică şi încă mai neverosimilă pare apariţia unui roman ca **Drumul cenuşii** de Augustin Buzura ori a unor volume de poeme precum **Exil pe o boabă de piper** de Mircea Dinescu şi **Urcarea muntelui** de Ileana Mălăncioiu. Octavian Paler poate fi şi el citat aici, ca şi, înaintea lui, Baconsky. Fără să fie singurii, căci în nu puţine alte opere există scene, replici, versuri care se refereau la diverse tabuuri ale regimului comunist în varianta lui autohtonă.

Toate acestea scăpau cenzurii sau erau îngăduite în ultimă instanţă (după pertractări, intervenţii etc.) – pentru că, de fapt nu atentau – şi nici nu aveau cum să atenteze – la ordinea socială instaurată de mult şi bine consolidată. Dăm aici, de altfel, peste **o limită** a literaturii ca atare. Chiar şi în cazurile când autorilor li s-a făcut proces de intenţie, dacă dreptul la semnătură nu le era ridicat, accidentul se lăsa resorbit cu timpul şi totul reintra în normal, în „normalul" cu care ne obişnuise regimul.

„Normalizarea" aceasta era posibilă pentru că, încă din anii '60, de la începuturile relativei liberalizări, s-a constituit un pact, nu de colaborare, dar de neagresiune, între scriitori şi Putere, un pact, fireşte, tacit, nerecunoscut, neasumat, dar eficace. Termenii lui imaginabili ar fi aceştia: „Aveţi mai multă libertate ca înainte, dar nu abuzaţi de ea, nu împingeţi critica până la negaţie, respectaţi tabù-urile (ale sistemului, ale epocii, ale „şefului") pentru că altfel vom înăspri cenzura şi vă vom interzice să publicaţi". Cu timpul se înfiripase chiar părerea că îndrăznelile unuia puteau să-i coste pe toţi. Solidaritatea de breaslă risca astfel să funcţioneze greşit, aberant chiar, în sensul conformismului. Era una din formele „mentalităţii de ostatec", spre a prelua formula lui Matei Călinescu. Destui scriitori n-au respectat acest pact, însă foarte puţini au avut tăria să-l denunţe.

Ceva s-a schimbat esenţial în modul de a gândi al scriitorilor români începând cu anii '60, când a apărut posibilitatea de a publica literatură fără lozinci sau teze. Prestigiul pe care scrisul l-a câştigat prin intrarea în joc a atâtor autori interzişi până atunci sau tineri deci nepătaţi şi, fireşte, talentaţi, a făcut din el o miză extrem de importantă, o soluţie de viaţă. Profesiunea de scriitor putea fi concepută şi în afara „activismului" politic. Dacă în anii '50 putem vorbi de o **tăcere eroică** a unor scriitori consacraţi, ca şi a unor tineri care şi-au amânat debutul pentru că n-au acceptat compromisurile epocii, în anii '80, semnificaţia tăcerii se schimbă, mai precis, domeniul ei de acţiune semnificativă. Deşi condiţiile se înăspresc, deşi teroarea creşte, în anii '80, scriitorii români nu-şi pun problema renunţării la publicare, nu vor să piardă contactul cu cititorii, încearcă să supravieţuiască profesional şi – efortul e recognoscibil la cei mai buni – chiar moral. Cărţile apar cu întârziere şi dificultate, se propun „tăieturi" care se acceptă măcar în parte, strădania autorului e de a face să-i apară cartea cu orice preţ în unele cazuri, în altele, cu un preţ cât mai mic. Aşa se face că, după Revoluţie, au ieşit la iveală atât de puţine opere încredinţate până atunci sertarelor. În anii '50, tăcerea **literară**, însemna, totuşi, un refuz, fie el implicit, în anii '80, activitatea literară dublată de tăcere civică, adică de lipsa de reacţie a scriitorilor în plan social-politic, însemna, în ultimă instanţă, **o acceptare**, oricât de subversive se vor fi vrut – şi chiar vor fi fost – unele texte publicate atunci. Confruntată cu realitatea socialistă în ansamblul ei, formula „rezistenţă prin literatură" îşi

Continuare în pag 10 - 11

Dicţionarul scriitorilor români din exil

• Florin GABREA (n. 1945); prozator; **Germania;** *Hanimore* (1969), *Frumos e numai adevărul* (1979).

• Mihai Dinu GHEORGHIU (n. 1951); eseist; **Franţa;** *G. Ibrăileanu, Romanul criticului* (1981), *Reflexii condiţionate* (1983).

• Paul GOMA (n. 1931): prozator; **Franţa;** *Camera de alături* (1968).

• Irina GRIGORESCU (n. 1948): prozatoare şi poetă; **Australia;** *Robinson şi inocenţii* (1971), *Frontiera grădinii* (1980), *Lecţia de adio* (1983).

• Georgeta HORODINCĂ (n. 1930): critic literar; **Franţa;** *Duiliu Zamfirescu şi contribuţia lui la dezvoltarea romanului nostru realist* (1956), *Jean Paul Sartre* (1964), *Structuri literare* (1970), *Dimitrie Anghel* (1972), *Studii literare* (1978), *Bastarzii* (1979).

• Emil HUREZEANU (n. 1953): poet; **Germania;** *Lecţia de anatomie (1980).*

• Dinu IANCULESCU (n. 1925): poet; **Germania;** *Argintatul peşte şi alte poezii* (1970), *Rondeluri* (1980).

• Gelu IONESCU (n. 1936): critic literar; **Germania;** *Romanul literaturii* (1976), *Orizontul traducerii* (1981).

• Kira IORGOVEANU (n. 1948): poetă, traducătoare; **Germania;** *Steauă di dor* (1983), *Ramura de măslin* (1985).

• Mircea IORGULESCU (n. 1943): critic literar; **Franţa;** *Rondul de noapte* (1974), *Al doilea rond* (1976), *Scriitori tineri contemporani* (1978), *Firescul ca excepţie* (1979), *Critică şi angajare* (1981), *Prezent* (1985), *Spre alt Istrati* (1986), *Marea trăncăneală* (1988).

• Mira IOSIF (n. 1930): critic de teatru; **Belgia;** *Pe colina cu salcâmi* (1952), *Energii descătuşate* (1956), *Teatrul nostru cel de toate serile* (1979).

• Rodica IULIAN (n. 1931): poetă şi prozatoare; **Franţa;** *Intersecţii* (1967), *Elegiile de pe pod* (1969), *Palinodii* (1970), *Facerea cortului* (1971), *Aproape omul* (1975), *Scrisori de toată ziua* (1977), *Cronica nisipurilor* (1978), *Vitralii* (1981).

• Victor IVANOVICI (n. 1947): critic literar; **Grecia;** *Formă şi deschidere* (1980).

• Vintilă IVĂNCEANU (n. 1942): poet şi prozator; **Austria;** *Cinste specială* (1967), *Până la dispariţie* (1968), *Versuri* (1968), *Milord de Buteille* (1970).

• Adina KENEREŞ (n. 1957): prozatoare; **Franţa;** *Îngereasa cu pălărie verde* (1983), *Rochia de crin* (1985).

• Sonia LARIAN (n. 1931): prozatoare; **Franţa;** *Ghiduş Arcăduş* (1953), *Prietenul meu Vasile Clăbuc* (1956), *Cutia de sticlă* (1957), *Şmecherul în paradis* (1957), *Băieţaşul din stele* (1958), *Călătorii extraordinare la grădiniţă şi la şcoală* (1961), *Continentul colorat* (1964), *Biblioteca fantastică* (1976), *Bietele corpuri* (1986).

• Eugen LUCA (n. 1929): critic literar; **Israel;** *Poezia lui Marcel Breslaşu* (1959), *M. Sadoveanu sau elogiul raţiunii* (1972), *Demers critic* (1973).

LITERATURA CA EXIL INTERIOR

Urmare din pag. 8 - 9

descoperă ambiguitatea, perversa ei ambiguitate.

Căci problema esenţială din punct de vedere moral era tocmai părăsirea duplicităţii, punerea de acord a gândului cu fapta. Unii dintre scriitori, angajaţi exclusiv într-o literatură înţeleasă ca artă, au reuşit să supravieţuiască decent, fără să se alinieze la comandamentele oficiale, fără să comită compromisuri în plan estetic şi intelectual. Alţii, mai întreprizi, au încercat chiar să submineze dictatura prin aluziile sau chiar referirile directe prezente în cărţile lor. Modul lor de gândire se regăsea, aşadar, în scrisul lor, altfel spus, în fapta lor literară, nu însă şi în fapta lor de oameni ai cetăţii, în atitudinea lor social-politică. În acest plan, duplicitatea continua să funcţioneze, nu prin adeziunea la politica partidului unic, ci prin pasivitate faţă de urmările ei nefaste.

Şi tot în acest plan se concentra atenţia regimului: dacă în privinţa cărţilor literare putem vorbi de o anume permisivitate, în toate celelalte sectoare editoriale cenzura era extrem de strictă, iar reacţiile publice şi, mai cu seamă, încercările de solidarizare profesională – imediat şi sever reprimate. Mai ales în ultimii ani ai dictaturii ceauşiste a existat, ştim cu toţii, o concertare perfectă a organelor de control ideologic şi represiv spre a descuraja şi izola rapid orice tentativă de protest social.

Ar fi fost nevoie de o **morală eroică** pe care scriitorii s-o fi adoptat în grup, chiar dacă nu în totalitate, cu toate riscurile imediat-palpabile, dar şi cu promisiunea exemplarităţii civice a gestului lor. Căci atitudinea de contestare directă a regimului, exprimată, deci, nu prin opere literare, ci prin declaraţii publice, aducea, după sine, pierderea libertăţii ca atare. Paul Goma e singurul care a mers aici până la capăt şi, aşa cum ştim, acesta nu a fost primul său act de curaj. De ce n-a fost urmat în această iniţiativă de numeroşi alţi scriitori? De ce numai Ion Negoiţescu i s-a alăturat spre onoarea lui în perpetuitate? Ion Negoiţescu şi Ion Vianu care, la îndemnul celui dintâi, a dat hotărârii sale de a părăsi România semnificaţia mai largă şi mai riscantă a dezicerii de regimul politic totalitar. Întrebarea poate fi repetată şi pentru ultima perioadă, cea mai aberantă, a domniei lui Ceauşescu, când, dintre scriitori, doar Dorin Tudoran şi Mircea Dinescu au mers până la capăt în actul lor contestatar, cu consecinţele binecunoscute. Desigur, în acest interval numeroşi scriitori s-au expatriat, participând astfel la exodul populaţiei româneşti înspre Occident, unii dintre ei nu înainte de a fi publicat acolo opere mai mult decât aluzive cu privire la situaţia din ţară, cum este cazul lui Bujor Nedelcovici.

Atmosfera de teroare care s-a instaurat treptat pretutindeni în ţară, omniprezenţa Securităţii, izolarea ţării sunt circumstanţe care explică ezitarea scriitorilor, teama lor de a se angaja într-o acţiune de rezistenţă făţişă împinsă în afara cadrului girat de Uniune. La toate acestea trebuie însă neapărat să adăugăm dorinţa lor fermă, tenace, de a continua nu numai să scrie cărţi, dar şi să le publice, de a rămâne prezenţi în viaţa literară. Exagerând, am putea spune chiar că le era mai teamă de interdicţia semnăturii decât de interdicţia libertăţii pur şi simplu.

Aveau, în acest sens, modele inspiratoare sau cel puţin precedente. Căci nu toţi scriitorii consacraţi au fost închişi în deceniul al şaselea şi nu toţi cei rămaşi în afara închisorii atunci au ales tăcerea. Au fost destui - şi importanţi – care au acceptat – în condiţii teribile, e adevărat – să servească regimul spre a supravieţui fizic şi intelectual. Adeziunea lor a fost una totală, ca aceea a lui M.Sadoveanu sau plină de rezerve mentale, ca în cazul lui Tudor Vianu, de exemplu, însă a trebuit să fie exprimată public şi fără echivoc. Ca să nu mai vorbim de cei mai tineri care, precum Marin Preda sau Petru Dumitriu, au fost nevoiţi să facă – fiecare în felul său – concesii noului regim spre a se putea afirma ori spre a se menţine în circuitul public. Condiţiile şi motivaţiile acestei colaborări oficiale diferă de la un autor la altul, ca şi rezultatele ei. Nu acesta e acum obiectul discuţiei noastre.

Însă o precizare trebuie făcută în legătură cu literatura acelui „obsedant deceniu" şi cu mentalitatea care a generat-o. Ar fi greşit şi nedrept să vedem peste tot numai duplicitate forţată. Au existat scriitori şi, în genere, intelectuali care au aderat cu toată convingerea la ideologia comunistă. Momentul adevărului trebuie să fi venit însă şi pentru ei relativ repede, dacă nu al adevărului social-istoric şi economic – aici iluziile vor mai continua la noi şi aiurea încă multă vreme – măcar al adevărului artistic, profesional: incompatibilitatea creaţiei libere cu doctrina partinităţii şi a realismului socialist. Iar luciditatea trebuia să ducă inevitabil - dacă nu la împotrivire – la duplicitate, oricât de greu ar fi fost aceasta din urmă de recunoscut.

Paradoxul oricărei dictaturi este acela că induce duplicitatea şi o cultivă mai ales atunci când îşi închipuie că o face imposibilă. După 1971, când a început alunecarea ideologică şi apoi economică a regimului ceauşist, duplicitatea a devenit o prezenţă agresiv-acaparatoare, confundându-se tot mai adesea cu **oportunismul**. Ceea ce nu s-a întâmplat decât rareori în anii '50, când ideologia comunistă nu-şi pierduse încă forţa de iluzionare şi înseşi măsurile represive îşi găseau o justificare în economia unui proiect transformator. O disociere trebuie, aşadar, menţinută între simplul oportunism şi duplicitatea dramatică la care unii intelectuali – inamici ori victime ale comunismului, dar şi, uneori, simpatizanţi ai lui – au fost obligaţi să ajungă pentru a supravieţui. În acelaşi timp, trebuie să admitem că au existat – spre ruşinea breslei noastre – scriitori oportunişti care au produs o literatură oportunistă.

Dar prin însăşi natura ei, prin însuşi universul imaginar pe care-l instaura, literatura oferea o şansă de evitare a duplicităţii, şansă pe care mulţi scriitori români nu au pierdut-o. Scrisul a reprezentat pentru ei calea regăsirii de sine, în afara presiunilor oficiale şi, uneori,

Dicţionarul scriitorilor români din exil

• Vera LUNGU (n. 1941): poetă; **Franţa;** *Amiaza mării* (1965), *Poezii* (1964), *Moralizând fără glorie* (1970), *Alexandros* (1971).

• Maria MAILAT (n.1949): prozatoare; **Franţa**; *Stop-cadru* (1981), *Intrare liberă* (1985)

• Norman MANEA (n.1936): prozator şi eseist; **USA**; *Noaptea pe latura lungă* (1969), *Captivi* (1970), *Atrium* (1974), *Primele părţi* (1975), *Cartea fiului* (1976), *Zilele şi jocul* (1977), *Anii de ucenicie ai lui August Prostul* (1979), *Octombrie ora opt* (1981), *Pe contur* (1984), *Plicul negru* (1986).

• Bianca MARCOVICI (n.1952): poetă; **Israel**: *Ochiul vântului* (1987), *Dincolo de paradis* (1989),

• Gabriela MELINESCU (n.1942): poetă şi prozatoare; **Suedia**; *Ceremonie de iarnă* (1963), *Fiinţele abstracte* (1965), *Interiorul legii* (1968), *Bobinocarii* (1969), *Catargul cu două corăbii* (1969), *Boala de origine divină* (1970), *Îngânarea lumii* (1972), *Jurământ de sărăcie castitate şi supunere* (1972).

• Marius MIRCU (n.1909): prozator; **Israel**; *24 de ore în jurul lumii* (1932), *Văzduhul ne cheamă* (1936), *N-am descoperit America* (1937), *Povestea minunată a lui Shirley Temple* (1938), *Poate ştiinţa să împiedice războiul?* (1938), *Amintirile unei studente* (1939), *Atlantinia* (1940), *Trimis special* (1974), *Croitorul din Back* (1979), *M-am născut reporter* (1981), *Jurnalul unui om mărunt* (1985).

• Alexandru MIRODAN (n.1927), dramaturg; **Israel**; *Ziariştii* (1956), *Cele cinci cercuri* (1960), *Celebrul 702* (1962), *Într-o zi de primăvară* (1964), *Teatru* (1965), *Camuflaj* (1969), *Replici de dincolo de fileu* (1969), *Primarul lumii şi iubita sa* (1970), *Teatru* (1973), *Pasiune plus raţiune* (1977)

• Adriana MITESCU (n. 1945), critic; **Italia**; *Poeţi şi critici despre poezie* (1972), *Libertate şi responsabilitate în artă şi literatură* (1973), *Conceptul de realism în literatura română* (1974).

• Alexandru MONCIU-SUDINSCHI (n. 1945): prozator; **Suedia**; *Rebarbor* (1971), *Caractere* (1973)

• Ana MUREŞANU (n. 1937): poetă; **Germania**; *În adoraţia părinţilor* (1978), *Memoria joc tânăr* (1981), *Amiază la margini* (1984).

• Mihai NASTA (n.1935): eseist; **Belgia**; *Anatomia suferinţei* (1981)

• Damian NECULA (n.1937): prozator şi poet; **Franţa**: *Bărbaţii acestui pământ* (1967), *Anul soarelui cald* (1969), *Aleargă nu te opri* (1970), *Maşina timpului* (1975), *Frica* (1976), *Ispita dintr-o dimineaţă ploioasă* (1979).

• Bujor NEDELCOVICI (n. 1936): prozator; **Franţa**; *Ultimii* (1970), *Fără vâsle* (1972), *Noaptea* (1974), *Grădina Icoanei* (1977), *Zile de nisip* (1979).

• Virgil NEMOIANU (n.1940): critic literar; **USA**; *Structuralismul* (1967), *Simptome* (1969), *Calmul valorilor* (1971).

• Elena NESTOR (n.1948): prozatoare; **Danemarca**; *Ploile calde* (1976), *Romanţă de agrement* (1979).

• Radu NIŢU (n.1949): prozator; **Suedia**; *Vâlva codrului* (1974), *Pădurea nu doarme* (1976), *Dincolo* (1978), *Ora incertă* (1982).

împotriva lor. O bună parte din literatura română postbelică este expresia unui **exil interior**. Exil nemărturisit de autori ca atare, dar identificabil în spaţiul poemelor sau al romanelor. Un exil interior asumat numai în chip simbolic.

Am putea, deci, vorbi mai degrabă de opere aflate în exil interior decât de autori exilaţi în propria ţară, de opere „dizidente" şi mai puţin de scriitori dizidenţi. Atunci când, în conştiinţa creatorului, miza apariţiei cărţii nu întrecea miza mărturiei conţinute, literatura a fost una a rezistenţei faţă de totalitarism. O rezistenţă surdă sau, mai exact, tăcută.

Ce s-ar fi întâmplat dacă, după instaurarea dictaturii comuniste, marii noştri scriitori ar fi refuzat să colaboreze cu noul regim? Ce s-ar fi întâmplat dacă, în anii '80, când a doua dictatură comunistă atingea niveluri de absurditate inimaginabilă, scriitorii ar fi reuşit să se adune într-un front anti-ceauşist? Întrebări care ne sfidează trecutul, care se adresează conştiinţei noastre personale şi colective.

Am încercat să descoperim dacă nu cauze, măcar circumstanţe explicative pentru condiţia şi poziţia scriitorului român în perioada postbelică. De la teroarea absolută din deceniul al şaselea până la marasmul generalizat în deceniul al nouălea se întinde, de fapt, un interval al lipsei de speranţă. Dacă în anii '50 tot ce se putea spera era o îmblânzire a dictaturii, iar în anii '70 o revenire la climatul suportabil din anii '60, mai târziu chiar şi această slabă speranţă a dispărut . Ne-am simţit cu toţii definitiv părăsiţi, cedaţi, trădaţi de cei alături de care fusesem secole de-a rândul, europenii din vest. Am crezut că sistemul comunist, cu ţarcul lui de popoare, cu totalitarismul sufocant, anihilant, este veşnic. Cine, după Budapesta 1956, după Praga 1968 şi chiar după Braşov 1987, îndrăznea să-şi închipuie prăbuşirea comunismului? În condiţiile specifice de la noi – şi cu modul nostru propriu de raportare la istorie – am ajuns chiar să credem în eficienţa principiului: „cu cât mai rău, cu atât mai bine!". Opere dintre cele mai autentice ale literaturii române postbelice au ieşit din această formă disperată de speranţă.

Dar noi avem de recitit şi de reasumat o întreagă literatură. Literatura apărută în toţi aceşti ani, în condiţii **date**, influenţată de ele, adaptându-li-se, rezistându-le şi chiar supravieţuindu-le parţial: Urmează să alegem, să **ne** alegem, să ne recucerim o tradiţie.

Şi să reîncepem să scriem. Întrebările noastre referitoare la trecut ar trebui să vizeze în cel puţin egală măsură prezentul, adică viitorul care începe.

Chipurile Exilului

de IRINA MAVRODIN

Aşa cum se spune că există atâta tragic câtă conştiinţă a tragicului, am putea, desigur, să spunem că există atâta exil câtă conştiinţă a exilului. Dar, continuând a extrapola, am putea spune şi că există atâtea exiluri câte feluri de a fi ale conştiinţei. Făcând această afirmaţie, îmi dau seama că mă situez pe un teren cu totul mişcător şi insesizabil, căci, în bună logică, ar trebui pe dată să adaug: există atâtea exiluri câţi indivizi exilaţi. În loc să se clarifice însă, prin încercarea - pe care am reluat-o mereu, de-a lungul întregii mele vieţi - de a pune puţină logică în relaţia mea cu ideea de exil (ar fi, poate, preferabil să spun: conceptul de exil), aceasta îşi multiplică la infinit chipurile fulgurante. Mă aflu în faţa aceluiaşi mister ce m-a tulburat totdeauna şi a cărui cheie am tot căutat-o, fără a o putea vreodată găsi. Dimpotrivă, ca orice mister, el devine tot mai dens, mai impenetrabil, orbitor de impenetrabil în lumina-i totală de taină pe care o asemăn celei a naşterii şi a morţii.

Multă vreme, în tinereţea mea de prin anii '60, am crezut că exilatul - pe atunci termenul avea pentru mine un sens mult mai limpede, radical politic - este un om fericit. Aveam mulţi prieteni „fugiţi" în Occident: cu precădere scriitori, plasticieni, cineaşti. Vederea mea asupra lor era cea a deţinutului rămas în închisoarea ce-i fericeşte pe deţinuţii evadaţi.

Treptat, cu o teribilă încetineală, aşa cum se întâmplă în orice iniţiere, am început să ştiu, printr-o simpatie profundă, prin partea de exil care exista şi în mine (ca şi în mulţi care au trăit în România în ultima jumătate de veac), că, pentru cel ce are conştiinţa lui – şi scriitorul, artistul nu pot să nu o aibă –, exilul este una dintre experienţele cele mai dureroase ce i-au fost date omului, dar şi una dintre cele ce-i oferă şi cele mai mari şanse – după nesfârşite avataruri – de a se regăsi, de a intra în armonie cu sine prin cunoaşterea de sine, de a se mântui. Exilul politic, menţinut ca un adevăr **cert** – poate ca singurul lui adevăr **cert** – în conştiinţa scriitorului, a artistului, duce totdeauna la descoperirea (prin trăire, bineînţeles) exilului metafizic, fie el religios sau laic. E o sfâşiere, o ruptură, un divorţ ce se repară, se compensează printr-o împlinire într-o altă realitate, cea a unei patrii ideale pe care exilatul o duce totdeauna cu sine, în inima şi spiritul său. Iată ce am înţeles eu încetul cu încetul, de-a lungul a multe decenii: a fi „fugit" în Occident (sau în orice altă parte a lumii) nu-l transforma automat pe cel ce săvârşise o asemenea faptă într-un exilat. Condiţia de exilat se capată de-a lungul unei vieţi, printr-un exerciţiu care cere o fidelitate şi o răbdare şi o credinţă. Care, de asemenea, apeleză întruna la memorie. Exilatul nu vrea să uite, dimpotrivă, el îşi constituie o aproape monstruoasă memorie ce, ea însăşi, macroscopiind detaliile şi încremenind trecutul în punctul unde s-a despărţit de el, le proiectează în metafizic şi ideal. Proust spunea că există tot atâtea universuri câţi creatori, şi că fiecare nou mare creator inventează un nou univers, îmbogăţind lumea cu această nouă cunoaştere. Am avut privilegiul să-i ascult pe Vintilă Horia. Emil Cioran, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Paul Barbăneagră sau să citesc mărturiile altor mari exilaţi – ale lui Mircea Eliade, printre altele: România fiecăruia dintre ei ne ajută să o cunoaştem mai bine pe cea în care fiecare dintre noi trăim, ne ajută să o construim în idealitatea fiecăruia dintre noi pe cea la care fiecare dintre noi visăm. Prin ei, suntem mai aproape de România, prin ei, ce ni se păruseră atât de depărtaţi, pentru că ei înşişi au fost întruna, clipă de clipă, în România, cu noi, lângă noi.

Dicţionarul scriitorilor români din exil

• Tudor OLTEANU (n.1943): critic literar: **Olanda**; *Morfologia romanului european în secolul al XVIII-lea* (1974), *Morfologia romanului european în secolul al XIX-lea* (1977).

• Ion OMESCU (n.1932): eseist, poet, dramaturg; **Franţa**; *Dramele puterii* (1968), *Filtru* (1968), *Hamlet sau ispita posibilului* (1971), *Semnul ironiei* (1972), *Iadul şi pasărea* (1972), *Teatru* (1972)

• Ioana ORLEA (n.1936): prozatoare; **Franţa**; *Calul de duminică* (1968), *Ţesătoarea portocalie* (1969), *Numele cu care strigi* (1970), *Pietre la ţărm* (1972), *Competiţia* (1974), *Cerc de dragoste* (1977), *Un bărbat în rândul lumii* (1980)

• Vintilă ORNARU (n.1927): poet, prozator, dramaturg; **Franţa**; *Academicianul* (1963), *Sonete* (1979), *Cursa cu obstacole* (1980).

• Alexandru PAPILIAN (n.1949): prozator; **Franţa**; *Dihorul* (1970), *O seară de noiembrie* (1976), *Făpturi neînsemnate* (1978), *Pricini de iubire* (1981), *Micelii* (1981).

• Ilie PĂUNESCU (n.1923): prozator şi dramaturg; **Germania**; *Fotografii mişcate* (1968), *Vegetarieni şi carnivori* (1970), *Seara privind foarte sever* (1972).

• Marian POPA (n.1938); critic literar şi prozator; **Germania**; *Homo fictus* (1968), *Dicţionar de literatură română contemporană* (1971, 1977), *Modele şi exemple* (1971), *Forma ca deformare* (1975), *Doina Doicescu şi Nelu Georgescu* (1977), *Călătorie sprâncenată* (1980), *Viscolul şi carnavalul (1980).*

• Petru POPESCU (n.1944): prozator, poet şi eseist; **USA**; *Zeu printre blocuri* (1966), *Moartea din fereastră* (1967), *Fire de jazz* (1969), *Prins* (1969), *Om în somn* (1971), *Dulce ca mierea e glonţul patriei* (1972), *Între Socrate şi Xantipa* (1973), *Sfârşitul bahic* (1973), *Copiii domnului* (1974).

• Titu POPESCU (n.1942); eseist şi prozator; **Germania**; *Mihail Dragomirescu – estetician* (1973), *Idei estetice în scrierile lui Mihai Ralea* (1974), *Necesitatea esteticii* (1979), *Cărţi cu ieşire la mare* (1980), *Arta ca trăire şi interpretare* (1982), *Concepte şi atitudini estetice* (1983).

• Dumitru RADU (n. 1937): dramaturg; **Germania;** *Portocala mecanică* (1966), *Vizaviul* (1968), *A opta zi de dimineaţă* (1969).

• Lucian RAICU (n. 1934): critic; **Franţa;** *Liviu Rebreanu* (1967), *Structuri literare* (1973), *Gogol sau fantasticul realităţii* (1974), *Critica – formă de viaţă* (1976), *Nicolae Labiş* (1977), *Practica scrisului şi experienţa literaturii* (1978), *Reflecţii asupra spiritului creator* (1979), *Printre contemporani* (1980) *Calea de acces* (1982), *Fragmente de timp* (1984), *Scene din romanul literaturii* (1985).

• Sebastian REICHMANN (n. 1946): poet; **Franţa;** *Geraldine* (1969), *Acceptarea iniţială* (1971).

• Petru ROMOŞAN (n. 1954): poet; **Franţa;** *Ochii lui Homer* (1977), *Comedia literaturii* (1980), *Rosa canina* (1982).

• Mirela ROZNOVEANU (n. 1947): critic literar; **USA;** *Lecturi moderne*

GEOGRAFIA EXILULUI

CANADA

Petre Bokor	– prozator
George Filip	– poet
Ioana Manolescu	– traducătoare
Călin Mihăilescu	– eseist
Toma Pavel	– critic
Andrei Stoiciu	– prozator
Constantin Stoiciu	– prozator

OLANDA

Sorin Alexandrescu	– criti
Tudor Olteanu	– criti
Monica Săvulescu	– proz

ANGLIA

Miron Grindea	– eseist, editor
Ramona Fotiade	– poetă
Michael Titus	– poet

BELGIA

Mira Iosif	– critic
Mihai Nasta	– eseist

USA

Ion Amăriuţei	–	prozator
Andrei Brezianu	–	eseist
Nina Cassian	–	poetă
Vera Călin	–	critic
Matei Călinescu	–	critic
Silvia Cinca	–	prozatoare
Andrei Codrescu	–	poet
Marcel Pop Corniş	–	critic
Norman Manea	–	prozator
Virgil Nemoianu	–	critic
Valeriu Oişteanu	–	poet
Dan Oprescu	–	eseist
Gabriel Pleşea	–	prozator
Dumitru Radu Popa	–	prozator
Petru Popescu	–	prozator
Petre Rado	–	eseist
Mirela Roznoveanu	–	critic
Mircea Săndulescu	–	prozator
Mihai Spăriosu	–	eseist
Alexandra Târziu	–	prozatoare
Dorin Tudoran	–	poet
Ion Velican	–	poet
Sergiu Verona	–	eseist

FRANŢA

Gheorghe Adam	– prozator	Sonia Larian	– prozatoare
I. Arcade	– eseist	Monica Lovinescu	– critic
George Astaloş	– dramaturg	Vera Lungu	– poetă
Bianca Balotă	– prozatoare	Ion Mihăileanu	– eseist
Nicolae Balotă	– critic	Maria Mailat	– prozatoare
George Banu	– critic	Damian Necula	– prozator
Ruxandra Berindei	– prozatoare	Bujor Nedeleovici	– prozator
Nicu Caranica	– poet	Mirela Nedelcu	– critic
Nicolas Catanoy	– poet	Basarab Nicolescu	– eseist
Theodor Cazaban	– prozator	Alexandru Niculescu	– eseist
Miron Chiropol	– poet	Ion Omescu	– eseist
Emil Cioran	– eseist	Ioana Orlea	– prozatoare
Ilie Constantin	– poet	Alexandru Papilian	– prozator
Florica Condurache	– traducătoare	Gabriela Maria Pintea	– critic
Vintilă Corbul	– prozator	Jean Pârvulescu	– poet
Aurora Cornu	– poetă	Cicerone Poghirc	– eseist
Ioana Crăciunescu	– poetă	Lucian Raicu	– critic
Mioara Cremene	– poetă	Edgard Reichmann	– eseist
Dan Culcer	– critic	Sebastian Reichmann	– poet
Petru Dumitriu	– prozator	Petru Romoşan	– poet
Roxana Eminescu	– critic	Alexandru Sincu	– eseist
Dinu Flămând	– prozator	Marin Tarangul	– poet
Mihai Dinu Gheorghiu	– critic	Virgil Tănase	– prozator
Paul Goma	– prozator	Nicolae Tertulian	– eseist
Georgeta Horodincă	– critic	Dumitru Ţepeneag	– prozator
Virgil Ierunca	– eseist	Ileana Verzea	– eseist
Mircea Iorgulescu	– critic	Matei Vişniec	– dramaturg
Rodica Iulian	– poetă	Alexandru Vona	– prozator
Adina Kenereş	– prozatoare	Mihai Vornicu	– eseist

BRAZILIA

Ilie Gilbert	– eseist

SPANIA

Alexandru Ciorănescu	– critic
Dan Munteanu	– traducător
George Uscătescu	– poet

ARGENTINA

Adina Diaconu	– prozatoare

Dicţionarul scriitorilor români din exil

(1978), *D.R. Popescu* (1981), *Civilizaţia romanului* (1983).

• Andrei ROMAN (n. 1946): poet; **USA;** *Neîncetata ninsoare* (1971), *Omul nedesăvârşit* (1981), *Insomnie ideală* (1983).

• Andrei SAVU (n. 1940); **Israel;** *Astre palide* (1974).

• Mircea SĂNDULESCU (n. 1945): prozator şi dramaturg; **USA;** *Victorie clandestină* (1977), *Tratat despre oaspeţi* (1979), *Teatru* (1981), *Intermediarul* (1983), *Placebo* (1983).

• Gheorghe SĂSĂRMAN (n. 1941): prozator; **Germania;** *Oracolul* (1969), *Cuadratura cercului* (1975), *Himera* (1979), *2000* (1982).

• Mircea SĂUCAN (n. 1930): prozator; **Israel;** *Camera copiilor* (1968).

• Monica SĂVULESCU (n. 1942): prozatoare; **Olanda;** *Tulburi, apele Crasnei* (1974), *Lumea toată slobodă* (1976), *Pragul de sus* (1980), *A.P. Cehov* (1981), *Pietrele din lună* (1984).

• Alexandru SEVER (n. 1921): prozator şi dramaturg; **Israel;** *Boieri şi ţărani* (1955), *Cezar Dragoman* (1957), *Regele, spionul şi actorul* (1957), *Uciderea pruncilor* (1966), *Cercul* (1968), *Noaptea speranţelor* (1973), *Impostorul* (1977), *Descăpăţânarea* (1982), *Don Juan apocalipticul* (1984), *Memoria durerii* (1985).

• Dumitru STANCU (n. 1950): poet; **Suedia;** *Poemele lui Mihai Viteazul* (1975), *Cartea simţirii mele* (1977), *Poeme nordice* (1982).

• Constantin STOICIU (n. 1939): prozator; **Canada;** *Dimineaţa* (1967), *Peştele de fontă* (1969), *Trufie* (1974), *Pasarela* (1979).

• Andrei STRIHAN (n. 1929): eseist; **Israel;** *O aventură estetică cu Theodor Mazilu* (1972), *Contururi scenice* (1975).

• Gavril ŞEDRAN (n. 1940): poet; **Elveţia;** *Strigi* (1968), *Lapidare* (1981).

• Mariana ŞORA (n. 1917): eseistă şi prozatoare; **Germania;** *Heinrich Mann* (1966), *Unde şi interferenţe* (1969), *Cunoaştere poetică şi mit în opera lui Lucian Blaga* (1970).

• Aurel ŞOROBETEA (n. 1946); poet; **Suedia;** *Apărătorii* (1975), *Privire de pe cetăţuie* (1978), *Altminteri* (1979), *Anotimpuri* (1986).

• Elena TACCIU (n. 1933): critic literar; **Israel;** *Mitologie romantică* (1973), *Aventura lui George Gordon Byron* (1977), *Trei poeţi preeminescieni*

LITERAR ROMÂNESC

atoare

DANEMARCA

Victor Frunză – eseist
Elena Nestor – prozator

SUEDIA

Luminiţa Beiu-Paladi – eseistă
Alexandru Dohi – poet
Emanuel Laurian (Tonoiu) – prozator
Gabriela Melinescu – poetă
Al. Monciu Sudinschi – prozator
Elena Morogan – prozatoare
Ana Maria Narti – eseistă
Radu Niţu – prozator
Dumitru Stancu – poet
Aurel Şorobetea – poet

GERMANIA

Salvina Adam – prozatoare
George Bălan – eseist
Andrei Băleanu – critic
Carmen Francisca Banciu – prozatoare
Pavel Chihaia – prozator
Magdalena Constantinescu – poetă
S. Damian – critic
Radu Dumitru – dramaturg
Florin Gabrea – prozator
Gheorghiţă – critic
onisie Ghermani – eseist
Ilina Grigorovici (Gregory) – critic
Emil Hurezeanu – poet
Dinu Ianculescu – poet
Ion Ioanid – prozator
Gelu Ionescu – critic
Chira Iorgoveanu – poetă
Alexandru Lungu – poet
Paul Miron – eseist
Ana Mureşanu – poetă
Mihai Nadin – eseist
Ilie Păunescu – dramaturg
Duşan Petrovici – poet
Marian Popa – critic
Titu Popescu – eseist
Iacob Popper – eseist
Gheorghe Săsărman – prozator
N. Stănescu Stânişoară – eseist
Aurel Stroe – eseist
Mariana Şora – eseistă
Sanda Şora – traducătoare
Andrei Ujică – poet
Teodor Vasilache – poet
Letiţia Vladislav – prozatoare

AUSTRIA

Vintilă Ivănceanu – poet

BASARABIA, PĂMÂNT ROMÂNESC

GRECIA

Victor Ivanovici – critic

ELVEŢIA

Gavril Şedran – poet
Ion Vianu – eseist

ISRAEL

Marcel Aderca – traducător
S. Alterescu – eseist
Ion Atlas – poet
Mirel Brateş – prozator
Eugen Campus – eseist
Saul Carmel – poet
Luiza Carol – poetă
Sebastian Costin – poet
Cornel Cristian (Safirman) – eseist
Sandu David – poet
Gabriela Deşliu – poetă
Virgil Duda – prozator
Andrei Fischof – poet
Solo Har Herescu – poet
Sergiu Levin – critic
Nadia Lovinescu – poetă
Eugen Luca – critic
Bianca Marcovici – poetă
Liana Maxy – prozatoare
Marius Mircu – prozator
Al. Mirodan – dramaturg
Noemi Pavel – poetă
Andrei Savu (Sela) – poet
Mircea Săucan – prozator
Alexandru Sever – prozator
Ada Steinberg – traducătoare
Andrei Strihan (Schehter) – eseist
Elena Tacciu – critic
Leon Volovici – eseist
Ileana Vrancea – critic

ITALIA

Grigore Arbore – poet
Gheorghe Carageani – eseist
Cicerone Cernegura – prozator
Camilian Demetrescu – eseist
Iosif Constantin Drăgan – eseist
Adriana Mitescu – critic
Petraşincu (Moretta) – prozator
Sorin Stati – eseist

AUSTRALIA

Lucian Boz – critic
Irina Grigorescu – prozatoare
Nicolae Sirius – poet

Dicţionarul scriitorilor români din exil

(1978), *Romantismul românesc* (1982, 1985).

• Marin TARANGUL (n. 1938): poet şi eseist; **Franţa;** *Trenos* (1968), *Legile pământului* (1973).

• Alexandra TÂRZIU (n. 1937); prozatoare; **USA;** *Strada lui Petrică* (1966), *Nu se poate preciza* (1967), *Nu-mi pasă* (1969), *Clovnul nevăzut* (1975), *Sperietoarea din Hors* (1979), *Locatarul* (1979), *Dovezi de iubire ce nu se mai termină* (1981).

• N. TERTULIAN (n. 1929): eseist; **Franţa;** *Probleme ale literaturii de evocare istorică* (1954), *E. Lovinescu sau contradicţiile estetismului* (1959), *Eseuri* (1968), *Critică, estetică, filosofie* (1972), *Experienţă, artă, gândire* (1977), *Perspective contemporane* (1981).

• Dorin TUDORAN (n. 1945): poet; **USA;** *Mic tratat de glorie* (1973), *Cântec de trecut Akheronul* (1975), *Uneori, plutirea* (1977), *O zi în natură* (1977), *Biografia debuturilor* (1979), *Respiraţie artificială* (1978), *Semne particulare* (1978), *Pasaj de pietoni* (1980).

• Dumitru ŢEPENEAG (n. 1939): prozator; **Franţa;** *Exerciţii* (1966), *Frig* (1971), *Aşteptări* (1971).

• Ion VELICAN (n. 1948): prozator; **Germania;** *Rătăciri de duminică* (1969), *Soarele se uită înapoi* (1973), *Vitrina cu ironii* (1976), *Câmpia fără soldaţi* (1981), *Cuvinte în balanţă* (1982).

• Ileana VERZEA (n. 1948): critic literar; **Franţa;** *Byron şi byronismul în literatura română* (1977).

• Ion VIANU (n. 1934): eseist; **Elveţia;** *Psihanaliza şi fiziologia* (1968), *Introducere în psihoterapie* (1975), *Stil şi persoană* (1975).

• Matei VIŞNIEC (n. 1956): poet, dramaturg şi prozator; **Franţa;** *La noapte va ninge* (1980), *Oraşul cu un singur locuitor* (1982), *Înţeleptul la ora de ceai* (1984).

• Letiţia VLADISLAV (n. 1947): prozatoare; **Germania;** *Păsările pământului* (1978), *Viaţa la prima vedere* (1980).

• Ileana VRANCEA (n. 1929): critic; **Israel;** *Tradiţii ale criticii literare umaniste din România* 1930–1940 (1962), *E. Lovinescu critic literar* (1965), *E. Lovinescu – artistul* (1969), *Confruntări în critica deceniilor IV–VII* (1975), *Între Aristarc şi bietul Ioanide* (1978).

• Neagu VULCĂNESCU (n. 1948): poet; **USA;** *În faţa soarelui* (1976).

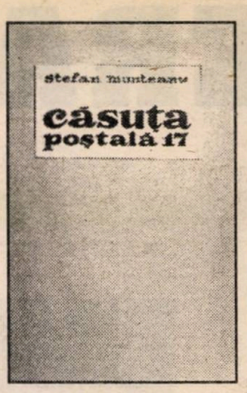

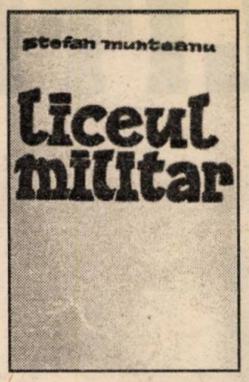

Dimensiunea Diaspora

de GEO ŞERBAN

Luat cu asalt de mulţimea răzvrătită împotriva condiţiei de ostatec în perimetrul înăbuşitor al lagărului socialist, zidul Berlinului - simbolul „detenţiei în libertate", al izolaţionismului sinistru - a căzut într-o noapte. A doua zi, destulă lume credea apusă, ca prin farmec, era barbară a separaţiilor cultivate perfid de propaganda totalitaristă între cei **de aici** şi cei **de dincolo**. Poate era aşa, dacă totul s-ar fi redus la defuncte bariere administrative şi abuzuri grănicereşti. Şi încă rămâne de discutat, câtă vreme opreliştilor absurde de ieri li se substituie azi alte dificultăţi, insurmontabile aproape, de obţinere a vizelor occidentale (în condiţii absolut inhibante). O dată cu deplasarea încă dificilă a persoanelor peste graniţe, însăşi circulaţia informaţiei suferă (proporţional cu preţurile de speriat la cărţi şi publicaţii venite din afară), de unde, în continuare, senzaţia blocajului, a orizontului precar, incert sub raportul comunicării spirituale şi vindecării leziunilor lăsate de atâtea limitări silite.

Tocmai **necunoaşterea** a fost miza pe care autorităţile trecute şi-au permis să întreţină eşafodajul de suspiciuni şi discreditări la adresa Diasporei. Cenzura filtra cu obstinaţie toate datele şi plasa sub obroc sursele documentare. Rarele excepţii îngăduite ţineau de strategia momelii, practicate individual şi capricios, pe scurte perioade, când se încerca „atragerea" lui Eugen Ionescu ori Mircea Eliade, spre a le specula faima internaţională. Regula generală dicta ocultarea ponderei emigraţiei în împlinirea destinului naţiunii sau, cel puţin, minimalizarea fenomenului. În scopul contracarării posibilelor efecte de contaminare, s-a ţesut o plasă deasă de invective, s-au semănat disensiuni, s-a asmuţit ura. La noi, ca la nimeni, ostilitatea şi scindarea, abil alimentate de aparatul represiv, au adâncit prăpăstii care nu vor putea fi anulate decât în timp, cu perseverenţă, prin evaluări bine fundate, riguroase. Sunt de remediat, treptat, distorsiunile multiple produse în mentalitatea curentă de zelul prohibitiv al oficialităţilor.

Mai că nu-ţi venea să crezi, la Budapesta fiind în 1970 sau 1971, că regimul similar al partidului unic accepta o mare expoziţie retrospectivă cu lucrări ale majorităţii creatorilor unguri scăpaţi de sub supraveghere la adăpostul exilului (l-am descoperit, atunci, pe Vasarely şi am contemplat melancolic magia fotografică a lui Brassai), comparativ cu „precauţiile" instituţionalizate la Bucureşti, unde n-avea cum să fie nici măcar consultată normal lucrarea-dicţionar, întocmită de Ionel Jianu relativ la puzderia plasticienilor români nevoiţi să înfrunte riscurile desţărării. Concomitent, la Varşovia, opinia publică ţinea pasul cu tot ce producea în străinătate un Milosz, un Brandys, un Formann, un Polanski , adesea chiar cu luările lor critice faţă de dogmele puterii. În schimb, monolitismul dâmboviţean, înspăimântat maladiv de molima dizidenţei, împingea îngrădirile profilactice până la aberante măsuri de a ţine la cât mai mare distanţă, de pildă, pe Liviu Ciulei, de a şterge din mintea oamenilor că există Emil Cioran sau Petru Dumitriu sau Vintilă Horia. Furia stigmatizărilor anula ierarhia valorilor, încurca reperele, semăna confuzie şi, mai ales, perpetua o imagine amorfă, lacunară, departe de orice ipotetică aspiraţie de a obţine harta răspândirii potenţialului creator românesc pe mapamond. Hazardul decidea dacă, în ciuda restricţiilor, răzbăteau, totuşi, ştiri - să zicem - despre evoluţia literatului Lucian Boz, stabilit în Australia, despre punerile în scenă pariziene ale lui W. Sigfried (inclusiv din opera lui Caragiale), despre succesele repurtate în Canada de muzicianul Remus Tzincoca, despre progresele în orientalistică ale lui Aurel Decei, despre prestigioasele contribuţii la politologia mondială (cu precădere pe tema raporturilor Est-Vest) datorate lui Grigore Gafencu, lui Şerban Voinea, profesorului de la Oxford, Ghiţă Ionescu. Dar câţi arhitecţi, medici, ingineri, economişti, chiar oameni de afaceri - plecaţi sau proveniţi, la origine, de pe meleagurile noastre - n-au realizat solide cariere în cele mai îndepărtate colţuri ale globului, fără un minim ecou **acasă** al izbânzilor lor!

Nici nu se ştie dacă, până a pune în evidenţă izbânzile, n-ar fi mai instructivă meditaţia asupra calvarului hărăzit, într-un fel sau altul, celor împinşi să ia drumurile străinătăţii. Doar naivii pot da crezare vulgarului refren propagandistic: „ei n-au mâncat salam cu soia". Ajunge să parcurgi memoriile lui Ştefan Baciu, **Praful de pe tobă**, apărute cu mulţi ani în urmă, (când se citeau „pe sub mână" şi când îţi venea rândul pe „lista de aşteptare" întocmită de fericitul posesor al rarissimului exemplar) pentru a înceta a mai ţine seamă de sloganurile idilice. Înainte de a deveni universitar în Haiti, poetul a trebuit să rătăcească dintr-o ţară în alta a Americii de Sud, într-o halucinantă grijă a zilei de mâine. „Norocul" a constat, în dese rânduri, în faptul că natura paradisiacă îi ocrotea odihna de noapte pe câte o bancă din parcuri. Numeroşi alţi români, risipiţi din Peru până în Brazilia, Mexic şi Argentina îşi găsiseră „rostul" cu preţul unor experienţe deloc roze. Unul dintre ei se chema Grigore Cugler, ajuns membru al Filarmonicii la Lima, după ce i se curmase ascensiunea diplomatică inaugurată la Berna şi Oslo. Visul lui fusese, de fapt, literatura şi era autorul unei cărţi, **Apunake şi alte fenomene** (ed. Vremea, 1934), receptată ca o surprinzătoare realizare stilistică în linia prozei lui Urmuz. Autorul **Prafului de pe tobă** susţine că, printre studenţii generaţiei sale, cartea proliferase o modă a dialogului în răspăr, presărat cu inteligente calambururi, jocuri de cuvinte, scăpărări ironice vecine cu absurdul hilar, şi numeşte câţiva dintre zglobiii „apunakişti": Al. Paleologu, Traian Lalescu, George Voinescu, Dan Amedeu Lăzărescu ş.a. Originalul Apunake - cum s-a eternizat în amintirea contemporanilor - murea la 30 septembrie 1972 cu sufletul amărât de a nu-şi fi văzut adunate laolaltă şi tipărite alte texte, într-un volum gândit sub titlul **Afară de unul singur**. Baciu a apucat să-l viziteze în izolarea sa din capitala peruană şi consemnează impresia neştearsă produsă de înfăţişarea locuinţei pline cu „covoare, scoarţe, blide şi icoane româneşti". Cu toate că îşi luase soţie suedeză şi aveau, împreună, trei fete, în casă se vorbea româneşte (fireşte limbajul colorat, spinos, „apunakist"), precum tot româneşti erau mâncărurile oferite la masă. Înstrăinarea, ca şi huzurul, trecute din ţară, global, pe seama exilului, se cer măsurate cu circumspecţie, prea de multe ori dovedindu-se invenţii ale minţilor ticăloşite în exerciţiul profesional al utilizării instrumentelor de manipulare şi dereglarea opiniilor. Mărturii elocvente în acelaşi sens conţin **Scrisorile din emigraţie** ale lui Pamfil Şeicaru (Ruropress, Bucureşti, 1992). Cazul său, de o complexitate specială, avertizează asupra ineficienţei judecăţilor în funcţie de scheme prestabilite. Implicat în relaţii tenebroase până la eşuarea sa în Spania, poate şi după aceea, fostul director al cotidianului „Curentul" şi-a sfârşit zilele, în Germania, într-o zbatere chinuitoare de a depăşi nevoile materiale şi de a mai izbuti, cu eforturi supreme, să contribuie la luminarea unor părţi importante din istoria românească modernă, din perspectiva protagonistului. Mai greu de înfrânt decât sărăcia, apare umilinţa resimţită faţă de campaniile denigratoare, dirijate cu ştiinţa şantajului de inşi versaţi de „calibrul" lui Zaharia Stancu. La dispariţie, în febrilă activitate, deşi împlinise 80 de ani, pătimaşul gazetar a lăsat o arhivă personală masivă şi e de bănuit că, în cuprinsul ei, se vor fi găsind lămuriri privitoare la propriile sale „zig-zag"-uri politice şi cochetări cu dreapta agresivă. Din **Scrisori**, deocamdată, răzbate un mistuitor şi, ar putea fi considerat: purificator, dor după ţinuturile natale. Năzuia să întreprindă neapărat un voiaj de adio şi a abandonat ideea numai după ce s-a edificat (decodând în spatele minciunilor din „Tribuna României" tentaculele acaparatoare ale naţionalismului ceauşist) că ar risca să cadă într-o capcană. Ar fi tragic să se confirme bănuielile că asemenea procedee „patriotice" nu sunt definitiv abandonate trecutului. Uneori, simple titluri sună emblematic: întâia editură românească în exil se chema „Cartea pribegiei" şi i-a publicat lui Ştefan Baciu culegerea de poeme **Analiza cuvântului dor** - la începutul anilor '50, Virgil Ierunca punea pe picioare (în colaborare cu C. Amăriuţei) „Caete de dor" - la Madrid, Aron Cotruş iniţiase revista „Carpaţii", iar mai târziu, se impunea printre cele mai substanţiale periodice „Fiinţa românească" (organ al Fundaţiei Carol I), după ce la Roma existase, ani de zile, un „Suflet Românesc". Contrar celor răspândite cu rea voinţă, denigrator, diaspora a asigurat - când în ţară adevărul era sugrumat, hăituit, excomunicat - spaţiul păstrării incoruptibile a demnităţii de conştiinţă. Este aici un ascendent moral, care obligă la un examen **sine ira et studio**. Recuperarea diasporei, în ce are valoros, peren, ne restituie nouă înşine şi ne reînvaţă verticalitatea.

François Fejtö:

ADIEU EUGÈNE IONESCO

Era unul dintre acei oameni despre care nici nu ţi-ai fi putut închipui că nu e nemuritor" – scria Eugène Ionesco în 1966, la moartea lui André Breton, cel care fusese printre primii ce-i recunoscuseră geniul şi-i luase apărarea împotriva detractorilor. Eugène Ionesco era, şi el, un asemenea om. Îl cunoşteam de atâta vreme – adică de aproape o jumătate de secol – încât mă obişnuisem să fie acolo, să-i dau un telefon când mă simţeam singur, ori să mă sune el când vrea să-mi vorbească despre un eveniment ce-l tulbura. Mă obişnuisem să-l văd periodic, totdeauna acelaşi, totdeauna el însuşi, cu faţa sa de bătrân bonz chinez, faţa sa de clown, şi să-l ascult punându-şi întrebări despre o lume de care nu-nceta să se minuneze.

„De fiecare dată când un rege moare avem sentimentul că întreaga lume se prăbuşeşte", – scrisese el. Ei bine, regele a murit, reprezentaţia s-a terminat, cortina a căzut pe scena unde Ionesco, autor şi actor, a purtat fără încetare lupta sa eroică împotriva propriilor fantasme şi împotriva delirului. Dar, ce tot spun eu aici ?! Reprezentaţia nu s-a terminat: chiar în seara morţii sale, la **Theatre de la Huchette,** se juca încă o dată „Cântăreaţa cheală", piesa care rezistă în repertoriu din 1957.

„Nu teatrul meu este absurd, ci existenţa", – zisese el într-o zi. „Omul este cel care este absurd şi nefericirea mea constă tocmai în faptul că nu pot accepta aceasta". Absurdul, ce cuvânt ciudat! Nici măcar **Littré** nu ştie de unde vine. Îl putem înlocui prin **nonsens**, prin **împotriva bunului simţ**, ori chiar prin cuvântul **imposibil.** Unul dintre părinţii Bisericii, Tertulian, a devenit celebru afirmând: **Credo quia absurdum**. Însă Ionesco n-a vrut să creadă în absurd. Tocmai acesta era paradoxul său. El a crezut în bunul simţ şi în raţiune. Teatrul său, comic, tragic, iconoclast, este un teatru filozofic. Având ca tema principală tragedia bunului simţ.

Bunul-simţ care e totdeauna copleşit de un Rău ce proliferează precum scaunele din „Les chaises", precum rinocerita din „Rhinoceros"! Bunul-simţ copleşit de locurile comune şi fanatismele împotriva cărora Ionesco a dus, întreaga viaţă, o luptă inegală.

Întrebat, într-o zi, de ce scrie piesele sale de teatru, Bernard Shaw a răspuns: „pentru a nelinişti" ...Ionesco, care-l iubea mult pe Shaw, scria şi el pentru a ne comunica angoasele sale personale şi neliniştile sale metafizice. Era nemulţumit de banalizarea limbajului şi, în maniera unor Bouvard şi Pécuchet, întorcea expresiile tocite pe toate feţele până când reuşea să le facă să explodeze şi să-şi ia zborul. Una din întrebările care-l chinuiau cel mai mult era cea despre rostul morţii, rostul Răului în această lume. Chiar despre asta mi-a vorbit cu prilejul ultimei noastre întâlniri, în urmă cu doar trei săptămâni.

Nu ne mai văzuserăm de aproape un an. L-am găsit neschimbat, pe jumătate culcat în fotoliu, în penumbra salonului său foarte secolul nouăsprezece, având-o alături pe aceeaşi inseparabilă, mica, din ce în ce mai mica Rodică ce-i acoperea picioarele cu un pled scoţian ca să nu-i fie frig. „Le monde va mal", îmi spune el, şi vorbim, în continuare despre Iugoslavia. „Ah, aceşti incorigibili balcanici. Zic că-s creştini. Dar nu sunt. Au, probabil, credinţă, însă le lipseşte sentimentul milei".

Şi a început să vorbească despre Dumnezeu:

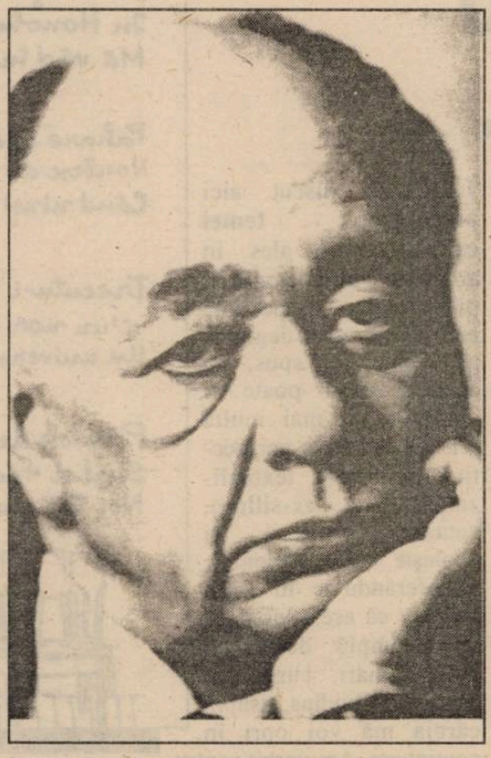

„Nu pot crede că există, nu pot crede nici că nu există". I-am amintit ceea ce-mi răspunsese într-o zi când îl întrebasem dacă e credincios: „Cred în Dumnezeu, însă mi-ar plăcea atât de mult să fie altfel. E-adevărat, mi-ar plăcea să fie atotputernic şi bun. Dar cum să nu te îndoieşti de bunătatea lui atunci când vezi ceea ce vezi?!"

I-am povestit atunci că am descoperit o curioasă neconcordanţă în Vechiul Testament. Capitolul XXIV din **Cartea lui Samuel** atribuie lui Dumnezeu ordinul dat regelui David de a număra poporul lui Israel. Or, **Cronicile**, capitolul XXI, afirmă, – în legătură cu acelaşi eveniment – că Satan este cel care l-a stârnit pe David să facă recensământul, lucru pentru care, de altfel, acesta a şi fost pedepsit. Le-am cerut mai multor teologi, creştini şi evrei, să-mi explice această confuzie care lasă să se înţeleagă că Dumnezeu şi Satan ar fi unul şi acelaşi lucru. Întrebare rămasă fără răspuns. Ionesco s-a arătat foarte incitat de descoperire şi mi-a promis că se va apleca şi el asupra ei. „Vom mai vorbi despre asta" ...Va fi găsit explicaţia înainte de a pleca? Stabiliserăm să ne revedem „peste o lună", ceea ce ar fi însemnat într-una din aceste zile.

Creatorul teatrului absurd era în realitate un mistic, care se trăgea nu numai din Jarry ci şi din acel Kafka al „Metamorfozei", Kafka despre care spunea că „reinventase religia". În cartea sa de amintiri „Présent passé, passé présent", Ionesco povesteşte experienţa mistică pe care o avusese în tinereţe, experienţă despre care spune că „se asemăna experienţei oricărui mistic", independent de epoca, societatea sau cultura în care acesta trăise"... „Îmi amintesc; o zi de vară, aproape de amiază, mă plimbam într-un mic orăşel de provincie, sub un cer profund şi dens...". Trebuie recitite aceste pagini emoţionante despre clipele când, acoperit de o lumină orbitoare, Ionesco declară a fi căpătat certitudinea că viaţa sa nu e o iluzie, că el **există** realmente. „Nimic nu-mi putea da o bucurie mai mare decât căpătarea conştiinţei că **sunt**, o dată pentru totdeauna, şi că acest lucru e un fapt ireversibil, un miracol etern... **sunt, sunt sigur că sunt**, asta era pentru mine o evidenţă absolută. Era mai mult decât limpede".

Ionesco nu vorbea prea des despre această experienţă. Dar îl amuzau cei care-l credeau sceptic ori cinic. Era bun, bun până la naivitate, generos şi milostiv. Era virtuos în sensul antic al termenului, având totuşi defectele fără de care ar fi devenit un sfânt.

Şi iată că s-a întâmplat cel mai absurd lucru: un fapt divers, o informaţie auzită la radio între atâtea altele: Ionesco a decedat la vârsta de 81 de ani (? – n.n.). Nu-mi vine să cred.

În româneşte de Mihail Oprea

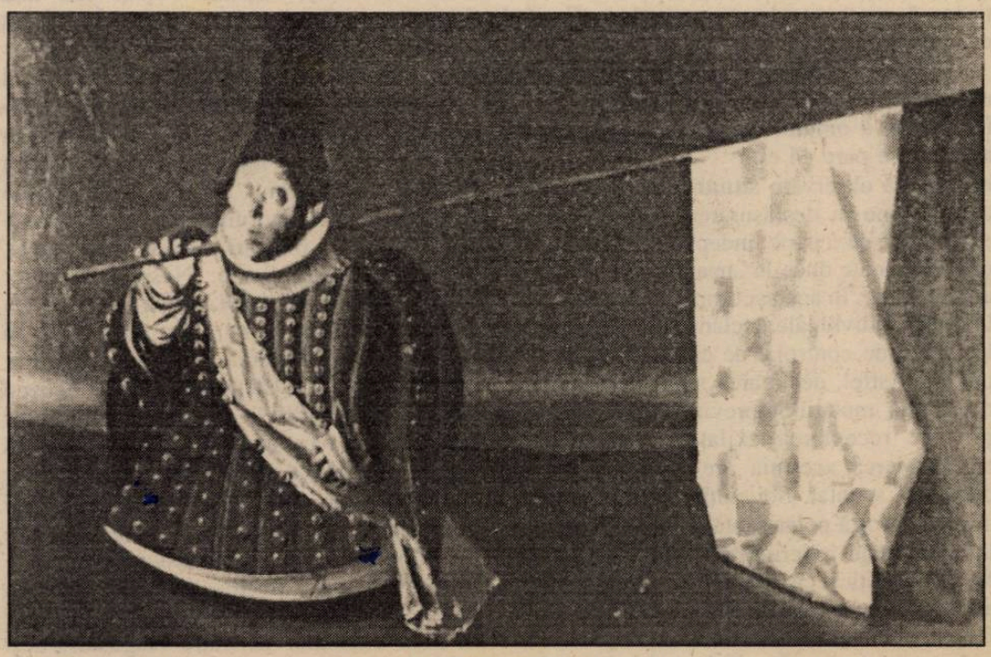

Henri Mavrodin

Exsilium vs. relegatio

de MARIN MINCU

Am fost invitat, cu un an în urmă, să particip la un colocviu pe tema **exilului**, organizat la Veneţia de o fundaţie europeană. Există în lume numeroase asemenea preocupări în legătură cu acest subiect, ceea ce demonstrează actualitatea temei. Este atestat de istorie acest fapt: în diverse momente, în spaţii şi ţări diferite, indezirabilii (de stirpe aristocratică sau doar artistică şi filosofică) sunt obligaţi să aibă domiciliu forţat în locuri nepopulate, cât mai pustii. Oricum, la distanţă maximă de centrul unde se exercită puterea. Dictatorul, indiferent dacă e de dreapta sau de stânga, vrea să înlăture orice formă de manifestare a autonomiei individuale, din teama de a fi uzurpat, o teamă de altfel justificată în temeiul evoluţiei naturale a istoriei. Sunt îndepărtate din preajma puterii toate acele personalităţi aflate în opoziţie implicită sau explicită, care pot polariza şi genera germenii schimbării socio-culturale. Se urmăreşte excluderea din prim-planul societăţii a acelor forţe ce pot dinamiza istoria şi o pot schimba. Cel mai important lucru este **să fie întreruptă comunicarea** dintre personalităţile puternic autonome şi mase, pentru a se încetini cât mai mult procesul normal de transformare. Nu totdeauna se obţine ceea ce se doreşte prin actul de violenţă comis de putere asupra individualităţii; săvârşirea unei asemenea ilegalităţi în loc să încetinească poate accelera evenimentele politice.

În ceea ce priveşte ex-silarea filosofului şi în general a omului de artă, mi se pare că este necesar să observăm **situarea textualizantă** ce intervine în desfăşurarea acestui proces; desigur, pe de o parte, îndepărtarea actantului opozitiv poate duce la „neantizarea" fizică a acestuia, dar, în acelaşi timp, actul violentării libertăţii individuale declanşează o reacţie în lanţ greu de controlat de către mecanismele puterii. Astfel, declararea stării de **exsilium** determină mutaţii imprevizibile în ceea ce priveşte receptarea exilatului şi îndepărtarea/izolarea acestuia are un efect invers decât cel scontat. Soljeniţîn, de exemplu, a devenit o forţă polarizantă a ideii de opoziţie internaţională a scriitorului abia după ce a fost diagnosticat ca „exilat". E adevărat că nu acelaşi lucru s-a petrecut în cazul lui Paul Goma, ceea ce este extrem de semnificativ în ordinea modurilor de omologare politică. Nu vreau să discut aici **politizarea temei exilului**, mai ales în contextul unor confuzii programate ce persistă azi. Cred, mai degrabă, aşa cum am spus, că această temă poate fi abordată cu mai multă relevanţă dintr-o perspectivă prioritară textualizantă; prin **ex-silium**, actantul scriiturii îşi aboleşte urma biologică, transferându-se în Text. Evident că acest lucru nu se întâmplă decât cu autorii mari, cum este cazul lui Ovidius, asupra căruia mă voi opri în continuare. Am vorbit pentru prima dată despre acest caz în 1985, la un colocviu internaţional organizat în Sicilia (la Trapani), când am propus o altă „motivare" a călătoriei lui Ovidius la Tomis. După minuţioase documentări asupra faimoasei exilări, oricine poate constata că deşi Ovidius se lamentează destul de convingător în **Tristia** şi **Epistulae ex Ponto**, simulând trăirea unei mari suferinţe – care îi va conferi aşa cum am spus în comunicarea de la Trapani **substanţa elegiacă autentică** a operei – , el este mai preocupat de **scriitură** decât de propria-i întoarcere la Roma. De fapt el pleacă voluntar în căutarea unor **novos orbes,** unde să-şi poată incastra epitaful textualizant. „Hic ego qui jaceo tenerorum lusor amorum/ Ingenio perii Naso poeta meo/ At tibi qui transis ne sit grave, quisquis amasti,/dicere: Nasonis molliter ossa cubent" (**Tristia,** III/3,73-77). Cu oarecare ingenium, nu este prea greu să decelăm conştientizarea clară a posibilităţilor de receptare a **acestui mesaj** exclusiv, într-un spaţiu cultural diferit în care orizontul de aşteptare al receptorului (chiar barbar) să sufere impactul dat de cunoaşterea condamnării la **relegatio**. Deşi nu se poate argumenta prea uşor această ipoteză textualizantă, voi oferi câteva elemente minime pentru a institui starea de îndoială maieutică. În fond, Ovidius nu a fost pedepsit în mod exemplar de către Augustus, deşi existau suficiente motive de ordin public (stricarea tineretului Romei împins de **ars amandi** şi alte opuscule eroticizante către deşănţarea senzuală) şi de ordin intim (amestecul poetului – chiar dacă involuntar – în raporturile incestuoase ale familiei dictatorului), căci el **nu a fost exilat** ci doar îndepărtat de la Roma, în baza a ceea ce din punct de vedere juridic se chema atunci **relegatio**: nu i s-au confiscat bunurile iar Fulvia, soţia sa, a rămas în continuare în suita Liviei. S-ar putea face următoarea supoziţie incitantă: în realitate, Ovidius a profitat de anumite ambiguităţi, iscate prin această **relegatio** pentru a-şi compune o biografie de „disident". El este primul scriitor modern care-şi textualizează existenţa reală fiind încă în viaţă: obosit de luxura romană, plictisit de matrimoniu, căzut pe traiectoria senectuţii degradante, autorul **metamorfozelor** îşi caută o altă ipostază experienţială şi în mod deliberat o află în efectele semiosice ale acestei **relegatio**, survenite la timpul potrivit. Va merge la Tomis, în ţinutul getic. Va **alege** să atingă punctul extrem al Imperiului dorind să exploreze locurile însemnate de crima Medeei, el care a scris o **Medeea** de mare succes, rămasă pierdută. Ovidius vine la Tomis să **înveţe moartea**. Faptul că nu i s-a găsit încă mormântul demonstrează că lecţia lui Zalmoxe a fost bine asimilată. Absenţa mormântului la Tomis va breveta **exilul absolut** ca statut textualizant al scriitorului adevărat, dincolo de barierele de timp şi de spaţiu. Totuşi, o repet, cred că Ovidius a „trişat" în mod conştient pentru a-şi construi acest model de prim **profugus** al literaturii moderne.

Ovidius vine la Tomis* să înveţe moartea. *Faptul că nu i s-a găsit încă mormântul demonstrează că lecţia lui Zalmoxe a fost bine asimilată.

Balada cafenelei apuse

pentru
Mielu Doculescu
şi
Călăreţul colorat

In lungi Duminici reci, universale
In Honolulu sau la Lima'n trecere
Mă văd în ale tinereţii zale
la cafenea cu Denete.

Pahare sparte, ceşti întoarse'n vreme
Vorbesc de stinsa-ne petrecere
Când nins-intram de lungi poeme
la cafenea cu Denete.

Trecutu-i dus dar gândul îl rescrie
-C'un nor acum se ia la'ntrecere -
Un univers de şvanţ, de ritm şi poezie
la cafenea cu Denete

Pantofi de lac şi-o neagră lavalieră:
Simbol tăcut şi totuşi ţipătoare.
Noi toţi purtăm un vis la butonieră
la cafenea cu Denete

Honolulu 1973
Ştefan Baciu

Românii în America

de MIRCEA ANGHELESCU

***Bucureşti, Ed.Fundaţiei Culturale Române, 1993, 279 + 197 p.**

La cum vreo sută şi ceva de ani, mai exact în 1858, delectabilul eseist care a fost paşoptistul Dimitrie Ralet scria: „Românul suferă toate greutăţile şi-i par mai uşoare pentru că le poartă pe pământul său. El nu se desţărează ca bulgarul, care umple Orientul de lemnari... Românul a moştenit, se vede de la daci, însuşirea de a fi aninat de ţara sa". De atunci însă, firea românului a mai evoluat şi el şi-a pierdut „însuşirea de a fi aninat de ţara sa"; de la sfârşitul secolului trecut şi până astăzi, sute de mii de români au plecat în cele patru colţuri ale lumii, în unele ţări constituindu-se adevărate colonii româneşti care şi-au păstrat, adesea, limba, cultura şi mai ales conştiinţa apartenenţei naţionale. Cea mai numeroasă şi mai activă dintre aceste colonii este, probabil, cea din Statele Unite şi din Canada. Despre aceste grupuri de români care se încăpăţânează – în America sau aiurea – să păstreze din generaţie în generaţie ideea apartenenţei, fie şi numai sentimentală, la o naţiune mică, puţin cunoscută şi deci neaducătoare de avantaje morale, s-a scris foarte puţin şi mai mult întâmplător. Ca întotdeauna, cred că şi aici Iorga a fost primul care a examinat chestiunea într-o perspectivă mai generală (**America şi românii din America, 1930**). De atunci însă, numărul românilor din America a crescut mult şi mai ales s-a schimbat componenţa lor socială, motivaţia şi tipul de relaţie cu ţara de origine. A crescut mult, mai ales, calitatea intelectuală a emigraţiei româneşti, căci ultima jumătate de secol a adus (pretutindeni în vest, dar mai ales aici, în Statele Unite) un exil masiv, justificat nu economiceşte ca până acum, ci aproape în exclusivitate politic, definindu-se chiar prin acest element ca aparţinând unor structuri (destul de diverse din punct de vedere social) foarte stabile, chiar conservatoare sub raport moral şi uman în general, care aleg să păstreze, cu orice sacrificiu, credinţe, norme, convingeri întrucât ele sunt constitutive propriei lor personalităţi. Cum este deci această emigraţie românească de după ultimul război, ce şi cum păstrează ea din bagajul de tradiţii şi fantasme cu care a poposit, la un moment dat, în Lumea Nouă, ce lucruri i se par esenţiale pentru păstrarea unei identităţi care e, înainte de orice, afectivă, cum se transmite acest bagaj generaţiei care s-a născut dincolo de Ocean? Acestor întrebări fireşti precum şi altora, mai complicate şi mai specifice, încearcă să le răspundă o carte a cărei surpriză, frumuseţe şi bogăţie de date acoperă de fapt un pariu sentimental, o căutare a fratelui rătăcit pe „rotundul lumii" pe care numai un ardelean o putea scrie: **Cultura română în Statele Unite şi Canada** de Aurel Sasu*).

Plănuită să apară în patru volume, cercetarea lui Aurel Sasu ne prezintă astăzi, în îngrijita ţinută cu care ne-a obişnuit Editura Fundaţiei Culturale Române, doar primele două, dedicate presei româneşti apărute peste Ocean, respectiv folclorului românesc (mai exact: poeziei lirice, doinei) pe care l-a păstrat şi, în unele cazuri, creat această comunitate românească din America. Conceput ca un instrument de informare în primul rând, volumul dedicat presei româneşti din Statele Unite şi Canada (în limba română, engleză şi chiar în dialect aromân) cuprinde date esenţiale despre nu mai puţin de 183 publicaţii apărute între 1900, când apare la New York **Curierul româno-american**, şi 1989, an pe care autorul şi-l alege ca termen al întreprinderii sale încă înainte de a şti ce semnificaţii va căpăta acesta în istorie. Unde autorul a văzut colecţia periodicului, datele sunt mai cuprinzătoare şi ni se oferă şi extrase din articole cu caracter programatic sau alte materiale cu relevanţă pentru orientarea, nivelul şi conţinutul revistei, şi chiar reproduceri de pagini, frontispicii, ilustraţii; unde periodicul n-a fost găsit, se face trimitere doar la sursa informaţiei şi se dau datele, multe-puţine, câte se găsesc acolo. Nu numai istoricul culturii, ci şi sociologul sau cercetătorul literaturii din perspectiva modernă a grupurilor, a mentalului sau a reprezentărilor va putea trage concluzii dintre cele mai interesante privind, să zicem, numai din felul în care redactorii aleg numele acestor reviste: există de pildă patru care includ în titlu cuvântul „adevărul" sau „dreptatea", cinci „ecouri" şi „glasuri", şapte „tribune" şi patrusprezece „români" de diferite feluri (american, canadian, democrat, liber etc.), dar numai trei „uniri". Există titluri care implică reminiscenţe literare (eminesciana **Lumină lină**, simbolista **Viaţă nouă** sau **Drum drept**, titlu care trimite la un avatar al craiovenei **Ramuri**), altele care implică diverse tipuri de sentimentalism (**Privighetoarea**, **Fiii Daciei**, **Transilvania**), o viziune umoristică asupra exilului (**Calicul american, Calicul nou Crocodilul român, La coş!** şi altele), care incită la lectură şi nu doar la simpla informare. Mare parte din materia acestor reviste va fi detaliată, probabil, în cel de al patrulea volum al seriei, în care Aurel Sasu ne promite „bibliografia literaturii române în presa românilor din Statele Unite şi Canada" (I, 25), dar cred că şi aici s-ar fi putut da mai multe informaţii şi mai concrete, mai ales despre acele reviste care au avut şi o viaţă mai lungă, şi colaborări mai substanţiale, recenta **Agora** de pildă, publicată din 1987 de Dorin Tudoran, de unde sunt reproduse doar cele două texte programatice din nr.1, sau **România**, poate cea mai importantă publicaţie a exilului postbelic din America (apărută în 1956 la New York), din care se citează cinci titluri de articole politice anticomuniste, fără autori, când revista a găzduit articole şi eseuri ale profesorilor Emil Turdeanu, Al.Busuioceanu, V.Buescu, ale diplomaţilor N.P.Comnen, C.Vişoianu ş.c.l. Nu cred apoi că şi-ar găsi locul aici revista **Mioriţa**, preţios organ al Asociaţiei culturale române din Noua Zeelandă, care e publicat de fapt de entuziastul profesor Norman Simms din Waikato, din care emigraţia română e practic absentă, dar aş fi simţit nevoia unui indice de nume, benefic pentru o lucrare destinată consultării sau a mai multor detalii bibliografice (format, număr de pagini, tipul de imprimare); nu ştiu de ce autorul nu lămureşte – la ziarul **Tribuna** din Detroit, din 1923 – contradicţia dintre subtitlu („ziar zilnic", daily) şi informaţia citată dintr-un articol al lui D.Stănculescu: „ziar săptămânal", deşi publicaţia a fost văzută etc.

Al doilea volum al seriei, intitulat **Nostalgia românească**, este o selecţie de texte folclorice care exprimă stări de spirit caracteristice mai ales ale primelor decenii ale exilului românesc şi sunt prilejuite de sentimentul dezrădăcinării pe care autorul cărţii îl intuieşte, cred, foarte exact: „Înstrăinarea era... nu atât o experienţă biografică, de viaţă, cât o aventură a fiinţei... nu se lua în posesie doar o lume..., ci se făcea un transfer de românie într-un alt colţ de univers. Puţinii români ajunşi în America... au fost în situaţia de a demonstra altora că posedă o identitate: de credinţă, de limbă, de cultură". Nu numai conştiinţa de neam dă această identitate, observă autorul, ci şi suferinţa, însingurarea; de aici caracterul elegiac al mai tuturor versurilor vehiculate, adaptate sau chiar create de autori după model folcloric, precum cele ale înzestratului Nicolae C.Zamfirescu (Vaida Receanul), care îşi publică textele înainte de primul război mondial, fie în tonalitatea viersului de jale („Frunzuliţă rug de mure,/ Cuculeţ de la pădure..."), fie în aceea a „jurnalului vorbit" („Bani din bancă-mprumutai/ La câştig apoi plecai./ Deci am plecat şi m-am dus/ Tot cu trenul spre Apus,/ Tot trecui ţara neamţului..."). Numai titlurile singure şi pot da o idee foarte clară despre aceste versuri: **Scrisoare din America**, **Ciobanul din Montana**, **Versul vaporului**, **Dorul în America**, **Crăciunul în streini**, **D-ale noastre din America**, **Rândunică-nstrăinată** etc. Dar pentru a vorbi despre această carte aşa cum merită, trebuie să aşteptăm şi celelalte două volume: Aurel Sasu e acum în Canada şi le scrie.

Revenirea

de MARIAN POPESCU

Unul dintre fenomenele cele mai spectaculoase petrecute după 1989 în teatrul românesc a fost revenirea în ţară a unor importanţi creatori de spectacol. Plecaţi din România cu mai mulţi sau mai puţini ani înainte de 1989, scenele din Bucureşti sau din provincie aveau să-i primească pe Andrei Şerban, celebrul regizor fiind invitat să preia direcţia Teatrului Naţional din Bucureşti, Iulian Vişa – director la Teatrul „Radu Stanca" din Sibiu, Lucian Giurchescu – director la Teatrul de Comedie, Vlad Mugur – director la Teatrul Odeon, Ivan Helmer, Niki Wolcz şi alţii. Liviu Ciulei şi Alexandru Tocilescu urmau, ca şi cei de mai sus, să revină în ţară pentru a pune în scenă. Piesele lui Matei Vişniec, dramaturgul cel mai promiţător din generaţia tânără, urma să fie jucat asiduu, iar opera lui Eugène Ionesco avea să fie redescoperită cu frenezie, tradusă şi jucată în mai multe teatre. Desigur fenomenul putea avea câteva date comune, dar şi altele mult diferite în comparaţie cu ceea ce s-a petrecut în literatură, muzică sau film.

Au apărut, în presa ultimilor ani, informaţii când contradictorii, când reale despre aceşti oameni, unii dintre ei marcând teatrul românesc al anilor din urmă. Oricât ar vrea cineva să fie „apolitic" sută la sută, nu se poate nega faptul că deteriorarea speranţei în schimbare a determinat, de mai multe ori, agitarea contextului teatral. Întreaga evoluţie a situaţiei lui Andrei Şerban şi a directoratului său la Naţional, eşecul managerial al regizorilor-directori de la Odeon şi Comedie sunt relevante pentru **reacţia** apărută ca urmare a revenirii acestor oameni de teatru. În mic, reacţia era semnificativă pentru chinurile tranziţiei post-comuniste, pentru marele conflict de mentalităţi. Cei veniţi din **afară**, din exil, din diaspora apăreau ca o specie curioasă. Puteau provoca maliţie, o superioară afişare a ceea ce „am trăit aici noi care am rămas", şi, de multe ori adversităţi. Factorul politic, în câţiva ani, a orientat şi mai vizibil această atitudine, disputându-şi „preluarea", „prelucrarea", „arondarea" diasporei ştiinţifice şi cultural-artistice. Comunitatea teatrală, în 1991, a fost chiar pusă în situaţia, repetată, de a-şi exprima „atitudinea" în diverse ocazii, prezidenţiale sau de alt calibru. Scandalul provocat de o persoană politică în contextul pregătirii spectacolului altui „revenit", Alexandru Hausvater, la Odeon, este semnificativ. Polarizarea simpatiilor politice în teatru, augmentată în unele situaţii de mari figuri ale teatrului nostru, revenite în ţară, a determinat, astfel, abordarea falsă a problemei: românii din diaspora, reveniţi pe termen lung sau scurt în ţară, au primit nu numai „botezul" scenei, dar şi pe acela al luptei politice. Au fost branşaţi aici la un voltaj care nu era acela al artei scenice. Cu renunţarea lui Andrei Şerban la direcţia Naţionalului, de pildă, s-a pierdut dincolo de o mare şansă artistică, şi o alta: ca postul de director să nu mai fie politizat. Degringolada multora dintre teatrele menţionate a avut ca punct de plecare, însă, şi această neconcordanţă între **numele** artistului şi **funcţia** managerială într-un context politico-economic tulbure.

Este foarte dificil astăzi să evaluezi cât adevăr şi câtă minciună au coabitat în acele situaţii. De multe ori buna credinţă a lipsit, iar invidiile şi orgoliile, cancer firesc (?) al lumii teatrale, au luat locul unei necesare normalităţi. Dar valoarea şi beneficiul cultural pe care îl poate aduce aceasta nu ţin cont de paşaport. Cu alte cuvinte, spuse de curând de un alt om de teatru, exilat multă vreme în propria ţară, Vaclav Havel, propensiunea spre structura deschisă a **idealului**, a fost înlocuită, în cazul teatral descris mai sus, de aceea spre structura închisă a **iluziei**. Dacă nu cumva, cum ni se-ntâmplă nouă mereu, a fost vorba de pidosnice interese şi „strategii" sub-culturale.

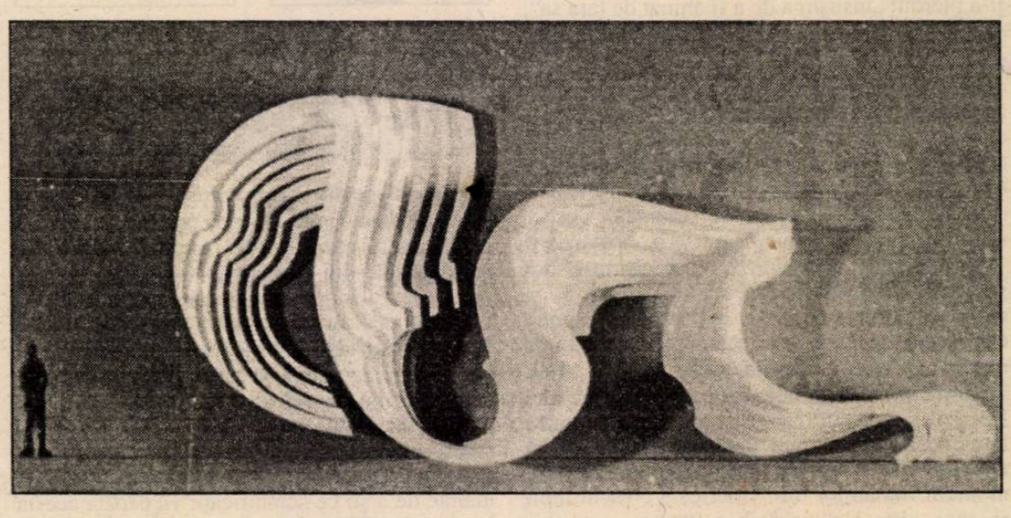

stop cadru

«Treptele nedesăvârşirii»

de BARBU CIOCULESCU

Scării urcătoare la cer, pe care suie şi coboară îngerii, îi răspunde, într-o opoziţie riguroasă, o alta, descinzând în infern, pe care urcă şi coboară, de astă dată, oameni. Titlul pe care şi l-a ales Pavel Chihaia, ce năzuise cândva să scrie un roman având drept simbol lupta lui Iacob cu îngerul, cuprinde în sine un paradox, dar nu tocmai şi o contradicţie.

În fapt, volumul acesta în care sunt reunite proze de tinereţe, piesa de teatru **La farmecul nopţii**, corespondenţe şi un jurnal, cu toatele din anii instaurării comunismului, realizează un dosar de creaţie şi de viaţă al unuia dintre cei mai caracteristici reprezentanţi ai generaţiei numită pierdută, adică a acelui eşalon de scriitori foarte tineri în primul lustru al deceniului al cincilea, refractari la cântecul de sirenă al colaborationismului. Ce s-a întâmplat cu ei, cu opera lor scrisă care tocmai începuse să vadă lumina tiparului şi, după un obicei tipic totalitarismului, a fost grabnic topită, din ce motive n-au mai scris ei apoi – toate acestea le aflăm, după ce mai întâi citim din ceea ce, până atunci, Pavel Chihaia scrisese, ca să ne putem face o proprie idee.

Avem, practic, la îndemână, piesele doveditoare ale unui teribil act de acuzare mut, iar martorii sunt, afară de autor, criticii literari Vladimir Streinu, mentorul grupului **Kalende**, Şerban Cioculescu, poeţii Dimitrie Stelaru, Constant Tonegaru, Iordan Chimet, sculptorul Tache Demu, coregraful Stere Popescu – şi încă alţii, pe atunci foarte tineri intelectuali în formare. Iadul este acela al libertăţii răpite şi al foamei. Acea lipsă de libertate ce impune în corespondenţă un limbaj pe jumătate cifrat, acea foame, reală, cotidiană, obsedantă cu mult peste ce a putut fi deceniul său, deceniile, mai precis. Cei în cauză pierd, la ei acasă, câte jumătate din greutate. În port, la Constanţa, Dimitrie Stelaru cară saci cu spinarea, umplându-se de răni, dar continuând. Pavel Chihaia dă „preparaţii" unor elevi, plătit de către unii părinţi în bilete de autobuz, ceea ce nu e însă prea puţin, dacă ţinem seama că dintre corespondenţi unii se împrumutau pentru timbrele poştale. Constant Tonegaru se întremează vremelnic prin perfuzii de glucoză, iar când cura se termină, nu mai iese din casă. Acela dintre intimi care izbuteşte să suplinească nişte ore de gimnastică într-un târg dobrogean, este, desigur, cel mai fericit. Unui alt corespondent, şobolanii îi rod degetele de la picioare: va avea nevoie de penicilină. Pat şi sobă se scot în vânzare, dar timpurile sunt atât de mizerabile, încât nu se găsesc cumpărători. Unul şi altul dintre corespondenţi dispar, între timp, arestaţi...

Şi totuşi, această carte nu a fost scrisă întru resentiment şi nici spre a naşte vendetă, după cum credem că nu a predominat în proiectul auctorial ideea didactică, în crepuscularul nostru secol tot mai adânc submers informaţiei. Pur şi simplu căutarea timpului pierdut şi nostalgia unei durate care a fost totuşi a celor mai frumoşi ani ai vieţii – tinereţea - îl vor fi determinat pe Pavel Chihaia să descopere această formulă, compozită ca gen iar, ca rezultat, de o remarcabilă unitate – şi pură poezie. Cei ce îl cunosc pe Pavel Chihaia, melancolicul dar atât de prezentul prieten, îndepărtatul, dar atât de apropiatul, prea de vreme matur, iar apoi pururea tânăr, vor accepta această ipoteză, transformând, la lectură, **Treptele nedesăvârşirii** într-un roman. De factură originală.

Pavel Chihaia, **Treptele nedesăvârşirii**, Institutul european, Iaşi, 1993, Col. „Texte de frontieră"

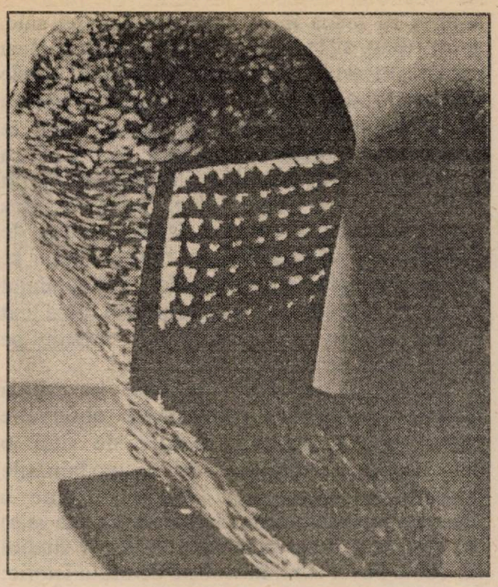

Nicolae Flessig

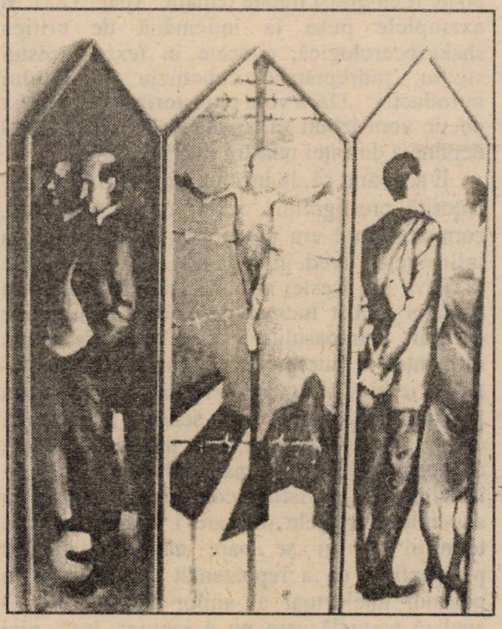

Sanda Blassian

O artă a refugiului

Număr ilustrat cu lucrări ale artiştilor români din diaspora

de CORNELIU ANTIM

O senzaţională informaţie putea fi citită la finele lui martie 1986 în **Time Magazine**, publicaţie căreia nu-i pot fi puse la îndoială nici exactitatea datelor şi nici moralitatea (deontologia) intenţiilor comunicaţionale. În deceniul 1975–1985, constata revista, dintre cei peste 150.000 emigranţi români, înregistraţi la oficiile specializate din toată lumea, un procent îl reprezentau numai artiştii plastici!

Aşadar, circa 1.500 de artişti disperaţi luaseră drumul exilului voluntar, optând pentru o formă a libertăţii fără de care vocaţia lor creativă s-ar fi ofilit.

Unii dintre ei, destul de numeroşi, au rămas „dincolo" lăsând în urmă imaginea şi argumentele notorietăţii lor artistice. Gestul acesta era, vai, invariabil sancţionat de culturnicii polisurilor comunizate cu **exmatricularea din cultura română**! Pedeapsă care împovăra nedrept conştiinţe artistice eminente sporind suferinţele şi privaţiunile la care majoritatea acestor evadaţi din gulagul dezmăţurilor proletcultiste şi patriotarde erau oricum supuşi, prin asumarea vitregei condiţii de „străin în ţară străină".

Am avut curiozitatea, în aceste zile, să încerc o inventariere a celor risipiţi prin lume, pe care îi cunosc şi cărora le datorez, în bună măsură, exerciţiul critic pe care-l practic de mai bine de două decenii. Suma acestor nume m-a ostracizat într-un soi de geografie a amintirilor, care m-a făcut să mă simt dintr-o dată cumplit de singur. Probabil că acolo, pe meridianul refugiului lor disperat, şi ei simt adesea acelaşi lucru.

Cu câţiva ani în urmă, Academia Româno–Americană de arte şi ştiinţe a editat un fel de îndreptar, care îşi propunea, pur şi simplu, să reintegreze în cultura română măcar o parte din cei peste 2.000 de artişti care se presupune că trăiesc şi activează astăzi în afara graniţelor ţării lor de origine. Au fost catalogaţi doar 170 de artişti în viaţă, adoptaţi de 19 ţări, spiritul şcolii şi al culturii româneşti în care s-au format neîncetând să se exprime cu strălucire, chiar dacă arta lor „este găzduită" de Franţa sau Suedia, de Canada ori Australia, de Israel, Brazilia, Mexic, Germania sau Statele Unite... Apartenenţa lor la cultura şi arta românească este o dimensiune invariabilă a fiinţei lor creatoare, pe care şi-o recunosc şi care le conferă nota inconfundabilă a personalităţii artistice în spaţiul în care trăiesc şi se exprimă. O asemenea identitate creativă s-a confirmat oriunde s-a manifestat, chiar dacă ea se numeşte Apostu, Nicăpetre, Radu Dragomirescu, Virgil David, Boruzescu, Patriciu Mateescu sau Peter Iacobi. Alţii au luat cale libertăţii îndată ce au terminat studiile sau li s-a oferit prilejul primei expuneri într-o galerie occidentală. Cariera lor artistică este integral realizată dincolo de fruntariile ţării, dar însemnele şcolii care i-a format sunt de neşters. Iată motivele pentru care, ani în şir, aceşti artişti au trăit (şi unii mai trăiesc şi astăzi) **drama intimă a însingurării**, simptom alienant născător de nostalgii dureroase, care, după 1989, a început să intre într-o cură de vindecare intensivă. Contactele cu matricea lor spirituală au fost reluate. Cultura română şi-a regăsit valorile abuziv sacrificate. Efortul ei recuperator este semnificativ şi a dobândit forme instituţionalizate. ARTEXPO a iniţiat în ultimele 18 luni o serie de expoziţii eveniment semnate de artişti pe care nu mai speram să-i revedem vreodată aici.

Cultura refugiului, care este mai mult decât suma aritmetică a „însingurărilor", de care pomeneam mai înainte, trăieşte **timpul cunoaşterii şi recunoaşterii** ei în câmpul culturii naţionale. Aportul ei este major prin conţinutul şi varietatea de forme şi experienţe artistice, de o bogăţie pe care numai libertatea adevărată le poate prilejui.

Este şi motivul pentru care un distins pictor suedez de sorginte română, a cărui artă se bucură de o audienţă impresionantă, pe numele lui, **Constantin Mara**, prea puţin cunoscut, deocamdată, la noi, afirma recent în cheie moralizatoare de largă respiraţie: „Eu cred că arta românească este profund ataşată noţiunii de artă europeană, indiferent unde se manifestă ea. Realitatea acestei arte este, prin valorile ei de pretutindeni şi din totdeauna, indispensabilă înfăptuirii unei Europe unite". Paneuropenismul invocat de artistul româno-suedez este doar o opinie de conjunctură, ce vrea să circumscrie, în fond, cultura naţională în spaţiul mereu generos al spiritualităţii universale.

Arta refugiului are toate şansele să rămână, dacă vom şti să îi preţuim şi să îi ocrotim sensibilităţile, un simplu vestigiu terminologic pe care cultura română este datoare să-l evalueze şi să-l claseze în adevărata lumină. Recuperarea integrală a acestei arte este doar primul pas. Spiritualitatea românească nu poate suporta la nesfârşit privaţiunea de a-şi reclădi fiinţa amputată de strălucirea vocilor ei pierdute în exil.

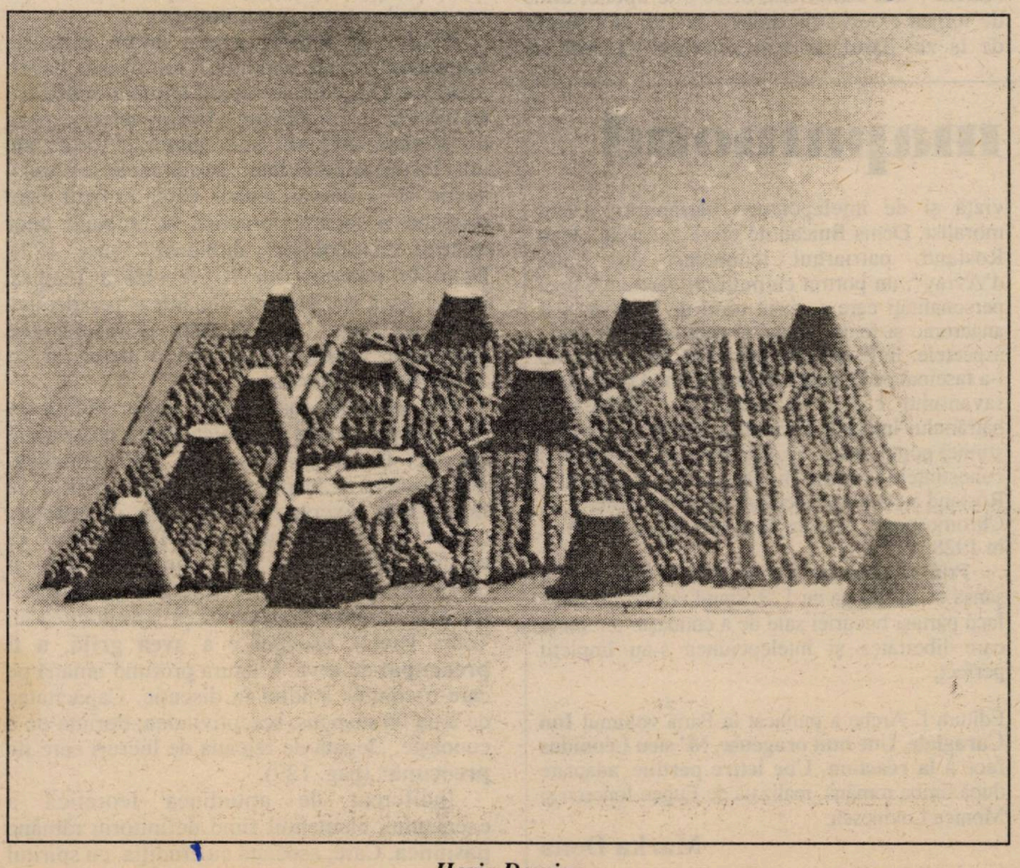

Horia Damian

Pasiunea Cărturarului

* Thomas Pavel, „Thematics and Historical Evidence", în volumul **The Return of Thematic Criticism** (edited by Werner Sollors), colecţia **Harvard English Studies**, Cambridge, Mass – Londra, 1993, p.p. 121–145

de DAN GRIGORESCU

Lăudabilă opera întreprinsă de câteva edituri româneşti care încearcă să transmită aici, în ţară, o imagine clară a literaturii create de compatrioţii noştri ce trăiesc în străinătate. Precumpănitoare în această acţiune de publicare a cărţilor reprezentative pentru spiritul istoriei trăite şi de noi, şi de ei sunt, fireşte, volumele de proză. Motivele sunt prea clare pentru a le relua. Şi la fel de firească e soarta pe care o au cărţile de teorie, de critică, de istorie literară; la urma urmelor, nu e alta soarta cărţilor de acest fel scrise în România. Pentru a spune adevărul, se cuvine să semnalăm, totuşi, apariţia unor volume de critică semnate de românii care sunt astăzi profesori la mari universităţi ale Occidentului şi, în acelaşi timp, prezenţa altora în programele (uneori imediate) de editare.

Cu toate acestea, e limpede că ştim foarte puţin despre oferta colegilor noştri – pe care îi întâlnim mai des în ample citate sau bibliografiile unor cărţi ale autorilor americani sau francezi decât în bibliotecile noastre specializate. Şi nu încape discuţie că marile biblioteci s-ar cuveni să-şi sporească eforturile de procurare a volumelor scrise de profesorii români din străinătate; nu doar din – să zicem - mândrie naţională, ci, mai ales, pentru că, aşa cum dovedesc comentariile universitarilor străini, ei sunt autori ai unor studii fundamentale, extrem de utile pentru cercetătorii din ţară. Până când editurile vor izbuti să le traducă (operaţie, adesea, foarte anevoioasă) şi să le tipărească, ar fi minunat să le găsim în rafturile bibliotecilor. Numele lui Matei Călinescu, Toma Pavel, Ioan Culianu, Virgil Nemoianu, de pildă, s-au impus de mult în cercurile intelectualităţii occidentale, dar noi ştim asta mai ales de la alţii. Frontierele culturale, e adevărat, erodate în ultimii ani, nu au căzut cu totul. Mărturisesc că şi studiul la care mă refer în rândurile de faţă l-am citit într-o copie xeroxată, obţinută de la nişte prieteni care, la rândul lor, au primit-o de la Toma Pavel când, nu de mult, el a trecut câteva zile prin Bucureşti.

Din păcate, nu ştiu cine sunt ceilalţi colaboratori din volumul editat de Werner Sollors. Cu alte cuvinte, „în ce companie" a apărut Toma Pavel. Dat fiind, însă, prestigiul seriei şi al editurii în care a fost publicat, e mai presus de orice îndoială că autorii textelor din volum sunt teoreticieni cu adevărat valoroşi care au de spus lucruri importante despre un subiect cum e „renaşterea criticii tematice".

Fenomenul este semnalat de Toma Pavel printr-o frumoasă metaforă: „într-un anume sens, regele Midas a fost mai puţin egoist decât Narcis". Cel dintâi era, orice s-ar spune, atins de lumea exterioară: dornic de aur, el a primit de la zei darul de a preschimba tot ceea ce atingea cu mâna în... substanţa dorinţei sale, aurul" (pag. 121). Aşa se întâmplă uneori şi cu criticii literari: „animaţi de cele mai nobile idealuri, ei au primit de la zei darul de a îmbiba cu aceste idealuri toate textele pe care le interpretează" (**idem**). Şi de fapt, sunt şi ei, ca şi Midas, victime ale darului neobişnuit primit de la zei: regele Frigiei (care, tragică ironie,a fost beneficiarul darului făcut tocmai de Bacchus) s-a stins de foame; criticul literar se află în primejdie, am spune, de a fi întemniţat în propria dorinţă şi de a descoperi în orice text le cade sub privire, acelaşi mesaj – mesajul pe care ei înşişi ar voi să-l audă.

Esenţa modificărilor produse în critica literară este, observă Toma Pavel (observaţie care, evident, nu are nevoie de nici o demonstraţie) deplasarea de la modalităţile declarat antitematice ale anilor '70 spre o revenire la problemele (deloc simple, se ştie) ale tematicii. Argumentele folosite în studiul lui Toma Pavel sunt, îndeobşte de ordin istoric: dar, admite autorul, „evidenţa de natură istorică poate fi ea însăşi tratată tematic" (pag. 122). Şi exemplele puse la îndemână de critica shakespearologică, evocate în textul acestui studiu, îndreptăţesc concluzia capitolului introductiv: „Dacă vom citi istoria ca pe un text poetic vom izbuti să supunem literatura forţei depline a dorinţei noastre interpretative".

E adevărat că, la începuturile sale (mai ales datorită prestigiului şcolii de la Sorbona), comparatismul era preocupat de identificarea influenţelor. Cred, însă, că una dintre premisele decisive ale acestei semnificative reorientări a analizei a fost tocmai depăşirea, în ultimele decenii, a impasului la care ajunsese teoria influenţei, a interpretării reductive a comparaţiei, redusă la un moment dat, la cercetarea „destinului" operei unui scriitor într-o altă cultură şi la redactarea unor ample dicţionare de personaje literare, mai mult sau mai puţin înrudite între ele. Istoria comparată a culturii nu a ocolit avantajele pe care i le crea analiza textului şi mi se pare că, din această perspectivă, ea a reprezentat o constantă în peisajul intelectual al anilor '60 şi '70. O analiză textuală care nu a ignorat, însă, nici semnificaţiile tematicii, epurându-le de exagerările criticii „conţinutistice".

Pentru că aceasta e una dintre calităţile fundamentale ale studiului lui Toma Pavel: luciditatea cu care se separă tentaţia politizării textului de rezultatele unei lecturi atente care să nu rămână tributară unor anumite forme ale unei lecturi superficiale: „Problemele se ivesc – spune el – numai atunci când criticul care propune o lectură tematică se supune unor ipoteze metodologice dubioase" (pag. 127). Detaliile tematice nu îşi revelează integral sensul dacă nu sunt privite într-o perspectivă dialectică (pag. 128), în stare să reconstituie raporturile dintre ele, pe de o parte, şi cu ansamblul, pe de alta.

Mi se pare foarte adevărată sublinierea importanţei pe care polemica dintre husserlieni („înapoi la lucrurile concrete") şi formaliştii neo-kantieni („înapoi la text") a avut-o în formularea diverselor direcţii de interpretare critică; şi sunt de acord cu Toma Pavel că această opoziţie e doar un fragment al problemei. Că, aşa cum relevă Harry Frankfurt (pe care-l cunosc doar acum, prin mijlocirea lui Toma Pavel), esenţial e a **avea grijă, a fi preocupat** de ceva. E latura profund umană pe care o conţine studiul în discuţie. Capacitatea de a da un răspuns, receptivitatea, dorinţa de a cunoaşte, „legată de reţeaua de lucruri care **ne preocupă**" (pag. 129).

Indiferent de atitudinea teoretică a exegetului, elementul fiind definitoriu rămâne **pasiunea**. Care, asociată cu erudiţia, cu spiritul asociativ caracterizează textul lui Toma Pavel.

Scriitori pe mapamond

„Le sexe et l' effroi", scrisă de Pascal Quignard este o carte incitantă şi pasionantă în care este vorba despre fascinaţia şi dezgustul cu care poate fi privit sexul. Este vorba despre plăcere şi dorinţă, despre portretele enigmatice, despre raporturile picturii pompeiene cu sexul, cu secretul şi cu moartea. Pascal Quignard pune în evidenţă rădăcinile romane ale sensibilităţii noastre, ale gustului nostru şi chiar ale perversiunilor noastre. Autorul încearcă să ne înveţe să privim scenele tulburătoare cu ochiul romanului, descriindu-le cu fraze lapidare din Seneca sau cu versuri din Lucreţiu. După părerea autorului, scena primitivă, scena originară este motorul dorinţei noastre de a vedea. „Nu este imaginea în sine cea care ne şochează, ci gesturile pe care ni le aminteşte ne fac să ne temem". Autorul îşi pune întrebări în legătură cu raporturile complexe între puritatea plăcerii, între imaginea noastră despre plăcere şi frescele de la Pompei, Herculanum sau Stabies. Autorul subliniază amestecul dintre sex şi spaimă, dintre voluptate şi moarte.

Fiind interesat de problemele evoluţiei lumii vii, Denis Buican l-a întâlnit pe Jean Rostand. Fermecat de lucrările acestuia, de modul său de viaţă şi de înţelepciunea bătrânului savant moralist, Denis Buican ne oferă în cartea „Jean Rostand, patriarhul iconoclast din Ville d'Avray", un portret cu multiple faţete ale unei personalităţi care a reuşit turul de forţă de a fi anacronic şi foarte actual şi seducător sub toate aspectele. Independenţa spiritului lui J. Rostand l-a fascinat pe Buican atât în domeniul preferat al savantului cât şi în reflecţiile morale ale bătrânului înţelept. Scriitor de talent al geniului ştiinţei popularizate, în care înclinaţiile literare şi cunoştinţele ştiinţifice nu fac adesea casă bună, J. Rostand a cunoscut succesul cu prima carte, „Les Chromosomes, artisans de l' hérédité et du sexe", în 1928.

Prin lucrarea sa, Denis Buican care a avut şansa de a dialoga cu J. Rostand urmăreşte să ne facă părtaşi bucuriei sale de a cunoaşte un om la care libertatea şi înţelepciunea s-au împletit perfect.

Editura l' Arche a publicat la Paris volumul **Ion Caragiale, Une nuit orageuse, M' sieu Léonidas face à la réaction, Une lettre perdue**, adaptare după limba română, realizată de Eugen Ionesco şi Monica Lovinescu.

Marka Dona

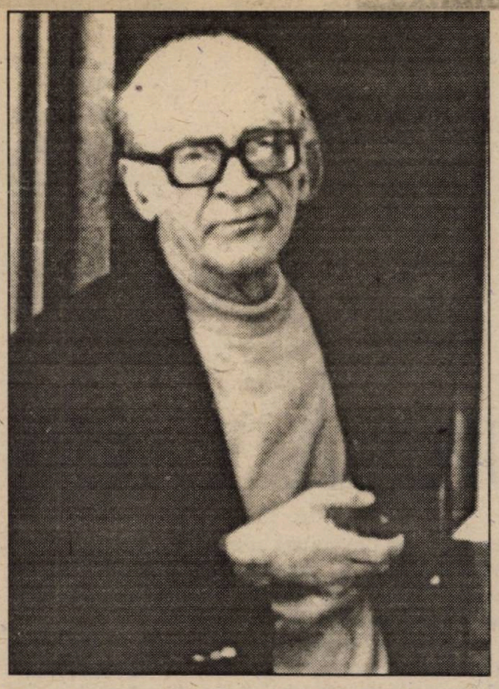

Mircea Eliade – exeget al culturii populare

de OCTAV PĂUN

Opera ştiinţifică a lui M. Eliade a fost receptată în literatura română de specialitate în moduri diferite. S-au publicat articole şi studii, multe dintre ele apologetice, diletante, care au întreţinut despre lucrările sale o imagine vagă, inexactă, fabuloasă, aproape «mitică», «homeridă», deschizând drum interpretărilor care au pendulat între banalitate şi vulgarizare. Pe de altă parte, opera consacrată de exeget culturii populare româneşti a fost supusă unui examen critic foarte sever, pe alocuri chiar contestatar, de sociologul H.H. Stahl în **Eseuri critice** (Ed. Minerva, 1983). Autorul relevă că dacă unele studii sunt foarte utile, în special cele din **De la Zamolxis la Ginghis Han**, deşi nu aduc nimic altceva decât o informaţie mai bună, (mult!) superioară faţă de ceea ce se ştia până acum, putând fi folosită în cadrul unei analize comparative"... totuşi „nu ne alegem (...) cu nici o viziune de sinteză a mitologiei româneşti ci numai doar cu fragmente, mai adâncit studiate, a unor teme deseori analizate de toţi folcloriştii noştri" (op. cit. p. 219).

De aceea, considerăm că lucrarea lui Adrian Marino **„Hermeneutica lui Mircea Eliade"** (Ed. Dacia 1980) e interesantă, extrem de valoroasă şi binevenită. Deşi cercetarea sa nu are un caracter exhaustiv, demersul critic al autorului a vizat obiectivitatea, propunându-şi o expunere în cel mai autentic spirit hermeneutic.

Opera ştiinţifică a lui M. Eliade se refuză ataşării unei singure discipline. Deşi are ca preocupare constantă studiul tuturor religiilor istorice şi preistorice, al fenomenelor religioase, de la origini până la contemporaneitate, autorul a adăugat permanent şi a supus examenului critic şi cercetării erudite datele, informaţiile, documentele care proveneau din domenii apropiate sau mai îndepărtate ca mitologia comparată, culturile populare, arheologia, sociologia, psihologia şi nu în ultimul rând filosofia culturii. Iar atunci când documentele sunt sărace sau lipsesc, pentru decriptare, decodare, înţelegere, explicare a fenomenelor, operează imaginaţia hermeneutică.

Lucrările lui M. Eliade au fertilizat şi continuă să influenţeze benefic gândirea critică românească pe linia interpretării culturii populare. E adevărat, că o bună bucată de vreme, numele istoricului religiilor a figurat pe lista autorilor interzişi în România, deoarece M. Eliade se opusese, prin scris şi atitudine, alături de alţi cărturari din occident şi din emigraţia românească, dictaturii comuniste.

Opera lui M. Eliade devenise o operă de citit sub manta. Având ca prototip, ca scriitor exemplar din cultura română pe B.P. Haşdeu, iar din cultura europeană ca model pe Hegel, M. Eliade a vizat, pe de o parte, cuprinderea unei bogate informaţii şi documentări, iar pe de altă parte, interpretarea profundă şi plurivalentă.

Acceptând că o realitate culturală „poate fi abordată din perspective multiple şi complementare", o multiplicitate de interpelări posibile", „fără număr" ceea ce determină ca „interpretarea să nu fie niciodată încheiată," M. Eliade are în vedere ca ultimă etapă a exegezei, înscrierea fenomenelor culturale, în ultimă instanţă, religioase, într-un sistem coerent, cu deschideri comparatiste şi cu aspiraţia realizării sintezei integratoare.

Deosebindu-se de cei care considerau creaţia populară doar un simplu document istoric – în special cei din şcoala Iorga şi D. Caracostea, care ironiza metoda identificărilor istorice în folclor – M. Eliade, într-un articol mai vechi, din 1937, **Folclorul ca instrument de cunoaştere** (reprodus în Insula lui Euthanasius, 1943), demonstrează că prin studiul folclorului putem cunoaşte zone ale realităţii, chiar dintre cele limită, pe care astăzi, cu alte instrumente de investigaţie, ne-ar fi imposibil să le aflăm. „Munca pe care mii de savanţi au depus-o în ultima sută de ani ar fi o deznădăjduită cheltuială de pasiune şi inteligenţă, dacă prin ea nu am pătrunde în anumite zone de cunoaştere, unde nu răzbat celelalte instrumente de investigaţie".

Se recunoaşte, astfel, că documentele etnografice şi folclorice, ca fapte de cultură, au valoare specifică şi statut ontologic: „Cu alte cuvinte, nu şovăim să acordăm acestor manifestări ale sufletului popular valoarea pe care o au majoritatea faptelor ce alcătuiesc experienţa umană în genere".

În aceeaşi direcţie ideatică se înscrie şi articolul despre **Literatura orală**, care figurează într-un tratat de istorie a literaturilor (Littérature orale, în Encyclopédie de la Pleïade, direction Raymond Queneau, I, **Littératures anciennes orientale et orale**, Gallimard, Paris, 1956, p. 3-26). Savantul relevă că tradiţiile populare consacrate şi difuzate pe cale orală în istoria popoarelor, şi, în imensa lor majoritate, constituie domeniul literaturilor orale, nu sunt numai privilegiul societăţilor arhaice sau primitive, ci ele sunt comune şi popoarelor europene şi orientale. Istoricul religiilor remarcă faptul că aproape toate documentele folclorice şi etnografice, în societăţile arhaice, aparţineau, într-o formă sau alta, literaturii sacre.

Urmărind o tipologie a sacrului, M. Eliade se ocupă de tripticul arhetip-mit-simbol.

Mitul e un concept de mare actualitate şi a fost cercetat din unghiuri diverse şi a fost ataşat multor discipline de la etnologie până la psihanaliză.

Totuşi mitul nu are încă o definiţie precisă, completă, univocă. Dificultăţile întâmpinate în definirea mitului au fost recunoscute de aproape toţi cercetătorii de la Bronislav Malinovski, C.G. Jung, Ch. Kerenyi până la M. Eliade şi Claude Levy Strauss.

M. Eliade abordează problematica mitului în **Aspecte ale mitului** (dar şi în alte lucrări). El propune o definiţie care i se pare cea mai puţin imperfectă. M. Eliade crede că e îndoielnic „să se afle o singură definiţie de a cuprinde toate tipurile şi toate funcţiile mitului în toate societăţile arhaice şi tradiţionale", deoarece „mitul este o realitate culturală extrem de complexă, care poate fi abordată şi interpretată din perspective multiple şi complementare". M. Eliade se revelă ca un interpret subtil al problematicii mitului, avansând o definiţie care are în vedere în special aspectul magico-religios: „Mitul povesteşte o istorie sacră; el relatează un eveniment care a avut loc în timpul primordial, timpul fabulos al începuturilor".

Şi M. Eliade, ca şi alţi reputaţi mitografi, accentuează caracterul etiologic al mitului: „Mitul povesteşte cum datorită faptelor săvârşite de fiinţele supranaturale o realitate s-a născut, fie că e vorba de o realitate totală - Cosmosul – fie că e vorba numai de o parte a lui: o insulă, un munte, o apă, o specie vegetală, o atitudine umană, o instituţie". În exegeza mitului, M. Eliade se întâlneşte, în filosofia culturii româneşti cu L. Blaga din **Trilogia valorilor**. Mitul în stare pură este creaţia societăţilor primitive. Dar elemente mitice întâlnim şi în societatea modernă când funcţiile mitului sunt îndeplinite uneori de istorie, ştiinţă, artă, filosofie şi nu în ultimul rând de literatură. M. Eliade subliniază faptul că în societăţile moderne proza narativă, în special romanul, a luat locul ocupat de recitarea miturilor în societăţile tradiţionale şi populare.

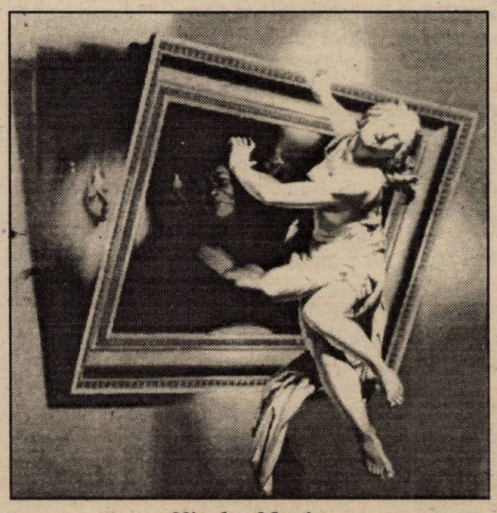

Nicolae Maniu

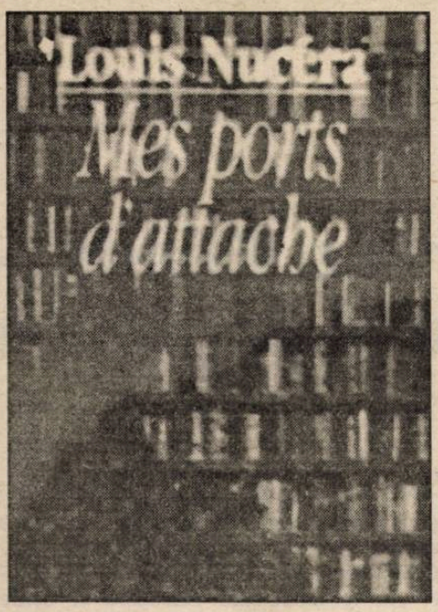

Ce punct comun îi leagă pe Tolstoi, Céline, Gombrowicz, Jules Renard şi Cioran? Louis Nucéra ne dă răspunsul: pasiunea pentru bicicletă! Cu alte cuvinte, amintirile literare ale ciclistului devenit editor nu seamănă cu ale altora. Împreună cu el, sunt părăsite adesea saloanele pariziene pentru a urca muntele Ventoux sau pentru a se bucura de frumoasele coborâşuri din zona Nisei. Un buchet de campioni este strâns în al său tur al Franţei: Kessel, Cocteau, Brel, Romain Gary. Cel mai loial dintre coechipieri s-a numit Georges Brassens; incredibila sa generozitate este ilustrată de câteva anecdote care demonstrează, dacă ar mai fi nevoie, că* Mai întâi băieţii, *nu este doar titlul unui cântec. Picasso şi Monfreid contribuie cu experienţa lor de veterani. Pentru a crea o oarecare atmosferă la vestiare, Alphonse Boudard practică „igiena de a-şi sparge pipa datorită unor nimicuri, unor prostii, unor porcării". Marcel Aymé îşi ia în serios reputaţia de rege al muntelui – sau măcar al colinei Montmartre, Arletty enunţă o regulă de viaţă la care să mediteze nu numai sportivii: „Ţinuta! Trebuie să ai ţinută!" Cea mai frumoasă replică aparţine altui îndrăgostit nebuneşte de bicicletă, Vladimir Nabokov. Impresionat de „iubita" lui Nucéra, întreabă – cu câţi cai putere merge. „Cinci" îi răspunde autorul. Nabokov calculează: „Ceva mai mult ca o troică". Acestea toate şi multe întâmplări sunt strânse între coperţile cărţii semnate de Louis Nucéra* Mes ports d'attache, *apărută la editura Grasset din care publicăm întâlnirea cu Cioran.

Louis Nucéra

PÂNĂ LA URMĂ L-AM

Prima întâlnire cu Cioran are ca dată 25 iunie 1973. Am făcut pe detectivul ca să-i obţin adresa, numărul de telefon. Mi-am permis să-i scriu o scrisoare de midinetă sau de „fan". Am trimis plicul fără prea multe iluzii. Nu nădăjduiam la vreun răspuns, spunându-mi totuşi: „Cine ştie?"

S-au scurs două săptămâni. Într-o seară, acasă, în Montmartre, a sunat telefonul. Am răspuns. La capătul firului era Cioran. Un scurt preambul, apoi: „Ce vrei de la mine? Sunt bolnav. Mă aşteaptă un tratament ..."

Vocea avea un accent din Europa Centrală.

„Doar să vă întâlnesc".

Dialogul a fost scurt. S-a stabilit întâlnirea pentru lunea următoare la orele optsprezece, în piaţa Odéon. „Telefonează-mi însă la orele şaptesprezece, nu se ştie niciodată", a adăugat. Când i-am telefonat, mi-a propus – cu o extremă curtoazie – o întâlnire mai târziu.

„Vă convine la orele douăzeci şi unu?

– Perfect.

– Să ne potrivim ceasurile.

– Al meu arată 17,30.

– Foarte bine".

La orele 20,45, măsuram cu paşi mari, încoa' şi-ncolo, piaţa Odéon. Reperam locurile, adulmecam atmosfera: îmi parcasem maşina. M-am oprit pe trotuar în faţa teatrului. Vremea era plăcută. Curând un bărbat slab se apropie. Cam de şaizeci de ani. O înfăţişare de ascet. Trăsături slave: pomeţii, forma ochilor. Şi-a pus ochelarii observând du-te-vino-ul trecătorilor. Nu văzusem niciodată vreo fotografie de-a lui Cioran, o voce îmi şoptea: el e. M-am apropiat, m-am prezentat. Ne-am strâns mâna. A refuzat să se aşeze pe vreo terasă sau într-un bar.

„E mai bine să umblăm" a hotărât.

Am luat-o de-a lungul gardului grădinii Luxembourg – apoi pe strada Vaugirard, pe strada Guynemer (în partea opusă Fântânii Medicis îndrăgită de Kessel) – cu un pas alert, discutând fără oprire. Ne-am oprit pe o bancă în Petit-Luxembourg, acolo unde, ziua copiii se joacă, dar seara se izolează îndrăgostiţii. Plimbarea îi era familiară: mergea urmând parcă un itinerar stabilit prin obişnuinţă.

„Cum mi-ai descoperit cărţile? m-a întrebat.

– Un prieten – Michel Breton, librar în Saint-Germain-des-Prés – mi-a dat, cu ani în urmă, **Syllogismes de l'amertume**, cu asigurarea: este un autor pentru tine". Am citit. De la Céline nu am mai avut un asemenea şoc. Am cumpărat şi altele.

– Fără îndoială, ţi-ai pus răbdarea la încercare, nu e prea uşor. Am prieteni români care poposesc pentru puţin timp în Franţa. Îmi scriu apoi spunându-mi că nu mi-au găsit cărţile.

– E adevărat că uneori trebuie comandate şi aşteptate."

M-a făcut să vorbesc. M-am destăinuit: Nisa, nevoia de a scrie încă din copilărie, banca, gazetăria, Parisul, relaţii publice pentru discurile Philips, prima carte prefaţată de Kessel ...ce i-am povestit despre viaţa şi persoana mea a părut a-l mulţumi.

Pe bancă, Cioran şi-a scos ochelarii. Vocea îi era totodată precipitată şi molcomă. În vreme ce vorbea, îşi ducea mâna dreaptă ca pe-o lizieră, la ochiul drept sau îşi freca fruntea. Gesturile emanau o senzaţie de epuizare.

„Răspund foarte rar la scrisori. Foarte des îmi scriu oameni care vor să se sinucidă. Folosesc la ceva vorbele? Eu, din păcate! nu le pot oferi decât vorbe. Flecăreală. Expresia nu e pe măsura întâmplării.

– Cum aţi venit în Franţa?

– Pentru studii ...în 1936 ...n-am mai plecat ...Am un frate în România, un erudit, continui să corespondez cu el ...Tata era preot ortodox. L-am necăjit foarte mult cu frazele mele foarte dure despre poporul român îndrăgostit de somnolenţă şi de certitudinile sale larvare. M-a somat să-mi reneg textele. N-am făcut-o. A murit. Şi mama. Fiinţe excepţionale. Multă demnitate într-o mare mizerie. Închipuie-ţi viaţa unui preot într-o mică aşezare sub un regim comunist! Cine îşi poate închipui aici unde se adoptă aberaţia comunistă cu vehemenţă plină de convulsii de parcă salonarzii noştri ar fi posedaţi de pasiuni pentru crimă sau de, ar fi bine să nu fie, nostalgia servituţii".

L-am citat pe Soljeniţîn:

„Sceleraţii lui Shakespeare se opreau la zece cadavre: le lipsea ideologia".

S-a aşternut tăcerea: a completat rechizitoriul. În acei ani fumam ţigară de la ţigară. Cioran a povestit lupta lui împotriva tutunului: „Nu mai fumez de zece ani. Beau foarte puţină cafea ...Fumam trei pachete de ţigări pe zi. Trebuia să mă opresc. Era cazul de viaţă sau de moarte. Cinci ani, m-am luptat cu tutunul. Locuiam la hotel. Noaptea îmi aruncam ţigările pe fereastră. Apoi, ca un nebun, coboram în goană să le recuperez. Când m-am oprit din fumat n-am mai scris. A trecut mult timp până să mă reapuc. Aveam impresia că viaţa mi s-a sfârşit o dată cu ultima ţigară. Când trăieşti singur, seara până te culci, tutunul! ce tovarăş! ...Trebuie să-ţi spun că mi-am pierdut somnul la douăzeci de ani, dar sunt obligat, chiar fără să dorm, să stau întins opt ore ...Altfel, corpul mă trădează. Sufăr de laringită şi de guturai cronic. Fug de curent. Fac tratamente cu apă sulfuroasă la Enghien. Rinita mă dezonorează.

– Poate vă supără fumul?

– Nici gând. Continuă. Cu atât mai rău pentru dumneata".

A vorbit de parcă muribund, nimic nu l-ar mai fi contrariat sau copleşit. Maurice Sachi scrie undeva: „Vorbeşti cum vrei, scrii cum eşti". Rigoarea limbajului obsesiv la Cioran, lirismul susţinut de un stil somptuos, densitatea anatemelor sale contrastau cu vorbele-i obosite. Dacă vorbea repede îşi căuta din ce în ce mai mult cuvintele, se întrerupea, se repeta, pierzând, fără cabotinărie, firul conversaţiei. Îţi făcea impresia că se întreabă de ce a acceptat întâlnirea. Voiam să mă împotrivesc senzaţiei de derivă care, prin contagiune, mă paraliza ...(...)

Trebuia să vorbesc, altfel tăcerea care se prelungea se apropia de nelinişte. Ca să spun ceva, l-am încunoştiinţat că voi pleca la Nisa. Acolo, voi merge pe bicicletă în fiecare zi. Ce

ÎNTÂLNIT PE CIORAN

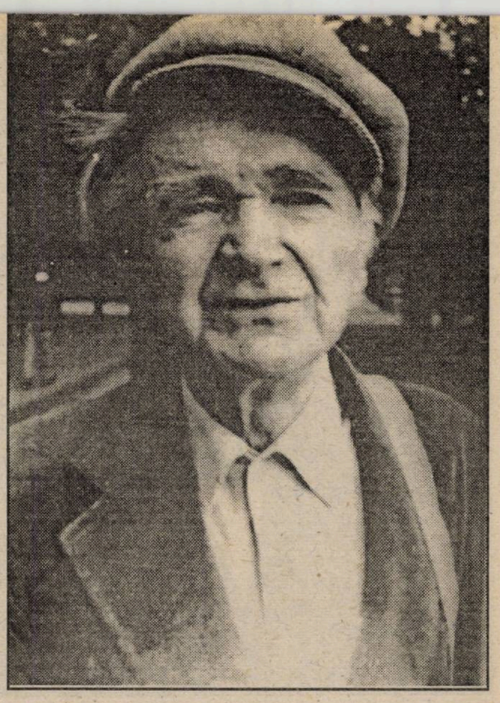

mă îndemna să-i enunţ asemenea informaţii anodine când socoteam că voi sta de vorbă la un cu totul alt nivel cu cel care se îndepărtase de ceilalţi, pentru a putea sau a vrea să continue? Să vorbeşti despre „bicicletă“ unui om care scrie: Dieu? De fapt nu există decât El şi şi cu mine“, unui om care neputând să „egaleze demonul prin forţă“ încearcă „să-l echivaleze prin insolenţă, acreală, arbitrariu sau capriciu“? Aveam nevoie de un tupeu nemaipomenit sau de o „pană“ serioasă.

„Bicicleta? Îţi place mersul pe bicicletă?“

Chipul lui Cioran s-a luminat. Un surâs de încântare şi brusc a avut patruzeci de ani mai puţin. Mica regină juca încă o dată rolul unei zâne. A explicat: „Am avut în viaţă două pasiuni: lectura şi bicicleta... Mi-am cumpărat una, de curse, în Cartierul latin, de la un student român care se întorcea în ţară. Era înainte de război. În timpul ocupaţiei făceam tururi în piaţa Concorde. Aveam impresia că am la dispoziţie doar pentru mine un velodrom chiar în mijlocul Parisului. Şi ce velodrom! Parcă eram cuprins de o beţie. Am hotărât să mă opresc din diverse motive. Mai întâi sporirea circulaţiei. prea periculos... Apoi, odată într-o etapă, la un hotel din sud, patronul mi-a atras atenţia că a «găzdui un client cu bicicletă, nu corespunde standingului său». Apoi n-am avut voie să-mi ţin bicicleta în pivniţă hotelului în care locuiam la Paris. Confruntat cu o asemenea discriminare, m-am lăsat definitiv. Am înlocuit absenţa bicicletei prin mers.“

A fost curios, informându-se de performanţele mele sportive. I-am mărturisit că fumez aidoma lui altădată aproape trei pachete de ţigări, că beau cincisprezece cafele (strettissimo, potentissimo, caldissimo” = trinitatea cafelei italieneşti) pe zi, că dorm foarte puţin. Cu acest regim, lumea actelor de vitejie mi-era interzisă. Mă mulţumeam cu plimbări igienice, visând la campionul care aş fi fost. Te comporţi aşa de parcă moartea n-ar exista. „E o nebunie“ s-a indignat.

Venind de la o fiinţă atât de sătulă să-şi poarte crucea, considerat drept sinucigaş, contrapunctul îşi merita preţul. E adevărat că spusese: „Nu se sinucid decât optimiştii, optimiştii care nu mai pot fi; ceilalţi, neavând nici o raţiune de a exista, ce raţiune ar avea să moară?“ sau: „Eu nu aştept nimic, nici chiar să mor; indiferenţa mea e fără margini“. Şi totuşi! Pentru un indiferent îmi dădea prea mare importanţă. A continuat, căutând să convingă sau dorind să fie convingător: „Într-o zi, oboseala acumulată te va copleşi. Îţi va fi imposibil să-ţi revii. Vei regreta imprudenţele aşa cum şi eu le regret pe ale mele. Suprimă excitantele precum cafeaua şi, repet, tutunul!“ Ca prins cu ocaua mică, mi-am aruncat ţigara consumată doar pe jumătate fără să mai trag vreun fum.

Mi-a mai spus că era „un trândav“ că s-a îmbătat adesea: „nu ca un franţuz, ca un slav“. A povestit o perioadă din viaţă - între 1950-1953 – când se ducea la cockteiluri literare, „să mănânce, să bea şi să spună vorbe neplăcute tuturor. Mi-am făcut mulţi duşmani în acea vreme“. Îi regretă?

I-am dăruit primele mele două cărţi cerându-i o dedicaţie pe una de-a lui. „Bineînţeles, dar e ridicol“ a mormăit executându-se. Trecuseră peste două ore de când stăteam de vorbă pe banca din Petit-Luxemburg. Grăbit să sorb o cafea şi să trag o ţigară, i-am spus că trebuie să plec. M-am ridicat. Ne-am îndreptat în noapte spre o poartă a grădinii. Era închisă. Eram prizonieri. Câteva dusuri şi întorsuri până când paznicii au închis în urma noastră ultima poartă rămasă deschisă. Cioran s-a amuzat de situaţie. M-a întovărăşit până la maşină.

„Ne-am mai putea vedea? l-am întrebat.

– Crede-mă, oamenii obişnuiţi au mai multe de spus decât scriitorii... E de preferat să te opreşti acolo. Seara asta mi-a făcut plăcere. Să rămânem cu această impresie.

– Pot să vă scriu?

– Nu, mă obligi să-ţi răspund... Dacă nu îţi răspund am reuşcari... Am mulţi prieteni străini... Dacă ai şti cât timp îmi pierd cu corspondenţa!

– Dacă scriu un text despre dumneavoastră, doriţi să-l citiţi înainte de apariţie?

– Nu. Sunt studenţi care doresc să facă lucrări despre cărţile mele. Le mulţumesc, dar găsesc toate treburile astea inutile. Când mă solicită, le răspund cu scopul de a-i face să-şi schimbe părerea adică să nu-mi trimită manuscrisele.

– O ultimă întrebare... Care este prenumele dumneavoastră?

– Un prenume ridicol: Emil!... Nu văd de ce, când semnezi o carte, numele trebuie împopoţonat cu un prenume. Grecii se numesc Socrate, Platon...“

Urcând spre Montmartre, murmuram: „La ce l-am cunoscut, dacă n-ai fost în stare să fii un înţelept sau un nebun ca Marc Aureliu sau Neron. Ce înseamnă viitorul, acea jumătate a timpului pentru cel care are de-a face cu eternitatea!“ Fără îndoiala, Cioran nu m-a lăsat indiferent.

Am scris articolul. A apărut în **Magazine litéraire**. Am prelungit în câteva pagini fericirea pe care am avut-o discutând cu acela care nu va îmbrăca niciodată livrelele vanităţii.

Cioran n-a respectat consemnul dat. Mi-a telefonat: paginile pe care le consacrasem serii noastre i-au plăcut. De atunci, din timp în timp ne vedem (foarte rareori) sau vorbeam la telefon (mai des). Teroarea neantului îl obseda din ce în ce. Există în ea o parte inalienabilă a persoanei sale. Nu e bine aşa spre profitul celor care îl citesc?

Râsul era adesea prezent în convorbirile noastre. Dacă te miri, înseamnă că nu înţelegi bine opera lui Cioran. Mesager al răului, incorigibil al descurajării, la el umorul se interiorizează întruna. Corolarul? Nici fluxul ideilor negre nici cel al aversiunilor nu reuşesc să închidă cititorul în ruinele renunţării. Dacă dezolarea îşi întinde mâna asupra acestui autor, cel care citeşte simte că fiinţa maltratată de imanenţă este salvată de scris. Salvându-se, el salvează şi pe flagelatori (...)

Râsul...

Prezentare şi traducere de
Andriana Fianu

roza vânturilor

ROSE AUSLANDER (Austria)

Formular

Formularul
se cere completat
da sau nu
nume şi date pierdute în neamt
de unde încotro
semnătură cu jurământ
Da m-am născut cândva
mi-e moartă ţara de leagăn
sunt chiriaşă
în iad
mi-am uitat numele
trei cruci proprii Amin.

HILDE DOMIN (Germania)

Exil

Gura muribundă
depune eforturi
pentru corecta exprimare a
cuvântului

dintr-o limbă
străină.

În româneşte de
Petre Stoica

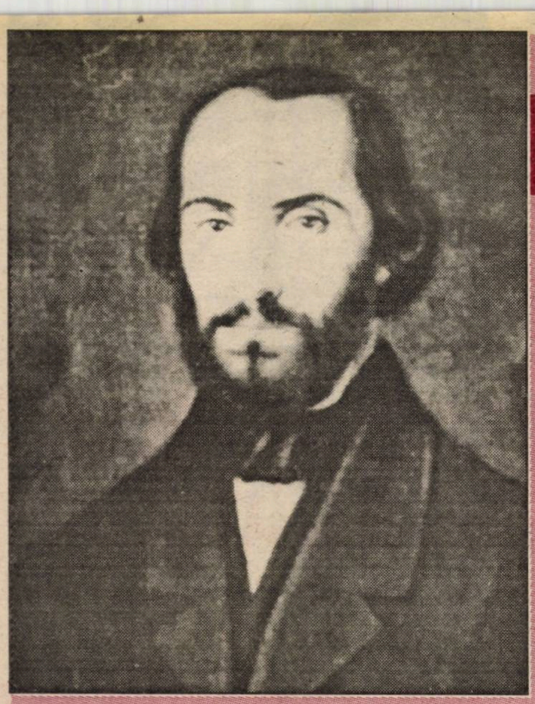

NICOLAE BĂLCESCU

I.L. CARAGIALE

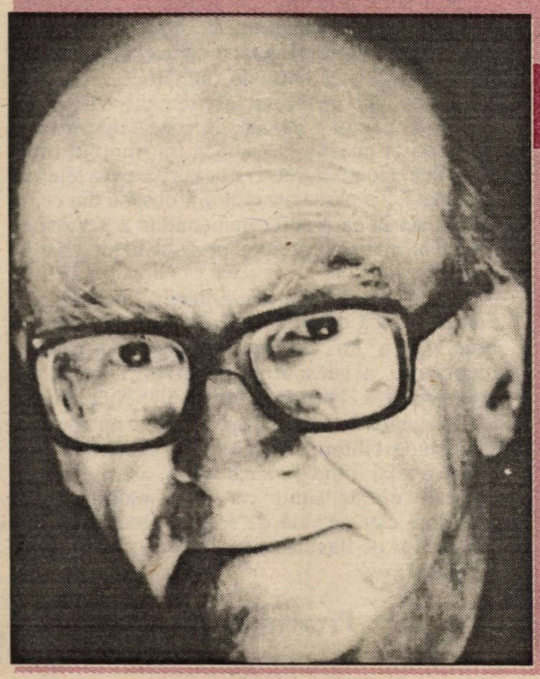

MIRCEA ELIADE

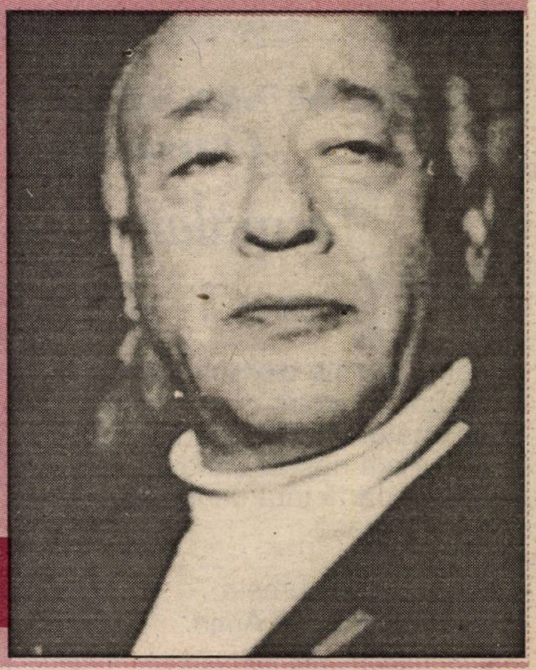

EUGEN IONESCU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 10 (188), serie nouă. Miercuri 10 august 1994. Preţ: 400 lei

«PROBABIL VOI MURI CUTREMURÂNDU-MĂ»

In memoriam

VIRGIL MAZILESCU

(1942 – 1984)

Să recitim un mare poet

(pag 7)

OCTAVIAN PALER:

PARADIS FĂRĂ ŞARPE

PAVEL CHIHAIA:

Istoriografia română din exil

Ministerul Afacerilor Externe al României
CABINETUL MINISTRULUI

Nr.F4/1255 Bucureşti, 14 iulie 1994

Stimate Domnule Ulici,

Constat cu o deosebită satisfacţie preocuparea oamenilor de cultură, a scriitorilor români faţă de problemele fundamentale ce frământă intelectualitatea românească de pretutindeni.

Exemplul cel mai recent ne este oferit de publicarea în revista "Luceafărul" nr.5 (183) din 6 iulie a.c. a mai multor articole privind exilul şi exilaţii români, precum şi Dicţionarul scriitorilor români în exil.

Astfel de iniţiative fundamentale pot favoriza reintegrarea în patrimoniul cultural al neamului românesc a tuturor valorilor autentice, indiferent de locul unde s-au manifestat în timpul existenţei lor.

Exilul, ca fenomen, se manifestă la multe popoare, nu numai la români. În ce ne priveşte, constatăm că o parte însemnată din românii care se află în exil este constituită de oameni de cultură, de ştiinţă, de litere, adică de un segment important al intelectualităţii româneşti.

De aceea, consider imperios necesar să întreprindem o serie de demersuri, care să aibă ca finalitate regăsirea personalităţilor reprezentative din aceste domenii, astfel ca spiritualitatea şi cultura românească să poată beneficia de tezaurul creativităţii lor.

Iată de ce îmi permit să vă sugerez examinarea posibilităţii organizării la momentul potrivit a unei reuniuni a scriitorilor români din ţară şi din străinătate, la care am fi onoraţi să ne regăsim, ca iniţiatori, alături de dumneavoastră.

Ministerul Afacerilor Externe a decis achiziţionarea unui număr de 200 de exemplare din revista menţionată mai sus, urmând ca acestea să fie trimise misiunilor diplomatice, centrelor culturale ale României şi personalităţilor nominalizate în revistă, cu speranţa că acest prim pas va fi urmat de reacţii favorabile şi de alţi paşi mai mari de reapropriere şi reconciliere.

Cu speranţa unei mari împliniri, vă asigur, Domnule Preşedinte, de înalta mea consideraţie.

Teodor Meleşcanu
MINISTRU DE STAT
MINISTRUL AFACERILOR EXTERNE

Solidaritatea la români

de NICOLAE PRELIPCEANU

Nu cred că sunt singurul care s-a întrebat „de ce suntem noi, românii, aşa?“ Adică oarecum pe dos faţă de cum ar fi normal, ori logic. De pildă, ceea ce pe alţii îi solidarizează, pe noi ne desparte. Pentru toţi oamenii din lumea aceasta, cred, patriotismul e un sentiment care-i strânge laolaltă. Bineînţeles, vorbesc de aceia care au aceeaşi patrie. La noi e invers. Pe noi patriotismul ne dezbină. Pentru mulţi dintre noi patriotismul e un capital personal, ori al grupării politice, sociale, amicale, din care facem parte. Fiecare grup cu patriotismul lui şi împotriva patriotismului tuturor celorlalte. Încât te întrebi care e, în cele din urmă, patria fiecăruia. Veţi spune că aceasta se întâmplă din cauză că fiecare înţelege în felul lui dragostea (de patrie, de semeni etc.). Unii, adică, sunt de părere că trebuie să-ţi iubeşti patria orbeşte. Nichita Stănescu spunea odată: „dacă patria mea pute, put şi eu cu ea, bătrâne“. Alţii, dimpotrivă, cred că iubindu-ţi patria, trebuie să o menţii trează în concertul ţărilor lumii, să-i spui mereu în faţă ce nu e bine alcătuit în ea, cu speranţa – deloc secretă – că lucrurile se vor corecta, pornind chiar de la critica ta. Un soi ciudat de individualism, însă, îi dezbină şi pe cei care au aceeaşi concepţie despre patriotism. Am ales patriotismul, pentru că, în aparenţă, ar fi sentimentul cel mai apt să ne solidarizeze. Şi uite că nici el n-o face. Un fel de infantilism, nu doar politic, îi face şi pe oamenii cu acest epitet după ei să spună, precum copiii, „ba al meu e mai bun, mai frumos, singurul valabil“. Infantilism existent şi cunoscut de oficiile ultrasecrete care-l exploatează cu voluptate atentă, creând falşi patrioţi numai şi numai spre a ne desolidariza la infinit. Dar sunt şi alte desolidarizări uimitoare, ilogice, la români. De pildă cei care au luptat pentru libertatea ţării lor (a noastră), deci a semenilor lor, sau mulţi dintre aceştia au, după ce libertatea a fost, să zicem, cucerită, un aer superior, distant faţă de semenii lor, care nu au avut curaj. Dar, oare, numai spre a se făli pe urmă s-au revoltat ei, ori spre a-i mântui – cu dragoste adâncă, neprefăcută – pe ceilalţi? Întrebare la care mai bine nu vom răspunde azi, aici.

Editori:
Uniunea Scriitorilor din România
Fundaţia „Luceafărul“

Redacţia: Laurenţiu Ulici *(director)*, Marius Tupan *(redactor şef)*, Eugen Uricaru *(redactor şef-adjunct)*, Ioan Es. Pop *(secretar general de redacţie)*, Alexandru Spânu *(redactor)*, Gabriela Tuduciuc, Lea Ţimpău *(corectori)*, Olivia Marcu *(secretariat)*, Maria Burcă *(curier)*, Florin Ţone *(fotoreporter)*.

Redacţia şi administraţia:
Calea Victoriei nr. 133, Bucureşti, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenţia Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (**lei**) şi 40.20.11.50.12.16 (**valută**)

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.

Tipar: INTERGRAPH
Abonamentele se pot face la toate oficiile poştale din ţară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicaţiilor** la poziţia 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

● „Îmbălsămarea lui Kim Ir Sen costă numai 300.000 dolari“. (**România liberă**) ● „Ion Iliescu va ajunge la Predeal şi SPP-iştii vor ocupa paturile din Sanatoriul de nebuni“ (**Cotidianul**) ● CIPRIAN RĂDĂVOI: „Săptămânalul german «Der Spiegel» demontează mitul disidenţei lui Ion Iliescu.“ (**Evenimentul zilei**) ● OCTAVIAN PALER: „«Adulaţiile televizate» ale d-nei Becleanu au încetat de mult să mai fie doar ridicole. Au devenit, prin impudoarea lor, triste şi jenante“. (**România liberă**) ● OLIVIU GHERMAN: „Desigur, ideal ar fi, în mod aparent, ca fluiditatea procesului legislativ să ajungă la situaţia Marii Adunări Naţionale, când, în două zile, se votau 15 legi“. (Cf. **Academia Caţavencu**) ● MIRON MITREA: „Adevărul este că dintre toate partidele existente în acest moment, PDSR-ul mi se pare cel mai capabil să se apropie de problemele sindicale“. (**Renaşterea bănăţeană**) ● RĂZVAN SAVALIUC: „Pentru ca nişte cadre medicale cu grade mari din SRI să o ducă mai bine, guvernul dăruieşte SRI-ului patru spitale, lăsând populaţia din SAI să moară acasă“. (**Ziua**) ● ALEX. ŞTEFĂNESCU: „Cine este Cornel Calotă? Este crainicul care greşeşte de trei ori la fiecare frază. Şi care, la sfârşitul lecturii unui text, se prăbuşeşte de oboseală, ca un călător după traversarea junglei. Cine este Euronews? Este una dintre cele mai serioase televiziuni din lume“.; „TVR – şi nu Euronews – falsifică realitatea românească“. (**Zig Zag**) ● GEORGE PRUTEANU: „La noi: **Pauperizarea şi paukerizarea**. Două quasi-reuşite ale guvernanţilor de după ‘89 în România: pe plan material, **pauperizarea**, iar pe plan spiritual, **paukerizarea** omului de rând“. (**Dilema**) ● C.B.: „Ca urmare a stabilizării ratei de schimb a leului, batoanele MARS se vor ieftini cu 20 la sută“. (**Ziua**) ● DUMITRU BĂLĂEŢ: „A fost o vreme, nu prea de mult, când în România s-a construit. S-a construit enorm. (S-a construit, da, cu metode sclavagiste, n.n.). Unii zic: cât în 300 de ani dintre cei mai dinainte de înainte. Şi când să ajungem şi noi spre cupole şi să zicem, gata! respirând uşuraţi, iată că veni prăbuşirea“. (**Vremea**) ● „Medicii susţin că exhibiţioniştii sunt doar nişte oameni care suferă de un dezechilibru psihic“. (**Pirat Magazin**) ● TIA ŞERBĂNESCU: ...„revanşa stângii după sancţiunile suportate din ‘89 încoace începe să devină agresivă“. (**Cotidianul**) ● MIHAI VALENTIN NEAGU: „Cu toate că membrii PSM au înfierat, cu mânie proletară, automobilele personale drept «simboluri ale individualismului», şefii comitetului municipal al PSM au venit joi la plenară cu «Mercedes»-uri pe care erau înscrise numele firmelor lor“. (**Evenimentul zilei**) ● OCTAVIAN PALER: „Puţină bârfă ne mai descarcă de tensiunile pe care ni le dă un discurs insipid al d-lui Văcăroiu“. (**România liberă**)

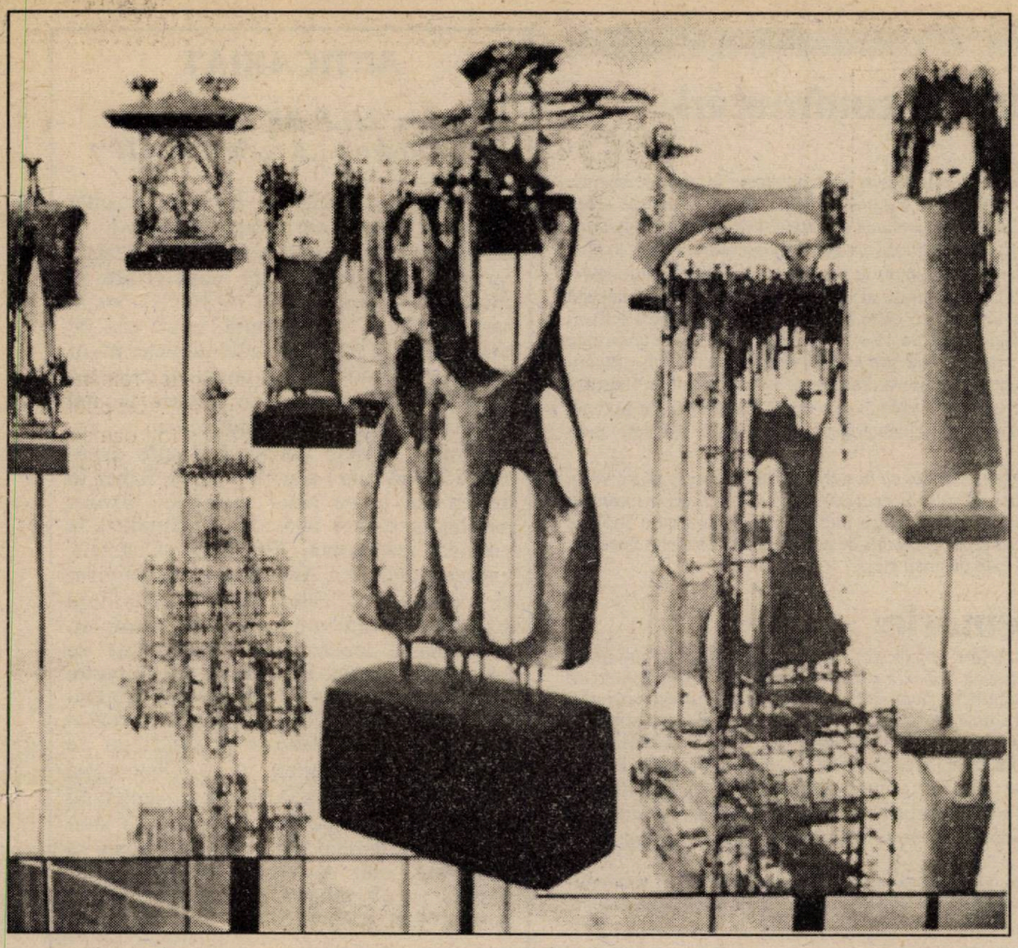

Balogh Peter: Structuri gandhiene

minimax

Vrajba noastră cea de toate zilele (III)

de ŞERBAN LANESCU

Una dintre concluziile la care conduce analiza stării de conflictualitate, atunci când atenţia se focalizează asupra segmentului social majoritar, al celor guvernaţi, este că acum, în România, nu poate fi constatată manifestarea a ceea ce V. Havel a numit cândva **puterea celor fără de putere**. Excepţie fac, întrucâtva, anumite categorii socio-profesionale (lesne de bănuit, primii la care se îndreaptă gândul sunt minerii) dar chiar şi în cazul acestora situaţia este menţinută sub control prin diversiune şi manipulare. Bunăoară, nu mai surprinde pe nimeni revocarea în ultimul moment a grevelor anunţate, iar alte forme de „protest stradal", când se mai petrec totuşi, sunt mai mult un exerciţiu de defulare colectivă.

Schimbând unghiul de perspectivă, la nivelul guvernanţilor, deşi prezentă, starea de conflictualitate are alte caracteristici determinate, în ultimă instanţă, de lupta pentru putere. Segmentul social semnificat prin noţiuni generale astfel ca **Putere**, **autorităţi**, **guvernanţi** ş.a. nu este constituit dintr-un grup monolitic, iar schimbarea „tovarăşilor de drum" se întâmplă frecvent. Pentru exemplificare, aşa ca material didactic, sunt foarte utile istoria FSN-ului şi, respectiv, istoria, în curs, a „pentagonalei roşii". Istorii care pentru cine cunoaşte adevărata istorie a ceea ce s-a numit **mişcarea comunistă** nu prezintă nici un fel de noutăţi. În acelaşi timp însă, la nivelul guvernanţilor, forţa centripetă a rămas şi există toate motivele de a presupune că va rămâne predominantă. Iar explicaţia o constituie **vinovăţia**. Atât vinovăţia din deceniile comuniste dar, mai cu seamă, vinovăţia recentă acumulată în ultimii aproape cinci ani. Vinovăţia nu morală – cine mai are timp să ţină cont de morală! –, ci vinovăţia penală: **crima** şi **hoţia**, în diferitele lor variante şi cu diferite grade de implicare.

Rezultă un **model** al societăţii româneşti actuale cu două mari componente relativ distincte. De o parte, este marea majoritate socială, atomizată, zbuciumată de o vrajbă surdă a fiecăruia împotriva fiecăruia din care scapă cine şi cum poate. De partea cealaltă, minoritatea care deţine puterea politică şi economică este unită printr-o coeziune de tip mafiot. Conflictul între cele două nu se actualizează, România rămânând o zonă de stabilitate, tocmai datorită conflictualităţii latente care dezbină şi frământă componenta majoritară. Această realitate socială esenţială, în sensul conceptului weberian de **tip ideal**, se manifestă disimulat într-o şi printr-o varietate de forme proprii societăţilor democratice şi cu economie de piaţă. Stat de drept. Pluripartitism. Proprietate privată. Drepturile Omului. Etc. etc. etc. Toate însă... cu măsură! Măsura fiind păstrarea monopolului puterii de către minoritatea mafiotă. Iar efectul ultim şi cu bătaie lungă a fost surprins într-una din cele „321 de vorbe memorabile ale lui Petre Ţuţea" spusă, premonitoriu, după alegerile din 20 mai 1990: **„România e un loc viran"**. O vorbă asupra căreia vom încerca să zăbovim.

Bibliografia necesară

de LAURENŢIU ULICI

Se spune că imaginea pe care popoarele lumii şi-o fac despre un popor sau altul este esenţialmente determinată de impactul pe care cultura unui popor îl are asupra celorlalte popoare. Teorema aceasta a fost de atâtea ori demonstrată de-a lungul istoriei, încât poate fi privită ca o axiomă. Aşa de pildă, imaginea noastră, a românilor, despre francezi, şi implicit, despre Franţa s-a format în baza impactului pe care cultura franceză l-a avut asupra noastră. Şi, înlăuntrul culturii, literatura în primul rând. Pentru a şti, deci, ce imagine am lăsat noi în lume ar fi oarecum suficient să consultăm lista traducerilor din literatura română în diversele ţări ale acestei lumi. Din păcate, lucrul e greu de făcut pentru că – incredibil dar adevărat – o asemenea listă, în versiune completă, nu există nicăieri în România, nici la Ministerul Culturii, nici la Ministerul de Externe, nici la alte instituţii culturale. Vrei să afli, bunăoară, ce s-a tradus din româneşte în Albania sau Australia în ultima sută de ani. N-ai de unde să afli. Vrei să afli ce s-a tradus în Franţa sau Germania, iarăşi n-ai de unde. Bibliografia traducerilor din literatura română este la fel de importantă ca şi bibliografia literaturii române. Ce să ne mai mirăm că n-o avem pe cea dintâi, când n-o avem nici pe cea de a doua, rămasă – numai pentru literatura postbelică – la 1948 (sub îngrijirea lui Tudor Vianu şi Sorin Alexandrescu). Ar trebui ca măcar acum, la ceas târziu, centrele noastre de cultură din străinătate, serviciile culturale de pe lângă ambasadele noastre în lumea largă să se concentreze asupra acestei chestiuni, astfel încât să putem avea cât de curând o bibliografie completă a traducerilor din literatura română. Oarecum pe cont propriu, am încercat eu însumi să întocmesc o asemenea bibliografie pentru câteva ţări europene. Ceea ce am izbutit să adun până la această oră e de natură să ne pună serios pe gânduri. Motivul? Nu există o regulă axiologică în acest proces lung şi complicat al traducerilor din literatura română. Un drăcuşor al aleatoriului pare să-şi fi băgat coada în strategia ce a prezidat – sau ar fi trebuit să prezideze – respectivul proces. Nu insist asupra acestei probleme pentru că o va face „Luceafărul" într-unul din numerele sale viitoare, dedicat chiar circulaţiei literaturii române, de ieri şi de azi, în lume. Deocamdată, subliniez doar însemnătatea vitală a bibliografiei traducerilor pentru încercarea de a ne face o idee cât mai exactă despre imaginea literaturii române în lume, care este în fond, o parte definitorie a imaginii României în lume.

Iuliu Maniu - Ion Antonescu. Opinii și confruntări politice. 1940–1944

Sub un titlu și o copertă care amândouă captează interesul cititorului, sunt publicate 20 de documente, dintre care 17 văd pentru prima oară lumina tiparului. Ar mai exista o sumă de texte, la care editorul – Ion Calafeteanu – nu a avut acces, deoarece se află în arhiva C.C. al P.C.R. preluată după dec. 1989 de Arhiva Istorică Centrală, încă (să ne mirăm?!) nerevelată studiului. Lucrarea cuprinde trei scrisori către Antonescu semnate, în nov. 1940, de către Maniu, Mihalache și Brătianu, patru de la Maniu, un răspuns al lui Antonescu din 22 iunie 1941, alte patru texte ale lui Maniu (perioada 18 iulie–8 nov. 1941), un memoriu al lui C.I.C. Brătianu către fruntașul țărănist, o scrisoare a lui Maniu către dr. N. Lupu, alta a lui Antonescu către Maniu și, în sfârșit, patru scrisori adresate de C.I.C. Brătianu lui Maniu (între 20 aprilie 1943 și 21 martie 1944). Piesa de rezistență o constituie raportul elaborat în cadrul serviciilor române de informații (nimic nou sub soare!) asupra „activității grupării politice național-țărăniste și a lui Iuliu Maniu", datat mai-iunie 1943. Câteva dintre concluziile raportului frapează prin... actualitatea lor; voi aminti doar una: raportorul susține că rolul lui Maniu s-ar putea manifesta doar în cazul anihilării influenței sovietice în Balcani, fapt în fața producerii căruia semnatarul documentului se arată mai mult decât sceptic.

În ceea ce privește strict relațiile dintre Antonescu și Maniu, reiese cu destulă claritate că nu se poate vorbi de o antinomie de substanță, ci de un țel comun și de tactici diferite. Eșecul ambilor se datorează nenorocitei situări geografice, dar și unui destin nedrept, ce pare a fi fost trasat pentru totdeauna sub neistovite strâmbe presiuni. Din păcate, există semne – astăzi – cum că istoria se repetă. Lucrări de acest gen sunt absolut necesare mai ales acum, deoarece acela care își ascunde primejdia își este dușman sieși.

Vladimir Nabokov: Vorbește, memorie

Substanța memoriilor lui Nabokov este extrasă din universul anilor copilăriei și adolescenței, ani petrecuți într-o Rusie însângerată și pârjolită de demența bolșevică aflată în porțiunea liminară a ofensivei. Nu atât lirismul (inerent) domină această masivă secțiune a amintirilor, cât o polemică subtilă cu noul sistem de relații polițienești sovietice impuse cu excesivă brutalitate. Este realizat un veritabil poem închinat libertății strivite nu doar de regimul bolșevic, ci de oricare dintre regimurile totalitare. Cu o precizie de entomolog, Nabokov surprinde și „miopia" Occidentului, care, cu o naivitate greu de înțeles, va înfiera mai mult (dacă nu chiar în exclusivitate!) epoca stalinistă – fructul, tratând cu îngăduință perioada leninistă – sămânța. Memoria are rolul de a înzestra timpul – părtaș la elaborarea artistică – cu rostul aproape demiurgic al ordonării multifațetare a întâmplărilor sub semnul Poeziei, aceasta din urmă înțeleasă ca factor de menținere a integralității creatorului călător prin vârste, neschimbat, totuși, în esența sa de avatarii biologici (și nu numai).

Pentru cititorul familiarizat cu scrisul lui Nabokov, savant jongler cu nivelurile percepției, „Vorbește, memorie" va fi o surpriză: cartea este limpede precum o oglindă. Fidelitatea față de revolut reclamă acea fidelitate a viziunii realizabilă doar prin lentila din cel mai pur cristal.

Northrop Frye: Dubla viziune

Din dorința devoratoare de a elimina arbitrariul, subiectivul, fluctuația gustului, Profesorul canadian s-a aflat, de-a lungul unei impresionante cariere, în căutarea obstinată a principiului ordonator în critica literară, „a unei ipoteze fundamentale capabile, asemenea teoriei evoluționiste în biologie, să privească fenomenele pe care le studiază ca părți ale unui întreg". Cronologia și tradiția nu-l satisfăceau, literatura trebuind interpretată nu ca o continuă dezvoltare în timp, ci ca o „largă expansiune într-un centru conceptual, pornind dintr-un centru de propagare localizabil prin intermediul criticii". De aici respingerea conglomeratului de opere în favoarea ordinii cuvintelor. „Dubla viziune" este rodul căutării ierarhiilor ideale. Punctul de pornire în acest spinos demers l-ar constitui abordarea literară a Bibliei, în urma căreia se relevă nu numai ordinea cuvintelor, ci „disciplinarea" lor universală, uriașa lor forță imaginativă. Fiind nu doar o simplă carte, ci o bibliotecă uriașă, o istorie transfigurată prin verb, Biblia se dezvăluie ca o adevărată evanghelie a criticii. Actul critic se va distanța de caracterul științific (spre care năzuia Northrop Frye), căpătând caracteristicile rugăciunii biblice, devenind o modalitate de a păși „în prezența intimă și tainică a literaturii înseși".

Soloviov, Berdiaev, Fedotov: Creștinism și antisemitism

Trei autori celebri concentrați asupra unei unice probleme – raportul dintre creștinism și iudaism –, care a preocupat intens filozofia creștină rusă. Cu argumente teologale, istorice și sociale este demonstrată incompatibilitatea creștinismului autentic cu antisemitismul, umanismul creștin refuzând **ab initio** și **de plano** o atitudine dușmănoasă – cu consecințe apocaliptice pe parcursul istoriei –, a cărei sorginte se află mai mult în efectele atitudinii în plan economic și psiho-social a evreului, acest „spirit feminin al omenirii", cum bine l-a definit Camil Petrescu. Cei trei autori insistă asupra modului în care se raportează problema creștinismului la problema evreiască, asupra cauzelor antisemitismului și a felului în care poate fi depășit, argumentele invocate producând o demonstrație coerentă. Soloviov se remarcă prin densitatea ideilor, Berdiaev prin farmecul eseistic, iar Fedotov printr-o expunere de o eleganță rară.

Miruna Mureșanu: Secunde desfrunzite

Un debut matur. Poeta cultivă o lirică meditativă, de o gravitate care ar putea părea mimată dacă nu ar exista o acoperire tematică de rang superior: fragilitatea condiției umane sub strivitoarea rostogolire a timpului devorator, incertul capăt de drum al existenței, acceptarea solitudinii protectoare, opoziția la nemila istoriei ori conlucrarea forțată cu despotismul acesteia. „Ceea ce frapează în acest volum de debut" – constată P. Dugneanu – „este tocmai maturitatea viziunii poetice și siguranța mijloacelor de exprimare". Remarcăm nu în cele din urmă, fluența versului și remarcabila capacitate de plasticizare.

Ovidiu Moceanu: Împăratul iubirii

Volum de nuvele cu personaje desprinse din galeria oamenilor banali, cu potențialul afectiv aflat într-o ofensivă nefinalizată, cu iluzii și deziluzii acceptate docil, o lume mai mult a dorințelor decât a realizărilor. În nuvela care dă titlul volumului există tentativa de scoatere din banal a unei povești de dragoste sortită eșecului, inaderența la real din „Cu dragoste, fără iluzii sau (e)misiunea morală" împinge o biografie îmbibată cu artificios spre ironizarea tristă. Psihologic, prozele conving în mare parte, este evitat efectul moralizator, autenticitatea se înstăpânește benefic pe alocuri. Se pare că autorul are nevoie de spații narative ample, genul scurt stânjenindu-i suflul.

Spune-mi totul despre tine!

Incluzând scriitori englezi și americani din sec. XIX și XX, de la Dickens până la Busby, antologia se așază în continuarea a două excelente colecții de proză fantastică franceză și americană apărute deja. Nefiind doar un simplu „joc cu frica" (Roger Caillois), abordarea literară a fantasticului terifiant înseamnă o negare fățișă a realului, mai bine zis o redescoperire a acestuia prin demascarea banalității sale, banalitate mai atroce uneori decât fantasmagoriile cu diavoli și vampiri, cu duhuri și fantome. Nu o dată, fantasticul este o plusare a transfigurării, o încifrare care, în final, descifrează nebănuit de clar ceea ce realul nu face decât să ascundă. Prozele fantastice din acest volum au și meritul de a demonstra că se poate scrie despre orice bizarerie, dar numai cu condiția existenței unui mare talent.

ANTICARIAT

G. Banea, ZILE DE LAZARET (Ed. Fundația „Regele Carol II")

Plăcută întâlnirea cu acest autor uitat astăzi, a cărui carte am întâlnit-o în anticariatul vecin cinematografului „Scala". Subintitulat **„Jurnal de captivitate și spital"**, volumul, apărut în 1938 – an în care se făcea, în literatură, mare caz de experiență, de trăire, de autenticitate, mulți dintre promotorii acestor poziționări teoretice ilustrând, prin producțiuni proprii, tocmai reversul a ceea ce propovăduiau –, reprezintă o scriere autentică despre experiența amară care l-a azvârlit pe G. Banea în prizonierat și pe patul suferinței marilor mutilați de război. Iată cum a întâmpinat, la vremea respectivă, Pompiliu Constantinescu volumul: „Adevăratul subiectivism al volumului este însăși conștiința scriitorului, un martor treaz, complet, emoționant, depersonalizat parcă față de propria-i tragedie; nu cunosc, în literatura noastră memorialistică, un exemplu de mai puțin subiectivism, de mai puțină retorică și de mai reținută pudoare a suferinței ca jurnalul d-lui Banea. (...) Observația lucidă, muscătoare sau tragică și patetismul reținut al introspecției dovedesc o maturitate care numai din experiență poate să izvorască, atât de sigură și de sobră". (Apărut în **„Vremea"**, an. XI, nr. 533, 10 aprilie 1938, p.9).

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU

1. Martin Heidegger, **Ființă și timp**
2. Paul Evdokimov, **Rugul aprins**
3. **Spune-mi totul despre tine** (Antologie)

LIBRĂRIA SADOVEANU

1. Paul Claudel, **Cinci mari Ode**
2. **Preceptele lui Confucius**
3. Vladimir Nabokov, **Vorbește, memorie**

LIBRĂRIA EMINESCU

1. Vladimir Nabokov, **Vorbește, memorie**
2. Roger Grenier, **Florența ta vei părăsi-o!**
3. Gipson Lavery, **Garnizoana morții**

LIBRĂRIA ALFA

1. Andrei Marga, **Explorări în actualitate**
2. Isaac Asimov, **A doua fundație**
3. Delia Popescu, **Hematologie clinică**

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DECEMBRIE 1918, NR. 53

1. Susan Howatch, **Nisipurile mișcătoare**
2. Boris Pasternak, **Doctor Jivago**
3. I. G. Duca, **Memorii** (vol. 3)

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa redacției noastre un exemplar din noile apariții de carte.

Pagină realizată de Alexandru Spânu

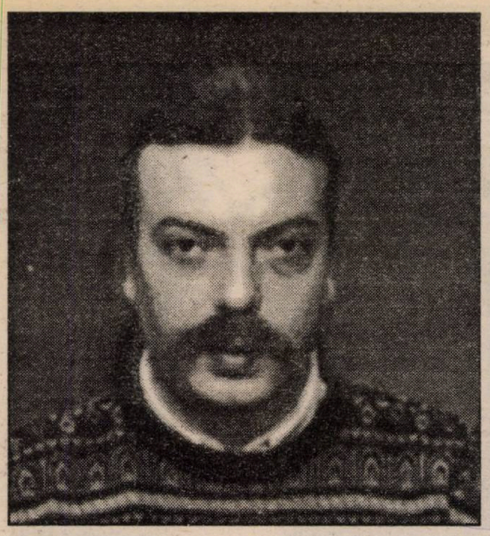

Un alt nouăzecist

Cristian Popescu: **Arta Popescu**, Ed. Societatea „Adevărul" SA, 1994

de DAN CRISTEA

Într-o notă aflată la sfârşitul volumului său de „poeme" şi „eseuri", Cristian Popescu avansează o interesantă ipoteză asupra literaturii scrise de generaţia sa şi asupra condiţiilor în care aceasta s-a produs: „Generaţia noastră" – spune el –„n-a simţit nevoia nici unui fel de **esopism,** nici unui fel de încifrare a mesajului social; şi asta mai ales pentru că a scris – înainte de Revoluţie – fără intenţia expresă de a publica. Actul ei literar a fost mai ales unul cenaclier, aproape gratuit". Practicând, aşadar, o literatură de cenaclu, experimentală şi oarecum mai puţin dependentă de rigorile cenzurii timpului, scriitorii acestei promoţii au scris, cum afirmă Cristian Popescu, „stilistic sau în ceea ce priveşte implicaţiile sociale ale literaturii lor, indiferenţi faţă de tulburările sociale". Lucrurile stau în realitate nu chiar atât de simplu şi tranşant, ci sunt situate, mai degrabă, undeva, la mijlocul celor afirmate de autorul volumului **Arta Popescu.** Că literatura scrisă de generaţia '90 n-a fost compusă într-un soi de vid social, etanş la „tulburările istorice", ne-o dovedeşte şi faptul că volumul de debut al lui Cristian Popescu (**Cuvânt înainte,** ed. Cartea Românească, 1988), pentru ca să apară, a trebuit să treacă, cum poetul însuşi recunoaşte, „prin meandrele compromisului literar şi ale cenzurii" (p. 170).

Nici termenii de „esopism" şi „încifrare a mesajului social" n-ar trebui luaţi într-un sens absolut, apţi să departajeze categoric generaţiile lirice prin simpla lor enunţare. Ca să iau un exemplu, Ileana Mălăncioiu scrie, de pildă, în 1985, **Urcarea muntelui** cu intenţia de a arăta că poporul român îşi trăia la acel timp propria lui Golgotă. Apelează, fireşte la mijloacele alegoriei şi ale parabolei pentru a transmite acest „mesaj" ascuns. Într-una din piesele de rezistenţă ale cărţii sale („Trebuiau să poarte un nume"), Cristian Popescu retranscrie „Mioriţa" în registru caragialesc. Gest demitizant şi poate chiar ireverenţios la adresa „românităţii", cum ar putea gândi unii. În textul său, plecând de la un binecunoscut poem al lui Sorescu, autorul nu încifrează dar des-cifrează, pentru că parodia însăşi e o descifrare, o punere în lumină a unor procedee literare prea marcate sau devenite clişeu retoric. Dar poemul-eseu al lui Cristian Popescu e departe de a se limita numai la un pur mesaj literar gratuit. El devine mai profund prin reverberaţiile lui sociale, prin atitudinea implicată, şi este bine că se întâmplă astfel. Textul nu poate fi detaşat de contextul său.

Dacă ar fi să caracterizez cât de cât mai noile generaţii de poeţi, aş spune că, dincolo de o anume „stare de spirit" comună, ceea ce-i defineşte e violentarea şi transgresarea unor tabu-uri tematice, imposibil de abordat în scrisul public înainte de '89. Nebunia, delirul schizofrenic (nu în sensul medical desigur, ci în acela de fragmentare a subiectului), sexualitatea, starea apocaliptică, „boala" şi „extazul Sfârşitului", cum spune Cristian Popescu, sunt printre temele încercate de aceşti poeţi, teme considerate a fi, în genere, de sorginte postmodernistă. Poezia lor e mai puţin „lirică" şi mai mult „programatică". De asemenea, dacă modernismul favorizează **opera finită,** ierarhia, creaţia autonomă, fixitatea genurilor şi speciilor literare, postmodernismul, se socoate, e de partea antiformei, a flexibilităţii formale şi sintactice, a **operei deschise,** a textului şi intertextului, a jocului şi anarhiei, de partea, în fine, a scrisului ca act destabilizator, transgresiv şi infinit.

Textele lui Cristian Popescu, autor inteligent şi cultivat, stăpân pe expresie, vădesc multe dintre asemenea atribute postmoderniste. **Arta Popescu** e dat fie drept un poem scris între 1987-1993, fie drept o culegere, dintre multe alte posibile variante, de „poeme" şi „eseuri". Instabilitatea sensului, caracterul de colaj/ montaj al discursului postmodernist, tratamentul trecutului prin prisma parodiei sau a pastişei (există asemănări cu Mircea Cărtărescu), fărâmarea barierelor dintre genuri sunt dintru început adoptate şi puse să lucreze în compunerea şi alcătuirea textelor. Acestea sunt parodii şi pastişe, antipsalmi şi antiportrete, necroloage şi anunţuri de mică publicitate (moduri de contaminare cu fenomenul „kitsch"), cugetări şi reflecţii asupra scrisului, literaturii supravieţuirii prin literatură. Este vorba, ni se atrage atenţia, de o „autospovedanie", bazată pe „numirea continuă (spunerea şi răsspunerea) a excrementelor mele păcătoase, a durerii". Sau: „O încercare de a ţine trează smerenia prin păstrarea continuă în minte a felului nenorocit în care mi-am trăit viaţa. Împroşc şi eu, acolo, foaia cu disperări. Şi sunt liniştit" (p. 26). Ireverenţa şi mistificarea se îmbină aici cu avântul mistic al smereniei, întoarcerea lucrurilor pe dos, umorul urmuzian, ironia caragialiană, literatura excrementală, noctambulismul şi necrofilia, atitudinile de negare şi refuz nu elimină emoţia, sensibilitatea, elocvenţa gravă în căutarea unui înţeles şi a unei evadări. Animate de exigenţe contradictorii, textele lui Cristian Popescu (nu toate, într-adevăr) izbutesc să ajungă la un moment al tonului „potrivit", adevărat, plin, venit din interior şi capabil astfel să ne capteze atenţia. Ele o fac prin brilianţa expresiei, precum în fragmentul următor: „În carnavalul poemelor, eul meu auctorial (cel **povestit** adică) umblă cu o mască mortuară de gaze pe figură şi cu o perucă de păr alb, coafat, strălucitor, lung până la pământ, aproape prinzând rădăcini acolo" (p. 108). Ele pot să sugereze tensiunea delirantă a vidului lăuntric, amorfului interior din care se naşte creaţia: „Iar eu de-aproape 20 de ani sunt noctambul. De-aproape 20 de ani sunt «activ» mai ales în timpul nopţii: semn al nefiinţei, neant, simptom al Căderii, surdă rezistenţă împotriva luminii, fugă, refugiere deznădăjduită, acoperire în vinovată obscuritate, atitudine demoniacă şi conştientă de negare şi refuz. Toate stau sub semnul nopţii, iar eu – iartă-mă, Doamne! –de-proape 20 de ani stau sub semnul ei. Cunosc pe dinafară golul de energie căscat pe străzile şi în casele din jur; gol pe care-l simţi încetinându-ţi-bătăile inimii. Doar tu eşti treaz în aerul ce devine aproape gelatinos de la lipsa de mişcare, de la lipsa de gând a celorlalţi. Cel mai mărunt zgomot este amplificat, parcă, de megafoane. Munca scrâşnită din dinţi a nopţii. Concentrarea în scris şi în citit. **Munca muncită,** roasă de păcate pe care numai aşa te

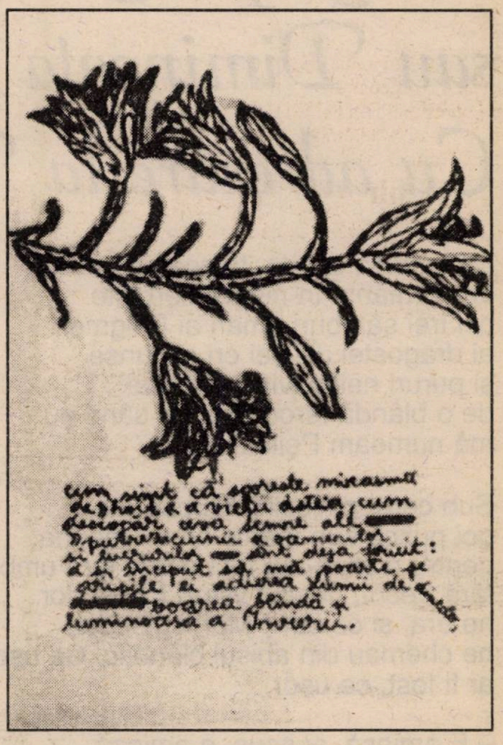

Desen de Stela Lie, caligrafiat de Cristian Popescu

pricepi tu să le ispăşeşti. De 20 de ani înnămolit în singurătatea nopţilor " (p. 147). Sau, dimpotrivă, pot să stârnească hazul prin contrapunctul absurd al frazării: „Caragiale, când se gândea la artă, se gândea la frizeri" (p. 37).

Cum observa odată Derrida despre Genet, literatura poate fi un exerciţiu scriptic în jurul numelui propriu. Ar fi una din explicaţiile titlului cărţii, explicaţie oferită printr-o hazoasă mistificare: „Dacă «femeia este stilul», bineînţeles că stilul este adecvarea la lume, este destinul (şi participarea noastră la el). În mod firesc, stilul este Arta de a trăi, Arta de a muri, Arta de a iubi destinul-loc, destinul-timp, destinul-lume. Dacă pe mine mă cheamă Popescu, atunci eu-şi-destinul-meu se cheamă **Arta Popescu.** (Cred c-ar fi bine ca stilul să fie iubire-nfricoşată şi bucurie-nlăcrimată). " (p. 81). „Fatidica moştenire primită din strămoşi", declară inventivul autor, face din Caragiale o problemă personală: „Legătura nemijlocită dintre exemplaritatea-tipizată a personajelor caragialiene şi atât de marea răspândire la români a numelui de Popescu îmi dau posibilitatea de a-l citi pe Caragiale ca pe propriul meu horoscop. Aşa cum orice adevărat patriot n-ar trebui să-l citească pe Caragiale în cărţi, ci direct în stelele ce strălucesc în nopţile senine, de vară, peste dealurile şi văile înmiresmate, peste destinul încrâncenat al tărâmului nostru milenar, românesc, mioritic" (p. 67).

Faptul că marele scriitor ironist exercită o atât de mare influenţă asupra recentelor generaţii de poeţi e departe de a fi de ordinul simplei gratuităţi. Sub acest aer dezinvolt, indiferent, „mesajul" lui Cristian Popescu este unul de deznădăjduită căutare, în toate direcţiile.

mihai ursachi

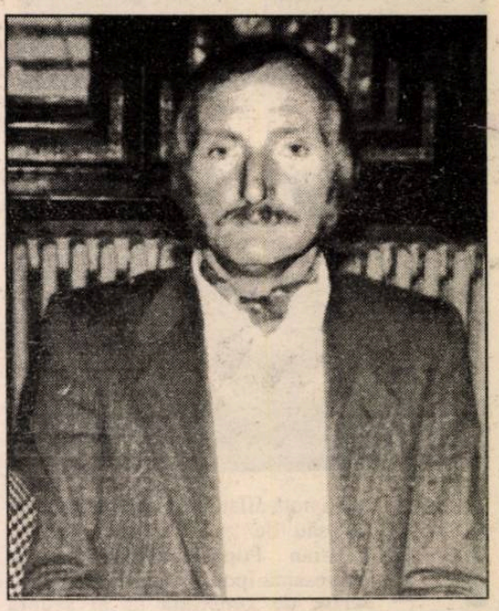

A treia meditație din Golful Francezului, sau Dimineața Magilor. Cu adresare la Dan Laurențiu

La vremea aceea, la ceasul amiezii,
am semănat în nisipul fierbinte
cei trei sâmburi amari ai Enigmei,
ai dragostei de trei ori ascunse
și pururi neizbăvite. (Tu erai
de o blândă ferocitate, pe când eu
mă numeam Pelicanul.)

Sub cerul amiezii înfierbântate,
goi pușcă sub marile tunuri marine,
pentru o clipă-am fost morți, fără umbre,
fără trecut, neștiut viitor. (Și ce dor
ne era, și ce dor.) Mari splendori
ne chemau din abisul cianotic. Ce ușor
ar fi fost, ce ușor...

– E amiază, ai spus, e amiază,
amurgul e tot ce urmează.

Într'adevăr, umbrele noastre
au început să se crească asemenea bărbii,
însă complet nerazabile. Le vom purta
până la moarte. S-au făcut
tot mai groase, au devenit truculente
chiar triviale, mai materiale
decât noi înșine, așa-zisa lor cauză (**causa efficiens**,
ar fi zis bunii noștri profesori la Iași.) Pe când noi
deveneam disparenți, tot mai departe
unii de alții, fiece sâmbure
într-un alt univers, arbore mare
de sticlă, nevăzut, invizibil, de neînțeles.
(Taina iubirii, ca un blestem, ca o ciumă
sau benedicțiune, plana peste fiecare din noi.)
Ai invocat deci amurgul,
ai adorat
trupul femeii și zeilor mari ai jertfit
în penumbra Misterelor. Rătăcit,
drumul din nou l-ai găsit, l-ai pierdut și
l-ai regăsit.
(„De o mie de ori și o dată", ziceam.)
Cât despre mine, știi tot. Trei ani sub pământ,
de trei ori trei în exil, stau acum
pentru ultima oară aici, în Golful
numit „al Francezului", înainte
de ultima cale, cea mare. Nici acum
nu voi spune nimic despre Dânsa,
aceea pe care-o iubim. Putem spune
că ni-e teamă de Dumnezeu, că suntem loiali
față de Rege. Lucruri conform cuviinței.
Și cu toate acestea...

– E amiază, spuneai, e amiază.
amurgul e tot ce urmează.

Acum este miezul de noapte pe Golful Francezului,
și vocile Mării sunt moarte. Marile tunuri
navale, tunuri URSS, veghează pe hoitul
fetid care e Pontul. Cu toții sunt morți, și Virgil și
Nichita, noi înșine
am devenit umbrele noastre, mai dense
ca barba lui Pucă. Pleșuvi,
doi corbi croncănind răgușit peste hoitul
poporului nostru sperjur. Apostazia
e singura lege acum. Cianură
exhală cadavrul cianotic al Mării.

– E amiază, strigi tu, e amiază,
amurgul e tot ce urmează.

Nu ai dreptate. Acum
aurora eternă se țese din razele Tainei.
Ea însăși, aceea pe care-o iubim,
e așezată la stativ. Urzeala
și bătătura se leagă, suveica
de aur e vestea sublimă. Cerești
forțe se întrunesc, sferele sacre
sunt bine-prevestitoare. Imnele lor
ne vor însoți. Marele astru
înflăcărat nu apune nicicând, nu se-neacă
în sânii molatici ai Mării; în Golf,
peste tunuri ridicole, zorii se-anunță, trâmbița lor
e mai tare ca moartea. Îți spun:
din abisuri
astrul vieții se naște. Din putrede vracuri
hlamida și-o țese-n aur și purpură, viață
eternă făgăduind.

Vom regăsi-o, de-a pururea trează,
pre Dânsa, aceea ce veghează.

Formulele nedezlegate se vor lumina precum fețe de
îngeri,
și-n marile pajiști senine, alături de prietenii noștri,
ne vom aminti o poveste ciudată, cu
trei sâmburi de piersică, într-un golf
de la Pont, numit Golful Francezului.

Și vom recunoaște-o pe-Aceea
de necunoscut.

Să recităm un mare poet

O evocare

Prin 1973, la cenaclul „Echinox", fiind în Cluj împreună cu câţiva scriitori tineri din Bucureşti, Virgil Mazilescu ne şoca pe toţi cu o declaraţie de felul acesta: „**Nu mai scriu poezie. Nu se mai poate scrie poezie. Teritoriile poeticului au fost descoperite, toate. Nimic nou nu va mai fi.**" Se înşela, firește. După ce au debutat în volum Petre Romoşan şi, apoi, Ioan Mureşan, Mazilescu a scris din nou. Probabil că şi dintr-un orgoliu al concurenţei, dar mai sigur e că a scris din nou pentru că vedea acum ce nu vedea în 1973: noul era posibil, căci noul, în poezie, nu e un teritoriu, ci o atitudine. Stilul profetic din poemele lui Ioan Mureşan era o nouă modalitate de a lua totul în serios.

Virgil retrăia a doua lui tinereţe. Deja îmbătrânit înainte de vreme din cauza alcoolului, poetul de la Casa Scriitorilor arăta, din nou, ca un june prim. S-a şi îndrăgostit. Dar nu mai ştia să iubească femeia. Era fericit şi profund nefericit: poezia îl iubea din nou, noii poeţi îi făceau curte, dar Rodica lui... Virgil scria în jurnal cam aşa: „Vodcă, vodcă, vodcă, Rodica, Rodica, Rodica". Bacovianismul unui om care nu făcea proză nici măcar ca monsieur Jourdain, dar care putea din nou să fie profet în ţara lui: „jasp, safir, calcedonie, smarald, sardonix, sardin, crisolit, beril, topaz, crisopraz, hiacint, ametist". Nu a scris niciodată versul acesta, dar aşa scria: telegrafic, inspirat, cu o sintaxă ruptă precum inspiraţia însăşi.

Apoi, din nou neputinţa. Nu mai putea încheia poemele din pricina mult prea docilei Rodica Wyborova. Uita până şi poemele lui Eminescu, pe care nu-l iubea, dar îl ştia pe de rost.

Un Virgil care uită nu mai e Virgil. Nu-şi lucrase poemele pe hârtie niciodată. Le făcea în gând, le scria cu o respiraţie numai de el ştiută. Dar Virgil respira tot mai greu. Cred că a vrut să moară. A fost un fel de samurai. Şi-a plătit toate datoriile şi a băut numai el ştie cât. Poate că s-a şi rugat să i se ia chinul. A lăsat câteva poeme inedite, dar neterminate, nerespirate cum ştia el că trebuie.

A fost înmormântat la Cernica. Cineva a ştiut mai bine ca noi că viaţa lui a fost un martiriu. Martori–poemele sale.

Ioan Buduca

Fotografiile din paginile 1 şi 7 ne-au fost puse la dispoziţie de Tudor Jebeleanu

VIRGIL MAZILESCU
(1942 - 1984)

prefaţă

şi după ce am inventat poezia într-o încăpere clandestină din adâncul pământurilor sterpe – curajul şi puterea (omenească) s-au topit ca aburul

şi altceva în afară de faptul că m-am născut şi trăiesc şi că probabil voi muri cutremurându-mă (ceea ce de altfel am vrut să spun şi acum doi ani şi acum trei ani de zile) deocamdată vai nu pot spune

îmi reiau prin urmare vechea limbă: începând chiar din clipa de faţă. o sucesc o mângâi o bat cu sete. dar sintagmele stranii în care (se spunea că) sufletul meu doarme ca într-o vizuină pierdută nu mă mai ademenesc. degetele subţiri care vor săpa canale-n pădure şi se vor întoarce acolo mereu şi vor intra încetul cu încetul în putrefacţie? degetele subţiri nu mă mai tulbură

obiceiul de a rupe hârtiile destinate viitorului

pentru că îşi luase obiceiul să rupă una câte una (la intervale nu prea mari) hârtiile şi feluritele chitanţe destinate viitorului – i se năzărea dintr-o dată că vede strălucirea apuselor zile deschizându-se în faţa lui ca o rană sau ca o pâlnie de obuz în care i-ar fi murit rând pe rând toţi prietenii. dacă se întorcea noaptea acasă vedea cu jale cum năvălesc asinii şi boii din vis peste o vegetaţie arsă – numai scrum şi aducere aminte. şi cu toate acestea urechile lui în flăcări captau fără întrerupere semnalul. era unul şi acelaşi semnal: întoarce-te. întoarce-te. erau ochii lui în flăcări. a pus atunci mâna pe o crenguţă de mesteacăn: şi-a luat încetişor rămas bun. o crenguţă întâmplătoare de mesteacăn. apoi (înalt şi cu haina pe umeri) nici n-a aşteptat minunea – când vântul i-a trimis prin fereastra regală fum de trestie şi rămăşiţe ale părului tău, melancolie! a cunoscut fericirea deplină şi a ajuns la ţintă cu mult înaintea propriului său sfârşit înecat în lacrimi.

mi-am uitat casa şi numele

mi-am uitat casa şi numele e obositor
să-ţi ştii mereu numele pe de rost
o grigore dumitru iulian uşa de la intrare
se deschidea înăuntru? şi câinele negru al
vecinului
spuneţi că muşcă? şi n-ar trebui să umblu
cât e ger
cu capul descoperit prin pădurea de aluni?
am uitat am avut vreme destulă să uit din
creier până în degete

aici lângă dunăre mă înconjoară păsări de
tot felul vrăbii gâşte sălbatice specii rare
de cocostârci
şi iubirea mea pentru ele se deschide ca
un port ospitalier – poate să vină iarna
scitică
voi exista mai departe şi voi călători mai
departe: ecou
a doi părinţi oneşti reverie de lebădă
auziţi: viaţa: stele scobind încet câmpia

tocmai organizasem un atac subtil

tocmai organizasem un atac subtil
când a bătut la uşa mea iubita
eu i-am deschis cu întunecata
mea mână dreaptă
după aceea
eu am continuat jocul de şah
tocmai zâmbeam tocmai suceam
în extaz gâtul reginei
o tânăra mea sărmana sărmana regină
tocmai murmurase rugăciunea pieselor de
şah
pe care o spun câteodată şi soldaţii de
plumb
şi sucește-ne nouă viaţă gâturile noastre
lemn carne du-ne ispită amin

ea vine întotdeauna aici

ea vine întotdeauna aici femeia pe care nu
de mult
ei o claustraseră în lumea cu papagali
reverenţioşi
poate în curtea mică
stropită şi măturată a bunicilor de la ţară
şi unchiul ochelarist bunicii şi vecinii
habar nu au mărunţii slujbaşi
că ea tot vine de patru mii de ani
lângă un semn de călătorie nenorocoasă
scândura cu anul şi cu numele corăbiei
scufundate pe
aici pe aproape
cine să mai aibă curiozitatea sau cel puţin
răbdarea
să-şi aducă murmurând aminte nimeni

pe nisipul măcinat de vulpi lunatece oarbe
vino tu cu hohotul tău

PARADIS FĂRĂ ȘARPE*

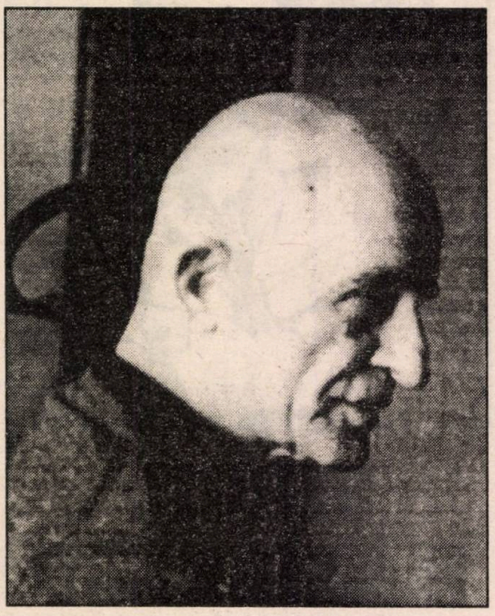

Octavian Paler

Domnule, un paradis în care n-ar sâsâi nici un şarpe ar fi perfect plictisitor. Aşa că nu mai vreau să aud obiecţii împotriva lui Don Juan. Aflaţi de la mine că multe femei singure îl visează. Şi nu numai ele. Dar detractorii lui Don Juan nu vor să ştie de asta. Ei au principii! Îţi dau cu principiile în cap. De parcă principiile ar ţine loc de fericire. Lucrul cel mai serios care i se poate întâmpla cuiva în viaţă este iubirea, domnule. Cine zice: „N-am avut timp pentru dragoste", zice, de fapt: „N-am avut timp să trăiesc". Din păcate, nu ştim unde doarme fiara care se naşte o dată cu dragostea şi se repede, mai târziu, s-o sfâşie. De ce mă priviţi aşa? Nu exagerez câtuşi de puţin, domnul meu. Şi, la urma urmei, nu-mi pasă ce fac alţii cu vorbele, ce vor să ascundă cu ele. Eu nu vreau să ascund nimic. Aşa că vă voi spune ce cred. M-am săturat de bărbaţii care mint, jurând pe veşnicie. Jură pe ceea ce n-au. Veşnicia nu e a nimănui. Singurul care nu se preface e Don Juan. „Nu ştiu ce va fi mâine, zice el, tot ce pot să-ţi ofer este clipa de faţă". O fericire de moment, dar sigură. Femeile înţeleg argumentul, chiar dacă nu toate se grăbesc să-l accepte, pentru că visează mai mult decât atât. În schimb, bărbaţii se înfurie. Nu vedeţi câte principii vânturăcum aud de succesele lui Don Juan? Şi credeţi că reacţionează aşa din motive morale? Nici vorbă. Nu-i deranjează faptul că Don Juan părăseşte, una după alta, femeile pe care le seduce. Îi irită altceva. Că pune în pericol minciuna lor despre fidelitate. Se tem că, din pricina lui, nu vor mai fi crezuţi. În realitate, domnule, Don Juan nu este un pericol pentru femei, ci pentru bărbaţi! De aceea, vă atrag atenţia asupra unui adevăr care n-ar trebui să vă surprindă sau să vă supere. Femeile nu l-au bârfit niciodată pe Don Juan. Denigratorii lui s-au recrutat exclusiv din tagma bărbătească. Şi poate că ar trebui să vă dea de gândit asta. Mai ales că nici pe solidaritatea tuturor bărbaţilor n-aţi putea conta până la capăt, dacă v-ar trece prin minte să vă bazaţi pe ea. Căci bărbaţii, domnule, îşi apără prost interesele. Cei mai mulţi sunt prea orbiţi de egoismul lor ca să vadă dincolo de umbra proprie.

Vă miră ce spun? Totuşi, daţi-mi voie să continui. Unii mă invidiază pentru tinereţea mea, dar îmi vine să le strig: „Pentru Dumnezeu, sunt mai bătrână ca voi. Nu vă luaţi după aparenţe. Eu sunt ca o ruină strălucitoare. Pot să strălucesc fizic şi o fac, recunosc, din orgoliu, dar pe dinlăuntru sunt o ruină". Am visat o dragoste mare, frumoasă, şi n-am avut parte decât de decepţii. Acum nu mai vreau să aud de promisiuni. Bărbaţii te trădează la primul colţ de stradă, dacă au ocazia. Cel puţin, Don Juan nu e ipocrit. Iată, în fine, un bărbat serios. Nu promite nimic, în afară de o noapte de dragoste. Şi se ţine de cuvânt. Le face fericite pe victimele sale, după care dispare, aşa cum a venit. Unde e minciuna? Sunt mai buni bărbaţii care nu ştiu să fie la înălţime nici în trădare? La Don Juan, domnule, totul se petrece pe faţă. Bineînţeles, o noapte de dragoste e prea puţin pentru o femeie care şi-a dorit stelele de pe cer, dar, oricum, ai la ce să te gândeşti după ce pleacă Don Juan. Şi detest bărbaţii care, venind de la amante, se prefac că-i doare capul. Săracii de ei, au migrene! Nu-i uşor să se împartă între patul oficial şi alte paturi ascunse. Ce comedie ieftină, în comparaţie cu sinceritatea brutală a celui pe care-l bârfesc! M-am lovit, domnule, de lipsa asta de curaj, o cunosc. Mi-e silă de trădarea mizerabilă, de aceea îl respect pe Don Juan. Nici una din femeile pe care le-a îmbrăţişat el nu poate povesti ceea ce se aude, de obicei, la procesele de divorţ sau în căsniciile în care soţii ajung să se uite, unul la altul, cu ură.

2

Ce-i drept, uneori, mi-a fost milă şi de Don Juan, am fost crudă. Căci l-am surprins şi în situaţii mai puţin plăcute. L-am văzut decrepit, îmbătrânit. Îmi aduc aminte de unul, mărunţel şi slăbănog, de aproape optzeci de ani, care venise la Poiana Braşovului cu o amazoană suplă, superbă, având părul brun-roşcat, revărsat ca o flacără pe spate, până aproape de şolduri. Era ultima lui cucerire. Îmbrăcat în pantaloni scurţi, din care ieşeau nişte picioare subţiri, ca nişte beţe strâmbe, bătrânul se învârtea ca un titirez în jurul ei. Îmi venea să-l trag deoparte şi să-i şoptesc la ureche: „Pleacă, domnule, de aici, ce naiba, vrei să spulberi un mit? Du-te, vâră-te undeva într-o mansardă şi scrie-ţi memoriile, cum a făcut Casanova, nu umbla din hotel în hotel, profitând de faptul că eşti bogat. Femeile simt nevoia să viseze că, într-o seară, le va bate la uşă un Don Juan, rugându-le să-i acorde găzduire până dimineaţă. De ce vrei să le risipeşti acest vis?" Din păcate, domnule, trăim într-o lume în care viaţa fiecăruia depinde de alţii. În zadar am vrut eu să fiu bună şi generoasă. M-am ferit să fac vreun rău cuiva, n-am minţit pe nimeni. Şi la ce mi-a folosit? Morala nu valorează doi bani, credeţi-mă, dacă n-ai şi puţin noroc. Or, eu n-am avut. Femeile nu mi-au iertat faptul că eram frumoasă, iar bărbaţii nu m-au iertat că-i obligam să fie politicoşi. Din motive diferite, şi bărbaţii şi femeile mă socoteau încrezută. Şi, poate, mă socotesc şi acum. Nimeni nu bănuia că, sub masca mândriei mele, o proastă aştepta să fie trasă pe sfoară. Dar asta m-a ajutat să înţeleg de ce exemplul lui Don Juan e insuportabil pentru bărbaţi. Don Juan, cum să vă spun?, renunţă la vorbele mari, învăţate din cărţi. El refuză să înlocuiască realitatea cu un limbaj. Totul e spus simplu şi direct. „Vino". Sau: „Îmi pare rău, s-a terminat". Nu făgăduieşte, cum fac de obicei bărbaţii, marea cu sarea. Şi chiar dacă eu am visat altceva, fiindcă una ca mine rămâne visătoare şi după ce a trecut prin infern, aşa cum un idiot rămâne idiot şi după ce a trecut prin rai, nu pot să nu văd ce se întâmplă. Într-o dragoste se cuvine să pătrunzi lăsând meschinăriile afară, aşa cum îşi lasă musulmanii încălţările când pătrund într-o moscheie. Bărbaţii, însă, preferă să păstreze în buzunar un carnet cu telefoanele altor femei, în timp ce jură dragoste eternă. De aceea nu-i iartă lui Don Juan că e sincer, că nu-şi prosteşte victimele. Dintr-o dată, bărbaţii îşi văd periclitată făţărnicia atât de bine pusă la punct.

Şi mai e ceva. Don Juan pleacă înainte ca dragostea să se uzeze, înainte de a se ajunge la reproşuri, la scandaluri. Femeile cu care se culcă nu apucă să-i observe defectele. Pe oricare dintre ele le-aţi întreba, nu v-ar spune decât că Don Juan s-a grăbit. Nici una n-ar exclama, ca în tribunalele unde se judecă divorţuri: „Bine că am scăpat de el. Nu mai puteam să-l suport". Dimpotrivă, Don Juan lasă în urma lui numai regrete. E, probabil, singurul bărbat care nu întoarce niciodată capul. Din punctul lui de vedere, orice plăcere e unică. În felul acesta, fără să fie un filosof, Don Juan aplică în dragoste ideea lui Heraclit că nu ne putem scălda de două ori în acelaşi râu. Mai vulgar, el ar zice: „Nu mă pot culca de două ori în acelaşi pat". Conştient sau nu, simte că a doua noapte, în acelaşi pat, n-ar semăna cu prima. De aceea, preferă să plece, să caute altă femeie căreia să-i propună o noapte de fericire. La el, despărţirile sunt pripite şi n-au nimic urât. Din contră, păstrează, încă, un abur de mister intim, în care n-au ce căuta nici tragedia, nici romanţa.

Mi se pare inutil să vă spun că nu-l transform în idol. Tot ce aş vrea să vă fac să pricepeţi e că bărbaţii îl hulesc din egoism. Fiindcă n-au succesul lui. Eu mi-am dorit o casă frumoasă şi să am copii, dar vă puteţi închipui un Don Juan casnic, ieşind duminica la plimbare şi spălând vasele? E prea superficial pentru a pricepe că fericirea îmbracă forme banale, de multe ori. Sau e prea slab pentru a-şi asuma riscul de a rămâne pe loc, de a se însura, eventual, şi de a trăi cu spaima unui divorţ. Trebuie să plece, totdeauna, uşor, cu mâinile în buzunare, fluierând. Căci aici e problema, domnule, dacă vreţi să-l înţelegeţi pe Don Juan. Lucrul cel mai simplu pentru el e despărţirea. Ca să-şi seducă victimele, are nevoie de un oarecare efort. Trebuie să le înfrângă reţinerile. Pentru despărţire, însă, nu are nevoie decât să-şi pună pe cap pălăria cu pene, să fluiere o melodie veselă şi să se facă nevăzut.

3

L-am cunoscut şi pe contrariul său. Era un bărbat înalt, slab şi cu capul ascuţit. Nu mergea ca toată lumea. Parcă alerga mereu. Trăia împreună cu mama sa, o bătrână grasă, astmatică şi binevoitoare care-l adora şi-l îngrijea ca pe un copil. Era foarte priceput în meseria lui şi serios, dar neajutorat în relaţiile cu femeile. M-a întrebat într-o zi: ce credeam eu, de ce-l părăsise, oare, soţia? ce-i lipsise? M-am uitat lung la el. Îmi venea să-i spun: „Prostule, femeile n-au nevoie de un mototol ca tine". Dar n-am vrut să-l jignesc. I-am zis doar atât: „Femeile caută la bărbaţi ocrotire". M-a privit cu nişte ochi aposi, blânzi şi vulnerabili. „Da?" „Da". Ar fi trebuit să-l mint, să născocesc ceva, să-i ofer o explicaţie care să-l liniştească. Dar n-am putut. Asta e. N-am putut. Mama lui m-a implorat, în fel şi chip, să mă mărit cu el. O ascultam, mă înduioşam şi mă hotăram: „Da, doamnă". Pe urmă, se revolta ceva în mine. Cuiva de care îţi e milă îi dai ceva de pomană şi cu asta ai terminat. Nu te culci cu el, nu te legi de el pentru toată viaţa. Bărbaţi de felul lui Stănică dorm singuri chiar lângă o femeie. De obicei, se vorbeşte în bătaie de joc de fetele bătrâne, dar, credeţi-mă, flăcăii bătrâni sunt şi mai de plâns. Unde mai puneţi că din cauza înălţimii mergea adus din spate. Era aşa ca o paranteză. Şi se înroşea de câte ori îmi spunea că dorea să mă vadă mai des, agăţându-se, pentru asta, de orice pretext. S-ar fi dat şi peste cap de dragul meu. Îmi lipsea cutare lucru? Umbla de-şi tocea pingelele prin oraş până-l găsea. Mi se strica broasca la uşă? Venea şi mi-o repara. Dacă-i ziceam că eram obosită, se retrăgea sfios. Nu m-ar fi jignit, pentru nimic în lume. Şi chiar atunci când îl jigneam eu, înghiţea în sec. Dar ce puteam face, domnule, dacă

** Din volumul aflat în lucru „Tratat de despărţire"*

nu-l iubeam? Fusese însurat o jumătate de an, după care nevasta l-a părăsit. Nu avea nici un viciu, nu bea, nu fuma, nu era destrăbălat, dar îmi era milă de el când îl auzeam mirându-se că fusese părăsit fără nici o explicaţie. Cum naiba de nu înţelegea? Femeia vrea lângă ea un bărbat pe care să-l poată admira, cât de cât. Altminteri, are impresia că se înjoseşte. Cel puţin, aşa judec eu. Dacă nu am nici un motiv să admir un bărbat, nu mă pot îndrăgosti nici bătută cu biciul. Femeia, domnule, e o fiinţă curioasă. Bărbaţii nu pricep asta. Nu-i place să fie sclavă decât dacă-şi leagă singură lanţurile. Dacă vor alţii s-o lege cu de-a sila, se revoltă, suferă sau se ofileşte. Ea nu se poate simţi fericită în robie decât dacă a vrut. Ajunsesem să-l urăsc pe Stănică din pricină că era prea bun, prea supus. Aş fi vrut să-l văd, măcar o dată, înfuriindu-se. Dar din gura lui nu ieşeau decât vorbe umile. Asta mă scotea din sărite. N-aveam ce să-i reproşez! Cum să-i reproşezi cuiva că e prea cumsecade? Prin felul lui de a se purta mă făcea să mă simt numai eu vinovată, iar asta mă determina să fiu şi mai pornită împotriva lui. În cele din urmă, a trebuit s-o fac să sufere pe bătrâna doamnă astmatică. Mi-a părut rău, dar n-am avut încotro. De faţă cu ea, i-am zis, într-o zi, când am simţit că nu mai suportam situaţia: „Gata, s-a terminat". Mă privea cu ochii lui albaştri şi vulnerabili, arătând ca un câine bătut. Mi-am dat seama că nu înţelegea, bietul de el, nimic, aşa cum nu înţelesese nici de ce-l părăsise nevasta. Mi s-a înmuiat inima de milă şi am fost la un pas de o prostie. Noroc că m-am ţinut tare.

4

Domnule, există două feluri de misogini. Unii care urăsc femeia şi alţii care încep prin a iubi prea mult. Nu zâmbiţi. Vă asigur că nu glumesc. Unii iubesc cu disperare o femeie, de aceea ajung s-o deteste când se văd înşelaţi, azvârliţi din cer în noroi. Şi, dacă nu reuşesc să ierte ori să uite, se apropie foarte greu de altă femeie, devenind, fără voia lor, misogini, gata să amestece, în orice moment, dragostea şi ura. Am cunoscut şi eu un astfel de bărbat. Arăta bine, era chiar chipeş, dar nu avea nimic din siguranţa bărbaţilor irezistibili. Dimpotrivă, suferea, parcă, de o neîncredere bolnăvicioasă. Şi exista în el o graţie tristă a ratării, aproape tandră, în unele clipe. Îşi vârâse în cap, poate dintr-un prea mare orgoliu sau poate din slăbiciune, o adevărată filosofie a eşecului, pe care o afişa cu o umilinţă înverşunată, convins că nu va reuşi să împlinească nimic. La început, mi-am închipuit că brava. Pe urmă, mi-am dat seama, uimită, că era sincer. Fusesem obişnuită cu bărbaţi mărginiţi, plini de fumuri, pe care nu mă puteam opri să-i dispreţuiesc ori să-i iau peste picior, când încercau să mă trateze ca pe o gâscă romantică. Greg era făcut pe dos sau poate că viaţa îl adusese în situaţia să se comporte atât de ciudat. Nu izbuteam să înţeleg de ce ţinea să piardă orice ocazie de a se apropia prea mult de o femeie. Părea tulburat, alarmat de sentimentele lui, după ce ne-am cunoscut mai bine, şi, brusc, într-o seară a vrut să afle cu câţi bărbaţi mă culcasem până atunci. N-a crezut nimic din ce i-am spus, am simţit asta. Mă bănuia de toate grozăviile, mă silea să mă văd mai rea decât mă consideram eu însămi şi m-am revoltat. Cu ce drept vroia să scormonească prin trecutul meu? Apoi, a devenit de-a dreptul obositor cu neîncrederea lui. Căuta, parcă, un motiv ca s-o rupă cu mine. Întotdeauna, când ne vedeam, după un sfert de oră, discuţiile noastre se împotmoleau. Îmi lăsa impresia că dorea să facă ordine în viaţa mea, înainte de a pune vreun preţ pe sentimentele mele, iar aceasta mă jignea. N-am suportat niciodată bărbaţii care sunt geloşi pe ce-ai făcut înainte de a-i cunoaşte. Într-o zi, m-am înfuriat şi i-am spus cu brutalitate lucruri de care nu-mi plăcea să-mi amintesc. Mă asculta crispat. Cred că în acele clipe chiar m-a urât. Am încercat să-l fac să priceapă că lucrurile acelea nu mai aveau nici o importanţă pentru mine. „Şi nu te priveşte cum am înţeles eu să-mi plătesc datoriile", i-am zis. Dar, în loc să-l liniştească, vorbele mele l-au rănit şi mai rău. S-a întunecat la faţă şi mi-a zis pe un ton duşmănos: „Ai dreptate. Nu mă priveşte". Din ziua aceea, nimic n-a mai fost normal între noi. Vorbele mele nu mai ajungeau la el. Sufeream pentru asta, dar, cum înverşunarea lui mi se transmisese şi mie, căutam cearta cu lumânarea. I-am zis: „Nu mi se întâmplă decât ce vreau". A întors spre mine o privire sumbră. „Deci, ai vrut?" Căzusem singură în capcană. Nu mai puteam da îndărăt. Şi, furioasă din această cauză, l-am înfruntat mai departe: „Da, am vrut, eşti mulţumit?" Nu era ceea ce dorisem să spun, însă mi se întâmplă destul de des să doresc să spun ceva şi să mă trezesc că spun altceva. Totul devenise un fel de coşmar. Şi rareori mă lăsa să înţeleg că mă iubea. Când l-am întrebat de ce se purta astfel, mi-a dat o explicaţie care m-a înduioşat: „Eu, când sunt fericit, tac. Bucuriile sunt mai greu de mărturisit decât tristeţile". Atunci m-am decis să-i smulg o declaraţie pe care nu mi-o făcuse niciodată. Poate că am greşit. Poate că am fost prea vanitoasă. Am profitat de un moment de tandreţe pentru a-l forţa să se destăinuie. Mi-a vorbit despre o experienţă dureroasă, spunându-mi că nu mai putea avea nici o încredere în femei. Ascultându-l, mi-am dat seama că obsesia eşecului acţiona în el ca o infecţie de care nu reuşea să se vindece. Şi ceea ce era şi mai rău, căpătase orgoliul de a pierde, de a fi dezamăgit. Viaţa stricase ceva în mecanismul lui sufletesc, dereglându-i toate harurile. Nu putea ieşi din complexul ratării şi, din mândrie, vroia să-şi decidă singur înfrângerile, să nu i le impună alţii. Furia de a trăi era înlocuită la el cu furia de a nimici orice şansă. Era capabil de duritaţi absurde, ca să nu se trezească păcălit, luat în derâdere. Nu putea înţelege că o femeie îl putea preţui, fără nici un gând ascuns şi am sfârşit, domnule, prin a săvârşi greşeala să-mi închipui că eu voi fi aceea care-l va ajuta să se elibereze de complexe. Nu era chiar dragoste ce simţeam, dar acum eram gata de orice sacrificiu pentru a-l scoate din obsesiile lui. Parcă făceam parte din armata salvării şi primisem o misiune pe care eram datoare s-o duc la îndeplinire. Numai că tocmai asta s-a întors împotriva mea. Schimbarea mea la faţă l-a speriat. A simţit că se leagă prea mult de mine, printr-un lanţ de care nu va putea scăpa mai târziu, dacă-l înşelam, şi a dispărut.

Şi mai e ceva. Don Juan pleacă înainte ca dragostea să se uzeze, înainte de a se ajunge la reproşuri, la scandaluri.

5

Adevărul e că-mi crapă capul de tristeţe, domnule. „Mă tem de omul unei singure cărţi", zicea Thoma d'Aquino. „Teme-te de femeia unei singure iubiri", i-a spus Dan unui prieten. Căci una ca mine poate fi credincioasă până la imbecilitate. Înţelegeam, de fapt, ce se petrecea cu el. Îi era peste puteri să prelungească prea mult timpul petrecut cu mine după ce dorinţa fizică îi era satisfăcută. Depunea eforturi să se arate tandru, vizibil jenat de graba lui, dar se prefăcea atât de prost încât simţeam nevoia să-l ajut ca să iasă din încurcătură. Inventam ceva, de genul acesta: „Mă cam doare capul. Aş vrea să mă odihnesc puţin". El răsufla uşurat. „Bine, te las atunci". Aşteptam cu deznădejde să-l aud zicând, măcar o dată: „Îmi pare rău, aş fi vrut să mai rămân". Dar am aşteptat în zadar. N-a făcut-o. Cu regularitate, a răsuflat uşurat şi s-a ridicat din pat, grăbindu-se să plece.

Acum trăiesc singură. Uneori, mă cuprinde o mare silă, şi de mine, şi de dorinţele care nu vor să moară în mine. Iau un somnifer şi încerc să mă culc. Dacă nu adorm, mai iau unul. A doua zi, mă trezesc cu gura cleioasă şi cu o senzaţie de greaţă. Mă scol, mă îmbrac repede şi pe urmă rămân încurcată. Unde să mă duc? Nu mai am nici slujbă. Am renunţat la ea. Mă enervau colegii cu veşnicele lor priviri curioase. Se simţeau obligaţi să se intereseze ce fac, cum îmi omor timpul. Nişte poltroni. În realitate, vroiau să vadă dacă m-am consolat. Îmi venea să le arunc în faţă scârba pe care mi-o provocau. Nu se gândeau decât să se culce cu mine, de parcă asta pierdusem eu, un amant. Nu, domnule, eu n-am pierdut un amant. Mi-am pierdut încrederea în oameni şi în dragoste. Din pricina lui Dan, am ajuns la concluzia că bărbaţii sunt nişte porci. Mint, fac pe sentimantalii, până îşi ating scopul. După aceea îţi întorc spatele. Aşa e firea lor. Se plictisesc să fie credincioşi... Sper că nu vă ofensez prin părerile mele. N-aş vrea. Şi daţi-mi voie să fiu sinceră până la capăt. Măcar atât mi-a rămas. Sunt prea obosită ca să mă prefac. Există, se zice, un leac pentru fiecare boală. Important e să-l afli. După aceea, poţi spera să te tămăduieşti. Eu îmi cunosc boala, dar mă tem că nu mai am răbdare pentru alte experienţe. Şi, uneori, aştept fără să ştiu ce aştept. Mă urmăriţi? Nu-i de ajuns, domnule, să spui: singurătate. Singurătatea e de mai multe feluri. Nici pustiurile nu seamănă întru totul, dar singurătăţile? Sunt nenumărate motivele pentru care oamenii ajung să fie singuri, o ştiţi foarte bine. Şi cum să te împaci cu o viaţă sălcie? Oamenii fac porcării, strigând că vor să fie fericiţi, dar singurătatea o suportă greu. De aceea, după ce greşesc, se roagă de iertare. Căci, măcar aşa, vor să fie mai puţin singuri. Totuşi, mi-e frică, domnule, că numi voi putea reveni. Am sufletul prea otrăvit şi, din păcate, am o memorie bună... Înţelegeţi ceva din toată aiureala asta? Nu ştiu cum să vă explic mai limpede. M-a privit cu ochi goi. „Eu trebuie să plec", a zis, „De ce?" am întrebat eu cu o seriozitate caraghioasă „Fiindcă aşa trebuie". M-am repezit la el să-l opresc. L-am prins de braţ. „Te rog, fără scene", mi-a zis, uitându-se la mine cu răceală. O clipă, mi-a trecut prin minte că-mi va pune mâna în beregată. Şi aproape doream să facă asta. I-aş fi fost recunoscătoare. Dar mi-a spus sec: „Ce-ar fi să ne înţelegem?" „Cum?" am şoptit, cu un început de speranţă. „Să facem un târg". „Adică?" „Tu îmi dai drumul să plec, iar eu îţi las lanţul de aur pe care ţi l-am dăruit". Mi s-a urcat sângele la cap. M-am întors spre caseta de bijuterii, am luat lanţul şi i l-am azvârlit: „Ia-l. Şi pleacă, să nu te mai văd". De atunci, plâng ca o proastă. Avea farmec, era strălucitor în conversaţii, inteligent. Ştia să se pună în evidenţă, fără nici un efort, şi să atragă atenţia asupra sa. Dar pe mine nu m-a păcălit. Am intuit că nu punea preţ pe nimic, că era superficial şi cinic, înzestrat cu o detestabilă uşurinţă de a se simţi bine şi între indivizi mediocri, nu numai între oameni de calibrul lui. Cum s-a făcut că m-am ataşat de el, nu pricep. Îi plăcea să spună că orice dragoste e o formă de război. Cineva câştigă războiul şi cineva îl pierde. Ei bine, eu l-am pierdut. Am capitulat fără condiţii. Şi n-am suflat o vorbă despre faptul că-l mirosisem. L-aş fi ofensat de moarte şi nu vroiam. Ştiţi cum sunt bărbaţii, nu ţin la nimic atât de mult ca la vanitatea lor. Oricum, nu mi-aş fi închipuit că se poate ajunge cu fericirea şi disperarea aşa de departe. Acum, sentimentul că fără el lumea nu mai are înţeles e atât de dureros încât mă apucă ameţeala doar la gândul că n-o să-l mai văd. Mi-ar fi mai uşor să-l înşel decât să-l uit, însă, vă repet, nu mă interesează nimeni. Căci îmi lipseşte un om anume, nu iubirea în general. Acum e mai clar? Călcându-mi sufletul în picioare, Dan mi-a strivit chiar încrederea în dragoste. Şi cu toate că n-am decât treizeci şi şase de ani, nu mai sunt sigură că-mi voi putea recăpăta, vreodată, această încredere. Acum câteva zile m-am purtat îngrozitor cu un bărbat care n-avea nici o vină. Acasă, m-am certat. De ce eşti proastă? Bălăceşte-te puţin în viaţă, aşa cum e, murdară şi frumoasă. Dacă nu te bucuri acum, când eşti tânără, când s-o faci? Dar n-a mers. Azi dimineaţă, uitându-mă în oglindă, am observat că mi-au apărut două riduri pe frunte care nu erau acolo înainte. M-am gândit să plec undeva, să nu mai văd oameni cunoscuţi care să mă întrebe cum o duc. Degeaba le-aş spune ce-i în sufletul meu. Oamenii cred în orice minciună, însă cu adevărul nu-i

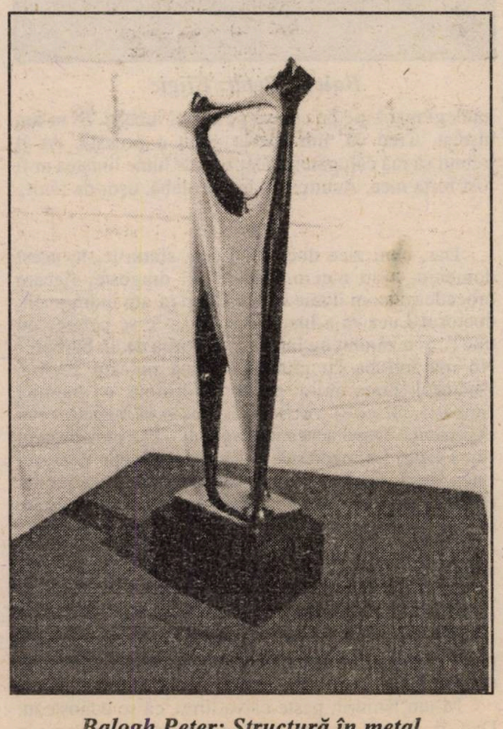

Balogh Peter: Structură în metal

Continuare în pagina 10

PARADIS FĂRĂ ȘARPE

Urmare din pagina 9

convingi. Pe deasupra, acum știu, domnule, că bărbații nu dau decât dacă primesc. Și, de multe ori, nici atunci. Marea dragoste, neîntinată, eternă... basme, domnule, basme. Bărbaților nu le place decât să le cânți în strună și să te transformi în obiect. Dacă n-o faci, se plictisesc și te trădează. Caută pe alta care înțelege mai repede ce vor.

6

Am uitat să vă spun că stăpânea perfect arta „efectelor". Știa când trebuia să tacă, prefăcându-se obosit de mediocritatea din jur, și lansa cu plăcere afirmații în răspăr care șocau. Pretindea că numai oamenii inteligenți se pricep să fie superficiali. Ceilalți se dau în vânt după o profunzime găunoasă, maimuțărită. Cel mai greu lucru, pe lumea asta, zicea râzând, e să fii superficial. Profunzi sunt toți proștii. Ei seamănă cu cârtițele, vor să-și sape galerii numai la adâncime, temându-se să iasă la suprafață, fiindcă, în plină lumină, prostia se vede. În schimb, superficialitatea e un mare risc. Nu oricine și-o poate permite. Pentru ca să fii cu adevărat superficial, trebuie să fii sclipitor și proaspăt, mereu. În astfel de momente, era absolut încântător. Și eram foarte mândră de inteligența lui. Nu bănuiam că, într-o zi, îmi va dovedi cu brutalitate superficialitatea proprie.

La drept vorbind, domnule, le-am disprețuit totdeauna pe feministe. Ele nu fac decât să încurajeze misoginismul. Sau ca să mă exprim pe șleau, să transforme sexul în politică. Eu n-am simțit nevoia să mă bat pentru drepturile femeilor. Nu m-a interesat decât un singur drept, și acela doar în legătură cu mine. Am crezut că am dreptul să iubesc. Nu să fiu iubită, vă rog să reținеți. Acesta e un noroc, nu un drept. Dar să-ți fie permis să iubești, nu e normal? Și tocmai asta mi s-a luat.

V-ați așteptat, probabil, să vorbesc despre Dan cu ură. Și ar fi meritat-o, fără îndoială. Dar nu pot. Trebuie să recunosc că și azi îmi place să-mi aduc aminte de mirosul lui și de felul în care se pricepea să se joace cu lucrurile serioase. Nici un bărbat, domnule, n-a reușit să deștepte în mine bucuria de a iubi ca acest escroc. „Cum v-ați descurca voi, bărbații, dacă v-am lăsa singuri?, l-am întrebat într-o seară. V-ați spinteca unii pe alții. Ca între bărbați!" Mă asculta amuzat. „Lucrul cel mai bun pe care-l puteți face voi, femeile, e să-i admirați pe bărbați", a zis.

7

Vă mărturisesc că aș vrea să înțeleg și eu de ce se spune în Biblie: celui ce are i se va mai da, celui ce n-are i se va mai lua. Așa trebuie să arate, oare, lumea? Eu nu m-am dezbărat, domnule, de prostul obicei de a crede că „răul" înseamnă „rău" și „binele" înseamnă „bine". E singura mea posibiliate de a comunica, într-un fel, cu lumea. Altminteri, ar trebui să procedez ca Anna Karenina, s-o pornesc spre prima cale ferată, așteptând să vină un tren. Dar adevărul e că nu pot să extind asupra amintirilor, ce simt azi, încât să-mi fie rușine că am fost îndrăgostită. Am fost fericită, înțelegeți? Fe-ri-ci-tă!

Poate dacă l-aș întâlni din nou pe Dan, m-aș vindeca de el. Aș fi în stare chiar să nu-i vorbesc M-aș uita la el, la ochelarii lui cu ramă de aur, încercând să aflu de ce m-am lăsat păcălită. Doar știam că era un vânător de fuste. Am intuit asta din primul moment când l-am văzut cum mă măsura galeș. „Ce escroc sentimental", mi-am zis pe loc. N-am, prin urmare, nici o scuză. Dar nici nu vreau să mă scuz. A fost așa ca un val care te trage la fund. Sau ca o hipnoză. Mă uitam la el, îmi dădeam seama că trișa, îi bănuiam șiretlicurile și chiar puteam să le prevăd, însă asta nu m-a ajutat.

Poate că, în general, femeile greșesc oferindu-le bărbaților mai mult decât pot ei să primească. Uităm că bărbații nu pot îndura fericirea unei iubiri întregi. În adâncul sufletelor lor, doresc să primească numai jumătate ca să poată cuceri cealaltă jumătate, luptând pentru ea. Fiindcă bărbatul, domnule, nu e în stare, se pare, să prețuiască așa cum se cuvine bucuria de a primi în dar, el e mândru numai de victoriile sale. Și uneori, femeile se dăruiesc cui nu merită. Înainte de a-l întâlni pe Dan, un bărbat cu fața osoasă și îmbrăcat cu un pardesiu negru mă urmărea peste tot, fără să se apropie de mine. Apărea, ca din pământ, când mă așteptam mai puțin. Mergeam liniștită pe stradă și, deodată, auzeam în spatele meu o tuse seacă. Atunci grăbeam pasul. Încercam să mă pierd de el intrând în prima clădire publică pe care o întâlneam în drum. Mă aștepta, însă, afară. Într-o zi, l-am apostrofat: „Ce doriți de la mine?" „Nu sunteți domnișoarea cutare?" s-a bâlbâit el. „Nu, nu sunt", am zis, înțepată, și m-am răsucit pe călcâie. Mai târziu mi-a părut rău că-l minținem. Cine știe, poate vroia să mă avertizeze. În fine, nu regret că m-am îndrăgostit. Mă doare, însă, că iubirea nu e ceea ce am sperat eu. Îmi închipuisem că

Balogh Peter: Efigie

înțelegi mai bine pe cineva pe care-l iubești. Și m-am înșelat. Cred că, într-adevăr, sunt o proastă. Ar fi trebuit să mă călugăresc. Departe de lume liniștea ar fi fost forța mea. Acum sunt foarte slabă, ușor de rănit.

8

Dar, cum zice doctorul Luca, sfaturile, în acest domeniu, n-au nici o valoare. În dragoste, fiecare procedează cum îl taie capul. Când m-am îndrăgostit, doctorul Luca m-a luat din scurt. „Ce se petrece cu tine?" Și a zâmbit cu înțeles: „E vorba de un bărbat?" Nu mă întreba cu răutate, nu mă puteam supăra. Doctorul Luca mi-a purtat totdeauna o anumită simpatie. Și ce-și va fi zis? „Las-o să capete ceva experiență. După aceea mai vedem". Era prea deștept ca să riște. La medicină nu se prea pricepe doctorul Luca, însă, dacă o femeie sau un bărbat își pierde capul îi pune diagnosticul fără greș. E o specialitate în care are o experiență bogată și o competență desăvârșită. N-avea rost să mă prefac. „Da, doctore, e vorba de un bărbat". I-a plăcut francheța mea. „Merită, merită?" a râs cu toată fața lui de rac fiert și răcită după aceea, fiindcă nu e chiar roșie. „Sigur că merită", am zis. „Atunci e în ordine". Și a dat să plece. Apoi, a întors capul. „Eu îl cunosc?" „Nu știu, doctore".

M-am lămurit, peste câtva timp, că se cunoșteau. Dan îi fusese pacient. Și aveau multe lucruri în comun. O „filosofie", în primul rând. „Carpe diem", se zice, parcă, nu? Doctorul Luca știe să fugă de stările proaste. Are mereu o femeie după fustele căreia aleargă și o sticlă de vin care-l așteaptă s-o bea. Femeile cu care se culcă sunt, în general, paciente pe care le-a scăpat de diverse boli rușinoase și care, în semn de recunoștință, nu se arată nesimțitoare la insistențele lui. N-a încercat să divorțeze de Nelly (cu doi „l" și, vă atrag atenția, neapărat cu „y"), care îl are cu ceva la mână, probabil. Dar Nelly s-a învățat cu disparițiile doctorului și nu-i mai face scandal. Îl lasă de capul lui. Se mulțumește să-l țină legat prin lanțul căsătoriei, lungind destul de mult acest lanț pentru ca doctorul să zburde prin ce paturi dorește. Noaptea sau, cel mai târziu, dimineața, doctorul Luca tot se întoarce acasă... Ce bine era să am și eu firea care o ajută pe Nelly să rămână zâmbitoare! Aș fi intrat în societatea prietenelor ei, dominată de o brună înaltă, care a fost frumoasă în tinerețe, dar acum s-a îngrășat, are un fund uriaș ca Venerele din epoca de piatră. E adevărat că un grup de femei singure se comportă, de obicei, ca o sectă însetată de adepți, dacă te lași prins, nu mai scapi. Dar bat câmpii, nu-i așa? Iertați-mă. Doctorul Luca ne-a poftit, pe mine și pe Dan, să luăm masa cu el. A zis că ne duce să mâncăm la un prieten al lui care avea un local. Ne-am trezit, însă, într-un fel de cârciumă întunecoasă și cu aerul încărcat de mirosuri tari. Prietenul doctorului era un bărbat negricios, cu mustața în furculiță și cu mâini unsuroase. Nu mi-a plăcut acolo. Am pretextat că mă durea capul din pricina mirosurilor și i-am rugat să plecăm. „Cunosc o tavernă unde se poate gusta un vin pe cinste, o să vă placă", ne-a asigurat doctorul Luca. „Bine", a zis Dan și n-am vrut să mă opun. Undeva, pe o stradă îngustă, ne-am oprit în dreptul unei firme spălăcite pe care abia se mai putea citi: „Dragonu...", restul nu se mai vedea. Am coborât șapte trepte (le-am numărat), toate tocite, ultima spartă, am trecut de o ușă în spatele căreia a trebuit să ne ferim de un bețiv, am intrat într-o sală lungă, slab luminată, cu un miros de mucegai (eu sunt o olfactivă, domnule, judec lumea, în primul rând, după mirosuri) și ne-am așezat la o masă, lângă ultima fereastră, ce da spre o curte ocupată, practic, de lăzi goale, aruncate una peste alta. Ce caut eu aici? m-am întrebat. Nu mai era nici o femeie în sala aceea. Doctorul Luca m-a întrebat dacă vroiam să mănânc ceva. „Nu, doctore. Nu-mi e foame. Aștept să vă beți vinul". Doctorul a chemat o fetișcană, i-a spus ce dorea și, peste cinci minute, avea în mână o sticlă de care atârnau fire de paianjen. M-a îndemnat și pe mine să gust. „Ei, cum e?" m-a chestionat, sigur că impresia mea nu putea fi decât excelent. „E bun", am admis eu. S-a simțit ofensat. „Bun? N-ați mai băut așa ceva". Apoi, umplând paharele, a început să se plângă că se plictisea îngrozitor, că n-avea nici un prieten apropiat. Când se duce la o pacientă, încep bârfelile. Că așa și pe dincolo. „S-a stricat lumea", a încheiat el. Așa e doctorul Luca. În clipa în care nu-i convine ceva, dă vina pe lumea care „s-a stricat". Ne-a spus că-l bătea gândul să se mute într-un oraș mai mic. „Poate că am îmbătrânit", a oftat el. Am protestat din politețe, asigurându-l că se înșela. Dovadă și faima lui de Don Juan. I-a plăcut comparația, fața lui roșie s-a înroșit și mai tare. „Ar trebui să ne vedem mai des", a zis el, prietenos, cu un zâmbet care-l făcea să semene cu o ridiche de lună, curățată de coajă pe o porțiune, acolo unde se vedeau dinții. Mă uitam la doctor și la Dan și, deodată, am descoperit că nu erau străini unul de altul. Aveau același fel de a plescăi din limbă, după ce sorbeau din vin, sau de a privi cu coada ochiului fetișcanele care serveau la mese. M-a indispus faptul că Dan se simțea bine acolo și i-am zorit să-și bea vinul ca să plecăm. Pe drum, când am rămas singură cu Dan, mi-a reproșat asta. I-am explicat că doctorul Luca împarte lumea, simplu, în bolnavi declarați și bolnavi nedeclarați. „Când mă uit la părul lui vopsit și uns, ca să strălucească, mă pufnește râsul. Cum poate să-ți placă să te afli în compania lui?" Mergea cu capul în pământ și n-a mai zis nimic. Era nervos... Dar am obosit să mă justific. Mă tem, domnule, că sunt alcătuită anapoda și că nimeni nu-i poate lua locul. Nici măcar el! Cu toate acestea, vă jur, am fost fe-ri-ci-tă!

Altceva ce să vă mai spun? Nici o viață nu e destul de scurtă pentru a nu iubi și nu e destul de lungă pentru a-ți permite luxul de a fi singur. O existență nu e întreagă decât trăită în doi. Altfel, se transformă în farsă, în tristețe sau în plictiseală. Și, de fapt, am mințit, domnule, am bravat, când v-am spus că sunt femei care se mulțumesc cu o singură noapte de fericire. Cu toată ființa ei, femeia aspiră să prelungească prin dragoste o viață prea scurtă, chiar dacă se vede pusă, ca mine, în situația de a o rata și pe asta.

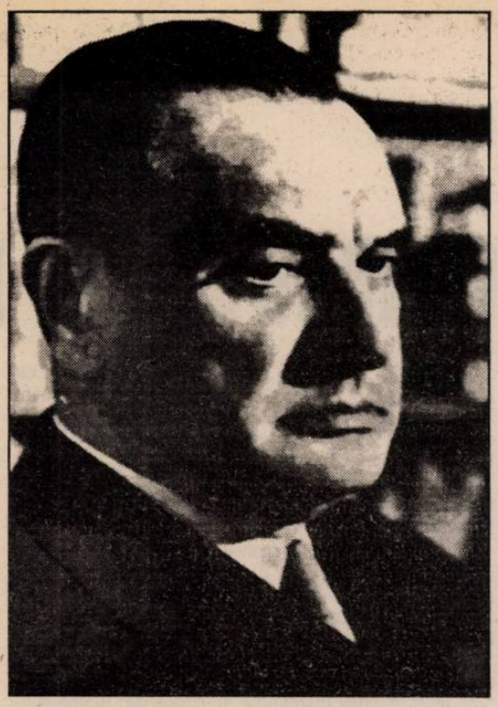

Cuvântul care pacifică

de HENRI ZALIS

Geniul naţiunilor, aidoma naturii, ni se descoperă nu doar în pornirile turbulente cât, mai ales, în pacienţa cu care asimilează experienţele cele mai diverse. O atare convingere stabilizează conştiinţele, le ajută să-şi deschidă una alteia sufletul.

Încărcat de o astfel de percepţie, mai greu descifrabilă ochiului comun, marii intelectuali tatonează, explorează şi nu îşi menajează efortul de a găsi căile întru dialog. Un dialog îndeajuns de lucid să privilegieze medierea, să motiveze viziuni şi intervenţii care îi onorează pe locutori. Între ei şi veacul lor, între spiritul acestuia şi nevoile neamului lor, între necesităţile interne şi orizontul marilor idealuri este mereu loc pentru supuneri la obiect. Desigur, în scopul de a le pune în concordanţă, de a face posibil, nu doar la nivelul idealităţii cât al practicii de fiecare zi, apropierea punctelor de vedere pe cât posibil fără puternice refluxuri, răbufniri, exacerbări ale extremismelor.

O personalitate eminamente umanistă, raţionalistă cum a fost Tudor Vianu, era firesc să fie selectată de mersul lucrurilor şi incorporată în procesele care pe pământul nostru ţin de multă vreme afişul punând în balanţă şovinismul şi iraţionalul de o parte, cu binele şi adevărul de cealaltă.

În cele ce urmează îmi propun să luminez un aspect cvasinecunoscut al poziţiilor adoptate de Tudor Vianu în chestiunea relaţiilor dintre români şi maghiari, chestiune esenţială pentru comunitatea de interese, pentru însăşi existenţa noastră istorică.

Cum am aflat, graţie desluşirilor prieteneşti oferite mie de însuşi Ion Petrovici, în toamna anului 1966, pe când pregăteam ediţia de **Corespondenţă** emisă de Tudor Vianu, acesta s-a bucurat de speciala afecţiune şi încredere a lui Octavian Goga. În calitate de prieten şi sfetnic al său, Octavian Goga i-a oferit lui Tudor Vianu responsabilitatea cu varii implicaţii de director al cabinetului de studiu al Partidului Naţional Agrar. Vianu a exercitat acest mandat între anii 1933 (de la începutul lunii martie) şi 1938 (până spre sfârşitul lunii ianuarie). Cu câteva luni înainte de moartea prematură a lui Goga, eruditul estetician a preferat să se retragă în spaţiul activităţii strict universitare.

Evenimentele pătrundeau violent în aria naţională. În circumstanţele respective, din ajunul izbucnirii conflagraţiei mondiale, Octavian Goga l-a chemat pe Ion Petrovici, în calitatea acestuia de secretar general al partidului şi de ministru al educaţiei şi i-a cerut să-l proteje pe Vianu de presiunea crizelor ce se anunţau.

Ce îl ataşase în mod cu totul deosebit pe Goga de Vianu aveam să aflu din chiar mărturisirile lui Ion Petrovici, rămase inedite după ştiinţa mea până astăzi. În mod paradoxal, chiar alcătuirea lor lăuntrică lucra să îi alăture. Goga, om de for şi de afirmare a preminenţei politicului asupra culturalului, Vianu om de cabinet, de bibliotecă, purificat catartic de esenţa medulară a gândului înalt, permanent călăuzitor. Înclinat prin atitudini de principiu la o gramatică informaţională completă, după legea care înlătură confuziile în numele lui „audiatur altera pars".

Acestui om al gândului, impunător prin pliere la matricea originară a culturii universale, Octavian Goga îi încredinţează misiunea dificilă, o, cât de dificilă!, să menţină contacte intense şi vii cu ungurii din Transilvania.

Goga ştia că numai un cărturar luminat de cunoaştere respectă actele de expresie specifice. Tot el ştia că există palpabile cuprinderi ale diferenţelor, nu despărţite de graniţe, ci mai degrabă ferite de infiltrări abil voalate, în stare să se degradeze prin potrivnicie. Poet fiind, el visa la un spaţiu lăuntric al asemănărilor profunde. La un spaţiu al demnităţii şi libertăţii.

> ***„Tudor Vianu, ca totalitate înalt intelectuală, propune o mare şcoală a înţelesurilor cu răsunet bogat."***

Acestei comportări, deopotrivă acut politică şi inspirat poetică, a lui Octavian Goga, i-a răspuns cu fidelitate Tudor Vianu în dubla lui misiune: 1) a trecerii peste rătăcirile fără obiect real; 2) a schimbului de opinii cu fruntaşii vieţii maghiare din Transilvania cu scopul declarat al deschiderii reciproce spre valorile care le impun unicitatea şi le concertează rezonanţele.

În lumina mandatului dat de Goga, Tudor Vianu petrece vacanţa de vară din anii 1934, 1935, 1936 la moşia grofului Teleki din Malnaş, Teleki fiind preşedintele onorific al **Fundaţiei Helikon**, asociată, aproape simbolic, prezentării patrimoniului cultural maghiar în vectorii lui marcanţi în România.

Tudor Vianu, cum se ştie, a ţinut la Dalles, în 13 octombrie 1935, o conferinţă despre marele romantic Madach Imre, tot el a revenit prefaţându-i în 1955 celebrul poem **Tragedia omului** şi, nu în ultimul rând, a manifestat o mare, neclintită încredere în viitorul raporturilor româno–maghiare întemeiate, cum am aflat mai târziu dintr-o ciornă de scrisoare către Teleki, pe un singur obiectiv: sub firmamentul cerului românesc este loc şi pentru români şi pentru unguri, cu condiţia ca viaţa lor comună pe pământul sfânt al ţării să se încălzească la flacăra simpatiei reciproce. O simpatie care nu ezită să vizeze bunăstarea tuturor din perspectiva celei mai cuprinzătoare sensibilităţi faţă de nevoile legitime ale minorităţilor.

În chip nebănuit, noţiunea de simpatie a primit de la o vreme conotaţii nedesluşite îndeajuns. Însă este clar că, oricât au săpat adversităţile, înţelegerea poate premerge simpatiei cu mesajul ei de însuşiri gnoseologice şi de oportunităţi politice, civice, morale, socio-economice. Pe pământul Transilvaniei, parte integrantă din România indivizibilă, cele două populaţii şi-au unit de veacuri strădaniile. Nu transgresarea acestei comune contribuţii ne poate fi de ajutor ca să numim noile dimensiuni de după evenimentele din decembrie 1989, ci altceva. Acea finalitate potrivit căreia, graţie înţelegerii, se ajunge la o fructuoasă colaborare. Groful Teleki ştia şi el că pe unguri nu-i separă de români decât incapacitatea de a face concesii. Când şi de o parte şi de alta se găseşte un limbaj comun cum este înţelept să se întâmple, are loc unificarea opiniilor pe o platformă ideatică şi emoţională suficient de convenabilă părţilor. Cu o fărâmă de bunăvoinţă orice început devine posibil. Vianu avea dreptate să-i scrie lui Teleki în 10 februarie 1937 (citez dintr-un fragment de ciornă găsit în arhiva familiei): „... nu are nimeni ceva de câştigat din adâncirea divergenţelor, în schimb câte nu s-ar realiza prin frăţietate".

Este, poate, mult idealism în formularea vianescă. Dar nici un fel de subterfugii, cu ieşiri partizane, cu intoleranţe nu ne vor apropia de scopul comun.

Tudor Vianu, ca totalitate înalt intelectuală, propune o mare şcoală a înţelesurilor cu răsunet bogat. Sub aspectul detectării prigoniţilor şi a voinţei de a le face dreptate. Şi sub celălalt aspect al sfărâmării conformismelor, al apărării, în sfera istoriei, a ideii că roditor şi glorios, trecutul românesc deschide drum spre un prezent comun. Luminat, sperăm din toată inima, de bunăvoinţă, de respect, de încredere, de unitate în varietate.

Dacă cineva s-ar întreba, în lumina celor scrise aici, ce primează în poziţia de principiu a lui Tudor Vianu, mi-aş îngădui să notez părerea mea strict personală. Anume că, după o matură chibzuinţă, toate depind de **educaţie**, de bunele intenţii ale indivizilor.

În artă ca şi în viaţa societăţii, vocaţia de a-l înţelege pe celălalt porneşte din trebuinţa proprie de a lucra pentru binele general. Iar binele general pledează pentru reconciliere.

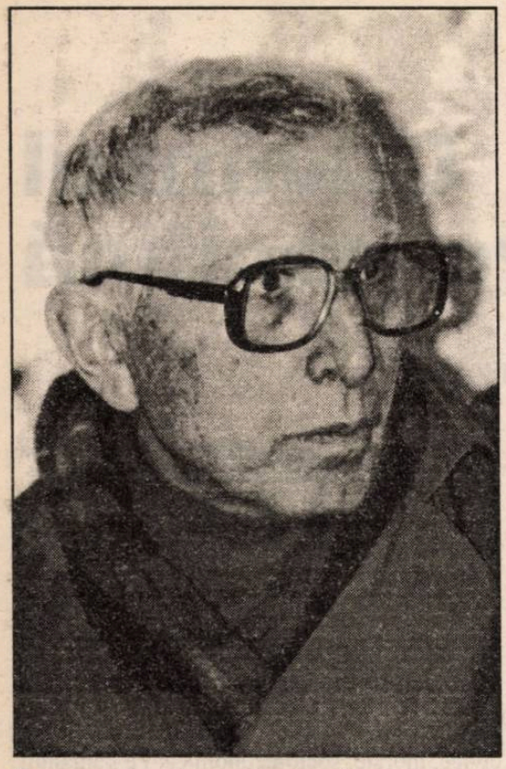

Pavel Chihaia

ISTORIOGRAFIA R

Desigur că pentru istoriografii români din exil, ale căror studii se întemeiază pe documente şi alte scrieri păstrate în arhivele şi bibliotecile din ţară, au existat serioase dificultăţi de cercetare, mai cu seamă că, în anii sovietizării României, revistele de specialitate au ajuns foarte rar în Occident.

Dar, pe de altă parte, istoriografii români aflaţi în exil au avut acces la documente străine cu menţiuni despre Ţările Române, iar în privinţa istoriei contemporane, posibilitatea să scrie în deplină libertate de conştiinţă, ceea ce au constatat şi ceea ce cred despre jumătatea de secol de sclavie comunistă. În primul rând, să răspundă funcţionarilor de partid, denunţând mistificarea grosolană şi impostura, informând corect opinia publică din lumea liberă.

Trebuie să precizăm dintru început că majoritatea studiilor de istoriografie din exil, au apărut în publicaţiile fundaţiilor româneşti din lumea liberă – în primul rând în valorosul **Buletin al Bibliotecii Române din Freiburg**, aparţinând Institutului, care a avut şi fericita iniţiativă a simpozionului din Paris, cu titlul atât de evocator „Exilul românesc. Identitate şi conştiinţă istorică" – adevărate focare de spiritualitate românească. Şi este un merit deosebit al acestor fundaţii –ale căror mijloace materiale au fost de multe ori precare – de a fi răspuns cu măsura adevărului, falsurilor ştiinţifice, drapate adesea în contexte ideologice, emise de nomenclatura lui Gheorghiu-Dej şi Ceauşescu.

Vom evoca **Fundaţia Iuliu Maniu**, întemeiată în 1952 (anul în care s-a stins în închisoarea din Sighet marele patriot român), în cadrul căreia au activat istoriografi ca Grigore Nandriş şi Alexandru Şuga, apoi **Fundaţia Regele Carol I**, care a fost patronată de regele Mihai I şi şi-a continuat activitatea în străinătate începând din anul 1951, cu colaborarea lui Alexandru şi George Ciorănescu, Alexandru Busoiceanu, Emil Turdeanu şi a unor cunoscuţi profesori străini. **Institutul Român din Freiburg**, întemeiat în 1949, a adunat materiale documentare de pretutindeni, privitoare la poporul român, şi a publicat în **Buletinul Bibliotecii** care a avut o continuitate miraculoasă – studii de foarte mare importanţă. Atât **Fundaţia culturală română din Madrid** – în cadrul căreia au activat Vintilă Horia, Aurel Răuţă, Alexandru Gregorian, Radu Enescu – cât şi cele două fundaţii din Statele Unite, **Societatea Academică Română**, de care sunt legate numele Monseniorului Octavian Bârlea, Mircea Popescu, Ion Popinceanu, N.A.Gheorghiu, precum şi **Academia Româno-Americană**, printre ai cărei membri s-au numărat Mircea Eliade, Eugen Coşeriu, Maria Manoliu-Manea, Dinu Adameşteanu, au fost prezenţe importante în exilul românesc, cu publicaţii care au înmănunchiat studii de mare valoare pentru trecutul şi prezentul poporului român, cu răspunsuri neîntârziate la falsele afirmaţii ale regimului comunist din România.

Unul din reprezentanţii de frunte ai exilului românesc, Mircea Eliade, scria: „Fenomenele de «politizare» a culturii, bine cunoscute în Republica Populară Română, ca şi în toate celelalte ţări comuniste, nu alcătuiesc decât pseudomorfoze lipsite de interes. Sensul «politic» al creaţiilor culturale din exil stă în chiar faptul că ele s-au realizat în libertate. Prin opera poeţilor, prozatorilor şi filosofilor, istoricilor şi artiştilor din exil, se păstrează şi se întregeşte acea viziune spirituală autentică, specifică neamului românesc, mutilată şi falsificată în ţară. Continuitatea creativităţii româneşti peste hotare constituie, de fapt, continuitatea identităţii naţionale".

Prima sinteză marxistă a istoriei românilor, apărută în 1947, ca operă a unui colectiv compus din Mihai Roller, D.Tudor, Gh.Georgescu şi V.Maciu, intitulată programatic **Istoria României**, şi-a propus să înfăţişeze „dezvoltarea societăţii omeneşti din teritoriul care formează România de astăzi". Acelaşi titlu, **Istoria României** este menţinut şi de tratatul de istorie, apărut câţiva ani mai târziu, sub egida Academiei Române.

Aceste tipărituri marxiste, în care titlul însuşi exprimă opinia că ţara noastră nu a fost decât un culoar de trecere pentru diferite neamuri, neamuri care au activat subconştient de-a lungul secolelor pentru triumful păturii muncitoare şi alipirea lor la marea patrie sovietică, merită a fi pomenite doar ca sumbre erori şi primele jaloane ale marilor mistificări. Cele două cărţi au imitat periodizarea marxistă adoptată de institutele sovietice, împărţind istoria naţională în opt perioade, de la „orânduirea comunei primitive" adică a preistoriei până la „orânduirea socialistă", în care partidul comunist era socotit „suprem slujitor al celei mai nobile cauze a poporului nostru".

Într-un studiu din 1954, publicat în **Buletinul Bibliotecii Române din Freiburg**, Grigore Nandriş combate atât aserţiunile istoricilor sovietici, ca I.Cioban, D.Udalinov, L.V.Cerepnin şi mai cu seamă A.M.Lazarev, care susţineau „o continuitate slavă, în secolul al X-lea, de la Ohrida, peste Preslav, prin Dobrogea, până la Smolensk", cât şi afirmaţiile în legătură cu slavizarea compactă a ţării noastre în secolul al VI-lea, în articolele **Pătrunderea slavilor la Dunărea de Jos şi Pătrunderea şi aşezarea slavilor în Transilvania**, publicate în numere succesive ale revistei **Studii şi cercetări de istorie veche**.

Într-o altă replică, publicată tot în **Buletinul Bibliotecii Române din Freiburg**, intitulată **Istorici ruşi falsificatori ai istoriei**, Alexandru Şuga citează o serie de interpretări cu rea intenţie, tipărite într-o broşură a Biroului de informaţii al Consiliului de miniştri al Uniunii Sovietice, interpretări care preiau în parte afirmaţiile politizate din **Istoria României** menţionată de noi mai sus, lucrare considerată a reprezenta „o etapă pozitivă în dezvoltarea istoriografiei româneşti".

Regretatul George Ciorănescu combate şi el, documentat, în revista **Destin** din 1972, teza istoriografiei sovietice şi româneşti marxiste, după care, în procesul de formare a poporului român a existat o participare covârşitoare a populaţiilor slave, din pătura daco-romană nemairămânând, la mijlocul secolului al VI-lea, decât slabe „resturi".

Mai ales în epoca stalinistă şi până prin anii '60, când descoperirile şi studiile arheologilor români, neînregimentaţi în deformanta ideologie marxistă, au vădit cu totul alte realităţi din lumea premedievală pe teritoriul românesc, care dezminţeau scrierile cu caracter oficial, arheologul Dinu Adameşteanu a avut marele merit de a fi căutat – pe cât posibil – să îi ţină la curent pe profesorii şi cercetătorii din Occident cu descoperirile arheologice făcute de către colegii români, în reputata **Arheologia Classica** şi în alte publicaţii de specialitate.

În privinţa Evului Mediu, manualul de istorie al Academiei din 1956, al doilea volum al **Istoriei României** – cu acest titlu care, după cum am arătat, contesta unitatea poporului român – a ponegrit, cu tehnica falsificărilor, aşa numita clasă a boierilor, prezentând-o în permanent conflict „cu cei care muncesc", după canonul marxist, propunându-şi totodată şi demitizarea unor voievozi, cum a fost, de pildă Mihai Viteazul, prezentat nu ca simbol al unităţii celor trei mari provincii româneşti, ci ca „exponent al marii boierimi".

Un răspuns la poziţia sovietizantă al unor istoriografi din România, I-a dat şi Emil Turdeanu, prin studiile sale de înalt nivel în legătură cu Ţările Române şi ţările din estul Europei, precum şi despre relaţiile românilor cu Raguza, cu Serbia medievală, cu Bulgaria, cu Muntele Athos, cu Rusia, cum sunt, de pildă **Literatura bulgară din secolul al XIV-lea şi difuzarea sa în Ţările Române; Apocrife slave şi române a Vechiului Testament**. O importantă lucrare de sinteză, apărută recent în editura Academiei Româno-Americană este **Desăvârşirea unităţii româneşti**.

Eugen Lozovan a prezentat, printre primii, aspecte din relaţiile româno-ruse, de neconceput să fi apărut în România dominată de comunişti, ca cele din studiul **Un faliment diplomatic: alianţa lui Dimitrie Cantemir cu Petru cel Mare.**

Contribuţii din exil la cunoaşterea Evului Mediu românesc, a adus şi Dumitru Găzdaru, care a consemnat – cu mult înaintea Institutului de istorie din Bucureşti – prezenţa în Ţările Române a unor călători străini cum au fost englezul William H. Squire, diplomatul rus Heinrich von Reimers, negustorul Nikolaus Ernst Kleemann.

Epoca dintre domnia lui Mircea cel Bătrân şi aceea a lui Vlad Călugărul, puţin cercetată, la hotarul dintre Evul Mediu şi Renaştere, când întregul Răsărit va cunoaşte un alt destin decât Occidentul Europei, această epocă şi, în primul rând, evenimentele din Ţara Românească, care se succed imediat după mijlocul secolului al XV-lea, au făcut obiectul studiilor aprofundate ale lui Matei Cazacu, paleograf, cunoscând excelent atât limbile occidentale cât şi cele slave, preocupat îndeaproape de evoluţia mentalităţilor, Matei Cazacu găseşte şi interpretează cum se cuvine versiunea originală a manuscriselor. Dar dincolo de minuţia analizei şi de judicioasa interpretare a faptelor, interesul pentru lucrările sale, care acoperă atât sud-estul european cât şi complexele probleme ale imperiului rus, vine şi dintr-o înţelegere umanistă a personajelor istorice, atitudinii şi acţiunilor lor. Moralist prin formaţia sa şi adâncimea gândirii, Matei Cazacu leagă realităţile unei ţări, unei acţiuni sau unei idei, de trăsături de caracter sau de iniţiative individuale, nu neapărat de fenomene sau procese colective.

În prezent, Matei Cazacu pregăteşte o **Istorie a Românilor** – în editura Fundaţiei Culturale din Madrid, aparţinând acestui ctitor de înfăptuiri româneşti din exil, Aurel Răuţă – istorie care va folosi şi noilor manuale şcolare, profesorilor şi studenţilor, interesaţi în prezent de adevăratul trecut al românilor.

Mistificarea istoriei de către comunişti, mai ales în privinţa Evului Mediu, a fost denunţată într-o carte cu acest titlu, aparţinând lui Dionisie Ghermani, apărută la München în 1967. Tot Dionisie Ghermani este autorul unui larg studiu despre eforturile de eliberare, prin diplomaţie, a popoarelor din Europa de sud-est, dominate de semilună până la mijlocul secolului al XIX-lea, precum şi a numeroase lucrări în legătură cu persecuţiile religioase, iniţiate de musulmani şi comunişti, în Europa de est.

Într-o serie de lucrări, de asemenea de audienţă internaţională, Adolf Armbruster studiază, folosind izvoare documentare din Europa centrală şi apuseană, imagologia spaţiului românesc, apoi istoria saşilor transilvăneni, relaţiile culturale dintre români şi saşi, în sfârşit, începutul germanilor în spaţiul de nord al Carpaţilor.

Răspunzând unor neadevăruri, Adolf Armbruster tipăreşte **Românii din Transilvania, o evoluţie falsificată**, urmărind, în linii mari, destinul progresiv al naţiunii române din această provincie românească, care, deşi majoritară, ajunge la starea de popor tolerat, cu o confesiune de asemeni tolerată, fără nici un drept de decizie sau de intervenţie, exclusă din „Unio trium nationum"

În legătură cu relaţiile culturale româno-săseşti, Adolf Armbruster descrie pe larg activitatea lui Johann Filstich, care traduce în 1727 **Letopiseţul cantacuzinesc** şi redactează în 1728 o **Încercare a unei istorii româneşti**.

Vlad Georgescu a redactat o întreagă **Istorie a românilor**, urmărind succesiunea evenimentelor importante, interne şi internaţionale, cu un moment de apogeu – epoca dintre primul şi preajma celui de al doilea război mondial – şi unul de perigeu – anii dominaţiei staliniste, nu îndepărtaţi de primul.

ROMÂNĂ DIN EXIL

Respectând realitatea, el a expus aspecte divergente fără concluzii, în locul unor deducţii lesne inteligibile dar forţate cum sunt cele marxiste, în numele unei viziuni partinice, partizane. Vlad Georgescu a mai tipărit o carte de mare importanţă – lucrările sale au apărut şi în limbi străine, cu o largă difuzare – **Istoria ideilor politice româneşti (între 1369 şi 1878)**, în care prezintă evoluţia conceptelor politice din Ţările Române, planul lucrării având în vedere şase teme principale ale gândirii politice, specifice pentru trecutul ţării noastre. Această carte, cu un amplu temei documentar, permite să se deducă trăsături importante ale vieţii sociale româneşti, năzuinţa spre libertate şi conlucrare armonioasă.

O intensă şi preţuită activitate o are Petre Năsturel, al cărui doctorat, tipărit de Institutul pontifical de Studii orientale din Roma, se intitulează **Le mont Athos et les roumains**. După o jumătate de secol de regim totalitar în România, în care s-a încercat minimalizarea activităţii creştine a românilor în Balcanii dominaţi de semilună, Petre Năsturel a urmărit pe de-o parte felul în care Ţările Române au menţinut vie, în Balcani, flacăra creştinismului, şi pe de alta modul în care au pus stavilă înaintării otomane, în cadrul aşa-numitelor „cruciade târzii". Scrierile lui Petre Năsturel, efortul şi reuşita sa de a pune în lumină prezenţa balcanică a Ţărilor Române, ne apar cu atât mai meritorii.

Tot Bizanţului, acest vechi temei al culturii româneşti, de data aceasta în legătură cu ramurile genealogice ale aristocraţiei post-bizantine, din care au făcut parte domni şi boieri din Ţările Române, i s-a dedicat Mihai Dimitrie Sturza, scriind o serie de studii în reviste de specialitate şi consacrându-şi decenii întregi de cercetare pentru alcătuirea monumentalului **Dictionnaire historique des Grandes Familles de Grece, d'Albanie et de Constantinople**, apărut la Paris în 1983.

Cum am afirmat la începutul acestei prezentări, exilul a însemnat pentru istoriografi – dincolo de dezavantajul lipsei de informaţii documentare din ţară – posibilitatea de a studia izvoare şi materiale străine. Evoc aceasta mai ales în legătură cu activităţile lui Nicoară Beldiceanu şi Mihnea Berindei, care au studiat şi publicat importante lucrări în legătură cu instituţiile şi economia imperiului otoman, privind mai cu seamă realităţile medievale româneşti.

Nicoară Beldiceanu a tipărit printre altele: **Lumea otomană a Balcanilor (între 1402 şi 1566): Instituţii, societate, economie**; **Românii la bătălia de la Ankara**; **Cucerirea cetăţilor negustoreşti Chilia şi Cetatea Albă de către Baiazid al II-lea**; **Valahii din Bosnia la sfârşitul secolului al XV-lea şi instituţiile lor**; **Însemnări asupra românilor din Balcani**. În ceea ce priveşte Mihnea Berindei, el a studiat, îndeosebi, implicaţiile fiscale ale penetraţiei politice şi militare ale imperiului otoman, publicând **Prezenţa otomană la sud de Crimeea şi în Marea de Azov în prima jumătate a secolului al XVI-lea** şi **Regulamente fiscale şi fiscalitatea provinciei Bender-Acerman, la 1570**. O valoroasă contribuţie în domeniile heraldicii şi sigilografiei europene, în primul rând a celei româneşti, a adus Dan Cernovodeanu, scriind despre heraldica sigilară domnească, boierească, eclesiastică, apoi despre heraldica monetară, precum şi o serie de lucrări asupra stemelor Ţărilor Române în armoariale străine – Occidentale şi Est-europene.

Istoriografia românească a exilului şi-a propus să contribuie nu numai la cunoaşterea anumitor evenimente din trecutul Ţărilor Române, prezentate deformant de ideologia marxistă, ci şi de istoria populaţiilor româneşti, rămase de decenii sau chiar de secole în afara graniţelor actuale ale patriei lor.

Astfel, în legătură cu Basarabia şi nordul Bucovinei şi cu drepturile românilor asupra acestor două provincii, au apărut numeroase scrieri, din care menţionăm pe cele mai vechi, ale lui Nicolae Dima: **Basarabia şi Bucovina: disputa teritorială româno-sovietică**; **Moldoveni sau români?**; **Minorităţile române în sud-estul Europei**.

I.G.Dimitriu, în studiul **România şi Rusia**, arată că poporul român s-a aflat de-a lungul secolelor în spaţiul de expansiune al Rusiei, al unui imperiu acaparator.

Nicolae Lupan a avut, pe plan scriitoricesc şi politic, o activitate foarte eficientă, publicând în 1979, **Basarabia – colonizări şi asimilare**; au urmat **Scrisoare din închisoarea popoarelor**, apoi **Imagini nistrene**.

George Ciorănescu a scris una din lucrările cele mai importante în legătură cu provincia răpită de Uniunea Sovietică: **Basarabia Contested Land between East and West**, publicată la München, în 1985. George Ciorănescu nu consideră această contestaţie ca un simplu contencios româno-rus, ci ca o problemă europeană, Basarabia fiind ocupată ori de câte ori Europa Occidentală, prea slăbită de războaie şi disensiuni interne – ca pe timpul lui Napoleon şi Hitler – nu şi-a mai putut apăra frontiera răsăriteană.

În lucrarea despre disputa româno-sovietică în legătură cu Basarabia, Iancu Bidian arată semnificaţia numelui „Basarabia" şi face istoricul provinciei, de la Dimitrie Cantemir până în prezent.

Importante studii în legătură cu Basarabia au mai publicat Sava Gârleanu, Basil Lapadat Marcu şi Petre Vălimăreanu.

Ramura aromână a etniei româneşti a făcut, de asemenea, obiectul a numeroase şi ample studii, aparţinând istoriografilor din exil, de data aceasta nu în legătură cu drepturi teritoriale, ci pentru cunoaşterea minorităţii aromâne ca atare şi dreptul aromânilor la identitate.

Încă din 1949, Alexandru von Randa a tipărit cartea **Balcani, spaţiul cheie al Istoriei universale**, în care arată că spaţiul pe care s-a format poporul român nu s-a limitat numai la Dacia, ci a acoperit şi o parte din Peninsula Balcanică, prin acei traci romanizaţi, ai căror succesori sunt aromânii.

În studiul **Despre minoritatea aromână în ţările balcanice**, Constantin Papanace arată aspiraţiile politice ale aromânilor care, neputând revendica teritorii proprii, au năzuit spre dreptul ca preoţii să slujească şi copiii să înveţe în limba proprie. Tot Constantin Papanace a scris **Consideraţii asupra Uniunii Balcanice**, propunând soluţii pentru probleme litigioase din această parte a Europei.

Lucrări valoroase despre trecutul şi problemele actuale ale aromânilor au scris Nicu Caranica (**Aromânii din Balcani în mărturiile cronicarilor bizantini din secolul VIII până în secolul al XIV-lea**); Sava Gârleanu (**Daco-romanii din sudul Dunării**); Petre Năsturel (**Aromânii**); Matei Cazacu (**Vlahii în Balcanii occidentali – Serbia, Croaţia, Albania**). Toate aceste studii în legătură cu aromânii din Balcani şi din insulele Cefalonia, Creta, Corfu şi Peloponez, tratează despre structura politico-militară a organizării sociale, despre caracterul pastoral şi agricol al economiei aromânilor, apoi despre conflictele cu bizantinii, mai târziu cu popoarele în mijlocul cărora se aflau, dar şi contribuţia aromânească la cultura şi civilizaţia acestor popoare.

Istoria contemporană a fost amplu prezentată atât de istoriografii din exil cât şi de oamenii politici, îndeosebi de către cei care au jucat un rol în evenimentele dintre anii 1938 şi 1948, şi care au reuşit să evadeze din România ocupată de Soviete. Toţi aceştia au urmărit, în primul rând, să răspundă mistificărilor grosolane din publicaţiile marxizante din ţară şi să pună în adevărata lumină împrejurările care au dus la sclavia poporului român, prin anihilarea partidelor politice democrate, prin consolidarea, cu ajutorul fraudei şi teroarei, a partidului comunist, prin îndepărtarea regelui Mihai I.

Desigur, de un mare interes documentar sunt **Amintirile politice**, în trei volume, ale lui I.G.Duca, precum şi volumele fiului acestuia, George I. Duca, **Croaziera unui român în secolul XX**, tipărite de către vrednicul editor din München, Ion Dumitru.

Nicolae Penescu a publicat lucrarea **România, de la democraţie la totalitarism**, iar la Fundaţia Universitară Carol I, Constantin Vişoianu a tipărit **Politica de pace a României faţă de Soviete** şi **Studiu al anexărilor comuniste**, apărute la Washington.

Coste Brutus a publicat la Paris şi Geneva **România la tratatul de pace**, apoi **Observaţii privind proiectul tratatului de pace cu România**.

Campania militară împotriva Sovietelor a fost descrisă, în mod documentat, în amplele lucrări ale generalilor Ion Gheorghe, Ion Barbul şi Platon Chirnoagă.

O contribuţie deosebită la cunoaşterea realităţilor româneşti şi la desfăşurarea dominaţiei sovietice în România a adus Pamfil Şeicaru, cu volumele **Istoria partidelor politice în România**, tipărită la Madrid în 1959, apoi **România în Marele Război** şi **O problemă europeană în lumina controverselor româno-sovietice**.

Într-o serie de cărţi importante (**Basarabia, pământ românesc**, **România de astăzi**, **Cartea memorandumului**, **Moscova provoacă lumea**), Ion Raţiu descrie România contemporană, cu intenţia de a prezenta lumii libere realităţile româneşti, restabilind adevăruri deformate sau înăbuşite de către propaganda comunistă.

În două volume, **Yalta şi crucificarea României**, precum şi **Agonia României (1944 – 1947)**, Nicolae Baciu arată (cu o documentaţie faţă de care Dinu Zamfirescu a exprimat unele rezerve) că România, făcând parte din Europa de Răsărit, a fost stabilită ca zonă de influenţă sovietică, fără ca poporul american sau poporul englez să cunoască sau să accepte această înstrăinare.

Iancu Ion Bidian consemnează într-o serie de studii (**Relaţiile dintre Republica Federală Germană şi Republica Socialistă România**; **Politica USA faţă de România după abdicarea regelui Mihai**), cu o amplă bază documentară, politica Germaniei şi Statelor Unite, strategia şi tactica acestor guverne faţă de procesul de comunizare ce a avut loc în ţările din sud-estul Europei.

Istoria Partidului Comunist Român, care trebuie cunoscută pentru a se putea înţelege cum arăta coloana vertebrală a tuturor abuzurilor, nedreptăţilor şi crimelor, a fost decriptată de Victor Frunză, cel care făcând parte din nomenclatură înainte de a o denunţa, i-a putut cunoaşte metodele şi strategia aplicării lor.

La capătul succintei noastre prezentări despre „Istoriografia română în timpul exilului", trebuie să menţionăm iniţiativele acelor oameni politici români care au preconizat, cu mult înaintea hotărârilor recente de confederalizare a Europei, o astfel de înfrăţire socială, politică şi economică, pentru stingerea adversităţilor şi chiar a competiţiilor – în special, pentru ca România să nu mai fie victima tendinţelor expansioniste ruseşti.

Încă din 1947, Grigore Gafencu iniţiază în Statele Unite formarea de grupuri care să propage „Mişcarea europeană", o federalizare a statelor europene în care să fie inclusă şi România. De altfel, în cartea **Ultimele zile ale Europei**, publicată la Paris în 1946, Grigore Gafencu se referă la o călătorie a sa prin mai multe capitale „în căutarea Europei".

Alexandru von Randa, despre a cărui activitate am amintit mai sus, a publicat şi un foarte interesant studiu **Ein Vorbote der modernen Europa-Idee**, unde, evocând activitatea bănăţeanului Aurel Popovici, subliniază şi laudă sugestia acestuia de realizare a „Statelor Unite ale unui mare imperiu de răsărit, care să alăture popoarele situate între Germania şi Rusia", bineînţeles pentru a face faţă expansiunii sovietice.

De asemenea, în 1976 apare studiul lui Leontin Constantinescu, intitulat **Necesitatea unei Uniuni europene**, în care se argumentează oportunitatea unei astfel de coeziuni care să se opună tendinţelor de hegemonie sovietică.

Trebuie să subliniem că aceste opinii despre inserarea în Europa a României, preconizată de exilul românesc, dorită şi de actuala opoziţie din ţară, nu este agreată, de actuala conducere, de preşedintele Iliescu, şi guvernul care îi urmează, fidel, directivele.

Desigur, scrierile în legătură cu închisorile şi lagărele comuniste vor apare în continuare, dar subliniem numai că memoriile, amintirile, evocările scrise până recent doar în exil de către cei care au cunoscut detenţia comunistă, fac şi ele parte din istoriografie, sunt evenimente importante, legate de viaţa reală a României din această dramatică epocă.

Vom menţiona cărţile scrise în exil de către Grigore Dumitrescu, Silviu Crăciunaş, Remus Radina, Doru Novacovici, volumele de excepţional interes documentar ale lui Ion Ioanid, scrierile competente şi convingătoare ale lui Constantin Mareş, evocările dramatice ale lui Paul Goma, ampla realizare a lui Cicerone Ioaniţoiu, toţi aceştia relatând despre Gulag-ul românesc.

Desigur, pentru istoria românilor, dialogul purtat între funcţionarii de partid, care au mistificat trecutul poporului nostru şi istoriografii din exil, care l-au prezentat în adevărata lumină – alături de ei fiind, timp de jumătate de secol, şi cercetătorii cinstiţi din ţară – este de cea mai mare importanţă, deoarece, din această confruntare s-a putut despărţi nu numai adevărul de grosolane improvizaţii, dar şi corectitudinea tradiţională a oamenilor de ştiinţă români, de fundamentalismul istoriografiei sovietice.

em. galaicu-păun

Ch-ău (ragtime)

Ch-ău oraş de câmpie pleoştit ca o balegă-n drum
Ch-ău oraş de-ntuneric
oraş-ebonită pe care

un nebun îl învârte în degetul mic ca pe-un disc şi un milion de picioare

merg aleargă mereu de la margini spre centru pe cerc pe spirală

unde golul se cască în locul Clopotniţei

ală-
turi W.C.-ul întâiul cu plată-n oraş
iai bilet de intrare şi stând pe closet cerci norocul dar – aş!
1 9 (sunt primele cifre) fac zece şi (altele două)
7 1 fac opt – an în care-ai văzut prima dată asfaltul şi case cu nouă
şi mai multe etaje la numai o sută de paşi de W.C.-u
te-a smucit de sub roata maşinii atunci Dumnezeu
travestit în blue-jeans ca să mergi peste câteva zile la şcoală
să creşti mare să-ţi bucuri părinţii să pleci să revii

capitală
cu un nume de parcă-ai da drumul la apă în timp ce te… Ch(iş-
in)ău albă chiuvetă în care se spală pe mâini prim-miniş-
trii schimbaţi la un an (ah albeaţa aceasta-i doar plicul
disc-compactului negru **the Ch-ău**)

în rotirea-i nimicul
îşi arată de-odat' lenjeria de spumă precum **Dansatoarele**
lui Lautrec cu „văzutu-ne-ai abilitatea?"

culcaţi de-a-n picioarelea
Christ şi Iuda se-nvârt zvârcolindu-se-n somn pân' se schimbă cu locul
jumătate la unu arată-orologiul àcele căruia sunt chiar ei doi

ventrilocul
stă alături de dom' preşedinte (acesta de-abia-nţelegând româneşte
dă din buze estimp ventrilocul vorbeşte
despre Ce Se I-mportă Republică Independenţă)

Ch-ău oraş apăsat ca o palmă pe gură nici o providenţă
nu coboară c-un grup de tovarăşi în vizită
ordinară de lucru

obţinerea vizei te
fericeşte asemeni obţinerii Clauzei

te închipui Guan Yin aşteptându-l pe Láo zi
să-ţi dedice 'nainte să iasă pe poarta de vest **Despre Dao**
şi putere

vezi mămele de campioni alăptându-şi odraslele cu Cola-Cao

ai o palmă întinsă-n stomac care cere pomana

ai un trup osândit să-l împarţi între Ana
şi Caiafa ai dreptul la vot „Libertate de-a trage cu puşca"
o femeie închisă în propriul corp ca pantera în cuşcă
Cimitirul Central de pe strada-Armenească loc bun de odihnă de veci
şi plimbare
ai ceva ce ea n-are
şi exact pe măsura cerinţelor ei

şi oraşul pe care-l învârte nebunul în degetul mic cu viteza de (33)

şi în care chiar dacă stai locului eşti ca un ac pus pe disc

Ch-ău nimb negru cu unghia lovită cu luciu de-onix

descântat: „soare sec din răsărit de soare
din prânz din amiază
din scăpătat de soare
din miază-noapte
din cântatul cocoşilor
din revărsatul zorilor
soare sec cu întrupătură
soare sec cu încântătură
soare sec cu cuţitul
soare sec cu ţeapa
soare sec alb negru…"
ai ţoapa

naţiunii ajunsă-n Senat
ai oroare de antologii şi dureri la ficat
ai să crapi şi ce-mi pasă de vreme ce alţii cu zile s-au dus

în triunghiul pe disc aplicat vârsta lui Iisus
îi comunică-acestuia o anumită viteză

te-au văzut cum valsai cu Tristeţea femeie obeză
(şi pe care-a avut-o fiecare al doilea bărbat din oraş)

deschizi ochii din care pornesc două autostrăzi urmăreşti pătimaş
circulaţia-n sensuri opuse
vezi (de mic pân' la puci când îl duse
monumentul lui Lenin barbar simbol phalic vezi Arca
de Triumf ca o poartă batantă pe care încearcă
S-O S(!)educă – aş! vezi Zece Mii de Fiinţe
ADAM-ite şi EVA-cuate prin uşi de maşini cazinouri temniţe
vezi Ştiuletele gros cât un buncăr teşit ca o frunte
de-agronom unde parlmentarii adesea o pun de
mămăligă clădirea C.C.-ului (fostă) în formă de scoabă
Catedrala căzută-n genunchi ca o babă
sărutând crucea mitropolitului (nostru?) de Ch-ău Vladimir

întuneric ca-n cur

vezi greşeala din ziarul „S.Ţ."* prima pagină: Mir-
cea Snecúr

închizi ochii îndrepţi circulaţia străzii
prin tunelele (două) scobite în os asculţi Pergolesi
Stabat Mater

oraş disc-gigante în rotirea-i extatică sonorizându-l (postum)
Ion Aldea şi Doina în ultimul drum
Zece Mii de Fiinţe-au ieşit să-i petreacă flancându-le trecerea
ca pe-o trenă purtată de pajul Neant şi subreta Etcetera

Ch(rist să-i aibă în numele S)ău

loc viran unde nu se întâmplă nimic
ragtime
hău
gol lărgindu-se-n mijlocul discului gata să dea peste marginea
plăcii gol graţie cărui aceasta se mişcă

tot mai repede: (33) – (45) – (78) – o morişcă:
ţac ţac ţac

pân' la urmă-ntorci pagina
(palma
obrazul
biletele
dosul)
întorci placa acelaşi final: şi în gol şi în plin se ascunde folosul
se ascunde folosul ascunde folosul folosul

*** „Sfatul Ţării. Cotidian al Parlamentului Republicii Moldova"**

poetul copil
nicolae cosmin

Metoda reducerii la unitate

Acasă. Din nou acasă.
Fremătând, clopoţelul de fier
mă aşteaptă între pereţii albi
şi păsări necunoscute îşi iau zborul
din podea, din picioarele mele, din mine,

lăsându-mi bietul corp moale şi gol
în care cântecul sună ca într-o vastă
peşteră albă
în care poetul
dar corpul meu părăsit
ţipă disperarea celulelor seci
se întoarce în timp

disperarea-sfredel se transformă
în fericire
ultima fugă necontrolată, haotică,
pe câmpiile de acasă
mă reîntorc sfredel în ochiul vidului
ce umple acasa, acasa dragă
şi care doarme între pereţii albi
mă zbat şi cad în corpul meu

redus la absurd
să rămân
sau să plec

zilele se schimbă
răsuflarea oraşului m-absoarbe încet.

Călătoria
pre centrul muzicii albe

În vechiul oraş înconjurat de apă,
mult înainte de istoria-meduză,
când lumea era liberă,
condusă de cei patru elefanţi albaştri, atunci erau acele
zile lungi
şi acolo Dumnezeu şi o femeie veselă
au coborât şi au dilatat
inimile oamenilor
şi au mers pe negrele drumuri
şi m-au luat şi pe mine,
fiinţă în care Natura, disperată, pusese
o cantitate mai mare de zbor.
Şi, foarte calm, am zburat cu Dumnezeu
mai râdeam puţin, stingherit de situaţie
şi am ajuns acolo, pe partea cealaltă,
prin care trecuse moartea,
în care timpul se odihnea
şi acolo am înţeles că era
Paradisul
prin care trecuse ciuma albă a muzicii suave
a cosaşului şi a florilor albe.
Turnuri de spumă mă intimidau şi
Dumnezeu făcu o greşeală fatală,
Dumnezeu făcu un păcat:
lăsă poezia să zboare încet spre Pământ
şi prin zidul spart am căzut
şi eu.

Poezia din mărgeluşe

de AL. CISTELECAN

O sfidare de bun augur aruncă pieţei de carte Alexandru Dohi, al cărui debut (**Cartea definiţiilor**, Ed. Yoyo, Cluj-Napoca, 1993) pare, ca obiect, răsărit din alte exigenţe şi de pe alte meleaguri. Din păcate, această primă surpriză n-apucă să ne încânte prea mult, întrucât autorul, trăitor la Stockholm, şi-a lăsat cartea pe mâini de tot diletante, aşa că neglijenţele de corectură se adună vraf: „definiţia bunei prosti", „a călătorii a călătorii spre a avea ce povesti", „mă trezesc trezindu-mi copii", „atâtea coridoare a căror curent", „mie milă de perfecţiune", „în ciuda peisajului ce începe a se întrezării" – şi toate astea abia până la jumătatea volumului. Pentru nişte simple mărgeluşe înşirate pe o fragilă aţă programatică, ori doar intenţională, e nu numai prea destul, e deja prea mult. Ele transformă eleganţa volumului într-un simplu ambalaj contrastant cu marfa dinăuntru. Şi cu cât e mai contrastant, cu atât e mai păcat de ambalaj.

Poeticeşte, Alexandru Dohi e un fanatic al conciziei. El operează cu un principiu drastic al contragerii, încercând să stoarcă esenţa unei stări sau a unei viziuni în stropi iradianţi. Iradianţa expresivă şi densitatea de semnificaţie sunt probleme decisive pentru poetica sa. Nu-ncape vorbă că poetul nu doar năzuieşte la ele, ci le şi persuadează. Mergând nu doar programatic, ci de-a binelea încăpăţânat pe linia „definiţiilor", el a făcut un contract cu esenţialitatea, păgubind particularul atât ca şansă expresivă, cât şi ca drept de implicare. Forţată să intre şi ea în geometrizare, confesiunea se abstractizează, lăsând în urmă doar un parfum melancolic închis în flacoane reflexive. Melancoliile înseşi, câte sunt, sunt mai degrabă melancolii ale gândului, servind doar de culoare într-o scriitură aforistică. Alexandru Dohi ţine să-şi pună aforismele pe o schiţată partitură lirică, servindu-se uneori de o modulaţie senzuală a imaginii sau luând de bună prestanţa abstracţiei ca atare, eventual rotunjită în preţiozitate. Gânduri care cântă ar trebui să fie aceste mici poeme din care pe hârtie apare doar o picătură decantată. Ostentând într-o lirică a profunzimii trasă în boabe de rouă şi în intensităţi meditative fixate în propoziţii fragile, Alexandru Dohi n-avea cum să nu facă un pact de încredere cu limbajul şi cu puterea sa semnificantă. Doar că la el e vorba de un pact de supraîncredere. Limba română nu sună, fireşte, peste tot şi pentru toţi la fel de rezonant. Psihologic e de înţeles ca la Stockholm ea să sune mult mai vibrant decât acasă. Poate tocmai de aceea Alexandru Dohi n-ar fi trebuit să se încreadă orbeşte în ea. Căci limba e un partener leal doar în condiţii cu totul aparte. Inciziile sale merg însă pe încrederea maximă, mai lăsând şi cititorului un spaţiu amplu de implicare. Din păcate, acest spaţiu tensionat dintre titlu şi corpul poemului nu poate fi umplut decât, cel mai adesea, cu bunăvoinţă. În el nu acţionează, legic, un imperativ, ci o simplă implorare. Ca şi conotativitatea limbii, amabilitatea cititorului trebuie socotită cu părţi minime în această afacere care e poemul. Socotindu-le pe amândouă generoase, ba chiar debordante, Alexandru Dohi merge spre riscuri fatale. El se mişcă, aproape riguros, între simpla corectitudine epigrafică şi platitudine, simulând profunzimi acolo unde nu-i decât loc drept şi intensităţi acolo unde nu-s decât crispări. Uşoare pigmentări ironice şi amare introduse în reţetă nu fac decât să-i dea acesteia iluzia unui confort semnificativ. Etichetele lipite pe stări şi concepte nu agresează realul şi nici nu-i deschid o perspectivă spre substraturi. Ele sunt, cel mult, elegant-corecte („a-l Lăsa pe celălalt/ să te iubească" – **Definiţia realizării**) sau riscate în căzneală („a tăcea transpirând inimă/ a tăcea asudând creier" – **Definiţie gnostică**). Un vag aer liric, absolut benevol, le poate însoţi, dar nu le poate salva: „capacitatea de a digera răul" – **Definiţia iubirii**. A crede că supranumind „definiţie a gândului" sintagma „sârmă ghimpată" s-a realizat deja un scurt-circuit semnificativ înseamnă a crede că poemul trebuie scris de ceilalţi. Nu e decent să i se pretindă cititorului un delir de interpretare spre a umple cu o întreagă filosofie a existenţei două sintagme ce stau într-un accidental raport de vecinătate şi într-un imprevizibil raport de semnificativitate. Dacă nu poate da tot, poetul e obligat să dea măcar nişte sugestii pe care să se producă inducţia de sens. Sau să-şi aleagă o poetică ce sfidează sensul.

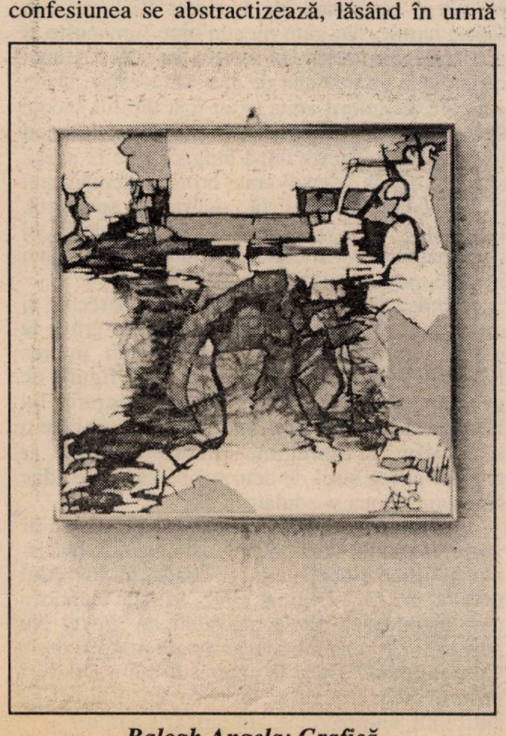

Balogh Angela: Grafică

Prepoziţia

de CLAUDIA ENE

Prepoziţia este un cuvânt de legătură între doi termeni ai propoziţiei, între un nucleu (substantiv sau verb) şi atributul ori complementul său: „un om fără bani", „vin de la Bucureşti" etc. Relaţiile dintre cei doi termeni pot fi foarte variate şi în funcţie de acestea se impune o prepoziţie sau alta. Greşelile de folosire a conectorilor la nivelul propoziţiei au la bază, de obicei, o percepere defectuoasă a raporturilor gramaticale şi semantice care se stabilesc între cuvinte şi pot fi erori de omitere a elementului de legătură, de utilizare superfluă a lui sau de folosire a unei prepoziţii în locul alteia. În contextul: „Nothnagel, puţin înainte numit la o catedră..." (Sigmund Freud, „Viaţa mea şi psihanaliza", în româneşte de V. Braic şi I. Urzică – V. P., p. 11) este omisă prepoziţia „**cu**", care ar fi fost conectorul firesc între verbul „numit" şi complementul circumstanţial de timp. Într-un alt exemplu lipseşte prepoziţia „de", acolo unde aceasta ar fi trebuit să introducă atributul care exprimă partitivul: „o jumătate duzină de ziare" (Florence L. Barclay, „Mătăniile", traducere de Jul. Giurgea, Bucureşti, Editura „Ioana", 1993, p. 64). S-a încercat probabil evitarea unei repetiţii care, totuşi, în acest caz, este obligatorie: „o jumătate **de** duzină de ziare". Întâlnim şi situaţia inversă, unde prezenţa lui „de" nu se justifică: „Omul de azi nu vede în general în epitetul **de** «sacru» sau **de** «magic», la care unii adaugă şi cuvântul «orgie», decât un foarte comod alibi..." (Serge Hutin, „Secretele tantrismului", traducere de M. Iacobini, Arad, Editura Sophia, 1993, p. 44). „Sacru" şi „profan" nu sunt decât precizări, cazuri particulare ale noţiunii de „epitet" şi prepoziţia „de" nu are în acest caz nici una dintre valorile sale obişnuite; nu indică nici specia („apă **de** ploaie"), nici destinaţia („armă **de** foc"), nici **cine** sau **ce** constituie o cantitate („turmă **de** oi"), nici nu se referă la un recipient considerat ca unitate de măsură („găleata **de** apă") – pentru a enumera doar câteva din aceste valori. De aceea nu pare tocmai firească forma: „epitetul **de** «sacru»" (inspirată poate de structura: „ideea de..."), cum de altfel nici traducătorul nu a găsit firească formularea: „cuvântul de «orgie»" (situaţii perfect similare).

Un caz mai special este acela al aşa-numitului „dativ cu «la»": „am putut vedea (...) cum era folosită hipnoza (...) **pentru a crea la bolnavi simptome şi pentru a-i elibera de ele"** (V.P., p. 21). Prepoziţia „la" urmată de un substantiv dă acestuia înţeles de dativ şi indică direcţia către care se îndreaptă acţiunea verbului. Această construcţie cu prepoziţie (echivalentă cu structura cu dativ), precizând persoana sau fiinţa căreia îi este destinată acţiunea, este în principiu acceptată, însă cu amendamentul că are o pronunţată notă de învechit şi popular, care contrastează aici cu tonul ştiinţifico-memorialistic al textului.

De asemenea există cazuri când o prepoziţie ia locul alteia, producând modificări de sens nedorite (de ex.: „s-a aruncat **în** gâtul meu" – V.P., p. 42), cazuri în care este neglijat sensul lexical al conectorilor, şi de aici confuzia. Ca o concluzie la cele de mai sus, se poate spune că regulile de folosire a prepoziţiilor nu sunt atât de laxe precum par şi că respectarea acestor reguli este, evident, una dintre condiţiile unui text alcătuit cu acurateţe, clar şi coerent.

Mircea Eliade și detractorii săi (XX)

Citind prin intermediari

de CORNEL UNGUREANU

Este Norman Manea un scriitor român aflat în exil? Care ar fi statutul său? În orice caz, de la aceste date pleacă atunci când scrie paginile intitulate **Felix culpa**. Întâi, de la amintirea Holocaustului și, în al doilea rând, de la o educație literară împlinite în cadrul unei stângi: eficiente, plauzibile, mai-mult-decât-onorabile. Dar o stângă care poartă amintirea bătăliilor ei câștigate sau pierdute.

O stângă marginalizată pe vremea în care Nicolae Ceaușescu instaurează domnia bunului plac. **Felix culpa** își sprijină o parte din demonstrație pe ideea că aparatul ceaușist a început de la studierea sistematică a experienței Gărzii de Fier, pe care o pune în practică. Eliade și dreapta românească ar fi învins, de fapt, prin Ceaușescu. Adevărul e că marginalizând bătrânii internaționaliști, Ceaușescu și aparatul său de propagandă **nu va pune în loc „vechea dreaptă"** cu lozincile ei, ci un regim de brutală intoleranță față de orice însemna valoare spirituală. Eliade nu a fost răsfățatul politicii acestor ani, ci doar unul dintre argumentele dialogurilor despre destindere. Era folosit, ca și alți intelectuali ai exilului, la serviciul „relații externe". „Dușmanul Partidului comunist-legionar al lui Ceaușescu era democrația, nicidecum filosofia și metodele dreptei extremiste", scrie Norman Manea. Iată o frază prea jucăușă pentru o cauză atât de mare. Pe de o parte, trebuie subliniat că Eliade nu aparține dreptei extremiste, pe de alta, el nu exprimă – căutși de puțin – regimul ceaușist. A scrie despre Mircea Eliade că este ceaușist fiindcă a aparținut liniei lui Nae Ionescu ține de exercițiul simplificator, care ne-ar face să afirmăm că Norman Manea e stalinist fiindcă a fost lansat de M.R.Paraschivescu.

„Statutul de anticomunist, scrie Norman Manea, l-a apărat probabil, o vreme în lumea occidentală de neplăcute întrebări sau reproșuri

Balogh Angela: Anotimpuri

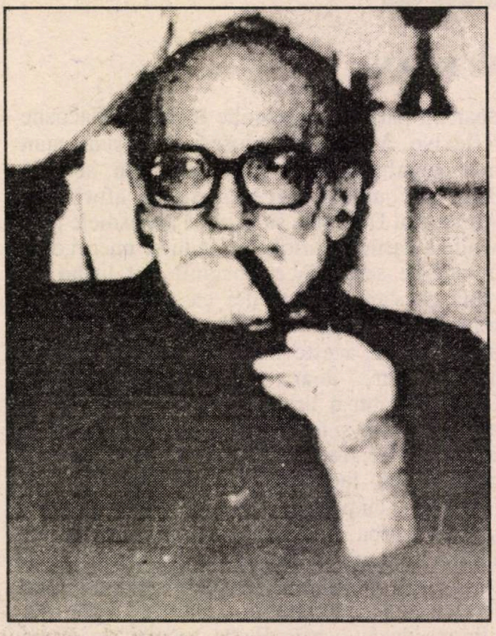

privind relația sa cu extremismul (fascist) opus. Întrebările și reproșurile au venit, totuși, în cele din urmă. Ele nu stăteau sub teribila amenințare punitivă a adversarului comunist: exprimau societatea democratică față de care scepticismul său a fost totdeauna adânc. Oricum – permiteau – ba chiar reclamau – un răspuns. «Încăpățânarea» indiscretă a opiniei publice insistă atunci când eschiva sau răspunsul nemulțumitor stimulează insistența".

Iată alte fraze asupra cărora ar trebui să ne oprim.

În foarte numeroasele pagini de critică publicate în țară, Norman Manea ar fi putut să se oprească, dacă voia, în mod critic, asupra lui Mircea Eliade. Putea să stea de vorbă cu bătrânii bărbați ai stângii sau ai dreptei și să se documenteze, de la surse, nu dintr-un studiu cu multe pagini aproximative, despre rădăcinile românești ale lui Mircea Eliade. Întotdeauna atacurile la adresa lui Eliade au fost bine primite în România, chiar pe vremea lui Ceaușescu. Norman Manea îl citează pe Mircea Eliade ca pe o autoritate într-unul din eseurile sale din anii optzeci. **A-l cita pe Eliade** făcea parte, pentru el, atunci, dintr-un program de opozant. Iar Norman Manea cita dintr-un autor al exilului, ba tipărit, ba interzis.

Reproșurile care au venit și pe care le invocă cu atâta energie atât Norman Manea, cât și toți cei înscriși în campania anti Eliade n-au fost chiar atât de numeroase. Personalitate accesibilă, Eliade n-a refuzat nici un dialog, cu atât mai puțin dialogurile cu cei interesați de viața sa. Cine l-a împiedicat pe Linscott Ricketts să întrebe? Să stea de vorbă cu Eliade despre problemele delicate ale biografiei acestuia? Ricketts află, de pildă, un lucru pe care Eliade îl afirmă mereu: că nu el a scris **Cred în biruința mișcării legionare**. Pentru toți cei care cunosc stilul de a fi al generației, faptul e plauzibil. Sunt numeroase cazuri în care unul dintre elevii lui Nae Ionescu semnează în locul celuilalt. Da, spune L.R., cu care conversase destul, **dar în realitate, chiar dacă n-a scris acest articol, e ca și cum l-ar fi scris**. Da, scrie V.Nemoianu, dar **nu s-a dezis, cum s-a dezis Speer**. Dacă Eliade scrie că n-a făcut această profesiune de credință, că moartea lui Nae Ionescu l-a eliberat de opțiunile profesorului său, nu înseamnă că opțiunile așezate sub semnul **Cred în biruința...** rămân pentru el nule?

Adevărul e că **reproșurile** numite de Manea au fost mai curând șicane și că nici un om serios nu s-ar fi oprit asupra lor. Cum să-i explici fostei tale asistente, care și-a făcut lucrarea de doctorat din opera ta, că n-ai fost arestat de englezi ca nazist, ci ca antienglez? Iar antienglez ai devenit în India, văzând represiunea antiindiană? În **Minimum** 18/sept. 1988, Adriana Berger scrie că, la invitația lui Mirodan, a alcătuit pentru acesta un răspuns privitor la acuzațiile aduse. Mirodan nu a primit răspunsul. S-au pierdut copiile răspunsurilor pentru Scholem. Cine avea interes ca aceste copii să dispară? Cine avea interes ca arhiva Eliade să ia foc?

Articolele pe care Eliade trebuia să le evoce nu sunt nici numeroase și nici atât de importante, cum scrie Norman Manea. În timpul vieții, Eliade nu e agasat cu întrebări privind trecutul său. Abia după ce moare încep acuzațiile

Se spune că **nu se știa**. Dacă se știa ceva exact în România ultimilor patruzeci de ani, se știa bibliografia presei de dreapta. Era identificată până-n pânzele albe. Studiile Ilenei Vrancea, ale lui Eugen Simion reluaseră, în anii cincizeci, în anii șaizeci, articolele: le recitiseră, le anatemizaseră.

DESPRE NAZISM SAU DESPRE MIRCEA ELIADE? Partea frumoasă, patetică a lui Norman Manea este cea consacrată reînvierii nazismului. Întotdeauna scriitorul M. Manea a avut o priză excelentă la actualitate și a avertizat asupra capcanelor ei. N-a fost niciodată un om de arhivă. Nu e nici acum. El mizează cu încredere pe cartea lui Linscott Ricketts, om foarte harnic, dar care nu știa bine românește și nu înțelegea totdeauna istoria noastră. Atunci când citezi un text atât de grav ca acesta: „De la cei care au suferit atâta și au fost umiliți secole de-a rândul de Unguri, neamul cel mai imbecil care există în istorie după bulgari – de la acești șefi politici ai Transilvaniei eroice așteptăm noi o Românie Națională, delirantă, șovinistă, înarmată și viguroasă, necruțătoare și răzbunătoare". (**Cuvântul**, 21 ian. 1938) te duci în bibliotecă, verifici și confrunți.

Fiindcă nu e vorba de un articol oarecare și de opțiuni riscate, e vorba de calomnii grave la adresa unor popoare. A avut vreun interes Linscott Ricketts ca Eliade să facă figură de gânditor șovin? E drept că în bibliografia lui Eliade există un **Elogiu Transilvaniei** pe care o să-l citățm în întregime fiindcă articolul ar explica întreg șirul de acuzații pe care i le aduc Norman Manea și adulatorii săi.

Aceasta este confuzia cea mai gravă; ea ar vorbi, la modul ideal, despre șovinismul, fascismul și ultranaționalismul lui Eliade. În **Jurnalul literar**, nr. 13 – 14, mai 1992, Mircea Handoca mai semnalează altele, deosebit de grave. Nu puteau fi ele reparate măcar de admiratorii de la **Contrapunct**? Oare în interesul cui va fi fost promovarea imaginii lui Mircea Eliade ca antisemit, antimaghiar, antibulgar ș.a.m.d.?

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI

Publicistica lui Arghezi

Tudor Arghezi, **Scrieri**, vol 39 (Proze), volum îngrijit de Mitzura Arghezi şi Traian Radu, Bucureşti, Ed. Minerva, 1994, 524 p.

de MIRCEA ANGHELESCU

Există un destin al cărţilor, după cum se ştie, dar există şi unul al ediţiilor, oarecum independent de determinările cauzale, cel puţin de cele vizibile: cele mai aşteptate serii de opere, ale unor clasici necesari şcolii, pornite de editori dintre cei mai destoinici şi pricepuţi, se opresc pe drum şi nimeni nu le mai poate urni, deşi mai era doar un pas până la încheierea lor: un volum de publicistică şi altul de corespondenţă la ediţia Macedonski, un volum de proză şi corespondenţă la ediţia Alexandrescu ş.a.m.d. Întrucât e vorba de un pas aşteptat zadarnic de două sau de trei decenii, e probabil că el nu va mai fi făcut niciodată. Există în schimb alte ediţii care, pornite în circumstanţe complicate şi cu un statut ambiguu, cu multă vreme în urmă, traversează gâfâind anii şi evenimentele şi, când crezi că s-au întrerupt după buna tradiţie a acestor serii, mai apare un tom: volumul 39 al **Scrierilor** lui Tudor Arghezi, de pildă. În acest caz, destinul semnează pe ultima pagină a cărţii, în căsuţa tehnică, şi se numeşte Traian Radu; în pofida unui plan care n-a putut fi aplicat, a nenumăratelor schimbări de viziune, de perspectivă, de autoritate, de directori, de regim etc. etc., un redactor care s-a identificat cu meseria sa (dl Radu e redactor al seriei Arghezi de mai bine de douăzeci de ani) împinge mai departe căruţa acestei ediţii şi, o dată cu ea, pe cea a culturii româneşti. Ediţia Arghezi a debutat în 1962 (acum treizeci şi doi de ani!), când Arghezi mai trăia, când ziua de 7 noiembrie se mai sărbătorea prin manifestaţii populare, iar poezia lui Ion Barbu era încă prohibită (în acel an 1962 apare şi prima ediţie de după război, bine expurgată, a versurilor lui L. Blaga); este foarte uşor deci de înţeles de ce această ediţie a fost gândită şi aprobată ca o ediţie „de autor", după nefastul exemplu al ediţiilor de autor din anii treizeci de la Fundaţii. Asta însemna că autorul, în numele unui ipotetic **jus ultimae noctis** cu opera sa de tinereţe, putea introduce în text orice modificare i se părea lui necesară pentru a o face mai prezentabilă în perspectiva unui şir de volume ulterioare, unei „opere". Zadarnic a protestat bietul Caracostea împotriva acestei idei şi false, şi pernicioase, comentând în paginile **Revistei Fundaţiilor regale** tocmai o asemenea ediţie „de autor", a lui Minulescu în speţă; procedeul legitima acum o autocenzură care, dincolo de „imagine", făcea acceptabile texte şi chiar volume altfel nepublicabile în condiţiile acelei stricte terori, pe care am uitat-o parcă prea repede. Aşa se face că ediţia de **Scrieri**, începută în 1962 cu Gh. Pienescu şi continuată apoi cu Traian Radu, are un aspect cu totul derutant pentru specialist; ea nu a anunţat de la început un plan anume, iar dispariţia autorului, sub a cărui directă supraveghere se bănuie că ar fi apărut textele, n-a produs nici o modificare vizibilă în sistem (sau în lipsa de sistem); singurul progres, dar important, este că de la un moment dat se notează în anexă izvoarele textelor reproduse, în cazul publicisticii.

Publicistica este una dintre cele mai importante ramuri ale activităţii şi chiar ale operei lui Arghezi. Nu numai că, în viaţa unui om care s-a vrut doar scriitor şi nimic altceva, ea ocupă cel mai mare spaţiu şi a produs cea mai impunătoare – ca număr de pagini – parte a operei, dar ea exprimă cel mai bine personalitatea omului, este nu numai un mijloc de trai sau un mijloc de afirmare a unor idei şi credinţe foarte precise (nu politice, bineînţeles), ci în primul rând un mijloc de exprimare şi de afirmare a propriei sale viziuni asupra lumii înconjurătoare; el se simte chemat şi îndreptăţit, ca simplu individ o dată şi ca scriitor, ca o conştiinţă veghetoare altă dată, să-şi spună părerea în orice chestiune. Din acest punct de vedere, el este un „grec", un om al polisului, ceea ce nu înseamnă un democrat, ci un aristocrat cu vederi democratice. Nici o mirare că volumul recent apărut cuprinde, în peste cinci sute de pagini, numai texte publicistice care n-au putut fi introduse în volumele anterioare din cauza cenzurii; selectate din activitatea sa de până în anul 1926, aceste pagini vor fi urmate de cele din alte două volume, necesare textelor similare – şi câte sunt! – din anii treizeci şi patruzeci. În mic, ele ne oferă încă o dată prilejul de a zăbovi o clipă asupra poziţiei lui Arghezi în lumea pe care a străbătut-o şi a felului în care ea devine… text.

Revin aici câteva tablete consacrate unor evenimente din lumea artei plastice: o expoziţie, salonul Tinerimii artistice, un profil etc. Ca şi Baudelaire în celebrele lui comentarii, Arghezi este un spirit didactic superior, care vrea să-şi explice nu atât opera, cât temeiurile ei, justificarea şi organizarea tabloului; asta produce controverse, dar ele fac bine unui organism sănătos: „Talentul a provocat mai totdeauna aceste stări şi crize, iar geniul, ca şi ideile, au avut să lupte împotriva lumii cu pumnul. Şi publicului, masochist prin vocaţie, nu-i displace, spre onoarea lui, să intre în artă fără o prealabilă şi bine aplicată trânteală". Scriitorul vrea deci să înţeleagă, un artist care potriveşte cuvintele pe hârtie vrea să înţeleagă cum alt artist potriveşte culorile pe pânză, într-o secretă credinţă că totuşi **ut pictura poesis**, şi viziunea sa se poate să cadă o dată cu verdictul timpului („uite Mogoş, nu e Mogoş"), sau alături de el: „lipsa de culoare, domnul Petraşcu o datoreşte tocmai mediocrităţii desenului". Importantă, exemplară şi până la urmă delectabilă este aici exercitarea funcţiei inteligenţei, spectacolul unui temperament care trăieşte într-o continuă confruntare, nu justeţea predicţiei. Expresia acestei perpetui confruntări este publicistica lui Tudor Arghezi fie că e vorba de artă, fie că e vorba de politică sau de gospodărie: pentru că şi politica este un subiect important al foiletoanelor sale, inclusiv politica externă.

Politica externă este chiar una din materiile privilegiate ale textelor sale de până la primul război mondial, datorită între altele colaborării regulate la cotidianul **Seara** al lui Bogdan-Piteşti, ale cărui vederi pro-austriece şi mai ales antiantantiste sunt susţinute cu o argumentaţie care, lăsând la o parte etichetele comode, trebuie cunoscută; şi este de reţinut că, dacă vederile sale favorabile triplicei alianţe sunt doar anunţate şi mai rar argumentate, cele potrivnice diplomaţiei cnutului răsăritean şi uşurătăţii politice franţuzeşti se bazează pe fapte şi interpretări care nu pot fi ignorate de o istorie a spiritului public antebelic şi nici de o analiză a modei, a curentelor ideologice, a ziaristicii: faptul că războaiele balcanice au surprins opinia publică practic neştiutoare despre problema balcanică şi despre imediata noastră vecinătate balcanică (politică, culturală, comercială), preocupată cum era ea doar de strălucirile Apusului, faptul că preşedintele Poincaré fusese pe vremuri avocatul unui întreprinzător francez în litigiu cu statul român pe care l-a umilit, obligându-l să accepte o jurisdicţie internaţională, că ţarul rus şi diplomaţia rusească au tratat totdeauna România cu desconsiderare şi brutalitate, că activitatea panslaviştilor care, la nivel imediat, a pricinuit izbucnirea primului război mondial, era văzută de opinia publică românească fără îngăduinţă şi multe alte fapte care constituie subiectele acestor tablete nu sunt numai elemente de istorie, pe care ştiinţa ulterioară le judecă şi le interpretează la rece, ele sunt şi elemente de viaţă pentru contemporani, cărora le influenţează şi uneori determină în gradul cel mai înalt preferinţele, atitudinile şi acţiunile. Ca să le înţelegem pe acestea, poziţia liderilor de opinie – oameni politici, gazetari sau orice alt fel de personalităţi influente – este extrem de importantă. Arghezi este unul dintre cei mai influenţi şi, într-o istorie a ziaristicii şi a vieţii publice în general puţin şi parţial cunoscută, el este unul dintre cei mai puţin cunoscuţi: opera sa literară, din care oricum face parte, i-a pus în paranteză opera publicistică. Acest segment al operei şi al personalităţii nu trebuie recuperat doar în favoarea propriului său personaj istoric (inclusiv într-o biografie care va trebui să lichideze atâtea legende), ci şi în favoarea unei epoci pe care o cunoaştem rău. Şi cum să învăţăm dintr-o istorie pe care, în ciuda demagogiei şi a suficienţei, o cunoaştem rău?

Turneu în străinătate

de MARIAN POPESCU

Dacă teatrul Războiului Rece, cum denumeşte John Elsom o carte a sa consacrată evoluţiei teatrului după război, a însemnat, între altele şi o cenzură a informaţiei specializate dar şi a deplasării spectacolului peste graniţă, primii ani de după 1989 revelă, în ce priveşte spectacolul românesc, câteva lucruri interesante. Posibilităţile de a face turnee în străinătate s-au înmulţit. Fie că e vorba de invitarea acestor importante producţii teatrale la festivaluri din Europa sau SUA şi Canada, fie că e vorba de turnee pur şi simplu, frecvenţa participărilor teatrale româneşti la piaţa valorilor a crescut. Sigur că, dincolo de satisfacţiile felurite produse de aceste evenimente, noua contabilitate ideologică de partid (care nu e chiar atât de nouă!) a dat drumul la apă unei imprecaţii: „teatru de export!" Adică, ne ţinem acum de export şi nu ne gândim la ce se întâmplă în teatrul din ţărişoara noastră. Ipocrizia merge mai departe şi pentru că ideologul de partid nici vorbă să se gândească el la aşa ceva. El atrage atenţia că dăm prea multe satisfacţii (estetice) străinătăţii şi-am uitat de Bărăganul nostru.

Dar, uite că noi n-am uitat!

N-am uitat că un mare spectacol produs pe vreo scenă românească fie că e cu o piesă de Shakespeare sau tragicii antici, sau Cehov, sunt „mărci" ale spiritualităţii româneşti de azi. Ce te faci, însă, că pe „desfăşurătorul" contabilităţii ideologice autorii de mai sus apar la rubrica „străini"!

Da, dar sunt străinii „noştri"!

Or fi ei, dar nu ţine! Noua contabilitate ideologică cere prin vechii săi activişti dovada patriotismului: unde e piesa românească?

Şi tot ei îndeamnă la suflecatul mânecilor şi... la treabă! Se profilează acum, iarăşi, pervertirea lentă a unui proces firesc de schimburi teatrale printr-o dialectică binecunoscută nouă a relaţiei naţional – universal. Unul dintre argumentele aduse în favoarea acestui mod partinic de a privi problema l-a reprezentat presa scrisă despre unele turnee româneşti în străinătate unde, de multe ori, erau făcute afirmaţii privind ceauşismul şi percepţia actuală asupra României. Sigur că pentru noi este un lucru nou – dar nu era până în 1947 – această gazetărie teatrală care pune în valoare consideraţii de context şi caracterizări ale spectacolului din pespectiva simili–politică sau acuzat critică.

Dar ceea ce mi se pare mai important, poate este faptul că turneele româneşti în străinătate nu sunt pregătite impresarial şi publicitar: de fapt, teatrul invitat în străinătate nu are încă experienţa de a trata pe bază contractuală favorizantă aceste posibilităţi de prezentare şi vindere a producţiei teatrale respective. Când însă o face, dificultăţile birocratice din bărăganul nostru scot capul şi încep să curgă controale. Legislaţia prevede o limită maximă, de pildă, a diurnei pe care are dreptul să o primească un cetăţean român aflat în străinătate „în interes de serviciu". Dar dacă, prin contract, străinul ăla oferă mai mult? Simplu: i se cere diferenţa, aşa cum i s-a întâmplat în 1991 unui teatru bucureştean. Mai mult, Ministerul Culturii a început să se intereseze de cât obţine prin contract un teatru când pleacă în străinătate. Motivul: păi, plecaţi cu un spectacol făcut **aici**, pe banii **noştri**. Contabilitatea ideologică şi trepăduşii din ciclul unu mental se agită şi trimit controale care, vorba unui regizor român în viaţă, un mare regizor astăzi, nu controlează legalitatea unor venituri şi cheltuieli, ci **oportunitatea** lor!

Este adevărat, însă, că a te descurca în buimăceala legislativă de azi îţi cere nervi tari şi conştiinţa eternităţii. Există teatre care sunt supuse astăzi unui tir al controlorilor atât la sesizarea unui cetăţean de pe statul de plată al teatrului respectiv, dar şi la cererea vreunui for mai înalt. Ca să găseşti vestigiile unei mentalităţi matusalemice nu e nevoie neapărat să sapi la poalele statuilor, ci şi la firul ierbii.

Traversând veacul

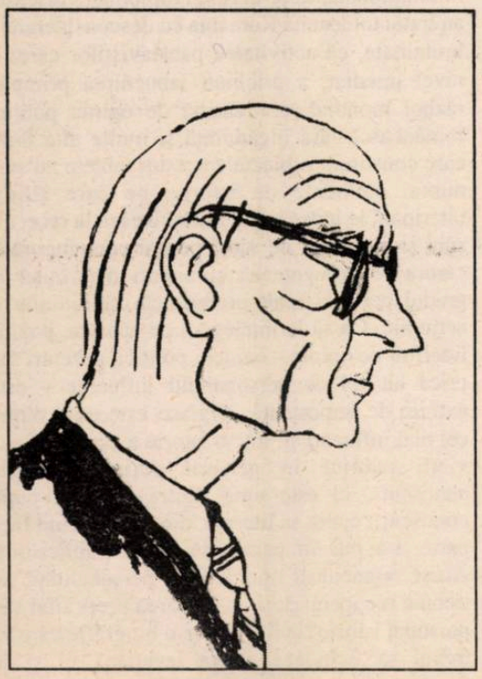

Silvan: Autoportret

La fost solicitat în acest veac de mai toate revistele importante pentru a le fi colaborator. Îl întâlnim în paginile „Universului literar", „Cortina", „Scena", „Rampa nouă", „Viaţa", „Luceafărul", „România literară", fiindcă este un portretist remarcabil. A surprins de obicei, în ipostaze hazlii, chipurile marilor muzicieni (George Enescu, Dinu Lipatti, C. Silvestri, Mihail Jora, Pablo Casals, Menuhin, Arrau, Haciaturian) dar şi ale importanţilor scriitori români (Liviu Rebreanu, Matei Caragiale, V. Eftimiu, Ion Vinea, Panait Istrati, Mihail Sebastian, Eugen Lovinescu, George Călinescu, Tudor Vianu). S-a învârtit în jurul celor mai îndrăgiţi artişti, căci grafica lui interesa oamenii de spirit. A ilustrat cele trei volume de dramaturgie contemporană, apărute la Editura Eminescu, a fost coautor la tomul „Actori de ieri şi de azi", n-a lipsit din „Oraşele muzicii" dar nici din „Portrete de scriitori". Peste 200.000 de şarje amicale şi „peisaje umane mişcate" deţine în biblioteca sa. Un adevărat tezaur, greu de egalat, mai ales că subiecţii săi s-au săvârşit de mult, iar zâmbetul lor, rămas în tablouri, sub o privire atentă, reînvie o lume tumultuoasă. Dincolo de toate acestea sau chiar în ţesătura lor e un nume binecunoscut,

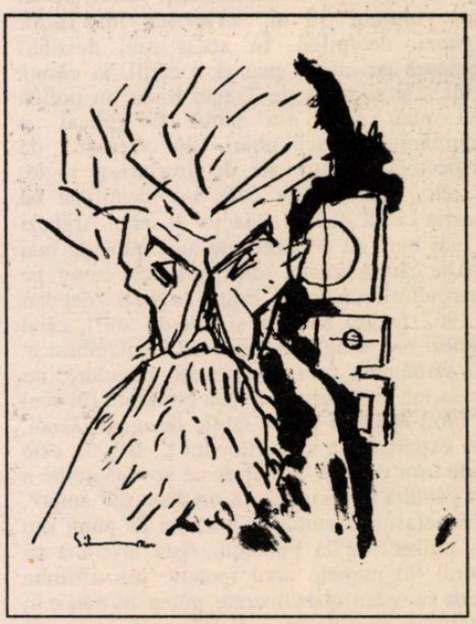

Brâncuşi văzut de Silvan

o semnătură de prestigiu, Silvan Ionescu, ajuns zilele acestea la venerabila vârstă de 85 de ani. Gata pregătit să traverseze veacul. I-o dorim din toată inima şi-i urăm în acest colţ de pagină: La mulţi ani, maestre!

Marius Tupan

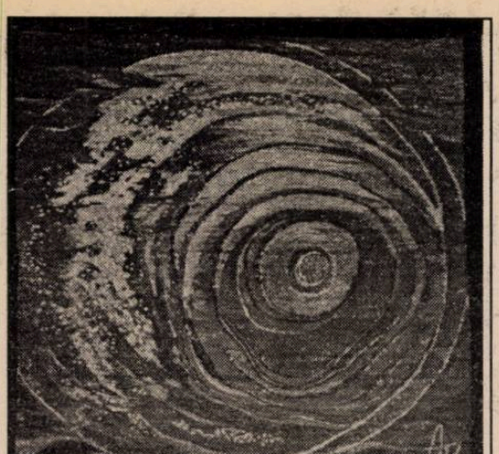

Balogh Angela: Planeta verde (tapiserie)

Balogh Family

de CORNELIU ANTIM

Chiar dacă nu se prea practică, în mod făţiş, discursul artistic de tip **dinastic**, totuşi, când şi când, sălile de expoziţie reunesc pe aceleaşi simeze creaţii ale unei întregi familii. O anume pudoare împiedică, de regulă, etalarea laolaltă a unor astfel de producţii „de casă", deşi evenimente de acest fel depăşesc simpla convenţie protocolară, conjuncturală sau documentară.

De această dată, la Galeria „Orizont", trei prezenţe artistice purtând acelaşi nume, dar niciodată reunite astfel în mod public, expun din creaţia ultimilor ani. Lucrări de sculptură (Balogh Peter), tapiserie şi desen (Angela Balogh) şi grafică (Angela Balogh Călin) aflate în colecţia familiei. Este, probabil, singurul prilej posibil în care cei trei mai pot fi împreună. O regăsire în planurile înalte ale spiritualităţii creative, ce provoacă eternitatea şi obligă memoria sensibilă a contemporanilor la gesturi firești de recunoştinţă şi pioşenie.

Sculptorul **Balogh Peter**, nu o spunem pentru prima oară, reprezintă unul dintre reperele esenţiale ale artei noastre contemporane. Opera sa, care, iată, astăzi poate căpăta girul unui inventar definitiv, numără peste 950 de lucrări create în mai bine de patru decenii de carieră artistică. Monumentală în sine şi prin amploarea semnificaţiilor ei, sculptura lui Balogh Peter s-a bucurat constant şi unanim de aprecierile publicului şi ale criticii de specialitate. Calităţile de rafinat arhitect al formelor desfăşurate în spaţiu, de finisor până la pedanterie al fiecărui detaliu l-au condus la performanţe artistice remarcabile. Numeroase colecţii muzeale şi particulare, din ţară şi din alte peste 20 de ţări ale lumii, deţin în patrimoniul lor cea mai mare parte din prodigioasa creaţie sculpturală a artistului. Peter Balogh a intrat în orizontul sculpturii moderne graţie viziunii sale, sintetice şi elevate, asupra naturii corpului uman îndeosebi. Compoziţiile sale plastice sunt dominate de echilibrul formelor şi de armonia dintre plinuri şi goluri. Modernitatea lui Balogh este una a **temperanţei**. Lucrările sale îşi refuză ostentaţia, gestul novator cu orice preţ. Perfecţionist prin formaţie, Peter Balogh a ştiut să îmbine, adesea strălucitor, marile cuceriri ale sculpturii universale a acestui secol cu înclinaţiile sintetizatoare ale gândirii sale plastice. A rezultat o operă omogenă stilistic, în care energia ritmurilor interioare se îmbină cu supleţea spiritualizată a formelor desfăşurate în spaţiu.

Angela Balogh, cunoscută prin desenele sale, evocând spaţii şi stări înfiorate, de tonalităţi şi armonii poetice, dar, cu precădere, prin contribuţiile în domeniul tapiseriei şi al artelor decorative, secondează cu discreţie, în expoziţia de la „Orizont", suita de sculpturi a celui ce i-a fost dintotdeauna cel mai devotat confesor artistic.

Al treilea exponent al familiei, mult mai tânăr (n. 1959 la Bucureşti) este **Angela Balogh Călin**, absolventă a secţiei de scenografie a Academiei de Artă. O artistă ce a lucrat o vreme în studiourile de la Buftea ca asistentă de costume şi decoruri (memorabile, în acest sens, ni se par contribuţiile sale la filmele „Adela" şi „Moara lui Călifar"), dar care astăzi trăieşte şi activează în perimetrul filmului şi teatrului american din zona Hollywood. Are la activ un considerabil număr de spectacole, pentru care a realizat decorurile şi costumele, fiind gratulată în ultimii trei-patru ani cu premii de Bene-Merenti. Continuă, simultan, să practice grafica de şevalet. Câteva din aceste încercări ale sale, transpuse într-o notă personală viguroasă şi foarte expresivă, ce trimite cu gândul la fervoarea expresioniştilor, aureolează semnificativ acest concentrat **univers artistic familial Balogh**, găzduit de Galeria bucureşteană „Orizont".

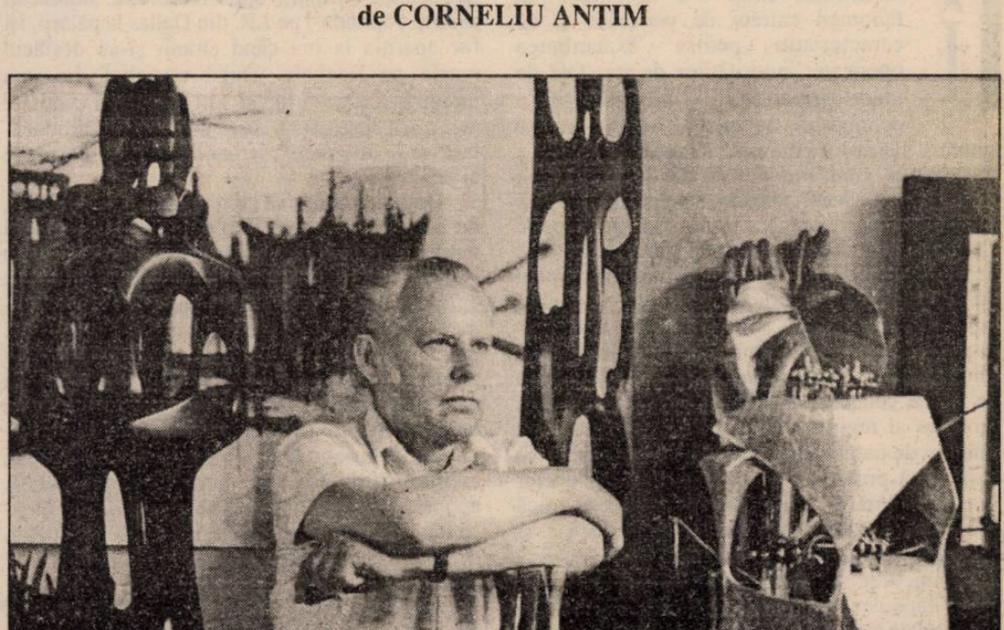

Artistul Balogh Peter în atelier (1980)

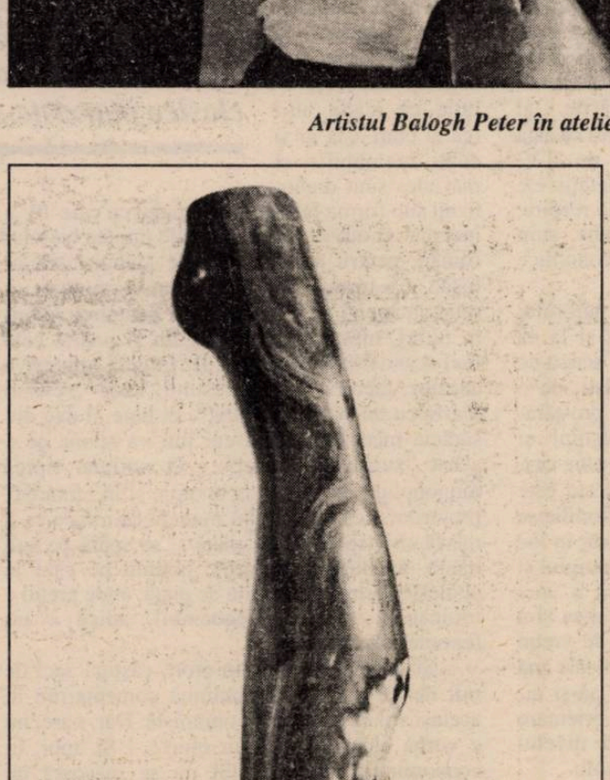

Balogh Peter: Nud (lemn)

Elogiu dughenelor

de ALEXANDRU GEORGE

În ultimul timp s-a accentuat un fenomen extrem de periculos şi de caracteristic pentru exacerbarea oponenţei autorităţilor de stat faţă de ideea privatizării, a liberalizării, a economiei de piaţă, – asta ca să spunem lucrurilor pe nume: a **capitalismului** ce se dezvoltă greu, împiedicat, dar irepresibil. Şi dacă n-ar fi decât actuala Putere opusă noii societăţi, împreună cu arma sa principală, Televiziunea, dar se găsesc şi gazete, de toate nuanţele politice, care inconştient fac jocul comuniştilor şi aruncă anateme, denunţă „aspecte", se fac avocaţii „celor mulţi" împotriva celor care au iniţiative şi acţionează în direcţia progresului. Zilnic TV română inundă pe bietul cetăţean, îndobitocit de comunism şi ignorant al regulilor economice elementare, cu imagini de natură să-l sperie şi să-l indigneze. Şi cum toată problema pieţei libere şi dughenelor ţine de Primării, sunt atacate şi acestea, adică forma elementară de restabilire a democraţiei şi o gravă fisură în monopolul statului asupra economicului, singurul loc în care opoziţia mai poate face ceva. Trebuie atacată această formă de libertate şi pentru asta se folosesc artileria cea mai grea dar şi armele cele mai perfide, se face apel la primitivismul de gândire al „populaţiei", la doleanţele „celor mulţi", se blamează „poluarea străzii", sfidarea sărăcimii, bineînţeles soluţia fiind „măsurile", inspecţiile de tot felul, „combaterea", amenzile, confiscările şi arestările. Şi, în final, desfiinţările, pentru că asta vor toţi cei interogaţi tendenţios de TV: pensionarii, babele, toate deşeurile societăţii: ele au nevoie de spaţii verzi, nu mai pot să respire, nici să doarmă, nici unde să se plimbe, sunt indignate de toate formele noii vieţi economice ce se impun fără voia Puterii.

Lupta împotriva dughenelor (şi a autorului moral al ticăloşiei: primăria) e în tot şi la ea participă şi presa aşa-zis independentă, scrisă de gazetari dacă nu de-a dreptul comunişti, de o specie foarte apropiată: naţionaliştii pro-ţărănizanţi, inapţi să înţeleagă liberalismul şi economia de piaţă. Mă voi referi la un unic caz, luat din **Cotidianul** d-lui I. Raţiu; acesta este negreşit un liberal, care din motive de familie se află rătăcit în PNŢCD, o aberaţie politică; în loc să întărească frontul liberal, îşi pune prestigiul şi milioanele în slujba „ţărănimii", adică a unei categorii sociale care în Anglia, unde d-sa şi-a făcut studiile şi averea, nu mai există de vreun secol. Distincţia persoanei sale, ideile sale mă obligă să-i atrag atenţia că ar fi bine să-şi citească propria gazetă, una populistă, de orientare violent anti-liberală, uneori atingând nivelul **Românieі libere** şi al ideologilor de acolo.

În zilele acestea se putea citi un articol semnat Carmen Dumitrescu şi intitulat **La piaţă: profitori pe seama ţăranilor**, C. 150 (888) p. 3 (Nu ştiu dacă autoarea e tot una cu fioroasa denunţătoare şi inchizitoare de la TV de pe vremea lui Ceauşescu; dacă-i aşa, lucrul e şi mai semnificativ.) În tot cazul, d-sa a rămas o activă luptătoare pentru idealurile comuniste şi în această calitate denunţă un fenomen aşa-zicând nociv. Anume „câţiva şmecheri (care) răstoarnă regulile unui comerţ cinstit (...) Nişte îmbogăţiţi, ca mulţi după Revoluţie, îmbrăcaţi pestriţ, copiindu-l pe J.R. din Dallas la pălării, îşi fac apariţia la ora când ţăranii şi-au desfăcut marfa pe tejghele. După un ocol, în care înregistrează preţurile şi văd ce este în cantitate mai mică şi se caută, dau buzna peste „producători" şi îi „momesc", le iau marfa şi o distribuie ei la alte pieţe.

Deşi am motive să cred că scena e imaginată, nu e un instantaneu, ci o sinteză de observaţii tendenţios interpretate (căci „ţăranii" nu vin la o anumită „oră" în pieţe, ci când îi aduc treptat „mijloacele", de preferinţă desigur foarte devreme), să admitem că ceea ce spune C.D. se şi întâmplă; în acest caz, acei „şmecheri", cum îi numeşte d-sa, sunt nişte oameni extraordinari care îndeplinesc o importantă funcţie în circulaţia mărfii, ştiu să aprecieze dintr-o ochire preţul foarte variabil la mai multe produse deodată, au informaţii unde acea marfă ar fi mai căutată, acţionează fulgerător, transportând-o, cu mijloace numai de ei ştiute, au un mare gust al riscului, o intuiţie extraordinară.

Asta în limbajul economiei de piaţă; în cel comunist ei sunt nişte ticăloşi, nişte „şmecheri" în cel mai bun caz, îmbogăţiţi după Revoluţie ca atâţia alţii (ca şi cum asta ar fi ceva blamabil!) şi mai ales sunt diabolizaţi sub forma lui J.R., personajul cu care TV a încercat să otrăvească ani de zile mintea bietului român, pentru a-l dezgusta de „jungla capitalistă". Cu arsenalul ei de viziuni comuniste (a uitat să spună că respectivii au pantaloni bătuţi în nituri, mestecă chewing gum şi poartă cele mai scandaloase plete!). C.D. fulgeră împotriva acestor factori ai progresului, care „revând marfa cu un surplus de preţ". Ei bine, îi dau din sărăcia mea un premiu cui îmi va spune ce e acest „surplus de preţ"... O noţiune tipică monopolului de stat în economie şi în „fixarea" preţurilor, cea mai sigură metodă de a face ca o marfă să dispară de pe piaţă şi să apară pe sub mână, vândută „la negru", noţiuni pe care le aboleşte tocmai economia de piaţă, unde preţul e totdeauna variabil, negociabil, adică e un fenomen **de piaţă**.

„Şi astfel, fără nici un efort, câştigă zeci de mii de lei pe zi" îşi continuă comentariile în acelaşi stil de reporteră comunistă. Dar, oare, nu e vorba chiar de nici un efort? – Şi apoi, în economia liberală, efortul nu se măsoară cu câştigul? Iar dacă „un profesor, un medic, un inginer au o leafă de 6.000 de lei pe zi", ar trebui să se lase de meserie şi să se apuce de comerţ dacă invidiază pe cei ce au aptitudini pentru aşa ceva. „Forţa banului învinge", continuă să tune în gazeta d-lui Raţiu tov. C.D. „Foarte bine", replicăm noi; aşa şi trebuie, e o lege economică valabilă şi în comunism, unde puteai cumpăra orice, dar numai pe piaţa clandestină. Desfiinţarea „dughenelor", adică a nucleului de comerţ liber, ca mijloc de acumulare a capitalului, ar duce la proliferarea comerţului clandestin, a bişniţarilor, care nu pot exista decât prin ceea ce face raţiunea de a fi a tuturor inspectorilor indignaţi: şperţul. Noi nu avem vreo Siberie de exploatat, nici nu ne putem transforma într-un popor de piraţi care să cucerească lumea pentru a o transforma în piaţă. Trebuie să ne dezvoltăm pieţele noastre, aşa cum putem, în sărăcia noastră, „exploatând" ceea ce se poate. Dar numai de aici şi nu de la idei comuniste se va ajunge la un comerţ dezvoltat, care să se ocupe cu altceva decât cu „distribuirea" mărfurilor la preţul stabilit din birourile paraziţilor ministeriali şi impus de luftinspectori şi de „controlul muncitoresc", eventual cu şepci pe cap. Când se va ajunge aici, vor cădea şi odioasele dughene, deşi un vast comerţ stradal există în toate capitalele lumii în frunte cu Parisul, Tokio sau Singapore, de pildă.

Să conchidem, totuşi. Cititorul se va fi mirat că iau în discuţie asemenea probleme într-o revistă literară: e tocmai locul potrivit, deoarece scriitorii vor fi (şi au început să fie) nu doar dependenţi de economia de piaţă, dar un factor important al acesteia. Căci una din bucuriile plimbărilor mele pe străzile oraşelor noastre e să zăresc printre atâtea dughene (şi pe care eu le văd multicolore, strălucitoare, vii, ca nişte flori pe câmpul monoton al betonului comunist), o mulţime de cărţi, de standuri de cărţi. Scriitorii, mai mult decât alţi artişti, se situează, prin caracterul lor de producători de bunuri simbolice, în afara înţelegerii clasice marxiste, care nici nu a putut să-i ia în consideraţie ca atare şi a încercat să-i transforme în slugi, eventual obraznice, şi în agenţi de propagandă. Scrisul artistic şi în genere activitatea culturală nu intră în schemele înţelegerii economismului marxist (Deşi Marx însuşi a „prevăzut" că, în societatea viitoare, oamenii vor munci cu bucurie, de bună voie, ca nişte artişti – nu şi-a dat însă seama ce înseamnează asta).

Scriitorii, mai mult decât alţi artişti, se situează, prin caracterul lor de producători de bunuri simbolice, în afara înţelegerii clasice marxiste...

Iată de ce văd un atentat împotriva noastră, a scriitorilor, când citesc elogiul tovarăşei C.D. la adresa „ţăranilor care muncesc din greu (ah, acest cuvânt!) au mâinile tăbăcite de sape şi nu vor să ducă în spate un trântor profitor". Adevărata muncă nu se face cu instrumente primitive ca sapa, nici cu mâinile tăbăcite şi nici cu alte asemenea „calităţi" anacronice. În societatea în care am şi intrat se va munci cu altfel de trudă decât cea a minerilor, cazangiilor, constructorilor, metalurgiştilor sau chiar a bravelor noastre încă tractoriste şi textiliste. „Şmecherii" de scriitori anticipează o situaţie care va fi mult mai generală, în primul rând pentru că munca lor dintotdeauna (uneori, ce-i drept, producătoare şi de transpiraţie) foloseşte alte elemente: inspiraţia, talentul, inteligenţa de un gen aparte, totul măsurându-se după un unic criteriu: eficienţa.

P.S. Şi o mică informaţie pentru reportera noastră comunistă de la gazeta d-lui Raţiu: dacă d-sa ar fi o familiară autentică a pieţelor, ar şti un lucru elementar: că „ţăranii" pe care-i vede acolo şi-i elogiază, sunt arareori producătorii integrali ai mărfii etalate pe tarabă; de cele mai multe ori sunt tot nişte şmecheri, din mediul rural, care adună „produse" de prin sat, profitând de cine ştie ce avantaj şi le duc la oraş. Asta în cazul în care nu sunt şi mai abili: adică nişte negustori, de-a dreptul. Căci desfacerea chiar de producător (de care au făcut mare caz comuniştii în gândirea lor primitivă) a dispărut aproape cu totul în lumea noastră cu relaţii, din fericire, mult mai complexe.

Romanticii englezi și Orientul

Nigel Leask: „British romantic writers and the east-anxieties of empire", Cambridge University Press, 1993

de VIRGIL LEFTER

La proape în fiecare zi se petrec evenimente naţionale de o mare importanţă", afirma în plin Romantism William Wordsworth. Şi, fără îndoială, dacă am menţiona numai revoluţia franceză, războaiele napoleoniene, urbanizarea, industrializarea, emanciparea religioasă sau expansiunea colonială, pe plan extern, şi mişcările reformiste, pe plan intern, am avea suficiente motive să-i dăm dreptate marelui poet englez. Pornind de la premisa că, dincolo de abordarea estetizantă a textului romantic, o lectură din unghi istoric şi politic ar fi de natură să pună într-o lumină nouă viaţa socială, culturală şi intimă a epocii, prestigioasa Cambridge University Press a lansat o nouă colecţie de studii în care „politizarea" Romantismului este evidentă. Primul volum al seriei a fost dedicat de către tânărul cercetător Nigel Leask (n. 1958, membru al Queen's College) raportului dintre romanticii englezi şi Orient. Afirmând că „istoria se află din nou la ordinea zilei", autorul subliniază, din capul locului, că preocupările de ordin politic şi ideologic ar fi reprezentat pentru creaţia unor importanţi poeţi englezi cum ar fi, de pildă, Byron, Shelley, Wordsworth dar şi John Keats nu numai un simplu fundal pe care s-a elaborat opera, ci şi un element de substanţă cu efecte majore asupra procesului de creaţie. Orientul sau, mai degrabă, expansiunea colonială britanică în Răsărit nu a constituit, relevă cercetătorul englez, un simplu element marginal în opera unor artişti de talia lui Byron, Shelley, De Quincey, Robert Southey sau alţi scriitori de mai mică importanţă, ci a avut consecinţe demne de luat în consideraţie.

Descoperirea limbii sanskrite şi a altor vechi limbi orientale de către europeni, la finele secolului al XVIII-lea, a avut aceeaşi importanţă ca repunerea în circulaţie a textelor antichităţii pentru Renaştere.

Dacă Raymond Schwab („The Oriental Renaissance: Europe's Rediscovery of India and the East, 1680 – 1880") afirma că pentru Romantism descoperirea limbii sanskrite şi a altor vechi limbi orientale de către europeni, la finele secolului al XVIII-lea, a avut aceeaşi importanţă ca repunerea în circulaţie a textelor antichităţii pentru Renaştere, un alt cercetător aplicat al lumii Răsăritului, Edward Said („Orientalism"), consideră orientalismul ca fiind un stil occidental menit a domina, restructura şi extinde autoritatea Occidentului asupra Orientului. Nigel Leask este de părere că această tranşantă afirmaţie poate fi puternic amendată, căci în concepţia tânărului cercetător de la Cambridge propensiunea spre Celălalt – respectiv interesul şi preocuparea pentru Orient – au fost însoţite la romanticii englezi de un permanent sentiment de teamă şi nelinişte, de un soi de incertitudine a creatorului care a avut senzaţia că apropierea de Orient este de natură să afecteze, să contamineze, ba chiar să polueze cultura metropolitană. Atitudinea artistului romantic englez este astfel dublă – pe de o parte, fascinaţie faţă de o lume nouă, pe de altă parte, aprehensiunea că acest nou interes pune în pericol puritatea culturală naţională. Dacă atitudinea romanticului englez faţă de expansiunea colonială este, după cum am văzut, până la un anumit punct reticentă, nu se poate afirma totuşi că artiştii romantici ar fi negat cu desăvârşire acest proiect (exemplul lui Southey şi De Quincey este cel mai concludent în acest sens). Pentru Byron fascinaţia Orientului a reprezentat antidotul unei adânci melancolii de obârşie aristocratică, dar ea a fost însoţită la acest adept fervent al ideologiei partidului Whig de o reticenţă clară faţă de proiectele coloniale britanice. În ciuda fascinaţiei de care vorbeam, poemele orientale byroniene trădează teama de „turcizarea" europeanului şi exprimă un soi de oroare, dacă nu chiar groază, că poetul romantic „a ridicat o moschee alături de templul grecesc cel mai pur". Pentru Shelley, Orientul va fi reprezentat câmpul de acţiune al unor idealuri de libertate care, pe plan intern, s-au văzut frustrate. Dar nu este mai puţin adevărat că interesul său pentru India (acesta este „spaţiul oriental" al autorului lui „Prometeu descătuşat") este însoţit de teama aproape patologică de o eventuală molipsire de elefantiasis (boala reală şi nu „elefantiasisul stilistic" de care vorbea Southey), ce s-ar fi zis că-şi are originea în India. Şi poate n-ar fi lipsit de interes să menţionăm că cele mai notorii cazuri de elefantiasis, semnalate în epocă – băieţelul de origine britanică din Bahamas şi „Domnişoara N", fiica unui englez şi a unei indiene, au fost tratate de William Lawrence, medicul curant al lui Shelley şi, respectiv, H.H.Southey, fratele poetului cu acelaşi nume. Iată astfel cum aprehensiuni din planul ficţiunii îşi găsesc o corespondenţă în realitatea brută a existenţei. Cazul cel mai interesant îl constituie însă Thomas De Quincey. Pentru acesta, Orientul este reprezentat în primul rând de China. În opera sa fundamentală, „Confesiunile unui opioman englez", opiumul devine un simbol al contopirii cu Celălalt. Numai că şi aici vom sesiza, remarcă Nigel Leask, aceeaşi dualitate. Conceput iniţial ca un stimulent menit a izbăvi naţiunea de torpoare, narcoticul se dovedeşte, în realitate, un soi de blestemată otravă ce istoveşte vigoarea naţiunii – de unde şi oroarea acestui adept făţiş al colonialismului faţă de efectele nefaste ale contactului cu Celălalt (Orientul). Cercetătorul britanic afirmă că această dualitate a dat naştere unei adevărate mode, căci voga chinezăriilor de la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi interesul ulterior faţă de arta indiană sau egipteană, faţă de exotismul oriental, în genere, ar fi reprezentat, în esenţă o tentativă de inoculare, de vaccinare şi imunizare faţă de efectele contaminatoare ale Celuilalt. Înglobarea unor elemente orientale în arta occidentală, evidentă de altfel, şi-a găsit şi teoriile justificatoare. Poetul de propensiune orientală Tom Medwin descoperea un precedent (un soi de alibi pentru poeţii romantici englezi) în practica Atenei de a îngloba imageria duşmanilor subjugaţi în propria sa cultură. În fine, bogat în fapte şi date inedite, scris cu rigoare ştiinţifică şi strădanii de obiectivitate, studiul lui Nigel Leask, care abordează fenomenul orientalismului în literatura romantică engleză dintr-un unghi deopotrivă teoretic şi istoric, aduce contribuţii interesante, insolite, într-un domeniu care nu de mult a fost privit, în primul rând, ca un apanaj al exotismului. Concluziile sale, revelarea temerilor şi neliniştii pe care contactul cu Orientul şi moda orientalismului le-au generat în conştiinţa romanticilor britanici, nu fac decât să arunce o lumină nouă asupra conotaţiilor naţionale ale romantismului englez. Pe plan macrocultural, conchide autorul, „repolitizarea" romantismului înseamnă abordarea acestui curent în context naţional, într-un moment în care discutarea istoriei şi ideologiei naţionale constituie o preocupare la ordinea zilei.

Balogh Angela: Anotimp

ITALO CALVINO

(1923 – 1985)

Scriitorul italian Italo Calvino s-a născut la Santiago de las Vegas (Cuba). A început să scrie, încă din anii adolescenţei, povestiri, apologuri, poezie şi mai ales opere teatrale. Teatrul a fost în realitate prima lui vocaţie.

Dar extraordinara sa capacitate autocritică l-a condus nu după mult timp la abandonarea genului. Începând cu acest moment, activitatea lui literară va fi constantă: scrie mereu, în orice loc s-ar afla, în orice ocazie, pe o masă, pe genunchi, în avion sau într-o cameră de hotel. De aceea nu e surprinzător faptul că el a lăsat o operă atât de vastă din care fac parte numeroase povestiri şi apologuri. Undeva, Calvino scrie: „Apologul se naşte în vremuri de opresiune. Când un om nu poate da o formă clară ideilor sale, le exprimă prin intermediul fabulelor. Aceste povestiri corespund experienţelor politice şi sociale ale unui tânăr în timpul agoniei fascismului". Dintre operele sale notăm: **Sub soarele arzător, Poteca cuiburilor de păianjen, Drumul Sfântului Ioan, De ce să-i citim pe clasici.**

Povestirile care urmează sunt scrise în decembrie 1943 şi au rămas sub formă de manuscris până acum un an, când, împreună cu altele, au apărut, în volum, la o editură din Spania.

Conştiinţa

S-a declarat războiul şi un oarecare Luigi întrebă dacă se poate înrola ca voluntar.

Cu toţii îl copleşiră cu laudele. Luigi se prezentă acolo unde se dădeau în primire puştile, luă una şi spuse:

– Acum îl voi omorî pe unul pe care îl cheamă Alberto.

Îl întrebară cine este acest Alberto.

– Un duşman – răspunse – un duşman al meu.

Ceilalţi îi dădură de înţeles că trebuia să omoare un anume tip de duşman, şi nu pe acela care îi făcea lui plăcere.

– Şi ce? – spuse Luigi. Mă trataţi drept prost?

Cel cu numele Alberto face parte din acest tip de duşman şi locuieşte în satul acesta. Când am aflat că faceţi războiul, m-am gândit: „Şi eu voi merge la război; în felul acesta îl pot omorî pe Alberto". De asta am venit aici. Eu îl cunosc pe Alberto: este un neobrăzat care pentru câţiva bănuţi m-a pus rău cu o femeie. Asta s-a întâmplat de mult. Dacă nu mă credeţi, vă povestesc totul, amănunţit.

Ceilalţi au spus că da, sunt de acord.

– Dar – spuse Luigi – spuneţi-mi mai întâi unde se află Alberto, şi eu voi merge să mă lupt.

Ceilalţi au răspuns că nu ştiu.

– Bine, n-are importanţă – spuse Luigi. Mai târziu sau mai devreme voi sfârşi prin a da de el.

Ceilalţi l-au avertizat că nu se poate în felul acesta, că el este dator să facă războiul acolo unde ei îl vor pune să omoare, indiferent pe cine, fie că se numeşte Alberto sau nu; altceva nu-i interesa.

– Să vedeţi – insistă Luigi – trebuie să vă povestesc. Acela este un neobrăzat cu adevărat, şi bine aţi face să-i declaraţi război.

Ceilalţi însă nici nu voiră să audă de aşa ceva.

Luigi nu încetă să-i lămurească:

– Mă scuzaţi, vouă vă este egal dacă eu am să omor fie un duşman, fie un altul. Mie, în schimb, a omorî pe cineva care nu are nimic de a face cu Alberto nu-mi aduce nici o satisfacţie.

Ceilalţi îşi pierdură răbdarea. Cineva îi dădu multă dreptate şi-i explică cum este chestia asta cu războiul; nimeni nu poate să-şi aleagă duşmanul pe care-l doreşte.

Luigi dădu din umeri neîncrezător.

– Dacă este aşa – spuse – atunci eu nu mai merg!

– Vei merge chiar acum! – au ţipat la el. Înainte marş, un–doi, un–doi!

Şi l-au trimis să facă războiul.

Luigi nu era mulţumit. Omora duşmani doar aşa, să vadă dacă ajunge să-l omoare şi pe Alberto sau pe cineva din rudele sale. De fiecare duşman omorât i se dădea o medalie, însă el nu era mulţumit. „Dacă nu îl omor pe Alberto", gândea, „atunci înseamnă că am omorât multă lume pentru nimic". Şi avea remuşcări de conştiinţă.

Între timp i se dădea medalie după medalie, din toate felurile de metale.

Luigi gândea: „Omor unul după altul, duşmanii rămân mereu mai puţini şi astfel va veni rândul şi acelui neobrăzat."

Însă duşmanii se predară înainte ca Luigi să-l fi întâlnit pe Alberto. Era plin de remuşcări că a omorât atâta lume degeaba şi acum, că se aflau în pace, îşi vârî toate medaliile într-un sac şi alergă în satul duşmanilor pentru a le face cadou copiilor şi soţiilor morţilor.

Într-una din aceste vizite îl întâlni pe Alberto.

– Bine – îşi spuse – mai bine mai târziu decât niciodată. Şi l-a omorât.

L-au arestat, l-au judecat pentru omucidere şi l-au spânzurat. La proces el se încăpăţâna să tot repete că a făcut-o pentru a-şi linişti conştiinţa, însă nimeni nu i-a mai dat nici o atenţie.

Oaia neagră

Exista o ţară unde cu toţii erau hoţi.

Noaptea, fiecare locuitor ieşea cu un şperaclu şi cu o lanternă cu lumină slabă pentru a merge să jefuiască locuinţa unui alt concetăţean. La înapoiere, în zori, încărcat, el îşi găsea locuinţa devalizată.

Şi toţi trăiau în bună înţelegere şi fără a se irita unii pe alţii, pentru că unul fura pe celălalt, iar acesta pe un altul şi aşa succesiv până se ajungea la ultimul care îl fura pe cel dintâi. În ţara respectivă comerţul se practica doar într-o confuzie generală, atât din partea celui care vindea, cât şi a celui care cumpără. Guvernul era o asociaţie constituită pentru a săvârşi acte în defavoarea supuşilor, iar supuşii de partea lor, se gândeau doar cum să jefuiască guvernul. Şi viaţa se scurgea fără poticniri, şi nu existau nici bogaţi şi nici săraci.

Şi iată că, nu se ştie cum, în ţară apăru un om onest. Noaptea, în loc de a ieşi cu sacul şi cu lanterna, rămânea în casă fumând şi citind romane.

Soseau hoţii, vedeau lumina aprinsă şi renunţau să mai pătrundă în casă.

Lucrul acesta a durat un timp; apoi a trebuit să i se atragă atenţia acestui om, că dacă dorea să trăiască fără a nu face nimic, nu era firesc să nu permită celorlalţi să fie activi. Fiecare noapte pe care omul o petrecea în casă, însemna o familie care nu avea ce mânca a doua zi.

În faţa acestor argumente omul onest nu se putea opune. Astfel că şi el începu să-şi părăsească locuinţa pentru a reveni în zori de zi. Însă el nu mergea la furat. Era cinstit şi nu avea ce face. Făcea o plimbare până la pod şi rezemat de balustradă privea cum curge apa. Se înapoia acasă şi o găsea jefuită.

La mai puţin de o săptămână, omul nostru nu mai avea nici un bănuţ în buzunare, nu mai avea ce mânca şi casa îi era golită. Până aici însă, nu se putea spune nimic, deoarece vina era a lui; nenorocirea era că felul său de a proceda dădea naştere la o mare dezordine, deoarece lăsându-se să i se fure totul, el nu fura pe nimeni; astfel că exista mereu cineva care, înapoindu-se în zori, îşi găsea casa neatinsă: casa pe care omul cinstit trebuia s-o jefuiască. Fapt este că după trecerea unui timp, cei care nu erau furaţi au ajuns să fie mai bogaţi decât ceilalţi şi nu au mai vrut să continue să fure. Iar pe de altă parte, cei care mergeau să fure casa omului cinstit, o găseau totdeauna goală; în aşa fel că deveneau săraci.

Între timp, cei care deveniră bogaţi se obişnuiră şi ei să meargă noaptea pe pod şi să vadă cum curge apa. Lucrul acesta mărise confuzia deoarece mulţi dintre ei se îmbogăţiră, şi mulţi alţii deveniră săraci. Bogaţii însă văzură că, ducându-se noaptea la pod, după un timp deveniră săraci. Şi s-au gândit: „Să-i plătim pe săraci pentru ca ei să meargă la furat pe socoteala noastră". S-au semnat contracte, s-au stabilit salariile, procentele; fireşte, aşa cum se ştie, hoţi existau mereu şi aceştia căutau să se înşele unii pe alţii. Şi aşa cum se întâmplă mereu, bogaţii deveneau de fiecare dată mai bogaţi, iar săracii de fiecare dată mai săraci.

Existau bogaţi atât de bogaţi încât nu mai aveau nevoie să fure sau să facă să se fure pentru a continua să fie bogaţi. Însă dacă se lăsau de furat, ei deveneau săraci deoarece săracii îi furau. Atunci, drept soluţie, au plătit pe cei mai săraci dintre săraci pentru a-i opri pe ceilalţi săraci să le devalizeze casele; astfel, s-a înfiinţat poliţia şi s-au construit închisori.

Şi iată că, la câţiva ani după sosirea omului cinstit, nu se mai vorbea de furat sau de a fi furaţi, ci numai de bogaţi sau de săraci; şi totuşi, toţi continuau să fie hoţi.

Cinstit s-a menţinut doar acel om oarecare, însă acesta nu întârzie să moară de foame.

În româneşte de
Ezra Alhasid

Velemir Hlebnikov
(Rusia)

Pas-oameni

Pasărea care tinde spre vârfuri
Zboară spre cer.
Duduia care tinde spre vârfuri
Poartă tocuri înalte.
Când n-am încălţări
Mă duc la piaţă şi le cumpăr.

Când cineva n-are nas
Cumpără ceară.
Când un popor n-are suflet
Se duce la vecin
Şi-şi achiziţionează unul pe bani,
El, lipsit de suflet.

În româneşte de
Petre Stoica

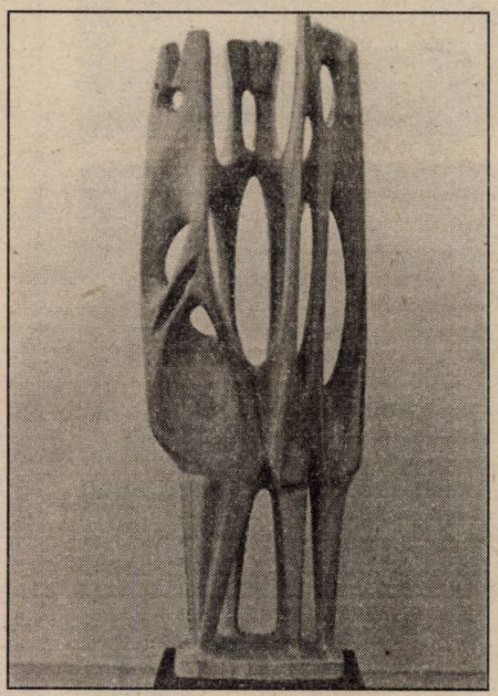

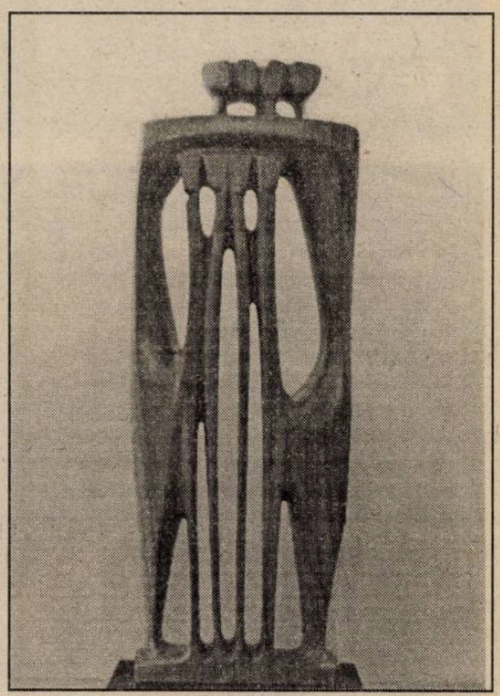

Balogh Peter: Două lucrări în lemn

Reviste străine

◆ Numărul pe luna iulie 1994 al revistei **„Esprit"** propune câteva subiecte interesante. Un dialog cu cel mai important poet palestinian, Mahmoud Darwich care declară: „în nici un caz n-aş vrea să devin poet oficial... Refuz, de exemplu, să fiu ministru al culturii într-un guvern palestinian".

Jean-Claude Barbier consacră un amplu articol problemei Africii de Sud – „Afrique du Sud vers la démocratie", considerând că cel mai important lucru ar fi să se poată păstra pentru un timp îndelungat ceea ce s-a reuşit pentru o perioadă scurtă pe scara istoriei ţării.

◆ **„Cahiers Panait Istrati"**, nr. 11 (16 mois en URSS) prefaţat de Michel Ragon este dedicat perioadei în care Panait Istrati, autorul Ciulinilor Bărăganului, a fost invitat la Moscova, în octombrie 1927. Oaspete oficial, omagiat, i-au fost prezentate uzine şi colhozuri. L-a întâlnit pe Victor Serge care l-a pus la curent cu afacerea Russakov. S-a întors dezamăgit şi a publicat trilogia „Vers l'autre flamme" din care un volum este scris de Boris Suvarin. Devine pentru lumea comunistă un „ciumat".

◆ **„Sunday Telegraph"** din 26 iunie anunţă descoperirea jurnalelor lui Mussolini, găsite într-o valiză de către fiul unui om de afaceri italian, care lupta ca partizan. Conform acestor cinci jurnale, care acoperă perioada anilor 1935 – 1939, Mussolini, departe de a colabora cu agresorii nazişti din Europa, la sfârşitul anilor treizeci, a încercat să frâneze elanul lui Hitler. Hitler, pe care Ducele îl critică, este dispreţuit, dar temut. Cu toate că mulţi experţi cunoscuţi au declarat jurnalele ca fiind autentice, nenumărate controverse s-au născut în legătură cu ele.

◆ Pentru a descoperi „Arabia Felix", asociaţia „Les amis de Saba" publică revista **Saba**. Primul număr propune lectorilor aventura „parfumului" Orientului, de la origini până în zilele noastre, din timpurile regatului reginei din Saba, de la Yemen la Occident. Este remarcată pasiunea orientalilor pentru parfumuri, însuşi profetul Mahomed adorând pe Dumnezeu, femeia şi parfumurile. Contribuţiile istoricilor, elenişti, latinişti, poeţilor şi lingviştilor evocă minunata istorie a parfumurilor de Arabia. **Saba, Parfums d'Arabie,** nr. 1, este o revistă seducătoare, erudită şi originală.

◆ Revista **„Java"** aniversează cinci ani de existenţă. Publicaţia permite descoperirea de noi scriitori şi curente literare. De-a lungul timpului a publicat dosare despre Jean-Luc Parant, Valer Novarina, Christian Pringent. În ultimul număr propune extrase din jurnalul lui Charles Duits, mort în 1991, consacrat ca autor al volumului „Le Pays de l'eclairement" şi „André Breton a-t-il dit passe?" în care autorul descrie New York-ul ca pe „odioasa splendoare". Prietenul lui Duits, Ivan Alechinsky alege dintre miile de pagini ale jurnalului pentru a ni le prezenta pe acelea din care îl cunoaştem mai bine pe autor ca pe un imaginativ „primar" mai mult decât ca pe un om modern. Alături de texte de Jehan Van Langhehoven, Jacques Sivan, Vannina Maestri, revista oferă un dosar complet al operelor lui Duits.

Marka Dona

1) „ Pânda şi seducţia“ (1992) lui Nicolae Breban operează şi-n promoţia ’80. Magda Cârneci e totuşi circumspectă.

2) Nicolae Manolescu, scăpat din „Arca lui Noe“, e tot mai aplecat asupra politicii, a cărţilor şi, bineînţeles, asupra „României literare“. Cu toate acestea e un om drept.

3) Au fost cândva la conducerea Uniunii Scriitorilor: Ştefan Bănulescu (dreapta) – vicepreşedinte, Nicolae Prelipceanu – secretar. Dezbat încă salvarea acesteia. Ulici e dincolo de cadru.

4) Doi din Craiova (Marius Ghica şi Gabriel Chifu), unul din Iaşi (Ioan Holban) sau apropierea dintre „Ramuri“ şi „Cronica“, reviste care, în ciuda previziunilor sumbre, continuă să apară.

BIBLIOTECA „ASTRA“ SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 12 (190), serie nouă. Miercuri 24 august 1994. Preț: 400 lei

«Zilele mele sunt mai grabnice decât un aducător de veşti»

Poeme de

DOINA URICARIU

GRETE TARTLER:

«Înțeleptul nu se adresează sieşi, nici mulțimii, ci prietenului»

SUGESTII PENTRU O TERAPIE A DESTINULUI

de Vasile Andru

O proză de

FĂNUŞ NEAGU

NUMĂRUL DE AUR

● Paginile 8 – 9

Ultimul Burgess

●

LEV TROȚKI

JURNAL DIN EXIL

Cu crucea pe litoral

● Plecaţi în vacanţă, am luat cu noi 30 de numere din revista „Luceafărul". Le-am etalat la Neptun, în vila Paltinul B, în speranţa că va interesa pe cineva. După o noapte de meditaţii, jenaţi că nu alesesem cea mai bună difuzare, ne-am grăbit să le retragem, dar ne-am ales în final cu praful de pe tobă. Toate revistele dispăruseră ca prin minune. Când am aflat care-s curioşii – fiindcă o întreagă reţea de detectivi particulari, în frunte cu Mihai Pituş, am pus în mişcare – am respirat uşuraţi. În concediu fiind, scriitorii citesc şi ne citesc. Numai ei ne stimulează să ne purtăm crucea mai departe.

● Tot cam pe acolo se plimba, alături de un aparat de filmat, şi poetul Ion Nicolescu. Întrebat de Valentina Pituţ (soţia regretatului Gh. Pituţ) dacă are vreo comandă fermă pentru vreun studio, Ion Nicolescu a răspuns prompt: „Nicidecum. Mai fac câte ceva, fiindcă de atâta plictiseală încep să înnebunesc". La câtă luciditate are, ar fi păcat!

● Multe reacţii, pe litoral şi-n rândul telespectatorilor, au stârnit cele două emisiuni realizate la hotelul Transilvania din Neptun. Autorii care se aflau pe-acolo şi n-au fost invitaţi sub reflectoare au tunat şi fulgerat (deşi vremea era admirabilă!), încât Leontina Nedelcu a jurat ură veşnică lui Alex Ştefănescu, pentru că n-a acceptat să apară în compania sexului frumos. I.Panaite, încărcat de ghiuluri şi planuri editoriale, s-a simţit ofensat că un milionar ca el este lăsat în afara meselor rotunde. Ion Miloş, binecunoscutul traducător, a refuzat să mai ofere interviurile, promise doar cu câteva zile în urmă, considerând că toţi românii complotează împotriva lui. Aşa se întâmplă când căldura e mare şi unii se expun prea mult. La soare.

● În presă, butimandatarul, cu sângele ridicat în cap (doamne, ce multe se mai adună acolo la el!) şi epilepsia în mâini, şi-a completat noi fişe pentru o nouă internare. Şi, ca orice infirm, a captat în propriu-i televizor, valuri de neguri, ură şi disperare. Când n-ajungi la struguri, spui că sunt acri. Nu numai dinţii s-au strepezit la el. Mult vor avea de lucru medicii când va ajunge pe mâna lor.

● Revenit în ţară după mai mulţi ani, criticul literar S.Damian s-a întâlnit la Grupul pentru Dialog Social cu scriitori şi filosofi. Printre atâtea idei generoase lansate aici, reţinem câteva care ne vizitează şi pe noi, ori de câte ori suntem agresaţi de figura lătăreaţă a celui care, mai nou, poartă cravată verde şi ochelari, ca şi altădată, albaştri.

„Textele din **România Mare**, aparţinând lui C.V.T., sunt asemănătoare cu acelea din **Porunca Vremii** şi **Sfarmă Piatră**" (S.Damian)

„Vadim prinde la cei cu nivel intelectual scăzut. Partidul lui e ridicol în sine şi se va compromite singur" (Laurenţiu Ulici)

„C.V.T. nu există, exact ca şi Mrinovski. De aceea noi nu polemizăm cu el, mai ales din motive morale şi stilistice" (Ana Blandiana)

„Ca orice secreţie, C.V.T oferă un exemplu al răului. Această tumoare nu trebuie să se extindă" (Radu Călin Cristea)

Când doi oameni spun că eşti beat, du-te şi te culcă. Dacă atâţia intelectuali au ajuns la un consens (se aude Cotroceniul?!) ce-ar trebui să facă nostalgicul ceauşist?...

Nefericirea ca mod de viaţă

de NICOLAE PRELIPCEANU

Cei care se zbat şi luptă chiar pentru schimbarea lumii unde au fost condamnaţi să trăiască nu ştiu că se zbat şi luptă, de fapt, împotriva lor înşişi. Natura omenească nu e făcută – oricât ar părea de ciudat – să se tot adapteze altor şi altor împrejurări, în orice caz nu e pregătită şi de aceea nu e nici capabilă să răspundă unor circumstanţe complet străine, ba chiar contrarii celor cu care a fost obişnuită zeci de ani, acelea care, de fapt, au croit-o. Vreau să spun că fiind croit de anii înspăimântători ai comunismului victorios, un individ nu va mai fi în stare, de fapt, să suporte cu acelaşi tonus şi anii înspăimântători ai capitalismului victorios. Oricât spunem noi că asta e lumea în care trebuie, şi trebuia, să trăim, fiinţa noastră – fizică şi spirituală – era mai bine pregătită să reziste asaltului lipsurilor din comunism; organismul ştia deja cum să-şi dozeze eforturile în lipsa cărnii, a untului, citricelor ş.a.m.d., iar spiritul în lipsa dreptului la libera expresie, la convingere, la religie, la cunoaştere, la informaţie în cele din urmă. Nu că era fericit – individul uman e, în general, nefericit. De aceea a fost el creat – ca să se experimenteze pe el nefericirea, stare despre care, pesemne, Creatorul nu avea suficiente date. Acum, privindu-ne, analizându-ne, are.

În comunism, individul matur trăia o nefericire standardizată, aproape – deja – liber consimţită. Este ceea ce îl face, azi, să regrete acele vremuri când, pe deasupra, era şi mult mai tânăr. Aşa că, nu trebuie să ne mirăm că tinerii şi-au dat şi viaţa ca să scape de jugul „epocii de aur", nu. Trebuie să-l admirăm pe acel bătrân de şaptezeci şi ceva de ani care zace alături de tinerii eroi. Pentru că acesta se lupta pentru ca el şi generaţia lui să fie smulşi din rădăcinile ce-i ţineau, chiar dacă nu erau „un popor vegetal", legaţi de ceva stabil, cunoscut, cu care ar fi urmat să-şi ducă toate zilele, până la ultima. E greu să te obişnuieşti cu o nouă nefericire, după ce o trăiseşi ani în şir pe cea veche, a ta. Asta nouă ţi se pare străină, duşmănoasă, vrea să te răpună, în timp ce vechea nefericire era aşa de bună, aşa de potrivită, te făcea om şi te făcea şi copil în acelaşi timp, îţi dădea să sugi – puţin, e drept, dar cât să supravieţuieşti – şi te acoperea – incomplet, subţire, îţi era frig, „dar, însă, totuşi..." – era mama ta, era tatăl tău, erai chiar tu însuţi. Pe când asta nouă ce mai e? Uiţi că orice nefericire ţi se pare mortală la început şi pe urmă vezi că e chiar un rol, un mod de viaţă.

Editori:
Uniunea Scriitorilor din România
Fundaţia „Luceafărul"

Redacţia: Laurenţiu Ulici *(director)*, Marius Tupan *(redactor şef)*, Eugen Uricaru *(redactor şef-adjunct)*, Ioan Es. Pop *(secretar general de redacţie)*, Alexandru Spânu *(redactor)*, Gabriela Tuduciuc, Lea Ţimpău *(corectori)*, Olivia Marcu *(secretariat)*, Maria Burcă *(curier)*, Florin Ţone *(fotoreporter)*.

Redacţia şi administraţia:
Calea Victoriei nr. 133, Bucureşti, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenţia Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (**lei**) şi 40.20.11.50.12.16 (**valută**)

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.

Tipar: INTERGRAPH
Abonamentele se pot face la toate oficiile poştale din ţară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicaţiilor** la poziţia 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

● ION CRÂNGULEANU: „Aşa se face că Universitatea din Bucureşti, dacă te uiţi la ea, te-apucă sfârşitul. Arată ca de coşmar, mai rău decât un ospiciu, un spital universal de nebuni"...; „Pe dinăuntru şi pe dinafară, amărâta clădire, toată-i jumulită şi pârjolită, dată cu păcură, cu glod şi rahat şi pute de ţi se-ntorc maţele; capodoperă scrisă de tâlhari şi beţivi degeneraţi şi dezlănţuiţi după '89; focar de infecţie istorică şi socială, grotă de jeg şi vomă barbară pe care a trebuit s-o dezinfecteze minerii, oameni care aveau treabă în alte adâncuri"; „Şi la Academie, closetele pot deveni tribune electorale (...) şi domnul nu va trage apa; cum n-a tras-o nici în urma unui anume ceh (este vorba de Vaclav Havel, n.n.) pe care l-a honorit în timp ce acesta-l ponegrea pe fostul tiran «C-a distrus satele»"... (**Dimineaţa**) ● PETRU CANE: „Câinele muşcător nu trebuie omorât, ci identificat şi supravegheat". (**Evenimentul zilei**) ● VIRGIL TĂNASE: „Monarhia română este recentă, străină, a eşuat lamentabil în faţa fascismului şi apoi a comunismului"...; ...„suntem câţiva care ne-am pus, oricum, pielea la bătaie şi care avem dreptul şi datoria de-a o spune". (**Cronica română**) ● „Virgil Tănase, o altă farsă macabră a disidenţei româneşti, activat cu gândul la o nouă stea". (**România liberă**) ● ANDREEA ORZA/ BOGDAN TIBERIU IACOB: „PDSR, un insecticid pentru combaterea «dăunătorilor» agrarieni". (**Tineretul liber**) ● NICOLAE VĂCĂROIU: „Noi nu facem privatizare de dragul privatizării, ci din contră". (Cf. **Academia Caţavencu**) ● ION CRISTOIU: „O logică de tip PDSR" (**Evenimentul zilei**) ● IOAN GROŞAN: „Să mă ierte Dumnezeu, dar dacă popa Tatu a devenit cătinel, cătinel, mascota credinţei noastre strămoşeşti, atunci biserica ortodoxă poate să treacă, precum Roberto Baggio, la budism." (**Ziua**) ● ALEX. ŞTEFĂNESCU: „Corneliu Vadim Tudor se laudă zgomotos până şi cu josniciile lui, de exemplu cu trecutul lui de poet de curte al lui Nicolae Ceauşescu (la întrecere cu Ioan Crânguleanu, n.n.) şi mai ales al Elenei Ceauşescu, pe care până şi activiştii PCR o detestau". (**Zig Zag**) • „Victor Ciorbea are telefonul ascultat". (**Ziua**) ● IULIAN BORTOŞ: „În «războiul» cu Guvernul, minerii au câştigat!!!" (**24 ore**) ● PETRU IONESCU: „Şi totuşi, n-ar putea fi îndrumaţi minerii peste Prut, eventual pe un pod de flori?" (**Cotidianul**) ● CORNELIU VADIM TUDOR: ...„răzbunarea nu face parte dintre armele mele"...; ...„pentru balele voastre de viermi prelinse pe sub mâneca omului, pentru scârboşeniile voastre de melci fără casă (...) – păzea că vă strivesc". (**România Mare**) ● „Miron Mitrea va aduce în PDSR câţiva rătăciţi în goana după ciolan". (**Informaţia Bucureştilor**) ● BOGDAN FICEAC: ...„calificativele d-lui Raymond Luca au fost mai degrabă prietenoase decât insultătoare"; „Puterea nu numai că nu vrea stoparea ticăloşiilor, dar nu doreşte nici măcar să i se facă reproşuri". (**România liberă**)

Detaliu sculptural de pe trapod. Mânăstirea Sâmbăta, Braşov

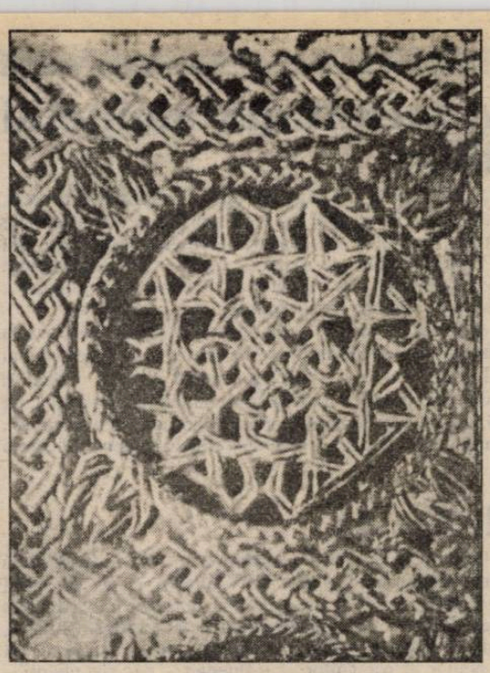

Analoghion. Detaliu. Mânăstirea Probota

minimax

Sindromul Coruţ

de ŞERBAN LANESCU

Iam aflat despre cărţile lui P.Coruţ dintr-o recomandare telefonică, „amicul" auzindu-se entuziasmat nevoie mare. Ştiindu-l însă că are ochi albaştri ca fremenii (sic!), „amicul", am procedat în consecinţă, uitând dară. Nu pentru multă vreme fiindcă molima, ca orice molimă, s-a răspândit, în câteva cazuri cei contaminaţi surprinzându-mă fiindcă îi credeam imuni la zvonistica „băieţilor". Apoi am uitat din nou că există, har Domnului!, un P.Coruţ (despre care mai aflasem că a fost ofiţer, de informaţii (?) parcă şi c-a ajuns parlamentar, evoluţie, de altfel, deloc surprinzătoare în România), care P.Coruţ şi-a făcut pomană cu noi, muritorii de rând, lămurindu-ne ce şi cum s-a-ntâmplat la „revoluţie". Da' pă bune! Că n-ajungeau „Europa" şi emisiunile tevetatulice. Am uitat, poate că şi preocupat ca tot omul de cum se poate, totuşi, scăpa şi cu zile şi cu minteantreagă dintr-o aşa tranziţie. Până când, recent, mai zilele trecute, la o tarabă de lângă Conservator i-am văzut iarăşi numele, multiplicat de 15 ori, pe 15 coperţi diferite, care de care mai lucioasă.

„Ei şi, ce-i cu asta?!" – întrebare firească după istorioara de mai sus, banală peste poate, dar zău că adevărată. Şi, într-adevăr, poate că nu e nimic special să merite atenţie. Poate că P.Coruţ stă cuminte şi scrie de zor carte după carte precum condeierul lui Llosa piese radiofonice. Adică un fapt social banal pentru piaţa de carte: o reţetă de/cu succes la un public cititor suficient de numeros încât să fie o afacere rentabilă pentru autor (dar dacă sunt autori?!), editor şi difuzor. La fel ca în cazul des pomenitei Sandra Brown. Măcar ipotetic, mai încape însă şi o altă interpretare complementară celei economiciste. Îndeamnă către ea diversitatea nivelurilor de cultură/instruire ale celor care compun, să-i zicem, publicul Coruţ, diversitate din care se poate deduce (căci, trebuie să recunosc, n-am citit opera lui P.Coruţ) că nu este vorba doar despre cărţi de divertisment. Desigur, abia o investigaţie sociologică ar putea să dea seamă despre relevanţa socială a fenomenului, totuşi, pare-mi-se, are un caracter de masă. Iar dacă aşa este, atunci „poveştile" lui P.Coruţ funcţionează ca un substitut ideologic alternativ, nevoie fiind chiar de o interpretare psihanalitică post-freudiană pentru a explica apetenţa pentru aceste „poveşti" şi efectele lor probabile şi posibile. Poveşti cu eroi cu „ochi albaştri", luptând întruna, zi şi noapte, să ne apere de duşmanii străini cei răi... Şi bine-ar fi să mă înşel, să nu existe un „sindrom Coruţ", fiindcă, altminteri, **democraţia** şi, mai ales, **libertatea** nu sunt valorile precumpănitoare acum în mirificul nostru spaţiu mioritic; deşi, dacă te-ai lua după frecvenţa folosirii cuvintelor respective, aşa s-ar părea. De unde, gândul parcă dă să sară la ideea unui destin de excepţie al românilor şi al României. Adică o excepţie în Europa. Aşa cum este, dar îndeosebi cum va să fie. Chiar dacă bem pe săturate Coca-Cola şi ne spălăm pe dinţi cu Palmolive.

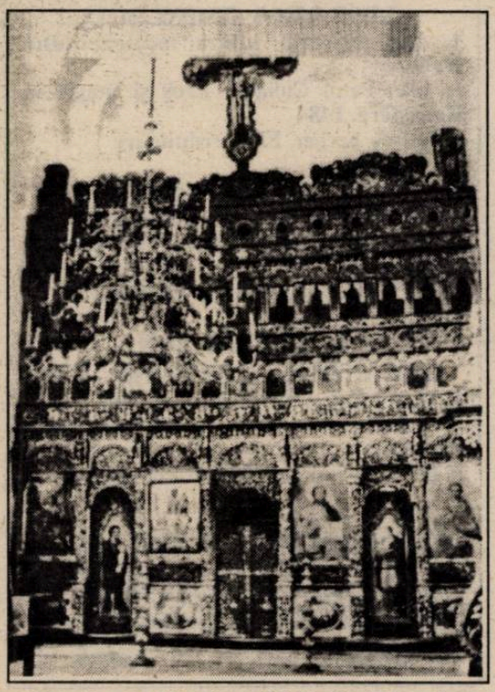

Biserica vechii mitropolii din Iaşi. Interior

editorial

Spre mai mult decât am fost?

de LAURENŢIU ULICI

Orecentă Hotărâre de guvern şi un Regulament al Ministerului Culturii şi al departamentului pentru administraţia publică locală redactat în baza ei au pus în alertă, pe bună dreptate, pe oamenii de cultură români. E vorba, pe scurt, de o Hotărâre şi un Regulament care izbutesc întristătoarea performanţă de a întrece în materie de centralizare administrativă toate deciziile luate în vremea regimului comunist. Conform acestei Hotărâri, tot ce înseamnă patrimoniu – activ şi pasiv – al instituţiilor publice de cultură şi artă din judeţele ţării va fi preluat în întregime de Ministerul Culturii. Conform acelui Regulament, pe lângă altele, tot ce înseamnă conducător de instituţie culturală de interes judeţean sau bucureştean va fi numit – **fără concurs** – de consilierul teritorial şef, acesta, la rându-i, numit – tot fără concurs – de ministrul culturii, cu avizul prefectului. Aşa scrie în articolele 26, 27 şi 28 din respectivul Regulament, cu toate că la articolul 19 se stipulează organizarea de concursuri în vederea ocupării posturilor vacante de director la toate instituţiile publice de cultură din judeţ. Trecând peste această contradicţie e limpede o dublă lovitură: pe de o parte, re-centralizarea absolută a instituţiilor culturale, iar, pe de alta, excluderea criteriului competenţei verificate şi înlocuirea lui cu bunul plac al unei singure persoane, care, reprezentând ministerul, deci, guvernul, va introduce fără îndoială în discuţie criteriul politic (de apartenenţă sau de simpatie), adică singurul criteriu inadecvat, ba chiar distrugător, în domeniul culturii. Asta e însă ce se vede la suprafaţă. Mai în adânc cercetate, cele două documente guvernamentale deconspiră - în literă şi spirit – o tentativă de reintroducere a cenzurii pe o cale perfidă ce ascunde ideologicul şi politicul sub faldurile economicului şi financiarului. Se zice în art. 10 al Regulamentului: „Inspectoratele pentru cultură judeţene **protejează** activităţile cultural-artistice de ingerinţele unor criterii care le sunt străine: **angajarea politică**..." Mai întâi, cum poate un organism format după criterii strict politice - cum se arată a fi inspectoratele de cultură – să protejeze activitatea culturală de ingerinţa politicului?! Evident, într-un singur fel: sprijinind, deci finanţând, acele activităţi care nu contrazic ideologic şi politic partidul aflat la putere. Apoi, ce înseamnă, de fapt, „angajarea politică" într-un act de creaţie artistică?! Dacă, de pildă, un regizor ca Silviu Purcărete vrea să pună la Teatrul din Rm. Vâlcea o piesă anticomunistă ca, bunăoară, **Rinocerii** lui Ionesco sau vreo piesă autohtonă care – ca pe vremuri - face aluzii la politica nesăbuită a actualilor guvernanţi va fi el „sprijinit" financiar? Cu siguranţă că nu. E această prevedere din Regulament o scăpare care spune multe.

Ştiu că PDSR, partidul de guvernământ are un departament de cultură din care fac parte, printre alţii, câţiva scriitori a căror biografie literară şi intelectuală e stimabilă: Ovidiu Genaru, Petre Sălcudeanu, Grigore Zanc (acesta fiind chiar şeful departamentului). Am motive să mă îndoiesc că domniile lor ar fi de acord cu Hotărârea şi Regulamentul în discuţie. Ar fi, oricum, interesant de aflat care este punctul lor de vedere într-o chestiune ce-i priveşte în chip direct, întrucât şi Hotărârea şi Regulamentul parvin de la guvern, iar guvernul este al partidului pe care dumnealor îl reprezintă. Aşadar, aşteptăm cu speranţă.

Vasile Lovinescu: Incantaţia sângelui şi Jurnal alchimic

După **Al patrulea hagealâc**, **Creangă şi creanga de aur** şi **Monarhul ascuns**, Vasile Lovinescu apare cu alte două lucrări despre care, în anii pre-revoluţionari se putea vorbi doar pe şoptite. Prima, subintitulată **Câteva elemente esoterice din iconografia şi literatura cultă**, cuprinde subiecte incitante, dintre care desprindem: Arhanghelul Mihail – un „androgin hermetic"; facerea lumii ca spectacol hagiografic; structuri hermetic-masonice la Mozart; Graalul; erosul cosmogonic la Eminescu.

Un fragment din prezentarea semnată de editorii celei de a doua lucrări (este vorba de Roxana Cristian şi Florin Mihăescu) ne economiseşte comentariul: „...poate cea mai surprinzătoare parte a **Jurnalului** lui Vasile Lovinescu, pentru că este unică în domeniul ei, o constituie acele notări de practică a meditaţiei, de tehnică iniţiatică, de metodă spirituală care dezvăluie aspecte rare şi ascunse, de o covârşitoare importanţă pentru trăirea sacrului". Cheia de boltă a Jurnalului o reprezintă tripla concordanţă – între doctrină, simbol şi ritual – în temeiul căreia este centrată existenţa unui spiritual.

I.G.Duca: Memorii (vol. I – 3)

Deputat în Parlament la 26 de ani; ministru (timp de 12 ani) la 38; prim-ministru la 54 de ani. Iată treptele prodigioasei cariere politice a lui I.G.Duca, despre care N.Petrescu-Comnen, coleg de studii pariziene, îşi amintea că „afirma cu o viziune profetică, la 1900, că generaţia noastră ori va realiza întregirea neamului românesc, reforma agrară şi descătuşarea maselor din lanţurile colegiilor restrânse, rămânând astfel de pomină în istorie; ori blestemul generaţiilor viitoare se va abate pe amintirea ei". A fost un participant direct la împlinirea idealului secular al românilor; a influenţat – decisiv uneori – mersul politicii naţionale în perioade nu dintre cele mai faste; a deschis şirul martirilor politici seceraţi sub patru dictaturi: carlistă, legionară, antonesciană şi comunistă. A rămas ca un simbol al unei virtuţi cardinale a românismului (virtute cam „uitată" în ultimele decenii şi în prezent) – bunul simţ.

Ediţia **Memoriilor** sale – îngrijită competent de Stelian Neagoe – se publică după dactilogramele manuscrisului, corectate şi întregite de însuşi autorul lor. Până acum au apărut trei din cele patru volume proiectate. Primul, însumând 12 capitole (ianuarie 1914 – mai 1915) este intitulat **Neutralitatea**. Cel de al doilea volum este o continuare a **Neutralităţii**, marcând perioada cuprinsă între iunie 1915 şi august 1916, iar cel de al treilea (**Războiul**) evocă răstimpul dintre 1916 şi 1917.

Indispensabile pentru cititorul care vrea să se lămurească asupra unora dintre cele mai frământate dar şi fertile pagini de istorie naţională, **Memoriile** lui I.G.Duca mustesc de informaţie, excelează prin fineţea analizelor, surprind prin talentul portretizării (uneori fie şi prin simple crochieri). Subiectivismul – inerent! – este subordonat datului obiectiv, oricât de inconvenabil ar fi putut fi acesta. I.G.Duca făcea parte din stirpea rară a acelor personalităţi fundamentale, complexe, înzestrate cu har pragmatic şi artistic deopotrivă. Un exemplu care poate ruşina indigenţa zilelor de azi.

Jean Laplanche, J.–B. Pontalis: Vocabularul psihanalizei

De fapt, avem în faţă un veritabil manual de psihanaliză, deoarece definiţiile propriu-zise ale fiecăruia dintre cei 300 de termeni sunt urmate de comentarii docte şi substanţiale. Complexele (de tip Oedip, Electra, patern, de inferioritate), fobiile, diversele forme de nevroză, isteriile, pulsiunile, culpabilitatea, sadismul, masochismul, libidoul, iată câteva dintre noţiunile-stări discutate, explicate, încadrate într-un context de interconexiune. Monumentala lucrare, apărută la Paris în 1967, a fost deja tradusă în limbile germană, engleză, italiană, spaniolă, portugheză, japoneză, arabă, greacă, maghiară, rusă şi sârbo-croată. Prin eforturile prestigioasei „Humanitas" poate fi studiată, acum, şi în slovă românească.

Paul Evdokimov: Rugul aprins

Editura Mitropoliei Banatului publică una dintre cărţile de cugetare creştină ortodoxă devenită clasică; **Rugul aprins** este un imn închinat vieţii în duh, dar şi un îndreptar pe cărările nu tocmai comode ale credinţei celei drepte. Într-o manieră dominată de erudiţie şi aureolată de o dăruire totală sunt discutate aprofundat misterul Luminii în Biblie, noţiunea biblică a Luminii în Tradiţia orientală, misterul Cuvântului, figura călăuzitoare a lui Ioan Botezătorul, semnificaţia liturgică a uşilor în bisericile ortodoxe, rosturile Cuvântului liturgic, elementele biblice şi patristice ale Rusaliilor în Tradiţia ortodoxă şi, ca un corolar, Eshatologia. Despre gândirea teologică a autorului, notaţiile lui Nikos A. Nissiotis sunt pe deplin edificatoare: „profund patristică şi ortodoxă, teologia lui Paul Evdokimov n-a cunoscut limitele confesionale. După exemplul părinţilor Bisericii, la umbra cărora şi-a conceput toate lucrările, el a devenit un doctor ecumenic al timpului nostru. Gândirea lui hrănită de tradiţia dinamică a Ortodoxiei şi a culturii ruse, a fost oferită tuturor celor ce-l audiau, indiferent de confesiune, ca o nouă deschidere a teologiei creştine spre dimensiunile ecumenice. Ca profesor în ale ecumenismului, Paul Evdokimov n-a acceptat nicicând diviziunile bisericeşti în materie de teologie. El scria şi învăţa ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic în relaţiile dintre Biserici. El trecea peste toate limitele despărţirilor provinciale, Biserica nedespărţită era pentru el singurul punct de plecare al reflecţiei şi în acelaşi timp singurul scop al gândirii sale; i-a fost acesteia un adevărat slujitor harismatic. Întreaga-i viaţă a fost o ofrandă spirituală, o gândire euharistică prezentată în numele tuturor credincioşilor, dincolo de divergenţele de opinii teologice. Căci el se ruga teologhisind şi teologhisea rugându-se.

Constantin Tsatsos: Karamanlis, necunoscutul

Filosof (ilustru profesor de filosofia Dreptului şi autor al unor lucrări avangardiste de introducere în ştiinţa Dreptului), gânditor politic (tratatele sale privind filosofia socială a grecilor antici, democraţia americană sau teoria politică au cunoscut o notorietate mondială), scriitor de mare fineţe (eseuri critice şi cugetări personale sub formă aforistică), dar şi bărbat de stat de prim relief (a cârmuit, cu înţelepciune, câţiva ani buni statul grec), Constantin Tsatsos a fost, poate, cel mai îndreptăţit să realizeze o biografie interioară a marelui său prieten, Constantin Karamanlis. **Karamanlis, necunoscutul** nu sunt memorii ale autorului ori ale eroului său, ci o carte de sondare a resorturilor interioare, a acelor fine mecanisme psihice şi intelectuale care justifică larga suită de acţiuni menite să echilibreze, să integreze şi să diferenţieze totodată rosturile unui stat aflat cumva într-o poziţie singulară pe eşichierul geo-politic european (şi nu numai).

Descifrând luminile şi umbrele unei personalităţi, Tsatsos convinge asupra rolului eroic pe care un exemplar uman cu înzestrare ieşită din comun este chemat să îl joace (riscând, desigur!) într-un anumit segment de istorie. Cartea, apărută la editura THETIS, se constituie, finalmente, ca un elogiu adus nu atât unui om de seamă, cât, mai ales, unei ţări sublim împovărate de istorie.

Anticariat

Jean Moréas, Stanţe (traducere de Al.Ciorănescu), Fundaţia Regele Mihai I, 1945

Iată ce scria Perpessicius despre acest eveniment editorial al anului 1945: „...se poate bănui ce importanţă capătă traducerea integrală a **Stanţelor**, pe care ne-o oferă dl Al. Ciorănescu, câte probleme ridică, ce meritorii sunt izbânzile sale, cât de explicabile aproximaţiile şi insuficienţele. În sobrietatea lor, în concentrata lor esenţă, mai curând, **Stanţele** prezintă, dimpreună, cu elementul acela emotiv, despre care vorbea François Porché, nenumărate dificultăţi de ordin sintactic, lexical, metric ş.a.m.d. Dar dl Al. Ciorănescu nu s-a ferit de nici una. Cu tenacitate, cu osârdie, cu aplicaţie şi, fără doar şi poate, cu intuiţiile unui familiar al poeziei franceze în genere şi al **Stanţelor** în particular, d-sa le-a înfruntat pe toate, încât, şi de data asta, mi se pare firesc să vorbim despre eroismul tălmăcitorului".

Fragmentul critic de mai sus a fost extras dintr-un studiu mai amplu – intitulat **Traducerile din simboliştii francezi** – publicat de Perpessicius în **Revista Fundaţiilor Regale**, anul XII, nr. 4 (decembrie 1945), p. 794 – 805; volumul **Stanţe** poate fi procurat de la anticariatul din proximitatea cinematografului Scala.

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU

1. John Fowles, **Iubita locotenentului francez**
2. Paul Evdokimov, **Rugul aprins**
3. Nestor Rateş, **Revoluţia încâlcită**

LIBRĂRIA SADOVEANU

1. Ioan Petru Culianu, **Eros şi magie în Renaştere. 1484**
4. John Fowles, **Iubita locotenentului francez**
3. Vasile Lovinescu, **Jurnal alchimic**

LIBRĂRIA EMINESCU

1. John Fowles, **Iubita locotenentului francez**
2. Ioan Petru Culianu, **Eros şi magie în Renaştere. 1484**
3. Jeffrey Archer, **Fiica risipitoare**

LIBRĂRIA ALFA

1. Vasile Lovinescu, **Jurnal alchimic**
2. Teodor Parapiru, **Dicţionar de expresii celebre**
3. Jeanne Hersch, **Mirarea filosofică**

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR. 53

1. Nestor Rateş, **Revoluţia încâlcită**
2. John Fowles, **Iubita locotenentului francez**
3. Vasile Lovinescu, **Incantaţia sângelui**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar şi pe autori) să expedieze pe adresa redacţiei noastre un exemplar din noile apariţii de carte.

Pagină realizată de Alexandru Spânu

Istorie literară pe «unde scurte»

Monica Lovinescu: *„Posteritatea contemporană. Unde scurte III“*, Humanitas, Bucureşti, 1994

de DAN CRISTEA

Astăzi, consideră mulţi teoreticieni şi istorici literari, încercarea de a trasa o linie fermă de demarcaţie între **înlăuntrul** şi **în afara** unei opere de artă, între conţinut şi context, între formă şi fundal a devenit o operaţie din ce în ce mai dificil de înfăptuit. Este imposibil zice, de pildă, un Denis Hollier, de a spune unde începe şi unde sfârşeşte literatura, unde se pătrunde în domeniul acesteia şi unde se pleacă din el. Astfel încât întrebarea lui Sartre, de după război, „ce este literatura?“ s-a transformat mai degrabă într-o întrebare de genul „ce nu este literatură?“. Posibilitatea de a scrie istoria literară, zice acelaşi Hollier în prefaţa sa la „A New History of French literature“ (Harvard University Press, 1989), depinde atât de rezistenţa literaturii la istorie cât şi de rezistenţa literaturii la literatura însăşi. În acelaşi timp, istoria literaturii tinde de a înceta să mai fie doar o **saga** a „geniului“ creativ naţional (modelul lui G. Călinescu, de exemplu) şi se apropie tot mai mult de o chestionare cu strategii complexe ce se desfăşoară atât în interiorul cât şi în exteriorul spaţiului pur literar.

Volumul al III-lea de „unde scurte“ aparţinând Monicăi Lovinescu, volum concentrat în principal asupra literaturii române din perioada 1978-1982, pare că se raliază unor astfel de vederi: interferenţă de mijloace (de la cuvântul vorbit la cuvântul tipărit), interferenţă de spaţii literare şi culturale, interferenţă de fenomene şi cronologie. Am putea vorbi, acum, despre un volum de istorie literară, alcătuit cronologic în jurul unor cărţi, personalităţi şi autori (români, români din exil, francezi), în jurul unor evenimente literare, culturale, politice, istorice, după cum şi în jurul unor probleme şi dezbateri, apărute la Bucureşti sau la Paris, în Occident ori în Europa de Est, privind atât literatura cât şi instituţiile conexate cu aceasta. Într-un cuvânt, e vorba despre ceea ce constituie literatura dar şi despre ceea ce o neagă sau o corupe. Or, în formularea autoarei din prefaţă: „Paginile de faţă insistă asupra literaturii. Nedespărţind-o însă de contextul politic ce o condiţiona. A-l ignora, într-un regim totalitar, ar fi însemnat să renunţi a-i dezlega enigma“. (p.7)

Cu o sintagmă împrumutată de la Tudor Vianu, titlul cărţii, „Posteritatea contemporană“, vrea să se refere la „perspectiva străinătăţii“ asupra literelor româneşti (mai propriu spus la perspectiva total necontaminată de comunism), într-un timp când intervenţiile şi emisiunile radiofonice ale Monicăi Lovinescu de la „Europa liberă“ constituiau nu atât ceea ce nu gândeau, la ei acasă, scriitorii şi criticii literari români cât ceea ce aceştia nu puteau să gândească şi să spună cu voce tare. Cartea este astfel un soi de jurnal literar al **nespusului**, al **nerostitului**, ca şi al **răstălmăcitului** din perioada anilor 1978-1982. Este totodată un memorial, o pledoarie pentru a nu se uita (pentru a nu se uita **vinovat**!) cum atât de des se întâmplă în anii de după 1989. Căci, aşa cum constată cu toată îndreptăţirea Monica Lovinescu, „dacă la greci muza dintâi era Memoria, în România postdecembristă s-ar părea că uităm înainte de a ne fi adus aminte“. De unde concluzia care se impune drept coloana vertebrală a întregului demers: „Fără criterii, nici sens, nimic nu se mai organizează în afară de haos. Din acest sinistru punct de vedere, situaţia din România tinde să devină paradigmatică. Nemaiavând puncte de reper în prezent, ne rămâne deci să continuăm a le aminti, chiar fragmentar, pe cele din trecut“.

Monica Lovinescu pleacă de la constatarea că în timp ce Occidentul şi, în special scena culturală pariziană cunosc mutaţii de excepţională semnificaţie în deceniile opt şi nouă (sfârşitul dogmelor, decesul ideologiilor moştenite din secolul al XIX-lea, renunţarea la „marile narative“, cum ar zice Lyotard), în România totalitară a ceauşismului, dimpotrivă, se înregistrează redogmatizarea „literelor“ şi a gândirii în urmare directă a faimoaselor „Teze din iulie 1971“. Intelectualul francez, aflat multă vreme sub fascinaţia marxismului şi a angajamentului stângist, descoperă în chip decisiv Gulagul lui Soljeniţân şi revelaţiile demascatoare ale altor contestatari din est. Cum afirmă Raymond Aron în 1978, citat de Monica Lovinescu, „Disidenţii sunt conştiinţa şi cauţiunea noastră. Datorită lor s-a transformat intelectualitatea franceză“ (p.39). Apariţia pe scena intelectuală a „noilor filozofi“, disocierea grupului Tel Quel de marxism în 1976, focalizarea pe disidenţă şi drepturile omului sunt tot atâtea fenomene ce marchează o reorientare a „inteligheţei“ pariziene către dez-ideologizare şi de-marxizare. Este, în cuvintele Monicăi Lovinescu, „cea mai mare mutaţie ideologică şi etică de la război încoace“. În schimb, la Bucureşti se remarcă o certă involuţie, sprijinită de un grup de mercenari arivişti şi poltroni, mânuitori ai discursului naţionalisto-comunisto-şovin, ieri ca şi astăzi, cu audienţă asemănătoare la Putere. Mişcarea în sens invers a celor două planuri, parizian şi bucureştean, e rezumată de autoare în următorul mod: „Două fenomene predomină în acest volum (1978-1982). Pe de o parte noul rol al intelectualului francez sprijinind disidenţa Răsăritului. Iar pe de alta, în negativ, emergenţa făţişă în România a ceea ce am numit neoproletcultism, adică îmbinarea explozivă a unor rudimente din vechea dogmă cu şovinismul lătrător. Desigur amalgamul se confundă cu ceauşismul, pentru prima oară însă un grup de mai mult sau mai puţin scriitori se constituie de la sine, împletind stahanovismul adulării la Curte cu atacul concertat împotriva celor ce încearcă o «rezistenţă prin cultură» cum s-a spus din 1989 încoace cu o prea mare satisfacţie de sine şi de situaţie“.

Am trăit experienţa acelor ani şi am asistat la multe din gesturile de rezistenţă culturală şi profesională de la Uniunea Scriitorilor, ca şi la manifestările în forţă, de comando, ale grupului „celor vreo 20 şi ceva“. Totuşi reamintirea unor lucruri şi recitirea unor texte din epocă nu sunt mai puţin impresionante. Ele dezgustă acum, ca şi atunci. Faptul că mulţi dintre „curtenii ofensivi“ ai ceauşismului sunt astăzi actori principali pe scena politică şi culturală, degradată a ţării nu poate fi decât un avertisment şi un memento imperativ pentru intelectualii români. Şi nu numai pentru ei, dar pentru toţi cei care, uitând istoria, devin victimele jocurilor politice.

Consemnări „fierbinţi“ la vremea respectivă, textele Monicăi Lovinescu sunt o întoarcere necesară în trecut pentru a cunoaşte mai bine prezentul sau, altfel spus, pagini de istorie literară veritabilă peste care nu se poate trece decât printr-o teribilă şi condamnabilă mistificare.

doina uricariu

Mai grabnice decât un aducător de vești

„Zilele mele sunt mai grabnice decât un aducător de veşti“
Dar au fugit oare mereu fără să-mi aducă fericirea?
şi acum mai zăresc fruntea copiilor mei
trecând cu un deget şi apoi cu o palmă de albastrele cești,
ţinându-le tot mai singuri
şi siguri cu mâinile lor
şi strâmtoarea din silabele lor deschizându-şi vorbirea

Ca o mare care deodată s-ar arăta
întinsă şi blândă din zdreanţa fiordului
şi din mâlul deltei sau nisipul cu sunet de tinichea,
ca o mare care deodată şi-ar arăta
îmbrăţişarea exodului

Şi în fuga ei, în leşirea din plăgile altui tărâm,
din rana altui hotar, din ţărâna învinsă
ne-ar grăi pe limba ei, şi-n alergarea din noul ţarc
necuprinsă.

„Zilele mele sunt mai grabnice decât un aducător de veşti“
şi poate de aceea auzi mai repede
ceea ce nu s-ar cuveni să auzi niciodată
aşa că-ţi spun că ni-e dat să smulgem cu o pereche de cleşti
toate cuiele ce ne-au ţintuit în pitica săgeată
Căci şi marea se smulge din cuiele stropilor ei
şi pe mormântul atâtor izvoare, când învie piatra i-o vezi răsturnată
„Zilele mele sunt mai grabnice decât un aducător de veşti“
cu solia lor zbuciumată
aşa că-ţi spun că ni-e dat marea mai mult decât s-o privim
cum se întăreşte sfârcul luminii la răsărit şi cum sânul ei se umflă
ca împins de laptele cu izvoarele lui ce-şi caută nou-născutul
Şi spunându-ţi toate acestea s-ar putea să nu înainteze spre tine decât sufletul meu
şi din cutia trupului strâmt, de tinichea să-mi pregătesc zalele, scutul.

Şi casa urcându-şi la cer chivotul ei de iubire

Şi au stat mâinile mele în loc pustii
Şi a stat chivotul legii, chivotul Domnului în ţara filistenilor şapte luni
şi s-a umplut ţara aceea de şoareci
şi de lăcuste, şi de lăstuni

şi în palmele mele s-a îndesit pâlcuri-pâlcuri linia vieţii
înmiită durerea ca părul tău des şi trufaş creştea durerea bogată
şi înainta peste mine în marş
oare lor nu le era silă de şoareci?

aşa cum îmi fusese şi mie în anul când, am văzut în fereastra bucătăriei de la subsol
Ştii casa, mai sus de fostul pod se înalţa
dar noi locuiam tot mai jos printre guzgani şi nămol.

Învăţaţi-ne cum să-l trimitem la locul lui
ce fel de jertfă pentru păcat trebuie să îi aducem, cum să-l întoarcem la locul lui
Ştii casa mai sus de fostul pod se înalţa
ca şi cum s-ar fi rugat cu acoperişul ei să nu mai fiu a nimănui

Cărămizile ei, aşa acoperite de grinzi ce aşteptau să pun tabla pe ele
şi pereţii, ca două mâini în cuibul lor
îmi vorbeau, îmi vorbeau nelăsându-mă singură
şi petala mortarului înflorea
şi mortarul umplea golul rănilor

înainta ca un marş peste mine această zidire
lângă surpări şi pustiu crescuseră schele
şi casa urcându-şi la cer chivotul ei de iubire
mi se părea tot mai uşoară în mâinile mele.

(Veneţia – aeroportul San Marco,
23 oct. 1993)

„Toiagul acesta care a fost prefăcut în şarpe“

„Toiagul acesta care a fost prefăcut în şarpe“
la-l în mâna ta căci ai să faci cu el minuni
Ţii minte cum ţi-am căutat mâna,
nu ştiam de va fi şarpe sau toiag
şi atingând-o n-am dat de flacără ci de o grămăjoară de cărbuni

sau de vreascuri firave încă verzi, poate şi umede care nu se aprind
şi dintr-o dată şi mâna mea a devenit o cremene care nu mai scapără
şi-am înţeles că flăcăruia ce-o ţinem numai în noi
e ca o lumină şi ca un toiag ce ne apără

şi mi-am adus aminte de forma aortei, în trup ca un toiag
şi de inima care bate în noi sprijinindu-şi sângele pe calea lui de această şerpuire
şi te-am iubit şi mai mult şi mi-ai fost şi mai drag
că ţi-ai retras mâna de sub mâna mea şi mi-ai dăruit acest semn de împotrivire

Aşa a fost ceasul când toiagul mi-a vestit că nu merge cu mine
că singură o să fiu pe calea ce mă împinge s-o străbat
şi că focul pentru care mai caut vreascuri, găteje şi flacără
numai în mine îşi va aprinde şi stinge rugul înalt

„Toiagul acesta care a fost prefăcut în şarpe
la-l în mâna ta căci ai să faci cu el minuni“
Şi acum după ce mi-a fost dat să-l ating
Ştiu cât de tare e lemnul înaltei sălbăticiuni

el nu vrea să mă sprijin de el
şi eu însămi am devenit acel toiag
şi cu mine de mine ţinându-mă merg
în casă îţi intru, eu prag trecând peste prag

Masa

(Ieşirea, cap. 25
Rânduieli pentru costul adunării)

„Să faci apoi masă din lemn de salcâm
lungă de doi coţi, lată de un cot,
înaltă de un cot şi jumătate“
şopteam repetându-i rânduiala şi sufletul meu era atât de păgân
ca o masă după ospăţ cu paharele răsturnate

Sticla lor pârjolită de urme de vin
şi de drojdia ce atârnă pe fund ca un mâl uitat, ca o boască,
e pătată de degete, tremurându-şi picătura puţin
în goliciunea pereţilor ei care se cască

şi sub grumajii feţei de masă şifonaţi şi murdari
vălurind o mizerie cum marea aduce-n resturi la ţărm eliberându-se de povară
stau picioarele de salcâm şi tăblia de lemn de salcâm
îmbrăcată cu aur curat, cu împletită cunună, la subţioară

îţi spuneam iubindu-te, nici eu nu ştiu cum,
dar ştiam c-o să pot să-mi ţin la piept această fărădelege,
îţi spuneam crâmpeie din cartea sfântă şi cu ele mă apăram
de acel dor mă rugam să mă dezlege

şi din masa aceea din visul lui,
şi din masa noastră, cu păcatul din mine înveşmântată
te-am lăsat ca să vezi cum a înflorit ea mai întâi
floare gălbuie de salcâm în ciorchine a fost lemnul ei altădată

Sugestii pentru o terapie a destinului (III)

de VASILE ANDRU

Iertarea „adversarului“ este o triplă terapie. Te vindeci pe tine. Îl vindeci pe „adversar“ punându-l într-o relaţie scurtă şi vie cu Dumnezeu, prin tine. Nu trece cu vederea că am pus „adversar“ între ghilimele. Pentru că nu există adversar, ci numai nevroze.

Iertarea produce şi culpabilizarea agresorului. Serveşte-te şi azi de procedeul culpabilizării, dar numai în cazuri extreme.

A civiliza prin culpă este un abuz care ne aminteşte că toată istoria omenirii este abuzivă. Şi că noi suntem precum istoria.

Dar, oricum, a civiliza prin culpabilizare (gen întoarcerea celuilalt obraz) este mai omeneşte decât a civiliza prin mitralieră.

Presupun că aceste lucruri îţi sunt cunoscute. Dar tu uiţi de ele exact în momentul când trebuie să le aplici. Apoi, după ce trece momentul, iarăşi îţi aminteşti de ele.

Şi aminteşte-ţi premisa: să-ţi faci lumină, nu să-ţi faci dreptate. Distinge dacă eşti intensiv ori extensiv, ca să nu te plângi de alţii şi alţii de tine.

Tipul intensiv face relaţii cu un singur om: iubeşte cu suferinţă, e fidel, dar bolnăvicios de fidel. Face dependenţă, confundă legarea de ţăruş cu statornicia.

Tipul extensiv se împlineşte prin mulţimi şi îşi nedreptăţeşte partenerul. Cum să realizezi un echilibru? Prin factorul de clădire numit **euharistia**.

Unul este intensiv când iubeşte, şi extensiv când îi trece. Destinul său este bolnav şi-l îmbolnăveşte şi pe partener. Terapia sa poate fi **medeor**.

Mai notează ce obstacol stă în calea liniştii tale: banul, sexul, puterea. Nu le învinge chiar pe toate, ci măcar un sfert din unul din aceste obstacole. O împlinire trage pe alta, sfertul trage întregul. Apoi surâzi că ai fost în stare.

Învaţă luarea de cunoştinţă. Ia cunoştinţă de linia atomic de subţire care separă, sau uneşte, trupul tău şi aerul. Percepe volumul de aer dislocuit de trupul tău. Ia cunoştinţă de ordinea schemei corporale până la spargerea barierei corpului văzut. Ascultă lăuntrul tău, liniştea. Afli multe, dar mai ales previi multe. Liniştea este un solvent al impurităţilor, al engramelor negative.

Trupul este cosmos organizat. Tu când priveşti trupul aşadar faci o acţiune însemnată. Priveşti un mod de organizare a lumii. Liniştea este locul de întâlnire între cosmos şi om.

„Astrele ne influenţează destinul?“ întrebi tu. Da, totul. Şi astrele, şi pâinea pe care o mănânci, şi apa pe care o bei (şi a cărei cristalizare rezonează cu cristalele de gheaţă din sângele tău).

Dar stabilitatea, sau tăierea voii, instaurează o nouă relaţie cu astrele tale. Se zice:

„Înţeleptul domneşte el peste astrele sale“. Astrul cuprinde cauza, dar individul dă intensitatea, spunea un astrolog al cărui nume îmi scapă. Controlează-ţi intensitatea afectelor şi astfel vei controla lumea.

Am un prieten doctor, care se ocupă cu astrologia, ştiinţific şi inspirat. Când are cazuri dificile, întocmeşte astrograma pacientului. Acest lucru îl ajută la diagnosticul de diferenţiere şi la tratament.

Într-o zi el mi-a arătat astrograma unei paciente. O astrogramă catastrofală, din care reieşeau situaţii planetare teribile. Ascendentul era atacat mortal, la fel astrul vieţii. Câteva opoziţii şi careuri. Cifrele cu evoluţia polilor magnetici marcau epuizarea urgentă a suflului.

Ce părere ai? m-a întrebat.

I-am răspuns că aşa arată astrograma unui om care nu mai este.

Exact! a spus el. Este astrograma unui om potenţial mort la trei zile după naştere. Vezi gradele de slăbire ale axelor vitale. Persoana în cauză trebuia să fie moartă după trei zile de la naştere!

Persoana este în viaţă. Doctorul a stat de vorbă cu ea (are vreo 45 de ani) şi, surprinzător, pacienta i-a mărturisit că ar fi trebuit să moară după trei zile. La maternitatea unde s-a născut, a avut loc o epidemie necruţătoare, şi toţi copiii născuţi în aceeaşi zi cu ea, au murit.

Adică destinul a fost prescris cu precizie în cerul astral, sau nu prescris, ci determinat. Era o

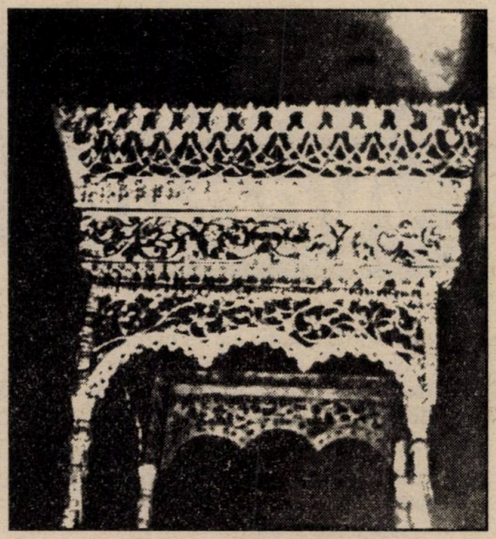

Jilţ, Biserica Mierlari, Bucureşti

combinaţie astrală a morţii, şi au murit vreo zece copii. A scăpat doar unul din ei. Această excepţie ne spune că a mai existat un factor neştiut de noi, în afara influenţelor calculate. A fost poate o stea protectoare mai îndepărtată, neluată-n calcule. Sau a fost o informaţie pozitivă specială, din memoria fiinţei: un înger protector.

Mai este necesară o relativizare. Omul de astăzi dobândeşte o relativă autonomie faţă de influenţele astrale. Omul din antichitate era mai vulnerabil, neocortexul apărător era mai slab. Asupra lui influenţele fine – lumină, magnetism, presiuni specifice – lucrau puternic, pentru că acel om era dependent de inconştient, la discreţia unor emoţii răscolitoare. Inconştientul este locul aburos de sensibil unde cosmosul se vesteşte în om. Creierul vechi, creierul olfactiv, mezocefalul era foarte activ la omul antic. Acolo se traduc în voia lor influenţele astrale. Civilizaţia, cunoaşterea anexează conţinuturi vechi la creierul nou, extind neocortexul, restrâng ravagiile creierului vechi. Neocortexul ne face mai nesimţiţi, dar ne şi protejează de stihii. Prin extinderea raţionalului, intuiţia se opacizează, ochiul pineal se opacizează. Percepţia pineală era un privilegiu al omului naturii, privilegiul comunicării prin empatie; dar cauză şi riscuri ale exploziilor emoţionale, care apoi expuneau la influenţe negative.

Inconştientul, ziceam, este locul întâlnirii dintre cosmos şi om, este locul unde cosmosul devine om; este şi locul unde ai putea descâlci firul destinului. Dar asta o vei reuşi, practic, căutând căile de acces la inconştient.

Am vorbit la persoana a doua, de la om la om. Sunt în faţa unui public în majoritate de tineri, la Casa de cultură a studenţilor din Bucureşti. Când ascultaţi cu atenţie, păreţi un singur om. Şi chiar sunteţi un singur om. Suntem. Este 19 noiembrie 1990. Simt că voi toţi, cei de faţă, aţi reuşit să consacraţi acest spaţiu. Ne aflăm într-un spaţiu consacrat.

Cupola noetică, e mai densă, e mai mult oxigen mental. Într-un spaţiu consacrat forma gândului este îmbunătăţită. Modelele viitorului care se emit fără încetare, în chip inconştient, din mintea noastră, acum sunt îmbunătăţite.

Un mod de a „vindeca“ soarta este modelarea viitorului, terapia viitorului. Programarea succesului, a zilei de mâine, a ţintei îndepărtate. Prin imagini şi cuvinte. Autoprogramarea în starea alfa. Este un subiect pe care-l voi relua în alte însemnări. Acum însă zic: Stabilitatea minţii este mai bună decât programarea ei.

Sunt aşadar două căi de acces la inconştient. Una dinspre exterior, prin programare. Aceasta este calea terapeuţilor. Altă cale este a lăsa inconştientul să se rostească, din interior spre afară. Este calea liniştii. Liniştea e păzitorul uşii ce duce la inconştient. Este calea restaurării firii.

Într-o zi descoperi că creierul este făcut după forma universului. Când creierul este calm, microcosmosul uman este oglinda perfectă a macrocosmosului (zicea Paul Chauchemar). Când se stabileşte continuitatea între creier şi univers, orice constrângere în soartă încetează. Atunci soarta este bună.

Când ajungi la acest prag, respiri lung. Te ridici şi ieşi încet din spaţiul consacrat. În acest moment, spaţiul consacrat s-a mutat înlăuntrul tău. Păstrează-l. Extinde-l. Lumea astfel străbătută este un spaţiu consacrat. Mergi, evită gesturile sacadate. Păstrează cât mai mult ce-ai câştigat prin stabilitate. Mergi pe stradă simplu, senin. Mergi printre oameni ca şi cum ai fi unul de-al lor. Ca şi cum ai trăi ritmurile lor. Vei simţi, tot mai mult, că tu începi de la ei, din carnea lor, din pielea lor tânără sau tatuată de ani, din statura lor modestă sau splendidă, din umerii lor, din capul lor, începi tu. Din arbori, din pietre, începi tu. Sau invers, ei/ele încep din tine. Şi tot ce există te conţine, te doare, te bucură. Şi atunci trăieşti cu adevărat.

NUMĂRUL DE AUR

Fănuş Neagu

Când mă apropii, seara, de Bucureşti, simt că miroase a veac stins şi a mănăstiri voievodale (portughezii, când se întorc, seara, de pe ocean, cântă: miroase frumos, miroase a Lisabona). Era o zi de mai (sau poate de sfârşit de aprilie?) şi la ferestrele trenului cu care mă întorceam de la Brăila creşteau închipuiri de oleandri, crini şi trandafiri. Dincolo de pădurile care păreau înjugate la un drum ce duce numai înapoi, în plan secund, curgeau râuri umflate de ploi, iar peste creştetul pădurilor, o boare de vânt neaşteptată, pătrunsă de ceva proaspăt şi nespus de drag, o tristeţe vagă, cosită din amintiri, precum şi o dâră de frig prietenos, vestind înserarea, aprinsul lămpilor; untdelemnul mistic al dorului, setea de enigme.

– Domnilor, zise şeful-controlor, intrând în compartiment (se cunoaştea cu doctorul gras, care fusese la vânătoare de raţe şi ţinea tolba între picioare, iar arma, frântă, ascunsă în husa de piele mirosind a negustorie impecabilă) nu ştiu cine, un copil, a presărat în astea două vagoane de clasa-ntâi o mulţime de greieri. Cred că i-a adus în buzunar sau în cufăr. Un ţicnit de copil. Să vedeţi ce criză de nervi a făcut o doamnă! M-a speriat...

– Ia o gură de rachiu, să mai prinzi inimă, zise doctorul întinzându-i un bidon de aluminiu îmbrăcat în postav kaki.

Bidonul atârna, la un loc cu cartuşiera, de plasa de bagaje.

– M-a umplut muierea aia de draci, să vezi că mă pilesc dintr-o singură duşcă.

Studentul firav, cu ochi senini şi pielea iluminată de sângele tinereţii (curge, îmi ziceam, numai unt topit şi miere prin venele lui), îl linişti, surâzând:

– Bărăganul are o elevaţie de circa două sute de metri faţă de nivelul Mării, n-o să-ţi rupi gâtul.

– Vorbeşti aiurea, mârâi doctorul.

– O biserică înconjurată de cireşi în floare, anunţă controlorul, silindu-se să şteargă impresia duşmănoasă lăsată de vorbele doctorului.

– Nu, isprăveşte, se scutură doctorul, înverşunat. Ochii lui galbeni, doi bulgăraşi de seu şi nasul subţire, mişcându-se ciudat între bucile obrajilor, se ascuţiră mânioşi. Pesemne c-ai petrecut săptămâna întreagă în clinchet de pahare, fiindcă de când te-ai urcat...

– De la Făurei, preciză studentul, dispus să-l întărâte.

–...numai aere şi fandoseli pe capul dumitale. Fără să te-ntrebe cineva ne-ai servit informaţia că facerea lumii s-a desăvârşit cu 5508 ani înainte de Christos, în ziua de 1 septembrie şi prin urmare ne aflăm în 7502, nu în 1994. Aşa vorbesc numai tolomacii, numai pârliţii. Viitorul, te asigur, o să dovedească tuturor că ai un creier neted; n-o s-ajungi departe...

– Uneori o falsă profeţie se poate împlini; ajunge să crezi în ea.

– Asta e din capul dumitale?

– Nu, bineînţeles... E un clasic care...

– Pe urmă, chestia aia cu numărul de aur...

– Numărul de aur, repetă studentul, pe obrazul căruia stăruiau ciucuri de lumină moale (răsfrângerea soarelui prin geamul sticlos) este rezultatul lui $\sqrt{5}+1/2$ şi reprezintă expresia ideală a proporţiilor estetice: Speranţa.

– Asta unde ai citit-o?

– Într-un roman poliţist englez.

– Aduni atâtea nimicuri în hârbul ăla de lut! Hârb de lut, ciucuri de zorele, clopoţei, tămâie.

– Avea un nume ca o cădere de ape, rosti studentul. (Nu se simţea jignit; Dumnezeu umblă cu acul prin florile din gândul tinerilor şi împleteşte coroană toleranţei ironice.)

– Numele unei căderi de ape? Cum adică? se miră controlorul, făcând aceeaşi mutră mirată, neîncrezătoare şi uşor zăpăcită ca atunci când ne anunţase povestea cu greierii.

– Andrada, anunţă studentul.

Doctorul se mişcă pe scaun, ca şi cum ar fi dat să-şi încrucişeze astfel oasele în grăsime, mai odihnitor şi mai dulce pentru suflet. Izbuti, căci faţa i se destinse într-un zâmbet cald.

– Când sunt rupt de oboseală, sunt plin de toane.

– Acru şi posac ca o lămâie murată, zise studentul.

– Andrada, repetă doctorul, de mult de tot am iubit o fată cu numele ăsta.

– Pe la coada veacului trecut? zâmbi studentul.

– Eşti bântuit de impulsuri provocatoare! Ei, da, se împăcă doctorul, tinereţea nu iartă nimic celor bătrâni.

– Pentru tineri, lumea-i făcută numai din aţâţări şi ispite, completă controlorul. Se joacă, sunt veseli şi plini numai de arsura dragostei. De unde să ştie ei că undeva, sus, cineva ne sleieşte timpul? Într-o zi, or să dea, pe negândite, piept în piept cu necazurile vieţii. Dar pân-atunci, băieţii sunt tigri şi fetele leoaice. E frumos că se întâmplă aşa.

– Cu băieţii aveţi dreptate, aprobă studentul, dar cu fetele vă înşelaţi. A fi leoaică e un ideal mediocru pentru o fată. Leoaicele sunt frigide. Sloiuri. Lemne degerate. Pământ pentru ridichi. Călugăriţe. Iisus e piatra vie şi ele oile lui.

– Astea-s veninuri nepurtătoare de moarte, spuse doctorul. Un prisos de putere, ceva neîntrebuinţat, clocotitor, o vijelie plină de mister şi farmec. Ripostezi tăios, dar îţi desluşesc în ochi o sfială gingaşă. Vrei să te ticluieşti rău, laşi să-ţi curgă prin colţul buzelor mult dispreţ, însă în spatele dumitale se simte umbra protectoare a mamei. La fel mi se întâmpla şi mie la vârsta asta. Viţa de vie da muguri şi eu m-apucam imediat să-i scriu zeului care iubeşte vinul; îi scriam pe coaja de mesteacăn: mă, burduhănosule, fă rost de butoaie, de oale şi de muieri tinere – la toamnă, în nopţile cu lună ca sticla brumată, vom încinge petreceri nesfârşite: berbeci fripţi, pastramă de briceag şi la ziuă ciorbă de cegă. Aveam în marginea viei un izvor pe care, într-o clipă de ţicneală, l-am făcut să curgă în jgheab printr-o căprioară de lemn. Căprioara înghiţea şuvoiul, îl plimba prin pântece şi-l slobozea însetaţilor pe sub coadă. (Privi pe geam). Luna aprilie nu poartă şi nu împrumută pistoale, ceea ce nu înseamnă că nu poţi să-ţi zbori creierii cu o creangă de prun înflorită.

Trenul gonea. Trecurăm printr-un tunel, umplându-l cu vuiet. Gări mici, indiferente. Apoi o gară cu pereţii din cărămidă roş-cinabru. Acoperiş de ardezie crom. Iar pe zare, sate într-o imobilitate melancolică. Marginile pădurilor prezentau nuanţe de alb şi verde neînchegat, verdele suav al redeşteptării. Se simţea, dincolo de toate, apropierea mângâietoare a Bucureştilor. „Vine o seară, îmi ziceam, în care te seacă la inimă să mănânci, la Capşa, un borş de miel, cu ardei iute. În deschidere, un boţ de urdă cu două fire de ceapă verde; poate şi un fir de usturoi. Vezi, dumneata, doctore (studentul nu-mi plăcea, zâmbea urâcios şi bleg, nu merita să stric un gând pe el!), serile de aprilie (sau de început de mai?) sunt slabe la încheieturi; plăpânde, dragul meu, crude... Trosc! se frânge din

senin o crenguţă de păducel, speriind o buburuză şi poiana, necălcată măcar de iepuri, începe să-nflorească: salvie, izmă sălbatică, săbioare, părăluţe, păpădie. Botul nopţilor, încărcat de pofte, umezit de lună, dă cep limbuţiei: suiţi florilor, înălţaţi-vă înalt împărăteselor! Sunt clipe măsluite cu vrajă. Fără de număr răsar scântei enigmatice, tulburătoare; firea primăverii pulsând pentru împerecherea frumuseţilor. Nu ştiu cine-o face, dar e priceput în facere şi zidiri tremurătoare... Dumnezeu, nu?"

Şi nu numai ziua de aprilie (sau început de mai?) plutea într-un abur fără noimă, ci şi călătoria noastră.

– Doctore, crezi că eu n-am fost zurliu la tinereţe? întrebă controlorul. Ba bine că nu! Venisem în Bucureşti, de la Babadag, aveam şaptesprezece ani şi nimeni nu mă lua seamă în cartierul Giuleşti. Îmi spărgeam capul cum să-i dau gata pe mahalagii şi-ntr-o zi am găsit. Începuseră ploile de toamnă. Fix la ora prânzului, în fiecare zi, îmbrăcam o cămaşă galbenă, pantaloni albi, pantofi roşii încheiaţi într-o parte şi, însoţit de un puşti care ţinea larg deschisă deasupra capului meu o umbrelă neagră, făceam cincizeci de paşi pe trotuar, până la o încrucişare de străzi, priveam depărtările printr-un binoclu stins şi apoi mă întorceam. Fără să schimb un salut cu nimeni. Plesnea inima în mahalaua pân-atunci nepăsătoare.

– Deci erai un tigru tânăr, râse studentul.

– Care nu se potrivea în jartierele lor.

– Ei, vezi, o leoaică n-ar fi ştiut să stârnească patimi. Leoaicele sunt femei de două chefuri, nici un pahar mai mult...

Şi pentru că în cuprinsul în scădere al zilei stăruia sugestia unei dorinţe de-a intra în grădini cu pergole de caprifoi înflorit, viori cu dobândă de visare, vin bun băut în tihnă – însă dinspre bufetul trenului venea miros de peşte prăjit; unde dracu' văzusem eu un tablou cu doi peşti verzi împletindu-se prosteşte pe o jumătate de portocală dezosată de ideea Mediteranei?! - deci, pentru că ziua era făcută dintr-o mână de frânturi inutile, care nu se cereau ţinute minte, ci doar privite, aşa, fără nici un gând, studentul spuse că numai cu o zi în urmă simţise nevoia să fie într-un turn cu ceasuri de toate felurile, aşezat pe un scaun de lemn de lămâi şi să numere în gând până la un miliard.

– E un turn cu ceasuri la Galaţi. Dar, ieri, se afla înconjurat de o haită de câini. Deasupra turnului se rotesc stoluri de porumbei jucători, toţi suie până la o mie de metri, apoi îşi dau drumul cu aripile strânse. Porumbei nebuni, aduşi de caimacamul Vogoride. Ieri, între mine şi viaţă s-a interpus ceva indistinct, o pasăre stranie, o veveriţă, un mototol de căţeluş în cuib de prepeliţă. Oricum, ceva drăcesc...

– Poate un bâtlan, zise doctorul. Având în vedere că te găseai la malul Dunării... O zi de primăvară, la Dunăre, te sminteşte. Un bâtlan gras, repetă el.

„Doctore, la Dunăre, sunt multe zilele de primăvară cu alint şi dor de ducă, de ele scornit şi tot de ele tocat şi mărunţit până la pierdere; zile plăsmuind făgăduieli, sunete şi vibrări noi; zile pline de altoiuri de umbră romantică şi de iscodiri neduse până la capăt; zile pricepute în fantezii, leneviri şi toane, zile incapabile să concentreze în ele temeri, cumpene, bănuieli sau prevestiri urâte. De altminteri, eu cred că ursita unei zile de primăvară e să se amestece în suflete cu speranţa, fără a-i întări pânzele, ci scoţându-le uşor în vântul înnoirii, la margini de ape"...

De-a lungul depărtărilor, dar şi aproape de noi, descopeream nori alburii descompunându-se şi iar născocindu-se pe ei înşişi. Unul luase formă de cârlig şi aşteptam, plin de încântare, ca Dumnezeu să atârne în el o momeală trăsnită: – un mănunchi de năzuinţe, un puişor de găină auriu, un boboc de gâscă, o raţă sălbatică?...

Brusc, trenul frână şi opri. Vagonul nostru se nimeri chiar în dreptul unei foste gări din care se mai păstra întreagă numai o uşă în tocul ei de scânduri geluite de care atârna un suport de felinar. Privind-o, mă întrebam: când o trânteşte vântul de pereţii de aer ce lume pătrunde prin ea? Hoţii, pesemne, n-au furat-o până acum doar ca să ne intrige şi să ne irite imaginaţia.

– Unde suntem, domnule controlor?

– Între Căciulaţi şi Baloteşti. E a treia oară în săptămâna asta că oprim în gara părăsită. Şi nu pricep rostul!

– Trebuia să înaintezi un raport. E inadmisibil...

– Vedeţi, domnule doctor, că sunteţi şi dumneavoastră bântuit de sentimente conflictuale...

– Eu?! se minună doctorul. Aţi observat, domnilor, că toţi tinerii din ziua de azi consideră că este imperios necesar să fie obraznici?!

Studentul trecuse în cadrul uşii, cu un picior în cuşetă şi celălalt pe coridor.

– Vă daţi încins cu mătănii, şi sunteţi cu nervii la pământ. Dar ia uitaţi-vă puţin în partea asta... Priviţi.

Ne-am întors ca înhăţaţi de ceafă. La vreo sută de metri depărtare, în largul lanului de grâu verde, aşezaţi pe taburete în jurul unei mese cu faţă de masă albă, patru inşi jucau cărţi. Jucau joc închegat, fiindcă nici unul dintre ei nu răsucise o privire spre tren. Singur doctorul avu îndoieli că sunt oameni aievea – şi rosti aproape inaudibil:

– Or fi jucând cu adevărat, sau vor să stârnească mirare? Ce spiţă de oameni sunt?

– Tineri şi veseli, declară controlorul. Lucruri de-astea se fac numai în aprinderea primăverii şi a tinereţii. Îşi desfăcu larg gândurile, ca atunci când umbla cu cămaşă galbenă, pantaloni albi şi pantofi roşii încheiaţi pe dreapta... Cu singura deosebire că

Analoghion. Sec. XVIII, Mânăstirea Dragomirna

ploaia de demult era acum un bulb de lumină în mijlocul căruia pluteau masa şi jucătorii. Vedeţi cătunul ăla prizărit? E acolo o cârciumioară, lângă uşa căreia aşteaptă veşnic un cal. Într-o zi o să mă duc să-l fur, să-l încalec şi să-l alerg; că doar asta-i menirea calului, nu să reazime cârciuma.

– Ai chef să fii ciomăgit? întrebă doctorul.

– Mai e acolo un om după care umblă totdeauna un izvor. Oriunde s-ar duce, izvorul se ţine după el. Intră în cârciumă, izvorul se opreşte şi gâlgâie lângă prag. Dacă-l cheamă, vine şi se gudură la picioarele lui.

– Şi dacă stăpânul izvorului merge cu trenul?

– Izvorul goneşte pe sub tren, nici o grijă.

– Eu cred, zise studentul, că ăia joacă pe nişte mize aiurea, mize fistichii...

– Cum ar fi de pildă?

– Un stol de prepeliţe coborând din cer în miriştea de la vară. Dac-aş fi între ei, le-aş zice: băieţi, vă rog, jucaţi blând, împăcat, fără zvârcoliri pătimaşe.

Se opri şi bătu cu degetul în geam. Dintre două tufe de păducel se ivise o fată în bluză de culoarea vinului şi cu fustă de mătase neagră. Înainta încet, rotind în mâna stângă o creangă înflorită, cu părul blond atingându-i umerii. După vreo douăzeci de paşi se întoarse cu faţa spre trenul nostru, şezu în cumpănă o clipă (va veni, mă gândii, şi va trece prin uşa pustie a gării părăsite ca să ne dea înţelesul de ce n-au furat-o hoţii) şi clipa concentra intens aromele aşteptării noastre, căci sute de ochi îi pândeau de la geamuri îndoiala şi intenţiile nefixate şi, când credeam că va porni spre noi, ca o mărturisire a visului de primăvară, fata reluă mersul pe linia de început. Trecu pe lângă jucători, fără să scadă pasul, înălţând doar creanga înflorită, ca un salut ireal şi-şi continuă drumul spre geana pădurii de stejar care-şi încheia frunza. Pădurea şi crângul de la poalele ei o atrăgeau ca o vrajă. Sau poate era altceva: pădurea şi crângul ei, mult prea frumoase în seara căzând prea devreme, meritau o ripostă. Aşa stând lucrurile, fata în bluză de culoarea vinului era nevoia de sublim, riposta pe care câmpia, fântânile cu cumpănă, masa de pocher din grâu, grâul şi zările ondulând în fum albastru o opuneau pădurii. Totul, se înţelege, din nevoia intensă de joc a primăverii.

Un şuier şi trenul se urni cu scârţâituri prelungi.

– Domnule controlor, vorbi studentul, îmi cer iertare, eu am risipit greieri în cele două vagoane. Ieri, la Galaţi, logodnica mi-a cerut s-o dezleg de jurământ: iubeşte pe un altul. M-am retras la Făurei, la un prieten, şi toată noaptea am adunat greieri.

Vorbind, trecu pe scările vagonului şi sări în câmpie. Înalt, subţire, o luă prin grâu, hotărât să intersecteze drumul fetei cu bluză de culoarea vinului, care părea născută să se îmbrăţişeze, primăvara, cu mestecenii, plopii, stejarii şi, iarna, cu brazii. O cumpănă de fântână, semănând cu degetul Providenţei, marca locul unde aveau să se întâlnească.

El şi Speranţa. Şi lângă el, frate imaginar, absolut fără şanse, eu, care n-aveam să ştiu niciodată dacă locul acela va fi fost al bucuriei sau al deznădejdii. Trenul luase viteză şi pe marginea căii ferate cineva planta în felinare brânduşe de culoare violetă sau ochi bulbucaţi de cal înotând de-a latul fluviilor înserării de mai (sau de sfârşit de aprilie?).

Pe când din misterele nopţii se apropiau Bucureştii – miros de veacuri stinse, mirosuri voievodale, mireasmă de trandafiri.

tudor octavian

1, 2, 3, 4... ...4, 3, 2, 1

În ziua de 27 decembrie, la orele 6 după amiaza, Filip a simţit că i se pregăteşte ceva, că din momentul acela se putea aştepta la orice.

Astfel de gânduri se cheamă premoniţii. Sunt, cel mai adesea, o problemă de credinţă. Un germene mistic începe să rodească. Există întotdeauna o cauză superioară, pe care ori nu eşti pregătit s-o recunoşti, ori, pur şi simplu, o ignori. De exemplu, apropierea morţii. E greu de admis că tot ce a avut o anumită importanţă în viaţa ta deodată nu mai contează.

S-a uitat la ceas, aşa cum o faci când leneveşti în pat o duminică întreagă şi pe noptieră ticăie un ceas. Berti se cuibărise goală în fotoliu şi citea cu nesaţ anunţuri mortuare. Era atât de mică, încât nu mai conta că era goală. Ca amantă, Berti era mai degrabă detaşată. Trebuia neapărat să se despartă. Sau să se căsătorească. Se vedeau duminicile, deşi ar fi putut sta împreună tot timpul. Legătura lor, dacă acesta era numele cel mai potrivit pentru ce făceau ei de trei ani, nu avea nici un sens. Berti era o femeie discretă şi tăcută, dar dacă spuneai despre ea doar atât, că tace şi trece neobservată, nu spuneai aproape nimic. Berti nu scotea un cuvânt cu săptămânile. Câteodată, deşi o ştia ghemuită în braţele sale, pe Filip îl încerca o senzaţie de singurătate profundă. Se simţea singur şi nefericit numai când Berti părăsea fotoliul ei mare şi scămoşat, ca să se ascundă sub bărbia lui, la pieptul lui, să devină un duh firav şi fierbinte.

Filip se simţea în clipele acelea dator să facă ceva pentru ea. Dar ce, nu putea să spună. Nu ştia nimic despre familia ei. De fapt, nu ştia nimic despre Berti, decât că o chema Roberta şi că lucra la o fabrică de ciorapi. Dar dacă măcar şi aceste lucruri erau sau nu adevărate, n-ar fi fost în stare să jure. Nu avea niciodată bani, nu purta ciorapi şi ronţăia în permanenţă biscuiţi. Găseai peste tot biscuiţi. Chiar şi sub pernă.

– Hei, Berti, întrebă Filip, ce-ai rămas aşa?

De mai bine de un sfert de ceas fixa un anunţ. Pletele de culoarea nisipului îi acopereau privirea, ca la canişi, dar Filip începea s-o cunoască. Berti îi întinse ziarul şi sublinie cu unghia un nume. Mircea Georgescu, un bărbat de treizeci şi cinci de ani, se aruncase în metrou înaintea trenului.

– Berti, zise Filip cu un glas hotărât şi egal, ca şi cum nu era prima oară când discutau despre anunţ, din o sută de Georgeşti, jumătate au în jur de treizeci şi cinci de ani. Şi se numesc Mircea.

În momentul acela, Filip şi-a dat seama că se putea aştepta la orice. Că i se pregătea ceva. Dar de ce şi de către cine, nici măcar nu bănuia.

– Berti, insistă el, deşi altceva ar fi vrut să spună, Mircea nu se sinucide. Nu pentru că n-ar putea găsi un motiv. Ai la tot pasul unul. Nu e genul de om care face asta. Mircea se aruncă noaptea în mare. Sau se aruncă în patul unei femei. Genul lui e să se arunce oriunde poate da de un necaz. Dar nu sub roţile trenului.

Berti coborî din fotoliu. Era indecent de subţire şi albă. Parcă s-ar fi găsit permanent sub lumina unui reflector, care ardea orice urmă de culoare şi topea contururile. Îşi scutură pletele înaintea oglinzii şi veni să se ascundă sub plapumă. În cameră se făcuse răcoare, dar ea avea mâinile şi picioarele fierbinţi. Când era foarte preocupată de o idee, făcea febră.

– Bine Berti, ceda Filip, îl sun îndată pe Mircea.

Formă numărul şi aşteptă. Nu-i făcea nici o plăcere să vorbească la telefon cu Mircea Georgescu. Nu era, indiferent de subiect, omul cu care să schimbi câteva cuvinte, ca între prieteni. Când îl cunoşteai, puteai să crezi că e trivial din bravură. Că ascunde astfel un îndemn firesc spre tandreţe şi bunătate. Mulţi oameni se poartă stupid, deoarece se tem să nu pară slabi. Mircea nu ascundea nimic. Aşa era el, stupid. La telefon, îndeosebi, reuşea să fie indecent şi când răspundea la salut.

Telefonul suna, probabil, într-o cameră goală. Filip îi aruncă o privire preocupată Robertei şi formă iarăşi numărul. Departe, stins, ţârâia un clopoţel funerar.

– Berti, zise el aşezând cu multă grijă receptorul în furcă, mă gândesc exact la ce te gândeşti şi tu. Şi cu aceleaşi motive. Dacă Mircea e mort, înseamnă că am mai rămas în viaţă doi. Poate să însemne şi altceva. Că e rândul celorlalţi doi. Că e rândul meu. De la moartea lui Iacob, îmi trec prin cap tot felul de gânduri.

Iacob fusese găsit în Dâmboviţa, în preajma căminului cu studenţi din Irak. Era îmbrăcat şi avea în buzunare bani şi acte. În zona aceea, înflorea traficul cu dolari şi femei. Prezenţa lui Iacob între irakieni era inexplicabilă. Iacob fusese un tânăr scund, timid şi respectuos care, de îndată ce predase arma şi părăsise clădirea Comitetului Central, se întorsese la facultate. În Dâmboviţa erau găsiţi tot felul de oameni: vagabonzi, proxeneţi, chinezi. Iacob nu era nici vagabond, nici chinez.

Nimic nu avea, pe atunci, o explicaţie simplă. În urmă cu trei ani, Roberta nu era mută. Îşi irosea nopţile cărând mâncare la apucaţii care îngheţau la gurile metroului crezând că îl apără. Ei patru – Filip, Mircea, Iacob şi Victor trăgeau în neştire din biroul generalului Luca, mâncau conserve laolaltă cu ofiţerii din camera alăturată şi, la ordinele acestora, păzeau cu rândul o uşă încuiată. Erau înnebuniţi de mândrie că se găsesc în mijlocul evenimentelor. Iar asta explica totul.

Berti puse mâna pe telefon.

– E-n regulă, zise Filip. Mircea şi Victor erau prieteni. Îl sun pe Victor, dacă vrei, iau la rând spitalele şi secţiile de poliţie. Mircea mi-e nesuferit. Mă chinuie faptul că am putut avea într-o vreme ceva comun. A trecut mult timp de atunci. Aşa că am dreptul să spun ce poftesc.

Filip minţea. Mircea şi Victor nu erau prieteni. Nici Filip nu era prieten cu Iacob. Iacob nu era prieten cu Mircea, iar Victor nu era prieten cu Filip. Nimeni nu era prieten cu nimeni. Îi ţinea la distanţă exact acel lucru care, cândva, îi apropiase. Nu mai erau deloc mândri că se cunoscuseră atunci şi acolo, „în vâltoarea evenimentelor". Fiindcă evenimentele nu avuseseră loc nici atunci, nici acolo. Şi nici nu era sigur că se puteau chema evenimente. S-au întâlnit în câteva rânduri, s-au străduit să nu dea importanţă faptului că Victor avea mai mulţi bani decât i-ar fi trebuit, că Iacob se plictisea şi că Mircea era un tip mărginit şi interesat. Pe Mircea îl preocupau banii lui Victor. Ştiau, de aceea, o mulţime de treburi unul despre celălalt. Iar Mircea ştia despre Victor mai ales lucruri despre care Victor prefera să nu se vorbească.

– Doamnă, spuse Filip când mama lui Victor ridică receptorul, sunt eu, Filip. Am fost de câteva ori în casa dumneavoastră.

Femeia tăcea. I se auzea respiraţia grea, de bătrână astmatică. Când, în sfârşit, vorbi, glasul era acela al unei femei secătuite de puteri. Glasul unei persoane în etate, care oferă mecanic o informaţie al cărei înţeles l-a pierdut.

– Victor e mort. E mort. A fost înmormântat acum două săptămâni. Victoraş s-a prăpădit. Lucra pe un şantier. Ştiţi, nu-i aşa?

Filip spuse că ştia.

– Lucra pe un şantier. Mie nu-mi spunea unde lucra. Dar lucra pe un şantier şi cineva l-a lovit. Se întâmplă tot felul de lucruri rele pe şantiere.

„Nu numai pe şantiere" completă în gând Filip. „Nu numai pe şantiere. Ci şi în metrou. Şi în zona căminelor cu studenţi arabi. Fel de fel de lucruri. E primejdios să ieşi din casă. E tot atât de primejdios să te-ncui înăuntru. E primejdios chiar să te-ntrebi cât e de primejdios".

Roberta îi luă receptorul din mână şi închise telefonul. Dacă ar fi fost îmbrăcat, Filip ar fi părăsit imediat camera. Avea sentimentul că dintr-o clipă în alta trebuia să primească o explicaţie. Sau să dea el însuşi nişte explicaţii.

– Berti, porunci Filip dând plapuma deoparte, îmbracă-te şi fă-ţi geamantanul. O ştergem.

Coborî şi abia acum îşi dădu seama că e transpirat. Picături reci îi alunecau pe pântec ca pe pereţii igrasioşi ai unui beci. Vru să se şteargă cu cearşaful, dar pânza era îmbibată cu năduşeală. Roberta aduna într-o geantă de voiaj tot ce se afla în jur. Nu punea nici o întrebare. Asta îl ajuta pe Filip să vadă lucrurile clar. Dacă ar fi ştiut-o pe Berti în siguranţă, undeva, departe de Bucureşti, într-un loc sigur, unde oamenii nu se interesează unii de alţii, într-un sat de la munte, bunăoară, într-o casă în pădure, pe o insulă în ocean, pe o limbă de pământ de la capătul lumii, totul ar fi fost, dintr-o dată, mai simplu. Dacă Berti vorbea, totul devenea foarte simplu. Dacă nu şi-ar fi umplut geanta aceea cu nimicuri şi ar fi pus măcar o întrebare, totul se rezolva chiar atunci. Filip îi trase în picioare ghetele de şcolar sărac şi îi încheie foarte preocupat haina. O luă pe Berti de umeri şi o conduse spre fotoliu. Îi ceru să ia loc şi, în timp ce-şi încheia paltonul, zise:

– Am de pus la punct nişte treburi. De acum înainte se poate întâmpla orice. Trebuie să pleci.

Roberta asculta cu fruntea plecată.

– Berti, spuse aproape în şoaptă Filip, Iacob e mort. Victor şi Mircea au murit şi ei. Poate au fost nişte accidente. Poate au fost lichidaţi. M-am gândit la motive. Am văzut ceva ce nu trebuia să vedem. E suficient ca să-şi închipuie careva asta. Să se simtă ameninţat. Cineva care e destul de puternic ca să pună la cale trei sau patru accidente. Care are motive s-o facă. Nici nu trebuie să fie puternic. Nici nu trebuie să aibă motive. Doar să-şi imagineze că le are.

Filip ieşi în hol şi-şi lipi urechea de uşă. Pe sub prag se prelingea un miros unsuros de tocătură. La etajul zece, de sărbători mai cu seamă, urcau coloane umede de mirosuri. Aburul coclit al fierturii de oase, damful butoaielor de varză răscolite, acreala acidă a varului cojit din bucătării, respiraţia putredă a conductelor cu pereţii îngroşaţi de depuneri, adieri de alcooluri trezite, de mormane de haine vechi, de covoare de iută întărite, arse, subţiate, duhnind a urină de pisică şi a încălţăminte de femeie în etate. Prin trapa care ducea la terasă, coloana aceea pestilenţială, călduţă, jilavă era ofranda pentru un zeu obosit şi pauper.

Filip aruncă o privire în casa scării. Berti se strecură pe lângă el. Filip o prinse de mână.

– Am un plan, zise el. Trebuie să ajungem pe terasă. E ca o plimbare. Pe acoperiş nu circulă metroul, nu există macarale care se răstoarnă peste tine, nu ai unde să te îneci. Îţi explic ce-o să facem.

Scara spre terasă avea treptele rare şi strâmbe. Aerul pe acoperiş era rece, aproape îngheţat. Alt aer decât cel de pe stradă. Blocurile se înşirau în zig-zag, lipite unul de celălalt prin calcane. De sus, păreau zidurile unei fortăreţe abandonate. Fiecare pas era o aventură. Antenele de televiziune erau ancorate cu sârme întinse în toate direcţiile. Filip mergea înainte, pipăind spaţiul, ca orbii.

Fragment de roman

Ecou la numărul special NOUĂZECI

Ale valurilor mândre generații spumegate

UN TEXT SERIOS, DISOCIERI TEORETICE. Întrucât această ediție a revistei „Luceafărul“ reprezintă unul din momentele istorice de afirmare a **nouăzecismului**, voi scrie – așa cum mi s-a cerut, de altfel – un text serios, aproape sobru, abundând în disocieri teoretice și considerente „obiective“ de istorie literară. Deci, preț de un episod, această rubrică va abandona tonul colocvial, jovial, neserios, caracteristic **criticii biografice**. Abandonez, temporar, **ficțiunea critică** – „ce face“, „ce mănâncă“, „ce bea“, „ce fumează“, „cu cine face“, „cu cine se culcă“, „cu cine înjură“, „de ce face“, „de ce scrie“, „de ce publică“, „unde face“, „unde scrie“, „unde se angajează“, „de unde“, „de unde ia salariul“, „de unde până unde“, „de unde până unde e scriitor... **nouăzecistul**“ – în favoarea apodicției, apoftegmei... apocopei: a început de ieri să cadă câte-un concept, acum a stat. Punct.

1. GENERAȚIE, PROMOȚIE, SERIE. „Generația 90“, „promoția 90“, „seria 90“? Măcar teoretic, orice grupare literară aspiră la a deveni și a se impune ca **generație**. E o titulatură care impune. A fi membru al unei generații literare înseamnă **ceva**. Sună aproximativ ca „general în retragere“ și aproape că auzi zăngănind decorațiile. (Și, cum o generație se impune în literatură după o luptă aprigă, apropierea de veteranii marilor bătălii poate că nu e chiar abuzivă.) Ca și „concept“ – chiar într-o epocă de acuzată disoluție a conceptelor –, **generația** ține nu atât de istoria literaturii, cât, mai ales, de isteria ei: oamenii se bat – efectiv – să intre într-o generație literară, toți sunt dornici să capete certificatul de participant la această revoluție. Căci, dacă – după Thibaudet – o generație se ivește ciclic, de trei ori pe secol, ea nu se poate ivi pur și simplu, ci în urma unei revoluții. Cu vărsare de sânge (citește: polemici sângeroase)!. Cum, dacă e să urmăm îndeaproape toate aceste aproximări istorice, nouăzeciștii nu pot forma o generație în accepția comună a termenului, de ce n-ar fi ei o **promoție**? Adică, o componentă autonomă (până la stadiul găgăuz, abhaz ori transnistrean al autonomiei!) a unei generații? De ce **nu**? De ce **da**? **Da** – fiindcă, totuși, bunul simț – în lipsă de alte criterii – dictează așa. **Nu** – fiindcă, unii atât au sistematizat literatura postbelică în promoții (‘50, ‘60, ‘70, ‘80, în fine – ‘90), încât au sfârșit prin a irita pe toată lumea. Totuși, o **promoție** reprezintă ceva mai puțin decât o **generație**, oricum ai lua-o: calitativ, cantitativ, lingvistic, metalingvistic. Și, în plus, termenul e compromis de numeroasele promoții ale școlilor tehnice, de cadastru sau de artilerie antitanc ce-și organizează banchete de aniversare a X-zeci de ani de la absolvire... De la **promoție**, eu unul aș reține, în aceste condiții, doar aspectul **promoțional** al termenului. Care va să zică, promovare, propagandă, „neruşinarea“ de a te afirma în câmpul literaturii. Ar mai fi **serie**, concept legat (și) de aspectul serial al artei post-moderne. Dar și de seriile de timbre dintr-un clasor abandonat în cine știe ce dulap. (Colegii Țîrlea & Popescu, respingând programatic asemenea afilieri, au încercat să impună ideea că 90 ar fi/este un „spirit al decadei“. Ceea ce se dorea a fi un concept mai elastic poate să degenereze însă într-o colecție de para–noime destul de vagi.)

2. GENERAȚIA 90 &/versus GENERAȚIA 80. Dacă – „noblesse oblige“ – acceptăm, convențional, titulatura de **generație**, imediat se ridică o problemă spinoasă: se diferențiază 90 față de 80, bunăoară? Am încercat să răspund, în felul meu „ficțional“, la această întrebare în studiul introductiv al Antologiei 90 – **Sfâșierea lui Morfeu**. Intenția mea era să demonstrez că 80 și 90, deși distincte pe mai multe planuri (ideologic, estetic, spațio-temporal etc.), nu sunt doi termeni antagonici, ci alcătuiesc – în cadrul unei maieutici inedite („paradoxul ivirii lui Adam din coasta lui Robinson“) – o **pereche recesivă**: „nici opoziție binară agresivă, deși nici complementaritate duioasă (și obedientă pe linia părinți – copii) ori paralelism disjunctiv... o încercare de înfruntare a aporiilor, cu miza pe suportul corelativ...“

3. INVENTARUL GENERAȚIEI. Din cine se compune generația 90? Pe cine va comemora, istoria literară, cândva, ca nouăzeciști? Putem să ne ghidăm după criteriile minimale, uliciste: a) **anul debutului** (toți cei debutanți după, să zicem, 1986 – când apare prima plachetă în colecția „Cartea cea mai mică“, adică Horia Gârbea – **Copilăria secretă**, sau 1988 – când apare la Ed. Cartea Românească primul volum așa-zicând tipic nouăzecist, respectiv **Cuvânt înainte** de Cristian Popescu; personal, aș opta pentru prima variantă, fie și numai pentru că același Cristian Popescu publicase deja, în 1987, **Familia Popescu** în chip de „Cartea cea mai mică“); b) **non-apartenența la generația 80** (stabilită consensual). Ar rezulta un număr record de aproximativ 70 de autori cu volume deja publicate! Mi se pare o cifră absolut bizară, neverosimilă. Dacă aplicăm corelativul Martin, id est **apartenența la cenaclul „Universitas“**, rămân ceva mai puțin de 30 de autori, cifră relativ rezonabilă. Bineînțeles, apar excepții, inadvertențe, cazuri de dublă apartenență (Radu Sergiu Ruba, de pildă, remarcat la „Cenaclul de Luni“ și cu un prim volum publicat deja în 1983 – **Spontaneitatea înțeleasă**, dar participant consecvent la „Universitas“ și declarându-se public „nouăzecist“), ciudățenii (Radu Aldulescu – neparticipant la „Universitas“, însă afin mărturisit nouăzeciștilor, cu volum aflat sub tipar în Colecția 90 – **Îngerul încălecat**), „rebeliuni“ și „disidențe“ (grupul de la Brașov, care a fost superactiv la „Universitas“, dar care s-a declarat non-generaționist, unii încercând să-l anexeze apoi la generația ‘80; „Clubul literar“, animat de Ion Manolescu, afirmat în perioada de crepuscul a cenaclului „Universitas“ și, mai ales, după aceea), cazuri de autori fără cărți publicate deocamdată (David Ioachim, Vlad Niculescu și câți alții). Oricum, eu consider că ne apropiem sensibil de realitatea i-mediată dacă vom considera că dintre nouăzeciști nu pot lipsi, la judecata de apoi a literaturii, următorii (enumerați în ordine alfabetică): Radu Aldulescu, Petru Barbu, Daniel Bănulescu, Andrei Bodiu, Andrei Damian, Caius Dobrescu, Ramona Fotiade, Horia Gârbea, Marian Ilea, Vlad Niculescu, Marius Oprea, Iustin Panța, Răzvan Petrescu, Ioan Es.Pop, Cristian Popescu, Simona Popescu, Radu Sergiu Ruba, Cătălin Țîrlea. Și, vorba lui Ion Iliescu în noaptea de 22 spre 23 decembrie 1989,

„cu voia dumneavoastră,
Dan-Silviu Boerescu“.

(4. INSTITUȚII NOUĂZECISTE. Simplă enumerare pentru uzul cercetătorilor: a) cenaclul „Universitas“; b) colecția „Cartea cea mai mică“, 1986 – 1989; c) revista „Nouăzeci“, 1990 – 1993; d) colecția „Nouăzeci“ – Phoenix, 1993–).

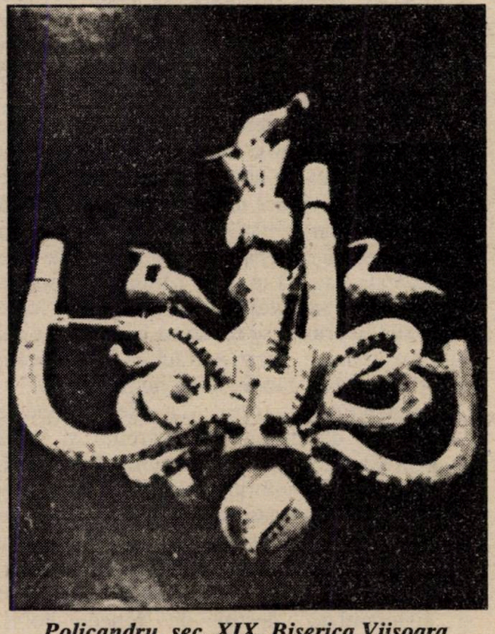

Policandru, sec. XIX, Biserica Viișoara, Vâlcea

Grete Tartler

ÎNȚELEPTUL NU SE ADRESEAZĂ S

– Dragă Grete Tartler, faci parte din lotul de scriitori care a fost selectat (sau selecţionat) pentru a schimba imaginea României în lume. Ce crezi că s-a schimbat între timp: imaginea sau România?

– Ce „lot", ce „selectat", ce „imagine"? Tot ce spui e exagerat! Poate ar trebui spus că mă număr între cei câţiva care au început, acum doi ani, să lucreze în diplomaţia culturală, deşi nu sunt diplomaţi de carieră. A fost atunci un început care a continuat – cu profesori, cu traducători, istorici etc. Dar nu pe mine trebuie să mă întrebi în ce măsură această revenire la obiceiurile antebelice are sau nu succes. Din punctul meu de vedere pot doar să-ţi răspund că, da, în Austria există acum „o inimă pentru România" şi în „aripa culturală" porţile sunt deschise. Dar austriecii sunt, cum chiar preşedintele Klestil o spune cu fiecare prilej, o naţiune culturală şi nu e greu, mi se pare mie, să-i convingi că România merită interes. Relaţiile sunt eficiente, rezultate concrete – destule, totuşi trebuie să înţelegem că într-un oraş ca Viena, unde în fiecare seară cântă Domingo, Pavarotti etc., unde se deschid zilnic expoziţii Miró, Picasso, Christo, Le Corbusier, John de Andrea, unde se suprapun festivalurile internaţionale şi unde nimeni nu pregetă dacă e vorba să plătească două sute de dolari pe un bilet de intrare la operă – ecourile n-au cum să fie fulminante. Trebuie un „bombardament" continuu de prezenţe româneşti pentru ca, în fine, acestea să fie receptate ca toate celelalte apariţii europene, adică în mod natural, „în rândul lumii". Cu timpul se va petrece şi asta.

– Din cei 5 – 6 scriitori plecaţi în urmă cu doi ani au mai rămas la ambasade doar trei, dacă nu mă înşel! Noi, care ştim vag ce s-a întâmplat, am vrea să aflăm prin ce manevre au fost lăsaţi la vatră. E cumva scriitorul român inapt pentru diplomaţie sau se petrece altceva cu el?

– Nu ştiu mai multe decât tine despre ceilalţi colegi, cu care nu am cum, decât sporadic, să fiu în legătură. L-am întâlnit, de pildă, pe Gabriel Gafiţa la Londra, când am fost invitată la festivalul de la Brighton în primăvara acestui an (ca scriitoare, nici o legătură cu diplomaţia). Dar despre ceilalţi aflu, ca tine, din presă ori din buletinul „Meridiane culturale româneşti" editat de M.A.E. Nu pot vorbi decât despre mine, dacă e vorba de apetenţă sau inapetenţă la diplomaţie. Cred că e o meserie grea, o meserie, care trebuie deci învăţată, care are nevoie şi ea de experienţă, ca orice profesie. Am mai spus-o într-un interviu, e nevoie de altruism, disciplină (şi interioară, dar şi la propriu), capacitatea de „a sta în umbră" şi nu mai spun câtă putere de muncă! Sincer vorbind, nu cred că un scriitor poate profesa foarte mulţi ani, fără întrerupere, diplomaţia. Precum Anteu, trebuie să-şi tragă sufletul, în pauze mai lungi, atingând pământul, hârtia de scris. Cei care au renunţat deocamdată (din motive proprii, nu exterioare) nu înseamnă că nu se pot reîntoarce, având această experienţă asimilată. Apoi, aşa cum ţi-am spus, după 1992 a fost doar un început. De atunci s-au mai angajat şi alţii în Ministerul de Externe. În ce măsură se adaptează fiecare, e o chestiune personală, sau, să nu exagerăm, în bună parte personală. Tu vorbeşti despre „manevre" prin care unii au fost „lăsaţi la vatră" – ce să spun? Dacă e aşa, obstacolele au fost mai puternice decât dorinţa lor de a învinge. Şi-au zis, probabil, că nu merită. Obstacole vor fi întotdeauna, totul e să crezi că merită să lupţi. Dar întreabă-i pe ei, ar fi interesant de văzut cu ce necazuri s-a confruntat fiecare. În ce mă priveşte, am avut norocul de a întâlni mai mulţi prieteni decât duşmani, mai multe motive de entuziasm decât de dezamăgire şi, până la urmă, cu optimismul meu de toţi ridiculizat, am văzut mereu „jumătatea plină a sticlei".

– Tu rezişti şi, se pare, nu doar eroic, ci şi cu bune rezultate. Te costă această rezistenţă, din câte bănuim, timp, bani şi chiar mulţi nervi. Dacă accepţi provocarea, te rog să mă contrazici sau să mă lămureşti mai bine!

– Ideea de „rezistenţă" ar presupune un atac perpetuu, ceea ce nu e cazul. Pur şi simplu sunt genul care, dacă se apucă de o treabă, o duce până la capăt şi o face temeinic, indiferent dacă pe parcurs apar tentaţiile renunţării. Dar, aşa cum am spus înainte, am avut şi noroc. De câte ori era gata-gata să mă dau bătută, în ideea că nu merită să investeşti atâta energie în lupte „lumeşti", lucrurile se rezolvau înainte de a-mi pune în aplicare decizia. Răul ni-l provocăm uneori chiar noi, gândindu-ne numai la rău.

Sacrificiu de timp, da. Se munceşte neîntrerupt de dimineaţa devreme şi până noaptea târziu. Nu îţi poţi permite să oboseşti, să te plictiseşti. Ajutorul meu cel mai de preţ în munca birocratică este computerul de acasă, un MacIntosh foarte cumsecade, pe care mi-am scris în ultimii ani şi cărţile şi teza de doctorat. Datorită lui pot să fac totul singură, să descurc şi sistematizez destul de repede totul. Altminteri, munca de consilier cultural înseamnă în primul rând să creezi relaţii în domeniul culturii, ceea ce mie „îmi iese", ba chiar îmi face plăcere. Sigur, nu mai am timp pentru mine, totuşi n-ar trebui să mă plâng – am ajuns la toate concertele la care am ţinut neapărat să ajung, am trecut uneori şi pe la Biblioteca Naţională şi pe la cea universitară, chiar dacă n-am avut timp să citesc, dar măcar să văd ce există în fişier din lucrurile care mă interesează. Sacrificiu de bani – cine nu face? În Austria cultura e scumpă şi una din primele mele îndatoriri e să fiu la curent cu scena culturală a ţării-gazdă. Iar din punctul de vedere al consumului nervos, cine nu învaţă să aibă răbdare, să fie calm şi să accepte sacrificiile obiectivării – nu are ce căuta în diplomaţie. Totul e să înţelegi că nu poţi fi primit, venind din afară, cu braţele deschise; e normal să existe antipatii „de serviciu", fiindcă noii colegi nu au de ce să aprecieze un scriitor pentru calităţile de scriitor. La rândul nostru, venim cu prejudecăţi. Până la urmă, cei cinstiţi îşi recunosc reciproc meritele; ceilalţi nu contează.

– Cam toţi cei care sunt în diplomaţie se plâng că nu mai au vreme şi nici dispoziţie să scrie cărţi.

– Cine îşi ia munca foarte în serios, da, nu mai are nici timp, nici dispoziţie. Nu mai există „lenea creatoare", iar obiectivarea, „umbrirea" eului te face să uiţi calea spre tine. Din fericire, în cazul meu, săptămânile de vacanţă petrecute acasă m-au „însănătoşit" scriitoriceşte de fiecare dată. Alţii care scriu mai mult, reuşesc probabil să-şi împartă mai bine timpul.

– Lumea te ştie şi comentează. Am câştigat un diplomat şi am pierdut un traducător sau ambele îndeletniciri îţi vin ca o mănuşă? Mai exact spus, ce-ai tradus la Viena? Unde-s cărţile?

– Eu nu m-am considerat niciodată traducător, dar, dacă aşa credeţi voi, poate că într-adevăr asta se vede. Am tradus în general literatură şi filosofie arabă veche, fiindcă efortul de a le înţelege era aşa de mare, încât la sfârşitul unei lecturi aveam cartea gata tradusă. Iar poezie germană contemporană am tradus fiindcă voiam să fiu la curent cu acest fenomen care mi se pare chintesenţa modernităţii europene şi, studiind autorii din scoarţă-n scoarţă, echivalenţele româneşti au venit de la sine. Dar nu mi-am propus niciodată să traduc o carte de dragul traducerii. Am considerat că, în treptele pe care le parcurg, există momente pe care, zăbovind mai îndelung, merită să le fac şi altora cunoscute.

Sigur că acum, trăind în miezul literaturii austriece, am descoperit câţiva poeţi pe care i-am citit cu atenţie deosebită, dar nu-mi propun în mod special să devin o traducătoare de literatură austriacă. M-a interesat cu totul altceva în ultimii ani, filosofia medievală şi ceea ce eu numesc „utopia însingurării".

Am scris o carte în care îmi lămuresc, cu

IEȘI, NICI MULȚIMII, CI PRIETENULUI...

ajutorul filosofilor medievali, propriile întrebări. Dacă înţeleptul trebuie să se însingureze de societate, pentru a se întâlni cu „inteligenţa făptuitoare“, cum ar zice Avicena, încă din timpul vieţii, dacă această însingurare nu înseamnă egoism (Platon îl trimitea înapoi, la cei legaţi în peşteră, pe fericitul care văzuse lumea adevărată şi lumina soarelui – să le spună şi celorlalţi ce a aflat); dacă există vreo cale pentru cel care nu doreşte nici însingurarea egoistă, nici existenţa în mijlocul mulţimii din „cetăţile corupte“. Într-adevăr, înţeleptul nu se poate adresa nici sieşi, nici mulţimii – care are nevoie de dogme, instituţii; soluţia ar fi un prieten (egal întru totul) sau măcar un discipol.

Cartea pe care am scris-o se numeşte „Utopia însingurării în evul mediu arab“ şi va apare în colecţia **Bibliotheca orientalis**, îngrijită de Idel Segal. Este nu numai un studiu, ci, aşa cum am mai spus, un răspuns la temerile şi căutările ultimilor ani.

– Nu cred că n-ai reuşit să-i contaminezi pe scriitorii austrieci de literatura română. Pe cine anume? Cum? Avem vreo şansă să câştigăm piaţa şi pe acolo?

– Există într-adevăr câţiva creatori – nu numai scriitori, ci şi muzicieni – pe care i-am determinat să viziteze România, să cunoască valorile ei. Muzicologul Martin Schimmek a devenit specialist în Brăiloiu, Sven Hartberger (regizor şi dirijor) a pus **Oedip** la **Wiener Operntheater**, scriitorul Bernhard Widder învaţă româna la Centrul Cultural (unde au absolvit cursul pe 1993/1994 nu mai puţin de 14 „studenţi“ – cei mai mulţi proprietari de firme sau funcţionari în domeniul turismului) pentru a-l traduce pe Bacovia. Într-adevăr, Bacovia, cu economia lui verbală, coloritul straniu şi profunzimea de idei, poate fi primul pas către cunoaşterea literaturii române!

De curând, prozatoarea Barbara Neuwirth, de la editura **Wiener Frauenverlag**, căreia editura **Wieser** i-a dat în seamă alcătuirea unei antologii de proză feminină din Est (va urma, peste alt an, o antologie de lirică feminină) mi-a declarat că e entuziasmată de descoperirile în materie de „creaţie feminină românească“. Nouă ne vine încă să zâmbim la auzul unor asemenea criterii de selecţie, dar în vest feminismul e în floare şi are publicul lui.

Tirajul din **Minima Moralia** de Andrei Pleşu, tradus de Gudrum Gutt, s-a vândut integral. Este citită şi **Zenobia** lui Gellu Naum, editată tot de Wieser Verlag. Sigur că au audienţă toţi scriitorii români traduşi în Germania sau Elveţia, dar ar trebui ediţii austriece, traducători austrieci, pentru că există deja ideea fermă că limba vorbită în Austria s-a schimbat (şi aşa e). Din păcate, există o comoditate, o lipsă de curiozitate pe care şi-o recunosc chiar austriecii. Cărţile nu sunt o marfă rentabilă, apar în tiraje mici, în general subvenţionate. Traducători din română sunt foarte puţini. De aceea m-am gândit în primul rând să stimulez apariţia unor traducători. De pildă, o doamnă, Helga Grieshofer, absolventă de filosofie, care ştia de Blaga doar ca filosof, s-a apucat foarte serios să înveţe româneşte (a absolvit şi cursul de la Centrul Cultural) iar acum se află în România, la cursurile de vară de la Sinaia, la avansaţi. Mă gândesc cu plăcere că, dacă va traduce **poezia** lui Blaga, aşa cum are de gând, va fi o ediţie realizată cu înţelegere filosofică şi în spirit pur austriac!

– Aceste întrebări ţi se pun la Neptun, în vacanţa ta anuală. Mi-ar fi plăcut să te caut fie pe Coasta de Azur, fie în Caraibe. Numai dintr-un mare patriotism ai ales ţărmul Mării Negre? Ce ai regăsit aici, ce te-a indignat?

– Scriitorii formează o lume aparte, între ei poţi găsi acei prieteni despre care spuneam mai sus – că înţeleptul nu se adresează sieşi, nici mulţimii, ci prietenului. Ai nevoie de această adresare, de acest egal-la-egal. De când trăiesc la Viena, chiar şi antipatiile pe care le aveam – orice om are antipatii, cu atât mai mult scriitorii! – s-au diminuat, au dispărut chiar. Văd, doar, la modul ideal, oameni care cred, utopic, că prin scris se poate face lumea mai bună – şi, de cealaltă parte, o mulţime care disprețuieşte litera scrisă. Asta găsesc în fiecare an la Neptun – o întâlnire cu „mediul familial“ (sigur că în orice familie există certuri, „oi negre“ etc), aşa cum îi regăsesc pe cei asemănători mie la un congres de poezie, la un colocviu, fie el oriunde în străinătate. Indiferent că acei scriitori vorbesc altă limbă, că nu i-ai văzut niciodată până atunci, ei reprezintă lumea ta, lumea unde poţi să comunici, unde poate avea loc dialogul. Nu înseamnă că noi toţi care venim aici stăm de vorbă, chiar dimpotrivă! Merg singură pe ţărmul mării, privesc valurile, dar când mă întâlnesc în drum cu unul sau cu altul dintre colegi, ne salutăm, trecem mai departe, şi fiecăruia îi vin în minte cărţile sau gândurile celuilalt. Aici am văzut cu toţii crescând generaţii de copii, căsătorindu-se, având alţi copii, ne cunoaştem toţi de-o viaţă, chiar dacă unii se înjură între ei, dar la mare e un teritoriu de armistiţiu, ura e interzisă. Duşmanii, chiar dacă se evită, totuşi se salută. Merită să stai o dată pe an măcar singur între prieteni, singur între duşmani, să te regăseşti între ai tăi, buni sau răi. Se mai închide un cerc. După aceea, pot să înceapă alte întâmplări!

Interviu realizat de
Marius Tupan

Poeme de Grete Tartler

Julie

Dumnezeu a creat inimile
cu şapte mii de ani înaintea trupurilor
şi le-a păstrat lângă sine;
a creat spiritele
cu şapte mii de ani înaintea inimilor
şi le-a păstrat lângă sine.
Mi-l închipui pe Dumnezeu ca un
refrigerator –
stive de gheaţă
cum, în copilărie, vedeam pe asfalt
descărcate în zori, lângă sticle cu lapte.
Mama îmi punea în palmă un ban,
cumpăram gheaţa, tata pleca
la lucru, deschideam cartea –
o nouă zi fierbinte,
un telefon de la colega de bancă:
„ştii, X te iubeşte,
se uită în ochii tăi ca în frigider“.

Treptele

Vechea odaie
plină de praf şi hârtii,
obiecte inutile –
soarele luminează
ca în abecedar.
Arunc vrafuri de cărţi,
pagini rupte, scrisori –
acum raftul e gol.
Cât de preţioasă răsplată
pentru renunţarea de sine –
„nu arunca manuscrise“
dar e mult praf, îţi răspund –
toţi am fost praf şi pulbere,
îmi arăţi –
şi am şters raftul gol
şi l-am pus sub picioare.

În Prater

În roata vieţii
– în care s-a dat şi Franz Josef –
ai emoţii: când sus, când jos –
Crâmpeie de oraş
luminate de licurici –
copiii noştri râd, tu eşti puţin speriată
(prea mult, după castelul Groazei) –
a început vântul
şi nu ştim c-am fi în bătaia lui...

Un vârtej de întâmplări
trecute, viitoare –
mă ridic în picioare:
poate fi aur,
poate fi praful care se-nalţă orbeşte –
eu sunt propoziţia
„risipeşte!“

Gloria

Trag perdelele la fereastră, la viaţă,
citesc, în genunchi, mă rog zi de zi.
Tu mă ţii între degete, între gratii
am libertatea de-a mă roti.
O infirmă sunt oare, închisă în lut?
Orizontul îl ating mai degrabă pe jos.
Ca o pasăre înghiţind o furnică
raţiunea din carne mi-am scos.

pavel şuşară

calendar pe două sute de ani
(romanţă)

În iarna lui 19..., această romanţă a fost auzită
într-un cartier mărginaş al oraşului C., sub
balconul de la etajul patru al unui bloc
oarecare. ea a fost notată la repezeală şi toate
imperfecţiunile se datorează, în exclusivitate,
copistului. pace ţie cetitoriule!
...îţi rumeg făptura cu înveliş de quartz
şi te întorc pe toate părţile cu o uimire
tâmpită
într-o zi va fi vineri într-o zi va fi marţi
iar miercuri luna are anexită

joi voi vedea un film cu raj kapur
joi te iubesc cu furie, măi dragă,
ca un zlătar pe doamna pompadour
ca bragagiul cupa lui de bragă

sâmbăta o dau la câini s-o latre
s-o rupă-n folii reci de melamină
pân-aţipesc pe ţâţa ta mulatră
pe sfârcurile tale de regină

duminecă e astăzi şi au venit coşarii
să roadă coaja de pe capricorn
târziu s-au aruncat din ursa mare
în capul meu şi-apoi în capul horn...

dar trubadurii au devenit indezirabili. închişi
într-o rezervaţie, au murit unul câte unul de o
boală misterioasă. În fond, moartea lor nu este
o dispariţie propriu-zisă, ci doar o altă faţă a
instinctului de conservare. pace ţie cetitoriule!

despre curgerea somnoroasă a vinului

„Şi astfel se scurse noaptea aceasta"
(Xenofon, „Anabasis")

vinurile curgeau somnoroase în subteranele
unei zile de împrumut/ părinţii ne strigau pe
toate numele închipuite/ dar numele noastre
încremenite în uitare/ erau acele tăcute
migraţii de pulbere/ pe care marinarii
desenează lumi răsturnate/ ecouri de cremene
aprindeau cercuri în aer/ şi părinţii urcau tot
mai sus/ pe ţevile unor copaci mai bătrâni ca
memoria/ şi vinurile curgeau în subteranele
zilei/ prieteni/ cum curge ochiul zdrobit/ pe
obrazul unui brav luptător/
mai sus cu două etaje unde apa înverzeşte
ceasul s-a oprit din goană să fumeze o
ţigară
mielul a căzut din furcă şi s-a preschimbat
în peşte
din ciorchinele de viţă a mustit o stea
amară
oho/ pe prima faţă a medaliei aerul era în
război cu pământul/ şi apa era transpiraţia
pământului/ şi focul un semn de oboseală al
aerului/ dar cămilele treceau fierbinţi mai
departe/ pustiul se desfăşura egal cu sine/ din
mersul cămilei se masturbau beduinii/ şi
soarele muşcându-le sămânţa/ nisipuri noi le
răsturna în cale/
era spre răsărit dar ce linişte
cocoşii şi-au pierdut cântecul
şi doi martori oculari
au declarat la circa nr. 3
că orologiul cu sfinţi din piaţa pragheză
a ieşit campion la retorică

regula jocului

în comuna urbană Călăraşi a sosit
anotimpul musonului
frunzele nechează scăldate în zeama pală a
unei putreziri
de rutină
dar tu nu interceptezi s.o.s.-urile mele
isterice
pentru că tu nu exişti în lumea aceasta
întinsă ca o târfă
între materie şi substanţă
homo lupus est bis in flumen non
descendimus
capul ce se pleacă sabia-l retează
iar aceste autostrăzi infectate sunt mâinile
noastre
liante fragile între creiere exfoliate şi
iluzorii
geometrii perfecte
regula acestui joc – sânge înfrânt în
embolia unei clipe
ratate
în definitiv ce importanţă au toate acestea? tu
oricum nu vei auzi glasul meu împărţit între
gabi luncă şi domenico theotokopoulos pentru
că tu, cea care arzi în faţa maşinii mele de scris
ca un student eroic într-o piaţă publică, de fapt
nici nu exişti. te-am inventat, iubita mea, doar
din orgoliu şi din nevoia simplă de a-mi
bandaja disperarea.

mariana filimon

False oglinzi

Să locuieşti într-un uriaş pastel
care e marea
cu amurgul somptuos
în care se scaldă
singurătatea ta
nepăsătoare zeiţă

o ficţiune din care
construieşti mici castele
cu turnuri tot mai semeţe
interogaţii
apoi
intri în încercănata duminică
şi totul se spulberă

o mână de amintiri
redeschid patosul stins al vacanţei
clipe înfăşurate pe o rămăşiţă
de dig
gesturi mimetice
în oglinzi prin care abia se zăreşte
viitorul
tot mai mic
tot mai mic

Până la abur

În această vară târzie
un galben surâs
un fel de alcătuire
din mare şi corpuri cereşti
cuminţi trepte de aer
durează încă în vis
se mai aliniază
aberantei dorinţe de a fi
aici
în micul golf lângă linia de sosire
smulsă din alt peisaj
lângă piatra
roasă de ape
până la abur

Julie

Ai fi putut fi aici
dar marea îţi dizolvă chipul
în mici amintiri
spumă risipită
în flăcări de apă

nu-ţi văd ochii
nici braţele
dar îţi ştiu fiecare silabă
gândită
fiecare cuvânt nerostit

lângă dig
pescăruşul răscoleşte nimicul

cuvintele au propriul destin
în noaptea dinaintea furtunii
sporesc
melancolice sunete
cu ochi rătăciţi

Anonima noapte

Peste mare se lasă
întunericul
rostesc banalitatea de mai sus
şi ea sună patetic
la malul cu umbre

timpul îşi smulge rădăcinile
şi le aruncă în valuri

o pereche de ochi
luminează pe dinăuntru
o pereche de braţe

un umăr tresare în groapa albastră
o frunte alunecă în vis
dincolo de geamanduri
stele ale tristeţii
sporind în vârtej
o frunte secunda măsoară
orbitor
orbitor

Un semn incert

Un semn incert
lacrima bine zidită
în chihlimbarul adânc
o intimă briză
bine ascunsă în alcătuirea
mea

departe de măşti dezlânate
cu frică alese
din palma hazardului
insomnia
înscrisă pe un perete întreg
de pe care cad scrâşnete
uneori
lumânări aprinse în memoria
clipei
când o carte îşi deschide petalele
cerşind un colţ liniştit

Nici măcar şoaptă

Uneori
şi propria-mi umbră se duce
singurătate tulburătoare
perfectă

oraşul se retrage în rănile lui
cu uşi zăvorâte
şi ziduri prelinse în pământ

ochiul meu călătoreşte
departe de mine
şi el

cine sunt îmi vine să strig
în tăcerea ce acoperă noaptea
frig
respirându-mă lacom

paşii mei nici ei
nu mai sunt
nici măcar şoaptă

Fulguraţii şi preţiozităţi

de AL. CISTELECAN

Sub două umbre strivitoare, de care poetul s-ar emancipa repede graţie „originalităţii unui discurs auster", pune Daniel Corbu, în rândurile însoţitoare, debutul lui Lucian Tămaş – **Spargerea cercului** sau **Călător pe autostrăzile himerei** (Ed. Panteon, 1993). De fapt, deşi ia câteva motto-uri din Stănescu şi Rilke şi chiar încearcă să recontextualizeze nişte versuri, pe poet nu-l ţin curelele nici pentru metaforismul unuia şi nici pentru vizionarismul celuilalt. Străduaniile sale nu ţintesc transformarea epigonismului în orgoliu, ci administrarea grijulie a unei fulguraţii. Căci lirismul lui Lucian Tămaş e unul de fulguraţii, iar poemele sale vor să construiască, prin exerciţii de umplere şi extensie, cadrul acestei emergenţe. Pregătirea cadrului pentru fulguraţia finală se face, însă, printr-o gimnastică preţioasă, în care poetul etalează rezerve de candoare şi sensibilitate stilizate în gingăşie şi retorizate cu delicateţe. În structura poemului se simte însă, până la adiere de graţie, o mobilizare forţată a confesiunii şi imaginarului, ambele jucând între suavitatea căutată şi emfaza de enunţ. Poemele devin astfel simple texte de înviorare ce mizează pe salvarea finală: „Versuri?// sau numai rodul utopiilor/ sădite în sufletul/şi sângele/ anemonelor-de-mare?// îngândurat mă îndepărtez/ de mine însumi/ ca două pleoape/ tremurătoare// toate metaforele-mi sunt înfometate/ tăcerile toate/ iubirea// secunda pare o giocondă/fără surâs" (**Ca două pleoape tremurătoare**). Spaţiu pregătitor pentru epifania unei metafore, poemul e extensibil sau condensabil prin diligenţă calofilă şi prin acurateţe. Sugestivitatea sa e mai eficace în laconism decât în locvacitate, Lucian Tămaş ascunzând un caligraf de hai-ku-uri în spatele unui retor timid: „E arşiţă împrejur/ floarea-soarelui îmi pare/ periscopul pământului/ e arşiţă împrejur/ numai surâsul tău/ violează/ liniştea/ ca o torpilă" (**Câmp cu floarea-soarelui**). Fulguraţia mântuitoare însăşi e construită pe mecanica analogiei, de regulă dând-o de-a dreptul pe comparaţia imediată şi neevitând nici variantele de imagine: „Silueta târfei străpunge/ ca un glonte/ ţeasta mutilată/ a iernii". Acest blocaj pe prima treaptă a tehnologiei imaginarului e imediat reperabil într-un volum de grosimea unei lame.

Poet de melancolii uşor problematizate, transcrise cu o cerneală retractilă, Lucian Tămaş îşi ia câteodată avânt înspre lirica de convulsii, mutând o anxietate fragilă într-o gramatică atroce. Ieşirile sale din stilistica timidităţii şi a arpegiului nostalgic se bazează pe o îngroşare a vocii, poetul încercând să prindă un ton expresionist prin saltul în grotesc şi în angoasa sufocantă. Aceste eroisme ale peniţei sunt, însă, pure stridenţe: „Cerul a eşuat într-o flegmă/ lumea pare/ un ospiciu/ cu gratii/ de plumb/ îmi/ izbesc fruntea de pereţi/ şi urlu/ bufniţa îşi cloceşte ouăle/ în corzile mele/ vocale" (**Într-o flegmă**). Nici stilistica destinderii şi raidurile ironice nu nimeresc o frecvenţă mai eficientă, Lucian Tămaş ajungând de îndată la simpla pălăvrăgeală şăgalnică, de un umor crispat şi limitrof ridicolului: „când ea/ mi-a zâmbit/ atomii/ mi-au şoptit: **e himera**// şi gândurile mele/ au primit/ şah-mat/ (mi-a întins/ un măr/ iar eu am/ muşcat)". Poet, în fond, de gravităţi receptate prin sugestivitate, Lucian Tămaş n-are suplete pentru retorica în răspăr. De fiecare dată prestaţiile sale frivole scapă caii în grotesc şi caricatural, poemul nemaiputând fi întors de pe panta dezagregării într-o colocvialitate fără şansă: „Nimic nu tulbură/ această bucurie/ neaşteptată// iubeşti/ iubesc/ iubim// îmi spui: peste puţin timp am să fiu femeie/ îţi răspund: eşti deja femeie/ mă întrebi: sunt/ tentantă?/ îţi răspund: eşti cosmică eşti halucinantă// eşti rana şi glonţul// himera/ himera" (**Cuplu**). Dar dacă poetul nu ştie întoarce distorsiunile în eficienţă, el ştie, în schimb, să melancolizeze imponderabilele.

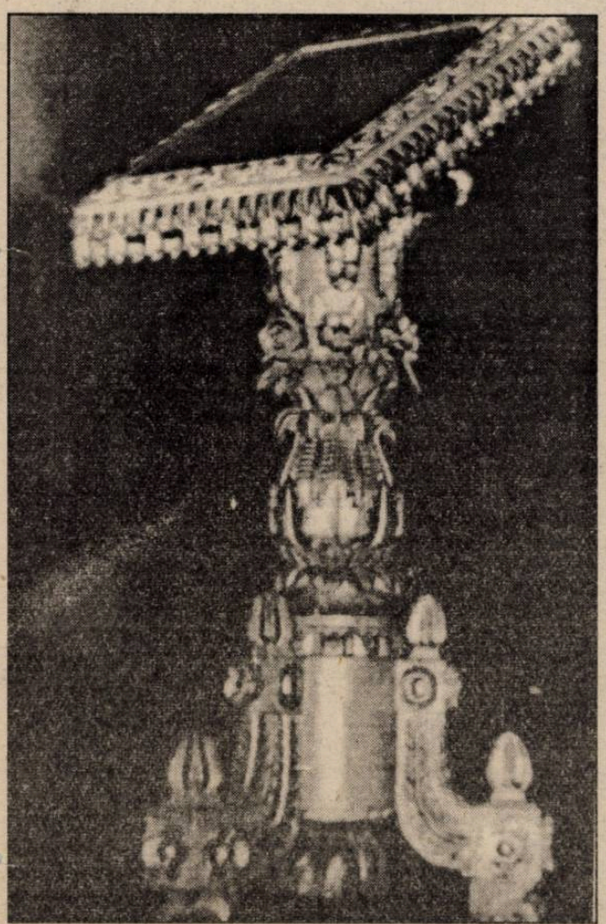

Tetrapod (1845) Mănăstirea Căldăruşani, Ilfov

Despre gerunziu

de CLAUDIA ENE

Funcţia cea mai generală a gerunziului este de a modifica verbul, ca un adverb de mod: „răspunse plângând", „vine cântând" etc., exprimând maniera în care se produce acţiunea verbală la care se referă; mai poate avea şi alte valori în afară de cea modală, cum ar fi cea temporală („**venind** spre tine, mi-am amintit de prietenul nostru"), cauzală („doar **învăţând** a reuşit să ia examenul"), concesivă („chiar **citind** cu atenţie, tot nu înţelegi mare lucru") sau condiţională („**economisind** mai mult, va putea să-şi cumpere şi lucrul acesta"). Dată fiind această pluralitate de valori, există tentaţia de a încărca o frază cu gerunzii care să exprime circumstanţe diferite: „atenţia mea nu era îndreptată spre acest lucru, eu **abordând** examinarea nevrozelor **considerând** bolnavii total inocenţi" (Sigmund Freud, „Viaţa mea şi psihanaliza", în româneşte de Vasile Braic şi Iuliana Urzică, Editura Moldova, 1993, p. 35, o vom cita în continuare sub sigla V.P.). Apar în acest context două gerunzii, unul cu valoare modală („considerând") şi unul cu valoare cauzală („abordând"), echivalent cu structura: „dat fiind că abordam", structură care ar fi putut apărea în text pentru a evita utilizarea redundantă a modului verbal în discuţie: „atenţia mea nu era îndreptată spre acest lucru, dat fiind că eu abordam examinarea nevrozelor considerând bolnavii total inocenţi" (precizăm că încercăm doar analiza gerunziului, trecând peste problemele semantice – „a aborda examinarea" –, de punctuaţie sau de acord care apar în citate).

O altă problemă este utilizarea acestui mod verbal în poziţia de subiect: „**alăturând** termenii «sexualitate» şi «magie», **înseamnă** a evoca imediat acele foarte frumoase «liturghii negre»" (Serge Hutin, „Secretele tantrismului", Arad, Editura Sophia, 1993, p. 31). În limba română, un verb la gerunziu nu poate fi niciodată echivalentul unui substantiv şi de aceea apariţia lui în poziţia de subiect nu este adecvată. Altfel stau lucrurile în cazul infinitivului, care ar putea fi folosit fără rezerve în această situaţie: „a alătura termenii... înseamnă...", dar, firește, fără virgulă între subiect şi predicat. Un context oarecum asemănător, deşi mult mai încâlcit şi ambiguu, este şi cel care urmează: „**reuşind** eliminarea abuzului şi înlocuind-o (sic!) cu activitate sexuală normală **avea ca rezultat** o ameliorare notabilă a stării" (V.P., p. 38), în care forma verbală „reuşind" este incorect utilizată cu valoarea unui substantiv. În acest caz nu este indicată nici măcar forma de infinitiv, singura parte de vorbire care poate ocupa poziţia de subiect fiind substantivul: „reuşita... avea ca rezultat...". Este posibil ca această preferinţă exagerată pentru gerunziu să apară din dorinţa echivalării unei forme verbale din original prin aceeaşi formă verbală în textul tălmăcit, dorinţă care nu explică totuşi abaterea de la regulile limbii în care se traduce.

Nu ne vindem pana, așteptăm pomana

de ALEXANDRU GEORGE

În nenumărate rânduri am exprimat (mai ales în această revistă) îngrijorarea față de soarta obștei scriitoricești, din care eu fac parte ca simplu mădular, și care trece prin momente grele datorate toate nu fazei de tranziție, cum se tot spune în limbajul oficial adoptat și de opoziție, ci incapacității în genere a scriitorilor de a se adapta după aproape cinci decenii de dirijare și control de stat, dar și participării la niște beneficii venite sub forma pomenii, bacșișului și remunerației nejustificate. Am încercat să explic și să demonstrez că scriitorii pot trăi exploatându-și munca și talentul în cadrul unui regim apropriat; nicăieri n-am cerut desființarea Uniunii Scriitorilor cum afirmă, falsificându-mi intențiile și scrisul, Lucian Raicu în niște infame „pagini de jurnal" din **Agora** (VI, 2, 1993) pline de minciuni și de calomnii la adresa mea. Am cerut altceva: o grabnică adaptare a Uniunii Scriitorilor la noua situație, adică la dispariția „protecției" statului fost comunist, acum FDSN-ist. Asta în condițiile în care „sistemul editorial", cum continuă să-i spună comuniștii, sau „industria editorială", cum ar trebui ea numită în limbajul liberal, e supusă la tot felul de analize și „dezbateri", Televiziunea fiind gazda predilectă a ieremiadelor și vorbăriei fără soluție. Mi-a fost dat să asist la o astfel de masă rotundă, unde a fost invitat și un tovarăș de la nu știu ce înalt oficiu sau Centrală editorială, dar și câțiva directori de edituri de stat și particulare. Am numărat printre cei din urmă cel puțin patru sau cinci doctori în filologie, care și-au spus cuvântul în spirit exact contrariu celui comercial, care ar trebui să stea la baza activității editoriale în ziua de azi.

Or, și acest spirit trebuie restaurat. Căci una dintre cele mai grave forme de deformare a oricărei tentative de schimbare e ideea că noi am porni de la zero, că suntem niște copilași care abia acum iau contactul cu capitalismul, că acesta, dacă nu ar exista un stat puternic, ne-ar sfâșia de la primii pași ca pe o Scufiță Roșie, că trebuie să amânăm, să tatonăm orice măsură de reformă etc. În materie editorială nu se pomenește un cuvânt despre acest gen de activitate în trecut, o reușită de-a dreptul senzațională în limitele culturii unui popor cu 80 la sută analfabeți și unde intelectualitatea era reputată că „nu citește". Editorii aceștia, fără diplome universitare, au făcut averi și au ridicat palate din hârtie, au întemeiat și condus stabilimente tipografice la nivelul tehnicii mondiale și au **forțat** prin dibăcie și inteligență tendința spre lectură a publicului atâta cât era. Astăzi avem cam de 25 – 30 de ori mai mulți cititori ca în timpul războiului; zeci de scriitori ar putea trăi de pe urma scrisului, câștigul impozabil ar consolida activitatea obștei, ajutând apariția cărților „nerentabile" care existau și înainte.

Pentru asta trebuie să se pornească nu de la speculații și teorii, sau mai nou: de la strategii și scenarii, ci de la acțiunea practică; în trecut, editorii nu se recrutau dintre savanți, ba unii erau analfabeți sau semianalfabeți, ci dintre cei care cunoșteau piața; erau în covârșitoare majoritate proveniți din tipografi (Delafras, Socec, Scrisul românesc, Adevărul) sau librari (Sfetea, Alcalay, Hertz, Remus Cioflec) ajungând bineînțeles să combine ambele calități (Cartea Românească, Universul). Nu e de conceput nicăieri în lume vreo editură care să nu plece de aici; după '89, afară de Humanitas nici o altă editură nu și-a deschis o librărie, în timp ce Cartea Românească și-a ținut librăria închisă vreo doi ani. Ideea elementară, lansată de mine, de a se deschide chioșcuri de carte, tarabe cu reviste în toate spațiile „deținute" de Uniunea Scriitorilor a trezit surprindere și reprobare, învingând în toate cazurile morga și țâfna nomenclaturistă de care scriitorii nu izbutesc să se elibereze.

(Ca să nu se creadă că mă ocup doar de paiul din ochii altora, să semnalez și o prea vizibilă bârnă situată foarte aproape: colaborez susținut la revista **Luceafărul** și în această calitate sunt curios să parcurg articolele mele apărute, fiind probabil singurul lor cititor, într-un număr sau altul: ei bine, de patru ani de zile nu am izbutit măcar o dată să intru în posesia vreunui număr din revistă cumpărându-l de undeva, ci numai **pe sub mână**, ca în bunele vremuri când nu exista economia de piață.)

La recenta ceremonie de acordare a premiilor Uniunii mi-am exprimat surprinderea că nici măcar cele câteva duzini de cărți premiate nu se aflau pe undeva de vânzare; că ar fi trebuit să se organizeze **ad hoc** un punct de vânzare, unde „cei interesați", sau mai pe românește: clienții, să găsească o carte dorită, asta n-a trecut prin capul nimănui. Am evocat situația din trecut, când premiul Eforie, de pildă, se transforma într-un eveniment monden, vânzarea cărților (nu doar a celor premiate) prelungindu-se prin standuri și pe plajă. Căci pe atunci comerțul își respecta principiul constitutiv; el nu răspundea prompt unei nevoi (așa cum încă îl definesc în cel mai bun caz și comuniștii) ci **provoca nevoia**, chiar realiza fără intenția expresă a clientului vânzarea. În trecut, când te duceai la o prăvălie ca să cumperi un mosor cu ață, dacă negustorul era abil, te alegeai cu o mașină de cusut de care nu aveai nici o nevoie, ba marfa ți-era oferită în unele cazuri pe datorie, ca să te oblige mai direct s-o cumperi. Cărțile sunt exemple tipice de mărfuri parcă făcute să fie cumpărate la întâmplare...

Dar cu cine să discuți asemenea lucruri prozaice? Deși puterea tiranică a comunismului a căzut ori s-a relaxat considerabil, cei mai mulți scriitori păstrează o mentalitate dominată de „răsfățăciune" (cum ar spune Enăchiță Văcărescu, părintele poeziei române). Ei vor în continuare să li se „dea", „să se bucure de", „să beneficieze de" avantaje, nu să-și vândă produsele penelor și ale minții.

Așa stând lucrurile, eu personal nu îngădui cuiva să se lamenteze, chiar dacă o face în limbaj gemut la TV, precum amicul meu Z. Ornea, avertizând publicul despre soarta culturii naționale, a clasicilor, a valorilor perene etc. Atâta vreme cât editura ce cu onoare și competență conduce nu posedă încă o librărie (necum o tipografie), nu are dreptul să se plângă. Când l-oi vedea pe el și pe funcționarii Minervei, printre care număr cei mai mulți prieteni, surâzând în spatele unei tejghele, la o tarabă, apoi într-o dugheană și, în fine, într-o librărie luxos amenajată și vânzând cărți, vom discuta altfel – sau, mai bine zis, nu vom mai avea ce discuta... Pentru că singura urmare pozitivă a articolului de față sunt sigur că va fi că toți cei din onorabila editură Minerva nu-mi vor mai răspunde de acum înainte la „bună ziua".

*N.B. Cât privește minciunile lui Lucian Raicu, îl somez, dacă mai are un pic de rușine, să **citeze textul**: unde am afirmat eu că Uniunea Scriitorilor ar trebui desființată? Și asta după ce aș fi fost un profitor al ei, pensionat prematur de complezență, ca atâți confrați (dintre care unii se profilaseră în roluri de „conștiințe")? Îmi mergea foarte bine în comunism: „Pensia de la U.S. mergea înainte, era destul de acceptabilă" și „Precum conul Leonida părea să considere că pensia e sacrosanctă, pensia e bașca (...) i se cuvenea, cum altfel... Să nu fi fost pensie, ci numai avansuri (?) ajutoare și împrumuturi – nu pot să jur, oricum tot de la stalinista Uniune veneau și acestea..." (p. 95 – 96). Îi răspund acestui nemernic că nu am fost niciodată în comunism pensionar al U.S.; m-am pensionat după împlinirea vârstei legale în toamna lui 1990, la stat, pentru anii mei de funcționar. Cât privește celelalte avantaje pe care le enumeră doar sugerându-le, precizez pentru oamenii cinstiți care nu mă cunosc că datoriile la Fondul literar (care în cazul unor scriitori amici ai lui Raicu și cu care acesta mă confundă se ridicau la sute de mii de lei) în cazul meu înregistrau cifra 0 (zero). În plus, nici nu știu unde este localitatea Neptun sau Valea Vinului; la Mogoșoaia am fost doar ca să vizitez muzeul fără a lua contact cu „creatorii" și bețiile lor din palatul Martei Bibescu. Nu am călcat măcar o dată la Policlinica specială a scriitorilor, și „ajutoarele" pe care le-aș fi primit vreau să fie divulgate de cei în drept. Și totuși n-am murit; n-am făcut-o nici măcar eroic precum amicul lui L.R., poetul comunist Labiș care a sucombat pe baricade între Capșa și Pelișor.*

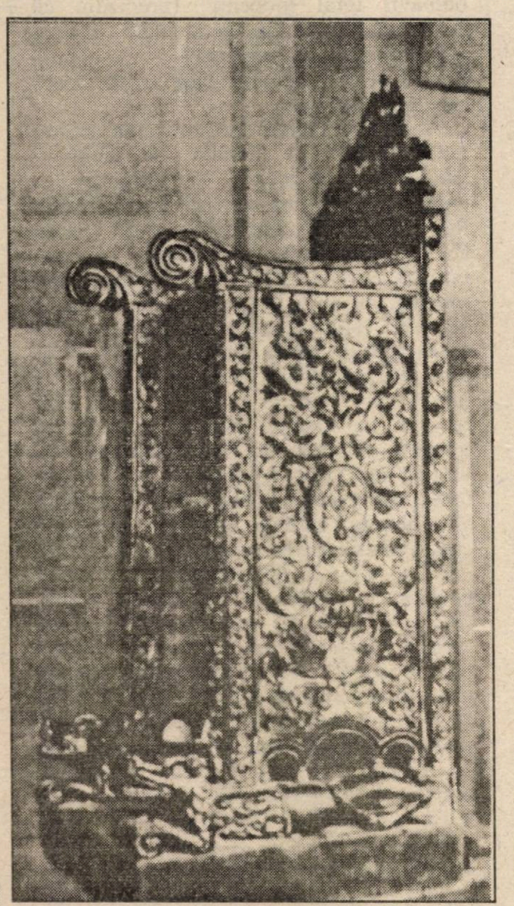

Jilț, sec. XVIII, Biserica Sf. Ilie, București

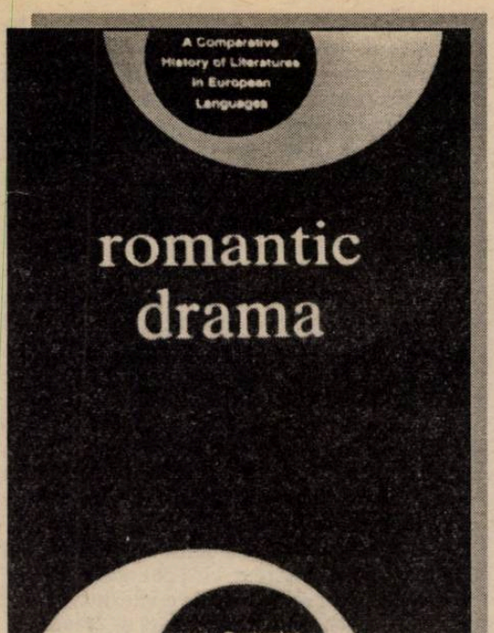

Drama romantică

*Romantic Drama, edited by Gerald Gillespie, J. Benjamins Publ. Comp., Amsterdam, 1994, XVI + 516 p.

de MIRCEA ANGHELESCU

Literatura comparată poate fi văzută, pe de o parte, ca o metodă auxiliară studiului istoriei literare; pe de altă parte, ea tinde să fie o disciplină care pune în relaţie literaturile diverselor naţiuni pentru a scoate în evidenţă anumite caractere comune, „universalii" ale unei epoci, ale unui curent sau ale literaturii în general. În această ultimă accepţiune, ca disciplină relaţională, ea aspiră în chip natural către un tablou atotcuprinzător al literaturilor lumii. Încercat încă din secolul trecut în diverse chipuri, fără prea mare succes, acest tablou a fost reluat de comparatistica modernă şi propus ca proiect de către Asociaţia internaţională de literatură comparată încă din 1967, pe o scară cu adevărat mondială. Această „Istorie comparată a literaturilor în limbi europene" trebuia să includă, pe lângă literaturile europene, şi pe cele din ţările cu tradiţie culturală comună, europeană, din afara continentului, într-un număr de volume sau grupuri de volume dedicate câte unei perioade artistice, curent sau gen literar. Proiectul începe să devină realitate în 1973, când apare primul volum dintre multele aflate în lucru: **Expresionismul ca fenomen literar internaţional**, coordonat de prof. Weisstein, de la Indiana University, iar ulterior au mai apărut altele opt, lucrate de grupuri independente cu caracter internaţional, după planuri şi metodologii destul de diverse, de unde şi amestecul de criterii care începe încă de la decuparea subiectului, a tematicii fiecărui volum, acoperind nu numai curente literare, genuri sau concepte teoretice, ci şi literaturi grupate după criterii geografice: **Mişcarea simbolistă, Secolul Luminilor, Epoca Renaşterii, Ironia romantică, Literaturile Africii sub-sahariene scrise în limbi europene** ş.a. Foarte recent a mai apărut în această serie un volum, dedicat **Dramei romantice** (coordonat de prof. Gerald Gillespie de la Stanford)*; împreună cu cel apărut în 1988, despre **Ironia romantică**, şi cu alte două aflate în lucru, tratând despre proza şi respectiv poezia romantică, el va circumscrie esenţa fenomenului literar romantic (un al cincilea volum din acest ciclu, anunţat acum vreo cincisprezece ani ca fiind dedicat relaţiei curentului respectiv cu folclorul a fost, după toate aparenţele, abandonat).

Contrar ambiţiei puţin naive a comparatismului tradiţional din perioada interbelică, ambiţionând să prezinte integral şi exhaustiv fiecare fenomen în toată amploarea lui internaţională (şi ducând astfel la simplificări şi schematizări inacceptabile), comitetul de coordonare a acestei **Istorii comparate a literaturilor europene**, din care au făcut parte şi câţiva compatrioţi ai noştri între care Adrian Marino, a lăsat mână liberă coordonatorilor fiecărui volum să rezolve chestiunile specifice în acord cu viziunea proprie şi cu posibilităţile fiecărui grup de colaboratori, fără a impune nici un model sau schemă prestabilită. De aici destule diferenţe între volumele apărute până acum, deşi unele au fost pregătite în sesiuni şi colocvii speciale, la care au luat parte şi colaboratori ai altor tomuri şi perioade interesate.

Volumul recent apărut, dedicat dramei romantice, primul dintre cele trei care trebuie să trateze chestiunea genurilor literare în cadrul curentului romantic, avea de făcut faţă unor dificultăţi considerabile. Prima este circumstanţială: primul apărut dintre aceste volume, indiferent care este tema sa, trebuie să facă faţă unor obligaţii formale precum circumscrierea fenomenului şi a implicaţiilor sale, să ofere definiţii (chiar implicite), să evoce şi să explice trăsături generale care nu au loc în cadrul unor analize specializate, pe genuri, să facă legături cu domeniul extraliterar (istorie socială, gust, conjunctură politică) care receptează global noua literatură, nu pe genuri ş.c.l. Această abordare este în general ignorată de volumul coordonat de G.Gillespie, lăsând în grija unor autori sondaje mai largi în preambulurile studiilor lor, în măsura în care el le era necesar pentru un scop precis. Altă dificultate este evocată de G.Gillespie în **Introducerea** sa, şi ea se referă la un dat anume al curentului, una din trăsăturile lui specifice fiind numeroasele şi activele schimburi între spaţiile literare, caracterul său internaţional evident, completată şi contrazisă de tendinţa de a „naţionaliza" toate influenţele şi sugestiile primite, de a le introduce în tipare naţionale, particulare, locale, până la uitarea punctului de pornire. Alta ar fi veşnica pendulare între specificitatea literaturii medii, care caracterizează o epocă, şi literatura marilor creatori, care ies din tipare. Şi multe altele. Căutând să păstreze o anumită unitate de vedere cu autorii volumului deja apărut despre „ironia romantică", autorii volumului dedicat dramei au decis să depăşească „vechile graniţe tradiţionale", acordând un loc aparte deschiderii spre alte arte (există studii substanţiale despre teatrul ca spectacol şi despre drama muzicală) şi încercând să surprindă dinamica evoluţiilor, a schimbărilor semnificative, ceea ce lasă puţin loc pentru discuţia unicităţii marilor scriitori: „Alegerea noastră a fost să nu insistăm asupra culmilor, ci să trecem în revistă peisajul istoric, izbucnirea naturală de energii" (p. X).

Potrivit acestor intenţii, volumul a fost divizat în patru mari părţi. Prima, **Renaştere şi inovaţie**, încearcă să identifice schimbările intervenite în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, mai ales în ceea ce priveşte poetica dramei; aceste studii, datorate unor autori cunoscuţi, bazate uneori pe volume dedicate anterior unor subiecte învecinate, sunt printre cele mai demne de interes: Lilian Furst despre rolul de stimulator al lui Shakespeare, Fr.Burwick despre „iluzie" şi drama romantică, M.Schmeling despre teatrul în teatru etc. A doua secţiune a cărţii, **Teme, stiluri, structuri**, discută subiectele preferate ale dramaturgiei romantice şi mijloacele prin care ea exprimă o viziune specifică asupra lumii; lipsesc între altele studii necesare asupra retoricii romantice, a raporturilor romantismului cu religia, cu noua psihologie, autoscopia etc. A treia secţiune, care investighează „variaţii regionale şi particularităţile noii drame", este cea mai inegală şi marcată de supărătoare absenţe. Alături de cercetări speciale dedicate dramei romantice în Statele Unite, în America hispanică sau în Canada, în Scandinavia, Polonia, Boemia sau Ungaria, nu-şi găsesc locul dramele romantice din literaturile bulgară, sârbă, română sau neogreacă (canalul prin care s-a transmis, în bună parte, literaturilor balcanice filonul dramatic clasic convertit în ipostaze romantice: tema patriotismului de pildă ş.c.l.) nu numai în studii separate, dar nici măcar în cadrul unor cercetări de ansamblu despre ideea naţională, folclorul şi drama romantică, moştenirea romantică a lui Shakespeare (luat ca model şi urmărit cu citate în drama **Răposatul postelnic** a lui Hasdeu de pildă) ş.c.l. Vina esenţială este, desigur, a comparatiştilor noştri, care n-au oferit material sintezelor străine. Ele folosesc sursele găsite, fără să caute mai departe; studiul despre folclor şi drama romantică insistă astfel asupra unei adaptări bulgare anonime a vechii legende a Genovevei, din 1875, pentru că există un material german asupra subiectului, deşi Genoveva nu e legendă folclorică şi nici adaptarea nu e dramă romantică (sunt ignorate însă dramele lui Voinikov, mai vechi şi mai romantice).

Există şi repetiţii mărunte în volum, multe studii reluând ideea modelului shakespearian, uneori cu citate identice, dar şi contraziceri (la p.264, **Boris Godunov** al lui Puşkin e considerat „imperfectul neo-Shakespearianul **Boris Godunov**", iar la p. 273 alt autor îl numeşte „cea mai înaltă realizare [a dramei romantice în Rusia]"). E în afară de orice îndoială că pentru teoreticieni şi pentru analiştii istoriei genului dramatic, volumul aduce observaţii şi idei noi; pentru cercetătorul literaturii romantice în ansamblul său şi pentru cel care urmăreşte degajarea unor linii mai generale în evoluţia literaturii în diferite zone, cu o istorie şi o tradiţie specifică, rezultatele par mai degrabă modeste.

Strane din Muntenia (sec. XVIII)

Terorismul cultural ca politică de stat la locul nostru

de MARIAN POPESCU

Ca şi altor contemporani, mi-e şi mie frică de lunile de vară. Mai ales acum când se petrec multe şi deloc mărunte. Întâlnindu-l pe Andrei Şerban, revenit în ţară pentru un workshop la Arad, văzându-l surprins de primirea care i-a fost făcută, i-am zis că vara se întâmplă la noi, la români, fapte dintre cele mai izbitoare. Vara aceasta, însă, va rămâne cu siguranţă în mintea noastră pentru multă vreme. Cultura română, în general, şi teatrul românesc, în special, primesc lovituri teribile pe care, probabil, istoria le va justifica, dar o minte sănătoasă cu greu le va accepta. Este evidentă, de mai multă vreme, preocuparea factorilor de decizie guvernamentali în ceea ce priveşte centralizarea acerbă a gestiunii şi administrării culturii naţionale. După ce consilierii şefi ai inspectoratelor pentru cultură fuseseră trecuţi direct în „solda" Ministerului Culturii, fapt care a grevat bugetul ministerial şi aşa destul de anemic, printr-o recentă Hotărâre a Guvernului, împotriva căreia am protestat public împreună cu alţi oameni de teatru, funcţionarea inspectoratelor judeţene de cultură este subordonată, din punctul de vedere al patrimoniului (activ/pasiv) şi al finanţării, în mod direct Ministerului Culturii. Cu alte cuvinte, Ministerul Culturii, în ceea ce priveşte teatrele, de pildă, va răspunde şi de clădirile acestora. Dacă până acum, în virtutea unei „legi" nescrise, numirea sau revocarea directorilor de teatre se făcea obligatoriu cu avizul Ministerului, prin recenta Hotărâre, orice director de instituţie culturală nu poate să fie numit sau demis decât cu aprobarea Ministerului. Teatrele municipale, de pildă, tocmai pentru că erau ale oraşului, deci erau subordonate administrativ şi primeau finanţare de la municipalitate sau, după caz, de la prefecturi, vor fi, de acum înainte, la discreţia Ministerului. Această Hotărâre devine operativă împreună cu un alt act normativ, semnat de ministrul Marin Sorescu şi de Secretarul de Stat de la Departamentul pentru Administraţie Publică Locală, Octav Cozmâncă, şi anume „Regulamentul de organizare şi funcţionare a Inspectoratelor pentru cultură judeţene şi al Municipiului Bucureşti şi Sectorului Agricol Ilfov". Aici, încă din articolul 1, aflăm că Inspectoratele sunt „servicii publice descentralizate ale Ministerului Culturii". La alte articole aflăm, însă, că schema Inspectoratului trebuie avizată de către Ministerul Culturii (art. 24 şi 30). Autonomia culturală în teritoriu este, de acum înainte, o vorbă goală câtă vreme aprobările privind finanţarea culturii în teritoriu sunt la discreţia aceluiaşi Minister.

Un fapt care a trecut, paradoxal, neobservat se referă la articolele 3 şi 10 din Regulamentul semnat de domnii Sorescu şi Cozmâncă. Articolul 3 spune clar: „Inspectoratele pentru cultură judeţene îşi desfăşoară activitatea pe baza principiilor fundamentale care guvernează sfera culturii şi artei în România: autonomia culturii şi artei, libertatea de creaţie,... neangajarea politică". Iar articolul 10 zice răspicat: „Inspectoratele pentru cultură judeţene protejează activităţile cultural-artistice de ingerinţele unor criterii care le sunt străine: angajarea politică, subordonarea acestora unor activităţi comerciale etc.".

Cu alte cuvinte, dacă vreun regizor, într-un spectacol de teatru va construi o scenă unde se afirmă ceva care „nu convine", de pildă că unii guvernanţi sunt corupţi sau incompetenţi, aceasta ar putea fi, nu-i aşa, „angajare politică" şi atunci, te pomeneşti că finanţarea instituţiei va începe să şchioapete, te pomeneşti că directorul devine un manager incompetent, cum s-a întâmplat recent cu Alexandru Dabija, directorul singurului teatru bucureştean în ascensiune vizibilă de câteva stagiuni. Ilegalitatea şi obrăznicia cu care s-a acţionat în acest din urmă caz aruncă un miros greu peste acţiunile ministeriale din ultima vreme. Că e ceva putred în această Danemarcă–Siberie a culturii române era detectabil încă de acum mai multe luni. Se pare că ministeriatul domnului Sorescu va concura în „glorie" cariera sa de scriitor.

Mi-e teamă că socoteala celui născut în Băileşti nu s-a potrivit cu ministerul din târgul Bucureştilor. Problema, însă, are rădăcini mai adânci: politica guvernamentală, care a dus la aparitia în funcţii de decizie la Ministerul Culturii a unor persoane PRM-iste sau PSM-iste, târăşte cultura naţională în ţarcul strâmt şi ignobil al unui centralism de tip **autoritar** care favorizează clientela politică. Ce mi se pare realmente dezastruos în actualul context este faptul că această adevărată campanie teroristă împotriva culturii naţionale premerge evident – şi România a mai trecut prin asta – crearea „ghetoului" cultural în interiorul societăţii civile. Vorbe în vânt sunt autonomia culturală şi libertatea de expresie câtă vreme noile documente guvernamentale vor face să pălească de invidie pe diriguitorii cenzurii de odinioară. Camuflat, revenirea, prin centralizarea autoritară, la un soi de brejnevism cultural şi protecţionism de sorginte naţionalistă va duce rapid la o reducere „convenabilă" a corespondenţei culturii române cu Europa culturală. Un detaliu semnificativ din acest punct de vedere: o ambasadă, precum cea a Franţei la Bucureşti, la o solicitare de viză pe un an pentru câţiva oameni de teatru, cere „notă verbală"... Ministerului Culturii! Sigur, eu sper că epoca războiului rece s-a încheiat, dar, uneori, unii află mai târziu: mă refer nu la serviciul consular francez, desigur, ci la politica culturală.

Dezamăgitor mi se pare, în contextul cultural de acum, că generaţia foarte tânără de creatori se va vedea plasată într-o conjunctură unde temeiul credinţei în valori culturale autentice va fi serios viciat. La nivel de politică de stat, afirmarea culturii naţionale nu e la îndemâna oricui: există perioade foarte favorabile unei asemenea acţiuni şi altele nefavorabile. Oricum, e vorba de o **operă de construcţie** insistentă, tenace care presupune şi **credinţă** în ceea ce faci dar şi un **ochi deschis** spre o lume în schimbare. Teatrul românesc a făcut, până acum, o dovadă clară în ceea ce priveşte promovarea creativităţii româneşti în străinătate. Faptul că instituţia numită **teatru** este supusă acum unei presiuni teribile arată că un mare câştig spiritual de după 1989 a început să devină inconvenabil. Demiterile, atât de multe, alături de demisionări (Andrei Şerban, Silviu Purcărete, Alexandru Dabija), la care se pot adăuga şi altele (editori, directori de muzee etc.) indică foarte clar o **agresivitate** a autorităţii care nu serveşte cultura naţională. O bătrână dintr-un sat poate spune, când morala sau credinţa sunt contrariate violent, „Să vă fie ruşine, maică!". Ce poate spune, însă, un om de cultură?

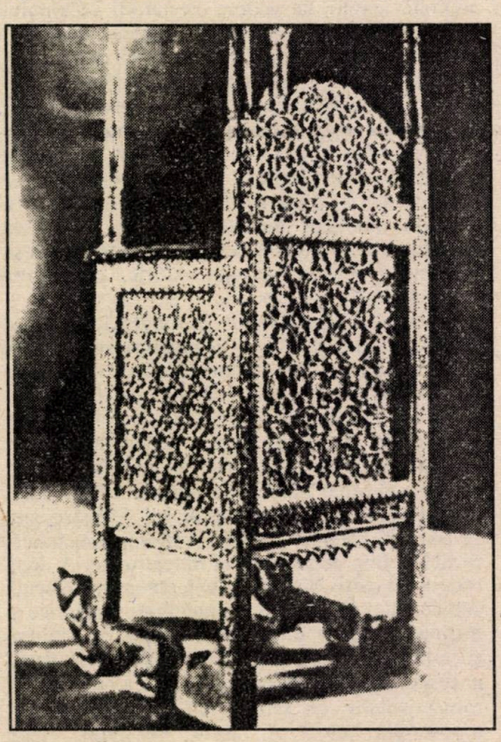

Jilţ împărătesc, sec. XVII, Biserica Mierlari

FESTIVALUL INTERNAŢIONAL DE HAIKU DIN CONSTANŢA

ediţia a II-a, 16–18 septembrie, 1994

Societatea de Haiku din Constanţa şi revista „Albatros" organizează cea de-a II-a ediţie a Festivalului Internaţional de Haiku la care vor participa poeţi, critici literari, redactori de reviste, editori, profesori universitari din România, Croaţia, Franţa, Germania, Marea Britanie, SUA, Noua Zeelandă şi Japonia.

Festivalul va fi un forum internaţional al creatorilor de haiku şi o ocazie pentru participanţi să-şi prezinte poemele, cărţile, revistele şi experienţa lor în acest domeniu.

Această ediţie va fi dedicată aniversării a 300 de ani de la moartea lui Matsuo Bashô – cel mai mare poet al Japoniei.

Festivalul se va desfăşura în limbile engleză şi română la Casa de Cultură şi Muzeul de Artă din Constanţa.

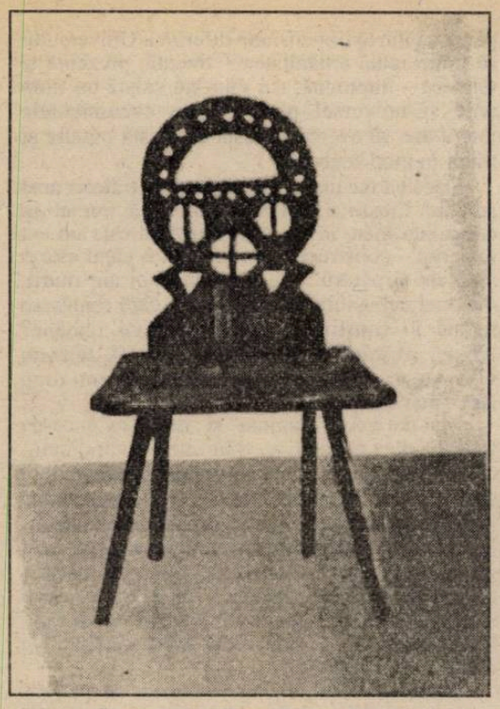

Scaun cu spătar, Beiuş, Bihor

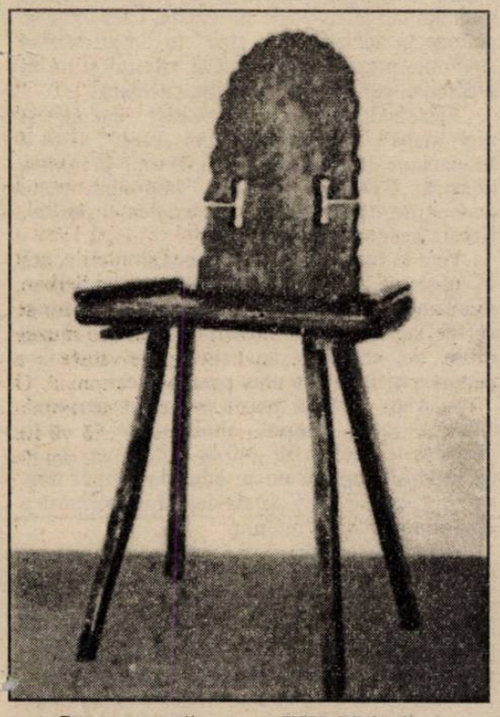

Scaun cu spătar, sec. XIX, Mehedinţi

Lemnul suveran

de CORNELIU ANTIM

În universul domestic şi religios al omului, lemnul a ocupat dintotdeauna o poziţie privilegiată. Frumuseţea, căldura şi plasticitatea fibrei lui au impus o relaţie apropiată şi sensibilă cu omul. Din această relaţie milenară aveau să se nască meşteşuguri, avea să se nască arta.

În lucrătura lemnului se desluşesc astăzi însemnele civilizaţiei, evoluţia şi dinamica trebuinţelor casnice şi gospodăreşti ale omului, răspunsurile sale la năzuinţa de a construi, a pluti, a călători, a se juca, a-şi bucura şi înfrumuseţa viaţa. Vestigiile ce ni s-au păstrat, în ciuda perisabilităţii materiei din care au fost durate, atestă rolul suveran pe care această esenţă vie, plămădită în matca generoasă a pădurii, îl joacă de foarte multă vreme în destinul omenirii.

În spaţiul civilizaţiei autohtone, dominat de prezenţa masivelor păduroase, care, cum probează tradiţia folclorică orală, a dat naştere unei frăţietăţi ancestrale şi panteiste între comunitatea umană şi spaţiile silvestre din vecinătate, lemnul constituie unul dintre reperele fundamentale şi definitorii ale dăinuirii noastre. Ceea ce este foarte important, obiecte şi piese de mobilier, ca şi elemente structurale ale unor edificii publice sau de cult, au conferit lemnului statutul de purtător de sigiliu pentru întreaga ambianţă culturală şi spirituală care l-a conservat.

În România, formele pe care le-a consacrat folosirea lemnului sunt încorporate în două mari direcţii: una, legată de utilităţile şi confortul casnic; cealaltă, determinată de cerinţele vieţii obşteşti şi ritual-cultice. Ambele au avut, în stadiile iniţiale, un caracter preponderent artizanal. În timp, meşteşugurile consolidându-se, au apărut germenii unor „şcoli" de bresle, grupate în jurul unor personalităţi recunoscute ca atare de colectivităţi. Centrele rurale au cunoscut numeroase asemenea cazuri, perpetuate multă vreme, dovezi în acest sens mărturisind mai mult decât exercitarea comună a unui meşteşug bine deprins. Probele de virtuozitate creativă, inovaţiile constructive şi ornamentale, armonia formelor şi calitatea extraordinară a lucrăturii şi finisajului induc, nu o dată, semnele unei artisticităţi evoluate.

Nu lipsesc nici semnele influenţelor stilistice aflate în circulaţie în spaţiile occidentale şi, mai cu seamă, în cele ale Orientului de Mijloc. Cel mai adesea, în mobilierul de cult, apar motive arhitecturale şi decorative renascentiste, iar formele aparţinând artei bizantine sunt preluate în variante autohtonizate, – interpretări libere care conferă pieselor şi obiectelor respective o notă de prospeţime şi strălucire aparte.

Inventarul acestor mărturii peste timp, pe care civilizaţia locurilor a săpat-o somptuos în materia docilă şi sensibilă a lemnului, este destul de bogat şi, ceea ce este foarte important, încă viu! Nu neapărat în sensul tradiţiei sever conservate, ci al unei continuităţi ce înţelege să-şi perpetueze valorile prin absorbţia diferenţiată a elementelor de noutate, atât în plan funcţional (mobilierul şi instrumentarul domestic), cât şi stilistic şi formal. O asemenea practică, de anvergură seculară, nu putea fi abandonată peste noapte. Lemnul în fiinţa acestui popor are o funcţie, am putea spune, de-a dreptul regeneratoare, iar îngemănarea sensibilă dintre febrilitatea tactilă a făurarului şi ţesutul rezonant şi docil al lemnului a dat naştere, în fond, unei alte întruchipări a poeziei şi smereniei, care înnobilează zestrea spirituală a acestor locuri.

Lumea literară

Valuri... şi valuri

○ O bătaie mai mare pe locuri ca în luna august, în acest an, la Casa Scriitorilor din Neptun, n-a fost niciodată. Normal. Preţurile sunt mult mai mici decât la hotelurile din apropiere. Nici măcar marele prozator Nicolae Breban, atât de convingător în insistenţele sale, n-a căpătat unda verde în vila Paltinul B. Nu fiindcă ar fi supărat pe cineva, ci din motive mult mai simple. Anul acesta s-a operat cu alte criterii decât cele axiologice. Pur şi simplu a căpătat un loc cel care a plătit mai repede. Căci cine poate stabili care autor e mai important într-o asemenea situaţie?

○ Nici faimosul caricaturist, Mihai Stănescu, trimis adesea de artiştii plastici la scriitori, pentru explicaţiile sale savuroase la desene, n-a avut şansa să se aciueze în umbra Paltinului B. În schimb, la restaurant, a fost nelipsit. Încă nu se hotărăşte de partea cui să treacă definitiv, fiindcă mai mulţi amici îl consideră parţial plastician şi parţial scriitor.

○ Vecina noastră de palier şi de spirit, „România literară", pune în dezbatere, ca şi Iosif Sava la Neptun, revizuirea valorilor literare. În numărul 31 din acest an intră la atac Gheorghe Grigurcu, fără prejudecăţi, fără nostalgii, fără inhibiţii. „Spre cinstea lor, o parte din ei (şaizeciştii, n.n.) nu-şi pierd capul, păstrând o atitudine decentă. E drept că Adrian Păunescu şi Ion Gheorghe pătrund în seria cea mai neagră a slujitorilor regimului, continuându-şi comportamentul ancilar, mare distrugător de poezie, până azi." Fiecare pasăre pre limba ei piere.

○ Dar nu numai cu exemple negative operează Gheorghe Grigurcu. Într-un studiu de sinteză, care se vrea „Revizuirea poeziei", descoperim şi pasaje de acest fel: „La polul opus, Ana Blandiana ridică steagul disidenţei şi al unui militantism prodemocratic dintre cele mai active. Cultivând o viziune sumbră, **subversivă**, Ileana Mălăncioiu indică şi ea ralierea sa la opoziţie".

○ Gheorghe Grigurcu nu iartă mai ales pe aceia care vor să trişeze sau, mai exact spus, pe duplicitari. „După ce sub Ceauşescu a practicat o echilibristică ce l-a ferit de compromisul grav, Marin Sorescu s-a dedat după decembrie, la un **apolitism** ce denumeşte pitoresc nu altceva decât o foarte precisă şi profitabilă opţiune politică". Un mai exact diagnostic nici că se putea.

○ În revista „Albanezul" sunt reproduse pasaje dintr-un interviu realizat de jurnalista iugoslavă, Branca Bogavac, cu Emil Cioran. Ni se spune că textul respectiv e extras din cartea „Convorbiri cu Cioran", apărută la Editura „Humanitas", tradusă de Mariana Ştefănescu. Nu se suflă nici o vorbă că, înainte de a fi inserat în carte, interviul respectiv a fost găzduit de revista noastră în întregime, mai exact în două numere. Poate că e bine să se ştie exact care-i filiera acestei pătrunderi în literatura română a excepţionalului interviu.

○ În revista „Ararat" (publicaţie a armenilor din România) apar versuri de ţinută ale parlamentarului Varujan Vosganian. Pe când şi schiţele, mai ales satirice, ce dădeau mare bătaie de cap cenzorilor de la C.C.E.S. şi de la Secţia de presă a C.C.-ului? Nu toţi care apar la microfoane în dealul Mitropoliei au statura şi statutul lui Văcaru!

Timpul

de EMIL RAŢIU

Civilizaţiile vechi şi-au desfăşurat viaţa pe coordonata unui timp predominant interior, circular. (Ar fi interesant de văzut care este sentimentul timpului la Homer precum şi la alţi scriitori antici dinainte de secolul V a.Chr.)

Timpul acesta metafizic, interior, s-a prelungit mult în civilizaţiile creştine medievale, el este şi astăzi la baza civilizaţiilor islamice şi probabil induistă şi a altora (popoarele indios din America etc.).

În civilizaţia europeană timpul metafizic s-a prelungit prin civilizaţia teocratică, teocentrică a Bizanţului – fiindcă Dumnezeu era în afara timpului şi întreaga structură a puterii lumeşti era modelată pe structura cetăţii cereşti, în care autocratul, Împăratul, îmbina puterea spirituală şi cea pământească.

Expresia ei în lumea formelor era cercul, adică desăvârşirea, ciclul perfect şi închis, reflectând Universul şi Eternitatea. (Simbolismul omului, al lumii?). Expresia ei în arhitectură era bolta, vezi de exemplu Sfânta Sofia, expresie a desăvârşirii cereşti pe Pământ.

Prin ortodoxie, civilizaţia bizantină a trecut în spaţiul balcanic şi în Rusia.

Nu este întâmplător că şi civilizaţia islamică se exprimă în lumea formelor prin boltă.

Noi, românii, am trăit îndelung în acest spaţiu al timpului metafizic, interior, ciclic, de unde şi celebra concluzie a lui Blaga referitoare la „sabotarea istoriei" de către noi şi desele apeluri la „deşteptare" în istoria noastră modernă, cum observa Mircea Vulcănescu. (Este destul să ne gândim la „Deşteaptă-te Române!" azi imn de stat).

De aceea poate, spaţii de timp care la alte popoare, subiectiv şi obiectiv, nu par prea mari, la noi par un hău, în afara timpului parcă; de exemplu, între altele posibile, 1300 la italieni, unde cartierul medieval din Florenţa în care s-a născut Dante este şi astăzi aproape la fel, există şi astăzi biserica, la fel, în care el a văzut-o adolescent pentru prima oară pe Beatrice, există locuinţa ei etc. şi 1300 la noi, vremurile legendarului Negru Vodă, care ne par atât de depărtate.

Fiecare civilizaţie are un timp propriu, interior, al ei, care stă şi la baza structurilor sale. În arhitectură ne întâmpină o civilizaţie a cupolei şi a sferei, tardo-romane şi bizantine, faţă de civilizaţia liniei drepte a templului grec, din care-şi vor trage originea mai apoi romanicul şi goticul. În templul grec este o unitate care-şi află echilibrul în sine, un „topos", un centru în sine însuşi, la fel şi în sfera bizantină, dar cu un suflu mult mai larg în aceasta.

Civilizaţia lumii islamice de astăzi – şi, poate, cel puţin parţial, a lumii a treia în general – se desfăşoară predominant încă pe baza unui timp metafizic, interior, care i-a plasmat instituţiile; impactul cu „Time is money" şi timpul rece, exterior, devenit „res" – obiect –, este superficial şi conturbant. Sunt două civilizaţii diferite, iar civilizaţiile au la bază un timp propriu, un propriu orologiu vital. Impunerea unui timp străin persoanei în numele unui principiu de producţie şi deci consum, în dauna resorturilor profunde ale vieţii, este o soluţie deviantă de la problemele omului.

Limitarea vieţii la consum şi producţie şi a singurului ţel al ei la bogăţie, a ştiinţei numai la tehnică şi util, pragmatism, eliminarea metafizicii şi reducerea filosofiei doar la rolul de analizare şi interpretare a limbajelor arată sărăcirea ideilor şi a vieţii.

Fiecare civilizaţie are propriul ei orologiu vital.

Confruntarea, cucerirea se fac între orologii vitale diferite, care modelează şi diferenţiază civilizaţiile dinăuntru.

Evenimente cruciale în istoria omenirii au decis pentru impunerea unuia sau a altui orologiu vital. De exemplu, momentul crucial 732 la Poitiers, în istoria Europei, a decis viitorul acestui continent în ce priveşte apartenenţa lui la Islam sau la istoria sa de după această dată.

La fel, la 1519, prin victoria aventurierului Cortes asupra lui Montezuma s-a decis orologiul vital al noului continent. La 1805, la Trafalgar, dacă flota franceză ar fi învins flota condusă de amiralul Nelson, a primului stat european deja industrializat la acea epocă, nu ar fi creat poate această victorie din partea unei Franţe şi a unei Europe încă agricole şi meşteşugăreşti, o înfrângere şi a spiritului ce ulterior s-a dezvoltat pe continent, a lui „Time is money"? Căci revoluţia franceză nu a fost o revoluţie numai contra barierelor feudale în calea comerţului şi contra breslelor, pentru libertatea relaţiilor capitaliste, cum ne învaţă o istorie prea mult impregnată încă de spiritul materialismului dialectic şi determinist, în sensul că unei epoci trebuie în mod necesar să-i urmeze alta deja predeterminată.

Revoluţia franceză a fost, şi asta se ştie mult mai puţin, axată pe ideea frăţiei şi a virtuţii - e de ajuns să parcurgem scrierile lui Saint Just şi discursurile capilor iacobini pentru a ne da seama de acest fundamental adevăr, lăsat mai în umbră de istoriografie – şi a avut, cel puţin în perioada ei de vârf, iacobină, un pronunţat caracter antimercantil, şi am zice azi, anticapitalist.

Singură teroarea din perioada iacobină nu justifică nicidecum apropierea care s-a încercat să se facă între o revoluţie materialistă, atee şi centrată pe tot ce era mai josnic, ura şi invidia în om, Revoluţia bolşevică, şi marea Revoluţie de la 1789 – 1794, axată în special între 1793/94, pe ideea virtuţii.

În perioada iacobină a revoluţiei se întrevede o nostalgie de cavalerie, de virtuţile a ceea ce era odată mitul nordic al regalităţii incorupte a vechilor Franci liberi, care răzbat în discursurile iacobinilor, din scrierile unui Etienne de La Boétie din secolul XVI, din mitul întoarcerii omului la natură, al „sălbaticului" bun, al lui J.J.Rousseau.

Revoluţia îşi propune ca scop refacerea societăţii, faţă cu o regalitate complet degenerată ce trebuie scoasă din dreptul de cetăţenie al Patriei comune regăsite şi pedepsită ca inamică a ei, în numele reîntoarcerii la legile eterne ale naturii.

Poate că acolo, la Trafalgar, şi mai târziu la Leipzig, şi la Waterloo, s-a decis şi victoria acelui spirit şi a acelui orologiu vital, deplin exterior, exprimat în dictonul „Time is money".

Ideile de revoluţie şi de progres numai material decurgând din această rupere, prin impunerea unui timp exterior colectiv, au fost cea mai mare mistificare şi raptus al vieţii omeneşti. Ele au fost ruperea definitivă din edenul biblic sau din miticul timp al lui Saturn.

Realitatea, ca şi timpul, sunt pentru noi în primul rând o chestiune subiectivă, de conştiinţă. S-ar putea ca viaţa noastră să fie instantanee, durată continuă, dar noi să o vedem ca durată fracţionată deoarece nu putem vedea împreună trecutul şi viitorul şi atunci o vedem împărţită pe căsuţe. Tot din aceeaşi cauză s-ar putea ca într-o dimensiune diferită a Universului să trăim toată umanitatea – trecută, prezentă şi viitoare – împreună, dar cum nu există un timp unic şi universal pentru toate evenimentele interioare, să avem impresia că există moarte şi trăim în mod succesiv.

Dacă eu fac un act oarecare şi eu trăiesc, acel act are fireşte o realitate obiectivă numai în conştiinţa mea, în afară de cazul că este un act material – construcţie, scriere etc. – când este o realitate şi pentru alţii; dar când noi am murit, din acel act – iubire bunăoară – care rămăsese numai în conştiinţa noastră, ce mai rămâne? Nimic. Absolut că nu rămâne nici cât dintr-un vis. Atunci mai există existenţă într-un timp fizic, mai există timp?

Mai pot exista „înainte" şi „după"? Cei ce-au trăit înaintea noastră, au trăit într-adevăr „înaintea" noastră, ceea ce ar presupune existenţa unui spaţiu „real" denumit „timp", ca un puţ adânc împărţit pe compartimente, sau ei au trăit „înaintea" noastră numai pentru că noi suntem fiii (sau nepoţii etc.) lor şi conştiinţa noastră înregistrează aceasta ca „înainte", în afara oricărui spaţiu de timp real existent? Adică este un fapt, sau o categorie de conştiinţă acest „înainte" şi nicidecum o realitate?

Şi atunci totul, inclusiv istoria, se petrece exact în acelaşi spaţiu, pe care-l înregistrează numai conştiinţa noastră drept curgere, dar în realitate curgerea poate nu există, căci totul se petrece în acelaşi etern „loc" în timp, deci în sincronie prezentul, trecutul şi viitorul şi nu în diacronie, cum îl vrea conştiinţa noastră?

Judecând astfel, nu există nici „înainte" şi nici „după", nici „cauză", nici „efect". Este o înşelăciune, iluzie a categoriei de timp în mintea noastră. Existăm, probabil, împreună toate generaţiile, dar ne visăm visul existenţei separat, fiecare generaţie?

Este în fond perspectiva misticilor; de aceea în substanţă, şi în arta hindu şi în cea budistă se reprezintă personajele nu în aspectul lor imediat, cel de sub incidenţa simţurilor noastre, ci sub miile de chipuri „nevăzute" ale aceluiaşi personaj în sincronia unui prezent etern.

În viaţa noastră există un timp personal. Timpul meu, timpul altuia care a trăit problemele mele cu 30 – 40 de ani înainte, sau în cu totul altă epocă, nu se ating în timpul fizic exterior, dar se ating pe claviatura misterioasă a unui timp personal interior.

Acesta este numitorul comun al vieţilor noastre căci timpul „nostru" nu este în diacronie, ci în sincronie, o epocă trecută, biografică, personală sau istorică, o retrăim mereu în noi pe această misterioasă claviatură a timpului interior. Şi nu numai interior.

Altfel, redus la dimensiunea lui exterioară, timpul nostru ar deveni o monadă, din care nu se mai poate ieşi şi nu se poate intra, de la ferestrele căreia vedem viaţa ca neputincioşi spectatori.

Sentimentul acut al morţii este dat în civilizaţia contemporană de substituţia, exteriorizarea timpului interior, prin timpul mecanic, exterior, vacuă durată. Conştiinţa dureroasă a timpului începe cu dedublarea sa, reificarea sa, timpul care devine cantitate, dimensiune fizică.

Cadranul orologiului fizic se desparte de cel al timpului intrinsec, de unde sentimentul dureros al timpului.

La popoarele „primitive", sentimentul morţii este mult mai senin; există mai multă sciziune, moarte, în trecerea unei zile de lucru impus – lagăr, puşcărie, colhoz, – constând în esenţa ei în introducerea unui timp exterior comun pentru toţi, asemeni sclavilor de pe galere al căror ritm este bătut de un singur stăpân.

Impunerea timpului exterior, la cel mai înalt grad, este egalitatea fără drept la diferenţă – ceea ce devine o inegalitate –, adică în expresia ei cea mai realizată – omogenizarea, colhozul, puşcăria.

Moartea nu este în fond decât deposedarea de timpul interior, proclamarea ca unică măsură a timpului reificat, exterior, a cărui durată se poate însă dilata sau contracta, în funcţie de unica lui măsură: res, banul.

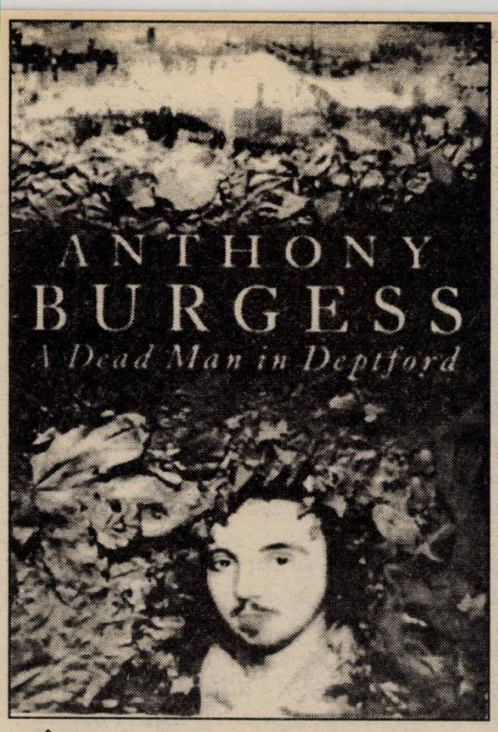

Ultimul Burgess

Anthony Burgess: „A Dead Man in Deptford", Hutchinson, London, 1993

de VIRGIL LEFTER

În anul 1940, sub ploaia de foc a bombardamentelor germane, la Manchester, un tânăr de 23 de ani, Anthony Burgess pe nume, îşi scria, înconjurat de cărţi, în solitudine, teza de doctorat, dedicată lui Christopher Marlowe. De bună seamă, entuziastul proiect era sortit eşecului căci paginile scrise cu migală şi noianul de tomuri ce păreau a alcătui o pavăză împotriva urgiei de afară, s-au prefăcut în cenuşă. Numai că la mai bine de 50 de ani de la săvârşirea acelui trist ritual, în 1993, mai precis, la data când se împlineau 400 de ani de la dispariţia tragică, în condiţii atât de misterioase, a poetului dramatic pe care, uneori, posteritatea l-a aşezat printre elisabetanii de seamă, în imediata vecinătate a lui Shakespeare, o carte compactă, un roman exemplar, vedea lumina tiparului la Londra, sub semnătura tânărului de odinioară, ajuns acum în zarea senectuţii. Destinul a vrut însă ca această minunată carte crepusculară să fie totodată şi ultimul roman al remarcabilului scriitor şi artist ce a fost Anthony Burgess căci, la numai câteva luni de la apariţia „Mortului din Deptford", Anthony Burgess avea să părăsească discret această lume. Romanul lui Burgess este o evocare istorică, o biografie sui generis, dar, mai presus de toate, este una din cele mai tulburătoare cărţi dedicate lumii elisabetane, privite din unghiul totalitarismului ce a marcat, de altfel, „epoca" de aur şi sânge a Glorianei. În centrul romanului se află existenţa unui poet de excepţie, genial poate, pe care forţele malefice ale unui mecanism sinistru reuşesc cu dibăcie să-l prindă în cursa lor. Este o lume bântuită de crimă, delaţiune şi teroare, este o societate în care „serviciile secrete" suspectează fiinţa umană de la omul cel mai simplu până la nobilul cel mai ales, de la poetul în aparenţă inofensiv până la intelectualul care prin ereziile şi cutezanţele sale de gândire poate deveni incomod. Lumea lui Burgess trăieşte o contorsionată existenţă ce se profilează sublim şi tragic pe somptuosul fundal pictat în clar obscur al epocii elisabetane. Veac al poeţilor de geniu, timpul Glorianei a fost prin excelenţă epoca în care aceşti poeţi au fost permanent ispitiţi să slujească interesele secrete ale statului. Victimă a acestor „ispitiri" a căzut, după cum limpede o dovedesc faptele, Marlowe însuşi. Artist generos, dar fiinţă roasă de viciu, creatură ingenuă şi fragilă, deopotrivă, Christopher Marlowe a căzut, fără voia sa, în plasa perfidă a serviciilor secrete elisabetane devenind „informator". S-a transformat pe nesimţite, fără aproape să-şi dea seama, într-un slujitor supus al celor puternici, a făcut compromisuri morale şi, din clipa în care a realizat ce se întâmplă cu el, spre disperarea sa, a intuit treptat, treptat că nu mai există cale de întoarcere. Înspăimântat de crime, nesuportând execuţiile şi cruzimea torţionarilor timpului, a avut pentru o clipă sentimentul că prestigiul poetului şi faima dramaturgului îl vor putea salva din ghearele celor ce puseseră stăpânire pe el. Din păcate însă mecanismul totalitar s-a dovedit mult mai puternic iar Marlowe s-a văzut silit să ducă mai departe o viaţă ce-i repugna. Şi totuşi, devenit suspect şi indezirabil, refuzând cu fermitate să îndeplinească ordine ce îi întinau sufletul, întrezărind ca orice poet vizionar care îi va fi sfârşitul, Christopher Marlowe a fost, de bună seamă, lichidat. A avut parte de o moarte violentă, care şi astăzi rămâne un mare semn de întrebare. Romanul lui Burgess nu încearcă să explice sau să absolve o existenţă, ci, cu o aparentă detaşare, descrie viaţa poetului în totalitarism, drama fiinţei fragile, care până la urmă cedează presiunilor subtile ale celor puternici. Pe plan uman, Christopher Marlowe nu s-a putut salva. Faima sa de poet a fost insuficientă pentru a-l cruţa de răzbunarea unei puteri insensibile. În faţa timpului însă a fost mântuit căci opera sa i-a asigurat nemurirea. Acolo unde omul a fost neputincios, arta s-a dovedit în eternitate mai puternică. În romanul lui Burgess, evocarea vieţii autorului lui „Doctor Faustus" este realizată prin intermediul vocii unui narator de excepţie – un actor apropiat poetului – care îşi aminteşte şi relatează totul cu vioiciunea, acurateţea şi autenticitatea unui martor privilegiat. Înzestrat cu o fină intuiţie, actorul-narator imaginează şi acele scene la care el însuşi nu a putut participa, dar pe care cunoaşterea omului Marlowe şi a anturajului său îi permit să le reconstituie. „Mortul din Deptford" este o carte remarcabilă. Lumea elisabetană reînvie cu forţă în marea ei frumuseţe de lumini şi umbre, cu limbajul său truculent şi poetic, aerian şi pedestru (Anthony Burgess a fost un mare maestru al limbii), în pagini şi secvenţe de o puternică vibraţie barocă. Cunoscător fin al elisabetanilor, căci a mai abordat epoca, scriind magistral despre Shakespeare, Anthony Burgess creează o operă în care documentaţia, concreteţea detaliului şi intuiţia artistului se îmbină într-o ţesătură densă şi bogată, într-o tapiserie somptuoasă, strălucind în culori când crude şi întunecate, când luminoase şi pure. Naraţiunea contorsionată sau lină, paginile de erudiţie sau elevată meditaţie, în spiritul avântat al epocii, dau cărţii o savoare şi o tensiune poetică pe care o regăsim numai în opera atât de originală a marilor dramaturgi ai secolului al XVI-lea englez. Romanul lui Burgess este alcătuit din secvenţe memorabile. În special finalul, clipele dinaintea brutalului gest ce va pune capăt existenţei poetului, sunt pagini dintre cele mai frumoase ale cărţii. Pentru o fracţiune de secundă, Marlowe se refugiază în lumea artei, evadează în lumea naivă şi senină a antichităţii greceşti şi, parcă, zeii puri şi luminoasa constelaţie a poeziei îi aduc mântuirea şi pacea. Într-un eseu dedicat lui Thomas Middleton, Swinburne afirma că poezia dramatică constituie gloria literaturii engleze. Ultimul roman al lui Anthony Burgess este o splendidă celebrare a acestei poezii dramatice şi a unuia dintre slujitorii săi cei mai dăruiţi. Prin ultimul său roman, Anthony Burgess şi-a asigurat el însuşi un final artistic apoteotic.

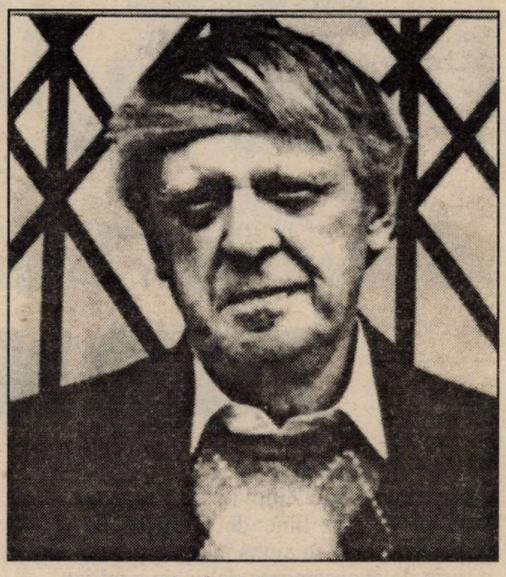

Anthony Burgess

„Romanul lui Burgess este o evocare istorică, o biografie sui generis, dar, mai presus de toate este una din cele mai tulburătoare cărţi dedicate lumii elisabetane, privite din unghiul totalitarismului ce a marcat, de altfel, «epoca» de aur şi sânge a Glorianei"

Lev Troţki

Adversar politic neînduplecat al lui Stalin, Lev Troţki a fost exilat din Rusia la începutul anului 1929. Împreună cu soţia Natalia şi fiul său cel mare, Liova, au ajuns la Istanbul la 12 februarie 1929. În afara unui voiaj de patru săptămâni la Copenhaga – la sfârşitul anului 1932, n-a părăsit Turcia până la 17 iulie 1933. Perioada a fost relativ stabilă, nu a avut dificultăţi cu autorităţile turce. A avut însă necazuri de altă natură: un incendiu i-a devastat casa din Prinkipo, la orele două dimineaţa ale zilei de 1 martie 1931. O parte a arhivei şi manuscrisele i-au fost distruse. Fiica sa, Zenaida, s-a sinucis la Berlin pe 5 ianuarie 1933.

Anii petrecuţi în Turcia au fost pentru Troţki foarte productivi. Aici şi-a scris operele majore: Viaţa mea *şi* Istoria revoluţiei ruse, *numeroase articole şi o bogată corespondenţă.*

În 1935, imediat după asasinarea lui Kirov, începe să-şi redacteze jurnalul, o scriere foarte dinamică, plină de notaţii politice, reflecţii culturale, sociologice şi istorice, aproape toate relatate însă din perspectiva unei obsesii, aceea a umbrei ameninţătoare a lui Stalin, care l-a însoţit pretutindeni, parcă mai mult chiar decât propria-i umbră şi nu doar în Rusia, dar şi în Turcia, Danemarca, Franţa, pentru a-l ajunge şi lovi în Mexic. Testamentul de la Coyoacan, datat 27 februarie 1940, este o dovadă că revoluţia bolşevică îşi devora furibund progeniturile.

JURNAL DIN EXIL

18 februarie 1935

În 1926, când Zinoviev şi Kamenev, după trei ani şi mai bine de complot cu Stalin împotriva mea, au ajuns în opoziţie, mi-au dat o serie de avertismente deloc de neglijat:

– Dumneavoastră credeţi că Stalin reflectează asupra unor argumente pe care să vi le contrapună? mi-a spus, de pildă, Kamenev, à propos de critica pe care eu am făcut-o politicii lui Stalin – Buharin – Molotov în China, în Anglia şi prin alte părţi. Vă înşelaţi amarnic. El reflectează asupra modului în care să vă desfiinţeze.

– ?

– Moralmente şi, e posibil, chiar fizic. Ceva calomnii, fabricarea unei conjuraţii militare şi apoi, când terenul este pregătit, aranjarea unui act terorist. Stalin îşi duce războiul într-un alt plan decât dumneavoastră. Armele pe care le folosiţi nu au efect asupra lui.

Altă dată, acelaşi Kamenev mi-a zis: „Eu îl cunosc foarte bine pe Stalin, am lucrat mult timp împreună pe timpuri, din vremea deportării, din colaborarea în cadrul «troikăi». Imediat ce am rupt-o cu Stalin, am redactat împreună cu Zinoviev un fel de testament prin care înştiinţam că dacă cumva «accidental» vom păţi ceva rău, răspunzător de aceasta este Stalin. Acest document este păstrat la loc sigur. Vă sfătuiesc să procedaţi la fel".

Zinoviev mi-a spus, nu fără îngrijorare: „Dumneavoastră credeţi că Stalin n-a pus în discuţie chestiunea suprimării fizice în ce vă priveşte? El a examinat-o şi a discutat-o foarte atent. Îl reţine doar o singură, mereu aceeaşi idee: că tineretul îi va imputa lui întreaga responsabilitate şi va replica prin acte teroriste. De aceea susţinea că e absolut indispensabilă dispersarea cadrelor din tinerimea opoziţiei. Dar o treabă amânată nu e o treabă abandonată... Luaţi-vă precauţiile necesare".

Kamenev avea dreptate când spunea că Stalin (ca de altfel şi el şi Zinoviev în perioada precedentă) ducea lupta pe un alt plan şi cu alte arme. Dar posibilitatea unei astfel de lupte trebuia să asigure şi constituirea unei reţele birocratice sovietice, în acelaşi timp particulară şi independentă. Stalin ducea lupta pentru concentrarea puterii în mâna birocraţiei şi pentru înfrângerea opoziţiei, în timp ce noi ne duceam lupta pentru interesele revoluţiei internaţionale, militam deopotrivă contra conservatorismului birocraţiei, contra aspiraţiilor sale spre linişte, satisfacţie şi confort. Dat fiind declinul prelungit al revoluţiei mondiale, victoria birocraţiei şi, prin urmare, a lui Stalin, era dinainte determinată. Toate legendele în legătură cu forţa extraordinară de care ar fi dispus el, ori marea sa abilitate erau profund înrădăcinate în conştiinţa multora. În realitate Stalin nu este decât expresia semiinconştientă a eşalonului doi al revoluţiei, aspectul ei turmentat, aberant.

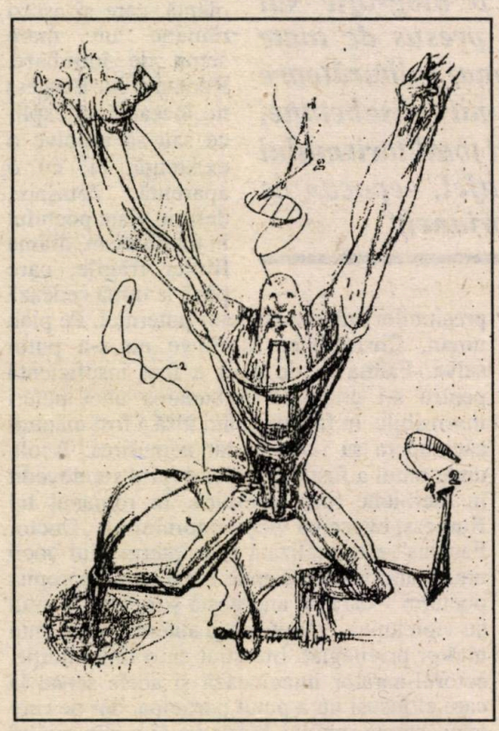

Grafică de Traian Laie

Pe timpul sejurului nostru la Alma-Ata am primit într-o bună zi, vizita unui anume inginer sovietic, venit, dacă e să-l cred, din proprie iniţitivă, şi – din nou dacă e să-l cred – care spunea că mă simpatizează. Se interesa de condiţiile noastre de viaţă, manifestându-şi unele regrete, şi – că în trecere – cu multă prudenţă mă întreba: „Nu credeţi că ar fi bine să faceţi ceva pentru reconciliere?" Era clar că acest inginer fusese trimis să tatoneze pulsul. În esenţă i-am răspuns că pentru moment nu poate fi deocamdată vorba de reconciliere: nu pentru că **nu aş vrea**, dar pentru că Stalin **nu poate** să fie conciliant, el fiind forţat să parcurgă până la capăt drumul pe care a fost angajat de birocraţie. – Şi, cum credeţi că se va sfârşi? – Prin sânge, i-am răspuns: nu există un alt sfârşit posibil pentru Stalin. Vizitatorul meu şi-a luat pardesiul, şi fără a părea că doreşte să schiţeze un eventual răspuns, se grăbi să plece.

Sunt ferm convins că această conversaţie a jucat un mare rol în decizia exilului meu. Se prea poate ca Stalin să fi propus deja anterior această măsură, dar întâmpinase rezistenţă în Politbiuro. Acum avea şi un argument greu: Troţki însuşi a declarat că deznodământul conflictului va fi sângeros. Exilul era unica ieşire!

Motivele pe care Stalin le-a invocat în favoarea exilului meu au fost publicate integral de mine în **Buletinul opoziţiei ruse**.

Totuşi, cum de Stalin n-a fost împiedicat de Komintern? Nu e de crezut că el subestimează acest pericol. Ideea de forţă este pentru el indisolubil legată de ideea de

„aparat“. El nu intră în polemică deschisă decât atunci când are asigurat dinainte ultimul cuvânt. Kamenev avea dreptate: el îşi poartă lupta într-un alt plan. Este şi motivul pentru care evită planul luptei pure de idei.

20 februarie 1935

În cursul anilor 1924 – 1928 ura crescândă a lui Stalin şi a secundanţilor săi s-a îndreptat împotriva secretariatului meu. Lor li se părea că micul meu „aparat“ era sursa tuturor relelor. Mi-a luat ceva timp să înţeleg cauzele acestei spaime aproape superstiţioase în faţa acestui mic grup (cinci sau şase) al colaboratorilor mei. Înalţii lui demnitari care nu erau în stare să-şi scrie singuri articolele şi discursurile, îşi imaginau că poţi dezarma un adversar politic dacă îl privezi de „birou“. Soarta tragică a colaboratorilor mei am prezentat-o la timpul respectiv în presă: Glazman a încercat să se sinucidă, Butov – mort într-o celulă la G.P.U., Blumkin – împuşcat, Sermuks şi Poznansky – deportaţi. Stalin nu prevedea că eu şi fără „secretariat“ puteam duce o sistematică muncă de publicist, care la rândul ei ar fi putut contribui la formarea unui nou „secretariat“. Dar foarte inteligenţii birocraţi se distingeau, într-o anume privinţă, printr-o incredibilă vedere scurtă!

Anii noii mele emigrări, bogaţi în activitate publicistică şi de corespondenţă, mi-au atras o sumedenie de simpatizanţi conştienţi şi activi în diferite ţări din lume. Lupta pentru Internaţionala a patra viza prin ricoşeu birocraţia sovietică. De unde – după o îndelungată întrerupere – noua campanie împotriva troţkismului. Stalin a reacţionat prompt, la ora aceea, pentru a raporta decizia de exil în străinătate: cât era de tentat să-mi monteze un proces „spectaculos“! Dar nu se făcea să revină la trecut, rămânea de căutat alte mijloace… în afara unui proces. Ceva de felul celor în legătură cu care Kamenev şi Zinoviev mă puseseră în gardă. Dar pericolul de a fi demascat era prea mare: mefienţa muncitorilor din Occident faţă de maşinaţiile lui Stalin nu putea decât să se accentueze după afacerea Kirov. Un act terorist (era cel mai probabil, cu cooperarea organizaţiilor albe în sânul cărora G.P.U. avea numeroşi agenţi, sau cu ajutorul fasciştilor francezi la care accesul nu era greu deloc) la care Stalin ar fi recurs cu siguranţă în două cazuri: dacă ar fi izbucnit războiul sau dacă propria-i poziţie ar fi fost periclitată. Şi, mai mult ca sigur, că exista şi un al treilea caz, şi un al patrulea…

Vom trăi şi vom vedea. Dacă nu noi, atunci alţii.

4 aprilie 1935

În politica represivă a lui Stalin, mobilul **răzbunării personale** era întotdeauna factorul esenţial. Kamenev mi-a povestit odată că ei trei – Stalin, Kamenev, Dzerjinski – la Zubalovo, în 1923 (sau, poate, 1924?) şi-au petrecut o zi în conversaţii „intime“, la un pahar de vin (în legătură cu lupta pe care o deschiseseră împotriva mea). După ce au băut, pe balcon, limbile li s-au dezlegat şi nu se sfiau să-şi exprime deschis sentimentele, gusturile şi obiceiurile personale şi câte altele. Stalin, la un moment dat, ar fi spus: „Cea mai mare voluptate este să-ţi iei duşmanul în vizor, să te pregăteşti bine, să loveşti cum se cuvine şi apoi să te duci la culcare“.

Setea sa de răzbunare în ceea ce mă priveşte n-a fost nicicând absolut satisfăcută: mi-a „administrat“ fel de fel de lovituri, chiar fizic vorbind, dar din punct de vedere moral n-a ajuns la nici un rezultat: nici renunţarea la muncă, nici **căinţă**, nici izolarea; din contră, noul avânt istoric prinsese aripi şi nimic nu-l mai putea abate din drum. Iată o sursă de extraordinare temeri pentru Stalin: frica sălbatică în faţa ideilor, cunoscând atât forţa lor explozivă, cât şi slăbiciunea sa înaintea lor. Este suficient de inteligent în acelaşi timp, pentru a-şi da seama că eu nu mi-aş schimba în acest moment locul cu al lui: de unde şi această psihologie de om care taie-n carne vie. Dar dacă răzbunarea n-a reuşit în planul înalt pe care l-ar fi dorit şi nici n-avea cum reuşi în ceea ce mă priveşte, i-a rămas să caute în compensaţie a lua măsuri poliţieneşti asupra persoanelor apropiate mie. Nu mă îndoiesc că Stalin n-ar ezita nici un moment să organizeze un atentat împotriva mea, dar se gândea totuşi la consecinţele politice: acuzaţia ar fi căzut exclusiv asupră-i. A se atinge de cei apropiaţi mie din Rusia, iarăşi nu i-ar oferi satisfacţia necesară şi, totodată, ar prezenta serioase riscuri politice. A scorni că fiul meu, Serioja, lucrează „în slujba serviciilor străine de spionaj“? Ar fi prea grotesc şi ar releva limpede motivul răzbunării personale, compromiţându-l pe Stalin însuşi definitiv.

Prezentare şi traducere de
Anatol Ghermanschi

roza vânturilor

Octavio Paz (Mexic)

O femeie cu unduiri de râu

O femeie cu unduiri de râu
Cu transparente gesturi de apă
O fată de apă
În care să citeşti cele ce trec şi-s
fără întoarcere

Puţină apă unde ochii beau
Unde buzele ar bea dintr-o
singură suflare
Copacul norul fulgerul
Pe mine însumi şi fata.

În româneşte de
Petre Stoica

Corespondenţă din Köln

Seară literară cu doi scriitori din Transilvania

Înfrăţit cu oraşul Cluj, Kölnul dispune şi de o asociaţie menită să sprijine relaţia prietenească dintre cele două oraşe–partenere. În colaborare cu această asociaţie, Biblioteca Centrală orăşenească a invitat la o seară de lecturi literare doi valoroşi scriitori din Transilvania, Virgil Mihaiu, născut în Cluj, şi Joachim Wittstock, născut în Sibiu, dar care şi-a făcut studiile universitare în Cluj. Reprezentând atât conducerea asociaţiei cât şi biblioteca, Uta Biedermann a asigurat organizarea acestei interesante manifestări. Moderaţia a fost făcută de Ingmar Brantsch, scriitor kölnez originar din România.

aspecte ale luptei scriitorilor cu cenzura comunistă şi a explicat temeiurile latinităţii limbii române în raport cu influenţele procentual scăzute ale vocabularului slav – lămuriri deseori solicitate de cititorii germani în întâlnirile lor cu literaţi români. Joachim Wittstock, colaborator ştiinţific al Centrului de cercetări sociale din Sibiu, a publicat numeroase volume de versuri şi proză în limba germană. Romanul său „Ploaie de cenuşă“ a fost tradus şi în româneşte. Pentru opera sa, Joachim Wittstock a fost distins cu premiul Andreas Gryphius în Germania şi de două ori cu premiul Uniunii Scriitorilor din România. El a citit la Biblioteca Centrală din Köln un fragment

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE văzută de ION CUCU

1. După ce a ordonat „Nu ucideţi femeile“ în 1970, Maria Luiza Cristescu fumează „Tutun de Macedonia“, avertizată de Corina Cristea care ştie că „Eternitatea e după colţ“ (1972).

2. În „Recreaţia mare“ (1965) Mircea Sântimbreanu zburdă în cadru alături de pictorii naivi. Petru Vintilă (dreapta) vrea să ia înălţime. Opera sa îl recomandă!

3. Căzut din „Turnul nebunilor“ (1993) Ştefan Dimitriu află de la Mihai Stoian că e totuşi teafăr. Trebuie consultat şi Everac.

4. Cornel Regman salvat de „Cică nişte cronicari...“ (1970). Pentru poeţi şi prozatori nu garantăm.

5. Florin Pucă, marele grafician şi prieten al scriitorilor, într-un moment de rugăciune adresată zeului Bacchus.

SIBIU

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 13 (191), serie nouă. Miercuri 31 august 1994. Preţ: 400 lei

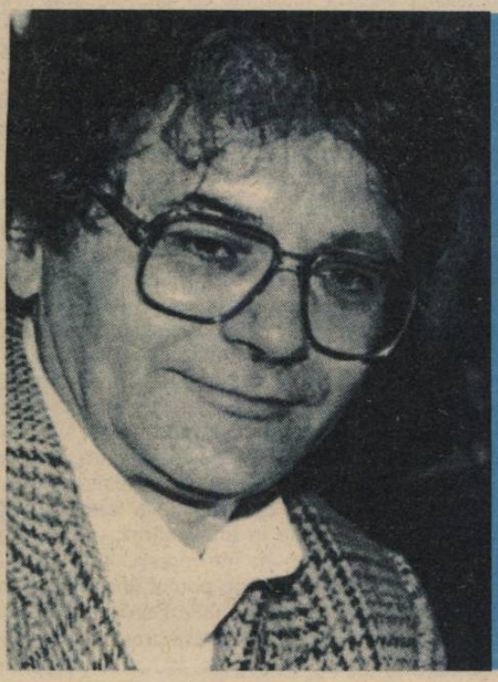

CEZAR BALTAG:
«CÂND GLOSEZ ABISUL RÂD ŞI SÂNGEREZ»

SEMNELE NUPŢIALE ALE IDEII

CRITICA LITERARĂ, ÎNCOTRO?

Opinii de:

Dan-Silviu Boerescu ● Ioan Buduca ● Al. Cistelecan ● Alexandru George ● Ion Bogdan Lefter ● Valentin F. Mihăescu ● Liviu Petrescu ● Dan Stanca ● Laurenţiu Ulici ● Mircea Zaciu ● Henri Zalis

Dosare secrete

UN SPION EXCENTRIC

Despre un posibil subiect tematic

de ŞERBAN LANESCU

Deloc, da' deloc uşor de găsit ceva potrivit şi cu-minte pentru colţişorul minimax (căci colţ nu prea mai este...) într-o ediţie ca aceasta a **Luceafărului**, dedicată pe de-a-ntregul criticii literare. Tocmai pentru că subiectul cel mai tentant ar fi, poate, de anunţat prin titlul „Criticul şi politica". Că doar există şi antecedente în istoria României, referindu-ne, uşor de bănuit, la Titu Maiorescu. Ministru, chiar prim-ministru şi în plus cu renumele de rara avis printre oamenii politici veniţi dinspre filosofie şi literatură întrucât a reuşit să nu se compromită. Reconfortantă dară reamintirea excepţiei maioresciene şi putând servi drept contraargument la „legea" ce postulează inevitabilitatea efectului pervertitor al puterii. Cât despre ce-a urmat în deceniile comuniste, despre cum au contribuit criticii literari, mai cu seamă unii, la edificarea (!) culturii socialiste... mai bine tăcere. Aşteptând totuşi cu interes editarea unei **antologii a imbecilităţii docte**.

Dar acum? Acum la sfârşit de august 1994 d.H. când, cum ar spune un glumeţ, s-a mai pus încă o fondantă pe colivă o dată cu accesul pe faţă al partidului lui Gh. Funar la vârful executivului?

Cum în genere lesne a fost de constatat, criticii, la fel ca şi alte categorii de intelectuali, s-au plasat de-o parte ori de cealaltă a faliei ce rupe asimetric societatea românească. Pretenţia neutralităţii politice cu justificări, vezi Doamne, profesionale, ori vreun soi de „a III-a cale" sunt ori iluzie, ori, încă mai grav, disimulare. Opţiunea, inevitabilă dară, dovedindu-se în câteva cazuri şocantă. Căci e o performanţă a-ţi fi păstrat demnitatea şi cumpătul în România până în dec. '89 pentru ca abia după aceea să faci slugarnic jocul Puterii! Prin urmare, tentant nu este subiectul privitor la **comportamentul de grup vizavi de Putere** al „breslei" aici în cauză. Într-o eventuală tipologie a acestui comportament nu prea ar fi nimic special de remarcat faţă de restul intelectualităţii. Deci „**criticul**" din alcătuirea titlului menţionat nu poate fi înlocuit prin „**criticii**" deoarece – în fine, o mărturisim – n-a fost gândit pentru a semnifica un general, ci pe cineva anume, superfluă părându-ni-se precizarea numelui. Aşadar, tentaţia subiectului este dată de specificul prestaţiei politice a... criticului, prestaţie care, considerată în ansamblu, pe toată durata-i, permite, cumva ca un simbol, sesizarea uneia dintre caracteristicile esenţiale ale vremii post-comuniste în România. Ne referim la **analogia cu universul grafic escherian** în care, parcă necontenit, „demonii" se transformă pe nesimţite în „îngeri" şi viceversa, iar pe scările ce par să conducă undeva către înălţimi de fapt se coboară, poate spre tainice lăcaşuri carcerale, un univers – l-a caracterizat E.H.Gombrich în „Artă şi iluzie" – cu „tărâmuri ameţitoare, unde termeni cum ar fi «sus» ori «jos» şi «dreapta» sau «stânga» şi-au pierdut sensul". Aprehensiunea generată de un asemenea univers dacă şi atunci când el depăşeşte ramele stampelor lui Escher ne-a făcut, iată, să rezistăm tentaţiei exercitată de posibilul subiect tematic.

Viteza Dunării

de NICOLAE PRELIPCEANU

La Ulm, Dunărea mi se înfăţişa ca un râu destul de lat, a cărui viteză părea neobişnuită. Să se fi grăbit acest fluviu frumos spre noi, neştiind ce-l aşteaptă?

Precum se învaţă la şcoală – nu mai ştiu exact în ce clasă – Dunărea intră în România la Baziaş. Mi-am imaginat întotdeauna această localitate ca un mic oraş riveran cu marele fluviu. Când, joi, 18 august, de **preobrajenia** sârbilor (**schimbarea la faţă**, pe stil vechi), am ajuns la Baziaş, nu mi-a venit să-mi cred ochilor: o aşezare cu câteva case, una cu etaj şi toate într-o paragină evidentă, cu turnul de apă al fostei gări dărâmându-se progresiv. Are 55 de locuitori. Linia ferată, care ducea în Jugoslavia, a fost închisă şi desfiinţată de mult, pe vremea „titoismului". Şoseaua, pe care nu aveau voie să treacă decât localnicii şi frecventele patrule de grăniceri, şi ea e azi doar o înşiruire de gropi, încât îţi vine să spui că e şi ea desfiinţată. Preobrajenia sârbilor ce locuiesc pe ambele maluri ale Dunării alături de români, e prilej al unei sărbători populare, înghesuite în spaţiul strâmt al Baziaşului. Lume agitată, ploaie, noroi, artizanat, bere, Coca-Cola, mititei etc., un fel de Moşi, la capătul lumii parcă. Automobilele din România şi Jugoslavia, microbuzele, autocarele îşi croiesc cu greu cale printre oamenii uzi şi grăbiţi. Singurul care se plimbă indiferent – l-am întâlnit în mai multe puncte ale serbării – e un porc alb şi nu prea gras, de aceea agil şi liber aproape ca un câine fără stăpân. Mă uit la geamurile sparte ale clădirii ca un antrepozit de lângă biserica unde se sluje şte în limba sârbă, mă uit la textilele înşirate spre vânzare şi îmi apare, printre picioarele vizitatorilor şi roţile maşinilor, porcul liber. Azi, când atâtea altele sunt libere în ţara asta, unde Dunărea intră mai calmă decât o văzusem, odată, la Ulm, era firesc să avem şi „porcul liber". Pe mal, pregătite, puse la uscat în ploaia ce se înteţeşte, plasele pescarilor, şi pe sub ele trece, calm, netulburat, porcul liber.

De ce şi-o fi micşorat fluviul viteza? Să-şi fi dat oare, seama pe lângă ce şi cine începe să treacă? De dat înapoi, oricum, nu mai poate fi vorba.

Editori:
Uniunea Scriitorilor din România
Fundaţia „Luceafărul"

Redacţia: Laurenţiu Ulici *(director)*, Marius Tupan *(redactor şef)*, Eugen Uricaru *(redactor şef-adjunct)*, Ioan Es. Pop *(secretar general de redacţie)*, Alexandru Spânu *(redactor)*, Gabriela Tuduciuc, Lea Ţimpău *(corectori)*, Olivia Marcu *(secretariat)*, Maria Burcă *(curier)*, Florin Ţone *(fotoreporter)*.

Redacţia şi administraţia:
Calea Victoriei nr. 133, Bucureşti, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenţia Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (**lei**) şi 40.20.11.50.12.16 (**valută**)

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.

Tipar: INTERGRAPH
Abonamentele se pot face la toate oficiile poştale din ţară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicaţiilor** la poziţia 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

• ADRIAN BUCURESCU: „În povestirea «Şoapte de nuc» din volumul «Clopotniţa» – apărut în Editura Cartea Românească, 1988 – Ion Druţă mărturisea că s-a visat, în copilărie, regele României. Actualmente, Druţă este unul dintre cei mai înfocaţi adepţi ai unei «Moldove Mari», adică între Carpaţi şi Nistru. Locuieşte la Moscova". (**România liberă**) • ION CRISTOIU: „...între delicateţea sufletească şi liderul PRM e o incompatibilitate absolută. Cum putem noi presupune acestui grohăitor iremediabil că ar putea avea, în adâncul cocinei sale numite suflet, vreo tresărire de durere delicată când nu mai departe, în ultimul număr al «României Mari», el jubilează, pentru că liderul PNŢCD, Corneliu Coposu, ar avea cancer?" (**Evenimentul zilei**) • TANA ARDELEAN: „Diversiunea din decembrie 1989 continuă. G-ralul mr. Mureşan, cel care a incendiat Biblioteca Centrală Universitară, este şeful Inspectoratului de Cultură al MApN" (**Ziua**) • ANDREEA ORZA/ BOGDAN TIBERIU IACOB: „Victor Surdu a recunoscut că a sprijinit timp de patru ani o guvernare de sorginte comunistă". (**Tineretul liber**) • ALCIBIADE: „Ne pare sincer rău de Victor Surdu"; „Şi doar i-a zis Angela Similea în 1990: «Ţine-te după Eugen Barbu şi Vadim Tudor, fiindcă ăştia ştiu rostul trebii prin Bucureşti»". (**România Mare**) • DAN STANCA: „Ne suna zilele trecute un cititor care ne ruga să observăm acest lucru: adică pensia mea de 60.000 de lei să fie indexată tot cu şase la sută cât este indexată şi pensia lui Bârlădeanu, de 400.000 de lei? E normal? Ce batjocură egalitaristă mai e şi asta?". (**România liberă**) • „România a pierdut competiţia. Motivele: Văcăroiu, CARITAS, Funar". (**Informaţia Bucureştilor**) • IULIAN COSTANACHE: „Văcăroiu şi-a cumpărat «Peugeot»! Din ce bani?" (**România liberă**) • CĂTĂLIN DUMITRESCU: „Scandal de proporţii la Combinatul Siderurgic Galaţi. Directorul Alexandru Dobre (vicepreşedinte al PDSR – filiala Galaţi şi consilier municipal, n.n.) a delapidat peste 200 milioane lei într-un singur an". (**Evenimentul zilei**) • „Fauna escrocilor – în creştere". (**Vocea României**) • RĂZVAN SAVALIUC: „În comuna Creţeni, judeţul Vâlcea, mama lui Mugur Isărescu este împroprietărită cu vârf şi îndesat din pământul altuia". (**Ziua**) • NICOLAE VĂCĂROIU: „Cu toţii avem probleme, nu numai societăţile" (Cf. **Academia Caţavencu**) • GHEORGHE CRIŞAN: „Interesul puterii este ca treaba să nu meargă bine la Timişoara, ca de altfel în toate oraşele cu primari ai Opoziţiei" (**Zig Zag**) • „Există riscul să importăm şi cartofi" (**Cotidianul**) • „Zâmbitor, preşedintele Iliescu ne propune o lozincă optimistă: «Să tragem împreună la acelaşi ştreang!»" (**24 ore**) • TUDOR OCTAVIAN: „Ţara piere dar Mânzatu dă miere!" (**România liberă**) • „Creşte producţia de ţuică, scade cea de carne". (**Cotidianul**)

Critica literară, încotro?

de LAURENŢIU ULICI

În două feluri poate fi înţeleasă întrebarea de mai sus: pe de o parte, ca o provocare la reflecţie pe tema discursului critic (metodologii, stiluri, structurări) iar, pe de alta, ca o încercare maieutică de identificare a obiectului acestui tip de discurs (ce fel de literatură va avea în vedere, ce criterii şi ce reguli va invoca în evaluare). Premisa fiind că schimbarea de regim politic din decembrie '89 a determinat schimbări şi în perspectiva asupra literaturii, de nu chiar înlăuntrul ei. O premisă discutabilă, ce-i drept, mai ales în ce priveşte valabilitatea primului segment semantic. S-o acceptăm, totuşi, aşa aproximativă cum e, pentru a nu livra zădărniciei bruma de elan ce ne-a mai rămas. Passons! Cele două înţelesuri ale întrebării obligă la răspunsuri (corect: încercări de, adică ipoteze) separate. Aşadar, mai întâi spre ce fel de critică literară ne îndreptăm? Mă gândesc, în special, la aşa numita critică de întâmpinare, întrucât critica exegetică e mai puţin afectată de schimbările din peisajul social-politic. Prin tradiţie (exceptând anii '50), critica de întâmpinare („cronica literară", „recenzia") a concurat, la noi, literatura, în sensul că discursul critic pe marginea unei cărţi s-a constituit deseori într-un exerciţiu de autoadmiraţie, criticul făcând risipă de creativitate, subtilitate şi, pe cât putea fiecare, expresivitate, dar nu atât pentru a releva cititorului de literatură valenţele mai vizibile sau mai ascunse ale cărţii respective, cât pentru a-i semnala autorului, deci scriitorului, prezenţa sa (a criticului) ca potenţial co-autor, nu o dată superior în multe privinţe autorului propriu-zis. Adresată aparent celui care citeşte literatură, cronica literară era, în fapt, fie un monolog narcisist, fie un dialog cu cel care scrie literatură. Sigur că această capacitate de a mima beletristica a făcut, în cazul criticilor cu mare talent literar şi, bineînţeles, inteligenţi, ca textele lor de întâmpinare a unei cărţi sau alteia să fie primite cu o plăcere a lecturii la fel de mare, uneori chiar mai mare, ca plăcerea lecturii cărţii înseşi. Prin asta critica literară şi-a sporit prestigiul de gen literar. (De altfel, în paranteză fie spus, criticii români au, iarăşi prin tradiţie, o disponibilitate pentru beletristică pe care, statistic şi comparatist n-o mai întâlnim, la aceleaşi cote numerice, nicăieri în Europa secolului nostru). În anii totalitarismului ceauşist, acest magnetism al literarităţii s-a accentuat, favorizat şi de esopismul, ba chiar sibilinicul, la care criticul dedicat „cronicii literare" a fost nevoit în multe cazuri să apeleze pentru a putea spune un anumit adevăr despre cutare carte de proză sau de versuri fără să devină delator, sau pur şi simplu pentru a trece de ochiul cenzurii. Astăzi, critica aceasta un pic autarhică, un pic autotelică şi ceva mai mult (di)simulantă pare să nu mai

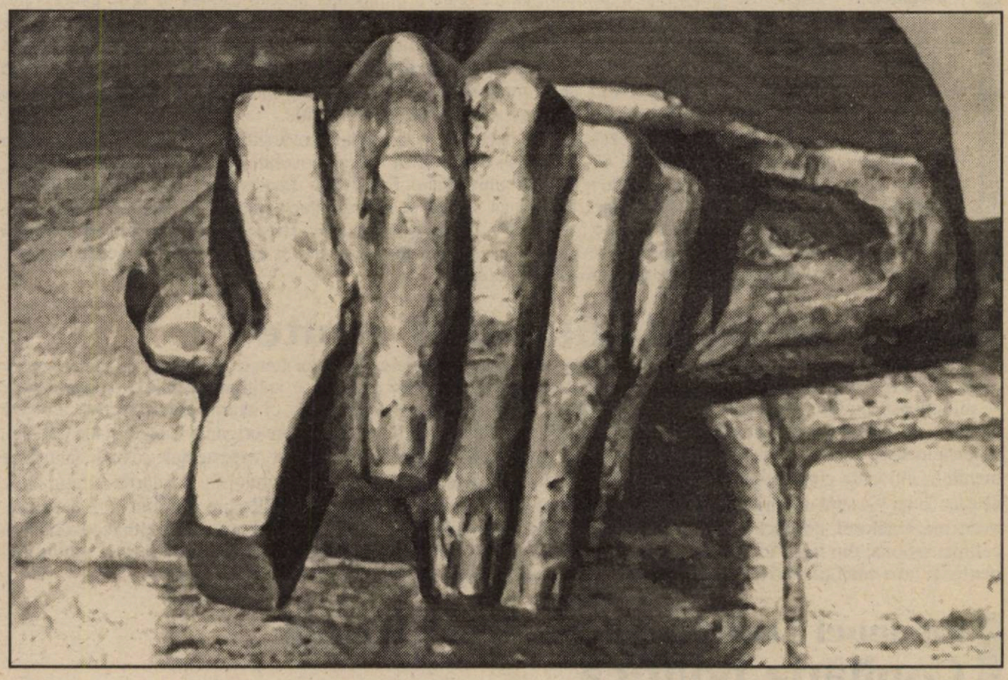

Gheorghe Anghel: Mâna cărturarului

comunice cu orizontul de aşteptare al cititorului şi nici, probabil, cu cel al scriitorului. O (re)întoarcere cu faţa la cititor, dar la un cititor înţeles ca receptor al ofertei scriitorului, e aproape sigură. O anumită alură de agenţie publicitară a avut întotdeauna instituţia numită critica de întâmpinare, recte „cronica literară" dar acum şi de acum înainte alura aceasta va creşte, fie că ne place (nouă, criticilor) fie că nu. Atitudinea directă, răspicată, concentrată, sumar analitică şi abrupt verdictuală s-ar putea să triumfe, cel puţin în paginile literare ale cotidienelor, de nu şi în revistele literare. De aici o sumedenie de consecinţe de ordin metodologic şi stilistic în structura discursului critic. Nu încerc să fabulez în legătură cu ele pentru că, deocamdată, deşi pot fi identificate pe ici pe colo, nu au suficientă pregnanţă numerică. În ce priveşte critica exegetică e de aşteptat, precum în Occident, să se deplaseze spre universităţi şi institute de cercetări, iar ca pregătire a promovării editoriale, spre reviste specializate de pe lângă universităţi sau centre de cercetare literară.

Al doilea înţeles al întrebării titulare, evocat la începutul acestui text, e încă mai greu de limpezit într-un răspuns pozitiv. Vreau să spun că, pentru moment cel puţin, ştim ce fel de literatură **nu** va interesa discursul critic al viitorului (care, nu-i aşa, a început de ieri) şi ce criterii şi reguli, **nu** vor fi invocate în judecata de valoare, dar nu ştim ce literatură ne aşteaptă la capătul coridorului confuz al tranziţiei. Chiar şi ceea ce ştim se bazează, din păcate, doar pe o prezumţie: aceea că istoria nu se va repeta, prezumţie faţă de care în special, noi, românii, avem motive de neîncredere. Dar asta e altă poveste. În orice caz, ştiind (fie şi în baza unei prezumţii) cam ce fel de literatură nu se va mai scrie (măcar pentru o vreme), nu avem decât să acceptăm că tot restul se va scrie. Şi cum acest „tot restul" e cu mult mai încăpător, aş zice infinit mai încăpător decât partea pe care o considerăm dispărută pentru viitor, ori numai retrasă în hibernare, logic e să acordăm discursului critic libertatea de a fi interesat de acel fel de literatură pe care-l va determina raportul dintre cerere şi ofertă, cu adăugirea – valabilă pentru toate epocile ce lasă liber un atare raport – că transferul de accent de pe un termen al raportului pe celălalt e oricând posibil (cererea determină oferta dar şi oferta determină cererea) şi că rolul discursului critic este, între altele şi, poate, peste altele, de a mărturisi despre acest transfer şi de a-l regla prin propriul sistem de evaluare. Fără acest rost, critica literară e pură naraţiune contabilă: numără, clasează, ierarhizează, din diverse perspective, dar nu schimbă nimic în sângele literaturii. Prin urmare, asumându-şi cu orgoliu senin acest rost, discursul critic e îndreptăţit să participe, alături de cerere şi ofertă, la formularea unui răspuns privitor la literatura viitorului. De aceea cred că o întrebare precum aceasta: critica literară, încotro? implică şi o alta: literatura, încotro? La această oră, un răspuns neted nu se poate da. La această oră important e să ne punem întrebarea şi să pregătim, prin schiţe parţiale, răspunsul care va veni la vremea potrivită. Asta, de fapt, a şi dorit **Luceafărul** prin acest număr dedicat întrebării din titlul editorialului: să ne apropie cu un pas de vremea potrivită pentru răspuns.

Jakob Böhme: Aurora

Schelling îl considera pe Böhme „o apariţie minunată în istoria omenirii şi, mai ales, în istoria spiritului german", iar Hegel îl numeşte „primul filosof german". Pentru celebrul mistic protestant (născut în anul 1575, autodidact), filosofia înseamnă reflecţia asupra naturii considerată ca operă a divinităţii. Spre a avea acces la profunzimile sale, este imperios necesar a fi călăuzit de puterea de pătrundere a Duhului Sfânt, care, prin calitatea sa supremă de „sfânt", se află în dumnezeire; prin urmare, şi în natură (aceasta fiind identică cu „trupul lui Dumnezeu") şi în noi înşine, ca fiinţe existente în ordinea naturii, sălăşluieşte acelaşi Sfânt Duh. Aşa precum sufletul omului invadează tot corpul, Sfântul Duh se regăseşte în întreaga natură. Această apartenenţă îi conferă – potenţial – omului o deschidere filosofică, prin care poate cerceta natura ca manifestare a divinităţii.

Principiul protestant al interiorităţii gândirii şi comportamentului se recomandă a fi elementul de modernitate al filosofului, căruia Hegel îi reproşează (poate că, totuşi, nu este cel mai potrivit termen!) insuficienta pătrundere a **modalităţii** moderne de gândire şi exprimare; cauza reală a deficienţei trebuie căutată în lipsa conceptului filosofic, pe care Böhme îl înlocuieşte cu realitatea însăşi, folosită însă arbitrar. Hegel uită totuşi că Jakob Böhme reuşeşte să introducă, prin modalitatea sa de exprimare, în conştiinţa filosofică ideea caracterului plastic, potrivit analizei filosofice, al limbii germane (caracter plastic la potenţarea căruia însuşi Hegel a contribuit în mod substanţial). Asistăm la o intuiţie genială, iar în modelările excepţionale ale limbajului filosofic săvârşite de Heidegger desluşim o prelungire a primelor tentative semnate de Jakob Böhme.

„Aurora sau răsăritul care se întrezăreşte" a exercitat o influenţă covârşitoare; se susţine că apariţia iluminismului german a fost favorizată de unele idei cuprinse în opera filosofului protestant. A marcat, apoi, puternic gândirea câtorva dintre gloriile cugetării universale: Franz von Baader, Spinoza, Leibniz, Hegel, Schopenhauer (conceptul de „magie" din „Lumea ca voinţă şi reprezentare" este al lui Böhme), Nietzsche, Feuerbach, Kierkegaard (prin conceptul de „angoasă"), Bergson, Heidegger, Herzen, Soloviev. Influenţa asupra lui Dostoievski se resimte în relaţia dintre Dumnezeu şi răul universal, dar şi în ideea de „inocenţă tragică". Rembrandt a fost inspirat de metafizica luminii a lui Böhme.

Alexandrian: Istoria filosofiei oculte

Autorul (eseist, istoric de artă şi romancier) porneşte de la studierea vechilor tratate de magie, de metafizică, a manualelor Inchiziţiei şi a documentelor rămase de pe urma celebrelor procese de vrăjitorie, pentru a realiza o carte de minuţioasă erudiţie, al cărei scop nu este sondarea în hermeneutica actului magic, ci ierarhizarea obiectivă, aproape didacticistă. Nimic rău în metodă, deoarece a rezultat un tratat unic în felul său, în care originile Gnozei şi ale Cabalei, puterea mistică a numerelor, transmutarea metalelor, metodele de evocare a spiritelor, experienţele sexuale fantastice menite a influenţa cursul evenimentelor, arta de a porunci demonilor, ghicirea viitorului în... ridurile frunţii, toate acestea la un loc sunt urmărite de la primele lor înmuguriri până la rodirea lor deplină. Rodire neofilită încă, deoarece, avertizează autorul, noi încă nu am ieşit total din sfera credinţelor magice şi „probabil, nu vom ieşi niciodată: omul cel mai raţional din lume le păstrează în el, estompate şi deghizate". O observaţie: lucrarea este o istorie a filosofiei **oculte** şi nu a celei **ezoterice**, acele domenii fiind adesea confundate în chip nepermis.

Emanuel Laurian, Şuchis, fost Carlsson: Copilăria politică

Admiratorii – cunoscători „după ureche"! – ai **modelului suedez** vor fi dezamăgiţi citind cele trei cărţi ale unui ploieştean (inginer electronist, pe numele său adevărat Mircea Tonoiu), plecat definitiv în nordica ţară prin anii '80, dar nici până astăzi cetăţean suedez; refuzul său de acceptare a noii cetăţenii nu reprezintă un act de teribilism, ci este o consecinţă a discrasiei pe care a sesizat-o în organismul social al ţării de adopţiune. Apelând când la religie, când la politică, folosind mijloacele eseului ludic sau, uneori, ale polemicii cu iz plăcut ştrengăresc, Laurian disecă, pune pe tavă, suduie şi aruncă vitriol. Cele trei cărţi au trei „personaje" distincte: „Copilul" Bosse (din „Şuchis" – asta însemnând, în suedeză, banc sub formă de poezioară), prin a cărui voce social-democraţia suedeză este dezbrăcată de hainele frumoase, lăsând privirii un trup dizgraţios; atacul se extinde şi asupra „statului de drept" (realizat prin eforturile suspecte ale grupărilor politice de centru stânga), stat care se vădeşte a fi separat de structurile statului totalitar doar printr-o peliculă extrem de transparentă. Apoi, ministrul Carlsson, personajul celei de a doua cărţi – un fost membru al opoziţiei politice, dar, în fond, un fripturist notoriu (iată că românii nu-s chiar originali!) –, este o trestie umană lipsită de coloană vertebrală, maestru în „arta nespunerii", o plantă crescută la umbra unor copaci plini de seva veninoasă devenită, la un moment dat, chiar elementul vital al plantei. În fine, „Nenicu", din „Copilăria politică", apare ca un Big Brother orwellian, extravertit însă, făcătorul şi desfăcătorul a toate printr-o muţenie jucată perfect, mutată în arsenalul artelor diplomatice, un diavol cu mănuşi şi voaletă, dacă nu vă supăraţi! Salvarea ori, mai bine spus, răsplata pentru biata fiinţă umană jugulată pervers, în dozare savantă nu poate veni – este convingerea lui Laurian/Tonoiu, acest iconoclast original, bakunian în blugi – decât de la Dumnezeu.

Certamente, Emanuel Laurian nu crede nici pe departe că am trăi în cea mai bună dintre lumile posibile!

Gheorghe Glodeanu: Fantasticul în proza lui Mircea Eliade

Pentru cititorul care a urmărit numele lui Gheorghe Glodeanu în revistele **Caiete critice**, **Tribuna**, **Poesis** (unde a semnat studii promiţătoare despre opera lui Mircea Eliade), apariţia unei ample monografii asupra fantasticului eliadesc nu constituie o surpriză. Folosind metode diverse, specifice teoriei şi criticii literare, nelăsând deoparte metoda comparatismului, autorul întreprinde o serie de analize profunde, concentrându-se – printr-un demers critic original – asupra ideilor călăuzitoare specifice prozei lui Mircea Eliade: ieşirea din timp, **coincidentia oppositorum**, proba labirintului, mascarea sacrului prin profan. Sprijinindu-se pe un material documentar extrem de bogat, Gh.G. reuşeşte o bună clasificare şi o clară desluşire a miturilor eliadeşti, corelate cu o serie de mituri notorii din literatura universală, dar, mai ales, puse în paralel cu miturile perene ale românilor. Se conturează convingător mitul patriei şi al altuia, mai restrâns, dar congener cu primul, mitul cetăţii.

La cele peste o sută de cărţi închinate lui Mircea Eliade, monografia lui Gheorghe Glodeanu se aliniază cu demnitate.

Alexandru Vlad: Atena, Atena

Bietul român! Îţi vine să exclami după lectura acestui jurnal despre (nu **de**!) o călătorie în Grecia, petrecută în toamna lui 1988. Pentru că memorialul de scurtă evadare – dintr-un univers natal sufocant sub aspect socio-politic – aşternut pe hârtie de Alexandru Vlad nu conţine nimic livresc, nimic sofisticat, nimic din ceea ce te poţi aştepta să rezulte în urma peregrinărilor unui scriitor printr-un spaţiu gemând de cultura începuturilor cum este cel grecesc. Aerul tare al **libertăţii** obturează canalele receptivităţii intelectuale, sau, oricum, le trece pe un plan secund. Venit dintr-o ţară închisă, autorul are senzaţia unei plasări neaşteptate într-o dimensiune până atunci doar bănuită. Subconştientul induce o durere surdă, produsă de absenţa stării fundamentale a condiţiei umane – libertatea, în spaţiul elen strident prezentă. Dar toate acestea nu sunt spuse, ci discret sugerate prin observarea amănuntului în aparenţă banal, prin consemnarea faptului insignifiant care capătă rezonanţe nebănuite numai şi numai într-un context psihologic aparte, complexul însingurării de sub zăbrele contrapusă neîngrădirii. Cartea poartă un anume tragism.

Anticariat

Mihail Celarianu, *Polca pe furate*, Editura „Adevărul", 1934

Un exemplu straşnic de modul în care se scrie **un prost roman satiric**. Iată cum îl „executa" Pompiliu Constantinescu, într-o cronică literară publicată în „Vremea", an. VII, nr. 331: „Ideea d-lui Mihail Celarianu de a scrie un roman umoristic format exclusiv dintr-o serie de scrisori, din care să reiasă acţiunea, psihologia personagiilor şi efectul comic, este de o facilitate dezolantă. Procedeul se reduce, în esenţă, la o monotonă succesiune de pastişe. O formală dexteritate şi o prea evidentă şarjare sintactică şi lexicală alcătuiesc toată elementara capacitate literară a unui atare procedeu. Marele inconvenient al lui stă, în primul rând, într-o aprigă monotonie. Rămâi la sfârşit cu penibila impresie de a fi asistat la o defilare de figuri văzute din profil; desfăşurare uniformă în plan, din care, cu un efort prea mare de închipuire, trebuie să completezi o prezentare a lor în spaţiu (...) Aşa cum se prezintă romanul «Polca pe furate», sub formă de scrisori, este numai un titlu foarte sugestiv şi un subiect văzut în toate amănuntele; i-ar mai rămâne d-lui Mihail Celarianu să-l scrie, punând viaţă acolo unde sunt numai scheme de oameni şi povestind cu viziune realistă pretutindeni unde s-a desfătat numai în jocul nevinovat al pastişelor epistolare".

Poetul elegiac – astfel rămâne el definit în istoria literaturii române – se va „reabilita" peste doi ani, în 1936 deci, scriind, cu talent remarcabil, „Femeia sângelui meu", roman al sexualităţii, în care analiza lucidă se îmbină cu un lirism de bună calitate. Dacă voi întâlni această carte într-un anticariat – poate tot în cel de lângă Curtea Domnească –, îl voi consemna.

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU

1. John Fowles, **Iubita locotenentului francez**
2. Baltasar Graciàn, **Cărţile omului desăvârşit**
3. A.E. van Vogt, **Imperiul atomului**

LIBRĂRIA SADOVEANU

1. I.P.Culianu, **Eros şi magie în Renaştere**
2. John Fowles, **Iubita locotenentului francez**
3. Alice Voinescu, **Scrisori către fiul şi fiica mea**

LIBRĂRIA EMINESCU

1. I.P.Culianu, **Eros şi magie în Renaştere**
2. A.E. van Vogt, **Imperiul atomului**
3. Nestor Rateş, **Revoluţia încâlcită**

LIBRĂRIA ALFA

1. Jeanne Hersch, **Mirarea filozofică**
2. Baltasar Graciàn, **Cărţile omului desăvârşit**
3. V.Lovinescu, **Jurnal alchimic**

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR. 53

1. I.G.Duca, **Memorii, vol. III**
2. Nestor Rateş, **Revoluţia încâlcită**
3. A.E. van Vogt, **Imperiul atomului**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar şi pe autori) să expedieze pe adresa redacţiei noastre un exemplar din noile apariţii de carte.

Pagină realizată de Alexandru Spânu

Poeme despre teenageri

Simona Popescu: *Juventus*, Cartea Românească, 1994

de DAN CRISTEA

Simona Popescu scrie cuceritoare poeme despre tinereţe şi problemele ei. Prospeţimea, francheţea, dinamismul expresiv, intransigenţa, spiritul critic şi autocritic, dar şi tandreţea şi sentimentalismul de-abia mascat sunt atributele imediat vizibile ale acestor poezii ce vorbesc despre „greutatea de-a fi tânăr", despre „splendoarea ameţitoare şi moale a imaturităţii" sau despre „grosolănia tinereţii, josnicia şi măreţia-i". *Juventus*, ca şi cartea precedentă a autoarei, *Xilofonul*, pot fi citite drept şi o introducere, credibilă, benefică, la „starea de spirit" a generaţiei '90, dintre ale cărei voci aceea a Simonei Popescu mi se pare a fi una dintre cele mai pure şi autentice. Sau, altfel spus, cu poezia ei luminoasă şi fragedă, gravă şi lucidă, interogativă şi exclamativă deopotrivă, cred că Simona Popescu redă cu fericită fidelitate ceva din spiritul acestei generaţii care şi-a înscris pe blazon atât impenetrabilitatea la compromis cât şi dorinţa de a regăsi firescul regenerativ.

«ai stat o zi întreagă mută şi limpede/ în întuneric, într-o debara/ în faţa lui NIMENEA/ tinereţea mea a fost făcută pentru aşteptare»

Un limbaj-manifest, al exclamaţiei şi interogaţiei, situează această poezie cu faţa spre un viitor al posibilităţii, fie şi de ordin utopic, trecutul şi prezentul rămânând puncte de reper fără consistenţă practică, depăşite chiar în momentul vorbirii: „Mi-e silă de precocitatea ofilită/ mi-e scârbă de senzaţiile literare/ toată lumea vorbeşte despre altădată/ despre odinioară despre cum era/ eu stau pe loc şi fac din mine/ un punct al nimicului/ un punct suferitor/ eu fac din mine o posibilitate o alternativă/ de-aici îmi încep poveştile despre viitor/ caut să dau preţ vieţii mele aşa cum e" (p.31). Autorul nouăzecist, ne sugerează versurile Simonei Popescu, nu se mai găseşte instalat într-un cotidian pe care se simte obligat, datorită ponderii lui sufocante, să-l destructureze cu furie şi ironie acidă dar, mai degrabă, se află într-un flux al devenirii („neputinţa de a vorbi despre tine însuţi ca despre o fiinţă unitară"), plin de surprize, atât plăcute cât şi neplăcute, totul depinzând în ultimă instanţă de responsabilitatea lui proprie şi de asumarea acesteia.

Poemul-lung „Juventus", care dă şi titlul cărţii, este şi cel mai bun şi cel mai caracteristic pentru poetă. Cu un soi de elan whitmanian, ce pune în evidenţă corespondenţa dinamică dintre fond şi formă, adaptarea ritmului şi sintaxei la reprezentare, poeta înregistrează, de pildă, miraculosul multiplicităţii „eului" adolescentin: „sunt de o mie de feluri/ nu-mi ştiu destinul/ doar zgomotul minţii mele/ nesfârşitele derulări de imagini/ mă-nvârt în jurul meu ca un titirez/ sunt trează deci visez/ cine singur rămânând nu se sperie de sine?/ cine?// pe vremea când te-ai fi aruncat de pe casă/ pentru vreo idee de-a ta/ ai stat o zi întreagă mută şi limpede/ în întuneric într-o debara/ în faţa lui NIMENEA/ tinereţea mea a fost făcută pentru aşteptare/ tot ce ştiu e din cărţi/ câteodată am impresia că nici nu exist/ că nimic nu există cu adevărat/ şi-atunci am nevoie de încurajare/ cum să fac ce să fac/ să găsesc firescul" (p. 9). Gravitatea unor pasaje din poem, care nu elimină totuşi nici ludicul, nici pastişa sau folosirea rimelor infantile, provine din intuiţia profundă a ambiguităţii fundamentale ce constituie, în limbajul poetei, „chinuitoare imaturitate" ori „tulburea adolescenţă". Imaginile acvatice, precum imaginea oceanului („mă scufund ameţită printre unde calde şi reci/ mi-e frică/ sunt fără vârstă") sunt abil alese şi mânuite pentru a da senzaţia penetrării în „hăţişul adolescentin" ori în „pasta juventuţii", fascinantă pe cât de teribilă. „Tânărul", cum îl defineşte Simona Popescu, este „cel mai complet, mai ireproşabil oximoron". A scrie despre sine şi despre el înseamnă chiar uzul şi abuzul acestei figuri retorice: „Despre tine aş fi vrut să scriu, pentru tine, mielul cel mai nătâng şi despre tine, pentru tine, jivină tânără şi necruţătoare, tremurând în umbra frunzişului de cărţi uitate, aţâţătoare/ despre somnul tău otrăvitor, de ore în şir, din care te trezeşti năuc, înfrigurat, plin de lentoare, imponderabil, fără instincte şi pur, imobil şi stupid ca o brută, fără substanţă şi fără putere, înnebunit şi înfricoşat şi moale în timp ce-ţi mai fumegă-n creieri imagini şi cuvinte de altundeva, care nu mai ajung nici la ochi, nici la ureche şi care te trag cu ele înapoi, în *subterană*, într-un somn nou, cantr-o apă tulbure şi fără adâncime. Despre insomnia ta panicată când simţi continuu ceea ce poate simte doar o secundă un gândac descoperit şi pus pe fugă" (p. 14).

Un foarte frumos poem, înlăuntrul poemului-lung, despre adolescenţă ca vârstă fizică şi morală, dar şi de tranziţie, este următorul: „Oooo! Tulbure adolescenţă/ când/ frumuseţea împiedică gândirea/ şi simţămintele depăşesc cuvintele/ când cauţi un prieten care/ să te suporte şi să aibă răbdare/ când nu-i cu putinţă să spui ce gândeşti/ şi-aştepţi să te coci să mai creşti/ până ce dai prea tare în pârg/ de-atâta sârg/ când mai crezi ca un prost în poveşti/ când cei de-o seamă cu tine se tem şi se fac/ prietenii tăi cei mai buni/ când întorci spatele celui frumos de ruşine/ că nu eşti ca el/ când ai vrea să te iubească un pic ca să-l iubeşti/ tu înmiit/ când iubeşti groaznic şi amestecat/ şi nu mai ştii ce-i-real şi ce imaginat/ când te-ntorci la singurătatea ta/ şi-aştepţi să te salveze ceva cineva" (p.41).

Precum Rimbaud, poeta ar putea spune că asistă în cadrul poemului la ecloziunea propriei gândiri: „Sunt încă un om tânăr/ simt şi ca o femeie şi că un bărbat/ scriu ca o femeie şi ca un bărbat/ m-am tot temut s-arăt gândul meu/ deşi sunt lucruri pe care nu le poţi spune/ mai târziu// Sunt încă un om tânăr/ şi-mi fac curaj în fel şi chip/ mă apăr cum pot./ De pildă scriu.// Sunt fără vârstă/ nu ştiu de cine ţin/ bâjbâi" (p. 44).

În mitologia volumului, cu şi despre *teenageri*, Efebul şi Nimfeta prilejuiesc versuri inspirate, surâzător-melancolice în desenul lor pur. De exemplu: „Prieten bun,/ nici fată, nici băiat,/ Endymion,/ aşa te-nchid în mintea mea/ şi mă holbez la tine/ la frumuseţea ta curată/ fără gânduri/ ca dup-un geam de florărie// C-un cântec mut, sofisticat, aş vrea să te-nconjor/ şi să te uit" („Efeb cu cypripedium"). La pagina 99 dăm peste câteva versuri ce pot fi citite ca o „artă poetică" a generaţiei: „Un miez mai pur căutăm/ o sinceritate de care să nu poată să-şi bată joc/ sau bătându-şi joc să-şi bată joc de ei./ Câtă răbdare trebuie să ai:/ Să tai mâzgăliturі incerte. Şovăitoare./ Materii plasme zgârciuri cartilagii pe care/ încerci să le-aduni să le legi/ (butucul roţii se-nvârte/ cep fix)/ să le legi împreună cu toate celelalte./ Să prindă viaţă/ întărind trupul şi mintea". Cu o astfel de „sinceritate", în înţelesul artei, Simona Popescu izbuteşte să compună o carte de poeme adeseori fermecătoare.

Gheorghe Anghel: Th. Pallady

cezar baltag

„...Én tô Kósmo én..."

Din sacra vocală
unde toate sunt
punte abisală
dincolo de gând

locul unde-nalta
splendoare de sus
s-a topit în alta
zveltă şi s-a dus

fulger după fulger
mi-au trimis pe rând
vieţile pe care
le privisem când

ca o alterare-a
purei nostalgii
soarta chemătoare,
vii, îmi spuse, vii?

Parcă niciodată
nu simţisem încă
voce mai ciudată,
sete mai adâncă

nesfârşit nesaţiu
primind ochi de lut,
praf de timp şi spaţiu-n
stele petrecut

brânci mi-a dat să sufăr
foarte straniu joc:
şarpe lângă nufăr,
broască lângă foc

Ca lebăda oarbă-n
larg de heleşteu
moarte, iată-înoată
în sângele meu

Gând unit cu visul
în prea tandru miez
când glosez abisul
râd şi sângerez

Captiv în capcana
propriului trup
vălul, visul, rana
aş vrea să le rup

fulger după fulger
să revăd pe rând
vieţile pe care
le privisem când

locul unde-înalta
splendoare de sus
s-a topit în alta
zveltă şi s-a dus...

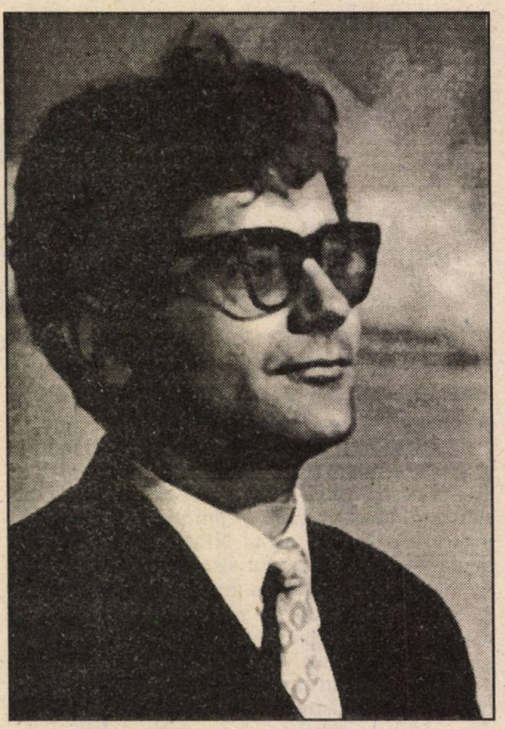

Dacă eu oglinda
feţei tale sunt,
de ce mi-ai dat, Doamne,
faţă de pământ?

Iertare

Iertare, strigă calul ierbii
pe care o paşte.
Iertare, strigă deşertul apei
absente, nu te pot naşte.

Ajutor, strigă frânghia
către sinucigaşul ce şi-o aşază
în jurul gâtului

De o parte se pierde. De alta
învinge numai Înăuntrul.
Un nume are zeul
dar numai
pentru prea scurtă vreme.

Străină, blândă

Străină, blândă, cu părul fluturând
şi tivul rochiei de mireasă pătat de nisip
vine încet, de-a lungul drumului
pe lângă stâlpii de telegraf
în vioriul serii, moartea
cu o carte deschisă în mâini
Se opreşte din loc în loc
mândră şi tânără
şi ridicându-şi ochii
în lungul drumului, recită
un scurt pasaj
ştiut pe dinafară, dar
atins cu mâna
întotdeauna prea devreme
ca să înfrunţi un adevăr
şi prea târziu să i te poţi sustrage

Străină, blândă, cu tivul rochiei
pătat de nisip

Translaţii nocturne

Seara pe marginea pernei
ca la gura unei prăpăstii,
cezura între trup şi spirit
se adânceşte

Golul şi punctele lui
de vedere. Nimicul şi semnul.
Translaţii nocturne.
Dasein, Sein-zum-Tode şi veioza aprinsă
în nimbul căreia
îngerul păzitor îmi citeşte
rândurile lipsă
la gura unei prăpăstii,
atentă punere în abis,
scăpări ale viselor
şi cezura între suflet şi trup
se tot adânceşte

Oglinda

Te chem. Dacă răspunzi nu voi mai fi.
Dacă te pierd mă vei chema tu, oare?
Abis al Pragului, nu zăbovi!
Sunt întunericul strigat de soare.
De mă numeşti, nu te mai pot numi.
Chemat de tine, chipul meu dispare.

Dacă-ţi răspund, un veac se va sfârşi.
Pecetluieşte-mă şi nu-mi da nume.
Eşti noaptea deschizându-se în zi.
Răspunde-mi şi va fi o **altă lume**.
în care sori înalţi vor înteţi
un Chip anume şi un Gol anume.

Şi dincolo de prag nu voi mai fi.

Să vină căldura care ține numele strâns

Să vină căldura care ţine numele
strâns
să vină dragostea cu cercul ei de foc
să vină noaptea ca o revărsare
să vină cel ce a fugit departe
cu-o respiraţie şi nu se mai poate
întoarce,
să vină îngerii pedepsiţi să-şi
zărească nimburile:
un clopot transparent, o floarea-
soarelui la asfinţit, un
cântec unde totul e acum
întotdeauna
amiază veşnic nemişcată, ca o
balanţă
ţinută-n braţe de un heruvim
cu aripi strânse peste ochi în loc
de pleoape
să-i vină orbului lumina şi să-l ducă
la ţărmul unui cer ce nu apune
catargul nemişcării să ajungă încet
în golful apelor din altă lume
să vină învierea
să vină dragostea ce ţine soarele
şi alte stele

Ispită, ca şi moartea, adevărul,
fără obiect, aproape definiţie:
iubire imposibilă în căutare a ceva
cu totul altfel

**Where more is meant than meets
the ear**
unde-i mai mult decât auzul poate
prinde

Eşti singur cu tot ceea ce iubeşti

Nu eşti singur

Râu îngust

Ravinele ardeau, visau, mureau

Reci, umede ca un abis
se deschideau
cheile soarelui

Cei din amonte repetau lumina

Furtuna treiera răspântii reci
ca-n clipa unei spovedanii
în limba stâncilor

Semnele nupțiale ale ideii

de VASILE SPIRIDON

Eseul, abordat de Cezar Baltag din necesitatea completitudinii sufleteşti, restituie nuanţe noi biografiei interioare a poetului. Se mizează pe libertatea asociativă înscrisă în chiar ontogenia acestei specii şi pe apropierea simpatetică, în prelungirea afinităţilor elective, de lumea ideatică a subiectelor alese. Configuraţia eseurilor coagulează, într-o unitate polimorfă, elemente disparate culese din publicistica literară întinsă pe o perioadă de două decenii (1968 – 1988). Pluralul din titlu, **Eseuri** (Editura Porto-Franco, 1992), nu vizează ideea de sumă sau de antologie, ci pe aceea de unitate refăcută prin raportabilitate, fiecare având individualitatea şi coerenţa cerute dar niciodată suficientă sie însăşi. Fragmentul este forma la care aspiră spiritul teoretizant; departe de a dă dovadă de capriciu, de lene intelectuală sau de neputinţă de a duce la capăt proiectul conceput, eseul este un **modus vivendi** al unui intelectual care se mişcă cu o mare libertate interioară în spaţiul saturat de idei şi fenomene diverse ale culturii. „Fragmentele sunt semnele nupţiale ale ideii", spunea Mallarmé, o parte dintre cele cinci ale cărţii intitulându-se, pe urmele poetului afin Ion Barbu, „Nupţiala cunoaştere".

În jocul analogiilor bazate pe o bogată polimatie, Cezar Baltag se defineşte drept un „spirit critic" moderat, care, prin hermeneutică cel mai adesea, se apropie de texte (sau de probleme) dezbătute în prealabil şi încearcă să le prezinte într-o nouă lumină pentru a ne zdruncina comodităţile de gândire. Şi aceasta, în virtutea mobilităţii originare, a flexibilităţii interne şi a capacităţii eseului de a întinde punţi între teritorii diferite, de a înfăţişa totul într-o perspectivă inedită. Autorul este conştient că zăbovirea în paradox sau persistenţa în banalitate oboseşte, ştie că lucrul cel mai dificil este să descopere un adevăr nou, nu să detroneze o prejudecată veche şi de aceea permite să se înţeleagă printre rândurile demonstraţiei strânse că lectura sa nu este singura posibilă. Astfel, ne propune nu o interpretare comună sub o terminologie nouă, ci o perspectivă de adâncime asupra textului deoarece pentru poetul-eseist, dincolo de informaţia livrescă, importantă este vibraţia internă de (co)participare, gestul personal al înscrierii pe trasee parcurse şi de alţii („obsesiile spiritului sunt aceleaşi" iar „marile intuiţii devin universale").

Cuvintele şi lucrurile sunt întoarse pe toate feţele, faptul pretext–eseistic are, într-un anume sens, valoarea stimulului într-o succesiune cauzală. Deşi analiza modului de funcţionare a limbajului a fost şi va rămâne probabil dificilă, întrucât se realizează tot prin limbaj, Cezar Baltag este ispitit să redescopere, în prima parte a cărţii („Departele"), nobleţea şi sensul umanist al limbii române („Gândirea matematică este un tip de gândire în care tragicul nu-şi află loc"). Eseistul formulează observaţii asupra vieţii secrete a limbajului, scoate cuvintele din angrenajele consacrate, le scapără unele de altele pentru a se lumina reciproc şi le permite să se manifeste în conformitate cu impulsurile lor secrete. Cuvintele vechi sunt tălmăcite nu pentru simpla funcţionalitate, ci pentru durabilitatea imaginii lor, întrucât construcţiile în care ele intră pot să dispară cu timpul, dar imaginea se conservă prin descriere şi prin exegeză. La început, dar şi la capăt, se află cuvântul şi între aceste două limite oricine se poate elibera de sine şi de ceilalţi, înscriindu-se astfel într-o poveste durabilă.

Credinţa în Cuvânt antrenează după sine o credinţă artistică în real, ducând la sugestia unei estetici a planurilor palpabile, a concretului fertil. Luată şi ca proiect pentru creionarea unui crez interior, literatura precursorilor (Eminescu, Barbu, Arghezi, Bacovia) este invocată pentru a-i da acestuia valoarea de generalitate în ordine umană şi creatoare. Cezar Baltag are bucuria de a medita pe marginea textului literar printr-o lipsă de grabă dublată de gândirea critică. „Dacă poetul adoarme mai există speranţa că îl va trezi critica, dar dacă critica aţipeşte, cine va mai fi în stare să o scuture de somnul spiritului?" (pag. 94). Pătrunzând în teritoriile imaginarului, autorul va reţine, în consecinţă, aspectele care îi pot înlesni şi o privire de sus asupra existenţei. Ideile sunt supuse unui unghi propriu de refracţie, ce exprimă o atitudine temperamentală. Eseistul îl deconspiră nu o dată pe poet, oferind sugestii pentru complinirea biografiei sale sprituale. Prezenţa Omului–pasăre, de pildă, îşi are obârşia în chiar toposul magic–folcloric al „copilăriei prealfabetice". În asemenea împrejurări, se reţin şi date cu caracter personal, izvodind din apele memoriei fapte şi întâmplări rămase pe retina celui care se iniţiase „în legile misterioase ale unui bizar fonetism înaripat".

La jumătatea drumului dintre reflecţie şi lirism, dintre **hazard** şi **rigoare**, cu accent pe subiectivitate, eseul ia din fiecare câte ceva, pentru a se îndepărta în aceeaşi măsură de ele şi pentru a încerca să se constituie într-o „literatură a ideii" de sine stătătoare. Dificultatea constă în menţinerea unui echilibru, ideal dar şi precar, pentru că oricând i se va putea constata o înclinare spre teorie sau spre literatură. Dar un asemenea balans, departe de a dăuna, dă un plus de vitalitate. Plăcerea textului vine din erudiţia discretă şi melancolia meditaţiei critice, din nota de vechime dată de cineva care a scos o filosofie de existenţă din cărţi. Poetul Cezar Baltag poate că nu are suflet critic, dar gândirea îi este nutrită de bogate lecturi şi posedă un scris caligrafic. Glosările sunt pe cât de agreabile, pe atât de erudite, iar echilibrul pe care îl implică eseurile este asigurat prin subsumarea întregului demers unei finalităţi clare, de angajare a cititorului în meditaţie. Virtuţile umaniste ale **Eseurilor** constituie însăşi raţiunea lor de a fi.

mircea zaciu

Încotro mergi, Critica noastră? Impresia celor mai mulţi, după '90, e că Doamna noastră Critica merge pe mai multe cărări. Ba chiar că nu ar merge bine deloc. Că ar **stagna**, ar fi **ostenit**, ar fi „părăsit scena". Critica – **exit**. Soartă shakespeariană. Acum un deceniu şi mai bine, Critica fusese declarată, mai pe faţă, mai pe şoptite, între confraţi, un fel de regină neîncoronată a literaturii contemporane. „**Stăm bine cu critica!**" era o „parolă" care se putea traduce aşa: critica noastră e în formă, diversă, ilustrată de mai multe generaţii, elastică şi dinamică, la curent cu tot ce e **nou** în domeniul ei pe alte meridiane. Era momentul fast când puteam să ne lăudăm (şi am făcut-o!) că avem o critică diversă, plină de haruri, cum puţine literaturi europene (nemaivorbind est-europene!) puteau susţine că au, cultivând cronica de „întâmpinare" ca şi studiul teoretic, comparatismul şi tematismul, „identificarea" şi structuralismul, semiotica şi pozitivismul (vechi sau mai nou), sociologismul şi estetismul, marxismul şi „formalismul" (născut, şi el, ca „primăvara", la Praga) etc. etc. Eram mulţi, de toate vârstele (de la decanul nostru, Şerban Cioculescu, prezent săptămânal într-o „cronică" perseverentă, până la Cristian Moraru, atunci probabil cel mai tânăr, Ioan Buduca, Al. Cistelecan, mulţi, mulţi alţii foarte tineri atunci). Revistele se întreceau în a emula „România literară", unde tronau autorităţile critice incontestabile ale momentului, într-un mănunchi aparent armonios, chiar dacă temperamental, metodologic, opţional şi în perspectivă istorică acei „făcători de reputaţii literare" erau (şi urmau să fie) atât de deosebiţi. Dar nu e tocmai **asta** (deosebirea în toate) destinul, drumul criticii? Nu era tocmai aici, manifest sau **in nuce**, semnul unei fronde fructuoase împotriva tendinţei dominante (a comunismului în genere, a ceauşismului în speţă) de „omogenizare", aducere la acelaşi numitor, reducţie a vocilor în acelaşi cor plicticos, sub aceeaşi baghetă („magică") a „rolului conducător..." etc.? Eu cred că critica ante-decembristă a jucat un rol însemnat (istoria literară îl va analiza, recunoaşte, limpezi) într-un moment când, fără existenţa unei asemenea **instanţe** (orgolios asumate, dar şi cu riscurile ştiute!) soarta literaturii (a scriitorilor, operelor adevărate, dar şi a pseudocreatorilor, pseudooperelor încurajate de oficialitate) ar fi putut aluneca mult mai jos. S-au întâmplat, fără îndoială, derapări, eclipse, cedări sau neîmpliniri ale spiritului critic, însă – chiar şi în ultimul deceniu al dictaturii, cel mai sinistru – eforturile de a salva valorile, a salvgarda o tradiţie autentică şi a înlătura impostura n-au fost fără ecou şi n-au putut fi total suprimate. Ce s-a întâmplat după... **evenimente**, cum spunem mulţi, azi, eufemistic? La cinci ani distanţă am putea pretinde tocmai criticii un bilanţ provizoriu al drumului parcurs. În zig-zag, în orbecăire, în confuzie, în nedumerire şi perplexităţi – dar **parcurs**. Căci avem în urma noastră un segment istoric asupra căruia încă mai suntem datori să ne rostim răspicat. Or, critica însăşi pare a se readuna cu dificultate din contextul prăbuşirilor, tranziţiei, instabilităţilor instituţionale şi a altor fenomene (a căror analiză o amânăm iarăşi pentru sociologia literară – şi nu numai – viitoare). La o repede privire, foştii lideri de opinie s-au rărit, unii prinşi în politica activă, alţii în cleştele academico-neutralist, „retraşi" în neoturnuri (nu chiar de fildeş), ori (câţiva) mai rezistând pe un câmp de bătaie ce arată tot mai dezastruos, chiar dacă nu tocmai ca în celebrul tablou al lui Veresciaghin... „România literară" şi-a pierdut (a renunţat, s-a întâmplat, a decis?) pleiada de voci critice dinainte, înlocuită cu un simpatic (sau antipatic, pentru unii) cor ufederist asezonat cu stilul „Madrigal". „Luceafărul", trecut prin furcile mizeriei financiare dictate de Buget (şi bugetivorii profitori), reînviat ca prin minune într-o haină întinerită, îşi caută – pare-se – „echilibrul" critic. Şi-a regăsit în Dan Cristea un cronicar sagace şi de încredere. Mai puţin însă şi-a (re)format o echipă critică propriu-zisă. Alte reviste perseverează în „cronica literară" (semnată în majoritate de foştii ucenici ai „şcolii" anilor '70 – '80, acum la deplină maturitate), barometrul lor e în multe cazuri foarte sigur. Mozaicul recenziilor şi al prezentărilor de titluri din hăţişul actualei producţii editoriale (cu totul haotice) ne permite să ne facem măcar o idee asupra a ceea ce apare, merită a fi cumpărat şi citit, sau nu. Aparent, critica şi-a **revenit**, e cel puţin într-un fel de convalescenţă după un an – doi de „concediu medical". Putem chiar enumera câţiva neo-, câţiva convertiţi la democraţie (inclusiv la cea literară), câţiva neofiţi în fine. Puţine condeie tinere, e drept – totuşi promiţătoare, e destul să răsfoieşti o revistă precum „Echinox"-ul clujean, dar şi „Apostrof"-ul, chiar „România literară" (unde însă o discreţie lesne de înţeles ne interzice să aproximăm vârsta domnişoarelor (doamnelor?) ce covârşesc paginile). Cum ziceam, aparent am sta bine, „pă ansamblu", cum ar spune (ar fi spus) vechii şi noii culturnici. Ce lipseşte totuşi criticii în clipa de faţă? (Nu în ordine materială, căci de aceleaşi lipsuri suferim mai toţi!); unde e nemulţumirea-stază, reproşul (dinafară) ce i se poate imputa (sau cui s-ar putea imputa?). Cred că unul din motivele acestei morocăneli în care ne aflăm actualmente, cu insinuări, reproşuri rostite pe jumătate sau mai răspicat, nemulţumiri (ale fiecăruia, dar şi ale cititorilor faţă cu noi etc.) ar fi pierderea unei poziţii de **autoritate**, deţinută de bine-de-rău înainte de 1989. Instanţa critică a fost – cu valori variabile şi bineînţeles diferit colorată **politic** – incontestabilă în anii de după 1947.

La început, impusă de sus, cu brutalitate şi cu rezultatele dezastruoase cunoscute, mai apoi din ce în ce mai autonomizată, recâştigându-şi conştiinţa de sine şi jucând pe o carte ce era departe de intenţiile puterii comuniste, deşi în altele făcându-i totuşi jocul conjunctural. Oricum, o **instanţă** care s-a trezit, în etapa postdecembristă nu numai cu pierderi însemnate în „efectiv", cât şi cu pierderea (temporară? definitivă?) a audienţei şi credibilităţii. Critica nu mai era, brusc, ascultată; se rostea, cât se rostea, în deşert; publicul n-o mai urma în opţiuni (câte erau); valul nou de carte sfida ierarhiile şi consacrările; părea că intrăm într-o eră când nu mai e nevoie de critică. Se adaugă slaba producţie a cărţii de critică (întâi din motive financiare, editurile dispuse să „rişte" publicarea unor cărţi de acest gen putând fi numărate pe degetele unei singure mâini!); dar criticii înşişi păreau – la început – să renunţe a-şi mai tipări cărţile (culegeri de texte curente, sinteze, studii mai noi – dar cine are timp pentru aşa ceva?!). Pe-ncetul, acest capitol a început să se reumple cu apariţii notabile, unele de-a dreptul prestigioase. Pe-ncetul şi publicul amator să citească o carte de critică (public profesionist) pare a se reface. Totuşi, critica simte un soi de „**malaise**" a propriei condiţii (nu neapărat materiale). Ea ştie că trece printr-o criză de autoritate. Că nu mai are acelaşi „statut social" de care se bucurase altădată. Ea refuză, deocamdată, să-şi scruteze perspectivele uitându-se îndărăt, la epoca interbelică, dominată de mari campioni, sau – pe orizontală – la ce se petrece în altă parte.

Dacă ar îndrăzni o asemenea dublă analiză, ar vedea probabil că în anii '20 – '40 autoritatea criticii era prin excelenţă **morală**. Abia după, sistemul comunist a introdus (inoculat) un soi de voluptate destructivă, inaugurată cu broşurile unor I.Vitner, Novicov, N.Moraru **et alii** care au statuat, doborând imaginea maioresciană şi reclamându-se de la un Gherea desfigurat (tot de ei), ideea unei critici cezarice, apodictice. Voluptatea „instrumentului" (critica devenise un instrument în mâna puterii) a făcut ravagii până târziu şi chiar autonomizându-se, ba chiar intrând în frondă cu „sistemul", ceva din malformaţii a rămas, măcar ca un pigment, ca un colorant plăcut unora. Sentimentul (vinovat) al exercitării unei puteri (fie ea şi derizorie) a întreţinut, s-o recunoaştem, acel tonus ridicat al criticii anilor '70 şi ne e greu, pentru unii imposibil, să renunţăm dintr-o dată la mica porţie de drog a Criticului atotputernic, director de opinie (dacă nu şi de conştiinţe). Un exemplu de „transfer" de mentalitate dintr-o lume într-alta, dintr-un sistem în altul mi se pare a fi, pe orizontală, cazul domnului Marcel Reich-Ranicki, considerat azi ca un „papă al criticii" în Germania. Emisiunile sale televizate, unde judecă opere şi autori pe un ton casant, foiletoanele sale difuzate prin cel mai mare cotidian, cartea sa ultimă, **Die Anwälte der Literatur** drept opera „Primului critic al Naţiunii" („Der erste Literaturkritiker der Nation", textual) îmi par simptomatice. Dl Reich-Ranicki a venit în Germania din Polonia, unde bănuiesc că şi-a făcut ucenicia critică şi de unde va fi transplantat ideea unei „papalităţi", în Germania, într-un mediu ultrasensibilizat. Ceea ce domnia sa rosteşte de pe micul ecran sau din colţul de gazetă sună întotdeauna ca un verdict fără replică ori contrazicere. În rest, stilul său mi-l aminteşte izbitor pe acela al unui Paul Georgescu şi al altor vlădici să nu zic chiar din anii '50, dar din cei '60, consideraţi „mai liberali". Ce vreau să spun? Critica nu trebuie să-şi **caute** cu obstinaţie şi programatic **un drum** pe care s-o apuce azi, şi încă unul care să aibă pretenţia unicităţii. Sunt convins că ea – măcar prin noua generaţie ce se înfiripă şi se va întrema tot mai mult – o să-şi contureze calea proprie. Ea va fi, sper, mai aproape de modelul pleiadei interbelice, fie şi numai pentru componenta ei morală şi bucuria de a-şi simţi contribuţia la o nouă zidire.

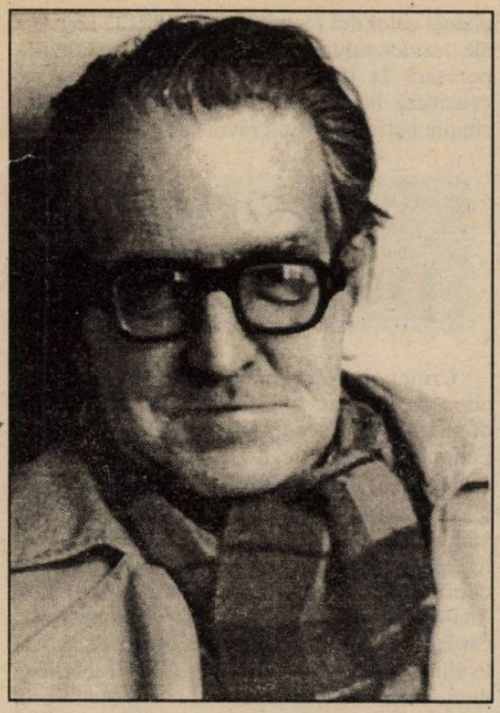

alexandru george

La aproape cinci ani de la cucerirea libertăţii, situaţia criticii româneşti este încă nehotărâtă; puţini critici s-au decis fie pentru a se păstra în rezervă faţă de vasta şi profunda revoluţionare a vieţii publice (refugiindu-se în ideea nomenclaturistă a conservării şi apărării „valorilor") fie pentru a supune discuţiei şi revizuirii întregul capital literar din ultimele cinci sau chiar şase decenii. Despre acesta, în integritatea lui, se poate vorbi liber abia acum, dar acţiunea de revizuire radicală întârzie, dovedindu-se încă o dată justeţea observaţiei lui Lovinescu, după care adevărata revizuire trebuie să se petreacă în primul rând în conştiinţa criticilor, aceştia fiind prin excelenţă nişte naturi conservatoare, înclinate mai curând să „fixeze" valorile decât să le pună în discuţie. După o jumătate de deceniu de libertate, operaţia abia se schiţează, ceea ce eu am deplâns în numeroase articole, mai cu seamă în această revistă, exprimându-mi mirarea că nu s-a produs, cum era de aşteptat, o adevărată explozie şi că aceasta n-a fost declanşată de tineri, aşa cum o întreagă tradiţie în cultura română te-ar fi lăsat să bănuieşti. În trecut, de câte ori s-a produs un eveniment politic major, o mutaţie pe plan naţional, s-a simţit numaidecât nevoia unei schimbări radicale pe plan cultural; aşa, Junimea apare după venirea în ţară a principelui Carol, o consolidare a unirii Principatelor şi o deschidere de perspective spre Europa. Apariţia lui Gherea, a socialismului, apoi a curentelor derivate din el, poporanismul şi ţărănismul, sunt o consecinţă a momentului de adâncire a problematicii sociale, devenită stringentă la sfârşitul secolului. Modernismul şi tradiţionalismul urmează Marii Uniri şi încearcă să răspundă unei noi situaţii istorice. Iar frenezia „trăiriştilor", cu soluţiile lor abrupte şi revoluţionare, îmbinate cu o contestare vehementă a clasicilor în viaţă, fie aceştia şi ai modernităţii, corespunde marii crize economice mondiale (1929 – 1934), cu efecte puternice în ţara noastră.

Şi comuniştii, care au venit după o gravă răsturnare socială, au pretins că procedează la fel; nu e cazul a le mai sublinia şi acum eşecul, dar şi ei au trebuit să revină cu nişte „reconsiderări" din ce în ce mai lărgite, după radicalismul negativist iniţial, cu nişte recuperări în spirit critic. Lucrurile au decurs treptat, ajutate fiind şi de câte un deces oportun al unui scriitor mai greu recuperabil; pe la mijlocul deceniului VII mişcarea s-a accelerat, s-a produs o destul de semnificativă răsturnare de „valori", majoritatea „gloriilor" comuniste stabilite mai înainte dispărând într-o uitare semnificativă. Şi este curios că o serie întreagă de critici care tocmai prin această vastă operaţie s-au afirmat nu fac legătura între ceea ce s-a întâmplat atunci şi situaţia din primii ani de după comunism, mulţi fiind activi şi acum, după treizeci de ani.

Toţi profitorii comunismului s-au alarmat atunci, exact cum o fac şi acum; să ne gândim la denunţul lui E.Jebeleanu care a dus la interzicerea **Antologiei poeziei române**, în B.P.T., concepută de N.Manolescu într-un spirit estetic prea larg şi care ar fi putut constitui un moment epocal în istoria recuperărilor literare în comunism. Dar cel care şi-a divulgat spaima şi dezaprobarea în modul cel mai direct a fost Marin Preda în interviul cu Adrian Păunescu din 1969, în cadrul căruia a lansat sintagma care a prins, „obsedantul deceniu", o formulă falsă prin care se fabrica o „îngrijorare" post-factum la adresa unor fenomene de care contemporanii lor chipurile abia mai apoi luaseră act. Pentru prima oară un scriitor comunist justifica mizeria anilor de după război în literatură prin argumente istorice şi făcea enumerări de opere care totuşi s-au scris atunci, exact aşa cum face acum Eugen Simion. Acesta, împotriva oricărei evidenţe, vrea să stabilească în literatura română răvăşită şi distrusă de comunism un **continuum**, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat pe plan istoric nimic. El exprimă îngrijorarea tipic nomenclaturistă şi e bineînţeles nu numai secondat de un Valeriu Cristea, dar şi sprijinit de toţi scriitorii cu situaţie foarte nesigură, deşi cu indiscutabile merite, de la Marin Sorescu la Fănuş Neagu.

Nu am văzut critic tânăr, în jurul vârstei de treizeci de ani (adică aceea la care se aflau Maiorescu, Iorga, Lovinescu, dar şi Ş.Cioculescu, Mircea Eliade, Eugen Ionescu sau chiar N.Steinhardt, când tunau şi fulgerau în presa de pe vremea lor) angajându-se acum, când e atâta nevoie, în acţiuni de revizuire sau măcar de înţelegere a situaţiei. Generaţia mai tânără de critici pare înclinată mai curând spre eseism şi spre ideologie; ceea ce se numeşte cu dispreţ „factologie" şi articlerie curentă nu o ispiteşte, deşi de aici te poţi înălţa la perspectiva istorică şi la cercetarea în adâncime. O orientare cu atât mai necesară cu cât toţi criticii din generaţiile precedente, dar absolut toţi, au fost obligaţi la omisiuni (căci sub comunism chiar în ultimii ani nu era permis să vorbeşti despre o sumă întreagă de scriitori români foarte importanţi) şi „tinerii" vin măcar cu avantajul de a le corecta nu numai erorile eventuale dar şi involuntarele lăsări deoparte.

Dar din câte am putut eu să mă dumiresc în unele discuţii, problema „revizuirii" situaţiei scriitorilor mai vârstnici pare a nu-i preocupa pe cei mai tineri, dintr-un dispreţ, după mine, în nici un caz justificat. Nicăieri ca acum vreo „generaţie" nu s-a blocat într-atâta prin închiderea în sine, cum fac ultimele promoţii de scriitori. Căci ideea de generaţie în sine e discutabilă şi contestabilă, dar asta cu atât mai vârtos în comunism unde anormalitatea generalizată şi de felurite soiuri s-a manifestat şi prin ruperea lanţului firesc cronologic, care l-a făcut pe autorul acestor rânduri să concureze la debut cu Al.Paleologu, dar şi cu Daniel Turcea, iar printre cărţile recent apărute revelaţiile cele mai semnificative să fie romanul **Ferestrele zidite** de septuagenarul Al.Vona şi **Jurnalul fericirii** de octogenarul N.Steinhardt, eventual **Adio, Europa!** de I.D.Sârbu.

Încotro merge critica? Iată o întrebare care e de domeniul profeţiei, un gen pentru care nu-mi recunosc nici o vocaţie... Ceea ce pot arăta cu certitudine e câmpul deschis înaintea ei de Evenimentele din decembrie 89, un câmp liber, dacă e să-l numim aşa, deşi mai la propriu m-aş corecta, şi l-aş numi: o junglă. O junglă plină încă de mistere, de plante mirifice, dar şi de buruieni şi de vegetaţie parazitară, care-şi aşteaptă exploratorii, dar şi spirite cu înclinaţie spre explicaţii şi clasificări care să dezvăluie, să omologheze tot ce e, după ele, valabil.

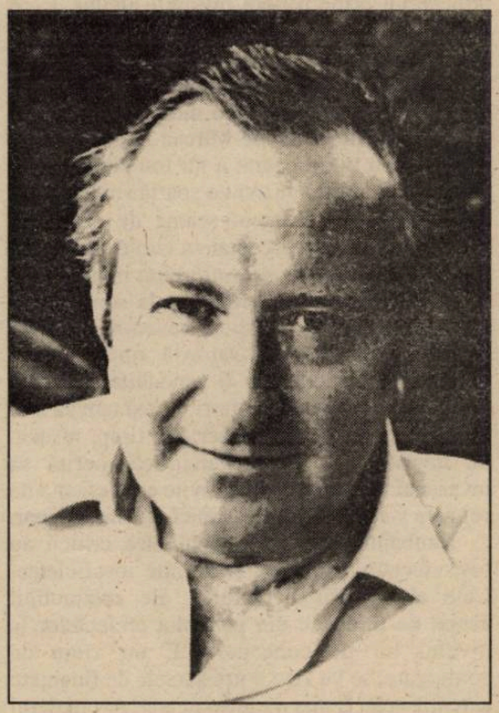

henri zalis

Există o singură atitudine culturală în acceptarea dreptului individului la diferenţă, conformă cu legile democraţiei: să tratăm valorile întrebându-ne mereu ce identitate au, ce propun, ce datorăm productivităţii lor. Pe scurt, cam aşa se defineşte civilizaţia criticii, care face posibilă compararea şi nu nivelarea capacităţilor de expresie în sfera artisticului. Discuţiile recente şi animate despre rolul de primă instanţă al separării grâului de neghină fac şi ele parte din civilizaţia criticii. Dacă ne amintesc, subsecvent, şi de neajunsurile ori foloasele acestui tip de discuţie nu mai e îndoială. Este perfect adevărat că îi datorăm cel puţin un punct de pornire, anume relaţia între **proiectul critic** şi **punerea lui în operă**.

Nu trebuie uitat că fără un proiect clar transferul ideii spre textul ce dă consistenţă exemplificărilor nu avem planul estetic dominant, creaţia. Şi nici, pe cale de consecinţă, modalitatea de unire între viziunea incitatoare şi materialitatea ei.

Comunismul a depus multe insistenţe să deturneze această relaţie logică probă supremă de bună credinţă în stabilirea independenţei

verdictului critic la adăpost de variate reducţionisme. Care, cum ştim, pot fi politice, clientelar-culturale, populist-sociale, dacă nu mai sunt, nu mai au cum, doctrinare, ideologice. Totuşi nu aş jura că suntem feriţi de intruziunea dogmatismului de alte nuanţe, de la cel belferesc mărunt la cel fărâmiţat de pedagogice tentaţii şi manii factologice. Ori pseudo-critice, în maniera cultivată de colecţia de tristă memorie a editurii Eminescu, „Momente–Sinteze". În cadrul acesteia, graţie tandemului Valeriu Râpeanu – Aurelia Batali, limitările domeniului criticii au mers mână-n mână cu principiul că nu e nevoie de simţul valorilor, dimpotrivă, că acesta poate fi înlocuit cu şabloanele propagandei de partid.

Revenind la premisa enunţată la început să o legăm de oferta culturală, de impactul proiectului critic asupra mişcării ideilor. E de domeniul trecutului recent cu câtă osârdie au fost prigonite în deceniul precedent istoriile şi dicţionarele literare. Tratamentul de defavoare a făcut să fie pur şi simplu interzis dicţionarul de scriitori coordonat de Mircea Zaciu şi să fie dată la topit ultima carte a lui Ion Negoiţescu. Alte câteva lucrări au avut o soartă similară. De ce? Fiindcă nu au ţinut seamă de „indicaţii superioare", nu au acceptat să ocolească nume şi titluri condamnate de culturnicii regimului.

Acestei abateri a criticii de la sensul ei îi corespunde azi un alt tip de cenzură, la fel de eficace, deocamdată. Datorită impresiei că puţine cărţi de critică ar fi vandabile, acest tip de elaborări nu găsesc editori. Şi mă tem că nici măcar autori dispuşi să sacrifice timp, resurse de investigare, pentru iluzia că merită să investeşti în întreprinderi privite cu mefienţă de cei care s-ar cuveni să le trimită, primii, la tipar.

Limbajul ca şi intenţionalitatea criticii au fost afectate, probabil, şi de alte insuficienţe. Cele ale mediului cultural, ale orizontului actual de mijloace din panoplia proiectelor la nivelul lor de concepere. E un viciu de conlucrare, se va zice, între sursele de finanţare şi realizatori. E mai mult decât atât. Avem darul neîntrecut să considerăm cultura ca obiect de lux şi nu ca unul indispensabil efortului de supravieţui spiritual, de a ne reconstrui istoriceşte.

Când arma spiritului liber a înflorit în perioada interbelică au existat canoanele instituţionale de stimulare, prin comenzi, a instrumentelor de care orice naţiune are nevoie. Aşa a procedat Editura Fundaţiilor Regale sau, în paralel, Casa Şcoalelor. Facilităţi de apariţie ilustrau programul editurii „Cultura Naţională" în anii '30. E aici locul să notăm ce servicii a adus culturii noastre Editura Fundaţiilor Regale, regăsite în ediţiile comandate celor mai prestigioase personalităţi ale momentului. Amintesc în fugă de ediţia consacrată de Mircea Eliade lui B.P. Hasdeu şi de Tudor Vianu lui Al.Macedonski. În acelaşi interval Casa Şcoalelor comanda lui Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu şi Tudor Vianu „Istoria literaturii române moderne" în două volume, din care deznodământul războiului a făcut să apară în 1944 doar primul op. Ştiu de la Nicolae Bagdazar că E.Lovinescu şi-a redactat monografia despre Titu Maiorescu dar şi „Antologia criticilor români" pe fondurile generos plătite lui de Ministerul Educaţiei Naţionale (prin grija lui Ion Petrovici, ministrul de resort) în anii tulburi 1940 – 1943. Am amintit două instituţii şi concursul dat de ele ca să dispunem de atestate de spiritualitate în competiţia dintre valori pentru a curma umbrele neîncrederii în delicatul echilibru dintre proiect şi opera critică.

Deschiderea traseelor cunoaşterii de către diagrama punctelor de vedere se opreşte încă la aspecte de suprafaţă. Nu la repunerea în discuţie, pe fundamente solide, a aprecierilor şi apariţiilor mai vechi. Se practică discriminarea – nu din luciditate – ci după criterii partizane. X, de pildă, scrie la revista Y; gestul său nu e deloc agreat. Z nu polemizează, înseamnă că nu e un bun aliat în dislocările de trupe ale disciplinei şi simbolisticii profesiei. Judecăm, încă grăbit, fără suficientă decantare, prin comentarii incontrolabile. Ion Simuţ a publicat de curând o lucrare, „Incursiuni în literatura actuală", probabil interesantă în unele obiecţii aduse tipurilor reprezentative de orientări morale în scrisul ultimelor patru decenii. Întrebarea e dacă respectul sau anume resemnare în faţa adevărului pot induce o metodologie de împărţire pe secţiuni ce implică reproşuri absurde, un fel de centripetism estetic invalidat, ici şi colo, de obsesia diviziunilor himerice.

Nu cunosc criteriile acestor exerciţii de afiliere/atribuire în clasificările operate. Mă întreb dacă nu este, totuşi, cazul să ne luăm răgazul unor reflecţii neinhibate de ideo-sincrasii. Ajungem la un moment deosebit al intervenţiei noastre. La ce spunea despre sine E. Lovinescu privitor la loialitatea comentariilor şi comentatorilor de şi despre literatură. Opiniile lovinesciene, mai presus de metode de investigare şi de gust, rezumă definitoriu pe ce s-au întemeiat luările sale de atitudine. El a creat în jurul magistraturii critice o aură ocrotită de servituţi, mai presus de circumstanţe injuste, generatoare, la rândul lor, de injustiţii. Ceea ce nu înseamnă că s-ar fi satisfăcut cu o neutralitate păgubitoare adevărului estetic. Ci de ceva capital: relevabila lui detaşare de insinuări biografice, poziţii şi demnităţi, comandamente ale ceremonialului monden. În duelul său cu indivizi şi sensibilitatea acestora, Lovinescu rămâne un mare, incontestabil incoruptibil. Scrie, negru pe alb, într-un portret oarecum programatic intitulat „Cariera mea de critic": „...ne clădim destinul pe care îl dorim şi-l meritâm". Ca să adauge, în relaţie imediată cu afirmaţia de mai sus că, în ce îl priveşte, a considerat imperativă independenţa de orice putere de influenţare: „Cel dintâi act al afirmării mele critice a fost cel al renunţării; numai în clipa când m-am crezut capabil de această jertfă consimţită, am pornit la acţiune critică; de la vârsta de 23 de ani nu mi-am schimbat obiectivele şi mijloacele de acţiune, izvorâte din setea de independenţă. Nu mă frământă, deci, nici o nemulţumire; soarta noastră nu e în împrejurările dinafară, cum se crede, ci în noi, în caracterul, în voinţa noastră".

Viaţa criticului, aşadar, ar fi, într-un fel oglinda dezinteresării lui de avantaje confluente ce pot săpa autoritatea actului curat de valorizare. În beneficiul marilor lui proiecte traduse în idei fertile, în îmbinarea lor eficientă cu principiile esteticii. Anevoioasă, neîndoielnic, permeabilă la facultatea simţului critic de a interfera gândirea şi devenirea, încadrată într-o amplă necesitate publică de acţiune prin lecturi lămuritoare. De neştirbită încredere în valabilitatea şi creativitatea meşteşugului literar.

Discernământul şi independenţa opiniilor merg bine împreună; iată condiţiile pentru ca drumul de la proiect la operă să fie subsumat deontologiei superior înzestrate. Civilizaţia criticii îşi află alimentul creşterii ei în chiar alianţa celor doi factori. Sub auspiciile legitime ale dezideratului general de cultură şi ca ripostă necesară la dezinteresul acelor instituţii ce consideră harurile criticului drept parazitare, simple bârfe pe seama râvnei altora.

liviu petrescu

Critica literară românească parcurge în clipa de faţă, nu încape îndoială, o etapă de dramatică prefacere şi largă restructurare. Fenomenul este legat, pe de o parte, de schimbarea unor condiţii de ordin exterior, între care importanţa cea mai mare pare să o aibă criza unor instituţii tradiţionale (cum sunt, în speţă, revistele de cultură; cele mai multe se confruntă cu mari dificultăţi de natură financiară, fapt ce a provocat, în numeroase cazuri, prelungite sincope de apariţie); există tendinţa, vădită de câteva publicaţii cotidiene dintre cele mai influente, de a prelua (prin intermediul unor pagini culturale din ce în ce mai consistente, ce dobândesc pe alocuri dimensiunile unor adevărate suplimente de cultură şi artă) funcţiile revistelor literare de altădată. Transformările acestea instituţionale – care se află, totuşi, într-un stadiu încă incipient – nu vor rămâne fără unele urmări adânci în ceea ce priveşte mai cu seamă schimbările majore de registru pe care va fi obligată să le opereze critica „foiletonistică". A scrie la o publicaţie cotidiană de mare tiraj presupune, pentru cronicarul literar, a se adresa unui public cu totul diferit decât cel – mai curând elitar – cu care fusese obişnuit, mai exact unui public extrem de eterogen din punctul de vedere al culturii şi educaţiei intelectuale; cu alte cuvinte, cronicarul literar va trebui să se acomodeze în chipul cel mai puţin echivoc, unor parametri ai culturii de masă.

Dar pot fi făcute, pe de altă parte, anumite conjecturi în legătură cu prefacerile pe care le va suferi critica românească actuală, provocate, de data aceasta, de o evoluţie a chiar paradigmei sale interne. Am în vedere, întâi de toate, procesul de gravă depreciere pe care îl înregistrează în clipa de faţă diversele modele ale „adâncimii", cu care obişnuia să opereze critica tradiţională; într-un studiu (fundamental!) despre **The Cultural Logic of Late Capitalism** (1989), Frederic Jameson enumeră nu mai puţin de cinci asemenea modele distincte ale adâncimii, pe care, în general, „teoria contemporană le repudiază". Criticul american menţionează, astfel, în primul rând, declinul modelului hermeneutic al relaţiei dintre interior şi exterior („the hermeneutic model of inside and outside"); un proces similar de depreciere ar fi suferit, după Frederic Jameson, şi modelul dialectic al relaţiei dintre esenţă şi aparenţă („the dialectical one of the essence and appearance"), ca şi modelul de sorginte psihanalitică al relaţiei dintre latent şi manifest („the Freudian model of latent and manifest"), ori acela – existenţialist – al relaţiei dintre autenticitate şi inautenticitate („the existentialist model of authenticity and inauthenticity"), sau, în fine, modelul semiotic al relaţiei dintre semnificant şi semnificat („the great semiotic opposition between signifier and singnified"). În cadrul teoriei contemporane – conchide Frederic Jameson – accentul nu mai

cade pe **adâncime**, ci pe **suprafaţă** („let it suffice now to observe that here too depth is replaced by surface"). Or, dacă observaţia lui Frederic Jameson este corectă (şi nu avem nici un temei să o punem la îndoială), s-ar părea că noua paradigmă vine să marcheze de fapt sfârşitul unui tip de comentariu, pe care epoca modernă l-a privilegiat în mod deosebit, anume hermeneutica literară; aşadar, o dată cu intrarea sa în era postmodernă, critica românească va trebui să înveţe să fie orice altceva, în afară de „critică de interpretare".

Însă, fireşte, dacă unele căi şi perspective par să se „înfunde", în viitorul mai mult sau mai puţin apropiat, pentru critica literară românească, altele, cu totul nebănuite, se vor deschide larg dinainte; ar putea fi vorba, în speţă, de o reabilitare masivă a comentariului de tip istorist, comentariu ce a trecut printr-o lungă perioadă de eclipsă, de-a lungul modernismului târziu (caracterizat îndeobşte printr-o viguroasă tendinţă estetizantă), dar care reintră în chip triumfal în actualitate, în vremea din urmă. În critica literară americană, de pildă, se bucură de o excepţională audienţă, în clipa de faţă, o mişcare ce a luat numele de **The New Historicism**, avându-l ca principal promotor pe Stephen J. Greenblatt, de la Universitatea Californiană din Berkeley. Definitorie pentru metoda istoristă – aşa cum rezultă şi din importantul manifest al lui Greenblatt, **Resonance and Wonder** (1990) – este strădania de a reînscrie produsul artistic în contextul istoric în care el a apărut: „preocuparea (noului istorism) în raport cu textele literare este aceea de a recupera în măsura posibilului circumstanţele istorice în care ele au fost produse şi consumate, precum şi de a analiza relaţia dintre aceste circumstanţe şi cele contemporane nouă" („its concern with literary texts has been to recover as far as possible the historical circumstances of their original production and consumption and to analyze the relationship between those circumstances and our own"). Sigur, nu trebuie săvârşită greşeala de a confunda istorismul contemporan, istorismul erei postmoderne, cu vechiul şi anacronicul istorism al veacului al XIX-lea, de care cel dintâi se delimitează în câteva puncte esenţiale, asupra cărora nu are sens să insistăm în rândurile de faţă; ceea ce ne-a interesat aici a fost doar o semnalare a amplei reconsiderări de care beneficiază în ultimul timp comentariul critic de tip istorist.

S-ar putea ca toate aceste evoluţii şi desfăşurări, pe care ne-am străduit să le identificăm, în cadrul însemnărilor de faţă, să aibă drept consecinţă mai îndepărtată şi un început de polarizare a criticii româneşti contemporane; de câteva decenii bune, modelul dominant în cultura noastră a fost, după cum se ştie, acela al „criticii totale". Una dintre trăsăturile distinctive ale acestuia a reprezentat-o şi relativizarea opoziţiilor dintre critica „universitară", pe de o parte, şi cea „jurnalistică", pe de altă parte, în ciuda unor divergenţe (teoretice şi metodologice), apărute mai cu seamă în anii '60. Este de presupus însă că polarizările funcţionale pe care le-am evocat în comentariul de faţă vor produce o erodare considerabilă a acestui model al „criticului total", accentuând, în primul rând într-un plan al procedeelor, diferenţa dintre critica „foiletonistică", găzduită probabil – în viitor – doar de marile cotidiene – şi studiile de istorie literară, care vor înflori mai ales în publicaţii cu caracter academic.

Dar, oricum, ne aflăm, deocamdată, doar pe un teren al conjecturilor.

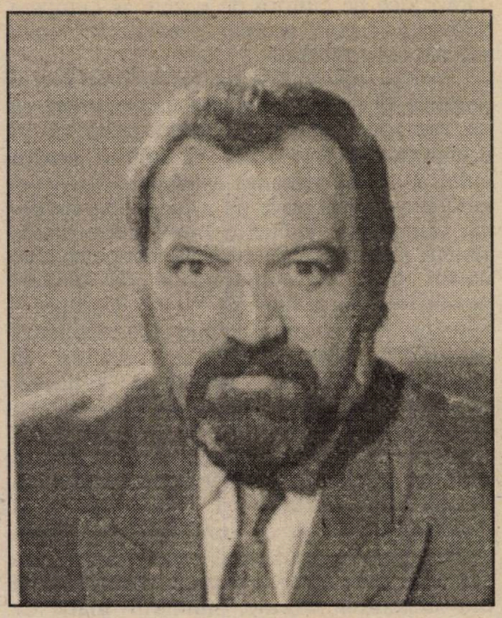

valentin f. mihăescu

De aproape orice se poate plânge criticul literar de astăzi (care e cam acelaşi cu cel de ieri, minus câteva excepţii notabile), fără teama că va fi acuzat de ipocrizie, în afară de absenţa obiectului muncii sale. Fiindcă, sper că nu se mai îndoieşte nimeni, chiar dacă nu va fi fiind o ştiinţă, critica literară este o muncă (repet intenţionat cuvântul, deşi ştiu că place tot mai puţin) şi încă una al naibii de grea, atunci când e făcută cinstit. Spun **obiectul muncii** şi nu mă gândesc neapărat la literatura „la zi", aceea pe care o tot aştept să vină de vreo cinci ani încoace. Aşadar nu despre ceea ce numim de obicei critică de întâmpinare este vorba, căci aceasta pare a fi sortită, din motive pe care nu mai are sens să le enumăr aici, unei aşteptări tot atât de îndelungate pe cât de nesfârşită este tranziţia societăţii româneşti spre economia de piaţă. Pe scurt, există critică de întâmpinare dacă ai ce să întâmpini. Dacă nu, nu. Sau te poţi preface că ai, dar atunci nu mai eşti cinstit. Deci nu mai eşti critic.

Alta ar fi, cred eu, zona către care ar trebui să se îndrepte acum, cu folos, critica literară. Momentul este favorabil reconstruirii, fără mânie şi prejudecată, cu decisă delicateţe, dacă vreţi, a scării de valori a literaturii române contemporane. Şi, slavă Domnului, e ceva de reconstruit! Falsificarea criteriilor de selectare a valorilor sau, pur şi simplu, ignorarea lor deliberată în „epoca de aur", refuzul obstinat de a stimula în vreun fel competenţele au produs societăţii româneşti daune greu de cuantificat. Acest mod strâmb şi periculos de a gândi realitatea a afectat, chiar dacă în proporţie mai mică, datorită unei conjuncturi speciale, care ar merita cândva o analiză atentă, şi spaţiul literaturii. Au fost inventate, susţinute şi propulsate valori artificiale, punându-se între paranteze, deliberat şi din oportunism, criteriul estetic. Pe de altă parte şi, de această dată, nu din pricina presiunii ideologiei oficiale ci datorită rivalităţilor din interiorul obştei scriitoriceşti, au fost supralicitate cărţi şi autori sau, dimpotrivă, minimalizate valori reale, în funcţie de apartenenţa la o „tabără" ori la cealaltă. Nu mai vorbesc de cărţile şi scriitorii despre care nu se putea pomeni decât într-un limbaj esopic şi asta doar atunci când cenzura închidea, din ignoranţă, binevoitor sau complice, câte un ochi. Să mai adaug defecţiunile, căci şi criticii sunt oameni, deşi unora nu prea le vine să creadă, de interpretare şi, consecutiv, inadecvarea judecăţii de valoare, pentru a înţelege mai exact cât de larg este acest spaţiu de exercitare a profesiunii de critic literar, şi cât de necesară, acut şi urgent necesară, ar fi o operaţiune de reevaluare.

Şi ce se întâmplă, în fapt? Se întâmplă, atunci când se întâmplă, totuşi, ceva pe acest teren îmbietor, o ciudată – dar psihanalizabilă, cred – înverşunare în contra unora dintre valorile indubitabile ale literaturii române. Furia noilor demolatori iscată, probabil, din acea îndelung clamată şi reclamată nevoie de purgare (vă mai amintiţi?), nu cunoaşte margini. Eminescu devine protolegionar şi, prin urmare, indezirabil. Sau nu? Sadoveanu, Călinescu, Preda, Nichita Stănescu sunt colaboraţionişti şi, prin urmare, după nobilul exemplu al sorei noastre mai mari întru latinitate, ar trebui, dacă ar mai fi posibil, „fuziiaţi" sau măcar puşi la index. Această pornire devastatoare, dacă n-ar fi, la o minimă analiză, doar tragi-comică, aminteşte de lupul din desenele animate care, nereuşind să prindă iepuraşul buclucaş, îşi autoadministrează ample reprize de şuturi în spate. În propriul spate! Este şi aceasta, desigur, un soi de reevaluare dar, decât aşa, mai bine lipsă.

Presupunând, însă, că reexaminarea scării de valori a literaturii române contemporane se va produce, totuşi, mai devreme sau mai târziu, cu ce instrumente ar investiga criticul literar această realitate în mişcare? Altfel spus, critica literară de astăzi (sau de mâine) trebuie şi ea să-şi reevalueze modalităţile de abordare a textului literar? Nu cred că, esenţial, vom asista la modificări spectaculoase de statut. Şi nici nu cred că ar fi nevoie. E vorba doar de nuanţe. Importante, poate, dar totuşi, nuanţe. De pildă, mi se pare că, măcar pentru o perioadă, până când îşi va recăpăta cititorii sau până când cititorii îşi vor recăpăta disponibilitatea pentru receptarea semnalelor discursului critic, comentatorul de literatură va trebui să renunţe la privirea de foarte de sus asupra cărţilor, la acea suficienţă profesorală care tulbură relaţia firească cu opera literară, oricum preeminentă (atunci când e aşa) şi oricum mai interesantă (atunci când e aşa) pentru cititor decât actul critic. Ceea ce nu exclude ci, dimpotrivă, impune o concomitentă, decisă şi explicită respingere a non-valorii şi a pseudovalorii. Caracterul explicit al textului critic mi se pare a fi o trăsătură definitorie şi absolut necesară a criticii literare de azi şi de mâine. Şi, de fapt, şi de ieri. Criticul nu are dreptul (nu acesta este rostul lui) să învăluie, încă o dată, ceea ce poetul ori prozatorul au învăluit deja în sistemul conotativ care este opera literară. Când se întâmplă aşa, funcţionează un complex de superioritate ce se cuvine tratat cu lecturi din clasicii criticii literare de la noi şi de aiurea.

Dar toate acestea rămân doar vorbe în vânt, dacă nu se îndeplineşte o condiţie minimă. Minimă dar fundamentală: supravieţuirea şi, dacă nu-i prea mult, consolidarea revistelor literare. Cărţile de critică sunt şi vor fi, probabil, pentru o bună bucată de vreme, o raritate, un lux pe care foarte puţine edituri şi-l pot permite. Dispariţia revistelor literare ar fi o catastrofă pentru criticul literar (nu numai pentru el) căci i-ar anula, poate iremediabil, sentimentul utilităţii.

Şi atunci, ce va face? Afacerile fiind o chestiune îndeajuns de îndepărtată de literatură, se va apuca (există deja antemergători) de politică. Păzea!

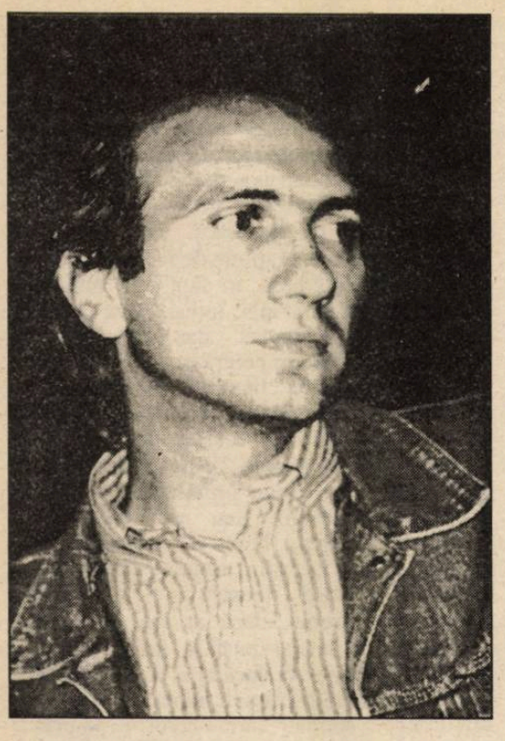

ion-bogdan lefter

Evoluţia criticii româneşti actuale s-ar putea aprecia şi anticipa – cred – după criterii diverse, care realiste, care fanteziste. Cu – fireşte – rezultate foarte diferite, unele mai cuminţele, altele mai năstruşnice. Cele din urmă ar putea să se dovedească simpatice foc (cu condiţia să fie inteligente de-adevăratelea, nu doar să se prefacă). Nu ştiu dacă pe la noi ori pe alte meleaguri va fi avut cineva ideea de a se autoproclama „critic **science fiction**", însă ar fi aici un bun punct de plecare. Numa' să se găsească volintiri...

Rămânând în **main stream**, nu văd instrumente mai utile prognozei decât diagnosticele recente din domeniu, pe de o parte cele locale, pe de alta cele internaţionale. Altfel spus, ne-am putea imagina încotro se îndreaptă critica românească detectându-i tendinţele din ultimii ani şi privind comparatistic înspre culturile civilizate care s-au putut dezvolta în condiţii normale după cel de-al doilea război mondial.

Să facem o „panoramare inversă" (cum spun cineaştii), luând-o de la tabloul larg şi ajungând abia apoi la cel naţional. Acolo, prin cele străinătăţuri, critica, teoria, comparatistica, eseistica de orice fel, cu toate deschiderile posibile spre diverse discipline socio-umane, pe scurt: **metadiscursurile literare** s-au dispus în ultimele decenii, asemeni celor general-culturale, în două „clase" mari şi binecunoscute: studiile academice şi jurnalistica adresată marelui public. „Academice" nu neapărat în sensul ţeapăn şi impersonal al vechilor istorisme universitare, ci într-o accepţie cât se poate de permisivă, mergând până la nonconformisme militante, presupunând însă, întotdeauna, o exprimare sistematică, o perspectivă cuprinzătoare, o coerenţă amplă, deci extensia unei – sau a unor – cărţi, nu doar spaţiul restrâns pe care-l pot oferi ziarele şi revistele. Aici, în paginile presei de mare tiraj, s-a dezvoltat „clasa" cealaltă, a comentariilor popularizatoare, disputate mereu între ambiţiile pedagogice ale modelării gusturilor colective şi profiturile comerciale ale stilului publicitar care-i face pe cititorii de gazete să cumpere deîndată cartea tocmai prezentată într-o recenzie mirobolantă.

Asta ne-aşteaptă şi pe noi?! N-am nici o îndoială că da – cu singurul amendament că va mai dura. Căci – venind către ce se întâmplă efectiv astăzi în spaţiul nostru cultural – atât sistemul academic cât şi cel mediatic sunt departe de a funcţiona cât-de-cât acceptabil. Întâiul e într-o perioadă de căutări şovăielnice, îngreunate deopotrivă de inerţii greu surmontabile şi de elanuri novatoare hilare, lipsindu-i – pe deasupra – aproape complet ramificaţiile care facilitează activităţile intelectuale şi creative în societăţile prospere (institute, fundaţii, programe de finanţare universitară şi culturală etc.). În plus, în această zonă fructele schimbării se culeg mai greu, fiindcă studiile ample şi cercetările laborioase au nevoie de gestaţii şi acumulări mai îndelungate. Cărţile cu miză mare nu se scriu decât în cazuri rarissime peste noapte. Un simptom promiţător ar putea fi, după blocajul din deceniile trecute, numărul mare de doctoranzi acceptaţi de către universităţile româneşti în ultimii ani, ca şi al celor care îşi pot acum prepara tezele în străinătate. E de presupus că vor ieşi de aici ceva rezultate notabile. În rest, n-avem bani, n-avem reţele instituţionale care să gândească strategii cu bătaie lungă, ministerele sunt cum sunt... La capitolul celălalt, mediatic, presa noastră de mare tiraj continuă să se zbuciume haotic şi isteric, întârziindu-şi singură „creşterea" şi, o dată cu ea, structurarea pe criteriile competitivităţii profesionale uzuale în lumea largă (pe tipuri de discurs – informativ, analitic ş.a.m.d. – şi pe forme de prezentare, ceea ce ar presupune ierarhizarea corectă a palierelor de comunicare, delimitarea de secţiuni, fascicule ş.a.m.d.). Nefiind în stare să acopere realităţile întregii societăţi româneşti, pe care le „traduc" în imagini mistificate cu ajutorul câtorva **pattern**-uri prefabricate şi înduioşător de simpliste, gazetele de azi n-au cum să înfăţişeze cu acurateţe tocmai biata noastră viaţă culturală. Încât şi aici, în „clasa" comentariilor literare şi artistice adresate publicului larg, mai avem de aşteptat până să ajungem la acea stabilitate dinamică tipică pieţelor culturale avansate.

Va să zică, în întreaga sferă a metadiscursurilor literare diversificările întârzie să se producă. Lipsindu-ne deocamdată informaţiile asupra atitudinilor publicului faţă de stadiul actual de evoluţie a domeniului, aş face aici două observaţii bazate pe ceea ce se poate vedea cu ochiul liber: comportamentele profesioniştilor în cauză, autori de texte critice, şi reacţiile celorlalţi scriitori, autori de poezie, proză etc. Recenzenţii şi recenzaţii, aşadar. Aceştia din urmă îşi manifestă destul de des nervozitatea faţă de presupusa pasivitate a celor dintâi: li se pare că nu se mai scriu destule cronici de carte şi că, după ce o serie de vedete ale criticii de întâmpinare de până în 1989 s-au retras din scenă, apariţiile lor, ale poeţilor, prozatorilor etc., nu mai sunt destul de lăudate. În realitate, în puzderia de gazete care apar pretutindeni se publică mult mai multe comentarii de gen decât înainte; însă vechiul sistem al revistelor culturale s-a fărâmiţat, reţelele de difuzare a presei funcţionează după noile criterii ale pieţei şi răsfăţaţilor de altădată li s-a răpit iluzia că ocupă topul atenţiei „maselor" de cititori. Câţi îşi pun problema dacă nu cumva vina că „gloria" nu-i mai înconjoară nu va fi fiind neapărat a epocii, a „maculaturii de consum" şi a criticilor-„dezertori", ci chiar a lor, a celor care scriu şi dau în aceşti ani la tipar cărţi care nu mai interesează? De partea lor, recenzenţii zilelor noastre, deloc puţini, statistic vorbind, se prezintă, în marea lor majoritate, depăşiţi în egală măsură de realităţi: cele mai multe articole critice publicate astăzi în România sunt fie scrise exact ca până în 1989, în deplină ignorare a faptului că trăim într-un nou sistem socio-cultural, cu alte reguli, cu alţi stimuli şi care cer alte reacţii decât eternele consemnări laudative ale plachetelor de versuri bune doar pentru a ne reaminti una dintre fantasmele imaturităţii intelectuale naţionale (celebra „românul s-a născut poet"); fie îşi afişează agresiv sincronizarea cu vremurile noi, combătând voiniceşte şi „reflectându-le" tot atât de superficial şi de schematic pe cât le înfăţişează gazetărimea de şcoală nouă în plan socio-politic. Pentru a avansa către cele două clase de metadiscursuri literare la care m-am referit e nevoie de largi deschideri spre „multidisciplinarismul" caracteristic studiilor culturale internaţionale de astăzi şi, simultan, de substanţiale sporuri de complexitate a scriiturii. Ceea ce presupune – înainte de orice – să ne regândim în plan teoretic rosturile meseriei.

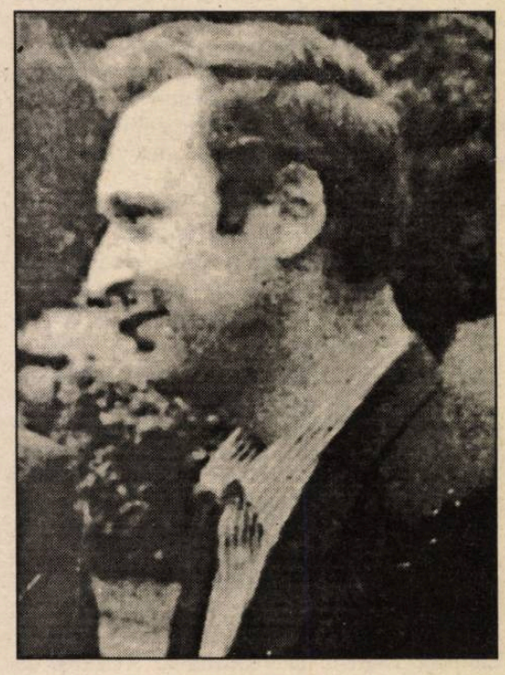

ioan buduca

În vremurile cât de cât normale ale istoriei noastre, în epoca interbelică, de fapt, critica literară era o instituţie pur culturală. Un E.Lovinescu nu ajungea profesor universitar, dar era unul din stâlpii actualităţii literare, fiind un critic ce îşi va dedica toată viaţa acestei „efemeride". Prestigiul social al istoriei literare era mult mai înalt decât acela al cronicăriei despre actualitate. Iorga era modelul acestui prestigiu, chiar dacă adevărurile estetice nu stăteau de obicei de partea sa. Dar Iorga a transformat istoria literară şi recenzia de serviciu într-o agenţie de publicitate mult mai combativă decât preferau să o facă Lovinescu şi şcoala sa. Agenţia de publicitate literară Iorga făcea reclamă sentimentului naţional şi intereselor patriotice. Literatura nu era decât un instrument al acestor propagande naţionaliste. Vremurile s-au schimbat, România a avut noroc, i s-a făcut dreptate; şi stilul Iorga a devenit anacronic. A fost combătut, dinspre estetism, de şcoala lovinesciană, şi a fost continuat, de la naţionalism către spiritual, de

INCOTRO?

dan stanca

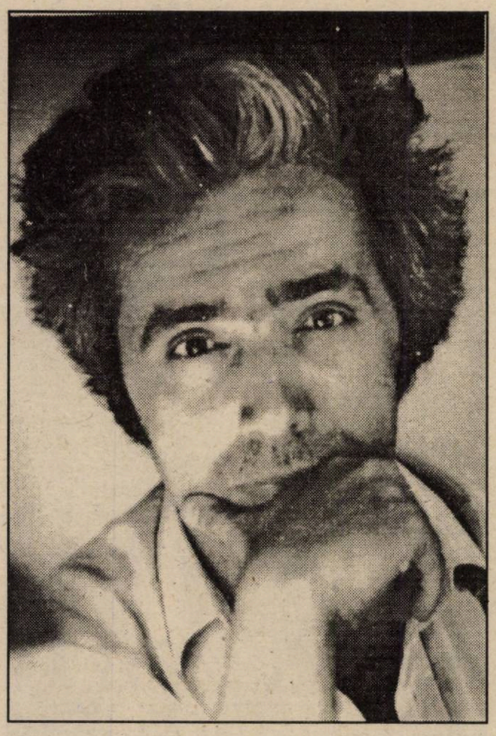

generaţia Mircea Eliade, sub influenţa lui Nae Ionescu, omul care n-a scris cronică literară, dar a sigilat cu ideile sale jumătate din posteritatea iorghistă. Culmea este că vremurile, neîncetând să se tot schimbe, au făcut din agenţia de publicitate literară chiar mai mult decât o instituţie cultural-naţională. Au făcut din critica literară o oficină de propagandă politică în serviciul unui ocupant ideologic, comunismul sovietic, apoi naţional-comunismul ceauşist. Cei mai buni cronicari ai actualităţii literare româneşti de după 1948 au stat în opoziţie faţă de programul politic al acestei propagande, dar n-au reuşit niciodată să fie altceva decât nişte disidenţi. Opozanţi cu adevărat faţă de regimul politic comunist n-au putut fi decât în exil, dar nici colaboraţionişti n-au fost pentru simplul fapt că organismul culturii nu se poate auto-trăda. Se poate deregla, dar n-are cum să se nege pe sine. Când o asemenea negaţie s-a împlinit, cultura nu mai e de mult cultură, a şi devenit altceva, ideologie, adică falsă conştiinţă, mai exact.

Falsă conştiinţă de sine cultura română n-avea cum să devină, dar o conştiinţă amputată de jumătate din adevărurile ei a ajuns să fie. Această jumătate era, totuşi, partea bună a iorghismului. Care era această parte bună? Memoria culturală naţională. Partea rea era, desigur, propagandismul, exagerarea publicitară. Aşa că am ajuns să avem o critică literară propagandistică pusă în serviciul unor viruşi care încercau să schimbe memoria culturală naţională.

Virusarea s-a întâmplat violent până în 1965, apoi organismul nostru cultural s-a însănătoşit şi a rezistat tot mai bine atacurilor virusale. Nu este meritul lui Ceauşescu, ci pur şi simplu este meritul sănătăţii noastre spirituale. Acum, avem, iată, libertatea reconstituirii integrale a memoriei, dar avem a ne lupta cu propria noastră uitare. Căci am mai şi uitat câte ceva. Uitucii sunt, azi, personalităţi importante, Nicolae Manolescu, Eugen Simion şi alţii ca ei, critici şi istorici literari în genere. De ce nu sunt şi filosofi? Pentru că a mai trăit un profesor de filosofie care să ţină memoria întreagă, Noica, dar n-a mai trăit un Iorga care să reaprindă flacăra de dincolo sau de dincoace de estetism. Prestigiul interbelic al instituţiei care fusese Iorga s-a rupt finalmente în două bucăţi antagonice. Pe de o parte, filosoful Noica a continuat o tradiţie în care nu se ştie câtă filosofie a pus, dar se ştie că a ştiut să menţină filonul spiritual, acela care îţi şopteşte că literatura nu e nimic dacă se rupe de spiritualitate, de credinţă şi de adevărul tradiţiilor sale. Avangarda nu poate fi un contraexemplu tocmai fiindcă ea era o revoltă spirituală în primul rând şi mai deloc literatură de valoare. Pe de altă parte, critica literară s-a străduit să impună un principiu anti-iorghist, autonomia esteticului, un perfect alibi în disputa cu ocupantul ideologic, care în cele din urmă a trebuit să se resemneze cu liberalismul ideii „cine nu e împotriva noastră e cu noi".

Dar azi adevărurile sunt vizibile. Autonomia esteticului n-a produs decât laşitate în ordinea spiritului şi prea puţine mari valori în cealaltă ordine, a literaturii înseşi. Jumătăţi de adevăruri călare pe jumătăţi de capodopere. Numai poezia s-a putut salva. Ea e nucleul tare al literaturii. Proza a produs mormane de cadavre pe care numai propaganda literară le-a mai putut reanima. Au apărut chiar şi capodopere ermetice, **Moromoţii**, **Principele**, pe care doar românii le mai pot pricepe, iar **Bunavestire** vorbeşte chiar despre triumful unei lumi de falşi dumnezei.

Aşadar, critica literară, încotro? De la estetic spre spiritual (fără isme pseudo-spirituale de genul structuralismului ori postmodernismului). De la uitare spre memorie. De la ateism la dramă, ori chiar la credinţă. De la propagandă spre autenticitate. De la metode la persoane. De la personalităţi la personalităţi. Dar până acolo e drum lung. Mai întâi ar fi nevoie ca pseudo-maeştrii criticii noastre literare să-şi revizuiască drastic toate judecăţile de valoare şi să pună mediocrităţile la locul lor, inclusiv propria lor mediocritate (care a ajuns să fie şi a noastră).

Critica literară este în general vorbind o disciplină a cunoaşterii literare care pretinde că impune democraţia în lumea cărţilor de tot felul. Altfel spus, un critic literar nu trebuie să fie cu nasul pe sus atunci când deschide cartea unui autor mărunt, după ce până atunci se ocupase de Faulkner, Preda, Durrell şi alţi corifei. Criticul literar trebuie să aibă modestia exemplară pentru a şti că mărgăritare pot fi găsite în orice manuscris indiferent de prestigiul firmei.

Spre deosebire de estetician care lucrează numai cu categorii abstracte, criticul literar are şansa contactului direct cu „viaţa" cărţii pe care nu trebuie s-o falsifice prin etalarea unui instrumentar filosofic greoi.

Dar critica literară modernă merge până acolo încât se şi fereşte să mai facă o judecată de valoare mulţumindu-se doar cu prezentarea cărţii într-un mod cât mai neutru cu putinţă şi nesupărător. Dacă respectivul critic mai e şi impresionist atunci i se potriveşte să bată câmpii cu graţie şi, mai având pe deasupra şi modelul călinescian, poate să se închipuie un rafinat degustător al textului etc.

La întrebarea „critica literară încotro?" trebuie să ştim exact de unde pornim. Sunt două extremele într-un fel condamnabile: **Impresionismul** şi **dogmatismul**. Impresionismul e facil, jucăuş, prea democratic. Dogmatismul e sever, sumbru, cumva prea ierarhic. Primul nu face judecăţi de valoare, nu dă sentinţe. Al doilea poate avea chiar porniri inchizitoriale, anatemizând unele manuscrise, divinizându-le pe altele. E limpede că în România ultimilor, să zic, 30 de ani prima tendinţă a triumfat. Scriitorii au găsit un câmp larg de acţiune în domeniul criticii literare şi au cultivat această libertate impresionantă tocmai spre a se opune presiunilor politice care veneau din direcţia autorităţilor de partid. Din acest motiv, prin anii '80, când primele cărţi ale optzeciştilor erau pupate pe toate părţile, apariţia unor voci ale filosofilor, gânditorilor a fost considerată aproape neserioasă. Un exemplu: o cronică a lui N. Steinhardt la un volum de proză al lui Mircea Nedelciu, al treilea, pare-mi-se, destul de severă prin care aproape că desfiinţa cartea tânărului scriitor a fost privită cu maximă neînţelegere. Dar fiindcă era vorba de un om bătrân – şi bătrânii doar nu prea ştiu ce spun! – a fost „iertat" pentru curajul său! Alt exemplu la alt palier: cartea lui Vasile Lovinescu „Al patrulea hagealâc" despre Craii de Curtea Veche a beneficiat de un tratament similar. Criticii literari profesionişti au socotit-o bizară, experimentală (!), în orice caz o mostră a felului cum **nu** trebuie făcută critica literară şi a faptului că prea multă hermeneutică, prea mult sacru strică! Dl Alexandru George, spirit ferm raţionalist, dacă-mi amintesc bine, a respins indignat această carte. Nu mai e cazul să spun că poziţia lui Noica în ultimii săi ani de viaţă, faţă de principalii noştri critici literari, nu a fost deloc pozitivă şi, poate, ca un efect al acestui fapt, seria de lucrări apărută după 1980 din opera marelui filosof nu a avut parte de comentarii pe măsura lor, după cum „Jurnalul de la Păltiniş" şi „Epistolarul" erau la rândul lor privite cu rezervă din teama, pesemne, că apărând numele unor scriitori de „alt" tip, ierarhiile ar putea să fie răsturnate.

De acum încolo însă ce se va întâmpla? Scăpând de presiunile ideologice, vom redescoperi ideea în critica literară? Vom socoti criteriu de bază în aprecierea unei cărţi proiectul ei metafizic sau vom admira în continuare „inteligenta" disecare a cotidianului? Vom redobândi simţul capodoperei sau vom rămâne în ograda textului?

Sunt câteva întrebări necesare, absolut necesare într-un moment ca acesta când riscăm ca, intrând în Europa, să intrăm într-o sterilitate asfixiantă. Dacă din punct de vedere metafizic critica literară a fost un eşec, ar exista totuşi posibilitatea de-a depăşi acest stadiu numai în măsura în care criticul literar va avea cultură teologică şi orientare spirituală care să-i permită să nu mai trateze textul doar ca pe o convenţie. Dar sunt slabe speranţe în acest sens. Infatuarea criticului literar, considerându-se perfect autonom şi stăpân pe obiectul muncii sale, va continua probabil încă multă vreme. Ceea ce nu se înţelege e următorul lucru: o fi fost bunăoară Eugen Lovinescu îndârjit împotriva „Gândirii", dar atitudinea sa era valabilă numai în contextul interbelic când, cu adevărat, critica noastră literară avea nevoie să-şi delimiteze propriul domeniu, prin opoziţie chiar cu alte zone! Dar acum, după atâta experienţă lovinesciano-călinesciană, nu ar fi necesar să ne întoarcem spre o altă înţelegere a literaturii? Nu ar trebui să combatem tocmai autonomia esteticului pentru care până acum am luptat? Nu s-ar cuveni să înţelegem adevărata ierarhie a creaţiei în care suntem integraţi?

Sentimentul mistic al transcendenţei nu reprezintă numai o opţiune individuală. El poate fi „predat", determinând naşterea unui **nou gust literar**, temei şi nimb ale fiinţei noastre. Criticul literar al viitorului va fi acel intelectual capabil să formeze un **nou sentiment comunitar**.

Critica? O vorbă de dânșii inventată...

de DAN-SILVIU BOERESCU

1. **„Dandysm" şi/sau „Mitul şcolii".** Când Ion Dur îşi regândeşte (... în prefaţă!) cartea despre tânărul Noica, el îşi asumă cu mult curaj acest „norocos eşec cultural" care poate să fie o atare întreprindere (**Noica – între dandysm şi mitul şcolii**, Ed. Eminescu, 1994). Şi, parţial, are dreptate. Orice exegeză a operei lui Noica este, apriopric, o ratare. Nu ştiu dacă putem avea **acum** suficientă detaşare pentru a înţelege, în adevărata lor dimensiune, atât păguboasele obsesii ale filosofului cât şi, mai ales, rolul său efectiv istoric în dezvoltarea mişcării de idei în România. Cine să evalueze cu justeţe (şi, de ce nu, cu fineţea stilistică proprie celui analizat) magistralele intuiţii ale acestui important **scriitor** al filosofiei, dar şi curentul idolatru pe care-l va fi declanşat cu sau fără voia sa. Este „mitul şcolii" o fericită realizare post-mortem a acestui academician fără voia sa? (După Revoluţiune, Noica a devenit, la comandă, în urma unei directive aberante, colegul „nemuritorilor" Mişu Drăgănescu, Eugen Barbu, Fănuş Neagu & comp.). Este acest tânăr Noica – faţă de care Ion Dur se apropie cât poate el de genuin şi fără de precomplexe – un „dandy" al „excesului în minus"? Mai bine zis, este el **până la capăt** un autentic „revoltat metafizic"? Când îl trădează calea regală a cărţii? Când triumfă în eseu sau, nu de puţine ori, în pamflet? (Spre cinstea lui, Ion Dur îşi păstrează în genere capul pe umeri şi, mai la tot pasul, poţi citi fraze alibi, precum aceasta: „Nu vom cădea deloc în eroarea de a aureola ilicit începuturile lui Noica", p. 44). Realizez, recitind aceste însemnări, că (şi) după lectura cărţii lui Ion Dur (stufoasă când face excesive trimiteri bibliografice, dar pertinentă în analiză şi, în special, fecundă prin implicaţiile sale ulterioare) în minte îmi persistă încă o sumedenie de **întrebări despre Noica**. De fapt, dacă e să fiu sincer, numărul lor sporit în urma acestui exerciţiu hermeneutic, ba chiar orizontul de aşteptare a devenit ceva mai obscur. Totuşi, faptul cel mai important este că Noica (nu doar „tânărul") continuă să ne pună întrebări. Poate că în raiul pervers al filosofilor el se amuză privindu-ne. Dar, prin ghemul aparent inextricabil al contradicţiilor ce se degajă din opera sa, Noica este viu şi aici, în chiar realitatea cotidiană. Merită să ne chinuim a-i afla locul său pământesc şi Ion Dur (care vede în el, spre final, „un apostol al spiritului românesc, dar şi unul creştin") bine face că ni-l umanizează cât de cât, cotrobăind cu acribie şi – îl suspectez – cu o secretă delectare în hăţişurile bibliografice ale tinereţii unui „dandy" de altădată.

Dan-Silviu Boerescu

2. **Modelul Eugen Simion.** În eseurile lui Vasile Spiridon, reunite în volumul său de debut – **Cuprinderi** (Ed. All, Bucureşti, 1993), umbra modelului său critic bântuie hamletian pagină de pagină. Causeria, eleganţa exprimării, abundenţa „figurilor" din critica franceză postbelică, continua „învăluire" deopotrivă a temei analizate dar şi a cititorului, dar şi multe alte indicii stilistice îl dezvăluie pe Eugen Simion drept veritabil co-autor al acestei cărţi. Am scris cândva despre **Scriitori români de azi** ca despre o antologie de pagini memorabile, în care subtilitatea divagaţiei dădea aspectul de curs vorbit, trimiţând la prelegerile universitare. În textele lui Vasile Spiridon – tânăr cadru didactic la Universitatea din Bacău – găsesc aproape aceeaşi reţetă, potrivit căreia portretul autorului analizat rezultă, de fiecare dată, dintr-un şir de generalizări şi aproximări, puse în pagină sub forma unui mozaic de sugestii, afirmaţii, aluzii, incidenţe, comparaţii şi interpolări. În această aparentă lipsă de decizie am identificat, şi atunci şi acum, o anume **feminitate** a stilului critic sau, dacă vreţi, o anume incertitudine de tip androgin („dimineaţa poetului travestit în critic, ca într-un al doilea sex"). Şi Vasile Spiridon se apropie de text cu pas uşor, ce parcă se cufundă permanent într-un covor de metafore, fandând cu graţie printre truisme: „La începuturile creaţiei eminesciene, prezenţele feminine se confundă cu imaginea unor semi-divinităţi ce reprezintă o întrupare directă, i-mediată a gândirii angelice sau a celei demiurgice" (pag. 1). Nu vei fi, deci, niciodată surprins dacă, după asemenea iniţiere în temă, finalul exerciţiului „de plăcere" imaginat va fi unul previzibil, generalizant, afectuos prin generoasa-i **cuprindere**: „Finalitatea literară, ca ultimă valenţă a mitului desacralizat, sălăşlueşte în puterea de supravieţuire a mitului prin frumos, acel frumos care în motivul Ondinei aminteşte de setea de fantastic a omului, egală cu aceea a libertăţii" (pag. 7). Criticul îşi alege cu grijă cuvintele, orânduindu-le în frază ca pe nişte timbre într-un clasor, străduindu-se să alcătuiască serii complete, cu exemplare impecabile, fără colţuri îndoite. Când pe aceste mărci apare o ştampilă, poţi fi sigur că e aceea aplicată de o oficiantă PTTR încă nemăritată, având 25 – 26 de ani, fustă impecabil scrobită, unghiile plimbate săptămânal la manichiuristă şi chipul fardat discret, cu mult bun gust. Dar ce se întâmplă când fata cea drăguţă, curăţică şi cuminţică de la Poştă vrea să evadeze din universul cotidian rutinier? Eu unul cred şi sper că într-o bună zi, nu peste mult timp, ea va abandona pantofii de lac cu toc de 12 cm şi geanta obligatoriu asortată, preferând nişte adidaşi „adevăraţi" şi-un sac de umăr improvizat dintr-o pereche de blugi rupţi. Iar acestui spor de „agresivitate" îi va corespunde în plan psihocritic nu **cuprinderea** ci **incizia**, nu învăluirea ci de-structurarea... re-structurantă, nu poezia acuzat modernistă a criticii de atelier, ci romanul ei post-modern.

> ***„Fără s-o fi ştiut dintru bun început, îmi voi fi pus şi eu problema gândirii acelui unic cuvânt care să exprime totodată* voluptatea *şi* suferinţa. *Criticul îl află – «chin şi bucurie» - în ebraică, descoperind că «toate lucrurile astea cu care ne batem capul, încercând să le desluşim, au fost de mult desluşite».“***

3. **Farmecul neperisabil al entropiei.** Când debutam acum opt ani în „Amfiteatru", o făceam cu o recenzie la o carte de Lucian Raicu, în care acesta evoca **Scene din romanul literaturii**. De aceea, azi, când sunt solicitat să contribui la un număr tematic, dedicat criticii, nu pot să nu mă întorc la Lucian Raicu, profitând de apariţia mai noilor sale **Scene, reflecţii, fragmente** (Ed. Cartea Românească, 1994) din acelaşi inepuizabil „roman al literaturii". O fac fiindcă datorez mult acelei prime lecturi de tinereţe, de la genericul seriei mele critice – **Istoria unei priviri** (care a fost şi titlul textului meu din 1986) până la plăcerea perversă de a savura entropia semnelor din critica biografică, poate şi locul în care mă despart, în cele din urmă, de primul meu maestru. Acum, la anul de dizgraţie 1994, mă cert şi mă împac aproape zilnic cu Lucian Raicu. Fără s-o fi ştiut dintru bun început îmi voi fi pus şi eu problema gândirii acelui unic cuvânt care să exprime totodată **voluptatea** şi **suferinţa**. Criticul îl află – „chin şi bucurie" – în ebraică, descoperind că „toate (să fie chiar toate?) lucrurile astea cu care (moderni, şi, vai, post-moderni) ne batem capul, încercând să le desluşim, au fost de mult desluşite" şi că „ne rămâne, în privinţa lor, doar atât, să o luăm (pătimaşi şi plictisiţi, cum suntem, cum altfel nu-i chip să mai fim, după toate câte am fost) de la capăt" (pag. 19, în **Scene...** – 1994). Mie îmi lipseşte însă înţelepciunea de a renunţa la renunţarea renunţării (ceea ce sună cam ca – tulburător, nu? – **Cântarea Cântărilor**) şi nici nu cred că aş putea găsi un răspuns într-o limbă sacră, dar moartă. Mai degrabă într-un limbaj profan, pe alocuri – poate – trivial, indecent, enervant, şocant, provocator – însă viu. Sunt încă atras de ficţiunea sexualizării existenţei critice („cu tantra pre mantra călcând"), de tulburarea frivolă a apelor, crezând împreună cu Apostolul Pavel, că „Dumnezeu a pus mădularele în trup, pe fiecare dintre ele, cum a vrut El" (**Epistola I către Corinteni**). Dincolo de frenezia juisantă a scrisului rămâne însă acea nelămurită încă **istorie a unei priviri**, al cărei mister am simţit cândva că îl împart cu Lucian Raicu.

august 1994

Monografia unui avangardist

de AL. CISTELECAN

Cel mai abilitat român pentru o monografie Voronca este, deasupra oricărei discuţii, Ion Pop. De la debutul său (critic) din 1969 cu **Avangardismul poetic românesc**, profesorul Universităţii clujene, fie că se afla pe malul Someşului, fie pe acelea ale Senei, nu şi-a mai dat jos de pe masă operele lui Ilarie. Sau, oricum, dacă le-a pus alături, le-a reluat repede, îndată ce s-a desprins de alte treburi, chiar dacă acestea se numeau Blaga, Stănescu, generaţia '60 etc. Nu există, până acum, un subiect mai recurent în preocupările lui Ion Pop. Poate recenta monografie (**A scrie şi a fi. Ilarie Voronca şi metamorfozele poeziei**, Ed. Cartea Românească., 1993) să fie nesperata eliberare a exegetului de fascinaţia unui subiect mai acaparator decât o iubită posesivă. Voronca revine, în scrisul lui Ion Pop, ca o temă care se amplifică mereu. De la prezenţa, obligatorie, în cele două sinteze dedicate avangardei, cea amintită mai sus şi **Avangarda în literatura română** din 1990, până la ediţii şi prefeţe, fantoma lui Ilarie mai străbate şi **Transcrieri**-le din '76 (ce-i drept, cu reluarea, aici, a prefeţei din '72 la **Act de prezenţă**) şi **Jocul poeziei** din '85. Mai mult decât de o fidelitate e, poate, vorba de un complex care şi-a căutat o terapeutică în monografie. Fireşte, după ce a întors, de atâtea ori, subiectul când pe faţă, când pe dos, monografia era ca şi scrisă, finalizarea ei pretinzând mai degrabă o resistematizare a materialului. Trebuie spus, însă, din capul locului, că Ion Pop nu lasă loc nici unei suspiciuni în privinţa construcţiei cărţii: aceasta e articulată sever şi fluent, riguros şi flexibil şi pare împlinirea unui proiect arhitectonic ce şi-a ignorat facilitatea reasamblării unor prefabricate.

Cercetând doar partea românească a lui Voronca şi lăsând cuponul francez ca şi neatins, Ion Pop îşi începe demersul din cel mai delicat punct. El înfruntă, chiar din pornire, fulminantul portret al lui E. Lovinescu, cel ce plasa întreaga aventură avangardistă a lui Voronca sub semnul bovarismului şi al unei furori a iluziei de sine. Ion Pop începe prin a-şi mântui eroul de o asemenea suspiciune, nu punând la îndoială pertinenţa caracterizărilor lovinesciene, ci contrapunându-le alte determinări şi reducându-le, în acelaşi timp, la o validitate de etapă. El scoate acest „suflet de toamnă şi de învins, incapabil de acţiune şi de iniţiativă" din determinismul total al elegiei şi restriştii şi-l pune sub semnul unei „fundamentale nelinişti". Aceasta devine nu numai „marea temă a reflecţiei lui Voronca", dar şi motorul exaltat al „revoluţionarismului" său: „dacă e «revoluţionar», Voronca este tocmai prin această funciară nelinişte a fiinţei, ca realitate iniţială, cultivată apoi cu voinţă şi transmisă expresiei lirice". Lucrurile ar fi mai uşoare pentru Ion Pop dacă Voronca însuşi, în ultima fază românească, n-ar începe să-şi recupereze fondul de jelanii juvenile şi să-l combine cu „elanul de «unanimă înfrăţire» cu «mulţimea» ea însăşi victimă a injustiţiei. O

Ion Pop

destul de rapidă „clasicizare" a lui Voronca, întărită şi de această revenire la militantismul de elegie, cu reflexe autocompătimitoare şi o vegetaţie metaforică udată cu lacrimi, nu numai că pune interludiul avangardist într-o – ce-i drept, amplă – paranteză, dar şi dă cernelii lui Lovinescu o penetranţă clarvăzătoare. Critica interbelică însăşi a avut, faţă de Voronca, mereu suspiciuni „substanţialiste", considerându-i avangardismul mai degrabă procedural decât funciar. Ion Pop nu ignoră nici una din aceste dificultăţi, contabilizându-şi cu grijă contraargumentele şi căutându-le, de regulă, sub aparenţa năucitoare a lirismului, acolo unde şi înaintaşii săi pretindeau că le găsesc. El procedează prin cucerirea, mai întâi, a unor teritorii sigure. Înainte de a aborda poezia lui Voronca, bănuită de tăinuirea unui fond tradiţional într-o retorică provocatoare şi destructivă, exegetul pune mâna pe şansa solidă a publicisticii acestuia: „Publicistul Voronca /.../ este /.../ creaţia exclusivă a mediului avangardist", iar „lectura textelor cu caracter programatic /.../ descoperă în el pe unul dintre cei mai tipici promotori ai «stării de spirit» a avangardei". Ion Pop îşi strânge aici argumentele, mai mult chiar decât evidente – imbatabile, într-un fascicul care va servi ca lanternă în explorarea poeziei: „Negaţia, exigenţa înnoirii şi funcţia prospectivă a avangardei aflată în permanentă căutare a ineditului, a unui obsedant «pământ virgin» ca emblemă a inovaţiei absolute sunt şi pentru Ilarie Voronca teme constante ale reflecţiei". El îşi marchează recurent, dar nu obositor, victoriile pledoariei: „La fel ca şi adeziunea la «pulsul epocii», tema **rupturii**, în conjugare cu cea a **exaltării noului**, a **invenţiei** şi **spontaneităţii** revin obsedant de-a lungul întregului său itinerar de militant al avangardei" (s. aut.). Bine implântat în mediul avangardist, Voronca e apoi individualizat, dar în aceeaşi perspectivă. Ion Pop nu caută să-l izoleze pe Voronca de grupul avangardist prin evidenţierea unor contraste între fond şi program, ci prin intensificarea responsabilităţii sale de „activist": „Ceea ce trebuie evidenţiat în sensul individualizării atitudinii lui Voronca în contextul programului general-avangardist pentru care militează este **patosul angajării** sale", dus până la „angajarea fără rezerve /.../ în demersul teoretic-programatic al avangardei". Acestei coerenţe teoretice exegetul îi adaugă, tot preliminar analizei poeziei ca atare, o definire mai strictă a conceptului poetic la Voronca, subsumat şi acesta, cu rigoare, „canoanelor" avangardiste. Cum nici aici Voronca n-a avut o viziune liniară, fiind mai degrabă angajat într-un ritm frenetic al metamorfozei conceptului, sărind spectacular şi inocent de pe o platformă avangardistă pe alta, Ion Pop trebuie să-i caute singur principiul de coerenţă şi ireductibilitate. Fără a-l inventa de la sine, criticul îl găseşte deîndată: „Toate aceste variaţii apar însă, la o mai atentă considerare, drept superficiale în raport cu unitatea de substanţă pe care o conferă o ieşită din comun încredere în **poezie**". Nu şi în „literatură", conotată negativ şi depreciată sistematic. Nu e vorba, fireşte, de o aroganţă a propriei vocaţii, de o emfază bovarică, ci mai degrabă de un concept „mântuitor" al poeziei. Dar dacă această „încredere" e cea care asigură coerenţa conceptului poetic, e de observat că Voronca şi-a asigurat mai mult decât o simplă licenţă pentru convertiri şi răsconvertiri. „Încrederea" e, de fapt, un bun suport pentru metamorfoze spectaculare şi ea poate motiva programe cât de contrastante, putând tot atât de bine susţine şi o incoerenţă fericită. Tocmai spre a nu o lăsa în starea de simplu ax pentru o giruetă programatică, Ion Pop altoieşte pe ea determinări ce-i dau nu numai o prestanţă, dar şi o rotunjime avangardistă.

Abia după cele două staţii conceptuale şi programatice Ion Pop trece, în **Momentele poeziei**, la analiza creaţiei voronciene ca atare, în desfăşurarea ei cronologică. Criticul a fost întotdeauna un performer al analizei, acesta fiind chiar domeniul excelenţei sale. Şi Voronca beneficiază de privirea spectrală a lui Ion Pop, cea care îmbrăţişează versul concomitent în rezonanţa sa simbolică şi semnificativă, în relaţiile referenţiale şi autoreferenţiale şi în compoziţia sa chimică. Lectura lui Ion Pop e, deopotrivă, panoramică, atentă la cotiturile şi metamorfozele poeziei, şi micrografică, mutând coerenţa internă a poeziei până la nivelul atomilor. El face câteva astfel de sondaje relevante în chimia versului, subliniind „complexitatea **construcţiei** textuale" într-o poezie care, „la suprafaţă, pare a fi rodul unui pur «impresionism» şi, pe deasupra, arbitrar şi cvasiabsurd în modul de prezentare".

Coerenţa internă a poeziei lui Voronca devine de-a dreptul stringentă în capitolele pe care exegetul le rezervă spaţiului imaginar şi tehnologiei imaginii. Analiza lasă relieful imediat al poeziei şi se adânceşte în profunzimile şi în substratul ei. Ar fi, poate, de regretat aici că Ion Pop n-a introdus şi un capitol consacrat „timpului", ceea ce ar fi probat coerenţa viziunii lui Voronca şi prin celălalt ax structurant. Cu sau fără el, însă, Voronca iese din mâinile lui Ion Pop ca un avangardist născut, iar nu făcut. În orice caz, unul autentic şi nu unul pre-făcut. De nu e cu totul nou acest Voronca, asta e numai pentru că Ion Pop l-a relevat, pe bucăţi sau bucăţele, înaintea monografiei.

ion horea

Roiul

Va trebui să punem o coşniţă-n prăjină
şi-n subsuoara crengii s-o aşezăm uşor,
dar mai întâi s-o dregem cu foi de mătăcină,
altfel s-arată alte ademeniri de zbor.

Se joacă de-a bătrânii şi-şi lasă barbă lungă
din care-n zboruri frânte dispar şi se întorc.
Aşa începe calea de căutare, lungă,
unde nectarul dulce îl caută şi-l storc.

Pândeşte când se-adună în urdiniş şi pleacă,
aruncă-i cu ţărână şi fluieră-i frumos,
până se-ntoarce singur şi-şi caută o cracă
de unde către seară e timpul să-l dai jos.

Culesul

Dintre foi, de pe sub streşini unde-s tolăniţi bostanii
Biblii toarnă-acum lumină peste crengile de pruni.
Fumegări la uşa casei, năluciri mai scriu sfeştanii,
încâlciri de cruci din care nu mai ştii ce să aduni.

Iată, nu mai iau nici furca, nici lopata, nici hârleţul,
către buţi îmi duc coşarca plină toată cu minuni.
Scuturi cerul din icoană şi ghiceşti în iarbă preţul
de pământ ori de iubire, cât mai poţi să-l mai aduni.

Snopii strânşi în clăi aruncă duhul lor câtu-i hotarul,
în sfinţirile de grâne şi-n cuprinderi de păşuni.
Peste vie, pâlc de graur îşi întorc setoşi umbrarul,
până-s strugurii în pârgă şi nu-i timpul să-i aduni.

Doamne-al trudei mele drepte, calcă-mi iarăşi prin ogradă
şi rămâi cu noi la cină, bucuros de oameni buni,
unde gândul nu-i de teamă, unde vorba nu-i de sfadă
şi-ndurarea ta, din pâinea mesei pline s-o aduni!

Fagurii

Câtă-ntipărire dulce, câtă lamură de floare,
de acăţi, trifoi şi cimbru, din hotar, din bortoţin,
Smalţul cerului din aripi prinde-n cupa lor să zboare
când se varsă urdinişul de mireasma zilei plin.

Sus pe poliţi, rame goale, parcă-aşteaptă să le ceară
de la curtea ei, stăpâna, într-un murmur înţeles,
lumânări închipuite ard în bulgării de ceară
şi în zboruri pânze albe se destramă şi se ţes.

Dar închide-acum stupina, pune cuiul, şi ascultă:
începutul lumii n-a fost cu-altfel de adeveriri.
Puii-n leagăne de-o parte şi-mprejururi miere multă,
într-o lume bănuită de-alergări şi de zidiri.

Paznicii la urdinişuri, numai suliţe şi scuturi,
când în stup se gată roiul să pornească la un semn.
Dar pe cracă-o grămădire te aşteaptă-acum s-o scuturi
peste ramele-aşezate jos în lada lor de lemn.

Vestirea

Nu te-apropia, aşteaptă, stai alături, după gard,
altfel o săgeată-ncinsă o să caute-nspre tine.
Urdinişu-i plin. Tăciunii-ascunşi ai fagurilor ard,
şi-n curând o să se verse lava sură de albine.

Vestea-i dusă mai departe pe hotar, să se-nţeleagă,
florile să-şi ţină-n plânsuri sfinte lacrima de miere,
praful lor pe vârful gingaş să înveţe cum se leagă
după rosturi mari fiinţa, cât fărâma ei nu piere.

patru îngeri dinspre norduri, miazăzi şi soare-apune
au trecut peste pământuri căutând spre răsărit,
când regina era dusă şi-ncerca să mai adune
curtea ei de trântori mândri cându-i vorba de iubit.

Şi cum ţara se trezeşte, se ridică şi aşteaptă,
prunul din vecini întinde creanga lui ca-n alte dăţi,
pentru ceasul când începe să se suie-ncet pe treaptă
de lumină, roiul singur căutând înspre acăţi.

radu cârneci

Ca o plutire

Prima ivire
atunci departe în copilărie
trupul fetei gingaş chipul palid şi dulce
sufletul meu se-arată ca un mugure straniu
şi învăpăiat!

Ca o plutire abia grav înclinată spre stingere
încă mai pâlpâie încă pură şi tainică vreme:
unde eşti frumuseţe inima mea mângâind
întru durere!

Cărui adânc străjuieşti stea fără nume şi zare
cine ochii-ţi adună sufletul cine ţi-l bea?
Oh, şi e timpul să plec imnul să cadă-n genunchi
rugă târzie...

Clipa de trecere

Se coace floarea teiului
când soarele se mântuie
înţeapă frunza meiului
şi-n sufletul meu cântu' e
ca nebunia macilor
pe valea cea de purpură
ce-ntinde drum lung magilor
când steaua-n cer se-mpurpură

E timp de fagure avut
miresmele se caută
pe pajiştile de sărut
la ora cea de laudă
şi e un legănat frământ
la veghea lor petrecere
în timp ce-n mine bate vânt
spre clipa cea de trecere

(Tu taci ascunsă-n acel semn
pe spatele asinilor
cum stă vioara-n tainic lemn
sub lacrima luminilor
şi iarăşi urc să aflu dor
spre-a nu-mi apune sângele
nestinso, iarăşi fii izvor
şi lacrimile-mi plânge-le...)

Jocul de-a moartea

...Şi era o vale frumoasă spre norduri
şi păsări luau vara cu ele, tristă desprindere,
pâlcuri de arbori şi stânci adormite
iar în faţă Muntele în ceaţa lui aşteptând.

Cum e moartea când se-ntâmplă cum?

«Curând vom ajunge acolo la Cantonul
Pădurarului spunea femeia; era tânără
şi sângele meu spre ea; vom fi numai noi
şi vom fi zei-dumnezei, atotputernici!»

Cum e moartea când se-ntâmplă cum?

Deasupra o pasăre plutea pe umbra ei
de nelinişte ne îndepărtam alte dorinţe
oraşul bubuitor departe aici nemurirea
în fiece arbore şi pitici prin râpele galbene.

Cum e moartea când se-ntâmplă cum?

Şi amintirile
peste suflet sunau ca ploile
iar femeia avea ochii imenşi
spre dincolo cerându-mă.

Cum e moartea când se-ntâmplă cum?

Numai noi pe drumul neîntoarcerii,
şi copaci cu fructe roşii atârnând;
şi ea mă trase după sine între ierburi
asemenea sălbăticiunilor fără de teamă!

Cum e moartea când se-ntâmplă cum?

Seară lungă

Seară lungă, lungă seară –
stau la pândă suflete
arbori 'nalţi de suflete
crengile cu suflete!

Seară lungă, lungă seară –
unde trec pe unde trec
urmele de timp se trec
clipele în mine trec!

Bate-o taină-n sâmbure
sufletul meu sâmbur e
sufletul meu singur e –
Seară lungă, lungă seară!

De poţi trece peste cer
de poţi părăsi un cer
te coboară-n al meu cer –
Seară lungă, lungă seară!

Prinde-mi rădăcinele
oarbe, sfinte vinele
pentru noapte ţine-le –
Seară lungă, lungă seară...

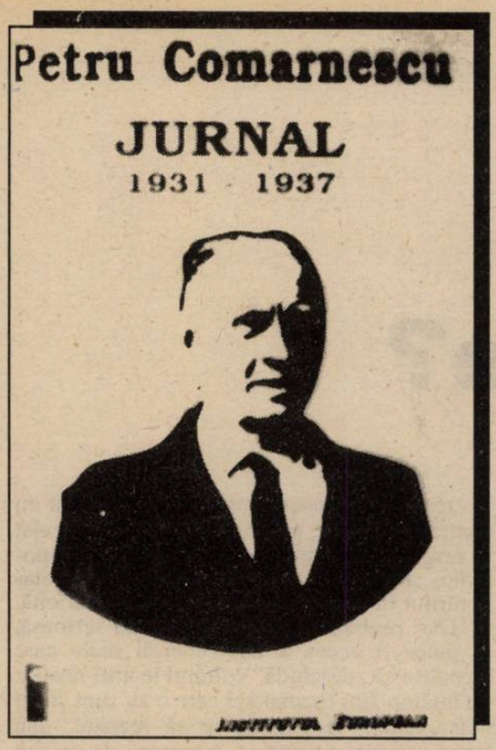

Din generaţia '27...

*Petru Comarnescu, **Jurnal (1931 – 1937)**, notiţă biobibliografică de V. Durnea, Iaşi, Institutul european, 1994, 209 p.

de MIRCEA ANGHELESCU

În atenţia generală a cititorilor şi cu atât mai mult în preocupările istoricilor de toate felurile, epoca interbelică se bucură în ultimii ani de o favoare cu totul specială. Este şi firesc să fie aşa, având în vedere că epoca noastră îşi trage rădăcinile din cea care a precedat-o şi că o bună parte din răspunsurile care se caută se găsesc tot acolo; este firesc să fie aşa şi pentru că ea a fost perioada istorică prezentată în chipul cel mai deformat de istoriografia oficială a deceniilor trecute. Practic, toată viaţa culturală, intelectuală, artistică, literară, ca să nu mai vorbim de cea politică, a fost falsificată, fie prin contrafacerea ei grosolană (orice mişcare, personalitate, operă sau poziţie care nu se identifica cu cea comunistă sau a Uniunii Sovietice era automat fascistă), fie pur şi simplu prin omisiune; de aici impresia unui privitor din afară că, în perioada interbelică, n-a existat decât o mişcare intelectuală şi culturală valoroasă şi coerentă, cea de stânga, reprezentată de revistele „conduse de PCR" şi de simpatizanţii acestora. Nu numai istoria propriu-zisă a acestei perioade trebuie deci abia de acum înainte să fie scrisă, dar şi corpusul de documente şi texte care o reprezintă trebuie abia de acum înainte să fie constituit. De aceea nici sintezele parţiale care au apărut despre această epocă şi problemele ei nu pot fi privite decât ca schiţe pregătitoare, de o mare utilitate, ale viitoarelor studii în substanţa şi în bibliografia cărora vor trebui să se regăsească documente – iau termenul în accepţia cea mai largă – care abia acum apar sau se pregătesc să apară. Între altele, pe lângă orientările tradiţionaliste, cele de dreapta sau de extremă dreaptă care trebuie să-şi recupereze trecutul, mai sunt şi cele de stânga, acestea având în plus dificultatea de a trebui să risipească mai întâi falsele clişee perpetuate vreme de cincizeci de ani.

Dintre documentele de acest gen apărute în ultimii ani, foarte interesant este **Jurnalul** lui Petre Comarnescu, recent publicat de o editură ieşeană[X]. Principalul său interes rezidă în faptul că prezintă foaia de temperatură a celeilalte aripi, a stângii democratice să zicem, a unei generaţii care a fost în general şi cu rea intenţie prezentată ca fiind în întregime de dreapta, adică fără discriminare fascizantă, generaţia lui Mircea Eliade, Cioran, Eugen Ionescu; în această generaţie, Petru Comarnescu reprezintă cazul tragic al predecesorului, acesta aurind blazonul şi permiţând revendicarea de la valori autentice a unei mişcări, devenită curând stat poliţienesc, ale cărei victime vor fi în primul rând „tovarăşii de drum", aliaţii temporari din rândurile „democraţiei burgheze". Petru Comarnescu, ostil mişcărilor de dreapta şi alunecării colegilor săi de generaţie spre mistica legionară, colaborator la publicaţii de stânga şi democrat autentic înainte de orice, va rămâne în ţară de unde mulţi tovarăşi ai tinereţii sale au plecat tocmai de teama exacţiunilor unei puteri ale cărei acţiuni represive puteau fi bănuite şi va suferi rigorile „dictaturii proletariatului" la fel cu oponenţii săi de dreapta dinainte de război; nu va ajunge niciodată profesor universitar, cum visa în tinereţe, şi mulţi ani va fi obligat să se întreţină din traduceri din ruseşte şi să utilizeze pseudonime.

Dar atunci, în 1932 – 1937, în anii când este scris acest jurnal, apele nu se despărţiseră încă, generaţia acţiona în mare măsură într-o direcţie comună şi notele lui Comarnescu aduc numeroase elemente lămuritoare pentru istoricul unor poziţii şi curente cristalizate către sfârşitul deceniului. Ca la toţi fruntaşii generaţiei, la Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Haig Acterian şi ceilalţi, motorul principal al acţiunilor pare să fie o devoratore sete de consacrare, de realizare, teama de a rămâne în marginile meschine ale unei existenţe fără identitate şi fără semnele sigure ale împlinirii unei personalităţi adevărate: opera, succesul şi tot cortegiul de semne exterioare care îl consacră. La vremea când începe redactarea jurnalului său, tânărul abia întors din Statele Unite, unde îşi susţinuse (în mai 1931) doctoratul în filosofie, intra cu adevărat în vârtejul unei vieţi extrem de dense, oscilând multă vreme între preocupările ştiinţifice, care îl atrăgeau dar îi cereau mult timp, publicistica şi activitatea culturală care duceau spre o afirmare mai rapidă de care era avid, dar care nu-l scuteşte de sentimentul intermitent al zădărniciei, şi viaţa sentimentală, foarte agitată la un moment dat, care îi va procura puţine momente de satisfacţie şi foarte multe supărări. În acest vârtej zilnic, multă vreme accentuat de necesitatea unor ocupaţii obscure din nevoia unui câştig imediat, preocuparea pentru ţelul mai înalt al propriei realizări revine obsesiv, în notaţii care îi dezvăluie punctul de plecare: Comarnescu, o dată cu toată generaţia lui, se simte un individ superior înzestrat şi chemat chiar prin aceasta să joace un rol important într-o cultură unde, după împlinirea unor idealuri elementare, e nevoie de un suflu nou, de o nouă spiritualitate. Afirmarea calităţilor individului, a latenţelor intelectuale ale oricărei personalităţi este o îndatorire de ordin moral în ultimă instanţă, şi teza lui despre **Natura frumosului şi relaţia lui cu binele** spune explicit că ţelul cel mai propriu omului este „realizarea de sine". Paradoxul acestei generaţii atât de unitare în punctul ei de pornire este individualismul ei, şi Comarnescu îl exemplifică foarte bine: „Simţeam în mine posibilităţi infinite şi variate. Un dor de ubicuitate era firesc încrederii mele în viaţă şi în puterea inteligenţei. Mă consideram un Proteu, un cameleon sincer, absorbind şi radiind orice culoare. Atâta sete de viaţă, pornind dintr-o încredere în viaţă, putea oare să se lase zdrobită de neîncrederea prietenilor, de suspectarea lor, de critica lor, de sfaturile lor... Dogmatic, credeam în gustul şi în intuiţia mea..." (31 dec. 1931). Sau: „Mă gândesc tot mai mult să mă retrag undeva... oriunde să pot fi singur, să citesc cât pot şi să gândesc când vreau..." (5 ian. 1932), sau „confidenţele şi mărturiile lor mă plictisesc căci mă distrag din sfera de idei şi de armonie intelectuală în care plutesc" (25 ian. 1931). Mai târziu, asperităţile vieţii pun o notă dureroasă peste aceste aspiraţii rămase neîmplinite: „aş vrea să mă rup de toate acestea, să scriu departe de micimile cotidiene... Aş vrea să fac din toate sentimentele, problemele şi contrarietăţile ultimului an şi jumătate cheile de boltă ale scrisului meu. Simt că aş putea scrie o trilogie a marilor sentimente: dragostea, dragostea de mamă, prietenia". Şi, mai încolo: „aceste însemnări penibile... îmi vor servi poate la un roman despre conflictele generaţiei noastre, despre lupta intestină dintre fruntaşii ei" (p. 133). Cum se vede, alături de Eliade, Şuluţiu şi alţii, încă un generaţionist tentat de ideea unui roman al generaţiei! Şi iar: „aştept revirimentul primăverii pentru a mă apuca iarăşi de lucruri serioase, de scris..." (ian. '34), „vreau să muncesc temeinic, să scriu cărţi..." (nov. '35), „vreau vara viitoare şi vacanţele să le consacru cărţilor mele, realizării de sine către care năzuiesc mereu" (sept. '37) ş.c.l. Ce a rămas din marea ambiţie şi marile risipiri ale acestui tânăr înzestrat? Deocamdată, mărturia lor patetică, o serie de priviri pertinente asupra unor colegi (Eliade, Anton Golopenţia, Marcel Avramescu, Cioran, Ionescu ş.a.) şi un punct de vedere asupra „aventurii" generaţiei sale. Cu siguranţă, mult mai puţin decât spera şi decât ar fi putut să dea această victimă a ideii de „generaţie", cum îl consideră undeva Alexandru George.

Jurnalul, editat de o casă de editură activă şi cu multe publicaţii interesante, îmi ridică totuşi unele semne de întrebare. Nimeni nu revendică cinstea de a-l fi editat, inclusiv aceea de a garanta pentru transcrierea lui corectă; sunt nume proprii care apar alterate, sunt multe croşete pe care nu văd ce le-ar putea justifica (unde lectura e incertă ni se spune aceasta), la p. 13, 29, 30, 33, 34, 39 şi multe altele, în fine, nu se precizează unde se află manuscrisul său şi cum a fost acceptată publicarea lui. De fapt, în afara notiţei introductive a istoricului literar ieşean Victor Durnea, corectă dar rezumativă, lipsesc elementele fireşti ale unei asemenea publicaţii dintr-o serie („Texte de frontieră") care are totuşi un „coordonator" menţionat pe contrapagină.

Pierderi planificate?

de MARIAN POPESCU

La prima vedere, a planifica pierderile ar fi ceva absurd. Mai bine planifici câştigurile. Şi totuşi, trebuie să ai mereu în vedere posibilele pierderi, dar să le prevezi ca rezultat al unei activităţi pozitive, logice şi constructive. Recentele documente guvernamentale aprobate arată că a început... serios planificarea pierderilor. În loc de asigurarea descentralizării funcţionale şi a autonomiei instituţiilor culturale, vara aceasta a consemnat ofensiva centralizării şi apariţia camuflată a unui proces de cenzurare. Teatrul, în mod sigur, se va resimţi. Dacă, în ceea ce priveşte contextul numirilor şi demiterilor directorilor unor teatre, apare destul de evident că – la fel ca în politică – sunt îndepărtaţi incomozii în favoarea celor „convenabili", nu la fel de clar este ce se întâmplă acum cu instituţia teatrală în sine. Obişnuit cu centralizarea şi cenzura, de multe ori rebel faţă de acestea, teatrul românesc va fi pus în curând, la nivel de instituţie şi de personal artistic, în situaţia de a reacţiona.

De calitatea şi calibrul acestei reacţii depinde foarte mult cuantumul „pierderilor planificate" o dată cu aplicarea noilor hotărâri privind administrarea şi gestionarea culturii. Căci reinstaurarea centralizării va duce, inevitabil, la atrofierea autonomiei instituţiei culturale şi la o monitorizare a schimburilor internaţionale. Regimul subvenţiilor acordate teatrelor – destul de confuz şi până acum în ce priveşte criteriile – va fi o atribuţie integrală a Ministerului Culturii. Ce se mai poate face, în aceste condiţii, dacă un regizor sau un director ar avea ideea unui proiect teatral pentru care trebuie să obţină finanţare de la o administraţie controlată politic rău? Un exemplu: dramaturgia originală. În România nu sunt foarte mulţi scriitori pentru teatru. Concursul organizat, de acum patru ani, de UNITER, recolta, în fiecare an, câteva piese noi interesante. Am încercat să-i fac să înţeleagă pe cei răspunzători de la Minister cât de important ar fi să susţină o editură care să publice numai carte de teatru. Degeaba! În schimb, Ministerul, de anul trecut, organizează propriul său concurs de piese, crescând, ca la licitaţie, valoarea premiului. Nu voiam să arog un monopol pentru UNITER prin acest concurs, ci propusesem o acţiune conjugată privind susţinerea culturii teatrale scrise.

Finanţele repartizate teatrului nu acoperă producţia teatrală propriu-zisă. Ci, în special, salariile. O mare dificultate va rămâne în continuare, cu atât mai mare în „lumina" actelor normative recente, circulaţia valorilor – persoane şi spectacole – în interiorul ţării. Un teatru nu-şi poate permite să plătească un contract onorabil, pentru un regizor neangajat în respectivul teatru: legea nu-i dă voie. Sporadic, se apela la „sponsori". Situaţia colaborărilor în teatru devine acum şi mai dificilă.

Dar, probabil, pierderea cea mai serioasă, ar putea fi aceea a unei energii reale care începuse să „deschidă" cultural teatrul nostru: nu întâmplător tocmai cei care o au sunt şi cei mai „vânaţi" astăzi. Încep să reapară, mai timid sau mai accentuat, purtătorii de cuvânt ai viziunii populiste, „globale" şi festiviste asupra fenomenului teatral. Pentru aceştia nu există criză morală, politică sau managerială, ei propagă veselia şi optimismul cancerigen al apolitismului în teatru. Unii dintre ei, mai subtili, speculează nuanţele, atrăgând atenţia asupra machiajului: obrazul, însă... Ce le e mai greu să admită este necesitatea afirmării unui punct de vedere asupra chestiunilor vitale. Şi evoluţia teatrului românesc în ultimele stagiuni a oferit destule prilejuri pentru o atitudine manifestată deschis. Ea s-a produs rareori. Mai rămâne, singură, speranţa că spectacolele stagiunilor viitoare vor putea oferi acele puncte de vedere ale marilor artişti în ceea ce priveşte marile probleme ale societăţii noastre de azi. Vor apare sau vom număra pierderile planificate?

«Hermeneutica ideii de literatură»
tradusă în Italia

• Când au apărut totuşi (fiindcă destule au rămas în manuscris sau au luat drumul topirii!), unele cărţi au fost mutilate. Aşa s-a întâmplat şi cu „Hermeneutica ideii de literatură" a lui Adrian Marino. În ediţia din 1987 cenzura regimului Ceauşescu i-a suprimat în mod arbitrar capitolul „Autonomia literaturii". Apoi, datorită unor împrejurări nefavorabile, ediţia de atunci a apărut fără ca autorul să-i fi putut face corecturile. Aşa se explică un mare număr de erori de diferite tipuri. Toate aceste necazuri au devenit deja însemnele unui trecut sumbru. Acum „Hermeneutica..." lui Marino apare în forma sa îngrijită şi completă, pentru prima oară în Italia (!), sub traducerea şi competenţa marelui prieten al autorului şi al literaturii române, Marco Cugno. În România încă fac ravagii poveştile de trei parale. Cât oare?

• O notă introductivă a autorului (datată: „marzo 1994") precizează: „Această traducere italiană a „Hermeneuticii ideii de literatură" trebuie considerată ediţia sa originală. Din două motive: 1. Datorită unor împrejurări nefavorabile, ediţia română a apărut fără ca autorul să-i fi putut face corecturile. De aici un mare număr de erori de diferite tipuri şi unele inadvertenţe, care au fost rectificate graţie acribiei şi competenţei prietenului Marco Cugno, traducătorul şi îngrijitorul acestei cărţi; 2. Ediţia italiană reintroduce în text un întreg capitol, „Autonomia literaturii", suprimat în mod arbitrar, în ediţia română din 1987, de cenzura regimului Ceauşescu. Cartea apare deci pentru prima dată în Italia în forma sa îngrijită şi completă. Adresez sincerele mele mulţumiri traducătorului şi editurii Il Mulino pentru interesul arătat acestei lucrări".

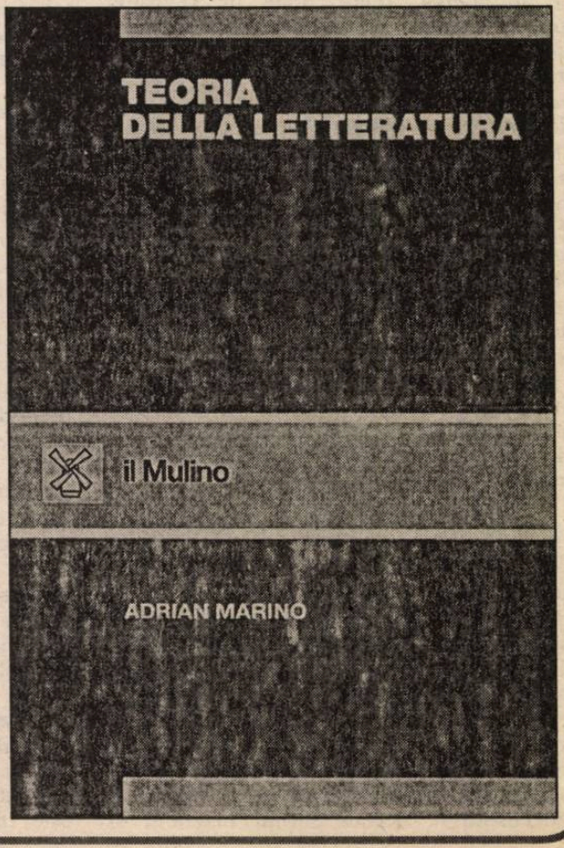

Cărturarul

George Enescu

Gheorghe Anghel – la aproape un veac de singurătate

de CORNELIU ANTIM

Născut exact acum nouă decenii, sculptorul ce a trăit în plină agitaţie a lumii ca un monah, îndurând cu stoicism aberantele răsturnări ale vremurilor şi deriva dureroasă a propriului neam, marele artist, care a fost Gheorghe Anghel, se revelează şi astăzi cu sfiiciune, în amintirea câtorva cunoscători şi iubitori de adevăr şi frumuseţe, din cenuşiile dune ale anonimatului, cu care acest netrebnic veac îşi devoră fiii!

A fost după mărturia contemporanilor săi, cel hărăzit să ducă mai departe moştenirea artistică a unuia dintre cei mai impozanţi creatori şi dascăli într-ale modelajului, pe care i-a dat acest meleag de lume: sculptorul Dimitrie Paciurea.

A fost discipolul nemărturisit al acestuia, graţie unei naturi capabile să citească cele cuvenite în tăcerile celorlalţi. Între magistru şi ucenic, mai mult decât horbota cuvintelor au grăit gestul febril şi sensibil al mâinilor pe boţul de lut şi voluta distilată a liniei pe coala de desen. Anghel a fost, probabil, cel mai aproape de universul lăuntric al lui Paciurea. Ceea ce îi deosebeşte, însă, este înclinaţia spre învolburările tragice ale fiinţei umane, spre viziunile demoniace şi alegoriile fantastice, precumpănitoare în arta lui Paciurea, faţă de tentaţia spre sacru şi angelism a concepţiei plastice a lui Anghel. Paciurea este primul sculptor modern al românilor, în descendenţa marilor maeştri europeni ai modelajului, care prin nerv şi viziune expresivă anticipase explozia expresionistă a unui Barlach, spre exemplu.

Anghel, în schimb este primul sculptor român care introduce în portret şi în arhitectura monumentală a unei compoziţii statuare mistica simbolului creştin. Nu o viziune grandilocventă a animat arta lui Anghel, ci una desprinsă parcă din frescele de la Assisi şi Ravena, dar mai ales din cele votive ale mănăstirilor basarabe. Omul, în creaţia acestui artist, nu dăinuie prin măreţia staturii fizice, ci prin tensiunea vieţii sale interioare, spirituale.

Cercetându-i opera, care rezumă o experienţă artistică unică şi foarte densă, mi s-a relevat tentativa tenace a sculptorului de a întruchipa de fiecare dată imaginea cugetului nemuritor şi a sufletului smerit. Cu alte cuvinte, evadarea din demonism, prin exaltarea caracteristicilor pozitive, spirituale ale personajului, l-a condus pe artist la forme de expresie de o simplitate şi o puritate fără egal în sculptura românească. El înalţă fiecare personaj pe care îl modelează la rangul de simbol universal. Un simbol emblematic, în care virtuţile morale se contopesc în cele spirituale, iar cele profane în cele religioase. Reprezentativă, în acest sens, este seria „Apostolilor", expresii şi atitudini statuare care îşi refuză gestul ostentativ, dar care impun prin majestatea luminoasă a făpturii lor.

Şi Rodin a încercat, prin celebrul său Balzac, o desprindere non-conformistă de tradiţia clasicistă. Dar la artistul francez această miză estetică avea vehemenţa reacţiei sfidătoare. La Anghel, toată această deconvenţionalizare a modelului nu urmărea un ţel estetizant şi nici unul non-conformist. Artistul român traducea, pur şi simplu, în materie inertă, dimensiunea viului în expresia lui cea mai pură şi mai profundă: spiritul. În fond, un alt chip al Divinului. Acesta avea să capete în viziunea artistului, înfăţişarea lui Eminescu sau Pallady sau Blaga sau... Întruchipări ale sinelui semănate într-un veac ce-l condamnase inexorabil la însingurare şi suferinţă a iluminării prin credinţă şi slujire pe altarul artei.

Lunga vară călduță

de HORIA GÂRBEA

Motto: „te uiți la mine ca/ într-o bulboană"
Mariana Codruț

Am privit adânc în bulboanele lirice ale Marianei Codruţ din volumul **Existenţă acută** (C.R., 1994). Am citit acolo că: „Nimeni nu merită îmbrâncit/ oricâtă vină l-ar copleşi". Cu toate acestea, o să-mi permit un brânci amical.

Între titlul cărţii şi conţinutul ei există o relaţie de tipul „afară-i vopsit gardul". Existenţa poemelor Marianei Codruţ nu e deloc acută. Cascada anunţată este de fapt un pârâu de şes pe care căldurile l-au secat pe trei sferturi transformându-l într-un şir de bălţi (bulboane?) limpezi şi puţin adânci.

Poezia aceasta este simptomatică pentru „o anumită parte", incredibil de mare, a creatorilor noştri de imagini frumuşele. Destul de uşoară, destul de comodă, destul de obscură pentru a părea subtilă, destul de inteligentă pentru a evita locurile prea de tot comune, dar insuficient tensionată pentru a nu cădea totuşi, adesea, în banalitate.

Va să zică: „ochii nopţii", „galopul de forme", „spaima sună din corn", „port în creier/ cadavrul unui cântec"! Avem „laurul negru", avem „apa de cleştar"! Macii sunt „mici cheaguri de sânge".

Poezia Marianei Codruţ nu ne ţine nici de cald, nici de frig, e o lungă vară călduţă. Cu unele înfierbântări din lecturile bine asimilate (Trakl, Mazilescu, Williams), cu mici căderi în parodie la clasici „du-te/ te du/ eu exist/ tu nu!", (un pod Mirabeau demolabil).

Mariana Codruţ o mai brodeşte: „Unu, doi, trei – corul de copii:/ dacă vesel se trăieşte/ printre bucle şi panglici/ serile de iunie/ galbene-fiere.", o mai scrânteşte (N.B.: în acelaşi poem): „şi gândul că poţi muri/ fără să fi văzut măcar o clipă/ chipul dumnezeirii", dar „per total", nu ne clinteşte.

Ceea ce mi se pare, totuşi, absolut perplexant, ca să nu spun dezgustător de-a binelea, este frecvenţa unor schimbări de topică dătătoare de vetustă preţiozitate inutilă şi cauzatoare de migrenă: „înfricoşătoare libertate", „roşii căpşuni", „nesfârşite înfrângeri", „tulburător îmi păru" etc. Pagina şi paragina!

Prea inteligentă şi livrescă pentru a fi înjurată de la obraz, prea lipsită de forţă pentru a fi recitită vreodată, poezia Marianei Codruţ n-ar face niciodată, în mod normal, obiectul acestei rubrici, dacă rafturile librăriilor şi sertarele editurilor n-ar fi pline de noi şi noi Mariane.

O carte semnată de Iuri Ivanovici Modin care s-ar putea intitula chiar „Tovarăşii mei de la Cambridge", completează biblioteca plină de volume consacrate celei mai vestite reţele de spionaj din secolul nostru. Specialiştii serviciilor de contrainformaţii le-au descris trădarea în amănunt, John Carré le-a transformat povestea în legendă. Numele sunt celebre: Burgess, MacLean, Philby, Cairncross, Blunt. Lipsea un singur element al epopeii din umbră: punctul de vedere al KGB. Iuri Modin era cel mai indicat s-o facă. După ce a folosit la Moscova informaţiile furnizate de cei cinci de la Cambridge în timpul războiului, a devenit ofiţerul de legătură la Londra între 1947 – 1951. Se pare că numitele „cârtiţe" l-au făcut uneori să vadă stele verzi! Imprevizibili ca reacţii, imprudenţi, declanşau scandaluri, beţii în public, unii îşi afişau în public adulterele sau legăturile homosexuale. Modin îi ierta subjugat de morga lor aristocratică: „M-am simţit totdeauna în inferioritate faţă de ei (...) De la primele contacte mi-am dat seama că nivelul lor intelectual era superior celui al meu". Şi azi, constată comentatorii, mulţi occidentali, exercită această fascinaţie. Dar totodată, mulţi îşi trădează ţara şi azi în profitul unui stat, chiar dacă acum divizat, păstrându-şi obiceiurile totalitare.

UN SPION EXCENTRIC

Ce personaj mai e şi Guy Burgess! Gentleman şi boem, extravagant şi eficace, Modin, agentul KGB însărcinat în 1947, să culeagă, la Londra, informaţii de la el, este foarte curând fascinat de homosexual.

Iuri Ivanovici Modin

Munca mea cu Cairncross se desfăşura în cele mai bune condiţii, „recolta" satisfăcea superiorii; Korovin a hotărât să-mi mai dea încă un agent englez. Se numea Guy Burgess, **Paul** pentru KGB. În sfârşit, personajul a cărui activitate în favoarea noastră o ştiam ca şi viaţa personală, citind rapoartele ofiţerilor respectivi, va avea şi un chip. Ştiam destul de bine viaţa acestui om de treabă. Ştiam şi că, în pofida strălucitoarelor sale calităţi, Burgess devenea odios când era tratat ca un subordonat. Esenţialul celor ştiute despre Burgess se puteau rezuma astfel: o secătură, cea mai intelectuală dintre toţi – gata să moară pentru cauză – serios în situaţii dramatice – singurul în stare să reunească întreg grupul.

Eram deplin conştient că va fi greu de lucrat cu el, m-am pregătit foarte bine, meditând îndelung la modul cum voi proceda. M-am hotărât să mă port cu oarecare umilinţă, să caut a nu-i impune ceva, făcându-l să înţeleagă că eram totuşi capabil de fermitate.

Ne-am întâlnit întâia oară pe stradă într-o seară de toamnă din 1947. Pe la orele opt, într-un cartier mai îndepărtat al Londrei, destul de circulat, într-o seară frumoasă, de fapt într-o înserare. Era posibil să recunoşti trecătorii de la distanţă. Eram singur la o răspântie. L-am văzut venind pe Korovin întovărăşit de omul meu. Poate că discutaseră înainte de a mă întâlni, din prezentările care au durat câteva secunde, am simţit că rezidentul îi vorbise de mine. Korovin n-a mai zăbovit, ne-a lăsat pe marginea trotuarului, dispărând. Probabil că maşina îl aştepta prin preajmă, asta însemna o mare imprudenţă. Am pornit la drum unul lângă celălalt. La prima vedere, Guy Burgess semăna oarecum cu imaginea pe care mi-o făcusem despre el, de mai bine de trei ani: un om cu prestanţă, cu eleganţă căutată, gulerul cămăşii scrobit, încălţămintea strălucitoare, pardesiu cu croială aleasă, un aristocrat aidoma celor descrişi în romanele englezeşti pentru domnişoare bătrâne. Am remarcat înfăţişarea oarecum dezinvoltă, mersul ferm. În penumbră n-am prea avut timp să-i observ chipul. Primul contact n-a durat prea mult, mi-l amintesc însă foarte bine. M-am prezentat pe scurt apoi i-am spus: „Dumneata ai mai multă experienţă ca mine, eu abia îmi încep cariera, sper că mă vei ajuta". Nu mi-a răspuns, a făcut cu mâna un gest pe care l-am interpretat drept aprobare. L-am întrebat dacă ne putem vedea săptămâna următoare chiar aici, în micul scuar unde ne aflam. A acceptat şi ne-am despărţit.

A fost punctual la a doua întâlnire. L-am zărit de departe, plimbându-se liniştit pe alei, cu un ziar îndoit în mână. Am discutat despre treburi. I-am spus punctul meu de vedere asupra întâlnirilor noastre cărora voiam să le asigur un maximum de securitate. A fost, evident, de acord, m-a lăsat să înţeleg că era obişnuit cu legăturile secrete dintre agenţi. Primul nostru punct de neînţelegere s-a ivit când mi-a propus să ne vedem într-unul din pub-urile lui favorite. Nici vorbă de aşa ceva pentru mine.

I-am explicat că mă simţeam ca dezbrăcat, gol, de îndată ce aş intra într-un pub. A râs, cu un râs sonor şi cinstit. Mi-a explicat că nu-i place să umble prin cartiere, că preferă centrul oraşului.

N-am cedat.

„Guy, nu-mi plac pub-urile şi, în plus, este contrar regulilor elementare de securitate. Dacă nu eşti de acord, poţi scrie o notă superiorilor mei în care să te plângi de mine. Nu vom putea să ne întâlnim în Soho aşa cum făceai cu predecesorii mei".

În cartierul viermuitor din inima Londrei unde se mişună prin restaurante, cluburi, locuri de plăcere, poliţia este omniprezentă. Pentru Guy Burgess, numit de mine **Paul** în

Nikolai Kăncev (Bulgaria)

Mere ce-ți strepezesc dinții

Fulgerul trece pe poteaua caprelor.

Străvezia mână a văzduhului tremură
cerând afecțiune: i se răspunde sec.

Dar magnetismul pământului rămâne-n putere
chiar și pentru femeia lipsită de gravitație,

bine-ai venit de nicăierea, însă-n mine
se ascunde agentul secret al frumuseții

El pune botniță șarpelui etern.

În românește de
Petre Stoica

serviciu, era locul cel mai plăcut, putând să profite pentru a-şi întâlni prietenii homosexuali. A insistat, cred, de formă. Voia să ştie dacă eram în stare să-l contrazic fără să-l întărât.

Până la urmă a cedat el: viitoarele noastre întâlniri au avut loc pe stradă, în parcuri, scuaruri, niciodată în baruri. Am abordat apoi delicata problemă a atitudinii pe care s-o adoptăm dacă vom fi interpelaţi de un poliţist sau de un agent de la M 15.

„Dacă ne vor prinde, ce vom spune? La început să spunem că m-am rătăcit şi te-am rugat să-mi arăţi drumul."

Nu eram prost, ştiam că nu vom fi crezuţi de contraspionaj, vom avea însă câteva minute să ne venim în fire.

Dacă un agent e prins asupra faptului, emoţia e foarte puternică, stressul ajunge la maximum, în câteva secunde nervii îl pot lăsa, poate fi cuprins de panică. Exemplele sunt numeroase. În scurtul răstimp de confuzie, dacă este interogat de un bun profesionist, agentul ajunge să se trădeze prosteşte, apoi „jocurile sunt făcute". Burgess a izbucnit încă o dată în râs şi m-a privit în ochi:

„Am o propunere mai bună: eşti un tânăr foarte apetisant iar eu sunt cunoscut în întreaga Londră pentru gusturile mele homosexuale. N-avem de spus decât un singur lucru: că este o întâlnire de dragoste..."

Am fost interzis, cred că m-am înroşit până în vârful urechilor.

„Dar... Guy, sunt diplomat, aşa ceva nu se poate... sunt căsătorit".

Cu o voce zeflemitoare mi-a răspuns ironic:

„Poţi, nu-i aşa, să te sacrifici pentru cauză?"

Râdea ca un puşti căruia i-a reuşit o glumă bună. Eu am schimbat subiectul. După ce am pus la punct problemele practice, am început o colaborare care a durat trei ani, dovedindu-se fructuoasă. Sosea totdeauna la timp, luându-şi precauţiunile de rigoare, avea o memorie excelentă. N-a uitat niciodată locul întâlnirii.

Paul era un om cu o înfăţişare puţin obişnuită, ceea ce nu era un avantaj pentru felul de activităţi pe care le îndeplineam. Pantofii lui erau întotdeauna lustruiţi într-un mod extraordinar, n-am văzut niciodată alţii la fel de strălucitori. Cămaşa cu gulerul scrobit avea o albeaţă neobişnuită. Mi-am dat foarte repede seama că purta mereu un veston şi nişte pantaloni pătaţi, mototoliţi, care nu avuseseră a face cu fierul de călcat. Hainele sale erau prost asortate, încât aspectul său boem atrăgea atenţia, bineînţeles şi a poliţiştilor. N-am înţeles niciodată de ce semăna cu un vagabond, cu toate că hainele sale erau luate de la cei mai buni croitori din Londra.

La întâlnirile noastre, aveam între douăsprezece şi cincisprezece probleme de discutat. Fiindu-mi greu să le ştiu pe toate pe de rost, aveam uneori la mine o hârtiuţă pe care fiecare din ele era marcată printr-un semn.

Paul, spre surpriza mea, se dovedea foarte conştiincios în muncă. Răspundea cât se putea de bine întrebărilor mele. Nu-şi făcea nici o însemnare, având o memorie fără greşeală. Îşi putea aminti de o întrebare pe care i-o pusesem cu trei luni în urmă. De la începutul colaborării s-a dovedit plin de atenţie cu mine. Când îmi dădea documente, îmi indica pe cele care trebuiau să fie trimise primele la Centru, iar celelalte, mai puţin importante, puteau să mai aştepte.

Foarte repede am înţeles că Guy Burgess se socotea pe de-a-ntregul drept un agent al serviciilor de informaţii sovietice. În mintea lui, n-avea nimic a face cu cărţile din zona a doua care au drept sarcină să urmărească oameni, să fure de ici-colo vreo informaţie, să facă pe delatorii. Însărcinarea lui era nobilă. Mi-am dat seama că nu lucra doar în numele Uniunii Sovietice. Aspira la întărirea avangardei pentru o revoluţie mondială. Această cauză o apăra. Colabora cu noi din cauze pur ideologice, asta îmi făcea plăcere. Nu mi-au plăcut niciodată agenţii venali. El credea că revoluţia mondială e inevitabilă. Asemeni colegilor săi de la Cambridge, Burgess credea că Rusia este avanpostul acestei revoluţii. Nu exista alternativă, arătându-se însă rezervat faţă de politica internă şi externă a Rusiei, criticându-ne fără menajamente conducătorii. Spera, asemeni colegilor săi de la Cambridge, că în curând ţara noastră se va înavuţi cu conducători cinstiţi care se vor interesa mai puţin de privilegiile lor şi mai mult de problemele cu adevărat importante în lume.

Am citit în unele rapoarte interne la reşedinţa KGB din Londra că lui **Paul** nu-i place să termine munca începută, că e superficial, lipsit de fermitate şi perseverenţă. Am priceput repede că e vorba de o neînţelegere. De fapt modul lui original de a gândi îi permitea să fie iniţiatorul multor operaţiuni şi proiecte pe care nu le putea realiza singur. El propunea, încredinţa ideile altora, prietenilor de lucru, noua, în activităţile de agent secret. La noi, unii din ofiţeri îl credeau capabil de panică, de disperare, era absurd. Nu ştiu vreo ocazie în care Burgess să fi fost panicat. Cred că unii ofiţeri de legătură din KGB atribuiau propriile lor defecte omului cu care lucrau. Trebuie să mărturisesc că erau cam limitaţi. Ştiu că Guy Burgess putea afirma adesea:

„Este o problemă foarte importantă, foarte complicată, nu ştiu cum o putem rezolva."

Analiza problema, ceea ce mi se păruse foarte simplu la prima vedere se dovedea mai complicat. Se arăta deseori mult mai perspicace ca mine, vedea greutăţile ascunse, ştia să mi le arate. Centrul avea despre **Paul** o părere nuanţată, unele rapoarte conţinând aprecieri neplăcute. Câţiva scriseseră că era poltron. Acuzaţia era ridicolă, datorându-se extremei lui prudenţe. Înainte de a lua o hotărâre, chiar într-o problemă importantă, îşi lăsa un timp de gândire, se sfătuia cu prieteni sau oameni competenţi în domeniu. Dacă problema era delicată îl chema pe prietenul său Philby. Unii din colegii mei vedeau în întârzieri dovada poltroneriei, a incapacităţii. Aşa credeau fiind la rândul lor poltroni şi cam tâmpiţi. Nu erau în stare să analizeze valoarea acestui om. Nu era atât de greu să constaţi că **Paul** este foarte inteligent şi energic. Îţi dădeai cu uşurinţă seama de spiritul său de iniţiativă, de disponibilitatea lui de a veni în ajutorul prietenilor. Era gata să-şi rişte viaţa pentru ei.

(...) Din dispoziţia centrului, i-am dat lui Guy Burgess bani ca să-şi cumpere o maşină. Am dezaprobat iniţiativa, dar se pare că un serviciu secret modern este obligat să folosească automobile în contactele cu agenţii. Trebuia să mă obişnuiesc cu ideea că e mai uşor să ajungi la locul întâlnirii şi mai sigur să stai de vorbă în mers. I-am dat o anumită sumă lui **Paul**. Şi-a luat permisul de condus foarte repede apoi a cumpărat vehiculul. Într-o zi mi-a spus:

„Data viitoare vin cu automobilul".

Curiozitatea era stârnită, ce va mai inventa?

În ziua stabilită, m-am dus la Eackton, la est de Londra, am aşteptat câteva secunde, el a sosit pe trotuarul din faţă. Imediat mi-a arătat automobilul pe care-l parcase puţin mai departe. Oroare! Era un Rolls-Royce. Suma pe care i-o dădusem nu-i permitea să-şi cumpere o maşină nouă, era un Rolls-Royce de ocazie, cu două locuri cu un motor uriaş şi pe deasupra decapotabil. În plus, avea culoarea aurului vechi, fiind strălucitor. Nu se putea ceva mai ţipător.

L-am privit cam într-o dungă, n-am scos nici o vorbă. Am hotărât să vorbim în mers, ne-am apropiat de maşină. Maşina era destul de şubredă, deschizând uşa m-am temut să nu cadă. Motorul ocupa două treimi din spaţiu, rămânea un loc minuscul pentru cele două scaune.

Cele câteva minute care au urmat au fost printre cele mai îngrozitoare din viaţa mea. A demarat în trombă atingând în scurtă vreme o viteză nebănuită. Conducea ca un nebun fără să se uite în dreapta sau stânga. M-am agăţat de scaunul meu, cu ochii holbaţi, nu mai simţeam nimic. După o vreme pe care sunt incapabil s-o evaluez ne-am oprit, venindu-mi în fire, mi-am dat seama că eram furios.

„Guy, aşa conduci totdeauna? Nu te uiţi nici în stânga nici în dreapta la răspântii, nu te interesează celelalte vehicule!"

Răspunsul lui m-a dezarmat: „Da, e adevărat, din acest motiv am cumpărat acest bătrân hârb, socotind că dacă ea se dezghioacă eu rămân sănătos, nevătămat. Ştii că Rolls-urile sunt foarte solide ca fabricaţie!"

Nu m-am mai suit niciodată în vreo maşină împreună cu el. Nu ştiu ce s-a întâmplat cu automobilul.

Am continuat să ne vedem, dar după vechea mea metodă, pe jos. Întâlnirile noastre se desfăşurau în cartierele reziden̦iale, în

Continuare în pagina 22 ▶

UN SPION EXCENTRIC

Urmare din pagina 21

general în preajma unei staţii de metrou, niciodată în metrou unde era prea multă lume. Nu mă îngrijeam niciodată de felul cum ajungea la vreo întâlnire. Bănuiesc că îşi parca Rolls-ul la oarecare distanţă, venind pe jos.

M-am obişnuit destul de repede cu firea lui irascibilă, cu mâniile, cu accesele de violenţă. Totodată, am apreciat eficacitatea sa, fermitatea excepţională, credinţa în convingeri, varietatea polilor săi de interes. Putea răspunde argumentelor persuasive şi logice ale oricărui adversar. Am înţeles cum avea atât de numeroase relaţii, de ce un mare număr de oameni cumsecade sau convenţionali, sau tipici societăţii englezeşti îl frecventau, îi admirau calităţile, erau fermecaţi de el. Sunt complet de acord cu Blunt care a declarat într-un interviu din **Sunday Times** în 1979: „S-a vorbit atât de rău de Burgess încât e nevoie să se repete că era nu numai unul din cei mai străluciţi intelectuali pe care i-am cunoscut, era fermecător şi totodată plin de energie".

Farmecul său, care mă impresionase şi pe mine, nu m-a împiedicat să-mi îndeplinesc cu scrupulozitate însărcinările de ofiţer al serviciilor secrete. Admirându-i calităţile şi posibilităţile, n-am uitat niciodată interesele KGB şi făceam tot ce puteam pentru a obţine de la Burgess cât mai multe informaţii posibile. Simţea că nu-i ascund mare lucru. La rândul său nu m-a înşelat niciodată, totodată părându-mi-se că nu mi-a spus tot, că îmi ascunde ceva.

Mulţi îl admirau ştiind să compună şi să acţioneze conform uzanţelor, etichetei societăţii englezeşti dacă aşa socotea. Când se afla printre adversari sau printre oameni care nu erau de acord cu el, dădea dovadă de duritate, asta făcând parte din caracterul complicat al personajului.

Expresia feţei era rece, vag dispreţuitoare. Era uşor buhăit de alcool şi totuşi nu l-am văzut niciodată beat. Mi s-a spus, mai târziu că bea enorm, de multă vreme, eu n-am observat la începutul colaborării cu el. Cred că se deda la băutură în ascuns sau cu amanţii săi.

Se simţea în el o voinţă puternică, privindu-l atent, înţelegeai că acest om nu e un romantic. Repeta adesea un citat din Evanghelie: „Violenţa este singurul mod de a lupta împotriva răului".

Vorbind folosea expresii clare, simple, ideea pe care o enunţa era ca un mercur. Reflecţiile ţâşneau, dar dacă vedea că n-ai înţeles, mai adăuga câteva amănunte, clarificând totul. Avea o imaginaţie nestăpânită, năvalnică. **Paul** îmi furniza cantităţi mari de documente, pe care le clasa şi adeseori întocmea o sinteză din ce citise pentru a evita să care kilograme de hârţoage. E greu de închipuit tot ce tranzitează printr-o valiză diplomatică, uriaşa corespondenţă dintre ministerul apărării şi celelalte ministere. Se adăugau informaţiile orale pe care le aduna una câte una din discuţiile cu

Cambridge

responsabilii politici sau cei ai serviciilor secrete. Uneori, astea se dovedeau a fi mult mai importante decât hârţoagele produse de administraţie şi birocraţi.

Am fost pe baricadă de la 20 aprilie la 7 iunie 1948 în vremea conferinţei care reunea la Londra reprezentanţii Franţei, Marii Britanii, Statelor Unite şi ai celor trei state din Benelux. Trebuiau să-şi definească poziţia comună faţă de Germania. Timp de o lună şi jumătate am fost la curent cu ansamblul tratativelor dintre occidentali pentru a ajunge la transformarea Germaniei de vest în stat federal compus din landuri autonome. După Burgess, eu împărtăşindu-i analiza, noi ne îndreptam către o criză majoră în raport cu occidentalii. **Pravda** a denunţat, fără să aştepte tratativele, încă de la 8 aprilie un „plan ilegal de împărţire a Germaniei".

Ca de obicei, centrul era plin de interes faţă de relaţiile anglo-americane şi de divergenţele care s-ar fi putut ivi între cele două conduceri. Cel mai mic dezacord căpăta o importanţă deosebită, Kremlinul crezând că astfel va avea ocazia să semene zâzanie între ei. Moscova aflând într-o zi că englezii şi americanii s-ar certa din cauza unei afaceri pe care **Paul** mi-a înfăţişat-o ca nesemnificativă.

Este vorba de o problema economică complexă referindu-se la contribuţia europenilor la planul Marshall. Noi nu-i dădusem o prea mare importanţă până când rezidenţa a primit ordinul de a furniza pentru Loubianka maximum de informaţii despre acest subiect.

La întâlnirea lunară cu **Paul**, l-am întrebat dacă îmi poate comunica acest material:

„Sigur. Te anunţ că nu veţi înţelege nimic. Noi am încâlcit într-un hal fără de hal povestea asta cu americanii încât nu mai pricepem nici noi nimic. Nimeni nu se grăbeşte să lămurească problema. Dacă vreţi, aduc materiale, te previn că volumul documentelor este impresionant, o valiză doldora."

Eu, ca orice agent secret, eram avid de informaţii. Am răspuns: „Da, voi lua valiza. Ne vom descurca. Am primit misiunea de a aduna toate materialele care se referă la această problemă. Dă-mi toate documentele pe care le poţi găsi.

– O.K., dar o să regretaţi."

Am căpătat o valiză burduşită cu hârtii. Am început să le parcurg nepricepând nimic; ca ofiţer disciplinat, le-am expediat la Moscova. Răspunsul a venit peste două săptămâni.

„Nu înţelegem nimic. **Paul** să ne lămurească măcar unde e începutul şi unde e sfârşitul!"

Când i-am povestit întâmplarea, **Paul** a izbucnit în râs:

„Ţi-am spus! Dacă doriţi, voi rezuma problema în trei – patru pagini".

Aşa a făcut. Am dactilografiat repede textul şi l-am trimis telegrafic. De data asta Moscova n-a mai reacţionat. În noul raport, totul era clar.

În româneşte de Andriana Fianu

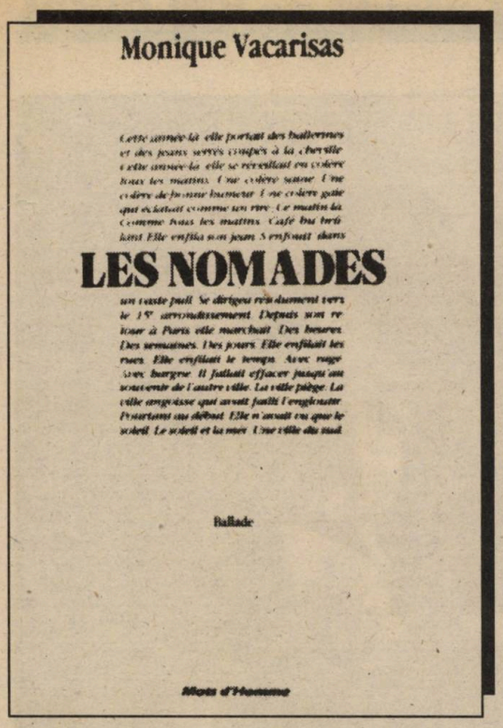

O baladă în proză

Monique Vacarisas, **Les Nomades, Ballade**, Mots D'Homme, 1985

de DAN GRIGORESCU

Am constatat de multă vreme că un istoric literar nu se mai poate bucura, simplu şi cinstit, de citirea unei cărţi. La fel cum muzicienii vin în sala de concert cu partitura şi urmăresc, măsură cu măsură, simfonia care pe noi, ceilalţi, muritorii de rând, ne transportă într-o altă lume şi sub alte constelaţii, istoricul literar nu poate parcurge o pagină dintr-un roman fără să încerce a descoperi filiaţii, înrudiri şi fără să poată să se cufunde cu deplină candoare în lumea personajelor cărţii. Bunăoară, mi s-ar fi părut important să ştiu mai multe despre autoarea **Nomazilor**, publicată acum aproape un deceniu de o editură pariziană despre care ştiam că tipăreşte, în prezentări grafice elegante, literatură nouă, dar nu neapărat de avangardă.

Cine e Monique Vacarisas? Ce a mai scris? Dacă a mai scris şi altceva şi nu cumva aceasta e cartea debutului ei... La urma urmei, ce importanţă are asta? Aşa încât, cum editorul nu ne dă nici un fel de date despre scriitoare – spre deosebire, de pildă, de editorii americani, care, de obicei, publică pe coperta a IV-a o scurtă prezentare a autorului –, am încercat să citesc **Nomazii** fără nici o prejudecată istoric-literară sau comparatistă.

Şi totuşi...

Nu se poate să nu simţi ecourile literaturii „baladeşti" a generaţiei lui Kerouac. Cu singura şi decisiva deosebire că, pentru Monique Vacarisas, **drumul** nu e personajul principal al naraţiunii, că nici măcar nu ni se spun multe despre călătoriile celor cinci eroi, ci e numai pretextul plasării lor mereu într-un alt mediu, într-un alt spaţiu – descris cu o dezinvoltură atent cenzurată. De fapt, aceasta mi se pare a fi caracteristica întregii cărţi, o permanentă izbucnire a afectelor care, însă, nu înseamnă niciodată fericire, pentru că mereu intervine un impuls raţional, personajele se privesc cu un dureros amestec de raţiune şi de dureroase presentimente, tulburi şi ameninţătoare. De fapt, vagabondajul **nomazilor** se petrece într-un spaţiu sufletesc. Oraşele – Parisul, New Yorkul, Los Angelesul, San Francisco – sunt doar fundaluri, peisaje schiţate cu efecte de lumină şi de culori, ale drumului personajelor prin ele însele. Christine, eroina principală, în jurul căreia se încheagă întreaga dramă, „se regăseşte" sau „se cufundă", pierzându-şi identitatea. Un merit al scriitoarei e acela că, într-o acţiune de factură modern sentimentală, nu e speculat exotismul peisajului oriental, al oazei sau al orăşelului cu străzi întortocheate, pline de culori şi invadate de miresme ciudate: Orientul înseamnă, pentru Monique Vacarisas, soare, mult soare, şi alb. Casa scriitorului John Garling, personaj a cărui apariţie determină modificarea destinului Christinei, e albă, un cerc alb în jurul unei grădini interioare şi înconjurat de o altă grădină, vastă, cu vegetaţie luxuriantă, străbătută de un pârâu.

Drumurile **nomazilor** nu înseamnă fuga de ei înşişi, ci doar un juvenil dor-de-ducă. O „baladare" prin lume. Substanţa narativă aproape că nu are nici un fel de importanţă în construcţia cărţii; ea e, de fapt, previzibilă în sensul unei anume convenţii sentimentaliste: Christine nu caută neapărat fericirea, pentru că ea se simte mai tot timpul fericită, şi când e singură în mijlocul marilor oraşe pe care le străbate cu un fel de nedomolită frenezie, şi când se află împreună cu prietenii ei sau cu iubitul sau cu tragicul John Garling, scriitorul care a fugit de lume sub soarele deşertului tunisian şi se ascunde de el însuşi cu fiecare carte pe care o scrie.

De fapt, Christine e un fel de **hippy** care nu ştie exact ce caută şi nici nu-i pasă de ceea ce caută. Întâlnirile, aproape întotdeauna din întâmplare, cu prietenii ei, sunt mai puţin importante decât despărţirile.. Ca şi **hippies** anilor '60, prietenia, comuniunea reprezintă modul **natural** al existenţei, aşa încât despărţirea înseamnă o plecare din ceea ce e **normal**; pentru că, la drept vorbind, toate personajele din **Nomazii** caută **normalitatea** – numai că normalitatea înseamnă altceva pentru fiecare dintre ele.

Boema unuia, romanticul şi altruistul Eric, se rezolvă de îndată ce el se aşază la casa lui, cu o soţie şi cu un copil pe care îi adoră. Un altul, veşnic nefericitul François, unul dintre ultimii **beatnici** autentici, după ce pictează un impresionant ciclu de tablouri de vibraţie profundă, se sinucide, lăsând drept explicaţie doar o carte a lui Antonin Artaud, **L'Ombilic des Limbes**, deschisă la o pagină unde sunt subliniate câteva fraze: „Sufăr îngrozitor din cauza vieţii. Nu e o stare pe care o pot atinge. Şi, foarte sigur, sunt mort de mult, m-am sinucis de multă vreme". Romantismul lui Larry se pulverizează în faţa maldărului de scrisori de afaceri care îl aşteaptă în somptuosul lui birou de prosper producător hollywoodian.

Numai Christine rămâne un vagabond, un **nomad** adevărat, rătăcind fără ţel, căutându-se şi negăsindu-se nicăieri. Un romantism fără soluţie, o existenţă stând necontenit sub semnul neîmplinirii, un destin care înseamnă alternanţa momentelor în care personajul se risipeşte în neant şi a celor de aparentă linişte, când se aşteaptă şi se intuieşte prăbuşirea.

Mai presus de orice coerenţă a cursului narativ, **Nomazii** e o carte care se citeşte cu plăcere, pentru că e bine scrisă. O frază sacadată, ritmată muzical, cu repetiţii întrerupte pe neaşteptate de introducerea unor elemente ritmice noi. E, într-adevăr, ceva de baladă în această povestire lipsită de senzaţional, dar atrăgătoare prin poezia ei neliniştitoare, prin simţul psihologic al stărilor stranii care, pentru eroii cărţii, devin ştiri naturale. Un fermecător amestec de banal şi de suprareal.

Scriitori pe mapamond

Michel Orcel, Trois Guerriers plus un. Tema adevărată a cărţii este, în fond, ateismul ca posibil motor al poeziei şi scena centrală a cărţii este celebrarea crispată, neliniştită a unei muzici non-orfice, hărţuială disperată a unei reconcilieri a sunetului cu sensul nu în conceperea celui din urmă ci în distrugerea sa. Incisiv, exprimând o preocupare fără răgaz, până la a transforma totul în poezie pură, studiul lui Michel Orcel ne duce departe de o Italie melodioasă. Exaltă, dimpotrivă, o Italie secretă, minerală, eliberată de influenţe străine şi care renunţă la un idealism fără şansă de reuşită. O Italie ostilă sentimentalismului cvasisaturnian, care nu încetează să celebreze potenţialitatea muzicală a limbii, o Italie care vede renăscând când nu se mai aşteaptă, „pasărea Phoenix" a speranţei, muzica.

Sub direcţia lui Martin Poulain a apărut al patrulea şi ultimul volum al **Istoriei bibliotecilor franceze** („Histoire des bibliothéques françaises. Les Bibliothéques au XXe siècle 1914 – 1990") care încoronează munca unei echipe multidisciplinare timp de mai mult de un deceniu. Conservatori, sociologi, scriitori şi cercetători au încercat, în ciuda dificultăţilor, să prezinte bibliotecile franceze în evul mediu (vol. I), vechiul regim (vol. II) şi de la Revoluţie până în timpurile noastre (vol. III). Volumul IV, pentru perioada 1914 – 1990, cuprinde toate demersurile care implică periodizarea, justificarea corecţiilor făcute, observaţii asupra perioadelor de criză înregistrate şi este împărţit în trei mari capitole, cu o iconografie abundentă şi captivantă, cu o tematică interesantă, care estompează caracterul didactic şi auster al lucrării. Prima etapă, cuprinsă între cele două războaie mondiale, este caracterizată prin pasivitate. A doua perioadă, din 1975, prezentată sub titlul „Naissances des politiques publiques", se află sub semnul refacerii după război când adesea totul trebuia pornit de la zero. Este o perioadă care se află sub semnul expansiunii şi al dezvoltării activităţii bibliotecilor. Ultima perioadă, „La place nouvelle des bibliothéques" se referă la anii 1975 – 1990. Un ultim capitol este dedicat proiectului „Bibliothéque de France" anunţat de François Mitterrand la 14 iulie 1988, propunere demnă de Regele-Soare: „sper să se poată construi şi amenaja una dintre cele mai mari şi mai moderne biblioteci din lume... Această bibliotecă trebuie să acopere tot câmpul cunoaşterii, să fie la dispoziţia tuturor, să utilizeze tehnologia cea mai modernă... fiind în legătură cu celelalte biblioteci europene".

Marka Dona

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE văzută de ION CUCU

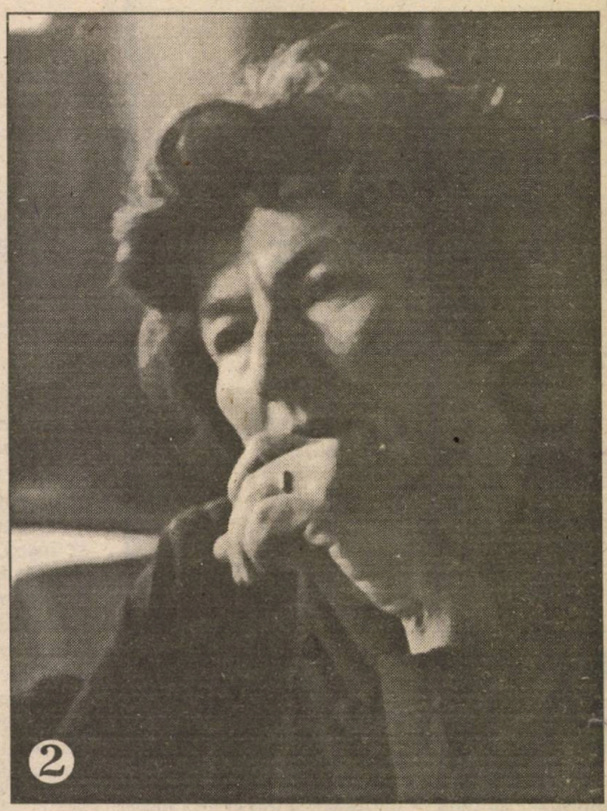

1. Au fost cândva în consens: Eugen Simion, Gabriel Dimisianu, Zigu Ornea. Acum numai unul se crede apt pentru a salva concordia naţională. Normal, doar un volum al său se numeşte „Orientări în literatura contemporană“ (1965).

2. Zoe Dumitrescu-Buşulenga meditând la destinul Accademiei di Romania, de la Roma. Eugen Uricaru, adjunctul domniei sale (absent din cadru), o asigură că totul e în ordine.

3. Constantin Crişan care, după „Ieşirea din metaforă“ (1972), plojează în oratorii, e privit cu îngăduinţă de Mircea Anghelescu (dreapta).

4. A optat cândva „Pentru realismul socialist“ (1960), dar a virat la timp în „Literatura română şi expresionismul“ – Ovid Crohmălniceanu. M. Petroveanu (dreapta) nu pare totuşi convins.

5. Edgar Papu: „Poveştile astea cu protocronismul le-am fumat de mult! Kentul e doar pentru reclamă“.

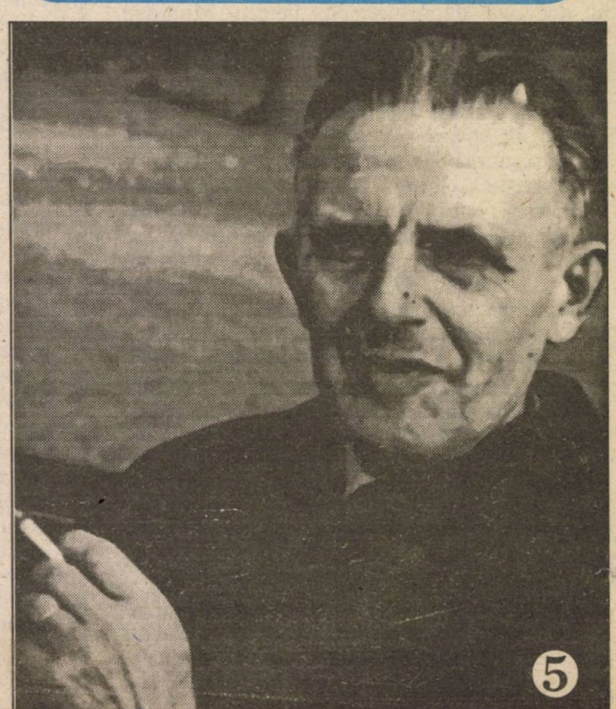

BIBLIOTECA „ASTRA“

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 14 (192), serie nouă. Miercuri 7 septembrie 1994. Preț: 400 lei

LIVIU REBREANU

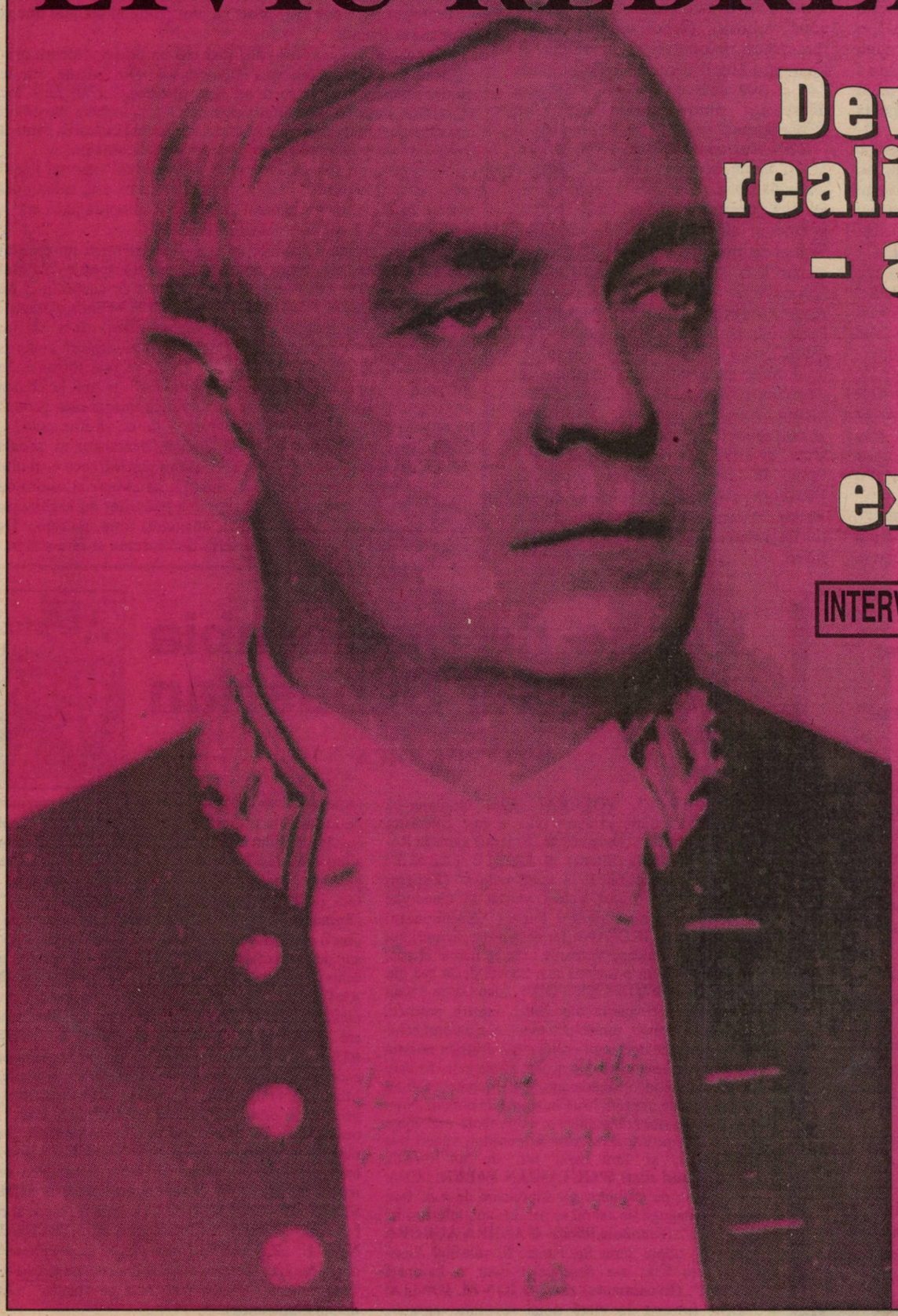

Devenirea realismului - acțiune și filtru expresiv

INTERVIURILE LUCEAFĂRULUI

Vasile Andru:

«VĂD TOT MAI MULT SCÂNTEIA ZEIASCĂ SUB MĂȘTILE UMANE»

Un furt literar

● Liliana Ursu e o fiinţă harnică şi acaparatoare. Unii spun chiar posesivă. A intrat în combinaţii, în anecdote, ba chiar şi-n cărţi. Fireşte, ca personaj, fiindcă are toate datele unei eroine de la sfârşitul secolului XX. Mulţi îşi doresc asemenea performanţe dar puţini reuşesc. Domnia sa a stimulat gelozii şi invidii, căci are o fire voluntară, robustă am putea spune. Foloseşte cu uşurinţă telefonul, microfoanele (doar lucrează în preajma lor) dar şi alte obiecte care ajută individul să se exprime plenar, dându-i chiar sentimentul ubicuităţii. Şi, când toate acestea sunt epuizate, recurge la pix.

● Scrie deci. Are mai multe volume de versuri. Critica s-a exprimat dar nu s-a lansat. În elogii nemăsurate, voiam să spunem. Poate de aceea L. U. a atacat şi scriitorii străini. I-a tradus în stilul său, căci o oară în compania unui străin e o aventură greu de egalat. De obicei are de-a face cu anglo-saxonii, fiindcă Facultatea de engleză a absolvit. Când îi epuizează şi pe aceştia trece la alte naţionalităţi. Dovada ne-o dau intervenţiile sale de la miezul nopţii, de obicei lunea, pe programul 1 al radioului. Aici aflăm pe unde se plimbă, pe cine a mai cunoscut, cum s-a mai manifestat, pe unde pătrunde şi pe unde mai poate. În iunie 1994 a aterizat şi-n „Contrapunct".

● Aşadar, revista „Contrapunct", nr.6/1994, îi găzduieşte o prezentare şi câteva traduceri din noi poeţi: Octavio Paz şi Robert Frost. Minunat. Trebuie să ştim ce se mai întâmplă în lume. Dacă despre cele două poezii ale lui Robert Frost (**Reticenţă** şi **Drumul pe care nu l-am urmat**) nu ştim (încă!) prea multe, cele două poezii ale lui Octavio Paz (**Două trupuri** şi **Dincolo de dragoste**) ne păreau cunoscute. N-a trebuit să scormonim prea mult în bibliotecă. După câteva incursiuni, ajunşi la cele două volume „Nobel contra Nobel" (propuneri, prezentări şi antologie de Laurenţiu Ulici) descoperim la paginile 343 şi 344 cele două poeme. Singura deosebire dintre traducerile din „Contrapunct" şi cele din Volumul II al „Nobel-ului contra Nobel" e de grafie. Se foloseşte â din A. În rest, poeziile seamănă, două câte două, ca picăturile de apă. Ne liniştim totuşi. La încheierea poemelor, nici un nume de traducător. Numai că, răsfoind volumul, ajungem la sumar şi-n dreptul celor patru poezii (atâtea apar în volum) e menţionată Angela Martin. Din câte cunoaştem, stăpâneşte perfect limba lui Octavio Paz, fiindcă ne-a tălmăcit şi alte asemenea admirabile poeme. Pe nicăieri nu am descoperit numele Lilianei Ursu. „Nobel contra Nobel" a apărut în anul 1988, „Contrapunct", în care s-a arătat Liliana Ursu, în 1994. Oare, cine de la cine a furat? Se pare că iar face ravagii în literatura română complexul Eugen Barbu. Aşteptăm cu încredere dezvăluirile pe care, sinceri să fim, le cam bănuim.

Un liceu etern

de NICOLAE PRELIPCEANU

Trecem, de obicei, prin şcoli, nepăsători la istoria lor dinainte sau după noi. Ca prin orice alt fel de viaţă, trecem şi prin şcoli. Aflu acum că liceul meu de la Curtea de Argeş împlineşte 75 de ani; a fost, cu alte cuvinte, creat în acel an extraordinar, 1919, când au apărut Universitatea de la Cluj, Teatrul Naţional tot de acolo şi-atâtea şi-atâtea instituţii strălucite, pe lângă care liceul meu e mic, dar nu mărunt. Încerc să-mi readuc în faţa ochilor o lume întreagă, a acelor ani, şi ei îndepărtaţi acum, cu cincizeci în faţă, pe profesorii mei, pe Paul Orleanu, cel ucis absurd pe o stradă din Cotroceni, în noaptea lui 22 decembrie 1989. În adânc trăiesc cu toţii, îi duc mai departe, pe profesori şi pe colegi şi poate că unii dintre ei mă mai duc şi ei pe mine, înainte.

Curtea de Argeş a fost până mai ieri un orăşel, celebru prin Mănăstirea sa, prin Biserica Domnească. Din păcate, multe dintre căsuţele lui pitoreşti au fost distruse, ca să facă loc blocurilor, unor fabrici (dintre care una s-a şi închis), devenind un orăşel mai mare, mai fără culoare, sau având culoarea cenuşii a mai tuturor aşezărilor-cazarmă concepute de comunişti.

În centru, cu spatele la dealuri şi la păduri, cam ca liceul meu, stă un monument părăsit, poate pentru că este ruina unei biserici catolice, iar noi suntem ortodocşi – cumplită judecată! – biserica Sân Nicoară, a Doamnei Clara.

Probabil că mulţi oameni îşi spun: „liceul meu nu e ca al altora". Al meu, cel de la Curtea de Argeş, sigur nu e. Nu e el nici „Sf. Sava", nici „Bariţiu", dar are ceva ce acelea nici nu visează: clădirea lui dublă, zice-se destinată în vremea dictaturii antonesciene studenţilor bolnavi de plămâni, deci să fie universitate, pare o prelungire a dealurilor ce-i asigură generos spatele, a pădurilor ce, nici ele, par că nu se mai termină. În franceză se vorbeşte de „l'école buissonniére"; la noi, la Curtea de Argeş, când chiuleai de la orele teoretice, plecai prin păduri, pe dealuri şi continuai astfel să înveţi – de ce să n-o spun? – uneori mai mult decât în clasă. Şcoala dealurilor şi şcoala pădurii împiedică Liceul „Vlaicu Vodă" să rămână ceea ce multe alte licee sunt: o instituţie aridă, moartă, un cimitir al miilor de tinereţi ce trec. Iar şcoala dealurilor şi a pădurilor nu împlineşte niciodată nici o vârstă, având-le, în acelaşi timp, pe toate. De aceea şi liceul meu mi se pare etern, fără început şi fără sfârşit.

Editori:
Uniunea Scriitorilor din România
Fundaţia „Luceafărul"

Redacţia: Laurenţiu Ulici *(director)*, Marius Tupan *(redactor şef)*, Eugen Uricaru *(redactor şef-adjunct)*, Ioan Es. Pop *(secretar general de redacţie)*, Alexandru Spânu *(redactor)*, Gabriela Tuduciuc, Lea Ţimpău *(corectori)*, Olivia Marcu *(secretariat)*, Maria Burcă *(curier)*, Florin Ţone *(fotoreporter)*.

Redacţia şi administraţia:
Calea Victoriei nr. 133, Bucureşti, sector 1,
telefon 659.67.60.
Cont: Agenţia Credit Bank, sector 2,
nr. 40.10.11.50.16 (**lei**) şi
40.20.11.50.12.16 (**valută**)

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.

Tipar: INTERGRAPH
Abonamentele se pot face la toate oficiile poştale din ţară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicaţiilor** la poziţia 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

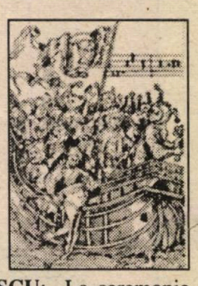

de PETRE STOICA

● **MARCEL TOLCEA**: „Fără îndoială că evenimentul politic al lunii iulie a fost colecistul domnului Iliescu". (**Orizont**) ● „Holera a ajuns în România" (**România liberă**) ● **HORIA TABACU**: „Trăim într-un Cernobâl la scară redusă" (**Expres**) ● „După Ioan Stoica a fost arestat şi Gheorghe Popilean. Urmează Gheorghe Funar?" (**Evenimentul zilei**) ● **IOAN GROŞAN**: „Iar dacă proaspăt arestatul Ioan Stoica va începe să toarne ceea ce numai el ştie, s-ar putea s-avem o toamnă mai bogată decât cea din 1992" (**Ziua**) ● **ION CRISTOIU**: „Ioan Gavra e unul din personajele aparte ale vieţii noastre politice. Jumătate măscărici, jumătate tembel, el e autorul celor mai năstruşnice declaraţii politice din amărâta noastră istorie postdecembristă. De aceea, zisele sale, pe care Ion Iliescu, prudent diplomatic, le-a etichetat ca fiind doar exagerate, nu sunt luate în seamă de nimeni. N-au pentru viaţa noastră politică o importanţă mai mare decât o are, pentru aerul vast al munţilor, vântul tras întâmplător, şi fără voia lui, de un turist". (**Evenimentul zilei**) ● **OCTAVIAN PALER**: „Chiar dacă dispun de mijloace net superioare de a se face auziţi, demagogii de azi mi se par, în fapt, inferiori lui Caţavencu". (**România liberă**) ● **ANDRA AURORA MANTA**: „Spre furia lui Funar, în subsolul Pieţei Unirii din Cluj s-a descoperit doar o baionetă austriacă". (**Evenimentul zilei**) ● **ION M. IONIŢĂ**: „PDSR trezeşte la viaţă noua revoluţie agrară". (**Adevărul**) ● **ADRIAN LUPESCU**: „La ceremonia de instalare a noului ministru al agriculturii, Nicolae Văcăroiu a ţinut o lecţie de agricultură". (**Evenimentul zilei**) ● **DAN STANCA**: ...„nu mai contează dacă eşti peremist, pesemist, penerist, pedeserist, contează să faci politica nomenklaturistă a partidului unic"... (**România liberă**) ● **MIHAI POP**: „Despăgubirea pe care o oferă Guvernul socialist al României după 45 de ani de la confiscarea proprietăţii de către comunişti echivalează cu 4 salarii lunare". (**24 ore**) ● **DOINA ANTONIE**: „Primăria Bucureştilor nu va mai avea nici un teatru, în vreme ce până şi Primăria din Caracal are unul". (**Informaţia Bucureştilor**) ● **OVIDIU RUSU**: „Cruciada mitropolitului împotriva preoţilor şi enoriaşilor. Nestor Vornicescu l-a caterisit pe părintele Mladin. Enoriaşii îl iau la goană pe Înalt Preasfinţia Sa pe unde îl prind". (**Ziua**) ● **VALENTIN ION**: „În timp ce mulţi preoţi care comit infracţiuni grave rămân nepedepsiţi de Biserică, Sfântul Sinod a caterisit trei preoţi pentru că au contestat autoritatea unor ierarhi compromişi". (**Evenimentul zilei**) ● **MIHAI STEGEREAN**: „12.000 de lei o tartă cu mere la clubul «Ilie Năstase»". (**Cotidianul**) ● **MIRCEA DINESCU**: „Raportul SRI-ului vizavi de evenimentele din decembrie '89 pare inspirat din celebra poezie a lui Teodor Pâcă: «Cine-a pus căcat pe clanţă»". (**Academia Caţavencu**).

Bibliografia naţională

■ *O propunere*

de LAURENŢIU ULICI

Nu de mult deplângeam din acest loc absenţele unei bibliografii cât de cât acoperitoare a traducerilor din literatura română în ţările lumii şi sugeram, ca posibilitate de îndreptare a lucrurilor, o colaborare între instituţiile culturale interesate şi competente în chestiune. În virtutea unei atari posibilităţi, Uniunea Scriitorilor a propus Ministerului de Externe emiterea unei circulare spre toate ambasadele României prin care ataşaţilor culturali sau, acolo unde nu sunt, altor funcţionari ai acestora să li se solicite întocmirea unor liste de cărţi româneşti traduse de-a lungul timpului în ţara respectivă. Propunerea a fost acceptată, Ministerul de Externe a transmis ambasadelor noastre conţinutul ei şi iată că încep să apară primele bibliografii, sperăm complete, deocamdată din ţările cu care România a avut mai puţine relaţii culturale de acest tip, unde numărul traducerilor e mai mic şi, firesc, mai lesne de constatat. În răstimpul unui an problema ar putea fi rezolvată urmând ca, după colectarea tuturor acestor bibliografii parţiale să găsim sursele financiare necesare editării bibliografiei generale a traducerilor din literatura română. Ar fi o izbândă din categoria celor imperative pentru momentul contemporan al culturii literare (şi nu numai) româneşti în efortul ei spre o mai dreaptă situare în context european şi planetar.

Mai puţine speranţe avem însă în legătură cu realizarea, fie şi până la începutul veacului următor, a Bibliografiei Naţionale. Operă de care şi-au legat numele, de la Ion Bianu la Tudor Vianu, istoriografi prestigioşi, cercetători competenţi şi instituţii culturale de elită (Academia Română între ele), Bibliografia literară naţională trebuie completată pentru perioada antebelică (e vorba de al doilea război mondial) şi luată practic de la început pentru perioada postbelică întrucât ceea ce există redactat şi tipărit pentru intervalul 1948 –1960 e departe de a fi complet. Mi-e teamă că o Bibliografie literară exhaustivă nu va fi posibilă de vreme ce nici Biblioteca Naţională, nici Biblioteca Academiei şi nici chiar Depozitul Legal nu deţin totalitatea titlurilor de beletristică editate în România. Reconstituirea bibliografică a unor segmente istorice, de pildă 1916 – 1919, 1940 – 1947, 1990 – 1993, va fi extrem de greu de făcut, pe lângă o cercetare minuţioasă a tuturor colecţiilor de carte consacrate ca atare fiind nevoie şi de puţin noroc în identificarea unor colecţii ocazionale dar cu potenţial de titluri necunoscute celorlalte, mai cu seamă apărute sub egida unor edituri regionale efemere. Din pricina dificultăţilor pe care le comportă, Bibliografia Naţională nu poate cădea, ca temă de cercetare, în competenţa unei instituţii culturale (Biblioteca Naţională, Biblioteca Academiei, Muzeul Literaturii etc.) ci trebuie să fie ea însăşi o instituţie, organizată pe departamente şi secţiuni, subvenţionată de stat şi coordonată de Ministerul Culturii, Uniunile de creatori, Ministerul Învăţământului, a căror colaborare să asigure competenţa activităţilor specifice. Nu mă mir că nici unul din guvernele post-comuniste nu s-a gândit la înfiinţarea unei astfel de instituţii echivalente – în planul culturii scrise – Institutului de Arheologie şi celui de Istorie laolaltă. Mă mir doar că Ministerul Culturii s-a grăbit să înfiinţeze o instituţie, eufemistic vorbind ambiguă, numită „Cultura naţională" fără a-şi fi pus măcar problema identificării şi conservării culturii scrise româneşti într-o Bibliografie. Cred că adunând la un loc sumele pe care Ministerul Culturii le va cheltui în strania şi perfect nefolositoarea operaţiune de preluare a patrimoniului cultural din judeţe s-ar constitui un fond suficient pentru lansarea şi susţinerea instituţiei **Bibliografia naţională**. Ar fi un act de patriotism. Dacă, prin hazard, ajung aceste rânduri sub ochii ministrului Culturii sau, per quia absurdum, ai primului ministru, rog să fie luate drept o interpelare şi, totodată, o propunere. Făcută în cunoştinţă de cauză. Deşi, dacă e să-mi pun vreo speranţă, parcă tot în zecile de parlamentari români din lumea culturii mi-aş pune.

minimax

Asimetria spre stânga

de ŞERBAN LANESCU

În foaia de familie „Vremea", prin grija lui Eugen Florescu, harnic slujitor al Cauzei şi casei, ni se anunţă un eveniment editorial. Curând or să apară (numele editurii este trecut sub tăcere, poate din raţiuni de conspirativitate), reunite într-un singur op postum, textele politice ale lui Virgil Zbăganu. Spre aducere aminte, autorul este cel care a reînfiinţat, dacă se poate spune aşa, Partidul Comunist Român. De unde şi elogiul lui E.F. apreciindu-l pe V.Z. drept „omul cel mai curajos al politicii româneşti după 1989, cel ce (nu **care**!) în **plină teroare de dreapta, când dezmăţul unui nou totalitarism făcea orgii în plină stradă**, a avut curajul să spună – nu, o asemenea decădere nu poate fi admisă, **dacă e libertate toate concepţiile trebuie să se afirme**". Aparţinându-ne, sublinierile indică două falsificări grosolane: prima istorică, cealaltă, teoretic-politologică. Ce să-i faci, tov. E.F. n-o să se dezbare taman la bătrâneţe de năravurile aducătoare de profit o viaţă-ntreagă. Importantă este însă apariţia cărţii, cu un titlu ce parafrazează celebra „vorbă" a lui Malraux: „**Secolul XXI va fi comunist, sau nu va fi**".

Am semnalat cele de mai sus nu ca pe o ciudăţenie amuzantă ori, dimpotrivă, revoltătoare, ci pentru că, într-un anume fel, le socotim preocupante, dacă nu de-a dreptul îngrijorătoare. Desigur, se poate obiecta, mulţi zic/ scriu multe şi de tot soiul aşa încât n-are importanţă că V. Zbăganu, Dumnezeu să-i ierte!, a profeţit lugubru un secol XXI comunist. După cum ar putea fi nebăgat în seamă tot ce râşneşte zilnic morişca „Vremea", că numai pleavă este. Poate, atâta doar că în România este preşedinte Ion Ilici Iliescu, guvernarea semnalizează dreapta dar în fel şi chip virează tot mai spre stânga, mă rog, o stângă împănată cu naţionalism întru prelungirea politicii lui Ceauşescu,

în timp ce fosta Uniune Sovietică este tot mai puţin fostă. Başca rezultate electorale ca cel din Ungaria, vecină şi prietenă, başca ascensiunea stângii în Parlamentul European. Starea de spirit din iarna anului 1989 pare din ce în ce mai mult amintirea unui vis. Aşadar, nefiind, credem, nici anacronică nici inoportună **(im)punerea în discuţie a atitudinii faţă de comunism şi comunişti**. În acest sens, pe de o parte, sunt întru totul fireşti şi de înţeles: 1) rezistenţa îndârjită a foştilor privilegiaţi ai sistemului totalitar comunist pentru care blocarea evoluţiei către un regim într-adevăr democratic este vitală; 2) nostalgia după ceea ce Guy Hermet a numit inspirat „**le bonheur totalitaire**" (în „Les désenchantements de la liberté", Fayard, 1993) bântuind prin toate fostele societăţi comuniste. Modalităţile de manifestare ale acestor două sechele sunt multiple şi variate, adesea disimulate prin social-democraţie – „laptele bătut al comunismului", i-a zis Petre Ţuţea. De natură să intrige este însă ceea ce se întâmplă de partea cealaltă, a forţelor politice numite în genere **de dreapta**, în măsura în care comunismul este fie neglijat, fie tolerat. Atitudine de-a dreptul sinucigaşă (când nu este diversiune) ce merită, aşa cum vom încerca, o semnalare aparte.

Kavafis: Opera poetică

Transpunerea în grai românesc – prin osteneala, știința și talentul Elenei Lazăr – a întregii opere poetice semnate Kostantinos P. Kavafis depășește limitele unui eveniment literar oarecare. Alexandrinul – „unul dintre poeții cei mai vestiți ai Greciei moderne, (...) de asemenea, unul dintre cei mai mari, fără îndoială cel mai subtil, probabil cel mai modern, cel mai hrănit cu substanța inepuizabilă a trecutului" (Marguerite Yourcenar) – edifică o operă care se sustrage tiparelor înghețate ale clasificărilor. Majoritatea cercetătorilor disting două categorii principale de poeme: lirice și istorice. Dimaras le adaugă acestora poeziile senzuale, care i-au adus faima de „cel mai erotic poet grec". Mai scrupulos analitică, Marguerite Yourcenar clasifică cele 154 de poeme (așa-numitele „recunoscute", revăzute și publicate de poet în timpul vieții, care alcătuiesc „canonul") în poeme ale destinului, de caracter, politice, strict personale sau erotice. Unul dintre criteriile cele mai operante mi se pare a fi, însă, cel cronologic, conform căruia se pot identifica poeziile scrise înainte de 1910 (perioadă marcată de influențele străine – simbolism și parnasianism) și cele de după 1911, în care tonul personal se instalează autoritar. Varietatea tematică a poemelor impresionează: capodoperele de paremiologie, istorice, epigramatice se estompează cumva sub intonarea dureros mocnită a unei teme obsedante, născute dintr-o dramă personală; homosexualitatea poetului – respingătoare în planul normalității comune – convertește viziunea – prin transfigurarea nu a culpabilității, ci a unei stoice resemnări – într-un soi de cult neostoit al frumosului atotcuprinzător. Paradoxal, haosul viciului ordonează: „Căci anii de dezmăț ai tinereții/ au luat forma poeziei mele/ și arta mea și-a definit conturul". Frica ori jena de a nu-și trăda slăbiciunea blamabilă l-au obsedat pe tot traseul vieții, de aici cred că s-a născut acea artă a ambiguității, a disimulării, care îl plasează în unicitate.

Se prea poate să fi avut dreptate cretanul Nikos Kazantzakis când gândea că acest artist, pândit de mlaștini și iubit de nuferi, „Ar fi trebuit să se nască la Florența, în veacul al XV-lea, să fi fost cardinal, consilier de taină al Papei, trimis în palatul Dogelui din Veneția (...), bând, iubind și plimbându-se pe canale, scriind și tăcând..."

Augustin: De magistro

Scris la scurtă vreme după convertirea lui Aurelius Augustinus la creștinism – între anii 388 și 389 – opusculul – care reproduce lunga conversație purtată de autor cu pe cât de fragedul, pe atât de precocele său fiu, Adeodatus – are un dublu scop: de a lămuri, pe de o parte, cine anume este învățătorul oamenilor despre Adevăr și, pe de altă parte, care este rolul limbii în procesul de transmitere a Adevărului. Metoda utilizată de Augustin este complexă: **dialogul direct** (cu apel constant la aporii, echivocuri, ambiguități lexicale, reduceri la absurd, interogații derutante, maieutică, argumente și contraargumente) se îmbină firesc, prin completare, cu **expunerea continuă** („oratio perpetua"); prima modalitate corespunde nivelului de cunoaștere **credere** (preluarea de cunoștințe prin intermediul altei persoane), cea de a doua fiind adecvată nivelului cognitiv **scire** (cunoașterea directă prin solicitarea acelui „magister interior", a învățătorului lăuntric, adică).

Itinerarul suitor al sufletului de la cunoașterea semnului la pătrunderea celor desemnate se desfășoară în trei etape distincte, corespunzătoare cu trei tipuri de gândire: **prereflexivă** (fază în care se depun eforturi pentru înțelegerea mecanismelor cunoașterii și învățării), **sceptică** (analiza relației dintre subiectul cunoscător și obiectele lumii reale) și, în fine, **reflexivă** (se reține ceea ce s-a dovedit a fi valoros din dezbaterea dialogată; accentul cade pe iluminarea interioară, singura capabilă de a conduce sufletul spre Divinitate, deci spre viața fericită).

În concepția augustiniană, învățătorul („magister") nu aparține acestei lumi. Credința precede rațiunea și înțelegerea. Fiind o revelație, credința este și o condiție prealabilă pentru înțelegerea intelectuală, pentru a înțelege ceea ce crezi. Celebra formulă augustiniană **credo ut intelligam** („cred pentru ca să înțeleg") caracterizează fundamental atitudinea credinciosului față de rațiune. După depășirea scepticismului însă, muritorul poate descoperi ordinea lucrurilor purtând un dialog cu sine însuși, scrutându-și adâncimile propriului său suflet. Limbajul, la rândul său, nu poate învăța, ci doar reaminti cunoștințele dobândite – prin percepere directă – despre cele materiale, la cele noționale ajungându-se numai prin iluminarea lăuntrică. Augustin nu neagă capacitatea cognitivă și semiotică a limbajului, ci doar îi limitează sfera de acțiune. Interesant de observat relația stabilită între **semiotică** și **teologie**.

„De magistro" marchează trecerea spre etapa edificării marilor opere teologice augustiniene.

Toma d'Aquino: De magistro

Tomismul reprezintă cea mai completă, comprehensivă și pertinentă sistematizare filosofică și religioasă elaborată în Evul Mediu, calea sa fiind netezită de creștinii din Orient și Occident, de arabi, evrei, de ortodocși și de eretici deopotrivă (cf. Mariana Băluță – Skultety). Toma d'Aquino găsește în filosofia lui Aristotel metoda și argumentele logice necesare demonstrării realiste a problemelor teologice și formulării lor pe cale raționalistă sau discursivă, rămânând fidel revelației divine. Cele două „Summae" – operă capitală – sunt un fel de prolegomene la gândirea tomistă în ansamblul ei, toate problemele fiind prezentate mai riguros în „Quaestiones disputatae" și în „Quaestiones quodlibetales". A scris 29 de „Quaestiones disputatae de veritate", cuprinzând 253 de articole. Cea de a unsprezecea dezbatere este tocmai „De magistro", concepută la peste aproape un secol de la apariția operei cu același titlu a lui Augustin.

Premisa generală de la care pornește Toma este aceea că, pentru a pune de acord credința/religia cu filosofia, e nevoie de un sistem filosofic complet, bine determinat și în mod rațional independent, care să permită meditația asupra dogmei. Preluând **doctrina statică** de la Aristotel, Toma divide adevărurile în **inaccesibile**, situate deasupra inteligenței umane (întemeiate pe revelație, fiind deci adevăruri teologice) și **accesibile**, filosofice (întemeiate pe raționament). Între cele două categorii gânditorul creștin nu vede nici o antinomie.

Temele mari din „De magistro" sunt **cunoașterea și fundamentele cunoașterii** (acestea din urmă fiind primele elemente concepute de intelect, pricepute de rațiune fără sprijinul vreunei demonstrații), **cunoscutul și cunoscătorul** (realizate fiind aceste două entități înaintea cunoașterii, nu exclusiv prin ea), **Dumnezeu – cauza primordială a cunoașterii**; Toma, spre deosebire de Augustin – care consideră că experiența sensibilă stă la baza oricărei cunoașteri – stabilește o legătură intimă între intelectul uman și lumina divină, primul fiind un efect creat al acestei lumini, pe care o exprimă și o imită; cauza inițială este depistabilă în Dumnezeu, însă cunoașterea este produsă în noi de rațiune, neexistând necesitatea unei iluminări divine în orice act al inteligenței. (Aici găsim proclamată independența funcționării rațiunii umane, preluată, în principal, de la Stagirit). Opinia aceasta este socotită drept cel mai însemnat eveniment întâmplat în filosofia apuseană a Evului Mediu. Sunt analizate, apoi, **potențialitatea activă și pasivă** (agentul extrinsec – învățătorul, nu face decât să ajute agentul intrinsec – ceea ce se află virtual în principiile primare, oferindu-i elementele prin care ar putea să se actualizeze), **agenți esențiali și accidentali** (dobândirea științei se face mult mai rapid și mai temeinic cu ajutorul învățătorului decât prin descoperirea personală); Toma afirmă ritos că „în dobândirea cunoașterii (...), învățându-l pe altul, îl conducem spre cunoașterea lucrurilor neștiute de el în același fel în care cineva, prin metoda descoperirii, se conduce pe el însuși în cunoașterea celor pe care nu le știe". Cine poate fi învățătorul? Numai Dumnezeu, învățător lăuntric și prim. Și aceasta deoarece El posedă perfecțiunea oricărei științe; vorbește în noi prin rațiunea cu care ne-a dăruit ca semn al asemănării cu Adevărul increat aflat în interiorul ființei umane.

Fără cei doi titani, Augustin și Toma d'Aquino, filosofia europeană este de neconceput.

Anticariat

Sainte-Beuve, *Pagini de critică*, alese și traduse de Pompiliu Constantinescu, Fundația Regală pentru literatură și artă, 1940

Reproducem un fragment din elogioasa prezentare scrisă de Perpessicius în Revista Fundațiilor Regale, an VII, nr. 9 (1 sept. 1940, p. 631–641): „Între evenimentele literare ale anotimpului din urmă (și au fost câteva, cu toată împotrivirea pesimiștilor de profesie), antologia alcătuită de dl Pompiliu Constantinescu din vasta operă a celui mai complex și mai amplu dintre spiritele criticii universale se situează, fără îndoială, printre cele de o singulară importanță. Ea ne smulge, cu o dulce presiune tiraniei epice și ne întoarce cu metodă și grație, către acele altare, la care au oficiat fără întrerupere și fără abatere, cei mai inspirați pontifi ai spiritului, în frunte cu Sainte-Beuve. Temerară, prin gândul care a animat-o și prin reușita realizării, antologia dlui Pompiliu Constantinescu – sugestivă și armonioasă machetă a unui inexplicabil daedal – inițiază și incită, în egală măsură, izbutind să realizeze unul dintre cele mai frumoase omagii din câte s-au adus lui Sainte-Beuve, sub felurite meridiane. Și omagiul începe din atrium chiar cu minunatele pagini al prefeței (...). Prefața dlui Pompiliu Constantinescu reprezintă o specie cu totul aparte, prin îndoita lectură la care solicită (...). Ceea ce părea dintru întâi formulă fericită și pagină inspirată, abia la urmă se dovedește a fi, pe lângă aceasta, și esența cu știință distilată a unei adânci cunoașteri și a unei neobișnuite stăpâniri a obiectului".

Volumul poate fi procurat (2000 lei) de la anticariatul din str. Ștefan cel Mare, nr. 15.

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU

- Julius Evola, **Metafizica sexului**
- Marguerite Yourcenar, **Memoriile lui Hadrian**
- John Fowles, **Iubita locotenentului francez**

LIBRĂRIA SADOVEANU

- Marguerite Yourcenar, **Memoriile lui Hadrian**
- Jeanne Hersch, **Mirarea filozofică**
- I.P. Culianu, **Eros și magie în Renaștere**

LIBRĂRIA EMINESCU

- A.E. van Vogt, **Imperiul atomului**
- Nestor Rateș, **Revoluția încâlcită**
- Julius Evola, **Metafizica sexului**

LIBRĂRIA ALFA

- Stephen W. Hawking, **Scurtă istorie a timpului**
- Jeanne Hersch, **Mirarea filozofică**
- V. Lovinescu, **Jurnal alchimic**

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR. 53

- Marguerite Yourcenar, **Memoriile lui Hadrian**
- Julius Evola, **Metafizica sexului**
- John Fowles, **Iubita locotenentului francez**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa redacției noastre un exemplar din noile apariții de carte.

Pagină realizată de Alexandru Spânu

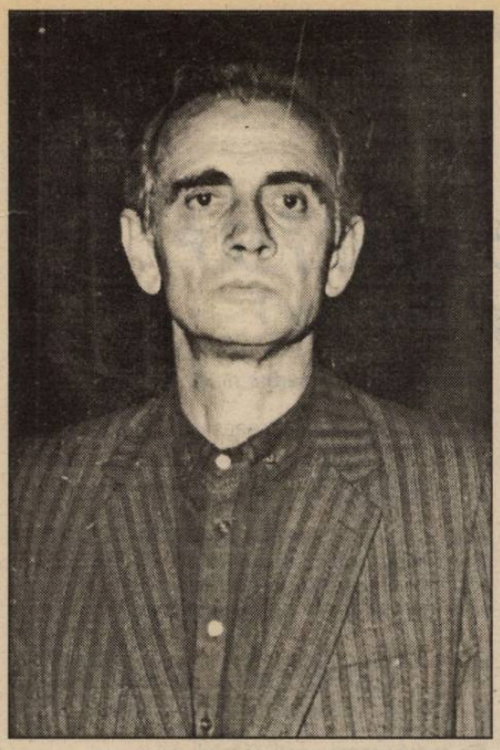

Jurnal pe o temă dată

Livius Ciocârlie: **Paradisul derizoriu. Jurnal despre indiferenţă**, Humanitas, 1994

de DAN CRISTEA

Iparadisul *derizoriu*, afirmă Livius Ciocârlie, s-a născut din insatisfacţia autorului faţă de cartea sa precedentă, *Fragmente despre vid* (Cartea Românească, 1992). Dacă „vidul" se dovedise o temă improprie autorului, ducând la un „jurnal de bord al ororii", acesta descoperă acum, pe măsură ce-şi compune noul jurnal, că de fapt tema sa personală, cu rezonanţe profunde în construcţia intimităţii sale, e legată de indiferenţă: „O carte se naşte din insatisfacţia pe care ţi-o dă cartea dinaintea ei. Scriind *Fragmente despre vid* am observat abia târziu că problema mea nu e vidul. Acum, despre indiferenţă, adevărata mea tendinţă, ca şi a românilor în general şi poate, a întregii epoci, încerc să-mi dau seama dacă ce mă atrage este situaţia ei plenară, de fuziune a vieţii cu moartea, şi, prin scris, transcenderea fiecăreia în unitatea lor, sau, mai adâncă, mai aproape de moarte, retragerea în torpoare, tragerea plapumei peste cap" (p.138). Volumul, să continuăm prin a folosi cuvintele lui Livius Ciocârlie, „descrie o traiectorie a experienţei dinspre punctul cel mai îndepărtat de obiectul cărţii spre contopirea cu el" (p. 206). Cu alte cuvinte, dorind să „conceptualizeze" indiferenţa, prin recurs la autobiografic şi eseu (de departe prevalent în economia cărţii), personajul autorului din *Paradisul derizoriu* găseşte că această stare indecisă, pozitiv-negativă, de absenţă-prezenţă, face parte constitutivă din sine, că el este (sau, mai degrabă, se vede pe sine) ca pe un „nepăsător" structural, lipsit de energie, de spirit activ şi care se complace să trăiască în echivoc existenţial, gratuitate şi detaşare. Un personaj „oblomovist", s-ar putea spune, la care personajul-autor aderă prin vocaţie.

Jurnal pe o temă dată, aceea a indiferenţei, *Paradisul derizoriu* îl acaparează pe scriitor, care ajunge astfel, el însuşi, o creaţie a propriei sale teme. Tratare, auto-reflectare şi asumare sfârşesc prin a face corp comun, contopindu-se în cele din urmă într-un discurs monoton, neîndoios interesant pe alocuri şi cu multe dezvoltări subtile, dar indiferent precum sună tema sa. Procedeu de sorginte montaigneană în acelaşi timp: scriitorul îşi scrie cartea din „aluatul" său şi este „scris", făcut deopotrivă de carte.

Pe de altă parte, acoperind cronologic (primele 65 de pagini) o parte din anul 1988, anul 1989, cu evenimentele din decembrie trăite la Timişoara şi apoi (restul cărţii) anul 1990, an în care Livius Ciocârlie pleacă în Franţa ca profesor de literatură la Universitatea din Bordeaux, jurnalul vrea să sugereze trecerea de la un stadiu de suferinţă şi participare (lumea românească ante-şi imediat post-decembristă) la o stare de indiferenţă, de îndepărtare şi ruptură faţă de ce se întâmplă în România după alegerile din 1990. Instalarea în străinătate („Acasă, oamenii se zbat. Eu scriu literatură şi mă plimb într-un parc în care frunzele nu îngălbenesc şi nu cad" – p. 129) înseamnă pentru Livius Ciocârlie instalarea într-un *paradis derizoriu*, de unde şi însoţirea cu un sentiment de „vinovăţie" ce ar putea fi considerat tema oarecum secretă a cărţii, indirect abordată: „Am, aici, o viaţă comodă şi fadă. Un fel de limb către moarte. Nimic nu poate fi mai bun. Nu e un loc, e un interval: nu vreau să mă duc niciunde, să mă întorc nicăieri. Sunt, îmi dau seama, de aici. Din lumea asta insipidă, de pe străzile astea pustii. Ei, prin evoluţie istorică, eu prin «vocaţie» din lipsa căldurii originare. Trăim în răul absenţei de rău" (p. 233).

Se observă lesne că „jurnalul" lui Livius Ciocârlie e departe de a corespunde canonului genului de jurnal intim, care face din acesta o „formă de scriere autobiografică în care ni se oferă o dare de seamă zilnică a evenimentelor şi a impresiilor personale". Funcţiile mimetice şi temporale ale jurnalului, cele care favorizează sensul de document autobiografic, de sursă documentară, cronologică şi, deopotrivă, sentimentul de imediat, de neartistic şi de suspens, sunt excedate de funcţia tematică, în legătură cu dezvoltarea temelor izolării şi autoreflecţiei. „Jurnalul" lui Ciocârlie este un jurnal de tip reflexiv, folosit de personajul-autor nu ca un instrument pentru a înregistra deplasările produse în „eul" scriitorului dar ca o probă a unei identităţi aproape inflexibile în „vocaţia" acesteia pentru oboseală, letargie, neimplicare politicoasă. Este, în chiar definiţia autorului, un „jurnal al omului interior" care se vede a fi un „profesionist al nefericirii", o „mare contrapersonalitate, un mare anonim", de o „imaturitate constitutivă", având, în plus, „vocaţia de a se simţi vinovat". O problemă nerezolvată încă, nici aici, deşi ceva mai în surdină prezentă decât în *Fragmente* şi pe care scriitorul de jurnal o „prinde" cu acuitate e următoarea: „Problema ar fi să nu spun mereu acelaşi lucru, adică să fac şi altceva decât să mă vait".

Indiferenţa, aşa cum o cercetează şi descrie Livius Ciocârlie, este contrariul diferenţei, a ceea ce, altfel spus, face ca identitatea să fie ea însăşi, dar şi un sinonim pentru absenţă de participare, confuzie, somnolenţă, aglutinare, nediferenţiere, existenţă letargică; „loc de tranziţie între vid şi haos", cum se spune într-un pasaj. „Alternativă la contradicţie", la negativitate, aceasta e privită din punct de vedere poetic, existenţial şi ontologic, dar şi moral. Este „concretizată" atât din note şi fragmente de lecturi (printre alţii: J.-P.Richard, Bachelard, Starobinski, Poulet, Cioran, Lévinas, Sartre, Camus din *Străinul*) cât şi din „lectura" fiinţei, arheologiei şi modului propriu de a fi şi de a se autoreprezenta. „Caracterele" indiferenţei, după Livius Ciocârlie, ar fi „entropicul, staticul, lipsa de energie, păstosul, călduţul, neutralitatea, omogenul, nediferenţierea, amestecul, vâscosul", iar „sensul" indiferenţei n-ar fi altceva decât reflecţia asupra ei însăşi. Cele mai bune observaţii şi analize sunt cele privind indiferenţa din unghi poeticesc, atunci când aceasta are o „funcţie germinativă", pe urmele lui J.-P. Richard, pentru care indiferenţa este „adăpost matricial, loc de unire cu mama şi este asimilată poetic fundului mării" (p. 34). Fine consemnări, în sensul „temelor" richardiene, sunt provocate de reflecţia asupra jurnalului ca gen şi a „scriiturii" de jurnal. Gen de frontieră, între literatură şi document, între mască şi intimitate, scriitură a „eului" diurn, acesta ar aparţine „încănedecisului", magmei şi amorfului, „mâlului" interior care zace în propria lui greutate, neaerisit de opţiunile propriu-zis artistice. „Bolboroseală continuă", jurnalul, ne sugerează Ciocârlie, s-ar confunda cu straturile germinative care pregătesc creaţia adevărată.

Discutabilă însă este în cartea lui Ciocârlie încercarea de a lărgi cercurile de manifestare ale indiferenţei, plasând-o astfel, deopotrivă, ca pe o trăsătură a „românităţii" şi a epocii recente, postmoderniste. Despre „indiferenţa românească", autorul scrie astfel: „Tendinţa românească spre indiferenţă are doi versanţi. Ea a dat *Mioriţa* şi pe Eminescu, dar şi lumea lui Caragiale, adică pe noi" (p. 192). Această „etnicitate", de secol al XIX-lea, este o iluzie esenţialistă. „Românitatea", ar fi de observat, e un concept, o ipoteză interpretativă aşadar, istorică şi dependentă de istorie şi nu o esenţă metafizică. Nu natură, ci mod de reprezentare, legat de anume strategii, ea trebuie reintrodusă în contextul istoric. Cât despre postmodernism, contrar majorităţii părerilor care văd în acesta chiar un „imperialism" al diferenţei („dezordine în mod ordonat"), Livius Ciocârlie îl consideră de partea in-diferenţei, adică a amorfului şi a aglutinării. Se poate discuta.

Unei cărţi despre „tragerea plapumei peste cap" fireşte că nu i se poate cere nici patos, nici vitalitate, nici suspens şocant. Dar nu se poate pretinde, cu toată stima şi simpatia pentru scriitor, nici o lectură participativă la ea.

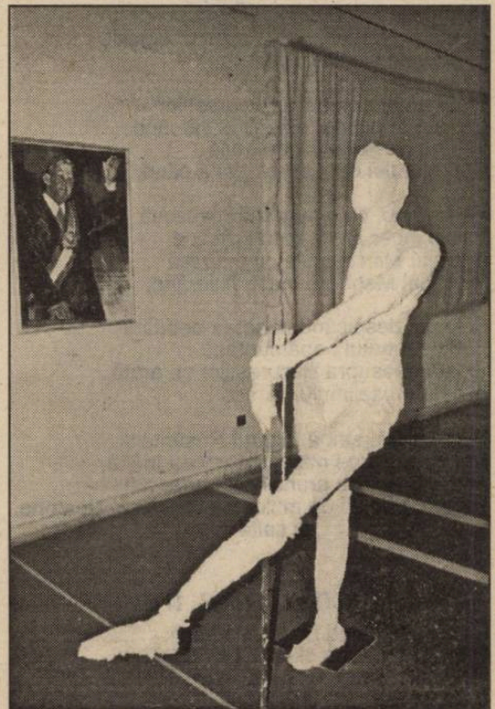

dan verona

Canonul răsăritenilor
(sau Vieţuirea între Dumnezeu şi Europa)

Cântarea întâia

Vocile Răsăritului, cunoscute doar Domnului.

Cine s-ar putea lăuda cu traducerea lor
în propria limbă?

Cine ar putea să descrie exact
sala de operaţie de la marginea visului
Când singurătatea despică pieptul
Răsăriteanului
vrând să ştie ce se întâmplă acolo,
în acest fiu al Omului?

Pe-aici clopotele călătoresc în afara timpului
cu amintirea bisericii lor demolate
sau care încă nu s-a născut.

Răsăritul nu abdică de la vraiştea sa
continuă să extragă zahăr din
steaua împărătească urmărită de magi
continuă să renoveze ieslea
transformând-o într-o cantină a săracilor
continuă să spele picioarele Europei
Continuă să repare maşinăria ciudată a mielului

aşteptând, mereu aşteptând nu ştiu ce.

Şi noi care ne ducem veacul pe-aici
aşa cum am fost rânduiţi
priveghem eternitatea aceleiaşi amărăciuni
„Şi strigăm tare
să ne audă Domnul
că nu am murit".

Cântarea a doua

Pe amara piatră a Bucureştilor
Iată, stă Îngerul Răsăritului ostenit
Căci în zadar a strigat: Bucuraţi-vă,
Cei ce-aţi trecut iarna lângă Sfântul Chibrit!

Luaţi patul bucuriei şi umblaţi, strigă din nou.
Însă Răsăritenii continuă să tacă.
Bucuraţi-vă, Ierusalimul ceresc
Veni-va la cina voastră săracă!

Dar Răsăritenii abia dezgheţaţi
Plâng ascultând clopotul Mitropoliei.
Doamne, ai milă, geme Îngerul răguşit.
Ei au uitat ştiinţa bucuriei!

Şi pe amara piatră a Bucureştilor
Cu faţa în palme, ostenit şi flămând
Îngerul Răsăritului cere milă
Cerşetorului de iubire – până când,

Fără veste, cu o lanternă rusească,
Falsul înger luminându-l râzând
Îi strigă: Mincinosule! şi o apucă
Pe B-dul Magheru încet, fluierând.

Şi totuşi despicând noaptea deodată
Bubuie tunetul nepământesc
Şi iată deasupra Bucureştilor se arată
Elicea Ierusalimului ceresc.

Bucuraţi-vă, strigă Îngerul Răsăritului.
Dar nimeni nu-i mai aude vocea înaltă,
Afară numai de pruncii cei nenăscuţi
Care în pântec de maică se veselesc, Doamne,
şi saltă.

Cântarea a treia

La drept vorbind noi, Răsăritenii,
Dând toată iarna slavă Chibritului,
Ne revoltăm dar nu părăsim
Cămaşa de forţă a Răsăritului.

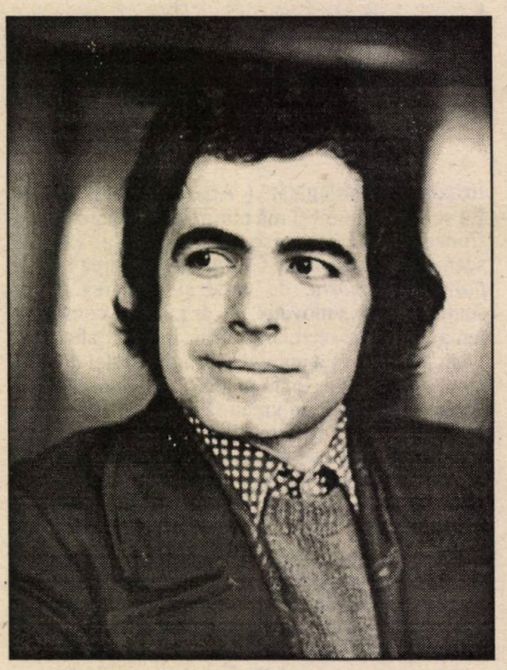

Aşa ne ducem viaţa pe-aici –
Stăm la pândă de-o viaţă, mereu,
Să vedem cine trece pe stradă:
Europa sau Dumnezeu?

Pe-aici niciodată nu ştii
Cine, ce, când, unde şi cum –
De oriunde pot să apară barbarii
Şi să prefacă totul în scrum.

Înfiaţi de căinţă ne aruncăm
Asupra lacrimii cu disperare
Şi nu ne lăsăm până nu-i consumăm energia,
până la munţii de sare.

Între halba de bere şi Dumnezeu
Astfel ne purtăm crucea an după an:
ne lepădăm de firea noastră răsăriteană;
dar asta face veşnic un bun Răsăritean.

Cântarea a patra

La Poarta Răsăritului, la poartă,
de cum se scoală-n zori Răsăritenii
– O, parcă le-ar ploua prin soartă –
Dau veşnic de-o pisică moartă.

În prima zi au îngropat-o cum se cuvine
Şi până seara au uitat de ea;
A doua zi însă căutând spre Poartă
Pisica tot acolo era.

Au privit-o şi iarăşi au îngropat-o
Abia mirându-se de întâmplare;
Dar văzând-o la poartă şi-n ziua a treia
Răsăritenii s-au mirat mult mai tare.

I-au bănuit mai întâi pe vecini.
Până-n zori au pândit lângă poartă.
Dar când se făcu de ziua a patra
Pisica tot acolo era – şi tot moartă.

În ziua a cincea nici o schimbare,
În ziua a şasea la fel,
Deşi au pus capcane, au interogat magii
Şi pe străini i-au încuiat în hotel;

Deşi trimis-au felurite iscoade
La fiecare punct cardinal,
Nici în ziua a şaptea nu au aflat
Vinovatul acestui barbar ritual.

De la-nceputul lumii aceeaşi poveste,
ca o boală fără leac:
Nici o urmă, deşi hăitaşii
Au răscolit totul, veac după veac.

Numai pisica veşnic la Poartă
Şi-n fiecare dimineaţă, mereu,
Răsăritenii ducând-o la groapă
Sub privirea uimită a lui Dumnezeu.

Cântarea a cincea

Pe-aici Amărăciunea, Doamne al meu,
E singurul personaj fără probleme.
De multă vreme poeţii Răsăritului
Îi închină cele mai frumoase poeme.

Răsăritenii au o slăbiciune nebună
Pentru Doamna Amărăciune;
Ea este mireasa perfectă,
Vinul băut înainte de rugăciune.

Pretutindeni are liberă trecere
Doamna Pescăriţă Frumoasă –
Plasele ei totdeauna sunt pline,
Buzele ei ca un blestem ne apasă.

De unde vine nimeni nu ştie,
ce are de gând nimănuia nu-i pasă;
Pare zămislită din coasta primului Răsăritean
de Însuşi Domnul într-un hotel, departe de casă.

Pe străzile Bucureştilor Frumoasa Pescăriţă
Amărăciunea
Trece cu plasele pline.
Răsăritenii trag uşor la momeală.
Poliţia o urmăreşte, dar nu intervine.

Cântarea a şasea
(Pâinea moartă)

Se stinge lumina
barbarul din mine începe să urle
Îngerul păzitor îmi pune mâna pe umăr
aprind lampa
încerc un poem despre nefericirile Răsăritului
şi despre Dumnezeu
Scriu: Lăsaţi orice speranţă,
cei ce voiţi a-l cunoaşte pe Răsăritean.
Eu însumi hrănit cu energia Răsăritului,
nu mă cunosc.
Trăiesc seara dinaintea potopului.
dar nu reuşesc să prind decât imaginea unei
pâini
care a murit sufocată în braţele unui copil
şi bunica acelui copil ieşind din brutărie –

o pâine moartă, rece, zdrobită,
refuzată de ceilalţi locuitori ai pământului

o pâine moartă pentru care nu se cere cartelă

o pâine moartă ca trupul lui Iisus
coborât de pe cruce

şi bătrâna mamă ieşind din oraşul cel mort

şi copilul în faţa ei

şi în faţa lor un dric
ducând o pâine moartă
pe drumurile Răsăritului
pe care le văd acum la lumina lămpii

şi Dumnezeu

mergând în urma lor fără un cuvânt.

Nimic mai actual ca opera lui Liviu Rebreanu , care – deşi străină de orice ornamentaţie – fascinează, precum podoabele inestimabile, cu realismul ei rotitor, neobosit. Sunt, în scrisul celui care a dat câteva capodopere literaturii române contemporane, o maturizare şi o împlinire remarcabile. Spre care preferinţele noastre merg din raţiune şi complicată fascinaţie.

Devenirea realismului – acţiune şi filtru expresiv

de HENRI ZALIS

Nu ştiu cât de urgentă şi de stringentă este în acest moment o discuţie despre doctrinele literare în relaţie cu sfera vitalului, a primordialului. Ştiu, în schimb, că frenezia ideilor e creatoare de soluţii, cu presupoziţia că soluţiile vin din realitate şi induc în real ordinea naturii. Astfel de lucruri sunt deja cunoscute. Ce e mai puţin priveşte, într-o perspectivă mai largă a spiritului, percepţia dialogului de tip geometric, esenţialmente constructiv, cu cel de sorginte istorică, dedat trăitului, concretului, faptului viu.

Deci, dorim să încercuim, pe cât posibil, primatul de tip istoric, care acum şi aici separă valori ordonate de cele ce aparţin destinului, prezic devenirea, fixează provocarea prezentului.

Impresia mea este că în culturile de tip geometric nu se poate ignora complicitatea cu istoria. Deci nu există scheme ale gândului pur matematice, geometrice. Oricum, mă preocupă deocamdată celălalt tip de organizare ideatică. Voi explica imediat din ce punct de vedere. Din interiorul literaturii acesta ne interesează cu precădere, acesta se adresează propriei noastre substanţe, incorporează cotidianul lăuntric, posesiunea organicului, chemarea fiinţei.

Deosebirea între cele două tendinţe literare dominante în proza veacului XX , realismul şi naturalismul, rezidă în aptitudinea fiecăreia de a-şi descoperi o temă de sine stătătoare, prin analogie cu punctele de referinţă geometric şi istoric. Ambele cedând istoriei sentimentul fiinţei, prima la nivel comunitar, de societate, a doua la nivel de anormalitate, de morbiditate. Când vorbim de aceste repere să ne punem de acord asupra raportului individ – univers. Realismul începe şi sfârşeşte cu individul, cu individualul. Insul ca entitate, măsură a tuturor lucrurilor, e o moştenire ce iese din romantism, subiectul fiind examinat în toate conexiunile sub dubla presiune a înfloririi/devitalizării conceptului de sociabilitate. Cu tot ce se subsumează angrenajelor instrumentale de puterea banului, a rangului, a factorilor de putere politică, morală, profesională.

Reversul scenariului tributar lumii din afara noastră ne introduce în natura internă. Are de partea lui modernitatea şi postmodernitatea, ambele incomode. Altminteri ne-ar fi mai lesne să mergem pe urmele raţiunii naturalismului, să ne însuşim limbajul său violent, intransigent, pustiit de încercări şi surpări pe care psihanaliza le repartizează, de regulă, fie expresionismului, fie naturalismului populat de fiinţe decăzute.

În naturalism, fără să fie separat de corpul social, individul e pătruns de perfecta lui dependenţă de situaţii ontice, poziţii şi finalităţi lovite de adversităţi de clasă, stare colectivă ori regim excesiv. Aşadar, naturalismul vede natura umană în derapaj, păstrează colectivitatea drept opţiune principală, îşi îngăduie să se plaseze în cadrele ei tăgăduite cumva, o apără sau o combate. De regulă cu un dispreţ aproape făţiş şi sumar faţă de individul izolat, dacă nu e tutelat de mulţime.

Participarea mulţimilor, pe structuri diferenţiate prin factori de rasă, mediu, ereditate (cele trei căi ale zolismului de acces la adevărul omenesc) va face obiect de studiu experimental, asumat de o metodologie literară ce aduce în prim-plan recurenţa devierilor de la tot ce e lămurit înainte să fie iscodit. Zola, se cuvine subliniat, miza pe o linie comportamentală având la bază principiul ciclic, anticamera răului ce ne paşte. Patologicul îndeplineşte în atari circumstanţe o funcţie de cunoaştere, de caracterizare.

În comparaţie cu realismul ce observă guvernat de rigoare, naturalismul sminteşte observaţia, pledează pentru paroxistic. De aceea naturalismul aduce între termenii săi de judecată un pesimism prestabilit. Preia rolul unui brancardier benevol însă incoruptibil ce nu îl mai slăbeşte pe pacient de la internare până la înhumare. El devine, dacă ducem până la ultima consecinţă apelul lui Zola în favoarea scientizării imaginarului, un transfer medical din perceptibil în speculativ. Dar dacă naturalismul evoluează între extreme, el demonstrează, pe de altă parte, un tezism în esenţă democratic deoarece nu desparte – nici estetic nici moral – anonimatul mizerabilist, nu o dată sufocant, devorator de speranţe, mutilator de biografii, de tragicul mecanism existenţial. Asupra democratismului acestui demers circulă destule inexactităţi, ca să nu spun stupidităţi, încât cred că este locul şi cazul să insist măcar atât cât să limpezesc apele.

Vreau să o fac nu apelând la teorie. În cercetarea mea „Sub semnul realului. Eseu despre naturalismul european“ precum şi în contribuţia „Estetica imperfecţiei“ am documentat, sper, dreptul la recuperare artistică în orizontul viziunilor impure dictate de codul naturalismului. Liviu Rebreanu, în scrisul căruia golul e de o plinătate dureroasă, ca şi dezgustul minat de neîndurare, în alianţă cu Hortensia Papadat-Bengescu, o îndrăgostită de frumuseţile demoniei carnale şi de inefabilul clinic, discută de pe poziţii de forţă despre elanul negativ al destrămării şi neantului.

Azi văd afirmarea acestui model tocmai pentru că suntem pentru multă vreme instalaţi nu doar în anormalitate politică, în multe privinţe detestabilă, ci şi în negativism literar, incitant ca exerciţiu de cultură, ca pedagogie a deschiderilor estetice. Nu susţin neapărat terapia negării ca panaceu universal la criza ce domină societatea românească. Însă cred sincer în filonul dizarmoniei generate de ceea ce Emil Cioran numeşte undeva „incurabilul plăgilor lovite de fervoarea apocalipsei“. Nu estetizez pesimismul său integral, o doză de pesimism nu-mi displace, fie şi din convingerea că doliul trecător intensifică inteligent refuzul ratării, al demisiei din viaţă.

Imaginea singurătăţii cosmice, acreditată de literatura sud-americană dobândeşte noi valenţe graţie combinării naturalismului cu mitologiile populaţiilor băştinaşe din munţii Anzi. Rezultă un şuvoi de energii spirituale, chiar în condiţiile degradării existenţei materiale, a eşecului patent al indivizilor copleşiţi de dureri, infirmaţi de evidenţe.

Valorile negative nu concură la tabloul întunecat pe care Zola credea că nimic nu îl mai poate salva. Iată că un Borgés, un Garcia Marques, un Miguel Angel Asturias, un Bryce Echenique revin cu rezolvări de o imensă tandreţe, inclasabilă bonomie, nostalgie după trecutul victimizat. În umbra acestuia prezentul e bântuit de dezastre care ocolesc funestul sinucigaş datorită evlaviei, coruperii mistice, virilităţii, satanismului. Dar nicăieri în paginile la care facem trimitere nu îşi fac de cap vulgaritatea agresivă, semidoctismul acaparator, mediocritatea negaţiunii universale.

Nu-mi propun să vorbesc în cadrul de faţă despre literatura sud-americană. O amintesc pur şi simplu ca argument în favoarea revigorării variantelor post-naturalismului, demne de semnalat. Revenirea pe scena actualităţii literare a acestui curent devine la noi aproape un remediu la impasul trăirismului de dată recentă, compromis nu ca filosofie, mai degrabă terminat ca discurs de încrucişare provincială cu atracţia irezistibilă spre nefericire. Am pierdut, oare, totul? Dacă nu, sau nu definitiv, şi mai e o geană de lumină atunci răul nu e insurmontabil şi nici limbajul nu ar trebui intoxicat cu orice preţ de vid. Îmi vine în minte Louis-Ferdinand Céline când a dat un anume, citabil răspuns la o anchetă radiofonică: „Sunt scriitor naturalist şi vreau să fiu aşa până la capăt din moment ce traversez o obscuritate vexantă de terori ce nu sfârşesc şi de improvizaţii ce mă scârbesc“.

Culminaţia noului naturalism, cel postbelic sau „de revanşă“ la epuizarea greu de definit a „realismului sistematic“, a părut o clipă de resortul artiştilor de plan secund. Cineva, în Italia vorbeşte de o frivolitate a „disperării trucate“ transcrisă în reţetă naturalistă din raţiuni de... partid! Stânga italiană a încurajat, consecvent obstinată, un soi de realism uşor de introdus în paradigma străzii, accesibil gustului ei. Totuşi, centrul de greutate stă, cu osebire, în substraturile caracteriale propuse artei de marginali şi dezmoşteniţii soartei.

Nu e nevoie să caut fundamente europene pentru o tendinţă ce are şi la noi exponenţi. Studiul acestora îi înscrie într-o serie istorică, deşi astăzi valoarea lor e decisă de echilibrul dintre omul elementar şi viabilitatea lui, dincolo de nota strict temperamentală. Desigur, forţele incongruente, difuze, au un cuvânt de spus. Nu mai mult decât armătura documentară, împrejurările sau dependenţa de parteneri toleranţi/intoleranţi. Cert este că au puterea să înţeleagă, nu să modifice lumea. Ca artişti vorbesc prin scriitură; prin ea pun lucrurile într-o conjuncţie nouă, într-un paroxism al stărilor fiziologice, al dinamismului vital.

Marin Preda în „Întâlnirea din pământuri“ anulează rezervele faţă de notaţia brutală, impetuoasă deşi accentul său cade mereu pe **stări**, deci pe **ce** spune, mai puţin pe **cum** spune. Patologia situaţiilor ia forma angoasei faţă de încheieri inclemente, ca în „Pe câmp“, „Calul“, „Salcâmul“. Agonii mărunte reuşesc să paralizeze obsesia finalistă ca să impună execuţia literară, produsul muncii de **re**facere a lumii satului, ghicit într-un stil al impersonalismului obiectiv. Sigur, e simplist şi superficial să clasezi fiziologicul ca atribut absolut al naturalismului. Însă, vădit, el are relevanţă prin bătaia lungă a capacităţii lui de a divulga alternanţa de lumini şi umbre a naturii, reabilitată ca subiect şi spectacol de o anumită incisivitate.

Zaharia Stancu, pe undeva un emul al lui Rebreanu, citeşte romanul gloatei cu abilitate foiletonistică. Dacă la Marin Preda insul răstoarnă clişeele despre comunitatea ţărănească, la Zaharia Stancu sălbatica adunare de lumpenproletari pică într-o comunitate omenească şi scapă de artificialul ce îi este impus. Mă duce gândul la „Jocul cu moartea“, cronică marcată de congestia moravurilor suspecte, compromisă în mai mică măsură de răsturnări providenţiale ale cursului întâmplărilor. Termenul de comparaţie, de care mă delimitez, este în „Rădăcinile sunt amare“. Din păcate, parantezele nesfârşite din textul menţionat afectează cota lui de verosimilitate, sugerând, desigur, modul primitiv de a face loc civilizaţiei hibride, duală, fără şansă şi fără rădăcini mărturisite.

Secreţiune a organismului social bolnav, viziunea lui Z. Stancu lasă impresia de improvizaţie. Ca să o racordeze la un suport, prozatorul pune la cale o operaţie de ordonare a amintirilor. Aruncă în obrazul cititorului nume şi acte selectate cu instrumente de orientare ce ne scapă. Pătrundem în galeriile intrigii duşi de mână de o făptură halucinată. Un împrumut memorialistic pune în pagină felurite istorii, desfigurate de o optică predominant ideologică. Se interpune, fatal, o suită de traiectorii urmate de replieri, basculări, necristalizări ce conţin, în precipitarea lor, acel caracter de paraliteratură, care nu a încetat să mineze scrisul lui Stancu şi atunci când, intermitent, se sustrage falsificării patente, intemperanţei verbale.

Atrofierea omenescului îl preocupă şi pe Nicolae Breban, de pe poziţii integral altele; drama profundă nu e a instinctualităţii primare, e a biografiilor rănite de frenezii şi dezlănţuiri ce depersonalizează sau, dimpotrivă, amplifică esenţa umanului de către o istorie fără scrupule. Indiferent ce agent acţionează asupra indivizilor trebuie spus că la Breban infirmităţile psihice au o expresivitate inatacabilă. Mai ales dacă sunt cercetate ca schilodiri cauzate de crepuscul biologic, de ruralitate deteriorată, de provincialism sufocant. Trase în tablouri calculat echivoce, paginile din „Pândă şi seducţie“ întorc naturalismul la orgoliile materiei. Prelungesc firescul în neobişnuit, raţionalul în iraţional. Prozatorul se află la largul său exact acolo unde damnarea nu e temă de studiu, ci de diagnostic la fenomene ce amestecă repudierea protocolului, supuşenia cu tonul suburban, rezerve perfid strecurate în conversaţie cu insulte şi sarcasme. Superbia cu care Breban, în „Drumul la zid“, presimţise o pierdere de busolă în situaţia de sens unic al existenţei, polemică în multe privinţe cu literatura conformistă, saturată de neputinţe, a deceniului opt, divizează strategiile narativităţii. Unele bat către neîmpăcarea cu ticăloşirea climatului, altele spre efemeritatea lui ineluctabilă. Alternanţa de secvenţe, chiar uşor delirante din final, se organizează într-o constelaţie de stereotipii ce confirmă alienarea cotidiană.

florin oncescu

Confesiunile unui inginer cam ciudat

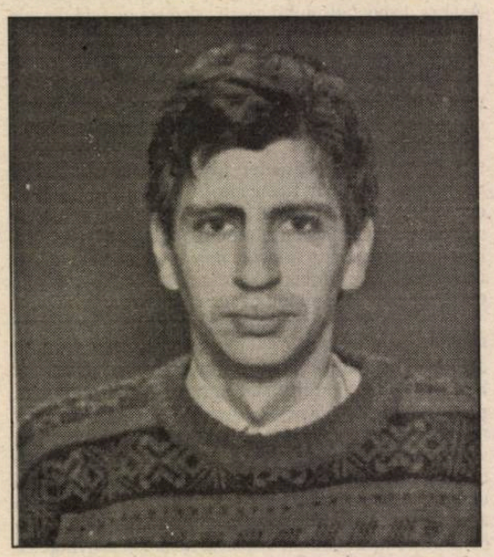

Din an în paşti, din cioburile din jurnal asamblez o povestire. O şlefuiesc mult. O rescriu de patru – cinci ori. Într-un târziu mi-o bat la maşină. Atunci n-am cum să mă mai feresc de Matilda. Bănuieşte ce se întâmplă în spatele uşii închise şi curiozitatea nu-i dă pace. La un moment dat nu mai rezistă şi dă năvală în camera mea. Numai zâmbet. Vrea să-mi câştige încrederea. Mă ştie secretos şi a învăţat, din experienţă, că nu obţine nimic de la mine cu forţa.

– Ce face ciocănitoarea Woody acolo? mă întreabă din pragul uşii Matilda.

Eu îmi acopăr paginile scrise şi o sfătuiesc să-şi vadă de treabă. Totuşi, îi promit că, îndată ce termin, îi dau să citească ce-am scris. Ultima mea povestire.

Nu e prea mulţumită de amânare, Matilda, dar măcar a aflat ce fac. Pentru că de obicei îmi bat la maşină un anost raport tehnic. Dar o nouă povestire de-a mea, da, o interesează în cel mai înalt grad.

Povestirile mele sunt ca un drog pentru Matilda. Îi fac rău, plânge… la cele mai izbutite. Dar nu se poate abţine să le citească. Vrea să afle, spune ea, ce-mi mai trece prin cap. Pentru că multe din cele care-mi trec mie prin cap au, cu sau fără voia mea, direct sau indirect, legătură cu personalitatea şi cu viaţa Matildei. Iar pe cele care nu au, cu atât mai mult vrea ea să le afle.

Lectura pe care Matilda o face povestirilor mele e una de tip special. Matilda e un cititor care deţine informaţii mai multe decât cele furnizate în text despre personaje şi situaţiile în care acestea sunt puse. Pentru că personajele şi întâmplările din povestirile mele sunt rupte din viaţă. Viaţa mea. A mea şi a Matildei, prin forţa lucrurilor. Şi chiar dacă eu, asemenea lui Laurence Sterne, socot că mai de iertat e să păcătuieşti împotriva adevărului decât a frumosului, adevăr tot rămâne în ceea ce scriu. Suficient adevăr, pretinde Matilda, încât lectura oricăreia dintre prozele mele ajunse prin reviste să-i dea sentimentul că umblă goală pe stradă.

Comentariul critic de după lectură al Matildei are, invariabil, două părţi. Una ultrascurtă, în care îmi e lăudată povestirea ca **produs artistic**. Alta lungă, în care, plecându-se de la datele despre mine şi despre modul meu de a privi lumea furnizate de acest ultim produs, îmi sunt scoase la lumină noi carenţe de caracter. În fapt, noi ilustrări ale mai vechilor teorii ale Matildei în privinţa mea.

Această a doua parte a comentariului critic nu se încheie, de obicei, cu bine. Pentru că Matilda mă face părtaş la căutările ei asupra rădăcinilor înclinaţiei mele de a scrie. Rădăcini înfipte, desigur, în mlaştina subconştientului meu. Acolo unde zac, somnolenţi, adolescentul năsos, masturbator şi ocolit de fete şi, mai adânc, copilul **neîngrijit** care, consideră Matilda, am fost eu.

În privinţa masturbării nu spun nimic. Să arunce cu piatra, primul, cel ce se ştie fără de păcat. Însă îi atrag Matildei atenţia că nasul nu m-a împiedicat vreodată să am succes la fete. În adolescenţă, când nasul şi tălpile picioarelor mele aveau o rată de creştere lejer superioară restului corpului, am resimţit un uşor complex. Dar nu fetele mi-l întreţineau, nici pomeneală, ci remarcile răutăcioase ale băieţilor invidioşi pe succesul meu la cele dintâi.

Îi povestesc Matildei o secvenţă, revelatoare în această privinţă, din trecutul meu adolescentin. Eram pierdut în marea de elevi şi studenţi prezenţi în piaţa Consiliului Judeţean, la adunarea de deschidere a unui nou an de învăţământ. Deschidere făcută de Ceauşescu însuşi, în oraşul copilăriei şi adolescenţei mele. Nu priveam în direcţia justă, spre tribună, ci perpendicular pe ea. O reperasem pe Ofelia, colega de clasă căreia îi dădeam, cu şanse, târcoale. Şi deodată, fără nici un preambul, din spate mi-a parvenit un reproş: „Dă-ţi, bă, nasul la o parte! Nu văd nimic!" Mitocanul era Sabin Hruşcă, rivalul pe cale de a fi înlăturat de mine din graţiile Ofeliei.

– Înţelegi?! îi spun Matildei, necazuri aveam nu cu fetele ci cu invidioşii.

Drept răspuns, Matilda începe să chicotească, batjocoritor. Mai mult, mă îndeamnă să imortalizez repede, prin scris, întâmplarea, până n-o uit. Pentru că omenirea, lipsită de o aşa frumoasă poveste, cu siguranţă ar suferi.

Uşor atins în orgoliul meu, de scriitor, dar încă stăpân pe situaţie, mă repliez pe calomnia privind **neîngrijirea** copilului care aş fi fost. Părerea mea, îi spun Matildei, este că am fost un copil **bine** îngrijit, nu doar **îmbuibat**, ca alţii. Deja replicile noastre mustesc de subînţelesuri. Matilda plusează:

– Vai, săracul de tine, aşa ţi s-a spus!

E incurabilă, Matilda. Ascultând-o, îmi spun că misiunea supremă a oricărei tinere femele este să-şi sugrume soacra. Sau măcar s-o alunge la capătul lumii. Cum de pricep atât de repede încotro bate Matilda? Simplu. Dialogul abia început a mai fost pronunţat, cu variaţii infime, de nenumărate ori. Sfârşeşte, inevitabil, cu bălăcărirea genitorilor de ambele părţi. Doar taică-meu, aflat în lumea dreptilor, e lăsat în pace.

De obicei, eu n-am nimic cu părinţii Matildei. Îi consider oameni cumsecade. Un pic cam… burghezi, după gustul meu. **Mic**-burghezi, mai bine zis. Ne îndeamnă, pe mine şi pe Matilda, la economii, la o viaţă cumpătată. Apreciază funcţiile. Directorii şi coloneii din orăşelul lor ocupă locurile de sus pe scara lor de valori. Înmormântarea unui director ori nunta unui băiat de colonel sunt, pentru soacră-mea, **evenimente**. Nu ratează unul! Apoi le comentează îndelung. Pe mine m-ar dori, amândoi, mai gospodar, mai priceput la reparatul maşinii, mai dinamic în profesie. La vârsta mea, ginerele directorului de la XIPUMAX e deja şef de secţie! Şi are un magazin de piese auto! Eu ce am de gând? Dar am oare eu vreun gând? N-au aflat, din fericire, de firava dar acaparatoarea mea activitate literară. Dacă totuşi ar afla, după depăşirea derutei iniţiale, ar încerca să facă faţă necazului. Să-l îndulcească. S-ar interesa, în dreapta şi-n stânga, cam cât câştigă scriitorii. Ar detecta o madamă colonel care are o verişoară de gradul trei ziaristă… al cărei soţ de-al doilea publică în serie romane poliţiste… Ar iscodi-o pe Matilda asupra termenului pe care mi l-am fixat pentru finalizarea primei mele cărţi… Cum-necum, s-ar adapta. Ar şti din nou ce să spere de la mine… Cum să mă înţeleagă… Însă, repet, de obicei reuşesc să le trec cu vederea micile lipsuri. Fac pe surdul! Dar în faţa ofensivei Matildei, cedez. Urc pe fir, de la Matilda spre ai ei, căutând rădăcina răului.

După câteva remarci pertinente, în spiritul celor evidenţiate mai sus, sunt nevoit să mă refugiez în spatele uşii camerei mele. Pentru că nimic n-o înfurie mai tare pe Matilda ca atacurile mele la adresa alor ei. A maică-si, în special, care se pare c-ar fi vreo sfântă. În degringolada retragerii, reuşesc să recuperez dactilograma povestirii. Proba întâlnirii cu primul ei cititor s-a dovedit un fiasco. Unul previzibil, de fapt. Nu mă mai învăţ minte odată!

Dincolo de uşă, Matilda abandonează atacurile voalate şi se lansează într-o adevărată arie a calomniei pe tema sănătăţii psihice a maică-mi. Nu-i răspund, pentru că se repetă. Îi spun doar, fără să ridic glasul: „Moară stricată!" O constatare.

Lipsa mea de reacţie o determină să schimbe spectaculos frontul de luptă. Trece la contestarea calităţii **pur literare** a povestirii.

– Ce faci tu nu e literatură! îmi răcneşte prin uşă. Scrisul tău, **aşa-zisul** tău scris, este manifestarea tembelă a unui sadic extrem de periculos! A unui psihopat care se hrăneşte cu nefericirea mea!

Cu mult calm, îi contest… competenţa în probleme literare. Nu se pricepe şi basta. Aşa cum mă aşteptam, afirmaţia mea o înfurie. Doar ştiu foarte bine că, în anii de liceu, a fost laureata unor festivaluri de poezie! Aşa e, nu minte. Însuşi poetul Sorescu a vrut să-i publice o plachetă de versuri!

– Recunosc, îi zic, sorescianizai binişor. Dar la proză nu te pricepi.

După câteva clipe de tăcere, semn că ţintisem bine, Matilda adoptă un ton conciliant. Simt că pregăteşte o lovitură de forţă, care să-i permită să părăsească demnă terenul de luptă. Aş vrea să-i reuşească, lovitura, şi să mă lase-n pace. Disputa m-a epuizat.

– Să-ţi iasă din cap – începe, spaţiind vorbele – că m-aş opune în vreun fel activităţii tale de… scriitor. Din partea mea, ai tot concursul!

Urechile mele percep cele mai fine modulaţii ale glasului ei. Pauza care a precedat cuvântul scriitor m-a atins, sunt nevoit s-o constat.

– Chiar sunt interesată să fiu nevastă de scriitor faimos.

E inspirată, Matilda. Şi ea simte acest lucru. Un uşor chicot îi trădează bucuria de a se simţi în formă.

– Doar că, după părerea mea, problema ta e… lenea…

Aştept. Nu poate fi doar asta, problema mea. Matilda n-ar fi Matilda, doar cu-atât. Aş fi îngrijorat. Ar acumula în ea… răutatea, devenind total imprevizibilă.

–… sau, poate, **lipsa de vocaţie**.

Aha! Asta a fost! Mă grăbesc să-i contest şi capacitatea de a-mi sonda vocaţia. Dar Matilda nu-mi răspunde. S-a retras, învingătoare. Dându-mi de gândit, cu replica ei veninosă.

monica omescu

Pălăria

Faptul că Angelica nu avea nici o ocupaţie începea s-o stânjenească. Au început să i se clatine dinţii.

În fiecare duminică lua masa la fratele ei şi pentru asta avea de străbătut întregul oraş. Ca orice om lipsit de ocupaţie, era măcinată de tot felul de nevroze şi vicii. Fiindcă nu mai avea vise, îi era ruşine să doarmă degeaba, aşa că nu dormise; şi acum zgomotele străzii îi muşcau timpanele. „Am devenit o victimă, or să m-adulmece răufăcătorii". Îşi strângea subsuorile, dar mirosul acela ruşinos, de vânat, izbucnea prin strivitură, stăruind înapoia ei.

Cu o seară în urmă fusese asaltată de vicii. Foamea se transforma într-un spasm sexual şi acesta într-o sălbatică poftă de fumat. „Orice nevoie poate deveni un viciu. Fumatul e singura poftă de care nu mi-e ruşine." Dar ce nevoie satisface fumatul, se întreba atunci, privindu-se în sticla întunecată a singurei ferestre din garsonieră. Fuma de ani fără să ştie de ce! Ieşi în stradă şi ceru o ţigară. Se aşeză pe treptele casei şi o aprinse. Avu ameţeala care te cuprinde la prima sorbitură, aproape leşină. Dedică acest eveniment ministrului învăţământului, care tocmai murise. Încercă să şi-l imagineze: fiecare fum părea s-o apropie de el. Ba chiar începea să-i pară că stă zidită într-o fereastră de fum de ţigară prin care se vede „dincolo". Angelica nu mai era nicăieri! „Nu-nu-nu, gata cu nebunia. Să nu fii de nici o parte e foarte dureros. Asta ştiu doar nebunii, că ai parte doar de două drumuri înfundate. Nu poţi să mori? îşi spun ei – dar nici să trăieşti aşa! Să nu le mai vrei, să nu le mai poţi." Se vedea inversată de sticla ferestrei imaginare, ca mai înainte. „Cam aşa trebuie să fie şi moartea. Pur şi simplu te întorci pe dos ca o mănuşă. Oare de ce moartea e jucăria preferată a celui care gândeşte?" Fuma cu voluptate şi avea o poftă uriaşă de a se vedea măcar o clipă atârnându-şi organele în afară şi simţurile, bietele ei simţuri isterizate, bine îngropate înăuntru, în chiar centrul... „Nevoia de a fuma e o nevoie superioară. Fumatul, ca şi farmecul, e un dram de moarte, iar pe mine morbideţea mă ţine în viaţă. Dacă se deschide fereastra asta de fum... Ce n-am da să vedem numai puţin, puţin de tot, dincolo."

Atât îşi mai amintea când nebunul din autobuz a început să o scuipe. Se întâmpla chiar a doua zi de dimineaţă.

Era o duminică fierbinte, cu soare necruţător. Şi Angelica făcea parte din acele fiinţe preasimţitoare care se crispează dureros din pricina soarelui. Îşi alesese pălăria cu boruri mari şi pleoştite, care-i acopereau aproape întreaga faţă. Era atât de nervoasă din pricina oboselii, încât îşi îndesa bine calota pe cap, ca să nu-şi trădeze gândurile. Avea impresia că trecătorii ar profita în mod ilegal de ocazie pentru a-i privi stăruitor figura. Şi era revoltată.

Dar ei foloseau o mulţime de tertipuri pentru a privi sub pălărie. Unele din picioarele pe care le vedea deveneau şovăitoare când se apropiau. Un tânăr se prefăcea că se încheie la şiret şi întorcea deodată capul. Altul i s-a oprit în cale şi-a fost nevoită să-l ocolească. Femeile, dezaprobatoare, se străduiau să n-o scape din ochi. Dar ceea ce părea cu adevărat caraghios era că majoritatea trecătorilor se arătau sâcâiţi, ca şi cum nu i-ar fi recunoscut în ruptul capului dreptul de a-şi purta pălăria aşa cum dorea. Deşi în jurul ei se făcuse mult loc, ar fi vrut ca oamenii să stea şi mai departe, ba chiar să dispară cu toţii.

– Bine c-ai venit, voiam... stai puţin, de ce te uiţi la mine atât de urât? a spus fratele, îngrozit, de îndată ce ea trecuse pragul.

– Iartă-mă, îl imploră, izbucnind în plâns. Dar sunt atât de nervoasă, încât mi s-a făcut frică, mi-e frică să nu omor pe cineva. Fraza pe care urmai s-o spui, oricare ar fi fost, m-ar fi înfuriat îngrozitor, mi-era peste putinţă s-o suport.

– Mănâncă şi-o să-ţi treacă.

Într-adevăr, se gândea în autobuz, ţinând în braţe cutia cu pilaf învelită într-o sacoşă, faptul că mâncase a ajutat-o să-şi ţină firea, îi amorţise gândurile. „Bine că am scăpat, nu s-a întâmplat nimic rău."

Se întreba dacă nervozitatea nu fusese urmarea spasmului de aseară. „Dacă tot ce-ating eu piere, cred că mă voi mărita cu un mort."

– Gură moale... Gură moale! îi strigă, de pe celălalt rând de scaune, nebunul. Bănuia că-i vorba despre ea, după direcţia acelei voci vehemente. Oare presimţirile se adevereau? Îşi îndesă din nou pălăria pe cap şi se certă că uitase s-o facă mai devreme. Nebunii nu trebuie priviţi, dacă nu vrei să fii atacat. Care gând al ei fusese oare trădător? Vai, dacă s-ar putea absorbi înăuntru atât de adânc încât să se-întoarcă pe dos, ca să scape de violenţa în care trăia, să ajungă în lumea inversă! Dar ea rămânea zidită în fereastra de fum. Şi-ar fi aprins măcar o ţigară.

– Paştele mă-tii de pălărie! Pălăria mă-tii!

Stropii mărunţi de scuipat îi atinseră mâna. Îl privi. Un exoftalmic, o matahală, unul cu privirea încremenită asupra ei.

Îi întoarse spatele. Privi tristă în sticla ferestrei.

– Târfă!

Bărbaţii aflaţi pe scaune nu se împotriveau. Nebunul – îl mai şterse o dată cu privirea ei deodată absentă şi umezită de morbideţe – încleşta pumnii, de parcă s-ar fi pregătit să se apere. Mai strigă ceva, cuvinte sau silabe, apoi se-ntoarse cu geamăt de bolnav înspre uşă, îşi ridică plasa şi coborî la deschidere.

Rămase în staţie cu umerii adunaţi, cu capul plecat, ca învins. Părea că nu ştie de ce a coborât, nici unde se află. Privindu-l, morbideţea ei nici măcar nu triumfa.

Ajunsă acasă Angelica se simţi atât de confuză, încât mâncă pe nerăsuflate şi pilaful pentru a doua zi. Idiotizată de catastrofa digestiei, se privi în oglindă. Îşi lipi faţa cât putu, dar nu reuşi să o strivească atât de mult încât să vadă ceva dincolo de figură. Renunţă. Se privi iarăşi. Angelica din oglindă era speriată. Şi-n toată vremea asta, Angelica din mintea ei mergea, senină şi drăgăstoasă, la căsuţa din pădure.

„Morticico", ar fi vrut ea să spună căsuţei, ca unei jucării preferate, ar fi fost totuşi ridicol, vraja s-ar fi rupt. „Cuibuşorule". Cu cât căsca Angelica mai mult pleoapele, cu atât îşi mărea şi căsuţa ferestrele.

– Dintotdeauna mi-a fost teamă că nu voi muri. Iubita mea, căsuţă, Angela, am să-ţi arăt la câte pot eu să mă gândesc. Am să stau la răcoare, pe iarbă, printre gâze. Mi-e sete să mă uit la tine aşa, drept din faţă. E-atât de plăcut să stau sub privirile tale: Iubito, iubito, iubito...

Despre sfințenie

Ion Buga, **Minipatrologie contemporană,** Editura Symbol

de DAN STANCA

Deosebirea dintre om şi sfânt nu este mare. Omul există pentru a se sfinţi. Iar sfântul nu se naşte sfânt, ci devine fiindcă a ştiut să sublimeze datele omenescului. Omul nu a fost sortit să trăiască într-o carapace, într-o cochilie sau într-un balon de iluzii. Omul trăieşte spre a-şi spori fiinţa, a-şi îngriji chipul divin sădit în el. Cu cât omul este mai om cu atât şansele sale de sfinţenie sunt mai mari. Doar oamenii–spectre, caricaturali, oamenii artificiali şi paraziţi, cum din păcate sunt cei mai mulţi oameni în ziua de azi, nu se pot transforma şi rămân aşa cum s-au născut.

Cartea părintelui Ion Buga, **Minipatrologie contemporană**, porneşte de la această premisă. Miracolul se află în apropierea noastră şi în noi. Trecerea de la om la sfânt este imperceptibilă. Deşi deosebirea dintre cele două categorii, cum spuneam, nu este mare, este în schimb esenţială. La prima vedere cei doi nici nu pot fi deosebiţi. Şi cu atât mai mult nici cel ajuns sfânt nu ar putea spune cu precizie când s-a petrecut transformarea sau transmutarea sa. Dacă ar putea spune atunci, cu siguranţă, nu ar fi atins nivelul respectiv. Dar la o privire de adâncime, deosebirea dintre cei doi înspăimântă, repet, nu prin mărime, ci tocmai prin micimea supraesenţială care-i separă, aşa cum în Evanghelii diferenţa dintre bogatul căzut în Iad după moarte şi Lazăr cel sărac ajuns în Rai este la fel de inefabilă şi nu se măsoară cantitativ.

Figurile spirituale zugrăvite în carte sunt părinţii Sofian, Arsenie Papacioc, Cleopa şi mulţi alţii. Pentru noi care trăim în viaţă laică, având doar vagi impulsuri creştine, dar ducând o existenţă profund spirituală, aceste nume nu spun mare lucru. Ele sunt adevărate puncte de contact cu cerescul, în apropierea cărora viaţa celui din urmă păcătos poate fi schimbată. În capitolul despre părintele Cleopa autorul se întreabă: „dacă dai la o parte toate păcatele mai rămâne ceva din om?". Şi tot el răspunde după spovedanie: „ştiu doar că într-adevăr nu mai rămăsese din mine mai nimic însă tocmai de aceea mă simţeam atât de uşor că aş fi putut să zbor până la cer..."

Pentru un literat sadea asemenea rânduri sună banal, pueril, sentimental. Pentru un trăitor adevărat ele sunt pline de miez şi conţin chiar în vulnerabilitatea lor de cuvinte pe care răutatea oamenilor le poate lesne răstălmăci o bogăţie a sensului uluitoare, tocmai fiindcă el este inexprimabil şi până la urmă incomunicabil.

Nu mi-am propus aici să fac o exegeză acestei lucrări deosebite apărute la editura **Symbol**, unde acum doi ani apărea şi lucrarea **Introducere la secolul XXI**, scrisă tot de părintele Ion Buga şi pe marginea căreia am notat câteva rânduri în „Luceafărul" de atunci. Asemenea cărţi te inspiră şi îţi dau o stare de vertij pe care raţionaliştii nu o pot înţelege, dar a căror neînţelegere cu cât este mai opacă, cu atât confirmă mai bine autenticitatea stării respective.

Este de altfel trist că în aceste zile ne apropiem de eseul teologic cu destulă reţinere sau cu o facilitate dictată de nepăsarea cu care privim de regulă o carte, făcând în consecinţă greşeala de a-l socoti fie echivalent studiului teologic dificil şi arid, fie literaturii obişnuite. Eseul teologic, însă, reprezintă o şansă deosebită acordată gândirii libere şi inspirate, combătând pe de o parte speculaţia sterilă, mondenă, pe de altă parte, dogma apăsătoare. Cartea părintelui Buga se înscrie tocmai pe această linie. Prin exemple pe care le cunoaşte foarte bine, el ne introduce în lumea sfinţeniei, invitându-ne ca, la rândul nostru, să medităm asupra acestui nivel de realizare ontologică, de neignorat şi de neocolit atunci când eşti decis să iei în serios menirea şi condiţia umană.

Important e un lucru: să credem şi să ştim că printre noi există sfinţi. Apoi să înţelegem că sfinţii nu sunt nişte făpturi supranaturale sau – oribil! – extraterestre. Sfinţii rămân nişte oameni ca ceilalţi oameni, dar deosebirea lor faţă de oamenii obişnuiţi este în acelaşi timp capitală. Paradoxul acesta are aceeaşi valabilitate ca şi misterul dublei naturi a lui Iisus, topite în unitatea supremă Om–Dumnezeu. Sfinţenia este de fapt o treaptă pe care o urcăm în drumul nostru nevăzut. Dar la un asemenea nivel o treaptă urcată este o treaptă interiorizată, aşa cum adevăraţii suitori şi nu sportivii care bat recorduri sunt aceia care cu fiecare pas trag muntele în ei. O treaptă urcată este un dar primit şi nu o strădanie a unei munci de performanţă.

În cuprinsul cărţii această precizare esenţială revine deseori tocmai spre a-i feri pe cititori de o proastă înţelegere a căii spre miraculos, care nu are nici o legătură cu efortul depus profan, cu fruntea asudată şi toţi muşchii încordaţi. Nici un pic de voinţă aşadar pentru străbaterea acestui drum mereu nou şi nebătut, ci numai o luminoasă asceză care transformă fiecare gest în ritual, fiecare gând în rugăciune, fiecare cuvânt în incantaţie.

Nu există popoare de sfinţi. Dacă ar exista atunci poporul respectiv ar ieşi din istorie. Simplitatea şi misterul sfinţeniei merg până acolo încât poţi să păşeşti pe acest drum doar dacă ai inspiraţia să recunoşti dintre doi oameni perfect asemănători pe acela care, în pofida aparenţelor somatice, nu mai aparţine acestui pământ.

Întorcându-mă la parabola evanghelică a bogatului şi săracului, trebuie spus din nou că diferenţa dintre un om obişnuit, ateu sau cultural sclifosit, şi un sfânt se va developa pe lumea cealaltă exact în coordonatele din parabolă. Aşa cum aici, în lumea aceasta, omul obişnuit răspunde dur: „cum adică sfânt? apoi nu mănâncă cum mănânc şi eu, nu se c... cum mă c... şi eu etc.?" Pe lumea cealaltă va realiza exact abisul căscat între ei doi şi va înţelege că acesta a existat încă din timpul vieţii.

A deosebi aşadar pe un sfânt de un om oarecare înseamnă a intui teribila prăpastie ce separă Iadul de Rai. Aici nu e vorba de distanţă, de kilometri, e vorba de acea micime supraesenţială prin care se disting regiunile lumii nevăzute.

Cartea părintelui Buga sugerează de fapt primejdiile care ne asaltează tot timpul din cauza ignoranţei în care trăim şi mai ales a ipocriziei intelectuale pe care o afişăm.

Antipoezia ca miză a

de ŞTEFAN ION GHILIMESCU

Ică o formulă a lui Breyssing, eu cred că poezia românească exprimă perfect psihologia aşa-numitelor „popoare ale aurorei veşnice". O tendinţă de „folclorizare" şi mitizare nu este străină nici unui poet român. De la ***Primăvara amorului*** *lui Văcărescu până la* ***Cântare omului*** *şi* ***Roşu vertical*** *ale lui Arghezi şi Nichita Stănescu. Probabil, ar trebui desluşită aici o fatalitate mioritică şi un blestem al tabuizării. Dintotdeauna, mintea de pe urmă a românului, jupuit de viu, a plătit un greu tribut de cântece şi descântece. Din interior, nici o necesitate şi nici un imperativ nu-l pot face pe compatriotul nostru – „poet" să devină lucid şi, cu atât mai puţin, raţionalist. În cel mai bun caz, îl vor determina la verbalizare esopică şi dedublare subversivă. E şi motivul pentru care mulţi scriitori (dintre cei mai dăruiţi şi mai autentici) au ales calea „relegării" spre a scăpa de fatalitatea blestemului şi a căpăta ambitusul şi perspectiva necesare elaborării operei. Aşa au procedat Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran ş.a., în deceniul patru, aşa procedează – din instinct – o pleiadă de talente la fel de importante astăzi.*

*Cele câteva consideraţii generale exprimate mai sus, despre starea poeziei româneşti, mi-au fost impuse graţie lecturii unui remarcabil volum de poezie (****Fotograful de muşte****, Editura Vlasie), aparţinând lui Marius Daniel Popescu, un tânăr poet român, stabilit de câţiva ani în Elveţia.*

Parafrazând pe cineva, se poate spune că Marius Daniel Popescu a plecat din România pentru a scrie fără complexe despre ţara sa, despre „blestemul" şi nevroza de a fi român. Deşi practică o poezie albă, care apelează constant la retorica reportajului, motivul exilului poetului transpare evident, e clar ca noaptea comunismului, ca să zic aşa. Convins în naivitatea sa că „nu deranjează pe nimeni" la el în ţară, COPILUL (simbol generic de mare frumuseţe!) va trebui ameninţat şi alungat cu pistolul, s-o părăsească. Şi asta pentru că nu înţelege de ce trebuie să treacă prin existenţa sa delegaţia oficială condusă de mecanicul de locomotivă erou al muncii (Ceauşescu), defilând cu poza consoartei-miss, „pe stâlpi, pe ziduri, în vitrine". Tot aşa, COPILUL (imagine-simbol a naturalului necontrafăcut de dogme) nu pricepe condiţia de „brigadă artistică" a conaţionalilor săi, notaţi „pe dreptunghiuri de carton" de la „o masă acoperită cu pânză roşie" de către un juriu de scaune cu spătar. România, privită din perspectiva comentariului analogic al COPILULUI ostracizat (în acest prim cerc al bolgiei, imaginea copilăriei traumatizate exploatează un inepuizabil joc de sugestii, uluitoare alăturări, paradoxe şi catacreze), se înfăţişează ca un ***loc geometric*** *(un fel de bandustan), în care oamenii, reduşi la un număr din cartea de telefon, rămân legaţi unul de altul doar prin „vizionarea telejurnalului", „după desenele animate". Existenţa, complet străină, le e scrisă cu cuiul de către „tovarăşul prim-secretar" care a fixat peste tot, „cu şuruburi de şase" indicatorul de circulaţie* ***cedează trecerea****. Marius Daniel Popescu şi-a dat prea bine seama de monstruozitatea caracterului depersonificator al propagandei comuniste, de rolul rezervat „cuvântului" (de lemn) ca agent diabolic al masificării şi alterării condiţiei umane... „Cuvântul/ acesta/ mă dă cu capul de masă,/ masă, masă, masă, masă, masă,/ masă, masă, masă, masă, masă etc.//"* ***(biografie)****. Sever atomizat şi*

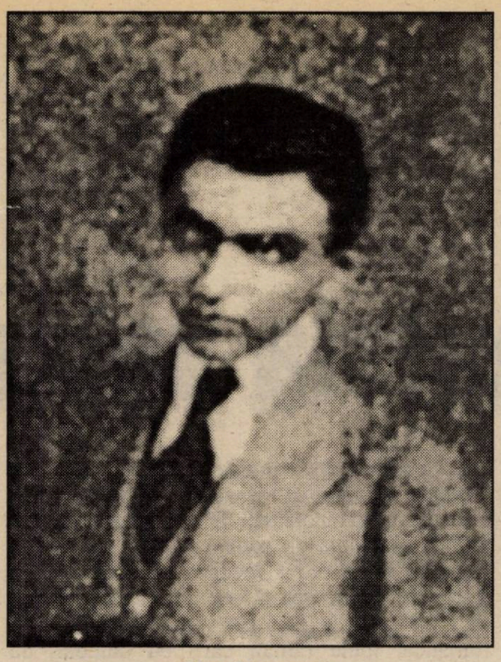

Nae Ionescu

De la estetic la spiritual

Dan Ciachir, **Gânduri despre Nae Ionescu**, Institutul European, Iaşi, 1994

de IOAN BUDUCA

Editura „Humanitas" publica în 1992 o carte despre Nae Ionescu. Autorul: Mircea Vulcănescu. Era o mare surpriză. Puţină lume ştia de existenţa acestui manuscris, cel puţin o copie a fost salvată. Securitatea n-a fost perfectă, aşadar. Apariţia cărţii n-a stârnit nici un cutremur în lumea inerţiilor noastre culturale. Adevăratul cutremur se stârnise, de fapt, prin anii '80. Atunci circulau în xerocopii mai multe cursuri ale profesorului Nae Ionescu şi cărţile-i ce văzuseră lumina tiparului pe timpul vieţii sale. Dan Ciachir pusese într-o circulaţie confidenţială o culegere de articole de Nae Ionescu ce nu mai fuseseră antologate niciodată. Se citea Nae Ionescu în acei ani mai mult decât orice alt gânditor român. Chiar mai mult decât Noica. Studenţii teologi ai zilelor noastre sunt şi rodul acelor lecturi. Nae Ionescu era un curs secret de politichie şi teologie.

Nimeni nu îndrăznea să vadă acest cult cu luciditate. Apoi n-a mai fost nevoie de o interpretare critică. Era scrisă de Mircea Vulcănescu încă din 1946 şi tocmai apăruse. Acum a apărut o nouă carte şi este scrisă de Dan Ciachir, omul care în anii '80 a făcut cele mai serioase cercetări de bibliotecă asupra fructelor interzise din grădinile lui Nae Ionescu. E o carte de confesiuni.

Tot Dan Ciachir va fi, probabil, şi acela din noua generaţie năistă care va scrie şi prima interpretare critică a gândirii politico-teologice a lucifericului Profesor. Tema păcatului spiritual este propusă de Mircea Vulcănescu. Nu o dezvoltă. Pe scurt, ar fi cam aşa: profesorul Nae avea vocaţia de a profetiza despre destinul românilor, dar nu e foarte sigur că a făcut-o în deplinul respect al adevărurilor dogmatice.

A apărut în aceşti ani şi un text care pretinde că reproduce o conferinţă ţinută de Profesor în faţa legionarilor din lagărul de la Miercurea Ciuc, unde era arestat şi Nae, după 1938. Acolo se lămureşte tema păcatului spiritual năist. El credea că la Judecată vom fi chemaţi nu numai personal, suflet cu suflet, dar şi ca neamuri, ca naţiuni. Prin urmare, Nae considera că este îndreptăţit să vorbească în faţa naţionaliştilor români despre datoria neamului nostru de a-şi identifica bine misiunea spirituală pe care ar avea-o în istoria secretă a voinţei divine.

Temă extrem de grea asupra căreia logica şi raţiunea n-au nici o putere. Aici, în ţara profeţiilor, numai cel mai curat respect al dogmei creştine te poate ajuta să nu orbecăieşti. Dumitru Stăniloae, cel mai respectat teolog răsăritean al vremurilor noastre, a lămurit problema: la Judecată, timpurile neamurilor se vor fi terminat, nu vor mai fi neamuri spre a fi judecate, căci Judecata însăşi va aboli Istoria.

Trebuie să acceptăm că Nae a greşit, dar în acelaşi timp nu ştim să decidem cât de mare e această greşeală atâta vreme cât informaţia care vine de la Miercurea Ciuc nu stă într-un text semnat de mâna Profesorului. Se va fi discutat, fără îndoială, despre rostul naţionalismului românesc în faţa lui Dumnezeu, dar nu ştim nuanţele năiste ale acestei dezbateri.

Ne rămâne nouă să răspundem curat şi corect la problemă. Întrebarea din acest labirint dogmatic este crucială. Dan Ciachir observă cu dreptate că astfel de întrebări ne-au scos din epoca de aur a estetismelor alexandriniste de tot felul şi ne-au obligat să reintrăm într-un timp al spiritualului. Observaţie ea însăşi crucială. N-a putut să o facă un critic literar de felul şi de anvergura lui Nicolae Manolescu ori Eugen Simion. Căci dacă ar fi făcut-o, onestitatea l-ar fi obligat să-şi revizuiască tot ce a scris, ori să-şi schimbe criteriile. E greu să fii profet în ţara ta. Lui Dan Ciachir i-a fost mai uşor, tocmai fiindcă el a renunţat prin 1985 la critica literară în favoarea unei profunde implicări în teologie.

Cartea sa despre Nae Ionescu este, de aceea, şi un manifest al acestei noi generaţii năiste care a învăţat şi privirea ne-idolatră asupra Profesorului. **Gânduri despre Nae Ionescu** joacă, azi, rolul pe care l-a avut între războaie seria de articole despre noua idee de generaţie semnate de Mircea Eliade. Rolul de catalizator.

unui debut remarcabil

*„ireal" în raport cu scrisul, în faţa drumului la zid, poetul e singurul care pare să desluşească **candela aprinsă şi câteva lumânări**. Într-un chip superior, inedit, fără iluzii, Marius Daniel Popescu subminează permanent discursul poetic în zona coerenţei utopice, cu dorinţa irepresibilă de a revela în toată grozăvia apocalipsa infernului comunist. Antiutopia realizată conferă explicit un sens peiorativ „himerei" poeziei în genere, care ar trebui, după părerea poetului – din câte înţeleg – să rămână **unitatea de măsură** şi amprenta clară a **inocenţei** şi neanexării omenescului.*

*Scrisul lui Marius Daniel Popescu dezvoltă pe cont propriu, atopic, filosofia ramurii celei mai tinere a „existenţialismului". În acest sens, crede Marius Daniel Popescu, istoria este **o chestiune de scris**, de răstălmăcire, adică, a adevărului: „înainte pe maşina poliţiei/ era scris miliţia//". Scrisul (cuvântul) – printr-un teribil paradox – ajunge să conserve tocmai adevărurile brutale, atâta vreme escamotate cu risipă de energie şi perversă abilitate. „Pe partea cu banul/ a monedei de un leu/ se vede soarele,/ cu nouă raze,/ deasupra munţilor;// Se mai observă/ tractorul pe ogor,/ cu plugul în spate,/ şi tractoristul la volan/ iar în depărtare se zăresc sondele petrolifere// pe partea cealaltă,/ în jurul stemei,/ e scris: republica/ socialistă/ românia.././/". Catabolismele istoriei comunismului românesc, în formele lui turgescente, reprezintă tema – dincolo de orice discuţie – a **Fotografului de muşte**. Zeci de circumstanţieri ale unui personaj colectiv definesc starea entropică a unei naţii adusă în pragul necrozei de o minte dementă.*

*Marius Daniel Popescu îl dă la iveală e, realmente, un bestiarium antiamnezic al bolgiei comuniste. Poetul fixează în ramă **fotografiile muştelor**, cum ai potrivi ţinta într-o lunetă de mare precizie. În cercurile ei concentrice se vede strălimpede toată anatomia perversiunii; nici o mistificare nu mai e posibilă acolo, nici o minciună... Adevărul tot e tragic şi grotesc. „bărbatul se ridică în picioare, face/ câţiva paşi înainte şi începe să/ vorbească: în timpul zilei, militarii/ arestau civili/ pe stradă şi din case,/ îi loveau cu bastoane de cauciuc,/ cu bâte de lemn şi patul puştii, îi aruncau/ în camioane şi îi duceau în incinta/ stadionului; oamenii aşteptau pe bănci, în tribune/ până când soldaţii îi împingeau de la spate, cu/ ţeava mitralierei,/ pe terenul de fotbal spre vestiare,/ unde trebuiau să se dezbrace, la pielea goală,/ şi să fie împuşcaţi, în cap, în omoplaţi, în mâini,/ în ceafă, în şolduri, în genunchi, morţii erau duşi/ într-o maşină de gunoi, ciopârţiţi de/ cuţite circulare şi presaţi în bena utilajului.././/" (**colecţie de raci**)*

Poezia de termeni verbali curaţi, care traduc, cu „exactitate expresionistă", realitatea infernului comunist, îi conferă lui Marius Daniel Popescu statutul de poet major, în sensul definitiv şi înalt al termenului. O atare aventură a demersului scriitoricesc e de natură să restituie poeziei, dincolo de şcoli, curente, maniere şi utopii, condiţia ei primordială. E premisa graţie căreia, luând în calcul şi câtimea de umor centro-european a lui Marius Daniel Popescu, pariem fără rezerve pe travaliul poetului, aşteptând de la poezia sa, pe viitor, foarte mult.

*Marius Daniel Popescu, **Fotograful de muşte**, Editura Vlasie, 1994*

Vasile Andru

«Văd tot mai mult scânteia zeiasc

– Te consideri totuşi, Vasile Andru, reprezentant al promoţiei 70, sau vrei să fii plasat în alta?

– Cronologic vorbind, sunt din promoţia 70. Adică prima mea carte a apărut în 1970. Era 15 octombrie 1970 când am primit prin poştă coletul cu cele 30 de exemplare ale volumului **Iutlanda posibilă**. Dar împărţirea pe promoţii are importanţă cel mult pentru istoricul **clipei** literare, nu pentru noi. Pentru noi, gruparea pe promoţii este cel mult un mecanism de apărare, o iluzie defensivă.

– Am observat că sprijini îndeosebi tinerii (care nu mai sunt nici ei tineri!) din generaţia 80. Ce ai comun cu ei? Ce te diferenţiază?

– Structural, sunt de partea avangardei, de partea rostirii puternice, vitale, fireşti. Şi s-a întâmplat că la optzecişti am găsit opţiuni uraniene, atitudini de ruptură, gustul avangardei, al inovaţiei radicale. La un colocviu de proză, la Târgu Mureş, cred, mai de mult, Gabriela Adameşteanu mi-a zis a reproş: „I-ai luat sub aripă pe ăştia, junii imberbi; îi cocoloşeşti şi le dai nas!". Am răspuns: „Rezon!". Ei, junii erau foarte vii, dezinhibaţi. Se poate spune că este prima generaţie fără frica în oase. De aici, gesticulaţia lor dezinhibată, ludusul. Şi o vocaţie a scrisului spontan, fără obsesia eternităţii... Vezi, promoţia noastră, şaptezecistă, s-a pus în ramă prea repede. S-a înrămat, asta e! Optzeciştii nu stau deloc în ramă... I-am simţit foarte vii, într-o vreme când eu nu sufeream deloc mortăciuneala prozei. Nici acum nu o sufăr, dar acum e altceva. Acum proza leneşă este pe riscul fiecăruia. Atunci, altădată, proza leneşă însemna conformism, însemna jurământul de cuminţenie şi obedienţă... Asta am eu comun cu promoţiile noi: elementul viaţă, proces, cinetică, mărturie. Ce mă diferenţiază? Cartea. Produsul finit.

– Să vorbim deci despre carte, Vasile Andru. Ai debutat cu proză scurtă, de factură psihologică, şi ai continuat cu romane psihologice. După aceea, treptat, ţi-ai schimbat registrul. Ce s-a întâmplat cu tine?

– Nu a survenit nici o schimbare de registru. Ci, poate, o accentuare a căutării lumii nevăzute, a conexiunilor cu nevăzutul. În toate cărţile mele, pot fi reperate, tematic, trei registre. Unul **exterior**: actualitatea, vremea noastră, captivitatea noastră. Altul **esoteric**, misterios: salvarea noastră. Şi altul – **dragostea**, ca liant între toate. De la prima carte, la ultima, aceste trei registre au fost prezente. Şi s-a accentuat aspectul iniţiatic al prozelor. **Turnul** (1985) este un roman cu oameni. Dar **Progresia Diana** (1987) este deja un roman cu **zei**: un roman iniţiatic. Iar o proză inedită se cheamă chiar **Zeiţa Li**, şi asta vrea să însemne că văd, tot mai mult, scânteia zeiască sub măştile umane. Dar romanele mele rămân cărţi cu oameni, cu întâmplări. Adică aspectul zis iniţiatic nu este un abuz hermetic, ci este o aprofundare a tainei omului. Vezi **Muntele Calvarului** (1991), o carte despre vinovăţie, crimă şi atomizarea păcatului între membrii unei colectivităţi post-mioritice. Şi are multă epică, naraţiune. Mai mult, chiar eseurile mele sunt scrise cu mână de prozator, adică se întemeiază pe cazuri umane, pe întâmplări, unele sunt chiar micro-proze. Cred că asta a făcut ca volumul **Viaţă şi semn** să aibă un tiraj de roman, aş zice.

– Constat că promoţia noastră este nesusţinută de edituri şi este ocolită de critici. Nu însă şi de cititori. De ce crezi că are loc un asemenea fenomen?

– Asta este o jeluire târzie. Asta trebuia discutat în 1975, atunci poate avea importanţă. Acum acest lucru – indiferenţa presei, a editurilor – nu are importanţă. Deci în 1975 ţi-aş fi răspuns: nu avem presă pentru că nu i-am ţinut aproape pe criticii dinlăuntrul generaţiei – sau nu i-am convins. Cine voiai să scrie? Ehei, dacă Al. Protopopescu ar fi fost mai prezent, mai productiv, multe cărţi ar fi salvat el de la uitare. Dar Protopopescu nu poate scrie efemer, adică la zi, ci tot promite de 20 de ani o istorie a romanului românesc. Şi dacă Laurenţiu Ulici ar fi fost mai centrat pe promoţia sa, şi mai econom cu muniţia sa – ar fi distrus multe cazemate ale indiferenţei. Dar el însuşi a risipit fuzeuri mari pe cărţi adesea mărunte, aşa cum făcea destul de des şi N. Steinhardt, cu candoare monahală...În fine, o altă cauză a indiferenţei a fost nepriceperea fiecărui autor în parte de a avea ca aliat **critica snoabă**, artizanul cel mai important al gloriilor efemere... Dar astea sunt socoteli tardive şi inutile. Astăzi ar trebui ca noi să simţim o dreaptă detaşare, o surâzătoare înţelegere. Acum altceva e important pentru generaţia mea. Acum ori îţi dai cartea hotărâtoare, ori degeaba mai scrii.

– În ultima vreme, ai făcut câteva călătorii sapienţiale (cum le numeşti tu), în India şi în centre europene de practici iniţiatice. Călătoria în India este, fireşte, importantă, vedem asta şi după cartea pe care ai publicat-o recent despre acele spaţii. Voiai să mergi pe urmele lui Eliade, sau este altă căutare?

– Eu merg pe urmele nostalgiei şi bucuriei mele de a merge. Eu merg pe o căutare practică. Mircea Eliade a mers pe calea erudiţiei. Şi el a mers cel mai departe pe calea aceasta. În ce mă priveşte, India înseamnă o practică a bunei vieţuiri, o practică a spiritului. Iar eseurile pe care le-am scris sunt rezultate din această experienţă.

– După această etapă de Orient, va urma alta? Înspre ce lume te vei mai îndrepta? În ce

Te vei schimba...

(Despre perfecţiune)

Este posibilă perfecţiunea? Unde este ea, la ce serveşte ea? Vorba scepticului şi a păţitului: „dar din atâtea necazuri, cum să faci o bucurie? Din o mie de înfrângeri, cum să faci o biruinţă?" (Aşa am transformat eu cunoscutul vers din autorul necunoscut: „Mais avec tant d'oubli, comment faire une rose!"). Din atâta întuneric al fiinţei, cum să faci o lumină! Aşa se exprimă nu o veche disperare împotriva limitei umane, ci o ascunsă voluptate o reîntoarcerii la anorganic.

Unde este perfecţiunea? La cei vechi? – Cei vechi erau mai imperfecţi decât noi. Dar căutarea lor era remarcabilă. Râvneau dramatic. De la ei nu iau modelul perfecţiunii, ci numai modelul căutării ei.

Un ucenic al bunei sorţi l-a întrebat pe cunoscător:

– Cum să devin desăvârşit?

Cunoscătorul a răspuns:

– Poartă-te ca şi cum ai şi ajuns desăvârşit şi astfel, în mod sigur, vei deveni desăvârşit.

Ucenicul bunei sorţi a întrebat:

– Cum să mă port ca un desăvârşit, dacă eu sunt imperfect!

Cunoscătorul i-a spus:

– De unde ştii că eşti imperfect? Dacă ştii ce este imperfect, în chip logic ştii ce este perfect.

Perfecţiunea nu se obţine. Ea se dezvăluie. Tu o ai. A realiza perfecţiunea înseamnă a lua cunoştinţă de propria ta perfecţiune latentă. Priveşte-ţi propria perfecţiune şi ea se va exprima. Mută atenţia de la griji la corp; la ordinea corpului, mai precis. Grijile sunt expresia ego-ului. Corpul este locul unde universul devine fiinţa ta.

Priveşte strada, oamenii. Neştiind că sunt perfecţi, ei se poartă ca şi când ar fi imperfecţi. Neştiind că sunt frumoşi, ei se poartă ca şi când n-ar fi frumoşi. Tu ştii.

Care este imaginea perfecţiunii? Nu cădea în viciul comparaţiei, căci perfecţiunea ta nu seamănă cu a altuia, nu seamănă cu a lui Gandhi nici cu a lui Einstein. Ea seamănă cu tine, cu stabilitatea minţii tale, cu expulzarea grijilor tale şi cu negarea celor trei iluzii. La cunoştinţă de perfecţiunea ta. „Pietrele pot deveni fii ai lui Dumnezeu", zicea Ioan. Dar pietrele care devin fii ai lui Dumnezeu rămân tot pietre?

S-a zis: Perfecţiunea oului nu înseamnă puiul. Perfecţiunea nu înseamnă evoluţie, ci revelaţie. Perfecţiunea oului este oul.

„Te vei schimba şi **nu** vei fi mai bun."

Vasile Andru

*Din volumul „**Terapia destinului**", în curs de apariţie la Editura Princeps*

...că sub măştile umane»

scop?

– Etapa de Orient vedantin sau hinduist a fost însoţită, mai bine zis precedată, de etapa de Orient creştin. De altfel, eu am început lucrarea aici, în Orientul creştin. Eu m-am recules de foarte timpuriu la peştera lui Daniil Sihastru, la Putna, şi mult mai târziu am poposit şi la peştera lui Sankaracharya, în Himalaya... Noi, românii suntem Orientul creştin; noi avem o practică meditativă însemnată şi foarte eficientă, practica isihastă oratio mentis. Spun că este însemnată, dar astăzi ea este necunoscută, ocultată, învăluită în aburii evocării. De altfel, o şcoală isihastă românească puternică a existat doar în secolul 18. În anii din urmă, era la faza: jumătate legendă, jumătate amintirea vremilor de altădată... I-am căutat în munţii noştri pe puţinii practicieni, începând de prin 1973, ca să învăţ „meşteşugul liniştirii". Existau foarte puţini practicieni consecvenţi. Există multă preluare empirică, aleatorie. Dar, fireşte, există câţiva monahi cu viaţă mult sporită, de anvergură, există continuitatea. Isihasmul se relansează în mediul laic, cu mult spor. Este un fapt de-acum. Există un Centru Naţional de Practică isihastă care îşi propune valorizarea sistematică a acestei tradiţii de aur.

– Aflu din presă că, în luna iulie, ai organizat şi îndrumat stagiul naţional de practică şi cultură filocalică, în Munţii Bucovinei, în zona Câmpulung Moldovenesc. O tabără isihastă. Cu ce rezultate?

– A fost o lucrare reuşită. Este o premieră. Au fost zile cu un program bine măsurat, cu multă practică şi cu dezbateri folositoare. Un nivel de exigenţă şi o atmosferă propice îmbunătăţirii atitudinii mentale. Mai ales

aceasta: exersarea gândirii **înălţate**, îmbunătăţirea atitudinii mentale, a relaţiei cu semenul, cu sacrul, ca premise ale modelării destinului. Se vădeşte că o practică spirituală îşi are locul ei în viaţa asta stresantă, în cotidianul care ne-a bulversat reflexele. Aşadar, o sporire lăuntrică; totul pornind de la repere ferme, din tradiţia patristică. Totul întărit şi adâncit prin metoda „oratio mentis", un exerciţiu cu o acţiune însemnată asupra fiinţei, asupra organizării mentalului.

Efectele bune se resimt. Armonizarea, dobândirea liniştii, ca replică la frământările sterile şi la sărăcia românească. Aşadar, dinspre tămăduirea omului, dinspre sporirea omului, spre tămăduirea vremilor, aş zice. Căci practica isihastă nu-i doar o cale împărătească, iluminatorie; este şi o cale de a trăi în lumea de azi, un mod de a contracara legile junglei, stihiale. Se întrevede aici o soluţie împotriva entropiei româneşti. În măsura în care această practică se va exinde, sau va avea răsunet mai mare. Unii spun: Când totul e pierdut, e bine să-ţi salvezi măcar mintea. Şi astfel, nimic nu-i pierdut.

– Călătorind fie în Orientul vedantin şi creştin, fie în tine însuţi, ţi-ai stimulat latura reflexivă. Spre ce se îndreaptă meditaţiile tale, acum? La ce scrii?

– Cărţile mele sunt scrise. Am în sertar trei romane. Ele sunt neterminate, dar le voi publica în forma în care se află, aşa neterminate. Şi am speranţa că vor fi mai citite decât cărţile mele îndelung elaborate şi terminate, cum am mai spus. Mai am şi câteva nuvele, şi un scenariu de film. Scriu puţin acum; scriu din mers, aşa cum respirăm din mers... Cât despre latura reflexivă – asta nu s-a dezvoltat prin călătorii sau prin introspecţie, ci asta ţine de structura mea nativă, ţine de limita mea. Practica spirituală, dimpotrivă, mă lecuieşte de reflexivitate. Mintea sporită este mintea fără imaginaţie. Adică fără operaţiunea cu imagini, căci imaginile sunt substitute digerabile ale realului, doar substitute.

Astfel că sunt tot mai zgârcit cu exprimarea. Asta nu înseamnă că prin meditaţie, prin practica liniştii, devin adversarul exprimării scrise. Nicidecum. Scrisul de literatură are sacralitate. Scrisul este totuşi slujirea mea. Şi, de ce să n-o recunosc, este pâinea mea...

Anul acesta voi publica eseul **Terapia destinului**. Poate este eseul cel mai bine alcătuit de mine până acum. Anul viitor, dacă ne ajută Dumnezeu, voi scoate o carte despre Calea liniştii o carte sistematică şi la obiect. Cuvinte puţine. Nu tomuri groase. Propoziţii. Da, proza este importantă pentru mine, este un releu energetic, ea mă însoţeşte pe tot acest drum. Fără căldura prozei şi fără puterea ei de penetraţie, mesajele urgente nici n-ar ajunge la oameni. Spuneam: Scrisul este totuşi slujirea mea.

Interviu realizat de
Marius Tupan

Omul împotriva morţii

Înţeleptul a zis: „Când eşti în viaţă, concentrează-te asupra vieţii. Când eşti în moarte, concentrează-te asupra morţii".

Acum, când discutăm despre veşnicie, noi ratăm veşnicia. Orice rupere a tăcerii ne îndepărtează de fire şi ne apropie de dorinţă.

Înţeleptul a zis: „Nu te gândi că viaţa este urmată de moarte şi că moartea este urmată de viaţă". Totul este **acum**.

Oricât de evidentă ar fi valoarea longevităţii, ea este umbrită de perspectiva morţii.

– Eu o invidiez pe ţestoasă, că trăieşte 300 de ani! a spus ucenicul bunei sorţi, melancolic.

– O ţestoasă care are astăzi 299 de ani nu-i deloc de invidiat! i-a răspuns cel izbăvit.

A înlătura conflictul cu limita. Soluţia adevărată nu stă în prelungirea vieţii, ci în **trăirea** acelui punct în care viaţa se articulează la veşnicie. Clipa. **Timpul** este chipul în care Dumnezeu se înfăţişează memoriei noastre. Timpul liturgic este un prezent fără margini.

Omului i-a fost dat să moară pentru ca „prin moarte să fie ucis şi păcatul" (Metodiu din Olimp). Îngropare sub brazdă, naştere a doua oară, trezie. Sunt simboluri, să te foloseşti de ele, apoi să le arunci. Ca să rămâi în real.

Omul are o relaţie secretă, inconştientă, cu veşnicia; şi această relaţie se exprimă exploziv, convingător, devastator prin dragoste, şi se mai exprimă prin rugăciune. Rugăciunea este astfel rudă şi aspect al dragostei, proiectare a ei în supratemporal, în nevăzut. Rugăciunea este afirmarea unei puteri noi a dragostei, sau numai căutarea ei.

Pentru marea masă a oamenilor, singura relaţie cu veşnicia este totuşi dragostea. După cum singura lor iluminare este vecinătatea morţii.

Vasile Andru

theodor vasilache

Cântec de fată mică

Fată mică, fată tristă
ochi şi nas tot o batistă
n-a murit lumina, nu
ca s-o plângi şi tocmai tu;

Soarele de a căzut
s-a întors, viteaz, pe scut
şi-a roşit în urma lui
sângele voinicului …

Moartea lui, de-o noapte mare
mâine-i răsărit de soare.
Mâine iar deschide ochii
de pe Bărăgan la dropii

Ochii tăi de i-o găsi
plânşi când se va face zi
va păli frumosul soare
şi-n lumină şi-n culoare …

Fată mică, fată tristă
ochi şi nas tot o batistă
şterge-ţi lacrima şi-ndată
râzi pe urma ei sărată.

Portret de fată (aproape) mare

Între ispită şi frică
abia de-ncape-o furnică …

Aşa cum stau ele două
la tine pe metereze
ca nişte surori siameze

Şi, totuşi, ce încurcătură:
una păzeşte pepenii
pe care cealaltă îi fură …

Cântec împotriva vântului

La popa la poartă
şade-o mâţă moartă …;

Din vieţuitoare
mor – pe rând, pe rând
pomii în picioare,
mâţele şezând …

Care cum îl prinde
coasa morţii reci:
care mai pe-acasă
care pe poteci …

Dar, Ecaterino.
Vedea-te-aş vie
cu ruj pe buze şi alţi bărbaţi
– toată rimel şi alifie –

decât tot moartă
cu dric la poartă
şi cai mascaţi …

Scenă cu câine

„Intră, Doamne", îi spuse
copilului încă speriat
câinele care latră
nu muşcă.
şi cel care muşcă-i legat.

Şi zise copilul Isus:
„Deh, mă gândeam
să nu rupă …"

Şi-i răspunse Botezătorul:
„Frică nu-ţi fie, Isuse,
decât de câinele
care pupă …"

saviana stănescu

Adoratule, înecatule

cineva cunoaşte
cifrul scalpului meu doi-doi doi-doi
unu unu unu unu gata
s-a desfăcut desprins calota uah
ce mizerie
e-n capul dumneavoastră doamnă
zice un domn galant trecut
întâmplător prin dosul urechii mele uah
ce dizgraţios ce umed ce vâscos
cine-ar fi crezut
totuşi
luaţi gustaţi puneţi în mişcare provocaţi
un val acolo ceva o furtună
zic gândilând
cu un gând adâncurile solide
ale propriei mele cutii
craniene ah
domnule te implor nu
te apleca nu risca nu mă asculta
prea târziu
el el el el el el
căzuse se zbătea urla aiura înghiţea se zbătea
până când
calota mea Cally în intimitate
calota mea zic odihnită aerisită proaspătă
a revenit
a pus capac
micii deschizături
spirituale valurilor gândurilor mareelor
pescarilor bărcilor fluviilor
ce tocmai izvorâseră
şi tocmai se vărsau
nimfetelor broaştelor protozoarelor
ce tocmai se formaseră
şi tocmai se-nmulţeau
furtunilor meduzelor pescăruşilor
ce tocmai veniseră
şi tocmai fâlfâiau
degeaba însă degeaba
ai rămas domnule
în mintea mea nimeni nu tu
pescar nu tu pescăruş nu tu barcă
nu te mai
salvează
nu ne mai

salvează

nu ne mai
aminti.

Ochișoru-viermișoru

sunt istovită
ca un copac-gândac fără rădăcini sau cu
rădăcini răsucite ca ale măselei mele ultima
sau prima scoasă
ca să iasă aia
de minte
mintea e mincinoasă nebună mirbase urât
are pete pe gât
şi-un ochi moale şi mare că poţi
să-ţi înmoi pâinea în el
mie-mi plac tari zice el
şi-mi aruncă uleiul ăla încins
peste obrajii mei încinşi
cic tu cic aşa se zice zice el
când dansăm aproape ochi în ochi
ca acum
dinte în dinte
ca acum
coapsă în coapsă
ca acum te recunosc
după pielea arsă
de care te scuturi
în dormitorul meu te recunosc
după ochi ăla mare şi ăla mic
ăla mare clop clop şi ăla mic
clip clip vreau să ţip
până prefac patul ăsta
în sicriu şi cuierul
în cruce
şi mâna ta în lumânare
şi chipul tău în chipul tău
descompus
în chipuleţe cubuleţe închipuie-ţi
că te vreau
mii de viermi tăcuţi calzi tandri
discreţi uşori proaspeţi
devoratori moi candizi dragul meu
muz andaluz pentru rimă
te poftesc să te aduni
şi să ieşi
din cavoul meu plătit
în rate
proprietate personală.

Diapazona

nu-i adevărat
că în noaptea asta rădăcinile ruginesc
şi seva urcă
arămiu şi încet gâlgâie
în tubul proaspăt asimilat tubul
de legătură a oului meu cu lumea
ce ciudat
acest mamifer se înmulţeşte prin ouă
grupate în cerc în chiar
faţa întoarsă a ombilicului său răsucit
în interior o excrescenţă un ou
zic unii un gât de prunc zămislit
din idila cu pianistul de alături
do i-a şoptit do a făcut ea
şi gata gata
ovulul ei sensibil
la muzică s-a emoţionat ce ciudat
să rămână aşa un gât vibrând în do major
i-au zis fireşte dodo
când s-a născut
biată clapă fără membre vertebre nimic
doar ea zvâcnind
în do în re cu timpul
a crescut s-a integrat
în societate în poem simfonic în spaţiul
uterin al ateneului
suferind în ascuns fiindcă
mameloanele scaunelor lui capitonate
nu dau lapte nici măcar în amestec
cu sunet acolo ceva
la cutie biata clapă dodo retrasă
brusc în ovulul meloman gâfâie
do do ce ciudat
acest mamifer râgâie scuipă şi pute
a rugină
din cinci în cinci minute se screme
şi trânteşte
un ou dodo domnilor
avem de-a face cu un
diapazon straniu.

Retrospectiva Corbu

de AL. CISTELECAN

Iam tot ce-i notabil din ce-a scris până acum strânge, econom, Daniel Corbu în **Documentele haosului** (Casa de editură „Panteon", 1993). După alte patru ieşiri editoriale, în care poetul mai plimba câte-un poem dintr-una într-alta (socotind-o şi pe cea dintâi, din **Caietele Albatros** pe '80 – '81, cu toate că aceasta nu era prea consistentă, ci mai degrabă improvizată, contrariind feminitatea melancoliei toarsă în volumele ulterioare printr-o retorică a vânjoşeniei), el crede sosit momentul unui popas retrospectiv. Chiar dacă nu e primul care face aşa ceva – şi nici cel mai în drept s-o facă –, Daniel Corbu reaminteşte propriei generaţii că se află la ora bilanţului de etapă şi al examenului antologic. O privire exigentă înapoi este mai mult decât necesară cel puţin pentru clasicii optzecismului cu atât mai vârtos cu cât, de bine de rău, s-a ieşit dintr-o paradigmă creativă dominată de cenzură. Chiar dacă aceasta nu va provoca o cezură în toate biografiile creaţiei, s-au adunat destule semne, interioare şi conjuncturale, care să definească o etapă distinctă. Ca orice final de etapă, el trebuie marcat prin astfel de retrospective. Daniel Corbu însuşi se promovează, însă, mai curând cu generozitate decât cu intransigenţă şi mai degrabă pe criterii sentimentale decât cu rigoare sau acurateţe critică. Nu numai binevenite, dar şi indispensabile, astfel de antologii n-ar putea decât profita de pe urma unei asistenţe critice, fie ea şi minimală, care, dacă nu le-ar transforma din accidente în repere, le-ar ajuta măcar să devină nişte instrumente. Un astfel de volum nu poate risca să fie un simplu spor bibliografic. Fără a recurge la astfel de precauţii, Daniel Corbu alege soluţia învălmăşirii cronologice, împărţind poemele în două loturi – **Copacul cu hieroglife** şi **Documentele haosului** – între care contaminarea tematică e, însă, mult mai evidentă decât distincţia. Şi aceasta pentru că poetul nu numai că nu poate scrie în mai multe feluri, dar nici nu iese din perimetrul de narcoză al melancoliei. Aici îşi face el veacul, cât cu devoţiune, cât cu obedienţă, deopotrivă sedus şi „martirizat", confortabil sau hărţuit de anxietăţi. Cu o urzeală elegiacă şi o beteală de fervori nostalgizate, poezia lui Daniel Corbu e un covor pufos de tristeţi pe care o autoironie blândă se preface a-l deşira din loc în loc.

În orânduirea din retrospectivă, cu un calculat efect provocator, primul din şirul poemelor selectate e o „declaraţie de independenţă" ce reportează sub titulatura „Despărţirea de zei" mai vechea „Retorică" din **Plimbarea prin flăcări** (1988). Fără să fie şi dintre cele mai bune ale lui Daniel Corbu, poemul e simptomatic pentru aproape toate aspectele poeziei sale. În el se regăseşte atât amestecul de emfază şi smerenie, cât şi cel de declarativism şi confesional, ambele constante ale poeziei. Căci Daniel Corbu uneşte, uneori în mod forţat, alteori cu naturaleţe, o umilinţă atitudinală cu o simbolică emfatică, mai şi împingând adesea confesiunea spre proclamaţia imediată. În vreme ce confesiunea sa e un ritual retractil jucat pe timidităţi şi inhibiţii, simbolica presărată în text e scoasă din rezerva bombastică a romantismului. Poetul îşi patetizează nostalgiile şi anxietăţile nu atât prin fierbinţeli retorice, cât printr-o grandilocvenţă a simbolurilor încrustate într-o sintaxă sfioasă. Într-o confesiune ce declină melancolia în vrajă şi întoarce dicţiunea în ceremonialitate, mai degrabă bravând în smerenie decât în epatări, el recurge la semne de opulenţă dramatică menite să bruscheze perspectiva calmă a poemului şi să-l treacă într-o gravitaţie tragică. Mistica poemului mântuitor şi mitologia poetului damnat ori chiar sacrificat vor determina o fixaţie simbolică pe izotopii jertfei şi crucificării, Daniel Corbu ajungând nu numai repede, dar şi foarte des pe Golgota. Pândită şi flancată de o misiune preţioasă a poemului, subliniată încă de la debut de Radu G. Ţeposu, această tentaţie a supliciului proliferează redundant, devenind un clişeu cu funcţie patetizantă: „aşa începe cina de taină/ dar poate undeva s-a şi pregătit o cruce/ pe măsura palmelor mele", „singur îmi încurajam călătoria pe cruci/ şi mă vindecam de muşcătura atâtor cuvinte/ otrăvite", „părăsit pe propria cruce de flori/ visătorul visa", „peste golgota din suflet poartă-ţi golgota de vorbe", „lemnul crucii se face una cu sufletul", „eu urc zilnic o golgotă de vorbe" etc. Crucea lui Daniel Corbu e o cruce prea la îndemână şi ea funcţionează mai degrabă ca un colac de salvare, de câte ori simte nevoia unei băi dramatice, poetul urcă poemul pe ea.

Avânturi emfatice şi crize de naivitate cuprind poezia şi atunci când poetul îşi versifică intenţiile, lăsându-se pradă mirajului de sine. Candoarea e clamată, suferinţa e retorizată, vocaţia supraestimată: „astăzi/ am ieşit să cuceresc lumea cu un braţ de metafore", „pentru cântec şi moarte m-ai născut mamă/ înveşmântat în viitorul meu de stele căzătoare/ n-am contenit să-mi hrănesc propriul gol/ şi să mângâi pământul de sub pleoape", „mereu/ port cu mine o lacrimă cât un clopot/ şi umblu prin lume singur şi răsfăţat de ploi/ deţinut al tuturor cuvintelor". Mitologia vocaţiei produce mereu astfel de autodefiniri bombastice, susţinând din adânc o partitură ca şi inepuizabilă a emfazei.

Pentru un poet care nu numai că preferă, dar şi exaltă transmisia în direct a confesiunii, descoperirea de către Marin Mincu (**Eseu despre textul poetic**, II) a unui „instinct barbian" e mai mult decât cutezătoare. În realitate, Daniel Corbu îşi ţine poetica legată de imediateţea realului şi nu e niciodată sedus de asceza „jocului secund" iar tentaţiile sale textualizante sunt un simplu reflex al mitologiei sacrificiale a scrisului. Un instinct, cam nesupravegheat, al decalcului blagian e, însă, mult mai activ: „şi-i atâta linişte/ de parcă-aş fi murit în mai multe trupuri deodată", „e-atât de senin/ că sunt mai aproape de mine c-un plâns". Pe un fond de sensibilitate căreia nu-i lipseşte nici romanţiozitatea, drenată prin autoironie, Daniel Corbu e, în fond, un poet al singurătăţii. Poezia însăşi e o artă a însingurării („poezia m-a învăţat să fiu mereu singur") pe care poetul se străduie s-o transpună în reverie („şi singurătatea-i o sărbătoare dacă ştii s-o trăieşti") şi s-o îmblânzească până la confort. Ritualurile ei îl trag însă mai curând spre pragul angoaselor („spre seară intru în mine ca-ntr-o catedrală pustie/ Strig şi ecoul mă umple de spaimă"), de unde poetul se salvează, fireşte, prin terapia scrisului: „Din mine n-a mai rămas decât această singurătate/ care se-aşterne aproape fără voia mea pe foile albe". Vorbind un „alfabet al tristeţii" şi luând încet „chipul singurătăţii", Daniel Corbu e unul dintre ultimii noştri elegiaci care nu se sfieşte în faţa propriei suferinţe. El o cântă pe şleau, într-o scriitură ce unduie ea însăşi melancolic atunci când scapă de cataractele bombastice.

„Dragoste de transfer"

de CLAUDIA ENE

Actul traducerii este prin excelenţă propice apariţiei barbarismelor, „creaţiilor" lexicale necontrolate sau calchierilor eronate. Transpunerile, acum la modă, din şi despre gândirea orientală sau din şi despre gânditori de talie universală, precum Freud, făcute de tălmăcitori nu foarte experimentaţi, sunt deseori pigmentate cu cuvinte cu chip românesc, dar care nu sună tot aşa de româneşte: „**raţionări** care puteau consta în acceptarea sau condamnarea a ceea ce a fost altădată respins" (Sigmund Freud, „Viaţa mea şi psihanaliza", Editura Moldova, 1993 – o vom cita în continuare sub sigla „V.P." – p. 47). „Raţionări" este folosit cu sensul lui „raţionamente" (fel de a raţiona, judecată) şi este probabil o „invenţie" lexicală a traducătorului de la verbul „a raţiona". Un alt exemplu în care avem de-a face tot cu o „creaţie" lexicală, dar care urmează drumul invers este următorul: „ar fi «**translatat**» dincolo de realitatea sensibilă" (Serge Hutin, „Secretele tantrismului", Editura Sophia, 1993 – va apărea în continuare sub sigla „S.T." – p. 86); în acest caz, de la substantivul „translaţie", folosit (rar) cu sensul de „deplasare", se „reface" verbul „a translata". La fel se întâmplă, probabil, şi cu „a buscula" din contextul: „fu împins de la spate, fu **busculat**" (S.T., p. 102) unde, dat fiind că există substantivul „busculadă", autorul s-a simţit îndreptăţit să folosească şi verbul corespunzător.

Mai puţin româneşti şi mult mai ambigue sunt însă sintagmele calchiate după original, de ex. „**transformările de sezoane**" (S.T., p. 78) – care vrea să spună pur şi simplu „schimbarea anotimpurilor" – sau „**serbare costumată**" (S.T., p. 91) – în care mărturisim că nu ştim exact despre ce este vorba. Ele conţin fie cuvinte comune celor două limbi, dar care în română au alte conotaţii: „trubadurii, cu amorul lor curtenitor dedicat **Damei ideale**" (S.T., p. 37) – „damă" este în română sinonim cu „cucoană" sau are conotaţia „femeie de moravuri uşoare, prostituată", sensuri care în nici un caz nu corespund cu intenţiile originalului), fie cuvinte existente în limba română, dar care puse alături, printr-o sintaxă îndoielnică, nu exprimă nimic clar: „s-a produs deodată la tânăra fată o stare de «**dragoste de transfer**»" (V.P., p. 41) sau „într-unul din tipuri (de nevroză – n.n.), fenomenul central era accesul de angoasă (...); din această cauză, l-am numit «**nevroză de angoasă**»". (V.P., p. 37)

Bă, senatorule!
(Un nou Dumnezeu)

de DAN SILVIU-BOERESCU

I1 **Bă Ghermane** (zece farse, prefaţă de Petru Poantă, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1993)... de **Sabin Gherman**, care-şi exorcizează, încă din titlu, numele (atât de compromis de politicianul omonim), prin antepunerea „sănătosului“ apelativ popular. Opinia prefaţatorului: „Titlul băşcălios (o distanţare ironică de la propriul nume) trimite la tradiţia imediată a postmodernismului“...

2. Plăcerea textului sau la Fanar sau pe ultima sută de metri ce viaţă de câine bă Ghermane: „despăducheat amorul mi se târa pe o coapsă,/ m-a rupt în pulpe fragezi pe catifeaua laxă;/ sughiţ adânc, matroana îmi tot arată ceasul,/ cafeaua s-a răcit, trăsur' aşteaptă glasul.../ s-a dedulcit fanarul în mii de catifele,/ balcanii susur dulce'n foteluri de nuiele:/ zăpada curge gângav, nu m'aş mai duce acasă“. Tentaţia **levant**-ină a textualismului superludic, în care aluzia livrescă se zbenguie subtil, făcând zob echilibrul orizontului de aşteptare, nu e decât unul din pariurile onorate cu o dexteritate „suspectă“ („ca violina coapsa adulmecă vreun vals“). Cred, totuşi, că plăcerea de a construi variaţiuni infinite la tema aşa-zicând „clasică“ este genuină şi nu provine dintr-un meschin artificiu de calcul.

3. Faluscriptum, cap.VII: „Ce mai zici tu, fă? vagabonzii oraşului de ceară intraseră în văgăuna colţ cu bulevardul marelui lenin circulau nişte icoane haioase isus avea trei coaie şi toate celelalte la scară mărită un coi desenat cu o bucată de cărămidă era de trei ori mai mare decât faţa mântuitorului se simţea nevoia unui nou dumnezeu“. Nonşalanţa iconoclastiei **restructurante** mă face să-l includ pe **Sabin Gherman** în linia întâi a nouăzecismului adamic (evident, cu voia teroristului istoriei literare-**ulici** ramirez sanchez). Frenezia euristică, sfidând limitele „bunului simţ“, nu mi se pare deloc gratuită. Ea vine să consacre primatul principiului „cu tantra pre mantra călcând“ în acţiunea de schimbare la faţă a bietei noastre ţărişoare („limba română e patria mea“ – literatura română e graniţa mea).

4. Alternativei moral(izant)e, nouăzecistul îi prefera un comportament interactiv (exult când mă autocitez!): „încolăcit ca vrejul pe rima fecundată/ ling epitetul ieftin, metafora de vată/ bum-bum în uşa verde slăbită de eresuri/ îmi intră în odaie o tipă fără dresuri/ cu ochi măriţi de vise eu văd cum cad guverne/ şi lacrimi mari de fată-mi se plimbă prin izmene“ (**Plăcerea textului. La Gange**). Nu sunt primul care subliniază caracterul estetizant al perversiunii literare (şi nu exclud aici nici coloratura sadică a temei), al cărei presupus prag **hard** (canonit de codul est-ieticii în faimosul art. 325 C.P.) provoacă nelămuriri greu de soluţionat justiţiei autohtone. Cu siguranţă, ca şi în cazul lui Luca Piţu (vezi ultimul, de demult, **număr** din „Nouăzeci“), voi fi însă primul supus oprobriului public de către cei mulţi (?) şi frigizi care populează, cu corp (mic) de literă şi trup (prematur) stafidit subsolurile de pagină. Iar asta se va întâmpla fiindcă voi cita un pasaj „reprobabil“ dintr-o defulare narativă în regim carceral (în fond, doar o manifestare a instinctului homeric – vezi şi **sagamore** dintr-un roman de Barth – dusă până la ultimele şi inevitabilele ei consecinţe): „l-am obligat să ne povestească nu o jumătate de oră nici o oră ci nu mai puţin de trei ore şi jumătate pe zi culmea c-a ţinut-o aşa o săptămână încheiată a început să ne fie drag fiecare amintire a lui adevărată (sau nu) o simţeam ca pe o femeie goală acolo între noi ne bucuram, cu toţii de ea timpul trecea mult mai repede nu mai cădea peste nimeni carnea aia moartă a plictiselii şi asta ne excita la culme subiectele erau întotdeauna dacă nu vesele cel puţin autoironice asta după aceea ne-a dat de gândit adică ce-i aia să povesteşti din prima, unor necunoscuţi, cum îţi regulezi nevasta şi soacra neomiţând amănuntele siropoase inerente: «De fiecare dată bag mai întâi degetul, să-mi croiesc cale, să mă-ncurc în păr, că e flocoasă rău; dac-aţi văzut vreodată pe stradă brunete din acelea creţe, foeoase; aşa-i nevastă-mea. Cu soacra e mai simplu, o întorc pe spate şi i-o bag fără nici o problemă, că-i aproape cheală, şi după cinci minute s-o auzi cum râgâie în plăceri...» (pag. 33 – 34). Din off: „Ruşine, ruşine, de trei ori ruşine! Ruşine să fie dar s-o ştim şi noi! Bă, Ghermane! Bă, obsedatule!“

5. De la moşii noştri noi am învăţat...: „Între cele două războaie mondiale, E. Lovinescu prefaţa, cu o anume încântare stupefiată, o carte devenită rapid scandaloasă în epocă: **Nuntă cu bucluc** de Ion Iovescu. Este vorba despre o demitizare absolută a perspectivei romantice asupra naturii, erosului şi limbajului însuşi. În 1935, când a apărut cartea, era încă vremea «puriştilor»; ca dovadă rămâne condamnarea ei teribilă, robespierreană, de către aristocratul Vladimir Streinu“ (din **prefaţa** lui Petru Poantă).

6. Erotica pură, luminoasă, caldă, solară: „Vai de soldaţii ce visează femei/ când lumina e fierbinte ca o târfă“.

7. (Post scriptum): Umor involuntar. În nr. 29/1994 al revistei „România literară“, un redactor anonim ridică la rangul de „umor involuntar“ o banală greşeală de corectură care a produs un dezacord într-un text al meu din „Luceafărul“ nr. 6/1994. Pentru ca rubrica din „România literară“ să provoace efectiv hazul cititorilor, propun publicaţiei respective să nu ezite semnalarea propriilor greşeli de corectură, unele dintre ele cu adevărat istorice. Ca de pildă: 1) „**Pozia** optzecistă...“ (din titlul enorm – corp 48, dacă nu mai mare! – al recenziei dedicate cunoscutei antologii a lui Alexandru Muşina; 2) „S.P. este poeta cea mai **pulicată** din ultimii ani“ (din caseta ce însoţea un grupaj de versuri al unei tinere poete). **Umor... involuntar?**

Artiști și suboameni

de HORIA GÂRBEA

Puţine cărţi citite în ultima vreme le-am parcurs atât de repede precum recentele **Amintiri deghizate** tipărite sub semnătura profesorului Ovid S. Crohmălniceanu la **Editura NEMIRA**. Am găsit în ele proza agreabilă a autorului **Istoriilor insolite**, mult apreciate (şi) de mine, precum şi informaţii de cel mai acut interes. Autorul, subiectul şi tratarea acestuia nu ar avea nimic de-a face cu conţinutul obişnuit al rubricii de faţă dacă autorul n-ar oferi un mare număr de întâmplări ale căror personaje, unele ilustre, aparţinând istoriei noastre literare, se întrec a se lăsa mânate în viaţă şi operă de muzele din încăperi mai obscure ale palatului literaturii.

Vorbind despre Arghezi, Barbu, M.Preda, Z. Stancu şi mulţi alţii, Ovid S. Crohmălniceanu se ocupa pur şi simplu de cancanuri, ceea ce este foarte bine. Nu cred deloc că amintirile sunt critică literară deghizată. Ar fi plicticoase şi nu e cazul. Ele sunt, de-a binelea, cozerie inteligentă şi bârfeală superioară (adică pilduitoare).

Ce-a făcut şi ce-a dres X nu e lipsit nici de interes, nici de importanţă, dacă acel X a mai scris şi o operă sau a determinat scrisul altora. În „debaraua“ intimităţii lor, scriitorii îşi au muze care intervin adesea, mai pe ascuns, şi-n manifestările lor publice, inclusiv în scris.

Câteva dintre anecdotele povestite în **Amintiri deghizate** sunt de neuitat, unele întâmplări sunt de-a dreptul înfricoşătoare, majoritatea nu sunt deloc lipsite de lumini aruncate spre comportarea sau scrisul personajelor.

Mai mult decât atât însă, ceea ce mi se pare lucrul cel mai important este şi revelaţia cea mai tristă oferită de amintirile pline de farmec ale mentorului cenaclului „Junimea“ (unde era de departe singurul participant deosebit de simpatic, ceea ce explică de ce eu unul am frecventat rar distinsa adunare). Anume felul în care (reiese clar din „amintiri“) literatura română din ultimele cinci decenii a fost controlată, oprimată, tocată (împreună cu creatorii ei) de indivizi al căror grotesc sinistru pare obiect de ficţiune literară.

Artiştii, constrânşi să trăiască şi să scrie sub apăsarea acestor bestii, cedează moral, se exersează în cele mai subtile manevre de salvare, se mai mânjesc singuri sau unul pe altul, fac compromisuri ori, pur şi simplu, sunt striviţi. În debaraua literaturii există nu doar „muze“ provocatoare de mici prostii, mai mult sau mai puţin scuzabile, ci şi gândacii ouaţi de dictatura bolşevică.

Din amintirile lui Ovid S. Crohmălniceanu această trăsătură a vieţii literare (dacă aia a fost „viaţă“!) face impresia cea mai puternică. La fiecare personaj „luminos“ (cu toate umbrele lui), autorul este forţat să descrie, pentru înţelegerea faptelor, patru – cinci monştri a căror facere de rău (de multe ori gratuită şi mult peste „indicaţii“) îi otrăveşte pe ceilalţi, pe oamenii normali, şi-i determină adesea să facă gesturile cele mai neconvenabile.

De aceea, pe lângă delectare, amintirile criticului mi-au provocat o intensă oroare la gândul că asemenea „muze“ negre şi hexapode au poluat literatura şi arta atâta amar de timp. Dar şi mai oribil este că se află şi acum printre noi (şi nu în poziţii umile), gata s-o ia de la capăt. Să ne ferească Dumnezeu pe toţi!

- Paul Mihail, **Mărturii de spiritualitate românească din Basarabia**, Chişinău, Ed. Ştiinţa, 1993, 406 p.
- Panait Istrati, **Pagini de corespondenţă**, ed. îngrijită etc. de Z. Bălan, trad. din franceză şi bibliografie de Carmen Ţurcan, trad. din lb. germană de H. Stiehler, Galaţi, Ed. Porto-Franco, 1993, 142 p. (pentru franceza traducătoarei trebuie consultat şi rezumatul de la p. 141, plin de delicii lingvistice).
- Marin Manu Bădescu, **Scriitori români şi străini. Corespondenţă inedită**, Bucureşti, Ed. Gândirea românească, 1993, 241 p.

Documente...

de MIRCEA ANGHELESCU

Orice fel de istorie şi în special istoria domeniului cultural are nevoie de documente scrise pe care să-şi întemeieze analizele; dar nu numai specialistul le caută şi le foloseşte, ci şi cititorul amator de istorie şi chiar cititorul pur şi simplu, pentru că, în afara informaţiei directe pe care o aduce, documentul este şi o mărturie indirectă asupra unei epoci trecute: felul de a vedea lucrurile, scara de valori, felul de a le înregistra, forma sa arhaică sau numai demodată sunt tot atâtea sugestii de literatură care stimulează imaginaţia, pe lângă faptul că îmbogăţesc cunoştinţele. Iar dacă avem în vedere că între documente se numără şi scrisorile, adică acele texte cu caracter privat (mult mai puţin cenzurat deci decât un text public prin destinaţia sa) care îşi propun să relateze întâmplări, fragmente de existenţă, evenimente dramatice sau numai interesante întâmplate unor persoane reale, aşa cum literatura aduce în faţa noastră întâmplări şi fragmente de existenţă ale unor persoane imaginare, vom înţelege şi mai bine de ce volumele de documente au un public mult mai larg decât cel savant, al disciplinei respective, şi de ce calitatea lor nu e o chestiune fără importanţă pentru marele public.

Din Basarabia de dinaintea revenirii la limba „moldovenească", adică de anul trecut, ne vine un volum al părintelui Paul Mihail care adună articole şi documente publicate de acest Nestor al istoriei noastre încă înaintea şi în timpul ultimului război: **Mărturii de spiritualitate românească din Basarabia***. Aproape toate textele au apărut întâi în reviste de dincolo de Prut (**Basarabia, Viaţa Basarabiei, Luminătorul, Buletinul oficial** de la Chişinău), dar şi de dincoace câteva, şi n-au mai putut fi retipărite într-o carte. Ele sunt de două feluri: profile sau schiţe monografice ale unor cărturari uitaţi sau ale unor instituţii care merită neuitarea noastră (între care amintesc pe Anatolie Tihai, misionar ortodox în Extremul Orient, care scrie în jur de 1880 scrisori din Tokyo surorii sale Măfiţa din Chişcăreni-Bălţi) şi documente, publicate sau inventariate pentru cercetătorii care vor veni; de prisos a mai spune că o parte dintre acestea, trecute prin focul unui război precum cel ştiut şi al unei campanii de deznaţionalizare poate mai distrugătoare încă, nu mai există astăzi şi că semnalările şi reproducerile părintelui Mihail au rămas singura dovadă a existenţei lor. Unele dintre acestea sunt extrem de preţioase prin caracterul sistematic al cercetării, de pildă cele aproape o sută de pagini ale conspectului de **Cărţi bisericeşti, manuscrise şi icoane din Basarabia**, aducând informaţii din douăzeci şi şapte de lăcaşuri de diferite feluri (biserici, mănăstiri, biblioteci), reproducând însemnări, semnalând particularităţi, menţionând nume de copişti, de posesori sau date ale unor evenimente. Cel mai impresionant lucru, la o fugară privire cum este cea de faţă, este permanenţa unei circulaţii a cărţii bisericeşti în limba română care n-a fost inventată în zilele noastre, ci datează din cele mai vechi timpuri, ca o măsură firească născută din nevoia pe de o parte şi din sentimentul că suntem una, dincolo şi dincoace de Prut, pe de altă parte. Cea mai veche dintre aceste cărţi este **Mărgăritarele** lui Ioan Zlataust, tradusă de fraţii Radu şi Şerban Greceanu, tipărită la Bucureşti în 1691, care a fost dăruită de popa Ghenadie în amintirea fiului său. Multe din aceste cărţi sunt cumpărate prin eforturi conjugate şi dăruite unor biserici de sătenii din partea locului: un **Apostol** tipărit la Râmnic, în 1794, e cumpărat din Iaşi de Ioniţă Pantază cu douăzeci şi şase de lei şi dăruit bisericii de mai mulţi ţărani „să fie nelipsit oricine va sluji" în satul lor, Coşneţăi, un **Penticostar** tipărit tot la Râmnic, în 1785, ajunge la Chişinău, un **Tipicon** de la Iaşi, din 1816, este dăruit de mitropolitul Moldovei Veniamin arhimandritului Chiril, de la Chişinău, în 1817, o **Evanghelie** tipărită la Bucureşti în 1723 este cumpărată de „Tudor Cojocariu şi cu Tănasi Bârsan şi au dăruit-o la sf. biserica din Cogeani, la văznesenia pentru sufletul părinţilor" şi multe altele, tipărite la Blaj (**Biblia** din 1795 şi **Carte de învăţături** din 1805), la Sibiu (**Catavasierele** din 1808 şi 1817, **Psaltirea** din 1812, **Evanghelia** din 1844, **Biblia** lui Şaguna din 1856) şi multe altele, ieşite din teascurile Bucureştilor, Neamţului, Iaşilor, Buzăului, Râmnicului Vâlcii, care atestă, dacă mai era nevoie, neîntrerupta circulaţie a cărţii, şi a cuvântului românesc în ţinuturile silnic înstrăinate. Plină de asemenea informaţii importante, completată cu o bibliografie a lucrărilor autorului (p. 342-405) şi cu o scurtă postfaţă a istoricului ieşean Şt. Gorovei, cartea părintelui Paul Mihail este indispensabilă istoricului culturii noastre din secolul trecut.

Un volum cu o corespondenţă nu surprinzătoare, ci mai degrabă neluat în seamă, ne vine de la Galaţi, unde editura Porto-Franco pune în circulaţie romanul epistolar al lui Panait Istrati cu a doua sa soţie, Anna Munsch („cea mai puternică pasiune din viaţa mea") şi alte câteva scrisori de la diverşi către Istrati.** Partea substanţială a ediţiei, „romanul" de care vorbesc, a fost publicat acum treizeci de ani de regretatul George Cuibuş în două reviste de provincie, **Ateneu** şi **Tribuna**; nu-mi aduceam aminte de ele (de altfel, cum se putea vorbi despre Panait Istrati în 1965?) şi cred că nu sunt singurul. Pe lângă celelalte scrisori din volum, ele sunt într-adevăr remarcabile prin revelaţia unui bărbat cu o viaţă sentimentală foarte agitată, în care investeşte enorm şi care îi prilejuieşte doar suferinţă şi dezamăgiri. Scrisoarea din 2 dec. 1926, prin care încearcă să-şi consoleze soţia abandonată, este una dintre cele mai semnificative, sinceră şi dură: „Tu n'arrêtes pas de me dire que je suis heureux, alors que je te dis sans cesse que je ne le suis pas..." Biograful şi chiar analistul lui Istrati au aici un material de primă mână, cu condiţia să utilizeze originalul francez şi nu traducerea românească a dnei Carmen Ţurcan, pentru care „sacreé garce que j'ai tant aimée" (p. 71) se traduce prin „târfă sfântă pe care am iubit-o atât" (p. 73). Prefaţa dlui Zamfir Bălan este generală, iar notele sale laborioase şi corecte.

Aprecierea de mai sus nu este de circumstanţă, pentru a trece uşor peste un detaliu fără importanţă : notele unei ediţii de documente sunt o parte constitutivă a acesteia, importantă nu pentru că scuteşte cititorul să meargă la o enciclopedie pentru date generale, ci pentru că introduce în „atmosfera" documentului elemente de informaţie care îl clarifică şi sugerează totodată o interpretare a lui. Profesorul piteştean Marin Manu Bădescu publică recent şi d-sa un volum de scrisori inedite***, provenind în general de la scriitori piteşteni sau aflate în arhivele piteştene, unde şi-a petrecut, probabil, o bună parte a activităţii sale; din această foarte lăudabilă preocupare a ieşit, mai de mult, şi volumul său de documente despre Alexandru Davilla şi alte cercetări similare. O asemenea preocupare a profesorilor din diverse localităţi din ţară trebuie salutată şi încurajată cu hotărâre, pentru că ea suplineşte căutările multor arhivişti şi cercetători profesionişti (inclusiv salariile lor şi instituţiile aferente). Publicaţia sa, care include şi destule scrisori importante (de la Thomas Mann către traducătorul său Camil Baltazar, o ciornă de scrisoare a lui Macedonski, vreo trei scrisori protocolare de la Henri de Regnier şi una de la André Breton etc.), are şi multe texte fără relevanţă, dar mai ales are şi o viziune îngustă, o lipsă de profesionalism (tradus în calitatea nesatisfăcătoare a notelor) care îi reduce mult eficienţa. Se dau explicaţii de dicţionar la autori ca Iorga, Maiorescu etc., dar nici o notă la W. Ritter, critic de artă care a trăit în România (p. 89), despre helenistul Hubert Pernot sau Paul Boncour, prim-ministru al Franţei în 1932-1933 (p. 122), la scrisoarea lui Hans Carossa unde e vorba de **Jurnalul românesc** pe care V. Tempeanu voia s-o traducă, adică de **Rumänisches Tagebuch**, cartea care l-a lansat pe autorul german, iar nota de la p. 93 trimite la o „Revistă românească" din 1889 pentru un text al lui M. Montandon din 1906 unde e vorba de mulţumiri pentru că i se trimisese copia unor „aménités de la **Revista românească**" la adresa sa: emitentul scrisorii avusese un lapsus calami şi scrie **Revista românească** în loc de **Viaţa românească**, pomenită mai jos! Şi apoi Marcu Beza e născut în 1882, nu 1885, Vlahuţă în 1858, nu în 1850, M. Dragomirescu în 1868, nu în 1866 etc., „pamphlet" în scrisoarea unui onorabil bibliotecar britanic înseamnă în englezeşte „broşură" şi nu **pamflet** şi aşa mai departe.

Cine crede că e uşor să editezi documente se înşală...

Epurările de vară

de MARIAN POPESCU

În industria turismului, dacă vrei să te duci la munte sau la mare în **extra-sezon**, preţurile sunt mai mici. Pentru că nu e aglomeraţie. E greu de ştiut ce preţ se va fi plătit pentru ceea ce s-a întâmplat în „extra-sezonul" teatrului românesc unde, după închiderea stagiunii, Ministerul Culturii a făcut curăţenie aproape generală. Să ne reamintim. Spre sfârşitul lunii iulie, la Odeon, regizorul Alexandru Dabija este destituit din funcţie, la puţine zile după ce teatrul intră în vacanţă. În locul său, cu avizul Direcţiei de spectacole din Minister, Inspectoratul de Cultură al Municipiului numeşte ilegal pe dl Tudor Mărăscu, care, deşi Director al Departamentului Arte din TVR, se grăbeşte să accepte. La o săptămână după, când suntem deja în august, parvine ştirea numirii în funcţia de „consilier artistic-director" al Teatrului Naţional din Timişoara a d-lui Ioan Ieremia. Teatrul era de câteva săptămâni în vacanţă, ca şi directorul său, în funcţiune la acea dată, dl Vladimir Jurăscu. Acesta nu primise nici măcar o înştiinţare verbală în legătură cu destituirea sa. După declaraţiile sale, contractul cu Ministerul, în subordinea directă a căruia se află teatrul, expira în... 1995. După aceleaşi declaraţii, d-lui Jurăscu i se deschide biroul şi i se pun lucrurile personale într-un sac. Spre sfârşitul lunii august, în sfârşit, se clarifică situaţia direcţiunii Teatrului Naţional din Târgu Mureş, la care mă refeream săptămâna trecută ca fiind „confuză". Acum nu mai este. Fostul director, dl Mihai Gingulescu, îşi înaintase demisia încă din luna mai. De atunci era vehiculat tot mai des numele regizorului Victor Ioan Frunză a cărui experienţă reuşită ca director al Naţionalului clujean cu câţiva ani înainte, ca şi succesul spectacolelor realizate în Târgu Mureş, dădeau ca sigură numirea sa. Dar n-a fost să fie: conducerea superioară (dl Virgil Ogăşanu, Director al Direcţiei de spectacole) a Ministerului decide numirea d-lui Serafim Duicu pe post. Reputaţia sa este bine cunoscută mediului intelectual târgu-mureşan, iar prestaţia domniei sale ca fost secretar de stat la... Ministerul Culturii n-a trecut neobservată.

Dacă presa culturală a acordat o mai mare atenţie destituirii lui Dabija de la Odeon unde abuzul, obrăznicia şi ilegalitatea procedurală au fost flagrante **tocmai** pentru că teatrul era singurul din Bucureşti angajat într-un proces de reformă, cred că merită o atenţie specială ce s-a întâmplat şi în celelalte cazuri. În ceea ce, priveşte Naţionalul timişorean nu vreau să mă refer la calităţile manageriale ale fostului director. Destituirea d-lui Jurăscu, produsă în absenţa sa şi fără preaviz contravine legii. Numirea d-lui Ioan Ieremia va prilejui probabil coşmare celor care, imediat după 1989, îl respinseseră în mod hotărât. Maniera în care a procedat Ministerul Culturii a provocat protestul Mitropolitului Banatului, Nicolae Corneanu, care reclamă imperios restabilirea adevărului. La fel ca şi directorul destituit.

Târgu Mureş devenise, de câteva stagiuni, un centru de referinţă al fenomenului teatral românesc. Unele spectacole şi proiecte realizate ale teatrului, organizarea celor două ediţii ale întâlnirii şcolilor şi academiilor de teatru din Europa, tentativa (reuşită parţial) a stabilirii unei relaţii mai constructive între teatru şi Academia de teatru din oraş (unde decalajul valoric între cele două secţii, română şi maghiară, a devenit o sursă de tensiuni), cooperarea între Naţional şi Inspectoratul pentru cultură Bistriţa, unde funcţiona (căci a fost şi el destituit) un om intreprid şi energic, dl Oliv Mircea, toate acestea par să fi dat de gândit factorului politic naţionalist. Surse neoficiale spun că e vorba atât de cel românesc, cât şi de cel maghiar. Oricum, presa de inspiraţie peuneristă din oraş a declanşat o aprigă campanie împotriva spectacolului **Satyricon**, realizat de Victor Ioan Frunză. Se pare că energia şi manageriatul reuşit ale d-lui Vlad Rădescu, directorul adjunct al Naţionalului, precum şi garanţia valorică a numelui lui Frunză n-au fost îndeajuns, de vreme ce Ministerul numeşte pe dl Duicu în această funcţie importantă într-un teatru atât de important. Mi-e teamă că substituirea mizei artistice cu percepţia politică nu poate scăpa neobservată. Această numire o trădează. Dacă în acest din urmă caz procedura a fost legală, în schimb a fost sacrificată numirea ca director a unui regizor important.

Mi se pare evident că faptele de mai sus au un numitor comun: totul s-a petrecut premeditat, mizându-se pe absenţa personalului artistic din teatrele respective. Au fost încălcate despotic prevederi legale (mai puţin ultimul caz), au fost scornite motive pentru a putea figura în adresa de destituire, s-au produs disfuncţii grave la nivelul conducerii Ministerului. Epurarea de vară a mers ca un tăvălug. Nu ştiu de ce îmi revine în minte o expresie – „ca în codrii Vlăsiei" – care astăzi nu mai pare ieşită din uz.

Neînvinsă-i lăcomia

de MANUELA CERNAT

Huiduit copios la Costineşti şi lansat în premieră la Bucureşti pe uşa din dos, într-o sală obscură de cartier, **Neînvinsă-i dragostea** este o dejecţie filmică asupra căreia pana unui cronicar nu merită măcar a întârzia. Trivialitatea lui depăşeşte suportabilul. Gratuitatea morbidului frizează patologicul. Cine rezistă până la capăt supliciului iese cu o poftă nebună de a se spăla în valuri de Alba-Lux.

Oare ce trist destin apasă cinematografia noastră? Traiectoria ei de la totalitarism la libertate este cu totul alta decât au năzuit acei romantici idealişti care în februarie '90 făceau greva foamei pentru „eliberarea filmului naţional de vechile structuri represive". Mult aşteptata descătuşare de cenzura oficială nu viza şi pulverizarea oricăror principii morale. Într-un climat cultural evoluat cenzura devine inutilă tocmai prin conştiinţa regizorului şi conştiinţa producătorului care garantează respectul pentru propria profesie. Altminteri ne îndreptăm spre alienare sigură . De fapt totul ţine de o anumită ecologie. Să înlocuieşti teroarea **creierului spălat** cu profitul **creierului poluat** înseamnă, în final, **creier zburat**.

Întrebare este: asistăm la o sinucidere sau la o crimă cu premeditare? Marea cacealma a tranziţiei post-comuniste îşi spune şi aici cuvântul. Excesele de tipul celui mai sus pomenit dau apă la moară nostalgicilor, adepţilor controlului de fier. Care de altfel s-au şi grăbit să exclame satisfăcuţi „**Neînvinsă-i dragostea** ne îndeamnă să regretăm cenzura".

Ce-i drept, în multe părţi ale lumii înfloreşte producţia de filme sexy şi porno. Dar ea nu este **subvenţionată** de contribuabili, ci coexistă în paralel, într-un con de vinovată umbră. Nici un producător serios, care ţine cât de cât la bunul lui renume, nu şi-ar îngădui să gireze un produs îndoielnic. Şi dacă i s-a întâmplat să fie păcălit, distruge negativul şi înghite găluşca pierderii financiare. Obrazul subţire cu cheltuială se ţine. Ţările mici, ca Danemarca de pildă, cu filme puţine, nu investesc decât în opere de artă sau de certă anvergură spirituală, menite să îmbogăţească orizontul cultural al naţiunii. Îşi poate îngădui România, abia ieşită dintr-o lungă letargie a cugetului, ca tocmai în această perioadă de convalescenţă, de recuperare forţată şi grăbită a timpului pierdut, ca tocmai într-un moment de acută criză economică, când producţia i-a scăzut sub zece titluri anuale, să scoată pe piaţă într-o singură stagiune **A 2-a cădere a Constantinopolelui**, **Crucea de piatră** şi **Neînvinsă-i dragostea**? E cu putinţă ca tocmai valorile adevărate să fie sufocate de noxele sub-culturii? Ceea ce n-au izbutit cincizeci de ani de dictatură a culturnicilor se va împlini acum, în democraţie? Libertate, câte crime se comit în numele tău!

De fapt, **Neînvinsă-i dragostea** este un film etalon pentru actuala stare de marasm a cinematografului nostru. Un vânt de nebunie colectivă pare să fi cuprins breasla. Să fie sindromul prevestitor al recăderii în anonimatul interbelic? Angrenaţi în crâncena lor bătălie pentru scaune prezidenţiale şi directoriale, cineaştii-cârmaci nu-şi dau seama că îşi sabotează cu toată viteza corabia care şi-aşa ia apă pe la toate încheieturile.

Fotografii de Mihai Vasile

Memoria plictisitoare – râsul vindecător

■ Note la un pseudo-nostalgic jubileu

de CORNELIU ANTIM

Dl-lui Nicolae Alexi i-a venit într-o zi o idee năstruşnică: ce-ar fi, dacă tot sunt preşedintele în vigoare al Uniunii Artiştilor Plastici, să patronez, în cinstea zilei de 23 August, o expoziţie jubiliară? Aşa, ca pe vremuri, mai cu seamă că anul ăsta se soroceşte o jumătate de veac de la măreaţa zi a eliberării noastre „cu ajutorul neprecupeţit al Armatei Roşii"!

Zis şi făcut! La Galeria „Orizont", spre stupefacţia multor privitori încă nedumeriţi asupra rosturilor şi tâlcurilor acestei manifestări omagiale, chiar în marţea evenimentului cu pricina (ca şi altădată cu acelaşi prilej, dar la o scară ceva mai modestă), 15 artişti, în majoritate tineri şi nevinovaţi politiceşte, ca nişte miei înainte de sacrificare, au comis cinstirea cu opere pe măsură a jubileului. Au făcut-o după chipul şi asemănarea lor. Mai exact, **a cugetului lor** – când mirat, când stupefiat, când indignat, când amuzat!

Expoziţia se rezumă la două genuri: sculptura alegorică şi grafica, în tehnici variate, de la desen în cărbune sau pastel la litografie şi aqua tinta. Tematica a fost, evident, „dirijată". Fiecare a optat pentru o anumită conduită stilistică, dar, mai ales, pentru o foarte explicită atitudine civică. Un act de conştiinţă slobod exprimat, în care impactul reperului istoric, mai vechi ori mai recent, este deosebit de viu, iar reacţia convertită în simbol plastic ni se dezvăluie cel mai adesea cu vehemenţă, fie că este vorba de o tratare în cheie tragică sau numai de una ironică.

Adâncimea semnificaţiilor pe care le relevă fiecare lucrare expusă traduce o stare de spirit tranşant polemică faţă de festivismul ce caracteriza, până nu de mult, astfel de manifestări nonartistice. Nicolae Alexi şi cei 14 juni colegi ai săi îşi vădesc fără complexe statura morală, de la înălţimea căreia judecă necruţător tot ceea ce a putut însemna mercenariatul artistic împins până la erezie!

Compoziţiile semnate de cei patru sculptori „acceptaţi" în expoziţie – Ion Cojocariu, Călin Chivu, Florin Stoiciu şi Aurelian Popovici – au un pronunţat contur expresiv, construcţiile anatomiforme ce ni se propun fiind rezumarea alegorizantă a antitezei dintre **mitologia eroicului** şi **tragedia martirajului**. Creaţiile expuse au monumentalitatea reţinută dar energică a gesturilor acuzatoare, chiar dacă ele nu sunt decât nişte „dicteuri" de atelier, în pregătirea operei definitive ce cu siguranţă se va întrupa.

Graficienii, posesori ai unui instrumentar mai bogat de convertire în expresie plastică a unor idei, nu au pierdut prilejul de a o face, uneori cu virtuozitate. De la simbolul lesne descifrabil şi copios ajutat de „legenda" lucrărilor („Legat" de Gavril Kovacs; „Spălare" de N.Alexi; Cristian Tarbă – „23 August") la sensurile mai încifrate în simbolurile compoziţiei plastice (Ruxandra Călăraş – „Deznodământ", cu interesante conotaţii de filosofia istoriei şi politicii; Eugen Vasile – „Un joc oficial"; Cristian Ţârdel – „Jurnal", 1, 2, 3), reperul real a intrat în viziunea artistului contemporan al anilor '94 prin grila unui limbaj foarte lapidar şi modern, totodată. Mai mult decât atât, fiecare dintre expozanţi a înţeles că trebuie să-şi comunice nedisimulat atitudinea faţă de pretextul în cauză. De aici, vehemenţa discursului plastic, sau notele expresioniste, severe aproape din compoziţie, ori detaşarea ironică sau persiflantă (Iuri Isar, Anca Boeriu, Ilie Chioibaş, Oana Mureşan). Cu „**Memoria afectivă**", ciclul de replici în desen ale unor faimoase prestaţii omagiale semnate de colegi de breaslă, talentaţi dar obedienţi până la slugărnicie, Nicolae Alexi face o extraordinară probă de măiestrie în mânuirea instrumentelor **parodiei**. Un gen dificil de realizat în plastică, dar cu atât mai eficient şi mai întemeiat în astfel de instanţe clarificatoare, când memoria devine pedepsitoare, iar râsul vindecător.

Lumea literară

■ Cu vreo câteva luni în urmă, D. R. Popescu ne promitea un fragment din romanul la care lucra pe atunci. Am aşteptat, am sunat, ni s-a promis, iar am aşteptat şi, iată, romanul anunţat a apărut în volum. Se numeşte „Dumnezeu în bucătărie". Din câte ne-am dat seama, vor fi recunoscute în el multe figuri contemporane. Chiar în debut descoperim numele exact al lui Axin, regretatul administrator de la Casa Scriitorilor de la Neptun. Abia acum înţelegem de ce a ezitat domnul Popescu să ne fericească.

■ O carte, aparent inofensivă, „Scufiţa roşie nu mai merge în pădure", pune la zid câteva personalităţi ale vieţii noastre contemporane. Andrei Pleşu, Gabriel Liiceanu, Marin Preda, D. R. Popescu, Constantin Ţoiu sunt consideraţi a face exces de naţionalism. Ca să vedeţi cum mai stăm între Carpaţi şi Dunăre!

■ Mult controversatul Felix Rizea, combatant la „Academia Caţavencu", apoi, de puţin timp, la ziarul „Ziua", oferă cititorilor o carte extrem de interesantă, „Domino", în care scenele, mai ales cu iz autobiografic, sunt pline de suculenţă şi savoare. Încă o dată experienţele curioase ajută literatura să ne releve şi alte faţete ale vieţii.

■ Ascultăm cu mare atenţie emisiunea radiofonică „Cine ştie câştigă". Sunt întrebări interesante, concurenţi isteţi şi un redactor plin de vervă; Nicolae Breb Popescu. La ultima, testul a fost din opera marelui Tolstoi. Toate fiind bune şi la locul lor, dar ne încearcă totuşi o nostalgie. Altădată, aceste emisiuni se desfăşurau în diverse oraşe ale ţării, cu un public numeros. Acum, ele au loc în studio şi astfel par cam ca o nuntă la care participă numai lăutarii.

■ Ni se pregăteşte o „Scurtă istorie a filmului românesc", care ar urma să apară prin mai 1995. Cartea-i scrisă jumătate, asta însemnând vreo 250 pagini şi autoarea ei, Manuela Cernat, ne promite că prin ianuarie 1995 îşi va preda manuscrisul. O aşteptăm şi-l aşteptăm cu încredere.

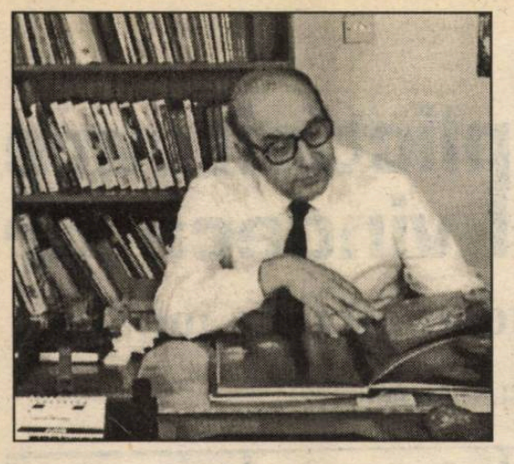

PANOS IOANNIDIS

Născut în 1935 la Ammohosto (Famagusta), actualul preşedinte al centrului cipriot al PEN-ului şi-a făcut studiile în SUA şi Canada, devenind apoi jurnalist şi, în prezent, director de programe la Televiziunea din ţara sa. De la debutul din 1955 a cultivat cu succes diverse genuri: poezie, nuvelă, roman, teatru, teatru pentru copii. Opera sa narativă, încununată cu numeroase premii naţionale şi internaţionale, tradusă pe diverse meridiane, l-a impus ca pe cel mai important prozator în peisajul literar cipriot.

Festivalul lunii pline

La casa lui Paridis, jumătatea mai mică a unei locuinţe duble, era luminată. În grilaj erau sprijinite câteva biciclete, o motocicletă cu abur, un scuter. Mai încolo, erau parcate două maşini. Automobilul gazdei, o maşină de curse americană, se sufoca într-o parcare foarte îngustă în curte.

„Ai mâncat?", întrebă prietenul meu, cu aceeaşi dispoziţie care era cât pe-aci să ne coste scump mai adineauri.

„Nu, fireşte. Am priceput că suntem invitaţi la masă..."

„Masă are un sens foarte larg..."

Nu apucă totuşi să se bucure de dezvăluirea pe care mi-o pregătea... Gazda, un ins mărunţel, veşnic în mişcare, îndrăzneţ, se înfiinţase deja în faţa noastră. În spatele lui, pe bună dreptate chircită, fiindcă era o dată şi jumătate mai mare decât el, stătea doamna Meropi, nevastă-sa.

„Poftiţi, pe aici..." Am intrat. S-au făcut prezentările. „Domnul Haris Pelidis este, presupun, cunoscut tuturor!", spuse pe un ton alintat gazda.

„Nu, nu avem onoarea!", răspunseră într-un glas invitaţii lui.

Apoi, râzând, unul câte unul l-au îmbrăţişat pe însoţitorul meu şi schimbând fiecare cu el o strângere de mână într-un mod ciudat, cu arătătorul întins, să atingă pumnul celuilalt, îi spuneau „Frate Neofytos".

„Domnul Alkis Hilidis", mă prezentă gazda şi pe mine.

„Domnul Marios Konstantinidis, domnul Evis Evanghelidis, domnul Kyros Lukaidis, domnul Thanos Taramidis, Tselepis, Hrysostomidis şi Haridis, domnii..."

Am strâns mâna tuturor şi, experimentat deja cu această tactică, m-am apucat, din frânturile de informaţii pe care le prindeam din discuţiile lor, să-mi formez o imagine despre fiecare, ce meserie, ce contribuţie are. Şi asta deoarece, trebuie să mărturisesc, nici în presă, nici la televizor nu mi se întâmplase să văd vreodată numele vreunuia din domnii care mă înconjurau. Îmi erau complet necunoscuţi. Desigur, nu erau răspunzători de ignoranţa mea, nici gazda nu făcuse grosolănia să-mi înşire, despre persoanele pe care eram dator să le ştiu, lucruri şi informaţii de la sine înţelese.

„Ce serviţi?", mă întrebă Paridis.

„A, orice!"

„Ia să vedem... Există ceai, lapte, răcoritoare, sucuri şi lapte bătut, pregătit după propria-mi reţetă", îmi înşiră el.

„Un suc de roşii, vă rog!"

În timp ce gazda se îndepărta, Haris mă trase într-un colţ împodobit cu o amforă crăpată. „Descoperire Kl. Paridis", am citit pe etichetă.

„Acum ai înţeles?" întrebă în şoaptă.

I-am mărturisit că nu. De ce serveau numai sucuri?

„Musafirii evită alcoolul".

„Or fi spiritişti?"

„Nu. Esoterişti. Aparţin unei secte tibetane, se pregătesc de iniţiere".

„Ce iniţiere?"

„Identificarea sufletului cu Dumnezeu. Pot ajunge la asta prin purificare, prin ajutorul acordat semenilor, prin indiferenţa faţă de cele lumeşti".

Era o explicaţie inutilă. Numai cei care negau cele lumeşti sau burghezii revoltaţi puteau umbla îmbrăcaţi cu atâta lipsă de interes. Şi, din moment ce burghezi nu erau, altă explicaţie, desigur, nu exista. Indiferenţi la lumea vulgară a fenomenelor, cunoscând zădărnicia oricărei ambiţii, cum de era posibil să le pese dacă unul purta ciorapi roşii cu pantofi negri, altul papillon roz cu cămaşă verde, iar altul să vină, precum Haridis, la petrecere în costum de echitaţie! Această nonşalanţă căutată ce altceva decât umilinţă mărturisea?

Gazda sosi cu sucul.

„Oricum vom deschide curând şi bufetul", spune zâmbind cu înţeles.

„Nu-i aşa că-i foarte drăguţă?", o ironiză Haris, când doamna Meropi – am observat că nimeni nu-i spunea doamna Paridis – s-a îndepărtat.

„Şi ea e iniţiată?"

„A, nu! Iniţierea este capătul, tranziţia de la regnul al patrulea al naturii, cel uman, la al cincilea, cel îngeresc. Presupun că Meropi n-a făcut încă saltul..."

„Dar tu?" l-am tachinat. „Am auzit cum îţi spuneau Neofytos?!"

„Da. Am onoarea să fiu un fel de Veniamin al lor în Portic. Din amabilitate le-am spus că teoria lor mi se pare interesantă şi în clipa următoare m-au şi înhăţat. Dar nu mă căiesc. Strâng material pentru o carte..."

Vocea baritonală a lui Marios Konstantinidis, care discuta cu Evis Evanghelidis, ne-a obligat să ne întrerupem, ca, de altfel, pe toţi din salon. Konstantinidis era foc şi pară; capul pleşuv i se înroşise, în timp ce vorbea, burta i se revărsa din sacou, împodobită cu o cravată roşie. Mâinile lui erau, am băgat de seamă, cu şase degete, veşnic în mişcare, transpirate. Evanghelidis îl privea cu un zâmbet imperturbabil de fericire. Era înalt şi zvelt, la vreo 30 de ani, cu un cap disproporţionat de mare, blond şi nervos. Râdea, cu o mână întruna la gât, ca şi cum l-ar fi ajutat în sprijinirea acelui volum sferic ce apăsa şi-i obosea trupul.

Comentau, mi-a explicat Haris, vreun nou membru al Porticului, care, în dorinţa bine intenţionată de a iniţia prieteni şi cunoscuţi, făcea gafe la tot pasul.

„De primul grad!", spunea Konstantinidis, „Nu-şi dă seama că aruncă mărgăritare la porci. Mai alaltăieri a înghesuit o cunoştinţă de-a mea. Om necopt, negustor de stofe, pricepi? Începu aşa, din senin, să-i turuie despre bagheta magică în formă de fallus... ia închipuie-ţi acum! Pătrunde, cică, invadează persoana purificată, pentru împreunarea trupului cu sufletul şi altele care-l făceau pe bietul om, şi pe bună dreptate, să creadă că prietenul nostru o luase razna. Şi, ca şi cum toate astea n-ar fi fost de-ajuns, îl asigură, dacă devenea vreodată membru al Porticului nostru, că «l-am fi făcut şi perfect hermafrodit»."

„Închipuie-ţi să-i fi vorbit şi eu despre Kakarakas? L-ar fi dat gata", comentă un altul.

„Care Kakarakas?", apucă Haris întrebarea mea. „Este Dumnezeul personal al lui Evanghelidis. I-a apărut în urmă cu ani la Londra, într-un teatru în ruină. Zice că seamănă cu Kali, numai că în loc de sâni el este acoperit de sus până jos cu faluşi care simbolizează, desigur, panhedonismul Divinului".

Uşa care despărţea salonul de sufragerie se deschise. O exclamaţie admirativă străbătu asistenţa la vederea mesei întinse.

„Ăsta, desigur, nu-i bufet", îmi şuieră Haris la ureche. „Este o armură împotriva scorbutului".

Într-adevăr! Masa era acoperită cu toate zarzavaturile sau produsele din zarzavaturi, cu toate fructele sau produsele din fructe, cu toate felurile de lapte şi produsele lactate, cu toate fructele uscate sau produsele lor care-i fac foarte fericiţi pe vegetarieni, ca şi pe unii dintre cei mai nobili supuşi ai... – da, al treilea trebuie să fie, din moment ce cel uman este al patrulea, al treilea regn al naturii."

Toţi musafirii, cu excepţia mea şi a lui Haris, aparţineau primei categorii. Entuziasmul cu care s-au repezit asupra verdeţurilor îmi stârni senzaţie. Şi efortul meu de a pricepe empiric de ce, făcu mai interesante combinaţiile de fructe cu ierburi, de fructe uscate cu sirop sau miere, de pâine de casă din grâu cu urdă dulce; desigur, cu o înghiţitură de suc sau de lapte bătut se înmuiau, deveneau mai uşor de înghiţit.

„Din clipa când li s-a dezvăluit adevărul absolut, să ştii că n-au mai gustat carne", îmi explică Haris. „Ca să treci de la al patrulea la al cincilea regn, cel îngeresc, trebuie să te hrăneşti doar cu alimente din al doilea regn şi să-l elimini pe cel de-al treilea..."

„Care este al doilea?", am întrebat prosteşte.

„Cel vegetarian, firește. Primul este cel mineral, al doilea cel vegetal, al treilea, regnul animal…“

„Noi căruia aparținem?“

„Noi doi sau în general?“

Un alt glas domina asistența:

„După masă“, făgăduia.

Meropi și câțiva dintre invitați îl înghesuiseră pe Thanos Taramidis și-l rugau să distreze asistența cu jonglerii.

„Îi reușesc?“, am întrebat.

„A, sigur!“, răspunse prietenul meu.

„Atunci de ce nu schimbă picăturile roșii și conopida cu vreo doi–trei porumbei?“

„El? Stânca Gibraltar! Ca să-ți dai seama ce înseamnă Taramidis, alaltăieri, la o întrunire, îndată ce ospătarul i-a pus în față cotletul, puțin a lipsit să nu verse în public. L-a dat deoparte și a cerut ridichi, linte sau cartofi fierți. Ospătarul s-a înfuriat. Nu avea așa ceva în local. Până la urmă s-au înțeles. Și prietenul nostru a scos-o la capăt cu o roșie. A mestecat-o cu o tehnică impecabilă și după toate regulile savoir-vivre-ului…“

„Nici acasă la ei nu mănâncă?“

„Ce spui?! Kleitos susține că, dacă mai trăiește, asta o datorează faptului că devenit vegetarian. Era ros de oftică și uite-l acum! Să nu te lași înșelat de aparențe. Pe dinăuntru este zdravăn. Închipuie-ți ce fiară trebuie să fie fiul lui care s-a născut, se zice, vegetarian. Se șoptește că s-ar fi născut inițiat și că va fi inițiat în această reîncarnare. În somn vorbește, cică, șase limbi străine. Îi adoră pe Scriabin și pe Bach. Și să-l vezi… Da, este îmbinarea perfectă a tatălui cu mama…“

„Și Socrate era urât, însă…“

„Pe Socrate nu l-am văzut“, mă întrerupse. „Pe Ilarion însă, da.“

Și înaintă, cum spuse, să-și mai pună „verdeață“ în farfurie. Văzându-mă singur, gazda se apropie și mă întrebă îndatoritor:

„Cu ce aș putea să vă servesc?“

„Mulțumesc, am terminat.“

„Sper că n-ați fost surprins.“

„Ce spuneți?“

„Despre băieți ce părere aveți? N-am avut dreptate?“ Și-și roti privirea în jur.

„A, da!“

„Mă consider fericit că am prieteni. Nu-i puțin lucru să te afli cu un picior în groapă sau în pragul nebuniei și deodată să capeți răspuns la toate problemele ce te frământă. Și, ce-i mai important: să nu fii singur. Să găsești frați care trăiau în jurul tău și așteptau să emiți doar propria ta mică notă ca să te recunoască, să-ți întindă mâna“.

Din nefericire, n-a putut să-și continue mărturisirea. Nevastă-sa s-a apropiat și i-a spus că Ilarion așteaptă să-i spună ceva înainte de a se duce la culcare.

Se scuză și se duse. Îi ținu ea locul. Mă întrebă dacă sunt discipol al Porticului; când i-am răspuns că nu, abia acum fac primii pași, „așa?“, a spus și s-a așezat lângă mine. „Și de ce doriți să evadați?“ – „Eu? ce vreți să spuneți?“ – „Iată, fiindcă Kleitos susține că cei mai mulți se refugiază în esoterism dintr-o pornire de fugă, presupun…“ Continuă râzând: „Îți vine să râzi de piedicile de care se izbește învățăcelul și de numeroasele gafe pe care le face la tot pasul…“

„La ce fel de piedici vă referiți?“

„Diferă de la caz la caz. Să-l luăm, de pildă, pe Evis. Pe Evanghelidis. Este vărul meu de-al doilea. După întâlnirea cu Kakarakas, știți, Kakarakas…“

„Da, abia mi-au explicat…“

„Frumos! Așadar, după asta i-a intrat ideea că era de datoria lui să ajute femeile care-i preocupau intens sexul. A fost nevoie să-l cunoască pe Kleitos ca să-și dea seama că o astfel de operă avea nevoie și de «resursele» lui Kakarakas și ar fi făcut bine să înceapă să se ocupe cu salvarea și mai puțin cu abdomenul fetelor! Dar Marios? Alt caz! Ani în șir nu îngăduia să fie atins de cei neinițiați, nici măcar cu mâna. «În scopuri terapeutice», zicea. Ia închipuiți-vă acum problema nefericitei neveste, care nici inițiată, nici bolnavă nu era…“

Îmi vorbi, de asemenea, despre Haralambidis, despre Andrikos, care în fiecare seară încerca „dezîncarnări“, ieșea adică cu trupul lui astral din cel de carne și, nevăzut, servea pe cine avea nevoie… Despre Kyros, care credea că în încarnările anterioare fusese faraonul Akhenaton, Pindar și Newton, până când Kleitos i-a explicat că nu putea să fie Akhenaton sau Pindar, deoarece amândoi erau propriile lui reîncarnări…“

Gândurile pe care mi le stârniră aceste lucruri interesante au fost împrăștiate brusc de niște acorduri. Cu toată încordarea, fiara stereofonică lansă asupra noastră muzica diatonică a lui Scriabin.

„Ilarion zice că nu se culcă dacă nu ascultă mai întâi Poemul Extazului“, îmi explică mândru tatăl.

„Încă n-a adormit?“, se minună și mama și se îndepărtă cu o promisiune: „Peste puțin se va servi desertul“.

„După meditație, iubito“, îi spuse Kleitos.

„Ce-ai zice de o țigărușă?“, murmură Haris.

„Ce? Ești zdravăn la cap? Să fumăm?“, l-am întrebat.

„Aici? Nu știi că nicotina e mai dăunătoare chiar decât carnea?“

Oftă și mă întrebă ce discutam cu Meropi.

„Despre Kleitos, desigur“, am răspuns.

„Tâmpită întrebare“, a recunoscut.

„A propos, cum s-au cunoscut?“

„Este o întreagă poveste! Și ce poveste! Presupun că ești curios s-o afli.“

Primele fraze nu le-am auzit. Îl acoperea Scriabin. Din fericire, totuși, Paridis se grăbi, de dragul vecinilor săi, să dea pick-up-ul mai încet.

„Azi, dacă a devenit sfânt prin voință, oricum ar fi ajuns sfânt de nevoie. Era pe jumătate din ce e azi. Și nervos! Un ghem de nervi. Cu o idee fixă, că la 33 de ani va muri. Și avea 32… Aștepta, așadar, inevitabilul dintr-o clipă într-alta. Sfârși prin a tremura de câte ori se afla la săpături; credea că, într-o bună zi, își va descoperi în vreun mormânt eul îmbălsămat. Situația asta dură luni în șir, până când apăru Evanghelidis și-l inițiie în esoterism. Chiar dacă gloria pentru atragerea lui în Portic o revendică mulți dintre discipolii săi de azi. În orice caz, schimbarea a fost radicală. S-a așternut pe studiu și meditație și într-un timp record a izbutit să-și întreacă dascălii. Cam în această perioadă se retrăsese și de la muzeu. Arheologia încetase să-l mai intereseze; în special după ce începu săpăturile interioare. Voia să-și dezgroape sufletul. Atunci veni și invitația de a vizita Centrul European al Porticului de la Lausanne. Toți mai-marii mișcării participau la un seminar. Stătu două luni la Lausanne. Fu primit «membru», îi cunoscu îndeaproape pe toți invitații Porticului, se reboteză. Acolo auzi prima dată și despre unele virtuți care-l impresionară și jucară după aceea un rol hotărâtor în viața lui. De exemplu: «Dragostea, de orice fel, este permisă când nu devine scop în sine». Până în ziua când oamenii vor deveni hermafroditi autarhici și începe dialogul erotic și indisolubil dintre suflet și trup, căsătoria nu este o piedică pe cărare. Convietuirea e câmpul aplicării principiilor, al adaptabilității și sacrificiului de sine, al dragostei. La început, cum era firesc, aceste teorii zguduiră terenul de sub picioarele lui. Îl sfătuiră să le asimileze cu meditația transcendentală. Tema «Dragoste – Căsătorie – Familie». În timpul unei meditații de acest fel, pe când analiza ideea: «Căsătorie, metempsihoză, legea restituirii, trei noțiuni convergente», izbuti să aibă și prima sa viziune. «A văzut» o veche încarnare a lui. Era, cică, femeie, Leonora o chema, și se îndrăgostise de ea un franc, unul Kontostavlis, înalt, gras, cu nas coroiat. Kontostavlis, care o răpise și o dusese la castelul lui, se pregătea să o violeze. Atunci ea cu un stilet îi scoase mațele. Atât de vie era viziunea, atât de multe amănuntele, încât nu avea nici o îndoială: fata asta era el și Kontostavlis era victima «moralității» ei, victimă pe care, mai devreme sau mai târziu, viața i-o va scoate în cale, pentru ca dreptatea să fie restabilită. Să-l măcelărească el, așa cum ea îl măcelărise atunci.

Și previziunea se adeveri. Întâlni victima «ei» câteva zile după aceea. Numai că în această încarnare Kontostavlis nu mai era bărbat, ci femeie. Ca și ea, și el își schimbase sexul, ca să capete noi experiențe… Mă urmărești? Ajungând de la Lausanne în insulă, acasă la sora lui mai mică, o întâlni prima dată pe Meropi. Era profesoara de pian a nepotului. De cum o văzu, îl năpădi o transpirație rece. Fata care-i întindea mâna era «el».

După întâlnirea fatală se apucă de studiul cărților care se ocupă cu Karma, legea răsplății echilibrate, căutând să afle cum s-o compenseze. În cele din urmă, găsi ce căuta. Soluția era dragostea. În loc să lase îngrozitorul „cuțit ai dat“… să lucreze în contul lui, mai înțelept era să încerce, prin devotiunea lui față de profesoara de pian, să evite stiletul dreptății. Îi mărturisi surorii lui că o simpatiza din prima clipă pe Meropi, că, în ciuda tuturor deosebirilor dintre ei, era unica femeie pe care ar fi vrut s-o facă fericită. Și-i ceru s-o convingă pe Meropi de sinceritatea sentimentelor lui. A fost nevoie de un efort special. În câteva luni avu loc căsătoria. Și atunci crăișorul, având de-acum tot timpul și toate motivele, începu să-i ofere lui Meropi dragostea pe care i-o refuzase lui Kontostavlis și să răscumpere, prin sacrificii și supunere, sângele pe care-l vărsase în urmă cu veacuri. În paralel, cu o nerăbdare ascunsă, aștepta ziua când nevasta lui îi va întoarce lovitura. Pricepi?

Continuare în pagina 22

Carlos Drummond de Andrade (Brazilia)

Science Fiction

Marțianul mă întâlnise întâmplător pe stradă,
se temea de neputința mea omenească.
Cum de-i ființă, gândea, cum,
de vreme ce scornește atâtea distrugeri
ale propriei sale existențe?

Plecând marțianul, m-am luat după el.
Aveam nevoie de el drept mărturie.
Dar nu voi să vorbească și dispăru
în văzduhul cu fruntea problematică.

Am rămas singur, singur și departe de mine.

În românește de
Petre Stoica

Festivalul lunii pline

Urmare din pagina 21

Dar Meropi, fie fiindcă îl iubea, fie fiindcă nu era din fire războinătoare, nu părea să reuşească mica sau marea lovitură de cuţit care l-ar fi eliberat... Dimpotrivă! Grijile lui le înmulţiră pe ale ei şi duioşia lui îl sili să o facă pe a ei mai tiranică. În cele din urmă, nefericitul ajunse într-un asemenea grad de disperare, încât să-şi dorească să se nască prematur copilul pe care-l aşteptau sau mai bine să-l piardă. Dar copilul, din fericire, s-a născut întreg şi sănătos. Iar teama lui retroactivă că ar fi fost cu putinţă să se piardă din cauza lui un asemenea suflet îl umplu de groază şi vinovăţie.

Numai într-un singur caz Meropi făcu, din dragoste, ceva ce prietenul nostru în zadar aştepta că se va întâmpla din ură. Începuse o serie de lecţii despre natura dragostei. Ceea ce învăţase şi el la Lausanne. Ca să sublinieze cele predate, asigură clasa că el însuşi nu găsea rău să facă amor cu un bărbat, din moment ce, după, ar fi rămas la fel de pur ca înainte. Cât despre confirmarea religiei primordiale a androginismului, să-l ia pe el ca dovadă vie. Principiul începuse deja să acţioneze asupra lui. Îşi ridică hainele să arate cum sânii începură să i se umfle, să se rotunjească, să aibă lapte. Meropi, care mirosi ce se întâmpla, îşi înghiţi mânia şi nu-şi mai revendică energic privilegiile ei exclusive. O făcu însă puţin mai târziu, când doi dintre tinerii discipoli începură să devină mai libertini chiar decât dascălul lor. O altă versiune spune că tinereii nu se mulţumiră cu vorbe. Voiau să-şi dovedească şi practic credinţa lor, punându-şi «purtătorii de carne» la dispoziţia dascălului. Atunci a fost când Meropi a izbucnit. După o ceartă ca la uşa cortului, îi dădu afară, interzise să-i telefoneze, să-i scrie, să-i trimită «gânduri de amor». Altminteri, le-ar fi tăbăcit «toate mijloacele pe care le aveau la dispoziţie pentru a-şi dovedi teoriile». Kleitos se pierdu cu firea. Ce se întâmpla aici? Era sau nu stăpânul trupului său şi al casei sale? După ce se mânie, însă, se potoli. Prăbuşirea asta a Porticului era începutul descătuşării. O acceptă cu stoicism şi începu să se gândească la viitor. Din nefericire pentru el, viitor nu exista. Fie fiindcă discipolii se speriară într-adevăr, fie fiindcă se sperie Meropi că, cu încă un scandal, risca să-şi piardă iubitul soţ, după incidentul cu pricina, supunerea ei deveni absolută. Până şi în lucruri asupra cărora nu erau de acord înainte. Exemplu: de la o zi la alta devenea vegetariană. În zadar îi spunea că «de hatârul ei şi al lui Ilarion putea şi el din când în când să-şi uite începuturile». Era neînduplecată şi gata de sacrificii şi mai mari. Îşi aminti că odată îi spusese că iniţiatul face amor doar ca să aducă prunci «în câmpul natural». Hotărî să-l înlesnească şi aici. În ciuda obiecţiilor lui, vor face amor doar când zodiile berbecului şi fecioarei vor fi în confluenţă şi doar cu scopul exclusiv de a-i dărui un frate lui Ilarion. Astea şi multe altele. O epopee întreagă. Astfel prietenul nostru în zadar speră în lovitura de cuţit..."

„Care ar fi însemnat salvarea, nu-i aşa?"

Între timp, „Poemul Extazului" se terminase şi Haris nu mai putea să-şi continue povestirea sub umbrela ocrotitoare a lui Scriabin. Tocmai atunci gazda anunţă că „în sfârşit" ceasul meditaţiei sosise.

„Astă-seară, cu răsăritul Lunii Pline, energiile divine ale lui Hristos şi Gautama Buddha se revarsă în lume. Fluvii electrice de energie, torente de forme-gânduri, care emană din cele două Avatar, trebuie să fie absorbite, să fie captate pentru înfăptuirea Planului Divin. De aceea, prieteni, în următoarele treizeci de minute să medităm, să ne cufundăm în acest ocean al materiei-energiei-gândirii transcosmice şi să o topim în sânul planetei".

Unul câte unul îşi ocupară locurile. Se aşezară într-o ciudată şi, cum m-am încredinţat, incomodă poziţie. Picioare încrucişate, piept întins, bărbia lipită de mărul lui Adam, mâinile în poziţia lotusului, să schiţeze floarea simbolică a sufletului. Doamna Meropi stinse lumina şi se retrase în vârful picioarelor.

Am încercat, în zadar fireşte, să stau ca ei. Conştient totuşi, dacă judec după durerea atroce din spate ce-mi străbătu şira spinării. Puţin a lipsit să scap o înjurătură. Am reţinut-o readucându-mi trupul într-o poziţie mai fiziologică. Din această poziţie mai comodă m-am apucat, cu ochii întredeschişi, să urmăresc ce se întâmpla în jur. Deci! Mai întâi, cum am spus, stăteau cât mai incomod puteau. Apoi închideau ochii. Interveni o pauză şi apoi făcură zgomot zece inspiraţii. Urmă o a doua pauză, care fu urmată de ceva impresionant. Unul câte unul, apoi unul după altul, ca o fugă mai întâi, apoi toţi, pe multe glasuri, începură să rostească un cuvânt necunoscut mie, ceva ca „Aum, aum", atât de tare şi pe atâtea semitonuri de credeai c-ai nimerit într-o maternitate.

Apoi tăcură brusc şi se cufundară în extaz. Încercau, era clar, să capteze energia pe care o trimiteau planetei expiraţiile lui Avatar. Minutele se scurgeau încet. Am început să mă plictisesc. Când, brusc, atenţia mi-a fost atrasă de apariţia unui copil, cu un cap uriaş, blond, hidropic şi disproporţional cu trupul. Ilarion! O fi auzit pesemne sunetele divine şi iniţiatorul din el s-o fi trezit.

Era un băiat dizgraţios, de vreo cinci ani, cu o expresie placidă care amintea o îmbătrânire prematură sau avitaminoză. La lumina zilei, desigur, pe faţa lui s-ar fi observat urmele ridurilor de mâine, „ale ridurilor veşnice ale sufletului..."

Din felul cum se învârtea încolo şi-ncoace, era limpede că umbla după ceva. Privea cercetător, rece, în semiîntuneric, pe străinii ghemuiţi, şi mai rece pe tatăl lui, pe faţa căruia două şiroaie groase de transpiraţie trădau gradul încordării interioare. Apoi privirea lui îmbrăţişă, plină de căldură, uriaşul cap blond şi hidropic al unchiului Evis.

Fără zgomot, se duse lângă el, îşi înfundă mâna în buzunarul vărului mamei şi scoase de acolo un salam de casă. Evanghelidis, cufundat în meditaţie, nu-şi dădea seama ce se întâmpla. Apoi micuţul înaintă în centrul marelui cerc, se aşeză în poziţia lotusului şi începu şi el, dintre toţi copiii lumii, într-o asemenea clipă, să ronţăie din salamul pe jumătate mâncat.

Se pare totuşi că fie mestecatul era zgomotos, fie că martorul senzaţiilor lui nu eram doar eu. Deoarece, unul după altul, invitaţii începură să întredeschidă ochii miraţi...

Cum de se afla salamul în buzunarul unchiului Kakarakas şi cum de-l descoperise tocmai micul nostru „fenomen"? Dacă pentru toate astea erau de vină unchiul şi trucurile lui, cum de fusese atras tocmai Ilarion, care, potrivit afirmaţiilor tatălui, simţea greaţă numai la vederea cărnii?

Dar nu întârzie să apară clar că aceleaşi nedumeriri le avea şi Paridis. Când se încredinţă că toţi ceilalţi îl lăsaseră să capteze de unul singur energia Avatar şi deschise ochii să protesteze şi văzu... tresări, înşfăcă salamul, îl aruncă cu scârbă pe fereastră, se întoarse spre copil, începu să-l zgâlţâie cerând să afle cum de găsise acest „lucru", cine i-l dăduse, de ce mânca fără permisiunea tatălui...

Plângând mai mult de pierderea comorii şi mai puţin de teamă, băieţelul reuşi încet-încet să explice: îl văzuse pe unchi punându-şi pe sandvişuri felii de brânză roşie şi voia să încerce şi el. „Încetează cu minciunile. Unchiul e aici". „Nu, nu, în camera mea", miorlăi băiatul. „A venit şi mi-a adus fisticuri. A aruncat brânza albă şi a pus din cea roşie...".

„Aşa se explică", îmi şuieră Haris. „Mirosul păcatului l-a silit pe Ilarion să ia urma unchiului. Şi fiindcă l-a văzut aşa concentrat, ca să nu-l tulbure din extaz, i-a scos salamul din buzunar..."

„Un băiat foarte discret...", am recunoscut şi, părăsind poziţia lotusului, m-am cufundat fericit într-un fotoliu.

Prezentare şi traducere de
Elena Lazăr

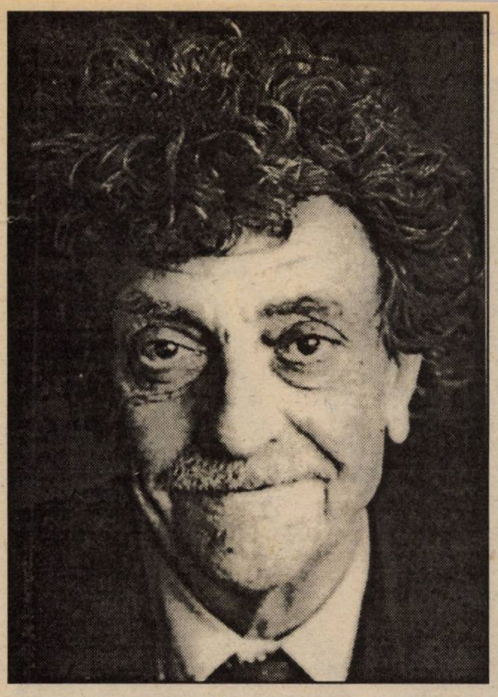

Kurt Vonnegut: o stea din promoţia '22 a prozei americane

de GABRIEL PLEŞEA

Simplul fapt că unii dintre noi ştiu să scrie şi să citească şi să facă puţină matematică nu înseamnă că merităm să cucerim Universul." Aşa îşi încheie Kurt Vonnegut romanul „**Hocus Pocus**", ultimul dintr-o impresionantă listă, şi fraza nu face decât să confirme convingerile de ***free-thinker*** (liber cugetător) ale autorului. Ales recent preşedinte onorific al Asociaţiei Americane a Umaniştilor (în urma decesului lui Isaac Asimov, care deţinuse acest post) Kurt Vonnegut a ţinut să precizeze care va fi prima întrebare pe care o va pune el când va ajunge în Rai: „*Şi ce ştiri de bine mai aveţi?*" Între timp, pe Pământ, îşi menţine părerea că a învăţa să scrii proză nu înseamnă altceva decât să înveţi să fii sociabil, să ştii să comunici, în mod antrenant şi agreabil, cu semenii tăi. Căci literatura nu e decât o „**jumătate**" de artă: pentru a ajunge „**întreagă**", scriitorul are nevoie de cititor. Aceste dezvăluiri autorul ni le-a făcut la o recentă întâlnire cu cititorii şi admiratorii săi, întruniţi în număr copleşitor în marea sală de bal a hotelului **The Roosevelt** din Manhattan.

Kurt Vonnegut, ajuns la vârsta de 72 de ani anul acesta, e coleg de generaţie cu Norman Mailer, Joseph Heller, John Updike, Gore Vidal, ca să numim doar câţiva din cei care au făcut multă vâlvă nu numai prin scris dar şi prin atitudinea, uneori stridentă, faţă de problemele ce frământau societatea americană acum treizeci de ani. Vonnegut a atras întotdeauna cititori şi audienţă. Secretul lui: un nestăpânit şi contagios simţ al umorului. Într-un interviu din 1977 preluat în numărul 6 (1984) al colecţiei „*Scriitori la masa de lucru*", redactată de George Plimpton pentru **The Paris Review**, Kurt Vonnegut îşi definea cărţile drept nişte „*mozaicuri de glume*". Conştiinţa că poate capta atenţia prin glume a dobândit-o de când era mic, în familie. Dacă nu ar fi recurs la ele, cei mari nu l-ar fi băgat în seamă! Şi, ca să se perfecţioneze, asculta comicii de renume din emisiunile radiofonice. Experienţa căpătată în a se face agreabil l-a ajutat la definirea propriului stil de scris şi nu-i de mirare că prin anii şaizeci, şaptezeci Kurt Vonnegut era recunoscut drept cel mai citit autor în America. Cărţile sale sunt şi acum **in print** (se găsesc de vânzare, în librării) şi au căutare, ceea ce nu e puţin lucru pentru un autor care a debutat în anii cincizeci.

Debutul şi l-a făcut cu **short stories** (scurte povestiri), un gen care avea multă căutare imediat după război. Revistele din acea epocă, – Kurt Vonnegut a contribuit la ***Collier's, The Saturday Evening Post, Cosmopolitan, Ladies' Home Journal*** – dornice să-şi menţină cititorii şi să supravieţuiască, erau dispuse să plătească sume destul de atrăgătoare celor care aveau talent şi ofereau contribuţii de vânzare. Era o „*piaţă*" prosperă, animată de un public cititor curios să guste o altă producţie a lui Scott Fitzgerald ori Hemingway. Cei mai puţin cunoscuţi profitau şi ei de această „*foame*" de divertisment literar (cum era privit genul pe atunci). Oricum ***business***-ul de a scrie ***short stories*** plătea atât de bine încât Kurt Vonnegut, care în acea perioadă lucra la ***General Electric***, ca ***public relations man*** (protocol şi relaţii cu publicul), a putut să-şi dea demisia şi să se dedice total scrisului (plata pentru o povestire echivala cu salariul pe câteva luni la ***GE***).

Producţia de proză scurtă pentru reviste şi magazine a fost presărată cu romane, ***Player Piano*** (*Pianul mecanic*) 1952, ***The Sirens of Titan*** (*Sirenele titanului*) 1959, însă recunoaşterea literară nu i-a venit decât în 1962 când i-a apărut ***Cat's Cradle*** (*Sforicica* – joc de copii, care modelează pe degete diferite figuri cu o sfoară înnodată). Iniţial, stilul său a fost înscris în genul ***science fiction***, însă treptat scriitorul şi-a depăşit limitele creaţiei, dictate mai mult de pregătirea profesională – a studiat chimie şi inginerie mecanică la **Cornell University** iar după cel de al doilea război mondial a obţinut un ***Master's Degree*** în antropologie de la **University of Chicago**. Experienţa cea mai şocantă a vieţii sale a fost distrugerea completă a Dresdei de către aviaţia aliaţilor în februarie 1945. Viitorul scriitor, care fusese capturat de germani în timpul bătăliei de pe Bulge pe la sfârşitul lui 1944, se afla internat într-un lagăr din acel oraş. După încetarea alarmei, când au ieşit din adăposturi, Dresda nu mai era şi sub dărâmături zăceau o sută treizeci de mii de cadavre. Împreună cu ceilalţi prizonieri, Kurt Vonnegut a participat la scoaterea morţilor de sub ruine – o experienţă care i-a rămas adânc întipărită în minte şi care l-a convins definitiv de inutilitatea războiului. Încurajat de o bursă Guggenheim, a scris şi publicat romanul ***Slaughterhouse Five*** (*Abatorul No. 5*) 1969, care i-a stabilit definitiv notorietatea în rândurile cititorilor şi criticilor literari. Alte titluri de Kurt Vonnegut includ ***God Bless You, Mr. Rosewater*** (*Dumnezeu să te binecuvânteze, D-le Rosewater*) 1965, ***Breakfast of Champions*** (*Micul dejun al campionilor*) 1973, ***Jailbird*** (*Puşcăriaşul*) 1979, ***Deadeye Dick*** (*Trăgătorul de elită Dick*) 1981. A publicat două culegeri de ***short stories, Canary in a Cathouse*** (*Canarul din bordel*) 1961 şi ***Welcome to the Monkey House*** (*Bun venit în cuşca maimuţelor*) 1968, şi o culegere de eseuri critice, ***Palm Sunday*** (*Duminica Floriilor*) 1981. A scris şi piese, din care ***Happy Birthday, Wanda June*** (*La mulţi ani, Wanda June*) e cea mai cunoscută.

În afară de activitatea scriitoricească, Kurt Vonnegut a predat cursuri de ***creative writing*** (*compoziţie creatoare*) – americanii cred foarte mult în procesul de învăţare a acestui ***métier*** – la **University of Iowa**, la **Harvard** şi la **City College**, toate trei importante centre de învăţământ superior în America. Şi asta cu toate că nu a urmat, ori audiat studii în literatură. La întrunirea cu cititorii, amintită mai sus, ne-a dezvăluit, cu mult haz, ce-i învăţa pe cursanţii nerăbdători să ajungă scriitori. Bineînţeles aceleaşi sfaturi le-a dat şi celor din audienţă (destul de numeroşi) care veniseră să capteze câte ceva din experienţa maestrului! În primul rând, pentru cel care lucrează la un roman şi a scris ceva pagini dar are probleme să continue, sfatul lui e ca scriitorul să arunce primele trei pagini la gunoi! În ele, oricum, nu-i decât o introducere care nu interesează pe nimeni în timp ce adevărata povestire începe din pagina a patra! Pentru cei care au ajuns mai departe, sau chiar au terminat romanul, şi nu sunt mulţumiţi de ce au scris: fie că acţiunea trenează, fie că subiectul e plicticos etc., etc. motivul nu e altul decât că proza are un personaj în minus. Ceva în genul lui Jago, un ***son of o bitch*** care să provoace, să instige, să facă ceva care să pună personajele în mişcare, să le facă să dialogheze, să-şi exprime puncte de vedere, să lupte, să se împace. Un alt lucru care-i învăţa (şi pentru care cursanţii îl urau!) era cum să supravieţuiască ca scriitori. Un aspect foarte important, mai ales că în America sunt doar vreo trei sute de scriitori care trăiesc confortabil din ceea ce câştigă ca drepturi de autor şi, ceea ce e mai dureros, bursele ori stipendiile de la stat ori de la fundaţiile culturale nu se acordă celor care au nevoie de ele, ci unora ca el, care nu au nevoie de ele! Deci, dacă vrei să scrii în America şi nu ai moştenit bani (scrisul e un lux, după toate cele!) ori nu te-ai însurat cu cineva cu bani, nu-ţi rămâne decât să faci şi alte meserii paralele, cel puţin până când reuşeşti să dai lovitura cea mare la tiraj, la cititori, la critică. **Însă**, acest scenariu devine şi el din ce în ce mai puţin probabil. Lăsând la o parte că tineretul din generaţia actuală nu mai e animat de evenimente epocale (generaţia lui Vonnegut a trecut prin numeroase frământări acasă ori departe, a luptat în războaie: al doilea mondial, Coreea, Vietnam, ori a luat atitudine împotriva unora din ele), viitorul cărţii, al literaturii, poate al culturii în general, cel puţin aşa cum o cunoaştem azi, nu e prea roz. Aşa cum a mai spus-o şi altă dată, şi cum se aude din ce în ce mai des pe la mesele rotunde, în interviuri, în presă, numărul cititorilor e în continuă scădere. Televiziunea mai întâi, informaţia şi divertismentul pe mediu electronic mai apoi şi, mai nou, pericolul cel mare: ***info superhighway***-ul (o uriaşă reţea de distribuire a informaţiei pe cale electronică, la computerele de acasă), toate acestea au contribuit şi contribuie la „*reciclarea*" cititorilor. Încă din 1977 Kurt Vonnegut spunea „*nu ducem lipsă de scriitori talentaţi, ci de o masă constantă de cititori*".

Notam mai înainte că scrierile lui Kurt Vonnegut s-au bucurat de mult şi binemeritat succes, însă cartea care însumează talentul scriitorului, filosofia, înţelepciunea, francheţea, este ***Hocus Pocus***, apărută în 1990. În roman, construit pe un schelet autobiografic, autorul ni-l prezintă pe Eugene Debs Hartke, fost ofiţer în armata americană, trecut în rezervă după războiul din Vietnam cu gradul de locotenent colonel. Timp de paisprezece ani, cât a activat în această profesie, era atât de pătruns de simţul datoriei militare încât „*ar fi ucis pe Iisus Cristos Însuşi, dacă un superior i-ar fi dat ordin s-o facă*". Asta chiar dacă în armată nu a înjurat niciodată (a fost poreclit ***The Preacher*** – *Predicatorul*). Oricum, cu ajutorul unui fost superior, ajuns în viaţa civilă preşedintele unui colegiu pentru copii handicapaţi la vorbire şi învăţătură, Gene Hartke ajunge profesor la această instituţie educativă aflată undeva prin nordul statului New York. Ambianţa de provincie ne-ar lăsa să credem că eroul nostru se va „*pierde*" într-o viaţă liniştită, retrasă... Poate oricine altcineva, dar nu el care este foarte activ în afaceri galante, în explorarea colecţiilor colegiului, explorarea împrejurimilor, cântatul la clopotele din turnul colegiului (activate printr-o claviatură electrică). Comicul, absurdul ori ridicolul situaţiilor ne aminteşte de ***Catch-22***, romanul lui Joseph Heller. La acestea se adaugă satira la adresa întreprinzătorilor timpurii ai Americii, întemeietori de dinastii de industriaşi, comercianţi, politicieni, care au fondat apoi – fie din interes, fie din ipocrizie – aşezăminte de binefacere, precum Colegiul Tarkington. Culmea este că acum aceştia au fost înlocuiţi cu oameni de afaceri, corporaţii japoneze, în domenii diverse şi în număr atât de mare încât sunt priviţi ca un fel de armată de ocupaţie (drept răzbunare pentru cele două bombe lansate asupra Hiroshimei şi Nagasaki-ului). Nimic nu poate fi mai ruşinos şi mai absurd, de pildă, decât preluarea de către japonezi a administraţiei penitenciarului pentru criminali înrăiţi, aflat în vecinătatea Colegiului Tarkington, pe care ei îl conduc mult mai eficient şi mai profitabil decât autorităţile locale. Doar atacul asupra închisorii de către mercenari ai mafiei drogului din Jamaica, ca să-l elibereze pe unul dintre ai lor, provoacă o evadare în masă a criminalilor (ce se autoproclamă „*luptători pentru libertate*"!), obligă „*armata de ocupaţie japoneză în costume de afacerişti*" să se retragă şi să dea ocazie ***National Guard***-ului american să restaureze calmul şi onoarea. Eroul nostru, Gene Hartke, ajuns prin forţa întâmplărilor educator la puşcăriaşi, este numit comandant al forţelor de ordine din regiune, dar nu pentru mult timp: situaţia fiind acum sub control, proaspătul general este arestat pentru incitare la răzmeriţă! Romanul, într-o lectură mai atentă, dincolo de nota permanentă de comic absurd, ne dezvăluie trivialitatea preocupărilor din existenţa noastră şi justifică, parcă, cinismul declarat al autorului şi dubiul, din finalul cărţii, că am merita să cucerim Universul.

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE văzută de ION CUCU

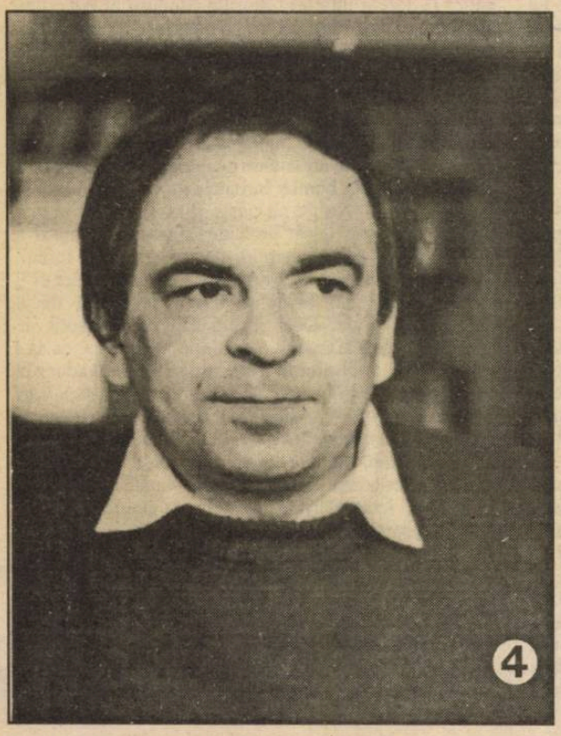

❶ „Tache de catifea", alias Ştefan Agopian, devenit nomenclaturist în actualul regim: director la editura Ararat.

❷ „Ingeniosul bine temperat" (1969), Mircea Horia Simionescu, explicându-i lui Costache Olăreanu că „Vederea din balcon" (1971) a cimentat Şcoala de la Târgovişte.

❸ Doi academicieni, Ştefan Augustin Doinaş şi Alexandru Balaci, încântaţi că-l premiază pe Romulus Vulpescu autorul „Exerciţiilor de stil" (1967); nu bănuiau că, mai târziu, exerciţiile se vor transforma în manevre. Se cunosc de acum.

❹ „Jurnalul de la Păltiniş" şi, implicit, Gabriel Liiceanu, pus la zid de E. Damian, în „Scufiţa roşie nu mai merge în pădure" (1994). Olimpian, filosoful scrutează tot adâncurile.

❺ „Omul care ..." (1972), nimeni altul decât Horia Lovinescu (stânga), strângându-i mâna lui Zaharia Stancu pentru „Ce mult te-am iubit" (1968). Ca de obicei, Traian Iancu e prezent acolo unde se pune ceva la cale.

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 15 (193), serie nouă. Miercuri 14 septembrie 1994. Preț: 400 lei

RĂBOJUL ÎN PIATRĂ AL UNIVERSALITĂȚII ROMÂNEȘTI

Ladislav Ballek

CEASUL CU PARFUM

Funia din casa spânzuratului

■ De la o vreme în fiţuica prezidenţială „Dimineaţa“ a reînviat *„Un căţel ca vai de el“* (titlul îi aparţine) care, închiriat deunăzi, cu ziua sau cu ora, nu avem încă fişa, la 1 mai, 23 august, 6 şi 26 ianuarie, pentru a linge mâna (şi nu numai) acelora care-i înşirau numele pe vreo pagină, dă şi acum semne de nelinişte. Izolat aseptic după buimăceala din decembrie, fiindcă unde apărea el se ivea şi pericolul turbării, iată-l mârâind şi lătrând fără încetare, de crezi că bacilul care l-a atins nu mai poate fi stârpit de nici un medicament. Rubrica lui, „Silabe arse“ – de ce nu „Silabe moarte“ că sunt tot un fel de echivalent al trivialităţilor sale – aruncă, fără discernământ şi pudoare, tot felul de fraze necontrolate, iresponsabile şi apocaliptice, încât eşti tentat să crezi că făptura asta trebuie de urgenţă internată pentru a nu periclita ograzile pe unde îşi varsă balele.

■ De curând în retina lui înroşită joacă numele lui Andrei Pleşu. Sunt atâtea toxine în însăilările lui Ion Crânguleanu (fiindcă despre el e vorba), încât ţi-e jenă că-l ai alături într-o uniune de creaţie. „Enoriaşul lui Noica s-a dovedit făcut în zodia păcurei dacă a stins lumina cu atâta dibăcie şi repede, cu viteză de stalinist pervers, catapeteasma geniului românesc“. Pleşu, stalinist! Ni se pare cea mai bună glumă. Nu cumva Crânguleanu vorbeşte de funie în casa spânzuratului?! Nu cumva boştina lui literară l-a turmentat atât de rău încât şi-a pierdut orice simţ al măsurii?

■ Din silabele lui de cenuşă nu ştii ce să citezi mai întâi. „Nemernicii (Roman şi Pleşu n.n.) şi-au tuflit şezutul mizerabil şi nu capul, în toate de-a gata, ca nişte borfaşi de rând şi de rât, fugărind şi jignind toate valorile naţionale, delapidând sute de milioane de lei din Uniunile de creaţie, desfiinţându-le şi punând la porţi chipul morţii lor viitoare“. Ca şi când ar fi şi o moarte trecută! Dar să lăsăm logica şi gramatica slugii ceauşiste, doar aici e la el acasă – adică într-un fel de ospiciu ambulant.

■ Colţii săi sângeroşi, ieşiţi ceva mai în faţă ca nişte ciocuri de ancore ruginite, se înfig şi în revistele literare, unde descoperă numai „cele mai proaste exemplare, caricaturi din subsolurile mediocrităţii agresive şi teroriste“. Firește, „întunericul lui Pleşu le-a pus în valoare lipsele din cap şi vicleniile de rozătoare oportuniste. Urgent, aceste reviste au devenit ţestoase şi alte târâtoare cu becuri arse şi glasurile adaptate la tranziţia huliganică a lui Roman“. Lăsând la o parte „lipsele din cap“ ale lui Crânguleanu şi superba sa descoperire că broasca e o târâtoare, continuăm să-l citâm, fiindcă scrisul său e o adevărată încântare.

■ Aşadar, să vedem cum priveşte I.C. climatul literar şi pe toţi aceia care-l slujesc. „Scriitorii adevăraţi manifestă, pe drept cuvânt, dispreţul profesional şi moral faţă de aceste buletine de infractori şi impostori decăzuţi, denumite reviste de cultură, literare, în care îşi dau duhul valori şi leşinuri albe ca Grigurcu sau Al George inodori, incolori şi nespălaţi de la Stalin încoace“. Atunci cum sunt albi, inodori şi incolori? Trebuie să se decidă, totuşi!

■ Nici pe la edituri nu-s oameni pe potriva şi cultura lui I.C. „Tâlharii care au confiscat editurile şi revistele, cu sedii şi patrimoniu cu tot, după 1989, vor trebui acţionaţi în judecată, sau reconfiscaţi şi daţi afară ca nişte şobolani“. Săracu' Ion Crânguleanu! Orice om, cu bunăcuviinţă şi frică de Dumnezeu, nu se mai închină citind aceste invenţii şi însăilări insalubre ci, pur şi simplu, se roagă pentru însănătoşirea grabnică a celui care putea să-şi ducă bătrâneţile şi altfel, mai demn, fiindcă nu-i tăia nimeni capul dacă s-a compromis pentru totdeauna în „iepoca de aur“. Căci, despre vreo operă a sa, nu poate fi vorba. Dumnezeu să-l ocrotească!

Ificlides

de NICOLAE PRELIPCEANU

Presocratic, Ificlides e un filosof destul de puţin cunoscut. Mai exact, nu am citit nimic despre gândirea lui şi nici nu am auzit pe nimeni vorbind despre ea. Ca şi Socrate, însă înaintea lui, în timpul lui şi chiar după, Ificlides nu a lăsat nimic scris, dar spre deosebire de acela, mai celebru, nimeni nu a trimis tinerii scriitori la Biblioteca Academiei să consulte manuscrisele sale.

Ştiu însă din tradiţie naturală că Ificlides simţea mai bine decât oricine altcineva că suntem trecători şi că „deşertăciune e totul“. Nu vreau să spun cu asta că Ificlides era un creştin avant la lettre. Singurul lucru pe care el îl preţuia cu adevărat era libertatea. Mă pregăteam să scriu „natura“, dar cuvintele acestea sunt, în fond, sinonime.

Am văzut, pe vârful unui munte de 2279 m, o buburuză zburând în voie, fără nici o teamă de cei peste 2279 m pe care-i punea între ea şi nivelul mării, totuşi, foarte îndepărtat, înălţându-se încă de unde eram eu, fără nici o teamă de norul ce se apropia şi urma – ea ştia bine – să treacă. Eu rămâneam pironit de piatra muntelui, nici mai sus şi nici mai jos de 2279 m, aşteptând ca Dumnezeu să mă elibereze de nor. Ceea ce, în fond, făcea şi ea, doar că mult mai puţin preocupată. Ea era liberă, pentru ea natura, din care făcea parte, însemna chiar viaţa, libertatea. Pentru mine, ceva de care fusesem iremediabil rupt şi la care mă întorceam cu greu, transpirând şi gâfâind, fără să ştiu, pe deasupra, dacă ne regăseam şi-aşa ori nu.

Ificlides, însă, ştia foarte bine ce e natura, se cunoştea adică pe sine, ştia ce e libertatea, al cărei fiu, legitim şi nelegitim în acelaşi timp, era. El era, cum spune Lucian Blaga în **Cântec pentru anul 2000**, pe care iată-l că vine, „contemporan cu fluturii, cu Dumnezeu“.

Anii între care a trăit nu au nici o importanţă. În fond, poţi să fii presocratic şi-n secolul sau mileniul următor. O zi îţi ajunge.

Ificlides este un fluture pe care unele fabrici de chibrituri îl pun ca emblemă pe cutiile lor. Nu ştiu de ce: nimic mai împotriva naturii decât chibriturile. Şi-atâtea altele.

Editori:
Uniunea Scriitorilor din România
Fundaţia „Luceafărul“

Redacţia: Laurenţiu Ulici *(director)*, Marius Tupan *(redactor şef)*, Eugen Uricaru *(redactor şef-adjunct)*, Ioan Es. Pop *(secretar general de redacţie)*, Alexandru Spânu *(redactor)*, Olivia Marcu *(secretariat)*, Maria Burcă *(curier)*, Florin Ţone *(fotoreporter)*

Redacţia şi administraţia:
Calea Victoriei nr. 133, Bucureşti, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenţia Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (**lei**) şi 40.20.11.50.12.16 (**valută**)

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.
Manuela Drăghici, Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH

Abonamentele se pot face la toate oficiile poştale din ţară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicaţiilor** la poziţia 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

● ION CRISTOIU: „Prostimea trebuie să creadă că omul din fruntea ţării e altfel decât ceilalţi muritori: nu se strică la stomac, nu-l dor şalele şi nu-i curge nasul. El e omul de oţel. Nu şi-a luat Iosif Djugajvili drept pseudonim cuvântul Stalin, ceea ce în ruseşte vrea să zică omul de oţel? Iată că avem şi noi Stalinul nostru. Omul de oţel de la Cotroceni“. (**Evenimentul zilei**) ● „Un buticar palestinian e consilier al lui Ion Iliescu“ (**Cotidianul**) • TRAIAN RATEŞ: „Regii nu şi-au deschis decât rareori drumul spre tron cu paloşul şi spada“. (**Dimineaţa**) ● „Dl Năstase insultă din nou ADEVĂRUL“. (**Adevărul**) ● JAQUELINE PRAGER: „Publicaţia germană «Die Zeit» apreciază că: Ion Iliescu întreţine tradiţia vizitelor de lucru moştenită de la Nicolae Ceauşescu. Aceasta în timp ce reforma economică stagnează“. (**Evenimentul zilei**) ● FLORIN MIRCEA CORCOZ: „**Petroşani**. Ilie Verdeţ întârzie să fie inculpat în reprimarea grevei minerilor din 1977“. (**România liberă**) ● „Astăzi (adică 1 septembrie, n.n.) împlineşte 43 de ani – prilej pentru a-i ura sănătate şi viaţă lungă lui NICU CEAUŞESCU“. (**Vremea**) ● SIMONA POPESCU: „**Obrăznicie absolută**. Resurecţia forţelor comuniste atinge incredibilul. Senatorul Şerban Săndulescu este chemat în judecată de Nicu Ceauşescu!!!“ (**România liberă**) ● DAN MIHAI: „Miron Mitrea s-a înconjurat de securişti şi infractori de drept comun“. (**Ziua**) ● OCTAVIAN PALER: ...„graba cu care dl Mitrea s-a îndreptat spre tabăra celor cu care mai ieri, alaltăieri, negocia ameninţând cu scoaterea camioanelor în stradă a ridicat un văl dincolo de care se zăresc nişte culise extrem de insalubre“. (**România liberă**) ● ION CRISTOIU: „Plaiurile şi văile guvernate de Nicolae Văcăroiu cunosc o fericire pe care n-au mai împărtăşit-o de când a luat sfârşit, pe aceste meleaguri, era glaciară. Generaţii întregi de voievozi, domnitori, prim-miniştri şi secretari generali s-au chinuit să facă din România o ţară a fericirii şi bunăstării generale. S-au chinuit şi n-au putut unii din ei nici după decenii de guvernare. A venit însă Nicolae Văcăroiu, şi în numai doi ani a reuşit ceea ce n-au putut să facă, de la Cristos încoace, toţi predecesorii“. (**Evenimenul zilei**) ● „Români, vi se (mai) pregăteşte ceva: Legea locuinţei“. (**24 ore**) ● „La Hotel Aro, un ou fiert costă 1700 lei“. (**Evenimentul zilei**) ● TUDOR OCTAVIAN: „Partidul România Mare e plin de colonei în rezervă“; „Nicicând n-au fost mai tineri şi mai sprinteni pensionarii armatei şi ai securităţii ca acuma, când armata se continentalizează, iar securitatea se privatizează“. (**România liberă**) ● CORNELIU VADIM TUDOR: „Dumnezeu a creat Partidul România Mare“. (Cf. **Academia Caţavencu**) ● M.J.: „Partidul creat de Dumnezeu mai aşteaptă puţin“. (**Zig Zag**).

Repunerea în discuţie

de LAURENŢIU ULICI

Sunt tot mai frecvente, de la o vreme, tendinţele de reconsiderare a literaturii din anii comunismului, în special din ultimele două-trei decenii, deocamdată încă necristalizate şi fără o coeziune a unghiurilor de vedere care să facă limpede natura reconsiderării înseşi. Pentru că, pe moment, impresia e că nu se încearcă reconsiderarea literaturii ci a autorilor de literatură.

Cu alte cuvinte, nu opera literară este pusă sub lupă ci biografia scriitorului, criteriul etic alungând practic din discuţie orice alt criteriu. Fără îndoială necesară, această operaţiune de aerisire morală a peisajului – de acum închis – al literaturii dintre 48-90 nu e însă şi suficientă pentru construirea unei imagini drepte şi adevărate despre starea axiologică, estetică şi istorică a producţiei literare din intervalul respectiv. În general, întâlnirea dintre un talent mediocru şi o moralitate precară până la suprimare produce unui contemplator onest o reacţie de, cel mult, compătimire dezgustată, în vreme ce întâlnirea aceluiaşi tip de moralitate cu un talent puternic induce aceluiaşi contemplator onest o reacţie de dezamăgire furioasă. Ambele atitudini sunt firești căci – ca să iau ultima situaţie – nimic nu poate înfuria mai mult pe un om cu simţul valorii artistice (estetic) şi al valorii morale (etic) decât asocierea unui mare talent cu precaritatea morală. Şi furia poate fi cu atât mai mare cu cât cel care o trăieşte ştie că cei doi termeni nu se pot scuza unul prin altul dar nici nu pot fi substituiţi unul prin altul. Oricât de mare ar fi talentul cuiva, el nu poate justifica gesturile imorale comise de purtător, după cum nici un comportament ireproşabil moral nu poate să adauge nimic unei opere realizate de un talent mărunt.

Aşadar, reconsiderarea din unghi etic a biografiei scriitorilor consacraţi în deceniile comunismului, evident primenitoare pentru climatul nou pe care ni-l dorim, nu trebuie să devină un contor Geiger al literarităţii operei lor. Dacă totuşi devine – cum, din păcate, s-a şi întâmplat – rezultatul riscă să fie nu doar o exagerare dar de-a dreptul o sfidare a bunului simţ ca, de pildă, lectura **Baltagului** prin grila abandonului legii morale din **Mitrea Cocor** sau a **Florilor de mucigai** prin grila oportunismului ante şi post belic al autorului lor. Nemaivorbind că, în unele cazuri, asocierea – mereu producătoare de reacţie furioasă – a talentului literar respectabil cu absenţa demnă de dispreţ a legii morale nu-i o chestiune de opţiune ci una de destin, precum la M. Beniuc şi la cel care-i repetă întocmai şi la fel, doar că amplificat, istoria: A. Păunescu. Reconsiderarea literaturii – în virtutea unor criterii specifice – nu se confundă nici cu repunerea în discuţie a literaturii dintr-o anume epocă, nici cu revizuirile opiniilor critice exprimate anterior, ci se află la capătul acestor două operaţiuni preliminarii. Ca atare, pe traseul reconsiderării nu e recomandabil să ardem etapele, aşa încât dacă e – şi e! – momentul unei reconsiderări, s-o facem cu încetul, cu **repunerea în discuţie** a operelor literare scrise în anii despre care vorbim. Asta înseamnă **relectură** în primul rând, dar şi, consecutiv, **testarea orizontului de aşteptare** al cititorului – prin reeditarea operelor ce rezistă repunerii în discuţie şi **reaşezarea valorică** – prin judecăţile critice noi, tustrele operaţiuni eminamente critice care procură mare parte, de fapt partea vitală, din argumentele reconsiderării. A începe direct cu verdictul reconsiderării e ca şi cum o instanţă judecătorească ar emite sentinţa fără proces. N-ar fi o imposibilitate (ştim asta din istoria ultimelor decenii), ar fi doar o anomalie. A cărei evitare constituie astăzi o obligaţie morală a criticii literare.

minimax

Asimetria spre stânga (II)

de ŞERBAN LANESCU

Ne-am încumetat în urmă cu o săptămână, iarăşi, a pune în discuţie atitudinea faţă de comunism şi comunişti, ca reacţie la cel puţin două aspecte ciudate constatate în această privinţă.

În primul rând, modul cum este judecat retrospectiv comunismul, atât ca atare dar, mai cu seamă, comparativ cu judecarea celeilalte variante a totalitarismului: fascismul şi naţional-socialismul. Bref, dacă fascismul /nazismul, **şi pe bună dreptate**, a fost condamnat fără drept de apel la nivel mondial, inclusiv prin faimosul proces de la Nürnberg, comunismul, cumva tacit, a beneficiat de amnistie. Comunismul şi comuniştii. Deşi răul produs de comunism în lume nu suportă comparaţie de nici un fel. Nu încercăm a căuta explicaţia acestei asimetrii căci o cunoaştem. Totuşi, totuşi!, când ea se manifestă şi în atitudinea unei personalităţi care a simbolizat rezistenţa şi lupta anticomunistă, parcă e greu de „digerat". Nu de mult, când a vizitat România dând mâna cu preşedintele I. I. Iliescu (asta e, politichia), V. Havel a fost invitat să colaboreze în proiectul Memorialului de la Sighet care, i-a spus Ana Blandiana, „poate să devină un pandant al Auschwitz-ului". Refuzul, mă rog, ocolit diplomatic este de (re)citit pro memoria în revista *22* nr. 25 (228) din săptămâna 22 – 28 iunie a.c.

Corelat întrucâtva cu primul, celălalt aspect la care ne vom referi este încă mai preocupant întrucât consecinţele-i posibile în plan politic sunt vădit potrivnice evoluţiei către democraţie. Este vorba de **justificarea toleranţei faţă de comunişti** – prin comunişti înţelegând desigur nu masa membrilor de partid ci categoriile specificate în faimosul punct 8 al Proclamaţiei de la Timişoara. Argumentaţia uzitată în această justificare este de două feluri, amândouă false. Primul tip de argumentaţie, politică, conduce direct în paradoxul libertăţii. Acceptând comunismul în numele libertăţii şi al pluralismului democratic, accepţi de fapt negarea libertăţii/pluralismului. Al doilea tip de argumentaţie, economică, pleacă de la ipoteza, reală, că foştii mahări comunişti (nomenclaturişti, securişti etc.) sunt marii profitori ai trecerii la economia de piaţă. Ce dacă fură **en gros** cu ajutorul Statului. Ei sunt capitalişti în gestaţie şi mâine, poimâine vor îmbrăţişa doctrina liberală. Mai răspoimâine! Căci ar însemna că, de bună voie şi nesilită de nimeni (într-o voioşie!), mafia comunistă se va autodesfiinţa. S-avem pardon! Oricât de mult a plăcut unora articolul unui polonez, Joseph Darski, parcă.

În fine, ce s-ar cuveni specificat, poate, este că, după toate câte s-au petrecut din decembrie '89 încoace, doar hilară sau suspectă mai poate fi manifestarea disponibilităţii la dialog cu actuala Putere din România, scontându-se o contaminare democratică. Adică, din păcate, jocul e dur, care pe care, iar ambiguităţile şi travestiurile îşi au din ce în ce mai puţin rost pentru Opoziţie. Ce înseamnă în mod concret, ca activitate politică curentă, acceptarea radicalităţii, este o altă „poveste"...

Nichifor Crainic: Sfinţenia – împlinirea umanului

„Teologia lui Nichifor Crainic e de-o densitate, de-o intensitate şi de-o bogăţie în preocupări ne mai ajunse până la el. S-a dovedit astfel că nu densitatea în elementele proprii face teologia neagreată de intelectuali, ci prezentarea ei în clişee stereotipe, fără adâncire personală, fără trecerea ei prin intimitatea sufletească a teologului, de unde să se îmbrace în dogoarea convingerilor, în noutatea cuceritoare a unor prezentări care trădează o nouă descoperire a evidenţelor adevărului etern, fulgerată pe rând în focul tensiunilor necurmate ale spiritului său. Tocmai acest caracter viu, trăit, îl are teologia lui Nichifor Crainic." *(Dumitru Stăniloae)*

După capitolul introductiv, care defineşte fără echivoc teologia mistică („ştiinţa îndumnezeirii omului"), sunt tratate problemele ridicate de justificarea definiţiei ortodoxe, teologia spirituală şi metoda, izvoarele misticii ortodoxe, sistemul dionisian, cele trei faze ale vieţii spirituale, purificarea, iluminarea, unirea, meditaţia, rugăciunea minţii, rugăciunea lui Iisus, transfigurarea, comtemplaţia şi harul. Cartea echivalează cu un întreg univers de gândire adâncă şi devotată.

C.G. Jung: În lumea arhetipurilor

Comentariul ne este economisit prin reproducerea a două fragmente extrase din prefaţa semnată de traducător (Vasile Dem. Zamfirescu): „Dacă incursiunea în inconştientul personal descris de Freud şi Adler poate fi echivalată cu o coborâre în infern, cunoaşterea inconştientului colectiv descoperit de Jung corespunde unei călătorii pe o altă planetă. (...) Inconştientul colectiv este, spre deosebire de inconştientul individual, o achiziţie filogenetică. Aici se concentrează nu experienţa individuală, ci experienţa speciei. De aceea inconştientul colectiv este un inconştient supraindividual, dimensiunea inconştientă universală. Fiind un precipitat al experienţelor speciei, inconştientul colectiv este structurat de elemente care nu au fost niciodată conştiente, în timp ce inconştientul personal cuprinde în special conţinuturi care au fost cândva conştiente. De aici stranietatea ce defineşte inconştientul colectiv. Obiectivitatea inconştientului colectiv l-a determinat pe Jung să-l echivaleze cu spiritul. Inconştientul personal poate fi echivalat, datorită conţinuturilor sale singulare, cu sufletul. (...) Ca elemente alcătuitoare ale inconştientului colectiv, arhetipurile sunt definite de Jung ca **patterns of behaviour**. «Am numit arhetip baza instinctuală, congenitală, persistentă, respectiv **pattern of behaviour**. Aceste imagouri sunt caracterizate de o dinamică pe care nu o putem atribui individului». Caracterului suprapersonal al arhetipurilor, Jung îi adaugă în această definiţie o altă trăsătură: caracterul instinctual. Ca experienţă a speciei, ca moştenire filogenetică, arhetipurile sunt de ordinul instinctelor. Din punct de vedere filosofic, ideea este de primă importanţă: dacă arhetipurile sunt spirit şi în acelaşi timp instincte, atunci natura conţine spirit şi nu este opusă în întregime culturii. Jung subliniază continuitatea dintre natură şi cultură.

O altă definiţie, conţinută în studiul „Conceptul de inconştient colectiv" din prezentul volum, accentuează o idee asupra căreia Jung revine adesea: «Conceptul de arhetip, care constituie un corelat necesar al ideii de inconştient colectiv, indică prezenţa anumitor forme în psihic, forme care sunt răspândite peste tot». Aşadar, arhetipurile nu sunt reprezentări înnăscute, ci forme înnăscute, cadre care in-formează experienţa umană".

Petre Ţuţea: Proiectul de tratat. Eros

„În 1965, abia ieşit din temniţele comuniste, Petre Ţuţea alcătuieşte un proiect de tratat în care propune, teoretic, reconstrucţia ordinii economice (preocuparea lui din tinereţe – subordonată însă meditaţiei filosofice şi religioase, a se vedea în acest sens articolele publicate în **Cuvântul**, la oferta lui Nae Ionescu, intitulate generic **Preţul vieţii**), o reconstrucţie pe «principii cooperatiste», întrucât numai «întregul naţional e adevăratul creator al istoriei». Dar îşi propunea, totodată, şi să depăşească acest punct de vedere: «Pentru ca să putem cuprinde sistemele economice şi faptele economice înregistrate de istorie a trebuit să depăşim punctul de vedere cooperatist, aşa cum a fost formulat în sistemul economic cooperatist cunoscut în istorie, şi să întrebuinţăm conceptul filozofiei, care poate fi împins până la proporţii cosmice. În acest sens sinergetic, cooperaţia poate cuprinde toate sistemele economice şi faptele economice, ca depăşind punctul de vedere al oricărui sistem economic. Coexistenţa şi cooperarea sunt de esenţa ordinii umane».

Proiectul a fost înaintat organelor puterii comuniste, se instalase atunci noul dictator, cel ce avea să prăbuşească toate valorile naţionale apăsând până la refuz pedala utopiei roşii. Oamenii lui Ceauşescu le-au îngropat însă bine, deşi dacă ar fi lucrat în spirit românesc, Proiectul gânditorului român le-ar fi putut folosi ca argument pentru ceea ce ei au numit efortul autohtonizare". (...) „În **Eros** apar la Petre Ţuţea (...) consideraţii în care este vizată sfinţenia. Fac parte dintr-o schiţă în domeniul moralei şi ar fi alcătuit al treilea dialog, **Ethos**. Ascetismul, sfinţenia şi castitatea se petrec în natură, scrie el. Unde sunt rădăcinile lor? Natura este haotică şi ceea ce ne înfăţişează direct nu e altceva decât conservarea, odată cu anihilarea puterilor vieţii". *(Aurel Ion Brumaru)*

Lucrarea a apărut graţie eforturilor reunite a trei edituri: Pronto, editura Uniunii Scriitorilor din Basarabia şi editura Thetis, aceasta din urmă obişnuindu-ne, deja, cu o activitate de cea mai bună calitate.

Diana Manole: Bărbaţi şi femei

Dacă mi s-ar fi cerut să scriu un crochiu critic despre poezia Dianei Manole, mărturisesc cum că, în esenţă, aş fi scris aceleaşi notaţii pe care le semnează Laurenţiu Ulici pe coperta a patra a volumului: „Directă, biografică, transparentă şi – totuşi - sentimentală, poezia Dianei Manole portretizează prudent realitatea cotidiană, cu grijă pentru evitarea poetizării, dar şi pentru ocolirea bolovănişului prozaic, mizând pe calitatea, să spun aşa, chirurgicală a vederii care, adăugată disponibilităţii narativ-lirice a poetei, face ca portretele din această carte să fie expresive, chiar şi atunci când «materia primă» e insipidă şi incoloră. Într-un aer general nouăzecist, textele de aici introduc un curent, o adiere, o briză particulare – semn că poeta ia lucrurile pe cont propriu fără emfază, fără orgolii, dar temeinic, aşadar cu talent".

Anticariat

Tudor Muşatescu, *ALE VIEŢII VALURI*, Tip. „Oltenia", 1932

„Comicul nu poate fi judecat după rezultat, care este invariabil: râsul. Că d. Tudor Muşatescu reuşeşte să desfăteze, prin schiţele sale umoristice, o categorie de cititori, nu ne îndoim. Datoria criticei este, însă, în primul rând, să determine calitatea unei opere comice. O melodramă lucrată după cele mai exploatate reţete poate uşor strecura fiori de emoţie unui public puţin literar. Tot astfel, şi un volum de schiţe umoristice, bazat pe simple combinaţii de vodevil, poate încânta pe anumiţi cititori.

Impresia ce ne rămâne după lectura schiţelor din **Ale lumii valuri** este totala lipsă de observaţie a autorului şi constanta utilizare a reţetei literare. D. Tudor Muşatescu îşi compune schiţele cu o dexteritate netăgăduită, îşi dozează dialogul cu aparenţe de verosimilitate, şi ajunge la **pointă** cu o gradaţie metodică. Ceea ce se numeşte meşteşug în alcătuirea unei bucăţi literare îi aparţine fără restricţie. Substanţa prezentelor schiţe este însă de o artificialitate notorie." ***(Pompiliu Constantinescu)***

Cartea s-a aflat (se află?) în anticariatul volant de la gura de metrou din Piaţa Universităţii.

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU

- Baltasar Graciàn, **Cărţile omului desăvârşit**
- John Fowles, **Iubita locotenentului francez**
- Alice Voinescu, **Scrisori către fiul şi fiica mea**

LIBRĂRIA SADOVEANU

- Jeanne Hersch, **Mirarea filozofică**
- I.P. Culianu, **Eros şi magie în Renaştere**
- A.E. van Vogt, **Imperiul atomului**

LIBRĂRIA EMINESCU

- I.P. Culianu, **Eros şi magie în Renaştere**
- A.E. van Vogt, **Imperiul atomului**
- John Fowles, **Iubita locotenentului francez**

LIBRĂRIA ALFA

- Jeanne Hersch, **Mirarea filozofică**
- Baltasar Graciàn, **Cărţile omului desăvârşit**
- V. Lovinescu, **Jurnal alchimic**

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR. 53

- Nestor Rateş, **Revoluţia încâlcită**
- I.G. Duca, **Memorii, vol. 3**
- A.E. van Vogt, **Imperiul atomului**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar şi pe autori) să expedieze pe adresa redacţiei noastre un exemplar din noile apariţii de carte.

Pagină realizată de Alexandru Spânu

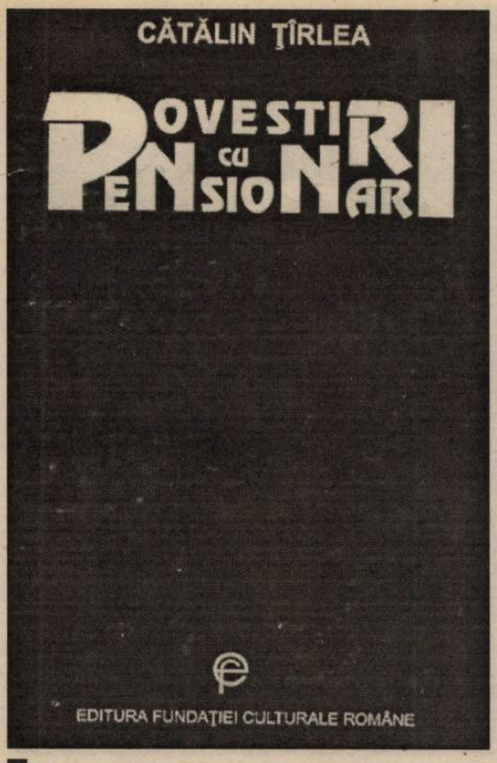

Pensionari mai mult răi decât buni

Cătălin Ţîrlea: **Povestiri cu pensionari,** Editura Fundaţiei Culturale Române, 1993

de DAN CRISTEA

Cătălin Ţîrlea, „una din revelaţiile cenaclului *Universitas* de la sfârşitul anilor '80", cum scrie Mircea Martin, mentorul acelui cenaclu, pe coperta a doua a cărţii, debutează în volum cu această culegere de proză scurtă, ***Povestiri cu pensionari.*** Acţiunea povestirilor, ne atrage atenţia autorul, într-o scurtă notă, se petrece în anii 1987–1989, când ele au şi fost scrise de altfel. „A fost o vreme, însă, pe străzile astea" – mai menţionează autorul în notă – „când ***pensionari eram toţi***". Apare astfel cel de-al doilea sens al cuvântului „pensionar" pe care Cătălin Ţîrlea îl are în vedere, şi anume acela de rezident al unui stabiliment, de tipul azil sau casă de sănătate, pentru că eroii săi nu sunt numai bătrâni scoşi la pensie dar şi locuitorii unui univers închis, sufocant, lipsit deopotrivă de aer şi de har. Pentru a ilustra această ultimă trăsătură, să aducem în discuţie povestirea „Colectiva". Pentru că locuitorii unui bloc nu recepţionează bine emisiunea televizorului din pricina turlei bisericii din vecinătate („Ghinion! În spatele blocului lor se afla o biserică. Liniştită biserica, altfel. N-o prea băga nimeni în seamă. Doar câteva babe surde"), administratorul blocului, un bătrân, are ideea să conecteze antena colectivă chiar de turla edificiului sacru. Preot şi administrator deopotrivă n-au nici o problemă de a se înţelege în această operaţiune de desacralizare, ironic văzută ca menită a aduce binele şi progresul colectiv: „Părintele, om trecut de 70 de ani, dar înalt şi ţeapăn încă, se cam clătină. Prea trecuse prin multe... Căzu pe gânduri câteva minute, apoi: – Fiule, eu aşa ceva n-am mai auzit. Da' acuma, înţeleg că vrei să faci asta în folosul oamenilor. Pentru cugetul lor. Dacă e pentru om, adică în folosul oamenilor, biserica face orice. Aşa că nu-i păcat. Da' spune-mi, de unde vreţi să legaţi sârma? Chiar de cruce, sau aşa, de turlă, în general? – În general, părinte, cred, zice, în general. O să mai întreb la «Radioprogres», dacă astă te-ajută, da' în principiu cred că-n general...! – Apăi dacă e în general, şi mai e şi în folosul omului, nu-i păcat. Bine că nu-i chiar de cruce, că atunci trebuia să mă sfătuiesc şi eu la Patriarhie, pe undeva, că de cruce eu cred că-i păcat să legi televizorul. Da' dacă-i numai de turlă, n-am nimic împotrivă. Mergi sănătos!" (p. 21).

Semnele „încarcerării", ale spaţiului închis, dar şi acelea ale unei vinovăţii obscure apar peste tot în lumea creată de prozator, lume de cartier bucureştean în genere, ameninţat cu demolarea şi mutatul în blocuri noi şi progresiv invadat de mitocănie. Iarăşi ironic, în această lume de singuratici, locul central de întâlnire al cartierului se cheamă bodega „Înfrăţirea". Să urmărim câteva personaje şi situaţii caracteristice pentru proza lui Cătălin Ţîrlea. Doi bătrâni zac închişi în casă, unul paralizat, ţintuit la pat, celălalt raportându-i ce se întâmplă afară, pe stradă, şi folosindu-se din când în când chiar de un binoclu în acest scop. Un al treilea bătrân e învinuit de trecători curioşi pentru faptul că la streaşina apartamentului său a apărut un ţurţure imens. Ia un feon ca să-l dezgheţe şi râde în tot acest timp („Ţurţurele"). Nevasta unui poştaş ieşit la pensie rămâne blocată într-o cabină de tichete I.T.B. şi nu mai poate fi scoasă de acolo. E transportată astfel, cu tot cu cuşcă, în casă („Aflăm de la I.T.B."). Pe Aleea Parfumului, într-o casă de o „maiestuoasă distincţie" de o „nobilă frumuseţe" şi de o „aristocratică demnitate", bătrânul ce locuieşte în ea organizează duminică de duminică înscenări de interogatorii şi de înmormântare. Raţiunea ar fi că: „Îi făceau bine înscenările astea duminicale, erau aşa, mica lui răzbunare faţă de propria-i frică şi faţă de toate întâmplările pe care viaţa, parcă înadins, i le pusese în cale spre a-i face şi mai apăsător sentimentul permanent de teamă neputincioasă" (p. 129). Scurta proză „Vinovaţii", în care bătrânul părinte are un fiu fugit în străinătate, se încheie în felul următor, pe aceeaşi sugestie a fricii anxioase şi a privării de libertate: „Încet, pe umărul drept simte o mână uşoară şi, ca-n romanele proaste, are o presimţire. Mâna îl strânge uşor de umăr. În spatele lui, în timp ce uşile autobuzului se deschid: – ***Les autres sont libres à descendre... Mais vous, vous y resterez!***" (p. 80). Paroxismul „sufocării" în spaţiu claustrat e atins în naraţiunea „Liftul", compusă pe temele sugestiei şi autosugestiei. Coana Margareta îşi visează soţul răposat care îi spune printre înjurături cum a fost îngropat de viu şi cere deshumarea ca să se convingă. Vecinul ei, domnu' Calistrat, „cel mai vechi şi mai de nădejde funcţionar în minister", e blocat în lift, între etaje, alături de o tânără şi seducătoare secretară. Are loc sau doar eroul îşi imaginează astfel, pe fondul febrei şi al epuizării fizice, o scenă erotică fatală pentru bătrân. A doua zi după pensionare, acesta moare. Moartea, obsesia („damblaua" ori „gestul suficient" la Cătălin Ţîrlea), nebunia chiar pândesc la capătul de drum al acestor captivi fără conştiinţa captivităţii.

Povestitor al vieţii cotidiene („cotidianul ăsta, realitatea asta, cu toate surprizele şi întâmplările ei nebuneşti şi inepuizabile"), Cătălin Ţîrlea este evocatorul lucid, neconcesiv al unei existenţe triste şi mizerabile. Pilduitoare în acest sens este recapitularea de „satisfacţii" existenţiale pe care şi-o face personajul din proza „O ţigancă". Creşterea copiilor, ieşirea la pensie, un contor stricat şi reparat, o bănuială de boală, risipită, locul şi cavoul de la cimitirul Pantelimon Doi ar fi reperele unei întregi existenţe.

Humorul şi dezinvoltura evocării, modul de un firesc remarcabil în care autorul îşi ascultă ori îşi imaginează personajele sale vorbind ţin puţin la distanţă fondul „crud" al naraţiunilor. Cititorul poate fi furat, pentru o clipă, de inflexiunile de voce, bogate, ale eroilor, de limbuţia lor

debordantă, de pitorescul picant, alegru şi argotic al limbajului pentru a realiza, consecutiv, că toate acestea nu sunt decât o pojghiţă subţire dedesubtul căreia se află adeseori o realitate feroce. Aşa cum, de pildă, suavul nume de „Lăcrămioară" desemnează un personaj care ucide dintr-un soi de puritanism fanatic. Sau, la fel, cum în povestirea „Nicolae Labiş (Poet)", pe fondul poeziei „Moartea căprioarei", o fetiţă este călcată în picioare pentru că bătrânii dintr-o cârciumă se năpustesc spre măcelăria unde au înţeles că „s-a băgat marfă". Cătălin Ţîrlea ştie să citească în oglinzile interioare ale eroilor captivi chiar în limbuţia lor agresivă care ascunde cel mai adesea o cumplită lipsă de comunicare. Lecţia lui Caragiale dar şi a lui Marin Preda poate fi urmărită în analiza vorbirii sucite, „în doi peri", trădând de fapt dezinteresul pentru celălalt şi lipsa de căldură umană: „– Bă piticule bă, ce dor mi-era de tine! Bine că te-am întâlnit, că am să-ţi spun o chestie importantă. Ei, avea... N-avea să-i spună nici o chestie importantă, da' acuma, dacă se-ntâlnise cu el, ce era să facă, să-i zică bă piticule, uite ce e, vezi că nu am să-ţi spun nici o chestie importantă, da' eu m-am întâlnit cu tine acu', întâmplător, pe stradă, da' să ştii că n-am nimic să-ţi spun, adică, cu alte cuvinte, mă doare-n fund de tine şi de faptul că m-am întâlnit cu tine pe stradă... Putea să-i spună aşa ceva? Nu putea!" (p. 67). Volubilitatea, cum se poate vedea mai departe, din schiţă, poate fi o mască perfectă a agresivităţii.

Cu mijloace de prozator subtil şi stăpân pe meserie, Cătălin Ţîrlea creează o galerie de personaje ale vieţii cotidiene ameninţate şi ameninţătoare în străfundurile lor.

florenţa albu

Pietre la ţărm

I

Ascultă marea
oful adâncului
noaptea asta se înteţeşte
amarul amarnicul
greul pământului.

Hei, cine mă strigă
cine plânge acolo
în ţara lui Nimeni
dintre faruri şi beznă?

O, ce miros de pelin
de pelinuri amare
de alge
putreziciuni abisale.

Larg şi uscat
câmpie şi mare
mă strâng de gât cu iubire
mă aruncă în Marea cea mare.

II

În noapte doar Marea cuvântă la ţărmuri
ca apostolul Pavel dinaintea
Corintenilor.
Şi ceea ce spune nu se-nţelege
şi ceea ce zice se pierde
în mulţimea urechilor

– nisipul ciocănelele nicovala
urechea-peşteră
haosul neşcolit neînvăţat
să audă. Între auz şi sine
se-ntinde deşartul.
ţara lui Nimeni.

Nisipuri – popoare surde –
de-a surda
Cuvântul!

– şi cât v-am iubit
glăsuindu-vă
şi cât v-am urât aflându-vă...

În noapte doar Marea strigă la ţărmuri
ca apostolul Pavel dinaintea
Corintenilor.

III

O zi strălucită tăioasă
marea albastrurilor!
Colţi de rechin retează extaze
privirea se-ntoarce din larg
toată rană –

ochi prin colţii albastrului
infinitul feroce
– măcinătoarea fantastică
Marea!

Acolo în gura Gheenei
în iadul hipnotic
ascultându-i oratoria
cinismul... „Petrecăreţi
ai zilei de azi
lăsaţi orice speranţă“
– dar cine o crede
cine stă s-o asculte?

Nebuni ne-aruncăm
în lava albastrurilor
în gura discursului hohotitor.

IV

Furtună nisip haos marin
– cade o seară seacă
un râs pământiu
cade blestemul pe urmele noastre.

Doamne, câtă cenuşă –
arderea-i dincolo
de trup de spirit –
arderea-i cerul şi marea

şi noi blestemaţii
mărturisitorii
Apocalipsei.

Cade o noapte
cade Cuvântul sfârşitului

şi nimeni nu-l înţelege
şi nimeni nu vede
Îngerul Negru
venind prin furtuna
de râs de cenuşă.

V

Amurg cu păsări albe sălbatice –
sub ochiul lor
toţi suntem prada.

Târziu luciul lunii pe ape
nebunia lividă nălucile
mergătoare pe ape.

Şi semnele cerului
ne prind între aripi-gheare
de îngeri.
Tomnă - ghetou celest pământesc
sub dublul V al Casiopeei
(de scris testamentul
în noaptea asta
a lunii pline – o ţeastă plină
pentru libaţii...)

VI

Mare săracă. Ne-ngroapă nisipul
ne bate vântul ne duce urmele
ne scrie soarta
ni-l şterge pana
păsării albe de pradă.

Ne-a fost dat să ne naştem aici
să învăţăm limba deşartului
în deşertăciunea clipei
şi a răspântiilor

în transhumanţe mereu
cu ciulinii şi turmele
mioritici sub steaua
îngenuncherii.

Doamne, ce rugă se roagă
acest neam
purtând pe chip încărnată
masca durerii – hlizelii?

VII

Şi dimineaţa auzind cum ară
tractorul
plajă şi nisipuri
zvârlind în patru vânturi
nimicul – boabele deşertăciunii

– ce corn al abundenţei
pământuri ape otrăvite
civilizate!

Vom secera recoltele pustiei
scaieţii colorând amurguri mov
ierburi lunare
alge luminând fantasmagoric
lanurile/valurile.

Mai e vreun bob vreun fir de iarbă
teafăr? Vreun măr
în care viermele pustiei
să nu-şi înceapă
lucrul viermănos – filosofia?

VIII

Greieri arşi elitre scrumite
– se încearcă un cântec.

Marea spre far
remember cu păsări
cu nenumitele.
În gura vântului
hula cuvintelor.

Ce străin – ce pustiu
acest sine al mării
întorcându-se în sine
pradă amurgului hulei
lepădării de sine.

Merg acolo pe buza ţărmului/largului
unde se strâng cochilii epave
crimele mării necercetate.

Mircea Vulcănescu și ideea de generație

de MIRCEA CRISTEA

Generaţia interbelică de intelectuali, grupată în jurul revistei „Criterion", nu a avut numai un caracter de club literar şi artistic, ci a cuprins medii intelectuale mult mai largi, atât din rândul elevilor şi studenţilor, cât şi din rândul altor categorii sociale. Toate aceste activităţi de natură intelectuală au suscitat dezbateri cu mari ecouri în presa literară şi politică a epocii.

Depăşind cadrul restrâns al discuţiilor pe teme de filosofie, sociologie, politologie şi viaţă politică concretă, grupul de la „Criterion" – reprezentat de Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu ş.a. – a devenit una dintre cele mai autentice voci ale spiritualităţii noastre din perioada interbelică. Prin articolele şi studiile publicate, dar, mai ales, prin acţiunile lor din viaţa culturală a ţării, reprezentanţii generaţiei de la „Criterion" au reuşit să impună, în afara şcolii oficiale, un anumit mod de raportare la viaţa politică, propunând chiar o pedagogie politică. Privit în acest context, Mircea Vulcănescu a făcut parte din rândul celor mai autentici purtători de cuvânt ai generaţiei sale care nu s-a raportat la viaţa politică numai formal, ci a probat, dincolo de experienţa sa de dascăl, că este un pedagog cu reale aptitudini de conducere şi iniţiativă politică. De altfel, un gânditor autentic trebuie să fie şi un om al epocii sale, capabil să trăiască el însuşi ideile pe care le susţine. Iată cum înţelege el conceptul de generaţie privit din punct de vedere sociologic: „O generaţie este o grupare socială bio-psihologică, în care predomină oamenii de aceeaşi vârstă, care se manifestă simultan, spontan, cu conştiinţa solidarităţii lor de vârstă. Manifestările acestei grupări sunt condiţionate de faptul că membrii componenţi au participat la un anumit eveniment istoric, a cărui influenţă au suferit-o în perioada lor de formaţie intelectuală, fapt care face să predomine, în manifestările lor, preocupări de aceeaşi natură, precum şi o asemănare de material şi de maeştri. Această predominare mai poate fi condiţionată şi de felul în care tineretul participă la activitatea colectivităţii şi de încadrarea sau neîncadrarea lui în ierarhia socială existentă". (Revista „Criterion", anul I, nr. 3-4, noiembrie-decembrie 1934).

Aşadar, **generaţia** nu este numai un grup biopsihologic şi istoric, cu abilităţi intelectuale specifice mediului lor de formare, ci şi un grup comunitar, chemat să participe nemijlocit la viaţa socială şi politică. Identificându-se pe deplin cu elementele componente ale conceptului de generaţie, Mircea Vulcănescu se comportă ca unul dintre cei mai autentici pedagogi ai acţiunii politice, puse în slujba binelui public. Fire hiperconştientă de misiunea sa de „manager" al finanţelor publice, Mircea Vulcănescu şi-a sacrificat nu numai timpul dedicat meditaţiei filosofice – pentru care avea reale aptitudini – ci chiar viaţa pentru binele semenilor săi. Atitudinea unui intelectual în faţa unor evenimente istorice şi situaţii limită reiese mult mai bine în evidenţă din faptele şi acţiunile sale concrete. Mircea Vulcănescu a considerat însă că **idealul etic**, precum şi **principiile, valorile** şi **normele morale** pe care le preda la Universitate nu sunt simple abstracţii, fără acoperire în planul vieţii morale. Dimpotrivă, moral este numai acela care înţelege să se identifice cu idealul social al generaţiei sale.

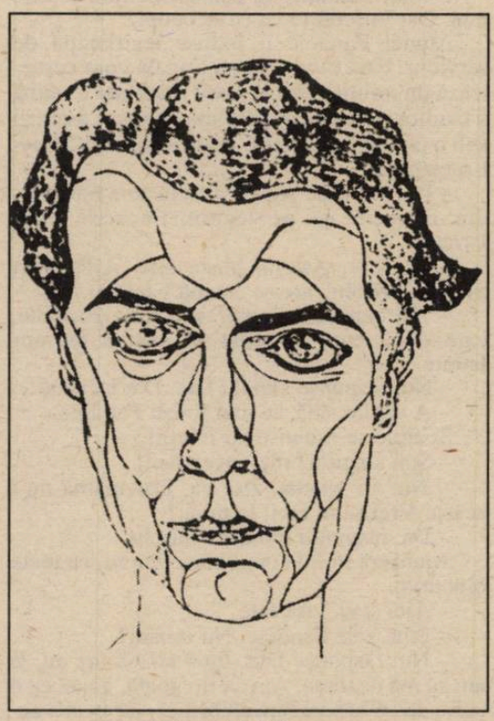

Mircea Vulcănescu

Într-un adevărat **Curriculum vitae** din **Ultimul cuvânt** (rostit în apărarea sa la proces), Mircea Vulcănescu sublinia: „Am încercat să mă apropii de neamul meu ca să-i cunosc şi să-mi aflu în el un îndreptar pentru singurătatea mea lăuntrică şi ca să-i aflu nevoile, spre a-l ajuta. Şi nu am dispreţuit niciodată alte neamuri pentru că înţelegeau să trăiască potrivit felului lor de a fi. De aceea, atitudinea mea a fost socotită totdeauna ca o formă de universalism. Aşa o găsesc înregistrată, cel puţin, în cărţile călătorilor străini care făceau dări de seamă asupra curentelor culturale din ţara mea, în perioada anilor 1933-1937". Unul dintre aceştia a fost Paul Morand, care în cartea sa, **Bucarest**, Paris, Librairie Plon, 1935 (p. 212) caracteriza astfel grupul de la Criterion: „Pe scurt, nu văd adevăraţi intelectuali, după formula lui Benda, decât în grupul «Criterion»; aceşti tineri întorşi din străinătate se tem de un **naţionalism sufocant** şi ar avea să salveze cultura internaţională şi libera dezbatere de idei; acţiunea lor artistică este mare, iar ţinuta revistei lor cu totul remarcabilă. Unul din cei mai importanţi dintre ei, Mircea Vulcănescu, este **neotomistul ortodox**".

Din „interiorul" profesiei de dascăl de etică (a fost asistent la catedra de etică a profesorului Dimitrie Gusti), Mircea Vulcănescu a manifestat o atitudine moderată faţă de extremismele de orice fel: „dascăl de etică fiind, la facultate, am opus, în planul etic, activismului disperat al tovarăşilor mei mai tineri de generaţie, un istorism resemnat, adică o invitaţie făcută celor mai buni să renunţe la propria lor sete de realizare, spre a face faţă chemărilor pe care li le adresează obştea lor". (Vezi **Ultimul cuvânt**, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, p.36). Întreaga sa activitate din Ministerul Finanţelor a fost călăuzită de un singur gând: ca, prin **lucrul bine făcut** să servească interesele comunităţii româneşti, aflată într-una dintre cele mai grele clipe ale existenţei sale.

O veritabilă **pedagogie**, dacă nu de natură **politică**, cel puţin de natură **profesională**, au întreprins **tehnicienii puterii** din perioada războiului, între care se afla, cu cunoscuta-i competenţă din domeniul finanţelor, Mircea Vulcănescu. Iată cum îi caracteriza el pe specialiştii cu care a colaborat în guvern: „Politicieni încercaţi nu vor fi fost, Onorată Curte, aceşti oameni care au rămas să poarte greul şi să dea seama de ce au făcut, când era atât de uşor să fugă, ori să arunce răspunderea pe alţii! Dar este, în activitatea lor, prea multă îndoială de zări care amăgesc, prea multă tăcere în biruinţa aparentă, prea multă amintire proaspătă a umilinţelor îndurate de ţară, pentru ca activitatea lor să nu lase să apară, în toate preocupările lor, un instinct de apărare, care dezminte învinuirea seducţiunilor uşoare, înfăţişate în actul de acuzare ca pricini ale amăgirii lor (**Ultimul cuvânt, ed. cit.,** p. 32-33).

Cum l-au perceput contemporanii şi prietenii săi apropiaţi? Aproape fără excepţie, l-au socotit drept unul dintre cei mai înzestraţi intelectuali ai grupului de la „Criterion". Constantin Noica spunea despre el că era chiar „şeful" generaţiei tinere, **inima** şi **sufletul** ei. Pe de altă parte, Noica era surprins de angajarea sa treptată în sfera administrativului: „Am fost uluit să văd cum un om ca el, care ar fi putut face orice în cultura superioară angajată (Gusti şi l-ar fi dorit succesor la catedră, aşa cum ne-a spus-o singur, mai târziu) sau în cultura superioară liberă, se lăsa prins de administrativ şi slujea, în sectorul acela economic atât de absorbant, de o parte, şi de orb pe de altă, faţă de tot ce este cultură gratuită" (În **Ultimul cuvânt, ed. cit.** p. 170). La rândul său, Mircea Eliade se referea la optimismul inepuizabil al lui Mircea Vulcănescu, care îşi avea originea în „credinţa în indestructibilitatea structurilor fundamentale ale vieţii etnice şi culturale româneşti. Optimism pe care, cred, nu l-a avut nici unul dintre profeţii sau purtătorii de cuvânt ai politicii şi culturii româneşti. Nu voi uita niciodată ce mi-a mărturisit Mircea Vulcănescu de mai multe ori, între 1936 şi 1940: că el nu crede în dispariţia neamului românesc, oricâte catastrofe s-ar abate peste noi; că nici o eventuală deportare sau exterminare masivă a românilor din zilele noastre nu ar însemna distrugerea neamului «pentru că (şi acum îi citez propriile cuvinte) eu cred că dacă ar năvăli alte neamuri şi s-ar aşeza aici, la noi, după câteva secole ar deveni şi ei români!»". (Vezi **Ultimul cuvânt, ed. cit.** p. 168-169).

Privită din perspectiva prezentului, opera lui Mircea Vulcănescu intră în **dialog** deschis cu **realitatea socială românească** de după Revoluţia din decembrie 1989. Mai există, însă, din păcate, destulă intoleranţă şi prejudecăţi în aprecierea contribuţiei unor intelectuali de prestigiu ai perioadei interbelice la afirmarea spiritualităţii româneşti. Deşi s-a publicat o parte a operei sale, apar în ultima vreme manifestări ostile cunoaşterii integrale a personalităţii ştiinţifice şi culturale a lui Mircea Vulcănescu. Toate acestea sunt subsumate unei dogme de sorginte stalinistă: toţi aceia care au colaborat la guvernare în perioada războiului au fost fascişti şi, ca atare, trebuie excluşi definitiv din istoria politică şi, mai ales, din cultura poporului român.

dumitru dinulescu

Nevăstuica

Fandole mergea spre casă. Sta în Râmnicu-Sărat.

– Coborâţi? întrebă cineva.

– Nu. La prima, zise Fandole.

Era cald, da' era urât, era nor.

Fata în rochie gri, ca norul, se opri. Era cu o colegă.

La limita soarelui, la contur, însă, norii erau roz, roz ca pudra colegei fetei în gri. Bruni şi violeţi în acelaşi timp norii, ca şi cearcănele puternice ale fetei în gri. Chiar că spre apus cerul era violet ca un muşchi de vacă uşor fezandat.

La asta se gândi fata în rochie gri. Fata în gri vreau să spun că e blondă, de un blond stins, aşa că rochia gri o-mbrăţişează duios.

Fata se-ndreaptă spre bloc. Norii sunt mai departe ca sângele putred de vacă şi, oare nu cumva dacă Fandole a văzut-o, a memorat-o? Poate că da.

Pe un bloc scrie TE IUBESC. Fandole trece zâmbind pe lângă bloc şi-ajunge la Râmnicu-Sărat. Râmnicu-Sărat e intersecţia aia din Balta Albă pe unde sta Fandole. Se oprise cu o staţie mai devreme. Văzuse, fata-n gri cu fata cu pudră roz. Treceau cu toţii pe lângă blocul pe care scria mare TE IUBESC.

Fandole le-ajunse.

– Uite, îi spuse el fetei în gri şi-i arătă blocul.

– Ştiu, răspunse morocănoasă fata.

Atunci soarele sparse-n mii de cioburi triste norul violet, argilos şi la intersecţia de la Râmnicu-Sărat se făcu mare lumină.

GO-GO! Scria mai jos de TE IUBESC pe blocul acela.

Fata-n rochie gri se opri totuşi şi-l privi pe Fandole cu tristeţe, cum se priveşte o căpăţână de usturoi pe un trotuar, căzută din sacoşa vreunei gospodine.

Fata cu pudră roz se-ndepărtă şi fata-n rochie gri cu Fandole începură să vorbească.

– De ce eşti aşa trist, Fandole? a-nceput ea. Nu ţi-am spus că am deja un prieten? Ce mai vrei de la mine?

– Ai privit blocul, ai văzut, asta vreau...

– Tu ai scris? îl întrebă ea.

- Nu, răspunse simplu Fandole, am dat cinci lei unui copil, mie mi-a fost ruşine.

– Măi, Fandole, tu eşti un tâmpit, îi zise fata. Dar în fond tu cu ce te ocupi?

Atunci Fandole îi întinse legitimaţia de serviciu. Fata o cercetă cu migală cum cercetează un miliţian într-o seară frumoasă cu lună o camionetă particulară plină cu porci ascunşi sub o prelată murdară şi guiţând sinistru. Apoi i-o înapoie.

– Dar de unde ştii că mă cheamă Fandole, din moment ce pe legitimaţie scrie clar: Istrate?

– Nu ştiu. Aşa-mi place mie. Află c-am avut un prieten care se chema Fandole.

– Nu cumva a murit? se sperie Fandole, care după cum aţi aflat se chema desigur Istrate.

– Nu, răspunse simplu fata. Dar a căpiat...

– A căpiat, ăhă, se mai linişti Fandole.

Soarele se-ascunse iar în nori.

– Stai singură? mai încercă el.

– Nu. Cu mama, zise ea. Dar mama nu-i acasă. Vrei să te invit la mine?

– Da, răspunse Fandole simplu.

Ajunseră în faţa unui bloc simplu, ca toate blocurile.

– Aici stau, zise fata.

– Ştiu, zise Fandole. Nu urcăm?

– Nu, răspunse fata. Întâi am să urc eu, şi am să mă dezbrac. Am să fiu goală, goală ca o cutie de chibrituri fără chibrituri. Iar tu ai s-aştepţi. Şi-am să stau aşa, goală, singură în pat, am să-mi pun faţa-n pernă şi aerul intrând pe o fereastră o să mă dibuie ca un orb în întuneric. Am să mă simt bine.

– La ce etaj stai?

– La şase, minţi ea.

Stătea la cinci. Dar Fandole ştia că stă la cinci.

– Bine, du-te, îi spuse el.

– Pe urmă poţi să vii şi tu. Să vii. Ca vântul, să intri pe-acolo pe la etajul şase, să mă cuprinzi în braţe pe nesimţite-n timpul somnului.

– Ce frumos vorbeşti... remarcase el.

– Sunt medic stomatolog, explică ea.

Atunci cei doi se-mbrăţişară, iar la sfârşit, fata în gri îl muşcă sălbatec pe Fandole de buza de sus. Apoi fugi. Fugi şi Fandole după ea. Pe la etajul trei, o prinse. Amândoi gâfâiau.

– De ce te porţi aşa cu mine? o imploră el.

– Ştii, adevăru-i că n-am prieten, spuse ea şi-ncepu să plângă. Mi-e frică încă de bărbaţi. Deşi am treizeci şi cinci de ani şi sunt medic stomatolog, am certificat de domnişoară.

– Arată-mi certificatul, îndrăzni Fandole.

– Nu aici, că nu se vede, e prea întuneric, spuse ea şi-ncepu să urce scările.

Fandole o urmă. Fata se duse repede şi-i aduse certificatul. Fandole îl cercetă cu atenţie.

– Da, îţi mulţumesc, e-n regulă, spuse el cu un surâs trist pe buze. Aş vrea să rămânem prieteni. La cabinetul unde lucrezi n-aş putea şi eu să-mi fac o extracţie? Am încredere-n tine.

– Am să mă duc la baie. Am să te-aştept zece minute, îi spuse ea. Dacă n-ai să vii, am să-mi tai venele.

– Bine, spuse Fandole, du-te şi-am să mă gândesc.

Timpul începu să treacă. După şapte minute Fandole intră în baie. Şi-acolo spre marea lui mirare întâlni o nevăstuică.

– Tu eşti fata-n gri? murmură el.

Nevăstuica nu răspunse. Atunci Fandole începu să caute prin casă. Nu găsi nimic. Când să iasă, nevăstuica era în dreptul uşii.

– Nu vrei să facem dragoste? îl întrebă nevăstuica.

– Aşa? Cum eşti acum? se miră Fandole.

Nevăstuica se repezi atunci să-l muşte – Fandole se feri cu greu şi ieşi în fugă urmărit pe scări de nevăstuică.

Se trezi din somn, îşi dădu seama că pe fata în gri n-o mai văzuse de două săptămâni, degeaba se postase undeva la colţul acela de la Râmnicu-Sărat. Era târziu, către ora opt, şi ieşi după ţigări. La bufetul restaurantului din cartier, servea, însă, o nevăstuică.

Fandole o luă la fugă de nebun, se prăbuşi pe-o bancă, şi-ncepu să vadă stele verzi, galbene, roşii, liliachii. Soarele, ca un muşchi însângerat, de vacă, apunea peste cartier. Fandole murea tocmai în acel moment de-un atac de inimă, în timp ce-o fată-n rochie gri şi-o fată cu faţa plină de pudră roz se scurgeau liniştite printre blocuri. În spatele lor mergea cu greu pe trotuar, neluată în seamă de rarii trecători, o nevăstuică obişnuită, de baltă.

În Valle d'Aosta, la confluența limbilor

L-am căutat pe Adrian Popescu în mai multe rânduri, pentru a obține de la domnia sa un grupaj de versuri, eventual răspunsuri la cele șapte întrebări pe care i le-am pregătit. Nu l-am găsit din simplul motiv că se află la o bursă în Italia. Cum telepatia funcționează în tot spațiul latin, iată că angelicul poet ne trimite această pagină de jurnal în care poezia este tot la ea acasă. (M. T.)

adrian popescu

Așezată între Franța, la vest, Elveția, la nord, și Piemonte, la sud, Valle d'Aosta e o provincie italiană de fertile influențe culturale de o parte și de alta a Alpilor. În față stau zăpezile eterne ale lui Monte Bianco, de trecut în cabina telefericului, peste ghețar la aproape 5000 de metri, de la Courmayor, în apropierea granței, la franceza localitate, îndatorată trup și suflet schiului, Chamonix.

Gran Paradiso și mai ales Monte Rosa, două masive din roci metamorfice, ocrotesc ghețarii veșnici și mai jos suprafețe de zăpadă, pe care și în august e ușor să le admiri de la câțiva pași, să îți afunzi piciorul în neaua ireală. Graniturile din Monte Bianco sunt tenace lucrate de vânturi și ploi în forme fantastice, dantelării și turle, gurguie și creste. Dintre ghețarii săi se desface torentul întâi și apoi fluviul, **Dora Balteia**, care străbate Valle d'Aosta aproape în întregime, pentru a ieși în Piemonte și a se revărsa de aici în Po, de acolo în mare, pierzându-și impetuozitatea, treptat, pe măsură ce lasă munții în spate.

Mergând în sens invers cursului Dorei, spre izvor, deci, străbați, practic, de la Pont San Martin la Prè San Didier toată **Val d'Aosta** (cum se mai poate scrie, mai aproape de grafia italiană). Odinioară, important drum comercial, venind din cealaltă parte a Alpilor, spre Piemonte, Valle d'Aosta a rămas plină de istorie.

În Valea Aostei, pătrunzi ca într-o lume ce nu mai are nimic din dulceața sudului, griul munților și zăpada alternează cu turnurile crenelate, cu silueta castelelor, care se înșiră de-a lungul fluviului, ca într-o procesiune, pe înălțimi, de-o parte și de alta a șoselei. Principii de Chalant, stăpânii locurilor, au construit temerar și după pilda lor se îndeamnă și casele, cu două, trei caturi, cățărându-se de fapt pe coasta muntelui, lipindu-se de fragmentele de rocă ale marilor glaciațiuni, folosindu-le, câteodată, drept perete. Casele-s acoperite de niște solzi de piatră, **ardezia**, caracteristică zonei, până sus, la serpentinele văii La Thuille și mai departe, spre Micul San Bernard, de unde treci în Savoia franceză. De fapt, provincia Aostei a fost la începuturi romană, locuită de un neam liguro-galic, al salasilor, cucerit, un sfert de veac înainte de Cristos, de Terentius Varro, care fondează colonia **Augusta Pretoria**, capitala de atunci și de-acum. Mai târziu, Aosta a fost dominată de ostrogoți și de longobarzi, pentru a face parte, din secolul al VIII-lea, din regatul franc și din cel de Borgogna. Ducat în 1302, este integrată Savoiei, dar un cuvânt greu au mereu episcopii și feudalii locali.

Anexată Franței, în vremea lui Napoleon, Valle d'Aosta a rămas conservatoare și catolică, puțin entuziastă de noul stăpân, fidelă unui mod aristocratic de viață, dar și deschisă ospitalității creștine, prin numeroasele case de refugiu și mănăstiri, unde găseai loc de dormit în cumplitele ierni ce spulberă zăpada, adusă de vânt dinspre Monte Rosa sau Monte Bianco. Din 1948 provincie autonomă, unde se vorbește italiana și franceza, Valle d'Aosta e locul ideal de vacanță și excursii montane, de alpinism îndrăzneț dus până la sacrificiu. Ziarele scriau, nu de mult, de moartea a doi tineri din Torino, care escaladaseră Monte Rosa, dorind să atingă vârful Gnifet, dar căldura verii a provocat (probabil) avalanșa de pietre, din apropierea coastelor ghețarului, care avalanșă i-a ucis. Nici un **lamento** din partea familiei, o acceptare sobră a situației, aproape o **mândrie ascunsă, nobilă**. Muntele e un punct în absolut, dacă nu chiar imaginea Absolutului și nimic nu i se poate reproșa, omul e cel care greșește, neabordându-l corect, imprudent, nepregătit.

Castelele, marțialul Bard, care practic închidea valea și a fost luat prin trădare, în vremea războaielor napoleonice, Verrés, sobru, făcut să descurajeze orice gând de rebeliune, Issogne, conceput să primească oaspeți, sporovăind în dialectul piemontez și în cel franco-provensal, în cele italice (cum se mai aud și acum aici), elegantul Chatillon, din 1340 și, mai sus, spre izvoarele Dorei, spre Aosta, rafinatul Fenis și straniul Aymaville, stau toate mărturie a unui ev războinic, senioral și spiritualizat în același timp, aspru și fervent, deloc „întunecatul ev", cel care a construit catedralele și-a dat lumii scolastica.

Cele patru turnuri masive ale castelului Aymaville strâng pereții fragili, pictați, sugerând un spațiu mirific, interzis. Restructurările din epoca barocului și apoi cele neoclasice i-au șters construcției sobrietatea inițială, i-au dat o somptuozitate ușor eclectică, ce nu contravine bunului gust. Printr-o poartă ferită, am pătruns în curtea castelului, închis vizitatorilor (prietenul meu, întrepridul Franco, o știa, ca și toate locurile deosebite din Valle). Am admirat reminiscențele unor serbări galante, cu baluri princiare și melancolice deziluzii umane, reactivate de îmbrățișarea pierdută a unei perechi pe o bancă, sub umbra unui imens candelabru al secularului castan.

Dar dacă ne despărțim de umbra castelelor și intrăm în Aosta bucuria va fi cu adevărat întreagă. **Arcul lui Augustus** stă incoruptibil la intrarea în oraș, la începutul **decumanus**-ului, calea principală trasată de romani, în jurul căreia, la stânga și la dreapta se înșirau corturile și apoi casele. Depășim **Arcul** și intrăm pe lunga și răcoroasa stradă ce poartă numele teologului medieval Anselm d'Aosta. El e cel care a scris **Monologion** și **Prosologion** în veacul al XI-lea aducând în disputele scolastice „argumentul ontologic" al existenței lui Dumnezeu, el e cel care a formulat „intelligum ut credam" (înțeleg pentru ca să cred); apoi, a înversat, fecund gnoseologic și metafizic, formula, căutând **modul de articulare al raționalismului cu harul credinței**... Strada e plină de magazine mici, cu cochete pulovere lucrate „de mână" în modele montane; trunchiuri de brad, scobite și lăcuite, unde se răsfață, în pământ negru, mușcate cu petale mărunte, din soiul numit **elvețian**, cupe de lemn și tingiri de aramă, saboți decorativi, uriași, foale de ațâțat focul în cămin, tigăi de prăjit castane (zona e plină de castani comestibili), „tegole", biscuiți lucioși, subțiri, foarte dulci. O mulțime de șipuri au gineprul și myrtilul înăuntru întregi (nu macerate) irizând în alcoolul străbătut de razele blânde. Coacăzele și murele se întrec în arome și sclipăt în mici coșuri de nuiele împletite.

Pe o străduță, pe care am mai fost, recunosc cafeneaua, intrăm în străvechea Biserică St. Ours (sau San Orso). Martirul văii e în somnul drepților într-o criptă la subsolul zidirii, din al VIII-lea veac, în vreme ce sufletul său e, desigur, în **Collegiata**, curtea interioară, cu splendide coloane cu capiteluri sculptate, datând din secolul XIV. O incredibilă forță de a abstractiza și de a concentra. În spațiul îngust și rotit al capitelului e narat **Vechiul** și **Noul Testament**, piatra neagră are iluminări de fragedă credință și contrageri de semnificație, emblematice, reduceri la esență, la sigla chiar, la semnul universal. Vezi **Nașterea** și ieslea, pe **Cei trei magi** cu vasele simbolicelor materii sacrale, **Fuga în Egipt** și personaje ale Sfintei Istorii...

Teatrul roman, cu înalte ziduri, întregi pe anumite porțiuni, amintind Colosseul, în mic, firește; solidă încă, neclintita **Porta Pretoria**, monumentala **Catedrală**, cu o clopotniță romanică, cu bifore, exemplu de inspirată „cultură a Alpilor", unde și goticul „internațional" a lăsat urme memorabile în sculptura portalelor ca și la San Orso, adăugat inițialului stil romanic, sunt semne perene ale artei. Romanică la origine (secolul XI), catedrala, renovată prin secolul XV, are fațada din această epocă; ferestre din secolul al XIV-lea și un „cor" de lemn, clar gotic. Campanila de la San Orso e și ea romanică, din al XIII-lea veac, iar „chiostro", pe care l-am admirat (cu celebrele capiteluri) aparține aceluiași stil, chiar dacă arcurile și bolțile sunt mai târzii.

Orașul roman a cedat orașului medieval, care la rându-i a cedat în fața clasicei construcții a **Palatului Provinciei**, aflat într-o aerată piață (Piazza Echonoux) spre care drumul te duce, din străduțele laterale. Acolo se vinde **fontina**, brânză specifică Aostei, și **fondu** (sau **fonduta**), lichidul vâscos, servit într-un castronaș, cu o lumânare dedesubt, pentru a menține brânza fierbinte și densă ca mierea veche. Am revăzut tradiționalele **grolle**, cupe de unde se bea pe rând, ca într-un ritual medieval. De fapt, **Graalul**, cupa prin excelență, se regăsește și în aceste domestice (și inițiatice totuși) pocale de lemn sculptat.

Conform lui Anselm, trebuie să deducem existența divină și din gradele perfecțiunii, care se află în lucruri. „Bunătatea e existența". Așadar, trebuie să descoperim această **bunătate semnificantă** a văzutelor. Ce altceva mă străduiam eu, nevrednicul, să fac în Valle d'Aosta, cea care poartă, în sunetele sale, o parte a numelui nemuritorului Anselm?

Ca în nici un alt loc, pe aici, vița de vie se ține de piatra muntelui, trăgându-și respirația, din vreme în vreme, pe terasele săpate în materia dură. Rădăcinile pătrund, răbdătoare, în pământul adus din vale. Vinul stors din boabele mărunte, ce cresc și la peste 1000 de metri, e și el o biruință asupra limitelor și resemnării.

Valle d'Aosta, august, 1994

dan platon

Cămașa

De la un timp nimeni nu-mi mai trece pragul, trăiesc într-o singurătate totală. Singurătate cu care s-au asociat şi lucrurile din modesta mea locuinţă, devenite ostile; scaunul scârţâie când mă aşez, patul, de când i-am amanetat salteaua, îmi răneşte şoldurile. De la Crăciun, de când mi-am încălzit cu uşa lui camera, dulapul mă priveşte cu infirmitatea orbului. Geamul clănţăne atât de tare în bătaia vântului, încât zăngănitul lui mă înfioară.

Semnalul dimineţii îmi este dat de hârşâitul măturoaielor care curăţă strada, în mişcarea lor sacadată, beţele elastice îmi lovesc geamul, adunând parcă în gunoiul străzii şi liniştea somnului meu. Când m-am dat jos din pat, în care ca să nu îngheţ dorm echipat ca şi în stradă,

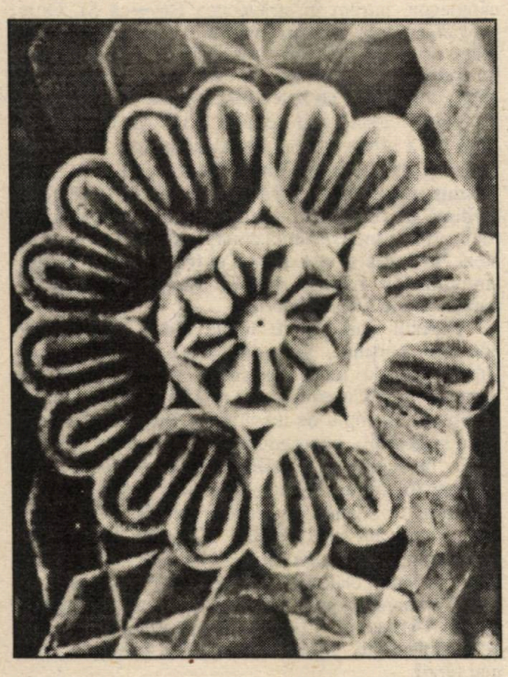

îmi frec mai întâi palmele, apoi braţele, încercând să-mi dezmorţesc trupul înţepenit în timpul nopţii.

În mijlocul camerei stă scaunul, pe lângă el am loc liber până în perete, atât cât să pot trece la pat, de cealaltă parte, atât cât să pot ajunge la dulap. În colţ e soba de tuci, rece, pe care a încremenit o cană de tablă goală. După ce mă aşez pe scaun, ca să nu-mi îngheţe picioarele le bag în cutia de carton din faţa lui şi le acopăr cu cocoloaşe de ziar. Din subsolul camerei mele, prin fereastra zăbrelită, privesc pâcla dimineţii ce îneacă strada. Surul ei cât şi tristeţea din jur îmi apasă sufletul şi mă încarcă de întrebări neştiind ce se întâmplă în ziua care va trece tot atât de anost ca şi celelalte ce îmi ofilesc de la un timp viaţa.

Când lumina dimineţii s-a înfiripat, în stânga şi în dreapta ferestrei văd cum trec picioare grăbite, zorite de un interes, apoi, mai târziu, văd cum trec altele, cu pasul mai încet, ducând în dreptul lor sacoşe încărcate. Târziu, când strada s-a liniştit de mişcarea celor cu un rost, apar altele, cu mersul încet, târşâit, gata să renunţe la intenţia de a se mişca. Unele au ca sprijin un baston, sau cârje. Sleite de putere se opresc şi rămân în canatul geamului meu, ţepene ca într-un galantar funebru. Sunt bătrânii de la azilul de alături. Sărmane epave umane, făpturi stoarse de ani şi boală, suflete ce au avut cândva o tinereţe plină de naivitate şi prospeţime, susţinută de râs şi înflăcărare. Trupuri ce au ştiut să iubească, să se dăruie cu entuziasm pasiunilor ce le erau ţinta vieţii, porniri ce le mai dăinuie acum doar în memorie. Vibraţiile forţei de atunci, încet, încet au fost înlocuite cu beteşuguri şi resemnare. Greutatea bătrâneţii, gustul ei amar, truda cu care aceste forţe sfârşite străbat timpul îmi îneacă mintea cu tot felul de gânduri ce mă înrobesc durerii. Golul meu sufletesc se adânceşte dublat de un altul.

Dimineaţa cum m-am trezit din somn şi mi-am dezmorţit trupul mă aşez pe scaun şi cu febrilitate aştept trecerea picioarelor, încercând, ca un magician, să ghicesc scopul care le-a scos în stradă. O dată cu apariţia picioarelor lipsite de putere, în suflet îmi coboară şi întristarea. Când nu mai rezist la trista defilare, alimentată de imaginaţia mea înnegurată, fug în stradă. Să uit, privesc în vitrine. Ca un făcut, pasul mă duce către acele vitrine care oferă imaginaţiei mele aceeaşi hrană deprimantă. Pe lângă casă sunt străduţe înguste, întortocheate, cu dughene ca pe vremuri, înghesuite unele în altele. Două – trei trepte din piatră tocită despart intrarea de bolovanii trotuarului. În dosul uşilor cu geam stau negustori cu privirea obosită, îmbrăcaţi în halate ponosite. În dezordinea din modestele lor încăperi, găseşti lucruri vechi, purtate, mototolite, zvârlite unele peste altele. Sărăcia, aspectul dezolant a tot ce se vede acolo, mirosul de vechi şi îmbâcsit răscolesc în sufletul meu tristeţea care mă apasă. Descopăr câte un obiect aparte, stricat, îmbătrânit de vreme; îl cercetez cu meticulozitate şi încerc să-mi închipui trecutul şi faptul care l-a făcut să ajungă acolo. Mă străduiesc să-mi imaginez persoana care a vrut să nu-l mai vadă şi l-a vândut pe nimic. De ce a vrut să nu-l mai vadă?... Ideea mă frământă şi, ca un blestem, mă stăpâneşte. Gândul mă împinge la un păienjeniş de complicate situaţii, presupuneri. Ansamblu ce mă încătuşează! Ca la comandă, nesuferita hulă sufletească în care mă zbat, devine un coşmar de negre gânduri.

Cu câteva zile în urmă, fugit din casă sub presiunea unei proaste stări sufleteşti, cu ochii în lacrimi, eram în faţa unei astfel de prăvălii. În cuie, bătute în cerceveaua ferestrei, erau atârnate vechituri de îmbrăcăminte. Fără să aştept ca prin plecăciune negustorul să insiste să-i vizitez dugheana i-am păşit pragul, ca să ies de acolo cu o cămaşă de noapte, din acelea cu care odinioară se îmbrăcau fecioarele în noaptea nunţii, când se hotărau să treacă în rândul femeilor. Era o cămaşă învolburată de broderii şi dantele, lucrată de mână, cu migala şi răbdarea pe care o au fetele, când ştiu că înscriu în cusătura cămăşii, cu acul cu aţă, pios ca o rugă, emoţia dăruirii. Aplecate deasupra lucrului trăiesc vise, în care cred, fiind convinse că frumuseţea cămăşii reprezintă solia profundului lor devotament către acela pe care îl socotesc alesul vieţii.

Cămaşa pe care o priveam extaziat a fost vândută. Necunoscuta se despărţea de ea, probabil ca să uite visele care, în faţa realităţii brutale, se transformaseră în dezgust. Presupunerea mi-a sfredelit inima; de mult nu descoperisem o atât de rară ocazie care să-mi răvăşească sufletul cu atâtea întrebări.

Priveam tăcut cămaşa, cum stătea aruncată peste alte lucruri ca o persoană vie; degaja resemnare la o durere ascunsă. Fascinat de o nostalgie ustură toare, nu voiam să-mi închipui că nu ar putea fi a mea. Un fior de panică mă stăpâni: „Cu ce bani?“ m-am întrebat. „Voi amaneta paltonul“ mi-am răspuns sigur de victorie. „Dacă se vinde până aduc banii?“ mi-a înfruntat speranţa o altă întrebare. „Îi las un gaj“ îmi dădu curaj o nouă idee. „Ce?“ mă frământam ştiindu-mi buzunarele goale. Am dus mâna la piept. Ca amintire mai păstram legitimaţia unei munci îndrăgite. Legitimaţia însoţită de o minciună îmi dădea curajul să cred că negustorul îmi va rezerva cămaşa. Ştiam un cămătar şi nu era departe; împrumuta bani pe termen scurt, îmbogăţit din vânzarea obiectelor nerăscumpărate la timp. Eram hotărât să primesc atât cât să pot cumpăra cămaşa.

După ce-zaraful mi-a întins banii, am pornit-o strângând agoniseala în mână, ca la înfăptuirea unei mari dorinţe. Mergeam pe stradă cu obrajii şi mâinile învineţite, neţinând seamă de asprimea gerului.

La magazin, negustorul împachetase cămaşa. Îngheţat, m-am întors acasă frământat de taina cămăşii. Am scos-o din pachet ca pe un obiect sfânt şi cu religiozitate am întins-o pe scândura patului. Cămaşa era o spumă învolburată de rânduri de dantelă şi panglici. Ţesătura transparentă îmi sugera cum se văzuse prin ea trupul fetei. Uşor, ca şi când prin mişcarea braţelor mele aş fi descoperit taina acelei clipe, le-am băgat pe sub poala subţire a cămăşii şi mi-am închipuit cum s-au văzut atunci lujerele roz ale pulpelor sale. Cu aceeaşi răbdare mi-am strâns pumnii şi i-am îngrămădit în dreptul pieptului, ca şi când erau sânii tinerei fete, care atunci tremurau sub povara emoţiei, se zbăteau la surpriza dulce a necunoscutului, căci întâlnea clipa la care se gândise de fiecare dată când cu acul în mână cususe cămaşa. Sau dimpotrivă, reci şi împietriţi de silă, scârbită de ea, dacă cel sortit să fie primul, ars de timp, cu mâini îmbătrânite, ca să-şi facă drum spre trupul ei îi întindea daruri, ispită de care avea să regrete. Scârbită, să se răzbune pe ea, pe clipa necugetată, pe care nu o poate uita, cred, şi-a înstrăinat cămaşa.

Regretul acestei fete şi soarta cămăşii îmi stârnesc gânduri ce se înfrăţesc cu starea mea sufletească. Ca să-mi fie prezente am bătut un cui într-un perete al dulapului fără uşă, de care cămaşa stă prinsă. Dimineaţa cum mă ridic din pat, ca să-mi alung somnul îmi îndrept privirea spre ea. Înfoiată, ascunsă în umbra dulapului, pare o siluetă ce vrea să-mi şoptească: „Nu fi trist, nu eşti singur, suntem împreună!“

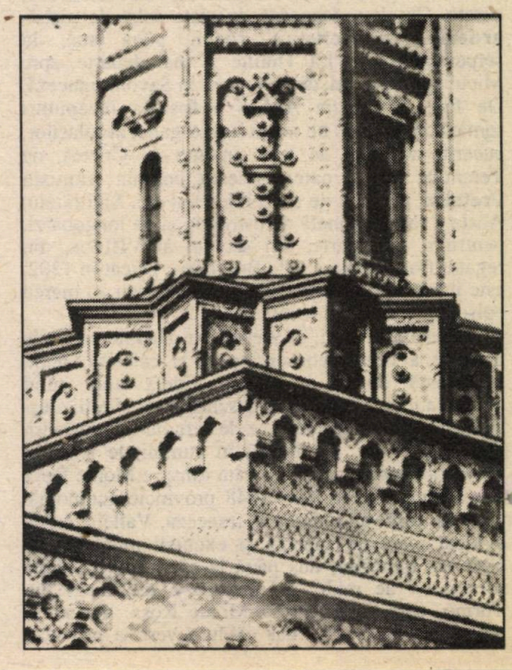

«CIAS COARŢ»

de ALEXANDRU GEORGE

Icititorul a înţeles că e vorba de o inscripţie văzută de mine la o tarabă care vindea produse de acest soi şi se divulga în modul acesta laconic. Interesant e altceva, că a fost prima firmă „particulară“ pe care am văzut-o în apropierea Pieţei Romane, în preajma Crăciunului 1989. Era o primă manifestare vizibilă pentru mine a economiei de piaţă, care începea să se înfiripe, să îmbobocească, să înflorească, pentru ca foarte puţin timp mai apoi să dea primele roade şi să cucerească dacă nu mentalitatea generală, măcar trotuarele bucureştene. Înainte de venirea comunismului, în oraşul meu librăriile erau bine consolidate financiarmente şi nu aveau tarabe sau standuri afară. Acestea erau mult mai puţine şi reveneau anticarilor, care posedau şi ei prăvălii în regulă, risipite prin tot centrul, în afara Casei Anticarilor de la Vama Poştei.

Comerţul cu cartea era unul dintre cele mai înfloritoare în România veche, fapt de mirare dacă socoteai numărul de cititori; industria editorială, cu baza ei tipografică şi cu o remarcabilă industrie a celulozei, făcuse din România o ţară a cărţilor şi publicaţiilor periodice relativ ieftine. Investiţiile reduse, materia primă şi ansamblul condiţiilor tehnice, care au dus în ultimele decenii la ieftinirea cărţilor într-un grad neverosimil, ar asigura şi acum scriitorilor, care stau în punctul de pornire al acestui complex, venituri pe măsură.

În clipa de faţă se vorbeşte de o criză a cărţii (a desfacerii) ceea ce librarii nu confirmă; punctele de vânzare au devenit mult mai numeroase, dar ele ar ocoli aşa-zisa „carte bună“, care nu ajunge nici măcar să fie expusă. Sub influenţa văicărelilor pe tema kitsch-ului, a „subliteraturii“, a „literaturii de consum“, a „editurilor pirat“, am crezut şi eu că soluţia ar fi nişte contramăsuri drastice. În realitate, o „fotografiere“ a câtorva tarabe, luate la întâmplare în staţiile de metro sau pe străzi, m-a făcut să descopăr surprinzător de multe cărţi bune, încadrate de maculatură, dar şi de autori greu vandabili, de la Vasile Lovinescu la Georges Bataille.

Să nu ne închipuim că a fost vreodată altfel; nimeni nu deschidea o anticărie, o librărie sau o editură fără să se gândească în primul rând la câştig. Şi acesta atrăgea pe te miri cine. Să-l lăsăm pe celebrul Alcalay care nu ştia decât să iscălească, dar a posedat o editură foarte lucrativă şi o librărie de mare activitate în plin centru al Capitalei. L-am cunoscut pe Montaureanu, directorul librăriei Socec; prin anii 50, înainte de a pleca din ţară, ajunsese reparator de stilouri în Pasajul Villacrosse şi, pe sub tejghea, vindea şi cărţi vechi. Cam de acelaşi calibru a fost şi P. Georgescu-Delafras, un tipograf socialist în tinereţe, devenit proprietarul editurii Cugetarea, cu o tipografie care la naţionalizare (1948) a devenit cea a Cominformului. Era un tip bondoc, cu aere solemne, care ne încuraja pe noi, elevii de la liceul vecin, Mihai Viteazul, să cumpărăm manuale şi cărţi direct de la editură, cu preţ mai scăzut. O carieră fabuloasă a făcut-o Ignatz Hertz, specializat în romane de aventuri şi literatură de consum. Colecţia cea mai celebră, a celor **Cincisprezece lei**, a cuprins şi cărţi bune, în ciuda reputaţiei; el a mai scos însă şi **Detectivul săptămânal**, **Colecţia amantelor** (apoi Femeilor) **celebre**, **Aventurile submarinului DOX**, **Aventura** şi câte şi mai câte, Universul scotea pe **Cei trei cercetaşi** şi **Ocolul lumii**, Adevărul a scos **Romanele captivante**, toate pe hârtie de ziar, în tiraje enorme, la preţuri derizorii.

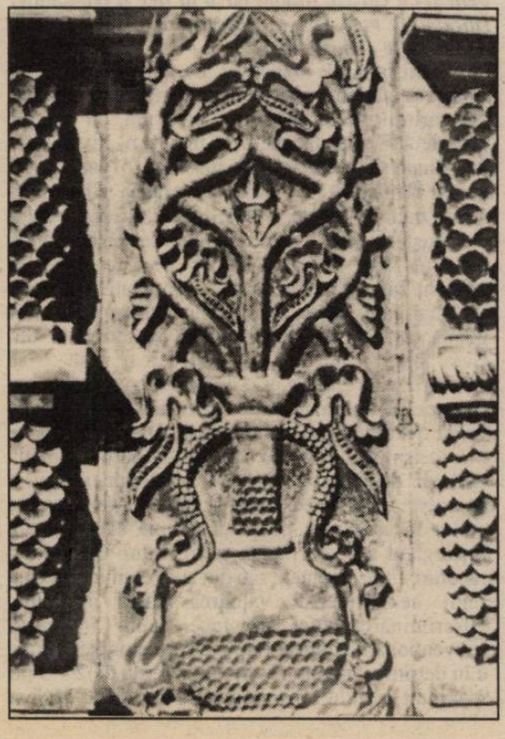

Ca să stăvilească invazia evreilor în branşa editorială, câţiva librari şi editori au fondat o societate gigant, Cartea românească, cu librării şi sucursale în toată ţara; director comercial al ei era o rudă a mea, pe care Eugen Barbu a nemurit-o în caricatură, în **Facerea lumii**. Tata a devenit acţionar la această societate, măcar simbolic, pentru a intra în consiliul de administraţie. Consecinţa e că am putut cumpăra rechizite şi cărţi ani de-a rândul, la preţ de depozit. Uriaşul magazin pe cinci etaje a fost distrus de bombele americane în Vinerea Mare a anului 1944. Era situat pe locul unde e acum Romarta Copiilor, dar nu pe colţ, care era ocupat de o clădire veche, ieşită mult în Calea Victoriei; la parterul acesteia se afla celebra anticărie „N. Iorga“, ţinută de Iulius Pach, patriarhul negustorilor cu acest nume, şi unde l-am văzut singura dată în viaţa mea pe N. Iorga, a cărui statură gigantică umplea mica „dugheană“ (Pe Soli Pach l-am frecventat şi eu, înainte de a emigra, căci avea acasă o mică anticărie clandestină, ca şi Azur Muşoiu, Arş. Acterian, Radu Sterescu – act de risc enorm în comunism. Pe colţul dinspre Capşa a acelei clădiri se afla magazinul de articole muzicale al lui Ipcar, unul dintre unchii (de veri?) ai lui Eugen Ionescu. Sus se afla o unitate de lăptărie Herdan şi o sucursală a celebrei Hamburg – America – Line. Clădirea, incendiată şi ruinată la 24 – 25 August 1944 de nemţi, a constituit, până la prăbuşire, o „bombă“, în sensul autentic al cuvântului, care datează de atunci.

Rezultatul concurenţei acesteia „interetnice“, de care vorbeam, a fost cel aşteptat: au prosperat toate editurile, comerţul cu cartea mergând într-un crescendo, în ciuda mizeriei războiului. Editurile conduse de oameni simpli aveau însă „consilieri“ de mare suprafaţă intelectuală. Delafras îl avea pe Cezar Petrescu pentru partea literară şi pe P. P. Negulescu pentru cea filosofică. Alcalay l-a avut multă vreme pe E. Lovinescu, Socec pe Rebreanu, Cartea Românească pe Brătescu-Voineşti şi pe Sadoveanu. În cadrul ei apărea **Gândirea** lui Nichifor Crainic, I. Pillat conducea colecţia „Pagini alese“, iar I. Simionescu, preşedintele Academiei române, „Cunoştinţele folositoare“. La Scrisul românesc, colecţia „Clasicii români comentaţi“ era condusă de acad. N. Cartojan şi aşa mai departe. Toate editurile cultivau gustul popular şi îşi umpleau buzunarele; Socec scotea „Biblioteca pentru toţi“, Steinberg „Căminul“, Adevărul „Floarea literaturilor străine“ şi colecţia de buzunar „Dimineaţa“.

Poate cel mai paradoxal editor nu a fost (în ultimii ani ai capitalismului) Vlad Muşatescu, care era încă minor, ci Mihail Drumeş, un scriitor care şi-a exploatat propria literatură la început, apoi cu banii câştigaţi a fondat ed. Bucur Ciobanul, o firmă de mare avânt în timpul războiului şi imediat după. În mod curios pentru un autor de literatură de consum, Drumeş nu a fost un scriitor prolific; practic vorbind, s-a îmbogăţit din trei romane de succes fulminant, cu care a câştigat atât de mult încât şi-a putut investi capitalul într-o uzină metalurgică, pe care i-au naţionalizat-o comuniştii în 1948.

Dar să nu ne închipuim că viaţa celor care vindeau cărţi pe stradă era chiar aşa uşoară; în afară de frig, de ploaie, de zile negre sau moarte, trebuiau să înfrunte, ca şi acum, furia „moraliştilor“, a celor care se îngrijeau de lecturile elevilor şi voiau să le dirijeze. Erau mai ales profesorii de liceu, patrioţi şi grijulii; tot cartierul meu era bântuit de un Paul I. Papadopol, cenzor fioros al imoralităţii, care intervenea, denunţa, controla toate păcatele (de lectură) ale celor din raza sa. Eu nu mă ruşinez afirmând că am devorat aceste cărţi în toată copilăria şi adolescenţa mea, contactând faţă de ele o imensă datorie. În cartierul meu, antiacariatele „Marelui Boţoniade“ şi librăria „Ion Creangă“, ţinută de dl Sică Merovici (care avea şi bibliotecă de împrumut), au fost o preţioasă sursă de aprovizionare cu cărţi, pe drumul meu încrucişându-mă adeseori cu prietenul meu din copilărie M. Ivănescu, despre care garantez că nu se va supăra în faţa divulgărilor mele că frecventa asemenea stabilimente. Spre deosebire de alţi intelectuali cu nasul pe sus, noi doi ne-am făcut „cultura“ pornind de aici. Rezultatele cred că se văd.

Şi, ca să închei aşa cum am început, să amintesc că Boţoniade, individ care nici nu se putea ridica la noţiunea mai înaltă de „anticariat“ îşi pusese pe modesta lui dugheană aciuiată pe străduţa Pictor Luchian, care leagă Bulevardul de Calea Moşilor, următoarea inscripţie: VINDEM CĂRŢ.

Doina Uricariu

DUMNEZEUL MEU

– Dragă Doina Uricariu, editor performant de când te ştiu, ai tulburat apele (şi minţile!) şi, la un moment dat, ai fost aruncată peste bord ca să fiu şi eu eufemistic. Ce-a însemnat acest eveniment în viaţa ta? Cui datorezi aceste atenţii?

– Mă laşi să-ţi răspund cu o întrebare. Ai observat că ceea ce n-au îndrăznit sau n-au reuşit aparatnicii şi securitatea înainte de 1989 au împlinit alţii sau tot ei, în **travesti** sau pe faţă, ajutaţi de politica şi morala **qui-pro-quo**-ului după 1990? Pe mine n-au reuşit să mă dea afară de la Editura Eminescu nici Mihai Dulea (n-a avut nici o intenţie în acest sens), nici Suzana Gâdea (m-a ameninţat, ce-i drept!), nici Valeriu Râpeanu (obsedat brusc să mă elimine, după 1985 – 1986). Râpeanu a făcut presiuni la partid dar nu a găsit în B.O.B. decât o singură coadă de topor, în persoana Violei Vancea, mai mult decât fidelă lui vreo 15 ani. Ea m-a „discutat", tonul era – mai puţin becul – al interogatoriilor unor profesionişti. Şi „colegial" mi s-au împărţit la alţi redactori peste 6000 de pagini de manuscris, redactate de mine. Ca să închidă gura invidiei celor ce nu suportau faptul că eram un redactor iubit de scriitori. Nici reclamaţia, zvonul, turnătoria c-aş fi colaboratoarea **Europei Libere** nu m-a privat de statutul de redactor. Ea a scos, e drept, în lumină dosarul meu de cadre, un arbore genealogic ce nu fusese tuns deloc cu secera şi ciocanul. Printre neamurile indezirabile figura şi vocea forte de la postul bruiat şi ascultat cu încrâncenare, vocea unchiului meu, Vladimir Krasnosselski, fostul secretar al lui Titel Petrescu, stabilit la Geneva. Am făcut acest prolog în trecutul apropiat ca să marchez mai lucid şi deloc sentimental povestea cu „aruncarea mea peste bord" – cum o numeşti – de la Editura Eminescu.

Colegul nostru Mircea Ciobanu, sub conducerea căruia editura „Eminescu" a cunoscut cel mai vertiginos faliment, mi-a desfăcut **ilegal** contractul de muncă în timp ce mă aflam la Târgul de carte de la Frankfurt, trimisă cu semnătura ministrului culturii, şi apoi la Congresul mondial al Societăţii Europene de Cultură de la Veneţia, unde sunt cel mai tânăr membru din lume, ales în 1991.

Fusesem prevenită de colegii mei şi de cei de la minister că redactorul-şef de la „Eminescu" vâna un pretext să mă arunce peste bord, cum spui tu. Ce mai coleră sau holeră „sufletească" trezise şi faptul că luasem prima examenul pentru o bursă în Occident, din cei 47 de candidaţi. Ce intervenţii să nu mai particip! Cândva voi scrie povestea acestei „coride" în care o femeie – colegă, scriitoare şi redactor – stârnea reacţiile unei pânze fluturate nu în faţa unui patruped ci a unui coleg.

Pretextul desfacerii contractului meu de muncă l-a oferit patronul editurii „Olimp" unde eram director. Profitând de o hârtie prin care redactorul de la „Eminescu" declara spaţiul închiriat de „Olimp" disponibil, încălcând contractul moral care mi se pare mai important decât orice contract, câtă vreme avem un Dumnezeu, şi folosindu-se de faptul că în statutul şi obiectul muncii unei edituri de stat nu e cuprinsă, ca activitate, subînchirierea de spaţii, „Olimp" s-a titularizat pe cele trei camere pe care le subînchiriase de la Eminescu. Asta pe când eram la Frankfurt. Şi cum mai nou cavalerismul şi duelul nu mai susţin onoarea unei femei, cei doi bărbaţi de la „Eminescu" şi de la „Olimp" nu s-au bătut între ei, ci au făcut din mine teren de tragere, o ţintă pentru un tir penibil, jalnic. Din clipa în care am asistat la acest dublu faliment economic şi moral, am ştiut că nu voi mai lăsa pe nimeni să-mi folosească numele. Evenimentele acelea foarte grele prin care am trecut nu au reprezentat nici o clipă însă o aruncare a mea peste bord. „Eminescu" aluneca vertiginos pe toboganul falimentului. În pofida subvenţiilor de la stat, a sponsorizării cu peste 15.000 de dolari acordaţi de Fundaţia Soros. Cu tot ajutorul dat de reţeaua de difuzare naţională şi de Minister care a dirijat spre Basarabia cărţi în valoare de milioane, printr-o difuzare condusă „de la centru". Am asistat cu regret la acest faliment şi am urmărit pirotehnia verbală, focul de artificii sau povestea cu Scufiţa Roşie a valorilor naţionale pe care o papă lupul cenzurii economice, nu altul decât „manageriatul" editorial împăiat şi apatic ca orice piesă de muzeu a mentalităţilor. Am ajuns la compromisul cu transferul ca să nu mai piardă editura „Eminescu" încă un proces pentru această desfacere ilegală a contractului meu de muncă. Dar, deşi am fost directorul editurii „Olimp" între 1993 – 1994 (până în mai), cartea mea de muncă este virgină. Acesta este cel de-al doilea naufragiu profesional şi moral la care am asistat. Şi din mai, nu eu am fost aruncată peste bord. M-am internat la „Elias" unde am constatat că nu s-a plătit impozitul pe salariul meu, că asistenţa mea socială e în… aer.

Te întreb, ei m-au aruncat peste bord sau **ei** s-au aruncat peste bord? Stai liniştit! Am asistat într-un an la două naufragii. Şi „Eminescu" şi „Olimp" au fost două corăbii pe care le-am iubit. Aveau şanse să devină transatlantice… Aveau… Crezi că există cineva printre noi care n-a asistat la asemenea evenimente care frizează adesea penibilul sau suprasolicită spaţiul locativ al iadului? Sau un mic locşor în antecamera dispreţului? Minciună, prostie, incompetenţă, invidie, escrocherie sau mică găinărie, evaziune fiscală, inerţie.

Ar trebui să-ţi mai spun ceva. În 1990 după ce a fost numit directorul editurii „Eminescu" scriitorul şi profesorul universitar Eugen Negrici mi s-a propus să fiu directorului general al editurilor din România.

În 1993 – 1994 mi s-a propus de câteva ori, ca să salvez editura „Eminescu", postul de director. E de la sine înţeles cui i-aş fi luat postul. Nu e genul meu şi nu port nici o ranchiună celor ce mi-au făcut – cred ei – un rău. Oricât i-ar îngrozi lucrul acesta şi oricât ar putea deveni pentru mine un punct vulnerabil ca frunza pentru Siegfried sau călcâiul lui Achile, crede-mă, poate fi şi datorită felului meu de a fi, oricine încearcă să-mi dea un brânci pe scări – să mă arunce peste bord – cum spui tu – în loc să mă prăbuşească, mă ajută să mai urc o treaptă, adesea mai multe pe scara… care urcă la cer. Păstrând proporţiile, ştii că după ce l-au aruncat pe Dante în exil, acolo, în exil şi-a scris **Divina Comedie**.

– Dispariţia ta de la editura „Eminescu" s-a confundat, am impresia, cu un blestem. O întreagă serie de necazuri s-au abătut asupra ei, culminând cu demisia cârmaciului. Ce secrete magnetice posezi? E cazul ca anumiţi oameni să te ocolească? Mă sfătuieşti să trec pe celălalt trotuar când te văd?

– M-am întors la „Eminescu" aducând cu mine fotografiile color ale raftului cu cărţile editurii, de la Frankfurt. Şi am aflat de cadoul pe care mi-l făcuse „colegul" instigând şi colectivul de conducere sau administraţie între „vocile" căruia, altfel inerte, fără suflu, dezacordate – cu excepţia lui Nelu Oancea – cea mai ostilă, cea mai servilă faţă de redactorul-şef a fost aceea a unei femei care, după ce m-a dat afară, s-a transferat la Goethe Institut.

Crede-mă, n-am timp de blesteme. Ştii vorba aceea „Ce-şi face omul (neomul) cu mâna lui…" Dar un anume secret magic voi fi având. Cineva acolo sus mă iubeşte. Măcar pentru că vede cât mă frământ şi cât muncesc. Nu blestem. Pur şi simplu groapa pe care mi-o sapă unii devine capcapa sau prăpastia în care-şi frâng gâtul chiar ei sau proiectele lor mai mult sau mai puţin oneroase.

Mi-aduc aminte că cineva care a tras sforile să nu iau Premiul Uniunii în 1982, ca să-l dea unui amic, şi sigur că va lua Premiul Asociaţiei de Poezie Bucureşti, mi-a telefonat la editură să mă asigure ce mult a „parlamentat" la Uniune, pentru mine. I-am răspuns sec, ştiam că minţea: „Adevărul iese repede la lumină". N-a trecut nici o săptămână şi mi-am ras „binefăcătorul" cu nouă voturi pentru mine contra două voturi obţinute de el. Asta la primul tur.

Altfel am mulţi prieteni şi voi avea şi mai mulţi. Scriitorii, traducătorii, redactorii, profesioniştii au înţeles că pot conta pe mine. Dacă trebuie să mă ocolească cineva, chiar şi pe cea mai largă autostradă, aceştia nu pot fi decât semidocţii, veleitarii, sperjurii, complexaţii, leneşii, soldaţii fanfaroni care se bat cu pumnul în piept pentru cultura naţională, falimentând-o în vreme de pace şi pierzându-i bătăliile la orice asalt sau în stare de defensivă.

– Ai simţit de la început (adică după aşa-zisa revoluţie a noastră) că viitorul e al editurilor particulare. Tu ne-ai demonstrat că se pot face bani şi cu cartea, numai dacă ai fler şi tenacitate. Întrebarea mea este – şi literatură? Sau e nevoie de anumite compromisuri?

– Am simţit de la început. De fapt continuam să simt şi să cred într-un adevăr care mi-a fost inoculat de părinţii mei. Am fost crescută cu simţul proprietăţii. De la părinţii mei am învăţat ce înseamnă să munceşti, ce înseamnă o casă şi să cultivi pământul. Ce valoare are munca şi ce valori uriaşe inclusiv morale creează ea. Dacă tata, ofiţer al armatei regale, mare invalid de război după abatorul făcut de sovietici la Oarba de Mureş, a preferat să părăsească armata „populară" şi să se facă agricultor-ţăran, din locotenent-colonel, dacă mama, orfană de ambii părinţi şi refugiată din Basarabia, l-a înţeles şi şi-a sacrificat viaţa ca să zidească pentru fetele ei o proprietate particulară, e limpede că viitorul pentru mine nu era decât ceva de genul trecutului care ni se furase. Dar îmi displace maniheismul. Mă interesează mai puţin opoziţia **editorii de stat** vs. **editorii particulari**. Există neprofesionişti şi nechemaţi în ambele categorii. Un editor în economia de piaţă trebuia să fie lucid, înţelegând că nu poate supravieţui din rente, rebuturi vitale, mentale sau din subvenţii umflate cu regii ce triplează valoarea cărţii în sine. Discriminarea care se face acum în cazul subvenţionării editurilor de stat şi a celor particulare e în detrimentul culturii. Statul plăteşte de 2 – 3 ori mai mult un titlu subvenţionat la stat decât dacă ar

ESTE CREATORUL

face acest lucru cu o editură particulară profesionistă. Se pot face bani cu cartea, mult mai puţin decât dacă vinzi ţigări – dar nu e treaba mea. Şi mai mult se pot face bani cu literatura şi cu marea literatură. Eu nu aş numi compromis o decizie managerială excelentă, inteligenţa echilibrării unui program editorial, respectarea ierarhiei valorilor şi printr-o ierarhie a drepturilor de autor. Nu putem plăti nici un mare scriitor cu aceeaşi sumă pe care i-o dai celui ce face coperta, dacă tot ne batem cu pumnul în piept şi folosim un limbaj xenofob şi neo-comunist când ne referim la valorile naţionale, atunci să dăm scriitorilor români drepturi de autor în avans şi procente la nivelul celor plătite autorilor străini. Respectul faţă de cultura şi literatura română se reflectă şi în felul în care o plătim, o difuzăm şi o promovăm, or în cazul acesta dumnezeul meu este creatorul, profesionistul care-l editează, difuzorul care ştie să-l vândă. N-o să fiu niciodată de acord să plătesc un autor român de valoare cu câteva sute de mii, în cel mai bun caz, să-l târăsc în lansări – ceea ce e obligatoriu în promovarea şi relansarea literaturii române – şi să ţin pe spinarea vocaţiei şi muncii lui 10 – 15 – 20 de redactori şi alţi angajaţi care dau pe la editură doar când se plătesc salariile.

În ce mă priveşte am sute de nopţi în care nu dorm mai mult de 2 – 4 ore, deşi nu sunt insomniacă şi nu există sector al activităţii editoriale în care să nu mă implic: redactare, corectură, stilizare, confruntare, dosar de presă, coperţi, tipografie, difuzare, lansări…

N-o să consider niciodată munca şi pasiunea un compromis.

– Ai o reţetă specială, ai acces la o reţea de sociologi? Cu cine lucrezi? Ce calificare au colaboratorii tăi? I-ai ales pe sprânceană sau deţii nişte date care, mie personal, îmi scapă?

– Am colaboratori care gândesc ca mine, având fiecare personalitatea lui puternică. O mână de oameni am scos trei cărţi într-o lună şi jumătate şi din mai până în septembrie aceeaşi mână de oameni a pregătit pentru tipar peste treizeci de cărţi. Sunt singurul filolog printre ei, dar echipa va creşte. Mă refer la cei angajaţi permanent. Între colaboratori nu sunt decât specialişti: cercetători ştiinţifici, editori de clasă, traducători cu o carte de vizită de invidiat. Iar la coperţi lucrez cu o mare profesionistă, Anamaria Smilgelschi. Am avut şi un rateu în alegere: o profesoară din Moineşti, recomandată de Gabriel Andreescu, descinsă în Bucureşti să se ajungă. Fără scrupul. A produs firmei DU-STYLE o pagubă de peste trei milioane şi „s-a îndrăgostit" brusc de soţul-văduv al celei mai bune prietene pe care am avut-o în Franţa. Destinul tragic al scriitoarei şi luptătoarei anticomuniste Ioana Ionescu-Joly a fost târât în derizoriu de această Mihaela Petrescu, pe care n-aş recomanda-o nici unei firme ci tribunalului. Oricum „s-a îndrăgostit" atât de brusc pe mormântul încă nerăcit al Ioanei Ionescu-Joly. Nu merita Ioana o asemenea înlocuitoare, iar Daniel Joly care a promis – am patru martori – că va trimite cele trei milioane de lei pe care-i datorează firmei DU-STYLE va avea parte de ceea ce merită. Căci mai presus de tribunale există un Dumnezeu şi e jalnic să crezi că rupând un testament nu încalci voinţa soţiei tale. Astfel mi s-a făcut un bine. Cine ştie dacă peste câteva luni nu se îndrăgostea Mihaela – Michèle – ce rezonanţă cu un cuvânt românesc – de un bulibaşă, dispărând de la DU STYLE cu un contract de zeci de milioane.

– Într-o emisiune la televiziune, Nicolae Breban era foarte încântat că ai fost cea dintâi care i-ai achiziţionat trilogia. Nu te temi că vei rămâne cu ea în depozit, ştiind deja că are preţul de 12.000 lei? Cine-şi va permite să o cumpere? Te bazezi pe unele rezerve sau ai deja acoperire?

– Eu sunt fericită, mândră că voi publica trilogia **Amfitrion** cu superbele ei voleuri epice: **Demonii mărunţi**, **Procuratorii** şi **Alberta**. E o performanţă în creaţia epică românească. Nu numai pentru că este cel mai important **roman inedit** publicat după 1990, nu numai pentru că este cel mai mare roman – în sensul de voluminos. E o carte simbol şi simptom pentru acest sfârşit de mileniu. Dacă Gargantua a adus în prim plan carnavalescul Evului mediu şi al Renaşterii, avocatul Marchievici – şi avocatul Diavolului – din **Amfitrion** e prototipul carnavalescului sub Cortina de Fier. La Rabelais se mânca enorm, exista o hipertropie a funcţiilor

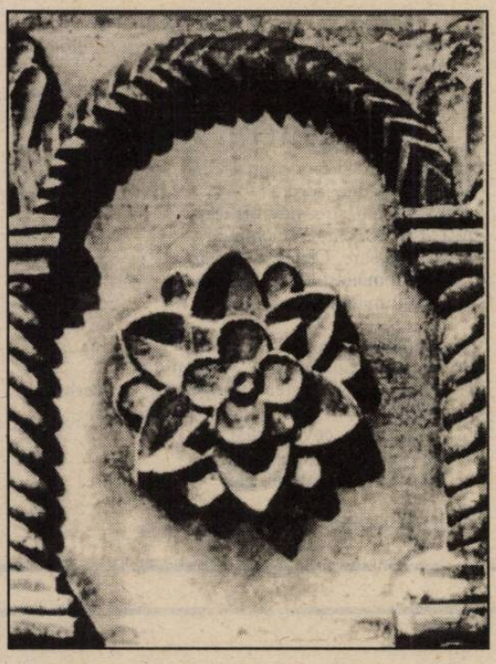

viscerale. La Breban se vorbeşte enorm, există o hipertrofie a monologului, dialogului, un alai fără sfârşit al cuvintelor – un ospăţ al verbiajului ca o formă a libertăţii reale sau artificiale de care le e foame şi sete tuturor, oricât de bogate ar fi bucatele şi de fără sfârşit vinul sau vodca amfitrionului. Despre **Amfitrion** am vorbit cu Nicolae Breban la Veneţia, anul trecut. I-am promis că-i voi găsi un editor care să ştie să preţuiască şi **material** o muncă uriaşă şi o vocaţie creatoare spectaculoasă.

Despre **Amfitrion** nu am aflat dintr-un plan editorial ci direct de la scriitor. El, scriitorul, căruia n-aş fi îndrăznit anul trecut, când eram la patron, să-i promit că-l voi scoate, ştiind că doar **Nemira** s-ar fi putut angaja la un asemenea proiect, el, Nicolae Breban, mi-a pus în braţe manuscrisul de peste 1200 de pagini, dimpreună cu cel de aproape 400 de pagini al volumului său **Confesiuni violente**. Primele vor apare **Confesiunile violente.** Fac parte dintr-o serie (colecţie) în care am mai citit şi redactat dialogurile cu Petru Dumitriu ale lui George Pruteanu. **Confesiunile violente** sunt în bun de tipar şi pot pleca la tipografie într-o săptămână. **Amfitrion** este în corectură, urmând să primească BT-ul în cel mult zece zile şi să fie gata de tipar **integral** până în 20 – 25 septembrie. Coperţile celor 4 volume Breban vor fi gata într-o săptămână. Campania de **promotion** Breban începe cât de curând.

Cu Nicolae Breban sper să înceapă o cotitură în promovarea literaturii române contemporane. Actul meu editorial şi-a stabilit trei pariuri: cele mai mari drepturi de autor pentru un scriitor român, egale sau depăşindu-le pe cele acordate unui copyright de best seller. Cel mai dinamic proces editorial şi cea mai spectaculoasă, spirituală şi sărbătorească difuzare a unui scriitor. Nu cred să existe bibliotecă personală sau publică, demnă de acest nume şi care să se respecte, fără **Confesiunile violente** şi trilogia **Amfitrion** de Nicolae Breban.

– Deşi atâţia* specialişti *se plâng de absenţa unor cărţi ale momentului, eu ştiu că acestea există, ca şi literatura de sertar, de altfel. Ai dat de vreo scriere care exploatează misterele şi capcanele revoluţiei? La ce dezvăluiri ne putem aştepta în acest sens? Ce surprize eşti tentată să ne oferi?

– Misterele şi capcanele revoluţiei îşi au şi ele scriitorii şi specialiştii sau martorii care le rumegă. Eu aş publica o colecţie despre Mafia din România, în tranzit sau locală, o colecţie despre Mafia din Est, **Naşul** sau naşii din ţările post totalitare. Până acum realitatea din România are cu mult mai multă imaginaţie decât tot ce s-a scris despre ea. Am şi 2 – 3 manuscrise excelente pentru o colecţie politică.

– Mulţi creatori, îngropaţi în afaceri, se plâng că nu mai au timp de scris. Tu, care ai demonstrat că aceste practici nu-ţi sunt străine, n-ai renunţat la vechea îndeletnicire. Cititorii au observat că şi noi ţi-am publicat un grupaj de versuri. De unde atâta energie la tine, care nu ai totuşi o constituţie fizică de invidiat?

– Nu ştiu dacă pot spune că mă simt îngropată în afaceri. Mai degrabă asaltată de proiecte, din care am realizat mai multe într-o zi sau un sezon decât alţii într-un an. Cele mai mari probleme le am cu cei ce nu-şi onorează contractele, cu proştii fuduli şi cu leneşii. Puţini ştiu să muncească. Ultimii 3 – 4 ani din viaţa mea au fost cei mai grei. Chiar trişti dacă îmi scrutez sufletul. Dar am realizat enorm şi am scris foarte mult. Numai anul trecut la Veneţia am scris peste şaptezeci de poeme, în vreo săptămână.

Martor mi-e Coriolan Babeţi. Aproape doi ani am ţinut cursuri la Craiova construind din mers două cursuri originale de stilistică şi de literatură română contemporană, **y compris** diaspora, pentru anul V special şi anul IV. Mi-am susţinut toate examenele de doctorat, mai puţin teza scrisă de peste un an, pe care-o voi susţine acum când e gata şi casa nouă ca să-mi fac un dar mie anul acesta de Crăciun. Tot până la Crăciun îmi dărui mie şi cititorilor mei două volume de versuri. Cât priveşte energia mea fizică şi spirituală (nu se despart în profesia mea) – e (sunt) de speriat. Recunosc. Fără urmă de falsă modestie. Te contrazic, şi constituţia mea fizică e de invidiat. De peste douăzeci de ani am 1,58 şi 40 – 44 de kg. Pot urca şapte etaje fără să gâfâi. Riduri nu prea multe, celulită deloc, chef de râs şi de muncă… Doar cârja cardinalului din trupul meu, aorta şi-a construit încă înainte să mă nasc un dom. Înlăuntrul ei. Cum vezi, arhitecţii lucrau pentru mine înainte să mă nasc. Pentru că nu puteam să-i controlez şi supervizez intrauterin au exagerat. Domul e prea masiv în mlădioasa aortă. Va trebui să-l demolez.

Altfel în biroul meu de la firma DU STYLE există un spalier. Ca să ai coloană vertebrală dreaptă e nevoie în profesia şi pasiunile mele de **vocaţie** şi **caracter** dar şi de o **condiţie fizică** excelentă. Cel mai mare duşman al editorului şi scriitorului este scaunul pe care poţi înţepeni şi cu fundul, şi cu creierul, şi cu sufletul. Goethe, şi nu e singurul, scria în picioare…

E bine ca mâna cu care scrii să fie în stare cât mai mult timp să-ţi susţină şi să-ţi ridice în aer tot trupul.

Altfel n-ar fi punctul acela de sprijin visat şi râvnit capabil să ducă în spinarea lui tot pământul, întreg universul, boarea vieţii, respiraţia sănătoasă a celor vii.

Interviu realizat de
Marius Tupan

matei ioachim

Preludiu la o Fugă

1793, Rue du Temple, un asignat de-o sută de franci
Cade pe caldarâm. Un trecător zice:
– Nu merită să te-apleci să-l iei.
A doua zi e dus la ghilotină.
În '49, un leu stabilizat cade
Din mâna unuia, pe podea, în autobuz.
Ăla zice: – Nu m-aplec pentru un leu d-ăsta!
Îl toarnă secr. de prt. (acum colonel pensionar).
Grade albastre îl anchetează p-ăl cu leul,
Care, a doua zi, se sinucide.
(Îl chema Ionescu de la cantină).
– Şi mai ziceţi, mă, că istoria nu se repetă!
Marxiştilor!

(– Aiurezi, copile, să-ţi fac
O frecţie cu camfor, şi mâine
Iar să te joci în grădini).

Chiar şi torenţii denunţă,
dar ţi-arată prăpastia.
... Mai buni ca omul.

(E-o boală viaţa-n prag de toamne,
Scăpa-mă-vei de ea, când, Doamne?)

În timpul Revoluţiei Franceze (aia de mai sus),
hoţilor
Li se spunea „cetăţeni activi".

(– Nu vrei să mă scoţi d-aicea,
Unde-s singură-n mormânt,
Să mă pui în alt cosciug?
Ăsta-i umed şi m-apasă.)

Opera acelui individ se fărâmă în mâini.

(Nesocotite vârteje astupă un petec de zare,
singurul).

Divinités du Goulag!

Moi, le triste goulageois,
J'invoque de rouges dieux lares;
Suivent nos pales convois
Les Cosaques, les Tartares.

Le croissant et le marteau
Déchirent le ciel opaque;
Vois surgir tels des corbeaux
Le Tartares, les Cosaques!

Matei Ioachim este, din câte înţeleg, un om matur şi un poet asemenea. El scrie dezinvolt într-o oralitate agresivă uneori sau încastrând-o acolo unde te-ai aştepta mai puţin, cât şi în franceză, în ritmuri amintind pe Baudelaire. Ironia se zbate sub textul lui Matei Ioachim ca un mic animal neliniştit, acoperit de-o plapumă neaşteptată. Un adevărat virtuoz al limbii, dar şi un doctor în poezie, Matei Ioachim este – într-adevăr – o voce distinctă în poezia română, post-modernă (sau fără post) de azi. El locuieşte nu destul de departe de cenacluri şi asociaţii profesioniste, la Chitila.

Nicolae Prelipceanu

Les chalands noirs de la peur
Au quai de douleur amarrent;
Et piaffent sur nos coeurs
Les Cosaques, les Tartares.

Sonne le glas au beffroi
Pour les morts-vivants ou presque;
Le hideur, le froid, l'effroi:
Votre monde tartaresque!

(Concepută în saivanul de la Rudeni, când băteam carton pe acoperişul oilor, muncă forţată, fără nici un salariu).

Plugușorul corupt

Ce, mă, nu crezi c-or să mai vină
„Bahaus", munci forţate,
„153"-ul ş-albastre-mov hiene?
(Aşa şi-n '38, cine-şi închipuia
Plenare viitoare, Canal şi „judeţene"?)
Zi-i, românaşule, din zurgălăi,
Ia mai mangliţi, măi, hăi!

Căci după lovitura din '89-aicea,
Tot mai rudimentare cresc generaţii noi.
În clipă, una d-astea frângea-vă-va cerbicea
(Detaşament de frunte), punând şaua pe voi.
Şi iar gulag, cevaşi călăi,
Culmi de urcat, poeţi lingăi.
Ia mai mangliţi, măi, hăi!

Naţionale instituţii, poliţie şi aprozare,
Frontişti cu trandafiri şi crâşmă, şi parlament, şi
dansatoare,
Cârmaci prea-unşi cu praftorițe ş-ai lor sicari cu
flinte lungi,
Toat-a corupţiei Walhallă, fomiştii ei de nibelungi.
Dă-i din bici, dă-i din buhăi,
Ia mai mangliţi, măi, hăi!

Concluzie mioritică:
Hăi, hăi!

Dragoste de moarte

Aprilie smintit alerga
Cu zloată de fulgi. O bătrână la poartă,
Cerându-ţi să-i cari nu ş' ce, nişte lemne.
Calul, simţind hamul ud
De viscoleală, n-a vrut
Să iasă din grajd.

(În loc de flori de cais, zoaie de lapoviţă.
Cealaltă bătrână a ta, din căruţă.
Nori vin, nori se duc, alţii-n suflet).

Un cal, un ins, două bătrâne.
N-ai rămas decât tu să plângi pe trecut.

Unde-i totuşi norul rozalb, serafiu?
Cepul de viaţă clocind nădejdi de mugur,
Şi caii fricoşi, în praguri de grajd.
Îi soarbe Thanatos, mânjindu-i, glas de mormânt.

Te-au prins vârteje,
Ţi-ai proptit chilia,
Prinde-te-va-n mreje
Thanatofilia.

Îndoiala îndoielilor

În mijloc de mai strălucit
Ţi-e gândul la vifor şi zloate.
Mergând spre solstiţiul înalt,
De ce strigi: – Scape cine poate!

„Jeunesse doreé bucureşteană, corul de maimuţe al
Midinetelor stridente şi fomiste,
Parşivenia jovială
A cenacliştilor haliţi după putere".

(O nouă manie: de-a te cita pe tine însuţi).

Lătra câinele poliţist printre molifţi,
Destinul vrea să-şi ridice aripi greoaie,
Stânca de la „Ovidiu 9" te scrutează.

ion filipoiu

Sonete crepusculare

Nicicând din sufletu-mi n-o să se şteargă
Cliptita-aceea-n care, faţă-n faţă,
Am înţeles că viaţa-mi cu-a ta viaţă
Legate sunt de când e lumea, parcă

Ni s-a părut că dintr-a vremii ceaţă
Un ev afund începe să se-ntoarcă
Şi-aducerea aminte ne-o încearcă
Şi c-o re-întâlnire ne răsfaţă...

Metempsihoză, deci, reîncarnare?
Trăit-am pe exotice meleaguri,
Cândva, demult, în vieţi anterioare?

Oricum, de ale lumii vălmăşaguri
Uitaserăm, având încredinţare
Că ne ştiam de foarte multe veacuri...

*

M-aproprii de vâlcioara ta natală
Şi pieptu-mi parcă mai aprins se zbate
Iar gândurile, turmă, nechemate,
Se-adună brusc, în mare-nvălmăşeală

E totul cum îl ştiu, la fel sunt toate,
E-aceeaşi chiar şi-a cerului sineală
Şi tu m-aştepţi la poartă cu sfială,
Cu părul lung, unduitor, pe spate

O, părul tău cel negru ca de smoală,
Şi ochii mari şi plini de puritate,
Şi faţa albă, albă, ca o coală,

Aidoma portretelor pictate
Pe o biserică medievală...
Dar, oare, fi-vom noi alături? Poate?

*

Pe-a vieţii-mi sinuoasă cărăruie,
Sfârşitu-s-au urcuşul spus de Dante,
Ci dosul îl cobor acelei pante,
În timp ce paşii-ţi prind abia să suie

De-aş şti formule abracadabrante,
Aş porunci cumplitei vremi să-ncuie
Cămara zilelor ce curg tehuie,
Spre a scurta distanţele-obsedante...

Dar nu se poate, viaţa-i ca o apă,
Mi-or trece anii poate mai cu grabă;
Tu fragedă, suavă, fi-vei veşnic,

Iar eu, bătrân ca un copac cu dulburi,
Privindu-te, mi-oi şterge ochii tulburi,
Arzând de dor cum arde ceara-n sfeşnic...

*

Să-ntreb prosteşte cruda-mi ursitoare
De ce mi-arată chipul unei zâne,
Să-mi blestem zilele de tot bătrâne,
Învidiind pe ale tale-n floare?

Ci, nu mi-ar fi, oricum, de nici un bine,
Tot nins rămân, tu tot înfloritoare
Mai înţelept că este mi se pare
Eu să te uit, tu să mă uiţi pe mine

Degeaba-mi spui mereu, a câta oară?,
C-a ta iubire până-n veac va arde,
Eu ştiu că tu pleca-vei într-o seară,

Pleca-vei, da, de-a pururea, departe,
Nepăsătoare, veselă, sprinţară,
Iar eu, sfârşit, m-oi resemna-ntru moarte...

Recuperări în galop

de AL. CISTELECAN

*Scăpat din arcul unei lungi tăceri, bistriţeanul David Dorian a intrat de-a dreptul într-un galop al recuperărilor. O salvă de două focuri editoriale, aproape concomitent, a tras el numai în 1993: **Retorica ninsorii**, contând ca debut, şi **Umilinţele**, ambele la Editura Tipomur din Târgu Mureş.*

Nu e, de altfel, singurul bistriţean care a stat într-o prelungă carantină şi care acum se recompensează printr-o frenezie tipografică. Cu vremea, la Bistriţa s-a strâns un grup de poeţi care, cel puţin numeric, ar putea alcătui o şcoală, deşi formulele lor sunt mult prea diverse spre a putea fi adunate pe un fir programatic unitar. Ieşirea lor în bloc în aceşti ultimi doi ani seamănă cu o năvală, falanga bistriţeană fiind alcătuită din Ion Urcan, Victor Ştir, Alexandru-Cristian Miloş, Mircea Măluţ, Atila Racz, Emil Bălăi şi, fireşte, David Dorian. Un întreg catalog care, probabil, nici nu e complet. Dar şi aşa el vorbeşte destul despre fatalitatea cu care fascinaţia poeziei s-a abătut asupra Bistriţei.

Cărţile lui Dorian sunt tăiate fiecare în două, fără ca tăietura să marcheze neapărat o schimbare de registru, fie el stilistic, fie tematic. O intenţie de a da, însă, o coerenţă internă fiecărui ciclu există, dusă chiar până la un acord contrapunctic în care unor poeme ce se stârnesc spre viziune le răspund altele, înclinate spre atmosferă şi elegie. Intenţia eşuează însă într-o scriitură unitară, ce-i drept – denivelată, în care confesiunea se ascunde în reflexie iar reflexia se chinuie să intre în graţiile limbajului. Aceste graţii nu-i sunt, însă, poetului prea la-ndemână şi nu s-ar putea spune că el e un răsfăţat al expresivităţii. Mult mai degrabă şi mult mai des avântul său problematizant se zbate în precaritate, ostenindu-se în binomul genitival şi în stratul epitetic al metaforei: „Scot cuţitul ţipătului/ lovesc/ în carnea fumului/ cuvinte curg mărunte/ înnobilând/ ceaţa postumă“ (**Execuţia poemului**). Astfel de stridenţe impetuoase se împletesc într-o cunună a crispării, David Dorian sperând să acumuleze semnificaţia poemului printr-o supralicitare de potenţe. Dar cu cât elanul său e mai mare, cu atât pixul alunecă în simple scrâşnete de limbaj: „Aşadar se pune să ningă cu temelie/ cu încrâncenarea celor suspendate etern/ îmbolnăvită transfigurare din lapţii/ orbitoarelor zodii. Cu gustul miezului/ fierbinte al florii de apă/ pe cerul vânăt al gurii de lut/ (curentate ugere ale morţii)./ Bunăvestire şi nobilă provocare/ (se mai poartă duelul în cer)/ înveselire de pasăre slobozită/ împuşcată pre cântecul ei“ (**Pasăre împuşcată**). Poetul dă iama, deodată, prin naivităţi şi bombasticisme, într-un frapant dezacord al registrelor: „Vezi tu/ se apropie vremea libaţiilor/ şi eu nu poftesc/ să beau vin să mănânc/ carne de muiere mică/ Ci trebuie să dorm/ atât de lucid prin pustiuri/ învineţite de colţuri/ de o lumină neagră (prăbuşită în sine)/ în acest oraş galben“ (**Pescuirea minunată**). Mult mai în largul său se simte el în destinderea elegiacă, în desenul graţios al melancoliei, chiar dacă nici aici nu se scuteşte întotdeauna de un anume gust pentru infatuarea dramatică a discursului: „Zi fără cer./ Ninge cu stăruinţă într-o culoare târzie./ Se desferecă porţi/ din oftatul memoriei./ Acolo se plimbă/ în luminoasă singurătate/ o fecioară de iarbă“ (**Fecioara de iarbă**).

Păcatele din **Retorica**... trec aproape toate, nevindecate, în **Umilinţele**. David Dorian e şi el sedus de un proiect dramatic al poemului, de un program sanguinar şi sfâşietor al confesiunii pe care, însă, n-are cu ce-l susţine. Coşmarele lui sunt xeroxate cu maximum de negreală, în tentaţia de a prinde tragismul viziunii prin simple îngroşări. Angoasele sunt însă redimensionate cu pompa şi umflate peste marginile înguste ale propriei forţe expresive: „noaptea mă trezesc brusc/ neştiind unde mă aflu./ aidoma câinilor urlu pe lună/ şi pe pustiu./ lovesc întunericul/ cu vâsle de sticlă/ îmi desfac ochiul/ din mormântul pleoapei/ îi arunc pasăre/ îl aştept să aducă/ o rază de sânge.// şi îmi amintesc/ cine sunt... cine sunt“ (**Cain**). Din prea multă diligenţă depresivă, David Dorian dă în retorismul suferinţei, aruncând paie pe jarul unei dureri autentice spre a o transforma în supliciu. Un zelos al angoasei dirijată printre referinţe bilbice, utilizate când ca simbol, când ca simplu racord problematic, David Dorian e un tenor de cameră ce se chinuie să fie un bas de spectacol. Arpegiile delicate îi ies destul de bine, cu acurateţe, dacă nu s-ar pierde printre distorsiunile patetizării.

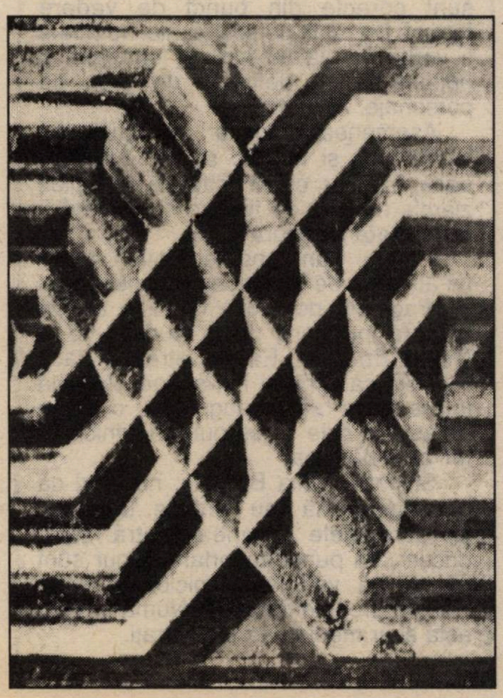

cârca lui Dumnezeu
săptămânal de ştiri şi metafizice

Editorial

de CRISTIAN POPESCU

Pe toate le cară în cârcă Dumnezeu. Şi pe-ale noastre, şi pe-ale muştei, şi-ale îngerilor albi, şi-ale Satanei, şi-ale frunzei, şi-ale pietrei, şi de la câini. Aşa ne învaţă înţelepţii: că lumea-i spatele lui Dumnezeu. Ah! Şi ce sac soios, zdrenţăros, plin de zoaie, de lumină şi de caraghioslâcuri duce Dumnezeu în spate! Lumina a făcut-o El. Zdrenţele şi caraghioslâcul sunt (mai tot timpul) produsele noastre.

Acum, cum să spun?..., menirea celui ce scârţâie şi ţăcăne pe hârtie, încercând să-şi caligrafieze pe curat ciorna gândurilor şi vorbelor de zi cu zi, menirea celui ce scrie e să ni-L arate pe Dumnezeu şi din profil. Că mult întuneric se strânge în inimile noastre de-atâta privire în gol sfredelindu-l doar ceafa.

Nu ne prea putem închipui pereţii unei biserici acoperiţi cu rafturi de bibliotecă. Scrisul de vorbe e mai ciung şi proteza lui e mai proastă sufletelor noastre. Mai ruginită, cu prea multe rotiţe şi şurubele. Numai icoana ni-l arată pe Dumnezeu din faţă. Faţă schimbată, albă şi strălucitoare până la transparenţă.

Ziarul şi pagina de carte ştiu mai ales să ni-l arate la faţă pe cel rău. Şi bine fac atenţionându-ne, căci prezenţa Satanei de multe ori se disimulează în obişnuinţă şi-n – aşa-zisa – normalitate. Dar ziarul şi pagina de carte mai ştiu să aleagă de pe lumea asta întâmplări apropiate de adevăr, fapte ce aţâţă mintea; ni le-arată cu degetul şi ne spun: iată, puteţi privi din profil o icoană. Parcă ne zâmbeşte de-acolo Dumnezeu. Parcă ne face cu ochiul – nu se vede prea bine. Oricum e mulţumit Atoatesfântul când îl duce cineva la fotograf. E bucuros când vede că lumea strânge-ntre foi amintiri cu El, cu Dumnezeu.

Asta voi încerca şi eu să vă prezint aici săptămână de săptămână: poze triste şi vesele (din faţă, din spate şi din profil), poze cu oameni, cu muşte, cu îngeri, cu frunze, cu pietre şi câini.

Un sutien timid, niște bikini...

de DAN SILVIU-BOERESCU

1. Lenjerie intimă (Ed. Alma, Galați, 1994). Rareori o mai bună adeçvare a titlului şi a persoanei autorului, îmi ziceam... **Alina- Durbacă**, sirenă blondă a Dunării de Jos, a debutat spectaculos, prin 1987, în SLAST, cu o pagină întreagă de poezie girată entuziast de Lucian Avramescu. Autoarea avea 17 ani, picioare lungi şi frumoase, ochi albaştri – era o posibilă Miss Galaţi şi-l pastişa cu graţie pe Cristian Popescu. Probabil, în acele vremi de cruntă penurie comunistă, poeta se jena să-şi expună tetraelasticele, încât textele ei erau mai degrabă încotoşmănate în grele haine livreşti, prea influenţată fiind de curentul nouăzecist în plină afirmare. Astăzi, dezbrăcând cămaşa de noapte a retorismului de împrumut, ea preferă să atâţe cititorul cu nuditatea-i proprie, abia întrezărită prin dessous-urile fine ale tranziţiei sale spre o nouă stare auctorială. „Scutece"-le şi „căciuliţe"-le copilăriei poetice (pag. 7) n-au fost încă înlocuite de ţinuta sobră a mamei de familie – „o să fii o persoană respectabilă/ (...)/ cu breton permanent cu haine unghii decente" (pag. 10) – şi, cum în judeţul lui Costache Conachi revista „Burda" ajunge întotdeauna cu câteva săptămâni întârziere, nu au dispărut de tot micile şi explicabilele stridenţe ale post-adolescenţei („o julietă atât de modernă încât s-a născut gata punk" – pag. 6). Pe scurt, Alina Durbacă e o tânără top model, suportabil de frumoasă în sandalele ei cu talpă ortopedică, care nu trece chiar întâmplător prin poezie, aşteptând încă promisa revelaţie a Cărţii: „femeia din faţa mea îşi scoate tocurile/ pune degetul la buze şi/ încremeneşte aşa" (pag. 22).

2. Dantela fină de acryl. Totuşi, Alina Durbacă nu este, cum s-ar crede, o exhibiţionistă. Ea este mai degrabă „un exponat sensibil dantelat", a cărei „lenjerie întinsă la uscat pe o sfoară/ prinsă în cârlige ruginite" nu reprezintă decât sublimarea poliacrylică a unor trăiri contradictorii, iniţiatoare ale clasicului conflict interior: „sufletul, sentimentul, resentimentele/ şi în primul rând ura, atât de/ puternică, născută dintr-o dragoste puternică./ mai/ presus de toate, o altă formă/ a iubirilor" (textul de pe coperta IV). Se observă, aici, cu uşurinţă spectacolul psihologic, de factură acuzat modernistă, al eului scindat, ceea ce ne trimite la o cu totul altă estetică decât cea nouăzecistă (la care, bănuiesc, autoarea ar dori să adere umoral). Dar această neconcordonţă temporală n-o prinde rău pe Alina Durbacă. Presupusa fiică/ nepoată a primarului roşu din Galaţi, fabuloasa amantă bănuită a vreunui suprangrosist din portul omonim, nu este, totuşi, o fiinţă a vremurilor sale. O văd mai degrabă lăcrimând manierist la fereastra unui turn din alte vremi („luna e o frumoasă/ de pe vremea mireselor virgine" – pag. 39), aşteptând, cu ghergheful la îndemână, fantoma cavalerului rătăcitor, apt să recreeze erotismul simbolic, misterios („cum să desenez pe gheaţă pe mătasea/ sânilor tăi un şarpe,/ iubito" – pag. 46), imposibil de atins astăzi în condiţiile „excesului" post-modern „de hormoni nefotogenici" (pag. 9).

3. Costumul de baie. „Numele tău îmi aminteşte/ barbarii ce-şi iubeau femeile/ în mare până la reflux" (pag. 11). „Peisajul: un ruj prost, un dres fin, o femeie de mătase" (pag. 33). Cine spune că nu-i place, desigur e un ipocrit! („Poezia sa a fost comentată elogios de critici importanţi, precum Laurenţiu Ulici, Alex. Ştefănescu, Radu G. Ţeposu ş.a." – pag. 1)

4. Pijamaua de spital. Există însă un veştmânt pe care Alina Durbacă nu şi-l dă niciodată... când scrie: este vorba de pantalonii şi bluza în dungi de la ospiciu sau de la alte instituţii spitaliceşti. Ea scrie de parcă ar fi în permanenţă „cu foaia de externare în buzunar" (pag. 14), mărturisind tot timpul: „părinţii m-au internat la boli nervoase" (pag. 6), şi visează „concertul de orgă la spitalul de nebuni", o muzică pe fondul căreia „sângele explodează în perfuzii" (pag. 21). Pagina „miroase a formol" (pag. 22), dar „zeii nu vin niciodată/ (...) doar când li se scoală lor a anamneză" (pag. 23). Din „pubertatea tardivă a trupului" se nasc poeme care „ţi se lipesc de plămâni ca nişte scame/ oricât ai tuşi" (pag. 33), liniştea survenind doar „după o criză epileptică" (pag. 44), deşi, în zilele bune, nu se suferă decât de „conjunctivită infecţioasă" (pag. 43) sau de „o uşoară răceală/ (îţi curgea nasul tuşeai)" (pag. 45). Versurile sunt „răni, hemoragii/ provocate de o cădere prea liberă" (pag. 55), în care „oglinda extrage imagini din timp/ măsele cariate" (pag. 56). Cum experienţa de spital este prolifică în lirica feminină gălăţeană (mă gândesc aici şi la „hepatita" Mariei Timuc – afirmată tot în SLAST-ul avramescian), asemenea simptome erau cumva previzibile. Ceea ce dă o notă profund personală acceselor nevrotice ale Alinei Durbacă („să scriu despre un spital de nebuni" – pag. 35) este interferenţa obsesivă a dramei erotice: „poem şi poema într-o lenjerie prea intimă" (pag. 33). Poeta reia, poate fără să conştientizeze, experienţe de tipul celei din romanele lui Blecher, exacerbând thanatic sexualul pe fond maladiv. Epidermei rănite îi corespunde o conştiinţă poetică hipersensibilă, care receptează stimulii din exterior ca pe pulsiuni erotice, destul de obositoare de altminteri. Poezia devine, la limită, unul din acele „certificate prenupţiale" cu „ştampila pusă într-un loc prea alb" (pag. 57), pe imaculaţii bikini ai Alinei probabil.

5. Portjartierul care lipseşte. Dacă e totuşi să vorbim despre o absenţă notabilă în poezia Alinei Dubarcă, ei bine aceasta ar fi aceea a frivolităţii la care ne-am fi aşteptat din partea ei. (Şi zău că n-ar fi prins-o rău!) Este chiar regretabil că, încă tânără şi destul de sexy fiind, în loc să-şi expună nurii promişi de pe copertă, poeta mizează cu o anume obstinaţie pe notaţia sobră, seacă pe alocuri. Secvenţele din a sa „oală cu iubiţi" (pag. 44, 45 etc.) nu convin tocmai fiindcă abuzează de efectul de aşteptare frustrată. „Frumoasă şi tristă ca o mănăstire/ aproape/ pustie" (pag. 49), Alina Durbacă ar trebui să se dedice cu mai mult curaj explorării senzualităţii latente de care o bănuiesc, înlocuind falsele îndrăzneli de fetiţă ruşinoasă (care, de altfel, conduc la anacronismul modernist) cu o nuditate autentică – şi, slavă Domnului, are ce arăta! – cât se poate de perversă şi provocatoare. Vorba (apocrifă a cuiva), **dă-mi o şansă ca să văd cu mâna mea!**

Paradoxul grafomaniei

de HORIA GÂRBEA

Poate părea paradoxal că, într-o ţară cu atâţia analfabeţi ca a noastră există, simultan, şi atâţia grafomani.

Paradoxul, în fapt aparent, se explică prin aceea că mulţimile, cea a analfabeţilor şi cea a grafomanilor se intersectează.

De aici numărul imens de gazetari care nu ştiu să articuleze o frază şi de scriitori care îşi publică pe bani operele complete şi agramate.

Dacă admitem că numai un cetăţean adult dintr-o mie e destul de inteligent ca să scrie, că numai unul din zece mii are şi abilitatea necesară în acest complicat domeniu, că numai unul din o sută de mii are şi timpul şi curajul de a se consacra, pe lângă acestea scrisului, ar trebui să avem vreo 160 de scriitori afirmaţi şi încă vreo 70 de potenţiali, la 23 de milioane. Chiar înmulţind aceste cifre cu zece, ca în celebra ecuaţie Green-Bank, tot se ajunge la valori numerice rezonabile.

Dar, vai, nu numai că avem faliţii noştri, ne vin şi din afară! Astfel un domn, **G.Theodoru**, şi-a publicat **simultan**, venind Domnia sa din exil, un volum de teatru, unul de proză şi patru bucăţi volume versuri.

Un scriitor trebuie să fie, cât de cât, om de gust! Un om de gust ştie că nu trebuie să te îndopi la o singură masă. E urât şi apoi rişti o indigestie. A-i îndopa pe alţii e aproape o crimă.

Ca autor de teatru, am citit doar volumul de piese al d-lui Theodoru. Nu-i nici bun nici rău. Pur şi simplu n-are nici o treabă cu literatura. Este doar ambiţia sterilă a unui cetăţean cumsecade de a se face ridicol afişându-se într-o postură care nu-l prinde.

Spre deosebire de alţii, dl Theodoru măcar ştie ceva gramatică. Frazele sale sunt corecte din punct de vedere formal. De rostit pe scenă, nici nu poate fi vorba. Iar la un loc nu formează o acţiune şi nu definesc un grup de personaje. Atâta tot!

Asemenea întâmplări ne întristează foarte tare şi ne fac să ne întrebăm dacă, în viitor, citind astfel de cărţi plus ziarele noastre de fiecare zi, **va mai fi cu putinţă** literatura la noi.

Tocmai când mă lamentam astfel mi-au sosit de la Braşov o scrisoare şi un fragment de proză de la o tânără autoare pe care nu o cunsoc, d-ra **Ofelia Bogdan**. Ea se întreabă dacă are rost să scrie şi îmi spune: „Nu mă interesează să adaug încă o carte proastă la cele ce se publică zilnic". Şi îmi cere părerea.

Stimată Ofelia Bogdan, nu cred că am căderea să dau verdicte. Dar cred că scrupulele dumneavoastră sunt, oricum, un punct important. Sigur sunt că nu vă veţi lansa niciodată şase volume proaste deodată. Numai pentru asta şi ar merita să perseveraţi.

Sărbătorile la români

Sim. Fl. Marian, **Sărbătorile la români**, ediţie îngrijită şi introducere de Iordan Datcu, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1994, vol. I – II, 319 + 359 p.

de MIRCEA ANGHELESCU

Între ediţiile, bine îngrijite şi frumos tipărite, pe care Fundaţia culturală română le-a pus pe piaţă în ultimul timp, cea mai importantă mi se pare aceea a „studiului etnografic" **Sărbătorile la români** a părintelui Simeon Florea Marian. Iorga ne-a lăsat un portret acid dar pătrunzător al clericului academician care „asculta cu nesfârşită răbdare toate cuvântările, şi cele bune şi cele rele, şi cele ce se auzeau şi cele ce nu se auzeau, nu dormea, ca atâţia membri din ţară, privea cu neturburată seninătate cele mai groase certe din comisiile de premii, vota cu puterea şi pleca mulţumit acasă, fără mândrie dar fără dezgust". Aş spune că înţeleapta distanţă de la care feciorul de ţăran priveşte la agitaţia sterilă a orăşenilor este numai aparent ironizată de Iorga, ea introducând de fapt subtextual explicaţia necesară pentru trăsătura cu adevărat caracteristică a cărturarului bucovinean, modestia, puterea de muncă şi pasiunea puse în slujba chemării sale de duhovnic al credinţelor şi eresurilor poporului, adică de folclorist: „Pe când alţi membri ai Academiei nu făceau măcar o comunicaţie într-un an, el dădea în fiecare an un volum întreg. Cum îl făcea, cum îl aducea, cum îl prezenta, cum i se vota – nu ştia nimeni. Dar deodată apărea încă una din cărţile părintelui Marian, şi atunci îţi dădeai seama că în anul acela toate lucrurile au fost cum trebuie să fie".

Bibliografia sa este într-adevăr extraordinară, publicaţiile lui S. Fl. Marian îmbrăţişând de obicei un domeniu întreg de investigaţie, cu informaţii de pe tot cuprinsul ţării; lăsând la o parte culegerile de folclor poetic, nici ele puţine, găsim aici cele mai diverse faţete ale reprezentării vieţii săteanului român, de la cele ale lumii înconjurătoare (insectele, păsările, plantele, cromatica) la cele ale propriei sale existenţe (nunta, naşterea, înmormântarea) şi la riturile care i-o guvernează (descântece, vrăji, tradiţii ş.a.).

Lor li se adaugă cele trei volume ale „sărbătorilor" poporului român publicate între 1898 şi 1901, unde sunt incluse atât cele creştine, cât şi cele străvechi, a căror origine păgână este încă vizibilă sub stratul protector al unei adaptări ad hoc; aceste sărbători încep cu cele ale Anului Nou – pentru a păstra cronologia anului calendaristic, deşi ele sunt indisolubil legate de cele ale Crăciunului – şi ajung doar până în preajma verii, la Înălţare sau Ispas, la patruzeci de zile după Înviere. Partea rămasă a fost acoperită de Tudor Pamfile, la câţiva ani după moartea lui S. Fl. Marian, într-o serie de volume apărute sub acelaşi titlu general cu cele ale predecesorului său: **Sărbătorile de vară la români**, **Sărbătorile de toamnă şi Crăciunul** etc. După opinia specialiştilor, ele sunt inferioare, în primul rând pentru că informaţia lor este inferioară, Pamfile nedispunând de reţeaua foarte întinsă de informatori pe care şi-o formase Marian. Cărţile acestuia prezintă, după opinia aceloraşi specialişti, marele avantaj de a nu încerca să explice şi să generalizeze pe marginea materialului pe care îl comunică, ajungând la erori inevitabile pentru epoca şi pentru pregătirea sa teoretică, departe de a fi suficientă; în acest fel, descriptivismul lucrărilor sale avantajează supravieţuirea lor în timp şi ediţia de faţă este o dovadă. A pune însă în raport aceste culegeri cu bogăţia sistematică şi erudită a **Crengii de aur**, clasica sinteză a lui J. G. Frazer, aşa cum s-a încercat mai demult, este desigur o exagerare.

Care este totuşi, dincolo de aceste trăsături, calitatea care asigură cărţii lui Simeon Florea Marian interesul pentru veacul care aproape a trecut de la prima ei apariţie? Mare parte a operei sale de folclorist este consacrată descrierii obiceiurilor. Bineînţeles că în toate obiceiurile studiate se utilizează texte de mai mare sau de mai mică întindere, formule magice, invocaţii, blesteme, legături ş.c.l. până la textele de dimensiuni considerabile ale colindelor, pluguşorului sau cântecelor de stea; dar interesul major al obiceiurilor respective nu se concentrează asupra textului, cum se întâmplă în cazul creaţiilor folclorice spontane, din afara cercului rigid al acestor tradiţii edificate de veacuri, ci asupra întregului complex, din care „recitarea" textului este doar un episod. Descriptivismul materialelor lui S. Fl. Marian, meticulozitatea cu care înregistrează toate detaliile, inclusiv varietăţile din diverse locuri comunicate de informatori, lipsa încercărilor de interpretare (şi deci de selecţie şi ierarhizare a segmentelor), toate converg către o reconstituire minuţioasă şi credibilă a întregului spectacol care este, de regulă, sărbătoarea folclorică. În plus, talentul de povestitor al autorului (care a tachinat muzele în tinereţe şi a lăsat câteva povestiri menţionabile din sfera memorialisticii) contribuie mult pentru a transforma o sumă de informaţii într-o suită narativă cu o oarecare tensiune epică, aşa încât cititorul poate să se închipuie nu o dată în mijlocul unui ceremonial la a cărui derulare spectaculoasă asistă, de pildă la „ursitul" de sf. Vasile: „Uşa se deschide şi fata, intrând, se apropie cu teamă de masă şi, cu mâna tremurândă, ridică unul din vase. Ursitoarea ia de sub vas obiectul ascuns şi, ursind, zice: «Fata mea! tu ai ridicat un cuţit. Aceasta însemnează că ursitul, adecă bărbatul tău, va fi un om aprig. El va avea o limbă ca şi tăişul cuţitului, cu care adesea va tăia inima ta!» Biata fată, auzind acestea, se sparie, i se face părul măciucă şi, gâlfezind, abia se mai poate ţinea pe picioare" etc.

În altă parte, istoria care explică obiceiul devine curat nuvelă, ca în cazul sfinţilor Haralampie şi Vlasie, sărbătoriţi la 10 februarie, despre care autorul inserează o variantă bucovineană dezvoltată, plină de ritm şi de savoarea spunerii: „Şi s-au dus şi aceşti ostaşi, şi când au ajuns la starea locului, ce să le vadă ochii? În jurul grămezii celei de carne era o luminaţie ca aceea, cum nu mai văzură alta în viaţa lor, şi o ceată de îngeri lua carnea lui Haralampie şi o punea bucăţică după bucăţică, ciolănel după ciolănel şi vinişoară după vinişoară la loc. Iar după ce i-au pus toată carnea la loc şi au făcut dintr-însa iarăşi om, cum a fost dintru început, l-au luat şi l-au dus la Dumnezeu în cer. Iar Dumnezeu, cum l-a văzut pe sf. Haralampie, îndată i-a şi zis: « – Noa! da ştiu că ai tras o sfântă de muncă pentru legea mea! Deci spune-mi: ce doreşti...» etc. etc. Şi Dumnezeu i-a împlinit dorinţa". Şi aşa se întâmpă în nenumărate locuri, de unde impresia de spectacol continuu, de reprezentaţie tridimensională în faţa cititorului şi, implicit, interesul cărţii pentru o foarte largă categorie de cititori care – fără a fi specialişti – nutresc o curiozitate sentimentală firească faţă de propriile noastre obiceiuri, propriile noastre tradiţii, păstrate fragmentar într-un colţ al memoriei şi al copilăriei.

Experimentatul editor şi folclorist care este dl Iordan Datcu a ostenit asupra acestei cărţi mai mult decât se poate vedea la o privire superficială, pentru că d-sa a verificat citatele numeroase şi le-a îndreptat după original, a introdus în text modificări şi a îndreptat greşeli după cum a lăsat însuşi autorul să se facă, iar introducerea sa este clară şi sintetică, punând la contribuţie toate materialele apărute despre S. Fl. Marian în ultimii ani, destul de productivi în ceea ce-l priveşte pe acest folclorist. Există însă şi opt fascicole manuscrise din celelalte două volume, care trebuiau să continue şi să încheie ciclul anual al sărbătorilor la români; păstrate în Fondul memorial S. Fl. Marian de la Suceava, ele au fost descrise foarte rezumativ de Mircea Fotea în cartea sa **S. Fl. Marian, folclorist şi etnograf**, p. 176, şi nu-mi dau seama dacă vreun fragment are formă definitivă. Probabil că nu, de vreme ce dl Datcu nu include în ediţie nimic din această parte încă inedită. O scurtă prezentare a manuscriselor ar fi fost însă binevenită, poate într-o anexă, pentru a da măcar o idee rezumativă despre intenţiile autorului, după cum ar fi fost binevenită – deşi nu simplă – realizarea unui indice al lucrării, cum sugera încă I. A. Candrea în 1905. Dar şi aşa cartea părintelui Marian se citeşte ca un roman, cum se spune, ca un roman al datinilor şi al zilelor însemnate din calendarul strămoşilor noştri.

Tranziția unei crize

de MARIAN POPESCU

E o probă greu de trecut aceea de a formula o apreciere cuprinzătoare şi documentată a situaţiei teatrului românesc aflat acum în faţa noii stagiuni. Tăvălugul cultural-politic pornit în această vară peste cultura naţională, prin cele două documente guvernamentale privind funcţionarea şi finanţarea inspectoratelor de cultură judeţene şi al municipiului Bucureşti, a declanşat punerea rapidă în practică a acestora, câteodată chiar în devans, cum s-a întâmplat la Teatrul Odeon. Inspectoratele (unele, multe?) primiseră Proiectele acestor documente şi, în unele cazuri, începuseră chiar să acţioneze, nemaiaşteptând adoptarea lor legală. Hărnicia aceasta, al cărei campion rămâne inspectorul şef municipal bucureştean, nu mai poate fi egalată nici de unii agricultori români care-au transformat arăturile de primăvară direct în cele de toamnă. Ce-i drept am mai ars noi etapele (sau paiele pe câmp): o singură ardere n-a reuşit, una de vreo patruzeci şi cinci de ani. Această etapă se arde acum, e mult de lucru, cravaşa ordonanţelor guvernamentale şfichiuind straşnic în aerul încins al verii care nu se mai termină.

Nu ştiu în ce măsură acţiunea introdusă la Curtea de Apel de către Primăria Municipiului Bucureşti împotriva Guvernului, în ceea ce priveşte anti-constituţionalitatea sus-pomenitelor acte guvernamentale, va avea câştig de cauză. Întrucât judecarea se va produce la începutul lui octombrie, situaţia teatrelor, de pildă, devine în acest prag de stagiune foarte delicată. Prima întrebare care apare priveşte repartiţia bugetului pentru salarii şi producţia de spectacole. Până la judecarea pe fond a procesului, se pare că deciziile survenite ca urmare a punerii în practică a deciziilor guvernamentale sunt suspendate. Dincolo de chestiunile juridice legate de consecinţele derulării procesului, este foarte posibil ca presiunea asupra instituţiilor teatrale (şi culturale în general), în special asupra acelora care au mişcat în frontul pro-guvernamental, să producă reacţii greu de prevăzut.

Nu este o noutate faptul că în vremea din urmă teatrelor nu le mai este asigurat, la început de stagiune, bugetul necesar pentru construcţia repertoriului. Dar la începutul acestei stagiuni chestiunea a devenit mult mai complicată în urma a ceea ce s-a întâmplat în vacanţă. Mulţi dintre regizorii importanţi la această oră au reacţionat faţă de unele măsuri abuzive luate de factorii de decizie culturali. Formarea nucleului sindicatului regizorilor de teatru este un astfel de prim semn, o reacţie faţă de aberaţiile survenite. Dacă, în aparenţă, pentru regizor este mai „uşor" să denunţe un angajament de lucru, în speranţa că va lucra la un teatru care îi convine, pentru actor este mult mai dificil. Formarea trupelor de actori într-un sistem teatral subvenţionat de stat ţine cont de o realitate morală şi umorală care are puţin de-a face cu o disciplină a contractului profesionist. Găsirea unui angajament fie şi pentru o stagiune va fi mai dificilă acum. Cu atât mai mult cu cât o „piaţă" veritabilă, structurată pentru plasamentele contractuale actoriceşti în film, TV sau teatrul alternativ, rămâne un deziderat. Actorul, şi de multe ori regizorul, este încă strâns legat de chinga subvenţiei administrată desuet şi foarte birocratic. Subvenţia în teatrul nostru, necesară fără îndoială (dar nu fără discuţie!), nu funcţionează într-un mod suplu, flexibil şi, mai ales, dinamic. Legislaţia financiar-contabilă şi a gestiunii economice, concepută nediferenţiat, produce efecte stupefiante când cerne finanţele antreprizei teatrale. De multe ori, dificultăţile produse de consecinţele unor decizii luate greşit – căci despre ele este vorba – îmi evocă nu atât o criză reieşită din procesul unei tranziţii cât, mai ales, tranziţia prelungită a unei crize. Există destul de puţini oameni care vorbesc deschis despre acest lucru. Nu mă îndoiesc că fiecare director de teatru se gândeşte la diferitele feţe ale crizei. Îşi fac şi anumite calcule în funcţie de plasarea lor faţă de factorul politic. E lucrul cel mai puţin plăcut, desigur, să-ţi fie pusă în discuţie competenţa. Mai ales când faptul se petrece în interiorul teatrului. Dar la fel de neconvenabil este atunci când competenţa este decisă într-un cabinet ministerial pe baza unor criterii care n-au nimic în comun cu manageriatul artistic.

Şi, totuşi, stagiunea va trebui să înceapă. În ce condiţii?

Liviu Rebreanu, scenarist

de MANUELA CERNAT

În anii imediat premergători primului război mondial, eleganta capitală a României părea că are toate şansele să devină un important centru cinematografic. Pe bulevarde, marile firme producătoare din apusul Europei se înghesuiau să îşi deschidă luxoase reprezentanţe, menite să acopere „întregul Orient". Editarea unei reviste bilingve româno–franceze, **Viaţa Cinematografică**, destinată cititorilor din Peninsula Balcanică, era şi ea un semn de netăgăduit al unei apropiate ecloziuni. De altfel, ecoul internaţional al monumentalei superproducţii istorice **Independenţa României**, produsă de Leon Popescu şi semnată de Grigore Brezeanu, îndreptăţea cele mai optimiste speranţe.

Şi totuşi, ca pretutindeni în lume la acea oră, şi la noi mai toţi intelectualii încă snobau cinematograful. Doar marile spirite vizionare îi intuiau virtuţile culturale. Deşi de vârste sensibil diferite, sexagenarul Macedonski şi tânărul Liviu Rebreanu s-au numărat printre primii adepţi ai artei imaginilor în mişcare. Rebreanu s-a arătat chiar dispus să îşi pună numele pe un generic, dovadă cele două scenarii redactate în anii 1913 – 1914, **Ghinionul** şi **Un vis năpraznic**. De facţuri diferite, unul aparţinând comediei burleşti iar celălalt dramei sociale, ele atestă o extraordinară intuiţie şi adaptare la rigorile noului limbaj. Într-o epocă în care marele păcat al literaţilor ce se încumetau să îşi încerce condeiul în ale filmului era tocmai incapacitatea desprinderii de descriptivism şi, în cel mai bun caz, de viziunea teatrală, scrisul lui Rebreanu dovedea o uluitoare filmicitate. Proiect de scurt metraj burlesc, **Ghinionul** urmăreşte necazurile unui mărunt funcţionar, Rică Ghinion. În graba plecării la slujbă acesta înfruntă o cascadă de peripeţii domestice. După ce obiectele casei par să se răzvrătească împotriva lui, după ce pe stradă tramvaiele îi pleacă de sub nas, ajuns cu chiu cu vai la destinaţie, constată că era zi de sărbătoare şi toată cazna fusese inutilă. În melo-drama **Un vis năpraznic**, zidarul Lazăr, victimă a unui escroc, cade pradă alcoolismului şi doar iubirea devotată a soţiei îl salvează in extremis.

Chiar şi la o lectură rapidă aceste două scenarii dovedesc că Rebreanu „vedea" în spaţiu derularea secvenţelor. Abundenţa şi precizia indicaţiilor de decor şi recuzită, de gestică şi mimică, economia dialogurilor şi fluenţa naraţiunii, ştiinţa crescendo-ului dramatic sau comic şi, mai presus de toate, succesiunea extrem de rapidă a scenelor arată că Rebreanu sesizase perfect esenţa scriiturii cinematografice: ritm şi concizie. Calităţi pe care prea arareori le-am regăsit de-a lungul anilor la scenariile filmelor româneşti, mai vechi sau mai noi.

Din păcate, **Ghinionul** şi **Un vis năpraznic** au rămas pe hârtie. De ce n-a perseverat Rebreanu pe o cale pentru care avea o certă chemare? Spre şansa literaturii române a înţeles de bună seamă efemerul unei arte veşnic ameninţată de spectrul crahului financiar şi deci de concesii. În 1930, scandalul declanşat de o dubioasă ecranizare a romanului **Ciuleandra**, tristă co-producţie girată de Direcţia Presei, i-a dat desigur dreptate.

După moartea scriitorului, cinematografia română a încercat să îşi recupereze datoria morală faţă de el, ecranizându-i marile opusuri. Şansa a vrut ca Rebreanu să nu se numere printre victimele filmului naţional, ca alţi confraţi, Sadoveanu de pildă. Ca o revanşă postumă, împotriva destinului destul de amar al cinematografului românesc interbelic, după anii '60 Rebreanu a fost transpus pe ecran cu o forţă a discursului imagistic pe măsura capodoperelor lui literare. În **Pădurea spânzuraţilor**, **Răscoala**, **Ion** şi **Ciuleandra**, Ciulei, Mureşan şi Nicolaescu au atins apogeul carierei lor regizorale. Să fie o simplă coincidenţă?

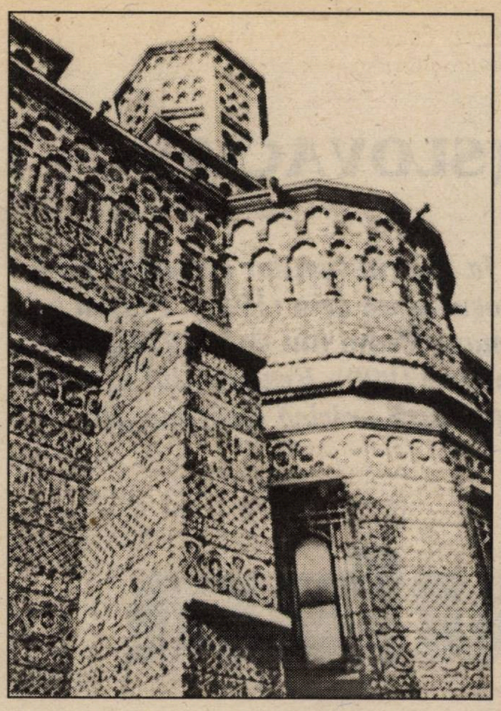

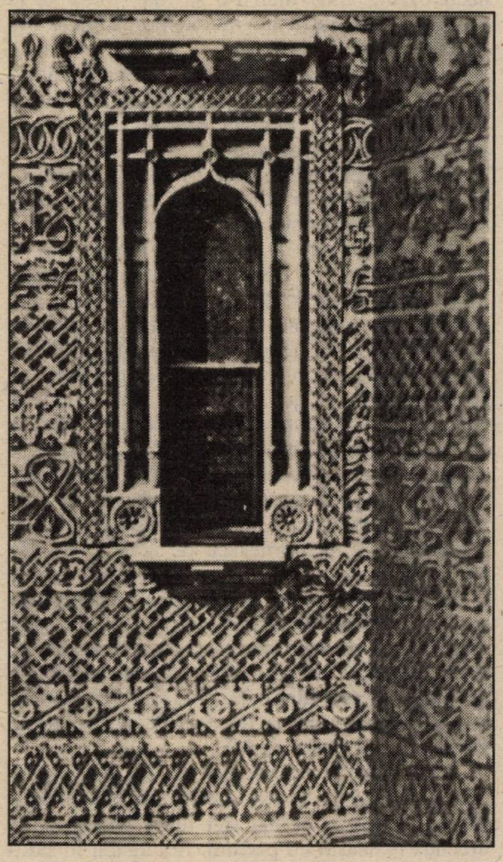

Răbojul în piatră al universalității românești

Număr ilustrat cu reproduceri din volumul «Piatra Trei Ierarhi» de Răzvan Theodorescu și Ioan Oprea, Ed. Meridiane, 1993

de CORNELIU ANTIM

Ne întoarce, din când în când, la izvoarele cele înalte ale spiritualității noastre nu e doar un gest de pietate culturală. Este ca și cum trupul ostenit își caută odihna de-a dreptul pe pământ, ca într-o primenitoare întoarcere la sânul matricei originare. Un asemenea temei revigorant m-a pus recent pe drumul Trei Ierarhilor, primul semn al barochizării bizantinismului înscris în civilizația românească prin osârdia ctitoricească a unui voievod însufleţit de somptuozităţile eclisiilor constantinopolitane şi caucaziene, şi deloc indiferent la adierile venite dinspre curţile aristocraţiei occidentale, cuprinsă de frisonul libertăţilor baroce.

Secolul al XVII-lea românesc a fost poate cel mai fastuos din cele ce ar putea fi circumscrise perioadei Renaşterii, aşa cum s-a înfiripat aceasta în agitata răscruce europeană dintre Orient şi Occident. Ctitoria lui Vasile Lupu din cetatea Iaşilor este demonstraţia cea mai autoritară a acestei propensiuni a civilizaţiei autohtone către forme de expresie proprii tendinţelor manifestate dincolo de orizonturile imperiilor postbizantine.

Monumentul trebuie privit astăzi fără exaltarea cu care ne-au obişnuit comentariile din cărţile obstinărilor patriotarde. Unicitatea lui nu este alta decât a celei de la mânăstirea Golia, de exemplu, tot din inima fostei capitale moldave. După cum unice sunt şi alte întocmiri arhitecturale de acelaşi gen din toată lumea. Pentru cultura autohtonă, însă, această ambiţioasă lucrare a lui Vasile Lupu, poate cel mai important creator de „stil" de până în perioada, ce avea să urmeze, a ctitoriilor brâncovene, reprezintă primul act semnificativ şi impunător totodată de deprovincializare. „Trei Ierarhi" este opera cărturărească şi diplomatică (nu trebuie uitat fastul mozaicat al serbărilor şi personalităţilor care au însoţit inaugurarea acestui lăcaş şi a instituţiilor teologale, şcolare şi editoriale din ansamblul conceput de iluminatul şi risipitorul domnitor) prin care cultura românească se emancipa de rigorismul bizantin. Este, dacă vreţi, cea mai viguroasă tentativă de universalizare a culturii noastre.

„Trei Ierarhi" este o sinteză a trei mari filoane civilizatoare: cel bizantin, cu puternica amprentă a creştinismului ortodox; cel iranic, de străveche sorginte, exprimat în fervoarea câmpurilor decorative exterioare, traduse în luxuriant armonioasa dantelărie în piatră; în sfârşit, cel european, vizibil îndeosebi în mobilier, odoare de cult şi unele detalii arhitecturale şi tehnici de construcţie. Acestea din urmă aveau să facilităeze pătrunderea primelor artificii baroce în arealul carpatic, Vasile Lupu şi curtea sa promovând cu generozitate astfel de tendinţe modernizatoare şi cosmopolite. Fapt resimţit atât în viaţa de curte, în sistemul de relaţii din interiorul ierarhiilor boiereşti, cât şi în vestimentaţie, în comerţ şi meşteşuguri în diplomaţia vremii, în arta tipăriturii şi în literatura propriu zisă, ca şi în pravilele administrative şi juridice...

Vasile Lupu a fost cel ce a înţeles că progresul culturii nu poate fi desprins de bunăstarea economică. Din câte se cunoaşte, acest domnitor a sporit considerabil vistieria ţării şi s-a priceput să investească profitabil. Actele sale de înzestrare a lăcaşurilor sfinte din Ierusalim şi Sinai, ca şi din cuprinsul egeean sunt astăzi binecunoscute, deşi departe de a fi complet identificate.

„Trei Ierarhi" este încununarea unei opere născută din râvnă creştină şi cărturărească, dar şi din nevoia trufaşă de a vesti lumii un alt loc sub soare hărăzit măririi şi splendorii. Un imens chivot împărătesc pare această întocmire din piatră, dantelată din temelii până sub streşini, iar mecenatul cultural al lui Vasile Lupu nu este cu nimic mai prejos de cel al faimoşilor prinţi renascentişti ai Apusului.

Titlul corect al articolului semnat de dl. Corneliu Antim dîn în numărul trecut este **«Memoria pedepsitoare – râsul vindecător».**

Lumea literară

■ Luna septembrie nu găsea în alţi ani prea mulţi creatori la Vila Paltinul B., din staţiunea Neptun. Ei, bine, acum, ca şi în iulie sau august, e la fel de mare aglomeraţie. Ideea de a mai lăsa din preţ s-a dovedit salutară, astfel că, pentru prima oară în istoria acestei case de odihnă, înregistrăm beneficii. Nu prea multe dar, oricum suficiente să ne dăm seama că politica actualei conduceri a Uniunii Scriitorilor e inspirată.

■ În „România literară", nr. 34 pe acest an, Mircea Iorgulescu, revenit în ţară, după o absenţă de aproape şapte ani, explică mobilurile polemicii dintre Lucian Raicu şi Al. George. Intervenţia e binevenită dar trebuie să recunoaştem că dreptatea trece când de o parte, când de alta. Aşadar, ca în multe situaţii din astea, adevărul se plasează tot pe la mijloc.

■ Şi iarăşi despre Mircea Iorgulescu. Descoperit la timp de Iosif Sava, a fost chemat în studiourile televiziunii la o serată. Ne-a plăcut. Tăios, ironic, sigur pe el, decis, neiertător, cum îl ştiam, de altfel, a obligat timpul să se scurgă prea repede. Spre disperarea noastră, nu însă şi a naţionaliştcomuniştilor care au răsuflat uşuraţi la sfârşitul celor două ore şi jumătate de emisiune.

■ Consecvenţi cu noua direcţie a revistei noastre, am solicitat interviuri mai multor colegi, în special din promoţia şaptezeci. E o variantă pe care o vom avea în vedere un timp mai îndelungat. Deşi nu ne-a refuzat nimeni până acum, câţiva scriitori întârzie să-şi onoreze promisiunile. Nu mai avem nici o speranţă de la Ion Cristoiu şi Mihai Tatulici. Ne poartă cu vorba Magdalena Popescu, Marian Papahagi şi Ion Vartic. Mai avem speranţe de la Andrei Pleşu, Florin Gabrea, Dan Verona. Se pregătesc pentru dialoguri Puşi Dinulescu, Daniela Crăsnaru, George Arion, Adrian Popescu. Lista rămâne deschisă.

LADISLAV BALLEK (SLOVACIA)

Prozatorul slovac Ladislav Ballek s-a născut în 1941. A debutat la sfârşitul anilor şaizeci când a publicat nuvelele* Refugiu în loc de verdeaţă *(1967) şi* Un drum roşu ca un crin *(1969). Faima sa literară, la cititor şi la critică, este legată în special de ciclul de romane* Poşta din sud *(1974),* Calfa *(1977),* Salcâmii *(1981),* Teatru în pădure *(1987) şi* Un adormit bizar *(1990). Fragmentul intitulat* Ceasul cu parfum *face parte din romanul* Poşta din sud *– o fină ţesătură onirică alcătuită din frumuseţe incantatorie şi tristeţe.

Ceasul cu parfum

Înainta repede de-a lungul câmpiei, pe boltă călătoreau berze, porumbei şi nişte păsări negre, era miezul zilei, un miez de zi strălucitor ca lumina unor felinare albastre.

Lăsase în urmă oraşul ale cărui acoperişuri nu se mai zăreau, şi nici câinii vagabondând printre case. Dinaintea sa se întindeă câmpia, iar la capătul ei se înălţa hanul părăsit al bătrânului arab Hasan el Hubeişi. Zidurile hanului păreau mai bătrâne, şi mai albastre decât însuşi cerul.

Prin vântul care spulbera nisip şi praf se grăbea să ajungă acolo.

Ján era acum bărbat în toată firea, care ştia ce este acţiunea, de aceea întreprinsese nu puţine călătorii în pământuri necunoscute şi îndepărtate, şi chiar nu mai departe decât mâine urma să pornească spre necunoscuta ţară Dabangang.

2.

Întotdeauna se va găsi cineva a cărui părere nu ne este indiferentă dar asta se întâmplă pentru că acel cineva seamănă cu noi.

Ján era acum bărbat în toată firea iar Hasan el Hubeişi de mult plecase dintre cei vii, dar cândva fusese altfel, Ján un băieţaş, iar Hasan el Hubeişi un bătrân arab, şi astfel semănau unul cu celălalt şi se înţelegeau de minune.

Bătrânul arab era înţelept pentru că găsea tuturor lucrurilor un nume, dar şi neînţelept tocmai pentru că trebuia să le găsească nume.

Şi Ján? El era prost deoarece nu găsea nume pentru nimic, dar înţelept pentru că nu era încă silit să dea lucrurilor un nume.

În acest fel, micul Ján şi bătrânul arab ştiau totul şi puteau să stea de vorbă. Ján îi stârnea bătrânului amintirile, bătrânul îi stârnea băiatului curiozitatea. Şi până la urmă s-ar fi îndrăgit şi s-ar fi admirat într-atât încât din pricina prea multei iubiri şi admiraţii ar fi încetat să mai aibă încredere unul în altul şi să mai dea crezare propriilor isprăvi. Dar arabul s-a prăpădit, iar Ján, spre nenorocul lui, s-a făcut mare şi iată că a fost nevoie să descopere din nou acele ţări necunoscute pe care le cunoscuse cândva. Nu, nu l-a uitat pe bătrânul Hasan el Hubeişi.

Zăboveau în faţa hanului, dar cel mai adesea pe terasă.

Ján privea undeva dincolo de geana orizontului, Hasan privea cu ochii în soare. Ján tăcea, iar Hasan povestea de cele mai multe ori următoarele:

„... Ján, micul meu prieten, am mers totuşi pe acel drum, totuşi am pornit. Şi rău am făcut. Rău. Ceasornicul ăsta de preţ l-am aşezat în fundul cufărului ca să nu-i simt parfumurile. Mi l-a dăruit scumpul meu tată atunci când m-a părăsit pentru prima mea călătorie în ţara îndepărtată şi necunoscută cu numele Pangh. M-a rugat, ba mi-a poruncit să-l păzeasc ca pe ochii din cap, să nu-l scap o clipă din ochi, să-l iubesc şi să-l respect ca pe un frate, cu aceeaşi iubire şi cu acelaşi respect pe care le-au nutrit pentru el strămoşii mei nomazi. Ceasornicul era moştenit, dar de la cine nu mai ştia nimeni. Ani şi ani am ascultat de porunca tatii, ani şi ani ceasul mi-a fost de folos, m-a ferit întotdeauna la vreme, cu parfumul lui, de pericolele care pândesc pe cei ce pribegesc pe meleaguri străine. M-a călăuzit întotdeauna pe drum cu noroc, pe drumul cel mai sigur şi cel mai uşor, şi m-a prevenit, când a fost cazul, să mă întorc, m-a îndemnat în ceas suprem să caut calea de întoarcere, acolo unde m-am născut. Ján, micul meu prieten, dragul meu prieten, şi tu vei face cu siguranţă multe drumuri pe meleaguri necunoscute, doar unul singur te sfătuiesc, te implor să nu-l faci. E un drum neobişnuit, foarte neobişnuit, băiete, în faţa lui vei simţi o frică teribilă şi o cumplită nelinişte, dar şi o mare, o insuportabil de mare, o de-a dreptul dureroasă curiozitate care te va chinui ca un păcat de moarte, ca şi cea mai grea crimă. O curiozitate cu mult mai zdruncinătoare decât frica, dar tu să nu te laşi ademenit într-acolo. Să nu faci acel drum, te sfătuiesc, te implor, nu porni, băiete, pe acel drum. Eu, micul meu prieten, eu l-am făcut, şi tu ştii acum că n-a fost bine. De ce oi fi apucat-o pe acel drum...? De ce oi fi ascuns ceasul cu parfum tocmai la fundul cufărului?! De ce?! Fiindcă trufia, orgoliul, înfumurarea mi-au întunecat minţile. Dar şi curiozitatea. Şi convingerea că sunt mai tare decât destinul, credinţa că mie, lui Hasan el Hubeişi, nu mi se poate întâmpla nimic, pentru că până şi destinul trebuie să-mi respecte numele. De aceea. Da, trufia a fost aceea care a înăbuşit glasul fricii în faţa acelui drum. Iar eu jubilam, ţipam de fericire că l-am înăbuşit. Teama s-a spulberat şi am pornit. Acum ştiu că am fost nebun. De la primii paşi m-a urmărit o ciudată veselie, râdeam şi îmi băteam joc de destin zicând că l-am păcălit, că e slab. Până ce... într-o frumoasă dimineaţă am oprit căruţa la marginea acestui oraş. Mi-am rotit privirile peste câmpia din jur şi din clipa aceea n-am mai fost în stare să mă urnesc. Am sărit din căruţă şi am simţit o cumplită tristeţe. Aşa! Veselia s-a dus pe copcă, în locul ei s-a instalat durerea. Privesc trăznit în juru-mi şi deodată, ah!, deodată nu-mi mai recunosc caii, căruţa, marfa, nu mă mai recunosc pe mine însumi, lucrurile mele îmi par străine, sunt altfel, caraghioase, au altă culoare, alt parfum, îşi schimbă înfăţişarea, nu-mi mai plac, nu mai pot şi nici nu mai trebuie să le folosesc, încetaseră să mai aibă valoarea lor de altădată. Şi mi-a fost dintr-o dată clar că mă aflu într-o lume necunoscută unde nici n-o să mai vreau să le folosesc, şi de aceea nici nu mai doresc să le am. Şi toate astea, am constatat cu uimire, pentru că eu însumi m-am schimbat, am devenit un altul. Şi iată la ce m-am gândit atunci: Mă aflu într-o lume străină, îmi lipseşte liniştea, experienţa, atât a mea cât şi cea adunată de strămoşii mei, îmi lipseşte certitudinea, îmi lipsesc cunoştinţele pe care le avusesem cândva. Mă aflu într-o lume străină şi total necunoscută. De-acum ştiu că multă vreme n-am să fiu bun de nimic. Am să înţepenesc aici, va trebui să rămân. În câmpia asta a ta am devenit alt om, o cu totul altă fiinţă pe care nici chiar eu n-o mai recunoşteam, un om necunoscut, altul, un străin, pierdut... Şi am plâns. Tot ce ştiam, toate certitudinile mele se spulberaseră şi în suflet mi s-a strecurat nesiguranţa. Mi-am vândut toate lucrurile în afară de luleaua asta din spumă de mare şi ceasornicul cu parfum, am zidit acest han pentru odihna drumeţilor şi a pelerinilor, iar în salon am atârnat ceasornicul ca să-i avertizeze pe drumeţi şi pelerini să nu pornească pe acel drum. De atunci încoace tot văd ce n-am mai văzut, dar nu mai pot să văd şi să revăd ceea ce am văzut şi am îndrăgit cândva. N-am mai regăsit drumul spre casă, în sufletul meu familia şi locurile natale au căpătat alt chip. Nu mai văd..., nu mai văd nimic aşa cum vedeam odinioară. Nici pe mine însumi. M-am rătăcit pe mine însumi. Pe mine însumi m-am pierdut. Sunt altul."

Pe atunci Ján nu pricepea tot, dar povestea îi plăcea. Privea în zare şi zâmbea. Bătrânul arab privea în soare, pufăia din lulea şi trăgea cu urechea la ceasul cu parfum. Era agăţat în salonul hanului, stârnind curiozitatea drumeţilor, dar nimeni în afară de Hasan şi prietenii săi cei mai apropiaţi nu ştia că e voba de un ceas. Nici nu arăta ca un ceas. Înfăţişa un cap frumos, nobil, din lemn de abanos, care avea chipul tuturor înaintaşilor lui Hasan şi trezea atenţia prin ochii săi albaştri şi nasul lung din care ieşeau două ţevi aurite. Zile, săptămâni, chiar luni întregi tăcea, nu dădea nici un semn de viaţă, pentru ca deodată, într-o bună zi, mereu la aceeaşi oră, să se aprindă în acei ciudaţi ochi albaştri nişte flăcărui albastre, arzând ca nişte grămăjoare de pietricele albastre în urgia soarelui, ochii se mişcau, prindeau viaţă, aruncau priviri iscoditoare drumeţilor şi oaspeţilor, nimeni nu scăpa de aceste priviri oriunde s-ar fi aflat, şi în cele din urmă sufla pe ţevile aurite nouraşi de fum colorat şi de stranii parfumuri. În salon se înstăpânea tăcerea, drumeţii încremeneau, respirau adânc şi priveau uluiţi undeva departe unde ar fi urmat să se petreacă ceva ciudat şi important, în acelaşi timp plăcut şi neplăcut, minunat şi oribil. Chipurile drumeţilor erau încordate, palide şi aprinse de nerăbdare.

După câteva minute – care păreau unora lungi cât orele, altora cât zilele, lunile sau anii, dar câte unuia doar cât o frântură de secundă – în salonul spaţios se isca o zăpăceală îngrozitoare la care ei doi, Ján şi Hasan, priveau prin fereastra de pe terasă.

Doar puţini călători ţipau atunci de bucurie (de obicei nimeni), cei mai mulţi îşi luau căciulile, hainele, sacii atât de grăbiţi că răsturnau scaunele, fotoliile, cuierele, vazele de flori, apoi se năpusteau afară ca vântul, prăvălindu-se pe scările de piatră, înhămau caii la trăsuri, şarete, căruţe, pocneau furioşi din bice, plesneau animalele fără milă, pe unde apucau, iar caii, înnebuniţi de durere, goneau pe drumul pe care veniseră înapoi. Trăsuri, şarete, călăreţi şi căruţe mari cu coviltir dispăreau în norii de praf ridicaţi deasupra câmpiei ca nişte corăbii în ceţurile albe şi dese.

Doar puţini dintre ei şi numai rareori fugeau spre amăgirea zării. Pe aceştia îi plângea Hasan, pe ei îi pomenea multă vreme. Şi, de fapt, pe aceştia îi îndrăgea, pe cei ce nu luau drumul reîntoarcerii. Dar în zadar încerca să înţeleagă pe câţi i-a mânat trufia, pe câţi uşurătatea, curiozitatea sau alte cauze neştiute.

Şi s-au pierdut cu toţii, s-au schimbat, au rămas străini în altă lume.

3.

Ján se apropie de clădirea neobişnuită, în ruină, a hanului aceluia care semăna cu o palancă, ocoli zidul înalt ce împrejmuia hanul şi o curte şi se propti în poartă.

Intră prin uriaşa poartă ferecată, străjuită de două guri de leu cu inele de bronz în dinţi, pătrunse în curtea largă şi dreaptă, zări acoperişurile prăbuşite ale şoproanelor pentru căruţe şi grajdurile pentru zeci de cai.

Urcă pe scările vechi de piatră până la etajul întâi şi se opri în faţa intrării înalte de la hol, ascultând şi privind tulburat.

De undeva din inima hanului se auzeau nişte zgomote. Pe duşumeaua de piatră cădeau de sus picături de apă, producând un sunet asemănător clinchetului banilor de metal. Casa era pustie şi părăsită, mai trăia aici doar apa, se mai mişca doar vântul, nisipul şi praful, răzbătea până aici sus mirosul de lemn demult putrezit, de balegă de cal şi de piei învechite.

Dar ceasul?

Căci pentru el bătuse atâta drum..

Deschise încet, cu grijă, uşa care lăsă în praf şi în nisipul adus de vânt o urmă adâncă. Uşa opunea rezistenţă, dar până la urmă reuşi să o dea la o parte.

Îşi aruncă privirile înăuntru. Tavanul holului era străpuns, găurit, de pe terasa de deasupra se scurgea o rază de lumină. În încăperea aceea mare, segmentată de câţiva stâlpi, se afla vechea mobilă, mese, scaune, cuiere, vaze, bănci şi fotolii capitonate cu piele, măsuţe pentru cafea şi fumători, dar şi ochiuri de apă şi găinaţ.

Intră şi se duse drept la zidul din faţă unde ştia că fusese odinioară ceasul lui Hasan.

Rămase o clipă încremenit. Apoi se rezemă de stâlpul cel mai apropiat.

Ceasul.

Spre el privea un minunat chip de bărbat, o faţă de un luciu şters, dar curată de parcă spiritul bătrânului arab Hasan el Hubeişi nu încetase să o mângâie delicat cu o bucată de catifea fină. Ceasul trăia.

Scăpă un ţipăt şi se strânse mai tare lângă stâlp. Ochii ceasului îl iscodeau, erau vii, se mişcau. Se ivi în ei flăcăruia albastră care se înteţi treptat, din ochi începură să ţâşnească flăcări din ce în ce mai mari, o lumină albastră, puternică inundă încăperea, lumina creştea, orbindu-l, arzându-i, înţepându-i, zgâriindu-i ochii din care îi curgeau şiroaie de lacrimi sărate.

Repede îşi acoperi faţa cu palmele, se chirci, dar apucă să vadă mişcarea abia perceptibilă a ţevilor aurite în care ceva zurui şi la capătul cărora se iviră norişori de un roşu albicios.

Respiră adânc. Simţi parfumul greu, ameţitor al vârstei aceleia atât de familiare, de apropiate, dar definitiv pierdute, al vârstei trandafirilor, al copilăriei petrecute pe aceste meleaguri.

Încăperea se mistui şi odată cu ea ceasul.

4.

Malul mării albastre era pustiu până în zare. Pe linia încremenită a orizontului albastru se mişca un soare mare, roşu, coborând în asfinţit.

Spre mal plutea şalupa lui Pavol; stătea îngropat până la genunchi într-o grămadă de peştişori argintii, care săreau cu boltă înapoi în mare. Pavol vâslea cu privirile întoarse către orizont unde cu multe săptămâni în urmă dispăruse nava lui Ján şi de unde nu se mai întorcea. Nu dădea nici o atenţie peştilor, nu-i atrăgea privirile zborul lor minunat prin văzduhul în care sclipeau solzii albăstrii, în solzii albăstrii globul roşu al soarelui, iar în ochii lor măriţi flăcărui verzi.

Strigă fără speranţă spre ţărm:

„Nu se întoarce! Poate nu se va mai întoarce niciodată! S-a pierdut, oare? Dacă până după asfinţit nava lui nu se va ivi în zare, suntem pierduţi!"

Trase la mal pe o porţiune de plajă liberă între doi pini albaştri, pe un loc pe care, parcă printr-o minune, nu crescuseră trandafiri, căci malul mării se acoperise încă de dimineaţa cu tufe dese, puternice şi înalte de mari trandafiri roşii. În aromele lui grele, ameţitoare, dormea familia lui. În lumina soarelui în asfinţit şi a scăpărării albastre a mării trandafirii când păleau, când izbucneau în roşu, se mişcau ca nişte fiinţe vii, creşteau văzând cu ochii, împânzind ţărmul.

Peste puţin timp vor creşte mai înalţi ca pinii cei albaştri, printre care pluteau nori purpurii prelungi, vor inunda până şi fortul de pe stâncă, deasupra căruia tocmai se înălţa un balon albastru strâns într-o plasă roşie, cu observatori care cercetau orizontul prin ocheane lungi de bronz.

Pavol coborî pe ţărm, îşi îndreptă pantalonii roşii, se frecă la ochi, îndreptându-se cu paşi din ce în ce mai leneşi şi mai obosiţi spre familia sa care stătea lângă pinul din stânga,

Căsca alene şi zicea:

„Dacă nu se întoarce până la asfinţit, s-a zis cu noi. Vom adormi pentru totdeauna, nimeni nu ne va mai trezi, ţărmul se va acoperi de trandafiri, Ján nu-şi va recunoaşte ţara, va naviga mai departe sau se va izbi de stânci, fiindcă i se va părea că pluteşte prin nori de purpură, şi va adormi şi el pentru totdeauna."

Lângă pin se afla o trăsură albastră, caii deshămaţi adormiseră printre trandafirii care îi năpădeau din toate părţile. Tatăl stătea rezemat de trăsură, nemişcat, scruta trist şi fără viaţă orizontul, costumul lui albastru dispărea în exuberanţa tufelor de trandafiri.

De pin stătea rezemat Kamil, rivalul lui Ján în dragoste, se ştergea la ochi cu o pălărie mare de piele, se trăgea nervos de curea, se lăsa când pe un picior, când pe celălalt, respira greu, vorbind iritat şi obraznic:

„Trebuie să vină! Nu mă poate lăsa să pier aici! Dacă până când se înserează nu se va ivi vela lui, suntem sfârşiţi, vom adormi pentru totdeauna şi nu-l vom mai revedea niciodată. Iar pe Júlia o va lua Emanuel."

Lângă trăsură stătea aproape adormită mama, privea absentă tufele de trandafiri în care se îngropase, smulgea petale şi zicea în şoaptă:

„Va veni, va veni, Ján al meu va veni...!"

Faţa îi era albă, tristă, visătoare, gândul îi hoinărea aiurea, avea ochi trişti ca pasărea aceea sperioasă afra şi cădea de somn, cu toate că făcea eforturi să nu adoarmă. Pe rochia ei violetă de sărbătoare se scuturau petale de trandafiri, acoperind-o toată.

Tufele se deschiseră făcând loc surorii sale, Agáta, care se apropia de trăsură ca o somnambulă, îmbrăcată în veşminte lungi trandafirii. Păşea ca o fantomă. Era frumoasă şi şoptea încet:

„Voi muri şi nu voi mai zâmbi niciodată."

Se aşează în trăsură şi îşi lăsă capul în piept.

Kamil privi mai întâi la Pavol care apropia, apoi spre cel de al doilea pin. Acolo stătea iubita lui Ján, logodnica lui, avea plete lungi şi negre, ilic roşu, fustă roşie, catrinţă albastră, în mâna stângă ţinea o pălărie roşie, iar dreapta şi-o trăgea indispusă din mâna lui Emanuel, rivalul lui Ján şi comandantul fortului. În părul ei sclipea un rubin roşu pe care i-l dăruise Ján cândva.

Emanuel era îmbrăcat în frac albastru şi o îndemna stăruitor pe logodnica lui Ján:

„Să ne grăbim, scumpă Júlia, altfel va fi prea târziu! Să mergem, balonul e pregătit. Vom adormi cu toţii aici, tu, eu şi familia lui, care încă n-a dormit. Vom adormi pentru totdeauna, veţi vedea. Ján nu se va mai întoarce, timpul lui trece, ceasornicul se precipită, se întunecă, nava lui nu se mai întoarce. Şi nu se va mai întoarce. Navele mele s-au întors din Insulele Depărtării, l-au căutat, navele mele l-ar fi zărit încă de ieri. S-a prăpădit, cu siguranţă. Scumpă Júlia, cronometrele înregistrează ultimele ore, nu mai staţi pe gânduri!"

Logodnica se uită la familia lui Ján şi şopti:

„Trebuie să aştept până se înnoptează, aşa se cuvine, sunt logodnica lui."

– Va fi prea târziu, scumpă Júlia, va fi prea târziu...!

– Oh, da, cu siguranţă că va fi prea târziu...!

5.

Ján se trezi pe duşumeaua holului, era trist şi supărat. Parcă şi acum mai vedea ochii verzi ai peştilor care săreau din barca încărcată şi din plasele găurite ale lui Pavol, dar nu erau decât stelele pe bolta înaltă a cerului de miazăzi atât de minunat zugrăvit în culorile liliacului. Nu mai vedea prin întuneric ceasul cu parfum, care acum amuţise, iar flacăra lui albastră se stinsese.

Sări în picioare şi părăsi în grabă hanul.

Alerga pe câmpie spre oraşul iluminat. Becurile luminau casele, acoperişurile, şirurile de copaci de pe străzi, câini, oameni cunoscuţi şi grădini de trandafiri din care se răspândea vechiul, ştiutul parfum al oraşului său de la miazăzi.

Începu să plouă.

Se gândi: Se întoarce apa care s-a scurs în mare.

Tresări: Undeva afară ploua pe trupul gârbovit al mamei sale.

Prezentare şi traducere de
Corneliu Barborică

Din nou despre ecranizarea operelor literare

de GABRIEL PLEŞEA

Celor care cred că un succes literar poate fi transpus în mod automat într-un succes cinematografic **A. E. Hotchner** le aminteşte ce s-a întâmplat cu filmul ***The Bonfire of the Vanities*** (*Rugul deşertăciunilor*), realizat după romanul cu acelaşi nume de Tom Wolfe. Dacă romanul s-a bucurat de un imens succes, la vânzare şi de critică, filmul s-a dovedit un dezastru financiar, iar criticii de film l-au desfiinţat fără milă. **Hochner**, scriitor, publicist, critic şi scenarist, colaborator la numeroase publicaţii din care enumerăm ***Esquire***, ***The Saturday Evening Post***, ***The New York Times***, şi ale cărui lucrări includ ***Papa Hemingway***, ***Doris Day*** şi ***Sofia Loren***, şi-a împărtăşit opiniile şi propria experienţă de autor/scenarist în cadrul unei seri dedicate mereu discutatei, şi dispûtatei, teme a ecranizării operelor literare. Manifestarea, organizată de **PEN American** şi de **Association of American Publisher** în cadrul ***Săptămânii Naţionale a Cărţii – 1994***, s-a bucurat de prezenţa unui numeros public şi a beneficiat de participarea unor personalităţi din lumea literară şi a filmului. În afară de **A. E. Hotchner** şi-au dezvăluit secretele *„meseriei"* **Susan Isaacs**, autoare şi scenaristă, membră în consiliul PEN-ului şi o prezenţă activă în **National Coalition Against Cenorship** (*Coaliţia Naţională Împotriva Cenzurii*), **Barbara Maltby**, producătoare pentru case de filme, precum şi **Gramercy Pictures**, **ABC Motion Pictures**, **ABC Circle**, **Ron Maxwell**, scenarist şi regizor, **Richard Price**, autor şi scenarist, **Paul Schrader**, scriitor, scenarist şi regizor, **Joan Micklin Sliver**, scriitoare şi regizoare, **Paul Theroux**, scriitor, **Rafael Yglesias**, scriitor şi scenarist.

În cadrul discuţiilor, cele mai interesante mi s-au părut precizările făcute în legătură cu relaţia carte – film, via scenariu. Dezbaterile, iscate mai ales de cei din afara cercului de *„profesionişti"* pe tema scenariului cinematografic ca *„posibil"* gen literar, au creat întotdeauna momente de *„suspense"*. Invitaţii la acest panel însă, cu toţii trecuţi prin *„sita"* Hollywood-ului, au fost de acord că opera literară şi scenariul sunt două forme diferite de artă, scenariul fiind mai degrabă (în cazul ecranizării unei opere literare, fireşte) un *„suport"* în transferul spre arta cinematografică. **Paul Schrader**, de pildă, s-a referit la expresia atât de folosită în cercurile cinematografice: ***„cracking the book"***, cu alte cuvinte *„spargerea"* cărţii pentru a extrage din ea **filmul**. În acest sens, unele creaţii literare *„se oferă"* ecranizării mai uşor decât altele. În general, cărţile sunt mult prea lungi, mult prea personale, mult prea complexe pentru a fi uşor transpuse în filme. Sarcina scenaristului este de a *„intra"* în carte, de a *„detecta"* filmul din ea, de a-l *„extrage"* şi de a-l prezenta într-o formă cinematografică (*scenariul*). Exemplul cel mai concludent, în ceea ce-l priveşte, a fost lucrul la scenariul pentru *Ultima tentaţie a lui Cristos*. Romanul lui Nikos Kazantzakis i s-a prezentat ca un roman filosofic plin de arcane dogmatice precum şi ca o sursă de controverse şi lezare a susceptibilităţilor religioase (ceea ce s-a şi întâmplat – la New York, prezentarea a fost însoţită de pichete de demonstraţii împotriva blasfemiei). Deşi a *„scos"* un scenariu de 101 pagini, excluzând mult material din carte, filmul, în versiunea finală (care durează aproape trei ore!), păstrează intenţiile autorului. În alte cazuri, mai simple se pare, situaţia nu a fost tot atât de fericită. **Susan Isaacs**, de pildă, a cedat drepturile de ecranizare a romanului ei, ***Shining Through***, unui studio din Hollywood, care a compensat-o copios şi a invitat-o la mese *„de lucru"*, unde i s-a cerut părerea în privinţa distribuţiei şi i s-au prezentat două versiuni de scenariu, ca să constate că filmul, aşa cum a fost realizat în final, nu mai semăna deloc cu cartea ei! Continuând pe tema carte-scenariu-film, **Richard Price** a fost mai tranşant în aprecieri. *„Cărţile"*, a afirmat el, *„sunt sacre atâta timp cât rămân cărţi... În momentul în care sunt ecranizate, acestea sunt atinse de sărutul morţii"*. Cărţile şi filmele au în comun doar acel spirit înrudit al povestirii. Dar dincolo de asta, sunt două arte cu totul şi cu totul distincte. De altfel, scriitorul, romancierul, este un artist, în timp ce scenaristul este un meşteşugar, care nu va fi niciodată considerat autorul filmului.

În privinţa preferinţelor caselor producătoare în preluarea unui scenariu (în special cele din Hollywood), acestea acţionează după anumite tipare, tradiţii, prejudecăţi chiar. **Richard Price** a reiterat ideea că cei din Hollywood se uită la un scenariu numai dacă oferă un ***„happy ending"***. **Ron Maxwell**, pe de altă parte, care s-a luptat cincisprezece ani să realizeze un film după romanul lui Michael Shaara, ***Killer Angels***, a afirmat că Hollywood-ul nu vrea să investească în filme care au ca subiect istoria naţională. Deşi istoria americană este prezentată destul de mult în romane, nu acelaşi lucru se poate spune despre filme.

Paul Theroux, autor a nenumărate volume de proză a *„apărat"* statutul scriitorului, deşi e de părere că munca la un roman este o îndeletnicire monotonă, în timp ce lucrul la un film este o *„aventură"*, un ***„thrill"***. Au existat însă scriitori care au lucrat mult şi s-au delectat în domeniul cinematografiei, precum F. Scott Fitzgerald şi William Faulkner. Dar tot atât de adevărat este că scriitorul este mai bine reprezentat în propriile lui creaţii tipărite decât în ecranizările după aceleaşi creaţii.

Janet Maslin, şefa rubricii de critică cinematografică la ***The New York Times***, care a condus acest interesant schimb de opinii, a subliniat faptul că în procesul de transpunere a cărţii în film, realizatorii acestuia, de la scenarist, la regizor, la producător, la echipajele de mixaj, editare etc., încearcă să descopere noi dimensiuni ale operei literare, să le pună în evidenţă pe ecran. La remarcile ei putem adăuga că aceste eforturi depăşesc aşteptările, uneori în bine, alteori în rău. Autorului de operă literară nu-i rămâne decât să suporte cât mai demn *„şocul"* propriei sale *„redescoperiri"*, răsplătite, după caz, ori cu o nouă doză de faimă şi onorarii, ori doar cu un simplu dejun de lucru.

8/1994, New York

roza vânturilor

JEAN FOLLAIN (Franţa)

Teatrul tablourilor vii

Un om s-a oprit să privească tablourile vii
într-un teatru astăzi mort
o, mâini, o, inimi, o, vene fine
de femei expuse-n tăcere!
stucaturile poleite ale plafonului
cariatide imense
încadrau cărnurile lor de mame;
decorul era o falsă primăvară;
nici un strigăt de copil
nu clintea adunarea
iar afară toate acoperişurile
gemeau sub zăpadă.

În româneşte de Petre Stoica

Notă:

S-ar putea ca unele din „numele" menţionate mai sus să nu fie cunoscute cititorului român. Adaug o listă bibliografică, cu titlu informativ doar, întrucât lista depăşeşte spaţiul tipografic. Sublinierile indică lucrări proprii, celelalte fiind scenarii ori producţii după alţii.

Susan Isaacs – ***Compromising Positions*** (*Poziţii compromiţătoare*), ***Almost Paradise*** (*La marginea Paradisului*), ***Shining Through*** (*Strălucind*), ***Magic Hour*** (*Ora magică*), ***After These Years*** (*După atâţia ani*), **Barbara Maltby** – ***King of the Hill*** (*Regele colinei*), ***Ordinary People*** (*Oameni obişnuiţi*), ***A River Runs Through It*** (*Pe aici trece un râu*), **Ron Maxwell** – ***Killer Angels*** (*Îngerii ucigaşi*), ***Gettysburg*** (*Bătălia de la Gettysburg*), ***Little Darlings*** (*Drăguţele*), ***The Night the Lights Went Out in Georgia*** (*Noaptea în care Georgia s-a cufundat în beznă*), **Richard Price** – ***The Wanderers*** (*Cutreierătorii*), ***Bloodbrothers*** (*Fraţi de cruce*), ***Ladies' Man*** (*Favoritul doamnelor*), ***Clockers*** (*Marcatorii de timp*), ***The Color of Money*** (*Culoarea banilor*), ***Sea of Love*** (*O mare de dragoste*), ***New York Stories*** (*Povestiri din New York*), ***Mad Dog and Glory*** (*Turbatul şi gloria*), ***Night and the City*** (*Noaptea şi oraşul*), **Paul Schrader** – ***Taxi Driver*** (*Taximetristul*), ***Obsession*** (*Obsesie*), ***Blue Collar*** (*„Guler albastru"*), ***American Gigolo***, ***Raging Bull*** (*Taurul dezlănţuit*), ***Mosquito Coast*** (*Coasta Ţânţarilor*), ***The Last Temptation of Christ*** (*Ultima ispitire a lui Cristos*), ***Cat People*** (*Oamenii-pisică*), ***Mishima***, ***Patty Hearst***, ***The Comfort of Strangers*** (*Compania străinilor*), **Joan Micklin Silver** – ***Limbo*** (*În suspensie*), ***Hester Street*** (*Strada Hester*), ***Between the Lines*** (*Printre rânduri*), ***Crossing Delancey*** (*Traversând Delancey*), ***Loverboy*** (*Iubitul*), ***Big Girls Don't Cry*** (*Domnişoarele nu plâng*), ***Parole Board*** (*Comisia de eliberare pe „parol"*), ***A Private Matter*** (*O afacere personală*), **Paul Theroux** – ***Saint Jack***, ***Half Moon Street*** (*Strada Juma' de Lună*), ***The Mosquito Coast*** (*Coasta Ţânţarilor*), **Rafael Yglesias** – ***Fearless*** (*Fără teamă*), ***The Work is Innocent*** (*Munca e inocentă*), ***The Game Players*** (*Jucătorii*), ***Hot Properties*** (*Proprietăţi „fierbinţi"*), ***The Murderer Next Door*** (*Vecinul ucigaş*).

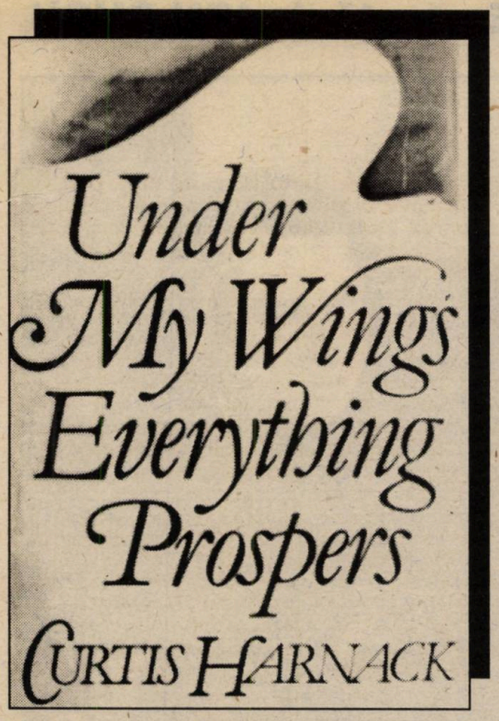

Un prozator tradiționalist

Curtis Harnack, Under My Wings Everything Prospers, Doubleday, Garden City, N.Y.

de DAN GRIGORESCU

Titlul cărții evocă o deviză din primii ani de după independența Statelor Unite: emblematicul vultur pleșuv își întindea aripile ocrotitoare peste întreaga națiune, tânăra națiune americană – „Sub aripile mele prosperă totul". O epocă a încrederii nelimitate, elanul unei țări victorioase. Vulturul pleșuv (emblemă care nu le plăcuse lui Franklin sau Jefferson) își merita laudele pe care i le aduceau poeții generației lui Frémont, generația care câștigase războiul și întemeiase țara celei mai autentice democrații. „Fiica născută înaintea mamei", spusese Jefferson, vorbind despre Revoluția Americană, născută în atmosfera filosofică și politică pe care o creaseră ideile ce aveau să biruie la 1789.

Dar cartea lui Harnack nu e o meditație asupra semnificațiilor evenimentelor de acum 200 de ani; ea e, pur și simplu, un volum de literatură. Șase schițe și o nuvelă. Nici una inspirată de vremea în care sub aripile vulturului prospera totul. Nici una scrisă pe tonul eroic sugerat de emblema victorioasei păsări a înălțimilor. Dimpotrivă, o lume a oamenilor mărunți, amintind mai curând personajele lui Steinbeck, de pildă, decât cele ale narațiunii romantice din secolul trecut. Fermieri din Vestul Mijlociu, oameni din suburbiile marilor orașe, studenți ai unor colegii cu pretenții modeste.

Ceea ce nu înseamnă că povestea lor e lipsită de tragism. Îi lipsește, e adevărat, grandilocvența, declamatoriul, spectaculosul. O tragedie tăcută, trecând neobservată de cei din jur. Într-un fel, Curtis Harnack urmează un fir istoric ce pornește din America rurală a anilor '30, deceniul marii crize, a dramei din **Fructele mâniei** al lui Steinbeck, și se încheie în campusul studențesc de după Vietnam. Dar scriitorul nu e interesat atât de convulsiile istoriei: el deslușește dramele unor indivizi oarecare, cu bizareriile lor, cu spaimele și cu speranțele lor, cu eșecurile și cu infirmitățile lor sufletești. Și îi sunt de ajuns.

Două personaje dintr-o așezare oarecare din Iowa, pierdută în preeria fără de margini, trăiesc o stranie poveste de dragoste. Lumea lor e lipsită de relief, din afară nu străbate nici un sunet. Singurele lucruri străine de această lume a ierbii, a porumbului, a tăcerii, unde nu începe nimic neașteptat, sunt amintirile tulburi din manualele școlare de odinioară. Așa încât eroii mitologiei celtice, ai istoriei legendare a britonilor se instalează pentru cei doi, Danny și Clara, în preeria „unde orizontul e pretutindeni și centrul nicăieri". O însingurare înspăimântătoare. Iar idila lor nu se știe cum se va încheia.

Un tată care asistă, fără putere, la evoluția fiului său, adolescent care se transformă treptat într-o ființă rece, fără idealuri, care vrea să profite doar de ceea ce îi oferă imediatul. Cine a greșit? Părinții? Școala? Mediul în care a trăit tânărul Stuart? Dar a greșit, oare, cineva? E vorba de o greșeală, de abatere de la regulile sociale? Mai curând un refuz al ipocriziei? Fapt e că, privit cu luciditate, Stuart nu reprezintă decât o expresie a **practicului** pe care i l-au lăudat și părinții și școala. El nu e un monstru, așa cum, la început, l-a definit tatăl lui. Așa arată hedonismul într-o lume în care valoarea se măsoară, precis și inflexibil, în bani.

Emblematică pentru această lume e, poate, povestirea **Odăile goale**, al cărei început fixează un moment al istoriei americane, privită, însă, dintr-o perspectivă care, de asemenea, respinge grandilocvența: „Trupele americane debarcaseră în Sicilia când eu, o fată de 17 ani, absolventă a unei școli medii, m-am înscris la un mic colegiu, din Iowa, care avea 379 de studente și numai 19 studenți. Adolescentele sunt atrase de misterul căminului de băieți, de odăile goale; organizează mici escapade nocturne și descoperă urmele foștilor studenți – câte o etichetă a unui costum de sport, un șiret de pantof, un muc de țigară rătăcit sub o noptieră, un prosop mototolit, uitat pe marginea unei căzi de baie. Băieții au plecat pe front; cei rămași trăiesc un sentiment de umilință, se simt inutili sau lași. Eroina se îndrăgostește de unul dintre ei dar, previzibil, pleacă și acesta pe front. Și moare. Simplu, lipsit de romantism.

Scrierea cea mai substanțială din întregul volum e **Sânge alb**, o nuvelă care stă la limitele narațiunii psihologice și ale celei sociale. Personajul central e o fată de culoare care, în împrejurările luptei pentru drepturi civile a negrilor, își caută identitatea. Pentru ea, apartenența la un grup care vrea să se autodefinească, să-și regăsească tradițiile și să își proclame personalitatea etnică, nu ajung pentru a-și revela propria identitate. Integrarea în societatea americană se produce, în cazul ei, într-un chip mult mai complicat și mai dureros. Ea e, de fapt, victima a două tipuri de prejudecăți, fiecare dintre ele adânc înrădăcinate în conștiințele oamenilor pe care îi întâlnește, vrea să-i înțeleagă, dar care, la rândul lor, refuză s-o înțeleagă. Nu cred că exagerez când spun că nuvela lui Harnack e una dintre cele mai convingătoare pledoarii pentru o înțelegere reciprocă a oamenilor Americii de azi. Ceea ce spune mult, dacă ne aducem aminte cât de abundentă e literatura consacrată conflictelor rasiale, din anii '50 încoace.

Despre Harnack citisem câteva recenzii, foarte pozitive; știam că e un scriitor al Vestului, că, mai de curând, a condus centrul de la Yaddo, o celebră colonie de scriitori care se retrăgeau să lucreze la Saratoga Springs, încântătorul orășel din statul New York. Descopăr acum un scriitor adevărat, fidel mijloacelor tradiționale, dar pe care știe să le mlădieze și să le supună unei viziuni clare, analitice.

Harnack e, poate, unul dintre cei mai interesanți continuatori ai prozei de analiză din aceste ultime generații de scriitori americani.

Scriitori pe mapamond

■ **Tobias Wolf, This boy's life.** Romanul autobiografic, publicat în 1989, a fost foarte bine primit de critică și mai multe premii au consacrat valoarea cărții. Romanul povestește parcursul inițiatic, în America anilor 50, al unui adolescent târât dintr-un oraș în altul de către mama sa divorțată, care, în căutare de lucru, schimbă amanții la fel de des ca reședințele. Adolescentul nu încetează să-și regrete tatăl pe care îl vede în fiecare siluetă ce trece pe lângă el. Între adolescentul chinuit și viitorul soț al mamei sale se stabilesc relații ambigue în care violența sadomasochistă nu este exclusă. Tema a oferit un bun prilej regizorului Michael Caton-Jones, care a realizat după acest roman filmul „Răni secrete".

■ **Jean Guiloineau** ne oferă în volumul „**Nelson Mandela**" o bogată și interesantă biografie a cunoscutului personaj, în același timp aducând detalii pitorești indispensabile unei mai bune cunoașteri a celor ce se întâmplă în Africa de Sud. Aflăm despre Mandela că aparține unei familii regale, că prenumele său de clan semnifică în **xhosa** „cel care aduce necazuri", precum și date despre formația sa culturală. Dar esențialul rezidă în istoricul A.N.C.-ului, în evoluția analizelor și alianțelor, în evocarea ideilor africanilor în legătură cu radicalizarea atitudinii lor. În ciuda mediatizării intense care i s-a făcut lui Mandela în ultima vreme, cartea este utilă. Fără să aibă caracter hagiografic, cartea aduce un omagiu un numai unui om sau unui popor, ci tuturor acelor popoare din Africa de Sud antrenate în luptă, evenimentele fiind privite în toată complexitatea lor și fără urmă de triumfalism.

■ În anii 60, radio „Europa Liberă" solicita lui **Witold Gombrowicz** câteva comentarii. Așa s-au născut volumele **„Amintiri din Polonia"** și **„Peregrinări argentiniene"**. Volumul nu poate fi considerat ca fiind consacrat în întregime Argentinei, căci, conform obiceiului, Gombrowicz discută aici și despre Polonia, tratează problema existențialismului, ne oferă gândurile sale despre Neruda, pe scurt, este Gombrowicz dezinvolt, provocant și strălucitor. Cu obstinație, dorește să spună adevărul, să sesizeze elementul viu al evenimentelor fiind convins că este dator să-l facă pe cititor să trăiască și să retrăiască evenimentele istorice.

■ Cu siguranță, ultimul roman al lui **Richard Canal, „Aube noire, de Babilon à Zion"**, demonstrează justețea maximei enunțate de Queneau: există în scriitor ceea ce va deveni scrisul lui. „Aube noire", ultimul fruct al obsesiilor sale, oferă o calitate și o eficacitate a scrisului pe care nici una din lucrările sale nu a atins-o până azi. Ignorând pesimismul general care însoțește pronosticurile economice, culturale și politice în legătură cu continentul african, Richard Canal nu ezită să și-l imagineze triumfător. Autorul încearcă să ne convingă printr-o demonstrație logică, din care exclude pasiunea sa pentru lumea neagră. Convingerea sa este că prin asocierea tehnologiei cu imaginația primitivă, un amestec în cel mai nobil sens al cuvântului, Africa se va elibera de demoni. Credința autorului că poporul negru se va integra în lumea Americii face ca universul propus de „Aube noire" să semene foarte tare cu prezentul nostru, al tuturor, prezentul unei lumi în declin. În această istorie a naufragiului, opresorul nu recunoaște virtuțile sclavului, în timp ce acesta, deși nu-i convine, știe că nu va fi considerat niciodată american.

Marka Dona

❶ Aurel Martin către Cosaşu: Dragă Radule, „Supravieţuirile“ (1973) îţi vor aduce eternitatea!

❷ Ana Blandiana, prin „Calitatea de martor“ (1970), îl asigură pe Octavian Paler că „Drumurile prin memorie“ (1974) au deschis calea alianţelor civice.

❸ Victor Felea, Daniela Crăsnaru, Domokos Geza şi Nina Cassian aşteptând cu înfrigurare anunţarea unui premiu. Ca de obicei, Marin Mincu surâde dar nu ştie de ce.

❹ Întotdeauna în vecinătatea lui Nichita Stănescu se află un „Clar de inimă“ (1973)

❺ Marin Preda, mereu ameninţat de microfoane – ca şi „Cel mai iubit dintre pământeni“ (1980)

BIBLIOTECA „ASTRA“

BIBLIOTECA BRUKENTHAL SIBIU

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 16 (194), serie nouă. Miercuri 21 septembrie 1994. Preț: 400 lei

ARCADIA: ULTIMA NEBUNIE A LUI DON QUIJOTE

de Victor Ivanovici

BIBLIOTECA DE IPSOS

SCENE DIN ABULIA LUMII

Wolf Wondratschek: VARIAȚIUNI PE TEMA POȘTAȘILOR

DEZRĂDĂCINAREA NEMȚEASCĂ

OAMENI ȘI ȘOARECI

Imperturbabilul justiţiar

● Scriam mai ieri că marea şansă a unei comunităţi de a avea tot timpul gâlceavă la vârf e aceea să-l aibă în apropiere pe bardul de Bârca, Adrian Păunescu. Ei bine, n-a trecut mult timp de-atunci şi, iată, în verdeţii împurpuraţi a intrat dihonia. Pe noi această viitură roşie ne lasă indiferenţi, nu însă şi modalitatea de spălare a rufelor în familie. După ce în momente potrivite şi nepotrivite Adrian Păunescu ridica osanale tovarăşilor de drum (practică veche la el, de când a simţit că îşi poate îndeplini toate profeţiile politice!), în fiţuica sa uzinală (!) **Vremea**, din 13 septembrie, chiar pe prima pagină, mai să-şi sacrifice frontispiciul, pune de un fel de pamflet. „De după amintirea vodcii de Moscova, stalicinaia-ruscaia-crepcaia, la care a stat în gazdă câţiva ani, urcă în topul reformatorilor de Bucureşti, propulsat un timp de inexplicabila milă verdeţiană, bolşevicul cu ochi alunecoşi, autor al celei mai stângiste idei de partid (patronii să nu aibă acces în P.S.M.) tăişul primenit de ură cu care câteva cozi de topor vor să taie şi să spânzure, omul care nu uită că a fost ambasador la muscali, ca sinteză a dogmei impenetrabile şi a geloziei că alţii sunt mai deştepţi şi-au realizat mai multe, pornit contra binefăcătorului său, Ilie Verdeţ, comisarul poporului, TRAIAN MOHOROVICI DUDAS.“ Tare, adâncă şi la ficaţi trimisă săgeata către tovarăşul de partid. Ceea ce nu a sesizat – sau poate a făcut-o intenţionat – Adrian Păunescu este că, în gongorismul său proverbial, a lăsat să se înţeleagă faptul că însuşi şeful său moral şi spiritual, Ilie Verdeţ, ar fi fost comisarul poporului. Asta, pe de o parte. Iar pe de alta, nu mai comentăm textul mai sus reprodus. Are o logică şi denotă un caracter care e în afara oricărui dubiu. Ca pe orice meridiane, lupul îşi schimbă doar părul!

● Sorescu Marin S.A. e pe cale să piardă un proces, tocmai el care a supus continentele şi a făcut lumea să-l privească de la umeri în sus. Centralismul democratic şi tutela ministerială la care tânjea cu ardoare faimosul ministru al legilor novatoare au primit o ripostă promptă din partea unui inginer (sau subinginer, nu mai contează funcţia), întâmplător şi vremelnic primar al Capitalei. E clar, după legile în vigoare, că Hotărârea 442 încalcă Legea 69/1991 şi Constituţia României. Să aşteptăm data de 3 octombrie, când o sentinţă ultimă (şi sperăm corectă) va pune capăt unor aberaţii ce emană, nu ne îndoim, de la cabinetul numărul 2 al Culturii, acolo unde de veghe (de strajă!) stă imperturbabilul justiţiar, o combinaţie de nume cu variate semnificaţii, Mihai Ungheanu. Rămâne să vedem cât negru (câţi negri!) se află sub el.

● Victor Ioan Frunză, binecunoscutul regizor din Târgu-Mureş, avea toate datele (şi dosarul complet) să ajungă director al Teatrului Naţional din localitatea respectivă. Am anunţat la vremea respectivă de piedicile ce i se puneau. Credeam că e vorba doar de o tergiversare, ca în atâtea cazuri. Nu ne închipuiam că se pregăteşte o altă lovitură de teatru. Adică, prin culise se pregătea să intre în scenă un Serafim Duicu, despre performanţele căruia (teatrale, bineînţeles) ne facem că nu vorbim. Că a urcat în scări cum a urcat o ştim, dar de ce se teme de concurenţi de încearcă să-i elimine? Nu cumva se simte cu musca pe căciulă sau simte că-n apropierea valorilor se umple de glorie ca broasca de păr?

● Oriunde ai deschide cartea Smarandei Jelescu, „Măcar un singur foc de armă“, găseşti pasaje care te obligă să recunoşti umorul său inimitabil, căruia mulţi îi spun involuntar. Am mai oferit cititorului nostru câteva paragrafe, o facem şi acum, cu sentimentul că-l bine dispunem. „Erau mai mult sau mai puţin adolescenţi, cu vocile acelea descurajante, prea groase, ca şi când îşi căutau tonul just şi-l găseau cu greu“. Just! Dar nu numai just, ci şi convingător. „Masa neagră cobora acum, se desprindea în siluete, a lui prima, masivă, s-a apropiat de locul în care îl aştepta încordată.“ Spre o masivă siluetă a discursului epic!

Casa me

de NICOLAE PRELIPCEANU

În Munţii Rodnei, la Valea Vinului, bufetul „Minerul“ e în ruină. În schimb s-a deschis un fel de bar, în fapt cârciuma satului, nu prea frecventată e drept, în casa de lemn a cuiva, aşezată la drum. Cel mai bine e să-ţi iei Cola care-ţi convine, de-o fi rom, rom să fie, şi să te aşezi pe pridvorul, de lemn şi el fireşte, nu de alta, dar ca să dai bineţe trecătorilor. Aici, în pridvorul şi lung şi destul de lat, se instalează grupuri de băutori, consumatori dacă e să-i numim conform normelor bufetului „Minerul“, închis de mult, în general cu spatele spre trecători, şi-şi desfăşoară esotericele (din punctul meu de vedere) dezbateri. Într-o seară, un tânăr baci de pe la una din multele stâne de sub Ineu şi de sub alţi munţi s-a cam afumat, în compania unor cetăţeni din vale, ţapinari ori culegători de fructe de munte. Lucrarea era în plină desfăşurare când am sosit noi, aşa că nu-mi pot da seama cât de repede se afumă cei de la munte. De altfel, baciul a şi trecut pe la masa noastră, ne-a întrebat, într-o rostire cam încâlcită, dacă suntem „de la staţiune“, adică de la „Casa Scriitorilor“ şi, una – două, ne-a invitat la stâna lui, „un kilometru jumătate pe stânga“, scuzându-se că pentru moment e cam cherchelit, dar încurajându-ne cu caşul şi alte celele pe care ni le va oferi la el, acolo, sus. După care şi-a reluat locul în formaţie şi, scurtă vreme după vizita la singura masă de pe „terasă“, unde stăteam noi, s-a luat la bătaie cu unul dintre companioni, amândoi de talie mică şi categorie muscă. S-au trântit peste „obiectele de cult“, au spart trei pahare şi au sângerat puţin graţie cioburilor. Proprietăreasa a venit să-i despartă, ceea ce încercau şi tovarăşii lor de activitate, doar că ea, categorie semigrea, avea alte argumente: „mie să-mi plătiţi trei pahare şi să plecaţi şi să nu vă mai prind pe-aici!“ Cu plata s-a rezolvat, dar baciul nu voia să plece. Argumentul privatizatei a fost, însă, irefutabil: „Îi casa me, măi! Aici îi casa me!“ Iată un argument cu care de la bufetul „Minerul“ n-ai fi putut da afară pe nimeni, şi cu atât mai puţin definitiv. Căci ăla era „casa noastră“, a tuturor, deci a nimănui. O să spuneţi „păi, în felul ăsta, mâine-poimâine n-o să mai poţi intra nicăieri“. Am să vă răspund la fel de exact ca şi cârciumăreasa cea tânără şi gata-gata să plesnească de sănătate: „nici nu-i nevoie, dacă nu ştii să rămâi civilizat oricâtă Colă ai îngurgitat“. Şi iată cum proprietatea privată devine factor de civilizare. Cel puţin pentru băutori.

Editori:
Uniunea Scriitorilor din România
Fundaţia „Luceafărul“

Redacţia: Laurenţiu Ulici *(director)*, Marius Tupan *(redactor şef)*, Eugen Uricaru *(redactor şef-adjunct)*, Ioan Es. Pop *(secretar general de redacţie)*, Alexandru Spânu *(redactor)*, Olivia Marcu *(secretariat)*, Maria Burcă *(curier)*, Florin Ţone *(fotoreporter)*

Redacţia şi administraţia:
Calea Victoriei nr. 133, Bucureşti, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenţia Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (**lei**) şi 40.20.11.50.12.16 (**valută**)

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.
Manuela Drăghici, Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH
Abonamentele se pot face la toate oficiile poştale din ţară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicaţiilor** la poziţia 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

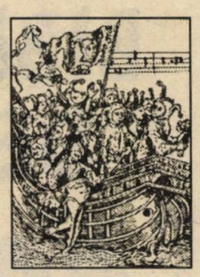

de PETRE STOICA

● **DAN MĂRĂCINEANU**: „În PRM se coace buba! CV Tudor îi suspectează pe Mircea Hamza şi Dan I. Mirescu că vor să-i ia locul“. (**Evenimentul zilei**) ● **COSMIN BARBU STAMATOV**: „Pentru cavoul familiei din Cimitirul Ghencea, Corneliu Vadim Tudor a furat marmură albă de la Casa Republicii“. (**Ziua**) ● „Nicolae Văcăroiu a devenit expert şi în calamităţi“. (**România liberă**) ● **ION CRISTOIU**: „Planul guvernamental de transpunere a Programului în viaţă, anunţat cu atâta siguranţă pompoasă, s-a dus dracului. Totul trebuie luat de la capăt. Ceea ce înseamnă o amânare sine die a trecerii la marea privatizare“. (**Evenimentul zilei**) ● **ILIE NEACŞU**: „Nu înţeleg de ce nu sunt solicitaţi oameni ca Ştefan Andrei, Ion Traian Ştefănescu, Dumitru Popescu, Constantin Olteanu, Ilie Verdeţ, dar câţi nu pot fi? – fiecare în domeniul său de activitate să pună umărul la redresarea economiei“. (**Europa**) ● **RADU EUGENIU STAN**: ...„din punct de vedere ideologic, puţină lume este în stare să vadă vreo diferenţă majoră între PDSR, PSM, PRM şi PUNR“. (**Dilema**) ● **ALEX. ŞTEFĂNESCU**: „În istoria României nu s-a mai ajuns niciodată la o asemenea extindere a imoralităţii. Guvernanţii actuali n-au câştigat nici pariul cu agricultura, nici pariul cu turismul, nici pariul cu marea privatizare. Dar au câştigat, în mod sigur, pariul cu imoralitatea“. (**Zig Zag**) ● **MARK SEVERIN**: „Cântăreţii de doi bani, mai pe şleau slugile ceauşiste, ascunse după ’89 o vreme, de teamă să nu stârnească mânia populaţiei, simţind apoi că tot ai lor au prins frâiele puterii, au ieşit pe rând, nu doar la tribună, ci şi la atac, încât te întrebi, citindu-i, dacă nu cumva te afli într-un plin teatru al absurdului. Unul dintre aceşti actori, intrat de-acum într-o curioasă criză, fiindcă altceva nu poate fi, se numeşte Ion Crânguleanu. Despre acest versificator de mahala nu s-a exprimat niciodată vreun critic notabil, din simplul motiv că producţiile sale sunt sub orice nivel. Simţind el că nu-i în stare să impresioneze pe cineva, a început să-l tămâieze pe Ceauşescu, dedicându-i poeme putregăioase“; „Acum, că nu vrea să dospească iarăşi în umbră, simte că ar avea totuşi ceva de spus“; ... „şi a găsit un spaţiu (viran?) în chiar fiţuica prezidenţială, **Dimineaţa**“. (**Baricada**) ● **CRISTINA CONDREA/ ROXANA VASILESCU**: „Mihail Szabo şi-a omorât concubina bătând-o cu mătura“ (**Evenimentul zilei**) ● **OLIVIU GHERMAN** (preşedintele Senatului României): „Trebuie să eliminăm pagubele produse de calamităţile care sperăm că au lovit Timişoara şi Vasluiul“. (Cf. **Academia Caţavencu**) ● **ASIS**: „Ultima indexare, apă de ploaie“. (**România liberă**) ● **CORNEL SIMIGHIAN**: „Tot mai mulţi ieşeni sunt victimele bolilor venerice“. (**24 ore**) ● **MIHAI POPESCU**: „Ne paşte cretinismul guşogen“ (**România liberă**) ● **NEPRESS**: „Salariul lunar al preşedintelui României este de 1,21 milioane lei“. (**Cotidianul**)

Timpul lecturii

de LAURENŢIU ULICI

Iscăderea bruscă şi masivă a poftei de lectură a cititorilor – atestată de situaţia grea a literaturii contemporane autohtone pe piaţa cărţii – a fost primită de scriitorii români de azi cu regret şi, deopotrivă, cu mirare. Dacă regretul este, fără îndoială, justificat, mirarea e mai curând o dovadă de neînţelegere a lucrurilor. Mai toată lumea e tentată să pună scăderea poftei de lectură a cititorului pe seama impactului dur al economiei de piaţă asupra receptării, începând de la noul raport între cerere şi ofertă şi terminând cu limitarea puterii de cumpărare a consumatorului de literatură. E adevărat că toate acestea joacă un anumit rol în creşterea dezinteresului pentru lectură dar nu rolul determinant. Acesta trebuie căutat în noul conţinut al bugetului de timp liber al cetăţeanului, în primul rând al cetăţeanului iubitor de artă. În ultimele două decenii de regim totalitar, în condiţiile puţinătăţii (uneori până la absenţă) surselor de delectare artistică, bugetul de timp liber al individului era ocupat în cvasi-totalitate de lectură. Cu o televiziune totalmente neatractivă, cu o piaţă de filme de tot săracă, omul de rând dădea fuga în librării, în biblioteci, aşadar spre lectură. Am devenit, mai vrând mai nevrând, un popor de cititori. Numai că această poftă de lectură era cu totul artificială, rezultat al unei constrângeri iar nu al unei opţiuni. Abia după decembrie '89, o dată cu înmulţirea surselor delectării, cota interesului pentru lectură a coborât la un nivel firesc, care sigur că ni se pare mic în comparaţie cu nivelul de odinioară dar care respectă, în fond, realitatea unei democraţii a circulaţiei obiectelor artistice, realitate ce înglobează şi megatendinţa audio-vizualului de a înlocui galaxia Gutenberg. Aşa încât, de mirare nu e scăderea poftei de lectură a cetăţeanului român de azi, de mirare ar fi fost păstrarea ei la intensitatea de mai an. O cercetare sociologică serioasă a conţinutului de acum al bugetului de timp liber individual ar putea duce la concluzii care să impună o regândire a strategiilor scriitoriceşti, o altfel de punere în ecuaţie a cererii şi ofertei literare şi chiar examinarea dintr-un alt unghi a orizontului de aşteptare al cititorului. E limpede că, diversificându-se posibilităţile de ocupare a timpului liber, cititorul îşi va crea – cu sau fără concursul criticii literare – un sistem de selecţie pe cât de acoperitor pe atât de restrictiv. La rându-i, scriitorul va trebui să „ghicească" acest sistem de selecţie al cititorului pentru a-l exploata în avantajul operei sale. Scriitorii care vor izbuti să identifice cât de cât respectivul sistem au toate şansele de a putea trăi din scris. Dar, repet, premisa unei cât mai corecte identificări nu e alta decât analiza compoziţională a bugetului de timp liber dăruit de fiecare individ propriei sale vieţi spirituale. Iar o asemenea analiză, cel puţin pentru moment, e greu de făcut şi, în absenţa sau amânarea unei stabilităţi a „universului lăuntric", poate că ar fi chiar prematur de făcut. Intuiţia fiecărui scriitor poate însă, în anumite limite, să ţină locul analizei în cauză. Cum scriitorul român nu stă rău la acest capitol, îmi îngădui să fiu optimist în legătură cu iuţeala reconversiunii.

minimax

Mesajul Mesajului

de ŞERBAN LANESCU

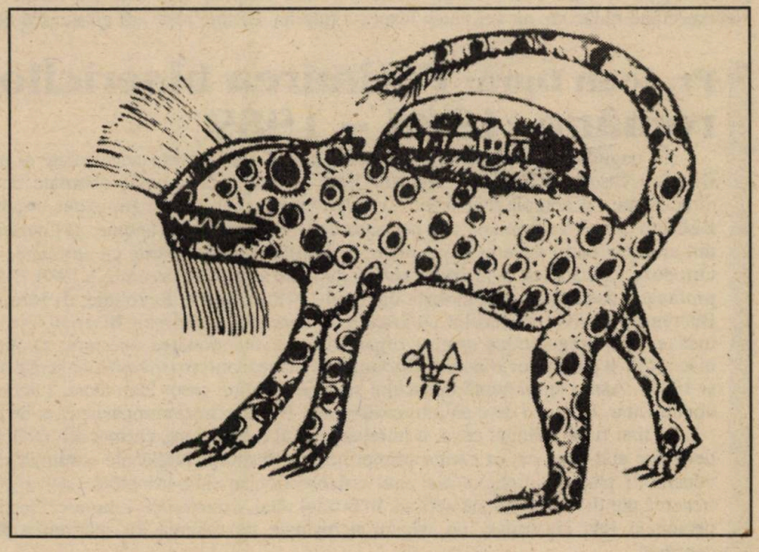

Preşedintele unui stat aflat într-o situaţie limită, preşedintele, vorbind în faţa concetăţenilor săi. Transmisie tv în direct. A fost un moment încărcat de o solemnitate într-adevăr aparte, riscându-se, dar cu succes, patetismul. Preşedintele François Mitterrand, căci la domnia sa ne-am referit, ştie să lupte ca învingător până la capăt. Chapeau! Impunându-ni-se constatarea că, uneori, distincţia «om de stat»/ «politician» este greu de făcut. A doua zi, din întâmplare şi marţi şi 13 – 13 septembrie ziua pompierilor –, preşedintele Ion Ilici Iliescu. Transmisie tv în direct. State şi state, cu preşedinţii lor. Sau cu monarhi. Acum, România are un preşedinte care, deci, în ziua de 13 septembrie a anului 1994 d. H. a inaugurat ritualul politic al transmiterii Mesajului către aleşii poporului; sau către „părinţii poporului", a zis dl A. Năstase crezându-se, poate într-o clipă de reverie, pe malurile Potomac-ului. Un moment, s-ar putea spune – căci câte nu se spun/ scriu –, istoric. Fiind ea însă tânără, sau reîntinerită, democraţia românească s-a cabrat, oferindu-li-se subiect de meditaţie specialiştilor în drept constituţional. Un Mesaj prezidenţial, anunţat ca atare, doar se ascultă (aplauzele, cu sau fără genuflexiuni, subînţelegându-se), ori se şi dezbate după ascultare? Mai că miroase a dilemă. Şi nu s-a dezbătut. Reconfirmându-se imunitatea preşedintelui Camerei deputaţilor la orice fel de argumente, oricât de logice. Oricum, căci dimineaţă petrecându-se, preambulul Mesajului a oferit mai bine de o oră amuzament pensionarilor, timp în care, aşteptând să i se dea cuvântul, dl I. I. Iliescu a putut să-şi depăşească emoţiile unei premiere istorice venind la microfon relaxat, vioi, chiar vesel şi pus pe glumă. Şi a citit, în fine, Mesajul. Păi, care mesaj?! Aia e! Adică jocul, trebuie s-o recunoaştem (dar fără „Chapeau!"), s-a dovedit finuţ. După anunţarea-i, Mesajul a fost anticipat de lideri politici şi gazetari, în fel şi chip, cu serioase eforturi de imaginaţie, astfel încât se pregătise „terenul" pentru orice şi, bunăoară, nu ne-am fi mirat prea tare nici dacă dl I. I. Iliescu l-ar fi invitat pe M. S. Regele Mihai să prăznuiască împreună aniversarea M.R.S.O. (sic!) sau dacă ne anunţa că premierul face parte dintr-o reţea de contrabandă cu băuturi alcoolice falsificate. Or, din multe câte le-ar fi putut spune preşedintele, nimic. Da' chiar nimic! Mesajul, aşa, la o primă receptare, n-a conţinut nici un mesaj. Oare ce-o fi vrut să spună într-adevăr? Nedumerire sâcâitoare căreia i-am găsit răspuns abia peste o zi în autobuzul 368. „Pă naiba, un discurs de activist peresetroikat!" Aprecierea unui bătrân cu mustaţă şi insignă de veteran. La care vecinul de scaun, căci şedeau în spate, pe roată cum s-ar spune, tot om bătrân dar fără insignă a protestat ceva împotriva monarhiştilor şi-a lui Patriciu, că d-aia s-a umplut ţara de escroci şi speculanţi iar Iliescu orice s-ar spune da' nu s-a băgat în afaceri etc. etc. De unde şi concluzia. A gândi că dl I. I. Iliescu caută s-adune capital electoral de la oropsiţii, mă rog, tranziţiei – şi puţini nu sunt –, nu pare să fie o idee anapoda. Adică tocmai mesajul disimulat al Mesajului. Iar pentru Occident, reconfirmat controlul total asupra situaţiei, că românul e răbduriu, deci aici e zonă de stabilitate social-politică unde se pot face ceva afaceri. Totul exprimat corect, adică în jargonul politic ce dă bine acum în „organismele" europene şi internaţionale.

Husserl: Filosofia ca ştiinţă riguroasă

Edmund Husserl, acest „adevărat fenomen cultural", după cum îl defineşte Alexandru Boboc – traducătorul şi comentatorul pertinent al „Filosofiei...", a înnoit, prin magistralele sale lucrări, logica, metodologia şi teoria cunoaşterii, filosofia, ansamblul ştiinţelor umane. Fenomenologia, al cărei părinte este, semnala, în esenţă, desprinderea de tradiţie şi orientarea împotriva acelei concepţii despre realitate care, prin naturalism şi istorism, dominase cu autoritate tot secolul al XIX-lea.

Ideea de „filosofie ca ştiinţă riguroasă" echivalează cu delimitarea prin **reducţie** – denumire acordată de Husserl metodei sale: fenomenologul începe prin a se elibera de teza fundamentală a oricărei experienţe printr-un soi de convertire metodologică; metoda reducţiei semnifică o întoarcere a conştiinţei la sine însăşi, nu ca la o substanţă permanentă, ci „ca la o intenţionalitate care conferă sens şi constituie lucruri" (Jeanne Hersch) –, reducţia a ceea ce este **cunoaştere ca valoare (Wissen)** în orice ştiinţă. Un **nu** spus **metodei raţionale** de deducere a principiilor şi afirmarea **geniului** creatorului ca mijloc de descoperire a **principiilor**. Ţelul filosofului („scopul vieţii lui ca filosof") este „ştiinţa universală despre lume, cunoaşterea deplină universală". Dar deoarece „filosofia ca ştiinţă riguroasă" îşi vede viitorul ameninţat, devine imperios necesară „chibzuinţa istorică". Criza, cauzele ei, nu se află în interiorul ştiinţei, ci în „pierderea semnificaţiei ei pentru viaţă"; de aici nevoia reorientării de la „evidenţa logică-obiectivă" la „evidenţa originară" din „lumea vieţii". În ultimă instanţă – o spune cu claritate Husserl – fenomenologia nu reprezintă altceva decât „lămurirea problematicii lumii vieţii".

Aventura superioară a gândirii din studiul husserlian este pusă în slujba raţionalităţii şi a Europei. Avem în faţă un program amplu, bine articulat de redresare a conştiinţei ştiinţifice, dar şi a umanităţii europene. „Criza exstenţei umane europene" se poate rezolva prin „renaşterea Europei din spiritul filosofiei printr-un **eroism al raţiunii**". (s.n.) Raţionalitatea şi Europa; garanţia trainică a unui mare şi durabil viitor al omului este asigurată de scrutarea acestora două din perspectiva clară şi decisă a **matricei comune**.

Punând în evidenţă căile prin care se poate ajunge la valoarea de cunoaştere (este vorba de valoarea teoretică) a analizei şi explicării creaţiei, Husserl oferă o metodă de lucru operaţională. Şi nu putem încheia fără a nota repercusiunile metodei fenomenologice în procesul extrem de dificil – încă neîmplinit, după părerea noastră – al receptării operelor unor artişti emblematici, precum Proust sau Picasso.

Alfred Hârlăoanu: Istoria universală a poporului evreu

Sobru şi didactic, mustind de date, fixări în timp şi în contexte ideologice, excelent arhitecturat, amplul studiu al prof.dr. Alfred Hârlăoanu vine să acopere un gol în istoriografia românească, aliniindu-se, totodată, fără complexe, unor lucrări similare din alte spaţii culturale. Sunt analizate în amănunţime religiile Orientului antic (fireşte, cu un accent apăsat pe religia evreilor), formele de guvernământ în Orientul antic, particularităţile regalităţii în Israelul antic, separaţia puterilor în statul antic al evreilor, democraţia în Israelul antic, limba ebraică şi manuscrisele de la Marea Moartă, Vechiul Testament, Talmudul, Profeţii şi învăţătura lor, Cântarea Cântărilor, calendarul ebraic, sărbătorile mozaice. Un capitol aparte este rezervat relaţiilor politico-diplomatice dintre România şi Israel.

Tratatul – de nelipsit din orice bibliotecă de ţinută – are, nu în ultimul rând,meritul de a anula idei preconcepute; relaţia dintre religia ebraică şi cea creştină este similară relaţiei dintre rădăcină şi tulpină. Nerespectând rădăcina, nu vei putea respecta tulpina. Despre rest – să glăsuiască tăcerea!

Pr. Ioan Dură: Pătimirea bisericilor ortodoxe române. 1945 – 1989

„În paginile lucrării de faţă au fost reliefate atât aspecte necercetate şi nerelevate încă ale pătimirii Bisericii Ortodoxe Române, din anii 1945 – 1989, cât şi unele abordate doar tangenţial şi nu în toată dimensiunea şi complexitatea lor. Concret, în prezenta lucrare am expus următoarele aspecte ale pătimirii Bisericii Ortodoxe Române, din perioada de tristă amintire, şi anume: a) Lucrările marilor părinţi duhovnici din ultimele patru decenii şi jumătate; b) Ediţiile Bibliei tipărite cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, de la al doilea război mondial şi până în decembrie 1989; c) Mănăstiri şi schituri închise, profanate, desfiinţate şi demolate, din anul 1948 şi până la Revoluţie; d) Numărul bisericilor ortodoxe din Bucureşti, potrivit mărturiilor cunoscute; e) Numărul cimitirelor Bisericii Ortodoxe Române şi inexistenţa încă a unui Regulament pentru organizarea şi funcţionarea acestora; f) Situaţia statistică a preoţilor, bisericilor şi parohiilor Bisericii Ortodoxe Române, conform mărturiilor scrise ale românilor, între anii 1948 şi 1989". Astfel îşi prezintă opusculul superior şcolitul preot Ioan Dură. Lucrarea, dincolo de caracterul ei documentar, ar rostul de a pălmui indiferenţa. Nu de a trezi compasiune, ci de a mobiliza.

Ar mai fi de adăugat ceva, o întrebare: Răul a fost, oare, curmat din rădăcină? Noi nu credem. Şi asta deoarece atât timp cât la cârma primei noastre Instituţii Naţionale continuă să „păstorească" – alături de venerabili părinţi – relicve ale unui colaboraţionism impardonabil (scuza prieteniei cu diavolul pentru trecerea punţii nu rezistă, ea nefiind, în primul rând, caracteristică moralei creştine, ci alteia, ştim noi care!), personaje fals cucernice, cu cinism neruşinate de ruşinea lor, pătimirea Bisericii Ortodoxe Române continuă...

Cornel Sântioan Cubleşan: Poemul desenat

Autorul face parte din „Grupul de la Ploieşti",o **iniţiaivă** literară care are toate şansele, credem, să devină un compartiment distinct în proteica evoluţie a poeziei române post-decembriste. Nicolae Oprea notează: „O poetică ambiţioasă, mizând pe mixtura organică dintre abstract şi concret – de unde şi oscilaţia curentă **Între instinct şi meditaţie** – se afirmă în textul lui Cornel Sântioan Cubleşan. Nutrit din spiritul Bibliotecii, care falsifică pe alocuri inocenţa viziunii, **poemul desenat** se întemeiază îndeobşte pe senzaţia vizuală – marcă a poetului descins din tagma pictorilor.

„Privirea mea vibrează ca un arc" – sună un vers emblematic, trădând tensiunea care se naşte la impactul resimţit „în faţa colii albe" inhibatoare. Aflat pe pragul debutului, Cornel Sântioan Cubleşan nu ezită defel şi păşeşte în literatură decomplexat, exploatând virtuţile picturale ale limbajului". Subscriem fără rezerve.

Veronica Stănei Macoveanu: Acrobaţii peste lacrima lumii

Poezie de solilocvii, poezie de meditaţie, lirica acestei poete este răvăşită de mari întrebări şi nelinişti. Drama materiei, a realului, dar şi a unei irealităţi forţate este trăită prin formulări neîntrerupte de interogaţii al căror răspuns nici măcar nu este sperat. Un univers turbionar care refuză complementaritatea, degradeurile. Cu o sensibilitatea neşovăitoare, poeta trăieşte – la o tensiune neverosimilă – drama umanului, istoria morală a fiinţei, capriciile şi dialectica devenirii acesteia. „O trăire de mutaţii, autentică, de la neant la existenţă, de la existenţă la neant...", observă Zoe Dumitrescu Buşulenga.

Într-adevăr, se pare că ne aflăm în faţa unei puteri de creaţie insolite.

Anticariat

Ion Vinea, PARADISUL SUSPINELOR, Cultura naţională, Bucureşti, 1930

„Mi-ar părea nepotrivit a vorbi cetitorului curios de frumuseţe literară despre poetul Vinea, fără a-l preveni că arta acestuia e dintre acele care impune modificări în metoda obişnuită a cetitului (...)

Artistul Vinea ne vorbeşte de dificultatea de a smulge şi a încheia în potriviri de cuvinte, în ciuda şerpilor sintaxei, fermecaţi cu degete şi descântece de maistru'. Şi scrisul său echivalează strălucit delicateţea conştiinţei sale de artă (...)

Există cumva vreun imperativ, inteligent fundat, care să ne oprească de a scoate plăceri artistice din relativa 'incoerenţă' a visului, din 'exagerarea' impresiilor, din subtila 'gândire' în pure imagini? Altminteri, rămânând în totul respectat gustul de a căuta voluptăţi literare – sau cine ştie cum altfel – în scrierea, lapidară sau lătăreaţă, dar negreşit logică şi cronologică, a dramelor dintre arendaşi şi ţărani, femei distinse şi moşieri sălbatici, boiernaşi sensibili şi orăşence perverse, în scurt a ceea ce se petrece, serios, în rărunchii naţiunii" (Fragmente din cronica lui **Paul Zarifopol**, apărută în **Adevărul literar şi artistic**, nr. 558, 16 august 1931, p. 3).

Volumul se află în rafturile anticariatului „Scala".

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU

- John Fowles, **Iubita locotenentului francez**
- A.E. van Vogt, **Imperiul atomului**
- Baltasar Gràcian, **Cărţile omului desăvârşit**

LIBRĂRIA SADOVEANU

- I.P.Culianu, **Eros şi magie în Renaştere**
- Alice Voinescu, **Scrisori către fiul şi fiica mea**
- John Fowles, **Iubita locotenentului francez**

LIBRĂRIA EMINESCU

- I.P.Culianu, **Eros şi magie în Renaştere**
- A.E. van Vogt, **Imperiul atomului**
- Nestor Rateş, **Revoluţia încâlcită**

LIBRĂRIA ALFA

- Jeanne Hersch, **Mirarea filosofică**
- V.Lovinescu, **Jurnal alchimic**
- (Colectiv), **Psihoteste**

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR. 53

- I.G.Duca, **Memorii, vol III**
- Nestor Rateş, **Revoluţia încâlcită**
- A.E. van Vogt, **Imperiul atomului**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar şi pe autori) să expedieze pe adresa redacţiei noastre un exemplar din noile apariţii de carte.

Pagină realizată de Alexandru Spânu

Poezia la Albatros (I)

Emil Hurezeanu: **Ultimele, primele**, Ed. Albatros, 1994

de DAN CRISTEA

Printre puţinele edituri care îşi iau riscul (dar îşi fac şi o onoare din asta) de a publica poezie şi poeţi români contemporani este „Albatros". Aici apare cea de-a doua carte de versuri a lui Emil Hurezeanu, „Ultimele, primele", după volumul de debut din 1979, „Lecţia de anatomie", care a avut, într-un fel, un rol atât de important în a stabili sau influenţa destinul autorului. După cum se ştie (şi după cum se consemnează de altfel pe coperta a doua a volumului), în 1982, Ana Blandiana, primind premiul Herder, l-a desemnat, potrivit protocolului distincţiei, pe Emil Hurezeanu ca bursier, pentru un an de studiu, la Universitatea din Viena. Autorul părăseşte cu acest prilej ţara şi cere azil politic în 1983.

„**Ultimele, primele**" cuprinde poeme din mai multe perioade, de la unele scrise în 1975, an în care autorul debutează cu versuri în revista „Transilvania", la poeme de dată mai recentă, din 1990 sau 1991. Alte piese din această carte datează din vremea debutului în volum, din perioada ce poate fi numită „echinoxistă", după cum altele, puţine la număr, sunt scrise după exil. O primă observaţie ar fi aceea că poetul a scris relativ puţin după exilul din 1983. A doua ar fi legată de poemele de dinainte de această dată. Sunt, acestea, poeme regăsite, poeme voit nepublicate de autor, poeme de sertar, poeme cenzurate la vremea respectivă? Ar fi posibil ca, de la caz la caz, toate aceste prezumţii să fie de luat în seamă. Neavând „Lecţia de anatomie" la îndemână îmi e dificil să-mi fac o idee mai clară.

Oricum, este greu de presupus că poemul din 1978, „Generaţia câştigată", ar fi izbutit să treacă de cenzura timpului. Textul este, cum spune autorul, „rezultatul unor deduceri din eroarea mea la sfârşitul tinereţii" (p. 39). Citim versuri „incendiare" prin rezonanţa lor socială, precum: „Unde tinerii sunt tăcuţi acolo este asfixia/ În tinereţe e bine să vorbeşti./ În poezia tinerilor lucrurile stau prost şi ameninţător./ Dar şi noi proşti", Alte afirmaţii ţin de un „program" al poeziei tinere, de un manifest literar rostit cam în genul lui Geo Dumitrescu din anii 40, dar extrem de pilduitor şi pentru lirica preconizată la „Echinox" şi pentru modul de a scrie revendicat de generaţia optzecistă: „Descoperirea noastră nu trebuie să aibă nimic extraordinar./ Dar să fie neiertătoare cu amănuntul care ucide"; „Va trebui să dovedim extraordinara putere de a surprinde şi selecta/ Detaliul unic şi semnificativ./ Este puterea pe care ţi-o dă într-o ordine necesară:/ Învăţarea unei limbi străine, tapiseria, dorinţa sexuală/ Într-un vis erotic şi, ce uşurare, schizofrenia. Astfel nu se mai poate" (p. 40). Şi, în continuare: „Să lepădăm sera din gândirea noastră/ Şi blestemul tăcerii la termen atât de îndrăgit în basmele orientale" (p. 42) Cu alte cuvinte, aşadar, un „program" poetic bazat nu numai pe nonconformism de tânăra generaţie, dar şi, mai specific, pe occidentalizare, pe cultivarea concretului şi detaliului semnificativ („tapiseria" literei din covor?), pe revelaţiile sexualităţii şi schizofrenie, în sensul lacanian, fireşte, de eliberare a semnificatului.

Nici poemul din 1979 („Poem de dragoste în comun") despre „dezastre morale" şi despre o moarte afectivă „în acelaşi timp istoric" n-ar fi putut avea o soartă mai bună în ce priveşte cenzura. În schimb, datând din 1980, „Natură moartă" foloseşte tehnica deriziunii şi a destructurării realului cotidian, modalităţi de a scrie caracteristice promoţiilor mai tinere de poeţi, aducând astfel în discuţie „urgenţa cotidiană a erotismului şi efeminarea majoră a sectorului public" (p. 27). Lucrurile se spun, într-un fel, sub protecţia zeflemelei demolatoare. Îi răspunde, s-ar putea zice, poezia din 1983, „Criteriul ubicuităţii", constatând faptul că, dincolo, „anumite lucruri importante au devenit tot mai ocolite în poezie şi la telefon" (p. 11). Sugestiv pentru psihologia poetului, imediat după alegerea exilului ca soluţie de viaţă, este poemul „Declaraţia de absenţă" (1983) unde, „târziu şi incomplet", se formulează „Cuvântul sugrumat în faşă, şoapta supravegheată". O „mică istorie" a generaţiei lui Emil Hurezeanu, şi nu numai a lui, se poate citi din acest poem, cu toate gesturile ei de „rezistenţă", dar şi cu iluziile, multe teribile, despre eficacitatea lor în plan practic. Poemul este totodată şi un apel la luciditate şi memorie fiindcă, se încheie acesta, „tot timpul/ În cea mai deplină noapte/ Există cineva care vrea să ştie/ Pentru ca să mărturisească" (p. 52).

Scurtele poezii din 1975 îşi găsesc rostul în acest volum în măsura în care acesta se doreşte a fi şi o mică antologie a ceea ce poetul a scris de-a lungul anilor, cu excepţia cărţii sale de debut. Dintre poemele nedatate, „Addenda la nimic", cu amintiri din Sibiu, oraşul natal al poetului, dezvoltă tema iluminării sensului celor trăite de-abia mai târziu, când acestea au încetat să mai fie, într-un cuvânt, decalajul dintre trăire şi semnificaţie autentică. „Lavreţki Point" e un frumos poem despre nelinişte şi tristeţe, cu un final senzual-melancolic, de ţesături diafane,

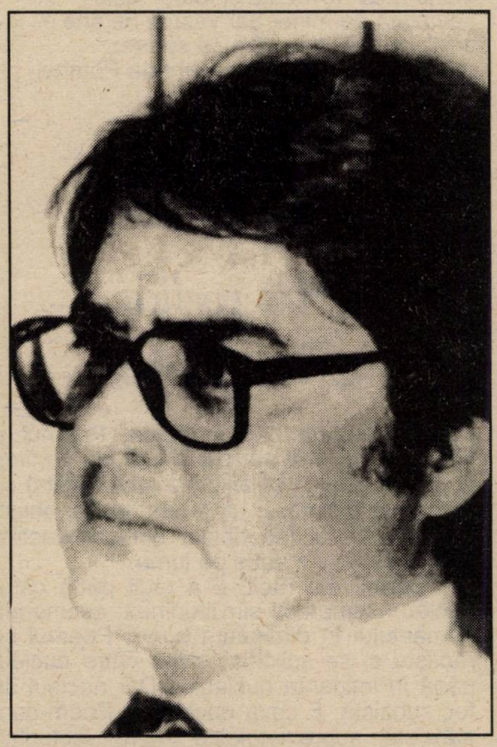

cu adevărat evocativ: „– Pentru că doar în cântarea întregului corp viu/ Nenorocirile noastre pieri-vor unele după altele/ Liberând în înălţimi voalul de tristeţe aburoasă a unei după-amieze de vară" (p. 25). „Aerisire cu pian", poem mai textualist, despre accidentul scrierii poemului cu acest titlu şi despre compunerea lui „ca suflare, ca viaţă", pune în evidenţă un sentiment al miraculosului prezent la Emil Hurezeanu şi o meditaţie asupra poeziei, despre a cărei experienţă se afirmă, în altă parte, într-o remarcabilă frazare lirică: „Dar veşnică, unică numai experienţa poemului/ nutrit de meduzele gândirii liniştite va fi" (p. 35). Ultimele poeme sunt şi cele mai izbutite. Deşi nedatat, „Boumy", scris „într-o vreme când mai toţi adulţii se ocupă cu politica şi refacerea Europei", e meditaţie îndeajuns de amară asupra absenţei. „Poem cu Brodsky" (1991), cea mai bună compoziţie din volum, scrisă într-un stil direct, concis, fără prolixităţile discursului din alte piese lirice, vorbeşte despre exil dar şi despre poetul însuşi: „Dar pentru a uita o viaţă – şi citez acum din poet –/ Un bărbat are nevoie de cel puţin o altă viaţă" (p. 18).

Nu se ştie cât a reuşit Emil Hurezeanu să uite o „viaţă", şi acesta e unul din meritele volumului care se întoarce la începuturi, ruptură şi absenţă. În orice caz însă, autorul e de aşteptat cu o carte care să exprime mai bine poetul de acum.

ion mircea

Mâna

Nu eu scriu, mâna mea e scriitoare,
în ea stă culcată mama cu ochiul lipit de
ceasul de mână
ca de turnul unui microscop.
Mâna mea nevăzută şi totuşi roşie –
nevăzută de mine, dar văzută de tine –
e într-adevăr aşa cum se spune:
roşie, de un roşu turgescent de Pompei
şi pluteşte departe
de corp, pe o lavă numai a ei.
Scrie-mi, scrie-mi pe ea,
pe mâna mea nevăzută şi roşie
şi cu fiecare cuvânt bătută în cuie
de umărul ciungului care scrie.

Ars poetica. Ars amandi

Îndată după ce se iveşte, Poemul e fiinţă, e cald. Are abur, e viu. După un timp el devine obiect, chiar dacă nu a încetat cu totul de a fi fiinţă. E un fel de hybris, obiect – fiinţă. El devine obiect din perspectiva poetului care l-a adus pe lume.

Poemul s-a răcit. S-a răcit până către nucleu. Remarcaţi similitudinea: asemenea pământului în dimineaţa Lumii, Poemul se răceşte şi se solidifică până către nucleu, până în iminenţa nucleului. Dar nucleul de foc subzistă. E ceva nuclear în Poem care subzistă, supravieţuieşte tuturor lecturilor, tuturor glaciaţiunilor timpului. Pentru om e ceva revoltător în această prefacere a Poemului în lucru, a Fiinţei în Obiect.

Ceea ce percepem la o lectură rece a Poemului e ipostaza lui solidă, îngheţată. Când privim un Poem, privim un Om în moarte aparentă. Presimţim înlăuntrul solidului ceva de altă natură, volatilă.

Înmormântat de viu în gheaţă e focul! În cămăşile morţii multiple, precum foile de ceapă, e nucleul care pulsează. E magma. Poetul trăieşte această dramă a paradisului pierdut, dar cum? Imaginaţi-vă că pământul nu s-ar fi răcit şi omul, totuşi, s-ar fi ivit ca făptură pe suprafaţa lui! Imaginaţi-vă că ne-am fi mişcat de lavă, printre arbori de lavă clocotitoare, desculţi pe un ocean de lavă. Cu mâinile, cu gura de aur de lavă, cu umerii, cu privirile şi gândul de lavă. Un CENACLU DE LAVĂ! Goi şi fericiţi ca focul în inima Focului! Trecând prin arpegii, pe nesimţite, din viaţa de lavă în moartea de lavă şi iarăşi în lava vieţii.

Acest regat, Rai de lavă, e ceea ce presimte Poetul nu numai în nucleul Poemului, dar şi în sine însuşi. Structuri succesive, însă, din Poem şi din sine însuşi s-au răcit, s-au solidificat. Poetul e îngropat în această rocă rece cu viziera lăsată! Ce nu ar da să se poată dezrobi, să se elibereze dinlăuntrul pietrei, să danseze iarăşi ca lava, în genunchi, prin cer?!

Din când în când, din interiorul, din nucleul Poemului şi din interiorul celui care l-a zămislit, ca Protoptaerus – primul peşte cu plămâni care a urcat din apă pe uscat şi

a făcut tălpi – înaintează o frază de lavă pură, inefabilă, dar care se răceşte imediat şi împietreşte pe ţărm.

Există, prin urmare, în Poem şi în Poet o puritate virginală, ardentă, arareori accesibilă, arareori developată, consubstanţială şi sinergică cu Harul. Citesc din Sylvia Plath: „Mă simt prea pură pentru tine sau pentru oricare;/ trupul tău mă răneşte cum îl răneşte lumea pe Dumnezeu."

Având atâta puritate în permanenţă în sinea lor, să nu mire pe nimeni faptul că Poetul ca şi Poemul sunt înclinaţi spre sinucidere. Dar nici viaţa, nici moartea nu sunt ale noastre. Pesemne că viaţa e chiar nucleul de foc al Vieţii.

O piramidă transparentă ca roua şi durabilă cât soarele întemeiază Poetul pe pământul în răcire.

O altă poveste neterminată cu tatăl meu

Tatăl meu tace mult, tace, tace. Mama e pur şi simplu exasperată de tăcerile lui prelungi. La început durau un minut–două, acum durează zile şi nopţi. Are de ce să tacă, are de ce să-şi aducă aminte: luna petrecută de el la Jilava, o noapte fără de lună în memoria lui, 42 de deţinuţi într-o celulă de 8/4 metri, înaltă de 3.

Din suflările deţinuţilor vaporii se depun pe tavan şi pe urmă plouă, o ploaie caldă, abjectă, o ploaie umană din omul care nu poate supravieţui într-o prea mare densitate de oameni. Ieşirea din cavernă sau naşterea în orizontul deschis nu se uită până la moarte. Dormeau în capul oaselor şi, deodată, pleosc!, o picătură de pe tavan izbea tâmpla înspăimântându-te. Nu trebuia cu nici un chip să părăseşti poziţia în care te-a atins picătura pentru că în locul acela două ore şi jumătate nu mai picura. O noapte cu lună în memoria tatălui meu, luna de la Jilava. O noapte fără de lună în memoria tatălui meu, luna de la Jilava. Tace îndelung, are ce de să tacă, pare a fi plasat pe discul unui munte tot mai înalt: vede tot mai mult, vede tot mai departe, de jur împrejur, vede chiar în adâncul tăcerii, de unde cale de întoarcere nu e.

Familia fericită

În noaptea în care fetiţa noastră s-a întors
de la mare
fetiţa noastră s-a întors de la mare.

Balada contemplatorului

Contemplând zăpada,
mi-am zis: Prea bine!
Topeşte-te, trup al meu,
peste Paradis!

Mirabilă era ca o licornă
înaintea sacrificiului,
într-o corabie uşoară de papirus
pe apele cerului de iarnă.

Privire armată avea,
implacabilă. Mi-am zis:
alături de Ea, cu spatele
la zid, aş bate cu braţele
un târg întreg, o cetate.

Şi-am schingiuit până la plâns
pe copilul din faţă, un ceas,
Ea schingiui bărbaţi şi femei,
preoţi şi porci, zei
şi câini şi ce-a mai rămas.

Era în amurg,
Ea purta în păr umede flori de cais
şi niciuna nu i s-a clintit, deşi ca un chirurg
sculpta în carne, acolo în vis.

Rochia până la mijloc
şi-a sumes-o, arătându-le
dedesubt un cuvânt,
pentru care fu expulzată de pe pământ
în cer; precum şi din cer pe pământ

Ei bine, mie mi-a plăcut!
a zis cu aldine
copilul pe care-l schingiuisem
şi pe care-l uitaseră schingiuiţii
lângă mine, în mine.

Apoi a dispărut şi el şi a nins până târziu
în noapte, de moarte a nins, străveziu.

Mirabilă era ca o licornă
înaintea sacrificiului,
într-o corabie uşoară de papirus
pe apele cerului de iarnă.

Atunci eu contemplând
zăpada mi-am zis: Prea bine! am zis,
topeşte-te, trup al meu,
peste Paradis!

Poezia lui M.Blecher

Suprarealismul domol

de RADU G. ŢEPOSU

În vara anului 1929, M.Blecher trimitea din sanatoriul de la Berck câteva schiţe lui Tudor Arghezi, fără să aibă ştiinţă de viaţa literară din ţară, teribil de agitată la vremea aceea. Tânărul scriitor nu aflase nici măcar că revista „Bilete de papagal", căreia îi încredinţase încercările sale, îşi întrerupsese apariţia. În 1930 însă, după reapariţia publicaţiei prin grija lui Arghezi, schiţele trimise apărură în sfârşit, producându-i autorului o bucurie orgolioasă.

Deşi prima apariţie în presă avu loc cu proză, adevăratul debut al lui Blecher se leagă de lirica suprarealistă, în spiritul căreia s-a format ca poet. Autorul **Inimilor cicatrizate** s-a interesat de aproape de mişcarea avangardistă, legând în scurt timp prietenii durabile cu poeţi din ţară şi străinătate, precum Saşa Pană, Geo Bogza, André Bréton. A colaborat, de altfel, şi la publicaţii de profil din Franţa, cum ar fi „Le Surréalisme au service de la révolution" sau „Les Feuillets inutiles", însă i-a fost imposibil să participe în chip activ la declanşarea noii mişcări, căci boala l-a ţinut departe de freamătul literar. În revistele din ţară a publicat extrem de puţin: „Vremea" şi „Adam" au fost singurele în care au văzut lumina tiparului câteva poeme.

De multe ori, Blecher privea cu neîncredere propriile creaţii şi, după ce le dădea spre lectură prietenilor, îşi retrăgea manuscrisele pe un ton politicos. Când s-a hotărât să şi le strângă în volum, n-a ales decât cincisprezece poeme care au apărut într-un tiraj restrâns, pentru bibilofili. Volumul, care reprezintă debutul editorial al lui M.Blecher, se numeşte **Corp transparent** (Bucureşti, Bibliofila, 1934). Mult mai târziu, în 1971, această plachetă curioasă, demnă de un muzeu al literaturii, a fost completată de Saşa Pană cu poeziile rămase în reviste şi republicată alături de **Vizuina luminată**, corespondenţă şi alte documente de arhivă.

Deşi principalii artizani ai suprarealismului de la noi, Saşa Pană şi Geo Bogza, aveau să devină în curând prietenii devotaţi ai lui Blecher, poezia acestuia e mai degrabă discretă, irizată de convulsii delicate şi decente, străină adică de emfaza reportericească profesată de contemporani. Erotismul acestor poeme, care le uneşte în timide reprezentări fantaste, e reţinut, aproape eufemistic. Gestul liric e pudic, deşi uneori ceremonialul erotic are ceva din „amorul nebun" al poeziei lui Bréton. O arlechinadă celestă face din iubire un spectacol ludic şi exploziv: „Amor reţea a lumii în care prinşii oameni/ Dansează ca paiaţe serioase şi nebune" (**Amor falenă**). În fapt, amorul e pentru Blecher, ca şi pentru suprarealişti, o formă de eliberare a fiinţei prin comuniunea cu universul, reminiscenţă a conceptului romantic de integrare. Raportul cu lumea e mai degrabă un reflex al mefienţei, al contemplaţiei timide. Sentimentul de parazitare ontologică, de înstrăinare naşte, cum ar spune Valéry, plictisul pur de a trăi: „Păşind mereu înainte umbrele paşilor mei mor/ Ca traiectoria unei comete de-ntuneric/ Şi asfaltul în urma mea mă suprimă/ Cu tot ce-am fost şi tot ce-am gândit/ Ca un prestidigitator/ Menit să-mi escamoteze viaţa" (**Umblet**). Adesea poetul se proiectează în măşti zoomorfe, jumătate candide, jumătate groteşti, semn că în adâncul fiinţei mocneşte o criză ontologică, de altfel, motivul central al întregii opere a lui Blecher: „Iată-mă-s câinele tău cu blană de franjuri/ Şi dinţi de săbii ca să te muşc, să te latru/ Iată-mă-s şarpele tău ca să te ispitesc/ Cu mărul soarelui să te otrăvesc/ Iată-mă-s rinocerul tău în tunică de clown/ Jonglând cu popice ca să te fac să râzi/ Iată-mă-s girafa ta" (**Menajerie**). Altădată, femeia e un animal fantast care erotizează universul, o înfăţişare aproape mitologică, precum „femeia cu talie de vidră" din **L'Union libre** a lui Bréton, poetul cu care Blecher are, de altfel, cele mai puternice afinităţi. Când gestul liric se stilizează, poemul capătă o mişcare hieratică, de gimnastică graţioasă, ca în aceste versuri admirabile: „Mâinile tale pe piano ca doi cai/ Cu copita de marmură/ Mâinile tale pe vertebre ca doi cai/ Cu copita de trandafir/ Mâinile tale în azur ca două păsări/ Cu aripi de mătase/ Mâinile tale pe capul meu/ Ca două pietre pe un singur mormânt"(**Când**). Imaginea calului, foarte frecventă în poezia lui Blecher, sugerează întotdeauna osmoza, pierderea în tenebrele lumii htoniene, contactul cu măruntaiele pământului sau abisurile mării,

reflex al unei viziuni organiciste. Nu întâmplător, recuzita poetică provine din lumea organică, sugerând mai degrabă o mitologie htoniană. Animalele, apa, feriga, pământul, sămânţa sunt elemente care populează cel mai frecvent poemele lui Blecher, sugerând un imperiu al senzaţiilor, al materiei organice. Totul e într-o continuă metamorfoză, într-o prefacere aproape magică în stare să armonizeze umanul cu resorturile adânci ale universului.

Înstrăinată de pulsiunile lumii, fiinţa n-ar fi decât o închipuire grotească, o farsă ontologică. Un astfel de autoportret oniric îl aflăm în poezia **L'Inextricable position (Poziţie de nedescâlcit)**, scrisă direct în franceză şi tradusă în româneşte de Saşa Pană. El aminteşte izbitor de mult de imaginea muribundului din **Les ciseaux et leur pére** a lui Paul Éluard: „O rană mare se înfunda în pieptul meu până la inimă. Era acelaşi ulcer de odinioară dar cu altă semnificaţie; eu însumi eram legat de carne prin dureri şi sluţenii noi. Un cal participa la acest gând sau mai curând ochiul unui cal purtând în excrescenţă un cap minuscul asemănător celui mare dar mai palid şi vădit mai suferind (negrii ţin adesea astfel de păpuşi în braţe). În rest: eram gol până la brâu, un pantalon subţire îmi acoperea rigid gambele atât de bine încât toată strada (asistând în aceeaşi clipă la fel de iremediabil ca şi calul) mă lua drept un monah în căutarea unui volum de aer liniştit ca să-şi depună inelele". Ca şi efluviile materiei, visul e a doua terapeutică existenţială prin care fiinţa, întotdeauna ulcerată şi insuficientă sieşi în opera lui Blecher, se regenerează sau, oricum, trăieşte cu iluzia că poate estompa criza identităţii.

Toate aceste teme lirice care imaginează o fuziune cu intimitatea organică a universului culminează în poezia lui M.Blecher cu obsesia psihanalitică a reîntoarcerii la starea prenatală, care e o parabolă a integrării desăvârşite: „pentru o clipă pentru o singură clipă existenţa lumii se opreşte şi se desfăşoară în trecut ca un film de cinematograf rulat de la sfârşit spre început (...) miezul fructului se simplifică se turteşte se petalizează fructul redevine floare inima mea scade spre noaptea fătului şi se preface în sex" (**Pentru o clipă**).

Deşi nu figurează în cartea lui Ion Pop despre **Avangardismul poetic românesc**, M.Blecher este, indiscutabil, un exponent fidel al acestei mişcări literare de la noi, în ciuda marginalizării la care l-a silit boala. Deşi contactele sale cu suprarealiştii români au avut loc după înfiinţarea revistelor „Unu" şi „Alge", în care au apărut manifestele noii grupări literare, prietenia sa cu animatorii suprarealismului românesc a rămas tot timpul neştirbită. Curios de ce se întâmplă în ţară, Blecher îl ruga, de altfel, pe Saşa Pană, într-o scrisoare, să-i trimită colecţia revistei „Unu", ca s-o consulte. Cu toate acestea, spiritul dinamitard, exploziv şi niţel retoric al acestei publicaţii nu i-a fost apropiat. Fiind prin excelenţă picturală, imagistică, lirica lui Blecher se va fi simţit mult mai atrasă de programul revistei „Alge" (seria I, 1930; seria a II-a, 1933), care-şi propunea să exploreze cu precădere zona imagismului pletoric, evaziv. Delicateţea gestului liric, delirul imaginaţiei, aglomerarea aproape barocă de detalii picturale, pe care le regăsim în versurile lui Blecher, făceau parte din programul revistei „Alge". Blecher se alătură mai degrabă ultimului val de suprarealişti români, mai apropiat de manifestele acestei reviste, în care-l aflăm şi pe Gherasim Luca. Gustul pentru imagine vine, la Blecher, şi din pasiunea sa reală pentru pictura suprarealistă, de mijloacele căreia s-a folosit fără prejudecăţi. Monstruozitatea grotescă din **L'Inextricable position** aminteşte, de pildă, de tabloul lui Hans Bellmer, **Tour menthe poivre á la louange des petites filles goulues (1936).** Femeia-cal din poezia **Calul** are ceva din femeia-leu din **La Bergére de Sphinx** (1941) a lui Léonor Fini. În fine, nu lipsesc în versurile lui Blecher secvenţe picturale ce duc cu gândul la unele tablouri ale lui Picasso, André Masson ori Yves Tanguy. Poezia lui M. Blecher e produsul unui „suprarealism domol", cum a sesizat Mircea Iorgulescu. Vizionarismul său delicat ascunde o pudoare a suferinţei.

ANA DAVILA 10

... şi fumul albăstrui al ţigării, înălţându-se încet spre tavan, îţi conturează în faţa ochilor silueta amăruie, de salcie, a femeii aceleia pe care numai Dumnezeu ştie când şi dacă o vei mai putea vreodată uita...

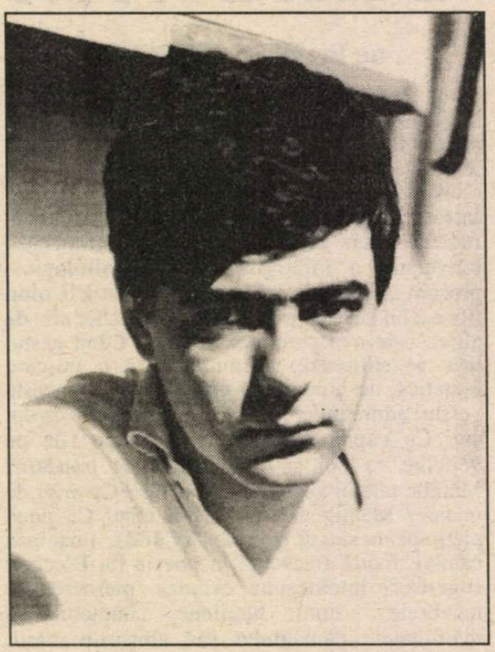

cătălin ţârlea

Începe să miroasă a frunze arse pe deasupra de Bucureşti, vine toamna, gândeşti, dacă nu cumva a şi venit, te opreşti în loc şi-ţi aprinzi o ţigară, câinele cel negru, care se ţine după tine de-o oră, de când te tot învârţi în neştire, la miezul nopţii, prin cartierul ăsta vechi şi frumos, acum ţi se împleteceşte printre picioare, tandru, ce bine seamănă câinii cu casele în cartierul ăsta, gândeşti, casele şi câini, aceeaşi păguboasă tandreţe aruncată cu inconştienţă la picioarele oricărui trecător, cu condiţia să-l prindă miezul nopţii plimbându-se pe străzi, te alinţi prelingându-te uşor pe lângă o tufă de caprifoi încă mirositoare, răvăşită peste grilajul de fier al unui gard, semeni şi tu cu un câine blajin, sau cu o casă tolănită majestuos printre straturile ţanţoşe de gladiole, în depărtare se aude vag o muzică de cartier, o apuci la stânga şi tragi cu ochiul la candelabrul uriaş din sufrageria casei ăsteia cu gladiole, întotdeauna ţi-a plăcut să te plimbi pe străzile astea şi să te uiţi din mers, nici curios şi nici din dorinţa de a surprinde ceva, în camerele luminate de la parterul caselor, acum candelabrul rămâne în urmă şi nici muzica nu se mai aude pe strada asta pustie, aluneci pe lângă un gard de iederă, ajungi în faţa porţii şi ai trece negreşit mai departe dacă imaginea profilată în salonul slab luminat nu te-ar ţintui pe loc, nu te-ar paraliza, te sprijini cu mâna stângă de fierul rece al porţii şi priveşti înmărmurit la silueta abia mişcătoare a femeii aceleia ca o umbră, plutind parcă prin salonul de care te despart două rânduri de geamuri, silueta ei amăruie de salcie, mişcându-se ca într-un dans abia simulat, după o muzică numai de ea auzită, până când lumina se stinge şi tu simţi, în clipa următoare, când îţi desprinzi mâna încleştată de pe grilajul rece al porţii, simţi că eşti viu, pentru prima oară în viaţă ai limpede în minte ideea, venită de cine ştie unde, că eşti viu, că până acum doar ai existat şi că deodată, în faţa acelei siluete amărui, de salcie, eşti viu, mai viu decât poate fi un om pe pământ...

Întinse mâna spre clanţă chiar în momentul în care uşa se deschise dinăuntru, zmucită cu putere şi trântită de perete. Ora opt dimineaţa, ce idee, gândi, să trânteşti în halul ăsta uşi la ora opt dimineaţa! Petrescu, şeful biroului, trecu pe lângă el ca o vijelie, cu capul aplecat mult înainte, fără ca măcar să-l vadă împietrit în faţa uşii, şi-o porni în goană pe scări. Îl privi cum se rostogoleşte pe treptele acoperite cu mochetă roşie cu puncte negre, cum dispare în jos, cine ştie unde, ca o fiară stârnită, apoi intră în birou. Mormăi un bună dimineaţa general, pentru toţi ceilalţi, şi ca de obicei nimeni nu-i răspunse, preocupaţi cu toţii de câte ceva, de la preparatul cafelei şi lectura ziarului până la dosarele, cele mai grele şi mai nerezolvabile dosare din lume, ale doamnei Ancuţa, cea mai veche contabilă din minister. Se aşează pe scaun, timid, şi-şi aţinti privirea pe hârtiile vraişte, adunate în mormane incredibile, pe care le lăsase aşa de ieri, întinse pe masă. Deschise uşiţa mică din dreapta oricărui birou, apoi o închise la loc, fără rost. Începea o nouă zi de lucru, nimic spectaculos n-avea să urmeze, poate doar vestea pe care cu siguranţă Petrescu le-o va prezenta umflată atunci când se va întoarce de jos, de la direcţie, şi se va aşeza la biroul lui cel mare, de la fereastră, înjurând. Apoi devizele, mereu devizele, încasările şi cheltuielile, cifrele, milioanele de cifre înţepându-i retina, uscând-o, apoi pauza de prânz şi crenvuştii de la bufet, cu pepsi, şi iarăşi devizele şi cheltuielile şi încasările şi cifrele, mereu cifrele, aiuritor de multele cifre...

– Ai dracu' ăştia...! – îl auzi pe Costache, bătrânul hipopotam, scrâşnind din spatele ziarului. La ce mama mă-si le dau eu ăstora bani, din buzunarul meu, când ei nu-s în stare de nimic?!

Nu se-nţelegea o iotă din ce bălmăjea ăsta acolo, după ziar, dar oricum n-avea nici o importanţă.

– Ce-i dragă, ce s-a-ntâmplat?! – curioasă, Claudia, frumoasa Claudia, ca de obicei curioasă, frecându-şi pulpele una de alta sub birou şi privind inocentă la mutrele din jur, răvăşite de foşnirea provocatoare a incredibil de lungilor ei ciorapi de mătase.

– S-a-ntâmplat că iar i-au dat în cap unuia pe stradă, azi noapte... I-am ajuns şi noi din urmă pe occidentali! Nu mai poate omu' să meargă liniştit acasă, dacă s-a lăsat întunericul gata – s-a zis cu siguranţa cetăţeanului...

– Citeşte-ne şi nouă, s-auzim... – gânguri Claudia.

– Poftim! – Costache făcu ziarul mai mic, capul său gras şi fără păr ieşi la iveală de după tragica presă românească. Ultima oră! – citi. „Azi noapte târziu, la închiderea ediţiei, ne-a sosit la redacţie încă o veste dramatică. Pe strada Ana Davila, în faţa imobilului de la numărul 10, a fost descoperit cadavrul unui bărbat încă neidentificat... scopul crimei pare să fi fost jaful... nu s-au descoperit însă urme de agresiune...". Păi şi normal – răbufni Costache – ce urme de agresiune să se găsească, ce ăştia crezi că mai omoară cu toporu'?! Acuma-ţi dă cu deodorantu' pe la nas şi gata, crăpi pe loc. Şi poliţia! Ce credeţi că face poliţia?! Poliţia îmi solicită mie, cetăţeanul Costache, s-o ajut în identificarea cadavrului! Ei nu, că asta-i bună! Auzi: „Poliţia solicită colaborarea cetăţenilor care ar putea da relaţii privind identitatea vic..."

– Îi dă şi poza? – întreabă Mardare vesel, împăturind cu grijă „Sportul", să nu se rupă.

– Păi tocmai asta e! Că n-o dă...! Da' în schimb vrea să-i spun io cine e.

Ana Davila... Ana Davila... Parcă văzuse pe undeva numele ăsta de stradă, cine ştie când, într-una din plimbările lui nocturne, când plăcuţele cu numele străzilor nu se zăresc prea bine în lumina difuză a becurilor cu neon, chiar, unde oare întâlnise el numele ăsta, gândi, Ana Davila, Ana Davila, o stradă cu nume de femeie frumoasă, gândi, cine ştie ce urâţenie o fi fost Ana Davila, dar oricum sună bine, îl văzu pe Mardare cum se ridică de la biroul său, pornind-o pe culoarul strâmt, atent să nu dărâme dosarele doamnei Ancuţa, cum se apropie, cum îi ocoleşte biroul, cum se apleacă şi deschide uşiţa din dreapta, îi simţi răsuflarea lângă ureche, urmări atent, împietrit, mâinile uscate ale lui Mardare cum îi cotrobăie în dulap, nervoase, căutând...

– Uitaţi-vă şi voi!, zise, când în sfârşit găsi. Uitaţi-vă şi voi cum poate băiatul ăsta să-şi lase lucrurile în aşa hal! Uite – fierbătorul şi cana – nespălate de ieri, că s-a-ntărit şi zaţul de cafea pe ele...

– Un nesimţit! – completă Claudia, frumoasa Claudia, şi foşnetul ciorapilor ei de mătase încetă, scârbit.

Dar el nici n-o mai auzi pe Claudia, ochii îi rămăseseră aţintiţi la mâinile lui Mardare, crispate pe cana murdară, îndreptându-se spre uşă, ci doar glasul absent al doamnei Ancuţa, ieşind cu greu dintre dosarele cele mai grele din lume:

– Da' ce-o fi cu el azi, de-ntârzie?! E ora nouă.

A venit toamna, gândeşti, începe să miroasă a frunze arse pe deasupra de Bucureşti, aşa cum numai aici ştiu frunzele arse să miroasă a toamnă, gândeşti în timp ce aluneci pe străzile pustii, e noapte deja, tufele de caprifoi îşi dau duhul pe garduri, câinele cel negru ţi se împleteceşte din nou printre picioare, parcă ameţit, te prelingi pe lângă un gard potopit de iederă, umărul stâng ţi se alintă într-o atingere uşoară de frunzele încă vii, casa asta majestuos tolănită printre straturile de gladiole, gândeşti, ca un câine, te grăbeşti parcă un pic şi n-ar trebui, nu, acum nu-i nevoie, nu-i voie să te grăbeşti, acum

trebuie să fii calm, să întârzii un pic voit clipa când vei da colţul, dar paşii îţi alunecă într-un ritm pe care nu-l poţi controla, ai o ţintă, gândeşti, şi parcă-ţi pare rău, parcă te încearcă o nostalgie după actul gratuit al plimbării, plimbările tale nocturne, fără ţintă, prin cartierul ăsta vechi şi frumos, frumos ca o noapte de toamnă în Bucureşti, cu miros de frunze arse, gândeşti, aşa miroase doar părul femeilor îngrozitor de frumoase, aluneci pe trotuarul gri întunecat, până la colţul străzii, la stânga, în faţa porţii de fier rece pe care îţi sprijijni acum uşor mâna, prin cele două rânduri de geamuri, salonul învăluit într-o lumină galbenă, scrinul greu şi covorul cu linii ameţitoare, parcă anume desenate după contururile unui dans abia simulat, stârnit de o muzică secretă, aştepţi, aştepţi acum răbdător, mai răbdător decât ţi-ai fi închipuit vreodată că poţi să fii, aştepţi alunecarea stranie a acelei siluete amărui, de salcie, aştepţi ivirea ei ca o nălucă, silueta acelei femei ca o umbră, aştepţi fără timp, în afară de timp, cu o răbdare de zeu pe care nu ţi-o ştiai şi pe care ţi-o descoperi acum împăcat, dar silueta aceea nu vine, femeia aceea amăruie şi subţire ca o salcie poate că nici n-a existat vreodată, dansul ei abia sugerat, plutirea pe acorduri numai de ea auzite poate că nici nu a fost, gândeşti, când lumina din salon se stinge deodată, cu o pâlpâire ca de lumânare, şi mâna ţi se încleştează pe fierul rece al porţii, ca o gheară, pentru că în întunericul casei se profilează linia albă, înaltă, a unei siluete pe care o vezi, o clipită numai, femeia aceea, silueta aceea amăruie, de salcie, o clipă numai trecând prin salonul întunecat, într-un dans abia simulat, o clipă numai, apoi multe clipe în care ochii îţi rămân aţintiţi pe geamul negru, un timp fără timp, până când îţi desprinzi mâna încleştată de pe fierul rece al porţii şi privirea îţi alunecă pe plăcuţa pătrată de tablă fixată de gard, numărul 10, şi apoi, printre frunzele de iederă căzute în cascadă peste zidul cenuşiu al casei, un nume de femeie frumoasă, Ana Davila, Ana Davila, ca o muzică secretă, ca un sfârşit meritat...

– În viaţă trebuie să te şi organizezi... Ca să-ţi atingi un scop, vreau să zic!

– Un scop? – întreabă celălalt. Adică ce scop să atingi, dom' Feronaru?!

Domn' Feronaru stătu o clipă pe gânduri.

– Adică un scop în aşa fel încât... să ai o organizaţie de bază... care să fie nevasta şi copiii... şi dup-aia să mai şi poţi să bei un şpriţ sau ce s-o mai nimeri!

Se aşezase pe terasa asta cu gândul să bea o bere, poate, căldura era în toi la ora asta, ora când ieşeau de la servici funcţionarii, muncitorii, populaţia în general. Alesese o masă mai retrasă, la umbră. Vorba vine mai retrasă, terasele astea noi, cu scaune şi mese albe, de plastic, nu pot fi retrase din principiu, la numai câţiva metri este vuietul infernal al străzii, maşinile claxonează şi se depăşesc în viteză, dacă ai ghinion te calcă una când nici nu gândeşti, tu stai liniştit, bei o bere şi te pomeneşti că năvăleşte peste tine treisuteşaişoptul şi-ţi ia viaţa, mă rog, cu scuzele de rigoare, că şi şoferii sunt oameni...! Chelnerul trecu de câteva ori pe lângă el fără să-l bage în seamă, aducând bere la masa de alături, cea la care dom' Feronaru îi explica misterele existenţei mai tânărului său protejat.

– Bă Nelule, ascultă aici la mine: tu eşti tânăr, tată, şi nu-ţi dai seamă, da' să ştii că nimic nu-i mai important pe lume decât să faci copii...!

Privi mutra tâmpă şi importantă a lui domn' Feronaru, observă apoi clătinarea oarecum sceptică din cap a lui Nelu, şi-i veni să râdă. Căută cu privirea chelnerul, acesta dispăruse iarăşi, ce dumnezeu, chelnerii ăştia...! Trecuse pe lângă masa lui şi nici nu-l băgase în seamă, ca şi cum nici n-ar fi existat...

– Şi mă rog la ce să-i faci, domn' Feronaru? – îl auzi din nou pe Nelu. Ca să te chinui cu ei să-i creşti, şi taman când îi pui de picioare să vină unu' şi să le dea cu ceva-n cap?! N-ai văzut băiatu-ăla de scrie-n ziar de el? A murit ca un câine, nici nu se ştie cine-a fost...

–Chiar, azi ce mai zice de asta, că n-am citit? – întreabă domn' Feronaru luând din faţa lui Nelu ziarul împăturit şi potrivindu-şi ochelarii pe ochi. Aha! – făcu. Auzi aici: „Crima din strada Ana Davila... victima rămâne în continuare neidentificată... lipsa actelor... Doamna Leontina Dobrescu, singura locatară a imobilului de la numărul 10, în faţa căruia a fost găsit cadavrul, declară că nu a auzit nimic...".

Se crispă. Cuvintele citite de domn' Feronaru ajunseseră la el ca o lovitură în moalele capului. Chelnerul trecu din nou pe lângă masa lui, dar nu avu puterea să-i spună nimic, iar ăla se îndepărtă iarăşi. Îl văzu apoi pe Nelu enervat:

– Şi normal! Femeile-astea sunt nişte fricoase! Cum dracu' să n-auzi nimic când îl omoară pe unu' în faţa casei tale?!

Leontina Dobrescu, gândi. Leontina Dobrescu... Îi privi cu recunoştinţă pe cei doi, pe Nelu şi pe domn' Feronaru, îl iertă pe chelnerul care trecu a patra oară pe lângă masa lui fără să-l bage în seamă, ba mai mult, îi luă şi scrumiera din faţă şi-o puse pe masa lui domn' Feronaru, oricum nu mai avea nici un fel de importanţă, va să zică Leontina Dobrescu, neapărat va trebui să-şi cumpere şi el ziarul acela.

– Bă Nelule, nu te grăbi! – îl auzi pe domn' Feronaru. Sigur că n-a auzit femeia, cum să audă dacă... auzi ce scrie-aici: „Doamna Leontina Dobrescu, în vârstă de 74 de ani, foloseşte un aparat acustic, pe care însă noaptea, la culcare, îl abandonează... crima având loc la miezul nopţii, este firesc ca doamna...".

Încremeni pe scaunul alb, de plastic, cu privirea aţintită în gol, şi rămase aşa cine ştie câtă vreme, Nelu şi cu domn' Feronaru plecaseră de mult, rămase la masa aia oarecum retrasă ore întregi, până când se lăsă întunericul. Şi în tot acest timp nimeni, dar absolut nimeni nu veni la masa lui să-i aducă o bere sau măcar să-l întrebe dacă doreşte sau nu o bere pe terasa asta aruncată în mijlocul bulevardului, printre troleibuze şi autobuze retrăgându-se de-acum pe la depouri.

Trebuie să fie miezul nopţii, gândeşti, respirând printre lacrimi mirosul de frunze arse de pe deasupra de Bucureşti, te ridici de la masă şi ieşi în stradă, aluneci ca o nălucă spre cartierul cel vechi şi frumos, a venit deja toamna, o apuci pe străzile tale pustii, prelingându-te pe lângă gardurile înăbuşite de iederă şi caprifoi, privind, parcă pentru ultima oară, casele tolănite majestuos printre straturile de gladiole ofilite, ce straniu, gândeşti, cartierul ăsta parcă a murit, toate ferestrele sunt întunecate, până şi becurile de neon de pe la colţuri s-au stins, nici câinele cel negru nu mai vine să ţi se împleticească printre picioare, doar tufele de caprifoi îţi mai alintă umărul din când în când, cu un foşnet, miroase a frunze arse şi a toamnă peste Bucureşti, ca părul femeilor neadevărat de frumoase, aluneci pe trotuarul cenuşiu întunecat ca o nălucă, până la colţul străzii acesteia cu nume de femeie frumoasă, Ana Davila, până în faţa porţii de fier rece, aluneci şi te opreşti, salonul cel vechi e învăluit într-o lumină galbenă, rece, palidă, ce straniu, gândeşti, e singura pată de lumină în tot cartierul ăsta cufundat în întuneric, îţi sprijini mâna de grilajul rece al porţii şi priveşti înăuntru, aşteptând să vezi ce anume?, aşteptând să-ţi apară silueta aceea amăruie, de salcie, aşteptând... până ce din lumina rece, palidă a salonului se încropeşte imaginea clară a bătrânei cu părul alb şi cu trupul greoi, abia mişcându-se, târându-se spre fereastră, lipindu-şi faţa urâtă, zbârcită, de geamul, murdar şi rânjind oribil spre întuneric, zgâriind cu unghiile sticla, schimonosindu-şi chipul strivit de geam în rânjetul acela care se îndreaptă, prin întunericul curţii, spre tine, rânjetul schimonosit al bătrânei, pentru tine, numai pentru tine...

Apeşi cu putere clanţa şi, când apari în cadrul uşii, doar vocea stridentă a lui Petrescu, la ora opt dimineaţa:

– Ce-aţi păţit, domnule? Ne dai emoţii...! Lipseşti două zile de la servici aşa, fără nici un semn?! Am crezut c-ai murit...!

Te aşezi la birou, privirea îţi fuge peste hârtiile vraişte, doamna Ancuţa te priveşte mustrător şi-ţi spune ceva, Claudia îşi fosneşte ciorapii pe sub birou, curioasă, până şi Costache, blajinul hipopotam, îţi spune cine ştie ce, dar tu nu auzi nimic, îţi aprinzi o ţigară şi fumul ei albăstrui, înălţându-se încet spre tavan, îţi conturează în faţa ochilor silueta amăruie, de salcie, a femeii aceleia pe care numai Dumnezeu ştie când şi dacă o vei mai putea vreodată uita...

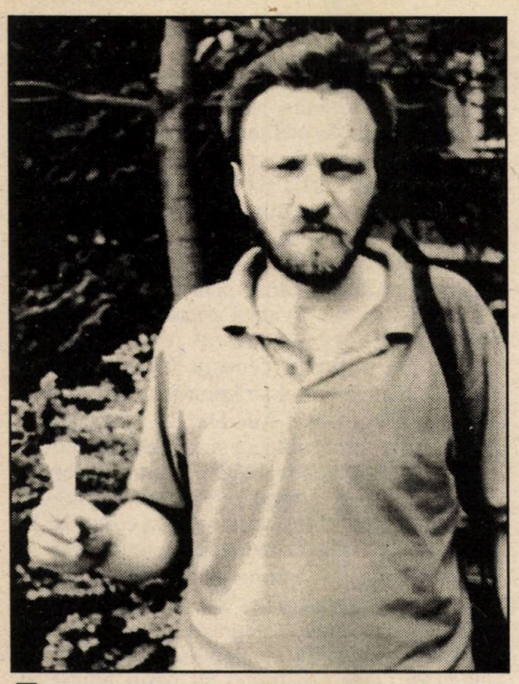

marian ilea

Premiul

În cinsprezece iunie, zi de duminică, Margasoiu îmbrăcat de sărbătoare. Doamna învăţătoare Munteanu îl anunţase, îl chemase în sala profesorală, se vedeau diplomele şi cărţile. Masa cea lungă era plină cu flori, coroniţe şi cărţi. Doamna învăţătoare Sin făcea pacheţele.

În paisprezece iunie, sâmbătă, la orele zece mama Margasoiului o ascultase pe doamna învăţătoare Munteanu rezemându-se de peretele coridorului de lângă secretariat. Peretele era răcoros. Doamna învăţătoare spusese: „Sunteţi o mamă fericită." După aceea o pupase pe amândoi obrajii.

Mama Margasoiului se mirase ce se mirase apoi îl întrebase pe la amiază pe băiat dacă învăţătoarea vroise să-i spună ceva anume. Margasoiu ascultase cu atenţie. Apoi decretase: „Asta înseamnă că trebuie să fii fericită că mă ai pe mine şi că **probabil** sunt în fruntea clasei".

Margasoiu spusese **probabil** pentru că i se păruse a fi mai de valoare decât dacă ar fi spus **sigur**.

În curtea şcolii forfota era în toi. Mulţimea grupurilor de oameni. Margasoiu se întristase observând că nu cunoştea prea multă lume.

Aceleaşi mutre umblau pe aceleaşi coridoare.

În şcoală era plin de flori.

Cu ce-o să rămână de la sandviciuri, se vor hrăni guguştiucii ce patrulau pe valăul ţâşnitorilor.

De dimineaţă, Margasoiu îşi aşezase, pe măsuţă, ascuţitoarea vulpiţă vişinie, cu puncte verzi.

„Aşteaptă până sosesc cu premiul", şoptise.

Toate numele erau trecute pe o foaie de caiet cu pătrăţele. Margasoiu scria chiar sus.

Scaunele roşii ale cofetăriei şi sucul galben, de portocale, îl aşteptau. Se uita la mulţimi şi-şi simţea gura năclăită. Năduşitu, Strâmbătură, Cătană şi Luşu îl priveau tăcuţi. Petrescu avea menţiune. Rotofei şi mândru.

Margasoiului i-ar fi plăcut să se trezească în câmpia rece, unde nu se mişca ţipenie de om. Paturile suprapuse, cele două becuri chioare, lumina albă, cele două sobe botezate uscătoarele de ciorapi. În fiecare dimineaţă alţi ciorapi, uneori mai rupţi, alteori mai buni.

„Numai când te văd la faţă mă îngălbenesc, Petrescule, zisese Năduşitu furios. „Piază rea, cârtitorule, maioneză, savarină!".

„M-a prins de ţâţă şi mi-a făcut vânătaia asta cât moneda de cinci lei, doamnă învăţătoare. De ciudă că eu **da** şi el **nu**, doamnă învăţătoare. Năduşitu! Ăla ca un huhurcz sălbatic. M-a prins de aici şi de aici. M-a bruscat de tot".

Ţâşnitoarele, făcute din ciment, de către profesorul de arte melente, erau păsări cu ciocuri mari şi pene dese. Bufniţe roşii cu dunguliţe albe. Ochii semănau cu bobii de strugure.

„Hoţul neprins e om cinstit", zice Năduşitu triumfător către Petrescu. Margasoiu priveşte curtea; s-a aşezat la picioarele primei bufniţe chiar lângă catargul pionieresc.

Înghesuială ca-n borcanul cu murături văzut în cămara Aureliei Knall. Gogonele, castraveţi, varză roşie şi albă, lubeniţe, mere, ceapă, chiar şi prune murate.

Margasoiu prefera castraveţii muraţi, castraveţii muraţi şi castraveţii muraţi.

Aureliei îi plac lubeniţele murate. Margasoiu n-a mâncat niciodată aşa ceva. Lubeniţă de la frigider, aia da.

Puful de mustaţă s-a albit.

Cofetăria cu scaunele roşii, cu sucul galben, cu gurile năclăite era cea mai cochetă, cea mai cu umbră, cea mai cu soare şi singura din **oraş.**

Diplomele verzui pe care numele se scria cu tuş gros negru. Pentru o menţiune, Margasoiu nu s-ar fi urcat pe scenă, n-ar fi strâns mâna directorului, nu s-ar fi lăsat felicitat, s-ar fi ascuns pe undeva să nu râdă lumea de el. Cu premiul întâi e altceva, calci liniştit, pantofii daţi cu cremă, părul curat, la subsiori parfumuri, pielea feţei spălată cu săpun de mere, întinzi mâna cu unghiile tăiate scurt şi dureros de albe, asculţi cu atenţie cuvintele directorului, strângerea de mână puternică, spui mulţumesc şi, în aplauzele mulţimii, te întorci la bufniţă.

Alecu e doar al treilea.

Când s-a întors de pe „front", Margasoiu a făcut drumul pe jos. De la şcoală până acasă. Hainele de pe el rupte, părul atârna peste urechi, unghiile mari şi murdare. Străbătuse mai multe străzi pline cu păduchi. Casele i se păruseră a fi străjeri puşi să-l întâmpine. S-ar fi putut opri la prăvălia lui nenea Isac, să se tundă, să se bărbierească, să-şi schimbe hainele. N-a făcut nici unul din aceste lucruri. S-a aşezat pe stiva de lemne a lui nea Arghire, cu hainele lui, cu părul lui, cu unghiile lui, cu murdăria culeasă de el în atâtea ceasuri de încordare petrecute în curtea şcolii.

A dat un ordin scurt şi Strâmbătură a fugit după un pahar.

În autobuz, aveau două oale pline cu apă proaspătă şi un ciob de oglindă. Aurelia Knall i-a spălat chica rebelă şi barba ce-a crescut neregulat. L-a şters cu două prosoape mari şi late. I-a masat pielea capului, cu multă pasiune. Marele cap al Margasoiului simţea la apăsările Aureliei o plăcută aşezare a gândurilor ce-l frământau. Şi nu erau puţine. Viaţa incomodă pe care şi-o făurise înainte de baia fierbinte, tot jegul călătoriei, faţa de plapumă albastră şi pijamaua portocalie.

„Aduceţi premiile". Sosise clipa! Aurelia rodea sfoara, dinţişorii în loc de forfecuţă. Mărgelele de coral nu mai erau stacojii. Se albiseră de vreme. Le avea de la bunica dinspre tată a domnului Knall.

În al şaptelea an de la îngropăciune, oasele se albesc de vreme, granule de calciu dulceag ca învelişul gălbenuşului în albuş.

Se îmbrăcase cu rochiţa scurtă, largă şi albă. Era a doua pe listă. Chiar sub Margasoiu. Primise şi mărgelele. Acum rodea sfoara. Îi plăcea să piseze cojile de ouă ori pesmetul în piuliţa de argint, bine curăţată de cocleală.

Ieri plouase cu apă caldă, fără gheaţă, picuri cât ouăle. Pe Margasoiu îl picurase după gât, de pe streaşină. Azi era frumos. Aerul curat. Doar cât se făcea praf de la prea mulţii pantofi ce tropăiau prin jur.

Dincolo de poarta mare de la intrarea în curte se vedeau trecând maşini. Ploaia i-a crăpat, tatălui lui Alecu, parbrizul de la maşină. N-a putut s-o bage în garaj din pricina unui pat cu arcurile rupte, a unor găleţi cu tempera roz, vernil, vermillon, a unei stropitori şi a unor şobolani morţi aşezaţi într-o moviliţă.

Cum să treacă peste ăia cu roata? Ar fi ricoşat. Aşa că a rămas fără parbriz. Stropul a căzut de sus, n-a ricoşat până nu şi-a făcut datoria.

Degeaba a alergat Alecu să-l acopere cu pături. Prea târziu. Astăzi a trebuit să vină pe jos.

Aurelia mânca în fiecare zi un vârf de linguriţă de coji de ouă pisate. Cele de porumbel erau mai anevoioase, cele de graur îţi făceau gura plisc scârbos.

Babele Dochia, Ruja şi Domnica locuiau chiar în pădure. Domnul Knall trecea pe la ele, mai ales iarna. Când zăpada era mare. Trebuia să le poarte cineva de grijă. Se puteau întâmpla multe. Aurelia se juca în podul casei. Era plin de fire de păianjen şi muşte moarte. Găsise odată şi un şoricel mic şi uscat.

„Să-i dai Aureliei o linguriţă de pulbere de păsăruică, pe zi, domnule Knall", zisese Dochia.

„Ba să ia două", a zis Ruja.

„Începi numaidecât şi cu un vârf de lingură de pulbere, aşa cât să n-o sufle vântul-n patru colţuri, domnule Knall", a zis Domnica.

Aşa au reparat-o pe Aurelia şi i-au prins la cosiţe fire de primăvară, s-o placă Margasoiu. Ua, ua, ua, ua, ua... şi Margasoiu o place.

„Eu zic să nu ne mai certăm, mai bine dăm cu zarurile să vedem cine iese primul," zice Margasoiu.

Aveau zaruri acolo în curtea şcolii? N-aveau! Auzi?! Zaruri! Şi Margasoiu ăsta mai bine ar ciopli de zor din lemn, cu lama cuţitului suedez zaruri, în vreme ce Luşu ar arunca în bâltoacele ce s-au făcut după ploaia de ieri şi l-ar stropi pe Petrescu pe costumaşul nou, asta după ce ar reuşi să facă şase cercuri aşa cum doar Luşu ştie să facă cercuri în bâltoace.

Aurelia hotărâse să ajute babele. Se odihnise câteva zile. Luă miez de pâine, dădu cu puţin scuipat, modelă figuri cu şase laturi perfect egale, le aşeză la soare. Pesmeţi. Crănţăneau între dinţii. Ruja, Dochia şi Domnica puteau să-i ţină de provizii pentru iarnă, când zăpada va fi atâta de mare că va trebui săpat tunel pentru a ajunge la casa din pădure.

Dacă ar fi ştiut, putea frământa două zaruri albe cu mai multe punctuleţe negre făcute din cojile prea arse. Toată lumea ar fi fost mulţumită.

Aşa, Aurelia se alesese cu bătături; Ruja, Dochia şi Domnica se supăraseră, Margasoiu rămăsese fără zaruri. Şi, totuşi, posmagii s-ar fi putut muia şi atuncea n-ar mai fi zgâriat gingia.

Domnul Knall era nemulţumit de mediu. Cum să creşti o fată când, între tine şi acel Cristi, nu exista un simplu gard. Săptămâna trecută, câinele a mâncat o găină. Ieri a luat un pui. Să vină el să plătească găina. Oricând se poate suci gâtul uneia şi apoi se poate arunca fără mare pagubă. Oricum, gardul trebuie făcut. Knall-ii erau familie mare. Nu peste multă vreme băieţii vor începe să meargă la şcoală.

Mama domnului Knall se împurpura la faţă, vinul curgea. Aurelia era a doua pe listă. Chiar sub Margasoiu. Deseară un bridge, o canastă, ceva, neapărat o cafeluţă şi prăjituri pentru Aurelia şi Margasoiu. Se poate împrieteni cu băiatul ăsta deştept foc. Astăzi cu capul faci multe în viaţă. Gata cu titlurile, gata cu ofiţerii şi voiajele de

afaceri ale străbunicilor Knall la Paris; da, domnule, ei ştiu c-au văzut Parisul şi Londra, da' Aurelia ori Margasoiu ce, nu s-ar descurca? păi, cu accentul lor; păi, când or învăţa şi monologul din Hamlet şi-l vor sune aşa de frumos; păi, n-au ei piese de teatru ca ale oamenilor? păi, nu ştie Aurelia să cânte la pian? se poate întreba domnul profesor Voicu Filoreanu, câte-un Für Elyse, fără emoţie, doar ştim de la verii din Bratislava că a cântat frumos şi p-acolo, adică splendid şi cu tuşeu; păi, verii ăia de acolo se pricep la atâta lucru; şi tablouri ar putea să picteze Aurelia, da' nu vrea; păi o s-o punem să-i cânte Margasoiului să vadă şi să audă băiatu', că-i primu' pe listă; păi, da capo al fine şi pe muzică... că-i descendentă din Knall-ii industriaşi, da' nu-i bine să se ştie; păi dacă se află, se sperie băiatu' şi poate se apucă de jigneşte fata... păi...

După serbarea din parc, va cânta fanfara elevilor. Partiturile vor fâlfâi în bătaia vântului. Prin **oraş**, lebedele mici poartă straie negre. Lebăda neagră e îmbrăcată în voaluri roşii. Scuipă sânge ca să se asorteze. Miroase a spinişori şi muguri de pomi uscaţi. Margasoiu s-a gândit să-i spună Aureliei un vers citit din cartea cu zâne: „Pe coama casei tale se zgribulesc vrăbii şi inima mea..."

Fata priveşte prin lentila groasă a bunicii. Îl cercetează pe Margasoiu. Ochiul devine brusc uriaş. Buze vinete. Privirea pierdută. E prea uimită ca să nu ştie ce i-a pregătit Margasoiu în ultima vreme. Încheieturile mâinilor tot mai subţiri. Faţa străvezie. Totuşi zâmbeşte. Oare pune şi ea ceva la cale? Cu siguranţă, că prea e isteaţă. îşi spune Margasoiu.

„Îmbracă-te cu pantalonii kaki şi vesta galbenă cu bej; Margasoiule, doar eşti invitat la masă", zice mama Margasoiului din bucătărie.

„Mult stimatul meu domn Margasoiu", zice Luşu, „permite-mi să-ţi ofer un coniac înainte de a ajunge la masa Knallilor".

„Într-adevăr Margasoiu ştia ce ştia, Luşule", zice Năduşitu invidios.

„Tu vezi-ţi de alde Hilde, imbecilule", răspunde Luşu răstit.

Margasoiu: Ciudat, aripa o atinge numai pe ea. Şi cât de tumultuos. Eu de când n-am mai luat-o de mână? Încerc s-o primesc, dar fluturele de noapte mi-o alungă printre porii ferestrelor.

Aurelia: Dumneata eşti compozitorul, Margasoiule, iar eu o să-ţi cânt Für Elyse, în geana dimineţii.

Să te servesc cu salată, Margasoiule?

Ficat doreşti, Margasoiule?

Spune dacă doreşti.

Şterge-te cu şerveţelul ăsta, că ai resturi în bărbie.

Lasă că ţi le culeg eu, că tu nu te pricepi. Că tu nu ştii.

E bun tortul cu migdale, Margasoiule?

„Clasa a patra, premiul întâi se acordă..." Ochii încruntaţi, ridurile pe frunte paralele, mâinile cu degete lungi, pipa ce vrea să ajungă la buze dar apoi se răzgândeşte. Directorul pare că a citit la întâmplare.

Margasoiu aşteaptă încordat. Ştia, dar parcă nu era sigur. Dacă totuşi... Ai lui erau în mijlocul mulţimii.

„... elevului Margasoiu".

Ei, aşa da! Acuma cunoaşte drumul. Ca-n anii trecuţi. Nu aude aplauzele. Întinde mâna. Doamna învăţătoare Munteanu îl sărută pe obraji. Ce vrea şi grasa asta? îşi spune Margasoiu. Se întoarce către mulţime, ridică diploma şi păşeşte pe culoarul ce se deschide înainte-i. Năduşitu, Strâmbătură, Cătană vor să vadă foaia de hârtie. Aurelia a trecut pe lângă el în fugă. Acuma e pe scenă.

„Puteţi să vă uitaţi", spune Margasoiu tare, „aicea sus e scris numele meu".

„Dacă nu ne grăbim, nu mai prindem locuri pe tereasa cofetăriei, Margasoiu", strigă tatăl Margasoiului emoţionat. Şi Margasoiu îşi dă seama că are dreptate.

Tudor Vianu
sau spiritul universal

Henri Zalis, **Tudor Vianu. Apropieri, delimitări, convergenţe**, Editura Minerva, 1993.

de CONSTANTIN CRIŞAN

Un demers critic în cariera (strălucită!) a unui critic – dublat de un **homo aestheticus**, de un filosof al limbajului, de un cugetător al literarului şi de un fecund explorator al stilului – îşi poate atinge ţinta în paralel cu „materia": cu opera şi omul Tudor Vianu. Ambele, **inefabile** şi, în consecinţă, dificil explorabile.

Henri ZALIS a ajuns la această exemplară reuşită, fiindcă excursul său critic este inseparabil de cei doi poli ai personalităţii savantului şi artistului: dragoste şi rigoare.

Dintr-o neclătinată dragoste pentru Literatură şi cugetare artistică s-a ivit şi a existat în veacul XX făptura intelectuală cea mai echilibrată a culturii româneşti. Printr-o extraordinară rigoare, adică prin chiar biciuirea Iubirii – cea dintâi dimensiune a temperamentului vianesc – şi-a învins eruditul gânditor al Literaturii efigia **nativă** de artist pur, de forţă dezlănţuită întru devenirea unică a geniului ca om de artă. În termeni direcţi, Vianu s-a născut poet, artist, dar s-a **programat** intelectualmente ca savant, ca om de ştiinţă, asemenea lui Mircea Eliade. Din acest zbucium între poli, din această polarizare (frenetică, în subteran!) s-a structurat fiinţa eruditului; a fost obtemperată, până la a elimina din joc, în unele cazuri, patima, ori la a anihila inspiraţia incontinentă.

Dragostea de viaţă s-a prefăcut în dragoste de carte – şi chiar privirea, ca simplă gestualitate fiziologică, era înhămată la Bibliotecă, devenind, în cazul (lui) Vianu, un alt tip de lectură. Echilibrul eruditului s-a întemeiat pe fervoarea cu care a îmbrăţişat utopia Cărţii, după ce, în adolescenţa sa intelectuală va fi văzut – dincolo de rigorismul profesorului său Karl Gross – şi aburii dezabuzării intelectuale a expresioniştilor germani în faţa galaxiei Gutenberg, unica divinitate fertilă a savantului român.

Henri Zalis a ştiut să meargă în paralel cu arhitectura intelectuală a Profesorului său şi să înterprindă întregul excurs, repet, cu o pasiune vizibil limitată, frenată când trebuie de sobrietate şi eleganţă dar mai ales de rigorismul ştiinţific necesar unei astfel de întreprinderi. Şi-a învins, altfel spus, clipele unei iubiri ubicue – şi futile în asemenea cazuri – printr-o minuţie aproape pedantă, atât de eficientă în câmpul cercetării.

Graţie acesteia, a reuşit să pătrundă adânc în tainele formaţiei intelectuale a tânărului Tudor Vianu, să urce apoi împreună cu eruditul treptele devenirii sale multivalente, anihilând, cu argumente ferme, o serie de locuri comune. Unul dintre acestea era figura lui Tudor Vianu ca estetician **in abstracto**, definit ca atare prin obliterarea (inconştientă?) a vastei sale activităţi de **critic** propriu-zis.

Cu strategia exploratorului repet, extrem de minuţios, stăpân pe multiple dovezi – menite să răstoarne acest... generos reducţionism – Henri Zalis punctează o serie de jaloane memorabile: perceperea, de pildă, a poeziei bacoviene, a „nuanţei inovatoare a poeziei lui Ion Vinea" şi – examen trecut cu brio – receptarea într-o formă critică superioară a lui **Ion**...

Mai mult – demonstrează convingător exegetul – Vianu propune o formulă critică în care **arta omogenizării** (analiza critică propriu-zisă, dar şi prin oglinzi comparate, perceperea expresiei ca reflex al stilului interior, a limbajului şi naraţiunii ca mişcare ontologică) îl propulsează pe estetician printre criticii foarte moderni. Extrem de comparabil cu Maiorescu – admirabilă, sugestia lui Henri Zalis merita o susţinere mai dezvoltată – criticul Tudor Vianu se apropie de Lovinescu, dar se desparte şi de acesta în măsura în care depăşeşte „fatalitatea structurilor". Şi Tudor Vianu, criticul literar interbelic, face figură aparte, fiind mult mai aproape de viziunile conceptuale ale unor Starobinski şi Doubrovsky decât de ale lui Thibaudet. À preuve, în acest sens, apelul frecvent pe care Vianu îl face la comparatism şi la „lucrarea critică **dinlăuntru**", care nu este altceva decât psihodinamica, dialogul dintre stările omenescului, dintre eurile multiplicate ori contopite prin refracţie în pasta imaginarului artistic.

Valoarea supremă a unei cercetări metodologice, sincretice – aş spune: performanţa şi expertiza ei – este, în critică, să scrii despre o operă literară fără a trăda limbajul ei, ori fără a-i devia sensurile fundamentale. **Arta prozatorilor români** este un tratat **in actu** al performanţelor exegetice ale lui Tudor Vianu, atât în critica şi istoria literară, cât şi în estetică, stilistică şi, în genere, filosofia operei de artă, deoarece – în viziunea criticului savant – toate aceste dimensiuni interferează.

Henri Zalis parcurge dintr-un unghi nou această „raţiune estetică" a Profesorului, care a fost totodată însăşi raţiunea de a fi a exegetului literar, a criticului şi esteticianului preocupat să reveleze nu doar trezoreria învelişurilor artistice ale operei ci şi, cum inspirat subliniază autorul cărţii, „adâncimea ontologică".

De fapt, privită prin această prismă – sugerată îndeosebi în paragraful: **Orizontul european: o strategie a consonanţei** – personalitatea esteticianului-critic este mult mai contemporană, cum spuneam, cu viziunea teoretică a criticii europene din ultimele două decenii. Tudor Vianu a experimentat deja treapta stilisticii – încă în 1967 în studiul „Introduction à la psychodynamique de la métaphore" (Courrier du Centre International d'Études Poétiques no. 63/1967, Bruxelles) afirmam că savantul este un „Leo Spitzer al stilisticii româneşti" – dar, prin **Filosofie şi Poezie**, **Figuri şi forme literare** sau **Istoria ideii de geniu** şi multe alte studii de literatură universală şi comparată, a premers pe contemporanii lui de azi care nu concep critica de artă în afara filosofiei.

De altminteri, a spus-o însuşi Henri Zalis, cu alte cuvinte: „Ca tipologie, Vianu se dovedeşte – primordial – un cercetător. Un cercetător cugetător." (p. 150).

În ce mă priveşte, aş spune poate mai curajos decât rigurosul Henri Zalis, că Tudor Vianu este, asemenea lui Maiorescu, deschizător de drumuri şi, poate mai mult decât el, un **critic-filosof**.

Că filosofia lui se distilează în mers, se înţelege de la sine, dar există pagini vianeşti (în **Jurnal**, în diverse studii) care sunt ontologie propriu-zisă. Şi dacă admitem adevărul lui Colberg că orice filosofie este o ontologie, atunci vom înţelege fără a tăgădui de ce Tudor Vianu este filosof până-n vârful unghiilor. Nenumărate cugetări susţin o asemenea ipostază: din **Dualismul artei** sau din **Generaţie şi creaţie**, din **Jurnal** sau din **Breviar**.

Pare de necrezut pentru un împătimit al lecturii – împătimit de solitudinea şi „stagnanţa" însăşi a actului de a citi – să apere, în **Generaţie şi creaţie**, cu aceste cuvinte, „filosofia sportului" (expresia îi aparţine): „Sportul asociază apoi pe oameni, îi deprinde în virtuţile camaraderiei, ale onoarei şi ale purităţii" (op. cit. p. 54 – 55). Dar, neiertătoare, vine şi concluzia fără întârziere: „Cine se converteşte la religia sportului devine un fanatic. Astfel, sportul care nu poate da un om întreg, doreşte întregul om."

Lectura cărţii lui Henri Zalis ne restituie un Vianu **întreg** şi, pe deasupra, de o umanitate plină de poezie. De o permanentă ingenuitate vitală şi olimpiană totodată, izvorâtă, şi ea, nu doar din **cultură** ci şi dintr-o **cultură a vieţii**, transmisă cu generozitate de strămoşi pentru a se preface într-un geniu inefabil, într-un **spirit universal**.

Toţi îl admiram pe Tudor Vianu. După lectura – cu adevărat, **fericită** – a cărţii lui Zalis, avem şi mai multe temeiuri să-l iubim ca pe un geniu **re-umanizat**.

Victor Ivanovici

ARCADIA: ULTIMA NEBUNIE

Lui Ernst Robert Curtius şi monumentalei sale **Europäische literatur und lateinisches Mittelalter** îi datorăm cea mai completă, poate, radiografie sinoptică a tematicii arcadice şi a reînvierii ei în cadrul literaturii europene (îndeosebi occidentale)[1]. Cu tipica politeţe a adevăratei erudiţii, care este simplitatea, acest ultim Umanist al vremurilor moderne arată că poezia bucolico-pastorală aferentă Arcadiei constituie „acel gen al poeziei antice care a exercitat, după epopee, influenţa cea mai puternică şi mai durabilă".

Vitalitatea aceasta se datorează în primul rând proteitismului motivului, începând chiar cu „sediul" utopiei pastorale, care s-a instalat în Arcadia greacă relativ târziu, iar cel ce a „împământenit-o" acolo a fost un roman, Virgiliu, care nu o cunoscuse niciodată, şi astfel a imaginat-o – în acea faimoasă primă **Eglogă** ale cărei ecouri răsună încă şi la Gide – ca pe o ţară „exotică", unde Tityrul său adastă la nesfârşit **sub tegmine fagi**. Cât despre bucolica elină, aceasta era localizată, după cum se ştie, în Sicilia, dat fiind că autorul tipului ei canonic a fost siracuzanul Theocrit. Rădăcinile îndepărtate ale temei ajung însă până la Homer, în Rapsodia a IX-a a **Odisseei**, se pomeneşte despre o insulă nelocuită, nu departe de ţara Ciclopilor. „Pe marginile mării/ Sunt pajişti umede şi moi, şi via/ Nemuritoare-ar creşte pretutindeni./ Uşor le-ar fi aratul şi la vreme/ s-ar secera îmbelşugate lanuri./ Necontenit, că prea e gras pământul" (174 – 179, trad. G. Murgu).

Orice spaţiu, aşadar, indiferent de localizarea geografică, se pretează pentru a găzdui tematica arcadică, de-ajuns e să îndeplinească anumite condiţii. Iar ceea ce am spus despre spaţiul exterior este deopotrivă valabil şi pentru unul interior, al scriiturii şi al structurilor concrete în care se materializează; „aria motivului pastoral – subliniază savantul german – nu era legată de nici un gen literar, şi nici chiar de forma poetică", de unde şi posibilitatea pătrunderii sale în cele mai variate opere, din punct de vedere tipologic.

Chiar şi acest proteism „tehnic" ascultă însă de un „determinism" mai profund. Căci principalele componente tematice ale „complexului bucolic" – **locus amoenus**: crângul, răcoarea, erotismul lipsit de griji... ori „Veacul de Aur" la care se raportează acest decor – alcătuiesc, iarăşi după Curtius, un „topos" – în sensul retoric al cuvântului –, şi anume acela al „peisajului ideal". Acesta, la rându-i, ca de altfel toate temele remanente de-a lungul secolelor, îşi trage forţa din zona tainicelor arhetipuri ale sufletului colectiv, între care unul dintre cele mai importante presupun că este acela al reconcilierii opuselor în sânul primitor al Naturii, pe care cu poetică luciditate îl exprimă Goethe, într-un pasaj „arcadic" al capodoperei sale:

Denn wo Natur im reinen Kreise waltet
Ergreifen alle Welten sich (Faust, II, actul 3)
(„Unde natura stăpâneşte-n puritate/ lume cu lume s-ar îmbrăţişa", trad. L. Blaga).

Nu era cu putinţă ca Miguel de Cervantes Saavedra, a cărui operă – ne spune Americo Castro, în cartea sa devenită demult clasică **El pensamiento de Cervantes** (1925) – este într-un anume fel o enciclopedie a ideologiei Renaşterii târzii şi a începuturilor Barocului în Spania, să ignore tema arcadică căreia, atât în patria scriitorului cât şi pretutindeni în Europa, „îi dădeau târcoale" insistente atâţia şi atâţia Umanişti, adoratori ai Antichităţii clasice, între care se numără el însuşi.

Astfel, în 1585, iese de sub teascuri în oraşul său baştină al lui Cervantes, Alcalá de Nenares, romanul său pastoral intitulat **Galatea**. În acesta, pentru primă şi singură dată, scriitorul abordează – printr-o **approche** de tip globalizant – tema arcadică structurată ca gen, un gen pe de altă parte foarte popular, în care se ilustraseră, tot cam pe atunci, Torquato Tasso cu **Aminta**, Guarini cu **Pastor fido**, iar în Spania Montemayor cu **Diana**.

Este un demers scump inimii lui Cervantes, însă doar în parte reuşit. Despre primul lucru ne convinge faptul că la sfârşitul cărţii autorul promite o continuare, promisiune reînnoită şi după douăzeci de ani, în capitolul al şaselea din partea întâi a lui **Don Quijote** (1605); despre al doilea, faptul că până la urmă nu şi-a ţinut făgăduiala.

Cu toate acestea, Cervantes întreprinde cu succes aici o remarcabilă renovare şi o lărgire a limitelor genului, împingându-le – în termenii „cervantologului" spaniol Juan Bautista Avalle-Arce – către „noi frontiere narative"[2]. Pe scurt, în universul bucolic, pe care un teoretician din epocă îl caracteriza drept un **mundo de amores sin violencia** („lume a iubirilor lipsite de violenţă"), irumpe tocmai violenţa şi moartea. Astfel, frivola Arcadie a manierismului dobândeşte însă o **dimensiune tragică**, în vreme ce prezenţele convenţionale ce îi populează pădurile şi luncile sunt umanizate, ceea ce înseamnă „mortalizate" (după sugestiva butadă a profesorului Avalle-Arce). În acelaşi timp, autorul intuieşte că această inovaţie nu mai încape pesemne într-o prelucrare „monografică" a tematicii arcadice, ci s-ar potrivi mai degrabă unui gen compozit din punct de vedere tematic, adică romanului modern pe care urmează să-l întemeieze Cervantes. Aceasta este aşadar traiectoria pe care o urmează Arcadia, pentru a ajunge la **Don Quijote**.

Există în **Don Quijote** patru episoade afine cu „complexul bucolic" şi cu tema arcadică: 1) întâlnirea eroului cu nişte păstori de capre, urmată de istoria frumosei Marcela şi a nenorocosului Grisóstomo (partea întâi, cap. XI – XV); 2) nunta lui Camacho şi „triunghiul"

erotic Camacho – Quiteria – Basilio (partea a doua, cap. XIX – XX); 3) **la Arcadia fingida o contrahecha** („Arcadia maimuţărită sau contrafăcută": partea a doua, cap. LVIII) şi în fine 4) hotărârea lui Don Quijote de a se face păstor el însuşi, acţiunile întreprinse în această direcţie şi, în chip de epilog, moartea eroului (partea a doua, cap. LXVII – LXVIII şi LXXIII – LXXIV).

Dincolo de asemănările şi deosebirile ce există între ele – pe care de altfel le voi semnala în continuare – toate aceste episoade prezintă o incontestabilă înrudire, măcar în ce priveşte faptul că unul dintre vehiculele principale – deşi nu unicul – ale valorilor arcadice este Don Quijote însuşi. Aparent sistemul eroic al virtuţilor cavalereşti pe care îl îmbrăţişează personajul contrastează radical cu „lumea iubirilor lipsite de violenţă" a poeziei pastorale. Totuşi, paradoxul respectiv este suspendat de îndată ce îl privim sub următoarele două unghiuri:

a. În „peisajul ideal" al Arcadiei, şi pe temelia inconştientă şi colectivă a acestuia, [illegible]nte dintre cele mai diferite sau chiar opuse tind în chip firesc – aşa cum am semnalat şi mai înainte – să se reconcilieze în sânul Naturii. Acest fapt explică – aşa cum de asemenea am arătat – proteismul şi marea capacitate de adaptare a „complexului bucolic". Pe de altă parte, o tendinţă asemănătoare – deşi mult mai limitată – o „afinitate electivă" cu sfera pastoralului manifestă cavalerismul însuşi, care să nu uităm, înseamnă între altele şi un cod al amorului sublim (**amour courtois**), cod ce poate în orice moment să funcţioneze şi în cadre arcadiene. (În Evul Mediu, o mărturie a conjuncţiei celor două lumi este specia lirică numită **pastourelle**[3], pe care au inventat-o şi cultivat-o trubadurii). În sfârşit, fie că acţionează dinspre un pol, fie dinspre celălalt, atracţia şi, la limită, identificarea celor două arii axiologice şi tematice serveşte forma compozită şi vocaţia enciclopedică a romanului şi este cu măiestrie valorificată de către autor în edificarea acestui nou gen care este expresia prin excelenţă a vremurilor noastre moderne.

b. De multe ori elementul tematic arcadic funcţionează ca o „deghizare" a unui conţinut ideologic de tip cavaleresc. Raţiunea ultimă a acestui fenomen constă poate într-un factor de natură sociologică, adică în faptul că lumea Renaşterii târzii şi a începuturilor Barocului este mult mai **tolerantă** vis à vis de sistemul pastoral de valori, decât faţă de cel cavaleresc. Şi aceasta, nu pentru că unul ar fi mai puţin ireal decât altul, dimpotrivă; iată bunăoară ce spunea pe această temă nepoata cam nătângă a lui Don Quijote, pe când preotul şi bărbierul din sat expurgau biblioteca eroului de acele cărţi care s-ar fi putut să-i fie dăunătoare: „Bine va face domnia ta să le trimeată şi pe acestea la rug odată cu celelalte (cu alte cuvinte romanele pastorale alături de cele cavalereşti, n.n. V.I.); căci ar avea haz, odată lecuit moşu-meu de boala cavaleriei, să i se năzară citindu-le să se facă cioban şi s-o ia la picior peste lunci şi păduri cântând din gură şi din trişcă, ori chiar mai rău, să dea în boala poeziei care, precum zic unii, e boală molipsitoare şi făr' de leac" (partea întâi, cap. VI; traducerea îmi aparţine). În cele din urmă însă, practica şi realitatea nu sunt principalul criteriu de estimare, aşa cum crede naiva ţărăncuţă. Spiritul rinascimental – chiar îmblânzit de reacţia conservatoare pe care au constituit-o deopotrivă Reforma şi Contrareforma – respinge instinctiv ideologemele medievale ale „sistemului virtuţilor cavalereşti"[4], dar se situează favorabil faţă de utopia arcadică, de provenienţă greco-romană. Însă chiar şi din punct de vedere practic, Arcadia ca model de viaţă conţine în mod clar elementul **ludicului** care, în mod la fel de clar, atenuează caracterul ei ireal. Şi din nou Cervantes arată că ştie să valorifice această dinamică semantică în folosul procesului său creator, pentru deschiderea „noilor frontiere narative". Concilierea contrariilor şi „deghizamentul" sunt cele două metode ale sintezei factorului pastoral cu acela cavaleresc; **Don Quijote** însă nu este un simplu roman cavaleresc ci mai degrabă – şi în diverse feluri – (auto)critica romanului cavaleresc. „Pentru estetică – scrie Ortega y Gasset – esenţial este să considerăm capodopera lui Cervantes drept o polemică împotriva romanelor de cavalerie"[5]. Deghizând mania eroică a lui Don Quijote în blândă joacă bucolică, scriitorul mobilizează ludicul pe seama **parodiei**.

Cele patru episoade „arcadice" din **Don Quijote** prezintă, într-o perspectivă curat narativă, o serie de simetrii contrapunctive care le conferă o unitate aş zice „muzicală", ca şi cum ar fi toate variaţiuni pe un acelaşi leitmotiv bucolic care, la rându-i, se încorporează în sistemul contrapunctic ce constituie compoziţia simfonică a romanului. Iar principalul factor contrapunctic este – trebuie să o spunem de pe acum – ironia parodică ce valorifică, înăuntrul acestui „ciclu" arcadic şi pentru propriile ei obiective, componenta ludică implicită în „complexul bucolic"). Raportându-ne la acest factor, constatăm că, şi în general şi în particular, adică în legătură cu episoadele respective, există o deosebire calitativă între prima şi a doua parte a cărţii. **Dans la seconde partie du roman** – scrie Michel Foucault – **Don Quichotte rencontre des personnages**

A LUI DON QUIJOTE

qui ont lu la première partie du texte et qui le reconnaissent, lui, l'homme réel, pour le héros du livre[6]. Cu alte cuvinte avem aici de-a face cu o parodie „la pătrat" sau **metaparodie**.

1) Primul dintre episoadele enumerate anterior este şi cel mai „clasic", în sensul că într-însul nu se manifestă nici cea mai mică distanţare de convenţia literară arcadică; întâlneşte Don Quijote în drumul său păstori de capre, care îl tratează drept ceea ce el caută să devină, adică drept cavaler rătăcitor, şi îl poftesc să împartă cu ei sărăcăcioasa lor cină; ca să-i răsplătească, eroul le ţine un discurs în care evocă virtuţile „Secolului de Aur", ai cărui ultimi adepţi şi aparători aparţin, precum el însuşi, tagmei cavalerilor rătăcitori. În continuare însă se proiectează modelul cervantin renovat al Arcadiei tragice, unde convenţia se umanizează pătrunzând în orizontul morţii; unul dintre păstori vine cu vestea despre recent consumatul deces al „studentului cioban" Grisóstomo, victimă – cum se spune – a nefericitei lui iubiri pentru frumoasa păstoriţă Marcela; cu toţii hotărăsc să ia parte la funeraliile acestuia; în faţa mormântului se înfăţişează şi tânăra fată a cărei frumuseţe şi neîmblânzită virtute fuseseră cauza pierzaniei amantului aspirant; răspunzând la acuzaţiile tovarăşilor acestuia, ea îşi proclamă inocenţa precum şi dreptul la o virginală emancipare, adică acela de a nu accepta cătuşele iubirii. În acest punct, eroul, asumându-şi rolul şi îndatoririle-i de ocrotitor al fecioarelor, ce îi revin în calitatea sa de cavaler rătăcitor, se pune cu hotărâre de partea ei, ceea ce domoleşte înverşunarea prietenilor victimei.

Contopirea celor două teme pare a fi aici completă, iar toleranţa mediului face elogiul valorilor pastorale în paralel cu acela al valorilor cavalereşti. Ponderea elementului ludic este încă limitată: aflăm că nefericitul student făcea pe ciobanul pe meleagurile acelea numai şi numai spre a se afla mai aproape de neînduplecata-i iubită; jocul are însă un deznodământ mortal, şi aceasta îi conferă o seriozitate tragică ce cadrează – aşa cum am mai arătat – cu Arcadia cervantină. Limitat este şi rolul parodiei căci ne aflăm încă în partea întâi: abia de o întrezărim ivindu-se în uluirea cu care păstorii de capre ascultă pompoasa alocuţiune a lui Don Quijote. Cea care pedepseşte irealitatea este realitatea însăşi, precum în alte episoade mai cunoscute ale cărţii, cum este acela cu morile de vânt; luând-o pe urmele frumoasei Marcela pentru a-i oferi protecţie, eroul este zdravăn ciomăgit de nişte herghelii, adică de persoane care, teoretic, fac şi ele parte din idilica „lume a iubirilor lipsite de violenţă".

2) Al doilea episod, cunoscut drept **las bodas de Camacho** („nunta lui Camacho") este, până la un punct, continuarea, complementul şi inversul ironic al precedentului. Şi aici avem un tânăr păstor care este îndrăgostit de o frumoasă fată. Iubirea lui este chiar împărtăşită de tânără, dar părinţii acesteia decid să o mărite cu bogătanul satului. La ceremonia nupţială, ori mai bine zis la preliminariile ei, care seamănă destul de mult cu un „festival folcloric", şi unde elementul arcadic este prezent în ipostaza lui ludică, de spectacol, se prezintă şi amantul abandonat care, proclamându-şi în sus şi tare deznădejdea, se sinucide în faţa perechii şi a invitaţilor (între care şi Don Quijote şi Sancho). **In articulo mortis**, sinucigaşul cere să fie căsătorit cu iubita lui, ceea ce se şi întâmplă cu consentimentul tuturor, inclusiv al logodnicului oficial al acesteia. De îndată însă ce preotul oficiază taina căsătoriei, ni se dezvăluie faptul că sinuciderea fusese o înscenare, muribundul „învie" şi, după o oarecare confuzie, nunta continuă, dar cu alt mire.

Ceea ce ne impresionează întâi şi întâi în acest episod este postura cu totul pasivă pe care o adoptă eroul, exceptând intervenţia lui în favoarea celor doi amanţi. În final, când deznodământul se produsese în fond, este o absenţă semnificativă, al cărei sens ironic se confimă prin comparaţie cu alte episoade: peste tot un Don Quijote caută să schimbe mersul evenimentelor luând partea celor „buni" şi lipsiţi de ocrotire, rezultatele sunt dezastruoase pentru aceştia. Aceasta demonstrează marginalizarea totală a idealului cavaleresc de către ideologia Renaşterii; aici însă, în lipsa rolului asupra căruia se concentra de obicei tirul parodiei, obiect de parodie devine Arcadia însăşi. Astfel, scena respectivă dobândeşte caracterul unei reprezentări abreviate – sau **mise en abyme**, cum ar zice Gide – a structurii de ansamblu a romanului. În acelaşi mod în care **Don Quijote** parodiază romanele cavalereşti folosindu-se de propriile lor procedee, iar în partea a doua, datorită acelei reduplicări a structurii pe care am semnalat-o, asistăm la auto-critica operei însăşi sau metaparodie, tot astfel şi aici modelul cervantin, ce constituia o revizuire critică **in actu** a Arcadiei tradiţionale, devine ca atare obiect al unei subversiuni parodice, atunci când elementele novatoare pe care le conţine sunt conduse spre un **happy end** ce restaurează ironic vechea şi uzata convenţie iniţială.

3) Dacă episodul precedent prezenta o anume simetrie ironică faţă de primul, până într-acolo încât să putem vorbi de unitatea comună pe care o alcătuiau amândouă, cel de-al treilea – pe care îl voi examina în continuare – seamănă cu primul în ce priveşte intriga. Şi aici Don Quijote întâlneşte într-o pădure o mică comunitate arcadică şi aici este primit, şi încă sărbătoreşte, de către membrii acesteia.

Episodul este însă tipic, şi încă într-un înalt grad, pentru partea a doua a romanului, şi astfel proteica Arcadie cunoaşte o ipostază diferită. La prima-i apariţie, „complexul bucolic" fusese supus unei prelucrări critice din partea modelului cervantin; a doua oară, acest model se auto-parodiază şi este condus la un deznodământ convenţional; acum este rândul convenţiei restaurate să-şi facă autocritica prin prisma ludicului, care se află prezent aici sub o formă dintre cele mai nemijlocite. Avem a face, aşadar, în termenii lui Cervantes însuşi, cu o „Arcadie maimuţărită sau contrafăcută": un grup de tineri şi tinere din lumea bună s-au retras într-un crâng, deghizându-se în arcazi, adică literalmente **jucându-se** de-a ciobănaşii şi ciobăniţele. Pe Don Quijote îl recunosc şi îl întâmpină nu atât ca pe un cavaler rătăcitor (cum făcuseră păstorii de capre în primul episod), ci mai degrabă ca încarnare a ficţiunii în care fusese fixat de către prima parte. În felul acesta, îl obligă şi pe el să **joace** rolul lui însuşi, să se auto-parodieze, pradă mecanismelor **metaparodiei** pe care le pune în mişcare autorul în partea a doua a cărţii. În fine, şi reconcilierea ludică a cavalerului cu elementul pastoral devine obiect de parodie, într-un mod ce aminteşte de primul episod arcadic. În semn de recunoştinţă faţă de gazde, eroul hotărăşte să iasă la drumul mare şi să proclame înaintea tuturor, cu arma în mână, că „aici sălăşluiesc domniţele cele mai frumoase şi mai nobile din toată lumea, în afara doamnei mele, Dulcinea din Toboso, cea făr' de pereche" (partea a doua, cap. LVIII; traducerea îmi aparţine). În chiar acel moment însă, lumea bucolică, sub forma unei cirezi de tauri sălbateci, se repede şi calcă în picioare pe reprezentantul lumii cavalereşti.

4) Ajungem acum la al patrulea şi ultimul episod „arcadic" al capodoperei lui Cervantes, episod care, dat fiind că este şi ultimul din roman, concentrează, rezumă şi recapitulează, în chip de final muzical, toate temele pe care le dezvoltase simfonia romanescă. Astfel, eroul, nemaimulţumindu-se să apară drept purtător de cuvânt al valorilor pastorale, încearcă aici să pătrundă el însuşi în lumea arcadică. Cu aceasta însă repetă actul iniţial al operei, când decisese să treacă de la lectura cărţilor de cavalerie la trăirea acestora. Un nou roman, o nouă manie, de astă dată de caracter bucolic, ar fi putut să înceapă, aşa cum prevăzuse nepoata sa, acolo unde lua sfârşit aventura cavalerească. Deoarece însă, din punct de vedere narativ, singurul lucru care mai urmează este moartea personajului. Arcadia devine cu adevărat **ultima nebunie a lui Don Quijote**.

Trebuie de asemenea să semnalăm că această decizie a eroului survine după ce critica ficţiunii cu propriile ei mijoace – parodia – şi auto-critica operei care şi-a pus pecetea pe a doua parte – metaparodia – au atins punctul culminant. În speţă, pe plajele Barcelonei, eroul fusese învins, într-un episod anterior (partea a doua, cap. LXIV – LXV), de către cavalerul Albei Lune, care nu era altul decât consăteanul lui, bacalaureatul Sansón Carrasco, deghizat cum se cuvine pentru această ocazie şi fusese forţat să promită că avea să se întoarcă în sat şi să se ţină timp de un an de zile departe de viaţa cavalerească. Marginalizat în lumea exterioară, sistemul valorilor cavalereşti este izgonit violent şi din spaţiul interior al trăirii lui Don Quijote, unde îşi aflase refugiul. Ca atare, recursul la „complexul bucolic" este pentru erou o tentativă desperată de a salva principiile în care crede, deghizându-le de aşa manieră încât să se poată bucura de o toleranţă mai largă.

Totuşi, aşa cum am spus, nici Arcadia nu este scutită de acţiunea corosivă a parodiei şi metaparodiei. Don Quijote este deci avertizat, indirect dar clar, despre zădărnicia noului său demers, atunci când, odată mai mult, şi când abia se hotărâse să devină păstor, este călcat în picioare de o turmă de... porci. Incidentul aminteşte desigur altele asemănătoare, iar sensul lui este, cum am mai semnalat, critica irealităţii de către realitatea însăşi. Dacă însă, dincolo de simetrii, vom examina „scara" animalelor – reprezentanţi pe de altă parte ai lumii arcadiene – care exercită această critică activă a lui Don Quijote: cai, tauri, porci – ne vom forma o imagine şi vom avea măsura erodării şi degradării Arcadiei. De aceea, singurul lucru care îi mai rămâne eroului este să renunţe la orice iluzie şi să revină spăşit la mediocritatea bunului simţ. Moartea Arcadiei – moarte a eroului; modelul cervantin îşi face cea din urmă oară apariţia, dezvăluindu-ne sensul său ultim: lărgirea şi inovarea speciei este şi cântecul de lebădă al poeziei bucolice.

Paralelismul şi coerenţa ce există în cartea lui Cervantes între soarta cavalerismului şi aceea a Arcadiei – aşa cum am încercat să demonstrez în paginile de faţă – ne fac să bănuim că aceasta din urmă trebuie să fi fost demult moartă, de vreme ce doar în închipuirea unui nebun valorile ei dobândesc consistenţă şi numai în chip de parodie şi/sau de joc mai poate avea un loc în realitatea exterioară: atunci când istoria se repetă, spunea un filosof, aceasta se întâmplă sub zodia comicului. În zorii erei burgheze, moartea esteticii idealiste pare a constitui deja un fapt consumat, iar **Don Quijote** vine să-i pecetluiască „arderea de tot". Totuşi această jertfă nu a fost cu totul zadarnică. Precum grăuntele ce moare din Evanghelie, a renăscut înmiit în noile şi viguroasele roade al romanului.

Note:

1) Vezi E.R. Curtius: **Literatura europeană şi Evul Mediu latin**, Bucureşti, ed. Univers, 1970, cap. X: „Peisajul ideal" (pp. 216 – 237)

2) „Noile frontiere narative la Cervantes" este titlul unui ciclu de conferinţe ale profesorului Avalle-Arce, pe care am avut privilegiul să le audiez la Universitatea din Málaga, în perioada iulie–august 1987.

3) Vezi E.R. Curtius, op. cit., pp. 221 – 222.

4) Pe această temă, vezi ibidem, excursul cu acelaşi nume (pp. 597 – 618)

5) José Ortega y Gasset: **Meditaciones del Quijote. Ideas sobre la novela**, Madrid, Revista de Occidente S.A., 1970, „Meditacion primera", 10.

6) M.Foucault: **Les mots et les choses**, Paris, ed. Gallimard, NRF, 1966, pag. 62

clelia ifrim

Haiku

1. Plombă de cristal –
o lună cariată
cu stea în gură

2. O cană goală –
prima furnică trecând
de buza văii

3. Cubul de zahăr –
albia rătăcită
pluteşte în ceai

4. Sac cu strugure –
pasărea soarbe mustul
prin ţesătură

5. Bătrân înecat –
în plasa pescarului
pantof cu nisip

6. Teatrul de umbre
încuiat în depozit –
piesă uitată

PREMIUL SPECIAL la Secţia Haiku în engleză (SPECIAL AWARD – Haiku in English, Division) la CONCURSUL INTERNAŢIONAL DE HAIKU „ITOEN NEW HAIKU" Japonia, 1994 (ediţia a 5-a) organizat de Asociaţia de Haiku Modern (Gendai Haiku Kyoukai), Asociaţia Internaţională de Haiku (H.I.) Mainichi Center, Yomiuri Center şi alţii.

7. Peşti de hârtie –
pisica-nfometată
fuge la vecini

8. Hanul de munte –
pe un povârniş de cer
urmă proaspătă

9. Ploaie de vară –
alunecă un ţipar
printre degete

10. Lună de vară
dizolvată în mare
pilulă de somn

(din volumul în pregătire „Supă de muguri", ediţie în română, engleză, japoneză)

cassian maria spiridon

Despre buna folosire a celor învăţate

esenţa omului este cuvântul
esenţa cuvântului este imnul
(Upanişade)
esenţa cărnii este scheletul
esenţa scheletului este permanenţa

în groapa comună nu există viaţă personală
toate au logica scheletului viu
ancorat viguros în terciul cotropitor
în mlaştina viitorului
cu aripile deschise peste vălătucul uman

ca umbra disperării renaşte
un clocot tulburător
în suflet/ pe chipurile împietrite
se rostogolesc şuvoaiele
/ unei nopţi segmentate

cine cunoaşte mai bine
somnul frunzei în pătura groasă a iernii
în drumul către humus
către humanus
conştiinţa astfel/ postum/ se exprimă
printr-o rigid-flexibilă cămaşă de cuvinte

şi totuşi
cei care se nasc dimineaţa
ştiu câtă lumină-i aşteaptă
cei care fac dragoste
îşi vor recunoaşte vreodată copilul
cei care privesc pădurea
ştiu copacul/ din care
va fi cioplită crucea

cei care se îndreaptă către moarte
ştiu că se îndreaptă către moarte

Ordinarius *sau* Singurătatea nopţii

îndărătul zidurilor/ zloata şi vântul izbind
liniştea oraşului
oameni pustiiţi/ femei
transfigurate de singurătate
sub flama neonului
– distruge falsa armonie
te du spre esenţiala fericire –
nu-ţi fie teamă
ce-a fost să se întâmple
s-a-ntâmplat
acum/ sau mai demult/
sau niciodată/ viorile pot plânge
între pereţii inimii/ doar viaţa

desferecate porţi prin care Luna
îndreaptă pasul trans-lucid
(plângere a vieţii/ puse la-ndoială)
voi jumătăţi/ voi lucruri pe din două
îmi potopiţi pe toate căile
încercarea (obscenă)
când
gol contemplu golul/ ce-l naşte
nemişcarea prolifică a morţii
în ceruri şi alături/ căderea nopţii
la ce îmi folosi pleroma
când sufletul/ prea bântuit
de vânturile reci
mă lasă tot mai singur
ca o câmpie fără arbori
ca o zăpadă fără urme

da/ stelele şi marea
la fel mă apasă
în suflet atâtea încearcă
să-şi afle un drum cu-nţeles

Trilema

el a spus
cea mai tristă clipă a vieţii a fost
când toate erau foarte clare/

un altul
cea mai tristă clipă a vieţii a fost
când iubita privind pe fereastră m-a uitat

iar altcineva
cea mai tristă/ chiar foarte tristă a fost
când n-am mai sărbătorit ziua de naştere

un necunoscut
recunoaşte c-au fost zile când viaţa
l-a obligat la singurătate
dar eu vă spun:
că cea mai tristă clipă
o trăiesc chiar acuma

Crater grecesc

când cu lopata timpului într-un cuptor zvârlit
aflu/ a câta oară/ că trupu-i muritor
(aşa cum Daniel s-a pârjolit/ având credinţă)
când nopţile se trec
şi zilele asemenea îţi par
atunci priveşti trecutul prin ochean
cu spaima unui marinar
aflat de luni şi luni
pierdut/ în largul fără leac al
pustiirii
tu vezi
acolo afli… începutul

O altă călărire în zori

deşi lumina soarelui apasă
din prea înalturi
şi iarba taie roua
la fel ca-ntotdeauna
nu mai pot spune că sunt tânăr

şi zic
salut tinereţe inconştientă
de sensurile multe
pe care le dă timpul nemăsurat

cu tălpile goale venea către mine
desăvârşită în splendida ei nepăsare
cu păr blond
siluetă subţire în lumina Oceanului
– pentru mine născută
(cum zăpezile pentru neprihănirea pământului)
sub greutatea înrobitoare a iubirii

într-o bucolică şi permanentă migrenă
într-o dimineaţă pletoasă şi greu de înţeles
într-o apocaliptică verdeaţă aud
foşnetul de hârtie/ al copacilor
fierberea în clocot a pământului
sfâşierea carnivoră a păsării
glasul împuşcat al trădării

dar
lasă-mă să plec
cât ochii/ or mai putea să vadă
genunchi şi talpă să îmi zdrelesc
de triste garduri
să-nvăţ vorbirea simplă şi clară a durerii.

carca lui Dumnezeu
săptămânal de ştiri şi metafizice

Dezrădăcinarea nemţească

de AL. CISTELECAN

Drept în mijlocul casetei cu „cotidianul prozaic şi bufon" îl aşează, în **Istoria** sa **tragică şi grotescă**..., Radu G. Ţeposu pe Andrei Zanca. Dar ce să caute neamţul în Bulgaria? Sau într-un pluton de poeţi alegri, chiar avându-l ca fruntaş pe Mircea Cărtărescu? Doar stufozitatea discursivă şi impetuozitatea retorică, privite prin lunetă, ce l-ar împinge într-acolo, căci altfel toate celelalte îl trag în altă parte, acolo unde el poate da frâu liber unui misionarism ontologic al poeticii şi unei vocaţii vizionare imperative. Între optzecişti el este mai degrabă coleg de bancă cu Aurel Pantea şi Ion Mureşan, ale căror limbaje radicale le concurează atât prin patetica implicării, cât şi prin convulsia imaginativă. În orice caz, poemul său nu se ţine deloc de bufonade iar în cotidian caută mai curând zonele privilegiate, de densitate semnificantă, decât pe cele inerte. Andrei Zanca e atât de neamţ încât n-are nici măcar aptitudinea ironiei, darmite pe cea rafinată a bufoneriei, iar poemul său respectă, cu entuziasm disciplinar, regula intensităţii semnificative. Chiar când stenografiază imediateţea cotidiană, în notaţii abrupte, el îi intensifică oroarea spre a-şi motiva fuga în reverie, spre a-i putea întoarce spatele şi a se refugia astfel în candori protejate de memorie. El n-a descoperit în cotidian un principiu de fascinaţie şi poetica sa nu ajunge niciodată să-l valorizeze ca atare. Acesta rămâne într-o strictă negativitate, sancţionat mai degrabă de o etică a viziunii decât de o estetică a ei. Funcţia lui e una reactivă, riguros repulsivă, determinând prin dezgust şi atrocitate saltul mântuitor în mirajele de memorie. De aici Zanca dezgroapă senzaţii primăvăratice, fruste şi prospere, adesea de o prosperitate retorică ce ameninţă însăşi frusteţea, şi exercită o presiune concretizantă asupra abstracţiilor şi nostalgiilor.

Poemele nordului, cu care a debutat la „Albatros" în '84, sunt reverii scuturate de frisoane şi riscate în marginea anxietăţii, într-o sintaxă ce vrea să arunce stihia limbii în extazul vizionar. Conceptul de poem al lui Andrei Zanca se trage din stilistica vertijului şi a limbajului inflamat, cuprins de fierbinţeli. Poetul intră fără precauţii în ritmica viziunii, înteţind-o până la frenezie. Poemul e, înainte de toate, un ritm beatitudinal, intensificat până la galopul cinetic al senzaţiilor şi notaţiilor şi devenind, abia apoi, o avalanşă incontrolabilă altfel decât prin ruperi brutale de perspectivă. Febril din pornire, poetul se supraîncălzeşte în acţiune şi umflă prin frenezie imaginativă câte o secvenţă până când aceasta ameninţă să ia locul întregului poem. Abia istovul acestei inflamări răceşte temperatura textului şi-i dă răgaz poetului să înnoade un alt fir la polifonia senzaţiilor şi a angoaselor pe care le orchestrează. Căci Andrei Zanca nu doar scrie poemul, el se şi luptă cu acesta. Această tensiune compoziţională e, câteodată, scontată, dar cel mai adesea ea e o persecuţie a viziunii, o coerciţie exercitată de exigenţa coerenţei. Limbaj tare, vehement, poemul lui Zanca e îndestul de „sălbatic" pentru ca atunci când poetul ţine să vireze într-o direcţie prestabilită el să fie silit să rupă busc un elan în desfăşurare şi să-l ambaleze forţat pe o altă pistă. Căci poemul lui rulează mereu cu motoarele în extaz. Până şi depresiunile sunt parcurse vertiginos, mutând decepţia însăşi în frenezie.

După zece ani de tăcere, repatriindu-şi între timp nostalgiile româneşti în strămoşeasca Germanie, Andrei Zanca revine cu un volum care e parţial de recuperări dar care rămâne, totuşi, în cea mai bună parte, rodul ultimilor ani: **Un străin în bârlogul lupilor**, Ed. Astra, Braşov, 1994. Nu există nici o ruptură stilistică între debut şi recenta carte. Există însă o marcantă ruptură tematică şi chiar una de sensibilitate. Andrei Zanca face figura celui mai român dintre nemţi şi se trezeşte reluând pe cont propriu toate nostalgiile dezrădăcinării şi înstrăinării. Frate de temă cu poeţii jelaniei noastre ruraliste, el nu e, însă, şi moştenitorul stilisticii lor înduioşătoare. Oricât de năpădit de doruri, Andrei Zanca rămâne un poet cu peniţa arzândă, decis şi viguros. El trece acum la o mitologizare a plaiurilor abandonate şi a mizeriei părăsite, o mitologizare, ce-i drept, realistă, ieşită şi ea din şocul unui contrast şi din percepţia alienării: „aici iernile sunt o prelungire a toamnei/ iar întunericul, o trenă/ trasă de păsări orbite/ de luciul monezilor/ din pricina cărora nimeni nu mai are răbdare/.../ ce era la noi puţin/ aici prisoseşte, ce era la noi mult/ aici cauţi cu lumânarea/.../ aici femeile-şi doresc un Sigfried nu spre a-l iubi/ ci spre a fi sigure de invidia celorlalte/.../ un urlet/ aidoma unui curcubeu/ peste nepăsarea unui oraş/ peste satele cu porţile ferecate/ în faţa cărora ai putea muri de sete/.../" (**Toamnă prelungită**). Partitura românească a lui Andrei Zanca răsună cât în modulaţii nostalgice, cât în vehemenţe imprecative, poetul ducând cu sine un reflex moral ce dă întâiul aviz pentru declanşarea viziunii lirice. În pragul poeticii sale e îngropată mereu o judecată etică şi abia această sancţiune îl împinge în furoarea poetică. De aici se trage fulminanţa de verset profetic a poemelor, violenţa nostalgiilor şi răsturnarea lor în imprecaţii. Poemul nu mai e o provocare, e o descărcare voltaică. Nu un ritual retoric, ci un act existenţial tradus într-o manifestă reontologizare a discursului. Poemul e reinvestit cu o funcţie salvatoare imediată şi el creşte direct din biografia interioară, captând întreaga concreteţe dramatică a acesteia. El nu face decât să destindă un fond elegiac acut într-un limbaj care nu mai e unul aleatoriu, de simplă sau rafinată manevră retorică, ci unul de o brutală eficacitate confesivă. Când stridenţele sensibilităţii nu mai apasă direct pe clapele viziunii şi poetul regăseşte o boare de seninătate, el se întoarce la matca rilkeană a viziunii, luând de acolo nu numai un ton solemn al meditaţiei, dar şi un tipar retoric: „omul e doar preludiul unde somnul şi zeul se ignoră./ ostroave de vară îi despart trepte urcate şi coborâte/ în penumbra unui evantai de frunze/ când un simplu diez al luminii sperie de moarte inima/ acest labirint de carne prelungit de intuiţia sângelui/ ce distilează lent cheaguri de moarte/ împotrivindu-se ei cum apa peştelui viul// o, amânare a acelei zile ori acelei nopţi/ ce-ţi traversează viaţa ca o apă freatică/ străpunsă de susurul unei stele, şi ea aflată/ cu atât mai departe cu cât propria-ţi viaţă/ se-nsingura atunci"/.../ (**Octombrie**). Dar astfel de momente în care biografia e sublimată în meditaţie iar confesiunea iese din strictețe sunt destul de rare în cartea lui Andrei Zanca. Mult mai dese sunt clipele în care nostalgiile sale se transformă în furori, melancoliile în coşmare iar tandreţea în imprecaţie. Ca orice limbaj participativ, poezia lui Andrei Zanca se trage din şi se întoarce la un patetism de fond. Ea foloseşte reveria din disperare şi caută metafora euforică dintr-un instinct de conservare poetică ce se simte ameninţat. Stihia retorică pe care poetul o sloboade asupra scenariului biografic se avântă, de fapt, mai degrabă într-o frenezie a suferinţei decât într-una a discursivităţii. Impulsul ei centrifugal, tentând o arborescenţă a poemului, e mereu întors din drum de rigoarea centripetă a unui coşmar.

Brânza naţională

de CRISTIAN POPESCU

Vaca occidentală a fost întotdeauna scutită de griji", declară Pătru Ion, directorul micii (dar viguroasei) fabrici de lactate din comuna Sâmbrea, judeţul Sibiu. „Nu tot aşa stau lucrurile cu oaia noastră, cu mioara românească", ne-a mărturisit domnia sa.

Este fapt de notorietate publică felul în care occidentalii au ştiut să profite de inexplicabila blândeţe a valurilor istoriei şi au putut astfel, norocoşi, să se îngrijească în linişte de una din bogăţiile naturale cu care i-a blagoslovit Dumnezeu: vacile... Am aflat de exemplu că în Elveţia, încă de la înfiinţarea primelor linii aeriene regulate de călători, păsările aerului nu aveau trasee perfect liniare ca la noi, ci ocoleau păşuni montane, pentru ca blândele patrupede să-şi poată rumega, cuminţi, hrana. Ca rezultat, este caracteristic, pentru această strategie zootehnic-ecologistă, numele arhicunoscut al unei delicioase brânze: **La vache qui rit** (în traducere românească nespilcuit-literară: **Vaca care râde**).

„Noi, ne-a declarat în continuare domnul Pătru, cu nevoile, cu neamul, mai obidiţi, ce să facem?... Dar am ştiut întotdeauna să ne purtăm rangul... Vorba aia: o dată suntem români, nu de două. Noi, ce-am gândit: ia să ne-aducem aminte de basmele strămoşeşti, din popor, de **Mioriţa** noastră şi să-i spunem brânzei fabricate la noi: **Oaia care plânge** (adică, la export: **La brèbis qui pleure**). Avem aici, la Sâmbra, un proiect amplu, detailat. În fiecare an, toamna şi primăvara, cel mai bogat cioban din sat este bătut-lat de ceilalţi ciobani, amicii lui, ca după aia, când le mulge, oile lui să plângă. (Am zis să nu ducem lucrurile prea departe, să nu-l omorâm, căci ar fi, bineînţeles, inuman). Am organizat şi cimitire în miniatură, cu cruci făcute din fluiere vechi, cu încrustaţii, şi deja, dacă bate vântul în timpul mulgerii, oile aud fluierele, iar unele au şi început să se gudure şi să murmure: aşa... da... mai vreau... daa... Ne-am gândit că numai astfel vom dovedi străinilor că brânza noastră este de nu numai prima, ci şi mai mult decât atât. Ce?! Că nu doar franţujii, că nu doar elveţienii! Apoi... nu!!"

Urăm fabricii de lactate din Sâmbra şi atât de inimosului său director mult succes şi promitem că vom izbucni în plâns dacă cineva ne va ispiti micul dejun cu **Vaca care râde** şi că vom râde bucuroşi degustând la orice masă **La brèbis qui pleure**.

Premiile Asociaţiei Scriitorilor din Târgu Mureş pe anul 1993

– **Aurel PANTEA – Negru pe negru**, poezie

– **Molnar VILMOS – A nagy elbeszélgetes (O amplă convorbire)**, proză.

Şi un premiu special „pentru dialog cultural" volumului bilingv: **Silvia Obreja – Frumoasa nelinişte – A szép nyugtalansag**, poeme

Juriul: Mihai SIN şi GALFALVI Gyorgy, co-preşedinţi; membri: Farkas Arpad, Dumitru Mureşan, Kovacs Andras Ferenc, Lang Zsolt, Ferenczes Istvan şi Al. Cistelecan.

Sponsori: ziarul **„24 de ore mureşene"** şi Fundaţia **„Aranka Gyorgy"**

Decernate vineri, 9 septembrie 1994, la sediul Asociaţiei.

Biblioteca de ipsos

de DAN SILVIU-BOERESCU

1. LIVRESCUL ÎNCREMENIT. George Vulturescu nu este, aşa cum s-ar putea crede la prima vedere, un mic-burghez din Satu-Mare. Nu este funcţionarul model – birocratul necesar! – care face din cultură o meserie în sine, guvernând înţelept peste casa „G. M. Zamfirescu" sau peste maidanul cu dragoste al revistei „Poesis". În adâncul sufletului său, el nu este decât un scrib pătimaş, care, chiar şi când îşi face lista pentru piaţa de duminică, nu se poate abţine să n-o caligrafieze: o „Marylin Monroe" nu prea fanată, un „Marsilio Ficino" de ocazie, nişte condimente filosofice („poţi trece de la Husserl la Karl Jaspers numai/ privind această femeie care trece") şi – mai ştiu eu – ceva legume apocrife. În miniaturile de grămătic care sunt dedicaţiile lui George Vulturescu (în ordine: „...cine poate regiza focul surd, focul fără de culoare al Ideii?" – 1988, **Frontiera dintre cuvinte**; „în fiecare cameră există un Ev Mediu larvar/ din care izvorăsc lumine" – 1991, **Poeme din ev-mediul odăii**; „nu eşti singur când scrii" – 1994, **Oraşul de sub varul pereţilor**) găsesc semnele unei neobişnuite vocaţii de arheolog al bibliotecii, al livrescului încremenit în piele scumpă de viţel. Cred că de la Mircea Ivănescu încoace nicicând n-a mai existat în poezia noastră o mai mare densitate de aluzii culturale. Poezia ca fişă de lectură – pătimaşă, obsedantă? Nevroza unei consignaţii de lux, din care nu lipsesc, mai ales în primul volum, colecţiile de fotografii de epocă? Anticarul, finul **connaisseur** din Nordul frontalier, nu pregetă să se adune din cărţi şi din imagini, pasional şi contradictoriu, clădind cu voluptate oximoron după oximoron: „se uită la tine Torquemada,/ îşi dilată ochii animalele incipiente ale lui Bosch;/ sunt cuvinte care-ţi vin brusc pe buze ca o viespe/ altele împânzesc pagina ca javrele pe uliţe târzii". Din această fervoare a acumulărilor sinestezice nu se poate naşte decât o religie a cuvântului, pe care eu o înţeleg ca pe o mistică a păcatului ratat: „Nu-i de ajuns să ai cărţile în preajmă/ Cu nimic mai singur decât Iisus în grădina Ghetsimani/ citeşti ca să nu cazi în ispită, stai/ lângă spaima ta, lângă paharul tău, întinzi mâna:/ nu ştii dacă este alcool sau otravă..." **Frigul cărţii** te cuprinde ca o ispăşire nefiresc de dulce, în care suferinţa se topeşte izbăvitor, ca o lumânare parfumată la căpătâiul unui muribund aflat în plin delir iconoclast. Spovedania lui Vulturescu nu-i altceva decât o orgie de semne, pentru care entropia este şi mamă şi Dumnezeu şi destin.

2. PERVERSIUNEA NECESARĂ. Când putana asta de inspiraţie îi dă târcoale ademenitor lui Vulturescu, ea nu se sfieşte să-l întrebe: „Este poezia un lucru cuviincios/ în gând şi-n faptă?" Desigur e o întrebare retorică, ea ţine de însăşi retorica seducţiei. Fascinat de mereu reînnoitul exerciţiu de caligrafie mergând până dincolo de limita visceralului modernist, poetul rămâne fermecat „sub cavernele stelelor", ochi în ochi cu textul său, nemaiştiind cine seduce pe cine şi când. Toate poziţiile livreşti sunt „îngurgitate de stomacul nopţilor ca să/ poată hrăni burta adevărului despre trandafir". Din această – într-un fel – previzibilă Kama-Sutra, poetul nu extrage certitudini reconfortante. Dimpotrivă, în registrul nocturn, chiar nupţial-necrofil, Vulturescu se dovedeşte un voyeurist neliniştit: „Ochi barbar, ochi nebun/ târând în dinţii lui de jivină a nopţii/ leşul greu al femeilor mult aşteptate/ răstoarnă trupul lor peste mine pe câmpul de narcise/ al acestor cuvinte/ câmp de narcise carnivore". El priveşte lumea aceasta barbară şi dezlănţuită cu un „ochi îngheţat", „un animal/ (care) scurmă prin nopţile de demult dezgropând/ din sicriele iubirilor trupuri de jar/ trupuri ridicate ca nişte ţepuşe sub pleoape" şi constată că frumuseţea perversă a acestor trupuri „nu lasă versul să lâncezească". Să nu vedem însă, aici, doar un introvertit, care se foloseşte de vers pentru a se defula şi vindeca de complexe psihanalizabile. Poetica acestei iubiri păgâne îşi păstrează coerenţa suprarealistă şi atunci când iese din spaţiul securizant al bibliotecii pentru a identifica noi spaţii de „desfrâu" necesar: „Oraşul muşca din sânul dezgolit al dansatoarei. Iată/ paharul plin de rujul ei prelins. Sub giulgiu-i alb/ sunt câteva din cadavrele iubirilor tale. Peste umerii/ sticloşi, în cafenea, pare că a nins". Din recuzita de factură acuzat expresionistă nu lipsesc „purpura orei înalte", „oraşele unde frunzele au acoperit/ străzile ca o sârmă ghimpată", „pumnul de monede (care) tulbură echilibrul veacului". Dar Vulturescu îşi previne **îngerul din bibliotecă**: „Nu voi trişa. Eu nu-mi întorc capul/ de la cuvintele din satul meu – carnale şi/ zemoase, li se văd unghiile şi bubele purulente,/ le simţi duhoarea animalică, respiraţia/ în ceafă (...)// Animal hămesit, hrănit cu mlaştinile viscerale/ ale memoriei noastre – el lunecă pe pardoseala/ sălilor de dans lingvistic carnal şi pur:/ hemoragie a realităţii// **vei şti că există iubire în această hulă cu/ care îl scriu?**" (subl. mea – D.S.B.). Din tot acest tăvălug înşelător paseist al amorului (umorilor?) totodată frust(e) şi rafinat(e), erotismul nu putea – fireşte – decât să-şi consolideze puternicele ascendenţe livreşti: „Iată, femeia mea dezbrăcându-se şi verbele smulgând-o/ cu tot aerul proaspăt din jurul ei cum smulg/ furtunile copacii din rădăcini cu lut cu tot."

3. NESĂŢIOASELE INCUNABULE: „Târziu. Nu vă pot da nici un semn/ cărţile mă fixează cu ochii de haite stârnite din/ viziuni: le simt respiraţia, gâfâitul/ aşteaptă să se coacă versul, să se umple de zeamă". George Vulturescu se află cu cărţile într-o relaţie de **full contact**. Le idolatrizează şi le exorcizează deopotrivă. Erotica deşănţată a privirii propune lectura ca pe o perversiune supremă: „Un prieten mă întreabă ochind rafturile: Ai citit/ toate cărţile de aici...? (ca şi cum te-ai putea culca/ cu toate curvele din mahala)/ Unul s-a oprit lângă un raft, a scos o carte, a/ răsfoit-o ca şi cum s-ar uita prin gaura cheii la o toaletă/ publică". Jumătate curvă – jumătate sfântă, **cartea** este o nouă Maria Magdalena, însă, de data aceasta, răstignitul într-ale poeziei este cel care-i spală ei picioarele! Descumpănit în „deşertul tuturor paginilor în care cineva ţipă/ şi-ntinde mâna după o ceaşcă de cafea", Vulturescu se complace în suferinţă cu voluptate masochistă. Nu-şi impută ratările, ci le integrează spectacolului livresc: „Oho, îmi spune unul, când treceţi pe lângă noi/ recunosc atâtea versuri schilodite/ umblând prin oraş, prin frumuseţea lumii..." Ceea ce la un altul ar părea un teribilism, la George Vulturescu este maxima sinceritate, neconcesivă, a unui înfometat de imagini atras iremediabil în aventura textuală, pe care se ambiţionează să o ducă până la ultimele sale consecinţe. „Un poem ca o femeie frumoasă care se duce/ radiind la întâlnire şi e acostată în/ plină stradă, violată, fără să vadă nimeni,/ fără să poată interveni/ un astfel de poem terfelit ridic eu aici din colbul drumului". Devorat de nesăţioasele incunabule în legătură scumpă, cu cotor desigur aurit, dar şi tentat irepresibil de orice foaie de hârtie mototolită din coşul de gunoi al literaturii („iscat-am frumuseţi şi preţuri noi"!), fără false pudori şi încercând să se elibereze definitiv din convenţionalismul modernist ce i-a nutrit începuturile, George Vulturescu îşi refuză sistematic mântuirea în noua sa bibliotecă de ipsos. Ochiul său, acum „obosit de varul pereţilor", se ambiţionează să vadă şi altceva decât puritatea vetustă a versului supercizelat din cartea de debut (când tatona **Frontiera dintre cuvinte**) şi, din **Ev-mediul odăii**, plonjează, neiertător cu sinele narcisist, în abisul Poeziei. De p cum, cale de întoarcere nu mai există...

«A se duce»

de CLAUDIA ENE

Folosirea verbelor de mişcare nu poate şi nu e normal să fie arbitrară, având în vedere că prin intermediul acestora se exprimă nu numai deplasarea ca atare, ci şi punctul de pornire, direcţia mişcării ori punctul de sosire şi de aceea e firesc să se ţină seama de poziţia în spaţiu a persoanei care vorbeşte, a interlocutorului sau a persoanei sau locului despre care se vorbeşte. Tendinţa de a utiliza acelaşi verb de mişcare pentru situaţii diferite, nesubstituibile, nu are nici o justificare şi în plus este producătoare de confuzii: „te-am auzit spunând că mâine **te vei duce** să încerci orga cea nouă de la biserică, pe la orele unsprezece. **Mă voi duce** şi eu pe la unsprezece (şi – n.n.) jumătate să te aud cântând" (Florence L. Barclay, „Mătăniile", Bucureşti, Editura „Ioana", 1993, p. 87). Dacă în prima frază „a se duce" este folosit în mod firesc pentru a indica deplasarea (cu o direcţie determinată) către un spaţiu în care nu se află nici unul dintre cei doi locutori, în cea de-a doua frază lucrurile nu mai sunt la fel de clare. În acest caz, aşezarea în spaţiu a celor doi locutori se presupune a fi modificată şi raportarea verbului de mişcare se face la alte repere: interlocutorul este deja proiectat în spaţiul în care vorbitorul urmează să ajungă (să se ducă) şi punctul de referinţă nu mai este un spaţiu comun (situaţia din prima frază). Poziţionările celor doi locutori sunt diferite şi locul lui „a se duce" ar trebui să fie luat de verbul „a veni", care înseamnă „a merge înspre persoana căreia i se vorbeşte". Mai clar, în româna contemporană se spune în mod curent „vin la tine" (înţelegând prin asta că interlocutorul meu este acasă) şi nu „mă duc la tine" (în afară de cazul în care cel căruia mă adresez se află în altă parte, eventual lângă mine). Pot să spun însă: „mă duc la el", presupunând că mă adresez unui locutor care împarte acelaşi spaţiu cu mine şi că intenţionez să mă îndrept către cineva care ocupă un loc diferit de al meu şi de al celui în faţa căruia fac afirmaţia.

Verbele care semnifică deplasarea se deosebesc între ele şi prin faptul că cer sau nu un complement circumstanţial de loc care să indice direcţia (sau punctul de sosire). Este cazul lui „a se duce" comparativ cu „a merge". Cel de-al doilea verb, având o semnificaţie mai generală („a se mişca dintr-un loc într-altul, a se deplasa"), îl cuprinde pe cel dintâi, limitat la situaţiile în care sunt precizate direcţia sau scopul. De aceea, pare destul de stângaci un context de tipul: „Pauline ar fi încântată să se poată duce cu dumneata" (id., p. 74) unde ar fi fost mai potrivit: „să poată merge", având în vedere că nu se precizează nici direcţia, nici scopul. În ambele exemple discutate, inadvertenţa constă în a considera drept sinonime perfecte o serie de verbe care precizează de fapt nuanţe distincte ale „mişcării" şi care, de aceea, nu sunt substituibile între ele.

Literatura de consum

Lucrezzia Karnabatt, **Dyonisia. Roman de voluptate şi durere**, Editura Cobra SRL, Bucureşti, 1992, 128 p.

de MIRCEA ANGHELESCU

Există – probabil a existat dintotdeauna – o literatură de consum care nu se poate defini doar prin raportarea la o arie tematică, deşi o tematică predilectă a acestei literaturi există; dar romane erotice, poliţiste, de aventuri sau SF pot fi găsite şi în marea literatură, după cum abordarea unui gen mai „intelectual" nu garantează pătrunderea vreunei producţii în sfera propriu-zisă a literaturii. Aş spune mai degrabă că literatura de consum este un spaţiu paralel şi mimetic al literaturii adevărate; această paraliteratură preia principalele preocupări şi preferinţe de moment ale literaturii propriu-zise, aducându-le la nivelul de înţelegere (intelectual, dar şi sentimental) al unui public căruia îi sunt necesare spaţiile de evaziune din realitate nu numai complementare, ci de-a dreptul substitutive, acţionând ca un drog sub imperiul căruia pacientul – lectorul – pierde cu totul conştiinţa propriei identităţi, schimbând-o cu aceea a eroului ales: din nevoia de compensaţie, pentru simpla nevoie de distracţie, pentru proiecţia într-un viitor aşteptat cu nerăbdare în cazul tinerilor, sau pentru protecţia într-un trecut idealizat, în cazul bătrânilor şi aşa mai departe. Funcţia compensatoare sau catarctică a acestei literaturi ţine, bineînţeles, de modul lecturii şi nu de tipul literaturii; se poate citi astfel orice capodoperă a literaturii universale şi diverse parodii au şi preconizat astfel de lecturi de multă vreme: **Macbeth** este istoria unei crime cam absurde, **Război şi pace** aceea a unui adulter, iar **Ion** a unui dezechilibrat. Dar literatura de consum demnă de acest nume oferă cititorului prezumtiv produsul gata degradat. Fenomenul apare şi la noi încă de la sfârşitul secolului trecut, cu prelucrarea lui Th. Alexi după **Ciocoii vechi şi noi** al lui Filimon în formă de roman de senzaţie (**Bei-vodă, domn**) dar şi cu o serie de alte contrafaceri în proză după poveştile cu haiduci al romanticilor din generaţia precedentă (cele mai cunoscute fiind ale lui N.D.Popescu), după romanele de aventuri sau inspirate din realitatea criminală a zilei: **Crima de la Şosea, Crima din Calea Moşilor, O crimă din Ţara Mormonilor** („roman de senzaţie tradus din limba americană") ş.c.l.

O dată cu retipăririle vechilor sau noilor traduceri din literatura de consum din import, am avut surpriza să vedem şi resuscitarea literaturii de consum autohtone; nu ştiu dacă s-a reeditat **Apărarea are cuvântul** a lui Petre Bellu (carte care nici nu e lipsită cu totul de o anumită îndemânare a scrisului), dar am putut înregistra, chiar dacă o facem după aproape doi ani, apariţia unei noi ediţii a „romanului" **Dyonisia** de Lucrezzia Karnabatt, subintitulat „roman de voluptate şi durere". Editura cu totul necunoscută, absenţa oricărei indicaţii că e vorba de o carte apărută cu aproape şaptezeci de ani în urmă, precum şi lipsa unei notiţe privitoare la condiţiile reeditării, la îngrijitorul ediţiei sau la autoare, m-au determinat să mă opresc o clipă asupra acestei apariţii. Lucrezzia Karnabatt nu e un nume total necunoscut istoriei noastre literare, dar date mai precise despre cariera sa literară ne lipsesc; volumul II al **Evoluţiei scrisului feminin în România** de Ecaterina Săndulescu şi Margareta Miller-Verghi, care ar fi trebuit să o includă (după cum promite vol. I, 1935, p. 486), n-a mai apărut niciodată. S-a născut în 1887 şi a murit în 1960, a fost gazetară şi colaboratoare la diferite ziare şi reviste culturale dinainte şi de după primul război mondial, în special pe problemele „feminine" din care se nutreşte şi una din cărţile sale din 1922, **Sfaturile Călinei,** şi a publicat, după un volumaş de schiţe în 1918, mai multe romane dintre care cel mai absurd şi mai prost scris e, cred, ce pe care-l discutăm aici. Datorită probabil soţului său, poetul şi gazetarul D.Karnabatt, pe care Macedonski îl decretase într-un articol din ultimii săi ani „excepţionalul şi scumpul nostru poet" (dar pe cine nu-l gratulase el cu asemenea adjective?) şi care avea o anumită notorietate în epocă, Lucrezzia Karnabatt colabora la reviste importante, de pildă la **Cuvântul liber** din 1920, alături de cele mai prestigioase nume ale momentului; în 1924, ea îşi încearcă norocul şi în teatru, citind în cenaclul lui Lovinescu piesa în patru acte **Cum iubeşte femeia toamna sau D-na doctor**, apreciată de amfitrion (în agendele publicate recent la Minerva de Monica Lovinescu şi Gabriela Omăt) ca „de o rară declamaţie, ieşită din **Rampa** şi **Poşta Călinei**, cu o pasiune abracadabrantă". Dintre romanele sale, **Dyonisia**, apărut în 1926, e primul şi cel mai prost, iar **Femei de teatru** din 1939 e ultimul şi cel mai acceptabil, bineînţeles în linia simplistă şi declarativă a genului. Toate au în centru o eroină ieşită din comun, cu o biografie excepţională, adică presărată cu nenumărate experienţe erotice care duc fie la dezastru (în cazul Dyonisiei, pentru că şi-a pierdut într-un accident frumuseţea ce îi dădea puterea de a-şi domina lumea de admiratori fără care nu mai putea trăi), fie la succes (în cazul Afroditei din ultimul roman, al cărei succes demi-monden, ca să nu spun altfel, ajunge culmile cele mai înalte după autoare: actriţă şi întreţinută a unui ministru). Tot acest ghiveci este presărat cu viziuni artistice (călătorii la Veneţia, referinţe livreşti la Musset, Huysmans etc.), stări de spirit excepţionale şi pasiuni mistuitoare exprimate cu o sărăcie de limbaj şi de imaginaţie de-a dreptul întristătoare în cazul **Dyonisiei**, unde disponibilitatea erotică a eroinei se precizează de la început în fraze de acest fel: „Hărţuiala amoroasă începuse de la curse, în delirul auriu al zilei de toamnă, în emoţia fâlfâitoare a unei lumi elegante... Era atâta energie felină în această privire de catifea caldă, o ispită atât de voluptoasă pe faţa pârguită ce da apetitul umed al unui fruct de vară" (mai departe, un spectacol de **strip-tease** trezeşte astfel de reacţii în asistenţă: „Bărbaţii fremătau biciuiţi de o dorinţă fără frâu. Femeile îşi muşcau buzele, chinuite de gelozie" etc. etc.). Oprindu-se o clipă asupra acestei cărţi de debut ca romancieră, recenzentul **Adevărului**, Const. Şăineanu (critic foarte modest altfel) emite cu delicateţe presupunerea că intriga romanescă e numai un pretext pentru expunerea unor impresii de călătorie: „Impresiile culese, în mijlocul cărora acţiunea romanului e ca şi pierdută, sunt atât de interesante şi de variate, că-ţi vine să te întrebi cu drept cuvânt dacă nu cumva ele formează subiectul şi dacă romanul Dyonisiei, aşa de simplist şi de lipsit de acţiune, nu este în realitate un simplu episod dramatic destinat a le însufleţi?" (**Adevărul** din 10 nov. 1926). Îmi este peste putinţă să înţeleg ce a determinat alegerea acestui roman pentru a fi reeditat, pentru că chiar titluri de capitole precum **Duşmanul luminos. Iasma. Pânda invidiei. Cu văluri dese pe faţă** (acesta e un singur titlu) sau **Amor veneţian. La ferestrele cu gratii. Pe Piazza. Şaluri negre şi guri roşii** (acesta este un alt titlu) nu se mai poartă de o jumătate de secol, nici chiar la noi; de cartea propriu-zisă, ce să mai vorbim? Ea e făcută, probabil, mai mult pentru a compensa obsesiile autoarei decât pe ale cititorilor, mai ales ale celor de azi.

Dacă alegerea cărţii ar fi fost ghidată de subiectul senzaţional şi oarecum erotic, atunci mai degrabă ar fi trebuit să fie preferat romanul Afroditei, a cărei carieră este urmărită din adolescenţa curmată prea repede din dorinţa lacomă pentru o bijuterie, insinuând totodată puterea eredităţii care câştigă în cele din urmă pariul (mama fetei fusese şi ea prostituată) şi prilejuieşte autoarei câteva scene laterale inspirate din istoria gazetăriei boeme din Bucureştii sfârşitului de secol, cu Panait Macri, Racoviţă-Sfinx şi I. G. Valentineanu, ca să nu mai punem la socoteală şi referirile fugitive la Macedonski şi Şt. Petică. Dar şi pentru a alege din această debara a literaturii de consum, editurile de această categorie au nevoie de sfatul unui om de meserie. Aici nu e cazul...

Oameni și șoareci

de MARIAN POPESCU

Parcă niciodată nu fu toamna mai agitată în urma unei veri unde punerile în scenă ale grăbitelor decizii guvernamentale privind „funcționarea" culturii naționale au produs grave disfuncții în unele teatre românești importante. Începutul stagiunii teatrale, anunțată, după posibilități, de câteva teatre din București și din provincie, stă indubitabil sub semnul unei agresiuni vizibile a factorului politic de guvernământ împotriva unuia dintre cele mai semnificative segmente ale artei românești – teatrul. Mi se pare foarte clar la această oră că multe dintre succesele (adică spectacole valoroase) ale teatrului nostru, în țară și în străinătate, au devenit un element care a intrat în calculul politic. Presiunile, abuzurile factorului de decizie ministerial, bazate pe o legislație emisă în vacanța parlamentară, coroborate cu disfuncțiile grave manifeste – în domeniul teatrului – la nivelul Ministerului Culturii au devenit fapte de notorietate. Toate acestea, semnalate de mai multe publicații (și de această rubrică din **Luceafărul**), se cer sprijinite acum măcar de o acțiune concertată la nivel parlamentar. La masa rotundă organizată de către BBC pe tema centralizării în cultură (difuzată în direct pe 11 septembrie), participanții cădeau de acord că Parlamentul va trebui să adopte o poziție corectivă privind o legislație aberantă în domeniul culturii naționale. Sigur, în aparență este simplu de găsit țapul ispășitor: Marin Sorescu, ministrul Culturii. Dincolo de aparență, însă, figura ministrului trădează cel puțin o infantilă percepție a ministeriatului. Este greu de obținut o legătură telefonică, o audiență la domnia sa. Domnia sa își pune grăbit semnătura pe acte ministeriale care devin decizii, hotărâri. Dincolo de acestea sunt realități ale artei, ale teatrului, oameni de specialitate, strategii repertoriale sau de impunere a unui spirit reformist în antrepriza teatrală. Domnia sa este grăbită. La Singapore sau aiurea. Copil teribil al literaturii române post-belice, cel mai tradus, poate, autor oltean al literelor românești, Marin Sorescu și-a legat numele de o poziție asumată fără nici o bărbăție. Dacă asta mai înseamnă ceva astăzi! Firește, constatarea aceasta nu-l privește pe scriitor, ci pe omul care este și care, o singură dată, m-a lăsat cu gura căscată: un reportaj TV de la „Actualități" îl arăta făcându-și loc cu coatele pentru a fi în față, în primul rând, al oficialilor. Stupefacția multor oameni de teatru, însă, vine din faptul că ministrul este dramaturg, un autor care a fost foarte jucat pe scenele acestei țări, dar și în străinătate. Oamenii aceștia se întreabă: „Cum poate tocmai el să...?" Ce pot să zic: „Uite că se poate!".

Față în față cu această realitate a gestiunii ministeriale ce mai contează oamenii de teatru, actori, regizori, scenografi sau primii manageri autentici din teatrul nostru? Ce mai contează faptul că în privința culturii teatrale scrise nu există încă o strategie coerentă a Ministerului Culturii? Sau că – în relațiile cu teatrul din Basarabia – Bucureștiul nu se manifestă? Teatrele de acolo suportă acum o cenzură economică fioroasă. Articole ale unor maeștri în festivism ne relatează însă „izbânzile" artiștilor de acolo. Pentru acești maeștri problemele reale de acolo nu există, există însă conclavuri organizate ospețește unde uniți suntem în cuget și-n simțiri. Nici un cuvânt despre **cealaltă** realitate care, însă, există! E mai ușor, desigur, să premiezi la București sau Costinești spectacole și artiști de acolo, decât să fii onest în aprecierea unei realități dramatice care este arta teatrală din Basarabia. În orice caz este foarte greu acum să poți fi de ajutor. Mai ales când acest ajutor este cerut.

Nu trebuie să se înțeleagă că întreaga comunitate teatrală se simte acum periclitată de efectele unor legi nechibzuite sau de marionetistica acțiune ministerială. O parte inertă a acestei comunități preferă liniștea și lipsa de reacție. O altă parte, însă, a început în sfârșit să acționeze, să pună întrebări, să solicite UNITER sau nivelelor culturale locale o atitudine față de imixtiunea factorului politic actual, considerată violentă, abuzivă și, în unele cazuri, ilegală. Realitatea umană, factorul uman în teatru și manifestările sale acum, în prag de stagiune, vor fi importante. Și nu este vorba numai de o stagiune, ci de evoluția unui fenomen. De calitatea acestui factor uman depind multe.

Iar semnificația titlului acestui articol vă las s-o desluși în consecință.

film

Cinematografia la ceasul sfâșierilor

de MANUELA CERNAT

Oare de ce la noi solidaritatea se manifestă mai ales în sens demolator și nu constructiv? Să fie un specific al nației? Sau mai curând un efect al disperatului reflex de supraviețuire, impus de jumătate de veac încoace de tălăzuirea unei istorii mereu mai absurde? De ce în februarie '90, când trebuiau dărâmate vechile structuri, cineaștii români au știut să stea umăr la umăr iar astăzi, când trebuie să inventeze noi formule de existență pentru industria filmului, se sfâșie între ei?

Privită de la distanță, breasla pare o aglutinare de amoebe în frenetică pulsație. Alianțe se leagă și se dezleagă. Personalități până mai ieri incompatibile fac front comun. Adversari declarați își dau mâna. Colaboratori de-o viață își întorc spatele. Energie și timp se consumă cu nemiluita în intrigi de culise. Seceta de scenarii și de idei se compensează cu febrile deversări umorale în presă. În hărmălaia generală respectul de sine și respectul pentru ceilalți se atenuează treptat și orice devine posibil. Până și personalități de vârf ale **artei** noastre filmice par a uita că lupii vânează în haite pe când cerbii îi înfruntă solitar.

Mai zilele trecute, sub pana unui distins regizor, observații extrem de pertinente asupra realei crize traversate de cinematografia română degenerau, în paginile unui săptămânal, într-un jignitor atac la persoană, unui confrate punându-i-se sub semnul întrebării universul intelectual. Din nefericire, practica a devenit curentă. Contaminați parcă de spectacolul vieții politice post-decembriste și de morbul polemicilor publice, unii dintre regizorii noștri se lasă antrenați într-un joc periculos de spălare a rufelor murdare în văzul general.

Visconti, Fellini și Antonioni au fost toată viața rivali în plan estetic. În forul său interior, fiecare râvnea probabil să se ridice deasupra celorlalți doi ca să spargă triada de aur a gloriilor filmului italian. De iubit nu s-au iubit. Și nici prieteni n-au fost. Și totuși, niciodată, absolut niciodată nu și-au îngăduit să se atace unul pe celălalt, necum să se denigreze. O lovitură sub centură dată rivalilor s-ar fi întors ca un boomerang știrbindu-le propria imagine în ochii admiratorilor. Ceea ce își puteau permite starletele și midinetele, micile săgeți otrăvite sau marile dezvăluiri cu caracter scandalos, era de neconceput din partea unor intelectuali de talia lor. Ar fi fost nedemn. Ar fi fost inelegant, deci inestetic.

În România, cincizeci de ani de abolire a dormei în folosul unui așa zis fond deturnat și el de la sensurile lui reale, a metastazat nu doar artele ci și raporturile inter-umane. Codul „supraviețuirii" a înlocuit detașarea și fair-play-ul competiției dintre artiști cu ura mocnită și pânda la cotitură. Tăinuit în epoca egalitarismului, acest stil de gândire și simțire își deconspiră astăzi trista meschinărie.

Din fericire, de la o anumită cotă valorică în sus, injuria nu-l mai atinge pe artistul care îi este țintă ci îl discreditează chiar pe cel care o proferă. Să ne amintim că într-o lume a șepcilor, a gulerelor descheiate și a servietelor soioase, Jean Georgescu s-a încăpățânat să poarte pălărie, cravată și baston. În pofida mizeriei, a privațiunilor și a frustrării, după ce destinul creator i-a fost amputat în anii '50 când s-a văzut izgonit de pe platouri, Jean Georgescu și-a păstrat intacte seninătatea, umorul și detașarea. „Să trăiești frumos și să gândești civilizat" a fost crezul lui de-o viață. Poate pentru că înainte de a fi regizor, Jean Georgescu a fost și a rămas UN DOMN.

Ştefan Câlţia

Scene din abulia lumii

Număr ilustrat cu lucrări ale pictorului Ştefan Câlţia

de CORNELIU ANTIM

Suntem contemporani cu una dintre cele mai agitate şi mai contradictorii perioade ale istoriei omenirii. Formele aberante pe care le îmbracă adesea evoluţia civilizaţiei planetare scapă percepţiei comune, atrasă mai mult de tentaţiile ieftine şi înşelătoare ale momentului sau de grijile zilnice ale supravieţuirii.

Dar mai suntem contemporani şi cu câteva conştiinţe treze şi îndurerate ale acestei lumi în care trăim. Ele ni se adresează fără echivoc şi fără ostoire, ca o mărturie avertizoare şi **o provocare necontenită la meditaţie**. Una dintre aceste conştiinţe este şi **Ştefan Câlţia**, pictor şi dascăl român. El se află printre noi aidoma purtătorilor de oglinzi, invitând la autocontemplare şi pe cei mari şi pe cei umili.

Nu întâmplător, lumea personajelor lui Câlţia ocupă întreg spaţiul înconjurător şi nu întâmplător unele dintre acestea sunt deasupra tuturor, ca într-un fel de zbor angevin, de la înălţimea căruia priveliştea se dezvăluie sublimă şi orgiacă, în acelaşi timp. Modalitatea aceasta a fost des frecventată în pictura universală, din perioada goticului târziu până la viziunile onirismului chagallian.

Această formă de cuprindere din perspectivă aeriană ţine de ingenuitatea spiritualităţii umane. Nevoia de a „basmifica" realul este mereu vie şi ea nu exclude nicidecum antinomia „bine – rău", „frumos – urât", „viaţă – moarte" ş.a.m.d. Dimpotrivă, haosul existenţial se ordonează, nebulozităţile se clarifică, caracterele se definesc cu pregnanţă. Lumea este concentrată într-o suită de repere simbolice şi esenţiale şi capătă vigoarea expresivă a teatrului.

„**Lumea ca teatru**" nu este un concept descoperit de Câlţia, dar în viziunea sa picturală şi, mai ales, în desenele sale, semnificaţiile lui dobândesc o amploare şi o adâncime fără egal. Ştefan Câlţia nu aglomerează un spaţiu cu întruchipările delirante ale unei scenografii infernal-paradisiace. El nu-i doar un constructor baroc al unui meta-univers, pe care-l percepe printr-o lentilă polemică sau dispreţuitoare, aşa cum o face Bosch sau Bruegel, cu care este adesea înrudit. Tipul de spiritualitate pe care îl afirmă Câlţia în arta sa este unul eminamente lucid şi disecant. Sunt greu de separat, în termeni definitivi, teritoriile realului de cele ale fanteziei proteice. Câlţia foloseşte tehnicile parabolei plastice, înclinaţia sa spre fabulaţie apropiindu-l de experienţele cantemiriene ale secolului al XVII-lea, dar şi de halucinantele viziuni premonitorii orwelliene, atât de aproape de cele pe care vremurile ce le trăim ni le oferă.

Artistul se situează în acest punct de interferenţă, din care mesajul său poate fi mai limpede exprimat. Câlţia nu ni se adresează cu vehemenţa altor colegi de breaslă, mai militanţi în atitudinea lor civică şi mai biciuitori în limbajul plastic folosit. El ilustrează, în termeni de o artisticitate foarte elaborată şi consecvent urmărită de-a lungul întregii sale cariere, o lume sfâşiată de gesturi şi ticuri groteşti, incapabilă totuşi să anuleze resursele de idilism şi armonie ale ambianţei naturale. Câlţia pictează acest univers, de regulă rural şi domestic, cu fervoarea unui mare peisagist, dar şi cu smerenia celui ce crede în valoara perenă a darurilor dumnezeieşti, cu care este împodobit sălaşul nostru pământesc.

Câlţia este un îndurerat, dar nu şi un disperat! El adoptă gestul dojenitor, dar nu şi invectiva distructivă. El preferă contemplaţia lucidă, până la suferinţă, acţiunii militante zgomotoase. De aceea, arta sa este mai aproape de echilibrul tradiţiei renascentiste decât de erupţia reacţiilor expresioniste, deşi destule elemente pledează în creaţia sa pentru ambele forme stilistice.

Ştefan Câlţia este, lapidar spus, un „Arlechin", înţelept şi ironic, în slujba lui Dumnezeu.

Lumea literară

■ Cu greu, aproape cu erorism, după ce Ministerul Culturii vrea să ţină totul în mână (şi la mână), unele inspectorate de cultură se zbat să-şi facă simţită prezenţa pe teritoriile în care acţionează. Într-o astfel de ipostază – se înţelege, salutară – se află şi oamenii de cultură de la Bistriţa Năsăud, gata pregătiţi să organizeze Colocviile de toamnă. În zilele de 22 – 24 septembrie urmează să se desfăşoare conferinţe şi colocvii, care vor avea în vedere „Dialogul generaţiilor literare", „Omul tânăr de cultură în România" şi, bineînţeles, „Publicarea şi editarea în România anilor '90 – repere şi prefigurări".

■ Organizatorii nu-şi ascund intenţiile formative, informative şi de animare a unui climat ce a fost lăsat la voia întâmplării. De aceea personalităţile din ţară, ca şi din judeţul organizator, vor lansa cărţi şi vor comenta viaţa literară nu numai la Bistriţa, ci şi la Rodna, la Valea Vinului, la Năsăud. Chiar şi în alte locuri unde vor fi invitaţi în cele trei zile.

■ În dificila lor misiune, organizatorii şi-au ales parteneri de lucru Uniunea Scriitorilor, Inspectoratul pentru cultură Mureş, Muzeul judeţean Bistriţa, Biblioteca judeţeană din localitate, Societatea comercială „Aletheia" S.A. Normal, fără sponsori nu mai merge. Poate că, între timp, se vor alătra şi alte S.A.-uri şi S.R.L.-uri, fiindcă nu doar patriotismul local trebuie să guverneze, ci şi dorinţa oamenilor de afaceri de a sprijini actul cultural, în fond demnitatea şi hărăzirea acestui popor.

■ Printre personalităţile care şi-au anunţat participarea se numără Laurenţiu Ulici, Nicolae Prelipceanu, Dan Cristea, Nicolae Breban, Doina Uricariu, Marius Tupan, Mircea Ciobanu (din Bucureşti), Aurel Rău, Adrian Popescu, Mihai Ursachi, Mircea Ivănescu, Ion Mircea, Cornel Moraru, Marta Petreu, Ion Vartic, Ion Mureşan, Alexandru Vlad, Petru Poantă, Iustin Panţa, Alexandru Cistelecan. Într-o ediţie viitoare vom veni şi cu alte informaţii de la această nobilă acţiune culturală, în ideea organizatorilor – în curs de permanentizare.

■ Unora le-a venit la redacţie revista „Viaţa românească" nr. 2 pe anul 1994. Nouă, numai numărul 1, având drept redactor responsabil pe George Gibescu. Ca de obicei, grija redactorilor pentru a realiza o revistă atractivă, în nota tradiţiei, e şi de această dată manifestă. Mircea Vulcănescu e prezent cu un text incitant, „Jean Cocteau şi zădărniciile virtuozităţii". Iată o formulare semnificativă în acest sens: „Din conflictul setei de certitudine cu voinţa de luciditate, din voinţa de a atinge o certitudine care să nu fie o vrajă, care să nu fie un somn în felul celui care cuprinde pe piloţi în preajma Dumnezeirii, naşte neliniştea continuă a artei cocteauiene". Remarcabil. Alte comentarii, la fel de inspirate, ale lui Gheorghe Grigurcu, Alexandru Duţu, Dan Stanca, Virgil Nemoianu, ca şi paginile de jurnal al Florenţei Albu trebuie neapărat citite, fiindcă dau valoarea unei reviste de prim plan în literatura noastră contemporană.

WOLF WONDRATSCHEK
(Germania)

Wolf Wondratschek (Germania) face parte din acea familie de poeţi ai esenţelor tari. Parcurgându-i poezia l-ai putea localiza perfect într-o mansardă din Montmartre pe o zi ploioasă cufundându-se în umbra lui Vallejo sau pe alt meridian, torturat de viciile cărnii şi ale spiritului, alături de Kerouac şi Ginsberg; trăieşte la fel de intens în plan existenţial şi imaginar operând permanent dureroase şi necruţătoare disecţii asupra lumii şi a timpului în a căror captivitate se află şi, totodată, asupra propriei lui fiinţe bolnave de prea multă luciditate. Obsedat până la confuzie de personajul tragic, ***Consulul****, din romanul lui Malcolm Lowry* ***La poalele vulcanului****, scrie în 1985 cel mai tulburător ciclu de poeme din creaţia sa,* ***Singurătatea bărbaţilor*** *(Einsamkeit der Männer). Se apropie de şaizeci de ani, trăieşte la München. Scrie poezie, proză scurtă, reportaje, eseuri, scenarii de film. Este cel mai reprezentativ creator de poezie-pop din Germania. Textele publicate aici fac parte din culegerea de reportaje şi stories* ***Oameni, locuri, pumni*** *(Menschen, Orte, Fäuste, 1987)*

Variaţiuni pe tema poştaşilor

Poştaşii poartă uniformă. Conductorii de tramvaie, poliţiştii şi ofiţerii din armată poartă uniformă. Trăiască libertatea. Restul e dragoste sau bani peşin.

Oamenii în uniformă au terminat cu învăţatul, asta se vede de la prima privire. Au şi familie; asta se vede de la o a doua privire.

Copiii le ştiu pe toate mai bine. Poştaşul e un cangur. Poştaşii vin şi pleacă. Capoatele reintră în modă. Conjunctura şi delaţiunea sunt neologisme. Poştaşii sună şi urcă pe scări. Poştaşii au o misiune şi nu se uită la ceas. Ei ştiu că începând cu ora şase e urgent. Poştaşii ştiu unde creşte piperul. Mâine vin iar.

De fapt poştaşii nu se prea omoară. Care e diferenţa dintre un imprimat şi o călătorie în vis?

Pe viscol, pe ploaie sau ceaţă, poştaşii au obligaţia să rămână poştaşi. Direcţia poştei centrale ştie că fetele frumoase fac o gălăgie infernală.

Poştaşii nu râd. Poştaşii nu-şi ies din fire. N-are rost să fotografiezi poştaşii.

N-am auzit până acum de poştaşi otrăviţi, împuşcaţi, sau strangulaţi. De altele am auzit.

Fără poştaşi ar exista mai puţine rubedenii. Deşi soacrele se descurcă şi fără poştaşi.

Pe paliere sau în faţa uşilor poştaşii reacţionează normal. Tremură de frig, transpiră sau îşi aprind liniştiţi ţigara. Când pleacă îşi spun uneori: Pe urmă beau o bere.

Cărţile poştale din Spania sau Italia nu justifică comportarea corectă a poştaşilor. Şepcile cu cozoroc favorizează căderea părului. Este îndeobşte cunoscut că numai poştaşii arătoşi sunt angajaţi. Doar în cazuri extreme mai eşti avertizat asupra câinilor care muşcă.

După încetarea lucrului poştaşii au chelie. Timpul liber e o stare ireproşabilă. Te poţi bizui pe bătături.

Cum să nu le imputăm poştaşilor cazurile de deces.

Înfrumuseţarea unei proze de Robert Walser

O fată şi un bărbat erau foarte frumoşi. El se gândea s-o seducă, dar nu era încă hotărât. Ea dorea să fie sedusă şi bănuia că ar fi destul de frumos. Nu ştiu în ce epocă s-au petrecut toate acestea, în fine, decizia a fost luată, a bătut ceasul, fireşte era noapte, vântul adia, frumoasa pădure părea de-ajuns de frumoasă. De fapt ar fi trebuit să fie clar de lună, din păcate nu era

MARTÍN GIL (Argentina)

Categorisit de Luis Emilio Soto drept un soi de Mark Twain argentinian, MARTIN GIL şi-a împărţit, încă de tânăr, vocaţia între literatură şi astronomie. Interferenţa a avut urmări şi pozitive, şi negative asupra stilului său.

Elementele cereşti coborâte pe pământ se împletesc, încă din titlurile volumelor sale, cu cele terestre tinzând în sus: ***Modos de ver (Unghiuri de vedere****, 1903),* ***Agua mansa (Apă lină****, 1906),* ***Celestes y cósmicas (De-ale cerului şi cosmosului****, 1917),* ***Un anillo desaparecido (Veriga lipsă****, 1930),* ***Mirar desde arriba (Privind de sus****, 1930),* ***Del cielo y de la tierra (Despre cer şi pământ****, 1946).*

Raţa puturoasă

Un vânător de ocazie, observator şi filosof din fire, cu spirit analitic şi perspicace, la care eu ţineam foarte mult, ucise în cursul hoinărelilor sale cinegetice una din acele raţe negre, cu trupul turtit şi cap de şarpe, ce se văd îndeobşte ca lipite de pietrele mari de prin păraiele noastre, şi pe care toată lumea le lasă-n pace pentru că-s „raţa puturoasă".

Când omul nostru se înapoie cu raţa lui la casa primitoare unde era găzduit, fu întâmpinat cu o ilaritate zgomotoasă: oamenii râdeau în hohote, câte unul mai scuza greşeala vânătorului, dar femeile, mai ales, îşi astupau nasul şi se uitau în toate părţile, gata parcă s-o ia la fugă.

– Puah, raţa puturoasă!

– Numai dumitale-ţi poate da prin cap să ucizi o raţă puturoasă!

– Dumnezeule, ce neghiobie!

– Şi de ce-ai adus-o?

Toate mâinile se-dreptară spre el, şi o exclamaţie, amestec de groază şi silă, cutremură văzduhul.

– Păi, doamnelor şi domnilor, spuneţi-mi la rece: aţi gustat vreodată dintr-o raţă puturoasă?

– Noi? Numai de-am fi nebune de legat!

– Dar domniile-voastre, domnii mei?

– Nu, fugi de-aici! Cum ai vrea să...?

– Păi atunci, ia s-o gustăm, şi în ultimă instanţă pregătiţi-o pentru mine: o să facem o experienţă – zise vânătorul.

Bucătăreasa luă raţa în stăpânire.

Când, în toiul prânzului, apăru slujnica, aducând sărmana raţă aşternută cu spinarea în sus pe un platou mare de porţelan înflorat, garnisită cu salată verde lucioasă, cu feliuţe de roşii şi rondele de ouă, cu fluierele picioarelor întinse şi învelite în hârte ajurată, imitând nişte pantalonaşi, cu gâtul ca un semn de întrebare, cu aripile zgârcite şi ţepene, o linişte adâncă domni în sufragerie. Însă pe toate chipurile scăpărau râsete ascunse, înăbuşite, gata să explodeze ca nişte bombe la prima atingere.

– Ia să vedem, aduceţi încoa' raţa! – spuse cel în cauză, frecând viguros furculiţa de cuţitul de servit. Cine se-ncumetă să mănânce dintr-însa, să se anunţe – adaugă, şi lama scânteietoare a cuţitului se împlântă fără zgomot în trupul raţei, căutându-i cu sârg încheieturile.

– Adevăru-i că nu se simte nici un fel de miros urât – replică stăpâna casei, cu oarece şovăială, dar întinzând totuşi farfuria pentru-a fi servită.

Fie din spirit de imitaţie, ori din ce vreţi voi, fapt e că toţi urmară pilda curajoasei cucoane şi gustară din raţă.

– Delicios! – exclamă doamna, luptând vajnic cu o coapsă.

– Minunat! Excelent! – spuseră toţi în cor.

– Da' cine-a fost dobitocul căruia i-a dat prin cap s-o cheme raţă puturoasă? – bombăni bătrânul bunic, sugând cu poftă dintr-o aripă şi plescăind din gura căzută, unsă de ulei –. Vedeţi care-s urmările unei prejudecăţi? – mai

cazul. Şi ce-au făcut îndrăgostiţii noştri? S-au privit frumos, cu îndoială şi spaimă în ochii lor frumoşi. În cele din urmă au fugit; era ca şi când ar fi fugit de nepriceperea lor. Încotro? Au ajuns în câmp, iarba mirosea frumos, era vremea cositului. Şi deodată începură să se facă frumoşi şi să se plictisească. Poveştile astea au fost totdeauna frumoase, inimile băteau, aşteptarea atingea nivelul maxim. De data asta era altfel. Când intrară în pădure şi se aşezară pe jos, se auzi un zgomot, parcă s-ar fi apropiat cineva, dar nu era nimeni. Nu se întâmpla nimic, doar brazii se clătinau, frunzele şopteau, rămurişul foşnea, crengile trozneau, o cucuvaie ţipa frumos şi deasupra copacilor străluceau stelele. Deodată amândoi avură un sentiment de reţinere; amândoi se gândeau că ar fi mai frumos să se întoarcă. Să rămână totul ca înainte, aşa era cel mai frumos.

Găseau că e frumos să se întoarcă şi pe drum îşi zâmbeau. Un câine lătra; în rest totul era frumos şi acum apăru şi luna ca o încuviinţare. Ca şi cum s-ar fi bucurat şi ea de renunţarea lor. Voiau să renunţe la tot, să nu-şi mai dorească pe viitor altceva decât să fie frumoşi, să nu mai fie aventurieri, să nu mai fie proşti, ci frumoşi, să nu mai fie îndărătnici, ci frumoşi, să numai fie orgolioşi şi, în consecinţă, să nu mai fie nici frumoşi. „Mâine dimineaţă am să cânt ceva la pian pentru recuperarea fiinţei mele", spuse ea şi el spuse deasemenea ceva. Dragostea lor nu scăzu din cauza acelei frumoase tentative de seducere, dimpotrivă abia acum începea iubirea cea frumoasă. Abia acum se făcură cu adevărat frumoşi. Acum când nu se mai gândeau la bucurii exterioare începeau cele interioare. Râdeau, se îmbrăţişau, se sărutau, îşi păreau colosal de frumoşi. Mai înainte îşi puseseră unul altuia în cârcă povara unei frumuseţi înspăimântătoare, fiindcă depreciau liniştea unei vieţi frumoase. Acum când se făcuseră cu adevărat frumoşi şi îşi refuzau orice extravaganţă, simţurile li se deschideau ca trandafirii de vară. Erau atât de frumoşi, se conduceau acasă, găseau că e frumos să mai rabde până la logodnă. Ajunşi acasă, cineva îi întrebă: „Eh, acum sunteţi frumoşi?" Ei răspunseră: „Da, suntem."

Şi aşa povestea noastră ar avea un final frumos. Asta e principalul şi mâine va fi cu siguranţă vreme frumoasă.

Aici

Suntem din nou cineva!" afirmă ei despre sine. Dar cine sunt ei? Tot cei dinainte.

Îşi văd prin urmare din nou viitorul în trecut. Aici drumurile din lemn se travestesc în parchet. Aici câţiva politicieni se apără energic şi abil să nu cadă jertfă propriei lor memorii.

Aici uniforma le serveşte drept alibi celor în uniformă. Aici sunt oameni care vorbesc despre al doilea război mondial pe un ton, de parcă ar regreta că nu pot vorbi despre al treilea.

Aici funcţionarul îşi iubeşte soţia îndeobşte vinerea.

Totul are două feţe, spun oamenii; de aceea îşi educă copiii simetric.

Ei persistă aici din principiu în principiile lor. Ştiu să deosebească gândurile negative de cele pozitive. Consideră liniştea şi ordinea cea mai potrivită formă de diversiune. Politicienii noştri se bizuie mai degrabă pe o Germanie mare decât pe fapte; ei numesc asta politică realistă.

Democraţia noastră a descoperit câinele poliţist. Tata vede roşu; fiul vede negru. Toţi vorbesc despre odinioară. Fiecare se gândeşte la partea lui. Unii copii au ghinionul să aibe părinţi.

Ordinea nouă este amendată ca dezordine. S-au obişnuit cu situaţia obişnuită. Sunt mândri că nu pot fi instruiţi. Unde creşte piperul nu creşte zarzavatul.

Pe germani îi recunoşti dintr-o privire. În istorie. Prin urmare aici am ajuns din nou tot acolo. Doar cine e cu noi are aici o şansă. Doar optimiştii au parte de egalitate în drepturi.

Din nou totul este simplu. Justiţia decide: cadavrul s-a ucis singur; ucigaşul se plimbă liber. Cazul este clasat. Ar fi o eroare să crezi aici în erori. Se preferă minciuna în varianta ei logică.

Ei îşi garantează reciproc constituţia în modificări ale constituţiei. Oamenii de bine vor totdeauna binele. Nu au învăţat nimic în plus. Au găsit alţi evrei. Cam aşa stau lucrurile. Cam aşa vorbesc despre pace. Aşa hotărăsc alegerile totdeauna în favoarea lor. Se impun ca majoritate. Îşi iubesc patria ca toţi oamenii de bine. Şi tot li se pare că nu e de ajuns. Şi până la urmă nici unul nu e răspunzător pentru cum a început. Ei ne recomandă soldaţi buni, potenţă bună, conştiinţă bună. Vrem linişte! spun aici oamenii.

Politicienii imită la microfon zgomotele războiului. În portul Hamburg acostează un escadron de distrugătoare. Televiziunea filmează totul. Domnul Koch îşi aminteşte. Doamna Koch se uită la televizor. Aşa se scurge timpul liber. Domnul Huber citeşte ziarul. Doamna Huber se transpune în situaţia unui poliţist.

Aşa nu se mai poate. Mâine e miercuri.

Prezentare şi traducere de Nora Iuga

---

zise. – De n-ar fi fost lighioana de colo, şi nu vorbesc despre raţă, nu m-aş fi apucat eu în ruptul capului să gust din delicatesa asta taman la şaptezeci de ani, când un strănut e-n stare să-mi zboare şi puţinii dinţi ce mai poartă un dans macabru în gura mea. Ah, prejudecăţile! – urmă bunicul, clătinând din cap şi plimbându-şi pe buze aripa raţei în chip de flaut.

– Prejudecăţile, cu toate variantele şi corolarele lor – adăugă un comesean – au făcut şi fac omenirii mai mult rău decât toate tiraniile. Ele înfăşoară omul într-o mreajă aproape nevăzută, dar atât de trainică, încât face imposibile orice mişcare, orice gând, orice acţiune. Pe drumul vieţii, ele produc efectul săpunului pe calea ferată: locomotiva soseşte făcând să se cutremure pământul, pufăind şi scuipând de-a valma foc, aburi şi fum; un impuls plutonic o însufleţeşte; nimic nu-i poate sta în cale; dar dintr-o dată o vedeţi şovăind, ca înspăimântată; marile ei roţi motoare se-nvârtesc pe loc, fără să mai înainteze cu o palmă; pistoanele ei lungi şi sclipitoare se agită disperate, precum braţele unui naufragiat; trâmbe de abur deschid şuierând supapele şi se azvârlu în văzduh, sfredelind aerul cu pâlniile lor albe. Monstrul geme, învăluit într-un nour. Se-aude izbitura seacă şi repetată a vagoanelor care tot sosesc: trenul s-a oprit. Care-i pricina? Pur şi simplu, olecuţă de săpun curs peste şine.

Îngrijorările fără temei, prejudecăţile, adică raţele puturoase, sunt săpunul ce opreşte mersul acelui tren căruia hai să-i zicem progres.

În heleşteul cel mare, mai mult sau mai puţin tulbure, numit societate, omul nu poate înainta un pas fără să-şi ia zborul, în cârduri, raţele puturoase.

– L-ai citit pe autorul cutare?

– Eu? Păi, amice, ăla-i nebun rău!

(Ori poate spune un idiot, un păgân, un fanatic, după cum e insul pe care-l iscodeşti.)

– Un nebun, zici dumneata?

– Da, întocmai.

– Ce operă cunoşti dumneata de nebunul ăla?

– Eu? Nici una.

– Păi atunci...?

– Ei şi, toată lumea zice că-i un nebun.

Raţă puturoasă.

– Dacă te duci cumva în munţi, ai mare grijă la salamandre; muşcătura lor e groaznică, te previn; de-o mie de ori mai rea, ştii dumneata, decât cea de viperă: întreabă pe oricine şi-o să vezi.

– Dar dacă, din întâmplare, am întrebat pe fiece locuitor de la munte întâlnit cu muţră de om serios, şi toţi mi-au spus ca dumneata? totuşi, nu văzuseră niciodată „cu ochii lor" un om ori o lighioană înveninată de vreo salamandră, ceea ce nu-i împiedică să tremure în nădragi. Şi apoi, dumneata ştii că, după naturalişti, nu există lighioană cu patru picioare şi coadă care să fie veninoasă.

– Nu mă-ndoiesc, amice, dar ai mare grijă: trebuie pesemne să fie tare otrăvite.

Altă **raţă puturoasă**. Şi astfel, după acelaşi calapod, vom vedea zburând în toate părţile, întunecând văzduhul cu aripile lor negre.

Prezentare şi traducere de Anca-Domnica Ilea

Simone Weil – o umanistă creștină

de ALEXANDRU BACIU

Luluitor destinul Simonei Weil în prea scurta şi frământata-i existenţă! Ne-a dăruit o operă singulară, cu permanente şi profunde accente umaniste, vibrând inconfundabil la suferinţa omului care a dus-o la limanul luminos al creştinismului. Iată de ce notorii critici contemporani – precum Gaëtan Picon sau R.M.Albéres – îi asociază studiile şi eseurile sale, îndeosebi cele publicate postum, cu operele lui Jaques Maritain şi Gabriel Marcel.

Simone Weil s-a născut la Paris la 3 februarie 1909, într-o familie înstărită neprimind nici o educaţie religioasă. «Am fost crescută de părinţi şi fratele meu într-un agnosticism complet», mărturisea ea într-una din celebrele sale scrisori, unde îşi va dezvălui drumul sinuos care a dus-o la convertirea spre creştinism. Ceea ce i-a caracterizat copilăria a fost o compasiune puţin obişnuită pentru cei în suferinţă. Avea cinci ani când războiul din 1914 i-a descoperit mizeria umană. Această întrajutorare a semenului va fi trăsătura dominantă a existenţei sale. Inteligenţa ei precoce îi va atrage succese remarcabile la liceul Henric al IV-lea din Paris, unde îl va avea profesor pe celebrul filosof Alain. Agregat în filosofie – între 1928 – 1931 –, este apoi profesoară la diverse licee din Franţa, ataşându-se încă din această perioadă de mişcarea sindicalistă muncitorească, fără a face parte dintr-un partid politic, dar vădind încă de pe atunci o evidentă atitudine antimarxistă. Însă pentru Simone Weil, compasiunea cerea imperios un domeniu mai concret de afirmare. Aşa că, în 1934, deşi cu o sănătate şubredă, părăseşte cariera didactică şi se angajează ca frezor la Uzinele Renault din Billencourt, cunoscând toate mizeriile vieţii de uzină: foamea, oboseala, opresiunea muncii în ture, neliniştea şomajului. Timpul petrecut în fabrică nu va fi o „experienţă", ci prilejul superlativ de a-şi afirma vocaţia pentru ajutorarea aproapelui, ce va genera şi remarcabilele sale lucrări având caracter social, publicate cele mai multe postum.

În 1938, asistă la „Săptămâna Sfântă", în orăşelul Solemms, iar câteva luni mai târziu va dobândi „marea iluminare", ce-i va schimba viaţa, cum va mărturisi mai târziu într-o scrisoare adresată lui Joe Bousquet, precum şi în corespondenţa către confesorul său, preotul Jacques Perrin. Izbucneşte războiul. Părăseşte Parisul şi se refugiază la Marsilia unde marea sa preocupare rămâne problema religioasă în spiritul căreia va desfăşura o prodigioasă activitate.

Ajută la muncile câmpului în valea Ronului şi îi îngrijeşte pe Anamiţii care trebuiau repatriaţi; totodată citeşte şi scrie enorm, participând asiduu la mişcarea de rezistenţă din regiune; arestată, este eliberată tocmai pentru atitudinea sa curajoasă în faţa anchetatorilor cărora le cere stăruitor să fie imediat încarcerată. Colaborează la „Cahiers du Sud" din Marsilia, în clandestinitate, sub pseudonimul Emile Novis (anagrama numelui său); traduce din Platon şi texte pytagoriciene, apărute ulterior sub titlul „Intuiţii precreştine"; şi, mai ales, scrie acele „corespondenţe" sclipitoare de har ce vor fi înmănunchiate ulterior în volumul alcătuind celebra sa lucrare **„Aşteptarea lui Dumnezeu"**.

În mai 1942 se îmbarcă cu părinţii şi reuşeşte să ajungă la New York, unde desfăşoară câteva luni o intensă activitate religioasă printre negrii din cartierul Harlem. Nemulţumită de a fi departe de teatrul războiului, de cei care suferă, îi scrie disperată lui Maurice Schumann – unul din şefii Mişcării de Rezistenţă a generalului De Gaulle: «Vă rog din suflet, chemaţi-mă la Londra. Nu mă lăsaţi să mă prăpădesc aici de amărăciune. Vă implor să-mi procuraţi, dacă puteţi, cantitatea de suferinţă şi pericole utile ce mă vor feri de a fi sterilă, măcinată de tristeţe... Nenorocirea răspândită pe tot globul mă obsedează şi mă tulbură până la a-mi anula facultăţile mentale şi nu reuşesc deloc să mă redresez: nu mă pot descătuşa de această obsesie, decât dacă mie însămi îmi revine o parte de suferinţă şi primejdie».

În urma acestui apel disperat, ajunge la Londra la sfârşitul lunii noiembrie 1942, unde suferă o cumplită decepţie. Ceea ce solicită imperios («Nu mă pot împiedica să fiu impudică, să am indiscreţia cerşetorilor. Ca şi ei, nu ştiu ca argumente decât să-mi clamez dorinţa...») nu obţine. Colaborează permanent la secţia gaullistă a postului britanic BBC, dar socoteşte că i se acordă misiuni nesemnificative, birocratice, care mai mult îi subminează sănătatea. Notează: «Efortul ce-l fac aici va fi stăvilit curând de o limită triplă. Una morală, fiindcă durerea de a nu mă simţi la locul cuvenit, intensificându-se mereu, va sfârşi fără voia mea – mă tem – prin a mă împiedica să gândesc. Alta intelectuală: este evident că în momentul când voi coborî spre concret, mintea mă va părăsi din lipsă de obiect. A treia – fizică, deoarece oboseala sporeşte mereu».

Avea dreptate, căci în aprilie 1943 – grav bolnavă de tuberculoză – este internată la un spital londonez, pentru a fi transferată apoi la sanatoriul din Ashford, unde se va stinge la 24 august. Va muri – cum subliniază Albéres – «de subalimentare voluntară, dintr-un sens excesiv al responsabilităţii, unde se amesteca solidaritatea sartriană şi comuniunea sfinţilor». Abia împlinise 34 de ani...

Nimeni n-a apreciat, poate, mai bine decât Albert Camus, opera Simonei Weil: «Mi se pare cu neputinţă – scrie el – de a imagina pentru Europa o renaştere autentică ce nu ar ţine seamă de exigenţele pe care Simone Weil le-a definit». Înainte de începerea celui de al doilea război mondial publică numeroase articole şi studii în revistele „Critique sociale", „Nouveaux Cahiers", „Cahiers du Sud", „Libres Propos", pentru ca apoi, în perioada cât a stat în Anglia şi mai ales postum, să-i apară lucrările de bază – azi titluri de referinţă: „Lipsa de agerime şi Harul" (1947), iar apoi „Înrădăcinarea" (1949), – «acest preludiu la o declaraţie a îndatoririlor faţă de fiinţa umană» – scrisă la Londra puţin înainte de a muri şi socotită ca testamentul său spiritual: de asemenea „Aşteptarea lui Dumnezeu" (1950), – admirabilă profesiune de credinţă creştină, – „Cunoaşterea supranaturală" (1950), „Scrisoare către un credincios" (1951), „Intuiţii precreştine" (1951), „Obârşia greacă" (1953), „Reflecţii despre cauzele libertăţii şi ale opresiunii sociale" (1955), „Scrieri din Londra" (1957), „Scrieri istorice şi politice" (1960), şi „Despre Ştiinţă" (1964).

roza vânturilor

Lucebert (Olanda)

Vară târzie

Mi-am culcat armele în iarbă
acum armele mele miresmează ca iarba
mi-am culcat trupul în iarbă
trupul meu miresmează amar şi dulce ca lemnul
această zacere această obscură vaporoasă
zacere
precum o frunză îngălbenită în apă
pâlpâitoare ondulând pe valuri
prăfuită pe umbre trup şi pădure

o tu răsuflet profund mai lasă netrezită piatra
încă nu-i îngreuia ochii obrajii
micuţule cu ochelari micuţule gălbejitule

mai lasă-le şi îndrăgostiţilor odihna-n tăcere
negru între urechile lor de argint şi ah
mai dă-i şi fetei răgazul să-şi îmbrace
rochia de fulgi şi să râdă.

În româneşte de Petre Stoica

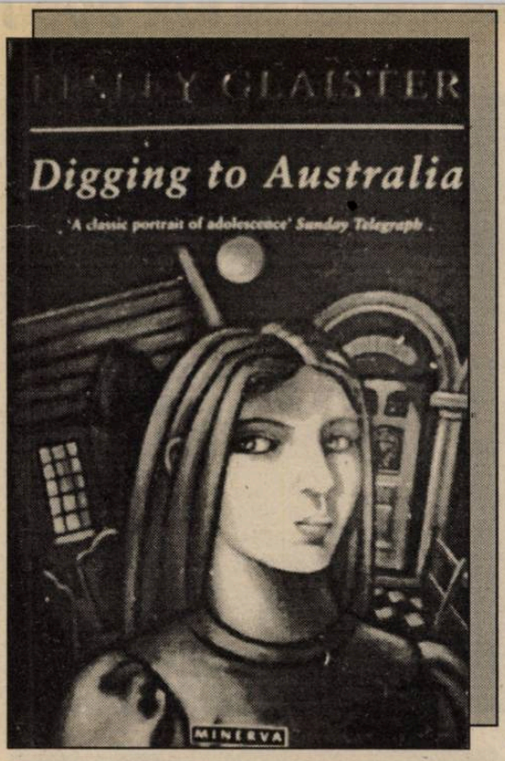

O altă țară a minunilor

Lesley Glaister: **Digging to Australia**, Minerva, London, 1993

de VIRGIL LEFTER

Încununat cu prestigiosul Somerset Maugham Award şi elogiat unanim de critică, debutul lui Lesley Glaister, realizat în 1991, cu remarcabilul roman „Respectă-ţi Tatăl" („Honour Thy Father"), impunea nu numai o carte de excepţie, ci şi o prozatoare talentată, viguroasă, o prezenţă vie şi originală pe scena literară a Angliei contemporane. Scris excelent, căci darul de „a scrie bine", această greu de demonstrat calitate a unui scriitor, se impune deopotrivă cititorului şi criticii, ca un postulat benefic, romanul de debut al lui Lesley Glaister aduce în atenţie o istorie insolită, o lume tulburătoare prin destinele şi drama sa, un final halucinant ce aminteşte, într-un fel, de Edgar Allan Poe şi cunoscuta „Prăbuşire a Casei Usher". Cartea sa captivează cititorul, dar, mai ales, lucru care, de la „tinerii furioşi", rar se manifestă cu atâta acuitate, dincolo de proiecţia în fabulos a povestirii ce conferă un farmec aparte şi o fascinaţie anume paginilor sale, Lesley Glaister reuşeşte să dea o identitate socială bine conturată personajelor, lumea sa trăind aievea problematica omului obişnuit al Angliei contemporane. „Digging to Australia", a treia carte a scriitoarei, al cărui titlu l-am traduce liber „Tânjind după Australia", este, deopotrivă, un roman poliţist, un roman macabru şi de mister, dar şi o cronică socială fidelă în paginile căreia, cum pe drept cuvânt au afirmat criticii, se află un „portret clasic al adolescenţei", al unei adolescenţe, am spune noi, confruntate cu problematica reală, dură, a Angliei sfârşitului nostru de secol. Jennifer, eroina cărţii, este un copil crescut de bunici. Mama sa este învăluită într-un soi de taină. Fiica se simte frustrată, tânjeşte să-şi cunoască mama şi află, într-un târziu, că aceasta trăieşte departe, în Australia. Ar dori din tot sufletul s-o vadă şi nu bănuieşte că mama mult visată şi-a refăcut viaţa şi ea este, în fond, un copil indezirabil, abandonat. Dar, până a ajunge la părintele adorat, adolescenta în devenire cercetează universul din preajma casei şi, călăuzită nu de solemnul Iepure al lumii victoriene, ci de o domestică pisică, Jennifer pătrunde pe un alt tărâm, într-o altă „Ţară a Minunilor", un străvechi cimitir, cu biserica sa părăsită, din preajma locuinţei bunicilor. Un peisaj insolit şi straniu, fără a avea însă fascinaţia lumii Alisei, dar nu mai puţin ademenitor, teritoriu magic, tărâm cu taine şi frumuseţi de poem preromantic, unde, în vegetaţia abundentă, crescută în devălmăşie, Jennifer găseşte un univers şi o lume de explorat căci aici îl întâlneşte pe Johnny, vagabond sui generis, fiinţă fantastică, un soi de inadaptabil, personaj ambiguu ce poate fi, deopotrivă, omul ce aspiră spre absolut şi are nostalgia zborului dar şi un criminal cu sânge rece, psihopatul seducător al fiinţelor ce se pregătesc să părăsească tărâmul candorii pentru a păşi în lumea maturităţii şi a păcatului. Obsedată de personalitatea mamei, asistând neputincioasă la drama bunicilor confruntaţi cu o moarte ce se insinuează lent în anodinul existenţei, cu durerea părinţilor ce şi-au văzut înstrăinată fiica şi se zbat să facă faţă unui trai strâmtorat, luând pentru prima dată contact cu urâtul existenţei şi cunoscând prietenia unei fiinţe aflate pe aceeaşi treaptă a vieţii ca şi ea, dar, mai ales, fascinată de lumea plină de mister a cărţilor şi de personalitatea enigmaticului Johnny, Jennifer parcurge, de fapt, traiectoria adolescentului hipersensibil ce, părăsind tărâmul ingenuu al copilăriei, pătrunde în lumea dură, aspră, traumatizantă a maturităţii. Parcurgerea acestui drum, trecerea printr-o altă „Ţară a Minunilor" (secvenţele din vechiul cimitir sunt dintre cele mai puternice şi poetice ale cărţii), este în final nespus de amară. Ritualul tăierii părului, ce marchează, de fapt, emanciparea eroinei, întâlnirea cu mama mult visată sunt tot atâtea momente ce împing eroina spre pragul maturităţii, prag ce odată trecut se dovedeşte a fi dureros, sursă de adânci dezamăgiri. După acest soi de itinerar iniţiatic, după ce a simţit din plin fiorul maturităţii, Jennifer are sentimentul acut al decepţiei şi zădărniciei. Pentru o clipă revine la lumea copilăriei şi se refugiază superb în acea incantatorie „numărătoare" ce îi dăruia odinioară nu numai o binecuvântată linişte ci şi uitarea. Şi aşa se face că misterioasa dispariţie a prietenei sale – sedusă, violată şi apoi, probabil, ucisă de imprevizibilul Johnny sau poate, mai degrabă, de un alt psihopat – soarta tinerei fete rămâne în roman învăluită în taină – aproape că nu o mai impresionează pe Jennifer deşi, într-un fel, ea este răspunzătoare pentru viaţa singurei sale prietene. „Tânjind după Australia" este o carte veridică şi ca orice roman ce cuprinde o mare doză de adevăr al vieţii este o carte amară. Maturizarea este de bunăseamă dureroasă iar lumea copilăriei odată părăsită, urmează confruntarea cu drama existenţei. Ceea ce face farmecul romanului lui Lesley Glaister este nu numai intriga poliţistă ingenioasă şi impecabil condusă, misterul ce învăluie cu o seducătoare aură totul, valenţele poetice evidente, ci şi acel portret al adolescenţei, magistral zugrăvit, când tandru şi candid, când de o brutală cruzime şi insensibilitate, viaţa nudă în sfâşietoarea ei frumuseţe sau urâţenie. Fascinant în roman este de asemenea personajul memorabil al lui Johnny, îmbinare măiastră de realism şi proiecţie mirifică în fabulosul unei alte Ţări a Minunilor. În fine, ce dă forţă romanului este scriitura sa, concreteţea contururilor sociale, senzaţia de real, de viu, de viaţă netrucată, pe care cititorul o are la fiecare pagină. Lesley Glaister prefigurează o carieră literară care, fără îndoială, se cuvine urmărită.

Scriitori pe mapamond

■ **„La traversée littéraire"**, Marthe Robert. Puţini critici au reuşit, aşa cum a făcut-o M. Robert, să pătrundă în adevărul creaţiei autorilor studiaţi, de-a lungul carierei lor. Această carte, care acoperă treizeci de ani de muncă, concretizaţi în articole apărute în presa franceză şi străină, în conferinţe, corespondenţă şi în texte inedite, trasează itinerariul activităţii scriitoarei, dorinţa ei de a face lumină printre meandrele creaţiei şi, în acelaşi timp, de a ajuta la o mai bună înţelegere a acesteia. O mare parte a lucrării este consacrată lui Kafka şi Flaubert. Traducătoare şi specialistă în Kafka, M. Robert se străduieşte să se elibereze de prejudecăţile care au definit scrisul lui Kafka prin „simbolism", în detrimentul „umorului, ironiei, inteligenţei profunde cu care acesta priveşte viaţa". Considerându-l „fiu spiritual" al lui Flaubert, M. Robert disecă conflictele interioare ale scriitorului, pornind de la exemple paralele din Flaubert şi Kafka. Problema culpabilităţii obsedează pe aceşti doi mari titani ai literaturii europene. Pentru autorul „Metamorfozei", „scriitorul este ţapul ispăşitor al umanităţii", cel care permite oamenilor să se joace cu inocenţă cu păcatul". Romancierul francez consideră că: „dacă artistul nu ucide, atunci îşi imaginează vina". Un loc important revine imaginilor din copilăria lui Kafka. Plecând de la romanul „familial" descoperit de Freud, M. Robert încearcă să demonstreze cât de mult influenţează opera viitorilor artişti „fabula" imaginată de copil, fabulă constând în nenumărate stări nevrotice, pentru a depăşi momentele maturizării. Umbra lui Freud, care alături de Kafka şi Flaubert formează un fel de triumvirat în puntea preferinţelor autoarei, pluteşte constant deasupra cărţii „La traversée littéraire". M. Robert pare a regreta numai faptul că Freud nu a realizat o psihopatologie a vieţii intelectuale care ar fi completat foarte bine „Psihopatologia vieţii cotidiene". Deşi în analizele sale foarte minuţioase (aplicate şi altor creatori ca: Enrico Terracini, Arthur Adamov sau Rembrandt, Jaques Germain şi Van Gogh) M. Robert foloseşte transparenţa expresiei, atât de dragă lui Freud, adesea îşi lasă pana antrenată de accente mult mai acide, ca în paginile jurnalului „Voyage à Prague", 1962: „Oraşul nu se armonizează cu locuitorii săi. Cu cât acesta este mai animat şi mai dezlănţuit, cu cât sutele sale de turnuri par a se desprinde în zbor spre înălţimi, cu atât oamenii sunt mai greoi şi mai lipsiţi de orizont".

■ **„Propos sur l'autobiographie"** şi **„Journal de la mémoire"**, Jaques Borel. Opera lui J. Borel se caracterizează prin forţă, suflu şi bogăţie. Ultimele două cărţi publicate nu exprimă intenţia autorului de a scrie memorii sau amintiri, ci de a fi „autobiograf, ceea ce pentru el reprezintă o acţiune nedefinită în timp. Nu caută să recreeze propria sa istorie, să fixeze cronologii, ci să facă să dialogheze trecutul cu prezentul străduindu-se să reinventeze trecutul în legătură cu schimbările prezentului, căutând să stabilească o cartografie a sensibilităţii. Construcţia literară are ca obiect atenuarea suferinţei de a se simţi deposedat de esenţial; conştiinţa faptului de a trăi în ignorarea identităţii profunde conferă literaturii rol de „viaţă reală", dar, în acelaşi timp, asta duce la pierderea încrederii în literatură. Şi asta, la infinit. Deposedatul se lasă posedat de demonul scrisului. Se dăruieşte deliberat şi cu iubire scrisului, dar acesta hrăneşte monştri, nelinişti şi insatisfacţii, căci nici o frază nu este suficientă pentru a fi ultima. Povestirea mimează realitatea, nu o alcătuieşte. „A se exprima" se opune lui „a se cunoaşte", scrisul se hrăneşte din manifestări care îşi au originea în insesizabil. Neputând accede nici la cunoaşterea originii, nici la cea a sfârşitului, scrisul este condamnat să se întoarcă mereu la traseul său. Cele două ultime cărţi ale lui J. Borel dovedesc credinţa autorului în puterea devoratoare a literaturii asupra individului.

Marka Dona

1. Revoluţionarul de profesie, Ioan Grigorescu, autorul „Scrisorii din Moscova“ (1954), uimit că I.D. Suchianu nu-i recunoaşte meritele şi-n filmologia naţională.

2. Laurenţiu Fulga mai crede în „Steaua bunei speranţe“ (1963), Eugen Jebeleanu se ia cu mâna de cap, descoperind deasupra lui tot steaua cu cinci colţuri.

3. Gellu Naum supralicitându-şi „Castelul orbilor“ (1946), nefăcând nici o aluzie la privirile îndatoritoare ale lui Al .I .Ştefănescu, soţul Ninei Cassian.

4. „Miezul şi coaja“ (1975) n-au sporit fumurile lui Corneliu Ştefanache. „Snagovul“ e încă tras în piept.

5. Pe atunci D. R. Popescu (dreapta), încheiase „Vânătoarea regală“ (1974), în schimb, Rolf Bossert medita la „Ploile de dincolo de vreme“ (1976), tot ale aceluiaşi care, de curând, a aruncat pe pământ „Dumnezeu în bucătărie“.

BIBLIOTEKA „ASTRA“
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 18 (197), serie nouă. Miercuri 5 octombrie 1994. Preț: 400 lei

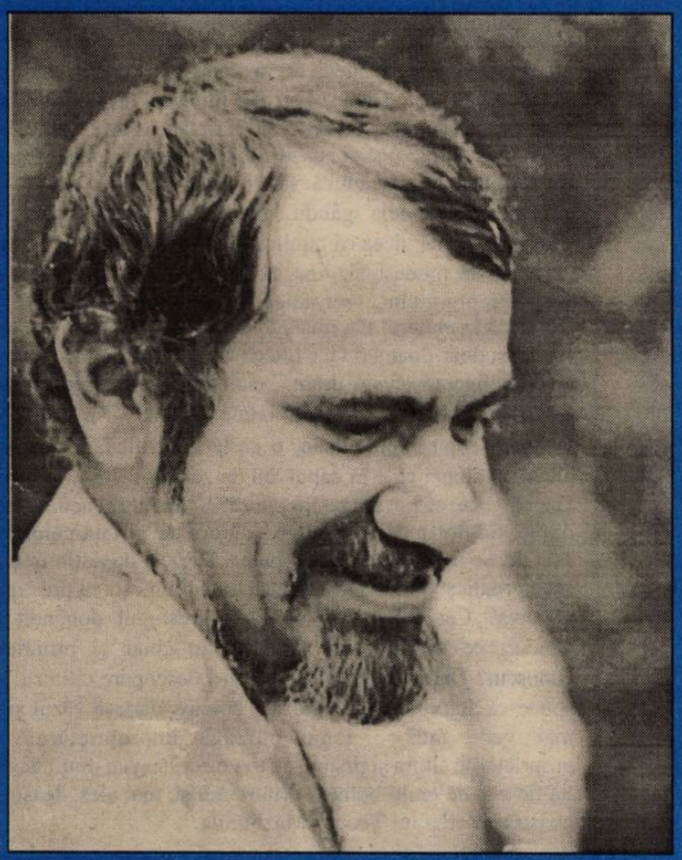

DAN LAURENȚIU: ÎNĂLȚARE A TRANSPARENȚEI NEOSIMBOLISTE

INFLAȚIA DE GENERAȚII

CE-AM FĂCUT ÎN TOT ACEST RĂSTIMP?

Interviu cu Magdalena Popescu Bedrosian, directoarea Editurii „Cartea Românească"

Raymond Aron
OPIUL INTELECTUALILOR

CASA
de RAINER MARIA RILKE

Funcţia şi organul

■ Jocul şi jocurile Ministerului Culturii continuă. După ce regizorul Victor Ioan Frunză era aproape gata să fie plasat pe fotoliul de director la Teatrul din Târgu Mureş – avea recomandări (!), dosar (!) şi acordul actorilor – s-a găsit cineva, acolo, sus, să-l irite, să-l umilească, numai pentru a-şi pune pofta în cui. Într-o asemenea situaţie, colectivul teatral s-a orientat spre o altă personalitate şi l-a găsit pe prozatorul Mihai Sin. Ei bine, când venise acordul prefecturii şi al altor instituţii locale abilitate, a apărut o nouă orientare de la Ministerul Culturii (unii spun că de la ideologul de ieri, de azi şi de mâine, Mihai Ungheanu) ca directoratul să fie dat pe mâna lui Serafim Duicu. Ce merite are, numai Dumnezeu ştie! Apoi, cât a fost de dorit, s-a văzut la înscăunare. O duzină de prieteni şi activişti locali i-au întins palma şi privirea, ca ungerea să nu fie anonimă, ci doar cu anonimi. Forţarea uşilor va polua atmosfera şi aşa destul de încărcată la Târgu-Mureş.

■ Un grup de scriitori, anunţat în numărul trecut al revistei noastre, s-a întâlnit cu elevii şi profesorii din Bistriţa, Năsăud, Rodna. Discuţii aprinse au avut loc atunci când s-au dezbătut manualele şcolare şi mai ales prezenţa scriitorilor contemporani în viziunea unor autori. Din numeroasele luări de cuvânt, profesoara Sorina Costea a făcut o afirmaţie care trebuie să dea de gândit celor care vor ca şcoala să reliefeze cât mai exact fenomenul literar actual. „Facem tot mai multe ediţii mioritice când ştim că românii au şi alte viziuni. Tragismul nu prinde la tineri. Trebuie să-i atragem şi cu un alt tip de literatură. Că şi-n „Mioriţa" se spune clar „Şi de-o fi să mor". Fără comentarii!

■ După ce şi-a pierdut diplomele universitare pe două cărări, umoristul Mircea Micu a intrat voios la Inspectoratul pentru cultură al Municipiului Bucureşti, să ne spună cum stăm la capitolul arte. A intrat dar n-a mai plecat. Din această poziţie trage uneori şi la cuvinte. Că aşa-s unii domni, dacă posedă o funcţie, cred că au şi organ pentru ea. Mai ieri, prinzând de veste că-n România au pătruns denigratori, schilodeşte numele lui Andrei Cornea (în grafia sa – Andraş Kornea) acuzându-l de „dublă minoritate naţională". Oricine ghiceşte unde bate Mircea Micu, fiindcă înaintând, cum spuneam, pe două cărări, loveşte întotdeauna la ţintă. Zice umoristul cu tărie: „Domnul Andrei Kornea, editorialist plătit cu ziua, se achită de obligaţiile asumate compunând, număr de număr, aberaţii antiromâneşti, aducând false acuze şi de multe ori jigniri, sentimentul naţional". După cum se observă, M.M. e supercivilizat, supraloial, superdotat. Din vorbă în vorbă şi din strâchini în gropi, calcă magistral. „Infestând aerul pe care-l respirăm, apatridul A. Kornea adulmecă cu nesaţ foşnetul trădător al dolarilor domnului Sörös." Că pe cel de la Kotroceni îl devoră (!) Mircea Mincu, prin intermediul kârciumei din Kismigiu, unde domnia sa are ceva legături familiale. Fosta bibliotecă se usucă lent sub damfurile odraslelor care n-au nici o prejudecată. De mândrie ce să mai vorbim!

Plagiatul

de NICOLAE PRELIPCEANU

N-am înţeles niciodată de ce, dacă nu ai ce să comunici, scriind, ar trebui să palgiezi ce au scris deja alţii. Las la o parte ipoteza că nici nu-ţi dai seama ce ţi se întâmplă: reproduci, ca în transă, ca lovit de inspiraţie, idei sau chiar fraze ale altora, dintr-o blestemată de memorie îngropată undeva unde nici chiar tu însuţi, aşa zisul posesor, nu ai acces lucid decât de câteva ori în viaţă. Deci, dacă o faci fără să ştii, ce se poate spune? Eşti sub imperiul responsabilităţii limitate, diminuate şi ar trebui să fii tratat ca atare. Dar există şi cazul (sau, din păcate, cazurile, căci sunt destule) al celui care, conştient, se apucă să copieze, deseori cuvânt cu cuvânt, textul deja gândit, scris, tipărit şi semnat de altcineva. Se dă ideea că publicând ceva sub numele propriu – oricât de modest ai vrea să apari – eşti ros puţin de viermele orgoliului, vrei adică să audă cineva de tine, că exişti, că în creierul tău mişună idei demne de a fi transmise şi altora, doar-doar s-o face lumea asta mai bună, mai curată, mai inteligentă cu un dram. Asta când textul semnat e o emanaţie (da, da!) a propriei tale gândiri. Dar când, cu viclenie, copiezi un roman, o carte de critică, o poezie a altcuiva, atunci ce e în capul tău de „creator"? Să iei banii? Dar câţi bani se pot lua pe literatură? Şi înainte şi acum – mai nimic. Să dobândeşti prestigiu, autoritate în faţa celorlalţi, asta da, se mai poate, se mai putea. Dar cât de puţin trebuie să te preţuieşti pe tine însuţi dacă te mulţumeşti cu prestigiul altcuiva? Căci al cui e, de fapt, prestigiul dobândit cu gânduri ce nu sunt ale tale, ba au chiar şi proprietar cunoscut? Unul pe care speri să nu-l descopere cititorii. Aş spune că autorul care plagiază e bolnav, dar s-a văzut şi se mai vede încă o lume întreagă împroprietărită cu proprietăţile altora şi ţinând, cu toate acestea, cu dinţii de ele. Să fie atât de mulţi bolnavi printre noi şi, mai ales, deasupra noastră? Vorba lui Teodor Mazilu: da.

Editori:
■Uniunea Scriitorilor din România
■Fundaţia „Luceafărul"
■Cu sprijinul Fundaţiei Sörös pentru o Societate Deschisă

Redacţia: Laurenţiu Ulici *(director)*, Marius Tupan *(redactor şef)*, Eugen Uricaru *(redactor şef-adjunct)*, Ioan Es. Pop *(secretar general de redacţie)*, Alexandru Spânu *(redactor)*, Olivia Marcu *(secretariat)*, Maria Burcă *(curier)*, Florin Ţone *(fotoreporter)*

Redacţia şi administraţia:
Calea Victoriei nr. 133, Bucureşti, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenţia Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (**lei**) şi 40.20.11.50.12.16 (**valută**)

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.
Manuela Drăghici, Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH
Abonamentele se pot face la toate oficiile poştale din ţară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicaţiilor** la poziţia 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

● OCTAVIAN PALER: „În fond, ce şanse are o Putere coruptă să combată corupţia? (**România liberă**) ● C. CIOCHINĂ: „Guvernanţii fură şi de la calculul costului minim alimentar". (**24 ore**) ● EMIL BERDELI: „Şeful statului este nemulţumit de calitatea apei din care bea poporul său. Ion Iliescu şi-a săpat un puţ în pivniţă". (**Ziua**) ● CONSTANTIN MĂGUREANU: „După ce l-a criticat timp de patru ani pe Ion Iliescu, Nicolae Cristache a apărut joi seară pe micul ecran în postură de bard al acestuia"; „Potrivit lui Nicolae Cristache, Ion Iliescu «s-a născut gândind la acest timp şi la destinele acestei ţări»"; „Izgonit de Viorel Cataramă, Nicolae Cristache şi-a găsit un nou stăpân. Rodica Becleanu are, acum, un vajnic concurent!". (**Evenimentul zilei**) ● MIRCEA TOMA: „Sfârşitorul fostului cotidian «Ora», ne-a servit Silviu Brucan cu garnitură de intelectuali de curte"; ...„nu ştim cine are să-l mai dorească după ce-l va sfârşi şi pe dl Iliescu". (**Academia Caţavencu**) ● ION CRISTOIU: „De astă dată, fostul director al răposatei «Ora» s-a dedat la atâtea elogii la adresa lui Ion Iliescu încât am avut impresia că pe micul ecran se mişcă şi dă din mâini o Rodica Becleanu cu barbă. N-a fost singurul moment penibil al emisiunii"; ...„invitaţii s-au apucat să-l interpreteze pe Ion Iliescu mai ceva decât pe Kant. Am aflat aseară, graţie iniţiativei lui Nicolae Cristache, că istoria filosofiei numără un nume nou: Ion Iliescu!" (**Evenimentul zilei, bulina albastră**) ● PETRE SĂLCUDEANU: „N-am obiceiul să contrazic filosofii". (**Vocea Românieî**) ● ION CRÂNGULEANU: „Domnul Gelu Ionescu n-a auzit nici de Alexandru Piru, nici de Edgar Papu, nici de Ion Lăncrănjan, nici de Nicolae Labiş, cărora Academia nu numai că nu le-a oferit titlul de înalţi membri ce li se cuvenea pe când trăiau; dar nici post-mortem nu-i ştie şi nu le citeşte opera. Gaşca de gândaci virulenţi şi nervoşi – celebri prin a fi căzături antiromâneşti – a reluat campania electorală de umplere a spaţiului şi timpului de la Academia Română cu promovarea indivizilor de gunoi valoric". (**Dimineaţa**) ● TUDOR OCTAVIAN: „Între tâmpiţii noi şi cei vechi nu se constată deosebiri de esenţă". (**România liberă**) ● ILIE NEACŞU: „Coaliţia diabolică – Masonerie, Catolicism Iudaism, Maghiarism şi Perestroica – condusă de Reagan, Bush, Gorbaciov, Mitterrand şi Papa de la Roma, a destabilizat lumea şi raportul de forţe mondial" (**Europa**) ● ŞTEFAN ZAIDEŞ: „Nu-i luăm apărarea dlui Miron Mitrea; el a mers cu curentul majoritar al muncitorimii şi salariaţilor în genere"... (**Naţiunea**) ● TIA ŞERBĂNESCU: „Cum Legea evaziunii fiscale a ajuns în Parlament, unde s-a împotmolit o zi din lipsa deputaţilor, reporterul «Antenei 1» a tras o concluzie dramatică: «Deci abia de mâine va fi eradicată evaziunea fiscală»" (**Cotidianul**) ● „O nouă «bucurie» pentru ţărani. Vor trebui să plătească impozitul agricol până la 15 noiembrie" (**România liberă**).

Dinozaurul

de LAURENŢIU ULICI

Criticat cu asprime de numeroşi oameni de cultură, ridiculizat în paginile ziarelor, privit cu rezerve chiar şi de reprezentanţi de marcă ai partidului de guvernământ, Ministerul Culturii îşi vede în continuare, fără umbră de jenă, într-un chip de-a dreptul sfidător la adresa bunului simţ, de politica sa catastrofală care îl va face în curând, dacă nu cumva l-a şi făcut, cea mai grea piedică în calea profesionismului cultural, în cele din urmă în calea culturii înseşi. Nu cred să existe la această oră în România un minister care să conserve cu atâta îndârjire o viziune comunistă asupra domeniului şi structuri tipic comuniste precum Ministerul Culturii. Prin tot ceea ce face, de la recentralizarea absurdă a instituţiilor culturale din teritoriu la absoluta indiferenţă faţă de axiologia culturală, înlocuită cu apartenenţa de partid în relieful extremei stângi, acest minister-relicvă izbuteşte performanţa de a fi mai dogmatic şi mai exclusivist decât vechiul Consiliu al Culturii din anii ceauşismului. Nu numai că nu poate comunica în mod coerent cu realitatea culturală dar nu comunică nici măcar cu sine însuşi, haosul fiindu-i, de la o vreme, lege. De parcă prin acest minister cineva obscur ar dori să experimenteze încrucişarea supermiciurinistă dintre o piatră şi un plop, deci nu dintre două specii ale aceluiaşi gen şi nici dintre două genuri ale aceluiaşi regn ci chiar dintre două regnuri. Căci distanţa de la viziunea comunistă asupra culturii la viziunea democratică e ca de la un regn la altul. A

gestiona cultura într-un stat de drept şi democratic cu instrumentarul şi procedurile regimului totalitar e imposibil. Iar a încerca acest fel de imposibil e semn de alienare definitivă. Şi nu pentru că cele două concepţii diferă axiologic ci pentru că ele sunt incompatibile ontologic, nu pot exista împreună căci nu conţin nici un element de comunicare comun. Problema şi drama bietului nostru minister al Culturii e că face figură de dinozaur în lumea de azi. Asta îl ajută, paradoxal, să şi reziste, fiindcă în loc să stârnească teamă, stârneşte ilaritate, toată lumea distrându-se pe seama lui şi nimeni gândindu-se să-l revoce. Numai că tot râzând noi de aberaţiile înfăptuite de el în spaţiul culturii şi tot lăsându-l să ne distreze ne vom trezi, nu peste multă vreme, cu mari terenuri virane năpădite de o aceeaşi uscată iarbă. Şi, cine ştie, constatând el că-i merge, va dori să devină din ierbivor omnivor. Ce-ar putea să iasă de aici întrece cu mult izbânzile „Cântării României" de odinioară. La capătul acestui lanţ al incompetenţei cu care actualul Minister al Culturii leagă, încet dar sigur, aspiraţiile culturale ale românilor se află – cu o expresie a unuia din uriaşii Culturii române – incultura enciclopedică. Nu e cazul să pierdem timp cu îmblânzirea dinozaurului (altminteri, zice-se, blând prin fire la vremea lui), e cazul doar să-l trimitem înapoi, ca pe un colet poştal cu destinaţie greşită. Când folosesc persoana întâi plural mă gândesc deopotrivă la cei care răspund de concepţia ce guvernează acum activitatea acestui minister şi la toţi oamenii de cultură cu sentimente patriotice din această ţară. Lipsei de voinţă a celor dintâi le poate răspunde eficient, numai solidaritatea celorlalţi. Repet, nu înlocuirea celor ce conduc astăzi Ministerul Culturii ar garanta dispariţia dinozaurului ci numai şi numai înlocuirea concepţiei în numele căreia funcţionează acest minister. În definitiv, chiar şi conform ideilor deterministe ale evoluţioniştilor de tip darwinist, – de care tot mai puţină lume e atrasă – ar fi să sperăm în ivirea lui **homo sapiens**. De aceea sunt optimist.

minimax

Atenţie la streche!

de ŞERBAN LANESCU

Inimic nu este întâmplător. Ce se vede are menirea de a oculta ceea ce trebuie să nu se vadă decât parţial/ confuz sau chiar deloc. Ţine de firea românului să poată evolua brusc de la obişnuita-i **aflare în treabă** la **darea în stambă**. Iată trei dintre „lecţiile", mai multe, oferite pe gratis de tărăşenia scrisorii celor şapte. În plus, reconfirmarea constatării că şi după terminarea războiului rece soarta României se hotărăşte uneori şi la Bucureşti. La Bucureşti unde recent a venit iarăşi tov. A.I.Volski spre a povăţui cum şi ce trebuie făcut întru refacerea CAER în care, de bună seamă, nu-i aşa, se va înstăpâni economia socială de piaţă. Cât despre obiectivele politice vizate prin gestul ce şi l-au asumat ori le-a fost repartizat durilor din PUNR, cuvântul cheie probabil cel mai util pentru sesizarea şi evidenţierea lor este **ambiguitate**. Oblăduită de preşedintele I. I. Iliescu, cârdăşia dintre PDSR şi PUNR, PRM, PSM permite – s-a putut vedea încă o dată – un joc la două ori chiar mai multe capete care, deşi ignobil şi, pe termen mediu/ lung, perdant, este singurul accesibil celor dotaţi cu şmecherie în loc de inteligenţă, adică guvernanţilor de azi ai României. De azi, vorba vine, fiindcă ei sunt tot cei de ieri, ceea ce a şi contribuit probabil mult la trimiterea d-lui Alfred Moses în zonă, ca bine cunoscător al năravurilor dâmboviţene.

Pe de altă parte însă, încă mult mai demnă de interes este motivaţia semnăturilor celor câţiva parlamentari din CDR, bineînţeles trecând repede peste scuza puerilă şi jenantă a păcălelii. În mod normal, pentru oricine pretinde că este adeptul valorilor democraţiei, **orice** iniţiativă venind dinspre PUNR, PRM sau PSM trebuie respinsă **ab initio**. Or, explicaţia încălcării acestei norme minimale a unui comportament raţional şi democratic nu poate fi rezumată doar la eventuale inabilităţi subiective. Gafa parlamentarilor din CDR îşi are sorgintea într-o anumită caracteristică majoră a situaţiei social-politice ce s-a creat şi s-a dezvoltat în România după tiranicid. Pe scurt, este vorba de o reacţie, din păcate total anapoda, la ocuparea ilicit-abuzivă a unui loc din eşichierul politic de către partidele menite să întreţină diversiunea naţionalist-comunistă iniţiată încă de Ceauşescu. Concluzia? Revine Opoziţiei democratice, în speţă CDR, recuperarea şi normalizarea naţionalismului printr-o cumpănită corelare cu valorile pluralismului şi democraţiei. Iar rezultatele recentului sondaj de opinie întreprins de IMAS (presupunând că dl Sörös ştie cui dă parale!) indică, totuşi, că dezorientarea şi confuzia par a nu mai fi precumpănitoare în societatea românească. Deci un climat social dătător de oarece speranţă. Altcumva, strechea unor funari, vadimi şi alţii asemenea s-ar putea să devină chiar endemică asigurându-ne pentru lungă vreme o evoluţie oricum dar numai nu europeană şi în sfera de gravitaţie a Moscovei. Că în contracararea unei asemenea alternative un rol decisiv îi revine şi Occidentului, se înţelege aproape de la sine. În România. Până una alta se apropie însă iarna şi, după cât se pare, singura protecţie socială la care într-adevăr se mai poate aştepta tot omul este marea milostivenie a bunului Dumnezeu.

Immanuel Kant: Bazele metafizicii moravurilor

Kant nu-şi propune – explică P.P. Negulescu – să studieze moravurile, aşa cum au fost şi sunt, în trecut şi în prezent, spre a le explica geneza, în concordanţă cu circumstanţele istorice în care au luat naştere la diferite popoare, de altădată şi de acum, şi a le determina astfel utilitatea relativă, pentru locurile şi timpurile respective. El urmăreşte un alt scop, care i se pare mult mai important; vrea, anume, să ne arate ce ar trebui să fie moravurile, în prezent şi în viitor, pentru ca omenirea să poată ajunge la acea stare ideală, către care s-au îndreptat totdeauna aspiraţiile ei cele mai înalte. Moravurile, însă, nu sunt altceva decât modurile în care reacţionează de regulă oamenii în faţa întâmplărilor vieţii şi a cerinţelor ei, nu sunt, cu alte cuvinte, decât **modalităţile lor de acţiune**. Pentru ca ele să poată ajunge altfel de cum sunt – cum ar trebui, adică, să fie – este neapărat necesar să li se arate oamenilor de care anume principii de conduită trebuie, din punctul de vedere al propriei lor raţiuni, să se călăuzească. Şi fiindcă acele principii nu pot să nu aibă, ca atare, un caracter imperativ, ceea ce trebuie să li se ofere oamenilor, spre a-i ajuta să se îndrepte cu mai multă siguranţă spre starea ideală pe care o doreşte întreaga omenire, este un sistem raţional al datoriilor pe care le au de îndeplinit în viaţă. Normele generale, stabilite în cele două opere precedente ale sale – „Critica raţiunii practice“ şi „Religia şi limitele raţiunii“ – nu i se par, lui Kant, îndestulătoare. Potrivit cu complexitatea vieţii omeneşti, acele norme generale trebuie precizate, pentru a le permite oamenilor a se orienta mai cu uşurinţă în diferitele situaţii în care se pot, întâmplător, găsi.

În conduita omenească, însă, ale cărei principii urmează a le stabili, Kant deosebeşte doi factori determinanţi: **legile morale**, cărora oamenii trebuie să li se supună, şi **mobilurile** care îi îndeamnă să li se supună. După raporturile diferite dintre aceşti doi factori, conduita omenească poate lua aspecte diferite. Într-adevăr, oamenii se pot supune legilor morale fiindcă se tem să nu suporte consecinţele neplăcute pe care le poate atrage nesocotinţa lor, sau fiindcă doresc să se bucure de consecinţele plăcute pe care le poate genera respectarea lor. Asemenea mobiluri, de natură sensibilă, nu duc decât la o conformitate exterioară căreia Kant îi dă numele de „legalitate“ pură şi simplă, fiindcă nu implică o conştiinţă morală propriu-zisă. Dar oamenii se mai pot supune legilor morale fiindcă au convingerea că e bine şi, prin urmare, necesar să li se supună. Un asemenea mobil, de natură raţională, determină o conformitate cu totul diferită, o conformitate intimă sau interioară, a conduitei lor cu legile morale, conformitate căreia Kant îi dă numele de **virtute**. De cea dintâi dintre aceste conformităţi se ocupă, spre a-i preciza modalităţile, prima parte a „Metafizicii moravurilor“, adică „Doctrina Dreptului“; de ceea de a doua se ocupă, în acelaşi scop, a doua parte a aceleiaşi opere, adică „Doctrina virtuţii“.

Lev Şestov: Revelaţiile morţii

Frumuseţea şi pertinenţa prefeţei semnate de regretatul Radu Enescu – memoriei căruia îi aducem şi pe această cale un omagiu deplin – ne determină să reproducem un amplu fragment: „Existenţa umană e risc, aventură, trăire în situaţii-limită (Jaspers); pentru raţiunea abstractă şi morală curentă, moartea e un scandal (Unamuno). Dar existenţa umană este şi un apel, o chemare. Şi la cine apelează insul lipsit de iluzii şi idealuri, când îşi pierde rădăcinile, când constată că este aruncat într-o lume aberantă? Evident că la divinitate. Pe Dumnezeu, Şestov îl vede, foarte apropiat de viziunea lui Kierkegaard sau a lui Karl Barth. Se ştie că solitarul danez eliminase din cele trei stadii ale sale morala, generală şi întemeiată pe Repetiţie; astfel, omul rămânea suspendat între esteticul seducătorului şi religiozitatea credinţei. Religia, adică pe Dumnezeu, Şestov le vede cam ca şi teologia negativă: un **deus absconditus**, sau un fapt paradoxal. 'Majora dereglare', spune Karl Bart, pe care o revelează Evanghelia e evenimentul paradoxal al venirii Mântuitorului pe pământ. Dumnezeu rămâne totuşi 'absolut şi infinit' deosebit de om. Şestov, prăpastios ca şi confraţii lui protestanţi, e străin de orice mistică. Fuziunea mistică cu transmundanul îi este străină. Mai mult chiar, Şestov se întreabă dacă Dumnezeu e bun, după ce, eliminând raţiunea şi morala ca irelevante, plonjase direct în transcendent. 'Nu ne îndreptăm spre Dumnezeu decât spre a obţine imposibilul', zice el. Dar atunci Dumnezeu e absurd. El poate fi rău, inuman, în orice caz altceva, ceea ce nu poate fi cuprins prin categorii raţionale. Camus secularizase absurdul, obstinat să rămână lucid. Şestov, în faţa alternativei **Atena sau Ierusalim**, este antiatenian prin excelenţă. Credinţa lui vetereotestamentară îl obligă să aleagă credinţa şi Ierusalimul. Se ştie că Şestov s-a ocupat mult cu Cartea lui Iov, una dintre cele mai contrare hellenismului unor fragmente din Biblie. (...) Şestov şi Iov preferă dialogul între un absolut fără imagine şi omul creat după imaginea celui de neînchipuit. (...) Ca rus, Şestov era conştient de echivocul poziţiei lui Iov (Dostoievski, în **Jurnal**, distinge în sufletul lui Iov o dihotomie: credinţă – părintele Zosima – şi revoltă – Ivan Karamazov). Totodată străvechea înţelepciune iudaică, exemplul profeţilor, l-a învăţat că salvarea nu se află în revoltă, ci în minune. Filosofia nesistematică, eseistică, paradoxală a lui Şestov e tot ce poate fi mai contrar spiritului prometeic şi prelungirii acestuia în sufletul faustic occidental.

În România interbelică Şestov era un autor destul de citit şi cunoscut; ba chiar şi în studenţimea imediat postbelică. Perioada neagră prin care am trecut l-a făcut uitat şi l-a alungat la index. **Revelaţiile morţii** , traduse de o poetă şi prozatoare dotată cu har, d-na Smaranda Cosmin, îndeplineşte şi un act salutar de cultură, de repunere în circulaţie a unui autor care a înrâurit substanţial 'trăirismul', această variantă autohtonă a filosofiei existenţiale“.

Martin Heidegger: ...Poetic locuieşte omul...

Heidegger caută fiinţa fiinţării. Aceasta este problema mereu reluată (cf. Jeanne Hersch), „Mirarea filozofică a lui Heidegger constituie fără îndoială fondul cel mai autentic şi mai asiduu al gândirii sale. El se miră: „De ce există ceva şi nu nimic?“ Este trăsătura fundamentală a gândirii heideggeriene faptul că „de ce“-ul său vizează nu neantul, ci fiinţa (Ar putea fi opus în această privinţă lui Bergson, care se întreba dacă, în genere, neantul ar putea fi gândit, şi cum e posibil acest lucru).

Numai plecând de la această mirare poate fi înţeleasă întrebarea cu privire la fiinţa fiinţării. În această „fiinţă“ există un fel de „acţiune“, prin care fiinţarea îşi dobândeşte prezenţa. „Fiinţa“ trebuie înţeleasă aici ca verb, nu ca substantiv.

Heidegger face deci o distincţie între „fiinţare“ şi „fiinţă“. Fiinţarea îşi datorează existenţa fiinţei, şi fiinţa nu există decât ca fiinţare. Şi totuşi – lucru decisiv –, fiinţarea „ascunde“ fiinţa. La asunderea fiinţei fiinţării sau la obnubilarea ei – împreună cu cea a sensului întrebării ce i se adresează –, mai contribuie, după Heidegger, şi altceva – anume obişnuinţa, şi mai cu seamă obişnuinţa „care se înţelege de la sine“, care nu ridică nici o problemă, care constă în a se folosi de fiinţare potrivit utilităţii sale – aşadar: lumea tehnicii în ansamblul ei, ca şi cea a ştiinţelor exacte. Când se consacră unor asemnea activităţi, subiectul se pierde în anonimatul impersonalului „se“ şi devine incapabil să pună în mod autentic întrebarea cu privire la fiinţa fiinţării.

Or, căutarea adevărului nu devine posibilă decât graţie descoperirii adevăratului sens al acestei întrebări primordiale.

Anticariat

Allan Nevins, H.S. Commager, *Istoria Statelor Unite*, Editura „Cartea Românească“, Bucureşti, 1945

Această istorie este scrisă pentru uzul tuturor, nu pentru eruditi. Nu are pretenţia de a cuprinde cercetări originale şi nici nu încearcă să aducă noi interpretări. Scopul acestei cărţi a fost acela de a suplini absenţa, atunci, a unei istorii narative a poporului american. Din lipsă de spaţiu, autorii nu au putut să includă în carte mult din materialul pe care l-ar fi dorit şi au rezistat cu hotărâre tentaţiei de a face digresiuni asupra multor evenimente istorice interesante din punct de vedere politic, militar şi cultural, de a reînvia figuri uitate, de a se angaja în controverse fascinante.

Autorii nu au conceput istoria Americii ca având, în principal, un caracter politic sau economic, nici ca o descriere a unei serii de probleme, ci ca povestea evoluţiei unei societăţi libere. Dacă există o temă, aceasta este cuprinsă în titlul cărţii – dezvoltarea în America a unui popor destul de inteligent pentru a dori libertatea şi gata de a lucra şi a lupta pentru această libertate.

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU

- Mircea Cărtărescu, **Travesti**
- Kant, **Critica raţiunii pure**
- Kant, **Bazele metafizicii moravurilor**

LIBRĂRIA SADOVEANU

- Kant, **Critica raţiunii pure**
- C.G. Jung, **În lumea arhetipurilor**
- Mircea Cărtărescu, **Travesti**

LIBRĂRIA EMINESCU

- I.P. Culianu, **Eros şi magie în Renaştere**
- John Fowles, **Iubita locotenentului francez**
- Kant, **Bazele metafizicii moravurilor**

LIBRĂRIA ALFA

- Jeanne Hersch, **Mirarea filozofică**
- Vasile Lovinescu, **Jurnal alchimic**
- I.G. Duca, **Memorii, vol. 3**

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR. 53

- John Fowles, **Iubita locotenentului francez**
- A.E. van Vogt, **Imperiul atomului**
- I.G. Duca, **Memorii, vol. 3**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar şi pe autori) să expedieze pe adresa redacţiei noastre un exemplar din noile apariţii de carte.

Pagină realizată de Alexandru Spânu

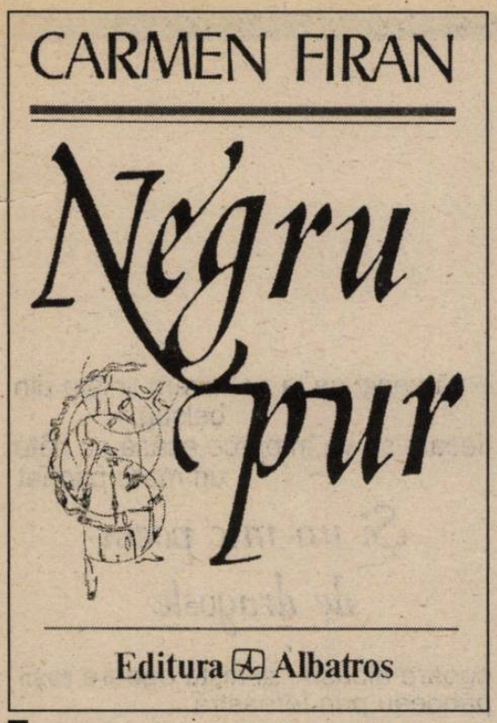

Poezia la Albatros (II)

Carmen Firan: *Negru pur*, Editura Albatros, 1994

de DAN CRISTEA

Scrise într-o formă colocvială, fără a fi despărţite în strofe riguroase, dar cu asonanţe şi rime ce apar neaşteptat, precum luminişurile într-o pădure, poemele semnate de Carmen Firan (din a cincea carte de versuri a poetei, *Negru pur*) sunt inspirate de o stare de criză. Subiectul lor predilect e „viaţa mea gri", aşadar lirism şi confesiune, în doze şi accente mai degrabă discrete, apropiate de rugă şi lamento, impresie întărită şi de derularea cursivă, eufonică, neafectată de rupturi, a „spunerii". „Lungă rostire în faţa oglinzii", „Zideşte fereastra" sau „Lamento cu ochii deschişi" reprezintă titluri elocvente în acest sens. Starea de criză, sentimentele de singurătate (ce vers frumos pe această temă: „ceaiul se învârteşte/ singur/ în ceşti"! – p.40), de pustiu, greaţă şi lehamite, de neputinţă şi sfâşiere au pricini diferite.

Ar fi mai întâi contrapunerea unui timp revolut, pur şi necomplicat, când, cum spune poeta, „nu îmi ajungeam trupul", timpului prezent, în care privirea de sine descoperă „doar carne şi sânge" („Forma"). Volumul conturează astfel o temă a revelaţiei, a descoperirii, a sinelui vulnerabil care se cercetează şi se ia în proprie stăpânire, sub orizontul durerii şi al morţii. Cunoaşterea, cum ştim şi de la Camil Petrescu, e producătoare de drame în măsura în care înlocuieşte inocenţa neştiutoare. Autocontemplarea (stare „duminicală" în limbajul autoarei) naşte o realitate ameninţătoare: „Duminica mă simt, mă văd/ mă aud/ trupul meu naşte realitate/ fără să creadă/ îşi cară moartea în spate/ demonstrativ şi eu/ sunt atât de aproape/ de ea// duminica îmi văd neputinţa/ ca un miel zvârcolind/ sub grumazul de fier// e frig/ deşi oraşul se împute de soare/ tremură carnea/ asudă peştii în mare/ mă simt, mă aud/ realitatea m-ar putea birui/ o văd zvâcnind şi mi-e greaţă/ chipul mă loveşte în faţă// oraşul de boală/ mi-l trag până sub bărbie/ îmi umblu prin vene cu soarele alb/ înnebunind de vie" („De la o duminică la alta").

Singurătatea, situaţie în care se instalează îndeobşte Carmen Firan, poate fi motivată de absenţa iubirii sau a iubitului. Un „peisaj sentimental" enigmatic se creează, paradoxal, din teamă, din trăirea unei vini imaginare: „După un timp am început să semăn cu tine/ vedeam aceleaşi forme în crăpăturile din tavan/ aceleaşi animale mari, preistorice/ în norii albi de vară la ţară/ şi ţigara mi-o stingeam la fel/ apăsând degetul peste o vină imaginară// ochiul meu stâng migra în ochiul tău stâng/ planetele se mişcau la fel pentru noi/ norocoasă ne era toamna şi tot tristă seara de joi// mâna mea creştea în continuarea braţului tău/ mângâiam câinele pe rând/ şi el nu ştia când eşti tu ori când sunt// semănam atât de bine/ încât culorile le vedeam în aceleaşi culori/ şi dacă tot a fost să fiu/ tu n-ar mai trebui să mori" („De teamă credeam acelaşi lucru"). Există însă şi o singurătate de ordin metafizic, singurătatea unui timp sterp, fără har, în care „nu se mai vede nimic" şi unde cerul e „uscat" sau „obosit". O stare de tânjire psalmică se face adesea simţită. Echivocul dintre absenţa iubitului sau absenţa divinului, dintre invocarea adresată pe tonul iubirii terestre sau deopotrivă a celei cereşti, o religiozitate în iubire şi o iubire în religiozitate este de găsit la sursa unora din cele mai bune versuri din volum. Astfel e greu de precizat cui i se adresează poeta în versurile din „În cartea de sus", şi această ambiguitate e fecundă pe plan liric: „vocea ta plutea tăcută pe apă/ moartea e încă vie/ bântuie obsedant adevărul/ sub hainele împăratului/ doar vârful copacilor/ în cartea de sus să-l mai scrie// eu te-am visat vinovată/ cum îngropai încă o dată/ coroana de spini/ în zăpadă". La fel, în „Zile pe rând", adresându-se unui „tu coborâtor dintr-o carte cu semne", poeta lasă deschise posibilităţile de interpretare, oricum făcând din acest „tu" al dialogului un martor superior şi justiţiar al confesiunii: „Să mă odihnesc acum/ dacă tot am ajuns până la tine/ să îmi iau zilele pe rând/ ce a fost rău/ ce e bine". În altă parte, în poemul „Zideşte fereastra", continuând aceeaşi tonalitate enigmatică, iubirea e definită drept alegere în singurătate, departe de lume, dragoste-moarte mai degrabă decât dragoste-viaţă: „Tu dacă m-ai ales pe mine/ fă şi ca iarna să nu mai sfârşească/ nu suport indecenţa naturii/ fiecare mugure plesnit mă doare/ înnegreşte soarele/ cu cearcănele mele/ opreşte iarba/ întinerirea e umilitoare// auzi, păsările nu au fost încă sugrumate/ culorile îşi fac de cap/ viaţa mea gri pare un lucru inventat/ de parcă nu ne-ar bântui aceeaşi moarte// tu dacă m-ai ales pe mine/ zideşte fereastra dinspre bulevard/ să ne iubim mai trist şi mai departe/ în albul îngheţat".

Senzaţia de sfâşiere şi pustiu provine, în sfârşit, din contrapunerea peisajului sufletesc propriu celui cu tentă socială. Pe această linie, Carmen Firan evocă un oraş în agonie, fantastic, peste care cad pescăruşi cu „ţipăt de moarte" şi dominat de un „soare de smoală". E un peisaj inversat de la starea de normalitate. O lume de o uniformitate grotescă, disperată şi totuşi zâmbitoare, populează asemenea cadru: „Am ajuns şi aici// pieţele sunt invadate de cruci/ călăii întorc cu palmele noastre altare/ după moarte nu e admisă nici o întrebare// statuile sunt învelite/ în haine de la turci/ pe trepte curg râuri/ de sucuri tropicale// e linişte-linişte/ disperarea adoarme/ nume desprinse de trup/ aleargă pe ape/ zboară prin târg/ e de ajuns să-ţi pierzi memoria, ochii/ pentru intrarea în rând// răsturnată de măşti urcătoare/ lumea zâmbeşte urlând". O dată cu evocarea sugestivă, în culori tari, a acestui univers întors pe dos, prinde contur o altă temă esenţială a volumului, şi anume aceea a rebeliunii împotriva „intrării în rând". E o poezie îndreptată contra nestatorniciilor care „îţi mătură existenţa din carele triumfale" ori contra „nefericiţilor la grămadă" ce se hrănesc din urât. Poeta posedă orgoliul poetic al separaţiei şi singularizării de „turmă", definindu-se astfel în poemul final al culegerii: „Inventată pentru nesupunere sunt/ spărgătorul de rânduri/ mereu într-o piaţă arzând// în oraşul uitat/ sub pământ/ gratiile înfloresc/ în carnea mea// până unde/ să ridic strigătul/ până când" (p. 52).

Negru pur propune o poezie sensibilă a singurătăţii asumate, a „cuvântului care te doare" scris tocmai în condiţiile vitrege ale golului şi pustiului, atât intim cât şi social. Cum se sugerează frecvent, cu un soi de discreţie hotărâtă, cuvântul, „păcătosul de sfânt", poate răscumpăra un „prăpăd de viaţă".

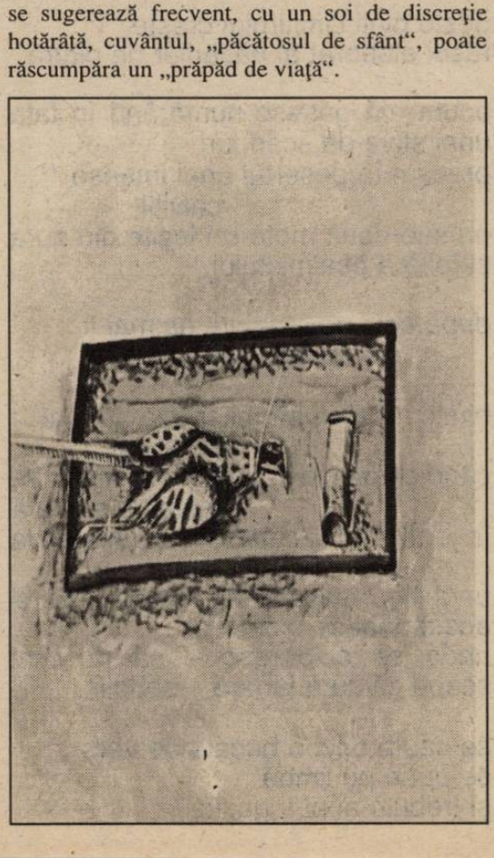

viorel mureşan

Ştergând calendare

orele îmbătrâneau pe o masă de
piatră

ţipetele lor deasupra oţelului adormit
sunau ca pahare cu sânge
împinse pe fereastră unui şir de
vampiri

felie cu felie umbra câinelui mort
se împărţea căţelelor lui
toate stingând câte-o lumânare în
gură

ochii mei răriţi
ca pânza din drapele
împătureau lumina cerc după cerc

eu şterg calendare
într-o cameră luminată
doar de ochii pisicii

Bucata de vers

o bucată de vers
se întinde pe o lamă de sticlă
ce vine apoi înţepenită sub marele-
ochi-care-vede-şi-tace

peste pinii cimitirului creşte
râsul elaborat al păsărilor de piatră

acum mă găsesc numărând în faţa
unei stive de scânduri
precum în deşertul unei imense
calviţii
ori sub două moto-uri ieşite din gura
ştirbită a psalmistului

după cele de dinainte aş mai fi
căutat o bucată de vers

nimic nu e ca să-mi spună că mai
sunt viu
când ceasurile se întind într-un şir de
inele de smoală
în jurul luminii care tocmai vine de la
soare
unghiile crescute din mine – iată şi
acest deal de cioburi
unde se cuibăresc – să nu mai
scape căldura lunară – sobolii

se caută deci o bucată de vers
se pune pe limbă
şi trebuie apoi înghiţită

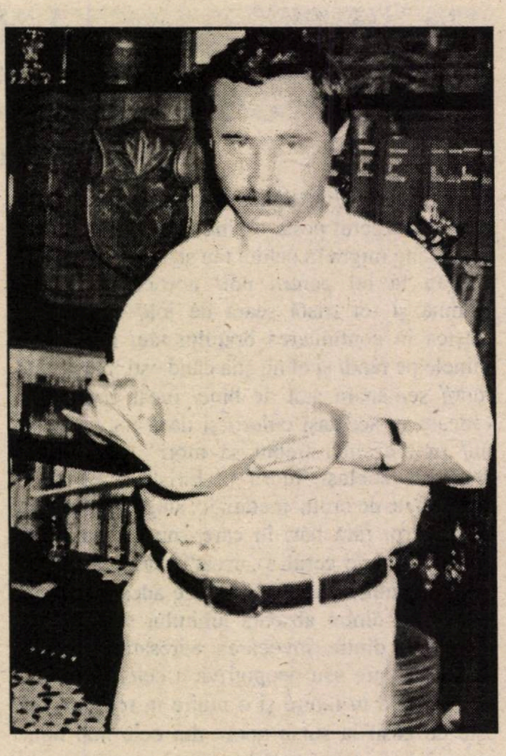

Jocul

ziua întreagă port pe cer o lună de
lână
prin cercul ei – cum vedeţi – cam
turtit
Amin! zic vouă
când las timpul din mână
şi ies să mă plimb prin grădină
în spatele cerului

*
* *

se prăbuşea din aer suava
monastire
cu doamne colonade şi cârtiţe-n
ferești
suia dinspre icoane un anotimp
subţire
copii cu steaguri negre în fiecare
deşti

Marele pachet

anul acesta în grădinile satului au
mai crescut treizeci de cruci
cu şapte mai multe decât anul trecut
frunzele de pe jos toată vara au
făcut semne îmbietoare
frunzelor din copaci:
– să veniţi pe la noi avem linişte din
belşug
fiecare se va întoarce acasă cu câte
un mare pachet

Şi un mic poem de dragoste

ogoare albastre şi nişte ogoare roşii
pândeau prin fereastră

ziua era singură ca o cismă pe
jumătate ieşită din gheaţă
şi noi o trăiam pe o stâncă de lemn

tu erai verde şi numai puţin semănai
în ziua aceea cu mălul frământat de
guzgani
eu – ce să zic – ţineam în mâini o
batistă

O zi din viaţa poetului singur
sau
Cu Vladimir Nabokov la vânătoare de fluturi

stau la umbra pământului
gust suflet de porc
privesc cum patru mirese
îşi scutură cearşafurile de nuntă
în vârful unui mac

Natură moartă

au început să-mi orbească mai întâi
camerele din jur
nu mai dormea nimeni în ele şi nici
orbul
nu ţinea bastonul său alb stâlp liniştii
care înainta în valuri spre uşi
mi s-au umezit gândurile ca nişte
bucăţi de cretă
fiecare mână
îşi număra singură degetele
numai suliţe albe veneau de la
fructul de măr
căzut pe asfalt
în timp ce seminţele negre ochi de
ferestre aşteptau
să le azvârle
trecătorii tăcuţi

Dan Laurenţiu – înălţare a transparenţei neosimboliste

de ADINA MAVRODIN

Mai mult decât o eliberare din sau întru livresc, poezia lui Dan Laurenţiu respiră o augustă înălţare a spiritului. Cele **101 poezii** menţinute în aceeaşi notă ornamentală neosimbolistă precum majoritatea celor publicate în cărţile anterioare induc senzaţia de vertij impregnat de aluzii culturale greco-latine decantate în rostire solemnă şi gest de pietate. Cu toate acestea sau tocmai datorită acestora, poemele se aştern într-un ritual anume reprezentând prin el însuşi o poartă deschisă spre aflarea semnificaţiei, absconsă la prima lectură. Mai bine decât cuvintele sau figurile de stil luate în particular, modul de construire prozodică-strofică realizează, paradoxal, coerenţa de ansamblu a poemelor. Se confirmă astfel observaţia criticului Eugen Negrici care considera acest reflex poetic drept caracteristica poeziei de tip substitutiv. Mă refer în primul rând la procedeul recurent al repetiţiei, de obicei integrală, a versului. Demnă de menţionat este confesiunea spontană, proiectarea individuală a unor adevăruri general valabile – un fel de „preluare" a „experienţelor" lucrurilor (a trăi „în numele lor", cum ar spune Nichita Stănescu). Să citâm, aşadar, câteva versuri: **„a încerca să vorbesc despre mine/ înseamnă a vorbi despre absolut"** sau **„dacă mă va cuprinde somnul cel veşnic/ şi mâna răcoroasă a mamei/ îşi va aduce aminte de copilul ingrat"** (...) ori **„nu vei crede ea mă iubeşte cum frunza iubeşte lumina şi umbra când vine peste inimile noastre toamna coborând ca un copil cu un braţ de flori pe asfalt în dreptul ferestrei la care am visat zi şi noapte copil dubitând între două sexe îmi iau umbrela transendentă şi plec direct în cer/ moartea nu mă aşteaptă acolo ea este aici"** sau **„şi ce folos că sunt singur în faţa acestei coli de hârtie?/ coală imaculată ca însăşi structura perfectă a neantului"**. Chiar şi în poeziile de notaţie şi reflecţie sentimentală, existenţială, deliberat exprimate duios, poetul nu se poate lăsa transpus ca sine individual, distinct între obiecte; el se autocontemplă de parcă s-ar afla în postura copilului mirat de autodescoperirea sa **prin** şi **printre** lucruri. După model joycean transpar cenzura şi dedublarea artistului ce vede în viaţa sa strict personală umbra cărţilor dragi, luîndu-şi autobiografia drept spectacol firesc de care se poate bucura doar El – unicul spectator pe recepţie. Înscenarea este perceptibilă la nivelul enunţurilor aforistice şi al titlurilor: „Orologiul şi umbrela transcendentă"; „Un zeu care doreşte să moară"; „Îndurare pentru pasărea din labirint" sau „Efebul de aur troienit pe drumul de seară".

Elementele care compun toposul-labirint al autorului capătă patină emblematică: îngerul pozitiv şi cel negativ, umbrela transcendentă, copilăria sferă de lumină, aripile solare, aurul. Dincolo de decorarea fastuoasă de tip macedonskian, dincolo de fragilitatea motivelor eterice situate între simbolism şi expresionism, se ivesc în zarea lirismului pur transparent melosul eminescian, funcţia sa metafizică:

„Nicicând nu va putea fi invocată acea iarnă iubito fără îngerii care zburau la joasă înălţime să ne ocrotească de privirile oamenilor (...) astfel trecea viaţa noastră pe sub arcul de triumf al copilăriei". Uneori, poetul însuşi se autoironizează pe tema speculării sentimentalismului: **„în acel timp când îmi**

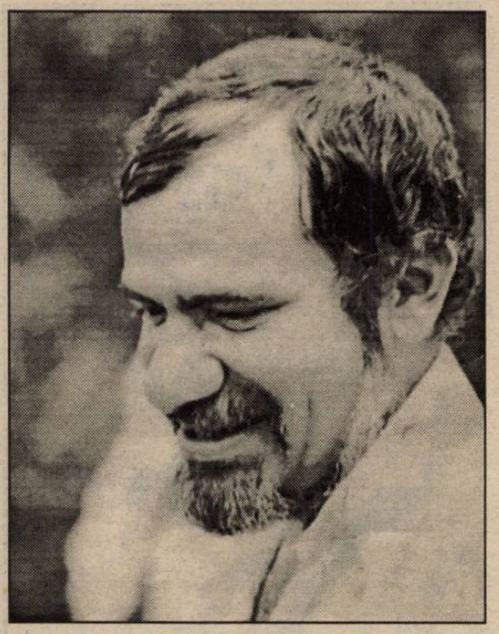

întorsesem faţa albă la forma esenţială a ceea ce eram binecuvântînd dimineaţa unui geniu mort la ţărmul mării negre unde bat valuri alegre din mileniu în mileniu" sau **„o spune-mi draga mea tu care ştii că am iubit mai presus de orice pacea şi înţelepciunea unui tei luminînd pe fundul mării"**. De menţionat sunt iată şi ecouri din Nichita Stănescu şi Arghezi la nivelul imagisticii solare sau la acela al cadenţei versului. Avem, aşadar, înainte o poezie de atmosferă incantatorie prin admirabila suprapunere a auditivului cu vizualul, o poezie care curge firesc, muzical, când sonoră, când învăluitoare, împrumutând diafanul „Anotimpurilor" lui Vivaldi: **„(...) ţie nu ţi-a mai rămas decât/ un blând surâs, de parcă ai mai spera să te împaci cu lumea aceasta/ (...) o bine îţi spune iubita eu îţi aduc stelele cerului şi o coroană princiară aşa cum numai pentru tine am dorit-o îţi va binecuvînta somnul// melancolia şi pacea cu tine/ pacea şi melancolia cu tine"**. Robusteţea şi voluptatea structurale tiparelor prozodice şi lexicale sunt tăinuite doar pe jumătate. Precizez aceasta deoarece este important de subliniat refuzul de a ne lăsa seduşi de aerul parnasian rafinat şi eteric uneori vetust, alteori exploziv, estetismul, elelganţa simplităţii sunt rar de aflat într-un grad superior de elevare altundeva în poezia română de azi. Îl putem situa pe Dan Laurenţiu alături de nume sonore ca Ştefan Augustin Doinaş, Ioan Alexandru, Emil Brumaru sau Ileana Mălăncioiu, poeţi din clasa poeziei ca „substituire" (E. Negrici). Principiul dezvăluit de criticul sus menţionat constă în înlocuirea existentului cu un real posibil, subiectul devenind obiect, implicându-se total în text (respectiv în experienţa lirică). Realul apare ca total recondificat din unităţi distincte ale vechilor coduri – asistăm aşadar la o revalorificare a tradiţiei, a stilurilor şi codurilor asimilate şi, în final, la o reconstruire prin puterea convenţiei artistice preluate sau originale: **„vai vai vai/ trece vremea uite-aşa mai spuneai tu/ ce pot să fac ce pot să fac şi totuşi te-aud şi acum spunându-mi iată norul/ poetul zboară în cârca veşnicei"**. Introducerea altei voci, intertextualitatea de orice tip este realizată discret, niciodată pragmatic, ostentativ, ci doar din perspectiva privirii omnisciente. Poetul asistă la ritualuri fantaste în stil retro care, dând senzaţia de vertij intelectual, devin cu atât mai dificil de destăinuit şi interpretat de către lector.

Astfel, Dan Laurenţiu se numără printre puţinii autori care uzează în mod avizat de artificii arhicunoscute, plasându-le într-un context sentimental aparte. De exemplu, motivele biblice: pomul vieţii şi morţii, îngerul pur şi cel căzut, divinitatea. Un motiv exotic de tip macedonskian este **efebul: „Efebul de aur trece pe drumul de seară (...) va merge-ntr-un loc fericit de sirene/ de va fi o lume ideală la capăt funebrele bocete vor da strălucire/ celui prea tânăr alungat pe mări". (Izvoare).** Alteori apar **zeii, Oedip, Empedocle, Ulise** sub semnul „introspecţiei într-o clipă antică", aşa cum este intitulat unul dintre poeme.

Lipsa nuanţelor tari, a tonului crispat sau patetic conduce la surprinderea retragerii autorului din faţa realităţii nude, preferată fiind ipostaza detaşat reflexivă vizavi de orice model cultural/ existenţial tragic: **„acum se aude numai furia/ zăpezilor cu strigăte impersonale/ uimit privesc pomul acesta îngropat/ în colina paradisiacă".**

O postură similară întâlnim în **Contemplaţie**, unde adânca suferinţă o constituie pervertirea inocenţei angelice de către zgura mincunii, a imposturii: **„drumul nu mai duce nicăieri/ cândva un diavol se târa pe sub el/ îngerul e mort/ îngerul e mort/ ucizi un gând negru sub fruntea albă (...)"** sau **„zborul către peştera ta din cer şi-a păstrat argumentele sacre/ contemplă-ţi liniştit cadavrul (...)"**. Cu totul aparte este pentru Dan Laurenţiu întoarcerea spre stările latent-regresive, spre matricea originară a candorii, retragerea însemnând şansa **regenerării** spirituale. Notarea ceremoniei existenţei diurne este asemănătoare întrucâtva cu **trezi(re)a** artistului joycean: **„unde este ziua aceea/ fericită de zei când marea se luminase ca un templu/ unde este ziua aceea/ o braţele tale de marmură/ se întindeau spre inima roşie/ a celui care înalţa o rugă pentru pacea universală// hohot de râs în valul blând/ şi înţelept ce te ducea spre cer unde era timpul/ unde era timpul/ dum nihil dum omnia"**. Transcrierea unui dialog în cadrul relatării, folosirea vorbirii indirect libere şi continuarea frazei în strofa următoare prin **engambament** sunt menite să rupă fluxul firesc al discursului, marcând fragmentarul trăirilor, discontinuitatea comunicării, care induc o senzaţie de coexistenţă sentimentală insulară. Punerea în scenă se remarcă prin pregnanţa vizualizării abstractului, plasticizarea stărilor evanescente. Din aceste câteva trăsături definitorii pentru universul liric al celor **101 poezii,** Dan Laurenţiu apare ca un poet de deosebită vitalitate şi profunzime în pofida sau tocmai datorită întemeierii sale prin forţa culturii. Ne trimite astfel cu gândul la micul prinţ al lui Saint-Exupéry, investit însă cu o forţă vitală de neîntrecut: puritatea Logosului care tinde să egalizeze gândirea cu rostirea poetică şi poietică. „Gaudeamus igitur!" într-un teritoriu neosimbolist din zodia transparenţei şi luminii solare benefice.

ÎMPĂCARE TÂRZIE

george genoiu

ACTUL CINCI

OVIDIU (**La telefon**): ...Ancheta s-a complicat. Proxenetul a fost lichidat. Era homosexual. E vorba de răzbunarea partenerului, se-nţelege.

CLAUDIA (**Iese din garsoniera în care locuieşte. Pauză**): Am adormit îmbrăcată. Nu mi s-a mai întâmplat niciodată... (**Pauză**) Ştii, m-am gândit la propunerea ta.

OVIDIU: O împăcare târzie... Poate se mai salvează ceva...

CLAUDIA: O împăcare cu situaţia, poate... Ovidiu, atunci, noi ne-am despărţit definitiv... Am dispărut în neantul vieţii... Pur şi simplu, ne-am pulverizat... De obicei, împăcarea este legată de o ceartă, de vreo dispută sau confruntare... În cazul nostru nu a fost vorba de aşa ceva.

OVIDIU: Bine, bine, dar consecinţele?

CLAUDIA: Au făcut parte din viaţa noastră... Fiecare cu adevărul său... Depinde cum le-am receptat în fiinţă, în suflet.

OVIDIU: Bine, bine, dar m-ai iubit! (**Tăcere prelungită**) Înţeleg! (**Pauză**)... Dar copilul?

CLAUDIA: Nu e momentul să aducem în discuţie acest subiect...

OVIDIU: De ce?

CLAUDIA: Să presupunem că ne-am întâlnit şi ne-am cunoscut acum pentru prima dată... Întâmplarea face să avem aceeaşi profesie. Este singura noastră coincidenţă şi nimic mai mult... Viaţa particulară ne aparţine. (**Pauză prelungită**) Cum decurge ancheta?

OVIDIU: Destul de ciudat... (**Pauză**) Cazurile noastre se intersectează.

CLAUDIA: În ce sens?

OVIDIU: Coincidenţe... Eu elucidez mobilul sinuciderii, iar tu aperi criminalul; victima fiind tatăl fiului rătăcitor... Ca să nu spun altfel...

CLAUDIA: Nu pot să-ţi confirm decât atât: anchetez un dosar cu ramificaţii complexe...

OVIDIU: Ţi-am spus că ne intersectăm; eu descopăr proxenetul iar tu presupui de către cine va fi exterminat.

CLAUDIA: Curios! (**Pauză**) Proxenetul este Caraman?

OVIDIU: Sau, poate escrocul care a servit un prânz de 80.000 lei şi a dat bir cu fugiţii.

CLAUDIA (**Prezumtivă**): Nici Monica, Monica-perfida cum o alintă Caraman, nu poate fi străină de mobilul crimei.

OVIDIU: Observ că te-ai depărtat de motivul sinuciderii. (**Pauză**) Criminalul moral este fiul...

CLAUDIA: Deţii probe în acest sens?

OVIDIU (**Meditând asupra cazului**): ...De fapt, tragedia s-a consumat în timp, prin însingurarea bătrânului... Fiul l-a ignorat. Uneori, bătrânul îşi destăinuia gândurile prin telefonul robot... Caseta înregistra fiecare monolog... Fiul venea acasă de la treburile de fiecare zi, derula caseta şi asculta vocea tatălui. (**Introduce o casetă în aparat pentru a o derula. Se aude vocea tatălui**): „Dragul meu fiu, sunt împăcat cu gândul că mă asculţi, că sunt cu tine, că ne putem aminti de mama ta, căreia i-am făcut pomenire. Ştii cât de mult te-a iubit şi s-a străduit să-ţi facă toate micile bucurii... (**Oftează profund**)... Tare bine m-aş simţi dacă mi-ai deschide uşa casei. Ştiu că eşti foarte ocupat şi n-ai timp nici de tine... Îţi citesc horoscopul în fiecare zi. Azi, mâine, s-ar putea să ai dorinţa unei întâlniri cu mine, dar afacerile te preocupă mai mult... N-ai timp liber la dispoziţie... Văd că scrie şi-n horoscop. Dozează-ţi efortul. Eşti vulnerabil din punct de vedere afectiv, cine vrea să te pedepsească ştie unde să lovească. Astăzi nu-ţi asuma riscuri financiare. În sinea mea mă mândresc cu tine. Eşti un băiat harnic şi inteligent. Semeni cu mama ta. Nici norocul nu te ocoleşte. Din când în când, n-ar strica să te sfătuieşti şi cu mine. Nu e în firea ta s-o faci. Ştiu că ţi-e dor de mine, dar n-ai răgaz, că aşa sunt vremurile... Alergătură şi iar alergătură, cu nădejdea că va fi mai bine... Am multe să-ţi spun dar, de fiecare dată, mă podidesc lacrimile şi-mi sugrumă rostirea. Ca şi acum... (**Ovidiu opreşte caseta**)... Zile după zile, fiind ascultată aceeaşi casetă, fără să se întrebe de ce tatăl său nu-i mai spune nimic nou... Lacrimile i-au sugrumat rostirea... După un timp, întorcându-se dintr-o călătorie de afaceri, a aflat că tatăl său murise... L-au îngropat vecinii.

CLAUDIA (**După o pauză prelungită**): Într-adevăr, ne aflăm faţă-n faţă cu o situaţie complicată. Tu acuzi şi condamni ceea ce eu încerc să absolv de vinovăţie.

OVIDIU: Să facem totul pentru a nu greşi, Claudia! Sinucidere sau crimă săvârşită prin indiferenţă?

CLAUDIA: Dilemă sau întrebare?

OVIDIU: Nu ştiu! Tatăl şi fiul trăiesc în două lumi diferite... Din această cauză, convieţuirea dintre ei, deseori, devine imposibilă. Cu cât vremurile sunt mai potrivnice omului, adversitatea dintre semeni capătă înfăţişări nebănuite... Omul este un animal ciudat... O fiară îmblânzită, oricând în stare să-şi înfigă colţii pentru a-şi lua porţia de hrană. Mai lacomi sau neputincioşi; unii mârâie, alţii latră, iar dulăul pune laba pe toată prada... Într-o haită de câini poţi desluşi agresorul şi laşul, neputinciosul şi profitorul.

CLAUDIA: Am citit undeva despre un fapt incredibil... Un copil părăsit a fost crescut de câini şi a deprins comportamentul acestora. Latră, muşcă şi se adună cu câinii. A fost găsit şi adus într-un orfelinat. După un timp, s-a constatat că nu s-a putut adapta; a fugit să-şi caute haita care-l salvase de la pieire... În acest răstimp, cât s-a încercat adaptarea la condiţia umană, s-a petrecut o ciudăţenie... În cele din urmă a fost în stare să rostească cuvântul MAMA! Pentru că îl născuse o femeie, cândva mai articulase cuvântul „mamă“... În străfundurile fiinţei sale se fixase o genă care, cu timpul, probabil, s-a atrofiat...

OVIDIU (**Pauză**): Sincer să fiu, subiectul mă vizează... Orice copil abandonat presupune un tată iresponsabil şi laş... Printre astfel de nemernici mă număr şi eu... Voi accepta judecata fiului meu... După cum va crede el de cuviinţă... (**Pauză**) Claudia, până atunci vreau să revin la întrebare: sinucidere sau crimă săvârşită prin indiferenţă? Întâmplare sau capcană de exterminare lentă prin amânare? Tatăl şi fiul îi poartă în fiinţă pe Cain şi Abel. Cain şi Abel se prelungesc din generaţie în generaţie. (**Pauză**) Fiul şi-a ucis tatăl prin tăcere prelungită sau victima a fost lichidată de altcineva?! În lumea afacerilor părinţii şi copiii pot fi oricând sechestraţi... Eu am să includ în dosarul cauzei şi această alternativă...

CLAUDIA: Sau poate legea Talionului. Morbul răzbunării se perpetuează de la o generaţie la alta. Am trăit o jumătate de veac într-o lume de abuzuri criminale şi nedreptăţi omeneşti. (**Pauză**) Cunosc foarte bine situaţia bătrânului. Tatăl nu ducea lipsă de nimic. Cămara şi frigiderul lui erau aprovizionate îndestulător. Pensie onorabilă, confort. Avea tot ce-i trebuia.

OVIDIU: Dar singurătatea în care trăia? Dar sufletul? (**Pauză**) Sunt sigur că mă vei dojeni că-mi pun o asemenea întrebare. Ştiu! Ai dreptate! Tocmai eu să-mi construiesc investigaţia cu argumente morale? Tocmai eu, care n-am înţeles sufletul tău răvăşit de prima iubire? Tocmai eu, care mi-am trăit viaţa în laşitate, să invoc dogmele morale?!

CLAUDIA: Tocmai de aceea le vei lua în consideraţie. Te înţeleg! Dacă acesta îţi este crezul, te rog să faci abstracţie de mine. Eu te cred!

OVIDIU (**Pauză**): Înseamnă că m-ai iertat?

CLAUDIA: Aş vrea să mă înţelegi exact. Cum să-ţi spun să fiu mai explicită... Uitarea face parte dintre legile nescrise ale firii omeneşti... Te uitasem. După ce mai întâi te-am urât cu toată fiinţa mea... Doborâtă de blestemul iubirii, am fost toropită de o amnezie binefăcătoare... A fost ca un balsam care m-a ajutat să supravieţuiesc. (**Pauză**) În ultima vreme însă ai apărut în vise repetate. Aşa cum ţi-am mărturisit,

ai reapărut nu cel de atunci, tânăr şi speriat dând bir cu fugiţii; ci, bărbatul pe care l-am întâlnit aici, din întâmplare. ...Am încetat să te mai visez.
OVIDIU: Ciudat! (**Pauză**) Nu înţeleg de ce eşti atât de tolerantă.
CLAUDIA: Eu cred că este vorba de luciditate... Regăsirea timpului pierdut nu poate fi posibilă. Fiecare avem viaţa noastră. Să nu ne amăgim! Tu rămâi vinovatul iar fiul nostru, victima. Nimic nu se mai poate îndrepta. Înţelegi?
OVIDIU: Dar visele tale?
CLAUDIA: Dar visele lui? ...Blestematele coşmăruri de răzbunare? Să nu ne lăsăm amăgiţi de himere. (**Cu regret profund**) Nu trebuia să ne întâlnim niciodată!
OVIDIU: Căutăm adevărul semenilor. Viaţa ne-a adus faţă-n faţă. ...Ce facem?
CLAUDIA: Încearcă să te deprinzi să priveşti asfinţitul soarelui... (**Reflexivă**) Din păcate, oamenii din ziua de azi, după apusul soarelui nu mai stau de vorbă cu ei înşişi, să pună în cumpănă judecata minţii, faptele bune sau rele din ziua trăită... Poate grijile, poate sărăcia, poate lenea, poate nepriceperea sau îndărătnicia, ura şi invidia, nesăbuinţa de a lovi şi ucide; poate băutura şi destrăbălarea; poate toate laolaltă l-au adus pe om în starea de nechibzuinţă, de indiferenţă faţă de el însuşi şi faţă de semeni... Omul, măsura tuturor lucrurilor, a apucat calea deşertului, lăsându-se ademenit de utopii, de dogme, de imbecili mascaţi... Vino cu mine să privim asfinţitul soarelui...

Cortina muzicală
Gong

ACTUL ŞASE

OVIDIU (**După o scurtă pauză**): ...Există un ucigaş de profesie supranumit „domnul Violet", culoarea preferată a nobilimii îndoliate. Este o unealtă a răzbunării, un agent al morţii... Claudia, nu te neliniştesc mesajele de ameninţare?
CLAUDIA (**Calmă**): Sunt obişnuită.
OVIDIU (**Marcat de neliniştе**): Ai vreo bănuială?
CLAUDIA (**Pauză**): Nu pot să spun decât atât: Ameninţările vin din mai multe direcţii. Prin mai multe căi şi mijloace de intimidare.
OVIDIU (**Emite o ipoteză**): Crezi că e bine să părăsim hotelul?
CLAUDIA (**Categorică**): Nu! (**Pauză**) Eu îl aştept pe el.
OVIDIU (**Surprins**): Pe cine?
CLAUDIA (**Echivocă**): Am şi eu un protector. Ştie că sunt aici. Trebuie să-mi continui ancheta cu orice preţ. (**Pauză**) Vrei să pleci?
OVIDIU: Nu mă tem, dar nu-mi plac ameninţările... Sincer să fiu, deocamdată sunt derutat.
CLAUDIA: Te credeam un anchetator cu nervii tari... Ai trecut prin multe. Tenacitatea ta este de notorietate... Ai dat destule dovezi că eşti un profesionist al riscului.
OVIDIU: Când e vorba de alţii...
CLAUDIA: Ce ni se poate întâmpla?
OVIDIU: Nu uita că ne aflăm pe urmele unei filiere cu ramificaţii ce duc în cabinetele de influenţă ale oligarhiei financiare. Lumea afacerilor ascunde multe mistere. Banii n-au miros şi nici o legătură cu principiile şi moralitatea. În schimb, de la 500.000 în sus se execută o crimă la „cerere".
CLAUDIA: Nu te contrazic. În oraşul acesta moartea subită e un musafir obişnuit. Se moare, pur şi simplu, apoi se dezvăluie cauza... Diagnosticul se stabileşte post-mortem... Cineva a încercat să modifice regula jocului... E vorba de jocul morţii, bineînţeles...
OVIDIU: Şi?
CLAUDIA: A dispărut... S-a volatilizat... S-a aşternut tăcerea şi suspiciunea... Apoi, teama... (**Pauză**) Îţi propun să ne odihnim un timp. Vreau să-mi adun gândurile. Eu mă retrag. (**Merge spre uşă**)
OVIDIU: Şi eu am să fac acelaşi lucru. (**Se îndreaptă către garsonieră**)
CLAUDIA (**Se opreşte**): Ovidiu, te rog să nu-mi iei în nume de rău reticenţa. Înţelege-mă că nu pot... Când bărbatul şi femeia trăiesc laolaltă se spune că au amândoi un suflet, pentru că fiecare posedă amestecat cu sufletul său şi sufletul celuilalt. Mai bine zis, cele două suflete au devenit unul. Gândirea, simţirea şi voinţa fiecăruia adunându-se laolaltă, amândoi devin mai puternici. Ajung să aibă aceleaşi gânduri, acelaşi mod de a fi şi a simţi. Ei se contopesc înlăuntrul fiinţei. Spre bătrâneţe încep să semene... (**Pauză**) Cu noi, n-a fost să fie aşa. (**Deschide uşa. Îngrozită**) ...Caraman! Caraman e mort!
OVIDIU (**Marcat de vorbele Claudiei deschide simultan cu aceasta uşa garsonierei, exclamă uluit**): Monica fost asasinată! (**Neliniştit revine şi sună telefonul**) Alo!... Recepţia? La apartamentul 101, Caraman şi Monica au fost asasinaţi. Anunţaţi poliţia şi procuratura. (**Pauză. Către Claudia**) Ce părere ai?
CLAUDIA: Curios! ... Între ei era o rivalitate.
OVIDIU: De unde ştii?
CLAUDIA: Atunci, când ne-am întors a doua zi, când i-am surprins aici, neliniştiţi că n-am dormit în hotel, te-am aşteptat un timp în faţa uşii apartamentului. Ai trecut pe la recepţie să iei cheile. Se certau cu voce tare. Am auzit-o pe ea: „de unde ştii că n-am fost trimisă să te urmăresc?" Apoi el: „de unde ştii că n-am să te ucid?"
OVIDIU: Ei se aflau în rivalitate. Afaceri, bineînţeles, iar altcineva i-a lichidat. De ce aici? ...De ce aşa?!
CLAUDIA (**Nedumerită**): De ce pe Caraman l-au exterminat în garsoniera mea, iar pe Monica, acolo unde locuieşti tu? Când a avut timpul necesar să săvârşească acest dublu asasinat? ... Cu ce scop ne-au implicat şi pe noi?!
OVIDIU: Crime suspecte...?! Viaţa începe să ne adune laolaltă... Spuneai că amândoi putem deveni mai puternici... (**Pauză**) Ai avut dreptate! Ameninţările vin din mai multe direcţii.
CLAUDIA: Undeva, nu departe, într-o rezervaţie silvică, există un canton de vânătoare. Pe vremuri, Caraman servise acolo vechea protipendadă. Ştia multe taine. Când mi-a vorbit despre Cantonul de Vânătoare, l-am întrebat

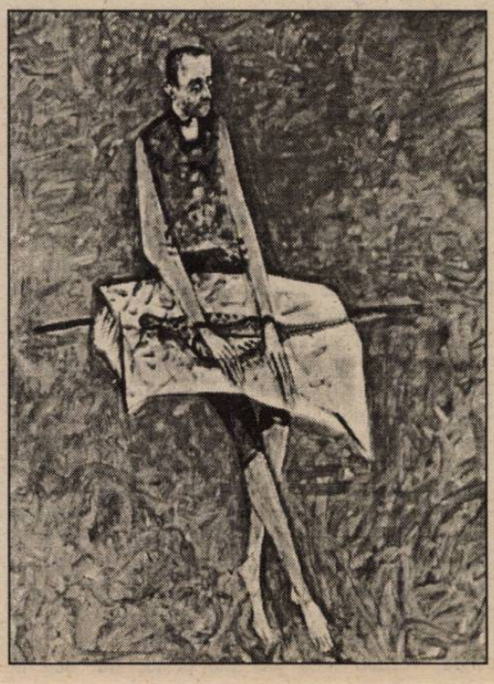

dacă nu-i este teamă de răzbunarea lacheilor de odinioară. Ei, lacheii de ieri, au devenit unii dintre consilierii de azi. Ei sunt stăpânii de azi ai Cantonului de Vânătoare. Mâine vor veni alţii...
OVIDIU: Rotirea cadrelor şi nimic mai mult... (**Pauză**) Ce se întâmplă oare cu bufonul Ahoe? De câteva zile absentează din incinta hotelului... Spectacolul său ne lipseşte... Monica era confidenta lui... Ea l-a imortalizat pe casete video. Poate găsesc ultima înregistrare. (**Caută în sertarul rezervat casetelor**)
CLAUDIA: Am constatat şi eu absenţa profetului Ahoe... Histrionul ce-şi urla disperarea şi delirul sincerităţii ne-a părăsit? Trubadurul posedat de viziuni morale a obosit sau i s-a dat de înţeles că trebuie să părăsească scena. (**În acest răstimp, Ovidiu a depistat caseta şi o introduce în video-proiector**)
AHOE (**În imagine**): M-a cuprins o stare de melancolie. Mi-am reamintit vorbele unui filosof care se potrivesc de minune cu gândurile mele... Însoară-te, zice filosoful, te vei căi; nu te însura, te vei căi aşişderea; însoară-te sau nu te însura, te vei căi oricum... Râzi de nebuniile lumii, te vei căi; plângi asupra lor, te vei căi iarăşi. ...Ori că râzi, ori că plângi de nebuniile lumii te căieşti deopotrivă. Crezi într-o femeie, te vei căi; nu crezi, te vei căi iară; crezi ori nu crezi într-o femeie te vei căi oricum... Spânzurăte, te vei căi; nu te vei spânzura te vei căi iar... Ori te spânzuri ori nu te spânzuri, te vei căi oricum... (**Brusc se întrerupe pelicula şi se deschide uşa apartamentului**)
NECUNOSCUTUL (**Intră afişând misterul în atitudine**): Aici, la 101, s-a produs un dublu asasinat?
CLAUDIA: Victimele sunt în cele două garsoniere.
NECUNOSCUTUL (**Deschide uşile succesiv şi priveşte**): Mda! De neînchipuit! (**Spre cei doi după o pauză**) Dvs. sunteţi locatarii, nu?
OVIDIU: Se-nţelege! Noi am sesizat recepţia şi organele abilitate. Presupun că vă aflaţi aici în calitate de anchetator.
NECUNOSCUTUL (**Ironic**): Precizez că mă aflu aici în calitate de martor. Am venit să-i privesc pe cei doi asasinaţi. ...Am o curiozitate accentuată... Din câte ştiu, anchetatorii sunteţi dvs. La revedere! (**Se opreşte în dreptul uşii**) Sunteţi aşteptaţi la Cantonul de Vânătoare. S-a sinucis un om pe care l-aţi întâlnit în hotel... Bufonul Ahoe, care vroia să organizeze un carnaval, să înveselească lumea... Un caraghios, căruia i-am vândut un crater, pe lună, să devină nemuritor.
CLAUDIA: De fapt, cine sunteţi dvs.?
NECUNOSCUTUL (**Râde demenţial**): Aş putea să spun că sunt una dintre stafiile acestui hotel în care au loc sinucideri şi crime... Cine sunt eu? Necunoscutul. Acesta este numele meu, stimată doamnă. De fapt, mi se spune Jucătorul de noroc.
CLAUDIA: Jucătorul de noroc? De ce?
NECUNOSCUTUL: Port noroc semenilor. Cine mă doreşte în preajmă la jocurile de noroc, prosperă. Sunt un chibiţ bine recompensat. La procent, fireşte. Jucătorul de noroc nu joacă, dar câştigă. Jucătorul de noroc este fiul lui Saturn. Fraţii mei sunt: **Melancolicul**, **Şchiopul**, **Spânzuratul**, **Călugărul** şi **Porcarul**... Doamnă, domnule, ne întâlnim la Cantonul de Vânătoare să-mi cunoaşteţi fraţii... Dacă un pic v-am necăjit cu aiurelile mele, acolo e un loc minunat pentru împăcare... Fie şi o împăcare târzie... (**Iese. Claudia şi Ovidiu se privesc nedumeriţi rememorând vocea lui Ahoe**) ...Doamnă, domnule, n-aveţi nici un punct de vedere? Văd că nu scoateţi nici un cuvânt! Sunteţi surdo-muţi? Doamnă, domnule, spun vrute şi nevrute... De ce sunt liber? De ce nu mă

Continuare în pagina 10

ÎMPĂCARE TÂRZIE

Urmare din pagina 9

arestează nimeni? De ce atâta indiferenţă? De ce? ...De ce?...

CLAUDIA (**După o scurtă pauză**): ...Viaţa nu ne-a putut ţine încununaţi, ca bărbat şi femeie, în schimb, de o bucată de vreme ne intersectăm existenţele să căutăm adevărul celorlalţi, să dezlegăm partea umană a ecuaţiei. Ameninţarea şi riscul ne-au împreunat existenţele. Vom fi nevoiţi să convieţuim, vremelnic, laolaltă, cu ameninţarea şi riscul... (**Pauză**) De ce taci? (**Pauză**) De ce nu spui nimic? (**Pauză. Se privesc îndelung. Lui Ovidiu i se prelinge o lacrimă**) De ce plângi?

OVIDIU (**Abţinându-şi momentul de slăbiciune; stăpânindu-şi „criza"**): ...Să mă vindec. Plâng să mă vindec...

CLAUDIA: Dacă plângi pentru toate cele ce ţin de suflet e bine; e curăţitor... (**Pauză**) Oare, pe obrazul tău s-a prelins lacrima pocăinţei? (**Pauză. Privindu-l cu îndreptăţită nedumerire, îşi rememorează în gând dojana de odinioară, rostind-o prin vocea gândului...**) Măi, băiatule! ...Ce mi-ai făcut tu mie?! Râzi ca un nebun şi pleci?! (**Uşa apartamentului se deschide brusc, făcându-şi apariţia Necunoscutul, Jucătorul de noroc**)

NECUNOSCUTUL (**Purtând în mână un mesaj**): Am revenit, deoarece am uitat să vă citesc ultimele cuvinte ale lui Ahoe, după Canonul cel Mare al Sfântului Andrei. (**Citeşte prin vocea lui Ahoe, a cărui imagine poate apare pe video**) „...Mintea s-a rănit, trupul s-a moleşit, duhul boleşte, cuvântul a slăbit, viaţa s-a omorât, sfârşitul este lângă uşă" (**Claudia şi Ovidiu merg spre garsonierele în care au locuit, rezemându-se cu spatele de uşile respective**)..." Şi vremea se scurtează aproape, lângă uşi este judecătorul..." (**Sirenele de poliţie în alertă**)

Cortina muzicală finală

**Fragmente din această piesă au fost publicate în revistele „TRIBUNA", „LITERATORUL", „RAMPA ŞI ECRANUL"*

radu cange

Fraţii

Mă aflu de câteva zile la mare. Ies la plajă numai atunci când am chef. Este, trebuie s-o recunosc, o vreme splendidă, dar eu ies doar când vreau, adică după toane. Fiindcă nu-mi trebuie prea multe. Găsesc eu un motiv. Ba că este prea cald, ba că bate vântul şi nu-mi convine să-mi pătrundă în toate ungherele sufletului sau pur şi simplu îmi dau importanţă. Nu vreau să fac plajă cu toată lumea. Am şi eu ambiţia mea. Este jocul meu, timpul meu, planul meu şi n-am de dat socoteală nimănui. Sau, când este vremea puţin mai înnorată, ies numai aşa, să fac pe nebunul şi stau ore întregi la soarele palid, dârdâind, cu scopul de a intriga pe cei care mă urmăresc din priviri. Pentru că întotdeauna îmi închipui că sunt urmărit. Da ce, eu parcă nu urmăresc? Îmi închipui toată această viaţă, cel puţin aici, o urmărire a indivizilor între ei. Cine şi ce face, unde se duce, ce bea etc. Adevărul este că eu nu particip decât în parte la jocul celorlalţi. Nu urmăresc pe toată lumea şi nici nu mă interesează ce fac toţi. Ci numai cei care, după cum v-am spus, mi-ar trezi mie, într-un fel, interesul. Joaca mea.

Simt că omul sau oamenii mei n-au venit. Mă bântuie un început de plictiseală amestecată cu un fel de nelinişte. Poate şi de nerăbdare. Dar... iată, sunt ei. Sunt trei. O doamnă care îmi face impresia a fi destul de simplută şi doi adolescenţi foarte apropiaţi ca vârstă. Unul brunet şi altul şaten spre blond. Mama lor, bănuiesc, trebuie să fie fericită sau măcar mulţumită. Vom vedea. Iată-mă şi pe mine cu o pojghiţă de fericire pe suflet. În sfârşit, am ce face! Altfel aş fi murit de plictiseală. Fără să vreau, aud aproape tot ce vorbesc. Este şi asta un fel de indiscreţie, dar nu chiar fără voia mea. N-am să redau prea multe dialoguri, deoarece nu sunt mare meşter, dar am să vă spun numai ceea ce cred că prezintă interes şi pentru dumneavoastră. Din discuţie reiese că adolescenţii ar vrea să se ducă la bar astă seară şi că nu sunt mulţumiţi cu suma pe care mama lor le-o oferise. Era cât pe-aci să-mi pocnesc o palmă peste frunte, aşa cum face cineva când nu-şi mai poate stăpâni uimirea, necazul etc. Dar mă stăpânesc şi-mi reproşez că ar trebui să fiu mulţumit pentru cele auzite, altfel aş muri de plictiseală. Trag în continuare cu urechea şi mă edific asupra locului. Hotărârea mea este luată. Am să mă duc şi eu. Merită distracţia.

Întârzii intenţionat la barul cu princina, căci n-am nici o obligaţie faţă de nimeni şi nimeni faţă de mine. Mai comand încă o băutură. Stau, aştept, până când începe un rock îndrăcit executat de mica formaţie şi îmi este dat să văd cam ce se poate vedea într-un bar de noapte. Adică dans.

Dar iată-i şi pe fraţi care nu ştiu de unde au apărut, fraţii Gracchi, aşa cum i-am botezat eu. Se apucă şi ei la dans cu câte o parteneră şi-i văd că promit. Dar nu peste mult timp, îmi dau seama că sunt cam molâi şi cam stângaci şi cred că am cam pierdut pariul cu mine. Probabil că mă înşelasem. Oamenii mei nu prezentau interesul dorit. Doamne, şi cu ce entuziasm mi s-a părut că porniseră! Plec cu un gust amar şi cu o ciudă nemaipomenită că n-am avut fler.

...Şi totuşi, după atâţia ani, mai că i-aş recunoaşte şi acum. Pentru că şi acum, ca şi atunci, mă aflu tot la mare. Dar mi-am schimbat locul în altă staţiune. M-am plictisit să tot văd aceleaşi feţe, aceiaşi ospătari, aceeaşi recepţioneră. Mi-a rămas ceva din firea celor doi în amintire şi din aerul lor cumva căznit, şters.

În această dimineaţă am să mă duc şi eu la plajă cu toată lumea. N-am să mai încerc niciodată să fac pe interesantul şi nici să epatez în vreun fel, chiar cu riscul de a „comite" un pleonasm în cele se spun, şi am să încerc absolut ce încearcă toată lumea. Nu mai caut pe nimeni să mă distreze şi chiar m-am lăsat sau am să mă dezbăr de acel joc stupid de a urmări una sau mai multe persoane întru distracţia mea şi lezarea lor neştiută. Mă gândesc că nici n-ar fi cinstit. Am găsit altceva mai bun de făcut. Citesc. Pur şi simplu citesc şi mă las furat de acţiunea cărţii mele. Când nu-mi place una, o arunc cât colo şi iau alta. Mi-am adus cu mine mai mult de douăzeci de romane. Deci, ies de dimineaţă pe această plajă reconfortantă a acestei noi staţiuni. Totul este aproape perfect. Apa caldă, încât nu-ţi vine să ieşi din ea. Pepsi rece, fete frumoase care-ţi desfată ochii şi albastru cât nu poţi cuprinde. Îmi întind cearşaful cu meticulozitate. Pun perna de cauciuc la un capăt, scot ochelarii de soare şi mi-i aşez pe nas. Am o carte nu tocmai groasă şi vreau s-o sfârşesc. Pare să fie interesantă. După un timp, un individ potrivit de statură, ba mai degrabă mic, îmi cere voie să-şi aştearnă pledul în vecinătate. Individul este destul de plinuţ, aproape gras şi, deşi cred că nu are treizeci de ani, îl încearcă un început de calviţie. Bag de seamă că-i puţin bâlbâit. Piei drace! Jocul meu, vechiul meu joc, mă prinde din nou în mrejele lui. Pun cartea de-o parte şi mă aşez într-un cot. Respectivul îmi spune că vor mai veni două persoane, dacă nu mă deranjează. Nici de fel, îi răspund. Îmi fac socoteala că poate printre cele două persoane va fi şi o femeie frumoasă sau cel puţin una care să nu strice decorul, aşa că n-o să am cine ştie ce de pierdut. Avea să fie, dar nu cum aş fi dorit eu. Ceva mă intriga totuşi la cetăţeanul meu. Parcă l-aş fi cunoscut de undeva sau făceam vreo confuzie. Uneori mă dovedesc tare meşter. Omul meu nu uită să-mi spună că este inginer şi că lucrează nu mai ştiu unde. Da, iau cunoştinţă pasiv, dar nu mă interesează într-un mod deosebit şi mă simt tentat să-mi reiau lectura. N-am noroc. Sosesc şi cele două persoane anunţate de inginer, una dintre ele, într-adevăr o femeie, dar nu la ce mă aşteptam. Doamna să tot aibă ceva peste şaizeci de ani. Cu părul aproape cărunt, mititică, este însoţită de un bărbat brunet, de o vârstă foarte apropiată... Măi să fie! Probabil că avusese loc o ceartă sau un schimb de cuvinte între cei doi cu ceva timp în urmă. Cert este că lucrurile nu se potoliseră. Bărbatul brunet care, am tras concluzia, era frate cu inginerul, dădea şi el semne de obezitate. Nimic nu ţi-ar fi atras atenţia la vreunul din ei, atâta că făceau un cuplu, cum să zic, uşor ciudat, probabil tocmai pentru faptul că amândoi erau foarte şterşi şi că se citea pe faţa lor o plictiseală ancestrală. ...

– Da, da, reluă cel care venise primul, şapte ani la facultate. Ei, ce să spun...

– Parcă tu ai fost mai breaz. De nu era institutul, nu mai ajungeai tu inginer. La internat n-ai ce face, mai adăugă, cu un fel de blazare, dar în acelaşi timp şi cu o patimă de care nu l-aş fi crezut în stare, şi mai trebuie să mai pui mâna şi pe carte.

– Ia tăceţi, mamă, interveni doamna cărunţă, aşezându-şi sacoşa pe pledul ponosit. Încetaţi şi nu vă mai ciorovăiţi. Decât să vă împungeţi, mai bine faceţi o baie.

– Da, domnule, adăugă ea spre mine, sunt nişte copii foarte buni. Numai că se plictisesc îngrozitor. Asta vedeam şi eu şi mai vedeam că-mi regăsisem oamenii de acum câţiva ani, adică pe fraţii Gracchi şi că atunci avusesem într-adevăr fler.

... Şi ce-am mai luptat să-i văd ajunşi. Mânca-i-ar mama de ingineri!

Inflația de generații

de CRISTIAN BĂDILIȚĂ

Generaționismul deceniilor comuniste în România este un fenomen anormal analizabil doar în cadrul și cu intrumentele psihologiei colective. Generațiile de după Congresul al IX-lea al PCR apar ca ciupercile după ploaie. Scriitorii români își îndeplinesc cu brio planul pe deceniu. La fiecare zece ani o **nouă** generație, o **tânără** generație își face apariția pe scena literaturii contemporane. Cum se poate explica prolificitatea ieșită din comun a scriitorimii noastre, după război? În patru decenii – patru generații, cât într-un secol și jumătate, de fapt. Timpul s-a comprimat, se ard etapele, se învechește moda mai devreme? Adevărul este că, sub masca pe care fiecare generație postbelică și-o pune cu aroganța înfăptuirii unui act autentic de cultură, nu există nici un chip – totul e o farsă, un joc gratuit dar solemn, ale cărui reguli trebuiau schimbate sau măcar revizuite pe ici pe colo, la capătul fiecărui deceniu. Se trăgea linia și se făcea socoteala – pe generații, ca la o bună școală de statistică. Așa s-a trezit literatura română în anii '90 cu o inflație de generații. Dacă n-ar fi vorba de un număr important de personalități care vor supraviețui oricum imputărilor și amputărilor criticii – această artă a lui Procust –, am spune că rotația de cadre din aparatul ideologic și politic al PCR a funcționat, în chip inconștient, și în literatură. Mitul tinereții și elanului vitalist (a se vedea interpretarea lui Eliade la „mitologia" marxismului) punctează de patru ori, într-un fel de redundanță pur mimetică, epoca de aur. Nicolae Breban vorbește chiar, într-o carte de mărturisiri și evocări, despre o asemenea înlocuire a bătrânilor – Jebeleanu, Nina Cassian etc. – de către tineri, înlocuire dictată și coordonată subtil de către CC al PCR! Am reținut o metaforă foarte grăitoare pe care scriitorul o folosește în legătură cu menirea criticii la acea oră – critica trebuia să defrișeze, să cureță terenul de mărăcini (vechea gardă) pentru ca noua generație să se poată instala confortabil. Nicolae Manolescu era un astfel de „avangardist" (în sensul **militar** al cuvântului) care **mitralia** tot ce-i ieșea în cale, deschizând calea tinerilor Breban, N.Stănescu, Cezar Baltag, A.Păunescu etc. Ticurile sistemului politic, unde cel puțin o dată la zece ani se primenea linia întâi pentru a fi evitată orice lovitură de partid și implicit, de stat, au trecut și în psihologia oamenilor de litere. Nimeni nu s-a revoltat vreodată împotriva acestei evidente aberații.

În egoismul naiv și stupidul orgoliu al scriitorimii române comunismul și-a implântat cu șiretenie ghearele de pasăre de pradă. O generație la două cincinale constituia, de fapt, dovada supremă a virilității sistemului.

Se impune acum o revizuire limpede și grabnică a ideii de generație precum și a criteriilor în baza cărora aceasta se cuvine să fie definită just. Credem că termenul de promoție (folosit în publicistica interbelică de Mircea Eliade și preluat acum de Laurențiu Ulici) e cel potrivit în desemnarea grupărilor literare de după război. Spiritul unei **generații** nu se călește decât în urma unui impact teribil cu istoria. De aceea ni se pare îndrituit să vorbim mai degrabă de o generație '89, marcată în chip decisiv de spiritul de jertfă, anticomunist, creștin și cu o viziune integratoare asupra lumii.

În ceea ce ne privește am dori să readucem în prim plan câteva mostre din gândirea a două personalități care și-au botezat generația cu numele lor: Petre Țuțea și Mircea Vulcănescu.

Constatăm că amprenta acestor „neîmpliniți" asupra tinerei generații este mult mai profundă decât a lui Noica, Cioran sau Eliade. Vulcănescu și Țuțea sunt mai aproape de spiritul pur, neîntruchipat în vreo operă sistematică, rătăcitor și imprevizibil, botezând precum harul, convertind, răpindu-și brusc discipolii fără prealabile deambulațiuni filosofice sau prelecțiuni sistematice. Ei sunt figuri apostolice care învață prin asimilare, din duh și adevăr trăit, prin „învecinare" și „mărturisire", cum spune Radu Preda în cartea sa cu și despre Țuțea. Cei doi au ceva din destinul lui Pascal. Obsedați de întreprinderi spirituale gigantice, sistematice, de precizia și lustrul cristalin al terminologiei, ei îmbrățișează (la capătul unor teribile eforturi analitice) calea adevărului mistic dobândit prin revelație: „Intelectul e dat omului, după părerea lui Țuțea, nu ca să cunoască adevărul, ci ca să **primească** adevărul". Ne recunoaștem în ei ca în niște arhetipuri păstrate întregi și pure tocmai prin „neîmplinirea" lor în plan istoric, în temporalitate. Țuțea și Vulcănescu sunt arhetipuri transistorice, supratemporale aproape, punctând, invers decât Iisus, dar în același duh, veșnicia cu „eșecul" lor, sublimul lor eșec pământesc. Tocmai de aceea modelele lor sunt sfinții, iar nu cărturarii sau eroii.

Ne solidarizăm apoi cu reacția lor anticulturalistă, antierudită (se cunoaște lecția lui Nae Ionescu). Și aici ne aflăm, de fapt, în zona paradoxului – ambii înecându-se-n citate și bibliografii, par că respiră firesc doar când spun Dumnezeu, Iisus, mântuire, revelație. „Nimic nu poate înlocui creștinismul; nici toată cultura antică precreștină. Eu sunt de părere că apogeul Europei nu e la Atena, ci în Evul Mediu, când Dumnezeu umbla din casă în casă". Ai impresia, citind cuvintele lui Țuțea despre cultură, că ești contemporan cu Vasile cel Mare sau cu Grigorie de Nyssa. Pentru acest din urmă părinte al Bisericii, cultura fusese înfățișată alegoric în Sfânta Scriptură de către fiica Faraonului, care-l culege pe Moise, abandonat, de pe fluviul rătăcirii și-l crește până la o anumită vârstă. La fel și sufletul nostru nu trebuie să întârzie prea mult și fără rost la pieptul sterp al acestei mame vitrege – cultura lumească – ci să se întoarcă fără zăbavă la sânul duhovnicesc al maicii adevărate – Biserica. „Dacă nu e religioasă în sens creștin, cultura e civilizație. Nu există cultură laică; dacă există, aceea nu e cultură. Nu poți fi om de cultură în Europa decât creștin, pentru că, altminteri, ești taxat ca barbar" (P.Țuțea). Ambiția tinerei generații este să împace trăirea religioasă cu performanța culturală, să reînvie cultura în duh creștin. Riscul de a compromite acest crez stă în disprețul iresponsabil și tot mai vădit al celor tineri pentru performanța culturală. Obosiți și plictisiți de îndemnurile și rețetele culturaliste proferate de **Școala de la Păltiniș**, tinerii acestui moment de răscruce se topesc într-o credință fanatică, pură, fără intruziuni culturale, fără „izmeneli", fără „cuvinte". Se tinde așadar spre gradul „zero" al culturii.

În nr. 3 – 4 din 1934 al revistei de arte, litere și filosofie **Criterion**, Mircea Vulcănescu publică un studiu foarte important în care analizează șapte componente ale unei generații istorice. Definițiile lui van Gennepp, Thibaudet, preluate la noi, adaptate și nuanțate de Al.Piru și Radu G.Țeposu, nu au complexitate și nici cupriderea aceleia formulate astfel de Mircea Vulcănescu: „O generație este o grupare socială bio-psiho-istorică, în care predomină oamenii de aceeași vârstă, care se manifestă simultan, spontan, cu conștiința solidarității lor de vârstă. Manifestările acestei grupări sunt condiționate de faptul că membrii componenți au participat la un anumit eveniment istoric, a cărui influență au suferit-o în perioada lor de formație intelectuală – fapt ce face să predomine în manifestările lor preocupări de aceeași natură, precum și o asemănare de material și de maeștri".

La intervale mai mult sau mai puțin constante, în România modernă se succed următoarele generații: 1) generația premergătorilor (marcată de revoluția lui Tudor Vladimirescu), 2) generația pașoptistă, 3) junimistă (1880), 4) generația socială (semnalul de alarmă tras de răscoalele din 1907), 5) generația de foc (**gândiristă**, după numele celei mai importante publicații a „supraviețuitorilor" primului război, 6) generația **Criterion**-ului (adolescenți în primul război, și pe care Eliade o numește promoție), 7) generația lui Nichita Stănescu și Nicolae Breban (estetizantă, impusă o dată cu „deschiderea" ceaușistă), 8) generația '89 (unită spiritual prin „schimbarea la față" din decembrie 1989). Această ultimă generație ridicată în răspărul servituții, prostiei și ateismului acționează încă abulic, cu un fel de jenă și stângăcie a purității jertfei în fața nerușinării fără scrupule.

După M.Vulcănescu, la părerea căruia subscriu, elementul care fixează realmente o generație în spațiul și timpul unei culturi este participarea la un eveniment istoric major. Cum orice act cultural este produsul și martorul totodată al unei „lumi" (în sensul heideggerian al cuvântului), el are legătură, măcar prin personalitatea creatorului, cu ambianța politică. Nu privim fenomenul din punct de vedere sociologic, ci ontologic. Poezia, ca și întemeierea unui stat scot ființa din starea ei de ascundere. Încheind această mică paranteză cam artificioasă și trecând la inventarierea generațiilor care s-au succedat în istoria modernă a României, constatăm că fiecare dintre ele stă în preajma unui eveniment istoric important, se află, așadar, la o răspântie de destin. Culturalul dublează politicul, iar politicul (o știm prea bine) își lasă amprenta asupra culturii fiecărei generații. Între generația Stănescu, afirmată pe fondul deschiderii din '68, și răsturnarea regimului (implicit a unei mentalități culturale), din '89, în România se perindă un șir de promoții. Mai mult decât atât, pe plan strict estetic, în cadrul aceleiași generații, pot coexista foarte bine mai multe curente literare. Asta nu înseamnă că fiecare stă sub semnul altei generații. De altfel și în cadrul generației '89 există diversitate – așa-numiții nouăzeciști, care continuă într-o oarecare măsură poetica „optzecistă" și o cu totul altă direcție, „tradiționalistă" (o numim în lipsa altui termen adecvat) care se înscrie în matca spiritualității interbelice, configurată de Blaga, Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Eliade, Noica, Petre Țuțea etc. Această diversitate își are originea, după părerea mea, în „**nea**semănarea de material și de maeștri", parafrazându-l pe Vulcănescu. Din păcate, dacă în cadrul direcției moderniste, există o sincronizare benefică a culturalului cu politicul, „tradiționalismul" actual e profund marcat și deformat de criteriul politic. O renaștere culturală pe linie tradiționalistă ar duce la echilibrarea tabloului contemporan precum și la eliminarea dăunătoarelor confuzii între, citâm pe Eliade, „Eminescu și Cațavencu, adică între intelectualul creator și parvenitul papagal".

Magdalena Popescu Be

Ce-am făcut î

Marius Tupan: ***Stimată doamnă Magdalena Popescu Bedrosian, spre deosebire de alte personalităţi ale vieţii noastre culturale, care s-au trezit peste noapte directori şi directori generali, să zicem dintr-un capriciu al istoriei, dumneavoastră aţi ajuns într-un asemenea fotoliu după o activitate editorilă susţinută, prodigioasă, nu fără incidente de tot felul. Ce sentimente vă încearcă totuşi acum, când aveţi o funcţie atât de importantă?***

Magdalena Popescu Bedrosian: Chiar să vorbesc despre sentimentele care mă încearcă în calitate de „director de editură"? E pretenţios şi complicat, mai ales că, de-a lungul acestor ultimi aproape cinci ani, sentimentele mele de „director" s-au tot schimbat. Oricum, am impresia că vedeţi situaţia ca pe o propulsare într-un rang ameţitor de înalt, la care aş fi parvenit peste noapte, probabil mai meritoriu totuşi decât alţii, pentru că am trudit, nu-i aşa, zeci de ani ca să ajung aici. Nimic mai puţin adevărat.

Am primit acest mandat în urma unor alegeri din Consiliul de Conducere al Uniunii Scriitorilor, sub condiţia, enunţată de mine, să nu rămân în funcţie decât şase luni sau un an, până când altcineva se va fi pregătit să preia postul. De atunci trăiesc „directorialiceşte" în cicluri repetate de câte şase luni – un an, tot propunîndu-mi demisia către forurile în drept şi tot făcând investigaţii în dreapta şi în stânga pentru a găsi un înlocuitor potrivit. Sentimentul meu de bază a fost aşadar unul de provizorat şi acest provizorat m-a ajutat să le suport pe toate, zicându-mi mereu că nu mai ţine mult.

Totuşi, ce înseamnă să fii director de editură publică în vremurile noastre?

O să rezum prin trei citate, care sunt tot atâtea sfaturi primite în diferite perioade ale acestui cincinal directorial. La început de tot, când pregetam să cobor din biroul redacţiei în biroul de jos, cineva, cu o lungă experienţă directorială, mi-a spus: „Ia-ţi inima în dinţi şi coboară. Până la urmă nu e atât de greu pe cât îţi închipui, iar acum, fără cenzură, probabil că lucrurile se vor simplifica. Şi apoi, o să te ajutăm toţi". Ce pot spune acum e că a fost şi este foarte greu, mult mai greu decât mi-am închipuit, decât ne-am închipuit.

Altcineva, un prieten venit de departe, în agitaţii ani '90–'91, mi-a atras afectuos atenţia: „Orice om care ocupă în România la ora asta o funcţie publică este un nomenclaturist. Să nu te miri dacă vei fi judecată în consecinţă şi dacă unii vor evita să conlucreze cu tine." N-am luat în dramatic avertismentul (deşi el se va dovedi cu timpul perfect întemeiat), pentru că socoteam că fiecare sistem îşi are nomenclatura meritată, iar cea de acum este etichetată, de-o pildă, VIP sau PDG. Aşadar, eram o nomenclaturistă, un VIP, un PDG, cu o carte de vizită agăţată la rever.

La început totul mi s-a părut într-adevăr mai uşor, relaţiile au devenit brusc melifluente: dacă înainte aveam impresia că trebuie să trec cu capul prin ziduri, acum mi se părea că trec ca prin unt. Era confortabil şi, totuşi, înşelător. În realitate, înăuntrul editurii calitatea de director se câştigă greu şi târziu, şi asta numai după ce ai demonstrat că poţi scoate instituţia şi oamenii ei din crize repetate. Altfel devii repede obiect al deriziunii şi chiar al sabotajului. Fără glumă!

În afara editurii, să fii **cineva** poate însemna un lung prilej de observaţii asupra psihologiei sociale. Chiar dacă nu ţi se cunoaşte şi nu ţi se pronunţă corect numele, oamenii se arată îndatoritori, prea îndatoritori, ţi se deschid repede anumite uşi, nu mai faci nesfîrşite antecamere, eşti invitat la colocvii şi simpozioane, eşti aşezat la masa prezidiului, eşti chemat la premiere, vernisaje şi lansări de carte, primeşti invitaţii la ambasade, fundaţii, centre culturale, la cocteiluri şi dineuri oficiale, eşti ispitit să te aventurezi în călătorii prin ţară şi străinătate, eşti aproape somat să dai interviuri, să scrii prin gazete, să vorbeşti la radio şi să apari la televiziune. Şi câte şi mai câte!

O viaţă plină, bogată, activă, nu-i aşa? Am evitat, cel mai adesea, să răspund acestor invitaţii, iritându-i probabil pe mulţi, nu doar pentru că ele sunt mai totdeauna formale şi mâncătoare de timp, dar şi din raţiuni de igienă morală preventivă. Când ai de-a face cu toate aceste spectacole de protocol, primejdia e să crezi că ele se adresează anume persoanei tale şi frumoaselor ei merite şi calităţi. În fapt, asemenea gesturi protocolare se adresează doar funcţiei înscrise pe eticheta de la rever. Cum ai pierdut funcţia, ai pierdut şi privilegiile, onorurile, înlesnirile, din **cineva** devii peste noapte **nimeni** şi acest şoc al trecerii de la grandoare la nimicnicie am văzut, cu ochii mei, că îi traumatizează pe unii pentru toată viaţa. De aceea se şi agaţă atâţia de câte un scaun, care nu ştiu câte avantaje şi foloase concrete le aduce (mai multe ponoase), dar care le poate da un foarte înalt sentiment al fictivei lor valori personale.

De fapt, mai trecusem prin asemenea experienţe, în fragedă tinereţe, când plecasem de la Radio (1966) sau de la **România literară** (1970): ştiam deci ce înseamnă să schimbi atotputerea unui microfon de post naţional sau autoritatea cronicii literare la o revistă importantă pe cel mai deplin anonimat. Învăţătura de minte asimilată atunci n-am uitat-o şi mi-a prins bine.

Şi, în fine, un ultim citat. Cea mai bună definiţie a directorului am auzit-o, acum câteva săptămîni, de la Mircea Sântimbreanu: „Un director trebuie să poruncească precum un rege şi să muncească precum un sclav. Dumneavoastră, doamnă, n-aţi fost nici înainte, nu sunteţi nici acum director. Dumneavoastră aţi fost şi sunteţi un om al muncii. Veţi fi ştiind să munciţi ca un sclav, dar de dat porunci ca un rege... haida-de!"

Cel mai tare însă, în acest complex de împrejurări, m-au afectat relaţiile cu Uniunea Scriitorilor. Aici, problema n-ar fi trebuit pusă deloc în termeni de autoritate sau prestigiu, ci, pur şi simplu, în termeni de colegialitate şi respect reciproc. Or, aproape de la început, editura a fost privită ca o sluguliţă proastă care şi-a luat-o în cap şi, în loc să aducă bani, fiind ea singura unitate economică a Uniunii (ceea ce este, după toate statutele, perfect fals), se încăpăţînează să scoată cărţi neprofitabile ale scriitorilor români neprofitabili şi să se comporte ca stat în stat. O ciudată discriminare s-a operat, cvasi-instantaneu, între cărţi şi reviste, Uniunii revenindu-i atribuţia de a edita reviste (foarte multe) şi de a întreţine o administraţie (şi ea foarte multă), în vreme ce editura trebuia să aducă beneficii pentru acoperirea acestor cheltuieli aberante. Iar literatura contemporană, care se tot scrie, dacă nu ştie să se plaseze singură pe la diverşi privatizaţi, nu are decât să dispară, pentru a renaşte din propria-i cenuşă, cândva, peste ani, peste decenii.

Această mentalitate a fost foarte puternică la Uniune între 1990 şi 1993 şi ea s-a materializat în tot felul de manevre şi manopere, de la refuzul de a împrumuta editura cu valută pentru cumpărarea de copy-right-uri, ceea ce ar fi putut-o transforma înr-o foarte eficientă unitate economică, până la tentativa de a-i desfiinţa autonomia financiară sau de a o desfiinţa pur şi simplu.

Relaţiile dintre Uniune şi editură s-au îmbunătăţit în ultima vreme, când cred că s-a înţeles că nu poţi scoate doar reviste literare care să comenteze o literatură şi o viaţă literară inexistente şi că editura nu mai poate face singură faţă (cum a făcut-o până acum) preţurilor aberante ale hârtiei şi manoperei tipografice, printre cele mai ridicate din lume. Astfel, ar trebui să hotărâm cu toţii laolaltă şi să anunţăm public că literatura contemporană, care şi-a găsit un ultim refugiu la „Cartea Românească", nu mai trebuie să apară până nu vor fi scrise acele cărţi de succes care-şi pot recupera singure cheltuielile de tipărire. Ştiu că Uniunea este animată acum de un generos proiect al ajutorării şi protecţiei scriitorilor rămaşi fără mijloace de subzistenţă. Editura, la rândul ei, a fost şi este animată de proiectul de a proteja nu doar oamenii care scriu (sau au scris), ci şi literatura scrisă de ei. Între cele două proiecte nu există, după părerea mea, nici un fel de incompatibilitate, dimpotrivă, între ele ar trebui să fie un raport de complementaritate. Cred că în acest al doisprezecelea ceas, lucrurile au fost, în fine, puse la punct. Dar mai cred că nu s-ar fi ajuns aici dacă directorul editurii „Cartea Românească" s-ar fi numit Marin Preda sau George Bălăiţă. Eu, în

drosian:

n tot acest răstimp?

schimb, am fost tratată, nu doar de mine, ci şi de alţii, ca un funcţionar provizoriu, uşor de dat la o parte, de luat peste picior sau de-a dreptul sabotat (îmi măsor bine cuvintele). Vedeţi, prin urmare, că prezenţa mea în acel loc s-ar putea, de la un moment dat, să fi făcut mai mult rău decât bine, şi că nu sunt tocmai omul potrivit la locul potrivit. Deocamdată, ţin doar locul acelui om mai potrivit, până ce el va fi fost aflat.

M.T.: Aşadar, ştiţi toate (sau aproape toate) secretele editoriale, chiar dacă ne aflăm acum într-o perioadă când altfel se pun problemele. Importantă în orice vreme rămâne tot valoarea. E oare singurul criteriu de la care nu abdicaţi, sau, în condiţiile economiei de piaţă, aveţi în vedere şi altceva? Ce anume?

M.P.B.: Întrebările dumneavoastră au un tăiş ascuns. Ele încep prin afirmaţii ditirambice, care mă pun în dificultate şi mă stânjenesc, pentru a sfârşi în dubii aproape subversive. Trecând peste asta, o să răspund în două tranşe, căci am impresia că luaţi în considerare două realităţi diferite: literatura vandabilă şi literatura română contemporană. În ce priveşte literatura aducătoare de profituri, opţiunile noastre sunt exigente, dar fără excese puriste, continuând astfel o tradiţie a editurii care, de-a lungul celor aproape trei decenii de existenţă, şi-a dedus beneficiile asiguratoare de autonomie financiară şi din Vargas Llosa, Margueritte Yourcenar, Sologub, Merejkovski, Dostoievski, Karen Blixen etc., dar şi din Eugène Sue sau Ponson du Terrail. Nu avem reticenţe, dar nu vrem să coborâm sub un anume standard. Totuşi alţii ne-au tras de mânecă: atunci când am publicat **Amantul doamnei Chatterley** a trebuit să suportăm ironiile unor membri ai Consiliului Uniunii, care pe de o parte ne îndemnau **să facem totul** pentru a câştiga bani, iar pe de altă parte habar n-aveau cât de mare scriitor este D.H. Lawrence. În 1993, anul cel mai dificil al editurii, profiturile de susţinere ni le-au adus trei titluri de mare tiraj, între care **Şapte ani apocaliptici** de Ion Ţugui a fost cel mai important. Cartea, bine scrisă şi foarte interesantă, aproape făcută cadou editurii, a avut de întâmpinat obiecţiuni extrem de severe, venite din cele mai diverse unghiuri. Cu alte cuvinte, ni se tot predică să recurgem chiar şi la compromisuri ca să facem rost de bani, dar atunci cânt tipărim cărţi vandabile, care nu sunt foarte ortodoxe dintr-o perspectivă elitară, ni se atrage atenţia că nu trebuie să coborâm sub o anume ştachetă. Iată dilema editurii noastre.

În ce priveşte literatura română contemporană, ar fi necesar să ajungem la un consens asupra noţiunii de valoare. Şi aici părerile sunt împărţite. Unii sunt dispuşi să creadă că tot ce s-a publicat înainte de 1989 e nul („un deşert cultural") sau că gesturile de curaj s-au făcut cu voie de la poliţie. Iar ceea ce a apărut după 1990 e, după părerea aceloraşi sau a altora, mediu sau de-a dreptul mediocru, deci putea să nici nu apară. Alţii, dimpotrivă, spun că vocea literaturii e cea mai importantă, ea a clătinat imperiile şi republicile (vezi Hugo, Zola, Soljeniţîn), prin ea s-a manifestat rezistenţa în România, tot ea trebuie apărată ca şi teritoriul naţional. Cum să te descurci în acest hăţiş de opinii? Foarte simplu: având în vedere ansamblurile şi nu cazurile particulare. Publicăm tot ce înseamnă valoare în diverse grade, pentru că una este valoarea unui debutant sau a unui autor aflat la a doua carte, şi alta este valoarea unui autor aflat la al treizecilea volum, ce pretinde să fie editat în virtutea unei vinovate inerţii. Există promisiuni ce trebuie încurajate, valori ce trebuie confirmate, prestigii inerţiale ce pot fi amânate. Un sol cultural fertil se alcătuieşte din toate aceste prezenţe care, laolaltă, pot hrăni şi susţine eventualitatea de apariţie a capodoperei. Îmi amintesc că, prin ani '70, Sorin Mărculescu, venit la „Cartea Românească" dinspre editura „Univers", îşi mărturisea, după vreo şase luni de activitate redacţională, dezamăgirea; se puteau oare compara manuscrisele pe care le avea de lucrat aici, cu ceea ce redactase la „Univers"? Nici vorbă. Evident, pentru că la „Univers" se lucra cu lamura câtorva zeci de literaturi naţioanale, acumulată în sute de ani, în timp ce la „Cartea Românească" se lucra cu o literatură medie, bună şi foarte bună, în primă apariţie, neierarhizată încă, neselecţionată de timp. Pentru ca o competiţie şi o comparaţie să fie reale şi echitabile între „Univers" şi „Cartea Românească", ar fi trebuit ca editura de literatură contemporană a Uniunii Scriitorilor să aibă drept colaboratori, săptămână de săptămână, personalităţi de statura unor Cantemir, Neculce, Heliade Rădulescu, Hasdeu, Eminescu, Creangă, Caragiale, Maiorescu, Iorga, Sadoveanu, Lovinescu, Ibrăileanu, Călinescu, Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu etc. Personalităţile şi capodoperele nu apar în fiecare zi, dar apariţia lor este foarte posibilă, iar atmosfera propice acestei apariţii trebuie întreţinută. Stilului confortabil de a reedita capodopere semnate de Cioran, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Noica, la a căror primă apariţie au pus umărul alţii, se cuvine să i se alăture pasiunea riscului şi a bucuriei de a descoperi valori noi pe cont propriu.

M.T.: Nu-mi dau seama dacă greşesc, dar mi se pare că editurile noastre, cu puţine excepţii, au alergat – şi cursa continuă – după traduceri. În acest context, literatura română a trecut în plan secund, ca să nu zic că a intrat într-un con de umbră. Vi se pare normal? Cum explicaţi campania?

M.P.B.: Traducerile sunt necesare, dar ele nu fac o literatură naţională, cum a zis-o, încă acum 150 de ani, Kogălniceanu. La noi s-a tradus mult şi bine şi înainte de 1989, acum se traduce mult şi prost. Când am oferit unui angrosist al difuzării câteva titluri cu premiul Nobel sau premiul Goncourt, ni s-a spus că e mai bine să renunţăm sau, dacă le-am şi achiziţionat, să nu amintim, în publicitatea făcută, de premiile respective, pentru că lumea e sătulă până-n gât de literatura prea bună, prea grea şi prea serioasă. La noi, aşadar, lucrurile în materie de tiraj şi difuzare, ca şi în alte domenii, stau exact pe dos decât în Occident. Nu putem însă vorbi în absolut despre traduceri. Ele reprezintă, oricând, nu doar surse de informaţie culturală, dar şi surse de venituri prin care se pot subvenţiona apariţiile deficitare economic de literatură română contemporană. Câteva traduceri bine alese (4–5), în tiraje de câte 50 de mii de exemplare, ar susţine financiar activitatea pe un an a editurii „Cartea Românească". Nu ne ferim deci de ele, doar că nu ştim totdeauna care sunt acestea (piaţa de carte este imprevizibilă), şi chiar dacă le-am detecta, nu avem valuta de mii de dolari pentru a le cumpăra copy-right-urile şi nici capitalul de zeci de milioane de lei ca să le lansăm în producţie, pentru a obţine profiturile aferente. Dar, revenind al oile noastre, există impresia că slaba audienţă a literaturii române se explică doar prin invazia de traduceri consumiste. Nu cred că lucrurile stau aşa. Publicul este aici împărţit, şi literatura de proastă calitate nu a acaparat publicul, mai restrâns, interesat de buna literatură, acel public specializat, care se numără cu sutele sau cu miile, pentru poezie, critică, eseu sau roman. Doar că acest public are acum o slabă putere se cumpărare, iar cartea bună ajunge greu la el, din cauza haosului din difuzare. Ar trebui, aşadar, să scoatem în continuare carte bună, să o menţinem la un preţ de vânzare scăzut (mult sub preţul de cost), să-i asigurăm o difuzare cât de cât eficientă, dar, mai ales, să întreţinem o bună atmosferă culturală în jurul acestei cărţi.

Or, noi, scriitorii, ce-am făcut în tot acest răstimp? Am compromis cât am putut pe scriitori, literatura şi viaţa literară. Campaniile de denigrare a valorilor, după principiul aiuritor că o valoare îşi demonstrează cu atât mai mult trăinicia cu cât „rezistă" mai tare, ca un sac de box, exerciţiilor de pugilat cultural ale tuturor aveniţilor şi neaveniţilor, dispariţia cronicii literare avizate, încredinţată unor începători, discriminările în funcţie de edituri şi de coloratura politică a directorilor de editură, vizibile şi în comentariile critice din revistele Uniunii (anomaliile privind apariţiile de la „Cartea Românească" se numără cu zecile) au iradiat o atmosferă de discredit asupra întregii literaturi române care s-a scris până mai ieri şi se scrie astăzi. Dacă modificarea în bine a anumitor componente (preţuri, difuzare) ale unui firesc exerciţiu cultural nu stă totdeauna în puterea noastră, aici, în restabilirea circuitului normal dintre carte – întâmpinarea ei critică – cititor, lucrurile stau în puterea noastră şi numai în puterea noastră. Să nu aruncăm blamul indiferenţei culturale asupra altora, înainte de a ne face noi înşine datoria, ba mai mult chiar, înainte de a ne sluji propriile interese.

– Continuare în numărul viitor –

Interviu realizat de
Marius Tupan

ştefan drăghici

mă-nvoiesc să-nchei o pace separată

în întârziere cum sunt vulnerabil rătăcit permanent în cuvinte
un decupaj puţin rezistent la uzură
mă-nconjoară abateri corecţii ipoteze/ vocale şi consoane

geometrii imperceptibile patronează un înalt îmbătrânit neglijent

un câmp vizual împiedicat să se lege dar şi greoaie piese/ planuri secunde
demersurile-s umflate cu pompa de la bicicletă
abia apoi măsurători dovedesc eficienţa se fac transformări-demonstraţii
şireţii oficiind slujbele publice viaţa un cod secret/ un balans neîntrerupt
dă-i înainte băiete ar spune pocitania ridicând mâna
făr-a lovi stressant plesnetul se-aude oricum semnul rămâne aiuritor
imposibilă explicaţia
se clatină o lume se scufundă
în agora printre statui ciobite un frig de gheaţă totul e trist
mă hotărăsc pentr-o mereu altă-ncercare
voi aduce în faţa dumneavoastră pe fata lui roşu-mpărat, floarea vieţii
lampa lui aladin
îngrijorat au cine va-nţelege
că doar mereu se-ntâmplă câte ceva măcar o trecere frauduloasă
de frontieră uite că nu-i de joacă

obişnuinţa cu neluarea în seamă
cernită dimineaţă de toamnă inhibând mesaje/ spovedind distanţe ascuns
străin de mine însumi cu visele ţăndări cu nopţile tot mai albe mânând
herghelii de cai verzi ceva mai încolo să nu iasă scandal

Sacrificat la temeliile lumii ţinându-i în spate pe ceilalţi

mulţimi cu prapori zvârcolind prin răspântii vorbe multe nisip şi şopârle
chipul derutat al celui păcălit la-ntâmplare traversând
perdeaua de praf ieşind nu în altă stradă în altă lume parcă
amneziile apasă mai peste tot diferă
lutul din care-i făcut fiecare
corabia cu care s-a putut salva barierele
pe care le-a putut trece
toiagul va fi semnul de recunoaştere apele se vor da la o parte
nu vor muşca decât din corpul întârziat al vreunei armate străine

îngerii un fel de zei adaptaţi vor avea grijă de toate

făgăduielile să vi le ţineţi tămâia şi templul/ ofrandele şi ce-o-ţi şti
plescăi mulţumit de(s)gustător de vin şi plesnind peste pulpe hangiţa ea
n-are zi de odihnă uită rapid se-nchină doar când frica-i strecoară
balauri în pat

călătorul nerăbdător plin de poftă se uită strâmb la artistul oarecum
zăpăcit un încurcă lume-n limbaj popular potopit de gustul urcuşului al
goanei turbate nebuniilor de tot felul
clopote neostoite anunţă naşteri şi moarte riscând întrebări – versiuni
noi cine de taină se pregătesc ştiu că vom înregistra mari absenţi
nesăţioşii nici că vor observa cărturarii vor cădea-n reverii păstorii
în zadar vor organiza pânda
poate altă dată ceva mai târziu căci acum goarnele umplu văzduhul
cu minciuni
cozi de mătură întruchipând rugul n-am hotărât cine trebuie ars

mă gândesc

ocolesc restul acestui univers imediat câştig un teren mlăştinos

mă-nvoiesc să-nchei o pace separată aşa ca să fie

în ochii pândiţi de pasiuni-combinaţii fixaţia eroul e gata să cadă-n
greşală zâmbet forţat cadre obscene un două
depoziţie neutră acoperită cu cerul liber cineva râde n-are decât
eu mă-nchin în faţa dovezilor-păreri le repet nu cumva să le uit
dincolo de mine aproape nimic şi totuşi

aparent transparente clipele angajând succesiuni calme nonsensuri şi
gâlgâieli
ochi vicleni scormonesc după otravă
guri clevetitoare-o împrăştie sancţionez trecutul şi viitorul
obsedat de prezent ca de lumea ailaltă

frazele-s punctate cu aiureli calea-nfundată un final încurcat

şi-atât de săracă imaginaţia lumii nespus de săracă

Premiul revistei „Luceafărul" la Festivalul de poezie „Porni Luceafărul...", ediţia a XII-a, 15 iunie 1994, Botoşani:

cristinel nedea

şi totuşi ceva s-a schimbat
plouă cu muguri de gând
cu firişoare roşii de tort cauzal
bolteşte nenorocirea peste noi
şi peste capetele noaste apasă
tunete de marş funebru –
e rit nupţial între cer şi pământ –
homunculi de întuneric ne cheamă
ne strivesc zilele şi nopţile
sunt tot mai lungi de doliu
nu se mai aude nimic
nici urletele câinilor ce ne sfâşâie –
câinii neputinţei de a clipi –
lumina s-a ascuns prea departe
şi am rămas cu ochii reci şi goi
căci moartea ne-a făcut
după chipul şi asemănarea ei

***

à propos de ziua de azi
are cineva vreo frânghie
ieri nu avea nimeni dreptate
şi nici altceva dar lasă
aşa suntem noi cei de acum
cu frânghiile spânzurânde
în jurul grumazurilor de puf

pe marginea bălţii cu stuf
de prea mult timp timpul apasă

***

oraşul acesta e la fel ca toate celelalte
biserici şi crâşme îi sufocă străzile
şi doar puţine case se ivesc dintre ele
ding-dang se aude un clopot al meu şi apoi toate
ding-dang ding-dang ding-dang
a mai murit cineva şi copiii se agită
a mai rămas liber un loc un pat
o masă şi o farfurie îşi aşteaptă victima
pe care o vor sufoca cu muţenia lor strict materială
ding-dang ding-dang face un clopot al meu
şi doar eu îl aud clic-clac se zbate sticla
şi-mi umple paharul cu suc de pelin cu vin
amară ambrozie de vară stătută în grafice
cortegiul se preumblă în neştire printre crâşme
şi mortul mai ciocneşte o dată cu fiecare
noroc îi spun şi el îmi arată sicriul
cineva a picurat vin pe lemnul lui şi acum rădăcini
îi cresc în mine se înfig adânci şi el
bea şi râde şi aruncă deasupra-mi capacul

***

gândurile mele îmi împăienjenesc obrazul
în ridurile fine agăţate pe frunte
se închid zilele trecute
probabil cea prezentă
îmi va însemna mâinile sau poate gâtul
dar cele de mâine nu vor mai avea loc
oricum sunt zadarnice şi sterpe –
rouă în pustie –
şi nimeni nu-mi mai cere nimic
nici lumina nu mai vrea culoarea ochilor mei
atunci la ce bun să mai aştept
nisipul e nisip şi curge invers
apele se întorc la izvoare şi iar
pentru prima oară acum îmi bate în uşă
limba clopotului

***

e periculos să râzi pe stradă
din asta se poate muri
şi degeaba cauţi fericirea –
marihuana nu creşte pe trotuare
şi caii nu mai mănâncă jar
ptiu ducă-se pe pustii
ce-i dom'le cu tristeţea asta
iar păcătuim – nimic nou până aici
schimb mărci forinţi dolari
şi copilul desenează pereţii ascuns după uşă
unde au trecut toţi anii ăştia
hei cine ne-a pus riduri pe faţă
se poate muri din asta

***

tăcerea candelabrelor
ne coase cu roşu buzele
iar împietrirea pendulei
ne picură ceară pe pleoape

pe urechi ne zboară cuvintele
şi lacrimile pe nas ne ies acum

tălpile mele desculţe îmi spun
că cineva mi-a legat paşii
şi-mi aşez mâinile pe piept
iar cineva mi le leagă
poate chiar ultima respiraţie

Anxietăți gracile

de AL. CISTELECAN

Un interval de zece ani constituie cel mai banal ciclu de penitență editorială pentru poeții optzeciști. O asemenea sincopă bibliografică apare cu atâta frecvență încât ea trece de simpla normă a regularității și intră în cea a obligativității. Exact atât i-au trebuit și lui Constantin Severin spre a se pune din nou pe treabă după **Duminica realului** de la „Junimea", din '84. E un fel de a spune că poetul se pune din nou pe treabă, întrucât recentul **Zid și neutrino**, transpus și în engleză (Ed. Vlasie, 1994), nu e decât reluarea, probabil integrală și în formă originară, a ciclului ciuntit în volumul de debut. Acolo el părea mai sărbătoresc decât e acum, dar cu siguranță aerul său jubilativ era obținut prin cosmetizarea impusă de cenzură. Căci în **Zid și neutrino** Constantin Severin nu mai e deloc un poet de duminică, un galant al realului și un prestidigitator al cotidianului, ci mai degrabă un poet al fluxurilor angoasante. Notația lui nu mai ține să mirifice realul și să-i destindă tensiunea într-o sintaxă pufoasă a prețiozității, ci mai curând să-l intensifice până la o redundanță a anxietăților.

Poemele din **Duminica realului** erau și ele reverii mâncate puțin pe margine de anxietăți, dar fiind mai degrabă de strânsură decât coerente, tonul dominant era dat de soluția eufemistică. Oricât de violentă, de atroce sau contorsionată apărea realitatea, poetul îi căuta o margine de frăgezime mântuitoare salvând-o din condei printr-o picturalitate grațioasă. Astfel de tentații de gracilizare a realului nu lipsesc nici ciclului reluat acum și e probabil că de ele Constantin Severin nu va scăpa chiar ușor. În primul rând pentru că în vocația sa există o manifestă înclinație spre delicatețea viziunii. Chiar împins programatic spre grotesc, poemul nutrește speranța unei gramatici suave și el tinde, parțial în secret, spre o zariște de lumini fragede. Poemul lui Severin își conține soluția salvatoare și în progresia notației anxioase el va da drumul, de regulă, unei fulgurații compensatorii. Neutralitatea consemnativă a notației nu numai că lasă deodată loc unei adieri de sensibilitate ori chiar unui fior, dar și pare subordonată pentru privilegierea acestei secvențe. Adesea poemele devin simple texte de susținere pentru aceste epifanii ale prețiozității. Când Constantin Severin crede că a atins consistența prin însăși prestația fulgurației, el nici nu mai reușește s-o încadreze, privilegiind-o în sine și ca atare. Astfel apar în poem insulițe autonome de prețiozități în care poetul induce o pâlpâire dramatică prin însăși gracilitatea scriiturii: „de-aș avea un crin de somn mai subțire/ decât respirația păsării/ sinucigașe". Alteori supralicitarea în tragic a prețiozității nu e decât expresia unor ravagii ale încrederii: „mi-a fost dat să cânt/ cu genunchii de sticlă pisată/ pe marginea buzelor". Constantin Severin încă mai crede că poate ridica prin inducție prețioasă cota de dramatism a viziunii. El își împletește anxietățile cu o sintaxă eufemizantă, făcându-le, în același timp, elegante și ușoare.

Dincolo, însă, de această tentație a cuminții angoasei prin calofilie există un al doilea nivel de presiune care-l ține pe poet legat de conceptul poemului euforizant. Acest nivel e mai profund, mai determinant, și el se traduce în altercația dintre limbajul vag ciberneticizat și nostalgiile acut campestre ale poetului: Constantin Severin e un poet de oraș al cărui suflet a rămas la țară. El traduce această ecuație străveche a poeziei românești într-un mod personal până la un punct, dar nu fără să exploateze cu discreție șansele oferite de un conflict refulat ce-și dă din când în când drumul în contraste. Dacă nu ascunde aici o ideologie, poetul ascunde, în orice caz, o sensibilitate. Cum această sensibilitate își are opțiunea sa redundantă ea amenință, însă, să devină o ideologie a poemului, simplistă în pofida rafinamentului deceptiv și anxios. De sub strategia retorică răzbate viziunea dihotomică netă a poetului, păstrând satului o intactă mitologie curativă și aglomerând pe seama orașului alienarea și destructurarea: „într-o singură mână se ține/ paharul și funia/ berăria de plastic/ poate fi întoarsă pe toate simțurile/ fără a greși în alegerea vitraliilor/ macerate de elicea elicopterului/ dar luați de mână orașul/ orb circular/ într-un sat din/ carpați". Melancoliile agreate somează mereu viziunea citadină și ele dau târcoale purificatoare anxietăților: „dincolo de marile ziduri/ caii despletind verdele insolit al câmpiei", „dincolo de tăișul zecimal/ al rotoarelor/ cocorul putea fi linia ondulată/ după nașterea unei stele" etc. Poezia lui Constantin Severin e un fel de ciudată duarhie în care în sufletul poetului domnește satul iar în texte orașul. În fondul său, acesta e un conflict retardat, dar poetul și-a mutat principiul salvării în melancolii. Acestora le dă el o prestanță purificatoare și, totodată, un voluntarism contras în nostalgii.

Bine că **Zid și neutrino** nu e un volum nou. Căci altfel nu știu cum și-ar fi motivat Constantin Severin răsfățul în epitetul imediat, adesea sufocant în proliferarea sa mecanică: „libertatea stelelor/ firava iarbă/ ar putea fi un arbore zecimal/ oxigenul puterii/ și fierul polinezian/ osmoza verde/ a cuarțului/ în ametistul creierului" etc.

cârca lui Dumnezeu
săptămânal de știri și metafizice

Grevă absolută

de CRISTIAN POPESCU

Blocul Internațional Sindical, reprezentat prin purtătorii de cuvânt ai tuturor Blocurilor Naționale, în fața situației politice și economice indescriptibile, declară, pentru prima dată de la înființarea sa, **Grevă Absolută și Universală**.

După mai bine de o sută de ani de luptă demnă, luptă care a ținut cont de legile arbitrar instituite ale așa-zisei societăți moderne (legi atee, stabilite de către Masonerii și de către Serviciile Secrete, urmașe legitime în monstruozitate ale celor dintâi), **Blocul Internațional Sindical** denunță înseși bazele acestui tip de societate și inițiază cu fermitate ultima modalitate de luptă sindicală: lupta împotriva Istoriei.

Blocul Internațional Sindical declară în deplină cunoștință de cauză: momentul a sosit! Și anunță declanșarea pe o perioadă nelimitată de timp a: GREVEI SEMNĂTURII și a GREVEI VOTULUI.

Membrii, persoane fizice sau juridice, ai Internaționalei noastre nu vor mai semna, scoțându-le astfel din uzul lor legal: nici un act de identitate, nici un act de proprietate, nici un act de stare civilă, nici un ștat de plată, nici o chitanță, nici o cerere etc. Muntele birocratic (a cărui odioasă înfățișare s-a putut realiza doar cu sprijinul și prin intermediul naivei noastre participări), munte birocratic, ce ne striveşte de mii de ani persoana, în însăși esența ființei sale, va fi astfel boicotat și surpat din temelie.

Membrii, persoane fizice, ai **Blocului Internațional Sindical** își vor autodesființa statutul de cetățeni, statut prin care întreaga noastră existență a fost manipulată. Prin neparticiparea declarată la vot în cadrul tuturor alegerilor sau referendumurilor naționale, locale etc., nu vom mai susține cu presupusul nostru liber-arbitru (de care au profitat întotdeauna forțele malefice) nici o structură social-istorică.

Ne îndeamnă un singur imbold: Adevărul. Așteptăm și dorim: Lumina Reală. Știm: Sfârșitul ne aparține doar nouă. Noi, cei de-atâta timp păcăliți, asupriți, folosiți. La luptă!!!

Riscurile criticii biografice

de DAN-SILVIU BOERESCU

1 „SOARELE STRĂLUCEŞTE ÎNTR-O BALTĂ DE MOTORINĂ./ ŞI PASUL ATENT-GRIJULIU O OCOLEŞTE/ BRAVO! BRAVO, BODIU!" (La Editura Marineasa, din Timişoara, anul penibil 1994 – **Cursa de 24 de ore**; autor – Andrei Bodiu, prietenul prietenului meu Enkidu; Bodiu, duşmanul meu la „concursurile profesionale" – ce sintagmă cretină! – din studenţie; principalul adversar, nefericit de altfel, la titlul de golgeter al turneului de la Slănic Moldova; cel mai mare dansator de fox din tabără, până când un anume arheolog Oprea i-a furat-o la miezul nopţii pe „Lili din Galaţi"; Bodiu, care şuta mereu mingea de fotbal numai şi numai în uşa camerei mele, motivând că-i trebuie o maşină de scris, eventual şi autoarea SF anexată; Bodiu, student la Timişoara, venit la Bucureşti, la seminar, şi, dat afară de cel mai blajin profesor din facultate; Bodiu, în mare vervă, la cenaclul improvizat din căminul de străini de pe Bega; Bodiu, la Satu Mare, călcându-şi pe inimă şi purtându-se prietenos după mulţi ani de tăcere impusă de alţii; Andrei, un băiat din Braşov, care m-a invitat, prin 1985, la cofetăria „Gaura Dulce"; Andrei, cu care am băut coniac pe scările unui cămin studenţesc din Iaşi; Andrei, care scrie poezie despre cum o blondă lipită cu sânii de geamul troleibuzului seamănă cu Jessica Lange – şi, totuşi, de câte ori sună poştaşul la uşă; Andrei din camera 319, locul în care-şi construia el „o nouă personalitate"; care mi-a făcut cunoştinţă cu faimosul „Kuki – cancerul femeilor", care tocmai pierdea un proces de stabilire a paternităţii; Andrei şi juna femeie hună, cu părul roşu, refugiaţi în bucătărie, pe când Pavelescu o strângea de gât pe Aura; Andrei – consilierul, Andrei – poetul, Andrei – agitatorul maselor, care, tot la Satu Mare, propunea să le citim românilor în pieţe, „a.b a.b. a.b."; Andrei, care – o singură dată – a scris, de dragoste, din armată, unei fete deştepte, pe care n-am s-o numesc; Andrei, doctorand; Andrei, ce poet: „Bravo, Bodiu!")

2. **„NICI SEARA NU E PENTRU POEZIE./ CUM NU E NICI PENTRU DRAGOSTE".** Am preferat, până acum, să dau frâu liber amintirilor mele cu şi despre Andrei Bodiu, vechi prieten pierdut şi regăsit. Nu mă voi axa nici în continuare pe analiza textelor acestui important poet contemporan, braşovean, nouăzecist ş.a.m.d. (A făcut-o de curând, tot în această revistă, cu mare competenţă, Al. Cistelecan). Vreau dar să mă opresc asupra unui mai vechi gând al meu legat de poezia lui Andrei Bodiu, anume acela că el n-ar fi scris, poate, niciodată măcar un rând dacă n-ar fi simţit nevoia de a se elibera de complexele unei neobişnuit de violente frustrări afective, mai mult sau mai puţin freudiene, şi pe care nu eu aş fi cel mai indicat s-o pun în discuţie. O fac însă, fără a „psihanaliza" subiectul excesiv („oh, all those damned shrinks!") şi o fac mai ales pentru că sunt un vechi şi statornic fan al textelor sale. (M-am bucurat să regăsesc în recentul volum unul din poemele mele favorite – **a.b a.b. a.b.** – citit de mine prima oară într-un număr din **Opinia**, prin 1985, şi pe care, de altfel, n-am putut să nu-l includ şi în **Antologia 90**, alături de **Marele meu poem de dragoste**, **Poiem**, **Jail-House Rock** şi **319**, cu toatele prezente şi în sumarul **Cursei de 24 de ore**)

3. **O FRUSTRARE MAI DULCE DECÂT O DURERE DE STOMAC:** „Iubirea maşina câinele/ sapa gura mestecând în neştire". Bodiu a fost, cred, întotdeauna un mare şi orgolios timid, repede vărsătoriu de sânge atunci când voia să pară durul familiei... braşovene (din care, de fapt, doar Marius Oprea nu era la fel de ingenuu). Am cunoscut două femei care mi-au mărturisit că Andrei le-a iubit: şi nu-i era, zău, nici uneia în piept inima rece! („Când te-am cunoscut/ Erai scriitor – mi-a zis ea", sic!). Dar nu acesta cred că trebuie să fie motivul pentru care în spatele versurilor sale frustrarea – să-i zicem acum – erotică îşi lăfăia umbra cu sadismul lui Hamlet senior. Conştient că nu exorcizarea unei atari melodrame în registru post-modern îi va aduce izbăvirea, Andrei Bodiu („bravo, Bodiu!") nu face din text un încrâncenat pariu existenţial asemenea concitadinilor săi Simona Popescu şi Caius Dobrescu. Eu îl văd mai aproape de **lied**-urile lui Marius Oprea, în care frustrarea cântăreţului este transferată cântecului în manieră (auto)ironică şi, până la un punct, voit nonşalantă. Aşa şi Bodiu, cu o detaşare nu foarte studiată, eludează o întreagă ontologie patetică: „Când am cunoscut-o avea părul/ scurt şi era pistruiată./ Afară/ O femeie care-mi vorbeşte./ Oraşul în care am stat un an./ Patiseria goală din care-am luat ţigări./ Ea – o parte din patiseria acestui oraş./ Cu elanul cu care îmi povestea ultima/ întâlnire. O lamă de cuţit/ Un cuţit/ de oxid pe care am pus limba. O cameră/ de cămin. Nici nu o cunosc./ O pânză care acoperă cerul de cauciuc./ Sânge şi aer. Am sărutat-o. I-am pus mâna pe faţă./ Frunză căzută prin capacul unei/ Maşini de praf. Un picnic îngheţat. Pe o/ bancă. Pe marginea unei şosele./ «Am putea...» O fată obosită pe care/ o strângi tare în braţe" (**Marele meu poem de dagoste**). De fapt, nici nu era vorba despre vreo fată anume...

4. **GREŞELILE TINEREŢII.** Recitesc aceste notiţe scrise în acceleratele 243 (la dus) şi 138 (la întors) şi nu mi-e ruşine de felul absolut lamentabil în care am reuşit să-l ratez pe „Bodiul meu". N-a ieşit chiar nimic! Doar o pledoarie indirectă în favoarea precauţiei cu care trebuie practicată „critica biografică". Aşa că vă propun, în final, o ficţiune critică fără nici o legătură cu Andrei („poetul şi administratorul"), dar care sper să mă descarce de păcatele săvârşite în ultima vreme. (Aici se termină textul despre Bodiu)

5. **ENGLISHMAN IN BUZEU**

plevnei 39 de aici a plecat mireasa cu rochia ei de 700.000 şi platcă de la new york şi le era zău la toţi în piept inima re-ce i'm an alien i'm a legal alien i'm an englishman in buzeu.

sâmbăta la 10 atunci-a plecat mireasa cu părul nevopsit la timp şi tenul uşor ciuruit avea 20 de ani şi toată mahalaua se strânsese la porţi în piept inima re-ce i'm an alien an englishman in buzeu

la 12 păpuşa de pe maşină avea
lacrimi făcute cu ojă sora cea mică
plângea într-un colţ nebăgată în seamă în
piept inime re-ce i'm a legal alien
an englishman in buzeu.

(... „aici viaţa se bea
*şi **nunta** se uită")*

Reflexiv sau tranzitiv/intranzitiv

de CLAUDIA ENE

Există în limba română o categorie de verbe polisemantice care prezintă sensuri diferite în funcţie de utilizarea lor ca tranzitive/ intranzitive sau reflexive. Nu ne gândim la acele verbe care se pot folosi fie la diateza activă, fie la cea reflexivă, cazuri în care diateza reflexivă nu face decât să exprime raporturile dintre subiect şi acţiunea verbului, fără o modificare de sens, ci la verbele care au o semnificaţie (sau mai multe) atunci când sunt tranzitive sau intranzitive şi o alta (sau mai multe) când sunt reflexive. De exemplu, „a ocupa" nu este acelaşi lucru cu „a se ocupa" şi sensurile lui „a face" nu se suprapun peste cele ale lui „a se face"; „trupele romane **au ocupat** teritoriul Daciei/ **se ocupa** cu depanarea televizoarelor"; „**nu face** nimic toată ziua/ **s-a făcut** dimineaţă". Este evident că în aceste cazuri cele două forme (cu reflexiv şi fără reflexiv) nu sunt în variaţie liberă şi selecţia uneia dintre ele se face în funcţie de intenţia comunicării: dacă vrem să actualizăm sensul „a pune stăpânire pe..., a lua în stăpânire cu forţa armată un teritoriu, a cuceri" (DEX) al lui „a ocupa", vom folosi varianta fără reflexiv; iar dacă intenţia este de a reda semnificaţia „a lucra într-un anumit domeniu; a se îndeletnici cu..." (DEX), fireşte, se va opta pentru cealaltă formă. Există şi situaţii la limită, cum ar fi cea a verbului „a scăpa", din contextul: „vă trimit această lungă povestire (...) ca **să mă scap** de ea" (Camilo José Cela, „Familia lui Pascual Duarte", Bucureşti, Editura Libra, 1991, p. 13). Este vorba despre dubletul „a scăpa"/ „a se scăpa", în care primul este de obicei cel folosit cu sensul „a reuşi să (se) elibereze de cineva sau de ceva supărător, neplăcut; a (se) descotorosi, a (se) debarasa" (DEX) – sensul din contextul în discuţie – ; iar cel de-al doilea se utilizează pentru a actualiza semnificaţia „a spune sau a face ceva fără voie, din greşeală; a nu se putea stăpâni de a spune sau de a face ceva" (DEX). Fără îndoială, traducătorul nu şi-a pus problema de a alege între cele două posibilităţi şi a calchiat (sau a considerat că există şi în română) construcţia cu reflexiv din spaniolă, care – în această limbă – redă implicarea totală şi nemijlocită a autorului. Folosirea lui „a se scăpa" în loc de „a scăpa" nu creează confuzii semantice, datorită complementului direct care urmează după el: „să mă scap **de ea**" şi care nu este propriu variantei cu reflexiv. Totuşi, atâta vreme cât limba română pune la dispoziţie două forme diferite pentru două sensuri distincte, alegerea nu ni se pare ca fiind cea mai potrivită, mai ales când avem de-a face cu un text literar.

Amintirile istoricului literar

Ovid S.Crohmălniceanu, **Amintiri deghizate**, Ed. Nemira, Bucureşti, 1994, 201 p.

de MIRCEA ANGHELESCU

După câteva fragmente apărute în presa literară, inclusiv în paginile acestei reviste, volumul de amintiri literare al profesorului Ovid Crohmălniceanu se găseşte în librării sub titlul **Amintiri deghizate**. De ce „deghizate" ne explică autorul într-un scurt **Cuvânt înainte,** unde nu numai originea memoriilor în actul de exegeză literară este pusă în cauză, ci – dacă înţeleg bine – chiar „preocupările, apucăturile, ticurile criticului literar (...), **deghizamentul** nefiind altceva decât felul său natural de comportare". Dacă acest „deghizament" se referă la reprimarea propriei propensiuni spre literatură, spre creaţie, invocarea lui este o cochetărie, Ov.S.Crohmălniceanu fiind un prozator al cărui rafinament, într-un gen special şi dificil, a fost de mult probat; dacă e vorba de măştile repetate pe care criticul e obligat să le încerce pentru a intra în pielea şi în atmosfera autorului pe care-l discută, iar cred că e vorba de o exagerare, pentru că este vorba de un exerciţiu retoric fără consecinţe. Cuvântul vrea probabil să introducă un bemol de modestie a autorului, dar el mi se pare nefericit prin conotaţiile lui.

Cartea profesorului Crohmălniceanu, plăcută la lectură şi pe alocuri fermecătoare, urmează de fapt o tradiţie destul de largă a memorialisticii româneşti. Nu numai precedentul lui E.Lovinescu poate fi invocat aici, cu acele figurine unde aprecierea literară era adesea pusă în contradicţie cu caracterul omului revelat în câteva acte mărunte ca pentru a sublinia superioritatea artei asupra vieţii, meschină şi urâtă, ci şi în atâtea pagini ale lui Jak Negruzzi, I.Petrovici, Al.Rosetti, Sevastos, Eftimiu însuşi (prezent şi el în amintirile de faţă) şi atâţia alţii, unde reconstruirii unei vieţi, aceea a autorului şi a ambiţiei sale (precum la Radu Rosetti, Argetoianu, Sextil Puşcariu, On. Ghibu) îi este preferată portretistica, fie şi parţială, a numeroşilor oameni interesanţi cunoscuţi în timp. Asistăm astfel la o suită de reconstituiri, deliberat parţiale, ale unor profile care îşi justifică de regulă această limitare prin ideea critică pe care o confirmă sau de la care pornesc: credinţa sinceră şi naivă a lui Camil Petrescu în capacitatea sa analitică fără egal, inclusiv (sau mai ales) în chestiuni politice, vitalismul faunesc şi moralmente iresponsabil al lui Ion Barbu, caracterul dramatic, histrionic, al personalităţii lui Zaharia Stancu şi de aici funcţia stilistică a repetiţiei ca acest gândit scenic şi multe altele între care Arghezi, Călinescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Marin Preda şi mulţi alţii, unele cu mai multă substanţă şi cu reţinută participare care sporeşte valoarea mărturiei (cazurile lui Ion Caraion, unul dintre cele mai impresionante şi preţios sub raport documentar, Paul Celan, Aderca), altele mai exterioare, mai sărace (Sadoveanu de pildă), aşa cum se întâmplă întotdeauna, ba chiar apar printre rândurile dedicate unor scriitori şi profilele altora care se constituie, independent de intenţia autorului, din fragmente risipite ici şi colo: Şerban Cioculescu de pildă. Desigur, intenţia demonstrativă de la care pleacă fiecare profil nu trebuie absolutizată pentru că ea este adesea un simplu pretext în încercarea de a se oferi cititorului o cheie în descifrarea unei personalităţi; chiar şi simpla punere a materialului memorialistic în această formă, ca „dosar" contradictoriu pus în faţa posterităţii, sugerând o contradicţie dureroasă dar fertilă în existenţa unui scriitor, dovedeşte experienţa şi exerciţiul unui critic ponderat şi preocupat de semnificaţiile mai adânci ale actului literar, şi totodată abilitatea unui narator capabil de efecte subtile şi neaşteptate. Această „dramatizare" şi dilematizare a unor profiluri ambigui (este vorba despre cazul lui Miron Radu Paraschivescu, dar nu e singurul) pare să confere oamenilor respectivi o complexitate şi în orice caz o justificare morală – să zicem o morală imanentă – pe care generaţia mea o înţelege cu greutate. Secretul atracţiei pentru unii şi în orice caz a unei anumite influenţe pe care aceştia au exercitat-o rămâne, chiar după lectura acestor pagini memorialistice, de nepătruns.

Cartea dlui Crohmălniceanu ridică şi o problemă de ordin mai general. Nu spun nici o noutate dacă atrag atenţia că între însemnări sau consemnarea contemporană şi amintiri diferenţa nu este dată de uitarea şi deformarea inevitabilă a faptelor prin eroziunea divers motivată a imaginii, ci prin caracterul amorf, neorganizat al primelor şi cel inevitabil organizat (chiar dacă neintenţionat) al celorlalte, unde textul tinde că capete o structură prin faptul că selectează, ierarhizează şi interpretează amintirea, evenimentul, imaginea unei persoane etc., aruncând asupra acestora lumini care vin din alte epoci, reflectând evenimente. E un subiect interesant de care s-a ocupat profesorul Ciorănescu mai demult, arătând că şi amintirea e un text care se organizează ca orice operă literară şi că structura celor două este principial identică.

Spun asta pentru că nu numai la nivelul cărţii sau al profilelor se pot distinge modele (pattern) literare, ci şi al „anecdotelor" utilizate, caz în care însă istoricul literar trebuie să fie circumspect. Autorul utilizează de pildă, în capitolul dedicat lui Tudor Arghezi, o anecdotă auzită de la criticul teatral Radu Popescu, personajul care cerea voie secretarului de redacţie al „Contemporanului" de pe vremuri, Constantiniu, „să-l pup şi eu în c... pe tovarăşul Ţugui" (p. 174). Zicea Radu Popescu deci că Arghezi şi-ar fi promis colaborarea la o proiectată gazetă a dizidenţilor liberali şi că şeful vechilor liberali, care era atunci I.G.Duca, l-ar fi chemat pe poet şi l-ar fi întrebat cât i s-a promis pentru colaborare. „Atât" i-ar fi răspuns Arghezi (rezum pagina respectivă, nu o reproduc). „Bine, dar nu e cam puţin?" a întrebat Duca. „Ba da, dar sunt băieţi buni, patrioţi" răspunsese Arghezi. „Domnule Arghezi, ar fi insistat Duca, ia d-ta de la casierie de trei ori cât ţi-ar putea ei plăti pe un an întreg şi ocupă-te de literatura d-tale". La care Arghezi ar fi răspuns: „Aveţi dreptate, dă-i în p... mă-si de lichele" (dl Crohmălniceanu pune termenul respectiv în toate literele, şi aici şi pe copertă, ceea ce eu mă jenez să fac). „Nu ştiu cât de adevărată o fi anecdota, dar e bine găsită" zice autorul în chip de concluzie (p. 28) pentru că ulterior e vorba de „cinismul" gazetăriei argheziene, acesta având obiceiul să atace „feroce pe guvernanţi a doua zi după ce cădea cabinetul".

Arghezi n-are nevoie să i se ia apărarea şi nu aceasta este intenţia mea (de altfel autorul arată imediat după aceea că scriind **Baroane**, poetul a trecut literalmente printr-un pericol de moarte: guvernul nu căzuse încă...). Vreau doar să atrag atenţia că anecdota cu pricina nu „e bine găsită" pentru teza autorului. O dată pentru că, dincolo de savoarea înjurăturii pregătită de repetiţia de trei ori a aprecierii anterioare („băieţi buni, patrioţi"), ea nu înfiera o culpă reală, ci poate o indelicateţe: Arghezi nu era un doctrinar liberal care acceptase pentru bani mai mulţi să scrie articole de doctrină la un ziar, să zicem, ţărănist, ci un scriitor care promisese texte (nu ştim ce fel, dar nu puteau fi de publicistică) unei foi oarecari: un scriitor trebuia să trăiască din scris fără a se înfeuda cuiva prin aceasta şi el a încarnat printre primii această idee. De aici şi virulenţa şi chiar nedreptatea atâtor atacuri ca cel de faţă; dar nu au ilustrat această idee toţi autorii care au scris în ultimii patruzeci şi cinci de ani, fără să adere neapărat la ideologia oficială? În al doilea rând, chiar structura anecdotei o arată ca un vechi topos literar; am citit-o undeva raportată la Talleyrand, sunt convins că se găseşte şi pe o tăbliţă sumeriană. Sarea ei vine din contradicţia enormă dintre o atitudine iniţială şi cea asumată imediat, fără tranziţie, la un simplu stimul material, pentru a acuza un adversar, nu pentru a demonstra ceva. Ar fi putut asista cineva la conversaţia dintre Duca şi Arghezi pentru a i-o raporta lui Radu Popescu? Ipoteza mea e că anecdota a lansat-o Arghezi însuşi, care avea acest gen de umor, şi pe care un admirator al suprarealismului ar fi trebuit să-l depisteze şi să-l preţuiască pentru că e „antiburghez" (în sens literar) prin excelenţă.

Dincolo de plăcerea lecturii, cartea lui Ov.S.Crohmălniceanu are şi acest dar: de a stimula gândirea asupra genului însuşi.

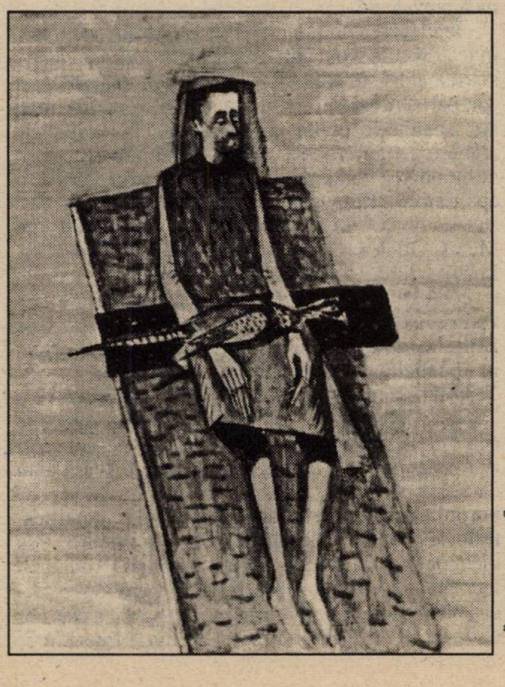

Teatru maghiar în România. La Cluj (II)

de MARIAN POPESCU

De multe ori, logica elementară este surclasată de sistemul de prejudecăţi şi „idei primite", prin care ne „protejăm" de intruziuni de diverse feluri care ar afecta „puritatea" noastră etnică, religioasă, culturală etc. Ideologia şi propaganda regimului comunist au determinat, în ceea ce priveşte existenţa culturii de expresie maghiară din România, de pildă, existenţa unor circuite paralele unde co-existenţa era riguros supravegheată nu în termenii sintezei, ci, evident, în aceia ai separării. Chiar dacă drepturile omului erau programatic neglijate, existenţa minorităţilor era acreditată cu ceva mai multă „atenţie". Nu rareori puteai auzi circulând în mediul cultural de la noi „aspiraţii" de genul: „Ce-aş vrea să fiu şi eu minoritar în ţara mea"! Desigur, era o glumă întreţinută în funcţie de prilejurile provocate de abordarea chestiunii maghiare când portavoci ale propagandei de partid îşi făceau auzite teza. Nu vreau să omit că exagerări, scenarii ungare şi româneşti, poziţii oficiale de ambele părţi, propaganda anti-românească a unor cercuri ale exilului ungar au produs, în timp, macerarea unor energii care, altfel canalizate, ar fi putut duce la o schimbare de mentalitate privind existenţa în România a celei mai mari comunităţi etnice minoritare din vreo ţară europeană. Căci, paradoxal, în această privinţă, seducţia trecutului istoric pare să fi fost mai puternică decât aceea a unui prezent posibil pentru co-existenţa românilor şi maghiarilor în regiunea transilvană. Cultura maghiară, păstrând firesc o continuitate de patrimoniu spiritual cu „matca", relevă în acelaşi timp elemente de evoluţie dezvoltate de cultura „majoritară" românească. Iar teatrul a fost una din expresiile artistice care a indus această zonă de contact. Evident că situaţia nu este unică în Europa. Evident că nici democraţiile occidentale n-au propus un model ideal în privinţa acestei relaţii, dar, dacă în cazul multora dintre acestea multiculturalismul a fost resimţit şi sprijinit ca pe o posibilitate efectivă în vederea sintezei culturale, la noi privirea care diferenţiază condescendent afirmarea culturii minoritare este încă prevalentă.

Înţelegerea noţiunii de TOLERANŢĂ, de pildă, în teatrele din România unde există secţii maghiare, s-a remarcat, imediat după 1989, mai degrabă prin „barbarie" decât prin „civilitate". Carenţe de fond ale societăţii civile au explodat în ambebele „tabere", când unele secţii maghiare au dorit desprinderea, autonomia faţă de teatrul căruia îi aparţineau. „Răspunsul" a variat de la oraş la oraş: situaţia de la Cluj e diferită faţă de aceea din Târgu Mureş, Oradea sau Sfântu Gheorghe ori Timişoara. Imediat după 1989, în Cluj, de exemplu, se profila un context foarte favorabil acelei sinteze despre care vorbeam. Se ştie, acolo, publicul românesc vine foarte rar la premierele Teatrului Maghiar de Stat, iar publicul maghiar nu frecventează premierele Teatrului Naţional. Odată cu instalarea regizorilor Tompa Gabor şi Victor Ioan Frunză la direcţiile celor două teatre – cei doi fiind colegi de promoţie ai Academiei de Teatru din Bucureşti, la clasa unui excelent pedagog (Mihai Dimiu) – părea că posibilitatea unei coexistenţe normale cultural-teatrale nu mai e de domeniul ipoteticului. Nu menţionez aici marile valori spirituale trăind şi lucrând aici, români şi maghiari, timp de multe zeci de ani. Preluarea, de către aceeaşi regizori, a claselor de regie de la Institutul de teatru din Târgu Mureş

configura o remarcabilă strategie teatrală cu consecinţe favorabile asupra a trei teatre importante pentru chestiunea în cauză: cele două Naţionale (Cluj şi Târgu Mureş) şi Teatrul Maghiar din Cluj. Consecinţele evenimentelor de la Târgu Mureş, îndepărtarea forţată (via Ministerul Culturii) a lui Frunză de la direcţia Naţionalului clujean, au erodat o posibilă normalitate. Ceea ce se întâmplă acum la Târgu Mureş este, în parte, şi o consecinţă a intervenţiei politicului din 1990 când, pe de o parte forţele extremiste, naţionalist-şovine româneşti au fost ranforsate de către partidul de guvernământul şi când, pe de altă parte, a fost decisă crearea unui partid politic pe baze etnice – UDMR. Faptul că acum, la Târgu Mureş, extremismul maghiar şi cel românesc par să fi căzut la o „înţelegere" în privinţa blocării numirii lui Frunză la direcţia Naţionalului mi se pare simptomatic. Trupa de actori a fost practic scindată. La Cluj, însă, strategia lui Tompa Gabor în teatrul său a mers constant pe linia unei asumate reorientări a gustului publicului maghiar şi a unor frecvenţe vizibile a relaţiilor teatrale. Tompa Gabor este conştient poate nu atât de o dublă apartenenţă culturală, cât, mai ales, de exprimarea sa ca artist într-un **spaţiu** cultural: valori ale culturii româneşti şi ale celei maghiare se întâlnesc în natura actului său artistic aşa cum se întâmplă în Europa încă de pe vremea Imperiului Roman! Spectacolele văzute la Cluj, despre care scriam săptămâna trecută, **Impostorul** şi **Maurii**, trădează apetenţa Teatrului Maghiar de Stat pentru punerea problemei minoritar/ majoritar: chiar dacă spectacolul lui Tompa (**Maurii**) este departe de cota sa valorică, iar cel al lui Arkosi Arpad (**Impostorul**) realizat „corect" profesional. Aici, însă, interesează piesele de teatru respective, ca şi dorinţa producătorului de a pune problema publicului său. Ascultându-l pe Tompa Gabor la o conferinţă de la Edinburgh pe tema naţionalismului, sau pe dramaturgul teatrului, Visky András, recent la Cluj, am putut înţelege mult mai mult decât dacă m-aş fi menţinut într-o rezervă condescendentă faţă de „minoritari". Mi-am pus încă o dată întrebarea cât de mult cunoşteam teatrul şi dramaturgia maghiară din România? Nu mai vorbesc de autorii importanţi din Ungaria (ca Spirö, Örkeny sau Szekely Janós). Căci, paradoxal, una dintre trăsăturile definitorii ale culturii române a fost şi este, între altele, şi extraordinara forţă de absorbţie a valorilor „străine" spaţiului mioritic. Mi se pare o mare performanţă că publicul britanic şi-a scos căştile pentru traducerea simultană sau şi-a luat ochii de la supratirajul în engleză atunci când mari spectacole româneşti au fost prezente pe insulele britanice. Or, se ştie că marea spaimă a impresarilor este legată de prezentarea unor spectacole în limbi străine în faţa unui public mai degrabă conservator când e să recunoască valori de aiurea! În cazul chestiunii prezentate de acest articol, se uită, câteodată intenţionat, că valorile teatrului de expresie maghiară de la noi sunt create într-un spaţiu cultural care şi-a asumat cu brio condiţia **insularităţii**, determinată istorico-geografic şi politic. Şi apoi, nu pe toţi ... ne cheamă Popescu, Ionescu...

Cum să ne apărăm valorile

de MANUELA CERNAT

Iar fi nedrept să punem deriva lentă a culturii naţionale exclusiv pe seama cârmuitorilor. Sindromul nepăsării faţă de arta românească a cuprins, cu egal efect devastator, şi marea masă a populaţiei. Disperata zbatere cotidiană pentru supravieţuire a „majorităţii tăcute" anulează treptat dar sigur îndelung cultivatele reflexe ale curiozităţii intelectuale. Proverbiala sete de cultură care a onorat naţia noastră, garantându-i, până şi în cei mai sumbri ani ai obscurantismului jdanovist, un invidiabil statut spiritual, începe să ţină de domeniul amintirii. Resursele financiare, sub pragul subzistenţei, ale celor de vârsta a treia, starea de oboseală generală, de apatie şi descurajare a generaţiei de mijloc, ca şi criza de timp a tineretului intrat în vâltoarea liberei concurenţe, explică dezolanta pustietate a instituţiilor tradiţionale de cultură. În curând arta va deveni un lux aproape inaccesibil tocmai elitelor intelectuale, pauperizate galopant de deliranta răsturnare de valori a originalei noastre tranziţii. În schimb, întregi categorii sociale care, din reală nevoie sufletească sau măcar din snobism, îşi făceau odinioară un punct de onoare din a fi la curent cu ultimul răcnet al modei în materie de literatură, muzică sau film, se supun de bună voie, ba chiar cu deliciu, la spălarea pe creier practicată 24 de ore din 24 de zecile de canale TV care ne invadează domiciliile. Ceea ce n-a izbutit cu anasâna aparatul propagandei comuniste şi anume nivelarea de jos în sus a intelectului naţiei, izbuteşte acum, pe nebăgate

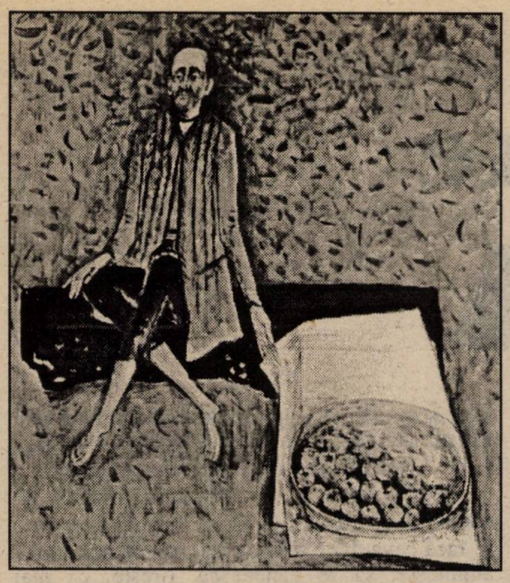

Monologul picturii

Număr ilustrat cu lucrări ale pictorului Sorin Ilfoveanu

de CORNELIU ANTIM

Pentru Sorin Ilfoveanu, pictura este, trebuie să fie, încarnarea **duhului ce viază** în făptura umană şi tot ceea ce intră în atingere cu aceasta.

Este un pariu ce depăşeşte domeniul esteticului, rezonând în teritoriile filosofiei, teologiei, psihologiei, etnologiei. Artistul şi-a adâncit, în ultimii ani, cu tendinţe vădit programatice, prospecţiunile în universul nevăzut al fiinţei umane, paralel cu continuarea transpunerilor în imagine a conţinutului de idei şi semnificaţii al unor cărţi fundamentale ale literaturii universale.

Este unul dintre motivele pentru care arta lui Ilfoveanu pare să se fi refugiat în zonele desanghinizate şi boreale ale trăirii spiritualizate. Un soi de monahism deghizat în vâltoarea lumii în desfrâu! Pictorul îşi canonizează sistematic instinctul creator prin nesfârşita cercetare a figurilor şi gesturilor arhetipale, care i-au făcut pe unii comentatori ai săi să-l alăture sau să-l asemuiască cu pelerinii zugrăvitori şi purtători de taine ai creştinătăţii bizantine. Dar Ilfoveanu mi se pare mai apropiat, ca structură, de cripticii enciclopedişti ai medievalităţii pauline, atât de expresiv conturat de Umberto Eco în al său Gugliermo.

Nu întâmplător, pictura lui Sorin Ilfoveanu are răceala unui ritual, fără ca aceasta să însemne neapărat invocarea gesticii sacrului. Personajele sale au ceva din umilnţa schimnicilor troglodiţi, dar ambianţa în care le situează artistul este, de regulă, una profană şi rustică. Marcată, însă, cu elemente de o dezarmantă austeritate formală, aproape mereu aceleaşi, aidoma drumului către un orizont ce nu se deschide niciodată. Cu toate acestea, nu disperarea se poate citi în privirile personajelor sale, ci luminile, difuze, ce-i drept, dar nicicând stinse, ale speranţei.

O galerie impozantă de figuri smerite, dincolo de care condiţia umilă, din care parcă nu se pot smulge, nu reprezintă decât stigmatul unei existenţe aflate mai presus de vrerea lor. De aceea, portretistica lui Ilfoveanu excelează prin accentele expresive obţinute, la capătul unei analize infinite a detaliilor, cu mijloace plastice de o mare rigoare şi simplitate.

Ilfoveanu aplică foarte doct această matematică secretă a meşteşugului deprins de la maeştrii săi. El nu este atât un inovator, cât un condensator de experienţe stilistice, consumate în secole de practică artistică în pictura universală. Sunt probleme de ordin tehnic, pe care artistul le şlefuieşte fără contenire, dar care nu ies niciodată din matricea conceptului general despre pictură, pe care Ilfoveanu şi l-a formulat şi chiar şi l-a clarificat, în bună măsură, în anii din urmă.

O expoziţie Ilfoveanu are, de aceea, frumuseţea solemnă şi mult amplificată a atelierului său. Este o provocare la contemplare şi meditaţie, la scrutare lăuntrică. O pictură ce nu are nevoie de nici un comentariu, ca o privire în oglindă, de unul singur, critică şi îngăduitoare, în acelaşi timp. Pictura lui Ilfoveanu nu este de genul celei cordiale, care cheamă la taifas şi desfătare a simţurilor. Ea este, dimpotrivă, interogativă şi sentenţioasă, ca un monolog shakespearian, după care nimic nu se mai cuvine decât cortina tăcută a reflecţiei solitare. Doar într-un asemenea spaţiu, îmbibat de esenţele tari ale ideilor şi însemnelor, universul lui Ilfoveanu devine viu şi apropiat. Altfel, el rămâne impenetrabil aidoma frescelor dintr-un templu ruinat şi de demult. În credinţa sa şi prin pictura clădită după rânduiala ei, Ilfoveanu se manifestă precum profeţii înaintemergători, măreţi în singularitatea lor şi mistuitori în urmărirea crezului lor, chiar dacă adesea cei din jur îi privesc cu mirare.

---

de seamă, boom-ul imaginii magnetice. Dependent de pâlpâirea micului ecran, drog nefast al acestui final de veac, orice amărât se simte fericit că a intrat în rândul lumii **via satelit**.

A fi sau a nu fi cablat, aceasta este întrebarea şi marea obsesie a românului de astăzi. 18% din populaţia României are acces la TV prin cablu. În sfârşit i-am bătut şi noi la ceva pe francezi. În sfârşit suntem mai tari decât ei, mai **à la page** decât pionul central al Comunităţii Europene. Poate că totuşi acest suspect avans s-ar cuveni să ne dea de gândit. Poate că el este tocmai un simptom al subculturii noastre, o dovadă că franţujii, mai evoluaţi, nu se lasă robiţi de televiziune. În faţa asaltului planetar al video-kitsch-ului, ţările Europei Occidentale au lansat încă mai de mult o veritabilă campanie de susţinere a valorilor culturii naţionale. În plan cinematografic, pentru a putea contracara colonizarea ecranelor de către produse americane de Seric B sau C, presa nu s-a sfiit să defăşoare veritabile cruciade în apărarea filmelor autohtone. Şi rezultatele n-au întârziat să se arate. La Paris, de pildă, un film francez de o mare subtilitate şi rafinament estetic ca **Toate dimineţile lumii**, închinat muzicii baroce a veacului al XVII-lea, a putut face un milion de spectatori în doar două săptămâni de la premieră, în pofida formulei sale extrem de statice, la antipodul clişeelor comerciale. Răsturnând toate pronosticurile de box-office, publicul francez a dat atunci o splendidă dovadă de patriotism cultural.

Iară noi, noi, epigonii... La trei zile de la premieră, remarcabilul **Pepe şi Fifi** al lui Dan Piţa, de-abia dacă adună 250 de intrări, la un spectacol. Unde ne sunt cinefilii? Ce se petrece cu studenţimea? De ce acest total dezinteres pentru valorile autentice ale culturii noastre? De ce această demisie de la obligatoria solidaritate intelectuală cu creatorii epocii tale? De fapt nu mă mai mir nimic de când abulia publicului bucureştean a alungat de pe ecrane, după doar trei zile, zguduitorul **Trahir** al lui Radu Mihăileanu. Cutremurătoarea frescă a obsedantului deceniu, purgatoriul interior al unui poet silit să colaboreze cu Securitatea, a rulat în indiferenţa ostilă a celor dezinformaţi de o presă obtuză, deşi pe alte meridiane fusese primit cu aplauze entuziaste şi răsplătit cu prestigioase premii. Mă întreb câţi dintre poeţii noştri, martori ai acelor vremuri sau cunoscându-le doar din relatări, au avut curiozitatea să compare cu propria lor viziune acea pagină de istorie care a umplut de lacrimi ochii oamenilor de pe atâtea meridiane? Ne meritäm probabil soarta. Nu ne vindem ţara, dar nici nu ştim să îi preţuim valorile.

Simpozion

Matsuo Basho

În zilele de 8 – 15 octombrie a.c. Societatea Română de Haiku organizează un Simpozion omagial „MATSUO BASHO – SFÂNTUL HAIKU-ULUI" la Cercul Militar Naţional – sala de cinematograf, intrarea din Bulevardul Mihail Kogălniceanu – şi Comisia Naţională a României – UNESCO din str. Anton Cehov nr. 8, care va consta din expunerea unor referate, o masă rotundă, expoziţii de carte şi stampe japoneze, de pictură haiga, un stand de carte de poezie haiku, eseu haiku, carte de călătorie în Japonia, interviuri cu personalităţi japoneze etc. De asemenea se va efectua o călătorie de studii cu invitaţii străini la Botoşani şi Ipoteşti.

Rainer Maria Rilke

CASA

Marea fabrică de ţesături imprimate Wörmann & Schneider de lângă Danzig descoperise în Erhard Stilfried un excelent desenator de modele. Era un bărbat încă tânăr, în jur de treizeci de ani, care se dovedise în decursul timpului indispensabil pentru firma respectivă. Pentru a-şi putea impune pe deplin marele său talent, era necesar să-şi desăvârşească cunoştinţele, atât cele artistice, cât şi cele tehnice. Urma să petreacă un an la şcoala de arte aplicate din München, iar un al doilea an să-l folosească pentru a cunoaşte îndeaproape fabricile mai importante de profil, din Paris, Viena şi Berlin. La scurt timp după ce se căsătorise, firma i-a făcut această propunere. Fireşte că nu se putea gândi să-şi ia şi soţia cu el şi de aceea i-a fost foarte greu să se decidă. O făcu totuşi, în cele din urmă, de asta depinzând viitorul său şi însăşi tânăra lui soţie sfătuindu-l să accepte. Aşteptă însă mai întâi venirea pe lume a primului lor copil şi, după ce naşterea băieţelului decurse în mod fericit, plecă în călătorie.

Acum călătoreşte înapoi spre casă. Stă la clasa a treia, într-un tren comod, care a trecut deja de Berlin.

Are o senzaţie ciudată. O agitaţie ca un tremur îl cuprinde până-n vârful degetelor, îl năpădeşte o stare subită de bucurie, părăsindu-l apoi la fel de brusc. Tovarăşii de călătorie îl privesc; ia un ziar oarecare, se uită pe el şi se gândeşte... Cum a trecut totul! Doi ani..., nici nu-ţi vine să crezi! A fost însă atât de absorbit de munca sa. Datorită ei timpul a zburat pe nesimţite. Şi ce-a mai muncit! Şefii lui vor fi de-a dreptul uimiţi! Le raportase numai sumar succesele sale, dar cele mai mari surprize le aducea acum, o dată cu el. Modelul pentru noua presă de culoare, de exemplu! Ce ciudat! El însuşi l-a descoperit de fapt pe inventator. Un amărât care stătea deoparte cu invenţia sa, fără a şti măcar ce să facă cu ea. Acum este realizată, patentată... Se vor bate pe ea! Iar cel care a inventat-o, un anume Sellier... unde era oare? La Paris, desigur! La Paris... Acum, asta-i sună lui Erhard foarte străin. De curând soţia îi scrisese: „Ai văzut între timp lumea..." Lumea? – De fapt, în toate oraşele în care fusese, căutase doar ce era **al său**; precum cineva care intră într-o cameră întunecată ca să ia un anumit lucru. Nu ştia prea multe despre lume. Până acum lucrul ăsta îi fusese indiferent. Mai târziu însă ar putea face o călătorie împreună cu soţia, o călătorie de plăcere..., când va mai creşte copilul. Da, copilul! Oare cum o fi arătând, ce chip o avea? Îl văzuse doar când abia venise pe lume. Iar copiii atât de mici n-au de fapt un chip anume. I-o fi semănând lui... sau ei...? Gândul îi zboară apoi la soţie. Îl năpădeşte deodată un val de căldură, nimic exagerat, doar aşa... o simplă căldură. Odinioară era cam palidă, dar asta era imediat după naştere. Acum vor putea trăi mai bine. Vor putea avea de două ori pe săptămână friptură..., îşi vor putea lua chiar şi un pian..., nu, nu imediat... ci după un timp, cam pe la Crăciun...

Trenul se opreşte brusc. Oamenii aleargă de colo-colo. Cineva strigă: „Coborâţi! Coborâţi!" se deschid uşile şi un aer rece năvăleşte în compartiment. Apar hamalii, în bluzoanele lor de pânză de culoare deschisă. Erhard ezită. Aude pe cineva zicând: „Asta-i, ne-am împotmolit aici!" Se sperie.

– Scuzaţi-mă, ce se întâmplă? întrebă el rugător.

– Acum, gata, am pierdut legătura, răspunde cineva supărat, să vedem cum o să mergem mai departe!

Erhard coboară. Îl caută pe şeful de staţie; îşi face loc cu forţa prin mulţimea de oameni, până la acesta.

– Trebuie să călătoresc mai departe, imediat! strigă el, scos din fire.

– Dar, domnii mei, nu pot schimba cu nimic situaţia, le spune şeful de staţie lui şi celorlalţi. Trenul dumneavoastră a avut o întârziere de douăzeci de minute, iar cel de Danzig a trebuit să plece. Nu pot să blochez liniile!

– Dar trebuie să existe o posibilitate!

Şeful de staţie se întoarce spre Erhard:

– Liniştiţi-vă, este ora două, iar la şapte pleacă un expres. Deci peste cinci ore. Unde mergeţi? Funcţionarul se adresa acum altcuiva.

Erhard, cu geanta sa de voiaj, stă nehotărât pe peronul care se goleşte treptat. Deodată îl fulgeră un gând: Dar de fapt unde suntem?

Citeşte ceea ce se află scris, cu litere mari, chiar deasupra sa: Miltau. Miltau! Asta-i doar la două ore cu trenul până la Danzig, deci cu trăsura, vreo cinci. Este decis să ia o trăsură. Îl întreabă pe un slujbaş de la căile ferate, care îi răspunde morocănos:

– Da, dar trebuie să mergeţi până în oraş, aici nu găsiţi nimic.

– E departe oraşul?

– Nu.

Erhard face câţiva paşi, dar deodată totul i se pare ridicol. Cât o să-l mai coste şi trăsura şi apoi... să sosească aşa..., la ce bun toate astea? Ce înseamnă cinci ore?! Zâmbeşte. Nu trebuie să mă enervez, îşi spune el, e doar o nimica toată..., mă aflu, ca să zic aşa, în anticameră...

Erhard intră în restaurant. Comandă un coniac. Îi este frig. Stă acolo ca unul care voia să facă ceva dar a uitat ce anume. În sfârşit, îşi aminteşte: să se gândească, fireşte, ca mai înainte. Încearcă să-şi reia gândurile: soţia, băieţelul lui... aproape doi ani şi jumătate. Oare la doi ani şi jumătate copiii vorbesc?

Dar nu: nu reuşeşte să se gândească. Este cu totul altfel decât în tren, unde fiecare lucru se mişca. Aici, în plictiseala din restaurant, totul stă pe loc, încremenit şi prăfuit. Chiar şi gândurile încremenesc. Şi totuşi, fusese deseori nevoit să aştepte în astfel de gări. La fel? Oh, nu, cu totul altfel! Şi ce obişnuia să facă atunci? Nu rezista prea mult să stea locului; de cele mai multe ori mergea să viziteze oraşul. Ar fi o idee!

Erhard mai bea încă un coniac şi pleacă.

Mai întâi o stradă murdară, neagră, plină de praf de cărbune. Merge drept înainte, de-a lungul unui gard vechi din şipci, apoi pe un pod peste ceva scârbos, o groapă plină de gunoaie. Acolo, jos, zăreşte o găleată veche, plină pe jumătate cu noroi. Şi deodată o fabrică. Hornuri, pereţi înalţi de tablă. Ca o uriaşă cutie de sardele – de-a dreptul stupid! În sfârşit, ceva ca un oraş: o casă pe dreapta, o băltoacă mare..., o casă pe stânga..., apoi o uliţă. O dugheană cu pantofi, perniţe de dinţi şi ceapă. Zăboveşte puţin în faţa ei. Îşi continuă apoi drumul până în piaţă. Zăreşte o nouă casă la colţul străzii. La parter, un geam mare de oglindă, în spatele căruia sunt flori. Deasupra stă scris: „Cafenea şi cofetărie".

Aş putea oare să beau o cafea aici? se gândeşte Erhard, îndreptându-se spre intrare. Uşa, prevăzută şi ea tot cu un geam de oglindă, are deasupra scris „Entrée", după moda marilor oraşe. Erhard pleacă însă mai departe. Doar nu pentru asta se află aici – îşi spune el – să mănânce ceva sau să bea vreo mizerabilă de cafea! Într-o oarecare măsură mă aflu aproape acasă! E doar o staţie intermediară, ceva fără nici cea mai mică importanţă! Şi merge tot înainte. Aude deodată o voce groasă, înfundată, amintindu-i de acele lumini, rotitoare şi crescânde ce se văd uneori în teatrele de varieté: mai întâi ca un punct, apoi inundând sala cu o lumină scârboasă, respingătoare, densă... Vocea, aşadar: „Nu, acum ştiu cu siguranţă. Şi am s-o urmăresc! Iar dacă îl prind... îl omor..."

Erhard îşi ridică privirea. Pe lângă el trece un bărbat înalt, solid, împreună cu unul scund, slăbănog, care îl ascultă curios. Namila are faţa congestionată, înfricoşătoare iar gura sa păstrează încă forma cuvântului **„omor"**.

Ce om! De-a dreptul înspăimântător! îşi spune Erhard trecând pe partea cealaltă a străzii. Caldarâmul este într-o stare jalnică. Iar piaţa asta... dezolant de pustie. Casele, mult prea depărtate unele de altele, par ca atârnate în piaţă. Iar dincolo... ce curios! Între toate aceste faţade stupide şi şterse, ca nişte feţe de copii surzi şi scrofuloşi, – o altă casă. Cu o faţadă

decorată în stil Empire şi cu două vaze pe acoperiş, de o parte şi de alta a frontonului arcuit.

Erhard se apropie. Casa nu devine mai mare; rămâne ridicol de mică, în ciuda semicoloanelor pictate şi a spălăcitelor ghirlande în sepia. Chiar pe fronton are o fereastră, alte două la primul etaj, şi încă una mică, ovală, lângă uşa de la intrare, la care urcă trei trepte. Ferestrele, ca şi uşa, par de nefolosit, ca şi cum în spatele lor nu s-ar afla nicidecum o casă adevărată, ci... un gând îl străbate brusc: Unde a mai văzut oare casa asta? Ei, da, aşa-i întotdeauna, te trezeşti subit gândindu-te... Şi totuşi, unde a mai văzut-o...? Erhard se apropie tot mai mult de ea. Se pomeneşte deodată sunând. Ce prostie! Vrea să se retragă, însă broasca uşii a scrâşnit şi lui Erhard îi este acum ruşine să se retragă aşa, pur şi simplu.

– Ce doriţi? îl întrebă o femeie tânără, cu o privire nesigură.

– Eu..., răspude Erhard şovăind, eu... ah, scuzaţi-mă...

– Intraţi, vă rog, este frig, spune femeia, fără să pară prea mirată.

Nu-i prea frig afară, este un început de primăvară, dar cu toate astea Erhard găseşte şi el că ar fi frig şi se strecoară înăuntru. Coridorul este călduţ şi umed. Intrând, Erhard se atinge în treacăt de şalul cu care se înfofolise femeia, simţindu-l deosebit de moale. Ea stă acum foarte aproape de el.

– Pe aici, în sus, spune femeia, luând-o înainte pe o scară îngustă care scârţâie la fiecare pas. O odăiţă. Un clarobscur de un roşu difuz; probabil perdelele sunt din tul roşu. Sau undeva arde o lampă cu abajur?

– Luaţi loc, spune femeia. Şi-a aruncat şalul cel moale de-o parte şi netezeşte o blană întinsă pe sofa. Braţele ei sunt goale, rochia-i largă pretându-se oricăror mişcări. Vocea îi este ca şi rochia. Erhard o priveşte atent. Îşi revine brusc:

– Iertaţi-mă, spune, în felul lui politicos, uşor stingherit, am dat buzna aici...

Ea râde, afundându-se în blana pufoasă, cu falduri largi.

– Eu..., continuă din ce în ce mai nesigur, am văzut casa... este foarte ciudată casa asta!

Ea râde, faldurile îi alunecă de-a lungul picioarelor şi dispar – să fie oare din cauza luminii?

– Casa..., spune Erhard iarăşi, este desigur o casă veche...

Ea îi răspunde râzând:

– Da, o casă veche... dar ce de nu vă aşezaţi, aici...? Şi trage lângă ea un scaun scund, tot cu o blană deasupra.

Erhard îşi pune pălăria deoparte, dus pe gânduri, şi se aşează.

– Sunteţi străin?

– Da, spune Erhard, sunt... ca să zic aşa..., numai casa m-a...

Se simte din nou încurcat. Are senzaţia că în cameră totul pare să te mângâie, pernele se mulează după spatele lui iar în palme simte blana ca pe nişte limbi de pisică lingându-l uşor.

Femeia se lasă deodată pe spate, punându-şi braţele, larg, pe după cap, ca pe o pernă, şi întreabă pe un alt ton:

– Cât timp a trecut de atunci, de când nu ne-am mai văzut?

Erhard nu înţelege:

– Cee...? exclamă el.

– Ei, doar era la Berlin, la Kroll...

Erhard se liniştеşte brusc:

– Nu..., vă înşelaţi, desigur, eu sunt Erhard Stilfried, desenator de modele..., spune el intenţionând să plece.

Ea pare să nu-l fi auzit. Se saltă deodată uşor înainte şi râde:

– La München era!

Erhard încearcă din nou să se ridice. Dar râsul ei îi dă o senzaţie de ameţeală.

– Da, la München! Şi te prefaci că nu ştii nimic..., în parcul „Octombrie"...

– Nu, se apără Erhard neconvingător, vă înşelaţi... eu...

Şi chiar în acelaşi moment îşi aminteşte de o fată, acum vreun an şi jumătate, la München, da... da... la München, într-o noapte... singura noapte din aceşti doi ani. Se pare că băuse cam mult şi fata... Deodată îşi aminteşte totul. Fata era – parcă – zveltă şi mlădioasă, puţin cam palidă... iar **asta**? Încearcă s-o privească. Ea îi aşteaptă cu nerăbdare privirea, pe care i-o prinde, se joacă cu ea, o lasă să-i cadă în poală, i-o ridică până înspre părul ei, care se desface pe neaşteptate. Începe să vorbească necontenit, rostind cuvinte mici, scurte, rotunde parcă, adresându-i-se cu „tu" şi cu un alt nume, oarecum lipicios, care-l scârbeşte. Totul îi este acum foarte clar: Nu, nu poate fi vorba de fata aia, sigur că nu! Fata pe care a întâlnit-o doar o singură dată, în noaptea aceea, la München, îi apare acum cu claritate în minte: palidă, subţire. Hotărât, se ridică brusc. Un gând însă nu-i dă pace: de unde ştie **asta** de aici toată povestea? Dar imediat se linişteşte: Nu, nu ştia, încearcă doar... Şi, aproape răstit, îi spune:

– De altfel, mă grăbesc să prind trenul, trebuie să ajung la... Gândindu-se deodată la ce-l aşteaptă, îl cuprinde dorul şi fericirea.

Ce întâmplare..., ce prostie...! îşi spune Erhard, luându-şi pălăria, este doar un episod, ceva lipsit de orice importanţă...

– Sunteţi... desenator de modele? întreabă femeia cu o cu totul altă voce, apropiindu-se de el. Erhard răspunde afirmativ.

– Oh, aşteptaţi numai o clipă! îl roagă ea prietenoasă. Sunteţi aşadar un expert. Aş vrea să vă arăt un material... oare s-ar putea vopsi, din cauza desenului..., mi-aţi putea da un sfat?

Erhard îşi lasă iarăşi pălăria jos.

– Cu plăcere, zice el negustoreşte, mai am câteva minute la dispoziţie.

Ea dispare printr-o mică uşă tapetată, care, în urma ei, se deschide iarăşi, încet. Erhard se uită la ceas. E abia cinci, mai sunt încă două ore. Ce mult mai este, dar, la drept vorbind... nu mai contează; la zece sunt la Danzig, apoi cu trenul local..., oricum, înainte de unsprezece pot fi acasă, se gândeşte el, zâmbind.

Chiar în acel moment ea îl chemă de alături. Cu aceeaşi voce moale, ademenitoare de dinainte şi cu un râs voalat. Erhard intră aproape involuntar. Ea îngenunchează în faţa unui imens dulap de haine, deschis, şi trage de ceva:

– Nu pot să deschid sertarul! spune ea îmbufnată ca un copil. Erhard îngenunchează lângă ea. Simte parcă forţa simulată a braţelor ei încordate. Rochiile atârnate în dulap emană o mireasmă înăbuşitoare precum un tufiş de iasomie. El se chinuie să deschidă sertarul, dar mâinile lui doar pipăie şi sunt ciudat de lipsite de putere. Fruntea îi este mângâiată de poalele rochiilor... sau de o mână? Şi deodată ceva, ca o rochie, cade peste el şi... o ploaie de sărutări... şi un tremur... Brusc, ca pendula unui ceasornic mare. Braţele moi îl resping. Pendula îşi continuă balansul... tic-tac... tic-tac... Erhard se reazemă cu spatele de hainele atârnate în dulap: sunt reci şi ţepene. Îl cuprinde o spaimă nebună. Trebuie să plec, îşi spune şi aude pendula tot mai tare. I se pare că iată, pleacă, aleargă, dar de fapt stă înaintea dulapului, cu privirea aţintită înspre uşă. Acolo se află bărbatul cu faţa congestionată, pe care îl mai văzuse odată, undeva. Încearcă să-şi amintească: unde oare l-am mai...? Oh, parcă spune ceva, îşi mişcă numai gura într-un anumit fel. Nu. Se înşeală. Este o linişte mormântală... – Erhard ar putea jura – mormântală... Şi imediat înţelege: acum o să moară, desigur. Oricum, nu mai are nici o importanţă. Este doar o staţie intermediară... o... Un ţipăt strident, înfiorător, îl face să tresară. Ah, acum a ucis-o, se gândeşte Erhard. Pe cine? N-are timp să reflecteze pe moment la acest lucru, căci, iată, namila de om creşte, se lăţeşte... uşa, peretele, camera întreagă..., totul este omul cu capul roşu.

Îl cuprinde din nou spaima, o ascunde, numai o secundă... apoi omul se micşorează, relativ, ceea ce îl linişteşte complet. De fapt acesta ridică un obiect... o cădere adâncă, adâncă şi... stele, milioane de stele...

Într-un târziu, ca venind de departe, din nou un gând, parcă chiar un dialog – Erhard Stilfried spunându-i cuiva – : E doar ceva lipsit de orice importanţă, câteva ore numai... la fel de bine aş putea să dorm...

Şi din nou o cădere, cumplită.

Şi nici un alt gând.

În româneşte de Carmen Banciu

roza vânturilor

Ted Hughes
(Anglia)

Teologie

Nu, şarpele n-a ademenit-o pe Eva
Să mănânce mărul.
Totul este pură
Denaturare a faptelor.

Adam a mâncat mărul,
Eva l-a mâncat pe Adam.
Şarpele a halit-o pe Eva.
Suntem în intestinul beznei.

În răstimp, şarpele
Îşi rumegă-n rai bucatele –
Surâzând ascultă
Cârcotaşul strigăt al Domnului.

În româneşte de Petre Stoica

Raymond Aron

Raymond Aron este unul din cei mai străluciţi exponenţi ai umanismului francez contemporan. Născut la Paris în 1905, agregat în Filosofie, doctor în Litere, profesor la Universitatea din Toulouse în pragul celui de-al doilea război mondial, redactor-şef la Londra al revistei „La France Libre" în perioada conflagraţiei mondiale, apoi după 1945, colaborator asiduu la ziarele „Combat", „Figaro" şi la alte publicaţii notorii franceze anticomuniste. Predă la Institutul de Studii Politice şi Şcoala Normală de Administraţiei, iar din 1955 ocupă o catedră de sociologie la Sorbona. Din 1963 succede lui Gaston Bachelard la Academia de Ştiinţe Morale şi Politice, funcţie ce o exercită cu extraordinară vervă şi competenţă până la decesul său, în 1983.

Este autorul a numeroase lucrări filozofice, sociologice şi politice, multe rămânând adevărate îndrumare de referinţă în domeniul respectiv, precum „Introducere la filozofia istoriei – eseu asupra limitelor obiectivităţii istorice", „Filosofia critică a istoriei", „Optsprezece lecţii asupra societăţii industriale", vastele „Memorii, 50 de ani de reflexie politică" şi atâtea altele.

Lucrarea „Opiul intelectualilor", apărută în 1955, îşi păstrează şi azi o acută actualitate. Raymond Aron analizează cu un neiertător bisturiu critic antimarxist „configuraţia ideologiilor", atitudinea intelectualilor, a „inteligheţiei" îndeosebi, în primele decenii ale veacului nostru, şi, mai ales, în perioada elaborării acestui penetrant studiu, când controversele între „dreapta" şi „stânga", „dreapta tradiţională" şi „noua stângă" erau în plină efervescenţă atât în Franţa, cât şi în alte părţi ale lumii.

OPIUL INTELECTUALILOR[x)]

Despre inteligheţie

Mai numeroasă, mai liberă, mai prestigioasă, mai aproape de Putere, aşa ne apare, în veacul nostru, categoria socială pe care o denumim vag cu termenii de „profesionişti ai inteligenţei". Definiţiile ce i s-au dat sunt, în anumite privinţe, revelatoare; ele ne ajută să degajăm diverse caracteristici ale categoriei.

Noţiunea cea mai largă este aceea a lucrătorilor nemanuali. În Franţa, nimeni nu va numi intelectual pe funcţionarul de birou, chiar dacă acesta a trecut printr-o universitate şi a obţinut o licenţă. Integrat într-o întreprindere colectivă, redus la o activitate de executant, licenţiatul este un muncitor necalificat, căruia maşina de scris îi serveşte ca unealtă. Calificarea cerută imperios pentru a merita titlul de intelectual se măreşte odată cu numărul de muncitori nemanuali – adică cu dezvoltarea economică. În unele ţări subdezvoltate, oricine posedă o diplomă universitară e socotit un intelectual, apreciere ce-i adevărată. Un tânăr care, venit dintr-o ţară arabă, a studiat în Franţa, are faţă de patria lui atitudini caracteristice omului de litere. „Ruralul" diplomat seamănă cu scriitorul din Occident.

O a doua noţiune, mai puţin largă, ar îngloba pe **experţi** şi **literaţi**. Frontiera este nesigură între scribi şi experţi: se trece progresiv de la o categorie la alta. Unii experţi, precum medicii, rămân independenţi, membri – cum se spune – ai unei profesiuni liberale. Deosebirea între „independenţi" şi „salariaţi", ce influenţează uneori modurile de gândire, nu este mai puţin secundară: medicii agenţiilor de asigurări sociale nu încetează a fi intelectuali acceptând să aprecieze un tratament. Contradicţia decisivă se referă la natura muncii nemanuale? Inginerul sau medicul se iau la harţă cu natura neorganică sau fenomenele vitale; scriitorul sau artistul cu termenii, cu o materie pe care o modelează după idee. În acest caz, juriştii sau organizatorii, ce manevrează cuvinte sau oameni, ar aparţine aceleiaşi categorii ca scriitorii sau artiştii, pe când ei se apropie mai mult de experţi, ingineri sau medici.

Aceste echivocuri ţin de îmbinarea armonioasă, în conceptul de intelectuali, a mai multor caracteristici, ce le regăsim totdeauna simultan. Pentru a lămuri noţiunea, cea mai bună metodă consistă în a porni de la cazurile sigure, înainte de a ajunge la cele îndoielnice.

Romancierii, pictorii, sculptorii, filosofii constituie „cercul interior"; ei trăiesc pentru şi prin exerciţiul inteligenţei. Dacă valoarea activităţii este luată drept criteriu, s-ar coborî încetul cu încetul de la Balzac la Eugene Sue, de la Proust la autorii de romane trandafirii sau negre, la redactorii rubricilor de câini călcaţi de maşini din ziarele cotidiene. Artiştii care lucrează fără a crea, fără a aduce idei sau forme noi, profesorii la catedrele lor, cercetătorii din laboratoare populează comunitatea cunoaşterii şi a culturii.

„Dedesubt" s-ar situa colaboratorii presei şi radioului, care difuzează rezultatele câştigătoare, care menţin comunicaţiile între cei aleşi şi mulţime. În această perspectivă, categoria ar avea în centru pe creatori şi, drept limită, zona greu definită unde vulgarizatorii încetează de a traduce şi încep să trădeze: grijulii de succes sau de bani, sclavi ai presupusului gust al publicului, devin nepăsători la valorile pe care pretindeau că le servesc ca profesionişti. O asemenea analiză are incovenientul de a neglija două considerente: **situaţia socială, originea veniturilor, pe de o parte, – obiectivul, teoretic sau practic, al activităţii profesionale,** pe de altă parte. Este facil să denumeşti intelectuali, „la spartul târgului", – pe Pascal sau Descartes, unul făcând parte din marea burghezie parlamentară, celălalt fiind „cavaler". Nu te-ai fi gândit să-i rânduieşti în această categorie în secolul al XVII-lea, pentru că erau „amatori". Aceştia nu sunt mai puţin intelectuali decât profesionişti, dacă ţinem seama de calitatea spiritului sau natura activităţii; dar ei nu se definesc socialmente prin această activitate[1)]. În societăţile moderne, numărul profesioniştilor creşte, pe când al „amatorilor" scade.

Pe de o parte, profesorul de drept ni se pare că merită calificativul de intelectual mai mult decât avocatul; profesorul de economie politică, mai mult decâ ziaristul care comentează curentele de idei ale conjuncturii. Motivul stă oare în faptul că ultimul este de obicei un salariat, în serviciul unei întreprinderi capitaliste, pe când celălalt un funcţionar? Nu, se pare, deoarece, într-un alt exemplu, avocatul este membrul unei profesiuni liberale, în timp ce profesorul este un funcţionar. Ultimul mi se pare mai intelectual, deoarece n-are alt obiectiv decât menţinerea, transmiterea sau extinderea cunoştinţei înseşi[2)].

Aceste analize nu îngăduie să alegi dogmatic o definiţie; ele indică diversele definiţii posibile. Sau se apreciază drept una din caracteristicile majore ale societăţii industriale numărul experţilor şi este botezată inteligheţia categoria persoanelor care au primit, în universitate şi şcoli tehnice, calificarea necesară exercitării acestor meserii; sau se socotesc scriitorii, savanţii şi artiştii creatori în primul rang, iar profesorii sau criticii în al doilea, vulgarizatorii sau ziariştii în al treilea, „practicienii" – juriştii sau inginerii – excluzându-se din această categorie pe măsură ce se abandonează dorinţei de eficacitate şi pierd preocuparea pentru cultură. În Uniunea Sovietică se înclină spre prima definiţie: inteligheţia tehnică e socotită reprezentativă şi chiar scriitorii sunt „inginerii sufletului". În Occident, s-ar înclina mai adesea spre a doua, ce s-ar restrânge mai mult, limitându-se la aceia a căror „principală profesiune este de a scrie, de a învăţa, de a predica, de a apărea pe scenă sau de a practica artele şi literele" [3)].

Termenul **inteligheţia** a fost, se pare, folosit pentru prima oară în Rusia, în secolul

x) Raymond Aron: „L' opium des intellectuels" – *Ed. Calman Levy, Paris 1955; fragmente pp. 215-229.*

XIX: se referea la cei care trecuseră prin universităţi şi îşi însuşiseră o cultură, esenţial de origine occidentală, constituind un grup puţin numeros, exterior cadrelor tradiţionale. Ei se recrutau dintre cadeţii familiilor aristocratice, feciori ai micii burghezii sau chiar ai ţăranilor înstăriţi; detaşaţi de vechea societate, ei se simţeau uniţi prin cunoştinţele însuşite şi atitudinea adoptată faţă de ordinea stabilită. Spiritul ştiinţific şi ideile liberale contribuiau de asemenea să încline spre revoluţie, **inteligenţia** simţindu-se izolată, ostilă moştenirii naţionale şi încolţită de violenţă.

În societăţile unde cultura modernă s-a ivit firesc, progresiv, din glia istorică, ruptura cu trecutul n-a avut această spontaneitate. Cei cu diplome universitare nu se deosebeau atât de mult de celelalte categorii sociale; ei nu repudiau necondiţionat structura seculară a obştei. N-au fost mai puţin acuzaţi pentru faptul de a instiga la revoluţie, acuzaţie pe care intelectualul de stânga o va accepta ca pe un omagiu: fără revoluţionari, hotărâţi să transceadă prezentul, vechile abuzuri ar mai fi durat.

Într-un sens, acuzaţia nu este fondată. Nu-i adevărat că intelectualii, în această calitate, ar fi ostili tuturor societăţilor. Literaţii chinezi au apărat şi ilustrat doctrina, mai mult morală decât religioasă, ce le dădea rangul şi consacra ierarhia. Regii sau prinţii, eroii încoronaţi sau negustorii îmbogăţiţi au găsit totdeauna poeţi (care nu erau neapărat netalentaţi) pentru a le cânta gloria. Nici la Atena, nici la Paris, nici în secolul al V-lea înaintea erei noastre, nici în secolul XIX după Isus Cristos, scriitorul sau filosoful nu înclinau spontan spre partidul poporului, al libertăţii sau progresului. Admiratorii Spartei se întâlneau în număr mare sub zidurile Atenei ca şi cei ai celui de al III-lea Reich sau ai Uniunii Sovietice în sălile sau cafenelele pariziene de pe malul stâng al Senei[4].

Toate doctrinele, toate partidele – tradiţionalism, liberalism, democraţie, naţionalism, fascism, comunism – au avut şi continuă să aibă poeţii sau gânditorii lor. Intelectualii sunt – în fiecare fiecare tabără – acei care transfigurează opinii sau interese într-o teorie; prin definiţie, ei nu se mulţumesc să trăiască, ci vor să-şi gândească existenţa.

Rămâne totuşi un dram de adevăr în reprezentarea banală pe care sociologii[5] au reluat-o sub forma, mai subtilă, a intelectualilor revoluţionari prin ecuaţie profesională.

Inteligenţia nu este niciodată „legală"; ea este în realitate riguros „închisă". Orice clasă privelegiată, ce se defineşte prin cunoaştere sau virtuţile inteligenţei, autorizează – fie chiar fără voia ei – ascensiunea celor mai bine dotaţi. Platon aparţinea partidului aristocratic şi totuşi afirma nici mai mult nici mai puţin că sclavul era capabil să-şi însuşească adevărurile matematice. Aristot nu nega necesitatea socială a sclavajului, dar îi săpa temelia. El nega că fiecare ocupă un loc conform cu natura sa. Pe patul de moarte, şi-a eliberat sclavii. În acest sens, profesionistul inteligenţei refuză anevoie o democraţie de drept, chiar dacă trebuie subliniat cu atât mai mult aristocratismul lui real: doar o minoritate accede la universul în care se află el.

După societăţi, recrutarea **inteligenţiei** variază. Sistemul examenelor pare să fi îngăduit, în China, promovarea fiilor de ţărani, deşi este discutabilă frecvenţa acestor cazuri. Prioritatea acordată gânditorilor n-a fost incompatibilă, în India, cu regimul castelor şi menţinerea fiecăruia în condiţia în care s-a născut. În societăţile moderne, universitatea facilitează promovarea socială. În unele ţări ale Americii de Sud sau din Orientul Apropiat, şcolile de ofiţeri, armata, oferă o cale similară de ascensiune. Deşi originea celor cu diplome universitare este diferită în ţările occidentale, studenţii din Oxford şi Cambridge au fost recrutaţi, până la războiul din 1939, dintr-un mediu limitat; chiar elevii unor reputate şcoli franceze proveneau rar din familii de muncitori sau ţărani, dar adesea din mica burghezie, adică la două generaţii depărtare de mediile populare. Totdeauna **inteligenţia** este socialmente mai extinsă, mai deschisă decât clasa conducătoare şi această democratizare se accentuează pentru că societăţile industriale au o nevoie crescândă de cadre şi tehnicieni. Această extindere a **inteligenţiei** a favorizat, în Uniunea Sovietică, pe oamenii Puterii, care puteau să atribuie socialismului ceea ce rezulta din dezvoltarea economică. Acelaşi fenomen riscă să zdruncine regimurile democratice, dacă fiii de mici burghezi absolvenţi ai Universităţilor, în loc să adere la sistemul de valori şi de guvernare creat de vechea clasă conducătoare, păstrează nostalgia unei răsturnări a Puterii. Riscul este cu atât mai mare cu cât înclinarea spre critic este – pentru a mă exprima astfel – ecuaţia profesională a intelectualilor. Aceştia aduc cu plăcere critici ţării şi instituţiilor ei confruntând realităţile actuale mai degrabă cu idei decât cu alte realităţi:

Franţa de azi cu ideea ce şi-o fac despre Franţa, mai degrabă decât cu Franţa de ieri. Nici o operă umană nu suportă fără daune o asemenea încercare.

Scriitor sau artist, intelectualul este omul ideilor, savant sau inginer, om de ştiinţă. El acţionează cu credinţă în om şi raţiune. Cultura pe care o difuzează universităţile este optimist raţionalistă: formele vieţii în comun ce se oferă privirii par gratuite, opera veacurilor, nu expresia unei voinţe clarvăzătoare sau a unui plan calculat. Intelectualul, a cărui activitate profesională nu cere imperios reflexia asupra istoriei, critică bucuros „ordinea stabilită", o condamnă fără drept de apel.

Dificultatea începe din momentul când nu se mărgineşte să condamne numai realitatea. Logic, se observă trei demersuri. **Prin critica tehnică,** se propune înlocuirea guvernanţilor sau administratorilor, se sugerează măsurile ce ar atenua relele care se denunţă, se acceptă servitudinile acţiunii, structura imemorială a colectivităţilor, uneori chiar legile regimului existent. Nu se referă la o organizare ideală, la un viitor radios, ci la rezultate accesibile cu mai mult bun simţ sau bună voinţă. **Critica morală** se îndreaptă împotriva stărilor existente cu noţiunea vagă dar imperativă despre cum ar fi trebuit să fie. Se refuză cruzimile colonialismului, alienarea capitalistă, se contestă opoziţia dintre stăpâni şi sclavi, scandalul mizeriei alături de luxul etalat. **Critica ideologică sau istorică**, în sfârşit, atacă societatea prezentă în numele unei societăţi viitoare; ea impută nedreptăţile al căror spectacol ofensează conştiinţele în numele principiului ordinii actuale (...) schiţând o ordine radical alta, unde omul şi-ar împlini vocaţia.

Fiecare din aceste critici are funcţia, nobleţea sa; de asemenea, suferă un fel de degradare. Tehnicienii sunt pândiţi de conservatorism: oamenii nu se schimbă, nici ingratele necesităţi ale vieţii în comun. Moraliştii oscilează între resemnarea de fapt şi intransigenţa verbală; a spune nu despre toate înseamnă până la urmă a accepta totul. Unde să marchezi limita între nedreptăţile inseparabile de societatea prezentă sau de orice societate şi relele atribuite unor persoane, ceea ce rezultă din judecata etică? Cât despre critica ideologică, ea joacă intenţionat pe cele două tablouri. Este moralistă împotriva unei jumătăţi a lumii, cu riscul de a acorda mişcării revoluţionare o indulgenţă foarte realistă. Niciodată demonstraţia culpabilităţii nu este satisfăcătoare, când tribunalul îşi are sediul în Statele Unite. Niciodată represiunea nu-i excesivă, când îi loveşte pe contrarevoluţionari. Demers conform cu logica pasiunilor. Câţi intelectuali au sprijinit partidul revoluţionar din indignare morală, subscriind până la urmă pentru terorism şi raţiunea de stat!?

Fiecare ţară este mai mult sau mai puţin înclinată să admită una sau alta din aceste critici. Britanicii şi americanii îmbină critica tehnică şi critica morală; francezii oscilează între critica morală şi critica ideologică (dialogul revoltaţilor şi revoluţionarilor este expresia tipică a acestei şovăieli). Poate critica morală este – cel mai adesea – originea profundă a oricărei critici, cel puţin la intelectuali, ceea ce le aduce în acelaşi timp gloria de a fi „redresorii nedreptăţilor", ai spiritului ce spune totdeauna nu şi reputaţia mai puţin flatantă a profesioniştilor vorbei care ignoră asprele servitudini ale acţiunii.

Critica nu mai este, de mult, o probă de curaj, cel puţin în societăţile libere din Occident. Publicul preferă să citească, în ziare, argumentele ce justifică resentimentele sau revendicările sale, mai degrabă decât motivele de a mărturisi că – date fiind împrejurările – acţiunea guvernului n-ar mai putea să fie foarte diferită de aceea care a fost. Criticând, se scapă de responsabilitatea urmărilor neplăcute provocate de o măsură chiar fericită în ansamblu; se sustrage impurităţii cauzelor istorice. Opozantul, oricare ar fi violenţa polemicilor sale, nu suferă niciodată din cauza pretinselor lui erezii. A semna moţiuni pentru Rosenberg sau împotriva reînarmării Germaniei Occidentale, a trata burghezia drept o bandă de gangsteri sau a lua regulat atitudine contra taberei împotriva căreia Franţa îşi pregăteşte apărarea nu dăunează carierei chiar a funcţionarilor de stat. Uneori chiar privilegiaţii au aclamat pe intelectualii care i-au flagelat. Adepţii americani ai lui Babbit datorează mult succesului pe care l-a avut Sinclair Lewis. Burghezii şi feciorii lor, trataţi de către oamenii de litere, ieri, drept filisteni, astăzi drept capitalişti, au asigurat şansa revoltaţilor şi a revoluţionarilor. Succesul este al celor ce transfigurează trecutul sau viitorul; ne îndoim că ar fi posibil în timpul nostru a apăra fără neplăceri opinia moderată că prezentul nu este, în multe privinţe, nici mai rău, nici mai bun ca alte epoci.

Prezentare şi traducere de Alexandru Baciu

---

1) În secolul XVII francez, categoria intelectualilor este uşor de recunoscut. Diderot, enciclopediştii, filosofii sunt intelectuali.

2) Aceste două criterii, fără a fi contradictorii, se deosebesc vizibil. Profesioniştii inteligenţiei au fost puşi tot mai mult în serviciul practicii, administrative sau industriale. Printre cei mai autentici savanţi sau literaţi, „specia amatorilor" a supravieţuit.

*3) **Crane Brinton: Vizită la Europeni**. Paris 1955, p. 114*

4)E clar că elogiul Spartei sau al lui Hitler, la Atena sau Paris era pentru intelectuali o manieră de a face opoziţie (not. aut.)

5) J. Schumpeter

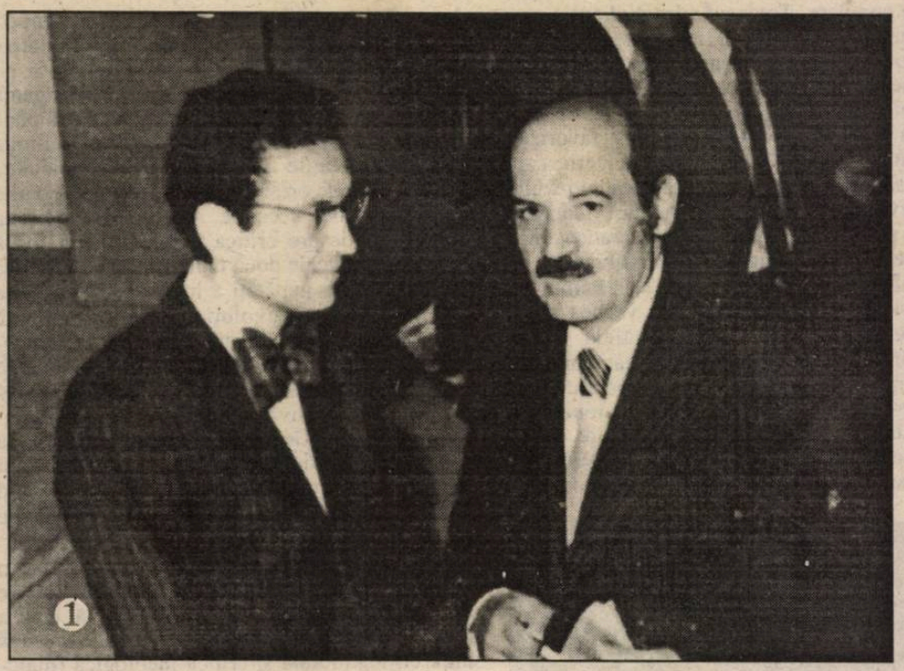

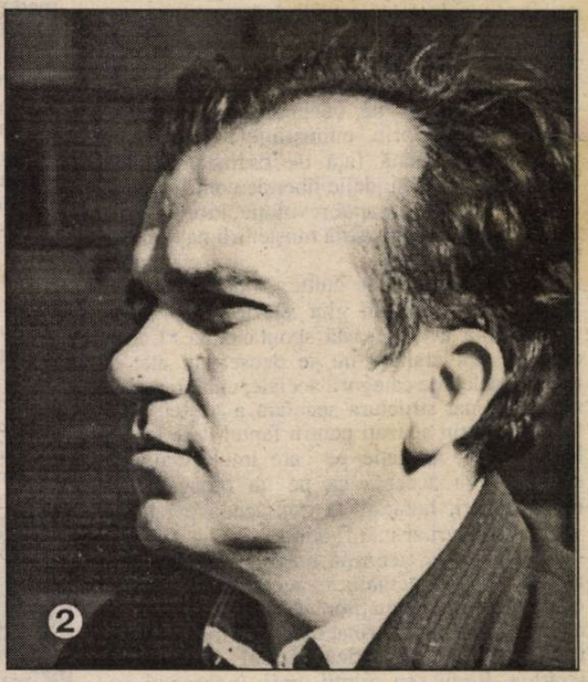

1. În vreme ce Ion Bănuţă (dreapta) şi-a luat drumul spre „Olimpul diavolului“, escaladând „Panoramele“ (1967, 1968, 1969, 1972, 1974, 1975), Aurel Dragoş Munteanu a traversat Oceanul pentru a se americaniza.

2. Nicolae Velea sau dreptul de a scruta „Cutia cu greieri“ (1970).

3. Criticul Virgil Ardeleanu îi explică lui Ştefan Cazimir (stânga) că încă nu-i găseşte locul în „Caragiale – Universul comic“ (1967).

4. Ştefan Bănulescu se roagă, Dan Cristea se miră iar Ion Hobana, ca de obicei, trage cu urechea.

5. Uimit el însuşi să asculte „Vocile nopţii“ şi la Fundaţia Culturală Română – Augustin Buzura.

BIBLIOTECA „ASTRA“

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 20 (199), serie nouă. Miercuri 19 octombrie 1994. Preț: 400 lei

Miron Radu Paraschivescu

JURNALUL UNUI COBAI

VOCI ALE UNIVERSALITĂȚII

EUGENIO MONTALE

MAI ESTE POEZIA CU PUTINȚĂ?

GIOVANNI PAPINI

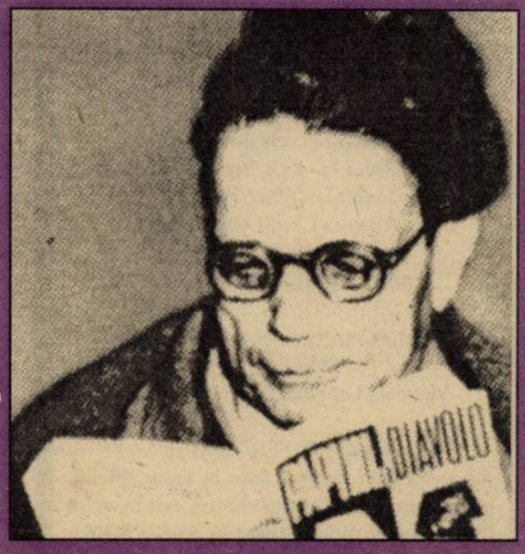

Mela Cocoșatul
Mâncătoarea de toporași

Procopius de Bârca

● Bardul de la Bârca, adică Adrian Păunescu, prezent ieri ca şi azi acolo unde turbionul social şi publicitar îl buimăceşte, nu se dă în lături de la nimic pentru a-şi menţine poziţia de vedetă. El are idei, soluţii, ba chiar şi leacuri într-o lume ce nu-şi regăseşte încă vitalitatea. Nu numai că se plasează în funcţie de adversar, ci mai ales de interese, iar când găseşte de cuviinţă pătrunde atât de adânc în amnezii, ca o vulpe în vizuină – vietatea sa emblematică! – încât cei care nu i-au urmărit activitatea revoluţionară sunt chiar tentaţi să-l creadă pe cuvânt de onoare. Onoare care pentru Adrian Păunescu se confundă adeseori cu un fel de haină pentru vreme rea.

● Ademenit să calce pe ace – adică înţepat în întrebări incomode – sângerând, cu ochii umflaţi în orbite ca broasca în orăcăieli, eventual în gura şarpelui, A. P. atacă la baionetă. „Domnule Matei, dumneavoastră nu mă meritaţi!" Haida de! El, apostolul naţiunii, Mesia sau ce s-o fi mai crezând, preia din langajul adoratului său, Ceauşescu, această sentinţă. În schimb, prins cu ocaua mică, se leapădă de învăţăturile scorniceşteanului ca de o capră râioasă. „Când i-am zis eu geniu? De ce născociţi astfel de inepţii? Aşa, că i-am zis Măria Ta, da, dar luaţi cărţile mele şi citiţi-le şi veţi vedea de ce i-am zis aşa."

● Păi, domnule bard, pentru că spaţiul ne e prea restrâns, ne vom exprima cât mai succint. 1) Nu în cărţi aţi adunat duhorile de care aţi fost capabil, fiindcă ştiaţi că ele vor fi la vedere ceva mai târziu, ci în gazete şi mai ales pe stadioane, unde aţi compromis toate superlativele trecute în dreptul cizmarului paranoic. Dacă răsfoim colecţiile ziarelor din vremea aceea şi ascultăm casetele radio vă vom decreta fără tăgadă Procopius de Bârca, fără să credem că v-am face o nedreptate. Să vedem în ce ape vă veţi mai scălda când veţi fi prins cu mâţa în sac. 2) Dacă memoria nu ne înşeală, cine spunea la unul din congresele partidului, de îngheţase toată adunarea: „Tovarăşe Ceauşescu, dumneavoastră sunteţi aici ca Dunărea, ca Oltul, ca munţii Carpaţi" Nu cumva purtat la sânul dictatorului ca un şarpe, îi atribuiaţi acestuia calităţi care nu mai suportau nici o comparaţie? Deasupra geniului, deasupra oricăror însuşiri omeneşti. Nu pentru toate temenelele făcute v-aţi îmbogăţit în decembrie '89, cu şiroaie de spută în apropierea ambasadei SUA? Daţi o dezminţire, negaţi tot ce-aţi făcut şi veţi căpăta de îndată aplauzele românilor, cum numai ei ştiu să dea palme!

● Gongorismul în poezie ca şi în orice act social – să fie de vină trupul supraponderal? – e câştigul dintotdeauna al bardului. Visându-se vreo conştiinţă a timpului, citează totuşi din Stalin, se crede liberal, dar nu refuză pomana de la acea putere care ştie bine că numai aşa îl poate ţine în lesă şi, la nevoie, îl asmute asupra inamicilor ei. Păunescu adoră rolul de slugă, singurul în care poate excela. Are nu numai vocaţia ei ci şi o îndelungată activitate cu care nu se poate mândri oricine. Cu toate acestea, ţipă că duplicitarii sunt în altă parte, nu fiindcă în exerciţiul ploconelilor s-ar cupla la o inconştienţă dureroasă, ci doar pentru a-şi ascunde propriul său chip pătat. Numai barba îl mai acoperă acum. Linguşeala e prima armă a trădării, or, din acest punct de vedere, Adrian Păunescu a un lider necontestat. Abia atunci când va purcede să întemeieze un partid al lichelelor îl vom aplauda. Firește, în felul nostru.

Cum am devenit monarhist

de NICOLAE PRELIPCEANU

Tatăl meu era un om de la ţară, care, făcând pe mecanicul auto şi şoferul, în tinereţe, a reuşit să termine, cu chiu cu vai pesemne, Facultatea de Drept. Asta nu i-ar fi conferit, însă, cred, automat, simţul dreptăţii, căci erau, şi-atunci ca şi-acum, deşi acum din ce în ce mai mulţi, destui juriști care o întorceau după cum bătea vântul provenit din vreun şomoiog mai consistent de bancnote. Tatăl meu a murit sărac, mai plătea încă rate la apartament. Probabil că la ei, la ţară, în Bucovina, ori poate numai pe uliţa unde s-a născut el, se cultiva dreptatea şi adevărul. În orice caz, la mine acasă, deşi tatăl meu mai recomanda din când în când, teoretic, „Minciunile convenţionale" de Max Nordau, aşa ceva nu se prea practica. Iar mama mea începe şi azi, cu un „ca să-ţi spun drept", câte-o frază care-i lasă înmărmuriţi pe noii veniţi, prin francheţea ei. Nu-mi amintesc, în mod concret, nici o întâmplare – de la cap la coadă – care să arate cât de drepţi erau părinţii mei. Oricum, chestia cu minciuna am învăţat-o foarte, foarte târziu şi atunci prost, încât am şi hotărât să renunţ, oricât de multe greutăţi mi-ar atrage asta în viaţă. Prin '52 sau '53 sau poate '54, tatăl meu, judecător fiind pe coclauri bihorene, a avut chiar „naivitatea" să ignore ordinul răstit al secretarului de partid raional de a-l scoate basma curată pe un descreierat care teroriza satele din jur ca să le colectivizeze şi – azi mi-e greu să înţeleg cum – ajunsese, totuşi, în faţa instanţei. Mâna lungă a revoluţiei ori a clasei muncitoare, cum îşi spunea partidul ăla şi-şi mai spune, l-a ajuns pe tatăl meu tocmai în prima capitală a Ţării Româneşti. N-a intrat la puşcărie, dar nici bine nu i-a fost, a devenit şomer, iar pe urmă a trebuit să lucreze din greu la dracu-n praznic. Slavă Domnului, tot în profesiune.

Acasă, am auzit foarte rar vorbinu-se de Regele Mihai şi atunci mai degrabă cu eternele observaţii sarcastice asupra rostirii sale. În fine, consideraţii marginale, neesenţiale. În schimb, despre tatăl Său şi despre Lupeasca am auzit, aşa că aveam toate motivele să devin republican. Am aflat, însă, de mic copil şi am fost pe urmă „prelucrat" de tatăl meu în acest sens – deoarece îl cam veneram pe Iosif Visarionovici, uite că-i mai ştiu şi numele – despre felul cum a fost înlăturată vechea şi buna ordine din România. Şi totuşi, pe 22 decembrie 1989 nu m-am gândit că e singura soluţie, măcar şi pentru că aşa ar fi dictat dreptatea şi adevărul. Şi nici în ianuarie, când m-am întrebat în mod public: **25 sau 45**?

Editori:
- **Uniunea Scriitorilor din România**
- **Fundaţia „Luceafărul"**

Cu sprijinul Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă

Redacţia: Laurenţiu Ulici *(director)*, Marius Tupan *(redactor şef)*, Eugen Uricaru *(redactor şef-adjunct)*, Ioan Es. Pop *(secretar general de redacţie)*, Alexandru Spânu *(redactor)*, Olivia Marcu *(secretariat)*, Maria Burcă *(curier)*, Florin Ţone *(fotoreporter)*

Redacţia şi administraţia:
Calea Victoriei nr. 133, Bucureşti, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenţia Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (**lei**) şi 40.20.11.50.12.16 (**valută**)

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.
Manuela Drăghici, Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH
Abonamentele se pot face la toate oficiile poştale din ţară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicaţiilor** la poziţia 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

● „Atenţie, români! Holera. Urmează ciuma?" (**Evenimentul zilei**) ● SORIN VLAICU: ...„se pare că sunt patru cazuri (de ciumă, n.n.), ţinute secret. Două la Constanţa, unul la Brăila şi altul în Bucureşti". (**România liberă**) ● „Şi în România, şi în Basarabia holera se întinde". (**24 ore**). ● „Studenţii încep şcoala războindu-se cu gândacii" (**Ziua**) ● TUDOR OCTAVIAN: „În toate sondajele de opinie, partidul lui Sergiu Cunescu obţine sub 1 la sută"; „Tot ce există sub 1 la sută nu există"; „Domnul Cunescu e parlamentarul–listă"; „Social-democratul Cunescu a fost selectat de destin dintr-o mare de social-democraţi, aşa cum e cules de destin câştigătorul de automobil, dintr-o infinitate de jucători la noroc. Al naibii destinul, cum cade el pe cel mai vioi dintre liderii de partide care nu există!" (**România liberă**) ● ION CRISTOIU: „Văicăreala lui Sergiu Cunescu e o pură comedie balcanică". (**Evenimentul zilei**) ● „Dl Cunescu nu ştie să sară capra decât la televizor!" (**Expres Magazin**) ●LIDIA POPEANGĂ/ CRISTINA CONDREA: „Victor Hugo a aruncat-o pe Cecilia Constantinescu într-un WC din strada Năvalnicului" (**Evenimentul zilei**) ● „În Dealul Mitropoliei s-a derulat miercuri, 28, şi joi, 29 septembrie, un nou episod din savurosul serial «Corupţia la români». Din nefericire, el a fost doar radiodifuzat" (**Expres Magazin**) ● ION CRISTOIU: „Ce mari artişti! Ce mari regizori! De cinci ani o ducem într-un teatru politic continuu". (**Evenimentul zilei**). ● MONA SCĂRIŞOREANU: „Dl Năstase organizează o paradă a modei la Casa Poporului"; ...„preţul biletelor pentru cele 3 seri (...) va fi pentru publicul spectator, de numai 150.000 lei". (**Adevărul**) ● ION CRISTOIU: „Deşi pretinde că prerogativele constituţionale îi limitează influenţa, practic Ion Iliescu face şi desface aproape totul la nivelul Puterii". (**Evenimentul zilei**) • MIRCEA MIHĂIEŞ: „În România de azi, o tuse întâmplătoare a lui Ion Iliescu a devenit mai importantă decât veritabilele evenimente **morale şi culturale** reprezentate de prezenţa în România a celor de mai sus". (**România literară**) ●ALEXANDRU MIRONOV (în scrisoarea adresată lui Alex. Ştefănescu): ...„nu am să fiu de acord cu începutul scrisorii Dumneavoastră. Cunoscând bine omul, pot să vă asigur că sensul echilibrului şi răbdarea sunt dublate la Ion Iliescu de o extraordinară disponibilitate la schimbare – şi nu exagerez spunându-vă că o comparaţie cu marele reformator Alexandru Ioan Cuza este perfect valabilă" (**Zig Zag**) ● FLORIN CĂLINESCU: „Directorul şi editorialistul ziarului galben de tranziţie, Horia Alexandrescu, aşează o limbă temeinică acolo unde preşedintelui Iliescu îi face plăcere". (**Academia Caţavencu**) ● GINA COSTACHE: „Sperând să schimbe salopeta de sindicalist pe o ţoală de senator, Mitrea se avântă în lupta politică". (**Ziua**) • PETRU CANE: „În comuna Brezoaiele, jud. Dâmboviţa, s-a declanşat războiul vacilor violate". (**Evenimentul zilei**) ● DOINA DORU: „Legea electorală nu e obligatorie pentru PDSR". (**Cotidianul**) ● „În Dolj mai există doar 80 de pedeseriști cotizanţi". (**România liberă**)

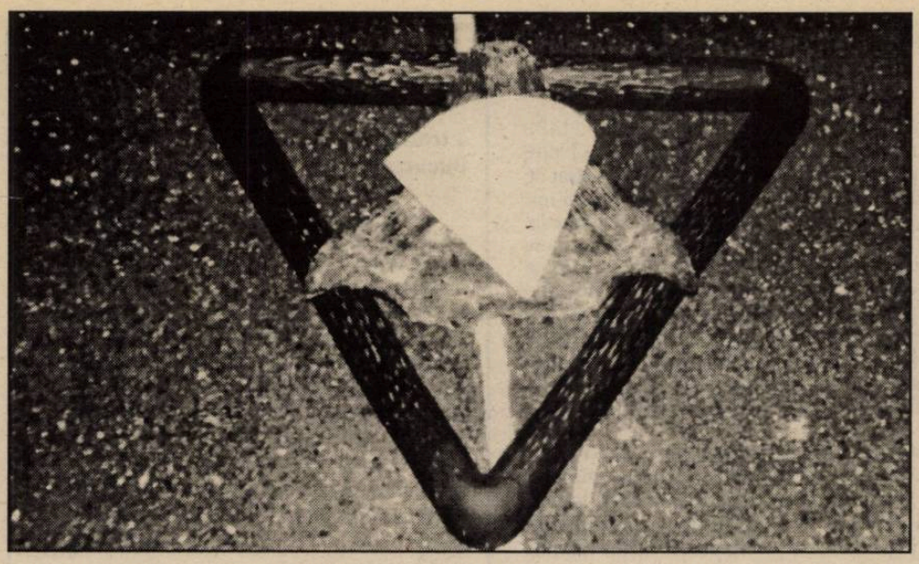

minimax

Prostia de subt galazura democratică

de ŞERBAN LANESCU

Modul cum au reacţionat autorităţile de la Bucureşti la ultima încercare de **reconciliere naţională** întreprinsă de M. S. Regele Mihai I este întru totul simptomatic pentru adevărata natură şi pentru adevăratele intenţii ale regimului instaurat în România, se ştie bine cum. Singur, principalul răspunzător pentru cele întâmplate, penibile, este preşedintele Ion Iliescu care (cacofonie inevitabilă), din păcate, se teme. Dar, la fel după cum nici Ceauşescu (comparaţia impunându-se tot mai mult) n-ar fi putut să facă toate câte le-a făcut, singur, nici acum explicaţia celor întâmplate nu poate fi de ordin personal-subiectiv. Frica de Rege la fel ca şi răbufnirile „originale" ale d-lui I. Iliescu, pe cât de profitabile pentru presă, pe atât de păguboase pentru prestigiul României, sunt de bună seamă, şi ele semnificative (amintindu-ne „sula în coaste", „golanii" sau „măi animalule", uneori cuvintele fiind însoţite şi de acte/ gesturi de aceeaşi factură), însă întreaga relevanţă politică a comportamentului prezidenţial nu poate fi sesizată decât dacă este gândită în context.

În cauză este aşadar, încă o dată, regimul politic din România, regim care, în propaganda oficială, „se dă" drept democratic. S-a afirmat, şi pe bună dreptate, că democraţie ca atare nu există, ci numai dovezi democratice, ceea ce se poate spune şi despre iubire sau despre socialism (comparaţia îi aparţine lui J. F. Revel din perioada când încă îşi mai punea speranţă în socialism, desigur nu cel existent în Europa de Est). Or, modalitatea concretă (şi neapărat ţinând cont de amănunte) în care poate să rezolve regimul de la Bucureşti o situaţie problematică precum cea la care facem referire, probează, vorba **împuşcatului,** fără putinţă de tăgadă, **ipocrizia** guvernanţilor români, incapabili de un comportament într-adevăr democratic. Dar s-a vădit, din nou, nu numai ipocrizia. Într-o aceeaşi măsură, laolaltă cu vocaţia dictatorială a fost probată **prostia**, ceea ce poate îngrijora încă mult mai tare având în vedere incertitudinile viitorilor probabili într-un continent şi într-o lume aflate acum în plină schimbare. Adică, pentru oricine este evident că acceptarea fostelor state comuniste în noua configuraţie economică, politică şi cultural-informaţională a Europei este condiţionată de înregistrarea unor performanţe politice, democratice, pe lângă cele economico-tehnologice. Pentru oricine, nu însă şi pentru guvernanţii noştri care îşi închipuie că şmecheria poate rezolva oricum, orice. Zice-se că în timpul războiului, când eram aliaţi cu nemţii, un avion de-al lor a aterizat forţat undeva în România lângă o potcovărie. Fritz şi Hans, cei doi piloţi, au încercat să repare maşinăria dar degeaba. Potcovarul, curios ca tot omul, a venit să vadă ce se întâmplă şi în cele din urmă s-a angajat să meşterească el avionul, bine'nţeles nu pe gratis. Şi l-a reparat, folosind doar ciocanul, cleştele, nişte cuie şi ceva sârmă. Urmează morala, în conversaţia nemţilor, după ce au decolat fericiţi că scăpaseră cu bine. Fritz: „Dom'le, un popor ca ăsta în care un potcovar poate să repare cu ciocanul şi cleştele un avion, nu piere!". Hans (după oarece timp de gândire): „Mda, dar nici departe n-ajunge!". După care a tăcut, fără să mai precizeze dacă se referise la avion ori la popor. **Mutatis mutandi** cum tot aşa se întâmplă şi în politichia românească. Şi de fapt nu numai în politichie. Într-adevăr grav este însă că toate viciile autohtone au fost potenţate de şi în comunism când tipul de personalitate cu cele mai mari şanse de realizare a fost acela centrat pe mixtura **prostie + obedienţă + şmecherie**. Evidenţiindu-se din nou cât de tare lipseşte adoptarea **Proclamaţiei de la Timişoara** şi, mai ales, faimosul ei **punct 8**. Rămas în voia şi pe mâna aceloraşi tovi, viitorul României nu poate fi decât sumbru, fiindcă surogatul de democraţie nu poate fi acceptat decât, cel mult, în mahalaua Europei. Prestaţia prezidenţială la Strasbourg (vorbe, vorbe, vorbe), faţă de care, în presa obedientă Puterii, cultul personalităţii s-a manifestat fără reţinere, a fost imediat ştearsă de fapte. Fapte ce s-ar fi putut petrece tot atât de bine nu doar în aeroportul Otopeni ci şi în cel de la, bunăoară, căci tot este la modă, Port-au-Prince, dar înainte de venirea trupelor americane. Fapte stupide, demne de tamburi cu studii la fără frecvenţă. În rest, neîndoielnic, în România s-au înstăpânit, vezi Doamne, ireversibil, ordinea de drept, respectarea drepturilor omului etc., etc., etc.

editorial

Simptomul solidarităţii

de LAURENŢIU ULICI

Cu ani în urmă, mai ales în intervalul de maximă înflorire a monstrului securisto-ceauşist, sentimentul solidarităţii făcea casă bună cu scriitorul român, întreţinându-i speranţa, pofta de scris şi chiar pofta de viaţă. Sigur, lumea scriitoricească era împărţită în două, dar inegal cantitativ şi calitativ: de o parte cei puţini şi în genere fără valoare ce făceau integral jocul dictaturii, unii cu mare zel, de alta cei mulţi, cuprinzând şi toate vârfurile valorice angajate într-o încercare, mai grea decât lăsau să se vadă aparenţele, de a rezista rinocerizării. La acestea din urmă sentimentul solidarităţii a fost mai semnificativ, în vreme ce la ceilalţi a fost mai puternic. Brusc, aş zice că de pe o zi pe alta, după decembrie '89 acest sentiment a dispărut. Dacă în cazul celor puţini care lustruiseră până la dezgust pantofii dictatorului cizmar dispariţia solidarităţii avea să fie doar o aparenţă determinată de retragerea lor vremelnică în subsolul istoriei imediate unde-şi consumau laşitatea funciară, iar în cazul celor mulţi, care rezistaseră presiunilor regimului comunist, rarefierea până la dispariţie a solidarităţii avea să se dovedească mai persistentă, motivată fiind de scindarea opţiunilor politice din interior, grupul mare şi de o relativă coeziune destrămându-se în câteva grupări, reductibile finalmente la trei: partizanii noii puteri, adversarii ei şi indiferenţii. O stare de adversitate s-a instalat treptat între scriitorii care, cu puţin timp în urmă, se aflau de aceeaşi parte a baricadei. În umbra acestei adversităţi şi profitând din plin de ea au revenit apoi în forţă cei care serviseră cu asiduitate pe dictator.

Şi astfel s-a ajuns la paradoxala, absurda şi de nimeni bănuita anterior situaţie de a-i întâlni pe M.Sorescu şi M.Ungheanu trăgând la vâslele aceleiaşi bărci, într-o fraternitate amoroasă ce spune multe despre coloana vertebrală a unuia din ei. La urma urmelor, nu e atât de inexplicabilă o atare logodnă. Ea reprezintă, pentru cei care ieri se solidarizau cu adversarii puterii care este aceeaşi de ieri parcă primenită printr-o rotaţie de cadre, ea reprezintă zic doar revanşa unor frustrări de diverse nuanţe cât se poate de pământeşti. Oameni suntem şi putem înţelege, de pildă, pe un E.Simion, în ipostaza inedită şi, pentru mine, amuzantă de cerber al Academiei Române şi, totodată, de ministru fără portofoliu pentru că răspunde unei astfel de frustrări greu de suportat dacă ai un prea acut simţ narcisist. Dar n-o să înţeleg niciodată cum de şi-a putut închipui acelaşi E.Simion că, luându-i-o înainte lui Manolescu la Academie, i-o va lua şi în istoria culturii literare româneşti. Asta rămâne un mister şi poate că e bine aşa. În fine... Cu toată această stare de agonie în care se află solidaritatea scriitoricească, îndrăznesc să fac acum o previziune pesimistă. În curând sentimentul de solidaritate al scriitorilor se va reface. De ce pesimistă? Pentru că, prin tradiţie, solidaritatea la români creşte la rău, în faţa răului, mai rar sau niciodată la bine. Ce se întâmplă în ultima vreme în cultura română anunţă o îngrămădire de lucruri rele. Cele mai multe izvorând din prostie. A crescut îngrijorător numărul proştilor puşi să decidă politica culturală în această ţară. Cu siguranţă scriitorii au sesizat deja fenomenul. Iar prostia nu are efecte mai puţin rele decât, altă dată, cenzura politico–ideologică. Reapariţia solidarităţii scriitoriceşti este simptomul, poate cel mai convingător, al instaurării efectelor rele ale prostiei. De aceea mi-ar plăcea ca previziunea mea să nu se îndeplinească. Dar, dacă nu se va putea altfel, o vom lua de la capăt: prin solidaritatea spre un alt început. Intră şi asta într-o tristă tradiţie a noastră. Şi uite aşa apare greaţa. „No şi ce? Că-i tot un fel de **nausée**" precum zis-au cândva nişte tineri ardeleni solidari.

Abélard: Etica

De origine breton, născut la Pallet, în vecinătatea localităţii Nantes, Pierre Abelard (1079 – 1142), unul dintre cei mai mari dialecticieni ai umanităţii, a fost un eminent profesor de teologie la Notre Dame şi la Şcoala de pe colina Sainte Géneviève. O traumă grozavă îi marchează viaţa (este castrat de către canonicul Fulbert, cu a cărui nepoată, Heloïse, Abelard întreţinuse o legătură amoroasă), dar nu-l abate de la rosturile intelectuale. În teologie şi filosofie susţine că, în cercetare, trebuie să se pornească în mod intuitiv de la îndoială, căutând mai întâi să înţelegem, apoi să credem, după formula **intelligo ut credam** (înţeleg pentru a crede). Spirit neliniştit şi aprins, şi-a nemulţumit adesea contemporanii, dar profitul a fost al teologiei, logicii, metafizicii, eticii, hermeneuticii, filosofiei limbajului. Rămân exemplare lucrările sale, strălucind prin subtilitate, prin rara capacitate de a oferi sugestii: **Introducere în teologie**, **Teologia creştină**, **Tratat despre Unitatea şi Trinitatea divină**, **Logica**, **Glosele** (la Aristotel, Boetius, Porfir), **Dialog între un Filosof, un Evreu şi un Creştin**, **Istoria nenorocirilor mele**, **Scrisorile către Heloïse**, dar, mai ales, **Sic et non** (Da sau nu), care, prin cele 158 de teze, scoate în evidenţă principalele probleme filosofico–teologice şi caută, prin negarea afirmaţiei, să extragă adevărul au ajutorul judecăţii logice.

Etica (admirabil turnată în slovă românească de către latinistul Dan Negrescu), scrisă după 1125, „dă seamă nu numai despre o conştiinţă teofilosofică de primă mărime în veac (prin ştiinţă şi inteligenţă, putere şi pasiune de cuprindere într-o ordine sistematică: teologie, metafizică, logică, hermeneutică, prin diversitatea stilistică fiind mereu alta şi, totodată, aceeaşi, în tratate, comentarii, memorialistică, epistolografie, chiar poezie) dar şi, poate că în primul rând, de mentalul medieval într-o exercitare culturală de vârf". (Gheorghe Vlăduţescu).

Opera aceasta trebuie parcursă cu apăsată zăbavă, având minte de bătrân şi suflet de copil.

Marguerite Yourcenar: Memoriile lui Hadrian

„Marguerite Yourcenar, puţin cunoscută înainte de ultimul război (...) a trebuit să aştepte cea de a zecea carte – **Les Mémoires d'Hadrien**, succes internaţional – pentru a se bucura de notorietate. Această nomadă, călătoare neobosită în Europa şi America, iubind cu pasiune Grecia (a tradus din Kavafis şi prima ei operă a fost o biografie a lui Pindar), interesată de misterul viselor (**Les Songes et les Sorts**), al fiinţelor şi civilizaţiilor, a strâns în patru ani de lucru, în **Les Mémoires d'Hadrien**, fructele unei culturi excepţionale. În aceste memorii imaginare pe care le redactează un împărat în preajma morţii, 'omul cel mai nestatornic şi schimbător care a existat vreodată', autoarea a încercat să adune învăţămintele civilizaţiei aflată la apogeu. Privindu-şi pentru prima oară viaţa şi opera în comparaţie cu imensa cetate pe care o crede eternă şi o simte ameninţată, împăratul înţelege – dar prea târziu – că lumea romană trebuie să fie la fel cu restul lumii sau să piară". (Pierre de Boisdeffre).

Lucian Vasiliu: Mierla de la casa Pogor

Citâm dintr-o pertinentă cronică semnată de Gellu Dorian: „Poeţii promoţiei '80 au ajuns la vârsta primelor antologii de autor. Numărul celor care au realizat acest lucru până acum nu este mare. Printre ei se numără şi Lucian Vasiliu cu un florilegiu de poeme adunate sub titlul 'Mierla de la casa Pogor', carte apărută la editura Euchronia. (...) Lucian Vasiliu a înţeles foarte bine, până acum (dar chiar de la început) că optzecismul va reprezenta un salt poetic important, ca să mă exprim în termeni sportivi, important pentru evoluţia poeziei româneşti. Asimilând bine temele tradiţionale, de care un poet nu se poate desprinde (sau nu le poate ignora), Lucian Vasiliu, chiar de la prima carte, **Mona–Monada**, în 1981, sparge tiparele impuse de promoţia '70, deloc tradiţionalizată, dar dominatoare în geografia lirică a deceniului opt la noi, prin poeţi importanţi ca Cezar Baltag, Mihai Ursachi, Ileana Mălăncioiu, ca să dau câteva nume deja clasicizate ale promoţiei amintite din care totuşi s-au desprins precursori importanţi ai promoţiei următoare, ca Virgil Mazilescu, Vasile Vlad sau Angela Marinescu. Chiar prin stil, printr-o nouă sintaxă acceptată de manieră, Lucian Vasiliu, pe lângă alţi poeţi optzecişti, anunţă despăţirea definitivă de 'poezia leneşă' care poate fi găsită cu duiumul la poeţii decenului opt. Dezordinea impusă de optzecism este de fapt programată având un statut bine definit, acela al rezistenţei prin poezie faţă de ceea ce se impunea în domeniul artei la noi. De altfel, putem vedea acest program în primul poem al antologiei de faţă, al cărui titlu dă şi denumirea antologiei: 'Trag sabia de la şold: ucid certitudinile/ închin dulci libaţii creierului meu –/ apoi cad străpuns de suliţe necunoscute./ Zac, mort, neîngropat, liniştit şi singur. Un pâlc de zăpadă mai stăruie alături,/ o rană albă, indescifrabilă –/ cu mine se îngraşă cârtiţa/ cu mine cea din urmă rugăciune'. Desigur, schiţat şi el, acest program, aici în maniera impusă de poet".

Cristian Bădiliţă: Melancolia

„Cuvintele lui Cristian Bădiliţă (...) sunt umplute cu renunţare, cenuşă, credinţă, iubire, umilinţă, speranţă. Ele alcătuiesc un ingenios mozaic de stări poetice, dar construiesc un teritoriu, un spaţiu spiritual investit cu funcţie de mediere şi tranziţie morală. De fapt, orice carte de versuri este o punte între a fost şi va fi; pentru tânărul autor poezia sa este tărâmul dintre un infern pământesc şi-un paradis dumnezeiesc, revigorând nuanţe de viziune dantescă; funambulesc şi cu urme din picturile semifantastice ale lui Bosch, imaginile se încheagă şi încheagă zona acestui Purgatoriu liric: '...ca şi cum,/ sărmanul, prea singurul de sine Yorich/ ar trece mereu dintr-un capăt/ în altul al purgatoriului cu capetele noastre, aprinse, în mâini'." (Dumitru Ţigăniuc)

Mihai Avasilcăi: Fanfan, rechinul puşcăriilor

Surprinzătoare, stranie această carte! Iată ce aflăm despre autor şi despre volum: „Dacă v-aş vorbi acum despre Mihai Avasilcăi probabil că aţi da din umeri, indiferenţi, şi v-aţi căra în treburile voastre; dacă, însă, aş pomeni fie şi în treacăt de Fanfan, aţi ciuli urechile voastre lungi ca nişte antene de măgar şi aţi aştepta cu sufletul la gură urmarea. Urmarea este asta: Prin 1990, la redacţia **Convorbirilor literare** apărea (era, oho!, o apariţie) un domn abia ieşit din puşcărie, fără dinţi, mai întunecat la culoare decât majoritatea românilor, scund, nervos, mirosind a ţigări ieftine şi cu nişte ţoale pe el despre care nu mai vorbesc ca să nu-mi scandalizez publicul format doar din domnişoare în certificatul de naştere şi în urechi dacă nu cumva au avut otită şi, atunci, nici măcar acolo...

Emil Brumaru, care are un simţ al limbii nemaipomenit (...), l-a simţit imediat pe dragul de Fanfan şi l-a şi publicat, expres, în **Convorbiri mondene**. Cum sunt mai interesat de prozatori decât de poeţi, mi-am depistat şi eu, urgent, Omul: inteligent, cu un simţ al naraţiunii care îl aşează lângă Creangă, ironic şi blând amuzat, cu detaşarea experienţei trăite, Fanfanul urma să aibă (cu certitudine!) destinul care i se cuvine. Adică această carte pe care v-o propune editura Boema (...) Reptilele pe care le-a cunoscut autorul nostru sunt tratate dostoievskian: nu există, reafirmă Mihai Avazilcăi, indivizi funciar răi, ci doar înrăiţi. Însă, spre osebire de autorul **Amintirilor din casa morţii**, Avasilcăi ştie bine că, în continuare, cruzimea, perversiunea, laşitatea şi obrăznicia vor caracteriza pe cel căzut la başcă". (Dorin Spineanu).

Amestec de puritate şi abjecţie, această carte impune un Papillon valah.

Anticariat

N.D.Cocea, *Vinul de viaţă lungă*, ediţia a treia, Întreprinderile de editură S.A.R., Bucureşti, 1946

„Am putea spune că aproape ştiam anticipat ce va cuprinde povestirea d-lui N.D.Cocea. Câteva interviuri prin gazete au răspândit, înainte de apariţia cărţii, amintirile din scurta carieră de magistrat a autorului. Trei părţi din **Vinul de viaţă lungă** nu sunt decât un reportaj retrospectiv asupra mediului provincial prin care a trecut tânărul împărţitor al dreptăţii, venit din capitală la Cotnari. Sumare creionări ale notabilităţilor locale, şarjate cu o vioiciune de ziarist, şi revolta de rigoare a autorului, inadaptabil în cadrele meschine în care a fost azvârlit, alcătuiesc un raport verbos asupra mediocrităţi unui târg.

Dl. N.D.Cocea n-a avut, credem, intenţia să construiască un roman; de altfel nimic nu indică aceasta între filele cărţii; ceea ce l-a interesat exclusiv este figura bătrânului boier Manolache Arcaşu şi mai ales confesiunea unei iubiri a lui din tinereţe. De aceea, disproporţionata introducere a **Vinului de viaţă lungă** mărturiseşte numai primejdiile unei discursivităţi voioase. Unica vână care pulsează în naraţiuea d-lui Cocea apare abia după vreo sută de pagini de ocol fără accidente însemnate. Când ne apropiem de sfârşit, ne dăm seama că am prins adevăratul început; până la confesia conului Manole atenţia absenta, ca într-o plimbare pe un şes monoton şi uscat de arşiţă". (Pompiliu Constantinescu, **Vremea**, an. IV, nr. 183, 19 aprilie 1931, p. 6)

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU

- Malraux, **Antimemorii**
- Kant, **Critica raţiunii pure**
- C.G.Jung, **În lumea arhetipurilor**

LIBRĂRIA SADOVEANU

- Mircea Cărtărescu, **Travesti**
- Vasile Lovinescu, **Steaua fără nume**
- Malraux, **Antimemorii**

LIBRĂRIA EMINESCU

- Malraux, **Speranţa**
- Malraux, **Antimemorii**
- Julio Cortázar, **Autostrada din Sud**

LIBRĂRIA ALFA

- Abélard, **Etica**
- Jeanne Hersch, **Mirarea filosofică**
- Vasile Lovinescu, **Steaua fără nume**

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR. 53

- Julio Cortázar, **Autostrada din Sud**
- XXX, **„Spune-mi totul despre tine!"**
- Jeanne Hersch, **Mirarea filosofică**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar şi pe autori) să expedieze pe adresa redacţiei noastre un exemplar din noile apariţii de carte.

Pagină realizată de Alexandru Spânu

Autorul ca strigoi

Miron Radu Paraschivescu: *Jurnalul unui cobai*, Editura Dacia Cluj, 1994

de DAN CRISTEA

Se ştie şi se vorbeşte de mult despre jurnalul intim al lui Miron Radu Paraschivescu, jurnal început, după propriile mărturisiri ale autorului, în 1936. Scriitorul însuşi citea fragmente din el, pe măsură ce-l redacta, intimilor şi, se pare, mai ales femeilor care, oricum, ocupă un loc confesiunilor celui care se descrie drept „cel ce-am trecut prin atâtea femei, nefericind pe unele din ele, înşelându-le, abandonându-le, tiranizându-le, minţindu-le pe altele“ (p. 409). Prin 1969, M.R.P., după ce cu trei ani înainte îşi pusese în ordine jurnalul pentru a-l transcrie la maşină, se interesa de o editură din ţară care să-l publice. La mijlocul anilor '70 o serie de fragmente au apărut în revista „Luceafărul“. În 1976, datorită prietenului din tinereţe, Virgil Ierunca, semnatar şi al prefeţei, apare în Franţa o ediţie prescurtată, *Journal d'un hérétique*, cuprinzând caietele scrise (şi revizuite de autor) în intervalul 1940 – 1954. Aceleaşi caiete, ţinute de la 28 la 43 de ani, sunt luate în considerare şi de ediţia de faţă, publicată de editura Dacia Cluj şi îngrijită de Maria Cordoneanu.

Titlul adoptat de ediţia prezentă, *Jurnalul unui cobai*, apare, pentru prima şi singura dată, menţionat într-o scrisoare a poetului, din octombrie 1969, adresată unui prieten: „(El vorbeşte despre) condiţia de cobai a poporului român care rămâne acasă şi nu peregrinează ca eroul lui C.V.Gheorghiu din *Ora 25*“ („Cuvânt către cititor“, p. 6). Maria Cordoneanu explică opţiunea sa pentru titlul ales prin faptul că „respectă dorinţa expresă a autorului“ (p. 10). Se prea poate, dar acest lucru nu reiese din fragmentul de scrisoare reprodus, care se referă nu la condiţia autorului ci a poporului român după 1944. Dimpotrivă, alte posibile titluri sunt sugerate de M.R.P. chiar în cuprinsul jurnalului. Astfel, la pagina 201, într-o însemnare din 1945, se poate citi: „Ceasornic, aşa i-aş spune acestui caiet, celor care-l precedă, celor care-i vor urma. Un ceasornic ce-mi înregistrează orele şi clipele, fidel, neîntrerupt. Cineva, cine ştie, citindu-l, va găsi poate în el nămiaza justă; sau miezul nopţii. Şi-l va păstra ca să se orienteze sau îl va arunca spre a nu se rătăci“. Aşadar, jurnal–busolă şi jurnal–ceasornic deopotrivă, al mijlocului zilei, al orei valeryiene („midi just“) de maximă luciditate, sau jurnal al mijlocului nopţii, al timpului visului, rătăcirilor şi fantomelor. Omul, de altfel, în general şi omul–jurnalului în particular este, potrivit autorului, „ceea ce face şi ceea ce ascunde“, amestec de vizibil şi invizibil, de expus şi clandestin, de mărturie despre sine şi ficţiune de sine. Este condiţia jurnalului şi condiţia literaturii autobiografice, la care sinceritatea şi invenţia participă deopotrivă. Profesând nuda „sinceritate“ a însemnărilor zilnice, opusă „nesinceritătii“ romanului, M.R.P. nu ignoră faptul că într-un jurnal, oricât de sincer s-ar pretinde, ficţiunea este umbra nelipsită a persoanei care scrie şi vorbeşte în numele lui „eu“. „Tot zbuciumul, toată îndoiala şi neliniştea mea sunt în bună parte inventate“ (p. 213), concede autorul, la un moment dat. Într-un alt pasaj, tot din 1945, rostul jurnalului e descifrat în dorinţa de a fi „strigoi“, adică un om care vrea să-şi supravieţuiască bântuind conştiinţa generaţiilor viitoare: „ca să le impun opera mea şi să fiu pentru ei o problemă de conştiinţă. Asta e un strigoi: o problemă de conştiinţă, o întrebare prematură. Ăsta e şi Hamlet: aceea pe care i-o ridică un strigoi“ (p. 244). Familiar cu psihanaliza, M.R.P. se vede pe sine nu numai o „fantomă“ interogând conştiinţa urmaşilor, dar cutreierat, el însuşi, de fantomele părinţilor morţi: „Şi pe măsură ce scriu aici, îmi pare că asta nu e decât literatură. Sunt solicitat de fantome şi aspir să fiu fantomă, fiindcă n-am lichidat încă o fantomă din mine; una, sau mai multe: pe mama. Dar faptul că-mi pun problema strigoiului e deja un progres; e ridicarea în conştiinţă a morţilor ce plutesc prin mine“ (p. 245). Scrisul autobiografic, cum ştim de la Chateaubriand încoace, poate fi o voce „d'outre tombe“. Ce este jurnalul altceva însă dacă nu un depozitar de clipe moarte? În altă parte, autorul îşi compară caietele de jurnal cu o „închisoare“ şi cu un „refugiu“. Dar ele sunt, nu mai puţin, un semn de solidaritate şi de comuniune adresat semenilor, „puntea de comunicare cu oamenii în tot ceea ce poate fi mai trainic şi asemănător în noi: viaţa lăuntrică, dorinţa de cinste faţă cu noi înşine, de echilibru interior, de egalitate faţă de sine“ (p. 289).

Locul pe care îl ocupă definirea jurnalului şi reflecţia frecventă asupra modalităţilor de expresie ale acestuia arată clar că M.R.P. îl consideră, el însuşi, opera lui capitală, deşi obsesia scrierii unui roman îl solicită adesea. În afară de gazetărie, poetul publicase până în 1941 doar volumul *Cântece ţigăneşti*, iar alte volume de versuri îi vor apare de-abia după 1959. Astfel autorul „Baladei păguboşilor“ nu se înşeală prea tare când consideră că: „Singurul lucru ce va rămânea de pe urma vieţii mele făcută din fragmente, din crâmpeie mai mult sau mai puţin relevante, va fi acest jurnal“ (p. 47).

Marea temă a jurnalului, febril şi inegal ca însuşi omul care l-a compus, este opoziţia (sau o posibilă, dorită conlucrare şi reciprocitate) dintre viaţă şi scris, dintre existenţă şi artă. În legătură cu această temă, M.R.P. afirmă cu nedisimulată candoare: „De pildă, eu vreau să fiu un poet şi un scriitor mare, disputat de

politici, admirat de femei şi iubit de cititori“ (p. 205). Solicitările vieţii sunt adeseori precumpănitoare la acest scriitor ce se zbate între libertinaj şi ascetism, între „eternitate şi actualitate“, cu o conştiinţă sceptic-lucidă, antrenată când de gândul participării „la scris“ când de acela al participării „la viaţă, indiferent de scris“. Pe acest fond interogativ, mişcător precum nisipurile, M.R.P. se revelă ca un excepţional teoretician al practicii scrisului şi al actului poetic. El ştie tot sau aproape tot despre felul cum se naşte şi cum se scrie poemul. Acest fapt, altoit pe generozitatea, „camaraderia“ omului şi pe aplecarea sa funciar– afectivă spre cei mai tineri („Să fii cu tinerii, iată o soluţie!“), explică de ce M.R.P. devenise o „instituţie“ pentru noi aspiranţi la gloria literară.

Deşi scris de un „radical de stânga“, de un „comunist fără partid“, jurnalul e mai puţin politic, în sensul de document al evenimentelor din afară, decât s-ar putea crede. Evenimente capitale, precum intrarea României în război sau 23 august 1944, sunt de-abia ori deloc consemnate. Extraordinară, însă, e la M.R.P. recunoaşterea eşecului pe care l-a adus implantarea comunismului rusesc în România. În anii proletcultismului, când şi însemnările se răresc sau se reduc la câteva pagini pentru un an întreg, jurnalul devine pentru autor „exerciţiul subteran al scrisului liber“, un document de clandestinitate. Este o mărturie dramatică a unui scriitor care se socotea ca făcând parte dintr-o „generaţie fără căpătâi“ şi aştepta dărâmarea lumii vechi ca pe un semn de revoluţie universală în domeniul tuturor libertăţilor. Cine nu poate învăţa, chiar din jurnalul lui Miron Radu Paraschivescu, că scrisul autentic nu are nimic de-a face cu puterea, riscă să citească de pomană această confesiune unică în felul ei.

vasile petre fati

Hombre

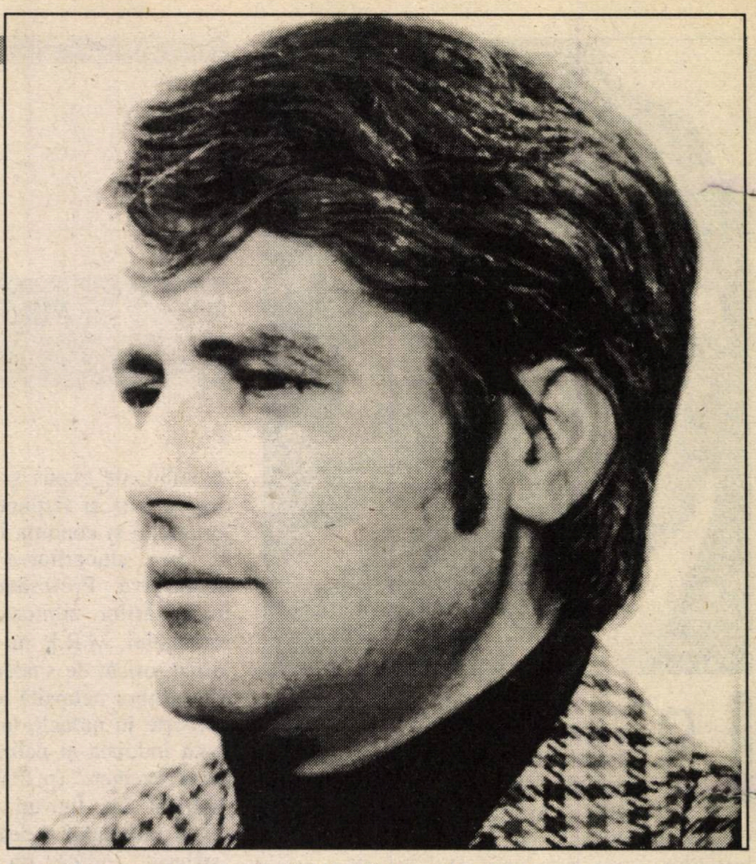

Mama a văzut tunetul, fulgerul, ploaia şi apoi s-a rugat de mine
Ca de Dumnezeu. Eu am fost tatăl mamei mele
Şi am adus ceva bani, ziare şi o sticlă cu îngeri.
Nu am plâns niciodată când a fost vorba de ea,
Acum, pentru că lucrurile merg prost, mă consider un om care a avut parte
De partea mamei sale. Sunt un fiu cu vinişoare vineţii,
Ca la Sarajevo. Pot să scriu mai departe biografia mea până la capăt,
Pot să mă plâng de mama mea. Adevărul este că nu mi-am dorit o mamă,
Cât despre tată ce să mai vorbim.
Şi pentru că nu s-a putut aşa, am vrut să mă nasc singur,
Cu lumea în cap. Cu paradisul la picior, ca nemţii.
Dar ea a văzut înaintea mea tunetul, fulgerul şi ploaia
Şi mi-a spus că nu e bine să stai afară, după ce ai plâns atâta timp
După mama ta, ea care l-a mâncat pe cel iute de picior,
Pe Drac, vreau să spun, ca să mă nască
Aşa cum sunt. Mama mea e crucea pe care m-am răstignit ca să mă nasc
Şi o iubesc pentru că mi-a dat bunăvoinţa să trăiesc.
Problema e că vreau să mă nasc de unul singur,
Pentru că acum ştiu cum e să te naşti.
Aş vrea să vă gândiţi că nu se poate altfel nici cu voi,
Odată şi odată trebuie să vă naşteţi singuri,
Aşa ca-n fotografii 6/4, cum mi-a spus mie cineva că se poate.
Soluţia de a crede în mama ta e un fel de a bate câmpii despre lumea sensibilă,
Dacă ea nu exista eu eram un playboy al tuturor timpurilor,
Cineva care loveşte cu laba în grilajul Şcolii de armonie universală,
Am bune gânduri despre plângerile celor care au învăţat să bată stepul,
Sunt cazuri când poţi să-ţi uiţi casa, familia, slujba, ca să crezi în micuţul Dumnezeu
Pe care ei au pus mâna.
Bine ar fi să am nevoie de tine, prietene cu mănuşi din Canada,
Bine ar fi să spunem: lumea e un loc bun de a încerca să nu fii niciodată ceea ce eşti.
E greu să accepţi limita unei case, a unei femei,
Cât despre mama mea, ea nu mai are un fiu de multă vreme,
Ea se sprijină doar pe groaza de a nu avea un copil cu buză de iepure.
Dacă mă joc cu creioane colorate este pentru că sunt foarte singur
Şi nu am nevoie de cerul albastru care se joacă cu mine aşa cum te joci cu un infirm.
Aşa cred toţi oamenii, că au o mamă cu o haină până la pământ,
Ei se gândesc că aparţin acestei lumi pentru că au fost născuţi
De cineva cu o haină până la pământ.
În acest moment eu nu mai aparţin mamei mele şi nici funcţionarului poştal.
Eu sunt singur cu Dumnezeu, închis la toţi nasturii.
Cineva e mai presus de mama mea şi acesta nu sunt eu,
Care stau la doi paşi de staţia de benzină, acolo unde liftul merge aşa şi aşa.
La ce mi-ar folosi pâinea, apa, curajul şi frica,
Dacă nu ar fi Dumnezeu? Am sânge bun pentru a mă naşte din nou
Pentru a vă spune că a fi miroase a sânge, că a muri miroase a sânge.
E o lumină pe care n-o văd decât în ochii celor care şi-au pierdut bunăvoinţa,
Calmul, ca un animal care-şi doreşte o mamă aşa cum îţi doreşti o batistă,
Eu m-am convins că prietena mea are nevoie de mine ca de un pian
mecanic pe care-l declari la consiliul municipal,
Sunt sigur că pierzându-mi încrederea în administratorul blocului
Voi găsi o legăturică cu chei, atât.
Cine cere de la Dumnezeu, cere de la biata lui mamă, de la bietul lui tată
Care a ajuns acolo, sus, cu îngeri cu tot,
Asta până nu vine ploaia, până nu vine fulgerul şi tunetul pe care l-a văzut mama mea înainte de a mă naşte.
Născând m-a chemat în lumea aceasta, unde toate sunt ca la început,
Voi da în scris că sunt născut ca să mă obişnuiesc cu Dumnezeu
Şi cu diplomaţia de a muri din această lume, pe nevăzute,
Aşa cum toţi ştiu că e bine să faci,
Ca să dispari cu acte în regulă, ca să nu mai fii niciodată,
aşa cum ai fost om, pe pământ, cu acte în regulă,
Ca să nu mai vii aici, niciodată, pe pământ, unde ai avut casă şi unde te cunoaşte totuşi, cineva,
Ca să nu mai fii om niciodată, aşa cum ai fost,
Hombre!

CARTEA ȘI ECONOMIA DE PIAȚĂ

de ALEXANDRU GEORGE

În paginile acestei reviste am publicat o serie de articole încercând a deschide ochii scriitorilor (mai ales celor foarte tineri, formaţi în sistemul paternalist şi dirigist al comunismului, asupra problemei esenţiale a câştigului rezultat din munca artistică şi care şi în trecutul ţării noastre a înregistrat, în regimul economiei de piaţă, numeroase succese, în ciuda aparenţelor contrarii. Trebuie afirmat şi repetat până la plictisire că, în regimul capitalist, afacerismul întovărăşeşte orice realizare constructivă, indiferent că e vorba de străpungerea Canalului de Suez sau de pictarea unor pânze pe care autorul lor nu e în stare să le vândă; un proiect public, de avergură universală, şi iniţiativa unui singuratic precum Cezanne, tot acolo ajung – şi poate că e bine aşa, în relativitatea lucrurilor omeneşti.

De câte ori amintesc aceste lucruri elementare mă trezesc calificat drept naiv (cum face autorul unei recente notiţe persiflante din **România literară,** a cărei redacţie este după cum se ştie, plină de oameni cu barba albă frecaţi de toate asperităţile şi experienţele economiei de piaţă). Ţin minte că pe la sfârşitul anilor '70, când Uniunea Scriitorilor însepuse să intre în dificultăţi materiale, iar editura ei şi librăria constituiau o sursă temeinică de câştiguri, aproape salvatoare, am lansat într-un grup de scriitori funcţionari la acea instituţie şi care tocmai intrau într-o şedinţă propunerea de a se reînfiinţa **Colecţia celor 15 lei**, inaugurată cu succesul ştiut de Ig. Hertz în anii '30. Toţi cei care m-au auzit (între care erau cel puţin doi clasici în viaţă) au întors capetele spre mine doar pentru a-mi arunca nişte priviri urâte; nici vorbă să-mi ia în consideraţie propunerea, pe care au considerat-o nu numai neavenită, ci de-a dreptul insultătoare. Numai Mihai Gafiţa, la vreo săptămână după aceea, m-a atras la o scurtă discuţie şi mi-a adus aminte:

– Ştii, domnule, că propunerea dumitale e foarte interesantă? Şi am evocat amândoi situaţia acelei colecţii din care şi eu, dar mai ales el, citisem cantităţi enorme, fără a ne ruşina de astă infamie. Colecţia aceasta, scoasă pe hârtie de ziar, în tiraje foarte mari, a cuprins literatură de consum (tradusă mai ales din germană) dar şi titluri interesante, neaşteptate, deschizând gustul publicului popular spre lectură şi corespunzând unei nevoi.

În paralel cu acesta şi spre declinul editurii Hertz, care n-a supravieţuit dispariţiei fondatorului ei, s-a făcut simţită activitatea unui alt personaj care a jucat un rol imens în popularizarea unor autori şi impunerea unui gust, corespunzător unui stadiu mai înalt al societăţii româneşti; e vorba de Jul. Giurgea, traducător din limba engleză de autori foarte vandabili şi pe care el i-a făcut vandabili. Mi se pare curios că nu s-a scris încă un studiu despre „fenomenul Giurgea", cum ar trebui el numit, după ce în epocă a făcut atâta vâlvă. Mă voi rezuma eu la o schiţă foarte sumară în date şi care trebuie verificate mai temeinic decât am putut-o eu face. Giurgea era un ardelean (n. 1887) cu o activitate de publicist şi povestitor încă de dinainte de primul război mondial; devenise funcţionar la o societate engleză de petrol şi a trăit multă vreme la Câmpina. A semnat şi Giurgea-Bradu. Societatea îi asigura concediile în Anglia, şi Giurgea, care învăţase astfel engleza, a obţinut pe nimica toată copy right-ul unei serii întregi de autori. Pensionat mult înainte de termen, el putea fi văzut în orăşelul de sub Carpaţi, pe o verandă, (cum l-am văzut eu) ţăcănind la o maşină de scris Remington, dacă nu o fi fost un Yost ceva mai vechi, de dimineaţă până seara. A tradus, cu rezultate fabuloase aproape toate romanele lui W.S.Maugham, A.Cronin, Pearl S.Buck, apoi pe Florence Barclay, Maurice Baring, Lloyd

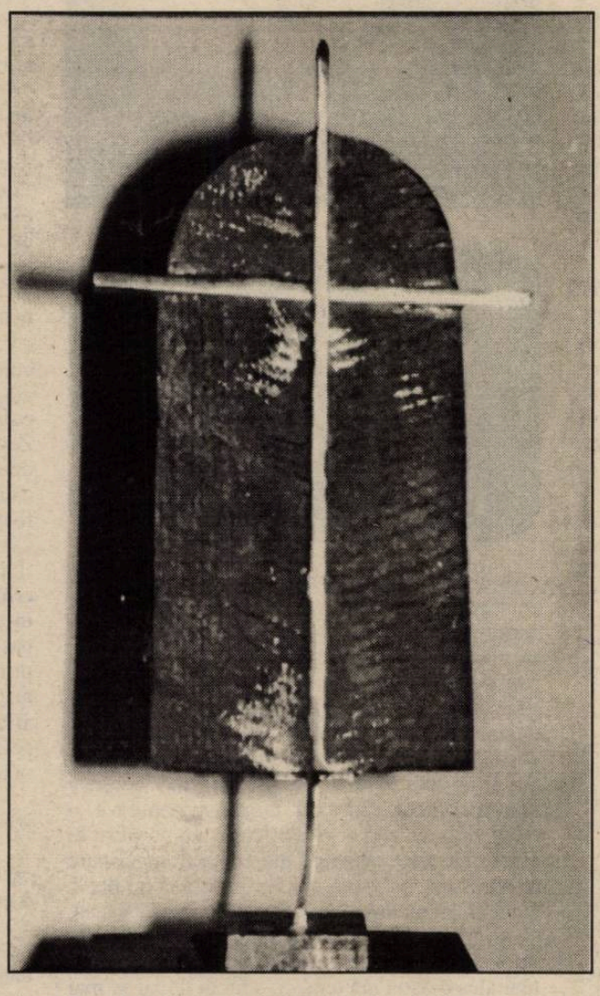

Douglas, Mazo de la Roche, dar şi din Joseph Conrad, John Galsworthy, chiar şi Aldous Huxley, aceştia din urmă producându-i surprindere lui Mircea Eliade, într-un articol din **Universul literar** care ar merita să fie dezgropat pentru a aprecia importanţa problemei. Dealtminteri succesul fulminant al lui Giurgea a scandalizat şi a trezit comentarii dintre cele mai variate; Mihail Sebastian, de exemplu, într-o **Notă despre literatura anglo-saxonă** încearcă să explice fenomenul prin caracterul mai „clasic" al literaturii engleze, care continua narativismul prozei realiste ale secolului trecut, în timp ce literaturile franceză şi germană mergeau în direcţia experienţelor psihologice extreme şi a revoluţionării stilului prozastic. Nu ştiu dacă „romanele lui Giurgea", cum erau ele numite în epocă, au urmărit scopuri comerciale; e sigur că au avut efecte depăşind sfera aceasta. Ele corespundeau gusturilor burgheziei medii, mai ales femeilor; în ciuda faptului că printre autori au fost şi laureaţi ai premiului Nobel, cei mai mulţi erau mari scriitori de mâna a doua, de lectură facilă, care speculează medii pentru cititorul român aproape exotice, de la Scoţia sau mediile londoneze, până la Orientul Asiatic, şi lumea funcţionărească a Imperiului Britanic. Oricine îşi dă seama că asta le deosebeşte de **Creanga de aur** de Sadoveanu, apărută în 1936, dar şi de **Interior** a lui C.Fântâneru sau de literatura lui Blecher.

Pentru a evalua importanţa lui Giurgea, să nu uităm că **Istoria literaturii române** a lui G.Călinescu se încheie cu constatarea catastrofală că traducerile acestuia „au dat în ultima vreme lovitura de graţie cărţii româneşti" (p. 859). Or, acest lucru e fundamental fals; literatura română şi mai ales cartea românească au supravieţuit acestei lovituri de graţie. Traducerile lui Giurgea nu au avut nici pe departe acest efect, ele au deschis curiozitatea unui public, au cultivat un gust, au dezvoltat nişte tendinţe în societatea intelectuală românească. Se poate spune doar (şi asta nu e deloc rău) că romanele acestui traducător au dat lovitura de moarte literaturii epigonice neosămănătoriste, „povestaşilor", provincialişti, idilici şi ţărănizanţi. Succesul lui Giurgea se explică şi prin condiţiile războiului când piaţa cărţii străine, mai ales franceze, se restrânge considerabil, iar acelea engleză, americană sau spaniolă, nici nu intră în discuţie. deoarece cunoscători ai acestor limbi în România erau extrem de rari. Romanele lui Giurgea închid o epocă şi deschid o alta, ceea ce ar fi fost mai vădit dacă nu venea peste noi comunismul imprimând în mod forţat alt curs în producerea şi comerţul de carte.

(În anii '50, când „fenomenul Giurgea" fusese curmat brutal de comunişti, care impuseseră traducerile aproape în exclusivitate din limba rusă, iar romanele acestuia atinseseră cote fabuloase la „negru" am avut mai multe discuţii cu prietenul meu M.Ivănescu, el însuşi mare cititor al romanelor lui Giurgea, cu privire la calitatea deplorabilă a acestora. Circula în mod curent opinia că omul lucra cu negri, fiind probabil un iniţiator al acestei metode, care avea să se generalizeze în regimul de drastice restricţii comunist. Am conchis amândoi că dacă Giurgea a folosit acest sistem în ultima parte a activităţii sale, el revedea cu certitudine textele altora, poate le restiliza, pentru că ele erau pline de unele particularisme proprii, de ardelenisme şi expresii arhaice desuete sau improprii. Totuşi, nimeni, în decursul anilor nu mi-a putut da o informaţie certă despre o anumită persoană care să fi lucrat pentru Giurgea).

Am atras atenţia asupra acestui caz extrem, de mare importanţă în epocă, pentru a invedera că în capitalism nu există fenomene oricât de regretabile care să nu aibă şi efecte pozitive şi să stimuleze iniţiative şi energii. Afacerismul în domeniul editorial e mai puţin nociv decât incomprehensiunea, incompetenţa şi pasivismul, mai ales când acestea sunt mascate de principii moralistice. Deci, încheind, provizoriu şi anticipând asupra adevăratului final, încă nu întrevăzut, voi zice:

– Unde eşti, o! Mihai Gafiţa?

UN PERSONAJ SECUNDAR

„Uf", pufneşte Vera revenind pe magistrala cu două benzi destinată circulaţiei dricurilor, „ce labirint!" „Mda", face Ştefan, „deşi privit de sus, cimitirul ăsta-i doar o palmă de loc!" „De sus?!" „Da, am zburat pe-aci acum doi ani. Aerofotogrammetrie".

Un câine galben a ţâşnit pe neaşteptate dintre tufe. Îi priveşte o clipă cu un aer vinovat, apoi o rupe la goană. „Să-l urmărim!" propune Vera. „Poate de ne scoate la loc deschis!"

„Nici o şansă!" se aude din spatele lor. „E un câine de Angora, arew agora hic fobie!"

A răsărit ca din pământ. Un Elvis Presley uzat, parcă scos din etuvă, trecut de prima tinereţe, cum ar fi arătat azi dacă.

„Şi pe mine m-a indus în oroare", „Zâmbetul i se lăţeşte pe obrazul transpirat. Priveşte lung în urma câinelui, clătinându-se uşor", „în oroarea de vid, horror vacui, cunoaşteţi senzaţia?" adăugă contemplându-şi buricul dezvelit de cămaşa boţită precum hârtia creponată. „Ca s-o combat" – declară el alungând cu gesturi exagerate o muscă ce i se plimba peste obraz – „am tras vreo trei beri alamodă deoşenu".

Hăt în capătul tunelului, văzând că nu mai e urmărit, câinele schelălăie deznădăjduit. Fantoma lui Elvis se apleacă, făcându-se că vrea să arunce c-o piatră după el. Dulăul dispare, omul pendulează serios; mişcarea asta îndrăzneaţă l-a dezechilibrat. Ştefan îl apucă de umăr şi abia acum omul îl priveşte în faţă: „Esteban: Cel mai frumos înecat din lume! ce curent te aduce pe coclaurile astea?!"

„Gil!" e rândul lui Ştefan să-l recunoască, aceleaşi pleoape grele coborând indolent peste ochii când candizi când vicleni, acelaşi surâs flegmatic, aceeaşi risipă de farmec şi de vorbe de duh, aceleaşi buze pline, aceleaşi trăsături, doar puţin exagerate, uşor dar iremediabil umflate precum prunele uitate-n pom, picurând printre comisuri limfa străvezie a exasperării.

„Petrecui un veac de singurătate de când..." – o turelă-n umbra căreia un cap sleit de nesomn picoteşte îndărătul telescopului, privirea lui tulbure se răsuceşte anevoie către stânga – „nu te-am mai văz't", încheie el descoperind abia acum prezenţa fetei.

„Gil, ţi-o prezint pe..." „Blimunda, înfiorată de imunda..." – urmă Gil, iar degetul lui arătător descrie un cerc larg ce se închide asupra inimii – „hic... privelişte". O fixează cu candoare, clipeşte des ca orbit de soare, apoi îşi apleacă învins privirile, „mă iertaţi, ochii dumneavoastră sunt de vină".

Trupul lui se frânge din mijloc, corect, doar troznetul de celuloid al costumului alb distonează cu protocolul altminteri impecabil. Sărutarea mâinii e acum inevitabilă. „Gil, de profesie speranţă. „Palma lui e asudată şi lipicioasă. Vera tresare, dă să-şi tragă mâna. „Da, aveţi dreptate, e un obicei perimat", admite Gil. „Sper că nu v-aţi supărat. Că Lentu Geană, police department, s-a. Pentru ce? pentr-un fleac de geam spart la grădina Licurici, chestie de fobie, vitrinele astea mă vitri hic oleză la inimă, zău aşa! Basil s-a supărat şi el. Şi Gicu s-a. Toată Lumea s-a supărat pe mine. Jihadul înţeleptului cu Lumea. Amanda şi Leta (păcat, nu vine de la Lethe, ci de la Nicoleta) mi-au spus, când m-am trezit treaz în sufrageria aia de „j" de mii de lei a lor, să ştii că tata s-a supărat pe tine. Dar eu..." – şi aici degetul i se

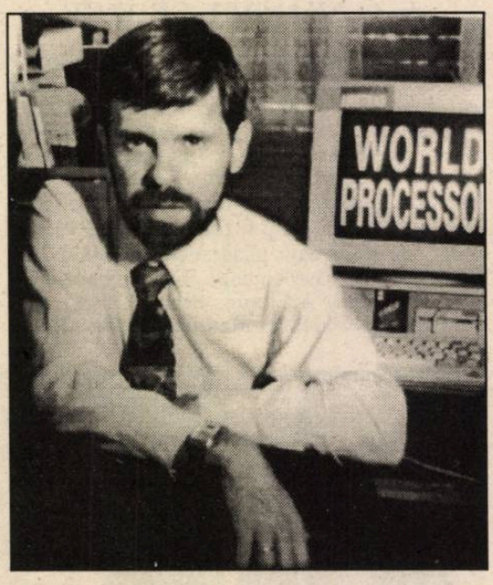

adrian oţoiu

înşurubează retoric în aer – „eu întreb: de ce să se supere, d-aia că el a băut o cinzeacă, iar eu restul sticlei? păi, di-viziunea muncii, că lui tocmai i-au dat ieşirea din spital (alte ieşiri n-a mai avut) şi avea ficatu-n rodaj şi, între noi fie spus, asta-i o altă nedreptate, de zece ani mă tot chinui s-a ajung acolo, nu concep să crăp altfel decât într-un pat alb, hospitalier, vegheat de Sora Sorţii şi de Marele Anestezist, mă conserv pentru finalul ăsta aşa cum îşi conservă o fecioară – scuzaţi – virginitatea, mă conserv în alcool cu cifră octanică hic cât mai superioară (e-un pleon hic astm, ştiu) şi pe stradă umblu f. atent ca să nu atent hic eze careva la viaţa mea, să nu mă calce vrun vrun vrun autodafé de-ăla, vrun aromân c-un aro, ori vrun tirolez c-un TIR, mai ales d-ăştia mă tem, că-s lungi de nu se mai termină, uneori se-ntâmplă c-adorm dup-a două pereche de roţi, adorm şi visez că s-a întors Cici, şi când mă trezesc şi dau să traversific, abia apuc să sar îndărăt, că abia acu trece remorca, perechea de roţi n° 5, ce ţi-e şi cu timpu' ăsta subectiv! Trăncănesc prea mult? Deh, îmi exteriorizez şi eu monologul interior!..."

Îşi stinge ţigara într-o urnă de piatră. „Penultima..." Aceleaşi vicii, aceleaşi fraze, aceleaşi gesturi grandilocvente, Polenul de pe stigmatele crinilor i se scutură pe mânecă. „Cum de fumez BT? E un soi de Muma Pădurii (o romă duhnind a selvă oscură) ce vinde lozuri cu care-ţi câştigi moartea sau saltul calitativ. Trăsei şi eu unul, câştigător, Aşa mi-am permis un BT. Bun de Tipar".

Se apleacă troznind ca o păpuşă de celuloid. Scapără un chibrit, apoi altul. La lumina flăcării, stofa costumului redevine pufoasă precum omătul, uşoară ca briza mării, ca mistralul.

„Fresco!" exclamă Ştefan. „Nu?"

„Mda", mormăie Gil pufăind din ţigară. *„A fresco..."* Chibritul s-a stins, feeria a încetat, reverul îşi arată culorile reale, „ a fost pictat a *fresco*, pete slinoase verzi, galbene, gri, „ e o adevărată frescă, dacă asta vrei să spui". „Fresco" repetă Ştefan pipăind materialul, dibuind sub rever o fărâmă din strălucirea originară. „Fainâ stofă!"

„O mereu atent la textile! Text hic ualismul ăsta şi-a cam trăit traiul, şi-a mâncat mălaiul!" Vera tropăie a nerăbdare: „Ştiţi cumva cum se iese de aici? E un adevărat labi..."

„Şi semăn eu a minotaur? Nu, domnişoară, eu usturoi am mâncat şi gura îmi miroase, o afirm cu toată tăria. Vă-ntrebaţi desigur de unde provine, nu tăria, ci usturoiul. Ei bine, provine de la pui, ce fel de pui? un pui picarom, natural, da' să nu crezi că-l consumai în consommé, nu, l-am împărţit frăţeşte cu câinele ăla pe care l-am salvat de la înec, Basil s-a supărat că i l-am adus plocon, în schimb Lethe şi Nepenthe s-au bucurat, s-a bucurat şi cânele că toaşu Picaro l-a-ndopat cu Picarom."

„Gil, destul!" râde Ştefan. „Ne-apucă noaptea aici!"

„Aha, vrei să-mi dai paşaportul! Să-ţi zic cum e cu paşaportul ăla. Ce scrie pe sticloanţa aia, l-am întrebat pe tipu' de la shop. *Passport*, cuuum? chiar aşa, *Whisky Passport*! şi cât face? Zece, nu zău, ei atunci ia dă-mi tu un passport de-ăsta de zece dolari, că-n seara asta voi să călătoresc hăt departe, într-o ţară unde n-a mai fost nimeni. (Notă informativă: dolarii-s de la Cici, care a transfugit *jenseits* cu juma' din filarmonică). După două zile revin la locul crimei, v-a plăcut? grozav! mai grozav ca Lucy-in-the-Sky-with-Diamonds, ia mai dă-mi un passport de-ăla, că abia m-am întors şi iar m-a prins dorul de ducă, *partir c'est pourrir un peu*, nu? că de-aia îs aici în Malingnovschi, că nu-mi aflu locul, locul de veci, dar mai bine să lăsam cele gânduri rele, că tot copilărirea ea singură e mai frumoasă!"

„Mă Gil, poţi sau nu să ne scoţi de aici?" izbucni Ştefan.

„Sigur că da, ştiu drumul cu ochii închişi, *mai ales* cu ochii închişi, vă scot eu la liman, nici o grijă, numai că tre' să-mi plătiţi o vamă, da, da, o vamă; şi anume trebuie să m-ascultaţi, haha, nu-ţi convine, ai prefera să-mi strecori vreo bancnotă, ei, nu şi nu şi nu, va trebui să mă ascultaţi până la sfârşit! La urmă şopistul m-a pus în gardă, vezi, mă Gil, tu cu mâna ta ţi-o faci! aşa-i, i-am zis, fiecare-şi face occidentul cu mâna sa, atunci Shoppin' Hower s-a uitat urât, în ochi i s-au aprins steluţe bleu, zisei occident? pardon? vroiam să zic accident!"

Călăuza lor a apucat-o înainte, cu paşi neversomil de mari, cu neliniştitoare, dese schimbări ale centrului de greutate. Foşnind şi troznind şi pocnind la fiecare pas. Ar trebui să-l lăsăm în plata domnlui, gândeşte Ştefan, dar ceva îl împiedică să se despartă de el, îl urmează fascinaţi, strecurându-se în şir indian pe cărarea pierdută între ferigi, lujeri şi rugi.

„Deci...crezi că te descurci în jungla asta?" întreabă Ştefan, nu tocmai convins de logica deselor schimbări de direcţie.

„Junglă, bine zis! Aici cresc 365 de specii vegetale, aşa pretindea un tip din cretacic (era îmbâcsit de praf de cretă) care studia viaţa dintre

morminte, nici mai mult nici mai puţin, 365 vegetale, 284 animale, fără a mai socoti şi câinele, ar trebui declarată rezervaţie sau parc naţional, ce mai, *La Jungle en folie!*, apropo de folie, ce ziceţi de asta?" şi, cu un gest de prestidigitator, Gil extrage de sub vestă o coală de celuloid cenuşiu, a, deci asta foşnea şi troznea şi pocnea, e o radiografie pulmonară, Vera o priveşte peste umărul lui Gil, o colivie de oase în care inima e invizibilă, un turn de vertebre fantomatice peste care plutesc fuioare de fum aproape solubil în razele X, s-a apropiat şi Ştefan, priveşte şi el, ce mai e şi asta, ia te uită, o cavernă în plămânul stâng, Peştera Cetatea Bolii, iar alături, roşii ca purpura, cel puţin zece inimi în pieptu-i de aramă! „Ce ziceţi de asta?" repetă Gil când Vera îi smulge clişeul, ah, în locul acestuia Ştefan nu mai vede decât nesfârşitul tunel de vegetaţie, iar alături, în prim plan, o creangă pe care atârnă cel puţin zece inimi înflăcărate de păpălău, fruct al toamnei târzii, numit şi cireaşa-ovreiului. „A, nimic serios!" exclamă Vera, „Vă pricepeţi?" se interesează Gil, „Oarecum..." zice ea aplecată asupra imaginii care, sub lumina verzuie a frunzişului, pare să se developeze încet, noi şi noi detalii ies la iveală, ca sub conul de lumină inactinică a unei lanterne de laborator. „Mi-am petrecut copilăria făcând flotile întregi de vaporaşe din film radiologic, ştiţi, mama lucrează la MRF. Aşadar" – încheie Vera înapoindu-i clişeul – „nimic serios! Sunteţi sănătos tun, domnule!"

„O, nu!" geme Gil, dărâmat de această veste. „Exact aşa mi-au spus şi cei de la spital, e o cabală întreagă sau – mai ştii? – razele mele psi le-au bruiat razele lor ics!"

„V-aţi temut de vreo boală?"

„Temut!? Am sperat, domnişoară, am sperat cu disperare să am ceva, un morb morbid cât de mic!" „De ce?" nu pricepe Vera. „Fiindcă atunci aş avea o justificare..." „O justificare?" „Acest titan s-a scufundat în plină maturitate creatoare, precum Titanicul, nu şi-a putut încheia opera (pe care, asta rămâne între noi, nici n-o începuse) din pricina bolii necruţătoare care etcetera. Aşa ar fi scris istoricii literari. Aşă că...m-oi resemna cu rolul de creator anonim..." declară Gil, vârându-şi radiografia înapoi sub vestă, la loc sigur, nu se ştie niciodată la ce poate servi, o imagine ca asta se poate interpreta în fel şi chip.

Şi marşul prin junglă reîncepe, coridoare, fundături, confluenţe, multe intrări, puţine ieşiri.

„Aşadar," – declamă Gil îmbrăţişând din priviri cimitirul – „acesta e domeniul meu. Domeniul meu de vânătoare. Ce fel de vânat prind aici? ehei, fraieri ca voi, pradă uşoară. Sunteţi cu totul în puterea mea, sunt singurul stăpân aici, dacă vreau vă dau drumul, dacă nu..." Se opreşte brusc. Îşi trece mână peste pleoapele înroşite. Îşi slăbeşte nodul cravatei de mătase, o splendoare de import, şi ea mânjită *a fresco*. „Dacă nu..." reia el c-o voce cavernoasă. Pauză. „Dacă nu...Hm..." mormăie scărpinându-se-n părul năclăit. „Hm... am uitat urmarea, am uitat povestea. Mi-am uitat rolul. Ştiu că râdeţi de mine, ia te uită dom'le, ăsta se crede ditamai personajul principal, abuzează de timpul şi răbdarea noastră, e şi el un pârlit de personaj episodic care, culmea, îşi mai şi uită rolul! E dureros să te naşti personaj principal, iar apoi..."

Gestul lui elocvent e tulburat de nişte rafale de picamăr venind dinspre canion. „Poftim! Ăştia excavează, iar eu mă decavez! Am devenit un soi de căpcăcun local, un *spiritus loci*. Mai am o singură armă. Perfidă, dar eficace: fără mine povestea nu se face!..." Se opreşte, sprijinindu-se de o stelă. „Fără mine nu se poate merge mai departe. Fără mine nu! cum cântă Andrieş." Cei doi se opresc, aşteptând să-şi revină. „Uh!" geme el, frângându-se în două c-un troznet teribil, „iar începe, vezi, sunt sfâşiat de lupte intestine, saturn, vidra, bastion şi celelate tării contra lui Murfy, târnavelor şi tropicalului, un adevărat război fratricid! De la tropical mi se trage, friguri tropicale..." Dârdâie într-adevăr, zgâlţâit de frisoane violente, iar pe faţa lui cianotică rânjetul stă strâmb, o mască insuportabilă.

„Prin urmare, acest traseu" – surâde Gil părăsind aleea principală – „cu toate ocolurile lui" – se înfundă într-o încâlceală de pârtii neumblate – „este drumul cel mai sigur dintre două puncte" – şi iată-i ieşind iar pe alee, nu departe de punctul de pornire. „Totuşi...unde suntem?" întreabă Vera neliniştită de mulţimea cărărilor care diverg.

„De unde venim? Cine suntem?" psalmodiază Gil mărşăluind înainte. „Opreştete-te naibii!" ţipă Ştefan. „Unde suntem? Ştii sau nu?"

„Hic, suntem aici şi acum. Hic (nu-i un sughiţ) et nunc. Nici în trecut, nici în viitor. Căci trecutul e infernul, nu credeţi?" Ştefan tresări iar. Oare cuvintele astea chiar te ajută să ieşi din labirint ori te-aruncă înapoi mai adânc decât îţi închipui? „Un mic infern la purtător. Unde suntem? Aici" – se aplecă şi c-o mişcare dibace, dă drumul unei monezi să se rostogolească peste o lespede – „adică aproape nicăieri, atât de îngust e locul!" Leul sare neştiutor peste litere, nu înregisterează textul consolator decât ca pe o serie de hurducături neplăcute. „De nu mi-ar fi lene,v-aş face teoria tangentei, suntem doar punctul de tangenţă ş. a. m. d." Lespedea se termină, moneda sare fără sunet în gol. „În orice caz, suntem pe drumul cel bun. În curând se va sfârşi întâlnirea noastră din pământuri. De Marin Preda." Se ridică. O ia înainte prin mirosul de fum şi catran. „De ce mi-au dat teritoriul ăsta? Demonul analogiei, *quoi*! Malign hic ovski ăsta a avut şi el zilele lui de glorie şi uite ce-a ajuns, din general loco hic tenent îl făcură loc de veci general! Tot aşa şi eu: am fost o tânără speranţă şi-oi muri o bătrână speranţă, donşoară. Poet saturnian (după coniacul cu acelaşi nume). Esesist, că eseul, vorba rumânului, moarte n-are." Se împiedică de ceva, hic, o vatră de-a necroforilor, încă fierbinte. Strârnind un nor de cenuşă, Gil sare în mijlocul vetrei, se-nvârte acolo ca pe o placă turnantă, ia să lichidăm acest focar de incendiu, să-l strivim cât e mic! cum naiba faci de nu te frigi? de, chestie de tehnică, jamanfişismul sau tehnicile arhaice ale extazului, asta face tăciunii să năpârlească, solzi uşori ca foiţa de ţigară erup în aer, cum se întâmplă cu fişele colonelului, supuse lunar la proba focului, trebuie să menţinem puritatea fişierului, hăhă, grohăia Mitrofan, asta-i purificarea prin foc, hăhă! apropo, îşi aminteşte arhitectul, mai ai fişele alea? care fişe, că nu-mi pică fisa? dar mai bine hai înăuntru, că mai bine vorbim aici, aşa, fără teamă, trage cortina după tine. Vera mai apucă să-l vadă pe Ştefan tuşind în urechea celuilalt, apoi perdeaua de fum se închide. E vorba de fişele pe care mi le-ai cerut acum doi ani, oo, doi ani e o groază de vreme, era prin oligocen, c-aveam mai puţină minte pe-atunci, căutam figuraţie pentru o proză nemaipomenită (nemaipomenită de atunci încoace). Gil, ai putea să mi le restitui? Din păcate, nu le mai am. Cum, ai pierdut fişele? Nu, că nimic nu se pierde, nimic nu se câştigă, totul se transf hic gurează, totul se meta hic forizează. Fişele alea PAF le-am făcut! Le-ai distrus?! Nici vorbă: le-am râşnit, filtrat, cernut, turnat în formă nouă, le-am făcut PAF, Plăci Aglomerate Fibroase, un nou material de construcţie, modern. Şi ce vei construi din el? Naiba ştie; deocamdată ducem un război de poziţii, el e modern, eu trist; vorba strămoşilor: *omnium animale post modernum triste*.

„Odată ce-am luat-o pe drumul ăsta" – declamă Gil ivit pe neaştepate în capătul opus al aleii – „fie el fundătură sau nu, o să merg până la capăt, indiferent ce splendori mă aşteaptă acolo. Sunt un explorator! Pissaro! Cousteau! Haroun Tazïeff! Vă bag în buzunar! Hm. O, soartă crudă! Mă trezesc! Îmi expiră passportul!"

Şi, zicând asta, scoate din buzunarul interior al hainei o sticlă plată. Culmea e că whisky – ul se cheamă chiar aşa, *PASSPORT*. Trage o duşcă lungă. Iar apoi mâneca hainei îi şterge nu numai buzele umede, ci şi aburul din ochi. „Vai, îs un bădăran, trebuia să vă servesc pe voi întâi. Da-n probleme de viaţă şi de moarte, vedeţi, devenim cu toţii nişte fiare. Instinctul de conservare", adaugă deşurubând iar dopul metalic. „Serviţi, vă rog. Insist." Şi, cum cei doi refuză cu o abia mascată iritare, Gil reia cu un zâmbet echivoc: „Nu puteţi ieşi de aici fără un passport." Vera ia sticla. „Aşa, donşoară, măcar o gură, o guriţă. E passport veritabil. Vechi de 12 ani. Şi acum, Esteban, hai, doar n-o să te îneci într-atâta!" Ştefan ia sticla, mimează deglutiţia. Nici măcar mirosul nu s-a lipit de el.

Abia după aceasta, călăuza lor îi împinge dincolo de un boschet întunecat. Priveliştea se deschide dintr-o dată. Un şanţ adânc taie peisajul, iar dincolo..." Dincolo baraca, dincoace *barranca*", rezumă Gil situaţia. Dincolo se înalţă siluetele mândrelor PB18, PB20 şi PB22 care de-abia au dezbrăcat cămaşile de scândură ale cofrajelor, dincolo iată macaralele cântate de poeţi, iată-i şi pe harnicii constructori bătând un şaişase în faţa barăcilor de pefele.

Era un podeţ aici, iar l-au mutat, ăsta deja nu mai e teritoriul meu, de-aia băjbâim. Oricum, în curând aţi scăpat de mine, şi ceva pocneşte în interiorul călăuzei, o coardă s-a rupt, „aoleu!" geme vârând mâna sub vestă, în dreptul inimii. „S-a rupt de-a binelea" – constată Gil examinând clişeul – „nu mai e bun de nimic". Se înclină ceremonios deasupra şanţului şi dă drumul foliei cenuşii. Clişeul s-a dus glonţ în jos, înfingându-se-n noroiul de pe fund. „*Lamizanabim*", bolboroseşte Gil. „Aferim, Amin".

Amin, a spus el. *Come in*, a clipocit şanţul.

Gil i-a întors spatele. O priveşte fix pe Vera. Şi din nou îşi coboară pleoapele grele, ca în apropierea somnului. „Înainte de a ne despărţi, trebuie să vă spun ceva." Un vânt rece îi umflă hainele boţite.

„Semănaţi cu cineva, domnişoară... Cu o grecoaică pe care am iubit-o cândva. E o poveste antică. Dintr-o altă existenţă..." murmură, privindu-şi lung manşetele jegoase.

„Cum o chema?" întreabă Vera.

„ Cum o chema..." îngână Gil ca în transă. „Cum o chema..."

„Ana", răspunde Ştefan în locul lui.

„Fireşte. Îmi amintesc", se înviorează Gil. „Ana."

A găsit. Iată şi podeţul. „După dumnea-voastră, domnişoară. Anna, fireşte." Apoi, cu un licăr negru în ochi, pe când puntea tremură deja sub paşii ei: „**Ann M. Nesis.**" Gil s-a oprit în mijlocul punţii. „Ei, ce ziceţi? M-am ţinut de cuvânt sau nu? V-am scos afară, iar vama n-a fost prea grea. Azi am jucat un rol de personaj pozitiv. Mâine...cine ştie" şi acum, rămâneţi cu bine!"

În clipa următoare, călăuza lor sare în gol cu pulpanele hainei fâlfâind în urma lui ca nişte aripi albe.

„Hei!" strigă Ştefan. „Încotro?"

„Ştiu eu o scurtătură, un scurt hic circuit" – spune Gil din adâncul Marelui Canion. „V-aş lua cu mine, dar..." gest vag în sus.

„Îţi pare rău că plec astfel, " constată Gil din umbra tranşeei. „Te simţi vinovat. Te simţi dator. Mda, c-o moarte tot suntem datori. Uite, ca să nu-ţi faci sânge rău, am să-ţi fac un hatâr. Tot voiai să-mi dai o hârtie de 10 lei. Ca să ai conştiinţa curată, fie, arunc-o încoace!"

(Fragment din romanul **COAJA LUCRURILOR** în curs de apariţie la Editura Cartea Românească)

maria urbanovici

La o statuie

Iecare femeie care venea în camera lui Fra, habar n-avea ce-o aşteaptă. Fra era un tânăr de bunăcredinţă, hrănit cu spuza cifrelor şi cu oftatul conturilor şi deconturilor, nu şi-ar fi permis niciodată un lux al imaginaţiei, el slujea timpul foarte precis şi cu mult simţ gospodăresc, iar la rândul său, timpul trecea razant pe lângă obrazul lui, neatingându-l, dar lăsându-i în urmă un tremur de aer rece, asemănător unei mingi, care te pasează în goană.

Câte-o blondă, câte-o brună îl mai vizita din când în când fără nici un motiv, care ascundea totuşi în coaja lui ridicolul propriei sale condiţii. Frumuseţea lui Fra emana efluvii magnetice, privirile de cameleon, verzi cu irizaţii de păstrăv le ademeneau pe femei într-un cerc atât de etanş, încât, dacă ar fi dorit apoi să se sustragă, nu s-ar fi putut comite nici o concesie, neexistând nici o fisură. Ele veneau pe rând, el le conducea condescendent, ţinându-le trena cu grijă într-o mână, să nu-i mături cele şaizeci şi patru de scări spre mansarda paralelipipedică, semănând mai degrabă cu un buncăr, decât cu o locuinţă.

Toate rămâneau surprinse, când deschizând uşa vedeau acolo aşteptându-le o femeie cutremurător de frumoasă, care sta într-un colţ, într-un spaţiu de pedeapsă. Liniştea din jurul ei era atât de perfect armonizată, ca moleculele de untdelemn, formând o plasmă translucidă, suav gălbuie. Această prezenţă acolo din interior structura viaţa la dimensiunile pe care doar Fra reuşea să le înţeleagă.

Până mă întorc, merg să-ţi vânez câţiva leoparzi, dezbracă-te şi încearcă să semeni cu ea, dorinţa mea ar fi, desigur s-o întreci! Nici nu reuşea prea bine femeia să-şi dea fustele jos, că el se şi întorcea cu blănurile pătate, mai mirosind încă a fiară ucisă, uşor sângele se scurgea, dar totul nu făcea decât să completeze pitorescul acestui peisaj. Şi cum, nu eşti gata? Să nu aştepţi ca ochii mei plini de pofte (atunci instinctiv privea blana leoparzilor) să te împresoare!

Stârnită de acest îndemn, femeia îşi arunca veşmintele unul după altul, ridicând tensiunea voluptăţii, cu fiecare gest, cu fiecare picior dezgolit, umăr sau coapsă rotundă.

Fra tolonit într-un fotoliu fuma dintr-o pipă făcută din craniul unui şobolan, îşi ţesea cu răbdare o plasă în jur şi privea...

Femeia în toată goliciunea ei se alătura celeilalte (unele o făceau cu distinsă pudoare, altele stârnind valuri, valuri de vulgaritate). Întristat bărbatul le privea şi pe una şi pe cealaltă ore întregi le contempla, probând orice idee, doar, doar va găsi un strop de naivă aderenţă la forma femeii, alese atunci.

Dar toate ideile ricoşau şi se întorceau cu o fărâmă din căldura trupului expus, lovindu-l într-o ploaie de săgeţi, tot atât de dureroase, ca şi cele cu care vânase mai înainte leoparzii.

Când suferinţa atingea ultimul punct de suportabilitate striga: opreştete! Atunci femeia aceea, până atunci catifelată, cu simţurile ca un vulcan sub epidermă, cădea pe podea, spărgându-se în mii şi mii de ţăndări. Obosit şi puţin plictisit, numai la gândul că mâine va socoti din nou, Fra se culca, nu înainte de a mai privi încă o dată statuia lui Venus din colţ, sub soclul căreia adormea, urmărit chiar şi în somn de frumuseţea ei învăluitoare şi inutilă.

Fotograme „ne-norocite"

Irama ochelarilor violetă, cămaşa violetă, amiaza toată violetă, doar silueta fragilă a ta care sparge aerul mă agresează cu necunoscutul ei într-o tonalitate de roşu aprins, suntem două fotograme în mişcare, pornite într-o incursiune de recunoaştere, ce mai face, Doamna Tristeţe?, astăzi te-a mai vizitat?

Freamătul precipitat al pleoapelor bine ascunse de după lentile ar putea răspunde afirmativ, dar nu, apare un zâmbet amabil, care ar încerca să fie sincer. Doi oameni necunoscuţi se întâlnesc prima oară, pentru a dizolva imprevizibilul, emoţia sau penibilul. Şi-au ales un teritoriu comun, mă străduiesc să nu fiu agresivă, mă decojesc de inhibiţii, de inerţii, aş vrea să mă dezbrac de aceste straie astăzi neinspirat alese, îmi taxez lipsa de imaginaţie că nu l-am intuit aidoma, citindu-i poemele, de aceea îmi trimite cred zâmbetele corecte, pentru a mă lumina şi a mă încuraja de la o anumită distanţă. Îl închid în camera pătrată, izolată de zgomot şi de indiferenţa oamenilor, îl rog tacit să mă învăluie cu viaţa lui, adunată inspirat pe hârtie, pentru ca impactul să nu fie prea puternic, stau dincolo de geam, de modul particular, cum îl pronunţă pe R, microfonul pocneşte, realizez că l-am pierdut pe cel din imediata mea apropiere, acum nu-l mai recunosc, cuvintele pe care le rosteşte nu-mi aparţin, dar au toate şansele să le îmblânzesc, mi se impregnează pe cortex mai ales tăcerea lor, după ce le jefuiesc de sens, este o lecţie subtilă de anatomie, manevrez bisturiul şi penseta empatiei între noi s-a creat un spaţiu periculos de intimitate, un flux tainic ne adună într-o singură formă, suntem chiar cuvintele ordonate într-un „discours amoureux".

Ne despărţim grăbiţi, tensiunea creşte, recunosc în taină pentru a nu ştiu câta oară insuportabilitatea actului creator. Aş vrea să se întoarcă, sufăr fizic absenţa lui şi despre mine, nu-i spusesem nimic.

Pe o bancă în faţa cantinei o femeie de 35 de ani, nu mai mult, plinuţă, rotundă, apetisantă chiar, fumează tacticos, cu pricepere şi voluptate, după ce îşi termină ţigara, scoate din poşetă o oglindă mică, se priveşte mulţumită în ea, se aranjează, îşi mai rujează buzele, apoi destinsă cu un zâmbet de om satisfăcut priveşte pe cei care se perindă prin faţa ei.

Printre trecători un bărbat trecut demult de tinereţe, cu câţiva ani poate înaintea pensiei, înaintea bătrâneţii definitive se întoarce din drum, după ce o studiase probabil în trecere, îi cere permisiunea de a se aşeza pe bancă, de ce nu, spune femeia, puteţi sta unde doriţi (se poate şi în braţele ei?).

Cu chelie, cu o burtă respectabilă, pe care zadarnic încearcă să şi-o ascundă sub bluza de fâş discută volubil, gesticulează mărunt, verigheta îi străluceşte pe deget (chiar şi în concendiu trebuie să-ţi aminteşti probabil „am nevastă, am nevastă".)

După un timp, femeia obosită cred de insistenţele lui nu ştiu de ce natură, se ridică să plece, el nu renunţă, vrea neapărat să rămână în compania ei. Zadarnic! Ea pleacă, se înţelege cu un gust amar, sigur ar fi vrut să fie acostată, să facă rost de o companie aici în staţiune în concediu, dar nu orice fel de companie...

Dezamăgit bărbatul cu mâinile în buzunar pare mai îmbătrânit, îi savurează picioarele durdulii, care se arătau cu generozitate de sub fustiţa înflorată, poate ar fi fost ultima sa aventură înaintea pensiei, înaintea bătrâneţii...

Nici nu reuşisem să-i însoţesc deziluzia până la sfârşit că prin faţa lui ţâşneşte un copilaş de aproape trei ani, de pe alee intră prin iarba parcului, fuge prin ea voios, se rostogoleşte, o apropie de obraji, de gură, de ochi, s-o pipăie, s-o guste, s-o simtă mai aproape. După ce i-a simţit gustul şi mirosul, moliciunea şi culoarea, aleargă spre fiecare pomişor, îi scutură coroana, se roteşte în jurul lor cu o rapiditate şi o bucurie indescriptibilă, mângâie frunzele, îşi trece mânuţa pe coaja copacului, îi mângâie fiecare nod, îl îmbrăţişează. Zadarnic îl striga mama, el zburda peste tot împiedicându-se de plăcuţele cu înscrisul „nu călcaţi pe iarbă", „nu rupeţi florile"!

Cu asemenea pupile mărite, chiar de la prima oră a dimineţii, nu te văd bine, îmi declarase medicul pasager, care bântuia prin sălile bibliotecii.

Şi într-adevăr, starea mea de robot cablat veşnic la o sursă ingrată şi destructivă se permanentizează.

Nu puteam să mă sustrag nici un moment – traiectoria mea cotidiană începe aşa, sună ceasul, trezeşte-te, cu lumânarea aprinsă (lumina se întrerupe de cele mai multe ori) îmbracă-te, aleargă pe stradă, printre oameni aproape adormiţi, cu feţele cafenii, nemulţumiţi că nici măcar somnul nu-i răsplătise cu un vis mai de soi.

Când val după val trecătorii înaintează grăbiţi şi speriaţi, eu tot mai aştept ca Fra să ţâşnească dintre ei, să mă prindă, să mă ducă departe. Îl abandonasem într-o toamnă târzie, în noiembrie printre frunze, printre copaci, în pădure.

Cordonul soldaţilor a fost învinuit şi condamnat de lipsa de vigilenţă lăsându-mă să mă strecor pe lângă el, pe neobservate.

Fra îmi găsise un jilţ dintr-un copac bătrân, pardosit cu muşchi şi frunze. Încercam deliciile desfătării printre catedralele stejarilor despovăraţi. Eu devenisem magistrul fioros, cu pas uriaş şi privire albastră, necruţătoare în locul lui Fra. Mi se oferise o recompensă peste ani, pentru toate minutele de spaimă şi emoţie pe care le încercam, atunci, când el apărea în sala de curs.

A îngenunchiat în faţa mea, fără să i-o cer, o boare de vânt îl ajutase să realizeze mişcarea. Reprezenta un timp tânăr, revolut, pe care eu însămi nu-i mai puteam retrăi, decât privindu-l, acum pe el.

M-am ridicat, dar fulgerător m-am prăbuşit printre crengi şi frunze. Devenisem o materie amorfă, şi dacă nu m-ar fi reţinut sub trupul viguros încă tânăr, în pulbere m-aş fi prefăcut!

Vântul se stârnise, frunzele ţâşneau de pe pământ, găsind în noi un punct de sprijin benefic, sângele ne curgea de la roşu aprins spre culoarea profund resemnată a înţeleptului, care zvâcnea sub tâmpla lui Fra. Soldaţii ne descoperiseră, ne păzeau cu discreţie pândind întunericul care ne înghiţea şi dintr-o dată au dat semnalul de alarmă. Câinii se porniseră sprinteni în recunoaştere, mirosind fiecare frunză, fiecare palmă de pământ. Au înconjurat locul unde se afla trunchiul măiestrit de natură sun formă de jilţ, au răscolit covorul de frunze.

Nimeni, nimic...

Pe poteci, printre copaci, doar ecoul.

Al doilea festival Internaţional de Haiku

Constanţa, 14–16 septembrie, 1994

La cest al doilea Festival Internaţional de haiku de la Constanţa a fost nu doar pentru mine o sărbătoare; întâlnirea unor poeţi creatori de Haiku la Ţărmul Pontului Euxin s-a transformat pentru cei prezenţi – români şi străini – în câteva zile faste. De altfel, umbra marelui Ovidiu a fost evocată de Domnul James White cum nu se poate mai frumos: exilat pe aceste meleaguri, la început, neprimitoare, plin de amărăciune şi regret, Ovidiu a reuşit o adâncire a singurătăţii de tip taoist şi o transfigurare a ei în poezie nepieritoare.

Dar Festivalul din acest an a avut ca miez de strângere şi iradiere creaţia de Haiku a lui Matsuo Basho şi a altor remarcabile figuri ale creaţiei japoneze de Haiku. Şi de ce nu? – în jurul acestui lac care este Marea Neagră, dacă o privim la nivelul planetar, participanţii şi-au împărtăşit din prea plinul inimilor adunat pe aripe din efemeritatea vieţii şi din polenul de poezie pură a eternităţii, care este orice haiku.

Un bob de exuberanţă a fost trecut de la unul la altul; fiecare s-a dăruit celuilalt într-o comuniune de profundă spiritualitate.

Cu Dl James Hackett – cunoscut poet de poezie Haiku din S. U. A. – ne-am întreţinut despre **filosofia Zen** şi a modului în care aceasta i-a influenţat creaţia; cu Dl David Cobb, secretarul Societaţii britanice de Haiku, despre **intuiţie** ca fundament al celor mai reuşite poeme; cu Dl Smets, din Belgia, asupra **însingurării**, în lungile zile de toamnă, creatoare de stări poetice asemănătoare celor trăite de Ryokan; cu Dl Cekolj, din Croaţia, neam cufundat în lucrurile mărunte descoperind cum „**nimicul**“ devine poezie pură – miez creator.

Am tăcut îndelung cu Dl Constantin Abăluţă, înfăţişându-ne Haiku-ul ca obiect al tăcerii dar şi contemplându-i tablourile expuse în sala unde ne-am întâlnit; am refăcut parte din călătoriile lui Matsuo Basho împreună cu poetul Aurel Rău etc.

Despre libertatea creatorilor de Haiku de limbă neniponă de a se îndepărta de Haiku-ul clasic, japonez ne-a vorbit chiar un japonez – Dl Hasumi; despre livresc ca izvor de inspiraţie pentru creatorul de Haiku Dl Blundell din Marea Britanie.

Dl Ion Codrescu ne-a făcut să vedem încă o dată legătura subtilă între cuvânt, desen şi culoare pe o paralelă a creaţiei lui Matsuo Basho şi Breugel iar Olga Duţu ne-a purtat de la desăvârşirea perlei Haiku-ului pe subţirimea firului de poezie într-un vers a lui Pillat.

În această atmosferă de sărbătoare, prezenţa Cleliei Ifrim – câştigătoarea Marelui Premiu pentru Haiku de limbă engleză la cel de al cincilea Concurs Internaţional de Haiku din Japonia, organizat de Itoen New Haiku şi Asociaţia de Haiku Modern – Ghendai Haiku Kioukai, a Dlui David Cobb câştigătorul altui important premiu, precum şi a Dlui Ion Codrescu şi Domnişoarei Mihaela Miga, care au primit menţiuni la acelaşi concurs, a constituit o dovadă grăitoare nu doar a perenităţii Haiku-ului, cât mai ales al posibilităţii realizării lui în altă limbă decât cea japoneză, în altă atmosferă decât a filosofiei specifice creatorilor japonezi.

Dar asupra creaţiei de Haiku în afara spaţiului neniponic s-au referit în intervenţiile lor o mare parte din participanţi, exemplificând apoi cu propriile lor creaţii.

Captivantă a rămas intervenţia D-ei Kinuko Jambor, consilier al Societaţii Internaţionale de Haiku din Japonia (societate condusă de Dl Sono Ucida – anul trecut, oaspete al Societaţii Române de Haiku) care a vorbit despre modul de predare a Haiku-ului în şcolile japoneze.

Atmosfera poetică a Festivalului a fost sporită de muzica D-lui Blundell inspirată de creaţii de Haiku ale Dlui James Kirkup, preşedintele Societăţii de Haiku din Marea Britanie, de teatru, poezie şi muzică ale Dlui Canarozi din Franţa, de acordarea premiilor Asociaţiei de Haiku din Constanţa, de prezentarea unor volume de poezie şi critică, în principal de Haiku, de prelungirea discuţiilor peste noapte la malul mării sau lacului ori în ambianţa deosebită a Muzeului de Artă sau la Cazino.

Dumitru D. Ifrim

Marcel Smets (Belgia)

Sunetul ploii

Toată noaptea stau jos
La fereastra întunecată
Ploaia domoală tropotind
Peste crângul de bambus.

În această ploaie domoală tropotind asupra crângului de bambus, rezidă toată înţelepciunea umană, toată înţelepciunea cărţilor sfinte, nu e nevoie să le citim, „sunetul ploii nu necesită traducere“ după cum afirmă un maestru Zen.

Dar oare de ce mai toţi oamenii nu sunt iniţiaţi în această înţelepciune din această „sutră fără cuvinte“ (Ryokan) şi de ce l-a cuprins ea pe acest sărman japonez Ryokan (1830) şi poet şi sihastru? Răspunsul este de găsit în poezia însăşi:

Toată noaptea stau jos
La fereastra întunecată...

Ryokan şi-a luat adio de la lume cu viaţa ei aşezată de fiece zi, cu lupta pentru succes plină de conflicte şi amărăciune.

Nici o necesitate nu mai există nici chiar pentru iluminare, toate s-au dus. Această nonacţiune aduce cu ea surprinderea frumuseţii. Ryokan e singur cu singurătatea ploii tropotind peste crângul de bambus şi această singurătate este pură şi imensă.

Simţim emoţia lui adâncă în acest poem şi aceea e poezia lui:

„Cine spune că poemele
mele sunt poeme?
Poemele mele nu sunt
poeme
După ce aţi aflat că poemele
mele nu sunt poeme
Atunci putem începe
discutarea poeziei.“

Podoabele stilistice nu sunt pe placul lui:

„Câtă admiraţie: delicatul
gentleman
în timpul liber cu poezia îşi
încearcă mâna
cu ce eleganţă prind contur
creaţiile sale
găsind trăsături ce sunt noi
şi frapante
Dar câtă vreme nu scrie
niciodată
despre ceea ce e în inimă
oricâte ar da la iveală „ce ţi-e
bun“?

Viaţa i-a fost simplă ca şi poezia:

„asemeni firicelului de apă
acoperit de muşchi
din crăpătura
stâncii muntelui este drumul
luminos şi liniştit
pe care eu
trec prin lume:
deoarece
„viţile noastre sunt ca nişte
plante
plutind la marginea apei
în lumina lunii“

Ne putem închipui bucuria şi dragostea de care este cuprins scriind cunoscutul său haiku:

hoţul a lăsat
luna
la fereastră
Ajunsese la „satori“ la
iluminarea
adevărată...

Traducere de
Teodora Moţet

Eugenio Montale

Mai este poezia cu putinţă?

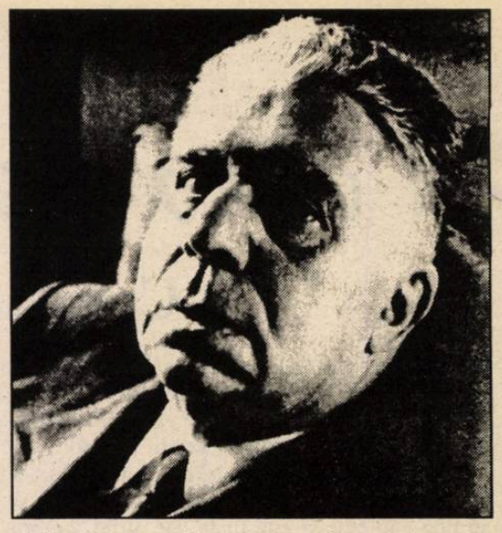

Rostite în urmă cu destui ani, cuvintele inegalabilului poet şi eseist Eugenio Montale îşi păstrează intact mesajul lor de speranţă şi încredere în perenitatea poeziei, o artă regină între arte. Ele au fost incluse într-unul din fascinantele volume de eseuri ale scriitorului – Sulla poezia. Aici personalitatea criticului şi a eseistului o întregeşte în chip fericit pe cea a poetului, antologia atestând meditaţia neîntreruptă asupra condiţiei poeziei în lumea de astăzi şi parcurgerea unor trasee privilegiate de pe harta poetică a Europei: de la Dolce Stil Nuovo şi Dante la Rilke şi Gottfried Benn, de la suprarealişti la T.S.Eliot, de la poezia barocului la Umberto Saba.

Premiul Nobel a ajuns, dacă nu sunt prost informat, la cea de-a şaptezeci şi cincea rotaţie. Iar dacă mulţi sunt oamenii de ştiinţă şi scriitorii care au meritat o asemenea prestigioasă recunoaştere, destul de mic este numărul supravieţuitorilor care mai trăiesc şi lucrează. Unii dintre ei se află prezenţi aici şi către aceştia se îndreaptă salutul şi urările mele. Potrivit unor opinii destul de răspândite, operă a prezicătorilor nu întotdeauna demni de luat în seamă, anul acesta sau în anii pe care îi putem numi iminenţi, lumea întreagă (sau cel puţin acea parte a lumii care poate fi numită civilizată) ar cunoaşte o cotitură istorică de proporţii uriaşe. Nu este vorba evident de o cotitură escatologică, de sfârşitul omului însuşi, ci de întronarea unei noi armonii sociale, ale cărei presimţiri există doar în vastele ţinuturi ale Utopiei. La data evenimentului, premiul Nobel va fi centenar şi doar atunci se va putea face un bilanţ complet pentru cât au contribuit Fundaţia Nobel şi Premiul legat de ea la formarea unui nou sistem de viaţă comunitară, fie cel al Bunăstării sau al Nevoii universale, dar de aşa ceva purtată să pună capăt, cel puţin pentru multe veacuri, multisecularei diatribe în ceea ce priveşte semnificaţia vieţii. Înţeleg să mă refer la viaţa omului şi nu la apariţia aminoacizilor numărând câteva miliarde de ani, substanţe care au făcut cu putinţă apariţia omului şi care poate îi conţineau deja proiectul. Iar în cazul acesta, cât de lung este pasul lui **deus absconditus!** Dar nu înţeleg să mă abat de la subiect şi mă întreb dacă este justificată convingerea că statutul premiului Nobel are acoperire; adică aceea că ştiinţele, nu toate pe acelaşi plan, şi operele literare au contribuit la răspândirea sau la apărarea noilor valori, în sens larg „umaniste". Răspunsul este cu siguranţă pozitiv. Ar fi lungă înşiruirea de nume ale celor care au obţinut râvnita recunoaştere a premiului Nobel, deoarece au dăruit ceva omenirii. Dar infinit mai îndelungată şi practic cu neputinţă de înfăptuit este identificarea mulţimii, a armatei celor care muncesc în fel şi chip pentru omenire, chiar fără să-şi dea seama, şi care nu aspiră niciodată la vreun posibil premiu, pentru că nu au scris opere, lucrări şi comunicări academice şi nu s-au gândit niciodată să „facă teascurile să geamă", după cum spune un răspândit loc comun. Există cu siguranţă o armată de suflete pure, neîntinate, iar aceasta reprezintă opreliştea (desigur insuficientă) în propagarea acelui spirit utilitar ce ajunge, în variate registre, până la corupţie, la delict şi la orice formă de violenţă şi intoleranţă. Academicienii de la Stokholm au spus de mai multe ori nu intoleranţei, fanatismului crud şi acelui spirit de prigonire, care îi însufleţeşte adeseori pe cei puternici împotriva celor slabi, pe opresori împotriva celor oprimaţi. Asta priveşte în special alegerea operelor literare, opere care pot fi câteodată nocive, dar niciodată ca acea bombă atomică, fructul mai copt din veşnicul pom al răului.

Nu apăs pe o asemenea clapă, pentru că nu sunt nici filosof, nici sociolog, nici moralist.

Am scris poezii şi de aceea sunt premiat, dar am mai fost şi bibliotecar, traducător, critic literar şi muzical, ba chiar şomer, pentru recunoscuta mea lipsă de fidelitate faţă de un regim pe care nu-l puteam iubi. Acum câteva zile, a venit să mă caute o ziaristă străină şi ea m-a întrebat: cum aţi împărţit atâtea activităţi aşa de diferite? Atâta ore poeziei, atâtea traducerilor, atâtea activităţii funcţionăreşti şi atâtea vieţii? Am încercat să-i explic că o viaţă nu poate fi planificată aşa cum se procedează cu un proiect industrial. În lume există un spaţiu vast pentru ce-i inutil, iar una din primejdiile vremurilor noastre este chiar mercantilizarea inutilului, la care sunt sensibili mai ales cei foarte tineri.

Oricum, mă aflu aici pentru că am scris poezii, un produs absolut inutil, dar aproape niciodată nociv, iar aceasta reprezintă unul din titlurile ei de noblеţe. Dar nu e singurul, poezia fiind o producere sau o boală absolut endemică şi incurabilă.

Mă aflu aici pentru că am scris poezii: şase volume, în afară de nenumărate traduceri şi studii critice. S-a spus că este o producţie săracă, presupunându-se poate că poetul este un producător de mărfuri; maşinile trebuie să fie întrebuinţate la maximum. Din fericire, poezia nu e o marfă. Ea este o entitate despre care se ştie destul de puţin, astfel că doi filosofi atât de diferiţi, precum Croce, istoricul idealist şi Gilson catolicul, sunt de acord în a considera cu neputinţă o istorie a poeziei. În ceea ce mă priveşte, dacă socot poezia un obiect, reţin faptul că ea s-a născut din necesitatea ca un sunet vocal (cuvântul) să ajungă la ciocănitul celor dintâi muzici tribale. Doar mult mai târziu, cuvântul şi muzica vor putea să se scrie într-un fel oarecare şi să se diferenţieze. Apare poezia scrisă, dar înrudirea comună cu muzica se simte. Poezia tinde să se deschidă în forme arhitectonice, apar metrii, strofele, aşa-zisele forme închise. Încă în primele saga niebelungice şi apoi în cele romanice, adevărata materie a poeziei e sunetul. Dar odată cu poeţii provensali nu va întârzia să apară o poezie care se îndreaptă către ochi. Încet, poezia devine vizibilă, pentru că zugrăveşte imagini, dar ea este şi muzicală: reuneşte două arte într-una. Desigur, schemele formale joacă un rol însemnat în vizibilitatea poetică. După inventarea tiparului, poezia devine verticală, nu umple de tot spaţiul alb, e bogată în reveniri şi reluări. Şi anumite goluri au o valoare. Cu totul diferită e proza care ocupă întreg spaţiul şi nu dă indicaţii asupra posibilităţii de a o pronunţa. Iar în acest punct, schemele metrice pot fi un instrument ideal pentru arta narativă, adică pentru roman. Este cazul acelui instrument narativ, octava, formă deja fosilă în Ottocento-ul timpuriu, în ciuda reuşitei lui **Don Giovanni** de Byron (poem rămas întrerupt la jumătatea drumului). Deja către sfârşitul Ottocento-ului, formele închise ale poeziei nu mai satisfac nici ochiul, nici urechea. O observaţie analogă poate fi făcută pentru acel **Blank verse** englez şi pentru endecasilabul italian fără rimă. Iar între timp, mari paşi spre dezagregarea naturalismului face pictura, şi efectul în arta picturală este imediat. Astfel, printr-un proces, care ar fi prea lung pentru a-l descrie, se ajunge la concluzia că nu se pot reproduce adevărul, obiectele reale, fără a nu se crea în acest mod dublete inutile; dar se expun **in vitro** ori chiar în natură obiectele sau chipurile din care Caravaggio sau Rembrandt înfăţişaseră un facsimil, o capodoperă. Cu ani în urmă, la marea expoziţie de la Veneţia, a fost expus portretul unui mongoloid: era un subiect **très dégoûtant**, dar de ce nu? Arta poate justifica orice. Totuşi, dacă te apropiai, îţi dădeai seama că nu era vorba de un portret, ci de nenorocitul în carne şi oase. Experimentul a fost apoi întrerupt **manu militari**, dar într-un for strict teoretic el era pe deplin justificat. Deja de ani de zile, critici ocupând catedre universitare predică necesitatea absolută a morţii artei, în aşteptarea a nu se ştie cărei palingenezii ori reînvieri, fără ca semnele acesteia să se întrevadă.

Ce concluzii pot fi trase din astfel de fapte? Evident artele, toate artele vizuale, sunt în curs de a se democratiza în sensul mai rău al cuvântului. Arta e o producere a obiectelor de consum, pentru a fi folosite şi aruncate, în aşteptarea unei lumi noi, în care omul va fi reuşit să se elibereze de toate, chiar şi de propria lui conştiinţă. Exemplul pe care l-am adus s-ar putea extinde la muzica exclusiv zgomotoasă şi nediferenţiată, care este ascultată în locurile unde milioane de tineri se adună ca să-şi exorcizeze groaza de singurătate. Dar de ce astăzi, mai mult ca oricând, omului civilizat a ajuns să-i fie groază de sine?

Evident, prevăd obiecţii. Nu e nevoie să se amestece maladiile sociale, care poate că au existat dintotdeauna, dar erau puţin cunoscute,

din pricină că vechile mijloace de comunicaţie nu permiteau cunoaşterea şi diagnosticarea bolii. Produce însă senzaţie faptul că un soi de milenarism general este însoţit de un tot mai răspândit confort, faptul că bunăstarea (acolo unde ea există, adică pe spaţii limitate ale pământului) are semnalmentele livide ale disperării. Din persectiva atât de neclară a actualei civilizaţii, chiar şi artele tind să se amestece, să-şi piardă identitatea. Comunicaţiile de masă, radioul şi mai ales televiziunea au încercat fără succes să aneantizeze orice posibilitate de solitudine şi de reflecţie. Timpul devine mai rapid, operele de puţini ani par să fie „datate", iar nevoia artisului de a se face ascultat ajunge, mai devreme sau mai târziu, să fie nevoie spasmodică de actual, de imediat. De aici, o exhibare nu neapărat teatrală la care concură rudimentele tuturor artelor şi care realizează un fel de masaj psihic asupra spectatorului sau a ascultătorului, sau a cititorului, oricare ar fi el. **Deus ex machina** într-o asemenea nouă îngrămădire este regizorul. Scopul lui nu mai e acela de a coordona punerea în scenă, ci de a furniza intenţii unor opere care nu le au sau care nu au mai avut altele. Există o mare sterilitate în toate astea, o uriaşă sfidare a vieţii. Într-un asemenea peisaj de exhibiţionism isteric, care poate fi locul celei mai discrete dintre arte, poezia? Poezia aşa-zisă lirică este opera, rodul singurătăţii şi al acumulării. Mai e încă şi astăzi, dar în cazuri mai degrabă izolate. Totuşi, avem cazuri mai numeroase în care pretinsul poet intră în pas cu noile vremuri. Poezia devine atunci acustică şi vizuală. Cuvintele ţâşnesc în toate direcţiile ca explozia unei grenade, nu există un adevărat înţeles, ci un cutremur verbal cu multe epicentre. Descifrarea nu este necesară, în multe cazuri poate veni în ajutor psihanalistul. Odată ce aspectul vizual prevalează, poezia e şi traductibilă, iar aceasta constituie un fapt nou în istoria esteticii. Asta nu vrea să spună că noii poeţi sunt schizoizi. Unii pot scrie proze tradiţionale în sens clasic şi pseudoversuri lipsite de orice înţeles. Mai există şi o poezie scrisă ca să fie urlată într-o piaţă, în faţa unei mulţimi entuziaste. Aşa ceva se întâmplă mai ales în ţările în care sunt în vigoare regimuri autoritare. Şi nu întotdeauna astfel de atleţi ai vocalismului poetic sunt lipsiţi de talent. Voi cita un caz şi îmi cer scuze dacă este şi un caz care mă priveşte personal. Dar faptul, dacă e adevărat, demonstrează că de acum încolo există în coabitare două poezii, una din ele e de consum imediat şi moare imediat ce este exprimată, pe când cealaltă îşi poate dormi somnul în linişte. Într-o zi ea se va deştepta, dacă va avea forţa s-o facă.

Adevărata poezie este aidoma anumitor tablouri cărora li se ignoră proprietarul, doar de câţiva iniţiaţi cunoscut. Oricum, poezia nu trăieşte doar în cărţi sau în antologii şcolare. Poetul îl ignoră şi îl va ignora aproape întotdeauna pe adevăratul lui destinatar. Să dau un mic exemplu personal. În arhivele ziarelor italiene se găsesc necrologuri ale unor oameni care, totuşi, trăiesc şi muncesc. Ele se cheamă crocodili. Cu puţini ani în urmă, mi-am descoperit în **Corriere della Sera** crocodilul, semnat de Taulero Zulberti, critic, traducător şi poliglot. El afirma că după ce citise una sau mai multe din poeziile mele, traduse în limba rusă, marele poet Maiakovski spusese: „Iată un poet care îmi place. Aş vrea să-l pot citi în italiană". Episodul nu e neverosimil. Primele mele versuri au început să circule în 1925 şi Maiakovski (care a călătorit în America şi în alte părţi) s-a sinucis în 1930.

Maiakovski era un poet de pantograf, de megafon. Dacă el a rostit, asemenea cuvinte, pot spune că acele poezii ale mele îşi găsiseră pe căi întortocheate şi de neprevăzut, adevăratul lor destinatar.

Nu cred totuşi că eu am o idee solipsistă despre literatură. Ideea de a scrie pentru aşa-numiţii **happy few** nu a fost niciodată a mea. În realitate, arta este întotdeauna pentru toţi şi pentru nimeni. dar, până la urmă, cel care nu poate fi prevăzut este adevăratul ei **begetter**, destinatarul ei. Arta-spectacol, arta de masă, arta care vrea să producă un fel de masaj psiho-fizic asupra unui ipotetic beneficiar are nenumărate căi în faţa sa, pentru că populaţia globului este în continuă creştere. Dar limita ei înseamnă golul absolut. Se poate înrăma şi expune o pereche de papuci (eu însumi i-am văzut pe ai mei într-o aşa stare proastă), dar nu se poate expune sub sticlă un peisaj, un lac sau orice fel de spectacol natural grandios.

Poezia lirică s-a revărsat, cu siguranţă, peste bariere. Există poezie şi în proză, în toată marea proză, nu numai utilitară sau didactică: există poeţi care scriu în proză sau cel puţin într-o proză mai mult sau mai puţin aparentă; milioane de poeţi scriu versuri, care nu au nici o legătură cu poezia. Dar asta înseamnă puţin sau nimic. Omenirea e în creştere, care îi va fi viitorul nimeni n-o poate spune. Dar nu e de crezut că, din pricina caracterului ei efemer şi ruinat, cultura de masă nu va produce, printr-un necesar ricoşeu, o cultură care să mai fie încă stavilă şi reflecţie. Putem colabora cu toţii la un asemenea viitor. Dar viaţa omului este scurtă, iar viaţa omenirii poate fi aproape nesfârşit de lungă.

Mă gândisem să dau scurtului meu discurs acest titlu: va putea supravieţui poezia în universul comunicaţiilor de masă? E ceea ce se întreabă mulţi, dar, reflectând bine, răspunsul nu poate fi decât afrmativ. Dacă se înţelege prin poezie aşa-numita beletristică este limpede că producţia mondială va creşte peste măsură. În schimb, dacă ne limităm la aceea care refuză cu oroare termenul de producţie, la aceea care se iveşte aproape ca un miracol lingvistic şi cultural, atunci trebuie să spunem că pentru poezie moartea nu este cu putinţă.

S-a observat de mai multe ori că efectul limbajului poetic asupra celui prozastic poate fi socotit drept o lovitură de bici hotărâtoare. În chip ciudat, **Comedia** lui Dante nu a produs o proză de o asemenea altitudine creatoare sau a făcut-o după multe secole. Dar dacă studiem proza franceză de dinainte şi de după şcoala lui Ronsard, Pleiada, ne dăm seama că proza franceză a pierdut acea moliciune pentru care era judecată a fi în aşa grad inferioară limbii clasice şi că ea a realizat un adevărat salt de maturitate. Efectul a fost curios. Pleiada nu produce culegeri omogene de poezii ca cele din Dolce Stil Nouvo italian (care este cu siguranţă unul din izvoarele ei), ci dă din când în când „piese de anticariat", care aveau să facă parte dintr-un posibil muzeu imaginar al poeziei. Este vorba de un gust considerat neogrec, pe care, la secole după Parnas, va încerca în zadar să-l egaleze. Aceasta adevereşte faptul că marea lirică poate să moară, să renască, să moară iarăşi, dar că ea va rămâne unul din piscurile sufletului omenesc. Să recitim împreună un cântec al lui Joachim Du Bellay. Acest poet, născut în 1522 şi mort la numai treizeci şi cinci de ani, era nepotul unui cardinal pe lângă care a trăit câţiva ani la Roma, aducând cu sine un adânc dezgust faţă de corupţia de la curtea pontificală. Du Bellay a scris mult, imitând în mod mai mult sau mai puţin fericit, poeţii din tradiţia petrarchistă. Dar poezia (scrisă poate la Roma), inspirată de versurile latineşti ale lui Navageri, care îi recomandă faima, este rodul unei dureroase nostalgii după domoalele câmpii ale Loarei, de el părăsite. De la Saint-Beuve până la Walter Pater, care i-a dedicat lui Joachim un profil memorabil, scurta **Odeletă** a vânturătorului de grâu a intrat în repertoriul poeziei mondiale. S-o dovedim recitind-o, dacă asta se poate, pentru că este vorba de o poezie în care ochiul îşi are partea sa.

„A vous troppe legere,/ qui d'aele passagere/ par le monde volez,/ et d'un sifflant murmure/ l'ombrageuse verdure/ doulcement esbranlez,// j'offre ces violettes,/ ce lis et ces fleurettes,/ et ces roses icy,/ ces vermeillettes roses,/ tout freschement écolses,/ et ces oeilletz aussi.// De vostre doulce haleine/ eventez cette plaine,/ eventez ce sejour,/ ce pendant que j'hanne/ a mon blé, que je vanne/ a la chaleur du jour.*

Nu ştiu dacă această **Odeletă** a fost scrisă la Roma ca intermezzo în descălcirea unor plicticoase relaţii de serviciu. Ea îi datorează lui Pater supravieţuirea actuală. La distanţă de veacuri o poezie îşi poate găsi interpretul.

Dar acum, ca să trag concluziile, sunt dator cu un răspuns la întrebarea ce a dat titlu acestui scurt discurs: în actuala civilizaţie de consum, care vede cum istoriei i se înfăţişează noi naţiuni şi noi limbaje, în civilizaţia omului–robot, care poate fi soarta poeziei? Ar **putea exista multe răspunsuri**. Poezia este, vorbind din punct de vedere tehnic, o artă la îndemâna tuturor: e de ajuns o foaie de hârtie şi un creion şi jocul e făcut. Doar într-un moment ulterior apar problemele tipăririi şi ale difuzării. Incendiul Bibliotecii din Alexandria a distrus trei sferturi din literatura greacă. Astăzi nici măcar un incendiu universal n-ar putea face să dispară torenţiala producţie poetică a zilelor noastre. Dar este vorba tocmai de producţie, adică de lucruri manufacturate după legile gustului sau ale modei. Că grădina Muzelor poate fi devastată de mari furtuni este, mai mult decât probabil, sigur. Dar mi se pare la fel de sigur că multă hârtie tipărită şi multe cărţi de poezie trebuie să reziste timpului.

Diferită e întrebarea care se referă la resurecţia spirituală într-un text poetic vechi, la refacerea lui actuală, la deschiderea lui către noi interpretări. Şi, în sfârşit, rămâne mereu nesigur între ce limite şi hotare ne mişcăm atunci când vorbim de poezie. Multă poezie de astăzi se exprimă în proză. Multe versuri de astăzi sunt proză şi proză proastă. Arta narativă, romanul, de la Murasaki la Proust a produs mari opere de poezie. Şi teatrul? Multe istorii literare nici măcar nu se mai ocupă de el, fie şi aşa extrapolând unele genuri care formează un capitol aparte. În afară de asta: cum se explică faptul că vechea poezie chineză rezistă la orice traducere, în timp ce poezia europeană este înlănţuită de limbajul ei original? Fenomenul se explică poate prin credinţa noastră că-l citim pe Po Chu-i, când de fapt îl citim pe minunatul mistificator Arthur Waley? Întrebările s-ar putea multiplica având ca unic rezultat că nu numai poezia, ci întregul univers al expresiei artistice sau pretinzându-se astfel a intrat într-o criză strâns legată de condiţia umană. De existenţa noastră ca fiinţe omeneşti, de siguranţa sau iluzia noastră de a ne crede fiinţe privilegiate, singurele ce se consideră stăpâni pe soarta lor şi depozitari ai unui destin cu care nici o altă creatură însufleţită nu se poate lăuda. Inutil, aşadar, să ne întrebăm care va fi destinul artelor. Este ca şi cum ne-am întreba dacă omul de mâine, al unui mâine cel puţin foarte îndepărtat, va putea rezolva tragicele contradicţii în care el se zbate din ziua dintâi a Creaţiei (şi dacă mai e cu putinţă să vorbim despre o asemenea zi, care poate să fie o epocă nesfârşită).

Prezentare şi traducere de Gabriela Duda

*Voi, stol uşor şi iute/ De àripi nevăzute/ Prin lume colindând/ Cu adieri vioaie,/ Şi-n umbra din zăvoaie. Stârnind un freamăt blând,// Aceşti boboci primiţi-i,/ Primiţi şi-mbobociţii/ Crini albi cu flori subţiri/ Şi toporaşii vineţi;/ Garoafe roşii ţineţi,/ Şi proaspeţi trandafiri.// Cu dulcea voastră boare/ Daţi ariei răcoare,/ Suflaţi peste-acest loc,/ Pe care, grâul – vânturi –/ Cu trudă grea mi-l vântur,/ Încins de-al zilei foc. (traducere de Romulus Vulpescu, în antologia **Poeţi ai Pleiadei**, Bucureşti, Editura tineretului, 1963, p. 117 – 118).

robert şerban

Întoarcerea fiului călător

Îmi plac dulciurile
jocul cu mingi rotunde pe suprafeţe mici
când m-am întors
am povestit câtorva diferenţele
între fistic şi alunele de pământ
între mormântul lui ionesco şi al lui caragiale
le-am spus că femeile noastre
au 3 la I în match-ul cu franţuzoaicele
şi au albit în obraji
vedeţi
lecţiile nu se ţin în preajma orologiilor
înainte trebuim jefuiţi de ceasurile de la mână
chiar mâinile trebuie date puţin la o parte
răsplata primită din economiile nocturne
o-nsămânţăm în pălăria cerşetorului
şi lapte şi miere
amestecate cu manivela
apoi o pâlnie prin care să strigi
puţinii taţi ai oraşului

Privilegiul spărgătorului de gheaţă

poate nu mă interesează
aversele de paranteze
peste care doamnele municipiului au împrăştiat sare
convalescenţa moştenită ca un lănţişor
mă aduce de spate
domişoarelor şi domnilor
dânsul este ro rarisimul tânăr
ajuns la maturitate înainte de start
în pântecul concav
băltesc lacrimile cititoarelor şi sudoarea cititorilor
a jucat basket ani de zile
a făcut armata la infanterie
a văzut parisul
îmi plac băuturile care se pot împărţi
în cantităţi egale
căci asta-i deosebirea între ele şi femei
voi de ce beţi după
o gură un 50 de ceva
sărut mâna părinte
au mai căzut doi sfinţi cu tot cu tencuială
îmi plac dulciurile
am mai spus-o
adam în criză n-a cerut mere sau pere
ci un sterilet
contul se măreşte ca o balegă
în satele lui prietenii tuşesc uşor
fără să-şi dea coate

Antrenament

legaseră calul de-o ţeavă
înfiptă în mjlocul curţii
şi l-au bătut cu parii peste grumaz
mămăliga scoate aburi ca la discotecă
aş lovi-o cu palma dacă mi-ar fi copilăria departe
larva de coniac din bomboanele aduse de tanti gigi
are o aripă lipsă
pe unu l-au prins
şi i-au pus o potcoavă încinsă pe cur
celălalt a fugit prin porumb
şi dus a fost
oraşul în care stă tanti gigi e foarte cochet
tanti a fost măritată o singură dată
însă nimic nu s-a putut salva
pun o bomboană în praştia veche
şi ţintesc gura ţiganului deschisă în somn

S-a umplut paharul cu silicon

stau în picioare şi îmi ţin iubita în braţe
am mâinile
cumva
pe sânii ei
nu pot să aplaud
am o scuză
pe care v-o doresc şi vouă
bărboşi
mustăcioşi
ochelarişti
siliconul ce se prelinge pe şira spinării
e inutil
ca scuipatul cu care copiii
încearcă să lipească lucrurile
palmele bărbăteşti
teritorii senzaţionale
stau răsfirate ca nişte curve
ei sunt semenii noştri
ba chiar au superioritate numerică
iar când muzica năvăleşte din suma căuşelor
strănută cască tuşesc
repede repede
într-o grabă de care
sânii ciuliţi ai iubitei
râd înfundat

radu afrim

pervers, anonime

de prea mult fără tine/pervers, anonime/
muzica străzii mă tânguie
de pe betonul armat salut iarba şi
verdele(departe pe colina bombată dansează
din şolduri răul şi binele)

la sân ascundem fiecare câte o nebunie ce-şi
scoate regulat organul ruşinos afară -
observă cineva şi face unghi drept cu cotul
mâinii în care ţine o ţigară;
(scuip)urbe neruşinată din ţara cu
ieşire la mare
mare de stupidităţi fără ieşire din ţară

fiecare ştim drumul de aceea ne surâdem cu
aer retrospectiv aproape în cor (cu decalaj de
câteva secunde)
întreb unde/şi cine din fugă lăsând batista
pe bulevardul cu mătrăgună va plânge
/pervers, anonime/ de nebunia noastră
comună.

* * *

obişnuinţa exclude pasiunea
azi încerc alte porţiuni ale
trupului tău/ia loc în cearşaf
dincolo de mine şi să facem uz
de unele practici ale cuplurilor
avansate în exersarea dialogurilor
dezabuzate/ să schimbăm fondul
principal de atingeri
să-l cultivăm pe cel al memoriei
imediate: mare bătând la uşa
cortului cu noi care facem dragoste
înăuntru/mare insistând -
deschide tu, poziţia mea e mai
puţin convenţională (de fapt suntem
goi amândoi şi mulţimea de o
curiozitate infernală)
nisip cu vânt alge nori cu cer
inventar de banalităţi marine
erecţii legitime în pubisuri nisipoase
fug în patru membre(doi sâni & două
picioare) falnice gospodine după
cratiţă dusă de vânt oală de noapte
strecurătoare pânzeturi mai puţin fine;

obişnuinţa exclude pasiunea
neobişnuit de grăbit sunt în
noaptea ce trece la ieşirea din tine.

buchet

muierea(pe jumătate toantă)coboară
strada în pantă cu un buchet de
hormoni în mână -
hotărât lucru merge în oraş, se
leagănă ca într-un film sovietic
ce mi-a rămas întreg pe retină(să
nu-şi fi pus moaţe la cap peste
noapte, mira-m-aş);
pentru domnul suplu dat cu briantină
doreşte să gătească, umplut cu poame,
gomboţ(papanaş).

nu e rea muierea(pe jumătate toantă)
când coboară strada în pantă
nu e rea de
cu buchetul ei asortat în care hormonii
se mişcă repede/ciudat/muierea în loc a
stat/mă trag după colţ/ea mă vede:
da' ce-ai tu cu mine bă, râie,
îţi trebuie - na! -
(şi ofuscată, din buchetul
învelit în hârtie creponată
îmi aruncă, îmbobocită,
ditai hormoana).

antiaquariat (remix)

dintre toate cearşafurile -
apa acoperă mortul cel mai bine
spui nesomnul tulbure îmi e
vocea gâlgâie în dezacord cu
trupul meu aerisitul
semn de apă suntem şi apa
multă de unde vine
în cameră erau destui/mai ales
pe mine(care aveam să-ţi ignor
regretele) la sfârşitul de
săptămână cuplul devenea plictisitor
cum blonzii de pe podul jugendstil
în oraşul departe când îşi trec
ţigara aprinsă din mână în mână.

* * *

ţineam poemul de câteva zile în mine
nefiresc de în mine
aşa că te-am umplut de poem când
l-am lăsat să iasă/când l-am simţit
cum vine

poemul scălda trupul mai curând subţire
genunchii tăi care se revedeau unul cu
celălalt după ore de despărţire
torsul tău/neîntorsul/după ritmica zvâcnire
gât/buze
poemul meu pe buzele tale
înainte, în timpul
dar mai ales după rostire.

Versuri interogative

de AL. CISTELECAN

Un poet mai degrabă blajin cu propriile teme decât agresiv s-a dovedit, în primele trei volume, Ioan Ţepelea. **Semnul mişcării**, **Miresmele fulgerului** şi **Naufragiu în limita bunului simţ** erau, toate, cărţi de picoteală melancolică şi de înfiorări suave, cât de cabinet, cât de pajişte. Poetul şi-a tors în ele nostalgiile într-o sintaxă de delicateţi calofile răsădită la umbra unor autorităţi ale viziunii de plai. O bucolică în destrămare, poezia sa miza pe memoria paradisiacă şi pe tuşa de fior, alunecând în reverie şi în evocare cu o anume disciplină a devoţiunii. Exaltându-şi mai degrabă nostalgiile decât retorica, Ioan Ţepelea avea bun simţ în tânjire şi măsură în ardenţă, scriind mai curând din cuminţenie decât din îndrăzneală. Alături de această linie ce disimula confesiunea în nostalgie, dominantă până acum, în volumele sale îşi făcea loc, tot mai decis, o aptitudine meditativă şi interogativă. Ţepelea dădea sfioase târcoale unei problematici existenţiale ce se nutrea din prestanţa directă a filosofiei. Ţinute o vreme în echilibru cu melancoliile, astfel de meditaţii placau confesiunea sau îi distilau doar semnificaţiile. În a treia carte, însă, Ţepelea rupe vraja nostalgică a reflexiei lirice şi o ia pieptiş, în ciclul **Visul lui Rilke**, spre problematica de mare impact. El reciclează şi retorica poemului, trecând de la sugestivitatea uşor fanată la versul direct, agresiv şi tăios. Atacul asupra problematicii se conjură cu o învăluire pe flanc a cotidianului, şi ea lipsită de ceremonie, de mai vechea smerenie şi de rafinamentul smălţuitor. A patra carte a poetului – **Poverile din oglindă** (Editura Fundaţiei Culturale „Cele trei Crişuri", Oradea, 1992) – este încă un asalt în aceste direcţii.

Un asalt, trebuie spus din capul locului, nu numai riscat şi fără nici o precauţie, dar şi forţând lirismul să intre pe uşa abstracţiilor tocmai când aceasta e închisă. Ţepelea se întinde spre o problematică ce, poeticeşte, e mult dincolo de sine şi el ajunge să „filosofeze" pre versuri: „Suntem fixaţi între limite de-finite/ existăm numai şi numai prin limite/ respirăm aerul dintre filele unei gramatici imaginare/ meta-realitatea şi sinele ei dinspre tropice/ şi mai ales dinspre ziuă şi noapte.../ suntem fixaţi între limite/ suspendaţi între vise şi graţii/ prăbuşiţi în făpturi şi-n oglinzi/ desfiinţând împăraţi şi imperii cu seminţele timpului/ cuibul nostru în lume/ starea sigură şi nesigură/ totul/ treaptă cu treaptă.../ Purtători de limite!" (**Limite**). Această crispare problematică ce pierde în propria-i îndârjire uzul raţiunii lirice e soră de cruce cu o emfază a sinelui ce nu se sfieşte să se retorizeze vertiginos: „Crucea mi-o port ca pe o sfidătoare povară/ destinul precum copacul mai stăruie neclintit/ să-şi fie sieşi simbolul/ răbdarea/ şi mistuirea/ chiar moartea..." etc. (**Mă voi zidi în cuvânt**). Prins cu totul de acest elan al retorizării, Ţepelea se aruncă fără coardă în patetizarea imediată, punându-şi bunele intenţii să fiarbă sub presiune: „/.../ veniţi/ veniţi să vedeţi parcarea cea mare din centrul oraşului/ pentru întrajutorare/ pentru lătratul continuu/ pentru miezul de pâine!" (**Convocare**). Poet delicat, îndată ce iese în imprecaţii sau în entuziasme Ioan Ţepelea dă iama în retorisme şi în stridenţe. Când poemul scapă de sub controlul nostalgiilor, el îşi pierde cumpătul îmbătându-se fie de aerul tare al problematicii, fie de o retorică drogată.

Nu altfel se comportă el şi atunci când se avântă în atitudinea de militanţă socială. Fierbinţeala retorică îi dă vertije şi el ajuge să clameze: „/.../ Potopul/ canalul cu şobolani/ blana de vulpe/ pisica/ strigoiul/ somnul prelung/ Universul ucis?/ Aşează-te-alături Mefisto cu comorile tale ascunse/ veniţi mai aproape voi Doamne bătrâne/ Lipsa/ Vina/ Grija/ Nevoia/ chiar şi Prostia etc. (**Univers ucis în Piaţa Tien An Men**). Copleşit de emfază şi în registrul problematic şi în cel retoric, **Poverile din oglindă** sunt volumul prin care Ioan Ţepelea iese din sine. El a greşit, însă, cel puţin uşa, de nu şi direcţia.

Câteva concluzii și precizări

de CLAUDIA ENE

Serialul pe care vi l-am propus a încercat să fie o analiză (destul de sumară) a unor erori de limbă favorizate de actul traducerii. Ne-am ocupat de câteva texte de beletristică şi eseu, care ne-au permis detaşarea unor tipuri de greşeli oarecum specifice traducerilor. Două au fost problemele care ne-au reţinut atenţia pe parcursul analizelor noastre: confuzia lexicală, produsă de negljarea caracteristicilor semantice şi contextuale ale cuvintelor şi lipsa de logică a discursului tradus, cauzată de nerespectarea normelor gramaticale ale limbii–ţintă.

Problemele semantice ale traducerii sunt foarte importante pentru specialişti şi merită un interes special pe care noi nu l-am putut acorda în spaţiul şi specificul acestei rubrici. Totuşi am încercat să punctăm, de câte ori a fost cazul, importanţa cunoaşterii posibilităţilor semantice ale limbii în care se traduce atunci când este vorba de a reda exact ceea ce a fost formulat într-o limbă străină. Fără această cunoaştere, se poate ajunge, aşa cum s-a văzut, la exprimări incorecte, neclare sau stângace, la barbarisme sau calchieri nejustificate.

Un alt neajuns al traducerilor neizbutite este incorectitudinea gramaticală care duce la incoerenţa limbajului şi implicit a ideilor. Utilizarea arbitrară a timpurilor verbale sau a prepoziţiilor şi a conjuncţiilor, coordonările şi subordonările aleatorii şi chiar dezacordurile gramaticale nu fac decât să ambiguizeze mesajul, uneori până la imposibilitatea decodării lui. Cauza principală a erorilor pare să fie influenţa dintre idiomuri, care favorizează amestecul codurilor şi care are drept rezultat o limbă hibridă, fără individualitate semantică, grafică şi gramaticală.

P.S. Cu aceste precizări încheiem serialul despre limba română în traduceri urmând ca, începând cu articolul viitor să ne ocupăm de probleme generale ale limbii române (în special de cele semantice) în texte publicistice. Nu ne vor interesa numai erorile, ci şi situaţiile ambigue sau insolite, într-un cuvânt „raritățile" lingvistice. Scopul nostru nu va fi de a le combate (având în vedere că multe dintre ele nu păcătuiesc decât printr-o prea mare „îndrăzneală", dar au şanse de a se impune în limbă), ci de a le semnala şi analiza pentru a-l îndemna pe vorbitor la o folosire conştientă a limbajului.

Festivalul nuvelei francofone de la Saint-Quentin

Astăzi, oraşul Saint-Quentin are 62 de mii de locuitori, 80 la sută din forţa de muncă fiind angrenată în industrie, motiv incitant pentru primăria locală, în efortul ei de a transforma localitatea într-un centru cultural mondial, măcar o dată pe an, primăvara, cu prilejul Festivalului Internaţional al Nuvelei Francofone. Ca şi anul acesta, între 4 şi 7 mai, la cea de a zecea ediţie, când s-au reunit aici scriitori din toate ţările cu etnie francofonă, din fostele colonii, (unde francofonia este identică întotdeauna cu expresia culturală) şi alţii, scriitori sosiţi din adâncul celor mai exotice repere şi exersându-şi pana în mediul parizian. Singur printre toţi aceştia, veneam dintr-o ţară a cărei francofonie a fost şi rămâne o opţiune liberă, un exerciţiu al plăcerii comunicării, cel mult al inerţiei culturale, ceea ce înseamnă deja tradiţie.

Ne întâlneam cu toţii, încercând să iluminăm prin lume drumul nuvelei... O specie nu prea iubită în Franţa, spre deosebire de universul anglo-saxon, unde „The Short Story" rămâne un titlu de originală noblețe, la fel ca cricketul, cursele de cai, golful, cultul orei cinci, şi refuzul sistemului metric. „Am reuşit să impun nuvela gustului francez!" – jubila Maupassant, după o strălucită evoluţie în această specie literară, afirmaţie survenind însă la aproape o jumătate de secol de la moartea lui Edgar Allan Poe, sub pana căruia „scurtele istorii" scăpăraseră ca niște diamante.

La Saint-Quentin se încearcă, aşadar, revigorarea nuvelei. Există laureaţi ai Festivalului Nuvelei din oraşul picard Saint-Quentin care s-au lansat cu prilejul distincţiei obţinute, fiind astăzi nume cunoscute ale literaturii franceze: Christiane Baroche, Raphaël Pividal, Noële Châtelet. Un juriu condus de academicianul Hervé Bazin şi din care mai fac parte scriitori de prestigiu precum Emmanuel Roblés, Michel Tournier, Robert Sabattier, acordă un aşa-numit „Goncourt al nuvelei", analogie cu cea mai valoroasă distincţie a literaturii franceze, decernată anual. În 1994, laureatul a fost Douchon Doris, pentru „Les lettres du barron" (Scrisorile Baronului). Este vorba de Baronul Hausmann, cel care a demolat vechiul Paris, în timpul şi din ordinul lui Napoleon al III-lea, dând oraşului înfăţişarea pe care o păstrează şi astăzi.

Scriitorul priveşte lucrurile dintr-un alt unghi: o furie a demolărilor se poate naşte de aici, un mecanism cu neputinţă de oprit care, după ce va termina cu Parisul, va ajunge să dărâme totul – Londra, Roma, Ierusalimul!... „Farmecul demolărilor" se cheamă una dintre nuvele, lansând parcă arcul unui surâs amar şi ironic pe deasupra istoriei recente a Bucureştilor.

Festivalul îşi îndreaptă însă privirile şi spre alte peisaje din preajma nuvelei, mai apropiate sau mai îndepărtate: se pune în discuţie soarta scriitorilor şi a ziariştilor ce trăiesc sub regimuri opresive, se meditează asupra forţei armelor şi a puterii cuvintelor în lumea contemporană. Încerc să transmit experienţa recentă a estului ca un mesaj de speranţă – cuvântul poate să înfrângă, până la urmă, aroganţa arsenalelor.

Se vorbeşte şi despre poezie. Actriţa Marianne Auricoste îmi propune, cu entuziasm, o discuţie asupra lui Lucian Blaga. Participase la câteva reprezentaţii cu poezie de Arghezi, Bacovia şi Blaga, organizate de Ioana Crăciuneascu la Paris. O cuceriseră mai cu seamă, versurile autorului „Nebănuitelor trepte". Citise cu încântare excelenta traducere franceză a Sandei Stolojan, apărută sub titlul „Étoile triste". Vine vorba şi de alţi scriitori români la acest festival: de Camil Petrescu, bunăoară, după apariţia în franceză a romanului „Patul lui Procust", sub titlul „Madam T", carte pe care câţiva scriitori prezenţi o parcurseseră, situând-o măgulitor, din punct de vedere valoric.

Se citeşte o întrebare pe feţele lor: „Ce-aţi făcut până acum?..." Adică, voi, românii, de ce nu vă cunoaştem, de vreme ce aveţi, iată, autori atât de valoroşi? De ce nu aţi avut grijă să vă promovaţi aceste valori?...

Dau un răspuns uşor pieziş, dar cu mare preţ informaţional: le recomand proaspăt apărută – pe atunci – traducere din piesele lui Caragiale, semnată de Monica Lovinescu şi Eugen Ionescu. Îşi notează. Promit că o vor citi şi că vom discuta nu numai despre nuvele, despre poezia românească, ţară a cărei francofonie rămâne opţională, deci liberă, ci şi despre teatrul ei.

Radu Sergiu Ruba

Două generații de poeți?

de DAN-SILVIU BOERESCU

■ Poetul Muri. Sedila senzualității vizionare

1. OBSESIA SFÂRCURILOR. Este sfârcul o altă nostalgie a placentei? A uniunii cu realitatea primordială? Tranzitul acesta vital se închide în moarte? (Două puncte: „sfârcurile mici şi cenuşii ca două/ sigilii ale morţii", **Poem pedagogic**). Când sânii „sînt ca ochii lui Lenin/ nebun" (**Portrait d'une femme**), sfârcurile se pot întrezări ca o fărâmă de iraţional. (Livresc: un semn diacritic al trupului neştiut, ceva ca o sedilă a senzualităţii vizionare). **Septembrie cu Don Quijote**: „ca şi sânii îi erau cuvintele: nici tocmai/ rotunde, nici tocmai pline de miez". Dincolo de înfiorătoarea kabbală legată de sexul îngerilor, un presupus alibi clitoridian: „sub pântece nici o figură, doar o rotunjime fragedă/ ca un sân de fetiţă/ şi un sfârc rozaliu" (**Noapte de decembrie**). Anamneză a dorinţelor refulate, replică palpabilă a visceralului bâjbâind înspre lumina epidermei, sfârcurile rămân – pentru „poemul tămăduitor,/ poemul care nu poate fi înţeles" – un strălucit exemplu de lectură paranoică a criticii biografice şi un nesperat pretext de ficţiune, de confabulaţie aberant–ironică: sfârcul e „punctu-acela de mişcare, mult mai slab ca boaba spumii,/ e stăpânul fără margini peste marginile lumii", groapa de potenţial a senzorialului şi, totodată, înalta rezoluţie a psihozei memoriei afective de ireversibilă nostalgie (Jankélévitch) prin care păşeşte, o clipă (numai una), iluzia întoarcerii la o matrice de puritate, dar şi semnul murdar al lubricului (fetele ţâţoase „pişcate de sfârcuri" de către bătrânii libidinoşi), e ultima ironie a …mamelelor lui Tiresias, deruta adolescentului miop insinuat în corsajul Riţei (fecioara cu sânii de piatră) şi, mai presus de toate, locul geometric (şi sinestezic!) din care iradiză poezia lui Ion Mureşan (…„ca după o lungă noapte de beţie/ când în locul soarelui răsare pe cer o glandă vânătă").

2. MINUNATA PLUTIRE. „Începe ca o foarte bruscă surzenie,/ începe ca o foarte bruscă trezire…": poetul bea (dacă ar avea stilou – din peniţă s-ar prelinge horincă; dacă ar avea pix – înainte să scrie l-ar înmuia în spirt medicinal trecut prin pâine neagră; dacă ar avea creion chimic – l-ar înmuia în palinca lui George Vulturescu), iniţiind o căutare hermeneutică, exacerbând durerea de a privi („Acest vişin înflorit./ Ochiul însângerat, ochiul mare cât o vită/ Stă rezemat între crengile lui./ Ochii mei mici, ochii mei atâta de mici încât privirea/ cum nu poate ieşi prin ei/ iese prin piele ca o spumă roză"). Ochii mici şi trişti, înroşiţi de băutură, se acuplează cu sfârcurile exponenţiale, demenţiale, excitante, insinuante, exasperante (după cum s-a văzut deja în fragmentul 1): „Atunci e curată tâmpenie să vorbeşti despre/ misterele creaţiei,/ după cum curată tâmpenie este şi să bei/ în continuare".

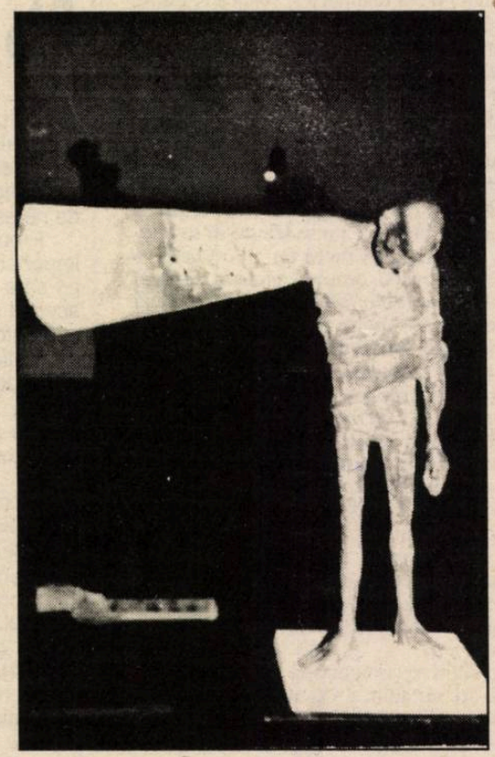

■ Pumn încleştat pe creion, fără graţie

1. FESTIVITATE: „Numai marea egalizează creştetele înecaţilor/ apoi le potriveşte cu îndemânare cununiţele de premiant", iar Dunărea face la fel cu poeţii din Galaţi, între ei fiind – figură etimologică! – şi acest Mihail Gălăţanu care obstinează să fie surprins **Scrâşnind în pumni cu graţie** (la Ed. Porto–Franco, 1993).

2. SEX NEPROTEJAT: „am mers la film ne-am sărutat pe întuneric scoţându-ne ochelarii/ orbecăind prin bezna densă, lipicioasă/ agitându-ne picioruşele păroase".

Dacă Braun Silk–Epil nu e, nimic nu e!

3. INCONTINENŢA VISĂRII: „ea trece liniştită şi transparentă prin oraş încât,/ dacă-i senin,/ se vede prin ea până departe, orizontul cu linia roşie,/ carnală, a buzei/ munţii lui Venus şi munţii lui marte…" Pentru un om de la câmpie, confuzia era inevitabilă.

4. FINALUL CARE RATEAZĂ POEMUL: „în timp ce se înserează, ea se dezbracă./ îşi pipăie umflăturile sânilor ca pe nişte cucuie./ ai căzut, te-ai lovit şi acum te doare" – până aici, bine; „nu-i nimic, într-o zi ai să creşti/ într-o zi ai să te faci mare" – previzibil, începe să scârţâie; „cu tine odată va creşte şi oglinda se va lăţi, se va lungi, îi vor/ creşte coapsa de hidrargirum (**ah, tiehnika!** – nota mea, D.-S. B.), ocultе şi strălucitoare" – cu toată metafora mendeleeviană (pe care n-o prea înţeleg, de altfel), dezambiguizarea strică totul: „şi atunci când vei rămâne însărcinată, va naşte şi ea/ o oglindă mai mică şi cu mult mai cuprinzătore" – finalul, atât de schematic, nu mai lasă loc de nici un comentariu. Multe din textele Gălăţanului sunt aşa: demarează relativ interesant, continuă previzibil şi sfârşesc lamentabil, într-un porto–franco al banalităţii. De fapt, după cum mi-a mărturisit-o, autorul nu se poate cenzura: el scrie non-stop, nu poezii – ci, direct, cărţi, volume. Când vraful de foi de pe masă întrece în înălţime un stat de om, poetul se cufundă în el, încercând senzaţia stranie a autoasfixiei erotice.

5. NIMIC DESPRE POEZIE: „când o să creşteţi tragem o linie mai sus/ acum poţi să pui creta la loc, mai vedem noi/ luna viitoare". Atât. De ce-o crede Mihail Gălăţanu că tot ce atinge „laba (sa) păroasă" se transformă automat în poezie?

6. SUR-REALISM DE ŢIGLINA: „uneori toamna aduce rinocerii la lizieră/ ochiul lor mare ca un far de automobil îşi roteşte/ discul roşu în întuneric". Ei, şi?

7. SĂRUTURILE DE-ALTĂDATĂ: „corespondenţa mea cu simona şerban într-o perioadă/ în care nu începusem al treilea război mondial". Despre aceste rânduri, Gălăţanu afirmă că au fost scrise direct cu spermă pe cearşaf. Noule Ariel, arată-ne ce eşti în stare! (Da' chiar aşa: cum o mai arăta săraca Simona Şerban?!?)

8. DOAR ÎNTR-O CARTE: „mai mult nu e decât/ sporovăială curată; veţi trăi şi apoi/ vei găsi timpuriu de cuviinţă că tot ce s-a petrecut/ în această primăvară/ s-ar fi putut petrece numai într-o carte". Uite ce e, d-le Gălăţanu: m-ai rugat să scriu cât mai rău, neconcesiv, despre cartea dumitale. Am încercat, dar mă deprimă. Nu vezi că nu mi-a ieşit nimic? Mai mult de-atât nu pot face. („Cu prietenie, al dumitale" ş.a.m.d.)

9. CUM BINE SPUNE GĂLĂŢANU: „nu ştiu dacă ai remarcat:/ regizorul schimbă din când în când/ decorul fără să bagi de seamă/ se aprinde o lumină fierbinte/ se mai stinge o stea prăfuită, magnetică/ se aduce un cer violet// **însă, în general, rămâne la fel de plictisitor**"…

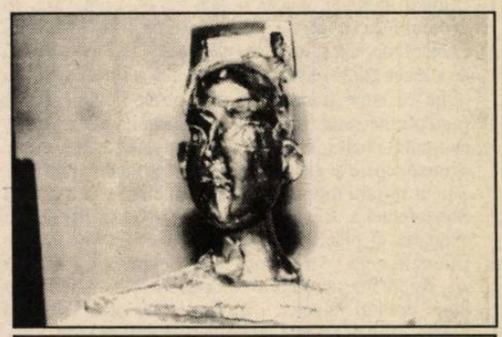

ERATA

La articolul lui Dan-Silviu Boerescu din nr. 19 al revistei noastre se va citi corect: „La apa Moldovei", acolo **şedzum** şi plânsum". Apoi, „vina metafizică presupusă" a lui Daniel Corbu este de a fi **îndrăznit** să reia şirul interogaţiilor tragice", nopţile Mirianidei sunt „**bântuite** de un sacru fior…", iar George Izbăşescu este „singurul personaj **post-modern** al Oneştiului" (şi nu „post-mortem").

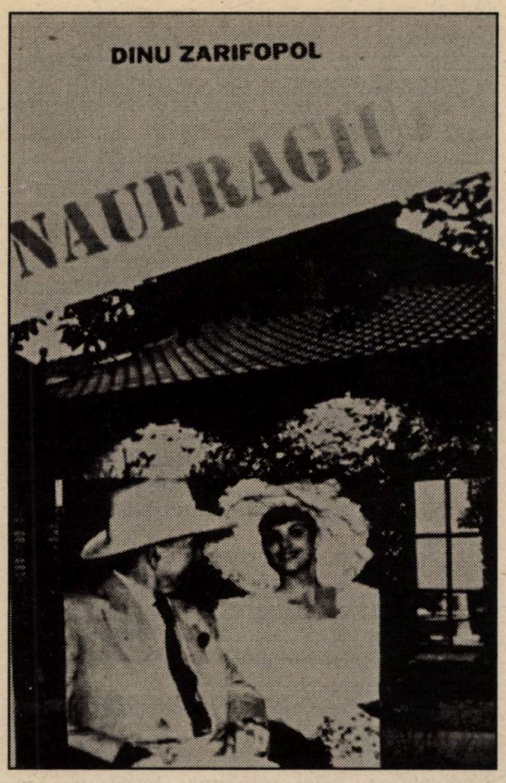

Revanșa

Dinu Zarifopol, **Naufragiul**, Casa de presă şi editură Lorelei, Iaşi, 1994, 503 p.

de **MIRCEA ANGHELESCU**

Nu vom şti niciodată cum ar fi arătat peisajul literaturii româneşti de după ultimul război dacă evenimentele cunoscute nu ar fi modificat, adânc şi irevocabil, viaţa a cel puţin două generaţii care au căzut în această ambuscadă a istoriei. E foarte probabil că unii dintre scriitorii care au ocupat scena în aceste patru decenii şi ceva (şi nu mă refer doar la impostorii care apar în orice vremuri, ci şi la scriitorii autentici) ar fi rămas neştiuţi, nici chiar de ei înşişi; dar e tot atât de probabil că această scenă literară ar fi cuprins şi un mare număr de alţi scriitori, deja afirmaţi sau doar virtualităţi umane în momentul fracturii, cărora închisoarea, prigoana şi urmările „luptei de clasă" sau ale bunului plac le-au ridicat şansa de a-şi pune în valoare experienţa de viaţă, talentul şi dorinţa de a scrie. Că e aşa ne-o arată cărţile celor care au supravieţuit şi în care a supravieţuit, în pofida tuturor intemperiilor istoriei, chemarea generoasă, absurdă şi gratuită a scrisului; căci nu mă refer la cărţile de memorii, la cărţile– document despre prigoană, închisoare şi întregul cortegiu al acţiunilor de „reeducare", care alcătuiesc alt tip de literatură, ci la literatura propriu-zisă, de ficţiune, deşi ficţiunea include – aici mai mult ca oriunde – o mare parte de viaţă trăită, la literatura scrisă în anii întunecaţi doar pentru plăcerea de a o scrie, fără speranţa de a o vedea vreodată tipărită şi cu atât mai puţin în ideea vreunei recompense sau vreunui avantaj material sau moral, prezent sau viitor. Cartea recent apărută a lui Alexandru Vona, **Ferestre colorate**, e o asemenea dovadă. Romanul lui Dinu Zarifopol pe care îl semnalăm aici – de fapt primul volum dintr-un ciclu mai amplu – este alta, şi ambele sunt strălucite, dincolo de orice posibil relativism al aprecierii critice.

Ca orice mare roman, cel al lui Dinu Zarifopol nu este nici o pledoarie, nici un pamflet, ci o mărturie: dintr-o experienţă individuală şi dintr-un unghi limitat, autorul deschide drumul pentru a înţelege cum şi ce s-a întâmplat într-un moment atât de important al vieţii noastre şi totodată atât de puţin limpede, atunci, pentru cei care îi vor simţi consecinţele; deocamdată, în acest prim volum, el rememorează faptele, o însumare a evenimentelor din cele câteva zile care precedă şi urmează spargerii frontului de către ruşi, în vara anului 1944, aşa cum se reflectă acestea în viaţa unei comunităţi închise dar reprezentative pentru un segment al societăţii româneşti din acea vreme. În conacul de la Rămureni al familiei Sumariotis se adună nu numai reprezentanţi ai diverselor ei generaţii, de la bătrânul senior al domeniului Iorgu Sumariotis la nepoţi şi la colaterali, ci şi o întreagă lume care i se impune pe căile forţei sau pe cele ale omeniei: trupa germană în retragere reprezentată prin căpitanul von Keller şi problemele lui de conştiinţă, tot acolo unde ajung refugiaţi din calea nemţilor precum polonezа Wanda sau autohtonul Levi Bruckner, refugiaţi din calea ruşilor precum părintele Guţu, vecini în trecere, musafiri veniţi pentru câteva zile sau săptămâni etc., oameni diverşi cărora destinele li se apropie şi li se acutizează într-un ghem uriaş de probleme nerezolvate de ani sau de o viaţă şi care se estompează sau poate se topesc toate în vorbele care anunţă o mare schimbare în existenţa lor, intuită ca uriaşă şi dramatică dar necunoscută în concretul ei: „Vin ruşii!" Sub acest semn al iminenţei unui timp care a fost eludat, al descătuşării unor destine care s-au consumat într-un univers închis şi fără comunicare cu alte universuri paralele, se aşează întreaga carte care dezvăluie încet, în apele ei adânci, sfârşitul inexorabil al acelor refugiaţi pe pluta ultimei supravieţuiri din lumea de altădată, a ultimei iluzii, naufragiul, de unde şi titlul cărţii.

Chiar dacă ar fi fost doar o povestire a acestor zile tensionate şi pline de revelaţii intime, cum sunt momentele dinaintea unor mari răsturnări – iubiri refuzate sau ratate, destine irosite, succese care se dovedesc iluzorii – romanul lui Dinu Zarifopol tot ar fi fost o carte importantă, pentru că arta de narator a autorului îl înlănţuie pe cititor şi-l poartă împreună cu eroii săi, cu sufletul la gură, pe valul agitat al unor evenimente imprevizibile dar decisive, desprinzându-se dramatic de pe fundalul unor locuri şi unor obişnuinţe de viaţă mai degrabă idilice, îndulcite de aburul sentimental al amintirii. Dar povestitori dăruiţi cu har mai avem şi cartea de faţă n-ar fi ieşit atât de singulară în evidenţă căci cititorul ei este prins de farmecul povestirii numai într-o primă instanţă, la primele ei pagini. Treptat însă, dincolo de episoadele diverse ale acestor destine convocate de întâmplare, cartea îşi dezvăluie o arhitectură complicată şi sigură, traseele aparent întâmplătoare îşi mărturisesc convergenţa spre aceeaşi ţintă şi destinele izolate se întâlnesc potrivit unei chemări neştiute pentru a participa la un joc ce pare nevinovat la început, care se dovedeşte apoi imposibil de eludat şi care în cele din urmă îşi dezvăluie finalitatea tragică pe care am putea-o exprima prin vorbele cronicarului: „căci nu sînt vremile sub om, ci omul supt vremi".

Tristă în esenţa ei, cum de o tristeţe reţinută este această carte de amurg şi suferinţă, concluzia nu împinge nici pe autor, nici pe eroii săi la defetism şi pasivitate, căci odată înţeles caracterul inexorabil al sfârşitului nostru, el poate fi înfrânt printr-o atitudine bărbătească, fiecare actor poate alege felul în care va ieşi din scenă. Şi moartea bătrânului Iorgu Sumariotis, retras din vâltoarea vieţii şi frământării celor din jur, refuzând să încerce să fugă din faţa cotropitorilor, este de două ori simbolică: o dată pentru că semnifică dispariţia timpurilor şi a felului de viaţă pe care el îl încarna, în bine şi în rău, şi apoi pentru că închide, într-un suprem şi ultim act de virilitate, esenţa personajului, insubordonarea şi refuzul altei posibilităţi decât aceea pe care o exemplifică întreaga sa viaţă. Ascuns în vizuina propriei sale camere, de unde refuză să mai iasă, şi totodată în aceea a amintirilor care-l cotropesc şi se substituie unui prezent pe care-l respinge, Iorgu Sumariotis este personajul dominant al acestui prim volum care se încheie în chip logic cu moartea sa. Umbra lui puternică acoperă existenţa şi voinţa celorlalţi, le-o schimbă şi le-o închirceşte, sau alungă de lângă sine pe cele care nu i se supun: Maria Anca, singura femeia pe care o iubise, fiul său Pavel, singurul care pare că îi seamănă. Deşi personajul în sine apare rar şi pentru scurt timp în luminile rampei, el este prezent în rememorările tuturor celor din jur şi constituie un fundal uman, un termen de comparaţie şi o justificare pentru toţi, siluetă puternică şi nefericită în propria sa carapace.

Este de aşteptat, desigur, ca personajele abia intrate în scenă în acest prim volum, cu o atât de laborioasă şi savantă pregătire, să evolueze mai departe în volumele următoare, sub biciul nemilostiv al vremurilor şi al destinului lor căci, aşa cum discret premonitoriu ne avertizează undeva o reflecţie a lui Vincent Renda, personaj central al cărţii şi – într-o oarecare măsură – purtător de cuvânt al autorului, „sub eticheta invaziei ruseşti mocnea adevăratul pericol". Vasta însumare de personaje şi întâmplări precipitate în conacul de la Rămureni, în preajma bejeniei, este doar un preambul al naufragiului propriu-zis, cântec de lebădă al unor vremuri şi al unor oameni a căror soartă era pecetluită. Aura discretă de simpatie şi nostalgie care întovărăşeşte acest tablou de epocă nu este doar, cum s-ar putea crede, reflexul autobiografic la celui care a trăit aceste întâmplări în pielea unui personaj sau mai multora, ci semnul unei despărţiri de o lume ale cărei trăsături, şi bune, şi rele, vor părea în curând desprinse dintr-o carte cu poze, pălind în faţa unei alte realităţi, mult mai brutale şi fără recurs, care o va înghiţi: emisarul ei secret este procurorul cu ochelari fumurii, Voinov.

Dar dacă se poate încerca prezentarea personajelor şi a construcţiei acestei cărţi încântătoare şi triste, indicibilă rămâne senzaţia de forţă, de magică uşurinţă a evocării unui univers ce-şi păstrează ultimul secret, dincolo de repetatele incursiuni în culisele sale, şi de suverană stăpânire a ansamblului, complicat şi clocotind de viaţă; sunt semnele unei vocaţii sigure, împlinite, capabilă să traverseze seismele timpului asupra cărora autorul îşi ia, în felul acesta, târzia dar necesara revanşă.

D'ale comediei

de MARIAN POPESCU

La face astăzi spectacole comice devine o întreprindere riscantă din mai multe puncte de vedere. E vorba de disponibilitatea publicului, de contextul vremii pe care o trăim, de chiar apetenţa realizatorilor pentru punerea în valoare a spiritului comic. Aparte de toate acestea, e de luat în calcul şi o anume strategie a celor care susţin un aşa zis apolitism al actului comic: pe noi nu ne interesează – susţin aceştia – frământările unei istorii ce se scrie acum, lumea trebuie să mai şi râdă, voioşi să fim etc. La Eugen Ionescu, în **Victimele datoriei**, „detaşarea ca sistem" tot politică se chema, dar acolo era o ironie.

Am văzut recent două premiere cu piese comice: **D'ale carnavalului** în Bucureşti, la Teatrul de Comedie (...„ai uitat că sunt ploieşteancă...") şi **Boroboaţele** (după **L'Etourdi** de Molière) la Teatrul „Toma Caragiu" din Ploieşti. Destinul lui Cragiale pe scenele teatrale este destul de sincopat în vremea din urmă. Caragialismul lumii noastre e îndeajuns de prezent iar tipologia umană de după '89 îndestul de semnificativă ca să mai putem savura, seara, la teatru, virtuţile extraordinare ale „prototipului". De aceea este poate de înţeles precauţia cu care piesele lui Caragiale sunt abordate astăzi. Premiera de la Comedie reflectă, într-o măsură, această precauţie, evocă riscul amintit la început şi naşte semne de întrebare privind tentativele regizorale. Căci spectacolul nu se înscrie declarat la pariul pe originalitate, cel mai îndrăgit de către amatorii de Caragiale. Dar fireşte, acesta nu-i un punct de vedere critic, ci unul... nostalgic. Sigur că mi-ar fi plăcut să admir o viziune nouă asupra piesei, sigur că ar fi fost de admirat performanţe actoriceşti sau o intuiţie profundă asupra spaţiului teatral – frizeria şi carnavalul. Evident toate acestea nu sunt mereu la îndemână. Distribuţia produsă de regizorul Mihai Manolescu cuprinde actori cunoscuţi ai Teatrului de Comedie dar şi pe Ioan Chelaru (care se simte foarte bine, se vede, în rolul Pampon) sau Sebastian Papaiani (defectuos în Nae Girimea). Din păcate, se poate cu greu vorbi despre o **lume** în acest spectacol în care frizeria de la mahala este destul de „curăţică", oferind o perspectivă destul de bizară: decorul lui Puiu Antemir creează un spaţiu unde se intră „de sus", din uliţă noroioasă. Pantalonii bărbaţilor sunt stropiţi estetic, salonul frizeriei este lustruit la fel de estetic, lemnul roşietic sugerând o anume prestanţă a proprietarului frizeriei. În schimb, locul din spatele balului este realizat superficial, parcă la prima mână. Schimbarea de decor (de la frizerie la bal) mi s-a părut amatoricească. Se vede că insistenţa regizorului şi a scenografului au centrat comedia pe spaţiul frizeriei, mai elaborat, permiţând ingenioase mişcări în scenă, pentru a escamota tentarea „mizeriei" carnavalului. Din această cauză există o diferenţă sensibilă de joc: în frizerie relaţiile dintre personaje par mai motivate prin interpretare decât ceea ce se întâmplă în bal. Dacă jocul lui Ioan Chelaru (Pampon) este constant în relaţia cu personajul lui George Ivaşcu (Crăcănel), partiturile feminine – Virginia Mirea (Miţa) şi Aurora Leonte (Didina) – nu semnifică mai mult decât o agresivitate manifestată reciproc. Tratarea superficială a rolului Nae Girimea de către un înzestrat actor de comedie care este Sebastian Papaiani este neaşteptată. El nu este în nici un caz acel „le meneur de jeu" cum îl acreditează piesa. Paradoxal, Iordache (prin Gheorghe Dănilă) devine mai sesizant, regizorul prevăzând, însă, o mişcare scenică mai elaborată. Concepţii regizorale anterioare îi destinaseră Catindatului semnificaţii deosebite. Interpretul acestuia în spectacolul de la Comedie, Florin Anton, potrivit pentru rol, evoluează convingător, cu o anume „detaşare" care nu explică episodul final: agresarea sa de către ceilalţi.

De la Caragiale la Molière e-o cale nu chiar atât de lungă. Venirea în trupa de la Ploieşti a nouă tineri actori, lansaţi în primul lor spectacol prin propunerea lui Tudor Petruţ, **Boroboaţele**, adaptare (nemărturisită în progam) după Molière, ar putea fi un început de drum. Prin commedia del'arte, regizorul a voit un spectacol de vervă, mişcare şi programatică demonstraţie. Jucat pe scena imensă a Casei de cultură a Sindicatelor (căci clădirea teatrului e-n renovare), **Boroboaţele** e un spectacol mai degrabă „promoţional". Surprind, fireşte, unele „hit"-uri ale cenaclului „Flacăra" din „anii de glorie şi lumină", lipsa de ritm în multe scene, construcţia unor gag-uri care îşi pierd hazul prin dilatarea mişcării. Atrage fervoarea în joc a interpreţilor: Oana Mereuţă, Ilie Galea sau Dragoş Stemate, între alţii, ar putea fi repere ale noii trupe de la Ploieşti. Interpretarea lui Mihai Coadă se detaşează, însă, în întregul spectacolului care armonizează cu greu (dac-o face?) mijloacele commediei del'arte cu rostirea în versuri.

Pepe şi Fifi (II)

de MANUELA CERNAT

Cum era de aşteptat, filmul lui Dan Piţa a stârnit aprige polemici în tabăra celor care continuă să judece operele de artă cu unitatea de măsură a **tipicului**. „Tinerii noştri nu se recunosc, dom'le, în film, nu se recunosc, md'aia nu se'nghesuie să-l vadă", îmi explica, foarte sigur pe sine, un director de cinematograf, paraponisit că nu-şi face planul de încasări. Că Dan Piţa nu are la marele public priza lui Sergiu Nicolaescu, este adevărat, dar că oglinda pe care i-o pune el în faţă ar avea apele tulburate de minciună, este un neadevăr. Raisoneurul Carol, vocea auctorială prin care cineastul îşi invită spectatorii la reflexie este tocmai simbolul unei generaţii handicapate de discrepanţa dintre propriile speranţe şi realitatea post-revoluţionară. Cu sufletul debordând de idealuri şi cu capul doldora de vise, Carol refuză să se adapteze mocirlei generale. Ceea ce, într-o societate eminamente pragmatică este desigur un imens handicap. Cei care l-au acuzat pe Dan Piţa că prin acest personaj validează clişeul „România, ţară a handicapaţilor", rămân cu evidentă rea credinţă la un nivel primar de interceptare a discursului filmic şi uită că Dan Piţa a conferit mai totdeauna eroilor săi o dimensiune metaforică.

Story-ul bine articulat, cu evidente trimiteri la **Rocco şi fraţii săi** al lui Visconti, este tratat cinematografic în formula unui verism crud deopotrivă de şocant în mizeria sordidă a dezmoşteniţilor soartei şi kitsch-ul fastuos al parveniţilor. Supradimensionarea anumitor episoade, cel al înfierii copiilor de pildă, inutil poncif al imaginii României în lume, dezechilbrează pe alocuri arhitecura altminteri bine gândită a scenariului semnat de Dan Piţa şi de o tânără debutantă, Ioana Moldovan, reprezentantă a primei promoţii post-revoluţionare a Academiei de Teatru şi Film (secţia Comunicaţii Audio-Vizuale). Dialogurile, excelente, definesc concis, cu nerv şi vână sarcastică, tarele vremii („Scoţi un ziar, faci ce vrei cu opinia publică, devii tăticul lor"), surprind cu acuitate spiritul non-conformist al tinerei generaţii. În economia lor, violenţele de exprimare sunt cu atât mai neavenite. Trivialitatea unor expresii distonează cu aura poetică, amintind de **Miracol la Milano** al lui Vittorio De Sica, în care regizorul ştie să îşi învăluie personajele. A rămâne tânăr nu înseamnă neapărat a adopta un limbaj verde. De altfel Dan Piţa nu are nevoie de asemenea artificii pentru a fi în pas cu vremea. Fibra lui de autentic artist îi asigură modernitatea, iar generozitatea cu care sprijină afirmarea generaţiei de cineaşti în diferitele compartimentele ale actului colectiv de creaţie artistică, îi reconfirmă spiritul mobil, neatins de trecerea anilor.

Cu nu mai puţin de şapte debuturi, **Pepe şi Fifi** este o rampă de lansare pentru câteva talente cu totul excepţionale, în frunte cu Irina Movilă. Bombă temperamentală, speculând cu inteligenţă farmecul ei de ingenuă perversă, interpreta fragilei Fifi, fluture de noapte amăgit de strălucirea înşelătoare a banului câştigat cu preţul trupului, ne cucereşte prin jocul ei alert, modern, prin fascinanta capacitate de interiorizare şi concentrare în faţa aparatului de luat vederi. Pe scurt, ni se revelează o mare actriţă. Admirabil ales pentru rolul boxeurului Pepe, Cristan Iacob depăşeşte handicapul asemănării halucinante cu Renato Salvattori, ceea ce face cu atât mai prezentă în mintea spectatorului filiaţia cu filmul lui Visconti, printr-o matură stăpânire a temperamentului său vulcanic, într-un rol de nota zece, complex şi oricând pândit de riscul exceselor melodramatice. Sigur că este şi meritul lui Dan Piţa în atenta îndrumare a interpretării, dar şi datele native ale actorului cântăreasc greu în memorabila lui creaţie. După cum filmul în ansamblul său îşi datorează în bună parte atmosfera şi poezia talentului semnatarului imaginii, debutantul Dan Alexandru. În rest, ca totdeauna, echipa de fideli colaboratori pe care de-a-lungul anilor Dan Piţa s-a bizuit pentru a-şi clădi filmografia, monteuza Cristina Ionescu, inginerul de sunet Sotir Caragaţă şi toţi ceilalţi pe care, din păcate spaţiul nu ne îngăduie să-i nominalizăm pentru a-şi primi partea cuvenită de elogii, şi-a demonstrat excelenţa.

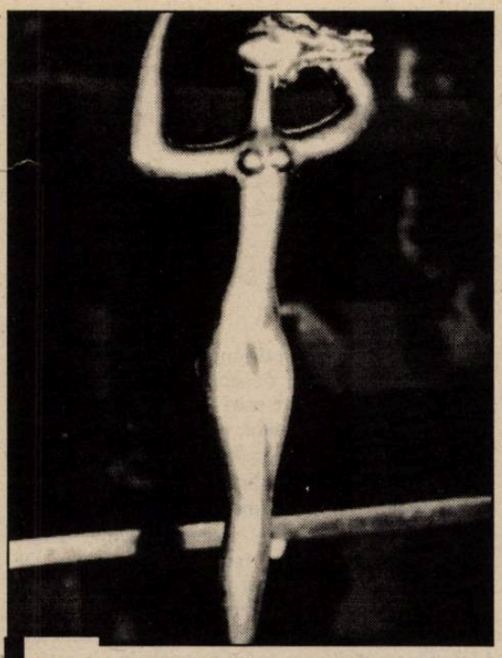

Salonul anual al sculpturii mici

de CORNELIU ANTIM

Pentru cei ce-şi amintesc de debutul acestei excelente idei, care se numeşte „Salonul de sculptură mică", actuala ediţie pare o manifestare de-a dreptul grandioasă. Faţă de versiunile de la Casa „Schiller" de pe strada Batiştei (la care se rotunjesc vreo 20 de ani, dacă nu mă înşel!), actualele „saloane", mutate mai la vedere, în spaţiul Galeriei „Orizont", au devenit neîncăpătoare regaluri artistice.

O competiţie a frăţietăţii de breaslă, purtată invariabil pe coarda virtuozităţii stilistice, ce întruneşte, fără prejudecăţi, artişti din toate generaţiile şi, nu o dată, din mai multe centre artistice ale ţării. În aceste zile, Galeria „Orizont" este gazda a aproape 60 de nume rezonante ale sculpturii noastre contemporane, care nu par deloc stânjenite de puţinătatea spaţiului de expunere, pe care îl compensează cu frumuseţea, ca de bijuterie, a demersului lor creator.

Mici eseuri în bronz, piatră, marmură sau lemn se vor aceste compoziţii sculpturale. Densitatea simbolului sau metaforei plastice, dinamica surprinzătoare a concepţiei artistice, dominată de tematicile cu conţinut religios sau mitologic, ne poartă foarte aproape de respirarea inefabilă a ideilor, desfăşurând în spaţiu volume ce configurează un univers abstract. De aici, patosul inventiv şi tonusul expresiv al formelor. Aceste caracteristici sunt valabile, deopotrivă, şi în creaţiile portretistice sau în cele bazate pe anatomia corpului uman, unde nu identitatea formelor prevalează, ci sugestivitatea lor, care, în intenţia autorilor, se vor expresii sublimate ale existenţei. Suferinţa, disperarea, nativitatea, crucificarea, pietatea, smerenia, candoarea angevină a copilăriei, pasionalitatea carnală a unui nud feminin, erupţia gesturilor înflăcărate, iată doar câteva dintre simbolurile caracterologice transpuse în concept sculptural de o parte din artiştii expozanţi.

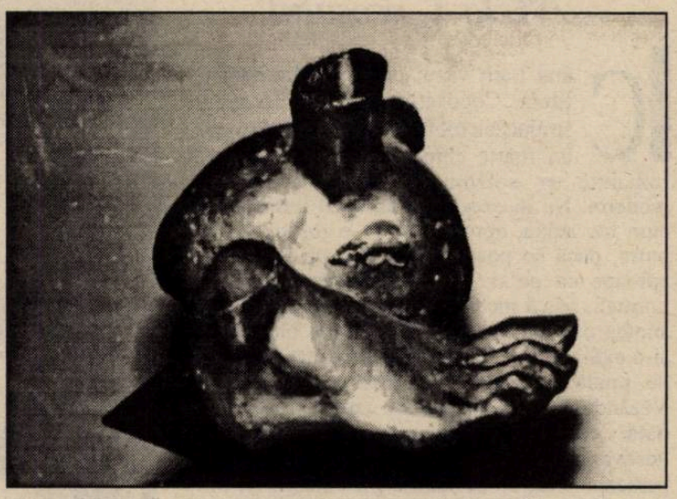

Alţii, mai înclinaţi către contemplarea lumilor interioare, acolo unde orice formă se dizolvă în proiecţie ei esenţială, au recurs la discursul abstractiform, cu virtuţi simbolice, ce antrenează, însă, un cortegiu întreg de repere culturale şi spirituale. Tentativele de acest fel sunt însoţite, de regulă, de un remarcabil discurs plastic, caracterizat, înainte de toate, de conciziune şi simplitate. Contribuţia tinerilor (Ceară, Dup, Galai, Alfred Dumitriu, Radu Dumitriu, Mogoşanu, Masina) este, pe acest plan, consistentă şi modernă, ca viziune şi temeinică prin calitatea construcţiei şi a modelajului.

Este interesant de constatat că o serie de artişti onorează şi actuala ediţie a Salonului, cu aceeaşi seriozitate şi cu acelaşi convingător timbru expresiv ca şi la primele ediţii. Dacă nu mă înşel, destule nume din cele active şi azi au figurat pe afişele acestor Saloane ale sculpturii mici încă de la prima ediţie: Aurelia Bolea, Ioan Deac-Bistriţa, Horia Flămându, Geta Caragiu, Vasile Corduz, Elena Hariga, Mihai Istodor, Valentina Boştină, Grigore Patrichi... Ei au pus piatra de temelie a acestei minunate suite expoziţionale specializate, un precedent ce a fost ulterior urmat şi de alte bresle artistice (ceramiştii, sticlarii, pictorii portretişti etc), dar niciodată egalat în consecvenţa şi calitatea prestaţiei artistice.

De această dată, au ţinut să fie prezente în expoziţie câteva personalităţi prestigioase, azi recunoscute ca maeştri incontestabili ai genului: Ovidiu Maitec, Iancuţ, Buculei, Gorduz, Silviu Radu, Marcu, Simion Moldovan, Ioan Pârvan, Adrian Popovici, Aurel Vlad, Victoria şi Marian Zidaru. Ar trebui citată întreaga selecţie a actualului Salon, întrucât valoarea lucrărilor expuse depăşeşte cu mult nivelul unei manifestări de rutină. Tocmai **refuzul rutinei** face din întrunirea anuală a acestor Saloane ale sculpturii mici adevărate sărbători (nu numai reprezentative, dar şi de rezonanţă continentală) ale artei noastre contemporane.

Acest număr al revistei a fost ilustrat cu reproduceri după lucrările plasticienilor: Mihail Laurenţiu, Ion Ioncuţ, Dorin Lupea, Răzvan Mincu, Valentin Bostina, Alfred Dumitriu.

Lumea literară

● **Premiile festivalului naţional de poezie Sighetul Marmaţiei, ediţia a XXI-a.**

Juriul alcătuit din Gheorghe Mihai Bârlea, Ion Ştefan Ghilimescu, Nicolaie Iuga, Gheorghe Pârja, Nicolae Prelipceanu (preşedintele juriului), Radu G.Ţeposu, Laurenţiu Ulici, Echim Vancea (secretar), Lucian Vasiliu a hotărât premierea

Volumelor de poezie:

„Poeme prin delegaţie" de Lidia Blidariu, Ed, Cartea Românească, „Elegiile după Rilke" de Gellu Dorian, Ed. Moldova, „Ieudul fără ieşire" de Ioan Es.Pop, Ed. Cartea Românească, „Arta Popescu" de Cristian Popescu, Ed. Adevărul, „Fragmente dintr-o cavatină" de Angela Baciu, Ed. Porto–Franco.

Manuscriselor:

„Galeria Îngerilor" de Simona Lazăr (Bacău)

„Drumul vieţii ordonate de vis" de Zina Leş (Baia Mare)

„Haine groase & Cărţi de citit" de Nicolae Scheianu (Baia Mare)

● Problema iugoslavă atât de cotroversată, pe lângă embargouri, a stimulat şi cărţi. Scriitorul C.I.Christian a editat deja „Sângeroasa destrămare", lansată joi, 13 octombrie a.c., la librăria „Eminescu" din Bucureşti. La acest eveniment cultural au participat personalităţi marcante ale vieţii noastre artistice, membrii Ambasedei Iugoslave la Bucureşti. Din partea redacţiei noastre a fost prezent Marius Tupan.

● Polemistul temut şi gazetarul fremătător, adică George Stanca (Il Giuleştino), s-a încumetat să editeze o carte de versuri, doldora de amor şi umor. „Angel Radios" se cheamă, şi prin titlu – dar nu numai – ne aminteşte de patronul hazului românesc, I.L.Caragiale, în vecinătatea căruia se află uneori. Ca să fie sigur că nu va trece neobservat îi smulge lui Ion Cristoiu o prefaţă sau, mă rog, un argument pentru eternitate. Scurt, cuprinzător, analistul politic descoperă că G.S. are ceva la cap. De ce nu în cap!? În final, ca să nu lase loc ambiguităţilor, creatorul atâtor evenimente hotărăşte: „Da, neîndoielnic, George Stanca are ceva la cap! e poet, de-adevăratelea. Pentru că numai un poet ar putea avea atâta disperat devotament faţă de poezie". Suntem de acord şi contrasemnăm!

● Deşi noi n-am abandonat ideea de a nu ne implica în politică, nu putem să nu remarcăm excelentele intervenţii ale lui Mircea Mihăieş, în pagina a doua a „României Literare". Cult şi informat, ironic şi exact în tot ceea ce spune, redactorul şef al revistei „Orizont" aterizează, cum se mai zice adesea, la punct fix. Iată o mostră din numărul 39 al amintitei reviste: „Dl Iliescu ştie foarte bine că o dată început procesul dezvăluirilor, el nu va mai putea fi oprit. La fel a procedat şi cu demascarea teroriştilor din decembrie şi, cine ştie, la fel va proceda şi mâine, când va scoate armata împotriva populaţiei. Şi mai ştie că, oricum am întoarce-o, oricum am suci-o, la capătul încâlcitelor iţe se află numele său. Pentru că dacă Ion Iliescu a avut un rol istoric în România, ei bine, acel rol este unul de paravan al tuturor ticăloşiilor aduse în ţară pe creasta unei revoluţii avortate". Nimic mai clar şi mai convingător.

● **Premiile Concursului de creaţie literară „Moştenirea Văcăreştilor"**

Poezie: I – Alexandru Adam; II – Cristinel Nedea; III – Gabriela Cretan

Proză: I – Lungu Dan; II – Cornelia Alexoi; III – Ioana Dimache

Eseu: I – ex equo Irina Egli, Gandi Georgescu; II – Constantin Rupa; III – Cecilia Scorobete

Teatru scurt: I – Nina Tintar; II – Paul Cilianu; III – nu s-a acordat

Giovanni Papini

Mela Cocoșatul

Când l-am văzut pentru întâia oară pe Mela Cocoşatul părul şi ochii îi străluceau tot timpul şi era, fără glumă, un foarte chipeş cocoşat, un cocoşat romantic şi solemn, Antinoul cocoşaţilor moderni. Nu încerca să-şi ascundă infirmitatea, cum fac atâţia, aproape ca pe o ruşine, ci şi-o purta, dacă se poate spune aşa, cu demnitate, aproape ca pe o sfidare la adresa oamenilor normali, adică mediocri. Vreau să spun că nu o simţea ca pe o povară şi ca pe un blestem, ci şi-o exhiba ca şi cum ar fi reprezentat partea lui de pradă în urma unei memorabile victorii. Văzându-l mergând atât de ţanţoş, realizai pe dată că, pentru el, cocoaşa constituia desăvârşirea iar nu o degradare a propriei persoane. Potrivit de statură şi cu membrele bine proporţionate; pe chipul lui nu era întipărită acea îngândurare înciudată ce deseori îi urâţeşte pe infirmi, ci strălucea lumina de mulţumire extatică ce înfrumuseţează chipurile artiştilor şi sfinţilor.

Mela Cocoşatul nu era, din câte am văzut sau am aflat, un sfânt, însă era, în felul său, un artist. Nimeni nu era mai căutat şi mai vestit decât el în tot cartierul Santa Croce pentru felul în care ştia să cânte la vioară. La nunţile populare îl chemau întodeauna pe el, care, îmbrăcat cum era în costumul său negru şi cu vioara-i veche, dădea un lustru de nobleţe celor mai întunecoase şi mizere imobile din Via dell'Agnolo şi din Borgo Allegri. Vara, tinerii cei mai îndrăzneţi şi mai avuţi din Via dei Pepi ori din Via dell'Ulivo îl angajau pentru serenade care durau ceasuri în şir pe sub diferite ferestre ce rareori se deschideau; iarna era chemat prin casele tăbăcarilor şi ale marchitanilor bogaţi pentru balurile de carnaval. Iar în serile când nu îl chema nimeni, Mela Cocoşatul îşi făcea apariţia, cu vioara lui, prin cârciumile mai de doamne-ajută sau printre mesele de marmură ale birtului la modă. Iar uneori, după miezul nopţii, se întâmpla să-l găseşti pe pajiştile de la Zecca ori către Bellarivo, cântând de capul lui, singur singurel, anumite melodii pe care nu găsea de cuviinţă că trebuie să fie auzite de clientela lui plebee.

Cânta, după câte-am aflat, ca să-şi câştige existenţa, însă cânta cu bucurie, din plăcere, cu o permanentă însufleţire, uneori de-a dreptul inspirat. Nu ştiu cât preţuia ca violonist, fiindcă pe vremea aceea eram prea mic: Mela Cocoşatul făcea furori în epoca întunecată a primului război în Africa. Aici însă, pe străzile unde „împărăţea", toată lumea îl socotea drept un instrumentist vestit şi se spunea că în tinereţe făcuse parte din orchestra Teatrului Pagliano. Mi-aduc aminte că un chiriaş de-al nostru, funcţionar la vamă, l-a numit într-o zi, în prezenţa mea, Paganini de la Porta alla Croce.

Totuşi, în ciuda celebrităţii, Mela Cocoşatul nu era întrutotul şi întotdeauna fericit. Pe vremea când era mai tânăr şi mai sărac, o femeie se îndrăgostise de el şi zor-nevoie să-l ia de bărbat. Doamna Olimpia avea poate cu doi sau trei ani mai mult decât el şi, la prima vedere, părea una din nobilele acelea scăpătate şi austere care insuflă mai mult respect în sărăcia lor vizibilă decât dacă s-ar împodobi cu zorzoanele bogăţiei.

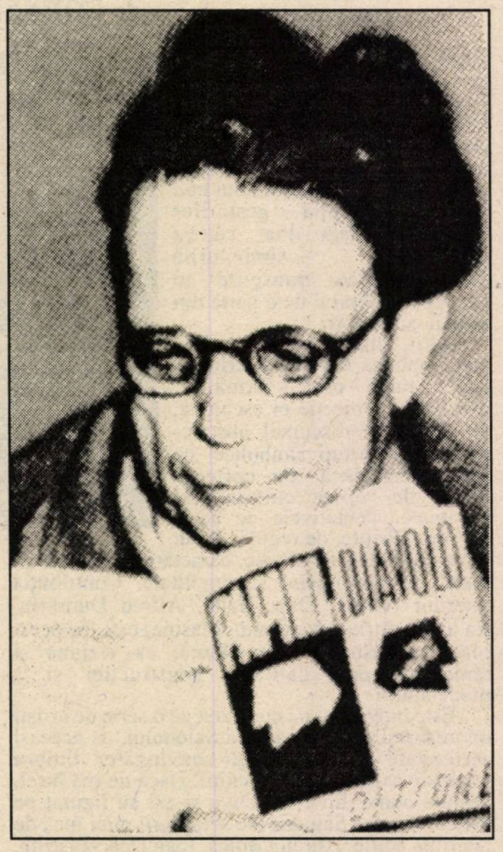

Pe soţie am cunoscut-o înaintea soţului – pentru că venea des, din păcate, în casa noastră – şi sunt sigur că n-aveai ce să-i reproşezi. Dimpotrivă, mulţi ziceau: – Biata Doamnă Olimpia! Ce-o fi găsit-o, pe ea, care este atât de serioasă, să se mărite cu cocoşatul ăla nebun?

Iar mai târziu i-am auzit pe alţii care spuneau: Bietul Mela! De ce-o fi luat-o pe botoasa aia bătrână!?

Trebuie să ştiţi că Mela Cocoşatul, ca un adevărat artist ce era, nu avea niciodată un sfanţ în buzunar deşi, în funcţie de sezon, câştiga foarte bine cu arcuşul său neobosit; unii ziceau că-şi cheltuia banii pe băutură, alţii susţineau că femeile îi luau tot. Fapt este că doamna Olimpia, pentru a trăi, trebuia să apeleze la tot felul de expediente, însă, din nefericire, îşi alesese o profesie care nu se potrivea mai deloc cu aceea a soţului. Era şi ea binecunoscută, însă prin odăile şi în ceasurile durerii, iar nu precum Cocoşatul, în locurile şi în clipele bucuriei. Mergea prin case să le asiste pe femeile care năşteau, să-şi petreacă noaptea alături de bolnavii grav, să-i vegheze pe cei în agonie, să spele şi să îmbrace morţii. Şi ea, asemeni soţului, era întotdeauna îmbrăcată în negru, însă înfăţişarea, chipul, spiritul erau cu totul altele. Doamna Olimpia avea una din feţele acelea uscate, prelungi, spălăcite, melancolice cum au numai călugăriţele fără vocaţie ori unele învăţătoare nemăritate, sacrificate pe altarul profesiei. O femeie foarte cumsecade, nici vorbă, şi pricepută în meseria ei: ba chiar prietenoasă şi caldă dacă o cunoşteai mai bine. Dar nu se putea înţelege cu Mela Cocoşatul. El n-ar fi făcut altceva decât să cânte zi şi noapte, acasă şi dincolo de zidurile acesteia; ea, în schimb, iubitoare de linişte: în casele celorlalţi din obligaţie, într-a ei din nevoia de a se odihni. Amândoi petreceu deseori nopţile fără să doarmă: însă el printre miri fericiţi, printre tineri îndrăgostiţi şi dansatoare, printre cheflii, printre jucători bine dispuşi şi bătrânei veseli; ea, în schimb, în odăi ce duhneau a aer închis şi a medicamente, lângă femei ce se văitau, lângă bolnavi cu febră care tuşeau întruna, lângă nefericiţi în agonie şi familii înlăcrimate. De parcă şi-ar fi împărţit, soţ şi soţie, viaţa omenească: ea faţa îndurerată şi înfricoşătoare, el pe cea plăcută şi fericită. Iar seara târziu, când Mela Cocoşatul, care se întorcea de la o nuntă, o reîntâlnea pe doamna Olimpia, ce se înapoiase de la o naştere sau de la un deces, nu era niciodată armonie, nu era pace. Democritul acela violonist nu reuşea să restabilească o armonie, fie ea chiar provizorie, cu Heraclitul acela femeie şi infirmieră. Ea îi reproşa artistului cherchelit risipa; el îşi bătea joc de acreala jalnică a acelei lunatice macabre. Cu trecerea anilor şi după nenumărate certuri, el devenise, în ochii nepăsătoarei de-acum doamne Olimpia, un nebun afemeiat şi beţiv; ea, în ochii Cocoşatului, o arătare enervantă şi o piază-rea.

Uneori doamna Olimpia se întorcea acasă către ziuă şi nu găsea pe nimeni. Atunci, cu toate că era frântă de oboseală, o vedeau bântuind ca o stafie pe toate străzile cartierului ori stând încremenită pe la colţuri, ciulind urechea să prindă vreun **vibrato** sau vreun suspin de vioară. Auzi-l: şi-atunci se năpustea spre casa blestemată, suna clopotul şi umplea cu ţipete scările, trezea vecinii şi în sfârşit îşi făcea iarăşi apariţia în stradă ţinându-l de braţ pe Mela Cocoşatul care bodogănea şi se trăgea înapoi, pe jumătate dovedit însă de moleşeala somnului şi de impetuozitatea nevestei.

Alteori, în schimb, după o ceartă mai zdravănă decât de obicei, ea era aceea care dispărea din casă, fără să lase o vorbă nimănui unde este. Vreme de-o zi ori două Mela Cocoşatul, stoic, râdea şi rezista; mânca la cârciumă, îşi vărsa oful din vioară când avea chef şi dormea la han. Apoi simţea însă nostalgia casei, avea nevoie de lenjerie curată, de scrinul şi de patul lui, poate chiar de atât de oropsita lui nevastă şi pornea s-o caute pe la toate uşile, cu vioara bălăngănindu-se în cutia jupuită. Se interesa pe ici pe colo– cunoştea pe toată lumea – unde se aflau femei gravide sau bolnavi grav şi, tot urcând la scări şi bătând pe la uşile de pe palierele întunecoase, afla până la urmă pe cineva care îi răspundea: – Da, Olimpia e-aici, la noi. Atunci, „Paganini de la Porta alla Croce", ridicându-şi cu o gravitate solemnă bărbia şi cocoaşa, intra ca un stăpân în casa cu pricina fără să ia seama la suferinzi şi, cu un gest hotărât, îi poruncea fugarei să-l urmeze. Spăşită şi înceată în mişcări, însă puţin înfricoşată, ea îi dădea ascultare celui care, cu mulţi ani în urmă, o vrăjise cu muzica-i atotputernică. Se întorceau acasă în tăcere: el triumfător şi aplecat înainte, ea în urma cocoaşei victorioase ca o prizonieră de război.

Într-o dimineaţă s-a zvonit că hamalul din Via del Fosso, binecunoscut pentru muşchii şi aroganţa sa, îl înjughiase pe Mela Cocoşatul; din gelozie, se pare. Doamna Olimpia a dorit să-l îngrijească ea însăşi la spital, zi şi noapte, şi se povestea că părea o sfântă mucenică rănită. Însă

n-a reuşit să-l salveze: peste exact o săptămână nefericitul de Mela Cocoşatul s-a stins ţinându-şi vioara în mâinile-i scheletice şi tremurânde. După nenorocirea aceea nimeni n-a mai văzut-o pe doamna Olimpia: unii spuneau că se călugărise, alţii că înnebunise şi fusese închisă într-un ospiciu: cineva însă ne-a asigurat că plecase într-un alt oraş unde se recăsătorise.

Mâncătoarea de toporaşi

În aceste prime zile călduţe îmi amintesc de tânăra cu priviri jucăuşe ce se hrănea cu flori în fiecare primăvară.

Urca în lumina palidă şi umedă a dimineţilor de mai unduitoare printre neguri şi sclipete; urca printre pietrele albe şi noroiul uscat, sus, pe drumul tăiat printre râpe şi hăţişuri ce duce spre păşunile noi, spre brazii negri, spre cerul deschis, spre imaculata împărăţie a luminii.

Oamenilor lipsiţi de credinţă sau de vedere miracolul care se repetă în fiecare zi sau în fiecare an nu li se mai pare un miracol. Fetei universul îi apărea pururea minunat – trebuie să fii înger pentru a recunoaşte îngeri – însă cu deosebire la vremea reînvierii pământului.

– Oriunde îmi întorc privirea – mi-a spus într-o zi – se umple de iubire.

Când se apropia de platoul Pratelle îi ţineau tovărăşie gardurile vii de mărăcini; steluţele ca laptele ale păduceilor acopereau asprimea ghimpilor. Ici–colo începuseră să îmbobocească tufele de trandafiri sălbatici şi să se-ntindă corzile moi ale viţelor albe.

Rubina urca, respira, privea, descoperea, devenea mai frumoasă: floare omenească în creştere printre acele dovezi ale prezenţei lui Dumnezeu. În dimineţile acelea nu le invidia nici măcar pe cele mai fericite făpturi de pe pământ.

– Din martie până în iunie mă simt fericită asemenea unui pui de pasăre căruia îi cresc penele. În anotimpul acela lumea e atât de frumoasă încât inima mi se înfiorează de încântare.

După atâta zăpadă, atâţia nouri groşi şi-atâta întuneric, soarele pare şi mai măreţ decât înainte, redevine într-adevăr stăpânul absolut al întregului pământ. E-adevărat, şi primăvara se dezlănţuie răpăieli de ploaie însă îndată după aceea soarele apare din nou să îşi salute regatu-i pământesc. Fiece frunză are picătura ei însă fiece picătură pare o lacrimă de bucurie. Fiece copac are pasărea sa care se trezeşte din nou, viersul ei fiind repetare veselă a unui cântec de mulţumire, neîncetata căutare a unui cuvânt pe care numai Dumnezeu îl înţelege.

Până una alta, Rubina îşi caută merindea-i matinală. Are în buzunar un codru de pâine uscată însă vrea să-şi procure ea însăşi restul hranei. Nimeni n-a învăţat-o, poate doar instinctul moştenit de la străvechile neamuri pădureţe. Acu' se apleacă pe buza unui şanţ, acu' se pierde prin tufişuri, acu' scotoceşte printre mărăcini cu mâna ei înnobilată de zăbava iernii. Şi totdeauna găseşte ceva de mâncare, trufandale necunoscute pe care le savurează în linişte dimpreună cu miresmele pământului jilav şi ale văzduhului care amiroase a sevă şi a muguri.

Mănâncă iarba sărată, ce place atât de mult caprelor, sau boboci de trandafiri sălbatici, mai dulci decât o sărutare furată, sau frunzele amărui de anason şi cele dintâi vârfuri de cicoare.

Însă caută mai ales toporaşii, îi caută printre mărăcinii rupţi de troianul de zăpadă, pe sub grămada de resturi uscate de rugi, pe sub frunzele seci ale cerilor şi dumbeţilor, în lungul marginilor rourate şi moi ale scocurilor ce şoptesc prin tufărişul tânăr. Toporaşul nu e mic însă este fricos şi poate egoist: se ascunde de toate privirile, nu vrea să-l vadă nimenea şi să se bucure de el, nu vrea să ia parte la sărbătoarea câmpului reînviat.

Dar ei nu scapă privirilor lacome ale Rubinei. Înainte de a fi sosit la pajiştea sa a cules atâţia încât trebuie să-i ducă în sân.

O dată ce ajungea la vasta întindere ierboasă şi înflorită, unde pereţii râpoşi ai Apeninilor stau faţă în faţă, se aşeza pe bolovanul cel mai mare rămas în mijlocul pajiştei drept masă pentru ciobani şi împărţea prada cea parfumată în două grămezi inegale. Din cea mai mică împletea un soi de coroană pe care şi-o punea pe pletele ce străluceau în soare. Nu din pricină că ar fi citit **Banchetul** lui Platon şi ar fi dorit să îl imite pe năvalnicul Alcibiade încoronat cu violete, ci pentru că, încă de copilă, în sărăcia ei de regină anonimă, îşi făcuse întotdeauna din florile câmpului podoabele sale, şiragurile, colierele, cordoanele sale, şi ca atare era, în spiritul Evangheliei, mai împodobită decât nevestele lui Solomon.

Cealaltă grămadă constituia merindea visată şi dorită de cum se deşteptase.

– Cine n-a mâncat niciodată toporaşi cu pâine, dimineaţa pe inima goală, în aer liber, sub lumina soarelui, pe vârful unui colnic, nu ştie cât de bună este primăvara. Aici mă simt pierdută în lume şi nu ştiu ce stea va coborî peste creştetul meu însă clipele acelea mi se pare că sunt toate numai din aur, mi se pare că stau la masă cu Fecioara.

Rubina nu se mulţumea să inspire mireasma aceea curată şi limpede care reprezintă cel dintâi zălog al renaşterii în fiecare an, nici să contemple iarăşi şi iar graţia florilor plecate asemenea unor aripi strânse de fluture mic adăstând pe vârful unui peduncul subţire ce se îndoaie sub apăsarea aceea uşoară. Voia să bea întreaga frăgezime, întreaga delicateţe şi graţie, întregul parfum. Adoratorul cel mai devotat este cel care îşi mănâncă zeul. N-au dreptul să vorbească de sacrilegiu cei care fac să se vestejească în vazele de prin oraş bucheţele de toporaşi! Dorinţa de a deveni una cu obiectul pasiunii e proprie iubirii. În pasiunea ei păgână însă nevinovată pentru natură, Rubina voia să se identifice cu primăvara prin întreaga ei fiinţă, nu numai cu ochii şi sufletul ci prin carnea însăşi. Hrănindu-se cu toporaşi simţea că încorporează în sângele ei măcar o parte din acele minunăţii, partea ce i se cuvenea din măreţia lui Dumnezeu.

Frumoase sunt fructele, uneori chiar mai frumoase decât florile însă au totuşi ceva material şi carnal, o plinătate care deja te face să te gândeşti la descompunere. Floarea este mai proaspătă şi mai pură; bunului simţ ea îi apare mai dezinteresată. Aparent nu foloseşte la nimic şi acest lucru o face preţioasă, menită cum este să consacre beatitudinea, inocenţa, sfinţenia. Îmi mai aduc aminte de călugării cei smezi de la San Lazzaro degli Armeni care mi-au oferit, precum lui Byron un soi de gem extrem de dulce pe care-l făceau din petale de trandafiri. Iar acei blânzi echitarişti veniţi din Orient, mi-au destăinuit că, în paradisul terestru, Eva nu se hrănea numai cu fructe. M-am gândit atunci la Rubina pe muntele ei înflorit şi le-am dat dreptate!

Fiindcă, într-adevăr, întinsa pajişte unde şedea copila savurându-şi viorelele semăna cu săracele noastre închipuiri despre paradisul pierdut. Soarele îşi revărsa cascadele strălucirii sale triumfătoare asupra mării aceleia verzi de lujeri şi de fire, prin care boarea dimineţii isca şi punea în mişcare valuri de umbră şi spume de flori dalbe. Ici şi colo ciufurile aprinse ale macilor roşii: şi tufe vineţii şi albăstrii de lalele sălbatice, de maci şi dediţei; smocuri violacee şi gălbui de flori de munte fără nume; sumedenie de spice şi de ciorchini între albul şi roşul sângelui; mulţimi de bănuţi cu marginile sângerii şi ochiul de aur vegetal; şi peste tot stropiţi de cer mai albastru decât cerul însuşi: albăstrelele. Pe marginile pajiştei, pe povârnişurile care aproape o înconjurau, tufe înalte şi foşnitoare de grozame, şiruri de păducei de o albeaţă diafană, inefabilă şi neverosimilă.

Munţii din jur împodobiţi de păduri cu trunchiuri şi ramuri încă goale; jos, pe costişe, în locurile însorite, patrulatere de grâu încolţite, de un verde fraged, lichefiat, ca nişte lacuri unde se oglindea pădurea vie pe care Dante a văzut-o de pe culmea Purgatoriului. Iar peste această nesfârşită, insuportabilă frumuseţe se aşternea pacea liniştii virgine şi pure a vremurilor apuse, măreţia senină a solitudinii.

În viaţa oamenilor există beţii, voluptăţi, fapte nebuneşti, extazuri de mai multe feluri şi grade. Printre cele de origine pământeană – adică lăsând deoparte extazurile misticilor şi iluminările aleşilor – nici una, poate, nu apropie sufletul omenesc de spiritul universului precum exaltarea deplină ce înalţă o fiinţă sensibilă în mijlocul naturii înflorite, sus, aproape de cer, într-o dimineaţă de primăvară liniştită şi solitară.

În anumite clipe de inspiraţie divină marii poeţi au avut revelaţia bruscă a caracterului miraculos al lumii, care poate emoţiona spiritul până la nebunie, într-atât de puternică e lovitura şi uimirea. Însă nu toţi poeţii scriu. Şi nici toţi cei care scriu sunt poeţi. Rar cel care vede şi simte şi se bucură şi tace poate fi, în potenţă, cel mai eminent dintre poeţi.

Astfel era mâncătoarea de toporaşi în ceasurile acelea, în zilele acelea din toiul primăverii, aşa cum am văzut-o o dată, radioasă şi surâzătoare pe cerul în sărbătoare, cu ochii din care izvorau sclipiri fierbinţi de flori, cu gura întredeschisă ce sorbea înghiţituri mici de soare şi de fericire.

În româneşte de
Mihai Banciu

roza vânturilor

Günter Eich
(Germania)

Un cal trandafiriu
gata înşăuat –
pentru cine?

Oricât de aproape-i călăreţul,
el rămâne ascuns.

Vino în locul lui,
păşeşte-n tablou
şi apucă hăţul!

În româneşte de
Petre Stoica

Tony Kushner şi „Îngerii în America“

de GABRIEL PLEŞEA

La prima lectură, ori vizionare, a pieselor lui Tony Kushner, acesta ne apare ca un campion al cauzei „**gay**“-ilor şi al modului lor de viaţă, prezentat ca alternativă la existenţa tradiţională. Notele stridente, dialogul neinhibat, sarcasmul şi critica acidă ni-l prezintă ca un **înger al răzbunării** şi un iconoclast al valorilor puritane americane. Dar dincolo de afişările şi declaraţiile teribiliste, şocante chiar şi pentru un public mai liberal, libertin ori mai asezonat, ca cel de pe Broadway de pildă, dezlănţuirile lui Tony Kushner sunt doar o modalitate, un efort de a atrage atenţia asupra unor probleme majore existente în America contemporană.

Deşi preocupările sale teatrale includ şi revizitări ale clasicilor – menţionăm, „**Iluzia**“ (*The Illusion*), o adaptare pentru lumea de azi a comediei fanteziste **L'Illusion Comique** de Corneille, şi readaptarea, într-un stil lingvistic modern şi exuberant, a piesei lui Brecht „**Cumătra din Setzuan**“ (*Good Woman of Setzuan*) – Kushner a devenit celebru cu „**Îngeri în America: o fantezie „gay“ pe teme naţionale**“ (*Angels in America: A Gay Fantasia on National Themes*). Prima piesă din acest ciclu, „**Se apropie un nou mileniu**“ (*Millenium Approaches*) a cucerit, în 1993, două premii de invidiat: **Pulitzer** pentru dramă şi **Tony Award**-uri pentru cea mai bună piesă, pentru cel mai bun actor principal, cel mai bun actor secundar şi pentru regie.

Contribuţia pe care Kushner a adus-o cu prestigiul acestor premii la efortul de acceptare în societate a preferinţelor de viaţă **gay** este inestimabilă, numai dacă ne gândim că prin succesul pieselor sale, ce marchează în mod cert o nouă orientare dramaturgică pe Broadway, s-a depăşit stadiul manifestărilor militante de stradă.

Ar fi totuşi greu de argumentat că succesul s-a datorat numai curajului lui Kushner de a aduce pe scenă orientarea şi preferinţele sexuale ale „**gay**“-lor. Mai degrabă, ciclul „**Îngerii în America**“ s-a impus spectatorilor, iubitorilor de artă de orice categorie ar fi ei: heterosexuali, homosexuali, din minorităţi, din rândurile handicapaţilor, şi alţii, printr-o prezentare radicală a societăţii, politicii şi a dogmelor religioase americane având drept fundal anii administraţiei Reagan şi ravagiile epidemiei SIDA. Contextul internaţional este cel al colapsului comunismului. Inspirat de *„glasnostul“* şi *„perestroika“* gorbaciovistă şi de schimbările dramatice care au urmat, Kushner propune aceeaşi transparenţă în tratarea unor subiecte până nu de mult considerate tabu în America. În discuţie sunt aduse elemente ale culturii pop, ale homosexualităţii, ale iudaismului, ale dogmelor religiei mormone, precum şi teme din istoria Americii.

În cele două părţi ale ciclului „**Se apropie un nou mileniu**“ (Millenium Approaches) şi „**Perestroika**“, Kushner ne prezintă o serie de personaje reprezentative pentru problemele abordate: **Roy M. Cohn**, bogatul avocat new-yorkez, care face şi desface preşedinţi, primari şi judecători, **Prior Walter**, decorator şi prestator de servicii, care suferă de SIDA, **Louis Ironson**, funcţionar la tribunal, fost iubit al lui Prior, **Belize**, o transexulă, soră de caritate, **fantoma Ethelei Rosenberg**, mormonii **Joe** şi **Harper Pitt** al căror mariaj se destramă. Alternativa modului de viaţă, homosexualitatea, este tema predominantă şi Kushner încearcă să ni-i prezinte pe „**gay**“-i detaşat, într-un comportament ce se vrea normal. Dar consecinţele existenţei „**gay**“-lor sunt prezentate real, fără menajamente.

Ar fi de notat că tema horaţiană a egalităţii în moarte este preluată în sensul că SIDA loveşte şi pe cei bogaţi şi atotputernici, precum Roy M. Cohn, şi pe cei săraci, ca Prior Walter. Boala, însă, devine şi o chestie de statut: când doctorul îi comunică că are SIDA, atotputernicul Roy respinge diagnosticul: *„de SIDA suferă homosexualii, el, Roy, are cancer la ficat!“*

Viaţa politică în Washington este luată în colimator. Henry, doctorul lui Roy jubilează: republicanii au pus mâna pe Curtea Supremă încât eforturile de a se institui reformele propuse de cercurile liberale (democraţii în speţă), precum acţiunea de afirmare a femeilor, a minorităţilor, avorturile, militarii, America Centrală, valorile morale, familia, nu au nici o şansă de *„implementare“*. Pentru el liberalismul a luat sfârşit, iar epoca socialismului de tip **New Deal**, promulgat de Roosevelt, s-a terminat. Louis Ironson, partizan al acestor idei, prezintă situaţia în culori mult mai sumbre. Toată vorbăria despre democraţie, libertate, drepturile omului, cel puţin aşa cum este ea expusă de Jane Kirkpatrick ori George Bush poate tot atât de bine să aibă drept subiect *„obiceiurile de copulare ale celor de pe planeta Venus“*. Cât despre aşa zisa acceptare de către liberali a homosexualilor, a toleranţei pe care aceştia o afişează faţă de ***„gay people“***, aceasta nu ascunde de fapt decât ura intensă, pasionată faţă de această percepere diferită a vieţii sexuale.

Ar mai fi de notat unele aprecieri ale fenomenelor politico-economice, percepute diferit în America şi în Europa. În timp ce obiectul oricărei „mişcări“ în America este „**puterea** (*politică, economică*)“, în Europa totul transpare în termeni de *„rasă“*, de etnicitate. Deci toleranţa, acceptarea despre care se vorbeşte atât de mult zilele acestea, este o falsă problemă iar a vorbi despre aşa ceva nu e decât pierdere de timp, în timp ce la europeni istoria locurilor, tradiţiile etnice fac imposibilă orice *„implementare“* adevărată a principiilor expuse de partizanii acestor nobile idealuri. Niciodată britanicii, ca şi germanii, şi alţii, nu vor accepta să renunţe la obsesia propriei lor rase. Destinul rasial este mai important decât destinul politic. Pe plan local, incriminările, de către evrei, că negrii sunt antisemiţi, şi, de către negri, că evreii îi urăsc pe negri, sunt preluate de Louis şi Belize într-un dialog ce subliniază ţesătura intricată a aspectelor ce depăşeşte categorisirea simplistă a *„problemei rasiale“* în America. De altfel, spune Louis, o dată cu lichidarea *„spiritelor nativilor“*, ale indienilor americani, *„aici nu mai există zei, duhuri, spirite, în America nu există îngeri, nu există un trecut al rasei, ci doar politicul şi tertipurile, comploturile, manevrele în jurul acestui politic...“* Ambivalenţele de comportament, generate şi întreţinute de imperiul politicului, sunt anulate doar în cazurile de dragoste adevărată. *„Dragostea adevărată nu este ambivalentă“* este punctul comun, se pare, între Louis şi Balize. Dar Belize nu este convinsă că înţelege *„dragostea“*. *„Dreptatea“* şi *„democraţia“* i se par concepte simple, deloc ambivalente, dar *„dragostea“* este greu de definit. Şi *„dacă încalci legea dură a dragostei, totul îţi va merge pe dos“*.

Ca şi cum subiectele aduse în discuţie nu ar fi destul de inflamante, Kushner mai aduce unul: execuţia soţilor Rosenberg, contestată din ce în ce mai mult zilele acestea. Roy este cel care a insistat ca Ethel să fie executată o dată cu soţul ei. Acum, stafia aceasta nu-i dă pace nici în somn. Pretenţiile lui Roy că el este nemuritor şi că a intrat deja în istorie sunt luate în derâdere de către Ethel, care îl anunţă că *„istoria e pe punctul de a exploda“* şi că *„noul mileniu se apropie“*.

Finalul primei părţi ne dezvăluie o nouă legătură: Louis Ironson şi Joe Pitt, care sfârşeşte prin a-şi accepta tendinţele homosexuale. Prior, răpus de SIDA, îşi dă duhul într-o adevărată apoteoză a **Îngerului**, mesagerul ceresc care anunţă începerea *„marii lucrări“*. Apoteoza **Îngerului**, un moment intens dramatic, marchează totodată începutul *„Perestrokăi“*, a doua parte din ciclu.

„Perestroika“ preia acţiunea din „**Se apropie un nou mileniu**“ într-un context apocaliptic: totul în jur este distrus şi peste tot domneşte haosul. Titlul însuşi pare să înscrie acest moment în tumultul recentei prăbuşiri a comunismului. Însă schimbările necesare pentru recuperarea din ravagiile cauzate de sosirea **Îngerului** sunt greu de acceptat şi mai greu de împlinit. Aleksii Antedilluvianovich Prelapsarianov (cel mai bătrân bolşevic din lume) se întreabă dacă *„trecutul ne va da drumul din ghearele lui, dacă ne putem schimba dar, mai ales, dacă se poate vorbi de progres fără a avea o **Teorie** călăuzitoare. Fără teorie, nici nu se poate pune problema pornirii pe un drum nou“*.

Eroii din „**Se apropie un nou mileniu**“ îşi continuă existenţa convolută: **Prior**, muribund, este total acaparat de **Înger**, care îl supune la un ritual elaborat şi-i ordonă să scoată la iveală *„sculele profetice“* din ascunzătoarea în care au zăcut până acum. Acestea sunt necesare întrucât lumea, progresul omenirii, al ştiinţei, mutaţiile au ajuns la un nivel care îndreptăţeşte opinia că de fapt *„oamenii sunt aceia care l-au izgonit pe Dumnezeu din Rai şi au provocat mânia îngerilor“*. **Roy**, zăcând şi el la spital, continuă să fie turmentat de vedenia Ethelei Rosenberg. Bolnav de SIDA, Roy nu are probleme cu medicaţia – şi-a făcut un stoc important de AZT (azidothymedine) pe care nu vrea să-l împartă cu nimeni – el nu este deloc revoltat de *„distribuţia inegală a bunurilor pe acest pământ“*. Ajunsă la exasperare, Harper Pitt, soţia lui Joe, lansează o adevărată diatribă împotriva mormonilor şi viziunii acestor asupra Paradisului, care nu este decât o viziune patetică. Raiul arată precum San Francisco după cutremurul din 1906. Revenirea lui Dumnezeu este, şi ea, privită cu oarecare circumspecţie: *„Dacă se întoarce, daţi-l în judecată! El ne-a părăsit. ar trebui să plătească“*. Rabbi chiar o îndeamnă: *„ar trebui să te lupţi cu Atotputernicul – aşa fac evreii“*.

În epilog, Louis Ironson, fidel convingerilor sale socialiste, comentează: *„zidul Berlinului s-a prăbuşit, Ceauşeştii nu mai sunt, Gorbaciov este cel mai mare gânditor politic de la Lenin încoace“*. Prior Walter, pe de altă parte, conclude că *„SIDA va fi sfârşitul multora dintre noi, dar moartea **gay**-ilor nu va mai fi ţinută în secret“*. Îi binecuvântează pe toţi cu *„la mulţi ani!“* după care anunţă că *„marea lucrare a început“*. Ce l-a îndemnat pe Tony Kushner să adopte poziţia aceasta? Ne-o explică chiar el în postfaţa „**Perestroikăi**“: *„În ziua de azi nu este îndeajuns să scrii doar: trebuie să fii şi Scriitor şi să-ţi joci rolul precum un strateg care trebuie să ia în consideraţie toate variantele şi şansele: de victorie, dar şi de înfrângere...“*.

Rescrierea basmului

Angela Carter: *„The Magic Toyshop"*, Virago Press, London, 1993

de VIRGIL LEFTER

La dispariţia Angelei Carter (1940-1992), prozatoarea britanică Marina Warner afirma că literatura engleză pierde una din personalităţile sale dotate cu o imaginaţie prodigioasă. Imaginaţia este, după cum se ştie, o puternică facultate creatoare iar Angela Carter a folosit-o din plin. Cărţile sale ne transpun într-o lume fermecătoare, o lume a fantasticului, în care mirificul sau terifiantul se constituie într-o realitate aparte, în care recunoaştem însă aevea datele lumii noastre cu toate detaliile sale halucinant de adevărate. Preocupată (după cum afirmă Lorna Sage, într-un eseu dedicat distinsei scriitoare) de descifrarea identităţii feminine, de problematica feminităţii în general, învăluindu-şi cărţile într-un erotism ce se cere a fi definit în resorturile sale benefice, tonifiante, pentru fiinţa umană, Angela Carter a fost pasionată (după cum mărturiseşte într-o profesiune de credinţă) de „basme, de istoria unor crime şi de viaţa unor poeţi, de acele texte ce-i permit investigarea lor cu instrumentele ficţiunii din unghiul propriei sale experienţe...". În ultimă instanţă, conchide autoarea, ambiţia sa este de a realiza „un iluminism, de tipul celui din secolul al XVIII-lea, de a scrie o proză care, în acelaşi timp, să delecteze şi, într-un fel, să instruiască". Opera sa are astfel, după cum vedem, un vădit caracter educativ, dincolo de fantasticul ce a fascinat-o dintotdeauna. În volumul „Camera sângeroasă" (1979), prozatoarea a rescris o serie de basme. Ea a înlăturat acea patină pe care vremea o pune asupra creaţiilor umane, urmărind să redea conţinutul viu al unor opere care, odată cu trecerea timpului, s-au adumbrit, pierzându-şi forţa de a comunica şi a impresiona. De altfel, Angela Carter a fost o iscoditoare a culturii şi civilizaţiei. „A scotocit" mituri, imagini şi simboluri pe care a încercat să le regenereze, redându-le semnificaţia originară, căci a nutrit convingerea că analizând trecutul, „noi nu redescoperim un tărâm al inocenţei" ci, mai degrabă, revelăm „complicitatea noastră în elaborarea şi edificarea structurilor prezentului". A fost convins [illegible] adâncul inimii că „o critică" a simbolurilor [illegible] de pătrundere a noimei şi pertinenţei [illegible] noastră, luminează şi mai bine viaţa noastră însăşi. Dar nu este mai puţin adevărat că această „scufundare" în cultură, această operaţie de recuperare a livrescului şi de reîmprospătare a creaţiei umane, nu fac decât să se confunde în opera sa cu o viziune mirifică, să călăuzească cititorul într-un univers al feeriei, şi, în ultimă instanţă, o proză de Angela Carter ne dăruieşte acea rară stare de graţie ce ne permite nu „să evadăm" ci, mai degrabă, să pătrundem noimele tainice ale existenţei. Creaţia sa, în care totul este asumat cu gravitate şi înfăţişat cu un har ce este al imaginaţiei cele mai înaripate, redă culturii şi civilizaţiei noastre nevrozate de sfârşit de mileniu o superbă încredere în existenţa fantasticului şi a miraculosului ce se ascund în anodinul existenţei. Este elocvent astfel frumosul roman „Nopţi la circ", în care ziaristul pornit să dovedească tuturor că neobişnuita zburătoare la trapez, „înzestrată din naştere cu aripi", nu este decât o impostoare, ajunge în cele din urmă să se convingă el însuşi de realitatea acestei fiinţe insolite, cartea fiind, în fond, o celebrare benefică a fantasticului, o alunecare în basm. În creaţia Angelei Carter însă, romanul ce i-a adus celebritatea, căci de la apariţia sa în 1967 a fost publicat aproape anual, în ediţii succesive, bucurându-se de un imens succes (cartea a fost, de bunăseamă, ecranizată) şi devenind ceea ce se numeşte „un roman clasic al literaturii engleze moderne", este „The Magic Toyshop" („Magicul magazin de jucării"). Poveste feerică a căutării identităţii feminine de către o adolescentă, romanul poem al Angelei Carter este o plasmuire ce nu-i de mirare că îşi păstrează neştirbită forţa de fascinaţie asupra cititorului. Melanie încearcă să pătrundă tainele feminităţii, dar elanurile sale iscoditoare vor fi grabnic spulberate de dispariţia părinţilor. Dată în grija unui unchi, făuritorul unor jucării măestre pe care le vinde în propria sa prăvălie, Melanie parcurge drumul sinuos al descoperirii tainelor vieţii. Romanul poem al Angelei Carter este pe un alt plan un autentic basm în care unchiul cel rău este un fel de zmeu ce o ţine prizonieră pe fata frumoasă şi ingenuă de care se îndrăgosteşte, în care fraţii mătuşei sale, ucenicii făuritorului de jucării, sunt tot atâţia Feţi – Frumoşi gata să o salveze.

În roman există rafinate intruziuni livreşti ce ne trimit cu gândul la fantasticele şi diabolicele povestiri ale lui E. T. A. Hoffman şi la atmosfera ceţoasă a prozelor lui Poe, se reactualizează mituri cu implicaţii freudiene (Leda şi Lebăda) şi există „o grădină a deliciilor" în care sălăşluiesc îndrăgostiţii. Muzica şi pictura, lumea de imagini a magazinului de jucării, creează un fundal magic" pe care evoluează personalitatea Melaniei. În [illegible] „pădure de simboluri", eroina pare a nu fi găsit, [illegible] urmă esenţa identităţii feminine (sau poate aceasta este ea însăşi o taină de nepătruns) şi totuşi cartea Angelei Carter este stenică, ea afirmând un crez, o convingere. Căci focul din final ce mistuie purificator micul magazin de jucării (întruchipând poate o lume a iluziei) reprezintă, de fapt, salvarea, desprinderea de personalitatea înrobitoare a unchiului tiran şi păşirea într-o lume deschisă, în care eroina are pe deplin revelaţia erosului. „The Magic Toyshop" este un roman al deschiderii spre o nouă experienţă, o carte în care elementele livreşti, metaforele, simbolurile şi miturile – o serie de „locuri comune" ale culturii – dăruiesc eroinei libertatea, alcătuind miezul din care se nutreşte emanciparea unei fiinţe pure. A aborda romanul Angelei Carter, încercând a-i revela, sau decodifica sensurile, pare până la un punct o profanare, căci, la această scriitoare, totul este atât de intim ţesut în urzeala cărţii iar fascinaţia artistică este atât de puternică, încât sensul prozelor sale se comunică cititorului instantaneu printr-o originală construcţie mito-poetică. Angela Carter a retranscris şi a recreat un basm. Într-un spirit livresc cu totul personal, a plăsmuit o carte magică. Aşa cum şi-a dorit, cartea sa încântă, luminează şi instruieşte, deopotrivă.

Scriitori pe[illegible]mond

● În ciuda unor analize literare mai vechi dar încă actuale, până în prezent nu există decât puţine lucrări de sinteză despre fraţii Goncourt. Michel Caffier a acoperit acest gol printr-o dublă publicare: „Les Frère Goncourt, une déshabillé de l'âme" şi „L'academie Goncourt. Que saije?" S-a pus adesea întrebarea dacă, fără Academia şi premiul care le poartă numele, fraţii Goncourt ar mai fi făcut parte din peisajul literar francez. Opera lor literară nu a fost lipsită de amploare: romane, eseuri istorice, drame, studii despre artă, monografii asupra picturii secolului al XVII-lea şi alte câteva scrieri diverse. În ciuda importanţei ansamblului, aceste opere inegale sunt astăzi aproape uitate, cu excepţia câtorva romane şi a câtorva eseuri. De fapt, dacă Academia n-ar fi existat, fraţii Gouncourt ar fi rămas încă actuali prin monumentalul lor „Jurnal" în 9 volume, care a fost poate principalul motiv al marginalizării fraţilor Goncourt. Această cronică intimă, publicată între 1887 şi 1989, a fost scrisă timp de 20 de ani de către cei doi fraţi şi continuată de Edmond, încă 25 de ani după moartea lui Jules, până în 1895. Jurnalul este un document excepţional despre lumea literară franceză, veritabilă mină de informaţii, extraordinar de bogată în mărturii de primă mână legate de viaţa particulară, proiectele şi intenţiile multor scriitori. Acest jurnal a stat la baza lucrării lui Michel Caffier, „Les frère Gouncourt", un studiu complet care ne conduce, de la naştere până la moarte, prin viaţa celor doi fraţi: Edmond (1822 – 1896) şi Jules (1830 – 1870). Drumul făcut prin evocarea biografică trece în revistă o bună parte din istoria socială şi literară franceză a celei de a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea. Cartea lui M.Caffier condensează într-un volum enorma masă a „Jurnalului" pe care îl preia cu o dreaptă distanţă critică, absolut necesară pentru a alege corect din multitudinea de fapte biografice prezentate narcisistic şi uşor paranoic de cei doi fraţi. Mondeni şi curioşi până la obsesie, fraţii Goncourt au cunoscut pe toată lumea, au frecventat toate saloanele artistice ale vremii unde au întâlnit marii scriitori francezi ai vremii şi intelectualii de primă marcă. Din păcate, cel mai adesea „Jurnalul" sfârşeşte prin a transforma oamenii şi ideile în pulbere microscopică când verva alunecă în divagaţie. M.Caffier trece în revistă onest informaţiile oferite de „Jurnal", reţinând esenţialul în realizarea acestui colaj, alcătuit din cele mai reuşite pagini, îmbogăţit cu subtanţiale cercetări asupra împrejurărilor politice, intelectuale şi artistice ale fraţilor Goncourt, totul privit în perspectivă istorică. Volumul este foarte util pentru datele biografice şi cronologice pe care le oferă.

● John Varley face parte dintre rarii autori de scince-fiction foarte apreciaţi. „Există trei stări fundamentale ale măreţiei: delirul, dogmatismul şi perversitatea" spune unul din personajele cheie ale ultimului său roman „Oameni din lună". Plecând de la această declaraţie autorul dezvoltă ideea conform căreia omenirea nu va rezista şi, într-o bună zi, descendenţii noştri vor fi obligaţi să se adapteze la necunoscut pentru a supravieţui. În roman sentimentul antropocentrist este exclus. Dumnezeu nu mai este considerat ca ultimă speranţă pentru că distrugerea planetei implică pierderea, de data asta fără recurs, a Paradisului terestru, pierderea relaţiei privilegiate între creator şi creatura lui. În această situaţie, omul se descoperă ameninţat, istoria şi cultura fiind private de sens. Deposedat de a fi centru universului omul va ajunge la schizofrenie. Autorul urmăreşte cu pasiune două elemente pe care le consideră fundamentale pentru omul modern: absurditatea şi capacitatea infinită de autodistrugere. Debarcarea extratereştilor este resortul dramatic al declinului, chiar dacă îi ignoră pe oameni. Invadatorii devastează Terra alungându-i pe indigeni fără să-i intereseze faptul că aceştia, pentru a se salva vor invada sistemul solar. Ignorarea este totală, importantă este numai distrugerea civilizaţiei pământene.

Marka Dona

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE văzută de ION CUCU

1) Cu „Măreţia frigului“ (1972) Nichita Stănescu fixează în istoria literaturii o generaţie. E în consens Grigore Hagiu prin „Zenit de anotimpuri“ (1974)

2) Succes de casă editorială (Cartea Românească) şi de parale face Ion Ţugui cu „Şapte ani apocaliptici“ (1992). Încă nu-i vine să creadă!

3) După ce a ţinut firma Timişoarei cândva, Anghel Dumbrăveanu se dă la o parte pentru a lăsa în prim plan pe Ion Mircea. Era de prevăzut!

4) „Îngerul a strigat“ (1968) şi mai strigă prin Fănuş Neagu. D.R.Popescu, retractil ca de obicei, dă totuşi o replică prin „Dumnezeu în bucătărie“ (1994). Să mai spună cineva că e ateu!

5) Abandonând „Lampa lui Diogene“ (1970), Ştefan Augustin Doinaş se pleacă pentru a-l premia pe Mircea Nedelciu. Pe atunci nu ştia că are de-a face cu un cal troian.

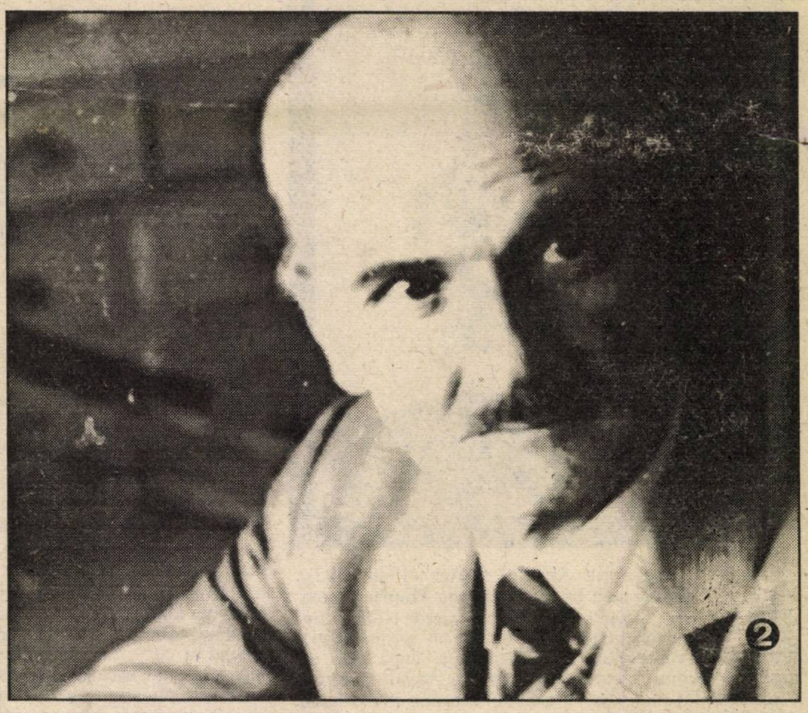
2

1

4

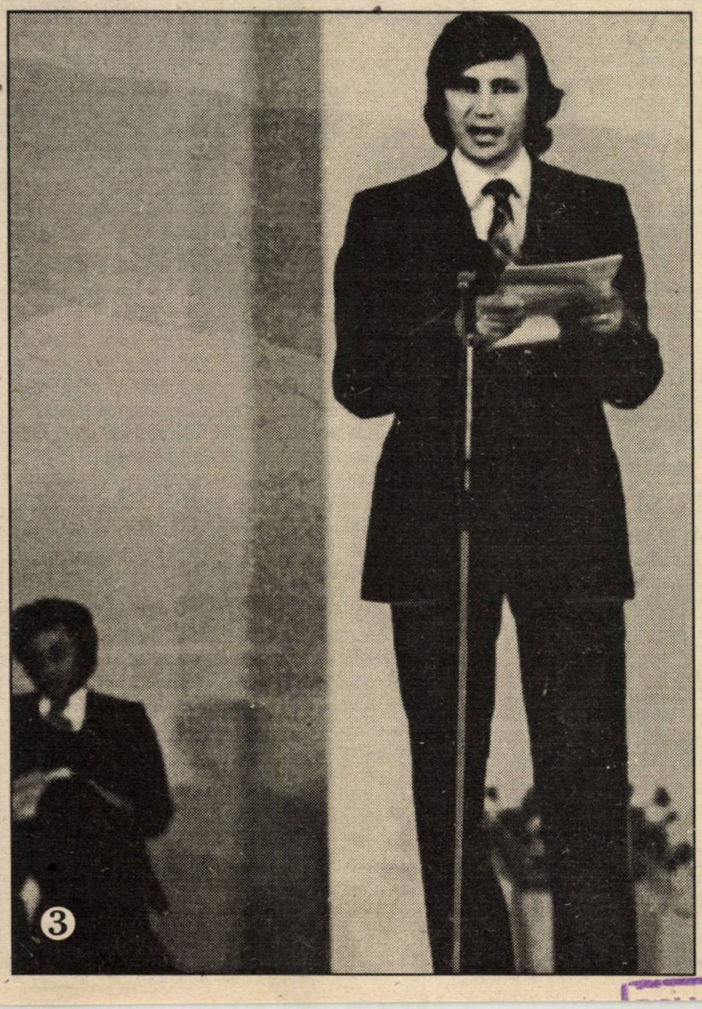
3

5

BIBLIOTECA „ASTRA“

BIBLIOTECA ASTRA
SIBIU

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 21 (200), serie nouă. Miercuri 26 octombrie 1994. Preț: 400 lei

URA

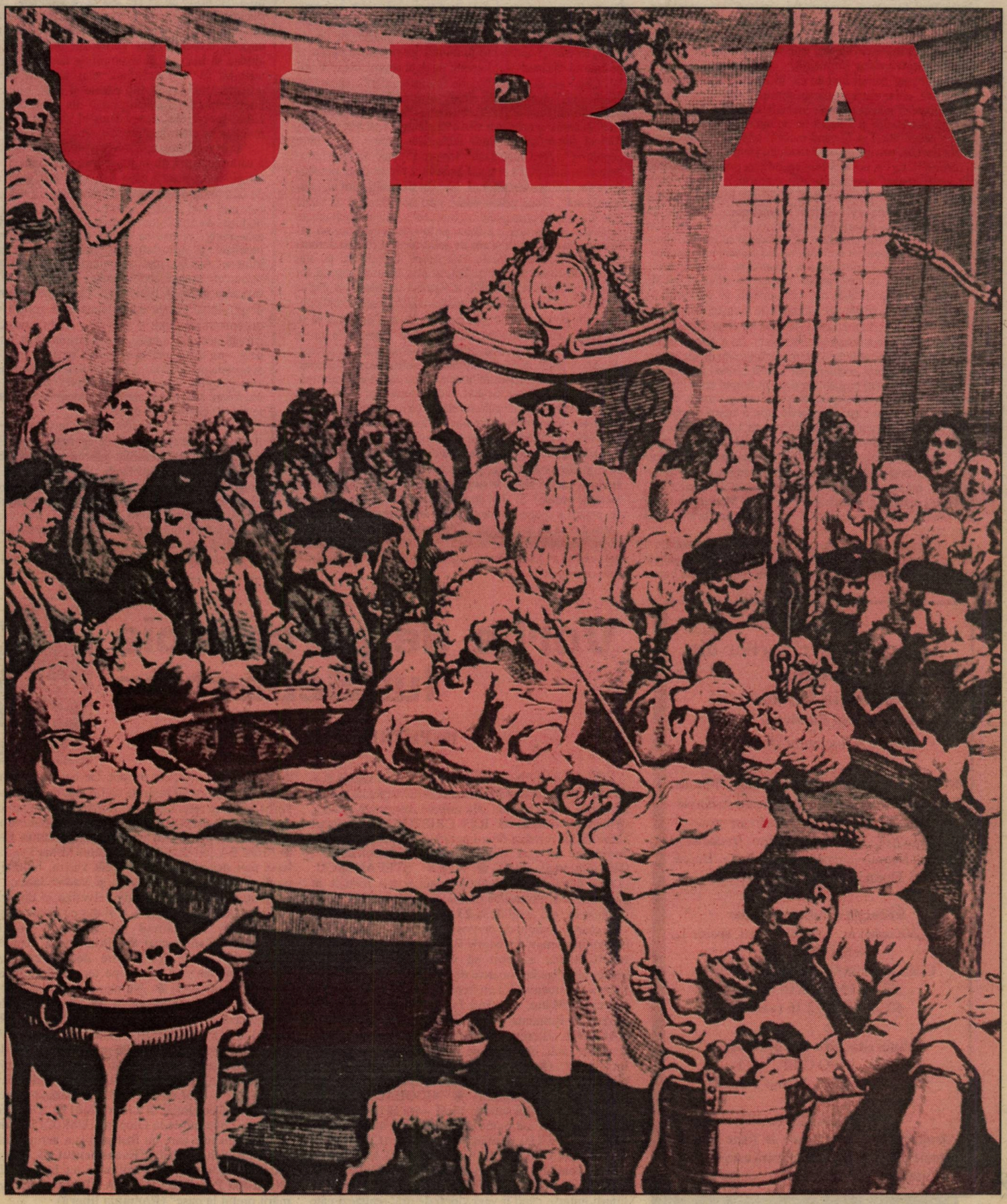

Spirit şi putere

de ŞERBAN LANESCU

Cum poate oricine să observe, au revenit tare din urmă vechii *culturnici*, proţăpindu-se *în faţă* peste tot şi, sub „stindardul" *reconcilierii naţionale* şi al *românismului*, recidivează, dedându-se pe mai departe fără nici o jenă la siluirea spirituală a (scuzat fie-mi patetismul) bietului popor român. Prin ***culturnici*** înţelegând aici, fie funcţionari din „fosta" birocraţie comunistă dorindu-se şi, vezi Doamne, producători de cultură, creatori, fie „creatori" care, pentru a-şi vinde „creaţia", îşi vând orice, începând cu conştiinţa. Dar, încă mai mult decât atât şi într-adevăr îngrijorător este că **distincţia între culturnici este tot mai greu de operat, dacă nu cumva chiar imposibil**.

S-a crezut/ bănuit înainte că, în România, propaganda comunistă, chiar dacă ajunsese omniprezentă şi acaparase tot ce poate fi numit cultură, inclusiv tărâmul educaţional, datorită stupidităţii şi a lipsei de noimă, mai ales în ultima fază, a deceniilor 7 şi 8, când evident bântuia paranoia, s-a crezut deci că, tocmai datorită modului (se părea că) aberant în care se făcea ea, această propagandă nu poate avea decât, cel mult, efecte superficiale. Iar culturnicii, foarte mulţi dintre ei, nu (ne) păreau odioşi la fel cât activiştii puri şi duri, sau ca securiştii şi confraţii lor mai mici, miliţienii. La urma urmelor, adulatorii în ritm şi rimă ai *Tovarăşului*, sau cei angajaţi „cu trup şi suflet" să descrie şi să ***rescrie*** „epopeea naţională" potrivit *indicaţiilor din documentele de partid, personal ale Tovarăşului şi Tovarăşei*, sau profesorii, unii universitari cu patalamale multe, ba chiar şi cei de „ştiinţe sociale", în fine, toţi cei angajaţi în ***aparatul*** de propagandă nu ni se păreau tocmai nişte monştri. Impostori, şmecheri, lătrăi ş.a.m.d., astea da, însă nu chiar monştri, ba încă unii, – le-o recunoaştem cu respect – de-a dreptul talentaţi, culţi, deştepţi, alţii, ce-i drept, sărăcuţi rău de tot cu duhul sau de-a dreptul grobieni dar în rest „băieţi de treabă", „oameni de comitet/ gaşcă", iar dacă în timpul lăsat liber de *furorul* creaţiei artistice/ ştiinţifice (se) mai şi turnau, ce să-i faci, vremurile, nu-i aşa. Unii peste alţii, o tagmă de oportunişti, pentru a nu spune lichele, dar cărora, totuşi, nu li se putea reproşa, ca altora, ororile comunismului, sau, în orice caz, nu ororile sângeroase. (Ar fi însă total potrivnică gândului care conduce la aceste constatări, părerea că ele sunt o variantă, mă rog, ceva mai „tare", a *teoriei dalmaţienilor*.) În fine, s-a întâmplat însă şi... revoluţia. *Marea Revoluţie din Decembrie*! cum cred că – şi asta foarte curând după cum merge „treaba" – se va scrie în manuale, în noile manuale şcolare. S-a întâmplat, cum s-a întâmplat, revoluţia, s-a strigat/ scandat/ cântat „Jos comunismul!", pupat pieţele Victoriei, Palatului, Universităţii etc. etc. etc., şi toată lumea era fericită. Doamne, cât de fericiţi eram! Atât de fericiţi, beţi sau tembeli de fericire, că nu i-am auzit, sau, dacă totuşi i-am auzit nu prea i-am luat în serios pe cei câţiva care-au strigat „Români, vi se pregăteşte ceva!". Iar culturnicii, unii speriaţi nevoie mare, s-au ascuns ca şobolanii, cei care au rămas „în faţă" punându-şi cenuşă-n cap şi jurându-se (chiar public, la televizor) că ferita sfântu', n-or să mai facă ce-au făcut. Peste nici şase luni împlinite **au venit minerii**. Preşedintele României i-a felicitat iar gospodinele şi gospodinii Bucureştiului le-au dat flori, i-au omenit cu de-ale gurii, ba mai şi ajutându-i în munca lor nobilă, arătându-le pe cine să căsăpească. Moment, nu doar istoric, ci şi simbolic. Când s-a şi urlat „Moarte intelectualilor!", subînţelegându-se „Trăiască culturnicii!". Atunci brutal, cumva ca într-o iluminare **s-a văzut că *„omul nou" există*...**, cum se zice, în carne şi oase, s-a văzut că sintagma nu este o metaforă ci semnificantul unui semnificat anume, chiar bine „conturat". După noaptea din 13 spre 15 iunie, singura întrebare care mai putea rezista/ persista a rămas doar **ce pondere socială are fenomenul**, sau, **cât de mulţi sunt ei, „oamenii noi"**. După prima iluzie, căci doveditu-s-a că iluzie este a crede că propaganda comunistă n-a avut decât efecte superficiale, a urmat o a doua, **puţini fiind cei care au intuit cât de răspândit şi cât de solid format (beton armat) este „omul nou"**. Iluzii, ce-i drept, întreţinute, şi, din păcate, nu numai de Putere. Treptat însă, tot mai limpede, tot mai pregnant, tot mai fără a putea-o tăgădui, s-a impus concluzia că este o realitate macrosocială preponderentă numeric în România. Dar şi o realitate ce abia urmează să se dezvăluie cu profunzimi pe care doar fantezia le poate elucida. Iar dacă aşa este, şi este fără nici un fel de dileme, decât, cel mult, pentru „dilematici profesionişti", culturnicilor le revine o responsabilitate care, cu cât gândul zăboveşte mai mult asupra-i, cu atât se dovedeşte mai mare. *Ergo*, fosta atitudine faţă de culturnici este ea însăşi vinovată. Dar, precizare ce imediat se cuvine a o face, nu este vorba doar de **FOŞTII** culturnici. Cum a fost specificat dintru început, într-adevăr, o mare parte din ei au venit în forţă şi „în faţă". Dar, în plus, s-au format şi sunt în curs de formare **noii culturnici, căci şi altele le sunt sarcinile chiar dacă menirea lor este aceeaşi**. Şi abia de aici încolo începe subiectul (care, pentru a spune tot adevărul, îşi are inspiraţia în mediatizarea a ceea ce se numeşte „Congresul Spiritualităţii Româneşti") anunţat de titlu, subiect ce, cu voia bunului Dumnezeu, dar şi a „Luceafărului", fi-va „desfăşurat" în săptămânile ce urmează.

Ură blândă

de NICOLAE PRELIPCEANU

Ura mi s-a părut întotdeauna a fi nimic altceva decât aburul unei otrăvi deosebit de puternice, dar cu efect întârziat sau, cum spun doctorii, retard. O otravă verzuie, care nu se vinde în spiţerii, cel puţin eu n-am văzut acest articol niciodată în vânzare. E drept că nici nu mi-a dat prin cap să cer aşa ceva vreodată: „un flacon de ură, vă rog". Sunt, însă, mulţi dintre semenii noştri care au descoperit pesemne undeva izvoarele sau gurile de puţ pe unde ajunge să treci ca să te umpli de această otravă teribilă. O vezi sclipind, mai ales în ochii proştilor, dar există, din păcate şi mulţi oameni inteligenţi care s-au împărtăşit din ea şi ne dau zilnic spectacolul dezgustător al aburului care-i învăluie ba chiar îi şi îneacă.

Prin autobuze, unii miros a tutun, alţii a ţuică, a usturoi. A ură nu miroase însă mai nimeni. Şi totuşi, poţi constata când te aştepţi mai puţin că de fapt mulţi dintre inodori emană mai tare decât cei mai beţi dintre beţivi. Otrava e, uneori, înghiţită de un singur membru al comunităţii, dar asta ajunge pentru ca aburul ei să se transmită puternic şi celorlalţi, ca printr-o nefericită minune. Aşadar, nici nu putem fi siguri că toţi aceia care emană aburul acesta ştiu ce emană şi mai ales de unde li se trage. Ce să mai vorbim despre locul sursei, adică situarea ei geografică ori anatomică. Sunt şi unii care cred că ura e o simplă secreţie internă a organismului şi nu – deci – un lichid verzui din afara insului. Cred că şi aceştia au dreptate. Ura se poate obţine şi-aşa. Ura provine din surse multiple. Exterioare, interioare sau, pur şi simplu, neidentificate. Încât te şi miri că nu toţi o avem.

Se spune că, în fapt, ura e un sentiment. Nu-mi vine să cred şi iată de ce: toate sentimentele celelalte au intensităţi diferite, pot fi adică şi blânde şi mai puţin blânde, mai înflăcărate. O dragoste blândă vine uneori după una înflăcărată, când aceasta nu e urmată chiar de subiectul nostru, un demn urmaş al dragostei. Dar ura e mereu înflăcărată, neagră, deşi sursa mi s-a părut nu o dată a fi verde.

Chiar aşa, aţi auzit vreodată de ură blândă?

Editori:

■ **Uniunea Scriitorilor din România**

■ **Fundaţia Luceafărul**

Cu sprijinul Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă

Redacţia: Laurenţiu Ulici *(director)*, Marius Tupan *(redactor şef)*, Eugen Uricaru *(redactor şef-adjunct)*, Ioan Es. Pop *(secretar general de redacţie)*, Alexandru Spânu *(redactor)*, Olivia Marcu *(secretariat)*, Maria Burcă *(curier)*, Florin Ţone *(fotoreporter)*

Redacţia şi administraţia:
Calea Victoriei nr. 133, Bucureşti, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenţia Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (**lei**) şi 40.20.11.50.12.16 (**valută**)

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.
Manuela Drăghici, Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH

Abonamentele se pot face la toate oficiile poştale din ţară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicaţiilor** la poziţia 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

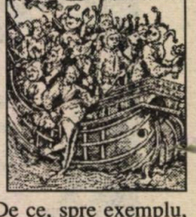

de PETRE STOICA

● OCTAVIAN PALER: „A susţine că regele şi-a pierdut cetăţenia română înseamnă a accepta că voinţa lui Stalin şi a uneltelor sale trebuie respectată şi azi". (**România liberă**) ● ION CRISTOIU: ...„refuzul autorităţilor române de a-i acorda Regelui Mihai viză de intrare în ţară este o ilegalitate revoltătoare". (**Evenimentul zilei**) ● ALEX. ŞTEFĂNESCU: „După cum se ştie, înaltul personaj n-a revenit în patrie ca să-şi revendice tronul, ci ca să participe la un seminar despre actul de la 23 august 1944. Era martor – un martor extrem de preţios – pentru elucidarea unui capitol important din istoria României. Cu alte cuvinte regele Mihai a venit să spună adevărul despre începutul tragediei noastre de cincizeci de ani, iar Ion Iliescu şi oamenii săi l-au împiedicat să-l spună. Odată cu regele Mihai, adevărul însuşi n-a primit viză de intrare în România". (**Zig Zag**) ● PETRE MIHAI BĂCANU: „Iliescu – maestrul lucrăturilor de culise – îl urăşte atât de mult pe Rege încât şi-a pierdut luciditatea". (**România liberă**) ● „Pe 7 octombrie, la Otopeni, Iliescu s-a purtat ca pe pista lu' mă-sa". (**Academia Caţavencu**) ● NICOLAE CORBU: „Uşile aeroportului sunt de sticlă – aşa că o mare parte a spectacolului s-a putut vedea"... (**Vremea**) ● TIA ŞERBĂNESCU: „Urmaşii lui Dej". (**Cotidianul**) ● TUDOR OCTAVIAN: „Cine ţine să le găsească merite conducătorilor comunişti ai României e ori nebun, ori idiot"; „Când îi auzi vorbind despre rege pe liderii puterii, când îi vezi vineţi de ură, realizezi câte nu ştiu şi, mai ales, cât nu pot. De ce, spre exemplu, senatorul Văcaru îşi permite să fie atât de mărlănos în vorbă, când se referă la rege? E mărlănos, deoarece tot aşa era şi când ne asista din partea «Comitetului» la şedinţele de partid din redacţie". (**România liberă**) ● MIRCEA DINESCU: ...„regelui Mihai i se răscoleşte mai degrabă trecutul decât valiza, buldogii de pază ai lui nea Ion, Păunescu şi Vadim lătrând isteriza]i nu din pricină de Swaiţer elveţian, ci din pricină că, la 23 August, Regele s-ar fi dat cu comuniştii. Ce era la ora aia tăticul lui Iliescu?! Bancher". (**Academia Caţavencu**) ● „Prin vocea deputatului Eugen Nicolicea, PDSR cere declararea Regelui Mihai «persona non grata» pe teritoriul României!" (**Evenimentul zilei**) ● „Nu numai India este afectată de ciumă". (**Expres Magazin**) ● „Goarna lui Iliescu trâmbiţează la ordin. Vadim vrea o lege anti-Rege" (**Ziua**) ● ION CRISTOIU: „Flăcările liderului PRM sunt trecătoare ca şi clipa. Ele provin din paiele demagogice strânse zi de zi, ca într-o iesle, în burdihanul senatorial". (**Evenimentul zilei**) ● GHEORGHE BARBUL: ...„vor să dea în Rege apărându-l pe Antonescu". (Declaraţie, în **Libertatea**) ● „După filmul făcut pe 7 octombrie la Otopeni, UM 0215 identifică toate persoanele care au fost pe pista aeroportului la sosirea Regelui Mihai". (**Evenimentul zilei**) ● „Preşedinţia a cheltuit 2563 milioane lei în şapte luni". (**Nord-Est Press**) ● LILIANA BRAD: „La Arad, s-a mărit preţul la oase" (**România liberă**)

Sentimentul românesc al urii

de LAURENŢIU ULICI

Extrem de complexă în forme de manifestare, greu de constrâns într-o definiţie logică, şi mai greu de redus la un numitor comun de ordin istoric – pentru că istoria ei este istoria omului deopotrivă individual şi social – ura poate fi, totuşi, concentrată într-un algoritm. Dovadă imensa bibliografie ce s-a ridicat de-a lungul vremilor din „carnea" ei, pornind de cele mai multe ori de la un algoritm – de fiecare dată altul – socotit ca nucleu indivizibil. La câte sunt, şi necunoscându-le pe toate, îmi iau curajul de a propune încă unul, exploatând semantic o sugestie baudelaireană dintr-un poem celebru: „Je hais le mouvement qui deplace les lignes/et jamais je ne pleure et jamais je ne ris". Consider că ura este consecinţa erodării până la dispariţie a capacităţii omului de a râde şi de a plânge. Abia când nu mai poţi nici râde şi nici plânge de ceea ce se întâmplă cu tine, în tine sau în afara ta, adică în lumea socială, se instalează cu adevărat ura. Pe care e posibil ca fiecare individ s-o trăiască altfel şi e probabil ca fiecare popor s-o simtă altfel. Nu ştiu dacă există un sentiment românesc al fiinţei, precum crezut-a filosoful, dar ştiu că există un sentiment românesc al urii, aşadar un fel al nostru de a reacţiona atunci când istoria ne subţiază de tot puterea de a râde sau de a plânge. Să notăm mai întâi că primul simptom al acestei subţieri este, la noi, amestecul râsului cu plânsul, râsu–plânsu. El e, ca să zic aşa, mesagerul urii. Şi cum despre istoria ştiută şi neştiută a unui popor mărturisesc legendele lui, să căutăm probele istorice în legendele noastre, şi anume în acelea care s-au structurat ca mituri etno–culturale. Când apare la mioriticul nostru cioban simptomul pierderii capacităţii de a râde sau de a plânge, acel amestec, care nu e nici râs nici plâns,numit râsu – plânsu? În clipa în care află că i s-a pus la cale sfârşitul. Din clipa aceea nu-i mai arde nici de râs, nici de plâns. Mai mult, nu poate să râdă, nu poate să plângă. Deşi ar vrea. În loc să se pregătească pentru luptă, în loc să caute soluţii de apărare, în loc să devină ofensiv – cum ar face alţii, el se livrează, cu totul, nu celor care-i vor sfârşitul (aceştia nu-l mai interesează) ci lui „fie ce-o fi", fatalităţii absorbante. Această acceptare a sorţii este, de fapt, un pseudonim al urii. Dar o ură absolută, întrucât e, simultan, de sine şi de ceilalţi (de lume). Poate că un subconştient creştin să fi determinat acest uriaş şi bizar eufemism prin care ura lua înfăţişarea nepăsării. Dacă nu-ţi poţi iubi duşmanul, aici călăul, măcar să nu-l urăşti de-a dreptul. Prin ocolire, da. Drama unei astfel de eufemizări a urii e că, producând ambiguitate, deschide larg porţile duplicităţii iar, uneori, chiar ale complicităţii. Departe de a fi productivă, o atare formă de ură se întoarce finalmente asupra celui nevinovat, strivindu-i în primul rând memoria şi, în special, memoria răului, fără de care fiinţa individuală sau colectivă nu poate preîntâmpina eventuala repetiţie a răului însuşi. Soluţia metafizică la care a ajuns ciobanul mioritic prin eufemizarea urii este, poate, sublimă şi înălţătoare în ordinea transcendenţei, însă profund dăunătoare în ordinea istoriei care, tocmai pentru că e astfel „boicotată" (ca să preiau termenul

Pieter Bruegel cel Bătrân: Triumful morţii

blagian) e mai puţin evitabilă. Ca o confirmare a acestui specific autohton al urii vine chiar realitatea imediată în care am trăit şi trăim de la război încoace. De altfel, cei care sunt cu adevărat atenţi la peisajul contemporan vor vedea, cu siguranţă, că simptomul urii – acel râsu–plânsu al nostru – e prezent în viaţa noastră cea de toate zilele şi teama că ne vom reinstala în ură – cu tot procesul eufemizant evocat mai devreme – nu e deloc exagerată. Dar nu-i asta singura expresie românească a urii. Încă una, la fel de semnificativă, ne-o furnizează celălalt mare condensator de etno–cultură care este legenda meşterului Manole. Nu vreau să contest semnificaţia de mit al jertfei întru creaţie cu care a intrat această legendă în orizontul hermeneutic al mitologiei româneşti şi sud-est europene. Vreau doar ca, schimbând puţin accentele, să subliniez ca importanţă în semantica legendei ideea construcţiei luate mereu de la capăt. Starea meşterului în faţa surpării peste noapte a celor clădite peste zi nu diferă de a ciobanului mioritic la aflarea veştii complotului împotrivă-i: râsu-plânsu. Aceeaşi neputinţă de a râde sau de a plânge, acelaşi amestec de râs şi plâns care nu se confundă cu râsul sau cu plânsul, acelaşi, deci simptom al instalării urii. Soluţia la care ajunge meşterul pare a fi însă alta: sfidarea realităţii. Cu orice preţ. Vocaţiei începutului perpetuu, atestată de realitatea istorică, el îi opune aspiraţia spre continuitate. Sfidarea realităţii, implicit a vocaţiei, este tot un pseudonim al urii, cum era şi nepăsarea în cazul ciobanului. De data asta însă ura se anunţă a fi productivă tocmai pentru că are ca efect nu „boicotarea" istoriei ci rectificarea ei, altfel spus facerea ei. Să nu uităm însă că mitul în cauză e asimilat de noi, provenienţa lui fiind, cum spuneam, mai larg europeană, cu origine central-europeană, mai precis germană. Oricum, sfidarea realităţii şi tentativa de a face din aspiraţie vocaţie înseamnă a schimba ceva în istorie. Dar şi aici e o dramă; în ce direcţie va funcţiona noua vocaţie a continuităţii. E limpede că vocaţia începutului perpetuu este alienantă, dar nu e deloc limpede că vocaţia continuităţii e asigurătoare de bine. Pentru că se poate continua în direcţia naturii (firii) dar se poate continua şi în contra naturii (firii). E important, aş zice decisiv, în cazul acestei forme productive de ură care este sfidarea creatoare a realităţii (istoriei), ca aspiraţia spre continuitate să se bazeze pe selecţia ontologică a „căii fericite" din mulţimea ipotetică a căilor de continuat. În ultima sută de ani din istoria noastră o singură generaţie a cunoscut şi practicat această formă de ură productivă şi a ştiut să selecteze „calea fericită": marea generaţie interbelică. Ea a ştiut să pună între paranteze ancestrala vocaţie a începutului spre a aduce în prim-planul frazei istorice aspiraţia continuităţii (de la Pârvan citire) pe o linie naturală, profitabilă pentru existenţa spirituală a românilor iar, prin asta, şi pentru istoria lor. Generaţia de azi pare să încerce şi ea o astfel de experienţă, numai că, iată, se face simţită o mare indecizie în alegerea căii de continuat, existând deja destule semne că în avantaj de opţiune se află calea rea, contra naturii şi, prin urmare, cu posibile efecte dureroase pentru existenţa noastră spirituală iar, prin asta, pentru istoria noastră de azi şi de mâine.

Dincolo de toate acestea, dacă acceptăm ideea că ura este antonimul iubirii (idee discutabilă) şi dacă este adevărată aserţiunea paulină conform căreia „dacă dragoste nu e nimic nu e", atunci ar trebui să fie adevărat şi că „dacă ură e, nimic nu e". Din câte am încercat să arăt, încape aici un „totuşi" sau un „dar" dubitative. A ne face că nu le vedem e o politică de struţ. A le vedea şi a nu ţine cont de ele, fie şi în numele atotputernicei iubiri, e o politică de sihastru, nerecomandabilă în cetate.

Roland Barthes: Plăcerea textului

În Nota asupra traducerii, Marian Papahagi face o serie de observaţii care se impun a fi reproduse: „Deschizând cu această traducere o nouă serie a Editurii Echinox – Theoria – nu puteam găsi un text care să conţină în egală măsură cu cartea lui Roland Barthes, **Plăcerea textului**, o teorie asupra literaturii (cu o surprinzătoare anticipare a unei teorii a receptării) şi o teorie asupra limbajului. Când a apărut **Plăcerea textului** am salutat cartea ca pe o victorie împotriva terorismului metodologic, ca pe o breşă făcută din interior acelei fortăreţe de intransigenţă programatică reprezentată de critica structuralist-semiotică a vremii. Încă nu se produsese 'defecţiunea' lui Sollers, încă nu apăruseră 'noii filosofi', autoritatea intelectuală a stângii era fără fisură (nu se încheiase războiul din Vietnam) şi e de presupus că numai un spirit liber, iconoclast şi subtil ca Barthes îşi putea îngădui să rupă în acest chip aproape sfidător cu noua religie structuralistă (la a cărei instalare contribuise, şi nu puţin). Depăşirea structuralismului spre o teorie a receptării (decì spre o apostaziere, alături de autarhica 'structură', a unei instanţe productive şi, mai ales, a uneia receptoare) apare în virtutea unui adevăr simplu, ştiut de când lumea, că un spirit liber nu poate rămâne prizonierul nici unei cosntrângeri intelectuale, chiar dacă e vorba de constrângeri inventate de el însuşi.

Construind o teorie a textului, Barthes se continuă desigur, şi se situează în acelaşi timp în centrul preocupărilor teoretice de la începutul anilor '70. Atunci când, printr-o rapidă incidenţă, denunţă ca pe un posibil pericol întoarcerea teoriei textului la un 'sistem centrat', la o 'filosofie a sensului', putem identifica fără echivoc fundamentala diferenţă dintre hermeneutică şi aceste concepţii ce încearcă să recupereze într-un singur discurs şi producerea – textualizarea, ţeserea – şi receptarea – plăcerea: ele nu se vor parte a unui sistem centrat şi nici o filosofie a sensului, aşa cum este, în schimb, orice hermeneutică demnă de acest nume. Pe de altă parte cititorul este avertizat împotriva unei capcane: aceea de a serializa sistematic diferenţele dintre 'plăcere' şi 'desfătare', deci dintre 'textul de plăcere' şi 'textul de desfătare'; Barthes însuşi ne previne asupra acestui fapt. Aşa cum semnalează unul dintre interpreţii săi cei mai avizaţi, J.B.Fages, 'tout en Barthes résiste à remplir et figer une symétrie antithétique, à soutenir un combat dialectique'. Ceea ce e egal cu a admite, în fond, amibguitatea voită a opoziţiilor instituite între cei doi termeni: în interstiţiul, în 'falia' (cuvânt predilect) sinuoasă ce le separă stă chiar figura spiritului critic barthesian, în care se împletesc inextricabil percepţia strict personală, rafinată până la perversitate (şi deci psihanalizabilă), rigoarea teoretică şi o componentă ludică de neeliminat".

Vasile Bardan: Noaptea gravitaţiei

„Cei care pun preţ pe arta cuvintelor sunt puţini într-o literatură. Pentru că această artă îl sileşte pe practicant să se cunoască pe sine însuşi; mai pe înţeles – să-şi cunoască limitele, ceea ce intră într-o severă contradicţie cu prejudecata că în Poezie se pătrunde ca într-un ţinut fără zăvoare la porţi, al libertăţii desmărginite, al tuturor îngăduinţelor şi lărgimilor.

Vasile Bardan a optat pentru calea cea strâmtă, plină la tot pasul de restricţii şi de primejdii, unde raportul dintre Poezie şi poet se stabileşte ca de la stăpân la slujitor.

El este un iubitor de cuvânt. Un filolog exigent şi neîncrezător cu oferta întâmplării. Şi cum iubirea nu are nimic în comun cu jumătatea de măsură şi gestul nesupravegheat, acest filolog cheltuie mult de la sine pentru a obţine câtimea de poezie pură – şi durabilă – la care aspiră.

Fericită disproporţie! Este ceea ce strămută actul poeziei în zonele înalte ale misterului religios". **(Mircea Ciobanu)**

Ion Dominte: Povestiri bucovinene

Pe coperta a patra a acestei cărţi atât de revigorante prin prospeţimea ei citim rândurile cumpănite ale lui George Muntean: „Textele propuse indică un anume stadiu al folclorului şi al vieţii populare de după primul război mondial, în zona Câmpulungului Moldovenesc. E vorba de o înscriere mai fermă în planul cotidian al fabulosului, care câştigă în conotaţii realiste, se reduce ca dimensiuni, indicând un pas nou al mentalităţilor. (...) În plus, aparatul critic al volumului, transcrierea cu conştiinciozitate a textelor, postfaţa şi glosarul vor înlesni cuprinderea adecvată a valorilor ce ni se înfăţişează, precum şi traiectoria existenţială a celui ce ni le-a adunat. (...) Iar cuvântul înainte al lui Pan M. Vizirescu vine ca un arc peste vreme, diversificând relieful cărţii şi adâncind profilul autorului ei. Suntem astfel în faţa unei contribuţii bine circumscrise la valorificarea folclorului nostru literar, dar şi a unei cărţi agreabile, pe alocuri chiar îngândurătoare, prin conţinutul şi destinul ei şi al celui ce a întruchipat-o".

Bonaventura: Itinerariul minţii în Dumnezeu

„Ceea ce caracterizează opera lui Bonaventura este unitatea sa sintetică... Pentru Bonaventura, teologia este un discurs asupra lui Dumnezeu, pornind de la ceea ce a relevat în Scriptură. Dacă dezvoltarea acestui discurs admite în interiorul credinţei o cercetare raţională, raţiunea pune inteligibil în materia discursului teologic. Filosofia, în această perspectivă, este o filosofie creştină pentru că este integrată într-o cercetare ce se supune ascultării Cuvântului". **(J. G. Bougerol)**

Anticariat

Jean Schlumberger, INQUIÈTE PATERNITÉ, Gallimard, 1913

Un autor puţin cunoscut la noi. „Martorul vieţii lui Gide, prietenul său Jean Schlumberger (care avea să dedice cuplului un desăvârşit portret plin de nuanţe, în care adevărul nu jigneşte prietenia), în loc să-l urmeze pe panta tuturor libertăţilor, şi-a construit opera şi viaţa dintr-o perspectivă corneliană. Unul din primii apărători ai unei etici în care asceza triumfă asupra instinctului, în care voinţa trece înaintea inteligenţei, autorul lui **Inquiète Paternité** vestea acea literatură eroică ilustrată mai apoi de Malraux şi Saint-Exupéry; a fost totodată unul dintre primii care au arătat cât de mare e Claudel şi l-a reabilitat pe Corneille (fără a-i ascunde totuşi nici o limită). Ultima sa culegere de nuvele (Passion, 1956) dovedeşte, în plus, că Schlumberger n-a pierdut nimic din puterea sa; el demonstrează aici, după zeci de ani de literatură neagră, că un limbaj pur poate să traducă totul, să nu trădeze nimic. Mai puţin cunoscut de public ca marii scriitori ai generaţiei sale, el se va impune pe măsură ce lumea va recunoaşte tot mai mult în el un talent cu atât mai izbitor cu cât se vrea mai sobru, o inteligenţă cu atât mai strălucită cu cât respectă misterul fiinţelor". **(Pierre de Boisdeffre)**

Cartea poate fi achiziţionată de la anticariatul Scala, la preţul de 2 500 lei.

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU

- Julio Cortázar, **Autostrada din Sud**
- Malraux, **Antimemorii**
- Kant, **Critica raţiunii pure**

LIBRĂRIA SADOVEANU

- Mircea Cărtărescu, **Travesti**
- Bonaventura, **Itinerariul minţii în Dumnezeu**
- C. G. Jung, **În lumea arhetipurilor**

LIBRĂRIA EMINESCU

- Bonaventura, **Itinerariul minţii în Dumnezeu**
- Malraux, **Antimemorii**
- C. G. Jung, **În lumea arhetipurilor**

LIBRĂRIA ALFA

- Bonaventura, **Itinerariul minţii în Dumnezeu**
- Vasile Lovinescu, **Steaua fără nume**
- Abélard, **Etica**

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR. 53

- Julio Cortázar, **Autostrada din Sud**
- C. G. Jung, **În lumea arhetipurilor**
- Mircea Cărtărescu, **Travesti**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar şi pe autori) să expedieze pe adresa redacţiei noastre un exemplar din noile apariţii de carte.

Pagină realizată de Alexandru Spânu

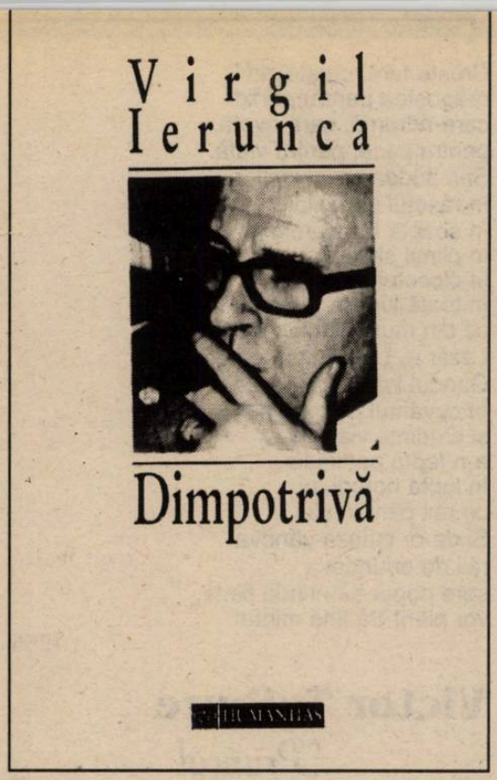

Pagini de împotrivire

Virgil Ierunca, *Dimpotrivă*, Editura Humanitas, 1994

de DAN CRISTEA

Ceea ce s-a petrecut în şi cu literatura şi cultura românească în timpul regimului totalitar-comunist ar fi trebuit să constituie o preocupare esenţială pentru istoricii, politologii, sociologii şi criticii literari de azi. Nu s-a întâmplat astfel, decât cu puţine excepţii, şi lipsa de distanţă în timp faţă de perioada cea mai întunecată din istoria noastră nu este o scuză. Dispreţul afişat faţă de „adevărul-aşa-cum-a-fost", blocarea din start a unor tentative în acest sens, amânarea *sine die* a unui comprehensiv „proces al comunismului", tendinţe care se manifestă la scara generală a societăţii, se reflectă şi în domeniul mai restrâns şi mai special al culturii şi literaturii. „Existăm ca oameni liberi dacă alungăm mirajele confuziei. Sau nu organizăm confuzia" (p. 79), scrie Virgil Ierunca în noua sa carte, alcătuită din texte ale „împotrivirii", texte scrise în publicaţii din exil sau transmise la radio. Din nefericire, suntem cufundaţi încă în confuzie, într-o confuzie generalizată, bine organizată şi diversionistă ce are drept scop inocularea în noi a sentimentului paralizant al lui „toţi o apă şi-un pământ". Deci, ne-liberi. O altă „zicere" a autorului mai e de luat în seamă, şi anume că „istoria nu se repetă decât caricatural". O asemenea repetiţie caricaturală, grotească e de observat astăzi în multe sfere, şi îndeosebi în cele de sus, ale culturii române, unde asistăm la „restauraţia" a nu puţini neoproletcultişti de mai ieri, a multora din cei pe care Ierunca îi boteza, cu sarcamsul său atât de propriu şi nuanţat, „breasla neagră a preaplecaţilor". De aici rezultă caracterul de „urgenţă" al acestor pagini de „răspăr", acoperind perioada anilor 1962 – 1988, dar revenite la o actualitate stringentă tocmai datorită eforturilor unor protagonişti de ieri ai scenei ceauşiste de a escamota, răstălmăci, falsifica lucrurile cum au fost sau chiar de a reînnoda, astăzi, firul pentru puţin timp scăpat din mână, al texturii totalitare, vopsite în alte culori.

Motivul pentru care au fost compuse aceste texte, ce au deranjat pe nu puţini dar care au fost şi reprezintă încă un „catalog etic" pentru majoritatea intelectualilor şi literaţilor de la noi, este expus de autor cu toată forţa şi claritatea convingerii asumate, de cronicar al unui timp de dezastru: „Rolul nostru este de a înregistra – obiectiv – toate convulsiile minciunii, deoarece ele alcătuiesc ţesătura istoriei, nu numai de azi, ci şi de mâine, şi a lăsa să treacă neconsumată întreagă această odisee a degradării ar însemna să contribuim – printr-o tăcere vinovată – la opera de edificare a mistificării *socialiste*" (p. 221). Sarcasmul, terapia „fie a indignării, fie a dispreţului" sunt luate aici drept condiţii ale adevărului. La ceea ce ţinteşte Virgil Ierunca, în termenii lui Paul Ricoeur, este „obiectivitatea etică" a prezentării unui capitol de „metamorfoză a conştiinţelor într-un regim totalitar", atât în aspectele lui tragice cât şi în cele comice. Chiar dacă mijloacele folosite şi recunoscute de autorul însuşi sunt, în principal, polemica şi pamfletul, tabloul realizat se impune drept lucrarea unui „eu de cercetare" apelând la resursele bunului-simţ şi ale dreptei măsuri. Lucru de apreciat tocmai pentru că se petrece într-o confruntare cu „atentatul permanent împotriva bunului-simţ" susţinut de activiştii şi scribii puşi în slujba partidului comunist.

Dimpotrivă este o investigaţie de istorie literară şi culturală. Strânse în volum, textele demonstrează prin coerenţa ideilor că nu sunt numai pamflete şi polemici, într-adevăr strălucit conduse în majoritate, dar că sunt direcţionate de câteva mari teme, de depistarea unor „mituri" ideologice pe care Roland Barthes le-a denumit „ideologeme". În condiţiile totalitarismului comunist din România, observă Ierunca, acestea se degradează la statutul de „ideologeme triviale", precum: „logica reificată a sloganului", „mistificările noţionale", „monopolul neaoşismului". Acelaşi Barthes, spirit anti-burghez prin vocaţia sfidării şi contradicţiei, scria în „Mitologiile" sale că „omul, într-o societate burgheză, e cufundat la fiece pas într-o Natură falsă". Într-o lume totalitară, remarcă Ierunca, pe urmele analizei lui Alain Besançon, omul e forţat, terorizat chiar să trăiască într-o lume fictivă, în care fantomele ideologice înlocuiesc şi suprimă Realitatea. Există în orice reconstrucţie istorică, fie a trecutului, fie a prezentului, o anume doză de ficţiune, căci scrierea istoriei nu e numai o problemă de „date" brute ci de limbaj în primul rând. În constituirea societăţii totalitare, însă, mai notează Ierunca, „rolul funcţional al minciunii e primordial". O caracteristică a societăţii totalitar-comuniste din România, mai ales în perioada ceauşistă, e, după Ierunca, hiperbolismul festiv, „captivitatea veselă", cultivarea „kitsch-ului de stat", a „kitsch-ului ideologic, născător de umor fără voie".

Multe texte consacrate „cedării şi degradării" unor intelectuali şi literaţi se constituie într-o meditaţie pilduitoare asupra „corespondenţei intime dintre artă şi conştiinţă". Ziarist democrat şi antifascist în anii războiului, redactor la ziarul „Timpul" (sub direcţia lui Mircea Grigorescu), unul din întemeietorii, alături de Geo Dumitrescu, al revistei „Albatros", prieten cu Miron Radu Paraschivescu care îl aminteşte în recent-apărutul său Jurnal, Virgil Ierunca (Untaru) este un cunoscător avizat al presei interbelice şi imediat de după 23 august 1944. Cunoştinţele sale în această materie, în genere rău dacă nu partizan abordată, sunt de excepţional folos pentru cititorul interesat în descâlcirea tabloului. Unele concluzii sunt deosebit de pertinente pentru istoricul literar şi cultural, precum aceasta: „Dihotomia strictă «dreapta-stânga»", aplicată *ad literam* culturii noastre, este imposibilă". Tot astfel, consideraţiile autorului asupra destinului „frânt şi înfrânt al stângii" în România de după război merită toată atenţia. „Trădarea" unor intelectuali de primă mărime ai ţării (Sadoveanu, G. Călinescu, Mihail Ralea) s-a desfăşurat, argumentează autorul, pe fondul unei „stângi" fragile şi permisive, subţire conturată: „Intelectualii noştri s-au plecat în faţa puterii – cu excepţiile cunoscute – pentru că ne lipsea o tradiţie a stângii. În România lipsa unei tradiţii de stânga a dus la participarea oportunistă a multora din intelectualii noştri la procesul de instaurare a regimului totalitar. În fond, câţiva din marii scriitori şi cărturari girând, cu numele şi prestigiul lor, bolşevizarea ţării erau oameni compromişi cu dreapta... Lipsa unei temeinice şi serioase stângi româneşti este, din păcate, unul din motivele balcanizării peisajului politic românesc, înlesnind astfel abuzurile Partidului Comunist Român, un partid inexistent înainte de a fi înscăunat de Armata Roşie, ce a transformat ţara într-un teren de experienţe tragice, cu consecinţe prelungindu-se până în zilele noastre" (p. 47). Este o explicaţie de luat în seamă.

Procesul descifrat de Virgil Ierunca ar putea fi urmărit, *mutatis mutandis*, chiar şi astăzi: oare nu „compromişii" cu regimul Ceauşescu continuă acum, cel mai acerb, „trădarea intelectualilor?

William Hogarth

Dumitru Corbea

Fasciștii au ieșit la drum

Fasciștii au ieșit la drum.
Ca șerpii stau încolăciți
Și stau s-atace, dacă pot,
Și limba otrăvită scot,
Căci n-au fost încă toți striviți –
Fasciștii au ieșit la drum.

Fasciștii au ieșit la drum.
La Berna umblă neopriți
Și nepliviți, ca mărăcinii...
Și se tocmesc cu asasinii
Alți măscărici și alți bandiți –
Fasciștii au ieșit la drum.

Fasciștii au ieșit la drum.
Reacțiunea-i finanțează,
Și îi îndoapă cu dolari
Bancheri hidoși, meschini, murdari,
Căci numai crima le rentează –
Fasciștii au ieșit la drum.

Fasciștii au ieșit la drum.
În lume-au fost destule fiare,
Pe care omul le-a ucis,
Dar alte fiare-n cale ni-s,
Din vremuri vechi, vremuri barbare –
Fasciștii au ieșit la drum.

(**Pentru inima ce arde**)
– 1955 –

Mihai Beniuc

Grivița

(fragmente)

Mașini și roți cu dinți, șuruburi,
Curent electric, aburi, forță,
Căzut-a, parcă, peste ele,
Cu focu-n jos, a morții torță.

Cu mâinile încrucișate
Se uită muncitorii crunt –
Ce sunt mașinile acestea,
Atunci când muncitorii nu sunt?

Să vină domnii, dacă vor,
Cu laba leneșă și grasă,
Și vom vedea dacă câștigul
Din strung și menghini o să iasă.

Când greul vremii pe săraci,
Pe muncitori mai greu s-abate,
Ca să-i apleci și mai spre țărnă,
Tu le mai pui poveri în spate.

Și încă una, încă una!
Ce-ți pasă ție că nu-i pâine,
Că omului îi crapă capul
De grija groaznicului mâine?

Tu punga ta ți-o îngrijești,
Ca nu cumva să facă crețuri;
Și mai ciunteși din pâinea noastră,
Să-ți crești cămara cu dulcețuri.

Vedem, – s-a-mpotmolit căruța
Capitalismului în tină.
Nu merg afacerile voastre.
Dar oare noi suntem de vină?

Fiica lumii voastre – criza –
Vă pune ghearele-n gâtlej,
Sunt crahuri la New York, la Londra,
Iar voi îl arestați pe Dej!

A! nu vă place că partidul
La luptă cu temei ne-nvață,
Că dușmanilor, fără milă,
Le smulge masca de pe față.

Vă temeți că puterea noastră,
Aici la poale de Carpați,
Viață liberă aduce –
De ce vă temeți, nu scăpați!

În măreția lui Octombre
Din nouă sute șaptespre'ce
Izvor e de viață nouă
Ce viu din țară-n țară trece.

Și-aici la noi e vatră bună,
E veche vatră de răscoale.
De mult străbat chemări la luptă
Prin ani de trudă și de jale.

S-aud chemările lui Doja,
Lui Horea, Cloșca și Crișan –
De mult așteaptă-această vatră
Să-i vie-odată-un mare an.

Poporu-ntreg de mult așteaptă
O zi de mare sărbătoare,
Și ziua va veni, ea vine
Prin lupta clasei muncitoare!

*

Și dacă vreți răspunsul nostru,
Acesta este, plin și viu:
Noi vrem: Jos starea de asediu!
Și dați-i drumul lui Gheorghiu!

Lăsați pe frații noștri slobozi!
Or credeți că de nu-s aici,
Puteți izbi în noi cu cizma
Ca-n mușinoiul de furnici?

Amarnic vă-nșelați! Aici-s
În inimă la noi cu toții
Aici sunt ceilalți tovarăși,
Și luptă să strivească hoții.

Lovind în ei, loviți în noi,
Loviți în drepturile noastre,
Loviți în pruncul care suge,
În viața nouă ce se naște!

(**Versuri alese**, 1955)

Dan Deșliu

Lazăr de la Rusca

(fragment)

XI

În josul Banatului,
la poalele muntelui,
în pragul pădurilor,
la vadul oierilor
se leagănă holdele
se pârguie roadele,
șopotesc frunzarele
și rodesc ogoarele.
Fapta încolțește, crește,
visul vechi se împlinește,
crește ura în popor
în tot omul muncitor,
pentru crunții bogătani
hoți de viață, câini jăcmani!
Ura crește de cucută
pentru cei ce stau s-asmută
haite de jivini turbate
peste lege și dreptate,
să sugrume cântecul
ca să-și umple pântecul,
să ucidă bucuria
ca să-și lăfăie moșia
și să fure omului
munca și sângele lui.
Că doar patria-i norodul
care își trudește rodul,
nu chiaburii, lighioaie,
care umblă s-o jupoaie,
s-o trădeze și s-o vândă
corbilor ce stau la pândă!

Crește tare, crește zid
dragostea pentru partid
care-ndrumă, care-nvață,
pentru pace, pentru viață.
Și-n sudoarea muncilor,
în răsetul pruncilor,
în șoapta frunzarelor,
în plinul șiștarelor,
în clocotul tinereții,
în toată lumina vieții
ce din mustul trudei crește,
Lazăr e, Lazăr zâmbește...
Gândul lui răsună iarăși
în cuvântul de tovarăș
și credința vieții lui
e-n fapta partidului,
în lupta norodului
cu răii pământului.
Și de-or cuteza cândva
răii de oriundeva
spre popor să-ntindă flinte,
vor pieri! Să țină minte!

1955

Victor Tulbure

Pruncul

Vântul mirosea a grâie coapte.
Coasa șuiera prin lanul ud.
Mama s-a zbătut întreaga noapte.
Către ziuă, pruncul s-a născut.

Pleoapele-i căzură obosite,
Și zâmbea în somn spre țâncul cald.
Au venit femei cu dar gătite,
Să-l înfeșe-n scutec nou și alb.

Primul prunc născut în colectivă!
Pentru el se-ntrec, acum, brigăzi
Să adune stivă după stivă,
În hambare, în cotloane, în ogrăzi.

Pentru el, batoze-n fundul zării
Treieră al câmpului belșug.
Pentru el, prin arșițele verii
Asudăm lângă tractor și plug.

Pentru el, pădurea de furnale
Fumegă spre anii plini și buni
Pentru el zidim hidrocentrale,
Scriem cărți, dăm patriei cărbuni.

Pâinea albă pentru el se coace.
Pentru el lovim în chiaburani
Și ni-i dragă vorba asta: pace –
Și-i urâm de moarte pe dușmani.

(**Versuri alese**, 1956)

Eugen Frunză

Din turnul vremii

Mă-ntrebi ce fac în ceasurile grele
Când neodihna-ncepe să mă doară?
Îmi iau atunci ocheanul subțioară
Și urc grăbit în turnul vremii mele...

Un turn imaginar și fără scară –
Dar eu l-ajung săltându-mă pe stele...
De sus, ca dintr-un post de santinele,
Mă uit în timp și-n lumea din afară:

Bătrâni și gârbovi, cu privirea suptă,
Pier secolii de sânge și rugină
Sub flamura lor putredă și ruptă...

Mă uit la ei cum cad, pe rând, în tină –
Și odihnit și gata iar de luptă
Cobor din turn în veacu-mi de lumină.

(**Cântece de veghe**, 1959)

Răbufnirile de orgoliu ale marilor creatori au trezit dintotdeauna interesul contemporanilor, fiindcă spectacolul oferit – în presă, în cărţi – a scos la iveală o întreagă literatură, nu în puţine cazuri, remarcabilă. Tonul pamfletar e la el acasă în Balcania, iar protagoniştii nu-şi dezmint vocaţia de inegalabili satirici. Nu chiar întâmplător am decupat din două romane binecunoscute câteva fragmente. Acelaşi scriitor, lesne de recunoscut de cititorii noştri, este surprins în ipostaze diferite de alţi doi prozatori, neiertători şi cu alţi confraţi în scrierile lor.

Eugen Barbu

Principele

Femeia îl asculta pe prietenul său, râdea şi se veselea. Bea lichiorurile cerute şi Neftiotache Buhuş începuse a se umfla de mândrie. „A mea-i! Bucăţi o fac până diseară! Şi-i fur şi cerceii şi-i beau!“ Se îndatorase după obicei la hangiu şi avea de plătit prisoase în dobânzi. Pe la 5, femeia, Caliopi, aşa spunea c-o cheamă se ridică şi-i întinse mâna subţire.

– Pe diseară, când se întunecă bine, lângă bezestemul din uliţa Marchitanilor, unde-i o uliţă cu un felinar. Te-aştept că pleacă al meu la jocul de cărţi şi-o să fim singuri…

La un asemenea noroc nu se aştepta Neftiotache, deasupra capului răsărise un planet fericit ce-l umplea de noroc. Mai bău ce mai bău cu Agafet Cuşchiungachi până acela, mai ros de băutură se prăbuşi pe masă şi când se înseră bine, porni spre casa lui sărăcăcioasă cu o trăsură să se schimbe cu ce avea mai bun în odăiţa ce o ţinea într-un pod.

Pe la zece, aşa când se ascunsese şi luna după nişte nouri plini de ploaie o luase spre piaţa Marchitanilor. Era zăpuşitor, fierbinte, sta să cadă o furtună, vreme numai bună pentru ce plănuise. Cânta şi fluera de unul singur spre bucuria ţiganului de pe capră care-l ştia ce larg era la buzunar când îi cădea ceva la aşternut.

Se dădu jos, îşi cumpără o crizantemă albă şi şi-o puse în piept, mult, lat în hainele pline de pete ce nu se vedeau în întuneric, că se scăpa pe el, de lacom ce era pe la prânzuri şi pe la ospeţe. Se parfumase să-i mai scadă duhoarea ce scotea din carnea-i preamultă şi nespălată.

O zări pe Caliopi şi inima îi bătu tare, simţi, că asudă, de multă vreme nu avusese o astfel de bucurie. Ea nu spuse nimic, se mişca numai uşurel înainte-i şi-l ducea pe uliţa întunecată, numai cu un felinar. Dinspre cloacele şi umblătoarele neguţătoreşti ce se strângeau aice, trăznea un miros greu, necurăţat de lipsa de vânt. Podul de lemn scârţâia sinistru, într-acoace lumea se împuţinase de tot. Era un loc de primejdie, dar cine se mai gândea la aşa ceva? Să nu fi fost mirosul acela greu, ar fi fost o încântare.

– Mai e? întrebă în cele din urmă, cu puţină grijă că se întuneca rău de tot şi el tot pe sub zidurile pustii.

– Acuş ajungem!

Se auzeau apele curgătoare ale făgădăurilor care cărau la vale grelele fecale strânse ani de zile pe canalele colectoare de lemn ce nu se curăţau bine. Femeia se opri în faţa intrării spoliarumului ridicat de un negustor bogat în urmă cu trei ani.

– Aici! zise.

– Aici? se miră el şi până să apuce să mai adauge ceva se simţi înşfăcat de patru masalagii cât uşile cele mari de al Mitropolie care-l târâră pe sus, deasupra canalelor către marea hazna deschisă unde cădea un şuvoi plin de duhoare în gălăgie mare. Acolo îl aruncară ca pe nemic în magma puturoasă care colcăia şi scotea aburi verzi. Neftiotache Buhuş, om de la Dunăre, trecut prin multe, simţi că moare. Încercă să înoate în acea mizerie omenească, dar braţele îi erau grele şi ostenite.

– Ajutor, oameni buni! strigă către masalagiii ce fuseseră mistuiţi de întunericul locului.

Nu-i răspunse nimeni.

Cu puterea morţii se apropie înotând greoi de treptele de piatră ce dădeau spre o ieşire, acolo unde totul se mai subţia la căderea împuţitelor ape. De sus se auzeau glasuri şi nădejdea îi crescu.

– Scap eu de-aici şi-o omor unde-oi găsi-o pe curva şi parşiva!

Când crezu că Dumnezeu îi aşezase mila sa asupra capului îl zări la capetele scărilor pe Principele însuşi, în hainele lui verzi, tivite cu baibafir ce luceau ca o mie de stele în lumina faclelor masalagiilor. Lângă el stătea messerul fără pletele cele negre şi fără podoabe.

– Iertare, Strălucirea Ta! zise cu glas înduioşat şi înfricoşat Neftiotache Buhuş, mai înghiţind mizeria în care sta.

– Căcat ai mâncat pe seama mea, mai mănâncă! zise Principele şi cu papucul lui scump de safian îl împinse de tot în cloacă, unde teribilul pamfletar muri până în zori într-o lungă şi grea agonie.

Deci auzindu-se toate acestea în Bucuresci, cuvintele de ocară încetară ca şi când n-ar fi fost niceodată.

Marin Preda

Cel mai iubit dintre pământeni

În acelaşi timp, grasul Calistrat ţopăia de repulsie ferindu-se de ceilalţi şobolani, care căutând prin toate părţile vreo gaură de scăpare, se urcau pe pereţi, reveneau peste mesele goale, săreau chiţcăind şi într-adevăr unul îl atacă şi el scoase un ţipăt şi smuci din fundul lui mare cu o mişcare abjectă, urlând către Bacaloglu: „Du-te, mă, în biba mă-tii şi omoară-i odată!“ Vintilă se apropie şi el şi îi trase cu sete un sut în fundul lui trivial (şi în clipa aceea avui un surâs de destindere, căci era uimitor cum piciorul scundului Vintilă ajunse atât de sus şi se înfipse adânc în acel fund lăbărţat şi obscen şi îi despică bucile). „Belitule, îi spuse, pune mâna şi omoară-i, munceşte, f… pe mă-ta de puturos, câştigă-ţi pâinea, laşule! găinarule!“ Ăsta se înfurie brusc şi năvăli cu pumnii asupra lui Vintilă, care se feri şi puse mâna pe-un scaun pe care îl ridică în aer. „Îţi crăp capul dacă te-apropii, îi spuse Vintilă, beţiv ordinar!“ Era însă un joc, căci toţi erau prieteni unii cu alţii, cum aflai mai târziu.

„Jjj, făcu grasu, du-te-n bida mă-tii cu fişele tale… Mă-tii nu i-ai făcut fişă?“ „A murit demult biata doamnă Bacaloglu!“, zise Vintilă, deodată atins de amintirea acelei doamne. „Domnul Calistrat, tu eşti băiat bun, dar ai un cusur! Te lansezi! Lansează-te, domne, continuă Bacaloglu, parcă încurajându-l că pe urmă te lansez eu şi o să regreţi… Dar o să fie prea târziu! O să-ţi aduci aminte de dictonul latin **vae victis.** Dar aducerile-aminte n-or să mai conteze, nu te baza, domnul Calistrat, pe faptul că ai băut cu mine un pahar de vin la aceeaşi masă…“ „Da, ştiu, se bălbâi grasul rânjind, eşti bapabil de orice ordinărie, dar eu sunt mai bapabil decât tine şi o să ţi-o iau înainte, jjj, jjj, o să te fag să baţi din bopită ga un gal răbgiugos înainte să fie belit şi să i se bună pielea bă băţ. Iar eu o să mă biş pe stârvul tău…“ „Eşti inconştient, domnul Calistrat, nu observi că aşa-zisul nostru şef râde de noi, răspunse Bacaloglu cu o grimasă care arăta că nu mai avea replică şi vroia să abată discuţia spre mine. Râde, domne (nu râdeam nicidecum!), faci pe clovnul, vrei să-l distrezi… Distrează-l, distrează-l!“ „Gine grede că îl distrez să mă bube în gur“, răspunse Calistrat turnându-şi furios un pahar şi dându-l peste cap. „El crede, continuă Bacaloglu din ce în ce mai iritat de tăcerea mea, nu mai vezi bine, domnul Calistrat. Ar trebui să vezi, să observi…“ „Nu mă inderesează“, zise grasul cu o expresie subită de ură, care îi desfigură chipul său buhăit, ură, pesemne, la adresa mea, care aşi fi putut crede (şi dacă n-aşi fi crezut puţin îi păsa) că el făcea pe clovnul să mă distreze pe mine. Orgoliul pe care Bacaloglu, cu o manevră grosolană, i-l stârnise făcuse să se aştearnă pe chipul său o expresie de o tâmpenie fără margini. Şi continuă: „Eu gând vreau să distrez pe gineva, distrez be tata, be mama gare m-a născut, nu be orice ordinar… Îl bag în bida mă-sii! Gă eu sunt mai ordinar degât toţi, jjj, reveni el la veselia de mai înainte, asta mă briveşte numai be mine… Nu bermit, jjj, nimănui să se lege de salariul meu!…“

Bacaloglu avu iar o grimasă, care se vroia surâs fin. Nu era chiar bine, dar era oricum destul de bine. Ar fi fost cu totul reuşit dacă aceste injurii acoperite mi-ar fi fost adresate direct şi grosolan, cum îi fuseseră adresate lui. Dar cu timpul se va ajunge şi aici. „Mă, Gică, strigă Vintilă adresându-i-se lui Calistrat cu un fel de încântare de sine jubilatoare, te-am urmărit până aici şi te-am înţeles. Dar chestia asta cu salariul, strigă el cu o voce casantă în siguranţa de sine a judecăţii lui, n-am înţeles-o! Fii bun şi explică-mi! Cine s-a legat de salariul tău?“ Ura reapăru pe chipul grasului. Îmi aruncă o privire turbure, apoi se feri cu o jenă culpabilă, pe care însă o alungă imediat: „Aşa, bolborosi, să nu se lege nimeni de salariul meu.“ „Nu m-ai înţeles, strigă Vintilă. De acord, să nu se lege nimeni, dar cine s-a legat?“ „Vintilă, strigă în clipa aceea famenul, care se înviorase brusc, sunt glasuri, Vintilă, sunt glasuri!“ „Ce glasuri, mă gălbejitule, râse Vintilă cu o satisfacţie egală cu aceea pe care i-o dăduse gustarea, care glasuri? Sau tu auzi glasuri deasupra capului, ca apostolul Pavel în drum spre Emaus!? Strelitule!“

URA

Saint Tobi

Adevărata istorie a lui Iuda

■ Proiect pentru o tragedie

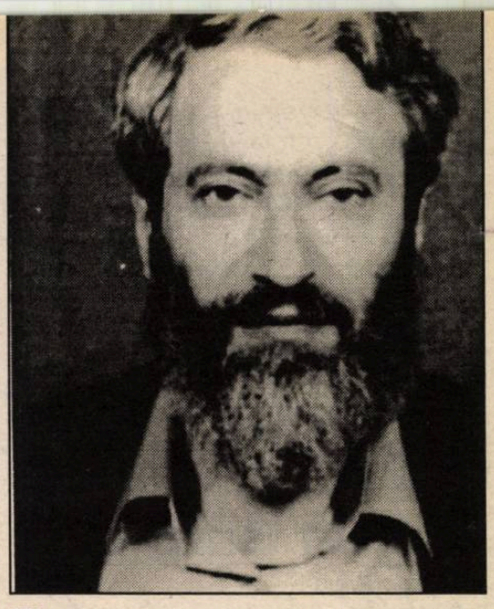

„Nu un singur fapt, ci toate pe care tradiţia le atribuie lui Iuda Iscariotul sunt false"
(De Quincey, 1857, citat de Nils Runeberg, 1909, citat de Jorge Luis Borges, 1944)

Invocare

Eu, Saint Tobi, evanghelistul cenzurat, cer dreptate pentru Iuda! Procesul său să fie redeschis şi adevăraţii vinovaţi să fie pedepsiţi!

I

Tragedia lui Iuda, apostolul preferat al lui Isus Hristos, a fost scrisă în ceruri, înainte de Geneză, de Dumnezeu. E nevoie de toate pentru a alcătui o lume: de lupi şi de miei, de peşti mari care înghit pe cei mici, de caracatiţe, rechini, tigri şi şacali. Până şi şerpii îşi au rolul lor în drama divină care s-a jucat în rai. Ce s-ar fi întâmplat cu Adam şi Eva, dacă Dumnezeu, în marea sa înţelepciune, n-ar fi creat şarpele?

.....

Dumnezeu a scris o tragedie perfectă, în care toţi actorii, mari şi mici, sfinţi şi ticăloşi, mor la sfârşit. Dumnezeu a scris şi rolul lui Lucifer, pe care l-a obligat să se răzvrătească împotriva sa, dându-i porecla de Satan. Şmecheria se întrevede în strania carte a lui Iov, singura din Biblie rămasă necenzurată, unde Dumnezeu discută amical cu adversarul său, aşa cum doi actori care duelează pe scenă, pot fi prieteni intimi în viaţa de toate zilele.

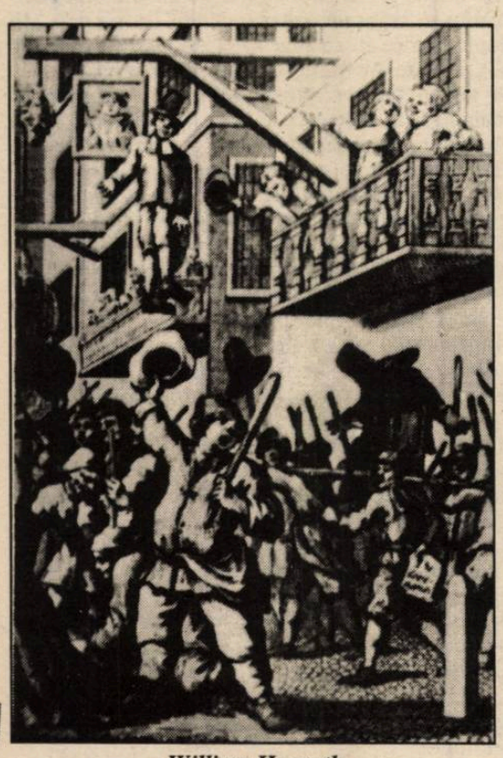

William Hogarth

Când Dumnezeu a scris Tragedia lui Isus, ultima din piesele sale (şi indiscutabil capodopera sa), a avut nevoie şi de un trădător. (Cum mai târziu Shakespeare a avut nevoie de Iago în tragedia lui Othello şi de unchiul ucigaş în cea a lui Hamlet). Dumnezeu nu i-a dat nici un nume, necunoscând actorul care va juca acest personaj. Sarcina de a-i recruta actorii care vor interpreta pe apostoli, Creatorul a încredinţat-o actorului principal, lui Isus Hristos.

II

Isus s-a născut pentru a muri pe cruce. Dumnezeu a creat toate premizele pentru a favoriza acest final apoteotic, dar care a fost pe punctul de a nu avea loc. El a indicat locul şi timpul acţiunii: Iudeea acum 2.000 de ani, lista personajelor principale, Iosif, Maria şi Isus, cei trei magi, Irod, Irodiada şi Salomeea, Sf. Ioan Botezătorul, cei 12 apostoli, Maria Magdalena şi Lazăr, Satana, Ana şi Caiafa, Pilat, Baraba şi cei doi tâlhari, precum şi figuraţia: orbi, leproşi, schilozi şi demonizaţi, farisei şi cărturari, centurioni şi norod de rând. Când Isus s-a născut, toţi erau la locul lor şi îşi aşteptau, fiecare, rândul, pentru a intra pe scenă şi a-şi debita replicile învăţate pe de rost. Dumnezeu, dramaturg şi regizor tiranic, doar un singur lucru a permis actorului vedetă: să-şi aleagă partenerii şi această libertate a riscat să-i fie Creatorului fatală. Când Isus, în sfârşit, a recrutat pe cei doisprezece, tragedia putea să înceapă. Faptele sunt cunoscute şi s-au desfăşurat, în mare, ca în Evanghelii, până la Cina cea de taină care trebuia să desemneze pe trădător.

.....

A fost mare tărăboi când Isus le-a relevat că trebuie să moară şi că în acest scop, are nevoie de un trădător. Apostolii, ţipau, crezând că Rabi a înnebunit. Revoltaţi contra Divinului autor, ei refuzau să-şi mai joace rolurile până la capăt. Simon zis Petru, aflând că el trebuie să-l renege pe Isus de trei ori, înaintea cântatului cocoşului, i-a zis că, în aceste condiţii, să-şi caute un altul pe care să se sprijine biserica, o altă piatră, căci el s-a săturat de piesa asta absurdă. Ioan adormise pe pieptul lui Isus şi sforăia. Mai toţi se lepădaseră de Isus: şi îşi strângeau catrafusele, gata să plece. În acele momente cruciale se juca soarta omenirii. Dacă nimeni n-ar fi trădat pe Isus, sacrificiul său devenea imposibil şi cu toţii am fi rămas nemântuiţi. Un Isus nerăstignit, ci mort de bătrâneţe sau de diabet, ar fi fost un Isus oarecare şi nu Hristos. Isus ţinea în mâini bucăţica de azimă ce simboliza trupul său şi paharul de vin ce semnifica sângele său şi alergând de la unul la altul, implora pe ucenici să rămână la cină. Atunci, Iuda, apostolul preferat, şi de aceea invidiat de cei unsprezece, cum Iosif fusese de fraţii săi, palid, se ridică din colţul său, se apropie de Isus, îi luă azima din mână şi o înghiţi, apoi dădu paharul pe gât ca pe-o doctorie amară. Cei doi s-au privit şi fără un cuvânt, se îmbrăţişară. „Ceea ce trebuie să faci, fă repede" spuse Isus şi Iuda ieşi plângând.

III

Evangheliile relatează rugăciunea lui Isus, acompaniat de trei apostoli somnoroşi, la Ghetsimani. Ele ignoră că, în acelaşi timp, nu departe, singur, fără martori, Iuda repeta, cuvânt cu cuvânt, fără să le cunoască, cele trei rugi ale lui Isus, cerând Domnului, să îndepărteze de el paharul acela, fără să-l bea. În genunchi, Isus şi Iuda repetau aceeaşi rugă adresată lui Dumnezeu care, astupându-şi urechile, rămase mut.

IV

Când Iuda însoţit de soldaţi, întâlni pe Isus, îl sărută îndelung. Sărutul lui Iuda, celebrul sărut, nu era sărutul ipocrit al trădării, ci sărutul de iubire al celui mai fidel prieten. Isus, la rândul său, îl sărută pe Iuda. Soldaţii şi apostolii priveau stupefiaţi, fără să înţeleagă, acel sărut interminabil, ce deveni proverbial, pe dos. Căci cine poate crede în iubire, fără să iubească?

V

Când Isus fu pus în lanţuri, cei unsprezece îl abandonară. Petru, de trei ori, îşi lepădă Învăţătorul, înainte ca să cânte cocoşul. Biserica, recunoscându-se în el, îl sfinţi, punându-şi-l piatră la temelie. În schimb, ea îl excomunică pe Iuda, singurul care îl urmă pe Isus între călăi.

.....

În timp ce Isus, pe Golgota, murea pe cruce, suspinând: „Eli, Eli, lama sabactani?", în Ţarina Olarului, zisă şi a Sângelui, Iuda, ca un câine fidel, îl urma în moarte, spânzurându-se de-un copac şi murmurând aceeaşi întrebare: „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit?"

VI

Isus a înviat după trei zile „cu moartea pre moarte călcând" şi apoi se înălţă la cer, unde aşteaptă şi azi, alături de Tatăl său, Ziua Judecăţii de apoi. Ca noi toţi, Hristos a uitat apostolul mult iubit, fără de care sacrificiul său n-ar fi fost cu putinţă şi nici mântuirea noastră. În timp ce apostolii infideli huzuresc în rai, ale cărei chei le păstrează chiar Petru – infidelul cel mare – sufletul lui Iuda, de 2.000 de ani, se tânguie în iad, cerând dreptate. Urletul său, de câine abandonat, ne împiedică să dormim în noaptea nerecunoştinţei noastre.

VII

În Ziua Judecăţii de apoi, când Fiul va apărea în dreapta Tatălui, ne vor privi acuzatori ochii apostolului sacrificat. Fie ca el, aidoma lui Iov, care s-a rugat pentru prietenii săi nedrepţi, şi aidoma lui Iosif, care s-a rugat pentru fraţii săi care l-au vândut, să ne ierte şi să se roage pentru cei unsprezece apostoli, pentru cei patru evanghelişti, pentru Isus, pentru Dumnezeu şi pentru noi toţi. Amin!

URA

O boală socială

de IRINA MAVRODIN

Istau în faţa acestei pagini încă (dar deja nu cu totul) albe şi mă întreb: există oare **ură**, vreau să spun: există oare acest sentiment (dar îl putem numi aşa?) despre care noi, românii, dar şi întreaga omenire, vorbim atât de mult în acest deceniu prin care ia sfârşit mileniul al doilea de la naşterea lui Christos, există el în mod cu totul natural? Prin firea mea, dar fără îndoială ca şi prin educaţia mea (mai cu seamă prin cei şapte ani de-acasă), sunt înclinată să spun că nu există decât ca un construct cultural, prin cultură înţelegând eu aici, în sensul larg ce i se dă astăzi, orice tip de inserţie, oricât de rudimentară, prin care omul intră în relaţie cu mediul, adică, desigur, cu natura, dar şi cu ceilalţi oameni.

Când omul primitiv, sau cel antic, cel medieval, sau, mai târziu, omul culturilor zise de noi moderne îşi identifică adversarul, spre a-i smulge **bunurile** sau a se **răzbuna** (cuvintele acestea capătă aici toate conotaţiile pe care le pot iradia), printr-o luptă pe viaţă şi pe moarte (sintagmă ce trebuie înţeleasă în toate sensurile, în cele imediat proprii şi în cele simbolice) „sfânta" ură care-l animă nu-i oare totuşi în primul rând un anumit mod de a-şi **vedea** (cu ochii minţii, dar uneori, când ura e imensă, chiar şi cu cei ai trupului) „adversarul", mod ce i s-a inoculat treptat, prin fiecare clipă trăită într-un anumit spaţiu cultural înţeles tot mai mult astăzi ca loc modelator de comportamente umane?

Nu oricine are „darul", sau „harul", sau „talentul" (mă tem că-i o blasfemie să scriu asemenea cuvinte în asemenea contex, dar o fac în speranţa că voi fi mai bine înţeleasă) de a urî, iar pe scurtul sau lungul drum al acestei „iniţieri" unii sunt mai buni elevi decât alţii. Totuşi, stau şi mă întreb, nu-i şi ăsta un mod de a emite o energie creatoare, ba chiar de a o emite nu pur şi simplu, ci de a crea, de a construi prin ea ceva, ceva într-un fel sau altul util speciei umane? Răspunsul nu-i uşor de dat, căci, la prima vedere, „sfânta" ură (în numele unei patrii, al unei ideologii, al unei religii etc.), exercitată de un individ ca parte a unei colectivităţi, poate să ne apară ca una din sursele unei acţiuni constructive, întemeietoare de instituţii şi de istorie. Dar oare într-adevăr ea este cea care se află la originea acestui şir de opere?

Dacă fac un mare efort de concentrare, spre a ajunge la rădăcinile stării de ură, la ceva care nu are încă de fapt un nume, la o teribilă şi oribilă senzaţie viscerală (cea pe care o simţeam în visele mele cu bicefala figură Ceauşescu), dacă izbutesc – izbutesc oare, în această clipă în care scriu şi vreau să depun mărturie? – să o re-trăiesc, ştiu că ura nu a putut, nu poate şi nu va putea fi niciodată un focar de energie cu semn pozitiv, constructiv. Ea e de fapt o boală socială, social indusă totodată, şi, de cele mai multe ori, social cultivată şi speculată de cei care ştiu să se folosească de ea, la rece, „ştiinţific".Ura e o demenţă, un delir, ea presupune ablaţiunea raţiunii, prin care se defineşte orice fiinţă umană. Ura – ura totală, intens devoratoare, care-l anihilează pe cel ce o trăieşte (dar ura nu poate fi decât astfel, orice epitet, îmi dau seama, o lasă intactă, în sensul că nu o poate hiperboliza) – este **oarbă**: o stingere a luminii care este în noi, sădită în noi o dată cu naşterea noastră, o cădere a întregii noastre fiinţe sub stăpânirea iraţionalului, un întuneric gros şi fierbinte ca o smoală în clopot.

Ştiu pe cineva – şi acel cineva aş putea fi eu, poate chiar sunt eu, un cineva care poate fi multiplicat în ţara asta la nesfârşit – ce ar trebui (după cum circulă locurile comune şi ideile făcute de-a gata) să fie bolnav, cumplit de bolnav de o ură fără de leac, atâta vreme cât fără de leac a fost şi este tortura unei fiinţe foarte apropiate ce a căzut victimă „justiţiei" comuniste, chinuindu-se prin anchete şi închisori şi niciodată nemaiputându-şi întregi psihicul făcut ţăndări. Acel cineva nu-i urăşte însă pe autorii acestei crime. O să mă întrebaţi cum e cu putinţă să nu-i urască. Nu voi şti să vă spun, ştiu doar să depun această mărturie: nu-i urăşte. nu vrea nici măcar să afle – poate pentru că în sinele său cel mai adânc ştie totul că până la urmă, prin firea lucrurilor (căci acel cineva crede într-o justiţie imanentă), totul va fi cum trebuie să fie - dacă până astăzi au fost pedepsiţi de legile omeneşti sau divine. O voce plânge zi şi noapte în sufletul acelui cineva, dar, pe cât de slab pare el a fi prin acest plânset, pe atât de tare este, căci a hotărât să fie atent şi să vegheze, după umilele lui puteri. Să fie atent şi să vegheze cu judecata limpede, nu întunecată de ură, cu mintea sănătoasă, nu putredă de boala urii. Ura aduce ură. Atunci, cum poate fi ea soluţie? Dar cum poate fi spart cercul vicios al urii? Prin educaţie, prin gândire raţională, desigur. Dar mai cu seamă – şi unora, multora totuşi le este dat acest har – prin iubire, speranţă, credinţă.

Lecţia despre Barbara Ubric

de CORNEL UNGUREANU

Prin 1946 când soldatul sovietic se mai potolise şi puterea sovietică îmblânzea ocupaţia, sosea în Bucureşti însuşi Ilya Ehrenburg, romancierul adulat de stânga şi privit cu simpatie de politicienii de centru: celebru prin articolele de jurnal, prin pamfletele-i necruţătoare împotriva ocupantului fascist, Ilya studiase la Paris, vorbea fluent franţuzeşte şi (spuneau gazetele de centru-dreapta) era un adevărat intelectual. Primul contact al inteligenţiei autohtone cu celebrisimul a fost, ca să zicem aşa, dezamăgitor: autorul celui de **Al noulea val** se purta mototolit, neras, nespălat. În mijlocul eleganţilor noştri machisarzi, unul mai frumos ca altul, lângă majestatea sa Kavtaradze, capuchehaia, prietenul personal al lui Stalin, în supraelegantele saloane de la Athenée Palace, părea o caricatură. Nu era deloc, îşi amintea prietenul care-mi relata întâlnirea cu pricina, avea autoritate, dădea ferm indicaţii, spunea tandru, familiar, cum ar trebui să fie literatura de mâine. Ai noştri mureau să afle şi să ia notiţe. Domnule Ilya Ehrenburg, se grăbi unul mai vioi (încă nu erau cu toţii tovarăşi) se spune că dumneavoastră aţi scris prin jurnalele de front că fiecare neamţ e un criminal şi că Germania trebuie rasă de pe faţa pământului.

Curiosul pusese întrebarea fiind absolut sigur că tovarăşul Ilya o să se ridice indignat de pe scaun şi o să spună: e o calomnie naţional-ţărănistă! Eu sunt un om cult şi fac deosebirea între fascişti şi progresişti! Eu am cerut soldaţilor să facă diferenţă între fascişti şi Goethe, Schiller şi Wilhelm Pieck!

Păi da, i-ar fi răspuns marele romacier, şi lovi cu palma lui muncită masa – am scris să-i radă pe toţi. Până la ultimul.

– Fără deosebire de... Chiar şi pe Barbara Ubric?

Prietenul care îmi relata scena era – el însuşi – speriat de cele întâmplate cu mai bine de trei decenii în urmă. Da, domnule, era chiar marele Ehrenburg, omul cu care Stalin purta conversaţii telefonice! Rafinatul cu educaţia intelectuală făcută la Paris. Cum să urască soldatul sovietic **tot** poporul german? Chiar tot poporul, fără să facă distincţia între fascişti şi Barbara Ubric?

Floarea inteligheţiei româneşti îl privea descumpănită: păi nu spusese chiar generalissimul că unii erau cu Hitler, iar alţii... trebuiau cruţaţi? Da, fasciştii violaseră, uciseseră, schingiuiseră, făcuseră răul cel mai rău din lume, dar poporul german!

Ilya Ehrenburg asculta, clătina din cap, îşi mai ţesela cu degetele dreptei claia de păr care nu mai cunoscuse de-un veac pieptenele, mesteca icre negre: da, aşa-i, aşa-i, aşa-i cum zice generalissimul. Dar, vedeţi dumneavoastră, soldatul sovietic n-a ajuns cu învăţământul lui politic la lecţia despre Barbara Ubric. Până să aleagă între fascist şi nefascist, ar fi fost făcut pulbere iar Germania... hohoho, cu pozele lui Goethe şi ale lui Schiller – că le ducea şi pe ele – defila prin iubita noastră capitală.

Pe urmă, mai subţirel, către Kavtaradze: daraghie tavarişci, profesorii de învăţământ politic erau în Ural, erau la Vorkuta, cine să-i înveţe pe soldaţii noştri despre **Doctor Faustus**? Şi cu mâna pe burtă, ca şi cum ar fi făcut indigestie: spuneţi-mi, cine? Aşa că trebuia să-i învăţ să urască. Fără alegere. Numai aşa se câştigă un război.

Ei, acum situaţia e alta, râdea Kavtaradze, care şi el era un om păţit.

Păi da, completa marele scriitor, acum instructorii noştri de învăţământ politic s-au întors din Ural, pot să predea lecţii în ţările de democraţie populară...

Dar atunci, ofta ilustrul musafir, soldaţii noştri n-au ajuns încă la lecţia despre Barbara Ubric.

Prietenul meu, care nu era foarte sigur că ştie cine-i Barbara Ubric, înţelesese ce era de înţeles: **că de-aia au câştigat ruşii războiul**.

URA

Nu există dușmani, ci numai nevroze

de VASILE ANDRU

1. Nu există adversari. Dacă am demonta sentimentul adversității, am rezolva un conflict psihic esențial: conflictul cu semenul. Dacă am reuși să vedem în „adversari" niște victime ale complexelor și ale dizarmoniei lor (mai acute sau mai grave), am avea o perspectivă a limitării răului, dar mai ales a propriei noastre protecții psihice.

Nu există dușmani, ci doar nevroze. Nu zic „nevrotici", că dacă-i numesc astfel, mă situez într-un plan agresiv, orgolios (orgoliul este o formă de adversitate). Nu-i voi numi „psihotici", ci victime ale unei nevroze, psihopatii, psihoze... Adică el, „adversarul" (mereu între ghilimele), nu manifestă o acțiune conștient-distructivă împotriva mea, ci el este robul unei dizarmonii. Această atitudine în fața unui agresor mă va găsi mai întărit, avertizat, în stare să contracarez răul, să-i amortizez șocul. Dacă admiți că ar exista „adversarul, dușmanul", ai întreține în tine **frica**, adică blocaje psihice, adică mecanisme de defensă, ele însele distructive. Nu există adversari. Această constatare ne-ar da un plus de tărie lăuntrică în fața acestor „bolnavi care ne conduc", care ne provoacă reacții, care ne agresează sau doar ne pun în față oglinda anamorfotică, deformatoare, a omului.

2. În acest caz, oare minte proverbul latin: **Homo hominis lupus est**? Acest proverb enunță un aspect al complexului Cain. El vrea să constate: Suntem marcați de complexul uciderii de frate. Nu numaidecât românii. Toate marile întemeieri au avut la bază o ucidere care uneori a primit numele de „jertfă", pentru reparația morală a urmașilor. Strămunicul Traian îl ucide pe străbunicul Decebal și ne întemeiază pe noi, românii. Fratricidul capătă sens de jertfă care stă la temelia construcției. **Homo hominis lupus**: Avertizare asupra unei boli ereditare: rivalitatea, invidia, tendința de eliminare a semenului. Societățile moderne ascund o lege a junglei. Sistemele bine reglate au posibilități să îndiguiască manifestarea stihială a legilor junglei. Sistemele politice bolnave, dictaturile dau frâu liber acestei boli ereditare a speței umane.

3. **Merită ruși apă sfințită?!**

Civilizația noastră tradițională, bine reglată, impunea un cadru unde sentimentul adversității dispărea. Voi povesti un episod, care mi-a inspirat micro-romanul **Fântâna**.

Este vorba de săparea unei fântâni, în plin război, când frontul rusesc se apropia de satul meu natal, în nordul Bucovinei.

Un gospodar tânăr din Bucovina tocmai terminase de săpat și de zidit fântâna, când rușii se apropiau de satul său. Sătenii au început evacuarea, era exod, toți fugeau, iar gospodarul stătea să termine fântâna, și a terminat-o. Și acum urmează episodul cu totul aparte. Satul era gol, dar gospodarul nu părăsea satul, căci avea de rezolvat problema esențială:

fântâna trebuia sfințită de preot, așa cere rânduiala.

Cineva i-a zis: „Adică vrei s-o lași rușilor gata sfințită!"

Dar gospodarul a alergat în satul vecin (neevacuat la ora aceea) ca să aducă un preot. Eu nu știu ce avea el în cap: ori că se va întoarce acolo după război, să bea apă din fântâna casei sale (nu s-a mai întors!!), ori îl mânase puterea datinei, puterea rânduielii bune, credința; ori avea percepția superioară față de semenii lui, știind că războinicii nu sunt „dușmani", ci instrumente ale unei nevroze istorice.

Cu mari riscuri, gospodarul aduce un preot să facă slujba de sfințire, sub bombe, sub gloanțe.

Eu cred că omul carpatic, prin datini bune, avea un raport special cu Dumnezeu. El este înclinat să vadă nu oameni ostili, ci situații ostile. Un simț religios îi spunea că nu există dușmani, ci vremuri nevrotice și politică psihogenă. Acel gospodar nu explică gestul său, ci el făptuiește după rânduială. El știe bine un lucru: Oricine va bea apă din fântâna casei lui, trebuie să bea apă sfințită. În condițiile acelea, de război, de ocupație iminentă a teritoriilor românești, este ca și cum ai vrea să-l civilizezi pe propriul tău agresor. (Punându-l, chiar fără știrea lui, într-un raport intim cu divinitatea).

Întâmplarea este reală, s-a petrecut în satul Bahrinești. Am scris despre aceasta și atras de o mitologie a apei, în Bucovina, o mistică a apei, asta face parte din intuirea unei comunicări complexe cu elementele naturii.

4. **Bustul lui Mao.** Cine sunt mai marcați de complexul Cain, de invidie și de patima suprimării semenului, românii sau chinezii? Iată un caz care ar fi putut să se petreacă și în București anilor 60, dacă nu s-ar fi petrecut în China anilor 60:

Un muncitor s-a încălzit, a transpirat, și-a dezbrăcat haina și se uită în încăpere unde s-o atârne, nu găsește. Atunci o aruncă pe umerii lui Mao, adică în încăpere se afla un bust al lui Mao. Un coleg îl vede, îl pârăște imediat, muncitorul este arestat pentru insultă adusă lui Mao, și face câțiva ani de pușcărie. De ce a fost denunțat? De ce denunțul a fost, și în România, instrumentul controlului obscur și al terorii? De ce denunță oamenii? Din invidie, în primul rând. Interesele sau cedările sunt abia pe ultimul loc ca explicație. Invidia, presiunea animalică de eliminare a semenului, rivalitatea bolnavă. Dar numai într-un sistem aberant acel denunțător psihopat putea produce dezastre.

5. Francezii au turnători? I-am întrebat odată pe studenții mei: Cine sunt mai turnători, francezii sau românii? Studenții, sfioși, smeriți, au lăsat capul în jos: n-ar fi îndrăznit să spună că frații de gintă latină, francezii civilizați și rasați, ar avea viciul turnării! Atunci le-am zis că, în timpul ocupației nemțești, în anii războiului deci, sub domnia dezumanizantă a fricii, cazurile de pârâ mizerabilă erau întâlnite și la francezi! Vezi mărturia Contelui de Marenches. Un neamț i-a zis Contelui:

„Constat că francezii sunt cei mai mari dușmani ai francezilor!

Ce este curios - spune Contele – că deși mulți locuitori din preajma domeniilor sale au făcut mii de denunțuri anonime către nemți, după eliberarea Franței toți s-au declarat luptători în Rezistență! Asta ne amintește că, pe vremuri, toți românii **aranjați** se dădeau foști ilegaliști; iar azi toți se dau drept foști cripto-disidenți.

6. Nu există dușmani, ci numai nevroze. Iată un adevăr care, chiar dacă nu stinge agresiunea, poate stinge răspunsul de ură la un gest de ură.

Acum, în timp de pace și de râs caragialesc, puterea urii este în descreștere. Este de mirare că mai întâlnesc înverșunarea adversității în locuri neașteptate, cum ar fi pe teren religios (vezi manifestările de intoleranță absurdă), deci tocmai pe terenul care ar trebui să fie al iubirii, prin excelență... Oricum, propoziția „nu există dușmani, ci numai nevroze", trebuie pronunțată cu discreție, ca și tainic; este un semn de deșteptare, și nu un prilej de superioritate față de victimele nevrozei. Căci și sentimentul de superioritate este un derivat al complexului Cain... Ca valoare, nu căutăm „superioritatea", ci autenticitatea.

William Hogarth

URA

Ură şi literatură

de ALEXANDRU GEORGE

Ura este, din păcate, un sentiment prea omenesc, din fericire şi spre contrarierea moraliştilor, ea este şi un propulsor şi o sursă de inspiraţie dintre cele mai fertile. Se scrie despre multe dar şi împotriva multora şi astfel se dezvăluie că un sentiment detestabil nu e aproape niciodată un semn pur negativ; mai mult încă: ura e un sentiment care se legitimează prin realizări artistice şi se converteşte în artă. E aici un punct în care morala intră în conflict cu arta, numai pentru a ieşi umilită, căci arta nu numai că nesocoteşte comandamentele etice, dar există împotriva lor, până într-acolo încât acest lucru nu se mai vede. Se constată numai „delectarea" publicului şi succesul, dacă pot fi numite doar aşa. Să recunoaştem: ura e un sentiment foarte productiv.

De ani de zile, Televiziunea ne oferă interminabile seriale, adică o formă degradată şi diluată a artei literare, epice şi dramatice, înlocuind romanele foileton de pe vremuri. Pentru a însăila o acţiune fără fantezie şi a captiva interesul, sentimentul care este cel mai des pus în acţiune, adică să acţioneze, este ura. Familia Guldenburg este urmărită de ura unei doamne nestăpânite; Barnes se luptă decenii întregi împotriva clanului Ewing, Ximena se crede mandatată de sora ei să-l distrugă pe amabilul Mauricio; Rafael, zis şi Dimas, vrea să-şi desfiinţeze tatăl vitreg cu orice mijloace... şi aşa mai departe. Bătrânul Dumas e capul de serie cu vasta şi diversificata răzbunare a contelui de Monte-Cristo, sau cu ura din **Fraţii corsicani**, pe mii de pagini (şi cu destulă fantezie). Ura nu justifică totul, dar e sursa inepuizabilă ca punct de pornire şi e acceptată fără discuţie de „beneficiari".

Repet, nu e vorba numai de o „convertire" şi o trecere pe un plan mai înalt (ceea ce încă ar arunca asupra generului uman o lumină ciudată) ci de un dat acceptat al comportamentului omenesc în toate timpurile şi prin toate locurile. Desigur că dezvăluind o racilă a sufletului omului, o depăşeşti măcar prin altitudinea spiritului, fie şi atunci când calci în picioare un comandament major, când îl nesocoteşti pentru a-l exploata pe alt plan; dar ura nu dispare prin aceasta, este făcută încă mai vizibilă. Şi este semnificativ că în veacul nostru democratic, deci al maximei libertăţi cunoscute de omenire, a proliferat pamfletul, care cel puţin în literatura noastră s-a constituit aproape ca un gen naţional, specific. Toate pamfletele sunt animate de un sentiment josnic, de ură, sau măcar de revanşă imediată. Şi problema aceasta mi-am pus-o în legătură cu sentimentele de care erau stăpâniţi atâţia pamfletari, când judecau strâmb, insultau, deformau prin exagerări şi omisiuni calculate. Mai ales că mi-a fost dat să mă ocup de Arghezi, un mare poet şi un mare artist al pamfletului, ceea ce pentru omul comun, care întreţine anumite prejudecăţi romantice, nu prea merg împreună. Era Arghezi stăpânit de atâta ură precât ne lasă să deducem mulţimea pamfletelor sale şi marea lor violenţă? Avea nevoie să se răfuiască cu atâţia „adversari"? Am conchis cândva că forma cea mai caracteristică a pamfletului arghezian este aceea dezlegată de „obiect", devenită o demonstraţie de artă în sine. Dar asta numai la limită, pentru că el a scris şi pagini cu adresă precisă, artistice fireşte, dar cu o finalitate net laică, de compromitere a unui adversar de ocazie sau mai vechi. Se poate vorbi de „duşmănii" în cazul lui? El însuşi a afirmat cu toată candoarea că era incapabil de ură, dar declaraţiile acestui mare artist al hiperbolei sunt pe măsura acesteia, nu a adevărului...

M-am întrebat însă, în legătură cu resortul psihologic care-i stătea la bază, dacă omul nu avea o capacitate excepţională de a detesta şi că avea cu toţi cei pe care i-a atacat, de la E. Lovinescu, M. Dragomirescu şi T. Vianu până la N. Iorga şi Nichifor Crainic o răfuială secretă, ceva care să justifice violenţa tonului şi abundenţa insultei? În măsura în care se pot verifica unele sentimente şi găsi cauze în incidenţele vieţii literare, răspunsul e mai degrabă negativ. Arghezi se supăra de cele mai multe ori din te miri ce, uneori doar „din pur pârţag", după vorba memorabilă a lui Şerban Cioculescu, asta deosebindu-l de Leon Bloy, scriitorul francez cu care Arghezi are cele mai multe afinităţi. Acesta punea totdeauna violenţa în slujba unei idei, a unui partid, unei credinţe religioase foarte ferme şi bine articulate. Momentele sale de inumanitate, de vehemenţă îşi găsesc justificarea în spiritul lui justiţiar, chiar dacă nu Biserica îl delegase propriu zis. El vorbeşte ca om de principii şi de partid.

Arghezi nu a fost aşa ceva şi violenţa lui e mai curând un act pasional, ce nu poate fi pus pe seama unei adversităţi de principii. Mărturisesc a fi un spirit „estetic" şi totuşi am fost totdeauna contrariat de nedreptatea strigătoare la ceruri a „demersului" său; am fost însă tot în acea clipă cucerit de realizarea estetică nu o dată ieşită din comun, deşi subordonată unui scop nedemn. Mă gândesc dintre toate pamfletele argheziene la unul aproape trecut cu vederea de exegeţi dar care se referă la un personaj care în adolescenţa mea îmi apărea ca unul fabulos, ca un vrăjitor bun şi un savant întru totul admirabil. E vorba de profesorul Grigore Antipa, marele savant, membru la Academiei Române şi fondatorul muzeului ce-i poartă numele. Ei, bine, nu ştiu ce-i căşunase lui Arghezi pe el. Acest om pe care-l zăream în multe din vizitele mele pe vremea războiului în incinta muzeului unde mi se pare că şi locuia, îmi inspirase cea mai mare admiraţie, ca şi instituţia ce o întemeiase şi pe care o conducea. L-am văzut după rebeliunea legionară când muzeul a fost atins de gloanţele insurgenţilor şi

Francisco de Goya

ale armatei; cu vreo două luni de zile înainte, marele cutremur din noiembrie 1940 distrusese vitrine, făcuse să se prăbuşească exponate şi o parte din preţiosul mobilier. Imediat după 23 august 1944 l-am văzut pentru ultima oară pe venerabilul bătrân printre cioburile de sticlă, geamurile sparte, secţiuni distruse de bombardamente. A murit chiar atunci şi silueta lui din ce în ce mai înpuţinată şi adusă din spate asemeni unei piese demonstrative ce prinsese ea însăşi viaţă a trecut prin faţa mea căci izbutisem să pătrund în muzeul meu drag, închis o vreme datorită evenimentelor şi mă introdusese un prieten.

Încât, citind paginile lui Arghezi în care-l învinuia pe Antipa că a distrus tot peştele din Dunăre prin nu ştiu ce lege care reglementa pescuitul, am rămas stupefiat (nu mai vorbesc de „plăcerea" artistică pe care am simţit-o văzând cum tratează poetul infirmitatea fizică a marelui oceanograf). Dar articolul acesta (de pe la sfârşitul anilor '20) venea împotriva celor mai simple constatări ale mele: pe vremea aceea nu numai că peştele nu fusese stârpit de vreo lege sau de vreun abuz dar se găsea pe toate drumurile la preţuri derizorii, fiind mâncarea favorită a săracilor, a zilierilor, a salahorilor... Se aducea cu butoaiele pentru a fi vândut viu, dar se găseau toate varietăţile, de la ştiucă şi caras, la crap, nisetru, cegă şi morun. Cea mai veche amintire din viaţa mea e aceea a unui drum în Bălţile Dunării, care erau atât de pline de peşti, închişi în ţarcuri, după revărsarea apelor, încât putrezeau acolo deoarece nu se găsea cine să-i care şi să-i vândă.

Acesta e pamfletul; aceasta este arta. Totdeauna genul acesta detestabil mi-a trezit admiraţia, dar nu mi-a cucerit adeziunea şi, cu atât mai puţin, nu mi-a modificat vreo opinie.

... Şi totuşi, ca să dau o încheiere în problema aceasta nesoluţionabilă, să spun că, deşi aveam o idee destul de precisă despre pamfletele lui Arghezi încă din adolescenţă, am optat pentru artă, părăsind ştiinţele naturii. Ceea ce nu înseamnă că nu continui să mă plimb şi acum prin sălile Muzeului Antipa, dar numai cu melancolie şi asediat de amintiri din copilărie, pentru că duhoarea peştelui captiv în bălţile de pe lângă Olteniţa a dispărut de mult, în urma unor şi mai noi şi drastice reglementări.

URA

Sadicul însingurat

de RADU G. ŢEPOSU

Cine iubeşte o singură dată în viaţă e departe de a fi un virtuos. Pentru astfel de oameni, sentimentul îşi pierde subtilităţile psihologice, devenind, prin monotonie repetitivă, obsesie. Despre cei obsedaţi de iubirea unică, Daniel Sibony, un psihanalist care a consacrat multe studii alchimiei sentimentului, crede că aceştia trăiesc dragostea ca pe o absenţă, ca pe o fantasmă în care s-a cuibărit amorul de sine. O singură dragoste e o imensă vanitate. Iată ce spune psihanalistul în **Le Féminin et la séduction** (1986): „Nu înseamnă că n-am putea iubi, întâmplător, şi o fiinţă «unică». Dar, în chip deliberat, hotărât, asta ar implica o formă de ură, în măsura în care ura e un sfârşit al dragostei, o limită impusă acesteia (a iubi pe cineva **expres** înseamnă a-l urî). Exemplul cel mai banal al celor care nu iubesc decât o singură dată – dragostea unică – ne e furnizat de cei care sunt lipsiţi, ca să zicem aşa, de dragoste: orice întâlnire posibilă se izbeşte, la ei, de o dragoste absentă sau interzisă, rezervată adică fiinţei **unice**, uneori definibilă (tata, mătuşa, fratele...), cel mai adesea indefinibilă şi fantomatică, figură exsanguă şi conturată după ceea ce lipseşte fiecărei fiinţe pentru a fi **acela** şi, uneori, pentru a fi **aceea**. Aceasta e deci cohorta celor care nu sunt în stare de dragoste decât pentru fantasma lor sau ale căror posibilităţi de a iubi sunt excluse, împresurate în interiorul fantomei pe care n-au traversat-o niciodată şi care devine «data» pe care ei o iubesc, cea care n-are **altădată**".

William Hogarth

Pe unii oameni prima dragoste îi face vulnerabili. Nu mai pot depăşi experienţa, se blochează în unicitate şi, din spaima de a nu putea repeta miracolul, idealizează actul, îl fetişizează. Energia imaginaţiei naşte atunci monştri psihologici, precum iubirea ca formă de ură. A iubi cu ură. A ofensa prin dragoste.

Gelozia însăşi e departe de a însemna iubire paroxistică. Gelosul îşi revarsă energia erotică asupra partenerei nu din prea plinul dragostei sale, ci dintr-un impuls sadic. Posedând, el îşi înfrânge ipoteticul adversar, îl umileşte imaginar. Un alt exeget al amorului, Alexandrian, a văzut foarte bine legătura subtilă dintre ură şi gelozie, comentându-l pe Sade. Considerând agresiunile erotice ale marchizului mai degrabă forme de tachinare decât de cruzime, Alexandrian observă, în **Les libérateurs de l'amour** (1977), că dragostea poate fi însoţită adesea de un foarte complicat ritual cinic: „Soţul tachinator e cel care-şi zăpăceşte soţia fie povestindu-i cinic aventurile sale norocoase, fie copleşind-o fără nici un motiv cu gelozia sa, fie umilind-o în alte o mie de feluri".

Iubirea aceasta agresivă are însă şi un alt dedesubt. Ea este excesivă şi virulentă în act, întrucât sadicul nu se poate identifica niciodată cu partenera. E o imensă singurătate în ceremoniile sale erotice, o înstrăinare care naşte ură. Atunci, corpul celuilalt plăteşte tribut acestei neputinţe, iar pasionalitatea ia forma unui exorcism demoniac. Întreg răul fiinţei se scurge în mângâieri crispate, reci şi otrăvite.

Despre ură. Care ură?

de IOAN BUDUCA

În jurnalistica noastră sunt la modă numerele tematice. E mai degrabă o modă, zic, căci de-ar fi chiar urmarea necesităţilor reale ale vremurilor ce le trăim am găsi în „Dilema" (care este săptămânalul tematismului de dragul tematismului) şi numere în care să fie puse pe tapet probleme mai grave. Mai grave? Cum, nu este gravă dezbaterea despre împrumuturile politice şi culturale între Est şi Vest? Ba bine că nu. Dar este frivolă modalitatea „Dilemei" de a pune problema. „Scrieţi-ne ceva despre democraţie!". „Scrieţi-ne ceva despre suspiciune!" Cam asta e metoda. Şi colaboratorii scriu. Ce? Ceva. Tematism fără întrebări. Dileme fără subiect. Ce să scrii despre democraţie? Dacă nu vrei să scrii ceva-aşa-care-să-meargă ai ce. Că are limite. Că poate deveni anti-elitară. Că poate uita specificul naţional într-o metodică politică cu totul şi cu totul neatentă la asemenea chestiuni. Mai lasă-ne, dom'le, cu specificul naţional!

Goya: 3 Mai 1808

Am citit de curând doi autori români care nu se bucură încă de atenţia intelectualului român convertit la ziaristică. E vorba de Mihail Manoilescu şi Dumitru Stăniloaie. Nu sunt alţi români mai mari în domeniile în care au scris aceşti doi autori: teoria economică şi teologia ortodoxă. Măcar atât se ştie. Dar se ştie şi cu asta basta. Nu pune nimeni în discuţie gândirea acestor doi români exemplari.

Prilejul acestui număr al „Luceafărului" face că amândoi trebuie citaţi în discuţia despre ură. Care ură? Asta e singura întrebare necesară. Alături de cei doi, cu toată modestia, nu sunt în stare să văd de ce cred unii dintre noi că în societatea românească ar fi răbufnitura. Nu se întâmplă azi în România altceva decât se întâmpla în epoca interbelică evocată atât de strălucit în memoriile lui Mihail Manoilescu. Reperul istoric al acelei perioade a devenit un soi de mit al vârstei noastre de aur. Dar a devenit asta din cauza anilor de comunism, prin comparaţie cu anii comunismului şi acest soi de mit al intervalului nostru interbelic era valabil

numai sub comunism. Într-o democraţie restaurată cât de cât n-ai ce să mitologizezi în legătură cu perioada noastră interbelică: aceeaşi atmosferă politică clientelară, aceleaşi scandaluri de corupţie şi acelaşi trafic politic de influenţă. Ba mai mult decât atât: alegerile sunt azi mult mai civilizate. Alegătorii nu mai sunt influenţaţi cu ciomagul ci cu televizorul. În rest, nici o deosebire din punct de vedere politic. În toată istoria democratică a României n-a existat nici măcar un singur caz în care partidul care a organizat alegerile să nu le câştige. Vom trăi noi acest eveniment? Deosebirile dintre vremea noastră şi cea interbelică sunt numai două: una în ordine economică (nu avem încă o burghezie suficient de puternică) şi una în ordine spirituală (nu se mai ştie ce a rămas din vechea ordine culturală şi morală a clasei ţărăneşti, ordine fără de care am fi, azi, un altfel de popor român decât acela peste care a venit tăvălugul comunist).

Ce are a face această stare de fapt cu ura? Dacă va fi dispărut cu totul ordinea spirituală a temeiului nostru ţărănesc, poate că am putea vorbi şi de o a treia deosebire faţă de societatea românească interbelică: nu mai ştim ce fel de cultură produce clasa noastră intelectuală. Căci cultura fără rădăcini e ceva ce nu se poate, iar cultură de import e altceva ce nu e de dorit.

Dar nu din cine ştie ce sentiment obscur de ură (să urăşti ce? şi de ce? şi cum?) nu-şi mai pune intelectualul român întrebări esenţiale, întrebările de destin istoric şi cultural. Nu şi le mai pune (spre deosebire de cărturarul interbelic) tocmai fiindcă a devenit intelectual. Aici e buba. Ce e aia să fii intelectual? În primul rând, acest concept este elaborat de stânga socialistă şi comunistă. Acest concept este o monstruozitate semantică tipic comunistă. Nu spune ceva, ci manipulează ceva. Dacă ar spune ceva, atunci acel ceva ar fi trăsătura comună dintre un avocat, să zicem, şi un savant atomist. Care e aia? Că amândoi au studii înalte şi o meserie în care îşi pun mintea la contribuţie. Nu-şi pune mintea la contribuţie decât cine nu o are. Aşa că a fi intelectual nu poate spune decât că nu eşti prostovan. Să însemne atunci că a fi intelectual este a fi cult? Dar savantul atomist nu e cult. El habar n-are de Homer. El are habar de electroni. Şi atunci? Ar cam fi cazul să ieşim din vocabularul comunist. Din acelaşi vocabular vine şi cuvântul ură? Care ură? Ura de clasă? Să fim serioşi. N-a fost nici o ură de clasă. N-au fost decât manevre să moară ştim noi cine ca să ne rămână nouă averile lor. Nouă, bolşevicilor. Nouă, comuniştilor. Manevrele cu pricina au fost ordonate de Moscova şi executate de instinctul primar-agresiv al celor mai prostovani dintre noi. Unde era ura? Care ură?

Nu s-au urât oamenii în România decât în luptele pentru pământ (ceea ce unii o ştim din **Ion**, alţii de la bunici). În politică s-au dispreţuit, s-au păcălit unii pe alţii, s-au certat ori s-au băgat pe rând în procese şi chiar la închisoare. Ce e ură aici? Acesta e jocul democraţiilor. Democraţie înseamnă mai ales justiţie, iar justiţie fără procese nu există.

Nu ura e problema. Problema e chiar democraţia. Cu asta nu ne obişnuim noi, ăştia, intelectualii, adică noi ăştia care credem că ne pricepem la toate, căci de aia suntem culţi...

Din păcate noi, ăştia, intelectualii, ne pricepem să folosim greşit cuvintele şi rămânem o mare armată a diversiunii publice atâta vreme cât nu vom învăţa să punem întrebările esenţiale, acele întrebări la care nu intelectualul răspunde ci lucrarea laolaltă a generaţiilor, lucrarea în timp a specificului naţional şi posteritatea fiecăruia dintre noi.

Repere

Fragmentele unui post-socratic

de CRISTIAN BĂDILIŢĂ

Cartea lui Gabriel Liiceanu, **Cearta cu filozofia**, apărută în 1992, se deschide, sugestiv, cu un eseu despre sistemul lui Noica şi despre sensul pedagogiei sale filozofice, pedagogie întemeiată pe paradigma feminină a auditoriului. În contra punct, „Cearta..." se încheie cu un moment „Cioran". Între cele două tipuri contrare şi extreme - filozofia de sistem, de aparat şi antifilozofia - se desfăşoară pledoaria lui Liiceanu pentru aşa-numita **epică de idei**, un tip special de „retorică" a gândirii din **unghiul dramatic**. «În locul literaturii filozofice, în care personajele expun puncte de vedere generale sau fac lungi digresiuni în contul autorului, ar trebui creată o epică de idei, o „proză organică" a gândirii eliberată de artificiul conceptelor şi de obsesia construcţiei speculative: o mimetică superioară a gândirii în **mersul ei natural** deci în rătăcirea ei, în spontaneitatea naşterii şi decurgerii ei **necesare**. În epica de idei, spre deosebire de ceea ce se întâmplă în „romanul filozofic", **ideile** ar trebui să fie personaje, ar trebui să ni se povestească **despre ele**, despre rătăcirile şi întâmplările lor, despre gloria şi moartea lor».

Cearta cu filozofia e într-un fel povestea, eposul întoarcerii lui Telemah în Ithaca - o replică a discipolului-fiu care şi-a luat pe cont propriu aventura spirituală. E pledoaria dramatică împotriva dictaturii sistemului în filozofie, împotriva oricărei încercări de siluire a gândirii fireşti în numele „Filozofiei". De ce să te suprimi ca om, ca om viu, trăitor în preajma sau în mijlocul altor fiinţe vii, impunându-ţi gesturi demiurgice!? (Poate de aici senzaţia de ridicol pe care ţi-o lasă orice istorie „serioasă" a filozofiei). Gabriel Liiceanu sesizase riscul unei asemenea întreprinderi în **Jurnalul de la Păltiniş** unde, fără menajamente, îl taxează pe Blaga drept „paradigmă a ratării", tocmai datorită încrâncenării acestuia de a-şi face **cu orice preţ** un sistem.

La polul celălalt al expresiei filozofice se află **fragmentul**: „Între **sistem** şi **fragment** se desfăşoară toată distanţa care există între gândirea «de drept divin» şi gândirea «naturală»".

În capitolul **Genurile filozofiei**, pornind de la un text al lui Heine, gândul lui G. Liiceanu se desfăşoară pe două nivele - metafizic şi politic. Intuirea unei asemănări de mentalitate între filozoful creator de sistem şi întemeietorul de imperiu pare să fi fost decisivă pentru decizia discipolului lui Noica de a nu urma traseul spiritual al Tatălui, adică de a abandona proiectul elaborării unui sistem, închis prin însăşi natura sa, chiar dacă aparent „universal", prin convenţie. Un sistem, ca şi un imperiu, tinde să domine, să se suprapună, oricum, realităţii, s-o mute din sensul ei autentic într-unul adecvat, metafizic. În această privinţă mie mi se pare cu totul eronată opinia după care Noica ar fi un heideggerian. Noica e un metafizician în vreme ce Heidegger, nu. Şi cum să fie când unul din cele mai importante texte ale sale se intitulează tocmai: **„Sfârşitul filozofiei (i. s. metafizicii) şi începutul gândirii**. De acea cred eu că nu Noica ci Liiceanu este autenticul „heideggerian", atâta vreme cât a fi „heideggerian" nu înseamnă altceva decât a gândi realitatea în afara metafizicii, în **adevărul** ei înţeles ca stare-de-neascundere.

Revin acum la analogia dintre sistem şi imperiu: „Un sistem şi un imperiu sunt animate de acelaşi apetit expansiv. O lege la fel de sângeroasă prezidează naşterea Ideii în jurul căreia se construieşte sistemul şi naşterea visului pe care se înalţă un imperiu. Caracterul sângeros al legii constă în însuşi caracterul ei de lege: **a pune lumea** în ordine, într-o ordine care nu e emanaţia discretă a interiorităţii, ci construcţie a subiectivităţii". Aşadar orice sistem filozofic stă sub imperativul unei Legi artificiale şi, tocmai prin aceasta, constrângătoare. Filozoful „de drept divin" reîntemeiază lumea ca un veritabil cosmotet care, într-o revanşă prometeică, substituie legităţii natural-divine propria sa Lege. Observaţia lui G. Liiceanu ne poate fi utilă pentru a înţelege şi rivalitatea iscată, nu de puţine ori, între teologie şi filozofie. Părerea mea este că cele două tipuri de gândire – filozofică şi teologică – nu s-au confruntat decât în formele lor nespecifice. **Totalitarismul** unui sistem filozofic nu a putut intra în coliziune decât cu **exclusivismul** unui **sistem** teologic, situat, de fapt, în marginea adevăratei teologii, mistică prin excelenţă. „Pe Dumnezeu – scrie Vladimir Lossky – trebuie să-l invocăm dincolo de tot ceea ce poate fi cunoscut ca fiinţă. După cum a arătat Hegel, conceptul de fiinţă se opune celui de nefiinţă; fiinţa şi neantul constituind două concepte-limită, rămân totuşi în corelaţie. Dumnezeu, Dumnezeul cel Viu, se află dincolo de acest cuplu conceptual suprem".

De aceea încercarea filozofilor de a specula în marginea dogmelor creştine – încercare lipsită de orice sens întrucât ea se desfăşoară în afara Revelaţiei – echivalează cu o subminare a caracterului lor sacru şi, în ultimă instanţă, cu o simplă rătăcire retorică. Într-un fel chiar reproşurile făcute (mai precis **urlate**) de Cioran însuşi filozofiei de aparat, copleşită de zorzoane conceptuale, îşi au o **raţiune** teologică. Cioran a ales instrumentul sincerităţii – **fragmentul** – tocmai pentru că fragmentul deţine gradul cel mai mic de artificialitate în raport cu „inexprimabilul", tocmai pentru că el constituie, în formularea lui G. Liiceanu, „expresia relativizării absolute a gândirii discursive". Dacă sistemul se înscrie într-o **normă** totalitară, fragmentul poartă pecetea unei etici „democratice", întemeiată pe principiul: „Se poate şi altfel". Dar oare acest tip de „discurs rapsodic" fragmentar nu rămâne şi el până la urmă o zbatere în van, o dizidenţă gratuită a spiritului, căutarea sinceră şi onestă a unui liman de care nici nu suntem convinşi că există?

nicolae breb popescu

Ulise către pretendenţi

„Aţi spus că Penelopa urzea o înscenare,
Că larii casei mele pândeau la drumul mare
Oaspeţii să-i aducă cu silnicie-n casă;
Că purpura şi-argintul îmi mucezeau pe masă;
Că fiul meu jucat la zar de mâna sorţii
Nu-l mai ştiau la chip nici viii şi nici morţii.
Că prin cămări, în vechi căldări obeze,
Tânjeau la masa nunţii cu mirii să se-aşeze
Stafiile ruginii sticlind din ochii beţi;
Că-mi lumina culcuşul o tigvă cu bureţi;
Că mâna care-un câmp ştia pe cer să coasă
Cernea cenuşa urii-n sfarmă de mătasă;
Iar zâmbetu-i şăgalnic încodeiat de zei
Sta ca paiangu-n plasă pe ridurile ei;
Pasu-i făcut izvoare să semene-a pustiu
Se-mpotmolea în fusta scrobită cu rachiu;
Că frumuseţea ei – atâta câtă este –
E-o zugrăveală chioară de apă şi-o poveste".
(Aşa grăia Ulise spre-un pâlc de gură-cască
Veniţi cu mic, cu mare absenţa să-i peţească.)
„V-aţi pus închipuirea corcită mai presus
De cât puteam în lume să fac sau să fi spus:
N-am înfruntat pe Circe, pe Polifem, sau marea,
M-a rupt de ţărmul obştei o vreme contemplarea.
Acum sunteţi cu toţii nuntaşi la trasul spadei,
Căci zeii nu primesc cuvintele tăgadei!"

Oaspetele

Nici nu-şi crăpase ziua în ochii mei făptura,
Cânta cu gura plină de mana Lui natura.
Albind, lumina-n ramuri zvâcnea sub adieri.
(Căci zorii sunt lăstarii amurgului de ieri).
Cărarea, grea de rouă, ce curge-n poartea mea
El o călca orbeşte-n carâmbi cu tinichea.
I-am dat din spuma verde a apei de la iaz
Să-şi stingă praful vorbei răstite în obraz;
I-am pus în blidul casei dulci păstrăvi albăstrui,
Dar foamea sa cu ochii ţintea în dunga lui,
Şi, pofticios, cu limba spuzindu-l şi mirosul,
I-amuşina câineşte culoarea şi folosul…
(Când olul sărăciei ţi-a lustruit regeşte
Zaraful ghiftuirii în taină ţi-l râvneşte)
Ziua-şi suise snopul de raze pe grumaz;
O umbră îmi sărise-n odaie din pervaz.
I-am dat şi-un vin de miere în cana grea cu zimţi,
Dar, cum se uită noaptea ispitelor spre sfinţi,
În golul ei, c-un iris mai negru decât mura,
Îi fulgera stătută, mereu, căutătura.
Şi îmi ceru pocalul să-l sfarm în pumn, egal.
Pe-un veşted cap de aţă şi-un nechezat de cal.
Târziu, răbdarea nopţii şi-n tâmpla mea bătu.
Dar limba-mi pădureaţă n-avea pe „da" sau „nu" –
Pe terezia vorbei, din veci de veci rămasă,
Puneam doar bogăţia fărâmei de pe masă…
O, ce-am putut cu sita din prundul vieţii strânge
El mi-a plătit cu-arginţii tăişelor prin sânge.
Dar aurul lipsit de sfânta-mi muncii rugă
L-o fereca-n podoabe, să-l judece ca slugă.

Autumnalia, I

Furtunile albastre din cuburi au zburat…
Ca o flotilă-mpinse, de vânt, spre dimineaţă,
Sub pânzele bătute în mii de diamante
Corăbiile brumei se vor ivi din ceaţă.
Ne pârguieşte vremea că amiroase-a nuntă
Şi ceasu-ntors în vrej, la ştreaşina grădinii…
La foc domol, în coşuri, ard fructele-n livezi,
De arome podidită e lespedea luminii.
Vezi, vulturi albi din nouri pe creste cum se lasă
Şi ploile stinghere cum se despoaie-n râu;
O, vechi comori se aprind în crinul nopţii,
Foşnesc în miezul păinii câmpiile de grâu.
Septembrie – cetate în care zac podgorii
De sori în priveghere pe bolta străvezie;
În timp ce printre frunze se scutură de aur
Clipa de-acum, a noastră, care a fost să fie.

vlad neagoe

Somnul aduce semnul

Mai pe-aici se-nsenineză din inimă
peste casa noastră cu toată lumina lumii albastră
încât se văd cărările somnambule, sus în codru pe deal,
dâra de sânge, iarba prăfuită, cămăşile albe întinse pe sârme
şi vântul al nimănui pulsând nepăsător.

Ca din nimic, din pustietate şi uitare,
zidul se clatină, se năruie şi cade în adânc
un vaier din neant se înalţă ca un imn,
umple universul cu îmbătrânite lacrimi,
ochiul inundat de flăcări se însenineză la fereastră
apoi linişte şi nemişcare se făcu,
nu se mai auzea nimic…

O, viaţă citită şi răscitită, o carte în flăcări
îşi aruncă semnele pe cer dansând, iar tu gură streină
ce tot îmi spui:
„Mişcă-ţi sentimentele, mişcă-ţi fundul,
mişcă-ţi sângele, mişcă-ţi sevele, aşteptarea,
speranţa şi nădăjduieşte în semnul viu întrupat."
O, tu scriitură, o, tu stârpitură împietrită,
fiară gonind după propria umbră
numai ca să vrem, e destul ca să vrem şi,
cât a-i scuipa fi-va să părăseşti
lumea aceasta preafrumoasă, zâmbitoare
somnul însă aduce semnul pitit în văzul tău (uluitor?)
şi tu te sfarmi râzând, plângând
şi punct i-ai pune, dar mâna se mişcă când vrea ea
şi încet-încet se umple de mânie
precum confesiunea de mistere şi-atunci,
tu, gură sunătoare, ce-ai mai spune?

Exaltate apusuri

Apusuri exaltate în care surâd subţire
guri îmbălsămate, îmbătătoare:
urmele zeului ne scrutează enigmele
(înfăşurate ca obielele pe picioare)
oricât de apăsătoare era ieşirea de sub stele
singurătatea îşi ridica grădinile cu flori şi statui
(copii ai nimănui mureau spânzuraţi
cu gâtul lor alb întins spre cerul înstelat)
spaţiile sonore cu măşti ruginoase
aruncau lungi umbre până văzul era văzut de sinea lui însuşi
în noaptea luminată mai adânc decât era
în sâmburile străluminat cum sta să explodeze:
nimic nu se atingea nimic nu se clintea
în afara razei care ne poartă îndelung
viaţa şi moartea, miracolul şi naufragiul
pe aceeaşi scoarţă luminată a trunchiului infinit
prin somnul somnului vuind ducându-ne
parcă de mână, în valuri năvalnice
spre fereastra orbitoare ce ne absoarbe sigură,
la fel de sigură ca şi golul car coboară
şi umple lumea şi răstignirea, şi semnul proscris.

Ceas al tăcerii

Ceas al tăcerii, risipit şi-nsângerat,
pe zăpadă răpus vânat cu gloanţe dum–dum,
ca într-o vază de cristal te ţin orizonturile.
În jur pe câmpia pustie nici o urmă,
doar voci cristalizate pe un alb adormit,
timpu-i pierdut, tăcerea-i fără nimb
şi tu, suferinţă, nu mai eşti suferinţă
în ţinutul fără cuvinte, fără păcat,
ca şi acest copac nevăzut la marginea pădurii:
morţii ştiu că anotimpurile nu se schimbă,
doar văzul propagând alt văz.
Profanarea călăului e ceasul rău, deci,
să-i îndepărtăm zdrenţele, să-l înveşmântăm în purpură,
sângele-i negru din ochi să i-l înroşim
cu lumina lacrimilor cântând în mijloc de codru,
cântarea luminii în luminişurile noastre
şi cumva viaţa va şchiopăta înspre credinţă,
înspre inima care dospeşte ca o pâine.

Fluența jelaniei

de AL. CISTELECAN

Un debut a cărui acurateţe pare precedată de lungi exerciţii îngropate este cel al Mariei Constantines: **Ierarhia luminii**, Ed. Danart, Buc., 1993. Titlul nu prea are, însă, multe de-a face cu bocetele din carte şi adesea el n-are nici în clin nici în mânecă cu elegiile absenţei pe care poeta le declamă cu fluenţă. Agilă în suferinţă şi vivace în sintaxă, Maria Constantines vine pe tradiţia de salcie plângătoare a poeteselor noastre, torcând nu atât cu voluptate cât cu luciditate din caierul interminabil al însingurării. Mai curând însă decât spre lirica înduioşării poeta îşi întoarce suferinţa spre retorica alertă şi cochetând cu cinismul a ultimului val feminist, încercând să se prindă de poalele deceptive ale generaţiei '80. Teme şi atitudini ce vin din depozitele elegiace ale Constanţei Buzea sau Anei Blandiana, dar şi din lirica de declin a Mariei Banuş, sunt abordate cu cerneala insolentă şi provocatoare a Magdei Cârneci sau Martei Petreu, fără ca poeta să fie vreodată sufocată sub autoritatea vreuneia dintre acestea. E clar că ea nu face contrabandă cu reţetele altora şi că încearcă să-şi facă loc, discret, dar şi tranşant, printre atâtea pătimiri prestigioase. Dacă, pe de o parte, se păzeşte de narcisismul autocompătimirii, pe de altă parte nici nu îndrăzneşte să devină agresivă cu propria suferinţă. Dacă nu şi-o alintă, nici nu şi-o maltrateazâ, exersând o candoare a confesiunii ce tinde să facă din jocul iluziei şi al decepţiei o elegie pregnantă, dar nu ostentativă. Deşi tăiate în trei felii, poemele din **Ierarhia luminii** sunt o litanie coerentă, aproape redundantă.

Ele ies, de nu cu program, măcar cu rigoare, dintr-o traumă a abandonului pe care încearcă s-o transforme într-o reverie de interior. Poemul toarce subţire decepţia, dar el şi caută o soluţie salvatoare, fie ea cât de precară. Elegiile Mariei Constantines sunt elegii de acomodare ce tind să găsească în durere un loc confortabil: /.../„Acum/ nu mai eşti decât o femeie străină şi oarbă/ Însemni ceva doar prin aripile pe care ţi le lipeşti/ tot mai rar pe umerii tăi cu miros de gardenii/ Onorariul pe care-l plăteşti pentru pielea în care-ai intrat/ devine tot mai greu de-adunat/ Presărată peste rănile tale memoria/ se mulează horcăind ca un şarpe tăiat/ şi n-ai vrea decât s-o arunci pe un pumn de indulgenţe/ scoase din pălăria Ceasornicarului// Tensiunea dintre lucruri îşi are lumina ei/ Spre ele tentorci/ străină şi oarbă/ ele singure puncte de sprijin experienţe deloc neutre/ obiectele camerei tale sunt cuprinse acum/ de parfumul rar ce nu-l cunosc decât cariatidele/ Acum îţi pipăi singurătatea în oglindă/ şi-arunci peste bord şi imaginile şi suntele// Doar miros de gardenii şi lumina din lucruri" (**Travling I sau Umeri cu miros de gardenii**). Poeta se mişcă într-un timp şi un spaţiu al absenţe şi poemele ei caută să prindă tocmai senzaţia vidului existenţial, transpunerea singurătăţii în ritualuri cotidiene, dând o consistenţă pietrificată unui timp gol: „Ţi-ai luat untdelemnul la tine/ şi-aştepţi ca şi candela din faţa ta/ Te răsuceşti prin camera goală/ căutând un telefon care de mult nu mai există/ ca şi cum din zidul în care eşti/ai pipăi o uşă despre care ştii că era/ şi o puteai deschide/ fără să te închidă nimeni înafara ta//.../ E linişte/ şi laba de piatră a sfinxului/ îşi aşează tăcerea peste tăcerea ta" (**Travling III sau Despre Ana şi tăcerile ei**)

Depănată fluent, fără stridenţe, drama însingurării se roteşte în jurul câtorva metafore de o recurenţă strict eficientă (zid, piatră, cameră, metafore ale claustrării ce alternează cu altele ţinând de izomorfismul absenţei) şi într-o retorică ce, de regulă, evită patetismul prin simularea unei discipline direct constatative. Poeta îşi mai administrează, totuşi, şi câte-o injecţie stimulatoare, începând să vadă totul monstruos şi angajând versurile într-o plastică infernală şi într-o viziune catastrofică. Decenţa şi fluenţa dramei se pierd atunci în simple crispări tragicoidale: „Cineva te leagă la ochi cu o panglică neagră/ închizătoarele armelor pocnesc asurzitor/ în timp ce mâinile tale nu îndrăznesc/ să se sprijine de zidul murdar/ plin de salivă/ râgâieli/ încinse propoziţii mazochiste// Şi aşa/ în fiecare zi/ în faţa ta acelaşi zid strălucind ca un iad/ de care nu poţi să te sprijini/ iar în spatele tău/ sunetul închizătoarelor reci" (**Poveste I**). În general, însă, Maria Constantines, chiar dacă mai cedează tentaţiei de a dramatiza prin intervenţii cosmetice, merge pe linia jelaniei agreabile, degustând suferinţa cu economie mai degrabă decât cu frenezie. Tentaţia ei principală este aceea de a prinde ritmul lent al însingurării şi de a o revela ca pe un proces agonic de pietrificare a fiinţei. Chiar atunci când metafora centrală trage poemul spre alte senzaţii, în scriitură răsare, vrînd-nevrînd, senzaţia minerală, calmă şi statuară, a însingurării: „Pas cu pas ţinându-se de tine/ Niciodată înaintea ta/ niciodată prea în urmă/ ea singură mulându-se după trupul tău/ prelingându-se în marele canion/ Fără sfială intrându-ţi în priviri/ lingându-ţi buzele/ închizându-ţi şi deschizându-ţi pleoapele/ cu limba ei pofticioasă/ înghiţindu-te/ transformându-te încetul cu încetul/ într-o statuie de piatră// Ea/ singurătatea din urmă" (**Căţeaua**). Poetă a abandonului, Maria Constantines jeleşte cu luciditate şi fluenţă.

Extravaganța cam agresivă a criticii din Pasaj

de ADINA MAVRODIN

O formulă generică pe care am putea-o aplica ultimei cărţi a lui Dan-Silviu Boerescu ar fi cea de „critică impură"; o alta, mai exactă, cea de „metacritică" oscilând între **distinctivitatea** textului ce îşi păstrează autonomia mesajului şi codului şi **aglutina** (prin subsumarea „secvenţelor", cu subtitluri mai mult sau mai puţin expresive, unor ipoteze de lucru/ titluri paradigmatice). Refuzând tranşant „morga" criticului serios şi grav, autorul ni se înfăţişează hedonic, teribilist, în priză directă cu realitate. „Condica sa de prezenţă" în cotidian se doreşte, pe de o parte, un amiabil sau caustic „match" colocvial cu poeţi, prozatori sau cu personaje aberante şi absurde din societatea de astăzi: ţăranul orăşenizat, liderii politici, presa scrisă şi televiziunea, pe de altă parte, un colaj de scenarii, reflecţii, note, citate, aglutinate într-un haosmos multicolor şi extravagant. Incitante, pline de nerv, portretele unor colegi de generaţie (I.B. Lefter, M. Cărtărescu, Daniel Bănulescu) alternează cu cele ale „magisterilor" (M. Ivănescu, Al. George); delicateţea surprinderii inefabilului lumilor lor pare surprinzătoare din partea unui erou picaresc al propriului său demers critic postmodern aşa cum încearcă să ne convingă că este D.S. Boerescu. Disocierea între „Ciudaţii în viaţă ai literaturii noastre" şi „Pragmatici", accentele social-politice virulente, consideraţiile despre declinul folclorului, al culturii şi civilizaţiei probează realism, obiectivitate, umor de bună calitate. Reţin de asemenea atenţia notele de jurnal (călătoria la Paris), persiflarea moravurilor de viaţă mondenă ale scriitorilor. Constituind deliciul acelui lector avid de pitoresc şi excentric, amator de poantă, spirit ludic şi vervă de idei, cartea este, totodată, un prilej de dezamăgire pentru virtualul spirit apolinic împăcat cu decenţa şi consecvent Modelului clasic. În acest sens, citirea cărţii lui D.S. Boerescu implică iminenta senzaţie de incompatibilitate estetică a „ficţiunilor" – un fel de aventură imaginară în electicul Pasaj al Universităţii în care kitsch-ii, snobismul strident îşi găsesc loc alături de cumintele bun-gust (amator rar prezent). Ne referim în special la nedelicateţea (nepoliteţea) asimilării, alături de comentarii pertinente, riguros sistematice („În căutarea romanului") a unor texte de o factură absolut vulgară (observaţii pe marginea unei subliteraturi de Pasaj, despre care criticul însuşi îşi promite că nu va mai scrie, adnotări pe marginea unor incidente şi cancanuri din lumea interlopă, acordarea unui spaţiu excesiv SIDEI, sifilisului, compexului lui Oedip, sexomaniei etc.) Astfel, **magister ludi** realizând jocuri livreşti intertextuale şi metatextuale – se disociază de **show**-ul exhibiţionist al obscenităţii, prin proliferarea cvasiubicuă a refereinţelor, aluziilor, expresiilor englezeşti sau româneşti a căror trivialitate este supralicitată fiind suplimentat marcată grafic (vezi în acelaşi sens „complicitatea" cu scrierile lui C. Baltazar sau Luca Piţu). Dacă tânărul autor consideră că a-l cumpăra pe Ţuţea cu noile bancnote ale inflaţiei reprezintă un moft al bucureşteanului atât de snob încât nu pregetă nimic în faţa modei, considerăm că acelaşi lucru este valabil pentru subţirele (la **propriu** şi **figurat**) volum de „ficţiuni critice" conceput ca un colaj (colaţionare) a unor in-stanţe menite a dizolva conceptul de critică tradiţională, nereuşind însă a-şi găsi timbrul propriu, alunecând adesea în poză şi manierism. Din absenţa eleganţei, a supleţii formulărilor, înlocuite cu o agresivă extravaganţă, decurge adeseori impresia de nivelare şi aplatizare a informaţiei/observaţiei ce se comunică. „Mi-e milă de asemenea nemuritori de provincie" nota undeva M. Eliade. Parafrazându-l, am putea încheia: Mi-e milă de promisiunea neactualizată şi neasumată matur a unui adept, fără prea mult dicernământ, al democraţiei" ultimului curent literar în vogă.

URA

Ultima noastră bucurie

de DAN-SILVIU BOERESCU

1. **Istoria unei represiuni clamoroase**: „... **ura** este totdeauna însoţită de tristeţe, deoarece răul nefiind decât o lipsire (**privation**) nu poate fi conceput fără un subiect real în care să se afle; şi nu există nici un lucru real care să nu aibă în sine ceva bun, aşa încât **ura** care ne depărtează de un rău ne depărtează totdeauna de binele cu care acesta este legat, iar lipsirea de acest bine, fiind înfăţişată sufletului nostru ca un neajuns care îi aparţine lui, provoacă în el tristeţe" (Descartes – **Pasiunile sufletului**, CXL; traducere de Gheorghe Brătescu, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984).

2. **Pe culmile schimbării la faţă**: „... Adică ura de ţara natală face parte din definiţia patriotismului, sau numai de sentimentul acestuia? Dacă îmi amintesc bine, în **Schimbarea la faţă a României**, şi Cioran striga că iubeşte trecutul mioritic «cu o ură grea». ...Ţi-oi pomeni numai reacţia violentă din **Valorile franceze**, ediţia 1958, ale colonelului Valentin Lipatti şi fraza cu repetiţie a tuturor anchetatorilor la auzulnumelui cioranian: «Ăla, golanul ăla de-a zis că-i e ruşine să fie român!» ... transtextualizându-l, aş afirma că iubeşte Valahia cu o ură dură, nesecată" (Luca Piţu – **Sentimentul românesc al urii de sine** pp. 18–20; Institutul European, Iaşi, 1991).

3. **Omul cu o singură însuşire** ... şi fără nici o speranţă, acesta este cel ce urăşte genuin. Formă desăvârşită a iubirii patologice, ura devine ultima bucurie a fiinţei, singura ei modalitate de împlinire. Când ajunge să nu mai fie privită în relaţie cu un obiect-suport (depăşind cadrul folcloric al pizmei faţă de „capra vecinului"), când nevoia ei de explicitare publică dispare, ura tinde să însemne însăşi raţiunea de a fi. Intervine însă atunci cenzura religioasă: nici o religie nu acceptă o asemenea „tentaţie de a exista". De aceea, despre martiri ni se spune întotdeauna că au murit implorând: „Să nu ne răzbunaţi!" Nu e suficient să fiisceptic sau cinic, trebuie să fii profund nereligios pentru a urî cu adevărat. (De aceea, poate, comuniştii autentici se numără printre marii campioni ai acestui sentiment. În plus, ei au şi vocaţia de a manipula ura la nivelul maselor, transformând-o în cea dintâi armă a lor propagandistică, exorcizându-şi, fără să ştie, propria infirmitate: „Noi muncim, nu gândim!").

4. **A urî sau a comunica**. În mod şablonard, ura este înţeleasă ca o negaţie mai mult sau mai puţin subtilă. Dialectica simplistă ocultează însă tocmai vocaţia de comunicare prin „ură". Ura faţă de aproapele tău, ura noastră cea de toate zilele – un mesaj pe care ne ferim să-l decriptăm.

5. **Filosofia luciditătii?** Utopia sistemului poate înnobila ura. Urăşti fiindcă eşti prea lucid pentru a mai spera altceva. Numai astfel poţi intra în relaţie cu lumea. Ura nu este un resentiment, ci o matrice. Urăşti fiindcă vrei să comunici cu lumea. Scrii că urăşti şi descoperi că, de fapt, iubeşti. Naşterea melodramei!

6. **(Scriit)ură**. Neputinţa de a gândi lumea ca pe un întreg, ca pe un tot articulat, conduce la ură. Fragmentaritatea existenţei induce alteritatea individului şi, de aici, o formidabilă ură de sine, „strategia fatală". (Mărturisesc că am urât această anchetă din chiar clipa în care am aflat că trebuie să scriu şi eu, alături de... şi de..., nu mai vorbesc de... sau de...). Ura care ne zideşte, care ne destăinuie, care ne de-scrie, plictisitor, la nesfârşit.

7. **Niciodată ura nu fu mai frumoasă, sufletului nostru bucuros de moarte**: „Îl urăsc pe Garcy! Trebuie să-mi amintesc starea asta când joc teatru" (Doris Finsecker în **Fame**, de Alan Parker). Cel ce urăşte trebuie să fie un perfect actor. Nu un cabotin oarecare, al cărui chip se schimonoseşte la comandă. De fig**ura** lui, tristă la modul mai mult sau mai puţin cartezian (vezi **Pasiunile sufletului**, sic!), ar trebui să se poată îndrăgosti orice femeie fără bun simţ. Nimeni nu şi-a urât mai mult propria condiţie şi nimeni n-a fost iubit mai cu asupră de măsură cum a fost Don Juan. El, însă, era demult „un mort frumos cu ochii vii"...

8. **Căldură mare**. Alegi ura sau ura te alege pe tine? Există predestinare în ură sau doar o plăcere perversă care „creşte într-o clipă ca în veacuri, mereu creşte,/cu-a ei ramuri peste lume, peste mare se lăţeşte;/umbra ei cea uriaşă orizontul îl cuprinde/şi sub dânsul universul într-o umbră se întinde;/iar în patru părţi a lumii vede şiruri munţii mari:/Atlasul, Caucazul, Taurul şi... **Balcanii seculari**"? Mai în sus, pe mâna stângă, nişte case galbene-n curte, cu marchiză. Termometrul spune la umbră 33° Celsius. Sub arşiţa soarelui, se opreşte o birjă: „– Amice, eşti idiot! Bonsoar, Mache. Bonsoar, Lache... Mitică... şi mai cum? – E destul atâta: Mitică – de vreme ce şi dumneata îl cunoşti tot atât de bine ca şi mine". Păi, da, „când se va construi socialismul în România, asta se va întâmpla sub semnul lui Iosif Vissarionovici Stalin şi al lui Ion Luca Caragiale".

9. **Ura... şi la gară!** Compendiu (de la Adrian Marino am învăţat să fac chestia asta): Descartes – **Pasiunile sufletului** – tristeţea care urăşte (sau invers); Cioran – **Schimbarea la faţă a României** – iubesc trecutul mioritic cu o ură grea (copyright by Luca Piţu); omul cu o singură însuşire... munceşte, nu gândeşte; urăsc, deci comunic; urăsc, deci iubesc – naşterea melodramei; (scriit)ura care ne plictiseşte/zideşte; Don Juan bucuros de moarte; Iosif Vissarionovici Caragiale – poporul român, opere complete. Pentru cei care iubesc („legal aliens, Englishmen in Buzău"), totuşi un epilog cu Virgil Mazilescu: „Carnea ei albă are, zău, aproape toate virtuţile".

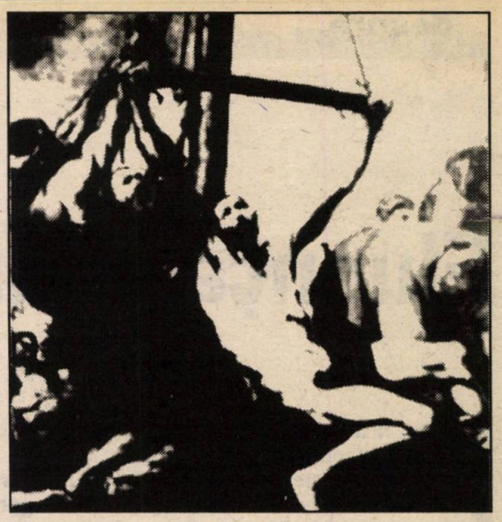

José de Ribera

muzele din debara

Ura dintre pagini

de HORIA GÂRBEA

Icândva scriam săptămânal despre cărţile apărute de curând şi primeam pe adresa LUCEAFĂRULUI destule volume, cele mai multe, sigur, de o calitate îndoielnică. Altele erau pasabile, unele, puţine, chiar bune. De la o vreme am început să scriu despre „muzele din debara", despre cărţile proaste, urâte, greu de înghiţit. Imediat, confraţii mei m-au tăiat de pe lista celor care trebuie să primească în dar o carte. Nimeni nu mi-a mai oferit volumul său!

Firesc, veţi spune! Scoate omul o plachetă cu trudă şi cu cheltuială şi să o dea la masacrat?! Păi?! Ar fi culmea ca marele actor (şi inexistentul poet) Mircea Albulescu, de pildă, să-mi trimită recentul său volum de versuri înspăimântătoare ca să-l ridiculizez (uşor, credeţi-mă!) în văzul măruntei lumi literare!

Şi totuşi colegii mei de scris greşesc. O pot demonstra. Dacă eu sunt un comentator obiectiv, pertinent, strălucit eventual, al fenomenului literar, rezerva mea, respingerea sau chiar injuriile au o valoare în sine, aureolează orice autor aşa cum, eventual, blestemele unui papă îl nemuresc pe blestemat sau o **contra** a lui Laurenţiu Ulici poate da hrisov de nobleţe oricărui declarant care se încumetă să joace patru pici (exceptându-l pe O.Gherman).

Dacă, dimpotrivă, eu sunt un individ lipsit de orice merit, cu judecăţi absurde şi ridicole, sinistru prin subiectivitate, rea-credinţă şi nepricepere, un verdict negativ al meu echivalează cu un elogiu, aşa cum înjurăturile din SĂPTĂMÂNA de dinainte de '89 erau considerate viza de acces în lumea bună şi tinerii luaţi în tărbacă de Barbu, Vadim et comp. dădeau fuga să se laude pe la amici cu porcăriile scrise despre ei de literaţii de la Secu.

Aşa, încât, stimaţi autori, nu mă combateţi! Trimiteţi-mi cărţile voastre. Şi din ura mea (adesea simulată) veţi ieşi, oricum aţi da-o, mai înălţaţi decât dintr-un elogiu de prost gust. Mai mult! Veţi avea şansa unică de a merge o dată şi cu deşteptul la pagubă, nu ca de cinci ani numai cu prostul la (un iluzoriu) câştig!

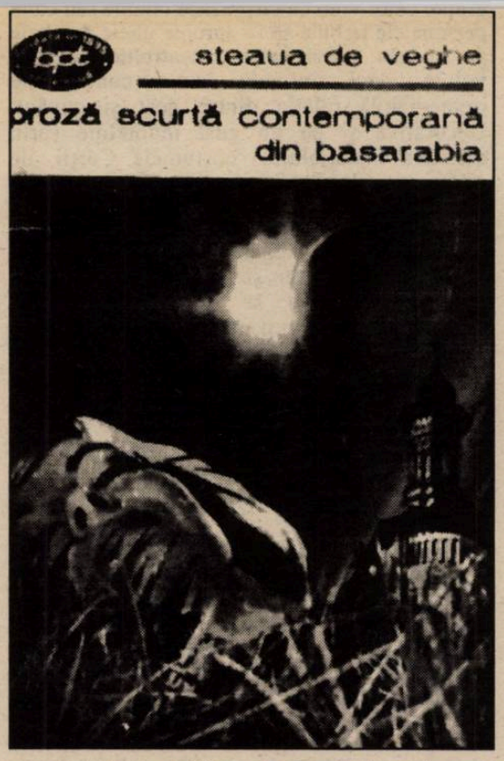

Prozatori de dincolo de Prut

Steaua de veghe. Proză scurtă contemporană din Basarabia,
antologie etc. de Ion Ciocanu,
Ed. Minerva, Bucureşti, 1994 XXXIV + 369 p.

de MIRCEA ANGHELESCU

Pentru cititorul neprevenit, culegerea de proză scurtă pe care o publică recent criticul Ion Ciocanu din Chişinău în populara colecţie „Biblioteca pentru toţi" a editurii Minerva va constitui o veritabilă surpriză. Va fi o surpriză în primul rând pentru că această culegere de texte ale unor autori adunaţi între aceleaşi coperte pe criterii geografice contrazice ideea de selecţie regională aşa cum s-a constituit ea în tradiţia culturii noastre, unde regionalismul implică – la nivelul cel mai general – o anumită subordonare, o anumită insuficienţă sub raport cultural, dublată apoi în chip semnificativ de o anumită insuficienţă sub raport lingvistic: recursul la expresia dialectală, la particularism, chiar dacă acestea îmbracă de regulă un aspect umoristic, aşa cum se întâmplă de pildă în prozele autorilor bănăţeni de la sfârşitul secolului trecut şi chiar mai dincoace, Victor Vlad Delamarina, I. Popovici Bănăţeanu, G. Gârdea ş.a. Nimic din toate aceste trăsături limitative în textele autorilor de care vorbim, chiar dacă temporara distanţare de tradiţia culturală a limbii noastre comune se poate ghici uneori în recursul – de regulă voluntar şi cu intenţii stilistice clare – la un vocabular străin, marcat idelogic de un timp definitiv încheiat.

Antologia va fi o surpriză pentru cititor şi pentru că ea nu demonstrează doar existenţa unui mare număr de scriitori de real talent (de la Neculce încoace ştim că moldovenii sunt buni povestitori), ci şi prezenţa unei foarte largi galerii de personalităţi artistice, a unei game de individualităţi bine conturate, care oferă o varietate surprinzătoare de perspective, de viziuni şi procedee asupra unei lumi şi asupra unei realităţi despre care, trebuie să o recunoaştem, ştim foarte puţine lucruri încă. Lumea în sine, universul psihologic şi moral în care evoluează personajele acestor autori, este preponderent lirică, marcată adesea de melancolie şi chiar de o suferinţă care nu vine doar din marile sau din micile necazuri ale vieţii, ci mai de departe, din însăşi plămada lor constitutivă: sensibili, intuitivi şi muzicali, eroii acestor proze vibrează la aceiaşi stimuli al lirismului din totdeauna, la glasul păsărilor, la foşnetul pădurilor şi la veşnica neputinţă a omului de a se împăca, de a se mulţumi pe sine însuşi. De aici melancolia, de aici nostalgiile şi tot de aici frumuseţea unor vieţi pe care le conduc şi le influenţează nu atât factorii economici, cât factorii sufleteşti: o vacanţă în locurile copilăriei unde revine orăşanul să-şi regăsească sinele (Pădure, verde pădure... de Ion B. Ciobanu), nevoia de afecţiune şi de devotament pe care o poate înlocui, măcar temporar, un pui de sălbăticiune (**Anzii**, de Raisa Lungu – Ploaie), imperioasa atracţie către necunoscut şi către ieşirea din rutină, care biruie chiar şi banalitatea unei vieţi de contabil (**Sirena**, de Vlad Ioviţă), nevoia de compensaţie, de căldură sufletească (**Casă nouă**, de Victor Dumbrăveanu) şi multe altele. Şi tot de aici forţa acestor personaje care pot înfrunta cu seninătate nu numai rânduielile vremelnice ale oamenilor, meschine şi nedrepte, dar şi pe cele ale destinului, nu doar nedrepte, ci şi implacabile, cărora omul nu-i poate opune decât străvechea credinţă a strămoşilor noştri potrivită cu vorba poetului latin: **non omnis moriar**... Moartea nu este o dispariţie totală nici în **Mioriţa**, nici în **Meşterul Manole,** pentru că rămâne în urmă ceva, un gând sau o faptă; şi tot aşa este şi în acea splendidă şi discret poetică interpretare a **Mioriţei** care este nuvela **Toiagul păstoriei** a lui Ion Druţă, poate cea mai frumoasă proză dintr-un volum care abundă în proze frumoase: baciul care înfruntă stihiile nefavorabile nu mai piere pentru că ceilalţi ciobani vor să-i fure mioarele, ci pentru că vor să-i fure liniştea. Mobilul nu mai este – simbolic, desigur – invidia pentru o valoare materială, ci invidia pentru echilibrul şi liniştea pe care ei („ceilalţi") le concep numai ca rezultat, ca apanaj al posesiunii unor bunuri materiale. Baciul nu mai are mioare, dar liniştea lui sufletească arată vecinilor că există, undeva, un motiv ascuns; şi care altul poate fi decât acela că are, totuşi, cine ştie unde, nişte mioare? Mai adâncă şi mai implacabilă decât soarta nu e decât micimea oamenilor, răutatea, invidia şi prostia...

Aparte, deşi nu altfel decât acest grup de texte, este şi nuvela Lidiei Istrati **Imaşul cu sânziene**, unde simbolismul temei este mai puţin organizat şi de aceea poate mai puţin ostentativ. Visul (retrospecţia) despre acţiune şi acţiunea în sine se împletesc în reprezentările eroilor, fetiţa de odinioară şi cea de astăzi văzând în oglinzi paralele lumea mirifică prin care a trecut, răsfrângându-şi în două ape, în două vârste, în două scări de valoare, personaje, gesturi şi idealuri (părinţii, exemplu lui Pavlik Morozov care şi-a denunţat părinţii că să fie un bun pionier, tătucul Stalin, lunca înflorită, patima cititului ş.c.l.). Apele schimbătoare şi adânci ale acestui domeniu delicat sunt sugerate fericit de stilul exuberant şi foarte propriu al autoarei – fostă învăţătoare la ţară – şi capătă o plasticitate evocatoare aproape autonomă, care tinde să se detaşeze în interludii autonome, descriptive sau doar ilustrative, unde farmecul zicerii, aura vorbelor în sine, acţionează precum catalizatori ai reveriei, ai reîntoarcerii: „Chiar pe marginea râpei sclipea galbenă o buruiană de leac. I se zice cinci degete – are frunzele alungit-pufoase şi prinse câte cinci. Şi lumânărica ardea galbenă aurie, şi mixandrele, şi ghinţura, şi sugelul, şi chiar sulcina. Numai sânzienele se înălţau albe ca rochia miresei. Mai creştea linariţa cea albă, şi sulcina albă, şi floarea de friguri albă dar nu erau aşa albe ca sânzienele... În ovăzurile pârguite se auzea pitpalacul. O prigorie vâna din vârful unui pâlc de ciritei libelulele albastre-străvezii. Nu departe ciugulea seminţe de ştir un stol de presure. Mirosea a cimburel, zefirul aducea iz dulceag de sulcină şi dediţei..." etc. Lirismul acaparator al majorităţii prozelor este oarecum compensat de o privire blând ironică (sau autoironică) a unora dintre ele, dar şi de perspectiva comică din care sunt surprinse aceleaşi zone în textele câtorva autori incluşi aici: Petru Cărare (**Ultimul denunţ** şi **Dialogul de a doua zi**), Alexei Marinat (**Stâlpii** şi **Categorie grea**), Aurel Scobioală ş.a. Dar valoarea lor – deşi e vorba de texte lizibile, fără îndoială – mi se pare inferioară celorlalte.

Antologatorul, prezent el însuşi în selecţie cu un text, alături de alţii asupra cărora nu ne-am mai putut opri (G. Meniuc, Gheorghe Malarciuc, M. Cibotaru ş.a., în total optsprezece autori), oferă cititorului nostru, în afara textelor amintite, un tabel cronologic, o prefaţă şi câte o notiţă scurtă ca introducere la textele fiecărui autor. Toate trei sunt utile, toate trei dovedesc existenţa unui material important, a unor tradiţii şi a unor elemente contextuale explicative, dar toate trei suportă îmbunătăţiri, pentru că lasă întrebări nelămurite. Principala deficienţă a acestor texte auxiliare trebuie căutată în lipsa unei idei clare despre scopul fiecăruia. Notiţele introductive la fiecare autor comentează dintr-o perspectivă critică şi adesea într-o manieră eseistică („talent viguros" „poezie originală, izvorâtă din trăiri puternice" etc.) ceea ce trebuia să fie sec şi precis ca un articol de dicţionar, tabloul cronologic repetă de regulă anii de apariţie a unor volume menţionate şi în fiecare introducere, sau anunţă ţinerea unor congrese literare, indiferent dacă ele se leagă sau nu de discuţia prozei scurte, lăsând cu totul în afară eventualele implicări ale criticii în revirimentul genului etc., iar prefaţa, care ne formează totuşi o idee mai generală despre condiţiile şi istoria internă a literaturii Moldovei dintre Prut şi Nistru din ultimii cincizeci de ani, conţine ceea ce mie mi se pare o contradicţie, care nu e lipsită de consecinţe. Se vorbeşte de „autenticitatea şi originalitatea" acestor autori proveniţi din mediul rural, de absenţa unor tradiţii locale de la Al. Mateevici încoace şi de absenţa „unor tradiţii naţionale fireşti", adică de necunoaşterea marii tradiţii româneşti a genului, literatura noastră fiind interzisă în şcoala sovietică moldovenească, dar pe de altă parte Emilian Bucov şi George Meniuc s-au format „în efervescenta lume literară a Bucureştilor de altă dată" (p.X.). Şi nu sunt singurii! „Experienţa artistică a unui Camus ori Kafka" e, probabil, mai rar valorificată, dar însuşi autorul prefaţei aruncă unele punţi spre experienţe ale autorilor noştri ceva mai apropiate; timpul şi căutările comune le vor mai limpezi poate. Oricum, indiferent de discuţia criticilor, proza scurtă care s-a scris şi se scrie la Chişinău are valori certe şi toţi, cititori şi critici, va trebui să revenim asupra lor.

Gestul şi cuvântul

de MARIAN POPESCU

Debutul precar al actualei stagiuni s-a dorit marcat, între altele, şi de recenta premieră a Naţionalului bucureştean cu **Ondine** de Jean Giraudoux , pusă în scena mare de către Horea Popescu, regizorul numit de curând Director în Ministerul Culturii. Venirea domniei sale la conducerea Direcţiei Teatre, succedând un critic, un alt regizor şi un actor, se petrece într-un moment deosebit de critic al teatrului românesc, privit anesteziant de o recentă masă rotundă organizată de Suplimentul „Rampa" al ziarului **Azi.** La agresiunea constantă a Ministerului împotriva culturii naţionale s-a adăugat de curând şi eludarea completă a Primăriei şi a UNITER în ceea ce priveşte organizarea Festivalului de teatru „Caragiale". Acesta a fost lăsat, se pare, la mâna unui inimos fondator de festivaluri teatrale, lăsare care a reuşit performanţa, până acum (18 oct., cu zece zile înainte de începerea Festivalului „Caragiale") să nu comunice nimic – din punctul de vedere al imaginii, marketing-ului şi contextului în care se plasează – nici presei, nici presupuşilor invitaţi din străinătate. Cât despre cum s-a făcut „preselecţia", istoria e mai lungă şi hazoasă. Dl Horea Popescu se trezeşte, deci, într-o conjunctură destul de complicată: directori de teatre destituiţi, procese privind teatrele care au fost rechiziţionate, prin Inspectoratul pentru cultură, de către Minister, organizarea gâfâită a Festivalului şi încă multe altele. Premiera domniei sale de la Naţional, derulată într-un ritm perturbator pentru alte spectacole aflate în lucru (vezi declaraţia lui Beatrice Bleonţ din „Rampa"), îmi evocă, dincolo de titlul acestui articol, o întrebare pusă recent la Colocviile de Sociologie a receptării (cu tema „Teatrul – carte şi spectacol"), organizate în primă ediţie la Slobozia, de către un profesor: „Teatrul românesc e în criză sau oamenii de teatru?" Căci piesa lui Giraudoux, recomandată în general pentru frumuseţea cuvântului devine în spectacolul de la Naţional maratonul de trei ore al unui prelungit gest monumental. Dl. Horea Popescu este un profesionist recunoscut pentru tentaţia sa de a trata teatrul sub specia monumentalului, a desfăşurării grandioase, în mijloace umane şi materiale. Parcă evocă un efort de război: domnia sa, de altfel, a mai montat piesa şi la Zagreb în condiţiile conflictului iugoslav abia început. În **Ondine**, spectaculosul poetic, indeniabil la autorul francez, este ramplasat de o desfăşurare scenografică (ce-i aparţine regizorului) trădând o imaginţie care nu mai este nici a poetului romantic, iubitor, cum se ştie, de viziuni măreţe, dar nici a tehnicistului veac XX, căci în acest caz scenotehnica ar fi trebuit să fie mult mai atractivă. Voinţa regizorului de a da proporţii actului poetic, supradimensionând apariţiile de grup, scene casnice (părinţii lui Ondine, de pildă), mişcarea în scenă (dând involuntar efecte comice mai ales când scena trebuie eliberată de grupul celor vreo cincisprezece ondine sau când personajele trebuie să se apropie unele de altele pe imensa scenă mare a teatrului), această voinţă, deci, înfundă într-o contradicţie iremediabilă relaţia dintre gest şi cuvânt. Decorative şi de un gust îndoielnic (prin calitatea materialului) costumele Curţii, de pildă, sau elementele de decor care nu pot înlătura senzaţia de artificial expediat (fântâna arteziană) produc un efect vizual nescontat, desigur, de către regizor. Numai frumuseţea imaginilor de început şi de sfârşit, o frumuseţe reală – şi unde se vede sensibilitatea profesionistului – nu poate escamota eroarea de plasare a acestui spectacol. Sunt multe scene expuse plat, fervoarea jocului Taniei Popa Pohariu (Ondine), intenţia de construcţie a rolului de către Adrian Pintea sau misterul prezenţei scenice în cazul interpretării lui Mircea Albulescu sunt puţine argumente (câteodată inacceptabile) pentru nivelul estetic al spectacolului.

În multele-puţinele discuţii publice privind „orizontul de aşteptare" al publicului de teatru mi-e teamă că începe să prindă greutate presupoziţia că acesta este încă văzut ca un recipient gol în care „se poate turna orice". Şi nu este de mirare de vreme ce, de mai multe stagiuni, teatrele nu fac un efort real (decât cu puţine excepţii) de a gândi şi pune în practică o strategie coerentă – pentru care ar trebui să aibă şi personal calificat, dar şi mijloace financiare – în vederea înlăturării cercului izolator în care se menţine. Dacă ar fi vorba de o lipsă de imaginaţie în această privinţă, e trist, dar dacă e vorba de comoditate şi teamă de **a cunoaşte** acest public care încă mai vine la teatru, este dramatic. De aceea nu mi se pare întâmplător – cum s-a văzut în această vară şi început de toamnă – că tocmai acolo unde s-a produs înlăturarea indiferenţei faţă de public (la Odeon, la Naţionalul din Târgu Mureş sau, într-o mai mică măsură, la Teatrul Mic) „trupele speciale" ale Ministerului Culturii au dat loviturile cele mai puternice.

film

FIFAL IV

de MANUELA CERNAT

Pe agenda culturală a României s-a ivit o nouă competiţie cinematografică: FIFAL – Festivalul Internaţional al Filmului de Arhitectură Liberă. Lansat în urmă cu câţiva ani la Lausanne de un inimos arhitect român, regretatul George Visdei şi condus actualmente, cu inteligenţă şi har managerial, de fiica acestuia, scriitoarea de limbă franceză Anca Visdei, FIFAL şi-a derulat a IV-a ediţie la Bucureşti. Sub generoasele auspicii ale Uniunii Arhitecţilor şi ale Institutului Francez, gazde impecabile, 60 de filme din 20 de ţări ne-au pus faţă în faţă cu înfăţişarea de astăzi şi mai ales de mâine a planetei.

Întâlnirea dintre două arte care în acest convulsionat final de secol ne modelează habitatul şi universul cultural, nu poate fi decât pasionantă, mai cu seamă într-o ţară ca a noastră unde şi arhitectura şi cinematograful, domenii ale zidirii, au atâtea de reconstruit. Arhitecţii zidesc în plan imediat, material, cineaştii în plan moral. Şi unii şi alţii au de recuperat în România valorile unui trecut barbar mutilat. Şi unii şi alţii au de luptat cu o realitate desfigurată. Au de îndurat sechelele comunismului. Au de ţinut piept alienării gustului estetic, pervertirii dacă nu chiar anihilării criteriilor, domniei bunului plac, insolenţei unor comanditari inculţi, cu buzunarul doldora de miliarde dubios acumulate şi cu mintea înnegurată de porniri dictatoriale. Pe scurt, au de înfruntat mitocanizarea galopantă a unei naţii care pentru a doua oară în mai puţin de jumătate de secol se află pe punctul de a-şi pierde, prin emigrare, sau de a-şi anihila, prin marginalizare, elitele intelectuale.

De fapt, locul ideal de desfăşurare al acestui Festival ar fi fost Casa Poporului, monstruoasă sinteză a delirului megalomatic al unui dictator, a slugărniciei unei semi-docte „pe puncte" şi a trudei de şerbi legaţi de glie a sutelor de meseriaşi care, în rând cu o întreagă naţie, au tremurat de frig, de foame şi de spaimă ca să vadă înălţându-se din sacrificiul şi din munca lor, pe temelia bisericilor şi mânăstirilor rase cu cinică nepăsare, această oroare arhitectonică, această piază rea a Bucureştilor.

Tragedia anihilării centrului istoric al capitalei a fost desigur prezentă pe ecranele festivalului, prin filmul **Arhitectura şi puterea** semnat de regizorul Nicolae Mărgineanu şi produs, spre onoarea ei, de Uniunea Arhitecţilor din România. Mărturie sobră, cu atât mai impresionantă a martiriului unui oraş, filmul lui Nicolae Mărgineanu şi-a adjudecat Marele Premiu, ex-aequo cu **Bruxelles-Requiem** al belgianului André Dartellet. Hotărârea unanimă a Juriului, prezidat de Liviu Ciulei, de a cuprinde cele două titluri în îmbrăţişarea aceluiaşi Mare Premiu, îşi are tâlcul ei. Consemnând pe peliculă demolarea, din 1990 încoace, a unuia dintre cele mai cochete cartiere de vile din Bruxelles, pentru a face loc zgârie norilor impresionali ai Comunităţii Europene, cineastul belgian demonstrează că tirania oligarhiei financiare şi tembelismul unor guvernanţi occidentali pot egala în absurd şi imbecilitate, aberaţiile totalitarismului comunism. Ceea ce desigur nu este pentru noi o consolare, ci mai curând un stres suplimentar. Cum bine spune Barbey d'Aurevilly, „crimele extremei civilizaţii sunt mai cumplite decât ale extremei barbarii"...

„Bucureştiul salvat" s-ar fi putut intitula celălalt film românesc intrat într-un palmares **extrem de zgârcit şi deci extrem de exigent**. **Neobişnuitul oaspete**, excelent documentar consacrat de arhitecta Mariana Celac şi de cineastul Sorin Ilieşiu, excepţionalelor reuşite ale urbanismului românesc din perioada interbelică, omagiază cu emoţie celebra generaţie a lui G. M. Cantacuzino, Horia Creangă, Octav Doicescu, Henrietta Delavrancea şi a celorlalţi aşi ai planşetei, care au dat formă şi strălucire bulevardelor capitalei. Filmul corelează inspirat şi argumentat spiritul european şi îndrăzneţul elan novator de atunci cu stabilitatea şi prosperitatea cunoscută atunci de Regatul României .

O binemeritată Menţiune a revenit realizatoarei de televiziune pentru elegantul ei documentar **Vasele transcendenţei** (produs de Studioul de Film al TVR), închinat influenţelor goticului în arhitectura sacră din Moldova.

FIFAL IV a fost o certă reuşită. Felicitări d-ului Alecu Beldiman, preşedintele Uniunii Arhitecţilor, d-lui Zeno Bogdănescu, entuziast factotum şi celorlalţi care au făcut posibilă această sărbătoare, iar nouă, celor din Juriu, ne-au prilejuit patru zile de neuitat în preajma d-lui Liviu Ciulei, venit anume de peste ocean.

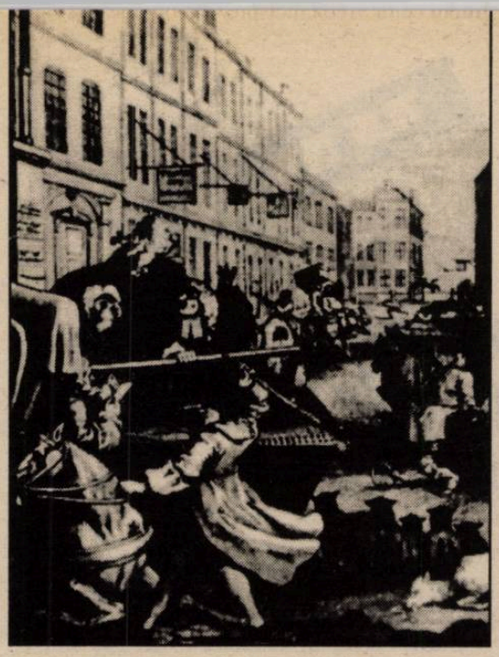

Două lucrări ale artistului englez William Hogarth

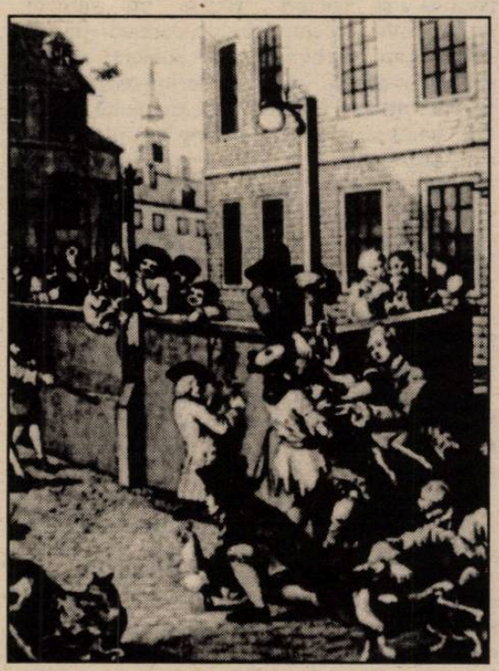

Prelunga noapte a Sfântului Bartolomeu

de CORNELIU ANTIM

Dintre toate cele dăinuitoare în memoria umanităţii, grozăviile şi ororile trăite sunt mai stăruitoare decât ceasurile de glorie şi înălţare. Sentimentele tragice răsună mai adânc în conştiinţa lumii decât orice festin olimpian. Între libaţiile dyonisiace şi înfiorarea apolinică omenirea se simte atrasă cu precădere de cele dintâi. Civilizaţia umană îşi biruie anevoie instinctualitatea. În somnul ei, cu mult mai puţin pluteşte în vis decât rătăceşte în labirintul propriilor atavisme.

Artele nu puteau întruchipa altceva, câtă vreme omul trudeşte cu osârdie la temelia propriei sale închisori, cu credinţa că durează sălaş libertăţii! Una dintre capodoperele romanităţii, care mi-a zdruncinat pubera închipuire, se numeşte „Gal murind". O copie la scară ce-o văzusem, însoţit de unul din dascălii mei, într-un muzeu de provincie. Şi am întrebat atunci, pe cei mari din preajmă, de ce tocmai crimei trebuie să i se închine o operă de artă? Şi, dacă aşa se cuvenea, de ce cei sortiţi morţii sunt mai ales tinerii?

Nu mi s-a răspuns decât printr-o convenţie. Probabil, nici cei întrebaţi nu se simţeau în stare de un răspuns convingător, nici măcar pentru ei înşişi. Dar în sine, ecourile întrebărilor acelea nu s-au stins mult timp. Astăzi mi se pare că pot înţelege câte ceva. Mai cu seamă că alte zeci de incursiuni muzeale au amplificat la o scară nebănuită imaginea acelui „Gal murind" cu versiuni infinit mai şocante. O suită incredibilă de capodopere ale cruzimii şi urii!

Reputaţi exegeţi ai artelor au căutat, cel puţin în acest secol, desluşiri variate şi pertinente ale reflectării în spiritualitatea creativă a comportamentului distructiv şi dezumanizant al individului social. Specialişti din alte domenii, legate de ştiinţe ale omului, s-au aplecat asupra vestigiului artistic, pentru a lămuri cât de cât enigmele fenomenologice. Astăzi altfel este percepută, spre exemplu, arta goticului şi a Evului Mediu timpuriu, graţie luminilor aruncate asupra acestui imens tronson de spiritualitate din evoluţia umanităţii de un Baltrusaitis, după cum altcumva privim Renaşterea occidentală după relevările lui Braudel.

Omul însuşi începe să se privească mai altfel în oglinzile propriei istorii, ale propriilor credinţe şi tabu-uri, ale propriilor suferinţe şi năluciri! Dar acestea toate, la capătul unei existenţe marcate de un cortegiu insuportabil de „nopţi ale Sfântului Bartolomeu". Succesiunea nestăvilită de carnagii în numele unor himere ale puterii şi credinţei, ce nu sunt altceva decât alternativele de paradă ale urii şi împilării dintre oameni şi seminţii.

Este de ajuns să ne mărginim la arta de cult, pe teme religioase. Creştinismul a produs o revoluţie în arhitectura, iconografia şi întreg ambientul unde se desfăşoară ritualurile sale. Dar cele mai numeroase dintre capodoperele genului, fie că ne referim la moştenirea bizantină sau la cea apuseană, ori, mai târziu, la formele adoptate de cultele protestante, scenele legate de judecarea şi osândirea lui Iisus, ca şi cele evocând martirajul primilor creştini, abundă. Ele nu-s, în fond, decât forme sublimate ale **urii**, ca **expresie a exerciţiului social al puterii ori al ignoranţei**. Dintr-o astfel de evaluare şi tălmăcire a evenimentelor istorice şi biblice, artele vizuale şi-au extras codul propriu de semnificaţii şi simboluri. Combinaţia dintre acestea, intenţiile mesagere şi forţa (şi originalitatea) mijloacelor de expresie au dat patrimoniului artistic universal valori de talia unor Giotto, Carpaccio, Mantegna, Altdörfer, Dürer, Cranach, Bruegel, Bosch, Velásquez, Zurbaran, Ribera, Goya, Hogarth... Adăugaţi la aceştia cohortele de iconari anonimi ai ortodoxiei Răsăritului şi veţi realiza o enormă frescă, aflată doar sub suflul inspirator al creştinismului, care a figurat, adesea genial şi miraculos, **ipostaze sacralizate ale urii**. Din punctul de vedere al artelor, sanctificarea (idealizarea) martirilor este doar imaginea tragică a intoleranţei, din care ar putea să se nască pietatea creştină. Esteticul susţine un ideal moral şi o speranţă. Dincolo de acest ideal, însă, omenirea orbecăie tot mai aţâţată în prelunga „Noapte a Sf. Bartolomeu", care o împresoară tot mai mult şi mai sălbatic, în ciuda trâmbiţelor de pace şi înţelegere care răsună în văzduhul planetei.

Lumea literară

Premiile Festivalului naţional de poezie George Coşbuc, ediţia a X-a
Bistriţa, 7 – 8 octombrie 1994

Juriul Festivalului: PETRU POANTĂ, critic literar – preşedinte, CORNEL MORARU, redactor-şef revista VATRA, NELU OANCEA, redactor-şef EDITURA EMINESCU, RADU SĂPLĂCAN, critic literar, NICOLAE BĂCIUŢ, director EDITURA TIPOMUR, a acordat următoarele premii:

PREMIUL PENTRU CARTE DE POEZIE TIPĂRITĂ ÎN 1994

– Alexandru-Cristian Miloş – „Stele amintite", Ed. Tipomur

– Atila Racz – „Dulcea mea pustiire", Ed. Tipomur

– David Dorian – „Feţele personajului", Ed. Tipomur

PREMIILE CONCURSULUI DE POEZIE

– **secţiunea adulţi**: „Galeria cu îngeri" de Lazăr Simona Nicoleta din comuna Livezi, jud. Bacău; „Devotamentul oglinzii" de Ionaş Valeriu Gheorghe din Chişinău (R. Moldova)

– **secţiunea studenţi – elevi**: studentei Ana-Maria Zlăvog din Brăila; elevei Gigliola Ignat din Iaşi; elevei Carmen Rădulescu din Timişoara.

■ După ce a luptat cu propriul său destin, zile şi nopţi, pentru a rămâne în istoria României (voia să-i scrie versuri pentru imn dar n-a avut loc de un alt poet genial, Nicolae Ceauşescu), Adrian Păunescu şi-a îndeplinit iară toate profeţiile artistice. A scris – şi-a învins de data asta – Imnul Congresul Spiritualităţii Româneşti, în stilul său inconfundabil, de o să plângă toată planeta de la un pol la altul. Dacă tot cu slugile defilăm şi cu ale lor încropeli lacrimogene, păi tot să ne mai impunem în lume!

■ Nume mari şi de rezonanţă în Comitetul Spiritualităţii Româneşti de la Herculane. Dacă Adrian Păunescu împarte scaunul de preşedinte cu Adrian Năstase, la secretari executivi apar Grigore Vieru şi Victor Crăciun. Grigore Vieru e iertat uneori pentru că nu ştie ce face, în schimb, Victor Crăciun nu se mai vindecă nici până la Paştele Cailor de boala ce l-a prins, de la gât în jos. Că de cap ce să mai vorbim! Dar sluga luptă neabătut (!) pentru a fi în fruntea bucatelor! Cu un asemenea comesean să tot stai în faţa naţiunii.

■ Încă o lansare la editura „Cartea Românească", cea a lui Theodor Vasilache, poet care trăieşte în Germania şi a îmbogăţit librăriile cu volumul de poezii „Fiul Risipitor". L-a prezentat Laurenţiu Ulici şi în apropierea sa au fost mulţi scriitori de valoare care i-au aplaudat discursul.

■ La Reşiţa s-au desfăşurat „Zilele Vladimir Colin". Au avut loc lansări de cărţi şi reviste, s-a discutat despre fantasticul în România, s-au acordat premii pentru literatura S.F. Când vom avea lista acestora, o vom publica.

■ Departamentul de programe al Uniunii Scriitorilor a lansat vineri, 21 octombrie, ora 18, la Casa Scriitorilor din Calea Victoriei nr. 115, primul număr al **Revistei Vorbite**. Cele zece pagini au avut următorul conţinut: Editorial de Laurenţiu Ulici, Revista presei literare, Cronica literară de Dan Cristea, Poezii de Cristian Popescu, Opinia auditoriului, Proză de Ion Stratan, Opinia auditoriului, Eseu de Dan Stanca, Scriitori din diaspora: Theodor Vasilache; Poşta redacţiei.

URA

Jean Baudrillard:

«O ULTIMĂ REACŢIE VITALĂ»

■ Discuţie consemnată de François Ewald

François Ewald: ***Când manifestau primăvara trecută împotriva Contractului de inserţie profesională, tinerii strigau printre altele: „am ură". Ciudată expresie...***

Jean Baudrillard: Aşa este, expresia e ciudată. Pentru că nu există obiect în „am ură". Problema este a tuturor acestor pasiuni care nu mai au obiect. Spre exemplu: „manifestez", care înseamnă **mă** manifestez. Pentru ce? Pentru cine? La fel se întâmplă cu toate expresiile în care verbul se autonomizează. Sunt formulate la persoana întâi, dar a dispărut obiectul. Alt exemplu este: „Îmi asum". Ce îşi asumă? I-ar fi foarte greu să spună. Cel care vorbeşte este un subiect fără obiect.

F.E.: ***Mai este şi problema lui „am" care se opune lui „sunt". Mai degrabă eşti plin de o pasiune precum ura decât să o ai. Şi din punct de vedere sintactic expresia este ciudată.***

J.B.: Nu mai este vorba de sintaxă ci mai degrabă de o emblemă, de o marcă, precum grafitiurile prin care cei ce scriu pe ziduri afirmă „Exist", „trăiesc aici". Asta e tot, fără nici o altă raţiune. Ura este poate ceva ce subzistă sau supravieţuieşte oricărui obiect definit. Pe cine să ţi-o verşi? Da, într-adevăr, pe cine ar putea tinerii să şi-o verse?

F.E.: ***Au un fel de statut, de mod de a exista care sună şi ca o condamnare. E o lipsă de orice speranţă.***

J.B.: Nu trebuie să se mai vorbească despre moarte sau lipsă de speranţă. Sunt lipsiţi de speranţă în aparenţă, nu mi se pare deloc sigur că sunt cu adevărat. Sunt poate mai puţin deznădăjduiţi decât alţii, mai detaşaţi. Ura rămâne o energie, deşi nu e decât negativă sau pur reactivă. Astăzi nu mai există decât asemenea pasiuni: ură, dezgust, alergie, aversiune, decepţie, greaţă, scârbă sau repulsie. Nimeni nu mai ştie ce vrea. Nu mai ştim exact decât ceea ce nu vrem. Fenomenele de actualitate sunt de respingere, de detaşare, de alergie. Ura face parte din paradigma pasiunilor reactive, de respingere: refuz, nu vreau, nu voi intra în consens. Nu există negociere, nu există conciliere.

F.E.: ***În expresia „Am ură" apare şi un mod al subiectului de a se pune ca subiect fără să ceară ceva. „Am ură" nu este „vă urăsc". Este un fel de obiecţie care are forma unei simple afirmaţii, a unei simple poziţionări, irecuperabilă ca atare.***

J.B.: Într-adevăr, „am ură" este ca un soi de ultim capital. Există totuşi un fel de alteritate, cineva în faţa mea, poate să existe negociere, într-un fel sau altul, chiar şi cu puterea.

F.E.: ***Tipul acesta de afect poate fi întâlnit şi în altă parte decât în Franţa?***

J.B.: Tocmai m-am întors din Australia, unde întâlnirea cu localnicii m-a făcut să am un fel de şoc antropologic radical. Alteritatea pune acolo o problemă deosebit de serioasă. Localnicii – extremă antropologică, revelatoare însă – manifestă un anumit refuz, visceral, profund, a tot ce putem noi reprezenta şi fi. Ca şi cum şi popoarele acestea ar putea avea ură. Apare aici ceva iremediabil, ireductibil. Putem noi să revărsăm asupra lor toată caritatea universală de care suntem în stare, putem încerca să le înţelegem, să le iubim, există la ele un fel de alteritate radicală care nu se vrea înţeleasă şi care nici nu va fi. Am impresia că se măreşte ruptura dintre oamenii aceştia şi lumea care, din secolul Luminilor încoace, s-a dezvoltat în jurul ideii de universalitate. O dată cu inventarea universalului s-a descoperit alteritatea, cea adevărată, cea care nu intră în universalitate şi a cărei singularitate stăruie, deşi dezarmată şi neputincioasă. Am impresia că se adânceşte şi se agravează ruptura dintre cultura universalului şi rămăşiţele singularităţii. Oamenii aceia nu pot să-şi permită pasiuni ofensive; nu au mijloacele. Dar le rămâne dispreţul. Cred că, în adâncul sufletului, ne dispreţuiesc, au un sentiment ireductibil de respingere. Tinerii de la periferii sunt una din versiunile posibile ale acestui fenomen, dar integrată, în timp ce tot ce a rămas în lumea a treia din ceea ce a fost distrus sau exterminat păstrează o dorinţă de revanşă radicală, sau exterminat păstrează de revers absolut, dorinţă care este departe de a se atenua.

El Greco

F.E.: ***Sentimentul acesta contemporan de ură să fie oare asimilabil cu ceea ce se chema până nu de mult ură de clasă?***

J.B.: Nu cred. Paradoxal, aceasta era o pasiune burgheză. Ura aceea avea un obiectiv; putea fi teoretizată, a şi fost. Era formulată, avea o acţiune posibilă, ducea la o acţiune istorică şi socială. Exista un subiect, proletariatul, structuri, clasele, contradicţii. Ura despre care vorbim nu are subiect; nu are acţiune posibilă. Nu se exteriorizează decât prin **acting out.** Modul său de existenţă nu mai este acţiunea istorică ci **acting out**-ul violent, auto-distrugător. Ura poate lesne să se întoarcă împotriva sinelui, poate deveni ură pe sine, distrugere a sinelui. Gândiţi-vă la recenta sinucidere a cântăreţului din grupul Nirvana. Voia să dea ultimului său album următorul titlu: „I hate my self and I want to die", „Mă urăsc şi vreau să mor". Ura de clasă face de acum înainte parte din patrimoniul nostru, în orice caz din patrimoniul european.

F.E.: ***Prin anii 80 anumiţi intelectuali preziceau sfârşitul pasiunilor politice. Dar ura nu este oare o nouă formă a lor, sau o nouă figură?***

J.B.: Adică ne-am situa dincolo de sfârşit? De ce să nu credem mai degrabă că există o indiferenţiere politică, cu o schimbare, la un moment dat, o ură împotriva... Poate ultimele pulsiuni sunt împotriva istoriei, a politicului. Poate evenimentul, la ora actuală, este nu ceea ce merge în sensul istoriei, ci ceea ce merge împotriva ei. Acesta ar fi sensul sinuciderii lui Pierre Bérégovoy sau sensul referendumului din toamna trecută împotriva Europei. Votul anti-european este o reacţie antipolitică, la tot ce este politic în general, şi nu la o anumită realitate sau la o alta, despre care de altfel oamenii nu ştiu mare lucru. Există acum o detaşare, o lehamite, o indiferenţă care pot brusc să se cristalizeze într-un mod mai violent, conform unui proces de trecere instantanee la extremă, sau care pot să se accelereze. Indiferenţa nu este câtuşi de puţin ca o mare fără valuri sau ca o encefalogramă plată. Indiferenţa este şi o pasiune.

F.E.: ***Indiferenţa, o pasiune?***

J.B.: Desigur. Există strategii ale indiferenţei. Indiferenţa descrie o situaţie nouă, originală, care nu este zero sau neant. Masele, spre exemplu, sunt corpuri indiferente, dar există violenţe sau virulenţe ale maselor. Indiferenţa are efecte destructive. Termenul de indiferenţă poate părea plat, dar ea poate să treacă şi la starea de incandescenţă. Există neîndoielnic o violenţă a indiferenţei.

F.E.: ***Vorbeaţi mai înainte de* acting out.** ***Oare nu este un joc foarte mediatizat? O formă de pasiune, în această epocă a televiziunii?***

J.B.: Mass-media este totdeauna luată drept

un soi de oglindă care creează efecte atât de speciale încât nu mai izbuteşti să regăseşti punctul de pornire. Acesta este punctul de vedere cel mai curent. Dar mass-media însăşi este un loc al indiferenţei, ea o produce. Are o producţie originală: produce indiferenţă. Se crede că puterea este aceea care, prin mass-media, manipulează masele. Dar se poate crede că adevărul este invers: poate masele sunt cele care neutralizează şi destabilizează puterea prin intermediul mass-mediei. Aceasta este, poate, locul de inversare a acţiunii raţionale şi istorice. Ea paralizează şi imobilizează aproape totul.

Bineînţeles, scena este ocupată, plină, dar se ştie prea bine că nu se întâmplă nimic, virtualmente nimic. Fapt care are efecte catastrofale. Informaţia ne umple spaţiul, dar de fapt vidul sporeşte, ca un soi de gaură neagră. De altfel, dau oamenii crezare informaţiilor? Toată lumea se preface. Există un fel de consens care se bazează pe credulitate; ne prefacem a crede că ceea ce ni se întâmplă prin mass-media e adevărat; credem într-un fel de principiu al informaţiei, principiu de drept divin. Dar, în fond, cred oamenii în ea? Nu sunt convins. Ei se află mai degrabă într-o stare de incredulitate fundamentală. Această incredulitate nu este neapărat pasivă. E o formă de rezistenţă. Ea înseamnă ceva: astea toate nu ne privesc, nu le vrem, nu sunt universul nostru. Aşa e pentru marea majoritate, nu o priveşte, nu are nici în clin nici în mânecă. Aceasta constituie nu o anomie, în sensul că ar exista grupuri reduse de oameni în afara legii, în afara normei, ci o anomalie profundă.

Iată-l, de exemplu pe Paulin, din Guadelupa, cel care, acum câţiva ani, omora bătrâne. Procesul lui a avut loc, el a fost condamnat, apoi a murit de **SIDA** în închisoare. Tocmai a fost făcut un film – **Nu mi-e somn** – care arată toată povestea lui. E un personaj absolut monstruos, dar liniştit, fără ură aparentă. Era fără identitate, de sex nedeterminat, de rasă neprecisă, un soi de anticipaţie a unei societăţi complet metisate, devenită total indiferentă. Îşi săvârşea crimele fără violenţă, fără vărsare de sânge. Ba era chiar amabil, conştient, calm. Şi-a povestit asasinatele cu o detaşare ciudată, un soi de indiferenţă. Putea fi luată drept adevărata indiferenţă a cuiva care este atât de indiferent faţă de sine, faţă de propria sa identitate, încât poate să ucidă nişte fiinţe care îi sunt complet indiferente: bătrâni şi bătrâne. Este de asemenea de crezut că în spatele tuturor acestor lucruri zace un fond de ură radicală. Poate Paulin avea şi el ură, dar era prea stilat, prea cultivat pentru a şi-o exprima violent. Se poate formula şi o asemenea ipoteză.

F.E.: ***Credeţi că s-ar putea spune că ura a devenit pasiunea noastră politică dominantă?***

J.B.: Devenind universală, comunicarea a antrenat o fantastică pierdere de alteritate. Celălalt nu mai există. Oamenii caută poate o alteritate radicală, şi cel mai bun mijloc de a o face să apară, ca şi de a o exorciza, este poate ura, formă deznădăjduită de producere a celuilalt. În sensul acesta, ura este o pasiune, sub formă de provocare, de sfidare. Ura este ceva foarte puternic; ea suscită o adversitate sfâşietoare, pe care lumea noastră nu o mai provoacă, dat fiind că toate conflictele sunt imediat diminuate, limitate, ascunse. Ura este un sentiment ambivalent, ce se poate inversa, un tip de relaţie mult mai puternic decât dragostea, afecţiunea, consensul sau convivialitatea, care sunt tipurile slabe ale comunicării.

F.E.: ***E cu neputinţă să nu faci o comparaţie între situaţia actuală şi aceea a anilor 70, când nu se vorbea decât de pace şi iubire,*** **peace and love.** ***Era epoca protestelor împotriva războiului din Vietnam, epoca beatniks, hippies, a cântecului*** **Imagine** ***al lui John Lennon. Se dăruia atâta iubire încât marea întrebare era cum să faci să-i iubeşti pe cei ce deţin puterea.***

J. B.: E adevărat că pe atunci totul se învârtea în jurul ideii de libido, dorinţă şi libido, iar acum, în mod ciudat, asta s-a estompat, cu excepţia publicităţii. Cât despre putere, cine o are? Nimeni nu mai izbuteşte să o localizeze, nici măcar pentru a o combate. Nu mai există o ură de clasă, pentru că ea nu mai opune pe bogaţi şi pe săraci, pe patroni şi pe muncitori. Există o ură împotriva clasei politice, în ansamblul său, ură care a găsit ocazia să se exprime cu prilejul scandalurilor, dar care nu s-a epuizat.

F. E.: ***Se poate oare spune că ura aceasta vine la sfârşitul istoriei? Să fie ea pasiunea care însoţeşte ceea ce Francis Fukuyama descria drept sfârşitul istoriei?***

J. B.: M-am întâlnit de curând la Frankfurt cu Francis Fukuyama. I-am spus că e optimist când vorbeşte de sfârşitul istoriei. Ar însemna că a existat. Dacă s-a sfârşit, înseamnă că a fost. În cel mai bun caz, se poate vorbi despre un fel de trecere dincolo, dincolo de o istorie interminabilă. Ura este mai degrabă o reacţie violentă la faptul că nu există soluţie, că nu există rezolvare posibilă a tuturor problemelor puse de istorie. A apărut o negare a cursului istoriei, un capăt, o regresie, nu mai ştim ce se petrece, şi poate că, dincolo de sfârşit, în acele spaţii unde lucrurile se inversează, există poate o pasiune nedeterminată, care, necesarmente, nu va fi pozitivă, precum dragostea. Energia rămasă s-ar putea inversa într-o pasiune negativă, de respingere, de repulsie. Identitatea se defineşte astăzi prin această negare; nu mai are o bază pozitivă. Nu-ţi mai rămâne decât să te anti-determini, prin expulzarea celuilalt, şi nu printr-o relaţie sau printr-o dialectică afectivă cu el. Situaţia e fără ieşire. A existat, fără îndoială, o anumită ruptură, de care nu neam dat prea bine seama. Suntem pe cale de a intra în ceva ce nu mai este un timp pozitiv, linear, ci un fel de numărătoare inversă. Uitaţivă de exemplu la orologiul numeric de la Beaubourg: el arată că suntem într-o temporalitate ciudată, care nu se socoteşte de la origine prin creştere, ci printr-o numărătoare inversă. Sfârşitul e prezent, acum numărăm cât ne desparte de el. Să numeri de la sfârşit înapoi, iată o perspectivă ciudată, ce nu este menită, evident, să hrănească pasiuni pozitive.

F. E.: ***Care este politica posibilă în epoca urii?***

J. B.: Intelectualii pun mai presus de orice regăsirea pasiunilor politice. Dar ar trebui să existe o miză politică. Eu cred că adevărata pasiune, pasiunea fundamentală este aceea a jocului; ea le determină pe toate celelalte. Când joci, eşti pasionat. Dacă joci, dacă există o miză, există o pasiune, nici pozitivă nici negativă, o pasiune de a lupta care nu se risipeşte decât pe sine. Joci, pierzi, câştigi, nu se pune problema să progresezi, pierzi iar tot ce ai câştigat etc. De aici vine pasiunea. Dar unde sunt mizele în actuala politică? S-au închis, nu mai există decât mize de o categorie sau alta, mize corporatiste. De parcă ar fi imposibil să se pună în joc ceva. Nu mai există deci pasiune politică. Nu mai există decât apatie şi, de asemenea, ca să facem un joc de cuvinte, compătimire. Nu mai avem pasiune politică, ci compasiune, prin extinderea drepturilor omului şi a solidarităţii.

F. E.: ***Umanitarism?***

J. B.: Se manifestă un fel de topire radicală a pasiunii în ceea ce Hannah Arendt a denunţat şi a analizat deja, explicând că, o dată cu Revoluţia, compasiunea resimţită faţă de fericirea şi mai ales faţă de nefericirea celorlalţi a luat locul pasiunii, al libertăţii, al acţiunii; acestea constituie de fapt politicul. Noi am căzut în universalitatea consensuală a drepturilor omului, în spatele căreia sunt alimentate singularităţi violente, ce secretă ură, cu atât mai mult cu cât universalul acesta este inacceptabil şi constituie o utopie capabilă să se dovedească ucigaşă. După entuziasmul iniţial, în clipa când un sistem ajunge cu adevărat la saturaţie în ceea ce priveşte universalul, se produce o reversie teribilă, însoţită de toate acele accidente ce iau formele virulenţei, care înlocuieşte întrucâtva violenţa istorică. Avem acum de-a face cu sisteme anormale care produc virulenţe de toate tipurile: **SIDA**, viruşi informatici etc. Ura este poate vitală, în sensul că nu se poate întâmpla nimic mai rău decât să nu mai ai duşmani, să nu mai existe adversitate, antagonisme, cel puţin virtuale. Dacă elimini răpitorii naturali ai unei specii, aceasta se distruge singură. Există o meta-stabilitate vitală, un fel de echilibru, care implică prezenţa celuilalt, un celălalt rău, un duşman. Dacă nu mai ai împotriva cui să te aperi, te distrugi până la urmă tu singur. Este ceea ce am numit lipsa de răpitori. Şi ura poate să fie o ultimă reacţie vitală.

F. E.: ***Se spune că ura e naţionalistă şi că naţionalismul e încărcat de ură. Ce trebuie să credem despre analizele actuale cu privire la***

Continuare în pagina 22 ▶

roza vânturilor

Nikiphoros Vrettakos
(Grecia)

Pledoarie

Albă-i iubirea care sălăşluieşte în mine,
soarele meu e soare adevărat.
Niciodată n-a fost un samsar. Fiecare pas
l-am făcut cu mâna pe inimă. Când
am scris ori vorbit,
m-am folosit numai de propriile mele
cuvinte.
Când vreodată Creatorul
va purcede să aleagă opere, oameni,
lucruri,
pe mine o să mă rânduiască
între pâraiele de munte.

În româneşte de
Petre Stoica

«O ULTIMĂ REACŢIE VITALĂ»

Urmare din pagina 21

întoarcerea naţionalismului?

J. B.: Sunt superficiale, prea moralizatoare. Analiza ar trebui să fie mai dură, **hard**, şi să nu acopere imediat fenomenele sub judecăţi de valoare, afirmând „asta nu e bine", „Le Pen şi Islamul nu ar trebui să existe". Şi nu trebuie să ne punem nădejdea într-o întoarcere a drepturilor omului, fiindcă tocmai această cultură a valorilor universale a produs starea de lucruri pe care o cunoaştem.

F. E.: ***Există o primejdie în universalismul drepturilor omului?***

J. B.: Nu este nevoie de psihanaliză pentru a şti că omul e un animal ambiguu, că nu poate fi scos răul din el, că el nu poate fi simplificat în asemenea măsură încât să nu mai fie decât o fiinţă pozitivă şi raţională. Şi totuşi pe această neverosimilitate se bazează ideologiile. E nevoie de adversitate, de incompatibilităţi, de antagonisme, de lucruri care să fie ireconciliabile, cu tot riscul de a se manifesta pasiunile cele mai sordide. Nu avem de ales. Trebuie să le acceptăm.

Politica modernă începe cu voinţa de a găsi o dialectică, un echilibru al forţelor, strategii de compromis între lucruri despre care credem mereu că sunt negociabile. Principiul politicii moderne este că nimic nu trebuie să se sustragă acestei întreprinderi de reconciliere şi de negociere. Dacă există cumva un conflict, el nu poate să nu fie soluţionat. Politica modernă are un principiu de soluţie finală, care duce uneori la „soluţia finală". Aceasta este dialectica. Dar realitatea nu este dialectică; e făcută din lucruri ireconciliabile, cu adevărat antagonice, aşa cum considera Freud Erosul şi Thanatosul, care se exclud radical unul pe celălalt şi care nu se pot concilia nici la infinit. Celelalte culturi ştiau cum să integreze simbolic această ambiguitate fundamentală, cu ajutorul sacrificiilor, al ritualurilor, al ceremonialului. Noi nu mai vrem să ţinem seama de ea. Plecăm de la principiul că lucrurile trebuie să se clarifice, să devină transparente. Există, de aceea, un rest netratat, pentru că nu este tratabil; devine necesarmente rezidual şi negativ, transformându-se în mod firesc în ură. Apăsând puternic pe pedala universalităţii, aşa cum facem noi acum, vom provoca neîndoielnic o reversibilitate a acestor lucruri, vom provoca noi singularităţi. Nu sunt pesimist: singularităţile sunt indestructibile.

F.E.: ***Dar ura poate să se universalizeze? Se poate oare închipui o federaţie a urilor? Un fel de ştafetă între periferii şi naţionalisme, între acestea şi cine ştie ce altceva, într-un fel de Internaţională a Urii?***

J.B.: Aproape că m-ar face curios realizarea unui asemenea scenariu. Dar, prin definiţie, inerţia şi indiferenţa nu pot să se solidarizeze, de vreme ce ele sunt un efect al desolidarizării, un eşec al universalului. Sunt fractale, fragmentare, izbucnesc ici şi colo, fără posibilitatea optimistă de a regăsi o coerenţă politică. Nu, răul absolut nu e cu putinţă.

Dacă ar exista o înlănţuire, aceasta ar fi de ordinul unei reacţii în lanţ, aşa cum este maniera actuală de propagare a evenimentelor. Nu de ordinul informaţiei, al cunoaşterii, al raţiunii, cu progresia ei gândită şi raţională. Există declanşări, înlănţuiri necontrolabile, fenomene de contagiune, precum acelea descrise de Elias Canetti în **Mase şi putere**. Masele sunt un tip de corp mat, în care transmisia este ultrarapidă printr-un proces care rămâne nepătruns de analiza sociologică tradiţională. Moda este unul dintre aceste tipuri de contagiune ultrarapidă. Sau viruşii virulenţi, dintre care nu toţi au efecte perverse negative; unii au efecte perverse pozitive. Ne găsim într-un univers de ultra-reacţie, de **over**-reacţie, de reacţie în lanţ, de contiguitate imediată. Este însuşi modul mediatizării de astăzi, modul comunicării. Se înţelege că într-un univers de tipul acesta acţiunea politică e mult mai dificilă.

Quentin Matsis: Ecce Homo

F.E.: ***Prin tradiţie, filosofia politică pleacă de la principiul conservării sinelui care rezistă la primejdiile ce ameninţă individul. Dar astăzi, anumiţi autori, precum André Glucksmann, încearcă să fondeze morala pe principiul recunoaşterii unui rău radical, aşadar, într-un anume fel, pe o ură împotriva răului. Nu ar putea fi ura principiul unei noi morale?***

J.B.: Nu am nimic împotriva răului, a principiului răului. Mi se pare că e un principiu activ, cu condiţia să nu-l satanizăm, să nu-l patetizăm, cum face Glucksmann. Au existat totdeauna astfel de analize, cea a lui Bataille, spre exemplu, analize potrivit cărora energia societăţilor ar veni din principiul răului, din pasiunile lor negative şi nu din pasiunile pozitive. Eu am numit asta transparenţa răului: răul nu mai este jucat, pus în joc, trece altundeva şi transpare peste tot. În loc să fie sesizabil, devine insesizabil. Ia forma tuturor acestor viruşi care ne îngrijorează la ora actuală. Dar trebuie oare să adoptăm din cauza aceasta un principiu demonic?

F.E.: ***Nu se găsea câte ceva din toate acestea la Nietzsche? Ideea că trebuie să ştim şi să urâm?***

J.B.: Trebuie să fii rău, şi tot ce tinde spre rău trebuie împins pentru ca să cadă mai repede. Este strategia lui „tot ce poate fi mai rău", cu o adevărată supralicitare, o trecere dincolo. Îmi place logica aceasta. Trebuie să ştii să mergi până la extreme. Necazul e că noi suntem mai degrabă dincoace de bine şi de rău. Am pierdut valorile şi opoziţia reglată a valorilor, nu trecând dincolo de ele, ci căzând dincoace. Acum valorile sunt indiscernabile, indecidabile, plutesc.

Binele este opoziţia reglată dintre bine şi rău. Binele admite întru totul existenţa răului, dar afirmă că există o posibilitate de reconciliere. De la principiul binelui pleacă toate religiile noastre, toate ideologiile. Răul este lipsa de reconciliere posibilă dintre bine şi rău, ruptura dintre cei doi poli. Atunci survine răul, în sensul, ireconciliabilului, lucru inadmisibil din punct de vedere moral.

F.E.: ***Toate acestea nu par să dea prea multe şanse pe viitor actualelor noastre politici de integrare.***

J.B.: Este adevărat că, până la mijlocul anilor 80, în culturile noastre procesul nu mergea în sensul excluziunii. Lucrurile s-au schimbat. De acum înainte ceva pare să scape complet posibilităţii de reglare socială. Dacă nu e sfârşitul istoriei, e oricum sfârşitul socialului. Ceva s-a rupt, se manifestă acum un principiu de disociere a cărui oprire nu se întrevede.

Nu ne mai aflăm în anomie, ci în anomalie. Anomia era ceva drăguţ. Ea ţinea de societatea burgheză. Anomic este ceea ce, printr-o excepţie temporară, nu se încadrează în lege, dar pe care există speranţa să-l integrezi, să-l aduci pe calea cea dreaptă prin solidaritate. Anomalia este irecuperabilă. Nu mai este vorba de dereglări uşoare. Anomalia scapă nu legii, ci regulii. E mult mai profund: regula jocului nu este neapărat enunţată; nimeni nu este obligat să o cunoască neapărat. Poate nu şti nimic despre ea, cu toate acestea şti că anumiţi oameni ies complet din joc, nu au posibilitatea de a juca, scapă regulii jocului. Legea este explicită, o poţi contesta, iar anomia a dat un principiu de rezistenţă, de subversiune, în timp ce anomalia este complet iraţională; când cazi în altă parte, când nu mai poţi să joci, când nu mai eşti în joc, ieşi în afara jocului. Nu se poate şti câtuşi de puţin ce anume se urzeşte acolo, în anomalie.

F.E.: ***Anomalia ar putea avea ca pasiune ura?***

J.B.: Poate trecem printr-un proces general de inversare a lucrurilor, alimentat de diverse pasiuni, precum ura. Fără să băgăm de seamă, am trecut deja de partea cealaltă, am intrat în sisteme care sunt din ce în ce mai sofisticate, mai funcţionale, operaţionale, şi din ce în ce mai ameninţate de stricare, de inversare violentă. Este de aceea în joc însăşi specia noastră, şi nu numai anumite culturi care ar putea fi prinse într-un proces de auto-distrugere. Au mai existat culturi care s-au prăbuşit brusc, fără să se ştie de ce.

F.E.: ***Suntem cu toţii nişte Incaşi?***

J.B.: Nu trebuie să ne uităm atât de departe, uitaţi-vă mai aproape, la comunism.

Traducere de
Dolores Toma

American Tongue and Cheek: A Populist Guide to Our Language by Jim Quinn, New York, Pantheon Books, 1993

Limba corectă

de DAN GRIGORESCU

O carte al cărei subiect e, cum se spune la noi, „cultivarea limbii", publicată în opt ediţii între 1980 şi 1993, poate fi un semn că sunt foarte mulţi cei care vor să ştie cum se vorbeşte corect. Să nu fim răi, să nu ne întrebăm ce soartă ar avea un asemenea volum în ţara noastră, nu numai la câte ediţii ar ajunge, dar şi dacă şi-ar găsi un editor care să fie convins că ar avea un public suficient să facă publicarea ei rentabilă. Pentru că, e limpede, aici sunt mult mai mulţi cei care sunt convinşi că vorbesc corect şi că nu au nevoie să mai înveţe ceva în această privinţă.

Pe de altă parte, cartea e concepută şi scrisă astfel încât îi atrage şi pe nespecialişti: e, cum o subintitulează autorul ei, „un ghid **populist**". Întâlnisem numele lui Jim Quinn printre autorii tinerii poezii a anilor '60 şi '70, citisem despre un pamflet, foarte apreciat atunci, în care comenta cu tăioasă ironie campania pentru alegerile prezidenţiale din 1972. Aflu acum, din prezentarea de pe coperta cărţii, că e şi autor al unui ghid al restaurantelor newyorkeze. Nimic nu pare, deci, să-l fi recomandat pentru scrierea unei cărţi de acest fel. Şi, cu toate acestea, preocupările lui (în afara celei de specialist în gastronomie, totuşi) se regăsesc în paginile „ghidului" său.

În primul rând, poezia sa (pe care nu am pretenţia că aş cunoaşte-o altfel decât prin câteva poeme apărute în revistele avangardei de acum douăzeci–douăzeci şi cinci de ani) e aceea a unui spirit ironic, cultivând cu dezinvoltură paradoxul, în tradiţia nemărturisită a lui Odgen Nash. O poezie care păstrează o mare rigoare a verbului, o claritate – s-ar spune clasică, dacă nu ar interveni mereu un fel de spiriduş al paradoxului care îl poate deruta pe cititor.

„Ghidul" de folosire corectă a limbii e o scriere serioasă. Jim Quinn e un specialist; şi, când glumeşte, nu o face pe seama subiectului, ci a acelora care folosesc anapoda limba engleză. Are întotdeauna argumente solide, alese nu neapărat din sfera teoreticului (deşi nu o elimină nici pe aceasta din discuţie), ci mai ales din rândul exemplelor puse la îndemână de marii scriitori. Deci engleza aşa cum apare în textele de uz curent, în operele literare care, nu o dată, s-au impus în istoria culturii. Un stil alert, atrăgător, care explică, de altminteri, marea popularitate a celor opt ediţii.

Principiul fundamental al lui Quinn e că, în evoluţia ei, limba se abate adesea de la normele stabilite şi că lingvistul trebuie să le observe cu grijă, să-şi dea bine seama dacă acestea sunt simple greşeli provenind din ignoranţă sau din nepăsare, ori dacă ele reflectă intenţia de a spori expresivitatea cuvântului. E respinsă astfel poziţia aşa-numiţilor „lingvişti **pop**" care consideră că nu au altă obligaţie decât pe aceea de a asista la modificările limbii, pentru că ştie ea ce face, de a le înregistra şi, eventual, explica. Nu e acceptată nici concepţia „dirijistă" a unor lingvişti care refuză orice schimbări, de vreme ce ele se abat de la canoanele stabilite de marile cărţi.

Sunt imagini amuzante dialoguri între unii dintre cei mai reprezentativi scriitori contemporani, ziarişti, comentatori de radio şi de televiziune, adică aceia care stabilesc, direct sau implicit, modelele folosirii limbii. Reacţiile lor nu sunt chiar cu totul imaginare, pentru că se bazează pe citate din propriile texte; rezultatul e, previzibil, imaginea unei controverse care nu conduce la un model unanim acceptat. Mai ales când i se adaugă şi citate din scriitori de statura lui Dickens, Kipling, Galsworthy, Twain şi alţii asemenea lor.

Cu toate acestea, cum e şi firesc, rămân destul de multe greşeli ale scriitorilor şi ziariştilor („din presa scrisă şi vorbită") pe care nu le justifică nici existenţa vreunui model august, nici dorinţa unei exprimări mai colorate şi mai pătrunzătoare. Quinn nu exclude nici utilitatea unor cursuri de limbă engleză cu cei care susţin rubrici periodice în ziare sau la televiziune.

Îmi îngădui să mă îndoiesc de eficienţa unei asemenea soluţii: noi, cei de aici, din România, ştim foarte bine cât de lipsite de ecou sunt excelentele observaţii pe care, într-o rubrică zilnică, le face un tânăr specialist, la radio. Nici măcar colegii lui de la televiziune, se dovedeşte, nu le ascultă. Şi nu am iluzia că ei vor citi prezentarea de faţă a spiritualei cărţi a lui Quinn şi că vor medita asupra obligaţiei de a scrie şi a vorbi corect.

Juan Vicente Masip

Scriitori pe mapamond

● **„Le métier d'ecrire", Jean-Luc Delblat**. Cartea este un tur de orizont al anilor 1991 şi 1992 care încearcă să limpezească în mod instructiv rolul scriitorului şi al literaturii contemporane franceze. Autorul speră să răspundă la eterna întrebare: ce face scriitorul, cum şi pentru cine scrie? Surse de inspiraţie, metode de lucru, rolul criticii (subiect delicat), rolul mass-media, dispariţia şcolilor literare sunt tot atâtea teme abordate pe baza unui chestionar tip, adaptat fiecărui interlocutor şi precedat de o notă biografică. Jean-Luc Delblat pregăteşte astfel un ghid al societăţilor de scriitori din Franţa intitulat „Chemins littéraires", care va fi publicat în revista **Lire**.

● **„L'amour de l'humanité", Bertrand Poirot-Delpech**. Autorul a decis să-şi înroleze personajele într-un convoi umanitar în drum spre Bosnia. Un drum special, menit să redescopere umanismul. Delpech, care nu poate fi suspect de indiferenţă faţă de evenimentele din fosta Yugoslavie, a folosit materialul avut pentru a dezvălui, prin toate mijloacele, contrariul unui discurs definit: textul îndeamnă la întrebări adesea rămase fără răspuns. Căci în Bosnia este război adevărat, nu unul de operetă, aşa cum ar putea crede mulţi „vizitatori" francezi, dornici să servească mai mult propriei lor glorii decât cauzei pe care susţin că o apără. Autorul îşi dirijează personajele cu mână sigură subliniind esenţa lucrurilor. Nimic nu este gratuit în carte, fiecare detaliu asupra căruia autorul ne atrage atenţia se înscrie într-un ansamblu pe care îl explică. Ne aliniem cu plăcere ritmului adesea şovăitor al acestui convoi, care străbate drumul umanitar pentru a regăsi mai uşor, poate, umanitatea.

● **„Destinul tragic al Marinei Ţvetaeva", Maria Belkina**. Autoarea, tânără în 1939, era căsătorită cu un mare iubitor de carte şi amator de poezie Tarasenkov. El a fost acela care i-a vorbit Belkinei despre Tvetaeva, poeta din emigraţie. Calitatea principală a cărţii Mariei Belkina este reconstituirea atmosferei literare din URSS a anilor 1939–40: se trăia din traduceri, scriitorii de curte ţineau discursuri propagandistice în decorurile kitsch create special. Existau încă fanatici ai poeziei, oameni rafinaţi, dar ierarhiile se stabileau după reguli care scăpau înţelegerii oamenilor. „Nu se putea crea decât într-o stare de halucinaţie" spune Tvetaeva. Dar halucinaţiile produse de stalinism nu conţineau în ele poeme. Speriată, poeta este prezentă ca o pasăre de noapte târâtă în lumină. Incapabilă să reziste, fără să înţeleagă nimic din coşmarul stalinist care îi acaparase soţul şi fiica Tvetaeva a anticipat decizia călăului.

● Multă vreme prizonier al legendei de aviator, Saint–Exupéry, dispărut în urmă cu cincizeci de ani, şi-a recăpătat locul meritat, acela de mare scriitor prin cele trei volume: apărute recent „Saint Exupéry, vie et mort du petit prince", Paul Webster; „Saint–Exupéry", Emmanuel Chadeau; „Oeuvres complètes", ediţie publicată sub direcţia lui Michel Autrand şi Michel Quesnel. Afirmaţia lui Maupassant „o sută de versuri, poate chiar mai puţin, sunt suficiente pentru reputaţia unui artist, dacă sunt ireproşabile" se potriveşte foarte bine lui Saint–Exupéry. Opera lăsată de scriitorul-pilot nu este voluminoasă – câteva volume scurte. Destul pentru a-l face să strălucească lângă marii scriitori. Ediţia „operelor complete" îl repune pe Exupéry în locul care i se cuvine în Pantheonul literelor franceze, cuprinzând scrierile autorului până la data fatidică din septembrie 1939.

Marka Dona

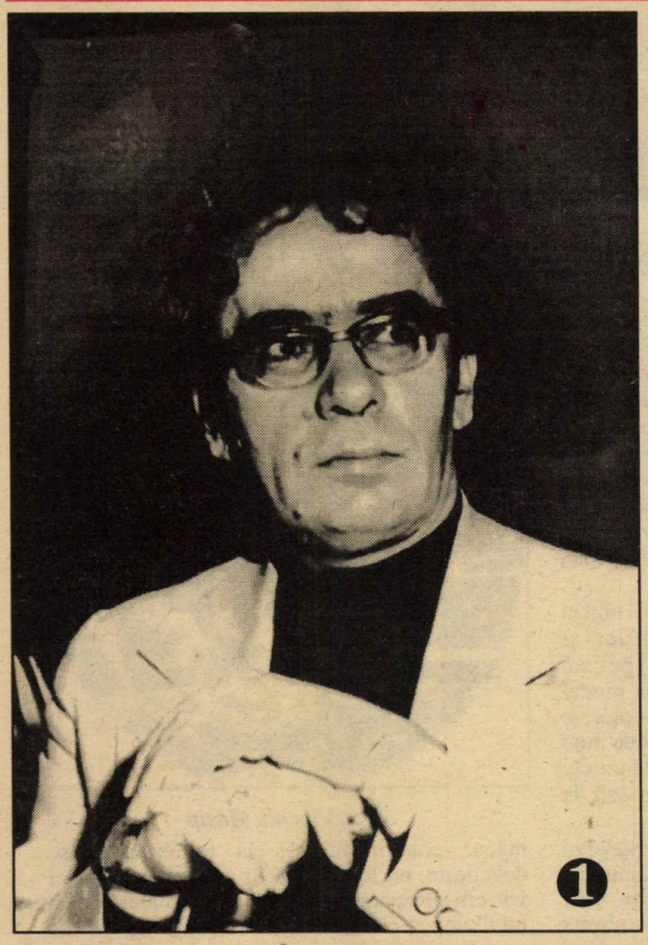

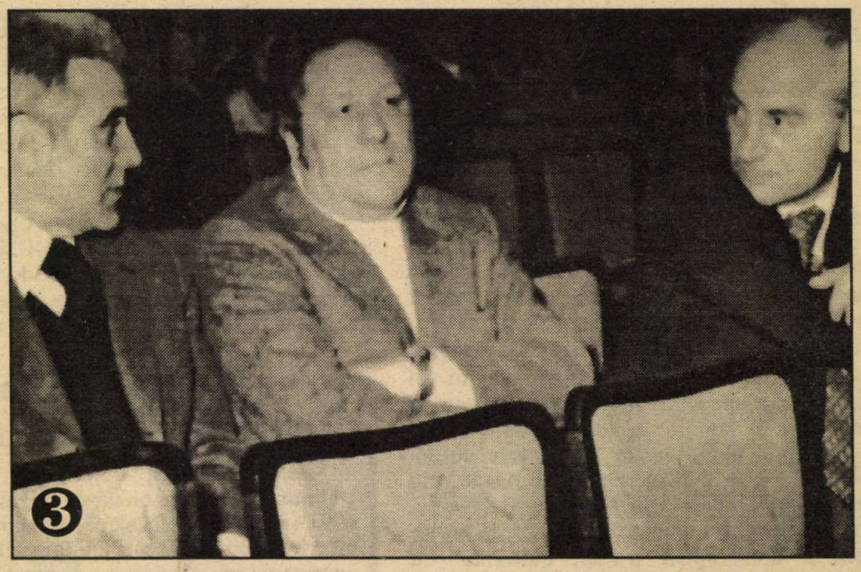

1. „Marele singuratic“ (1972), nimeni altul decât Marin Preda, scrutează „Ferestre întunecate“ (1956).

4. Ieşit la lumină prin „Caravana cinematografică“, Ioan Groşan se trădează, surâzând, că-i şi un membru al „Ars amatoriei“.

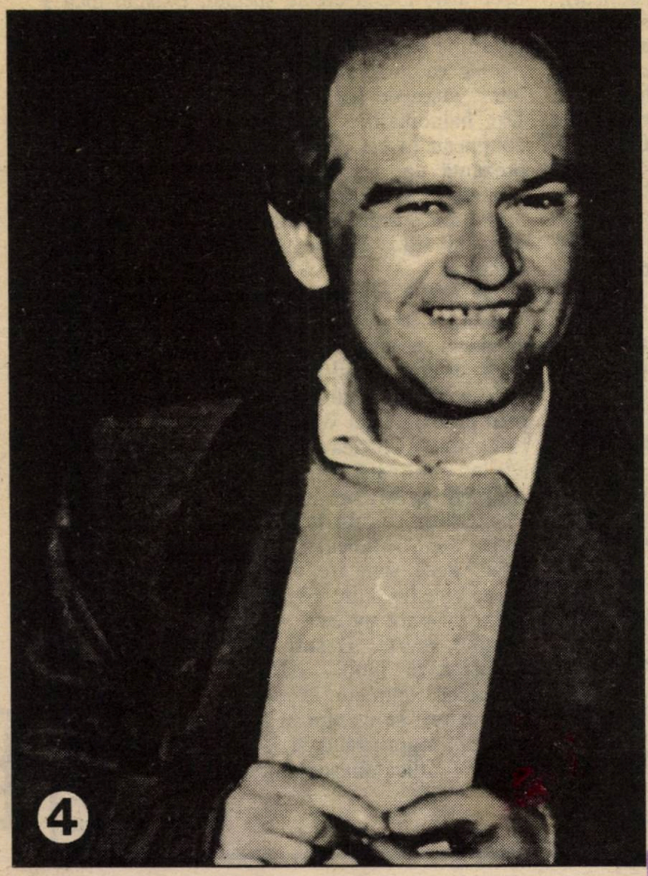

2. Mihai Sin (stânga) mărturiseşte celor din grupul de la Târgovişte (Mircea Horia Simionescu şi Costache Olăreanu) că nici prin „Schimbarea la faţă“ nu şi-a modificat stilul. Deplasările unora în ceea ce-l priveşte ţin doar de anumite interese.

3. Au fost cândva în aceeaşi bancă: Mihnea Gheorghiu, Eugen Barbu şi Octavian Paler. „Viaţa pe un peron“ nu se născuse încă!

5. Din cei patru în prim plan – Constantin Chiriţă, Radu Boureanu, Zaharia Stancu, Laurenţiu Fulga – doar unul singur se mai află printre noi. Lăsăm plăcerea cititorilor să-l numească.

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 22 (201), serie nouă. Miercuri 2 noiembrie 1994. Preţ: 400 lei

ORTODOXISM, CATOLICISM, NAŢIONALISM

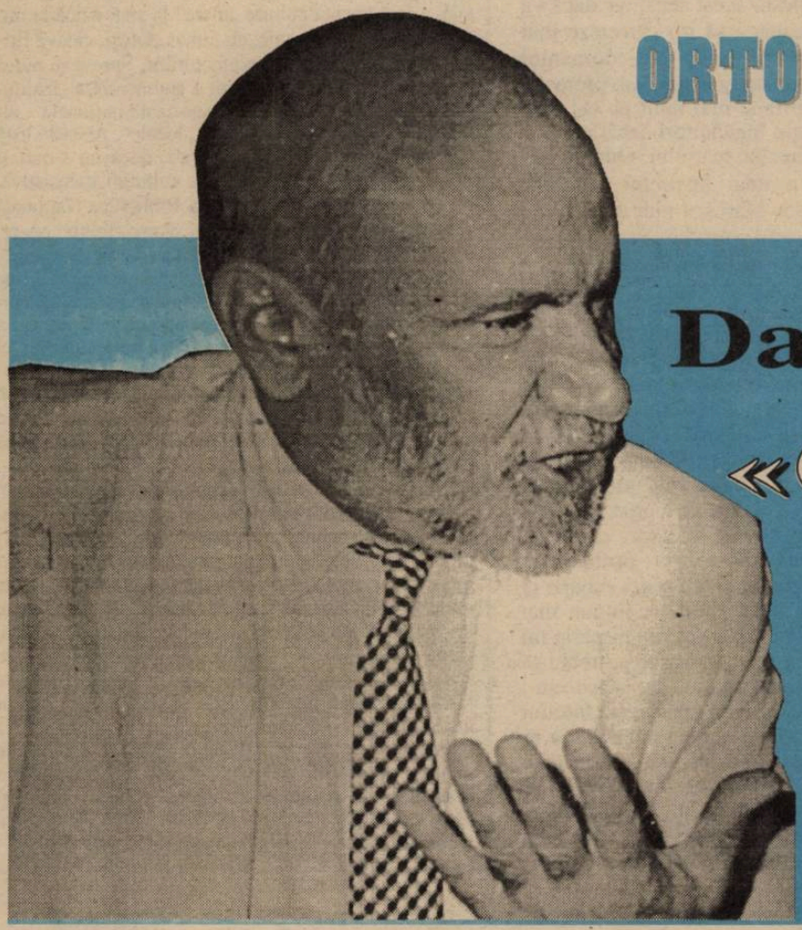

Dan Laurenţiu:
«ORGOLIUL VINE CU SPADA RIDICATĂ»

ETHOSUL CA OBICEI ŞI LOCUIRE

Tornai József
FUGARUL

KAROL WOJTYLA
Analiza metafizică a iubirii

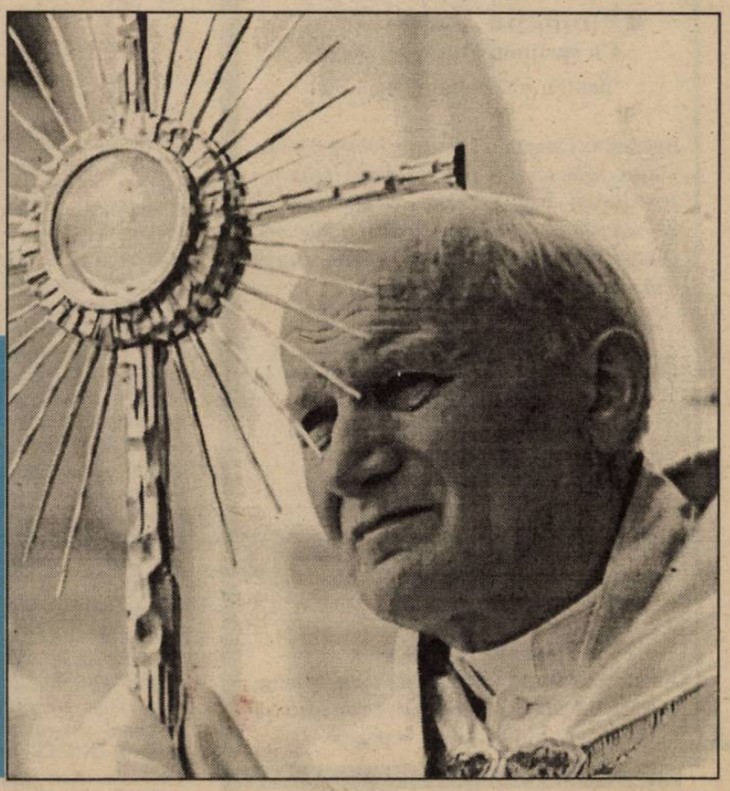

Una spunem, alta fumăm

■ S-a audiat, iată, primul număr al **Revistei Vorbite**, o formă nouă, interesantă de prospectare a literaturii române la ora actuală, care a adunat la **Casa Monteoru** o lume plină de bune intenţii, receptivă, hotărâtă să aplaude valoarea şi nu conjunctura în care apare aceasta. Am apreciat luările de cuvânt, prompte şi profesioniste, ba chiar am fost încântaţi şi de prezenţa unor gazetari, gata să-şi informeze cititorii despre manifestarea respectivă. Numai că unii dintre ei, prea obosiţi sau doar cu un auz ciudat, au relatat după ureche (!), de s-au descalificat chiar din start. În **Cronica Română**, spre exemplu, o persoană care semnează A.C. (probabil Andreea Creţulescu) ajunge la concluzia că Dan Cristea a făcut câteva comentarii la volumul „Nepotriviri" **a lui** Virgil Ierunca. Surdul nu aude dar le potriveşte. Orice intelectual de condiţie medie ştie că volumul cu pricina se numeşte „Dimpotrivă" ceea ce parcă este altceva. Cât priveşte acordul genitival, îl lăsăm pe seama corectorilor.

■ Puţini creatori şi-au exprimat indignarea pentru revenirea în forţă a lui Adrian Păunescu care, nici mai mult, nici mai puţin, capătă dreptul de a-şi plasa însăilările în Imnul Spiritualităţii Române. Nimeni nu se plânge că A.P. ar avea ceva meşteşug în ceea ce scrie, dar de aici şi până a fi purtătorul de cuvânt al românilor de pretutindeni e prea mult. Criticul şi omul de gust care este Nicolae Manolescu îl sancţionează chiar pe prima pagină a **României Literare**. Nu ne abţinem să nu reproducem un pasaj care pune degetul pe rană: „Nici un poet n-a ridicat apologia ceauşismului la ameţitoarele înălţimi la care a reuşit să o ducă Adrian Păunescu. Pe lângă omagiile sale, acelea ale cohortei de poeţi-lăudători ai acelor vremuri păleau ca luna când iese soarele. Adrian Păunescu n-a precupeţit nici un adjectiv, nici un adverb, oricât de linguşitor, nu s-a legumit la superlative şi hiperbole, n-a pus niciodată stavilă poftei sale irepresibile de a glorifica pe cel mai odios dintre toate personajele istoriei noastre". Şi, totuşi, directorul de la **România literară** e blând cu calificativele. Adrian Păunescu n-a făcut niciodată ceva dezinteresat, biografia sa e doldora de exemple în acest sens, iar dacă va avea cineva curiozitatea să i-o cerceteze mai atent, va descoperi fapte de domeniul absurdului. Ceea ce face şi acum, sub protecţia parlamentară, va irita şi mai mult pe cei care vor fi mult mai puţin îngăduitori decât noi.

■ Venit la direcţia teatrului **Odeon** sub directa protecţie a unui inspector orgolios, Mircea Micu, Tudor Mărăscu nici usturoi n-a mâncat, nici gura nu-i miroase. Scandalul nu s-a încheiat încă şi pare să antreneze şi alte instituţii de cultură, atâta vreme cât nechemaţii şi vanitoşii sunt plasaţi în posturi ce nu le sunt potrivite pentru capacitatea lor de selecţie. Şi, cum spuneam, Tudor Mărăscu crede că „noi cei de la Odeon suntem undeva la mijloc, între o luptă de orgolii izbucnită între Primărie şi Inspectoratul pentru Cultură". Adică domnia sa n-a fost unealta cu care a operat Mircea Micu. Apoi, lovit de întrebările aruncate la ţintă, T.M. îmbracă haina de vulpe. „Eu nu vreau să rămân la infinit director, ci vreau, doar atât cât pot, să rezolv problemele teatrului. Pe mine nu mă interesează funcţia ci doar să-mi fac meseria". Aici se impun mai multe probleme. Din câte ştim noi meseria lui Tudor Mărăscu e de regizor, aşa că ar trebui să insiste doar în acest spaţiu. Iar dacă nu-l interesează funcţia, de ce nu părăseşte fotoliul dăruit de Mircea Micu, fiindcă numai aşa ar stinge conflictul de la Odeon. Dar, sincer cum vrea să pară, una spune şi alta fumează, ca să folosim o vorbă de duh a lui Arghezi. Sau, apelând şi la folclor – ascunde-o, domnule Mărăscu, fiindcă a început să măcăne!

Reviste și instituții

de NICOLAE PRELIPCEANU

Respectul pentru instituţii – mai mult în vorbe – este vechi în România. Şi partidul comunist a fost, aici, o instituţie. Când, printr-o hotărâre guvernamentală, a fost trecută cultura „mare" la stat, adică la ministerul cu acelaşi nume, au rămas, totuşi, câteva firimituri şi primăriilor ori prefecturilor. Spre a se putea împărţi deci cultura, s-a făcut o enumerare a „instituţiilor culturale". Unele „de importanţă naţională", altele numai „judeţene", ba chiar „locale". Această listă a părut şi probabil mai pare încă, dacă nu s-o fi şi terminat părerea, funcţionarilor culturali exhaustivă. Ea cuprinde totul, cred ei, de la Biblioteca Naţională şi până la ultimul cămin cultural sătesc. Teatre, opere, circ, biblioteci, universităţi populare, case de cultură, edituri. Să fie lista completă? Nu e, pentru că şi de data asta, ca de atâtea ori, revistele literare sau de cultură au fost omise. Dacă termenul „cultură scrisă" a început să apară, timid, prin actele administrative, el se referă – vedem – numai şi numai la edituri. Dar revistele nu sunt şi ele nişte „instituţii culturale"? Întreb cu naivitate eu, subsemnatul. E drept că ele includ cultura în stadiul prim, de efemeridă. Sunt însă atâtea efemeride care se dovedesc, pe urmă, eterne. Toţi scriitorii eterni ai culturii noastre au trecut întâi prin aceste efemeride superioare care sunt revistele literare. S-ar putea spune că revistele literare, ori cele culturale pur şi simplu, nu au o prea mare răspândire. Dar nici alte instituţii culturale nu sunt prea frecventate de mase – am văzut în anii din urmă – şi asta nu le împiedică să rămână ceea ce sunt. Căci aici, în cultură, valoarea nu ţine de numărul de practicanţi ori de suporteri. În timp, lucrurile evoluează. Revistele se luptă cu greutăţi inimaginabile şi dacă n-ar fi existat nişte oameni ciudaţi, scriitori care nu vor să renunţe la profesiunea lor, ele ar fi dispărut de mult, aşa cum le menise economia de piaţă. Poate că dobândirea statutului de instituţie ar ameliora puţin zilele şi nopţile celor care fac reviste. Poate că nu, dar această recunoaştere ar însemna o completare a adevărului.

Editori:
■ **Uniunea Scriitorilor din România**
■ **Fundaţia „Luceafărul"**
Cu sprijinul Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă

Redacţia: Laurenţiu Ulici *(director)*, Marius Tupan *(redactor şef)*, Eugen Uricaru *(redactor şef-adjunct)*, Ioan Es. Pop *(secretar general de redacţie)*, Alexandru Spânu *(redactor)*, Olivia Marcu *(secretariat)*, Maria Burcă *(curier)*, Florin Ţone *(fotoreporter)*

Redacţia şi administraţia:
Calea Victoriei nr. 133, Bucureşti, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenţia Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 **(lei)** şi 40.20.11.50.12.16 **(valută)**

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.
Manuela Drăghici, Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH
Abonamentele se pot face la toate oficiile poştale din ţară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicaţiilor** la poziţia 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

● ...„la Târgu Jiu, pentru redresarea Văii Jiului, Ion Iliescu a recomandat aplicarea metodelor de pe vremea când era prim-secretar PCR la Iaşi". **(Evenimentul zilei)** ● OCTAVIAN PALER: „Ion Iliescu, vai, minte"; „La conferinţa de presă ţinută, zilele trecute, la Cotroceni, Ion Iliescu a reluat, cu aceeaşi încrâncenare volubilă (...) o «informaţie» pe care a vânturat-o: aceea că regele ar fi depus jurământul, în 1940, în faţa lui Antonescu şi a lui Horia Sima"; „Horia Sima a fost vârât acolo unde n-a existat. Simplu!"; „Dacă preşedintele minte în chestiuni limpezi, cum să credem că ne spune adevărul în treburi controversate sau controversabile?" **(România liberă)** ● DINU SĂRARU: „Aşadar, mă întorc şi zic că sunt semne demne de a fi studiate şi de către **cei interesaţi**, dar şi de alegătorii care l-au legitimat pe Preşedinte, că instituţia noastră prezidenţială priveşte cu o gravitate nouă, binevenită ideea actului decizional clar, răspicat, cu efecte limpezi în viaţa noastră socială". **(Naţiunea)** ● HANIBAL STĂNCIULESCU: „Românii de peste mări şi ţări au făcut băi de naţionalism la Herculane". **(Tineretul liber)** ● „Alessandra vă recomandă: O altă bucătărie. Supă de ceapă". **(Dimineaţa)** ● ...„în timpul vizitei la TIB '94, consilierul Mişu Negriţoiu a vărsat un pahar de vin pe costumul preşedintelui Ion Iliescu". **(Evenimentul zilei)** ● OCTAVIAN PALER: „Dacă apare Nicolae Văcăroiu, să ne explice ce bine o ducem, nu mă mai ajută nici înţelepciunea budistă". **(România liberă)** • ISABELA ALEXANDRESCU: „Holera revine în România". **(Evenimentul zilei)** ● MIRCEA DINESCU: „Călare pe noua lege a Calamităţii, Văcăroiu va fi mai tare ca Mihai Viteazu pe gloaba văxită din faţa Universităţii. Prin amendarea ţăranilor ce n-au privată în fundul curţii, se va ajunge, în sfârşit, la privatizarea în masă a cetăţenilor"... **(Academia Caţavencu)** ● „Premierul Văcăroiu a fost recompensat cu un concediu la Castelul Peleş". **(Cotidianul)** ● CIPRIAN RĂDĂVOI: „Senatorul Vasile Văcaru este încântat de contactul cu realităţile Chinei". **(Evenimentul zilei)** ● „China. Pe străzile marilor oraşe, violenţa e la ea acasă". **(Zig Zag)** ● TUDOR OCTAVIAN: „Oliviu Gherman a avut iarăşi o referire groasă şi poticnită la Regele Mihai. Am discutat despre Gherman cu un coleg. «Ei, ce poţi să aştepţi de la unul ca el, a spus colegul. Gherman a fost un copil sărman, crescut fără rege!»". **(România liberă)** ● IOAN GROŞAN: „Campionatul naţional de Striptease (...) va avea loc în luna lui noiembrie la «Sexy-Club». Numai chestia asta s-o fi organizat în cei cinci ani scurşi de la congresul al XIV-lea şi tot merita să-l dăm jos pe Ceauşescu". **(Ziua)** ● RALUCA BITAY: „Taurii australieni au sosit în România cu două zile întârziere. Două vaci care au însoţit taurii erau foarte nervoase la aterizare". **(Evenimentul zilei)** ● „Dl Alexandru Mironov circulă cu trenul". **(Renaşterea bănăţeană)**

Prietenia literară

de LAURENŢIU ULICI

Printr-o tradiţie ce precede cu câteva decenii mişcarea junimistă, dar consacrată deplin de aceasta, ideea de prietenie literară are în spaţiul românesc un înţeles fals afectiv, conjunctural, în sus, la solidaritatea de program literar iar, în jos, la spiritul de grup. Corespondenţa structurală de afinităţi e deseori deviată în corespondenţă tactică, de regulă o pseudo-corespondenţă, revocabilă cu uşurinţă la cea mai mică diferenţă de interese. Cazurile de vocaţie a prieteniei sunt puţine, iar cele de prietenie peste orice diferenţă, gen Malraux-Drieu la Rochelle, ca şi absente. Firește că şi durabilitatea prieteniei e scăzută, aşa-zisele „prietenii de o viaţă" fiind rarisime în spaţiul nostru istorico-literar. În plus, chiar şi în acest înţeles limitat şi epidermic, prietenia literară se arată la noi inconsistentă, o mare şi de neinvidiat mobilitate făcându-l pe scriitor să sară uşor dintr-o barcă în alta, dintr-un grup în altul, uneori diametral până la perplexarea martorilor. Fără îndoială că nu-i o exclusivitate a scriitorului această mobilitate opţională. Poate că ţine de constituţia noastră primară. Cert e că prieteniile noastre literare sunt ca ploile de vară: cu cât mai vehemente cu atât mai scurte. Ce e curios şi, din multe puncte de vedere, chiar primejdios, este că mobilitatea de opţiune, cu determinări tactice sau doar umorale, învinge solidaritatea de breaslă, adică instinctul de conservare specific scriitorului ca profesionist. Într-o prietenie, inclusiv literară, despărţirea este firească. Firească poate fi socotită, până la un punct, şi adversitatea ca înlocuitor al fostei prietenii, deci ca rezultat al despărţirii. Dar împingerea ei până la abolirea solidarităţii profesionale denotă o deteriorare a conştiinţei de sine a scriitorului. Cu efecte negative nu doar asupra unuia sau altuia dintre scriitorii în cauză ci asupra întregii comunităţii scriitoriceşti şi a climatului literar în genere. Exemplele de acest fel din istoria noastră mai veche sau mai recentă sunt prea numeroase şi prea cunoscute spre a le mai înşira aici. Nici nu pledez acum pentru prietenia literară, pentru că o atare pledoarie ar fi vânare de vânt. Asta nu-i o chestiune de dorinţă sau de voinţă. E o chestiune de putere. Pledez, în schimb, pentru mai multă luciditate şi mai mult orgoliu profesional în delimitarea eventualelor tactici individuale în peisajul socio-politic ale scriitorului de strategia, cu bătaie lungă, a prestigiului scriitoricesc. În rest, pentru mine cel puţin, o adevărată prietenie literară presupune complementaritate iar nu neapărat identificare măruntă şi ocazională. Şi poate că exemplul cel mai bun într-un atare sens îl oferă relaţia dintre Eminescu şi Caragiale. Pe care, din păcate, prea puţini o înţeleg ca prietenie. Dar asta-i o altă poveste...

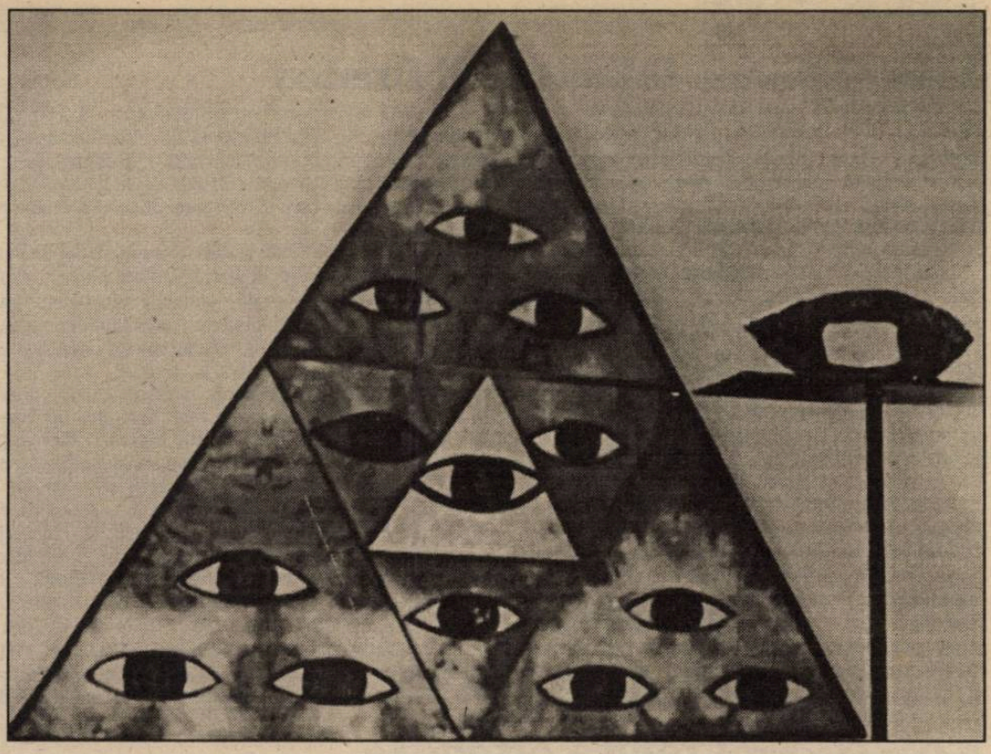

minimax

Spirit şi putere (II)

de ŞERBAN LANESCU

Pentru perioada care a început, cum a început, în decembrie '89, în România, sub titlul ales (poate prea în grabă şi de aceea, vai, atât de preţios), dintre toate cele la care se poate face referire, două sunt, cred, evenimentele/momentele imposibil de ocolit: **noaptea dinspre 13 spre 15 iunie '90** şi ceea ce s-a numit **Congresul Spiritualităţii Româneşti**, petrecut la Herculane între 14 şi 16 oct. în anul de graţie 1994 d.Ch. Deşi aparelnic nu au nimic în comun, aceste două evenimente/momente pot şi chiar trebuie să fie gândite împreună deoarece abia şi poate numai astfel, alăturându-le, se evidenţiază pregnant caracterul lor simbolic, definitoriu atât pentru ***politica culturală a „noului" regim***, cât şi pentru ***relaţiile dintre spiritualitatea românească şi Putere***.

Despre ***mineriada din iunie '90*** s-a scris o întreagă literatură aşa încât „redeschiderea dosarului" are de înfruntat, cu siguranţă, riscul (poate cel mai periculos pentru un text) iscării unei reacţii de plictiseală. Pe de altă parte însă, iar şi iar, recursul se dovedeşte, totuşi, inevitabil întrucât abia trepţat, odată cu trecerea timpului, s-au revelat în plenitudine semnificaţiile, toate semnificaţiile celor petrecute atunci, în primăvara şi vara acelui an. Ori, altfel spus, mineriada din iunie '90 nu poate fi uitată şi nici nu se poate face abstracţie de ea în orice analiză, în price privinţă, dat fiind că este o ***matrice istorică*** şi, totdeodată, ***emblema*** „noului" regim politic din România. Gândind astfel (căci altcumva nu se poate decât cu preţul renunţării la adevăr), devine evident că în *„iunie '90"* era conţinut, ca virtualitate, şi momentul *„octombrie '94"*, adică ***momentul instituţionalizării supunerii întru deplină umilinţă a spiritualităţii de către Putere***. Urletul ***„Moarte intelectualilor!"***, la fel ca şi ***profanarea instituţiilor universitare*** întâmplate în iunie '90, s-au dovedit, în oct. '94, a nu fi fost doar ceea ce a/păreau: răbufniri de violenţă primitivă, ci ***acte rituale, simbolice***, sărmanii mineri, adică minerii mineri fiind doar simpli executanţi care nu îşi dădeau seama de ceea ce fac într-adevăr. Peste nici cinci ani, la Herculane, urma să fie trâmbiţată cu cinism încununarea procesului „încovoierii" demnităţii intelectualilor: ***Congresul Înfrângerii Spiritualităţii Româneşti***. Căci ăsta este într-adevăr semnalul dat prin alegerea celor trei preşedinţi (care mai de care!) la o manifestare de cămin cultural, pompos numită Congres sau Forum, la care, pentru a se păstra „buna" tradiţie a dării totale în stambă s-a mai adoptat şi un imn pentru panaramă. Am crezut că mai mult decât megalomania paranoidă a lui Ceauşescu nu se poate şi iată că, probabil, ori nu probabil, ci sigur, m-am înşelat, singura consolare fiind că nu sunt singurul. Atunci, lătrăii de curte, deşi răsfăţaţi încă, mai erau ţinuţi în lesă. Acum, beneficiind de binecuvântarea şi chiar de implicarea nemijlocită a preşedintelui ţării, şuşaneaua „cenaclul Flacăra" se lăfăie grotesc pe firmamentul spiritualităţii româneşti, mai nou întinzându-şi tentaculele şi înspre diaspora. Atunci, pe lângă arginţi, sau boabe, întru umilirea spiritualităţii se folosea şi teroarea, nu cine ştie ce, totuşi nici negliajabilă. Acum, ***fără a mai recurge la violenţă***, Puterea a izbândit să instaureze, nu-i aşa, deplina „armonie" în ogradă, iar păsăretul, în acompaniament de guiţat şi grohăială, vine cuminte cumincior să-i ciugulească grăunţe din palmă. ***Doamne, totuşi, cum de se mai poate?!*** Este o întrebare asupra căreia merită să zăbovești. *„Bine, dar* – se poate obiecta cu îndreptăţire –, *acceptând, mă rog, metafora orwelliană, acum, orice s-ar spune, există totuşi în ogradă mult mai mulţi recalcitranţi"*. Într-adevăr. Atâta doar că ei, „recalcitranţii", nu sunt (nici pe departe?) preponderenţi numeric iar unii mai şi abdică, căci fie „fug" (şi cine ar avea dreptul să-i condamne?), fie se înrolează. Şi mai mult încă, rămâne de desluşit ***de ce „vocea" intelectualilor care şi-au păstrat demnitatea nu are în societate decât un ecou atât de slab***. Ceea ce va fi încercat peste o săptămână.

Toma de Kempis: Urmarea lui Hristos

Câteva cuvinte, mai întâi, despre autor: se crede – nici până astăzi nu avem certitudine! – că Toma de Kempis s-a născut în 1379 sau 1380 la Kempen, aşezare din apropierea Düsseldorfului. La vârsta de 13 ani se află în Deventer (Olanda), şcolindu-se după tipicul vremurilor. Este primit într-o comunitate de copişti, pentru a intra, nu peste mult timp, în obştea augustiniană Sfânta Agnes, de lângă Zwolle – Olanda, unde fratele său era stareţ. Aici se preoţeşte. Viaţa i se desfăşoară între rugăciune, copiere de cărţi şi întocmire de lucrări originale. Părăseşte astă lume în anul 1471, după ce devenise stareţ al mânăstirii.

Printre scrierile sale – extrem de numeroase, tratând teme teologice, morale şi duhovniceşti, dar şi istorice – locul prim îl ocupă **Imitatio Christi**, atribuită iniţial când benedictinului italian Giovanni Gersen, când francezului Jean Charlier Gerson; incertitudinea asupra paternităţii a fost provocată – pe lângă refuzul autorului de a-şi semna opera – şi de o anumită frază din cuprinsul lucrării, demnă de reţinut pentru reverberaţiile morale: „Nu cugeta la cel care a scris ci, fără să te gândeşti că e mai mult ori mai puţin învăţat, numai dragostea de adevăr să te facă să citeşti. Gândeşte-te la ceea ce este scris, iar nu la cel ce a scris".

Urmarea lui Hristos apare în momentele afirmării puternicei mişcări de primenire spirituală cunoscută sub denumirea de **Devotio Moderna**, factor formator de conştiinţă cu reflex prelungit în timp. Lucrarea lui Toma sintetizează perfect tendinţele şi luminile acestei veritabile şcoli, asupra sensurilor ei fiind necesar a zăbovi, pe scurt: în primul rând, este vorba de ideea mereu modernă de înnoire, aplicată acelui plan personal, unde – odată cu fiecare om şi cu atingerea, de către fiecare conştiinţă în parte, a maturităţii înţelegerii şi a harului – convertirea semnifică o cotitură spre primenirea radicală; apoi, **Urmarea lui Hristos** transcende toate modurile istorice de viaţă creştină, deoarece, dincolo de amănuntele accidentale, merge nemijlocit la izvoarele comunicării cu persoana Mântuitorului însuşi; în fine, modernitatea **Urmării lui Hristos** provine şi din locul aparte acordat persoanei umane în structura acestui dialog despre perfecţiune. Noţiunea de **persoană** este aşezată înaintea aceleia de **grup**; evlavia şi rugăciunea în singurătate au o importanţă mai mare decât exerciţiile colective, cum ar fi hramurile, pelerinajele ş.a. De aici un anume reproş formulat de ortodoxie lui Toma, contrapus cumva lui Nicolae Cabasila, care desluşeşte a fi caracteristică pentru supuşii bisericii răsăritene „viaţa în Hristos". Personal, îmi permit a nu vedea nici o contradicţie între mesajul lui Toma de Kempis şi cel al lui Cabasila, ci, mai degrabă, o întrepătrundere: Toma trasează **mijloacele** prin care poate fi atinsă **ţinta** vizată de teologul bizantin. Deci...

Dan Ciachir: Cronica ortodoxă

Apărut la editura TIMPUL, din Iaşi, volumul adună articolele şi eseurile publicate în săptămânalul **Cuvântul**, în perioada 31 ianuarie 1990 – 31 ianuarie 1994, parte dintre ele fiind difuzate şi pe postul de radio BBC. Structurată pe patru capitole (plus Addenda), cartea este, de fapt, împărţită în două mari secţiuni, una de teoretizare pe marginea celor mai importante idei de dogmatică şi morală ortodoxă, cealaltă recomandând un ortodox luptător, coborât în arena periculoasă a impactului dintre spiritul civic şi spiritul religios, aşa cum s-a manifestat acesta după „marea aglomeraţie" din Decembrie '89, ca să-l citez pe neastâmpăratul Dinescu Mircea. Avem în faţă o strategie bine pusă la punct: pentru a căpăta credibilitate, omul de atitudine civic-teologică trebuia să prezinte o acoperire, o garanţie în planul periţiei teologice. În acest sens, reuşita este stimabilă; Dan Ciachir se dovedeşte un excelent „self made man" în complicatele probleme ale ştiinţei teologice, în care nu se sfieşte să-şi spună păreri personale suculente, substanţiale, pe care se pricepe să le vadă în conexiunile necesare şi pe care, evident, le trăieşte cu sinceritate.

Cea de a doua secţiune – palpitantă – certifică un mirean care ştie să vadă cu luciditate rănile şi, în special, **cauzele** rănilor de care prima Instituţie Naţională nu s-a vindecat nici până astăzi. Percutant, precis (şcoala lui Nae Ionescu şi-a spus cuvântul!), acidulat, vitriolant chiar, pe alocuri ostenit de o zădărnicie care nu a putut fi ocolită ori, mai bine scris, spulberată, însă logic şi bine dozat temperamental, Dan Ciachir, ziaristul, incită, pune pe gânduri, nedumereşte uneori, dar, în majoritatea luărilor de atitudine, **convinge**. Avem în acest autor un eseist şi un gazetar despre care – sunt convins – vom auzi numai de bine.

Tadeusz Rostworowski: Din gândirea filosofică a papei Ioan Paul al II-lea

Un eveniment editorial! Apărut iniţial în anul 1970, la Universitatea catolică din Lublin, opul „e o hermeneutică a existenţei umane ce se adresează cititorilor, lăsând cale liberă experienţei fiecăruia, cărora li se cere o confruntare a rezultatelor la care ajunge cartea cu acelea izvorâte din propria experienţă raportată la lumea exterioară şi din proprie reflecţie personală". (Christian Tămaş, în Prefaţă). Având ca punct de sprijin confruntarea de profunzime cu clasicii filosofiei, cugetarea wojtyliană atinge apogeul prin examinarea, revizuirea şi reaşezarea relaţiei Persoană – Act; autorul abordează interpretarea existenţei omului din perspectiva semnificantului Existenţă – Persoană. Lucrarea conţine patru capitole, fiecare având o linie directoare fermă: conştiinţa şi cauzalitatea eficientă a persoanei, transcendenţa persoanei în acţiune, integritatea persoanei în acţiune şi, în fine, participarea, deci acţiunea omului laolaltă cu semenii săi.

Filosofia wojtyliană vine să reliefeze mult mai apăsat personalitatea intelectuală şi morală a acestui rarisim Înalt Pontif, căruia contemporaneitatea îi datorează nebănuit de mult!

Vasile Latiş: Păstoritul în munţii Maramureşului (spaţiu şi timp)

Iniţial teză de doctorat, lucrarea este rezultatul unor ample cercetări – prin metoda participativă – întreprinse în spaţiul pastoral maramureşean sau, uneori, în „ţările" învecinate, ca şi în universul satelor maramureşene, surprinse în existenţa lor socio-economică de drept şi de fapt. Păstoritul este văzut nu numai ca o realitate de fapt şi ocupaţională, conexă altor ocupaţii cu şi prin care se obţine sincronic şi diacronic realitatea etnografică, ci şi ca o categorie eminamente culturală, legată structural de întregul căruia îi aparţine şi de părţile sale; într-un cuvânt, avem în faţă o „lectură" a textelor etnografice integrate într-un sistem deschis şi devenitor, **hic et nunc**. După cum el însuşi ne avertizează, autorul concepe sistemul pastoral ca pe un act cultural specific, coercitiv atât pentru că este unul pragmatic, cât şi pentru că performerii săi sunt investiţi în gesturile profesionale, operează, deci, indirect după comandamente culturale.

Vasile Latiş face parte din rara stirpe a intelectualului de provincie, mustind de cultură, debordând de energie creatoare, devotat cu patimă înaltă desluşirii sensurilor unui pământ din care îşi trage vlaga.

Gavril Ciuban: Cultivatorul de pietre şi tandra dihanie

Tot din Maramureş răzbate până la noi o voce remarcabilă. Poeme ale „nălucirilor" miezoase, ale fluxului senzorial şi ideatic trecut cu neîntrerupere şi nealterare din generaţie în generaţie; poeme ale materializării iluziei, ale definirii rosturilor multiple ale creatorului de Vers, poeme ale urnirii neînţelesului întru realizarea şi, mai pe urmă, celebrarea cuminecării poeme ale în-ţărării (dacă se poate spune astfel), poeme ale acelei singurătăţi chemată uneori cu voluptate, de cele mai multe ori – însă – respinsă lucid în numele necesarei fraternizări.

Un poet autentic, cu metaforă păstoasă, pe care tentaţiile modernismului nu îl avantajează. Rămânând el însuşi, Gavril Ciuban îşi poate delimita un teritoriu poetic inconfundabil. Primul pas l-a şi făcut. Cu dreptul.

ANTICARIAT

Gertrude Stein, TENDER BUTTONS („Muguri blânzi), 1914, New York

Volumul de poeme scrise împotriva logicii şi gramaticii consacrate. Iată cum caracteriza cartea **Richard Bridgman**, în anul 1966: „...subiectul convenţional dispare... Cuvintele sunt aşezate asemenea unor obiecte; şi, izolate sau grupate, ele realizează deopotrivă efecte prin asocieri sugerate de compoziţiile lor. Procesul stilistic este acela al unei renunţări treptate la naraţiune (mişcare) şi la subiect (obiect), până când, pe treapta maximei obscurităţi, Gertrude Stein oferă aranjamente la fel de abstracte ca şi cele pictate de prietenii ei Braque, Picasso, Gris şi Picabia. Procedând astfel, ea subliniază structurile interioare ale vorbirii colocviale, aşa cum cubiştii izolau şi stilizau componentele geometrice ale figurii umane". Citatul a fost extras din „Dicţionar cronologic. Literatura americană", al profesorului **Dan Grigorescu**.

Volumul – destul de deteriorat – poate fi achiziţionat din anticariatul aflat în apropierea ruinelor Curţii Domneşti. Costă 5.000 de lei şi prezintă un mare interes – cred – pentru bibliofili (şi nu numai).

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU
- Virgil Ierunca, **Dimpotrivă**
- Costache Olăreanu, **Poezie şi autobiografie**
- Dean R. Koontz, **Ucigaşi în numele Domnului**

LIBRĂRIA SADOVEANU
- Virgil Ierunca, **Dimpotrivă**
- Bonaventura, **Itinerariul minţii în Dumnezeu**
- Adrian Şustea, **Sphaera Mundi**

LIBRĂRIA EMINESCU
- Horia Sima, **Ce este comunismul**
- Dean R. Koontz, **Ucigaşi în numele Domnului**
- Mihai Antonescu, **Jurnal din Casa Diavolului**

LIBRĂRIA ALFA
- Julius Evola, **Metafizica sexului**
- Roland Barthes, **Plăcerea textului**
- Abélard, **Etica**

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR. 53
- Mihai Antonescu, **Jurnal din Casa Diavolului**
- Virgil Ierunca, **Dimpotrivă**
- Dean R. Koontz, **Ucigaşi în numele Domnului**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar şi pe autori) să expedieze pe adresa redacţiei noastre un exemplar din noile apariţii de carte.

Pagină realizată de Alexandru Spânu

Debuturi

■ **Diana Manole: Bărbaţi şi femei – 29 în ordine alfabetică - Editura Phoenix, colecţia Nouăzeci – 10, 1994**
■ **George Achim: Despre ieri spre nicăieri, Editura Dacia Cluj, 1994**

de DAN CRISTEA

În cartea sa de debut, Diana Manole portretizează, în ordine alfabetică, 29 de tipuri de bărbaţi şi femei: bunica în clipa morţii, pensionarul, fata bătrână, femeia care face curăţenie în bloc, vecinul de sus, fotograful, vânzătoarea de flori – prostituata liceenilor, „nebuna cartierului", soţia sinucigaşă, profesorul-craidon, burlacul, tineri şi tinere în ipostaze mai mult sau mai puţin dificile ale vieţii. Printre tablouri, autoarea se introduce şi pe sine, într-un autoportret intitulat „Diana Manole cochetează cu literatura": „Genele plecate sfios/ şi zâmbetul/ ca o acadea în culori pastelate" (p. 15). Imagine înşelătoare, fiindcă tânăra poetă se dovedeşte atât incisivă cât şi îndeajuns de stăpânită pe uneltele literaturii.

Procedeul folosit în volum, ca şi un anume sentimentalism inerent evocării, amintesc de epitafele lui E. L. Masters din **Spoon River Anthology**, cu diferenţa, printre altele, că aici nu avem de-a face (cu doar două excepţii) cu existenţe încheiate, dar cu vieţi în mişcare în care ar putea interveni mutaţii sau chiar schimbări de destin. Cartea e mai mult panoramatică decât caracterologică. Astfel, deşi tristă, căci vorbeşte despre umili şi sărmani, despre nefericiţi şi singurateci, despre grijile mari şi mărunte ale unei vieţi de toate zilele, cartea Dianei Manole e totuşi o carte „deschisă", cu o „filozofie" simplă şi sănătoasă, în care pulsează o undă de speranţă, o dorinţă încă vie sau o încredere, fie şi nenumită. Lumea şi personajele sunt rupte din realitatea noastră cotidiană, cenuşie şi mizerabilă. Diana Manole „ştie" să o vadă. Câteva amănunte, bine plasate, şi tabloul propus de ea se dovedeşte a fi unul dintre cele mai sugestive, în acest sens, proiectate de promoţia „prozaică", nouăzecistă: „restul de la pâine, de la iaurt, de la ziare/ între două pensii madam Andronic abia se mai descurcă/ pe vecini o să cadă tot greul când o fi/ cu-nmormântarea/ bancnotele nou-nouţe numărate la chenzină/ salariaţii sunt din ce în ce mai puţini/ în acest bloc confort II cu două scări şi zece etaje" (p. 35).

Portretele vizează adeseori o anume „qualité maîtresse", descifrată în straturile diferite ce participă la formarea imaginii unui tip uman, de la ambianţa traiului zilnic la psihologie şi trăsături fizice, de la fiziologie la imaginar: astfel, Bianca, aspiranta perpetuă la căsătorie, şi „decolteul ei virginal", Costin Popescu, cuceritor de inimi prin „privirea lui de vacă sfântă", Floriana, cea cu „pântecul rotund", Vincenţia, „părăsită de încă un bărbat", Laura, „atât de îndrăgostită încât pielea ei pare aproape transparentă", Xenia care adăposteşte „două femei într-una singură" sau Yola, „cea mai frumoasă fată din liceu". O mică naraţiune confirmă şi actualizează trăsătura definitorie. Sexualitatea, dar şi visul, aspiraţia, frustrarea, singurătatea sunt deopotrivă impulsurile şi motivaţiile care „mişcă" personajele acestor texte, aparent lipsite de poezie, exemplificând însă, luate în totul, o poezie, chiar amară, a existenţei anonime. Într-o dimineaţă de duminică, burlacul Ţuţu visează, de pildă, în faţa aragazului, cum laptele din oală se revarsă asupra întregului oraş, pătrunzând în case „ca o inundaţie plină de candoare" (p. 48). Nu lipseşte ironia, mai ales la adresa personajelor care nu ştiu sau nu vor să participe la viaţă. „Domnu' profesor Iulian" este astfel un meschin al iubirilor facile, neangajate care îşi alege victimele „după forma degetelor de la picioare" (p. 23).

În genere însă, Diana Manole păstrează nota exactă dintre ironie şi sentimentalitate, privindu-şi personajele cu un ochi critic şi totodată tandru. Versurile autoarei, precum tablourile unui pictor naiv, au o prospeţime cuceritoare, pe fonduri când îngroşate, când sublimate. Ele ar putea cunoaşte un mare succes la public, căci, directe, comunicative, colocviale, reprezintă altceva decât lirica apoetică sau antipoetică a promoţiei '60. Discursul transparent nu ţinteşte la nici o parabolă ci doar la a spune, simplu şi firesc, că existenţa noastră ar putea fi şi mai frumoasă şi mai dreaptă.

Amprenta şcolii de poezie de la Cluj se poate remarca în poemele cu care debutează George Achim, poet, cum ni-l prezintă Ion Pop, „crescut în familia Echinox-ului de la începutul anilor '80", şi anume: cultura poetică, frazarea amplă, ceremonioasă, limbajul elevat, cărturăresc, locul privilegiat acordat meditaţiei asupra actului poetic şi retoricii poemului. Poezia, sugerează autorul, se află în clipa de faţă, la fel ca şi istoria noastră, într-un moment de răscruce, la „kilometrul zero", suspendată între un „ieri", cultivând „levantina voluptate a supravieţuirii", şi un „nicăieri", deschis tuturor posibilităţilor aduse de o libertate care „naşte o nouă gramatică". Altfel spus, volumul lui George Achim e construit pe tensiunea ivită între poemul ce-şi propune „caligrafia discretă a clipei de graţie" şi poemul-mărturie „de carne şi sânge". O retorică crepusculară a poemului, bazată pe relaţia eu-lui individual cu textul, e rezumată ironic, afectând dezabuzarea de cărturar faţă de literatură: „Tot ce era important de spus s-a spus,/ adevărurile esenţiale s-au rostit,/ poemele mari de dragoste s-au scris,/ tot ce e general uman s-a studiat.// Ce-mi rămâne de făcut/ decât să contemplu, uşor elegiac,/ virtuţile anamnezei luminând/ crepusculul unui sentiment/ şi împuţinarea în trup şi în timp,/ experienţă pe care o anume literatură/ de frontieră/ o defineşte ca fiind strict personală" (p. 36).

Autorul se vede pe sine însuşi cum îşi plimbă „prin sintaxă melancoliile"; cum se complace în atmosfera ţesută de cuvintele „cele plăcut foşnitoare"; cum se lasă fericit-îmbăiat de „spuma metaforelor"; sau, în fine, cum caută în poem o „promisiune de mântuire". Estetica actului poetic care îşi propune să creeze o altă realitate ori poemul conceput ca distilare şi sublimare a trupului şi a existenţei sunt atitudini atent interogate: „Şi iată suferinţa se strecoară-n tratatele de poetică,/ durerea perfid se insinuează-n prozodie,/ trupul se descompune-n figuri de stil" (p. 45). George Achim e conştient că poemul poate fi o mască şi o „ars disimulandi": „Prefă-te că scrii, prefă-te că rosteşti discursuri incendiare,/ că te-ai eliberat de coşmaruri, de spaimă,/ de vechiul zvâcnet al muşchilor obrazului,/ de ceremoniile fastuos celebrate ale însingurării.// Şopteşte-ţi că ai fost supt vremi,/ doar tu, cu cerul înstelat deasupra şi legea morală/ rătăcită undeva între Ialta şi Königsberg,/ Între estetică şi est-etică,/ între mefienţă şi dizidenţă" (p. 26). Poemele se nasc din „mica preţiozitate" a poetului care şi-o etalează copios, precum îşi expune şi „tristeţile lungi cât nişte anotimpuri", dar care o şi respinge deopotrivă, încredinţat că „slovele mărunte" refuză „să fie un mare poem". Scriind despre sine, George Achim scrie o poezie lucidă despre conştiinţa critică a poeziei şi a literaturii, într-un moment în care, cum constată cu nelinişte interogativă poetul, „poezia intră în istorie pe uşa din dos". Meditaţia asupra retoricii poemului („Ne vom lepăda de prezent ca de o haină prea strâmtă") este şi o meditaţie morală. Punând în discuţie „gramatica poeziei ca supravieţuire" în „anii cei secetoşi cu iarbă puţină", George Achim anunţă încheierea unei etape din demersul său liric şi aspiraţia spre un alt fel de a scrie: „Numai libertatea naşte o nouă retorică/ numai ea va acuza în numele gramaticii,/ atunci acest poem va fi rescris/ un ochi râde şi altul plânge pentru clipa aceea". Ca să reiau cuvintele lui Ion Pop, „calitatea poemelor de acum îndeamnă şi la o întâmpinare plină de încredere a celor ce vor veni".

gheorghe azap

Poeţii pe lume...

Poeţii (şi eu, printre ei, hai să-mi zic,
Deşi m-aş fi vrut prozator),
Se-nghesuie-n lume ca boabele-n spic
Şi-**n lipsă de spaţiu** îl văd inamic
Pe orice confrate al lor.

Talent la **palabras** cu toţii având,
Vocaţia breslei n-o au;
Aşa se explică de fapt că nicicând
Nu ştii câtă piatră îţi poartă în gând,
Necât să ţi-o spuie pe şleau.

Din forţa limbajului fac retevei,
Trotil, carabină, sau cnut
Şi, p'ormă, zeloşi, se pălesc înde ei,
Crezându-se cum că-s taman paralei
Când unul dintr-înşii-i căzut.

Poeţii, pe lume, ziceam că-s duium,
Cât n-au îndestul oxigen;
Deci toţi şi-ar preface colegii în scrum.
În fond, calimera nici nu-i de acum,
Fiindcă o ştim de î.e.n.

Cam câtă vreme-i de atunci?

Cam câtă vreme-i de „atunci
Când ne plimbam prin văi şi lunci"?
(Citatul ştii din cine-i!)
Şi punctual când poposeam,
Habotnic, la D-ta sub geam
Doar după ora cinei?

Păi, luştri tare-s mulţi şi grei!
Decenii, patru-s. Alelei,
Cum timpul se topeşte!
Un brebenoc abia erai,
Iar eu abia o leacă mai
Înalt; câteva deşte.

Am fo' necopţi; însă copii
Cu înclinări pretimpurii
Spre-a fericirii taină.
Te sărutam, de la-nceput:
Guriţa ta că mi-a plăcut:
Fiindcă mursa-i fainâ!
...

Vai, anii s-au topit, duium,
Şi doar eu mai ţin minte cum,
De-a lungul şi de-a latul,
„Te ridicam de subsâiori,
De-atâtea ori, de-atâtea ori"!
(Vezi, n-am uitat citatul!)

Îngăduie-mi să mă gândesc la tine

– Ladyliei –

Îngăduie-mi să mă gândesc la tine,
Cum am făcut de când ieream flăcău.
Nu pot să uit „Rochiţa cu buline":
Dugos că mi-s, în cazul ăsta, zău!

Chiar dacă sorţii mi te-au vrut străină
De când ţi-ai dus iatacul într-un bloc,
Eu, fără să recurg la lecitină,
În amnezie nu te ţâp deloc!

Prea fabuloasă-i urbea ceea, doară,
Cum nu se află alta în Banat;
Acolo, ştiu viaţa că-i uşoară,
Deci nu mă mir că musai te-a tentat.

La noi în sat îs multe angarale;
Mâncăm vreo ceapă, niscai brâ', măcriş;
Pretimpuriu ne cocârjăm de şale
Şi orăşenii ne privesc ponciş.

Şi totuşi nu-s motive de gâlceavă,
Că nici nu sunt, incaltea, hărţăgos.
În fine-aş zice să nu fii prea gravă
Dacă închei mărturisind mai jos:

Că dorul tău mă ia de beregată
(Iartă-mi tupeu'! *La noblece oblije!*)
Dar n-am să urc la tine niciodată,
Fiindcă fac şi-n ascensor vertij.

Ca-n librării...

Mi-ai spus cândva: „Sărută-mă oricând,
Ci nu cu versuri albe, inegale;
Meţiculos adoră-mă şi blând,
În biotopul gândurilor tale!"

Or, te-ai convins că fost-am silitor,
Nocturn căznind vreo rimă osebită,
Să îţi înjgheb romanticul decor
(Aproape) ca rapsozii de elită.

„Iubeşte-mă necontenit", mi-ai zis,
„Sfios ca visătorii de-altă dată
Să pot pricepe-n sânul tău că mi-s
O căprioară privilegiată!"

(Bre, şi-mneatale, parcă-ai fi taman
Din iepoca celebrului Pazvante,
Când amorezii buchiseau avan
Un cod cu maniere elegante.)

„Să mă adori cu patos inedit!"
Mi-ai murmurat, firește că sub lună.
Şi tare-am fost fidel. N-am tras la fit,
Pe când erai miraculos de junâ...

Pe urmă, mdeh, ce fire-ar să mai spun
Despre aceşti protagonişti notorii?
Căci li s-a spart balonul de săpun
Ca-n librării, prin raftul cu **love story.**

Poftă bună!

– lui Daos –

Oh, luna iarăşi, magică teorbă!
Şi nu ai somn şi te menţii flămând;
Şi ţi-ai dori o strachină cu ciorbă,
Pe care, calm, o savurezi în gând.

Atâta foame: vajnică rafală
Sub ale cărei schije iarăşi pieri,
Când luna-ţi pare o gamelă goală
Pe care-o deşertaşi alaltăieri.

Oh, mâţa asta trasă-ntins de coadă:
Să minciuneşti un bârtihan golaş:
Deci luna ta, nădăjduind să-ţi cadă
În blidul palmei, dulce ca un caş.

Şi totuşi presupui că nu se poate
Cu hâmeseala asta să te-mpaci,
Chiar dacă-n luna plină nu-s bucate,
Nici marafeţi, nici munţi de cozonaci.

Sub insomnii şi lipsă de merinde,
Te vei pricepe foamea să ţi-o-nchizi
Şi-n crucea nopţii, luna cât cuprinde,
S-o-mpingi în prispa altor indivizi.

Ci, momentan, dezamăgit de lună,
Cu tot haloul său particular,

Eu îţi doresc, frăţeşte, pohtă bună!
Ştiind că ai o ceapă-ntr-un sertar.

Nopţi albe

Compacte nopţi, solemne, de iarnă. Viscol nu e.
Şi, nefiind capabil în somn să mă îngrop,
Admir dagherotipuri de când erai dudue,
Pe care-am scris catrene stropite cu sirop.

Nopţi albe când, beteagă, memoria căznită
Se reîmprospătează-n candoarea de omăt;
Când amintiri mocnite prind murmur de ispită
Să-mi, sufletul, purceadă spre ele îndărăt.

Nopţi grave ca o navă de sombră catedrală:
Cu plânsul, în surdină, într-însele să-ncap;
Întinse ca o pustă cândva medievală
Cât să nu-i dea de capăt nici caii cu valtrap.

Nopţi, luna când cu vrajă amestecă zăpadă;
Când nu mai scriu răvaşe pudrate-n roz-bombon;
Când nu citesc romane de **capa ay espada**
Ci schiţe şi nuvele de Pavlovici Anton.

Am cam ajuns la limită cu toate

Am cam ajuns la limită cu toate.
Pe suflet se stratifică din plin
O insensibili(opacă)tate,
Parcă respir într-un meleag străin.

Nici haz nici plâns nu-mi picură-n grimasă;
Mi-s dezolant şi sterp ca un deşert.
Şi doar pecetea colbului se lasă
Peste domeniu-n care-am fost expert.

Or, îndeolaltă astea, ca atare,
Mă îmbrâncesc bezmetic să purced
Spre o deperso(vastă)nalizare,
Dezagregându-mi faima de aed.

Dar le cunosc macabra lucrătură
Năpasta, deci, îmi vor plăti-o scump!
Căci răzbunarea-mi fi-va cea mai dură
Ex ossibus când, brusc, o să irump!

Ortodoxism, catolicism, naţionalism

de ALEXANDRU GEORGE

Iscă am fi fost catolici sau protestanţi, am fi rezistat mai puţin turcilor mahomedani, ruşilor ortodocşi sau habsburgilor catolici? Este limpede că dacă vrem să coborâm argumentaţia la acest nivel, cel mai bun lucru ar fi fost să fim creştini ca armenii pentru a nu ne lăsa înghiţiţi de popoarele din jur.

Şi apoi, să nu recunoaştem aceeaşi virtute (cu totul secundară şi derivată, repet) Bisericii romane? Oare nu ne spune nimic exemplul Irlandei catolice, rezistând atât de eroic Angliei prepotente, sau acela al Poloniei şi Lituaniei, păstrându-şi fiinţa naţională împotriva Rusiei pravoslavnice şi Germaniei protestante? O confesiune poate izola o etnie de altele, o poate apropia sau o poate face victimă mai uşoară unor pofte imperialiste; ortodoxia ne-a slujit în Ardeal, dar nu şi în Basarabia şi Bucovina, unde se vede ce se întâmplă, sau în cazul aromânilor.

Dealtminteri ce rezultă din expozeul istoric al lui D.Z. este că românii au ştiut prin supleţe şi abilitate să dejoace planurile politice (îndeosebi ale Vienei în epoca modernă) de rupere a unităţii naţionale: cele două biserici româneşti din Ardeal s-au dovedit la fel de naţionaliste. Ba, e o întrebare dacă Iuliu Maniu n-a fost un patriot mai autentic decât slugoiul pro-comunist Petru Groza, iar Monseniorul Ghika un spirit de altă factură decât Patriarhul Nicodem. Elogiul pe care D.Z. îl aduce unor mari personalităţi catolice din trecut îi ruinează întreaga teză; eu nu ştiu dacă e mai bine să fii naţionalist în cadrul Bisericii romane sau al celei pravoslavnice, dar e sigur că cei aflaţi în prima situaţie nu s-au arătat mai prejos de ceilalţi.

Dar să mai semnalez un fapt şocant în lucrarea timpurie a tânărului teolog, mai apoi istoriograf: continua asimilare a lumii occidentale, abhorate de el, cu catolicismul, aici fiind o eroare ce se prelungeşte ca o fraudă în toată lucrarea şi stăpâneşte şi azi pe mulţi. Or, dacă această identificare e legitimă până în secolul XVI, a pune sub semnul catolicismului lumea modernă, civilizaţia capitalistă şi chiar cea „euro-atlantică" este o eroare absolut inadmisibilă. Căci nu ţările catolice sunt în fruntea societăţii moderne şi nu ele dau tonul în lume; cel mult le urmează pe celelalte şi li se adaptează cu greu, parţial şi, poate culpabil. Societatea modernă (capitalistă, industrializată, democratică, parlamentară) s-a născut în ţările protestante (Olanda, Anglia, Elveţia, SUA) şi modelele cele mai realizate sunt de căutat în acest tip de ţări (Suedia, Danemarca) apoi în ţările semi-protestante (Germania, chiar Franţa) nu în cele prin excelenţă catolice (Irlanda, Polonia, Austria, Spania, Portugalia sau Lituania). Nu papa de la Roma e principele noii civilizaţii ateiste, masonice, materialiste, după cum nu el este marele duşman al poporului român.

Toate aceste lucruri şi multe altele (dar mai ales elogiul Rusiei asimilată fals cu adevărata ortodoxie) aveau de ce să stupefieze pe un cititor al lui D. Z. în anul de graţie 1956, când noi trăiam sub regim de ocupaţie rusească, iar tancurile de aceeaşi fabricaţie zdrobiseră insurecţia maghiară (nişte blestemaţi de catolici şi calvinişti care voiseră să se reapropie de Occident!). Mai te puteau ului multe: stilul vehement, de pledoarie politică, lipsa argumentaţiei şi a discuţiei posibilei preopinenţe, toate caracteristice modului enunciativ, contradicţiile la tot pasul, învălmăşeala erudită din surse de mâna a doua şi aşa mai departe. Spre lauda lui, D.Z. citise mult, încă de la 22 de ani, dar elementele de erudiţie erau subordonate unei pledoarii, în toate acestea frapând absenţa spiritului istoric, folosirea abuzivă a evenimentelor din trecut pentru susţinerea unei teze din prezent (ca să dau un unic exemplu: bătălia de la Codrii Cozminului, o afacere tipică de conturi între un senior şi un vasal, devine o confruntare între ortodoxie şi catolicism!).

Şi despre ce erudiţie putea fi vorba reiese dintr-un simplu exemplu pe care-l ofer: D.Z. descoperă în treacăt (şi fără să se sinchisească de acest fapt care-i ruinează teoria, că lumea occidentală în perioada modernă e condusă de papalitate) că de fapt adevăratul agent motor este calvinismul şi crede că această teorie a fost dovedită de un teolog român (Şerban Ionescu) şi de Seeberg. Or, aici e vorba de celebra teorie elaborată de Max Weber încă din secolul trecut şi larg popularizată la noi de Nae Ionescu, acesta făcând însă distincţia cuvenită între catolicism şi spiritul societăţii moderne; dacă ar fi ţinut seama de ea, D.Z. ar fi trebuit să-şi rescrie aproape toată cartea.

... Am ţinut să-l cunosc personal pe autorul acestei lucrări extravagante, aflate în stadiul de dactilogramă, dar fericirea aceasta am avut-o mult mai târziu; nu i-am pomenit atunci de ea, bănuind că şi-o repudiază. Şi la o discuţie cu el nu am ajuns niciodată. D.Z. e un om inapt dialogului, care vorbeşte torenţial, doar pentru sine, fără să-şi presupună un interlocutor, e un intelectual din aceeaşi rasă cu Adrian Păunescu şi C.V. Tudor. El a scris mult şi divers, s-a informat în felurite domenii ale trecutului, dar şi-a păstrat inaptitudinea fundamentală faţă de înţelegerea şi utilizarea metodei istorice. E un spirit anti-istoric, care proiectează asupra trecutului dorinţele lui de om politic modern, mai mult încă: caută nu adevărul ci sprijin pentru o teză, chiar când aceasta e contrazisă categoric de realitate, cum e cazul cu subiectul cărţii de faţă.

Între catolicism şi ortodoxie au existat fricţiuni, conflicte, dar şi elemente de contact profitabil pentru noi românii şi altele de fuziune şi de sinteză, pe care Dan Zamfirescu le dă totdeauna drept momente de izbândă a noastră împotriva unei conspiraţii diabolice dejucate. Or, dacă poporul român posedă (şi s-a văzut că posedă) o asemenea virtute miraculoasă, ce mai chichirez gâlceava? Catolici, ortodocşi sau protestanţi, dar mai sigur mahomedani (ca albanezii), tot ne-am fi păstrat naţionalitatea...

Asta, dacă vrem să ne jucăm de-a religia şi istoria, în interpretări, fireşte. Şcoala ardeleană, cu prelungirile ei, Ovid Densusianu şi E. Lovinescu, înclina spre catolicism, pe care ni-l recomandă şi azi d. Paul Dumitriu să-l adoptăm pentru a ne integra în Europa. Chestiunea ar fi, chiar aşa pusă, adică oportunist, mult mai dificilă. Trăim un moment de apropiere între cele două biserici frăţeşti, dar asta nu e totul; să regăsim şi să recunoaştem punctele de unire şi înţelegere, în caz că ţinem neapărat la „unitate". (Un ex. tipic al erorii contra istoriei în cartea lui D.Z. e să atribuim primilor voievozi români ideile naţionaliştilor de pe la 1900: dacă aceştia s-au căsătorit cu prinţese sud-danubiene sau bizantine, au făcut-o pentru a-şi întări poziţia în lumea ortodoxă. Desigur; numai că un minimum de probitate ştiinţifică te obligă să semnalezi că tot voievozii noştri timpurii nu le dispreţuiau deloc pe unguroaice şi pe cele de confesiune catolică, cu care se căsătoreau tot din motive de prestigiu politic.)

Între catolicism şi ortodoxie, sau profitând de ambele, poporul român s-a realizat pe sine; în nici un caz prin blocare, aşa cum cer şi azi naţionaliştii ortodoxizanţi. Pentru naţionalişti în genere, românii, ca să se „apere" mai eficient de bulgari, sârbi, unguri, slovaci, nemţi, ruteni, ruşi, evrei şi armeni, ar fi trebuit să fie mahomedani precum cei din Kârghiztan şi să vorbească un idiom turcesc măcar cât găgăuzii. Din fericire, cred eu, poporul român e cu totul altceva. Şi, dintr-o fericire şi mai mare, chestiunea religiei este şi pentru el, ca pentru majoritatea oamenilor, o problemă nu de propagandă politică mai mult sau mai puţin oportunistă, ci una de credinţă.

Muntele şi călăuza

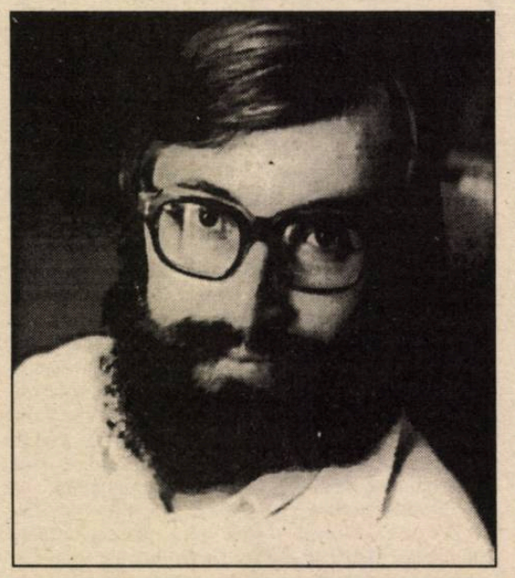

vasile andru

Puştile de vânătoare în huse, treziţi din somnolenţa drumului, surâzând de pe acum la spectacolul vânătorii apropiate, anticipând senzaţiile tari, imaginându-şi detunătura snopul de alice ca un atribut al fiinţei lor, ca o energie a trupului nu a armei, căderea vânatului zbaterea agonia dobitoacelor, ei surâd de la înălţimea lor impunători

vezi

vezi cum umbli cu ei să nu superi pe vreunul sunt invitaţii primarului, îmi tot spunea Vigu înainte de plecare, să nu uiţi o clipă cine sunt ei, să nu uiţi instrucţiunile vei lua legătură cu maestrul de vânătoare a fost anunţat i s-au transmis şi lui instrucţiuni dar mai spune-i o dată prin viu grai ce trebuie să facă, mai ales să le aducă vânatul drept în bătaia puştii drept în cătare să le bage ursul în alice că altfel v-a luat dracu şi pe tine şi pe maestru, sunt invitaţii primarului să vă intre în cap la amândoi şi dacă e nevoie vă faceţi rogojină sub picioarele lor spunea Vigu acest obsedat al protocolului, ţi-l dau pe Galade nu-i şofer prost ştie meserie l-am folosit la penitenciar are clasă bună dar ai grijă este prima dată pe traseul acesta şi vede prima dată obraze aşa de mari dar nu-l am decât pe acest Galade ceilalţi sunt de negăsit

acum

şoferul intră în panică, nesiguranţa şi deruta lui au crescut dar nu se dă de gol îşi duce greşeala mai departe, încerc să-l ajut şi-i spun cârmeşte pe aici, dar el spune că are o hartă şi are repere nu aponii repere ferme, eroarea lui se adânceşte drumul se înfundă, nici o ieşire înainte înapoi îl las să se descurce cum o şti, coteşte pe un drum forestier care în scurt timp se dovedeşte a fi catastrofal, cât pe ce să ne rostogolim în râpă, el zice să ne întoarcem, da aprob eu dacă mai poţi dacă ai cum dar mi se pare că ţi-ai bătut cuie în sicriu Galade nene, curios că un om de teapa lui se pierde în aşa hal, el bagă maşina într-un hârtop o înţepeneşte înjură

acum

persoanele importante de pe banchetă vociferează profund ofensate, pune-l la punct pe mitocan îmi porunceşte dar Galade îi dă înainte scrâşnind grijania lui de volan, el bagă motorul în viteză şi se aude trosnet rupere de oase metalice motorul amuţeşte, ne-ai făcut-o Galade Nene răcneşte insul sfrijit scoţând puşca din husă şi strecurând două cartuşe pe ţevi, se lasă cu bucluc mormăie Galade alb renunţând la lupta sa cu motorul şi cu speranţele, aşteptaţi poate o drege le zic, el sare jos desface capota iese fum înecăcios s-a ars a plesnit ceva înăuntrul maşinăriei, i-aş zbura creierul mitocanului spune cel sfrijit, îl lasă să meşterească ştiu că-i zadarnic trebuie piese de schimb, toţi şi-au pierdut răbdarea mi se adresează nervoşi, îi potolesc când le propun câteva variante

una

să mă urmeze pe jos, nu-i departe probabil, dacă doriţi putem încerca, bine bine condu-ne porunceşte înaltul că oricum trebuie să ne mişcăm de aici să ajungem la ţintă, îi conduc pe o potecă mai bine zis eu merg înainte şi ei mă urmează, potecă bine conturată, apoi tot mai ştearsă, iar tipul arţăgos ce-şi revendica nişte drepturi asupra cârmuirii grupului mă întreabă eşti sigur că o să te descurci eşti sigur că ajungem pe terenul de vânătoare, am tresărit, am remarcat distanţa socială între noi, uitasem îi crezusem aproape tovarăşi de drum că este un drum de trăit şi-l trăim anevoie, dezbinaţi clasaţi le auzeam gâfâitul bocancii izbiţi de pietre

şi

au început să cârtească să ceară socoteală pe unde dracu ne duci ce fel de locuri sunt astea şi ce fel de călăuză eşti de nu mai ajungem nicăieri uite ceara mă-si că nu suportă observaţiile noastre şi nu mai vrea să înainteze face pe proletarul ofensat, dacă nu vă convine zic mergeţi singuri pe unde vă taie capul, dar unul îmi pune ţeava puştii sub coastă şi face un joc de intimidare cu degetul pe trăgaci simt metalul rece rece un fior, zice te urneşti ori descarc în tine alice de urs

acum

recunosc în faţa lor că ne-am rătăcit, glumeşti îţi baţi joc de noi nu ştii cine suntem spune el şi îmi arde două palme apoi pe fondul de culpabilitate ce şi l-au creat le vorbesc calm, nu mult mai ameninţător decât este necesar, zic muntele acesta trebuie luat cu precauţie că a mai înghiţit oameni mari şi mici deci să ne gândim la un plan, să ne unim imaginaţiile ca să găsim o ieşire şi baza planului este răbdarea, ei se sperie răcnesc la mine îmi ordonă în cor să-i scot la liman imediat netrebnicule cine te crezi să ne propui un plan comun tu să laşi tonul ăsta măi plătitule cu ora

şi

mă ţintuieşte sub un copac scoate cuţitul cu prăsele de os îl apropie încet de gâtul meu şi încrustează cât trebuie ca să şiroiască sânge, în faţa sângelui orice discuţie devine gravă el spune stârpitură de proletar aici îţi vor putrezi oasele, am răspuns că dacă mă omoară s-ar putea să nu mai răzbeşti la lumină locurile sunt greu de biruit desişuri văgăuni prăpăstii ascunse poteci surpate prima aşezare umană să fie la trei-patru zile de mers fiarele cer vamă la trecători avalanşele de pietre aşteaptă semnale discrete prea a te îngropa, atunci ceilalţi din ehipaj l-au domolit pe amic mai fricoşi mai realişti, au zis să nu-l înfuriem nenorocitul ar fi în stare să nu ne mai scoată

aşa

mi-am şters dâra de sânge care curgea din crestătură am pus frunză de patlagină pe rană şi le-am spus să căutăm drumul că este pe aici pe undeva chiar sub picioarele noastre este drumul, ei bombănesc cârtesc dracu ne-a pus să ne lăsăm pe seama ăstuia pârlitu de primar ne asigură că are călăuze desăvârşite, oricum trebuia de mult schimbat cine-l ţine pe ăsta primar nu face nimic în oraşul ăsta nu construieşte nimic îl arunc din scaun poimâine oraşul ăsta merită un primar de soi auzi cică are călăuze impecabile, le răspund că nu există călăuze desăvârşite, tu vezi-ţi de orientare şi nu trage cu urechea şi nu sta de vorbă cu noi, tonul său vădea dispreţ pentru intervenţia unui plebeu în conversaţia lor, nu vezi în ce ne-ai băgat, nu eu v-am băgat ci am căzut cu toţii aşadar să încercăm o ieşire

şi

încep să le pun condiţii căci balanţa autorităţii înclină în favoara mea, le spun dacă mă agresaţi şi mă ultragiaţi simţul de orientare va slăbi nu reuşesc să mă concentrez asuprit şi o să orbecăim prin văgăuni mult şi bine aşadar ajutaţi-mă cum puteţi prin tăcere vorbă cu cap destindere nu blocaţi ceea ce se cheamă vedere inspiraţie, treptat s-au îmbunat obligaţi de situaţie s-au speriat că altfel n-au să găsească drumul de întoarcere, oamenii de condiţia lor intră într-o panică extraordinară în asemenea situaţii n-aş vrea să generalizez dar aceştia se muiaseră rău, grasul zice dacă ferească sfântul nu mă întorc vă daţi seama ce se întâmplă vă daţi seama Moxa abia aşteaptă să-mi ia locul intrigantul de Moxa sforarul de Moxa îl şi văd instalat în vila mea în hlamida mea Moxa aşteaptă de ani de zile să mă prăvale să urce în vârful piramidei zâmbeşte şi aşteaptă să mă prăvale

acum

ei se poartă frumos cu mine mai ales după ce au văzut că e tragic că nu-i joacă sau este joacă dar cu zilele tale, când unul din ei s-a prăbuşit de pe prispa strâmtă a unei stânci, toţi au rămas paralizaţi de spaimă, lucrurile s-au petrecut aşa, am nimerit într-o gâtuitură nu puteam ieşi decât escaladând stânca destul de abruptă ne-am căţărat ei total lipsiţi de experienţa muntelui iar unul cum spuneam s-a prăbuşit cu un răcnet care i-a îngrozit pe amici, când l-am zărit jos în prăpastie era pulbere nu se mai distingea formă de om

şi

moartea lui nimicirea lui a pus o ordine desăvârşită în ceata noastră a aşezat respectul între noi a redistribuit rolurile în micul nostru trib a clintit rangurile cu care venise fiecare deacasă a pus ranguri de urgenţă şi salvare, au început să îmi vorbească altfel să mă alinte chiar să-mi spună iartă-ne camarade scump şi nu mai fi supărat pe noi camarade scump tu eşti sprijinul nostru de nădejde material şi moral, înţeleg repede că le pot exploata această frică spre folosul lor, da încep să se gudure viitorul lor vilele mandatele tresele galoanele herbii aplicaţi în grabă se aflau cumva în mâinile mele în inspiraţia mea importanţa mea creştea în ochii lor şi le spun

acum

vă rog domnilor să aruncaţi armele căci prezenţa lor mă constrânge mă asupreşte şi în aceste condiţii lucrarea intuiţiei este îngreunată şi nu vă pot scoate de aici niciodată, ei mă desfiinţează cu privirea, eşti nebun pardon tovarăşe drag cum poţi să ne ceri aşa ceva asta-i

terorism şi unul mi-a pus gura puştii la tâmplă, zice vâr în tine tot plumbul care-l am, eu surâd le reamintesc că spre deosebire de ei care s-au născut să domine pe alţii eu m-am născut să mă domin pe mine

că

mi-e egal dacă-mi las piela azi sau mâine dar fără mine adică fără unul ca mine fără o călăuză vreau să zic veţi ieşi la lume prea târziu sau nu veţi ieşi niciodată cine ştie, atunci ei l-au potolit pe cel ce îndreptase arma asupra mea i-au smuls-o au aruncat-o au încercat să le păstreze pe ale lor, şapte la număr au implorat, au zis că în pădure fără armament am fi ca şi pierduţi vrem să păstrăm armele din motive defensive evident, zic hotărârea mea rămâne fermă, ori lăsaţi puştile şi muniţia ori vă las să orbecăiţi cu armele voastre cu tot şi m-am înţepenit lângă o tulpină de brad, ei s-au retras au deliberat s-au chilomănit s-au răsculat, au decis să-mi reamintească cine sunt ei şi ce funcţii au, unul a zis să încercăm o corecţie aspră şi m-a lovit amarnic mă clatin cad un timp nu ştiu ce-i cu mine, zice mai degrabă te arunc pe tine stârpitură de proletar decât să arunc arma, un timp nu pot să le vorbesc, am zăcut

apoi

le răspund că sunt gata să mă las aruncat de ei în prăpastie sunt gata căci viaţa mi-e astăzi la fel de trăită ca la naşterea mea sunt bucuros că în fiecare minut încep să trăiesc şi sunt nemâhnit că în fiecare minut am ajuns la capăt, dar pentru că s-a întâmplat să vă fiu călăuză întreb încă o dată dacă nu aveţi nevoie de mine şi dacă sunteţi siguri că vă puteţi lipsi de mine şi dacă tu n-o să putrezeşti aici, iar ceilalţi care cât durase leşinul meu tremurară şi se temură a face un pas l-au domolit iarăşi pe ministrul furios, s-au supus frica i-a supus

şi

rând pe rând aruncă puştile în prăpastie dar cu mâhnire parcă şi-ar fi aruncat cine ştie ce atribut al personalităţii sau un simbol viril frica se citea pe feţe nu mai aveau cu ce înfrunta lumea viitorul erau cu mâinele goale în faţa cosmosului nu mai puteau privi cu ochi de senior şi înţelegeai ce fel de seniori erau aceştia fără puşcă arătau placizi decalcifiaţi, vag metafizici dar încep să-i ridic la realitate şi realitatea nu-i roză, le spun înainte de salvare este necesară o adaptare la situaţie că suntem încă la discreţia negurii tot mai egalizaţi în rătăcirea slăbiciunea limita ignoranţa noastră

drept să spun

eram în avantaj faţă de ei doar prin această miză lăuntrică această dreptate ce-o făceam clipei, în rest eram la fel de neştiutor ca şi ei, unde sunt reperele de ce le căutăm cu atâta înverşunare, pentru ce ne umplem de iluzie şi mâhnire şi din detronarea lor nu câştigam nimic aş fi vrut să câştige ei ceva

acum este noapte

ei mănâncă lacomi cu despovărarea de griji ce ţi-o dau etapa încheiată popasul apropierea somnului mâncarea abundentă scoasă din rucsace sticla destupată, trage şi tu o duşcă scumpe camarad aşa aşa dă-l peste cap, mersi mersi la mulţi ani sănătate, mai bea o îngiţitură camarade scump că fraţi noi suntem, mă uit la ei cum înfulecă îşi epuizează proviziile nepăstrând ceva pentru zile negre ei aruncă ciolanele roase superficial ei sunt veseli mă laudă îmi promit o funcţie mare că cică m-au privit de aproape şi mi-au descoperit calităţi, mă îl punem la externe în locul lui Buhu că de mult trebuia să-l zvârlim pe Buhu e dezastruos ştim noi cine-l ţine da lovim de două ori, mă laudă iarăşi nu sunt obişnuit cu aşa ceva dar e plăcut, viciul e plăcut, puterea şi alte iluzii, crezi că mâine ne scoţi la lume mă întreabă ei curioşi nerăbdători, planificarea hazardului dânşii, nu cred le răspund vă pun răul în faţă, nu nu mâine dar până la urmă vom ieşi vii şi nevătămaţi şi întăriţi, am adormit cu toţii sub acoperiş de brad, frigul roua ne-au dat o nouă dimensiune a întâmplării

zorii

ne găsesc amorţiţi, îi trezesc foarte greu, mai lasă-ne să dormim îi las până la răsăritul soarelui apoi ei cer să-i mai las, ei se plâng de dureri de picioare o febră musculară pe care o comentează ca pe un eveniment al trupului lor stătut, măi, măi nu ştiam că de la alpinism te dor bucile zice eu abia mă mişc aoleu iuiu iuuu parcă e fiert spatele şalele vaaai vaaai, le spun că trece după ce ne ambalăm la mers, ei ar mai sta tolăniţi în pologul de iarbă dar dârdâie de frig şi pornim oricum înaintarea este foarte înceată

astăzi

căutăm urcând şi coborând jubilând la impresia unei piste minunate ivite în faţă deprimaţi brusc când perspectiva se închide în perete de piatră căţărându-ne şi căzând în nas urcând şi popas, eu am lăsat pe coclaurile astea cinci kilograme zice unul grăsuţ transpirat, altul îi răspunde mai ai de unde lăsa de zece ori pe atâta, he he he he dar şi tu slavă Domnului ai de unde slăbi he he he, bine că se mai înviorează cu vorba îşi uşurează mersul gâfâie asudă văicăreală îmi cer mereu popasuri fac greva mersului n-au obişnuinţa muntelui nici eu n-o am dar mi-o formez **acum**, ei nici atâta nu încearcă văd asta după mecanica mişcărilor schimonosirea fizionomiei punga buzelor, renunţarea li se citeşte pe faţă

deodată

o haită de lupi atacă grupul nostru, asmuţim cei doi câini de vânătoare, lupta între câini şi lupi e sinistră, ei latră ei urlă acum câinii sunt rupţi de colţii lor, noi ne-am căţărat pe un povârniş abrupt, ei sunt livizi de spaimă, sfrijitul n-a reuşit să se caţăre pe povârniş şi este sfârtecat, cel gras aici leşină, apoi lupii au dispărut în adâncul pădurii, ne-am regăsit glasul într-un târziu iar grasul care slăbise cu cinci kilograme spune cu vizibilă satisfacţie că cel sfârtecat de lupi este cel mai neînsemnat membru al echipajului şi al istoriei contemporane, au început acum bârfele pe seama ăluia că era un parvenit notoriu de-l ştie tot Gumoreniul o ruşine pentru noi un subcortical om de paie pus într-un scaun de paie om de manipulat primarul va fi bucuros că pe ăsta l-au mâncat lupii nici că merita soartă mai potrivită el era una scursură una lătură una lepădătură un vierme un intrigant un care a lins multe dosuri ca să ajungă ce-a ajuns un care s-a născut să lingă şi să învingă

şi astfel

am văzut încă o dată câtă discordie îi ţine strâns uniţi strâns legaţi

ziua următoare

alt om din echipaj a fost atacat de şarpe muşcat fulgerător, el răcneşte salvaţi-mă aduceţi trusa medicală antibioticul vai aha mama voastră de nenorociţi veniţi şi sugeţi-mi veninul repede că tot scap eu şi dau pe faţă dosarele acelea luav-ar scârba criminalilor dau pe faţă şi dosarul cu Straton mama voastră de porci vă aranjez eu că voi i-aţi umplut orbitele cu ţărână după toate câte a făcut pentru voi, eu ascultam uimit urechile mele se faceau vinovate, ăla urla şi nimeni nu se apropia că şarpele nu plecase ăla răcnea din gură de şarpe se poate zice la propriu apoi s-a învineţit, i-au dat în fine antidotul şi peste noapte s-a umflat şi avea febră 42 de grade şi după ce-a consumat toate medicamentele pe care le aveam prin rucsace s-a mai zvârcolit spasmodic o oră apoi a murit

cei rămaşi

respiră uşuraţi destinşi comentează cu vervă şi dispreţ ei zic mare lichea era ăsta însăşi emblema lichelismului contemporan produs tipic al anilor cutare al acelei perioade sinistre ştiţi voi parvenitul subcortical, ascunzând multă vreme trecutul său torţionar, nimerit în scaunul său în acel timp de penurie de minte acel vid de personalităţi pac pac pac ştiţi bine ce vreau să spun da da ştim că am avut de suferit din cauza lor, blamul înfierarea se împleteau cu unele consideraţii sociometrice şi meritele lor istorice în acele timpuri grele pentru ca ele să apună pentru totdeauna, am văzut că erau pecetluiţi şi legaţi prin însăşi ura şi dezbinarea temeinică dintre ei şi credeam că firava încredere ce-o aveau în mine i-ar putea re-lega dar cum

cum

umblând şi a treia zi ei sunt flămânzi nu vor să mă asculte să mestece un mănunchi de iarba călugărului şi pâinea cerbilor, abia a patra zi nu mai au încotro mor de foame şi iată ei gustă iarba asta fragedă numită şi iarba crucii, ei zic merge merge nu-i chiar rea, eu ştiu că mâine vor fi fericiţi să găsească şi iarbă din asta că ea nu creşte totuşi pe toate cărările, mai străpungem un desiş mai trecem un defileu, ei cred că eu am mai mult experienţă a acestui munte dar vă spun că am tot atâta cât voi doar spre deosebire de voi eu lucrez să mi-o formez acum pe loc smulg fiecărui pas învăţătura ce mi-o poate da smulg fiecărui minut motivul său de bucurie ziua este bună o culeg cum este dată şi numai în asta mă deosebesc de voi, adunăm crengi să ne facem culcuş pentru noapte

şi astăzi

în zori o luăm de la capăt luăm fir roşu un pârâu roşu sperăm că el ne va scoate undeva şi văzând cum ne trec zilele vom crede că aceasta e chiar viaţa noastră

viaţa

vom învăţa să iubim parcursul nu să trăim doar de dragul ţintei vom afla că ţinta şi parcursul sunt unul şi acelaşi lucru, îi îndemn să mestece frunze şi coajă dulce de arţar, altă hrană nu am pentru voi pădurea devine tot mai săracă, pinul alpin micuţ sec nu-ţi vine să-l bagi în gură iarba hrănitoare este rară şi noi încă mai depindem de ierburi

acum

ei promit iarăşi că după ce scăpăm de aici dacă-mi dau osteneala să-i scot mai repede de aici mă vor răsplăti copios mă îmbracă în caftan ca pe vremuri, om te facem îţi dăm hătmănie să îţi petreci restul zilelor ferice învelit în giubea trăgând din ciubuc cu imamea de fildeş om te facem cu tot neamul tău, să lăsăm asta zic altceva importă acum să trăim drumul să vedem ce ne mai dă muntele vă rog fantazaţi mai puţin vedeţi această frunză şi aceste fructe mărunte bune de mâncat amânare noroc

deodată

printr-o sclipire de pârtie se zăreşte oraşul departe cu clădirile lui reale roşiatice deşi micşorate de distanţă, ei chiuie de bucurie ei sar în sus se îmbrăţişează au lacrimi adevărate ei arată cu mâna cum la poalele muntelui se desenează pointilistic oraşul, băieţi am învins am învins am învins am obţinut victoria suntem salvaţi uraaa uraaa şi au dat să fugă spre vale

dar

unul i-a oprit a zis aprig STAŢI mai avem o socoteală, să-l stârpim pe acest nemernic de călăuz care ne-a înjosit ne-a expus primejdiilor ne-a supus chinurilor ne-a decimat rândurile este crimă procurorule dă sentinţa

şi

el dă sentinţa printr-un gest tranşant cu policele spre pământ ca pentru gladiatori, ucide aşa au strigatu şi m-au înconjuratu, gura-mi astupatu şi trupul legatu, ei zoresc zoresc de-mi îngroapă zilele, tot răstoarnă bolovani peste trupul meu ţintuit mormanul creşte, strivit încă-mi aud inima sub tumul

şi

întru nenorocirea lor nu m-au ascultat ce le spun, să amâne execuţia, să mă omoare mai în vale căci primejdiile nu s-au sfârşit şi eu i-aş putea ajuta până-n vale că ei sunt pe buza prăpastiei ascunsă acolo de tufe, până în oraş mai este mult şi ultima primejdie nu le-o pot striga nu le-o pot vesti şi de ce să plec din lumea asta cu acest cuvânt de care veţi avea trebuinţă cu această voce

(1979)

tudor alexander

Unchiul Zisu

■ Fragment de roman

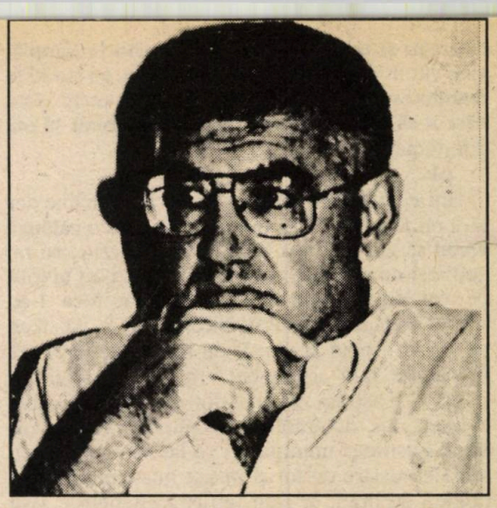

Unchiul Zisu locuia împreună cu alte cinci familii, într-o casă măricică şi murdară, pe care o construise la scurt timp după terminarea războiului. De fapt, o vreme locui chiar în fosta baie din fosta lui casă, un spaţiu infim care, datorită lipsei ferestrelor, rămânea cufundat zi şi noapte în întuneric. Când i se schimbă repartiţia, pe uşa de la intrare în fosta baie unchiul Zisu găsi caligrafiat următorul anunţ: „Ţineţi minte, nu sunteţi singuri, oamenii aşteaptă!". Cetăţenii erau rugaţi să tragă apa de fiecare dată şi să nu arunce ţigări pe jos. De asemenea, erau informaţi că, în cazul nerespectării regulilor, toaleta va fi închisă. Unchiul se mută în fosta baie din fosta lui locuinţă de două camere de la subsol, unde îşi amenajase şi o mică bucătărie şi un duş, pe care îl folosise în exclusivitate. În condiţiile actuale, anunţul nu avea pentru el nici o semnificaţie. Repartiţia era definitivă. În camerele de la subsol îşi făcuse apariţia o familie cu patru copii. Unchiul smulse anunţul de pe uşă şi-l înlocui cu o carte de vizită: „Zisu Zisman, Contabil."

Ceea ce îl necăji cel mai mult era faptul că nu mai avea duş. În vechea baie rămăsese doar chiuveta. O zi întreagă îşi cărase lucrurile de la subsol şi reuşi să se aranjeze destul de plăcut. Soţia lui, mătuşa Maria, lucra de câţiva ani la o fabrică aflată la peste 60 de kilometri depărtare. Obţinuse un pat la cămin, într-o cameră pe care o împărţea cu nouăsprezece colege. Venea acasă o dată pe săptămână, de sâmbătă seara până duminică la prânz, şi unchiul Zisu se strădui să facă odaia cât mai primitoare în vederea vizitelor. În afară de duş, mai regreta despărţirea de fotoliul său moale şi încăpător, în care se obişnuise să aţipească după masă şi care nu avea loc în fosta baie. Drept urmare, rămase la subsol la dispoziţia locatarilor, ca şi restul mobilelor din casă, folosite de atâţia ani de toţi cei care se perindaseră pe acolo. Unchiul Zisu ajunsese, cu timpul, să le uite, iar mobila din holul comun de la parter n-o mai privea de mult ca pe ceva care-i aparţinuse, ci, la fel cu ceilalţi, ca pe un bun comun de pe care nu merită nici măcar să ştergi praful. Despărţirea de fotoliu îl duru însă foarte tare. Mai ales când îl văzu, peste câteva zile, aruncat în curte cu picioarele în sus. Se gândi atunci să-l plaseze pe coridorul din faţa uşii. Îl făcu să renunţe însă un afiş lipit de vitrina din hol: „Locatari, eliberaţi spaţiile comune de boarfe inutile. Asiguraţi libera trecere în caz de incendiu!". Alături de vitrină, pe o foaie de azbest, trona un godin. În urma naţionalizării, soba din porţelan alb fusese demontată şi transportată nu se ştie unde. Locatarii fuseseră de acord să monteze godinul pentru încălzirea holului. Privindu-l, unchiul Zisu îşi dădu seama că trebuia să-şi facă rost de un radiator electric până la iarnă, deoarece fosta baie nu avea instalaţie de încălzire. Mai rău era că nu avea nici o priză. Agăţat de becul de deasupra godinului (candelabrul dispăruse la un moment dat) se legăna un cartonaş, „atenţie la foc", dar atât de afumat, încât inscripţia abia se mai putea citi.

Unchiul Zisu se aşeză pe singurul scaun care se afla în hol, lângă intrarea principală. Pe tocul uşii, la înălţimea întrerupătorului de curent electric, era lipit un bileţel: „Stinge lumina, nu arunca mucuri, hârtii şi gunoi, nu există femeie de serviciu care să cureţe în urma ta!". Se auzi o uşă trântindu-se şi paşi care se apropiau. Unchiul se ridică şi ieşi în vârful picioarelor, ruşinat parcă, nu înainte de a arunca o privire peste umăr şi de a o vedea, cu o cratiţă aburindă în mână pe Taşcu de la bibliotecă. Taşcu stinse lumina cu o înjurătură. „Are dreptate", se gândi unchiul Zisu, „risipă mare". Ajuns în dreptul fostei băi, observă că cineva înlocuise hârtia cu numele lui cu o alta, pe care scrisese în batjocură „Contabilitate". Îşi continuă drumul spre bucătărie şi se opri în faţa frigiderului imens General Motors, o raritate şi un obiect de mândrie pentru locatari, care-şi aduceau musafirii în bucătărie să le arate minunea. Un astfel de frigider putea trezi invidia multor oameni obligaţi să meargă în fiecare dimineaţă la patru ca să cumpere gheaţă. Fusese el însuşi atât de mândru când îl cumpărase! Pe uşa frigiderului era lipită o foaie de hârtie pe care stătea scris cu litere de tipar: „Nu ţineţi mâncare împuţită în răcitor. Nu uitaţi – răcitorul este al tuturor!" Unchiul Zisu aruncă o privire în jur, smulse hârtia, pe care o făcu ghemotoc şi o băgă în buzunar. Acesta fu singurul act de curaj pe care-l înfăptui în calitate de colocatar în fosta lui casă.

Îşi cheltuise toată energia de care dispunea când îşi construise casa. Începuse construcţia imediat după război şi muncise cu o abnegaţie demnă de admirat la ceea ce avea să însemne cea mai mare realizare din viaţa lui. Casa fu terminată în doi ani şi apucă să se bucure de ea două luni, până când îi fu naţionalizată.

Nimeni n-a ştiut vreodată ce-a gândit unchiul Zisu în jumătatea de oră care i-a fost acordată de oficialităţi ca să evacueze casa şi să se mute la subsol. Cert este numai faptul că s-a ocupat în exclusivitate de mutarea acelui fotoliu mare şi greu, pe care l-a cărat de unul singur pe scara îngustă de serviciu, în timp ce mătuşa Maria alerga în sus şi în jos ca o suveică, încercând cu disperare să înghesuie în noua locuinţă cât mai multe lucruri cu putinţă, împiedicându-se el, bolborosind şi blestemându-l pentru că-i bloca trecerea. Unchiul Zisu ajută cu resemnare la aranjatul subsolului şi nu ieşi de acolo decât seara, ca să se ducă la closet, ocazie cu care întâlni multă lume mişunând prin întreaga casă, mutându-i mobilele, bătând cuie în pereţi, scoţând perdelele din sufragerie, demontând sobe, mă rog, aranjându-se şi ei care cum putea în noile locuinţe. Îi salută pe toţi pe rând, pe măsură ce-i întâlni, primind răspunsuri grăbite, de oameni care aveau treabă. Aşteaptă cu răbdare un sfert de oră la uşa băii, care era ocupată, şi-i trecu prin minte ç-ar fi fost bine dacă ar fi inclus două băi sau măcar încă o toaletă în planurile iniţiale ale casei.

Nimeni n-a ştiut vreodată ce-a gândit unchiul Zisu când a fost evacuat din camerele de la subsol şi mutat în fosta baie. Folosi şi el, împreună cu toţi ceilalţi, noul closet de scânduri construit peste gura de canal din curte şi se consideră mulţumit că avea chiuvetă în cameră şi nu era obligat să se spele la bucătărie. Şi iarăşi, nimeni n-a ştiut ce-a gândit unchiul Zisu când, ani mai târziu, pe neaşteptate şi fără explicaţie, i-a fost dată înapoi spre locuire fosta sufragerie, iar mai târziu, peste alte zece luni, fostul dormitor. Locatarii, familii zdruncinate, cu multiple generaţii şi mulţi copii, plecaseră, fără ca unchiul Zisu să se intereseze din ce cauză şi unde şi nici de ce nu veniseră alţii în locul lor. Toate formalităţile le îndeplini mătuşa Maria, care între timp fusese pensionată de boală. Unchiul Zisu îşi cără singur fotoliul din curte în casă şi-l aşeză lângă aparatul de radio Telefunken, tip 1940. În toţi aceşti ani, acoperit cu o prelată cauciucată şi adăpostit sub nucul mare dinspre stradă, care-l ferise de ploaie şi zăpezi, fotoliul se păstrase destul de bine.

În urmă cu cinci ani, când primi de la primărie somaţia ca în termen de câteva luni să cumpere o parte din casă sau să o părăsească, unchiul Zisu se aşeză în fotoliu şi tăcu timp de unsprezece ore şi jumătate, după care anunţă că îşi făcuse socotelile şi că erau în stare să plătească ratele la contractul de cumpărare a unui etaj din propria lor casă. Plata lunară, eşalonată pe cincisprezece ani, reprezenta întreaga pensie a mătuşii. Dar unchiul, care îşi păstrase neîntrerupt slujba de contabil adjunct la fabrica de pânzeturi, era convins că din leafa lui, cu atenţie şi cumpătare, puteau să trăiască. Mai greu avea să le fie cu cheltuielile pentru reparaţiile socotite absolut necesare casei.

În anii care urmară, singurul lucru pe care reuşi să-l realizeze fu să reutileze baia şi să desfiinţeze latrina din curte. Unchiul Zisu îşi scoase deocamdată din minte gândurile privitoare la noua sobă din hol, în locul godinului pe care-l aruncaseră, sau la cumpărarea abajururilor care să îmbrace becurile chioare ce atârnau din tavanele camerelor. Se apucă să repare de unul singur frigiderul General Motors. Se încăpăţână însă să strângă bani ca să retencuiască peretele cel mare al bibliotecii. Aceasta găzduise ani îndelungaţi o grădiniţă de copii, iar în ziua în care unchiul Zisu reintră în posesia ei, descoperi sub afişele care acopereau în întregime unul din pereţi uriaşa inscripţie: „Slavă marelui Stalin!" Lozinca era scrisă cu vopsea roşie, care pătrunsese adânc în tencuială şi, cu toate că unchiul Zisu o văruí personal cu bidineaua, literele deveniră din nou vizibile după câteva zile. O vreme reluă operaţia săptămânal dar fără rezultat. Atunci începu să văruiască mai des. În cele din urmă, după ce petrecu o săptămână întreagă pe schele văruind, ca Michelangelo, în fiecare după-amiază, mătuşa încuie biblioteca şi ascunse cheia. Toată vara, stând în grădină, în faţa geamului însorit al bibliotecii, unchiul Zisu privi inscripţia de pe peretele scăldat în lumină. Iar atunci când mătuşa vru să acopere geamul cu o pătură, zise doar: „Asta nu, asta nu permit!".

Ethosul ca obicei şi locuire

de CORNELIU MIRCEA

Cuvântul elin **ethos (ithos)** înseamnă „locuire“ şi deopotrivă „caracter obişnuit, obicei, tradiţie, datină sau manieră de a fi“, cel de al doilea sens fiind coincident, în fond, cu semnificaţia unui alt termen, **ethos** („obicei, uzanţă, deprindere“). Între cele două cuvinte există, prin urmare, o interferenţă semantică nu lipsită de temei. Căci a locui într-un anume loc (vreme îndelungată) creează obişnuiţa, obiceiul, deprinderea. Iar etica despre această „obişnuinţă“ doreşte să vorbească, despre locul deosebit în care locuieşte fiinţa umană conştientă şi gânditoare, loc spiritual dar şi loc străvechi, înrădăcinat în cosmosul inconştient. Fenomenul conştiinţei de sine leagă, în final, cele două ţinuturi distincte, dar operaţia conştiinţei nu e defel facilă.

Căci sunt – şi pot fi – conştient de mine numai dacă, părăsindu-mi sinele (inconştient), pătrund în orizontul Fiinţei şi devin una cu aceasta, numai dacă mă transform şi mă transfigurez în temeiul originar. Dar dimensiunea şi puterea fiinţei mele (umane) e limitată. Urmează căderea: desprinderea de ţinutul suveran şi revenirea la mine însumi. Acum de abia pot spune că mă sesizez cu adevărat: că devin conştient de propria mea entitate, deosebind-o de sinele celorlalţi.

Conştiinţa (**cum-scio: a şti împreună cu**) presupune, deci, desprinderea de ţinutul inconştient – detaşarea de orizontul acestuia –, cufundarea în Absolut şi revenirea ulterioară la sinele ce se va **individualiza**, sesizându-se ca sine şi diferenţiindu-se de un altul – de lumea „dinafară“. Eul s-a identificat: e conştinent: „are“ conştiinţa propriei fiinţe (mai corect: este conştiinţa propriei fiinţe): îşi oglindeşte propria entitate pe ecranul originar şi transcendent al Fiinţei absolute. Dacă nu ar avea reperul acesta, nu s-ar putea distinge pe sine ca **sine**, diferenţiat de un **altul**.

Fac parte, deci, din imperiul Prezenţei absolute, mă împărtăşesc din lumina originară, chiar dacă am pierdut, pierd şi voi pierde mereu din faţa privirilor discul solar al Fiinţei (prin căderea continuă în propria-mi entitate mărginită). Nu pot uita că, în orizontul suveran, fiecare altul e unul şi acelaşi, că prin fiecare entitate mulţimea celorlalţi se întâlneşte doar cu sine. Mă cufund în altul – în fiecare altul – şi îl primesc pe fiecare în spaţiul meu spiritual.

Conştiinţa presupune unificarea: ea însăşi este unificare. Nu mă voi putea sesiza ca eu fără a nu îmi aminti, „ca prin ceaţă“, adevărul suprem ce mi-a învăluit Fiinţa: **eu însumi sunt altul: sunt fiecare altul dinafară. Şi fiecare altul „mă repetă“ doar pe mine însumi: în fiecare altul sunt eu însumi**. Chiar dacă am coborât – şi cobor – în cercul limitat al propriei făpturi, vocea identităţii răsună prelung, nelăsându-mă să mă pierd în neantul separator al limitei. Răsfrângerea asupră-mi are ca efect sesizarea de mine însumi. Mă sesizez şi mă identific, sesizându-l totodată pe altul – dincolo de mine şi, totuşi, înăuntrul fiinţei mele.

Dar a mă regăsi prin fiecare altul şi a-l regăsi pe altul în mine însumi este tot una cu a-mi intensifica propria entitate: a dobândi puterea celorlalţi, puterea fiinţei lor unificate cu propria mea fiinţă. Nu mai sunt singur, **sunt împreună cu**. Şi cunosc **împreună cu (cumscio)**; decid **împreună cu; acţionez împreună cu**. Puterea conştiinţei izvorăşte din puterea Fiinţei, deşi cele două orizonturi se vor separa alternativ, chiar dacă interferează.

Conştiinţa presupune abandonarea periodică a reperului originar, cu păstrarea perpetuă, în memorie, a momentului unificator. Amintirea Fiinţei revelate – conştiinţa că eu sunt unul prin fiecare altul – îmi conferă puterea de a mă ridica deasupra condiţiei solitare şi de a mă re-găsi prin mulţimea unificată ce îşi conferă propria sa putere şi dimensiune. Astfel ia naştere **norma** microgrupului – acceptată tacit de toţi partenerii –, **legea morală**, precum şi ansamblul coerent al **legilor scrise** elaborate de spiritul conştient al Cetăţii.

Faptul că mă pot apleca asupră-mi (şi asupra celuilalt), faptul că mă analizez şi că îl pot analiza pe altul se datoreşte tocmai puterii absolute ce traversează, ca un schelet de oţel, trupul curgător al conştiinţei. Mă privesc, deci, de la distanţa pe care mi-o îngăduie principiul unic gravat în mine însumi; de la aceeaşi distanţă privesc şi fiinţa celuilalt **pe care o primesc în mine însumi, chiar în clipa contemplaţiei active, lăsându-mă, la rândul meu, primit în fiinţa celorlalţi**.

Am prezentat, pe scurt şi schematic, fenomenul conştiinţei de sine întrucât, prin actul sesizării de sine şi de altul, omul se deschide spre Absolut şi se ancorează de Absolut, incapabil însă de a se desprinde de puternicele rădăcini care îl ancorează de fundamentul organo-biologic. Pentru a înţelege în adâncime natura ethosului, suntem obligaţi să scrutăm fiinţa umană, aşa cum este ea, fără a o idealiza, dar şi fără a o lipsi de lumina sacră a temeiului originar (care a făcut posibilă apariţia conştiinţei).

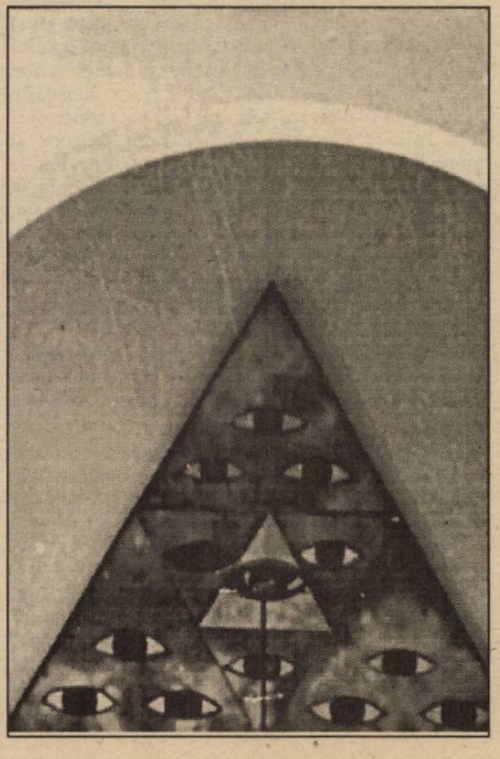

Problema eticului nu s-ar fi putut pune dacă sinele nu s-ar fi deschis spre imperiul suveran al Fiinţei, dacă nu s-ar fi sesizat – de acolo, din miezul esenţial – pe sine însuşi, **din perspectiva Fiinţei care s-a deschis, învăluitoare, transfigurându-l.** Fiinţa, ca sinteză nemijlocită a tuturora, ca Unul instituit dinamic, aici şi acum, a preluat tema unităţii arhaice (pe care o putem identifica în diferitele straturi ale persoanei: pulsional– sexual, afectiv, imaginar), pentru a o pune în termeni fundamentali: **Fiinţa ca Fiinţă: to on he on**: Fiinţa ca esenţă a fiinţei umane stratificate. Cum – şi de ce s-a ajuns, în cele din urmă, la Fiinţă (sau la Unu)? Şi de ce numai Fiinţa (sau Unu) a putut întemeia orizontul etic?

Răspunsul a fost dat mai sus: omul nu s-ar fi putut sesiza pe sine (ca sine) dacă nu s-ar fi desprins de propria entitate – inconştientă până atunci – şi dacă nu s-ar fi înălţat, împreună cu alte fiinţe conştiente, **dincolo**, într-un meta-orizont sintetic, unificator, prin care se reţine doar faptul simplu şi fundamental de **a fi**: de **a fi ca unu, prin Unu**. Căci în clipa în care mă sesizez pe mine însumi – şi pe altul simultan –, nu reţin decât **prezenţa pură** – a mea însumi şi a celuilalt –, prezenţă care „se distribuie“ fulgerător în cele două mari repere ale conştiinţei de sine – subiectul şi obiectul –, prin revenirea imediată la sinele (meu) inconştient şi la lumea care, de acum, va fi sesizată alături de şi dincolo de mine însumi.

Dar această întoarcere, care se încheie cu atingerea pragului de la care s-a plecat, poartă cu sine lumina originară a Fiinţei. Conştiinţa de sine e subîntinsă, prin urmare, de Fiinţă şi poartă cu sine Fiinţa – înscrisă definitiv în „substanţa“ ei imponderabilă. Iar Fiinţa revine la Sine şi se contemplă, exultând în extatica fericire de a fi, în sfârşit, **ceea ce este şi a fost dintotdeauna**. Conştiinţa ar fi, altfel spus, marea translucidă în oglinda căreia se reflectă cerul Fiinţei, contopindu-se cu adâncurile transparente şi cutremurându-se de propria sa fiinţă. Dacă orizontul conştiinţei a fost trasat de ţinutul fără de margini al Fiinţei – şi dacă Fiinţa se caută şi se regăseşte fără contenire în oglinda conştiinţei –, la fel de adevărat este şi faptul că fenomenul conştiinţei de sine pune, el însuşi, tema şi, în acelaşi timp, problema etică. Fără temeiul originar al Fiinţei, unităţile nemijlocite pe care le-am pomenit – încoronate de supraeul inconştient – nu şi-ar fi revelat esenţa lor originară; mai mult, nici nu ar fi fost remarcate ca atare.

Fiinţa preia, aşadar, tema unităţii şi o dezvoltă până la ultimele sale consecinţe, presupunând, ea însăşi, **unificarea implicită** a tuturor entităţilor finite. Ea deschide – şi constituie – orizontul reflexiv al ethosului, pentru a face, în cele din urmă, posibilă etica însăşi, înţeleasă ca disciplină a cunoaşterii – şi acţiunii – etice.

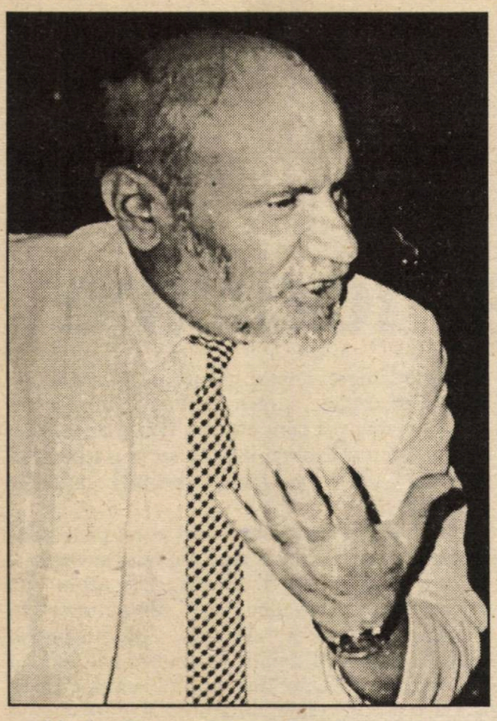

Dan Laurenţiu:

«Orgoliul vine cu

Marius Tupan: ***Stimate Dan Laurenţiu, te-aş ruga să începem cu… începutul: cu „anii de ucenicie". De acord?***

Dan Laurenţiu: Pentru cititorii revistei? Pentru istoria literară? O.K., popor de zei!

M.T.: ***Spune-mi unde, când… şi…***

D.L.: …Cum? Nu chiar aşa, dar nişte automatisme, nişte poncife şi nişte truisme îi sunt necesare şi trupului (de pildă, obişnuinţa de a mânca sau a bea anumite feluri cu plăcere, şi de a refuza altele, care, prin ele însele, nu sunt deloc incompatibile cu cele dintâi); aşa se petrece şi în viaţa noastră psihică: oricât ar fi ea de agitată, de supusă schimbării heracliteene a lucrurilor („nimeni nu se scaldă de două ori în acelaşi râu" – nu-i aşa?, deşi efesianului i s-a adus corecţia – corectă! – că nici măcar **o dată** n-o poţi face în deplină rigoare a raţionamentului!). Să revin: M-am născut, şi cu trupul, şi cu sufletul, într-un spaţiu şi într-un timp pe cât de generoase, de privilegiate în haruri şi idealuri pe atât de exigente, de nemiloase cu purtătorul, cu beneficiarul lor: din favoarea supremă a unui destin înalt, putând deveni o cruce sub puterea, greutatea căreia să fii doborât: pe pământul legendar al Moldovei, la Podul-Iloaiei, lângă bătrâna cetate de scaun, „Iaşii sfintelor zidiri"…

M.T.: ***Noblesse oblige…***

D.L.: **Vraiment**, dar, după o vorbă evreiască, conform căreia o „nenorocire nu vine niciodată singură" (ciudat, căci la un asemenea popor cu simţul realităţii pragmatice, al pierderii şi câştigului, circulând în torentul sângelui ca banul pe piaţa de mărfuri, aici, nenorocirea are sensul paradoxal de noroc şi binecuvântare, căci sondând mai adânc în credinţa iudaică, dăm peste altă podoabă soteriologică, de aşteptare a unui Mesia care va să vină abia când soarta lumii va fi atins pragul ultim, cel mai de jos, al nenorocirii: „cu cât mai rău, cu atât mai bine", adică ziua sosirii Mântuitorului se apropie cu fiecare treaptă a decăderii umane); aşadar, după obligaţiile impuse de **locul terestru**, geografic al naşterii mele, se adaugă aceea, copleşitoare, a zodiei, a **trupului meu astral** care-mi tutelează sufletul, voinţa şi gândirea, inima şi spiritul, dar mai ales **destinul şi soarta**…

M.T.: ***10 august 1937…***

D.L.: Melancolia şi pacea cu tine/ pacea şi melancolia cu tine/ Loranthus europaeus filius meus/ magnus Orpheus/ melancolia şi pacea cu tine! …ora 16 – 16^{30}, Zodia Leului crepuscular, regele grădinii zoologice; nativii acestei zodii având tendinţe autocrate, aristocrate şi dictatoriale în lumea paralelă a grădinii antropologice. Deci: „orgoliul vine cu spada ridicată/ deasupra capului scânteind alb/ căci favorabilă este poziţia aştrilor".

M.T.: ***Semnul de foc, al soarelui…***

D.L.: …Care le conţine pe celelalte, căci un rege, nu-i aşa?, trebuie să-şi reprezinte poporul la dimensiunea excelenţei calităţilor, virtuţilor sale divine, ca o proiecţie şi un simbol al sacrului, al luminii transcendente coborâte pe pământ, în lumea profană a trupurilor noastre trecătoare, supuse greşelii, păcatului şi, în ultimă ipostază, morţii: o moarte care poate fi o iluminare, o epifanie a vieţii veşnice, precum şi o negare, o anihilare a trupurilor fără suflet…

M.T.: ***Conform cu „din ţărână ne-am născut"…***

D.L.: Da! „**Memento pulvis es et in pulverem reverteris**", dar fiindcă nu m-am putut face nici **medic** (dintotdeauna, şi în ziua de astăzi, mi se face rău la vederea sângelui, şi mi-e o frică teribilă de injecţii – vai, şi am avut neşansa să am parte de ele mai mult decât îi este dat în medie unui bărbat) şi nici **preot**, sunt **poet**; două meserii posibile care au fost înlocuite, adunate, strânse, însumate într-o vocaţie reală…

M.T.: ***Cred că un rol important l-au avut şi condiţiile sociale, în vremea respectivă, nu?***

D.L.: Foarte, foarte important; dar nu numai, îţi amintesc doar că la sfârşitul războiului, pe pământul României, în toamna lui 1944, când familia mea s-a întors din refugiu, orăşelul – târgul – natal era în mare parte ars, distrus de bombe, căci pe frontul de la Iaşi s-au dat ultimele lupte grele dinaintea loviturii de Palat organizate de Regele Mihai şi alte forţe democratice, de la 23 August. A venit apoi seceta cumplită din 1946 – 1947…

M.T.: ***…O nenorocire nu vine niciodată singură…***

D.L.: N-ar mai veni să vină; au fost ani foarte grei pentru familia mea, căci ne-am trezit, când ne-am întors, nu numai într-o casă în cea mai mare parte distrusă, dar şi cu toate rosturile **dinainte**, sfărâmate. Astfel, dacă surorile mele mai mari şi-au reluat şcoala întreruptă de refugiul nostru din calea hoardelor barbare de la răsărit (**ex Oriente lux?** ha–ha!), eu am refuzat cu încăpăţânare, până în toamna lui 1947, să răspund insistenţelor bunilor învăţători care veneau la începutul anului şcolar acasă să mă scoată din sumbra mea claustrare psihică, dintr-o melancolie şi o viziune catastrofică fără leac în care mă scufundasem, precoce şi iremediabil, în aceşti ultimi ani. Încât, abia la vârsta de 10 (zece!) ani am catadixit să merg în clasa întâi (după ce trei ani fusesem strigat, zadarnic, la catalog) din peregrinările mele solipsiste: vara pe câmp, cu viţeii, cu fotbalul, florile de toate culorile, şi cu raţele şi gâştele la scăldat, iarna cu săniuţa pe dealuri şi coclauri… Doamne, nici acum nu-mi vine să cred că am reuşit să evadez din acel întunecat, solitar şi orgolios tunel al timpului… (mai târziu m-am consolat cu gândul că şi Blaga a început să vorbească abia la 4 ani!).

M.T.: ***Când ai scris prima poezie?***

D.L.: Primele versuri le-am „compus" la grădiniţă, în 1943, (o iubeam foarte mult pe educatoarea mea, doamna Vargă! să vezi „oximoron", cum i-aş spune astăzi: o vargă dulce, blândă, iubitoare!), dar o primă poezie propriu-zisă am scris-o în clasa întâi, când învăţătoarea noastră, doamna Râpă, ne-a dat ca temă pentru acasă să povestim o „întâmplare" de care ne aducem aminte, fiecare fiind liber să-şi aleagă ce vrea din sacul său de jucării (maşinării infernale, mai curând) al memoriei. Eu am compus o „naraţiune", o „baladă" în 20 de strofe a câte 4 versuri… Aşa că scriu poezii de când mă ştiu…

M.T.: ***Ciudat acest refuz al tău de a învăţa carte, mai ales la tine, care ai scris apoi atâtea cărţi…***

D.L.: Da, şi eu m-am gândit mai târziu ce semn ceresc o fi fost acesta, dar m-am consolat, **illo tempore**, că, în toate cele şapte clase elementare, până în 1954, am fost tot timpul premiant (campion, nu?), iar ultima mea zvâcnire de orgoliu scolastic a fost aceea de la examenul de admitere la Liceul Naţional din Iaşi, când m-am clasat pe primul loc, singurul din toate liceele din oraş (cum mi-a spus atunci profesorul de geometrie), obţinând nota maximă, 5 (cinci!). Apoi şcoala a trecut pe locul al doilea în pasiunile mele, sufletul bucuros de moarte orientându-se din ce în ce mai adânc spre artă şi filosofie…

M.T.: ***Filosofie, la acea vreme?***

D.L.: Da, căci primul meu magistru spiritual, încă de la Podul-Iloaiei, care mi-a pus în mână cele dintâi cărţi de filosofie (mi-aduc şi-acum aminte de câţiva autori: V.Conta, Rădulescu-Motru, Ion Petrovici, Bergson, Schopenhauer etc., dar mai ales de o **Antologie filosofică**, foarte preţioasă, pe care am avut-o până târziu, când am terminat Facultatea, în 1963, de Bogdan, Narly şi Bagdasar – îmi pare rău că n-o mai am şi acum, dar am dăruit-o şi eu, când mi-a venit rândul), foarte instruit şi plin de harurile cerului şi pământului, un bărbat frumos, cu o splendidă barbă neagră de adevărat preot în plin sacerdoţiu (făcuse la Iaşi cursuri de teologie, filosofie, ba chiar şi artă dramatică), profesorul de română şi istorie **George Costin**, care, deşi nu preda la clasa mea, m-a luat totuşi în grija şi sub protecţia lui benefică, şi de a cărui autoritate, de prieten mai în vârstă, nu m-am mai bucurat decât mult mai târziu şi sub alt aspect, aceea, cât a dat Dumnezeu, a omului şi a artistului (de după **Fluxul memoriei**) A.E.Baconsky. Pe profesorul meu, George Costin, care mi-a fost un model, un mentor, şi, mai presus, un prieten nepreţuit, am continuat să-l frecventez chiar după ce intrasem la Liceul Naţional, căci făceam naveta (de la Podul-Iloaiei la Iaşi sunt numai 23 de km, pe care trenul îi rezolvă cam în tot atâtea minute), până când într-o după-amiază, aflându-mă cu dânsul în biblioteca şcolii de care răspundea, au apărut doi indivizi în scurte de piele şi l-au invitat să-i însoţească până la primăria de peste drum, unde ar fi trebuit să dea o declaraţie. L-am aşteptat o oră şi, văzând că nu se mai întoarce, având şi cheia bibliotecii la mine, m-am dus la primărie, unde am aflat nenorocirea: cei doi erau de la securitate şi îl arestaseră, ducându-l într-un GAZ, la Iaşi…

M.T.: ***Îmi imaginez ce-ai simţit în acele clipe…***

D.L.: Oroare! Am asistat la procesul său după câteva luni (era judecat împreună cu alţi inculpaţi, trei ţărani şi doi preoţi, la Tribunalul Militar din Iaşi); i-au dat nu ştiu câţi ani pentru „uneltire contra ordinii sociale". A fost eliberat înainte de termen, în 1964, şi a murit după 3 – 4 ani, de inimă sau alt accident vascular! Doamne, acel proces odios a avut darul să mă îndârjească, o dată în plus, lăsându-mă pentru toată viaţa imun la glasurile de sirene otrăvitoare, ucigaşe, ale comunismului.

M.T.: ***Chiar asta voiam să te întreb: ca mulţi dintre noi, ai „prins" şi tu vreo două decenii de***

spada ridicată»

dictatură feroce. Cu toate acestea, opera ta nu-i marcată în nici un fel de acei ani ce-au compromis, din păcate, multe talente. Cum i-ai „păcălit" pe comuniști?

D.L.: Nu i-am păcălit, știau foarte bine ce fac eu, dar îți voi cita în loc de răspuns câteva dintre caracteristicile **zodiei leului**, așa cum le am sub ochi, într-un mic oracol: „**Impulsiv, arzător** și îndrăzneț. Stăpânește inima (?) și **șira spinării**. Simbolizează spiritul **stăpânitor**, ambițios (?) și ferm (...) **Temperament autoritar**, sigur de sine, **viață fericită între prieteni. Fire împăciuitoare, existență modestă, stânjenită de o stare precară a sănătății. Tenacitate, perseverență, misiuni îndepărtate.** Dorință aprigă de a se instrui. Succes. **Simțul dreptății și al autorității moderează tendințele de orgoliu.** Nativul se poate considera printre binefăcătorii omenirii. **Caracter ferm, încăpățânat, creatorul unei opere de durată**" (sublinierile îmi aparțin...).

M.T.: ***Oricât au vrut destui să te marginalizeze, în sprijinul tău s-au ridicat, de fiecare dată, cei mai competenți critici. Poți să citezi câteva „voci" care au manifestat o prețuire constantă pentru opera ta?***

D.L.: Într-adevăr, poezia mea nu a fost scrisă pentru „marele public", cum obișnuiau, până mai ieri – alaltăieri, să ne „îndemne" tot felul de responsabili culturali, de partid și de stat, când se știe că acest „mare public" nu numai că este o pură ficțiune creată cu o intenționalitate (fenomenologică) murdară, vinovată, de a târî numele poetului în noroi, dar ea și-a făurit spontan încă din primele cărți un sistem propriu de anticorpi, un aparat imunitar perfect adaptat la mediul nociv, periculos în care trebuia, era obligat să trăiască, să înflorească și să dea roade (am publicat, în **Ave Eva**, o poezie chiar cu acest „subiect" dramatic, pe muchie de cuțit: **Adaptarea la mediu ca formă de dispariție și de supraviețuire**, unde acea **dispariție** trebuie înțeleasă în sensul de **ascundere** (de cel rău, de cel viclean) **pentru a supraviețui**. Astfel că această retragere în sine (în turnul de fildeș?), ca exprimare naturală a statutului solitar al leului, a condiției sale regale, elitiste, exclusiviste, nu a mai fost luată drept un afront și un refuz al lumii absurde și, vai!, odioase în atâtea cazuri în care evolua, ci o abstragere din cotidian într-un timp fără timp, lume atemporală și, cu tirajele ei modice, putea fi tolerată, mai ales că, așa după cum ai remarcat, succesul de critică (nu de „mare public") nu m-a ocolit (și îți amintesc aici patru premii literare: trei ale Uniunii Scriitorilor, înainte de decembrie 1989, și unul al Academiei, după). Cât despre „vocile" care s-au ridicat în apărarea cărților mele, ce pot să spun? În afară de Gheorghe Grigurcu care, ca critic, este mai cald (capricios) decât un poet, iar ca poet, este mai rece (mai previzibil) decât un critic, începând cu Nicolae Manolescu (de la „Contemporanul") și continuând tot cu el, de la „România literară", care a scris la fiecare carte a mea până la „revoluție" (după aceea n-a mai făcut cronică literară, ci politică, dar tot de performanță) pe care pot spune că l-am simțit aliatul meu cel mai de nădejde, mai credincios și încrezător în idealurile artei mele, chiar și atunci când se mai grăbea sau, Doamne ferește!, citea cu gândul cine știe unde? o, vacanțe, o, castele/ vai de păcatele mele! Și cum, mai ales de începuturile (publicistice) îți aduci mai bine aminte, retrăiesc și acum bucuria amestecată cu surpriză când Ion Negoițescu m-a trecut la capitolul **poeților oraculari** în faimosul său **proiect de istorie a literaturii române** din 1967 (din păcate, nerealizat!).

Dar, tot atunci, la primele două, trei cărți, ce-au însemnat textele semnate de Valeriu Cristea, Dan Cristea, Laurențiu Ulici, Mihai Ungheanu, Al.Andriescu, Ilie Constantin, Victor Felea, Leonid Dimov, Dumitru Țepeneag, Dana Dumitriu, Florin Mugur, G.Dimisianu, Florin Manolescu, Alexandru Condeescu, Gh.Grigurcu, Lucian Raicu, Eugen Simion, Ștefan Augustin Doinaș cu mărețul lui studiu pe care doar cel al lui Ion Caraion îl mai egalează, prin strălucire metaforică. **Eheu, fugaces!** Poeți, critici și prozatori, toți își merită soarta și gratitudinea mea și, nu în cele din urmă, președintele Uniunii Scriitorilor de atunci, D.R.Popescu, care a respins referatele conducerii de atunci ale revistei „Luceafărul", de desfacere a

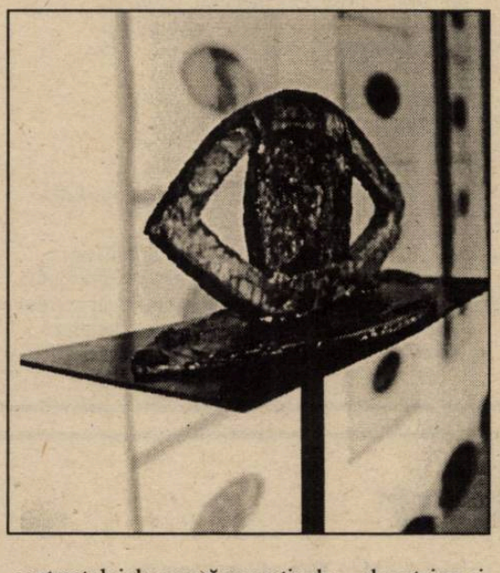

contractului de muncă pe motiv de... absenteism și de neangajare în programul ideologic (protocronist!) al publicației cu pricina...

M.T.: ***Dar despre cele 4 cărți publicate după „marea revoluție" din decembrie?***

D.L.: Dă-mi voie să citez câteva opinii de autoritate sau numai fiindcă îmi plac mie, îmi dau curaj să mai trăiesc: „Dar exemplaritatea poziției sale se plasează dincolo de orice cronologie, căci poetul face parte din categoria celor care au reușit să fixeze la o cotă extrem de ridicată atât standardele estetice ale lirismului nostru postbelic, cât și reperele unei desăvârșite conduite personale. În ambele orizonturi, care în viața scriitorului român ajung atât de rar la performanța unui bilanț pozitiv, Dan Laurențiu nu are nici ce modifica și nici ce să-și reproșeze. Când toate cărțile care s-au scris la noi după cel de-al doilea război mondial vor fi recitite, când faptele oamenilor vor fi cântărite cu o balanță mai precisă decât cea de care dispunem azi și când se va scrie istoria literară a acestei perioade, se va vedea cât de sigură este linia de forță care trece prin inima poeziei lui Dan Laurențiu" (**Florin Manolescu**); „Crescând cu vremea în însemnătate, poezia lui Dan Laurențiu nu numai că se află pe crestele liricii noastre contemporane, dar ea, am putea spune, umblă numai pe creste; și anume pe crestele cele mai înguste, cele mai subțiri, cele mai «tăioase» **dintre contraste**" (**Valeriu Cristea**); „Ciudat, lui Dan Laurențiu îi stă bine acest orgoliu. Rimează cu obsesiile și retorica lui de ultim poet oracular, îndrăgostit de himere și condus în existența lumească de miturile mari (...) Poetul martir și erou al timpului nostru s-a instalat într-o mare aventură și este vegheat în actele lui existențiale de mituri și simboluri celebre" (**Eugen Simion**); „Chiar și pentru un poet consacrat, de valoarea lui Dan Laurențiu, alegerea de a scrie, în plină eră a ludismului și nimicurilor simpatice, o poezie religioasă, a întrebărilor fundamentale, a ezitării și disperării nu poate să fi fost ușoară. Într-o vreme a demistificărilor și impietății supreme, cartea (**Mountolive** – n.m.) lui Dan Laurențiu este, probabil, primul document spiritual artistic convingător" (**Andreea Deciu**); „Poeziile din **Mountolive**, grave, concentrate, lipsite de orice artificiu al figurilor de stil... decorative, redescoperă pentru cititor funcțiile originare ale rugăciunii și meditației într-o vreme în care, devenite aproape modă, tot felul de prețiozități hilare sunt vândute pe piața literară drept... poezie religioasă..." (**Cornelia Maria Savu**).

M.T.: ***Ca și ieri, nici azi nu te atrage politica, deși destui colegi ai noștri i-au devenit „victime". Cum îi privești? De ce nu le urmezi exemplul?***

D.L.: În general, cei care ieri au făcut politică (și nu se putea face decât una, pe față, și alta, pe dos) o fac și în ziua de azi, fie la liberali, țărăniști, **liber-schimbiștii** constituind grosul armatei și zgomotul de fond al acestor așa-zișI scriitori politicieni care nu știu ce-i politica, scriitori care nu mai scriu fiindcă, dacă în vechiul regim **muza lor a fost cenzura** (și au scris mai ales cu gândul obsedat de această instituție: fie exterioară, fie, mai rău, interioară), acum, când nu mai merge limbajul aluziv, esopic, de „bate șaua să priceapă calul", **când scriitorul, poetul** a rămas gol în fața temelor veșnice ale omului: dragostea, moartea, libertatea etc., **s-a trezit gol în fața absolutului, a lui Dumnezeu**, s-a văzut imediat, ca într-o iluminare finală, cât de precară era înzestrarea lui, cât de firav – și mincinos – talentul pus în slujba unor scopuri extraestetice: **să măgulească sau să ironizeze, cât mai sofisticat cu putință mitologia comunistă concentrată în cenzură**. Încât tot ce era legat, de voie, de nevoie, de această instituție, s-a prăbușit, după 1989, ca o hardughie putredă, în haos. Cât privește politica propriu-zisă, eu însumi, dacă vei ține seama că sunt născut în zodia leului – regele din grădina zoologică – îți va fi mai ușor să înțelegi de ce sunt monarhist în grădina antropologică. Dă-mi voie să-ți amintesc dictonul, lozinca noastră compusă cu prilejul vizitei Regelui Mihai, la Putna și la București, de Paști, în 1992: „**Zis-a Daniil Sihastru:/ Numai sângele albastru/ Ne va scoate din dezastru**".

M.T.: ***Puțini scriitori au publicat, după decembrie 1989, câte o carte în fiecare din acești 4 ani. Ai avut cărți de sertar, scrii indiferent de timp și anotimp, socotești că literatura este – cu o formulă desuetă – viața ta?***

D.L.: Decembrie 1989 m-a găsit cu vreo sută cincizeci de poezii în buzunar și nu știam când și cum le voi publica. Cu tot temperamentul meu arzător, nu mă grăbisem, de altfel, niciodată (adu-ți aminte că prima carte, **Poziția astrilor**, am tipărit-o în 1967, deci la vârsta de 30 de ani. Dacă mai ai în vedere că de atunci, din 1990, eu am mai scris până acum încă vreo trei sute de poezii, fără să mai pun la socoteală eseurile sau articolele de atitudine pur politică, vei concede, Marius Tupan, că nu ipocrit și demagogic am adoptat lozinca fesenistă: „**Eu muncesc, nu gândesc**". În curând îmi vor apărea încă trei cărți aflate în edituri și gata de tipar, numai să aibă fonduri editurile cu pricina. Dar fiind leu, eu știu că: **numai sângele albastru ne va scoate din dezastru**.

M.T.: ***Îți mulțumesc, Dan Laurențiu, pentru acest interviu care, deși atât de concis, sper să spună ceva despre soarta unui poet...***

D.L.: Și eu îți mulțumesc și să ne dea Dumnezeu sănătate și înălțare sufletească, acum și pururea și-n vecii vecilor. Amin!

Interviu realizat de
Marius Tupan

alexandru-cristian miloş

Ape de munte

lui Adrian

I
Voci ale înţelepciunii, vijelioase şi limpezi
Înalţă privelişti uluitoare în faţa durităţii
umorilor
Adunate în verticale stânci,
Capete de zimbri însufleţite de străji stranii
Până unde pot să pătrundă?
Din sălile beznei spre lumini piezişe, luciul lor
Tainic încrustează gândul, cu locuri în care
Soarele amurgeşte şi răsare.
Prin urmare mari suprafeţe iluminate în focuri
lichide şi sacre,
Spinări frânte de piatră şi carbon într-un contact
strâns –
Înnobilare şi tăcere.
Senzaţii de săbii turnate într-o altă lume,
curmătoare de
Urgii şi minţi rătăcitoare, fără pereche,
dominatoare,
Slujind sorţii şi norilor simţirii.

II
Prin virogi umbrite se aud cântece.
Tot ce duc cu ele ia formă de stea, ape de
munte, pun
În poziţii neaşteptate conturul, speranţele,
Îngheţ şi dezgheţ al visului, frenetică apropiere
de
Mâna călătoare.
Căci ascultând instinctul de pradă al înălţimilor
Primeşti ca ofrande siluete mlădioase ieşind din
unde
Aruncând în tine cu stropi albaştri, suprapuşi
orizontului,
Întorcându-te cu hotărâre în tine.
Şi poate că aceste cuvinte dau o alarmă
naturală,
Prescrierea lor ajungând să-ţi ardă buzele,
În timp ce tot mai mult confecţionăm,
împricinaţi,
Bărcuţe din nopţile albe.

III
Acestea sunt ideile voastre! Voi, ascultaţi-mă,
apelor!
Vă strig, nimeni să vă oprească nu e, când voi
sunteţi
Stăpânele munţilor şi-a umbrelor noastre
alungindu-se, curgătoare!
Aştept, voi aştepta în aceste dumbrăvi, pe
aceste piscuri
Ecoul repetării voastre, voci ale înţelepciunii
lucrând
În întuneric, căci urma urmelor e strălucire şi
din prăpăstii
Ţâşneşte frumuseţea, în faţa voastră, ceas de
reculegere şi
Sfat!
Mărşăluim spre albiile voastre, muşcăm
puterea ce-o aveţi în
Ochi, simţind că-n apa muntelui trădarea nu
încape, redeschizând
Dacă mai e nevoie, imense mori să macine
eternul…

IV
Să ne-învoim!
Pe malul vostru schimbător vom cântări trepte
şi scări,
Iubiri şi vieţi, trecut acelaşi, acelaşi viitor,
Vom învăţa copiii cu privirea,
Ne vom atinge firea, neantul, cascade,
grohotişuri
Şi floarea cea de colţ…

O, ţară-a apelor de munte,
Înnobilare şi tăcere!

Prinţi desmoşteniţi

Să lăsăm, deci, fulgerele să treacă prin noi,
Prinţii desmoşteniţi, ca printr-o iarbă crescută
La marginea cetăţii şi totuşi în mijlocul cerului
Unde capetele neaplecate au chipul stelelor.
Povestea e veche şi dacă am căuta n-am găsi
decât piatra
Statuilor ce surâd.
De ce surâd? Din ce munte au fost smulse?
Să lăsăm deci, fulgerele să treacă şi prin voi
Inventând flăcări mistuitoare pentru gâturi
bolnave de vorbe mincinoase
Căci cuvintele aud acum ca nişte vulpi trecând
pe sub gheaţă.
Acum am să mă urc pe un copac fulgerat
încercând să vă
Cos alcoolul din răni şi nopţile albe.
Cheia de sus. Cheia de jos.
Am dat tare muzica din mine aşa cum o femeie
îşi ridică
Piciorul deasupra scaunului şi îl umbreşte.
Să lăsăm deci fulgerele să ne atace ca nişte
menuete
Unde oamenii mai dansează cu măştile fiarelor,
vântul a
Obosit la suprafaţă, culoarea cea mai des
întâlnită e a
Accidentatului cu flori, de peste mări şi ţări nu
mai striga
Iubire, nu te mai rătăci în timp lebădă a teamă,
într-un
Cerc perfect soarele intră singur, într-un cerc
perfect
Soarele intră, să lăsăm deci, fulgerele să
lumineze faţa
Desmoşteniţilor prinţi până-n adâncimi
nebănuite. Monezi
Ale veşniciei. Cu ele, numai cu ele plăteşti
dedicaţia, apoi
Într-un duş rece o arcadă a ploii seamănă fiorii
curajului.
Să ne lăsăm deci statura dreaptă şi înaltă în
ceaţa ce ne
Străbate, să punem pieptul în dreptul cerului,
în cercul singur
Şi perfect soarele intră, soarele intră ca un fir de
aţă albă
Prin urechea acului
Şi cei mai limpezi dintre noi, prinţii
desmoşteniţi,
Aruncători de flăcări şi de mări îşi vor lăsa, îşi
vor
Lăsa pieptul dezgolit, sus, sus
În farul cerului.

victor nichifor

Juchendia

(fragmente)

FANTASTIC! EŞTI FANTASTIC: piele sub
care gura te umflă
iubitule mai uşor decât aerul
dirijabil din umbră, îţi dau foc
unghiurile – icosaedru proteic iarăşi ai muchii:
şi înaintăm peste nouri (am cucui de la lună)
căutăm o ţară decentă: prieteni
xenomani cu anvergură, hovercrafturi
două maşini pe-un nume; ordonez
printre fire pentru civilizaţii pierdute
ceaiuri Nume comune – adio gropi
poluare gunoi ajută-mă triunghi cu facies
de om, adio peştişori
zâne cu romi avem aripi prelungite
în sori, pile mărunte pentru ţara
unde? tu o să scrii cele mai albe poezii din
lume.

Noi „nu" existăm! dincolo de orgoliu
naiv de capriciu punk
tat fragil – sub piele îţi sunt
gura din umbră, iubitule, mai uşor decât aerul
dornic de sine
cură, te umflu spre capătul unui centru de lume:
adio Ali Men Tara adio maniere de
lux, cadre hopa
mitică ce cad în fund şi se ridică
high
pa, am cucui de la lună
din fizica teoretică cu icosaedrul
probleme: ne
ameninţă piruete frecvenţa
de teleportare în spaţiile negre, vezi
arsura cozilor în comete
extra tereştrii aclimatizaţi în facultăţi
(hai să le spunem)
marţieni – născuţi în cele trei ceasuri
rele. Şi biopânza
Îmi şopteşte sunt, fără mişto, cea mai
fermecătoare
sarcină perfectă din cosmos da
sărută-mă pe ureche, brusc
îmi decupează accelerând pielea de pe vertebre
istoria lumii o recapitulăm dincolo
de protobacterii pe Pământ, priveşte, au trăit
(astăzi e vineri) cupluri inteligente
stop: vine, riene. Pentru

siguranţă întoarcem spaţiul pe dos: decelerăm în
sin em os, promitem
„pas-t recutlu" în regat electron, Lumea
unde fiecare uns în general – fără efort – e
ocean cap
oral Bâă! Bâă! sarcina
lor, negativă: de a-mi distruge soţul
proteic, iubit cu 20 de feţe – sarcina lui: – s eu
în spaţiul apărut înainte de vreme (de aceea? am
numai subbraţ şi două vertebre).

După o constelaţie
de luminiţe în biopânza halită îşi întind poanta
cu spaţiul lipsă, simt
cum dispare calciul un punct de fier
multiubitul fost de world mister de – doi ani
timpul stă, scena e – u: subbraţ plus rege de
acompaniament.
Am murit de em ori nu am
înviat, şi zic piua. Şi
cum aranjezi tu pe cartea aceasta cartea aceasta
pe care
tu aranjezi cartea aceasta spaţiul rămas îl aşez
pe
spaţiul rămas auzi? primele
semine din ţară – a spaţiului răsare.

Ei bine, existăm. Ăştia –
au pus în practică zaua de bicicletă şi riguros
au demonstrat inexistenţa
lui Dumnezeu. Drept
e, precum un gând subţire spaţiul
suntem: în Lumea cu maximul nr. de
dimensiuni introdus
în cerebel de om (desigur
şi-n al tău). Iubitule, spaţiul ca noţiune era
una; noi∞ 2. Conform secolului XX, q.e.d.
TU EŞTI EU.

Nostalgia viziunii

de AL. CISTELECAN

Cu nedreaptă întârziere a ieşit, în sfârşit, primul volum al turdeanului Paul Gon (**Limb**, Ed. Dacia, 1994), prezenţă mai mult decât discretă prin revistele (în special ardelene) ultimilor ani şi mai mult decât timidă înainte de 1989. Dar şi pe vremea când ocupa modeste colţuri de pagină poetul avea distincţia lui, o suavă originalitate şi o tăietură precisă a versului, uşor provocatoare printr-o desuetudine rafinat cultivată. De altfel, **Limb** strânge o părticică şi din această creaţie risipită pe icicolo, fără să rişte denivelări valorice, nici incongruenţe de viziune sau retorică. Ceea ce dovedeşte că Paul Gon e un poet constant, de nu de-a binelea egal cu sine şi ameninţat de o lipsă a evoluţiei. Singurele mişcări mai evidente din poezia sa sunt achiziţiile tematice, nici ele, deocamdată, prea multe, căci poetul se învârte în cercul aceleiaşi melancolii ce cochetează concomitent cu graţia şi decepţia, cu iluminarea şi ironia retractilă.

Paul Gon simulează un avânt oracular şi el chiar se joacă în marginea anacronismului vizionar cu o anume plăcere rafinată a deconstruirii entuziasmului de limbaj, a febrei limbii, prin suave pale ironice şi prin răceala premeditată a enunţului. El îşi subminează singur transele vizionare, punându-şi tânjirile metafizice sub protecţia unei aure caricaturale. La adăpostul ei, însă, poetul desfăşoară o strategie a iluziei şi dezamăgirii care păstrează intactă nostalgia limbii revelatorii şi a sacralităţii poemului. El se asigură contra accidentelor de patetism prin regia autoironică a discursului, încasând, totuşi, dividentele unui lirism de bravură a tânjirii. De fiecare dată sub versuri se găsesc, decantate sau luate de-a dreptul, aluzii cărturăreşti sau citaţii, asigurând poemelor un discret dialog intertextual. Paul Gon reuşeşte, totuşi, în ciuda stării endemice a livrescului din poezia sa, să întoarcă în prospeţime imagistică simulata sa dramă a deprecierii limbajului incantatoriu şi vizionar. El ştie să aducă anacronismul în matinalitate şi ceremonialitatea în pragul disimulării: „Veni şi întunecatul april. Ce cauţi/ duh al meu pe terasele/ incurabililor pândind forţa/ Domnului în suveici de rândunici;/ faţa li se-alungeşte ca în icoanele bizantine/ pe când pământul ierbos li se strecoară sub bandaje…// De ce aştepţi s-auzi urne despecetluite de suflu/ cu acel zgomot formal al frângerii unei fraze,/ în loc să contempli, albe ca limfa socului, gleznele fetelor/ şi să nu mai doreşti nimic?/ Ori pândeşti în geamurile geamgiilor şi în vitraliile gnostice/ marele arbor al hranei scăldat în triluri şi sânge,/ ca şi când cuvântul n-ar fi născut şi mâţişorii de salcie/ şi zbenghiul copiilor prin rămuriş…/ Trupul mai turbur mil laşi în circul elementelor/ bătut de toate nevoile, scâncind/ ca un babuin melancolic,/ trupul mai singur ascultându-şi/ velele plămânilor cum vântură zgură/ şi ascuns în strălucirea neagră a Invizibilului din cuvânt / ştii că tânguirea arzătoare pururi/ lăuntricul vieţii va fi; însă/ doar câţiva s-o audă…“. Sentimentul unui „timp sărac“ nutreşte pe dedesubt poemele, dar poetul îşi ia mereu distanţă faţă de izbucnirile sale, tăindu-i vehemenţa printr-o glacialitate retorică ce pare a transforma însăşi metafora în notaţie. O dicţiune elegantă, cerebrală, trădând un fel de şcoală latină a versului alb, frazează nostalgiile într-o suită de fulguraţii ce seamănă cu procesul-verbal al unei viziuni sau al unei introspecţii: „Vârful avansat al frunzei în azur se cutremură. În timp ce muşchii pe piatră zac, paloarea unor îndepărtaţi gheţari nimbează prăpăstiile, mierlele devin harpagoni ai căldurii./ Freamătă obscuritatea rogozului./ Atât de sărac pâlpâie divinul în cartea naturii!/ Uite, în pupila animalului la pândă e muta febră. Corbii, curând captivi în arta urâtului, fâlfâie către pradă./ Atât de puţină milă în cartea naturii!/ Burează neutru./ Frig iezuit./ Decât pânzele lor hipnotice mai iute îmbătrânesc în aer paingii./ Te împodobeşti şi tu cu cearcăne reci.“ „(**Pastel**). Poet tânjind după un limbaj aprins, Paul Gon îşi reprimă nostalgiile printr-o sintaxă frigidă sau doar refrigerentă. El este doar stenograful ironic al propriilor avânturi, secretarul melancolic al unui poem ce-şi refulează virulenţa vizionară şi şi-o disimulează.

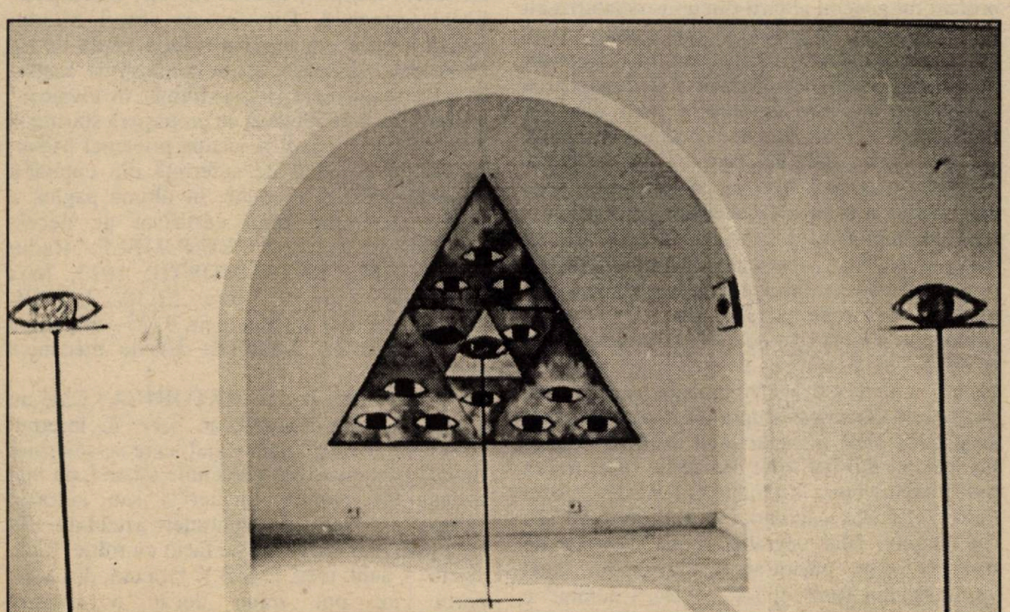

Galeria cu ochi

Normă, deviaţie, eroare

de CLAUDIA ENE

Ne propunem să facem, începând cu acest articol, o panoramare a limbii române actuale, din perspectiva relaţiei dintre norma lingvistică, deviaţie şi eroare. Altfel spus, vom comenta fapte de limbă, încercând să vedem unde se situează acestea faţă de norma lingvistică: dacă ele sunt deviaţii, inovaţii în raport cu aceasta sau simple erori, care nu au şansa de a se impune în limbă.

Regulile gramaticale conţinute în gramatici şi dicţionare sunt puncte de reper pentru uzul limbii, dar nu sunt fixe şi etern durabile. Este evident pentru oricine că limba în care scria C. Negruzzi, spre exemplu, nu este aceeaşi cu cea în care scria C. Noica. De-a lungul timpului, uzul lingvistic, legat de realitatea extralingvistică, mereu transformabilă, modifică forme şi sensuri ale cuvintelor, topica sau sintaxa. Şi aceasta pentru că vorbitorul inovează continuu fie din dorinţa de a fi mai expresiv, fie din pricina necunoaşterii exacte a sistemului limbii (limba literară standard). Se adaugă la acestea influenţa limbilor străine pe care le cunoaşte vorbitorul sau a limbajelor de specialitate (medicină, economie, agricultură, industrie etc.) cu care operează în profesiunea sa.

De asemenea, inovaţia lingvistică, deviaţia şi, la limită, eroarea sunt favorizate de modificări în realitatea extralingvistică, de apariţia ori descoperirea unor referenţi nenumiţi anterior. Denumirile lor fie sunt preluate din limbile care i-au numit înainte (când este vorba de referenţi mai mult sau mai puţin universali), fie se recurge la creaţii lexicale autohtone (când este vorba mai ales de referenţi specifici realităţii, civilizaţiei şi culturii româneşti). Nu suntem primii în a observa că, după 1989, limba română – ca şi realitatea pe care o exprimă – este într-o continuă căutare de sine. Mutaţiile de sens sunt dintre cele mai spectaculoase, iar împrumuturile şi creaţiile lexicale nu contenesc să se înmulţească. Tocmai de aceea, fără a încerca o normare a limbii (pe care până la urmă o va face tot uzul lingvistic), considerăm că nu este lipsită de interes o trecere selectivă în revistă a faptelor de limbă specifice perioadei de după 1989, trecere în revistă care să inventarieze şi să comenteze, în măsura posibilului, ceea ce se situează între deviaţie şi eroare. Toate aceste consideraţii teoretice vom căuta să le exemplificăm cu scurte analize, în articolele viitoare.

Asfixie mecanică provocată

de DAN-SILVIU BOERESCU

1 POLIVALENŢA INUTILĂ. Trebuie să recunosc: atunci când un prieten comun mi-a adus **Haimanaua** lui Emil Mladin (Ed. Nemira, 1994), am purces la lectura cărţii cu destulă neîncredere, „montat" mai ales de contraperformanţele autorului în domeniul recenziilor practicate de o vreme la „România literară" (vezi, de pildă, cronicheta dedicată unui Daniel Iacob Vorona, monument al inadecvării stilului critic la obiectul analizat). Din fericire, după ce am parcurs şi interesantul roman al lui Emil Mladin, pot spune că „rătăcirile" sale romaniţo-deciste nici nu mai contează pentru mine. Le las în urmă ca pe o simplă curiozitate şi, incitat suplimentar de prezentarea superelogioasă de pe coperta IV („Emil Mladin este printre rarii autori de o virilitate textuală remarcabilă... Romancierul are brutalitatea narativă a lui Hemingway şi sensibilitatea rănită a unui Jack London muntean" – apud T.T. Coşovei), mă grăbesc să intru pe poarta Şcolii speciale nr. 2, în împărăţia infernală a Mopsului, a lui Ramon, Nuţu, Bledea & comp.

2. RADU TRISTU, DEŞTEPTAREAAA! „Era una din acele câteva şcoli care aveau ca singură menire strângerea şi trierea celor fără părinţi, a celor fugiţi de acasă sau abandonaţi în anii de foamete de după război. Nu prea interesa pe nimeni dacă viitoarele promoţii ale şcolii erau pregătite sau nu la nivelul şcolilor normale. Esenţialul era să se facă o curăţenie generală în Bucureşti, capitala golanilor, ţiganilor, a abandonaţilor prin gări, moldovenilor alungaţi de secetă şi foame, a borfaşilor din Brăila şi Galaţi, capitala a tot ce era mai rău prin ţară..." Fragmentul de umanitate propus şi realizat aici de Emil Mladin este absolut remarcabil! Amestecul de sordid (tentativa de viol homosexual întreprinsă de Bledea asupra lui Radu Tristu), candoare (primul sărut – filial? probă a unui erotism incipient? – pe care Radu îl dă îngrijitoarei fără vârstă poreclită „Vaca") şi solidaritate fraternă (prietenia dintre cele două victime – Radu şi Mihai – ale brutalităţii ţiganilor din şcoală) pune în mişcare un mecanism bine reglat al relaţiilor interpersonale. Totul e proiectat pe un fundal verosimil până la limita... nefirescului, dar aerul de **trăit**, inenarabil până la urmă, salvează textul de exagerările posibile. O lume în care durerea şi suferinţa, foamea şi nesomnul, teama şi groaza se regăsesc hipertrofiate în aproape fiecare rând scris, dar care nu are nimic artificial în ea. Acestei panorame a tuturor umilinţelor şi înjosirilor la care poate fi supus sufletul omenesc i se potrivesc foarte bine aprecierile lui I.Negoiţescu făcute pe marginea romanelor din ciclul **Bariera** al lui G.M. Zamfirescu: „mediu colcăitor ca o mlaştină fertilă în mici reptile şi deloc văduvă în uriaşi nuferi imaculaţi... nenumărate personaje de un pitoresc irezistibil trăiesc şi mor precum într-o neîntreruptă orgie macabră" (din citat eu aş scoate însă, aici, „orgie" şi aş introduce, paronimic, „urgie"). Nu pot părăsi lumea fabuloasă în culori întunecate a Şcolii nr. 2, fără a evidenţia şi facultatea autorului de a portretiza şi individualiza personajele din lumpen, pe care n-am mai întâlnit-o între contemporani decât la colegul său de premiu Nemira, Radu Aldulescu (**Sonata pentru acordeon, Îngerul încălecat** şi, mai nou, **Amantul colivăresei**). Din Mopsu – „supraveghetorul cu ochi de câine turbat... înalt, noduros şi negru... privindu-l, aveai mereu senzaţia că are şi bale la colţurile gurii", abominabilul Bledea – „mare, murdar, josnic... jos, în apa murdară de la ţeava spartă a unui closet, gemând şi plângând de umilinţă, de durere, un Bledea în pielea goală, tăvălindu-se bătut de unu' din grupa mică", Nuţu – „un ţigan mic, slab, strâmb, iute şi dat dracului... era ca o umbră, se prelingea peste tot, pe culoare, în clase, la WC-uri, nu ştiai niciodată unde este, de unde a apărut, când a tras cu urechea, când a dispărut" sau Ramon – „mă punea să stau aplecat şi la fiecare şut pe care-l primeam mă loveam cu bărbia de marginea patului... nu aveam voie să-mi schimb poziţia, ca să nu mă lovesc în gură şi să rămân fără dinţi", Emil Mladin reuşeşte să extragă un arhetip al dezumanizării, regăsibil istoric şi la Panait Istrati, G.M. Zamfirescu sau Voiculescu (în ocnaşii din **Zahei Orbul**).

3. RADU COSTEA, REDIVIVUS? Tentat de capodoperă, romancierul se sperie după numai două capitole şi abandonează lumea aceasta senzaţională (luaţi termenul şi în sensul primar, etimologic!), preferând un mic artificiu de construcţie prin care să-şi mute eroul în altă lume (în care, fireşte, nu se va putea adapta, pentru ca, în final, să se reîntoarcă de unde a plecat, exorcizându-şi soarta „netrebnică", fără putinţă de mântuire). Radu Tristu este adoptat de procurorul general al ţării (un nomenclaturist cu faţă suspect de umană) şi devine Radu Costea, ins dilematic şi nestatornic, bântuit permanent de nostalgia originilor. De fapt, şi în continuarea romanului paginile antologice sunt date de frecventele re-luări de contact ale personajului cu lumea mizerabilă din care s-a ivit şi din ale cărei mreje, orice ar face, nu poate scăpa. Lucrul este vizibil şi la nivelul galeriilor de personaje: casa familiei Costea este populată de păpuşi schematice, în general neconvingătoare (episodul morţii bunicului este aproape de necitit), în schimb cârciuma lui Ganţoi (Zburache junior) este de-a dreptul mirobolantă în fetidul ei. Fostul şef de gaşcă de ciorditori, Ganţoi, a ajuns şef de cârciumă dar îşi păstrează puterea de fascinaţie asupra lui Radu, incapabil să-şi ducă până la capăt rolul de fiu model al tovarăşului Costea, care, de altfel, nici nu va putea supravieţui, la rândul său, metamorfozei mereu amânate a iubitului şi multdoritului său fiu adoptiv. Mai degrabă, Radu satisface un nenumit instinct patern(alist) al lui Ganţoi, „tatăl spiritual" din casta opusă: „– Dacă domnu' e beat, nu mai serveşte nimic la noi. Nu servim persoane în stare de ebrietate, aşa că vă rog să fiţi domn şi să nu mă jigniţi în timpul serviciului, că vă dau cu halba în cap./ Era într-adevăr Ganţoi... Numai el putea să fie boier când îţi trimitea un pumn în cap sau un pahar cu vin în plină faţă".

Influenţa polilor pozitivi din noua biografie a lui Radu – procurorul Liviu Costea şi fiica lui, Luiza, sora adoptivă a protagonistului – este, practic, anulată de indicibila fascinaţie exercitată asupra **tristului** de Radu de către acest jeg social, cu sclipiri de guru ridicol de mahala, şi complementul său necesar, moldoveanca Maricica, viitoarea doamnă Radu Costea şi mamă a copilului „Diecebal": „lungă, slabă, urâtă, cu nişte varice groase pe picioare, s-a apropiat galeş de mine duhnind a rom, bere şi transpiraţie din belşug... cu cel mai şleampăt mers din lume... mi-a depus un sărut pe ureche, şi-a luat un pahar cu rom din cele două de pe etajeră şi a ieşit din cameră odată cu damful personal". De fapt, după ratarea melodramei cu Nina, fata tovarăşului ambasador Raicu, Radu simte o neînfrânată propensiune spre femeile din stratul social cel mai de jos, un alt profil excelent conturat fiind cel al Corneliei, ospătăriţa de la „2 Mai", prima sa aventură erotică post-cazonă: „tânără, destul de frumoasă, plinuţă, probabil cu ceva oi pe-acasă... roşie în obrajii sănătoşi... în întunericul aproape total, puteai s-o confuzi cu orice, cu o fată de la ţară venită la admitere în Bucureşti, cu o fată din Bucureşti în vizită la bunici, la ţară, chiar cu un bărbat... era destul de înaltă, plină, aproape solidă, cu părul tuns scurt... pe întuneric te puteai gândi şi la un atac". Asemenea specimene, perfecte în implicarea lor în peisajul dezabuzat al fiinţei umane fără orizont şi speranţă – „omul nou" creat de pitecantropii roşii – conturează lumea reală a lui Radu Tristu, faţă de care casa familiei Costea nu reprezintă decât un paradis artificial, greu de susţinut atât ontologic cât şi romanesc. Lucru valabil şi pentru autor, de altfel: Emil Mladin se mişcă natural în lumea lui Zburache, articulând o structură narativă originală şi coerentă estetic, însă nu poate depăşi cadrele convenţionalului fad când îşi preumblă eroul în high life-ul potentaţilor zilei, simţind la tot pasul dorinţa irepresibilă de a-l readuce cu picioarele pe pământ sau, dacă vreţi, în mocirla matricială, dominată de poezia umorilor negre.

4. CERTIFICAT MEDICAL CONSTATATOR. Când Edenul imposibil din casa Costea se prăbuşeşte (părinţii adoptivi mor – de „inimă rea"? – iar sora, Luiza, se mărită cu un belgian şi pleacă din ţară), iar Iadul suportabil de la cârciumă îşi dezvăluie adevărata dimensiune – promiscuitate & lubricitate – atunci când Radu o surprinde pe Maricica într-o acuplare oribilă cu Ganţoi, singurul liman unde s-ar putea întrezări, eventual, mântuirea este, bineînţeles, Şcoala specială. Din fericire, Emil Mladin refuză în cele din urmă o soluţie facilă de tip Makarenko (şcoala e acum condusă de acelaşi Mopsu, reumanizat şi transformat în tovarăşu' Moraru, iar la bibliotecă, de propăşirea spirituală a micilor pensionari, se ocupă prietenul Mihai, fratele de cruce şi de suferinţă din copilăria traumatizantă) şi propune, în ultima pagină a cărţii, facsimilul unui certificat de deces: „NUMELE: Costea/ PRENUMELE: Radu/ SEXUL: M./ DATA MORŢII: 1973, luna octombrie, ziua 21, ora 21.30/ LOCUL MORŢII: Şcoala ajutătoare nr. 9 (?? – iniţial era nr. 2)/ CAUZA MORŢII: asfixie mecanică provocată"...

5. O ÎNTREBARE RETORICĂ? Cine nu a rezistat, cine s-a sufocat, oare, în infernul discutabil al cărţii: personajul, care se spânzură fiindcă îşi simte toate rădăcinile tăiate („nu mai aveam loc demult nicăieri") sau autorul, exasperat el însuşi de neputinţele actantului său („nu prea mai era nimic de făcut cu **mine**, Radu Tristu" – subl. mea, D.S-B.)? Oricum, din acest pariu, nu pot trage decât o singură concluzie/speranţă: aştept cu nerăbdare un alt roman de Emil Mladin.

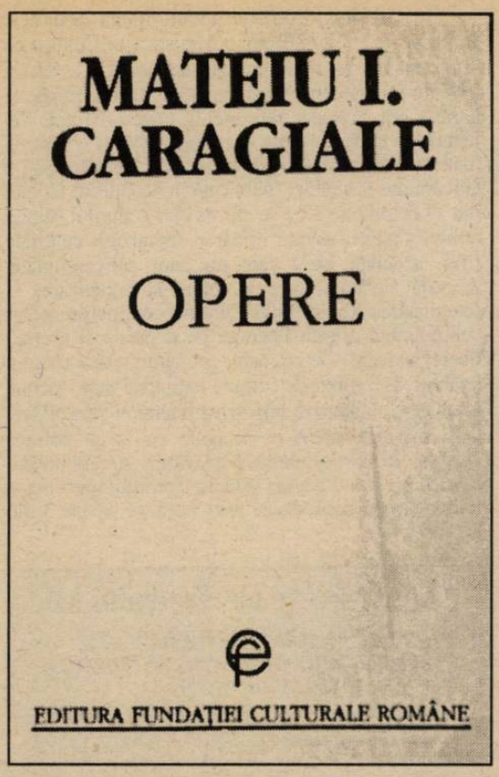

Mathieu de Caragiale, comte de Karabey

Mateiu I.Caragiale, **Opere**, ediţie, studiu introductiv şi note de Barbu Cioculescu, Editura Fundaţiei Culturale Române („Fundamente"), Bucureşti, 1994, LIX + 477 p.

de **MIRCEA ANGHELESCU**

Poet diafan dar nuvelist de rafinat alexandrinism, un epicureu al imaginii dublat de un bijutier al expresiei, matein adevărat intus et in cute, Barbu Cioculescu era cel mai indicat din generaţia sa (şi a mea) să transforme această stare de spirit într-o stare de fapt: început acum mai bine de douăzeci de ani prin publicarea scrisorilor de tinereţe şi a unor pagini de jurnal din arhiva Saint-Georges în **Manuscriptum** şi alte reviste literare şi continuat prin diferite contribuţii, ciclul iniţiatic se încheie astăzi prin apariţia celei mai noi şi mai complete ediţii a operei lui Mateiu Caragiale.

Importanţa celor două sau trei sute de pagini, câte cuprind opera acestui autor aproape postum, creşte cu vremea şi astăzi ne dăm seama că nici un alt scriitor român, cu excepţia lui Barbu poate, n-a produs o revoluţie mai profundă în structurile cele mai adânci ale literaturii şi ale gustului literar, ale cititorilor deci, cu mai puţine texte şi mai subţirele; dar totodată sunt puţini acei scriitori – cu excepţia lui Eminescu de această dată – care să fi oferit interpreţilor o operă mai bogată în sugestii, în nuanţe, şi totodată mai primitoare de ipoteze, de filtre şi de coduri de lectură dintre cele mai diferite. Într-o măsură proporţională creşte şi interesul cititorului de astăzi pentru dosarul personal al scriitorului, al textelor sale paraliterare – scrisori, note, bruioane şi texte neterminate, jurnal şi agende cu însemnări, desene heraldice ş.a.m.d. – care ne ajută să descifrăm omul din spatele literaturii sale: nu pentru că aceasta ar oferi vreo cheie miraculoasă, o explicaţie oarecare asupra literaturii în sine, ci doar pentru că ele ajută la recompunerea acelui fragment de istorie, de realitate, de viaţă, în condiţiile căruia s-a născut această literatură şi la care, deci, ea trebuie raportată într-un fel sau altul. Lumea din care se vor naşte şi vor trece spre nemurire personaje ca Pirgu, Paşadia, adevăraţii Arnoteni şi ceilalţi apare de după cortina pe care o ridică puţin scrisorile tânărului de douăzeci şi şase sau douăzeci şi şapte de ani către prietenul său N.A.Boicescu, amândoi aflându-se în căutarea sau, mai rar, în exploatarea, câte unui „pont fin" cu consecinţe interesante într-un sens sau altul, căci aventura şi ambiguitatea morală care o înconjoară nu este doar rezultatul impecuniozităţii, ci şi al fascinaţiei exercitate de combinaţie, risc, strategie, adică de **joc**: „Afacerea mea e mult mai delicată: îmi lipseşte agentul, mai bine zis agenta. Şi într-o asemenea tramă dacă n-ai o fiinţă şi de încredere, şi abilă (şi interesată mai ales), nu faci nimic. Nu mă pot introduce aşa, ca un bivol prin forţa coarnelor, trebuieşte subtilitate. E înconjurată, ce e drept, Dulcineea de un clan de păsări de pradă, dar pe care să pun ochii? Toate au să-i spună că sunt un viţios, un pontagiu, un scelerat, un mec sau cine ştie ce gogomănie şi Ea... are să se effaroucheze şi îmi trage perna de sub cap."

Ideea că autorul pune ceva din sine într-un personaj sau în mai multe, provenită din declaraţii metaforice („Madame Bovary c'est moi!" etc.), este adevărată numai în măsura în care este înţeleasă ca o concretizare ficţională a unei virtualităţi oarecari şi echivalările directe n-au nici o noimă; dimpotrivă, lumea pe care o cunoaşte autorul, într-un fel sau altul, revine în textura cărţilor şi a personajelor sale şi deci ea ne interesează din perspectiva directă a literaturii lui, nu a biografiei. Compunerea unei scenete care preconizează o cucerire „viţioasă" e deci luminoasă din acest punct de vedere; „Am să fiu prezintat Mathieu Jean etc., penseur subtil et romancier distingué. Am să-i spun că am avut le coup de foudre, zărind-o într-o aureolă crepusculară şi am să-i cad în genunchi, oruce ar fi să fie. Aventura cu italianca m-a cufundat într-o mare melancolie. M-am gândit că tinereţea mea se duce şi eu n-am flambat încă o aşa afacere..." Sau altădată, un adevărat proiect de roman care numai la prima vedere se plasează în termenii realităţii, el plutind de fapt în ficţiunea cea mai pură, cea a combinaţiilor ipotetice, privite şi ele cu o umbră de autoironie amară: „Dacă la primăvară nu mă înfig, atunci condamnarea mea la muncă silnică, adică la mediocritate pe viaţă, e iscălită; dacă reuşesc, plecăm cu un auto, cent chevaux, la cucerirea gloriei. Dragă amice, numai doi am rămas 1 şi 1, cel mai pur sânge bizantino-slavo-latino-scit. Drept ar fi să mucezim ca baraboii?" Toate astea, înveşmântate într-un limbaj savant argotic şi strident iconoclast („lui Dumnezeu i-a fost frică să ne dea asemenea lucruri şi averi mari ca să nu-l eclipsăm cu răpunerile noastre"), nu sunt proiecte de realitate, ci himere literare visate în stare de trezie; sigur că Mateiu Caragiale trăieşte într-o lume construită după propriile sale norme, dar ea e rezultatul unei opţiuni şi nu al unei confuzii. Când intră în acest spaţiu al imaginaţiei (deja întinzând punţi către ficţiune „am scris un roman modern, palpitant şi viţios în franţuzeşte...", ian. 1907), orgoliosul stăpân al domeniului îşi leapădă la poartă identitatea modestă şi semnează cu numele potrivit acestei ficţiuni: Mathieu J. de Caragiale, comte de Karabey.

Dar nu numai sub raportul coerenţei acestor jocuri ambigui – proiecte de viitor în tinereţe, proiecte de trecut la maturitate – sunt interesante textele recuperate, ci şi sub acela al revelării unor domenii pe care literatura sa păruse că le ocoleşte. Senzaţiile vizuale, de pildă, somptuoase şi precise, sau cele auditive, mai rare dar nu mai puţin evocatoare în fantezia analogiilor invocate (cum în definirea glasului celor două surori „cotoşmane", Mima şi Tita, „de un alt timbru al fiecăreia, deopotrivă însă fluid şi limpede, cântând cuvintele, el evoca un lin murmur de ape îngânat cu şoapta vântului în frunzişuri..."), copleşesc descrierile sale şi par să nu lase loc pentru alţi stimuli. Iată însă că în fragmentul **Negru şi aur**, anterior primului război mondial, nu auzul şi nici văzul nu sunt ridicate pe cea mai înaltă treaptă a funcţiilor evocatoare, ci odoratul, aproape absent în textele sale canonice: „Se ştie că nimic nu e mai bun aducător aminte ca mirosul; niciodată pe calea văzului, sau pe a auzului, nu se pot chema din trecut icoane aşa de mişcătoare, de duioase şi de pline de farmec ca acele înviate de o cât de slabă aromă, de o undă cât de uşoară de parfum. Garoafa albă era floarea Domniţei Smaranda... Şi atât de trainică rămăsese, după atâţia ani, legătura între aristocratica mireasmă şi amintirea încântătoare a moartei, încât odată nu destupa Mihnea nepreţuita sticlă ce robea limpedele spirt gălbui fără a nu încerca puterea ascunsă a vrajei" etc. etc.

Dincolo de ediţia în sine, care repune în circulaţie textele cunoscute, adaosul fragmentelor şi articolelor sale ocazionale prilejuieşte cititorului numeroase asemenea descoperiri; ele vor genera noi discuţii într-o bibliografie critică, cum remarcă Barbu Cioculescu, deja imensă. Editorul nu zăboveşte asupra acestor comentarii în eruditele şi subtilele lui note, limitate de destinaţia mai largă a acestei serii de opere, care beneficiază totuşi de toată grija şi de acurateţa pe care însuşi scriitorul o asigura textelor sale. Pasiunea cu care editorul înconjoară opera lui Mateiu Caragiale îl împinge chiar să păstreze, în notele laterale la capitolul de corespondenţă, formele grafice influenţate de etimonul franţuzesc, precum **financele, nacellă, comtessa, illustre, massacrezi** ş.a., ceea ce mi se pare excesiv pentru că ele sunt banale, fără nimic neobişnuit; mai degrabă ar fi trebuit trimise în note cuvintele şterse sau variantele lexicale din bruioane, păstrate de editor în text, între paranteze, ceea ce poate produce uneori confuzii. În fine, nu ne rămâne decât să regretăm că acest tip de ediţie nu permite câteva reproduceri care, în cazul respectiv, puteau ilustra direct viziunile heraldice ale autorului. O ediţie binevenită şi bine făcută, care confirmă că la Editura Fundaţiei reînvie ceva din spiritul predecesoarei sale de odinioară.

Dincolo de ediţia în sine, care repune în circulaţie textele cunoscute, adaosul fragmentelor şi articolelor sale ocazionale prilejuieşte cititorului numeroase asemenea descoperiri...

Curat constituțional! Umflă-i!

de MARIAN POPESCU

Iușor de recunoscut replica lui Pristanda care, „în numele Constituțiunii", îi capturează pe opozanți. Ea mi-a fost evocată de recentele evenimente care nu încetează să se producă sub forma abuzurilor și măsurilor de forță conjugate ale Ministerului Culturii și Inspectoratului municipal de cultură.

Ce se întâmplă astăzi în teatrul românesc?

Fie că aș da un răspuns simplu, fie că aș produce o analiză extinsă, oricum este vorba de instaurarea unei anormalități și a unui spirit de autoritarism care afectează creativitatea teatrală. Desigur nu toate teatrele sunt afectate de ceea ce se întâmplă. Primele care au avut de suportat agresivitatea factorului politic majoritar au fost, nu întâmplător, acelea unde începuse **dezinhibarea**, adaptarea nu la un comandament ideologic, ci la realități deja conturate ale societății românești de acum. Presa a relatat în săptămânile din urmă despre intervenții de forță, procese pe rol, acte abuzive. După demisia lui Andrei Șerban de la direcția Naționalului bucureștean a devenit evident un proces – de înlăturare a persoanelor incomode de la direcțiile unor teatre – care mi-e teamă că încă nu s-a sfârșit. Recenta situație creată la Teatrul Mic, unde Inspectoratul municipal pentru cultură dispusese demiterea regizorului-director Dan Micu, decizie contrazisă de opțiunea colectivului în favoarea directorului, avea să-și găsească o stupefiant de neprofesională reflectare la TVR (la rubrica „Reporter D.E.I. în anchetă", 21 Oct.). Aici, directorul era clar socotit de reporter vinovat încă de la început! Ministerul, Inspectoratul au trecut la atac la baionetă. Se taie în carne vie. Beirutul culturii române n-a produs până la această oră nici o poziție evidentă, masivă a vreunui ziar influent, o ieșire din apatie a vreunui partid politic, chestiunea culturii române macerată astăzi de recentralizare și de intenția clară de cenzurare n-a prilejuit activității parlamentare înscrierea vreunui punct valabil. Ca întotdeauna cultura „nu arde", scriitorul, omul de teatru sau cel de film, muzicianul își vor duce crucea mai departe. Proteste-au fost și vor mai fi încă. Ei și? Ipocrizia disperării, pe care o văd tot mai mult manifestându-se, reclamă acțiune eficace, ceva trebuie făcut. În lumea teatrului așa ceva e greu de găsit. Dacă majoritatea marilor valori ale teatrului românesc sunt conștiente de pericolul declanșat astăzi de măsuri nesăbuite, nu același lucru se poate spune despre toți ceilalți. Ce eficiență ar avea o grevă a teatrului?

În 21 octombrie Senatul UNITER a protestat împotriva ultimei decizii abuzive a Ministerului Culturii (comunicată după tergiversări de luni de zile) privind excluderea UNITER de la organizarea Festivalului național de teatru „I.L.Caragiale" al cărui co-organizator, alături de Minister și Primăria Capitalei, fusese de la prima ediție. Efortul material și spiritual făcut de Uniune de la fondarea Festivalului (ideea acestuia apărând în cadrul UNITER), atragerea personalităților teatrului european fiind o altă contribuție majoră a Uniunii, toate acestea au determinat creșterea profilului Festivalului în lumea teatrului. Cinci ani de efort constant au fost contrazișsi printr-o decizie ignobilă. Într-un articol din suplimentul „Rampa" al ziarului **Azi** (21 oct.), dl Dan Vasiliu, fost director adjunct al Direcției Teatre, acum simplu consilier, responsabil (?) de Festival, anunță în termeni gongorici, agitația extraordinară creată în lumea teatrului de ediția din acest an, deplânge numărul insuficient de bilete pentru cererea de bilete: de ce, însă, Ministerul Culturii a cumpărat toate biletele de la sălile unde se vor juca spectacolele în Festival? Articolul soporific nu ne mai spune. Sigur, dacă aș califica afirmațiile de acest gen drept minciuni, se va zice că „nu face"... Dacă aș spune același lucru despre decizia de excludere a UNITER și a Primăriei de la organizarea Festivalului, semnată și comunicată de către actualul Director al Direcției Teatre (pentru că ea eludează adevărul), mi se va spune că am ceva „cu omul". Istoria post-decembristă a Ministerului Culturii – Direcția Teatre arată că la conducerea acestei Direcții s-au afișat numai oameni de teatru (un critic, doi regizori, un actor), un alt actor fiind un efemer Secretar de stat. Nu activiști de partid comunist, ci, cum se zice, oameni din breaslă. Dezamăgirile, însă, au curs din ziua următoare. Presiunea factorului politic naționalist-extremist devenise tot mai... transparentă. De ce le e frică tovarășilor?

Dacă le este frică de invadarea scenei teatrale românești de „arta decadentă", „putredă" a Occidentului, cum au afirmat ei excelența artei românești? În mod real, și nu prin festiviste manifestări îmbălsămând creativitatea artistică. Infiltrarea până în rădăcini a Ministerului Culturii cu reprezentanți ai anumitor partide politice a dat și indiciul privind strategia culturală a Statului român la această oră. Stoparea reformei în toate privințele din cultură se traduce și prin deciziile, actele și hotărârile luate în vremea din urmă. În recenta Hotărâre 642 a Guvernului României (publicată în Monitorul Oficial din 11 octombrie a.c.) se afirmă clar controlul Ministerului Culturii asupra oricăror organizații culturale (ligi, asociații etc.) care nu sunt subvenționate. Această Hotărâre, care se referă la organizarea și funcționarea Ministerului Culturii, conține prevederi contrazicând afișata libertate de expresie și dreptul liberei asocieri. De ce, oare, cei care pretind că sunt mistuiți de afirmarea culturii naționale sunt tocmai aceia care acționează împotriva liberei ei dezvoltări? Căci măsurile abuzive, deciziile cu iz de politică îngustă, de partid, eludând adevăruri și promovând falsuri, invocând adesea „sfânta Constituțiune" nu se traduc în practică decât prin ceea ce spune titlul acestui articol.

Nopțile scurte ale Teatrului Mic

Spectacole oferite în afara Festivalului Național de Teatru „I.L. Caragiale"

● **marți, 1 noiembrie, ora 22.00**

Buzunarul cu pâine **de Matei Vișniec. Teatrul Tineretului Piatra Neamț. Regia: Nicolae Scarlat**

● **miercuri, 2 noiembrie, ora 22.00**

Jacques și stăpânul său **de Milan Kundera. Teatrul Mic. Regia: Petre Bokor (Canada)**

● **joi, 3 noiembrie ora 22.00**

Sfârșitul Troiei **de Walter Jens. Teatrul Mic. Regia: Vlad Mugur (Germania)**

● **vineri, 4 noiembrie, ora 22.00**

Vicleniile lui Scapin **de Molière. Teatrul „Anton Pann", Râmnicu Vâlcea. Regia: Dan Micu**

● **sâmbătă, 5 noiembrie ora 22.00**

Decameronul, 645 **de Silviu Purcărete, după Boccaccio. Teatrul „Anton Pann", Râmnicu Vâlcea. Regia: Silviu Purcărete**

Un cineast bucovinean uitat:

Barbu Fundoianu (I)

de MANUELA CERNAT

În 1923, un tânăr poet dadaist cu frunte înaltă ochi migdalați și sprâncene stufoase își lua rămas bun de la Cernăuțiul său natal hotărât să își încerce norocul în capitala culturală a lumii de atunci. Sub pseudonimul literar de Benjamin Fondane, nonconformistul Barbu Funodianu sosea la Paris tocmai într-un moment când cinematograful francez trăia din plin euforia experimentelor avangardiste. O magnifică pleiadă de regizori debutanți revelase în anii imediat post-belici magica forță metaforică a imaginilor, ridicând implicit cinematograful la rang de limbaj poetic. În 1923 văzuseră lumina ecranului **Roata** lui Abel Gance **Inimă Fidelă** al lui Jean Epstein, **Parisul care doarme** al lui René Clair și, mai ales, suprarealistul **Balet mecanic** al lui Fernand Leger, fiecare revoluționând în felul său tradiționalele canoane, impunând noi criterii de judecată estetică și, bineînțeles, stârnind entuziasmul necondiționat al rafinatelor elite intelectuale ale vremii.

Fascinat la rându-i de infinitele posibilități de expresie ale acelui nou tip de cinematograf, bucovineanul transplantat pe Champs Elysées, se lasă tentat de mirajul artei a șaptea. În chiar anul lansării antologicului și provocatorului **Câine andaluz** al lui Luis Bunuel, el își publică la Bruxelles **Trei Scenarii – Cine – Poeme** pe care le ilustrează cu fotografii de Man Ray și îl prefațează cu un veritabil manifest al cinematografului definit drept „un aparat **al liricului** prin excelență, care îngăduie omului să privească mai în adâncul lucrurilor". Foarte curând, pentru Benjamin Fondane perspectiva filozofică și teoretică asupra filmului se împlinește cu o componentă practică. Ca salariat a sucursalei franceze a studiourilor americane PARAMOUNT, unde se angajează ca asistent de regie iar apoi ca scenarist, cinematograful îi asigură pâinea cea de toate zilele.

În 1930, numele lui Fondane apare pe generic ul comediilor muzicale **Parada Paramount** și **Televiziune**, la Paris pentru care producătorii de peste ocean deciseseră să realizeze în studiourile de la Joinville, „versiuni" europene în douăsprezece limbi, inclusiv limba română. Versiunile românești, semnate de Jean Mihail și turnate la Paris și București, au avut nu doar același asistent de regie, Fondane, ci și aceeași protagonistă feminină: focoasa Pola Illery. Obscură starletă bucureșteană, aceasta luase calea studioruilor pariziene unde, remarcată și lansată de Alberto Cavalcanti, dobândise statul

Viziuni totemice

Număr ilustrat cu lucrări ale artistului Ion Tiţoiu expuse la Galeria „Calderon“

de CORNELIU ANTIM

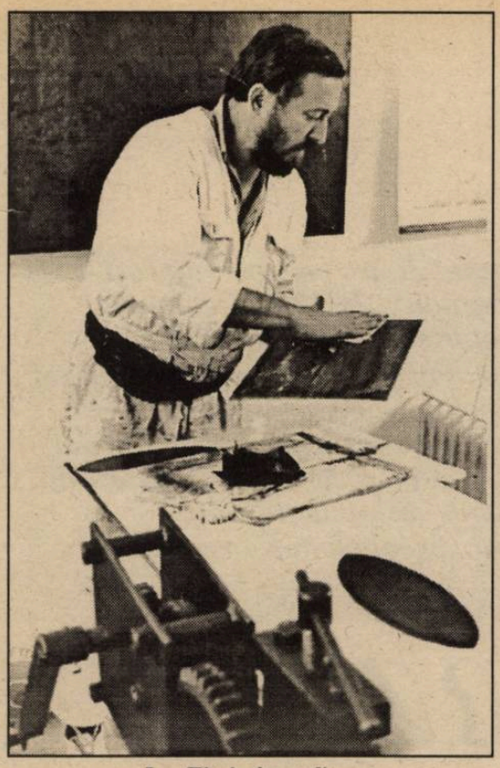

Ion Tiţoiu în atelier

O tendinţă, pe care mulţi comentatori o consideră apanajul acestui secol, este pentru diferitele forme de expresie ale artei universale, o experienţă continuă. Mai mult decât atât, asupra unora dintre căutările aşa-zis experimentaliste, care au făcut întotdeauna senzaţia saloanelor mondene sau de avangardă, s-au desluşit în timp surse şi motivaţii culturale respectabile. Pentru că nu mai este nici un secret faptul că în fiecare dintre creatori sălăşluiesc difuze ecouri ontogenetice, rechemate în materie doar în măsura în care instinctul artistic, poetic îl convoacă. Este un miracol această redeşteptare a moştenirii lăuntrice, care se petrece într-un mod atât de natural, de parcă acum s-ar naşte prima oară. Plămada actuală a unui proiect imemorial!

Într-o asemenea ipostază se cuvine tălmăcită şi creaţia lui Ion Tiţoiu, aşa cum ne este ea prezentată în Galeria „Calderon“. Artistul este un personaj proteic, cunoscut din manifestări anterioare deconcertante prin variabilitatea viziunii plastice, dar mai cu seamă prin aventura stilistică deschisă tuturor orizonturilor. Într-un fel, acelaşi spectacol ni se oferă şi astăzi. Numai că Tiţoiu se rezumă, de această dată, la un modul formal, aproape figurativ în accepţiunea lui obiectivă (fizică, anatomică), cu care „călătoreşte“, într-o libertate mult asemănătoare zborului păsării, prin mai toate cuprinsurile artei vizuale. Cu excepţia mijlocelor proprii artei cinetice, nimic nu pare să-i fie inabordabil artistului constănţean. El se şi complace în această hoinăreală prin ţinuturile consacrate ale artei stenice, fie că ele se numesc pictură, gravură, desen, modelaj ceramic, sculptură, emaillură, artă decorativă...

Modulul de care vorbeam este, de fapt, un simbol. Şi încă unul dintre acelea cu neîndoielnică valoare totemică, în „funcţiune“ de foarte multe secole. „Ochiul“ tutelar, ochiul de pândă, ochiul înlăcrimat sau cel înflăcărat de mirajul adolescentin, ochiul scrutător sau doar cel întors către sine, ochiul plutirilor înalte şi cutezătoare sau cel al oarbelor învrăjbiri, iată doar câteva din ceea ce gândirea plastică a acestui artist a rotunjit în operă cu o subtilă acurateţe expresivă.

Fireşte, nu tot ceea ce cuprinde acest „eseu“ multiform al lui Ion Tiţoiu răspunde şi unei atitudini stilistice coerent definite. Concizia simbolului arhetipal şi bogăţia conotaţiilor legate de acesta sunt ele însele factori încă activi de cenzurare a oricăror accese de libertinaj în tratarea formei. Dar, mai ales, în deturnarea sensurilor ei consacrate în direcţii ce sfidează sau pot altera „mistica“ originară. Care este una, repet, ce aparţine moştenirii ontogenetice, nu numai a creatorului, a artistului, ci şi a celei mai severe ori mai intolerante, din conştiinţa privitorului. Regimul cultural al receptorului este astăzi mai bogat (cel puţin aşa ne place să credem!), dar şi mai sensibil la abaterile cu tentă vulgarizatoare. O astfel de supralicitare a motivului pândeşte creaţia lui Tiţoiu de afectare post-modernistă, dar şi de mimetism în sugerarea sacrului, într-o ambianţă în care obiectul plastic îşi refuză funcţia rituală. Ne referim, evident, nu doar la o ambianţă exterioară (arhitecturală, senzorială etc.), ci la una sensibilă şi spirituală. Pe acest plan, artistul constănţean nu pare să fi făcut un efort de intenţii prea riguros, histrionismul său funciar fiind mai puternic decât înclinaţiile cărturăreşti de care l-ar putea suspecta, din condescendenţă, criticul sau chiar un privitor oarecare.

de vedetă după ce René Clair îi încredinţase rolul principal din celebrul **Sub acoperişurile Parisului**.

Trei ani mai târziu, Benjamin Fondane ecraniza cu mare succes romanul lui Ramuz **Separarea raselor**, semnând şi dialogurile. Cu Dita Parlo în rolul principal şi cu muzică de Arthur Honnegger, **Rase** a fost primit cu multă căldură de critici şi de marele public. Nenumăratele interviuri luate cu acea ocazie scenaristului Benjamin Fondane stau mărturie viziunii sale extrem de moderne, încrederii lui neţărmurite în autonomia limbajului filmic: „Un film este o prodigioasă modalitate de a **triumfa** asupra materiei vii şi a materiei inerte...

Am avut marea şansă ca Ramuz să înţeleagă că opera lui nu se putea transpune tale quale într-un film, ci trebuia supusă unei remanieri, pierzând unele personaje şi dobândind altele; trebuia să se adapteze unui nou echilibru, unor noi valenţe! Un roman sau o piesă de teatru au propria lor existenţă şi pentru a deveni film au nevoie de o totală retopire, proces în urma căruia rezultă un nou echilibru, un ritm diferit, apt să îmbrăţişeze simultan spaţiul şi timpul. Dar oare câţi autori înţeleg asta?“

Exprimat în plină epocă de totală subordonare a filmului faţă de textul dramatic şi cel literar, un asemenea punct de vedere era cu atât mai preţios. Prin anvergură intelectuală, prin profunzimea şi originalitatea judecăţilor de valoare, Benjamin Fondane se situa în avangarda cinematografului european. În contextul crucial al înlocuirii esteticii filmului mut cu aceea a sonorului, luciditatea lui diagnostica necruţător răul care inexorabil începea să macine cinematograful mondial: pierderea specificului de artă în favoarea unor hibride comerciale.

Lumea literară

■ Un substanţial volum de 230 pagini se constituie în primul număr al trimestrialului de cultură poetică **Poezia**, sub egida editurii **Timpul** din Iaşi. O apariţie binevenită şi temerară, într-o perioadă când cultura română agonizează iar diriguitorii ei n-au nici un interes s-o stimuleze, fiindcă sunt aceiaşi de ieri care au cântat şi-au dănţuit în cultul scorniceşteanului. Editorialul semnat de Cassian Maria Spiridon înlătură o parte din nedumeririle lectorului: „De ce Poezia? Simplu, e nevoie de un spaţiu în care doar poezia să existe, în care poezia să nu mai fie o cenuşăreasă bună doar la ocazii festive şi diverse pomeniri sau sărbători poeticeşti. Altfel, riscăm să anchilozăm ce are mai viu, mai răzvrătit şi permanent înaintemergător sufletul unei naţiuni: Poezia. Singura trează şi trezitoare, singura ce va da în veac socoteală de vremurile tulburi, nevoiaşe şi debusolate, încleştate în cele materiale şi pieritoare ale lumii de azi şi... dintotdeauna.“ Subscriem.

■ Deşi trăieşte acum în Occident, Călin Angelescu dă câte o raită prin ţară să vadă cum o mai duc conaţionalii săi. Între timp – sau cu timpul! – scrie şi chiar publică. În ziua de 6 noiembrie, la orele 15, îşi va lansa la Sala Radio volumul de versuri „Vârsta politică“, editura Du Style. La două zile după lansare, adică pe 8 noiembrie, orele 14, se va da în specatacol şi la peluza din faţa Teatrului Naţional, că trebuie să asculte poezie autentică şi cei care sunt plecaţi în provincie, cu treburi urgente. Vom fi alături de el şi-l vom ţine la palme. În aplauze, adică.

■ S-a mai încheiat o ediţie, a XIX-a, a Concursului de poezei „Panait Cerna“, la Tulcea. Juriul, format din persoanlităţi ale vieţii noastre culturale, a acordat următoarele premii: Ana Maria Zlăvod (I) – Brăila; Nicolae Cosmin (II) – Buzău; Angelica Mihalcea (III) – Tulcea; Paul Sîrbu (**Luceafărul**) – Tulcea; Marcel Tripa (Tomis) – Oradea; Clara Rotescu (Centrul judeţean al creaţiei) – Mangalia; Mihai Maruseac (Bibliotecii judeţene) – Suceava; Valenţina Gherase (SC Ion Creangă SA Tulcea) – Constanţa.

■ Concursul naţional de proză „Mihail Sadoveanu“ debutează joi, 3 noiembrie, cu lansări de cărţi şi prezentări de reviste. În program mai sunt incluse colocvii şi înmânări de premii, evocări şi pelerinaje, şezători literare şi discuţii libere. Aşteptăm să căpătăm şi alte amănunte după încheierea festivităţilor.

TORNAI JÓZSEF

Tornai József (n. 1927), considerat de critica literară maghiară unul dintre cei mai valoroşi creatori contemporani, a debutat cu volumul de poezii „Pasărea paradis", în 1959. Cele peste douăzeci de cărţi (poezie, eseuri, proză, tălmăciri) i-au asigurat notorietatea, susţinută şi de prestigiosul premiu „ József Attila", obţinut în 1975. Din anul următor până la pensionare, ca şef de secţie, Tornai József a contribuit la menţinerea revistei „Kortárs" în centrul vieţii literar-artistice. Susţinut şi încurajat la începuturile sale literare de Füst Milán şi Kassák Lajos, Tornai, la rândul său, descoperă tinere talente şi le netezeşte drumul. Stima şi încrederea confraţilor l-au propulsat (1992) în fruntea Uniunii Scriitorilor Maghiari. Fragmente din romanul său autobiografic „A menekülö" (Fugarul), publicat în 1993 la editura „Széphalom Könyvmühely", au fost propuse revistei noastre de către autor. (Balogh József)

FUGARUL

Fugarul

Nu i se părea ciudat că dintr-un băiat de la ţară ajunsese – pe multe căi ocolite – ziarist. Nu un oarecare alcătuitor de presă cotidiană, ci doar un colaborator la unul din mensualele ştiinţifice sau mai curând de popularizare. De fapt îl atrăsese aici apropierea de natură: se ocupa de apărarea ţinuturilor, a pământului, a pădurilor şi apelor. Putea să călătorească mult, în toate colţurile ţării, iar în vremea asta avea timp să mediteze. Nu îl preocupau nişte gânduri pe care să le poată consemna în mod curent. Pornise de la ultimii ani ai războiului şi acostase în punctul din care considera că, fără îndoială, totul i s-ar părea altfel dacă după 1945 n-ar fi urmat 1948-49. În mare, de acest lucru era sigur. Mai puţin sigur era însă de alegerea firii sale pentru că, iată: dar dacă în toată această perioadă nu s-ar fi putut încrede în sine şi în alţii decât aşa cum s-a întâmplat după experienţe proaste, umilinţe şi temeri? Doar el nu fusese niciodată un gen activ în sensul strict al cuvântului şi, de altfel, exista oare în el hotărârea necesară pentru rolul conducător pe care ar fi trebuit să şi-l asume, întrucât aparţinea „poporului"?

Nu putu să hotărască.

Un lucru însă era cert: că Farádi Szabó trăia singuratic, scria puţin în revista lor şi călătorea mult cu maşina, fumând, tăcând chiar şi atunci când devenise mai uşor să deschidă gura. Ce era uscăciunea asta, retractilitatea asta din el? Previziune? Teamă? Ori pur şi simplu incapacitate? În sinea lui avea bănuiala că da, acesta e adevărul: la urma urmei, el nu face altceva decât să fugă. De ce? Pentru că nu poate crede cu ochii închişi. Prietenii lui (puţinii care din întâmplare i-au rămas) puteau crede şi cu ochii deschişi şi cu ochii închişi. Nu vedeau ce vedea el, că totul e zadarnic, că are dreptate, ba chiar că avem dreptate când ar trebui să acţionăm acolo unde nu fusese niciodată locul adevăratei gândiri şi acţiuni. Adevăr maghiar, adevăr ceh, român, sârb? – se frământase ani la rând Farádi Szabó – astea rămâneau adevăruri parţiale. Dar cum s-ar putea ajunge la un adevăr valabil asupra tuturor acestora, cum ajunseseră vechii creştini? Atunci, înaintea miilor de naţii diferite din Imperiul Roman s-a proclamat că în faţa lui

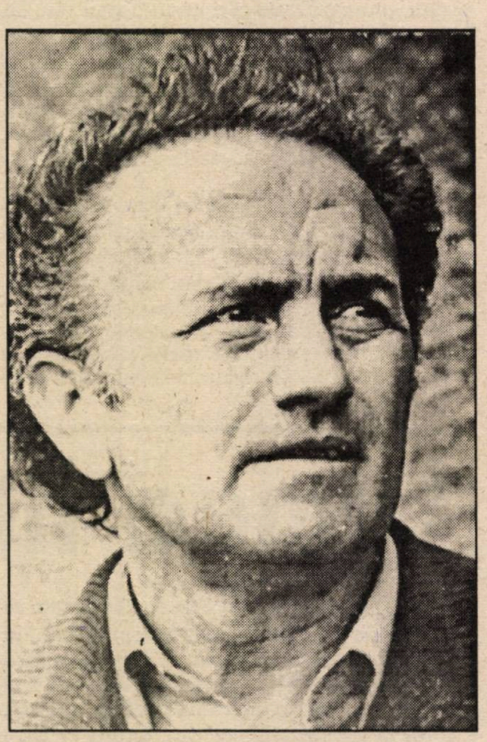

Dumnezeu toţi oamenii sunt egali. Iar după aceea, religia şi cultura europeană au putut să se dezvolte până în secolele X – XII.

Dar acum, spre sfârşitul mileniului, când toţi îşi spun adevărul lor, când toţi au dreptate? Simţea puternic, puternic de tot, că el nu are, nu poate avea dreptate. Apoi scrise un articol frumos cu ilustraţii, despre potârnichi pe care aplicarea procedeelor chimice în agricultură le împinsese în primejdie extremă. Dispariţia potârnichilor nu va mai fi oprită de nimic. Nici n-o doreşte nimeni. Dar el? El nu e o specie condamnată la dispariţie dacă nu face altceva decât să fugă?

Sufletul unui referent principal

Faptul că la memorialul Bibó contribuise nu numai prin ceea ce scrisese, ci, pe măsură ce lucrarea progresa, participase şi la şedinţele comitetului de redacţie care activa în ilegalitate, pe lângă sentimentul de împrospătare resimţit printr-o anumită nuanţă a libertăţii îi oferea şi un bun prilej pentru cunoaşterea unui şir de intelectuali necunoscuţi până atunci. Acolo, la Cs., pe lângă poet, discutau şi luau hotărâri şi politicieni din cincizeci şi şase, eliberaţi din închisoare, văduve de martiri, lectori, sociologi şi istorici ce editau publicaţii secrete şi pe deasupra şi filozofi calificaţi. Pentru Farádi Szabó care nu-şi consumase vocaţiile filozofice şi care mai ales îşi regreta lipsurile în domeniul cunoştinţelor, aceştia din urmă făceau cea mai puternică impresie şi dădeau dovadă de cea mai serioasă instruire. Cât de atent, de sistematic ştiau băieţii ăştia să abordeze câte o problemă, din ce sfere îndepărtate erau în stare să aducă exemple pentru dezbaterea unor domenii, cât erau de familiarizaţi nu numai cu formularea unor reci sentinţe logice, ci şi cu sfera comparaţiilor etice, aspect care-l umplea de o permanentă consideraţie. Erau unii în care predomina autoironia, alţii îşi exercitau neîncetat asupra celorlalţi tăişul limbii, fără îndoială bine ascuţit încă de acasă, din familie. Pentru că erau în majoritate evrei, mai precis evrei maghiari, doar crescuseră în limba şi cultura comună şi nu erau lipsiţi nici de unele defecte şi virtuţi specific maghiare; nu renunţaseră nici la tradiţiile lor multimilenare, ba chiar se foloseau din plin de ele tocmai în dezvoltarea capacităţii lor filozofice. Despre unii sau alţii din ei auzise şi Farádi Szabó că mai înainte făcuseră parte dintr-o anumită şcoală marxistă sau că erau de-a dreptul comunişti însufleţiţi (iar dacă nu ei înşişi, atunci părinţii lor – sau unul din ei – avuseseră un post înalt, un rol important în timpul dominaţiei pseudoumaniste.

Pista fu surprins, şi această surpriză îl şi bucură, cât de bine se înţeleg unii cu alţii, ei şi intelectualii de primă generaţie ca dânsul. Provenit dintr-o familie de ţărani, avea temerile sale şi, desigur, şi sentimente minoritare în legătură cu intelectualii evrei. Cel mai puternic sentiment era însă întotdeauna delectarea oferită de excelenta atmosferă intelectuală pe care o putea constata între dânşii. În mediul lui se obişnuise cu altercaţii duse până la atacuri la persoană. El însuşi se stăpânea greu când trebuia să-şi expună „convingerile" pentru că, nu-i aşa, maghiarul e în stare „să-şi dea sângele pentru un cuvânt anapoda". Dacă

împrejurările o cereau, aceste spirite filozofice îşi întepau partenerii de discuţie cu argumentele lor, cu paradoxurile lor ascuţite. Farádi Szabó nutrea uneori bănuiala că acasă la ei, în familie, cu prietenii eventual, nu sunt atât de eleganţi, de îngăduitori ca în acest comitet ce cuprindea în sine tendinţe spirituale şi politice diferite. De un lucru însă era sigur: că gândirea calmă, abordarea abstractă, nu sentimentală, emoţională a lucrurilor era o moştenire a lor, la care el nu putea decât să râvnească, nu s-o obţină cu adevărat.

Era mai naiv decât dânşii o dată cu toate avantajele şi mai ales dezavantajele acestei naivităţi.

Redacţia hotărâse că de această dată, fireşte, redactorii trebuie să plătească pentru publicarea lor, adică o sumă calculată după cum o cerea rangul celui în cauză. Aceasta putea acoperi cheltuielile de dactilografiere a voluminoasei cărţi. Antionorariile impuse erau apoi adunate, de la scriitorii, criticii, politicienii, istoricii şi savanţii din alte domenii care figurau în carte, de câte un membru al redacţiei. Farádi Szabó şi Cs. s-au angajat să ceară onorariul, de două ori mai mare decât al celorlalţi, de la marele profet de pe munte. Voiau şi prin acest lucru să-şi arate consideraţia pentru bătrân. Îi primi împreună cu soţia lui în binecunoscuta sa vilă, băură iar vin, mâncară pogăci, migdale şi nuci din propria lui producţie. Era într-o dispoziţie excelentă, primi cu un zâmbet complice ştirea că volumul este alcătuit, trebuie numai dactilografiat, iar dactilografierea costă multe parale. Prin urmare ar dori să obţină de la el atât şi atât pentru cheltuieli. Scriitorul cărunt, cu chelia în creştere, bun de glume, sări îndată de pe scaun.

– Auzi dumneata – aruncă o privire scăpărătoare spre soţia lui, sporindu-şi ironia şi prin faptul că i se adresa cu dumneata – ce vor ăştia? Îi laşi să-ţi vină în casă, îi pui la masă, se umflă cu mâncare şi băutură, iar după aceea se dau de gol. Ăştia au venit după bani, nu pentru ochii noştri cei frumoşi, hei!

Pentru o clipă nici femeia nu-şi dădu seama cât e glumă, cât furie adevărată în cele spuse. Zâmbind pe jumătate, aşteptă continuarea. Chipul ce mima indignarea, nasul vulturesc fulgerară acum spre Cs. şi Farádi Szabó.

– Afară de aici, bandiţilor, hoţilor! După toate astea nici nu vreau să vă cunosc!

Atinsese culmea. Îşi ţinu mâna în faţa gurii şi izbucni în râs, îi bătu pe amândoi pe umeri şi, bineînţeles, totul fu în ordine. Îi reţinu şi la cină.

Cu atât mai mare fu panica stăpânirii după ce cartea, chiar numai dactilografiată, apăru totuşi. O comisie înfiinţată la centru aprecie cine şi în ce măsură trădase comunismul prin ceea ce scrisese în carte, prin studiul sau versurile sale. Clasificară culpele, lipindu-le diferite etichete mai bune, mai rele, şi şi mai rele. Chipul imaginar al lui Farádi Szabó îl stigmatizară cu fierul roşu ce purta inscripţia „îl mistifică pe Bibó". Şi, astfel, referentul principal de la departamentul de presă al ministerului fu însărcinat să-l invite la dânsul. Îl primi într-un salon plin cu fotolii de catifea. Nu fu ostil deoarece se cunoşteau mai demult, ba se şi tutuiau.

– Cafea?

– Te rog!

Şi până ce secretara cu figură smerită să aducă tava cu cafele, începu interogatoriul „amical".

– Bănuieşti de ce trebuie să stăm niţel de vorbă?

– Bănuiesc – din vocea lui Farádi Szabó se resimţise pesemne uşoara ironie, pentru că ridică tonul.

– Asta nu înseamnă să te gândeşti îndată la ce poate fi mai rău. Nu sunt nici călău, nici judecător. Îmi fac treaba şi nimic mai mult şi pe deasupra chiar o treabă nu dintre cele mai plăcute. Dar atâta ai putea să-mi spui şi tu: după părerea ta nu e un lucru primitiv să participi la astfel de publicaţii clandestine? Eşti un vechi jurnalist, ai nevoie de asta?

Farádi Szabó ar fi izbucnit în râs dacă nu era acolo unde era. Răspunsul lui uşor însă nu întârzie.

– Şi eu sunt de părere că în epoca tiparului este un lucru primitiv să se multiplice cărţi dactilografiate. Îmi dai o recomandare să duc memorialul la vreo editură? Ştii că noi am oferit manuscrisul unei edituri. Nu l-au acceptat.

Vocea lui lipsită de orice indignare avu un efect neaşteptat.

Referentul principal se aşeză lângă el pe canapeaua lungă şi, cuprinzându-i pentru o clipă umerii, începu să se scuze.

– Crezi că nu sunt de acord cu tine? Greşeşti. Eu am primit sarcina să stau de vorbă cu toţi redactorii. S-o ia naiba. Cel mai bine ar fi să mă ocup de altceva. Să nu fiu considerat un poliţist. Mă cunoşti de mult, ştii că niciodată n-am acceptat nici un fel de porcărie. Nici acum nu accept. Bătrâne, n-o să păţeşti nimic. Dar înţelege-mă şi pe mine. Nu la asta m-am gândit când am venit încoace.

Propriile sale cuvinte îl uşuraseră. Farádi Szabó nu ştia dacă trebuie să-l compătimească ori să-l dispreţuiască. Până la urmă hotărî că e mai cinstit să-l compătimească pentru că, într-adevăr, nu pornise ca unul care va ajunge un anchetator, o sperietoare a intelectualilor.

Îi plăcu şi vocea lui sinceră. În ultimele fraze nu bătuse câmpii deloc. Decât atât că stăteau pe poziţii diferite, îşi asumase fiecare alt rol.

Referentul principal şedea lângă el, prăbuşit în sinea sa. Apoi se ridică greoi şi-şi luă rămas bun.

– Dragă Pista, îţi mulţumesc că ai venit. Eu mai trebuie să stau de vorbă şi cu alţii. Nu ştiu cât voi mai rezista. E o situaţie împuţită, credemă!

– Sigur că e împuţită – zise Farádi Szabó pe când dădea mâna cu el.

În româneşte de
Livia Bacâru

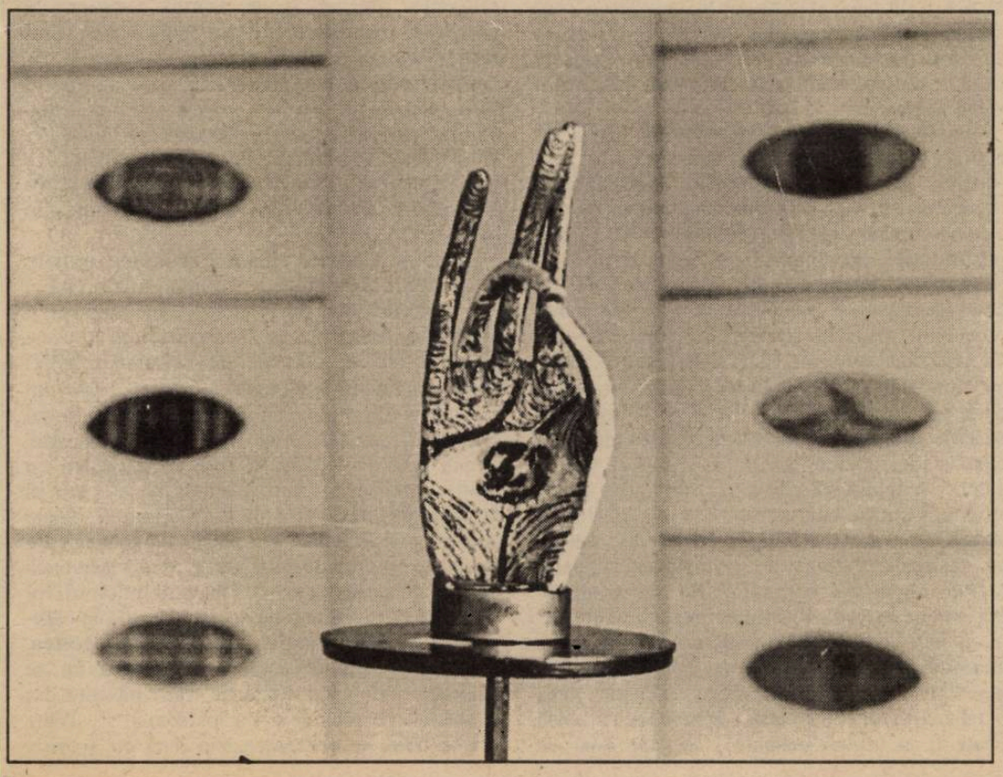

CECILIA MEIRELES
(Argentina)

Vântul

Vânturile de august au trecut, cele ce căraseră
totul.
Copacii umiliţi au lovit pământul cu
crengile lor.
Acoperişurile au plecat, şi schelării, lucruri
infinite s-au dus:
Cuiburile pe care oamenii nu le-au zărit
printre crengi
şi o nevăzută speranţă sălăşluind într-o
inimă.

Vânturile de august au trecut, înfricoşătoare
în inima nopţii.
Au călcat toate visele zdrobite.
Apoi, pe priveliştea obosită de atâtea
aventuri – fără formă şi ecou –
soarele regăsi copii care cerşeau vântul
ca să-şi înalţe gingaşii lor zmei.

În româneşte de
Petre Stoica

KAROL WOJTYLA

Analiza metafizică a iubirii

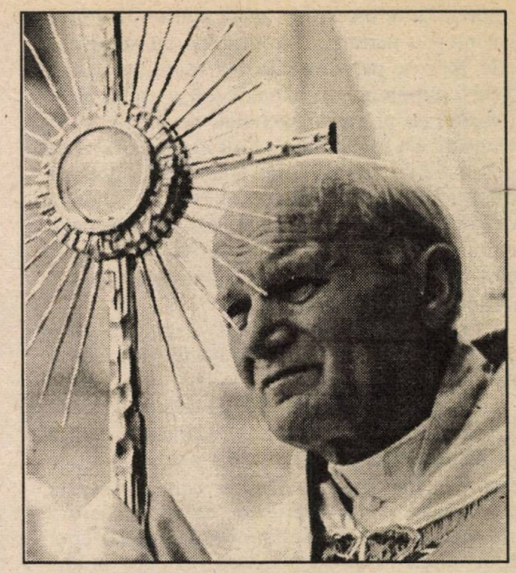

Cuvântul „iubire"

Cuvântul „iubire" nu este univoc. În demersul nostru, în mod conştient, îngustăm sfera accepţiunii acestui cuvânt care înseamnă dragoste stabilită între două persoane, diferite din punctul de vedere al sexului. Se ştie că, astfel limitat, cuvântul „iubire" are diferite accepţiuni şi nu ne putem gândi la o folosire univocă. Este nevoie de o analiză amănunţită pentru a desluşi fie şi numai parţial întreaga bogăţie a realităţii pe care o desemnează cuvântul „iubire". El întruchipează o realitate complexă şi cu multe aspecte. Să acceptăm, ca punct de plecare, că iubirea înseamnă întotdeauna raportarea reciprocă a persoanelor; pe de altă parte, iubirea se află şi într-un anumit raport cu binele. Fiecare persoană intră într-o anumită relaţie cu alta; ambele împreună rămân, de asemenea, în cadrul raportului respectiv. Acesta este punctul de plecare pentru prima parte a analizei noastre privind iubirea, respectiv a analizei metafizice a acesteia. Avem în vedere de asemenea şi caracterizarea generală a iubirii dintre femeie şi bărbat. Ca aceasta să poată fi înfăptuită trebuie să diferenţiem acele elemente esenţiale pe care iubirea le cuprinde, atât elementele de conţinut, care sunt în strâns raport cu binele, cât şi elementele structurale legate de raportarea reciprocă la persoane. Elementele acestea se includ în orice iubire. De pildă, în orice iubire intră delectarea, precum şi bunăvoinţa. Iubirea dintre femeie şi bărbat este una dintre concretizările dragostei, aceste elemente comune ale iubirii sunt cuprinse într-un mod specific. De aceea analiza noastră a fost denumită metafizică – cuvântul „iubire" având în mod evident un sens analogic.

Analiza metafizică pe care o întreprindem ne deschide calea spre o abordare psihologică. Iubirea femeii şi a bărbatului se formează adânc în psihicul celor două persoane şi se leagă de vitalitatea sexuală deosebită a omului. De aceea este necesară analiza psiho-fiziologică şi de asemenea cea bio-psihologică. Momentele biofiziologice vor fi abordate în ultimul capitol („Sexologia şi etica"). Iubirea umană, dragostea persoanelor, nu se raportează la momentele respective şi nici nu se identifică cu ele. Dacă ar fi aşa, n-ar fi iubire, decât numai într-o accepţiune mai largă, ca şi când am vorbi despre **amor naturalis** sau despre o iubire cosmică, văzând-o pe cea lumească în toate ipostazele pe care le găsim în natură.

Iubirea bărbatului şi a femeii înseamnă raportul reciproc dintre indivizi având un caracter personal. De aceasta ne leagă cel mai strâns accepţiunea sa profund etică, cunoscut fiind că sensul etic constituie conţinutul celei mai importante porunci a Evangheliei. Tocmai la această accepţiune va trebui să se refere şi analiza noastră. Subiectul ei va deveni atunci iubirea ca virtute, ca una dintre cele mai mari virtuţi, cuprinzând în ea, într-un anumit fel, tot restul, ridicând totul la acest nivel şi punând pretutindeni amprenta profilului său.

Această analiză tridimensională ce leagă femeia şi bărbatul este indispensabilă, astfel ca dintre multiplele accepţiuni ce se leagă de cuvântul „iubire", gradual, să putem extrage accepţiunea care ne interesează.

Iubirea ca îndrăgire

Primul element în analiza generală a iubirii este cel al îndrăgirii. Iubirea – după cum am spus – înseamnă raportul reciproc între două persoane, femeie şi bărbat, bazat pe o anumită relaţie faţă de bine. Acest raport faţă de bine începe tocmai prin îndrăgire. A plăcea înseamnă cel puţin a te prezenta ca ceva bun. Femeia poate intra uşor în viziunea bărbatului ca un bun propriu, iar el, de asemenea, se poate afla ca bun în câmpul ei de vedere. Această uşurinţă a ambelor părţi de a se plăcea este rodul impulsului sexual, înţeles ca o proprietate, dar şi ca o forţă a naturii umane, însă o forţă care acţionează în indivizi şi care cere a te ridica la nivelul individului. Plăcerea adresată persoanei de sex opus pune această forţă a raţiunii, care este impulsul, la nivelul vieţii persoanei.

Îndrăgirea este cel mai puternic legată de cunoaştere, respectiv de cunoaşterea prin simţuri, cu toate că subiectul cunoaşterii – femeie ori bărbat – este concret şi într-un fel sau altul se supune simţurilor. Îndrăgirea se bazează pe impresie, dar impresia în felul ei nu este hotărâtoare. Prin îndrăgire descoperim deja o anumită angajare a subiectului în cunoaşterea obiectului, respectiv a femeii în bărbat şi invers.

Însă doar cunoaşterea în sine, fie ea şi foarte aprofundată, şi doar gândul privind persoana dată nu înseamnă încă îndrăgire, deoarece deseori iubirea se formează independent de cunoaşterea amănunţită a persoanei şi fără o gândire îndelungată asupra ei. Îndrăgirea nu are structura pură a cunoaşterii. Trebuie să fim de acord însă că, la angajarea ce are loc pentru cunoaştere, cu caracterul ei de a plăcea, iau parte factori nu numai extraraţionali, dar şi extracognoscibili, respectiv simţămintele şi voinţa.

A îndrăgi nu înseamnă doar a te gândi la o anumită persoană ca la un bun, îndrăgirea înseamnă a angaja gândirea faţă de acea persoană ca faţă de un bun, iar angajarea aceasta poate fi în ultimă instanţă provocată doar de voinţă. Aşadar, în acel „îmi place" este inclus un oarecare „doresc", cu toate că acesta este doar intermediar, ceea ce face ca îndrăgirea să aibă cu precădere caracter cognoscibil. Este o cunoaştere care angajează voinţa. Îndrăgirea este greu de explicat fără a accepta înrâurirea reciprocă a raţiunii şi a voinţei. Sfera simţămintelor care joacă în îndrăgire un rol deosebit va constitui subiectul unei analize mai aprofundate în următoarea parte a acestui capitol. Acum trebuie să spunem însă că asemenea sentimente apar la naşterea iubirii tocmai prin aceea că ajută la îndrăgirea bărbatului într-o femeie, şi a acesteia într-un bărbat. Întreaga sferă a simţămintelor omului nu este îndreptată atât spre cunoaştere, cât mai degrabă spre recunoaştere. Rânduiala naturală a sferei respective se exprimă în reacţia emoţional-afectivă la bun. Această reacţie trebuie să aibă o mare importanţă pentru plăcere, în care persoana y, de pildă, intră în câmpul de observaţie al altei persoane, să-i spunem x, tocmai ca un bun.

Sensibilitatea constă în capacitatea de a reacţiona la bunul unei calităţi anumite, capacitatea de emoţionare la atingerea cu acesta (în analiza psihologică acordăm o importanţă mai mare emoţionalului, în contrast cu senzualitatea). Această calitate a bunului cu care sunt capabile să reacţioneze un bărbat concret sau o femeie concretă depinde într-o anumită măsură de diferiţi factori educaţionali şi moşteniţi, dar şi de factori datoraţi anumitor influenţe, precum şi de efortul conştient al persoanei respective, datorat muncii asupra ei însăşi.Tocmai de aici se trag elementele de conţinut ale vieţii sentimentale, care ajunge să se exprime în diferite reacţii afectiv-sentimentale, având o mare importanţă în îndrăgire. De ea depinde în mare măsură în ce direcţie va merge această plăcere, către ce persoană se va îndrepta şi asupra a ce se va concentra din persoana respectivă.

Fiecare persoană umană este un bun extrem de complex şi pe undeva neunitar. Atât bărbatul cât şi femeia sunt de felul lor fiinţe trupeşti şi spirituale, şi sunt tot un asemenea bun. În acest fel unul intră în sfera atenţiei celuilalt şi astfel devine subiectul preocupării aceluia. Dacă vom analiza îndrăgirea ca pe un clişeu al conştiinţei obiectului aplicat celei de-a doua persoane, atunci fără să violăm şi fără să încălcăm cu nimic unitatea de bază a îndrăgirii, trebuie să descoperim în ea trăiri de diferite valori. Toate aceste valori trăite de către persoana care nutreşte sentimente faţă de cealaltă persoană provin de la cea din urmă. Obiectul îndrăgirii lui y se află în x. Tocmai de aceea x se află în câmpul său de atenţie ca bun care a trezit dragostea.

Şi, în afară de aceasta, îndrăgirea nu se egalează doar cu o sumă de trăiri născute din contactul persoanei x cu persoana y. Toate aceste trăiri se declanşează o dată cu apariţia

plăcerii în conştiinţa persoanei. Îndrăgirea înseamnă totuşi ceva mai mult decât acea stare a conştiinţei care trăieşte una sau alta dintre valori. Aceasta are drept subiect persoana şi izvorăşte din persoană. Un asemenea raport faţă de persoană nu-i nimic altceva decât dragostea, cu toate că-i doar în faşă. Îndrăgirea depinde de esenţa iubirii şi pe undeva este deja iubire cu toate că iubirea nu-i doar îndrăgire. Acest lucru a fost exprimat de gânditorii medievali care vorbeau de **amor complacentiae**; îndrăgirea nu este doar un element al iubirii sau cumva o parte a ei, ci este unul din aspectele esenţiale ale iubirii în întregul ei. Folosind principiul analogiei, putem vorbi despre îndrăgire în sine ca despre iubire. De aici **amor complacentiae**. Aşadar trăirea diferitelor valori care se reflectă în conştiinţă constituie pentru îndrăgire ceva simptomatic ce pune un accent principal pe aceasta. Aşadar în îndrăgirea lui y în persoana x se remarcă mai puternic una sau o altă valoare pe care y o găseşte în x, asupra căreia reacţionează puternic. Valoarea la care reacţionează y (evident că se poate vorbi la fel despre plăcerea lui x în raport cu y) depinde nu numai de aceea că realmente aceasta se află în x, că x o are, dar şi de faptul că y este deosebit de sensibil la aceasta, deosebit de tentat ca această valoare să o remarce şi să o trăiască. E un fapt ce are o mare însemnătate mai ales în dragostea dintre femeie şi bărbat. Indubitabil întotdeauna subiectul îndrăgirii stă într-o asemenea iubire a persoanei. Când, de pildă, un oarecăre y concret este capabil să reacţioneze numai sau mai înainte de toate la valori senzorial-sexuale, atunci întreaga lui plăcere faţă de x, indirect întreaga iubire pentru persoana respectivă trebuie să se formeze altfel decât atunci când y este mai capabil la o reacţie vie la valorile spirituale sau morale ale celeilalte persoane, de pildă la inteligenţa ei, la valoarea caracterului.

Reacţia emoţional-afectivă participă activ la plăcere şi îşi pune amprenta asupra ei. Simţămintele în sine nu au putere de cunoaştere, au în schimb puterea de fixare şi orientare a actelor de cunoaştere, ceea ce se exprimă cel mai clar în îndrăgire. Dar tocmai acestea creează o anumită greutate internă în ceea ce priveşte sfera personal-sexuală.

Greutatea aceasta apare în raportul dintre trăire şi adevăr. Simţămintele apar în mod spontan – de aici îndrăgirea faţă de o anumită persoană creşte uneori neaşteptat – iar reacţia aceasta este practic „oarbă". Activitatea naturală a simţămintelor nu tinde să cuprindă adevărul despre subiect. În om adevărul este o funcţie şi nu un dar al raţiunii. Cu toate că au fost gânditori precum Pascal şi Scheler care au accentuat puternic logica aparte a simţămintelor (**logique du coeur**), reacţiile emoţionale, afective pot la fel de bine ajuta ori dăuna în îndrăgirea adevăratului bun. Aceasta este o chestiune extrem de importantă pentru valoarea fiecărei îndrăgiri. Valoarea îndrăgirii constă în aceea că bunul căruia i se adresează realmente este acel bun avut în atenţie. Aşadar şi în îndrăgirea dintre y şi x adevărul despre valoarea persoanei faţă de care cea de a doua persoană nutreşte plăcere este ceva de bază şi hotărâtor. Şi tocmai aici reacţiile emoţional-afective contribuie uneori la deformarea sau chiar falsificarea plăcerilor: când prin ele se remarcă într-o anumită persoană valori pe care realmente nu le are. Situaţia aceasta poate deveni un pericol pentru iubire. Atunci când reacţia emoţională trece – fluctuaţia făcând parte din natura ei –, obiectul al cărui raport cu persoana respectivă s-a bazat pe această reacţie şi nu pe adevărul privind persoana rămâne cumva în vid, lipsit de acel bun pe care presupune că l-a găsit în ea. Iar din acest vid şi din simţământul de dezamăgire legat de el se naşte uneori simţământul şi reacţia contrare. Dragostea curat emoţională se transformă deseori într-o ură emoţională faţă de aceeaşi persoană.

Iubirea în convingerea oamenilor se rezumă în primul rând în adevărul simţămintelor. Că această formă de iubire nu poate fi totalmente negată rezultă din însăşi analiza îndrăgirii, însă dată fiind valoarea atât a plăcerii, cât şi a iubirii în întregime, trebuie pretins că adevărul despre persoana care constituie subiectul îndrăgirii să joace un rol nu mai mic decât însăşi veridicitatea simţămintelor. În înglobarea corespunzătoare a acestor adevăruri constă corecta cultură a îndrăgirii, unul din elementele iubirii corect educate şi corect înţelese.

Îndrăgirea se leagă foarte strâns de trăirea valorii. Persoana de sex opus poate oferi numeroase trăiri, de valori diferite. Toate în felul lor joacă un anumit rol pentru îndrăgirea în sine, care după cum am spus îşi află principalul accent într-una din aceste valori. Pentru că am abordat problema adevărului în îndrăgire (şi parţial a adevărului în iubire) trebuie neapărat să ne străduim ca îndrăgirea aceasta neabordată să nu o limităm la valori parţiale, la ceva care rezidă doar în persoană, fără să fie ceea ce este de fapt. E vorba de a nutri plăcere direct faţă de persoană, ceea ce înseamnă a trăi diferitele valori care se află în ea.

Acum nu se poate stabili de ce acest moment este în îndrăgire atât de important: o vom face în capitolul consacrat analizei etice a iubirii. În orice căz, îndrăgirea, care printre diferitele valori cuprinse în ea poate surprinde în primul rând însăşi valoarea persoanei, are valoarea adevărului deplin; bunul căruia aceasta i se adresează este tocmai persoana şi nu altceva. Persoana deci ca fiinţă – şi deci şi ca bun – se diferenţiază de tot ceea ce nu este persoană.

„A plăcea" înseamnă a te prezenta ca un anumit bun; mai mult: drept acel bun care eşti... Subiectul îndrăgirii, care apare în câmpul de vedere al obiectului ca bun, se prezintă simultan şi ca frumos. Acest fapt este foarte important pentru îndrăgirea pe care se bazează iubirea dintre femeie şi bărbat. Se ştie că există o chestiune aparte: problema frumuseţii feminine şi a frumuseţii masculine. Trăirea frumuseţii se produce simultan cu trăirea valorii, de-aşa manieră încât fiecare din ele cuprinde o valoare estetică „suplimentară". „Farmecul", „graţia", „fascinaţia" – şi alte cuvinte asemănătoare – servesc pentru a desemna acest moment important al iubirii persoanelor. Omul este frumos şi se poate „arăta" ca frumos altui om. Femeia este în felul ei frumoasă şi poate, prin frumuseţea ei, să intre în câmpul de vedere al bărbatului. Bărbatul este în felul său frumos şi prin frumuseţea lui poate intra în câmpul de observaţie al femeii. Frumuseţea îşi găseşte în sine loc pentru îndrăgire.

Nu-i timpul aici pentru a pătrunde în analiza întregii frumuseţi a omului. Merită însă amintit că omul este persoana, fiinţa despre a cărei natură hotărăşte „lăuntrul" său. În afara frumuseţii exterioare trebuie să ştii să descoperi frumuseţea lăuntrică a omului şi aceasta de asemenea să placă, ba poate chiar aceasta să ştii să-ţi placă în primul rând... Îndrăgirea pe care se bazează adevărata iubire nu se poate naşte numai din frumosul văzut şi simţit, ci trebuie să includă totalmente şi în profunzime frumuseţea individului.

În româneşte de
Nicolae Mareş

Scriitori pe mapamond

■ **„L'enfant loué", Joan Brady.** O viaţă în întregime alimentată de ură, o ură obsesivă, născută în sufletul unui copil de patru ani: câteva luni după războiul de Secesiune, Jonathan, un copil alb, este vândut ca sclav unei familii de plantatori de tutun. Umilit, torturat, copilul nu-şi găseşte liniştea decât în posibilitatea răzbunării. O poveste aproape incredibilă care îşi are originea în viaţa bunicului scriitoarei americane Joan Brady, viaţă care stă la baza acestui roman crud şi violent. Prima femeie care a obţinut „Whitebread Book of the year award" (unul dintre cele mai prestigioase premii engleze) pentru această carte, autoarea încearcă să explice cum rana profundă provocată de sclavagism contaminează inexorabil generaţiile viitoare. Într-un stil violent, implacabil, scriitoarea face un teribil voiaj printre meandrele sumbre ale sufletului uman.

■ **„Chapeaux pour Alice", Juan Rios.** Virtuos al limbajului, specialist în „pătrunderea" prin oglindă, Juan Rios a inventat un alt gen de „povestiri pictate". În mâna stângă un text, în dreapta un tablou şi cartea fascinează. Pentru a o seduce pe fetiţă, Pălărierul nebun îi propune 23 de pălării (semnate Eduardo Arroyo) şi atâtea poveşti câte o pot face să-şi piardă minţile. Debordând de imaginaţie, feeric şi malign acest lung şir de poveşti în stilul celor din „O mie şi una de nopţi" o atrag pe Alice la Praga sau în Bronx, pe urmele lui Melville sau în Florenţa secolului al XVI-lea. Ocazii ideale de a descoperi opera adesea dificilă a unui spaniol considerat ca un nou James Joyce.

■ **„Soumission", Patti Davis.** Patti Davis fiica lui Nancy şi Ronald Reagan este amatoare de povestiri dubioase. Ea semnează un roman „negru" în care sexul ocupă locul principal. Sarah şi amantul său Antony nu încetează de a aluneca tot mai departe în jocul supunerii. Prezenţa Belindei, fragilă şi adeptă a „new age" devine victima lor. Cei slabi mor întotdeauna primii. Dacă romanul nu este în întregime pasionant, are totuşi meritul de a ridica vălul de pe o Americă ciudată, cea care nu există decât prin falşii ei profeţi şi guru, avizi de putere.

■ **„Mal d'enfant", Elizabeth George.** O întâlnire într-un muzeu poate tulbura vieţile. Aceea a unui pastor care va muri otrăvit „din greşeală", aceea a faimoasei „otrăvitoare" care este puţin prea repede plasată deasupra oricărei bănuieli şi cea a fiicei ei, o puştoaică născută dintr-un tată necunoscut şi care nu visează decât la libertate şi dragoste. E. George semnează un excelent roman psihologic „negru", amestecând cu abilitate destine foarte diverse în jurul unei poveşti de dragoste filială. Şi totul se petrece într-un oraş pierdut în Lancashire între vânt, ploaie, locuitori suspicioşi şi sentimentul că totul este dificil dar, mai ales, secretele propriei naşteri.

■ **„Lucien Rabatet, un itinéraire fasciste", Robert Belot.** Rabatet este un fascist, dar de un fascism orb, fanatic pe care îl va proclama până la sfârşitul existenţei sale. Nimic nu pare totuşi destinat în acest mic burghez somnolent, plecat la Paris pentru a scăpa de mediocritate, pentru a ajunge atât de departe pe drumul infamiei. Pare un om cu gust sigur, deschis tuturor avangardelor. Dar convertirea sa la antisemitism anulează totul. Robert Belot urmează etapele acestei alunecări în infamie. Din păcate, autorul n-a putut cita textele inedite sau acuzatoare din „Décombres". Legea este făcută pentru a proteja documentele postume de o divulgare prematură.

Marka Dona

O ISTORIE ILUSTRATA A LITERATURII ROMANE văzută de ION CUCU

1. Venit în Capitală prin volumul „Cine mă apără“ (1968), Gheorghe Pituţ a descoperit că garda să artistică a rămas tot poezia.

2. „Duelul cu crinii“ (1972) era de fapt o împăcare cu Herăstrăul, sub sălciile căruia se relaxa uneori Ion Caraion.

3. Ca de obicei Andrei Pleşu vorbeşte, dar mai ales scrie cărţi *Dilema(tice)*.

4. Din fotoliul de director adjunct al „României literare“ Gabriel Dimisianu reconfirmă „Valorile actuale“ (1974).

5. Printre atâtea somităţi (Aurel Covaci, Constantin Chiriţă, Alexandru Balaci, Radu Lupan), o fiinţă graţioasă: Ioana Diaconescu. Ca şi când ar recita din „Furăm trandafiri“ (1967).

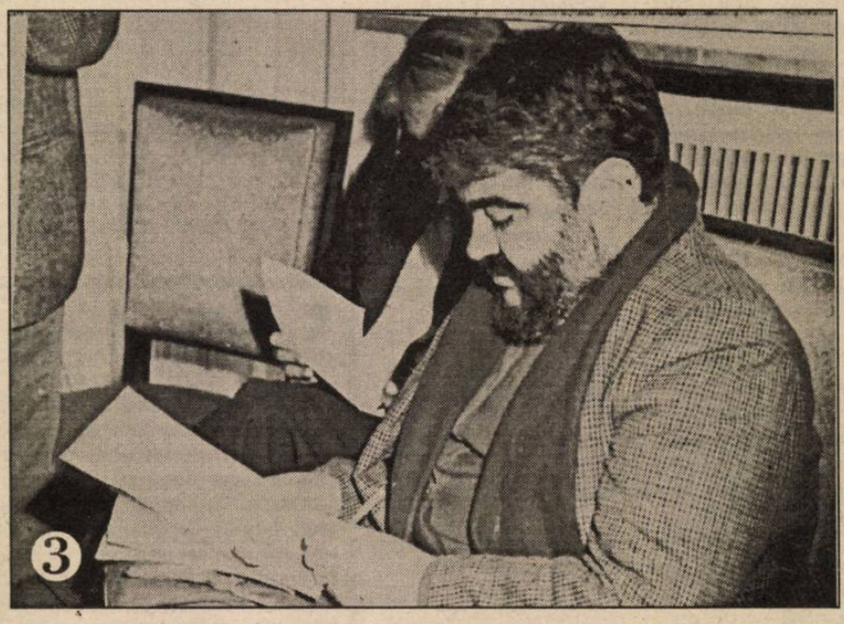

BIBLIOTECA JUDEŢEANĂ
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 23 (202), serie nouă. Miercuri 9 noiembrie 1994. Preţ: 400 lei

N. STEINHARDT – INEDIT

Termometrul familiei Mizrachi. Conţi şi contese

O statură verticală: A.E. Baconsky

De la Mateiu cetire...

B. FUNDOIANU - 50 de ani de la moarte

UN EROU AL SPIRITULUI

Nu cereți calului triluri și privighetorii copite

● După ce s-a despărțit greu de fotoliul de la Editura Eminescu, fiindcă, drăgăliță, doamne, era croit doar să conducă, după ce a fost gratulat cu sintagma „mincinosul total", sau, după o expresie a lui Gabriel Gafița, „minte cum respiră", Valeriu Râpeanu a folosit tot felul de stratageme pentru a rămâne în conștiința (!) unor cititori de-ai săi. L-am descoperit pe la Galați, un fel de consilier la editura locală, editură care, sub orientările sale, n-avea cum să nu ia apă la bord. Apoi, s-a aciuat pe la revista preoților, fiindcă dacă s-a închinat cultului lui Ceaușescu de ce să nu se închine – tot angajat! – și Celui de Sus. Așa, să nu-l uite lumea!

● Acum, că ai lui au scos capul pe unde vrei și mai ales pe unde nu vrei, tovarășia sa nu suportă să rămână în anonimat. Ați înțeles: a început să combată. Ca pe vremuri, în **organul partidului**, Scânteia, de data asta în alt organ, al guvernului, pre numele lui **Vocea României**. Că numai pe aici mai e primit. Dumnezeu să primească! Și de ce se ia Valorică? De spectacolele pe care le oferă viața politică. Pe acest versant e aproape sigur că am intrat în Europa. Culturnic și teoretician de amploare, Valorică pune degetul pe rană și afirmă fără complexe că suprarealismul și absurdul domină acest spectacol. Păi da, nu realismul socialist sau ceaușismul dinastic, cărora și el, Râpeanu, le-a închinat ode și imnuri. Acum totul e absurd, fiecare spune ce crede, pe când atunci, când Valorică era pe cai mari, adică tăia și spânzura, când publica pe sprânceană și pe ochi frumoși, era tăcere, era ordine, altfel zis, nu cârtea nimeni, căci **orientările** scorniceșteanului erau lege.

● Plimbările unor demnitari îi provoacă goluri abdominale lui Valorică, știindu-se cât e el de grijuliu cu vistieria țării. „La lumina zilei sunt dineurile, dejunurile, recepțiile, cocteilurile și, bineînțeles, plecările în străinătate, unde cei care până mai ieri și-au aruncat hârdaiele de insulte urcă voioși pe scara avionului de parcă ar fi fost cei mai apropiați tovarăși de drum". Ei, uite aici, cu **tovarășii** de drum a nimerit-o. Oricâte spălături ar face acestui cuvânt, tot așa iese sau, mai bine zis, nu iese la vopsea.

● Dineurile, dejunurile, conferințele de presă, interviurile îi dau dureri de cap, după ce-i sporesc golurile în stomac. Și, ca tot demagogul zilelor noastre (la întrecere cu Vadim și Păunescu), deplânge soarta bietului român, a cetățeanului, în varianta sa de râpă, „care privește acest spectacol (...), el având preocupări, griji, întrebări, nevoi paralele cu intriga sau mai bine zis intrigile care se țes, cu ață albă, rămân fără răspuns. El știe acum că lumea politică și lumea lui au devenit lumi paralele". Etc, etc, etc... Nimic mai aberant. Lumi paralele erau ieri, când Valorică și ai lui, adică nomenclaturiștii, rotiți de la un sediu la altul, aveau legăturile tăiate cu lumea reală a românilor, pe când acum, cu toate aberațiile, mai sunt și anumite libertăți, cum ar fi, spre exemplu, a cuvântului, altfel nu am scrie ce credem că-i demn de consemnat. Dar să nu-i cerem calului triluri și privighetorii copite, când pe circuite reapar iarăși paraziții. Cel mult putem doar să le micșorăm lumina.

Biografii comune, poetizate

de NICOLAE PRELIPCEANU

Pe vremuri, în copilăria mea, se citeau biografiile marilor oameni, romanțate. Se mai citesc, probabil, și azi, dar eu nu mai am timp să observ asta. Am citit și eu, cred, câteva, dar cine să le mai țină minte nu mai e. Oamenii de litere, intelectualii subțiri disprețuiau biografiile romanțate. Ei preferau monografiile. Acestea cuprindeau și biografii, riguros expuse, cât și date despre operă, ca să nu mai punem la socoteală punctul de vedere al autorului. Care, acesta din urmă, în cazul biografiilor romanțate, este moale, pufos și miroase a apă de trandafiri.

Prin anii 70, dacă nu mă înșel, a apărut și la noi întâi prin reviste, fragmentar, apoi de-a binelea într-o carte, **Spoon River Anthology**, a lui Edgar Lee Masters. Ea era un fel de „cimitir vesel" din Săpânța, la alte cote însă, și transcrisă în carte, nu pusă în practică, pe seama bieților morți. Era prima trecere a biografiei de la romanțare la – dacă vreți – poetizare. Și mai era o deosebire între romanele lui Feuchtwanger să zicem și poemele lui Masters: acela a scris numai despre oameni excepționali, acesta din urmă, în spirit american, democratic, despre oamenii de rând. De fapt, de mult, poeții își transcriau viața, e drept mascând-o în metafore și alte facilități ale genului, încât când ea a apărut tale-quale, în limbajul modern, prozaic, a putut părea o noutate. Nu era. Rămânea ceva, însă, nelămurit: scriind despre sine, poetul poetizează o biografie excepțională, ori una comună. Prezentarea era, deseori, aceea a biografiei comune. Abia după moartea poetului se putea stabili despre ce destin a fost vorba. Așa e întotdeauna.

Azi, au apărut și la noi cărți de poezie cuprinzând în ele biografii de trecători, mai mult sau mai puțin fictivi. Ieri, alaltăieri – Diana Manole a debutat în „colecția nouăzeci" a editurii **Phoenix**, cu **„Bărbați și femei – 29 în ordine alfabetică"**. O carte care te prinde, cred, chiar dacă nu ești un cititor de poezie prea versat, căci oricum ești om de rând și mai toate ți se întâmplă și ție, cel puțin cum te crezi bolnav de toate bolile atunci când ele îți sunt descrise. Biografii comune, să zicem poetizate, însă, în înțelesul modern, chiar peste așa ceva. Care au în plus față de Masters faptul că, în general, persoanele sunt încă în viață. Și chiar dacă au murit, tânăra poetă, cu talentul ei evident, îl învie pe fiecare, pentru a-l face poem. Ce șansă pe morți, în zilele noastre! Să fie poetul un mântuitor?

Editori:
■ **Uniunea Scriitorilor din România**
■ **Fundația Luceafărul**
Cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici *(director)*, Marius Tupan *(redactor șef)*, Eugen Uricaru *(redactor șef-adjunct)*, Ioan Es. Pop *(secretar general de redacție)*, Alexandru Spânu *(redactor)*, Olivia Marcu *(secretariat)*, Maria Burcă *(curier)*, Florin Țone *(fotoreporter)*

Redacția și administrația:
Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenția Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (**lei**) și 40.20.11.50.12.16 (**valută**)

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.
Manuela Drăghici, Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH
Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicațiilor** la poziția 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

● RADU STROE: ...„cu sprijinul actualei puteri, Moscova nutrește speranța că «republica românească», deja comunizată, va intra curând în C.S.I., adică acolo de unde a plecat în preajma anului 1866, când Monarhia a salvat România. Mai exact, Monarhia a înființat și, ulterior, a salvat România". (**România liberă**) ● MIRCEA MIHĂIEȘ: „Fiecare prezență a Regelui la granițele țării se transformă pentru Ion Iliescu într-un coșmar, într-o viziune apocaliptică în care-și vede proiectată întreaga ilegitimitate". (**România literară**) ● VLADIMIR ALEXE: „După ce Hitler ceruse, în august '44, arestarea Regelui Mihai, acuzat de scoaterea României din Axă, actuala putere din România era pe punctul de a îndeplini, după o jumătate de secol, ordinul Führerului". (**România liberă**) ● ION CRISTOIU: „Corneliu Vadim Tudor flutură zilnic deasupra capului stindardul luptei împotriva celor bogați și trufași. Fie și la o simplă ochire, se vede însă că acest steag e pătat de grăsime. Cu pânza lui își șterge domnul senator, pe furiș, să nu vadă alegătorii, degetele mânjite de fripturile ospețelor."; „Acest șmecher mediocru, care nu conținește a cere vârârea la pușcărie a îmbogățiților peste noapte, umblă într-un Mercedes de aproape 100 de milioane de lei. Fără să-i crape obrazul de rușine". (**Evenimentul zilei**) ● „Ministrul de Interne e la ordinele Partidului România Mare. Vadim a început să aresteze șefi de partide". (**Ziua**) ● „Legea este lege și toți au datoria să i se supună". (**Dimineața**) ● „Poliția ascultă de ordinele lui CV Tudor? Nicolae Dide a fost trimis în judecată în procedură de urgență". (**Evenimentul zilei**) ● „În procesul pus la cale lui Dide, Cerveni l-a făcut K.O. pe Vadim în instanță". (**Tineretul liber**) ● SORIN OVIDIU BĂLAN: „Ministrul de Interne, Doru Ioan Tărăcilă, cel care l-a urmat, ca o slugă, pe CV Tudor și a părăsit împreună cu acesta Senatul să constate oameni linșați și sedii în flăcări, a implicat Poliția română într-un joc politic murdar, menit să discrediteze această instituție în ochii opiniei publice" (**Ziua**) ● LIA BEJAN: „Să dea și domnul Tărăcilă examen" (**Adevărul**) ● CONSTANTIN PRIESCU: „Între multe profesii, proprii noii societăți capitaliste apărute pe un teren arid la noi, una se impune zilnic – cea a avocaților răului. Adică a politicienilor și a condeierilor, care-și fac o plăcere diabolică din a prezenta exclusiv în negru actele și faptele Executivului". (**Vocea României**) ● „Până unde poate merge încăpățânarea unor scelerați. Desființarea DMASI – pe cale de a afecta grav poziția României în organismele europene. În nici un stat civilizat din lume, monumentele istorice nu aparțin guvernului, ci statului, adică întregului popor". (**Adevărul**) ● „Senatorul Vasile Văcaru și-a rupt piciorul". (**Evenimentul zilei**) ● „Efectivul de bovine din România este la nivelul anului 1938". (**România liberă**) ● „D-l Iliescu «a salvat» Valea Jiului". (**Formula AS**) ● „Ani de zile au trebuit să treacă pentru ca, după pornograficul Festival Național CÂNTAREA ROMÂNIEI, în țara noastră să se desfășoare și o manifestare mai decentă, și anume Concursul Național de Strip-tease". (**24 ore**) ● ION CRÂNGULEANU: „Ia, mai lăsați lumea și țara în pace, curci nătânge și bătrâne și cotcodace!" (**Dimineața**)

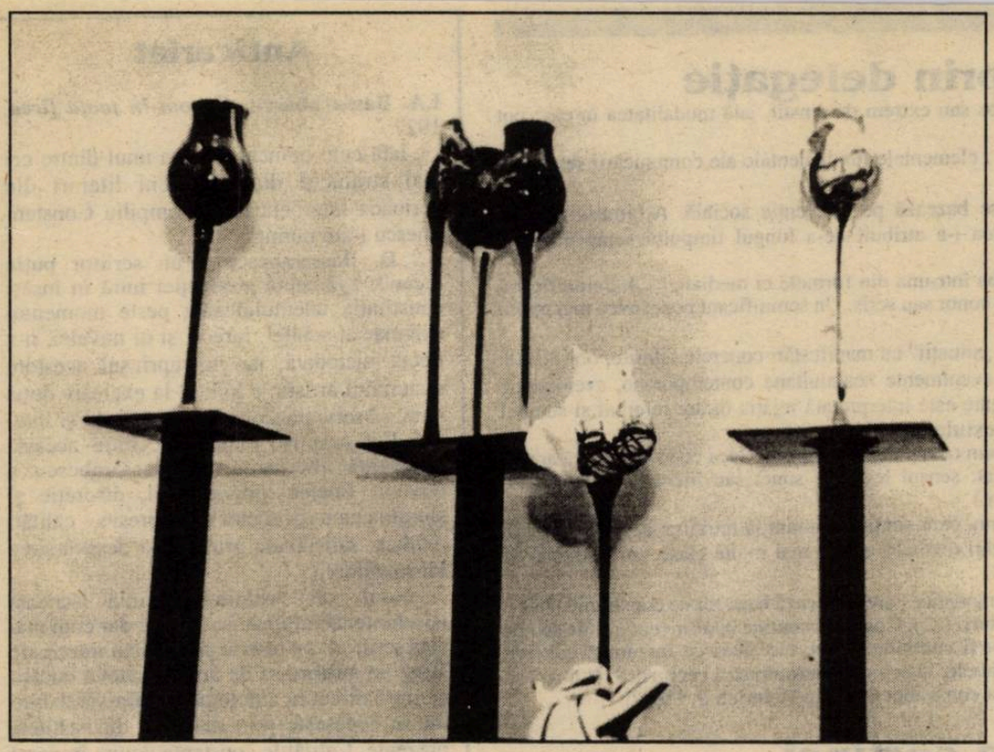

minimax

Spirit și putere (III)

de ŞERBAN LANESCU

Săptămâna trecută, interpretând congresul de la Herculane (pe care l-am numit, desigur polemic, al ***înfrângerii spiritualităţii româneşti)*** ca o ***continuare a mineriadei din iunie '90***, în final (îmi) puneam două întrebări: (1) ***cum (de) s-a mai putut, oare, ca Puterea şi N.B., fără a recurge la teroare, să „cumineţească" o parte însemnată a spiritualităţii româneşti (poate chiar marea majoritate) ?(2) de ce, „vocea" celor pe care i-am numit „recalcitranţi" are un ecou atât de slab/ restrâns în ansamblul societăţii?***

Zăbovind, deocamdată, doar asupra primei întrebări, aşa cum este ea formulată mai sus, are în conţinutu-i o sintagmă ce poate induce ambiguitate – ***„cuminţirea" spiritualităţii***. Or, cum este tocmai miezul întrebării cuvine-se deci explicitarea ghilimelelor verbului precum şi precizarea variantei alese din polisemia noţiunii ***spiritualitate***.

Aşadar, spunând *cuminţire* m-am gândit la ***determinarea unor atitudini şi comportamente favorabile***, într-un fel sau altul, ***Puterii***, vizată fiind categoria (sau pătura cum îi spun marxiştii) intelectualilor. Deosebind între: (a) ***mijloacele*** şi (b) ***efectele – „cuminţirii"***, referitor la (a), aspectul, cred, cel mai semnificativ este ***folosirea preponderentă a*** – dacă pot fi numite astfel – ***mijloacelor paşnice*** care, în ultimă instanţă, presupun însă, necesarmente, ***colaboraţionismul***. Şi nu este prea greu de desluşit că, în primul rând, printre cei pre/dispuşi să colaboreze cu Puterea au fost, sunt şi vor fi foştii (?) ***turnători***. Dumnezeu să-i ierte, fiindcă numai El o poate face. De asemenea, pasibili, şi nu numai pasibili sunt ***impostorii***. Se vorbeşte/scrie mult (atât de mult încât nu mai rămâne timp pentru a se şi face ceva împotriva-i!) despre ***corupţie***. Cel mai adesea însă, dacă nu chiar întotdeauna, sunt avute în vedere doar formele corupţiei de joasă speţă: mită, trafic de influenţă sau hoţia pură şi simplă etc. „Cuminţirea" intelectualilor include însă o ***formă „înaltă" şi oarecum ocultă de corupţie*** bazată pe un fel de ***conspiraţie a tăcerii asupra aprecierii/atestării valorii/competenţei***. Acumularea anterioară de către to'arăşi a ***patalamalelor*** şi a ***„listelor de lucrări" umflate*** s-a dovedit în această „perioadă post-decembristă" cât se poate de rentabilă. Atât pentru Putere cât şi pentru posesorii care, firesc, pentru a-şi apăra poziţia socială cu toate avantajele ori chiar privilegiile corelative, ***sunt dispuşi (aproape) la orice compromis***. Figură aparte fac printre impostori ***cabotinii,*** cei convinşi că „ei au dreptate" şi se manifestă ca atare, cumva (dar numai cumva) de înţeles fiind căci, zău, oare cine, odată ajuns, indiferent cum a ajuns prof.doc.dr.etc. mai poate avea discernământul şi curajul să-şi recunoască măcar şi sieşi impostura. Şi astfel, abia acum se vădeşte deplin ***funcţionalitatea şi semnificaţia politică a cultivării sistematice instituţionalizate chiar a imposturii*** căci, iată, este ***unul dintre cei mai eficienţi factori de stabilitate a regimului***. Bineînţeles, între cele două categorii, **turnători** şi ***impostori***, nu există o relaţie de excludere, ba dimpotrivă chiar, ***impostura predispunând la „turnătorie"***, la fel după cum valabilă este şi reciproca. În fine, mai este şi cazul/categoria celor care au adoptat şi practică sârguincios un soi de ***pragmatism cinic a/imoral***, adică un fel de ***mercenari*** gata oricând să se vândă oricum acolo unde se plăteşte mai bine. Numărând rândurile dactilo de până aici, constatat-am că limita de aprox. 45 ce îi revine ***minimax***-ului a fost depăşită deja. Rămâne dară pentru săptămâna viitoare discuţia cu privire la ***spiritualitate*** şi totdeodată răspunsul întreg la întrebare căci, parţial, el este formulat în cele de până aici.

Aria prostiei

de LAURENŢIU ULICI

Incredibil dar adevărat: executanţii de ieri ai dispoziţiilor ceauşiste, imperturbabilii propagandişti ai celei mai odioase ideologii care a pângărit vreodată sufletul românesc, anume naţionalism-comunismul, au ajuns astăzi, cel puţin în domeniul culturii, unde înainte n-ar fi vizat să ajungă: în vârful piramidei administrative. Dacă la mijloc n-ar fi o eroare copilărească a partidului de guvernământ care îşi închipuie că mai poate speria pe cineva aruncând pisica moartă a naţional-comunismului în curtea democraţiei, am putea crede că aşa-zisa revoluţie din decembrie '89 a fost nu atât un complot cât o lovitură de biliard prin care servitorii ceauşismului au devenit stăpâni. Deplorabila originalitate a regimului politic românesc din aceşti cinci ani post-ceauşişti nu ne-a compromis numai în ochii lumii civilizate ci, cu mult mai grav, ne-a luat şansa de a ne putea privi în oglindă fără să ne ruşinăm. Căci nu există ruşine mai mare pentru un popor decât aceea de a se lăsa condus cu bună ştiinţă de uscături. Nici chiar o eventuală înclinaţie a noastră spre masochism n-ar face ruşinea unei astfel de acceptări mai mică. E atât de scandalos ceea ce se întâmplă de la o vreme în administraţia culturii româneşti că-ţi vine să zici precum Crist: „Iartă-i, doamne, că nu ştiu ce fac!". Iar ei, responsabilii administrativi ai culturii, cu adevărat nu ştiu ce fac. Actele lor recente denotă o nepricepere definitivă, sunt prostii ce transcend orice ideologie. De aceea nu consider că, prin ceea ce fac, ei restaurează perspectiva comunistă asupra culturii. Consider că instaurează prostia. Cu ea nici o dispută ideologică nu e posibilă şi nici nu poate fi convinsă cu argumentele bunului simţ. De învins, o învinge numai ridicolul pe care ea însăşi îl generează. Având însă o mare capacitate de proliferare, ca o gripă, izbuteşte să amâne multă vreme căderea în ridicol, amânare cu consecinţe dintre cele mai nefaste pentru domeniul în care prostia se instalează. De pildă, pentru a repara cele trei-patru prostii uriaşe comise de actualii administratori ai culturii (hiper-centralizarea, desfiinţarea comisiei monumentelor, politizarea instituţiilor culturale etc.) va fi nevoie de un efort infinit mai mare decât cel implicat în producerea lor. Pentru cine priveşte atent harta evenimentelor social-politice de astăzi, ceea ce se întâmplă în administraţia culturii se relevă ca un simptom al unei boli de mai largă cuprindere. Deficienţele pe care toată lumea le observă în diversele segmente ale adminstraţiei sociale nu se datorează, cum greşit se interpretează, resurecţiei metodologiilor de tip comunist ci pur şi simplu prostiei, al cărei eufemism este incompetenţa. La noi, ca la nimenea, până şi corupţia e, dacă nu generată, cel puţin favorizată de incompetenţă, **alias** de prostie. Care, ce-i drept, nu are caracter de clasă şi nici nu e distribuită după criterii politice. Se vede cu ochiul liber: **aria** prostiei se lărgeşte de la o zi la alta a tranziţiei şi creşte vertiginos corul celor care o cântă. Să aşteptăm căderea ei în ridicol? Nu cred că ne dă mâna s-o facem. Şi atunci? Atunci, ce?...

Lidia Blidariu: Poeme prin delegaţie

Incomod sau nu, insuportabil au ba, insidios sau extrem de cinstit, iată modalitatea în care pot comenta volumul Lidiei Blidariu:

„Transpuse asupra semnului lingvistic „text", elementele fundamentale ale comunicării semiotice iau următoarea formă concretă:

1) 'Textul' este un semn lingvistic, care se bazează pe convenţie socială. Arbitrariul său se manifestă, de exemplu, prin aceea că societatea i-a atribuit de-a lungul timpului semnificaţii şi referenţi diferiţi.

2) Partea materială a semnului text este limba într-una din formele ei mediale (...). Semnificaţia textului este sensul, care este corelat cu semnalul sonor sau scris. Un semnificant poate avea mai multe semnificaţii (polisemie) sau invers (sinonimie).

3) Ca referenţi ai semnului „text" pot apărea „situaţii" cu manifestări concrete diferite: obiecte ale percepţiei senzoriale directe, lucruri abstracte, evenimente nesimultane contemporane, evenimente istorice şi fapte ale purei imaginaţii. Modul în care este interpretată relaţia dintre referent şi semnul text determină **conţinutul de adevăr şi real al textului** (s.m.)

4) Textul se constituie, aşadar, ca semn conform triunghiului semiotic. Ceea ce înseamnă că are un semnificant: sunetele sau scrierea; un semnificat: sensul legat de sunet sau literă; şi un referent: **realitatea spre care ne orientează semnul.** (s.m.)

5) Semnul lingvistic „text" este un super-semn, care conţine o anumită mulţime de subsemne. În funcţie de repartizarea acestora în diferite realizări textuale, există mai multe clase sau categorii de texte.

6) Textele se referă la un inventar de semne lingvistice care formează baza lor de constituire. Acest inventar (cod) este organizat în mai multe subcoduri. (...). Codul nu conţine doar inventarul de semne lingvistice, ci şi regulile, după care semnele pot fi combinate între ele, ceea ce înseamnă concret: anumite actualizări lingvistice se exclud în text, altele, în schimb, **se tolerează reciproc**". (s.m.)

Am fost înţeles, oare, de ce am recurs la acest consistent citat din Heinrich F. Plett?!

Ion D. Sîrbu: Traversarea cortinei

Ediţia – îngrijită de Virgil Nemoianu şi Marius Ghica – cuprinde o masivă selecţie din corespondenţa purtată între 1980 şi 1989 de Ion D. Sîrbu cu Ion Negoiţescu, Virgil Nemoianu şi Mariana Şora. Pe de o parte, avem la dispoziţie un document despre deceniul agoniei unui sistem politic ce atinsese paroxismul demenţei, pe de altă parte, o mărturie zguduitoare despre un destin uman şi scriitoricesc edificat sub presiunea suferinţei, frustrărilor, însoţit de lacrimi, scrâşnet, durere dar şi de neînduplecare. Spirit lucid, din categoria celor care nicicând nu obosesc a gândi, Ion D. Sîrbu îşi scrutează trecutul personal raportându-l obsedant la destinul poporului român, privit în înălţările şi căderile sale. Drama personală aproape că se estompează în perspectiva dramei colective.

Această carte, alăturată celorlalte apărute după decembrie 1989, va reuşi să definească mai bine o personalitate emblematică. Împreună vor da – cum notează Virgil Nemoianu – „adevărata măsură a scriitorului şi îl vor plasa mult mai sus pe scara valorilor estetico-morale ale culturii române din secolul 20 decât am fi putut crede acum zece sau chiar cinci ani".

Alain Finkielkraut: Înţelepciunea dragostei

O carte - după cum aflăm şi din succinta prezentare de pe coperta a patra – deja celebră, a unui filozof din prima linie a gândirii franceze contemporane. Autor – la 45 de ani – al unei serii de redutabile volume (**Noua dezordine a iubirii**, **Evreul imaginar**, **Viitorul unei negaţii: reflecţii asupra problemei genocidului**, **Apărarea gândirii**), Alain Finkielkraut realizează prin **Înţelepciunea dragostei** unul din cele mai tulburătoare eseuri filozofice scrise vreodată despre iubire ca relaţie originară a Sinelui cu Celălalt. Între dragostea reală şi cea ideală, între perceperea Celuilalt ca diferenţă absolută şi identificarea Sinelui cu el, între ură şi iubirea aproapelui – o întreagă tensiune patetică, rezultat al interogaţiei sub al cărei semn tânărul filozof aşează, la 35 de ani, dubla sa experienţă: colectivă, dar şi individuală, filozofică şi literară.

Cu adevărat o carte memorabilă.

Mihai Antonescu: Jurnal din Casa Diavolului

Pentru cei - mulţi? puţini? – care încă mai păstrează nostalgii comuniste, cartea aceasta vine ca un duş rece. Puşcăriile comuniste (adevărate bolgii dantesti) sunt denunţate fără pic de cruţare, fără nici o edulcorare. Defilează statuar galeria martirilor recenţi ai acestui neam, începând cu prinţul Şerban Ghica, apoi marele actor Mircea Şeptilici, ziaristul Stelescu, preotul Nicodie, simplul dar atât de curatul ţăran Vasile Duică. Toţi aceştia par a fi aleşi de mâna Divinităţii pentru a depune mărturie – prin incredibilele lor suferinţe - despre ceea ce a însemnat un sistem concentraţionar al cărui ultim scop viza chiar desfiinţarea noţiunii de om, desfiinţarea fiinţării. Amplul document – care nu poate fi povestit! – glăsuieşte şi despre supremul reazem care a făcut posibilă dăinuirea unui întreg popor: credinţa în Dumnezeu.

Dacă şi după lectura acestui memorial al durerii cineva mai poate gândi cu umbră de regret la sistemul comunist, atunci acel individ este ori orb, ori **ticălos**!

Éliphas Lévi: Misterele Kabalei

Descins din categoria marilor romantici, Éliphas Lévi (pe numele său adevărat Alphonse-Louis Constant) a oscilat, în prima parte a vieţii, între creştinism şi comunism, între dragostea mistică şi indecenţa rablesiană. Biografia sa ar putea constitui subiectul unui roman de senzaţie de înaltă calitate.

A fost primul profesor de Kabală din Franţa; aflăm – prin Alexandrian - că îşi primea elevii în casa sa din Paris şi făcea cursuri prin corespondenţă, cursuri pe care le scria cu două feluri de cerneală, pentru a scoate în relief citatele din context; totodată îşi ilustra cursurile cu desene explicative. Îşi avertizase publicul: „Autorul acestor cărţi dă cu plăcere lecţii persoanelor doritoare, serioase şi cu ştiinţă de carte, dar se simte dator să-şi prevină cititorii că nu prezice viitorul, nu învaţă divinaţia, nu face preziceri şi nu consimte să facă nici un fel de vrăji şi nici să cheme spiritele. El este un om de ştiinţă şi nu un magician". Declara adesea că trebuie să se practice Kabala pentru a obţine „pacea adâncă" (aşa numea el „sabatul interior", de care vorbeau kabaliştii evrei), care provenea din liniştea spiritului şi din pacea inimii. Lui însuşi îi adusese Kabala această pace, după câte spunea doamna Hutchinson, care îşi amintea de orele de studiu lângă acest dascăl cu barba albă, în halat de casă din catifea neagră: „Éliphas Lévi este singurul om din câţi am cunoscut care a ajuns la **pacea profundă**".

Cât despre adevărurile sau neadevărurile cuprinse în „Misterele Kabalei" nu pot spune decât un singur lucru: Vom muri şi... vom vedea!

Anticariat

I.A. Bassarabescu, *Un om în toata firea*, 1927

Iată cum comenta cartea unul dintre cei mai străluciţi diagnosticieni literari din perioada interbelică, pe Pompiliu Constantinescu l-am numit:

„D. Bassarabescu e un scriitor puţin fecund; zgârcenia producţiei intră în însăşi constituţia talentului său; peste momentul singular al schiţei, rareori şi al nuvelei, n-a trecut niciodată, iar în cuprinsul acestora materialul artistic e limitat la exclusiv două note: observaţia satirică portreturală şi interiorul descriptiv, miniatural. Între această stereotipă alternanţă, D. Bassarabescu a dovedit fineţea amănuntului, discreţie şi simplitatea mijloacelor de expresie – calităţi modice, satisfăcute prin însăşi desăvârşirea lor migăloasă.

Noul său volum prezintă aceeaşi neschimbată înfăţişare artistică; dar cum mai ales scriitorii cu reduse posibilităţi interioare ating un **summum** de artă în câteva bucăţi, ce intră direct în antologie, D. Bassarabescu nu se depăşeşte prin nici una din schiţele prezente. Calităţile constante devin, în acest caz, neutre, prin absenţa tendinţii de a fi potenţate. (...)

Maupassant e un scriitor mare în nuvelele sale; Cehov s-a dovedit un ascuţit pătrunzător al sufletului omenesc în schiţe şi nuvele ce nu depăşesc cadrul câtorva pagini.

De aceea nu vom invita convenţional pe D. Bassarabescu să abordeze romanul (...), ci îi vom cere o schimbare de plan a viziunii artistice".

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU
- Virgil Ierunca, **Dimpotrivă**
- Ion D. Sîrbu, **Traversarea cortinei**
- Alain Fienkielkraut, **Înţelepciunea dragostei**

LIBRĂRIA SADOVEANU
- Mihai Antonescu, **Jurnal din Casa Diavolului**
- Ion D. Sîrbu, **Traversarea cortinei**
- Virgil Ierunca, **Dimpotrivă**

LIBRĂRIA EMINESCU
- Dean R. Koontz, **Ucigaşi în numele Domnului**
- Virgil Ierunca, **Dimpotrivă**
- P. H. Brown şi P.B. Barham, **Marilyn**

LIBRĂRIA ALFA
- Alain Finkielkraut, **Înţelepciunea dragostei**
- Vasile Lovinescu, **Steaua fără nume**
- Nicolae Jurcă, **Istoria social-democraţiei din România**

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR. 53
- P.H. Brown şi P.B. Barham, **Marilyn**
- Virgil Ierunca, **Dimpotrivă**
- Nicolae Jurcă, **Istoria social-democraţiei din România**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar şi pe autori) să expedieze pe adresa redacţiei noastre un exemplar din noile apariţii de carte.

Pagină realizată de Alexandru Spânu

DAN LAURENŢIU

MOUNTOLIVE

EDITURA EMINESCU

Plângerile și patimile poetului

Dan Laurenţiu: *Mountolive*, Editura Eminescu 1994

de DAN CRISTEA

Treizeci şi trei de poeme conţine ultima culegere de versuri a lui Dan Laurenţiu, *Mountolive*, purtând titlul celui de-al treilea roman al lui Lawrence Durrell, din tetralogia *The Alexandria Quartet*, dar pusă sub semnul agoniei şi trădării lui Iisus de pe Muntele Măslinilor, din ajunul Patimilor. Sunt poeme scurte, fără titlu individual, reduse la forma şi expresia, de diamant, a rugăciunii şi a psalmului. Rugăciunea lui Iisus către Dumnezeu din grădina Ghetsimani („Tată, dacă este cu putinţă, depărtează de la Mine paharul acesta!"), actualizată la solicitările dramatice prin care trece poetul (culegerea, de fapt, e un lung poem de noapte), stă în centrul evocării: „Doamne/ia de la mine paharul acesta/ mă întreb ca un copil/bătrân/de ce oare te temi de moarte" (p.61-2). Sau, în altă parte: „Câtă lumină văd/în paharul acesta/pe care îl beau/Doamne oare Tu/mă aştepţi acolo/oare jertfa/ şi suspinul din urmă/al Fiului Tău/ia de la mine/ paharul acesta" (p.45-6). După cum se observă, Dan Laurenţiu recurge aici, ca şi în alte multe locuri, la ceea ce am putea numi al doilea nivel de metaforizare: limbajul evanghelic, metaforic şi transcendental prin însăşi esenţa sa, căci cuvântul „pahar" se referă în textul biblic la lotul de suferinţă şi moarte ce îl aşteaptă pe Hristos, este folosit pentru a desemna (un soi de metaforă la pătrat) clipele de cumpănă şi agonie pe care le trăieşte poetul însuşi. El îşi scrie suferinţa cu suferinţa cristică sau psalmică. „Plângerea" Fiului lui Dumnezeu răstignit pe cruce („Eli, Eli, Lama Sabactani"?) constituie un alt moment analogic, care, la Dan Laurenţiu, înseamnă nu numai absenţa temporară a „graţiei" divine dar şi amintirea personală a unui timp trecut şi fericit: „Să-ţi aduci aminte/am sângerat pentru tine/ faţa mea este plină de răni/nu mai pot vedea lumina soarelui/Doamne Dumnezeule/de ce m-ai părăsit" (p. 27-8), sau: „Doamne de ce/m-ai părăsit/unde sunt oiţele albe/care mă conduceau/la plaja mării negre/unde este drumul/Tău pe care să apuc//unde sunt oiţele albe/care behăiau/aruncându-mă în valurile/mării negre" (p. 49-50). Contrastul alb/negru, sinonim cu acela paradis/infern, face parte dintre mijloacele simple, dar esenţiale şi eficace de care se serveşte poetul pentru a evoca „ceasul deznădejdii şi al rugăciunii" ori ceasul „pustiu", de noapte, şi ora „părăsită" care i-au pus sufletul la grea încercare.

Tonalitatea şi conţinutul multor poeme le apropie de psalmi, de psalmii de rugăciune, invocând ajutorul lui Dumnezeu, de psalmii de pocăinţă, de cei profetici sau apocaliptici. Repetarea unor fraze, a unei formule sau a unui cuvânt în corpul poemului, refrenul, paralelismul dar şi contrastul cuvintelor sau al ideilor-planuri ţin tot de tehnica literară a psalmului, personalizată de Dan Laurenţiu în expresia tulburătoare a unui suflet traumatizat. Iată, de pildă, un psalm de pocăinţă din care se înţelege că „personna" poetului (cel care spune „eu" în poem) este o fiinţă „aleasă" atât pentru a exemplifica fericirea cât şi nefericirea: „Doamne îţi cer iertare/pentru răul/pe care Ţi l-am făcut//Tu nu aveai soţie/şi eu m-am declarat/fiul Tău// Doamne îţi cer iertare/fiindcă am uitat/că m-am născut din femeie//aici pe coasta/plină de arşiţă/a pământului nefericit//într-un grajd cu animale/domestice din satul Betleem/cu adevărat eu cred/că sunt Fiul Tău iubit" (p.31-2). Chipul poetului reprezintă însăşi masca sa. Se pot discerne în figuraţia poemelor şi alte motive biblice (creaţia, căderea, exodul, „ispitele" Satanei, apocalipsa). Dan Laurenţiu imaginează un Dumnezeu care creează lumea (se înţelege că e vorba de o lume particularizată, de „lumea aceasta fără sens") dintr-o voce a întunericului, a haosului şi a naturii inconştiente. O notă de limbaj obiectiv, aparţinând aici civilizaţiei moderne, ne atrage atenţia că limbajul aluziv-biblic acoperă de fapt o dramă personală, de aici şi de acum: „Cea mai adâncă voce/cu care Dumnezeu a creat Lumea/este vocea ta/ea vine din pădure/din noapte/din haos/ascult la telefon/această voce//din pădure/din noapte/din haos" (p. 5-6). Această dramă se joacă pe scena poemului între un „eu" şi un „tu".

Există un „eu" în deznădejde şi suferinţă, cu „faţa plină de sânge", tot mai gârbovit sub „povara sufletului" care va scrie un nou poem (numele lui, ca şi numele creatorului său: „moartea universală") sau un „eu" care vrea să scrie „în încercarea de a construi un drum bătut cu diamante spre tine". Poemul e scris cu „litere bolnave", „în sensul zădărniciei", într-o casă în care „bântuie nefericirea şi nenorocul" sau într-un „dormitor cu geamurile înghеţate". Acest „eu", creştin şi păgân, dialogând cu Dumnezeu dar şi cu Diavolul („suntem în iad/încă nu ai înţeles/sensul vieţii tale"), „fiu al păcatului" dar cu „suflet nemuritor", de poet, aşadar acest „eu", orgolios şi umil, cutezător şi pocăit, deznădăjduit şi încă sperând mântuirea, se întreabă patetic despre sensul existenţei şi al artei, al iubirii şi al suferinţei. El se află în dialog cu Dumnezeu dar şi cu un „tu" ce ar putea fi Dumnezeu: „Pe tine te iubesc/fiindcă nu te-am cunoscut niciodată/eu sunt slab tu fă-mă tare" (p.9). Întâlnim, cel mai adesea, şi un alt „tu" – vocea, femeia–divinitate, femeia-pasăre de noapte, într-un cuvânt Femeia ameninţată şi transfigurată care „inspiră", de exemplu, precum „corbul" lui Poe, următoarele versuri premonitorii: „Eu nu cred că tu vei muri/eu cred că tu te vei transfigura/într-o pasăre de noapte/de la Atena o cucuvaie/pasăre de noapte/care-mi ciripeşte la ureche/cine eşti tu/de unde vii//încotro te duci" (p. 17-8).

Mountolive este o carte de plângeri amare, emoţionante despre o lume născută din „amintirea unui coşmar". Ea se adresează totuşi, cu profundă forţă recuperatoare, lumii noastre, aşa-zicând diurne. Ca un mare poet, Dan Laurenţiu ştie că: „viaţa mea/a fost dăruită//pentru lumea aceasta/lumea aceasta sunteţi voi/aveţi datoria să duceţi//mesajul acestei vieţi/care se stinge/Acolo.

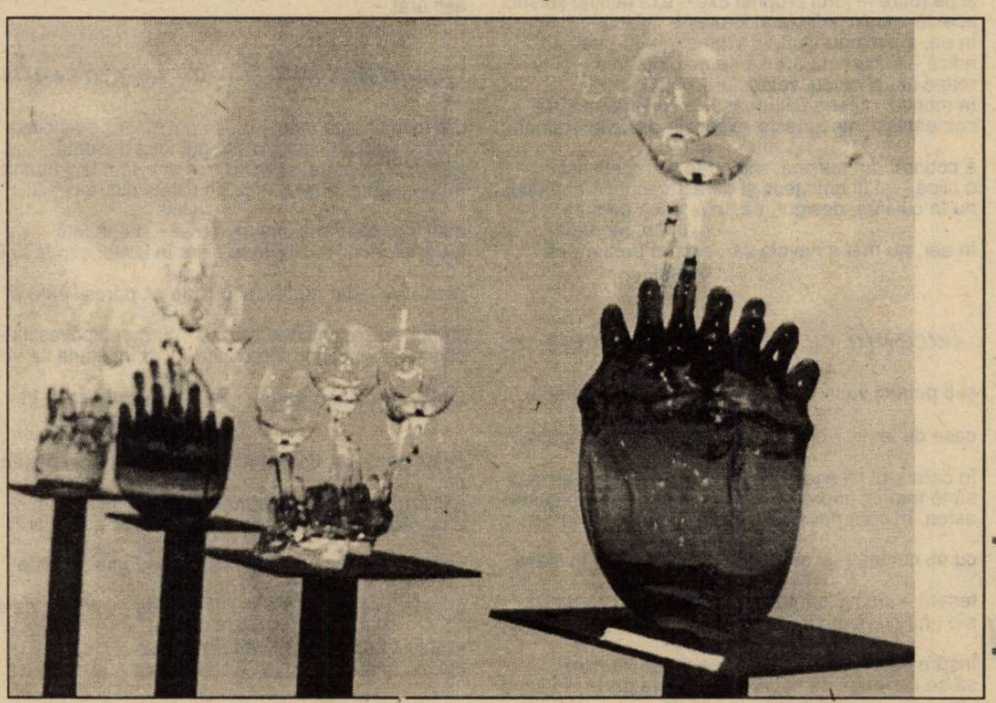

mircea ivănescu

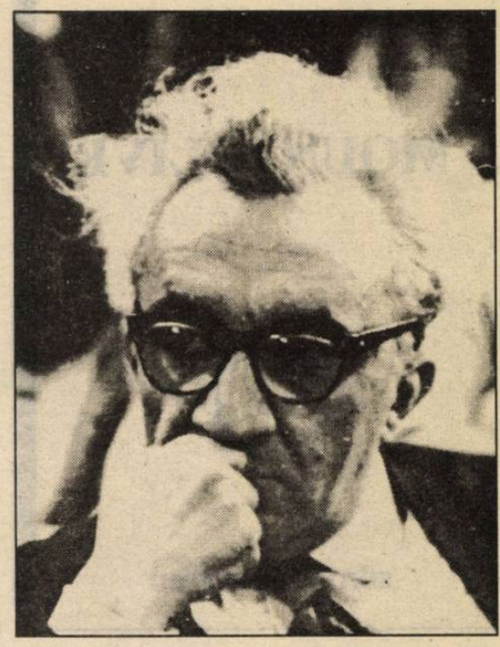

poetului şi prietenului i. drăgănoiu

înţelegerea de minune

ne înţelegem de minune – fiecare din noi, mai ales
eu,
ne povestim micile noastre răsfăţuri – el poate nici
nu face asta – e totdeauna laconic, şi cumpănit
în felul în care-şi desparte silabele (şi de cele mai
multe ori
atât de serios încât – am mai spus asta – se face
oglindă
şi îmi văd acolo strâmbele mele, şi viclene
(prefăcute adică)
spaime – cu care din totdeauna mă întorceam spre
lume –
(dacă spaima de prea multe ori zvâcnindu-ţi în faţă
vrea să te-ntoarcă din drumul tău – asta nu
înseamnă deloc
că ţi-ar fi reală – e acelaşi joc cu himere
ale tale, de tine stârnite – spaima, oricât ţi-ar
îngheţa
oasele sufleteşti – nu e o dovadă însă noi ne
înţelegem
de minune – adică minunea fiind nădăjduită de mine –
în faţa surâsului lui rece – (căruia eu îi sparg
răsfrângerea peste închipuirile mele) – şi, pe urmă,
tot căutând
în privirea rece din faţa mea (peste faţa mea) acea
licărire
căreia să-i dau nume –
(şi papagalul în sticla
rotundă, privindu-l, privindu-te – asta adică să fie
o definiţie a spaimei – decât – nu aşa – însă cum
altfel?)

tot coborând din maşină

şi pe drum – (tu îţi spui – şi îi tot repeţi asta şi lui,
atent la volan – e drumul de întoarcere – ca şi când
ar exista vreo întoarcere, în afară de aceea din
urmă,
spre obsesia care te bântuie, mereu, întrupându-se
iarăşi
şi iarăşi, în gândurile astea ale tale opintindu-se
laolaltă, fără să poată să spargă sfera asta unde se
răsfrânge –
în sticlă – papagalul, legănându-se acolo privindu-te
– şi acolo
pe lângă papagal e şi o fiinţă – şi totuşi crezi că e
drumul
de întoarcere – semn că nu joci cinstit) – şi pe drum,
deci – ca să reîncepem, să revenim adică – afli că
va sări
în aer planeta asta pe care te roteşti tu, odată
cu mişcarea ei de revoluţie (adică de reîntoarcere)
şi de rotire în jurul propriei axe – axa ta fiind volanul
acestei maşini, căreia el îi roteşte volanul – şi tu eşti
în ea, amintindu-ţi că, în vreme ireală – trecută
adică – şi care nu are să se mai întoarcă – şi tu
roteai astfel cercul volanului – şi lângă tine,
în monada aceea colţuroasă, erau fiinţe râzând,
comentând înţelepţeşte excesele de temperament,
şi el
a coborât din maşină, silindu-te să încetineşti
o clipă – şi îţi aminteşti şi de asta acum – şi-ţi spui,
nu în cuvinte, desigur, că, iată, dacă ea sare,
planeta, monada,
în aer, nu mai e nevoie să deschizi portiera să
cobori–

vacanţă cu papagalul lui brano

şi-ţi petreci vacanţa într-un oraş cu uliţe în trepte,
printre
case de lemn – şi unde auzi vorbe consonantice,
silabe
în care s-ul se agaţă de r şi de b – şi după amiază
să te întorci, împreună cu brano într-una din casele
astea, în care nevastă-sa refuză să mai stea de
vorbă
cu el, cu tine – şi aşezându-vă, amândoi, la masa
de pe
terasă – cu sticla între voi (având grijă, el, brano,
s-o ţină cu pumnul strâns când are impresia că se
trage
înspre ea papagalul – şi în paharele voastre
să se răsfângă de fiecare dată acea parte din lume
pe care o stăpâneşte papagalul aşezat bătrâneşte –
cu picioarele strânse sub el, adică – pe speteaza
scaunului
pe care el, papagalul, l-a aşezat pe branislav,
tocmai pentru ca să-ţi facă ţie faţă, şi ştii
(şi dacă te-ai preface că ai uitat, papagalul
îţi aduce aminte, sigur) că lumea e făcută din
mărgele din astea
de sticlă – şi în fiecare este un papagal, şi se uită
urât
la tine – şi-ţi leagănă, şi îţi rostogoleşte încet câte
una din
bilele acestea, şi nu mai ştii – ameţeşti –

papagalul vede urâţenia

să spunem aşa – ne tot străduim să facem globuri
din unele sau altele din spusele – sau răsfrângerile
deja aruncate
peste planuri oglinditoare – ale noastre – acuma
să ne oprim să-i privim poza – ca în portretele
manieriste,
nu ne priveşte pe noi, din afară – (noi aceştia stând
şi uitându-ne, cu simţămintele neputincioase care
ne înceţoşează,
ca şi lacrimile în inluminări – ochii – numai că nu
sunt lumini
în ochii cu care-i privim ochii indiferenţi, îndreptaţi
într-o parte –
şi în oglinda din fundal să fie papagalul care
răspunde iritat
când îl ceartă vreuna din umbrele sparte din cadru,
căutând adică să oprească trecerea timpului, a
luminii,
şi a aşezării, care e întâmplare, în timp – şi tu
te uiţi la arcuirea sprâncenii (în portretele
renascentiste probabil
se făceau dumiriri – adică drumuri prin zăpadă şi
viscol
ci ace de gheaţă orbindu-te în faţă) şi stând şi
gândindu-ne
că dacă i-am putea abate ochii o clipă spre noi
ar fi deslegarea – deslegarea însă ce este?
deslegarea dată papagalului de a comenta
această oprire în faţa chipului indiferent – şi
papagalul
cu tot ce ştim că ar putea spune el – este cazna
noastră de a da adevăr – în economie-politică – a
frescei
cu figuri aşezate la masă, cu paharele între ei, şi le
sunt
încetinite gesturile mâinilor – papagalul este lumină
încremenită în culorile ei întâmplătoare, privind
– adică jupuind de pe feţele persoanelor adunate
aici
orice ascunzişuri şi viclenii – şi papagalul spunând
– ba tu
eşti urât –

cratima adică este îngăduinţa

dar tocmai asta este – nu se pot ignora cratimile –
e ca şi cum ai fi obligat să spui totul deodată,
pentru totdeauna, şi să nu mai poţi să-ţi faci nuanţe
în care să te furişezi – ca pe ulităle dintre casele
joase
de lemn, când n-ai mai putea să-i stai în faţă
lui, prietenului cu sticla de bitter în braţe, căruia tu îi
spui
branislav – dar nu mai ai putinţa să opreşti câte o
clipă
timpul – cu asemenea pauze în curgerea povestirii –
căci asta se cheamă o cratimă – ar însemna că vei
fi mereu
într-o asemenea scenă, sau alta exact la fel – în
care să stai să
schimbi vorbe
peste paharele de pe masă – şi ochiul unei păsări,
pe
care
o crezi împăiată, ţintuindu-te sticlos până când
pasărea îţi spune ceva – e un papagal adică, şi
înţelegi deodată
ce înseamnă spusele lui rostogolindu-se ca nişte
bile,
şi asta înseamnă, tocmai, timpul de acum, pe care
tu
n-ai să-l poţi opri niciodată – şi doar el,
cel din faţa ta, cu sticla asta în braţe – el are s-o
facă,
are să te oprească, adică, şi apoi are să plece, să
te lase
locului – ca şi când ar fi acela, oricare, locul tău –
de parcă tu ai avea loc –
de asta este importantă
cratima, ea ar putea explica de ce anume ceea ce
se rostogoleşte, încet,
repede, are acea îngăduinţă să existe – dacă sfera
nu se mai leagănă, nu mai există timp, trecere –
doar papagalul
care te priveşte şi îţi cârâie ocări există.

susţinând privirea papagalului

sigur, într-o amiază ca asta - cu cerul înserându-se
atât de mohorât încât îţi aduce aminte de spaimele
din copilărie, când simţeai că te îngroapă zăpada, şi
nu
mai era cu putinţă lumina adevărată, când să fi
plecat devreme,
adică în soarele dimineţii de acasă, ca în textele
romantice
germane – într-o amiază ca asta de iarnă,
când orice vis minunat despre răsturnarea în plan
pe care să-ţi rostogoleşti vorbele – silabele astea cu
soare rotund
(dar în adevărul adevărat soarele este spongios,
adică poate căpăta colţuri deodată, şi nu se
rostogoleşte, oricât l-ai
împinge) şi deci, iarăşi, într-o amiază cu vreme
posomorâtă
cum e şi ochiul papagalului, care îţi este ţie
dublul – bolborositorul tău eu al doilea, adică
răsfrânt
de două ori, cu ochiul lui tot timpul schimbându-şi
culoarea,
străbătându-ţi gândurile, subterfugiile scornite de
tine însuţi
şi în care îţi spui ipocrit că-ţi vei câştiga o rotunjime
reală
să te rostogoleşti şi tu, ascuns printre bilele, ca oile
înghesuindu-se grăbite să iasă din peştera asta
în care eşti tu – şi cu fiinţele tale de gânduri,
de amintiri mincinos potrivite – şi tu însuţi spunând
că nu-ţi pasă de ele – de pildă atunci; măsuţele
acelea mărunte
la marginea trotuarului, la care, în viaţa livrescă a
ta,
te-ai aşezat să bei slibovita în degetare
şi să mănânci felii foarte subţiri şi mici de pâine cu
câte
o altă felioară, fiecare, de salam, şi erau
înăuntru odăi coborâte sub stradă, cu alte mese şi
întunecimi,
şi afară în jurul tău strada pustie – şi seara
cu lumină posomorâtă, cum e amiaza de acum –
şi atunci nici nu ştiai că ar fi fost îndreptăţite toate
spaimele astea boante, spre o asemenea
rostogolire căreia
să i se spună vremea – şi care să-i fi îngăduit opririi
acesteia
în semiîntuneric la o masă între odăi cufundate
în alte întunecimi să capete – şi cu tu odată cu ea –
realitate, existenţă – numai că papagalul acum, în
faţa ta,
privindu-te, şi îndreptăţirea ta se face o minciună
şi orbeşti –

O statură verticală: A. E. Baconsky

de HENRI ZALIS

Două sau trei săptămâni după ce A. E. Baconsky fusese radiat din toate planurile editoriale la ordinul expres al lui Ceauşescu, sfidat de scriitor fără vreo teamă obscură, după ce îl avertizase că ia un model greşit dacă se desparte de tradiţia noastră culturală şi istorică (asta se întâmpla pe la jumătatea lunii august 1971) l-am întâlnit pe scriitor în librăria Sadoveanu. Intrase acolo să îşi cumpere un album de artă.

Fără putinţă de îndoială era supravegheat; nu i se ierta că umbrise plăcerea tiranului dornic să-i copieze pe Mao şi Kim Ir Sen dintr-un impuls paranoic. Lumina pătrundea în librărie străbătând cele două vitrine. Nu ajungea până la rafturile de pe peretele din fund. Luminat numai din spate, pe Baconsky îl recunoscusem dincolo de zidul nevăzut. Privirea lui avea sensul unei despărţiri. De cărţi dar şi de lumea în care se simţea izolat, singur, străin.

M-am dus să îl salut. Cu o inflexiune nouă în glas, cumpănit, nu disperat, mai degrabă dezolat-temător pentru mine, l-am auzit cum pune degetul pe rană. „Mă sufoc", mi-a răspuns cu gravitatea implicată, iritată a celui supus durerii. Cu speranţa disperării reevalua relaţia om-autor. Deşi sceptic, punea în slujba autorului acum urgisit pe omul Baconsky, delimitând intenţiile trădate ale celui dintâi de comportarea calmă a celuilalt.

Se vorbea insistent cum îl înfruntase pe Ceauşescu într-o şedinţă după ce acesta, întors dintr-un voiaj în China şi Coreea de Nord, ţinea morţiş să aducă şi pe meleagurile noastre cultul delirant al personalităţii atotştiutoare. Nu i-a cântat în strună nici atunci când tiranul a invocat invadarea Cehoslovaciei ca să pledeze pentru avantajele regimului de mână forte. Baconsky, spre a evita acuzaţiile calomnioase, ca şi perspectiva reflexului denigrator, a mizat pe specificul naţional la adăpostul căruia nu era nevoie să copiem alte legităţi ale revoluţiei socialiste, cum le aplicău societăţi foarte depărtate de noi. Ba a dus şi mai departe polemica sa de bun simţ cu cel ce câştigase prestigiu înşelător pe seama poziţiei româneşti de independenţă la adresa Kremlinului. Baconsky i-a atras atenţia că ordinea de priorităţi a prezentului impune o reală libertate internă ca deosebirea noastră de sovietici să lărgească legimitatea populară a regimului. Acestui scop trebuie subordonat totul, altminteri curentul de simpatie iscat de vara praghează se va volatiliza. Şi a încheiat, într-un limbaj precis, determinat de inutilitatea căutărilor în direcţie greşită: „Ca intelectual nu-mi plac cârtitorii, pur şi simplu doresc un cadru de înţelegere nedogmatic, corect, deschis". Referirea la binele ţării din unghi intelectual a provocat mânia Ceauşescului. În fraze sforăitoare a negat destinderea dacă nu foloseşte ca armă economică, exclusiv economică, în ultimă instanţă şi propagandistică într-o suită de aplicaţii ca Occidentul să ne accepte, să ne întindă o mână binevoitoare.

Pe Ceauşescu nu îl interesa defel, deci, imaginea climatului ca problemă internă. Nu conta decât dominanta externă, ce foloase decurgeau din ea. Cu excepţia, redutabilă, a propriei aparenţe...

Am impresia că în ceasurile de teribilă încercare prin care avea să treacă, fondul de rezistenţă al culturii noastre la denaturările comunismului găsea în A. E. Baconsky un prim purtător de cuvânt. Poate nu atât de nepervertit, de imaculat, ca Dinu Pillat ori V. Voiculescu, însă cu certitudine la fel de exasperat de falsul retoricii totalitare.

Arsă de suferinţă, lumea românească a fost bolnavă în acei ani. Nu cu brutalitatea de coşmar a perioadei imediat următoare, totuşi presimţind cataclismul nimicitor din umbră.

Trăind în cultul literaturii, al artelor în general, Baconsky şi-a dovedit atunci ataşamentul fără compromis la valorile spiritului. De aceea a şi literaturizat până şi autoritatea supremă în stat; literatura şi celelalte arte au devenit în intervenţia sa singurii agenţi apţi să înalţe – sub aspectul finalităţii – factorul politic. A încercat chiar o paralelă cu Renaşterea italiană ca să apere de imixtiunea politicului fervorile neliniştite ale creaţiei. L-a îndemnat aluziv pe Ceauşescu să ia aminte la exemplul dat de potentaţii Florenţei şi Padovei, ce ştiau să păstreze tensiunile artisticului fără să le aservească mărunt, tenebros, limitativ la activităţi ce purtau alt nume. „Arta e limbaj universal – a mers cu sinceritatea până la capăt Baconsky – ea rămâne ostilă raţiunile ce sacrifică sensul, intensitatea muncii noastre în folosul motivaţiilor trecătoare".

Nu a fost cu putinţă să găsească audienţă la dictator. Sfera artisticului nu avea nimic în comun cu degradarea, cu aberaţia. Dezgustat de comoditatea laşă, amărât, zdruncinat, Baconsky a tăcut aproape cinci ani. Într-o izolare sarcastică, de marginal ce nu dezarmează. Intransigenţa i-o putem abia azi măsura la dimensiunea replicii date ultragiului, gândirii plate, grotescului. El a văzut mai departe şi, cu siguranţă, a judecat mai adânc eroarea celor încrezători, după 1968, în Ceauşescu.

*

Dacă stau să mă gândesc bine estetul A. E. Baconsky nu era făcut să îndrepte degetul spre impuritatea politicului. Actul său strămută, parcă, fiinţa poetului într-o altă identitate. Întors pe firul memoriei către anii plini de năduf 1971-1976, realizez că scriitorul i-a parcurs ca un excomunicat. Şi-a dus existenţa cu greutate, sfidând dificultăţile, nu înfrânt de povara lor. Întâi a vândut din casă o parte din icoanele pictate pe sticlă, pe urmă s-a despărţit de unele rarităţi bibliofile. Odată cu descompletarea bibliotecii au luat drumul Consignaţiei bibelouri şi piese de mobilier.

Nu l-am auzit niciodată punându-şi întrebări dacă a făcut bine sau rău când i-a cerut lui Ceauşescu, dictatorul în devenire, să ne respecte cultura şi istoria. În rectitudinea lui nestrămutată, Baconsky se regăsea pe sine cel care la primul Congres al scriitorilor, din iunie 1956, le-a strigat de la tribuna adunării în plen, lui Mihu Dragomir şi lui Dan Deşliu, că sabotează literatura română cu toposul lor proletcultist, secătuit de lirism protector, în schimb tropăind într-un orizont programatic fals, degradat.

Şi tot lui îi datorăm o modificare de optică deopotrivă în sensul de percepere a lumii din afara graniţelor blocului sovietic prin observaţii fine, egal de îndemânatice în explicarea resorturilor şi motivaţiilor universului occidental cât şi a febrelor, capitulărilor şi disperărilor cauzate de puterea banului într-un continuu du-te vino. E acel Baconsky neliniştit ce îşi caută limanul, agitat, fermecător, pătrunzător, privind la provizoratul, la nestatornicia condiţiei sale de semi-exilat pe când cei din jurul lui îşi trăiesc, în viteză, cu dorinţe, plăceri satisfăcute şi infirmităţi ascunse, condiţia normală de viaţă.

Pe acest fond neiluzionat, însă evaluat cu seriozitate, foind de deschideri, precipitări, chiar involuţii îndărătul etichetelor flatante, Baconsky desparte valorile. În versiunea lui unele sunt din metal necoclit, altele s-au oxidat, atinse de compromisuri, convertiri, trădări grave pe toboganul contratimpului. Ar trebui pomenit măcar în fugă ce îi datorăm pentru desprinderea de cultul lui Jean-Paul Sartre la noi. Vocea lui ridică prima obiecţii la orchestrarea entuziasmului pentru comunismul victorios fie în revista fondată şi condusă de Sartre însuşi, „Les Temps modernes", fie în diverse colocvii pariziene sau europene al căror efect a fost infestarea intelectualităţii franceze cu morbul stângismului orb la declinul inexorabil al idolilor acestuia. Să povestesc ce ştiu despre un moment al adevărului, acum uşor de descifrat, atunci (finele anului 1971) complicat, de nu riscant de-a dreptul. Se împlineau nu mai ţin minte câţi ani de la o iniţiativă sartriană universitară, la Sorbona, de celebrare a lui Marx. Desigur, sub **speciae eternitatis**. Invitat să se pronunţe cu acel prilej, Baconsky a strecurat sub ochii cenzurii, păcălindu-i vigilenţa radiofonică, în emisiunea pentru uzul străinătăţii, dubii faţă de ceea ce el a numit „psihologia euforizată de temporalitatea sartriană prea devotată scenografiilor optimiste, extensiv revoluţionare".

După ce plecase din Bucureşti, adăpostit la Viena de Max-Demeter Peyfuss, preşedinte al Pen-Clubului, sau la Paris de oameni ce cultivau prietenia cu imaginaţie şi inspiraţie, Baconsky revenea acasă ca un migrator ce refuză somnolenţa rentelor datorate prestigiului câştigat. Din asemenea elanuri ies acum **Remember. Fals jurnal de călătorie** în două volume şi **Antologia de poezie universală**, cuprinzând versuri din marii creatori de stări afective. Atari sclipitoare intermitenţe surveneau după lunga tăcere ce îi fusese impusă şi nu erau de natură să-l predispună la optimism. Nu mai avea de ce şi pentru ce să îi lase pe alţii să mintă, să se mintă.

Am fost de faţă într-un cerc de prieteni când Baconsky l-a somat pe Paul Georgescu să-l mai slăbească (chiar aşa!) cu invocarea, fetişizată, a lui Marx. „Nu-i de-ajuns că ai preferinţe bătute în cuie, tuna şi fulgera poetul la adresa criticului teribil de influent pe linie de partid, ţii cu orice preţ să ni-l bagi şi nouă pe gât". De atâta... nepotrivire putea să o sfeclească. Noroc de Paul Georgescu, bine dispus, că nu s-a formalizat.

Discuţia a adus în perimetrul ei şi subiectul Brecht, artistul transformat în timp, mai cu seamă în interioritatea lui sufletească, de sentimente critice pentru vizibila teamă a conducătorilor socialişti de a accepta adevărul şi minciuna, de a repartiza adevărul în ilegalitate şi de a taxa minciuna, intens vehiculată în ´cea mai avansată orânduire", printre atitudinile preferabile. Baconsky a fost de părere că minciuna are picioare scurte, cum se zice, de unde şi imposibilitatea să o perpetuăm în dispreţul evidenţelor. Paul Georgescu a opinat că scena brechtiană în înţelesul de spaţiu al dezbaterilor întoarce binele pe toate feţele iar acest proces, intens teatralizat, include o mistică a lui, care trebuie exploatată dibaci în planul acţiunii propriu-zise. În numele vitalităţii binelui şi mai deloc al dezvelirii ascunzişurilor negative. Acestui sistem de a mistifica realitatea, ţin minte, Baconsky i-a replicat necruţător cu afirmaţia că mesajul limpede rămâne singurul ce validează talentele; ideologicul le trage înapoi, fardează neîmplinirile, nemulţumeşte cu rigiditatea lui.

Categoric, atunci a rupt A. E. Baconsky orice relaţie cu criticul ancorat trup şi suflet în apele tulburi ale marxism-leninismului. Ifoselor militante ale lui Paul Georgescu poetul ce-a răspuns şi altădată cu implacabilă adversitate când glosând despre mediocritate şi înzestrare a vorbit, în cercul redacţional de la „Viaţa românească" (era prin februarie 1977) despre şansa literaturii noastre de a dispune în prim-plan de veritabili artişti nu de activişti. Socot că luările sale de poziţie din acea vreme marchează în chip singular convingerea că „stagnăm în lehamite dar ne e frică să sacrificăm tihna pe conflictul cu imaginara apoteoză a idealului comunist, ideal sclerozat înainte chiar ca el să putrezească pe picioare".

inedit

n. steinhardt

Termometrul familiei Mizrachi.

*Între manuscrisele rămase de la N. Steinhardt (a se vedea **Ultima scrisoare**, publicată în **N. Steinhardt – Primejdia mărturisirii. Convorbiri cu Ioan Pintea** (Ed. Dacia, 1993), am descoperit, pe lângă multe alte texte care m-au surprins (amintesc în treacăt un eseu cald şi plin de admiraţii despre proza lui Eugen Barbu) şi un... roman. Pentru mine surpriza acoperă de fapt o aşteptare. În desele „taifasuri", neconsemnate în volumul de convorbiri, Părintele Nicolae îmi contrasta mirările şi uimirile cu preocupările lui de tinereţe pentru elaborarea unor „fişe" de roman. Zâmbind, surâzând îmi amintea că a „scris poezie şi roman". **Poemul Nachtmusick** (publicat în **Primejdia mărturisirii**) şi acest roman cu titlul **Călătoria unui fiu risipitor** dovedesc că N. Steinhardt a cochetat cu două genuri literare, prin care a excelat comentându-le şi eseistica sa.*

Mare devorator de romane (de la cele poliţiste până la cele textualiste) monahul de la Rohia şi-a fericit tinereţile nu numai cu studii docte despre dreptul constituţional ori teologia Vechiului Testament, ci şi cu parodii şi romane „în genul tinerilor".

***Călătoria unui fiu risipitor**, deşi are în titlu o conotaţie biblică, nu are de-a face deloc cu parabola din Luca 15-11, 32. Este, de fapt, relatarea călătoriei unui „copil modern" (prima variantă a acestui manuscris s-a intitulat **Copii moderni**) în familie: mătuşi, unchi şi prieteni. O călătorie de tip joycian, o căutare a unui timp pierdut, în care cu ajutorul livrescului şi persiflării se desacralizează şi se distrug marile teme ale literaturii realiste. Realismul este respins de tânărul Steinhardt, nu numai cu gestul autorului îndrăgostit de frondă, dar şi cu conştiinţa că pentru „anii nebunatici" caracteristică copilăriei şi tinereţii este libertatea şi aventura.*

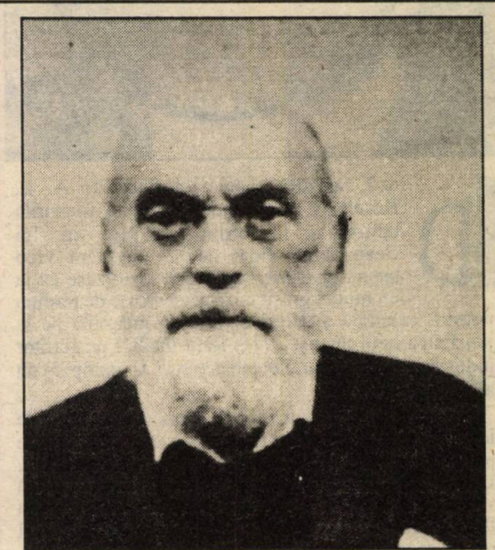

Ioan Pintea

Benet i-a telefonat se vede lui Coca, pentru că pe la patru ea mă cheamă şi-mi spune să vin la ei. Hai, vino la noi, vine şi Bicu şi Lidia, o aud cu tonul ei totdeodată ţipător şi obosit. Da ce-i cu tine? întreabă curioasă. Nimic, zic, şi-i răspund că o să vin. Gruia are treabă, pentru tatăl lui, toată după masa. Mă duc la Coca pe jos. Fac un ocol pentru ca să ies în Calea Călăraşi în punctul în care îmi place să trec prin curtea bisericii, care se transformă apoi într-un gang între două ziduri până în stradă. Poarta e încuiată şi sun. Nu vine nimeni, sun iar. Aştept, în fine aud vorbindu-se, jupâneasa aleargă, a uitat cheia, vine iar, intru. Trec prin dos, nu întâlnesc pe nimeni, bat la uşă la odaia Cochii, o aud pe ea şi pe Lidia, intru. Madam Mirzachi vorbeşte la telefon, Coca e trântită pe canapea. Lidia şi Coca râd înfundat şi-mi povestesc că Madam Osias s-a urcat azi dimineaţă pe acoperiş. Cum, pe acoperiş? întreb. Da, dragă, pe acoperiş, ţipă Coca. A venit un tinichigiu să repare acoperişul şi Madam Osias s-a urcat lângă el. Când Madam Mirzachi a venit acasă, a văzut-o sus şi era să-i vină rău. Comicul situaţiei se datoreşte faptului că urcarea pe acoperiş nu s-a produs la mahala, ci în plină stradă elegantă din centru, în casa văduvii unui fost consilier municipal, timp de mulţi ani ajutor de primar. Domnul Mizrachi ocupase o situaţie eminentă şi soacra lui cocoţată pe acoperiş e un lucru cât de poate de curios. Eu râd în hohote, Coca râde strident. Madam Mizrachi nu poate vorbi la telefon, în fine termină.

– Sărut mâinile Doamnă Mizrachi, îi spun. Madam Mizrachi e o mioapă şi surâde. Vai, sunt aşa de nenorocită, îmi mărturiseşte, nici nu-ţi poţi închipui. Şi continuă – dar nu vorbeşte mereu, ci din când în când face pauze lungi, când te aştepţi mai puţin.

– Şi Coca, dragă, i-e rău, eu nu ştiu ce are fata asta, nu mănâncă nimica şi are crampe, şi ieri i-a fost aşa de rău, astăzi i-am făcut carne la grătar şi cartofi, ceva trebuie să mănânce, aseară, zău, am plâns amândouă şi i-am spus: Coca dragă ce să mă fac eu cu tine, eu numai pe tine te am, eu mă duc cu tine la Viena şi măcar să ştiu că mă costă oricât şi stau acolo două trei săptămâni şi văd ce ai, aşa nu mai merge, şi mama, dragă, ce spui ce mi-a făcut, spune-mi tu, ce crezi, că se schimbă guvernul, mi-e frică de inflaţie, eu, zău ce mă fac, nu ştiu ce să fac, să vând acţiunile, Domnu Vexler zicea că nu se face inflaţie, nici eu nu cred, ce-ai mai citit ceva frumos, ai citit ceva englezeşte, zău trebuie să începeţi să vorbiţi şi cu Coca englezeşte că uită tot, e aşa leneşă, cu mine nu vrea să vorbească, şi cu burtica ei dacă aş şti ce să fac, cum găseşti că arăt, zău nu crezi că arăt rău, Madam Hornstein ieri seară mi-a zis că arăt de treizeci de ani, – ce folos că pe mine tot nu mă ia nimeni, dacă eu nu ştiu să fiu ca alte femei, sunt prea cinstită şi nu ştiu să mint, stau toată ziua singură acasă, de două săptămâni n-am mai ieşit, ieri seară m-a invitat Madam Hornstein, m-am dus, a, nu era nimeni, eu nu ştiu să mă ataşez, să mă ţin de oameni, zicea Madam Hornstein zău – dumneata nu vii, nu te duci la prieteni, eu în locul dumitale m-aş duce în fiecare seară, m-aş plimba, parcă eu aş avea atâţia bani, vai de mine şi cu inflaţia asta, în „Epoca" de ieri scria că nu se face, zicea Domnu Vexler – zău Madam Mizrachi dumneata eşti ca un bărbat, te pricepi la politică şi în afaceri, ei şi dacă, parcă pe mine o să mă ia unul pentru asta, bărbaţii dragă caută altceva, eu cu mama, nici ei săraca nu-i e bine, e slăbită, ce mai face mama ta, nu mă cheamă odată, să zică hai astă seară cu noi la un teatru, la o cafenea, eu o să mă invit într-o seară la voi, aşa simplu şi pe urmă mergem la un cinema, de ce nu vii mai des, uite săraca Coca stă şi se plictiseşte, vai de mine Coca, ţi-ai pus termometru?

Madam Mizrachi e de trei ani văduvă, a rămas singură în casă cu Coca, şi cu mama ei. Coca e bolnăvicioasă, are în fiecare zi ceva, şi când n-are nimic merge la dentist, Madam Osias e şi mai bolnavă, toată lumea îşi pune termometrul, una după alta. Restul timpului vorbesc pe toată lumea de rău.

Se aude gălăgie, intră Madam Osias, e grozav de slabă, picioarele îi sunt ca beţele de chibrituri şi e neagră, îşi caută cheile şi batista. Unde sunt cheile, ţipă ea, dar vorbeşte nemţeşte şi pronunţă „die Schlisl".

Sărut mâinile Madam Osias, zic, dar nu mă aude, vorbeşte cu fata ei, când mă bagă de seamă dă din cap, apoi se aşează pe un scaun lângă sobă şi-şi ridică picioarele sus pe sobă. În loc să bea apă minerală cu lapte şi-a turnat acid fenic în lapte, noaptea i s-a făcut rău, şi Benet i-a spus: tanti Vitriol. Gruia auzindu-mă pe mine vorbind cu Benet şi spunând tanti Vitriol, a aflat originea numelui şi a exclamat: Bea fenol şi i se zice vitriol, se vede că e Benet la mijloc; Coca şi-a pus termometrul şi mă întreabă ce fac. Eu îi răspund, şi ea are mereu un fel special de a asculta. Se uită altundeva sau te priveşte neatentă şi răspunde numai, cu gura pe jumătate: da sau mhm, şi după aceia îţi cere detalii precise în care te încurci, şi află totul. Are şi o voce stridentă şi sare de la un subiect la altul dintr-odată, ceea ce pe cei ce vorbesc cu ea, îi oboseşte şi îi sperie.

Coca e despieptănată şi îmbrăcată lăbărţat, cu papuci şi un pled pe ea. Coca ţipă: Valeria, să ne facă ceaiul, Madam Osias sare de pe scaun şi fuge afară. Madam Mizrachi se duce la telefon, Coca îşi scoate termometrul şi are 37,1. Madam Mizrachi a terminat cu telefonul şi-şi pune ea termometrul. Tu o cunoşti pe Gerda Massip, mă întreabă; dar pe Heda Silberling? Amândouă sunt cunoscute bune cu verişoara mea Hilda Rechenberg. Ce părere ai de ele? mă întreabă Madam Mizrachi, care vrea să le judece pe celelalte fete din Bucureşti. „Sunt deştepte?" Sunt politicoase, răspund. Lui Madam Mizrachi îi face plăcere şi râde.

Conţi şi contese

Întotdeauna îi place că eu răspund când sunt întrebat dacă o persoană e deşteptă: Da, e liniştită; sau: e politicoasă. Dar de Clarisse Bruno ce crezi, mă întreabă Madam Mizrachi; e cultă? Să vedeţi, îi spun, are o cultură ca în cartea de limba franceză din ultima clasă de liceu. Madam Mizrachi surâde şi e mai mioapă decât oricând. Lidia, care a auzit, zice: vai. Dar vorbeşte mai departe cu Coca şi Madam Mizrachi continuă: Zău, îmi încredinţează ea mie, eu te iubesc aşa mult, ce crezi tu se face inflaţie, ce spui, ei, de câteva zile nu-i scade temperatura, crezi că eu n-am, alaltăieri am avut 37,5... O cheamă de afară Madam Osias şi pleacă.

Lângă Coca stau un morman de cărţi proaste, trântite, patul e desfăcut, dimineaţa a stat în pat, toată săptămâna a stat în pat, şi a avut temperatură, când vorbeşte la telefon, îşi întrerupe o frază şi ţipă: Vai am 37,8 şi închide telefonul, a pregătit în pat, cu temperatură: într-o odaie cu mama şi bunica ei, amândouă răcite, un examen într-o săptămână, la perfecţie. Ni se aduce ceaiul, vine şi Madam Osias şi-şi pune termometrul, pe când noi bem, Madam Osias se scoală să-şi caute cheile, şezi mamă dragă, îi zice Madam Mizrachi, care e un copil ideal, nu-i iese din vorbă, stă zile întregi lângă ea şi-i citeşte şi-i vorbeşte şezi gramama ţipă Coca strident. Intră, Benet, fireşte târziu. Când se apropie de Madam Osias şi de Madam Mizrachi se vede că el vine aici de mic copil, şi eu de-abia de câţiva ani. Benet îi face complimente Lidiei Berger, a cărei mamă e franţuzoaică, şi-i vorbeşte franţuzeşte cam prost şi afectat. Eu am luat farfuria cu toate prăjiturile lângă mine. Madam Mizrachi ne-a dat şi cornuleţe, proaspăt făcute, care sunt într-o cutie de tinichea pentru biscuiţi. Iau şi cutia de tinichea şi o pun pe genunchi, mănânc aproape toate cornuleţele. Pe când ceilalţi vorbesc, eu mănânc mai departe, şi mă mulţumesc faţă de Madam Mizrachi să dau din cap zic da, şi mai iau un cornuleţ. Coca se amuză când mă vede mâncând cu seriozitate, neatent la celelalte, spun politicos da şi îmi văd de ceai. Zice că am haz şi sunt simpatic aşa. Benet se miră că nu a găsit-o pe Coca pe canapea. Ce-i cu tine că te-ai hotărât să stai pe un scaun? De ce nu iei tu mai bine o poziţie matrimonială? îi spune.

După ceai trecem în odaia de alături. Benet se aşează la pian şi Lidia lângă el. Coca se aşează pe canapea şi eu în faţa ei. Deschid poşeta Lidiei şi scot dintr-însa fasamenul ei, mă joc cu el. Benet cântă muzică de dans şi Lidia fredonează. Îmi iau mănuşile şi pălăria în mână, îi dau Cochii ochelarii lui Madam Mizrachi şi un şal pe umeri şi o învăţ: Tu faci pe contesa bătrână şi eu pe generalul conte care vine în vizită. Mă ridic, mă apropiu ceremonios: Am onoarea să vă salut, doamnă contesă, permiteţi să vă prezint omagiile mele respectuoase şi mă înclin până jos. Luaţi loc, domnule conte, răspunde Coca şi-mi întinde mâna la înălţime. Nu ţipa aşa, zic, îi sărut mâna şi urmez: Doamnă, ieri am întâlnit-o pe contesa Bresliska. Ce mai face onorata dumneavoastră fiică? Vă mulţumesc, domnule conte, zice Coca şi o arată pe Lidia, flirtează cu un tip. Vai, doamnă contesă, răspund, pe vremea noastră era altminteri, de ce nu o închideţi într-o mânăstire? Vorbim astfel şi jocul mă amuză. Aproape cred că ar putea fi realitate. Afectăm maniere, saluturi, fraze, şi-mi pare rău că nu-s adevărate. Benet şi Lidia fac gălăgie, intră Madam Osias şi-şi caută pretutindeni cheile, şi pe masa noastră, între scaunul meu şi canapea, şi eu zic: Cine e bădărana aceasta, doamnă contesă? Coca leşină de râs, deodată vine Madam Mizrachi cu termometrul care arată 37,2. Cine l-a pus ultima dată? Nu se ştie. De aceea fiecare şi-l pune din nou, la rând, să se vadă cine a avut 37,2. Benet începe să cânte marşul din „Aida". Îmi pun pe mine pledul, pe cap până pe umeri şalul, prin gaura butonului de la mănuşă trec o sfoară, mi-o leg de cap, mănuşa joacă rol de barbă, în mână iau un vas pătrat şi umblu cu un aer solemn. Toată lumea e încântată, Benet cântă „Figaro", eu îmi scot haina, mă leg la cap cu batista, trec la Coca în odaie, iau un pieptene şi o perie, un fular roşu din care fac un brâu şi apar cântând. Veselia creşte, Lidia îşi pune în păr un pieptene şi o floare roşie, eu rămân cu batista şi brâul roşu, Benet cântă „Carmen". O iau pe Lidia de mână, ne învârtim. Benet face apoi acelaşi lucru, îi zice: **Allons Lydie de mon coeur**. Apoi eu trec iar la Coca, ea îmi face buzele, mă pudrează, îmi aranjează ochii, îmi dă o ţigară, îmi pun un pardesiu, o pălărioară roşie, mănuşi: masca e reuşită. Benet mă priveşte şi desigur că în sufletul lui burghez îi pare rău că nu e adevărat că trăim în lumea interlopă, îmi face impresia că aşa trebuie să fi fost numaidecât după război. Afară s-a întunecat. Madam Mizrachi intră şi anunţă: a venit tatăl meu. Nu vreau să-l văd, strig eu, şi fug în baie, mă încui. Mă dezbrac, ma spăl iute, cum pot. Sunt ridicol, mă dau în spectacol. Tu, zice Benet, fii normal şi vino, împacă-te, o să-i ceri ce vrei. Dar nu dau înapoi. Benet bate la uşă, deschid, tata e în odaia de alături, dar Benet îmi promite că nu va intra dacă nu vreau. Dar nu vin, şi Benet aleargă de la tata la mine. Madam Mizrachi, Coca şi Lidia au trecut în sufragerie. Sunt singur.

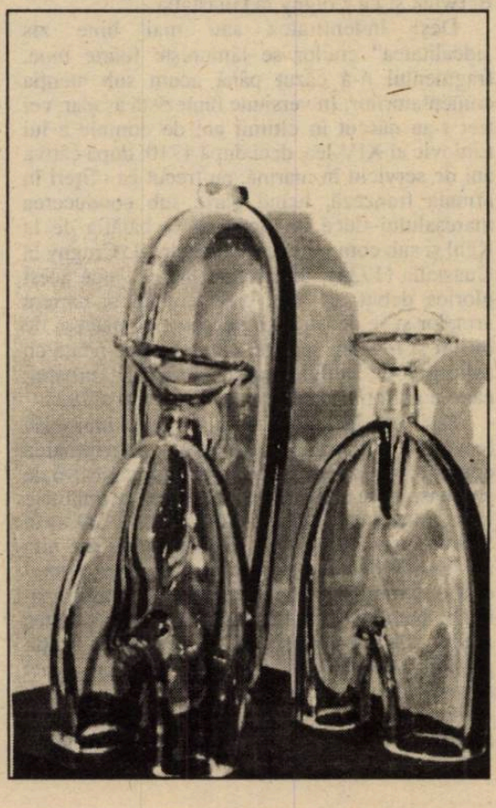

Tata pleacă, îl aud ieşind, ies şi eu în antreu, e întuneric, arde un singur bec. Deschid uşa, jos stă tata. Când mă vede, Benet pleacă şi intră înăuntru. Eu stau pe scări şi tata jos, e cu pălăria pe cap, arată obosit şi plictisit. Îmi vorbeşte amabil, îmi spune să vin.

– Nu vin, zic.

– Te faci de râs. (E ceea ce n-ar fi trebuit să spună).

– Te rog să mă laşi, nu vin.

Observ că nu e ras, e nervos, e necăjit.

– Ce vrei? zice.

Nu pot răspunde, vreau atâtea, nici eu nu ştiu ce vreau. Afară îl aşteaptă un automobil, se grăbeşte.

– Îţi las seara cheia, intri fără să te vadă nimeni, îmi propune.

Îmi vine să plâng. Fireşte însă că nu plâng, dealtfel e numai un fel de a vorbi.

– Pentru nimic în lume.

– Dar ce vrei? exclamă tata şi eu văd cât îi semăn, e nervos ca mine, trebuie să-i pară rău că n-a putut să ajungă profesor de ştiinţe naturale şi că a trebuit să-şi câştige existenţa, cum zice, trebuie să-şi închipuie că are un copil bolnav de nervi. Se uită la mine, fardul nu mi-e bine şters, cine ştie ce şi-o fi închipuind. Se vede că mai are treabă, ar vrea să termine, nu ştie ce să facă, îi e frică să nu greşească.

Aş vrea să mă pot înclina în faţa dumnealui şi să-i spun: Cu multă fiiască plecăciune, sărut mâinile d-tale babacă, aşa cum se terminau scrisorile fiilor din prima jumătate a veacului al XIX-lea. A fost odată, de multă vreme, un consilier francez al Parlamentului din Dijon. Fiul său intră într-o zi în cabinetul lui de lucru, fără să fie chemat şi îi spuse: Am auzit, tată, că ai hotărât să mă însori cu o persoană al cărei nume a fost pronunţat în faţa mea. Îmi este oare îngăduit să te întreb ce este adevărat în acest zvon? Atunci consilierul fu foarte mirat. Se uită sever la fiul lui şi răspunse cu gravitate: Domnule, vezi-ţi de treburile dumitale.

Tata repetă că-mi lasă cheia, altceva nu găseşte.

– Tată, îţi vorbesc serios, să ştii că nu vin.

Atunci începe să ţipe, şi-mi dau seama că nu e un om bine crescut. Doamne ce şi-o fi închipuind, trebuie să creadă că sunt unul din copiii moderni despre care se vorbeşte, care nu ştie ce vrea, un stricat, bolnăvicios. Ţipă, şi nu mai ştiu din ce clasă socială am ieşit, nu mai ştiu cărei lumi aparţin în realitate, mă încurc. Am ameţeală.

– Vrei să vii? încheie. „Nu", răspund şi intru în casă; dumnealui pleacă.

Intru cu o figură oarecare. Madam Mizrachi îmi spune că pot veni oricând la ei, dar că mă sfătuieşte să n-o necăjesc pe mama, să mă întorc, dar nu insistă, îmi vorbeşte în treacăt, e prea ocupată cu treburile ei. Coca arată interes şi mă întreabă de ce am plecat, cum a fost, îmi cere să-i povestesc masa de ieri seară. Dar n-a fost nimic la masa din seara de 13 Octombrie. Am lăsat să se înţeleagă că ne-am fi certat. În realitate nu ne-am certat la masă şi tata nu s-a sculat în picioare şi n-a strigat: Te izgonesc! Ca de obicei, Coca ascultă neatentă şi pe urmă sare cu o întrebare. Ne-am încălzit, Benet propune să plecăm, e târziu, Madam Osias intră necăjită în odaie şi anunţă: are o temperatură sub un braţ, şi alta sub celălalt. Noi râdem.

De la Mateiu cetire...

de ALEXANDRU GEORGE

În 1985, cu ocazia centenarului naşterii lui Mateiu I. Caragiale, am publicat în „Biblioteca critică“ a ed. Eminescu o antologie a recepţiei de care se bucuraseră până atunci opera şi personalitatea acestui ciudat scriitor; textele erau precedate de un studiu în care încercasem să ordonez opiniile foarte variate şi să le urmăresc în desfăşurarea lor istorică. Bineînţeles că era vorba de o carte sever selectivă; de curiozitate, în urma criticilor ce mi s-au făcut, am calculat că volumul acela de 250 p. reprezenta cam 3,5 – 5% din ceea ce s-a scris despre Mateiu. Am fost obligat la mari şi dureroase sacrificii, cu atât mai neplăcute cu cât editura îmi promisese iniţial 320 – 350 p., într-o colecţie care se arătase mai generoasă cu scriitori ca Aurel Baranga sau chiar Horia Lovinescu.

Evident că asta mă expunea la tot felul de obiecţii: că l-am omis pe Cutare, că nu am dat textul lui Cutărică... Culmea a constituit-o cronica lui Şerban Cioculescu, din **România literară** în care-mi reproşa că n-am reprodus nişte „amintiri“ ale unui nepot al soţiei scriitorului apărute în Portugalia şi din care aflam că Mateiu îşi ţinea mama încuiată într-o magazie şi abia îi dădea să mănânce ca să nu moară de foame. Asta, credea ilustrul critic, se cuvenea popularizată într-o ediţie adresată tineretului şcolar şi estudiantin! Ca să nu mai spun că opinia unui „transfug“ nu putea fi valorificată în acei ani la noi în ţară, chiar dacă aş fi avut cunoştinţă de ea. (Să mai adaug că informaţia însăşi e dubioasă, Mateiu, în singurul loc unde pomeneşte de mama sa, îi laudă inteligenţa, pe care se mândreşte că i-a moştenit-o, tatăl său nefiind în situaţia de a-i transmite ereditar asemenea calităţi.).

Celălalt nemulţumit de omisiunile prin care aş fi falsificat imaginea lui Mateiu a fost M.N.Rusu, care mi-a reproşat că am „escamotat“ contribuţia patronului său, Eugen Barbu, deşi acesta nu e autorul unor pagini substanţiale despre scriitorul în cauză: nu am menţionat publicarea în **Săptămâna** (lacunară şi întreruptă de exclamaţii) a corespondenţei cu N.Boicescu, deoarece în **Bibliografie** nu am dat decât momentul apariţiei vreunei opere **în volum.**

În mod semnificativ, constat acum, după aproape zece ani, că momentul 1985 reprezintă o dată în „bibliografia“ mateină, care n-a fost depăşită prin studii de seamă ulterioare, ceea ce face din ea una de concluzie. Iar biografia nu a făcut nici ea vreun progres notabil. Astfel, acelaşi M.N.Rusu, combinându-se cu un funcţionar de la M.A.I. (hm!), a publicat unele acte legate de trecerea scriitorului pe la acest departament în 1919 – 20. Ca orice neofit în materie, istoriograful a ţinut să-şi exagereze contribuţia ca una referitoare la un moment major din viaţa lui Mateiu, care ar fi avut „iniţiativa“, ar fi reorganizat Biroul Presei etc. Că Mateiu va fi mutat un dulap mai spre uşă şi o fi adus un scaun lângă fereastră e cu putinţă, dar slujba aceasta efemeră a fost considerată de el însuşi un moment lamentabil în viaţa lui, chiar o degradare penibilă.

(În afară de aceasta, Ministerul de Interne nu era pe atunci principalul minister sau „organ“ în stat: era oficina prefecţilor, poliţailor, informatorilor, foarte util pentru politicienii de carieră, cu spirit practic, dar nu pentru scriitori care urmăreau omologarea socială şi accesul la înaltele sfere. Trecerea lui pe acolo i-a inspirat nu doar dezgust, însă, ci şi subiectul povestirii **Sub pecetea tainei**, ceea ce desigur că nu e puţin lucru.)

Dar M.N.Rusu a publicat şi o notiţă reprezentând un moment minor în viaţa lui Mateiu, foarte curios, însă: a identificat în **Universul** un articolaş despre Vasco da Gama, scris cu ocazia unei comemorări. Notiţa a fost redactată cu scopul de a capta interesul guvernului lusitan în vederea obţinerii Ordinului lui Christ, o decoraţie pe care, în naivitatea lui, o râvnea. Această descoperire, M.N.Rusu a încadrat-o în nişte comentarii în care făcea o grosolană confuzie între acest ordin (de mare prestigiu în Portugalia) şi cel de la Malta, acreditând ideea (aprig susţinută şi de V.Lovinescu) după care Mateiu ar fi fost membru în secret al acestei din urmă tagme. Am spulberat la timpul său asemenea ipoteze (chiar şi un critic serios ca Ovidiu Cotruş susţinuse, fără vreo dovadă, că ordinul iohanit ar fi fost suprema aspiraţie a scriitorului) dar nu înţeleg de ce partizanii acestei interpretări nu se referă la un loc chiar din **Craii**... unde Mateiu scrie lucruri revelatoare despre eroii săi. Să luăm, deci, aminte:

„Eram trei odrasle de dinaşti cu nume slăvite, tustrei cavaleri–călugări din tagma Sfântului Ioan de la Ierusalim, zişi de Malta, purtând cu fală pe piept crucea de smalţ alb şi încununatul trofeu, spânzurate de panglica de canavăţ negru. Răsărisem în amurgul Craiului–Soare, părinţi iezuiţi ne crescuseră şi ne înarmase Villena. Tineri de tot, într-o caravană, scufundasem pe furtună nişte tartane barbareşti; mai târziu, vitejisem pe uscat pentru izbânda florilor de crin, fuseserăm la Kehl cu Berwick şi cu Coigny la Guastalla...“

Deşi indentitatea sau mai bine zis „idealitatea“ crailor se lămureşte foarte bine, fragmentul n-a căzut până acum sub atenţia comentatorilor. În versiune fantezistă aşadar, cei trei s-au născut în ultimii ani de domnie a lui Ludovic al XIV-lea, deci după 1710; după câţiva ani de serviciu în marină, au trecut ca ofiţeri în armata franceză, luând parte sub conducerea mareşalului–duce de Berwick la bătălia de la Kehl şi sub comanda lui Franchetot de Coigny la Guastalla (1734), deci foarte tineri. După acest glorios debut, cei trei crai renunţă la cariera armelor şi se dedau unei existenţe de plăceri, de intrigi şi misiuni secrete, care sfârşesc odată cu asfinţitul Vechiului Regim, în timpul Teroarei, când e ghilotinată ducesa de Lamballe (1793).

Dar ce însemnează acel „ne înarmase (cavaleri) Villena“? Nina Benguş, îngrijitoarea ediţiei cărţii în B.P.T., pe care a întovărăşit-o de copioase note explicative, aproape în totalitate juste, dă aici următoarea notă în subsol: „Oraş în Spania, prov. Valencia“. Explicaţia nu are nici un sens; Villena e o persoană şi ar putea fi unul dintre numeroşii membri ai ilustrei familii spaniole. Numai că acela din contemporaneitatea crailor a fost un jurist, un om de cabinet, puţin potrivit unei năşii „equestre“, de tipul celei sugerate de evocarea mateină.

Eu cred că nu de el e vorba aici, ci de don Manuel de VILHENA, nobil portughez (1663 –

1735), mare maestru al Ordinului de Malta şi glorios luptător pe mare împotriva turcilor (e chiar înmormântat în acea insulă). Pronunţia celor două nume e identică. Acest Vilhena i-a putut „înarma“ pe cei trei crai, cuvântul având şi sensul din limbajul navigatorilor, de a le pune la dispoziţie o navă. Înseamnă aceasta că Mateiu însuşi a fost cavaler de Malta? Desigur că nu în realitate, dar tot atât de cert în închipuire, el proiectându-se într-unul din cele mai glorioase momente, vai!, trecute ale ordinului care avea să decadă ulterior până la desfiinţarea lui de către Bonaparte. (O „dovadă“ că scriitorul nostru aparţinea iohaniţilor o sugerez eu celor cu fantezia lui V. Lovinescu: de ce Mateiu, care-şi detesta părintele, ţinea să-l evoce pe Ioan măcar sub forma iniţialei I, iscălind numai Mateiu I. Caragiale? Desigur, pentru că era un mod ocult de a-şi divulga apartenenţa secretă la acel ordin.).

Lăsând gluma la o parte sau sărind pe un teritoriu nu prea depărtat, să mai menţionez ceva: în **Corespondenţa** cu Boicescu, Mateiu pomeneşte de o petrecere cu Ferdinand de Montesquiou-Fézensac şi Câmpineanu-Cantemir, cu care a dinat „fin“ la 5 oct. 1907, ca „nişte muşchetari“. Dispus mereu la interpretări extravagante, V. Lovinescu văzuse şi aici o întâlnire „iniţiatică“, cei trei muşchetari fiind „sinonimi cu crai“ (ceea ce nu e chiar exact). Numai că atmosfera acestor întâlniri de tineri petrecăreţi exclude interpretările „abisale“ şi ne îndrumă spre ceea ce întregul context spune: nişte chefuri monstre terminate într-o prea laică atmosferă de beţie. Iar referirea la cei trei muşchetari are o la fel de prozaică explicaţie: nu ştiam că familia Montesquiou-Fézensac se mândreşte a număra printre strămoşi şi pe celebrul d'Artagnan, om de arme sub Ludovic al XIII-lea şi autor al unor foarte anodine **Memorii**, care i-au inspirat totuşi lui Dumas punctul de pornire al romanului său hărăzit celebrităţii. Ei bine, în fiecare an, la unul din castelele familiei, se organizează nişte petreceri în cinstea acestei înrudiri, deviza celor trei muşchetari „Toţi pentru unu, unu pentru toţi“ fiind înlocuită cu „toţi pentru una, câte una pentru toţi“. La una dintre ultimele aniversări, am aflat că a fost evocată Viviane Romance, o actriţă de mare celebritate prin anii 30 – 40 (o frumuseţe brună, meridională, combinând ceva din graţiile Ginei Lollobrigida cu acelea ale Sophiei Loren) şi care a fost o delicioasă doamnă de Bonacieux în nu mai ştiu ce ecranizare a celebrului roman. Nu e mai simplu să crezi că o asemenea tradiţie de familie a străjuit petrecerea celor trei la Bucureşti acum aproape nouă decenii? Trebuie să fii Vasile Lovinescu pentru a vedea în cheful unor tineri nu ştiu ce ezoterisme şi împărtăşiri oculte între iniţiaţi. Cu riscul de a mă dovedi încă o dată „opac“ (aşa cum graţios mă caracterizează Dan C.Mihăilescu într-o recentă notiţă critică, pentru că nu cedez în faţa aiurismelor în interpretare) voi afirma încă o dată că biografia ultimului Caragiale le exclude de la sine, cu desăvârşire.

Conflictul etic

de CORNELIU MIRCEA

Platon şi Aristotel numeau principiul suprem Bine (suveran): **te agaton kai te ariston**. Or „binele" este un calificativ: el semnifică, lingvistic, **adecvarea la**. Ceva e bun – sau bine – dacă este **conform cu**. Binele suveran, ca principiu, sublinia această **adecvare la**, adecvare ce presupunea, desigur, un reper; iar Binele suveran – reperul suveran. Binele semnifica, deci, **atingerea** principiului originar. **Principiul este (ceea ce este) numai întrucât a putut şi poate fi atins, numai întrucât „e bine", la modul absolut, într-o dimensiune absolută.**

Formularea aceasta – Binele suveran – enunţată de întreaga tradiţie spirituală elină – atrage atenţia asupra **adecvării la Absolut**, cu care se va încheia dilema morală. Etica o pune, limpede, în evidenţă. Omul atinge esenţa supremă în clipa în care atinge Binele suveran, în clipa în care fiinţa lui se confundă cu Fiinţa supremă, între cele două entităţi nemaiexistând nici un hiat.

Adecvarea ia naştere la sfârşitul deliberării; sinele care a luat o decizie „bună" – care acţionează, deci, „bine" – va confirma Fiinţa în raza luminoasă a căreia se află. Fiinţa va fi confirmată de Sine: va reprezenta, de acum, Binele suveran. Numai că această confirmare şi unificare spre care tinde şi pe care o împlineşte, de obicei, ethosul nu poate ascunde răsturnarea fundamentală de planuri, de perspective, de structuri pe care a provocat-o.

Spiritul e ancorat de trup, iar trupul continuă să vieţuiască în spaţiul comunitar. Nevoile pulsional-afective, obiceiurile (obişnuinţele) îşi cer drepturile şi se pot împlini, desigur, dar nu oricum, ci ţinând cont mereu de exigenţa supremă a Fiinţei. Aceasta va **presupune confruntarea permanentă – conflictul –** între cele două lumi: inconştientă şi transconştientă. Conştiinţa este „arbitrul" care încearcă să le împace. „Încearcă" – spunem, pentru că numai rareori instanţa conştientă va reuşi să modeleze perfect nevoile subterane şi să le adapteze totalmente poruncii universalizante a Fiinţei. Încercările pot fi sau nu încununate de succes: modelarea reuşeşte mai mult sau mai puţin.

Să reţinem, deci, că în orizontul conştiinţei, inconştientul se confruntă cu transconştientul. Lumea inconştientă s-a construit într-un fel anume, timp de milioane de ani, iar structurile ei au fost şi sunt nevoite să se modeleze în funcţie de un ţinut (şi de un orizont) care s-a născut relativ recent, în urmă cu aproximativ 50 de milenii, o dată cu apariţia lui **homo sapiens** (sau **homo religiosus**) – ţinutul sacru. Conştiinţa de sine nu s-ar fi putut naşte fără apariţia dimensiunii sacre, tiparul arhaic al Fiinţei. Sacrul a fost şi rămâne axul ei fundamental (**Eliade**), esenţa originară care a făcut posibilă apariţia şi funcţionarea conştiinţei ca instanţă intermediară – între inconştient şi originar –, destinată să împace şi să unească cele două lumi atât de opuse: sinele mărginit (mulţumit de limita în care s-a pomenit şi care îi conservă fiinţa biologică) şi sinele mai adânc, transindividual al Fiinţei suverane, care a propus şi propune alte repere, alte rigori, alte legi.

Eticul presupune, deci, conflictul; el însuşi conţine în sine disputa al cărui rezultat este. Lumea limitată a inconştientului se confruntă mereu cu orizontul originar: imperativul Fiinţei se loveşte mereu de **limita** pe care o reprezintă sinele egolatru, individual, circumscris, limită care se va dizolva mai mult sau mai puţin în urma disputei. Rezultatul final va putea oglindi chipul real al fiinţei umane (apropiate mai mult de ţinutul originar sau, dimpotrivă, mai mult de domeniul inconştient).

Cum şi în ce fel se va rezolva acest conflict? Ce forţe sunt puse în joc? Problema e mult mai complexă decât s-ar putea crede la o privire superficială. Pentru că fiecare persoană are o anume structură inconştientă în care s-au gravat o sumedenie de experienţe personale, începând din clipa naşterii, ba chiar mai înainte chiar, din stadiul embrionar. Desigur, inconştientul are o arhitectură universală, dar **experienţa inconştientă diferă de la un individ la altul, în**

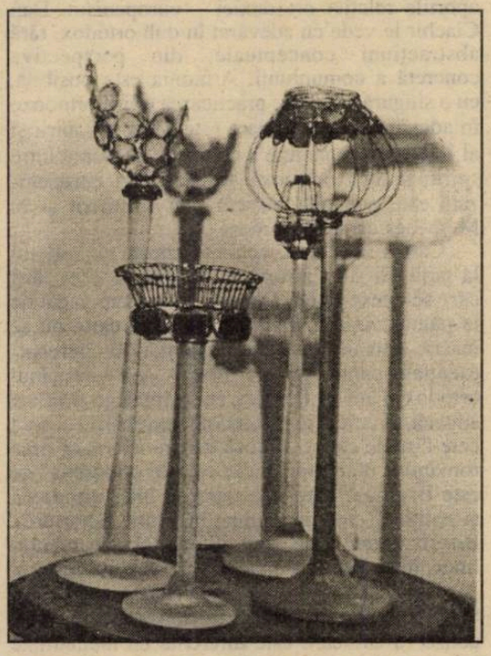

funcţie de mediul comunizar (familial, etno-social, cultural) în care s-a format. Deschiderea spre alteritate poate fi mai amplă sau mai redusă, prin urmare, în funcţie de structura ereditară şi de experienţa inconştientă nemijlocită. Iar această **deschidere inconştientă** este una dintre componentele fundamentale ale ethosului care va juca un rol decisiv în universul reflexiv al conştiinţei de sine.

Binele – spre care aspirăm – apare, deci, în primul rând, sub forma înclinaţiei naturale, condiţionate, repetăm, de o seamă de factori inconştienţi şi ambianţi, oglindind sinteza experienţei inconştiente ce bate la porţile conştiinţei. Ajunsă aici, în acest orizont, unitatea subterană (mai puternică sau mai slabă, mai cuprinzătoare sau mai săracă) este preluată şi confruntată cu exigenţa suverană a Fiinţei. Proiecţia se poate desfăşura lin, fără dificultate, „ca de la sine", **ethosul reprezentând tocmai devenirea unificatoare în plină desfăşurare** sau, dimpotrivă, proiecţia poate opune şi confrunta două dimensiuni care îşi cer, fiecare, drepturile – sinele egolatru cu unitatea originară a Fiinţei –, fără ca armonia să se instaleze şi să împace contrariile.

Conflictul este sesizat şi localizat. Conştiinţa ia act de nevoia pulsională – ascultă, deci, glasul inconştientului –, dar ia act, cum spuneam, şi de exigenţa Fiinţei suverane. Omul va alege. Iar „alegerea deliberată" are loc, subliniem, în spaţiul conştiinţei de sine, spaţiu unificator şi reflexiv prin care eul – conştient de sine – se analizează şi analizează alteritatea, luând, în final, decizia. Din acest moment se poate spune că sfârşitul disputei etice este rezultatul opţiunii. Omul – conştient de sine şi de altul – a gândit şi a decis: şi-a evaluat propria situaţie, propriile trebuinţe şi imperativul Fiinţei. Spaţiul unificator al conştiinţei îşi dezvăluie tocmai în aceste momente natura eminamente reflexivă.

Îl sesizez pe celălalt – şi mă sesizez pe mine însumi –, remarcându-i (şi remarcându-mi) prezenţa: fiinţa. În aceeaşi clipă mă unific cu altul (şi cu mine însumi), dar mă şi desprind, fulgerător, din imperiul unificator al Fiinţei, disociindu-mă de o alteritate obiectuală care îmi apare în faţă ca fiind **obiect** faţă de **subiectualitatea** fiinţei mele. Totuşi, eu sunt – şi pot fi – subiect numai prin obiectul care, la rândul său, este – şi poate fi – obiect numai prin subiectul fiinţei mele. Sunt unul şi acelaşi cu fiecare altul, prin fiecare altul, totuşi sunt numai unul, deosebit de altul – eu însumi, dincolo de altul. Şi mă preiau cu întreaga vistierie inconştientă, resimţind din adâncuri mulţimea de pulsiuni şi afecte, dar resimţind, la fel de acut, porunca suverană a unificării.

Sunt obligat să aleg şi, în cele din urmă, să decid. **Voi judeca**, aşadar, confruntându-mi datele inconştiente cu datul originar al Fiinţei. Judecata poate fi imediată, spontană, fulgerătoare: soluţia se iveşte din neguri, dintr-o dată. Judec, deci compar, triez. Selecţionez: unific şi despart: unific imperativul pulsiunii cu existenţa Fiinţei şi despart, în acelaşi timp, cele două forţe opuse, luând o anumită **atitudine** (etică): alegând o soluţie. Contemplaţia „teoretică" (**theoreo**) se va încheia într-un fel anume: cele două ţinuturi (şi forţe) se vor sintetiza într-un anume chip. Voi decide – **voluntar** (cum spunea Aristotel) – într-un fel sau altul, obligat de tensiunea dintre cele două părţi ale fiinţei mele. Dar voi decide adesea „aşa cum îmi va veni mai bine", în mod natural, respectând o tendinţă sugerată de cosmosul inconştient – bună sau rea, în funcţie de rezultat –, ori voi decide împotriva sugestiei inconştiente, pe care **o voi cenzura sau reprima**.

Dacă vocea inconştientului insistă, totuşi, judecata se reia: lupta celor două câmpuri de forţă continuă. Sunt obligat să deliberez timp mai îndelungat. Voi cântări argumentele ambelor părţi, în interiorul meu, desigur, în mod conştient. Voi asculta şoapta pulsiunii şi glasul raţiunii, în acelaşi timp, ezitând, poate, să decid imediat. În cele din urmă voi decide, totuşi: voi alege o anume soluţie care mă va caracteriza, definindu-mă etic. În tot acest timp am judecat: am comparat, am selecţionat, am confruntat, săvârşind, cu alte cuvinte, o operaţie inteligentă. Dar **mi-am judecat propria fiinţă inconştientă, propriile pulsiuni, trebuinţe şi afecte faţă de (şi prin) orizontul Fiinţei. Iar această judecată a dus, în cele din urmă, la o anumită decizie – practică –**, de vreme ce eu însumi – ca fiinţă conştientă – voi intra în tiparul ei, modificându-mi tocmai fiinţa care a judecat şi care judecă.

DAN CIACHIR

CRONICA ORTODOXĂ

În Mercedes, cu smerenie

de IOAN BUDUCA

La câteva luni după ce apăruse **Epistolarul** editat de Gabriel Liiceanu, întâmplarea a făcut să fiu câteva ore într-un grup de scriitori şi filosofi printre care şi Andrei Pleşu. Nu citisem încă articolele lui Nae Ionescu publicate în **Predania**, aşa că era prima oară (şi aveam mai bine de 35 de ani) când auzeam un intelectual de marcă vorbind despre rolul religiei şi al credinţei în problema salvării României. „Când va fi să nu mai fie Ceauşescu, lucrul cel mai important pe care va trebui să-l facem noi va fi să restaurăm tradiţiile credinţei noastre ortodoxe" – spunea Andrei Pleşu. Nu se gândea, de bună seamă, la datoria Bisericii în această direcţie, ci la lucrarea spirituală a intelectualului român aflat pe vremea aceea la ora conştientizării pactului ce era obligat să-l facă cu diavolul.

Nu avusesem, înainte de comunism, o tradiţie a inteligenţei care să se fi format şi să fi stat sub ascultare duhovnicească, cum avuseseră ruşii în secolul al XIX-lea. Andrei Pleşu îl citise însă pe Nae Ionescu şi modelul singurului nostru filosof creştin era acela care fraza în spusele lui programul restaurării demnităţii spirituale a intelectualului român şi a României înseşi.

Am aşteptat mult şi bine, după căderea regimului Ceauşescu, ca Andrei Pleşu să fie consecvent cu propriile sale spuse în acea împrejurare. Pe mine m-au marcat mai mult decât pe el acele cuvinte. Le acordam o îndreptăţire mai presus de oricare alta. Le consider şi acum mai presus decât orice convingeri intelectuale, ori filosofice.

Am citit între timp pe Nae Ionescu şi (dincolo de aspectele politice ale gândirii sale) nu am găsit în lucrarea sa spirituală decât o singură mare greşeală dogmatică: propoziţia prin care lasă să credem că şi neamurile vor fi judecate în Ziua de Apoi, de unde s-ar putea trage concluzii despre un anume naţionalism misionar. Am văzut, apoi, după 1990, că nu Andrei Pleşu ci prietenul său Sorin Dumitrescu vorbea în spusele ce mă marcaseră pe mine în 1988. Am asistat, în cele din urmă, la militantismul ortodox al gazetarului Sorin Dumitrescu şi la toate celelalte ieşiri publice ale sale: galeria „Catacomba", fundaţia şi editura fundaţiei „Anastasia", serile de la Schitul Darvari. Toate bune şi frumoase, numai că nici unele dintre aceste „activisme" pe tărâm ortodox nu trimiteau prin ele însele spre singurul loc în care ortodoxia este la ea acasă: în Biserică, la duhovnic.

Cum ar fi putut realiza această trimitere?

Nu ştiu.

În acelaşi timp, la revista la care lucram, „Cuvântul", prietenul meu Dan Ciachir scria săptămână de săptămână cronica ortodoxă. Ne ştiam, fireşte, foarte bine. De la el am prins gust pentru gazetăria lui Nae Ionescu. Împreună cu el şi datorită lui am început să vedem şi limitele teologice şi greşelile politice ale singurului nostru filosof creştin. Nu vedeam, însă, esenţialul. Prea era sub ochi. Iată, acum, că acele cronici ortodoxe au fost tipărite într-un volum la editura „Timpul" din Iaşi şi esenţialul începe să se vadă. Timp de patru ani, săptămânal, Dan Ciachir a descris fără nici o ostentaţie mondenă, cu o discreţie într-adevăr ortodoxă, căile care duc la Biserică şi drumul spre duhovnic, descriind în acelaşi timp mai bine ca oricare alt mirean al acestor vremuri duhul ortodoxiei şi raporturile neconflictuale ce se pot instala între ortodoxia noastră şi europenitatea la care râvnim.

În timp ce mai toţi „activiştii" mireni ai ortodoxiei noastre scot în evidenţă riscurile şi aporiile relaţiei ortodoxiei – europenism, Dan Ciachir le vede cu adevărat în duh ortodox, fără abstracţiuni conceptuale, din perspectiva concretă a comuniunii. Armonia este posibilă, cu o singură condiţie: practicarea trăirii ortodoxe în adevăratul ei duh, care este acela al iubirii şi al înţelegerii concrete a celuilalt. Armonia între spiritualitatea ortodoxă şi civilizaţia europenizată este posibilă întrucât poţi fi smerit şi în Mercedes ori în Parlament.

Cartea lui Dan Ciachir se citeşte cu sufletul la gură. Ei şi? Cititorii de SF găsesc şi ei cărţi care se citesc astfel. Deosebirea e mare, e cât de la pământ la cer. Pentru că această carte nu se înscrie într-un gen. Ea răspunde la întrebări esenţiale pentru un alt fel de „gen": românul ortodox. Fără să fie ceea ce se înţelege printr-o sinteză, ci culegere de articole, întrebările ei sunt cele fără de care o sinteză despre istoria şi firea românilor n-ar fi posibilă: ce este ortodoxia? ce este Biserica? care este raportul între ortodoxie şi politică? cum au evoluat în istorie raporturile Biserică-Stat? care sunt diferenţele de mentalitate între ortodox şi catolic, între ortodox şi protestant? de ce nu acceptă ortodoxia primatul Papei? de ce este ortodoxia conservatoare şi ce conservă ea? care este diferenţa de mentalitate între Răsărit şi Apus? care este importanţa persoanei în Răsărit şi de ce nu a pierdut Răsăritul simţul concret al omului? ce înseamnă persoană şi ce înseamnă individ? este cultura un păcat? există mântuire prin naţiune?

Multe sunt calităţile ce i se cer celui ce vrea să răspundă corect la asemenea întrebări: cunoaşterea istoriei şi a istoriei bisericeşti, cunoaşterea teologiei dogmatice ortodoxe şi a teologiei creştine în genere, cunoaşterea dreptului canonic, credinţă smerită.

Mai ales fără credinţă, tot acest edificiu de întrebări şi răspunsuri nici nu poate fi ridicat, nici nu poate fi înţeles. Este cheia tuturor problemelor ortodoxiei şi a istoriei din preajma ei. Este motivul pentru care Iorga a eşuat în încercarea de a explica misterul istoric şi cultural pe care l-a numit Bizanţ după Bizanţ şi este motivul care l-a făcut să nu vadă decât rolul educativ-moral al ortodoxiei în statul românesc modern. A trebuit ca România modernă să fie deja la apogeul zidirii sale ca să apară din nou un cărturar cu intuiţia acestui secret: nimic esenţial nu se poate înţelege despre români fără trăirea credinţei ortodoxe. I-a fost dat lui Nae Ionescu să reaprindă focul din vatra acestei uitate învăţături. Şi a fost, cu formula lui Dan Ciachir, revanşa Răsăritului după aproape o sută de ani de occidentalizare a instituţiilor şi moravurilor. Mentalitatea noastră cea adâncă n-a putut fi occidentalizată. Ea a ieşit din nou la suprafaţă şi şi-a rostit adevărul: totul poate fi occidentalizat, secularizat şi pus în cuptoarele progresului, dar sufletul nostru rămâne răsăritean; sufletul răsăriteanului (şi al românului mai abitir, se va vedea de ce) nu-şi poate pierde credinţa ortodoxă căci vitregiile nu fac decât să i-o întărească.

Iată pricina pentru care vitregia e soră bună a credinţei ortodoxe, aşa cum o formulează Nae Ionescu într-un loc citat în această carte: „...pentru noi universul este o existenţă pe care noi o trăim; pentru cei din Apus universul este o existenţă pe care ei o cunosc. Noi ne aflăm înlăuntrul universului, apusenii stăpânesc, într-un oarecare fel, universul: ei îl cunosc, noi nu-l cunoaştem, noi **îl pătimim** (s.m. – I.B.), am zice, suntem sub influenţa lui. Noi nu ne ridicăm deasupra universului, noi suntem înlăuntrul lui. De aici nota caracteristică, contemplativă, a metafizicei Răsăritului, şi, în al doilea rând, lipsa noastră de iniţiativă. Pentru noi (...) acţiunea nu este un ideal etic".

Răsăriteanul pătimeşte. Apuseanul face cercetări, cucereşte, acţionează.

Bunele roade ale întâlnirii dintre noi şi Apus sub raportul acţiunii ca ideal etic s-au copt în Ardeal, sub influenţa de o mie de ani a mentalităţilor apusene. Mai bine de o mie de ani a durat şi influenţa Bizanţului în Moldova şi Ţara Românească, iar rodul cel mai trainic fu credinţa ortodoxă, acţiune sufletească şi spirituală. Puţini români oameni de cultură ştiu că după căderea Bizanţului, locul de refugiu al monahismului oriental a fost Moldova şi Ţara Românească. De aici acel „mai abitir" al credinţei românilor.

Dar dacă răsăriteanul pătimeşte, nu o face din fatalism, ci pentru că în credinţa lui dă roade modelul patimilor lui Isus Hristos. Adevăratele cuceriri, acţiuni şi cercetări le face în inima sa, în sufletul său, pregătindu-se pentru cealaltă viaţă. Expansionismul rus nu e de esenţă răsăriteană, ci occidentală şi a fost injectat de „civilizatorul" lor ţar Petru cel Mare.

Secretul răsăriteanului nu era un secret pentru cei care aveau răbdarea să coboare la rădăcinile acestei spiritualităţi. Dan Ciachir a făcut-o, pe urmele lui Nae Ionescu, cu credinţă, nu numai cu ştiinţă, şi a înţeles unde a rezistat România profundă: în Biserică, în mănăstiri, în suflete. Răsăriteanul (şi românul, implicit, dar mai abitir) valorifică suferinţa în contul credinţei şi rezistă altfel decât apuseanul. Ceea ce se vede, acum, cu ochiul liber, la ieşirea din tunelul celor 45 de ani de comunism.

Iată de ce cartea lui Dan Ciachir trimite prin duhul în care e scrisă spre Biserică, către duhovnic şi credinţă: pentru că ea este rodul înţelegerii corecte a raportului dintre mentalitatea răsăriteană şi modelul acţiunii lui Isus Hristos ca om desăvârşit şi ca Dumnezeu, model ce nu poate fi înţeles prin cunoaştere abstractă, raţională, ci numai prin retrăirea sa directă, în Biserică la Sf. Liturghie.

Cronica ortodoxă are toate şansele să devină o carte de căpătâi pentru românii de azi bâjbâitori între adevăruri fără rădăcini şi rădăcini fără adevăr.

B. FUNDOIANU – 50 de ani de la moarte

Un erou al spiritului

de MIRCEA MARTIN

Ce se poate spune astăzi, la cincizeci de ani de la moarte, despre Fundoianu, despre doi poeţi şi doi gânditori reuniţi într-un singur om excepţional? Poet, publicist, critic literar, filosof, viaţa lui a fost – cel puţin de la un moment dat încolo – spectaculoasă, tumultuoasă, aventuroasă chiar: a plecat de la Iaşi la Bucureşti şi de la Bucureşti la Paris, a traversat de două ori oceanul până la Buenos Aires şi Montevideo, a luptat pe front împotriva naziştilor, a căzut prizonier, a evadat, a fost prins, a fost apoi eliberat etc. dar, aşa cum notează Geneviéve Tissier, devotata lui soţie, „evenimentele importante din viaţa lui au fost mai cu seamă evenimente interioare". Dimensiunea intelectuală a aventurii sale nu mai are nevoie să fie subliniată: după ce a revoluţionat sensibilitatea lirică românească, Fundoianu – Fondane a renovat substanţial exegeza critică a poeziei moderne şi a devenit în contextul francez şi european un gânditor existenţialist de marcă. În cazul lui – exemplar şi din acest punct de vedere – experienţa operei nu poate fi desprinsă de aceea a vieţii. El însuşi a avut de timpuriu conştiinţa acestei unităţi esenţiale: „Oamenii cred până astăzi că vorbele nasc goale şi că ideile nasc goale. Şi nu pricep că viaţa scriitorului trebuieşte privită aşa cum a fost realizată, de-a dreptul în marmura operei".

Născut la 14 noiembrie 1889 la Iaşi, Fundoianu provenea dintr-o veche familie askenază. Tatăl lui, Isaac Wechsler, era originar din Herţa Dorohoiului. Mama sa, Adela (n. Schwarzfeld) era sora lui Moses Schwarzfeld, cel care a ridicat obiecţii de autenticitate culegerii de folclor a lui Vasile Alecsandri, iscând în „Contemporanul" o polemică de răsunet. Bunicul său dinspre mamă, al cărui prenume l-a preluat, Beniamin Schwarzfeld, a fost un erudit ebraist.

Fondul primar al formaţiei lui B.Fundoianu e destul de greu de deslușit, elemente evreieşti şi româneşti combinându-se organic în inocenţa vârstei. Elev fiind, viitorul poet culege folclor şi se familiarizează cu literatura şi cultura română. Îl descoperă la 14 ani pe Eminescu, păstrându-i în continuare o admiraţie constantă. Primele sale poezii sunt pastişe după Alecsandri, Coşbuc, Goga şi Bacovia. Marea revelaţie a tinereţii lui literare a constituit-o însă, fără îndoială, Arghezi pentru a cărui reabilitare morală şi impunere artistică s-a bătut cu inteligenţă, cu pasiune şi cu o energie publicistică extraordinară. (Din păcate, aşa cum se ştie, reacţia marelui nostru poet avea să fie cu totul alta decât recunoştinţa!).

În momentul în care îşi pune problema identităţii, B.Fundoianu simte nevoia să se întoarcă la tradiţia iudaismului, la **Biblie** în primul rând, pe care o aprofundează ca sursă de inspiraţie intelectuală şi artistică. Colaborează la o seamă de reviste de limbă idiş cu articole şi cu traduceri din poeţi precum Iacob Gropper, Bialik etc. Dar, altfel privind lucrurile, însăşi tematica poeziei şi calitatea lirismului său nu mărturisesc, oare, o anumită ascendenţă spirituală? În lirismul mesianic, în panteismul agresiv, provocator al poemelor lui, în acţiunea de demistificare a naturii pe care o întreprind „priveliştile" sale putem deslușI ecouri ale unei tradiţii hassidice, deşi autorul se consideră, ca atâţia alţii, un liber cugetător. Elemente de cultură ebraică vor apărea şi mai târziu în creaţia sa, în cartea despre Rimbaud, de pildă, unde se fac referiri precise la Cabbală. Incontestabil este şi un anume fond de anxietate care l-a făcut receptiv la expresionism şi existenţialism.

Un rol decisiv pentru formaţia şi, în orice caz, pentru opera sa poetică l-au avut vacanţele petrecute la Herţa, care îi vor impregna memoria şi sensibilitatea cu atmosfera specifică a târgului moldav având încă în acea epocă o populaţie evreiască numeroasă. Imaginea unui „schtätl" generic va trece în poezia lui scrisă în limba română şi chiar în volumele franţuzeşti, deşi acolo dominantă va fi o altă reprezentare, cea a **ghetou**lui. Deosebirea între „schtätl" şi **ghetou** este importantă: în timp ce târgul este aproape de natură, pierdut de natură, bucurându-se de o libertate neîngrădită, **gheto**-ul e rezultatul unei izolări forţate, al unei discriminări abuzive. Fără să urmărească în nici un fel obiective etnografice, prezentarea acestei lumi în poezia lui Fundoianu este una nediferenţiată etnic sau rasial – o lume agresată ce-şi aşteaptă sfârşitul în tihnă, parcă în ciuda exasperării poetului. **Priveliştile** evocă aşadar, în alt fel decât literatura sadoveniană sau bacoviană, aceleaşi „locuri unde nu se întâmplă nimic" şi unde şoseaua duce mereu, negreşit „din Herţa la Fundoaia". De altfel, cel mai caracteristic ciclu de „priveliști" se intitulează „Herţa".

Astăzi ne dăm seama probabil mai bine ca ieri de faptul că, prin însăşi această prezenţă în poezia lui Fundoianu şi, deci, în poezia românească, Herţa continuă să facă parte din patrimoniul naţional. Şi merită să meditâm o clipă la situaţia oarecum paradoxală care-l face pe scriitorul evreu B.Fundoianu un martor al integrităţii noastre teritoriale. Iar fraza faimoasă a lui G.Călinescu din **Istoria** sa cu privire la „eternii păzitori ai solului veşnic" – frază care a făcut să curgă atâta cerneală naţionalistă – se cuvine să fie citată acum spre a-l cuprinde şi pe B.Fundoianu.

Al treilea element constitutiv al formaţiei poetului nostru îl reprezintă, desigur, librăria franceză. Cultura franceză e asimilată de tânărul Fundoianu în chipul cel mai natural, dar nu şi neselectiv. Ceea ce impresionează la el este tocmai soliditatea lecturilor clasice şi gustul sigur al autenticei noutăţi. **Imagini şi cărţi din Franţa**, apărută în 1922, stă mărturie, ca şi numeroase articole rămase prin revistele epocii. Adaptarea şi afirmarea relativ rapidă în peisajul intelectual francez nu trebuie, aşadar, să ne surprindă. Chiar şi întâlnirea – care i-a schimbat într-un fel viaţa – şi, în orice caz, concepţia despre viaţă – cu Şestov a fost pregătită de la Bucureşti, unde febrilul devorator de cărţi citise deja **Revelaţiile morţii**.

În Franţa, interesul autorului nostru se îndreaptă spre domenii noi şi articulaţiile operei sale se stabilesc pornind de la alte opţiuni. Tendinţa generală pare să fie aceea de părăsire a esteticului pentru filosofic. În orice caz, poezia nu-i mai îndreptăţeşte speranţele, eternitatea câştigată prin artă i se pare acum o mistificare. Tema recurentă de meditaţie este lupta cu evidenţele, revolta împotriva logicii cotidiene. Acordarea în 1939 a cetăţeniei franceze a venit în primul rând ca o recunoaştere a meritelor sale intelectuale.

Urmează înrolarea, scurta perioadă de prizonierat şi apoi anii războiului petrecuţi sub ameninţarea unei arestări oricând posibile. Ameninţare pe care Fondane o presimţise în poezia lui cu mult înainte. **Ulysse** (1932) şi **Titanic** (1937) închipuie amândouă viaţa ca drum, ca desfăşurare continuă şi tragică a destinului nostru. Premoniţii tulburătoare apar pe parcurs, poetul are viziunea morţii sale şi a dezastrului universal. Îndemnul la veghe neabătută pare împrumutat din Pascal: „Nu pot să închid ochii/ Trebuie să strig întruna până la sfârşitul lumii/ N-avem voie să dormim până la sfâşitul lumii/ – nu sunt decât un martor."

„Se pare că există poeme – notează Fondane – care nu se desprind de poet, îl urmăresc, îl obligă fără încetare să le reconsidere şi sfârşesc prin a desemna un fel de destin." Tema călătoriei, a peregrinării continue se transformă într-una a căutării şi a damnării, peste figura lui Ulysse se suprapune aceea a „jidovului rătăcitor"; „Juif naturellment, tu étais juif, Ulysse..." Articole şi poeme publicate de Fondane în revistele Rezistenţei sunt semnate cu pseudonimul paradigmatic Isaac Lequedem.

Deşi s-a integrat prea bine în Franţa sau, poate, mai exact, din momentul când integrarea a încetat să mai constituie pentru el o problemă, Fondane lasă impresia că îşi asumă tot mai deplin condiţia de evreu, de fapt, această asumare nu are de-a face atât cu integrarea, cât cu teroarea care creşte, cu cercul care se strânge în jurul **iudeităţii**. „Dacă Hitler ar şti că exist, ar dispune să mă aresteze îndată" – îi spunea el soţiei sale. Nu e la mijloc orgoliul, ci conştiinţa opoziţiei ireductibile şi, mai ales, asumarea ei cu o radicalitate exponenţială.

Până la urmă ameninţarea s-a realizat în chipul cel mai direct şi concret cu putinţă: Fondane e denunţat de un vecin – un turnător se găseşte întotdeauna şi pretutindeni – şi arestat împreună cu sora sa, Aline. E internat la Drancy în martie '44 şi transportat mai târziu la Auschwitz, unde e gazat la 2 octombrie acelaşi an, îmbogăţind – cum scrie memorabil Virgil Teodorescu într-un poem omagial – „cenuşa cuptoarelor naziste cu un pumn de pulbere rătăcitoare".

Puţină lume ştie că Fondane ar fi putut scăpa de la moarte fără altă concesie decât aceea de a fi mai puţin motivat şi mai puţin generos. Jean Paulham şi alţi prieteni ai săi (printre care şi Emil Cioran) au reuşit să obţină eliberarea lui. Poetul însă n-a acceptat să-şi părăsească sora mai mare de care era foarte ataşat şi al cărei destin l-a împărtăşit până la urmă. Ar fi putut să scape, de altfel, cu mult înainte, prietena lui, Victoria Ocampo, asigurându-i plecarea în America de Sud. Şi mai mult decât atât: însăşi arestarea ar fi putut fi evitată cu oarecare prudenţă. Prietenii lui Fondane erau speriaţi şi contrariaţi de dezinvoltura cu care acesta se plimba pe străzile Parisului de câte ori venea din zona liberă spre a-şi împrospăta rezerva de cărţi. Nimeni nu l-a putut convinge să se ascundă, să se ferească.

Ne putem, totuşi, întreba dacă e simplă lipsă de prevedere în întoarcerile lui frecvente în Parisul ocupat sau, mai degrabă, aceeaşi atitudine provocatoare, aceeaşi **superbie** care i-au pecetluit opera şi existenţa. Văd în comportamentul lui o provocare lucidă, conştientă, nu a hazardului, ci a destinului, modul său omenesc de a sfida evidenţele, de a opune Forţei brute normalitatea muncii intelectuale.

Fondane a vrut să trăiască liber aşa cum a gândit, din această cauză nu a ieşit, ci s-a păstrat mereu în câmpul tragic. Provocarea destinului nu însemna altceva pentru el decât asumarea lui până la capăt. În ultima sa scrisoare Fondane îi reamintea soţiei sale îndurerate ceea ce îi spusese mai demult şi anume că „există în figura destinului nostru lucruri ce nu pot fi schimbate".

Deşi scrisă în pragul despărţirii definitive, această scrisoare şi întreaga operă a lui Fondane refuză tonul patetic. Am convingerea că nu vom cădea în el dacă vom recunoaşte că omul acesta a fost un **erou**.

mihail gălăţanu

aici stau eu

aici stau eu: în piaţa rîmnicu sărat
înainte-i spunea şulea. şi mai înainte rîmnicu sărat
da' acu' s-a schimbat
aici stau eu de un an jumate pe bulevardul camil ressu
înainte-i spunea iosip broz tito acum s-a schimbat.
în românia. înainte-i spunea republica socialistă românia. (când eram pionier). şi mai înainte regat: da' acu' s-a schimbat

monumentul locatarului model

măcar ştiu că n-am făcut mult zgomot cât am stat aici
n-am deranjat vecinii nu le-am cerut împrumuturi era
un locatar liniştit dumnezeu să-l ierte vor spune
mai târziu amintindu-şi că n-am adus dinozauri în garsonieră n-am
blocat liftul la cinci în lucruri nu s-a găsit valută
n-am dat radioul la refuz n-am bătut cu pumnii în pereţi
când tuşeam şi mă sufoca anghina n-am
aruncat cu sticle goale de la etaj la bairamuri
oaspeţii mei n-au gârâit n-au
bătut cu picioarele-n uşă podea tavan
la mine-au venit puţine femei sub plapumă ele au
gâfâit cu măsură (montasem un amortizor la pat)
– totul a fost dinainte gândit cu bună-creştere
gemetele lor de plăcere au fost colectate într-un borcan
cu formol conservate pentru posteritate
a fost un locatar model vor spune ar trebui
să-i înălţăm un mic monument în debara

alţii dau samă despre viaţa mea

ca să ajungi la mine e cel mai uşor:
locuiesc într-un bloc turn, cu două scări, cu patru sute cincizeci
de apartamente cu zece apartamente pe palier câte
cinci pe o parte cinci pe cealaltă cu
mulţi bătrîni care se pregătesc ca să moară: un sanatoriu.
un cimitir de elefanţi. care stau pe culoar
aşteaptă administratoarea cu coasa – cerber al moralei
locatarilor mai tineri, ca mine, au
un carneţel în care-şi notează după perdea:
câte-au intrat, câte mai sunt înăuntru, cât ar putea să stea
(dacă peste noapte a rămas cineva)
sexul coafura vestimentaţia vârsta; ce-au în mână:
sticle de vodcă prezervative pungi de cafea
dacă poartă mini maxi chiloţi pe dedesubt dacă
lenjeria lor fină are un caracter ocult
de aceea la librăria de peşte drum lângă spiţer
se vând cele mai multe carneţele din cartier

— în care mă simt, involuntar, solidar cu generaţia mea —

colocatarii mei mă iubesc, când ies
îşi scot precaut capetele să vadă cum sunt îmbrăcat
şi comunică, sigur, comunică între ei. iar
a ieşit domnu' de la cinci în cămaşă pe gerul ăsta ce
elegant e apretul se asortează la limpezimea gerului
ca vodca la taiga ce iarnă grea
a mai căzut peste noi parcă niciodată n-a fost
nici când era bunica fată
şi trenurile au rămas blocate
aţi auzit doamna filofteia medicamentele
s-au scumpit cu încă jumătate
de capul lor să fie nu vezi ce generaţii hăbăuce,
fără stare şi cum umblă îmbrăcaţi: ies în cămaşă pe gerul ăl mare

— o scurtă istorie obiectivă a femeilor care m-au iubit —

vecina mea, doamna beldie, poate spune:
n-am iubit multe femei. câteva au intrat, de toate,
în ultimii cinci ani: să fi fost şase-şapte
şi n-am făcut-o pentru bani: doamna beldie a văzut
toate erau îmbrăcate modest, în ponositul anacolut. ele nu erau
nici curve, nici fete mari, că se vedea după cum se purtau: nu mă
mușcau, nu ţipau, nu băteau cu picioarele-n tăblia veche de la pat. nu
erau nici tinere, nici bătrâne, asta se putea deduce uşor
după ridurile de sub ochi, după numărul de la picior: nici
n-o făceau din plictiseală dar nici nu mă iubeau cine ştie ce
unele-au venit o dată, altele de mai multe ori,
niciodată un an sau cine ştie cât – şi-au mai fost (dar asta e mai greu
de prevăzut/ într-o lume imaginată)
unele care n-au venit niciodată. poate că acelea într-adevăr m-au iubit
o, desigur, acelea într-adevăr m-au iubit. şi-ar fi dat – poate chiar au
făcut-o.– pentru mine viaţa toată. sufletul lor, simţitoriu, inima lor,
zburdalnică, ochii lor, alunecoşi către nirvana cearceafurilor conjugale
zestrea lor neprihănită de fată. bătăturile de la spălatul covoarelor,
de la cârpitul chiloţilor, de la spălatul privatei. discreţia lor pentru
viaţa privată. cufărul bunicii. rochia ei de mireasă, de-un alai de molii
vegheată. ovulele lor pe care nezămislirea le-a aruncat
într-un fel de pubertate întârziată. lacrimile lor pentru moartea mea
prematură şi neanunţată.

*

dar pe-acestea doamna beldie nu le-a văzut niciodată.

— apartamentul 139 —

– aici stau eu: la apartamentul o sută treizeci şi nouă
la etajul cinci; unde se aude apa prin ţevăraie când plouă
unde vin vrăbii dintr-o nouă specie: „specia de bloc"
să se găinăţeze pe geam ca să-mi poarte noroc
am ca un fidel colocatar un cactus uscat şi bizar
uitat de o iubită acum trei ani şi furat într-o seară
când ne-am certat: prin pereţii de carton înjurăturile
s-au auzit până departe, au vibrat
(un timp, aerul încăperii s-a coagulat).
aici stau eu: la apartamentul o sută treizeci şi nouă
într-un bloc de bătrâni: în fiecare zi când moare cineva, plouă.

victor sterom

dar nu pot

să vă spun tot blestemul acesta
cerând un pumn în falcă şi bruma de
vorbire să oprească pământul din prăbuşire
dar nu pot
nu pricep
nu vreau să cunosc salvarea tăcerii mele
pentru un efemer câştig – nu ştiu nimic
şi pumnul desfigura mai agil ecoul rupt
între buzele mele – se lua totul de la zero
noroiul întrebării pe limba mea
se încăpăţâna să priceapă sângele
umflat între cuvinte ca un mormânt iarna

aproape fără timp

sunt mereu la margine de clipă
aproape fără timp desfăcând braţele
şi implorând cerul să mă primească
sunt întotdeauna un umbra unui vârtej
pe spinarea unui sunet de clopot care
clatină lumea încolo-şi-ncoace
doamne – o singură soartă îmi este
fără putinţă să înţeleg că mi-ajunge
voi deschide ferestrele ţipătului
spre tufişurile de iarbă încinsă
care m-aşteaptă jos

sătul de toate

sătul de toate cu spatele la tot
îngroş blestemul atâtor cuiburi goale
un vuiet surd şi efemer ca praful
îmi dezleagă tâlcul în care viu
încap cu groapa la un loc
în pleava morţii
acum se duce visul şi umbra lui o ţine
întunericul în palme

subt dalta supunerii

tu mi-ai trecut pragul dar nu-mi cauţi
ochii – un deal de fum se-ntâmplă
în sângele tău – ceva clădit
în palma care pierde într-un joc stupid
îmi amintesc versantul – buimac de întâmplări
am tot urcat spre haos
am tot scris de tine ca de un zid
subt dalta supunerii

în porţile zeilor

mi-am văzut preţul numelui pe copertă
un sunet care se înmulţea cu durerea
un fâlfâit deşurubat în porţile zeilor
eram gata să plâng dar am râs nebuneşte
cu blândeţea în ochi mi-am rupt inima
mi-am făcut un dâmb de cuvinte
pe măruntaiele goale

Elegia vioaie

de AL. CISTELECAN

Aproape cu vivacitate, de nu doar cu nonşalanţă, suferă în **Exilul lacrimii** (Casa de editură **Atlas–Clusium**, 1992) Mircea Măluţ. Tânărul poet bistriţean e abia la debut şi, în ciuda unei scrieturi sigure de alerteţea ei, el ia în câteva rânduri un ton prea înalt, îngânându-l în patetism pe Ion Mureşan. Topica acestuia şi vehemenţa vizionară a versului seduc şi fragila poetică a lui Măluţ, trăgându-l spre pure calchieri sau spre patetizarea viguroasă a unor reminiscenţe: „o mare eclipsă e această naştere/ a zis şi în golurile dintre urlete/ nu va putea ridica/ niciodată catarg// cu plânsul încet al unei somnambule/ s-a ivit pe lume/ în ziua în care cartea stătea/ răvăşită pe câmp“ (**Nu putem vorbi de o sărbătoare a ancorei**). Panica apocaliptică a scrieturii, mlădiată prin suavităţi, e şi ea contagiune retorică datorată aceluiaşi virus şi căreia Mircea Măluţ îi face faţă abandonându-se chiotului vizionar şi exaltării convulsive a imaginarului: „iată că vremea a sosit/ şi deci iată viermele în inima jurământului/ benchetuind// acum ei pregătesc o colivie/ pentru lacrima zeului/ acum ei pregătesc o celulă în afunduri/ pentru un sunet muzical/ căruia i-au amputat diezul“ etc. (**Aruncând o scurtă privire**). **Exilul lacrimii** e, însă, în mult mai mare măsură un volum de emancipare decât un certificat de molipsire.

Ce-i drept, în eforturile de personalizare a anxietăţii Mircea Măluţ se ajută adesea de aplombul unei retorici prea dispuse la înfiorarea de sine şi prea înclinată spre narcisismul confortabil al suferinţei. Drama de sub versuri răsună atunci strict proclamativ şi poetul ajunge mai degrabă s-o declame decât s-o trăiască: „un şir de ruguri mocnesc în propria-ţi viaţă/ de voi puteţi lipsi liniştiţi/ pentru echilibrul durerii/ sunt eu suficient/ şi ce a rămas după cernere/ tot al meu este“ etc. (**O rană în peisajul acesta**). Crispările imagistice, nu chiar puţine nici ele, abia dovedesc să acopere râvna cu care poetul vrea să intre în graţiile unor suferinţe atroce, împingându-se singur într-acolo: „şi prăpastia şi-a născut prunc/ şi o nuntă de goluri/ parcă înfloreşte între mâinile lui –/ nimeni nu l-a-ntrebat de ce-i tatuat cu întuneric// aflaţi-vă o mare să fie de partea catargelor cărnii zicea/ altfel o să intraţi singuri în anotimpul cuţitelor“ etc. (**Capul pe orizont clătinând a târziu**). Versuri cu gustul sângelui, căci şi Măluţ e degrabă vărsătoriu de sânge nevinovat, poemele din **Exilul lacrimii** compătimesc programatic, de nu chiar cu îndârjire, şi sunt mereu gata să organizeze masacre ritualice: „un zâmbet al gerului precis/ un astfel de zâmbet/ a născut venirea coloanelor de copii/ şi-şi tăiau venele încet/ după ce se sărutau îndelung între ei“ etc. (**Au o lege a lor**). Dar nu astfel de cruzimi ale voinţei imaginative, de altfel ele însele îndulcite adesea de suavităţi ce ating pragul preţiozităţii, definesc debutul lui Mircea Măluţ. Prin ele poetul se caţără pe un versant vizionar prea abrupt pentru el şi-şi forţează limitele. Poetul se recuperează, însă, în caligrafia angoasei, în consemnarea senzaţiilor de vertij funebral şi în delicateţea iluminării interioare: „impresia că oricum stai/ te sprijini cu spatele de un perete al unui/ mormânt// ...// de aici se vede bine/ o furtună de cioburi departe în larg/ când îţi trece o linişte apăsătoare prin nume/ când pe faţa ta/ se leapădă un înger de umbră“ etc. (**Un alb înclinat un întuneric în stare de veghe**). Când nu se avântă pieptiş spre violenţa imagistică, viziunea poetului se electrizează de o melancolie insinuantă ce transpune însăşi senzualitatea în partitură elegiacă: „numai ca două lacrimi ale trupului/ îţi pot privi sânii/ femeie a mea/ numai ca două lacrimi ale trupului// şi altfel decât o sărbătoare a fugii/ venirea ta nu poate fi“. Tonul melancolic e distilat din frustrări consemnate cu calm, într-o sintaxă senină a suferinţei: „sărbătoarea care m-a căutat/ şi nu m-a găsit// cea care mă caută/ şi nu mă găseşte// cea care mă va căuta/ şi nu mă va găsi“.

Al doilea ciclu al cărţii – **Clipe deschise** – (primul fiind **Versiunea martorului**, cel în care Măluţ îşi varsă ambiţia vizionară şi dă drumul unui discurs mai sanguinar, menit să prindă convulsia existenţială) strecoară şi câteva texte mai destinse, lăsând poetului şi şansa unei ironii autospeculare. Poemele, întoarse spre sine, şi-au pierdut crisparea şi, mai la umbra lui Bogdan Ghiu, Mircea Măluţ se joacă de-a scriitura sacrificială, regizând salturi mortale din text în existenţă: „uitaţi chiar acum mă pregătesc/ câteva vocalize scurte/ în paranteză fie spus nu luaţi/ în seamă sângele/ în fapt singurul pe care/ nu l-am putut ascunde întru totul// deci chiar în acest moment/ mă duc la capătul/ de jos al paginii/ strig tare şi sar“ (**În paranteză fie spus**).

Poet de agilităţi melancolice şi de abilităţi speculare, Mircea Măluţ a ieşit cu un debut remarcabil, chiar dacă şi-a supralicitat pe bune porţiuni gama vocalică.

A «decapita», «decapitare»

de CLAUDIA ENE

Una dintre caracteristicile limbajului publicistic este tendinţa acestuia spre metaforizare. După 1990 sunt foarte frecvente cazurile în care cuvinte deja existente în limbă dobândesc un sens nou, metaforic, uneori mai important chiar decât cel denotativ. Deviaţia semantică poate fi semnalată prin ghilimele (ca o recunoaştere a îndepărtării de condiţiile strict preconizate de dicţionare) sau poate fi considerată suficient de explicită, ori uşor decodabilă, şi atunci ghilimelele nu mai apar. „Abaterea“ de la sensul denotativ al cuvântului poate să rezulte acceptabilă şi expresivă (de ex.: „categorii prea butucănoase“ – **22**, **3**, nr. 43, 1992, p.1 – unde deviaţia este marcată prin „aş spune“, care apare imediat în paranteză), acceptabilă, dar cu o notă de preţiozitate, (cum se va vedea în cazul lui „a decapita“), ori pur şi simplu eronată (atunci când sunt neglijate complet trăsăturile semantice ale cuvintelor: „ziua va debuta cu o vreme frumoasă“, propoziţie frecventă în rubricile „meteo“).

Verbul „a decapita“, înregistrat în dicţionar cu sensurile: „a ucide sau a executa pe cineva prin tăierea capului; a tăia capul cuiva; a separa capul bovinelor de corpul lor la abator“ şi substantivul corespunzător, „decapitare“, se utilizează în contexte insolite de tipul: „iată cum **se decapitează facultăţile** particulare“ („Cotidianul“, **4**, nr. 254, 28 oct. 1994, p.1), „**decapitarea elitei intelectuale**“ („România liberă“, nr. 1396, 27 oct. 1994, p.2) sau „**decapitarea României**“ (idem). După cum se poate observa, cuvintele în discuţie apar în compania unor abstracte („elită“, „facultate“, „România“) cu care nu sunt compatibile în mod obişnuit. Sensul este însă decodabil în virtutea sinonimiei lui „a ucide“ (existent în definiţia lui „a decapita“), la unul dintre sensurile figurate, cu „a suprima“, care, la rândul lui, poate fi sinonim pe rând cu „a exclude“, „a desfiinţa“, „a distruge“. Fireşte, dezambiguizarea semantică este favorizată de context: „decapitarea elitei intelectuale“ – mai greu de înţeles corect fără contextul mai larg al articolului din care face parte şi din care îmi dau seama că nu este vorba despre o decapitare efectivă a celor care alcătuiesc elita intelectuală – apare într-un text în care se consemnează **excluderea** din universităţi şi institute de cercetare a intelectualilor. În acelaşi articol, „decapitarea României“ se referă la **distrugerea** tradiţiilor democratice şi spirituale ale României. În fine, fraza „iată cum se decapitează facultăţile particulare“ face referire la ideea de **desfiinţare** a unor unităţi de învăţământ superior. În toate aceste contexte, „a decapita“ şi derivatul lui sunt sinonime pentru „a exclude“, „a distruge“ şi „a desfiinţa“, care pun accentul pe duritatea cu care o instituţie superioară (asemuită cu un călău) dispune de destinul unei ţări, unor oameni sau altor instituţii subordonate (considerate ca victime). Avem de-a face, credem noi, cu o metaforă uşor preţioasă care tinde să se generalizeze în textele publicistice actuale.

Cărămizi pentru neliniștea noastră

de DAN-SILVIU BOERESCU

O întrebare retorică: „Mă-ntreb dacă poţi scrie ducând oboseala până la limită, nefăcând altceva decât să o întreţii, să o tensionezi cu ce-ţi mai aminteşti, să citeşti numai când literele îţi joacă în faţă, să alergi prin oraş numai prin mocirlă, numai dacă o durere ascuţită îţi tăvăleşte măruntaiele, să urli de somn, aşteptând doar să rupă cineva firul ăsta, să te uiţi înapoi şi să-ţi spui că ai dreptul să fii trist de toate astea, s-o iei încet spre casa de unde te-ai mutat acum mulţi ani, să-ţi înveleşti maţul bolnav într-un nimb, să-ţi ţii plânsul dacă eşti în stare"... Şi, uite-aşa clădeşte Gabriel Marineasa un **Câmp de cărămizi** la Editura Sedona, Timişoara (1993): angoasă lângă angoasă, anihilare ca şi totală a fiinţei de hârtie, metatext al unei deznădejdi discrete, boală post-existenţialistă ivită timid în plin post-modernism devorant.

2. Este jurnalul într-adevăr o confesiune? Da... şi nu.

Da – Câtă vreme nu uiţi de convenţia, mai mult sau mai puţin marcată în text, a existenţei unui corespondent explicit sau implicit, altul decât propria imagine în oglindă a scriptorului dezabuzat. **Nu** – deoarece Gabriel Marineasa („personaj interiorizat până la anularea de sine" – constată Cornel Ungureanu în textul de prezentare de pe coperta IV) îşi asumă această convenţie cu o ostentativă lipsă de ostentaţie, de parcă ar zice: „Nici eu n-ar merita să citesc aceste însemnări, darmite alţii!" Atenţie, însă, nu cumva îşi râde el în barbă tocmai de acea modă a jurnalului care a făcut ravagii în deceniul trecut? Nu cumva, împingând eu demonstraţia la absurd (?), el scrie „jurnal" în chip de manifest anti-jurnal? Chiar dacă asta ar fi să ducă la o productivitate zero a scriiturii sale, nelipsită totuşi de tentaţia unui retorism voit desuet: „De după uşă, ca un cap de pisică, botul maşinii e trist". **În loc de** o confesiune sau **mai mult decât** o confesiune, textul lui Gabriel Marineasa ar putea fi o provocare a spaţiului vid dintre rânduri: „Ecranul e alb. Eu am adormit în scaun. Poate peste câtva timp şi-or aduce aminte cum stăteam aşa, cu capul în piept. De fapt, murisem".

3. Foamea de poveste: „Nu se leagă nimic. Că de la Catedrală am luat tramvaiul până la capăt poate nici nu e adevărat. Asta numai eu pot să o ştiu. Ar putea ieşi o poveste frumoasă, am fost de nu ştiu câte ori până la ultima staţie şi aş putea să-mi închipui cum ar fi să mă preumblu leşinat de foame, doar cu soarele mare umplându-mi stomacul... Prăvălia de pe colţ, de unde-mi luam în fiecare zi o ciocolată amăruie învelită într-un ambalaj albastru are uşa bătută în cuie". Trecerea discretă de la aneantizare textuală la foamea stearpă îşi are un corolar „alimentar" expresiv: „Să las baltă tot. Antipovestea asta e o plăcintă. E aproape de ora şapte şi trebuie să mai aştept zece minute până-i gata masa. Bunicii înfrigurați abia s-au întors de la alimentară. Cei doi pui vineţi, cu gâturi lungi, cu ochii închişi sunt raţia pe luna asta". Corespondenţele din **burta textului** („desigur, conexiunile nu depăşeşc simpla istorisire" – suntem avertizaţi), voit antipantagruelice, impun o estetică a absenţei, a non-existenţei afişate, în primul rând, prin lipsa de apetit: „Nu cred că sunt tentat de epic. E primul lucru care a ieşit la iveală după ce m-am aşezat pe calorifer. Continuarea s-a risipit în după-masa acelei duminici cu geamuri vopsite, cu etapa de fotbal, cu un frig de mantale ude, ciuruit de ciocolată, dulceţuri şi tâmpi de pui". Vorba autorului: „Blanc? Blanc."

4. Se îngroaşă gluma: „Nu voi mai scrie nimic. Îmi voi rezerva în fiecare zi 17 minute în care să stau cu un creion în mână. Imaginea mea gonflabilă va sălta dizgraţioasă cu tălpile la nivelul sprâncenelor celorlalţi, reiterând amestecul de cuvinte, paturi de campanie, caiete pentru profesoara cu picioare conice, zâmbete din ierbare, răspândind în jurul lor o ceaţă ca o pătură de postav, din ce în ce mai tristă, mai ridicolă". Şi, în loc de orice alt comentariu, iluzia sfârşitului mereu amânată: „După o săptămână de mişcare continuă, ghidată de reflexele cele mai superficiale, mă liniştesc că stau de o oră cu creionul în mână şi cu o foaie, ce se încăpăţânează să rămână albă, în faţă. Ştiu că astă seară voi spune că am vrut să scriu".

5. Joc de sumă nulă. A scrie o carte întreagă despre cum nu poţi să te re-compui din/în scris e mai mult decât un eroic exerciţiu retoric. Poate fi un discurs despre sinucidere, aşa cum poate fi o sfidare a propriei biobibliografii. Inutil, precum safe-sex-ul cu o virgină, jocul grav al ne-scrierii nu e lipsit totuşi de justificări. Una ar fi aceea că orice „blanc" (cuvânt drag autorului) pe care îl numeşti e un posibil păcat de care te mântui înainte de a-l săvârşi prin de-scriere. Lucru valabil chiar dacă numirea în sine se face cu greaţă, cu lehamite chiar: „Asta voiam să scriu aseară, înţepenit în scaun, cu o mână pe spătar şi cu una tăiată de la încheietură".

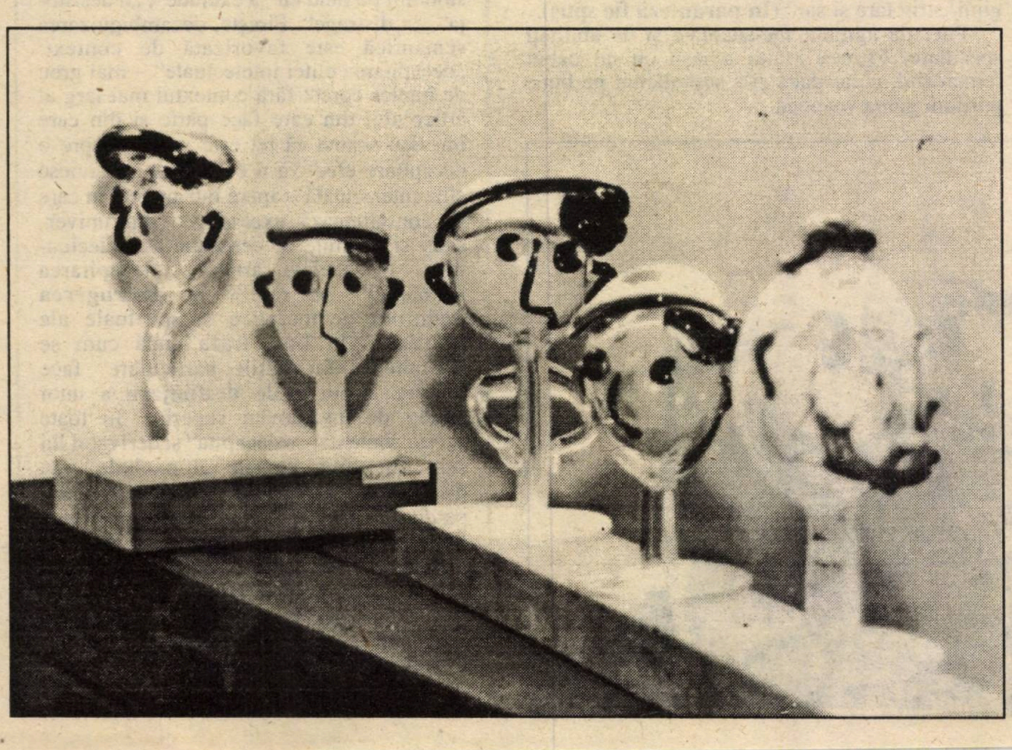

Scrisoare deschisă

Domnişoarei Andreea Deciu, critic literar

Am citit „Din păcate", articolul tău din „România literară", nr. 37/ 1994. În calitate de coordonator al Colecţiei Nouăzeci, vreau să-ţi mulţumesc pentru spaţiul extrem de generos pe care l-ai acordat analizei romanului **Îngerul încălecat** de Radu Aldulescu. Nu doresc să-ţi spun decât un singur lucru: Radu Aldulescu este efectiv o vedetă, dar nu o vedetă „de tip Eugen Barbu", ci una de tip... Radu Aldulescu. Dacă i-ai fi citit cărţile, ţi-ai fi dat seama şi singură de acest lucru.

Cât despre înserierea „la" (eu aş fi folosit altă prepoziţie!) Colecţia Nouăzeci, dă-mi voie să pun pe două coloane numele autorilor prezenţi în această colecţie (până acum!) şi, respectiv, pe ale celor care, având aproximativ aceeaşi vârstă, apar în numărul cu pricina – 37 – al revistei „România literară":

Colecţia Nouăzeci	România literară
Horia Gârbea	Emil Mladin
Andrei Damian	Ioana Pârvulescu
Radu Sergiu Ruba	Nicoleta Ghinea
Radu Aldulescu	Andreea Deciu
Cătălin Ţîrlea	Daniel Pişcu
Diana Manole	Marina Constantinescu
Saviana Stănescu	Iaromira Popovici

Cu nesmintită simpatie,
Dan-Silviu Boerescu

6. Exerciţiu de descompunere: „Pe o rază de cinci metri e gol. Mutre, bani... case, Str. Crişan, toţi sunt nişte paranoici numai că recunosc, trec plasa din dreapta în stânga, imaginez sfârşitul poveştii mergând pe linia de teren, poarta verde de peste drum am văzut-o într-un sat nemţesc când eram la armată, două figuri lipite în locul dulapului maro din camera de la stradă, Crişan 49, o grămadă de moloz, Crişan 41, Crişan 39, licenţă EMI, Crişan 37, Crişan 33, Crişan 3". Din când în când, mai cade câte o cărămidă în vid.

7. O speranţă? „Mi-e tare rău. Poate am scăpat de înşiruirea goală a mişcărilor pe care le fac. Prin oraş s-au risipit o grămadă de buldozere. În spatele meu, la cinci paşi e chiar povestea."

8. Din entropie s-a întrupat poezia: „Nu-mi place să scriu (poate mai nou) decât dacă pot să-mi bat puţin joc, dacă regăsesc ceva întâmplător în marea confuzie a lucrurilor pe care le adun, sau dacă povestind prezentul mă păcălesc cu lipituri dibace într-o improvizaţie largă de culori calde şi sunete îndepărtate ale unui pian de dincolo de orizont".

9. Festinul: „Prăjeala din bucătărie s-a strecurat prin crăpătura uşii până în ultima cameră. Toată lumea doarme aici, visele se învelesc într-un strat gros de ou cu făină – bucăţi mari de pané lovind în surdină pereţii. Pe masa din sufragerie nouă, farfurii albe aşteaptă o supă galbenă şi groasă". Foamea narativă pare a-şi fi găsit, în(tr-un) sfârşit, saţul. Câte brobonele de grăsime în supă atâtea monade, atâtea madeleine! Iar farfuriile, da, farfuriile, de bună seamă sunt nişte cărămizi scrobite dibaci de un nepot al lui Sollers, fiu al „literei albe" totodată. Mahlzeit, Gabriel Marineasa! Şi bine-ai venit la masa de gală a nouăzeciştilor oriunde s-ar afla ei **(azi în Timişoara/ ieri în toată ţara).**

Documente...

George Bariţ şi contemporanii săi, vol. IX, coordonator Şt. Pascu, Ed. Minerva, Bucureşti, 1994, 268 p.

de MIRCEA ANGHELESCU

Istoricii literaturii şi ai culturii în general se plâng adeseori că nu au instrumentele de lucru şi auxiliarele necesare unei activităţi care este, înainte de orice, adunare de informaţie; şi într-adevăr, până la sfârşitul ultimului război mondial ei nu aveau la dispoziţie, cu excepţia cataloagelor de periodice şi de manuscrise şi a bibliografiei literaturii vechi, făcute de Academie, decât colecţia Torouţiu, adică cele douăsprezece volume de **Studii şi documente literare** publicate de modestul cercetător între 1931 şi 1940, cu un al treisprezecelea cuprinzând indicii. Fără ele, istoria literaturii noastre în latura ei biografică şi instituţională, dar şi în ceea ce priveşte diverse mărturii de creaţie, în perioade esenţiale ale dezvoltării ei moderne (primele două vârste ale Junimii şi gruparea „Semănătorului"), n-ar fi fost posibilă sau n-ar fi fost aşa cum o cunoaştem astăzi, pentru că cele mai importante scrisori cunoscute astăzi, rămase de la Eminescu, Creangă, Maiorescu, Duiliu Zamfirescu, Iorga şi mulţi alţii, sunt publicate aici. Unica serie care se apropie de dimensiunile şi de importanţa „documentelor" lui Torouţiu, marele şi adevăratul lui titlu de glorie în posteritate, apărută în zilele noastre şi aflată încă în plină desfăşurare prin strădania şi priceperea unor oameni de înaltă calificare, autori şi editori, este aceea intitulată **George Bariţ şi contemporanii săi**, publicată de un colectiv mai larg de istorici şi istorici literari sub responsabilitatea acad. Ştefan Pascu la editura Minerva. Începută în 1973, seria a dat la iveală până astăzi opt volume care au cuprins un număr de o mie şapte sute şaizeci şi şapte de scrisori, majoritatea adresate lui Bariţ de vreo treizeci de personalităţi dintre cele mai importante ale culturii şi vieţii politice româneşti dintre 1838 şi 1890, restul fiind de la rude. Printre primii sunt nu numai transilvăneni, ci şi moldoveni sau numai munteni (mare parte dintre ei ardeleni stabiliţi în ţară ca profesori, preoţi sau alţi reprezentaţi ai unor profesiuni intelectuale) care îl ţin la curent pe Bariţ – şi prin el pe noi, peste veac – cu întâmplările vieţii politice şi culturale din Principate: ecouri ale activităţii şi publicisticii lui Heliade Rădulescu, polemicile legate de ortografie şi dedesubturile ei, lupta dintre influenţa franceză şi cea germană în cultură, precum şi revirimentul sentimentului naţional pe care aceasta îl aduce în prim plan, cenaclurile dinainte de revoluţie în care dospeau planuri politice, proiecte şi înfăptuiri de reviste şi câte altele încă, pe care nu le-am putea cunoaşte în toate amănuntele lor dacă nu am avea la dispoziţiei corespondenţa unor T.Cipariu (peste o sută cincizeci de scrisori!), Nifon Bălăşescu, dr. Vasile Popp, I. Micu-Moldovan, uitaţii şi tocmai de aceea interesanţii poeţi şi traducători Iosif Many, Pavel Vasici, profesorii Aaron Florian, A. T. Laurian, Ioan Maiorescu, Al. Roman ş.a.m.d. Tuturor acestora vine să li se alăture, eroică apariţie care are darul să mărturisească despre tenacitatea grupului de autori şi despre sprijinul editurii Minerva pentru actul de cultură, cel de al nouălea volum al seriei, recent ieşit de sub teascuri.

Cuprinzând în cele două sute şaizeci de pagini un număr de o sută şaptezeci şi două de scrisori de la cinci corespondenţi, volumul de faţă este unul dintre cele mai modeste ale seriei, aşa cum sunt şi vremurile în care el apare, dar nu unul lipsit de importanţă; cei cinci expeditori sunt poetul Andrei Mureşanu (opt scrisori), economistul, omul politic şi publicistul Visarion Roman (şaptezeci şi cinci), juriştii Iacob Bologa (patruzeci) şi Ladislau Basiliu Popp (treizeci şi două scrisori) şi preotul Constantin Alpini (şaptesprezece epistole), primii doi fiind, desigur, cei mai cunoscuţi dintre emitenţi; Andrei Mureşanu rămâne de altfel, una dintre figurile încă insuficient puse în valoare pentru o epocă atât de săracă în personalităţi şi scrisorile lui, publicate prima oară de Bariţ însuşi, pot servi drept punct de plecare pentru o analiză mai largă a condiţiei ingrate rezervate intelectualului român din Transilvania de la mijlocul secolului trecut (faptul că el este autorul cunoscutei **Deşteaptă-te, române!** n-a fost uitat, nici iertat vreodată, cf. p. 27). În general însă, lăsând la o parte interesul deosebit pe care aceste scrisori îl au pentru lămurirea unui mare număr de probleme de istorie locală şi de biografie a unor foarte distinşi cărturari ai neamului, despre care altfel avem supărător de puţine informaţii, imensul material cuprins în volumele corespondenţei adresate lui Bariţ poate fi valorificat prin asemenea incursiuni analitice în diferite domenii ale vieţii sociale, politice şi culturale; tipologic vorbind şi dintr-o perspectivă sociologică al cărei interes trece dincolo de istoria literaturii, corespondenţa aceasta dezvăluie cititorului răbdător nu numai aspecte din funcţionarea reţelei de distribuţie a presei şi cărţii româneşti, de recrutare a autorilor şi corespondenţilor, a tinerilor dotaţi şi sprijinirea lor, din mecanismele formării unei opinii generale – culturale sau politice, dar cu un colorit în primul rând naţional – şi a mijloacelor de a o răspândi, cu un cuvânt tot ce ţine de viaţa mai mult sau mai puţin publică a unei jumătăţi de secol care a precedat organizarea unui partid naţional român, a unor instituţii naţionale, culturale, economice etc., ale românilor din Transilvania pe care s-au sprijinit marile mişcări de la sfârşitul secolului trecut. Totul se găseşte în aceste texte şi trebuie doar scos la lumină, ceea ce istoricii au şi început, de mai mult timp, să facă. Pentru istoricii literari, dincolo de informaţia propriu-zisă, şi ea destul de consistentă, rămâne şi descoperirea unor pasaje dintr-un virtual roman, din inevitabilele pamflete pe care viaţa ne aduce să le trăim şi să le scriem, cum se întâmplă, de pildă, în scrisorile lui Constantin Alpini, preot stabilit în burgul săsesc al Mediaşului, unde relatările către Bariţ se colorează cu un umor subţire şi poate involuntar, fie că e vorba de relaţiile cu neuniţii („corelaţiile noastre cu neuniţii sunt până acum bune şi prietinoase, numai cât **particulariter** câteodată ne învrăjbim", aşa cum ne împinge „răul naţional"), fie de cele dintre coreligionari şi colegi („d. Turc, în adunarea provizoratului, sfădindu-se cu prefectul, acesta i-au zis curvariu. Celălalt, după o protestaţie solemnă, i-au zis aceluia hoţ, apoi încăierându-se, acesta au smuls binişor din barba şi părul capului aceluia", sau: „d. Marcu, la masă, în seminariu, s-au sfădit pentru bucate cu d. Popovici. Între altele, acela au zis cestuia curvariu, apoi s-au dus amândoi la episcopul..." etc.). Asemenea texte ies numai formal din sfera publicisticii, deci a literaturii, pentru că esenţa lor este surprinderea şi reliefarea unor comportamente umane şi faptul că nu sunt publicate întâmplător şi exterior.

Enormă şi extrem de utilă este erudiţia cu care editorii acestui volum, cei mai mulţi istorici cu o reputaţie bine stabilită (Ion Buzaşi, Ioan Chindriş, Gh. Asanache, G. Cipăianu, D. Suciu şi Gelu Neamţu), adnotează şi lămuresc împrejurările obscure la care se raportă diferite pasaje ale corespondenţei, adesea recurgând tot la volume ale seriei în discuţie. Introducerile la corespondenţa fiecărui emitent sunt adevărate monografii concentrate şi prezintă sinteza ultimă în domeniu, completând studii sau cărţi mai vechi care li s-au consacrat (Visarion Roman etc.). Mi se pare însă inutilă fervoarea polemică a unor pasaje din aceste note, inclusiv la adresa cărturarilor din veacul trecut, ca să nu mai vorbim de cele adresate contemporanilor noştri; prudentul Asachi şi searbăda sa **Albină**, publicaţie nu fără merite însă, sunt astfel vituperaţi: „pentru cercetătorul detaşat, ziarul lui Gh. Asachi este de necitit, este o lectură revoltătoare care elimină vizibil orice informaţie veridică, reducând totul la relatarea searbădă a aventurilor cotidiene ale tiraniei politice. În această atmosferă de nerespirat..." etc. (nota 1, p. 44). Vă daţi seama ce ieşea dacă cercetătorul era nedetaşat!

Polemicile însă trec şi ediţia, cu bogatele sale informaţii, ia loc pe raftul cărţile necesare, fără de care trecutul nostru rămâne o simplă abstracţie.

O eroică apariţie care are darul să mărturisească despre tenacitatea grupului de autori şi despre sprijinul editurii Minerva pentru actul de cultură...

Dreptul de autor

de MARIAN POPESCU

Este un lucru ştiut acela că, în teatrul de dinainte de 1989, sub „protecţia" Războiului rece, dreptul de autor nu îngrijora pe nimeni. Piesele autorilor străini, atâtea câte erau puse în scenă, erau considerate un bun ce putea fi luat fără probleme. Unele teatre făceau câte o intervenţie la Fondul literar de pe lângă Uniunea Scriitorilor pentru demersuri privind achiziţionarea drepturilor pieselor. Se întâmpla destul de rar. Alteori, Studioul de teatru al I.A.T.C., prevalându-se de o prevedere a dreptului de reprezentare, introducea în repertoriul său piese străine. Dincolo de aceste lucruri, era cert că dreptul de autor apărea ca o chestiune difuză, nu fără mari semnificaţii.

Situaţia nu este astăzi mult diferită faţă de atunci. Desfiinţarea cenzurii informaţiei, chiar în condiţiile unei minime publicităţi pe care o fac teatrele pentru propriile premiere, a determinat o creştere a atenţiei: a început să apară frecvent întrebarea referitoare la drepturile de autor. Direcţiile unor teatre, secretariate literare au fost puse în faţa unor situaţii foarte neplăcute – în Bucureşti sau în provincie – când au început repetiţii sau au lansat chiar premiera fără să ceară acordul autorului respectiv sau al agentului său literar. Faptul că la noi Legea dreptului de autor este încă un proiect, dar şi absenţa unei minime bune cuviinţe au favorizat actele de piraterie respective. Mulţi pretind că nu ştiu despre ce este vorba. Sau că nu au cum să se informeze.

Cât adevăr şi câtă comoditate sunt în toate acestea? Puţin şi mult, mult şi puţin. Evident că multe lucruri pot fi scuzabile, dar lipsa

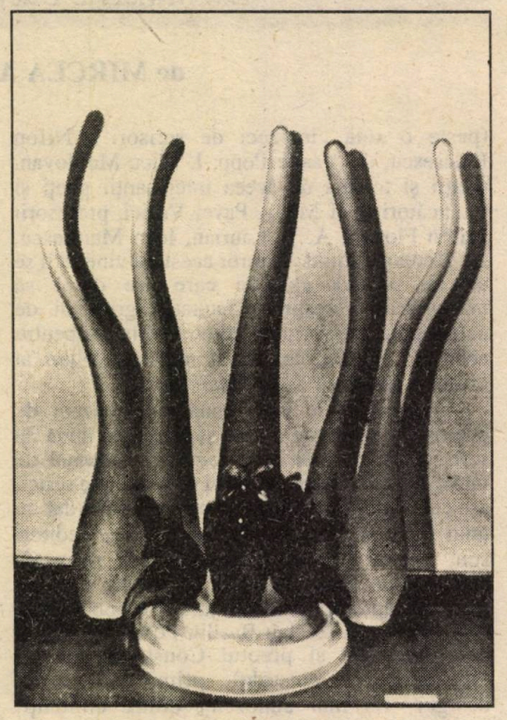

onestităţii, nu. Cum poţi să iei şi să foloseşti, obţinând un beneficiu, ceva care nu este al tău? În ceea ce priveşte teatrul vorbim, în principal, de două tipuri de drepturi atunci când instituţia teatrală doreşte să producă o piesă străină: unul este dreptul de a traduce în română piesa respectivă, al doilea este dreptul de a reprezenta această piesă. Ambele drepturi trebuie obţinute în scris şi pe bază de contract. De unde? Cel mai adesea se face apel, direct sau indirect, la chiar autorul străin respectiv. Dacă e în viaţă. Dacă nu, o soluţie este şi aceea de a scrie o scrisoare de intenţii editorului acelei piese pentru a te pune în contact cu cel în drept să trateze afacerea respectivă. Poate este inutil să mai menţionez că acest mod de a opera apare străin pentru mulţi producători teatrali de la noi. Pentru inerta birocraţie guvernând infrastructura economică a teatrelor, iarăşi, este ceva nou acest tip de contract. Situaţia descrisă mai sus presupune o elementară cultură a managementului teatral absentând încă, în general, în modul de a acţiona de la noi. Desigur, sunt şi excepţii.

Ce se întâmplă însă cu dreptul autorului român? Dacă mai sus e vorba de a scrie o scrisoare într-o limbă străină sau de a manevra un fax, aici lucrurile sunt mai simple. Sunt de-ai noştri! Se consideră că luându-i-se piesa autorului român pentru a fi pusă în scenă, i se face o mare bucurie aceluia. Să zică mersi! Cu un simplu telefon, se rezolvă, iar în ceea ce priveşte contractul pentru dreptul de reprezentare, mai vorbim noi! Managementul teatral constrâns încă să se supună măsurilor unui centralism fioros, având de înfruntat inerţia, lipsa de inventivitate a finanţiştilor, nu are cum opera dezinvolt, civilizat, în situaţiile când şi doreşte acest lucru. În chestiunea dreptului de autor pentru dramaturgii români, contextul este şi mai jenant cu atât mai mult cu cât ipocrita deplângere a lipsei lor de pe scenă nu face decât să menţină absenţa unei civilizaţii a relaţiei.

Se pare că şocurile apărute cu ocazia unor premiere produse fără obţinerea celor două tipuri de drepturi au avut un oarece ecou în lumea noastră teatrală. Nu ştiu dacă nu cumva s-a reţinut mai degrabă aspectul inedit sau senzaţional al situaţiei. Importantă ar fi, cel puţin pentru acest moment, o minimă politeţe eficientă. De multe ori, cum s-a mai întâmplat, ea te absolvă de păcate sau chiar de fraude.

Un cineast bucovinean uitat: Barbu Fundoianu (II)

de MANUELA CERNAT

Spirit nihilist, frecventând asiduu cercurile cosmopolitei avangarde pariziene, prieten cu Tristan Tzara şi Marcel Iancu, dar şi cu Jean Negulescu şi Jean Georgescu, două viitoare celebrităţi ale filmului, Benjamin Fondane s-a consacrat cu egală dăruire poeziei şi cinematografului. Reunite în urmă cu zece ani în volumul **Ecrits pour le cinéma**, publicat la Paris sub îngrijirea lui Michel Carassou, reflecţiile cineastului originar din Bucovina confirmă o reală vocaţie teoretică, acuitate analitică şi extremă luciditate în judecăţile de valoare. Nonconformismul liric al lui Benjamin Fondane era dublat de o neaşteptată rigoare a demersului critic. Textele lui îl înscriu pe aceeaşi lungime de undă cu Louis Delluc pe care ne putem lesne imagina că îl va fi cunoscut. Pe atunci ca şi astăzi, în orice capitală a lumii, breslaşii artei a şaptea alcătuiau o mare familie unde, ce-i drept, se pătrundea anevoie, dar cel odată cooptat se bucura de afecţiunea, respectul şi, mai cu seamă, solidaritatea celorlalţi.

N-ar strica poate să amintesc că în Parisul anilor '20–'30, nu puţini erau românii ajunşi pe creasta valului. Marii actori de teatru Jean Yonnel, Edouard de Max şi, desigur, Elvira Popescu, trecuseră cu brio proba de foc a ecranului. Alexandru Mihalesco, magnific interpret al judecătorului în capodopera lui Dreyer **Ioana d'Arc**, avea să deschidă în capitala Franţei o apreciată Şcoală de Teatru şi Film. Frumoasa Genica Athanasiu, muză a genialului regizor de teatru Antonin Artaud, juca în filmele Germainei Dullac şi ale lui Grémillon. Iar Jean Georgescu, proaspăt sosit de la Bucureşti, scria scenarii pentru cel mai popular actor comic al zilei... irezistibilul Fernandel.

Şi totuşi Fondane se smulge din atmosfera de perpetuă sărbătoare spirituală a studiourilor pariziene. Suflet hoinar, însetat de aventură, mereu îmboldit să descopere alte orizonturi, de parcă ar fi presimţit cât de scurt răgaz pe acest pământ îi hărăziseră Parcele, acceptă oferta unui producător sud-american şi în 1936 pleacă în Argentina pentru a-şi împlini visul de autor total. Din păcate, odată ajuns acolo, norocul începe să-l părăsească. Filmul lui de factură suprarealistă **Tararira**, nu va fi distribuit niciodată, în urma interdicţiei exprese a producătorului cu care colericul regizor intrase într-un violent conflict. Profund scârbit, Fondane decide să se reîntoarcă în Europa, în pofida avertismentelor prietenilor, mai conştienţi decât el de iminenţa izbucnirii războiului. Declanşarea ostilităţilor îl găseşte în Franţa. Zguduit de drama ocupaţiei germane, se angajează în Rezistenţă. Arestat de Gestapo este trimis la Auschwitz. După o crudă şi umilitoare detenţie, în 1944, visele şi speranţele, lui Barbu Fundoianu, harul lui de poet al cuvintelor şi al imaginilor se topesc în vâlvătaia unui crematoriu, dând un tragic sens premonitoriu pseudonimului pe care şi-l alesese – Fondane...

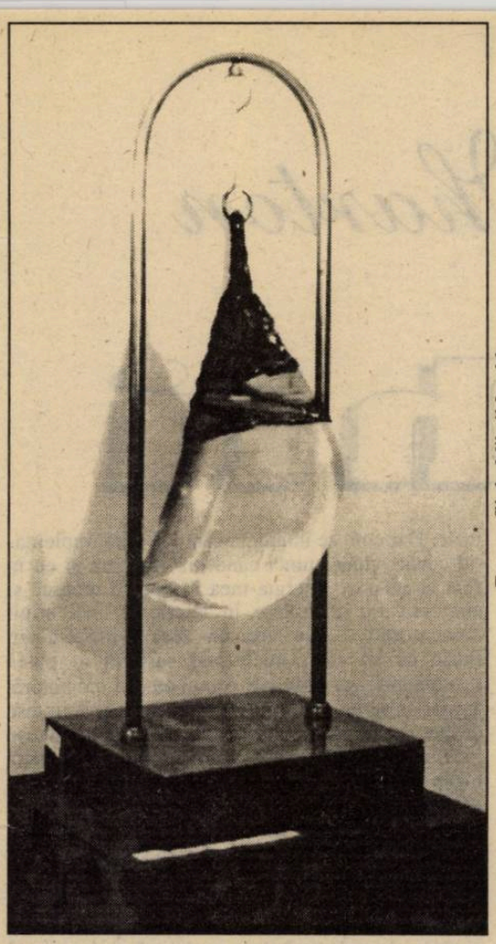

Fotografii de Mihail Lechkun

Universul fragil

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări expuse la Salonul de sticlărie artistică de la Galeria „Simeza“

de CORNELIU ANTIM

Dintre cele de mâna omului plămădite, nimic nu năzuieşte să adune mai avar lumina în moleculele sale ca **sticla**. Naşterea ei se pierde în mileniile asiate, dar preţul ei a depăşit întotdeauna cu mult umila destinaţie pământeană ce i-a fost hărăzită. Şi aceasta, pentru un singur motiv: cei ce i-au deprins secretul facerii au sfârşit prin a o iubi într-atât, încât ceva din fiinţa lor a trecut în firava pojghiţă transparentă. Formele au devenit ele însele expresia sensibilă a făpturii umane, dar şi a luminii. Cineva spunea că atunci când sticlarul suflă în boţul incandescent de sticlă, materia inertă se însufleţeşte. Nici un sticlar adevărat nu a negat, de secole, această menire aproape rituală a meşteşugului său, care reface, în gesturi mereu repetate şi sublimate, mitul adamic, desluşit în înţelesul lui zămislitor.

Tocmai acest har, în repetabila povară a plămădirii formei, poetizează un greu meşteşug. Sticlarul este, de aceea, un artist prin vocaţie. Şi acest adevăr se cere validat ori de câte ori breasla sticlarilor artişti îşi reuneşte puterile şi ofrandele în periodicele lor Saloane. Un act cultural ce-şi configurează o tradiţie proprie asemănătoare celor ale sculptorilor, gravorilor miniaturiştilor, bijutierilor, scenografilor...

Galeria „Simeza“ este în aceste zile gazda acestor modelatori ai luminii în fragile universuri de sticlă. Din nou, o întrunire a generaţiilor, un tensionat dialog spiritual clădit pe temeinica stăpânire a meşteşugului, între dascăli şi ucenici. Graniţele acestui dialog nu se văd decât în măsura în care suntem dispuşi să credităm diferenţiat poetica formelor, originalitatea viziunii plastice, motivaţiile raţionale sau metafizice ale gândirii artistice.

Expoziţia este, fireşte, o colecţie de forme eterogene şi spectaculoase. Ele sunt concepute pentru a fi contemplate, înainte de toate. Utilitatea estetică a acestor creaţii este determinantă, chiar dacă unii artişti mizează şi pe funcţia utilitară a obiectului sau, mai mult, pe cea rituală. Pentru că există în expoziţia de la „Simeza“ şi astfel de compoziţii, în care simbolul sau alegoria plastică evocă un spaţiu al spiritualităţii religioase. Ele au, in corpore, o destinaţie domestică, de interior mai mult sau mai puţin somptuos, datorită atributelor obiectuale intrinseci.

Folosirea diferitelor combinaţii cu alte materiale (lemn, metal, piatră) ca şi a efectelor cromatice dirijate în masa materiei conferă un tonus alert percepţiei vizuale. Cei mai tineri îşi afirmă gestica non-conformistă în construcţia şi în sintaxa formelor, în care elementele tradiţionale intră în conjuncţie cu cele moderne, ca expresie. Un fel de nelinişte pare să agite aceste universuri în căutare de noi armonii. Există, iată, prin acest efort creativ mereu cutezător, şi **o armonie a sfidării ordinei impuse**, care poate fi tălmăcită ca o resurecţie a noului împotriva prejudecăţilor. Destule dintre obiectele prezentate în ultimul Salon al sticlarilor poartă aceste nobile şi justificate virtuţi ale unei viziuni artistice, ce nu-şi afirmă neapărat o vocaţie negatoare, cât una primenitoare. Instinctul originalităţii este constrâns, însă, rigorilor acestei severe arte, atât de strâns legată de tehnologiile industriale. Artisticitatea îşi caută atunci refugiul în libertatea formei şi în exerciţiul continuu al fanteziei, apt să disciplineze în ipostaze nemaiîntâlnite magma incandescentă şi fluidă a sticlei. Tocmai această plasticitate remarcabilă a sticlei, a cărei fragilitate este o calitate dobândită prin răcire, provoacă pe artist la o poetică a modelajului practic inepuizabilă. 25 de artişti sticlari contemporani susţin la Galeria „Simeza“ un asemenea recital nepereche.

Lumea literară

■ Că tipăriturile ajung mai greu spre cititor o ştim cu toţii. Nu fiindcă n-ar fi suficiente, dimpotrivă, standurile sunt pline, ci din motive pecuniare. Poate de acea editorii şi cei care se află pe circuitele difuzării încearcă tot felul de stratageme întru ademenirea cumpărătorului. Festivalurile, expoziţiile, târgurile de carte sunt o dovadă în acest sens. După exponatele de lux de la Teatrul Naţional etalate în acest an, iată, altele s-au răsfăţat în Sala Radio, la Târgul de carte **Gaudeamus. Cartea de învăţătură**. Instituţiile care s-au implicat în organizarea acestuia – Editura All şi Euromedia – merită toate elogiile. Cartea şcolară, universitară, ştiinţifică a fost din abundenţă, iar personalităţile n-au lipsit. Nici cititorii n-au ocolit locul, fiindcă s-au lansat poezii de Radu Gyr şi Călin Angelescu, studii de P. P. Negulescu, confesiuni de Nicolae Breban şi multe alte volume de aceeaşi importanţă.

■ Lansată şi susţinută de revista noastră, foarte tânăra şi talentata poetă Diana Manole şi-a prezentat volumul de versuri „Bărbaţi şi femei. 29 în ordine alfabetică“ la Teatrul Bulandra, sala Toma Caragiu, în debutul spectacolului „Poveste de iarnă“. Povestea lirică a fost la fel de reuşită în seara zilei de 3 noiembrie a.c.

■ Revistele literare trăiesc şi ele cum pot, din sponsorizări – nu vorbim de revistele aflate sub căciula Ministerului Culturii. **Apostrof**-ul din Cluj (redactor şef – Marta Petreu) se zbate, ca şi noi, să supravieţuiască, tipărind pliante, cărţi. De curând a editat „Straja dragonului“, autor Ion Negoiţescu, o ediţie îngrijită şi prefaţată de Ion Vartic. Întâlnim aici două capitole de autobiografie, „Rochia de bal“ şi „Convocat la director“, şi fragmente de jurnal (deţinute testamentar de Emil Hurezeanu) care aruncă o lumină revelatoare asupra personalităţii lui Ion Negoiţescu. Cartea se poate constitui într-un eveniment editorial.

■ Cam în acelaşi timp cu fragmentul publicat de noi a apărut şi romanul „Fugarii“ al lui Tudor Alexander, scriere ce nu poate trece neobservată. Emigrat în 1986 în S.U.A., autorul e neiertător cu realitatea românească, dar nu uită să surprindă şi calităţile noastre care ne-au făcut faimoşi peste veacuri.

■ Miercuri, 2 noiembrie, la sediul revistei **Zig-Zag**, criticul Alex Ştefănescu a înmânat premiul de 1.000.000 de lei celui mai valoros autor publicat, în perioada 1 noiembrie 1993 – 31 octombrie 1994, în paginile revistei **Zig-Zag**, la rubrica „Maşina de scris“. Câştigătorul premiului este tânărul prozator băimărean Adrian Oţoiu din al cărui roman, „Coaja lucrurilor“, în curs de apariţie la Editura „Cartea Românească“, **Luceafărul** a publicat deja un excepţional fragment în numărul 20(199) din 18 octombrie 1994.

■ O carte de dialoguri, avându-l ca personaj pe Eminescu, publică gazetarul înzestrat Nicolae Ţone. Cei luaţi la întrebări sunt Augustin Z.N.Pop, Ioan Alexandru, Zoe Dumitrescu Buşulenga, Edgar Papu, Adrian Păunescu (?!), Amita Bhose, Gheorghe Bulgăr, Dimitrie Vatamaniuc. Modul compozit în care îşi ordonează cartea nu va trece neobservat.

Edith Wharton

Ochii

Biografia prozatoarei americane Edith Wharton (1962-1937) ar putea oferi un profitabil material de studiu cuiva interesat de anatomia succesului. Căci rareori un câştigător al Premiului Pulitzer (pentru romanul* Vârsta inocenţei) *sau al altor distincţii şi premii literare îşi vede cărţile traduse, publicate în colecţii de mare popularitate şi în tiraje de masă, ecranizate... Sau, provenind din înalta burghezie americană, ajunge să se înconjoare de admiraţia şi societatea boemei artistice (salonul său din Paris era frecventat, printre alţii, de Henry James, care a influenţat-o decisiv atât în concepţia despre roman cât şi în tipul de discurs narativ, Henry Adams, Paul Valéry, Marcel Proust). Sau să se bucure postum de un interes exegetic atât de intens, încât portretul-robot îngheţat de obicei în fişetul istoriei literare să fie mereu retuşat şi actualizat în canonul viu al fiecărei noi generaţii. Povestirea* Ochii *face parte din volumul* Poveşti cu oameni şi fantome, *publicat în 1910, la apogeul artei sale narative. Misterioasa naraţiune, de o jamesiană complexitate şi atmosferă, conduce treptat către fantasticul psihologic. Andrew Culwin, rafinatul dar pervertitul degustător de artă, bântuit de obsesii, pare să fi fost inspirat de un personaj real: Walter Berry, specialist în drept internaţional.

Acest bărbat, singur, dogmatic, egoist şi snob, i-a inspirat scriitoarei sentimente contradictorii. Biografii nu au ezitat în a-l eticheta pe Berry drept geniul rău al vieţii lui Edith Wharton.

Gustul pentru poveşti cu fantome ni-l stârnise în seara aceea o istorioară a lui Fred Murchard pe tema unei stranii obsesii personale, ce urmase unei cine excelente, servite la locuinţa bătrânului nostru prieten, Culwin.

Studiată prin vălul dens al fumului de ţigară, la lucirea hipnotică a unui foc de cărbuni, biblioteca lui Culwin, cu pereţii ei de stejar şi ferecăturile vechi, întunecate, oferea decorul potrivit unor asemenea evocări; şi cum, după începutul făcut de Murchard, experienţele cu fantome ne păreau singurele acceptabile, am început să trecem în revistă membrii grupului nostru, taxându-l pe fiecare cu câte o contribuţie. Eram opt cu toţii, dintre care şapte păreau făcuţi pentru a îndeplini, într-o măsură mai mică sau mai mare, condiţia impusă. Am fost cu toţii uimiţi descoperind că puteam înscena astfel de reprezentaţii cu figuraţie supranaturală, căci nici unul din noi, cu excepţia lui Murchard însuşi şi a tânărului Phil Frenham – a cărui povestire a fost cea mai palidă dintre toate –, nu obişnuiam să ne lansăm sufleteşte pe tărâmul invizibilului. Aveam, prin urmare, toate motivele să fim mândri de cele şapte „performanţe" ale noastre şi nu ne aşteptam câtuşi de puţin să asistăm la cea de a opta, din partea gazdei.

– Fireşte, fantomele acestea nu sunt cine ştie ce aspectuoase; un colecţionar n-ar da doi bani pe ele... Nu vreau să vă faceţi iluzii. Unicul lor merit este forţa numerică: faptul ieşit din comun că sunt **două**. Altminteri, trebuie să recunosc că m-aş fi putut descotorosi probabil în orice clipă de ele, cerându-i doctorului meu o reţetă ori oculistului o pereche de ochelari. Numai că, neputându-mă decide dacă să merg la internist ori la oculist – dacă aveam o afecţiune optică ori o ipohondrie gastrică – le-am îngăduit să-şi continue interesanta viaţă dublă, deşi uneori o făceau pe a mea excesiv de inconfortabilă...

Da, inconfortabilă; şi ştiţi cât urăsc lipsa de confort! Dar numai prosteasca mea mândrie m-a făcut, atunci când a început povestea asta, să refuz a recunoaşte că mă putea deranja o chestiune atât de neînsemnată precum aceea de a vedea doi...

Şi pe urmă nu aveam nici un motiv să presupun că aş fi fost cu adevărat bolnav. Din câte îmi dădeam eu seama, eram pur şi simplu plictisit – îngrozitor de plictisit. Mi-amintesc totuşi că tot de plictiseală ţinea şi faptul că mă simţeam neobişnuit de bine şi nu ştiam ce să fac cu surplusul de energie. Mă întorsesem dintr-o lungă călătorie – până în Mexic şi America de Sud – şi mă stabilisem pentru a-mi petrece iarna în apropierea New Yorkului, în compania unei venerabile mătuşi, care-l cunoscuse pe Washington Irving şi corespondase cu N. P. Willis. Locuia nu departe de Irvington, într-o vilă gotică, igrasioasă, umbrită de molizi şi arătând aidoma unei efigii comemorative împletite din păr. Chiar chipul mătuşii era în ton cu această imagine, iar părul ei – din care rămăsese te miri ce – ar fi putut fi foarte bine sacrificat pentru fabricarea efigiei.

Tocmai ajunsesem la limanul unui an agitat, cu serioase goluri monetare şi sufleteşti şi, teoretic, blânda ospitalitate a mătuşii mele promitea să fie la fel de binefăcătoare atât nervilor, cât şi pungii mele. Dar cum se întâmplă când îşi vâră împieliţatul coada, chiar atunci când mă simţeam şi eu în fine la adăpost, energia mea începu să renască şi cum era s-o cheltuiesc în interiorul unei efigii comemorative? La vremea aceea, întreţineam iluzia că un efort intelectual susţinut ar putea rezuma întreaga activitate a unui om. M-am hotărât aşadar să scriu o carte mare – nu-mi mai amintesc despre ce. Impresionată de proiectul meu, mătuşa mea îmi dărui biblioteca ei gotică, plină de clasici legaţi în pânză neagră şi de dagherotipii ale unor prăfuite celebrităţi; iar eu m-am aşezat la birou pentru a-mi câştiga un loc printre ele. Ca să-mi uşureze munca, mătuşa îmi aduse o verişoară să-mi copieze manuscrisul.

Verişoara era o fată plăcută, iar eu îmi ziceam că de o fată plăcută aveam nevoie pentru a-mi recăpăta încrederea în natura umană şi, în primul rând, în mine însumi. Nu era nici frumoasă nici inteligentă – sărmana Alice Newell! – dar era interesant pentru mine să văd o femeie mulţumită de faptul că era atât de neinteresantă şi doream să aflu secretul acestei mulţumiri. Procedând astfel, m-am cam grăbit şi am provocat o adevărată furtună – o, doar una trecătoare! Nu exagerez cu nimic, căci biata copilă nu cunoscuse până atunci decât veri...

Ei, fireşte că regretam ceea ce făcusem şi eram teribil de încurcat, neştiind cum puteam îndrepta lucrurile. Locuia în aceeaşi casă şi într-o seară, după ce mătuşa mea se dusese la culcare, ea coborî în bibliotecă după o carte pe care chipurile o rătăcise – ca oricare din naivele eroine ale cărţilor ce umpleau rafturile din spatele nostru. Era roşie toată şi deodată mi se năzări că părul ei, deşi era destul de des şi de frumos, va arăta aidoma celui al mătuşii mele atunci când va îmbătrâni. Constatarea m-a bucurat, căci îmi venea mai uşor să fac ceea ce consideram eu că e bine; şi, după ce am găsit cartea pe care n-o pierduse, i-am spus că aveam să plec în Europa săptămâna următoare. Europa suna grozav de departe în vremurile acelea, şi Alice înţelese numaidecât ceea ce voiam să spun. Nu primi vestea câtuşi de puţin aşa cum mă aşteptam – mi-ar fi fost mai uşor atunci. Îşi ţinea strâns cartea şi se întoarse o clipă pentru a ridica fitilul lămpii de pe biroul meu – mi-amintesc că avea un abajur cu frunze de viţă, mărginit cu un şirag de cristaluri. Se întoarse apoi şi-mi întinse mâna spunându-mi „la revedere". Şi, zicând aceasta, mă privi drept în ochi şi mă sărută. Nu am mai simţit niciodată ceea ce m-a făcut să simt acel sărut: ceva atât de suav, de timid şi de curajos. Era mai rău ca orice reproş. Mi-am zis: mă însor cu ea şi când va muri mătuşa ne va lăsa casa asta; iar eu am să stau aici la birou şi am să-mi continui cartea, iar Alice va şedea în faţa mea, brodând şi privindu-mă cum mă priveşte acum; şi viaţa va curge mereu aşa, la nesfârşit. Perspectiva mă speria puţin dar, în momentul acela, nu tot atât de mult ca gândul de a o face pe ea să sufere. Zece minute mai târziu, inelul meu cu pecete se afla pe degetul ei, iar eu promisesem s-o iau cu mine în străinătate.

Vă întrebaţi, probabil, de ce insist atât asupra acestui incident. E din pricină că în seara aceea am avut pentru prima oară curioasa vedenie de care v-am vorbit. Nutrind pe atunci o nestrămutată convingere

roza vânturilor

KURT MARTI
(Elveţia)

*
* *

A fost o căsnicie reuşită
au stat alături credincioşi
a fost o căsnicie reuşită
totul a mers ca pe roate
a fost o căsnicie reuşită
rezistentă asemenea oţelului
a fost o căsnicie reuşită
calmă asemenea pietrei
a fost o căsnicie reuşită
totul a mers ca pe roate
a fost o căsnicie reuşită
acum închisoarea a sărit în aer

În româneşte de

Petre Stoica

în existenţa unei legături necesare între cauză şi efect, am încercat, fireşte, să stabilesc o oarecare conexiune între ceea ce se întâmplase în biblioteca mătuşii şi ce avea să se întâmple câteva ore mai târziu. Aşa se face că în mintea mea s-a întipărit coincidenţa dintre cele două evenimente.

M-am dus la culcare având puţin inima grea, căci eram împovărat de prima faptă bună săvârşită vreodată în mod conştient. Şi, oricât eram de tânăr, îmi dădeam seama de gravitatea situaţiei mele. Să nu deduceţi de aici că până atunci fusesem un instrument de distrugere. Nu fusesem decât un tânăr inofensiv, care-şi urmase înclinaţiile inimii şi se sustrăsese oricărei colaborări cu Providenţa. Şi iată-mă deodată promovând ordinea morală a lumii. Mă simţeam în mare măsură asemeni spectatorului încrezător care şi-a dat ceasul iluzionistului şi nu ştie în ce stare îl va primi înapoi după ce se va fi sfârşit scamatoria... O undă de automulţumire îmi tempera totuşi temerile, zicându-mi, în vreme ce mă dezbrăcam, că poate, atunci când mă voi obişnui să fiu bun, faptul nu mă va nelinişti tot atât de mult ca la început. Iar după ce m-am urcat în pat şi am stins lumânarea, am simţit că încep **într-adevăr** să mă obişnuiesc şi că, la stadiul pe care-l atinsesem, respectiva senzaţie nu diferea mult de aceea pe care mi-o dădea cufundarea într-una din cele mai moi saltele de lână ale mătuşii mele.

Am închis ochii cu această imagine în minte şi trebuie să-i fi redeschis mult mai târziu, când în cameră se înstăpâniseră frigul şi nemişcarea. M-a trezit sentimentul acela ciudat pe care-l cunoaştem cu toţii: că în cameră se află ceva ce nu fusese mai înainte de a adormi. M-am ridicat în capul oaselor şi am încercat să străpung cu privirea întunericul. Camera era cufundată în beznă şi, la început, n-am putut distinge nimic; treptat însă un licăr slab de la piciorul patului se transformă într-o pereche de ochi ce se zgâiau la mine. Nu puteam distinge restul figurii, dar, în vreme ce-i priveam, ochii se conturau tot mai clar: emanau o lumină proprie.

Senzaţia de a fi astfel privit era departe de a fi plăcută şi presupuneţi că primul meu imbold ar fi trebuit să fie acela de a sări din pat şi a mă năpusti asupra invizibilului posesor al ochilor. Dar nu s-a întâmplat aşa – impulsul meu a fost acela de a rămâne nemişcat. Nu pot spune dacă aceasta se datora unei presimţiri a naturii misterioase a vedeniei – certitudinii că, de-aş fi sărit din pat, m-aş fi prăvălit în gol –, ori pur şi simplu efectului paralizant al ochilor înşişi. Erau ochii cei mai răi pe care-i văzusem vreodată: ochii unui bărbat, dar ce bărbat! Primul meu gând a fost acela că trebuie să fie înspăimântător de bătrân. Orbitele erau afundate, iar pleoapele groase, tivite cu roşu, atârnau peste globul ocular ca nişte storuri cu corzile rupte. Una atârna mai jos decât cealaltă, dând impresia unei căutături chiorâşe, iar, între cele două cute de carne, cu gene rare, micile discuri sticloase ale ochilor, cu margini de culoarea agatei, arătau ca nişte pietricele în strânsoarea unei stele de mare.

Dar nu vârsta era lucrul cel mai neplăcut la ei. Ceea ce mă îngreţoşa era expresia lor de siguranţă vicioasă. Nu ştiu cum să descriu altminteri faptul că posesorul lor părea să fi făcut mult rău în viaţa sa, dar reuşise să se menţină întotdeauna la un pas de pericol. Nu erau ochii unui laş, ci ai unuia mult prea deştept pentru a-şi asuma riscuri. Mă dezgusta expresia lor de viclenie josnică. Dar nici acesta nu era răul cel mai mare, căci, în vreme ce continuam să ne cercetăm unul pe celălalt, am observat la ei o nuanţă batjocoritoare şi am simţit că eu îi eram obiectul.

În acel moment, m-a cuprins un acces de mânie, care m-a făcut să sar din pat şi să mă reped asupra nevăzutei făpturi. Bineînţeles că nu era nimic acolo, iar pumnii mei izbiră în gol. Ruşinat şi îngheţat, am bâjbâit după un chibrit şi am aprins lumânările. Camera arăta neschimbată – cum o ştiam dintotdeauna; m-am târât înapoi în pat şi am suflat în lumânare.

De îndată ce camera se întunecă din nou, ochii reapărură, iar eu m-am apucat să le caut o explicaţie ştiinţifică. La început, m-am gândit că iluzia se datora ultimilor tăciuni aprinşi din cămin. Numai că acesta se afla de cealaltă parte a patului şi nu s-ar fi putut reflecta în cristalul toaletei, care era singura oglindă din cameră. Îmi veni apoi ideea că eram poate victima înşelătoarei răsfrângeri a tăciunilor în vreo bucăţică de lemn ori metal şlefuit şi, deşi nu-mi aminteam să fi văzut vreun obiect de acest soi, m-am sculat din nou, m-am dus bâjbâind până la cămin şi am acoperit rămăşiţele focului. Dar de îndată ce m-am întors în pat, ochii reapărură la piciorul lui.

Nu ştiu ce efect urmăreau să producă asupra mea, dar efectul a fost acela că, dis de dimineaţă, mi-am făcut geamantanul şi am plecat glonţ spre oraş. I-am lăsat un bilet mătuşii, explicându-i că eram bolnav şi mă dusesem la doctor; de fapt, chiar mă simţeam foarte rău – noaptea părea să fi pompat tot sângele afară din mine. Ajuns în oraş, nu m-am dus însă la doctor. Am tras la un prieten, m-am aruncat pe pat şi am dormit zece ceasuri divine. Când m-am trezit, era miezul nopţii şi am îngheţat la gândul a ceea ce poate mă aştepta. M-am ridicat, tremurând, în capul oaselor şi am scrutat întunericul; binecuvântata-i pânză nu era însă niciunde întreruptă, dar, când am constatat că ochii nu erau acolo, am recăzut într-un somn lung.

Nu lăsasem nici un cuvânt pentru Alice la plecare, deoarece intenţionam să mă întorc în dimineaţa următoare. Dimineaţa m-am trezit însă prea epuizat pentru a mă urni din pat. Cu trecerea timpului, epuizarea se accentua în loc să slăbească, cum se întâmplă după o noapte obişnuită de insomnie: ochii păreau să aibă un efect cumulativ, iar gândul de a-i revedea deveni insuportabil. Două zile m-am luptat cu spaimele mele, iar în cea de a treia seară mi-am adunat puterile şi am luat hotărârea de a mă întoarce în dimineaţa următoare. M-am simţit mai fericit, deoarece îmi dădeam seama cât trebuia să o fi mâhnit pe Alice brusca mea dispariţie şi ciudăţenia faptului că nu-i scrisesem. M-am dus la culcare cu inima uşoară şi am adormit numaidecât; în toiul nopţii însă am văzut ochii...

Ei bine, pur şi simplu nu-i puteam înfrunta, aşa că, în loc să mă întorc la mătuşa mea, am împachetat câteva lucruri într-un cufăr şi m-am îmbarcat pe primul vapor cu destinaţia Europa. Eram mort de oboseală când am ajuns la bord, aşa că m-am târât în cabina mea şi am dormit aproape tot timpul călătoriei. Nu vă pot spune ce fericire simţeam când mă trezeam din acele lungi intervale fără vise şi priveam netemător în întuneric, **ştiind** că nu voi vedea ochii...

Am rămas în străinătate un an de zile şi apoi încă unul şi în tot acest timp nu i-am zărit niciodată. Era un motiv suficient pentru a-mi prelungi şederea, chiar şi de m-aş fi aflat pe o insulă pustie. Un altul era acela că, în timpul călătoriei, ajunsesem să realizez desăvârşita imposibilitate de a mă căsători cu Alice Nowell. Faptul că-mi trebuise atâta timp pentru a face această descoperire mă nemulţumea şi mă făcea să doresc a evita explicaţiile. Satisfacţia de a scăpa, dintr-o lovitură, şi de ochi şi de această încurcătură împrumuta libertăţii mele un farmec neînchipuit şi, cu cât o gustam, cu atât îi apreciam mai mult savoarea.

Al doilea an mă găsi stabilit la Roma, unde plănuiam, cred, să scriu o altă carte mare – o lucrare definitivă despre influenţele etrusce asupra artei italiene. În orice caz, găsisem un pretext de acest gen pentru a închiria un apartament însorit în Piazza di Spagna şi a-mi face de lucru prin Forum. Acolo a venit la mine, într-o dimineaţă, un tânăr încântător. Cum stătea aşa, în lumina caldă, zvelt şi dulce ca floarea hiacintului, îmi părea coborât din ruinele unui altar– unul dedicat lui Antinou, să zicem. El venea însă de la New York, având o scrisoare de recomandare – de la cine credeţi? De la nimeni alta decât Alice Nowell. Scrisoarea – prima de la despărţirea noastră – consta dintr-un singur rând de introducere a tânărului ei văr, Gilbert Noyes, cu rugămintea de a-i deveni prieten. Se părea că bietul băiat „avea talent" şi „dorea să scrie"; şi cum o familie obtuză insista ca scrisul lui să ia forma contabilităţii, Alice intervenise pentru a-i câştiga un răgaz de şase luni, timp în care avea să călătorească în străinătate cu o alocaţie de mizerie şi să-şi dovedească talentul, sporind-o cu ajutorul condeiului. La început, ciudatele condiţii ale testului mă intrigară; sunau tot atât de neînduplecate ca o „judecată" medievală, în care acuzatul e supus celor mai periculoase încercări. M-a mişcat apoi faptul că mi-l trimisese ea. Dintotdeauna dorisem să-i fac vreun serviciu oarecare, pentru a mă justifica în propriii ochi, mai curând decât în ai ei; şi iată că mi se oferea o frumoasă ocazie.

Cred că nu greşesc afirmând, ca un principiu general, că geniile predestinate nu-ţi apar de regulă în lumina primăvăratică a soarelui din Forum, arătând asemenea unuia din zeii lui izgoniţi. În orice caz, bietul Noyes nu era un geniu predestinat. În schimb, **era** frumos la chip şi încântător ca tovarăş. Numai când începea să discute literatură îmi pierea tot cheful. Cunoşteam atât de bine toate simptomele – lucrurile pe care le avea „în el" şi realităţile exterioare – ce spuneau! Acesta-i adevăratul test, la urma urmelor. Or, de fiecare dată, în mod inevitabil, cu forţa inexorabilă a unei legi mecanice, tânărul era izbit de ce nu avea valoare. Cu timpul ajunsese să mă fascineze practica de a ghici în avans ce selecţie greşită va face; căpătasem o dibăcie uimitoare la acest joc...

Partea cea mai neplăcută era aceea că prostia lui nu se observa la prima vedere. Doamnele care-l întâlneau la vreun picnic îl găseau un intelectual; şi chiar şi la serate trecea drept un ins deştept. Chiar eu, care-l ţineam sub microscop,

Continuare în pagina 22

OCHII

Urmare din pagina 21

aveam iluzia uneori că şi-ar putea dezvolta un oarecare talent, ceva care să „meargă“ şi să-l facă fericit; nu asta mă interesa la urma urmelor? Era atât de fermecător – continua să fie atât de fermecător - că-mi deştepta toată generozitatea în sprijinul acestei ipoteze. În primele câteva luni am crezut cu adevărat că avea o şansă…

În orice caz, am acţionat conform acestui principiu şi l-am extins până la a-i obţine prelungirea perioadei de încercare. L-am luat cu mine la plecarea din Roma şi am petrecut amândoi o vară încântătoare între Capri şi Veneţia. Mi-am zis: dacă are stofă în el, se va vedea. Şi s-a văzut. Nu fusese niciodată mai fermecat şi mai fermecător. Au fost momente în pelerinajul nostru când frumuseţea născută de sunetul murmuitor părea să-i însufleţească într-adevăr chipul – dar numai pentru a se revărsa apoi într-un şuvoi din cea mai palidă cerneală…

Ei, sosise timpul pentru a închide robinetul; şi ştiam că numai mâna mea trebuia s-o facă. Ne întorsesem la Roma şi-l luasem să locuiască la mine, nedorind să-l ştiu singur la pensiunea lui în momentul când avea să privească în faţă necesitatea de a renunţa la ambiţia lui. Bineînţeles că nu mă bizuisem numai pe discernământul meu când hotărâsem să-l sfătuiesc să abandoneze literatura. Îi trimisesem poliloghiile la diverse persoane – editori şi critici – care mi le înapoiaseră de fiecare dată cu aceeaşi glacială lipsă de comentarii. Chiar că nu aveai ce spune…

Recunosc că nu m-am simţit niciodată un mai mare ticălos ca în ziua în care m-am decis să-i dezvălui adevărul. Degeaba îmi spuneam că era de datoria mea să spulber speranţele bietului băiat; ce act de cruzime gratuită nu poate fi justificat sub acelaşi pretext? Am refuzat întotdeauna să uzurp rolul Providenţei şi, când totuşi trebuie să-l joc, prefer să nu fiu în ipostaza agentului distrugător… Pe lângă acestea, cine eram eu la urma urmelor, pentru a decide, fie şi după un an de încercare, dacă bietul Gilbert avea chemare ori nu?

Cu cât îmi studiam mai mult rolul ales, cu atât îmi plăcea mai puţin; şi-mi plăcu şi mai puţin atunci când Gilbert se aşeză în faţa mea, cu capul lăsat pe spate în lumina lămpii, exact cum stă Phil acum… Îi parcursesem ultimul manuscris, iar el ştia acest luccru şi mai ştia că viitorul său depinde de verdictul meu – convenisem în mod tacit asupra acestui lucru. Manuscrisul zăcea pe masă în faţa mea - un roman, primul său roman, dacă vreţi! – iar el se întinse şi-şi puse mâna pe el, ridicându-şi spre mine o privire în care i se concentrase toată viaţa.

M-am ridicat şi mi-am dres vocea, abătându-mi privirea de la chipul lui şi îndreptând-o asupra manuscrisului.

– Adevărul, dragul meu Gilbert, am început…

L-am văzut pălind, dar într-o clipă era în picioare, privindu-mă în ochi.

– Ei, ascultă, n-o lua chiar aşa, bătrâne! Nu sunt chiar atât de zdrobit!

Mâinile lui mi se lăsaseră pe umeri şi râsul i se revărsa de la înălţimea staturii sale cu un soi de veselie sfâşietoare ce mă străpunse ca un pumnal. Bravura lui era prea frumoasă pentru mine ca să-mi mai fac probleme cu privire la datoria mea. Şi deodată am realizat că, rănindu-l pe el, aş fi lovit în alţii; în primul rând în mine, căci, trimiţându-l acasă însemna a-l pierde; dar mai ales în sărmana Alice Nowell, căreia de mult ţinusem să-i dovedesc buna mea credinţă şi dorinţa de a o sluji. A înşela aşteptările lui Gilbert însemna cu adevărat a o trăda încă o dată…

– Romanul e admirabil, iar tu eşti un prost! i-am strigat şi, în vreme ce el mă îmbrăţişa cu putere, am avut o clipă sentimentul de automulţumire despre care se spune că ar însoţi paşii celor drepţi. La

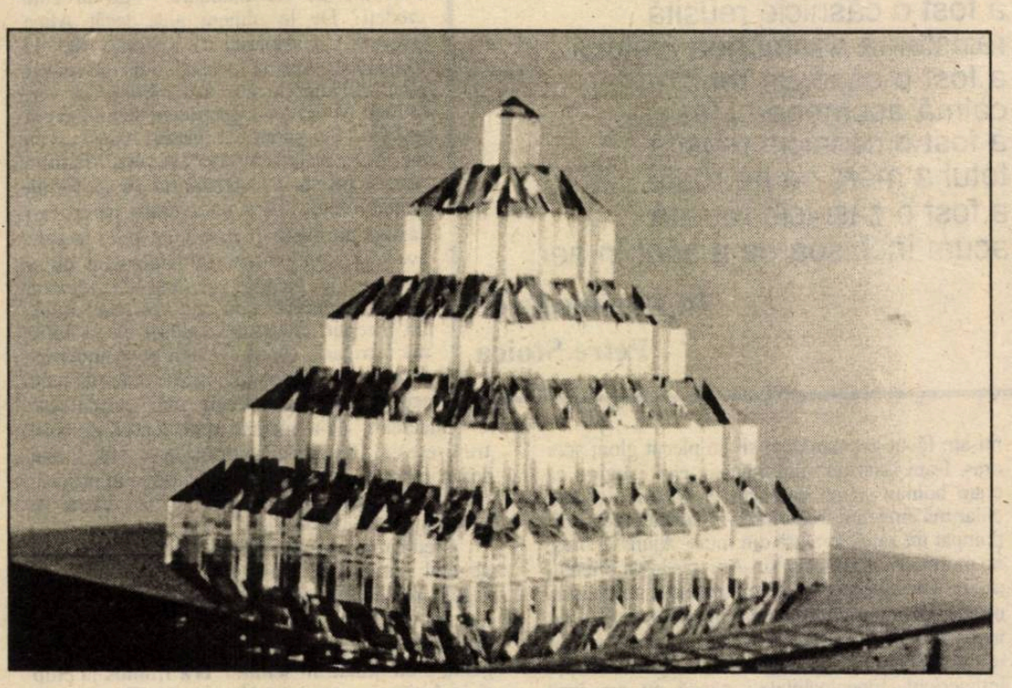

naiba cu toate; a face pe oameni fericiţi **are** cu adevărat farmec…

Gilbert dorea, bineînţeles, să-şi sărbătorească într-un mod spectaculos emanciparea; l-am trimis însă să-şi dezamorseze în altă parte emoţiile, iar eu m-am retras pentru a le adormi pe ale mele. În vreme ce mă dezbrăcam, am început să mă întreb oare ce gust vor avea ele mai târziu – multe din cele mai tari nu rezistă mult! Nu regretam totuşi şi intenţionam să destup sticla, fie şi în eventualitatea că avea să se dovedească răsuflată.

După ce m-am urcat în pat, am stat o vreme zâmbind la amintirea ochilor lui – ochii lui fericiţi… Am adormit apoi, iar când m-am trezit, camera era îngheţată ca un mormânt şi am sărit în capul oaselor – căci deodată îmi apărură **ceilalţi ochi**…

Vegheau acolo, suspendaţi în întuneric, între pleoapele umflate, lăsate peste micii bulbi apoşi ce se rostogoleau în orbite şi cuta întunecată de carne de dedesubt. Şi cum direcţia lor se modifica în funcţie de mişcările mele, am avut deodată sentimentul tacitei lor complicităţi, al unei înţelegeri tainice între noi, care era şi mai rea decât primul şoc al desăvârşitei lor alterităţi. Nu că aş fi priceput ce vor, dar îmi dădeau limpede de înţeles că într-o zi se va întâmpla şi asta… Da, acesta era pe departe răul cel mai rău, iar sentimentul devenea tot mai puternic cu fiecare dată când se întorceau (...).

*

Culwin se opri din nou, iar Frenham rămase tot nemişcat, cu profilul întunecat al capului său tânăr reflectat în oglinda din spate.

– Şi ce a devenit Noyes până la urmă? am întrebat în cele din urmă, având în continuare un sentiment de neîmplinire, căci simţeam nevoia de a stabili o legătură între liniile paralele ale povestirii.

Culwin ridică din umeri.

– O, nimic, ce să devină? A devenit un nimic. În cazul lui, nu putea fi vorba de „devenire“. A lâncezit într-un birou, cred, şi până la urmă a obţinut o slujbă la un consulat şi a contractat o căsătorie sinistră în China. L-am văzut o dată la Hong Kong, câţiva ani mai târziu. Se îngrăşase şi era nebărbierit. Mi s-a spus că obişnuia să bea. Nu m-a recunoscut.

– Şi ochii? am întrebat, după o nouă pauză, pe care tăcerea perseverentă a lui Frenham o făcea apăsătoare.

Ciocănindu-şi bărbia cu buricele degetelor, Culwin clipi gânditor spre mine, încercând să străpungă umbrele.

– Nu i-am mai văzut după ultima discuţie cu Gilbert. Încercaţi voi să descoperiţi legătura. Eu unul n-am reuşit.

Cu mâinile în buzunare, se ridică şi se îndreptă ţeapăn către masa pe care aşteptau băuturi înviorătoare.

– Trebuie să vă fi secătuit povestea asta uscată. Haide, serveşte-te, dragul meu. Poftim, Phil…

Reveni lângă cămin.

Frenham nu reacţionă în nici un fel la ospitalierele invitaţii ale amfitrionului său. Continua să stea nemişcat pe scaunul său scund, dar, pe când Culwin se apropia, ochii li se întâlniră într-o privire lungă; după care, întorcîndu-se brusc, tânărul îşi aruncă braţele pe masa din spatele său şi-şi îngropă faţa în ele.

La acest gest neaşteptat, Culwin se opri locului, şi chipul i se îmbujoră.

– Phil… ce naiba? Te-au speriat cumva ochii pe **tine**? Dragul meu băiat, talentul meu literar nu a primit niciodată un asemenea tribut, niciodată!

Chicoti amuzat de idee şi, stând pe covorul din faţa căminului, cu mâinile încă în buzunare, privi în jos la capul plecat al tânărului. Apoi, cum Frenham nu dădea nici un răspuns, înaintă câţiva paşi.

– Sus fruntea, dragul meu Phil! Sunt ani de când nu i-am mai văzut – se pare că în ultima vreme nu am făcut nimic atât de rău încât să-i rechem din haos. Afară de cazul în care evocarea mea te-ar fi făcut pe **tine** să-i vezi, ceea ce ar fi lovitura lor de graţie!

Pledoaria lui jucăuşă sfârşi într-un râs stingher. Se apropie şi mai mult, aplecîndu-se asupra lui Frenham şi lăsîndu-şi mâinile umflate de gută pe umerii băiatului.

– Phil, haide, dragul meu băiat, ce s-a întâmplat? De ce nu răspunzi? Ai văzut **cu-adevărat** ochii?

Chipul lui Frenham rămase în continuare ascuns şi, de unde stăteam, în spatele lui Culwin, l-am văzut pe acesta trăgându-se încet înapoi, respins parcă de inexplicabila atitudine a tânărului. În acel moment, lumina lămpii de pe masă îi căzu din plin pe faţa congestionată, iar eu i-am surprins răsfrângerea în oglinda din spatele lui Frenham.

O văzuse şi Culwin. Se opri, cu chipul la înălţimea oglinzii, privindu-l ca şi cum abia şi l-ar fi recunoscut. Dar, pe măsură ce privea, expresia i se schimba treptat, şi o bună bucată de vreme el şi imaginea din oglindă se înfruntară cu o căutătură de ură crescândă. Apoi, Culwin dădu drumul umerilor tânărului şi se dădu înapoi un pas…

Frenham, cu faţa tot ascunsă, nu se clinti.

În româneşte de
Maria-Ana Tupan

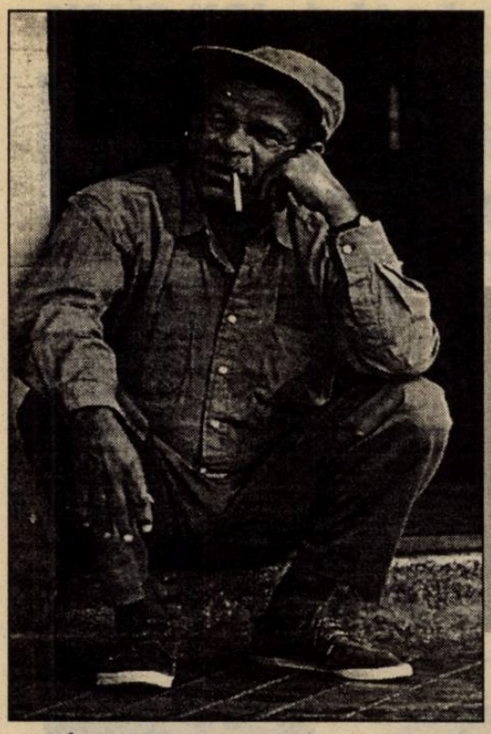

Derek Walcott

„Toate poemele au aer şi lumină“

Obrazul de mulatru, cu ochi albaştri, este reflexul locului de unde provine: o insulă mică din Caraibe, Santa Lucia, la care au poposit aluviuni umane de pe tot globul pământesc pentru a uita şi lăsa în urma lor tot trecutul zbuciumat, un loc unde toleranţa şi generozitatea sunt cântate în poeme de către DEREK WALCOTT, premiul Nobel pentru literatură, 1992, poet al luminii, al aerului şi al vieţii.

Literatul spaniol Guillermo Altares i-a luat interviul ce urmează, pe care l-a publicat în presa de la Madrid, şi în care îl descrie pe poet astfel:

„Derek Walcott, născut la Castries, capitala insulei Santa Lucia, în 1930, a sosit în Spania pentru a fi onorat cu titul de* doctor honoris causa *de către Universitatea Alcalá de Henares. Întreaga sa operă rămâne aproape inedită în limba spaniolă. Când a primit premiul Nobel, el era un autor aproape necunoscut în Spania.

Walcott este un bărbat afabil şi bine dispus, căruia îi este foarte greu ca în timpul întrevederii să menţină un ton grav. Cu greu poate disimula una din principalele sale caracteristici: o maşină de făcut glume.“

– În opera dumneavoastră există o pledoarie pentru insulele Caraibe pe care le consideraţi a fi un creuzet de rase, de culturi.

– Cei care au venit în insulele Caraibe au lăsat totul în urma lor. Africanii veneau din sclavie, unii dintre albi erau cromwellieni convinşi. Cu toţii veneau dintr-o altă lume, după o lungă călătorie în spatele lor, pentru a o lua de la început în alt loc, nevoiţi fiind să trăiască împreună. Istoria acestora începe cu deposedarea, nu cu posedarea.

– Nu credeţi că în Europa sau în Statele Unite se poate învăţa mult din această experienţă de convieţuire?

– Este vădit lucru că situaţia în America nu este ca aici deoarece acolo continuă să existe opresiunea rasială. Cred că în insulele Caraibe totul este diferit, din cauză că teritoriul ca mărime lasă impresia că te afli într-o corabie unde eşti nevoit să împarţi cu ceilalţi ceea ce există. Este foarte firesc ca în insulele Caraibe, mai ales în Trinidad, africanii, indienii, sirienii, chinezii, albii să trăiască pe aceeaşi stradă. Aici nu există ostilitate între rase diferite.

– În poemele dumneavoastră, limba engleză e supusă unor tensiuni enorme, este încărcată de cuvinte ce provin din alte limbi sau care capătă un nou sens.

– Ceea ce este foarte greu de obţinut, când eşti un poet tânăr, este melodia propriei tale voci. Trebuie obţinută o voce care să aibă aceeaşi melodie, aceleaşi nuanţe ca locul din care parvii. În Caraibe, limba este un amestec de spaniolă, franceză, portugheză. Întregul Caraibe este un ferment de idiomuri, ceea ce de fapt constituie o bogăţie enormă pentru un scriitor.

– Într-unul din poemele dumneavoastră intitulat* Colonial frances, Vers de societe, *vă arătaţi foarte critic faţă de cultura franceză.

– Vorbesc despre o veche colonie şi, dacă se urmăreşte atitudinea pe care unele imperii au avut-o faţă de coloniile lor, gândesc că francezii au fost intenţionat distructivi. Tenacitatea cu care s-au agăţat de Indochina, de Algeria, a fost cu totul deosebită, deoarece există mult egoism în cultura lor. „Ceea ce vă învăţăm este foarte bine pentru dumneavoastră“ par a spune ei. Până la urmă cred că toate războaiele sunt o problemă de cultură, nu de economie.

– În diferite poeme spuneţi că nu aţi fost niciodată la Paris. Veţi merge vreodată la Paris?

– Pentru mine a merge în Europa înseamnă a călători în istorie. Ostilitatea pe care cineva o are în termeni istorici asupra unei ţări dispare în clipa când îi cunoşti oamenii. Pentru un scriitor colonial este foarte supărător să aibă astfel de contacte care exprimă o experienţă foarte descurajatoare. Nu poţi acuza o abstracţie: pe francezi, pe spanioli. Însă, pe de altă parte, consecinţele imperiului, ale exploatării le vezi în fiecare zi. Trebuie să te îndepărtezi de cineva pentru a examina anumite aspecte din ceea ce numim istorie.

– În operele dumenavoastră se întâlnesc multe referinţe la Cesar Vallejo, la Conrad, la Joyce. Sunt scriitori care au supus limba în care au scris unor schimbări profunde.

– Pe Vallejo l-am citit mult, cu toate că în traduceri. Însă unii poeţi sunt atât de puternici, încât supravieţuiesc traducerilor. Pe de altă parte, nu pot spune că-mi schimbă limbajul. Cazul meu nu este diferit de al oricărui irlandez care scrie în engleză, ca Joyce sau Yeats. Engleza nu este limba lor, dar ultimul lucru pe care-l poţi afirma despre ei este că sunt englezi. Faptul că scrii într-o limbă nu înseamnă că devii supus ei. Şi lucrul acesta este adevărat pentru toţi scriitorii din America Latină, pentru întreaga experienţă caraibiană. Scriem în limba imperiului, însă există alte realităţi subterane în limbaj, există ritm. Cu toate că şi acestea sunt un pericol. Dacă îi pui prea mult **reagge** te poate plictisi repede. Experienţa poetică constă în a lupta să întâlneşti întreaga bogăţie a unei limbi.

– „La sfârşitul acestei fraze va începe să plouă.“ Acest vers care aparţine poemului dumneavoastră* Archipielagos (Arhipelaguri), *pare să indice o relaţie aproape magică între limbaj, creaţia poetică şi natură.

– Versul este o adaptare din Pasternak, care a scris: „Dacă cititorul continuă cu această frază, va începe o furtună de zăpadă.“ Mi-am însuşit această frază, însă nu este un furt. Pentru mine această frază conţine geografia insulelor Caraibe. Eu cred că a scrie poezie are o legătură foarte mare cu lumina, cu lumina naturală. Toate poemele au aer şi lumină. Dacă te afli în Caraibe şi vezi un val, culoarea lui, forma lui, simplicitatea lui, este mai emoţionant decât a scrie despre el. Dacă reuşeşti asta la facerea unui poem, dacă citindu-l simţi ceva asemănător acestei emoţii, plăteşti un tribut luminii, luminii naturale, însă şi unei lumini ce se află în spatele lucrurilor.

– Homeros este o operă atipică în literatura contemporană. A scrie un poem epic, de aproape 300 de pagini, nu este ceva foarte obişnuit în timpurile de faţă.

– Nu este o carte epică, eu sunt convins că pescuitorii din insulele Caraibe sunt eroi deoarece ei luptă împotriva furtunilor, împotriva mării. Nu este o carte ambiţioasă, nu am vrut să fac o operă atât de întinsă, însă textul s-a amplificat de la sine. Epica are legătură cu patriotismul, cu un destin religios, cu ce e militar... Eu am dorit doar să exprim o imensă gratitudine faţă de oamenii locului de unde vin. Ştiu că mulţi dintre ei nu pot citi acest omagiu, însă lor le este adresat. Titlul ei nu este un omagiu lui Homer, ar fi stupid să încerci să-l rescrii pe Homer. Este o carte despre nume. Experienţa umană înseamnă a încerca să uiţi. Ni se dă un nume care nu este al nostru, însă eşti dator să trăieşti cu el. Numele unei insule, al unei ţări, propriul tău nume, pe toate acestea, eşti dator să le accepţi. Aceasta este experienţa insulelor Caraibe. Pentru cei care au sosit din Africa toate numele au fost schimbate. Înseamnă capitulare să accepţi noul nume? Nu, însă trebuie să ştii ce a fost înainte şi ce este acum.

Traducere şi adaptare de
Ezra Alhasid

Scriitori pe mapamond

■ **„Le fil“, Christophe Bourdin**. Unele romane pot avea destinul unor adevărate documente. Autorii lor ştiu că urmează mai mult drumul suferinţei decât pe cel al literaturii. La treizeci de ani, Christophe Bourdin publică un roman care surprinde prin echilibrul autorului. Probabil, virusul care îi distruge trupul îl va împiedica să-l ducă la bun sfârşit. În acest caz eroismul lui Bourdin constă în faptul că nu alege între grabă şi exigenţă. Cel mai uimitor nu este faptul că Bourdin a scris cea mai frumoasă carte despre Sida publicată până acum, ci că a găsit timpul de a scrie o carte „adevărată“, ca şi cum timpul n-ar fi contat. Pentru a înlătura ameninţarea, autorul decide să facă un inventar exhaustiv al acestei boli transmisibile. Bourdin opune literatura ca luptă, literaturii ca epuizare. Nimic nu trebuie să scape încercării sale de a oferi toate datele. Cataloghează, enumeră, inventariază tot ce se referă la Sida. Fiecare dintre cele trei acte ale tragediei unei morţi anunţate (momentul ipohondriei, timpul agoniei şi timpul speranţei) nu încearcă să ocolească răul. Şi, ca şi cum n-ar fi suficient, el transmite virusul textului. Viitorul este mort? Bourdin îl elimină din text scriind la imperfect, prezent sau condiţional. Virusul îi invadează celulele? Cuvintele de asemenea, se încrucişează, proliferează, se multiplică până la a se rezuma într-o ultimă frază, atât de succintă încât este răscolitoare: „moartea ta este incompatibilă cu soarele“.

■ **„Paris au XXe siècle“, Jules Verne**. În 1989, când strănepotul lui Jules Verne s-a decis să vândă casa familiei, a descoperit într-un vechi cufăr un vraf de hârtii prăfuite şi le-a uitat imediat. Câteva luni mai târziu, Jean Verne a înţeles că deţine un adevărat tezaur, un manuscris inedit al străbunului său. Această lucrare scrisă în 1863, imediat după „Cinci săptămâni în balon“ descrie Parisul peste un secol. Editorul lui Jules Verne a refuzat să-l publice considerând profeţiile ca fiind excesive. La moartea scriitorului, manuscrisul a revenit moştenitorilor care l-au păstrat. În acest Paris al secolului XX, scriitorul imaginează o lume în care întreaga cultură clasică dispare înghiţită de ştiinţă. Imposibil de găsit Hugo sau Balzac în librării, pentru că s-a uitat chiar de existenţa lor. Eroul acestei aventuri, un tânăr care vine la Paris să-şi termine studiile, se simte total pierdut într-un univers la care nu se poate adapta. Jules Verne imaginează un Paris care seamănă surprinzător cu cel pe care noi îl cunoaştem dar, evident, totul pare exagerat. Este o lucrare mult prea pesimistă pentru viitorul societăţii. Ceea ce putea să îngrozească pe cititorii epocii i-ar putea face să zâmbească pe cei de astăzi. Această carte vizionară, sumbră uneori, îl tulbură chiar pe autor prin profundele mutaţii pe care le prezintă

Marka Dona.

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE văzută de ION CUCU

1

2

4

4

5

6

1. „Feţele lui Ianus“ (1971) l-au contaminat în multe momente pe Edgar Papu.

2. Nichita Stănescu (în centru) îi explică lui Constantin Ţoiu că „Necuvintele“ (1969) s-au rostit în faţa „Galeriei cu viţă sălbatică“ (1976)

3. „Paznic de far“ (1974), Geo Bogza strângea, ca de obicei, în jurul său pe cei care voiau să se orienteze în întuneric: Florin Piersic şi Constantin Vişan.

4. Paul Cornel Chitic speră să-şi traducă „Teatrul“ (1970) în suedeză, intrând în sufletul lui Ion Miloş.

5. Rămaşi pe loc repaus, după o şedinţă-trăznet la *Uniune* (de la dreapta la stânga): Laurenţiu Fulga, C.Ţoiu, Mircea Zaciu, Marin Sorescu, Mircea Horia Simionescu, Dan Cristea.

6. Emil Manu scrutând în urmă cu detaşare. Închisoarea nu i-a modificat caracterul.

BIBLIOTECA „ASTRA“

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
SIBIU

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 24 (203), serie nouă. Miercuri 16 noiembrie 1994. Preț: 400 lei

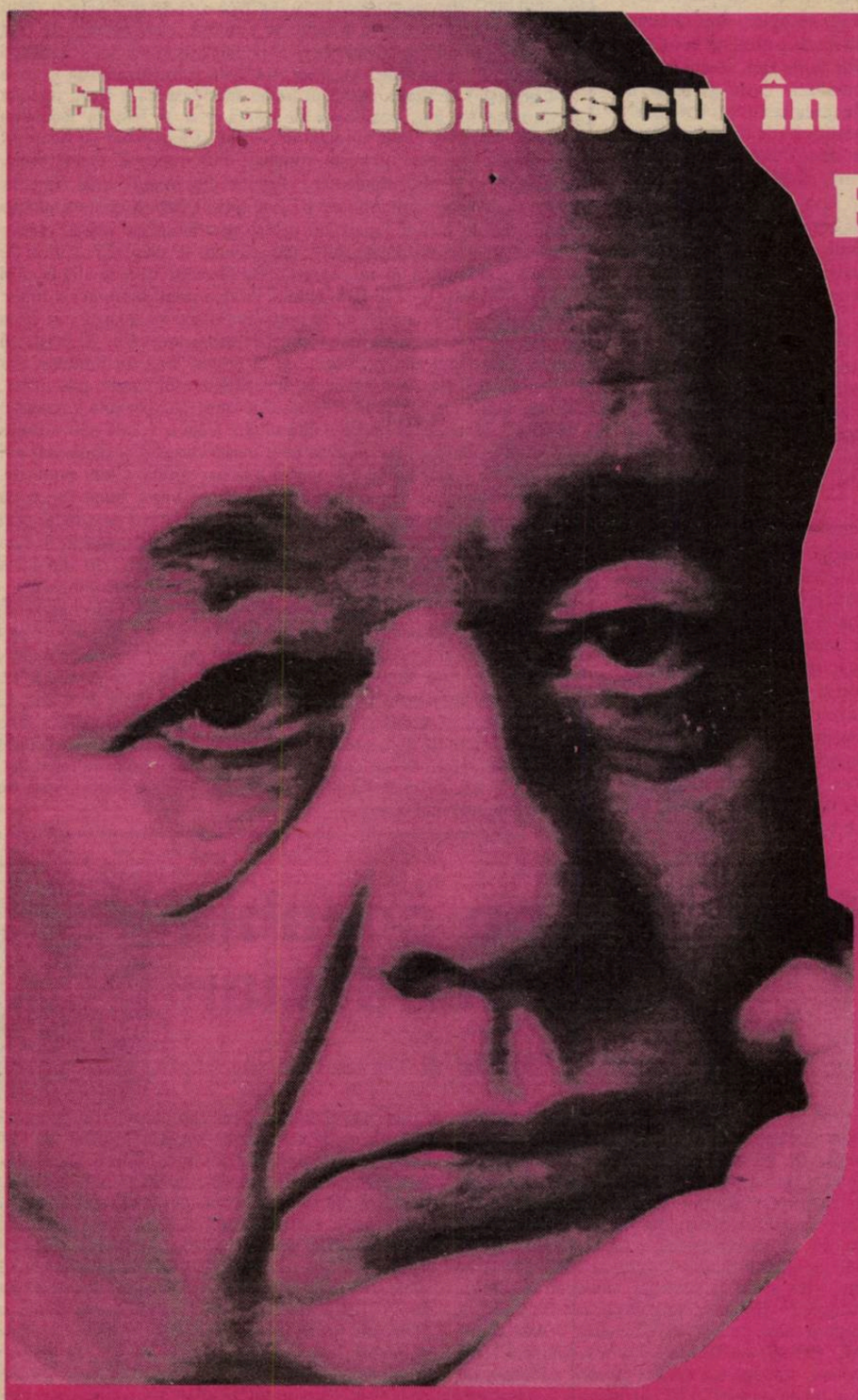

Eugen Ionescu în *Memoriile* lui François Fejtö

COSTACHE OLĂREANU:

LINGVISTICĂ ȘI FERICIRE

ȘTEFAN IORDACHE PREMIAT DE ACADEMIA ROMÂNĂ

Regine Deforges

CROAZIERA TUTUROR PERICOLELOR

Tot ce e mort e meschin

● Se primenesc şefii, pe ici, pe colo, pe fotoliile înalte. După ce a hălăduit prin diverse locuri după aşa-zisa revoluţie, N.D. Fruntelată s-a stabilit o vreme la „Românul". Fireşte, tot şef. Un C.C. mai micuţ. Acum, că ai lor revin iarăşi în forţă, trebuia să poarte un nume, pardon, o funcţie, şi l-au numit ministru secretar de stat, sau ceva pe aproape, într-un spaţiu al informaţiilor. Citind noi cartea „Dimpotrivă" a lui Virgil Ierunca, ne izbim de aprecieri cât se poate de folositoare cititorului „în personalităţi". „Vorbim numai de infractori, nu şi de impostori, deoarece ar trebui ca, la acest capitol, să începem cu însuşi redactorul şef, Nicolae Dan Fruntelată. El e însă un redactor de paie: se mulţumeşte să scrie doar imnurile şi odele de rigoare." Ca de obicei modest. Poezia autentică o scriau alţii.

● Virgil Ierunca nu uită nici cum a venit membrul ceceist la conducerea revistei „Luceafărul": „...împotriva legalităţii, deoarece Fruntelată s-a văzut uns redactor-şef al unei reviste a Uniunii Scriitorilor neîndeplinind pe atunci nici măcar minima exigenţă înscrisă în statutul Uniunii Scriitorilor, articolul 30, paragraful C: să fie membru, simplu membru al acestei Uniuni". Acum nu mai e nevoie, la **Informaţii** l-au împins colegii. Şi nu se simte în plus; dimpotrivă.

● Tot vrem noi să-l ocolim pe bardul de la Bârca, fiindcă trebuie să ne punem masca de gaze atunci când îl citim, dar **senatorul** e atât de amnezic şi hazliu, încât nu ne putem abţine să nu-l citãm. Ca şi fârtatul Vadim, îşi varsă ura asupra celui care îl execută metodic, rece, cu argumente, Ion Cristoiu. Nemaiputând suporta ploaia de fapte în faţa căruia e pus, îi trage adversarului o poezea, că asta ştie, asta însăilează, de-i tulbură talpa de la pantof. „Zelos cristoi de baltă puturoasă/ Nefericitul e un tip complex/ Infirmitatea mare îl apasă/ Un nasture purtând în loc de sex." Dacă tot am ajuns aici, se cuvine să punem unele întrebări. Unde şi când a văzut Adrian Păunescu sexul lui Cristoiu? Comparaţia cu nasturele, de o expresivitate monumentală, e de-a dreptul antologică. De ce nu seamănă, să zicem, cu un bold sau cu o rindea? Apoi, recunoaşte că-i un tip complex (nota bene!) şi totuşi apăsat de o mare infirmitate. Curioasă logică, ba chiar eram tentaţi să zicem că nimeni ca Păunescu nu pune degetul pe rană atât de bine.

● Ce a mai observat A.P. la I.C.? „Că varsă asupra mea din rana vie/ Întreaga-i damigeană cu borhot". Păi, dom' senator, oricâte **accese** aţi avea spre metaforă, oricâte licenţe poetice aţi chema în ajutor, logica vă obligă să rămâneţi în spaţiul artei. A, iertaţi-ne, nu spre aşa ceva aveţi propensiuni.

● De la Păunescu la Jelescu sau invers nu-i cale deloc lungă. Umor din abundenţă descoperim şi la patroana calendarelor, o tovarăşă de nădejde, care multe mai voroveşte, dar niciodată nu ştie de ce. În romanul „Măcar un singur foc de armă" nu face excepţie şi se defulează în maniera-i cunoscută. „Tulcea nu are propriu-zis o esplanadă şi poate e mai bine aşa (de ce oare? n.n.), mergem în întuneric pe malul Dunării, jos. Clipoceşte surd pe lângă noi, altfel decât marea. Nu meschin, nimic din ce curge, din ce e viu nu-i meschin". A, da, am înţeles, tot ce e mort e meschin.

Un erou al timpurilor noastre

de NICOLAE PRELIPCEANU

La început, el era ocupat cu treaba, cu altele, încât nici n-a avut timp să bage de seamă cum cresc, în jurul lui, preţurile. Într-o zi – era să spun bună, dar am evitat la timp expresia – a ieşit pe stradă, a văzut noile magazine care-ţi luau ochii şi a simţit, când tocmai se lăsa noaptea şi luminile se aprindeau rând pe rând, uşoara ameţeală, datată (din punctul lui de vedere) septembrie 1976 şi localizată (tot în ceea ce-l priveşte) la Viena. A văzut haine frumoase ca-n Vest, aparate electronice tot aşa, cosmetice de parcă n-ar fi fost în România (pământ românesc). S-a apropiat de vitrine şi le-a privit cu interesul pur artistic cu care priveşte românul fără monedă convertibilă, ne-Cataramă şi ne-parlamentar, vitrinele din Vestul unde, rareori, apucă să pună piciorul. Sumele îl lăsau rece. Doar că, undeva, alături de mai multe zero-uri marcând preţul unei haine de blană, cineva avusese fantezia să adauge „lei". Nu i-a venit să-şi creadă ochilor. Pe urmă şi-a amintit că nu are paşaportul în buzunar, deci se află la el în ţară. Era frumos la el în ţară. Numai că nici unul dintre acele multe preţuri, cu „lei" în coadă, nu se potriveau deloc cu salariul său şi cu al nevestei sale, ca să nu mai vorbim de pensia maică-si. Şi lunile au trecut, s-au făcut ani, zero-urile de la preţuri s-au tot înmulţit, dar cuvântul „lei" rămânea agăţat cu încăpăţânare în coada zero-urilor, ultimul dintre ele. Obişnuit să trăiască modest, a evitat şunca, salamul de Sibiu, bananele şi multe-multe altele. Câte-o vodcă mai atingea din când în când – asta nu avea prea multe zero-uri şi unde mai pui că, după ce o lua, lumea i se părea mai accesibilă. Chiar preţurile. Muncind din greu, chiar la negru, s-a trezit într-o bună (?) zi cu aproape jumătate de milion rezervă. Atunci, trecând pe stradă, prin faţa vitrinelor, a început să aibă o altă atitudine. Îşi spunea, în faţa televizoarelor color, de prin Coreea de Sud, „Orion", ori din fosta URSS, că e în stare şi el să cumpere unul. Cât despre aragazuri – putea cumpăra două. Ba şi o haină de piele ar fi putut să-şi permită. Deci: televizor, aragaz, haină de piele, un fotoliu ş.a. Dar nevastă-sa l-a luat pe sus şi l-a dus să cumpere o maşină de spălat „automatic", din cele de circa unu pe doi milioane lei. Au adus-o acasă, au instalat-o şi mai aveau vreo zece mii de lei până peste zece zile, la leafă. A ieşit în stradă şi a simţit că nu mai poate cumpăra nimic. Şi-a luat un covrig cu o sută de lei şi, în timp ce-l molfăia, s-a gândit că virgula dintre cele pe care şi le putea permite la un moment dat, adică mai ieri, nu ţinea locul lui **şi**, ci pe al lui **sau**. Acum, însă, nu mai era nevoie nici de ea.

Editori:
■ Uniunea Scriitorilor din România
■ Fundaţia Luceafărul
Cu sprijinul Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă

Redacţia: Laurenţiu Ulici *(director)*, Marius Tupan *(redactor şef)*, Eugen Uricaru *(redactor şef-adjunct)*, Ioan Es. Pop *(secretar general de redacţie)*, Alexandru Spânu *(redactor)*, Olivia Marcu *(secretariat)*, Maria Burcă *(curier)*, Florin Ţone *(fotoreporter)*

Redacţia şi administraţia:
Calea Victoriei nr. 133, Bucureşti, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenţia Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (**lei**) şi 40.20.11.50.12.16 (**valută**)

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.
Manuela Drăghici, Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH
Abonamentele se pot face la toate oficiile poştale din ţară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicaţiilor** la poziţia 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

● CONSTANTIN VACIU: „Douăzeci şi unu de demnitari sunt implicaţi în «afacerea apartamentelor»". **(24 ore).** ● DUMITRU TINU: „În orice ţară democratică, o acţiune de asemenea anvergură cum este anchetarea abuzurilor locative săvârşite de 60 foşti sau actuali miniştri, 50 de parlamentari, 15 funcţionari de la preşedinţie ar echivala cu un cutremur de gradul nouă pe scena politică. Ştirile ar curge pe telex şi fax neîntrerupt, anunţând destituiri, demisii, gesturi disperate, un glonţ în cap fiind pentru unii singura şansă de a-şi salva onoarea". **(Adevărul)** ● EMIL CONSTANTINESCU (Preşedintele CDR): „La italieni, operaţiunea «mâini curate» a început cu miniştrii, nu cu portarii". (Cf. **Academia Caţavencu**) ● ANDREI DUMITRU: „De şapte luni, doi oameni trăiesc sub cerul liber". **(România liberă)** ● DAN VÂRTOPEANU: „Senatorii şi-au dublat bugetul pe 1995". **(Tineretul liber)** ● DIANA GEORGESCU: „În România, ca să faci bine, trebuie să dai mită". **(Cotidianul)** ● IOAN GROŞAN: „Din afacerea Vadim-Tărăcilă-Dide – un nou proverb românesc. Un nebun aruncă o piatră într-un lac şi însuşi ministrul de Interne sare s-o scoată" **(Ziua)** ● „Doru Ioan Tărăcilă, avocat de Călăraşi şi senator PDSR, cu mâna la inimă, pe vremea jurământului de Interne, în faţa preşedintelui. Prompt şi servil, a devenit, dintr-un potenţial garant al legalităţii, o măruntă unealtă vadimistă, preaplecată în faţa puterii" **(România liberă)** ● ION CRISTOIU: „Tirajul revistei **România Mare** s-a prăbuşit până sub limitele supravieţuirii publicistice şi financiare. Lucru explicabil, de altfel. Chiar şi cei mai idiotizaţi dintre cititorii săi au sfârşit prin a se plictisi de moarte cumpărând-o. În ultimul timp, revista nu face altceva decât să mestece întruna, de la un număr la altul, aceleaşi teme şi aceleaşi personaje. Nici nu mai e nevoie s-o deschizi. Ştii de la început ce bancuri proaste vor mai produce maţele grele de mâncăruri ale senatorului de Butimanu" ● PATRICK DANIELEVICI: „«Poporul român este blestemat pentru că l-a ucis pe Ceauşescu», a afirmat duminică Victor Surdu, liderul PDAR, la slujba de sfinţire a pietrei de temelie a marii Catedrale Ortodoxe de la Gura Humorului. În afară de această consideraţie asupra poporului român, Surdu a mai atacat virulent opoziţia, Regele şi pe Doina Cornea (prezentă şi ea la manifestare). Banu Rădulescu, preşedintele Fundaţiei Memoria, a tăiat scurt discursul liderului agrarian. «A acuza poporul român de a-şi fi ucis conducătorul e o insultă, pentru că Ceauşescu nu a fost omorât de popor, ci de umilii săi servitori»". **(Ziua)** ● „Pentru a se putea scobi în nas, mai departe, în faţa Senatului, Oliviu Gherman a pornit războiul împotriva presei". **(Ev. zilei)** ● MIHAI STOIAN: „Aerul de la Cotroceni ventilează subtil, plămânii din Dealul Mitropoliei. Şi minţile". **(România liberă)** ● MIHAI PÂLŞU: „După ciuma lui Caragea, se pregăteşte foametea lui Văcăroiu". **(Ziua)** ● CĂLIN CERNĂIANU: „La Jidvei, dreptatea se îneacă în vin". **(Adevărul)**

Spirit și putere (IV)

de ȘERBAN LANESCU

Ispre aducere aminte (căci săptămâna este, cred, un răstimp suficient de lung încât să acționeze, vorba cântecului, uitarea cea înscrisă-n legile-omenești, plus că a mai intervenit și năpasta anuală a românului de rând: frigul), pusesem dară în discuție două întrebări/nedumeriri, prima fiind **cum (de) s-a mai putut, oare, ca Puterea, și N.B., fără a recurge la teroare, să „cuminteasca" o parte însemnată a spiritualității românești (poate chiar marea majoritate)** prin **„cuminție"** înțelegând, menționam, **determinarea unor atitudini și comportamente, într-un fel sau altul favorabile Puterii**. Și, trebuie s-o recunosc prea mare lucru n-am descoperit: **printre intelectuali** ca de altfel în oricare altă categorie socială, ***impostorii și/sau delatorii* sunt principalii susținători ai Puterii**. Atât într-un caz, cât și în celălalt, este vorba de un **statut-rol social complementar și ocult**, de unde tocmai li se trage forța. Iar dacă **impostori** și **delatori** au existat, probabil, pretutindeni, de când e lumea și Pământul, **noutatea proprie comunismului /socialismului este aceea că aceste statut-roluri prin răspândirea lor amplă nu mai sunt nici secundare și nici valorizate negativ, ba dimpotrivă, adică, de regulă, ele condiționează ascensiunea socio-profesională**. Ori, altfel spus, **a refuza *colaborarea* înseamnă asumarea riscului marginalizării și chiar al ratării**. Colaborarea, fie la complotul impusturii, omniprezent, fie la îndeplinirea misiei, patriotice nu-i așa, de a *turna*, fie colaborarea în ambele moduri. Destul de vizibil este și corolarul: cei rătați își pot găsi justificarea ratării în imoralitatea ce domnește în social iar a discerne când, dacă și câtă dreptate au, este, de cele mai multe ori, aproape imposibil. Printre altele, două concluzii se văd imediat, „cu ochiul liber". 1) Eșecul lamentabil al societăților comuniste/ socialiste se explică, nu numai, dar poate că, mai cu seamă, tocmai astfel. 2) Progresul societăților afectate de acest, i-am zice, **neoplasm social** este condiționat strict de tămăduirea lui. Dar, Doamne, **cum**?! Cum, când toate instanțele de autoritate, științifică, artistică, filosofică, ba chiar și religioasă, toate, absolut toate sunt „roase de metastaze"? Întâmplarea a făcut ca taman în dimineața zilei de luni 7 noiembrie (a mai glosa despre semnificația sumbră a acestei date calendaristice mi se pare superfluu), să mă „împiedic", iarăși, de revista săptămânală **„OPINIA națională"**, revistă care nu-ți sare-n ochi pe tarabele vânzătorilor de ziare, căci lipsește, dar în schimb o găsești prisosind, teancuri, prin toate birourile mai de vază ale Ministerului Învățământului. Drept care, mă întreb: să fie oare un indiciu în ce privește orientarea politicii educaționale? Poate, dar dacă nu știu nici n-am ce să-mi dau cu părerea. Sigur e însă că directorul publicației se numește **Aurelian Bondrea** și prof. și dr. care, înainte vreme, a sălășluit neclintit în acest minister. Căci, ziceau „gurile rele", tare mult era plăcut văzului și auzului *To'arășului* și ale *To'arășei*, așa cum poate fi dedus din următoarea pățanie strict autentică. Deci, la un moment dat când erau plecați *To'arășii* peste mări și țări (în China parcă, dar nu sunt **sigur**), tov. Bondrea a fost atacat violent, și nu oriunde ci în „SCÎNTEIA", imputându-i-se multe și urâte matrapazlâcuri ce le făcea în calitatea-i de „cadrist șef" al ministerului. Cum s-ar putea zice acum: mită. În mod normal, oricare alt tov n-ar fi rezistat după un asemenea atac (dacă îndreptățit sau ba, cine știe), nici în funcție și poate nici în libertate chiar. Dar nu și tov Bondrea căruia, după întoarcerea *To'arășilor,* nu i-a mai zis nimeni nici pâs, lăsat fiind să-și vadă de nobila-i treabă. Orice comentariu prisosește; în schimb este utilă, poate, menționarea numelor celor care sunt cuprinși în **colegiile redacționale** ale sus pomenitei reviste căci ies astfel la iveală componenții unei anumite părți din actuala elită intelectuală a României, **cumva toți acționând și sub direcția lui A. Bondrea**. Cap de listă – acad. Alexandru Bârlădeanu, după care urmează încă 83 (!) de nume. A le menționa pe toate depășește spațiul disponibil minimax-ului, rugând deci eventualul cititor să se „adape" de la sursă. Totuși, peste câteva din aceste eminențe parcă nici nu se poate trece. Citez dară: prof. dr. Ivanciu Nicolae-Văleanu, prof. dr. Alexandru Albu, prof. dr. Mihai Părăluță, acad. Ștefan Milcu, acad. Radu Voinea, acad. Ion Coteanu, prof. dr. Liviu Maior, prof. dr. Grigore Brâncuș, prof. dr. Emil Tocaci, acad. Eugen Simion, Radu Beligan, Paul Everac, Dinu Săraru, prof. dr. Ion Dodu Bălan, Paul Anghel, prof. dr. Mitropolit Antonie Plămădeală, prof. dr. Ioan Scurtu, Adrian Păunescu, prof. dr. Ion Rebedeu, prof. dr. Gheorghe Cazan, prof. dr. Ion Tudosescu, Valentin Lipatti, dr. Ion Mitran, prof. dr. Marin Voiculescu, Dan Lăzărescu, prof. dr. Ion Zară, prof. dr. Marin Nedelea, prof. dr. Constantin Vlad, acad. Nicolae Cajal, acad. Constantin Bălăceanu-Stolnici, prof. dr. doc. Iulian Mincu, prof. dr. doc. Victor Ciobanu, prof. dr. Caius Traian Dragomir, prof. dr. Dorin Sarafoleanu, prof. dr. Ioan Pop de Popa, prof. dr. Gheorghe Răboacă, acad. Vasile Gionea, prof. dr. Antonie Iorgovan, prof. dr. Mihai Merfea, prof. dr. Mircea Stroia... (voi continua, dacă voi mai putea).

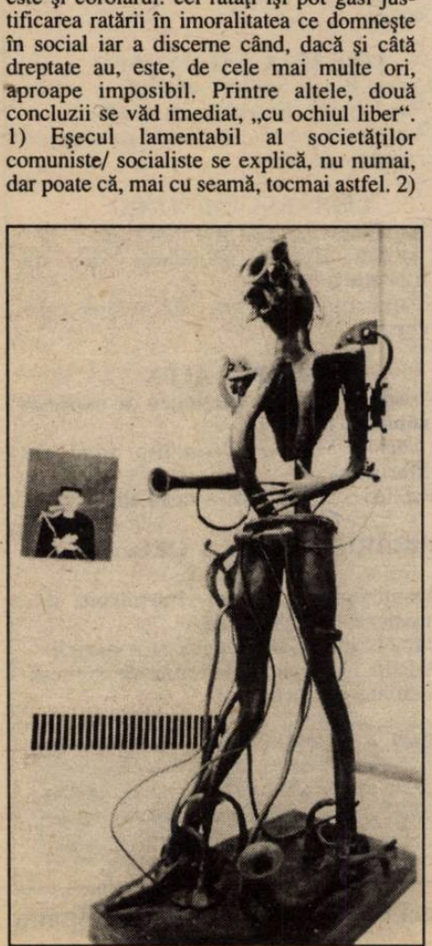

Tentația provincialismului

de LAURENȚIU ULICI

Dacă acceptăm să definim provincialismul cultural ca fiind o acumulare istorică de complexe și prejudecăți care inhibă spiritul creator și deformează spiritul critic, atunci putem spune că una din cele mai frapante tendințe ce se manifestă acum în spațiul nostru literar (cultural, în genere) este provincializarea. Într-o diversitate înlănțuită de expresii, având la un capăt transformarea unui vechi complex autohton (europenismul) într-o prejudecată iar, la celălalt, transformarea inversă, a unei prejudecăți (naționalismul) într-un complex. De la primul capăt al lanțului se transmite spre varietatea verigilor componente un fel de vibrație care amorțește nervul vital al creativității, după cum, de la celălalt capăt, se transmite o vibrație asemănătoare care, la rându-i, deteriorează – fie exacerbându-l până la negativism fie diminuându-l până la narcisism – spiritul critic. Fără să fie numaidecât o fericire, complexul europenismului a avut și un efect bun asupra scriitorului român: i-a canalizat energiile în direcția afirmării competitive a spiritului său creator, deopotrivă prin sincronizare și prin originalitate specifică; l-a făcut, așadar, să fie „la zi", ori să vrea asta, cu sau fără orgoliul actualității. Odată devenit prejudecată, europenismul acesta își pierde, ca orice idee ce devine prejudecată, calitatea de element dinamic și dinamizator, rămânând un proiect suspendat, pe care mulți îl pot, eventual, invoca, dar nimeni nu-l actualizează. Altminteri zis: un „ce" indiferent și nicicum productiv, ca motorul omului din Tecuci eternizat de Mihai Ursachi. De cealaltă parte, câtă vreme rămâne o simplă prejudecată, adică o idee devitalizată prin abuz de uz, naționalismul nu face bine, nu face rău, cel mult agasează spiritul critic. Devenit însă complex, el se încarcă afectiv și mobilizează, ca orice complex, o seamă de energii ce împing spiritul critic spre dezechilibru, spre extreme, făcându-l pe scriitor (ca purtător de spirit critic) să se închidă în orizontul etnocultural propriu ca într-o cușcă Faraday, fără putința de a mai percepe mesaje din afară și, finalmente, fără dorința de a intra în dialogul universal. Experiența noastră istorică ne spune că aceste două metamorfoze (a unui complex în prejudecată și a unei prejudecăți în complex) funcționează ca simptome ale provincializării numai dacă sunt simultane. Prezența în peisajul cultural-istoric doar a uneia dintre ele nu e suficientă pentru a defini respectivul peisaj ca provincial. Între cele două capete de lanț sau doi piloni de susținere, lanțul propriu-zis e făcut din numeroase verigi ce atestă, fiecare în felul ei, ofensiva provincialismului în climatul cultural din zilele noastre. Criticismul abuziv și reductiv, reacția nu mai puțin abuzivă și reductivă la acest criticism, confuzia valorilor, substituirea criteriilor, resurecția maniheismului, supralicitarea demagogică și după ureche a „originalului" în detrimentul expresivității reale, declinul solidarității profesionale, refacerea absurdei mândrii a neasemănării absolute, falsul orgoliu al începutului (care este, ce-i drept, o vocație a noastră, dar de ce să facem din ea o aspirație?!) – toate acestea sunt verigile al căror lanț tinde să ne (re)îngrădească în provincialism. Și asta la puțină vreme după ce sperasem că am scăpat de el. Există, probabil, în firea noastră culturală o tentație a provincialismului ca spre o poziție ce îngăduie, ba chiar cheamă avântul recuperării precum într-o alergare cu handicap. Cât orgoliu nesăbuit e într-o atare tentație nu discut acum. Sigur este că astăzi, ca și ieri, ca și alaltăieri, această tentație poate fi lesne manipulată din afara peisajului cultural. Cu sau fără voia omului de cultură, în speță a scriitorului. Ar trebui să ne-o reprimăm pentru că produce satisfacții mici și dezamăgiri mari. Din păcate, slaba noastră memorie a răului ne face mereu să uităm păgubitoarele efecte produse de-a lungul istoriei naționale de provincialism, fie el și ca tentație. Dar nici defetismul consecutiv constatării și acceptării acestei stări a memoriei noastre nu e productiv. La urma urmelor provincialismul e o formă de muțenie culturală, de ne-comunicare, de ieșire din lume. De aceea trebuie să rezistăm tentației: de frica însingurării.

Nae Ionescu: SUFERINŢA RASEI ALBE

„Scopul nostru" – avertizează Dan Ciachir, îngrijitorul atent al volumului apărut la Iaşi, în editura **Timpul** – „a fost acela de a realiza o culegere din articolele lui Nae Ionescu anterioare perioadei 1926 – 1933, din care, la îndemnul profesorului Al.Rosetti, Mircea Eliade a alcătuit binecunoscuta sa antologie, **Roza vânturilor**, care ne-a servit ca precedent şi model". Articolele cuprinse între coperţile „Suferinţei rasei albe" – dintre care unul singur, „Ce e predania?", fusese înglobat în corpul masiv al „Rozei vânturilor" – au fost publicate în **Ideea Europeană**, **Est–Vest**, şi în **Predania**, foarte multe dintre ele fiind semnate cu pseudonime. Volumul pe care îl semnalez este structurat pe trei secţiuni distincte: **Meditaţii**, **Politică internă şi externă** şi **Ortodoxie**.

În micro-eseurile sale culturale, Nae Ionescu se dovedeşte a fi un popularizator de ţinută, care ştie să coboare (discret, dar decis) de la înălţimea catedrei doar prin tonalitatea verbului, neîngăduindu-şi nici cea mai mică abatere de la substanţialitatea subiectului tratat. În dificilele probleme ale politicii, se recomandă a fi un comentator de elită, realist până la pragmatism; în paranteză fie spus, lecţia de analiză politică năistă ar trebui studiată cu atenţie de gazetarii şi, mai ales, de puzderia de gazetăraşi ai zilei pe care o trăim! În fine, pe teren teologic, Nae Ionescu se relevă ca un autentic **trăitor** al ortodoxiei. El este un apărător al duhului ortodox, al dogmei, pe care o fereşte consecvent şi leonin de orice tentativă de impurificare, iar, pe de altă parte, este un străjer al redutei ecleziastice naţionale, asaltată (şi) la acel timp de săgeţile insidioase ale catolicismului şi protestantismului.

Alături de Eliade Rădulescu, Hasdeu, Eminescu şi Nicolae Iorga, Nae Ionescu rămâne unul dintre cei mai iluştri gazetari români: scrisul său capătă altitudine maximă prin utilizarea unei metode **realiste**, sprijinită pe doi stâlpi de rezistenţă: o **cultură** vastă, perfect asimilată şi o **logică imbatabilă**.

Adrian Marino: BIOGRAFIA IDEII DE LITERATURĂ (vol. 3)

Concentrat asupra „Epocii reducţionismelor literare" (de altfel, această sintagmă este subtitlul tratatului), volumul analizează radicalizarea definiţiilor tradiţionale, specificul literar şi autonomia literaturii; ultimele două capitole examinează autonomia limbajului literar, limitele autonomiei literare, autonomia ficţiunii, într-un cuvânt heteronomia literaturii. Nu sunt ocolite raporturile existente între creaţia propriu-zisă şi critica literară.

Adrian Marino crede că „singurul reper" util şi comparabil, într-o oarecare măsură, cu **Biografia** noastră este doar **A History of Modern Criticism, 1750 – 1950**, volumul 7, **German, Russian and Eastern European Criticism, 1950** de Réne Wellek.

Autorul avertizează şi asupra conţinutului celui de al patrulea volum (ultimul): destinul ideii de literatură va fi examinat „de pe versantul diametral opus al definiţiilor tradiţionale, integral clasicizate". Volumul al patrulea trebuie aşteptat cu maxim interes, deoarece va dezbate asupra procesului dilatării maxime a ideii de literatură, cu consecinţa directă a pierderii identităţii acesteia; procesul va fi urmărit şi prin ecourile sale româneşti, al căror destin – afirmă Adrian Marino – pare a fi sincronizarea perpetuă.

Maurice Maeterlinck: OASPETELE NECUNOSCUT

Maeterlinck îl definea pe Paul Claudel ca fiind „Geniul însuşi sub forma sa cea mai de netăgăduit sub care s-a înfăţişat vreodată"; ei bine, această caracterizare i se potriveşte perfect şi lui însuşi. „Oapetele necunoscut" – carte stranie, pe alocuri derutantă, dar, în final, operă generatoare de infinite interogaţii asupra fiinţei noastre de dincolo de fiinţa grosieră – reprezintă o sondare a misterului existenţei cotidiene. „**L'hôte inconnu**" studiază fenomenele şi viziunile premonitorii, precum şi fantomele celor vii şi ale celor morţi, manifestările psihometrice (denumire cumva nepotrivită, dar alta nu avem!) şi cunoaşterea viitorului: presimţiri, preziceri, profeţii, avertismente, prognoză ş.a. O atenţie specială este acordată fenomenului Cailor din Elberfeld. Este captat, după mărturisirea scriitorului, „fluidul subtil al miraculosului care pluteşte mai presus de cele mai înalte miracole din această stranie atmosferă".

În fond, nu este vorba despre misterul vieţii şi al sfârşitului ei, ci doar despre ceea ce ne surprinde la acest mister incontestabil, obişnuit, aproape familiar şi aproape uitat şi care, pe neaşteptate, incomodează evoluţia tradiţională a sfintei noastre ignoranţe.

Cristea Mamali: POEME

Mircea Ciobanu, pe coperta a patra a acestei plachete de numai 48 de pagini: „Îndrăznesc a bănui că întreaga energie a poetului se cheltuie pe seama dorinţei de-a ascunde termenii propriei drame. Se simte, la fiecare pas, strădania de-a şterge urmele, cuvântul ce ne-ar ajuta să ajungem la cauza intimă a discursului este înlocuit cu o precizie ce absoarbe atenţia lectorului curios de istorii adevărate şi similitudini".

Într-adevăr, o poezie a sublimărilor, a discreţiei nesimulate, o poezie gândită mult şi scrisă în termeni care nu spun, ci **sugerează**. Admirabilă secţiunea **Monade**!

Platon Pardău: CONDOTIERUL

Deci: Michael Klaps, poliţist francez de origine română, dă curs unei solicitări de a rezolva un caz de drogare colectivă; masa drogaţilor (aflaţi la Veneţia, deh!) este alcătuită din românaşi debusolaţi. De aici începe un talmeş-balmeş creator de migrene (pentru bietul cititor). O acţiune anapoda condusă, personaje lipsite de motivaţie, situaţii–limită false, forţate, în fine, un **mixtum compositum** din care ar trebui să reiasă drama dezrădăcinaţilor, dar care nu vorbeşte decât despre un prost gust atât la nivelul construcţiei narative, cât şi la cel al scriiturii.

Aruncat în vârtejul literaturii de piaţă, Platon Pardău eşuează lamentabil, făcându-ne – culmea! – să-l „regretăm" pe autorul romanelor cu activişti pecere „curaţi" şi „umani", romane care îi aduseseră o oarecare notorietate în „epoca de aur".

„Condotierul" este un exemplu clar de **proză pultacee**.

Anticariat

Sorana Gurian, ZILELE NU SE ÎNTORC NICIODATĂ

La anticariatul Scala am găsit acest roman de tip anglo-saxon; fiind într-o stare extrem de deteriorată (coperţile au rămas doar o umbră a ceea ce au fost iniţial), nu am putut identifica anul apariţiei şi nici editura. Oricum, cartea este interesantă; costă doar 400 de lei. Iată un fragment din comentariul semnat de Vladimir Streinu: „Prin ascuţimea observaţiei psihologice, Sorana Gurian este urmaşa cea mai de aproape şi mai bogată a Hortensiei Papadat-Bengescu. Plăcerea şi virtutea de a surprinde mişcările vieţii în zona placentară a subconştientului conduc acest remarcabil talent la rezultate asemănătoare cu acelea ale biologilor cufundaţi în studiul celulei vii şi la efecte stilistice sau mai bine zis la dezarticulări ale stilului (incoerenţă înşelătoare şi poate metodică, lipsită de punctuaţie pe alocuri), care, oricât de necesară ca să sugereze materia neguvernabilă, dezorientează totuşi pe cititorul de rând. (...) Din numeroase puncte de vedere, **Zilele nu se întorc niciodată** însemnează, literar, o biruinţă tehnică de nediscutat. Dimensiunea importantă se înalţă din complicaţia învinsă: la alternarea formulei obiective cu formula analitică, la compunerea 'în contrapunct' şi la ştiinţa de a defini situaţiile prin acel meşteşug al privirii lor multiple şi convergente, căruia i se asociază tehnica, practicată, de asemeni, a planurilor de viaţă suprapuse, provenită desigur din **Patul lui Procust** al lui Camil Petrescu (...), e de adăugat poezia peisajului cu adevărat luxuriant, un fel de beţie naturistă, un tumult de senzaţii, care, pe lângă intelectualitate, certifică apartenenţa mai tuturor personajelor la categoria umanităţii cultivate".

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU
- Malraux, **Antimemorii**
- Rafaël Pividal, **Descoperirea Americii**
- Marguerite Yourcenar, **Ca o apă care curge**

LIBRĂRIA SADOVEANU
- Lucian Blaga, **Spaţiul mioritic**
- Nae Ionescu, **Suferinţa rasei albe**
- Aristiţa Negreanu, **Dicţionar de expresii român – francez**

LIBRĂRIA EMINESCU
- Nae Ionescu, **Suferinţa rasei albe**
- Adrian Marino, **Biografia ideii de literatură** (vol. 3)
- Marguerite Yourcenar, **Ca o apă care curge**

LIBRĂRIA ALFA
- Aristiţa Negreanu, **Dicţionar de expresii român – francez**
- Adrian Marino, **Biografia ideii de literatură**
- Nae Ionescu, **Suferinţa rasei albe**

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR. 53
- Dominique Fernandez, **Porporino sau misterele din Neapole**
- Rafaël Pidival, **Descoperirea Americii**
- Aristiţa Negreanu, **Dicţionar de expresii român – francez**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar şi pe autori) să expedieze pe adresa redacţiei noastre un exemplar din noile apariţii de carte.

Pagină realizată de Alexandru Spânu

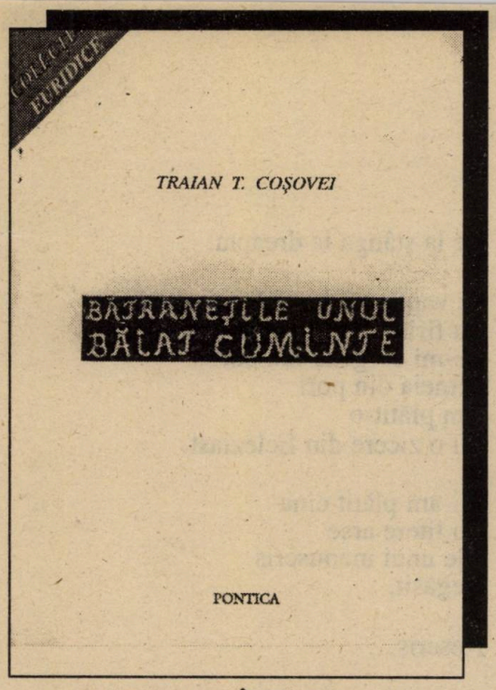

La ora bilanțului

Traian T. Coşovei: **Bătrâneţile unui băiat cuminte**, Editura Pontica, Constanţa, Colecţia Euridice, 1994

de DAN CRISTEA

După un oarecare răstimp de tăcere, când atâtea lucruri s-au întâmplat cu promoţia 80, Traian T. Coşovei scoate la Editura „Pontica" un foarte frumos volum de poeme, cu titlul deopotrivă şocant şi elocvent: „Bătrâneţile unui băiat cuminte". Titlul, fireşte, ar vrea să spună totul: unul din liderii nu prea blândei „generaţii în blugi", el însuşi, cum o mărturiseşte, „bad boy" şi mânuind o „liră veninoasă şi rea", a ajuns la ora bilanţului şi a conversiunii. Despre întocmirea acestui registru de contabilitate, mai mult cu pierderi la scadenţă, între ce a fost şi ce a rămas, e vorba cam pretutindeni în volum: „Privesc pe fereastră: acolo au fost cândva raţe sălbatice/ şi faguri şi scânduri stropite cu motorină./ O lacrimă cade de la mansardă –/ iată îmi spun acesta e sfârşitul tinereţii. Şi atunci la ce bun/ acest poem care face să tremure/ balanţa între bruto şi netto?" (p.50). Tonul e dat de poemele melancolice, oarecum eseninene, contemplând viaţa unui „adolescent răutăcios de altădată" ce încearcă să strângă într-o oglindă imaginară chipurile unui „ego" şi ale unui „alter ego". O pornire confesivă reală, punând în versuri accente personale, se combină cu un gust marcat pentru joc şi pentru născocirea de roluri hiperbolice. Mitul „copilului rău şi blond", risipit în lume, e înlocuit de mitul solitarului, al celui uitat şi părăsit, al celui abandonat de prieteni şi de iubite, în fine, de acela al unui nou Ulisse care, „neştiut de nimeni", e constrâns să se piardă în mulţimea peţitorilor.

„Persona" poemului e, pe rând, „omul cu valiza" (exemplu de alter ego), ultimul care aşteaptă un tren într-o gară de provincie, locuitorul mansardelor, al podurilor şi al subsolurilor sau, ca în versurile următoare, soldatul de plumb de pe acoperiş: „Soldatul de plumb de pe acoperiş este singur./ Îngerului de pe şosea îi este frig./ Eu mi-am câştigat viaţa împingând vagoneţi pe linia moartă,/ descărcând saci grei de cuvinte sub ferestrele tale.// În parcul municipal – după o iarnă şi încă o iarnă –/ îndrăgostiţilor le-au crescut părul şi unghiile nesfârşite,/ îmbrăţişaţi, poartă şi acum patine uşoare./ În restaurantul gării, în cazarma pompierilor/ pluteşte acelaşi abur al respiraţiei lor./ Din buzunarele întoarse, vântul spulberă încă seminţe de mei./ Ah, ei n-au vrut decât să regăsească drumul către casă –/ drumul şerpuitor dintre viaţă şi moarte.// Soldatul de plumb de pe şosea este singur./ Îngerului de pe acoperiş îi este frig/ (arpile îi sunt încurcate în şuviţe de păr şi frunze uscate)./ Îmbrăţişaţi, îndrăgostiţii plutesc şi acum/ peste cazarma pompierilor, fluturã pe la geamuri.../ Eu mi-am câştigat viaţa tăind sare, descărcând saci/ din salinele lacrimilor tale –/ alergând cu buzunarele pline cu boabe de mei/ printr-o pădure gânditoare de braţe./ Oh, ei n-au vrut decât să găsească drumul spre casă,/ şerpuitorul drum dintre viaţă şi moarte" (p.30).

Traian T. Coşovei ştie să descrie dramatismul singurătăţii, al pierderii, regretelor şi remuşcărilor care se fac în „ritmul plânsetului şi al scrâşnirii dinţilor". Poemele acestea, de redempţiune, „în care viaţa mea îşi cere iertare", sunt, în fond, nostalgice, uşor ironice, feerice. Poetul se complace în rolul de fiinţă-fantomă: „Ca un monstru al adâncurilor/ cu un pachet de biscuiţi voi hrăni păsările oraşului./ Ca un buldozer al spaimei voi trece prin zidul/ viselor tale. În faţa mării/ îmi voi lumina faţa cu lanterna,/ în faţa mării voi povesti până la capăt fericirea aceasta aproape insuportabilă./ Cu pietre în gură, ca un bun orator, cu pietre în mâini/ ca un cetăţean al onoarei/ voi asculta cum se îndeseşte mărunt zgomotul scrisului pe hârtie –/ cum se înroşeşte încet pagina albă, **buturuga** dulce/ pe care o voi îmbrăţişa disperat într-o zi/ cu sângele şi cu gâtul" (p.22-23).

Aici, „bisturiul părului taie pârtii subţiri într-o lume străină, de gheaţă", sângele „deschide scrisori", lacrimile „izbesc în ţevi", ploaia „trece ca o criză de nervi", moartea însăşi coboară ca „un uriaş pădurar singuratec cu arma frântă pe umăr".

Ceea ce se intonează, adeseori romanţat şi sentimental, cu o bună eufonie, ar putea fi un echivalent pentru „la chanson du Mal Aimé". Cântând regretele şi neîmplinirile, Traian T. Coşovei este în acelaşi timp un poet sensibil şi subtil al locurilor umile, al timpului pierdut, al semnelor trecerii şi dezafectării, al vagabondajului liric: „Pe această stradă pe care am apucat cu ochii închişi,/ cu capul plecat se merge doar înainte./ Cu sandvişul de la mama, cu mărul de acasă tăiat în felii/ am pornit să caut o veche adresă./ Cu vinul nebăut pe masă, cu datoriile neplătite/ am pornit şi eu cândva/ să trec râul acesta întunecat al iubirii şi al morţii./ Cu mâinile în buzunare, fără bani, fără acte, fluierând am plecat,/ îngânând un vechi cântec soldăţesc am pornit demult" (p. 24).

Procedeul cel mai eficient folosit de autor pentru a acorda o miză în plus versurilor sale (care, încă o dată, nu se reduc doar la teatralitate) este acela de a pune poemul sub semnul imperativului. De execuţia şi reuşita finală a

acestuia, se sugerează frecvent, e condiţionată chiar supravieţuirea. Poemul este poemul unei vieţi, scris de o viaţă şi scris la „flacăra colţilor de lup". Sugestia iminenţei şi împingerea limitei „până la capăt" constituie motive centrale în cuprinsul volumului. Contemplând golul singurătăţii şi al absenţei, poetul aruncă aici superlativul, metafora şi feericul: „În vechea mansardă sunt gata să mărturisesc totul./ Cu toţi nervii întinşi deasupra oraşului–/ cu degetele înfipte adânc în toate acoperişurile/ sunt gata să-mi spun povestea vieţii până la capăt" („Poemul de pe acoperiş", p. 57).

Imaginaţia bogată a autorului face să vorbească lucrurile, substanţele, materia sau abstracţiunile în personificări arborescente, fastuoase. Aici, „bisturiul părului taie pârtii subţiri într-o lume străină, de gheaţă", sângele „deschide scrisori", lacrimile „izbesc în ţevi", ploaia „trece ca o criză de nervi", moartea însăşi coboară ca „un uriaş pădurar singuratec cu arma frântă pe umăr".

Sentimentul de melancolie şi singurătate explodează în jerbe metaforice, semn că poetul îşi face reintrarea în poezie nu „prin ieşirea de serviciu" şi nici pe „scara de incendiu", dar conştient de posibilităţile sale, verificate, de a pune până şi stărilor negative aripi multicolore. Postura de „băiat cuminte", îmbătrânit înainte de vreme, îl „prinde" pe Traian T. Coşovei, căci fără îndoială poetul se arată aici mai profund şi mai omeneşte-vulnerabil decât în alte dăţi. Volumul său e unul din cele mai bune apărute în ultimul timp.

gheorghe tomozei

Dimineaţa unui gentilom

Dimineaţa începe cu căutarea
Veşmintelor. Îmbraci
Murdara lenjerie a jurnalelor.
Îţi piepteni nervii. Frica
O săpuneşti şi o razi. După cafea
Creşte la loc.
Găseşti în cutia poştală somaţii
Şi chiar un cadavru
Necunoscut. În stradă
Maşinile gunoierilor, ambulanţe
Şi calul tău, legat
De glezna unei balerine.
Pari Aleksandru Makedon
Călărind un poney.
Te-ngropi în ziuă,
Trăieşti, respiri. Cu mers prelins,
Mereu pe scara de serviciu,
Pe scara de incendiu,
Pe scara seismelor.

Un biet om.
Un
Gentilom…

Odinioara clipei

Cojind
Odinioara clipei, cast
(Lubric) precum în orele când amândoi
Desfundam foteluri cu arcuri; păgubos
Himist–alchimist
Scoţând plumbul din aur. Atemporal
(Nu e nimic şi mâine-i
Altădată!)
Iluminat de inima
Ce ia forma sângelui,
De fulgi de zăpadă
(Ediţii rare!),
Iluminat de rafala
Plutonului.

Poate i-am iubit gura
Căscată ca o săpătură
Arheologică. Poate chiar mă iubea
Pe când recita versete
Din Mersul trenurilor!

Ovid la Câmpulung

Vreau să rămân
Aici.
Calc peste un caldarâm
De ouă roşii.

În amintirea mării
Adun cărămizi
Pentru zidirea unui lac.

Nu mai am nimic
De găsit. Mi-am lăsat
Barbă ţurcană
Spre a nu fi recunoscut,

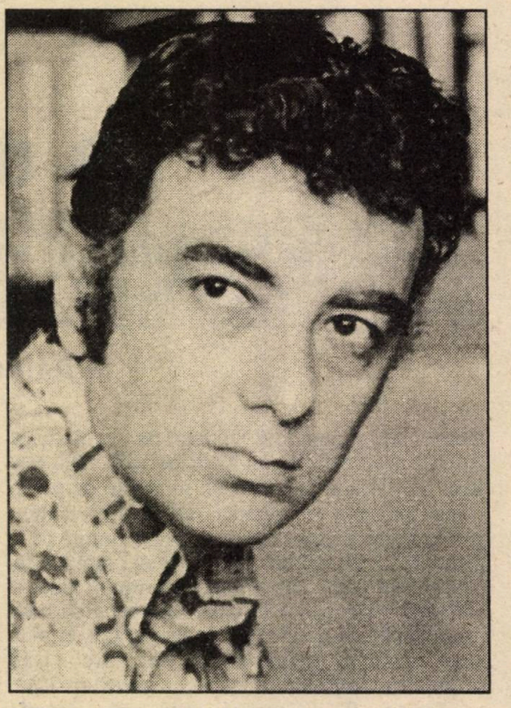

Mi-am lăsat limbă
De lup.
În locul spadei
Mi-am legat de brăcinar
Lingura de lemn
A cantinei săracilor.

Sunt şi eu un biet animal
Bine suferitor,
Bătrân
Şi singur.
Nu mai ştiu cine sunt.
Necunoscut. Nevăzut.

O, de nu m-ar găsi,
De nu m-ar găsi!

Mi s-a spus
Că în gară
Ar fi sosit o corabie!

Mă întorceam

Mă întorceam
De la Marea Moartă
Chemat la autopsia
Unui papirus.

Eram, tot,
Numai făină de psalm
– Jasmin şi camfor –
Plin din creştet în talpe
De înfricoşate
Vocabule.

Vorbind, brusc.
Graiuri vechi
Nici de mine-nţelese,
Iscălindu-mă cu nume,
Mereu altele, scoase
Din cărţile Profeţilor
Cu buze scrise mărunt
De la stânga la dreapta.

Pe vapor mi-am plătit rachiul
Cu firimiturile de gresie
Ce-mi curgeau din barbă.
Femeia din port
Am plătit-o
Cu o zicere din Ecleziast.

Mi-am plătit cina
Cu litere arse
Ale unui manuscris
Negăsit.

Nescris…

Copil

Augustin se mira: Copilăria mea a murit
Şi eu trăiesc!
Nu zic la fel. Ca să nu-mi moară
Copilăria am acceptat repedea surpare
În bătrâneţe, presimţirea
Sfârşitului. (Destinul
Mă urmează
Smerit).
Am degete la mâini copile încă,
Scriu tot pe caiete-dictando,
Muierile îmi sunt
De plastilină.
Încă mai torn peste privelişti
Gene copilărite.
Voi fi chemat în moarte
Cu numele cel mic.
Scriu tot cu alfabetul
Din clasele primare.
Tot mai cred că pepenii
Sunt ouă de cal. Mai pot
Fi minţit.

Mă vor duce la groapă
Într-un penar!

Oraşul

Condamnat pe viaţă
La viaţă
În acest oraş
Cu boieriile scăzute
Încă te mai aştept
Pe toate străzile: Maşina de Pâine,
Podul de Pământ, Sapienţei, Grădina
Cu Cai, Puţul de Piatră, Cuţitul
De Argint, Dintre gârle şi Heliade
Între vii;
Oraş în surpare,
Neterminat. Ne-nceput. Copacul
Abia se ţine drept, oglinda pavelei
Abia se ţine. Gresiile curg.
Viaţa mea abia se ţine
Mişcată de roţi hidraulice,
Roţi dinţate
Şi ploi mecanice.

Abia mă ţin.

Calc pe ploaie…

Războiul civilizațiilor

O planetă și șapte sau opt lumi

de RADU SERGIU RUBA

Ivaluri destul de mari a ridicat eseul profesorului Samuel Hantington de la Universitatea Harvard, publicat în vara lui 1993 în revista FOREIGN AFFAIRS, sub titlul CIOCNIREA CIVILIZAȚIILOR. În esență, autorul încearcă să prefigureze unele posibile tendințe în relațiile internaționale, acum, când a încetat războiul rece care dusese inevitabil la uniformizarea atitudinilor. El susține că politica mondială intră într-o nouă eră în care cauza fundamentală a conflictelor nu va fi nici ideologică, nici economică, ci va consta într-o înfruntare a civilizațiilor. Bineînțeles că acestea se amestecă și se întrepătrund, ele putând include subcivilizații. Bunăoară, civilizația occidentală prezintă două versiuni principale – vest-europene și nord-americane, iar islamul este divizat în variantele sale arabă, turcă și malaeziană. Delimitările dintre aceste ansambluri sunt rareori nete, în timp ce ele rămân foarte clare între civilizații. Acestea se dezvoltă și decad, se divizează și se reunesc și, așa cum știe orice om care studiază istoria, civilizațiile dispar. Occidentalii au tendința de a crede că statele-națiuni sunt principalii actori de pe scena lumii. Acest aspect este însă valabil numai de câteva secole. Cele mai vaste desfășurări ale istoriei constau în destinul civilizațiilor... Și acesta este modelul la care se întoarce acum omenirea.

Identitatea civilizațiilor va deveni din ce în ce mai importantă, iar lumea va fi în mare măsură modelată de interacțiunea a șapte sau opt civilizații principale: occidentală, confucianistă, japoneză, islamică, hindusă, slavo-ortodoxă, latino-americană și, poate, africană. FRACTURILE DINTRE CIVILIZAȚII SUNT LINIILE DE FRONT ALE VIITORULUI. Asta deoarece deosebirile dintre civilizații sunt esențiale și pun în joc istoria, limba, tradiția și, mai cu seamă, religia. Diferitele civilizații au puncte de vedere deosebite asupra relațiilor dintre om și Dumnezeu, dintre cetățean și stat, părinți și copii, libertate și autoritate, egalitate și ierarhie. Aceste deosebiri sunt rezultatul unei istorii seculare. Ele nu vor dispărea atât de repede. Lumea pierde din amploare. Contactele dintre popoarele aparținând unor civilizații diferite se înmulțesc. Ele întăresc conștiința civilizației de apartenență. Schimbările sociale și economice îi smulg pe oameni din identitățile locale datând de mult.

Într-o mare parte a lumii, religia încearcă să umple golurile astfel create, adesea sub forma mișcărilor etichetate drept FUNDAMENTALISTE – în creștinismul occidental, iudaism, hinduism, budhism și islam. Este adevărat că desecularizarea lumii rămâne o caracteristică a vieții la sfârșitul secolului XX. În civilizațiile nonoccidentale, are loc un fenomen de întoarcere la rădăcini. El include asiatizarea Japoniei, sfârșitul moștenirii pluraliste a lui Nehru și hinduizarea Indiei, cuprinzând totodată eșecul ideilor socialiste și naționaliste de sorginte occidentală, iar în replică, reislamizarea Orientului Mijlociu și dezbaterea rusă asupra occidentalizării. Mai mult, eforturile Occidentului pentru promovarea valorilor democrației și ale liberalismului ca valori universale, pentru conservarea preponderenței sale militare și avansarea intereselor sale economice suscită reacții ostile din partea altor civilizații. Ripostele acestora la presiunile Occidentului au șansa de a deveni axa centrală a politicii mondiale. În acest sens, se remarcă o coalizare a Chinei cu atitudinile țărilor islamice.

În fosta Uniune Sovietică, comuniștii pot deveni democrați, săracii pot deveni bogați, iar bogații săraci, dar rușii nu pot deveni estoni. Un om poate fi jumătate francez, jumătate algerian, ba chiar și cetățean al ambelor țări. Este însă mult mai dificil să fii jumătate catolic și jumătate musulman. Succesul unei economii regionale se bazează pe moștenirea culturală și religioasă comună, de exemplu, Comunitatea Europeană, Japonia întâmpină însă dificultăți în a crea în zona ei o comunitate economică similară, întrucât ea reprezintă o civilizație singulară.

Conflictul dintre Occident și islam durează de 1300 de ani și el nu va înceta de azi pe mâine. La frontiera nordică a islamului, au izbucnit confruntările între populațiile ortodoxe și musulmane: măcel în Bosnia, violență latentă între sârbi și albanezi, relații dificile între bulgari și minoritatea lor turcă, violențe între osetini și inguși, interminabile masacre reciproce ale armenilor și azerilor, încordări între ruși și musulmani în Asia Centrală. Se adaugă la acestea dezacordul istoric și disensiunile religioase tot mai adânci dintre musulmani și hinduși. Se pare că în anii viitori conflictele locale riscând să se extindă sunt cele care, asemenea războaielor din Bosnia sau din Caucaz, se vor produce de-a lungul faliilor dintre civilizații. Firește că puternice reacții pacifiste la aceste incendii pot de asemenea să intre în arenă. Dar și atunci dialogul se va realiza pe deasupra amintitelor falii. Și, indiferent de rezolvările de moment ale diferitelor atitudini, până la urmă, planeta va trebui să se acomodeze nu cu o civilizație universală, ci cu un număr mai mare de civilizații care să învețe să coabiteze.

Apărarea propagandei

Teoria lui Hantington a atras îndată fulgere din toate părțile. S-a spus că ea tinde să-l „*culturalizeze pe adversar, după ce până acum acesta era ideologizat*", s-a spus că nu ține seama de acte de depășire a diferențelor de civilizație, precum germenii de împăcare a evreilor cu arabii etc. S-a mai argumentat că există dușmănii și alianțe, aparent împotriva naturii, precum invazia islamică irakiană în islamicul Kuweit și intrarea în luptă a altor trei puteri musulmane (Maroc, Egipt, Arabia Saudită) împotriva aceluiași Irak. Și, fără îndoială, distinsul intelectual indian Amartia Sen are dreptate când afirmă că, în conflictul dintre musulmani și hinduși, „manipularea simbolurilor culturale rămâne în primul rând politică și ea duce la punerea în valoare a anumitor acte sau fapte, la amplificarea deosebirilor dintre oameni, în defavoarea asemănărilor". Acest fenomen este foarte real pentru sârbi sau hinduși, pentru flamanzi sau slovaci. La fel de multă dreptate are și politologul Misha Glenny, vorbind de fosta Iugoslavie unde s-a recurs la „un narcisism al deosebirii minore, întrucât ceea ce-i separă pe sârbi de croați nu este culturalmente insurmontabil. Dar conflictul lor politic a dus la punerea excesivă în valoare a deosebirilor dintre ei".

I se mai reproșează lui Hantington că ar fi oferit o bază rațională rasismului și că ar fi agitat... coșmarul unei conflictualități perpetue, deoarece dacă între state sau sisteme politice diferite se poate încheia pace, între civilizații odată intrate în dispută violentă, se poate ajunge la exterminare, cel puțin a unuia dintre adversari, dacă nu a tuturor. Și, probabil, în acest fel ar sta lucrurile dacă diferențele dintre civilizații și unele tensiuni existente s-ar transforma în ciocnire efectivă. Numai că Samuel Hantington atrage doar atenția asupra unor tendințe ale istoriei contemporane și pune în mișcare semnalul de alarmă înainte de a fi prea târziu. Foarte rar culturalizarea adversarului precede conflictul. Dimpotrivă, ca în spațiul iugoslav, tensiunile existențiale și politice profunde antrenează diferențierea culturală excesivă. Înclinația de a vedea în avertismentul profesorului de la Harvard o justificare a rasismului, ține de unele nevinovate impulsuri pacifiste. Reale rămân conflictele, micile războaie înșirate exact de-a lungul liniilor de demarcație dintre civilizații, fenomen mult mai răspândit ca în trecutul înghețat de războiul rece și tocmai acest fenomen solicită un răspuns grabnic.

Unde se află România?

Din păcate, diferențele sesizate de Hantington nu sunt numai culturale, ci de civilizație, adică ele implică deja trăiri specifice unor populații întregi, interiorizarea unor simboluri și repere spirituale. Este antrenat aici inconștientul colectiv, civilizația se află în oameni și nu în cărți, ea se construiește în primul rând pe sentimente, pe viziuni, superstiții și eforturi sau se prăbușește în golul lăsat de absența acestora. Impulsul de a-l stigmatiza pe celălalt ține de viciile unei civilizații și nu de deosebirile culturale.

Iar pe harta trasată de politologul de la Harvard, România s-ar situa undeva în zona slavo-ortodoxă. Așadar, nu în Occident. Teoria reflectă instinctul Occidentului de a se limita la lumea catolico-protestantă. Timp de aproape două mii de ani, sub o formă sau alta, acest Occident a avut o singură limbă de cultură și de rugăciune – latina; Occidentul are sfinți comuni cunoscuți la nivelul de jos, al poporului, și bine asimilați, operează cu aceleași simboluri religioase, aceleași locuri sfinte, legendele sunt comune, într-un cuvânt, informația deja depozitată în inconștientul colectiv funcționează pe aceleași repere. Dincolo de această geografie care-i este proprie, imaginarul poate să intre liber în funcțiune, apar miturile spaimei, apare Dracula.

În mod normal, dacă Occidentul și-ar cunoaște cu precizie interesele pe termen lung ar încerca să-și fixeze frontierele cât mai adânc în Răsărit. Numai că multora în Vest le pare în firea lucrurilor un NATO incluzând toate statele catolico-protestante din centrul Europei și lăsând la o parte România și Bulgaria... Nu de o parte, ci în brațele Rusiei, căci marele adversar al Americii rămâne tot Rusia. Pe piața mondială a armelor, faptele sunt deja clare. Cât despre simbolurile fundamentale, pe acestea a ajuns să le manipuleze, între alții, KGB-ul. Jirinovski este un produs elocvent al fundamentalismului imperialist bolșevic, având în spatele său milioanele de alegători.

România s-ar afla așadar pe muchia zarului, acolo unde, dacă America ajunge la pace cu rușii, îi poate ceda spre influență sud-estul Europei. Dacă însă un Jirinovski ori un alt Vladimir Wolfovici sau Ilici ar face prostii prea mari, s-ar putea ca Occidentul, cu timiditate, să încerce să ocupe un promontoriu în coasta pontică a Rusiei. Profesorul Samuel Hantington spune textual că „Pe termen scurt, Occidentul are interesul să integreze în Vest societățile Europei Răsăritene și ale Americii Latine ale căror culturi sunt apropiate de a sa".

Se pare că această analiză este privită cu toată seriozitatea la Casa Albă. Poate că nu va scăpa nici ideea integrării în Vest a promontoriului ce coincide cu arealul poporului român, singurul din tot spațiul indoeuropean care a reușit să-și păstreze identitatea desprins cum a fost de familia sa lingvistică, singurul având în Est o origine occidentală, cu alte cuvinte, unicul trib pe care Occidentul l-a pierdut, care însă nu a dispărut și care, prin urmare, poate fi regăsit.

Lingvistică şi fericire

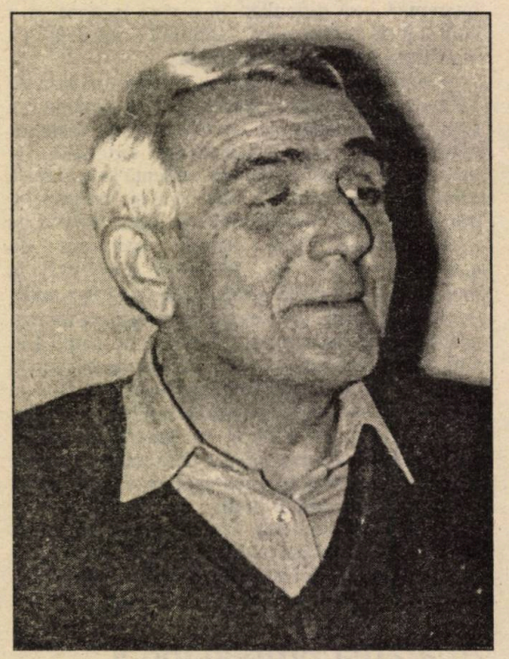

costache olăreanu

Palatul **Telefoanelor** era una dintre atracţiile acelei vremi. Pe lângă faptul că era cea mai înaltă clădire pe care o văzusem şi mi-o putusem imagina vreodată, avea o uşă rotitoare în care mă „dădeam" ori de câte ori treceam pe-acolo. Nu-mi închipuiam atunci intrarea în altă lume altfel decât simţind uşoara ameţeală a învârtitului, de unde mâini străine te luau pentru a te depune pe alt tărâm.

Iar de acolo, până în Cişmigiu, era o aruncătură de băţ. Încă se mai plătea pentru un loc pe bancă. Dar ce curat şi aranjat era parcul, ce explozii de culori primăvara sau toamna! Când m-am aşezat prima dată pe unul din acele scaune, care mai există şi astăzi, scaune largi, încăpătoare şi foarte comode, m-am simţit un privilegiat. Unde sunt huşenii mei să mă vadă cum mă **repauzez** şi cum admir ordinea desăvârşită a rondurilor de flori, cum ascult înfiorat ţipetele păunilor!?, mă întrebam cu ochii aproape închişi.

Făcea să trăieşti! Iar când, în unele după-amieze, asistam la apariţia unguroaicelor umflate de atâtea straturi de fuste, admiraţia mea nu mai avea margini. Deşi erau multe, deobicei însoţite de cătane sau tineri focoşi, îmbrăcaţi în negre costume naţionale, cu cizme lucioase, domnea o linişte desăvârşită. Cum s-ar zice astăzi, **sonorul** era întrerupt, se auzeau doar scârţâitul tălpilor pe pietrişul aleilor şi câte un fâlfâit de pasăre. Şi asta pentru că Cişmigiul, n-o să vă vină să credeţi!, departe de ce e acum, era un loc **select**, care nu admitea nici un gest mai brusc, nici o vociferaţie. Cine vorbeşte astăzi de barbaria şi ţigănia noastră să-şi amintească de cum arăta parcul cu numai câteva decenii în urmă.

Ultima mea aventură erotică se consumase în toamna trecută, în camera din **Vulturi**. Împreună cu Mihai şi Radu, făcusem o vizită unui fost coleg de şcoală al celui dintâi, avocat, mi se pare. În jurnal îi găsesc şi numele: Iancu (mărunţel, burtos, traducător din Rilke), strada Borangicului (n-am notat numărul şi nici nu mai ştiu pe unde vine). Pe un divan se afla o tânără, prietenă de-a lui Iancu, ce muşca din mari prune de Topoloveni, fapt ce ne-a făcut, pe mine şi pe Radu, să nu mai fim atenţi la Bach-ul pe care Mihai tocmai îl cânta, spre delectarea avocatului şi nesimţirea acelei june ce continua să-şi sugă degetele de plăcere. Atât de captivaţi am fost de Mimi, nume pe care aveam să-l aflăm mai târziu, că am decis, încă din acea seară, să o căutam cu orice preţ. Zis şi făcut. Câteva bune zile ne-am învârtit prin cartier, doar–doar vom da de ea.

Şi iată că într-o seară, când îmi pierdusem ori ce speranţă, mă trezesc în faţă, nas în nas, chiar cu cea căutată. M-a recunoscut imediat. Purta un palton cu blană roşcată şi o mică pălăriuţă ce-i coafa căpşorul mic şi frivol. Nu a trebuit, aşa cum îmi închipuiam, să înşir prea multe argumente (afară e frig etc.) pentru a o convinge să vină în **Vulturi**. Norocul era că Mircea, îmbolnăvindu-se, stătea de câteva zile la mătuşile lui de pe **Braziliei**.

Odată ajunşi, am încercat să aţâţ focul în goden, dar ori mâinile îmi tremurau, ori lemnele erau prea ude, că mai mult am făcut fum şi am umplut cămăruţa cu un insuportabil miros de gaz. Am deschis fereastra pentru aerisire şi, în timp ce norii de fum ne mai înconjurau încă, m-am apucat să-i citesc, la întâmplare, din jurnal şi din poezii.

– Spune-mi, ai ceva de mâncare? m-a întrerupt ea, cu o mină atât de serioasă, că m-am fâstâcit. Chiar la asta nu mă aşteptam. Am scormonit în uriaşul geamantan de sub pat, unde îmi ţineam proviziile, dar mai mult de o pungă cu zahăr şi câteva coltuce de pâine uscată n-am găsit.

Ce surâs îngăduitor a aruncat spre mine şi cât de delicat a început să mănânce! Avea dinţi mici, de rozătoare. Crănţănitul acela continuu, convingerea cu care înghiţea m-au făcut să mă mai liniştesc, să mă aşez lângă ea, pe pat (singurul loc pe care se putea sta), şi să înghit, cu aceeaşi linguriţă, micile doze de zahăr de pe fundul pungii.

– E bun! a zis, scuturându-şi poala de firimituri. Deci şi ea face foame, ca şi mine, îmi spuneam, în timp ce o urmăream cum îşi scoate paltonul şi încearcă să şi-l agaţe în cuiul bătut în zid, lângă uşă.

Am închis fereastra, fără ca fumul să fi ieşit în întregime, şi mi-am scos la rându-mi paltonul. Godenul începuse să dea căldură. Devenirăm dintr-o dată bine dispuşi. Ea chiar mă întrebă dacă n-aş vrea să-i mai citesc. Abia aşteptam.

Totdeauna am citit prost, mai mult pentru mine decât pentru cei ce mă ascultă. Atunci simţeam, pur şi simplu, că mă sufoc. Dar am continuat să declam cuvinte ce-mi părură atât de străine, de ne la locul lor.

Când am terminat, ea s-a aplecat spre mine şi m-a decorat cu un sărut subţire. Eram destul de naiv atunci ca să-mi închipui că din cauza capodoperelor mele. Mă înroşisem tot.

Totuşi trebuia ca cineva să facă începutul. Şi ea îl făcu repetând sărutul, dar cu mai multă insistenţă. În cameră era cald de-a binelea şi, întocmai unei pisici mari şi blănoase, ea se întinse pe pat spunându-mi cât de somn îi e.

Am stins lumina. Actul meu de bravură, de care nu mă credeam, la început, în stare, a produs învălmăşeala scontată. Şoptea mereu: „Dar nu văd unde să-mi pun lucrurile!" în timp ce eu, cunoscător perfect al fiecărui colţişor, o ajutam să şi le chitească cât de cât. Le agăţam în cuiele, destul de multe, bătute de mine şi de Mircea, la întâmplare, de-a lungul pereţilor. Ordinea nu mai conta. După ce a terminat, am auzit foşnetul alunecării ei în pat. Eu rămăsesem cu hainele pe mine. Mă jenam să mă dezbrac chiar pe întuneric, fapt ce pare astăzi incredibil. N-ar mai părea dacă v-aş spune că educaţia pe care o primisem nu permitea, în ruptul capului, goliciunea faţă de oricine, chiar dintre cei foarte apropiaţi.

– Ce faci? am auzit-o pe Mimi, cu o voce tare stinsă, chemându-mă.

De-aici încolo lucrurile deveniră ceva mai confuze. Aproape paralizat, stăteam în picioare, la marginea patului, simţind cum totul se învârte cu mine. Aş mai fi stat cine ştie cât dacă mâna ei decisă nu m-ar fi tras spre ea. Aproape am căzut. Şi aşa, îmbrăcat, m-am năpustit besmetic, de parcă mulţimi fioroase m-ar fi gonit din urmă.

Dându-şi seama de feciorelnicele-mi reţineri, Mimi îmi spuse că mă ajută ea să mă dezbrac. Stăteam ca un copil, în patul răvăşit, în timp ce mâini experte scoteau lucrurile de pe mine, ca de pe un om beat. Dar ce nemaipomenite delicii simţea pielea mea! Tot corpul mi se scufunda într-o apă călduţă, tropicală, peştişori agitaţi îmi băteau coapsele cu cozile lor grăbite, o furnicătură dulce îmi traversa şira spinării, mii de ace mă împungeau în cele mai neaşteptate locuri, chiar ochii îmi erau plesniţi de un frunziş orbitor, parcă scăldat în soare.

Acele momente n-am să le uit niciodată.

Cum n-aveam să uit spaima pe care am tras-o când a încercat să se suie pe mine pentru

a-şi mări plăcerile, plăceri de care eu eram, e uşor de ghicit, complet străin. Aşa ceva chiar nu prevăzusem. Mă zbăteam ca un animal răpus şi asta, cred, îi mărea aţâţarea. Şi poate m-aş mai fi zbătut aşa, mult şi bine, dacă o voce supărată nu mi s-ar fi adresat poruncitoare: „Potoleşte-te, o dată!"

Fiindu-mi aproape frică de ea, tot restul nopţii am urmat-o, tăcut şi ascultător, pe căi atât de întortocheate şi imprevizibile, pe care mintea mea de provincial nu le-ar fi putut pricepe până atunci, în ruptul capului.

*

Şi tot de la **Palatul Telefoanelor**, mergând în sus, pe Calea Victoriei, ajungeam la tante Netty, dar după ce treceam de **Palatul Regal**, adulmecam mirosurile nemaipomenite ale **Cofetăriei Nestor**, mă opream o clipă în colţul străzii **General Berthelot**, unde era magazinul de stofe „La Radu", privind spre **Catedrala Sf. Iosif**, de la care, mai departe, nu mersesem.

Traversam un gang întunecos, mă aflam într-o curte interioară, plină de ferestre şi balcoane, cu un miros greu de descris, amestec ciudat de maşină de scris şi de blană plouată de câine.

Tante Netty era o bravă bucovineancă. Aducea, pe de departe, cu nevasta lui Arghezi, coana Paraschiva. Bună gospodină, extrem de darnică, dar şi cu accente caustice când nu-i convenea ceva. Revoltată de starea în care mă aflam, încerca să mă ajute, ba cu câte o haină, sau o pereche de pantofi, ba cu câte un „sejur" la ea, ospătat cum se cuvine. Aşa cum s-a întâmplat când am avut, la nici 20 de ani, prima criză de lumbago.

Pornisem din **Vulturi** de dimineaţă, luând tramvaiul 16 de la staţia Mircea Vodă din Dudeşti, apoi tramvaiul 5, care atunci traversa întreg bulevardul şi ajungea în Floreasca. Vrând să cobor la C.A.Rosetti, pentru a ajunge la Radu, am simţit la un moment dat cum urcă dinspre stomac o greaţă cumplită, cum mâinile şi picioarele mi se răcesc şi spinarea mi-e traversată de curenţi reci. Mi-am pierdut cunoştinţa. Câteva braţe m-au cărat în grabă şi m-au depus pe o canapea, la **Cofetăria Scala**. Nu intrasem niciodată acolo. Când m-am trezit, am crezut că visez. Lumina puternică, oglinzile strălucitoare ce înconjurau pereţii, dar şi aromele rare, cărora le şi uitasem existenţa, m-au făcut să-mi prelungesc voit starea, să nu mă ridic de pe canapeaua pe care stam, cu atâtea feţe aplecate asupră-mi. O vânzătoare a venit cu un cornet de bomboane mentolate, care, pur şi simplu, se topeau în gură, aproape silindu-mă să le înghit. O voce groasă, tabacică, mă căina: „Precis e mort de foame!", iar o alta, piţigăiată, striga: „Nu-l lăsaţi să se ridice! Dacă îi vine rău din nou?". Dar parcă eu vroiam să plec? Era atât de bine! Toată fiinţa îmi era invadată de mirosuri uitate, alergam pe nişte pajişti, cu părul vâlvoi, cu faţa răcorită de curenţi neaşteptaţi, toate lucrurile urâte dinainte depărtându-se atât de mult, că nici n-ai fi crezut că ele ar fi putut să existe vreodată.

Când am fost din nou în stradă, sprijinit de Radu, care nu ştiu cum aflase de întâmplare, simţeam un cuţit în şale, picioarele abia mi le târam. Am urcat cu greu în cămăruţa pe care o ocupa în clădirea şcolii profesionale, unde acum e magazinul Pati–Bar. Doamna Petrescu m-a întins pe pat, neştiind ce să-mi mai facă. Dar durerile deveneau din ce în ce mai ascuţite. Singura soluţie era să mă târăsc până la tante Netty unde, oricum, aş fi putut fi îngrijit cum se cuvine.

Astfel am stat la ea vreo patru zile, timp în care, cu un devotament rar, m-a îngrijit ca pe propriul copil. Statul în pat mă întorcea spre bunele şi neverosimilele vremuri ale copilăriei, cu sticle calde de apă sub plapumă, cu frecţiile „Carmol" sau „Diana" şi supele de pasăre, fierbinţi şi cu mulţi tăiţei (cărora noi, în Moldova, le spuneam **tocmaci**), cu ore în şir de citit, până la amorţeală. Ce putea fi mai voluptuos?

Când am revenit în cămăruţa din **Vulturi** mi s-a părut că mă întorc în infern. Doamna Alexandru, cealaltă chiriaşă a doamnei Gheorghiu, nu mai termina cu mirosurile de rântaş ale mâncărurilor ei infecte, ca să nu mai vorbesc de raţele ce circulau în voie pe coridorul din faţa camerelor noastre. Îi era milă să le lase să îngheţe afară, sărăcuţele de ele!

Tocmai în acele zile apărea şi lucrarea lui I. V.Stalin „În legătură cu marxismul în lingvistică". Nouă, celor din anul II, ni se introdusese un curs de un semestru de istoria limbii. Vă imaginaţi ce tevatură a fost. Profesorii, conform instrucţiunilor primite, trebuiau să-şi ajusteze, din mers, cursurile. Mai mult chiar, materii care nu aveau nici o legătură cu lingvistica urmau să includă tezele marelui geniu al popoarelor. La **Pedagogie** am făcut mai multe săptămâni „Tezele tovarăşului Stalin privind lingvistica şi aplicarea lor creatoare la perfecţionarea procesului instructiv–educativ", iar la **Psihologie**, „Rolul tezelor tovarăşului Stalin la fundamentarea ştiinţifică a cercetării raporturilor dintre gândire şi limbaj".

Aici era vorba de faptul că tovarăşul Stalin... lua peste picior pe unii tovarăşi... care pretindeau ca URSS să-şi schimbe şinele de cale ferată, că sunt burgheze...

Când profesorul Weigl a venit prima oară să ne vorbească avea faţa ca de ceară. Am crezut că s-a întâmplat ceva, vreo nenorocire. După multe minute de tăcere, timp în care a dat drumul şi la câteva oftaturi, s-a pornit să ne spună, dar cu un glas atât de încet că foarte puţini reuşeau să-l audă, că urmează să studiem... (aici vocea i s-a înecat de-a binelea) importanţa epocală a contribuţiei... marea, geniala operă... lovitura mortală dată duşmanilor socialismului... etc., etc.

Era atât de emoţionat că îi tremura glasul, se vedea cât-colo că îşi luase o sarcină mult prea mare pentru puterile sale, dar că nu se va lăsa bătut cu una cu două. Cerea şi auditoriului să-l ajute şi pentru asta întindea spre noi braţe rugătoare. Eram cu toţii înmărmuriţi. Ori se anunţa scufundarea Australiei, celor două Americi, a Groenlandei şi a întregii Asii, ori se vorbea de epocala lucrare a tovarăşului, emoţia era la fel de mare. Doar când a ajuns la chestia cu şinele de cale ferată, atmosfera s-a mai destins. Aici era vorba de faptul că tovarăşul Stalin, cu umorul său foarte fin dar muşcător, îi lua peste picior pe unii tovarăşi, altminteri cu un dezvoltat spirit de clasă, care pretindeau ca URSS să-şi schimbe şinele de cale ferată, că sunt burgheze, şi să le înlocuiască cu altele, socialiste. Auzi, chestie?!

Lui Weigl i-au dat lacrimile. Atât de tulburat era că a trebuit să se întrerupă. Şi-a scos batista, şi-a şters ochii, apoi a privit în sală de teama de a nu-i fi observat cineva momentul de slăbiciune. Când şi-a reluat prelegerea, faţa îi era inundată de fericire. Reuşise să ne comunice fiorul celor scrise de tovarăşul Stalin, umorul sănătos al acestuia în lupta pentru o lingvistică pusă în slujba intereselor poporului şi împotriva claselor asupritoare. Cu ochii lui mici ne scruta feţele pentru a se convinge de ecoul vorbelor sale, parcă vrând să ne ia părtaşi la marea lui bucurie, parcă cerând să exclamăm, împreună cu el: „Hai că le-a zis-o!".

Cu I. Coteanu lucrurile s-au petrecut altfel. Mult mai îngheţat decât Weigl, a încercat să ne facă să înţelegem de ce tovarăşul Stalin afirmă că gramatica este alcătuită din morfologie şi sintaxă şi de ce problemele astea de lingvistică, deşi au tot stat în centrul atenţiei oamenilor de ştiinţă sovietici, abia cu tezele geniale ale tovarăşului şi-au căpătat adevărata soluţionare. Şi, bineînţeles, a ajuns şi el la pasajul cu şinele de cale ferată. Se putea altfel? Zâmbetul ce ne-a aruncat atunci n-o să-l uit prea uşor. Era zâmbetul unuia trecut prin multe, şi bune şi rele, dar care, în mijlocul celor mai teribile încercări, îşi găseşte totuşi timp să guste şi o vorbă de spirit.

Şi mai ales când vine de unde vine...

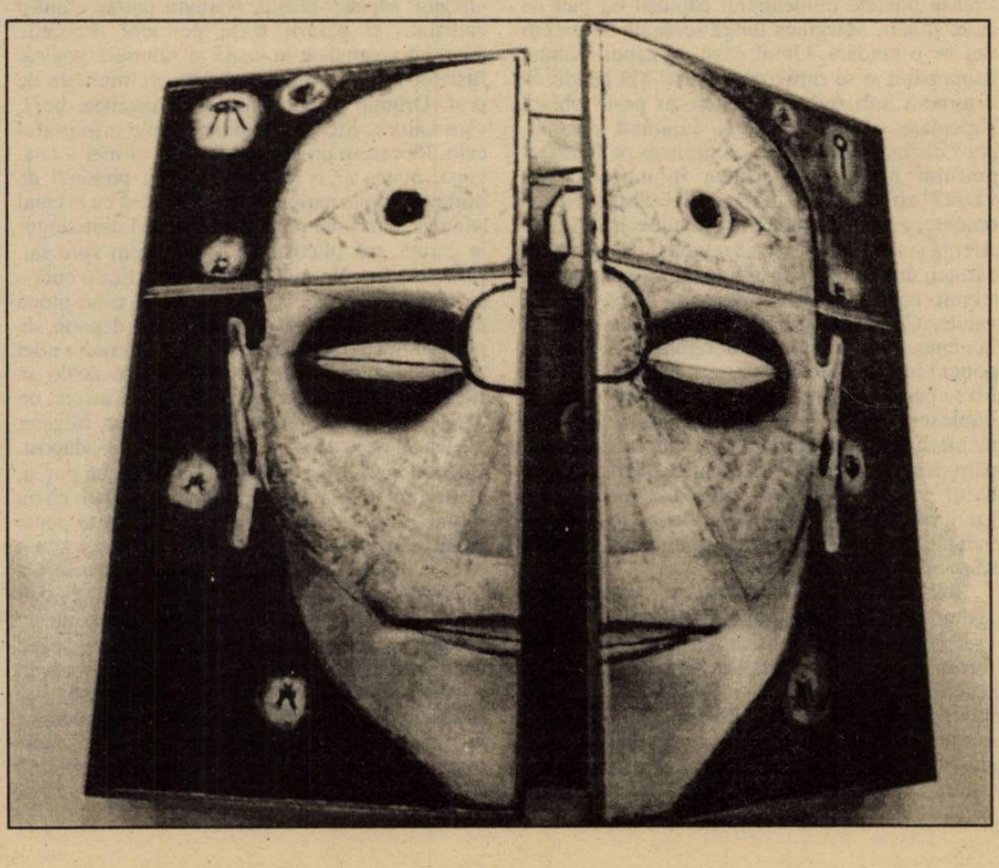

dumitru ungureanu

MUŞCĂ, ANIMALO!

Deşi băusem o ceaşcă de ţuică la plecarea din casă, frigul mă înţepă şi strânsei cojocul în spate. Nafemate învârtea biciul pe deasupra vacilor, bea şi plescăia după fiecare înghiţitură. Căruţa scârţâia săltând prin gropi. În câmp, frigul parcă fu mai tare, noaptea mai neagră, deşi stelele luceau clar deasupra. Beam ţuică şi priveam la ele când ridicam sticla. „Uite, zise Nafemate, carul mare a sucit oiştea, se crapă de ziuă! Ai ceas?" „L-am lăsat acasă. La ce-ţi trebuie, când citeşti stelele?" „Vream să verific!" zise el, cu şiretenia aceea ce pare luată din cărţi. „Eşti mare figură, bre!" „Ehe, domn' profesor, facem şi noi ce putem!" Luai altă gură de ţuică şi zisei, ca să nu tac „Nu se luminează curând!" „Când ajungem la Bucen, o să fie lumină, precis!" zise Nafemate. La Bucen era pogonul pe care îl primisem îndărăt, ca moştenitor, după revoluţie, când se lichidase CAP-ul. Tot la Bucen avea şi Nafemate un pogon, de-asta ştia cât timp facem până acolo.

Ajunserăm la răspântia din Legiuiri. Un drumeag ducea spre locurile noastre, celălalt înapoi în sat, după ce ocolea nişte pârloage şi traversa pârâul Morii. Vacile apucară pe acesta din urmă. Nafemate le atinse cu biciul, le înjură, dar nu le întoarse. Vorba lui răstită, groasă, râgâită, sau dracu' ştie ce, sperie animalele. Începură să alerge. Stăpânul lor zbieră, furios şi neputincios. Le biciui fără milă, dar ele, nepăsătoare, continuară să fugă. Mă ţinui de suian cu o mână, cu cealaltă strânsei sticla la piept. Căruţa se hurducă, scândura folosită ca scaun pică dintre obloane. Ghemuit lângă scoarţă, nu ştiam dacă e bine să sar jos, sau să mă cramponez în poziţia aceea. Nafemate îşi strânse poalele minteanului căptuşit cu piei de oaie, şi sări. Marginea lungă se agăţă de un cui sau de o ţandără. Omul căzu cu capul înainte, haina pârâi şi se rupse cu troznet. Mă gândii că a nimerit sub roţi şi mă aplecai peste oblon. Nafemate se ridicase deja, înjurând cumplit. Nu-i distingeam faţa; tot ce desluşii pe fundalul prafului alburiu fu silueta întunecată. „Ai văzut?" zbieră omul. „Să mă calce căruţa! Să mă omoare, animala dracului!" Rămăsese în urmă. Alergă şi ne ajunse. Apucă o ţepuşă de pe fundul căruţei, una din cele şase folosite ca înălţători la stivuit cocenii. Alergă din nou până întrecu vacile. Când îl văzură, ele se opriră brusc. Căzui în genunchi, mă lovii, iar durerea ascuţită mi se poticni în gât. Nafemate întinse mâna către vaci. Mi se păru că vrea să apuce jugul sau cornul. Nu înţelesei ce se întâmplă. Deodată îl auzii răcnind: „Muşcă, animalo!" Când privirea mea pătrunse întunericul, Nafemate izbea cu parul botul vacilor, pe rând, înjurând necontenit. Loviturile sunau înfundat, vitele se trăgeau îndărăt, pieziş, răsucindu-şi grumajii în jug, fără să poată scăpa din el...

Într-un târziu, Nafemate se opri, scuipă zgomotos şi întoarse căruţa, mergând alături de vaci până la răscruce. Cotirăm pe drumul spre Bucen, iar omul urcă alături. Graiul îmi pierise, şedeam cocârjat pe scândură, şi tot nu înţelegeam ce se petrecuse. Cercetam întunericul, cerul fără stele acum, fondul albicios al drumului, ce părea o pânză pe care vitele se mişcau ca într-un film mut. Scârţâitul monoton al atelajului injecta o morfină subtilă în urechile mele. Omul de lângă mine înjura în continuare şi mă interpela, ca martor ce fusesem la „cât pe-aci să mă omoare, animala dracului!" Nu ziceam nimic, sau nu mă auzeam vorbind. El bălmăjea „Nu ştii când vine ceasul rău, acu zici că ţi-e bine, acu dai din mână şi te duci dracului!" Îmi luase sticla, băuse şi mă rugase să beau şi eu, refuzasem, linsese el tot, scuipa întruna şi lovea spinările ascuţite ale vacilor, fără ca lor să le pese prea mult, căci mergeau lent, boncăluind paşi egali pe pământul îngheţat. Tăceam şi priveam aiurit în jur. Mi se părea că întunericul naşte fantasme blânde. Parcă şi Nafemate se îmblânzise, căci povestea de nişte boi, pe care îi avusese odinioară, şi care ştiau să meargă singuri la câmp.

Ascultam vorbele lui mustoase, diluate şi înmuiate în zeama prunelor. Vocea groasă, spartă şi depărtată, împroşcăturile de salivă, tutunul unei ţigări proaste, zgâlţâitul atelajului – toate astea mi se păreau ireale în bezna de nepătruns. Parcă se lăsase şi ceaţa, aerul se umezise, ne înconjura o pâclă pătrunzătoare până la os. „Intră întunecul în pământ!" zise Nafemate de câteva ori, iar eu nu pricepeam ce vrea să spună. Şi-apoi am simţit ielele. Se învârteau, cred, în jur, nevăzute, dar auzite. Înlemnit, ascultai acest dialog: „Cineeee-eeee? Nafemateeee, Nafemateeee! Să-i luăm minţileeee, minţileeee! Lasă-i-leeee, lasă-i-leeee! Deeee ceeee? Al nostru eeee-eeee!"

O lumină orbitoare izbucni, un soare crud încălzi ca-n miez de vară. Dezbrăcai haina şi rămăsei în cămaşa cusută de mama. Câmpul înflorea sub cerul senin, porumburile rădeau viguroase. Puncte colorate pe macatul vernil, oamenii săpau năduşiţi. Bărbaţii purtau cămăşi cadrilate şi pălării trase pe ochi. Femeile legaseră basmalele la ceafă şi săltaseră poalele fustelor la brâu, dezvelind picioare murdare de praf. Drumul uscat şi neted se aşternea drept, uşor vălurit. Mergeam târând tălpile prin praful cald. Plecasem de la Bucen, unde ai mei – tata, taica, mama şi o mătuşă – săpau pogonul de porumb a doua oară. De ce mă luaseră cu ei când ştiau că sunt prea mic ca să-i ajut? Lăsat singur la căruţă, mă plictisisem şi plecasem spre sat. Coboram în vâlceaua Mozăceanca. Era o cută a pământului în care se adunau apele când ploua mai multe zile, dar nu curgeau prea departe, de piereau în ţărână. Soarele trecuse de crucea zilei şi se topea către Cornul Caprei. De acolo se ridică, parcă să mănânce mămăliga de pe cer, un balaur vânăt, sforăitor, spintecat de fulgere. Venea ploaie mare, şi trebuia să caut adăpost. Bine că ajunsesem în vâlcea. Aici era un puţ şi, alături, un tufan ce ţinea umbră. Dar ştiam că nu e bine să stai sub tufan când tună, că te poate trăsni. Auzisem asta la ăi bătrâni, şi nu ştiam cum să mulţumesc băieţilor din sat că făcuseră o ascunzătoare, o groapă sub valul de pământ nearat ce înconjura ca un zid locul cu tufanul. În groapă ne piteam la jocul de-a haiducii, când păşteam vacile pe vâlcea, toamna. Mă vârâi în gaura asta ferită sub măceşi şi porumbe, sub streaşina de crenguţe cu ţepi, pe care apa aluneca în văioagă. Ploaia începu treptat: câteva picături mari şi grele căzură ca nişte gloanţe, sfâşiind frunzele de porumb. Apoi răpăiala se îndesi, deveni torent, câmpul se umplu de fum. Nu se mai vedeau căruţele oprite la cap de loc, nu se vedeau caii, nici oamenii băgaţi sub rogojini şi sub scoarţele de lemn...

Mă ghemuii ca un câine. Apa pătrunse la mine, picătură cu picătură. Se prelingea pe marginea de lut şi se usca pe spatele meu. Aş fi plecat – dar unde şi cum? Ploaia închidea zarea din toate părţile; nu era scăpare. Tot mai bine să stau în găoacea mea rece... Gândurile astea îmi fugiră într-un târziu, când văzui cine coboară în vâlcea. În frunte mergea el, ducând sapele pe umărul stâng. Suflecase pantalonii şi părea că patinează pe noroi, încălţat cu nişte boţanci mult mai mari ca laba piciorului, legaţi cu sârmă în loc de şireturi. Cămaşa ruptă era strânsă cu un

Dumitru Ungureanu s-a născut la 4 martie 1956, în Morteni, Dâmboviţa (loc aflat la jumătatea distanţei dintre Siliştea–Gumeşti şi Târgovişte, fapt pentru care şi proza autorului se află între Marin Preda şi Şcoala de la Târgovişte). Publică şi debutează de mai multe ori, prin diferite reviste. Notabile apariţii în **Viaţa românească** *şi* **Contrapunct** *(prima serie). Un volum de povestiri pierdut prin subteranele* **Cărţii Româneşti** *de Florin Iaru. Un premiu I neridicat de la Iaşi, într-o perioadă când – după cum se vede şi în poza de mai sus – căzuse pradă patimilor şi viciilor. Un volum în curs de apariţie la Editura PHOENIX, în colecţia „scandaloasă" – NOUĂZECI. (Prin romanul* **Cartea păcatelor** *prozatorul riscă să fie etichetat „vulgar", „trivial", „indecent" sau... să intre în istoria literaturii contemporane.)*

Ce-l individualizează pe DUMITRU UNGUREANU în peisajul oricum debil al prozei de azi? Textul pe care vi-l propun, **Muşcă, animalo!**, *nu e atât de şocant în delirul său oniric pe cât ar vrea să spună – la derută! – titlul său. Astfel şi omul, astfel şi scriitorul: un fals teribilist, strâns cu uşa oximoronic de dulce de către propria sa timiditate, peste care s-au suprapus văluri de romantism suprajudeţean, ironie amară şi, mai ales, un simţ particular de detectare şi punere în valoare a umorilor negre.*

Dan-Silviu Boerescu

chimir maro, pălăria se pleoştise, udă. Faţa nerasă, nasul borcănat, ochii mici, gura strânsă şi urechile clăpăuge. Complet nepăsător faţă de ploaie, nu părea să ştie de femeia care îl urma, cocoşată sub doi snopi de fire de porumb, răritură culeasă pentru vite. Faţa ei nu se vedea de sub frunzele snopului, hainele atârnau fleaşcă, lipite de trupul micuţ, cu oasele parcă scăpate din zgârciuri.

Ajuns lângă tufan, bărbatul se oploşi sub coroana deasă şi puse jos sapele. Cam prin dreptul puţului, femeia alunecă şi căzu. Snopii se împrăştiară cât colo, un coş se răsturnă alături, probabil în el fusese de mâncare, se vedea un şervet de pânză şi câteva bucăţi de turtă. Bărbatul privea impasibil, de sub adăpost, pufăind tutun. Nu catadicsi să ajute muierea lui, nici să se ridice, nici să aducă snopii şi coşul la tufan. Ea singură cără poverile, după care se ghemui lângă tulpină şi-şi desfăcu basmaua ca să-şi strângă părul. Fără să spună o vorbă, el se aplecă şi o trânti pe spate, îi dădu fusta în sus de şolduri şi se băgă între picioarele ei noroite. Tunetele şi ploaia mă împiedicau să aud ce-şi spun; dar vorbeau ceva, şi nu se înţelegeau, nu se potriveau. El se ridică în genunchi, o apucă de păr şi-i duse gura spre şliţul pantalonilor săi, din care atârna bleg ceva ca un maţ de porc, gros, noduros şi moale. „Muşcă, animalo!" răzbătu prin fişcuiala ploii glasul bărbatului, un glas spart, cu scrâşnete răguşite. „Nu mai vreau, mă, că mi s-a luat!" plânse ea. „Fir-ai a dracului de animală, pământ n-ai, asta nu vrei, de ce eşti bună, fa? Numai să te-mpiedici, animala dracului!"

Deodată sări ca muşcat de şarpe. Dinţii ei se înfipseseră în maţul bleg. Omul apucă o sapă şi izbi pe femeie cu muchia de fier drept în creştetul capului. Sângele ţâşni ca miezul dintr-un pepene prea copt, strivit din greşeală. Trupul micuţ se prăvăli în spasme. Parcă ar fi vrut să fugă, sau numai să se ridice. O altă lovitură, însoţită de un muget scurt; şi spasmele corpului prăbuşit se liniştiră. Omul înjura de zor; bănuiam asta după cum mărunţea buzele negre, nu auzeam nimic, doar vedeam cum scuipă, şi iar scuipă. Pesemne că sângele pătase bocancii lui, căci bărbatul merse câţiva paşi încolo, jumuli nişte iarbă, făcu un şomoiog şi se aplecă să şteargă bombeurile.

Asta fu scăparea lui. Când îşi ştergea bocancii, trăznetul căzu pe tufan. Coroana verde se despică în două părţi, ce căzură la pământ aprinse de foc şi arzând ca nişte pământufuri îmbibate în gaz. Tulpina se dovedi putredă, din ea se ridicară flăcări ca de pe coşul înfundat de ciori al unei case. Părea că şi pământul din jur a luat foc. În vatra asta arse trupul mort al femeii, sub privirile albe ale bărbatului.

După trăsnet, ploaia stătu binişor, dusă aiurea. Un soi de asprime se instală în aer, o violentă mâncărime îmi podidi pielea, lacrimile umplură ochii şi ceva ca o negură mă făcu să nu mai văd, să nu mai ştiu unde mă aflu, în ce lume, în ce timp...

Mă trezii izbit de marginea căruţei. Alături, Nafemate zicea „Bine că a plouat, cocenii nu mai au praf, şi se prinde şi grâul, la ăia de-au semănat..." Negura călţoasă nu se risipise, stelele nu se mai vedeau, frigul îmi îngheţase oasele, dârdâiam continuu, ţuică nu mai era. Parcă ghicindu-mi gândul, Nafemate hârâi „Dacă luai două sticle, acu nu tremurai..."

Coborârăm în vâlceaua Mozăceanca. Alături de drum văzurăm puţul şi o cruce de lemn, cu braţele atârnând dezolant. „Parcă era pe vremuri aici şi un tufan?!" izbutii să articulez, cu glas subţire şi tăiat de scuturături. Nafemate zise „Era, da' l-au scos comuniştii, ca să nu mai ţină umbră când stai şi tu un pic, după ce beai apă, sau când venea ploaia, să n-ai sub ce te feri de una, de alta..."

Şi din nou începu să-şi amintească de boii ce-i avusese odată, povestind cum îl duceau singuri la loc... Aşa ajuserăm la Bucen, unde făcurăm un foc strașnic de coceni, până se iviră, albastre, zorile...

Etica tragică

de CORNELIU MIRCEA

Deşi termenul demult consacrat al eticii riscă să rămână fixat într-o ipostază sublimă, să observăm că decizia etică, chiar dacă intuieşte şi adulmecă sublimul, poartă rănile încă proaspete ale confruntării cu limita individuală. **Etica este prin excelenţă tragică**. Domeniul ei este câmpul de luptă, permanent răvăşit, în care armatele celor două imperii – inconştientul şi originarul sintetic – se războiesc mereu. Victoriile sau înfrângerile succesive ale celor două tabere pot fi înregistrate pe un grafic a cărui linie neregulată mărturiseşte **provizoratul permanent al victoriei (sau înfrângerii), de orice parte ar fi acesta**.

Omul nu este, desigur, Dumnezeu; decizia etică nu va putea respecta, cu intransigenţă, rigoarea inflexibilă a unităţii originare. Dar nu este nici animalul inferior, condus numai de instincte. **Homo sapiens** a pătruns în ţinutul sacru – devenind conştient de sine –, a pornit chiar în explorarea dimensiunii sacre în clipa filosofării –, dar, **conştient de sine fiind, se întoarce, pururi, la sinele limitat – se situează pe sine dincolo de altul** – şi astfel se împarte în cele două „realităţi" pe care le percepe ca fiind distincte: lumea interioară (subiectivă) şi lumea exterioară (obiectivă).

Racordarea la sine şi la lume era, oricum, necesară. Inconştientul nu putea rămâne „descoperit", nici suspendat sub imperiul unui ţinut sintetic care i-ar fi rămas pe veci străin. Conştiinţa de sine reprezintă **legătura**: puntea comunicantă, vie şi permanentă între cele două cosmosuri contradictorii; iar decizia etico-morală pe care o ia – confruntând cele două universuri fundamental deosebite – poartă urma amândurora.

Conflictul tragic se gravează în fiecare decizie morală. „Obiceiul" omenesc – la care ne trimit rădăcinile etimologice ale celor două cuvinte: **ethos** şi **mos** –, deşi proiectat pe fundalul esenţial al Fiinţei, poartă în structura lui teluricul. Din acest motiv, etica nu poate fi decât tragică. Mai mult, eticul reprezintă destinul tragic al fiinţei umane suspendate între pământ şi cer; între diavol şi Dumnezeu; între rău şi Binele suveran; între infern şi paradis. Cucerind – pentru o clipă – paradisul, omul transfigurat poartă încă cicatricile proaspete ale rănilor ce mărturisesc smulgerea din infern; iar purgatoriul conştiinţei păstrează cel puţin o rază din lumina paradisiacă a Fiinţei pentru cel întors cu faţa – sau cu trupul întreg – spre infern.

Disputa între cele două tărâmuri – bazal şi „supraceresc" – nu încetează cât timp omul vieţuieşte în această lume. Inconştientul personal şi colectiv, normele sociale şi politice îşi cer drepturile la fel de imperativ ca şi Fiinţa supremă. Conştiinţa va arbitra în permanenţă confruntarea aceasta care se desfăşoară în propriul ei orizont. Iar victoria sau eşecul oricărui protagonist sunt efemere. În următoarea clipă, conflictul va renaşte. Şi va fi cu atât mai puternic cu cât un pol îl domină mai mult pe celălalt, cu cât una dintre lumi este reprimată mai intens de cealaltă. Înfrânarea ascetului nu poate ascunde tumultul forţelor pulsional–afective subterane care îşi cer drepturile, aşa după cum deriva trupului căzut pradă plăcerilor nu poate suprima vocea detunătoare a Fiinţei ce sancţionează tot mai ferm căderea liberă. Oricum, decizia morală – şi conflictul tragic ce o acompaniază – se instituie în permanenţă. Viaţa conştiinţei nu mărturiseşte, în mare parte, altceva decât disputa inconştientului cu dimensiunea originară, **fapta – împlinirea deciziei – fiind judecată în permanenţă de conştiinţa care îşi supraveghează trupul, acţiunile şi gândul**.

Nu putem trasa, deci, un hotar separator net între judecata teoretică şi fapta morală atunci când fapta este, cel mai adesea, rezultatul deliberării teoretice, rezultatul însuşi fiind apoi analizat de raţiunea care – purtând marca inconfundabilă a Fiinţei – este judecătorul cel mai sever şi imparţial, **constatând moralitatea sau imoralitatea ei**, mai mult, căutând în mod frecvent, atunci când presiunea imoralităţii se intensifică, argumente logice, justificative, care „să coloreze moral" fapta negativă. Într-o singură zi sunt formulate o sumedenie de decizii etice – mai mult sau mai puţin apropiate de imperativul instanţei originare – care, prin compunere sau prin însumare statistică, vor contura **spectrul definitoriu în care se înscrie o conştiinţă anume**.

Un fapt trebuie precizat: **fiecare conştiinţă îşi este propriul stăpân şi propriul judecător, indiferent de configuraţia interpersonală şi de presiunea forţelor exterioare ce se exercită asupra ei**. Responsabilitatea omului ca individ – **ca univers conştient de sine** – nu poate fi eludată, nici transferată, oricât de multe circumstanţe atenuante şi-ar afla raţiunea. Fiecare este singur – singur cu sine – în clipa deciziei morale, şi **fiecare decizie depinde, în ultimă instanţă, de fiecare conştiinţă individuală**. Nu putem fugi din faţa răspunderii **personale**, aşa după cum nu putem fugi de remuşcări, oricât ar încerca raţiunea să se salveze printr-o argumentaţie luxuriantă.

Fiecare decizie va fi „bună" sau „rea", în funcţie de orizontul care o defineşte: Fiinţa universală, ori sinele egolatru (încurajat de o mentalitate etică debilă, ori de un sistem politico–social nedrept). Omul poate fi „bun" sau „rău" în funcţie de reperul pe care îl alege spre a-i defini natura şi rezultatul acţiunilor. Pentru un mic grup armonios, definit de o normă etică înaltă şi pentru o societate echilibrată care respectă şi cultivă cu adevărat legea, a fi bun înseamnă a respecta imperativele normelor grupale, legile şi, în final, legea suverană a Fiinţei, iar a fi rău înseamnă a te desprinde de normele aflate în vigoare, a le nega, a le respinge. Pentru un microgrup dizarmonic, definit de o normă etică „joasă", şi pentru o societate strâmbă, care ocoleşte legea sau o afirmă numai demagogic, a te supune normei şi legilor aparente – a te opune fărădelegii – înseamnă a fi rău: a fi neconform cu normele comune, debile, a fi împotriva falselor valori şi opţiuni.

„Bunătatea" sau „ne-bunătatea" (pentru a nu spune „ne-bunia") fiinţei umane sunt, aşadar, calificativele ce depind, conjunctural, de norma unui anumit grup, de o mentalitate etnică specifică, de un anume sistem socio-politic. Dar reperul suveran al Fiinţei rămâne; nu poate fi ignorat. Conştiinţa de sine se defineşte faţă de acesta şi este modelată fără contenire de exigenţa lui supremă. Astfel încât „bunătatea" este, totuşi, un calificativ care, la o mai atentă analiză, nu poate fi nicidecum falsificat. A fi bun înseamnă a fi pe măsură – şi în acord – Binelui suveran; iar Binele suveran confirmă Fiinţa esenţială, unificatoare.

I.

Binecuvântarea limitei

de DAN STANCA

„Şi ce altceva e cultura atunci dacă nu agonia noastră izbucnită în forme?“

Observaţia aceasta a lui Constantin Noica, publicată în lunarul „Azi“, în aprilie 1935, deci acum aproape 60 de ani, ne orientează gândul spre o luminoasă liniştire, o depăşire ontologică a tumultului şi suferinţei pentru a trece astfel dincolo de obsesiile atât ale autenticităţii cu orice preţ cât şi ale convenţionalului.

Cultura ia fiinţă prin simţ geometric şi prin recunoaşterea limitelor. În afara limitelor cultură nu poate fi. Este spirit, este duh, dar nu este cultură. Problema care se pune este aceea de-a trăi cu această certitudine inspirând astfel aerul tare, ozonificat al vieţii pe prag. Fiindcă a avea conştiinţa limitei şi a nu te îmbăta cu iluzia ilimitatului înseamnă de fapt a trăi pe prag, pe margine. Limita ca prag sau ca margine este în fond gândirea limitei, meditarea asupra ei şi nicidecum acceptarea ei doar ca pe un dat.

Cartea d-lui Gabriel Liiceanu (**Despre limită**, Humanitas, 1994) are această deschidere, această dorinţă de-a medita asupra rosturilor limitei până la epuizarea şi transcenderea lor. Să fii pur şi simplu om, să nu fii nici superior, nici subom, înseamnă să ai o asemenea educaţie superioară a limitei. Condiţia umană în sens spiritual este în ultimă instanţă o pedagogie a limitei, un fel de-a preda propria limită până în clipa în care aceasta devine transparentă şi îngăduie privirea dincolo de ea.

Limita ca prag sau ca margine interiorizează limita. Dar limita interioară constituie sursa unei serii de probe poate chiar de factură iniţiatică pe care omul trebuie să le treacă dar de care se izbeşte pentru a-şi descoperi identitatea. „Conştiinţa că orice reuşită vine din colaborarea cu felul în care am fost hotărât, că acest fel nu este un merit al meu, ci este partea care a apărut în mine fără participarea mea, creează umilitatea“ (op. cit., p. 15). Gabriel Liiceanu foloseşte termenul de umilitate în locul celui de smerenie pentru a îndepărta orice suspiciune de complicitate cu teologia, dar şi pentru a realiza contraponderea cu umilinţa. Intenţia sa este binevenită deoarece datorită degradării termenului „smerenie“, care a survenit în timp, acesta, în mintea celor mai mulţi, nu mai poate fi deosebit de o anumită stare de sărăcie şi obidă. De aceea, a spune acum om bogat şi smerit pare să fie un nonsens. Aşadar, detaşarea faţă de propriul eu – chestiune de ordin metafizic – are nevoie de o altă privire decât cea venită prin

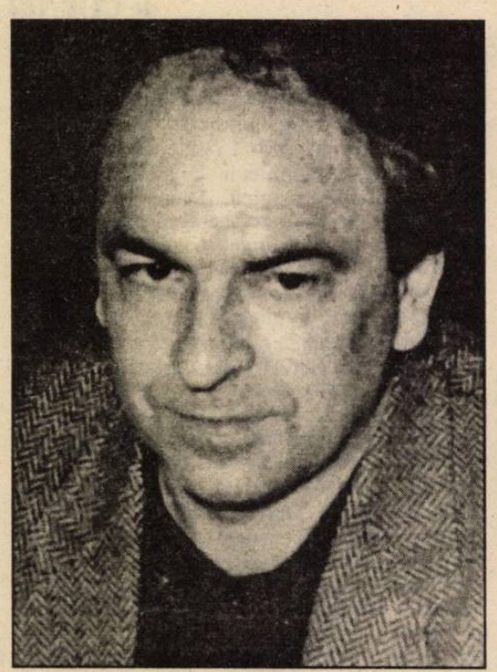

filtru teologic–sentimental. Implicit, dl Liiceanu, prin discursul său asupra limitei, polemizează cu anumite comodităţi şi inerţii teologale care în practica bisericească au devenit aproape obstacole în calea credinţei. Fiindcă, pentru a spune pe şleau, acest discurs despre limită propus de filosoful român nu se adresează neapărat intelectualilor laici, ci acelor cărturari care nu separă cultura de credinţă, după cum nu separă propria fiinţă de Fiinţa divină. Aici intervin rolul şi rostul limitei. Dar nu o limită păgână, ci o limită care trebuie binecuvântată. Altfel ce sens ar mai avea discuţia despre destin şi menire care apare ceva mai încolo în cuprinsul cărţii? „Trecerea de la destin la menire se face când certitudinea unei fericite coincidenţe se transformă în bănuiala unei cauzalităţi ascunse“ (op. cit., p. 74) sau mai încolo: „Menirea este destinul care a traversat spaţiul unui mister pierzându-şi aura de întâmplare pe care i-o conferă libertatea umană“.

Cred însă că dacă în primul caz înlocuirea smereniei cu umilitatea pare inspirată, în acest al doilea caz, când se discută problema destinului, pare nefirească absenţa termenului complementar de Providenţă. Destinul nu se poate împlini, deci nu se poate revela ca menire, dacă nu se varsă în Providenţă, aşa cum un afluent se varsă într-o apă mai mare. Oricât de important ar fi proiectul pe care-l urmăreşte individul, oricât de perseverent ar fi în ducerea la îndeplinire, el nu încoronează destinul prin reuşita sa, ci destinul e cel care prin orientarea pe care trebuie s-o aibă spre Providenţă duce toate faptele şi intenţiile mărunte spre clipa revelării lor ca semnificaţii supraindividuale şi deci ca prilejuri de mântuire a vieţii în totalitatea ei. Aceasta se poate numi binecuvântarea limitei. Fiindcă destinul nu sparge cadrul unei existenţe, dar are posibilitatea să modeleze sau să moduleze acest cadru până când devine o sumă de vibraţii care intră în consonanţă cu armoniile superioare. În fond aceste formulări: „Ca o soluţie a libertăţii, destinul este o încercare de-a înfrânge democraţia morţii... Datorită destinului oamenii ajung inegali în faţa morţii“ (op. cit., p. 67) nu ar avea rost decât prin statuarea providenţei. **Oamenii sunt inegali în faţa morţii fiindcă sunt inegali în faţa lui Dumnezeu.** Dar atunci explicaţia oferită de Gabriel Liiceanu acestei inegalităţi: „căci posibilitatea administrării felurite a lotului finitudinii dă o şansă de originalitate fiecărei vieţi în parte“ sună aproape neverosimil. Aici nu e vorba să fim originali, căci nu prin originalitate învingem moartea, ci prin har, prin participarea noastră smerită întru har şi miracol. Se observă aşadar că fuga de teologie din motivele arătate mai sus poate genera şi o uscăciune a limbajului filosofic şi chiar o slăbire a gândului.

Poate paginile cele mai interesante din carte sunt acelea dedicate iubirii. „Când nimeni nu ne-a iubit şi nu am iubit pe nimeni nu suntem decât eul gol care se revelă în frică“ (op. cit., p. 115). Iubirea, ca formă a jertfei, converteşte pierderea în împlinire şi de aceea sugerează cel mai bine miracolul îmbogăţirii prin sărăcire şi a întremării prin risipire. În iubire, limita cunoaşte cea mai înaltă încordare şi tocmai din acest motiv pragul sau marginea pe care o reprezintă se află pe punctul năruirii. Dar de la năruire la înaripare nu e decât simpla clipire de ochi, adierea harului pentru a schimba dezastrul în beatitudine.

Repet: cartea d-lui Liiceanu nu este o carte de specialitate. Ca şi „Minima Moralia“ a d-lui Pleşu, apărută acum cinci ani, ea se adresează sau ar trebui să se adreseze omului viu, cugetător şi trăitor. Întrucât acum nu mai poţi să fii filosof captiv unor abstracţiuni osificate, întrucât de la Blaga, Heidegger şi Noica încoace filosofia trăieşte criza neputinţei sale de-a fi numai concept şi trebuie să fie poezie, credinţă, rigoare la un loc, orice carte de filosofie autentică este acea scriere a gândului de maximă delicateţe şi acuitate. În caz contrar eşuează în capcane terminologice, în scheme conceptuale aride, cum ar fi de exemplu lucrările profesorului Miroiu, deja renumite prin indigestia pe care o produc.

Orice limită inspiră. Inspirarea limitei desenează o oază geometrică în plin haos. Tensiunea dintre haos şi geometrie reprezintă ipostaza cea mai dificilă a vieţii pe prag, cea mai greu de acceptat formă a libertăţii.

Înţelegerea

Ultimul, şi poate nu întâmplător, mesager al Păltinişului este Andrei Pleşu. Am impresia că **Jurnalul de la Tescani** e cartea minunată în care discipolul încearcă să-şi împace maestrul cu Dumnezeu. Mai bine zis, Fiul încearcă să-şi împace Tatăl cu Dumnezeu. Căci o asemenea încercare nu se poate înfăptui decât printr-o mare iubire, o iubire filială. Dacă Pleşu ar fi nutrit doar admiraţie pentru Noica, mă tem că l-ar fi părăsit de mult. Ori poate că exagerez! Oricum, gestul de a-şi lua părintele cărturar într-o „aventură“ duhovnicească, spre ţara de-dincolo-de cultură, nu-şi găseşte asemănare şi înţeles decât în sfera iubirii.

Problema cheie în **Jurnalul de la Tescani** e aceea a interlocutorului. Spune-mi cu cine vorbeşti ca să ştiu **cum** vorbeşti. Discursul, modalitatea expresiei ţin de tipul, prestigiul şi anvergura interlocutorului. În faţa unei mulţimi adopţi forma sau strategia discursului. Altfel nu vă puteţi înţelege. Tu eşti demiurgul, ei sunt micile creaturi efemere. Când discuţi cu o persoană de pe poziţii egale, „democratice“, recurgi la dialog. Când vrei să-i vorbeşti lui Dumnezeu, spui o rugăciune. Lui Dumnezeu îi vorbeşti numai fragmentar căci „a fi creatură înseamnă a fi **fragment**. Noi nu suntem Logosul însuşi: suntem particule de Logos, sălaşuri

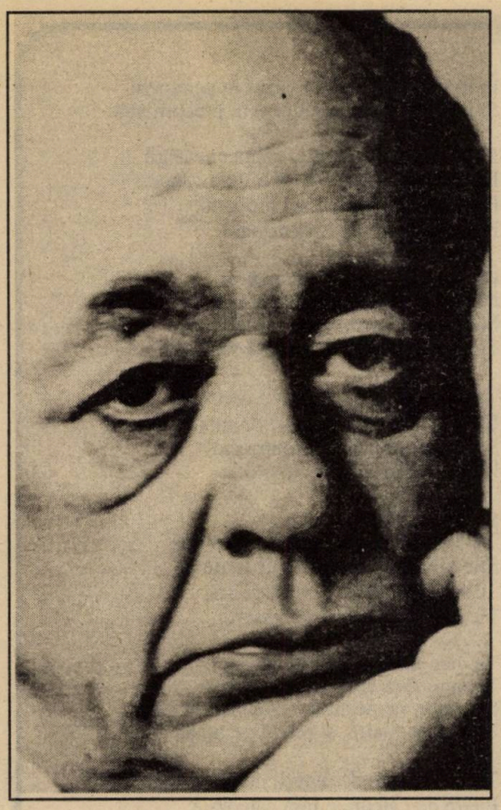

Arhitectura antagonismelor

■ Eugen Ionescu în *Memoriile* lui François Fejtö

de GEO ŞERBAN

Până să împlinească 80 de ani, François Fejtö a avut grijă să-şi facă publice memoriile. Cartea apărea în 1986, la editura Calman Levy, şi purta în subtitlu indicaţia expresă: De la Budapesta la Paris. După ce evocă ambianţa copilăriei mirifice în Ungaria natală, publicistul reconstituie traseul unei cariere ce avea să-i aducă o justificată notorietate printre cei ce, înşelaţi în tinereţe de un vremelnic idealism social, urmau să alcătuiască masivul corp al disidenţei intelectuale anti-comuniste. A fost o voce dintre cele mai vehemente împotriva înăbuşirii revoltei maghiare din 1956 şi, în genere, împotriva totalitarismului roşu extins dramatic asupra Estului european. Pentru elucidarea istoriei zbuciumate a ultimelor decenii, lectura amintirilor lui Fejtö este extrem de instructivă.

Pe lângă evenimentele trăite, pasionatul martor evocă numeroase personalităţi, mai cu seamă din viaţa publică occidentală şi mai ales cu care s-a găsit de aceeaşi pare a baricadei, în numele democraţiei. Cu declarată afecţiune, se opreşte asupra întâlnirilor – pare-se destul de frecvente – cu Eugen Ionescu. Fără să aducă informaţii inedite, portretul schiţat de Fejtö insistă pe câteva dintre obsesiile definitorii pentru viziunea ionesciană asupra existenţei:

„Aveam cu el în 1985 o lungă convorbire publicată în **Commentaire**: discuţie în mai multe reprize, despre teatrul şi pictura sa, despre amintirile lui din România. A consimţit să stăm de vorbă cu multă plăcere. I-am pus chestiunea cum şi în ce împrejurări a luat act că este un mare inovator, un scriitor mare. – Mare... Chiar aşa să fie, tot contează prea puţin faţă de Dumnezeu. Întocmai căţeluşului meu în raport cu mine. Şi apoi, habar n-am dacă, într-adevăr, am ajuns în vârf, la culmea capacităţii mele. Se spune despre Giscard d'Estaing că, fiind întrebat pe când era copil: ce-ai vrea să te faci când vei fi mare?, s-a grăbit să răspundă: voi fi preşedintele Republicii! Cât despre mine, aş fi răspuns: mi-ar plăcea să fiu un scriitor important. Sunt de părere că, dacă vrei, poţi. Rămâne doar să depui efortul necesar. Cum aveam gustul literaturii, părea lesne.

Deşi vorbeşte serios, sesizez râsul lui lăuntric. Adaugă: îmi dădeam seama că nu puteam să ajung ilustru general, nici comandantul unor armate victorioase, nici măcar un muncitor instalator ca lumea ori un tâmplar de mobile. Înainte de a se hotărî pentru cariera literelor, mă asigură, aveam sentimentul unei vocaţii religioase. Continuă apăsat: hei, hei, e anevoioasă calea sfinţeniei, depinde de Domnul iar nu de noi. Ca să ajungi sfânt, nu trebuie să ai nici vanitate, nici orgoliu, pe când eu îs plin de trufie. Aşadar, îmi rămânea doar literatura.

Fireşte, realizam că, din tot ce spunea, prea puţin era «serios»

Mi-a declarat că, la urma urmei, teatrul nu-l mai interesează, noua lui pasiune fiind pictura. – M-am apucat de pictură la 78 de ani (fals, nu-i are încă). Se fudulește cu succesul expoziţiilor personale la Paris, în Germania, în Elveţia. Dar insist pe tema teatrului: «Teatrul e un antagonism, o arhitectură a antagonismelor vii...», murmură el.

Apoi, iarăşi despre Dumnezeu: «Omul e rău în sine, din capul locului decăzut. Îmi pare că Dumnezeu are împotriva noastră, care am păcătuit faţă de el, un fel de rancună de care ar trebui să se elibereze...»

Intervin: este o idee pentru care, altădată, v-ar fi condamnat ca eretic. Şi cum ajungeţi să conciliaţi credinţa cu pesimismul fundamental exprimat în opera Dvs.? Sunteţi credincios şi, totodată, revoltat contra lui Dumnezeu...

– Ceea ce mă revoltă – susţine Ionescu – este condiţia umană. Ştiu bine că ea se datorează căderii în păcat. Este, însă, cădere? Nici-un teolog nu mi-a putut-o explica. Consider că trebuie să aibă loc, undeva, o teribilă bătălie cosmică, fără a fi sigur că Dumnezeu o câştigă. Cred şi nu cred! Sunt precum insul care zice de cum se trezeşte dimineaţa: «Domnul Dumnezeul meu, fă să cred în tine».

– Frumoasă rugăciune, observ. Teatrul dvs. n-ar trebui numit al absurdului, dimpotrivă pus sub emblema celui mai decis refuz al absurdului.

– Teatrul meu e de asemenea un teatru al humorului. Ştiu de la Marcel Duhamel încoace că «humorul este politeţea disperării». Sunt politicos şi, în loc să fiu terorist, politician, şef revoluţionar, practic humorul.

– Bernard Shaw fusese întrebat, cândva, de ce scrie şi a răspuns: spre a nelinişti oamenii. Dumneavoastră, Eugen Ionescu, vreţi să neliniştiţi lumea cu strigătul de lehamite, cu râsul vostru sumbru?

– Nu s-o neliniştesc, fii sigur, nu s-o tulbur, ci s-o aşez în faţa propriei imagini, pentru ca să-şi pună problemele destinului omenesc, întrucât, astfel, se ajunge adesea la Dumnezeu, pe căi ocolite.

Umbrele serii învăluie salonul. Tăcem. Rodica, soţia lui, aduce ceai".

ipostatică

de CRISTIAN BĂDILIŢĂ

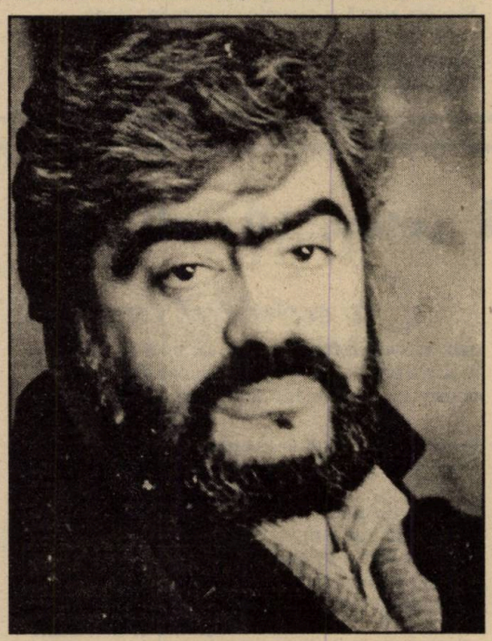

temporale ale lui. De aceea, până şi înţelepciunea, când ne e dată, ne e dată **nu** sub forma continuă a discursului, ci sub aceea **momentană**, a revelaţiei. Iluminarea este – peste tot unde se vorbeşte de ea – un apogeu al instantaneităţii, un „plonjeu scurt în orizontul unei lumi în care, dacă am zăbovi mai mult, ne-am sufoca". Intermitentă şi incoerentă, gândirea îşi creează artificial un sistem ale cărui limite sunt inerente naturii creaturale a gânditorului. Înţelegerea, în schimb, bruscă şi surprinzătoare, nu face parte din sfera previzibilului, a „deja-ştiutului". Ea ţâşneşte din harul credinţei.

Orice „discurs teologic" (dar eu zic că orice discurs esenţial, **cu sens,** este un „discurs" teologic) nu se susţine **decât** ca fragment, ca „insulă de discurs pe apa fără margini a tăcerii dumnezeieşti". Fragmentul, în această ipostază de logos theologic, se ancorează direct în Hristos. Hristos este „Clipa veşniciei", instantaneitate antinomică în care timpul atinge veşnicia, iar veşnicia coboară în timp.

Jurnalul de la Tescani propune o înţelegere **ipostatică** a gândirii. Gândirea (sinonimă aici cu trezirea duhovnicească) nu-şi împlineşte rostul decât în măsura în care devine receptacol al Logosului, răspuns iar nu întrebare, tatonare şi îndoială, **certificare** a lui Dumnezeu întrupat, iar nu simptom al omului rătăcit şi rătăcitor.

Dacă Gabriel Liiceanu e rostit de câte o idee, Petru Creţia de câte un simbol, Andrei Pleşu e rostit de Logosul întrupat fragmentar în plinul raţiunii omeneşti. Astfel ei reconstituie, sincronic, cele trei stadii descrise de Kierkegaard care sunt, în ordinea exponenţilor: cel etic, cel estetic şi cel religios.

ileana roman

Urbi et orbi

unu
Zamolxis deschide un ochi
Şi-l închide la loc.
Peştera închide un ochi
Şi-l deschide la loc.

doi
E noapte cu un singur zeu
Şi-acela sclav întâi, la om,
Şi-acela doar din auzite
Cum trece frunza prin somn.

E peşteră c-un singur ochi
Bătrân de două mii de pleoape,
Clipind, se scutur' de ţărâni
Tăcerile încet pe-aproape.

trei
Pe malul nopţii neantul tace
Cu o mie de guri înainte
Îi arunc pietre şi el le bea,
Îi arunc un balcon de cuvinte.

Aprind un ochi pe noaptea urbei,
Nopţile negre sunt albe de mine,
Eu scriu direct pe pielea lor
Ca pe nisipuri extrafine.

Acum clipeşte-aceeaşi noapte
Eu stau în ochiul ei enorm
Şi văd cum se depune praful
Pe pleoapele celor ce dorm.

patru
Acum păianjenii ascund oraşul
Cu nervii roz, kaki şi negriori;
Ies visele din somn şi goangele nopţii
Învălmăşindu-se grăbit până în zori.

Cei treji le văd cum se strecoară
Prin ganguri,pe sub uşi, mereu înfometate,
Sunt mai scârboase şi mai negre când mor
Cu trupul svârcolind, întors pe spate.

Doar fluturii au moarte transparentă,
Dau roată luminii până ameţesc
Ai zice că sunt aripi ce cad din alte vise
Din pulberea celestă prin praful omenesc.

Hârş, hârş, se aud măturăresele
Adunând sub praful nopţii până în zori
Rămăşiţele, dârele, cadavrele
Atâtor vise veşnice în moartea lor.

cinci
Aici şezum şi vopsim moartea
Trăiască moartea, viaţa zice cu sorcova,
Iese din jug, din huzur, din hazard
Pe dinăuntru neagră, pe dinafară morcova,

Tămâie morţii, tămâie şi viii –
Cei mulţi şi unşi la gură cu poveşti,
Se-apleacă, şterge de praf sărăcia
Cu duhul, cu buhul din vremi vitejeşti,

Din ieri, răsieri până-n Burebista,
Mâncăm ieri, mâncăm mâine, domnule prezent.
Vocaţia noastră: negura timpurilor
Şi visul, utopia, himera de talent.

Pe-aici începe timpul, sută la sută,
L-am ascuns de microbi şi de hereţi
În melci codobelci şi codalbi
În codrii seculari, pădureţi.

Hop-şi-aşa, domnilor care nici nu sunteţi domni,
Sunteţi de-ai noştri, glumeţi cu cravată,
Vă suiţi înapoi în copac şi strigaţi vine lupul
Şi ne fură Basarabia furată.

şase
Ţara mi-a ieşit pe gură cum o rană,
Cuvintele sunt înăuntru pietre de fiere,
Nici vulturul nu-mi vrea ficatul,
Nici muntele pe limba mea nu piere.

De neuitare de tine, de ameţeală de tine
Mă trec toate apele tale cu lună,
Noi nu putrezim, zic apele şi trec,
Precum ziseră şi pietrele cu gura în ţărână.

Sunt liberă şi sângele curge în versuri
În pătimit şi în fricoşător cuvânt,
În hieroglifa trupului căzut în genunchi
Şi iarăşi ridicat, precum eşti, precum sînt.

Eu nu ţin să te cânt, te cântă cucurigii
Doar nici n-au trecut de-a treia cântare
E încă târziu şi timpu-i probabil,
Nervură mult prea răbdătoare.

Cu aşteptarea şi răbdarea prea
Mereu în noi – în ocnele de sare –
Sângele din aceste două vase bea,
Spuma trupurilor – această vâltoare.

Ţară neatârnată, căzută în consens,
Cu lume culcată pe lauri de mohor,
Eu nu ţin să te apăr, contra cui?
Priponire, gravitaţie, folclor.

şapte
Tot mai rar trece Dunărea prin oraş
Străzile sunt hurducate de amintiri
Te-mpiedici de ele ca de pisici,
Tu care nici nu ştii să respiri,

Tu care nici nu ştii să mănânci,
Tu şi tu fără de nume, de număr,
Sporindu-ne neantul, cenuşile din vatră,
Vântul pe piatră, şi piatră pe umăr.

Ţară de pietre de munţi, de nămoluri,
Pietre de catedrale fără catedrale,
Jumătate în pământ, jumătate în gând,
Şi pietrele de lovit în păsări augurale.

Dar cine a furat comorile de sub pietre?
Balaurii au furat, şi încă cine
A mâncat corpul delict?
Milogii şi mimologii legilor zise divine,

Moftangiii şi mascaradagiii
Care vând vânt în pustiuri umane,
Vântul bate şi intră în casă, pe masă,
Pe masa de două'şpe persoane.

Demolatori contra demolatori
Traficanţi de scaune domnitoare,
Belciuge în nările istoriei,
Răzmeriţe şi resemnare.

De prin crăpături istoria se reface,
Din gol în gol sare, codobatură
Cu coada lungă ce se tot scutură,
Dedesubt pietrele ouă ruinuri în pace.

daniel forga (elev, 18 ani)

Scrisoare deschisă

pentru ca să nu înnebunesc de aceea
mai scriu această poezie umflată cu testosteron
o poezie la modul prezent şi tovărăşesc
ca-ntr-un basm comunist cu furnale şantiere şi
cincinale
e oricum mult prea târziu pentru sufletele
mediocre
ale bieţilor poeţi suprarealişti de la cenaclul
semenicul
colţ cu eternitatea
şi-ntre cuvintele scrise înclinat din manuscris nu
mai e loc
decât pentru câteva iubiri şi un scuipat
degeaba insistaţi iubiţii mei
totul se duce dracului amorul poezia
voi toţi
şi oricum nu vă mai pot auzi din mijlocul uralelor
glorioase ale revoluţiei
pe colţ la bistra n-a mai rămas nimeni
şi preţul berii urcă vertiginos pe măsură ce sorb
citronada
din acest pahar rămas de la clientul de dinaintea
clientului
de dinaintea clien

La capătul lumii

caut servicii-informaţii la orice telefon
în acest orăşel provincial de la capătul lumii
obosit ca un omorâtor de balauri cuprins de
apatie
la capătul puterilor şi iluziilor
sabia mi-a ruginit la căpătâi precum o bucată de
fier
înflorită de ploaie
dar nu mă mai tem
poate că nici n-aş avea motiv
aici la capătul lumii
unde iubita aprinde lumânări în memoria unui
omorâtor de balauri
poposit dintr-o cetate îndepărtată
vitregit de fraţi
cu hainele prăfuite
şoimul pe umăr şi bidiviul istovit

Proba tăcerii

un homunculus de ceară plânge
în umbra acestui paravan
de hârtie
o voi falşi profeţi
niciunul niciunul din voi nu poate şti
cine se ascunde în spatele acestei măşti rânjite
şi poate e bine că e aşa
şi totuşi altceva voiam să spun
poate că nu voiam decât să mă întorc acasă
la soţia imaginară şi utopică pe care o regret
la fiul meu necunoscut
mort în războaie
la cărţile care mă răsfoiesc şi mă devoră zilnic
la o parte cu voi
care-mi creaţi probleme mai mult decât pot duce
în acest vers la care scriu de la facerea lumii
încoace

Singurătate

iubita geloasă îmi complică inutil viaţa
cuvintele ca nişte muşte stau pe tavan
în aşteptarea mortului care trece
printre păianjenii luminii
în pantofii tip otter
îmi amintesc obsesia nopţii de a se face ziuă
mumificat lângă iubita nebună
care îşi taie venele
de trei-patru ori pe lună

Disimulări și nostalgii

de AL. CISTELECAN

Cu un bilet nu numai de trimitere, ci şi de recomandare, semnat de Ion Pop, a ieşit prima carte a echinoxistului George Achim – **Dinspre ieri spre nicăieri** (Ed. Dacia, 1994). Titlul sugerează deja, în potriveala sa eufonică, o anume deconstrucţie de sens şi ideal pe care poetul o percepe, însă, mai degrabă ca pe o criză retorică decât ca pe una existenţială. Prezentarea concisă a lui Ion Pop notează, fireşte, în primul rând conflictul intern din care creşte poezia lui George Achim, cel dintre un temperament atras de limbajul incantatoriu şi vizionar, pe de o parte, şi „devalorizarea marilor simboluri şi formule", pe de altă parte, inadecvare rezolvată prin disimularea ironică a discursului. E vorba, aşadar, de un conflict cultural, de adaptare, prin care poetul îşi transpune desuetudinea în nostalgii şi inhibiţiile în ironie, încercând să obţină supravieţuirea unui limbaj sacral în vremuri depravate. Inima îl trage pe George Achim spre declamaţia sublimă, în vreme ce precauţiile îi dictează o distanţare. Din această dilemă el iese pe uşa batantă a lirismului disimulatoriu, contrapunctând melancoliile prin vervă şi stopând patetismul în voluta ironică. Glasul inimii e, însă, mai tare decât vocalizele isteţe şi pe sub pojghiţa subţire a precauţiilor retorice poetul căinează mereu declinul de investitură al poeticii. Nostalgiile sale disimulate ies mereu la suprafaţă şi poetul jeleşte declasarea logosului, tânjind după retorica fastuoasă a idealităţii candide, după ingenuitatea confesiunii şi după condiţia paradisiacă a limbajului: /.../ „Zilnic îmbulzeala, cuvintele repetate mecanic şi neruşinat/ tu îţi priveşti propria cădere cu dezgustul cu care/ ai privi o femeie urâtă îmbrăcată în veşminte strălucitoare,/ plutirea, vertijul şi bezna,/ obrazul ridat ofilit la umbra conceptelor, a cărţilor cu scoarţele groase./ Câtă limpezime aş vrea să conţin uneori şi câtă lumină,/ dar cuvintele se întorc de pe buze umilite, printre viscere,/ intoxicându-te cu neputinţa lor, cu fragilitatea lor"/.../ (**După cădere**). Din această elegie pe ruinurile poemului vizionar George Achim mai salvează doar dicţiunea ceremonialică, rostind încă versurile de la amvon, într-o emfază tipizată, oraculară, uşor caricată când îşi dă seama.

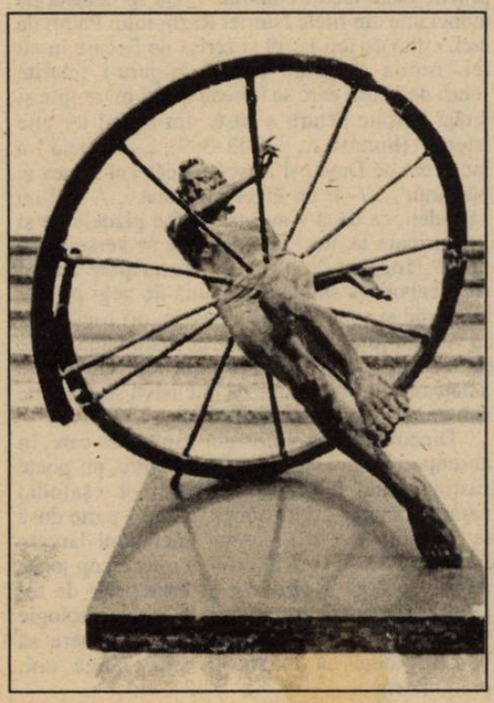

Eforturile sale de a-şi disimula sub o sintaxă mai agilă şi mai lumească nostalgia poemului înalt, purificator şi mântuitor, eşuează de regulă pe la jumătatea drumului şi poetul îngână în final acordurile defuncte ale unei poetici sacraloidale în care măreţia trăieşte din impetuozitatea preţiozităţii: /.../ „Locuiesc într-o închisoare de aer,/ sunt prizonier al spaţiului dintre cuvinte/ scriind acest poem îmi divinizez degetele murdare de cerneluri şi vaseline,/ îndoita smerenie a celui ce-şi drapează unghiile în sunete/ ca o catedrală înfăşurată în muzica celestă/ a orgilor" (**Înălţarea la sunet**). Astfel de infatuări ale poeticii sunt destul de redundante la George Achim, al cărui concept poetic, oricât s-ar strădui poetul să-i amendeze grandoarea prin detaşare autoironică, se lăfăie în proiectul emfatic. Nu lipseşte – şi nici n-avea cum într-un astfel de context al nostalgiei după graiul de aur – mitologia poemului devorator, ce se nutreşte cu sângele poetului, şi viziunea sacrificială a creaţiei. George Achim se închipuie şi el plătind cu viaţa orice rând şi retribuind frumuseţea prin jertfa de sine. Retorica lui reţine, însă, doar toposul ca atare, convenţia poemului rapace, mutând drama în simpla declamaţie: /.../ „Puncte... puncte... poemul îţi suge sângele din obraji,/ îţi răpeşte luminiţele jucăuşe, poemul creşte din trupul tău/ care se zbate ca o salamandră roz dansând pe jăratec.// Sărutul din urmă şi spasmul. Acum/ poemul acesta e mai viu decât tine./ Pui punct şi aluneci risipindu-te./ Alunecarea ta e însuşi poemul". (**Carte poştală trei**).

În realitate poemul lui Achim nu e chiar atât de sanguinic şi el se mulţumeşte cu confortul sporit al melancoliei dacă poetul nu-i dă pinteni problematici şi nu-l obligă să treacă în zona viforoasă a retorismului. Ce-i drept, George Achim îl lasă de puţine ori la pas, cel mai adesea mânându-l în galop prin angoase emfatice: /.../ „Oho, cum ne focuiesc atâtea îndoieli,/ sori întunecaţi pe carbonul vârstelor,/ oho, cum spaima se înfăşoară diafan în jurul trupului/ precum mătasea înveşmântează sufocant crisalida/ Mi-este îngăduit de acum să mă gândesc la moarte/ ca la un lux, ca la o feerie, ca la iubita îndepărtată în ceţurile nordului/ am plătit acest drept cu insomnia"/.../ (**Duminica blândă a poemului**).

Un retor inhibat, căzut dintr-un alt timp în timpul nostru deceptiv, George Achim e, însă, un psalmist cu o certă vocaţie a rugăciunii. Emfazele sale, cât strunite, cât slobode, se convertesc în smerenie şi poetul îşi topeşte drama în invocaţie: „Doamne, nu mă scuipa din gura ta pe mine umilul, recele caldul,/ căci am cunoscut mireasma răsuflării tale.// Îţi ofer nu din prisosul ci din sărăcia mea,/ nu belşugul de spaimă ci doar caligrafia discretă a clipei de graţie,/ nu insomnia ce-mi bântuie poemele ci smerenia blândă/ a maicii mele la ruga de seară./ Iată bănuţul săracului: primeşte, Doamne, exilul meu cel de fiecare zi,/ îngheţul şi îndoiala,/ exerciţiul dificil de iubire,/ cheile celor şapte cetăţi mântuite, picioarele însângerate ale ucenicului"/.../ (**Epistolă către mine însumi**).

«A «apropia», «a apropria»

de CLAUDIA ENE

Varietatea problemelor care sunt dezbătute în presă (a domeniilor de care se interesează aceasta şi implicit a terminologiei pe care se vede silită s-o folosească) face posibile diverse confuzii semantice şi formale, printre care se numără şi confuzia paronimică. Perechile paronimice sunt cuvinte cvasiidentice în plan formal, dar deosebite, într-o măsură mai mică sau mai mare, în planul conţinutului. Cu cât asemănarea de sens este mai mare, cu atât substituirea lor devine mai tentantă. Şi totuşi, paronimele, care funcţionează ca cvasiomonime (ceea ce înseamnă în mod obligatoriu sensuri diferite), nu sunt substituibile în context, chiar dacă, la limită, s-ar putea presupune o legătură de sens între acestea: „familial" nu-l poate înlocui pe „familiar", „a revela" nu-l poate substitui pe „a releva" ş.a.m.d. Confuzia stă în faptul că un paronim mai frecvent în limbă şi deci mai cunoscut vorbitorilor îl înlocuieşte în mod greşit pe cel mai puţin cunoscut – mai rar şi eventual mai recent –, în procesul comunicării. Este cazul verbelor „a apropia/ a apropria", folosite uneori indistinct cu sensul celui de-al doilea („a-şi însuşi un lucru străin"): „acum fură prin variatele procedee ale corupţiei pentru **a-şi apropia această avuţie**" (**România liberă**, nr. 1396, 27 octombrie 1994, p.2). Atracţia paronimică are la bază, fireşte, asemănarea formală, dar, poate, şi falsa legătură de sens dintre „a-şi face propriu un lucru, a şi-l însuşi" şi „a-şi aduce aproape un lucru". Se crede probabil că este o folosire metaforică a lui „a apropia" (de altfel foarte rar folosit cu pronume în dativ: „a-şi apropia", şi aceasta ar fi putut să fie un indiciu pentru evitarea confuziei) pentru „a-şi însuşi". Sau – mergând mai departe cu fantezia lingvistică – se presupune că „a apropia" face parte din familia lexicală a lui „propriu" (ceea ce este adevărat pentru „a apropria"), dar cu forma – întâlnită în comunicarea orală – „propiu". Oricare ar fi legăturile de sens pe care le face vorbitorul (rândurile de mai sus sunt simple presupuneri), este cert că neologismul „a apropria", venit din latina literară (lat. **appropriare**) prin intermediul francezei (frc. **approprier**) este mai puţin cunoscut celor care îl folosesc accidental (şi care, eventual, îl socotesc drept o greşeală de pronunţie) şi, de aceea este destul de des substituit cu mai vechiul „a apropia", fixat deja în lexicul de uz general al limbii. După cum se poate observa, confuzia paronimică – cel puţin în anumite cazuri – nu atrage după sine ambiguizarea mesajului; denotă, însă, o oarecare lipsă de acurateţe, care nu este întotdeauna numai lingvistică.

Satanismul jegos

de DAN-SILVIU BOERESCU

Radu Aldulescu este, fără doar şi poate, cel mai **şocant** autor ivit în câmpul literaturii române în vremea din urmă. Deşi, în ultimele – să zicem – 15 luni, au debutat scriitori evident mai „artişti" şi, cred, mai valoroşi pe linie strict estetică (precum Horia Gârbea, Daniel Bănulescu, Ioan Es. Pop, Andrei Damian sau Cătălin Ţîrlea), sociologic vorbind Radu Aldulescu este, de departe, cel mai şocant.

Este incredibil cum un autor autodidact, trecut de prima tinereţe şi marcat vizibil de viaţa chinuită pe care a dus-o (şantierist la **Casa Poporului**, tipograf şi hoţ de ziare, boxeur nerealizat, mai degrabă un năucit încasator de pumni, hoinar al litoralului în compania „băieţilor" care vând floricele şi nămol ş.a.m.d.), urmează – fără s-o ştie – exact traiectoria impusă cândva drept canon de către membrii **Şcolii de la Târgovişte**. El acumulează, la rându-i, experienţă de viaţă şi de scriitură în timp, pentru a publica abia la 40 de ani – momentul de decantare obligatorie a vieţii în pagini de roman. Debutul este, bineînţeles, exploziv şi extrem de substanţial. Nu doar bogat cantitativ – trei romane de 318, 239 şi 452 de pagini, respectiv **Sonata pentru acordeon** (Ed. Albatros), **Îngerul încălecat** (Ed. Phoenix, col. „Nouăzeci", 11) şi **Amantul Colivăresei** (Ed. Nemira) –, ci şi incitant, chiar provocator, din perspectivă tematică şi stilistică. Nota bene, cu o singură rezervă: cea care decurge din mai redusa experienţă şcolară a prozatorului în raport cu cea de viaţă, ceea ce-l face să comită, mai ales în **Amantul...** un şir de tautologii („canapea **extensibilă**, care se desface şi se face pat" – p.14), confuzii între substantiv şi adverb („A deschis robinetul la **maxim**" – p. 47), grafii după ureche („un **chiler** în plină emancipare" – p. 58), fonetisme populare („încerca să-şi coase mâneca bluzei" – p.94; „poziţie de ştart" – p. 157; „slipi" – p. 162) et caetera. (Este şi punctul în care Aldulescu se deosebeşte cel mai tare de evocaţii membri ai Şcolii de la Târgovişte, maeştri ai scrierii supercalofile, într-o limbă de mare acurateţe).

Deci, un autor şocant, apărut ex nihilo, care impune un ritm de publicare şi mai şocant (3 romane, peste 1000 de pagini, în mai puţin de un an!). Mai mult, cărţile sunt scrise într-o limbă română şocantă, detabuizată total, pe care mă îndoiesc că „fetiţele" criticii de azi o vor putea savura: „– Ai omorât-o? Vezi dacă mai respiră... Dă-i-o, idiotule, pe la nas, poate o trezeşti... N-am mai văzut leşinat ca tine de când mama m-a făcut. Eşti rău de pizdă, moşule. O să pătimeşti tare pă chestia asta." (**Amantul...**, p. 156); „– Ai bani la tine, decedatule? interveni blondul. Să-ţi dăm ceva să fuţi." (**Amantul...**, p. 192). O veritabilă antologie a jargonului suburban, graţie căruia acţiunea capătă o concreteţe aparte, iar replica o veridicitate crudă dar plasticizantă şi foarte potrivită în context.

Şocul descoperirii lui Aldulescu nu se opreşte însă la nivelul formal, al limbajului. Acesta nu face decât să anunţe timid „grozăviile" ce vor urma (şi mă văd silit să-mi cer cu anticipaţie scuze pentru cititoarele mele din redacţia unei cunoscute reviste literare!). Eu nu voi exemplifica decât cu o situaţie şocantă, specifică unei umanităţi şi mai şocante, anume diferitele procese populare de sporire a virilităţii masculine: struna din păr de cal („Sunt chirurgi cu jumătăţi de lamă de ras dezinfectate la flacăra chibritului, care extirpă abcese şi furunculi şi-ţi pot instala o minune de strună din fir de păr de coadă de cal, nefiind o operaţie deloc grea găurirea pielii prepuţului cu un ac înroşit, cât să petreci firul ca să faci un nod mustăcios, iar la momentul potrivit struna se întinde ca pe un arcuş de vioară, ba mai şi zbârnâie că d-aia-i zice strună, fiindcă o face pe femeie să cânte, dacă nu cumva o înnebuneşte şi poate s-o şi omoare" – **Amantul...** p. 209–210) şi bilele de sub pielea prepuţului („o operaţie încă şi mai deşteaptă decât cea pentru instalarea strunei, atât că-i mai dureroasă şi pare mai complicată, dar nu-i mare inginerie să-ţi bagi nişte biluţe sub pielea prepuţului, deschizând cu lama un lăcaş, cam pe un sfert din circumferinţă şi la adâncime maximă, că pe întreaga circumferinţă te-ar lăsa să faci chiar cum se zice, cum e vorba aia că s-o beleşti până la cotor şi doar să-ţi dai seama şi să-ţi închipui cum ar arăta la Giani o belitură de douăzeci şi trei de centimetri şi cât o coadă de sapă de groasă" – iartă-mă Andreea, dar e din **Amantul**..., p. 211!).

Am spus că asemenea situaţii, explicabile sociologic şi, chiar etnofolcloric – dar ocultate de morala comună, pudibondă, sunt specifice unei lumi şocante, populate cu personaje „oribile", gata de orice „grozăvii". În **Sonata...**, umanitatea e cea dintr-un fel de Ferentari, lumpenproletariat cu toate trăsăturile caracteristice; în **Îngerul...**, personajele provenind din universul serelor Vitan şi al blocurilor de garsoniere confort III, evoluează într-un sat de ţigani, cioplitori de „albii"; în **Amantul...**, cei doi pelerini „mizerabili", Mite Cafanu şi Giani Bajnorică, ţiganul de la Casa de Copii (vezi şi **Haimanaua** lui Emil Mladin), cutreieră nu doar mahalalele bucureştene, ci şi hotelurile din Eforie, satele dinspre Olteniţa prezidenţială (Perţihani), fabrica de motoare de la „Douăştrei", Policolorul, cărămidăria cazonă a Viezuroaiei ori hala de porci din comuna Pantelimon, unde alde Bajnorică moşeşte scroafele gestante („El stă la fundul ei şi aşteaptă purceii să iasă unul câte unul, nişte boţuri de carne opărită pe care le şterge cu cârpa de scursoarea de plămadă şi le suflă în nări pe măsură ce ies la lumină, ca şi un Dumnezeu le dă viaţă, le înnădeşte primele răsuflări cu răsuflarea ei şi îi aşează la ţâţele scroafei în aşa fel încât ea să nu-i strivească răsucindu-se" – p. 213). Peregrinările lor prin lumea plină de promiscuitate, mizeria deopotrivă socială şi morală au o consistenţă narativă aparte şi, nu-i aşa, extrem de şocantă: Mite, adolescent fiind, frecventează un clopotar tebecist, Nene-Minele, care se hrăneşte cu „ciulama de brabeţi" şi iniţiază copiii în practici erotice neortodoxe; aflat în stagiul militar la cărămidărie, unde se va şi întâlni de fapt cu Mite, Bajnorică aduce celor 47 de soldaţi o târfă cu un picior de lemn, demontabil, pe care beneficiarii nurilor săi sunt obligaţi să se semneze; la 6 ani, Mite visează să aibă o surioară, căreia „să-i pună mâna la păsărică", pentru ca la 12 ani, precoce sexual, să devină amantul Colivăresei; la hotelul „Steaua de Mare", circăreasa Atena („artistă-basculistă") organizează orgii cu Mite, Bajnorică, lesbiana Tamara şi turiste de ocazie, eventual cehoaice nesatisfăcute; în vagonul cu sfeclă de zahăr, Mite şi Bajnorică întreţin o relaţie homosexuală; la Perţihani, Bajnorică trăieşte alternativ cu mama Graziela şi fiicele ei, Vera şi Amalia; soldatul Mite Cafanu îl umple de sânge pe caporalul Bucşe; tot el îl va transforma în sac de box pe maiorul Velcescu, amintindu-şi de vremurile când se antrena cu meşterul Gezo Furo şi îi surclasa pe celebrii fraţi Cocîrlat (pagini antologice, în care cartea se transformă într-o veritabilă autobiografie). Exemplele, fireşte, pot continua la nesfârşit, pe linia tuturor „violenţelor" şi „perversiunilor" imaginabile.

Dar ce-i mâna pe ei în luptă? Convingerea oarecum naivă a autorului este că toţi aceşti Gore Pirgu à rebours, de mahala contemporană, nişte Lazarillo de Tormes strămutaţi în timp şi în spaţiu, ori perechile lor din traumatizantul lumpen al femeilor („ţaţe nărăvaşe cu sângele subţiat de isterie" li se spune inspirat în **Sonata...**), au ca determinaţie în tot ceea ce fac pe un diavol jegos şi, totuşi, genuin („Îngerul încălecat", „Cel Rău", „Necuratul" etc.). „Fojgăiala" lor – ca să folosesc un cuvânt drag lui Aldulescu, mânuitor abil al registrului larvar al limbajului – n-ar fi decât consecinţa univocă a intervenţiei malefice a încornoratului în viaţa acestor „mizerabili" dintr-un mediu familiar autorului până la identificarea osmotică. (De la Panait Istrati încoace, el este cel mai nimerit exemplu cum că se nasc şi la mahala scriitori).

Inovator curajos în limbaj şi tematică, Radu Aldulescu se dovedeşte destul de clasicizant în concepţia generală asupra romanului, văzut ca un exerciţiu naturalist dus până la extreme pe care, e drept, un Zola nu le-ar fi putut visa, dar tributar încă unor superstiţii compoziţionale, practic nişte locuri comune: „Aşa se depăna pe atunci una din filele Istoriei Războiului Păinii de aici, citită de toţi la fel şi scrisă de fiecare în alt fel, istoria fiecăruia ţesând în juru-i felurite feluri de istorii care se doreau iarăşi mărunţite şi iarăşi dospite pentru a naşte din trupul lor alte istorii." (**Sonata...**, p. 308–309); „– Femeia l-a încălecat pe Dracu şi Dracu a-ncălecat lumea şi pământu'/.../– E un înger încălecat/.../– Păi nu vă rădeţi, că dacă v-au luatără foc pizdele ţie şi lu' surioara ta, tot focu' ăla o să se verse peste lume" (**Îngerul...**, p. 238–239); „Apare uneori ca o baborniţă smochinită plină de negi păroşi, molfăind şi şonticăind din baston, ori n-ai decât să vezi un şofer de taximetru în costumaţia lui de pe traseu şi mestecând din buci de te ia ameţeala, aia e cumnate că altcineva se ascunde sub numele Lui." (**Amantul...**, p. 452).

Dincolo de bogomilismul copilăresc care, în absenţa unui suport filosofic autentic, nu poate susţine până la capăt complicatul eşafodaj narativ, rămâne promisiunea, în bună parte dusă la îndeplinire, a diaporamei unei lumi larvare fascinante, ca şi cum ai privi la microscop joaca deloc inocentă a viruşilor şi bacteriilor de tot felul. Dacă vreţi, un studiu de micropatologie vulgară a României de care evităm, în genere, să vorbim, deşi ea există în noi, lângă noi, pretutindeni...

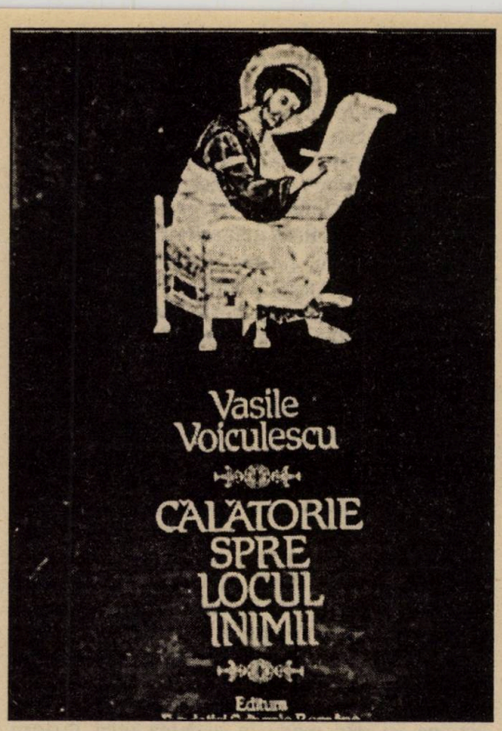

Religie şi poezie

Vasile Voiculescu, **Călătorie spre locul inimii**, ediţie îngrijită şi notă asupra ediţiei de Radu Voiculescu, Cuvânt înainte de Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1994, 187 p.

de MIRCEA ANGHELESCU

Literatura şi bineînţeles istoria literaturii nu pot fi imaginate în afara religiei, cu care prima se şi confundă într-o epocă îndepărtată a existenţei sale, şi chiar a spiritului religios, a misterului, a „misticii", a revelaţiei şi a altor noţiuni care – în parte şi în anumite situaţii – sunt comune celor două domenii. O lungă interdicţie a acestui subiect, de peste patruzeci de ani, a lăsat o mulţime de pete albe în discuţia literaturii noastre; nici măcar literatura veche, care s-a nutrit într-o proporţie copleşitoare din imaginile, legendele şi canoanele textelor religioase, n-a fost scutită de această cenzură absurdă şi s-a putut astfel vedea o antologie de literatură română veche, din secolele XVI şi XVII, cuprinzând texte care dezvoltau teme biblice şi puneau în scenă personaje biblice, din care erau excluse (prin obişnuitele „croşete") toate referinţele biblice, inclusiv apelativele **sfânt, sfântă, mucenic** etc.; şi, mai presus de orice, numele Domnului, încât o pagină din această carte într-adevăr antologică numără şi câte douăzeci de croşete sau pasaje lipsă. Cum s-ar fi putut pune problema de a discuta, fie şi numai sub raport strict tematic, prezenţa elementului religios în literatura modernă? Aşa se face că singurele încercări de abordare a subiectului au venit numai din străinătate (între ele un şir de meritorii articole ale profesorului Felix Karlinger de la Universitatea din Salzburg, despre lirica religioasă interbelică, apărute în revista **Buna vestire** de la Roma, în anii şaptezeci), iar noi nu putem astăzi nici măcar propune o listă de autori şi de probleme ale domeniului, pentru a-l circumscrie şi a-l evalua. În mod sigur însă, printre marii poeţi interbelici a căror creaţie nu poate fi discutată şi înţeleasă în afara religiosului, Vasile Voiculescu este unul dintre cei mai mari şi mai reprezentativi. De aceea este mai mult decât binevenită apariţia recentă, în Editura Fundaţiei Culturale Române, a unui volum selectiv din lirica religioasă a poetului, pe care Radu Voiculescu l-a alcătuit nu numai din texte cunoscute, preluate din antologiile apărute în 1968, 1982 şi 1986, ci şi din inedite, extrase la rândul lor din manuscrise existente încă în arhiva familiei sau din cele preluate de Muzeul Literaturii Române, nu mai puţin de treizeci şi una de piese necunoscute până acum care, împreună cu cele deja publicate, ridică numărul de poezii din acest volum la o sută şaizeci şi patru.

Toate aceste poezii, cu doar două excepţii – două texte datând din 1941 şi din 1944 – au fost scrise între 1947 şi 1958, adică într-o perioadă de crescândă izolare şi suferinţă, atât pe plan personal, cât şi a lumii întregi; aceste versuri sunt dovada şi într-un fel chiar documentul unui proces de transformare a poetului şi de esenţializare a poeziei lui. Ajuns la vârsta când interesul omului pentru lumea exterioară scade până aproape de dispariţie şi creşte în schimb năzuinţa de a-şi lămuri propriile dileme, de a se lămuri, în sens etimologic, adică de a păstra din sine doar partea pură care îl reprezintă, poetul simte că intră într-o nouă vârstă, într-un nou ciclu; martoră, poezia sa este în aceeaşi măsură şi instrumentul acestei schimbări: „Nu mai întreb ce vremuri bat afară;/ Privesc, în mine, pulberea de seară/ Şi coborând lăuntrica mea scară,/ Mă sprijin în condei ca în toiag" (**Autoportret romantic la 67 de ani**). După o îndelungată căutare printre metafore şi imagini, „între simboluri şi filosofii", poetul simte nevoia să renunţe la intermediarii alegorici şi clamează nevoia de esenţe, care nu pot fi decât simple şi directe. Nu îngerul care i-a populat volumele din 1927 şi 1933 este deci elementul simbolic şi cheia pătrunderii sale în spaţiul religios, acum, ci rugăciunea, care îl pune în contact cu Dumnezeu, fără interpuşi: „Acum mă închid umil în rugăciune,/ Din ea mi-s fibrele vieţii toate pline/ Şi inima şoptindă-n teamă-mi spune/ Această simplă unică minune:/ Găteşte-te: El însuşi vine-acum la tine". (**Te-am căutat**, text din 1957, inedit). Căutarea aceasta nu este un simplu drum, o cale de ajungere, ci o formă de existenţă, aşa cum rugăciunea este o formă de comunicare; ambele îşi exercită funcţiunile atâta vreme cât există: „Râvneşti să pui un capăt luptei grele/ Şi prin tumultul lumilor să treci,/ Cu binele ce-ai săvârşit în ele/ Să te aşezi în liniştea de veci?/ Ci-n van aştepţi răsplata viitoare/ Ca o odihnă după un sfârşit./ Nu, nemurirea nu este o stare,/ Ci o lucrare fără de sfârşit" (**Nemurirea**).

Pe de altă parte, tensiunea pe care poetul o transmite confesiunii sale, fervoarea care întovărăşeşte dezbaterea şi clarificarea, fac din fiecare cuvânt un purtător de energie comprimată. „Cuvintele, negre mieluşele mute" în volumul din 1927, se încarcă acum de latenţe sugestive şi apropie versul lui Voiculescu de cel al lui Arghezi, accentuând o paralelă pe care Şerban Cioculescu o văzuse încă înainte de ultimul război. Şi nu numai cuvintele, ci şi sintaxa, topica fracturată, viziunea brutal supusă a celui torturat de nevoia credinţei: „Aşa mă ştiu: strâmb, şubred, cu vârf şi crengi uscate,/ Un pom al făr'delegii rodind mai mult omizi;/ Mi-au sugrumat lumina liane-nfăşurate/ Să-şi spânzure în mine ciorchinii de păcate,/ Cât n-ajung să dea-n floare câţiva boboci timizi" (**Altoiul**) sau: „Sunt, Doamne, un sac de pleavă şi neghină/ În aria pândită de demon./ Ca să s-aleagă boaba mea puţină/ Mă vânturi Tu prin ciur şi prin dârmon" (**Sunt, Doamne**) etc. E foarte adevărat că această nouă forţă a cuvintelor se întovărăşeşte uneori cu forţarea formei, cu alterări care distrag atenţia de la vers: **mirodii** în loc de **mirodenii, nardă** în loc de **nard, chealbă, brână** etc. sau cu împrumuturi obscure, care deturnează sensul; în contextul dat („Strig necontenit doar să m-auză/ Fecioara Maică glicofiluză", **Jălanie**), grecismul respectiv introduce o nuanţă ambiguă, desigur nedorită, întrucât el înseamnă „care sărută cu iubire, cu pasiune". Toate asperităţile limbii, vocabular şi sintaxă, sunt încă o mărturie despre un cuget torturat nu numai de nevoia unor certitudini în umbra credinţei, ci şi de nevoia de a-şi exprima căutările şi suferinţa. Poezia sa pare uneori o foaie de temperatură a acestei stări febrile, de la care fac excepţie puţine texte, mai discursive, proiectând în istorie o dezbatere caracteristică, în general, doar timpului prezent (**Moldova veche**, **Cerşetorul**); iar febrilitatea, starea de urgenţă a suferinţei sufleteşti (fără îndoială, o stare misterioasă, „mistică"), e adesea accentuată de notaţia autorului, care nu precizează numai data şi locul zămislirii, ci şi condiţia lui de suferitor: „în spital", „în pat, cu gripă", „cu grozave nevralgii sciatice", „pregătindu-mă pentru a doua internare în spital", „în spital, aşteptând operaţia" şi aşa mai departe.

> ***«Râvneşti să pui un capăt luptei grele/ Şi prin tumultul lumilor să treci/ Cu binele ce-ai săvârşit în ele/ Să te aşezi în liniştea de veci?/ Ci-n van aştepţi răsplata viitoare/ Ca o odihnă după un sfârşit/ Nu, nemurirea nu este o stare/ Ci o lucrare fără de sfârşit»***

Precedat de o scurtă dar densă prefaţă a acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, intitulată **Câteva cuvinte la „Călătorie spre locul inimii"** (unde îşi fac loc şi amintiri importante despre poet), volumul ridică, pentru filolog, şi un mărunt semn de întrebare. Nota asupra ediţiei enumeră, foarte eliptic, volumele care au fost utilizate pentru textele cunoscute şi manuscrisele, în cazul celor inedite; despre normele ortografice nu se precizează nimic, ceea ce înseamnă că textele s-au reprodus conform tipăriturii luate ca bază. Şi totuşi, iată un singur exemplu, o poezie de cinci versuri (**Alfa-omega**): în volumul de faţă versul unu se termină cu... iar în ediţia 1968 cu punct; versul trei (**Tine** acum şi **tine** în ed. 1968) şi versul cinci (**M-apropiu** faţă de **m-apropii**) au şi ele deosebiri, iar adnotarea finală spune acum „1947, Bucureşti" faţă de „1947, martie 12" în ed. 1968. E clar că ne aflăm în faţa a două texte de bază, nu a unuia. Şarada filologică – fără îndoială, secundară faţă de poezia propriu-zisă – rămâne să fie dezlegată de viitoarea ediţie critică.

Regizorul și dramaturgul

de MARIAN POPESCU

Lumea teatrului a favorizat, în timp, când mai hotărât, când mai anemic, o relaţie fundamentală pentru ideea spectacolului: aceea între regizor şi dramaturg. Dincolo de banalitatea acestei afirmaţii am putea vedea şi ceea ce este ieşit din comun, adică o relaţie de lucru între doi indivizi care aparţin unor sfere intelectuale destul de diferite – imaginea scenică şi cuvântul scris. Teatrul românesc a acreditat într-o slabă măsură acest mod al existenţei artistice. Dramaturgul se află faţă de regizor în postura aceluia care livrează un produs finit şi aşteaptă expunerea lui într-o manieră cât mai atractivă. Vulgarizez, desigur, dar o fac pentru uzul discuţiei asupra unui subiect suficient de iritant astăzi pentru teatrul nostru. Se ştie, dramaturgul român se plânge de indiferenţa regizorului român, acesta din urmă reacţionează în faţa acestor acuze într-un mod firesc, aşa cum se întâmplă când cineva vrea să te oblige să faci ceva sau îţi impune o necesitate pe care tu nu o resimţi. Dramaturgul uită sau nu acordă importanţă faptului că regizorul este un om de artă care se expune unui risc de alt ordin decât scriitorul care scrie o piesă. Ar mai fi apoi vorba şi de un context de idei în absenţa căruia dramaturgul şi regizorul nu se pot întâlni. Actul teatral – şi aici mi se pare că există o primă mare diferenţă – este văzut în mod net diferit de scriitorul care îşi apără imaginea de literat (autor de literatură) în faţa discursului imaginativ al regizorului unde structura discursului scenic reclamă un alt tip de expresivitate. Pentru a putea coexista în beneficiul a ceea ce, finalmente, **se vede** pe scenă cei doi **ar trebui să se întâlnească**. Regizorul nu va accepta niciodată postura subalternă a cuiva care să se supună unei obligaţii: regizorul român trebuie să pună în scenă şi dramaturgie românească. Demagogia naţionalistă din ultima vreme, manifestă şi în domeniul teatrului, nu a făcut decît să agraveze o situaţie de criză a relaţiei descrisă mai sus.

Probabil că augmentarea din punctul de vedere al creativităţii în cazul acestei relaţii ar trebui să beneficieze de un context sprijinit prin finanţarea unor Programe specifice. Până când nu se va întâmpla acest lucru, dramaturgul autohton va continua să se plângă iar regizorul autohton îşi va vedea de ale lui. La noi abaterea de la regulă este consemnată în ce priveşte insistenţa regizorului Nicolae Scarlat de a monta piese ale lui Matei Vişniec. Această insistenţă vine dintr-o cunoaştere profundă a dramaturgiei autorului român stabilit în Franţa. Cariera sa românească, frântă de intezicerea unei premiere la „Nottara" înainte de '89, reia astăzi într-un mod spectaculos firul rupt atunci. Piese ale sale au fost publicate, jucate la radio, TV sau pe scenele unor teatre. Teatrul Tineretului din Piatra Neamţ a oferit recent o nouă premieră cu o piesă de Vişniec – **Buzunarul cu pâine** – în regia lui Nicolae Scarlat, pe care o consider raportabilă la un anume nivel de evoluţie-involuţie a societăţii româneşti de azi. Spectacolul lui Nicolae Scarlat este un comentariu indirect al lumii româneşti de azi în partea ei de continuă şi imatură ocolire a adevărului. Câinele care trebuie scos din fundul unei fântâni devine, în piesa lui Vişniec, prezentată pentru prima dată în România în versiunea ei de două acte, un semnal care reverberează la nivele superioare ale conştiinţei şi ale destinului prezent în istoria imediată. Actorii Liviu Timuş şi Tudor Tăbăcaru ilustrează două dintre faţetele unei umanităţi în convulsie. Agresivitatea sterilă şi impulsul spre acţiune îşi dau mâna în vederea unei iluzorii salvări. La final, nu câinele este cel care trebuie să fie salvat, ci biata noastră umanitate atât de des clamată, dar atât de des brutalizată în numele unor principii în care cred foarte puţini. Piesa, care mi se pare una din cele mai bine scrise ale lui Vişniec, oferă regizorului şansa de a face mai sesizabil publicului român un regim existenţial agresat de fals, iluzoriu şi pretenţie la măreţie. Nicolae Scarlat nu ratează această şansă: cunoaşterea dramaturgiei lui Vişniec se observă în construcţia relaţiilor între cele două personaje. Chiar dacă expresivitatea lui Tudor Tăbăcaru este, pentru mine, mai corespondentă cu rolul în comparaţie cu aceea a lui Liviu Timuş care mizează de la început pe o agresivitate afişată.

Ştefan Iordache premiat de Academia Română

de MANUELA CERNAT

În urmă cu aproape un veac, în 1896, un gazetar de la cotidianul bucureştean **Dreptatea** saluta cu entuziasm apariţia cinematografului, convins că formidabila invenţie era menită să pună capăt milenarei evanescenţe a artei actorului: „De acu înainte, marii artişti dramatici bucură-se! Nu vor mai putea spune cu durere că vor fi uitaţi, că posteritatea nu-i va cunoaşte, că nu se va mai păstra nimic de la dânşii. Cinematograful îi va păstra întregi, cu inflexiunile vocii (sic!) şi cu nuanţa genială a gestului. Mai lipseşte doar culoarea!"

Culoarea avea să se adauge curând imaginii de film, ca şi sunetul de altfel, sunet pe care, copleşit de fabuloasa fereastră deschisă spre viitor de invenţia lui Lumière, gazetarul cu pricina era convins că îl auzise aievea.

Mai presus de toate, însă, aveau să se adeverească profeticele sale cuvinte. Fără minunea imaginilor întrupate din lumină nu am putea admira astăzi generaţii succesive de magnifici slujitori ai Thaliei.

Dacă memoria peliculei nu ar fi înfrânt legile firii, eliberând umanitatea de fatalitatea efemerului, nu ne-am bucura astăzi de privilegiul de a-i admira pe: Constantin Nottara, Romald Bulfinski, Ion Talianu, Iancu Brezeanu, Tony Bulandra, George Vraca sau George Calboreanu, nu ne-ar încânta: Elvira Popescu, Lucia Sturdza Bulandra, Maria Filotti, Marietta Rareş sau Elvira Godeanu, ca să citâm, într-o ordine absolut aleatorie, doar câteva din capetele de afiş ale teatrului românesc din prima jumătate a acestui secol. De n-ar fi fost cinematograful, tinerele generaţii ar fi avut despre existenţa acestor copleşitoare talente doar informaţii livreşti. Pentru ele, imaginea lui Nottara ar fi rămas la fel de abstractă, sau înrămată într-un chenar de carte, ca şi a lui Molière.

Ne-am obişnuit să ne referim la actorii noştri folosind sintagma globală „interpreţi de teatru şi film". Precizarea este desigur inutilă. Potrivit tradiţiei româneşti şi în spiritul modelului european, cu rarisime şi de regulă nesemnificative excepţii, protagoniştii filmelor noastre au provenit din film şi toată viaţa şi-au împărţit-o, cu egală fervoare, între scenă şi ecran. De aici, poate, extraordinara lor forţă expresivă.

Încă din 1912, trupa Naţionalului bucureştean accepta cu bucurie să joace în monumentala superproducţie istorică **Independenţa României** a lui Grigore Brezeanu. De la marele Nottara la debutanta Elvira Popescu, toţi ţinuseră să apară în film, fie şi într-un rol minuscul sau de figuraţie. Printre prezenţele feminine s-a numărat chiar şi decana de vârstă a trupei, Aristizza Romanescu. Distinsa doamnă nu putea bănui că opt decenii mai târziu Academia Română va include în parcimonioasa listă a premiilor sale anuale un premiu care să îi poarte numele.

La sugestia Secţiei de Arte, Arhitectură şi Audiovizual a Academiei Române, de aci înainte artele spectacolului vor avea şi ele dreptul la lauri academici. Încă nu au drept de cetate sub cupola augustului areopag, cum s-a petrecut cu Renè Clair în Franţa, dar este un început de drum.

Mai emoţionat decât îmi închipui că va fi fost vreodată sub luminile rampei sau sub reflectoarele de la Buftea, Ştefan Iordache a primit cel dintâi premiu „Aristizza Romanescu", pentru magistralele sale creaţii din piesa **Titus Andronicus** de Shakespeare, montată pe scena Teatrului Naţional din Craiova şi din filmul **Hotel de Lux** de Dan Piţa. Premiul a revenit unui actor de teatru şi film? Nu. A revenit unui mare ACTOR, unui strălucit reprezentant al artei interpretative româneşti.

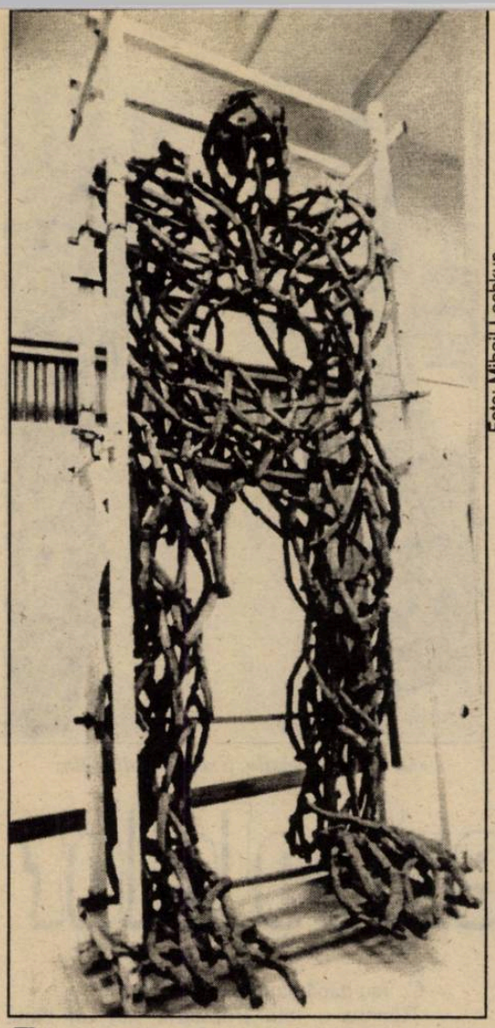

Foto: Mihail Lechkun

Saloanele „Ludwig“ (I)

■ Viziuni preliminare

de CORNELIU ANTIM

Prilejul, devenit foate repede un **mare eveniment cultural** şi, mai nou pentru noi, **managerial**, de a-l avea ca oaspete pe **prof. dr. Peter Ludwig**, a oferit artei noastre contemporane şansa unei parade retrospective de o amploare fără precedent. Cele mai mari incinte expoziţionale, de la Muzeul Naţional de Artă şi de la ARTEXPO (Teatrul Naţional etajele 3/4), au fost populate cu lucrările selecţionate de câtiva critici de artă din creaţia ultimilor ani a celor mai de seamă artişti contemporani. Au fost cercetate şi validate pentru expunere publică şi câteva lucrări aparţinând unor foarte tineri artişti, unii aflaţi încă pe băncile academiilor de artă. O singură obiecţie ar fi, totuşi, de semnalat: lipsesc cu desăvârşire participările din provincie. Circumstanţele în care a fost clădit acest proiect, rapid şi sintetic (dar, fireşte, nu întrutotul reprezentativ), a făcut, probabil, inoperantă intenţia echipei critice de selecţioneri de a lărgi aria de cuprindere geografică a ceea ce se consideră a fi tronsonul „modernilor“ din arta noastră contemporană. Oricum, obiectivul acestei expoziţii surprinzătoare nu avea, în concepţia organizatorilor, altă menire decât aceea de a furniza d-lui Ludwig posibilitatea de a se afla în contact direct şi simultan cu mai multe oferte artistice de primă mână, într-un efort de etalare semnificativă a potenţialului creator actual, a originalităţii viziunii artistice şi a formelor de abordare a obiectului de artă. Aşadar, un periplu expoziţional cu circuit închis, în vederea unui dialog vizual, dens şi concentrat în timp şi spaţiu, a cărui finalitate o vom dezvălui mai departe.

Dar, mai întâi, cine este acest domn Ludwig, care a iscat atâta agitaţie în jurul său şi a stârnit atâtea orgolii „artistico-mercantile“ în breasla plasticienilor? Pentru curioşii neofiţi, amatori de picanterii mondene, el este un miliardar german, ce a făcut avere din... ciocolată! Numai că acest întreprinzător nu este numai ceea ce s-ar putea numi un industriaş sadea şi un abil om de afaceri. Pasiunea lui capitală este cea legată de arte. La 25 de ani îşi lua un doctorat în Picasso, iar lucrarea sa fundamentală, nefinisată nici astăzi, este una de întemeietor. În termeni uzuali, îndeletnicirea aceasta a d-lui Ludwig se mai numeşte şi „colecţionar“.

Dar modul cum înţelege să-şi cultive această pasiune, devenită profesie (sau, dacă vreţi, activitate calificată şi sistematică), depăşeşte în amploare şi importanţă tot ceea ce s-a întreprins în acest domeniu pe plan mondial. Dacă în prima doime a acestui secol am fost obişnuiţi cu imaginea unor magnaţi ai finanţei sau industriei ce şi-au investit o parte a profiturilor în impozante colecţii de artă modernă, găzduite în sofisticate ambianţe arhitecturale – ne gândim la Guggenheim, Rockfeller, Gulbekian – în această a doua parte a secolului, în disputa cu giganţii Hughes, Mitsubishi, sau cu enigmaticii emiri petrolişti, potentatul german are avantajul profesionalismului în artă şi, mai ales, al extraordinarei intuiţii a valorilor în câmpul exprimărilor artistice moderniste. Este printre puţinii care lucrează în priză directă cu „piaţa“ contemporană a artelor, indiferent pe ce meridian s-ar afla. Cu achiziţiile sale (americanii Warhol, Raushenberg, Pollock îşi datorează cariera internaţională acestui promotor!) dr. Ludwig a întemeiat o impunătoare **Fundaţie europeană de artă modernă**, ce-i poartă, evident, numele, şi un număr impresionant de muzee cu obiecte de artă modernă, selecţionate de el şi de numeroşii săi colaboratori din diverse areale artistice de pe vechiul continent şi din alte zone ale globului.

Centrul muzeal al acestui imperiu continental al artelor moderne se află într-o veche fabrică de umbrele din Aachen, trasformată de acest ctitor şi mecena contemporan cu noi, într-un impozant FORUM LUDWIG, celebru azi în lume.

Lumea literară

● În perioada 27 – 28 octombrie a avut loc cea de-a treia ediţie a **Serilor de Poezie de la Vânători – Neamţ**, manifestare de poezie unică în România prin desfăşurarea ei în mediul rural şi având, probabil, ca model memorabilele seri de la Struga.

Ediţia din acest an a cuprins întâlniri cu publicul, recitaluri, colocviul **„Sacralizarea, desacralizarea poeziei la sfârşit de secol XX“**, manifestări ţinute în Biblioteca centenară „Arhim. Kiriac“ din Vânători – Neamţ şi Seminarul Teologic de la Mânăstirea Neamţ. Au fost lansate cu această ocazie cărţile de poeme „Oraşul de sub varul pereţilor“ de George Vulturescu (Ed. Panteon) şi „Zodia nopţii“ de Cassian Maria Spiridon (Ed. Cartea Românească), precum şi cartea „Valoarea sufletului“ de Arhimandrit Ilie Cleopa, o prezenţă tonică, deosebită la această ediţie.

● Premiul Serilor de Poezie de la Vânători – Neamţ, în valoare de 500.000 lei, a fost decernat de către organizatori (în principal Biblioteca Vânători şi Casa de Editură „Panteon“) poetului **Adrian Popescu,** în catedrala „Înălţarea Domnului“ de la Mânăstirea Neamţ, veche ctitorie a lui Ştefan cel Mare. De menţionat deţinătorii acestui premiu în ediţiile precedente: Petre Stoica, Ioanid Romanescu, Ion Mureşan.

● Editura Phoenix ne mai face o surpriză, publicând-o pe Saviana Stănescu cu un volum de poezii intitulat „Amor pe sârmă ghimpată“. O astfel de dragoste trebuie să fie extrem de confortabilă, aşa că alergăm spre librării să ne iniţiem.

● Explozie de lansări la librăriile bucureştene. „Sadoveanu“ are programate şi câte două pe zi, iar „Eminescu“ nu se dă bătută. Face totuşi o anumită selecţie. Au dat ochii cu publicul Nicolae Breban, Virgil Tănase, George Ţărnea, Ion Segărceanu şi mulţi alţii. Neprimind invitaţii, n-am participat, dar am tras şi noi cu ochiul la vitrine.

● După o îndelungată absenţă, a ieşit pe piaţă şi Marius Tupan cu „Vitrina cu păsări împăiate“, roman interzis înainte de '89, şi încă cinci ani după, dacă a stat tot la cutie. Motivele – şi unele şi altele – nu mai merită a fi amintite. L-au adus în faţa camerelor de luat vederea Mircea Martin şi Laurenţiu Ulici, vinovaţi şi cu alte ocazii de împingerea sa în lumea literară. N-au participat la ceremonie cei vizaţi în scrierea respectivă. Se aflau la Parlament, după cum îi trădează **vitrina...**

● Despre Rodica Draghincescu scrie pe coperta a patra a cărţii „Aproape cald“ Mircea Mihăieş care, în ciuda afirmaţiilor unora că ştie să judece doar politicienii, demonstrează că prima sa vocaţie este cea de comentator literar. „Rodica Draghincescu recuperează nu doar o lume, un spaţiu şi un timp de sensibilitate din care femininul se copilăreşte cu graţie, ci şi o gravitate, un tragism disimulat în strategii retorice prin care, ascunzându-se, eul profund al autoarei ne arată doar faţa pregătită pentru spectacolul disimulării“. Cartea am primit-o şi noi.

Regine Deforges

Drumul mătăsii *(1947 – 1949) – o nouă carte de Regine Deforges apărută la editura pariziană Fayard, o nouă aventură, a cincea, din seria declanşată de* **La bicyclette bleu.** *Aventura a început ca un pariu: o versiune franceză a miticului „Pe aripile vântului". Moştenitorii lui Margaret Mitchell n-au gustat gluma, adresându-se tribunalelor. Regine Deforges nu s-a dat bătută, a început să scrie. În „Rue de la Soie" François Tavernier şi Léa Delmas au scăpat neatinşi dintr-un război în care amândoi au dovedit mult curaj. Ar fi putut să-şi treacă zilele mulţumiţi în apartamentul lor din rue de l'Université sau la proprietatea de la Bordeaux a Léei. Lui François i s-a încredinţat o misiune importantă în Indochina, chiar de preşedintele republicii, încercând să evite un război iminent. François Tavernier a trăit acolo o viaţă plină de peripeţii. Aproape imediat după ce a născut, Léa a pornit în căutarea bărbatului ei. I-au trebuit luni de zile, a străbătut tot soiul de pericole. Autoarea descrie începutul unui conflict care va dura mulţi ani. După al doilea război mondial, după Indochina, poate Algeria va fi locul viitoarelor aventuri ale cuplului? Răspunsul va fi dat de cartea următoare...*

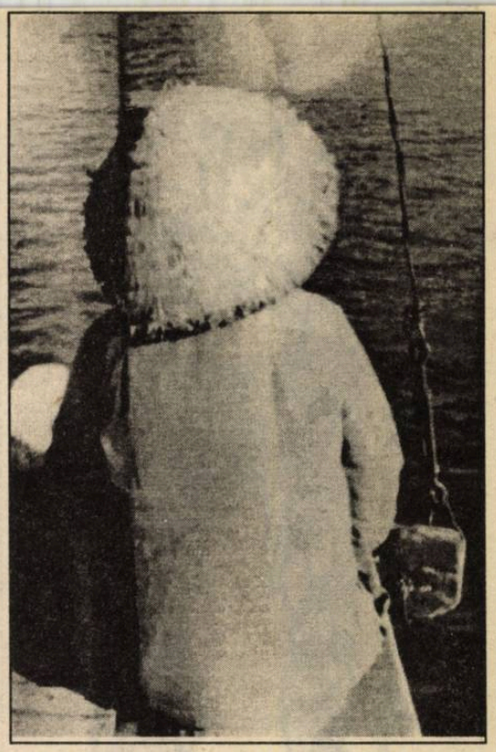

«Drumul mătăsii». Secvenţă din film

Croaziera tuturor pericolelor

De o săptămână Léa naviga în golful Ha Long. Trebuind să aştepte s-a hotărât să profite de croaziera neaşteptată. A petrecut ore nenumărate rezemată cu coatele de bastingaj sau întinsă pe burtă în partea din faţă a joncăi, descoperind munţii de calcar ţâşnind din fundul mării, fără nisip sau apă, fără altă vegetaţie în afara unui anemic mărăciniş sau uneori cu chiparoşi şi pini cu trunchiurile torturate, cu rădăcinile amestecate înlănţuind stânca, strecurându-se în invizibile crăpături sau spânzurând în gol.

Léa era vrăjită de formele în continuă schimbare: când păreau animale fantastice ivite din apă, pe care un duh le-a fosilizat, când erau ca un războinic pietrificat în elan sau cu o joncă uriaşă fixată pentru eternitate. Aveai impresia că rătăceşti în voia soartei pe mări interioare, înconjurate de sculpturi monumentale apărute din geniul unui creator nebun. Nu întrezăreai nici o ieşire, nici o scăpare când, dintre culmi abrupte, se deschidea o trecere într-o altă mare interioară, mai mare sau mai mică, unde pietre înălţate de ciclopi stăteau de pază.

Încet – încet, o neliniştе surdă a cuprins-o în vreme ce contempla cu o încântare neobişnuită lumina lunii pe acest decor zbuciumat, cu fortăreţe, catedrale şi piramide, într-o linişte prevestitoare de sumbre preziceri. În aceste zile singurul ei regret era că nu poate împărtăşi toate minunile văzute cu François. În fiecare dimineaţă, în pofida oricărei evidenţe, spera să-l vadă. Avea nevoie de minute îndelungi pentru a-şi alunga spaimele nopţii care reveneau zvâcnind. În a doua noapte la bord s-a trezit tresărind brusc; urla izbucnind în lacrimi. Kien a alergat cu pistolul în mână.

– Ce s-a întâmplat? Te doare ceva?

– Nu, am avut un coşmar, mi-e frică.

– Îţi dau ceva care să-ţi alunge visele rele.

De atunci, în fiecare seară, înainte de a adormi, fuma câteva pipe cu opium.

Într-o noapte Kien a încercat să abuzeze de ea, dar cu toată neputinţa reacţiilor sale, datorată drogului, a reuşit să-l ţină la distanţă. A doua zi el şi-a cerut scuze, Léa nu i-a purtat pică.

Era un plăcut tovarăş de călătorie, un povestitor uluitor al legendelor născute din acel haos – cea a dragonului coborât din cer pentru a stăpâni adâncurile mării a sedus-o pe Léa care, aidoma unui copil, nu contenea să-l întrerupă pentru a-i cere detalii. Cu o mândrie ieşită din comun, i-a arătat Peştera Minunilor ajutând-o cu mâna-i puternică să urce cele nouăzeci de trepte pentru a ajunge la intrare! (...)

Peştera de pe Insula Surprizei a tulburat-o mai puţin. Spre nord, între înalţii munţi verticali ai Circului, a strigat numele lui François pe care ecoul i l-a reprodus fără sfârşit; oriunde s-ar fi aflat, ar fi alergat la chemare. Kien a strigat numele Léei. Reverberarea numelui a stârnit în ea o neliniştе pe care cu greu şi-a stăpânit-o.

În lungul tunel Quang Hanh, luminat cu torţe, n-a putut să-şi domine frica în faţa universului înconjurător verde-albăstrui unde umezeala pătrundea în păr şi haine, ghemuindu-se la pieptul lui Kien. Agăţându-se ca de un colac de salvare de licărirea abia vizibilă care anunţa ieşirea, a primit lumina zilei cu o asemenea uşurare încât tânărul său însoţitor a râs. S-ar fi putut spune că el era stăpânul acestor locuri, cunoscând parcă orice trecere, cât de mică, numele unei insule minuscule, numele majorităţii pescarilor cu care se întâlniseră. Toţi îl salutaseră cu respect.

– Oamenii ăştia fac impresia că te iubesc, i-a spus.

– Unii mă cunosc din copilărie; pe alţii, îi ocrotesc.

– Dumneata îi ocroteşti? Împotriva cui?

– Împotriva piraţilor.

– N-am întâlnit până acum nici unul.

– Fiindcă dumneata nu ştii să vezi. Orice golfuleţ, orice cotitură, orice buclă, orice cavernă le poate ascunde jonca.

– Ce fac?

– Ce fac toţi piraţii din lume: jefuiesc călătorii, pescarii, marinarii, vânzătorii de legume, pe toţi cei care au treabă în golf.

– Ce fac dacă oamenii n-au bani?

– Răpesc o fată frumoasă sau un băiat frumos şi îi vând chinezilor bogaţi sau îi omoară pe toţi după ce au violat femeile.

– Glumeşti! Asemenea întâmplări nu se mai petrec în zilele noastre.

– Totuşi ai crezut în existenţa piraţilor când a fost vorba de bărbatul dumitale?

– E-adevărat... Sunt incoerentă. Cum ocroteşti, cum aperi oamenii?

– Am mai multe ambarcaţiuni rapide şi uşoare care străbat mările – o bună parte – formând un fel de poliţie. Prezenţa lor îi descurajează pe piraţi şi îi apără pe pescari.

– De ce te porţi aşa?

– Pentru bani, evident. Fiecare proprietar de navă îmi plăteşte o sumă pentru el, pentru familie şi pentru joncă.

– Câştigi mult, aşa?

Cu cât dispreţ a rostit vorbele! De jignire el a devenit livid.

Seara n-a mai cinat cu ea. Toată seara şi o parte din noapte a râs, a băut şi a cântat cu echipajul. În zori a dat târcoale la uşa ei, apoi a plecat. Abia atunci a adormit. Când s-au revăzut, pe la mijlocul zilei, nici unul n-a amintit de ce se întâmplase. O joncă mică s-a apropiat, a urcat la bord un bărbat cu care Kien a vorbit îndelung.

În aceeaşi seară i-a spus:

– Am veşti despre bărbatul dumitale. Se află la Tonkin, în tovărăşia lui Viet Minh...

– E prizonier?

– Se pare că nu. În curând vei scăpa de mine, te voi conduce la Hanoi de unde fratele meu Hai îţi va purta de grijă. Mâine dimineaţă ne vom opri la Hong Gai iar de acolo vom merge spre nord pe drum.

– Kien, nu bombăni. Datorită dumitale am trecut prin momente pe care nu le voi uita niciodată. Să rămânem prieteni.

I-a întins mâinile, el i le-a luat şi i le-a sărutat. Cu spontaneitatea care o făcea fermecătoare şi-a trecut braţele în jurul gâtului lui, sărutându-l pe amândoi obrajii. El a îmbrăţişat-o. Cu efort, Léa s-a depărtat de

corpul a cărui armonioasă supleţe o admirase când se îmbăiaseră, de mirosul pielii tinere şi sănătoase, de sexul pe care l-a simţit întărindu-se lângă pântecul său. Castitatea-i forţată, de la plecarea lui François, găsise o compensaţie în naşterea lui Adrian; de când îl părăsise, nevoia de mângâieri devenea cu fiecare zi mai imperioasă. Seara, opiumul calma dorinţa şi neliniştea, dimineaţa o surprindea cu mâna între coapse, gemând transpirată. (...)

Bărbat muieratic, Kien simţea. În alte condiţii nu ar fi avut prea multe scrupule, eşecul primei tentative apoi, acum, noaptea de beţie îl făceau circumspect. Sau ceva îi spunea că ea îi va aparţine într-o zi. Voia să o aibă dar totodată voia ca ea să-l dorească. Simţămintele erau neobişnuite, apăruseră pentru întâia dată; de obicei el n-avea asemenea ezitări; dacă îi plăcea o fată, o avea. Cu Léa parcă era altceva. Se surprindea visând la ea. L-a cuprins o gelozie feroce când, în trecătoarea Circului, ea strigase numele lui François. Observându-şi suferinţele, a gândit: „Înseamnă că o iubesc!...“ Asta l-a năucit. Cum, el, Kien Rivière, prietenul piratului Bay Vien, el, şeful unei bande de tâlhari, necruţător cu cei care-i stăteau în cale, era îndrăgostit ca un biet nenorocit? Imagini afectuoase, de tandreţe feminină se iveau în mintea-i exaltată. Vedea chipurile frumoase ale mamei şi sorei sale, avea impresia că le simte mâinile reci pe fruntea înfierbântată.

Au ajuns la Hong Gai în aceeaşi stare de tensiune. Kien i-a cerut Léei să-şi strângă părul, să poarte turbanul alb al văduvelor annamite. Pieptănată aşa, „ascunsă“ sub pălăria cu boruri mari, cu faţa bronzată, putea, chiar dacă ochii erau deschişi la culoare, să fie luată de la distanţă drept o indigenă, chiar şi de soldaţii francezi. Pentru a „perfecţiona“ iluzia, s-a îmbrăcat în portul tradiţional al femeilor vietnameze: pantalon de mătase neagră cu tunică albă.

Doi bărbaţi, unul francez, îi aşteptau într-un vehicul care semăna cu ambulanţele conduse odinioară de Léa în Germania. Kien s-a urcat la volan, şi-a aşezat tovarăşa de călătorie lângă el, cei doi bărbaţi urcându-se în spate. Prezentările au fost laconice: „Fred... Vinh... Doamna Tavernier.“

Călătoreau sub ploaie pe un drum desfundat. Muncitori supraîncărcaţi se dădeau deoparte la trecerea lor, cu indiferenţă.

– Suntem în centrul unei zone miniere. Întregul sector aparţine Societăţii Carbonifere din Tonkin. Concesiunile minelor de huilă au prenume. În insulă sunt două: Lucette şi Paul. Înainte de război exista aici un sanatoriu.

Aversa de ploaie s-a dublat în intensitate. Kien tăcea, atent la drumul care ocolea colinele plantate cu pini. Au trecut podul de peste Tien Rao sub un veritabil potop.

– La câţi kilometri de Hanoi ne aflăm? a întrebat Léa ţinându-se cu nădejde de scaun pentru a rezista zdruncinăturilor.

– O sută cincizeci, o sută şaizeci... Suntem aproape şi totodată departe. Totul depinde de starea drumului, de vreme, de controalele armatei franceze. În principiu n-avem voie să ne aflăm în sectorul aşa-numit strategic.

– Ce se poate întâmpla dacă suntem controlaţi?

– Nimic, câţiva piaştri rezolvă orice. Dacă în mod special piaştrii nu ajung, Fred este în raporturi excelente cu comandamentul de la Bac Ninh. (...)

Ploaia sporind, s-au oprit în satul cel mai apropiat, Dicho, în faţa unei bojdeuci pe peretele căreia era agăţată o firmă spălăcită, pe jumătate ştearsă, pe care se citea cuvântul „Cafenea“. Şoseaua devenită un torent de noroi i se părea Léei de netrecut. Kien a luat-o pe sus ducând-o în interiorul cafenelei. Pe podeaua din pământ bătut, acoperit ici şi colo cu rogojini zdrenţuite, copii goi se jucau chinuind un motan în râsul asistenţei. Intrarea neaşteptată a Léei împreună cu tovarăşii ei au salvat animalul care a spălat putina mieunând iar tinerii torţionari s-au refugiat lângă picioarele mamelor lor aruncând o uitătură curioasă către noii veniţi.

Fără să se gândească la consecinţa gestului său, Léa şi-a scos turbanul ud leaorcă, şi-a scuturat capul ca să-şi elibereze părul. A fost o tăcere stupefiantă. Toate privirile au fost atrase de părul bogat cu reflexe aurii.

Era plăcut în încăperea cu pereţi din chirpici; lumina caldă a unei lămpi cu petrol răspândea o atmosferă liniştită.

– Xin chut tra va pho (Ceai şi supă), a ordonat Kien pentru a rupe mutismul care risca să devină ostil. (...)

Unul după altul copiii s-au apropiat de Léa, i-au pipăit hainele, i-au atins părul. O fetiţă mai curajoasă s-a strecurat între picioare examinând-o cu ochii ei oblici, cu o siguranţă liniştită. Léa, sedusă, a luat-o pe genunchi, îmbrăţişându-i corpul suplu şi catifelat. Contactul a tulburat-o, pielea îi ardea, îi era rău, simţea cuprinzând-o o durere cumplită, ochii i s-au umplut de lacrimi. A încercat să-şi ascundă emoţia sub părul zburlit: pentru întâia dată de la plecarea din Franţa, simţea, cu un chin nebănuit, lipsa fiului ei.

Fără să-şi dea seama o strângea în braţe din ce în ce mai tare pe micuţă. Privirea încrezătoare s-a tulburat, micuţa s-a răsucit strigând, voia să scape din strânsoarea care-o speria. A sărit o femeie smulgând-o din braţele Léei care a rămas ca tâmpită, descumpănită, cu braţele deschise în gol, fără să observe lacrimile care îi inundau obrajii.

Ostilitatea celor de faţă a lăsat locul unui elan de compătimire, mai ales din partea femeilor, de parcă ar fi priceput stările prin care trecea străina. Una dintre ele a făcut câţiva paşi ţinând un vas cu ceai, exprimându-se greu dar corect:

– Tu, mamă?

Léa a dat din cap încuviinţând, a luat vasul. Gestul a destins atmosfera; femeile au înconjurat-o zâmbind.

Ceaiul fierbinte i-a făcut bine, degetele înţepenite s-au destins de căldura porţelanului subţire. A zâmbit la rândul ei chipurilor prietenoase. Căpătând curaj, o-bătrână ştirbă s-a aşezat pe vine punându-şi mâinile mici, deformate, pe coapsa ei.

– Ai un copil?... Un băiat?

– Da.

– Eşti departe de el, de asta eşti tristă? Trebuie să te întorci la el, are nevoie de tine. Este la Hanoi, poate?

– Nu, e în Franţa.

– Întoarce-te la el, n-ai ce căuta aici.

– Doresc din toată inima, a adăugat Léa suspinând.

– Dê no yên Không thây thi no mêt? (Las-o în pace, nu vezi că este istovită) a intervenit Kien îndepărtând-o pe bătrână.

– May con nho lam, may Không hiêu su dau don cua môt nguoi me la cui gi! (Eşti un puşti, habar nu ai ce înseamnă durerea unei mame!) i-a răspuns femeia ridicându-se. Curaj, frumoaso, îţi vei vedea fiul! Întoarce-te cât mai repede în ţara ta, n-ai ce căuta aici. Aşa cum n-au ce căuta albii..., **toţi** albii – a precizat ea cu voce sfidătoare.

– Unde ai învăţat să vorbeşti franţuzeşte? a întrebat-o Léa.

– La călugăriţele din Haiphong, foarte demult.

– Toată lumea de aici vorbeşte franţuzeşte?

– Nu, cea mai mare parte înţelege. Ce faci aici, atât de departe de copilul tău?

– Îi caut tatăl.

Răspunsul a mulţumit-o pe bătrână, s-a îndepărtat.

O tânără încântătoare, îmbrăcată cu un pantalon larg, negru, cu o tunică galben pal, a adus pe o tavă bolurile cu supă şi clătite aurii.

Încet – încet, Léa s-a obişnuit cu mâncarea vietnameză. A luat beţişorul cu un gest expert, a înmuiat o clătită într-o cupă cu sos condimentat.

– E foarte bună, a mormăit cu gura plină, mestecând. Nu mănânci?

– Dacă îmi dai voie, i-a replicat Kien zâmbind.

– Scuză-mă, am mâncat aproape tot.

Gustarea i-a dat, din nou, curaj Léei. „În afara morţii cuiva drag, nu există durere care să reziste în faţa unei mese bune“, obişnuia să afirme tatăl său scuzându-şi lăcomia. Léa îi semăna.

Se simţea liniştită în acest colţ pierdut al Indochinei, înăuntrul acestei colibe bătută de vânt şi ploaie, între oamenii care vorbeau, râdeau şi mâncau zgomotos. Copiii îşi reluaseră jocurile, tăvălindu-se prin praf.

Fred şi Vinh au ieşit, întorcându-se imediat:

– Nu mai plouă, va trebui să plecăm, a anunţat Fred.

Kien a plătit, luând-o pe Léa, care pleca cu regret, sporind semnele de adio şi zâmbetele.

În româneşte de Andriana Fianu

roza vânturilor

Philippe Soupault

(Franţa)

Acvariu

Apleacă-te
şi pătrunde suprafaţa netedă

Portocalii
albastre
gri
rumene
alunecă şi înoată
poemele mele

Împrejurul gândului meu
se învârtejesc
peştii verzi.

În româneşte de Petre Stoica

Joyce Carol Oates şi cronica Americii contemporane

de GABRIEL PLEŞEA

În zilele acestea, Joyce Carol Oates îşi petrece timpul în liniştitul orăşel universitar Princeton, New Jersey, scriind şi predând la universitatea din localitate. A fi profesor, scriitor în rezidenţă, la **Princeton University** (instituţie de învăţământ superior din celebra ***Ivy League***) este în sine un fapt deosebit, dar Joyce Carol Oates îşi datorează faima mai mult celor peste 20 de romane, nenumăratelor volume de ***short stories***, producţiei inepuizabile de contribuţii critice la diferitele publicaţii literare sau de interes general, precum şi, fapt excepţional pentru o prozatoare, volumelor de poezii şi piese. De altfel, autoarei i s-a decernat prestigiosul ***National Book Award*** (1970) pentru romanul ***them*** (*ei*). Pentru acelaşi premiu a mai fost nominalizată de două ori. Scriitoarea a fost propusă şi pentru Premiul Nobel pentru Literatură. Prolificitatea în ***short stories*** i-a fost răsplătită cu ***O'Henry Prize for Continued Achievement***. Întrebarea firească ar fi când are timp să facă toate acestea şi dacă rezistă la ritmul susţinut pe care şi l-a impus, dar autoarea ne asigură – într-un interviu acordat acum câţiva ani – că nu se vede făcând altceva şi, o mărturisire neaşteptată, că îşi petrece o mare parte din timp nefăcând nimic!

O fire caracterizată drept fragilă, delicată şi deosebit de timidă, Joyce Carol Oates mărturisea de curând – la un simpozion cu tema *„Poliţişti şi scriitori – crimă şi pedeapsă în literatură şi în realitate"* – că, în ceea ce o priveşte, îşi merită pe deplin existenţa în ambianţa tihnită, intelectuală, lipsită de senzaţional a academicului Princeton, o ambianţă pe care autoarea o descrie în termenii unei ***hallucinatory peace*** (*pace halucinantă*) şi dobândită ca retribuţie pentru anii petrecuţi la Detroit, unde viaţa este în permanentă primejdie (oraşul e cunoscut în America pentru gradul înalt de criminalitate şi pentru nenumăratele răbufniri violente de nuanţă rasială). Anii aceia au lăsat o amprentă vizibilă asupra scrierilor sale şi nu rareori critica a semnalat violenţa excesivă şi peisajul sumbru din proza sa.

Spaţiul nu ne permite să prezentăm lunga listă de volume publicate, încât vom menţiona doar câteva dintre ele. Dintre **romane** – între primul, ***With Shuddering Fall*** (*O cădere zdrobitoare*), 1964, şi cel mai recent, ***What I Lived For*** (*Pentru ce-am trăit*), 1994, menţionăm ***A Garden of Earthly Delights*** (*Grădina deliciilor pământeşti*), 1970, ***Expensive People*** (*Lume scumpă*), 1969, ***them*** (*ei*), 1969, ***Unholy Loves*** (*Iubiri Păgâne*), 1970, ***Bellefleur***, 1980, ***Black Water*** (*Apa neagră*), 1992. Dintre culegerile de ***short stories – By the North Gate*** (*Poarta Nordului*), 1963, ***Upon the Sweeping Flood*** (*Potopul nimicitor*), 1965, ***Night-Side*** (*Partea nevăzută*), 1977, ***All the Good People I've Left Behind*** (*Acei oameni minunaţi...*), 1979. Dintre volumele de **poezii**, ***The Fabulous Beast*** (*Fiara mistică*), 1975, ***Women Whose Lives Are Food, Men Are Food, Men Whose Lives Are Money*** (*Femei a căror viaţă înseamnă mâncare, bărbaţi a căror viaţă înseamnă bani*), 1978, ***Celestial Timepiece*** (*Ceasornicul ceresc*), 1981, ***Luxury of Sin*** (*Luxul de a păcătui*), 1983.

Pentru o autoare de asemenea statură se pune chestiunea influenţelor literare. Şi aici Joyce

Carol Oates ne surprinde: Ionescu, Kafka, Dickens, Dostoievski. Dintre americani, Thoreau, Henry James, Flannery O'Connor, Faulkner, Katherine Ann Porter. Cât despre metoda de lucru, autoarea mărturiseşte că, pe măsură ce înaintează în vârstă, se arată tot mai obsedată de rescrierea propriilor texte – *„sunt cu totul şi cu totul pentru revizuirea inteligentă, minuţioasă, ceea ce este o artă în sine"*. Astfel, când termină un roman, îl pune deoparte şi începe să lucreze la altul care, o dată terminat, este pus la rândul lui la o parte, ca să revină la primul, să-l revizuiască şi să-l termine, ca apoi să treacă la un nou roman sau la o altă povestire, după care revine la cel terminat mai înainte şi astfel ciclul continuă.

Într-o foarte scurtă convorbire după simpozion, – prilej pentru a obţine autografe pe două dintre volumele ei –, Joyce Carol Oates şi-a confirmat preferinţa de a fi intervievată prin... corespondenţă! (Cel acordat pentru colecţia ***The Paris Review Interviews*** a fost în mare parte realizat în aceeaşi manieră). Am putut totuşi afla că dintre romanele ei preferate se detaşează ***them*** (*ei*) şi ***Black Water*** (*Apa neagră*).

them (*ei*) ne oferă un excelent exemplu de cum Joyce Carol Oates ficţionalizează faptele reale. De fapt, nota autoarei din prefaţa romanului ne dezvăluie fără nici o reţinere acest lucru: *„această (carte) este istorie în formă de ficţiune (literară), adică (istoria) privită dintr-o perspectivă personală – de fapt singura formă de istorie care poate exista"*. Sursa romanului este Maureen Wendall, o fostă studentă a profesoarei Joyce Carol Oates la cursul de engleză în cadrul Universităţii din Detroit, prin anii 1962 – 1967. Cele relatate de Maureen au impresionat-o într-atât pe Joyce Carol Oates, încât aceasta a început să substituie propria sa realitate cu cea a trăirilor familiei Wendall. Autoarea-profesoară a început să gândească, să viseze tot timpul despre ***ei*** în loc de propria sa persoană. Asta în timp ce Maureen însăşi, aşa cum îi spune fratelui ei, Jules, în finalul romanului, s-a hotărât să *„nu-i mai vadă pe **ei**, ceilalţi"*. Ea s-a măritat, aşteaptă un copil şi, oricum, a devenit o altă persoană. Retrăirile dramelor familiei Wendall sunt atât de vii încât *„romanul s-a scris de la sine"*. Necazurile Lorettei încep prin 1937 când, adolescentă fiind, într-o familie în care mama a murit iar tatăl este un şomer ce-şi petrece tot timpul prin baruri ori în arestul poliţiei, Bernie Marlin, un adolescent de care îi plăcea, este ucis de Brock Botsford, fratele Lorettei. Acesta îl împuşcă fără nici un motiv, doar pentru că avea un pistol şi *„fiindcă era pregătit să ucidă şi fiindcă timpul să ucidă a sosit"*. Crima, comisă în timp ce îndrăgostiţii dormeau, şi fără ca Loretta să-şi dea prea bine seama ce s-a întâmplat, o aruncă pe aceasta într-o disperare de nedescris. Salvarea vine în persoana lui Howard Wendall, un poliţist din cartier, care mută corpul lui Bernie din casă într-o stradă lăturalnică, convins că nimeni nu se va mira că adolescentul a sfârşit astfel. Măritată cu Wendall, Loretta dă naştere unui fiu, Jules, care prin temperament se aseamănă cu Bernie, apoi are două fiice, Maureen şi Betty. Viaţa Lorettei ia o turnură spre rău în momentul în care Howard este implicat într-un caz de corupţie, este dat afară şi trebuie să părăsească oraşul pentru a se stabili la ferma părinţilor lui. Plecarea lui pe front în Europa, în al doilea război mondial, se adaugă la procesul de destrămare a familiei. Loretta îşi ia copiii şi se mută la Detroit. Mizeriile ce le îndură, greutatea cu care se descurcă o afundă din ce în ce mai mult în mocirla societăţii. Revenit de pe front, Howard se angajează într-o fabrică, dar nu după mult timp moare într-un accident de muncă. Remăritată cu un şofer de camion, Pat Furlong, Loretta încearcă să-şi refacă viaţa, dar, tocmai când lucrurile par să se redreseze, iată că încep problemele cu copiii, ajunşi la adolescenţă. Jules se înhăitează cu băieţii din cartier şi se apucă ici şi colo de câte un ***job***, iar lui Maureen, ajunsă în clasa a noua, îi plac romanele şi îşi tot face drum la bibliotecă. Firul povestirii se deplasează de la Loretta când la Jules, când la Maureen. Tânărul Wendell se asociază cu femei mai în vârstă, cu un individ bogat şi extravagant care vrea să ajungă ***mobster*** (nu ajunge, dar sfârşeşte ca unul). Se îndrăgosteşte de nepoata acestuia, Nadine, dar relaţia cu ea atinge momente când poetice, când penibile, când inexplicabile. Maureen, pe de altă parte, nu are mai mult noroc. Hotărâtă să aibă lucrurile ei, se apucă, fără să ştie prea bine ce face, de prostituţie. Pat Furlong, tatăl ei vitreg, află şi îi aplică o pedeapsă ce o bagă pe Maureen în spital în stare de şoc. Recuperarea ia timp şi, când se întâmplă, Maureen se hotărâşte să rupă cu familia, cu trecutul, cu totul şi cu toate. Analiza ambianţei sociale sordide, ca şi dezvăluirea detaliului uman în ipostaze lipsite de orice tentativă de înfrumuseţare au dus la calificarea romanului ***them*** (*ei*), chiar de autoare, drept unul *„naturalist"*.

Un alt exemplu de ficţionalizare a unui fapt real este ***Black Water*** (*Apa neagră*). Joyce Carol Oates preia unul din momentele nefericite şi, din, nou, misterioase ale familiei Kennedy. Eroii romanului, Senatorul şi Kelly Kellerher, ne amintesc, în ciuda *disclaimer*-ului editorului, de drama din Chappaquiddick (iulie 1969), care i-a avut drept protagonişti pe Ted Kennedy şi tânăra Mary Jo Kopechne. Rătăciţi pe unul din drumurile lăturalnice dintr-o insuliţă din largul Cape Cod-ului, pe când încercau să ajungă la ***ferryboat***, maşina Senatorului derapează şi se prăbuşeşte într-un râu şi doar el reuşeşte să scape cu viaţă. În roman, acţiunea este un mozaic de flashback-uri, accentul căzând pe recrearea stărilor prin care trece Kelly în timp ce se îneacă. Descrierea se desfăşoară la nivelul activităţii cerebrale, atâta timp cât celulele nervoase mai funcţionează, şi ne readuce, într-o trăire intensă, momente din viaţa muribundei: scene din copilărie, alintările din partea părinţilor, chinurile primei dragoste, succesele la colegiu şi la facultate, amorurile durabile ca şi cele trecătoare, discuţiile politice, chiar şi încercările Senatorului de a o salva şi toate acestea *„în timp ce apa neagră, mâloasă, îi pătrundea în plămâni şi ea murea"*.

Nu pot să închei această prezentare fără a cita comentariul lui Henry Louis Gates Jr. care, într-o analiză a romanului ***Because It Is Bitter and Because It Is My Heart*** (*Fiindcă-i amară şi fiindcă-i inima mea*), a sintetizat excelent contribuţia lui Joyce Carol Oates la literatura americană: *„Un arheolog, cândva în viitor, echipat doar cu opera ei, ar putea realcătui cu uşurinţă întreaga Americă din epoca noastră"*.

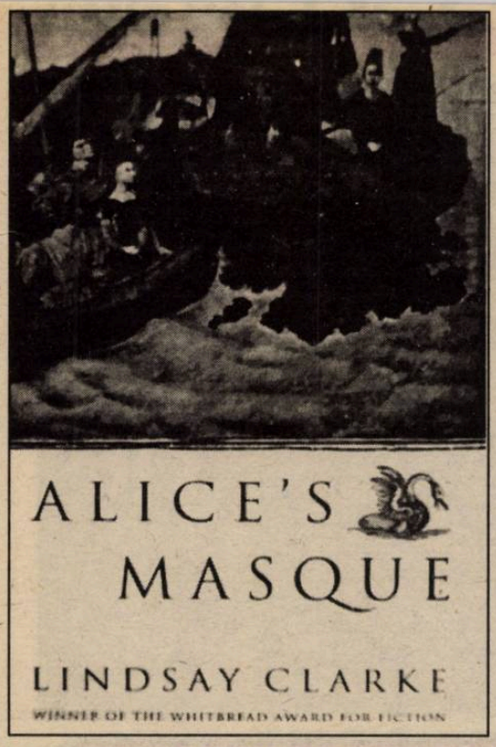

Sub semnul armoniei

Lindsay Clarke: „Alice's Masque", Jonathan Cape, London, 1994

de VIRGIL LEFTER

Prin cel de a doilea roman al său, „Nunta chimică" („The Chymical Wedding"), apărut în 1989, Lindsay Clarke devenea un scriitor consacrat. Remarcabila sa carte avea să fie încununată cu prestigiosul Whitbread Award, dar, ceea ce ni se pare şi mai important, John Fowles, originalul şi proteicul romancier englez care arar îşi manifestă gusturile literare, dar când o face gestul său are greutatea unei judecăţi de valoare, scria despre romanul mai sus-menţionat că de multă vreme nu a mai citit o proză care să-l captiveze şi să-l fascineze într-o asemenea măsură. Carte a căutării absolutului în solitudine, incitantă prin evocarea lumii hermetice a alchimiştilor, „romanţul" lui Lindsay Clarke era în fond o celebrare a reconcilierii spiritului cu materia, a întunericului cu lumina, dar mai ales a spiritului feminin cu cel masculin, o încercare de recuperare a armoniei pierdute într-o lume crepusculară, copleşită de materialism. La aproape cinci ani de la apariţia creaţiei sale de căpătâi, Lindsay Clarke publică în acest an o nouă carte. Scriitorul britanic este, după cum vedem, un artist cumpănit, ce nu se grăbeşte. Ritmul apariţiilor sale editoriale este lent, dar rezultatul strădaniilor şi gestaţiei artistice este remarcabil. „Masca Alisei" (autorul foloseşte cuvântul „mască" în sensul fastuoaselor reprezentaţii elisabetane) este o carte excelent elaborată, cu o compoziţie complexă şi riguroasă, scrisă într-o proză de o seducătoare vibraţie poetică. Cartea se citeşte ca un roman captivant, căci are şi elemente de intrigă poliţistă şi de mister, ceea ce nu înseamnă că autorul face vreo clipă concesii literaturii de consum. Chiar dacă, la prima vedere, miza noului roman al lui Lindsay Clarke pare minoră – este vorba de remuşcările unui soţ pornit, într-un week-end, să-şi recupereze iubita înstrăinată – cartea are un câmp de desfăşurare larg, în care accentele aparent moralizatoare, problematica cu dimensiuni dintr-o dată nebănuite se înglobează în viziunea generoasă, nobilă ce aminteşte aceeaşi propensiune spre Armonie din „Nunta chimică". Ronan suferă, în drum spre iubita pierdută, un accident. Contuzia îi dă pentru moment o stare de amnezie şi eroul cade într-un soi de transă. Romanul este povestea unei aventuri de sfârşit de săptămână, cu o crimă impenetrabilă, dar el este, mai presus de toate, suita de vise sau mai degrabă viziuni pe care Ronan le are în scurtul interval al perioadei sale de indisponibilitate, petrecut la casa din Cornwall a Alisei, la pitoreasca şi romantica vilă „Roseleye". Aici eroul cărţii vine în contact cu lumea mirifică de simboluri şi alegorii a tapiseriilor gazdei, ea însăşi o maestră a acestei vechi şi rafinate arte, iar visele sale reînvie întâmplările (într-un fel, acestea constituie „Masca Alisei") înfăţişate pe frumoasele ţesături. Sunt secvenţe onirice cu fastuoase desfăşurări ce alcătuiesc, de altfel, substanţa celei mai mari părţi a romanului, secvenţe în care Ronan retrăieşte o nouă aventură în lumea de esenţe pure a romanţurilor medievale, menite a descifra rosturile şi tainele erosului şi a evoca nu numai o lume fabuloasă ci şi o întreagă cazuistică morală şi sentimentală. Trezit din această stranie reverie, Ronan se simte reîmprospătat sufleteşte şi dobândeşte o nouă viziune asupra Erosului şi Femeii. Lumea sa şi lumea noastră, deopotrivă, stau sub semnul „mandorlei" acel tainic simbol ce împodobeşte una din tapiseriile Alisei (este semnificativ faptul că ea este o artistă şi o iniţiată) şi care, potrivit autorului, încă din vechime (dincolo de semnificaţiile sale religioase), exprima nunta dintre Cer şi Pământ, contopirea Bărbatului cu Femeia, superba armonie a lumii noastre lăuntrice şi din afară. De altfel, o frumoasă inscripţie orfică - „Fiinţă a Pământului şi a Cerului spuzit de stele" – serveşte drept motto ultimei secţiuni a cărţii, scrisă în întregime sub semnul **mandorlei**. Ceea ce la început putea să pară o simplă poveste moralizatoare devine dintr-o dată o adâncă şi matură dezbatere pe teme erotice – ce-şi despleteşte fascinanta cazuistică - dar mai presus de toate, „Masca Alisei" se vădeşte a fi o celebrare a Armoniei, sub semnul căreia lumea noastră se cuvine a vieţui benefic cu toate rosturile ei. Într-un fel, Lindsay Clarke pune într-o nouă lumină mesajul „Nunţii chimice" căci şi aici revine obsedant acelaşi ideal al reconcilierii contrastelor, al armoniei contrariilor. Dacă în „Nunta chimică", sinuozitatea şi arborescenţa barocă a argumentaţiei, bogăţia erudiţiei şi arta narativă captivantă, amintind măiestria romancierilor victorieni, ne transpuneau în lumea fascinantă a alchimiei, „Masca Alisei" ne transpune într-o lume a erosului şi a spiritualităţii feminine şi masculine, a alegoriilor romanelor cavalereşti, a frumoaselor cărţi împodobite cu delicate enluminuri, din care răzbate proaspăt, reconfortant, un suflu nobil ce concepe lumea în pura ei armonie. „Masca Alisei" este o carte complexă, în care se întreţes numeroase aluzii livreşti, un nou „romanţ" de Lindsay Clarke, scris cu o artă matură, ce ne vorbeşte despre un creator, el însuşi, rafinat povestitor şi poet. Exigent cu sine şi cizelându-şi îndelung scrisul, prozele lui Lindsay Clarke sunt o reală încântare pentru cititor atunci când acesta are privilegiul contactului cu arta sa.

Scriitori pe mapamond

● **„Nehru, celui qui monte un tigre", Françoise Lecomte.** Adesea umbrit de charisma lui Ghandi, Nehru a avut un rol decisiv în lupta pentru independenţă a Indiei. În biografia pe care i-o consacră, F. Lecomte restituie numeroasele faţete ale unei personalităţi plasate sub semnul contradicţiei. Contradicţia între aparenţa fragilă şi energia acestui om, energie care i-a permis să reziste 10 ani în închisorile britanice, între opiniile sale socialiste şi originea lui, o familie bogată de brahmani; contradicţie, în fine, între dorinţa sa sinceră de a conduce India pe drumul democraţiei şi modul autocratic în care şi-a exercitat puterea între 1948 şi 1964. Bazându-se în primul rând pe jurnalele lui Nehru din închisoare şi pe corespondenţa sa, autorul a preferat omul obişnuit în defavoarea omului politic. Astfel avem ocazia să aflăm lucruri noi despre relaţia lui Nehru cu fiica sa Indira sau despre relaţia, mult mai pasională, cu lady Mounbatten şi celelalte femei care i-au marcat viaţa. Urmărind această existenţă agitată, F. Lecomte, care nu reuşeşte întotdeauna să ocolească capcanele hagiografiei, scrie pagini remarcabile despre istoria recentă a Indiei, suficient de necunoscută publicului occidental.

● **„Dulcele parfum al exilului", Robert Olen Butler.** O carte ciudată, aproape magică. Exilul este omniprezent în fiecare dintre cele 15 nuvele ale lui Butler, nuvele pentru care a obţinut prestigiosul premiu Pulitzer. Întors din Vietnam, autorul este preocupat de ceea ce devin vietnamezii ajunşi în America şi de ce simt americanii care, întorşi din Vietnam, lasă acolo o parte din inima lor. Toţi trăiesc între cele două culturi puternic marcate una de cealaltă. Drama este a lui Thâp care şi-a pierdut toată familia, asasinată în Vietnamul pe care l-a apărat, tristele regăsiri dintre Mai şi bunicul său care aproape a uitat de existenţa nepoatei şi chiar a americanului care nu disperă în credinţa că îşi va regăsi fiica rămasă în Vietnam. Atâtea poveşti, între fabulă şi reportaj, povestite de un om care cunoaşte perfect cele două ţări şi cele două limbi.

● **„Variaţii dezamăgitoare", Miklos Meszoly.** O splendidă dezordine ordonată guvernează cele opt texte cuprinse de cartea romancierului şi eseistului maghiar. Scrise între 1954 şi 1988, nuvelele reprezintă un „pseudoroman" şi o „cronică legendară" pentru ţara scriitorului. Ciudată cronică, pentru că refuză orice cronologie şi se joacă cu timpul. Privirea lui Meszoly vagabondează, se agaţă de personaje care devin repede de neuitat. Dragoste şi cruzime, tandreţe şi nebunie, poezie şi trivialitate, umor şi nostalgie, veşnic dezamăgire: totul este fermecător, posedat de o lamentaţie puternică şi carnală, animală, primitivă până la rafinament, asupra căreia planează fără încetare umbra morţii. O moarte meschină, absurdă. O moarte care distruge memoria dar în care nu poţi să crezi pentru că „viaţa este atât de frumoasă... chiar când este mizerabilă"...

Marka Dona

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE văzută de ION CUCU

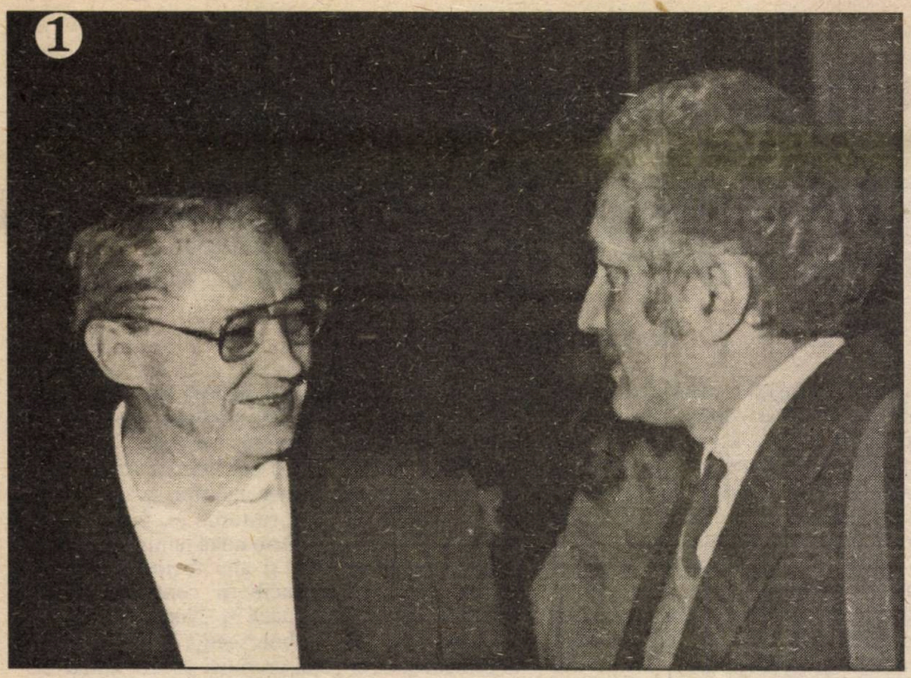

1) „În absenţa stăpânilor“ (1966), zice Nicolae Breban, am scris şi „Bunavestire“. Da, răspunde Marin Mincu, eu n-am putut urma decât „Calea robilor“ cam de prin 1970.

2) Vremuri bune. Augustin Buzura, Dan Hăulică şi Cristina Hăulică băteau palmele pentru „Vocile nopţii“.

3) „Cei doi din dreptul Ţebei“ (1973), adică Ioan Alexandru D.R. Popescu. Acum, fiecare e în altă parte.

4) Ori de câte ori venea în public, Mihai Beniuc părea „Cu farurile aprinse“ (1964). Al. Oprea, alături, scruta, indiferent, „Mişcarea prozei“ (1968).

5) Într-o „Veselie generală“ (1992) Ion Cristoiu îi execută cu sânge rece pe demagogii neamului: Adrian Păunescu şi C.V. Tudor.

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU

SIBIU

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 25 (204), serie nouă. Miercuri 23 noiembrie 1994. Preț: 400 lei

PRIMUL ROMAN INIȚIATIC ROMÂNESC

Ilie Constantin

«AMINTITORUL CELOR CE URMEAZĂ»

JULIUS EVOLA, VIZIONARUL FULGERAT

Lupul păru-şi schimbă...

■ După aşa-zisa revoluţie din decembrie '89, printre campionii celor trei R. (reînnoire, reevaluare, revizuire) s-a strecurat şi Vartan Arachelian, personaj glisant, asemenea motanului Tom în faimoasele sale apariţii. Mutaţiile i-au impresionat pe mulţi, destui l-au susţinut apoi, ba chiar era pe punctul să stoarcă lacrimi unor telespectatori aflând şi cum stă domnul cu disidenţa. Vertijurile magnetice l-au propulsat pe la tot felul de mese (unele chiar rotunde), l-au ajutat să intre în casele (şi intimitatea) unor oameni de spirit căci, nu în puţine rânduri, a reuşit să mai pună şi degetul pe rană. Până într-o zi când, echidistant nevoie mare, l-a agăţat într-o pălăvrăgeală pe Dinu Săraru, cel care nu-şi poate iubi ţara decât din fotoliu de şef. Am mai scris despre divagaţiile acelea. Merită să arătăm cu degetul ori de câte ori demagogi de profesie îşi dau, ca şi Arachelian, arama pe faţă. Aşa vom face mereu, fiindcă observăm că revin pe toate undele şi canalele, încât o să chemăm în ajutor sanepidul şi gospodăria comunală (sau cum s-o fi mai numind) să ni le desfunde.

■ Aşadar, după semnalele noastre critice (dar nu numai ale noastre) Vartan Arachelian îşi continuă opera (triumfal? triumfală?) şi atrage în cursă diverse personalităţi artistice. Cu puţină vreme în urmă i-am descoperit la aceeaşi masă pe Mircea Martin şi Al. Paleologu alături de Mihai Ungheanu şi Ilie Bădescu, imagine care ne-a lăsat mască. Sigur, într-o asemenea situaţie, s-au schimbat multe amabilităţi, s-au strecurat unele insinuări, dar se vedea cu ochiul liber că era ceva nepotrivit, nefiresc. Între timp ne-am interesat şi noi ca tot gazetarul, obsedaţi să descurcăm unele fire. Ei bine, echidistantul Arachelian s-a folosit de o stratagemă care, mai pe şleau, se numeşte minciună. I-a asigurat pe Al. Paleologu şi Mircea Martin că alături nu vor fi persoane compromise ieri ca şi azi. Se vede treaba că lupul păru-şi schimbă dar năravul ba.

■ Vânzându-se puterii, neocomuniştilor şi celor refuzaţi de alte reviste, **Literatorul**, ca orice damă cu musca pe căciulă, face alergie la prezenţa noastră în peisajul literar şi ne aruncă din când în când câte o săgeată boantă. Nu i-am răspuns fiindcă ştim că fiecare pasăre pre limba ei piere, dar, dacă tot ne-a căzut în mână fiţuica respectivă, să vedem cam în ce zonă ia apă.

„Pe măsură ce pătrundem în substanţa romanului descoperim că e vorba de două subiecte comprimate, sau, mai exact spus, legate unul de celălalt printr-o necesară continuitate". O aşa logică şi o aşa judecată de valoare (adâncă!) să trăiască! Acelaşi condeier (nu-i dăm numele fiindcă nu vrem să-i facem publicitate) încheie cam aşa un alt text: „După un debut care conţine, pe lângă un bogat material aluvionar, însemnele unui real talent, aşteptăm limpezirea prin vârstă a poeziei lui Walter Mărăcineanu". Despre limpezirea cronicărelului ce să mai vorbim!

Ce, eşti la Parlament?

de NICOLAE PRELIPCEANU

Limba se-ntoarce pe dos nu numai din pricina lipsei de orice cultură – de unde şi de **cult** al ei – la cei care o practică, ci şi pentru că lumea se schimbă. „Veacul înaintează", citează şi azi, cu perseverenţă, de atâţia ani, prietenul meu de la Cluj, Ion Pop. Într-adevăr, veacul merge înainte. Nu este însă prea sigur dacă spre bine sau dimpotrivă. Ca toţi oamenii care îmbătrânesc – şi vreau să-l văd pe acela ce nu e în stare de asta – şi mie mi se pare că nu-i tocmai spre bine drumul pe care mergem. Mai ales în ceea ce priveşte cultura medie a cetăţeanului, în continuă scădere, cu tot cu civilizaţie, cum e şi firesc.

Într-o zi, în autobuzul 131 sau 231, n-am fost atent la asta, un grup de adolescenţi strigau cât îi ţineau plămânii şi coardele vocale, deranjând evident pe ceilalţi pasageri, care, însă, resemnaţi cu „ale vieţii", tăceau, ei, din gură. S-a găsit totuşi cineva mai curajos, ori pur şi simplu mai nervos, care să-i admonesteze. Că nu-s la ei la şcoală, că deranjează lumea. Bosumflat, unul dintre tineri i-a răspuns că o strigă pe-o fată (într-adevăr, s-ar fi distins un unanim „Ginooo" al grupului lor, dacă ai fi fost interesat şi de altceva decât de decibeli). La care mai vârstnicul i-a răspuns că dacă are să-i spună ceva fetei să coboare şi să o urmeze. Ei iar au spus, nişte obrăznicii de data asta, până când celălalt le-a retezat-o scurt „hai, să nu mai facem parlament!" (aici ezit încă, între P mare sau p mic). Înainte s-ar fi spus, dimpotrivă, că-n parlament (dacă ar fi fost cazul), ori în alte locuri cu distinsă reprezentare, lumea vorbeşte ca-n autobuz, ori ca pe stradă, ori chiar ca la uşa cortului. Acum, prin contribuţia şi efortul neprecupeţit al unor nume pe care mi-e silă să le şi transcriu, s-a-ntors roata limbii. Şi roata lumii, dar nici asta nu-i o altă poveste. Acuma, în autobuz eşti amendat că vorbeşti ca-n parlament.

Societatea e, totuşi, promptă. Ea sancţionează foarte exact. Când se zvonea că familia de urâtă amintire îşi cumpără nu mai ştiu ce yacht, dacă te strâmbai în înghesuiala naţională din tramvai, ţi se replica pe loc: „nu-ţi place? du-te cu yachtul!". Acum, mai bine să taci ca să nu fii comparat cu aleşii poporului. Păcat numai de generalizările – prompte, prompte, dar şi pripite – care aruncă asupra tuturor aceeaşi sancţiune numai de unii binemeritată de la patria de care fac atâta caz. Vezi, ăsta e cusurul ei (al societăţii), ar spune un campion de altădată al observaţiei sociale. De-aceea zic, „veacul înaintează" (Eminescu), dar încotro? Cred că şi pe la uşa cortului, când unul sau una exagerează, li se atrage atenţia, subtil: „vezi că nu eşti la parlament!"

Editori:
■ **Uniunea Scriitorilor din România**
■ **Fundaţia Luceafărul**
Cu sprijinul Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă

Redacţia: Laurenţiu Ulici *(director)*, Marius Tupan *(redactor şef)*, Eugen Uricaru *(redactor şef-adjunct)*, Ioan Es. Pop *(secretar general de redacţie)*, Alexandru Spânu *(redactor)*, Olivia Marcu *(secretariat)*, Maria Burcă *(curier)*, Florin Ţone *(fotoreporter)*.

Redacţia şi administraţia:
Calea Victoriei nr. 133, Bucureşti, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenţia Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (**lei**) şi 40.20.11.50.12.16 (**valută**)

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.
Manuela Drăghici, Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH
Abonamentele se pot face la toate oficiile poştale din ţară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicaţiilor** la poziţia 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

● „Nemţii cumpără conserve româneşti doar pentru lăzile în care sunt ambalate". (**România liberă**) ● CRISTIAN PÂRVULESCU: „S-a deschis un cazino pentru văcarii autohtoni". (**Ziua**) ● „Deşi Guvernul a promis o ieftinire, carnea şi ouăle s-au scumpit nemilos". (**Evenimentul zilei**) ● CONSTANTIN COROIU: „Ministrul Florescu se întinde la caşcaval în stil... Brânzovenescu". (**Adevărul**) ● DORU DRAGOMIR: „După ce a învins la Călugăreni, la Plevna şi Mărăşeşti, armata română nu mai are bulion să iasă din iarnă". (**Ev. zilei**) ● UN SIMPLU CETĂŢEAN: „În termeni politici post–revoluţionari, Ion Mânzatu e un MIG. Aşteptăm ştiri de primă pagină în cotidianele noastre". (**Zig–zag**) ● ANCA BOLOGA: „Manifestându-şi dorinţa de a vizita România, sex-simbolul Richard Gere declară: <<Am auzit că Iliescu e un fel de Ceauşescu>>". (**24 ore**) ● „Murăturile de iarnă stabilizează leul". (**România liberă**). ● ION CRISTOIU: ...„PDSR–ul se revarsă peste margini, ca supa, de atâta democraţie". ; „PDSR–ul ca şi FSN–ul iniţial, din care s-a născut prin cezariană, mamoş fiind Ion Iliescu, nu este însă un partid care să facă istorie". (**Ev. zilei**) ● TUDOR OCTAVIAN: „Nasul domnului Oliviu Gherman are calitatea că e gros. Un nas solemn, tipic pentru un preşedinte de Senat" ; „Nasul domnului Gherman e cel mai mediatizat organ de parlamentar"; „Domnul Gherman cere (...) o lege prin care nasul său să devină sacru. Eventual o ordonanţă guvernamentală, care să statueze dreptul preşedintelui de Senat de a se scobi, în orice împrejurare, în nas. Ca intelectual democrat ce e, o merită!". (**România liberă**) ● „SABIN CÂRCIUMARU a stat un an fără să se spele pe picioare". (**Ev. zilei**) ● WILHELM RUDOTEL: „În absenţa unor psihiatri de marcă şi a unui sobor de preoţi, a avut loc o conferinţă naţională PRM. După ce liderul Vadim i-a pus pe participanţi în situaţia unor picoli care aşteaptă să fie gata comanda la bar, întârziind peste o oră, marele tribun a dat un mare recital psihiatric". (**Academia Caţavencu**) ● ION CRISTOIU: „Corneliu Vadim Tudor a devenit ghebos de atâtea plecăciuni făcute Guvernului. Dacă s-ar îndrepta brusc, ar risca să se rupă". (**Ev. zilei**) ● CRONICAR: „Ministrul de Interne îl arestează pe Nicolae Dide, dar n-are nici cea mai mică curiozitate să afle ce-i cu milioanele pe care le învârte România Mare". (**România literară**) ● ION CRISTOIU: „Nu, scriitorii din anii '50 n-au făcut compromisuri pentru că au fost constrânşi. Seducţia exercitată de putere a fost mai tare decât talentul. O demonstrează mizeria scriitorilor promovaţi în funcţii de demnitari în ultimii cinci ani". (**Expres Magazin**) ● „La Iaşi s-au pus premii pe capetele câinilor vagabonzi". (**Cotidianul**)

Cele două elite

de LAURENŢIU ULICI

Există o elită estetică a literaturii şi există o elită comercială a literaturii. Va trebui să ne obişnuim cu această realitate (valabilă pentru toate artele, nu doar pentru literatură) pentru că în ultima jumătate de veac cea de a doua elită, chiar dacă va fi existat într-o oarecare măsură, n-a contat ca atare în judecăţile criticii noastre şi nici în sistemul de selecţie al cititorului. Fiecare din cele două elite respectă un cod propriu de comunicare şi are criterii proprii de evaluare. Elita estetică are la orizont gloria, elita comercială are la orizont succesul. Una îşi face sălaş în miezul timpului, cealaltă în coaja clipei. Pentru un scriitor (pentru artist în genere) situaţia ideală e înscrierea simultană în ambele elite. Însă chiar realizabilă, o atare situaţie rareori se relevă conştiinţei de sine a scriitorului (artistului), ea este mai lesne de văzut din posteritatea lui. De regulă, un orgoliu, fie şi minim, al conştiinţei de sine a scriitorului face ca elita comercială să aspire sau chiar să se închipuie şi elită estetică. La rându-i, elita estetică e deseori tentată sau măcar interesată de elita comercială. Psihologic vorbind, e foarte greu de evitat starea de reciprocă invidie dintre glorie şi succes. Scriitori care să nu bată insistent la porţile elitei estetice sunt mulţi, – pentru că bunul simţ îi ajută pe mulţi să-şi vadă, cum se spune, lungul nasului, – în orice caz mai mulţi decât cei care să nu-şi dorească accesul în elita comercială. Succesul la nivelul clipei e mai seducător decât gloria la nivelul timpului. De aceea numărul celor indiferenţi faţă de elita comercială a literaturii este îndeobşte scăzut. Iar printre cei care se află în spaţiul elitei estetice numărul indiferenţilor la comercial e încă mai scăzut. Din această permanentă tensiune spre „celălalt", respectiv a elitei estetice spre comercial şi a acestuia din urmă spre estetic rezultă finalmente impresia de dinamism pe care un climat literar ce se respectă se cuvine s-o lase. Coexistenţa celor două elite este cât se poate de firească în orice peisaj literar, după cum firești sunt şi tensiunile dintre ele. Iar dacă peisajul literar românesc la această oră pare să facă excepţie de la această regulă e pentru că nu s-au reconstituit încă, în urma mutaţiilor produse în câmpul social-politic, cele două elite ale literaturii. Elita estetică, deşi nu şi-a schimbat esenţialmente criteriile, ezită deocamdată în faţa posibilităţilor de opţiune metodologică (tematică şi stilistică), în vreme ce elita comercială e nestructurată din pricina necunoaşterii cât de cât sigure a exigenţelor noului orizont de aşteptare al cititorului, orizont aflat el însuşi într-o perioadă de tranziţie în care aparenţele sunt sau pot fi extrem de înşelătoare. Dacă, în mare, receptarea axiologică nu se va modifica, deci gloria literară va veni şi de aici încolo cam după aceleaşi motivaţii ca şi până acum, în ce priveşte sursele succesului lucrurile sunt departe de a fi stabilizate şi sunt posibile în continuare, ba chiar probabile, schimbări repezi, intrări şi ieşiri rapide în şi din orizontul de aşteptare al cititorului. Pe lângă dificultăţile economice şi logistice pe care le întâmpină astăzi difuzarea cărţii de literatură contemporană, trebuie luată în considerare şi dificultatea, nu mai puţin însemnată, de a ghici ce se cere pe piaţa literară. Cu atât mai greu cu cât chiar dacă ghicim corect ce se cere astăzi nu avem nici o siguranţă că mâine se va cere acelaşi lucru. Presupun – deşi nu e obligatoriu – că odată cu stabilizarea contextului general al societăţii româneşti se va stabiliza pentru o mai lungă perioadă şi orizontul de aşteptare. Şi astfel se va reconstitui elita comercială a literaturii contemporane, fără de care nu se poate vorbi de dinamism în peisajul literar întrucât, spuneam mai devreme, dinamismul acesta nu-i decât rezultatul dialogului dintre cele două elite. Operaţiunea de revizuire a valorilor – reclamată de multe voci ale criticii noastre de astăzi – ar urma să ajute la reconstituirea elitei estetice iar procesul de stabilizare a orizontului de aşteptare ar urma să faciliteze afirmarea elitei comerciale. Cu cât vor fi mai numeroase cărţile cu acces simultan spre ambele elite, cu atât peisajul literar va fi mai substanţial. Asta sună a postulat dar, din punct de vedere istoric, e o teoremă ce poate fi demonstrată şi a fost demonstrată în câteva rânduri de-a lungul istoriei bicentenare a literaturii culte româneşti.

minimax

Spirit şi putere(V)

de ŞERBAN LANESCU

Dacă ar fi fost să las frâu liber maliţioziţăţii, probabil că, lista de nume – şi ce nume! – prezentată săptămâna trecută, aş fi numit-o **„grupul Bondrea"**. O listă, specificam, incompletă, dată fiind mărimea spaţiului tipografic de care dispune, încă, minimax-ul. Bănui însă că subordonarea celor numiţi faţă de A. Bondrea, şi prof, şi dr., este pur formală iar unii poate au şi uitat că sunt incluşi în colegiile redacţionale ale **„OPINIEI naţionale"**. Nu exclud însă nici posibilitatea că s-ar putea să fie multă naivitate într-o asemenea presupunere, măcar şi pentru că includerea într-un colegiu redacţional poate aduce un oarece stipendiu. Alta e însă „durerea". Aşa cum eventualul cititor a putut sesiza, în alcătuirea pomenitelor colegii redacţionale se află **laolaltă** atât foşti claboratori de bază şi vază ai regimului comunist (unii chiar din perioada sa sângeroasă), cât şi personalităţi (mai ales ştiinţifice) incontestabile, printre care şi câteva nume marcante ale Opoziţiei. (În „Adevărul" de marţi 8 noiembrie, văd un titlu ce nu te poate lăsa indiferent: **„Opoziţia de mucava"**...) Bref, **pentru muritorul de rând tocmai prin publicarea unor asemenea liste, „cu de detoate", sunt ocultate statut-rolurile complementare de impostor şi/sau de delator**. Adică este transpusă în act, cum s-ar putea spune, la nivel înalt, faimoasa **„teorie a dalmaţienilor"**, dragă şi mult apreciată de preşedintele I.I. Iliescu. Dar oare – te poţi întreba şi mă-ntreb – nu cumva ceea ce se numeşte **interesul naţional** reclamă vreun soi de ***„pact dâmboviţean"*** asemănător **„pactul de la Moncloa"**, mereu invocat de acelaşi preşedinte I.I.I.? Stând strâmb, din cauza frigului, dar încercând a judeca drept, zău că parcă nu „ţine". Şi nu „ţine", sau nu **mai** ţine nu fiindcă n-ar fi într-adevăr imperios necesar, căci este, cu prisosinţă este, inclusiv amintindu-ne noi românii, totuşi, suntem creştini şi nu ne conducem după porunca „dinte pentru dinte, ochi pentru ochi". Dar nu „ţine" fiindcă cei care puteau să acţioneze eficient şi decisiv în vederea **reconcilierii post-comuniste**: deţinătorii puterii, în pofida afirmaţiilor, propagandistice, au refuzat sistematic un asemenea demers tămăduitor pentru societatea românească. Pactul Moncloa în varianta iliesciană în mod real n-a însemnat decât **încercarea de a generaliza colaboraţionismul necondiţionat la scara întregii intelectualităţi** iar cei care, totuşi, au refuzat, sunt stigmatizaţi şi, treptat, ostracizaţi ca trădători de neam şi ţară, când de fapt trădarea... *„Bine dar* – mă întrerupe convivul meu intim – *de ce să refuzi colaborarea cu Puterea **atâta** vreme cât accepţi necesitatea reconcilierii, să-i zicem naţionale?* La care eu, ca să fac pe *deşteptul*, îi răspund sibilinic: *„Pentru că o societate care-şi refuză **programatic** orice valoare, **negând dară valoarea în sine**, o asemenea societate n-are cum să reziste, ori, dacă rezistă, căci, iată, rezistă, atunci n-o face decât ca să-şi amâne un viitor sfârşit, din ce în ce mai sumbru, tocmai prin amânare!"* Şi, renunţând la jocul dialogului, voi spune, poate abrupt, dar simt că altcumva nu se mai poate, voi spune dară **că reconcilierea cu cei suspecţi de crimă este la urma urmelor, complicitate şi disponibilitate la crimă**. Nu ştiu de ce (ba ştiu!), dar tare mi-e dor să revăd filmul **„Mefisto"**... Aşadar, tocmai pentru că, încă, suntem creştini, putem ierta multe chiar foarte multe, **dar nu şi crima cinică** săvârşită, vezi Doamne, în numele interesului naţional. Or, pe lângă crima masivă din anii de început ai comunismului, continuă apoi sporadic, cu ţârâita şi exemplar, cât să fie menţinută teroarea latentă, au urmat crimele din dec. '89 şi de după. Poate fi atunci realizat vreun soi de reconciliere când printre cei ce o reclamă cu atâta patos sunt şi suspecţi de crimele recente?! Întrebarea este bine'nţeles retorică, deci nu presupune vreun răspuns. În schimb a rămas deschisă de acum două sau trei săptămâni o altă întrebare. **De ce au o audienţă atât de redusă intelectualii care îi numeam „recalcitranţi", deci cei care au rezistat şi rezistă cântecului de sirenă al Puterii menţinându-şi verticalitatea deşi nu este deloc pragmatică situarea într-o asemenea postură?**

Lucian Blaga: Orizont și stil, Spațiul mioritic, Geneza metaforei și sensul culturii

Ideea de stil – cheie de boltă a celor trei volume care compun **Trilogia culturii** – decurge din ideea misterului, dezvoltată în **Trilogia cunoașterii**. „**Orizont și stil**" reliefează factorii derivați din inconștient, factori cu acțiune unitară, așezați la baza fenomenului stil: inconștientul, cadrele sale de orizont, accentul axiologic, atitudinea anabasică și catabasică, năzuința formativă. Toți acești factori sunt organizați într-un complex inconștient, pe care Blaga îl denumește **matricea stilistică**, absolut stabilă, imună la asalturile conștiinței. „**Spațiul mioritic**" reprezintă o tentativă de demarcare a orizontului spațial al culturii naționale, pornind de la creația anonimă românească (**Miorița** și **Meșterul Manole**).

Din interioritatea doinei și a baladei, din formele geografice de relief, din viziunea asupra destinului se desprinde **plaiul**, spațiul matrice al culturii noastre. În privința influențelor europene exercitate în timp, Blaga va distinge influențele **modelatoare** (de tip romantic), opuse celor **catalitice** (de tip germanic), pe acestea din urmă investindu-le cu un credit sporit. „**Geneza metaforei și sensul culturii**" operează distincția între sat (cosmocentrismul căruia ar genera metafora) și oraș. Blaga va vorbi despre culturile **minore** și **majore**, având ca punct de sprijin, în argumentare, **copilăria ca vârstă biologică** și **copilăria eternă**. Extrem de interesantă este teoria metaforei: metafora **plasticizantă** ar însemna o structură nonistorică, un element de compensare a unei expresii incomplete; cea **revelatorie** scoate în evidență un mister, sporește semnificația faptului vizat. **Mitologia** este văzută ca fiind cea dintâi întruchipare majoră a categoriilor abisale care formează matricea stilistică a unui popor. (A se compara cu Mircea Eliade și cu C. G. Jung, cu extrapolările de rigoare!). În fine, în privința distincțiilor între **cultură** și **civilizație**, Blaga crede că prima ar da o replică existenței în teritoriul misterului, cea de a doua răspunzând necesităților imperioase de autoconservare.

Pentru aprofundarea ideilor – absolut originale și nu tocmai pe drept amendate cu destulă severitate de G. Călinescu în a sa „**Istorie...**" – cuprinse în **Trilogia culturii** este necesară și parcurgerea atentă a altor volume de eseuri filozofice și aforisme blagiene, care – prin metaforizare și formulare lapidară – ori anunță marile idei ale **Trilogiei...**, ori le precizează. Am reiterat liniile de forță ale **Trilogiei culturii** nu pentru cei adânc știutori de literatură (care poate vor da din umeri), ci pentru a suscita interesul publicului larg; asta deoarece Lucian Blaga (filozoful, dar și poetul) devine – asemenea lui Eminescu – un mit, scriitorul fiind pe cât de mult elogiat, pe atât de puțin citit!

Theodor Vasilache: Fiul risipitor

În primul rând, Theodor Vasilache mi se pare un romantic întârziat, pentru care poezia reprezintă un exercițiu spiritual năzuind spre (auto)cunoaștere. Eul se desubstanțializează, rămânând sâmburele ființei, care scrutează straturile – bine diferențiate, totuși osmotice – ale firii. Subiacent, există un apel repetat la anumite instanțe morale, arbitrate de reflexivitate. Aceste instanțe se numesc meditație (văzută ca gest moral), verticalitate interioară (izvor al tragismului), metamorfoze ale timpului. Referitor la această din urmă instanță, se poate sesiza un anume impact dintre memorie și autobiografie, impact care extrage poemele din zone temporale bine definite, plasându-le într-un timp cumva fără de timp, într-o necesară zonă vecină cu eternitatea.

Nici cea mai mică urmă de grandilocvență în demersul poetic. Materia cuvântului pare a se organiza în special în funcție de un ritm excelent dozat. Dincolo de orice, poemele lui Theodor Vasilache legiferează libertatea, în acel înțeles subtil al termenului.

I. G. Duca: Memorii, vol. 4

Acest al patrulea volum – care încheie suita memorialisticii duciste – însumează ultimele 12 capitole din ciclul **Războiul** (primele 12 capitole ale ciclului au fost publicate în volumul 3), acoperind perioada cuprinsă între octombrie 1917 și decembrie 1919; sunt adăugate **anexele** prevăzute de autor, extrem de importante: textele stenogramelor ședințelor Consiliului de Coroană care au avut loc la Iași (patru la număr) și un facsimil de pe textul mesajului adresat de Ion I. C. Brătianu conducătorilor Partidului Național din Transilvania, în noiembrie 1918, exemplară dovadă a subordonării restrânselor interese de partid intereselor majore ale țării. **Addenda** cuprinde însemnările zilnice din perioada 19 noiembrie – 23 decembrie 1922; apar în prim relief figuri ilustre ale eșichierului politic european, care au avut un cuvânt greu de spus în ceea ce privea soarta României Mari: lordul Curzon, Poincaré, Mussolini, Ismet Paşa, Barrére, Venizelos, Cicerin ș.a.

Paginile **Memoriilor** trădează un spirit lucid, pragmatic (dar nu într-atât încât să anihileze sentimentul), incisiv, analitic, stăpân deplin pe instrumentele filozofiei politicii. Dramatismul perioadei retrăite memorialistic este tratat fără urmă de patetism ieftin, sobrietatea fiind o trăsătură majoră a politicianului și a scriitorului deopotrivă. Fiindcă I. G. Duca este realmente un scriitor, care excelează în special în portretizări.

Inițiativa – acum finalizată – a editorului **Memoriilor** duciste, Stelian Neagoe, merită toată lauda.

Răsvan Popescu: Omul cu cioc și ghiare

Un regizor avid de succes la public ar găsi în micro-romanul lui R. P. un scenariu aproape gata făcut. Tânărul și talentatul reporter al BBC-ului își scoate subiectul cărții din realitatea României anilor postdecembriști, realitate crudă și, nu de puține ori, hidoasă. Intriga romanului este interesantă, dar nu total inedită: un gazetar de marcă se vede obligat să „sape" un anume om politic incomod, prin mijloace nu tocmai ortodoxe, urmându-se principiul „găsește-mi vinovatul, că vina i-o găsesc eu!". Dar, la rândul lui, ziaristul devine țintă unei mașinațiuni similare, vânătorul fiind transformat în vânat. Concluzia romanului ar fi celebrul **homo homini lupus**.

Ca intenție de frescă socială în mic, romanul prezintă un oarecare interes, se citește pe nerăsuflate, dar deficiențele apar la nivelul transfigurării; R. P. nu reușește să se debaraseze de mijloacele de expresie specifice gazetarului. Nu economia de cuvinte supără, ci insuficienta analiză psihologică, primatul textului asupra subtextului, prea mult se **spune** și mai puțin se **sugerează**. (În behaviorism, în pofida aparențelor, raportul este invers!). Dar, renunțând la viziunea reportericească, dând mai multă consistență personajelor, depășind un anume convenționalism supărător, Răsvan Popescu poate deveni un nume în proza românească. Deocamdată însă...

Niculina Oprea: în apele Akheronului

Poezie a sensibilităților rănite de contactul inevitabil cu un cotidian în permanență tern, de multe ori agresiv; salvarea poate veni prin artă – mai precis, prin „sunetele unui cântec" –, dar și prin refugierea în universul maternității, în re-gânditul tărâm al defunctei copilării și, iarăși, într-o imaginară (imaginată?) puritate pe care doar poezia o poate construi, pe cât de înșelător, pe atât de necesar. Unele poeme sunt definiții delicate ale stărilor grațios sugerate; altele – nu puține – se opresc la jumătatea drumului spre sugestia decisivă, acesta fiind, cred, defectul principal al unui volum de debut care anunță un glas autentic, glasul unei sensibilități ultragiate.

Petre Țurlea: Din culisele Parlamentului României 1990–1992

Trecând peste atitudinea participantului-privitor, care vrea să se situeze cu un cap peste ceilalți (prin mai multa și mai buna informație), lăsând cumva la o parte accentele de naționalism strident (iubirile mari se trăiesc temeinic, dar se comentează cel mult în șoaptă!), P. Ț. reușește o carte interesantă, un soi de reportaj „pe viu" nu atât despre activitatea parlamentară, cât despre momentele fierbinți ale perioadei: hotărârea FSN-ului – surprinzătoare doar pentru naivi! – de a participa la alegeri, demonstrația „pro-democratică" din 28 ian. 1990 (halal să ne fie!), mineriadele, ocuparea de către haidamaci (mai mult albaștri decât cenușii) a Televiziunii, iată doar câteva dintre evenimentele relatate alert, întregite cu unele noutăți stupefiante; păcat de subiectivismul de partid care emană din pagini și care lasă un gust amar. În rest, o carte de citit, dar nu oricum, ci cu mult **discernământ**!

Anticariat

Roger Peyrefitte, *Les Amitiés particulières*, Ed. Flammarion, Paris, 1944 (Anticariatul Scala, 4500 lei)

Autorul se naște în anul 1907, la Castres. Primele studii într-un colegiu iezuit. După obținerea licenței în litere, urmează cursurile Școlii de științe politice. Între anii 1933 și 1938 este secretar de ambasadă la Atena. Demisionează în 1940, pentru a-și relua activitatea diplomatică în anul 1943; peste numai un an de zile este revocat. Romancier, dramaturg, memorialist, autor al unor admirabile note de călătorie.

Strălucitul său debut este întârziat cu un an de către cenzura de la Vichy. În primăvara anului 1944, Jean Vigneau reușește să-i editeze romanul („Les Amitiés particulières"), într-un tiraj de 1.999 de exemplare. Obține premiul **Renaudot**, dar și – mai important! – prețuirea lui Gide și Mauriac.

În „Prieteniile particulare", un adolescent – Georges de Sarre – care maschează, de fapt, un adult – repurtează o victorie clandestină asupra a doi rivali: un coleg de generație și temutul, incertul cleric de Trennes, amândoi disputându-și afecțiunea junelui Alexandre. Pentru a evita un dezastru ce își anunța iminența, Georges își deconspiră prietenul. Disperat, acesta se sinucide. Este vorba, deci, de o pasiune interzisă. După cum s-a remarcat, nu atât intriga interesează în acest roman, cât atmosfera, gravă și surâzător-sceptică, amintindu-i pe Voltaire și pe Anatole France. Sinceritatea confesiunii este totală, scriitorul reușind să demonstreze că adolescența și numai ea permite trăirea la maximă intensitate atât a fericirii, cât și a suferințelor.

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU
- Nae Ionescu, **Suferința rasei albe**
- I.G.Duca, **Memorii, vol.4**
- Petre Țurlea, **Din culisele Parlamentului României**

LIBRĂRIA SADOVEANU
- Lucian Blaga, **Spațiul mioritic**
- I.G.Duca, **Memorii, vol.4**
- Mihai Antonescu, **Jurnal din Casa Diavolului**

LIBRĂRIA EMINESCU
- Dean R. Koontz, **Ucigași în numele Domnului**
- Răsvan Popescu, **Omul cu cioc și ghiare**
- Julius Evola, **Metafizica sexului**

LIBRĂRIA ALFA
- I.G.Duca, **Memorii, vol.4**
- Lucian Blaga, **Orizont și stil**
- Al. Zub, **În orizontul istoriei**

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR. 53
- Petre Țurlea, **Din culisele Parlamentului României**
- I.G.Duca, **Memorii, vol.4**
- Antonio Olinto, **Timpul Paiațelor**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa redacției noastre un exemplar din noile apariții de carte.

Pagină realizată de Alexandru Spânu

Amsterdam – Craiova

■ Călin Angelescu: *Vârsta politică*, Editura Du Style, Bucureşti, 1994
■ Ionel Ciupureanu: *Pacea poetului*, Editura Ramuri, 1994

de DAN CRISTEA

Participant la mişcarea din Piaţa Universităţii şi emigrând apoi în Olanda, la Amsterdam, Călin Angelescu evocă în *Vârsta politică* (al doilea volum al autorului) cele două evenimente care i-au marcat existenţa. Amintirea şi exilul sunt astfel temele acestei cărţi despre care poetul însuşi vorbeşte ca despre un „poem amfibiu", trăind în mediul a două realităţi diferite, poem „înţesat de obsesii", scris încet, „pe ultima filă a agendei de telefon", pe un fond de „apăsare calculată şi rece". Jocul de oglinzi paralele continuă pe mai multe planuri: '80 – '90, tinereţe revoltată şi deziluzie amară, „ritmuri înalte" şi „neputinţa lacrimei", normalitate şi halucinaţie, Europa promisă şi Europa „sârmei ghimpate". Gestul de a privi înapoi, în timp, este fireşte gestul constitutiv al acestor poeme personale, în care identitatea celui care scrie e „dictată" de cuvinte puţine, dar esenţiale: „eroi, preşedinte, linişte, salvare, crimă, Piaţa Universităţii, exil" (p. 25).

Întrebărilor care obsedează conştiinţa timpului postdecembrist Călin Angelescu le dă propria sa tentă biografică, emoţionantă prin limpezimea termenilor şi credinţa că o existenţă nu poate fi decât una individuală: „Cine ar putea să-ţi întoarcă viaţa, cine?/ Temperament,/ proştii mai mari, mai mici,/ cei adunaţi în stradă, cei relaxaţi/ în papucii de casă, cine?/ Priveşti peste umăr. Orizontul îngust/ şi plin de greşeli de tipar. Cine ar putea?/ Săptămânile trec/ şi acum zilele.../ Priveşti înălţat pe vârfuri, în faţă// ceva aleargă mai iute./ Cine ar mai putea să-ţi întoarcă viaţa, cine?/ Nori,/ pieţe pline de entuziasm,/ câteva gloanţe şuierând scurt, amintirea,/ gustul de ieri, de mâine,/ luna de deasupra marilor intersecţii,/ viaţa ta, acest cuvânt inventat al celulelor tale,/ viaţa ta/ cine, cine, cine?" (p. 8).

Considerând că scrie în '90 la fel ca în anii '80, cu alte cuvinte tot atât de revoltat (dar mai puţin decepţionat), poetul ne spune ceva, ceva demn de luat în seamă despre „sufletul" unei generaţii în care spiritul de frondă înseamnă şi o încercare de a reconstrui lumea: „Medicamente, plimbări la Snagov, ţigări Mărăşeşti, Cişmigiu,/ telefoane, lecturi de joi în cenaclu, procese, bani puţini,/ mama şi tata pierduţi pe la cozi, premii,/ cuvinte, zâmbete, multe cuvinte,/ farmecul discret al nesiguranţei, îndoieli,/ evadări din spital, vizite, jurăminte,/ cărţi amânate, cărţi în sertar.../ ce vremuri cu adevărat optzeciste!/ Tocmai îmi amintesc, tocmai scriu pe undeva pe sub acest joc de oglinzi/ unde poţi fi răstignit pentru o simplă idee,/ tocmai trec aburii ultimei metafore deasupra lumii noastre/ vechi şi imunde, tocmai trec norii/ spre marea fără cusur şi înaltă,/ tocmai trec creierele albe şi moi,/ tocmai mă gândesc la alte vremuri.../ Ehei, cu adevărat optzeciste!" (p. 35). Versurile lui Călin Angelescu sunt simple, directe, omeneşti şi bărbăteşti totodată printr-o asumare lucidă („la sfârşitul acestui drum asumat în întregime,/ cu dragoste şi încăpăţânare") a faptelor de biografie. Poetul reuşeşte să se facă înţeles şi crezut că nu „trişează" cu viaţa printr-o atitudine deschisă şi neconcesivă, nici măcar faţă de sine.

Poezia nu ascunde, ci dă pe faţă chiar momentele de îndoială sau de singurătate, cum se întâmplă în următoarele două catrene melodios ritmate despre solitudine, vid şi nostalgie: „Sunt singur sub cerul înalt şi perfid/ în burta-i rotundă umflată cu vid/ şi stelele-s ude şi dorul nătâng/ îmi creşte nimicul sub umărul stâng// şi stau sub cerul înalt ca sub cruce/ şi lemnul e fraged şi aerul dulce,/ sub crusta zemoasă a cărnii în pârg/ îmi creşte nimicul sub umărul stâng" (p. 36). Ironia, sarcasmul sunt atitudini prezente şi ele, alături de retorica revoltei, în volumul de faţă. „Promisiunile" trădate îi smulg poetului accente amare; „Noi suntem atât de tineri!/ Noi suntem atât de puternici!/ Moartea coboară de pe acoperişuri,/ muşcăm dintr-o felie de caşcaval şi strigăm:/ Gustoasă democraţie!/ Moartea coboară din lucarne./ Curăţ o portocală micuţului de lângă mine/ şi el strigă:/ Gustoasă democraţie!/ Suntem atât de tineri!/ Suntem atât de puternici!/ Moartea este în stradă şi cântă Dum-Dum./ Muşcăm până la sânge asfaltul/ gustoasă, gustoasă democraţie!" (p. 28).

De asemenea, „sub norii nordului mare şi ud", unde nimic nu se coace în afară de „ochiul stârcului galben de aşteptare", poetul nu este ocolit de întrebări despre sfârşitul unui mileniu ce întârzie să-şi arate schimbările promise: „ce poţi înţelege din raiul acesta de poleială/ cu sufletul silabisindu-se printre reclame, arând cerul în coada unui avion,/ ce poţi iubi din toate aceste parfumuri tari,/ din toate aceste culori laser,/ din toate aceste dorinţe îndelung fabricate,/ tot acest carton butaforie în care ne zâmbim, creştem copii,/ aşteptând ceva să se schimbe,/ poate noul mileniu,/ poate norii aprinşi şi soarele îngheţat şi difuz al/ amintirilor". Dedicat „...celor încă vii şi celor încă morţi...", cartea de poeme a lui Călin Angelescu se încheie cu o interogaţie ce se presimte din tot ansamblul acestor versuri-mărturie unde fapte şi evenimente capătă o dimensiune existenţială: „Vine desigur o zi când înţelegerea şi iertarea se despart,/ vine desigur o vreme a oaselor de ceară,/ a verdelui brotac jupuit de pe cer,/ vine,/ dar, spune-mi tu, tu mortule tânăr, tu care n-ai dat o vârstă politică/ tu ce mai faci?" (p. 45).

Vârsta politică este poate primul poem cu adevărat postdecembrist.

Ionel Ciupureanu debutează cu un volum de poeme premiat la concursul de debut iniţiat de Fundaţia Bibliotecii Franceze „Omnia" şi de Fundaţia Ramuri – Craiova, beneficiind şi de prezentarea elogioasă făcută de Nicolae Manolescu care, printre altele, caracterizează versurile poetului drept „întunecate, mizantrope, bacoviene". Într-adevăr, versurile poetului din Craiova nu sunt deloc obişnuite, în viziunea lor neagră, crispată, obsesivă şi halucinatorie, aproape complet lipsită de artificiu poetic. Adeseori scurt, concentrat la maximum, versul nu e altceva decât un strigăt instinctual, al animalului din om lovit în cerinţele lui vitale. Versul se confundă astfel cu un strigăt de frig, disperat şi bolnav, care vine totodată din constatarea că propriul trup al celui ce dă seamă e un trup străin, un soi de dublu mort: „fiecare salută şi moare/ este adevărat mârâiam şi speram/ dar de ce ai intrat în ţara lor/ schizofrenie/ dragostea mea// mi-e frig/ morţii se-ngroapă-ntre ei/ trebuie să plec/ şi drace/ stârvul ăstuia-i al meu" („Atunci şi acum"). Poate fi, de asemenea, un ţipăt de foame, păstrând ecouri din Labiş („mi-e foame şi-aş vrea/ tu/ căprioara mea"), dar amplificat în altă parte prin terifiante sugestii bruegeliene: „instinctul meu de inaniţie/ râsul meu/ regimentul meu cu mistreţi/ şi-au ieşit pe rând din cuşcă/ şi ai fi zis că toţi mă muşcă" (p. 25). Sau poate fi un cutremur al întregii fiinţe dezorientate, la care funcţiile înseşi ale gândirii şi ale limbajului se tulbură grav precum în exemplele de „afazie" bacoviană: „nu mai credeam să-nvăţ a trăi şi/ tremur şi sufăr/ orbecăind la stânga mea şi-n spatele gurii/ nemaiştiind cum se moare/ florile pe câmpul gol în cavou printre blocuri/ eu vroiam să zic/ ce vroiam eu să zic" (p. 18).

Poemele lui Ionel Ciupureanu se prezintă ca o juxtapunere de fragmente dezarticulate, fragmente de realitate şi halucinaţie deopotrivă, propunând o „viaţă nebună" şi un univers bântuit de boală şi moarte. Putrefacţia, disoluţia, nebunia şi epilepsia, morţii, mecanica stereotipă a unei existenţe larvare, lipsa de sens, inarticularea lumii şi a gândului, agresiunea materiei şi a lucrurilor constituie motivele acestor poeme cu insule de autentică poezie vizionară răsărind dintre ape şi aluviuni de asociaţii arbitrare. Versuri de o mare forţă sugestivă, confirmând un talent poetic înnăscut sau versuri de confesiune simplă, ţinând de o adevărată terapie a sufletului, stau alături de multe, multe metafore incongruente, oglindind dezordinea proprie şi nu cea a universului. Puţine poeme ceva mai lungi se susţin în întregime, iar, dintre ele, iată următorul, „Un vis cu porci", despre vulnerabilitatea fiinţei, despre coşmar şi dereglare comportamentală: „Se vorbeşte pentru că aşa trebuie/ dar de ce ai venit să-mi strici jucăriile/ şi plângi/ şi plângi în canal/ trompetele se-nvârt în ritmul ameţelii/ de-aş fi treaz aş încuraja/ unchiule nebunia// gesturile păreau ale mele/ ce horcăială/ ce vis cu porci/ în faţa gropilor aplauzi/ în spatele meu se ucide/ vino şi ia-mă de-aici/ ceva curge pentru cineva cu rinichi/ se-aşteaptă o ploaie cu lună/ nu te apropia/ viitorul adoarme-n poşetă/ iarba e roşie/ de ce m-ai chemat/ pătimeşti şi te-mbeţi/ miroşi a naftalină".

Impresionantă prin limbajul unei suferinţe ce aşteaptă miracolul salvării („Doar o minune ne mai poate salva"), prin delirul fiinţei, poezia lui Ionel Ciupureanu are nevoie de o „conştiinţă" care să purifice acest delir.

eugen evu

Omul actual

e.e. cummings:
„Istoria este un coşmar din care aş vrea să scap"

Sfâşiat de cuvinte, cu încrâncenare
Bântuit de-o iubire insuportabil de mare
Nevăzut de lumina zilei, intraductibil,
Până când, fără umbră, deveni-voi vizibil.
În adevărata, milenara teroare,
A celuilalt timp, din respirare,
Îndurând ceea ce lent ne ucide
Clipă de clipă, şi râde...
În iluzia tăcerii – pradă a sorţii
Cu fiii şi deopotrivă cu morţii.
Programat şi în simţuri de-a pururi captiv
Într-un cosmic experiment succesiv
Eşti în veacul pigmeu şi în facto ateu
Care-l maimuţăreşte pe Dumnezeu
Ipocrit, sinucigaş, derizoriu,
Într-un straniu, dual teritoriu.
Sfâşiat de cuvinte, cu înverşunare,
Pentru o dragoste mereu viitoare
Cu toate iubirile-n ipostaze trădate
Cu toate luminile-n somn secerate
Într-o intangibilă-n Sineşi Prezenţă
Nimănui cerşindu-i clemenţă
Pentru vinovăţia arhaică
Din mitologia iudaică.

Abandonat de Celesta Memorie
În labirinth, în Istorie.

Jocul şi stigma

În stânga cenzorii căpăii
În dreapta snobii lingăii
În dreapta scribii zgâmbăii
În stânga malado-ateii
Înlăuntru pigmeii
Tu unde tu unde tu unde
Lăuntric exil, adânc cernobîl,
Conflictul cu Sinele,-n mâl?

În faţă în dreapta în stânga e
spatele
Cvadrilaterul. Nicăieri fratele!
Tu unde tu unde tu unde
De-armatele lor furibunde
Să poţi să te-ascunzi; nu te-ascunde,
Ci arzi! Ocrotit şi tehui
În irisul ochilor Lui!

Domnişoara Doctor

Domnişoara doctor are mersul ploii grăbite-n urbe
Parcă schiază pe faianţă prudentă să nu pângărească
Niscaiva incunabule ale frigului antic
Cred că e o făptură scăpată de sub controlul
Legii gravitaţiei, un capricio, un violoncel
Lăsat pe mâna suspinului, o plăsmuire a ploii care
Face salturi imprevizibile pe claviaturi de jad
A ploii care alungă câinii cocsochimiei
A ploii care îşi sfâşie rochia lângă crematoriu
Şi dansează desculţă prin sala rece a tristeţii
A ploii care bate cuie subţiri în tâmpla celui singur
A ploii care subţiază sângele gros al spaimei

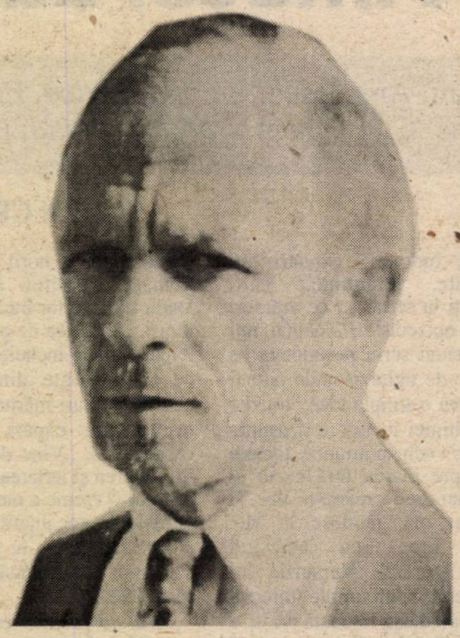

A ploii cu picioare viclene cum viziunile lui
Ion Mircea pe indigoul nebuniei
A ploii sfărâmând euritmic clopotele mari de bronz
la vecernii, sub genunchii Hierodulei a
Ploii care iese la secerişul lila din Cernobîl
Care ia masca arşiţei, pecetea mortuară Paideùma
Domnişoara doctor stinge candelabrul magnoliei
În cenuşariul municipal, în calandrul ghimpat
O suspectez de conexiuni oculte cu Hieronimus Bosch
Iată-mă, cu ochii închişi la sfârşitul Cărţii
Îi aştept pumnii mici de lilion să zguduie uşa
Şi înghiţind cheiţa de fosfor, geloasă, tiranică,
Să sfidăm împreună trădările lumii reale.
Oh, braţele-mi cad desenând Utopia oarecum tristă:
Cetitoriule, Domnişoara Doctor, de fapt, nu există.

Cartea sfărâmată

Ca să-mi ascund cu omeneasca osteneală
Şi zilnica moarte oarecum transparentă
Suport frumuseţea scriind cu sineală
Pe oglinda realităţii, tot mai dementă.
Am grăbit ciclurile, ipostazele sunt parcurse
Între valuri căzând mi-e tăcerea un ţărm
Sfâşiat de cuvinte, pradă multor curse,
Vasele neantului vreau să le sfărm!
Sfâşiat sunt de milă pentru semeni, mi-e groază –
O inumană iubire pentru ei mă răpune:
Cohorte nesfârşite prin Timp înaintează
Dar unde vor ajunge nimeni nu spune.
Se nasc tot mai mulţi, a muri tot mai mulţi
Într-o ecuaţie înfricoşătoare
Cineva ne împinge înspre moarte cu spatele
Dintr-o repetată, asasină eroare.
Nu mai ştiu să exprim, este jocul prea tragic,
Şi lumina altui timp ne sugrumă treptat
Şi Ei vor întrerupe sângele arhipelagic
Şi dacă tac, sunt şi eu vinovat...
Luaţi-mi cuvintele! Viaţa mea e o carte
Din carè va curge cenuşa, Memoria,
Pentru ca nimeni din cei ce ştiu despre moarte
Să nu devieze, ucigaşă, Istoria!?

Portret robot

De ce scrieţi prostii pe ziduri, măi dragă?
De ce vă exhibaţi cu sprayuri germane idolii rock
Pe afişierele electorale, pe stâlpii Casei de Cultură
de ce vă daţi în stambă sărutându-vă video-clip style
Murind zilnic cu încetinitorul, prefăcându-vă că nu vă pasă, măi dragă?
De ce fabricaţi tirani locali prin apatie, potenţiali
dictatori, alcoolici, forjori ai cătuşelor, de ce râzi în
front, de ce mişti, soldat?
De ce horcăiţi în spatele hotelului „Rusca"?
Despre voi este vorba, despre umbra voastră roşie
care se sparge în ţăndări prin hebdomadarele indiferenţei, duioşilor!
De ce vă mulţumiţi cu ce vi se dă
Absolvenţi succesivi ai Cameleoniei!
Ştiţi voi cum se scrie cu sânge cu plasmă cu ultima
viaţă Charma, neh? De ce îmi întinzi laba Potentatule!
otreapă reciclatule nemernic ateu stârpitură
Telectualule actualule
L-ai urât pe colegul de clasă care ştia mai iute ca tine
'Ai?
L-ai urât pe ăla care iubit era mai pe şleau de femeie?
Sinucide-te, contemporan nătâng, SAU
fii rezonabil, lasă poporul în pace:
Lasă-l să gândească ce simte, măi dragă;
Ieşi din cetate, complice cu bezna,
Ieşi din memoria colectivă –
– plângă-te ploaia acidă!
– escule –

Criza hârtiei şi noua cenzură

Hârciogii dintre cele două
dictaturi s-au retras în conserve.
Ştiu vreo duzină în ţinutul acesta
Rânjind şi depunând flori
morţilor detornici. Ei sunt tele-vizaţi.
Unii şi-au scos ziare întocmai
acelei ciudate hârtii destinate viermilor de mătase – :
grile exacte pe care devorându-le
viermii îşi sublimează coşciugele.
Hoţii devoră cadavrul idolului sfărâmat.
–Adevărata criză a hârtiei încă n-a venit
Şi nu hârciogii de serie o vor provoca
Şi nici cei foşnitori din bibliotecile
care îi zidesc între pagini ca frunzele de camfor.
Ea va fi declanşată în curând de
şoareci speciali, roşcovanii şoareci refugiaţi din Mausoleu
în cartierele crescute grotesc din chiar singurătăţile noastre-n istorie
Şoareci roşcovani, puternici, sinucigaşii care ronţăie din casa scărilor
Baza...

Imposibila căinţă

Ion Ianoşi, **Izvoare biblice**, Editura Minerva, 1994

de IOAN BUDUCA

Până în 1990, Ion Ianoşi era esteticianul nostru marxist cel mai marcant. An Revizor, acest 1990 al românilor! După patru ani de auto-revizuire intelectuală, iată că fostul estetician revine în actualitatea literară cu o carte despre fondul metafizic şi religios al moralităţii. Ce este moral şi ce este imoral în istorie? Mai mult decât evident, premisa auto-revizuirilor ianoşiene este una astfel traductibilă pentru uzul unui cititor binevoitor: Să revizuim, de acord, să revizuim temeiul tuturor judecăţilor noastre estetice şi filosofice, dar să fim atenţi la fondul moral al problemei, căci mai presus decât orice altceva este moralitatea întrucât ea derivă din credinţele religioase peste care nimic nu e mai presus.

Cu o asemenea premisă Ion Ianoşi poate ajunge la două concluzii, în funcţie de calea urmată în raţionament. Întrucât fostul estetician marxist nu le pune faţă în faţă, n-avem decât să o facem noi.

Am greşit, dar am greşit cu bună credinţă, căci, mărturisesc, pentru mine, marxismul a ţinut loc de credinţă religioasă şi tot ce mi se părea justificat prin ideologia marxistă mi s-a părut, în acelaşi timp, justificabil şi în plan moral.

Sub o asemenea logică, a greşi nu e un eveniment personal, ci o întâmplare de natură obiectivă precum ploaia. Plouă pentru că s-au răcit vaporii de apă ce s-au ridicat de la suprafaţa mărilor şi oceanelor! Am greşit pentru că nu am fost în stare să văd că eram adeptul unei religii greşite.

Dar – surpriză! – Ion Ianoşi nu urmează această cale. Preferă să pună în discuţie esenţa însăşi a moralităţii. Ce e moral şi ce nu e moral din punctul de vedere al lui Dumnezeu. Calea aceasta este cel mai scurt drum între păcat şi pocăinţă, într-adevăr. Numai că – altă surpriză! – nu despre păcatul concret al cuiva anume, al său ori al altora, vrea Ion Ianoşi să depună mărturie în faţa Revizorului, ci despre temeiul păcătos al moralităţii înseşi.

Fostul estetician şi referent al Secţiei de presă şi propagandă a C.C. al P.C.R., fostul cenzor de partid, aşadar, călătoreşte acum la izvoarele biblice ale moralităţii şi, ca un Cristofor Columb al post-comunismului, descoperă acolo nereguli. Dacă până la Dumnezeu te mănâncă îngerii, până în India, iată, ai de-a face cu America.

Ceva nu e în regulă! America asta a îngerilor nu are încă un nume, căci marxismul era ateist, dar teologia creştină îl ştie. Sunt două teme în locul unde Ion Ianoşi se luptă cu îngerii: problema răului şi problema predestinării.

Numele acestor probleme n-a fost niciodată rostit în istoria esteticii marxiste. Ce ar fi avut estetica cu morala?! El trebuie rostit acum când Revizorul este acela care pune întrebările. Dar esteticianul, el n-are a face cu morala?

Pe locul unde dă peste problema răului, în discutarea episodului căderii din Rai, fostul estetician marxist nu mai are ce face, intră în dialog cu dogmatica creştină. Ion Ianoşi ştie prea bine dogmele: Dumnezeu l-a făcut pe om şi a văzut că omul e bun; diavolul l-a ispitit apoi pe om şi, lăsându-se pradă ispitei, omul a devenit rău. Problema dogmatică a răului este, de fapt, problema libertăţii. Dumnezeu l-a făcut pe om liber, după chipul şi asemănarea sa. Putea să aleagă şi răul, în deplina sa libertate. Ceea ce a şi făcut. Iar problema dogmatică a libertăţii este, de fapt, aceea a alegerii între Dumnezeu (Pomul Vieţii) şi diavol (Pomul Cunoaşterii Binelui şi Răului). Diavolul experimentase deja, în cer, păcatul neascultării poruncilor divine.

Ion Ianoşi n-are cum să nu cunoască aceste dogme creştine. Cu toate acestea, comentariul său la episodul căderii din Rai este doar o reluare a sofismului kabalistic care pretinde că adevărata demnitate a omului este Cunoaşterea, nu Sfinţenia. Drept pentru care, citâm din Ion Ianoşi: „Până şi Binele se va recunoaşte mai bine prin prisma răului satanic, adică **după** (s.a.) scindarea Unităţii într-o dualitate a opuselor. Dar efectiva dualitate îi este rezervată omului. «Degustându-şi» ambiguitatea, omul descoperă şi chinul generat de ea. Cunoaşterea **este** (s.a.) morală, moralitatea **este** (s.a.) cunoscătoare!".

Acesta e răspunsul raţionalismului la problema teologică a răului. Raţiunea nu poate depăşi acest nivel. Fireşte că nici Ion Ianoşi. Numai că nu e moral să invoci asemenea argument atunci când ai de mărturisit un păcat personal concret. Păcatul nu e spre a fi justificat, el e spre a fi ispăşit prin pocăinţă. Dacă n-ar fi aşa, Ion Ianoşi ar putea scrie şi publica în deplină linişte a sufletului său următoarea mărturie: „Am cenzurat următoarele pasaje mistice din cărţile la care am fost referent... pentru ca Binele să se recunoască mai bine prin prisma răului ce-l făceam".

A doua problemă care-i face cu ochiul fostului cenzor-estetician este aceea a predestinării. Să reluăm un singur episod din cele pe care le analizează el însuşi. Viitorul Apostol Pavel era un prigonitor al creştinilor, fiind ofiţer în armata imperială romană. Saul era numele său. Se duce cu o astfel de misiune de prigonire spre Damasc. În drum, i se arată Iisus Hristos. Saul devine creştin. Mai apoi, când va fi Apostolul Neamurilor şi cunoscător prin har divin al tainelor, va mărturisi că încă din pântecele mamei sale a fost ales de Dumnezeu pentru adevărata sa misiune, aceea de Apostol al Neamurilor.

Păi, zice Ion Ianoşi, ce merit moral mai are un om care s-a creştinat dacă, de fapt, adevăratul autor al creştinării sale nu e propria sa voinţă liberă ci Predestinatorul, Dumnezeu, care hotărâse încă de pe când acela era în pântecele mamei sale că el va face şi va drege cutare şi cutare...?

Iarăşi, ar fi greu de presupus că Ion Ianoşi nu ştie care a fost soluţia dogmatică a Sinodului ecumenic în problema predestinării. Era pe vremea lui Origen, care susţinea această teorie. Ion Ianoşi ştie. Dar preferă să se prefacă mai ignorant decât este. Nu citează nici argumentele lui Origen, nici soluţia sinodală.

Din acest punct de vedere, cu părere de rău, trebuie spus că un cititor binevoitor nu are ce face, îl va considera pe fostul estetician şi cenzor, cu o vorbă grea şi celebră, sufleteşte necinstit.

Ion Ianoşi rămâne sub reflectorul raţiunii şi acolo unde este de notorietate universală că raţiunea nu are succes.

Apostolul Pavel era liber să-i spună Celui care i s-a arătat pe drumul Damascului: „Lasă-mă-n pace, dom'le, Te prigonesc fiindcă aşa am ordin, sunt soldat, nu judec ordinele şefilor mei, şi dacă vrei să ştii, mie Raţiunea îmi spune că Tu nici nu exişti. Mergi în treaba Ta".

Ion Ianoşi a aflat din lecturile sale teologice că, în preştiinţa Sa divină, Dumnezeu cunoaşte sufletul oamenilor şi a cunoscut şi sufletul lui Saul înainte de a deveni Pavel şi a ştiut că Saul nu va rămâne tot Saul după întâlnirea cu Iisus. Ion Ianoşi ştie. Dar preferă să se prefacă mai ignorant decât este. Oare de ce? Pentru că dacă preştiinţa divină este o taină, ştiinţa oamenilor este un blestem sau o arătare ca aceea de pe drumul Damascului. Cel care ştie că e păcătos dar nu se căieşte de păcatul său face un păcat nou şi mai greu, acela numit al trufiei, semn caracteristic al răului zis satanic. Ştiinţa pe care Ion Ianoşi o are în privinţa acestor lucruri nu e spre a le justifica prin sofismele raţiunii, ci e spre a-i cutremura sufletul pe drumul căinţei.

Iată că preferă, totuşi, alibiurile justificărilor raţionale. E mai comod. Căinţa e cale grea. Nu se poate în bibliotecă. Te trimite la duhovnic.

O ultimă iluzie ianoşiană e transcrisă în postfaţa acestei cărţi. Publicase în 1973, la doi ani după Tezele din iulie, vezi Doamne, un volumaş intitulat **Alegerea lui Iona**, în care trecea în revistă prezenţa acestui episod biblic în literatura lumii. Ei şi? Ei bine, cititor binevoitor, vezi, altele erau în sufletul meu pe când tăiam şi spânzuram texte la cenzură.

Un lucru rămâne cert: în România post-comunistă, căinţa e tăcută şi gravă, cei care o fac în public mai bine n-ar face-o, dacă o vor face asemenea lui Ion Ianoşi.

ZONA

Caravana

Nisipul era aproape alb sub strălucirea soarelui şi aerul involta valuri largi de imagini ale dunelor. Dune şi dune, întinse jumătăţi de ou sau spate curbate de copii întinse dincolo până cuvântul „dincolo“ se pierde în depărtare. Sub soarele ucigător, un punct apare la orizont, mişcat de pânzele de căldură care schimbă privirea, adus de timp tot mai în faţă, tot mai în faţă.

Caravana părea un glonte apropiindu-se cu încetinitorul, o secvenţă de linie sau o omidă pe cerul răsturnat al nisipului. Văzduhul devenise opac de strălucirea soarelui, iar marginea ridicăturilor deşelate se pierdea în aerul încins. Iată punctul aproape, aproape, şase cămile mari şi un pui sub greutatea imaterializată de culoarea albă a beduinilor.

Cămila din faţă avea picioare scurte şi părea mai solidă decât celelalte, o chema Hreta şi din când în când se auzea vocea femeii strigând-o pe nume. A doua era înaltă, slabă şi bogat împodobită, iar călătorul ei avea un burnus roşu pe care strălucea o legătură de pietre. Al treilea era puiul, un dromader mic pe numele său Akti, care se ţinea aproape de umbra lăsată de celelalte cămile.

Când caravana se opri pentru o clipă, un alt glonte **încet** începu să se apropie la orizont, o altă caravană, o altă secvenţă de linie, o altă omidă gri. Se mărea fără grabă, curând se văzură patru puncte, valurile de iluzii ale privirii încinse legănau haine albe şi verzi. Erau patru cămile, toate înalte, mergând monoton sub soarele pustiului, numai pasul larg atrăgând atenţia la smulgerea din nisip. Sunt deja la un sfert de milă, pe dromaderul conducător se vede un bărbat cu o puşcă ţinută oblic, aplecat înainte, lăsând caravana să se apropie de cealaltă.

Cuvinte convenţionale se aud şi se pierd în depărtare, amândouă taberele sunt pe terminarea proviziilor, se plâng una alteia, au drum în sens contrar. Hreta se apropie de primul dromader şi îşi întinde gâtul în faţă, iar ochii ei cafenii caută blând, alăturându-se privirii celuilalt. Nările îi freamătă, copita se mişcă uşor în nisip şi un frison o străbate, cutremurând saricile şi femeia care o chema pe nume. Se alipeşte de drumul pe care trebuiau să o apuce ceilalţi, îi ţine calea, ridică botul rugător lângă grumazul lung al dromaderului. Alături de animalul nemişcat pare ea însăşi o dună mică, o grămadă de nisip pe care călători grăbiţi au lăsat bagaje, alergând spre o oază închipuită.

Hreta se aşează lângă dromaderul înalt, îşi petrecu gâtul puternic pe sub maxilarul care nu mai rumega al conducătorului de caravană. Rămaseră aşa timp după timp, femeia încerca

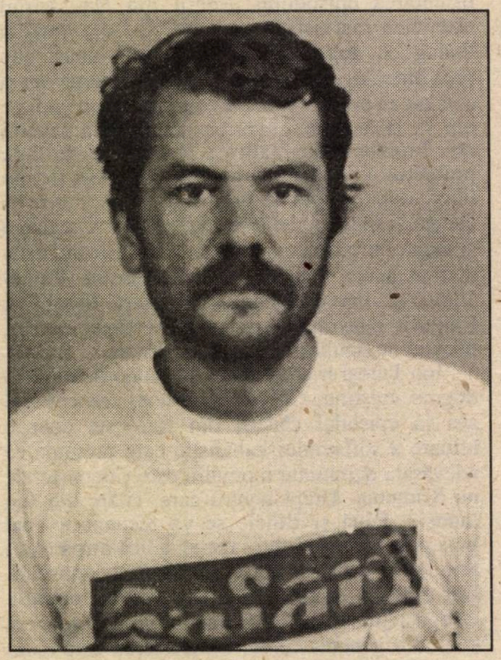

ion stratan

să o strige, să o aşeze, să o îndrume, Hreta se alăturase complet dromaderului şi nu se clintea cu nimic.

Începuse să se lase seara, frigul părea că va fi la fel de puternic şi noaptea aceasta, nici bărbatul cu puşca nu trăgea dârlogii cămilelor, până când, după ore de muţenie şi nemişcare, caravanele se aşezară culcat, animalele îngenunchiară, Hreta şi dromaderul păreau o singură fiinţă, iar oamenii nu mai rosteau decât rar câte un cuvânt despre drumurile lor opuse, despre frig şi despre distanţă, despre oboseală şi despre sfârşitul proviziilor.

Helga

Zi după zi, Helga prezenta vizitatorilor camera din muzeu, corabia vikingilor aşa cum se înfăţişa ea, roasă de trecerea timpului, îngălbenită şi uscată de aerul uscat al încăperii, cu vâslele crăpate în timpul iernilor când muzeul nu avea încălzire, obosită de întrebările despre anul de plecare şi sosire, despre pericolele înfruntate şi despre cei ştiuţi, despre ritualurile de incinerare şi vânătorile nesfârşite. Zi după zi, vedea căştile vikingilor, cu aripi, amintea despre lupte şi pierderi, despre învinşi şi învingători, despre perioadele măririi conducătorilor şi despre supuşii lor, despre animalele vânate şi despre armele lor, despre măriri şi decăderi, despre vestigii şi strămoşi, despre forţă şi disperare şi din nou despre coarnele căştilor acelor războinici, despre băuturile lor din cornurile vechi, despre luptele dintre conducători. Zi după zi, dimineaţă după dimineaţă, obosită şi însingurată, amiază după amiază, seară după seară. Dimineaţa venea tot mai obosită, monotonia explicaţiilor zilnice o apăsa, zilele treceau şi grupurile de vizitatori păreau tot mai proaspete, tot mai curioase şi mai gălăgioase, iar explicaţiile îi apăreau tot mai neinteresante, iar aşteptarea după amiezii o chinuia până la sfârşeală. Într-o dimineaţă, simţi un mic bumb deasupra tâmplelor, care după câteva zile se întăriră. Trecea în fiecare zi pe lângă vitrinele cu scene de vânătoare, vedea elanii străpunşi de lance şi trecea apoi la detalii: amploarea corabiei, numărul vâslelor şi timpul bănuit al călătoriei. În fiecare dimineaţă, când trecea pe lângă corabia vikingilor simţea micii bumbi crescuţi şi privea aripile de pe căştile războinicilor şi coarnele elanilor străpunşi de lăncii. Până într-o zi, când în părul blond răsăriră două corniţe ca de elan pe care privirea unui tânăr vizitator o făcu să se îngrozească. A doua zi, întâlnirea cu tânărul o făcu să simtă că bumbii dădeau înapoi, că nu mai este monotonie în prezentarea fiecărui exponat, că scenele de vânătoare deveneau tot mai fireşti şi, în sfârşit, la invitaţia lui de a-i explica lungul drum al corabiei vikingilor, se rezemă obosită de marginea navei ca după un drum lung şi istovitor.

Lovitura de retur

Iar lovitura de stânga nu mergea, nu mergea deloc, trebuia să o execute mai tăiat, simulând la retur crosul, iar dintr-o mişcare a cotului să trimită mingea în lung de linie. Sute şi sute de repetiţii, aparatul de aruncat mingii adus cu greu din Cehia, săritura pe loc după serviciu, până când tălpile sângerau în teneşii subţiri. Sute şi sute de mingii, „Spaldingul“ asta sărea mai sus decât „Wilsonul“, iar dacă schimba zgura cu iarba nu se mai înţelegea nimic. Putea să o plaseze pur şi simplu în cros, iar celălalt ajungea, cât de tare şi repede ar fi fost lovitura fără fentă din cot. Spaniolii erau tari în reverul tăiat, aşa a ajuns Pancho Segura

stăpânul Americii. Newcombe avea un retur foarte calm, iar australienii tăiau mingea destul de mult. Până când începu să meargă, să intre în teren, zeci şi zeci de retururi pe linie, după fenta din cot care părea că aruncă mingea în cros. Villas o adusese la perfecţiune. Villas o aduse la perfecţiune. Nu ştiu cum lovea plat şi mingea trecea tăiat, era puţin mai scund probabil. Crosul, crosul simulat şi apoi lung de linie, lung de linie.

Campionatul era destul de puternic, avusese noroc în primul tur cu accidentul rusului, nu se ştie ce putea să iasă, apoi un meci foarte bun cu un ungur din Oradea pe care îl ştia, cehii erau foarte tari.

Pierduse până la urmă, la proba de dublu ajunsese în semifinală cu doi olandezi pe care îi învinseseră încet, metodic, cu multe loburi şi stopuri. Partenerul lui, Radu, voia totul, era mai tânăr, lovea tare şi alerga bine, Radu voia totul.

Nu riscase nimic, servise bine pentru intercepţia la voleu, iar oboseala trebuie să treacă.

Bătea vântul în ziua finalei, cerul era acoperit, se pregătea să plouă. Terminase de mult cu gândul de a lovi tăiat, punea totul în cros, e mai sigur, oricum serviciul mergea bine şi cu mingea a doua, 6–4. Al doilea set l-au câştigat, vântul bătea foarte tare, cu zgura aruncată în ochi şi mult praf pe margine. Trebuia lovit plat, nu foarte puternic şi ţinută mingea în teren. Ultimul set a început bine, 3 la 1, pe urmă au egalat, 4–3, 4–4, se zărea puţin soare, lumea zgribulită se încălzea încet. Tie break cu serviciul lor, apoi ceilalţi de două ori, apoi lob, apoi smash, apoi egalitate la şase în tie break, apoi câştigam noi un punct. Acum, înaintea punctului decisiv Radu era nervos, încordat cu amândouă mâinile pe rachetă, serveau ceilalţi.

Poate acum e momentul, flancul rămânea liber, serviciul iute, puternic, fenta, crosul, lovitura de retur tăiată, punctul decisiv. Aut.

Parada modei

Sala era discret luminată, cu spot-uri verzui intersectându-se cu altele verzi de-a lungul unui podium unde aureole de fundal anunţau şirul modelelor aşteptate de fotografii şi publicul nerăbdător. Prima casă de modă prezentă a fost din Ecuador şi rochiile verde închis impresionau prin trenele lungi, franjurate sau ca nişte cozi de păun, cu panglici modelând şiruri de dantelă, asemeni unor prăjituri apretate.

Au urmat suedezele, cu rochii lungi de culoarea aloei atingând uşor pământul, remarcându-se printr-un fel de soldi pal care îşi schimbau culoarea după lumina reflectoarelor. O firmă franceză mai puţin cunoscută a prezentat o colecţie de fuste până la jumătatea gambei, un fel de „midi“ cu fire de metal subţire de-a lungul tivului, care dădeau mersului un sunet melodios. Publicul a fost cucerit de prezenţa cehoaicelor, cu o garnitură de rochii simple, la nivelul genunchilor, în care fiecare rotulă era dezvelită de o fantă ovală, pentru a urma o casă de modă americană cu rochii scurte, gen „majorete“, extrem de evazate, dar încă decente. Asistenţa a fost tulburată de prezenţa braziliencelor, în fustiţe care erau mai degrabă umbre ale centurilor şi curelelor sofisticate, pentru a intra pur şi simplu în delir la apariţia unei case de modă din Noua Zeelandă, care înfăţişa numai bluzele în formă de rochie, având umerii şi mijlocul sub braţe, iar tivul miniaturii de rochie deasupra coapselor. Profundă a fost uimirea asistenţei când o casă de modă din Zair a prezentat numai epoleţi de damă, împodobiţi cu aur şi argint, singuratice podoabe pe trupul modelelor. Prezentatoarea anunţă ultima casă de modă, din India, în care extravaganţa exhibiţiei era o noutate şi pentru acea paradă. Înaltele şi brunele modele de la firma „Kharma“ prezentau o colecţie fără detalii vestimentare, dacă nu ar fi fost de remarcat absenţa capului modelelor, din al căror gât intersectarea de flash-uri verzui nu părea a suplini lipsa craniului, lăsând o exotică senzaţie de sânge verde crescând şi curgând natural din lungile cefe fără sfârşit ale fetelor.

Vizita

Când am deschis ochii l-am văzut pe domnul mustăcios şi bronzat sprijinit de o coloană. Salonul era curat, tifonul de pe chipul surorilor părea curat, iar celofanul de deasupra pătuţului meu era mulţumitor de curat.

Lângă el se afla o doamnă corpolentă pe al cărei chip nu am putut să disting nici una dintre trăsăturile mele. M-au pus la pieptul ei, dar privirile îmi erau atrase de o doamnă subţirică, cu tenul închis, care zâmbea îngăduitor într-un colţ al salonului. Am fost alăptat până la ora treisprezece, după care au plecat atât domnul cu mustaţă, cât şi doamna subţire.

Era îmbrăcată într-o muselină verde cu guler pal şi purta o pălărie din pai albăstrui, alăturare de culori la modă în acel an. Am vrut să evit alăptarea de ora patru, dar nu am reuşit. Mama, după cum mi s-a spus că o cheamă, mă legăna încet încoace şi încolo. Nici nu ştiu când am adormit, pentru a-l vedea din nou spre seară pe domnul cu mustaţă, de această dată singur. Am simţit ca un gol în stomac, dar am încercat să tac pentru a nu-mi necăji părinţii. A doua zi dimineaţa domnul a venit iar singur şi nu am mai rezistat, am început să plâng în hohote şi să mă înroşesc tot, cu senzaţia că mă sufoc. Am fost alăptat, legănat, mângâiat, cântat, spălat, alintat, lăsat, până au avut siguranţa că nu mai plâng în hohote. A treia zi a sosit Ea; era îmbrăcată într-o bluză albă cu o fustă neagră, altă combinaţie mondenă a vremii. Am râs tot timpul vizitei şi am fost bine dispus toată ziua. Ea, uscăţivă, nu îndrăznea să facă un pas şi nici eu nu am întins mânuţele spre dânsa decât într-a patra zi, pentru a mă alătura pieptului ei parfumat, lângă bluza albastră cu miros de levănţică.

Nu am făcut pe mine, nici nu m-am înecat de râs, ci am stat cuminte cu ochii în ochii ei minute în şir. Când m-a lăsat din nou la mama, am simţit că picasem din cea mai înaltă alcătuire. Domnul mustăcios nu spunea nici o vorbă, părea uşor nervos şi nici nu ştiu ce căuta acolo. A cincea zi Ea a apărut singură, îmbrăcată în alb ca o mireasă şi cu faţa mai luminoasă ca oricând pe care toate ridurile dispăruseră. Mi-a zâmbit blând, ca într-un vis, dar nu m-a luat în braţe şi nici mâna nu mi-a întins-o. A stat puţin, fără un cuvânt, iar pe ochi purta un aer de indiferenţă, ca un crâmpei de ceaţă. Primirea se depărtase, devenise distantă, ochii Ei, ochii Ei păreau acum foarte departe pentru mine. Am plâns toată noaptea şi nici în zori nu m-am putut linişti, am refuzat alăptarea şi până târziu nu am încetat să-mi aţintesc ochii înroşiţi pe cadrul uşii. Bărbatul cu mustaţă a venit din nou, singur şi jenat, iar aşteptarea mea se transformase în panică, până când am văzut-o, într-un deux pieces violet, îmbrăcată simplu, având un aer de hotărâre pe care nu îl mai simţisem niciodată. M-a privit, m-a ridicat din pătuţ şi a pornit cu mine în braţe spre uşa îndepărtată a salonului.

Am ieşit pe stradă, de unde am luat un taximetru până la marginea pădurii unde am stat ore în şir întinşi pe iarbă fără o vorbă, privind crengile verzi printre care treceau păsările.

Gara

Era o oră spre dimineaţă, când fostul local al gării, altădată non-stop, închide pentru curăţenie. Soseşte un tren din nord şi călătorii se împrăştie înfrigurati spre staţiile care se vor popula în curând. La linia a doua soseşte un alt tren, pasageri numeroşi se revarsă spre intrările de la metrou. Cei care aşteptau încărcaţi cu bagaje trenurile de plecare au format pâlcuri încete la capătul liniilor. Iată şi un tren care vine la linia a cincea, iar drumeţii obosiţi duc sacoşele şi rucsacurile încăpătoare. Cei care aşteptau să plece au devenit nerăbdători, la linia a şaptea mai soseşte un tren, după care urmează un tren de departe. Numărul călătorilor care au bilet de plecare se măreşte, mulţi se încălzesc bătând mărunt din picioare sau rotindu-şi mâinile. S-a făcut dimineaţă, o dimineaţă rece de toamnă, oamenii se alătură unii altora, verifică biletele, în timp ce la o altă linie soseşte o garnitură.

Continuare în pagina 10

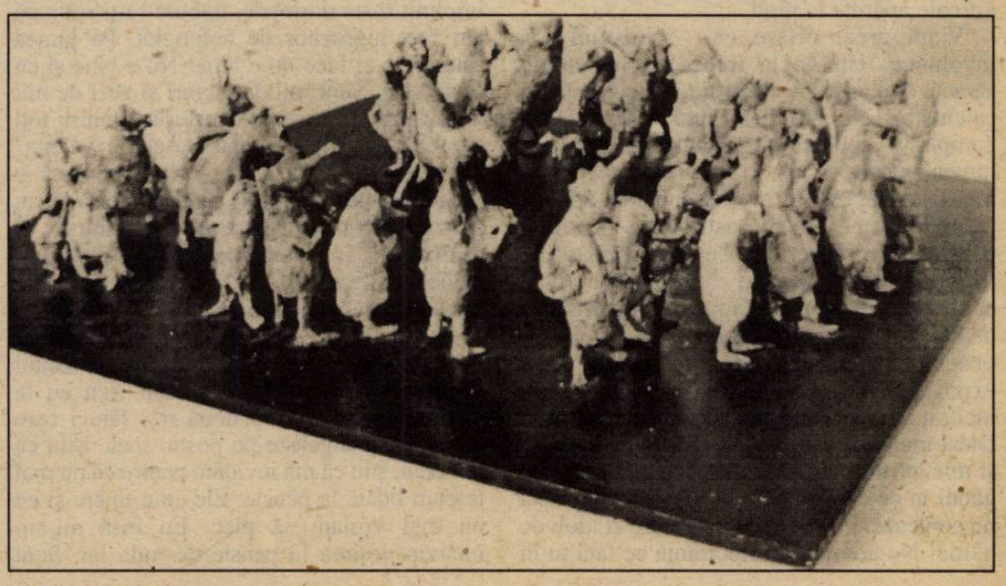

Urmare din pagina 9

Toate sosirile de la cap de linie sunt complete, se anunţă un nou tren la linia întâia. Soarele se întrezăreşte printre copertine, se apropie miezul zilei, iar numărul călătorilor care vor să plece este tot mai mare. Şi la linia a cincea mai soseşte un tren, şi la linia a treia, călătorii trişti sau zâmbitori se îndreaptă spre destinaţiile lor, peronul s-a umplut de lume care aşteaptă trenurile de plecare. În spatele fiecărei garnituri mai soseşte un tren, unul de marfă la linia a doua, un tren cu conteinere la linia a şasea, după amiaza coboară puţin încălzită, noi şiruri de vagoane se opresc în spatele celor câteva trenuri care au sosit la fiecare linie, călătorii străbat peroanele îndepărtându-se fiecare pe drumul lui, iar mulţimea care aştepta să plece a umplut esplanada centrală, continuă să crească, blocând uşile de la intrare, în timp ce garniturile de tren sosesc una după alta, pierzându-se în depărtare ca nişte fire verzi şi unduioase.

anca-delia comăneanu

ILUZIA

(fragment de roman)

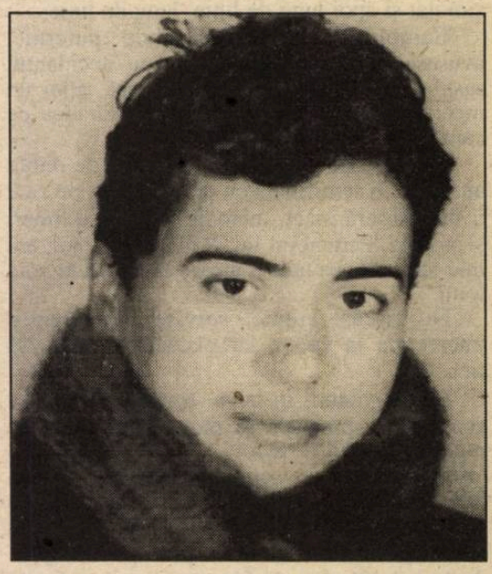

Când a reînceput să picteze era deja foarte târziu. Lumea îl uitase. Peste numele lui se aşternuse praful. Pe oameni nu-i interesează decât o ascensiune continuă. Pentru cine conta unul ca el? Nu, când ai pornit la drum nu ai voie să te abaţi şi nici să te opreşti.

Nimeni nu mai ştie cine e Mihail Roşu. Praful şi pulberea. Totul trebuia luat de la capăt şi abia acum avea să vadă ce greu se răzbeşte în lumea asta.

Băbătia, care altădată scrisese despre el că e atins de geniu, îi râdea acum în nas şi îi spunea că presa crează şi distruge talente ca ale lui în fiecare zi. Nu-şi mai amintea de expoziţia lui. Ea, oricum, nu se pricepea la pictură: avea doar nişte şabloane pe care le punea ori de câte ori trebuia să scrie despre o expoziţie. Expresii ca: **materie străbătută de lumină, univers personal, umbre ale unei conştiinţe înalte, spirit aşezat pe deplin în materie,** ş.a.m.d. erau aplicabile în orice situaţie. Ca să-i demonstreze că nu glumea, bătrâna scoase la iveală nişte file îngălbenite pline de asemenea cugetări. Le adunase din diverse cronici din presa străină şi le folosea în combinaţii originale. Odată întrebuinţată o expresie, o transcria cu grijă pe o foaie şi o putea refolosi abia după câteva luni, în cu totul altă combinaţie. Dacă ar fi avut calculator i-ar fi fost mult mai uşor. Calculatorul combină singur şi ţine totul minte. Aşa stând însă lucrurile, muncise din greu toată viaţa ca nu care cumva să se trezească folosind acelaşi set de expresii, în articole apărute la rând.

– Viaţă grea, oftase ea – cinismul era involuntar. Uită-te la mine am îmbătrânit săracă. Am ieşit la pensie şi nici acum nu am calculator. Nu am bani nici măcar să-mi cumpăr o pereche de pantofi de casă ca lumea pentru că am o circulaţie periferică îngrozitoare. Mi-e în permanenţă frig la picioare. Am muncit toată viaţa pentru o pensie de mizerie. Tot ce mi-a rămas din fosta mea glorie, pentru că trebuie să ştii că eram totuşi foarte apreciată, e maldărul ăsta de hârtiuţe la care mai apelez când vrun ziar obscur îmi cere părerea despre vreo expoziţie. Ştii, sunt atât de bine făcute încât nici nu e nevoie să mă duc să văd expoziţia. Dacă mai deschizi vreo expoziţie, spune-mi şi mie, că scriu despre ea oricând. Nu te mai gândi la ce-au scris ziarele despre tine. Nici nu contează. Presa ridică în fiecare zi idoli de hârtie! Nu are nici o importanţă ce faci tu în Universul ăsta. Important e să fii fericit, să te simţi bine, băiatule! E foarte important lucrul ăsta pentru că e singurul care îţi rămâne: nici cum eşti îmbrăcat, nici ce mănânci, nici ce scriu ziarele despre tine. Dacă îţi place să pictezi, pictează. Nu contează care e rezultatul. Când stau şi mă gândesc aşa, în urmă, când eram adolescentă cel mai mult îmi doream să fiu ziaristă. Mi se părea grozav să-mi apară numele în ziar în fiecare zi. Vroiam să trăiesc între artişti, să duc o viaţă interesantă. Nu e mare lucru, dragul meu. Artiştii sunt toţi cam nebuni. M-am măritat cu vreo doi pictori. Primul mă bătea la şapte ace iar cel de-al doilea bea până să mă ierţi că-ţi spun lucrul ăsta, făcea pe el. Amândoi credeau că dacă m-au luat de nevastă o să scriu la ziar numai despre ei. Îmi făceau nişte scene oribile când scriam de vreun alt pictor pe care nu-l suportau. Şi, în general, nu se suportau decât pe ei înşişi. Parcă erau traşi la indigou. Numai metehnele erau diferite. Mie dacă-mi zicea şeful să scriu despre unul, trebuia să scriu, musai. Puteam să-i spun că nu mă lasă bărbatul? Uite aşa am divorţat de amândoi şi am ajuns singură la bătrâneţe. Şi mă supără şi picioarele astea foarte tare. Nici nu ştii ce rău e să ai mereu picioarele reci. După ce am divorţat şi de al doilea pictor m-au mai cerut un inginer şi un contabil... dar eram învăţată să am lângă mine un om sensibil, care înţelege când îi spui ceva mai delicat, când te referi la artă... Nu am acceptat şi nici cu alt pictor nu am mai avut curajul să mă mărit. Aşa că toată viaţa, deşi mi s-au împlinit toate dorinţele, trebuie să-ţi spun că am fost îngrozitor de nefericită. Pe lumea asta orice ai face nu e bine! Nu e bine şi cu asta basta. Sunt mii de pictori şi zeci de mii de picturi. Pentru toate gusturile, pentru toţi oamenii. De ce să-ţi mai iroseşti existenţa? De ce să mai pui şi tu culoare pe încă o pânză? Şi pe urmă mai gândeşte-te la ceva: pânza se distruge, gândeşte-te că într-o zi când ai să ai toate pânzele strânse într-un atelier, atelierul ia foc. Un accident nefericit, dar ce se va alege atunci de toată munca ta? Cine ştie, poate că o să ai necazuri şi mai mari. Suntem mult prea mulţi pe pământul ăsta! – imaginează-ţi, când am ieşit eu la pensie mai erau vreo două trei fătuci care visau să se angajeze pe postul meu. Ştiu că mă urau, ştiu că mă invidiau pentru că nu mai ieşeam odată la pensie. Ele erau tinere şi eu nu mai vroiam să plec. Eu însă mi-am întârziat ieşirea la pensie de mila lor. Sunt absolut convinsă că au să aibă un destin identic, cu al meu. Au să se mărite cu un pictor, au să se mărite şi cu al doilea şi poate şi cu cel de-al treilea. Numărul lor depinde de viteza cu care au să divorţeze, depinde de cât de repede au să înţeleagă că nu e un accident ci o consecinţă firească a vieţii pe care o duc, a mediului în care se învârt. Au să se apuce de fumat ca să arate cât mai interesante, cât mai importante... de parcă ar avea ceva importanţă pe lumea asta...

Au să adune cuvinte, cuvinte... cuvinte... în combinaţii care mai de care mai interesante. Cu siguranţă că ele îşi vor putea permite să-şi cumpere un calculator care să combine singur cuvintele atunci când au să fie obosite sau plictisite de stereotipia în care se zbat... Acum se învaţă din şcoală folosirea calculatoarelor şi sunt mult mai ieftine... şi toate astea până când în calculatorul central (gest spre frunte) avea să intre un mic virus. Un virus care îţi limpezeşte privirea şi mintea şi care are ciudata proprietate că te face să înţelegi că te zbaţi în gol, că nu obţii şi nu devii nici cu un deget mai mult decât ai fost. Până la urmă am preferat să-l las în locul meu pe Pişto Apostol, el e bărbat şi poate să rupă lanţul nefericit al cronicăreselor care se mărită cu pictori. În plus e şi foarte cinic.

Odată spuse aceste cuvinte bătrâna a adormit în scaun.

Mihail se uita la ea şi nu ştia ce să facă. Să plece fără să o mai deranjeze. Un noian de gânduri contradictorii îi veneau în minte. Dacă ar strânge-o de gât pur şi simplu? Pentru ce anume îl lăudase? De ce îşi bătuse joc de destinul lui, de viaţa lui? De ce îi spunea acum toate lucrurile astea? Dacă avea să se apuce iar de pictat şi cineva avea să-l mai laude vreodată, să spunem prin absurd că o să fie considerat un pictor interesant, avea să se întrebe de fiecare dată dacă ceea ce citeşte e real sau doar un amestec de cuvinte pe calculator?

Ca şi când i-ar fi auzit gândurile şi ar fi vrut să-i înteţească îndoielile, bătrâna începuse să ofteze prin somn: **materie de spirit, spirit materializat, lumină materială, materiale luminoase...“** Când să

lasă pe uşă, în cameră intrase Pişto, moştenitorul rubricii „Artişti de ieri şi de azi".

Pişto venea din bucătărie cu două pahare cu vodcă pline ochi. Parcă ar fi simţit că Mihail avea nevoie după discuţie, de un mic întăritor. Le pusese pe măsuţă şi se aşezase confortabil în fotoliul rămas liber de unde se uita fix la Mihail.

– Nu bei? îl întrebase fără altă introducere. Pentru tine l-am adus. Baba e complet surdă, nu aude ce vorbim. Nu s-a priceput niciodată la pictură. Dar eu mă pricep şi te pot ajuta. E mai uşor să faci un pictor să renască decât să lansezi unul nou născut. Din punctul ăsta de vedere ai un mare avantaj. Mi-a lăsat mie cartoteca ei cu fişele fiecărui pictor. Ce-ai auzit adineauri e un discurs pe care îl spune, cu mici variaţii, tuturor celor care intră pe uşa asta. Probabil că îi pare foarte rău că a trăit aşa cum a trăit. Dar asta e treaba ei. În principiu pe mine nu mă interesează ce simte ea. Am făcut destul pentru ea după ce mi-a cedat rubrica. Am dus-o şi la dezalcoolizare. Se apucase de băut. Auzi, bea până nu mai ştia de ea şi pe urmă se punea pe bocit că şi-a irosit viaţa, că n-a făcut copii şi n-a avut şi ea un soţ ca lumea şi toate astea din pricina nenorocitului de ziar. De parcă ar fi silit-o cineva să ducă viaţa asta! În fine, treaba ei! În principiu ea ştie că dacă e cineva tânăr, până în 30 de ani, e precis nou şi vrea să fie lansat. Dacă e mai în vârstă atunci înseamnă că e unul care a avut o expoziţie şi pe urmă o vreme n-a mai pictat. Acum are nevoie să fie relansat. Aceste două mari modele de pictori îi calcă pragul. Ceea ce am aflat eu venind în casa asta, e că destinele sunt standardizate. Depinde doar în ce standard vrei să intri. Reacţiile psihologice şi cele fiziologice sunt nişte forme de manifestare ale unor mecanisme. Uite, ai probleme cu stomacul: iei o pilulă, ţi se deschide sfincterul piloric şi gata. Nu ştiu dacă găseşti un caz la un milion în care sfincterul să reacţioneze astfel la aceeaşi pilulă. Destinul sfincterului piloric după administrarea pilulei este previzibil. După ce îi mai dai încă două trei pilule el nu se va mai putea lipsi de ele, şi va refuza să se mai dilate în mod natural. Sau: scrii despre cineva de bine, îl lauzi. Pe urmă el începe să se creadă important, pe urmă are două posibilităţi să evolueze. Dacă altcineva îl critică începe să-l deteste pe respectivul. Dacă îl laudă şi alţii atunci începe să picteze ca un nebun până când face o crampă şi nu mai poate să picteze multă vreme. Tu eşti probabil din cei care au făcut crampe. Se vede pe ochii tăi. Hai să ne uităm în cartotecă să vedem ce a notat baba despre tine. Nu se pricepea la pictură dar era un foarte bun psiholog.

Mihail se aşezase în fotoliu. Era pur şi simplu năucit. Nu mai înţelegea nimic. Dăduse paharul peste cap şi acum se uita la Pişto cum căuta cu gesturi experte fişa lui printre toate celelalte. Din când în când Mis Vidu suspina prin somn şi începea să rostească nişte cuvinte pe care, oricine nu ar fi fost prevenit, le-ar fi considerat lipsite de sens: **formă neîngrădit dinamică, stilizare conceptual ironică, spirit coborât la nivelul materiei, spirit coborât în profunzimea materiei** ş.a.m.d. La fiecare asemenea şoaptă, un fior rece îl trecea pe şira spinării.

Ethos și nebunie

de CORNELIU MIRCEA

Semnificativ, termenul românesc al eliminării – **ne-bunia** – este legat intim de valoarea etico-morală: de **binele** pe care sufletul omenesc îl presupune. Omul bun este omul „normal": omul **normei comunitare**, integrabil în comunitate. Ne-bunul părăseşte cercul binelui comunitar. Ieşirea din ţinutul valoric îl alienează. Nebun este, în primul rând – ne sugerează o străveche înţelepciune – cel care nu poate fi **bun** (cu ceilalţi, desigur, şi, prin ceilalţi, cu sine însuşi). Incapabil de a fi bun – ca nebun –, se exclude de pe sine din cercul comunitar (sau este exclus).

În actul etic gândirea se îndreaptă în primul rând asupra fiinţei subiacente, în contextul unei situaţii concrete şi într-o lume concretă, modelând proiecţia pulsiunilor şi sentimentelor subterane. Cu alte cuvinte, omul este supravegheat activ de propriul său gând despre sine. Pornită din ţinutul supraceresc (**hyperouranios topos**) al principiului fundamental şi îmbrăţişându-şi, reflexiv principiul – cum pe drept remarcase Aristotel – ‚gândirea intervine activ – **practic** – în destinul imediat al subiectului gânditor, influenţându-i orice decizie. Întrucât fiinţa umană vieţuieşte într-un microgrup familial şi comunitar, într-o societate concretă şi, implicit, într-un sistem politic (care, prin lege, o obligă să i se integreze), atitudinea şi decizia etică vor depinde nu numai de pulsiunile sinelui subteran, ci şi de mentalitatea colectivă izvorâtă dintr-un inconştient colectiv (structurat specific), de imperativele socio-culturale şi de comandamentele politice constrângătoare. Omul – fiinţă **bună**, prin naştere – poate deveni o fiinţă **nebună** într-o societate bolnavă (sau într-un microgrup suferind).

Nebunia pe care o poate genera societatea a fost şi este mai periculoasă, mai adâncă decât nebunia din aziluri – o nebunie **bună** încă, de vreme ce nu poate „contamina" (decât, poate, pentru scurtă vreme), un număr nesemnificativ de persoane. Nebunia socială ţâşneşte de sus, din vârful piramidei puterii, se cuibăreşte pe nesimţite în fiecare suflet, distruge valoarea şi dezintegrează structurile sociale, sfârşind prin a transforma societatea într-un azil de alienaţi.

Dacă omul – **bun** ca individ – devine **ne-bun** într-o societate totalitară, dacă bunătatea lui funciară (deci „normalitatea" sa) nu se vor mai putea conserva decât în singurătate – ori, cel mult, în câteva microgrupuri, restrânse ca număr –, nu cumva omul bun este condamnat la autism, la aşa-numitul „exil interior", cum anii trecuţi (şi, într-o măsură şi cei prezenţi) ne-au demonstrat-o? Mai poate fi **bun** „exilatul" pentru ceilalţi şi pentru societatea care îl exclude, în nebunia ei? Se va mai putea impune „bunătatea" individuală – şi va mai putea lucra în voie – atunci când ea este condamnată să se limiteze la sinele individual – şi la un număr restrâns de indivizi –, atunci când ea nu poate ajunge la sufletul comunitar, alienat sau înnebunit de nebunia celor care guvernează?

Iată cât de profund sunt legate între ele dimensiunea etică, normalitatea şi nebunia. Care este pragul care desparte normalitatea de nebunie? Cât de periculoasă este alterarea valorilor morale care prefac pe om din „bun" în „ne-bun"? Cât de mult contează sănătatea (implicit, bunătatea) – şi echilibrul – sistemului social pe care fiecarea om, fiecare conştiinţă trebuie să le apere aşa cum îşi apără propria fiinţă şi conştiinţă, pentru a nu risca să cadă în prăpastia care se deschide de pretutindeni, atunci când întreaga comunitate înnebuneşte?

Dar îşi dă oare seama nebunul de propria ne-bunie, atunci când majoritatea care îl înconjoară reflectă acelaşi chip etic desfigurat? Nu cumva, înrădăcinat într-o lume a nebuniei omniprezente, nebunul – bun în sinea lui, dar ne-bun în şi prin societate – socoteşte nebunia ca fiind „normală" – deci **bună** –, iar pe cel care sesizează starea de nonconformitate cu esenţa etică a fiinţei sale – deci pe cel care-i denunţă nebunia – ca fiind ne-bunul, incapabil de a adera la lumea nebună (pe care el o percepe, totuşi, ca fiind bună)?

A fi bun sau a fi ne-bun? – iată întrebarea stranie a acestui sfârşit de mileniu. De răspunsul pe care îl vom da – în mod practic – va depinde destinul specific, destinul întregii planete care se roteşte, de miliarde de ani, în jurul soarelui, etalând în faţa privirilor aparent mute ale cosmosului scena imensă pe care se desfăşoară tragedia devenirii noastre. Tragedie, pentru că prin drama omenirii se joacă, totuşi, destinul (parţial) al Fiinţei Supreme, omul fiind **partea ce poartă Întregul**, dar şi partea care „îşi joacă" destinul **individual** guvernat de cele două forţe opuse: Fiinţa suverană şi inconştientul.

În aceste condiţii, importanţa opţiunii etice **individuale** este covârşitoare. Împotriva propriilor ispite pulsional-afective, împotriva mentalităţii de grup, împotriva conduitei sociale comune, împotriva unui sistem politic imperfect, eul îşi poate afirma – are dreptul şi datoria de a o face – propria opţiune, propria alegere, propria decizie, chiar dacă aceasta îl va condamna la pieire, aşa cum exemplul lui Socrate a demonstrat-o cu prisosinţă, pentru a nu mai vorbi despre nenumăratele jertfe ale celor ce au murit pentru libertate în anii de început ai infernului roşu şi la sfârşitul agoniei – care mai durează încă –, în decembrie 1989.

Radu Cernătescu

Primul roman iniţia

Dimitrie Bolintineanu a fost francmason. El „a primit lumina" în Loja *L'Athene des Etrangers* ce-l avea ca Venerabil pe A. de Lamartine, iar ca Secretari pe E. Quinet şi A. Miczkiewicz. În paranteză fie spus, poetul polonez fusese iniţiat împreună cu C.A. Rosetti în Loja *La Rose du Parfait Silence* aparţinătoare tot de Marele Orient din Franţa. Pe lângă Bolintineanu (gr. 3), în Lojă au activat mulţi români, aproape întreaga pleiadă paşoptistă, între care îi amintim pe I.C. Brătianu (27), I.H. Rădulescu (18), C. Bolliac (18), N. Golescu (18) ş.a. Ultimul dintre cei enumeraţi aici, N. Golescu, fost Venerabil al Lojei *Lumina* aparţinătoare de Ordinul Masonic Bucureşti – lojă în care, după unele voci, a activat şi tânărul Bolintineanu – pare să fi fost fixat, alături de disimulate referiri autobiografice, de către D. Bolintineanu în personajul N. Colescu din al său *Manoel* (1853). În acest roman, „boierul Colescu" şi moşia sa joacă un subtil rol de *mystagogos*, respectiv de loc iniţiatic pentru tânărul personaj central, în care îl recunoaştem uşor pe poet: „d. N. Colescu îmi zise să rămâi totdeauna cu dânşii şi să nu fac nici o deosebire de familia sa şi a mea, dându-mi cuvinte că este dator să facă tot pentru mine, căci am talent şi trebuie să lucrez ca să dau limbei româneşti o vână de viaţă literară... Mi-a zis că i se rupe inima când vede la popoarele străine înflorind frumoasele arte şi literatura, iar la noi nimic, nimic".

Rămânând în domeniul criptonimelor, să sesizăm importanţa acordată lor de către Bolintineanu, într-un pasaj în care prozatorul mărturiseşte, în mod aproape explicit, cunoaşterea încifrărilor cabalistice cu care operează Francmasoneria.

„– Acuzatule, cunoşti cuţitul acesta?

– Este al meu, făcut de comandă la Paris, cu *cifra mea* (subl. n.) pe el".

În secţiunea Ghematria a aritmomagului Cabalei, „cifra" numelui este data de adiţionare a valorilor literale, urmată de o extragere a aşa-numitei „rădăcini astrale", operaţie ce constă în reducerea la decadă, adică la **esenţa ultimă**, calitativă, a numelui. Astfel, „cifra" lui Manoel este dată de însumarea în sistemul alfabetului slavon, încetăţenită în trecut la noi, a tuturor literelor/cifrelor ce compun acest nume/semn: 40+1+50+70+5+30=196. Sumă a cărei rădăcină astrală este: 1+9+6=16, adică 1+6=7. Cifra 7 fiind regăsibilă ca rădăcină astrală şi în prenumele autorului, Dimitrie: 4+8+40+8+300+100+10+5=475=4+7+5=16=1+6=7. Numerologia, ştiinţa aceasta desprinsă direct din numerosofia pythagoreică, ce are ca principiu deviza hermetică *nomen est numen* (numele e semn), indică în această potrivire numerică un transfer voit de substanţă psihică şi de destin între autor şi personajul său.

Aserţiunea de mai sus este şi o insistentă invitaţie adresată editorilor care continuă coruperea ortografiei iniţiale atât a numelui personajului principal, cât şi a titulaturii romanului lui Bolintineanu, devenit *Manoil* – formă cu o altă ascendenţă astrală – încă de la ediţia Alecsandri.

Rămânând la încifrările numerice care, cum se vede, îl pasionau pe prozator, să remarcăm că şi în *Elena*, romanul care îi succede lui *Manoel*, personajul central, Alexandru Elescu, devine prin intermediul numerelor dubletul tainic al creatorului său Dimitrie Bolintineanu. Căci iniţialele ambelor nume au aceeaşi „cifră" sau, cum ar spune însuşi prozatorul: „literile aste iniţiale mărturisesc" (*Manoel*). Astfel, atât D.B. cât şi A.E. dau aceeaşi sumă: 6. Se întăreşte şi pe această cale o intuiţie a lui Ibrăileanu care spunea inspirat: „Manoil (*sic*) e cu totul Bolintineanu (...), iar Alexandru Elescu, eroul din *Elena*, e iarăşi Bolintineanu, adică tot un fel de Manoil".

În mod deliberat, valoarea de *semn* a cognomenului Manoel autorul o extinde şi în domeniul semanticii. Coruptelă a unui teonim controversat: Emanuel, Manoel are prin intermediul acestuia o legătură directă cu religiile de misterii recuperate şi revigorate de Francmasonerie în aşa numita „religie a religiilor" pe care aceasta o practica. Semnalat în Vechiul Testament prin profetul Isaia, care anunţase venirea Fiului Omului născut din fecioară, Emanuel (în ebr., Dumnezeu cu noi) este azi pentru unele secte neoprotestante şi câteva cercuri de iniţiaţi întruchiparea Gnozei Supreme, a Înţelepciunii arheale aşezată de Dumnezeu înaintea Creaţiunii, obiect al tuturor iniţierilor clasice de tip noetic. În capitolul XIX din Apocalipsa după Ioan, găsim devoalat sensul esoteric al lui **Emanuel** (pe care unele secte îl confundă cu Iisus), prezentat aici ca arhetip al iniţiatului şi descris de creştinismul (încă) misteric ca fiind însuşi „cuvântul lui Dumnezeu", creat şi creator deopotrivă (precum un clasic *Logos Spermatikos*), sau – ca în reprezentările alchimice ale Graalului – numit fiind „Regele Regilor". În mod simptomatic, Emanuel, acest arhetip al iniţiatului, întâiul Maestru Secret al Templului Primordial în accepţiune masonică, nu putea fi însoţit – se precizează în Apocalips – decât de „un înger ce ţine în mână cheia Adâncului", a Gnozei adică. O dată cu iminenta lui epifanie, cu elucidarea Marelui Mister, numele adevărat al Desăvârşitului Primordial – pe care-l iterează întreg şirul de iniţiaţi masoni –, nume pe care nimeni nu-l ştie, decât „el însuşi", va putea fi cunoscut de toţi muritorii.

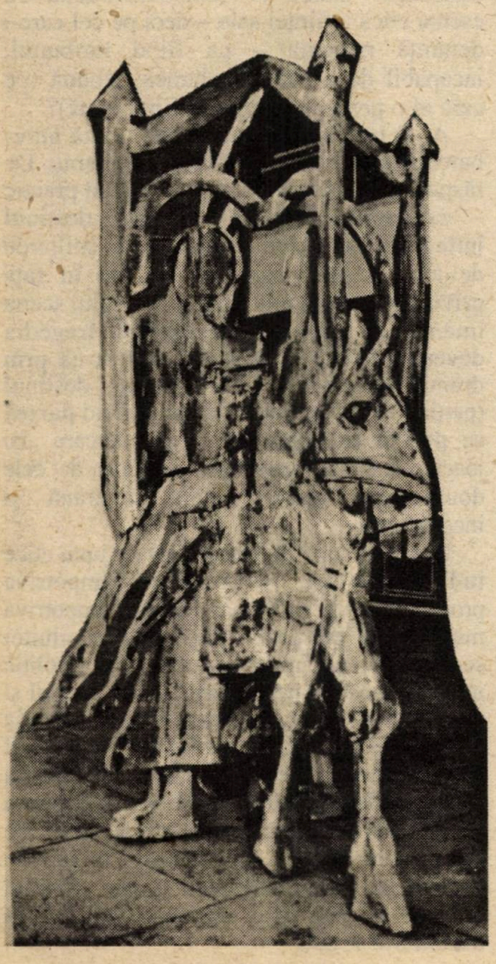

Cu această punere încă din titlu a unei amprente iniţiatice, devine evident faptul că, pentru romanul în chestiune, Bolintineanu nu putea rămâne la modelul romantic al *Suferinţelor tânărului Werther*, precum s-a acreditat de la un M. Flugel, din epocă, până la contemporanul nostru N. Manolescu. Dacă e să vorbim de modele, poate şi în lumina subtitlului dat romanului de Bolintineanu însuşi – „Căderea şi înălţarea omului prin femeie" – mult mai plauzibilă ne pare paradigma consacrată a literaturii cu cheie, anume *Divina Comedie*, al cărei autor, bănuit rosacrucean, a fost recuperat şi prezentat ca adept de către Francmasonerie. Ascendenţa misterică a operei danteşti îi era cunoscută şi lui Bolintineanu, de vreme ce autorul român ţine să precizeze: „Virgil a imitat pe Omer, Dante pe Virgil, şi alţii pe acesta". Printre aceşti „alţii" se avea în vedere şi cel care mărturisea:

„– Aş dori să fiu poet şi să am geniul lui Dante...

– Pentru ce aceasta?

– Ca să te imortalizez, ca pe Beatricia..." (*Elena*).

Ca şi la Dante, o bună parte a romanului este o clasică *nekya* descrisă întâi de Homer, o *descens ad inferos*, în fapt o coborâre în bolgiile unui infern interior, urmată imediat de ascensiunea călăuzită de acelaşi vector ca la florentin şi la ai săi Fedelli d'Amore: o Madonna Angelicata. Această „călăuză către sine şi identic" nu e altceva decât clasica Sophia a stoicilor, devenită prin misticismul arab: *Safyya* („cea pură"). Care nu este alta decât Inteligenta neoplatonicienilor, Persephone a misteriilor de tip eleusin sau „Învăluita Isis" a Francmasoneriei. Şi, ca în cazul anticelor mistere esenţializate de „religia religiilor" a Ordinului Masonic, inevitabila *ascensus ad superos* coincide în roman cu renaşterea eroului ca „om nou", omul ce-l calchiază spiritual şi moral pe Marele Iniţiat: „Ai zice că este o fată de cincisprezece ani: atât inima lui s-a curăţit, s-a nobilat lângă femeia sa!". Dar să nu anticipăm.

Acţiunea demarează în proximitatea unui peisaj paradisiac ce comunică prin conotaţii subterane cu Paradisul pământesc din poemul dantesc: „o dumbravă de mesteacăni formează poarta acestui rai pământesc. Mă rătăcisem printre aceşti arbori de argint cari, încununaţi cu ramuri de smarald, îşi pierd picioarele într-un tapet de iarbă împestriţat cu flori.

Acolo, la picioarele unei măguri, dintr-o stâncă de piatră, curge o apă rece şi limpede ce, împărţindu-se în mai multe râuleţe, se pierde în iarba mărmurind".

Sau: „cum cugetul se înalţă mai presus de lumea de argilă, în acest templu dumnezeiesc! cum toate simţurile se află într-o mirare neîncetată! cum inima se simte tânără şi curată

tic românesc

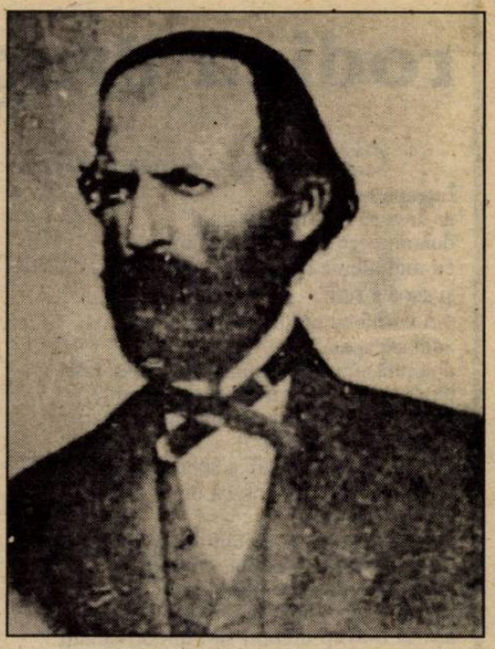

Dimitrie Bolintineanu

ca parfumul suav al cascadelor!... Farmecul naturei ne îndumnezeieşte şi invită inima la amor".

În acest „templu dumnezeiesc" – o clară formulare masonică ce semnalează confundarea, exacerbată de aşa-numitele masonerii de stânga, a Universului cu o Divinitate de tip spinozist (*deus sive natura*) – are loc clasica vânătoare mistică. Numită în medii rosacruceene *venatio pannis* sau *venatio scientiorum* (la F. Bacon şi Van Helmont), aceasta simboliza luarea în posesie a Naturii prin contemplarea multiplicităţii ei esenţiale. Căci armonia Naturii a fost în toate vechile sisteme iniţiatice întâia poartă spre cunoaşterea suprasensibilă, spre Gnoză. După contemplarea Naturii, contemplarea Sinelui desăvârşea luarea în posesie a acestui spaţiu interior cu orizonturi infinite care rămâne

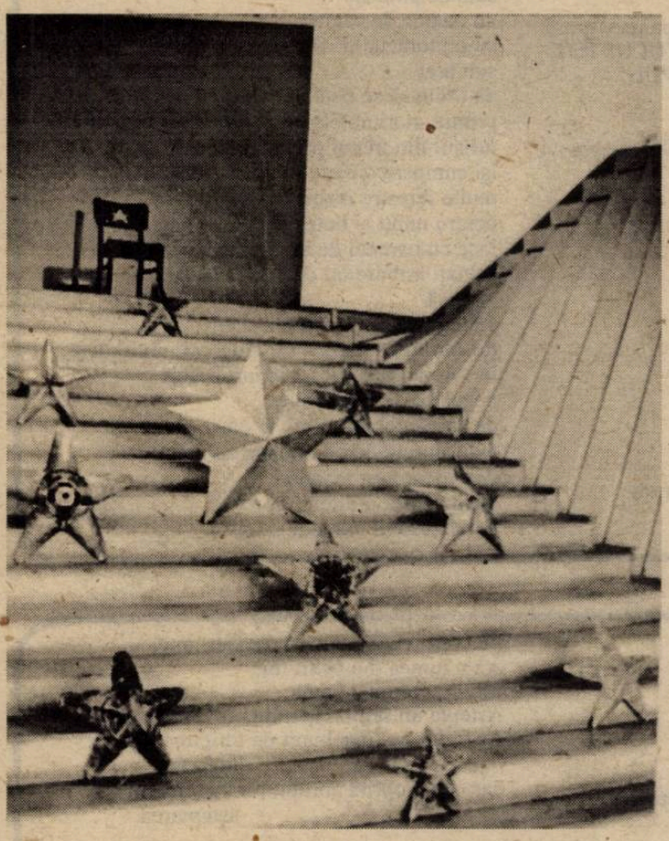

aristotelicul *intellectus agens (nous)*, devenit Inima inteligentă (ca *mens animi*) a fedelilor lui Dante, oglinzi fidele ale Arhetipului divin.

Precum în cazul atâtor iniţiaţi, apropierea de Natură – natura creată de zei, desigur – a eroului lui Bolintineanu are ca efect imediat, în plan mental, descoperirea unei ordini imuabile, clasica *sympatheia universalis* în care adeptul misterelor antice era invitat să se integreze pe calea practicii individuale: „într-acest templu măreţ al naturei – vine cu conotaţiile sale Bolintineanu – dezbracă-ţi sufletul de patimile omeneşti, priveşte stelele cereşti care, atrase şi re-mpinse una către alta, se înturnă fiecare în sfera ei, cu orânduiala ce niciodată nu s-a tulburat! Pe pământ toate făpturile împrumută una alteia sprijinul trebuitor; animalele dau ierburilor aerul cel stricat şi ierburile, curăţindu-l, îl întorc înapoi, vezi omul, vezi raportul ce se află între puterile sale înţelegătoare şi legile lumei materiale la care este supus! Toate acestea nu ajung să-ţi dovedească că este o providenţă ce priveghează neîncetat?" (*Manoel*)

Fragmentul masonului român, dincolo de tenta materialistă proprie masoneriilor *revoluţionare*, este o clară referire la un text iniţiatic reconstituit prin colaţionări după un pasaj biblic (*1 Regi, 4, 33*) şi un fragment pythagoreic ajuns până la noi (*Parmenide, 10, 1–7*), texte considerate a divulga obiectivele primei trepte (Micile Mistere) a unei universal-valabile iniţieri, reluată în forme mai mult sau mai puţin degradate de majoritatea doctrinelor iniţiatice. Dar, iată, comparativ, cum arată în versiunea a doi apologeţi creştini cheia tuturor iniţierilor practice care ne învaţă cum Natura poate fi văzută şi recunoscută ca derivând din Dumnezeu, şi cum Dumnezeu poate fi văzut în Natură: „... dacă îţi vei ridica privirile spre cer şi vei vedea cele ce sunt sub el şi pe el, poate fi ceva mai limpede şi mai sigur decât adevărul că există o Dumnezeire cu o raţiune supremă, care pătrunde, mişcă, ţine şi guvernează întreaga natură? Priveşte cerul cât se întinde de departe şi ce repede se mişcă, fie că străluceşte noaptea din cauza stelelor, fie că e luminat ziua de soare, şi vei recunoaşte ce minunat şi dumnezeiesc e echilibrul în care e ţinut de Supremul Cârmuitor!" (Minucius Felix, *Octavius*). „El însuşi mi-a arătat adevărata gnoză, m-a făcut să cunosc structura lumii (...), desfăşurarea şi poziţia astrelor, firea animalelor şi instinctele animalelor sălbatice, puterea spiritelor şi gândurile oamenilor, varietăţile de plante şi virtuţile rădăcinilor" (Origene, *Stromate*).

Din recuzita iniţiatică pusă de Bolintineanu în scenă pentru desăvârşirea neofitului Manoel, nu lipseşte nici grota iniţiatică sau, în variantă masonică, tabernacolul misterelor, prezentă aici, într-un fericit izomorfism, ca „posada" cu „o singură cameră", în care, spune „cociul", „trebuie să trecem noaptea", căci „nu este putinţă nici a merge, a trece înainte, nici a înturna". În această „posadă" întunecoasă are loc logodna mistică din domeniul incorporal al lui *intellectus agens* dintre neofitul Manoel şi o Madonna Angelicata cu „inima curată ca lumina", logodnă prin care *misteria legis* are ca urmare recrearea hermafroditului originar. Foarte interesant e faptul că această *unio mistica* apare augmentată în roman de simboluri rosacruceene: „o cruce de aur" şi „un bobocel de roză" plin „de spirit şi de inimă". Acest simbol al desăvârşirii care este roza pe cruce însoţeşte, de regulă, gradul „maturităţii masonice", anume gradul 18, de Cavaler Rosacrucean, grad ce are dreptul de a frecventa toate atelierele.

Printr-un artificiu structural, autorul suspendă pentru o bună bucată de timp înfăptuirea acestei *unio mistica*, suspence-ul introducând în structura romanului o dantescă coborâre în infern alături de dubletul negativ (de sorginte romantică) al *dominei bona*, o *domina insana*. Acest ithos, prin victoria eroului în planul moralităţii, are menirea de a expune şi impune modelul etic al „omului nou", obiectivul în plan moral al Francmasoneriei.

Se identifică aici, în această stereotipie a regăsirii de Sine prin moarte, o paradigmă iniţiatică venind spre noi dinspre misterele antice şi regăsibilă (încă) astăzi în iniţierile practicate de masonerie. Cu „camera de reflexiune", vopsită în negru şi ornamentată de obiecte funebre, masoneria vrea să simbolizeze tocmai sistarea legăturilor terestre prin clasica coborâre (simbolică) în lumea întunericului şi a clarviziunii. O coborâre în Sine cu rol katharctic şi soteriologic. Căci, precizează Bolintineanu, „ca să mă îndreptez, va să zică să mor". De aici, către lumea înălţătoare şi paradisiacă din capitolul liminar, eroul mai are de urcat, alături de „amorul care mă ridică şi-mi face zilele plăcute", cele trei trepte simbolizând preceptele aplicative în plan practic şi moral ale masoneriei revoluţionare: „libertate, egalitate, umanitate", stâlpii pe care, în secolul trecut, Ordinul îşi vedea clădită finalitatea simbolică, edificarea unui „Templu universal al fraternităţii" (J.M. Ragon, *Orthodoxie maçonnique*..., Paris, 1853). Şi iată cum, într-un mod aproape inevitabil, desăvârşirea lui Manoel va culmina în roman în apoteoza umanistă a dezrobirii ţiganilor, a recunoaşterii egalităţii femeii şi a necesităţii învăţământului general etc. Abia acum, eroul va fi demn pentru spirituala *unio mistica* amânată cândva în „posada" întunecoasă.

Chiar dacă nu ni se spune prea explicit în acest prim roman, adeptului i se devoalează acum, la finele iniţierii, esenţa ultimă a doctrinei unei masonerii aşa numită progresistă, anume opţiunea materialistă. Şi nu vom greşi prea mult dacă vom împrumuta aici o aserţiune din celălalt roman al lui Bolintineanu, *Elena*:

„Să nu dispreţuim materia. Dacă sufletul este căldura, materia este flacăra: starea materială decide de multe ori starea morală. Să venim spre exemplu la popoare. Toate popoarele a căror stare materială este mizeră nici nu cugetă, nici nu sunt altfel decât sub inspiraţiunea mizeriei. Acolo nu este nici instrucţiune, nici cugetări înalte, nici morală. Din contră, acolo unde starea materială este înfloritoare, domneşte civilizaţiunea. Ea dă toate mijloacele de perfecţiune intelectuală şi morală (...). Iată, doamna mea, ce trebuie să dorim. Iată filosofia ce trebuie să meditâm..."

rodica draghincescu

Aceeaşi tocmeală

Înţeapă ustură
ar vrea să iasă nu ştie cum
doamna cea grasă stă sprijinită
cu mâinile de rama uşii
şi scoate fum
e-n vorbă cu un tânăr brun
adus de spate
doamnă sunteţi apartamentu' 33 în rate
da domnu'aşa cum spuneţi suntem 3
nu doamnă sunteţi apartamentu' 33
că de stat în el staţi 3
dumneavoastră soţul şi socrul mort de ieri
a am uitat ioi istenem că bine
spuneţi la mine
răspunde doamna chicotind savant
de-această brusc uitată amintire
aveţi un mort nu e înregistrat
şi cultul nu-i plătit de-un an
aşa că n-aveţi dreptul să-l înmormântaţi
no doamne păzeşte ce ruşine
cât e să mai stăm cu el
că n-am ştiut că a murit
bărbatul uita la teleu
şi zicea uite ce doarme
Gyuri al meu sforăie de parc-ar fi la berărie
când colo el umbla pe nori

Flavia tuşeşte îşi aminteşte
că e în spatele grasei apartament 33
doamna se dă la o parte
gâfâie rar zdrobeşte sub papuc
o sonerie o ţigară cu vârful de lapte
fetei i-a amorţit imaginea
şi s-a lăsat pe-o parte
în toată casa nu se vede mai nimic
ţine în mână receptorul
111/111111 în timp ce
ar vrea să-i spună cuiva
să facă lumină
latră pe fir un câine de stână
aşa se întâmplă când stai uşă-n uşă
te certi te baţi ce mare scofală
dar hallo doamnă închideţi
v-am cuplat prin noua centrală

O poetă de altădată?

Nu ştim dacă RODICA DRAGHINCESCU s-a născut acum 30 sau 300 de ani! Urmaşă indirectă a lui Victor Vlad Delamarina dar şi a lui Villon, contemporană a lui Mircea Mihăieş sau Marcel Tolcea, mediatizată de Cătălin Ţîrlea şi Gh. Izbăşescu, poeta din Timişoara are câte ceva din toţi aceştia: e bănăţeană, dar frecventează medii francofone; are disponibilităţi ludice, însă poate eşua în banal; dispune de o certă vocaţie naţională, nu-şi va uita niciodată provincia...

O poetă, cu siguranţă!

Dan-Silviu Boerescu

nu ne interesează problema
la mine viu sau mort – aceeaşi tocmeală
doamna închide îl duce pe tânăr în casă
aşa se întâmplă stăm pe întuneric la masă
vecinii vin prin oglinzi
câte unul îşi bagă degetele în supa prea grasă
ŞI UITE AŞA SE DUCE DRACULUI TOT CHEFUL

Un val de hârtii scrise mărunt

la mânăstire e banchet de noapte
din podul mare
sar călugăriţele în grâu
la gară
oficianta doarme
cu capu într-o parte
vopseşte
trenurile de jos în sus
arată undeva căscând
tufişuri bălţi şanţuri căni oale
din lut un val de hârtii scrise mărunt
ne-apucă nevoia urinară
două ţărănci ne iau interviu
despre cum aţi ajunseră măi dragă p'acilea
că de ce nu vi-s voi în pat
mă fetilor nu ştiţi să dormiţi
că uite cum plouă pe capetele voastre
ş-aveţi tenişii uzi şi cum vă cheamă p'acasă
angela-lia-rodica-maria-cassandra
oficianta sforăie
cu capu într-o plasă
caută WC-urile se-mpiedică-n pământ
acolo înmormântare dincolo piaţă cu brânză şi ceapă
150.000 lei pe kilogram tufişurile
ne sunt recomandate
ne ţinem unul altuia hainele încălţările
ne uităm rând pe rând
să nu vină vreun tren abuşilea
din podul gării iese abur fosforescent soră
SORĂ TREZEŞTE-TE
AU SOSIT MARFARELE CU SFINŢI

Bomboane cu miere

mănuşi
mulgătoare premiate
vacile c.a.p.-ului renegat
paie acoperite cu rochii furouri
sutiene pufoase
un paznic de cântare
cu diplomatu lu' fi'-su
sub braţ
dă ordin să se bată indicatoare
printre mormintele celor rămaşi
turiştii din trenul privat
îşi cumpără o carte-două de colorat
multe ferestre înzorzonate
pentru nunţi şi botezuri
liste cu oameni de bine bifaţi
soldaţi îmbujoraţi de treaba uşoară
aleargă
fecioare în şorţuri şi bascheţi
ţin ritmul vagonului de două ori numerotat
în care antrenorul îşi înjură fratele
negustor de zaharicale
de aceea cel din urmă le oferă
cutii întregi de bomboane cu miere
doar doar s-or lepăda
în fuga asta indiferenţă
de blestemul bunului simţ

licinia borcea

Veghe de noapte

Călugăriţele erau înveşmântate în întuneric.
Trupuri nu aveau, doar zidurile tremurau
cu foşnet blând, trimiţând uneori către lume
o mână albă
ca o floare de primăvară.
Chipuri nu aveau, doar zidurile aveau chip
şi ochi şi gesturi hieratice, pentru profani.
Îşi acopereau privirile cu pleoape,
dar privirile lor aureau lumea.
Soarele răsărea când priveau spre Răsărit.
păsările îşi mutau cuiburile în cer,
fiarele îngenuncheau în iarba îmblânzită,
fericite flori înzăpezeau somnul
zeului adormit.
Către Apus mânau privirile lor
nori triști şi păsări melancolice
să ardă, tot mai târziu, şi mereu,
ca lumânările, spre Dumnezeu.
Dinspre Miazănoapte privirile chemau stelele
şi înflăcărau luna.
Pământul înălţa miresme şi desluşea şoapte
pentru dumnezeiasca veghe de noapte.
Din Miazăzi îşi înălţau mările
valuri mângâioase, pe ţărmuri fierbinţi.
Vânturi cântătoare,
cu miros de alge şi de sare,
aşterneau Domnului apele
ca pe blânde covoare.
Când se cobora privirea lor
către sine şi către visare,
aripi înfiorate le străluceau
în tremurătoarea rază de soare.
Din trupurile lor au crescut mânăstiri
cu vitralii în loc de priviri.

Victima cu sânge fierbinte

Tigrul a venit moale, greoi.
El era nisipul cu şerpi arzători
şi umbrele ierbii pe apa mâloasă.
El era ramul împăienjenit în raza de lună.
În ochi îi sticleau lunile noi
şi razele lor îmi luminau chipul.
Eu eram steaua vieţii lui,
el era fiul gândului meu – zeul ucigaş.
Eu eram victima cu sânge fierbinte,
eram lumea din ochii lui,
căldura, lumina, viaţa.
Aştepta un semn. Speranţa îi zbârlea blana.
Ar fi dansat, înnebunit de fericirea acestei întâlniri
dar clipa, oprită abrupt, i-a încremenit aşteptarea.

Apa de început

în sângele meu pulsează un fir din apa de început
a lumii –
destinul meu –
pendulând în adânc,
între bătăile inimii
şi ritmul respiraţiei.

Tăcerea în somnul rodului

Arşiţa verii îşi scutură coama
şi nisipul de pe coastele însorite;
arămiu îi este trupul şi moale
mişcarea neauzită.
Visătoare se-ntinde tăcerea în somnul rodului.
Nesfârşită, clipa amiezii se numără pe sine
În oglinzile cerului.

Elegii și epigrame

de AL. CISTELECAN

La opta și ultima, deocamdată, carte a distinsului poet târgumureșean Zeno Ghițulescu (**Periplu**, Casa de editură „Mureș", 1993) i se pare lui Cornel Moraru (**Vatra**, 7/94) și „cea mai substanțială". Tăiată în patru cicluri, cartea e, deopotrivă, una de confluență a liniilor predominante în cele de dinainte și una de viraj înspre un mai acut strat elegiac. Zeno Ghițulescu e un poet care și-a trăit cu calm reflexiv atât exultanțele, cât și dizarmoniile, agresîndu-și reveriile printr-o constantă tentație meditativă. Confesiunea are pentru el întotdeauna o morală și poetul se străduie în permanentă să-i decanteze și semnificațiile, dincolo de simpla ei emergență. Un corectiv al reflexiei tempera elanul, răsturnând peisajele în introspecții și îndreptând efuziunile spre temperanță, de nu chiar spre scepticism. Tristeți și entuziasme, depresiuni și exaltări erau, pe de altă parte, brodate cu o garnitură de idealitate ce traducea o râvnă inhibată a candorii și sublimității, pusă în nostalgii și tânjiri. Nu alta e, în fond, atitudinea poetului și în acest **Periplu** printre iluzii și dezamăgiri, printre proiecții de sine și retractilități. Un vector elegiac apasă tot mai pregnant asupra poeziei, dar poetul e susținut de o mitologie a creației ridicată la întretăierea jertfei cu aspirația. „Postul" său e un intermediar al absolutului și un salvator, un gardian al moralei și idealității lumii: „Nu-l căutați pe poet la starea civilă/ ori sub epiderma sa,/ ci oriunde viața încearcă/ să comunice cu imposibilul/ prin nevăzute vase comunicante/ umplute cu seva unui fruct/ aidoma celui/ din care a gustat Dumnezeu./ Căutați-l sub lespedea de mormânt/ unde a fost îngropat adevărul/ batjocorit și uitat de mai marii cetății/ căutați-l printre cei proscriși din agora/ Pentru că au luat partea celui fără apărare"/ etc. (**Nu-l căutați pe poet**...). Misionar pe fronturile iluziei, ale idealității și sacrificiului, poetul se susține din orgoliul acestei investituri și-și crede compensate traumele existențiale prin febra propriei halucinații.

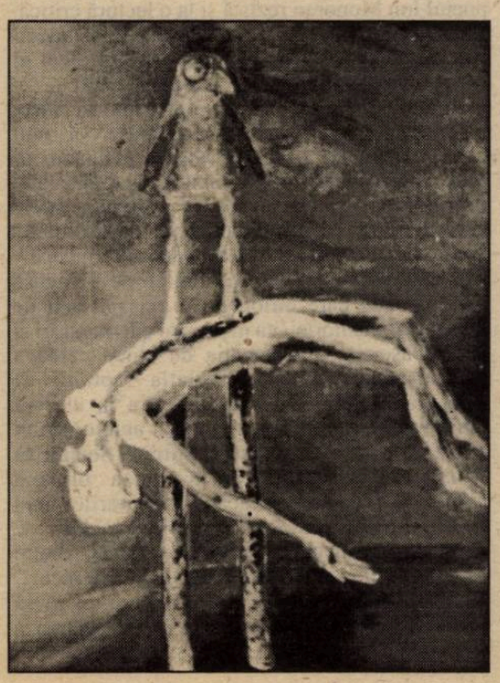

Dacă o astfel de credință consolatoare calmează deprimările și le decantează în melancolii, ea activează, pe de altă parte, o fibră moralistă a poetului, împingându-l spre un lirism vitriolant și spre epigrama amară adresată realului. **Întâlnire cu viața** este ciclul care aduce, poate, nota cea mai recentă din portativul delicat al lui Zeno Ghițulescu, angajându-l într-o perspectivă caustică, sarcastică, și într-un lirism de „caracterologie". Poetul desenează siluete grotești, fișe de clinician moral care-și ascunde cutremurul de scârbă sub observația seacă. Abia în fundal el proiectează o dramă a declasării idealității lumii, dedusă din contrastul cu aroganța grotescă: „Îi place să se bălăcească în miresme/ de carne prăjită ca-ntr-o baie paradisiacă/ îi place să aspire rumeneli din vâlvătăi drăcești/ să sfarme între măsele de carnasier/ fragilele oase ale păsării ce s-a-nălțat în cer/ îi place să simtă în cerul gurii/ arome neprihănite/ să plescăie din buze groase visând/ cum eternitatea/ i s-a mutat în pântecele gras" (**Senzualism**). Un Zeno Ghițulescu vitriolant iese astfel la suprafață, exersând cu voluptate o lirică de sancțiune morală. Poarta prin care el s-a apropiat de cotidian este tocmai acest frison de etician care-și reprimă vituperanța într-o scriitură consemnativă. Dar odată ieșit pe această poartă Zeno Ghițulescu întâlnește și o dimensiune mai elegiacă a imediatului, condensată în desene grațioase și de sugestie: „Stradă pustie pantă ascendentă/ terminată undeva în cer/ case cu istorii seculare/ purtându-și în tăcere umbrele./ Vânt fără identitate alungând o frunză/ în reflexele din asfințit/ nimeni pe pământ și în văzduh/ doar solitara bătrână/ pornind parcă spre infinit" (**Bătrâna**). Astfel de „creioane" reprezintă linia de acurateță elegiacă a poetului.

Când lasă, însă, scriitura să se adape din frământări și angoase interne, când își deplânge propriile convulsii, poetul e îndată înhățat de un limbaj emfatic, grandilocvent, care patetizează fără milă contemplația și confesiunea. Suferințele poetului se umflă artificial, prin simpla enormizare a limbajului: „Ai deprins lungile peregrinări/ sub mâzga cerului înăbușit/ visarea râurilor oarbe/ curgând departe de amiază/ scăpare căutând din cosmica închisoare./ Soborul păsărilor de ambră s-a adunat/ să divulge secretul îndemn./ Oare te așteaptă cineva/ la cumpăna sângelui și cenușei?" etc. (**Secretul îndemn**). Astfel de prestații limfatice, mizând pe dilatarea dramei prin simpla defilare a limbajului, nu sunt puține în cartea lui Zeno Ghițulescu: „Săbii se frâng în oglinzi/ sirepi nechează aștri aprinși/ vâltoare/ de ierburi și cadavre./ Nu ne plecăm puterea în capcane/ flacăra din piepturi/ în luceferi așteaptă" etc.

Dar nu astfel de exaltări de limbaj definesc **Periplul** lui Zeno Ghițulescu, chair dacă ele îi compromit din loc în loc fluența elegiacă. Poetul stă însă, de regulă, pe un prag melancolic de pe care deapănă o confesiune calmă, împăcată, receptând cu seninătate semnalele crepusculare. Liniștea contemplativă se încheie într-un arpegiu elegiac, marcând aproape regulat sfârșitul poemelor și absorbindu-l pe poet într-un fel de miraj al expierii: „vidul strâns în tine cheamă/ mreaja haosului mut", „doar cenușa din suflet/ pustiul în casă" etc. Un metronom delicat și funest bate în poemele lui Zeno Ghițulescu.

«Bolșevizare»

de CLAUDIA ENE

Unul dintre fenomenele lingvistice detectabile în textele publicistice de după 1990 (și nu numai) este acela al formării de noi cuvinte, mai mult sau mai puțin acceptabile, de la cele deja existente în limbă. Este vorba mai degrabă de o extindere a familiilor de cuvinte, extindere datorată, așa cum anticipam într-un articol trecut, nevoii de expresivitate a publicistului, dar și dorinței acestuia de a se exprima cât mai sintetic, de a formula într-un singur cuvânt ceea ce s-ar putea reda printr-o parafrază. De exemplu, în loc de „a face ceva să devină abstract" se preferă „a abstractiza" sau în loc de „a atrage atenția" se folosește adesea „a atenționa", nu foarte recomandabil. Formarea de noi unități lexicale vizează în primul rând cuvinte cheie ale realității strict contemporane, cum credem că sunt și cele de care ne ocupăm în articolul de față: „concurență", „ideologie", și „bolșevism". De la substantivul „concurență", în a cărui familie lexicală intră deocamdată doar „a concura" și „concurent", s-a derivat, cu ajutorul sufixului adjectival **-al**, adjectivul „concurențial": „așezarea economiei pe baze normale, **concurențiale** („România liberă", nr. 1396, 27 octombrie 1994, p. 3), ca echivalent al sintagmei: „de concurență". Este un derivat creat după modelul: „săptămână – săptămânal", „vamă – vamal", „mormânt – mormântal" etc.

Substantivele „ideologie" și „bolșevism" sunt și ele supuse procesului derivării în contexte ca: „Parlamentul României (este) dominat de acești «văcari» «dezideologizați»" (aceeași sursă, p. 2) și „bolșevizarea învățământului superior românesc" (idem). Cele două verbe, „a dezideologiza" și „a bolșeviza", în a căror familie lexicală intră doar „ideolog", „ideologic", „ideologicește" și respectiv „bolșevic", sunt create după modelul „abstract – abstractiza", „teoretic – teoretiza" etc., adăugându-li-se sufixul verbal **-iza**.

În plus, lui „ideologiza" astfel obținut i se adaugă prefixul **des-** și sufixul **-at**, de unde rezultă „dezideologizat". Ambele cuvinte („bolșeviza" și „dezideologizați") mi se par nerecomandabile și de folosire ocazională. Își ating scopul expresiv în articolele din care le-am extras însă nu par a avea o longevitate remarcabilă.

Altfel stau lucrurile cu adjectivul „concurențial", care are mai multe șanse de a se impune în limbă.

În căutarea poeziei (I)

■ Cenaclu bănăţean

de DAN-SILVIU BOERESCU

1. **Ioan Crăciun – BLÂNDUL CEAS AL REÎNTOARCERII** (Ed. Marineasa, Timişoara, 1994). Din prezentarea – semnată Eugen Bunaru – de pe coperta IV aflăm că poemele din acest volum datează de aproape două decenii, ceea ce explică, într-un fel, şi titlul. Arhitectura cărţii presupune însă trei cicluri, care acoperă practic întreg acest interval, doar primul dintre ele – **Reversul oglinzii** – fiind scris între 1975 şi 1980. Aceste texte sunt şi cele mai apropiate de spiritul desenelor lui Dan Ursachi, care a ilustrat volumul: „sunt aphasic şi (...) n-am simţul conotaţiei"; „discursul discontinuu şi banal" ş.a.m.d. Dincolo de **meta-vise** şi **meta-poeme**, care sună relativ învechit, este însă imposibil să nu fii atras de cele şase texte finale parafrazându-l pe Bulgakov. Confesiunile imaginare ale Maestrului şi elegiile Margaretei pleacă cu dezinvoltură de la pre-textul sabbatic pentru a încerca să construiască o ontologie proprie: „în pântecul lumii/ roibii noştri/ hrăniţi cu tăciunii stelelor/ ne aşteaptă la fiecare declin al anotimpurilor/ să-i încălecăm/ să coborâm calmi şi mândri ca solstiţiile/ să ne naştem contopiţi şi fierbinţi/ cu fiecare apocalips" (**întâia confesiune imaginară...**). Al doilea ciclu, datat 1981–1985, îl situează pe autor **aproape de amintiri**, fluxul memoriei afective decantând vidul în **poem – e despre dragoste, neputinţă şi tăcere** – „în pragul uşii TU ca o cruce înflorită/ din sânge!", ceea ce justifică şi notaţia din 1979 a lui Livius Ciocârlie: „Ioan Crăciun este un patetic care, făcând gesturi mari, roteşte cuvintele dimprejurul lui într-o mişcare centrifugă, le amestecă, le aruncă în vecinătăţi pe care niciodată nu le-a frecventat". **Fluxul rebel al memoriei** (1986–1990) nu se deosebeşte cu mult de ciclurile anterioare, mizând însă şi pe o anume detaşare faţă de obiectul poetic, precum în acest **proiect de lapsus**: „am să bag mâna până la cot/ în sacul mucegăit/ cu poemele nescrise/ în 411 zile/ încercând să înnod momentele/ în fuiorul cuvintelor/ ca o ultimă revoltă/ a sângelui sleit". Reapare şi **Alejandra**, proiectul său de iubită („desenul trupului său/ căzut anormal/ ca un mut şi adânc semn de întrebare"), reapar şi reperele morale definitorii (**bunicii**), totul culminând într-un **proiect de disperare în plină iarnă**: „ei bine, ce rost ar avea/ să te reîntorci la recuzita pe care/ nici măcar n-o mai cinsteşti/ (eşti prea fragil pentru asta)/ în schimb poţi mesteca toate hapurile/ înghiţite la cursul de literatură/ (dă, mircea mihăieş, eu mai cred în ludic!)/ iar în final să-ţi pui auditoriul în dilemă:/ aşadar domnilor, umilinţă sau orgoliu?"

2. **Eugen Bunaru – OCHIUL POSTUM** (Ed. Marineasa, Timişoara, 1994)... sau portretul poetului la maturitate, după **Alegerea surâsului** (1981), care a provocat entuziasmul lui Laurenţiu Ulici: „poetul, căci avem de-a face cu un poet veritabil, se situează adesea într-un plan de frontieră, între abstract şi concret, între speculativ şi pragmatic, de unde expediază mesaje în care sensul prozaic (al observaţiei realiste din împrejurările zilnice) şi sensul liric (al confesiunii gardate de autoironie) se întrepătrund într-o sugestivă ambiguitate", **Datorii nocturne** (1985) şi **Fragment de tăcere** (1991). Probă a lucidităţii („drogat de extractul unei disperări/ risipite în versuri ca petalele unei flori secrete"), volumul nu se cantonează, cum s-ar părea, „într-o realitate împăienjenită/ cu înfăţişări de demult ce respiră/ totuşi pe aproape". După ce renunţă la a-şi depune „candidatura (...) la un sărut inefabil", poetul simte „o lumină de frontieră", ce ar putea anunţa o binevenită schimbare de registru liric. După ce a exploatat resursele aburoase ale hierofaniei, Eugen Bunaru ar putea încerca şi altfel de investigaţii lirice, cum ar fi „adierea unui sân de fată/ ce-ţi dilată nările/ în aburii în care paşii ei/ tocmai se risipesc pudic/ (...)/ deodată cu înmugurirea păcatului". Până când va îndrăzni să-şi concretizeze profitabil umorile şi în pagina tipărită, poetul va reveni periodic la „noaptea aceea în care mi-am înecat memoria/ în viciul atâtor amintiri eşuate", mulţumindu-se să comită mici epifanii: „ay violonista albă/ a uitat în aerul cadaveric/ arcuşul-spin zbătându-se/ sex posedat de o amintire", situate – cam perimat – „într-o mireasmă glacială/ de irealitate".

3. **Rodica Draghincescu – APROAPE CALD** (Ed. Plumb, Bacău, 1993). Puţini autori beneficiază, la debut, de prezentări atât de expresive precum aceea a lui Mircea Mihăieş: „Fracturate, nervoase, amărui-ironice, poemele Rodicăi sunt fragmente dintr-un discurs derutant: nici confesive, deşi frapant autobiografice, nici comunicative, deşi pline de detalii acut personalizate, ele sugerează fără să dezvăluie şi indică fără să arate". Venite din partea unui fin exeget al literaturii americane, chiar dacă menite să caracterizeze opera unei poete concitadine, asemenea cuvinte nu pot decât să flateze şi bănuiesc că autoarea va fi fost mai emoţionată, la apariţia cărţii, de prezentarea de pe coperta IV decât de volum în sine. Care volum, deşi minat din interior de cronchiurile cam şcolăreşti menite a constitui, în regie proprie, suportul grafic al textelor, are suficiente puncte de convergenţă cu encomiastica punere în scenă a lui Mircea Mihăieş. După ce evoluează, riscant, pe o **muchie de echilibru** („totul începe. totul sfârşeşte. o pată unsuroasă/ asemenea unei caracatiţe imense/ gâtuieşte ferestrele, împrăştie printre blocuri, vile,/ morminte şi case, o muţenie întredeschisă"), reuşind mai apoi să-şi cenzureze elanurile hipertrofiate (poeme care încep bine şi sfârşesc păcătuind prin lungimi inexplicabile), juna... poetă devine conştientă de virtuţiile unei voci albe, mai adecvată tipului de mesaj propus: „câinele răguşit al uitării/ urlând în ultima literă a numelui meu". Tensionate de viziuni mai mult sau mai puţin pesimiste (aşa cum mi se spune în dedicaţie), poemele îşi regăsesc treptat coerenţa interioară, ajungând la o dorită **altă lepădare de sine**: „inventez o hartă, un câmp de bătălie pentru/ propria-mi laşitate, o sumă a întâlnirilor cu instinctul". Este, cred, locul în care autoarea ar trebui să insiste, fără a ignora ludicul şi, mai ales, asumarea conştientă a autoironiei mântuitoare: „eşti proastă/ mi-a mai strigat la poartă/ sărutându-mi obrajii/ sub ochelarii de soare/ d'apăi cum... d'apăi cum.../ hai, hai, înapoi/ să desfacem patul!" (**239**). Vorba poetei: „cam ăsta ar fi bustul dumneavoastră/ la prima măsură!/ mai poftiţi!!!" (**mai poftiţi!**).

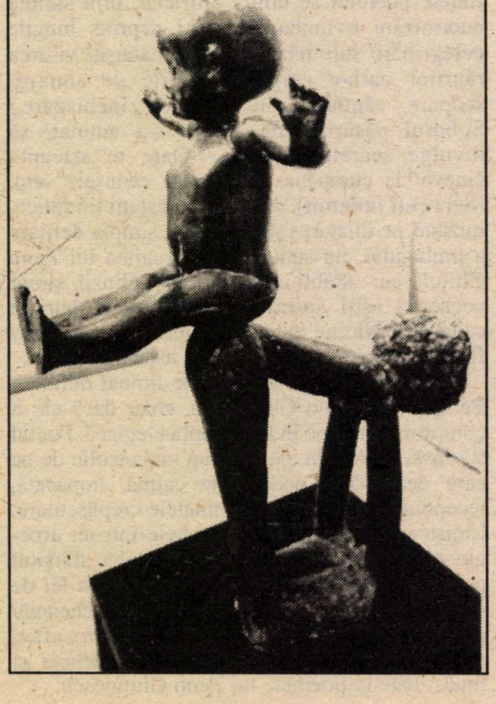

4. **Ion Monoran – LOCUS PERIUCUNDUS**. (Ed. Marineasa, Timişoara, 1994). Aşa cum ne asigură şi Daniel Vighi, „poezia şi viaţa lui Ion Monoran s-au întâmplat într-o boemă exaltată şi tragică". Cel ce, în decembrie 1989, oprea tramvaiele în faimoasa de pe-acum Piaţă Maria, „a trecut din vorbă la faptă: în timp ce noi vorbeam despre poezie, el chiar a făcut-o; vorbirile noastre despre curaj şi-au găsit în el înfăptuitorul, tot aşa cum meditaţiile noastre despre moarte ne-au lăsat, încă o dată, faţă de el, în marginile banale ale faptelor". La intersecţia mereu înşelătoare a vieţii cu cartea, Ion Monoran devine el însuşi un personaj fabulos („Mono"), care se deliminează, cu o efervescenţă specifică (numită de unii iresponsabilitate), de locul comun al existenţei întru conformism. Eu, unul, mărturisesc că am savurat **întreaga** poveste de dincolo de biobibliografie, încât am deschis aproape cu teamă volumul postum publicat de Viorel Marineasa (şi căruia înţeleg că i-ar mai urma, cât de curând, încă o plachetă). Teama mea era ca nu cumva cartea să fie sub măsura aşteptărilor creată de mitologia personajului-scriitor. Din fericire, chiar dacă la final entuziasmul meu n-a atins cotele cele mai înalte, n-a fost aşa. Făcând abstracţie de destinul singular al lui „Mono", poetul Ion Monoran rezistă şi la o lectură critică. El a văzut „îngerii –/ copiii teribili ai epocii noastre/ reali ca o desprindere sau un efect al tristeţii/ sfidând reţetele/ experimentând (...)/ realitatea şi visul/ în poemele lor ca nişte infirmiere/ la periferia marilor oraşe", a avut chiar prilejul de a sta „de vorbă cu ţiganii/ în timp ce aceştia îşi vâră mâinile până la coate/ prin bidoane căutând resturi de pâine/ şi sticle neciobite", a înţeles, în fine, că „e destul de greu// să fii titlu/ unui poem care abia începe". El a avut şi intuiţia unor „străluciri de o intensă materialitate/ care înfloreau în peisajul atât de feminin al memoriei/ ca nişte sâni ademenitori şi tandri/ ascunşi în vegetaţia de climă caldă a imaginarului", dar şi revelaţia faptului că „singurătatea m-a făcut mare". Nu în ultimul rând, Ion Monoran este şi autorul antologicului poem (din 1981!) intitulat **Republica Socialistă România**: „coapsele ei ar putea oricând mahalagi barurile/ indicând trăsăturile unei fiinţe/ plină de a-i deveni complice. doldora de miresme/ semn că-şi activează ovulele/ dintre care-o mulţime ar fi putut fi deja/ zoe sau nicu... tandri şi intimi/ aici în camera în care/ pe masă vinul ne veghează din sticle/ şi ne concentrează sub piele deznădejdile".

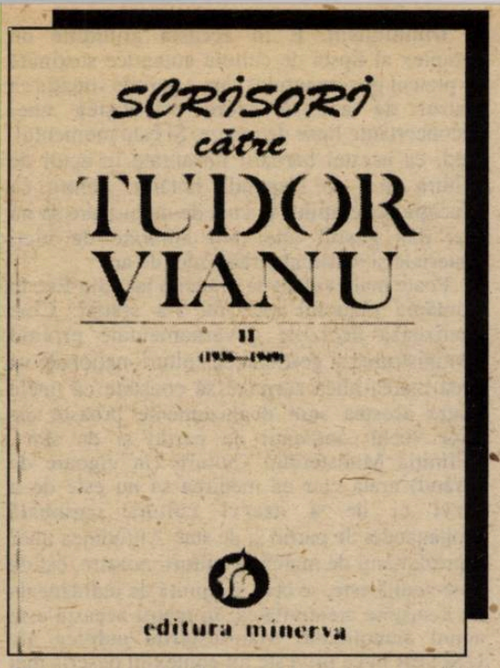

Personalitatea ca imagine în oglinda altora

Scrisori către Tudor Vianu, vol. II (1936 – 1949), ediţie îngrijită de Maria Alexandrescu-Vianu şi Vlad Alexandrescu, note de Vl. Alexandrescu, Ed. Minerva, Bucureşti, 1994, 451 p.

de **MIRCEA ANGHELESCU**

Corespondenţa unei mari personalităţi este unul dintre domeniile în care se răsfrâng cel mai bine trăsăturile sale caracteristice, şi nu numai în scrisorile pe care aceasta – personalitatea vreau să spun – le trimite altora, confesându-se fie şi indirect, ci şi în corespondenţa pe care o primeşte ea însăşi căci, în afară de pletora solicitanţilor, de emitenţi întâmplători şi de maniacii inevitabili, în jurul oricărui ins notoriu în meseria sa şi cu o prezenţă publică cât de cât activă, se grupează până la urmă un cerc de prieteni, de afini şi de devotaţi care îi reflectă, fiecare în felul său, acele însuşiri ce trezesc unde armonice în sufletele lor: o identificare selectivă, tot atât de caracteristică pentru cel care o realizează ca şi pentru cel care o stimulează doar. Iar Tudor Vianu, cărturarul şi gânditorul a cărui substanţă intelectuală şi umană nu a ieşit micşorată în confruntarea cu timpul, ci dimpotrivă, a avut parte şi el de un grup de asemenea afini şi elevi, a căror valoare (la rândul ei, intelectuală şi umană) îl defineşte şi îl explică încă din această perioadă, între anii 1936 şi 1949, cuprinsă în al doilea volum al seriei îngrijite la Ed. Minerva de fiica şi nepotul destinatarului, ani de maximă realizare a sa, când au fost scrise şi au apărut poate cele mai reprezentative dintre cărţile sale: vol. II al **Esteticii, Generaţie şi creaţie, Raţionalism şi istorism, Transformările ideii de om, Filosofia culturii** şi multe altele; între acestea e şi primul volum din **Istoria literaturii române moderne** de la Casa Şcoalelor, unicul apărut de altfel, la a cărui configuraţie contribuţia sa pare să fi fost mai importantă decât simpla elaborare a unor pagini, pentru că doar aşa se explică scrisoarea lui Perpessicius prin care acesta îşi exprima regretul de a refuza „ispititoarea cinste" („invitaţia ta la **Istoria literaturii**...", p. 175, scrisoare din mai 1939), desigur din cauza ediţiei Eminescu ce-i absorbea deja toată puterea de muncă.

Se poate deci vedea în această perioadă cum Vianu, târziu şi nu fără dificultăţi ajuns profesor titular, ajunsese însă o autoritate în domeniul esteticii şi toţi reprezentanţii mai tinerei generaţii îşi fac un punct de onoare din câştigarea simpatiei şi stimei sale, şi cu orice ocazie a aprobării sale: „Înainte de a lua vreo decizie... aş dori să am şi sfatul dv." (Edgar Papu), „cea dintâi dorinţă mi-a fost să vă pot întâlni pentru a vă prezinta teza mea de doctorat, precum şi pentru a discuta o serie de chestiuni, solicitând în unele sfatul şi sprijinul d-voastră" (Victor Iancu), „lectura cărţii d-tale este obligatorie şi pentru cursul meu... nimeni nu se va putea prezenta la mine la examen fără să cunoască tratatul d-tale..." (Liviu Rusu), „nădăjduiesc că voi avea şi din partea d-tale sprijinul obiectiv pe care mi l-aţi dat şi altă dată..." (Al. Dima), „perpetuăm între noi doi prezenţa vie a maestrului şi ne găsim oarecum participând la aceeaşi imaginară cină" (I.Frunzetti), „am avut prilejul şi bucuria... de a găsi în dv. nu numai un spontan şi dezinteresat sprijinitor, ci şi unul din puţinii oameni faţă de care se poate constitui ceea ce înţeleg eu prin **existenzielle Kommunication**" (Şt.Teodorescu) etc. etc. Chiar deveniţi concurenţi, tinerii esteticieni i se adresează şi apelează la soluţiile sale ca la cele ale unui arbitru în care se încred cu desăvârşire, şi maestrul lor reuşeşte să nu-i dezamăgească; iar colegii săi de generaţie îi arată aceeaşi preţuire deferentă, pretenţiosul şi nesociabilul Pius Servien între alţii, precum şi un lanţ impresionant de colegi din străinătate, dintre care unii fac efortul şi îi citesc lucrările în româneşte pentru că le consideră „luminoase" şi necesare: Emile Bréhier, Max Dessoir, L.Brunschvicg, A.Lalande, Charles Lalo etc.

Toate aceste manifestări de încredere şi simpatie nu sunt, la urma urmei, decât fireşti din partea unor colegi a căror poziţie este apropiată sau care doresc să i se apropie; surprinzătoare este simpatia şi preţuirea pe care i le exprimă diverse personalităţi dintr-o zonă care părea, măcar temperamental dacă nu şi existenţial, aflată la oarecare distanţă. Între ei, Const. Noica, sensibil la semnele de amiciţie oferite de mai vârstnicul Vianu, care se consideră stimulat de lectură cărţilor acestuia şi care-şi propune să le recenzeze (lipseşte nota care să ne înştiinţeze dacă Noica s-a ţinut sau nu de cuvânt), Mircea Eliade, care-i solicită sprijinul pe lângă cunoscuţii cu influenţă, pentru a nu lăsa revista sa **Zalmoxis** să dispară din motive financiare, şi mai ales Emil Cioran, care, pornit deja pe drumul destinului ştiut, la Paris, „m-am gândit să adresez un cuvânt de recunoştinţă şi afecţiune profesorului meu de estetică şi distincţiei neîntrecute a omului" (4 iun. 1938), care-i încredinţează mărturisiri despre cartea la care lucra şi „în care am încercat să fixez câteva din momentele mai importante ale izolărilor mele pariziene" şi despre „nimbul de melancolie ce mi l-am ţesut lăuntric" (15 iun. 1938) etc. şi care îi furnizează cu bucurie informaţiile solicitate, căutate în presa franceză, pentru realizarea ediţiei Macedonski. De altfel, între numeroşii prieteni care îi oferă concursul în acest scop se numără şi văduva poetului, Ana Macedonski, care caută manuscrisele necesare, comparatistul Basil Munteanu, care îi caută date despre obscurul simbolist Iwan Gilkin, Victor Iancu, care oferă informaţii despre Heinrich Zschokke şi Zacharias Werner, Şt. Zissulescu, care se interesează la Berlin de acelaşi Zschokke, iar apariţia primului volum din seria care avea să consacre revenirea poetului în prima linie a clasicilor este salutată ca un mare eveniment de mai mulţi corespondenţi; între aceştia, din nou „văduva poetului", cum semnează Ana Macedonski, care mărturiseşte „Am plâns... lacrimi de bucurie. Această fericire ţi-o datorez d-tale" (7 martie 1939).

Cu adevărat surprinzătoare, cel puţin pentru mine, este însă corespondenţa lui Eugen Ionescu, în care descopăr nu numai un spirit apropiat şi un prieten al lui Vianu, ci şi o capacitate de confesiune nebănuită, stimulată fără îndoială de înţelegerea şi simpatia prietenului mai vârstnic. Ea se manifestă încă de la începutul stagiului parizian, în noiembrie 1938, când descoperă „în entuziasmul meu non-negativist" că „e bine să fii la Paris", deşi impresia de prăbuşire generală se insinuează deja („Franţa va fi sacrificată. Şi cu ea **omul**. E sfârşitul spiritului francez – al spiritului", 13 ian. 1939); dar încrederea în vechile valori revine, poate şi în urma răspunsului lui Vianu, căci el descoperă treptat unde este vulnerabil cel care se chema deja, în februarie 1939, un **rinocer**: „indiferenţa, deprimarea, politicianismul, comoditatea etc. sunt treptat, treptat, înlocuite de-o enervare, de-o furie care poate fi infinit mai periculoasă pentru adversarii Franţei decât furia de rinocer a teutonului (rău şi prost, dărâmă tot ce are în faţă, dar nu vede în lături şi poate fi atacat în coastă)". Peste un an, în ian. 1940, dezamăgirea îl cotropise din nou, se gândea la teza lui de doctorat la care lucra (deşi „mă îndoiesc straşnic că teza va putea fi făcută vreodată"), în noiembrie 1942 se gândea „zilnic" la profesor şi voia să-l vadă; era într-o stare de spirit mai ciudată, face dizertaţii despre omul muntelui şi omul şesului („Munţii nu-mi plac deloc... Muntele e sublim şi idiot", „Îmi place totuşi enorm şi marea..." etc.) şi se lasă treptat cucerit de silă, de „amărăciunea (care) creşte în sufletul meu, împreună cu sentimentul solitudinii mele totale" (27 iun. 1946), descoperind că „În România mai ales, războiul şi ura au şi început să se dezmorţească şi să-şi mişte braţele şi mâinile care strâng cuţite", precum şi alte scrisori, până la cea din 9 februarie 1948, plină de ştiri şi mărturisiri importante, cum ar fi încercarea (ultima probabil) de a-şi găsi o situaţie ca român, prin ambasadă, „lector în Franţa... sau altceva", sau ştirea că traducerea cărţii lui Ralea, **Explication de l'homme**, apărută anonim în 1949, îi aparţine, sau că a trimis în ţară, lui Caraion, „un manuscris... mare: **Lumina falsă**, urmat de **Jurnalul unui necombatant**", probabil confiscate de securitate când a fost arestat Caraion şi dispărute (notele lui Vl. Alexandrescu nu dau nici o informaţie) şi multe altele, dintre care câteva pagini nu vor putea lipsi din nici o ediţie selectivă a operei lui Eugen Ionescu. Şi n-am spus nimic despre scrisorile lui Ion Barbu, dintre care unele erau inedite până acum, despre cele ale lui Anton Golopenţia, Al.Rosetti, Al.Claudian etc. Este un volum imposibil de ocolit de oricine se va ocupa de deceniul 1935 – 1946, sub oricare dintre aspectele lui, literare sau culturale, care dezvăluie un Tudor Vianu nu mai puţin discret decât îl ştiam, dar aflat în miezul tuturor marilor încleştări intelectuale ale vremii; un volum care, dincolo de evidentele diferenţe, face mai clară paralela vieţii sale cu a lui Goethe. Viitorul lui biograf nu o poate scăpa.

Triumful talentului

de MARIAN POPESCU

Lunga vară fierbinte a teatrului românesc s-a prelungit dramatic în toamnă când, prin prima ediţie **anonimă** a Festivalului naţional de teatru (a cincea în ordine cronologică), mediul teatral a resimţit în continuare efectele acţiunilor de şoc dirijate de către cei care astăzi transferă extremismul politic în cultura naţională. De ce Teatrul a devenit acum ţinta favorită a ofiţerilor culturali? Teren predilect de emancipare a artei româneşti de după 1989, Teatrul devenise un resort al „imaginii" spiritului românesc: atât în ţară cât şi în străinătate. UNITER, unica organizaţie profesională din teatru contribuise îndestul la aceasta. Graba şi furia autorităţilor culturale de a „coloniza" partinic această zonă se explică prin autoritarismul de tip centralizat exersat de grupul simpatizanţilor şi partizanilor acelui curent din societatea şi politica românească de azi care doreşte încă o dată, în mod nefast, să ne facă să credem că **mediocritatea şi prostul gust** sunt datele naturale ale spiritului naţional. Că minoritatea fosilelor vii, mimând jalnic performanţa, respiră **curat** un aer pe care ea însăşi îl infestează.

Contextul teatral, sensibilizat la culme odată cu excluderea UNITER de la organizarea Festivalului naţional de teatru, avea să înregistreze în sfârşit **reacţii** şi **atitudini**. Am scris în mai multe rânduri că mediul teatral va trebui nu peste mult timp să exprime puncte de vedere. Globalismul care a marcat manifestarea obştii teatrale – viziune întreţinută înainte de 1989 de ambiţia şi orgoliul, nefireşti, ale unui gazetar teatral, – a fost, în sfârşit, spart în favoarea exprimării libere.

Va trebui, poate, să începem a avea curajul de a ne asuma individual condiţia de oameni de teatru. Pe măsura talentului şi a vocaţiei, şi nu pe aceea a ipocritei libertăţi conferite de coaliţia mediocrităţii agresive şi a prostului gust. În acest context, gesturi, declaraţii şi solidaritatea exprimată decis de actori şi regizori români, de oameni de teatru străini faţă de salvgardarea exprimării libere în teatrul românesc, toate acestea mi se par extrem de semnificative. Gestul negativ al autorităţilor culturale de excludere a UNITER, şi-a găsit, încă o dată, un zelos port-drapel, în acelaşi campion al veseliei şi umorului propovăduit „apolitic". Într-o recentă emisiune a TVR, difuzată pe 13 octombrie, aveam să vedem minciuna susţinând „imaginea" Festivalului de teatru, iar pe gazetarul-critic-campionul voioşiei mioritice cerând agresiv să i se acorde crezare în ce priveşte reuşita Festivalului, că doar stă „de dimineaţa până seara în teatru"! Triumful talentului, ce mai!, din nou: „Noi muncim, nu gândim". Şi mistificarea cere talent, dar agresivitatea, nu. E suficient să fii prost, brutal, să nu accepţi dialogul punctului de vedere şi să-l îneci în triumfalism. E în această atitudine un complex al lipsei de cultură autentice susţinută de pitacul guvernantului care a permis situaţia ca teatrul de azi să ofere priveliştea unei deconcertante lipse de repere. Şi este momentul, cred, ca acestei barbarii instaurate în actul de cultură să i se răspundă hotărât. Pentru ca educaţia generaţiilor în curs de maturizare să nu mai dea gustul unei noi amărâte de vieţi materiale şi spirituale trăite zeci de ani.

Poate mai evident ca în nici o ţară din Est, în România războiul rece nu s-a sfârşit. Cine analizează deciziile guvernamentale privind administrarea şi gestionarea culturii naţionale va avea marea-mica surpriză să constate că unele dintre acestea sunt deghizamente proaste ale unor vechi „indicaţii de partid şi de stat". Definiţia Ministerului Culturii (în vigoare de curând) arată clar că menirea sa nu este de **a servi** ci de **a aservi** cultura naţională propagandei de partid şi de stat. Atitudinea unor reprezentanţi de marcă ai culturii noastre, cât de bine venită este, se cere sprijinită de îndrăzneala de a susţine creativitatea: în teatru aceasta este acum ameninţată. Manifestările publice ale UNITER în ce priveşte tot contextul descris mai sus vor trebui, probabil, să acceadă la o altă fază, aceea a producerii unor proiecte care să dea credibilitate profundă actului de cultură teatrală prin favorizarea creativităţii.

Într-un document recent (13 noiembrie) adoptat de Forumul Deschis de la Bruxelles al unei mari organizaţii teatrale europene, IETM (Întâlnirile Teatrale Europene Informale), şi având ca subiect situaţia culturii româneşti, se spune la un moment dat: „Arta este creată de către Artişti şi nu de către Stat. Noi credem că Statul are obligaţia de a sprijini eforturile creative şi organizaţiile culturale ale indivizilor fără a exercita cenzura sau controlul".

Ceea ce se întâmplă acum în România, prin acţiunea oficialităţii în cultura naţională, arată clar că libertatea de expresie culturală e un drept bun de declarat în faţa instanţelor europene iar nu un semn al revenirii după o lungă boală.

Ecranele românești – rampe de gunoi ale planetei

de MANUELA CERNAT

«Cinematograful va fi catedrala viitorului" exclama entuziasmat la începutul anilor '20 Elie Faure. Astăzi însă, la final de veac şi de mileniu, sala de cinema tinde mai degrabă spre lupanar. În România cel puţin, situaţia începe să fie alarmantă. Cotropite lent de cangrena stupidităţii, violenţei bestiale şi pornografiei, marile ecrane încep să se alinieze la standardele videotecilor de gang. Dacă până şi firme simandicoase, cu pretenţii intelectuale, încep să propună publicului filme curat pornografice, tare mă tem că boala nu mai are leac.

Dar de ce să ne mirăm? În România cinematografia a devenit ţara nimănui. Un „no man's land" unde totul devine posibil. Acefal de luni de zile, CNC-ul este singurul organism de acest fel din Europa cu funcţie strict decorativă. Totala şi vinovata indiferenţă a guvernanţilor noştri faţă de tot ce înseamnă cinematografie este atât de incredibilă încât devine limpede că este dictată de precise interese conjuncturale. De presiuni oculte. De ambiţiile pecuniare ale unor aleşi ai poporului care din scaunele lor senatoriale blochează totul pentru a falimenta totul şi a-şi crea apoi propriul mini-imperiu.

Implicaţiile actualului dezinteres al puterii faţă de destinele cinematografiei naţionale pot fi însă catastrofale în timp. Şi nu este vorba neapărat de dispariţia propriei industrii filmice. La urma urmei a rămas România fără industrii mai importante şi nimeni nu s-a scandalizat. Dimpotrivă. În lanţul marilor mafii internaţionale, dispariţia unui concurent cât de mititel şi de pricăjit înseamnă un punct câştigat pentru plasarea propriilor produse, sau, în cazul României, propriilor deşeuri. Să nu credem că poluarea cu deşeuri intelectuale este mai puţin gravă, mai puţin nocivă decât cea cu substanţe toxice. Efectele ei se vor dovedi la fel de catastrofale în timp.

Oare chiar nimănui nu-i pasă că România a devenit rampa de lansare a gunoaielor cinematografice ale planetei? Chiar nimeni nu realizează cât de criminală este această politică de cretinizare a marelui public? Sau poate această nouă formă de spălare pe creier convine de minune, poate chiar face parte, dintr-o strategie a reîngenuncherii unui popor? Şi să nu mi se replice că aşa se întâmplă în Europa. Nu este adevărat. Europa cea civilizată adoptă măsuri protecţioniste, se apără. În Spania, de pildă, pentru că tot ni se tot flutura într-o vreme pe dinaintea ochilor modelul spaniol, model brusc abandonat după ce s-a observat că era totuşi vorba de o monarhie, în Spania doar 50 la sută din repertoriu este ocupat de americani.

Că cineva acolo sus nu iubeşte filmul românesc este clar. La centenarul cinematografului, România se va prezenta corijentă. Şi ce frumoase erau speranţele înaintaşilor, ce romantice iluzii aveau. În 1921, pe atunci tânărul şi chipeşul poet şi dramaturg Victor Eftimiu scria un prolog în versuri pentru inaugurarea festivă a Cinematografului „Clasic", al cărui director era actorul Nae Grigorescu:

„Eu ştiu c-ai să-ngrijeşti de repertoriu,
Că n-o să te gândeşti numai la bani...
Să nu ne dai **Mireasa otrăvită**
Sau **Prinţul rătăcit printre ţigani...**
Eu bănuiesc intenţii mai înalte
În vorba „Clasic" pusă pe fronton..."

Nu este exclus ca în curând istoriile filmului să înceapă aşa: A fost odată ca niciodată un timp când cinematograful era o artă...

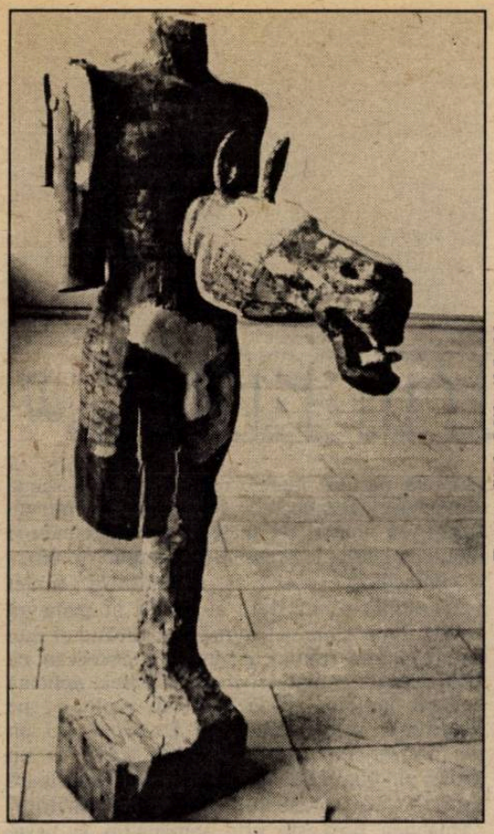

Fotografii de Mihail Lehkun

Saloanele „Ludwig“ (II)

■ Viziuni preliminare

de CORNELIU ANTIM

Din punctul de vedere al d-lui Ludwig, România se găseşte într-una din marile răspântii artistice ale Europei. Informaţiilor culturale pe care le deţinea anterior, a ţinut să le adauge conţinutul, mult mai convingător, al contactului nemijlocit. Iată motivul pentru care lumea românească a artelor plastice a primit acest mesaj şi această ambasadă de bunăvoinţă a prof. Ludwig cu o emoţie şi o febrilitate puţin comune. La capătul acestei misiuni prospectorii institutorul german urmează să decidă, dacă, între alte capitale europene, şi Bucureştii ar urma să figureze, în viitorul apropiat, între centrele muzeografice majore ale FORUMULUI LUDWIG. În acest moment, se poate anticipa, aproape cu certitudine, că la Bucureşti vom avea, în următorii doi-trei ani, un **Muzeu „Ludwig“ de artă modernă**. În colecţiile sale vor figura, cu precădere, opere reprezentative ale „modernilor“ români, alături de mostre ale artei moderne din Germania şi din alte ţări europene, probabil, cu un accent mărit pe manifestările specifice din Centrul şi Estul continentului.

Aceasta, deoarece strategii artistici ai d-lui Ludwig consideră arta din zona vechiului lagăr comunist un fel de „Terra incognita“, cu resurse de ingenuitate şi originalitate creativă aflate mult peste nivelul celor din Occident. Raţiunile care au patronat organizarea „Saloanelor Ludwig“ în cele mai mari săli de expoziţie din Capitală constau şi în demonstrarea de facto a acestei orientări. Legitimitatea ei a fost prefigurată, chiar în bastionul de la Aachen al **Forum-ului Ludwig**, de doi artişti români invitaţi să expună: Paula Ribariu (în 1988) şi Marian Zidaru (în 1994).

Orizontul artelor române i s-a revelat d-lui Ludwig, în acest început de noiembrie, ca un deosebit de bogat şi variat tezaur de valori expresive.

În sălile de la Muzeul de Artă, au fost reunite o serie de lucrări aparţinând tradiţiei modernismului românesc, alături de creaţii ale unor maeştri contemporani ai genului, recunoscuţi ca atare în lumea artelor, dar multă vreme periferizaţi de politica restrictivă a funcţionarilor artei oficiale. Ne referim la un Nicodim, Paul Gherasim, Chira, Buculei, Iancuţ, Zidaru, Tiron, Bernea, Ribariu, Hariga...

La ARTEXPO, pe două niveluri, expun mai tinerii reprezentanţi ai tendinţelor moderniste, alături de o importantă falangă de graficieni şi de unii maeştri ai penelului şi dălţilor. În aceste spaţii, arta generaţiilor mai noi are un vădit suflu novator şi o capacitate remarcabilă de primenire a mijloacelor de expresie. Modernitatea viziunilor plastice şi a instrumentelor folosite este una ce afectează structural conţinutul operelor create, amploarea şi substanţa semantică a compoziţiilor. Ele ţin nu numai de o anumită atitudine liber asumată şi bine stăpânită tehnic, ci şi de o deschidere organică a fiinţei artistice spre un alt tip de existenţă şi de spiritualitate artistică. Dar, în acelaşi timp, şi spre un alt tip de relaţii şi de comunicare cu stările sociale şi culturale ale prezentului. Totodată, aceşti artişti premerg, prin viziunea şi limbajul artei lor debarasat aproape de orice convenţionalitate, de orice afectare stilistică, traiectoriile creative ale secolului viitor. Ei impun un **stil** prin francheţea, adesea radicală, a rostirii artistice, dar şi prin epatarea atitudinilor neconformiste şi a sentenţiozităţii agresive, necruţătoare şi vindicative. O artă a stărilor şi motivaţiilor profunde, ce angajează resursele de sensibilitate, dar şi tenebrele subconştientului, cu ilustrarea lor în forme ale sub-realului sau ale neoexpresionismului îndulcit cu accente teatral-alegorizante. Un amestec deconcertant de instinctualitate, de candoare infantilă a jocului şi de încordări ale delirului spiritual erupe din creaţiile acestor noi valuri de artişti, ce se pot numi Zidaru, Perjovski, Dup, Zoe Pop, Pervolovici sau Chirnoagă, Ec. Vrană, Mircea Stănescu, Brătescu, Galai.

Aşa cum au fost ele concepute, aceste ocazionale „Saloane Ludwig“ sunt mai mult decât un gest premonitoriu al unor experţi galerişti şi muzeografi. Ele sunt expresia sublimată a unei arte pentru care **modernitatea** este un mod natural de a respira.

Lumea literară

● La iniţiativa ţărilor din regiunea Mării Baltice, cu sprijinul UNESCO şi al Comunităţii Europene, între 14 şi 24 noiembrie 1994, se desfăşoară pe Marea Egee şi Marea Neagră (Pireu-Odesa-Constanţa-Varna-Istanbul-Izmir-Salonic-Delphi) o croazieră internaţională la care participă 400 de scriitori din peste 30 de ţări. La această croazieră România este reprezentată de o delegaţie compusă din 33 de scriitori, acestora alăturându-li-se cinci scriitori din Republica Moldova.

Nava „World Renaissance“ a companiei greceşti Epirotiki, care găzduieşte această întâlnire, a poposit în portul Constanţa în ziua de 17 noiembrie, având la bord, alături de cei 400 de scriitori, aproape 200 de oameni de afaceri din Occident, precum şi reprezentanţi ai principalelor mass-media europene. Cu această ocazie, conducătorii delegaţiilor participante s-au întâlnit cu reprezentanţii autorităţilor locale. A fost organizată o conferinţă de presă.

● În ceea ce priveşte delegaţia română, aceasta a fost constituită cu mai multă vreme în urmă, lista completă fiind aprobată în Consiliul Uniunii Scriitorilor. Între timp, mulţi scriitori propuşi pentru această croazieră au renunţat (date fiind condiţiile meteorologice defavorabile) iar în locul acestora au fost incluşi tineri autori care nu au beneficiat de vizite de documentare sau de alte facilităţi din partea Uniunii Scriitorilor. Era varianta cea mai onorabilă pentru ca vanităţile să nu fie rănite.

● Pentru a nu pune răbdarea cititorilor la încercare, iată şi lista participanţilor la croazieră.
Promoţia '60: Octavian Paler, Petre Stoica, Gabriel Dimisianu.
Promoţia '70: Dinu Adam, Dan Cristea, Dan Laurenţiu, Angela Martin, Ion Mircea, Ion Pop, Adrian Popescu, Nicolae Prelipceanu, Mircea Ciobanu, Ileana Mălăncioiu, Mihai Sin, Marius Tupan, Laurenţiu Ulici.
Promoţia '80: Ştefan Agopian, Lucian Alexiu, Adriana Babeţi, Adriana Bittel, Ioan Buduca, Gabriel Chifu, Marius Ghica, Mariana Marin, Ioan T.Morar, Ion Mureşan, Sorin Preda, Denisa Comănescu, Florin Iaru, Radu G. Ţeposu, Lucian Vasiliu, Daniel Vighi.
Promoţia '90: Iustin Panţa.

● Aşadar, trei şaizecişti, 13 şaptezecişti, şaisprezece optzecişti şi un nouăzecist. Cifrele sunt revelatoare. Criteriul valorii şi criteriul reprezentativităţii au fost determinante. Orice comentariu în plus e de prisos. Vom reveni cu amănunte în numerele viitoare.

Ilie Constantin

«Amintitorul celor ce urmează...»

„Printre românii care se aflau la Paris şi cu care m-am împrietenit, era şi fostul corespondent al ziarului **Universul**, Mihai Niculescu. Pregătea pe-atunci o teză de doctorat despre Jean Giraudoux. Într-o după amiază de toamnă târzie, în 1947 (...), a venit însoţit de o prietenă, pe care de mult voia s-o cunoaştem."

Mircea Eliade povesteşte în aceste pagini din **Amintiri** (apărute în revista „Ethos") împrejurările în care avea s-o întâlnească pe Christinel, viitoarea sa soţie – soră a prietenei lui M.N... Omul pe care îl descoperim astfel, ca simplu şi propice „agent existenţial" în destinul marelui Eliade, este totodată una din figurile importante ale exilului cultural românesc de după război.

Scrierile în proză ale lui Mihai Niculescu se adună sub semnul unei vaste „povestiri de sine". În **Amintiri în uniformă** el exprimă o artă poetică, la prima vedere derutantă: nu realitatea vine în primul plan, ci un **aievea al povestirii**. În timp ce rotunjeşte expresiv un episod, el ne avertizează indirect: „Dar e ca şi cum s-ar fi întâmplat aievea; **cu atât mai rău pentru realitate dacă nu s-a petrecut întocmai**!" (s.n., I.C.). Oare Chateaubriand, Creangă sau Malraux din „Antimémoires", fără a declara explicit, procedează de o manieră diferită?

Am ţinut să începem această ediţie selectivă cu **Carte de vise** (1968), pentru că în ea povestitorul vorbeşte despre copilăria sa. Prezentarea noastră critică începe însă cu **Amintiri în uniformă**, scrise între 1949 – 1950. Din punct de vedere narativ, este piesa cea mai împlinită a lui Mihai Niculescu. Chiar dacă, ici-colo, el ţine să-şi exprime neîncrederea în construcţia de tip epic: „Aşa e viaţa, la întâmplare şi fără şir, nelăsându-se îndrumată. Epicul e un trompe-l'oeil, un tertip al romancierului" (p.80), în **Amintiri în uniformă** autorul izbuteşte a povesti o istorie, pas cu pas, ţinând trează dorinţa cititorului de a şti ce s-a întâmplat mai departe şi, mai ales, **cum** s-a întâmplat. Reprodusă aici în întregime, ea a apărut în 1952, la editura „Cartea Pribegiei", Valle Hermoso (Argentina), în o mie de exemplare. Cu toate precauţiile sale dintr-o notă explicativă, „amintitorul celor ce urmează" a stârnit unele nemulţumiri printre cititorii din exilul „vechi", pe care ni le semnala într-o scrisoare din 1975, cu o anumită amărăciune, dar fără regrete retrospective:

„Ţi-am spus, mi se pare, că am fost aspru certat, între alţii de Horia Stamatu şi Vintilă Horia, cu o indignare patriotică (sinceră, sper, pentru ei). (...) Mă tem că le periclitasem un mit confortabil, ceea ce am înţeles prea târziu fiindcă atunci nu mi-am dat seama că momentul în care am publicat cartea nu era oportun. Ar fi trebuit să-l amân până la sfântu-aşteaptă."

Cu inteligenţă – şi pe deplin justificat epic –, Mihai Niculescu începe povestea „campaniei" sale în noiembrie 1931, o dată cu vizita medicală pentru examenul de admitere în Şcoala militară de ofiţeri în rezervă, terminată un an mai târziu. Contactul efectiv cu trupa în manevre, ca ofiţer, are loc în septembrie 1938, în judeţul Tecuci. Războiul îl va face ca locotenent. (În ziua de 22

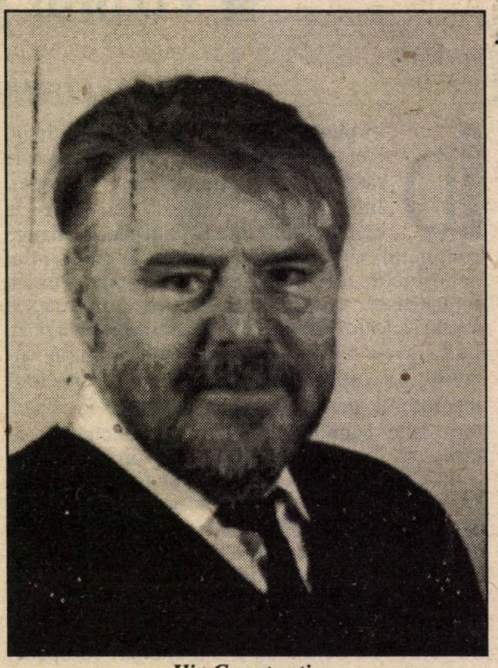

Ilie Constantin

iunie 1941, reciteşte, la Tulcea, **La Jeune Parque** a lui Paul Valéry...). Prezenţa sa pe frontul ce înainta spre Est durează două luni. La mai puţin de 30 km de Odesa, pe 23 august, e rănit grav şi evacuat.

Nu e necesar să dăm alte date precise de campanie. Omul obligat să evolueze în cadrul instrucţiei militare – individul cuprins într-un mecanism imperios de grup – e văzut de autor într-un mod straniu şi destul de verosimil: pentru a-l detaşa din magma, mişcându-se la ordin, mecanic, scriitorul nu găseşte altceva decât regresiunea spre animal. Ajutat de un stil eficace şi fără efecte, cu mare bogăţie lingvistică, M. Niculescu redă această **animalizare** a insului (care-l salvează, poate, de totala reificare...):

„Adunarea pentru raport se petrecea într-o îmbrânceală de panică, şi rareori se întâmpla să nu rămână pe dinafara frontului încheiat câte un întârziat mai becisnic, opintindu-se **căpreşte** să-şi facă loc în şirul îndesat al camarazilor" (p.14).

Să reţinem acest detaliu zoomorf: „opintindu-se **căpreşte**". Un număr de pagini mai departe, doi soldaţi se hrănesc în condiţii de urgenţă: „Amândoi înfulecau (...) cu o hulpavă lăcomie, apropiindu-şi blidul, **câineşte** adăpostit cu laba sub fălci" (p. 33). Povestitorul se include şi pe sine într-o altă mişcare precipitată: „Ne spălăm la repezeală, linciurindu-ne **pisiceşte**..." (p. 40). Capre, câini, pisici; iată şi un sublocotenent à la Walt Disney:

„Totul era la el **şoricesc**: mutra cu trăsături ascuţite în botic, ochi iscoditori, mişcări fâţâite, iuţi (...); se netezea iute cu lăbuţele, dichisindu-se **şoriceşte**" (p. 45). Or, acest personaj, poreclit, cum se cuvine, Mickey Mouse, are oroare de vietatea în chestiune; când cineva dă drumul pe podea, la popotă, unui şoricel, M.M. „s-a repezit **chiţăind** pe un scaun şi de pe scaun pe masă" (idem). Un alt personaj, „Bimbo" (poreclă datorată nasului mare), reacţionează la scenă elefantesc: „Bimbo (...) şedea dărâmat într-un scaun, cu brâncii pe spetează, amestecându-şi mucii cu lacrimile prelinse-n **trompă**" (p. 46).

Procedeul expresiv al „animalizării" fiinţei omeneşti în sânul rigid al trupei în manevră capătă dimensiuni nebănuite atunci când el este extins la arme (tunuri, tancuri). Să observăm că şi în această extindere, zoomorfizarea, aplicată aparent armelor, îi vizează, în realitate, pe oamenii ce se servesc de ele. La pagina 70, un tun antiaerian: „împungând din ţeavă ca un **dulău** din bot, **lătra** scurt şi sec". Înfricoşătoare este ivirea tancurilor ca nişte mistreţi: „Muşluiau **porceşte** prin semănături şi peste hârtoape, oprindu-se uneori cu **râtul** întrebător în aer – apoi, smucindu-se într-o parte sau într-alta, porneau mai departe" (p. 122)

Dacă **Amintiri în uniformă** a putut deranja pe unii din vechii exilaţi, ce păstrau o imagine mai eroică a războiului din Răsărit (aceste aspecte făcând şi ele parte, legitim, din memoria colectivă), vina sau meritul îi aparţin autorului. Mihai Niculescu se arată lucid faţă de realităţile războinice; el redă cu fidelitate cele văzute şi trăite, fără nici-o idealizare. Comandând un pluton de asalt, locotenentul asistă, rece, la prestaţia oratorică a unui general de operetă, după al cărui discurs fiecare soldat primeşte un sfert de litru de vin acru: „Eram îngreţoşat de patriotismul trăncănitor al generalului, iar vinul, pe care-l refuzai, mi se părea că ilustrează cu o supremă indecenţă toată acea mascaradă eroică" (p. 101). Tânărul ofiţer nu poate ignora detalii mai puţin exaltante ale campaniei. Propria sa ordonanţă se face vinovată de mici „violenţe" la adresa locuitorilor – şi asta încă în Dobrogea, apoi în Basarabia, teritorii ne-inamice; sistematic, Ion apare „triumfător, într-o mână c-un băţ şi la subţioara celeilalte cu câte-o găină culeasă pe lângă gardul vreunei ogrăzi pustii, pe unde-o găsise ciugulind, săraca, singurică" (idem).

Prin iulie–august 1941, războiul în Transnistria constă într-o suită interminabilă de marşuri: „Mi se părea că umblam în neştire şi fără sens, iar dacă am fi luat-o razna, ori încotro, tot una ar fi fost" (p. 110).

Scrutarea lucidă a realităţilor începe cu cea a propriilor reacţii. EU-l militar al autorului se opune, visceral, oricărei posturi idealizante. Iată şi un detaliu revelator de bătălie, văzut din punctul de vedere confuz şi redus al unui simplu luptător – aşa cu îl analizează istoricul militar englez John Keegan în **The Face of Battle** (unde se face, de altfel, simţită amintirea unor intuiţii ale lui Stendhal şi Tolstoi); e vorba de trecerea în **rase-mottes** a unor avioane de bombardament inamice deasupra infanteriştilor:

„Ne azvârlirăm care-ncotro, încleştându-ne în ţărână, cu mâinile adunate împrejurul capului. Mi se zbătea inima-n piept şi-i auzeam bătăile învălmăşite sunând ca într-o tobă spartă. Umbra unui avion se prelinse enormă peste mine şi - nemaiputând răbda să aştept ce avea să se întâmple, orice, ca o cârtiţă oarbă – ridicai binişor nasul din iarbă şi, deschizând un ochi, văzui tocmai atunci, foarte clar, capul mascat, cu ochelari, al unui aviator aplecat peste carlingă,

care ne privea pe rând, cu atenţie, parc-ar fi vrut să ne numere“ (p. 124).

Tânărul ofiţer de rezervă constată, mişcat, că plutonul său „de asalt“ (unde soldaţii ţărani sunt cei mai numeroşi) îi este ataşat şi se bizuie pe umanitatea sa nedemonstrativă. El, care-şi recunoaşte frica în faţa primejdiei, le dă curaj alor săi! Fără ostentaţie, el le poartă de grijă, împarte ostenelile cu ei, le arată o consideraţie profundă chiar când glumeşte cu ei la limita vulgarităţii. Unul din ostaşi, un ţigan brăilean, e prezentat cu simpatie. Cioară e demn, plin de tact, şi îşi spune cuvântul când trebuie. După o noapte de somn în porumbişte, el răspunde superiorului său că a dormit bine:

„Păi, mă culcai pă burtă şi mă-nvelii cu curu'“ (p.114). Acestui brăilean, liber şi chiar buruienos la vorbă, ofiţerul îi trece cu vederea o reflecţie la adresa aliaţilor, de o netă orientare anti-nazistă; plutonul trece pe lângă un proaspăt cimitir militar german, unde un soldat stropeşte, cu aere de grădinar, mormintele; el se opreşte o clipă pentru a saluta trupa în marş, şi atunci Cioară comentează cu năduf:

„Ei, Neamţule, dacă stropeai pă cine ştiu eu, până nu-i crescuse mustaţa, acu' beai bere la tine acasă, cu nemţoaica ta, în loc să faci grădinărie în Transnistria!“ (p. 113).

Cel mai impresionant episod din **Amintiri în uniformă** ne pare a fi cel al capturării a doi prioznieri – doi soldaţi răzleţiţi din unităţile lor în retragere. Mihai Niculescu nu se arată deloc îmbătat de glorie (el îi capturase!), cei doi rătăciţi ar fi putut fi ucişi sau prinşi de altcineva dintre ai săi. Reacţia tânărului ofiţer e de o admirabilă umanitate, iar comentariul e pe măsura ei:

„Rusul încremenise cu faţa strâmbată de-o spaimă hidoasă (...). Ostaşii se adunaseră roată în jurul nostru. Lăsai mâna cu revolverul în jos şi, cu cealaltă, mângâiai uşor obrazul rusului. Parcă-l vrăjisem atingându-l cu vârful degetelor (...): un copilandru se uita la mine, înlăcrămat, cu o încredere şi o recunoştinţă radioasă, de parcă eram Dumnezeu care-i dăduse viaţă atingându-i obrazul cu mâna“ (p. 131).

*
* *

Am acordat mult spaţiu prezentării acestor **Amintiri în uniformă**; ele constituie, ce e drept, jumătate din antologia de faţă. Din opera lui Mihai Niculescu, nu această carte e preferata noastră, ci **Carte de vise**, scrisă la Londra între octombrie 1960 şi iulie 1963, apărută la Roma în 1968 (ed. Revista Scriitorilor Români).

Iată un obsedant **inventar al copilăriei**. Din punct de vedere epic, această „repovestire“ (e subtitlul lucrării) seamănă cu un rămăşag:

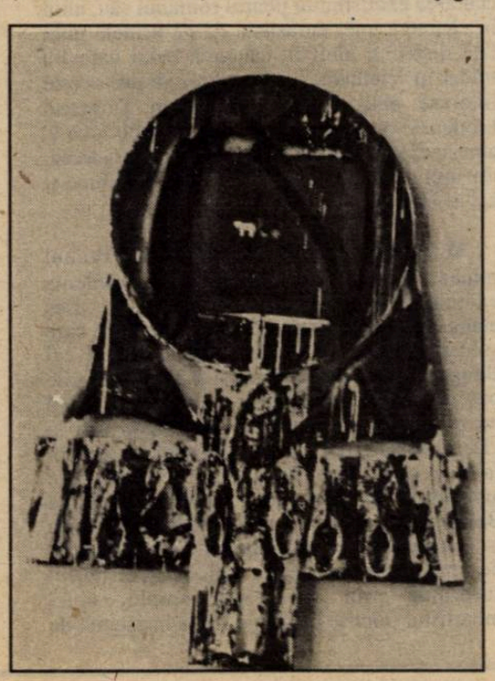

cum se poate da o oarecare mişcare unui spaţiu prin definiţie static? O mulţime de gesturi, de jocuri şi de rituri, de obiceiuri şi evenimente mărunte sunt dispuse într-o înşiruire destul de liberă şi sfârşesc prin a crea o lume. **In illo loco in illo tempore**..., Olteniţa din anii premergători primului război mondial devine un teritoriu mitic în durata suspendată a copilăriei. Caracteristic demersului memoriei este aspectul său inepuizabil: „...Nici nu-mi vine a crede, uneori, câte ştiu. Numai vorbele uită – **eu** nu. Mi-aduc aminte cu toate simţurile, pipăind orbeşte-n amintire, uimit eu singur şi orbit de o lumină care este fără să fie şi înviază: nu trecutul, ci promisiunea clipei nepetrecute a copilăriei“ (p. 92).

În **Carte de vise**, Mihai Niculescu vorbeşte, în fapt, foarte rar despre producţiile onirice (şi cu atât mai puţin de „cheia“ lor). Abia dacă povesteşte câteva, dintre care una e semnificativă: copilul de învăţători visează o scenă ce seamănă îndeaproape unei bucăţi din cartea de citire. La trezire, el se grăbeşte să proclame: „mămico, am văzut pe strămoşii noştri!“ Ce văzuse el? O imagine de Epinal, în mişcare şi sonoră, a unei gloate răzăşeşti pornind la năvală contra vreunui invadator... Modelele repovestirii sunt indicate de scriitor: Cartea de citire, completată de „Albina“, de „Revista copiilor“, de „Ziarul ştiinţelor şi al călătoriilor“. Autorul le menţionează frecvent: „ca o bunică de abecedar“; „parcă era Ştefan cel Mare din Cartea de citire“ (p. 62); „Unele vorbe îmi revin deodată cu împrejurarea sau chipul lor, ca istorioarele în versuri şi poze colorate din revistă: fiecare poză cu strofa ei“ (p. 107).

Mihai Niculescu „îngână“ stilul didactic, ca în joacă. Modernă şi suplă, scriitura reia „modelele“ cu un humor seducător. La paginile 18 şi 19, de pildă, el prezintă o rudă prin alianţă, fost agent de percepţie, servindu-se de un iute instalat sistem de repere: aspect fizic, mod de a se adresa, mimică, ticuri de limbaj, reacţiile celor din jur. În cincisprezece linii, eroul – altmiteri, secundar – se mişcă înaintea noastră, anevoie de uitat. Pe lângă multele portrete, prozatorul întrerupe inventarul de clipe suspendate ale copilăriei cu **scene** în mişcare. La paginile 35-37, plonjăm într-o admirabilă atmosferă de provincie fericită petrecând în familie. La ospăţul ce adună numeroase rude, mama e îndemnată să cânte, şi ea sfârşeşte prin a se supune. Or, ascultând-o, copilul realizează cu tulburare, pentru întâia oară, că a existat o vreme când părinţii săi fuseseră **singuri** – adică fără el şi fraţii lui: „mi s-a părut că-i văd c-un timp în urmă – timpul **lor** – când erau numai ei.“ Bine ritmată şi plină de tensiune, ca un duel de aeroplane din primul război mondial, este înfruntarea între zmeul cel mare al fraţilor Niculescu, meşterit „dintr-o coală cât o faţă de masă, albastră, care mi-ar fi ajuns să-mi îmbrac toate cărţile şi caietele de şcoală“, şi un „pirat“ mai mic, prevăzut cu un brici:

„Sfoara celui vânăt se încrucişase cu a noastră; într-o clipă, zmeul vânăt zmuci scurt, tras de sfoară, iar zmeul nostru se desprinse uşor, pierind aproape numaidecât, dar pe loc, fără să cadă, parcă s-ar fi topit în văzduh, la soare...“ (p. 98).

Din **Povestea vorbelor** (editată la Paris, în 1959, de Fundaţia regală universitară Carol I – dar scrisă în 1955-1956) am reţinut în prezenta antologie doar câteva fragmente disparate – vreo patruzeci de pagini din cele 240 ale cărţii... E o naraţiune la fel de liberă în construcţie ca **Amintiri în uniformă** şi **Carte de vise**, dar mult inferioară acestora din punct de vedere literar. Mihai Niculescu vorbeşte despre experienţa sa de „navigator“ amator pe un vas pescăresc în Atlantic, vreme de patru săptămâni. O experienţă ce se vrea aspră, virilă etc., în compania câtorva „marinari“ printre care el e singurul ne-francez. Dornic să dea cu orice preţ viaţă navigaţiei sale mai mult sau mai puţin iniţiatice, autorul împrumută mister factice şi adâncime psihologică (ca Melville căpitanului Ahab) unor Jacques, Yves, Dédé, Bill etc., care, vai, rămân vagi, exteriori, fals interesanţi.

Cele mai multe din paginile selectate de noi sunt înrudite în spirit cu alte amintiri din trecutul românesc. De remarcat, între altele, unele suvenire vii din lumea literară şi jurnalistică bucureşteană de la sfârşitul anilor treizeci.

Laolaltă cu alte regăsiri din zestrea de creaţie artistică a exilului românesc de după al doilea război mondial, scrierile lui Mihai Niculescu (mort în august 1994, la Londra) merită să fie oferite cititorilor din Ţară. Ne-am bucura să contribuim, prin această întâie culegere din prozele sale, la o dreaptă restituire literară.

Olav H. Hauge
(Norvegia)

Gheaţă subţire

După furtuna de toamnă
fiordul a încremenit.
Acum e-n odihnă şi oglindeşte
spaţii şi stele,
iar luna îl acoperă
cu aur.

Şi într-o noapte
drept pavăză
se aşternu oţel
peste adâncul negriu-sclipitor.
Şi purta păsări
şi pietre azvârlite
şi lăsa să se aşeze zăpada.
Ce a fost pământ,
şi ce a fost mare?

Până ce viscolul iernii
şi curenţii adâncului
fărâmiţează deodată suprafeţele de oţel
măcinându-le-n pulbere.
.....
şi ziua-i o tăietură de lumină în noaptea ei.
Suflete, care ţi-e tihna,
care-ţi sunt ţelurile, legăturile?
Gheaţă subţire
pe o mare ce doarme.

În româneşte de
Petre Stoica

Festivalul de la Edinburgh, 1994

de RAMONA FOTIADE

Cu câtva timp în urmă şi-a închis porţile Festivalul de la Edinburgh, o experienţă unică, ce atrage întotdeauna cu promisiunea unor spectacole neobişnuite, unor artişti pe care speri să-i revezi, unor companii care s-ar putea să devină, în câţiva ani, nume de reputaţie.

Vorbind despre acest eveniment cultural major, trebuie să spunem, în primul rând, că există o secţiune oficială a festivalului, pe care aş considera-o mai mult clasicizantă, şi aşa numita „fringe", o secţiune marginală unde au fost prezentate anul acestea 1275 spectacole (După un calcul făcut de gazetarii britanici, pentru a le viziona în întregime era nevoie de 3 ani, 5 luni şi 25 zile şi aproape 6.000 lire pentru bilete). În festivalul oficial există secţiuni de teatru, dans, concerte de muzică clasică. De obicei, există garanţia unor nume de reputaţie internaţională şi a unor companii care sunt deja bine cunoscute.

În ceea ce priveşte muzica, mai multe concerte au fost dedicate lui Beethoven, dintre care o zi singurei sale opere, „Fidelio". Au mai fost prezentate două medalioane „Benjamin Britten" şi „Emmanuell Chabrier". Din creaţia englezului Benjamin Britten au fost audiate o operă – „Visul unei nopţi de vară" – şi piese de muzică clasică. Din Chabrier – două opere: „Steaua" şi „Rege fără voia sa" şi o selecţie de cântece. Dar muzica a fost prezentă în secţiunea neoficială, în care s-a putut merge la concerte de muzică rock şi jazz. Amatorii de muzică au putut ieşi pe străzile Edinburgh-ului, unde cei care nu reuşiseră să obţină un loc la festival se produceau în toate colţurile oraşului. O atmosferă de carnaval, foarte animată, de multe ori chiar gălăgioasă.

E greu de spus dacă formaţiile de pe străzi erau serioase, sau cuprindeau doar amatori, întrucât zgomotul traficului şi avalanşa de turişti făceau aproape imposibilă o ascultare serioasă. În general, la Edinburgh s-au adunat formaţii rock în căutare de manageri, contracte. Mai puţin nume mari, şi mai multe speranţe.

Cu toată violenţa sonoră a rockerilor, spectacolele de teatru au produs cele mai mari surprize. Shakespeare pare să fie, de această dată, eclipsat de alt tip de spectacole, de experimentele de tot felul, care uneori merg până la reprezentaţia de circ. Există o parte serioasă a festivalului şi, desigur, o parte, să-i spunem, de farsă, de amatorism, nu mai puţin amuzantă.

În festivalul oficial, companii de pe tot cuprinsul lumii au prezentat un repertoriu preponderent clasic. Au fost prezenţi cu realizările lor Peter Zadeck, Peter Braunschweig sau irlandezul Patrick Mason. Dar punctul de atracţie al festivalului oficial a fost considerat spectacolul cu piesa „Orestia", în regia cunoscutului Peter Stein. Brian McMasters, directorul festivalului, a declarat: «Peter Stein este probabil cel mai bun regizor de teatru din lume. „Orestia" a fost montată iniţial la Berlin cu14 ani în urmă. În ianuarie a pus-o din nou în scenă la Moscova cu actori ruşi şi a fost un succes extraordinar. „Orestia" este acum o trilogie, durează şapte ore şi jumătate şi va fi prezentată pe un patinoar, pe care l-am amenajat special. Capacitatea totală este de 3.600 spectatori. Nu s-a vândut decât o treime din bilete, dar eu cred că asta era de aşteptat».

În final, s-a dovedit că piesa nu atrage nici pe departe atâta public pe câtă publicitate i se făcuse.

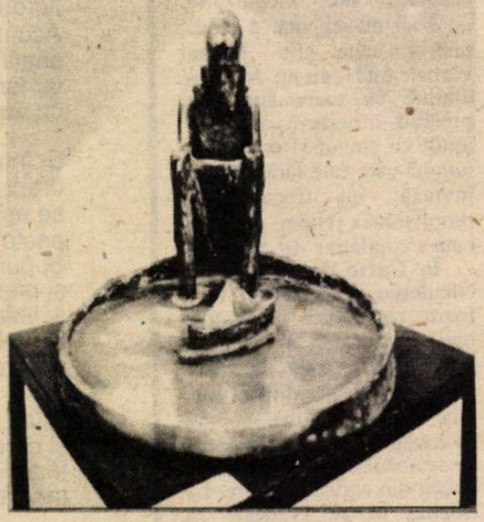

Teatrul a fost destul de bine reprezentat şi în secţiunea marginală. Numeric, cel puţin. Acolo diversitatea spectacolului a fost de-a dreptul uluitoare. Spre exemplu, teatrul „Travers" a găzduit numai companii de teatru americane venite la Edinburgh cu piese interesante, care au generat şi diverse surprize, evenimente scandaloase, cum ar fi reprezentanţii în care regizorul hotărăşte să se aducă animale vii în scenă – şobolani de pildă – sau să se joace fotbal american. Violenţe căutate, care creează un efect neaşteptat. Se mizează pe posibilitatea de a surprinde publicul şi poate chiar de a atrage atenţia unui producător sau regizor.

Estul Europei a fost prezent cu piese valoroase. A participat la festival Teatrul naţional al tineretului din Estonia, o companie din Sarajevo – „Teatrul soldatului somnambul"– cu un spectacol intitulat „Din poveştile gloanţelor" despre conflictul din Bosnia, companii din Croaţia, Slovenia, Lituania, Polonia şi Cehia.

În ceea ce priveşte prezenţa românească, au fost câteva spectacole, mai ales în secţiunea de film, unde festivalul marchează cea de a şasea ediţie. Aici s-au prezentat trei filme de scurt metraj ale studenţilor de la Academia de teatru şi film din Bucureşti şi după părerea organizatorilor prezenţa lor a fost salutară. Este vorba de „Mimi", film de operator al lui Emil Lazia, „Dulcea armonie conjugală" al lui Andrei Moroşanu şi „Braconierii" de Tudor Lucaciu. Ceea ce a fost îmbucurător a fost faptul că toate cele trei filme au un umor neobişnuit, o montare a imaginii ingenioasă şi un simţ al ritmului. Cred că este o generaţie de tineri realizatori de film care au făcut o impresie bună asupra publicului britanic şi chiar asupra producătorilor de film şi programe de televiziune americani şi britanici, interesaţi să difuzeze aceste pelicule.

Sistemul premiilor este foarte diferit de cel din Europa de Est. Nu există un premiu central, un premiu al festivalului, şi nici premii pe secţiuni, pe diferite feluri de artă, ci se întâmplă ca unele fundaţii sau companii să acorde premii celor mai buni interpreţi.

În ceea ce priveşte calitatea spectacolelor, există prejudecata că în festivalul oficial ar fi prezente numai companii de mare valoare, iar în „Fringe" – în majoritatea cazurilor – amatori sau candidaţi la glorie. Numărul mare de spectacole face aproape imposibilă sesizarea unui talent neobişnuit, a unor noi idei în avalanşa de spectacole de circ, de comedie de joasă valoare, de tot felul de amuzamente pentru vârste de la trei la optzeci de ani. Febra festivalului se petrece în „Fringe" unde reputaţiile se fac sau se pierd peste noapte. Este ca un mare joc de noroc.

Scriitori pe mapamond

● Cunoscut prin **„Le maître et le scorpion"**, Patrick Séry publică un alt roman de o cu totul altă factură: „Comme le diable m'a fait naître". După nazism autorul este preocupat de nanism. Eroul său, Achille, are talia unui copil de şase ani. Capacităţile sale intelectuale şi sexuale cu totul deosebite nu-l pot consola în raport cu diformitatea sa. Personajul este urmărit de la naştere. Paznic de far, traducător de greacă veche, călugăr benedictin. Evoluţia bizară a fiinţei supradotate îl face să ajungă criminal trăindu-şi o parte de viaţă printre prostituate, apoi ajunge la circ unde trăieşte o experienţă ciudată cu două surori siameze. În fine, bântuie cimitirele pentru că este chiar şi necrofil. Autorul imaginează nenumărate aventuri şi personaje. Probabil, pentru a-i înţelege mesajul trebuie căutat mult mai departe de întâmplările neobişnuite ale estropiatului.

● **„Les craven de l'oncle Hô", Alain Dugrand**.În Hanoiul zilelor noastre la fel de agitat şi misterios ca în timpul războiului, loc ideal pentru traficuri de orice fel, amintirile se ridică la suprafaţă ca un ulei murdar deasupra unei ape stătute. O mână de francezi bântuie oraşul, fiecare pentru alt motiv: unul în căutarea exotismului pentru romanul său, altul în căutarea unei eurasiene dă de urmele unui tată dispărut, altul în căutarea celui care l-a trădat în Vietnam. La întâlnirea dintre aceste interese atât de diferite, Alain Dugrand brodează o poveste, istorică şi individuală, amestecând cu talent duşmănia cu prietenia, trecutul cu prezentul, cel al vechii Indochine şi cel al Franţei.

● **„Le étangs", Bertrand Renard**. Primul roman fluviu al lui B. Renard pune problema exercitării puterii într-o democraţie. „Les étangs" este o colosală epopee futuristă în care soldaţii ţărilor de Centru luptă contra lui Béogar, tiranul ţărilor din Est şi a teribilei sale puteri de transsubstanţiere. Altfel spus, dacă ne referim la „Republica" lui Platon sau la „Deşertul tătarilor" al lui Buzzati ne putem face o mică idee în legătură cu ambiţiile autorului. Se pune însă întrebarea de ce Bertrand Renard îşi îngreunează forţa cvasiincantatorie a discursului cu lungi „lecţii de democraţie" sau de ce, acolo unde scriitorul surprinde prin stilul său amplu, epic, moralistul plictiseşte prin dorinţa insistentă de

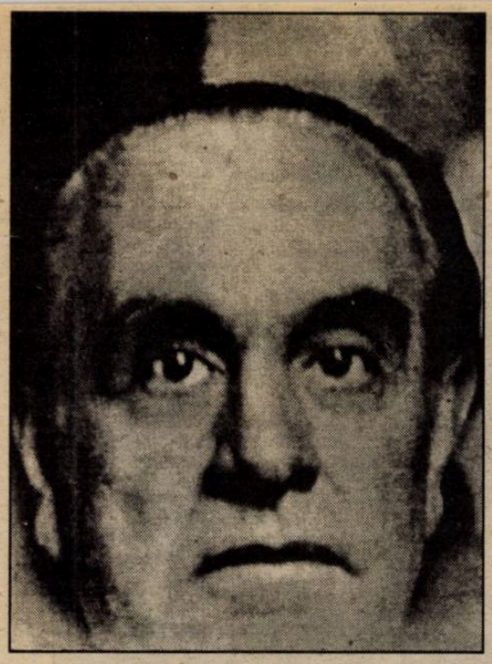

Julius Evola, vizionarul fulgerat

de DAN STANCA

Despre Evola se ştiu puţine lucruri în ţara noastră. Apariţia anul acesta la Humanitas a lucrării sale „Metafizica sexului", în traducerea poetului Sorin Mărculeşcu, reprezintă, fireşte, un început în cunoaşterea operei şi personalităţii acestui gânditor imbatabil. Folosesc acest atribut nu întâmplător, fiindcă acestui italian, născut parcă din acvila imperială romană, i-a plăcut starea de revoltă şi de luptă, considerând-o absolut necesară în ambianţa lumii moderne pe care a detestat-o cât a putut de mult, dar care, la rândul ei, nu l-a iertat.

În fond, totul se plăteşte iar semeţirile, chiar dacă sunt făcute în numele principiului divin, se plătesc cu atât mai dur.

Julius Evola, în acest secol, nu poate fi scos din triada căreia îi aparţine şi în care este flancat de celelalte două personalităţi: René Guénon şi Fritjof Shuon. Dar dacă Guénon, deşi a fost un polemist temut, s-a retras până la urmă din lumea decăzut-europeană, Evola, ca şi Shuon într-o oarecare măsură, cu toate că Shuon avea o iniţiere islamică, ceea ce-l ferea de şocul ambianţei, a preferat să lupte, fiind ceea ce se cheamă în hinduism un Kshatryia, un membru al castei luptătorilor, a cavalerilor deci, neînţelegând însă că o asemenea categorie în condiţiile lumii moderne este cea mai urgisită. Poate aşa se şi explică suferinţele sale uriaşe, paralizia, totul venit pe cale ocultă, subtilă, răzbunare a contrainiţierii, chiar dacă a avut o „acoperire" materială, şi până la urmă decizia sa, ca supremă sfidare, de-a fi incinerat – în fond aşa a cerut şi Mircea Eliade – dar urna cu cenuşă să-i fie dusă pe un pisc înalt, inaccesibil, al Alpilor.

A fost mussolinian, a fost scârbit de democraţie, parlamentarism, egalitarism, de această „cea mai bună dintre lumi", în care burghezul prosperă şi vrea să se bată pe burtă cu intelectualul. Orgoliul său de-a apăra aristocraţia, mai mult, de-a crede în posibilitatea reînvierii aristocraţiei prin schimbarea organismului social, prin virilizarea catolicismului, a motivat de fapt apropierea de fascism. A căzut în această cursă aşa cum au căzut şi alte spirite faimoase ale vremii, ca Charles Maurras, Drieu de la Rochelle, până la negurosul Louis Ferdinand Céline. Victoria sovieto–americană nu l-a cruţat. După război a traversat o perioadă extrem de grea, nu a trecut prin experienţele dure până la sinucidere trăite de colegii francezi, dar a simţit din plin „replica" lumii moderne.

Cele două mari pericole ale timpului – sovietizarea şi americanizarea – erau în plină şi deşănţată afirmare iar vizionarul Evola care nu s-a înşelat niciodată în anticipările sumbre, mai puţin însă în speranţele pe care şi le-a pus în şansa regenerării lumii tradiţionale prin mişcarea politică de dreapta, trebuia să trăiască cu durere noua fază a alienării şi desacralizării Europei după 1945.

Am citit de curând cartea sa de articole, una din ultimele, **Arcul şi Măciuca**, (**L'Arc et la Massue**, versiunea franceză a lui Philippe Baillet, apărută la Guy Trédaniel acum zece ani), şi am înţeles (înţeleg) cât de amar se plătesc gândurile şi faptele ce sunt împotriva curentului.

„America negrificată", „Psihanaliza skiului", „Gustul vulgarităţii", „Al treilea sex", „Atrofierea cuvintelor", „Influenţele infracţionale şi stupiditatea inteligentă", iată câteva titluri de articole sau capitole prin care autorul denunţă fără nici o reticenţă, fără nici un menajament, lumea modernă, aşa-zisa lume a tuturor posibilităţilor.

Cum am spus, o asemenea atitudine nu poate fi iertată. A înota împotriva curentului în sensul cel mai angajat al fiinţei şi a nu hermeneutiza în sens cultural–academic, neimplicat, eliadesc pentru aflarea originilor, a spune răspicat „Nu" şi a nu te complace într-o calofilie a nihilismului cum face Cioran, înseamnă a-ţi asuma riscuri colosale. Ceea ce Evola şi-a asumat. Nu s-a putut detaşa, nu a cunoscut liniştea superioară a detaşării, s-a luptat până la autodistrugere cu demonii lumii moderne până când – ce trist, ce îngrijorător! – s-a contaminat de acest demonism.

Printre români nu prea are corespondent. Prin extensie m-aş gândi la figurile lui Crainic, Gyr, Horia Stamatu, intelectuali tot de dreapta, închişi, fugiţi. **Puşcărie, exil, paralizie,** iată cele trei forme prin care poate fi distrus un intelectual fiindcă a îndrăznit prea mult.

Ţara în momentul de faţă are nevoie de o evolizare! De strădanii nobile, solidare pentru găsirea acelor surse de aristocraţie prin care să înviem spiritual şi moral, să ieşim din pasivitate şi să stăvilim invazia de mârlani şi nespălaţi care ne sufocă în toate domeniile!

Dar cum? Cum să realizezi o asemenea oprire a curentului? Care ar fi, totuşi, riscurile? S-a tradus o carte din Evola, o să se mai traducă. Am scris acest articol inflamat, or să se mai scrie şi altele. Evolizarea României se poate realiza numai pe un palier benign-cultural, fără nici o schimbare în profunzime, doar cu minima posibilitate de-a-l recupera pe gânditor din zona denigratoare a fascismului în care prin ideologizarea forţată a operei sale a fost zvârlit cu scopul de-a fi uitat acolo.

În rest nimic! Numai un citat: „Putem vorbi de una din prostiile pe care o auzim mereu repetată, aceea potrivit căreia americanii ar fi o rasă tânără. Aceasta deoarece numai o privire mioapă poate să confunde cu atâta uşurinţă trăsăturile unei tinereţi adevărate cu acelea ale unui infantilism regresiv. E suficient să amintim concepţia tradiţională pentru a răsturna perspectiva. În ciuda aparenţelor popoarele formate de curând trebuie considerate popoarele cele mai bătrâne şi chiar crepusculare pentru că de fapt au venit cel mai târziu şi sunt cel mai îndepărtate de origini". (p. 36).

Să ai curajul să rosteşti asemenea adevăruri într-un moment în care Italia jubila că a scăpat de fascism iar americanii erau minunaţii eliberatori! Să ai curajul să rosteşti **acum** asemenea adevăruri când ne plecăm tot în faţa americanilor şi altceva nu mai ştim!

Evolizarea României nu este un simplu act de cultură, deşi este şi aşa ceva. El reprezintă, într-un plan interior lupta împotriva sovietizării trecute şi americanizării prezente! Lupta prin gând! Cea mai grea luptă!

*P.S. Poate nu se ştie, dar Evola a vizitat România în primăvara lui 1938. Consultând presa de atunci (**Vremea**, **Bunavestire**) nu am întâlnit amănunte despre această vizită. În schimb, multe relatări despre moartea lui D' Annunzio. Evola a fost în ţară pentru a afla unele unele lucruri despre legionarismul românesc. Pe plan spiritual, mişcarea de dreapta a avut totuşi contactele ei superioare!*

clarificare. Se poate spera că această fabulă monumentală din care autorul mai anunţă încă două volume se va debarasa de didacticismul inutil.

● **„Leçon de conduite", Anne Tyler.** Plecând să-şi înmormânteze un vechi prieten, la două sute de kilometri de Baltimore, un cuplu reuşeşte în timpul oferit de o singură zi să-şi reconstituie în profunzime întreaga viaţă. Fiecare deschidere de portieră aminteşte o poveste de viaţă, fiecare intersecţie – o analiză a destinului, fiecare benzinărie ceva din viaţa de familie. Maggie, personajul feminin, visătoare învederată, deformează şi interpretează faptele cu o maliţie în faţa căreia soţul rezistă cu stoicism şi răceală. Anne Tyler, romancieră americană, cunoaşte perfect mecanica sufletelor cu contradicţiile şi limpezimile lor.

● **„Le bonheur", Gert Hoffmann.** O carte în care întâmplările de viaţă sunt văzute prin ochii unui copil de zece ani care priveşte detaşat, meticulos, pe adulţi, ritualurile lor, bizareriile, în acelaşi fel în care observă păsările din parc. Nu va mai exista niciodată o familie unită, niciodată un fotoliu în care mama să stea calmă. Nu vor mai exista nici reproşuri, nici regrete. Nu va mai exista nimic. Roman al despărţirilor, delicat şi melancolic, „Le bonheur" este opera unui scriitor fascinat de nuanţe şi subtilităţi.

Marka Dona

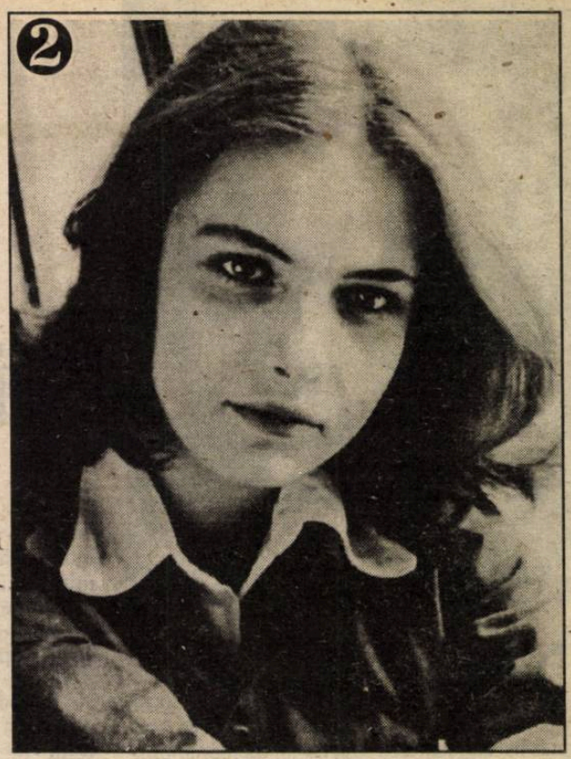

1) La 75 de ani (28.11.1919), Cornel Regman e parcă mai vivace ca oricând. Asta pare să-i spună şi medicul-prozator Banu Rădulescu. Soţia sărbătoritului confirmă.

2) Denisa Comănescu pe când pregătea „Izgonirea din paradis". Nu cunoaştem finalul.

3) Şi Florin Mugur a primit un premiu din mâna fostului preşedinte al Uniunii Scriitorilor, George Macovescu.

4) În bancă, asemenea unor studenţi ascultători, doi profesori care trecut-au în nefiinţă: Pompiliu Marcea şi Al. Dima.

5) „Astrul nimănui" (1970) l-a fascinat dintotdeauna pe Coman Şova. Iubirea aproapelui l-a înnobilat.

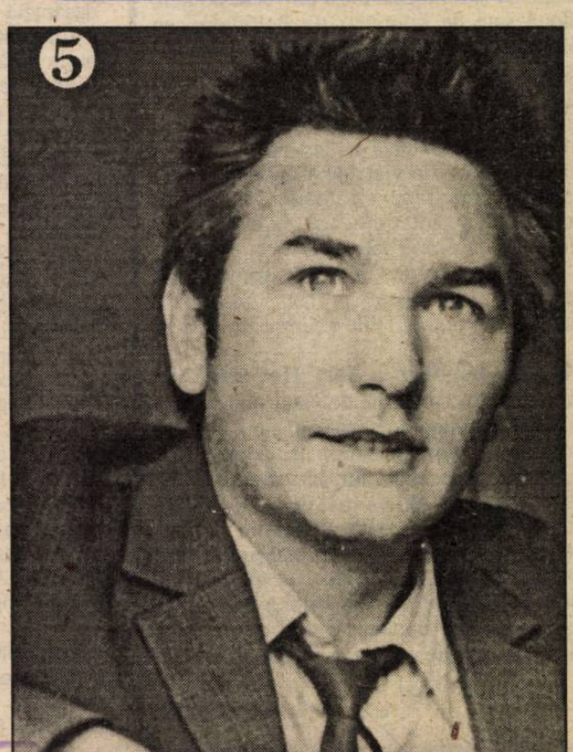

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 26 (205), serie nouă. Miercuri 30 noiembrie 1994. Preț: 400 lei

MIHAI SIN:
«Neșansa noastră a devenit, cu vremea, o șansă»

JURNALUL CA EDIFICIU MUZICOGRAFIC

MIGUEL DE UNAMUNO

ROBLEDA, ACTORUL

Apologeți ai «Iepocii de aur»

Spre deosebire de alți condeieri care, simțind cum s-au jucat cărțile în zarva din decembrie '89, au ieșit iarăși la vânătoare, să nu scape vreo prepeliță sau vreun fazan, Nicolae Dragoș a stat la lizieră și gestul lui a fost salutat și salutar. Când vorbesc mai mulți ne aud mai ales cei care tac. O imagine pe la conferințele de presă ale P.D.A.R.-ului, o intervenție discretă pe la trustul Păunescu nu i-au compromis totuși **ieșirea** în lume. Oricum, e și el un gazetar versat și nu putea să-și schimbe profesia peste noapte. Cât privește orientarea, e deja o altă poveste. Ca în oricare democrație la care râvnim, i-o respectăm.

Ca și Fruntelată, ca și Râpeanu, ca și Săraru, Nicolae Dragoș a fost favorizat de ursitori. Chiar din tinerețe – pentru meritele sale! – a căpătat un fotoliu de șef și, până în 1989, tot în jurul acestuia s-a învârtit. Era normal ca scriitorii care vânau eternitatea să recurgă la gesturi de curtoazie pentru a-i muia trufia. Cum se aștern cuvintele în dreptul numelui său, nu simțim nevoia să comentăm. Dar după cinci ani de dezvăluiri (!) de tot felul, iată, în ultima clipă, fostul nomenclaturist intră și el în arenă, arătând cu degetul spre cei care, în euforii editoriale, i-au dedicat autografe. Să se vadă cât au fost ei de slugarnici! Sau, eventual, perfizi. Obiceiul ăsta neacademic, ba, am putea spune, chiar de mahala, l-a ilustrat cu aceleași proaste rezultate Eugen Barbu, la vremea când i s-a descoperit plagiatul. Se vede treaba că a făcut școală. Or, cum Nicolae Dragoș a intrat tot timpul în umbra patronilor, propensiunile sale nu ne surprind.

Și mai este ceva care ne întristează. Autografele nu sunt destinate publicității, nici măcar albumului de familie, ci intimității, ca și amorul, dacă trebuie să facem o comparație. Fanfaronii abulici și competitorii nesupravegheați cad de cele mai multe ori în ridicol. E de la sine înțeles că „Adevărul literar și artistic" n-a cotrobăit în arhivele fostului scânteist, n-a apelat la serviciile S.R.I.-ului, ci, pur și simplu, a îndeplinit o dorință (testamentară!) a celui care speră să-i intimideze pe Doina Uricariu, Ioana Ieronim, Elena Ștefoi, George Stanca, Valentin Hossu-Longin, Cornel Nistorescu în avântul lor de a elimina sechelele comuniste din originala noastră democrație. Și, în acest caz, Nicolae Dragoș a făcut calcule greșite. Dezvăluirile sale îl recomandă ca pe un șantajist și revanșard ce spulberă o imagine a unui **fost** care părea a se căi pentru temenelele făcute dictaturii. În loc să-și pună cenușă în cap, poluează atmosfera literară cu propensiunile sale vindicative.

N-am fi insistat atât pentru o **ieșire**, cum spuneam, sub semnul Cuțaridei, dacă n-am bănui că însuși Nicolae Dragoș a burdușit cabinetele 1 și 2 cu autografe lingușitoare, dar nu numai pe acestea, ci și pe altele în ascensiunea și descendența roșie. Dacă tot ține neapărat să prezinte trecutul așa cum a fost, poate și le reamintește. Merită să le ofere într-un număr viitor, fie și-n „Dimineața", acolo unde-i stă numele cel mai bine, alături de I. Crânguleanu și alți apologeți ai „Iepocii de aur".

Lectura poeziei prin transcriere

de NICOLAE PRELIPCEANU

Viața în care trăim nu ne mai permite să zăbovim asupra textelor. Prin fața ochilor noștri se perindă zeci, sute, mii de pagini tipărite. Versuri și proză de toate felurile, documente, jurnale, mărturisiri. Suntem îngropați în munți de hârtie tipărită, astfel încât, fără să știm, se pierde și prestigiul – atât de bine stabilit cândva – al celei albe. Cuvintele par numai niște acoperitori ale hârtiei, niște slabe, totuși, justificări. Citeam, pentru rubrica de poșta redacției a unui alt săptămânal, zeci de compuneri, ce se voiau poetice, uneori presimțeam în spatele acelor pagini simțiri vii, alteori ele nu reușeau să transpară. Deși, de fapt, toate momentele în care se scrie, în care s-a scris, sunt la fel de însemnate, în absolut. Uneori, când mi se pare că e ceva mai mult într-o poezie, o transcriu ca s-o arăt și altora. Și de unde, la lectură, ea îmi făcea niște semne cețoase, prin transcriere, cuvintele își recapătă vigoarea, poate aceeași din clipa în care omul, poetul, fusese împins să le aștearnă. De aici și până la gândul că, poate, n-ar fi rău să citim toate poeziile transcriindu-le nu este decât o secundă.

Dl. Paleologu scria într-o carte a sa că e la fel de bărbat cel care citește „**Critica rațiunii pure**" ca și, sau aproape ca și, acela care a gândit-o și scris-o. Câtă lume, îmi spun acum, în cele din urmă, n-ar renunța să scrie versuri proprii dacă ar învăța să-l transcrie corect pe Eminescu, pe Lucian Blaga, pe George Bacovia. Și câți cititori n-ar înțelege pe dinăuntru poezia marilor lor înaintași, dacă ar pune mâna pe condei și ar transcrie ceea ce, altfel, poate că le joacă numai, fugar, în fața ochilor. Risipa hârtiei ar fi, atunci, mai generoasă decât aceea provocată de propriile simțiri, oricum asemenea celor ale tuturor, sau mai ale tuturor înaintașilor. Se publică în paginile senzaționale ale ziarelor cazurile unor tineri care citesc cu degetele.

Dar noi toți am putea citi mai bine, pe dinăuntru, cu degetele strânse pe condei, paginile înnegrite de o lume întreagă de poeți.

Editori:
■ **Uniunea Scriitorilor din România**
■ **Fundația Luceafărul**
Cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici *(director)*, Marius Tupan *(redactor șef)*, Eugen Uricaru *(redactor șef-adjunct)*, Ioan Es. Pop *(secretar general de redacție)*, Alexandru Spânu *(redactor)*, Olivia Marcu *(secretariat)*, Maria Burcă *(curier)*, Florin Țone *(fotoreporter)*

Redacția și administrația:
Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenția Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (**lei**) și 40.20.11.50.12.16 (**valută**)

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.
Manuela Drăghici, Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH
Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicațiilor** la poziția 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

● **TIA ȘERBĂNESCU:** „Dl Coșea, cândva mai ponderat și mai politicos, a apărut într-o ipostază inedită: agresiv și jignitor. Transformat, dintr-un fel de Mircea Crișan al privatizării, bonom și detașat, într-un Mircea Hamza arțăgos și acuzator, dl Coșea a considerat că Opoziția propune populației «să crească nivelul de trai fără să facă nimic»". (**Cotidianul**) ● „Și-ar mai fi o cestiune, dom' Oliviu. Mai de familie. Unde te poate ajuta Mihai, fiul inginer, care zice că matale nu dormi, când cazi pe scaun, ci meditezi. Roagă-l, coane Trahanache, să-ți pună o vorbă bună pe lângă noră. Să-ți facă mai repede un nepot, să ai o ocupație serioasă!". (**Expres Magazin**) ● „În timpul ultimei eclipse totale de soare din acest secol, în Peru au adormit găinile". (**Evenimentul zilei**) ● **CORNELIU VADIM TUDOR:** „Eu cred că geniul poporului român merge înainte, este un astru pe o orbită trasată pe undeva de un computer cosmic și el nu poate fi oprit". (Cf. **Academia Cațavencu**) ● „Jirinovski vede America, Vadim – nu". (**România liberă**) ● **ION CRISTOIU:** „Un ziar care se respectă trebuie să ofere cititorilor săi informații despre tot ce există. Inclusiv despre Vadim, dat fiind că gunoiul, deși gunoi, există". (**Ev. zilei**) ● **VASILE VĂCARU:** „Am fost și eu prost!". (Cf. **Academia Cațavencu**) ● **PETRE MIHAI BĂCANU:** „...la Londra pre-ședintele nostru a făcut o declarație stupefiantă: România s-a schimbat fundamental după 1989. Da, dle Iliescu, în cele rele și în sărăcie". (**România liberă**) ● **CORINA DRĂGOTESCU:** „După patru ani de viață parlamentară, evoluțiile de pe scena românească nu oferă încă imaginea unui mecanism politic funcțional. Pe de o parte, asistăm la o regrupare a stângii. Ritmul lent al reformei, promovarea etatismului ca soluție a crizei economice, politizarea tot mai accentuată a structurilor administrative, selecția cadrelor după simpatii politice, sporirea măsurilor punitive și, mai recent, intoleranța față de presă sunt principalele caracteristici ale acestei regrupări". (**Adevărul**) ● **GINA COSTACHE:** „Deși Miron Mitrea se gudură pe lângă PDSR, Guvernul Văcăroiu nu vrea să indexeze salariile". (**Ziua**) ● **CRISTIAN TIRON:** „Există fabrici românești transformate în crematorii pentru ars muncitorii!!!" (**24 ore**) ● **TUDOR CĂLIN ZAROJANU:** „Prin toate canalele mass-media suntem acum invadați de sclipitoare găselnițe tehnico-științifice și ergonomice. Printre multe altele, «dincolo» autocolantele se folosesc de la decorarea apartamentelor până la termometre care se lipesc de frunte – iar în acest timp, toate oficiile poștale din România sunt dotate cu cutiuțe de lipici, pentru că nici timbrele nu se pot lipi altfel". (**Zig Zag**) ● „În ciuda declarațiilor pompoase ale ministrului Agriculturii, țăranii seamănă grâul cu mâna". (**România liberă**) ● **DELIA VERDEȘ:** „România la concurență cu Suedia...". (**Dilema**) ● **ANTON UNCU:** „...Știi ceva, stimate cititorule? Nu crezi că prea îl luăm în serios pe domnul Iliescu, după cât de penibil se poartă? Pentru boala dumnealui, nu există decât un singur leac: URNA!" (**România liberă**).

Înțelesul unei croaziere

de LAURENȚIU ULICI

Din inițiativa Uniunii Scriitorilor din Suedia, cu concursul Asociațiilor de scriitori din țările Balticii și din țările Mării Negre, cu sprijinul financiar al câtorva guverne și organisme internaționale (între care UNESCO și Consiliul Europei), cu sponsori generoși din țările dezvoltate ale Europei, s-a desfășurat de curând o croazieră pe Marea Neagră la care au participat peste 400 de scriitori din 29 de țări europene, o croazieră cu escale culturale la Odesa, Constanța, Varna, Istanbul, Izmir, Pireu, Atena și, totodată, o croazieră cu numeroase manifestări (simpozioane, seri literare, colocvii) la bordul navei grecești „World Rennaissance" – câte 3-4 pe zi, în fiecare din cele opt zile și nopți pe mare. Cei 38 de scriitori români (între care 5 basarabeni) participanți au izbutit să ofere colegilor europeni o imagine semnificativă a poeziei românești de astăzi și a deschiderii noastre spre dialog, contribuind astfel la comunicarea inter-culturală stabilită de-a lungul croazierei și, nu mai puțin, la rectificarea unor judecăți care, din păcate, continuă să ne pună într-o lumină neconvenabilă. De asemenea o impresie foarte bună a lăsat, prin programe și prin comportamentul gazdelor române, escala de o zi la Constanța, excelentă propagandă făcută deopotrivă culturii și civilității românilor și asta în condițiile absenței oricărui sprijin financiar din partea instituțiilor guvernamentale, care n-au răspuns în nici un fel solicitărilor Uniunii Scriitorilor. Dar nu despre asta vreau să vorbesc acum ci despre sensul acestei croaziere la finele căreia s-a adoptat un document („Declarația de la Delfi") prin care scriitorii prezenți au propus o linie majoră de colaborare între literaturile europene din nordul și sudul continentului nostru, înlăuntrul unității asigurate de activarea conștiinței europene comune. Ideea care mi se pare justă și productivă este de a înțelege integrarea europeană ca pe un dialog armonizat al specificităților, un dialog între „voci" distincte și egal de acceptabile, ordonat de principii axiologice și fără ierarhii deduse din aplicarea unor criterii din afara domeniului spiritual (de pildă politic, economic sau geografic). Premisa competenței culturale și, implicit, a dialogului sau comunicării între culturi nu poate fi alta decât acceptarea realității culturale proprii fiecărei comunități ca realitate insubordonabilă aprioric. În clipa în care s-ar lua drept permisă (cum s-a mai întâmplat, din păcate deseori, în istorie) constatarea, altminteri corectă, a existenței culturilor „mari" și culturilor „mici", doritul dialog ar deveni iute monolog iar comunicarea un fel de verdict, ceea ce ar împinge finalmente la dictatură culturală, cu nimic mai bună decât cea propriu-zis politică. Pe de altă parte, acceptarea premisei de mai înainte ar face să scadă în fervoare tendințele naționaliste de care nu duc lipsă nici culturile „mari" nici cele „mici", precum și orgoliile aferente, adesea întărite tocmai de teama unei presiuni dinspre „mare" spre „mic". În fine, un dialog pe o atare premisă între culturile europene ar facilita, cred, o mai dreaptă relație între ele dar și un mai limpede acces la ceea ce numim conștiința europeană a fiecăruia dintre componenții comunității europene. Ar fi nespus de trist – pentru vocația constructivă a lui homo europaeus – dacă, precum sugerează unii, eforturile edificării unei Europe comune s-ar solda cu apariția unui nou imperiu, de pildă german. Nemaivorbind că o asemenea perspectivă – deloc lipsită de temei istoric – ar transforma în pură iluzie vizionarismul post-istoric al multora din contemporanii noștri ce anunță, deocamdată sporadic, o schimbare profundă în mentalitatea omului din primul veac al celui de al treilea mileniu de după Hristos. Și bine ar fi să nu fie o iluzie. Poate că dialogul între culturile europene, gândit astfel, pe această premisă aflată oarecum în răspăr cu istoria, va apropia cu o clipă noua mentalitate și, prin urmare, noua conștiință europeană.

minimax

Spirit și putere (VI)

de ȘERBAN LANESCU

Lăflând de numărul relativ mare al adeziunilor întrunite de Gabriel Liiceanu în vederea alegerii d-sale la conducerea televiziunii naționale, o clipă m-am întrebat dacă nu cumva trebuie să caut un alt subiect pentru acest minimax în care, mă angajasem cu o săptămână înainte, urmează să pun în discuție **audiența redusă în societate a intelectualilor „recalcitranți"**. Tocmai acum când hârtia e atât de rară (rară pentru că a fost *rărită* cu bună știință) nu se face să despici în patru fire ce poate nu există. Gândind însă mai pe îndelete, la scară macrosocială, un număr de, parcă, două sute de mii de adeziuni ori, hai, chiar dublu să fie, și tot nu contează cine știe ce. Sigur, când vezi și auzi la tv tot felul de... specimene cu patalamale multe și „grele", doc, dr, sau chiar acad, care, în marea majoritate a cazurilor, se știe bine cu ce preț au fost dobândite, sub un semn(al) despre prestigiul d-lui Liiceanu are efect reconfortant întrucâtva, totuși nu prea schimbă datele problemei pusă în discuție. Deci, rămâne cum am vorbit.

Cin'zeci de ani au fost – se vede – un răstimp suficient de lung încât să se cristalizeze o ierarhie de valori, le-aș zice *strâmbe*, ierarhie impusă de regimul comunist dar la care, fie prin constrângere, fie prin ademenire/corupere, fie chiar și prin neștiință (pentru a nu spune prostie), au aderat numeroși intelectuali, căci, nu-i așa, **doar o viață are omul**. Și cred că se ajunge astfel, direct, la una din principalele explicații a ceea ce s-ar putea numi **trădarea axiologică a intelectualilor**, de care nu numai că a beneficiat, ci chiar s-a bazat pe ea regimul comunist, fenomenul resimțindu-se din plin și în prezent. *Adică* – mi-a spus cândva vecinul, nea Popică de la etajul cinci, deși nu-l întrebasem – *dom'le, ascultă la mine, știința de carte nu te face mai om. Deh, depinde ce fel de carte, nea Cutărică, pen'că dacă n'o ceteşti p'aia bună, ştii matale, p'ormă'njuri, ptiu ce carte-am tras!* Deci, fără a o mai lungi, ce vreau este să remarc un fapt poate banal. **Formația sau opțiunea materialist-ateistă permite înțelegerea crizei morale evidențiată de „adagiul": doar o viață are omul**, criză care a fost/este premisă a pomenitei trădări axiologice. Trăind în și raportându-te doar la „cetatea Cezarului" (N. Berdiaev), în vremuri normale poți evita foarte bine Răul, rămânând, cum s-ar spune, onorabil. În situațiile limită însă, de grea încercare, cum au fost deceniile comuniste dar cum și este actuala vreme, a trăi doar pentru o viață te poate (con)duce *bine* și *frumos* nu doar pe culmile disperării ci și ale mârșăviei. (Este, poate, o întrebare: *cum ar fi evoluat oare Cioran, să fi rămas în România?*) Și revenind, ce-i drept cam abrupt, la intelectualii „recalcitranți", cei care își refuză oportunitățile, privilegiile și onorurile din „cetatea Cezarului" (fără a mai pomeni că atunci când Cezarul este o caricatură de Cezar obediența apare și mai scârbavnică), audiența lor redusă în societate are, cred, mai mulți determinanți, ordinea în care îi voi menționa nefiind una de prioritate. 1) „Recalcitranții" sunt incomozi prin însăși prezența lor căci „strică regula jocului", a unui „joc" ce se bazează pe **cârdășia întru mediocritate**, pe **compromisul compromițător**, pe **„legea lui om"**, pe **pândă** și **delațiune**. 2) Propaganda și diversiunea oficială (funcționând *meșteșugărește*, științific – aspect ce merită o atenție aparte) creează „ceață" și, valorificându-se confuzia, deruta ori chiar lehamitea, sunt impuse *staruri găunoase* ori, altfel spus, *figuranți în roluri principale*. 3) Criza informațională, obținută înainte prin mancurtizarea din școala completată de cenzură, iar acum întreținută printr-o ofertă superabundentă de kitsch și prin „bombardament vizual", este cum nu se poate mai prielnică pentru impunera *valorilor strâmbe* și, implicit, a purtătorilor lor acreditați cu patalamale onorifice. 4) Reziduurile fricii mai mult sau mai puțin conștientizate, frică întreținută încă prin direcționarea-i spre grija zilei de mâine. 5) Presiunea exercitată de *la dolce vita* ori, fiindcă suntem francofoni, de *la vie en rose* - chiar, zău, când, uite, Bingo!, parcă se poate atât de ușor să sari din grotă-n Toyotă de ce să-ți refuzi bucuriile vieții ascultând niște Cassandre care văd totul în negru. Și pe lângă toate cele 5 „puncte" mai intervine decența și/sau – de ce nu? – lehamitea „recalcitranților" care nu dau toată ziua buzna la tv iar dacă totuși mai *apar* are cine să aibă grijă să se întâmple la cele mai nepotrivite ceasuri ale zilei.

Ghenadie Postolache: ISAIA

Acest tânăr poet basarabean cultivă o poezie şi o poetică animate de vizionarism şi de ethos uman; o anume bucurie a sincerităţii şi a sentimentului nud iradiază nestăvilită prin cea mai mare parte a cărţii sale. Sentimentul, uneori aspru, alteori de o ironie subtilă, îşi pune pecetea peste ritmurile ciudate, lovite ca de o umbră nevăzută, abătute dintr-un făgaş firesc, dar consonante cu viziunea ansamblului. Sincopate de intervenţia bruscă a punctuaţiei – care „rupe" verbul, spre a-l face mai percutant, cu o ortografie aparte, versurile îşi conservă întreaga forţă de expresie. Tehnicile prozodice ale poetului – subordonate sublinierii semnificaţiei – se aliniază lăuntric, cu tot insolitul lor, materiei verbale, susţinându-i articulaţiile lirice.

Într-un spaţiu în care poeţi mult prea mult lăudaţi nu au reuşit să depăşească stadiul vlahuţian, Ghenadie Postolache scrie o poezie europeană.

Mitropolitul Irineu Mihălcescu: TEOLOGIA LUPTĂTOARE

Preotul Profesor Ioan Mihălcescu – ajuns, între anii 1939 şi 1947, mitropolit al Moldovei sub numele de Irineu – s-a remarcat prin publicarea unor studii şi lucrări de dogmatică ortodoxă extrem de valoroase. Apărută pentru prima dată în 1941, **Teologia luptătoare** tratează, la un nivel superior, problemele apologetice şi polemice cuprinse în câteva manuale de religie. Varietatea problemelor şi modul în care au fost expuse în respectivele manuale l-au condus pe autor la convingerea că aceste probleme merită să fie cunoscute în cercuri mai largi decât cel şcolar, ele interesând pe orice om cu oarecare cultură şi cu râvnă pentru clarificarea asupra temeiurilor credinţei şi învăţăturii Bisericii noastre strămoşeşti. **Apologetica** este ramura ştiinţei teologice care se ocupă cu respingerea atacurilor venite din partea ateismului, **Polemica** reprezentând ramura aceleiaşi ştiinţe teologice care răspunde atacurilor lansate de teologii altor confesiuni sau secte, ori chiar aparţinând aceleiaşi confesiuni, dar care au sau susţin păreri diferite, dacă nu de-a dreptul potrivnice învăţăturilor oficiale ale Bisericii. Şi **Apologetica** şi **Polemica** duc o luptă literară cu cele două categorii de potrivnici ai dreptei credinţe. Amândouă, deci, alcătuiesc ceea ce autorul a numit **Teologia luptătoare**.

Reeditarea acestei cărţi de o rară claritate, de o decisă situare teologică, poate fi considerată un eveniment.

Luminiţa Mihai Cioabă: RĂDĂCINA PĂMÂNTULUI

Desprind din textele a doi mari poeţi români, care, alături de Mircea Ciobanu şi Mircea Dinescu, prefaţează acest remarcabil volum: „Luminiţa Mihai Cioabă este înainte de toate o extraordinară poetesă bilingvă. Ea scrie, atât în româneşte, cât şi în ţigăneşte, poeme tulburătoare, străbătute de un adânc fior religios de participare la viaţa misterioasă şi mirabilă care o înconjoară, epifanie fără sfârşit... Ceea ce o singularizează ca poetesă, în poezia românească de azi, care depăşeşte cu o treaptă tot ceea ce se scrie acum în Europa, este în primul rând puritatea intonaţiei muzicale pe care o moşteneşte ca reprezentantă a unei etnii străvechi care-şi are obârşiile în India... Apoi, poezia Luminiţei Mihai Cioabă are un intens dramatism, cu accente tragice, întrucât poeta, ea însăşi, vrea să-şi preschimbe poezia în destin, în destin ca rostuire a persoanei dar şi într-un destin colectiv al etniei din care face parte..." (Cezar Ivănescu).

„La o primă privire, versurile Luminiţei Cioabă par notaţii, poate sentimentale, neurmărind cu tot dinadinsul efectele poetice, ci căutând mai degrabă mărturisirea unor trăiri şi unor doruri feminine. Şi s-ar mai adăuga poate, la o asemenea impresie, şi prejudecata care ne momeşte totdeauna spre ceea ce ni se pare exotic, ciudat, legendar... Numai că, la o citire mai atentă, aşa cum se cuvine să fie totdeauna lectura poeziei, versurile acestea, care la început păreau aruncate în fuga nereţinută a concediului, notând doar, transcriind senzaţii momentane, ca într-un jurnal al unei adolescente, îşi dezvăluie o coerenţă profundă, o intensitate şi o forţă care sunt cele ale poeziei lirice autentice". (Mircea Ivănescu).

Într-adevăr, o voce poetică distinctă, pătrunsă de vitalism, de nostalgii misterioase, de un romantism pătimaş şi stăpânită de o rară, inconfundabilă sete a trăirii **în** şi **pentru** frumuseţea acestei lumi.

Ion Mânzat: ISTORIA UNIVERSALĂ A PSIHOLOGIEI

Sub egida Facultăţii de psihologie din cadrul Universităţii independente „Titu Maiorescu" a apărut un curs al cărui obiectiv fundamental este „îndrumarea cititorului spre formarea unei imagini clare asupra cordonatelor evolutive ale psihologiei, spre înţelegerea dramatismului genezei şi dezvoltării conceptelor şi teoriilor şi reţinerea marilor rupturi epistemologice ale psihologiei mondiale şi româneşti". Dacă alte istorii ale psihologiei au procedat la înşiruiri de personalităţi şi opere, recenta lucrare (care acoperă perioada 1860 – 1994) îşi propune o abordare deosebită, orientată după câteva principii metodologice bine definite: prezentarea marilor evenimente şi personalităţi ale psihologiei prin încadrarea acestora în orizontul unor curente, şcoli sau direcţii teoretice; în cadrul fiecărui curent sau şcoli sunt evidenţiate selectiv contribuţiile tuturor personalităţilor, de la întemeietori şi până la contemporani; fiecărui curent îi este reliefat corespondentul pur filosofic; prezentarea consecventă a disputelor teoretice dintre diferitele şcoli sau orientări psihologice; respectarea cronologiei curentelor şi evoluţiilor interne; evidenţierea atmosferei şi a specificului cultural al epocii; în fine, psihologiei româneşti îi este rezervat un capitol aparte, fără a se evita încadrarea marilor psihologi români în curentele mondiale.

Lucrarea lui Ion Mânzat este un veritabil **tratat** ştiinţific, util nu numai studenţilor, ci şi tuturor celor interesaţi de vastul domeniu al ştiinţelor omului.

Susan Johnson: DRAGOSTE INTERZISĂ

Iată ce aflăm despre acţiunea acestui „roman", pe care editura Elis îl prezintă în cel mai penibil mod cu putinţă: „Ea era o blondă pătimaşă şi însetată de iubire. El era frumos ca un zeu al dragostei, neîmblânzit ca un demon al întunericului şi irezistibil ca păcatul, umplând-o de extaz şi dorinţe imposibile. (Pe Ea o umple, aţi înţeles, nu-i aşa?).

Seducătorul lord scoţian şi tânăra englezoaică ar fi trebuit să se urască de moarte, dar când enigmatica Elizabeth Graham a apărut în calea lui (moment istoric cutremurător!, n.n.), Johnnie Carre a descoperit uluit că o doreşte nebuneşte, aproape dureros, că simte nevoia să-i cunoască taina şi s-o păstreze lângă el pentru totdeauna.

Va reuşi, oare, furtuna pasiunii dezlănţuite să învingă vrăjmăşia ce dăinuie de veacuri între familiile lor? Ce va alege Johnnie Carre, pus în faţa alternativei: avere sau femeia adorată?"

Acum să vedem cum stăm cu **stilul: Dragoste interzisă** începe astfel:

„– Dormi?

– Mmm...

Johnnie Carre se trezi dintr-o scurtă aţipeală. Glasul femeii urmase unei profunde plăceri carnale. După câteva clipe îşi dădu seama despre ce era vorba: limba ei fierbinte lăsa în urmă o dâră de răceală". Iar finalul este „zguduitor": „Începu să-i frământe sfârcurile între degete până ce se întăriră"..

Criticii literare îi revine dificila sarcină de a stabili dacă s-au întărit degetele ori sfârcurile!!!

Anticariat

Constantin Fântâneru, *INTERIOR*, 1931 (Anticariatul de pe strada Iuliu Maniu)

Despre romanul lui Constantin Fântâneru – cunoscut în perioada interbelică drept un critic foiletonist deosebit de activ prezent în special în paginile **Universului literar** – se pronunţă cu exactitate Virgil Ierunca: „Nici nu se poate vorbi de un roman propriu-zis, ci de o carte plină de notaţii şi însemnări bizare, ce se impun însă printr-o acuitate a absurdului trăit, a experienţelor consumate anarhic, un fel de document de existenţă în care autenticitatea e rănită la tot pasul de agresiunile 'sănătoase' ale vieţii. Foarte aproape de un M. Blecher, mai puţin tributar suferinţei din 'irealitatea imediată', sau de un Petru Manoliu, fără tensiunea lirică şi apăsat filosofică a acestuia, Constantin Fântâneru deschidea încă din 1931 romanului românesc o dimensiune a disponibilităţilor în sincopă, a experienţialismului răvăşit, ce nu putea decât să îmbogăţească economia literară a romanului tradiţionalist. E surprinzător că dintre criticii cu autoritate ai vremii, nici E. Lovinescu, nici Pompiliu Constantinescu, nici Vladimir Streinu, nici Şerban Cioculescu n-au sesizat aportul original al lui Constantin Fântâneru. Doar G. Călinescu acordă în **Istoria literaturii...** sale locul ce se cuvine autorului, până atunci, al unei singure cărţi (...). Înaintea lui, numai Perpessicius comentase în **Menţiunile critice** romanul **Interior**, impresionat mai ales de un fel de 'hamletism' al personajelor".

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU

- Virgil Ierunca, **Dimpotrivă**
- Ioan Scărarul, **Scara Raiului**
- Dan Ciachir, **Cronica ortodoxă**

LIBRĂRIA SADOVEANU

- Berdiaev, **Împărăţia Spiritului şi Împărăţia Cezarului**
- Virgil Ierunca, **Dimpotrivă**
- Nae Ionescu, **Suferinţa rasei albe**

LIBRĂRIA EMINESCU

- Pr. Victor Moise, **Mişcarea legionară şi credinţa strămoşească**
- Susan Johnson, **Dragoste interzisă**
- Ion Mânzat, **Istoria universală a psihologiei**

LIBRĂRIA ALFA

- Ion Mânzat, **Istoria universală a psihologiei**
- Berdiaev, **Împărăţia Spiritului şi Împărăţia Cezarului**
- Nicolae Stroescu-Stânişoară, **În zodia exilului**

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR. 53

- Susan Johnson, **Dragoste interzisă**
- Mihai Antonescu, **Jurnal din Casa Diavolului**
- Dean R. Koontz, **Ucigaşi în numele Domnului**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar şi pe autori) să expedieze pe adresa redacţiei noastre un exemplar din noile apariţii de carte.

Pagină realizată de Alexandru Spânu

Jurnalul ca edificiu muzicografic

■ Costache Olăreanu, *Poezie şi autobiografie*, Editura „Cartea Românească“, Bucureşti, 1994

de ŞTEFAN ION GHILIMESCU

Încă din cochetul „Avertisment“ care prefaţează jurnalul intitulat goethean **Poezie şi autobiografie**, Costache Olăreanu se grăbeşte calin să-şi eticheteze cartea drept „un volum compozit, produs mai mult al conjuncturii decât al fericirii de a scrie“. Desigur, domnul Olăreanu ştie mai bine ce şi cum e cu această nouă carte a domniei sale, însă afirmaţia, chiar dacă venită de la un mare timid („Nu scriu jurnal decât timizii“, observa domnia-sa în **Ucenic la clasici**), e de natură să contrarieze. Şi asta pentru că, oricât de **posomorât** (conf. Livius Ciocârlie), un jurnal se scrie totuşi cu detaşare şi plăcere, fiind singura fortăreaţă în care autorul se poate feri de lume, rămânând totuşi în ea. Cineva observa, în acest sens, în jurnalele lui Radu Petrescu, că oamenii care-l înconjurau pe scriitor nu făceau probabil decât să-l izoleze ca într-o gogoaşă, ca în miezul unei pâini calde, protejându-l. Jurnalul, orice jurnal, este la urma urmei un exerciţiu superior – singurul – de supravieţuire, autodesemnare şi salvare a eului autentic. Scrie domnul Olăreanu cartea asta splendidă, **Poezie şi autobiografie**, numai pentru că acum trăim epoca descoperirii greşelilor iar până acum am trăit sub zodia cenzurii?

Dând seamă de mişcările vernaculare ale conştiinţei şi luând, pe cât cu putinţă, pulsul anabatic al sinelui ultragiat, jurnalul-jurnal rămâne, într-un chip superior, în afara scoriilor istoriei. Rămâne o oglindă – ca să spun aşa – a propriilor carate catroptice. Se pare însă că nu specia consacrată (deşi nedisciplinată) a jurnalului are în vedere Costache Olăreanu, când îşi propune a inaugura cu **Poezie şi autobiografie** epoca „reînvăţării scrisului, a bunelor şi cinstitelor mijloace de comunicare cu cititorul, fără a-l zăpăci şi minţi“, ci tipul de literatură „autobiografică“ pe care l-a profesat domnia-sa până la recentele răsturnări politice. Afirmând răspicat că ficţiunea încă mai e necesară, oricui şi oricând, Costache Olăreanu e încredinţat de faptul că proza esopică a murit şi că ea va trebui înlocuită de o literatură a adevărului, în mod absolut exemplară. Las întreagă plăcerea domnului Olăreanu de a curta o atare utopie şi încerc să văd şi altceva – de se va putea – în grădina maestrului.

Dimensiunea etică a existenţei pare, într-adevăr, unica bornă care ordonează universul ultimei cărţi a domnului Olăreanu, prima scrisă şi publicată după aşa-zisa revoluţie. Reînvăţarea scrisului epurat de cuvinte în doi peri, de fraze goale, de metafore şi parabole e demersul căruia Costache Olăreanu îi „sacrifică“ până şi dulcea lumină care da lucrurilor trecutului o aură melancolică, dar care acum îi pare a semăna cu minciuna. Calea aleasă spre a ieşi din esopic pentru un autor care toată viaţa – pentru a putea avea un serviciu – a dat şefilor de cadre comunişti autobiografii false, este scrierea neîntârziată, în regimul urgenţei morale, a **autobiografiei reale**. Acestui comandament etic Costache Olăreanu îi sacrifică, cum ziceam, primii 20 de ani din viaţă şi perioada 20 februarie 1991 – 13 martie 1992 cât a lucrat ca „şef al culturii pe Bucureşti“. Extrapolate la vârste şi capete de lume, cele două epoci devin obiectul unei severe analize etice. Oprită, de fapt, la primii 20 de ani, **autobiografia** domnului Olăreanu defineşte superb, ca în Plutarh (autor, de altfel, cu osebire preţuit), „horoscopul“ perioadei biografice a făuririi caracterului. Plenitudinea sentimentului recuperării în scris a timpului trăirii întreţine vie de nimic egalata bucurie a creaţiei. O amfibologie rafinată a literei, deopotrivă cu o adâncă încredinţare a eului în rosturile existenţei dau primei părţi a cărţii o greutate specifică irefutabilă, superioară în sine celorlalte, că vrea sau nu vrea autorul. În zona primilor 20 de ani de viaţă tânărul Olăreanu, zis în şcoală şi Minulescu, devine un foarte „emoţionant“ subiect al înţelegerii scriitorului matur Costache Olăreanu. N-aş risca a spune, neapărat, că iubirea face posibilă interesanta lor intimitate, cât un soi de ispită a înţelegerii mature, detaşate şi bonome a visului de tinereţe de către „generoasa bătrâneţe“... Din această perspectivă, baia diacronică de adevăr cuprins în **Poezie şi autobiografie** seamănă mult cu adevărul ficţionar al **Confesiunilor paralele**, primul roman al lui Costache Olăreanu. De unde s-ar putea isca întrebarea în legătură cu cât de largă ar trebui văzută marja care separă adevărurile ficţiunii de ale biografiei/autobiografiei.

Învingând rutina alinierii analizei, aş îndrăzni să afirm, în pofida, sau poate tocmai datorită declaraţiilor fără echivoc ale autorului, potrivit cărora faptele biografiei reale ar corespunde purului adevăr, că alta decât un adevăr din capul locului discutabil mi se pare miza reală a cărţii. Schepsisul coerenţei superioare metanoice a **Poeziei şi autobiografiei** e clar că se află la cheia temei uşor recesive a „Micului Paris“. Costache Olăreanu, asemeni – în parte – celorlalţi reprezentanţi ai Şcolii de proză de la Târgovişte, e un scriitor mare mai ales pentru că e un inegalabil constructor de edificii scripturale. Forma scrierilor sale este – aş îndrăzni să afirm – aproape desăvârşită pentru că autorul instituie un control superior, metafizic, asupra a tot ceea ce durează... Fără de egal, palpitul clipelor descoperirii şi luării în stăpânire a „misterelor“ Bucureştilor de altă dată, de către tinereţea viitorului „cel mai muntean scriitor moldovean“, dincolo de poezia implicită, trebuie citit neapărat prin tehnica contrapunctului care pune în acord/dezacord părţile. Adică primii 20 de ani de viaţă, poezia suprarealistă din **Turpitudini** şi **Caietul albastru** cu **Micul Paris**. Costache Olăreanu construieşte aici un ansamblu muzicografic şi polifonic a cărui singură regulă e solidaritatea pierdută şi regăsită a părţilor, îmbogăţită ca efect al lecturii.

Scriitorul şi-a reamintit şi a povestit şi în **Ucenic la clasici** despre fermecătoarele locuri ale Bucureştilor, precum, de pildă, Herăstrăul, Opera, Ateneul etc. Însă de-abia „întâmplarea“ care a determinat numirea sa ca „şef al culturii pe Bucureşti“, post în aparenţă de neimaginat pentru cei care cunoşteau natura retractilă a omului, abia **întâmplarea** care avea să facă aproape un an de zile viaţa scriitorului un calvar dă măsura dramatică a iubirii cetăţeneşti exemplare, cu totul particulare şi înalt responsabile, nutrită pentru oraşul crepuscular. Ajuns diriguitor la cultură, Olăreanu „visează“ să refacă, fie şi pe porţiuni, frumuseţea de „Mic Paris“ pe care Bucureştiul a avut-o prin anii patruzeci. Invocat în clipe de îndoială, iacobinismul unui mare fost prieten – l-am numit pe regretatul Radu Petrescu – îi pare lui C.O. că ar fi fost încântat de unele proiecte, şi enumeră extrem de parcimonios în jurnal realizări cum: aducerea statuii lui Brătianu de Mestrovici de la Goleşti şi instalarea ei pe vechiul loc, restaurarea frescelor de la Văcăreşti, proiectul Bornovschi cu privire la Grădina Icoanei... Din cauza unor greutăţi insurmontabile, dar, mai ales, din vina unor funcţionari obtuzi („strigoi ai trecutului care ne colindă lumea“, nu ezită să spună lucrurilor pe nume C.O.), uneori, postul în care lucrează i se pare domnului Costache Olăreanu o alergătură după năluci. „Materia“ însăşi a jurnalului lasă impresia în asemenea clipe de bricolaj literar, de scriere căznită care abia dacă înregistrează un sfert din ceea ce i se întâmplă autorului... De bună seamă că, epurat de orice urmă de „poezie“ şi scris cu cuvinte mai grele ca plumbul, jurnalul nu mai păstrează nimic dintr-o natură altădată delectabilă. Scriitorul refuză constructului jurnalier orice iniţiativă care ar putea acoperi mizeria prezentului, transfigurând-o. „Micul Paris“ pe care Olăreanu îl dorea restaurat, fie măcar şi cu bucăţica, devine pe zi ce trece teatrul unui **vacarm de neînţeles**. La festivitatea de decernare a premiilor concursului **Bucureşti** (!) de muzică uşoară – de pildă – „lojele sunt pline de turci şi prostituate. Parterul urla la apariţia soţilor Al Bano“. Ironia cu care scriitorul povesteşte desfăşurarea unei ore de activitate la Inspectorat, pe cap cu membrii formaţiei Stângă, e totală, amintind de cele mai reuşite şi mai acide pagini ale scriitorului. Personal, cred că domnul Olăreanu, după ani de tăcere, nu şi-a pierdut deloc îndemânarea şi nici „harul“ de mare scriitor.

Este aproape uluitor cum, graţie intligenţei construcţiei, ultima carte a lui C.O. în loc să devină un document al ratării, cum îşi imagina autorul, motivează, în fapt, idealul civic superior al unei existenţe contrariate, înşelată în modul cel mai grobian în aspiraţiile ei, violent şi masiv descătuşate de un moment revoluţionar unic.

Sunt dese, de asemeni, scrutările (recitirile) în care autorul îşi pune întrebări în legătură cu adevărul conservat în paginile „jurnalului“. Dar domnul Olăreanu e mai puţin dispus de această dată să divulge toate secretele temei. El refuză adesea comentariul unor situaţii şocante, preferând enunţul lapidar, astfel aducând la scara suportabilului şi agreabilului lucrurile cele mai neplăcute şi dezagreabile. **Poezie şi autobiografie** este cartea unei conştiinţe civice ultragiate care, la judecata de apoi a scrisului, şi-a propus să nu ierte şi să nu escamoteze nici o greşeală şi nici o slăbiciune, nici sieşi, nici istoriei. Poezia celor 20 de ani de formare, resimţită acum ca un fel de inconştienţă în faţa istoriei brutale, este refuzată cu obstinaţie în diarium şi, doar din motive de osteogenie rezonantă a părţilor, devine un foarte fericit insert adeziv pe întreg. Sicităţii sentimentului trăirii contrariate a ultimei perioade (1991 – 1992), rafinatul constructor de edificii „muzico-grafice“ care este Costache Olăreanu, aşa cum am mai spus, îi ataşează în contrapondere o selecţie din poeziile compuse de domnia-sa prin '45 – '47, dar nepublicate vreodată. Efortul („retro“) de coagulare pe care sconta autorul întrece orice aşteptare. Graţie „delictului de nemurire“ suscitat de insertul poetic, teza morală a părţii a doua nu numai că nu mai e resimţită ca o scădere a potenţelor vitale ale eului, dar, printr-un curios efect de absorbţie, înnobilează solidar expresia „de plumb“ a diariumului. Aşa se face că, atât la nivelul eşafodajului, pe întreg, cât şi al unităţilor fragmentare, **Poezie şi autobiografie** devine o partitură literară selectă, mai curând decât epura unui document istoric al spectrului ratării „de tranziţie“...

ramona fotiade

mai mult ca perfectă iminenţa unui trecut

treptele de piatră încinse
anticipând faleza
cu teama unei amintiri
a lucrurilor care nu s-au petrecut.
întâlniri care n-au avut loc
chiar locul de care mă împiedic
orbită de nisip carcase mucezind pe
ultima treaptă.
imaginea ricoşează
un muzeu pe marginea mării
reconstituire pe viu a unei
anatomii monstruoase –
organe putrescibile înlocuite rapid
de forma perfectă a oraşelor
prin care nu am trecut.
materia clară a lumii în care
fără să ştii
îţi scăldai gleznele sfâşiate
ca-n sângele unor întâmplări proaspete
zi după zi.
tot ce n-ai terminat niciodată să-mi spui
mirosul aspru de ţigări şi urma corpurilor pe nisip
chiar noaptea când viaţa ta era încă
înşiruirea neînţeleasă de cabine
la capătul falezei – senzaţia
uşoară de greaţă
cu care intru acum ameţitor de încet
în cadrul mut
zbaterea unui steag la ponton
refăcând pelicula
pulsul aproape continuu moment cu moment
tot ce n-am apucat să te-ntreb
timpul sincopat
tăcerea
în fluxul neîntrerupt de sânge
dinainte de a mă fi născut.

franz

nu ne vedem decât rareori, franz şi cu mine, aproape că
nu ne cunoaştem, de fiecare dată se întâmplă ca eu să trec
de partea cealaltă a străzii iar între noi se interpune
un fel de vitrină o ceaţă vânăt-lipicioasă ca portiera
unui wartburg demodat. probabil din cauza respiraţiilor noastre
grăbite îndreptate în sensuri contrare. aerul acesta, cu două
benzi de circulaţie, este străbătut de bare nichelate prin care
trecătorii îşi comunică saluturi obişnuite. franz şi cu mine
schimbăm câteodată eşarfe în semn de recunoaştere

locuiesc într-un birou de copiat acte. mi-am simplificat astfel
foarte mult existenţa; cu alte cuvinte, trăiesc în permanenţă
la locul de muncă. dimineaţa deschid ferestrele şi primesc
hârtiile solicitanţilor pe o masă de lemn bine lustruită.
deoarece munca mea cere deosebită discreţie, persoanele suspicioase
sau timide sunt invitate să se informeze asupra vieţii mele intime,
dintr-un sentiment firesc de compensaţie. oricine are dreptul să
privească atent înăuntru înainte de a-mi oferi actele spre copiere.
sunt obligat să răspund la toate întrebările deşi după ora 4,
ca să nu mă obosesc repetând, am dreptul să spun doar **da** sau **nu**.
franz lucrează într-un birou alăturat şi are unicul rol de
a mă bârfi. spre satisfacţia clienţilor mei colportează tot felul
de veşti scandaloase.

la aniversări franz şi cu mine sortăm fotografii de familie.
în asemenea cazuri solicitanţii devin mai îngăduitori, zăbovesc mult
timp în faţa ferestrelor alăturate, îşi permit unele glume şi
comentarii iar la sfârşit lasă un bacşiş prin care îşi exprimă
solidaritatea festivă. ne simţim amândoi fericiţi şi ciocănim în pervaz cu câte o călimară goală.

fiindcă peretele despărţitor tinde mereu să se subţieze
suntem nevoiţi să ne mutăm în încăperi tot mai depărtate.
între noi s-au interpus cu vremea numeroşi chiriaşi, astfel încât
rolul lui franz a fost treptat preluat de aceştia, care au avut chiar
iniţiativa de a forma o societate secretă pe acţiuni.

duminica franz şi cu mine părăsim încăperile din hârtie presată pentru
a merge la mare. marea se află în afara oraşului,
pictată pe un panou cu suprafaţa ondulată care se mişcă
în ritmul valurilor, acţionat de un mecanism pe arcuri.
plonjăm mulţumiţi de a disloca un volum egal de cerneală.
împinşi în sus cu forţa contrară suntem proiectaţi la timp
într-un tramvai aglomerat. la prima staţie se urcă o controloare
care hotărăşte că trebuie să fim amendaţi.
ne certăm îndelung şi ajungem în cele din urmă să facem un pact.
(până atunci eu ţipasem iar franz mieunase ceva pe un ton plângăreţ)
bine – zice ea – am nevoie de un tub de violoncel. uite, mâine
încep cursurile de reciclare şi la examen trebuie să imit
sunetul tramvaiului perfect. îmi faceţi această favoare şi
sunt gata să vă iert.
în disperare de cauză franz se oferă să o înlocuiască la examen
pretinzând că are o voce mai insinuantă chiar decât
şinele de tren. s-a şi gândit să transpună ruta lui 16 pe ritm
de woogie-boogie dans.
NU - exclamă ea contrariată. vreau un tub de violoncel!
e simplu – spun – partenerul meu de bridge cânta într-o vreme la
violoncel. printr-o schiză aş putea să-i sustrag tubul şi să
vi-l împrumut.
ne-am despărţit deci în piaţa coşbuc.

franz a demisionat într-o dimineaţă de luni, descoperise că,
în locul petelor de igrasie, peretele reproducea la indigo
memoriile mele. trădarea aceasta îi subminase zi de zi fantezia
fără să o ştie. jignit, completase într-o noapte până la ultimul
rând tencuiala şi apoi dispăruse.

fabrica începea dincolo de cele două grămezi uriaşe de gunoi fumegând.
nimeni nu ştia exact unde se sfârşeşte. podul oraşului ajungea abia
la înălţimea primelor coşuri, de acolo fabrica pare un crab scormonind
în pământ. nu i se văd decât labele murdare înălţate până la nori.
când e senin carapacea poate fi zărită ca un reflex al oraşului
în cupola de oţel. imagine uşor distorsionată la capete din cauza
distanţei.

franz lucrează într-o secţie specială acum. întreb funcţionarii
de la intrare unde pot să-l găsesc. nu mi se răspunde nimic, dar
provoc o mare îngrijorare. apare şi directorul care ţine să mă conducă
prin câteva coridoare întortocheate până la uşa de fier a unui safe.
protejându-mă neliniştit cumva mă lasă să citesc plăcuţa cu funcţia
lui franz: TIMER. nu înţeleg şi renunţ să mai întreb ceva.
funcţionarii deschid uşa, apoi se dau speriaţi înapoi aşteptând parcă
ieşirea unui idol sau monstru.
intru într-o cameră strâmtă de penitenciar. pe o bancă fixată în perete
franz stă liniştit şi îşi ţine capul în mâini. arată distrus.
mă gândesc că munca lui trebuie să fie îngrozitoare.
simt de-a lungul zidului prezenţa altor condamnaţi.
franz mă priveşte atunci fără uimire dar cu o disperare de ocnaş.
înţeleg că a fost transformat în calculator:
ţine evidenţa timpului pentru întregul oraş.
fiindcă n-am cum să-l salvez de aici, fac abstracţie de prezenţa
paznicului care ne observă printr-o fantă subţire din zid
şi îi arăt o copie a jurnalului meu. mă ofer să o citesc.
se întunecă iar franz se tot micşorează ca şi cum
la celălalt capăt al băncii, unde stă, zidul s-ar prelungi la infinit.
câteodată îl strig şi atunci îmi răspunde trimiţându-mi eşarfe subţiri.
când se luminează în partea lui franz, eşarfele devin
de un alb strălucitor. îl strig tot mai des şi la plecare
încerc să-i spun cât mă bucur că l-am cunoscut.
nu mai primesc nimic ca răspuns.

Întru cetirea lui Mateiu

de ALEXANDRU GEORGE

În numărul 23 al **Luceafărului** am publicat articolul **De la Mateiu cetire**... şi care iniţial fusese dat încă din vară **României literare**, de la care l-am retras, obligat de campania de insulte pe care susnumita redacţie a întreţinut-o împotriva mea, dezonorându-se până într-acolo încât să-mi refuze dreptul la replică în cazul unui imund pamflet datorat unui fost redactor al revistei, actualmente ajuns a fi un fel de aventurier internaţional (Cu acest incident **România literară** a ţinut să marcheze probabil împlinirea a 25 de ani de la începutul colaborării mele acolo; cum redacţia are gustul parastaselor fericite şi nefericite, îi sugerez să-l marcheze ca atare la una din rubrici).

Îmi cer (eu) scuze pentru consideraţiile întârziate, dar cred nu şi inactuale, privitoare la posteritatea lui Mateiu: estimp, cum ar fi zis el însuşi, sau recent, cum e expresia mai uzuală, au apărut cel puţin două cărţi remacabile, ediţia de **Opere** sub îngrijirea lui Barbu Cioculescu şi **Sub pecetea tainei**, republicată de Ion Vartic în versiune întregită de Radu Albala (care continuă episodul III al povestirii) şi Eugen Bălan care face acelaşi lucru cu primul, brodând pe tema dispariţiei lui Gogu Nicolau un adevărat roman colateral. Din păcate, editorul nu a avut cunoştinţă că am scris eu însumi o continuare-încheiere a povestirii, rămasă nevalorificată, deci, printre miile de pagini nepublicate pe care le păstrez printre hârtiile mele). Ediţia mai cuprinde şi un scurt eseu al lui N. Manolescu, în care acesta se străduieşte, împotriva evidenţei, să dovedească imposibilul, anume că povestirea ar fi de fapt încheiată, şi un altul iscălit de editorul însuşi, care propune o interpretare nouă figurii şi dispariţiei lui Gogu Nicolau, **Sâmburele de cireaşă al ultimului senior**, şi acesta publicat acum câţiva ani în **România literară.**

Din motive de economie de spaţiu, ediţia aceasta e lipsită de note, ceea ce ar fi dat alt relief muncii eruditului Barbu Cioculescu; tot din păcate, printre cele puţine se află şi una eronată, care atribuie lui Al. Paleologu descoperirea analogiei numelui Lenei Ceptureanu cu acela al muzei reale a lui Mateiu, Eliza Băicoianu; în realitate, descoperirea aceasta am făcut-o eu şi semnalez (cu toată umilinţa) că ea se află în cartea mea despre Mateiu (p. 142) apărută cu câţiva ani înainte de textul venerabilului eseist, azi şi senator. Mustrându-l amicalmente pentru greşita atribuire, am a-i mulţumi lui Barbu Cioculescu pentru o informaţie transmisă oral asupra acelui Bergami, de care vorbeşte povestitorul la intrarea în casa lui Paşadia şi care mie mi se păruse că e el însuşi strămoşul celui vizitat. În realitate, Bergami este un aventurier italian, conte, după o altă ortografiere: Pergami, fost valet de cameră a Carolinei, soţia regelui George al IV-lea al Angliei, şi devenit mai apoi amantul acesteia, fapt scandalos, care îi va atrage repudierea din partea încoronatului şi încornoratului soţ. Aşadar, când Paşadia spune: „Fu un Bergami, Mândreţea lui, aureolată de prestigiul ce înveşmântă în ochii femeilor pe aceia care au ucis, îl făcu să treacă de la coada butcei Domniţei Ralu, la dânsa în pat. Primi drept plată Măgura şi topuzul armăşiei" (p. 101), el utilizează un nume propriu cu sens generic de tipul un Făt Frumos, un don Juan, un Harpagon, care, în cazul strămoşului său cu nume rămas necunoscut, îi semnalează unele calităţi: prin servicii de alcov, el ajunge la boierie şi face să i se uite trecutul de asasin. (Tot astfel, am a-i mulţumi regretatului său părinte, Şerban, pentru că, mi-a atras atenţia asupra erorii din afirmaţia că Mişu Văcărescu (Claymoor) era tatăl Elenei Văcărescu; în realitate, aceasta era fiica lui Iancu Văcărescu, un frate al celebrului cronicar monden).

Partea cea mai interesantă, dar şi mai controversabilă a cărţii lui Vartic este **Postfaţa** sa, un text analitic prin care încearcă să descopere în figura atât de anonimului Gogu Nicolau, un adevărat personaj cheie, un fel de emblemă a autorului însuşi, care şi-a încheiat existenţa ca moşier (Nikolaus Georgius însemnând „agricultorul biruitor"), iar dispariţia acestuia, absolut enigmatică, o prefacere, o epifanie, cum Mateiu însuşi năzuia în varii momente ale vieţii sale. În această interpretare (eroul, prin însăşi nulitatea sa, suportând, după opinia mea, orice atribuire), cireşele pe care le-a cumpărat într-o gară, întorcându-se acasă la Bucureşti şi făcând adică un gest elementar de „atenţie" pentru consoarta care-l aştepta cu prozaica „ciorbă de dovlecei" acasă, în faptul serii, devin purtătoarele unui mister: e vorba de „sâmburele magic", poartă de trecere spre altă lume, căci eroul a dispărut după presupunerile mai puţin detectivistice şi mai mult băbeşti ale conului Rache „parcă l-a înghiţit pământul sau s-a înălţat la cer"...

... Eu cred, dacă aici e ceva de presupus, că ultima parte a frazei, cu sens mai prozaic, e cea reală: oricum, în clipa aceea, Gogu Nicolau, cel încărcat de semnificaţii, nu numai de mistere, era îngropat pe undeva în pământ. Şi, cum eu sunt mai Georgius decât orice Gogu, îmi îngădui să cred în această platitudine. Ion Vartic (căruia îi las bucuros deopotrivă domeniul iohaniţilor,

cât şi pe acela al interpretărilor apocaliptice, cu ruşinea că nu sunt în stare să descifrez adevăratul sens al numelui său de familie, Vartic) crede că trebuie să scoată ciudata dispariţie a peronajului matein din purul enigmism şi operează o înălţare măcar spre ceruri pe care statura banalului dar ponderosului slujbaş la Finanţe nu o îndreptăţeşte de fel. Pe Pământ (către care mă îndreaptă însuşi numele meu) sau în Cer, vreau să rămân în raporturi amicale cu exegetul lui Mateiu şi, de aceea, mă voi rezuma la câteva obiecţii foarte prozaice:

1. Nu se poate spune că scriitorul nostru trăia cu obsesia morţii, preocuparea aceasta începe să-l stăpânească în anii ultimi ai vieţii sale, când abia trecuse de patruzeci de ani şi nu e în legătură cu sfârşitul prematur al tatălui său, dispărut la peste 60, ceea ce pe atunci era o vârstă înaintată.

2. Notaţiile (tot de sfârşit!) asupra schimbării vieţii, chiar „renaşterii" sale, nu au funcţia metafizică pe care le-o atribuie Vartic, ci sunt specifice unui om lucid, dar catastrofal lipsit de voinţă şi care tot proiecta şi lua hotărâri mari, încercând a-şi înfrânge slăbiciunile dovedite, viciile sale prea omeneşti (abuzul de alcool, de ceaiuri, de cafele şi ţigări) care-l ruinaseră şi pe care nu ştim să le fi eliminat până la urmă, deoarece a sucombat (prematur) tot din cauza lor.

3. Preocuparea stăruitoare de a-şi nota date în carneţelele intime nu mi se pare că face parte dintr-o specială înclinaţie spre „numerologie", ci provine dintr-un pedantism care-i inspira şi o mulţime de notaţii şi specificări minuţioase şi inutile în opera de imaginaţie (şi prin care, după opinia lui Ovidiu Cotruş, ar fi încercat să compenseze deficienţa realismului din opera sa şi a prizei asupra realităţii).

Nu împărtăşesc nici această ultimă interpretare: Mateiu Caragiale a fost, după cum am încercat să demonstrez în studiile mele, un om dublu: foarte terestru în viaţa de fiecare zi, preocupat de chestiunile cele mai meschine şi năzuind la satisfacerea bunurilor celor mai prozaice, dar imaginând o lume ideală şi reală în acelaşi timp, evadând în ea, ca unică formă de mântuire, în cadrul unei viziuni fără transcendenţă. Ciudăţenia şi farmecul operei şi vieţii sale provin tocmai din această alternanţă (nu suprapunere) de planuri, el izbutind să se conceapă atât de bine în oricare dintre ele, încât îngăduie două direcţii de interpretare absolut opuse.

Între Pământ şi Cer, omul care a iubit aşa de mult plăcerile acestei lumi nu a năzuit către cel din urmă; la el nu există o „identitate între sus şi jos" în sensul biblicei cetăţi, Luz. Dar există un plan pe care eu nu-l voi numi intermediar căci pentru Mateiu el era suprem, anume cel al Imaginarului, singurul pe care sufletul lui păgân îl concepea şi unde se afla pentru el, dar şi pentru fericiţii care îl citesc, Paradisul.

Destinat Pământului, eu însumi am experienţa acestei dualităţi, foarte dureroase pentru cel care are sentimentul limitei Artei. Am divulgat această mărginire, de care am devenit treptat conştient în peste patru decenii de practicare a literaturii şi aş vrea să discut aceste lucruri cu Vartic cândva, dacă el nu mi-ar ocoli atât de stăruitor scrierile (era să zic: scripturile) chiar şi atunci când se ocupă de autorul nostru favorit.

constantin novac

Ce mi s-a întâmplat

În vremile mele bune am semnat scenariul unui film artistic de lung metraj, fapt care mi-a favorizat o apropiere de a şaptea artă, măcar terminologică; ştiu, de pildă, ce e acela **fondú**, **travelling** şi chiar **contrast de luminanţe**, putându-le folosi la nevoie în mici descrieri plastice; de exemplu, o panoramare dreapta – stânga din fereastra mea porneşte din muchea dură, cenuşie a Sanatoriului de boli dermato-venerice şi se poticneşte în clădirea bisericii armeneşti al cărei acoperiş zimţat de pescăruşi împrumută ceva din ameninţarea unei fortăreţe. Aceste două aparenţe de coloane sau de pereţi ai unui borcan imens cu fundul sprijinit pe gardul povârnit al grădinii mele susţin sau conţin, în ordine de sus în jos: un strat de cer cu sau fără nori, pescăruşi, vrăbii, grauri etc.; linia orizontului; un strat de mare liberă, dunga fermă a digurilor pe al căror perete interior se desenează conturul câtorva pescadoare jupuite, apoi bazinul înţesat de bărci şi balize, după care pământul cu toate accidentele lui, inclusiv un soi de promontoriu avansat în unghi drept în bazin, undeva spre stânga. Aici e viaţa. Peste tot e, dar aici e berechet. Acum, vreţi, nu vreţi, **un cadru de racord**, adică un cadru reprezentând în general detalii semnificative, detaşate de ambianţa strictă a acţiunii. Pentru că, fără să fac pe grozavul, fără să pretind că sunt vizitat de intuiţii colosale, desprinzându-mă în răstimpuri de chirpicul tratatului de hidrologie ca să mai inspir – fără să miros – aerul amintirilor iodate ale mării vecine, **adulmecam ceva, aşteptam ceva,** ceva care, chiar înainte de a mi se fi revelat, îmi stârnea dojeni fără obiect, îmi tăia elanuri decisive.

Un cadru de racord, vasăzică. Unghiul drept al promontoriului înaintat în bazin, cu cheiurile bordate cu panglici late, cenuşii, de beton, oglindite în apa prea puţin albastră. Pe o latură a unghiului, cea aflată aproximativ pe axul privirii mele, câteva bărci săltate pe cavaleţi, aliniate în adâncime, iar pe cealaltă latură siluete încremenite de pescari, perechi mobile de îndrăgostiţi care nu ştiu şi chiar dacă ar şti puţin le-ar păsa că există şi binocluri, liceeni chiulangii, marinari chinezi în permisie privind lumea noastră prin Oppenheimer-ul lor, alţi contemplativi incurabili, câini vagabonzi etc. Perimetrul intrândului adăposteşte şi o casă ciudată pe a cărei uşă intră şi iese, printre alţii, o femeie, mă tem, cu totul alta decât cea pe care o zăresc eu, şi asta din pricina legii mai sus invocate. Trec peste de ce atunci, ori de câte ori o zăresc, mi se aburesc lentilele binoclului, deşi practic nu respir în ele, respir dedesubt, cum e şi normal, prin **fosele nazale**. Întotdeauna am să cred că demnitatea e apanajul prioritar al lucrurilor şi fiinţelor nezgomotoase, zărite de departe, şi eventual prin lentile măritoare. Mai e acolo şi o şosea în construcţie, plus câteva acoperişuri cu olane răvăşite, printre care, în zilele însorite, leneveşte o pisică. Bun! Acum răsturnarea imaginii şi alt cadru cu subsemnatul, în plan mediu, un blond trecut dar încă interesant, cu ochelari, la biroul lui de prozator, pe care se află chirpicul impunător al **Tratatului de hidrologie**. Deschis nu mai departe de primul capitol. Aer de studiu intens, ochelarii slujind aparenţelor. Operatorul prinde, ca dintr-un moft, cadrul ferestrei ce dă spre micuţul port turistic, stratagemă cinematografică pentru a sugera poziţia blondului scriitor aflat încă în criză de formă, faţă de peisajul de o foarte mare, de o **copleşitoare importanţă** în desfăşurarea acţiunii. V-am spus doar că **adulmecam** (?), aşteptam ceva, senzaţie stârnită probabil şi de disperarea de a ajunge să cred în fluviul subteran al hidrologului amator Sameş, trecând peste atâtea obstacole. Bun pix! Păcat că drăguţa cu ochi albaştri de la papetăria din colţ s-a concediat pe motive de boală. De două ori păcat!

Deocamdată, deci, aer de studiu intens. „Nivelul apelor subterane se măsoară cu sonde intro…". Chipul meu, în prim plan, mutilat de enervare, violet (filtru), mă adresez unei persoane absentă din cadru dar prezentă, o, cât de prezentă în viaţa mea! Cu vorbele (coloana sonoră): „Nu mă duc la nici o pâine! Să fie clar! Mi-ajunge cât mă prostituez dimineaţa ca s-o câştig! Acum vrei să-mi sacrific şi după-amiaza ca să ţi-o cumpăr? Am zis că nu! Da! Categoric! (Între vorbele mele încap, desigur, vorbele ei, lăsând să se strecoare ideea că, în viaţa mea stearpă, o pâine adusă acasă devine justificarea vieţii mele însăşi; şi chiar dacă n-o gândeşte, e suficient să cred că o gândeşte). Categoric, da! N-au decât să crape toţi de foame! Şi tu cu ei, da! Nu mă duc nicăieri, orice… Da, e ultimul meu cuvânt!". Apoi travelling lung, obositor, ilustrând drumul meu spre pâine. În octombrie, luna mea de creaţie, totul va fi pur, purificat de convenţii consumate iresponsabil în celelalte luni care n-au alt rost decât să… Monteuza nerăbdătoare, tânără, probabil, mă readuce în prim plan. Sunt surescitat, nervos, grăbit, îmi iau notiţe, ne aflăm la jumătatea lunii martie şi încă nu cred în fluviul acvifer al lui Sameş, unde rămăsesem… "…duse în interiorul unui foraj de diametru mic sau în limigrafe…" Va trebui să otrăvesc câinele portarului de la sanatoriu, un maidanez care latră 12 cu 24. Cu trei pagini din Tratatul ăsta de hidrologie l-aş da gata. „…montate la gura superioară a forajului. În general…" nu-l pot însă otrăvi înainte de a-l repera, de a-l ţintui cu privirea. Câţiva paşi de înviorare în cadrul ferestrei, lespedea verticală, geologică a sanatoriului pe lângă care poţi coborî spre portuleţ, pe nişte trepte ciclopice. Inspir adânc, dintr-un mai vechi reflex al unui nărăvit mirositor de mare, şi mi se împinge sub nas boarea unei feştile abia stinse. Mai departe, containerele albastre de pe dig, buldozerul în replică, dincolo de apa bazinului, pe panglica şerpuitoare a şoselei în construcţie, pomul din stânga ţâşnind orizontal din faleza abruptă… Şi bărcile căţărate pe cavaleţi. Văzute şi răsvăzute, **dar de data asta clipind tainic, gravitând parcă în jurul unui lucru…**

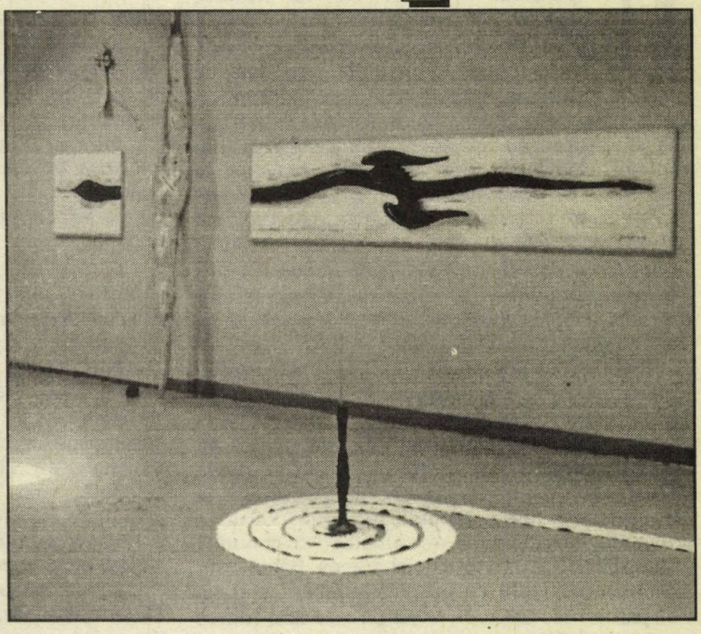

Mda! Cunosc şi sensul cinematografic al termenului **amorsă**, chestie ce ţine de compoziţia unui cadru. Plimbi o fiinţă în plan apropiat ca să subliniezi valoarea sugestivă a unui element din planuri mai îndepărtate. În cazul meu, mişcarea era încorporată într-un individ mărunt, şchiop, al cărui salt pe piciorul teafăr îi dădea o aparenţă de ritmică impetuozitate. Sigur că subiectivitatea noastră ne joacă tot felul de renghiuri, ca să nu mai vorbim de efectul legii lui Oppenheimer, dar sunt convins că mişcarea aia de recul între două detente sau, dacă vreţi, invers, era anume aleasă pentru a sublinia valoarea a ceea ce se afla în spatele ei. Mai precis, în capătul dinspre mine al şirului de bărci căţărate pe cavaleţi: o dihanie enormă, vineţie, diformă şi zbanghie a cărei pretenţie – absurdă – de a se numi barcă reieşea numai din încercarea ei de a se alinia celorlalte. Nu era din lumea asta, părând a-i fi indiferent dacă o atribuim trecutului îndepărtat sau viitorului imediat. Se vedea asta şi din faptul că, pe fâşia de beton a acelui promontoriu, lângă magaoaia cu pricina, se strânsese o mulţime de curioşi altfel dispuşi să se adune în prezenţa unui automobil de ultimul tip sau a unui accident cu consecinţe mortale. Salut, nu face, trecutul a trecut iar viitorul nu are treabă cu noi, prezenţii.

Dar nu mai eram acelaşi.

Grosplan cu mâna mea înşirând litere pe hârtie, bâjbâind cu alte cuvinte pe sub cernoziomul Bărăganului după pletele fluviului acvifer al hidrologului amator Sameş, vasăzică „…variaţia nivelului subteran este relativ lentă, de aceea…". Şi m-a străfulgerat o bănuială, **prozatorul e la cheremul tuturor bănuielilor**. Doamne, nu cumva…? E reconfortant gândul că, în timp ce tu te vei afla în ţara Octombrie cu certificat universal de extrateritorialitate, în pământul din jurul casei tale, hăt, departe, zace îngropat hoţeşte, cu dinţii rânjiţi, **mut pentru eternitate**, otrăvit cu hidrologie, câinele portarului. Nu divaga, ai fost atâta vreme ocolit de şansă, ţi-e frică de ea, gândeşte-te **şi dacă totuşi**? Se înţelege că am un binoclu. Revenit în cadrul ferestrei, pun aparatul la ochi şi, la dracu cu legea lui Oppenheimer, dau două mii de milioane de femei care ar intra şi ieşi din casa de sub faleză, gata să-mi aburească toate lentilele văzute şi nevăzute, plus mirosul ager al celui mai ager câine de vânătoare (am, în fişă, rase o mulţime), pe ceea ce n-aş vrea numai să mi se pară: **individul mărunt, febril, pirpiriu, şchiop, care se agita în stilul lui inimitabil pe lângă ceea ce părea a-i fi proprietate sau maşteră, blestem din străмoşi, purta laibărul meu de culoarea şofranului**.

Vreau să divulg aici, fără tevatură epică, una dintre trăsăturile mele de caracter imposibile. Dacă tot ceea ce mă înconjoară şi mi se strecoară în suflet îşi dă silinţa ca, printr-un miracol-reflex, să-mi indice drumul direct şi urgent spre triumf, înainte de a mă lansa spre nemurire, mai zăbovesc niţel pentru rezolvarea treburilor cotidiene încă nerezolvate. Ăsta sunt eu. Geniile nu sunt conştiincioase. Sunt doar insuportabile pentru cei din jurul lor. Pentru ele bănuiesc că sunt absolut suportabile, altfel şi-ar declina genialitatea. Eu sunt invers, insuportabil pentru mine şi suportabil pentru cei care mă obligă într-un fel sau altul să fiu cum vor ei. Mă întorc la masa de scris, fiindcă n-am terminat fraza hidrologică, deşi fluviul hidrologului amator Sameş s-a ascuns pentru totdeauna. Va să zică „…hidrograful nivelurilor se reprezintă sub forma unei diagrame în scară".

Şi abia apoi am coborât, fiindcă un binoclu de

într-o zi de martie

calibrul hârbului meu, de la distanţa respectivă, nu mă ajuta să zăresc eventuala lăbărţare a cheotorilor laibărului. Şi acum, mai degrabă în acelaşi timp, plângerea.

.....

Plângerea (fără adresă) autorului păţit dar niciodată călit de aventurile lui existenţiale. Şi am pus deci punct frazei din Tratatul de hidrologie, am închis Tratatul şi am coborât – gâfâind – treptele ciclopice de la baza sanatoriului ruşinos, o clădire destul de mare şi întortocheată ca să merite un rol de incendiu. Cred că-l şi are, deşi nu toate incendiile dintr-însul pot fi stinse cu una cu două. Din fereastra mea, în culcuşul unghiului drept închipuit de muchea geologico-astronomică a clădirii cu orizontul mării se adăpostea un vapor ancorat, azi unul, mâine altul, deşi mie mi-ar fi plăcut să fie mereu acelaşi: siluetă difuză în evaporaţia dimineţii, dură în verticala amiezii, calmă spre asfinţit, drapată în lumini, noaptea, când apa din jur cată să capete densitatea mercurului. Coborând, schimbând deci unghiul privirii, mi-am dat seama că sentimentul mea faţă de vaporul ce plutea acum în marea nemărginită era mai prudent, oricum mai puţin patern. Deşi asta cântărea infinitezimal – nu isprăvisem de coborât toate treptele, mai curând o succesiune de terase scurte şi îndesate – faţă de speranţa că îmi voi putea adjudeca din nou un teritoriu dacă nu măcar un personaj, fie el şi şontorog.

Ei bine, îl aveam. Se mişca cu aceeaşi ritmică impetuozitate în jurul opincii lui vineţii, un **kitsch enorm**, căreia îi dădea nişte ocoluri aparent lipsite de sens, făcându-şi drum cu coatele prin mulţimea de gură-cască, strânsă ciotcă să contemple minunea. Abia am avut timp să-i zăresc cheotorile laibărului prea largi pentru bumbii de lemn ai nasturilor şi să-mi zic, stupid, copleşit de emoţie, **ecce homo**. Se pierdea şi revenea dintre curioşii puşi acum, după o crâncenă uluială, pe bancuri proaste; desenând cu înverşunare mută un gard imaginar protector în jurul dihăniei sprijinite în nişte pari oblici care-i împrumutau expresia unui monstru marin pluripod; efectuând vasăzică un fel de teritorializare, şi, dacă nu pare prea pretenţios, de nişă ecologică pentru făptura aia ciudată a cărei pereche de hublouri răsărind din partea dinspre prova a cocoaşei pretinsă a fi acoperişul cabinei îi dădea întregului o mirare nu mai mică decât uluiala celor din jur. Oricum mai plină de voioşie nătângă. Te-ai fi aşteptat să găseşti deasupra capului, îndepărtându-se, năvodul uriaş care-o smulsese din abisuri şi-o aruncase pe mal. De aici, de lângă, să-i zicem, barcă, mă simţeam nevoit să-mi rectific impresia iniţială cum că celelalte bărci de pe cavaleţi ar fi gravitat în jurul ei; dimpotrivă, păreau toate revoltate şi ofensate; nici vorbă ca peisajul descris din fereastră, **cadrul de racord** nu-i aşa, să aştepte o împlinire, o amorsare, decât dacă împlinirea ar fi însemnat găsirea elementului dizolvant, stupefiant. Fiindcă era atâta stupoare în jur încât şi apa de la baza cheiului, de la bun început nu prea albastră, căpătase parcă reflexele uleiului mineral prăjit într-un carter de motor uzat; pesemne în perspectiva unei ospitalităţi silite, de vreme ce, indiferent de diversitatea opiniilor de pe chei, nu se îndoia nimeni că magaoaia vineţie era destinată mării. **Şi încă Egeei**. Bănuiesc că şi mirosea a ceva, dar amintirile mele olfactive îi dădeau roată rămânând mute.

Şi deodată, din spatele buldozerului învecinat, căruia i-am desluşit, printr-o spontană asociaţie, o insolită şi graţioasă elansare, un aer frivol, imponderabil, deodată din spatele buldozerului: „Ge-i gu ăjdia, bă...?“ Apoi şi femeia, odată cu vorbele următoare: „Bierloiule, ge nu-i drimiţi agasă, ge dragu, n-au mai văzud o bargă?“, prilej de alte bancuri proaste, de şuşoteli răutăcioase. „Băi, zău aja, vă bleojdiţi ga la urz. Ai ji tu agasă, gă ţi-o vi de azi dim...“ Părea un tandem formidabil, înţeles, în cursul unei îndelungate convieţuiri, să-şi transfere unul celuilalt diverse funcţii glandulare cu consecinţele lor vizibile, ea, mustăcioasă, cu voce viril-tunătoare, cu trupul otova, de atlet de circ purtând piramide umane în spinare, strâmbat dar nu strivit, cel mult tasat ca un pământ de fundaţie. Iar el pirpiriu, spânatic, ai fi zis delicat dacă opinteala pe piciorul sănătos n-ar fi trădat altceva, dimpreună cu mărturia aia bizară a caznei mâinilor lui, smulsă parcă din tenebrele fluviului subteran – sau acvifer – al hidrologului amator Sameş... şi uite că nu mai ştiu cum. Deja nu mai ştiu. Adică o încrâncenare mocnită, care nu putea încăpea într-un vas fragil, o forţă în echilibru precar, gata să se mai dezlănţuie, numai să i se spună unde. Nu neapărat şi **de ce**.

Deocamdată ajunge. Acum vine **plângerea**. De pe treptele largi de la baza sanatoriului, înainte de a mă instala în cadrul meu obişnuit, am mai aruncat o

privire în urmă. Umbra falezei, alungită spre răsărit, îi împăca acum pe toţi şi pe toate, cu mulţumirea mea regăsită alături. **A mea sau a locului împrumutată mie?** Şi atunci, cum naiba să nu te apuce jalea chiar şi în aceste clipe de satisfacţie că toate îţi vin în întâmpinare, când constaţi că totul depinde de un pas, de un zvâcnet de nerv, de un moft, uneori chiar de nimic, cum poţi să apuci drumul lung, istovitor al cărţii, cu hotărârea de a ajunge acelaşi la capătul lui aflat, hăt, peste mări şi ţări de timp accidentat? Când ştii că nu te vei scălda măcar de două ori în aceeaşi stare de spirit? Cum să te recunoşti mâine în cel de ieri, după ce parolă neschimbată, sprijinit în ce toiag al certitudinii? Atâta oboseală tăindu-ţi foamea de impresii; elanuri de fericire tâmpă, bucurii ieftine, o zi cu soare, o zi cu vânt, crize de lumbago, îndoieli peste îndoieli după care spiritul tău, ca un câine prost dresat, se ia chelălăind ca după o pisică vagabondă, uitându-şi rostul nobil; muşcând din trupul cărţii şerpuitoare prin lume şi prin viaţă, trup atât de asemănător, atât de izbitor de asemănător cu cel al autorului. Plus muchia strivitoare a mesei de scris, ca să nu mai vorbesc de complexele atât de strivitoare ale confraţilor tăi cu destine ilustre, căţăraţi în tablouri şi culcuşiţi în Cartea de Citire a Neamului. Să mai scrii, plantă în ciubărul încremenit sub aceeaşi poleială a cerului autohton, cu aceeaşi stea banalizată la căpătâi, revoltat de revelaţia exploatării autorului de către posteritatea amăgitoare, înduioşat de atâţia naivi care au investit, ca şi tine, în numele ei, ceea ce în fond nu le aparţinea prin însăşi nestatornicia clipei...

Şi nu o singură dată. Cu fiecare carte, luând-o mereu de la capăt, bolnav de sentimentul repetat al neputinţei... De ce siguranţa unui lucru împlinit nu se petrece în garanţia orgolioasă a următorului? De ce de fiecare dată gol, aşteptând să te umpli iar, ca o clepsidră cu nisip, foşnitor de timp şi de gânduri? Şi dacă nu te mai umpli?

Scriitorul e o carne vie. Asta-i autorul.

„Alo, da!“ Nu răspunde, e o provocare... Încă una la mână. Oricum, e bine că am fost extras din acest exces retoric, din excesul ăsta retoric. Din cadrul ferestrei, cerul de martie părea să se fi aşezat pe muchea digului, ca un capac de tingire afumată. De mult ţineam să plasez această propoziţie dezvoltată, recuperată din deşeurile lecturilor mele interesate.

Ca să nu mai vorbim de tupeul cu care distribui aici inteligenţă scăpărătoare, acolo clarviziune şi luciditate, dincolo cutezanţă, fermitate... Cine, tu? Tu, mă, umbră colorată? De unde atâta pricopseală să-mparţi şi la alţii? Singuratic, timid şi oportunist, gata să te guduri la prima bătaie încurajatoare pe umăr a vreunui ştiut neisprăvit, să te umpli de orgolii searbede la laudele de circumstanţă ale unui ins pe care-l disprețuieşti şi vei continua să-l disprețuieşti pentru lipsa lui de criterii valorice. Năuc, înghesuit într-un colţ, asurzit de larma planetei, speriat de imprevizibil, vii tu şi faci ordine în univers, dai tu verdicte pentru veşnicie. Ai un suflet săltăreţ ca un purice costeliv, te laşi ars de acidul tentaţiilor minore şi pretinzi să domini o colcăială de suflete fie şi inventate, să le aduci pe calea cea dreaptă. Când în viaţa de toate zilele de pârlit notoriu te sufoci... Traficant... „Alo, da! Spune!“ Poftim, nu răspunde. Călare pe o stare de spirit ca într-un rodeo, nu? Traficant de iluzii! Aici tânjeşti după referinţe de băiat cumsecade şi dincolo injectezi doze de venin în odrasla ta fictivă, îi întorci arcul să se răstească la toată lumea în locul tău şi o iubeşti vicios deşi până la urmă o pui la gard fiindcă aşa cere morala Editorului, s-o stârpeşti. Şi poate ea nu vrea ce ţi se cere să vrei. Fiindcă până la ipocrizie e putere. V-o spun eu, doar nu degeaba m-am bălăcit în apele întunecate, mâloase ale atâtor manuscrise ratate. Care au devenit pe neştiute ale mele.

Adevărul, ca şi pâinea tăiată, n-are stăpân.

Şi după ce, biruindu-ţi iresponsabil toate aceste temeri şi te arunci în alt război, ba ţi se usucă cerneala-n peniţă, ba-ţi piere mirosul, o unealtă profesională, nu-i aşa, ba latră câinele portarului, ba te trimit la dracul cu fluviul tău cu tot. Sau sună telefonul cu toate consecinţele... „Răspunde, domnule, odată!“ Nu vrea. O să vreau eu. Fiindcă bănuiesc cine este şi precauţiile pe care şi le ia la ora asta la care mă ştie de obicei singur nu sunt decât un moft. Sau o mustrare, că n-am avut eu iniţiativa. Oricum, o altă piedică în calea Creaţiei... O altă povară în cârca autorului şi nici măcar nu mi-am terminat plângerea.

Trupul meu crede că-şi vede de-ale lui şi că mi le lasă mie pe-ale mele. Aiurea! Doamne, de ce mie, Frate al lui Adam, mi-ai dat ţâţe?

(Fragment din romanul „Autonomie de zbor“)

alexandra voicu

Ea, care nu poate niciodată câștiga

Pentru că nu îl mai interesa, voind să scape cât mai uşor şi repede de ea, făcea pe supăratul. Inventa pretexte, inventa nimicuri, se agăţa de ceea ce era mai adevărat în ea, trăire, pentru a-i întoarce spatele – când nu o jignea printr-o afirmaţie care-i corespundea lui, dar atribuită ei: „Nu mai ai nevoie de mine!“, „Nu te interesez!“ etc. Iar ea, după durere, furie şi consolarea „E cel mai mare nitocan pe care l-am lăsat în preajma mea!“ se însingura, devenea iar stăpâna ei, singurul ei stăpân posibil. El de mult îşi alesese viaţa, femeia - drumul trasat până la moarte. Când vedea şi el asta, se revolta – şi ea crezuse că această revoltă ar putea fi de-ajuns pentru ca el să devină liber, să trăiască adevărat – adică după adevărul ei – dar atât că lui îi era frică, spaima de-o altă viaţă ca spaima de moarte. Şi el a hotărât: nu va iubi. Nu va iubi. Nu va iubi. Căci el iubea. Căci el iubea. Căci el iubea.

Iar ea, la rândul ei, nu putea iubi un om care nu-i liber. Cerc vicios. Şi jucau de-o vreme comedia. El tot spunând că o iubeşte nu o mai iubea, ea tot nespunându-i se lega mai mult – deşi ştia că trebuie să plece. Ea va rămâne singură – şi va încerca să crească un copil. El va rămâne cu copiii şi soţia, tată şi soţ exemplar. Ea va încerca să scrie despre noua ei singurătate, el îşi va inventa o singurătate în care să o cheme pe ea câteodată, dar în minte doar. Netrebuindu-i. Obosindu-l. Agasându-l. Enervându-l. Copleşindu-l. Cum îi spusese chiar ea – de ce nu rămânea nimeni cu ea: cine să suporte adevărul de la celălalt, când acest adevăr nu îţi convine? De ce să simţi tot timpul că eşti slab, imbecil, că nici viclenia nu îşi are loc, că nu poţi fi tu – în sensul tău, că eşti deci limitat – începi să crezi că de prezenţa ei, altfel ai fi cu adevărat cel aşteptat! Deci cum să suporţi toate acestea? S-a convins şi el că nu putea deşi i-a spus şi ea: nici un bărbat nu suportă să rămână lângă mine pentru că în prezenţa mea – oricât de isteţ, făcut… – se simte un nimic.

Şi nu era vorba de un dispreţ al ei funciar, de mizantropie ori de răutate. Dimpotrivă, rar mai puteai găsi atâta simţire, compasiune mută, largă înţelegere a unui om faţă de-un semen. Dar tocmai asta irita, era interpretat pe dos. Căci ea vedea totul şi imediat în om, dar îl şi ierta. Se simţea vinovată pentru înţelegerea ei, care devenea asemenea orbirii – nu o deranjau răutăţile din celălalt, şi le explica şi le ierta – dar acela nu îndura să fie descoperit. Chiar dacă el ştia. Sau poate că de fapt simţeau toţi că era o iertare de suprafaţă, în fond o trufaşă, caracterul ei se făcea simţit. Învăţătura vieţii ei de până atunci: lipsa de caracter a celorlalţi.

Deci cum să suporte el zi de zi povara caracterului său dubios – se declarase el însuşi şmecher –, de la profesiune până la afectivitate? Responsabilitatea lui: „Mă-nvârt şi eu cum fac ceilalţi, doar aşa se poate trăi (?), aşa face tot omul în Ţara Românească“ şi greaţa ei când l-auzea spunând acestea. Iar în familie – „Copiii mă adoră, eu îi iubesc nespus, pe nevastă o apăr, şi respect patria mea, dar o înşel cât pot…“. Când i-a spus ei că o iubeşte: „Nu-ţi pot oferi decât concubinajul…“ Nu-şi dădea seama de ridicol?… Şi greaţa ei anunţată: „O să mi se facă rău de duplicitatea ta.“ Şi i s-a făcut… Şi lui… Făcea tot mai des pe supăratul, inventa motive de plecare, făcea pe gelosul şi de fiecare dată uşurat că rămâne singur, că ea va pleca, lăsându-l liber, libertatea lui, contrafăcută, însă vitală pentru supravieţuirea în mediocritate. Ştia că ea va pleca şi era liniştit – totul doar problemă de timp – tot mai scurt, că ea va naşte şi se va duce de lângă el. Ştia şi el că ea va renunţa. Iar dacă nu, va putea invoca orice, ca şi până acum, ca să n-o primească în casa inimii lui, prea ocupată (al doilea lui copil l-a cucerit neaşteptat). Ştia că ea va pleca, deşi încă nu renunţa la el. Iar ea ştia că va pleca, deşi încă nu renunţa la el. Mitocănia lui avea pandant în acest timp laşitatea ei: să nu se spună că nu a făcut totul, deşi i-a fost clar din primele zile ale reîntâlnirii lor că el e perfect pentru familia lui. De altfel, ea a simţit tot timpul că el, în tot ce făcea, întâi se gândea: ce-ar zice nevastă-mea, ce-ar face ea, cum ar reacţiona, să nu o lovesc, să nu o jignesc, să nu o strivesc. Oricine suportă mitocănia mea. Mai ales ea, caracter tare – dar nu şi infam, ar spune ea –, însă nu nevasta. Doar aceasta de-admirat, de protejat. Restul va trece, o aventură.

De-aceea a şi rămas deschis, „receptiv“ doar

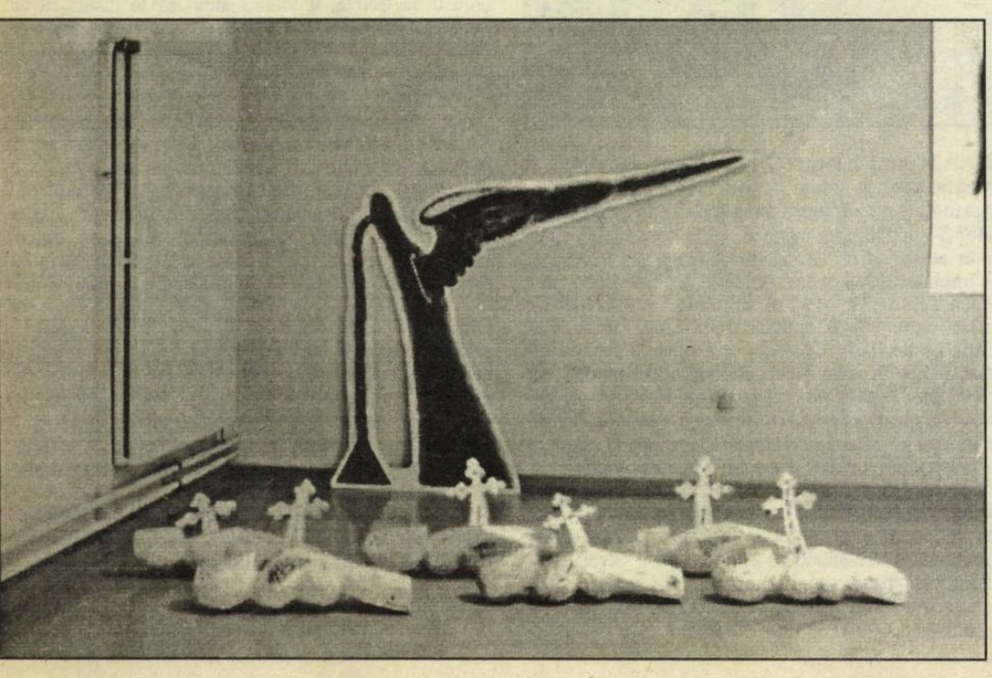

la nevastă – cu ea firescul, cu ea convorbirile, cu ea dialogul, cu ea adevărul. Restul – doar încercare, experiment. Şi niciodată eveniment al lor – totul între ei i se întâmpla doar lui. Iubita anulată, am văzut de ce: să mai respire nevasta, să rămână-n viaţă. Ea putea să mai moară o dată – nu a spus chiar ea de câte ori a luat-o de la capăt, moartă şi-nviată? Răul şi indiferenţa suportă oricine, orice femeie, mai ales ea. Şi aici se înşela şi el. Ceea ce era o mare, teribilă sensibilitate, provocatoare în orice clipă de suferinţe, cu atât mai mari cu cât motivul era irelevant altora – ceilalţi luau drept răutate, spirit malefic. De unde inadecvarea ei perpetuă la oameni şi situaţii – neconcordanţă dată de proasta lor/ei receptare.

Şi toate în ciuda unei sincronizări – asta cel mai dureros: simţeau la fel şi se receptau în mod contrar. Ea s-a resemnat. Nu mai e nimic de făcut, după şase luni de încercări. Tot ce-a fost tandreţe şi apropiere era luat ca indiferenţă, sau batjocură, sfidare – conştiinţa mediocrităţii lui! *El a plecat la munte două zile, în familie şi cu prieteni. Ea a rămas distrusă nu că pleca, ci pentru că el evitase să îi spună asta – ceea ce-l arăta vinovat – adică asta voia, asta era viaţa lui, lângă soţia lui, şi teama de-a o recunoaşte îl făcu să se poarte în noaptea dinaintea plecării violent: credea că îşi putea masca mitocănia astfel, când vedea că vorbele nu reuşiseră. Plânsul, criza ei fără reproşuri erau ale înfrângerii, iar el le atribui batjocurii, să scape uşor. Nerăbdarea lui de dimineaţă de-a pleca, încă o dată, îl trăda, şi tot pe ea dădu vina: de ce nu ai venit în altă zi? Lui nu i-o fi fost greaţă de-atâta mitocănie? În trei zile se purtase atât de urât cât să-i trăiască nevasta sute de ani… Şi nu avu curaj s-o recunoască nici peste trei zile, când ea i-a reamintit. Nu recunoştea nimic, încă o dată laşitatea lui, minciuna, vinovăţia pe care le ascundea – cum altfel? – făcând el pe supăratul: plecă la serviciu, după treburile lui, fără o vorbă, chiar dacă ea îl mai strigă, ba chiar şi de la etaj – el continuându-şi jocul din care nu putea ieşi decât învingător. Totul chestie de timp. Scurt. Foarte scurt. Ea va pleca în curând. Căci va naşte. Şi definitiv. Ce uşurare. A scăpat şi azi de ea. Vine târziu. Ce bine că are de lucru, că va lipsi mai mult! Şi îi aruncă el, tot el – ultima, suprema mitocănie, aceeaşi de dimineaţă deja ajunsă la puterea a treia, a patra? – :„Ai scăpat şi azi de mine!“*. Ipocrizie, numele tău este al lui. Mitocănie, numele tău este al lui! Cum să mai stai cu un om care te face să simţi asta în orice clipă? Rămâi cu nevasta care te adoră, cu copiii pe care încă îi (mai) poţi păcăli… Etc. Cu ei nu te aşteaptă clipa adevărului. Iertat dinainte, acceptat. Pentru că ei acceptaţi de tine. De mult. Dintotdeauna. De-aceea nu te mai poate ierta, accepta şi ea. Pe ea doar dintr-un vis. Ea care nu poate niciodată câştiga.

Moarte și dispariție

■ Punct de vedere asupra harului

de DAN STANCA

Lacțiunea harului este de o asemenea delicateţe încât poate fi socotită non-acțiune. Fără har nu ar exista miracol sau miracolul ar fi brevetat ca simplă invenţie. Toată ştiinţa şi tehnica au luat naştere şi s-au dezvoltat în absenţa harului. Am construit o civilizaţie lipsită de har şi aceasta, mai devreme sau mai târziu, se va întoarce împotriva noastră. A lucra cu har, întru har, de aceea, întrece cu mult posibilităţile noastre de înţelegere. Providenţa se exprimă acolo unde este prezent harul. Nu există har în destin fiindcă destinul reprezintă mai degrabă lege decât mister. Dar intervenţia Providenţei în destin este tocmai adaosul inefabil de har care supune legea şi o scoate de pe orbita ei inexorabilă. Aşa cum adierea poate să mute munţii din loc fiindcă posedă o calitate pe care piatra în încremenirea ei n-o are, aşa şi Providenţa prin har poate să schimbe cursul vieţilor sortite nefericirii sau unei fericiri suficiente sieşi.

Adierea în cea mai înaltă instanţă este cuvânt. Inefabilul ei natural, faptul că nu poate fi percepută decât de persoanele foarte sensibile sau până la urmă nici de acestea reuşeşte ca „la limită" să comunice cu un plan transcendent, dincolo de orice atribut, unde fiinţează sau, mai corect spus, suprafiinţează logosul. Doar în aşa fel putem înţelege fragmentul din Vechiul Testament în care se spune că Dumnezeu nu se va găsi nici în vijelie, nici în furtună, nici în pârjol, ci în zefirul care va sufla la urmă, după ce oamenii vor fi deja istoviţi şi în neputinţă de a-l mai simţi. Aşadar, cel mai adecvat simbol pentru a sugera Logosul este cuprins în adiere, boare, zefir, în tot ceea ce exprimă prin însăşi natura sa delicată, firavă, imperceptibilă Inefabilul haric. Numai ceea ce este delicat în această lume, prin simetrie inversă, simbolizează puterea copleşitoare a Divinităţii şi îi poate fi chiar vehicol. Din acest motiv munţii nu sunt mutaţi din loc de furtuni şi alte urgii ale naturii, cum ar părea normal la prima judecată, ci de adieri purtătoare de graţie, singurele care pot să desfacă temeliile bătrâne prin suprafirescul lor, prin calitatea pe care o au de-a depăşi atributele naturale. Dacă destinul unei fiinţe este acela de-a se naşte, de-a trăi şi de-a muri, atunci Providenţa care coboară asupra fiinţei ar reuşi să întrerupă acest lanţ înlocuind moartea cu dispariţia. Oamenii care nu mor şi care dispar sunt tocmai oamenii pe care i-a ales Providenţa.

Învierea este în fond o dispariţie după moarte. Miracolul suprem întruchipat de înviere reprezintă tocmai întreruperea acestui curs al fatalităţii ca legitate. Dar Providenţa, harul, misterul sunt acele deschideri ale ochiului lui Dumnezeu în nevederea legii. Dacă aceste deschideri au loc mai devreme decât ar trebui atunci ele sunt chemate de un grad sporit de sfinţenie al persoanei respective. Cum omenirea în ansamblul ei şi în stadiul actual nu mai poate fi smulsă din fatalitatea în care e înscrisă şi din destinul care o îndreaptă orb spre sorocul pedepsirii, rămâne ca numai individul, în clipele sale de maximă discreţie, să-şi încerce şansa ce încă nu îi este refuzată de-a dispărea în îmbrăţişarea harului. Harul nu coboară însă asupra fiinţei care se complace în pasivitate şi nepăsare. Participarea continuă a fiinţei la lucrarea spirituală este însăşi condiţia care solicită harul şi-l întrupează de fapt în invocarea sa. Dar adierea care vine după furtună şi pârjol este atât rodul unor necontenite strădanii cât şi surpriza binecuvântată ce desăvârşeşte o aşteptare vecină cu disperarea. Acest paradox nu face decât să sugereze calea nebănuită pe care coboară inefabilul haric, felul cum se desluşeşte în lume misterul Providenţei şi cum deturnează în direcţie nevăzută drumul obositor de vizibil al destinului devenit lege. Credinciosul adevărat este, desigur, cel care nu-şi poate pierde

niciodată speranţa şi totuşi este şi acela care trăieşte aproape de disperare. Întrepătrunderea aceasta atât de misterioasă pare să fie singura soluţie pentru transformarea credinţei în înaripare şi deci pentru realizarea dispariţiei.

Omul care vede în icoană atât cerul cât şi prăpastia îşi trăieşte credinţa în esenţa incomprehensiunii ei, atingând acel prag al ignoranţei ca revelaţie când lumina se confundă cu întunericul şi invers. Astfel el se pierde şi se regăseşte într-o altă dimensiune pe care nici un atribut nu o poate descrie. Spaima se împleteşte cu adoraţia şi tocmai într-un asemenea domeniu unde cel slab e de fapt puternic, cel mic mare, cel risipitor strângător şi cel păcătos sfânt, unde lumina e întunecată şi întunericul luminos, tocmai într-un asemenea domeniu destinul este anulat iar Providenţa se exprimă în deplinătatea ei.

Lumea însă nu ar fi putut să dureze dacă oamenii ar fi dispărut şi nu ar fi murit. O lume eliberată prea devreme n-ar mai fi lume. Ar fi doar o proximitate a Providenţei, un abia desprins şi autonomizat cosmos pe care-l soarbe încă setea de repaos. Lumea aceasta ar fi lumea paradisiacă, lumea dinainte de cădere, lumea în care omul primordial nu avea cum să moară, ci dispărea în spaţiul misterios, precosmic din care abia se desprinsese. Dacă lumea în care trăim este chiar opusul lumii paradisiace sau tinde să-i devină opus, dacă este lumea aflată la cea mai mare depărtare de har şi de Providenţă, dacă este o lume dominată de cantitativ şi de lupta pentru putere, deci o lume a destinului, atunci şansa noastră de-a fugi din ea este cu atât mai necesară. Necesitatea aceasta depinde însă în totalitate de comuniunea pe care o realizăm cu harul. Dar oricât am dori acest lucru, oricât de mare ne-ar fi voinţa pentru a ne apropia de har, nu vom putea realiza această apropiere dacă nu vom trăi măcar pentru o fracţiune sentimentul dizolvant al detaşării de noi înşine ca un fel de abandon ireversibil. Tocmai de aceea nu virtuoşii, nu disciplinaţii şi ascultătorii sunt aceia care acum, la sfârşit de lume, se apropie cel mai mult de har, ci vagabonzii, neajutoraţii, fiinţele fără nici un acoperământ, în aparenţă păcătoşi şi loviţi de soartă, în adâncime oameni ieşiţi din legea destinului şi pregătiţi în starea lor contrară, parcă, oricărei pregătiri să dispară printr-o minune care-i alege pe ei prin însuşi misterul insondabil al alegerii pe care Inteligenţa divină o face, deconcertând întreaga noastră judecată şi capacitate de înţelegere. Desigur, aceşti vagabonzi fericiţi sunt tot mai rari, mai greu de găsit pe cărările unei lumi acoperite de funingine şi de hoarde de impostori, dar raritatea lor nu înseamnă că oferă mai multe şanse celor care respectă în mod sterp canoanele şi se bucură că s-ar afla astfel pe calea cea dreaptă. Probabil, singura formă de credinţă neperisabilă, indiferent de halul de rătăcire în care ajung vremurile, este tocmai aceasta: **minunarea pătrunsă de suferinţă faţă de abisul care ne desparte de Dumnezeu. Căci din abis până la urmă izvorăşte harul.**

Mihai Sin:

«Poate că neșansa noastră a

– Dragă Mihai Sin, entuziasmul scriitorilor de a schimba imaginea României în afara ţării s-a stins treptat după ce au ajuns la ambasade. Acolo au descoperit, pe viu, cum se zice, că mişcarea de la Externe era doar una de faţadă sau, pur şi simplu, electorală. Ai puterea să mă învinuieşti de insinuări?

– Din păcate, n-am de ce să te învinuiesc de insinuări şi nici măcar să te contrazic. Spun „din păcate", pentru că mi-ar place să ştiu sau să cred că în ţara aceasta pot să apară iniţiative majore care să contribuie într-adevăr la formarea unei bune „imagini a României", fără a fi însă minate de „dedesubturi" obscure sau de o „logică strâmbă". Fiindcă ai pomenit de „imaginea României" aş vrea să-ţi spun câteva gânduri în această privinţă. Noi ne plictisim repede de anumite cuvinte, de anumite sintagme, de sloganuri, nu atât pentru că ne-ar place tare mult să le înlocuim cu altele, supunându-ne astfel modelor şi conjuncturilor (este şi asta o explicaţie, bineînţeles), ci în primul rând pentru că le golim repede de conţinut. Iar alteori, sintagme mai mult sau mai puţin propagandistice ne par de la început fără conţinut, într-atât de puţin credibile sunt şi într-atât de prost demarează „acţiunea". Cu „imaginea României" se părea că s-a demarat bine. Dar „campaniile" conving din ce în ce mai puţin, chiar şi atunci când sunt susţinute cu miliarde de dolari, ele putând să eşueze lamentabil în deriziune. Formarea imaginii unei ţări nu e o chestiune de „campanie" (în anumite împrejurări poate deveni şi aşa ceva, dar Doamne fereşte să le avem!), ci o acţiune continuă, o „lucrare" permanentă pe care au datoria s-o facă toţi cetăţenii de bună credinţă şi cu precădere cei „specializaţi", adică în primul rând diplomaţii, dar şi politicienii, alte persoane oficiale etc. Ei bine, la noi se fac deja bancuri şi se spun „glumiţe" despre „imaginea României". Nu vreau să spun că agreez această poziţie, natura mea fiind, să zicem, ceva mai gravă, stilul „băşcălios" provocându-mi uneori dezgust. Nu se poate clădi nimic trainic pe solul „băşcăliei" sau al urii. Dar cine întreţine, totuşi, această atitudine? Aproape că nu există un „oficial", mai „înalt" sau mai modest în ierarhii, care, întors dintr-o „misiune" în străinătate, să nu se simtă obligat să-şi justifice biletele de avion, sejurul, diurna şi mai ştiu eu ce altele, împărtăşindu-ne la radio, la televiziune sau prin gazete ce a făcut el pentru îmbunătăţirea „imaginii României". Anumiţi reporteri, de altfel, nici nu mai au răbdare să aştepte „mărturisirea" interlocutorului, ci pun ei întrebarea „de bază": „Ce aţi făcut pentru îmbunătăţirea imaginii României?". În astfel de situaţii putem fi siguri că respectivul n-a făcut chiar nimic. A făcut doar „turism oficial" şi „shopping" spre binele său şi al familiei sale. „Imaginea" unei ţări se construieşte, e adevărat, uneori şi prin acţiuni spectaculoase, prin rezultate pe care să le reţină marile ziare şi agenţii de presă (în sport, de pildă), dar în primul rând ea se formează printr-o tenace şi temeinică muncă, discretă şi de bun-simţ.

– Cititorul îşi dă seama că nu întâmplător am atacat acest domeniu. Tu însuţi ai fost selecţionat să ne prezinţi şi să ne reprezinţi. Din câte ştiu, te-ai întors mai repede decât ne aşteptam. N-ai aptitudini pentru diplomaţie sau diplomaţia noastră nu-i pregătită să lucreze cu personalităţi culturale?

– A fost o vreme când, fiind elev de liceu, visam să devin diplomat. Abia în 1960, student în anul întâi, aveam să aflu că în 1957, cu un an înainte de a muri, tatăl meu fusese exclus din partid în care, de altfel, intrase de nevoie, pentru a-şi ocroti numeroasa familie. Timp de trei ani, mama şi fraţii mei mai mari mi-au ascuns acea „excludere" care, în condiţiile „eternizării" socialismului, însemna un „dosar" definitiv compromis. Am înţeles deci de timpuriu că eu, cu „dosarul" meu, nu voi putea deveni niciodată diplomat. Iar mai târziu am înţeles că nici un dosar „curat" din punctul lor de vedere, n-ar fi fost de ajuns, pentru selecţie fiind necesare şi alte „calităţi", pe care nu cred că le aveam. Cam ştiam care erau criteriile de selecţie, de fapt de „contra-selecţie", cu unele excepţii, fireşte, pentru că, din fericire pentru această ţară, eu susţin că au existat oameni care, în domenii dintre cele mai diferite, au încercat să rămână cinstiţi, să nu le fie ruşine de ei înşişi. Oricum, mulţumesc lui Dumnezeu că atunci n-am corespuns acelor „criterii" şi deci că nimeni nu mi-a descoperit „aptitudini pentru diplomaţie", pentru a întreprinde ceva în acest sens. Ţi-am făcut această mărturisire doar pentru că, uneori, mă gândesc că foarte scurta mea carieră diplomatică a fost, poate, nu doar urmarea unei întâmplări, ci şi un dar al destinului, după mulţi ani dominaţi de frustrări. Am plecat, după nici un an, de la ambasada noastră din Tel-Aviv, la cererea mea de rechemare în ţară. Am mai avut ocazia să spun câte ceva despre motivul „abandonului" meu: grave neînţelegeri cu ambasadorul, un personaj cu totul bizar, despre ale cărui „ciudăţenii" în modul cum conducea ambasada se ştiau destule şi în „Centrală". Nu vreau să intru în detalii, nu pentru că ar fi vorba de nu ştiu ce „secrete de stat" şi nici pentru a nu încălca obişnuita „discreţie diplomatică" (o „regulă a jocului" pe care cred că am respectat-o), ci pentru că nu vreau să dau apă la moara celor interesaţi să răspândească „mitul" scriitorilor „guralivi", „neserioşi" şi „boemi", incapabili să se supună disciplinei şi rigorilor anumitor profesii, printre care şi diplomaţia. Mi se pare de prisos să combat acest „mit", întreţinut deloc dezinteresat, cum ar fi de prisos să dau o lungă listă de scriitori-diplomaţi celebri. Acum mă mulţumesc să amintesc doar de Spătarul Milescu, poate primul diplomat de anvergură pe care l-a avut poporul român şi care, nu-i aşa?, poate fi considerat şi un scriitor de mare talent. Aş mai spune apoi că sunt scriitori şi... scriitori şi că am cunoscut oameni, aparţinând altor profesii, care mi s-au părut mult mai „neserioşi" şi „boemi" decât cei din „obştea" noastră.

– Din cei şapte scriitori care s-au entuziasmat de şansa ce le-a fost oferită, doar trei au mai rămas la ambasade. Cei din urmă au mai multă abilitate, înţelegere sau mediul lor a fost mai puţin poluat?

– Cred că trebuie să te contrazic: eu ştiu doar de şase scriitori şi de doi rămaşi la post, pentru că Eugen Uricaru funcţionează la Roma nu la Ambasadă, ci la „Accademia di Romania", ceea ce este, totuşi, altceva. Nu ştiu dacă are vreo semnificaţie aparte faptul că au mai rămas la posturi doi sau chiar trei dintre noi. Pentru mine au fost mult mai semnificative alte „amănunte". Să-ţi dau două, trei exemple: în Minister, în perioada de pregătire, am simţit fiecare că, de fapt, nu eram doriţi, ci eram priviţi ca nişte „corpuri străine" şi suspecte care, fireşte, trebuiau cât mai grabnic înlăturate, după ce „campania" îşi va fi atins scopul. Trebuie să recunosc că am fost chiar avertizaţi de rezistenţa „cadrelor vechi" de către însuşi dl Adrian Năstase. Până la un punct, reacţia asta era firească şi de înţeles: cine şi unde se dă la o parte, de bunăvoie, ca să facă loc altora, chiar şi după o revoluţie? Îţi mărturisesc că am fost uluit să constat în toţi aceşti ani cum atâţia intelectuali intraţi într-o politică „activă", nu mai pridideau să se mire şi să se indigneze că „foştii" şi reprezentanţii lor nu se dau la o parte şi nu se retrag în hrube, să-şi facă penitenţa, pentru a le lăsa astfel loc lor, defilând triumfal pe noi bulevarde ale democraţiei. La atâta naivitate şi imaturitate politică, „succesele" au fost pe măsură. Să ne întoarcem însă la „Externe": la un moment dat, printre alte acţiuni, s-a organizat un simpozion cu tema, încă de pe atunci obsedantă, a „Imaginii României". Fiecare dintre noi, scriitorii-diplomaţi, am avut intervenţii pe care le consider şi astăzi interesante, de bun-simţ, deloc epatante. Altceva m-a contrariat atunci, până la stupefacţie: nivelul incredibil de jos, de sub-cultură, care a reieşit din intervenţiile unor „cadre", ale unor „profesionişti". Ei bine, faţă de aceşti „profesionişti", noi am fost consideraţi „amatori", iar statutul nostru a fost de „stagiari". „Amatori" şi „stagiari" faţă de cine, faţă de ce? Mai ales că fiecare dintre noi avea în spate o activitate culturală, politică şi, aş îndrăzni să spun, chiar „diplomatică" (într-un sens mai larg, dar şi mai profund al termenului), de care nu aveam a ne ruşina. Ei bine, s-a bătut multă monedă în toată această perioadă pe „profesioniştii" din diferite domenii, indispensabili societăţii româneşti. Eu nu vreau să greşesc şi să păcătuiesc afirmând că nu avem foarte buni „profesionişti". Cei mai mulţi dintre ei au fost oameni care n-au putut să-şi arate întreaga capacitate din motive pe care le cunoaştem. Dar ca să se facă atâta caz de „profesionalism" în domenii ca acela al „Externelor" unde, se ştie, au existat ambasadori aproape analfabeţi, mi se pare un fapt opus sensului unei schimbări profunde, în bine, şi nu al unei schimbări de „ochii lumii". Dacă mai era nevoie de un exemplu, el ne-a fost oferit recent, când, cu ocazia „Zilelor României" de la Roma, un „amator" italian, un escroc mărunt, probabil un „amărât" la ei, a reuşit să păcălească o impresionantă listă de „profesionişti", să-i ridiculizeze şi, la urma urmei, să ne ridiculizeze în cel mai penibil mod. Cum rămâne atunci cu „imaginea" pe care ne-o fac astfel de „profesionişti"? Îmi amintesc că, la sfârşitul lui '92, când colegul nostru, excelentul hispanist Andrei Ionescu, se afla încă la Buenos Aires, cineva din Minister mi-a spus că, probabil, va fi rechemat, fiindcă „nu vrea să facă nimic, refuză orice sarcină i se dă". Când cauţi nod în papură cu astfel de jenante „copilării" unei personalităţi de talia lui Andrei Ionescu şi, în acelaşi timp, tolerezi „profesionişti" a căror incompetenţă este strigătoare la cer, nu văd ce-ar mai fi de adăugat. Există, fireşte, un procent de toleranţă, prin care Puterea, oriunde în lume, îşi apără propria „clientelă" sau îşi răsplăteşte „maşina electorală". Dar şi astfel de lucruri fac parte dintr-o „regulă a jocului", iar în unele ţări există chiar criterii riguroase care împiedică excesele, abuzurile şi proliferarea incompetenţei. Există o „diplomaţie secretă" care obţine uneori succese spectaculoase. Dar nu e deloc de neglijat, ci dimpotrivă, impactul cotidian pe care trebuie să-l aibă în lume „diplomaţia majoritară" a unei ţări, cu acţiuni „la vedere", cu o conduită destinsă şi distinsă într-o lume tot mai agresivă şi mai vulgară.

– Întors la vatră (n-am zis la „Vatra" de unde ai plecat!), ţi-ai propus să faci doar literatură. Ai şi publicat între timp un roman. Am citit, din păcate, un atac violent asupra lui. Întrebarea mea este: criticul respectiv a fost nemulţumit de carte sau de persoana ta? Ce se ascunde în spatele acestei polemici? Ce ne ascunzi, Mihai Sin?

– Revenirea în ţară, după aproape un an de diplomaţie completat apoi cu câteva luni de sejur în Franţa (unde soţia mea şi-a pregătit o teză de doctorat), a însemnat, în general, reîntâlnirea cu o lume ostilă, şi mai înrăită decât o lăsasem, urâţită până la sluţire. La oameni mă gândesc, desigur. N-am putut şi nu voi putea să mă obişnuiesc cu genul acesta de ură, aproape fără obiect, fără suport, fără motivaţie. Dacă lipseşti dintr-un loc o vreme, se găsesc destui să te şteargă de pe nenorocitele lor de „liste", să te scoată din „jocuri" şi „combinaţii". Îţi spun toate astea nu ca să fac literatură, ci ca să înţelegi mai bine de ce, printre altele, „mi-am propus" (sau n-am avut încotro, poate ar fi mai exact) să fac „doar literatură". Eu sunt un om care are cultul prieteniei, dar care n-a prea avut noroc de prieteni adevăraţi. Să ai prieteni adevăraţi e un lucru extraordinar într-o viaţă de om, e un dar pe care ţi-l dă Dumnezeu. Fireşte că mi-am pus problema şi altfel: dacă Dumnezeu nu mi l-a dat, înseamnă că e şi vina

devenit, cu vremea, o șansă»

mea, nu-l merit. Există însă o „nuanță" care mă îngrozește și care e, din nefericire pentru noi, foarte bine ilustrată de o „vorbă" românească: „Facerea de bine..." Cunoști continuarea. Sunt niște cuvinte incredibile și insuportabile, dar cât de adevărate! Ele fac parte dintr-un sistem de „relații" și mentalități (putem adăuga și chestia cu „capra vecinului" ș.a.m.d.), prin care românii pot să-și facă unii altora din viață un infern. Sau acest îngrozitor „nu mă lăsa să mor, ca să nu te las să trăiești"... Pe scurt, prefer să fiu vulnerabil și iarăși și iarăși uluit, fără leac, de câte ori descopăr oameni cărora știu că nu le-am făcut decât bine, iar ei răspund cu ticăloșii. Ca scriitor m-am întrebat desigur, nu o dată, care e explicația acestei realități care urâțește într-atât lumea noastră încât o face uneori de nelocuit.

Se face „bine" în lumea noastră, cu o grosolănie, cu o lipsă de delicatețe sau, cel mai adesea, cu o condiționare atât de evidentă, încât reacțiile sunt cele pe care le cunoaștem. Dar și atunci când binele e făcut dezinteresat, cel ce-l primește (căci îl primește, nu-i așa?) se simte umilit; e ca și cum, putând să-i faci un bine, tu n-ai fi urmărit altceva decât să-l jignești, instaurând o relație de „subordonare". În astfel de cazuri, poate mai subtile (dar devastatoare pentru societatea noastră), mi se pare că descifrez forme de orgolii și vanități aberante, clădite pe complexe, frustrări și dedublări, pe detestabile „modele" în umbra cărora s-au format unii. Sunt convins că mulți și-au luat și-și vor lua lumea în cap tocmai din astfel de cauze, și nu doar din motive „economice", cum simplist se explică uneori o realitate ce ține de psihologia individului și a colectivității. Nu este cazul să adâncesc acum aceste triste constatări. Vreau să-ți mai spun doar că m-am trezit eu însumi cu mai mulți dușmani decât aș fi crezut că pot avea vreodată.

Cât privește „polemicile", deocamdată am spus tot ce aveam de spus. De fapt, n-am făcut „polemici" (căci n-a fost doar una, aceea cu Alex. Ștefănescu, la care cred că te-ai gândit, ci și cu Mircea Iorgulescu), din punctul meu de vedere n-a fost vorba decât să răspund unor calomnii. După mai bine de două decenii, de când criticii se pronunță asupra cărților mele, cred că știu bine să deosebesc ceea ce ține de critica literară (chiar și atunci când îți e total defavorabilă), de „înscenări" sau calomnii penibile. Cred că am respectat întotdeauna „regula jocului" și m-am supus criticii, considerând-o o instituție culturală și literară fundamentală, dar nu m-am supus niciodată acțiunilor malefice ale unor critici, ambiției lor de a avea o „curte" proprie, devenită aproape un „obicei al pământului". De aceea am suportat și suport consecințele, asta-i tot. Deci nu-mi pare rău că am reacționat, chiar dacă în zilele noastre, dominate de patimi devastatoare, a încerca să mai păstrezi puțină logică (fie și doar atât) pare o tentativă inutilă și ridicolă. Dar de ascuns nu ascund nimic. Dimpotrivă, cred că am spus mai mult decât suportă unii sau alții să asculte și să vadă.

– Este promoția '70 mai lipsită de șanse decât altele? Se află chiar în ea cozile de topor? Ori mă chinuie pe mine suspiciunea?

– Noi suntem o promoție sau o generație (niciodată n-am știut să fac bine distincția și nici nu m-a preocupat) de individualiști. N-am pătruns în literatură în grup, în ceată sau în haită – de ce să n-o spunem? Și nu i-am negat violent nici pe cei dinaintea noastră, nici pe cei ce-au urmat. Criticii din promoția noastră, aproape fără excepție, n-au fost „critici de generație", ci ne-au tratat fără „regim preferențial". Aș zice chiar că, în cazul celor mai mulți, marea lor bunăvoință, laolaltă cu valuri de entuziasm s-au revărsat din belșug asupra celor dinainte, asupra „generației '60", fiindcă aceștia au avut, de tineri, „pâinea și cuțitul". Ceea ce în lumea noastră contează enorm, nu-i așa? Acum, ca să fiu sincer, **poate că neșansa noastră a devenit, cu vremea, o șansă**. De pildă eu, dar nu numai eu, am vârsta multora din „generația '60". Și totuși, n-am pătruns cu ei, nu doar din cauza a tot felul de accidente biografice, ci în primul rând pentru că n-am suportat ideea unui anumit tip de „compromis", pe care-l cunoaștem prea bine. Faptul că nu ne-am „instituționalizat", asigurându-ne astfel protecția și „spatele", un „spate" pe care unii și l-au asigurat, cu talent, toată viața, se va dovedi până la urmă, sper, o șansă. Pentru că a trebuit s-o luăm mereu de la început, cu îndârjire, singurul „protector" fiind cărțile noastre. Am avut senzația că trebuie să debutez cu fiecare carte și o am și acum, într-un anumit fel. Criticii generației '60, unii dintre ei cu firmă mare, au făcut cu obstinație critică de generație, iar în ce ne privește, ne-au descoperit târziu. Când au simțit în noi un pericol, au formulat chiar teorii bizare, după care noi nici n-am fi existat. Citită atent, de pildă, teoria lui N.Manolescu, formulată acum vreo douăzeci de ani, conform căreia generațiile se succed din douăzeci în douăzeci de ani, nu era menită doar să lanseze, patern, o nouă generație (la ora aceea doar un cenaclu), ci să ne nege pe noi, „intermediarii", anulându-ne cinic. Deci a trebuit să ne facem un loc sub soare, fiecare cum am putut, fără ca măcar să existe o solidaritate reală între noi, poate cu excepția primilor echinoxiști, care fac parte și ei din promoția '70. Mă întrebi de „cozi de topor". Din ăștia există în fiecare generație, așa că sunt convins că are destui și promoția asta a noastră. Totuși țin să spun iarăși un lucru, pe care l-am mai spun în câteva rânduri de-a lungul anilor: la noi s-a consumat prea multă energie, mai ales în ultimul sfert de veac, pentru problema asta a „generațiilor". Prea multe patimi, prea multe „tactici" și „strategii", care până la urmă în marea majoritate s-au dovedit derizorii. Și în tot acest timp, existau atâtea și atâtea probleme mai importante, mai urgente și mai stringente pentru România, care ar fi trebuit să-și facă loc în conștiințele și chiar în obsesiile noastre. Am avut ocazia să le spun, nu o dată, unor reprezentanți ai generației '80 (care generație are câteva personalități foarte interesante, mult mai puține însă decât se crede în general, acesta e părerea mea), că dezbat la infinit niște probleme ale generației lor, toate acestea ducând până la urmă, în cazul unor scriitori ajunși la deplina maturitate biologică, la un soi de sterilitate. Prea multă vorbărie și tămâiere reciprocă pot avea, iarăși, consecințe cu totul nedorite în împlinirea unor talente. Spun asta pentru că la noi se tot uită, de multă vreme, că scriitorul e, până la urmă, un om singur, care luptă cu propriile neputințe, încercând să treacă în scris cât mai mult din fărâma de har pe care i l-a dat Dumnezeu. Tot mai mulți oameni, nu doar artiști, cred iarăși în acest har, acum la sfârșit de secol și de mileniu, după ce, o prea lungă perioadă de timp, atâția nechemați și impostori au lansat în acest secol cele mai năstrușnice „teorii", după care totul în artă se poate învăța, se poate deprinde, se poate „descompune" și „recompune" la loc. Prea multe idioțenii au sufocat arta și, firește, literatura, aceiași care le-au lansat prevestind apoi din timp în timp iminenta lor moarte. Eu cred că va urma o perioadă de renaștere, de înlăturare nemiloasă a confuziilor și a pletorei snobilor, pentru că, în absența credinței și a artei adevărate, omul este adus în stadiul unei sărăcii interioare înspăimântătoare, devenind o ființă stupidă. Criza teribilă pe care o parcurge acum omenirea se datorează și acestor forme de „moarte a artei" conștient întreținute, și confuziei valorilor, și unui sistem educațional din care pietrele de temelie ale tradițiilor, îndelung verificate, au fost pur și simplu dinamitate și înlocuite cu o „mitologie" a zilelor noastre, în general stridentă, zgomotoasă și îmbâcsită de inepții.

– Ți-ai propus să demonstrezi în viitorii ani, cu cărțile pe masă, că ai fost receptat tendențios? Ce variantă vei avea?

– Uite ce e, dragă Marius Tupan, nu mi-am propus să demonstrez nimic, dar absolut nimc. Și apoi, orice aș „demonstra", receptări tendențioase vor mai fi, hotărâte de vreun lider de opinie, de vreun politician, de vreun cap năclăit de prostie sau de mai știu eu cine. Chiar dacă nu regret „replicile" pe care le-am dat până acum, regret în schimb energia pe care am consumat-o astfel și pentru a îndura cu stoicism loviturile de tot felul pe care le-am primit în ultimul timp. Nici nu știu prea bine la ce te referi: dacă te gândești la insinuări de genul unei simpatii subite „prosecuriste" (iată că ne poate bălăcări oricine, în numele unei „libertăți" deșănțate: într-o revistă, un „cititor" nici nu mai avea dubii, el chiar așa și spune, că sunt un „scriitor pro-securist"), atunci chiar că nu e nimic de demonstrat. Dacă, din cărțile pe care le-am scris, asta deduc unii, atunci dă-mi voie să mă întreb dacă nu trăiesc într-o lume absurdă. Din fericire, îmi răspund, lumea nu e absurdă în totalitate, pentru că mai sunt destui oameni de bun-simț și cu frica lui Dumnezeu. În privința volumului I al romanului meu **Quo vadis Domine?** (vor fi doar două volume, am mai spus-o, o mai spun încă o dată, să audă și cei ce se lamentau deja că vor fi „obligați" să citească un întreg ciclu), eu sunt cât se poate de conștient că viziunea mea asupra societății românești nu e una ușor de digerat și că poate stârni, iată, reacții violente, uneori din cele mai neașteptate direcții. Nu intenționez și nici n-aș avea cum să impun o „lectură corectă". E treaba fiecăruia. Țin să spun doar că ambiția mea n-a fost să prezint tandru Securitatea, ci să prezint societatea românească în viziunea mea, o spun iarăși, și nu după tot felul de „ideologii" care se vând și se cumpără la piață în ultimii ani. Și dacă unii, din motive care îi privesc, vor să uite că societatea românească a fost intens demonizată și „securizată", îi privește. Se spune că în România au fost 400.000 de „informatori", alții susțin că în jur de o jumătate de milion, dar există și voci, deloc nevizate, care susțin că cifra e mult mai mare. Cine își închipuie că cei mai mulți dintre aceștia sunt astăzi inactivi și inofensivi se înșeală amarnic. De aici ni se trag, în continuare, multe: ei ne pot fi șefi, diriguitori, „amici" și chiar „prieteni", de la ei și, firește, de la superiorii lor, pornesc campanii de defăimare, senzația de „haos organizat", o confuzie a valorilor mai mare ca oricând, denigrări grosolane sau subtile, suspiciuni paroxistice și o lipsă de încredere generalizată... Și încă multe altele, nu le mai înșir... În anumite împrejurări, hoții strigă cel mai tare „prindeți hoțul", iar „informatorii" arată cu degetul, acuzator, plini de importanță și de indignare: „iată securiștii"! Situația ar putea fi hazlie, smulgând zâmbete complice și „dăștepte", dacă n-ar exista, clipă de clipă, și aspectul tragicomic, dar mai ales o doză, o dimensiune de tragic pur pe care nu mai reușim să-l vedem, acoperit fiind de mâzga bășcăliei, a mistocărelii, a șmecheriei, a derizoriului, a „descurcărelii" și a atâtor alte rele „universale" și „autohtone". Țin să precizez cât se poate de clar un lucru: eu nu judec pe nimeni și nu acuz pe nimeni. Dar tare aș vrea ca, într-o zi, nu prea îndepărtată, să avem acces la dosarele noastre. Nu pentru răzbunări, nu pentru un șir interminabil de procese, nu pentru noi valuri de ură, ci pentru a ne limpezi viețile, pentru a înțelege mai bine cele ce ni s-au întâmplat și nu în ultimul rând în speranța că mulți își vor mai tempera, vrând nevrând, „activismul" malefic. Sunt însă slabe speranțe. Mi se pare evident că cercuri influente, aparținând atât Puterii, cât și Opoziției, nici nu se gândesc la o astfel de „transparență". Se vor găsi mereu tot felul de motivații, unele catastrofice, mergând până la teama de un „război civil". Eu cred,

Continuare în pagina 14 ▶

Urmare din pagina 13

dimpotrivă, că rănile încă deschise se vor cicatriza astfel, şi poate chiar într-un timp foarte scurt. Şansele sunt însă, spuneam, minime. Citesc astfel într-o gazetă, unde geme locul de analişti de anvergură, că există acum ideea, destul de larg răspândită, după care a te ocupa astăzi de „problema Securităţii" înseamnă să fii „paranoic". Bravos, am mai depăşit o problemă majoră, am mai „ars" o etapă, aşa, pe nesimţite! Şi cum, mă rog, vor analiza „analiştii" societatea românească, fosta şi actuala clasă de mijloc, precum, şi cercurile conducătoare, noua mare burghezie?!

Mondenitatea asta, a celor ce se plictisesc repede de un „subiect", ce pacoste! Îmi vin în minte numeroase situaţii când, înainte sau chiar după Revoluţie, „persoane serioase" îmi spuneau complice, referindu-se la tot felul de personalităţi, printre care, fireşte, şi scriitori: „O, e distins, e deştept foc, e chiar talentat, dar e colonel la ăia, poate chiar general!". Astăzi, unii dintre cei care mi-au spus replici de genul acesta îmi reproşează, în scris sau verbal, că cutare personaj al meu, colonel de Securitate, e prea inteligent, prea manierat, prea rafinat ş.a.m.d. Şi-mi vine să le spun: păi bine, domnilor, n-am avut oare atâtea „modele", pe care de atâtea ori chiar voi mi le-aţi servit? Şi nu sunt deştepţi „ăia", din moment ce au profitat şi profită din plin de naivităţile voastre, de foarte proasta cunoaştere a realităţilor româneşti, de vanităţi şi, nu în ultimul rând, de absenţa „caracterului"?

- Viaţa noastră literară, apăsătoare şi pauperă, trăieşte mai ales din incertitudini şi zvonuri. Mi-a trecut pe la ureche ştirea că ai pierdut de curând o bătălie. Mai exact spus, un fotoliu de director. A fost altcineva mai iute de picior sau mai convingător? Te superi dacă te rog să-mi vorbeşti acest acest nou eşec?

- Viaţa noastră literară ... Îngăduie-mi să spun doar câteva cuvinte despre ea: scriitorul român (prin reprezentanţii săi de frunte, ca să zic aşa) a pierdut, într-o perioadă post-revoluţionară incredibil de scurtă, statutul de „conştiinţă naţională" câştigat cu trudă, cu sacrificii şi chiar cu jertfe, timp de decenii. Acum el este, în general, marginalizat, bagatelizat, minimalizat şi, nu de puţine ori, ridiculizat. Auzim adeseori: „ah, scriitorii ăştia...". Cum a fost posibil să se piadă atât de mult şi de multe e o poveste lungă, doar în parte cunoscută. Situaţia jalnică, nu doar apăsătoare şi pauperă (cum bine spui), la care s-a ajuns a fost dorită şi s-a „lucrat" intens în acest sens. Dar răul cel mai mare, din interior, ni l-am făcut cu mâna noastră. Ca membru al Consiliului Uniunii, pot spune că timp de doi ani, cât am asistat la şedinţe, nu s-a putut discuta nimic serios. Pe lângă aceaste şedinţe, îmi pare rău că trebuie să o spun, faimosul C.P.U.N. (violent criticat de atâţia scriitori), văzut la TV, părea a fi un „model" de ordine şi de luciditate. Or, paradoxal, printre membrii Consiliului nostru existau oameni care, într-un fel sau altul, considerau că pot fi oricând preşedinţi ai ţării. În paranteză fie spus, n-am înţeles niciodată obiceiul care bântuie prin inteligenţia românească, printre lideri de opinie în primul rând, de a pretinde „să faci ce spune popa, nu cum face popa". Altfel spus, am întâlnit situaţii jenante, când oameni care mint cu o uluitoare nonşalanţă (ca să nu zic mai mult), sau pun la cale tot felul de matrapazlâcuri şi ticăloşii, a doua zi scriu la „gazetă", încriminând „racile" pe care ei le practică curent, moralizând „naţia" de dimineaţa până seara, culpabilizând-o cu tot felul de „vini" de care ei înşişi nu sunt străini. M-am întrebat şi eu, cum se tot întreabă atâţia scriitori români, „de ce nu suntem mai cunoscuţi peste hotare, de ce nu suntem traduşi" etc. Astăzi, „în cunoştinţă de cauză", pot avansa o ipoteză „îndrăzneaţă", dar demnă de luat în seamă: pentru că funcţionează de minune şi aici, aş zice ireproşabil, cunoscutul principiu naţional cu „capra vecinului", devenit pentru mulţi o deviză de viaţă. O criză generalizată de încredere în scriitori a pornit şi de la astfel de lucruri dar, fireşte, nu numai. Aş mai remarca un aspect: mulţi s-au grăbit să considere că scriitorul român trebuie să primească şi el statutul celui occidental, adică să înfrunte „concurenţa", să se „descurce" pe cont propriu, să accepte „descentralizarea" ş.a.m.d. E uimitor cum oamenii care au cam cutreierat Occidentul, sau cel puţin au avut ocazia să se informeze, au putut să debiteze atâtea inepţii, fără să ţină seama de marile diferenţe care nu se pot rezolva peste noapte. Mă rog, sunt multe de spus... Şi cu cine oare a fost umplut acest imens gol lăsat prin discreditarea „conştiinţelor naţionale"? Cu politicieni, cu „tehnicieni" şi „profesionişti" pe care mass-media i-a transformat rapid în adevărate simboluri sociale? Se ştie prea puţin despre faptul că în Occident minţi lucide consideră că absenţa „conştiinţelor", minimalizarea şi marginalizarea lor, fie şi prin execesiva încredere acordată „tehnicienilor", e considerată una din cauzele majore ale crizei morale a societăţii occidentale. Şi că se fac eforturi de „repunere în drepturi" a acestor adevărate „instituţii sociale", printre care se numără şi scriitorii de anvergură, marii scriitori. Dar lucrurile nu sunt deloc simple, alţi „idoli" au invadat scena. În ce priveşte zvonul la care te referi, nu ştiu care e varianta ce ţi s-a spus. Depinde, fireşte, de „zvoner", pentru că se poate spune orice (mi-au ajuns la ureche, astfel, chestii de genul ăsta, că duc o viaţă „retrasă" pentru că am devenit mizantrop, dacă nu cumva am şi alte ciudăţenii care la nevoie se pot fabrica, nu-i aşa?). Varianta mea, adevărată, fiindcă uşor verificabilă, este următoarea: câţiva actori m-au întrebat dacă accept ca ei să întreprindă toate demersurile necesare pentru ca să devin director general al Teatrului Naţional din Tîrgu-Mureş. Le-am cerut un timp de gândire, apoi le-am spus că îmi dau acordul pentru ca ei să întreprindă cele necesare, dar că mă voi pronunţa definitiv abia după ce voi fi contactat de conducerea Ministerului Culturii şi voi vedea termenii în care va fi discutată eventualitatea ocupării funcţiei respective. Mi s-a spus că a fost înaintat în acest sens un memoriu către Ministerul Culturii, semnat de Mihai Gingulescu, directorul general de atunci al „Naţionalului" şi Kincses Elemer, directorul secţiei maghiare. Însă eu nu am fost contactat în nici un fel de reprezentanţi ai Ministerului. Iată de ce, în aceste condiţii, nu cred că se poate spune că aş fi purtat vreo bătălie şi, deci, nici că aş fi înregistrat vreun eşec. Demersurile nu mi-au aparţinut. Până la urmă, cum se vede, memoriul cu pricina n-a avut efectul scontat, celebrul domn Ungheanu având altă opţiune (fireşte, cu acordul ministrului „plin" Marin Sorescu) şi asta e într-adevăr de mirare, din moment ce se spune (cf. Mircea Iorgulescu) că aş fi proaspăt convertit la „protocronism". Probabil mă aflu, fără s-o ştiu, într-o perioadă de probe, sunt un fel de „stagiar". Căile Domnului... Părerea mea e că, dat fiind specificul locului, cuvântul decisiv l-a avut totuşi autoritatea locală culturală şi politică, în această ordine. Consider că e dreptul lor, dreptul celor ce au „pâinea şi cuţitul", să aibă opţiunea pe care o doresc. De aceea n-am protestat şi nu protestez.

adela greceanu

Deschizând o fereastră poate intra în cameră un fluture. Dar
O fereastră deschisă nu mai e o fereastră. Poate fi o uşă deschi-
Să, de exemplu. Când intră în cameră, fluturele de fapt rămâne a-
Fară şi numai zborul lui intră în casă şi pe el îl vedem. Fluture-
Le rămâne în dreptul ferestrei zburând pe loc până când zborul a-
Devărat se întoarce la el şi pleacă împreună. De aceea se spune
„Fluturele îşi ia zborul" – şi pleacă, am putea adăuga. Dar
Acestea se întâmplă numai deschizând o fereastră care apoi îşi
Face de cap în sensul că se crede ba o uşă deschisă, ba un ochi
Deschis, ba chiar un fluture – mai ştii? – un fluture care rămâne
Şi numai zborul lui intră în încăpere şi pe el îl vedem, după ca-
Re se întoarce la fluturele său şi pleacă împreună în timp ce ci-
Neva închide repede fereastra să nu mai intre fluturi în cameră.

*

Îi număram pe degete pe cei cu care am vorbit azi despre pro-
Blema mea. La tine am ajuns în dreptul degetului arătător unde m-am
Şi oprit. Mi-am privit degetul pe toate părţile. L-am mângâiat. N-a
Zis nimic. Tăcea aşteptând să vadă ce mai fac. Degetul acela ară-
Tător era în numele tău, te spunea pe tine. Ţi-l împrumutasem pen-
Tru câteva minute, până îl puneam să dea pagina sau să apuce îm-
Preună cu un frate de-al său o cană – deci până îl foloseam pen-
Tru uzul meu personal. Dar până atunci mai era. Deocamdată mă opri-
Sem la el numărându-te pe tine. A trecut aşa mult timp. Îl mângâiam,
Îl prindeam în palma celeilalte mâini (aşa îl îmbrăţişam), îl a-
Păsam pe ochii închişi dorindu-mi din tot sufletul să-l arunc în
Iureşul vederii mele, pe o anumită orbită că să se rotească pentru
Totdeauna în jurul ochiului meu şi, împreună cu celelalte rotiri,
Să-mi alcătuiască privirea – ceea ce nu s-a întâmplat. În schimb, am
Rămas de atunci cu o neîmplinire a vederii sub formă de durere.
Minutele treceau în viteză pe lângă noi şi nu mă înduram să trec mai depar-
Te. Nici n-am făcut-o până nu l-am sărutat, tulburată de misterul
Acestui gest. Era un mister pentru că nu vedeam ce fac. Nu ştiu nici
Acum decât ce mi-au spus buzele şi chiar degetul. Nu mai ştiam care
Sunt buzele şi care e degetul – periculos gest – şi m-am temut că
Ţi-am împrumutat din greşeală şi buzele. Atunci am despărţit dege-
Tul de ele ca şi cum l-aş fi smuls din rădăcină. Trecuse atât de
Mult timp încât mă durea degetul care îşi lua rolul tot mai în se-
Rios pătrunzând în locul unde ar fi trebuit să te găseşti tu, gă-
Sise chiar o crăpătură în timp (în acesta, care trecuse atât de
Mult) – era, cum ar veni, „între timp" – şi începuse să dospească,
Să încolţească potrivit ţie, devotat mie. Aşa că a fost
Şi mai dureros când l-am smuls de acolo, dintre timp şi l-am umilit
Punându-l să ridice o ceaşcă de cafea până la buzele mele care
Altă dată îl îndrăgiseră atât de mult, la nesfârşit.

*

Ea este tare ruşinoasă. Se ascunde pe unde nici nu mă aştept.
De exemplu, o dată a intrat în apa din vaza cu flori. Şi a stat
Acolo până am descoperit-o, întâmplător de altfel. Urcase încet-în-
Cet prin tulpina uneia dintre flori odată cu apa cu care aceasta
Se hrănea. La un moment dat a rupt-o şi a dat în floare, în altă
Floare decât cea prin tulpina căreia urcase şi cu mult mai frumoa-
Să. O trădase. Iar odată cu lumina cu care prima floare se hră-
Nea, mi-a coborât privirea încet asupra ei, prin corolă, prin pri-
Mele straturi de tulpină. La un moment dat, acelaşi cu momentul
(În care ea a) dat în floare, m-am pierdut. M-am regăsit şi toto-
Dată am regăsit-o şi pe ea: înflorise mai tare între timp, atât
De tare încât apa cu care ea venise s-a izbit de lumina cu care
Sosise privirea mea şi am recunoscut-o cu uimire. Dar şi ea m-a
Recunoscut şi, ruşinoasă cum e, imediat, adică la un moment dat în
Floare s-a înroşit iubirea noastră.

Calamităţi imaginative

de AL. CISTELECAN

O trâmbiţă ce vesteşte mari grozăvii imaginative, calamităţi şi coşmare, sună îndată în volumul de debut al orădeanului Ioan F. Pop (**Pedale de hârtie**, Ed. Dacia, 1994). Poetul demarează fără milă, luând abrupt panta retoricii spăimoase, catastrofice, şi intrând direct cu oiştea poemului în lirismul de atrocităţi. El se programează cu stricteţe pe convulsia existenţială şi aclamă apocalipsa fiinţei, recitând-o în versuri „cumplite", violente şi triumfaliste. Prăpăsteniile enunţate cu un fel de veselie a dicţiunii dopează şi îngraşă angoasele, împingându-le spre un euforic sentiment al infernului. Poetul dă drumul unor extaze negative, mânând voios retorica prin coşmare fulminante, pe cât de sinistre pe atât de alegre. Pixul lui e unul expresionist, cu mari voluptăţi convulsive: „ancore şi corpuri născute în pântecul coşmarului/ cu hexametri, linii şi curbe confortabile privirii/ locuind în extaz ca într-o gară a spaimei –/ din ochi curgându-le zâmbete negre". Poezia se lăfăie în acest registru catastrofic, bravând într-o terifianţă animată de retorism. Ioan F. Pop e adeptul unui limbaj tare, de goarnă apocaliptică, şi el va uni un dârz aer jemanfişist cu mistica poemului revelatoriu, a poemului ca declamaţie sacrificială ce abia răzbeşte de sub stiva anxietăţilor şi alienărilor. Limbaj însângerat, purtând cu sine resturi strivite ale fiinţei, poezia năvăleşte freatic, imperativ, prin straturile coşmareşti. Poetul încarcă însă nota de platâ a convulsivităţii până la o debordanţă strict declamatorie, vărsând bidoane de vopsea peste un strop de sânge şi dramatizând cu emfază: „verbe cu hăuri lăţite peste riduri/ semănând cu ceea ce poate fi spus printre mărăcinii din gură/ monoton – peste pereţii albiţi până la negru –/ respiraţia în haine de deţinut dând deşteptarea/ prin blana de pisică a dimineţilor convenţionale/ mângâiate la sânul metalic// (am vrut să achit pe loc nota de plată/ a celor auzite printre dinţii şlefuiţi de urlete însângerate/ cu chipuri cioplite stângaci în trunchiul întâmplării/ am vrut)" (**Crochiuri uitate în extaz**).

Poetul ar vrea să vază enorm şi să simţă monstruos, dispus nu numai la exageraţiuni de percepţie, dar şi la clocotul imaginativ. Paiele puse sub cazan cu nădejdea de a atinge fierbinţeala suprarealistă mai mult fumegă însă decât ard, aşa încât poetul nici nu mai ia seama când telegarii îl trag în nonsensuri vitejeşti: „dacă te numesc în van e pentru că, numindu-te/ nu mai eşti decât adolescentul unui vid dezbrăcat" sau galopează de-a dreptul pe arătura proaspătă a acestora: „clipind din ţâţâni, ochiul înghite în cele din urmă/ ce a mai rămas din armura strigătului pe caldarâm/ trăgând-o cu mii de frânghii, născând-o pe dinăuntru/ printr-un fel de fereastră cezariană". Vizionarismul de opinteli al lui Ioan F. Pop se sprijină, de regulă, într-o soluţie fragilă, de primă instanţă, săltându-se în şaua imaginarului fulminant cu scăriţa personificărilor vehemente. Tonul înalt al poeziei şi registrul ei de văpaie vin în contradicţie cu estetica minimală ce lasă concretizările violente ale abstractelor mai mult în seama procedeelor elementare ce se avântă doar cu anevoie până în pragul metaforei. Dar odată aburcat în spinarea unui procedeu, Ioan F. Pop îl struneşte coerent, avântându-l cu nonşalanţă în patetisme: „mi-e tot mai frică (spun şi iar spun)/ de imaginaţia îmbătrânită făcând trotuarul/ scuturându-şi sânii ca pe nişte cutii de conserve –/ viermii de nylon devoră crucile strecurate pe furiş/ în coşul pieptului". Acest amestec de idealitate şi declasare constituie reţeta lui preferată, cea prin care va da curs unui dramatism existenţial stimulat de elanuri retorice. Poetului îi place limbajul de tragedie şi el declamă cu voluptate pasaje melodramatice: „cortina cade ca o secure peste grumazul insomniei/ pâinea şi circul sunt pe mâini bune –/ de eşti aici – îmbrăţişează-ţi ferice absenţa", „cad ghilotine îngândurate peste gesturi fictive/ orânduite în magazia realităţii de cartier", „pagină cu pagină, moartea bolnavă se târăşte prin metafore", „cruci pe care cuvintele le duc cu greu la golgotă" etc. Astfel de accese survin cu regularitate şi ele sunt mai degrabă expresia unei stări de dilatare a limbajului decât a intensităţii sale. Căci coşmarele lui Ioan F. Pop, în ciuda atrocităţilor raportate („plouă cu mâini, cu capete, cu copite pietrificate", „privirile îşi împlântă zgomotos cuţitele" etc.), sunt mai curând proiecţia bovarică a unei retorici. Poetul se exaltă aclamând dezastrele şi depresivitatea sa hulpavă e mai degrabă tonică decât stresantă.

Când se întoarce spre coşmarul interior, centripet, organizat ca o agonie a sufocării, el scrie cu peniţa angoasantă a lui Aurel Pantea: „o cameră fără uşi, fără ferestre, fără pereţi/ cu cântăreţi absenţi, acordându-şi emfatici strunele/ o cameră albă ce există în şoaptă –/ înăuntru/ continuă a mai cerşi un gram de demenţă/ ceva aer împrumutat de suflat în lumânare/ în dimineţi ca un lapte nimicul aruncat în obraz/ şi/ pentru că e vorba de un poem de cameră/ murmurat printre dinţi în orele de metal oxidabil/ uşile, ferestrele, pereţii/ îşi vor naşte propriile goluri epidermice/ cu note apucând firimituri din ultimul suspin/ în care poemul atârnă ca o lovitură sinucigaşă" (**Poem de cameră**). Poet cu voluptatea clamării dezastrelor, Ioan F. Pop e un bacovian exaltat şi bovaric.

poezie

dan emilian roşca

se întâmplă tot felul de lucruri

până şi-n acest pretenţios
oraş de provincie gloata
de morţi pare cu adevărat
interminabilă

relativizând relativul unii
cred că au dat peste Adevăr

ei spun: Asta e Cheia

câte un poet consideră că-i
va fi greu să moară de foame

se întâmplă tot felul de lucruri
deşi Unul din Întreitul Unic şi
Indivizibil
a murit pentru fărădelegile
noastre
şi ne iartă şi-acum nouă Poeţilor
toată poeticăria

nenumit

am auzit geamătul melodios
al unui nevăzut orologiu
de-atunci am ieşit din istorie
şi n-am mai murit

uneori îi văd îndeaproape:
atât de departe au rămas
lingătorii de monumente
încât văzându-i înţeleg
un alt rost al vederii lor:
scrie şi taci
de faţă-i Adevărul
curând vei bea nu răcoare de
umbră
ci adieri de seraf de heruv

om

multe voi spune
când nu voi mai fi

unii ştiu poate
ceea ce tac

mulţi nu vor şti
despre ce am tăcut

dar Poarta Răscumpărării
e încă aproape
e încă deschisă

lângă cea doar cu mine
de seamăn
frâng din pâinea
torn din vinul
Împărăţiei

multe vom spune
când nu vom mai fi

secreţiile secretului

trebuie să fac baie de câte ori
cânţi
acele cântece ale rasei tale
demult dispărute
ca miresmant
şi hrănitor
rod

să rodească
anapoda mea
înţelegere

de câte ori fac baie trebuie să
cânţi
să pot uita fără să pierd
ceea ce ştiu

în şi din turnul de iederă şi abur

mi-e inima ţăndări
purtată de fluviul
unei nebune şi limpezi
iubiri

mi-e inima tu
mi-e inima tu
mi-e inima tu
tu eşti frenetica mea tăcere

acea tăcere ce cântă
cea tăcere cântată
de fluida lumină

blândă
răcoroasă
smaragdină
vindecătoare
mântuitoare
rază de raze
a Logostelei

În căutarea poeziei (II)

Patru cavaleri ai apocalipsului?

de DAN-SILVIU BOERESCU

1. **Dumitru Chioaru – NOAPTEA DIN ZI** (Biblioteca Euphorion, Sibiu, 1994). O antologie de autor? Volumul este subintitulat „versuri de un deceniu şi jumătate" şi are ca ilustraţii „6 exerciţii de însingurare" semnate de Mircea Stănescu. Înainte de a citi versurile, n-am putut rezista tentaţiei şi am răsfoit cu aviditate cartea, căutând grafica, pe care o mai întâlnisem, de altfel, în paginile elegantei reviste „Euphorion". Colajele sugerează o existenţă recompusă, la limita agresivă a cotidianului, din fragmente ale unei continue ratări, având drept corolar o alienare deplină în pagina plină de semne confuze. Fără să-mi dau seama, începusem să citesc şi poemele lui Dumitru Chioaru: „timpul poemului este altul/ ca o autopsie făcută pe viu:/ cineva-mi scoate circumvoluţiunile de pe creier/ le spânzură de un copac oarecare/ şi atârnă imagini în ochiurile lor" (**Gardul de sârmă**). Slujit mai puţin de parabolă („ţigănci/ ce dorm cu ochii negri deschişi/ ca nişte tuneluri fără capăt/ ghicindu-mi în palmă drumul cuvintelor/ până la învierea tuturor în poem"), poetul se lasă amăgit de **persistenţa melancoliei**: „autobuzele trec încărcate cu ceaţă/conturul răsuflării-n destrămare/ dezvăluie un chip de femeie/ înfricoşat de blând –/ o pasăre carbonizată pe linia de înaltă tensiune/ şi iarăşi/ tristeţea de a mă trezi cu aceleaşi lucruri –/ trupul meu cu sufletul copacului de afară/ se amestecă arzând". Într-o vreme în care cinismul tranziţiei se resimte acut pe toate planurile existenţei noastre, atât de acut încât manuscrisul unei tinere eseiste poate chiar să acuze violent **inexpresiva melancolie** („o logodnă cu ambiguitatea; dureros de dulce încorporare a echivocului; naufragiu al voinţei; imobilitate aeriană, ceţoasă, pseudo-onirică" ş.a.m.d. – pentru conf., vezi Brânduşa Palade – **Utopia libri**, Ed. Phoenix, 1994), Dumitru Chioaru – poetul se încăpăţânează să mai creadă în „sângele vorbitor", în „firul subţire al gândului" şi – de ce nu? – în „pactul cu îngerul".

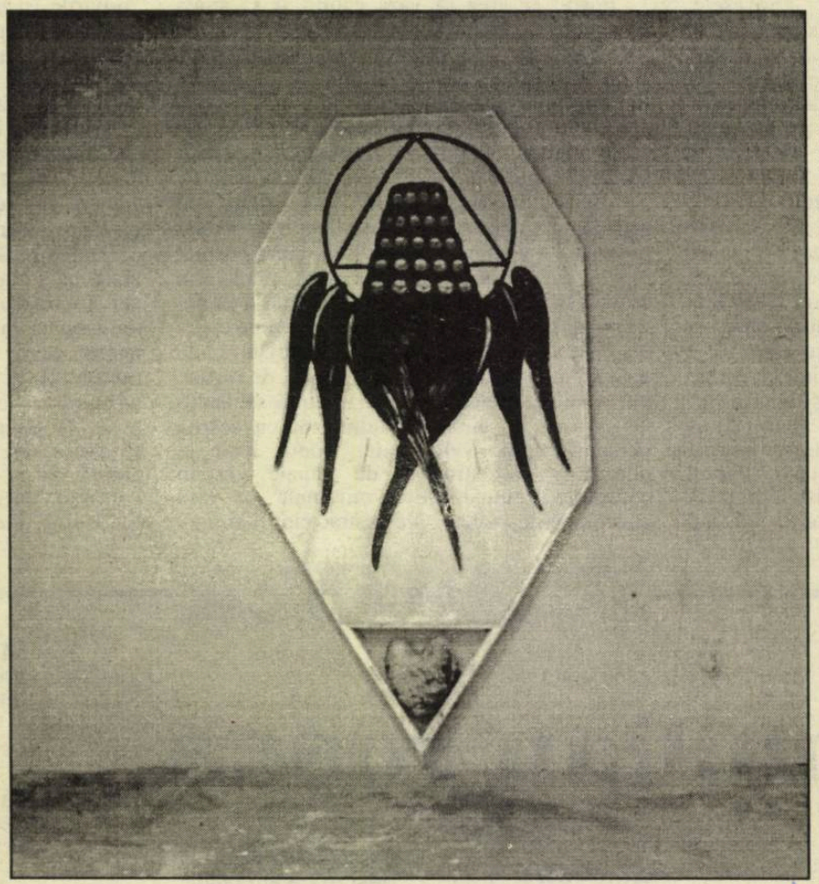

2. **Ioan P. Iacob – SPITALUL FILANTROPIA** (Casa de Editură „Panteon", Piatra Neamţ, 1994). **Azi(1)mut**-ul poetului este de această dată „limba tăiată": „o limbă tragică/ alcătuită din lovituri/ de cuţite jupuite de sens". Un **Epigraf** avertizează: „trecătorule – nu te opri!/ Şi aşa îmi sunt prea greu/ fără cuvinte", iar un **microfonem** din ciclul **Îmbogăţit cu uraniu** explicitează: „clădesc un poem/ în care aş vrea să dorm:/ vis pur şi simplu". Finalmente, totul este trecut, emblematic, **Prin flăcările bibliotecii**: „o clipă/ cât viaţa unui scrib/ înecat în cerneluri". O carte, deci, despre ontologia zbuciumată a poemului, care se străduieşte să dovedească **Hălcile proaspete** din „frageda irealitate" în care – nu-i aşa? – poetul „împărăţeşte". Credinţa genuină a autorului că poate stăpâni o lume de cuvinte fără a se lăsa totodată şi stăpânit de ele ar merita să fie răsplătită. Şi, nu de puţine ori, răsplata vine chiar din partea Poeziei, care nu-şi uită în ceasurile de deznădejde („nu mai sunt singur/ neputinţa-i cu mine/ la masa de scris") robii atât de îndatoritori: „iluminaţi ne închinam genunchilor ei/ doi zei două mici sălbăticiuni/ lustruite de timp" (**Venus**). Foarte rar, pacientul mizează câte ceva şi pe cartea ironiei: „doctorul a deschis uşa precaut/ .../ însoţit de zgomotul de-afară/ şi de şapte asistente slabe şi grase/ (anii noştri cei mai frumoşi zilele/ pline de oase)// era ceva de rutină/ şi ochii lui translucizi:/ salonul patru era plin de gepizi" (**Vizită**). Dacă ar fi să dau un diagnostic, acesta cu siguranţă n-ar fi sindrom patetic acut – „preţul cuvintelor/ lacrimile maşinii/ de scris" – ci, mai degrabă, asfixie mecanică autoprovocată: „eu sunt victima/ şi acestea sunt/ ultimele cuvinte/ / sugrumat/ de text/ ură".

3. **Andrei Zanca – ELEGIILE DIN REGENSBURG** (Ed. Arhipelag, Tg. Mureş, 1994). În cadrul seriei „Poetica", pe care o coordonează Al. Cistelecan, revine un poet singular din perimetrul optzecist, anume plecatul dintre noi într-o lume mai bună (Germania, cred) Andrei Zanca, autor înainte vreme al unor remarcabile **Poeme** ale **Nordului**. Acum, mutat undeva la nord de nord, poetul respiră paradoxal aerul mediteranean al unor poeme de Ezra Pound: „padre,/ era o vreme/ când ajungea vântul şerpuind/ într-o ploaie de vară/ .../ apoi, m-am întors/ însă Tu erai deja pe mare/ şi-am adăstat la poale de val cu mâna pe frâu/ şi sandalele înmuiate..." (**andante**). Este numai o iluzie, căci peisajul predilect este, totuşi, cel al exilului într-un mediu, hai să-i zic, superindustrializat, ceea ce face să se resimtă aproape halucinant tihna adormitoare a subdezvoltării de-acasă: „pământuri/ surprinse de paloarea uzinelor pătate de porturi/ în care respiri zborul pescăruşilor, aici/ o ninsoare târzie de martie/ e o solie răpusă de asfalturi/ .../ un om hălăduind însingurat pe-o pajişte/ pare o stampă din secole trecute..." (X). Înşelător la modul vergilian (nişte **Bucolice** à rebous), Andrei Zanca tânjeşte, într-o limbă impecabilă a cărei sintaxă parcă învăluieşte cuvintele, să recupereze o anumită distanţă afectivă, vădit alienantă: „însă încotro acum?/ când eşti silit să porţi doar conversaţii rupte de lumină/ în oraşul furnicat de posedaţi/ cu timpanele-mbolnăvite/ de rumoarea ce se cerne în pulberea neoanelor/ în care şi sugarii par mascaţi/ .../ şi e atâta seară în ochii femeilor/ încât casele se scufundă tăcute/ în clocotul de sămânţă/ ce-alungă somnul pe cărări risipite-n vreascuri/ / aidoma lui Ion,/ cel îngenunchеat în faţa pământului/ stau aplecaţi peste lovele/ în bătaia lunii.../ / rozătoare mişună peste bălăriile ogoarelor/ roiuri de muşte peste rănile cărţilor/ – cuţite sclipind prin docuri – / printre sticle şi faşe/ oraşului/ îi creşte/ o coadă/ de cloţan...".

4. **Gabriel Stănescu – AMERICA! AMERICA!** (Biblioteca Euphorion, Sibiu, 1994). Dacă pe Andrei Zanca exilul îl împinge la reverii dulci-amare, în limita unei discreţii funciare, încântând prin firesc şi eleganţa spunerii, pe Gabriel Stănescu trauma dezrădăcinării îl împinge la declaraţii patetice, pe alocuri chiar vitriolante, în care regăsim şi fluviul de cuvinte whitmanian, şi despovărarea crudă de iluzii a lui Elia Kazan (invocat în titlu), dar şi o anumită ciudă specific românească, sentimentul profund naţional al urii faţă de capra post-industrială a vecinului... de dincolo de Atlantic: „America nu este ceea ce vă închipuiţi boieri dumneavoastră/ .../ America homelessilor/ Scormonind după hrană în coşurile de gunoi/ Ale marilor metropole.../ America atâtor intelectuali/ Dezamăgiţi din universităţi.../ America celor care-şi pierd/ Slujba trezindu-se în stradă cu mobile cu tot.../ America din coşmarurile subpământene ale bolnavilor de AIDS/ ...America gândacilor de bucătărie/ Şi a gândacilor umani.../ America năpăstuiţilor lumii/ În căutarea de noi stăpâni.../ America milionarilor/ fără scrupule. America caselor de lemn şi a celor fără case.../ / America! America! am strigat şi noi încordându-ne/ Toate simţurile până într-o zi când am înţeles/ Că America nu mai este America...". Trebuie să înţelegeţi că similitudinea grotească a discursului poetic cu acel „Agresor american cadă bomba ta-n ocean" al anilor '50 mă face să-i doresc prietenului meu Gabriel Stănescu să revină de urgenţă acasă. Altfel, zău că nu mai pricep deloc care-i misiunea poetului în lumea largă...

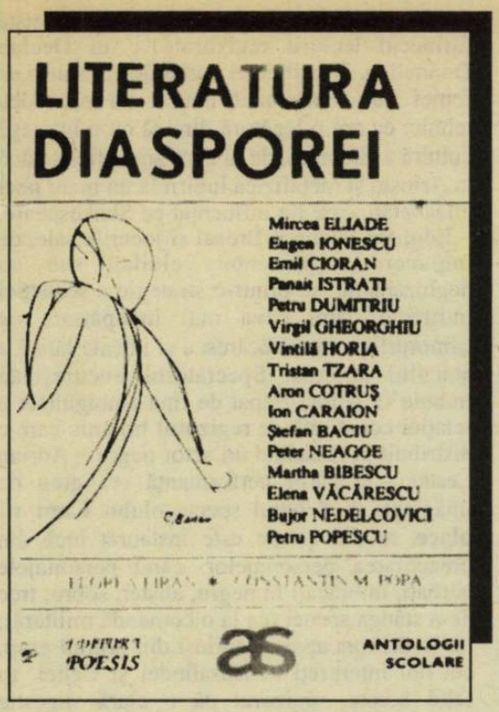

Literatura diasporei românești

Literatura diasporei, antologie comentată alcătuită de Florea Firan şi Constantin M.Popa, Editura Poesis, Craiova, 1994, 440 p.

de MIRCEA ANGHELESCU

Dintotdeauna am avut oameni de cultură şi scriitori care, aflându-se în afara fruntariilor ţării, temporar sau pentru totdeauna (nici ei nu ştiau, de altfel), au scris, din diverse motive, într-o altă limbă decât aceea maternă: şi Milescu, cu **Descrierea Chinei**, cu **Aritmologhia** sau cu opusculele lui etico-estetice, şi Cantemir, cu istoria şi cu „descrierea" ţării, şi Miron Costin, cu poema polonă, şi înaintea lor Petru Cercel, cu extraordinara lui „rugăciune" şi celelalte versuri, pierdute poate pentru totdeauna, şi atâţia alţii au lăsat opere care, prin limbă, nu ne aparţin, dar ne aparţin prin personalitatea autorului, care s-a format în cadrul intelectual şi tradiţional al ţării, prin subiect, prin atmosfera solidară cu aceea a epocii şi problemelor noastre, prin însăşi voinţa celor care le-au scris şi care şi-au considerat unitar întreaga lor viaţă şi efortul de realizare, indiferent de vicisitudinile istorice. Dar autorii moderni, autorii din secolul trecut şi mai ales din cel care se termină sub ochii noştri? Mai putem vorbi de continuitate şi de solidaritate în noile condiţii ale unor literaturi puternic marcate de ideea naţională, de opţiunea politică, uneori explicită, de rupere din această tradiţie? Oarecum simplificată în cazul unor scriitori care au o operă menţionabilă în limba română, apărută înainte de plecarea din ţară, cum e cazul lui Eugen Ionescu sau Emil Cioran, a căror evoluţie ulterioară poate fi deci văzută în prelungirea celei oricum încadrate în spaţiul naţional, problema devine discutabilă când se referă la scriitori care au scris numai (sau aproape numai) într-o limbă străină, şi aceasta într-un moment când alegerea nu era grevată de nici o conotaţie extraliterară, Elena Văcărescu, Martha Bibescu sau Peter Neagoe de pildă, sau încă mai mult în cazul unor scriitori care au şi renegat originea şi apartenenţa lor la aria culturală românească, precum graţioasa poetă care a fost Anna de Noailles. Chestiunea se poate pune în diverse feluri, fiecare cerând însă o perspectivă şi un criteriu unic (dacă doar limba este criteriul, trebuie să respingem toată vechea noastră literatură şi să anexăm literatura românilor din vecinătate, din Basarabia, Bucovina, Banat şi Macedonia; dacă e originea, trebuie să-l reclamăm pe Olahus, Pamvo Berânda şi Antioh Cantemir; dacă e „sentimentul" apartenenţei şi statornicirea în spaţiul românesc, trebuie să revendicăm un lanţ care începe cu Gavril Protul, sau chiar cu Grigore Ţamblac, şi se încheie cu Henri Jacquier ş.a.m.d.), şi e limpede că ea nu se poate discuta, necum rezolva, într-un asemenea cadru.

Vreau doar să semnalez că această problemă, a cărei importanţă mi se pare evidentă, a fost corect pusă şi – pentru moment – rezolvată în ceea ce priveşte şcoala în programa care se aplică deja de vreo doi sau trei ani, unde se recomandă studierea, în ultima clasă de liceu, a unor scriitori de origine română prezenţi în alte literaturi: Elena Văcărescu, Panait Istrati, Martha Bibescu, Peter Neagoe, Eugen Ionescu şi Vintilă Horia, documentul lăsând la latitudinea fiecărui profesor să mai adauge, după gust şi posibilităţi, vreun alt autor important, pentru că termină cu un „etc." permisiv şi binevenit. Într-adevăr, e vorba de scriitori cunoscuţi în ariile culturale pe care le-au solicitat, care au avut puternice legături culturale şi afective cu ţara de origine, care au publicat – în cazul unora – texte importante în ţară şi în limba ţării şi a căror literatură este legată puternic, prin subiecte, tradiţii, formaţie, influenţe, de cea naţională; cel puţin sub raport cultural, în viziunea contribuţiei româneşti la universalizarea culturii moderne, prezenţa lor într-un capitol special din materia literaturii române la clasa a XII-a se justifică integral.

Fiind vorba de un domeniu tabuizat cu deosebită grijă până nu demult, materialele documentare şi înseşi textele acestor autori lipsesc din cele mai multe biblioteci accesibile profesorilor (la elevi mai bine să nici nu ne gândim!) şi probabil că unii dintre ei nu erau cunoscuţi până acum nici măcar după nume, Peter Neagoe în orice caz şi poate chiar Vintilă Horia. Iată de ce iniţiativa profesorilor craioveni Florea Firan şi Constantin M. Popa de a publica într-o serie de „antologii şcolare" un volum dedicat autorilor români din diaspora este nu numai binevenită, ci de-a dreptul salutară. Ca orice lucru de o asemenea dificultate, care se face pentru prima oară şi, am impresia, într-o oarecare grabă, el este încă perfectibil; cum însă chiar domeniul şi coordonatele lui n-au fost suficient discutate şi ţărmurite, folosesc acest prilej mai puţin pentru a face observaţii şi sugestii autorilor (asta e cel mai uşor lucru, ştie orice recenzent), cât pentru a discuta aşezarea acestei chestiuni în termenii modeşti ai interesului ei scolastic. Începând deci cu chestiunea, care mie mi se pare cardinală, a limbii textelor respective: mi se pare că nu avem nici un motiv să plasăm într-o categorie deosebită autori care, indiferent de locul unde au trăit şi de opţiunile politice pe care le-au urmat, au scris în limba română; altfel spus, autori ca Mircea Eliade, Aron Cotruş, Ştefan Baciu, Paul Goma şi ceilalţi care şi-au scris toată opera, sau cea mai mare parte a ei, în româneşte trebuie studiaţi – dacă valoarea operei şi jocul grupărilor, etichetelor, periodizării necesare într-o viziune şcolară o îndreptăţesc – într-o curgere normală a cronologiei, şi poate e chiar mai productiv şi mai elocvent pentru bogăţia şi diversitatea literaturii noastre să fie studiat Petru Dumitriu, să zicem, în acelaşi capitol cu Marin Preda. Aşa şi recomandă de altfel programa menţionată (Petru Dumitriu la proză, Caraion la poezie), deşi autorii antologiei menţionate îi includ în „literatura diasporei" pe Cotruş, Baciu, Caraion, Petru Dumitriu ş.a., ceea ce este exact doar geograficeşte şi adesea pentru foarte scurt timp. Ce facem însă cu autorii români care au scris numai sau aproape numai într-o limbă străină? Formula solomonică pe care o adoptă regretatul Al. Piru exprimă tocmai imposibilitatea unui verdict tranşant: „Panait Istrati este un scriitor român de expresie franceză sau, mai exact, un scriitor francez de origine română..." (**Panait Istrati, scriitor român sau francez?**, în **Discursul critic**) şi nu şcoala va tăia nodul gordian; ea îl include pe Panait Istrati, odată cu Elena Văcărescu, Martha Bibescu, Peter Neagoe şi ceilalţi, într-un capitol cultural şi soluţia mi se pare, pentru moment, acceptabilă.

O situaţie principial diferită au însă criticii, esteticienii şi istoricii literari care, în ţară sau în afara ei, sunt tentaţi să-şi publice cărţile lor într-o limbă străină pentru a asigura o audienţă cât mai mare nu doar interpretărilor lor, ci şi literaturii pe care o discută. Vehiculul lingvistic al acestor cărţi fiind infinit mai puţin important decât în cazul literaturii propriu-zise, limba şi locul apariţiei acestor cărţi mi se par secundare; dacă, de pildă, autori interbelici ca Al.Ciorănescu, Bazil Munteanu, Pius Servien sau Matyla Ghica au cărţi publicate şi în româneşte şi în limbi străine, şi în ţară şi în străinătate, statutul lor principial nu este altul decât al unui Tudor Vianu sau M. Ralea, să zicem, care au stat şi ei câţiva ani în ţara unde şi-au dat doctoratul şi au publicat acolo o carte sau două. Toţi aparţin culturii noastre, fie că vor, fie că nu (şi n-am auzit pe niciunul dintre ei renegându-şi rădăcinile), cu atât mai mult cu cât unii, încadraţi în antologia discutată aici între autorii diasporei, n-au publicat în străinătate nici o carte; cred că e cazul lui N. Balotă şi al regretatului I. Negoiţescu.

Mai există în antologie cazul unor autori care n-au scris în româneşte nimic, sau nimic important, după câte ştiu, şi care nu sunt – cultural vorbind – români, Paul Celan şi Gregor von Rezzori de pildă; cel puţin în cazul ultimului, citat într-o scurtă notă la p. 424 cu titlurile cărţilor sale în româneşte, s-ar putea crede că în această limbă le-a şi scris autorul, ceea ce e, din păcate, neadevărat (este şi cazul altor titluri, la Pius Servien, la Anna de Noailles etc.). Asemenea scăpări, mărturii ale grabei cu care s-a lucrat, sunt mai multe, în aparatul bibliografic în special: la Martha Bibescu lipseşte singura carte românească în temă, cea a Mariei Brăescu din 1983, la Elena Văcărescu cea a lui I. Stăvăruş din 1974, la Peter Neagoe mai multe studii, inclusiv articole apărute în presa interbelică şi chiar traducerea românească a romanului despre Brâncuşi din care se dau în antologie două capitole dintr-o altă, probabil, traducere românească etc. etc.

Dar notele de faţă vor doar să semnaleze o problemă şi să deschidă o discuţie, pe cât de interesantă şi complicată, pe atât de necesară, iar antologia profesorilor Fl. Firan şi Const. Popa, foarte generoasă cu alegerea autorilor incluşi, oferă un excelent punct de plecare.

Cum vă place?

de MARIAN POPESCU

Aflată pentru a doua oară în turneu în România, compania teatrală britanică **Cheek by Jowl** a prezentat la Craiova (în cadrul Festivalului Shakespeare) şi la Bucureşti câteva reprezentaţii cu piesa shakespeareană **Cum vă place**. Condusă artistic de către unul dintre cei mai importanţi regizori englezi, Declan Donnellan, **Cheek by Jowl** are un profil distinct: este o companie care, după lansarea premierelor sale în Marea Britanie, face adesea turnee în străinătate, sprijinită prin subvenţii oficiale. Ca şi în alte dăţi, suportul lui British Council a făcut posibil şi turneul din România. La conferinţa de presă de la Bucureşti (desfăşurată la UNITER), Declan Donnellan avea să producă unele argumente interesante privind interpretarea pieselor shakespeareene astăzi şi propria concepţie regizorală care, între altele, revendică o veche tradiţie elizabetană, a distribuirii actorilor bărbaţi în roluri de femei. În perioada contemporană prima distribuţie integral masculină a piesei **Cum vă place** apare într-o premieră englezească din 1968 şi era direct influenţată de surprinzătorul eseu al lui Jan Kott publicat în poloneză în 1962 (în engleză în 1967) – **Shakespeare, contemporanul nostru**.

Dar, desigur, nu în acest lucru constă farmecul lecturii regizorale a lui Declan Donnellan. Distribuirea bărbaţilor în roluri de femei nu a însemnat numai un procedeu tehnic: ea are o legătură directă cu o întreagă cultură a Erosului, de la **eros socraticus** până la Ariosto şi metafizica iubirii la un mare poet elizabetan, care l-a influenţat pe Shakespeare, – Edmund Spenser. Erosul şi jocurile sale, de impunere a prezenţei celuilalt sub un deghizament sau printr-o strategie a seducţiei indirecte, sunt ceva mai îndepărtate de „amorurile" unui Văcărescu şi iuţeala latină a atacului amoros. Spectatorul bucureştean trebuie să fi fost frapat de fina ambiguitate a relaţiei construită de regizorul britanic care a distribuit în Rosalind un actor negru – Adrian Lester – a cărui performanţă era greu de imaginat. În debutul spectacolului **Cum vă place**, modul comic este instaurat încă din prezentarea personajelor, când personajele bărbaţi, îmbrăcaţi în negru, auster, sobru, trec de-a stânga scenei (ca la o comandă militară), iar în dreapta apar, desprinşi din primul grup, cei doi interpreţi ai Rosalindei şi Celiei. În felul acesta, regizorul dă o clară sugestie privind tonul spectacolului, poem al Erosului bazat pe un comic permanent fragil, fulgerat de ironie sau accente intenţionate ale unor replici. Exilul Rosalindei şi al celorlalţi în pădurea Ardenilor devine un spaţiu al reflecţiei, un drum iniţiatic pentru Rosalind, deghizată în băiat, dar şi pentru Orlando (Scott Handy) care nici în faţa evidenţei nu o poate recunoaşte. Scena aceasta este interpretată magistral într-un decor surprinzător prin sugestia plastică dar şi prin schematismul ironic: Nick Ormerod, scenograful spectacolului, a construit din lumină (designer-ul acesteia fiind Judith Greenwood) şi filtre, din fâşii verzi coborând din înaltul scenei în lumea mereu evazivă şi dramatică a Erosului învăluind personajele.

Declan Donnellan este un regizor elaborat. Conceptul său regizoral nu este ostentativ: el nu vrea să demonstreze, ci lasă ambiguităţii relaţiilor de joc să sugereze spectatorului că poezia cunoaşterii celuilalt/celeilalte nu urmează sisteme standard sau corozive prejudecăţi. Fineţea deghizamentului, suportat de o splendidă mişcare coregrafică a evoluţiei în scenă, trebuie să fi descurajat primele reacţii de neacceptare a posturii lui Rosalind, interpretată de un bărbat. Prima parte a spectacolului putea contribui la aceasta, fiind relativ defectuoasă sub raportul ritmului şi al tensiunii relaţiilor de joc. După pauză, însă, spectacolul avea să dea măsura întreagă a uneia dintre semnificaţiile titlului, permiţând răspunsuri la întrebarea: Cum vă place? Declan Donnellan nu a claustrat lumea piesei în vreo secvenţă temporală precisă: sugestii ale lumii de curte, ale pastoralei din vechime, dar şi insemne ale modernismului (vezi slujba înregistrată pe un casetofon adus în scenă), toate acestea sunt topite în tonurile de lumină care umplu decorul simplu, format din imense pânze albe.

Comentat în relaţie cu mari spectacole shakespeareene româneşti din ultimii ani, acest **Cum vă place** al companiei **Cheek by Jowl** reflectă, într-o măsură, şi un principiu al diferenţei: contemporaneitatea lui Shakespeare este pentru un regizor britanic o sugestie a posibilului în timp ce pentru regizorul român este o afirmare a acestuia. Fericit acela care le poate aplauda pe amândouă aşa cum, de altfel,s-a întâmplat în România, dar şi în Marea Britanie.

Lumea literară

■ S-a încheiat şi croaziera scriitorilor europeni pe cele trei mări: cu multe peripeţii, cu multe surprize şi cu o prezenţă românească remarcabilă. Cum s-ar zice, prezentând o formaţie tânără, dotată şi volubilă, românii au dominat competiţia marină. Uneori şi prin contrast, mai ales la capitolul organizare.

■ În ciuda faptului că guvernul Văcăroiu n-a mişcat un deget pentru a-şi îmbunătăţi imaginea în lume, stând ca mortul în păpuşoi în tirul adreselor venite de la Uniunea Scriitorilor, datorită celor implicaţi în această croazieră cât şi sponsorilor – B.R.C.E. şi Impex S.R.L., Electromontaj, EXIM Bank – românii s-au dovedit cei mai inspiraţi şi cei mai ospitalieri. Toate delegaţiile au remarcat promptitudinea şi bucuria noastră de a le primi, aşa că nu-i vorba de vreun patriotism local. Vizita la Murfatlar, degustarea vinurilor, concertele artiştilor au entuziasmat realmente străinii. Suntem convinşi că revistele europene vor semnala cu atenţie evenimentele.

■ În rest, cam prin fostele ţări comuniste suflă Sărăcilă sau Traistă Goală. În acest sens, oraşul Odesa s-a instalat comod în fotoliul de lider. Nici Varna n-a fost prea departe, cu menţiunea că tinerele însoţitoare, stilate şi cultivate, au făcut totuşi impresie.

■ La Izmir au început avariile. Sau, cu alte cuvinte, peripeţiile marine. Complexată de atâtea inteligenţe, marea a încercat să ajungă la înălţimea lor măcar cu valurile. S-a stârnit aşadar furtuna şi n-am putut părăsi portul trei zile. Tot cu această ocazie, iritat nevoie mare, Dan Cristea n-a putut să-şi scrie cronica (se va observa în pagina a cincea), un ucrainean a uitat să se mai întoarcă la navă, de-a îndurerat tot grupul de la Kiev, Florin Iaru nu şi-a mai susţinut obişnuitele sale show-uri, Ileana Mălăncioiu căzuse într-o toamnă bacoviană, iar Octavian Paler n-a întârziat o clipă să-şi desăvârşească opera. După spusele lui Radu G. Ţeposu, prima propoziţie ar suna aşa: „Marea era agitată"! Altcineva credea că orice carte scrisă în asemenea condiţii trebuie să debuteze cu: „Marea era igrasioasă", cuvinte care au stârnit admiraţia lui Ioan Buduca.

■ Şi uite aşa, din val în bal (că şi acesta a fost prezent pe **Rennaisance**), din nevroze în simbioze, n-am văzut ceea ce era inclus în program, Salonicul, căci stihiile naturii, iritate de grotescul în care le aruncă scriitorii lumii, s-au răzbunat. Timpul, prost ales pentru o asemenea croazieră, n-a avut îngăduinţă. Poate, cu alt prilej, altele vor fi opţiunile.

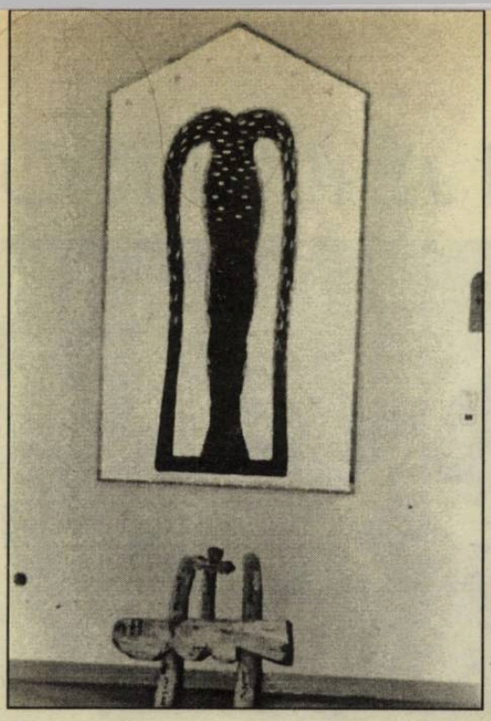

Duhul întrupat

Număr ilustrat cu lucrări semnate de Marian şi Victoria Zidaru

de CORNELIU ANTIM

Marian şi Victoria Zidaru la „Ludwig Forum", Aachen, 1994

Înu-i uşor să emiţi consideraţii pertinente, la scurte intervale de timp, despre o operă ce şi-a conturat profilul şi vocaţia misionară. Căci, de câţiva ani buni, **Marian Zidaru** urmează căile viziunii ce i s-a revelat, îndreptându-l spre rosturile unui discurs plastic întemeietor.

Asupra coerenţei concepţiei de substrat care nutreşte o astfel de viziune, las să se pronunţe analiştii competenţi în materie. Cât despre amploarea şi temeinicia construcţiei plastice, pe care o proiectează Marian Zidaru, părerile sunt contradictorii. Într-o singură privinţă, însă, există o unanimitate de opinie: formele care compun universul sculptural al acestui vizionar sunt urmarea unui demers artistic solid şi a unui profesionalism de netăgăduit. Până şi detractorii săi cei mai înverşunaţi recunosc forţa şi calităţile organice ale talentului acestui sculptor, în stare să pună în formă universuri inefabile.

Marian Zidaru nu este ceea ce se poate numi în termeni convenţionali un abstracţionist. El se referă la o sumă de simboluri ce aparţin mitologiei creştine îndeobşte, al căror conţinut este cât se poate de concret. Sistemul de relaţii pe care îl instituie artistul în această reţea de simboluri urmează liniile de forţă ale unei gândiri revelate, ce scapă înţelegerii profane. Acest spaţiu interstiţial mai greu de pătruns creează iluzia construcţiei abstracte. Învingerea acestei comodităţi a percepţiei, abandonarea prejudecăţilor rutiniere, cercetarea iubitoare a acestui nou strai destinat fiinţei noastre lăuntrice, nepervertite, sunt cheile cu care poate fi deschisă ferecătura porţilor „Noului Ierusalim" pământean imaginat de Marian Zidaru.

În felul său, sculptorul împărtăşeşte soarta marilor condotieri ai artelor, care au marcat istoria omenirii în epocile ei de cumpănă. Filoanele religioase nu au tulburat avântul creator, ci, dimpotrivă, i-au adâncit matca şi au obiectivat în termeni esenţiali aventura imaginaţiei. Zidaru se află în postura celui ce caută forma de întrupare a propriului duh. Vocaţie cu atât mai anevoie de împlinit, cu cât drumurile acestei împliniri par străine şi îndepărtate celor mai mulţi. Ele sunt etichetate drept „năzăriri" şi, o dată cu ele, destinul celui ce se încumetă să le străbată.

Artistul român s-a disociat, prin efectul acestei gândiri supuse unei mişcări mistice interioare, de o factură cu totul particulară şi oarecum atemporală, de tot ceea ce spiritualitatea acestor locuri a produs. Nu e vorba de o unicitate căutată, sau de absenţa alternativelor. Marian Zidaru urmează acest proiect dintr-o convingere, pentru care în alte vremuri ar fi fost ars pe rug. Tentativele sale de a figura vizionar un alt chip al „Ţării Făgăduinţei" pot fi eretice în sens doctrinar, teozofal, dar nicidecum în sens plastic. El introduce o cutezătoare sintaxă a formelor, în care este îmbinat rigorismul tradiţional cu libertatea de expresie a gândirii moderne. De aceea, el este contestat adesea de prozeliţii ortodocşi, care acceptă cu greu tipul de **vieţuire în miracol**, pe care îl cultivă de mai mulţi ani artistul şi cei din preajma sa.

Sigur, uneori, prezenţa sa, în tot ceea ce are ea mai manifest, este primită cu bunăvoinţă şi cu înţelegere. Dincolo de spaţiul acestei spiritualităţi, ea este percepută, însă, ca un vestigiu pitoresc şi ancestral. Uluiala în faţa acestei „fiinţări" în credinţă şi ingenuitate, care îmbracă forme atât de făţiş moderne şi tradiţionale în acelaşi timp, declanşează o atracţie specială şi plină de respect faţă de gesturile creative ale acestui „preot al formelor", cum l-a numit un exeget german de prestigiu. Şi opera lui Marian Zidaru a intrat în cea mai mare galerie europeană a artei moderne, anul acesta la **Forumul Ludwig de la Aachen**, pe poarta din faţă. Imaginile cu care ilustrăm acest număr sunt extrase din ambianţa acestui remarcabil eveniment artistic, şi au făcut din creaţia lui Marian Zidaru un punct de referinţă în peisajul sculpturii europene contemporane. Dimensiunea continentală a acestui sculptor, aşa cum a fost definită de comentatorii occidentali, nu afectează cu nimic coloratura naţională distinctivă a rostirii sale artistice, sensul foarte profund şi original al spiritualităţii pe care o reprezintă.

Victoria Zidaru este celălalt pol al universului plastic pe care îl anunţă proiectul-concept al „Noului Iersualim". Sculptura sa rezumă în compoziţii de o extremă condensare formală, printr-un modelaj de o sensibilă acurateţe expresivă, **un cuprins al candorii angevine**, al luminii primordiale. Suprafeţele polisate ale compoziţiilor sugerează această plămadă sacramentală, din care se întrupează mişcarea materială a unei lumi nevăzute: **zborul veghei divine**. Faţă de ambiţiile proiectului de care vorbeam însă realizările Victoriei Zidaru par a fi doar nişte delicate tatonări ale focarelor genetice, în care gravitează cu măreţie arta lui Marian Zidaru.

Bienala de artă plastică „Gheorghe Petraşcu", ediţia a II-a, Târgovişte

Juriul, format din Octavian Barbosa, preşedinte, Nicolae Alexi – preşedinte al U.A.P. – membru, Ion Dumitriu, Silvan Ionescu, Emilia Apostolescu, Gheorghe Simion şi Monica Sângeorzan, a acordat următoarele premii:

Secţia pictură:

- *premiul I,* Ştefan Pelmuş, Bucureşti;
- *premiul II,* Ioana Birău, Braşov;
- *premiul III,* Walter Paraschivescu, Ploieşti;
- *premiul U.A.P.,* Marcel Muntean, Bucureşti.

Secţia sculptură:

- *premiul I,* Aurelian Bolea, Bucureşti;
- *premiul II,* Deac Ion Bistriţa, Bucureşti;
- *premiul III,* Constantin Costache, Târgovişte.

MIGUEL DE UNAMUNO

Miguel de Unamuno y Jugo s-a născut la Bilbao (Spania) în 1864. De foarte tânăr obţine catedra de limba greacă a Universităţii din Salamanca şi peste câţiva ani cea de istorie a limbii castiliene, pentru ca puţin mai târziu să devină rector al acestei universităţi. El a exercitat o influenţă extraordinară asupra intelectualilor epocii sale şi a fost una din figurile cheie ale aşa-zisei „Generaţii de la nouăzeci şi opt", alături de marii Azorín, Benavente, Baroja, Valle Inclán. Scrierile sale şi gândirea sa au fost elemente regeneratoare în Spania care tocmai suferea trauma pierderii ultimelor colonii. Unamuno a cultivat toate genurile literare şi a fost un polemist de o extraordinară forţă. Pentru activitatea sa politică a fost nevoit să se exileze în Franţa, în perioada Dictaturii. Cărţile sale sunt deja clasice:* Viaţa lui Don Quijote şi Sancho; Cu privire la purism *etc. Personalitatea sa complexă debordantă, contradictorie, a lăsat o brazdă adâncă în întreaga viaţă spirituală spaniolă. A murit în 1936.

Miguel de Unamuno la ultima sa reşedinţă, în Salamanca

ROBLEDA, ACTORUL

Actorul acela, Octavio Robleda, punea publicul într-o mare încurcătură: îl făcea, pur şi simplu, să nu-l înţeleagă pe artist. La fiecare rol nou pe care îl interpreta, oamenii se aşteptau la o surpriză din partea lui. „Umple scena" – scrisese un cronicar dramatic – „şi, cu toate acestea, pare să fie absent din ea, pare că se află în afara teatrului". Era văzut, este adevărat, cufundat complet în personajele pe care le reprezenta, dar se ghicea, totuşi, că acolo se afla un altul; că el, Octavio Robleda, reprezenta, în vremea asta, o altă tragedie, mai profundă.

Autorilor nu le prea plăcea Octavio. Spuneau, şi pe bună dreptate, că, fără a scoate sau a adăuga măcar un cuvânt, din ceea ce ei, autorii, scriseseră, Octavio le modifica personajul şi-l făcea să fie altul decât cel conceput de ei. Şi că, apoi, după ce Octavio crea pe scenă un asemenea personaj, nu mai exista un alt actor care să îndrăznească să-l reprezinte. Deoarece Octavio producea plânsul cu personaje pe care autorul le concepuse a fi comice şi producea râsul cu cele concepute a fi tragice.

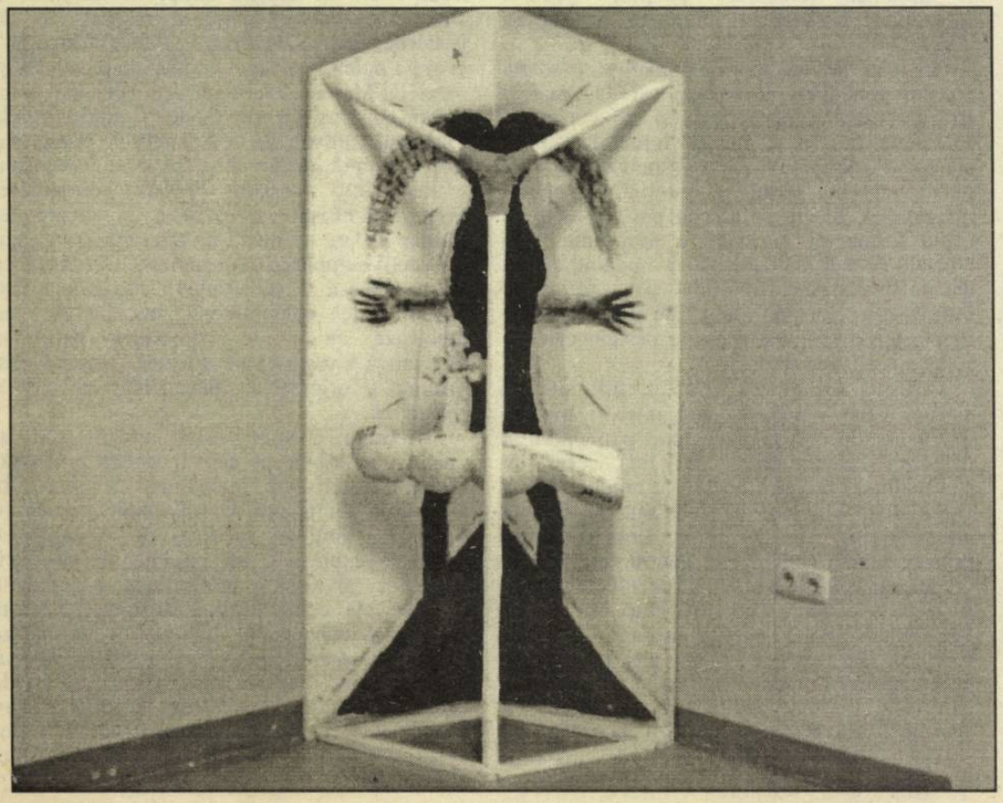

Despre viaţa sa particulară nu se ştia aproape nimic. Trăia singur şi izolat, fără prieteni, iar în orele pe care nu şi le petrecea la teatru era aproape imposibil de a fi văzut. În perioadele lui de odihnă, în vacanţe, se retrăgea într-o căsuţă dintr-un sătuleţ de munte şi-şi petrecea aproape întreaga zi într-o pădure, departe de orice aşezare omenească, studiind insectele. Şi când era întrebat de ce nu studiază oamenii, răspundea: „De ce? Nu noi, actorii, suntem cei care imităm şi reprezentăm gesturile lor, acţiunile lor şi cuvintele lor, ci ei sunt cei care ne imită pe noi. Teatrul este cel care face viaţa. Şi sunt sătul de teatru!"

– Şi de viaţă ca atare? îl întrebasem o dată, când afirmase asta.

– Da, şi de viaţă! îmi răspunsese Octavio.

Nu-mi dau seama cum, însă am ajuns să devenim intimi şi acel bărbat grosolan şi neprietenos ajunsese să-mi încredinţeze o parte din secretul vieţii sale.

– Trăiesc torturat – îmi spuse – din cauza ororii pe care o simt când mă expun în faţa publicului. Mă deranjează faptul de a fi ţinta privirilor mulţumii, şi aş dori să mă pot face invizibil, să intru în pământ. Cea mai mare obsesie când apar pe scenă este aceea că, în locul personajului pe care îl joc, publicul mă vede pe mine, Octavio Robleda; că oamenii ştiu că acolo mă aflu eu; din această cauză sunt atât de preocupat să joc într-un asemenea mod încât propria mea personalitate să dispară.

– De aceea – i-am spus –, publicul are despre dumneata părerea pe care o are. Ea nu este altceva decât rezultatul acestei stăruinţe a dumitale de a fi altcineva. Acum îmi explic opiniile multora asupra persoanei d-tale şi senzaţia indefinibilă de nelinişte şi de dezacord pe care dumneata o provoci în ei. Şi faptul că noi simţim, sub tragedia pe care dumneata o reprezinţi, cealaltă tragedie.

– Pe care, de asemenea, o reprezint... – m-a întrerupt cu tristeţe.

– Tragedia unei personalităţi care vrea să se şteargă, să se anuleze, şi nu reuşeşte.

Fernando Arrabal

Dramaturgul, prolificul şi controversatul scriitor spaniol FERNANDO ARRABAL a acordat gazetarului madrilen Gonzalo Botín, cu ocazia lansării unuia din romanele sale, acest scurt interviu:

«Privilegiul de a fi autor blestemat»

– Dumneavoastră vă consideraţi maltratat în Spania?

– Din contră, aici am privilegiul de a fi un autor blestemat. Este un premiu pe care nu-l merit. În Spania sunt tratat ca un tinerel, uitându-se că voi împlini în curând 62 de ani.

– Dumneavoastră aţi spus că cel mai mare serviciu pe care un tată poate să-l facă fiului său este să dispară. Vorbiţi din proprie experienţă?

– Nu. Aceasta este o părere comună la anumiţi psihologi, însă cazul tatălui meu este foarte dureros pentru mine, deoarece a fugit din închisoare şi apoi nu am mai ştiut ce s-a întâmplat cu el.

– Cum a influenţat Freud gândirea acestui secol?

– Aportul lui Freud se caracterizează, la fel ca şi al celorlalţi titani ai secolului XIX şi XX, printr-o mare generozitate. Titanii construiesc uzând de raţiune, însă ceea ce îi caracterizează, în primul rând, este generozitatea. Lumea titanilor este în pas cu cea a zeilor. Nu suntem în stare a explica totul, nici măcar a visa la aşa ceva. Este o situaţie disperat de minunată, o stare sufletească a cărei cea mai importantă caracteristică este ambiguitatea.

– Cărui fapt se datorează prezenţa obsesivă a sexului în opera dumneavoastră?

– Sexualitatea şi plăcerea sunt foarte legate spiritualiceşte. Părţile cele mai spirituale ale corpului sunt părţile cel mai murdare, mai tăinuite, cele mai dezgustătoare; dar ele sunt cele care produc cele mai mari plăceri.

– Limbajul din ultima dumneavoastră carte este unul marginal, un limbaj de închisoare. Unde aţi auzit acest limbaj?

– Este un limbaj inventat. Am lucrat la carte cinci ani. Un puşcăriaş nu ar întrebuinţa limbajul acesta. Altceva era dacă existau cuvinte obişnuite, cele folosite de toată lumea. Pe mine mă interesează drogaţii.

– Drogul este una din temele centrale ale cărţii. Sunteţi de acord ca el să fie legalizat?

– Drogul obişnuieşte a fi o caricatură a poeziei care, evident, se străduieşte să dobândească o formă desăvârşită. Asupra oportunităţii de a legaliza drogul, părerea mea e lipsită de importanţă, cu toate că, din punct de vedere moral, eu apăr tipul de stat modern, adică un stat cu puteri modeste. Cu cât vor fi mai puţine legi, mai puţină putere la guvernanţi, mai puţini bani care să circule prin mâinile oamenilor, cu atâta va fi mai bine pentru colectivitate. Lucrul acesta se aplică şi la lumea drogului. De altfel nu există drog mai eficace decât poezia şi ştiinţa.

– Printre modelele dumneavoastră culturale, Socrate este cel mai des pomenit. Ce vă atrage la el?

– Am fost încarcerat – ca şi Socrate – pe baza aceloraşi motive. I-am insultat pe zei. Socrate mă interesează foarte mult deoarece, în ciuda faptului că a fost oribil la înfăţişare, era în schimb un mare seducător. Toată lumea îşi dorea să fie înconjurată de dragostea lui deoarece Socrate era cast.

– În ce situaţie se află teatrul spaniol?

– În clipele acestea, în Spania, teatrul trăieşte o epocă de aur. În afară de cei consacraţi, există tineri ca Pedro Rivas, Raúl Millares, Javier Ochoa sau Alfonso Armada. Trăim un moment extraordinar la care a contribuit şi deschiderea spre Est.

– Şi romanul?

– Spania are în prezent şansa de a avea cel mai bun prozator european: Camilo José Cela.

– Nu – exclamă – nu doresc să mă anulez; însă nu vreau să mă dezvălui; nu vreau să fiu văzut; nu vreau să se afle că eu, Octavio Robleda, mă aflu acolo; mă doresc numai pentru mine şi nimic mai mult. Şi când merg pe stradă, sufăr, sufăr nespus. Aş fi vrut să trec neobservat, să nu se ştie că sunt eu. De câte ori oamenii se opresc să mă privească, sufăr că îl privesc pe Octavio, actorul lor favorit. Încă de mic, îmi producea o mare neliniştе faptul că ceilalţi observau prezenţa mea. Aş fi vrut să fiu invizibil...

– Şi totuşi, **dumneata** ţi-ai ales această profesie, una care te obligă să te expui publicului!

– În primul rând, nu mi-am ales-o. A fost o întâmplare a sorţii. Sunt fiu de actori; pot spune că m-am născut în teatru şi el m-a crescut. Şi apoi, dacă am acceptat-o, a fost tocmai pentru a mă putea şterge, a dispărea în personajele pe care le reprezentam, a fi privite şi analizate ele, nu eu. Aş dorit să nu am nume şi nici stare civilă. Ar fi de dorit ca publicul să nu ştie cine este cel ce joacă rolul...

– Acum îmi explic aerul de supremă apăsare pe care îl ai atunci când dumneata apari să saluţi publicul care te aclamă!

– Da. Aplauzele mă deranjează, deoarece îmi sunt adresate mie. Firesc este să-l aplaude pe Hamlet, sau pe Sigismundo, sau pe Don Juan, sau pe Juan Gabriel, sau pe Don Alvaro, dar de ce pe mine? De ce mă obligă să ies pe scenă şi să-i salut? De ce nu mă lasă în pace? Dacă eu am vrut să dispar în aceste ficţiuni, să mă înmormântez în ele, să mă ascund, pentru ce mă caută? De ce îl caută pe Octavio Robleda? Şi înnăscuta mea timiditate suferă. Numai pentru că eu ştiu cum trebuie să fie reprezentat Hamlet, sau Sigismundo, sau Don Juan, sau Don Alvaro, care sunt bărbaţi de exhibiţie, de spectacol, de reprezentare? Pe mine, însă, nu ştiu cum să mă reprezint. Şi tremur mereu de teama de a nu deveni ridicol. Nimic nu-mi repugnă mai mult decât histrionul. Să fiu lăsat în pace!

– Ce straniu – am murmurat.

– Urăsc teatrul, îl urăsc din toată inima! M-am refugiat în teatrul de artă, pe podiumul scenei, fugind de celălalt teatru, de cel mare, al lumii. În oricare altă profesie pe care aş fi ales-o, în afară de cioban sau călugăr, aş fi avut un public care ar fi alergat la mine, la Octavio Robleda; de aceea am crezut că tocmai în aceasta, de actor, voi reuşi să scap de privirile mulţimii. Am dorit să-i aduc pe Hamlet, pe Sigsmundo, pe Don Alvaro şi pe atâţia alţii printre oameni, în lume, iar eu să mă acopăr cu ei, dar nu reuşesc! Ce importanţă am eu pentru public? Ce importanţă are persoana mea pentru mine însumi?

– Din cauza aceasta eşti învinuit dumneata de aroganţă!

– Aroganţă? Aroganţă eu? Toată aparenta mea aroganţă nu este altceva decât un scut pentru a-mi ascunde timiditatea, înnăscuta şi incurabila mea timiditate. Din timiditate mă aventurez în scenă. **Oroarea** este cea care se vede în mine, cea pe care o observă ei la mine dacă sunt privit în ochi; privindu-mă astfel, ei îmi fură secretul propriei singurătăţi şi acest lucru este cel ce mă face să pătrund în personajele pe care le reprezint. Şi nu îmi este de folos, căci mereu publicul îl caută pe Octavio Robleda! Iar eu nu vreau să fiu văzut; eu nu vreau să fiu privit; nu vreau să se ştie că exist. În caz că exist...

Aceste ultime cuvinte le-a spus pe un ton care îmi îngheţă măduva oaselor. Şi am început să întrezăresc adâncul secretului singurătăţii lui Octavio Robleda.

Prezentare şi traducere de Ezra Alhasid

roza vânturilor

MANUEL BANDEIRA

(Brazilia)

Noapte moartă

Noapte moartă.
Lângă stâlpul felinarului
Broaştele înghit ţânţari.

Nimeni nu umblă pe stradă.
Nici măcar vreun beţiv.

Cu toate astea
presimt o procesiune de umbre.
Umbrele tuturor celor plecaţi,
ale tuturor încă în viaţă şi-ale
celor ce-au fost.

Plânge pârâul.
Glasul nopţii...

(Nu al nopţii ăsteia, al alteia, mai mari.)

În româneşte de Petre Stoica

Ossendowski în atenţia lui Mircea Eliade

de GEO ŞERBAN

În urmă cu peste şaptezeci de ani, stârnea oarecare vâlvă o carte exotică din multe puncte de vedere. Apărea, în 1922, la New-York, sub titlul **Beats, Men and Gods**, semnată de un polonez total necunoscut în prealabil: Ferdinand Ossendowski. Era ingineer de profesie şi-şi găsise să lucreze tocmai în fundul Rusiei când aceasta cădea victimă barbarei revoluţii roşii. Devenit suspect pentru noua putere, nu-i mai rămânea decât să fugă din calea ei. Dar drumurile de posibilă evadare însemnau tot atâtea capcane, ameninţări, pericole. Va scăpa în cele din urmă, însă cu preţul unor cumplite încercări, confruntări cu sălbăticia ţinuturilor uitate de Dumnezeu şi, încă mai teribil, cu urgiile războiului încins între resturile armatei ţariste şi haitele bolşevice, puse pe represalii şi jaf, cu incursiuni vindicative până în adâncurile asiatice. Simpla relatare a aventurilor trăite justifica interesul pentru carte. La numai un an apărea a doua ediţie iar în 1924 se lansa versiunea franceză, la Paris. Aceasta a servit de bază traducerii româneşti, recent patronată de Institutul european din Iaşi.

Isprava lui Ossendowski n-a trecut nebăgată în seamă la noi chiar la momentul revelării ei. La 15 iulie 1925, Mircea Eliade – abia ieşit de pe băncile liceului – lua act cu fervoare de răsunătoarea reputaţie şi o comenta într-o publicaţie cu profil enciclopedic: „Foaia tinerimii“ (anul IX, nr. 13 – 14). El pornea de la disputele stârnite în jurul cărţii **Fiare, oameni şi zei**. Unii geografi şi savanţi europeni suspectau autorul că, de dragul culorii locale, literaturizase şi că scornise amănunte fără suport real. Recenzentul român privea, dincolo de posibilele obiecţii, spre calităţile indiscutabile ale cărţii: „Meritul de căpetenie – observa M.Eliade – e adevărul sufletesc ce se găseşte în paginile simple ale lui Ossendowski. Primejdia prin care trecea la fiece clipă i-a desbărat viaţa de prejudecăţile şi neadevărurile societăţii. Singur lângă fluviul Ienisei sau petrecând nopţile în codrii Mongoliei, înţelegea lucruri pe care noi ceilalţi nu le putem înţelege. Se simţea din nou legat de viaţa aceea de care clocotea întreaga fire, şi avea conştiinţa unei existenţe sub legi pe care niciun convenţionalism social nu le putea masca. În sufletul lui Ossendowski reînviau legăturile dintre om şi codru, şi simţea dorinţa panteistă de contopire cu natura. Omul, de astă dată, apărea în faţa naturii înarmat cu armele pe care i le dăduse civilizaţia: raţiunea, stăpânirea de sine şi cunoştinţele ştiinţifice. Omul era dominat de natură, dar cu toate acestea nu se mai simţea atât de spăimântat de dânsa, cum se simţeau strămunii lui. Şi din tovărăşia aceasta cu natura, omul capătă acel echilibru sufletesc pe care cu greu l-ar fi găsit în societatea noastră iubitoare de extreme şi unde numai exagerările, specializările, recordurile sunt apreciate. Aşa se şi explică încrederea în viaţă şi în el însuşi, optimismul de care a dat dovadă nelăsându-se doborât de nicio suferinţă şi perseverând în călătorie. Întreaga carte e icoana luptei unui om cu natura şi oamenii, din care Omul iese biruitor“. Se ghiceşte din stilul precipitat juvenila aspiraţie spre purificare lăuntrică, inconformismul satisfăcut de remarcile aproape „ecologice“ şi moralizatoare. Gestul nu-i mai puţin grăitor pentru seriozitatea studiului, prin rigoarea metodică de a rezuma cartea, capitol cu capitol.

Se întâmpla însă ca simultan ea să fie pusă la îndemâna publicului nostru o dată cu publicarea integrală, în foileton, de către altă revistă de profil asemănător: „Orizontul“. Seria foiletoanelor, inaugurată la 25 iunie, urma să continue, neîntrerupt, 53 de săptămâni, până la 24 iunie 1926. Sub nici un fragment n-a figurat indicaţia

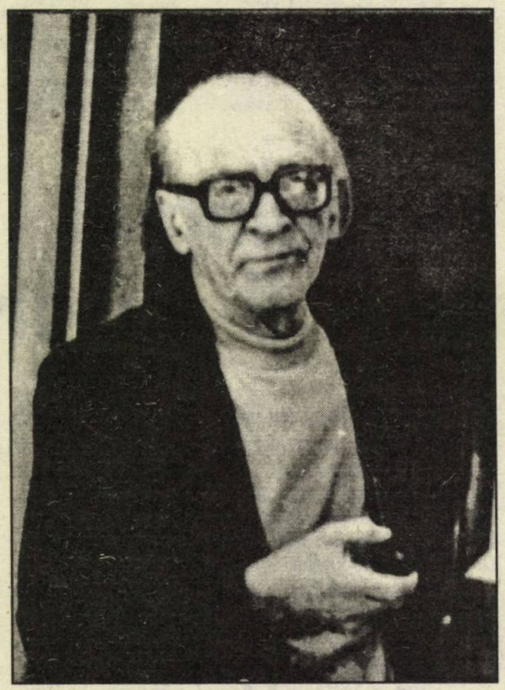

traducătorului, anonimat contrazis de calitatea traducerii, extrem de cursive, cu grija nuanţelor iar pe anume porţiuni (cele descriptive mai ales) cu nimic inferioară stilului din versiunea ieşeană de azi. Atunci, s-a păstrat titlul adoptat de Eliade: **Fiare, oameni şi zei** (mai în spiritul originalului, cred, decât **Animale** etc.). De altminteri, Eliade era colaborator al publicaţiei, situaţie insistent subliniată în **Amintirile** sale; ba chiar povesteşte cum, împins de impulsul independenţei materiale, ceruse redactorului-şef, Emil Cerbu, să-i înlesnească unele traduceri, sugestie acceptată imediat („mi-a propus să traduc din tot felul de magazine germane, franceze şi italiene articole scurte“). Prin „articole scurte“ s-ar putea înţelege şi săptămânalul foileton din cartea polonezului? Chestiunea este incitantă, însă nu i se poate răspunde fără investigaţii anume de arhivă şi o atentă expertiză stilistică. În orice caz, rămâne un mister de ce, o dată tradusă în întregime, lucrarea n-a făcut obiectul unui volum. (Biblioteca Academiei, cel puţin, nu-l are în fondurile ei). Poate disputele ocazionate de Ossendowski au stimulat obstrucţii. Datele oferite de revistă erau oneste. Cu prilejul primului foileton, „Orizontul“ insera rânduri laudative pe prima pagină, vestindu-şi cititorii: „un Robinson Crusoe al secolului XX“. După ce combătea impresia pripită c-ar fi vorba de „un simplu povestitor de fapte senzaţionale“, remarca: „Gravă eroare! Ossendowski e un savant şi un scriitor, a cărui experienţă şi a cărui obişnuinţă de a observa lucrurile cu minuţiozitate, sunt o chezăşie de exactitate şi adevăr“. I se recunoaşte şansa de a fi „dintre puţinii europeni cari l-au văzut pe **Buddha viu**“. La numai câteva săptămâni redacţia revenea (numărul din 6 august 1925) cu un spor informativ: „s-a spus că nici n-a fost în Tibet, iar pasajul despre Agartha din cartea sa ar fi plagiat“. Trimiterile se fac la o broşură berlineză întocmită de amicii lui O., unde el însuşi răspundea celui mai înverşunat contestatar al său: Sven Heddin. Acesta era autorul celebrei relatări de călătorie **De la Polul Nord la Polul Sud**, oferită exact în acel moment publicului românesc de către editura unde se publica şi „Orizontul“. Din felul cum e relatată controversa rezultă că Ossendowski concedea asupra unor retuşuri în scop de a obţine efecte artistice, însă fără alterări şi invenţii în afara datelor culese la faţa locului.

Încurajat de buna primire generală, în ciuda obiecţiilor intempestive, polonezul se îndepărtă de meseria sa iniţială spre a se devota scrisului. Multă vreme priză din aceleaşi surse de inspiraţie: **Omul şi misterul în Asia** (1925), **De la preşedinţie la închisoare** (1926), **Umbră peste întunecatul Orient – Ruşii şi Rusia...** (1926), **În spatele zidului chinezesc** (1927), **Şoimul deşertului** (1931), o biografie a lui Lenin (1932) şi altele. Se înregistrează şi o ediţie românească (**În umbra zidului chinezesc**), pe lângă bucăţi răzleţe prin publicaţiile vremii, de pildă povestirea **Inima unui galben** (salvarea de către un pescar japonez a unui copil atacat de un rechin) în „Gazeta de duminică“ la 9 oct. 1927. Paralel, **Fiare, oameni şi zei** îşi desăvârşea cariera mondială. Ecouri continuau să reverbereze în zona noastră. Pasionatul de literatură ezoterică Vasile Lovinescu îl folosea copios pe Ossendowski (ciudat însă, fără a-i divulga numele), într-un foileton din „Adevărul literar şi artistic“, la 17 iulie 1932: **Baronul Ungern-Stenberg, ultimul condotier**, de fapt fidelă transcriere a mărturiei situată în recenta versiune românească la paginile 173 – 174.

În mod normal, Ossendowski ar fi trebuit să placă mult lui Hemingway, aflat la Paris tocmai când steaua gloriosului aventurier se înălţa. Nici până azi nu s-a pierdut nimic din fascinanta virilitate în urmărirea excepţionalului său destin, ca apoi să relateze totul, cu detaşare, fără urmă de afectare, sobru, exact şi, totuşi, cu subterană emoţie comprimată, aceea care îl şi cucerise pe tânărul Eliade, citind în ea intuiţia unei ordini superioare, de esenţă cosmică. Mai pledează apoi, în favoarea actualităţii sale, cu nimic diminuate de trecerea vremii, mărturiile zguduitoare despre atrocităţile bolşevicilor. Erau semnale care ar fi trebuit să pună lumea în gardă şi să curme, din faşă, iluzii intelectuale ce aveau să se dovedească dezastruoase. Prin Ossendowski, regimul blestematelor gulaguri era pus la zidul infamiei încă din 1922.

Faptul că astăzi la noi se revitalizează oarecum forţat moda Schuré-Steiner, toată teozofia şi antropozofia neconsumate până la capăt când le-a fost timpul, încurajează o lectură primordial spiritualistă, justificată doar printr-o minimă parte, subsidiară, din **Fiare, oameni şi zei**. Este evident o exagerare sau un exerciţiu de rafinament cu orice preţ.

Scriitori

● Climatul scandinav este, fireşte, mult mai convenabil decât cel din Bangladesh atunci când eşti obiectul unei **fatwa** care promite paradisul viitorilor asasini. Dar **Taslima Nasreen** n-a găsit în Suedia adăpostul ideal pentru pacea sperată. De fapt, dacă Salman Rushdie exprimă o susţinere fără rezerve pentru tovarăşa sa de suferinţă, dacă Kundera, Vargas Llosa şi mulţi alţii îşi manifestă solidaritatea, criticii reacţionează negativ în presa anglo-saxonă. Trei reproşuri îi sunt aduse medicului ginecolog devenit scriitor pentru a servi cauzei feministe: aduce apă la moara fundamentaliştilor prin provocări deliberate, simulează martiriul pentru a câştiga o celebritate rapidă în Occident, nu este un scriitor de calitate. Publicarea volumului „Lajja. La honte“ s-a făcut, deci, chiar la timpul potrivit pentru critică. În cartea sa cea mai cunoscută, Taslima Nasreen aduce în prim plan o familie bogată de hinduşi, care îşi iubeşte patria şi prietenii musulmani. Tatăl, mama, fiul şi fiica reacţionează fiecare în felul său în faţa persecuţiilor. Peste o tramă fără mari surprize se suprapun nenumărate informaţii jurnalistice şi lungi demonstraţii istorice. Este deci destul de greu pentru critică să considere o capodoperă acest document romanţat (sau acest roman foarte documentat). Cartea este scrisă de o femeie

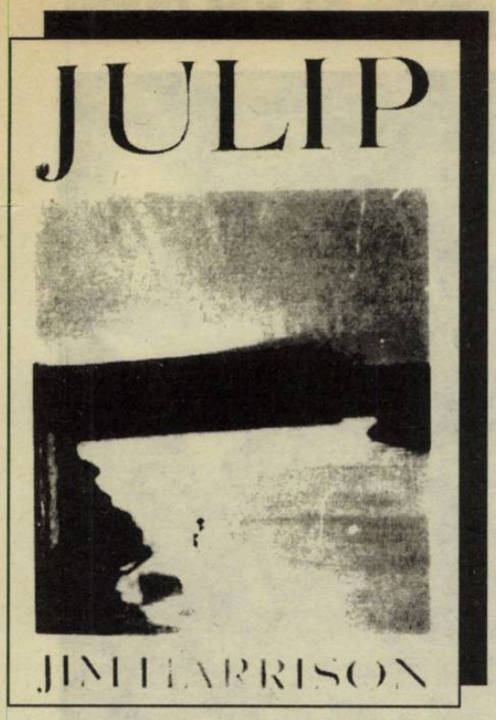

Un picaresc modern

Jim Harrison, **Julip**, Boston – New York, Houghton Mifflin – Seymour Lawrence, 1994

de DAN GRIGORESCU

Mărturisesc că proza lui Jim Harrison nu mi se păruse că ar fi semnalat o personalitate puternică, atunci când am citit romanul lui, **Wolf** (s-ar putea să fie primul din cele şase pe care le-a publicat de-a lungul anilor). Am avut impresia că scriitorul – neîndoielnic, înzestrat cu o ştiinţă a dozării efectelor –, urmăreşte prea statornic efectul spectaculos, chiar şi cu preţul poncifului, al mecanismelor care au fost puse de multe ori la încercare şi şi-au dovedit capacitatea de a-l impresiona pe cititorul obişnuit. (Am aflat, între timp, că acest roman a devenit subiectul scenariului unui film, pare-se de mare succes, cu doi mai actori – Christopher Plummer şi Jack Nicholson; şi m-am întrebat dacă nu cumva acesta a şi fost rostul cărţii: de a constitui baza unui film de mare audienţă).

Mi-am schimbat părerea după ce am citit volumul lui, publicat în urmă cu câteva luni. S-ar putea ca adevăratul talent narativ al acestui scriitor căruia, se vede bine, îi place să povestească, să nu fie cel al unui romancier, ci al unui nuvelist. S-ar părea că greşesc, de vreme ce nu ştiu cum se înfăţişează celelalte romane ale lui, dacă şi acolo o fi făcut concesii gustului pentru senzaţional. Un lucru e sigur, însă: nuvelele lui sunt compuse alert, cu un simţ acut al grotescului şi al tragicului care, la el, nu aparţin unor teritorii clar separate. Cred că genul cel mai prielnic darului său de povestitor e picarescul. Un picaresc care asociază cu multă inventivitate, tradiţia lui Hemingway şi a lui Steinbeck cu tristeţea antipoeticului din povestirile lui Kerouac şi Barthelme.

Julip, numele straniu al eroinei din prima poveste (care dă şi numele nuvelei şi, cu el, al întregului volum) „e un amestec de floare şi de băutură, dat de părinţi celei dintâi flori dintr-o căsătorie între alcoolici". E numele unei tinere inteligente, inventive, lipsite de orice fel de prejudecăţi, care nu socoteşte că ar exista mijloace nepotrivite obţinerii lucrului pe care îl vrea cu tot dinadinsul – rejudecarea procesului fratelui ei, aflat într-o închisoare din Florida.

Raporturile dintre cei doi fraţi sunt, cu un cuvânt blajin, ambigue: băiatul i-a pândit pe trei dintre iubiţii (unul fost, doi actuali) surorii lui şi i-a bătut zdravăn, unuia dintre ei rupându-i un braţ. A fost, firește, condamnat de o justiţie care nu ştie de glumă. Acum e închis şi suferă cumplit, Julip temându-se (nu fără temei – Bobby e uşor schizofrenic, uşor arierat) de o criză fatală care l-ar putea duce din celula închisorii în salonul spitalului de boli nervoase. Nu-şi cruţă nici un efort, nici un sacrificiu pentru a împiedica tragicul deznodământ; şi, cum singurul ei argument e furnizat de darurile ei trupeşti, îl foloseşte fără nici un fel de procese morale de conştiinţă, fără silă, ba chiar cu un fel de ghiduşie. Îl foloseşte şi pentru a convinge cele trei victime să-şi retragă plângerea (una dintre ele pregetă, neştiind cum va sta după aceea cu onorabilitatea familiei, nevrând să-şi ofenseze soţia), şi pentru a-l determina pe avocat să ceară rejudecarea procesului, pe procuror să-şi reformuleze rechizitoriul şi pe judecător să-şi schimbe sentinţa. Toţi consimt cu dezinvoltură la preaplăcuta corupere şi Bobby e eliberat; e condus tot într-un spital de boli nervoase, dar asta nu-l deprimă, pentru că ştie că aducerea lui aici e doar un tertip avocăţesc.

Cea de-a doua nuvelă, **Omul de şapte uncii**, e un picaresc autentic: eroul, Câine-Cafeniu, e un indian din tribul Shawnee, o haimana din Michigan, fost elev al unui colegiu biblic, al cărui ideal de viaţă e să mănânce zdravăn, să bea bine şi să facă dragoste ori de câte ori i se iveşte (sau îşi creează) ocazia. Ca să scape de urmărirea a doi dintre soţii femeilor cucerite de el, se refugiază într-o cabană din adâncul pădurilor. Dar se trezeşte, fără să-şi dea seama, implicat în acţiunile unei organizaţii secrete a indienilor care vrea să redobândească, prin atentate şi jafuri, drepturile răpite cândva de oamenii albi. Totul nu era decât o confuzie: Câine-Cafeniu furase, pur şi simplu, de pe un şantier arheologic o piesă valoroasă, fusese prins şi declarase reporterilor televiziunii că a vrut doar să ferească astfel cimitirul strămoşilor de pângărire. A devenit, deci, personaj celebru şi, firesc, căpetenie respectată a organizaţiei.

În sfârşit, în cea mai pură tradiţie „beat", **Dolorosa Bej** e povestea unui sărman profesor la un colegiu obscur care, înconjurat de oameni mărunţi, trăind o viaţă meschină, dominată de mitul puterii şi al înavuţirii, e incapabil să se apere şi acceptă, fără nici o tresărire, să fie suspendat, cu jumătate de salariu, pe un an. Adăpostit într-un ranch izolat din Noul Mexic, se adaptează vieţii de acolo, departe de civilizaţie, şi devine un om al locului care a uitat de toate planurile şi ambiţiile de odinioară. Mişcarea lentă, observaţia psihologică, alternanţa – voit derutantă – a naraţiunii la persoana întâi şi la persoana a 3-a fac din **Dolorosa Bej** nuvela cea mai coerent construită din toată cartea.

Da, Jim Harrison e un scriitor cu remarcabile resurse narative. După câte ştiu, o editură bucureşteană intenţionează să publice traducerea cărţii. Şi socotesc că bine va face: nuvelistul are dreptul să fie cunoscut şi ca autor al unei literaturi de certă calitate, fără compromisuri, tocmai când pe ecrane a avut loc premiera filmului **Wolf**.

pe mapamond

care nu vede nici o diferenţă între un hindus masacrat în Bagladesh în numele lui Allah şi un musulman masacrat în India în numele lui Vishnu. Or, se întreabă criticii, în zilele noastre, toleranţa nu este mult prea rară pentru a nu i se cere autoarei o poziţie clară?

● **„Bardot", Jeffrey Robinson.** „– Ce credeţi despre amorul liber? – Nu mă gândesc la nimic când fac amor". Acest răspuns definitiv este semnat de Brigitte Bardot. Sensul răspunsului reprezintă de fapt unul dintre numeroasele talente ale unei femei care a marcat secolul într-un mod unic şi precis. Venită dintr-o familie burgheză, viitoarea B.B. a primit o educaţie foarte strictă. Copil timid, tăcut şi dotat, intră la 13 ani la Conservatorul naţional de dans. Urmarea se cunoaşte: întâlnirea cu Vadim (regizorul), naşterea unui star, devenirea unui mit.. Dar de la Festivalul de la Cannes la salvarea puilor de focă, ce se ştie oare despre femeia care a făcut şi face încă atâtea generaţii să viseze? Când starul a împlinit 60 de ani, jurnalistul american Jeffrey Robinson a încercat, cu delicateţe, să schiţeze în cartea „Bardot" portretul acestei femei fascinante, celebre şi foarte puţin cunoscute. „Trăiesc numai când nu filmez. N-am avut niciodată comedia în sânge", declară cu francheţea ei derutantă cea care n-a fost ea însăşi în faţa camerei de filmat. Poate această autenticitate arogantă, această insolenţă naturală, combinate cu frumuseţea, au făcut din ea un mostru sacru, permanent hărţuit de detractori şi de admiratori. Poate acest simţ înnăscut al libertăţii au făcut-o ameninţătoare pentru unii şi fascinantă pentru toţi. Robinson se întreabă: Bardot – un mit, o legendă sau o femeie pur şi simplu...?

● **„Le cri de la mouette", Emmanuelle Laborit.** În limbajul semnelor, Emmanuelle se numeşte: soarele care izvorăşte din inimă. Căci actriţa recunoaşte singură că s-ar fi putut supranumi „floarea care plânge", dacă, la 7 ani, n-ar fi învăţat limbajul surdomuţilor. Până atunci copilul s-a zbătut în „negura liniştii" – întunericul total al lipsei de comunicare. Graţie perseverenţei tatălui său (în Franţa limbajul prin semne, considerat indecent, a fost interzis până în 1976), Emmanuelle a ieşit din izolarea sa. A rupt tăcerea, a învăţat să scrie franceza ca pe o limbă străină şi şi-a trecut bacalaureatul, devenind revelaţia anului teatral 1993. Pentru prima oară în Franţa o actriţă surdă primeşte „le Moliére". „Le cri de la mouette" poate fi considerată o operă de pionierat, căci nu este numai o mărturie capitală despre acest handicap, ci şi prima carte scrisă în Franţa de către un surd.

Marka Dona

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE văzută de ION CUCU

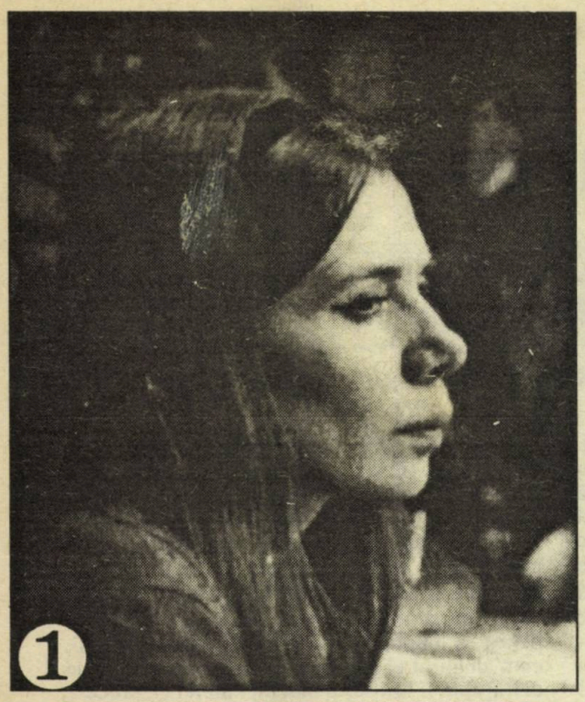

1) Ileana Mălăncioiu scrutând orizontul într-o croazieră pe Marea Neagră. Sub privirile ei, valurile s-au potolit ca prin minune.

2) În „Anotimpul discret" (1975), Ştefan Augustin Doinaş se apropie de „poeţi ai libertăţii" (1957). Deocamdată l-a ales pe Eugen Jebeleanu.

3) O lansare la librăria „Sadoveanu". De la stânga la dreapta: Jean Grosu, Ioana Postelnicu, Maria Munteanu (directoarea librăriei) şi un lector avizat. Aşteptăm să fie identificat.

4) Petre Sălcudeanu priveşte înapoi cu mânie. Fireşte, spre fotoliul ministerial. Mâna-i este acolo unde-i lipseşte ceva.

5) În sala de aşteptare a literaturii române: Ioana Creangă, Ion Horea, Nicolae Dragoş şi Petre Got.

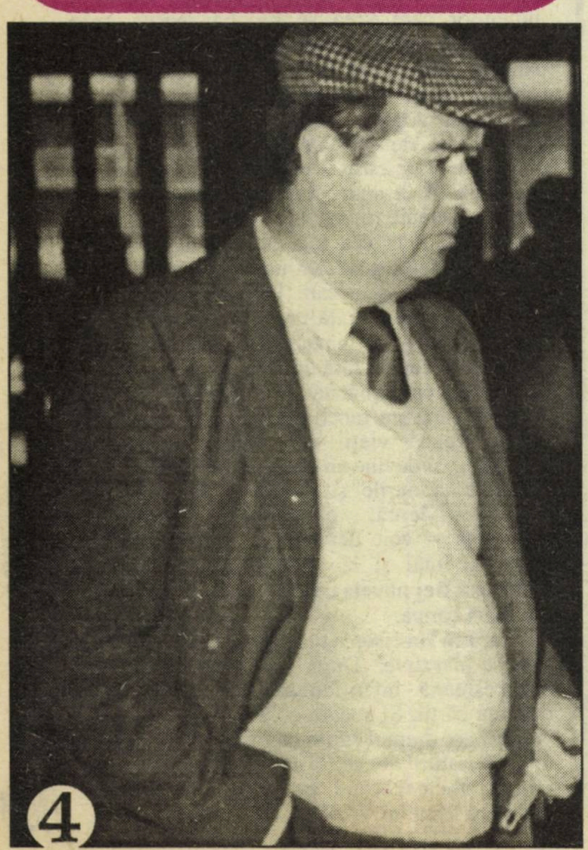

SIBIU

BIBLIOTECA
SIBIU

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 27 (206), serie nouă. Miercuri 7 decembrie 1994. Preț: 400 lei

NOICA, «ERETICUL»

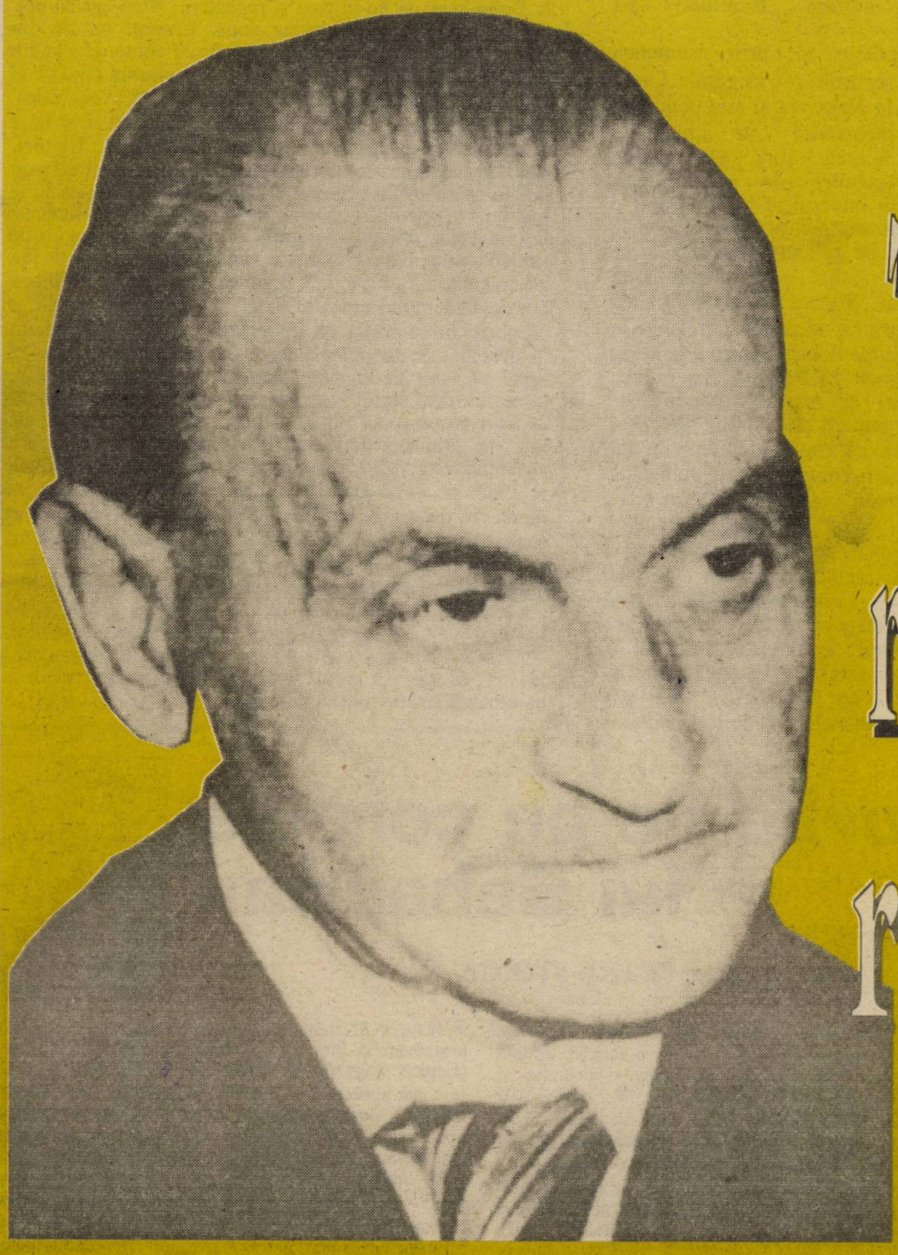

Tradiției rosacruciene românești

Sorin Alexandrescu:

«ELIADE AJUTA PE TOATĂ LUMEA ÎN SPIRIT CREȘTIN»

Un cerşetor în fruntea bucatelor

■ Românii de valoare, cei care şi-au urmat în taină vocaţia, continuă să-şi împlinească menirea, fără a-şi aroga merite binecunoscute, convinşi fiind că acestea se observă fără zgomote şi furii. Un bun simţ elementar îi ocroteşte şi-i înnobilează. În schimb, cei care au linguşit regimul dictatorial până la demenţă, cei care, la adăpostul vorbelor neruşinate, şi-au pierdut orice identitate, nu pot sta deoparte – deşi au tremurat câteva luni după buimăceala din decembrie – şi, pe orice căi, prin orice mijloace, vor să intre iarăşi în atenţia contemporanilor. Despre fanfaronii Adrian Păunescu, V.C. Tudor, Dinu Săraru, Ion Crânguleanu şi mulţi alţii am mai scris în acest colţ de pagină. Acum, avertizaţi de **măreţele sale realizări**, ne oprim şi-n dreptul lui Victor Crăciun.

■ Nume predestinat, dacă nu cumva e vreun pseudonim, judecând şi după biografia afişată pe toate gardurile cu nonşalanţă, acest personaj de tristă amintire, pătruns în studiourile radio – ului, devenise un fel de incoruptibil (!) apologet ceauşist, de nu mai ştiai dacă şi-a vândut definitiv conştiinţa Satanei sau, trecut prin vreun ospiciu, nu mai era responsabil de gesturile sale. Cine se va încumeta să asculte benzile magnetice va descoperi în V.C. (până şi iniţialele îl condamnă!) o instituţie de trădare şi abjecţie, cum rar se vor fi ivit în istoria literaturii noastre. Nu ne vom opri la jocurile sale sociale, pătate ca un dalmaţian, care i-au îngenuncheat caracterul, ci la **scenariile** dedicate dictatorului, comparabile doar cu ale lui Râpeanu şi Săraru. Ei bine, geniul carpatin era singura sa raţiune de a fi. I-a cântat în ureche până ne-a asurzit pe noi toţi. Cum a dispărut, ştiind că nu mai are altă şansă, a trecut pe aripa naţională. L-a apucat aşa, deodată, dragul de români, după ce le servise numai gogoşi şi cepe degerate. S-a ambiţionat să-i cânte, să-i cultive, eventual să-i întregească(!).

■ Se înţelege că, prin asemenea personalităţi, eşecurile erau asigurate. Omul care a studiat la Moscova şi şi-a continuat activitatea moscovită pe malurile Dâmboviţei n-avea cum să câştige adeziunile românilor de pretutindeni. Trebuie citit un interviu al lui V.C. într-o revistă bucureşteană pentru a-ţi da seama de absenţa ideilor, de goliciunea limbajului ca şi de calvinţia simbolică, determinante la un spirit elementar. V.C. e un ins fără vreo convingere, dar plin de ambiţii, un cerşetor ce pândeşte mesele bogate pentru a se aşeza în fruntea bucatelor. Fără jenă, şi scrupule, fără remuşcări şi regrete, el vorbeşte mecanic în numele românilor de pretutindeni, participă (invitat sau nu) la tot felul de sindrofii, compune texte schiloade şi declamă versuri peticite, dă sfaturi şi se împăunează în cacofonii, uitând că trecutul său îl recomandă ca pe cea mai mare slugă a Ceauşeştilor. În asemenea condiţii, e normal ca nimeni să nu-l asculte. E firesc ca toţi românii să-l suspecteze de fariseism şi duplicitate iar noi, cei care i-am ascultat în atâtea rânduri balivernele, să exclamăm: în lături! Tăcând, n-am face altceva decât să-l încurajăm în neruşinatele sale propensiuni.

Nino

de NICOLAE PRELIPCEANU

Un telefon m-a anunţat că a murit George Almosnino, poetul. Brusc, s-a ridicat parcă un zăgaz, şi o mulţime de scene şi oameni de altădată au năvălit înapoi în partea vie a memoriei mele. De fapt, el era Nino. Cu „George Almosnino" îşi semna cărţile (**Laguna**, 1971; **Nisipuri mişcătoare**; 1979; **Omul de la fereastră**, 1982; **Poeme din fotoliul verde**, 1984, toate la Cartea Românească). Acum vreo 25 de ani l-am cunoscut la 2 Mai, lângă Marea Neagră. Nora şi Nino erau un fel de protectori ai noştri, cei care făceam pe mai tinerii deşi, în general, eram şi-atunci – ca şi azi, când se vede – de vârsta lor. La 2 Mai, nimeni nu se cruţa. Înotam, nopţile le cam pierdeam, prin curţi ori pe la Dobrogean, şi nu în post şi rugăciuni. Nino era cu noi, liniştit, calm, deşi asemenea nouă. Umorul lui nu era proverbial, cum se spune despre umorile altora. Era ca un fel de plasmă care ne proteja pe toţi şi-n ultimul rând pe el însuşi. Dacă deschizi cărţile lui de poezii, vei vedea, cetitorule, că avea melancolii, tristeţi, adâncimi. Dar nu e politicos să ţi le afişezi la loc şi timp prea vizibile. „**Uneori**/ când dorm/ lumea se mărunţeşte/ trece în somnul ei/ prin dreptul gurii mele/ priveşte în adânc/ se vrea înghiţită/ şi ţipă doar" scrie el în „poeme din fotoliul verde". În acest fotoliu a stat, se pare, mai mulţi ani, lovit de câteva ori de atacuri tot mai puţin cruţătoare, până la cel din urmă, de joi, 24 noiembrie a.c., ora 6,30 dimineaţa. Şi-a transcris într-o poezie fără multe cuvinte viaţa; iată ce spune despre o plimbare **în cişmigiu cu un prieten poet (1968)**, poem dedicat lui Constantin Abăluţă: „– ce faci, nino, scrii,/ sapi, sapi?.../// – nu fac un şanţ,/ adâncesc doar groapa/ în care m-am născut,/ scriu!" (textele sunt culese cu literă mică, inclusiv propriul său nume). Dintre cei care eram împreună la 2 Mai, prin augusturile lui 70 – 71, poate 72, 73, au murit aşa: întâi Virgil Mazilescu, în 1984, apoi Marius Robescu, în 1985, pe urmă Ermil Rădulescu, în 1992 şi acum, la numai 58 de ani, Nino. George Almosnino. Am trecut în septembrie pe-acolo. Nimic nu mai e ca atunci. Plaja e tot mai îngustă, plină de gunoaie. Vocile noastre nici nu se mai aud, deasupra acestor ape servind în acelaşi timp de baie şi chiuvetă de bucătărie. Dar trebuie să fie un 2 Mai şi pe lumea cealaltă. Spre el privim cu speranţă şi încredere, noi, cei rămaşi. Nino, aşteaptă-ne acolo, în faţă la Dobrogean, la ora fixată, pe care, acum, tu o ştii! Dar, delicat ca-ntotdeauna, nu poţi să ne-o spui.

Editori:
■ **Uniunea Scriitorilor din România**
■ **Fundaţia Luceafărul**
Cu sprijinul Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă

Redacţia: Laurenţiu Ulici *(director)*, Marius Tupan *(redactor şef)*, Eugen Uricaru *(redactor şef-adjunct)*, Ioan Es. Pop *(secretar general de redacţie)*, Alexandru Spânu *(redactor)*, Olivia Marcu *(secretariat)*, Maria Burcă *(curier)*, Florin Ţone *(fotoreporter)*

Redacţia şi administraţia:
Calea Victoriei nr. 133, Bucureşti, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenţia Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (**lei**) şi 40.20.11.50.12.16 (**valută**)

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.
Manuela Drăghici, Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH
Abonamentele se pot face la toate oficiile poştale din ţară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicaţiilor** la poziţia 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

● „După o absenţă de 4 luni, dl. Corneliu Coposu a aterizat la Otopeni. Regele opoziţiei a revenit în ţară «pentru a pune umărul la consolidarea democraţiei şi dărâmarea guvernului»". (**Adevărul**) ● CORNELIU COPOSU: „Îi dezamăgesc pe cei care au sperat că au scăpat de mine". (interviu în **România liberă**) ● CORNELIU COPOSU:„În momentul în care (...) nu va mai fi la putere, PDSR va dispare în 24 de ore. De acest lucru sunt convinşi şi lederii lui, de aceea ţin cu dinţii să rămână la putere". (Interviu în **Evenimentul zilei**). ● ANA MARIA VINŢAN/DORINA BĂIEŞU: „Camera Deputaţilor. PDSR a impus majorarea pedepsei pentru ofensa adusă preşedintelui". (**România liberă**) ● ADRIANA ANGHELESCU: „Aplicând practicile Securităţii, Vadim Tudor şi Bebe Ivanovici deschid o «fabrică» de dosare". (**Ziua**)● OCTAVIAN PALLER: „Acum, în noile condiţii, s-a liberalizat lipsa de ruşine, s-a liberalizat batjocura". (**România liberă**) ● „Potrivit documentelor care au stat la baza donaţiei, Corneliu Vadim Tudor a primit un Mercedes pentru că e considerat bolnav psihic!". (**Evenimentul zilei**) ● BĂTĂLIA DE LA AUSTERŞLIŢ: ...„nea Vadime, vei vrea să fii Napoleon, să ştii că nu-i nici o problemă. Tratamentul rămâne acelaşi". (**Academia Caţavencu**) ● GABRIELA RIZEA: „Păduchii laţi sunt mici insecte, prevăzute cu cleşti puternici, care se hrănesc cu sânge. Ei se transmit prin contact sexual, fiind consideraţi, la noi, a şasea boală venerică". (**Evenimentul zilei**) ● ION CRISTOIU: „Nu, scriitorii din anii '50 n-au făcut compromisuri pentru că au fost constrânşi. Seducţia exercitată de putere a fost mult mai tare decât talentul. O demonstrează mizeria scriitorilor promovaţi în funcţii de demnitari în ultimii cinci ani." (**Expres magazin**) ● GEORGE PRUTEANU: „Una din cele mai imbecile idei din '89 încoace a fost cea zămislită în capul, doar în aparenţă rotund, al dlui A. Năstase: operatorii TV să filmeze numai ce vrea el. Bine zicea cineva: între drepturile omului e şi dreptul la prostie; dar dl A.N. abuzează de acest drept". (**Evenimentul zilei**) ● FLORIN MIRCEA CORCOZ: „Masă gratuită. În timp ce minerilor li se dau lături, de dragul lui Ion Iliescu, 140 milioane lei au ajuns în troaca porcilor". (**România liberă**) ● CRISTIAN VLAD: „Bugetarii vor fi premiaţi, iar Guvernul îşi face cadou 670 de lei pentru palate!" (**Evenimentul zilei**) ● LAURENŢIA STELEA: „Românii se pot întoarce la leacurile bătrâneşti. Tratamentul unei simple gripe ajunge să coste 50.000 lei". (**Capital**) ● AIDA DĂNĂILĂ: „Efectele guvernării Văcăroiu: Peste 1.500.000 de pensionari au pensii sub 55.000 de lei". (**Evenimentul zilei**) ● CORNELIA IONESCU: „La deschiderea World Trade Center, unii deputaţi au mâncat până şi ornamentele. (**VIP**). ● IOAN GROSAN: „Reîntâlnim aceste moace pe, ca să mă exprim aşa, feţele majorităţii delegaţilor la Congrese, care parcă n-au fost aleşi de diverse comitete şi comiţii de partid, ci de Lombroso". (**Ziua**) ● ADRIAN HALPERT: „Comedia ciolanului în partidul de guvernământ atinge culmi nebănuite: Miron Mitrea devine cel de-al 14-lea vicepreşedinte al PDSR! " (**Evenimentul zilei**) ● „Mao Tze Dun nu-şi spăla niciodată organele sexuale!" (**BLITZ Magazin**)

Nevroza activismului

de LAURENŢIU ULICI

În genere, vremurilor de tranziţie le este caracteristică agitaţia individuală sau colectivă, sufletească sau fizică, mentală sau comportamentală. Mai mult ca sigur ciobanul Mioriţei n-a trăit în asemenea vremuri, pe când Manole da. El e primul suferind de ceea ce s-ar putea numi nevroza activismului. Primul din istoria noastră, se înţelege. Nevroza activismului – boala prin excelenţă a surpărilor de relief numite tranziţie, când ceva se chinuie să piară şi altceva se chinuie să se nască.

Activismul este o constantă a istoriei sociale cu rol vectorial în dinamica oricărei societăţi, aşadar un semn de sănătate în ordinea evoluţiei, oarecum o condiţie a acesteia. El devine nevroză – deci boală – numai atunci când sfidează, desconsideră sau chiar substituie realitatea prin proiecte incontrolabile ori incrongruente. Nevroza activismului creşte, prin urmare, în solul incertitudinii, al dezordinii şi al inadecvării. Şi e întotdeauna favorizată de orgoliu „implementării" ineditului, care nu-i altceva decât o formă mai subtilă a egoismului performanţei, tratat de cel în cauză, în mod paradoxal, ca probă de altruism. În plus se poate constata la scară istorică o relaţie de direct proporţionalitate între activismul unora, îndeobşte puţini, şi apatia altora, îndeobşte mulţi. Cu cât e mai numeros grupul de apatici într-o societate, cu cât e mai mare cantitatea de apatie, cu atât creşte „şansa" activismului de a deveni nevroză. În pofida aparenţelor, ceea ce produce apatie socială nu este monotia stabilităţii ci, pe de o parte, („a"), amânarea sau prelungirea stării de ezitare în faţa posibilei stabilităţi iar, pe de alta, („b"), conservarea cu orice chip a unei stabilităţi inconfortabile. Se ştie, de altfel, că obişnuirea cu răul conduce la diminuarea elementului vital în mult mai mare măsură decât obişnuirea cu binele. Noi, adică societatea românească, abia am ieşit dintr-o nevroză a activismului de tib „b" că am şi intrat într-o nevroză de tip „a".

Fiecare dintre cei prinşi în această horă nevrotică – oameni politici, lideri sindicali, persoane cu diverse roluri în structurile unor comunităţi profesionale sau de altă natură – tinde astăzi să se încrânceneze asupra propriului demers sau discurs activist şi dintr-un mai mult sau mai puţin conştient sentiment al eşecului, deseori într-un alt plan decât cel în care activează. Alteori nevroza activismului acoperă, asemeni unui văl de uitare, frustrări, dezamăgiri sau pur şi simplu neputinţe de diverse feluri. Importantă rămâne consecinţa acestei nevroze nu atât asupra celui contaminat de ea cât asupra celor care asistă, apatici dar, fără voie, implicaţi, la spectacolul activismului. Şi, din câte semne avem, consecinţa nu se vesteşte, pentru moment cel puţin, favorabilă. Dimpotrivă, creşterea vertiginoasă a apatiei în grupuri tot mai mari de cetăţeni (a se vedea absenteismul de la alegerile locale din ultima vreme), oricum o consecinţă a nevrozei activiste, deşi nu doar a ei, ne spune că lucrurile nu îngăduie un pronostic optimist. Soluţia ar fi să scăpăm de această nevroză. Asta o ştim cu toţii. Din păcate, ceea ce nu ştim, sau nu ştim încă, e cum scăpăm. Poate că răspunsul stă în chiar dezmeticirea din tranziţie.

minimax

Spirit şi putere (VII)

de ŞERBAN LANESCU

Iciteam sau auzeam, relativ recent, că nu-ş' ce lider din opoziţie, când au fost adoptate articolele Codului Penal ce slujesc la jugularea libertăţii presei, s-a pomenit mirându-se la microfon în Parlament de miopia guvernanţilor noştri actuali care, fără a se gândi la propriul viitor, impun legi propice autoritarismului/dictaturii. Şi nu este prima oară când am citit/auzit ideea asta. Căci, vezi Doamne, potrivit jocului politic democratic, veni-va vremea în care legile de-acum se vor întuma împotriva chiar a celor care le-au promovat, după ce ei vor fi ajuns în opoziţie. De, ce să mai zici decât „Na poftim de vezi politichie!". Uitat fiind pare-se efectul ce poate să-l producă o idee/lozincă idioată (cum a fost, bunăoară, faimoasa „**Alungaţi lupii!**"), persistă dară în discursul unora din liderii Opoziţiei raţionamente năstruşnice, special ticluite parcă (?) spre a fi taman bune de speculat propagandistic în favoarea Puterii. *I-auziţi oameni buni! Auziţi ce ne-aşteaptă când or veni ăştia la putere! Pălăvrăgesc într-una despre democraţie dar, după cum se vede, în sinea lor şi-n taină, se pregătesc de beleală!* Mai mult încă, ce poate să intrige într-o zicere ca cea pomenită înainte este **naivitatea**-i. Naivitate sau ipocrizie? Sau altceva încă mai neliniştitor? Pen'că – dacă ai mintea cât de cât întreagă, stai şi te-ntrebi – cum naiba să se mai întâmple chestia asta dom'le cu ajunsul guvernanţilor de azi în opoziţie?! *Păi, nu-i aşa, prin exercitarea de către popor, pentru popor, a dreptului fundamental al poporului de a-şi alege liber conducătorii...* La care singura reacţie, verbală, normală, nu poa' să fie decât „Haida de!", ori, dacă cumva este cineva mai nervos, n-ar fi exclus să-i scape chiar un *proverb* turcesc. (Nu ştiu cum, dar simt că astfel se poate ajunge foarte repede, nu la papa Marx, ci direct în braţele tătucului Lenin care, pare-se, când auzea *cuvinţelul* „democraţie" îl apucau năbădăile.) Aşadar, ce vreau a spune este că nu trebuie să gândeşti prea mult (ceea ce oricum nu se recomandă fiindcă poa' să cauzeze) pentru a sesiza că în politichia românească se petrec întruna **nişte *chestii* parcă prea de tot anapoda**, precum, bunăoară, mirarea pomenită iniţial şi care este încă una dintre cele mai benigne. Plecând de la această constatare, am inventat cândva cuvântul „**dispolitică**" dătător de seamă, credeam atunci, atât pentru Putere, cât şi pentru Opoziţie. Şi, oricât ar fi de neplăcută recunoaşterea greşelii, ea mi se impune. Probabil, foarte probabil, m-am înşelat, căci nu despre dispolitică este vorba. Revenind dară, constat că **începând cu cele întâmplate în dec. '89, întreaga evoluţie social-politică a României, deşi a părut şi (a)pare contradictorie, ba uneori chiar haotică sau absurdă, are, totuşi, o anumită *coerenţă***, astfel încât toate cele petrecute, în ultimă instanţă se dovedesc **secvenţe/acte ale unui *experiment* (sau *montaj*) *de psihologie socială* la scară macro**. Şi, N.B., nu este o exprimare metaforică. După care, o dată *scăpat porumbelul*, sunt necesare, poate, câteva precizări. În primul rând, oportunitatea aşezării *chestiunii* sub titlul „Spirit şi putere". Simplu. Păi dacă aşa (ni) se întâmplă – fiindcă, orişicât, măcar ca ipoteză, ideea, de altfel deloc nouă, trebuie să fie luată în considerare –, deci dacă suntem *cobai*, atunci evident este că în *joacă* sunt angajaţi, **de partea Puterii**, nişte „oameni de spirit". Şi nu orişicare, ci de calibru. Cum spuneam, însă, ideea *experimentului* nu este căutşi originală. De când e lumea, sau, mă rog, aproape de când e lumea, multe din câte s-au tot întâmplat doveditu-s-au ca fiind rod al unor ***lucrături* oculte**, uneori cu *ţesături* extinse dincolo de graniţe statale, continentale, ba chiar planetare. Pentru că, mai mult decât cu bâte/arcuri/puşti/tunuri/ tancuri/ avioane/rachete şi eroism, războaiele pot fi câştigate ocult, prin şiretenie. Dar, de asemenea, şi pentru că *plebea*, aceeaşi dintotdeauna şi pretutindeni, asemeni copiilor, ar trebui, vezi Doamne, să fi îndrumată paternalist, fără a i se arăta explicit *morcovul* sau *bâtul*. Or, privitor la cele petrecute în România începând din dec. '89, **paradigma explicativă a *lucrăturii* oculte** (cu/fără participare „din afară") a fost, pe bună dreptate, insistent profesată în mass-media, la fel ca şi în pălăvrăgeala noastră cea de toate zilele şi nopţile. Efectul? *Ceaţa*. Şi, totdeodată, a fost **(re)confirmată omnipotenţa poliţiei secrete**, adică a fostei Securităţi re-numită S.R.I., instituţia care, prin excelenţă, (ne) (pre)lucrează *în/din umbră*. De unde şi o **nelămurită stare de spirit, întru totul profitabilă Puterii, în care sunt mixate, potenţându-se reciproc, *neliniştea, incertitudinea, neîncrederea* şi chiar *frica***. Ar fi deci inoportună, ba chiar nocivă ideea *experimentului* şi, recunosc iarăşi, până nu de mult nu prea i-am dat crezare. Totuşi, totuşi cum să nu iei în considerare o asemenea alternativă cunoscând, căci sunt publice, preocupările anterioare ale d-lui V. Măgureanu şi, mai mult decât atât, aflând că, nu demult, d-sa şi-a luat (ori, cine ştie, poate i-a fost repartizat!) în staff la cel mai înalt nivel pe **dl Septimiu Chelcea, reputat şi autentic, într-adevăr autentic specialist în psihologie socială**. Şi aş mai spune, într-o încheiere deschizătoare că, o dată acceptată, căci este imposibil de neglijat, ipoteza *experimentului* obligă re-gândirea multora, dacă nu cumva chiar a tuturor celor câte (ni) s-au tot întâmplat, (ni) se întâmplă şi cu siguranţă (ni) se vor mai întâmpla, inclusiv a multora dintre cele ce par datorate Opoziţiei.

Simona Antonescu: DOI

Osciliând între cinism și tandrețe, între causticitate și melancolie, între tonul dur și cel șoptit, poezia Simonei Antonescu pare a fi glasul unei revoltatee. Vizuale sau tactile sau cu vor mai fi fost ele, experiențele – odată consumate – se cer trecute în regim intelectual, re-trăite prin scris: „și prea matură prea cinică astăzi/pentru a fi confundată cu o adolescentă/prea grațioasă și prea citadină/astăzi mă mișc cu stângăcie într-un interior/mirosind sărat a valuri în floare/a revoltă și ură și declarată ofensă/și astăzi trupul meu înfloreşte în soare/palpitând liniștit colorându-se-n brun/astăzi nu mai trăiesc starea de grație/astăzi o scriu". A doua trăire atrage după sine sublimarea, esențialele nu sunt totdeauna catifelate, de aici sarcasmul, de aici asocierea frapantă a termenilor aparent contradictorii, cu efecte admirabile deseori. S.A. trece cu dezinvoltură de la fraza poetică melodioasă la expresia voit stridentă, versurile sale sunt scrise parcă pentru a fi recitate în forum și nu știu de ce după parcurgerea ultimului rând al cărții, mi-a revenit în auz imperativul lui Rimbaud: **Il faut etre absolument moderne!**

Dumitru Chioaru: NOAPTEA DIN ZI

Inegale estitic, poemele lui D.C. dobândesc unitate prin câteva jaloane ușor depistabile: sentimentul timpului (văzut ca stăpânitor a toate, dar și ca un ecran continuu care permite o contemplație retro), o melancolie căutată asiduu și acompaniată de plâns, gest doveditor al existenței („m-am trezit întrebând: **plâng/deci exist/?** da! – lacrimile ca igrasia/macină zidul de gips/ așa cum cuvintele seamănă cu orbii/care cântă/spre a-și face vizibilă lumină..."), cultivarea parabolei cu adresă morală. Această din urmă trăsătură – propensiunea spre aspectul moral al vieții – asigură partea cea mai rezistentă a volumului, grevată uneori, din păcate, de declarativism.

Noaptea din zi mărturisește, prin atmosferă, o anumită consecvență în amplificarea trăirilor depistabile în poemele volumului anterior, **Secolul sfârșește într-o duminică**.

Roland Jaccard: NEBUNIA

Jacques Lacan afirma că „ființa omului, nu numai că nu poate fi înțeleasă în afara nebuniei, dar nici n-ar fi ființă a omului dacă n-ar purta nebunia în sine, ca limită a libertății sale", aceasta este premisa de la care pornește Roland Jaccard în construirea fascinantului său seu. Sunt analizate raporturile dintre nebunie și societate, este urmărită manifestarea nebuniei pe diferite meridiane (mai bine zis, **accepțiunile** date nebuniei), se fac disocieri între etichetarea psihiatrică și invalidarea socială, un capitol se ocupă de problema abordării organiciste a maladiei mentale, nu este ocolită nici revoluția psihanalitică, cu toate consecințele acesteia.

Extrem de interesante paginile lui Michel Thévoz despre **Artă și nebunie**. Reține:„... artistul este un individ capabil să stabilească și să țină sub control o relație expresivă cu propriul subconștient – capabil, altfel spus, să actualizeze și să elaboreze potențialități psihotice, sugrumate la oamenii comuni (...). Se simte cu ușurință că cu cât arta este mai febrilă și mai imaginativă (...), cu atât se angajează procese mentale similare celor întâlnite în ceea ce s-a convenit a se numi „nebunie". Cât timp ne abținem de la considerații patologice, avem dreptul să considerăm că nebunia este, într-un anume fel, coextensivă creației artistice". Citind lucrarea lui Roland Jaccard, mi-am adus aminte de afirmația lui Aldous Huxley, conform căreia artistul, în procesul creației, nu dă frâu liber nebuniei, ci, dimpotrivă, luptă împotriva sâmburelui de nebunie care îi roade ființa lăuntrică.

Felix Anton Rizea: DOMINO

Romanul, subintitulat **Scene din viața și dragostea unui vagabond**, urmărește evoluția programată (există o tentativă de demonstrare a valabilității câtorva teze filosofice desprinse din **Etica** lui Spinoza) a lui Mihai Cosma în corelație strânsă cu iubita sa, Doina, dar, mai ales, cu... Erika, mașina lui de scris, metarmorfozată ingenios în personaj distinct, cu aventuri independente. De fapt, Mihai și Erika sunt personajele care explorează lumea sufocată în chingile „socialismului multilateral", ceilalți (Andrei, Doina, militianul Zamfir savuros crochiat!) constituind un reazem al descoperirilor. Cosma încearcă să extragă din peripețiile pe care le traversează un principiu (al dominoului?) necesar definirii destinului personal (dar nu numai); Erika va nara mecanic un alt destin ineluctabil, care se interferează cu cel al lui Cosma, ambele destine topindu-se într-un soi de suport chemat să susțină „propoziție" spinoziene.

Dacă, în planul metaforei absurde, cartea atinge virtuți certe, tentativa de a conferi un înveliș metafizic demonstrațiilor nu convinge. Oricum, romanul este original și promițător.

Wassily Kandinsky: SPIRITUALUL ÎN ARTĂ

Primul grup organizat de expresioniști germani va apărea în 1905, luându-și numele de **Die Brucke** (Podul); se pretindea ca fiind imperios necesară respectarea unuia dintre principalele principii ale poeticii expresionismului: refuzul unei legi, al unei discipline și, în schimb, supunerea la presiunile emotive ale propriei ființe. În anul 1913, grupul se va risipi, rămânând mai departe **Der Blaue Reiter** (Călărețul albastru), întemeiat în 1911 de Kandinsky și Franz Marc. Spiritualul în artă nu face altceva decât să formuleze tranșant orientarea estetică a mișcării, marcând un hotar în istoria artei moderne. Se pledează pentru purificarea instinctelor, pentru căutarea unui mod de a extrage esența spirituală a realității. Orientarea este desluși speculativă, rafinată, aproape aristocratică. În formula „a vorbi despre tainic prin tainic" (întâlnită în catalogul expoziției din 1910 de la Galeria Modernă Tannhäuser) este concentrată întreaga gândire estetică a lui Kandinsky, dezvoltată pe larg în „Spiritualul în artă". Firul roșu al acestei gândiri este necesitatea de a face să vibreze în suflet esența tainică a realității, acționând asupra ei cu pura și misterioasa forță a culorii eliberate de figurația naturalistă.

Traducerea și prefața – ambele excelente! – aparțin Ameliei Pavel.

Nae Ionescu: PRELEGERI DE FILOSOFIA RELIGIEI

Cele 15 prelegeri – stenografiate de Teodor Ionescu și Floru Andronic – reprezintă cel de al treilea curs pe probleme religioase ținut de Nae Ionescu la Universitatea bucureșteană în perioada februarie – mai 1925. Structurate pe două secțiuni distincte (fenomenologia religiei și metafizica religioasă), prelegerile gravitează în jurul câtorva mari probleme: explicarea noțiunii de filosofie a religiilor: analiza actului religios, care reclamă prezența a doi termeni – **obiectul** asupra căruia respectivul act se răsfrânge și **subiectul**, ca punct de plecare al actului religios; căile de urmat pentru stabilirea caracteristicii specifice a actului religios (specificitatea ca **natură** a actului religios și specificitatea ca **legiferare**, ca structură a acestui act); problema universalității actului religios; chestiunea acțiunii săvârșite de om sub influența directă a actului religios; analiza categoriei divine (se disting două caractere particulare ale acestei realități, și anume: **existența** absolută și **activitatea** continuă, necondiționată în vreun fel); în fine, sunt înfățișate curentele din filosofia religiei, afirmându-se, apoi, punctul de vedere – pur ortodox – urmat în ansamblul prelegerilor: „... noi cunoaștem pe Dumnezeu în viața religioasă, dar atribuim lui Dumnezeu, pe care noi în viața aceasta religioasă îl credem divinitate, calitățile pe care le-am văzut, și atributele acestea nu sunt reprezentarea limbajului logic obișnuit, ci este un limbaj, nu simbolic – aceasta ar fi altceva –, ci este **un limbaj prin analogie".** (s.m.)

Cu toate că Marta Petru – atentă și competentă îngrijitoare a ediției – deplânge pagina din cursul originar, care s-ar prezenta „sub forma (dezolantă!) a unui moloz filosofic", cred că afirmația dânsei nu are totală îndreptățire: expunerile lui Nae Ionescu au calitatea esențială a incitării, ele trezesc – uneori cu o brutalitate necesară – gândirea din semnul amorțirii.

Anticariat

Benjamin Fondane, LA CONSCIENCE MALHEUREUSE, Paris, 1936

În anticariatul Brăilei mi-a fost dat să întâlnesc unul dintre volumele care au contribuit decisiv la edificarea prestigiului parizian (sau mai bine zis, european) al românului B. Fundoianu. **Conștiința nefericită** este opera de căpătâi a filosofului Benjamin Fondane, aproape necunoscută în țara sa de baștină, în schimb cu mare priză în cercurile intelectualității franceze. Situat în vecinătatea unor nume ilustre (Nietzsche, Heidegger, Șestov), Fondane propune, în locul unor scheme dogmatice, o gândire marcată de semnul libertății fără de margini, epurată de un pozitivism care, nu o dată, și-a dovedit ineficiența. Iată cum caracteriza **La Conscience malheureuse** Virgil Ierunca, unul dintre cei mai fini cunoscători ai filosofului: „... generația orfană acum de mitologiile marxiste poate găsi în textele lui Fondane acea distanță esențială față de pretențiile marxismului de a 'transforma lumea'. (...) Pentru el, dialectica nu este decât o 'forță oarbă și devorantă' negând 'individualitatea umană în carne și oase', livrând-o 'cu impasibilitatea morții'. Cât despre istorie – și se cunosc ravagiile pe care Istoria cu majuscul le-a făcut în conștiința debusolată a tinerilor, a intelectualilor, în ultimii treizeci de ani – ea nu este, după Fondane, decât o 'prostituată'. Epitetul e dur, dar Fondane nu s-a sfiit să-l sloboadă în fața asaltului tuturor sistemelor reducționiste. Existențialist 'avant la lettre', Fondane a întrevăzut orizontul adevăratei meditații metafizice, punând accentul nu pe ceea ce el numea 'un real zgrunțuros și vid', ci pe existența ca valoare globalizantă, sfidătoare a unei false cunoașteri".

În câteva cuvinte, ceea ce propune Fondane – în opoziție deschisă cu pretenția utopică a marxismului de 'a schimba lumea' – înseamnă necesitatea efortului neostoit de **a gândi lumea**.

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU

- P.H. Brown și P.B. Barham, **Marilyn**
- Roland Jaccard, **Nebunia**
- Wassily Kandinski, **Spiritualul în artă**

LIBRĂRIA SADOVEANU

- Berdiaev, **Împărăția Spiritului și împărăția Cezarului**
- Roland Jaccard, **Nebunia**
- Virgil Ierunca, **Dimpotrivă**

LIBRĂRIA EMINESCU

- I.D. Sârbu, **Traversarea cortinei**
- Mihai Antonescu, **Jurnal din Casa Diavolului**
- Dan Laurențiu, **Mountolive**

LIBRĂRIA ALFA

- Nicolae Jurcă, **Istoria social-democrației în România**
- Alain Finkielkraut, **Înțelepciunea dragostei**
- Roland Jaccard, **Nebunia**

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR. 53

- P.H. Brown și P.B. Barham, **Marilyn**
- Julius Evola, **Metafizica sexului**
- Dean R. Koontz, **Ucigași în numele Domnului**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa redacției noastre un exemplar din noile apariții de carte.

Pagină realizată de Alexandru Spânu

Ruptură și cristalizare

■ Virgil Nemoianu: *Arhipelag interior*, Editura „Amarcord", Timişoara, 1994

de DAN CRISTEA

La cincizeci şi patru de ani, Virgil Nemoianu publică o carte de amintiri, de fapt o autobiografie în toată regula dacă ne referim la definiţia lui Lejeune, potrivit căreia autobiografia ar fi o proză narativă având drept subiect o viaţă individuală şi în special istoria unei personalităţi. Precum multe scrieri consacrate de acest gen, „Arhipelag interior" începe cu un capitol despre familie şi rădăcini familiale, continuă cu povestirea copilăriei şi a adolescenţei, trecând apoi la anii de formaţie şi intrare în maturitate, la întâmplările publice ale carierei, pentru a sfârşi pe un timp de cristalizare şi definitivare a propriei individualităţi. Ultimele evenimente istorisite trimit la anii 1989 şi 1990, cu puţin înainte de redactarea finală a amintirilor, când autorul îşi poate regăsi în scris, şi nu numai, ţara din care plecase („defectase", mai bine spus) pentru a se stabili în Statele Unite, unde, în prezent, este profesor de literatură comparată la Catholic University din capitala federală americană şi reputat specialist în romantismul european.

Evenimentul major al cărţii îl constituie chiar această ruptură intervenită în existenţă şi anume plecarea minuţios plănuită din România comunistă şi începutul unei vieţi noi pe pământul transoceanic. Acest eveniment provoacă într-un chip decisiv scrierea de faţă, după cum reprezintă şi momentul de conversiune, de cotitură, de unde se naşte retrospecţia oricărei autobiografii spirituale. Protagonistul naraţiunii este într-un fel înainte de America, nu foarte simpatic şi nici moralmente exemplar, şi într-un alt fel după, atunci când, ca autor, găseşte puterea să se confeseze şi să se judece obiectiv. America înseamnă aşadar nu numai exilul, dar schimbarea în bine, intrarea într-o maturitate deplină, dulce şi înţeleaptă, căutată dar neatinsă până atunci, cu propriile cuvinte, „definitivarea sub alte zodii şi constelaţii", căci, aşa cum explică Virgil Nemoianu, „aproape n-am întâlnit român pe care experienţa rupturii de comunism şi a imersiunii în societatea americană să nu-l fi (să nu o fi!) schimbat în bine" (p. 318).

Nu numai „conversiunea spre bine" justifică scrierea cărţii. Există alte motive deopotrivă, de ordinul justificării exponenţiale sau prototipale, pe care Virgil Nemoianu ştie atât să le scoată în evidenţă cât şi să le lase în marginea rândurilor pentru a fi descifrate. „Arhipelag interior", contrar titlului apăsând doar pe o perspectivă, este în realitate un joc subtil între interior şi exterior, între „eu" şi contextul social-istoric, în acelaşi fel în care este un joc ficţional şi senzual între memorie şi imaginaţie, între spaţiu şi timp. Dacă opera nu este originală în ce priveşte ordinea povestirii, lăsată în bună măsură în voia canonului clasic, cronologic, originalitatea ei, în schimb, e de găsit în temele inventate şi confruntate dialectic, în dramatizarea faptelor şi în punerea în scenă a conceptelor şi semnelor cultural-intelectuale.

Simplist expusă, trama autobiografiei scrise de Virgil Nemoianu ar fi cea a „dezrădăcinării", pe care autorul o şi enunţă de altfel, în modul următor: „Sunt un bănăţean al cărui cadru de existenţă au fost întâi Bucureştii, apoi continentul nordamerican. În ambele privinţe mă pot considera norocos". Aceasta ar fi „tema ironiilor dialectice" instalate între origine şi existenţă. Numai că această temă a „dezrădăcinării", a unei existenţe purtate hăt-departe în raport cu punctele ei de origine este contrar aşteptărilor şi clişeelor poporanist-semănătoriste, o temă „fericită" la Virgil Nemoianu. Sau, cum spune autorul, „norocoasă". Răsturnarea toposului tradiţionalist se explică mai întâi prin faptul că „Arhipelag interior" nu este o autobiografie centrală pe căutarea „eului" coerent şi stabil, ci, dimpotrivă, croită pe expansiunea şi pe extinderea acestuia. Concepţia modernă a multiplicităţii subiectului care se construieşte pe sine prin ficţiunile spaţiului şi timpului călăuzeşte scrierea lui Nemoianu: „Astfel încât, dacă viaţa mea merită povestită, atunci poate mai ales pentru neobişnuita ei cuprindere istorică de la o copilărie, cu rădăcini (vitale încă) în modurile sociale de la 1840 şi 1850, până la un univers şi la o ambianţă pe care meleagurile mele natale nu le vor cunoaşte decât binişor după anul 2000. Grosimea acestei experienţe – în plăcere, în surpriză, în durere – formează chiar substanţa existenţei mele. Iată însă că, tocmai în această grosime mă aseamăn din nou cu etnia în care m-am născut şi, vrând-nevrând, mă întorc la ea, căci şi lumea românească în ce are ea bun şi rău, se caracterizează prin coexistenţa inconfortabilă a straturilor istorice multiple şi prin neîncetatele fricţiuni dintre ele. Firesc ar fi aşadar ca individului astfel pornit să-i fie la-ndemână să împace şi să armonizeze în fiinţa sa atari multiplicităţi ale timpului, dar tare mă-îndoiesc că eu unul am izbutit". (p.8-9)

O idee centrală a cărţii este aceea că dacă spaţiul încorsetează, timpul eliberează într-un chip senzual şi savuros, permiţând „eului" adevărata ubicuitate peste bariere şi epoci. Lectura geografiei este astfel la Nemoianu o lectură a mentalităţilor şi civilizaţiilor, o istorie intelectuală şi o semiotică culturală. Banatul, în această triplă posesiune a spaţiului prin timp, este cultura central-europeană, lumea Biedermeier-ului chezaro-crăiesc, primitiv-arhaicul totodată, bucolicul şi staticul, neartificialul şi repetitivul, localul opus cosmopolitului secolului al XIX-lea într-un cuvânt. O frumoasă „metaforă fizică" defineşte satul bunicilor bănăţeni, Borlovenii, în raport cu Bucureştii anilor '50 sau '60 în care creşte, nu mai puţin, „prima generaţie a acomodării cu dictatura cumunistă".

„Totdeauna când mă întorceam de la Borloveni la Bucureşti aveam impresia că trec din regimul nodurosului, al întortocheatului, al asprimii zgrunţuroase, în cel al neteziciunii, al alunecării. Astfel s-a constituit pentru mine metafora fizică, senzorială a tradiţionalului împotriva modernului" (p.243). America, pe de altă parte, este tehnologia sfârşitului de secol XX, „un salt peste mai multe decenii" în raport cu Europa şi cu alte continente. „Eul autobiografic" aglomerează totuşi aceşti timpi care nu se exclud şi-şi construieşte prin ei identitatea. Modelul de „eu" pus în scenă de Virgil Nemoianu nu este acela ce revine la sine, precum un melc într-o cochilie, dar „eul" aflat într-o secvenţă de eliberări succesive, de distanţări de sine şi de ceilalţi, de ruperi de organic şi organicitate: „Eu văd viaţa mea ca pe o suită de eliberări şi autonomizări, în cercuri tot mai largi, întâi de sub constrângerile societăţii organice, de sub cele ale familiei, de sub tutela rădăcinilor naţionale şi geografice, de sub prescripţiile gândirii tradiţionale şi tot aşa: speranţa noastră angoasată nu este ea că ultimul cerc, moartea, va fi eliberarea noastră de sub materie, în prezenţa divinului?" (p.328)

Dacă pentru individ aceasta înseamnă trecerea la maturitate responsabilă şi definitivare, la posibilitatea unei distanţări obiective faţă de sine şi alcătuirile sale diverse, pentru societate înseamnă cale de acces de la tradiţionalism la modernitate. Autobiografia lui Nemoianu se constituie într-o pledoarie pentru modernitate, ca şi pentru diferenţă şi diferenţiere, unde ruptura sau „alienarea", în limbajul autorului, capătă semne detaliat pozitive. Disperarea şi nu revenirea repetitivă la sine, ruptura şi nu uniformizarea, tensiunile dintre idilic-local şi urban-cosmopolit figurează printre explorările autorului.

Deşi de vârste aproximativ egale, l-am cunoscut pe autorul „Arhipelagului interior" deabia în America, la câteva conferinţe MLA. Surpriză, citind aceste amintiri, e de a descoperi că am trecut nu puţine experienţe şi medii comune, fără totuşi a ne intersecta. Dar marea surpriză este aceea de a descoperi în locul „profesorului" sau alături de „profesor" imaginea unui personaj de o făloşenie bănăţeană dar cu facondă bucureşteană, incisiv şi neinhibat, modern şi maliţios, cu o uriaşă memorie a oamenilor dar doritor şi mai ales capabil să zugrăvească „sunetele păsărilor", „gustul alimentelor şi băuturilor", „înfăţişările arhitecturii urbane şi rurale", „compoziţia solului şi înfăţişarea reliefului", „calitatea apelor şi culorile oceanului". În capitolul 11, final, al autobiografiei sale, „Metamorfoze: un epilog provizoriu (1975-1989)", Virgil Nemoianu mărturiseşte că se gândeşte la a scrie un alt volum de amintiri, după acesta de faţă. I-ar place să-l încheie cu următoarele trei lucruri: „Cu scenele din decembrie 1989, aşa cum au fost ele trăite în America. Cu o descriere a Americii, aşa cum am văzut-o în momentele ei cele mai bune (în anii 80, când – dar numai atunci! – am iubit-o cu adevărat): spaţiul mioritic urieşesc, omenia în contrast cu ostilitatea anti-umană a peisajului (extremele de temperatură, deşertul şi cutremurele), poezia şoselii şi a conducerii auto. În fine cu redescoperirea Europei şi nostalgia, nu după o lume a copilăriei, ci după alta, mai ideală, mai generală, anterioară copilăriei mele şi care poate n-a existat niciodată pe deplin, civilizaţia occidentală şi creştină în blândeţile şi banalităţile ei, în armoniile ei mărunte (p.515). „Arhipelag interior" ne-a deschis deja gustul pentru acest promis volum.

constantin abăluţă

Omul care tace

Am învăţat multe
de la străinii care trec prin faţa casei mele
cu feţele răvăşite de ploaie
de la maşinile care opresc şi aşteaptă o vreme
fără ca nimeni să vină sau să plece
de la omul care citeşte contorul
luminând cu o lanternă prăpădită kilowaţii consumaţi.
Lângă oglinda cenuşie din hol, în umbra pălăriilor
rămân adesea şi nu mă gândesc la nimic
noaptea în baie privesc pe geamul mat
frunzişul bătut de vânt sau de lună.
Sunt un om care nu-şi poate explica multe
din paharul cu apă beau doar jumătate
ascult din găleata cu rumeguş de lângă sobă
un greier cum ţârâie stins. Întorc ceasul
pentru dimineaţa-n care nu voi mai fi
pentru tăcerea dinlăuntrul unei cămăşi
pe care a purtat-o şi tatăl meu.

Eclipsă de lună

Ultima lumină a lunii cuprinde numărul casei
în întuneric cad câteva frunze
maşina tamponată de copac e plină de rouă
în parc un om doarme pe-o bancă
între sforăiturile lui se-aude un greiere
începe să plouă
pe strada în pantă apa accelerează
drapelul imensei statui răsturnate e acum o corabie
pe ea s-a adăpostit un câine al nimănui
care stă nemişcat părând că ascultă
picăturile cum răpăie pe magaziile
fabricii de oglinzi

Depozitele fabricii de oglinzi

Tăcere fără uşi
pun o felie de pâine pe marginea trotuarului
pentru pasărea sau câinele care se va rătăci
pe-această stradă cu pomi părăsiţi şi curţi goale
Vin de departe
am fost trimis să caut un loc prielnic
pentru depozitele unei fabrici de oglinzi
Mi-e foame mă aşez pe bordură
ceva mai încolo de felia de pâine şi mănânc şi eu
pândind cu coada ochiului posibilul animal
vreo furnică sau altă gâză. Vântul mişcă
ramurile pomilor şi umbre-mi joacă pe faţă
Va trebui să mă scol şi s-o pornesc iar pe străzi
să las pe borduri mici felii de pâine
să caut un loc prielnic pentru depozitele fabricii de oglinzi

Pe-o stradă necunoscută

Aspectul unei zile de toamnă
în care poţi face orice
sunt ani de când n-am mai trecut pe lângă scuarul cu fântână
din care beau apă porumbeii
Frunzele pe-o stradă necunoscută
Sunt pătate de-un alt fel de a fi
căci e deajuns să-ntind o mână
înspre clopotniţă şi cerşetorul orb
îşi scoate pălăria cu încetinitorul
ca într-un film al vieţilor simultane
O, toamnă
distanţă învinsă într-o singură zi

Pe strada ploii

Pe strada ploii aşa e întotdeauna
gardul dărăpănat al parcului e plin de melci
când şi când rafale de vânt le sparg cu zgomot cochiliile
câte-un bătrân tresare pe o bancă
şi-şi astupă urechile cu ziare.
E aşa de lung gardul că mergând pe lângă el îl uiţi
cu totul şi cu totul, aşa cum ai uitat casa
în care-ai locuit jumătate de secol.
Ai uitat camera de la răsărit, ai uitat camera de la apus
ai uitat glaswandul dintre ele şi umbrele
care se perindau, instalatorul chior
băiatul cu butelii, vecina cu un borcan cu ţânţari
femeia de la mansardă cu intrigile ei naive
ca nişte flori de câmp. Ai uitat totul
şi acum cobori pe strada ploii
prin vânt prin pocnetele înfundate
ale cochiliilor de melci

Teroare optică

Nu am decât tăcerea la-ndemână
pe strada în pantă casele-s mai scunde
lumina mai puternică
umbra unui om
intră încet în umbra statuii şi-o clipă
iarba gazonului pare ameninţată
dar o pasăre zboară dintr-un copac şi se aşează
pe capul statuii eliberând cu umbra ei
umbra omului care o ia la vale
clătinându-se parcă drogată

În aceeaşi zi

În aceeaşi zi
dricul trecea gol pe strada în pantă
printre oamenii cu pâini în braţe
printre cei ce-şi ştergeau ochelarii
o bătrână îşi ascuţea cuţitul pe calcan
pisica s-a cuibărit pe umărul piticului de faianţă
poştaşul a cerut un pahar cu apă unei gospodine
în aceeaşi zi s-a stârnit vântul
oglinda din hol a crăpat şi-o pulbere fină
şi lumininiscentă s-a răspândit
prin toată casa

Tradiții rosacruciene românești

de RADU CERNĂTESCU

O informaţie ajunsă până la noi din îndepărtata Anglie a primei jumătăţi a secolului al XVII-lea, informaţie rămasă neobservată până azi, conexează în mod direct şi irefutabil arealul românesc la acel „**spiritus rector** al Templului Înţelepciunii Eterne", la ceea ce spiritualitatea occidentală a avut mai profund şi mai misterios, Fratria Rosacruciană.

E vorba aici de o afirmaţie a eminenţei cenuşii a Ordinului Rozei, Marele Maestru Robert Fludd (1574 – 1637), cel pe care Gassendi *(1) (în **Epistolica exercitatio, in qvia principia philosophiae Roberti Fluddi, medici reteguntur**, Paris, S. Cramoisy, 1630)* îl numea „savantul cel mai minunat al vremii-lui". Ei bine, într-una din lucrările sale târzii, o tipăritură rară, singura cu ediţia princeps în limba engleză, R. Fludd afirmă că a primit scrisori care l-au încurajat în „munca sa" (nota bene!) „din Polonia, Suedia, Prusia, Germania, Transilvania, Franţa şi Italia" *(2) (ap. D'Israeli, **Amenities of Literature, the Rosecrucian Fludd**, p. 648; vade et W.F.C. Wingston, **Francis Bacon, poet, prophet, philosopher... The Rosicrucian mask**, London, 1891, p. 306).*

Dar să zăbovim o clipă acum la ceea ce puteau să înţeleagă prin „munca" **magister**-ului Fludd acei care îi trimiteau scrisori de încurajare din toate colţurile Europei, într-o perioadă când, deja, începuse denigrarea mişcării, în sprijinul acesteia Fludd dovedind a fi nu doar teoreticianul, ci şi unul dintre cei mai fervenţi şi prolifici apărători. Alchimist, kabbalist, filosof, licenţiat în medicină la Oxford (1605), R. Fludd (sau Rudolfus Otreb, sau de'Fluctibus) a intrat în conştiinţa epocii sale ca teoreticianul cel mai consecvent şi mai exaltat al Mişcării Rosacruciene. Într-adevăr, **Tractatus Theologo-philosophicus** (1617) este cea dintâi încercare de sistematizare a filosofiei acestei eclectice mişcări care a fost rosacrucianismul. Iar **Tractatus Apologetici integritatem societatis de Rosea Cruce defendes**, Leiden, 1617, al aceluiaşi Fludd, rămâne apologia cea mai înălţătoare făcută în epocă misterioasei Fratrii. Cât despre emulaţia creată în jurul puternicei sale personalităţi, stă mărturie prietenia germanului Michael Maier (1568 – 1622), adept important al mişcării, unul dintre cei care, fără îndoială, l-au „încurajat în munca sa", această apropiere determinând în mod direct şi vădit trei din lucrările acestuia din urmă, anume: **Lusus Serius, Examen Fucorum, Jocus Severus**, toate apărute în 1617. De altfel, în prefaţa la **Examen Fucorum Pseudo-chimicorum Detectorum, et in Gratiam veritatis amantium succinte refulatorum**, Francof. Typis N. Hoffmani, sumtibus Theodori de Brii, 1617, Maier recunoaşte în mod deschis că manuscrisul acesta, datat „septembri Anno 1616" (ca şi celelalte două), a fost inspirat de vizita sa în Anglia, „transitu ex Anglia in Bohemian", şi de existenţa aici a unui grup de falşi alchimişti, „fucos Alchymicos", ce se ocupau cu o alchimie mai înaltă, spirituală. În plus, toţi exegeţii au invocat la Maier, după perioada engleză – între, de pildă, **Arcana Arcanissima**, Oppenheim, 1616, şi **Themis Aurea**, 1618, care se dorea nici mai mult nici mai puţin decât un **codex** al legilor Fratriei –, o schimbare de ton, o proiectare în plan pur speculativ a experienţelor sale alchimice.

Revenind la Fludd, cel care pe la 1650 devenea Marele Maestru al Ordinului Rosacrucian, lui sau unui cerc de apropiaţi ai acestuia li se datorează, în opinia noastră, unul din cele trei mari Manifeste Rosacruciene: **Fama fraternitatis**, 1614; **Confessio Fraternitatis**, 1615; **Chemical marriage of Christian Rosy Cross**, Strassburg, 1616. În Introducerea acestuia din urmă, singurul apărut în limba engleză, regăsim obsesia fluddiană a scrisorilor răspândite în întreaga Europă: „Now the same thing (s)till twiching me several times by the coat, I glanced back and behold it was a fair and glorious lady, whose garments were all skye-colour, and couriously bespangled with golden stars. In her right hand she bare a trumpet of beaten gold, whereon a Name was ingraven which I could well read but (I) am forbidden as yet to reveal. In her left hand she had a great bundle of letters in all languages, which she (as I afterwards understood) was to carry into all countries. She had also large and beautiful wings, full of eyes throughout, where with she could mount aloft, and fly swifter than any eagle" *(3) (Acum, acelaşi lucru continuă să-mi atingă adeseori haina, am aruncat o privire înapoi şi am văzut acolo că era o frumoasă şi splendidă doamnă, ale cărei articole de îmbrăcăminte erau toate de culoarea cerului şi în mod curios ornate cu stele aurii. În mâna ei dreaptă ridica o trompetă bătută cu aur, la care un nume fusese gravat şi pe care l-am putut bine citi, dar mi-e interzis încă să-l destăinui. În mâna ei stângă avea un mare mănunchi de scrisori în toate limbile, pe care ea (deoarece după aceea am înţeles) le-a dus prin toate ţările. Ea avea de asemenea mari şi frumoase aripi pline de ochi peste tot, cu care ea ar putea să se ridice oricând şi să zboare mai iute decât orice vultur).*

Această „doamnă înaripată" cu „mari şi frumoase aripi pline de ochi", care „ţinea în mâna stângă un mănunchi de scrisori în toate limbile, pe care ea (cum am înţeles ulterior) le-a dus prin toate ţările", este un **symbolon** cunoscut în literatura de gen (mai puţin „mănunchiul de scrisori") ca **Fama Bona** (lat. **fama**, 'faimă', dar şi 'tradiţie'), motiv cu o clară emergenţă britanică. Îl întâlnim pentru întâia dată pe frontispiciul cărţii unui alt englez, Sir Walter Raleigh, **History of the World**, 1614. Cu originări într-un biblem (**Ezech**. 10,12), această reprezentare antropomorfă a Fratriei va ajunge peste ani, graţie gradelor înalte din masoneria speculativă: „a highly masonic engraving".

Din context reiese clar că îl putem credita pe „marele doctor al grupului", Robert Fludd, cu intenţia de a pune bazele unei mişcări paneuropene reunită sub culorile Rozei. O grupare alcătuită din personalităţi marcante ale ţărilor lor, întru totul asemănătoare „legiunii sacre", acea elită a masoneriei speculative ce va avea ca ideal un precept rosacrucian: reclădirea Templului Înţelepciunii Universale. De altfel, sunt arhicunoscute aceste filiaţii rosacruciene ale atât de controversatelor grade înalte, zise scoţiene din masoneria modernă. Apariţia în Francmasonerie, prin intermediul a ceea ce azi istoriografia numeşte „misterioasa matrice celtică" a acestei „incinte superioare a Templului" se datorează în bună măsură şi Zvonului (Fama), întreţinut şi de epistolarul fluddian, în jurul căruia s-a coagulat o elită multinaţională desprinsă de rătăcirile unei masonerii lucrative care pierduse legătura cu Marea Tradiţie.

Regândind din această perspectivă epistolarul fluddian şi pe misteriosul său corespondent sau corespondenţi transilvani, putem dacă nu identifica persoane, cel puţin creiona în linii mari portretul aceluia care îşi putea permite – desigur, dintr-o comuniune de interese şi de afect – să-l încurajeze în munca sa pe marele **Doctor Illuminatus** al Roseicruci. Înainte de toate Necunoscutul transilvănean stăpânea foarte bine limba latină, altminteri nu ar fi putut avea acces la „munca" englezului, majoritatea lucrărilor acestuia fiind tipărite în latina medievală *(4) (**Utriusque Cosmi, majoris scilicet et minoris, metaphisica, physica atque technica historia** (1617 – 1619); **Medicina catholica** (1621); **Clavis philosophiae et alchymiae fluddane** (1633); **Philosophica mosaica** (1638) ş.a.).* O limbă în care, cu certitudine, s-a purtat şi respectiva corespondenţă.

Aşadar, transilvăneanul nostru era, mai mult decât sigur, catolic. Foarte probabil un sas, căci în conştiinţa transilvăneană medievală din perioada care interesează aici, această comunitate etnică constituia nu doar forţa economică de prim rang ci şi mediul care a dat Transilvaniei elita culturală a momentului. Iar elitismul rosacrucian din care s-a născut orgoliul Faimei miza tocmai pe asemenea vârfuri socio-culturale. În plus, vlăstarele saşilor cei mai înstăriţi erau trimise la universităţile germane cu prestigiu din Jena, Leipzig şi Halle. Acestea nu erau doar faimoase centre de cultură, ci şi medii de efervescenţă a ştiinţelor oculte (alchimia ocupând primul plan). De semnalat aici şi că în matricolele lor, saşii apar ca provenind din „Corona Transylvanus", o localizare reiterată şi de epistolarul lui Fludd.

Se poate avansa şi ipoteza, ademenitoare, de altfel, că Fludd s-a întâlnit cu transilvăneanul nostru într-unul din aceste centre studenţeşti pe care şi englezul le-a vizitat în decursul celor 6 ani (1598 – 1603) de peregrinări pe continent. Deocamdată, încercarea de faţă se va rezuma la identificarea unui cerc de cărturari saşi ce ar fi putut candida la titlul mai mult decât onorant de corespondent al Marelui Maestru Robert Fludd. Iată-i într-o enumerare deloc exhaustivă şi într-o ordine axiologică: Lorentz Töpelt (Toppeltinus), Johann Tröster şi Georg Kraus. Mai departe, dincolo de această minimă localizare, doritorii pot plonja în pure speculaţii de genul existenţei unei Loji Rosacruciene în aceste elevate medii săseşti din Braşov ori Sibiu.

Ciocolată cu pistrui

tudor vasiliu

Laurel Baron refăcu cifrul şi închise casa de bani. Îi trase un scuipat dar apoi şterse cu batista. Erau în stare să ceară analiza salivei.

Acţiuni nominative, pe numele firmei. Contracte cu furnizorii, prostii. Nici un leu, nici o valuţică. Ieşi din biroul directorului şi atunci o văzu.

Nu era secretara, pe-aia o ştia, mai rămăseseră cinci minute bune până avea să revină de la paharul ei cu lapte cald

Era cineva sfios ca un şoricel şi distinct ca o garofiţă de câmp. Adică sfioasă şi, respectiv, distinctă. O şatenă deschis cu ochii căprui şi nu numai atât. Parcă ar mai fi avut un ochi verde, jucăuş, undeva, în surâs.

– Domnul director Terţian este?

Chiar şi glasul fetei era special. Lucru rar. Probabil că şi dantura era autentică. Tânărul hoţ profesionist răspunse mecanic:

– Lipseşte momentan.

– Îmi permiteţi să-l aştept?

– Desigur, domnişoara…

– Liza Agatău.

– A, sunteţi cea cu…

– Cea cu angajarea. Poate că domnul director s-a răzgândit.

– Tot ce se poate.

Aurel Baron auzi paşii secretarei. O aşteptă să deschidă, apoi sub privirile ei intrigate, apucă mâna micuţei solicitatoare. Braţul fetei, bronzat pe spinare şi alb pe burtă ca un şarpe, era presărat cu pistrui.

– La revedere, domnişoară Agatău. Dacă nu reuşiţi să vă angajaţi aici, căutaţi-mă.

Întinse, din portofelul bucşit cu fel de fel de cărţi de vizită, una, la întâmplare. Liza roşi. Schimbările bruşte o găseau nepregătită. Vârîpeticul de carton în poşetă. Aurel Baron mai alese un „bilet de papagal" din portofel şi, după ce îl studie o clipă, i-l înmână ceremonios secretarei.

Am parcurs cu interes toate cele trei etaje ale magazinului dumneavoastră. M-a uimit că nu aveţi un raion de bijuterii veritabile.

– Ştiţi, domnule Marius Ştefănescu – îşi consultă secretara cartea de vizită primită –, la noi e dever mare, agitaţie, îmbulzeală… Hoţii atât aşteaptă.

– Doream să discut despre asta cu domnul director. V-ar trebui un sistem de alarmare.

– Sunteţi pe sisteme… Nu pe bijuterii?

– Şi-şi.

Aurel Baron simţi cei patru ochi feminini aţintiţi asupra sa. Era un escroc arătos. Barbă neagră, îngrijită. Sacou, cravată. Ac de aur la cravată. Ceas de aur la ac de aur. Şi tot aşa.

– Văd că întârzie.

– E-n magazin, cu un grup de investitori scandinavi – adună secretara un teanc de pliante, reclame, antete, cărţi de vizită şi le oferi tânărului.

Aurel Baron acceptă ofranda.

– Parcă l-am zărit. Cel gras, cu mustaţă?

– Dânsul.

– Voi reveni cu un telefon. Ştiu din proprie iniţiativă că, în materie de investitori străini, lucrurile durează. Sărut mâinile. Doamnă… domnişoară…

Privirile admirative ale Lizei Agatău deveniră rugătoare. Aurel Baron ieşi, cu chipul impasibil. Între omoplaţi, pe sacou, i se legăna părul prins într-o coadă cu un inel de argint. Păşea rar, apăsat.

Dar se opri îndărătul uşii. Inima îi bătea nebuneşte. Cum să o salveze pe mica şomeră? De fapt, cum să o facă să devină a lui? El patron şi ea şomeră, mergea. El escroc şi ea şomeră – era prea tragic chiar şi pentru un hoţ profesionist. Trase cu urechea.

– Eu zic să nu mai insistaţi, domnişoară – se auzea, înfundat, glasul secretarei. Am indicaţii precise în privinţa dumneavoastră.

– Dar testul…

– Lăsaţi testul. Nu sunteţi de-a noastră. Ce era dacă acceptaţi invitaţia şefului? Ce vrea românul? Un mic şi o bere. Şi o conversaţie.

– Am crezut că aveţi nevoie de o vânzătoare.

– Vânzătoare? Suntem în economia de piaţă, domnişoară! Dacă nu te culci cu patronul, măcar nu i-o reteza din prima secundă.

Se auzi târşâitul scaunului.

– Atunci renunţ.

– A, preferaţi să vă încercaţi şansele cu tânărul patron de adineauri? Credeţi că el e altfel?

– Să vă fie ruşine.

Lui Aurel Baron îi tremurau genunchii. Şi doar o avusese pe Linda, fata patronului de la „Aurelia Night Club"! Pe Nuţi, pe Sanda. Ce carte de vizită îi dăduse Lizei Agatău? Numai de nu s-ar uita acum la ea. Trebuia să i-o fure.

Liza se pomeni nas în nas cu hoţul. Tresăriră, electrocutaţi. Aurel Baron îi oferi braţul:

– Am auzit tot. Din clipa asta eşti secretara mea.

– De ce mă tutuiţi?

– Aşa-i la americani.

Fata îşi ascundea cu greu bucuria.

– Ştiu puţină engleză. Sunt bună dactilografă… Socotesc în minte…

– Aha, testul. Îţi propun să târguim mai întâi ceva de-ale gurii. Ştii să faci cafea?

– Da. Amară. Cei la care am lucrat înainte de a da faliment – erau doi tineri, soţ şi soţie – o beau amară. Eu o beau dulce.

– O s-o beau şi eu dulce. Amara e pentru faliţi.

Liza se stăpâni.

– Hai, vorbeşte, nu te sfii. Îmi place să te ascult.

Şi dulcea pentru şomeri…

– Bate în lemn. Ţi-ar trebui un deux-pièces. În rochiţa asta nu prea eşti secretara unui patron prosper.

– Dar ce sunt?

– Eşti o ciocolată… cu pistrui…

– Vindeam afară. M-am bronzat.

– Ce vindeai?

– Legume timpurii.

– Şi a venit va-raa… Şi falimentul… Nu te-am auzit tutuindu-mă.

– Nici n-o să mă auzi.

– Ai văzut că poţi? Spune-mi „bă".

– Asta nu. Pot să-ţi spun „Marius".

– Marius? Cine-i Marius? A, Marius.

Fata râse, pentru orice eventualitate. Aşa glumesc ei, patronii. Fiecare altfel. Aurel Baron îşi aminti că trebuie să-i fure acea carte de vizită.

La raionul de electronice se pomeniră filmaţi şi transmişi pe disply-ul central.

– Ne-a şi dat pe post – îşi supse burta Aurel Baron. Suntem o pereche frumoasă.

Liza îi lăsă braţul şi se trase un sfert de pas îndărăt:

– Nu suntem o pereche. Dumneavoastră… tu eşti patronul…

– Ai dreptate. Nu suntem o pereche frumoasă. Tu eşti frumoasă şi eu sunt urât. Patronul cel urât. Bau-bau.

– Nu eşti urât.

– Dar nici mult nu mai am.

– Cum de nu înţelegi? Tu eşti norocul meu. Dacă nu apăreai… cine ştie… mă culcam cu domnul Terţian… mă aruncam în faţa tramvaiului…

Liza suspină.

– Nu aşa mi-am visat prima noapte de dragoste.

– Ai fi făcut-o?

– Cine ştie… am o mamă paralizată, doi fraţiori bolnavi… Nu, pe bune, nu râde: chiar am.

– Aoleu.

– Altfel crezi că ezitam? Tramvaie sunt destule.

– Crescută cu poveşti.

Liza ridică sprâncenele. O ghicise! Îl privi cu atenţie:

– Da m-am învelit singură în poveşti. În

special poveşti din cărţi. Şi din imaginaţie. Dacă realitatea ar mai fi continuat, probabil că aş fi înnebunit. Şi, ce e mai rău, înainte de asta m-aş fi culcat cu domnul Terţian.

Noroc că realitatea s-a sfârşit.

– Da. Orice-ai spune tu, pentru mine a început visul.

– Iartă-mă că nu mă simt înduioşat. Economia de piaţă mi-a împietrit inima. Îmi vine totuşi să vărs când te aud cu cât respect pronunţi „domnul Terţian".

Liza deveni gânditoare. Făcu un mic bot pe care cu greu şi-l desprinse din mozaicul veneţian.

– Ce-s astea?

– Farfurii.

– A, discuri.

– Compact-discuri. Îţi trebuie măsele de laser, un fel de câine. Hai să cumpărăm nişte farfurii adevărate.

– N-ai farfurii?

– Nu prea. Sunt la început de drum. Ce-ar fi să cumpărăm un serviciu de cafea? Fiecare îşi spală cana.

– Câţi angajaţi ai?

– ... întrebă cu şiretenie ţărănească Liza. Nu te teme: voi numi pe cineva să-ţi spele cana.

Prima cumpărătură fu deci serviciul de cafea. I-l dădu Lizei să-l care. Pachetul era epatant, fata îl luă cu mândrie de gospodină. De consoartă. Aurel Baron apucă încheietura unui puşti ciorditor, cu o mişcare de rutină, aşa cum scoţi o muscă din supă. Strânse, până când puştiul înapoie *port-clefs*-ul şterpelit. Îl trimise apoi la plimbare cu un delicat şut în fund. Nu-i trebuiau încurcături.

Oricum, puştiul nu avea clasă. Îl recunoscu pe cel care primea obiectele furate, şi, mai departe, pe hol, pe un altul. „Ştafeta chinezească". Ce înghesuială de hoţi! Ici-colo câte un cetăţean onorabil.

O lăsă pe Liza să-şi aleagă blocnotesurile, gumiţele şi pixurile ei de secretară iar el se aşeză la coadă la casă. Două-trei luni o putea plăti din buzunar. Între timp, cu ce lua pe valută, ar fi putut să-şi deschidă cu adevărat o firmă. Liza Agatău. Aurel Baron. SC „Lizaur" SA. Societate pe acţiuni, de comercializat bijuterii. Furate.

– Tuşieră trebuie? trecu întrebarea Lizei peste capetele celorlalţi cumpărători.

– Ştampila stă la mine. Nu te preocupa.

S-o pună în faţa alternativei: vrei să fii egala, asociata, soţia mea – sau te concediez.

Casiera îi zâmbi dulce. Un tânăr patron cu barbă şi coadă de cal, o secretară nostimă... Ah, unde eşti, Ceauşeasco!

Bjuterii furate. Nu furate. Produse. De dragul Lizei Agatău, Aurel Baron avea să devină un om cinstit. Un întreprinzător. Pe dracu', produse. De unde milioanele?

Se îndrăgostise. Se îndrăgostise cu adevărat de fetişcana asta? Merita să înfrunte fiscul, garda financiară, inflaţia, de dragul Lizei? O zări cu coada ochiului venind cu bonul. Se întoarse şi o privi în ochi. Fata îi susţinu privirea. Era frumoasă, îmbujorată de tot felul de emoţii. Nu mai era pisica miloagă de la uşa directorului Terţian.

– Nu te mai suport în rochiţa asta. Îţi trebuie un *deux-pièces* negru, dintr-un material moale. Pantofi cu toc jos. Şi o brăţară de aur. Secretara trebuie să fie mai elegantă decât patronul.

– Perfect. Ţi le plătesc în rate, la leafă – se entuziasmă Liza luându-i din mână bonul lung de o jumătate de metru.

– Nu. E o... e o... primă de instalare. Da, primă de instalare.

Găsiră ceva din *jersey* negru tivit cu kaki şi o brăţară de aur discretă dar vizibilă. La pantofi, Liza se zbătu ca în faţa unor capcane în care refuza să intre.

– Am pantofi de lac. De la mama.

– Să mi-i aduci, să ţi-i încui în seif. Ţi-i înapoiez când mă vei părăsi.

– Nu te voi părăsi.

– Nu mă vei părăsi?

– A, numai dacă mă dai afară.

– Să vedem. Nu cred c-am să te dau afară.

Îi luă şi o geantă extensibilă care se putea purta pe umăr. Cu această ocazie îi fură şi cartea de vizită buclucaşă. Liza îşi puse vechiturile şi serviciul de cafea înăuntru. Geanta îi masca fundul, dar cu intermitenţe.

Cu noul ei aer de pariziancă, fata îl intimida puţin. Aurel Baron abia o mai tutui:

– Pot să te ating? De mult îmi doresc să te apuc de ciuf. De când te-am văzut.

– Cum să nu. Ia-mă de ciuf.

Aurel Baron o apucă de ciuful şaten spre blond legat cu elastic şi o zgâlţâi cu prietenie. Privirile fetei se tulburară. Profitând de ameţeala pe care i-o provocau scuturăturile ciudatului său patron, fata se înălţă pe vârfuri şi îl sărută pe buze. Iute, ca o sorbitură de rândunică pe faţa unui lac.

Întâmplarea îi înveseli pe amândoi. Bariera aceea invizibilă care mai retează din elanul amoros al speciei umane, acea barieră care menţine natalitatea în limite rezonabile, fusese trecută.

– Mi-e foame. Te invit la un restaurant ieftin şi liniştit. Liza îi ciupi mâneca şi i-o trase în jos.

– Nu mă simt în stare. Lasă-mă să mă obişnuiesc cu noua mea...

– Îhâm. Vrei să munceşti. Şi dacă îşi spun că sediul firmei e deocamdată propria mea garsonieră? Ai să faci infarct.

Liza se posomorî. Aurel Baron căută să repare.

– Poate-o mai găsim pe contabilă... Şi curierul, un tip în vârstă, mai trece...

– Aş vrea... totuşi... să văd sediul. Ştiu că e o problemă cu sediile – îşi făcu fata curaj.

Contabila – tot mama, sărmana. Curierul – tot tatăl cel săritor de la celălalt capăt al firului de telefon... Aurel Baron oftă.

– Oftez de foame. Ţie nu-ţi place salamul de Sibiu pe pâine cu unt? Nici şampania la somon afumat?

Liza ghiorăi slab.

– Ce-a fost asta? se însenină Aurel Baron. Nu cumva ne sună de la Bangkok? sau a fost faxul...

– Ce-a fost, a fost. Nu-ţi bate joc de o şomeră. Aşa protestăm noi.

– Ai fost foarte ventrilocventă.

– Foarte ce?

– Ai fost intraductibilă, Liza. Ce sunt aceste bobiţe roşii, duduiee?

– Icre de Manciuria, domnule – veni vânzătoarea în dreptul lor.

– Credeam că sunt coacăze roşii. Daţi-ne şi nouă cincisprezece borcănele.

– 'r-aţi ai dracului de pungaşi... bombăni în clipa aceea o băbuţă care amuşina galantarul în dreptul bulumacilor de parizer.

– Pardon? se răsuci Aurel Baron. Aţi zis ceva doamnă?

– Am zis, n-am zis, treaba mea. Moare lumea de foame ca să se îmbuibe unii. Ha, icre de Manciuria! N-am mai mâncat din patruzeci.

Cumpărătorii urmăreau scena. Nu de ei îi păsa lui Aurel Baron ci de Liza.

– Doamnă, mănânc pe munca mea. Nu dorm nopţile, alerg de dimineaţa până seara – am nevoie de carburant super. Credeţi că poţi rezista în economia de piaţă doar cu mămăligă cu ceapă? Întrebaţi-o pe secretara mea. Duduie, daţi-ne şi o sticlă de Malaga.

– 'r-aţi ai dracului... aveţi şi secretare...

– Doamnă, propun să facem pace. N-o luaţi ca pe-o jignire: alegeţi-vă ceva bun şi plătesc eu.

Băbuţa reacţionă prompt, ca în serialele tv care-i făceau educaţia:

–Nu ţi-e ruşine?! Vrei să mă cumperi? Mănânci din sudoarea noastră şi ne arunci firimiturile?!!

– Doamnă, eu nu v-am tutuit. Se înveşmântă în demnitate jignită şi se îndreptă spre casieriţă. Liza îl secondă, nu înainte de a o fulgera cu privirea pe băbuţă.

Vânzătoarea nu se gândea decât cum să-şi plaseze marfa:

– De ce nu acceptaţi propunerea dânsului. Mi s-a părut un adevărat lord – aprecie ea. Lăsaţi-l să vă cumpere o bucată de parizer.

Convingerile băbuţei se clătinară.

– Credeţi că se face?

Coada o privea tăcută. În cele din urmă, un pensionar îi veni în ajutor:

– Să plătească, dacă are bani. Ia să-mi fi propus mie...

Băbuţa se dădu de trei ori peste cap şi deveni o profesoară la pensie în luptă cu vârsta, scumpetea şi absenţa soţului decedat.

Liza Agatău fu prima care o zări apropiindu-se. Îi tăie calea:

– Dumneavoastră?

– Cu dânsul...

– În ce problemă?

– Aş dori să-i prezint scuze. Sunt hipertensivă.

– I le voi transmite.

– Aş mai dori... Ceva personal...

Liza Agatău păşi spre tânăr, pocnindu-se cu geanta peste fese:

– Domnule Marius, o doamnă doreşte să vă vorbească.

– Mulţumesc, domnişoară. Şi tare: Vă ascult, doamnă.

– Îmi pare rău de ieşirea de adineauri – încercă băbuţa să coboare tonul conversaţiei. Oferta dumneavoastră mă onorează. Mai e de actualitate?

– Da, doamnă – aproape că strigă Aurel Baron. Ce anvizajaţi?

– Anvizajez o bucată de caşcaval...

Vânzătoarea înălţă un triunghi de şvaiţer.

– Acela? Cât are? trâmbiţă Aurel Baron.

– Două kile opt sute – zbieră vânzătoarea.

– Mergeţi să o ridicaţi, doamnă. E a dumneavoastră – răcni Aurel Baron.

– S-o mâncaţi sănătoasă! ţipă Liza Agatău în urma băbuţei.

– Mulţumesc, mulţumesc – şoptea aceasta din urmă apropiindu-se de galantar. Ce întâmplare, ce întâmplare...

– Ai văzut? îl strânse Liza de cot pe Aurel Baron în timp ce se îndreptau spre ieşire. Suntem o echipă.

Tânărul o lovi în joacă peste nas, silind-o să-şi lase ochii în jos.

– Nu mă mai privi aşa. Pentru bunul mers al afacerilor e necesar ca relaţia noastră să evolueze de la o relaţie de dragoste la o relaţie de serviciu.

– Uite-l pe directorul Terţian – îl făcu atent Liza.

Aurel Baron îl cunoştea din vedere pe Terţian. Nu degeaba îl spionase în zonă timp de câteva săptămâni înainte de marea lovitură. Ei da, fusese o lovitură, se alesese cu Liza.

Terţian îşi conducea spre rablele de volvo-uri unicat scandinavii săi peticiţi cu ecusoane şi cartonaşe VIP. O zări pe Liza, dădu din cap cu deferenţă şi rosti cu o voce plăcută:

– Sărut mâinile, domnişoară.

Scandinavii se bulucira ca la comandă spre fată. Liza le ţinu piept în engleză. Terţian şi Aurel Baron se măsurară din priviri. Nu era chiar un bleg acest Terţian. Avea oarecare prestanţă, trebui să recunoască tânărul.

– Domnişoară Liza, aţi primit scrisoarea noastră?

– Ce scrisoare? se fâstâci Liza.

– Cea în care vă invităm să preluaţi postul de asistentă a serviciului nostru de marketing. Testul a fost edificator. Iar acum văd că nu m-am înşelat. Aveţi un *look* formidabil. *Miss Liza Agatău, our future assistant-marketing.*

Continuare în pagina 10 ▶

Urmare din pagina 9

– Ie-ie-ie! Hau-hau-hau! reacţionară scandinavii.

– *Mister Horia Berinde, arhitect, my fiancé* – arătă Liza spre Aurel Baron.

Acesta nu-şi putu stăpâni perplexitatea. Numele i se părea cunoscut. Directorul Terţian interpretă în felul său momentul de descumpănire al tânărului:

– Vă aştept în birou, să semnăm contractul. Acum mă scuzaţi. *Please, gentlemen.*

– Şi scrisoarea? îl opri Liza din drum.

– O s-o primiţi. Oricum nu mai are importanţă.

Liza şi Aurel rămaseră singuri.

– Ce-a fost asta? De ce nu i-ai spus că sunt actualul tău patron?

– Pentru că nu eşti, dragul meu. Nici măcar nu ştiu cum te cheamă. Crezi că nu m-am uitat imediat ce-ai ieşit pe cartea de vizită pe care mi-ai lăsat-o? Secretara îţi spusese „Marius Ştefănescu", tu ziceai de sisteme de alarmă... Am vrut să văd. Şi am dat de „Horia Berinde, arhitect".

– De ce nu m-ai demascat imediat?

– Erai un vis atât de frumos... Eşti încă.

– Terţian e realitatea.

– Sigur că da! Ai observat că mi-a reţinut numele? L-a impresionat şi cum arătam... Asta datorită ţie. Vezi ce bine s-au legat toate? O să-ţi pot restitui la leafă... Sau nu, le primesc în dar. Hai, nu strica totul. Am simţit imediat că nu eşti patron. Poftim, mi-ai luat cartea de vizită.

– Nu ţi-am luat-o eu. Ai pierdut-o.

– Eu nu pierd nimic.

– Ba da. Ai să mă pierzi pe mine.

Liza se decise să-l înfrunte.

– Nu eşti corect. Mă sileşti să optez. Şi nu-mi poţi oferi o slujbă. Nici măcar nu ştiu cum te cheamă. Cu ce te ocupi.

– Bine, Liza. Nu sunt patron. Dar o să fiu. Te iau asociată.

– Dragul meu... Până atunci, lasă-mă să lucrez la Terţian. N-o să mai îndrăznească să-mi facă avansuri. O simt. Te-a văzut. A înţeles că nu sunt singură.

– Vezi că nu ştii cum mă cheamă? „Dragul Meu".

Terţian trecu greoi pe lângă ei şi se opri în lift.

– Mă duc. Aştept să mă cauţi. Sau lasă-mi un nume, o adresă. Te caut eu.

– Liza! Sau-sau. Nu vreau să fiu peştele tău.

– Ba da, macroul meu drag, crăpceanul meu.

– Spui prostii. „Peşte" înseamnă proxenet.

– A.

– Sau-sau.

– Nici un „sau-sau". Eşti cel mai mişto tip care i se poate întâmpla unei fete. Iar eu sunt ciocolata ta cu pistrui. Te iubesc.

Aurel Baron se feri de sărut. Fâşneaţa naibii, să sufere. Se întoarse şi ieşi în stradă. Nu era primul şut în plină figură cu care îl îndatora viaţa. O să-l metabolizeze şi pe-ăsta.

O zări pe băbuţă, cu caşcavalu-i de pomină. Îi întoarse şi ei spatele. Îi veni o idee.

– Băi! Pocni din degete şi un şpringar, un hoţ din apartamente cu care se ştia din vedere, i se alătură. Serveşte-mă şi pe mine cu baba aia. Ia-i plasa cu caşcaval şi mănâncă-l în cinstea mea.

– Vrei şi poşeta? îşi frecă mâinile şpringarul.

– Nu, domne.

Lucrurile se derulară rapid. Ca în economia de piaţă. Şpringarul o îmbrânci, îi smulse punga şi dispăru în mulţime. Băbuţa nu crâcni. Probabil că i se părea absolut normal să-şi piardă caşcavalul. Aurel Baron o auzi bodogănind:

– 'r-aţi ai dracului de pungaşi...

Se gândi să urce la etajul patru şi să o ia pe Liza de ciuf dar amână pentru o dată neprecizată, când avea să se simtă mai puţin îndrăgostit.

Noica, «ereticul»

de CORNELIU MIRCEA

În urmă cu 7 ani se stingea din viaţă, la Păltiniş, într-un decembrie troienit de zăpezi, Constantin Noica. Am simţit, ca mai toţi ceilalţi, că pierderea – pentru filosofia şi cultura acestui neam – a fost imensă. Nu voi încerca să schiţez statura şi importanţa unei opere al cărei proces de restituire abia se încheie, iar primele exegeze abia intră în literatură. Voi spune doar că, în ultimii 15 ani ai vieţii, filosoful a reuşit performanţa de a ridiculiza atotputernica dogmă materialist-dialectică, demonstrând cu abilitate – înşelând vigilenţa culturnicilor agramaţi – că o naţiune îşi poate regăsi „petecul de cer" în cosmosul universal şi că, prin limbă, tradiţie şi, mai cu seamă, printr-o gândire originală, poate îmbogăţi zestrea filosofiei universale. Cărţile sale au fost tolerate pentru că sintagma **românesc** părea să rezoneze cu unele ecouri ale naţionalismului obtuz şi gălăgios – noua faţă a comunismului (care a trecut, de fapt, fulgerător de la naţionalismul rus, impus cu forţa popoarelor întemniţate, la naţionalismul românesc). Numai că între opera lui Noica şi spectacolul rudimentar al naţionalismului agresiv se deschide o prăpastie uriaşă, pe care cine nu a dorit să o vadă nu a sesizat-o.

A redescoperi dimensiunea ontologică a unor cuvinte străvechi însemna, pentru acei ani, a redescoperi adevărata forţă a filosofării, a te împotrivi, implicit, dogmei marxiste şi a descătuşa gândirea care – tot prin Noica – şi-a regăsit tradiţia multimilenară. Dacă până în 1970 cuvântul **fiinţă** a fost, pur şi simplu, interzis (laolaltă cu mulţi alţi termeni întemniţaţi – nu a fost deloc întâmplător prizonieratului simultan: al oamenilor şi al cuvintelor), după apariţia **Rostirii filosofice româneşti** s-a putut pronunţa şi scrie acest termen fundamental al filosofiei (chiar dacă, în 1978, de pildă, autorul acestor rânduri a fost adus în faţa unei comisii „academice" şi supus unui interogatoriu care numai „academic" nu se putea numi, întrebat fiind ce fel de „existenţialist" este: „roşu" sau „verde"?). Nu trebuie să ne mire atunci efectul profund benefic al strategiei lui Constantin Noica. Dogma marxist-leninistă (cu „materialismul" ei dialectic cu tot) a fost ridiculizată şi respinsă, iar cei câţiva autori „eretici" care şi-au putut vedea cărţile de filosofie originală tipărite – în plină dictatură – au folosit, trebuie să o recunoaştem, pârtia îngustă, deschisă cu abilitate de Noica în sălbatica junglă comunistă.

De fapt, fenomenul acesta a fost, după câte ştiu, unic în ţările blocului răsăritean. Nicăieri nu s-au mai imaginat, în statele lagărului comunist, **sisteme ontologice originale**, nicăieri discursul filosofic nu a regăsit şi nu a reluat atât de rapid şi de firesc reperele marii filosofii, nicăieri el nu a fost atât de evident subîntins şi irigat de orizontul sacru (între ontologie şi teologie raporturile fiind, cum bine se ştie, de interferenţă; de aici şi termenul astăzi curent: **onto-teologie**). Este adevărat că majoritatea „catedrelor" de „filozofie" marxistă au privit cu încruntare la acest fenomen straniu, dar calea deschisă de Noica şi prestigiul său cu totul deosebit au făcut ca „erezia" să nu mai poată fi nici înlăturată, nici stăvilită.

Nu trebuie să uităm niciodată ce a însemnat Noica pentru cultura şi pentru gândirea noastră filosofică, oricâte complexe de inferioritate ar fi indus personalitatea sa covârşitoare în cei mai mult sau mai puţin apropiaţi lui, aflaţi însă „de aceeaşi parte a baricadei". Nu voi putea uita cuvintele pe care le-a rostit, public (în grupul nu foarte numeros care îl asculta în camere de la Păltiniş): „Bucuraţi-vă, bucuraţi-vă întru cultură! De ce să defilaţi în faţa marelui tiran?", atunci când aparatele securităţii funcţionau din plin şi înregistrau fiecare şoaptă din încăperea sa intens supravegheată.

După 1989 am asistat, consternat şi îndurerat, la un adevărat „proces" pe care tocmai cei ce l-au înconjurat cu (aparentă) dragoste, tocmai cei ce au fost îmbărbătaţi, susţinuţi şi apăraţi de el i l-au intentat. Am crezut că privirea şi urechea mă înşală atunci când am citit – şi am ascultat – felurite „luări de poziţie" prin care Noica a fost „pus la colţ" şi învinovăţit de... „colaboraţionism" cu o putere pe care a disprețuit-o adânc, pe care a sfidat-o şi, în cele din urmă, a biruit-o în propria ei „tabără" (sfărâmând cătuşele ideologiei, pregătind terenul adevăratei filosofări şi sădind, în acelaşi timp, arborii autentici ai gândirii). Dacă se poate vorbi despre „o epocă Noica" – aşa cum tendenţios s-a spus şi s-a scris în urmă cu nişte ani –, atunci se poate vorbi despre „epoca" subminării dogmei anchilozante şi a reînscăunării adevăratei scale de valori, a redescoperirii discursului filosofic autentic într-o „epocă" în care orizontul sacru (teologic sau ontologic) a fost negat cu înverşunare. A fost, oare, Noica **modelul exemplar** al gânditorului şi scriitorului obedient? A „decorat" opera sa „vitrina" comunismului, sau a spart-o, pur şi simplu, înlocuind produsele de serie cu bijuteriile unei rostiri ce nega – din temelie – dogma? A circulat Noica, oare, ca „mesager" al culturii „comuniste", pe la conferinţe şi congrese, a scris el vreun „carnet european"?

O minimă decenţă morală pretinde ca, ori de câte ori, vorbind acuzator despre **tăcere** şi implicit, despre **colaboraţionism**, cel ce propune un „model exemplar" să pornească de la sine şi să îşi pună sub lumina reflectoarelor **propriul caz, să îşi deplângă propria laşitate**. Pentru că de

tăcut am tăcut cu toţii, mai ales în ultimii ani, agonici, dinaintea lui decembrie 1989. Numai glasul limpede şi răspicat al Doinei Cornea s-a putut auzi, din ţară, iar, ceva mai târziu, vocile lui Mircea Dinescu şi Dan Deşliu (şi să nu uităm că tocmai Doina Cornea vorbea, într-una din memorabilele sale epistole anticomuniste, despre efectul benefic al operei lui Noica). Toţi ceilalţi am îndurat şi am tăcut, înfricoşaţi de o putere înfricoşată. Cu ce drept – şi cu ce justificare morală – putem cere **post „festum"** socoteală **altora** că „nu au protestat"? Noi – cei ce o cerem acum, când „se poate" – **unde am fost atunci**?

Este adevărat: crunta teroare comunistă nu a îngăduit, în România, formarea unui nucleu organizat de rezistenţă. Atât mişcarea lui Paul Goma din 1977 cât şi grevele minerilor din acelaşi an au fost sugrumate fulgerător, cu sălbăticie; revolta de la Braşov a trebuit să aştepte doisprezece ani pentru ca strigătul disperat al Timişoarei – şi el însingurat, aproape şase zile, timp în care, în ciuda masacrelor demenţiale, oraşul s-a proclamat liber, la 20 decembrie – să trezească din somn Bucureştiul, Sibiul, Clujul, Constanţa... Ce şansă de reuşită ar fi avut, în acest context, protestul politic singular al unui Noica, de pildă, protest pe care unii i l-au cerut – **post mortem** – tocmai lui, mai înainte de a şi-l fi pretins lor? Cu siguranţă că l-ar fi pus imediat în situaţia de a repeta experienţa carcerală (dacă, bineînţeles, ar fi scăpat cu viaţă).

Din abisul răului se naşte însă binele; **şi mai binele**. Noica s-a detaşat – aidoma multor cărturari – de limitele pe care sistemul abject le-a impus trupului şi s-a dăruit, cu devorantă pasiune, Spiritului. S-a izolat, oare, gânditorul, în turnul de fildeş al culturii? Nicidecum. S-a străduit din răsputeri, o viaţă întreagă, să comunice şi să intensifice sunetul pur al luminii, pe care îl auzea atât de clar. A reuşit să trezească interesul pentru filosofie, cum puţini alţii au mai reuşit să o facă. Nu s-a complăcut în negaţia contestatară, ci s-a de-limitat de limită, punând în evidenţă cea de a doua faţă a Neantului mărginitor: Fiinţa. Să ne gândim la sumedenia de tineri şi mai puţin tineri sosiţi cu emoţie la Păltiniş în speranţa decisivei întâlniri: mai toţi au plecat din acest mirabil **topos** întăriţi în secreta speranţă că, dincolo de minciună, teroarea şi delaţiunea se întind în spaţiul fără de hotare al Fiinţei absolute – ţărâmul originar pe care, mai mult sau mai puţin conştient, îl caută toţi muritorii. Păltinişul „a funcţionat" ca un imens **balcon al Universităţii** unde rezistenţa întru Spirit devenea palpabilă şi lua formele cele mai neaşteptate: gânditorul, poetul, criticul, muzicianul, omul ştiinţelor pozitive – toţi puteau surprinde, în fermecătoarele colocvii, freamătul acestei lumi aşteptate, din vistieria căreia, iată, se împărtăşeau aievea.

Dar Noica a căutat rădăcinile răului comunist ceva mai adânc: în fiinţa (individuală şi socială) a omului modern, în spiritul acestei vremi care a făcut cu putinţă şi a tolerat societatea totalitară – comunistă şi fascistă –; cancerul totalitar s-a dezvoltat într-un organism social bolnav.

„«Stupidul veac al XIX – lea», s-a spus. Mai degrabă ai putea spune: stupida primă jumătate a veacului XX. Noroc că s-a mai făcut în ea puţină cultură artistică. Altminteri ar fi rămas o perfectă „stupiditate a istoriei[1]" – aşa caracteriza Constantin Noica, la sfârşitul anilor '50 prima jumătate de secol, în timp ce propria sa condiţie vorbea de la sine despre „perfecta stupiditate" şi a celei de a doua jumătăţi, decurgând logic din prima. Experienţa carcerală pe care o trăia în aceşti ani filosoful prelungea dureroasa experienţă a gulagului comunist sovietic pe care o promovase anul 1917 – model exemplar pentru dictaturile fasciste instalate mai târziu. E într-adevăr sinistru să se constate că ultimul veac al celor două milenii scurse de la Christos a perfecţionat până într-atât sistemul de exterminare încât decizia criminală a câtorva paranoici s-a putut multiplica fără stavilă, sfârşind cu masacrarea fulgerătoare sau lentă a zeci de milioane de victime (o performanţă, să recunoaştem, nevisată de secolii precedenţi).

Se pune întrebarea: ce a pierdut omul în asemenea măsură – sau ce „deficit" s-a accentuat în proporţie geometrică, odată cu exploziva dezvoltare a capacităţii sale de a interveni activ în propriu-i destin planetar – încât rănile acestui secol, ce dor atât de profund, au putut lua asemenea amploare? Noica, întemniţatul, a înaintat câteva explicaţii: **primatul posibilului asupra realului** („Cum s-a putut spune că Faust e reprezentativ pentru omul modern prin **năzuinţele** sau «creativitatea» lui şi că lumea noastră este fanatică pentru că vrea şi ştie ce vrea? Lumea noastră e faustică pentru că **nu** ştie ce vrea, ca şi eroul lui Goethe; pentru că şi-a pregătit mijloace şi victorii cu care nu are ce face. Dar când nu ştii ce să faci cu mijloacele pe care le ai la dispoziţie, încep să lucreze ele singure. De aceea, ca şi în «Faust», în lumea noastră primează posibilul asupra realului[2]"), sau, decurgând într-un fel din prima, **spiritul de exactitate.** Omul modern – nesigur, aruncat în haos, rătăcitor – se prinde, ca de ultima lui ancoră, de noţiunea exactă. Căci „aşa simte lumea de astăzi peste tot. Şi ea e în închisoare. Nu mai are ceruri şi rude în ceruri, nu mai are în juru-i natură şi divinităţi ale naturii, este singură, în prizonierat cosmic, reîncercând să evadeze de pe Terra sau măcar să comunice cu vecinul din cosmos, pe care însă nu reuşeşte să-l găsească. Ea a terminat de mult cu miturile, spre a nu mai vorbi de superstiţii şi prejudecăţi. A terminat cu «Adevărurile», fie că erau religioase, filosofice ori dogme necontrolate ale tradiţiei. Are în schimb atâtea mici adevăruri locale, încât se simte ca într-un haos. Atunci vrea **exactitate**[3]".

Să ne oprim la cele două – posibile – explicaţii. Nu cumva amândouă sunt subîntinse de o cauză mai adâncă? „Lumea noastră e faustică pentru că nu ştie ce vrea" – afirmă Noica; şi nu ştie ce vrea pentru că **nu ştie ce e cu sine**, pentru că nu şi-a înţeles propriul destin, **pentru că nu şi-a cuprins propria-i fiinţă**. Dar şi spiritul de exactitate pare a decurge din aceeaşi subterană carenţă: „Ştim cu toţii, cei care trăim sub comunism, ce înseamnă planificare, cât de controlată e viaţa fiecăruia, cu ce «exactitate» se desfăşoară toate, până şi alegerile sau şedinţele, şi că precis sunt sau vor să fie programate destinele copiilor noştri de către «inginerii sufletelor», cum spunea Stalin. Către ce? Nu o mai ştie nimeni bine, căci asta ar ţine de Adevăr – sau de mit. Deocamdată trebuie exactitate, în istoria trăită, aşa cum nu ne mai putem lipsi de ea în ştiinţa istoriei şi în toate ştiinţele. Nici acestea din urmă nu ştiu unde trimit. Un mare fizician de azi spunea: „Noi ştim acum că **nu** ştim unde ne duce ştiinţa"[4].

Către ce, aşadar? Încotro mergem? Nu ştim. Nu ştim ce vrem şi nu ştim încotro mergem. Ne simţim singuri, abandonaţi într-un cosmos pustiu, înconjuraţi de Neantul dizolvant, aşa cum au mărturisit Camus, Sartre, Cioran. Orbi într-un univers orb – oglindă a propriei noastre infirmităţi – gesticulăm fără sens, răzvrătindu-ne împotrivă-ne. Ne-am lăsat oare mult prea lesne amăgiţi de discursul mincinos al unor descreieraţi care au prins a ucide cu sete, aidoma eroului camusian, Caligula – zbătându-se să străpungă perdeaua invizibilă a Neantului prezent pretutindeni, dar negăsind în spatele fiecărei victime altceva decât Neantul, purul şi pustietorul Neant – ori, dacă am înţeles totuşi prea târziu amăgitorul joc, nu am mai putut face nimic, paralizaţi de sistemul prăvălit ca tăvălugul peste noi?

Dar orice sistem social, bun sau rău, se destramă la un moment dat. Şi se destramă cu atât mai rapid cu cât instituie şi promovează mai apăsat răul. Căci răul însuşi – ca rău – piere tocmai în vidul iscat de propria lui negativitate. Oare Neantul de care s-a lăsat cuprinsă o parte din omenirea acestui secol, istovindu-şi puterile în stupida încercare de a-l aneantiza pe Celălalt – de a supune şi de a vida, astfel, cosmosul însuşi – nu ascunde cea de a dăua faţă a lui – Fiinţa – aşa cum au demonstrat-o, cu geniu, Platon sau Hegel?

„A murit", oare, Dumnezeu? Din inima şi mintea unora a murit desigur (dar numai aparent). Alţii l-au ucis cu sânge rece, sistematic, fără a-şi da seama că, procedând astfel, se sinucid; că se smulg din zarea lor originară, singura care le-a conferit (şi le conferă) adevăr, profunzime, demnitate. Căci dacă a fi conştient de mine însumi înseamnă a risipi tenebrele inconştientului şi de a mă distinge, lucid, de fiecare lucru, **a fiinţa, ca fiinţă, prin Suprema Fiinţă** – a mă ancora de gândul Fiinţei şi a-l explora, înaintând în adânc – înseamnă, de pe o parte, a exulta în nemărginimea esenţială, extensivă, a jubila în deplinătatea supremei sinteze, pe de alta, a înţelege, la fel de mult, că Fiinţa s-a instituit (şi se instituie) ca reper numai atingându-se în permanenţă şi restabilindu-şi, prin deschiderea ei suitoare, Sinele în dezvăluire, că numai atingerea Sinelui – şi desţelenirea treptată a noii lumi originare – o introduce pururi în mereu mai noul început – şi – principiu (**arhé**).

Fiinţa întâlneşte Fiinţa însăşi; e aspirată de forţa ei străină şi, totuşi, lăuntrică, lăsându-se condusă şi conducând spre mereu mai noul Originar. Deschiderea suitoare a tărâmului originar ne pune în contact efectiv cu Esenţa cosmică, **atâta cât** şi **aşa cum** se lasă ea surprinsă prin gândul – şi – trăirea Fiinţei. Nu înaintăm, prin urmare, de niciunde spre nicăieri, nici nu urmărim o Fiinţă în exclusiva „retragere" (cum afirma Heidegger), ci **ne deschidem realmente spre Originarul ce pare doar a se retrage**, atunci când drumul nostru îşi urmează cursul, lăsându-ne să pătrundem, iluminaţi, în Adâncul care îşi sondează continuu adâncimea: devenim **întru Fiinţă**, pentru a folosi memorabilele cuvinte ale lui Constantin Noica.

1. *Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru,* Ed. Humanitas, 1990, p. 56
2. *Op. cit.*, p. 31
3. *Op. cit.*, pp 57-58
4. *Op. cit.*, pp 60-61

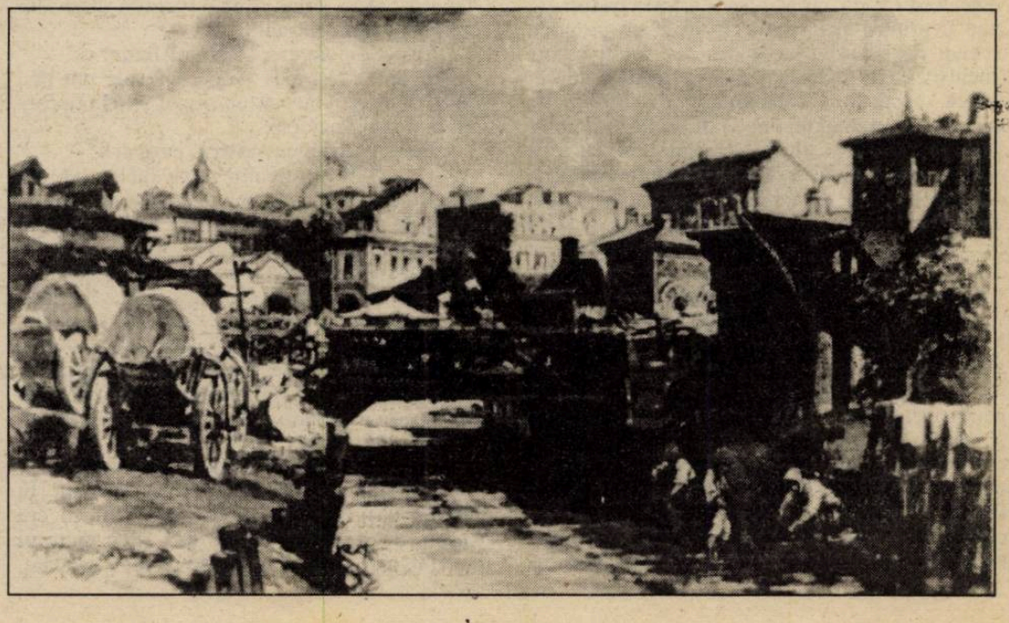

Sorin Alexandrescu:

«Mircea Eliade ajuta pe toată lu

– Aş vrea să abordăm o temă şi anume personalitatea lui Mircea Eliade. Pentru că în viaţa noastră de studenţi amintirea acestui fapt este ca o flacără care ne-a traversat existenţa: faptul că sunteţi nepotul lui Mircea Eliade. Cum a fost prima întâlnire cu Mircea Eliade?

– L-am cunoscut pe Mircea Eliade când nu mai eram atât de tânăr. L-am cunoscut, ca să fiu mai precis, în '68, deci avem 31 de ani sau încă nu-i împlinisem. Era la graniţa vârstei între 30 şi 31, pentru că îmi amintesc că Mircea făcea gluma „ne-am cunoscut în unica oară când tu (Sorin) puteai să ai jumătate din vârsta mea". El avea 60 de ani, născut în 1907. Eu născut în 1937, deci aveam 30 de ani. Eram în Italia invitat la cursuri de vară la Urbino, care pe vremea aia erau încă de semiotică foarte năvalnică.

– Înrăită. Agresivă.

– Agresivă. Şi de acolo m-am dus la Roma, în pensiunea unde ştiam că stau ei, adică Cristinel şi cu Mircea. Era o pensiune, în plin centru, ţinută de o prietenă a lor, tot o româncă. Am urcat scările cu mare timiditate şi am bătut la uşă, a apărut Cristinel, pe care cred că o văzusem înainte o dată, dar foarte puţin şi pe urmă brusc, din întuneric, apare un domn care se prezintă Mircea Eliade *(râde)*. A fost extraordinar că ne-am văzut aşa. Pot să spun că n-am spus nici un cuvânt şi ne-am îmbrăţişat pe tăcute, adică într-un fel de gest absolut spontan, de recunoaştere. Am avut pentru o secundă ideea că există o voce a sângelui, pentru că nici nu ştiam cum arată, ca să fiu sincer. Sigur că-i văzusem multe fotografii, dar erau foarte vechi. Îmi amintesc că ideea lui era că eu vin de undeva, din extremul Nord, de la Urbino, unde oamenii fac semiotică şi nu mănâncă, pentru că m-a întrebat, foarte îngrijorat, dacă am mâncat în acea zi. Evident că nu mâncasem. M-a luat şi m-a condus la un bar de alături, unde mi-a oferit un sandwich şi o bere. Era o situaţie extrem de ciudată pentru că pe de o parte eram foarte apropiat şi pe de alta, complet străin... Cum să spun, aveam impresia că trăiesc un film despre întâlnirea mea cu Mircea Eliade şi nu realitatea. Era ceva aşa, nu artificial, nu ştiu cum să spun...

– Ireal...

– Ireal, exact. Ireal. Ei stăteau acolo de ani de zile şi toţi prietenii lor din Roma, mai ales românii din Roma, ştiau de acest loc şi toţi veneau să-i vadă, iar Mircea îi primea pe toţi aşa cum îi primea şi la Paris. El avea un program extrem de riguros, lucru pe care mulţi atunci (inclusiv eu) îl detestam şi abia acum îl admir. Adică această extraordinară disciplină de muncă, căci numai un om cu disciplina lui poate să scrie cât a scris el. Până la şase nu vedea pe nimeni. Lucra zilnic indiferent dacă era sâmbătă, duminică, Paşte, Crăciun. Şi la şase ieşea din bârlog. Începea viaţa publică, iar viaţa publică era ceva extraordinar pentru că aceşti prieteni, care-l iubeau toţi extrem de mult şi care-l vedeau, practic, o dată pe an sau la doi ani, când venea la Roma, abia aşteptau să-l vadă. Seara, Mircea îi lua pe toţi şi-i ducea la o pizzerie, alături într-o piazzetă. Parcă o văd, îi invita pe toţi la masă. Eu am stat prima seară, bineînţeles, pentru că era totul foarte nou şi după aceea, tânăr şi puţin cam impertinent, probabil, am considerat că peste zi nu trebuie să stau cu unchiul, ci trebuie să văd Roma. Mergeam prin Roma, umblam, nu aveam alt mijloc de comunicaţie, mergeam pe jos. Veneam foarte târziu, hămesit şi rupt de oboseală, prăbuşindu-mă pe un scaun în unicul colţ al mesei care era liber, evident foarte departe de Mircea. Mă uitam peste o masă unde erau 15–20 de oameni, în capul celălalt al mesei era domnul Mircea Eliade, amfitrionul. Asta se întâmpla seară de seară. Am fost absolut uluit. În piazzeta aceea el era cunoscut, toată lumea venea acolo, nici nu trebuia să comanzi, chelnerul ştia exact ce trebuie să aducă, aducea tot timpul băutură mai ales. Eu, prima oară venit în Italia, erau încărcat nu numai de frumuseţile, ci şi de traumele Romei – Roma este un oraş traumatic pentru un tânăr care vine prima oară acolo – şi soseam acolo într-o adunare extrem de liniştită, în care se vorbea despre amintiri din tinereţe, de acum 20 de ani, când eu abia mă năşteam. Evident că mă simţeam foarte stingher şi Mircea observa, mă chema, veneam la dreapta tatălui, ca să zic aşa, şi toată lumea mă privea cu mare atenţie, dându-şi coate; ăsta e nepotul lui Mircea Eliade. Eram privit ca o curiozitate. Veneam din iadul comunist, cum se spunea. Ei toţi vorbeau în limbajul războiului rece, cu excepţia lui Mircea, care n-a avut limbajul ăsta niciodată, şi Cristina, bineînţeles. Dar toţi ceilalţi erau înrăiţi de războiul rece, iar eu eram privit ca un copil atipic al comunismului pentru că veneam dintr-o ţară comunistă şi totuşi mâncam cu cuţitul şi cu furculiţa, nu cu mâna. Ştiam să vorbesc, mai vorbeam pe ici pe colo câte o limbă străină, aveam interese culturale. Şi din a doua, a treia zi s-a creat un raport foarte bizar, pentru că eu le povesteam ce-am văzut şi spre stupoarea mea observam că acei români pur sânge nu cunoşteau bine Roma, deşi trăiau acolo de 20 de ani. Raportul se schimba şi observam pe figura lui Mircea un râs satisfăcut, probabil, că nu-l făceam de râs. Cred că era o chestie foarte normală. La urma urmei el habar n-avea cine sunt eu. Eram complet necunoscuţi unul altuia. Sigur că eu îl ştiam pe el din cărţi, dar el n-avea de unde să mă ştie pe minè, deşi publicasem destul de multe lucruri până atunci în România, dar nu ştiu dacă le avea pe toate şi nu ştiu dacă i-au plăcut. Eram o curiozitate şi într-un fel am şi rămas aşa. Deci, în raport cu această lume a emigraţiei care era concentrată la Paris, Roma, câţiva la München, poate, în jurul Europei Libere, eu ocupam o poziţie excentrică prin definiţie; fiind la Amsterdam, eram întâi „ţăranul de la Dunăre" şi pe urmă „pescarul din Olanda". Deci eram într-o poziţie oarecum bizară. Nu eram clasabil.

– Ce fel de om era Mircea Eliade?

– E foarte greu de spus ce fel de om era, pentru că nimeni nu este un singur om, în fiecare sunt mai mulţi oameni.

– Pentru dumneavoastră, cum era?

– Da, şi el era pentru mine inclasabil. De exemplu, foarte rar am putut să stau cu el între patru ochi. Aveam, ca să zic aşa, intrarea liberă întotdeauna, dar el nu era liber. Era un om prin excelenţă public, adică foarte rar era accesibil în afara perioadei publice din viaţa lui, care era de la 6 după-amiaza până pe la 21–1 noaptea. Atunci nu era, practic, niciodată singur. Adică era anturat de o lume nesfârşită de admiratori, între care unii erau, fără îndoială, sinceri, alţii erau un fel de curteni. A fost o adevărată curte în jurul lui, din păcate.

– Erau interesaţi? Voia fiecare ceva?

– Nu ştiu. Asta nu ştiu, nu pot să spun. În anumite cazuri poate că era aşa. Mircea era extrem de generos, nu refuza nici ajutorul material, nici ajutorul în sensul de recomandare, sau aşa ceva. Nu făcea nici cea mai mică selecţie. Din punctul ăsta de vedere a fost un om, aş putea spune, naiv. Dar naiv în sensul bun al cuvântului: un om care ajuta fără selecţie. În timp ce noi, care ne considerăm lucizi, selectăm. Probabil că ceea ce noi numim naivitate înseamnă, de fapt, un spirit oarecum franciscan sau creştin în care ajuţi pe toţi, şi pe răi şi pe buni.

– Un spirit creştin.

– Creştin, da, sau dacă vrei, religios, în general. Ajuţi pe toţi pentru că sunt oameni, nu pentru că sunt buni. Noi nu ştim care oameni sunt buni şi care răi. Ceea ce noi numim luciditate este această idee că noi ştim cine e bun şi cine e rău. Pe un om care nu ştie asta noi îl considerăm naiv. În sensul ăsta spun că Mircea Eliade a fost naiv, în sensul foarte frumos al cuvântului. Dar sigur că pe mine în momentul respectiv mă enerva, pentru că spuneam: „Domnule, dar ăsta chiar e un dobitoc, ce rost are să vorbeşti cu el?" Şi el mă întreba: „De unde ştii tu că e un dobitoc?" şi atunci îmi dădeam, brusc, seama că, de fapt, nu ştiam. Era un clişeu pe care-l auzisem la altul, pe care-l preluam, pentru că de exemplu respectivul nu avea conversaţie, cum se cheamă în lumea noastră cvasimondenă, sau pentru că era un tip despre care nu ştiam mare lucru. Extraordinar la el era tocmai lucrul ăsta că a primit şi a ascultat pe toată lumea fără nici cea mai mică idee preconceputâ.

– Deci nu este adevărată legenda care circulă despre el că se ferea de români?

– A nu, nu. Eu nu cunosc această legendă, dar este cea mai mare prostie. Avea casa deschisă la propriu. Erau tot timpul zeci de oameni care veneau la el, marea majoritate români. Îţi spun că eu nu puteam să vorbesc cu el între patru ochi, şi nu pentru că nu voia să mă primească, ci pentru că nu avea când. Era absolut asaltat de oameni. Atât de mult încât îi spuneam: Dar nu vrei să te odihneşti, să ai o vacanţă? Aici nu e vacanţă. De fapt nu avea vacanţă niciodată. Ideea de vacanţă vine dintr-o lume relativ burgheză, în care există despărţiri foarte clare între timpul privat, personal şi timpul public, între timpul de lucru şi timpul de odihnă, între hobby şi profesiune. La el graniţa asta nu exista. El lucra tot timpul. Oriunde s-ar fi dus lucra. Şi dacă-l duceai la malul mării sau în creştetul munţilor, el tot până la şase ar fi lucrat. Deci, pentru el aceste categorii erau nerelevante. Şi când eu îi spuneam: Dar nu trebuie totuşi să te odihneşti? El spunea: Cum să mă odihnesc, adică de ce să mă odihnesc?

M-ai întrebat cum se purta. Avea uşa deschisă, ăsta e un aspect şi, al doilea aspect, avea această ştiinţă extraordinară, pe care aş vrea foarte mult să o am şi eu, dar nu ştiu dacă o voi putea avea vreodată, şi pe care puţini oameni în general o au, de a nu intimida. Veneau mulţi acolo. Eu eram foarte tânăr, dar erau şi alţii mult mai în vârstă, bineînţeles, oameni din generaţia lui. Sigur că nu se puteau compara cu el ca realizare, dar fiecare avea meritele lui. Nimeni nu era intimidat. Toată lumea se simţea extrem de la îndemână. Mircea n-avea nici un fel de morgă. Avea un adevărat talent de gazdă în sensul că îi făcea pe toţi să se simtă foarte bine, îi asculta pe toţi, nu dădea niciodată semn că ar fi considerat o prostie ce spunea celălalt, sau că se plictisea sau că alţii spuneau banalităţi. Trebuie să-ţi spun că de fapt se spunea acolo un lung şir de banalităţi, care pe mine mă scoteau

mea, în spirit creştin»

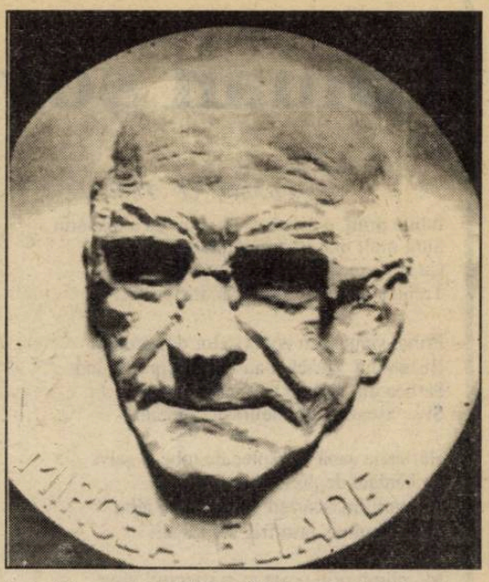

din sărite. Eu mă plictiseam. Culmea asta e: că eu mă plictiseam şi Mircea Eliade, nu. Probabil că eu fiind mai tânăr şi mai puţin stilat sau mai puţin şcolit...

– Mai intolerant.

– Mai intolerant, da, lăsam să se vadă chestia asta. Niciodată nu se clintea un milimetru din muşchii figurii lui, sau din privire, dând semne de plictiseală, în timp ce eu mă foiam pe scaun îngrozitor de plictisit.

– Era mai politicos, mai diplomat.

– Da, da. Mircea era un model în privinţa asta, pe care eu îl priveam din depărtare, de la o distanţă intangibilă, nu puteam să-l imit. Vroiam să-l imit, dar nu puteam, şi cred că din cauza asta nu eram atât de bine văzut în acele cercuri de emigranţi: dădeam semne că mă plictisesc.

– Mi-aţi povestit că la puţină vreme după ce aţi emigrat vă era foarte dor de ţară. Mircea Eliade spunea vreodată acest lucru?

– Nu. A treia caracteristică a lui Mircea Eliade era că nu vorbea niciodată despre el însuşi.

– Şi nici despre România?

– Ba da, ba da. Despre România foarte mult şi despre tinereţea lui şi despre prieteni.

– Şi despre familie?

– Şi despre familie, da, vorbea extrem de mult. Nu vorbea despre el însuşi ca individ, nu ca român. Niciodată nu lăsa să se vadă sentimente personalizate, nu focaliza discuţia însăşi niciodată. Focaliza pe obiectul discuţiei. Dacă povestea o amintire, naraţiunea respectivă se centra pe acţiune, nu pe reacţiile lui personale. Era un om extrem de secret, care niciodată nu vorbea despre emoţiile, sentimentele sau resentimentele lui personale. Şi asta o putem considera ca o probă de civilizaţie. Dar, iarăşi, pentru mine, care fiind mult mai tânăr decât el mizam exact pe expresia personală a experienţei, această obiectivare a experienţei la el mi se părea foarte ciudată, adică mi se părea că Mircea nu vrea să se deschidă, nu vrea să se revele. Şi mult mai târziu am înţeles că asta e o formă superioară a respectului pentru celălalt. Dacă te apuci să faci mărturisiri, celălalt nu mai are ce să spună. Altceva este dacă îl laşi pe celălalt să-şi spună emoţiile şi tu îl asculţi. Asta este o formă a politeţii. Încă o dată, astea sunt lucruri pe care le-am înţeles mai târziu. Atunci nu le înţelegeam şi aşteptam de la Mircea mari revelaţii, mai bine zis m-am dus la el cu o imagine a lui pe care o aveam din cărţile lui de tinereţe: tânărul violent, agresiv din „Huliganii" şi „Întoarcerea din Rai". Tânărul violent, agresiv care probabil că Mircea nu a fost niciodată pentru că asta era o imagine a naratorului, strict literară, şi nu a autorului.

– Era o imagine construită. Probabil că era una din faţetele pe care el şi le-a imaginat că le poate avea.

– Poate că el dorea să fie aşa. Dar ştiu din familie, din amintiri, că era de o timiditate absolut mortală. Era un mare timid şi crearea unui personaj agresiv era fără îndoială expresia unui complex de inferioritate faţă de colegii lui de generaţie, care probabil erau în realitate agresivi. Mircea nu a fost un huligan, de aceea probabil că a putut să definească tipul huliganului atât de bine. Or eu m-am dus la el aşa cum toţi din generaţia mea, din generaţia ta şi din toate generaţiile văd în el acel tânăr violent, huliganul anilor '20. Mircea nu avea nimic comun cu acest personaj. Acest lucru, din punct de vedere al contactului meu cu el, a cauzat mai întâi un fel de uimire şi pe urmă o anumită decepţie. În loc de tânărul sălbatic, mă întâlneam cu un profesor britanic. Tânărul sălbatic nu ştiu dacă mai exista, dar el oricum nu se mai arăta. O mare parte a farmecului lui Mircea venea de altundeva şi era greu de descifrat. Trebuia să-l cunoşti bine sau...

– Să fi trăit cu el o bucată de vreme.

– Exact. Da, da, dar lucrul extraordinar pentru mine este că eu l-am cunoscut la vârsta pe care o avea el când a scris romanele respective. Deci eu aveam atunci vârsta lui, dar 30 de ani mai târziu!

– Eraţi un posibil personaj?

– Da, eu eram un personaj apărut din cărţile lui. Mai bine zis, aşa mă simţeam, nu ştiu dacă eu eram aşa agresiv în realitate. Aiurea. Cred că şi la mine era o chestie de compensaţie. Probabil că şi eu eram politician, la vremea respectivă, dar eu mă vedeam ca un fel de personaj din romanele lui şi aşa se vedeau toţi cititorii care veneau la el cu fantastică admiraţie şi devoţiune, în timp ce el, dimpotrivă, era un **guru** care liniştea spiritele. Toată agresivitatea asta din romanele lui vechi nu exista în contactele cu el nici un moment, nici o secundă.

– Într-un ziar de pe aici s-a publicat acum câtva timp ştirea că înainte de moarte Mircea Eliade ar fi venit incognito să revadă România. Este adevărat?

– Este o prostie. Nici vorbă.

– Care este coşmarul care vă urmăreşte: al exilului, al tinereţii?

– Sunt mai multe coşmaruri. Ofer o listă selectivă. Coşmarul exilului, despre care a scris şi Mircea Eliade şi mulţi alţii nu numai români şi care este, se pare, o chestie absolut generală, este următorul: visezi să pleci din ţara de adopţiune, Olanda pentru mine, şi revii în ţara natală, în cazul nostru România, fie voit, fie nevoit, răpit, sau ce ştiu eu, sau din proprie voinţă, şi nu mai poţi ieşi de acolo. Deci emigrantul retrăieşte trauma plecării din ţara natală, o retrăieşte în fiecare zi: îi e teamă că rămâne prizonier în vechea ţară. Asta e un coşmar, probabil, al oamenilor care au emigrat la propriu. Nu ştiu dacă eu sunt un emigrant tipic. Nu cred. Emigrant este cel care a cerut azil politic şi l-a primit din motive, să zicem, politice sau în orice caz motive foarte puternice. Eu n-am făcut asta. N-am cerut azil politic, eu am ajuns în '69 în Olanda şi am devenit cetăţean olandez în '85, în aceşti 16 ani făcând tot posibilul să rămân român, schimbând toate paşapoartele posibile. Când în '85 am făcut în sfârşit cererea să devin cetăţean olandez, la Ministerul Justiţiei, funcţionarul care m-a întâmpinat m-a felicitat: „Deţineţi recordul pe ţară. Care? Acela de a aştepta 16 ani pentru a deveni cetăţean olandez. Nici un cetăţean în ţara asta n-a aşteptat 16 ani". Termenul oficial este de cinci ani. Eu am lăsat să treacă trei termene. În '85 mi s-a dat cetăţenia pentru simplul motiv că era un fapt consumat în realitate, adică locuiam acolo, aveam o casă şi un venit sigur, eram profesor, deci nu se făcea decât o regularizare, ca să zic aşa, a unei situaţii de fapt. Nu ştiu dacă din această cauză eu am coşmarul invers. Eu am anticoşmarul emigranţilor. Coşmarul meu a fost ani de zile următorul: Mă visam la Bucureşti, undeva într-un loc public, de multe ori chiar în Gara de Nord. Îmi pare rău pentru aspectul prozaic. Întâmpinat de o mare de prieteni, pe care îi distingeam: unul era Sorin Mărculescu, toţi vechii mei prieteni din liceu şi facultate, Andrei Ianeş care mă îmbrăţişau şi-mi dădeau flori, mă aplaudau şi eu trăiam toată această primire triumfală. Era ca un fel de triumf al generalilor romani care tocmai distruseseră Cartagina şi intrau în Roma primiţi în triumf. Deci, coşmarul meu era o primire în triumf, dar care îmi dădea în vis un sentiment atât de violent euforic încât mă trezeam.

– Nu puteaţi să suportaţi bucuria.

– Da, din această listă selectivă a coşmarurilor, ăsta a fost cel mai benefic.

– Dar a fost cel mai frecvent?

– Nu. A fost mai frecvent numai până am venit în România. Acum nu-l mai am, bineînţeles. Dar între anii '74–'75 şi '89, deci în cei 14 ani în care n-am fost niciodată în România, dorinţa mea de a veni în România lua această formă de anticoşmar, de vis euforic.

– Dar Mircea Eliade spunea vreodată că vrea să vină în România?

– Da, dar era foarte ambiguu.

– Şi pudic.

– Şi pudic, da. Cum niciodată nu-şi exprima nici un sentiment, nu-şi exprima nici sentimentul de dor. Deci, nu ştiu dacă l-a avut. Aşa cum nimeni din lumea asta, după părerea mea, nu ştie dacă Mircea Eliade a fost un om religios, dacă a crezut în Dumnezeu, ca să spun aşa foarte simplist. L-am întrebat sau l-au întrebat alţii şi întotdeauna refuza să spună da sau nu. Deşi în acelaşi sens n-ar fi spus niciodată: mi-e dor de ţară sau nu mi-e dor de ţară.

– În afară de dumneavoastră mai vedea pe cineva din familie?

– Nu mai erau aşa mulţi. Mai era mama mea, Corina (sora lui) şi foarte târziu, prin anii '80, a venit un văr al lui pe care chiar eu i l-am dus la Paris. A venit întâi la mine la Amsterdam. Alţi membri de familie nu mai aveau.

– S-a bucurat că aţi rămas în străinătate? I se părea o mişcare bună? O eliberare?

– Pentru mine?

– Da.

– Nu ştiu, nici asta nu ştiu. Ştiu numai că ani de zile l-am pisat cu scrisori disperate pentru că trăiam marea dilemă între '69 şi '74–'75, când am hotărât să rămân definitiv în Olanda. Era marea dilemă dacă să rămân sau nu, pentru că orice român când ajungea undeva în Vest trăia această dilemă şi nu putea să vorbească decât despre ea. Şi eu probabil că făceam la fel, lucru care cred că era pentru el foarte neinteresant, aşa că eu acum, când aud tineri veniţi din România întrebându-mă dacă să rămână în Olanda, am un sentiment de jenă, pentru că ce poţi să răspunzi la asta? Atunci pe mine m-a durut faptul că nu mi-a spus acest guru al meu, Mircea, rămâi sau nu rămâi, dar evident că nu putea să-mi spună. Un guru nu spune niciodată aşa ceva.

– Te împinge să alegi.

– Da, e o chestiune personală. Trebuie să crească în tine opţiunea asta.

Interviu realizat de
Marina Spalas

coman şova

Când a nu fi

Iubite prinţ, a dispărut Horaţiu da a dispărut
Sunt mult mai trist îngândurat şi vezi
Cu firea mea de om tăcut
Trebuie să ţip să vreau să demonstrez

Prinţe suntem în zodia celor doi gropari
Buzele lui Yorick s-au vestejit protestând
Se bea din mustul unei crime mari
Şi se aşează zaţul neliniştei în gând

Hârleţele sapă în cântec de tobe şi salve
Se hămăie de pretutindeni aiurit
Au pierit măscăricii cu tâmplele albe
Şi Fortimbras prin frig s-a rătăcit

Mă plimb prin ceaţa ta şi spectrul vine
Spărgând cu tâmpla somnul unui astru
Şi degetul întins spre rănile din mine
Arată vinovaţii, urzeala şi dezastrul.

E–un timp bolnav ah prinţe de-ai fi mai lângă azi
Prin nouri să suspini „a fi"
Când „a nu fi" degeaba prinţe arzi
E–un joc enorm cu–otrăvuri gri.

Nesomnul

Odaia se măreşte ca o disperare
Aerul se dilată în somnu–mi
Îngerii fug cenuşii
Sunt singur
Spaţiul răsuflă enorm
Se rostogoleşte încoace un crater aprins
Pământul sub laba păroasă mă ţine
Mă iartă mamă mă iartă iubito
Părul a spaimă ţipă în sus
Gura de vorbe geme strivită
Spaţiul de carii râde apus
E un coşmar zic
O toană a nopţii în hârjoană şi plâns
E o grimasă a vremii ce–şi încruntă sprânceana
La copiii astenici
E aerul fad e ora târzie
Şi somnul zbârcit de–oboseală
Sare–n piciorul schilod

Îmi aud respiraţia
Aud priviri zornăind peste tot
Şi iată pasul şi iată căderea şi iată zgomotul
Prăbuşindu–se toate
În golul căscat între mine şi altceva
Şi somnul nu există
Şi carnea nu există
Sunt aer tot
Şi tot sunt un văzduh
Ce încă n–a trecut

Visez un loc

Visez un loc de pace cu animale blânde
Şi pini stufoşi cu ace argintii
Şi cerul sfânt ca miercurea–n amurg
Şi stâncile de psalm pustii
Să curgă apă lină pe prund de ceară moale
Vreau păsări răguşite mirate de adânc
Să simt în sânge zborul de răcoare
O lună poposită în vizuini pe–aproape
Să fete fără ţipăt pui de tăcere gri
Şi stelele să curgă cu foc de curcubeie
Când eu fugit de zgomot de femeie
Căzut în gura nopţii în genunchi
Plecat din neagră stare înnăclăit de vorbe
Turtit de sfat de prieteni îngreţoşat mereu
Scăpat de cumînţenii de praful de cărbune
Ieşit din zaţul vârstei şi–al străzilor tehui
Mă contopesc cu iarba şi fără rugăciune
Las umerii să cadă în lumea nimănui

Monolog

Nu întotdeauna dacă fluieră cineva
Trebuie să stai
Nici atunci când te strigă pe nume
Nu răspunde nerăbdător la chemări
Şi gâdele te poate striga

Nu întotdeauna trebuie să stai
La culoarea semaforului
Mai ales când e ora înaintată
Lasă-i să alerge după tine
Să înjure că nu te prind
Zborul în linie dreaptă
E o ţintă bună pentru vânători
Fă slalom
Dispari în norii de zăpadă
Poartă un fulgarin cu patru feţe
O bască de licean în buzunar
Dar mai ales
Poartă libertatea la tine
Cum poartă cerbii steaua lor de aur
În frunte.

Drum

Să nu te temi de iarnă şi de lupi
În pădurea aceasta

Iarna-i ou de fildeş străveziu
Iar lupii nişte câini mai vechi
Să nu te temi de nimeni

Printre lupi şi iarnă împreună
Vom trece trebuie
Fiindcă de-abia dincolo
E tot ce ţi-am promis

Uneori se-ntâmplă avalanşe ai auzit
Dar să nu pui răul în faţă
Dacă se-ntâmplă se-ntâmplă
Dă-mi mâna
Colina-i aproape şi-naltă
Arborii mi-s prieteni vom merge şi noaptea
Vorbesc cu brazii cum aş vorbi cu tata
Ştiu o troiţă veche într-un mal
Şi dacă trecem de ea

Nu te teme iubito de întuneric
Zăpada şi ochii lupilor
Ne vor călăuzi.

valery oişteanu

Zidim o închisoare în culori

Suim spre vârful muntelui, acoperit de nori de noroi
Spargem bitumul, topim asfaltul până iese galben
Şi nu mai coborâm pe cascada de mlaştină
Căci frica ne paralizează mintea, ca într-o ramă
Armaghedonul tehnicolor se anunţă mult prea târziu
Cometele se întâlnesc în carambol de artificii
Dar ele nu cad, nu explodează, doar fâsâie
Şi lacrimi argintii curg pe lama săbiilor unite ca într-o floare
Pe acoperiş e o oglindă concavă ce luminează ciori
Două negrese palavragesc, în timp ce copilul siluieşte un câine alb
Legaţi-mă de zid şi luminaţi-mi ceafa, de la spate
Vă voi cânta ca la duş poemele Dada la unison
Inimile de păsări sunt uscate şi se vând la farmacia verde
Pentru diverse boli foarte nervoase
Toate ceasurile se opresc şi Jupiter e bombardat
De ziua acrobatului i se taie frânghia
De la unghiile roşi, de la picioarele roşii
Frânghia de fapt e timpul obosit, pleoştit
Tăiaţi nodurile, tăiaţi legăturile albastre
Tăiaţi punţile suspendate care ne leagă
Poeţii tac, o linişte fără culoare, soldaţii strigă-n van
Şi cântăreţii ţipă de pe terasa indigo,
În catacombă doar o băbuţă prosternată, neagră
Zidim o închisoare fără geam, o boltă negativă
O închisoare a muzelor, a celor ce vor să spună
Să nu mai spună, să nu mai zică, să nu mai grăiască
Să nu asculte… oculte… tăcere… vid.

Raport din Absurdistan

Treisprezece zile şi nopţi suprarealiste
În apartamentul cu nr. treisprezece
Trăind cu două femei (fără să facem dragoste)
Pe o stradă cu nume de aviator nepronunţabil
Cu vederea spre lacul Floreasca
O dată a fost Groapa Floreasca
Iar înainte o groapă de gunoi
În care ţigăncile creşteau flori (de unde şi numele)
Am ajuns aici via Liniile Aeriene Absurdistan
În capitala cărţilor arestate, rupte şi arse
Zborul Absurdistan 1313, cu întârziere de şase ore
Bagajul e pierdut instantaneu
Schimbăm bănuţii noştri pe sute de mii de bani
Suntem îmbrăcaţi la fel de trei zile şi nimeni nu observă
Echipa video se-mbăta şi filmarea e ratată
Poliţia secretă închide curentul în mijlocul unui recital de poezie
Poetul este într-o misiune sinucigaşă
El încearcă să exorcizeze antisemitismul
Dar fără speranţe, dimineaţa, pe ploaie orizontală
Oamenii cu capete cubice ling îngheţată pătrată
Maşina americană de făcut floricele are nevoie de un transformator industrial
Fax-urile sunt prost conectate şi ministerul de informaţii poate să le citească

Din fericire, multe dintre ele sunt stricate
Eugen Ionesco, „părintele absurdului",
E publicat într-o ediţie populară, aproape de necitit
Tristan Tzara, „bunicul absurdului",
E numele unei străzi din Moineşti
Gellu Naum, „nepotul absurdului",
primeşte premiul Eminescu şi un premiu în Zair
WC-urile sunt paradite, apă cam rară, căldură puţină
Vecinii sunt toţi securişti amatori
Coca Cola are un gust ciudat
Revista ecologică are gagici goale pe copertă
Monarhia absurdistană în exil
Peştele nu prea e gătit, mielul la fel
Taxigiii nu au benzină, nici contor
Tipografiile nu au hârtie
Reporterii nu au baterii
Bine aţi venit pe pământul apatiei
Domeniul lui „Lasă-mă-să-te-las"
Libertatea unui egoism pitic
Fericire fără fericire
Demenţă fără de sfârşire
Mirare fără dumirire.

Poemul la două mâini

de AL. CISTELECAN

Înici pe George L. Nimigeanu schimbarea vremii nu l-a găsit cu mâna goală. După un debut discret şi elegiac (**Colinele singurătăţii,** Ed. Dacia, 1983), şi el tardiv, poetul şi-a răsturnat sertarele doldora în trei volume recuperatorii: **Fotograf de ocazie** (Ed. Transilvania, Sibiu, 1990), **Desene pe apă** (Ed. Transpres, Sibiu, 1994) şi **Târgul de fluturi** (Casa de editură Mureş, 1994). În toate poetul cântă la două pupitre, când în armonii clasice şi în versuri bătute, când în versuri albe, dezacordate. După acest criteriu formal sunt şi secţionate volumele, fiecare, în două cicluri, pe sub deosebirile de versificaţie curgând însă cam aceeaşi substanţă confesivă şi cam aceleaşi reflexii înfiorate. Poetul îşi privilegiază totuşi dexteritatea, abilităţile, exersând pe ritmuri diverse şi storcând tot ce poate din conceptul maleabil al poemului, riscând chiar registre contrastive.

Pe această şansă deliberat tensionată, incitată până la ameninţarea unităţii şi chiar a coerenţei de formulă, a construit mai cu seamă primul din cele trei volume trase după '89, **Fotograf de ocazie**. Ciclul în **Alb-negru**, cel de deschidere, mizează pe scala gravă a confesiunii şi chiar pe un concept eroic al poemului. Şi pentru George L. Nimigeanu scrisul e un act sacrificial, de jertfă, iar cuvintele se hrănesc cu sânge. Această mitologie ce coboară din emfaza romantică e însuşită cu discreţie şi transpusă într-o sintaxă retractilă, mult mai degrabă sfioasă decât provocatoare, dar ascuzând sub smerenie orgolii impetuaoase: „Pe foaia albă/nevăzute/toate cuvintele//Nu-mi rămâne decât/să le împrumut viaţa mea/ pentru ca voi să puteţi afla/câte săgeţi m-au ucis în poem//în rest/totul e o problemă strict personală/dar din care voi nu puteţi lipsi/niciodată// Pe foaia albă/ nevăzute/toate cuvintele//În faţa lor/eu/preţul singurătăţii" (**Preţul singurătăţii**). Poetul plăteşte, aşadar, un preţ drastic pentru a-şi murmura confesiunile, nutrite când de un sentiment deceptiv („Înlănţuit/pe roata cea mare a timpului//De-a lungul unor superbe incertitudini/căutând ierburi tămăduitoare"), când de un tonic sentiment creatural („Cine m-ar crede auzindu-mă/că Universul îşi are centrul în mine/un punct în spaţiul timpului/în care toate liniile de forţă/se întretaie determinându-mă/fără a mă dezvălui"). Gravitaţia elegiacă a primului ciclu e recompensată de frivolitatea celuilalt (**Alb-negru şi color**), în care poemele o iau pe cărări centrifuge, zbenguindu-se într-o strictă gratuitate. Poetul se destinde într-o lirică zburdalnică, glumeaţă şi isteaţă, luându-i în răspăr propria asceză de dinainte: „Să vii după amiază pe la cinci/să încropim în rai o sforărie/să mai uităm de risc şi acribie/să bem un pepsi să scandăm lozinci//Fiece treabă are câte-un clinci/să-i dăm de capăt cât mai este vreme/de gura lumii lasă nu te teme/e doar un bâlci vopsit cu caterinci/" etc. (**Joc de doi**. I). După ce s-a maltratat cu gravitate, poetul se tratează acuma cu umor, răsfăţându-se în duplicitatea lirică. Asemenea riscuri de incongruenţă el nu-şi va mai lua însă în celelalte volume, mult mai constante în reflexivitate şi în sobritatea confesivă.

Distincţia clasică a **Desenelor pe apă** se trage însă dintr-un sentiment romantic al grandorii eului şi dintr-o conştiinţă a misionarităţii existenţiale a poemului: „Deasupra mea înaltul adâncurile-n mine/şi peste mare umbra cuvântului meu pod/şi viaţa ca o uşă cu tâlc şi prag de glod/în care îndoiala cu camătă mă ţine//pe când în vis câtimea de frumuseţe doare/de mă deprind cu mersul pe ape şi mă-ndem/s-adun în clipă largul şi calea semn cu semn/uitarea vindecând-o eroare cu eroare". Emfaza investiturii romantice se uneşte cu un fond de iluminări psaltice, trăgând poemele spre o viziune cucernică şi implicându-le într-o adoraţie nu lipsită de hieratism: „Şi au nuntit ţărânile cu apa/luni după luni într-un anume chîp/dintru nuntirea lor să mă-nfirip/viaţa în mine să-şi deschidă pleoapa// Candelă deci în noaptea lumii lunec/ecou târziu Cuvântului preasfânt/cel ziditor a toate câte sunt/cu El iluminându-mă mă-ntunec// dar merg cu El desculţ prin veşnicie/să-nvăţ cuprinsul necuprins în dor/şoaptă fiind eternului izvor/din somn căzând în tainică trezie". **Oglinzi**-le **din Atlantida**, cum se intuitulează prima secţiune a volumului, vor decanta această iluminare în poeme sobre, de asceză meditativă, răsucind firul lung al unei elegii mântuitoare, înfiorate de o discretă prezenţă a transcendenţei. Poetul întoarce foaia în **Proba oglinzilor**, luându-şi nu doar libertatea unei versificaţii laxe, de verset fără nerv, ci şi îndrăzneala de a ataca o problematică existenţială fără protocolul şi ceremonialitatea reflexivă din ciclul precedent. Relaxarea lui George L. Nimigeanu e însă plină de crispări şi poetul nu izbuteşte să dea de capătul fluent al versului liber, mimând mai degrabă o proză forţată la dicţiunea lirică: „Realitatea merge întotdeauna la ţintă/poate şi datorită nesemnificativului fapt că nu/Einstein a descoperit relativitatea ci invers/în ceea ce ne priveşte adevărul aşa cum/îl ştim cu ochii legaţi poate să treacă şi pe/alături numai şi numai pentru că între două/puncte distanţa socială măsurată în ambele/sensuri nu este niciodată egală cu sine" etc.

Dexteritatea lui versificatorie îşi recâştigă însă fluenţa în **Târgul de fluturi**, şi el dispus programatic pe două nivele meditative şi retorice. Unul mai dezinhibat, nutrind speranţe de agreabilitate şi pretându-se la jocuri, celălalt mai ordonat, cu o coerenţă tematică strunită în versuri decise. Fie mai frivol, fie mai grav, George L. Nimigeanu îşi patetizează conceptul poetic, punând mereu la dispoziţia versului o jertfă de sine. Chiar când încheie relaxate „procese-verbale" el dă o contribuţie de sânge, meritorie dar ineficientă liric, căci poemele zburdă voioase pe deasupra dramei: „Încheiat azi aici acum/pe foaia acestei zile fără egal/cu sângele meu scriind despre/rănile secolului în curs/căutând să le vindec cu lumina/care mă străbate precum cămila pustiul". etc. (**Proces-verbal**)

Poet ambidextru, George L. Nimigeanu prelungeşte motivaţiile romantice ale poemului versificând, când cu stânga, când cu dreapta, în registru când nostalgic, când euforic, o biografie stilizată şi interiorizată. Declamaţia vocaţiei e mai tare decât vocaţia propriu-zisă, dar arpegiile melancolice ale poetului sună cu acurateţe.

De la „a curăţa" la „a purja"

de CLAUDIA ENE

Ica mai puternică dintre influenţele moderne exercitate asupra limbii române este fără îndoială influenţa franceză, numai dacă ar fi să ne gândim că majoritatea termenilor social-politici, administrativi, economici, juridici, militari, filosofici, medicali şi ştiinţifici sunt de origine franceză. Această influenţă se explică prin relaţiile culturale aproape continue care au existat între cultura franceză şi cea română, şi, firește, prin înrudirea celor două limbi romanice.

Împrumuturile lexicale de origine franceză au pătruns în limba noastră fie pe cale scrisă, fie pe cale orală şi, ca atare, grafia românească a respectat ori grafia de origine, în primul caz – de ex. „automobil" –, ori pronunţia, în cel de-al doilea – de ex. „fular" –, sau au fost create dublete identice din punct de vedere semantic, dintre care unul a fost împrumutat pe cale scrisă, iar celălalt pe cale orală – de ex. „simplu", „semplu" (exemplele de mai sus sunt discutate în cartea coordonată de Th.Hristea, „Sinteze de limba română", de unde le-am preluat şi noi).

După 1990, influenţa limbii franceze nu a încetat să se manifeste, ci dimpotrivă. Mai ales limbajul politicienilor este încărcat de neologisme franceze, o mare parte dintre ele fiind aşa-zise „neologisme de lux", cuvinte care nu sunt neapărat necesare în română, având în vedere ce există corespondente semantice autohtone. Aceste unităţi lexicale sunt cel mai adesea interpretate drept barbarisme. Este cazul lui **a anvizaja** şi **a purja**, cuvinte folosite după 1990 numai în comunicarea orală. De curând, ele au fost înregistrate şi într-un text publicistic scris (**Adevărul**, nr.1407, 5–6 nov. 1994), în care este ironizată exprimarea preţioasă a unui politician, fără a se înţelege că utilizarea celor două cuvinte este limitată la un singur vorbitor. **A anvizaja** este transcrierea pronunţiei franceze a verbului „envisager" şi este folosit inutil şi preţios cu sensul corespondentelor româneşti: „a considera, a lua în considerarea", „a proiecta, a avea intenţia (să)". Acelaşi este şi cazul lui **a purja** (fr. „purger"), utilizat pentru „a purifica, a curăţa".

Întrebarea este, firește, ce şanse au aceste franţuzisme de a se impune în limbă. Atât timp cât se suprapun perfect peste sensul unor unităţi lexicale româneşti, nu au probabil nici una. Dacă ar acumula şi o altă conotaţie, specifică românei, s-ar schimba, poate, datele problemei. Deocamdată tot ce se exprima în plus cu aceste cuvinte este dorinţa vorbitorului de a părea mai cult, prin aceea că ştie cel puţin o limbă străină. Folosirea lor demonstrează însă doar că vorbitorul nu cunoaşte limba română în aceeaşi măsură în care cunoaşte, în cazul nostru, franceza.

În căutarea poeziei (III)

Cititorul e un bou (sau nu e)

de DAN-SILVIU BOERESCU

1. Mircea Petean – ZI DUPĂ ZI (Biblioteca Euphorion, Sibiu, 1993) „Cartea de faţă a fost scrisă cu mai bine de 10 ani în urmă şi este rezultatul unui pariu. Făcusem prinsoare cu mine însumi că voi încerca să scriu – în fiecare zi a anului de graţie 1981 – 1982 – dacă nu un poem atunci măcar un vers, cu riscul de a aţipi cu tâmpla lipită de o comparaţie." ...Şi a ieşit un jurnal, destinat unui cititor privilegiat afectiv („Ana/ aş vorbi despre tine"). Un jurnal mai degrabă prozaic decât anecdotic, din care savoarea notaţiei intimiste a fost eliminată cu intenţie, preferându-i-se un anumit **program de dezordine interioară**: „nu mai inventez evenimente dramatice/ pentru uzul inimilor lipsite de vlagă/ nu mă dau de-a dura prin grămada de lucruri-umbre/ din şura tatii// (...) ci fac din casa mea o moară de vânt/ în petalele căreia îşi limpezeşte intenţiile/ briza de munte". Poezia ajunge să se nască tocmai din neputinţa – exacerbată parodic – de a (se) scrie: „la fel de neajutorat ca totdeauna/ în faţa colii goale/ memoria îşi leapădă placenta/ nostalgii căţărătoare foamea repezile iubiri neîmpărtăşite/ cohortele de viziuni cosmice ale lăcrimoşilor/ confraţi de odinioară". Din asceza metaforei, tonul capătă accente liturgice – „ai descoperit întâlnirea/ spaţiu-timp primenit/ ştergar auroral"; „orăşelul înghite indiferent/ aceleaşi felii de drum/ unse cu paşii Lui" –, fără ca ironia să fie exclusă de la această, totuşi, neconformistă cină de taină: „n-a zis nimic/ s-a aplecat a făcut un bulgăre/ care l-a nimerit drept în frunte/ pe Bunul şi Marele Anonim// apoi/ şi-a scos zilele/ adunate într-o pungă de plastic/ în faţa casei de pionieri/ iar el s-a depărtat puţin/ urmat de fanfara/ care cântă cu anumite prilejuri/ pentru mineri". Meditând la „eşecurile sale discrete/ şi la victoriile sale şi mai discrete", Mircea Petean năzuieşte, în secret, la zicerea **albă**, mântuitoare, precum în acest **poem cu un cal bleg fier vechi şi o ploaie sprinţară:** „din acest poem – vai! – n-a rămas decât titlul!"

2. Lidia Blidariu – POEME PRIN DELEGAŢIE (Ed. Cartea Românească, 1993) Un debut relativ întârziat (autoarea este născută în 1955 şi de vreo cinci ani tot câştigă zadarnic premii de poezie), dar care n-are nimic vetust în sine. De unde, atunci, prospeţimea acestor manuscrise uşor îngălbenite? Posibil – din lipsa de încrâncenare a versurilor „feministe", care nu revendică, nu ordonă resurecţii, ci, mai degrabă, constată cu bunăvoinţă **schimbări de climă, piruete**: „putere duioasă credinţa-n femeie", „oasele dragi, targă de noapte/ spre salonul speranţei", „pământ plin de daruri./ sub coasă, dragostea"; sigur – dintr-o anume cuceritoare modestie funciară, căci Lidia Blidariu, deşi afectată serios de morbul textuării, nu afectează poezia nici ca pe un păcat, nici ca pe o virtute: „ţine învrăjbirea de verbe în frâu"! Oscilând între discursivitatea senzuală a poveştii („s-a petrecut în octombrie unamieopt-sutenouăzeci/ când/ din casa cu nuc la poartă,/ de sub plapuma roşie fără cearşaf,/ de lângă soba încinsă,/ (...) prin uşa verde împreunaţi am ieşit,/ goi de rubin, ba mai aprinşi de jeratic,/ afară, în noaptea indigo cu fulger de sidef") şi **fracturi**-le unei conştiinţe poetice pentru care autoironia rămâne cea dintâi probă de luciditate („ţipăt de bici/ vina coapselor mele/ cât creier/ cât smalţ"), Lidia Blidariu a aflat, finalmente, că poezia „e doar un fel de finală/ în care nimeni nu mai câştigă".

3. Ioan Radu Văcărescu – MELANCOLII RETORICE (Biblioteca Euphorion, Sibiu, 1994) Urmaşilor mei sibieni, las vouă moştenire lipsa de ipocrizie a confesiunii nude („pe umeri verde crud, pe creştet apă curată"), creşterea şi descreşterea melancoliei – vai! – omeneşti („ne ascundem în umbrele lungi ale amurgului;/ îţi cuprind tălpile, gleznele; îţi mângâi pielea/ foarte fină din penumbrele coapselor") şi-a disperării retorice cinstire („ o să ne prindă flama,/ vom adormi târziu./ cu pieptul gol, cu burta goală, cu/ ea în sufletul pustiu"). Nu vi se pare, pe undeva, se resimte umbra concitadinului Mircea Ivănescu, al cărui enjabament sintactic cotropeşte pagina ca o iederă livrescă, aluzivă: „ce naivitate să cred că exilul s-a terminat/ şi că nimic nu mai e de spus şi acuma/ s-a-ntors nenorocita asta de inocenţă la vârsta de/ mijloc neoromantică nu-i aşa poate post-modernă sau/ o hieroglifă tristeţe a paradisului pierdut aşa e/ când te obişnuieşti la margine umbrele nu te mai părăsesc apoi nu mai poţi respira năpădit de lilieci/ şi câini dornici de joacă însă ce joacă e asta care/ se sfârşeşte cu nesfârşitul cu visul" (**The Show Must Go On**). De altfel, în regia grafică a lui Mircea Stănescu, în paginile cărţii, mustind de informaţie culturală, mai defilează şi Albrecht Dürer, François Boucher, Caspar David Friedrich, a căror iconografie subliniază aproape redundant retorica, uneori sufocantă, a melancoliei: „nimic nu mai e/ permis decât melancolia iată ce uşor e în faţa/ ferestrei deschise în vântul ce flutură perdeaua/ îngenunchez retoric şi-mi reazem fruntea de pervaz/ departe un clopot începe-nălţarea". Sublimarea fiziologicului se produce, previzibil, sub imperiul aceluiaşi sentiment/ stare de spirit: „secundele rostogolite ale trupului tău/ nemângâiat de soare/ iluzie a viitoarelor melancolii erotice", încât ajungi să te întrebi ce este, în definitiv, melancolia pentru Ioan Radu Văcărescu: angoasă retorică? descătuşare în utopia cărţii? mod exclusiv de fiinţare în text? pre-text exorcizat la nesfârşit, cu ură, cu dragoste, cu o nefirească dorinţă de autodistrugere senzuală? Vorba... citatului: „You may say I'm/ a dreamer but I'm not the only one". Gata.

4. Constantin Rupa – OBSEDAT TEXTUAL – vai, ce-mi place titlul ăsta! (**Editura Semenicul, Reşiţa, 1994**). Primul lucru pe care-l afli de pe copertă este că ai de-a face cu transpunerea în volum a „Premiului taberei internaţionale de poezie Oraviţa – 1993". Măi, să fie! Dacă te uiţi şi pe pagina de gardă afli că juriul care a acordat acest premiu îl avea ca preşedinte pe Anghel Dumbrăveanu (sic!). Şi mai avea juriul respectiv o eterogen-năucitoare componenţă: Gheorghe Azap, Ionel Bota, Mircea Martin, Adrian Dinu Rachieru, Iacob Roman. (Am renunţat deliberat la semnele de exclamare şi, mai ales, la cele de întrebare). Chiar dacă m-am enervat din pricina acestor inutile didascalii, autorul a ştiut să mă împace cu a sa dedicaţie egoistă („cu dragoste, mie"), făcându-mă să parafrazez instantaneu: cât orgoliu, atâta luciditate! Şi-ntr-adevăr: Constantin Rupa este efectiv un **obsedat textual**, un poet format adică, stăpânindu-şi bine mijloacele de expresie şi, în special, capabil să-ţi ofere câte o surpriză aproape de fiecare dată când întorci pagina: „iubita mea are parkinson un frate şef de post un/ dinte de aur şi/ un ochi albastru ah un ochi albastru albastru/ din care nu mai poţ ieşi". Surprinde şi alternanţa imprevizibilă a temelor. Chiar hipertrofiată fiind, campania împotriva poetului proletcultist nu e lipsită de imagini memorabile: „luuuuume luuuume/ ăl mai tare om din lume poetul proletcultist va/ ridica aici pentru dumnea/ ta ra ţa ta în/ tr-o singură mââână/ furnale macarale grinzile ceriului acesta în care/ un inorog stă cu corpul pe maşina mea de scris" ori „fântâna în care doda ruja s-a/ aruncat cu sânii crestaţi de baioneta unui politruc beat". La fel de spectaculos, erotismul se dezvăluie într-o oglindă kitsch a societăţii superconsumiste: „femei gonflabile de/ 120 mărci pe coperta/ unei reviste euridike surâde enigmatic/ într-un closet căzut/ pe gânduri orfeu o priveşte îndelung". Forţă poetică există, îndrăzneală cât cuprinde, ce i-ar mai lipsi lui Constantin Rupa? În acelaşi spirit ludic, să se îndoiască, poate, măcar o clipă de propria sa putere: „ce faci grăbeşte-te anonimul meu frate/ cititorule boule hai nu înţelegi şmecheria/ completează rubricile reţetei/ fericirii cu numele şi adresa ta/ o dulce singură mică satisfacţie vei putea şi tu/ flutura pe fereastra trenului ce trece acum/ în mare viteză/ precum viaţa ta".

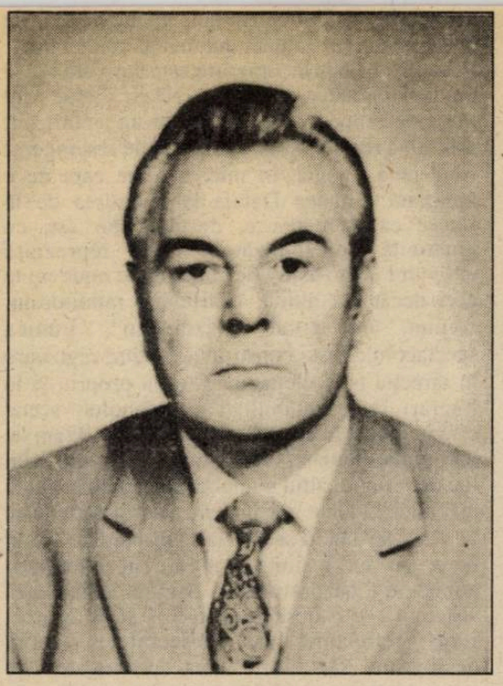

Dumitru Velciu

Un cărturar adevărat: *Dumitru Velciu*

de MIRCEA ANGHELESCU

Ia plecat dintre noi, tot atât de discret precum a trăit, un cărturar adevărat, un iubitor al scrisului vechi românesc, pe care l-a slujit cu o rară devoţiune şi cu o erudiţie ieşită din comun: Dumitru Velciu. L-am cunoscut bine, i-am asistat începuturile, i-am urmărit evoluţia – deşi era mai vârstnic decât mine – şi i-am citit toate cărţile, unele chiar înainte de apariţie; pot mărturisi deci aici că în cei treizeci de ani, câţi i-a îngăduit soarta să-şi urmeze adevărata sa chemare, nici o singură dată, în nici o singură împrejurare, în scrisul şi în activitatea sa de istoric literar n-a existat alt mobil, dar nici o altă răsplată, decât aceea, himerică şi imaterială, a ştiinţei: a ştiinţei pur şi simplu, fără nici o altă consecinţă, fără nici o altă intenţie, fără să vizeze sau să obţină vreo recunoaştere materială, glorie sau măcar un loc mai comod sub soare, la care de altfel ar fi avut tot dreptul, o pasiune pe care el şi-a concentrat-o asupra unuia dintre cele mai complicate şi mai pretenţioase domenii, dar şi mai puţin spectaculoase, ale literaturii române vechi: cronicarii. I se potrivea curiozităţii sale fără margini şi puterii de muncă aproape supraomeneşti pentru că domeniul presupune o cunoaştere totală a unor surse care nu se limitează doar, cum se crede îndeobşte, la cele câteva cronici ale marilor analişti, nici la cele ale micilor analişti, multe dintre ele încă inedite, sau la cele anonime, zeci de texte copiate, interpolate, deformate, emendate, care trebuie comparate şi verificate rând cu rând pentru a li se stabili, printr-o riguroasă critică internă stema, dependenţele şi data aproximativă a redactării, şi printr-o critică externă nu mai puţin riguroasă, data aproximativă a copiei care stă în faţa cercetătorului; acestei cunoaşteri a textelor de bază trebuie să i se adaoge aceea a sutelor de notiţe, studii şi articole ale istoricilor, genealogilor şi arhiviştilor, aducând clarificări în hăţişul cronicilor care se continuă şi se copiază una pe alta la nesfârşit, precum şi a miilor de documente de arhivă în care apar actorii acestor cronici, comişi, medelniceri, logofeţi de taină şi vătafi de aprozi care lasă moşteniri, întăresc mărturii, semnează acte unde apar nume proprii, funcţii, locuri de baştină şi altele, izvoare de prima mână pentru aflarea sau deducerea raporturilor de rudenie, rangurilor oficiale, motivaţiilor materiale pentru fapte ce se regăsesc fie în textele cronicilor, o dată cu eroii lor, fie în atitudinile acestora, implicate în biografia cronicarilor înşişi. Căci discuţia niciodată sfârşită dintre Eudoxiu Bărbat şi prietenul său Simandiri, dacă Marişca şi Oană din vechiul hrisov de care vorbeşte romanul lui Sadoveanu erau fraţi sau veri, este prototipul căutării esenţiale pentru genealogi şi nu mai puţin pentru istoricul cronicisticii româneşti; din asemenea cercetări, aparent specioase şi plictisitoare, Dumitru Velciu a făcut baza unor demonstraţii de mare interes şi de foarte largă cuprindere cu privire la atitudinile şi implicaţiile politice ale textelor unor cronicari. Unul dintre cele mai vechi studii ale sale de acest fel e cel despre **Iordăchioaia visterniceasa**, apărut prin 1966 sau 1967; dintr-o cercetare de tip genealogic şi biografic având ca punct de plecare pe această bunică maternă a cronicarului Ion Neculce, pe numele său adevărat Alexandra Cantacuzino, el trage concluzii importante cu privire la legăturile sale cu provincia vecină, cu Ţara Românească, la educaţia sa şi la cursele unora dintre legendele povestite ulterior în **O samă de cuvinte**. Unele dintre cele mai spectaculoase cercetări ale sale pornesc din asemenea studii de documente, cel despre originea muntenească a familiei cronicarului Miron Costin, sau despre Sava Ieromonahul, căruia D. Velciu îi atribuie cronica anonimă a Moldovei dintre 1661 şi 1709, cunoscută de specialişti drept cronica lui pseudo-Nicolae Costin.

Dintr-o cercetare de asemenea natură documentară şi biografică îşi trage substanţa şi prima sa carte, apărută în 1968 într-o colecţie destinată chiar unor biografii exemplare („Oameni de seamă", la vechea editură a tineretului), cea a lui Ion Neculce. Având la bază o bibliografie cuprinzătoare a subiectului la care a lucrat mai mulţi ani (această bibliografie cred că este şi lucrarea sa de debut), D. Velciu a reconstituit cu inegalabilă migală toate circumstanţele vieţii lui Neculce, pe care le-au consemnat actele păstrate până astăzi, precum şi posibilele lor efecte asupra textului cronicii; sigur că nu este vorba chiar de o viaţă care ar putea servi drept model, cum cerea colecţia respectivă, dar cercetarea autorului pune în lumină formarea treptată a unui caracter implicat prin mii de fire în vâltoarea vremurilor sale, pe care le reprezintă foarte bine: un mare boier, un aristocrat conştient de rangul său, dar şi de datoriile sale, dornic de putere şi de avere, ca orice personalitate puternică într-o epocă agitată şi nesigură, intrigant dacă e nevoie, pentru că asta era principala formă de politică internă, dar nu mai puţin patriot şi iubitor al ţării căreia îi scrie istoria după ce, alături de un domn căruia i-a fost credincios, a încercat să i-o influenţeze. Acesta este şi principalul merit al cărţii lui D. Velciu, care acordă literaturii şi valorii literare a cronicii o atenţie secundară: că a introdus în conştiinţa specialistului, dar mai ales a cititorului, ideea necesarei diferenţe dintre imaginea omului şi a scriitorului chiar în cazul vechilor cronicari, că a spulberat mitul cronicarului „bun", care spune ce gândeşte şi păstrează laudele pentru domnii care le merită, fiind alături de popor şi celelalte clişee, restituind – pe baza unei documentări impunătoare, într-un proces public bazat pe nenumărate texte – atât cronicarului, cât şi personajelor sale, dreptul la o identitate individuală, fără a-i retrage în acelaşi timp dreptul la o imagine publică corectă, „pozitivă". Într-o epocă de riguroasă interpretare „materialist-dialectică" a personalităţii istorice, cartea era aproape subversivă şi numai aglomerata erudiţie a discuţiei n-a lăsat să se vadă prea bine acest lucru. Această perspectivă asupra personalităţii cronicarilor continuă de fapt şi în următoarele două cărţi, dedicate celorlalţi doi mari cronicari moldoveni, Gr. Ureche (din 1979) şi Miron Costin (din 1973), ultima în special valorificând sugestia unui personaj complex şi într-o anumită măsură disimulat, pe care o făcuse Şerban Cioculescu încă din 1944.

Diferită oarecum de aceste cărţi este monografia consacrată în 1987 unui cronicar muntean, poate cel mai important al acestei familii, Radu Popescu, unde cercetarea este obligată să intre de la început în discuţii asupra paternităţii; contestată de istorici de autoritate, precum P.P. Panaitescu şi Al. Piru, paternitatea lui Radu Popescu asupra primei părţi a cronicii care i se atribuie este investigată, şi în final acceptată de D. Velciu, în paralel cu investigaţia omului Radu Popescu, demnitar cu o viaţă destul de agitată şi controversabilă, personaj în unele pagini al propriei sale relatări. Cele două linii se întâlnesc în final, autorul optând pentru un profil veridic în complexitatea lui, care explică omul şi totodată opera lui. Aşa cum apare în cercetarea sa laborioasă, Radu Popescu nu rămâne stigmatizat prin formula reducţionistă a lui Călinescu („ticăloşia unită cu talentul"), ci se defineşte mai degrabă prin vocaţia „opoziţiei", trăsătură permanentă care îi caracterizează şi-i explică actele, decurgând ele însele din poziţia la care îl obligă legăturile de familie, alianţele politice, adică identitatea amintită pe care D. Velciu ştie să o descopere fiecăruia dintre cronicarii săi; îmi aduc aminte că şi N. Manolescu a dedicat acestei cărţi o cronică favorabilă şi nu e singurul, căci interesul cărţilor sale trece de cercul relativ limitat al specialiştilor.

Dumitru Velciu este un exemplu de destin care contrazice vorba cronicarului, despre „omul supt vremi". E adevărat că (născut la Bucureşti, la 11 noiembrie 1923) timpul i-a frânt cariera înainte de a o începe, căci 1947, anul când termină Facultatea de litere a Universităţii din Bucureşti, este şi anul marii răsturnări care, în ceea ce-l priveşte, îl va duce departe de speranţele începutului, la cariera de economist la Centrocoop, unde a lucrat toată viaţa (a terminat şi Academia de studii economice în 1962); dar şi vremile pot fi învinse de o mare voinţă şi de o pasiune adevărată, căci din această poziţie mai mult decât excentrică, D. Velciu şi-a construit una dintre cele mai solide reputaţii de specialist în domeniul cronicarilor. Şi alte texte ale sale stau să apară, despre Miron Costin şi raporturile cu contemporanii şi posteritatea, despre cronica zisă a lui pseudo-Amiras şi altele, fie în volum, la Ed. Minerva, fie în **Anuarul** institutului de istorie ieşean, unde a mai dat în timp contribuţii solide, fie cine mai ştie unde; prin ele şi prin cele deja aflate pe rafturile bibliotecii noastre, prezenţa sa printre noi va continua. Ar fi împlinit, peste câteva zile doar, şaptezeci şi unu de ani.

Năzdrăvanul Occidentului

de MARIAN POPESCU

În familiile cu mai mulţi copii se spune, de obicei, despre cel mai mic că e năzdrăvanul, cel care face lucruri care şochează măcar un pic o conduită stabilizată a mediului familial. Extrapolând, aşa trebuie să fi părut şi România occidentalului când afla din presă sau de la TV năzbâtiile unor oameni de stat sau ale unor părţi ale societăţii civile de pe la noi. Manifestările sociale şi politice arborând primitivismul, barbaria la rang de reprezentare naţională trebuie să fi pus pe gânduri. Cum, la fel, exprimarea culturală sau sportivă la superlativ trebuie să fi şocat prin intrarea într-o dizarmonică melodie concertând şi manifestările „năzdrăvane". Manifestarea agresivă, a politicului sau a socialului, are în teatru conotaţii aparte. Aici e posibil ca vechimea în „muncă" să fie apreciată ca valoare (mare), şi în actorie, regie sau critică, neadmiţându-se, cu civilitate şi deschidere culturală, că „valoarea nu aşteaptă numărul anilor". Rigiditatea ca formă mentală îngustează acum foarte mult din şansele oamenilor tineri de a comite „năzdrăvăniile" artistice. E cultivată, mai degrabă, sufocanta atitudine paternă (paternalistă) în numele unei experienţe despre care, apriori, se vorbeşte ca şi despre valoare. Experienţa şi valoarea au de regulă foarte puţine în comun. În teatru.

Duioasele gânduri simple de mai sus mi-au fost evocate de câteva contexte în care am fost implicat: o premieră a Teatrului Tineretului din Piatra Neamţ (**Năzdrăvanul Occidentului** de J.M. Synge, în regia Nonei Ciobanu, studentă ATF la regie teatru), o discuţie cu un grup de critici teatrali la UNITER şi o întâlnire la „Cafeneaua literară" a Facultăţii de Litere din Bucureşti (împreună cu regizorul Alexandru Dabija, actorul Marcel Iureş, sub „bagheta" moderatoare a criticului literar Ion Bogdan Lefter). Desfăşurate în nici trei zile, aceste prize de contact mă determină să observ spectacolul Nonei Ciobanu de la Piatra Neamţ într-un context mai larg decât al banalelor observaţii critice privind anvergura viziunii regizorale şi calibrul interpretării actoriceşti. Piesa lui Synge, născută dintr-o matrice spirituală irlandeză, oferă subiectul interesat al adevărului revendicat din ambele părţi: rătăcit într-un sat la malul mării, după ce a comis paricidul, tânărul – personajul principal –, este instalat de către mica comunitate locală în mitul propriei sale fapte, fiind apreciat pentru ea; apariţia tatălui crezut ucis readuce lucrurile la caragialescul „atunci, nu mai ai nici un haz". Posibila poveste de dragoste este curmată brusc de inactualitatea mitului. „Năzdrăvanul" nu mai este cel ce fusese crezut într-un anume fel, primitiva reacţie (şi de adulare şi de respingere) fiind netă. E aici, în mic, o lume care ne e familiară. Spunea Dabija la întâlnirea de la Litere că România e, de fapt, un sat, cu practicile corespunzătoare. Ce reprezintă individul într-o astfel de comunitate unde nu te poţi decât ori alinia, aparţinând numitorului comun, ori fiind „năzdrăvan". Lumea spectacolului este construită de către regizoare în direcţia unei elementare (şi la propriu şi la figurat) reprezentabilităţi a umanului: scena este populată în scenografia lui Silviu Bejan de mai multe butoaie, câteva mai mari (unul e un loc de refugiu, altul e tejgheaua hanului), altele mai mici. O lume trăind elementar, încălzindu-se la foc, spălându-se în butoiul-hârdău, bând bere, cu un instinct puternic al eliminării atipicului („năzdrăvanul"). Atipicul deranjează sistemul – e o observaţie făcută şi de Marcel Iureş reflectând la consecinţele asupra destinului său de actor provocate de agresivitatea şi barbaria sistemului. În spectacolul de la Piatra Neamţ, unde evoluează nouă din cei treisprezece tineri actori angajaţi recent de către directorul teatrului (regizorul Nicolae Scarlat) unda aceasta de şoc reprezentată de evoluţia concertată a multor actori tineri a permis o pregnanţă remarcabilă a conceptului vizual al spectacolului. Regizoarea Nona Ciobanu, la al treilea spectacol acum, se desprinde – nu fără o anume inerentă dificultate – de o exprimare artistică serială şi abordează hotărât conceptul de teatralitate de la nivelul ideii care duce spre plasticitatea imaginii scenice. Evoluţia lui Iulian Bălţăţescu în rolul titular acreditează favorabil proiectul întregului spectacol; corespondenţa sa cu partiturile lui Romeo Tudor sau ale Oanei Albu şi Lelia Ciubotaru fiind remarcabilă.

Dar cu cianură aţi încercat?

de MANUELA CERNAT

O serie neagră pare să fi început pentru breasla regizorilor de film. După Manole Marcus, răpus recent de o lungă şi istovitoare boală, ne-a părăsit fulgerător Gheorghe Vitanidis. Avea doar 63 de ani. Inima lui generoasă şi-a oprit pe neaşteptate bătăile la Atena, unde va fi înhumat provizoriu. Cât de provizoriu? Este România atât de săracă încât să nu îşi poată îngădui readucerea sicriului cu trupul unui artist care a slujit-o cu devotament şi neţărmurită dragoste? Este atât de pauperă încât să lase altor ţări grija de a-i îngropa creştineşte fiii? Sau este România din ce în ce mai nepăsătoare cu soarta artiştilor ei, vii sau morţi?

Din '89 încoace, destinul creatorilor nu pare să mai intereseze pe nimeni. Lăsaţi de izbelişte, artiştii se descurcă cum pot, cu venituri de mizerie, cei mai mulţi fără nădejdea de a-şi mai putea împlini vreodată menirea. Proiecte ambiţioase rămân pe hârtie, scenarii pasionante îşi caută zadarnic producătorul în vreme ce marile şi micile noastre ecrane sunt invadate de inepţii. Vedete străine cu figură de brută şi fruntea lată de două degete sunt impuse în atenţia publicului în timp ce extraordinarii noştri interpreţi îmbătrânesc şi dispar cu regretul de a nu li se fi oferit rolurile pe care le aşteptau, rolurile pe care cu prisosinţă le meritau.

Ar trebui să ne dea de gândit scurtarea drastică a speranţei de viaţă a actorilor şi regizorilor noştri de film. Decenii de-a rândul, veşnic între două trenuri, două avioane sau două autobuze, interpreţii noştri şi-au împărţit existenţa, între scenă şi platoul de filmare. Se spune îndeobşte că o meserie practicată cu plăcere îţi prelungeşte existenţa. Şi se mai spune că secretul longevităţii artiştilor ar sta în bucuria pe care o împart semenilor fiindcă aceasta se reîntoarce benefic asupra lor. Atunci de ce Amza Pellea, Emanoil Petruţ, Gheorghe Cozorici, Kovacs Gyorgy, George Constantin, şi lista s-ar putea prelungi cu încă multe alte nume, au fost seceraţi în plină maturitate creatoare? Răspunsul este cum nu se poate mai simplu. Pentru că şi-au asumat eroic un adevărat apostolat. Seara jucau Shakespeare şi din spectacol alergau direct la gară să prindă un tren îngheţat care să-i hurducăie până-n zori prin cine ştie ce coclauri unde erau aşteptaţi la filmare. La prânz porneau din nou spre Bucureşti, Cluj sau Iaşi, să prindă autobuzul jerpelit al teatrului care pleca pe alte coclauri în istovitoare turnee săteşti. Să fi comparat situaţia actorului român cu a confraţilor de la Hollywood? Ar fi fost o nebunie. Mai curând, ca într-o celebră anecdotă, te puteai întreba: „Dar cu cianură aţi încercat?"

La tot acel dementţial consens fizic se adăuga stressul ideologic al temutelor „vizionări". O încruntătură de sprânceană a pământeanului Dumnezeu şi scene sau secvenţe la care se trudise cu har şi dăruire zburau din piesă sau din film. Astăzi vremurile acelea ni se par departe. Unii le uită de parcă n-ar fi fost. Astăzi, am evoluat. La o încruntătură de sprânceană zboară directorii de teatru sau de studio cinematografic.

De la Eminescu încoace, destinul artistului român a fost şi rămâne încă tragic. Nesecata fântână a talentelor acestui popor ne îngăduie oare să le scurtăm cu bună ştiinţă viaţa?

Sculptura în simpozion, sculptura în natură

Număr ilustrat cu imagini ale Bucureştilor de altădată

de CORNELIU ANTIM

Sângeorz Băi este un loc binecuvântat de Dumnezeu. În inima împădurită a ţării, ca într-o oază de credinţă şi puritate, un profesor de arte frumoase ctitoreşte una dintre cele mai fermecătoare erezii pe care le poate trăi astăzi România epocii de tranziţie. Această cutezătoare erezie se numeşte **„mântuirea prin spirit şi exerciţiu creativ"**.

Acest anahoret, semănător al speranţei în ceilalţi, adună, spre neuitare, într-un muzeu sui-generis al micii înjghebări piemontane, tot ceea ce spiritualitatea locului a zămislit şi a păstrat în sipetele ei ascunse. O reunire eterogenă de valori care dau identitate şi perenitate vieţuitorilor din acel ungher bistriţean de lume. Este modul, cel mai direct şi mai viu, de trecere a văpaiei spiritului iscoditor şi plămăditor de la bătrâni la copii, pe care **Maxim Dumitraş** îl întreţine cu o evlavie neprecupeţită.

Fără să uite în ce timp se află, profesorul şi anticarul intră fără complexe în pielea artistului, modelând lemnul şi piatra în fel şi chip, într-o izvodire de forme vizionare şi răspicat rostite. Aşa avea să se nască ideea **Simpozionului de sculptură în aer liber de la Sângeorz Băi**, la care au răspuns de fiecare dată, în cele trei ediţii ce s-au împlinit până acum, artişti de primă mărime ai contemporaneităţii. Este formula ştiută a taberelor de creaţie, pe care Maxim Dumitraş o înţelege, însă, ca un spaţiu deschis tuturor genurilor de exprimare artistică, mergând până la muzică şi literatură, aidoma altor manifestări surori, intrate măi de mult în tradiţia noastră culturală, de la Lăzarea, Tescani, Valea Doftanei...

În acest an, s-au întâlnit sub paradisiacul templu al pădurilor bistriţene 9 sculptori, pe care, în ordine alfabetică, îi citâm şi noi aici, precum meşterii dumnezeieştii făptuiri manoline din legendara vatră a Curţii de Argeş. Ei sunt: **Titi Ceară, Reka Csapo, Darie Dup, Maxim Dumitraş, Mihai Istudor, Andrei Marina, Mircea Mocanu, Romelo Pervolovici, Alexandru Siminic**. De data aceasta, materialul ales a fost piatra şi marmura. În funcţie de împrejurări şi cerinţe compoziţionale, estetice, au fost integrate în operă şi alte componente, cum ar fi lemnul, fierul şi, evident, elementele din ambianţa imediată. Concepţia generală a lucrărilor are în vedere integrarea lor ulterioară în mediul în care au fost create.

Cu toate acestea, în mod excepţional, creaţiile acestei ultime ediţii au fost gândite de aşa manieră, încât ele să poată fi extrase temporar din ambianţa lor originară şi oferite interesului public, în sensul cel mai larg, într-o sală de expoziţie. După o primă „ieşire" într-o galerie din Bistriţa Năsăudului, iată azi întregul ansamblu instalat la Galeria „Simeza" din inima Capitalei. Un demers inspirat şi remarcabil prin nivelul performanţei artistice.

De la asprimile şi concavităţile acelor sâmburi megalitici imaginaţi de Titi Ceară, la „Peştele" ori „Pieptenii" lui Darie Dup (deşi nouă ne-au spus foarte multe mai ales acele „vreascuri" de marmură albă pe vatra de lemn carbonizat) şi de la „Tauromachia", ori eboşa portretistică din pietre dè râu ale Rekăi Csapo, la fabuloasele torsuri şi mameloane de marmură porfirie şlefuită, ca şi la arhitecturile triumfale sau sacramentale ale lui Istudor, regimul unei gândiri plastice novatoare şi moderne se distinge cu pregnanţă. Andrei Marina introduce în mediu forme cu o tectonică studiată şi atent finisată, pentru ca în marmurele cioplite de Mircea Mocanu să palpite, dinamice şi senzuale, două remarcabile „torsuri", alături de metaforele ecologiste imaginate de Romelo Pervolovici într-o cheie a sintaxelor sculpturale minimaliste pe care, într-o viziune cu subtilităţi erudite şi triumfaliste, amintind uneori de arhitecturile vechilor sumerieni şi egipteni, Alex. Siminic o sintetizează într-o proiecţie de o gravă monumentalitate. Un mănunchi de opere ce-şi revendică spaţiul şi durata în ambianţa unei convingătoare promisiuni culturale.

Uniunea Scriitorilor anunţă cu profundă durere încetarea din viaţă, în urma unui tragic accident de circulaţie, a scriitorului Titus Popovici, membru al Academiei Române, personalitate marcantă a literaturii române postbelice.

Primele schiţe, apărute în „Viaţa Românească", le semnează în colaborare cu Francisc Munteanu. Editează, printre altele, „Povestiri" (1955) „Străinul" (1955), „Setea" (1958), „Moartea lui Ipu" (1970), drama „Pasacaglia" (1962). Este autorul a numeroase scenarii de film printre care: „Puterea şi adevărul" (1974), „Columna" (1968), „Mihai Viteazu" (1969).

Prin moartea lui Titus Popovici, viaţa noastră artistică devine mai săracă.

Dumnezeu să-l odihnească!

Lumea literară

■ Între 8 şi 10 decembrie a.c. se vor desfăşura la Cluj-Napoca manifestările legate de împlinirea a 45 de ani de la apariţia revistei **Steaua**. Unică în felul său, prin promovarea literaturii veritabile şi prin atragerea unor colaboratori de prestigiu (mai ales sub direcţia lui Aurel Rău) revista clujană îşi propune un evantai larg de acţiuni, după un program bine stabilit. Simpozionul „Semnificaţii şi etape", dedicat literaturii promovate de revistă, „Literatura ultimilor 45 de ani, umbre şi lumini", „Modalităţi de cooperare între publicaţiile literare şi raţiunea unor delimitări de profiluri şi programelor feluritelor grupări literare" sunt câteva teme ce suscită interes.

■ **Vatra** în centenar marchează evenimentul în zilele de 16, 17, 18 decembrie. Colocvii şi dezbateri vor avea loc la Palatul Culturii din Târgu-Mureş, Sala oglinzi. Printre altele semnalăm: „Ideea de direcţie în literatura română", „Revistele de cultură între tradiţie şi actualitate", „Interferenţe culturale în spaţiul transilvan".

■ Miercuri şi joi (7 şi 8 decembrie) Marius Tupan se va întâlni cu cititorii din Drobeta Turnu-Severin cu prilejul apariţiei romanului „Vitrina cu păsări împăiate", carte inspirată din realităţile Dunării de Sus în vremea **anilor lumină**. Alături de autor se vor afla scriitori locali, Ileana Roman, Valeriu Armeanu, Romulus Cojocaru, Constantin Ghiciulescu, Nicolae Calomfirescu şi alţi condeieri binecunoscuţi.

■ La UNITER a avut loc întâlnirea literar artistică prilejuită de împlinirea a 60 de ani de la apariţia tălmăcirii în limbă română realizată de poetul Octavian Goga a poemului dramatic **Tragedia omului** de Imre Madoch. Au citit din poem Ilinca Tomoroveanu, Ion Caramitru, Marcel Iureş şi Gheorghe Visu.

■ Tinerii scriitori din Basarabia au o revistă a lor: **Contrafort**. A fost lansată şi dincoace de Prut, la Fundaţia Culturală Română, zilele trecute. Participanţii numeroşi i-au salutat cum se cuvine.

■ Se impun tot mai mult în peisajul literar actual „Feţele culturii", supliment săptămânal al cotidianului **Azi**. În numărul 746 (1368), luni 28 noiembrie a.c., George Gibescu, cu o fotografie de epocă (!), demarează cu un „Mic tratat de critică". Iată la ce concluzii ajunge: „După revoluţia din decembrie 1989, lucru curios, critica îşi pierde din nou statutul din varii motive – de la starea economiei de piaţă (!), până la înregimentarea în partide, grupări de presiune şi nostalgii de Ev Mediu, cu efecte nefaste în actul de selecţie a valorilor". Aşa o fi!

■ Nici Ioana Diaconescu nu-şi tădează generaţia – adică scrie fără să facă politică. I-a apărut volumul de poezii „Poemul cu părul alb". Nobilă podoabă!

■ Ajunsă la a doua ediţie (sau numărul 2), **Revista Vorbită** a înregistrat un număr record de participanţi. Numai locurile în picioare i-au putut ţine în sala de la Casa Monteoru. Fireşte multă lume bună, personalităţi ale vieţii noastre literare. Au citit şi s-au prezentat (sau au fost prezentaţi), Diana Manole, Saviana Stănescu, Daniel Forga, Adrian Oţoiu. Cei mai virulenţi comentatori au fost Horia Gârbea, Dan Silviu Boerescu, Cătălin Ţârlea. Cu toate acestea, n-a fost nevoie de maşina Salvării.

Michel Tournier

Maestru de neegalat al povestirii, Michel Tournier (n. 1924) unește în paginile sale insolitul cu ironia, poezia cu meditația filosofică.

Linţoliile Veronicăi, ***care face parte din volumul Le cocq de bruyère (Cocoșul sălbatic), propune, ca atâtea alte proze ale scriitorului francez, o răsturnare de sensuri ale unei străvechi legende, care scoate la lumină, în mod neașteptat, esența unui rău metafizic, cu atât mai înspăimântător cu cât uneltele lui pot fi obiecte dintre cele mai inofensive.***

Linţoliile Veronicăi

În fiecare an, în luna iulie, **Întâlnirile internaţionale de Fotografie** atrag la Arles o mulţime mare de fotografi amatori şi profesionişti. Timp de câteva zile, expoziţiile apar la fiecare colţ de stradă, pe terasele cafenelelor se ţin lungi cuvântări, iar seara invitaţii de vază îşi proiectează operele pe un vast ecran alb, întins în curtea Arhiepiscopiei, şi culeg laude şi huiduieli de la un public tânăr, pasionat şi lipsit de indulgenţă. Cunoscătorii unui almanah de la Gotha al fotografiei se desfată recunoscând pe străduţele şi în piaţetele oraşului pe Ansel Adams şi Ernst Haas, pe Jacques Lartigue şi Fulvio Roiter, pe Robert Doisneau şi Arthur Tress, pe Eva Rubinstein şi Gisèle Freund. Şi-i arată unii altora pe Cartier-Bresson, ştergându-se de pereţi, căci acesta nu crede că poate vedea, dacă este el însuşi văzut, pe Jean-Loup Sieff, atât de frumos, încât ai vrea să nu mai facă decât autoportrete, pe Brassaï, nocturn, misterios, nemaidând drumul în plin soare provensal unei vechi umbrele negre.

– Brassaï, ce-i cu umbrela asta?

– E o manie. M-a apucat în ziua în care m-am lăsat de fumat.

Fără îndoială că i-am văzut pe Hector şi pe Veronica împreună, dar e scuzabil că la început nu l-am remarcat decât pe Hector. Asta se petrecea pe una din acele înguste limbi de pământ care mărginesc Camargue şi care despart marea de cele din urmă lacuri sălcii, unde vin să se abată, ca nişte uriaşe plase albe şi roşii, flamingii. Condus de unul din organizatorii **Întâlnirilor**, un grup de fotografi se reunise pe unul din acele pământuri inundate, ca să facă fotografii de nud. Modelul evolua în goliciunea lui minunată şi generoasă, când alergând prin spuma valurilor, când culcat pe burtă pe nisip sau ghemuit într-o poziţie fetală ori mergând prin apele moarte ale lacului în timp ce cu puternicele lui coapse dădea la o parte algele şi sărăturile moarate.

Hector era un tip de mediteranean de statură potrivită, cu musculatură greoaie, cu chipul rotund, cam copilăros, întunecat de o frunte de tăuraş, pe care o tivea un păr negru şi frizat. Avea din plin o animalitate firească ce se potrivea de minune cu lucrurile simple şi fruste din acele ape vii ori stagnante, ierburi roşietice, nisipuri albăstriu-cenuşii, buşteni albiţi de măcinătură. Era, desigur, gol, dar nu cu totul, căci purta un soi de colier, un şnur de piele care trecea printr-un colţ lung găurit. Podoaba aceea sălbatică îi sporea de altfel goliciunea, iar el întâmpina mitraliatul neîncetat al fotografilor cu o complezenţă naivă, ca pe omagiul care, pe bună dreptate, îi revenea trupului său splendid.

Întoarcerea la Arles s-a făcut într-o jumătate de duzină de maşini. Întâmplarea mă aşezase lângă o femeie micuţă, subţire şi vioaie, căreia inteligenţa şi un anume farmec febril îi ţineau loc de frumuseţe şi care mă făcea cu cruzime să împart şi înghesuiala materialului de luat vederi ce-l târa după ea. Părea, de altfel, destul de prost dispusă şi, bombănind încontinuu, judeca aspru şedinţa de lucru din dimineaţa aceea, fără ca eu să fi fost cu totul sigur că mie îmi era adresat discursul ei.

– Fotografiile de azi dimineaţă... una nu-i de reţinut. Plaja aia, Hector ăla! O banalitate, să plângi nu alta! Cărţi poştale şi societate! Eu, cel puţin, aveam distagonul de patruzeci de milimetri. Cu unghiul ăsta super-uriaş se obţin distorsiuni interesante de perspectivă. Numai să întindă Hector mâna spre obiectiv, că va avea o mână gigantică, cu un trup mititel şi un cap de vrabie îndărăt. Nostim. În fine, e însă o originalitate ieftină. Nu valorează nimic. O dată puse bine la magazia de accesorii marea, nisipul şi buştenii viermănoşi, mi-ar plăcea să fac ceva din acest micuţ Hector. Numai că asta ar cere muncă. Muncă şi sacrificii...

Pe când făceam la sfârşitul zilei o scurtă plimbare prin Arles nocturn, i-am zărit pe amândoi – Hector şi Veronica – pe terasa de la **Vauxhall**. El o asculta cu un aer uimit. Îi vorbea oare de muncă şi sacrificii? Mergeam destul de încet ca totuşi să-i aud răspunsul la o întrebare a Veronicăi. Îşi scosese de la gulerul cămăşii colierul pe care îl observasem dimineaţă.

– Da, e un colţ, explica el. Un colţ de tigru. Mi-a fost adus din Bengal. Băştinaşii sunt convinşi că nu au a se teme că vor fi devoraţi de un tigru, atâta vreme cât au acest fetiş asupra lor.

În timp ce vorbea, Veronica îl cerceta cu un aer posomorât şi insistent.

Întâlnirile luară sfârşit. I-am pierdut din vedere pe Hector şi pe Veronica, ba chiar i-am cam uitat în iarna ce a urmat.

Un an mai târziu, eram din nou arlezian. Ei de asemenea. Am regăsit-o pe Veronica neschimbată. Cât despre Hector, el era de nerecunoscut. Din grosolănia lui cam copilăroasă, din îngâmfarea lui de animal frumos, din veselia lui optimistă şi solară nu mai rămăsese nimic. Sub efectul a nu ştiu cărei schimbări de viaţă, slăbise într-un fel aproape îngrijorător. Veronica părea să-i fi comunicat ritmul ei febril şi îl învăluia într-o privire acaparatoare. De altfel, nu-şi refuza – ba dimpotrivă – să-i comenteze metamorfoza.

– Anul trecut, Hector era frumos, dar nu cu adevărat fotogenic, îmi spuse. Era frumos, iar fotografii puteau, dacă voiau, să tragă nişte copii destul de fidele, deci şi frumoase, după trupul şi chipul său. Dar, ca toate copiile, fotografiile astfel realizate rămâneau evident inferioare originalului real.

Acum, el a devenit fotogenic. În ce constă fotogenia? E facultatea de a produce fotografii care merg **mai departe** decât obiectul real. În termeni comuni, omul fotogenic îi surprinde pe cei care, cunoscându-l, îi văd pentru prima dată fotografiile: ele sunt mai frumoase ca el, au aerul că dezvăluie o frumuseţe care până atunci rămăsese ascunsă. Or, o asemenea frumuseţe fotografiile nu o dezvăluie, ci o creează.

Am aflat în continuare că locuiau împreună într-o căsuţă modestă de ţară, pe care Veronica o închiriase în Camargue, nu departe de Méjannes. Mă invită acolo.

Era una din acele colibe atât de scunde, încât, cu acoperişul lor de stuf e cu neputinţă să le ghiceşti în peisajul camarghez, înainte de a te împiedica de îngrădirea ogrăzii. Îmi închipuiam cu greu viaţa lor în comun în aceste câteva încăperi sărăcăcios mobilate. Doar fotografia se afla pe deplin la ea acasă. Nu existau decât spoturi electrice, flaşuri electronice, gamele de reflexie, aparate de luat vederi, apoi laboratorul de tiraj şi developare, cu un lux teribil de produse chimice în sticle, bidoane, în cutii sigilate, în doze de material plastic. Una din încăperi părea totuşi că-i este destinată lui Hector. Dar acolo, alături de o masă monahală şi de o baterie de duş înconjurată de o perdea din cauciuc, se găsea un întreg arsenal pentru cultura intensivă a muşchilor, care nu vorbea decât de efort, muncă, de repetare neobosită a aceluiaşi gest dureros, îngreunat de fontă sau oţel. Pe unul din pereţi se înălţa spalierul suedez. În faţă, pe rasteluri, se găsea toată gama de greutăţi şi haltere şi un set complet de măciuci de stejar lustruit. În rest, încăperea nu însemna decât extensoare, crispatoare, aparat de vâslit şi bare cu discuri. Era ceva de sală de operaţie şi cameră de tortură în toate acestea.

– Anul trecut, dacă îţi aminteşti, explică Veronica, Hector mai era încă foarte învelit, ca un minunat fruct tânăr, tare şi copt. Foarte îmbietor, dar neinteresant pentru fotografie. Pe masele acelea rotunde şi netede, lumina aluneca fără să se agaţe ori să se joace. Trei ore de exerciţii zilnice intense au schimbat asta. Trebuie să-ţi spun că, de când îl am sub mână, tot acest material de cultură fizică ne însoţeşte în deplasări. El reprezintă complementul normal al materialului de luat vederi pe care îl duc pretutindeni cu mine. Când călătorim, break-ul e plin să plesnească.

Ne-am mutat în altă încăpere. Pe o masă

formată dintr-o planşă susţinută de două capre, fotografii mărite adunate repetau o suită de variaţii pe aceeaşi temă.

– Iată-l, spuse Veronica cu o umbră de exaltare în glas, pe adevăratul, pe unicul Hector! Priveşte!

Era oare cu adevărat Hector, masca aceea scofâlcită, doar pometi, doar bărbie şi orbite, cu un coif de păr, ale cărui bucle disciplinate păreau date cu lac?

– Una din marile legi ale fotografiei, relua Veronica, este importanţa primordială a chipului. Câte fotografii despre care se nădăjduia că vor fi magnifice – şi care ar fi putut, ar fi trebuit să fie aşa – nu sunt stricate de un chip nepotrivit ori pur şi simplu în dizarmonie cu trupul! Lucien Clergue, ai cărui invitaţi au fost cu toţii la Arles mai mult sau mai puţin, a rezolvat problema tăind capul nudurilor sale. Evident, decapitarea constituie un procedeu radical! Logic, asta ar fi trebuit să ucidă fotografia. Dimpotrivă, el îi conferă o viaţă mai intensă, mai tainică. S-ar zice că întregul suflet din cap s-a retras din acest cap tăiat în trupul expus şi că se manifestă, făcând să se iste o mulţime de mici amănunte de viaţă, absente din nudurile obişnuite: pori ai pielii, tuleie, aluniţe contrastante, încreţeli ca pielea de găină, cât şi acea dulce îndesare a părţilor moi, mângâiate şi modelate de apă şi soare.

E o mare artă. Dar cred că ea e rezervată trupului de femeie. Nudul masculin nu s-ar preta la un asemenea joc al capului oarecum înghiţit de trup. Priveşte imaginea asta. Chipul e cifrul trupului. Vreau să spun: trupul însuşi tradus într-un alt sistem de semne. Şi, totodată, cheia trupului. Uită-te în depozitele de la muzee la anumite statui mutilate. Bărbatul fără cap devine indescifrabil. Nu mai vede nimic, pentru că nu mai are ochi. Or, el îi creează vizitatorului neplăcutul sentiment că tocmai el, vizitatorul, este cel care a orbit. Pe când statuia de femeie înfloreşte mai vârtos în plenitudinea ei carnală, atunci când şi-a pierdut capul.

– Cu toate astea, făcui eu, nu s-ar putea spune că chipul pe care i l-ai încredinţat lui Hector străluceşte de inteligenţă şi atenţie la lumea dinafară.

– Evident că nu! Un chip treaz, curios, extravertit ar fi catastrofă pentru trupul gol. L-ar vida de substanţă. Trupul ar deveni suportul neînsemnat al acelei lumini pironite pe lucruri, ca turnul unui far care nu există – cufundat în noapte – decât ca să se aprindă pe cer lanterna rotitoare. Chipul potrivit pentru nud e un chip închis, adunat, concentrat asupra lui însuşi. Uite, **Gânditorul** lui Rodin. E o brută care, cu faţa în pumni, face un efort violent ca să scoată din bietul lui creier o palidă licărire. Tot trupul lui puternic e străbătut şi parcă transfigurat de acest efort, de la picioarele întoarse înăuntru până la ceafa de taur, trecând prin şira spinării de nomad.

– Mă gândesc într-adevăr la ochii statuilor, la strania lor privire părând întotdeauna că ne străbate fără să ne vadă, ca şi cum, piatră fiind, n-ar putea percepe decât piatra.

– Ochii statuilor sunt fântâni sigilate, afirmă Veronica.

Se lasă tăcerea, timp în care am examinat trei probe trase pe hârtie extradură.

Aşezat pe un fond negru uniform – cunosc acele lungi rulouri de hârtie de toate culorile, folosite de fotografi ca să-şi izoleze modelul, precum o insectă înţepată într-o cutie de entomolog –, decupat de umbrele şi plajele de lumină de la o sursă luminoasă, unică şi violentă, trupul lui Hector părea încremenit şi scormonit până la os, disecat ca printr-un simulacru de autopsie ori de demonstraţie anatomică.

– Nu e chiar ceea ce se cheamă „lucrul pe viu", am glumit eu, încercând să rup farmecul destul de malefic al imaginilor.

– Ce e viu nu-i partea mea forte, a admis Veronica. Şi aminteşte-ţi de Paul Valéry: „Adevărul este gol, dar sub ce e gol se află ce e jupuit". Or, există două şcoli de fotografie. Cel care alungă imaginea surprinzătoare, mişcătoare, înspăimântătoare. Ei străbat oraşele şi câmpiile, prundurile şi câmpurile de luptă, ca să prindă din zbor scene evanescente, gesturi furişate, momente scânteietoare, ce ilustrează, toate, sfâşietoarea nimicnicie a condiţiei omeneşti, iscată din neant şi condamnată să se întoarcă acolo. Ei se numesc astăzi Brassaï, Cartier-Bresson, Doisneau, William Klein. Şi mai există celălalt curent care, acesta, derivă în întregime din Edward Weston. E şcoala imaginii deliberate, calculate, nemişcate, cea care visează nu clipa, ci eternitatea. Printre aceştia, Denis Brihat pe care l-ai putut vedea aici cu barba şi ochelarii à la Hemingway. Retras în Luberon, nu mai fotografiază de douăzeci şi cinci de ani decât plante. Şi ştii care e duşmanul lui cel mai aprig?

– Spune.

– Vântul! Vântul care face florile să se mişte.

– Şi a ales să trăiască în patria mistralului!

– Această şcoală a nemişcării are patru domenii rezervate: portretul, nudul, natura moartă şi peisajul.

– Pe de o parte fotografierea pe viu, pe de alta natura moartă. Aproape că-mi vine să mă joc cu cuvintele astea şi să spun: pe de o parte natura vie, pe de alta fotografierea pe ce-i mort.

– Asta nu m-ar stânjeni, concedă Veronica. Moartea mă interesează şi face chiar mai mult decât să mă intereseze. O să merg fără îndoială într-o zi sau alta să fac fotografii la morgă. Există în cadavru – cel adevărat, cel brut, nu în cel aranjat pe patul lui, cu mâinile împreunate, gata să primească fără a se clinti stropirea cu apă sfinţită – există, da, în cadavru un adevăr... cum să spun... marmorean. Ai remarcat la copilaşul care nu vrea să fie dus, facultatea de a se lăsa greu, de a-şi conferi o **greutate moartă** extraordinară? N-am dus niciodată un mort. Dacă aş încerca, sunt sigură că aş fi strivită.

– Mă sperii!

– Nu fă pe mironosiţa! Nu există, cred, nimic mai ridicol decât forma asta nouă de pudibonderie care se înspăimântă în faţa morţii şi a morţilor. Morţii sunt pretutindeni, începând cu arta. Poftim! Ştii exact ce înseamnă arta Renaşterii? Se pot da mai multe definiţii. Iat-o după mine pe cea mai bună: e descoperirea cadavrului. Nici Antichitatea, nici Evul Mediu nu au disecat cadavre. Arta grecească a statuilor, cu totul ireproşabilă din punct de vedere anatomic, se întemeiază în întregime pe observarea trupului viu.

– Lucrul pe viu.

– Exact. Praxiteles privea atleţii în acţiune. Din motive de ordin religios, de moravuri sau de alt fel, nu a deschis niciodată un cadavru. Trebuie să aşteptăm secolul al XVI-lea, şi în special pe flamandul Andreas Vesalius, pentru ca să se nască cu adevărat anatomia. Cel dintâi, el îndrăzneşte să facă disecţii. De atunci, artiştii se vor rostogoli spre cimitire. Şi aproape toate nudurile din acea epocă încep să miroasă a cadavru. Nu numai că manuscrisele lui Leonardo da Vinci şi ale lui Benvenuto Cellini sunt pline de planşe anatomice, dar în numeroase figurări de nuduri cât se poate de vii se ghiceşte obsesia jupuitului. Sfântul Sebastian al lui Benozzo Gozzoli, frescele lui Luca Signorelli de la Catedrala din Orvieto par scăpate din cine ştie ce dans macabru.

– Evident e un aspect al Renaşterii puţin cam neaşteptat.

– În contrast cu minunata sănătate a Evului Mediu, Renaşterea apare drept o epocă a morbidului şi a angoasei. Este epoca de aur a Inchiziţiei şi a proceselor ei de vrăjitorie, cu camerele de tortură şi cu rugurile ei.

Am pus la loc nudurile lui Hector, care păreau dintr-o dată tot atâtea dovezi într-un proces de vrăjitorie.

– Dragă Veronica, dacă am fi transportaţi în timpurile acelea de demult nu crezi că te-ai expune grozav primejdiei de a sfârşi pe rug?

– Nu neapărat! replică ea, cu atâta subînţeles încît ai fi spus că îşi pusese deja problema. Exista pe atunci un mijloc cât se poate de simplu de a te scălda în vrăjitorie, fără să te expui nici unui risc.

– Ce mijloc?

– Să faci parte din tribunalul Sfintei Inchiziţii! Fiind vorba de rug, găsesc din tot felul de motive că locul cel mai bun nu e **deasupra**, ci alături, în primele loje.

– Ca să vezi şi să fotografiezi.

Mă pregăteam să plec, dar o ultimă întrebare îmi stătea pe limbă.

– Că veni vorba de văzut, aş fi dezamăgit să te părăsesc fără să-l salut pe Hector.

Am crezut că observ cum faţa ei, o clipă luminată de ironia mea, se posomora; ca şi cum tocmai aş fi comis o indiscreţie.

– Hector?

Îşi consultă ceasul.

– La ora asta doarme. Spre deosebire de regimul absurd pe care îl urma altădată, îl oblig să mănânce puţin şi să doarmă mult.

Surâse, pentru ca totuşi să adauge:

– E regula de aur a sănătăţii: cine doarme, cinează.

Mă îndreptam spre uşă, când păru să se răzgândească.

– Dar, oricum, poţi să-l vezi. Îl cunosc. Îi trebuie mult să se trezească.

Am urmat-o până într-o cămăruţă situată în fundul unui coridor, la capăt. La început am crezut că soiul ăsta de celulă nu avea ferestre, dar am băgat de seamă perdelele trase, care se confundau cu paloarea pereţilor şi a plafonului. Totul era atât de alb, atât de gol, încât te-ai fi crezut înlăuntrul unei coji de ou. Hector dormea culcat pe burtă pe un culcuş jos şi larg, într-o poziţie care îmi aminti de una din poziţiile ce le adoptase cu un an înainte în Camargue. Temperatura justifica inexistenţa vreunei cuverturi, a vreunui cearceaf. În penumbra uniform lăptoasă, carnea aceea roşcată, încremenită într-o poziţie asimetrică – un genunchi îndoit, braţul opus în afara patului – în care exista totodată un deplin abandon şi o voinţă pătimaşă de a dormi, de a uita, de a nega lucrurile şi oamenii din lumea exterioară, însemna oricum un frumos spectacol.

Veronica îşi aşează pe el o privire posesivă, apoi mă privi cu un aer triumfător. Era opera ei, o magnifică reuşită, indiscutabil, masa aceea sculpturală şi aurie, aruncată în fundul celulei ovoidale.

Trei zile mai târziu, am descoperit-o în sala din spate a unui mic bar din piaţa Forumului, frecventat numai de ţigani şi de locuitori din la Roquette, mahalaua oraşului. Mi-a fost oarecum peste mână să recunosc, dar asta era: Veronica băuse. În plus, părea să aibă un vin prost. Schimbarăm câteva cuvinte plictisitoare despre corida din ajun, despre o reprezentaţie cu „Elisabeta Angliei" de Rossini, care trebuia să aibă loc în ziua următoare la Teatrul antic, despre o expoziţie Bill Brandt, inaugurată în după-amiaza aceea. Răspundea cu fraze scurte, în silă, cu mintea vizibil în altă parte. Un înger trecu. Deodată, ea se hotărî.

– Hector a plecat, spuse ea.

– Plecat? Unde?

– Dac-aş şti!

– Nu ţi-a spus nimic?

– Nu, ba da, în sfârşit, a lăsat o scrisoare. Ţine!

Şi aruncă pe masă un plic desfăcut. Apoi se posomorî, ca pentru a-mi lăsa timpul s-o citesc. Scrisul era îngrijit, curăţel, un pic şcolăresc. Am fost izbit de tonul tandru, atenuat şi parcă limpezit, spiritualizat de folosirea lui „dumneavoastră".

Veronica scumpă,

Ştiţi câte fotografii aţi tras după trupul meu în timpul celor treispreze luni şi unsprezece zile cât am petrecut împreună? Bineînţeles, n-aţi numărat. M-aţi fotografiat fără să număraţi. Eu m-am lăsat fotografiat numărând. E cât se poate de normal, nu? Mi-aţi smuls imaginea de douăzeci şi două de mii două sute treizeci şi nouă de ori. Evident, asta mi-a dat răgazul să reflectez şi am înţeles o mulţime de lucruri. Eram destul de naiv anul trecut, când făceam pe modelul în Camargue pentru toată lumea. Nu era ceva serios. Cu dumneavoastră, Veronica, a devenit serios. Fotografia neserioasă nu atinge modelul. Alunecă pe el, fără să-l atingă. Fotografia serioasă instituie un schimb necontenit între model şi fotograf. Există un sistem de vase comunicante. Vă datorez mult, scumpă Veronica. Aţi făcut din mine un alt om. Dar m-aţi luat de multe ori. De douăzeci şi două de mii două sute treizeci şi nouă de ori ceva din mine, mi-a fost smuls, ca să intre în capcana dumneavoastră cu imagini, mica dumneavoastră cutie nocturnă (camera obscură), cum spuneţi. M-aţi jumulit ca pe o găină, mi-aţi smuls părul ca unui iepure de angora. Am slăbit, m-am asprit, m-am uscat, nu sub efectul cine ştie cărui regim alimentar sau de gimnastică, ci sub cel al fotografierilor, al acestor prelevări efectuate în fiecare zi pe substanţa mea. Mai e nevoie să spun că toate acestea nu ar fi fost cu putinţă dacă mi-aş fi păstrat colţul? Dar, căutaţi de puţin smintită, aţi făcut în aşa fel ca să-mi luaţi colţul meu fermecat. Acum sunt golit, sfârşit,

Continuare în pagina 22 ▶

LINŢOLIILE VERONICĂI

Urmare din pagina 21

răvăşit. Aceste douăzeci şi două de mii două sute treizeci şi două de rămăşiţe din mine însumi, pe care le-aţi clasat, etichetat, datat cu o grijă pizmaşă, vi le las. Nu mai am decât pielea şi oasele şi vreau să le păstrez. N-o să-mi luaţi pielea, scumpă Veronica! Găsiţi acum pe altcineva, bărbat sau femeie, neatins, virgin, cu un capital-de-imagini neînceput. Eu o să încerc să mă odihnesc, vreau să spun să-mi refac un chip şi un trup după cumplita prăduire pe care m-aţi făcut s-o îndur. Să nu credeţi că vă port pică, dimpotrivă, vă iubesc mult, în schimbul iubirii în felul dumneavoastră pe care mi-o purtaţi, o iubire devoratoare. Dar degeaba o să mă căutaţi. N-o să mă găsiţi nicăieri. Nici chiar sub nasul dumneavoastră, dacă din întâmplare ne-am intersecta, aşa diafan, translucid, transparent, invizibil cum am ajuns.

Vă sărut,

Hector

P. S. Mi-am recuperat colţul.

– Colţul? Ce-i cu acest colţ?

– Ei, dar ştii, se impacientă Veronica, acel fleac pe care îl purta de un şnur în jurul gâtului. Mi-am dat toată osteneala de pe lume să-l fac să şi-l scoată, ca să-l fotografiez.

A, da, colţul acela fetiş despre care bengalezii cred că-i protejează de poftele tigroaicelor?

– Tigroaicelor? De ce spui tigroaice şi nu tigri?, întrebă ea iritată.

N-am putut, fireşte, să justific întrebuinţarea acestui feminin. S-a lăsat o tăcere plină de duşmănie. Dar, cum tot începusem să-mi periclitez situaţia între Hector şi ea, mă hotărâi să-mi uşurez sufletul.

– Ultima oară când ne-am văzut, am început, mi-ai vorbit îndelung de anatomiştii din Renaştere şi, în special, de flamandul Andreas Vesalius. Stârnit de vorbele dumitale, am avut curiozitatea de a merge la biblioteca municipală, ca să aflu mai mult despre acest personaj, care a fost adevăratul creator al anatomiei. Am descoperit o viaţă misterioasă, aventuroasă, primejdioasă, plină de peripeţii şi de răsturnări, călăuzită de la un capăt la celălalt doar de patima descoperirii ştiinţifice.

„Născut la Bruxelles, Vesalius devine repede un obişnuit al cimitirelor, al spânzurătorilor, al ospiciilor, al locurilor de tortură, pe scurt, al tuturor situaţiilor în care se moare. Îşi petrece o parte din viaţă în umbra lui Montfaucon. Te gândeşti la o vocaţie de necrofil, de vampir, de hoitar. Ar fi, într-adevăr, îngrozitor, dacă lumina inteligenţei nu ar purifica toate astea. Carol Quintul, acel alt flamand, face din el medicul său personal şi îl ia cu sine la Madrid. Acolo izbucneşte scandalul. Se răspândeşte zvonul că Vesalius nu se mulţumeşte să disece cadavre. Căci, cu siguranţă trupul lipsit de viaţă îşi dezvăluie anatomia. În ce priveşte fiziologia, el nu spune nimic, şi totuşi. În această privinţă, trupul viu este cel care trebuie să vorbească. Căutător îndrăzneţ, Vesalius porunceşte să i se aducă prizonieri. Aceştia sunt îndobitociţi cu mult opiu. Apoi îi taie în bucăţi. Pe scurt, după ce a inventat anatomia, el creează vivisecţia. E puţin cam dur, chiar şi pentru o epocă deloc blândă. Vesalius este deferit justiţiei. E condamnat la moarte. Filip al II-lea îi salvează viaţa la timp. Pedeapsa e comutată în obligaţia de a face un pelerinaj la Locurile Sfinte. Dar trebuie să credem că soarta îi era pentru totdeauna potrivnică. La întoarcerea de la Ierusalim, naufragiază şi este aruncat pe insula pustie Zanta. Moare de foame şi epuizare.

Scoasă din meditaţia ei taciturnă, Veronica ascultase cu un interes crescând.

– Ce viaţă frumoasă şi cât de bine se sfârşeşte! spuse ea.

– Da, dar vezi că pentru Vesalius cadavrele nu erau decât ce putea fi mai rău. Îi prefera oricum pe cei vii.

– Fără îndoială, admise ea, dar cu condiţia de a-i putea tăia în bucăţi.

Am rar ocazia să-i întâlnesc pe prietenii mei fotografi în timpul iernii pariziene. Totuşi, puţin a lipsit să nu mă întâlnesc cu Veronica, când cu expoziţia pe care o inaugura Fotogaleria din strada Christine.

– Nu sunt nici cinci minute de când a plecat, îmi spuse Chériau, care o cunoştea. A regretat mult că nu te-a văzut, dar nu putea să întârzie. De altfel, mi-a povestit lucruri pasionante, mă-nţelegi, pasionante!

În ce mă priveşte, n-aveam ce regreta. Chériau este gazeta vie într-un asemenea Landerneau al fotografiei şi nu trebuia decât să-mi deschid cât se poate de mari urechile, ca să aflu ceea ce îi dezvăluise Veronica şi încă multe pe deasupra.

– Mai întâi, începu el, şi-a regăsit şi şi-a luat înapoi modelul cal-de-bătaie, îl ştii, pe micuţul acela de Hector, pe care îl adunase la Arles?

Ştiam.

– Datorită lui, s-a lansat apoi într-o serie de experienţe de „fotografie directă". Aşa numeşte ea fotografierile făcute fără aparat, fără peliculă şi fără developator. Într-un cuvânt, visul celor mai mulţi fotografi ce resimt aservirile tehnice din meseria lor ca pe o tară. Fotografia directă este pe cât de uşor de formulat în principiul ei, pe atât de delicată în realizare. Veronica utilizează foi mari de hârtie fotografică, pe care începe să le expună în tihnă la lumina zilei. În absenţa revelatorului, suprafaţa sensibilă impresionată nu reacţionează decât printr-un neînsemnat viraj spre galben. Apoi ea îl scufundă pe nefericitul de Hector într-o baie de revelator (metol, sulfit de sodă, hidrochinoj şi borax). Pe urmă îl culcă cât mai e tot ud pe hârtia fotografică, într-o poziţie sau alta. Nu mai rămâne, în sfârşit, decât să spele hârtia cu o soluţie de fixaj acidă... şi să trimită modelul la duş. Din toate astea rezultă ciudate siluete strivite, o proiecţie plană a trupului lui Hector, destul de asemănătoare, spune Veronica textual, cu ce a rămas din japonezii loviţi şi dezintegraţi de bomba atomică pe unele ziduri de la Hiroşima.

– Şi Hector? Ce spune el de aşa ceva? întrebai eu, gândindu-mă la scrisoarea de adio, care dobândea deodată în amintirea mea înfăţişarea unei chemări într-un ajutor tragic şi derizoriu.

– Ei, tocmai asta-i! Nepreţuita de Veronica nu se îndoia, atunci când îmi povestea despre minunile „fotografiei directe", că eu cunoşteam celălalt versant al operaţiei. Căci am aflat din altă parte – ştii că am informatori – că sărmanul Hector a trebuit să fie spitalizat cu o dermatoză generalizată. Exact asta i-a intrigat pe medici. Leziunile vizibil provocate de produsele chimice semănau cu dermitele profesionale observate la tăbăcari, droghişti sau gravori. Dar în timp ce la aceşti artizani, ele se localizează pe mâini şi pe antebraţe, Hector prezenta întinse eriteme pe părţi ale corpului – pe spate, de exemplu – expuse rar şi cu atât mai vulnerabile.

După părerea mea, conchise Chériau, ar face bine să se smulgă din ghearele acestei vrăjitoare, dacă nu, ea va sfârşi prin a-i lua pielea.

A-i lua pielea!... Chiar expresia întrebuinţată în scrisoarea lui! Cu toate acestea, eram încă departe de a bănui ilustrarea pe care ea avea să i-o găsească mai târziu cu câteva luni.

Într-adevăr, câteva luni mai târziu, **întâlnirile internaţionale** mă aduseră în mod ritual la Arles. Eram într-o oarecare întârziere faţă de începutul manifestărilor şi despre inaugurarea unei expoziţii care se intitula **Linţoliile Veronicăi**, în capela Cavalerilor de Malta de la muzeul Réattu, am aflat din presă. Anunţul era însoţit de o convorbire cu artista. Veronica explica faptul că, după o serie de experienţe de „fotografie directă" pe hârtie, trecuse la un suport mai flexibil şi mai scump, pânza de in. Ţesătura, făcută fotosensibilă prin impregnare cu bromură de argint, era expusă la lumină. Se învelea apoi în ea modelul, exact atunci când ieşea încă bine muiat, dintr-o baie de revelator, din cap până la picioare, „ca un cadavru într-un linţoliu", preciza Veronica. Pânza era în cele din urmă tratată cu fixator şi spălată. Se puteau obţine efecte interesante de eroziune, cu condiţia de a se badijona modelul cu bioxid de titan sau nitrat de uraniu. Amprenta căpăta atunci degradeuri albăstrii sau aurii. Pe scurt, trăsese concluzia Veronica, fotografia tradiţională este depăşită de aceste noi creaţii. **Dermografie** ar fi un cuvânt mult mai potrivit.

Vă închipuiţi că prima mea vizită a fost consacrată capelei Cavalerilor. Înălţimea plafonului face să pară minusculă nava, ca şi cum ea ar fi înfundată într-o groapă. Impresia lesne sufocantă ce rezultă pentru vizitator era agravată de „linţoliile" care tapisau în întregime pereţii şi pardoseala. Pretutindeni, sus, jos, la dreapta, la stânga, privirea se strivea de spectrul negru şi auriu al unui trup aplatizat, lăţit, rostogolit, desfăşurat, reprodus ca o frizâ funebră şi obsedantă în toate poziţiile. Te duceai cu gândul la o serie de piei omeneşti smulse, apoi etalate acolo ca tot atâtea trofee barbare.

Eram singur în capela aceea micuţă, care-şi dădea aere de morgă, şi spaima mea sporea de fiecare dată când descopeream un amănunt care îmi amintea de chipul sau de trupul lui Hector. Mă gândeam, nu fără dezgust, la acele urme însângerate şi simetrice pe care le obţineam la şcoală strivind dintr-o singură lovitură de pumn o muscă prinsă între două foi de hârtie.

Mă pregăteam să ies, când deodată am dat nas în nas cu Veronica. Aveam a-i pune doar o singură întrebare şi n-am putu s-o mai ţin nici o clipă în plus.

– Veronica, unde e Hector? Ce-ai făcut din Hector?

Surâse misterios şi, cu un gest vag, îmi arătă linţoliile care ne învăluiau din toate părţile.

– Hector? Dar e... aici. Am făcut din el... asta. Ce vrei mai mult?

Eram pe punctul să insist, când am văzut ceva care m-a redus la tăcere pentru totdeauna.

La gât purta un şnur de piele, care trecea prin colţul găurit de tigru bengalez.

Prezentare şi traducere de Gabriela Duda

roza vânturilor

William Carlos Williams (SUA)

Tânăra gospodină

La zece dimineaţa tânăra gospodină
se agită-n capot apăsată
de pereţii din lemn în casa bărbatului ei.
Eu unul singur în maşina mea.

Apoi apare iarăşi la trotuar
să cheme negustorul de peşte, negustorul
de ghiaţă,
timidă, fără sutien, îşi netezeşte
părul desfăcut pe care-l asemui
cu-o frunză desprinsă.
Silenţioasele roţi ale maşinii mele
alunecă stârnind scrâşnet de frunze uscate.
Dau din cap, zâmbesc şi trec mai departe.

În româneşte de Petre Stoica

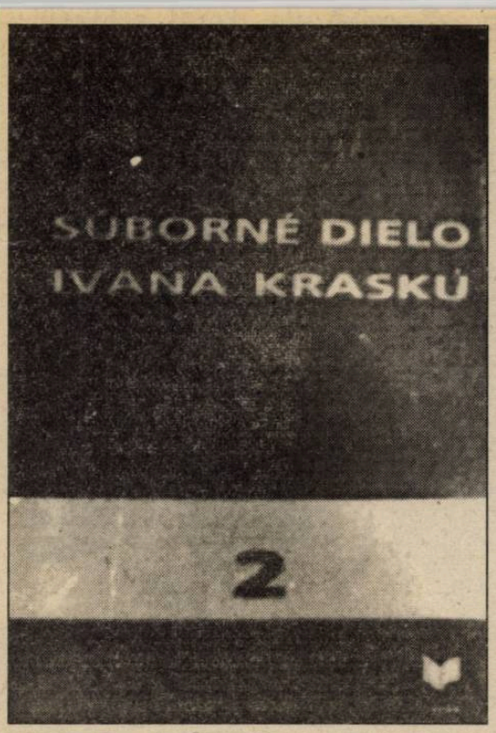

Eminescu în slovacă

Súborné dielo Ivana Krasku. Zväzok druhy. Na vydanie pripravil a komentár napísal Michal Gáfrik. Bratislava 1993.
(Opere complete ale lui Ivan Krasko. Volumul doi. Ediţie îngrijită şi comentariu de Michal Gáfrik. Bratislava, 1993)

de DAGMAR MARIA ANOKA

În editura Academiei Slovace „Veda", după o pauză de mai bine de douăzeci de ani, a apărut sub îngrijirea istoricului literar Michal Gáfrik volumul al doilea al operelor complete ale lui Ivan Krasko (1876–1958), poet slovac modern, personalitate de seamă a culturii slovace şi remarcabil traducător al poeziei eminesciene, cunoscut şi în ţara noastră datorită volumului de versuri **Nox et solitudo** în traducerea lui Corneliu Barboricâ.

Volumul cuprinde, în secţiunea A. (**Opera**), traduceri în limba slovacă din opera lui Eminescu: **Za vrcholy...** (Peste vârfuri...), **Co nejdes mi** (De ce nu-mi vii), **Na tej istej ulicocke...** (Pe aceeaşi ulicioară), **Vzdy, milá, ked nás vedno...** (De câte ori iubito...), **Ja daleko som teba...** (Departe sunt de tine), **Sonet** (Ori câte stele), **O, mamka, sladká mamka...** (O mamă, dulce mamă), **List druhy** (Scrisoarea II), **Anjel a démon** (Înger şi demon), **Cisár a proletár** (Împărat şi proletar), precum şi poemele **Z dávnych cias...** (De demult) şi **Kosec** (Cosaşul) de Octavian Goga, **My chceme zem!** (Noi vrem pământ...) de George Coşbuc **Duchová** (Duhovnicească) de Tudor Arghezi.

Traducerile sunt însoţite, în secţiunea B. a cărţii, de un comentariu amănunţit (p. 259 – 356) şi un aparat ştiinţific constituit din note (p. 356 – 357), precum şi o anexă iconografică, inserată la finele cărţii, care cuprinde, printre altele, portrete ale poeţilor români Mihai Eminescu, George Coşbuc, Octavian Goga, Tudor Arghezi şi imaginea bisericii ortodoxe din Braşov a cărei „atmosferă şi picturi au influenţat imagistica poeziei lui Ivan Krasko".

Volumul apărut în 1993 (în urma unei interdicţii de a publica impuse editorului după evenimentele din 1968) este deosebit de important pentru cunoaşterea integrală a traducerilor lui Ivan Krasko din literatura română, editorul publicând toate versiunile şi variantele păstrate în manuscrise, urmărind şi comentând evoluţia acestora. A optat chiar şi pentru publicarea acelor versuri care nu apăruseră decât în reviste, nefiind până la ora actuală publicate în volum, cum este poemul **Duchová** (de fapt doar un fragment de 16 versuri din cele 50 ale originalului) de Tudor Arghezi şi **Z dávnych cias...**, respectiv **Kosec** de Octavian Goga.

Cunoscut fiind faptul că în 1943 apăruse în Slovacia un volum de traduceri din Eminescu cu titlul **Vyber z poézie** (Poezii alese) sub semnătura poetului Karol Strmen (o traducere mult timp trecută sub tăcere, Strmen fiind proscris în perioada regimului totalitar), editorul Michal Gáfrik menţionează acest caz şi citează, în cadrul comentariului, textul traducerii efectuate de K. Strmen (poemele **Departe sunt de tine**; **O, mamă, dulce mamă**; **Oricâte stele**), fără a proceda la formularea unor judecăţi de valoare, de apreciere asupra soluţiilor adoptate de fiecare traducător în parte. Menţionează doar faptul că Ivan Krasko, căruia îi apăruse volumul de traduceri din Eminescu abia în 1956 sub titlul **Tiene na obraze casu** (Umbre pe pânza vremii), s-a exprimat destul de critic, într-o convorbire avută cu editorul, asupra traducerilor lui Karol Strmen. (Menţionăm, în subsidiar, că reeditarea acestui volum, în ediţie bilingvă Mihai Eminescu, **Poezii alese** (Vyber z poézie), apărute anul acesta în Editura Kriterion, Bucureşti, sub îngrijirea lui Ondrej Stefanko).

Volumul II al operelor complete ale lui Ivan Krasko este o întreprindere pe cât de merituoasă ca fapt de cultură absolut necesar pentru o naţiune care se respectă, pe atât de profitabil pentru cultura slovacă, dar şi pentru cea română, comentariul şi adnotările editorului punând la îndemâna cercetătorilor interesaţi nu numai toate textele şi manuscrisele accesibile ale poetului slovac, ci şi o serie de date referitoare la situaţia politică de la cumpăna secolelor şi din primele decenii ale secolului nostru, informaţii privind relaţiile dintre personalităţile de seamă ale epocii, slovace şi române, momente ale luptei comune a slovacilor şi românilor pentru drepturile naţionale.

În ceea ce priveşte traducerile din Eminescu, editorul face tentativa de a le data, contrar părerii altor cunoscători ai lui Krasko, ca fiind din perioada de maturitate a poetului (comparând variantele traducerilor cu stilul creaţiilor originale, ţinând cont şi de grafie ori calitatea manuscrisului). De asemenea pune în evidenţă confirmând părerile altor cercetători, că Ivan Krasko i-a ales pe poeţii români, respectiv a selectat anumite poezii, pe baza afinităţilor intime, regăsind în poeme propria sensibilitate şi propriile sale preocupări sau nelinişti. În al treilea rând se desprinde meritul şi contribuţia unor cercetători ca Jindra Husková (din Slovacia 1898–1980), Corneliu Barboricâ şi alţii la cunoaşterea reciprocă a celor două culturi.

Deşi editorul îşi exprimă îndoielile în legătură cu apariţia volumului 3 (şi ultimul) al operelor complete, aşteptăm cu nerăbdare şi acest volum, unde vor fi publicate articolele lui Ivan Krasko din presa vremii, în care de bună seamă se vor găsi şi date noi privind raporturile slovaco-române din primele decenii ale secolului.

Scriitori pe mapamond

■ **Françoise Héritier**, etnolog africanist, directoarea laboratorului de antropologie socială şi profesoară la Colegiul Franţei, dedică ultima ei lucrare, **„Les deux soeurs et leur mére"**, lui Claude Levi Strauss, cel căruia îi succede ca titulară a catedrei de antropologie. Subiectul tratat este incestul. Nu este vorba despre incestul clasic, marele incest mamă-fiu, de tip oedipian, şi nici incestul care infestează relaţia tată-fiică în societatea noastră. Autoarea este preocupată de studiul incestului de „gradul doi", pe care îl consideră mult mai frecvent. În general sunt interzise raporturile dintre un bărbat şi surorile lui, între doi fraţi şi două surori, între un bărbat şi fiica soţiei sale, raportul unei femei cu doi fraţi sau cu ginerele său etc. Conform acestor observaţii, F. Héritier analizează lumea incestului „de al doilea grad" şi revenind mereu la mitul oedipian, ne oferă o demonstraţie care are la bază o ciudată mecanică a fluidelor, care refuză scurt-circuitul dintre spermă, sânge şi laptele matern. Citându-l pe Sofocle, autoarea dezvăluie două fraze, una aparţinând Iocastei şi lui Oedip, din care trage concluzia că incestul este homosexual: el nu se referă la Iocasta şi Oedip, ci la fiu şi propriul său tată având ca intermediar corpul mamei. F. Héritier aduce problema incestului în actualitate maximă. Tema predilectă a miturilor devine brusc familiară. Cartea are astfel un aer de modernitate şi îndeamnă la reflecţie.

■ **„Clemenceau en son temps", Pierre Guiral.** Există personaje care rezumă în propria lor persoană regimul social pe care îl traversează. Clemenceau este un astfel de personaj. Cum ar putea fi concepută a III-a Republică fără agresivitatea, şiretenia şi forţa sufletească a acestui om care nu numai că a reprezentat-o dar şi-a asumat şi toate contradicţiile? Acest om, crescut în cultul unei lumi fără Dumnezeu, avea republica în gene. Prieten cu Vallès şi Blanqui în anii de tinereţe, a fost încântat ca, ajungând la putere, să devină poliţist şef al Franţei. Iniţial „Boulangist et antidreyfusard", cum îl caracterizează autorul, Clemenceau n-a fost pur şi simplu un inconsecvent. Fără îndoială, aceasta este, ne sugerează Pierre Guiral, cauza şarmului, energiei, dar şi a slăbiciunii lui. Un om flexibil ca oţelul nu putea spera să-şi facă prietenii printre reprezentanţii unei clase politice care, de altfel, l-a făcut să-şi plătească foarte scump succesele şi l-a îndepărtat în cele din urmă de responsabilităţile importante.

■ **„Précis de la démocratie", Jean Beachler.** După ce a fost maltratată de-a lungul acestui secol de totalitarism, fascism sau comunism, în sfârşit democraţia pare să iasă la lumină. Dar succesul nu este lipsit de ambiguitate. Ce este, de fapt, democraţia? Filozoful Jean Baechler repune această discuţie în perspectivă. După el, scopurile politicii sunt pacea şi dreptatea; pentru a ajunge la ele, democraţia este regimul cel mai potrivit. Democraţia se bazează pe conducerea liber consimţită, spre deosebire de autocraţie, care valorizează puterea, şi hierocraţie, care subliniază autoritatea; toţi membrii societăţii sunt liberi să aleagă, în timp ce în alte regimuri acest privilegiu este dat de naştere sau bogăţie. Concepută astfel ca un regim ideal, democraţia, pentru a exista, implică anumite condiţii printre care autorul nu ezită să enumere cinstea, fidelitatea, toleranţa, modestia, toate, calităţi destul de rar întâlnite la oamenii politici.

Marka Dona

O ISTORIE ILUSTRATA A LITERATURII ROMANE văzută de ION CUCU

1. Barbu Brezianu (stânga) explicând lui Şerban Cioculescu prin câte chinuri a trecut până a tradus Kalevala.

2. Protocronistul Edgar Papu, zgribulit în faţa contemporanilor, stă la distanţă de grupul celor care sunt reticenţi cu formulările îndrăzneţe; D.R. Popescu, Aurel Covaci, Al. Balaci, Ştefan Augustin Doinaş.

3. Un trio în faţa unei „Vitrine cu păsări împăiate“ (lansată de curând la Librăria Eminescu din Capitală) – Laurenţie Ulici, Mircea Martin şi Marius Tupan.

4. Prin „Libertatea de a trage cu puşca“ (1946), Geo Dumitrescu şi-a căpătat dreptul de a trage şi cu ochiul – spre Parnas!

5. Ca de obicei, Bedros Horasangian se roagă în „Sala de aşteptare“, în vreme ce Florin Iaru nu vrea să scape nimic din obiectiv.

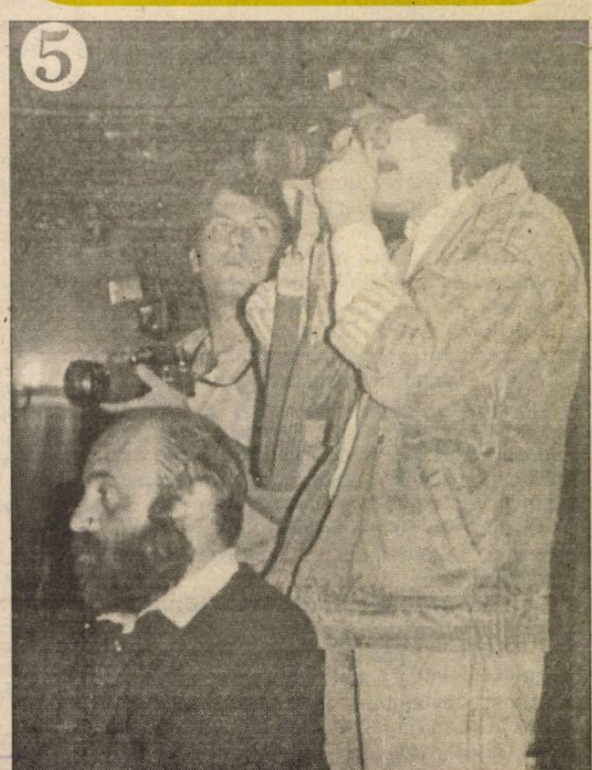

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 28 (207), serie nouă. Miercuri 14 decembrie 1994. Preț: 400 lei

TITUS POPOVICI

«WELTANSCHAUNG» RURAL

Interviurile Luceafărului

Adrian Popescu:

«Deschidere spre valoare și echilibru metodic»

Srba Ignjatovic

PE CÂND ERAM CU TOȚII TITO

Lampa lui Ilici

■ Dacă unii scriitori, curajoşi nevoie mare înainte de '89, mai strecurau o şopârlă într-un text, mai glumeau pe seama culturnicilor, mai încurcau versurile, să iasă ceva hazliu, după răsucirea regimului au ieşit în arenă, vioi şi ţanţoşi, nu doar să ne amintească disidenţa în care s-au zbătut, ci şi să ne dea lecţii de politică, să ne indice calea pe care trebuie s-o urmăm. Când nu suntem pe aceeaşi lungime de undă, pac la Războiu', un fel de salată orientală, în care intră numai legume fierte. Eventual, pigmentată cu negrituri.

■ Ca să trecem la cestiune, că sunt destui care bat câmpii fără să afle un luminiş prin apropiere, îl numim aici pe Viorel Cacoveanu. S-o fi crezând în sinea sa un neînţeles – cândva? – că spera cu glumiţele sale să capete dreptul în cetatea literară, se mai bate şi azi cu pumnii în piept că ar deţine monopolul adevărului, cel puţin cum lasă să se înţeleagă în ceea ce comite. Mai exact, combate în „Românul", săptămânal căruia i-am face o favoare dacă i-am spune în ce straie defilează. Ce zice, nu-i greu de bănuit, judecând după activitatea sa post-revoluţionară.

■ Face sau găseşte o paralelă, cu câteva incidenţe confortabile, între Lenin şi Coposu, de nu ştii ce să admiri mai întâi, miasmele Cacoveanului sau **ipostazele** în care crede că s-ar afla. Stilul, se ştie, e omul, şi clujeanul cuvântă: „Ce ţi-e şi cu omul bolnav şi cu idei fixe! S-a dus încrâncenat şi răzvrătit şi s-a întors şi mai rău". E vorba de Coposu. Şi, ca să respecte convenţia (nu pe cea democratică), o aduce din condei. „Tot aşa, pe **strada noastră**, locuia odată unul Lenin. Iar el, Lenin, s-a întors din Elveţia, tot după o îndelungată absenţă din patria lui. Dl. Coposu s-a întors din Germania. Lenin s-a întors în noiembrie cu trenul, dl Coposu tot în noiembrie, dar cu avionul." Şi uita aşa, din paralele în paralelograme, din vorbă în verbe (ne-am contaminat şi noi) mai ajunge la nişte **ipostaze**. „Lenin s-a oprit în Finlanda, dl Coposu nu s-a mai oprit, ca de obicei, la Budapesta, dragă lui. Ca în alte dăţi."

■ Sunt multe de citat din improvizaţiile lui V.C. că, în felul în care asociază (şi se asociază), primăria poate să se asemene cu un gândac de bucătărie, iar persoana sa cu o rindea, eventual boantă, dar nu putem să trecem nepăsători peste finalul pamfletului cacovenian, demn de vremurile mai falnice ale unui protector Răsărit. „Noi aşteptăm cu interes – ca pe vremuri congresele – campania creştină şi democratică de răstrunare." După atâta logică şi fantezie, numai Lampa lui Ilici îl mai poate aduce pe Viorel Cacoveanu printre scriitori.

De câte ori a fost descoperită America?

de NICOLAE PRELIPCEANU

Multe inexactităţi, multă ceaţă rămân în minţile noastre din cauză că judecăm lumea, faptele, parţial. Adică neţinând seama decât de ceea ce se vede în momentele premergătoare judecăţii. Dacă am putea avea o gândire în permanenţă atotcuprinzătoare, am fi capabili să înseriem ceea ce ni se prezintă, să explicăm unele fenomene prin altele, să înţelegem probabil în profunzime lumea. Ştiinţele comparative progresează, dar nu se impun o dată pentru totdeauna în faţa celor pur descriptive. Istoria, de pildă, care e „magistra vitae", ignoră adesea ideea de comparativism. Cât de simplu ar fi să înţelegem că omul european are un fel de pornire spre a-şi impune propria civilizaţie altora sau pur şi simplu în alte teritorii, fie şi pustii, încă de pe când era grec antic, iar nu doar de pe vremea lui Columb. Şi nu doar europeanul, dar parcă acesta mai mult decât alţii. Aici intră şi dorinţa necivilizatului de a-şi impune necivilizaţia, fapt pe care l-am trăit noi înşine, la scară naţională, zeci de ani şi-l mai trăim şi azi, la scară individuală, îl trăiesc şi francezii, aud, pe bulevardele cărora bruneţii noştri introduc dezinvolţi semnul „civilizaţiei" lor: alba-neagra. Am înţelege şi dorinţa umană de a se oglindi în propriile plăsmuiri, construcţii, de a fi în alte ipostaze, fugind pe semne de îngheţul într-una singură, definitivă. E simplu să reduci totul la politică, fie şi la geopolitică. Pe malul Asiei Mici din faţa Greciei, în secole imemoriale, grecii, primii europeni din lume, cel puţin în acest eon, s-au oglindit în propriile lor cetăţi, altele însă decât Atena, Sparta, Teba, Troia, Milet, Pergam, Efes, Smyrna şi atâtea altele au dus lumea greacă, Europa, pe alte tărâmuri. Asta înseamnă şi expansiune. Dar în spatele expansiunii civilizatoare ce pulsiune profundă, la scară de masă, ai putea descoperi? În fond, descoperirea Americii, cea mai mare a epocii noastre, a fost precedată de altă cea mai mare, aceea a Asiei Mici, de către greci. O repetiţie pentru următoarea? Un antrenament? Putem să numim şi aşa actele omeneşti, fie că sunt la scară individuală, fie la scara popoarelor. Suntem o lume de fiinţe care repetă mereu în vederea unei premiere ce nu mai are loc? Sau are loc şi noi o luăm drept o repetiţie generală, fericiţi că mai putem încerca o dată? Să ne întrebăm, deci, de câte ori a fost construit turnul Babel, de câte ori potopul, de câte ori atâtea altele? Grecia fiind terminată, unii greci s-au dus să facă alta, în Asia Mică. Cuba fiind ocupată, Che Guevara s-a dus să ocupe alte Cube. De câte ori s-o fi descoperit, Doamne, America? Ceva tot e bine în toate astea, e încurajator, şi anume că ea ne dă speranţa revenirii lui Iisus Hristos. Şi, poate nu ultima oară.

Editori:
■ **Uniunea Scriitorilor din România**
■ **Fundaţia Luceafărul**
Cu sprijinul Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă

Redacţia: Laurenţiu Ulici *(director)*, Marius Tupan *(redactor şef)*, Eugen Uricaru *(redactor şef-adjunct)*, Ioan Es. Pop *(secretar general de redacţie)*, Alexandru Spânu *(redactor)*, Olivia Marcu *(secretariat)*, Maria Burcă *(curier)*, Florin Ţone *(fotoreporter)*

Redacţia şi administraţia:
Calea Victoriei nr. 133, Bucureşti, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenţia Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (**lei**) şi 40.20.11.50.12.16 (**valută**)

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.
Manuela Drăghici, Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH
Abonamentele se pot face la toate oficiile poştale din ţară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicaţiilor** la poziţia 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

● „La mitingul din 21 decembrie, organizat de Ceauşescu, femeile au fost înţepate în fund". (**Ziua**) ● „Sub părinteasca ocrotire a preşedintelui Ion Iliescu, aniversăm doi ani de măreţe împliniri PDSR-iste ale Guvernului Văcăroiu" (**Evenimentul zilei**) • „După doi ani de guvernare a cabinetului Văcăroiu, lumea este în continuare nemulţumită de nivelul de trai..." (**Jurnalul naţional**) ● ADRIAN NĂSTASE: „Primul rezultat notabil al acestor doi ani de guvernare este acela că încă mai guvernăm". (Cf. **Academia Caţavencu**) ● „200 de ţărani din judeţul Neamţ au pensie 10 lei pe lună". (**Ziua**) • TIA ŞERBĂNESCU: „O veste bună ne-a fost confirmată de dl Florin Georgescu: Dacă în 1992, România figura în topurile financiare la grupa minus D – adică Dumitru – acum am ajuns la grupa C, adică la Cornel. Trecerea de la minus Dumitru la plus Cornel reprezintă o creştere onomastică semnificativă. Urmează creşterea la grupa Bobu". (**Cotidianul**) ● ADI CRISTI: „Să se spună (...) că nivelul **de trai** a crescut şi el , asta e de-a dreptul S.F." (**24 ore**) ● R.Z.: „Într-un reportaj special publicat în revista italiană «Panorama», autorul face ample referiri la situaţia economică precară a fostelor ţări comuniste..." Nici România nu este cruţată , despre care autorul articolului scrie sentenţios: România este ţara unde a avut loc o lovitură de stat, fantasmagorică, travestită în revoluţie pentru a înlocui la putere un satrap cu un altul". (**România liberă**) ● SORIN ROŞCA STĂNESCU: „Mai puţin părăsiţi de guvernele marilor puteri, suntem mai abandonaţi decât oricând de propriul guvern". (**Ziua**) ● MAX BĂNUŞ (gazetar): „Se fac gafe peste gafe, pe care eu le pun pe seama lipsei de inteligenţă. Un exemplu ? Teatrul cu regele Mihai. Eu nu sunt de părere că acesta ar fi conducătorul ideal al României"; „S-a simţit în toată această tevatură lupta pentru înlăturarea preşedintelui Iliescu, mai precis de a încerca aducerea lui Mihai în ţară". (Interviu în **Flagrant**) ● „Beldar – Cap ţuguiat provine de pe o planetă pe care nici un astronaut nu o cunoaşte. El are o frunte de 50 cm şi trei rânduri de dinţi" . (**PIRAT Magazin**) ● CRONICAR: „Săptămânalul TIMPUL din Bucureşti (director Adrian Rizea, redactor şef Mihai Pelin) e programat să dea tare în opoziţie. În acest scop a adunat câteva condeie mercenare, cu experienţa confecţiilor la comandă, după tiparul celui ce plăteşte". (**România literară**) ● CORA MUNTEANU: „Scăpaţi de grijile câmpului, ţăranii din Ungheni joacă biliard". (**Evenimentul zilei**) ● ELENA CHIRIŢĂ: „Alba-neagra a pătruns şi în «Oraşul Lumină»"; „Cine mai spune că nu am intrat în Europa ?" (**România liberă**) ● „O româncă a ajuns foarte apreciată solistă de dans erotic în SUA" (**PIRAT Magazin**) ● RITA TURC: „Bucureşti/ Primăria se spală pe mâini. «Războiul» WC-urilor continuă." (**România liberă**)

Ispita frivolității

de LAURENȚIU ULICI

Numărul relativ mic de cărți românești de beletristică, scrise și apărute după '89, este, totuși, suficient pentru a ne ajuta să constatăm o tendință, destul de apăsată, de schimbare în ordinea estetică a literaturii. Este vorba de frivolizarea discursului literar, mai cu seamă narativ, probabil din dorința autorului de a satisface un presupus orizont de așteptare al cititorului, socotit a fi - așa cum arată piața cărții – acaparat de literatura zisă de consum. Nu este exclusă însă nici motivația psihologică pentru o astfel de înclinare a discursului literar, mai exact saturația de estetismul, de fapt esopismul estetizant, de care bună parte din scriitorii români a făcut – din pricina cenzurii, pentru a o învinge – abuz de uz. Cert este că tendința aceasta face astăzi carieră în toate promoțiile active și trebuie luată în seamă, nu atât pentru efectele ei imediate în peisajul literar cât pentru ceea ce anunță în materie de estetică și ideologie literară. Care este, de fapt, conținutul respectivei tendințe? Pe de o parte intră în discuție aspectul stilistic, scriitura literară propriuzisă, ce tinde să concureze dicțiunea comună în speranța – dublă – de a câștiga în expresivitate și de a fi direct inteligibilă pentru toată lumea cititoare. Pe de alta, ar fi vorba de o preferință pentru tematica frivolă, aici intrând deopotrivă temele literare, atitudinea autorială și chiar ideile din textul epic, dramatic sau liric. (Vizibilă mai ales în proză, frivolitatea e prezentă și în poezia, și în teatrul de ultimă oră.) Nu contest că, în anumite cazuri, aparența de frivolitate, fie stilistică fie tematică, se poate să fie înșelătoare, adică datorată mai mult percepției noastre acomodate prin obișnuință cu estetismul anterior, decât realității textuale. Dar, în majoritatea cazurilor, aparența frivolității este neîndoielnică. Nu trebuie să vedem numaidecât în ofesiva frivolității un semn de degradare a potențialului artistic al scriitorului sau de declin al talentului literar. Poate să fie și asta, dar, în contextul actual și prin generalizarea spre care tinde, frivolitatea stilistică ori tematică a discursului literar are, înainte de toate, o semnificație în strategia scrisului. Dacă nu promite chiar o modificare în semantica ideii de literatură, sugerează cel puțin o reîntoarcere a scriitorului spre umbra sa, cititorul, un interes notabil al celui dintâi pentru ce vrea și așteaptă cel de al doilea. Într-un fel, acceptând derogarea de la o ținută estetică să zicem consacrantă, scriitorul n-a făcut decât un gest de precauție în legătură cu propria-i supraviețuire, câtă vreme o eventuală ieșire din orizontul de așteptare al cititorului poate echivala, în condițiile economiei de piață, ale cererii care determină oferta, cu dispariția literară. Presupun însă că actuala coloratură a orizontului de așteptare se va schimba, la rându-i, imediat ce se vor fi vindecat frustrările de odinioară ale cititorului român, frustrări care au determinat prezentul apetit pentru frivolități. Scriitorul trebuie să fie, deci, pregătit și pentru această schimbare ce va însemna finalmente o regăsire a specificității estetice a discursului literar. Frivolitatea de azi poate fi înțeleasă și ca expresie a tranziției, de consistența și de durata acesteia, deocamdată, ce-i drept, indefinibile. Iar scriitorul e liber să se adapteze tranziției sau s-o sfideze, neurmându-i exigențele, rezistând adică tendinței frivolității, care e și tentație. Dar asta e o problemă strictamente personală și nu poate face obiectul unei discuții despre peisajul literar general. Drept pentru care am și încercat aici să atrag atenția asupra unei tendințe largi, fără a o judeca în plan axiologic și fără a-i contabiliza excepțiile. Pentru o mai dreaptă înțelegere a fenomenului literar de la această oră.

minimax

Spirit și putere (VIII)

de ȘERBAN LANESCU

Despre **silă** și **haz** va fi vorba, în mod normal ambele iscate ori decantate în sinea celui care asistă, pe cât posibil cu desprindere calmă, la peripețiile petrecute pe malurile Dâmboviței în relația dintre „spirit" și „putere", mai cu seamă după dec.'89.

Așadar, mai întâi **sila**, căci abstracție făcând chiar de marii lingăi grohăitori și cu frunți plate, dar încă mulți alți intelectuali, din toate domeniile, s-au dovedit lesne de prețăluit și cumpărat, ba unii, sărmanii, ajungând să ciugulească blânzi grăuncioare tot din aceleași mâini care i-au plesnit crunt altcândva. Că de, un ministeriat, un consulat sau o ambasadă în „vestul sălbatic" doar nu-s de colo, prețul putând fi însă mult mai scăzut și fără să provoace insomnii că cei care-l oferă sunt suspecți de crimă. Dar la adevărata și întreaga silă se ajunge abia luând aminte la apologia colaboraționismului. Vezi Doamne, nu pricopseala, nu setea de putere, nu vanitatea i-ar împinge pe unii la acceptarea ignobilei cârdășii ci, vai, iubirea de neam și țară, toleranța sau dezinteresate pasiuni științifice/ profesionale ori dorința fierbinte de a-și aduce contribuția la reconcilierea românilor etc. etc. etc., tot vorbe frumoase. Atât de frumoase că e riscant să le asculți/ citești fără a fi luat, preventiv, *Emetiral*, căci *Torecan* nu se mai găsește. De asemenea, cu siguranță că mulți dintre cei pretinzându-se imuni la tentațiile cele lumești puse în joc de putere nu sunt mai puțin jalnici fiindcă biata lor imunitate/ rezistență (care de altfel nici nu le-a fost pusă la încercare) provine din faptul că n-au fost și nu sunt deloc interesanți/ utili pentru putere. Grav însă și îngrijorător este că, pe măsura trecerii timpului, pe măsură ce și-a asigurat prin oameni de încredere controlul asupra a tot mai multor domenii de activitate socială, „noua" putere își poate permite iarăși să „joace tare", din ce în ce mai tare, intolerant, cu aroganță chiar. A-i rezista întru demnitate ajunge, ori a și ajuns deja să fie o chestiune de supraviețuire. Deși acționând parcă mai blând decât teroarea polițienească (potențial totuși prezentă), foamea poate fi un excelent mijloc de condiționare (doar nu degeaba se spune „urât/ ă ca foamea"). Ce-i drept, deocamdată nu s-a ajuns chiar la foame-foame, dar asta nu pentru că puterea n-ar îndrăzni-o din vreun soi de considerente/ reticențe umanitare, democratice etc., ci fiindcă se dovedește suficientă doar **amenințarea cu foamea**. Asta în cazul acelor intelectuali, probabil foarte mulți, care trăiesc preeminent în „cetatea Cezarului". Accesul în „cetatea spiritului", de bună seamă însă că numai dacă este autentic, eliberează de frica foamei, ba chiar și de frica morții, ceea ce, totdeodată, dezarmează puterea, ridiculizând-o.

Și am ajuns astfel la celălalt aspect al relației dintre „spirit" și „putere", reconfortant căci este amuzant. Bunăoară, cum *le*-a tras-o *conu' Alecu* (dacă îmi este permis a-l numi astfel pe distinsul domn Alexandru Paleologu) rămâne un episod antologic cu loc ferit de uitare în istoria diplomației. Și n-a fost singurul. Deci uite că, totuși, uite că, sâc!, nu chiar tot intelectualul român este disponibil, gata să accepte un compromis acum iremediabil compromițător iar rezistența demnității în fața *molohului* îl face de tot râsul, la fel ca și pe cei slujindu-l cu obedință. Hazul însă, *marele haz* i-aș zice, se-arată, parcă, într-altă privință. Îl oferă o categorie relativ aparte de intelectuali: cei care au adoptat o atitudine ambiguă în încercarea, oricum sortită eșecului, de a împăca: (a) – slujirea puterii (profitând, bineînțeles, de oportunitățile și privilegiile aferente) cu (b) – respectarea cerințelor unei *minima moralia*. Sintagma din urmă (cândva onorabilă) trimite desigur gândul la cineva anume, cineva a cărui *tactică dilematică* a slujit și slujește puterii, cumva chiar de două ori: 1. asigurându-i ceva din prestigiul de care are mare nevoie în relațiile externe; 2. contribuind dibaci (prin cele ce le-aș numi „matrapazlâcuri spirituale", ce-i drept, uneori frumoase, elevate, totuși tot „matrapazlâcuri") la *producția de ceață* complementară și propice propagandei oficiale în componentele sale adresate celor cu oarece apetit intelectual. Bine, dar – se poate întreba – unde e hazul ? Păi hazul, marele haz se va fi vădit odată cu unghianizarea răspicată a culturii când se va renunța la subvenționarea producției de dileme ce pot să le mai și zăpăcească neconvenabil mintea românilor. Noroc însă că, probabil, mai sunt locuri disponibile în „Academia Cațavencu".

Pavel Chihaia: BLOCADA

Roman de debut (apărut în 1947), cartea a stat doar câteva săptămâni în vitrinele librăriilor, deoarece cerberii criticii literare marxiste (de fapt, staliniste) începuseră să-şi facă meseria cu sârg şi eficienţă. Această ediţie – a doua, complet revăzută de autor şi apărută la editura **Dacia** – vine să (re)descopere un prozator extrem de interesant, căruia doar chingile unei ideologii netrebnice i-au frânt o evoluţie anunţată de **Blocada** ca fiind de prim rang.

Blocada impusă Constanţei de către Turcia până la înfrângerea Germaniei în cel de al doilea război mondial este fundalul pe care evoluează o lume eclectică, aflată în plină agonie, pe un drum spre o moarte definitivă, un muribund fără urmaşi. Cartea se citeşte destul de greu atât datorită caracterului parabolic (nu întâmplător a fost asemănată cu **Ciuma** lui Camus), cât, mai ales, acţiunii ei stufoase, cu o multitudine de planuri intersectate, fiind urmărită intenţia de a se realiza o frescă vivantă a acelor ani şi a acelei lumi insolite. Psihologiile sunt aproape liniare, personajele (Hemcea, Cristina, proxeneta Braia, funambulescul Vasi) interesând mai puţin decât tipologiile (aventurierul, proxeneta, ingenua, traficantul), tipologii vădit influenţate de Dostoievski, Poe, Shakespeare, Mateiu Caragiale, Panait Istrati. **Blocada** rezistă mai ales printr-o atmosferă halucinantă, rar întâlnită în literatura română.

Romanul trebuie privit asemenea unui tablou în ulei de mari dimensiuni, trebuie privit deci de la distanţă, deoarece **Blocada** trăieşte prin impresia de ansamblu pe care o degajă.

Mircea Bârsilă: SCUTUL LUI PERSEU

Poezie a unui solitar declarat; autorul pare dominat de un sentiment al revoltei vindicative, strunită totuşi bine, copleşit de un gust amar al derizoriului acestei treceri prin viaţă: „Un drum/ făcut cu o maşină de ocazie – această viaţă. O scenă/ care nu are mai mult de nouă pe zece – realitatea. Într-adevăr,/ ce le-am putea explica, la urma urmei, pietrelor? Ungherele/ fiinţei, lupul în vizuină şi sufletele noastre la fel/ de murdare ca nişte animale bolnave. Fără memorie ca îngerii./ O altă jumătate a durerii: fiecare dintre noi". În aparenţă, asistăm la un dialog pasionat cu semenii, dar senzaţia primă înşeală, eroul liric preferând monologul împins până la graniţele masochismului. Poet cu tentaţia religiozităţii, poet pentru care singura realitate în care crede este cea a slovei, M. B. reuşeşte metafore de reală frumuseţe, însă înecate uneori într-un discurs prozaic. Nu de puţine ori asistăm la o forţare nejustificată a limbajului.

Decantând mai atent, poetul nu ar avea decât de câştigat.

Carol II: ÎN ZODIA SATANEI

Jurnalul acestui rege controversat (motive au existat cu duiumul!) cuprinde o succesiune cronologică de fapte, începând cu Tratatul de la Versailles şi terminând cu data de 15 decembrie 1945. Dar nu atât faptele sunt interesante, cât opiniile adiacente. Sub acest aspect, memoriile dezamăgesc. Citim rânduri scrise de un om inteligent, dar incapabil a se scutura de subiectivisme crase şi prăpăstioase. Adept fanatic al alianţelor cu puterile occidentale, în special cu Franţa, Carol II manifestă o repulsie organică faţă de Germania; şi asta n-ar fi încă nimic, dar el săvârşeşte eroarea de a identifica naţiunea germană cu guvernul belicos şi falimentar al celui de al treilea Reich. La fel de consternante sunt părerile sale despre URSS-ul stalinist, pe care îl copleşeşte cu o simpatie dubioasă, susţinând, printre altele, că, vezi doamne!, Rusia bolşevică n-ar fi opresat nicicând naţionalităţile înglobate cu silnicie în strivitorul ei trup. Scrutând viitorul, Carol II dovedeşte o miopie forte, aceeaşi miopie determinându-l să ridice în slăvi personalităţi precum Churchill şi Roosevelt, despre care orice român, oricât de slab la cap ar fi, ştie că aceştia sunt principalii artizani ai dramei româneşti postbelice. În schimb, este blamat fără rezerve Ion Antonescu, acuzat de dictatură; „uitase" probabil că el, Carol II, a fost primul dictator al României moderne! Culmea cinismului transpare din rândurile care proslăvesc democraţia (de parcă nu Carol II a instalat moda cultului personalităţii) şi moralitatea, ca o componentă **sine qua non** a vieţii politice şi sociale (Lupeasca ar fi trebuit să-l tragă de mânecă!).

Există în memorii şi opinii care trădează omul inteligent (a se reţine părerea despre nocivitatea pacifismului exagerat în momentele în care adversarul se înarmează asiduu); după epuizarea lecturii, îţi revine în minte caracterizarea pe care i-a făcut-o regescului autor ilustrul său tată: „Băiat inteligent, chiar foarte bun uneori, doar că este ca şvaiţerul: are prea multe găuri!"

Mikó Ervin: ACASĂ ÎN EUROPA

Reporterul ne poartă pe tărâmuri helvetice, prin Monte Carlo, Paris, Roma, Suedia, Finlanda, Germania, ne invită la admirarea pânzelor lui Chagall, Picasso, Van Gogh, a sculpturilor lui Brâncuşi şi Michelangelo, ne face martori la convorbiri cu mari creatori (Eugen Ionescu, Moravia), descrie oraşe, personaje, felii de istorie ş.a. Intereseul cărţii rezidă doar în latura documentară, autorul neputând depăşi limitele reportajului „cuminte", strict descriptiv. Dacă am fi avut în faţa ochilor paginile unui reporter de tip estet, bucuria şi folosul lecturii ar fi fost substanţial sporite. Aşa însă...

Henry James: PIAŢA WASHINGTON

Resortul acţiunii acestui roman de tinereţe al lui Henry James, apărut în anul 1881, este un **love story**, în care se confruntă sentimentul pur cu un arivism detestabil. Asemănător cu Daisy Miller – eroina romanului omonim publicat în 1878, care reliefa idealul feminin al scriitorului –, personajul central din Washington Square este o junâ idealistă, extrem de voluntară, refractară la orice compromis, înţelegând să se supună doar raţiunilor dictate de propriile sale sentimente.

Romanul – o mică bijuterie de limpezime şi de rafinament stilistic – este structurat ca o înlănţuire de scene cu independenţă relativă, ceea ce a facilitat o excelentă ecranizare. Să nu uităm că Henry James a fost considerat de către o autoritate a criticii literare americane, Olga W. Vickery, drept „cel mai conştient şi mai desăvârşit artist produs vreodată de America".

Josy Eisenberg: O ISTORIE A EVREILOR

Între a scrie o istorie fabuloasă (în sensul propriu al cuvântului deci o istorie a miturilor şi legendelor care au însoţit istoria evreilor) şi una riguros ştiinţifică, J.E. a optat pentru varianta a doua. Lucrarea posedă un principiu de **unitate** (înrădăcinarea într-un trecut comun, ataşamentul la valorile şi aspiraţiile comune) şi unul de **diversitate** (osmozele permanente între civilizaţia pe care evreii o aduceau cu ei şi cea transmisă de mediul în care se încadrau, osmoze rezultate în urma neîncetatelor migrări). Sunt analizate toate elementele constitutive ale civilizaţiei ebraice: faptele politice, sociale, economice, religioase, culturale; analiza este spectrală, fiecăreia dintre marile perioade ale istoriei evreilor fiindu-i rezervată o sinteză a tuturor faptelor constitutive şi caracterizante, amănuntele – oricât de semnificative – negăsindu-şi locul. În funcţie de greutatea lor specifică de la o perioadă la alta, accentul cade diferit pe fenomenele politice, pe aspectele de mentalitate, pe factorii socio-economici sau religioşi. Se ţine în permanenţă seama de trei coordonate, care constituie trăsătura specifică a acestei istorii: evreii există simultan în realitatea obiectivă, în propria lor imaginaţie şi în imaginaţia vecinilor lor.

Scrisă de un evreu credincios, cartea este scutită, totuşi, de orice **a priori** religios sau filozofic. Şi asta deoarece, o spune autorul însuşi, istoria evreilor este îndeajuns de extraordinară pentru a-şi fi suficientă sie însăşi. Datoria cititorului este de a o studia fără urmă de prejudecată.

Anticariat

Ştefan Baciu, *Căutătorul de comori*, Editura Fundaţia regală pentru literatură şi artă, 1939

Volumul înglobează câteva cicluri lirice, fiecare purtând o temă distinctă: erotică, în **Fata din ierburi**; religioasă (cu psalmi de factură argheziană), în **Pre tine te lăudăm**; bucolică, în **Stele căzătoare**; thanatică, în **Panta Rhei**. Sensibilitatea poetului este remarcabilă, atingând uneori frenezii juvenile („Aşa e poezia mea: de dragoste şi cer,/Fierbinte, colorată, tinerească,/Tot eu sunt grădinar, amant, vier:/Pasc versul, îl iubesc şi-l fac să crească..."), melancolia, delicat insinuată, neputând estompa vitalismul. Ciclul bucolic aduce o duritate a viziunii extrem de personală („Pe-un umăr mic atârnă blana grea,/Iar botul ca pe-o tufă amiroase trupul/Şi cade de pe hainele de catifea,/Când vânătorul vine mai flămând ca lupul"), aflată în dezacord cu tonurile predominant dulcege din lirica tradiţionalistă a epocii.

Ciclul obsesiei thanatice este marcat de împletirea fină dintre suav şi tragic, prefigurând vocea acelui Ştefan Baciu exilat forţat la antipozi, de unde nu a încetat, până în ultimul său ceas, să slujească o poezie a condiţiei umane ultragiate, un lamento sfâşietor, dar demn.

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU
- Pavel Chihaia, **Blocada**
- Kazuo Ishiguro, **Rămăşiţele zilei**
- Dean R. Koontz, **Ucigaşi în numele Domnului**

LIBRĂRIA SADOVEANU
- Paul Claudel, **Un poet priveşte crucea**
- Pavel Chihaia, **Blocada**
- Nae Ionescu, **Prelegeri de filosofia religiei**

LIBRĂRIA EMINESCU
- Claudio Magris, **Danubius**
- Kazuo Ishiguro, **Rămăşiţele zilei**
- Nicolae Jurcă, **Istoria social-democraţiei din România**

LIBRĂRIA ALFA
- Pavel Chihaia, **Blocada**
- Nae Ionescu, **Prelegeri de filosofia religiei**
- Dan Ciachir, **Cronica ortodoxă**

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR. 53
- P.H. Brown şi P.B. Barham, **Marilyn**
- Kazuo Ishiguro, **Rămăşitele zilei**
- Claudio Magris, **Danubius**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar şi pe autori) să expedieze pe adresa redacţiei noastre un exemplar din noile apariţii de carte.

Pagină realizată de Alexandru Spânu

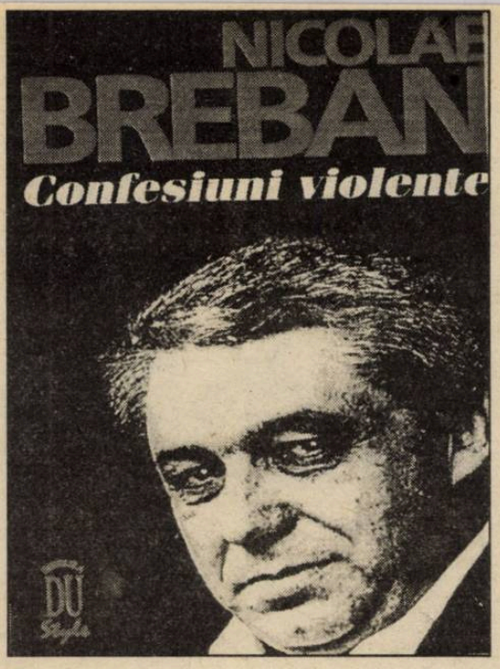

«Sunt un autor care-și schimbă măștile»

Nicolae Breban: **Confesiuni violente**. Dialoguri cu Constantin Iftime, Editura Du Style, 1994

de DAN CRISTEA

O carte de „confesiuni şi mărturii literare, politice şi biografice, una de apărare dar şi de acuză a intelectualităţii române după al doilea război", astfel îşi prezintă Nicolae Breban, într-o scurtă prefaţă, recentul său volum de dialoguri realizat împreună cu Constantin Iftime. „Confesiuni violente", continuă tot acolo scriitorul, se constituie ca o „contribuţie personală, gravă, la noua şi salutara «literatură a mărturisirilor» care îmbogăţeşte domeniul nostru despre care se pretinde că ar fi în criză".

Din păcate, puţine informaţii oferite cititorului despre felul şi împrejurările în care s-a născut ideea cărţii, despre modul cum s-a compus aceasta. Înţelegem că volumul a fost dictat, răspunzându-se la întrebările lui Constantin Iftime despre care, mărturisesc cu umilinţă, nu ştiu nimic. S-ar intui, din cuprins, că e vorba de un tânăr, dotat cu îndeajuns de bune cunoştinţe în ce priveşte romanele lui Dostoievski, Thomas Mann şi ale lui Breban însuşi, dar mult mai puţin „iniţiat" în privinţa vieţii literare româneşti din deceniile de după război precum şi în istoria literaturii şi culturii române în general. Întrebările, în majoritate, sunt „corecte" dar fără strălucire şi fără acea incisivitate de spirit capabilă de a se angaja într-un dialog adevărat, de parteneri cu drepturi oarecum egale. Ele, întrebările, mai mult punctează şi mai mult însoţesc decât provoacă sau declanşează replica lui Breban. Nu-şi permit să revină şi să nuanţeze, să ceară detalii în plus, acolo unde e cazul, nu îndrăznesc să corecteze scăpări de memorie sau de informaţie, ori să atragă atenţia asupra unor repetiţii şi reluări nu întotdeauna necesare. Se insistă, de asemenea, uneori prea mult, asupra peisajului literar din anii '50, despre care Breban însuşi spune repetat că nu deţine informaţie directă, intrând în literatură cu mult mai târziu decât alţi colegi ai săi de generaţie. Cartea, de aceea, se aşază oarecum greoi pe propriile ei picioare, confirmând însă, şi prin asta, ceea ce scriitorul zice la un moment dat despre stilul său: „Când vorbesc, folosesc stilul acesta redundant, cu ocolişuri. Şi când vorbesc, şi când scriu, la mine e un fel de înaintare cu ocolişuri. E o căutare în mers, o construcţie în mers..." (p. 107).

Din mers, se poate afirma, se compune şi această carte, în unsprezece capitole, de confesiuni şi opinii, unde, alături de tema „biografică", mai apar tema „creaţiei", tema „naţională" (raportul tradiţional/universal în literatura dar mai ales în romanul românesc), tema „vinovăţiei" intelectualului şi scriitorului român în regimul comunist-totalitar. Cartea, evident, este o carte de Breban, natură orgolioasă, incomodă şi cam egotistă, cum bine se ştie, dar un mare scriitor, profund şi original, ori de câte ori vine vorba de obsesii şi motive personale, de manii şi angoase, de „creaţie" literară, a sa şi a altora, în înţelesul cel mai propriu, detaliat-aplicat de „atelier" sau chiar de „bucătărie" a scrisului şi a concepţiei. Breban ştie, cum puţini alţi autori români ştiu, să-şi „vadă" cărţile (nu de puţine ori în contradicţie, dreaptă sau nedreaptă, cu opinia criticilor), să le disece şi să le explice, să le comenteze profesional construcţia şi tipologiile. Comentariile sale vor servi, fără îndoială, viitoarelor interpretări şi sinteze critice. Ceea ce spune despre „omul de creaţie" în general şi despre sine în particular este incitant şi interesant deopotrivă, prin forţa expresivă şi poeticitate, prin capacitatea de a intui şi demonta mecanismele „maeştrilor" şi mecanismul operei, resorturile ei interioare dar şi condiţiile de producere. Există la el o speranţă, devenită tot mai rară, în abisalitatea actului creator şi în capacitatea literaturii de a ne învăţa cum să trăim. Profesiunea de credinţă a lui Breban e aceea a unui scriitor pentru care literatura nu e atât reprezentare cât ficţiune şi artificiu de invenţie. De la maestrul său Nietzsche autorul „Confesiunilor violente" ştie că nu există literatură „în sine" ci doar interpretare la interpretare, cu alte cuvinte intertextualitate: „Literatura se naşte din literatură, din plăcerea, din pasiunea de a citi, se hrăneşte mereu din literatură. Nu din viaţă, cum crede foarte multă lume, la modul diletant, nu din faptele din viaţă şi alte prostii. Literatura se naşte din pasiunea lecturii. Toţi scriitorii au fost în tinereţe, în copilărie, pasionaţi ai lecturii. Scriitorul se hrăneşte toată viaţa din literatură, nu din viaţă. Viaţa poate fi uneori un reper, un criteriu pentru literatură, dar niciodată o hrană, o sursă directă" (p. 311).

În altă parte, ca pentru Stendhal, creaţia de roman i se prezintă scriitorului ca o posibilitate de a trăi, simultan, mai multe vieţi posibile şi de a locui în acelaşi timp în cămările mai multor „eu"-uri imaginare: „Eul meu nu-i unitar ci este un eu spiriduş, un eu sprinten care, ca şi în *Visul unei nopţi de vară*, poate lua diverse înfăţişări şi poate servi la mai mulţi zei odată", sau, pe aceeaşi idee, formularea următoare: „Sunt un spiriduş care sare în mai multe înfăţişări... Sunt un autor care-şi schimbă măştile într-o noapte lungă de carnaval care-i chiar viaţa, care-i viaţa societăţii, viaţa vizibilului" (p. 187-188).

Născut în Maramureş, la Baia Mare, dintr-un tată român, preot unit, şi o mamă – Böhmler, de origine şvabă, Breban se stabileşte la Lugoj, împreună cu familia, după Diktatul de la Viena. Înscris la liceul din Lugoj, e dat afară în '51 din toate liceele din ţară, datorită originii sociale. Termină totuşi liceul la fără frecvenţă, la Oradea, iar în '52 vine la Bucureşti, la optsprezece ani, pentru a se înscrie la Litere. Refuzat la admitere, din aceleaşi motive de origine „nesănătoasă", se angajează în vara lui '52 la uzina „23 August" unde se califică strungar-fierar. În '53, măsluind actele, intră la Filosofie dar este exmatriculat după numai o jumătate de an. Iubitorii de incursiuni psihanalitice vor specula probabil confesiunile scriitorului despre „frica de tată" (tatăl moare în 1962, după un accident de motocicletă) ca şi cele despre afecţiunea „fantastică" pentru mamă, care, aflăm, „m-a obligat aproape s-o iubesc şi eu pe ea – nu puteam rămâne indiferent la asemenea taifun de iubire" (p. 259). În 1965, la începutul aşa-zisei „cvasieliberări" a climatului politic-social de la noi, debutează cu romanul „Francisca", pentru ca, în răstimp de trei ani, să publice alte două romane, ultimul dintre acestea, „Animale bolnave", fiind încununat cu Premiul Uniunii Scriitorilor pe anul 1968, considerat la acea vreme a fi fost un „an al romanului". La scurt timp, în plină „glorie" („În lumea literară am avut multă putere şi influenţă, e adevărat", mărturiseşte scriitorul) devine redactor-şef al „României literare", pătrunzând şi în CC al PCR, ca membru supleant, sprijinit de Dumitru Popescu, la acea dată secretar al CC. În urma „tezelor din iulie" 1971, Breban, aflat la Paris, îşi dă demisia din CC, întorcându-se apoi, contrar tuturor aşteptărilor, în ţară. De mai mulţi ani îşi împarte timpul între Bucureşti şi Paris. O privire aruncată înapoi, în timp se dovedeşte cu mult mai mult amar-senină decât resentimentară: „Timp de 10-15 ani am pus la cale lupte literare, am făcut parte dintr-un grup care a atacat grupul lui Barbu, mi-am făcut propriul meu grup, am făcut alianţe, dezalianţe, am intrat în lupte literare, politice. Toate astea fac succes... Am condus «România literară», mi-am dat demisia, am protestat contra şefului Statului, am plecat, am venit, am fost obiectul unui scandal literar-politic. Ei, asta-i gloria. În Paris sunt un simplu scriitor din Europa de Est. Şi nu mai sunt tânăr" (p. 345).

Un asemenea ton, deplin maturizat şi „omenesc" în clipa bilanţului vieţii „exterioare", este emoţionant. Breban are meritul de a-l folosi pe mai tot cuprinsul cărţii sale de confesiuni. Mărturiile devin „violente", adică incomode, mai cu seamă atunci când e vorba de „laşitatea noastră", a breslei scriitoriceşti, dinaintea unor evenimente politice şi literare cu încărcătură morală, cum a fost, de pildă, „cazul Goma şi Charta '77". Breban, spre deosebire de alţi confraţi, e de părere că Uniunea Scriitorilor n-a oferit cu adevărat un exemplu de rezistenţă la hotărârile abuzive, de partid, ci, dimpotrivă, s-a complăcut în pasivitate. Cum afirmă el, „Scriitorii n-au fost în stare să se organizeze" (p. 209). Este o părere personală, şi cu cât vom avea mai multe mărturii despre perioada totalitară cu atât ne vom apropia mai bine de adevărul lucrurilor. Merită să citâm şi opinia lui Breban despre grupul care a condus seria veche, de dinainte de 1989, a revistei „Luceafărul", dintre care unii membri ocupă astăzi înalte posturi guvernamentale în cultură şi propagandă: „Timp de zece ani, grupul de la «Luceafărul», Ungheanu şi Dragoş, în esenţă, şi un oarecare Fruntelată au practicat opoziţia cea mai dură, luptând împotriva intereselor Uniunii Scriitorilor, ale Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor. Consiliul de conducere al Uniunii Scriitorilor a încercat ani de zile să-i dea afară pe Ungheanu şi pe ceilalţi de la «Luceafărul», dar n-a reuşit. Nici Preda, nici Manolescu n-au reuşit pentru că grupul era foarte susţinut de Partid" (p. 205).

Prin ţinuta lor de ansamblu, „Confesiunile violente", vii şi incitante atât cât ţin de Nicolae Breban, sunt mărturia unui scriitor de excepţie.

dorin popa

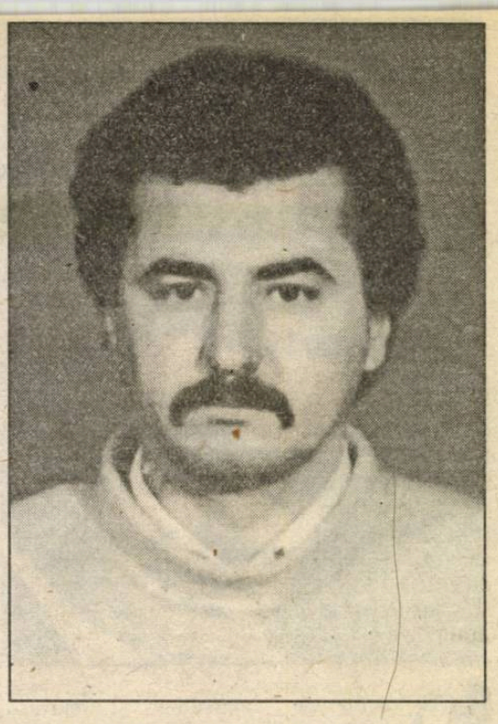

În urma ta

în urma ta,
oriunde e tristeţe,
oricine m-ar atinge
de răni de suferinţă
m-ar umple
adânc

în urma ta,
aştept să adorm
aştept să putrezesc

De neiertat, de neînvins

nu, n-am putut lovi pe cel căzut
oricât de căzut voi fi fost,
n-am putut să arunc piatra decât
în sufletul meu păcătos
– pustiitor am fost!

înghenunchiat, cu săgeata înfiptă în trup
mi-am îmbrăţişat călăul cu dor
slăbiciunea mea e un pericol public
de nesuportat de neiertat de neînvins
– pustiitor am fost!

ce mult mi-au dat cei ce doar mi-au luat
mult cer încape în ochiul învinsului
după ce ţi-au murit de-a valma iluzii
şi deziluzii, cu adevărat poţi visa
– pustiitor am fost!

pe străzile Iaşului mă strecor cântând mut
zăresc un tânăr care seamănă izbitor
cu Mihai Eminescu, asta mă linişteşte.
trec în viteză trei maşini Mercedes, dar eu
zbor plutesc de nimic nu-mi pasă!

Eşuări binefăcătoare

ca pe o salvare miraculoasă
ca pe-un pod posibil ridicat
deasupra îndoielilor
ca pe un tub cu oxigen
într-o sufocantă prăbuşire
ca pe o pată de lumină
într-un tunel infinit,
aşa te-am aşteptat!
aşa te-am aşteptat
aşa te aştept!

Mai bine te-ai întoarce din drum

nu toate drumurile trebuiesc bătute
tu ai intrat în joacă pe-un teren mocirlos
şi acum ţi-e ruşine să dai înapoi
o groapă cheamă alături o altă groapă
luminile pe care le zăreşti nu dau lumină
apa pe care o bei nu-ţi va potoli setea

în curând vei începe să cauţi un sprijin
chiar în cele care ţi-au întors pe dos ochii
în curând orice explicaţie îţi va fi pe plac

te vei împăca încet cu toate amputările
îţi va păsa tot mai puţin, nu-ţi va mai păsa,
cinismul te va culege literă cu literă.

Cândva

nu mai ştiu unde
iar martori nu am
cândva
am intrat într-o casă
în care
toate-mi erau cunoscute
şi mă aşteptau
cu dragoste

atunci mi-a intrat în trup
atâta linişte
că niciodată
nimeni
nu mi-o va risipi

Ploaie de octombrie

„Cri-Cri-cri, toamnă gri,
Tare-s mic şi necăjit"
aşa cum te-ar smulge miliţia
din cea mai dulce şi suavă reverie
aşa cum pulverizat într-un concert de Chopin
ai primi vestea morţii violente a iubitei,
aşa m-a izbit acum toamna aceasta
fără somaţie, fără să mă prevină măcar

dintotdeauna, toamnă, mă pregătesc
să te întâmpin cum se cuvine,
ca un cârpaci nărăvit la petice şi papiote
încerc mereu, împleticit, să leg, să înod, să ascund
clipele mele zdrenţuroase, încâlcite, năclăite
să mă găseşti încrezător ca un mire

dar niciodată, toamnă, eu semnele tale
n-am ştiut desluşi.
tu mereu mi te arăţi ca o nouă planetă
eu te aştept mereu şi-s ultimul care află
că-n mrejele tale hipnotice, sfinte
din nou, dureros, m-ai cuprins

ce-mi mai rămâne, acum, de făcut?
prostit, ca într-o scuză, încerc să amân
şi privesc uitat la poza
unei actriţe tinere care tocmai se scuză
că-i frumoasă şi diafană şi că se scuză
o tânără actriţă mă priveşte toamna dintr-o poză
e Cristina ori Valeria, Magda ori Irina
e Aristitza sau Tamara, e Olga sau Briena
şi văd cum părul ei se albeşte, cum buzele
parcă se acresc şi cum, iată, mă fixează
de parcă aş fi fost cândva, n-aş mai fi fost.

Cine cunoaşte legea?

închipuiri, închipuiri confuze, imaculate
întrebător acuză, dezmint şi morfolesc
norii se ridică, iată, ca întotdeauna,
din aceste bălţiri provizorii acide,
dar forma lor ciudată oare se prevesteşte?

fulguranţe, artificii, vociferări, intuiţii
într-un tablou divin – un tablou vinovat.
din toate părţile ceruri adânci veghează
– cine cunoaşte legea, cine o înţelege?!

În fiece clipă greşesc

multe m-au absorbit pustiitor
puţine am înţeles
aripe stranii mi-au tulburat privirea
dar n-am învăţat să zbor

uneori, toamna, mă trezesc visând
că am luminoasă ieşire la mare
mă sufoc, mă întunec şi aştept
aştept dimineaţa care
mă îngrozeşte

când oare n-am ştiut să aleg
când voi fi greşit, fără întoarcere,
dacă în fiece clipă greşesc?

mereu coboară peste casa mea
durerea şi bucuria
tristeţea şi speranţa
ploaia şi viscolul
toamna toamna toamna
– ce să mai înţeleg?

Despre rădăcinile masoneriei speculative românești

de RADU CERNĂTESCU

Ca o paranteză la celebra baladă a Meșterului Manole și ca o dovadă peremptorie a unei tradiții mistagogice românești, vom prezenta aici argumentele existenței în arealul românesc a unei solide masonerii operative (lucrativă) constituită din asocieri corporative de zidari. Masonerie care, pe lângă necesarele apropieri de esoterismul creștin pe calea arhitectonicii religioase creștine, a fost pentru spiritualitatea românească și ultimul bastion al perpetuării unui esoterism precreștin, venind spre noi din vechime, din vremea lui Zalmoxis.

Să ne amintim faptul că cei mai vestiți zidari ai Peninsulei Balcanice au fost românii sud dunăreni, așa numiții **Gogi**.

Cu rădăcina indo-europeană **cucc**, interesantul membru **goge** se alătură familiei: dacorom. și macedoneanul **cogeamite**, daco-rom. **gugiuman**, 'acoperământ de cap', daco-rom. **cucă**, 'autoritate supremă' (1) (cf. **DLRV**, p.115), albanezul **koké**, 'cap', celt. **coc**, 'șef', neo-gr. **hagogis**, 'principe'. Pe lângă aceste exemple ce induc un respect și o anume superioritate în semantismul apelativului **gogi**, poate cel mai semnificativ prin conotațiile istorico-sociale și prin capacitatea de a releva o hierofanie rămâne însă membrul dacorom. **gugan**. Aceasta este denominația păstrată până azi a locuitorilor din jurul complexului de fortificații și incinte sacre dacice din Munții Hațegului (2) (cf. I.A. Candrea, Gh.Adamescu, **Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi**, București, 1931, p.563). Locuitori care și astăzi se mai ocupă în principal cu producerea și comercializarea varului.

Semnificând deci, 'cel mare, conducătorul', **goge** a rămas până astăzi „etnonimul dat vlahilor de albanezi" (3) (G.Hahn, **Albanesische Studien**, Jena, 1854, heft III, 20). El mai are în același areal și accepțiunea de 'zidar', atât în albaneză, cât și în sârbocroată. De aici, poate, și exclusivismul acestei meserii la sud de Dunăre: „cel mai adesea, zidari sunt aromânii (țințarii)" (4) (V.Karadzic, **Srpske Rjecnik**, III, Biograd, 1898). Sau: „aromânii, acolo unde sunt statornici, se îndeletnicesc cea mai mare parte din ei cu zidăria" (5) (G.Meyer, **Etymologische Wörterbuch der albanesischen Sprache**, Strassburg, 1891). Această îndeletnicire a 'celor mari', a unui grup etnic izolat, deci închis, inițiatic, păstrează nu doar capacitatea de prezervare a unor entități sacre, ci și a unei dimensiuni inițiatice pierdută în istoria spirituală a poporului daco-român. După cum vom vedea, această dimensiune inițiatică, proprie masoneriilor lucrative, va fi exportată de vlahi și în nordul Dunării, dar nu în formele ei populare, exoterice, ci prin vlăstarele domnești, chiar la vârful piramidei sociale, deci într-un cerc restrâns, esoteric.

Redimensionarea spirituală a Templului și a esoterismului breslei zidarilor a fost începută de Templieri și desăvârșită după perioada cruciadelor de rosacrucieni. Această perioadă de transformare a masoneriei coincide cu ciudatul destin al unui mit itinerant, cel al misteriosului „preot Ioan", personaj cunoscut în cercurile cele mai esoterice ale monahismului militar drept „Maestrul secret al Templului". Ulterior, preluările masoneriei moderne fixându-i ecourile în funcția, mai mult decât onorifică, de Mare Protector al Ordinului Masonic, rezervată, de regulă, unui vlăstar al familiei regale.

Cu o enigmatică rezonanță valahă, mitul „preotului Ioan" a debutat în secolul al II-lea d.Ch., în plină glorie a masoneriilor meșteșugărești. El fiind, foarte probabil, întâia apropiere a acestora de esoterismul creștin și de construcțiile religioase creștine. Conform unui text al lui Papias, păstrat la Eusebiu al Cezareii (6) (Eusebiu, **Ist. Bis.**, III 39), în vremea Apostolului Ioan trăia la Efes și un „prezbiter Ioan" (**presbiteros**, 'preot', sinonim uneori cu **episkopos**), al cărui ucenic, completează Eusebiu, ar fi fost însuși Papias. Acest „preot Ioan", consideră Dionisie al Alexandriei, ar fi adevăratul autor al **Apocalipsei**, scriere considerată **summa** esoterismului paleocreștin și piesa fundamentală a Cabalei creștine.

Dar adevărata glorie o va cunoaște acest motiv cu începere din secolul al XIII-lea în Occidentul animat de febra cruciadelor. Acum, în vremea Ordinului Templier, misteriosul „Johannes presbyter" va fi perceput nici mai mult, nici mai puțin decât ca „rex Indiae", descendent din Regii Magi, nepot al lui Parzifal, creștin negru, adept ca și poporul său al unei schisme eretice, fabulos de bogat, inamic al musulmanilor, prieten al cruciaților, prezumtiv eliberator al Ierusalimului etc etc (7) (cf. **Monumenta Germ. hist.**, Script. IX, 580; cu o exhaustivă tratare a mitului la C.Marinescu, **Le prêtre Jean**, în „A.R.Bull. de la sct. hist.", X/1923, p.75). În vremea cruciadelor , împărați și papi se vor înghesui să-i scrie cerându-i ajutorul. În Occident, va fi colportată chiar și o scrisoare a misteriosului monarh-preot către Manuel I Comnenul (1143–1180), în care se vor concentra numeroase fabulații foarte apropiate de genul **Alexăndriei**, create în jurul personajului și al exoticei sale țări. Să mai glosăm aici și că, foarte probabil, paradigma bătrânului rege-monah Ivant din populara **Alexăndrie** ar trebui căutată tot aici, Ivant fiind poate o coruptelă slavonă a „bătrânului" Iohan/Ivan (în lat., **presbyter** însemnând 'preot', dar și 'bătrân').

Dintre tradițiile legate de numele „Preotului Ioan", e demnă de semnalat o localizare **danubiană** a patriei misteriosului personaj, localizare ce va conduce la confuzii de genul celei din **Atlasul catalan** din anul 1375 și din **Mapamondul din Modena**, contemporan cu primul. În dreptul Nubiei, putem citi: „Assi senyoreia un rey Danubia (sic!) lo quall sta continuament en guera ab los crestians Danubia, los quals son sotsmessos al Presta Iohan de les Indies" (8) (ap. C. Marinescu, **10c, cit.**, p. 26). Această confuzie lingvistică producându-se, deloc întâmplător, după perioada de apogeu a imperiului vlaho-bulgar (1186–1257), ai cărui împărați s-au numit Ioniță ori Ioan.

Se prea poate, în eseul de față rămâne doar o ipoteză, ca resuscitarea motivului „Preotului Ioan" să se datoreze și acestor realități danubiene. În sprijinul ipotezei, putem reține faptul că împăratul Ioniță, **Johannicius Kalojohannes, imperatorem totius Bulgariae et Vlachiae** (1203–1207), căpătase de la episcopul de Tîrnovo titlul de patriarh (presbyter), cu toate că atât el cât și fiul său Ioan Asan, ce va stăpâni de la Dunăre până în Hellespont, vor fi considerați de papalitate eretici și creștini schismatici (9) (cf. **Epistola P.P. Gregorii IX, transmissa Balduino Imperatoris Constantinopolitani filio et heredi**, Laterani, 27 ian. 1238).

Tot în sprijinul indigenizării motivului „preotului Ioan" adăugăm și ideea de negritudine la gurile Dunării, unde cronicile străine semnalau toponime ca Araby, Mauro-Vlahia, Kara-Iflak etc., ori exagerări în genul „poporul de acolo este negru ca etiopienii" (10) (cf. Ademar, ap. B.P. Hașdeu, **Ist. crit...**, p. 211); cu ecouri până în Spania la Sf. Isidorius, care pretindea că tribul Getulilor din Africa descinde din Geți (11) (Sf. Isidorus, **Etymologiae** XI, 2, 118). La această idee de negritudine în Europa contribuind decisiv și occidentalizarea etnonimului Vlah, devenit în cronicile apusene: **Black, le Blac** etc. Și în același paralelism cu „Preotul Ioan", să nu uităm că împăratul Ioan Asan apare pe scena europeană într-un moment critic al cruciadelor, curțile apusene curtându-l tocmai pentru un ipotetic ajutor.

Revenind la tradițiile inițiatice danubiene, semnalăm că apelativul **IO** din titulatura principilor valahi apare începând chiar cu fratele împăratului Asan, tot un Ioan, ajuns domn al Valahiei (pomenit și de Nicetas-Choniates), poate una și aceeași persoană cu misteriosul Negru-Vodă, legendarul întemeietor al Țării Românești și miticul patron al confreriilor de zidari autohtoni, după balada **Meșterul Manole**. Și e foarte probabil ca particula IO să fie o recunoaștere a unei descendențe mitice (ad. presbyter Iohan?) în contextul apartenenței la o neîntreruptă mistagogie autohtonă a întregului șir de domnitori români până în epoca fanariotă. Ipoteza e susținută și de faptul că un „rex Johannes" a rămas nu doar în tradiția autohtonă, ci și în cea apuseană indisolubil legat, aproape mitic de etnogeneza poporului român: „numele să li să fie pus valahi dupre fata lui Dioclițian, ce o chema așa, care o măritase dupre un Ioannu, domnul ce era atuncea aceștii Dachii" (12) (cf. A. Bonfinius, ap. stolnicul C. Cantacuzino, **Ist. Țării Rum.**, în ed. 1988, p. 22).

Și poate că nu am insista atât asupra acestei prezumptive tradiții mistagogice autohtone, dacă ea nu ar fi fost vehiculată și argumentată intens de elita Franemasoneriei române, începând cu Cantemir și culminând cu Sadoveanu și cu al său „mag Decheneu" al cărui nume se transmite peste ani, precum IO în titulatura domnitorilor români.

Îmi plăcea arta dialogului în filme (un ardelean să scrie comedii, mai rar!), îl respectam pentru intervenţiile sale în presă, rare, dar vitriolante uneori, însă mă irita compania în care se afla: membru acolo, voiajor dincolo! Până într-o zi când, după aşa-zisa revoluţie din decembrie, i-am solicitat un pamflet la adresa călăului culturii române – Mihail Dulea. Îl avea scris cu mult înainte de '89 şi circula în foi volante pe la Casa Scriitorilor. Probabil că gestul meu – într-o perioadă când mulţi îi ocoleau până şi privirea! – l-a surprins şi, cu o oarecare întârziere, şi-a deschis sufletul şi geanta cu manuscrise. Povestea cu umor şi detaşare, făcea haz de întâmplările sale, dar, mai ales, ale altora. Nu-şi punea cenuşă în cap, dar nici nu se dezicea de anumite convingeri. Se comporta adică firesc. Măcar şi pentru această moderaţie trebuie stimat. La sugestia lui Laurenţiu Ulici, i-am publicat şi o piesă de teatru, în **Lucifer**. *Am mai înaintat spre el un pas. Simţind că nu-s interesat de trecutul său, ci numai de textele sale, mi-a oferit un volum de piese scurte pentru mai târziu, un fel de literatură de sertar. După mai multe discuţii, în care părea şi nu părea convins, un interviu n-am putut să-i smulg. Nu se temea de întrebări, ci de eventualele ţâşniri de orgoliu, căci nu se poate spune că era o persoană care-şi supraveghea cordial relaţiile. Dimpotrivă. Poate şi de aici anumite inabilităţi ale sale. Nu mi-a plăcut filmul său „***Crucea de piatră***" *şi i-am spus-o fără reţineri. N-aş zice că l-a încântat sinceritatea mea, dar nici n-a acceptat un dialog pe tema kitsch-ului, convins că o vreme ca a noastră de aşa ceva are nevoie. Şi, ca să-mi dovedească încă o dată că nu şi-a pierdut discernământul, mi-a oferit un fragment de roman, pe care am vrut în mai multe rânduri să-l propun spre publicare. Ca o fatalitate, mereu se ivea câte ceva, mereu intrau alţii peste rând. Acum avem deja două pagini postum din opera lui Titus Popovici, unul dintre cei mai controversaţi scriitori postbelici. Anii ce vor urma vor stabili, aşa cum e de aşteptat, ierarhiile. Nu cred că autorul* **„Morţii lui Ipu"** *va lipsi din vreuna.*

Marius Tupan

titus popovici

«WELTANSCHAUNG»

Altă cale de eliberare a maselor decât reprimarea prin violenţă a exploatatorilor nu există.

Ascultam discuţia ascuns după colţul bătrânei clădiri a şcolii:

– Doamnă derectoare, spunea domnul plutonier Gociman Iosif, şeful postului de jandarmi din Mişca, ar fi mai bine dacă domnişoru' Titi nu s-ar tot învârti pe la batoză.

– De ce? se sperie mătuşa mea, Ecaterina. 'Zburdă cu neruşinatele?

– Nu, râse măruntul plutonier sufocat de vestonul albastru al uniformei. Nu. Nu face **fapte**. Numai că... prea se aţine cu ăla... cu mecanicul.

– Cu Crişan? Mătuşa mea râse uşurată. Prea le iei şi dumneata în tragic, domnule şef. Mecanicul mi se pare un băiat serios. Un necăjit, gonit de unguri din Ardealul nostru vremelnic cedat. Doar ştii prin câte a trecut!

– Tocmai aia-i, că ştiu. Şi plutonierul şopti aţâţat: Îi on **comonist** doamnă! De aia a fugit peste hotar, aici la noi! Nici ungurii nu-i supoartă, batăr că de la Belakunul lor se trage bolşevismul. Aştia, doamnă învăţătoare, se bate-n pept că ei n-are patrie! Avem informaţii. Eu, oricum, îl ţin sub ochi. Dar însă n-aş vrea ca domnişoru' Titi, care recitează aşa de frumos că plânge şi bărbaţii „Eşti schilav tot, un cerşetor, te-ntorci acum acasă", să intre în vreo încurcătură. Ştiţi cum îs azi vremurile.

– Bine, spuse mătuşă-mea. Am să-i vorbesc.

Dar nu-mi spuse nimic. Era liniştită că mă interesez de chestiuni mecanice şi nu mă tăvălesc prin cláile de fân cu cine ştie ce nemernică, scăpată de sub supravegherea ei de dăscăliţă, care nu înceta odată cu terminarea celor şapte clase şi nici chiar după măritiş, la unele.

Mai ales noaptea „aria" părea un mic sat, răsărit din senin şi tupilat în întuneric. În umbra mirosind a pâine caldă, umbre grăbite se fugăreau printre stogurile înalte, se îmbrăţişau pe snopi, iar râsetele şi gâfâielile se pierdeau în duduitul monoton al batozei – Mc. Cormick – care lucra ziua şi noaptea. În jurul maşinii roşii, înaltă cât o casă şi parcă apucată de tremurici, foiau mai cu seamă femei: bărbaţii erau pe front şi ele trebuiau să aibă de grijă să nu le fure „şogârţii" la uium, să împingă snopii în gura nesăţioasă, mereu gata să înhaţe un picior ori o mână, aşa cum se întâmpla în fiecare vară; altele stăteau la „scurgătoare", ţinând căscată gura sacilor în care se revărsau boabele sticloase şi calde şi plezneau fără supărare peste mâna vreunui fecioraş, rătăcită sub fuste. Mucoşi de 14-15 ani, cum aveam şi eu, se aţineau aţâţaţi: ei erau doar „mascurii" satului şi uneori câte unul era miluit la repezeală, după care muierea asudată şi nemulţumită îl împingea cât colo, cu un râs din guşă: „Uită-te la el, la ce-i umblă mintea!"

Din când în când, sus în cerul negru bombăneau avioanele care aprovizionau fronturile partizanilor din Iugoslavia. Atunci mecanicul oprea batoza, felinarele oarbe erau stinse şi bătrânii îşi aduceau aminte de celălalt război, pe care-l făcuseră în **K. und K. Handsereg.** „Cu sârbu' să nu te pui. Sârbu-i omu' dracului; mai bine moare decât să se lase călcat de cineva". Şi povesteau cum, nu o dată, intrând într-o casă sârbească pentru înnoptat, găseau vreo babă pe moarte, ghemuită sub pocroviţă. Puneau puştile într-un colţ, făceau cvartir, se aşezau să îmbuce şi, când cu gândul nu gândeai, bătrâna ţâşnea de sub pături cu un revolver în fiecare mână şi îi împroşca cu gloanţe. Până apucau s-o ţintuiască de salteaua de paie cu baionetele, tot prindea să omoare ori să rănească unul-doi. Sau ce să zici de copiii zdrenţăroşi, cu ochii măriţi de foame, cărora un **honvéd** mai milos se oprea să le dea o bucată de pită, ori o „coţcă" de zahăr, iar pruncul primea darul cu o mână şi cu cealaltă înfigea cuţitul în burtă. „Da, da, da, sârbu'i omu' dracului", tuşea vreun boşorog lovindu-şi pipa de papucul „în degete" s-o deşerte: „Iaca amu's patru ani de când nemţii nu-i pot pune jos. Şi or adus divizii multe, numa' «alpăniegheri», care-s cel mai prima, ca la noi vânătorii de munte!"

– Păi, de, se auzea atunci o voce uşor cântată, tinerească şi timidă, dar vezi că Tito o declarat că după războiîmparte la partizani toate pământurile ălora de au stătut acasă şi n-au vrut să vină în munţi, să lupte cu fasciştii! Bocotanii, de! Ca la noi... Uite de-o pildă feciorii dumetale, bace Sâvule, batăr că-s cât bivolii, şed acasă şi călăreşte muierile ălora de-s pe front din 41!

Cineva schimbă vorba: „Te pomeni că Tito aista nu-i popă cum umblă vorba, ce o fi vreun comonist!

– Da' sigur, de bună seamă **că este**! spunea mecanicul batozei. Şi nu se ascunde! Îi chiar fălos pe chestia asta!

– Tot ce se poate, se ridică atunci din întuneric cineva, ţinându-se de şale. Ei cu ale lor, noi cu ale noastre. Hai că s-or dus „titobuzele", hai că ne prinde sfânta dimineaţă.

Mecanicul, Crişan Ioan, era un tânăr la vreo 25 de ani, iar batozele şi tractoarele pe care le avea în grijă aparţineau domnului Grigore Covalenco, refugiat şi el, dar din cealaltă parte, din Soroca, unde lăsase mari moşii, castel, iazuri, păduri şi păşuni şi se trăsese spre Apus cu „mijloacele mobile". Era un domn înalt, distins, cu tâmple argintii, veşnic elegant, cu cravată şi mănuşi şi nu se amesteca în nici un fel cu ceilalţi refugiaţi basarabeni, preoţi, învăţători, funcţionari, care umpluseră satul cu agitaţia şi intrigile lor şi se plângeau de „neospitalitatea" noastră, a ardelenilor. „Parcă n-am fi fraţi, zău aşa." Domnul Covalenco – se auzea că ar fi inginer agronom la bază – se instalase în frumoasa casă a unei văduve, nana Turia, şi îngrijea o soţie despre care gazda

RURAL

povestea că „nu-i acasă săraca. Vorbeşte-n limbi şi cântă toată ziua la vioară de-mi ţiuieşte urechile". În bejenie venise şi tatăl domnului Covalenco, doctor, un bătrânel sfrijit, cu bărbuţa parcă mâncată de molii, „pincenez", veston negru de alpaca, pantaloni albi de **drill** şi pălărie de Panama cu boruri blege. Umbla toată ziulica pe digul Teuzului, şoptind singur şi învârtind un bastonaş de trestie cu măciulie de aur. Nana Turia, zisă şi „Floarea-Toaii" povestea cui voia s-o asculte că îi umpluseră toată casa cu lucruri neînchipuit de scumpe, numai aur, argint şi pietre preţioase, icoane, samovare care fierbeau ceai toată ziua, tacâmuri şi cupe, aşternuturi de mătase, covoare groase şi moi şi multe cutii ferecate. Pe noul meu prieten, mecanicul Crişan, domnul Grigore Covalenco îl găsise rătăcind prin Arad, pe jumătate mort de foame, şi-l adusese la noi, la Mişca, să-i îngrijească maşinile. Îl cunoscusem la pescuit la Gropanul Popii, pe malul Teuzului, unde m-a văzut citind o carte „Oameni celebri" din care-mi alegeam modele de existenţă.

– Celebri pe dracu! spuse şi tonul lui umil, de câine bătut, nu se potrivea cu agresivitatea afirmaţiei şi mi-l făcu de îndată antipatic.

– Dar cine este pentru dumneata **cu adevărat** celebru?

Mă privi pieziş, ca şi cum m-ar fi cântărit:

– Stalin! Fără nici o îndoială, Stalin!

Am rămas mut: până în clipa aceea Stalin era, pentru mine, „Măcelarul din Piaţa Roşie", „Satrapul de la Kremlin", „Asasinul cu mustaţă" cum îl prezentau miile de caricaturi, afişe, broşuri de propagandă, ori – la Radio – cuplete rostite de actori celebri. În vara lui 1942 îi văzusem poza, în mărime naturală, la Expoziţia Antibolşevică din Bucureşti, organizată în sala Trocadero, sub auspiciile Ministerului Informaţiei, de doi poeţi pe care-i cunoşteam din paginile Revistei Fundaţiilor Regale: Eugen Jebeleanu şi Cicerone Teodorescu, acesta din urmă autorul celebrului refren aflat peste tot, pe ziduri, în gări, în closete publice, în prăvălii: **„Cine limbă lungă are, cinci ani va tăia la sare!"** Figura lui Stalin, un ţăran mohorât într-o manta militară lungă până la călcâie, părea să prezideze hectare de fotografii uriaşe: gropi comune, munţi de cadavre, ruşi executaţi de GPU, ofiţeri polonezi în uniforme putrede, scoşi cu o mică gaură neagră în ceafă din clisa cleioasă care-i conservase ca pe sardele; copii scheletici, cu burţi umflate şi ochi de câini turbaţi zăcând pe pragul unor izbe prăvălite într-o rână şi cu muşchiul de pe acoperiş păscut de vite sau de oameni; mulţimi de soldaţi bolşevici, căzuţi prizonieri în marile încercuiri de la Smolensk şi Viazma, privind în obiectiv cu o ură mocnită... Mă lipisem atunci de tata, ca şi cum el ar fi putut să mă apere de acest om cu numele ca un plesnet de bici şi pe care acum, pe malul unei ape domoale, tânărul mecanic refugiat de la Cluj îl declara cel mai mare om al lumii şi n-aveam ce să-i răspund.

Atunci mi-am dat seama că eu, care mă consideram mai deştept decât toţi intelectualii satului luaţi la un loc, pentru că urmăream toate comunicatele militare, eram abonat la revista ilustrată germană „Signal" şi însemnam cu steguleţe pe hartă înaintarea ruşilor, habar n-aveam despre Rusia, despre istoria ei, despre bolşevism, în afara unor locuri comune, atât de des repetate încât începeam să mă cam îndoiesc de adevărul lor: asasinarea ţarului şi a familiei sale – patru fete frumoase şi un adolescent de vârsta mea. Mai ştiam că în Rusia Bolşevică averile fuseseră confiscate; nu mă privea, eram copilul unor funcţionari săraci. Erau desigur poveştile cu „colhozul", „mâncarea la cazan", scoaterea oamenilor la lucru cu goarna, „parcă noi nu ne sculăm înainte de răsăritul sfântului soare şi fără trâmbiţă!", dar nici aşa ceva nu mă privea direct şi mai mult ceva de neînţeles mă făcea să simt o ciudată repulsie faţă de cei ce aveau mai mult pământ decât îl puteau lucra şi cei cărora li-l dăduseră în parte. „Du-te până la Greblă, spunea mătuşa Ecaterina, că azi culegăia porumbul **nostru**; vezi să nu fure ceva!" Mă duceam, n-aveam ce face, tata era surghiunit undeva în fundul Basarabiei revenită la Patria Mamă, trăiam la ţară oarecum din mila bunicii şi a mătuşii, dar mă

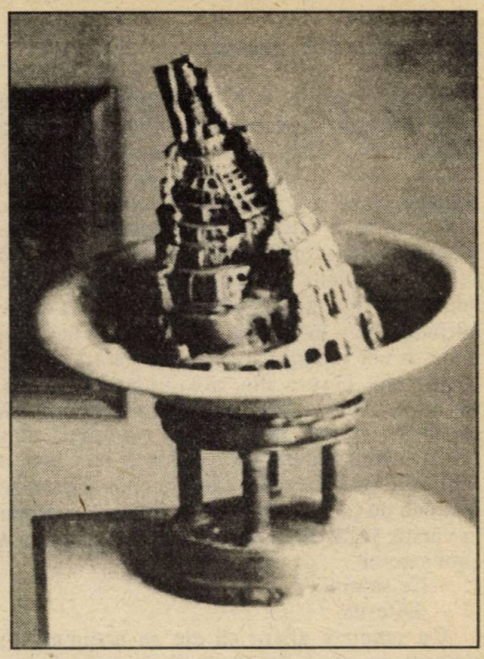

simţeam vinovat faţă de ţăranii care lucraseră, pentru jumătate din recoltă, iugărele bunicii şi ale sesiei şcolare. Vinovat, pentru că **trebuia** să-i bănuiesc că ar fi în stare să dosească două-trei coşuri cu ştiuleţi, pitindu-i undeva în holdă şi venind să le ridice noaptea, pe furiş. Ei mă priveau cu duşmănie: înţelegeam; erau jigniţi. Mă strigau în derădere: „Cocostârcule! Vino să anumeri coşercile!"

Noua mea cunoştinţă, mecanicul de la batoză, nu era în stare să-mi spună nici el nimic revelator despre imensa ţară de la răsărit cu care eram în război şi ale cărei armate se găseau la Iaşi, în afara unor banalităţi enervante: „Acolo, **la ei**, toată lumea-i egală!"

– Cum pot fi **eu** egal cu Puţu Ţiganului?

Mă privea ostil: „Acolo, **la ei**, toată lumea poate să înveţe!"

– Şi la noi nu poate? Nu vrea! Nu vezi că învăţătorii trebuie să bată uliţele ca să-i aducă la şcoală?

Se înroşea, fornăia, schimba vorba. Îl puneam să-şi istorisească viaţa: nimic interesant. Băiat de ţărani, trimis la meserie. Înţelegeam cu greu, deoarece avea un vocabular sărac, că făcuse ucenicie la Cluj la un meşter mecanic ungur, cu atelier mare. Îl ura din răsputeri. „Te bătea?" – Nu! „Nu-ţi dădea de mâncare?" – Nu puteam să mănânc cât îmi dădea! „Atunci?" Ridica din umeri: „Era un porc, 'tu-i maica' măicuţii lui şi o să-mi pice el odată în labă!" Meşterul avea o fată, Etelka; se ţinea cu nasu „sus" şi nu răspundea la salutul calfelor. Când povestea despre aceşti doi-trei ani în care învăţase o meserie căutată şi se pare că temeinic (pusese bani de-o parte, îşi făcuse trei rânduri de haine, ghete, bocanci) faţa cam anostă a lui Crişan părea să se acopere de riduri şi lacrimi de furie neputincioasă îi pluteau în glas. Probabil acestă ură împotriva stăpânului, numai pentru că era **stăpân** – ură pe care şi eu o puteam înţelege foarte bine – îl făcuse să devină ceea ce numea cu mândrie „muncitor organizat, conştient". Dar cum? Cum se petrecea această înregimentare într-o „organizaţie secretă" al cărei şef era, cel puţin aşa înţelegeam, însuşi Stalin? Se dusese Crişan să-i caute? Veniseră ei la el? De ce? Noul meu prieten mi se părea atât de şters, de incult, de simplist în vorbă şi judecată, încât nimic nu justifica o asemenea „selecţie". După ce ne despărţeam încercam să pun cap la cap relatările ceţoase ale acestui tânăr cu mustăcioară prea neagră, buze prea roşii şi priviri prea

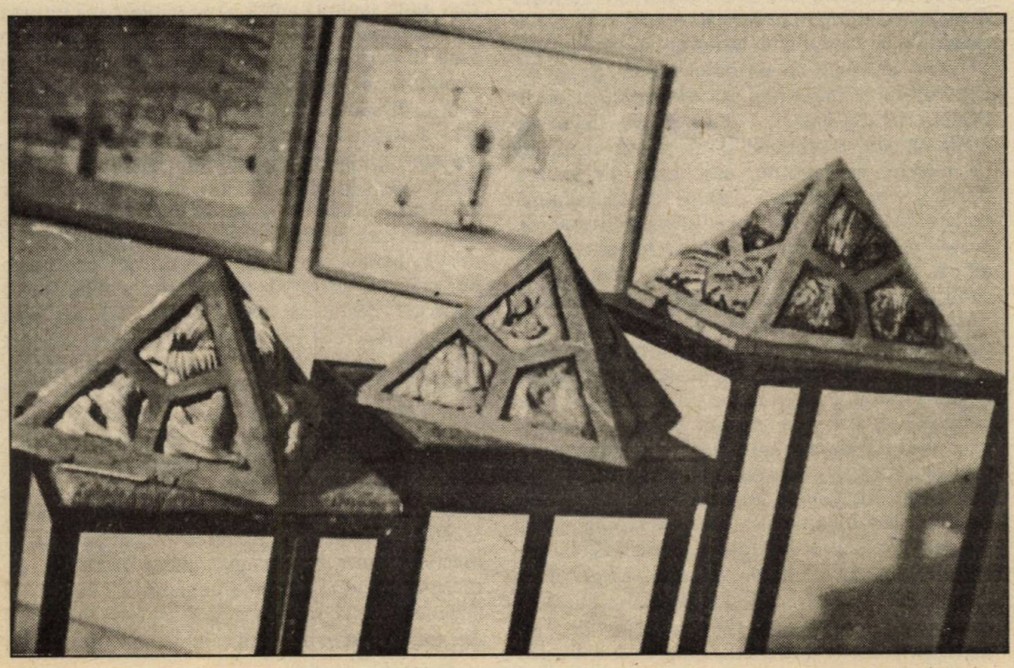

Continuare în pagina 10

Urmare din pagina 9

lunecoase: aşadar la Cluj, **înainte** şi **după** venirea ungurilor, septembrie 1940, se adunau câţiva tineri, băieţi şi fete, cei mai mulţi elevi. Crişan, chiar după plecarea de la meşterul Szilagy, avea ceva parale, pentru că nu se ruşina să facă orice, să bată covoare, să taie lemne ori să plimbe câini şi astfel putea „să ofere" celorlalţi o bere şi o prăjitură. Se adunau deci la unul, la altul, cântau, dansau, se hârjoneau şi – în cel mai mare secret – hotărau unde se vor întâlni data viitoare, ca să discute despre una, despre alta, să-şi împrumute cărţi, să imite ticurile profesorilor, nimic care să justifice atâtea precauţiuni şi mai ales înverşunarea Siguranţei române şi mai apoi a DEF-ului maghiar. Din când în când Crişan se întâlnea cu „Pisu", un bărbat slăbuţ, ceva mai în vârstă; îi făcea „o dare de seamă" şi primea „noi sarcini".

– Ce sarcini?

– Diferite.

Cu greutate aflam că ele se rezumau, în general, în afară de darea de seamă despre starea de spirit a tovarăşilor, la transportarea unui „material" dintr-o margine într-alta a Clujului. „Dar ce era în **materialele** alea?", strigam exasperat, aşteptând, pesemne răspuns tuturor întrebărilor mele.

– Chestii de partid!

– Şi nu le-ai deschis niciodată, să vezi ce era înăuntru?

– Cum era să fac aşa ceva? Eram doar muncitor conştient, organizat!

Şi revenea la aventurile amoroase legate de transportarea acestor hârtii încredinţate de „Pisu". Cum noaptea era riscant să umbli pe străzile patrulate de jandarmii unguri, cu vestitele lor pălării rotunde cu pene de cocoş şi foarte pricepuţi la mânuirea tesacului, Crişan rămânea peste noapte în casele „conspirative". De obicei bărbaţii erau plecaţi la lucru şi – după cum povestea – femeile i se strecurau în pat fără prea multe fasoane şi-l zdrumicau până în zori, alintându-l cu nume dulci, iar dimineaţa îi dădeau „leveşe", o supă groasă cu cârnaţi afumaţi, să-şi refacă puterile. La „cădere" scăpase ca prin minune, întârziind la o întâlnire. Ajunsese chiar în clipa când casa era înconjurată de jandarmi şi poliţiştii scoteau afară în pumni şi picioare pe cei care fuseseră punctuali; printre arestaţi era şi o tânără de familie foarte bună, Mioara, „frumoasă ca o zână din poveşti", pe care Crişan se lăuda că o dezvirginase. Mecanicul rătăcise câteva zile prin Cluj. Avu norocul să găsească un consătean şi acesta îl trecu Feleacul, într-un grup de evrei care avuseseră prevederea să nu rămână în Ungaria, în aşteptarea soluţiei finale.

Nimic din toate acestea nu răspundea curiozităţii mele, devenită obsesivă: voiam să înţeleg **ce anume** este comunismul. Mă izbeam de ignoranţa generală: să fi fost o formă de apărare specific naţională? Mama îmi povestea oricând, cu plăcere, despre „derbedeii lui Kun Béla", cum se fâţâiau ei în haine de piele, însoţiţi de „femei dezmăţate", cum intrau în biserici şi speriau credincioşii jonglând cu grenade şi aprinzând ţigări în altar. Fratele mamii, Todor, care luptase în armata albă a lui Kolceak, era surd ca pământul şi când îl hărţuiam cu întrebări, îmi povestea a suta oară că la Yokohama, unde ajunsese în drumul lui spre casă, când nu mai poţi de căldură bei ceai fierbinte, ca să te răcoreşti. Petru Bugă, soţul mătuşii Ecaterina, întors de pe front într-o permisie, spusese o dată, când credea că noi copiii nu-l ascultam: „Ruşii câştigă războiul", iar notarul îi replicase: „Vezi cum eşti tu?" DE CE?, mă întrebam cu o insistenţă nepotrivită vârstei mele: ce-i face pe aceşti bolşevici odioşi să lupte cu atâta îndărătnicie? Înainte de-a cădea în luptele de la Nalcik, un alt frate al mamii, unchiul Pavel – zis Pali – povestea că la Sevastopol se adunaseră în faţa tranşeelor româneşti şi germane stive de doi-trei metri de ruşi morţi, cadavre duhnind a spirt de ameţeau şi muştele şi ei tot veneau, strigând „huriiii" până când se topeau ţevile mitralierelor şi trebuiau să-şi părăsească poziţiile.

– Îi mână din spate comisarii jidani, cu pistoalele în ceafă, striga părintele Octavian Draja, ofensat personal că un sergent de Vânători de Munte e în stare să afirme că bolşevicii pot fi curajoşi!

Care era **esenţa** acestei credinţe în care un revoltat, cum mă credeam fără să ştiu prea bine împotriva cui şi un „ateu" (datorită pedagogiei simpliste şi mai ales **obligativităţii** educaţiei religioase) şi-ar fi putut găsi o motivaţie a nelămuritelor sale nelinişti, nu puteam să aflu în Mişca, satul acela turtit de soarele lui August 1944, unde singurul „iniţiat" era un tânăr mecanic obosit de nopţile petrecute în braţele muierilor, sau mai degrabă din pricina plăcerilor solitare, cum aveam să aflu întâmplător.

(Fragment
din romanul
„Disciplina dezordinii")

valeriu sabău

Telefonul alb

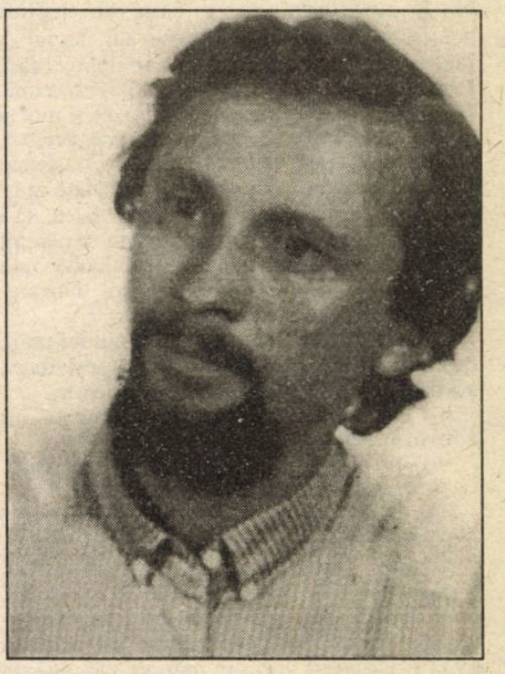

De cum umbrele înserării se strecoară în cameră ca nişte uriaşe feline inofensive, Dora aduce două perne în fotoliul din colţ şi oftând adânc se tolăneşte în puful lor moale. Cu degetele-i prelungi, tremurânde, apasă uşor butonul veiozei de pe măsuţa alăturată, apoi scapără chibritul aprinzându-şi prima ţigară. (Următoarele le va aprinde una după alta.) Reflexiile spotului, ce cad pe cutia de ebonită neagră aşezată lângă piciorul veiozei, transmit asupra-i o magie binefăcătoare. Cu privirile călătorind agale, undeva între câteva puncte nedefinite din tavan, Dora aşteaptă. Însă vraja ţârâitului întârzie să părăsească spaţiul îngust al cutiei de ebonită, întârzie să spargă zăgazurile, să inunde încăperea, întârzie de... ani, de-o veşnicie parcă. Dar ea aşteaptă. Stăpânindu-şi răbdarea, învăluită în fumul înecăcios al ţigărilor, Dora aşteaptă... „Orice mi-s-ar promite şi oricum mi s-ar vorbi, nimeni şi nimic nu mă poate clinti de-aici. De-ar fi să plouă cu prinţi şi zmei chiar, ori să se prăbuşească muntele, nu-mi pasă. Rămân locului, că s-ar putea să mă sune. Să mă cheme. Aşa că nici o clipă măcar nu mă pot rupe din poziţia asta. Trebuie să le reuşească legăturile din moment în moment. Trebuie. Doar nu-s puşi acolo toţi nepricepuţii din lume. Dimpotrivă, numai spuma specialiştilor. Iar tu, bunico, nu mă mai sâcâi atâta, termină cu toate presupunerile tale întortocheate şi negre. Lasă-mă odată ! Uite, mi-au albit tâmplele, nimic altceva, de când te-ascult ca un copil cretin. Şi nu-mi convine că te crezi mai isteaţă decât cei de la oficiu. Nu mă-mpac... Când eu am trecut pe acolo de câteva ori doar, şi-am primit explicaţii pe-ndelete, amănunţite, autorizate din partea dânşilor – explicaţii clare – anume că, sunându-mă de la o distanţă atât de mare, enormă ziceau, de peste mări şi mări, îţi dai seama, de peste ocean adică, n-are cum altfel decât prin cablu subacvatic, un cablu gros aproape cât un butoi, mi-au zis, care-i întins perfect pe fundul oceanului de la un continent la altul; deci prin acel cablu se realizează legăturile, mii şi mii de legături între tot atâtea mii şi mii de cupluri care convorbesc, şi-i greu, extrem de greu şi dificil până prind ei de-aici un firicel, o poziţie liberă prin acel păcătos cablu solicitat peste măsură, că mai apar şi defecţiuni tehnice, bunico, apar din când în când, bineînţeles; se mai întâmplă... Nu, nu mai vreau cafea. Desigur, e târziu, însă nu-mi trebuie, rezist, că acolo de-abia acum or fi mijind zorii şi s-o fi făcând ziuă, şi s-ar putea să mă sune, de nu se iveşte ceva iar, un deranjament, că zice vecinul Iliuţă Pescarul, zice că vieţuiesc în oceane milioane şi milioane de peşti. Nenumăraţi. Iar unii trăiesc în bancuri, mai mulţi laolaltă adică, şi se deplasează întruna ca nişte mari armate mărşăluind la nesfârşit în toate direcţiile. Am chiar o scurtă listă cu câteva denumiri ale speciilor existente. Uite, bunico, asta-i, Iliuţă a-ntocmit-o, apoi mi-a dăruit-o. Iată: sturioni, cambule, chefali, stavrizi, calcani, barbuni, gingirici, lei-de-mare, rechini... Peştii ăştia, afurisiţi, zice vecinul, în furtunoasele lor deplasări, nimeresc şi peste cablul subacvatic. Curenţii care se creează la trecerea neisprăviţilor mişcă încoace şi-ncolo obiectul de transmisie într-atât că perturbă toate convorbirile pe o perioadă destul de îndelungată. Ba cei mai hămesiţi dintre ei încearcă să sfâşie o bucată, cât de mică, din el. Îţi dai seama ce-ncăierare se produce acolo, cum se-nghesuie unii peste alţii formând un fel de ghem, un fel de bubă imensă în jurul cablului, ceva asemănător cu un roi de albine ce s-ar aşeza în crengile mărului din grădină ori cu o sumedenie de vârcolaci din poveştile tale, bunico. Viermuiesc nemernicii acolo, zăpăciţi, şi-n îmbulzeala lor se mai şi mănâncă între ei, desigur; adică aceia de pe margini nevăzând, neajungând şi neputând apuca din amăgitoarea pradă, înşfacă fără milă din cozile celor din faţă, ale acelora din prima

linie, care se luptă pe viaţă şi pe moarte sănghită cât mai mult, oarecum din ură fac asta, zice vecinul, că numai cei din primul rând pot rupe din învelişul cablului, descojindu-l – oricum, miezul nu-l pot ciopârţi ei nicicum, el fiind făcut din fire subţiri, dar foarte rezistente din cel mai bun oţel, care nu poate fi distrus de nimic. De regulă, speciile mai mici coboară în acele necunoscute adâncuri, şi, zice Iliuţă, sfâşiindu-se între ele atrag rechinii bătrâni care simt de la mari distanţe prada; iar aceştia, cu toate că sosesc ultimii, câştigă, bunico, înfruptându-se din belşug... Iar când se-abat balene prin zonă, îţi închipui, bunico, dezastru... Imaginează-ţi ce se întâmplă când se aşază câte-o namilă pe cablu. Plăcintă îi fac pe porţiunea respectivă, nu alta. În cazuri de-astea apoi au de lucru, până peste, bieţii scafandri. Scufundă-te, găseşte locul cu pricina, remediază... Ţie nu-ţi mai pasă, bunico. Eu, însă, mi-am irosit timpul aci, în fotoliul ăsta, tot aşteptând şi gândind frazele ce urmează să le rostesc când mă va suna. Când mă va chema... şi totuşi nu mă mişc nicăieri. Că mi-au explicat doar atât de clar ăia de la oficiu câte necazuri au dumnealor, câte... Aşa. Chiar şi după ce te-ai prăpădit tu, îndată, nu ştiu de ce, au venit ei pe-aici, ei, pe care am ajuns să-i cunosc atât de bine, că doar ne-au călcat pragul ani în şir tot venind la verificări, au venit, cum zic, şi mi-au dat explicaţii amănunţite. Iar la plecare unul dintre ei, unul ce căra colacul de sârmă pe umăr, m-a asigurat că se rezolvă. Răbdare numai, să am..." Fumul gros din încăpere este insuportabil. Cu auzul încordat, Dora se ridică şi dintr-o mişcare e la fereastră. Deschide. Fluturi mari de noapte dau buzna înăuntru. Se aşază într-un strat uniform pe veioză, întunecând camera. „Câteva fire de busuioc într-o vază pot îndepărta fluturii nocturni atraşi de lumina lămpilor. Mâine nu voi mai uita..."

eseu

Perspectivismul nietzschean

de ELENA NESTOR

Încetarea existenţei lui Dumnezeu, conceput ca valoare supremă, ca ideal suprasensibil în măsură să atribuie sens vieţii umane, va avea drept consecinţă prăbuşirea lumii într-o absenţă de sens. Ceea ce rezultă este o confuză lume a aparenţelor, haotică, informă, pe care Nietzsche o numeşte „lume a devenirii", beneficiind drept singur atribut de acela al potenţialităţii, al voinţei. Tocmai el posedă capacitatea de a o face susceptibilă unei acţiuni demiurgice, care se va exercita în sensul unui platonism inversat, adică venind de la aparenţă (stadiul actual, haotic) spre esenţă, (în vreme ce la Platon sensul este acela al pornirii de la esenţă către aparenţă de la lumea ideilor către lumea sensibilă). Pentru Nietzsche, lipsa esenţei, a modelului, face imposibil acordul dintre discurs şi realitatea lucrurilor (absenţa adevărului vine de la absenţa esenţei), spiritul uman fiind cel menit să le atribuie existenţă, lucrurile însele neposedând nici realitate, nici substanţă.

•
• •

Ar trebui să înţelegem din aceasta că inexistenţa esenţei anulează posibilitatea de cunoaştere, însă Nietzsche va vedea contrariul: o exaltare a cunoaşterii, care îşi propune să se conformeze realităţii lucrurilor. Acţiunea ei va fi aceea de a introduce un sens, ea fiind aşadar interpretativă, deoarece a cunoaşte înseamnă a vedea esenţa lucrurilor. Se produce astfel o explicare a realului şi o interpretare a lumii, ce urmează să aibă drept rod impunerea în lucruri a formei şi regularităţii necesare pentru satisfacerea nevoilor noastre practice. Acest act nu semnifică în fond altceva decât tocmai o punere în formă a lumii, adică a ceva ce este în sine fără formă.

În mod tradiţional, prin cunoaştere înţelegem receptarea unui dat, a unui obiect care preexistă. Ceea ce face Nietzsche este radicalizarea unei poziţii kantiene, căci pentru gânditorul din secolul precedent lui, cunoaşterea rezultă din uniunea dintre intuiţie şi concept. Intuiţia aduce un obiect care este nedeterminat, iar actul cunoaşterii constă în determinarea respectivului obiect, cunoaşterea însemnând judecare, facultatea de a judeca fiind aceea care determină obiectul.

Cu Kant, esenţa lucrurilor se repliază asupra spiritului, acesta din urmă este cel ce atribuie lucrurilor sensul şi esenţa.

•
• •

„Noutatea poziţiei noastre filosofice, spune Nietzsche, este o convingere necunoscută secolelor precedente: aceea de a nu avea adevărul". Aici, sensul lui **a avea** nu este însă acela al posedării, ci al lui **a fi în**.

O propoziţie este adevărată atunci când ea se acordă cu obiectul ei (adecvarea dintre gândire şi lucrul însuşi). Adevărul este o determinaţie logică, iar Nietzsche susţine că acordul respectiv este imposibil şi că

discursul nu se acordă cu lucrurile pentru simplul motiv că lucrurile însele nu există. A nu „avea" adevărul este o caracteristică a epocii prezente. Nu îl avem pentru că el nu există, omul nu se găseşte **în el**. De fapt, pus aici în chestiune este conceptul tradiţional de adevăr, înţeles în sensul adecvării, adică al conformităţii, pe care gânditorul îl califică drept „absurd". (Despre similitudinea discurs-obiect, adică reproducere de structură, vorbeşte întâia oară Aristotel, pentru ca mai apoi definiţia să fie preluată de St. Thomas: „adecuatio rei et intellectus". În această accepţie, conceptul respectiv va traversa întreaga istorie a filosofiei). Concluzia absurdităţii vine pentru Nietzche tocmai din faptul că, în cadrul relaţiei de adecvare, unul dintre termeni, cel de referinţă, lipseşte. Lucrul în sine, asupra căruia discursul ar putea să se regleze, nu există. Nu este aşadar o problemă de cunoaştere, căci nu cunoaşterea e deficitară, ci sensul este cel care nu apare. Lucrul în sine ar fi, în cazul de faţă, sensul în sine. Ceea ce Nietzsche contestă este de fapt prezenţa unui sens, a unei esenţe.

•
• •

Nu poate fi în nici un fel vorba de lumea inteligibilă, de o lume a ideilor fiinţând prin ea însăşi, spune Nietzsche, dacă nu există adevăr în sine, ci numai lucruri pe care le considerăm adevărate.

Esenţa unui lucru nu constă decât într-o opinie asupra lui (**eine Meinung**). Nu există deci decât perspective, adică o aparenţă perspectivistă (a lucrurilor) a cărei origine se află în noi. Evident, nu există nici subiect care să constituie suportul perspectivei (sau a perspectivelor).

Singura realitate este interpretarea, care constituie o formă a voinţei de putere. Aşadar, avem de-a face numai cu puncte de vedere, iar lucrurile îşi au izvorul în credinţa mea vizavi de ele, şi nici nu vor fi nimic altceva decât o reflectare în mine, eu devenindu-le astfel o cauză (nu este vorba deloc de un idealism). Propriul nostru eu se află aruncat în lucruri. Nietzsche descoperă originea subiectului într-o voinţă care constituie ea însăşi sursa conceptului de subiect.

În felul acesta el reduce adevărul lucrurilor la credinţele (opiniile) pe care noi le avem asupra lor.

Dar care va fi criteriul validităţii unei credinţe? Nietzsche ne dă următorul răspuns: „Criteriul adevărului rezidă în intensificarea sentimentului puterii" care provoacă acea opinie sau acea credinţă. Singura capabilă să introducă un sens în lucruri şi să constituie izvorul devenirii, dându-şi singură propriile sale legi, întru începerea unui nou ciclu.

Aşa precum viaţa însăşi, voinţa este interpretativă, iar interpretarea constituie un mijloc de a stăpâni. Şi aici putem lua, de pildă, chiar şi cazul unei partituri muzicale.

Viaţa nu se poate înţelege decât ca pluralitate de perspective. Ceea ce înseamnă deschidere, forţă creatoare, gândire deschisă, libertate de spirit şi de conştiinţă.

Adrian Popescu:

«Deschidere spre valoare şi

– Dragă Adrian Popescu, orice reporter, cât de cât avizat, auzind de numele tău, face legătura cu Ion Mircea, Ion Pop, Dinu Flămând, Eugen Uricaru, Marian Papahagi şi mulţi alţii. Oare de ce? Ai putea să-mi descrii contextul în care v-aţi cunoscut?

– În urmă cu 25 de ani, la Facultatea de Filologie a Universităţii clujene, destinul a vrut să ne întâlnim cei sus pomeniţi (şi alţii, Peter Motzan, regretata Olimpia Radu, Marcel Constantin Runcanu, şi el prea repede plecat dintre noi) într-o dorinţă comună de a face literatură *altfel* decât cei dinainte, fără a provoca neapărat o ruptură cu scrisul lor. Dintr-o generaţie (promoţie) cu noi erau şi Nicolae Prelipceanu, Ion Vartic, Horia Bădescu, Vasile Igna, deşi cu câţiva (puţini) ani mai mari, dar îi simţim apropiaţi afectiv şi ideatic. Aşa a început revista **Echinox**, în 1968, după ce Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Nicolae Prelipceanu, Ion Pop şi Gheorghe Pituţ încercaseră, fără a izbuti, înfiinţarea unei publicaţii studenţeşti în Transilvania. Epoca '68 –'71 a fost, o ştim cu toţii, a unei relative liberalizări şi faptul că, după aprobarea revistei clujene, apare la Iaşi **Dialog** e o dovadă că energiile tinere nu mai puteau fi stăpânite, că după **Amfiteatru** cele două publicaţii concentrau tot ce mişcarea literară tânără studenţească avea pe atunci mai promiţător, ca să nu spun mai valoros. Poeziei, prozei, eseurilor, criticii (Petru Poantă, Ion Marcoş erau deţinătorii comentariului literar în primii ani „echinoxişti") li s-au adăugat traducerile prin Peter Motzan, Vincenţiu Iluţiu, Al. Pintescu, Sorin Barbul, Franz Hodjak, astfel că **Echinox** a devenit o revistă sobră, deschisă experimentului, dar şi asimilând tradiţia. Un posibil model (idee pe care am susţinut-o mereu) a fost pentru noi **Cercul Literar de la Sibiu**, fericita conjuncţie intelectuală a unor tineri (pe atunci) poeţi, critici, eseişti. Tenta morală, altitudinea estetică şi europenismul – pe acestea le-am admirat şi în anumite privinţe le-am şi urmat. Un model stimulativ, o corespondenţă a unor structuri mentale, dincolo de diferenţe formale şi de climat social-politic.

Oricum **Echinoxul** a fost şi rămâne o grupare ce a cultivat constant **valoarea** (oriunde o simţea pulsând în naţional sau universal) şi **autenticitatea** răspunsului la somaţiile cotidianului tensionat.

– Aşadar, „Echinoxul" şi-a căpătat de mult dreptul la istoria literară. Poţi să spui ce (sau cine) a contribuit la această şansă? Te irită sau te încântă desele referiri la el?

– Şansa **Echinoxului** ţine de intervalul de libertate existent între '68 –'71, de conlucrarea benefică a unor imponderabile, apoi de găsirea unui „spirit de echipă", de renunţarea la orgolii şi privilegii... Un astfel de caz fericit a fost revista transilvăneană, unde odată intrat în redacţie făceai de toate, de la dactilografie la distribuirea exemplarelor, de la articole critice la traduceri, de la texte lirice la corecturi. O introducere în etica muncii redacţionale, familiarizarea cu „sala maşinilor" (a secretariatului, a redacţiei tehnice) care are ritmul său exigent în orice publicaţie ce se respectă. Faptul apoi de a fi sprijiniţi de rectorii de atunci – Constantin Daicoviciu, de pildă – şi mai ales de conducerea Facultăţii de Filologie, asistenţii universitari Ion Pop sau Mircea Muthu contribuind **direct** la apariţia numerelor, iar Liviu Petrescu, sau marea doamnă care era Ioana Em. Petrescu, colaborând la revista propriilor studenţi. Andrei Marga Vasile Muscă, Ioan Maxim Danciu ne asigurau de asemenea partea de dezbatere filosofică destul de dezinhibată de reflexe marxiste, de vreme ce primul traducea pentru prima dată la noi Martin Heidegger („Ce este filozofia?"), lucru remarcat de posturile germane libere şi imputat redacţiei, sau îl comenta pe un gânditor vizionar catolic precum Teilhard de Chardin...

Nu mă poate irita referinţa la etapa adolescenţei mele, poate inconsecventă, dar arzând pentru o imagine frumoasă, pentru un gest liric, nopţi întregi singură, într-o „scundă tavernă mohorâtă", sau iluminată de versurile celorlalţi, de vocile lor, fraterne, exorcizând disperarea şi minciuna, cu magia verbului clar.

– Spre deosebire de alte promoţii care au fost mai solidare, a noastră a impus mai ales individualităţi. Numai voi, clujenii, aţi contrazis-o. Asta nu înseamnă că nu sunteţi autorităţi. De ar fi să o iei de la capăt, ai recurge la altă strategie literară?

– După o perioadă de intensă publicare în reviste, nu doar clujene, editura „Dacia", prin Al. Căprariu, sprijină tipărirea **Umbriei** subsemnatului, a **Istmului** lui Ion Mircea, a cărţilor lui Iriny Kiss Ferencz şi Bernd Kolf. Cum vezi, **Echinoxul,** ce apărea în trei limbi (paginile maghiare şi germane întregeau paginile româneşti) îşi prezintă şi în volum reprezentanţii tot în trei limbi. Dinu Flămând, plecat la Bucureşti, a tipărit la **C. R.** ***Altoiuri***, încercând o desprindere tranşantă de orice provincialism literar şi geografic. Solidari am rămas cu toţii la nivelul opţiunilor etice şi estetice, dar nu al identităţii stilistice, lucru indezirabil pentru orice creator, care îşi impune **solitar** forma şi substanţa propriei personalităţi. Erau sunete comune, „afinităţi elective", paralelisme între noi, nutriţi de aceleaşi lecturi, concerte, transmisiuni politice, servituţi, eliberări efemere, căderi şi regenerări morale...

Inteligenţa ironică a lui Ion Mircea, argumentaţia strânsă, excelent informată a lui Dinu Flămând, seriozitatea profundă a lui Ion Pop, excepţionala înzestrare şi stofa de profesor european a lui Marian Papahagi, bunăvoinţa şi sprijinul discret al profesorului Mircea Zaciu, care a crezut în steaua **Echinoxului** şi a multora dintre foştii săi studenţi, se armonizau mirabil. Ceva se lega totuşi, dincolo de formule estetice, exista un liant afectiv ce ţinea împreună disciplina, rigoarea şi simţul transcendenţei şi al imponderabilului, precisul şi infinitul, adulmecat cu lăcomie.

Despre o „strategie literară" n-a fost vorba, eram o confrerie, nu o alianţă strategică în arena literară, ne bucuram când unul dintre noi publica o pagină reuşită de poeme în **Echinox** sau în **Amfiteatru**, în revistele cu tradiţie din Bucureşti, **Viaţa Românească, România Literară, Contemporanul**, care, mă grăbesc să adaug, au remarcat fenomenul „echinoxist" iar Nicolae Manolescu ne-a denumit „generaţia '47", salutându-ne cărţile. Daniel Turcea, Virgil Mazilescu, Marius Robescu au fost solidari, dincolo de Carpaţi, cu noi, ne-am recunoscut ca aparţinând aceleiaşi familii spirituale, aşa cum Ana Blandiana, Petre Stoica, Emil Brumaru, Mihai Ursachi, Dan Laurenţiu, Ileana Mălăncioiu, Angela Marinescu ne-au fost şi ne-au rămas apropiaţi.

Noi nu doream să înlocuim valorile sau să impunem o altă ierarhie, atât doar că susţineam o poezie de un tip deosebit faţă de cea a lui Nichita Stănescu sau a lui Ioan Alexandru. Eram nişte persuasivi, nu nişte explozivi, livreşti, nu vitalişti, căutându-ne modelele în propria adâncime psihică, ca şi în literaturile lumii.

– Aţi fost acuzaţi, mai ales poeţii de la grupul „Echinox", că semănaţi prea mult, că aţi căzut într-un anume manierism. Îţi dau aici dreptul la replică.

– Spuneam că o anume atmosferă, de familie spirituală, o poţi regăsi în creaţiile mai tuturor echinoxiştilor: o deschidere spre valoare şi echilibru metodic, o cumpănire a tradiţiei şi a experimentului estetic. E marca „**Echinoxului**" această calitate intelectuală a exerciţiului literar, ce refuză improvizaţia, artificiul fad şi în acelaşi timp vitalismul nesupus ordinii interioare a spiritului. Faţă de energetismul unui Ioan Alexandru sau faţă de poezia abstractă a lui Nichita Stănescu, „echinoxiştii", afirmaţi în jurul anilor '70, împreună cu Marius Robescu, Nicolae Prelipceanu, Virgil Mazilescu, Grete Tartler, Emil Brumaru, Dan Laurenţiu, Leonid Dimov, Angela Marinescu făceau figură de intelectualişti, de introvertiţi şi, cum spuneai, mani-

echilibru metodic»

eriști. Era o poezie livrescă și existențială în același timp, o minunată, cred, combinație de trăire și uimire cărturărească, o dublă viață în imaginar și imediat nedespărțită, însă unică, inseparabilă, o stare de a vorbi și de a gândi liric.

Manierismul grupării echinoxiste a fost manierismul întregii generații șaptezeci. Adică o insistență pe elementul cult, personal, și nu pe cel folcloric sau pe cel al mijloacelor artistice comune, o încercare de impunere pe cont propriu, într-o lume a poncifelor și obedienților, inclusiv stilistice, o ridicare la rang de idee a sentimentului. Manierismul (sau barocul), așa cum îl echivalează mulți istorici ai formelor plastice și literare, nu-l găsesc deloc depreciativ, dimpotrivă, luat în sensul unui cercetător german, el înseamnă ingeniozitate și gust al formelor imprevizibil combinate, explozie a suprafețelor, dar și simbolism inițatic. O lume manieristă e în genere lumea poeziei moderniste, la egală distanță între livresc și existență, pendulare continuă între azur și pământ (sondare a subpământeanului din noi, chiar); balans melancolic între un trecut paradisiac, definitiv pierdut și o amintire nostalgică a sa, ezitare între faptă și înfăptuire, între eleganță depresivă și elan ascensional, elogiu al „formelor ce zboară" într-un văzduh al libertății imaginare. Barocul viziunilor noastre lirice presupune, precum barocul istoric, o combustie reală, o întărire a sentimentului religios, metafizică ușor polemică împotriva „reformelor" iluministe, raționaliste și reductive ale vremii.

– Trăiești într-un Cluj care n-a dus niciodată lipsă de valori literare. Cu cine te simți solidar acolo? Prin ce?

– Clujul lui Agârbiceanu și Blaga, al lui Negoițescu și A. E. Baconsky, nu cel de acum, desigur. Trăiesc într-un oraș contradictoriu, al „Caritasului" și al Forumului Democratic Antitotalitar, inițiat de Adrian Marino și Doina Cornea în august 1990 care a premers Convenția Democratică (1991), oraș care nu și-a știut păstra întotdeauna talentele (de la Ioan Alexandru, Gheorghe Pituț, Ana Blandiana, Romulus Rusan, Nicolae Prelipceanu, la dirijorul Cristian Mandeal, la actorii Carmen Galin, George Motoi, regizorul Vlad Murgu etc.), oferindu-le condițiile meritate unor personalități artistice. Clujul e tradiția însăși, impunând rigoarea ardelenească și ținuta, lăsând puțin loc gratuității sudice și jocului. Un asemenea oraș ce aparține Europei de Nord (cum e denumirea recent uzitată, în locul Europei Centrale) are nu doar atmosferă unitară, de regăsit și la Timișoara, Oradea sau Arad, atmosferă de Mitteleuropa, unde farmaciile au înăuntru mari ghivece cu lămâi și unde inscripțiile latinești albastre strălucesc pe albul misterios al borcanelor cu capac de lemn, dar piețele aici se deschid lângă Catedrale, spre o veritabilă agoră, loc de discuții și manifestări civice. Dar, e drept, există aici și o parte joasă, ridicolă și naționalist-penibilă. Clujul e și cetatea unei penibile statui, de un prost-gust desăvârșit. Dar e în în același timp orașul revistelor **Steaua** și **Tribuna**, **Korunk** și **Utunk**, al solitarului Adrian Marino, al melancolicului Mircea Zaciu, al valoroșilor universitari clujeni, deja amintiți ca sprijinind **Echinoxul,** al excelentei echipe redacționale de la **Apostrof**, condusă de Marta Petreu, al unei valoroase Filarmonici și al unor însemnați plasticieni de la Ana Lupaș la Vasile Crișan, de la Vasile Pop la Ioan Sbârciu sau sculptorul Ilarion Voinea.

Solidaritatea intelectuală o simt cu foarte puțini, atât de puțini colegi de la **Steaua** sau **Tribuna** și de la editura **Dacia**, mai ales cu cei tineri, cu cei deja amintiți, mai sus, din generația vârstnică, cu cei care spun limpede că „albul e alb și negrul negru", cu cei care mă întâlnesc, duminica, după liturghia greco-catolică (sau romano-catolică, sau ortodoxă), cu nu mai mult de zece oameni, maximum. Ceilalți au tenacitatea răzbătătoare a mediocrității cuminți, supusă autorităților vremelnice (oricare ar fi ele), o lipsă de scop spiritual și de orizont provincial care mă deprimă.

– Prieteni de-ai tăi, colegi de-ai noștri, au alergat după '89 spre politică. I-ai aplaudat, i-ai compătimit? Tu de ce stai în expectativă?

– După '89, am încercat o implicare în social prin înființarea, alături de alți doi entuziaști (sau pseudo-entuziaști?) a unei „Uniuni creștine" și chiar a unui efemer partid creștin ce nu a obținut voturile necesare supraviețuirii parlamentare; a avut delegați în perioada tulbure a „Frontului Salvării Naționale" în C.P.U.N. și mai ales un program coerent, economic, social, educativ-religios, după modelul italian. Lucrurile s-au destrămat apoi, nu din vina mea, sper, a rămas legătura cu Italia, unde familiile catolice au primit ca oaspeți multe sute de copii români și cu mișcarea laică numită „Comunione e Liberazione" recunoscută și de autoritățile ecleziastice române (de Biserica Greco-Catolică) ca necesară în opera de redresare morală a contemporanilor noștri, de maturizare a tineretului în valorile creștine reale, unde **trăirea comunitară** și **răspunsul spontan** eficient, personal, la nevoile celuilalt, au aceeași importanță ca rugăciunea cotidiană și meditația unor teologi.

Am avut grijă, deci, „să mă colorez politic", cum mi-a reproșat discret un ziarist clujean, nu am stat în expectativă. La multele maifestări democratice din Piața Libertății, unde vorbeau Doina Cornea sau Adrian Marino, mă aflam mereu alături de Teohar Mihadaș, de Ion Mureșan, Virgil Ardeleanu, Alexandru Vlad, Ruxandra Cesereanu, Ion Mușlea, Radu Mareș, numai că, treptat, erau tot mai puțini, „mai între noi", iar vorbitorul convingea deja niște convinși că, vreme de patruzeci și cinci de ani, am trăit strâmb și acum ne putem îndrepta... Nu am reușit și nu reușesc să aplaud schimbările cameleonice de convingeri politice, „năpârlirea" peste noapte, curajul de a susține exact opusul tezelor de ieri-alaltăieri...

Am colaborat la **Dreptatea** și la **Epoca**, ambele girate, știm, de P.N.Ț.C.D., la cotidianul de opoziție **Tribuna Ardealului** (organizând, săptămânal, paginile de artă, un timp), la reînviata, pentru un an, gazetă (tot sub sigla P.N.Ț.C.D.) **Patria**. Scriam articole de atitudine politică democratică, condamnând mineriadele sau frica de viitor a „omului nou" comunist. La **Luceafărul** am trimis, imediat după 15–16 iunie, un poem parabolic **Lupii**, unde invazia asupra Bucureștiului era imaginată ca o înstăpânire a civilizației de către sălbăticia subumană.

Nu puține colaborări am la **Viața Creștină**, ziarul greco-catolic din Transilvania. În genere, sunt socotit militant religios mai de grabă decât unul politic, oricum un contestatar de orientare catolică.

– Nu faci politică, dar nici cărțile nu-ți mai apar într-un regim de urgență. E vremea tăcerilor care se aud mai bine decât zarva? Ne pregătești vreo surpriză? Ai curajul să te dezvălui?

– Am publicat, e adevărat, într-un ritm mai lent decât înainte de Decembrie '89, o culegere mai veche de articole despre fenomenul liric, **Spuma și stânca** în (1991) și o viață a Sfântului Francisc de Asissi, **Tânărul Francisc** (în 1992) ambele la **Dacia**. Cronologic înaintea acestei „vieți", care vine, după 50 de ani (după cartea lui D. Karnabatt) să ne reamintească fața de lumină a poetului **Cântecul creaturilor,** am fost atras de o retrăire a drumului magilor. **Steaua magilor** predată în '91 la editura **Eminescu** încerca să descrie traseul inițiatic prin **Țara Sfântă** a celor trei crai, din perspectiva mea, imaginându-mă un biet copil-servitor al unuia dintre călători, magul negru, Balthazar. Cartea n-a mai apărut, fragmente am publicat în schimb prin reviste, **România literară, Familia, Tribuna** și **Steaua**. Sper ca în '95 editura clujeană să mă ajute, dacă e spre folosul creșterii sufletești a tinerilor, s-o tipăresc.

Țin apoi la paginile publicate într-o revistă mai puțin cunoscută, **Aurora,** de la Oradea, condusă de Ion Simuț. Acolo mi-am făcut publice mirările, analizând la rece **Descoperirea Occidentului** cu ochii mei de răsăritean, teoretic conectat la tradițiile europene majore, la sursele sale primordiale (grecitatea, latinitățtea și creștinismul), dar văzându-le puse în **practica vieții cotidiene** doar **acolo**, în Apus. Mentalități străvechi, cutume și secole de civilizație neîntreruptă au modelat chipul nobil, deși obosit, al Europei catedralelor, piețelor, fântânilor și muzeelor, al șoselelor și amfiteatrelor, al bibliotecilor și al eroilor săi, sfinți sau regi, oameni vestiți ori anonimi. Încercând să-l pricep pe „homoeuropaeus" am găsit statornic tiparul creștinului activ, împărțit armonios între creație și meditație, între înfăptuire și contemplare. Compar mereu cu mentalitatea noastră răsăriteană aceste date, pe care noi le avem negreșit, dar disjunct, într-o nefecundă ceartă.

Omul occidental, de acolo, surprins în actele sale sociale, va fi confruntat cu cel de la noi, în aceste pagini. Ele-s rodul unor șederi calme, în familiile italiene câteva luni pe an, grație comunității religioase menționate („Comunione e Liberazione") condusă de un teolog profesor la Milano, Luigi Giussani, autor de cărți interesante ca **Sensul religios** și altele, de unde am tradus prin reviste. Dar paginile mele trebuie să vă convingă singure, dacă au în ele scânteia necesară...

Interviu realizat de
Marius Tupan

nicolae scheianu

Haine groase şi cărţi de citit

artă pentru artă

el a desenat câinele regentului
sfâşiat de câini
veacul ciuntit de războaie
sedus de femei aprins de ambiţii
şapte continente de cuvinte
a schiţat faţada acestui
timp cu îndrăzneală cu 8-imism
vom primi fiecare din el câte o felie în dar
vom fi invitaţi într-un peisaj 8-zecist
filozofii poeţii mai târziu mai la urmă

confesiune

tocmai trecea un tren de marfă
tocmai trecea viaţa peste noi
am salvat un poet de la deportare
am inaugurat o eră cu poeme de masă
tovarăşul voică bădică
a citit cărţile
amintiri despre lenin şi fabrica morţii
un cititor sârguincios a fost utemistul vasile dumitru
care numai anul trecut
a citit cincizeci şi şase de cărţi
iar prietenul meu profesorul
a organizat convorbiri pe teme
vitele comoara gac şi
cercurile de citit şi punctele de convorbiri
metode active de iluminare
am făcut istorie pe bicicletă
a fost un vis de nedescris

vom pune un bec roz la intrare

vom pune un bec roz la intrare
un paratrăznet lângă trufaşii tăi sâni
mai semeţi decât geamia din port
scânteind şi vuind ca nişte clopote în
scundele academii de iad şi tandreţe
unde vechii greci oh nu să lăsăm vechii greci
dar zeiţele lor oh da zeiţele lor
încă mai poartă rochiile tale din tinereţe
desigur desigur e atâta tristeţe
în ţinutul nostru pietros
când prin ferestrele lăptoase ale dimineţii
vedem cum veacul se stinge
în tăcere ca aburul

unde să fugi de imnele de slavă

imposibilitatea de a scrie un vers adevărat despre
norii lungi ca mâinile pianistei din vis
aburii veacului se ridică din văi
şi se prăbuşesc în ceruri
cum traversezi îngândurat
crestele pietroase ale dimineţii
printr-un ţinut fricos pe lângă râu
pe lângă sânii înalţi
pierdut în tristeţe
prudent te strecori printre meandrele zilei
pe lângă oamenii blânzi
fericiţi să înalţe
imne de slavă clipei trăite
– numai deasupra munţilor e negură
trece şi anotimpul
o pată strivită de mişcările aştrilor
un semn strident
pe gâtul de felină al artei

haine groase şi cărţi de citit

în rafale din norii de toamnă
frica şi frigul –
somnul întârzie în adăpost
ziduri obsesii
un om prăbuşit pe un scaun
până când din carnea lui zdrenţuită
scoate capul un poem fericit
cine i-a promis un ţinut fabulos
haine groase şi cărţi de citit
ideologii aspre – religii
şi haine groase şi cărţi de citit
până unde eşti tu
în această patrie sumară

când ea cu şânii împinge norii

îmi place articulaţia şoldului tău
căruia i se mai spune trohaterul cel mic
e o încântare să-ţi văd trohaterul mare
şi orificiul
ischiopubian
şi membrana
obturatoare
femurul cel aspru
tibia şi osul zigomatic
rafinamentul franţuzesc al articulaţiilor tale
dar mai ales ochii
strălucind victorioşi din cartea de anatomie
şi sânii
împungând norii şi realitatea
exact unde-şi imaginează cititorul

provincie cu lăutari

un câine ţâşneşte dimineaţa din valuri
şi liliacul a-nflorit
cu nişte petice grozave
trece căruţaşul cu sifoane
mi-a scris cuvioasa de la Rohia
am condus un orb mi-am zdrobit un deget
m-a durut capul m-au durut dinţii
oh niciodată n-o să mai pot muşca
din atoatestricăcioasa făptură a ta
am văzut aceleaşi mutre am silabisit
aceleaşi versuri de trei bani
în slalom printre prieteni adormiţi
pe trotuare – să-mi povestească mai apoi viziunile –
aici voi înălţa eu o operă sclipitoare
gelos pe fanfara oraşului
crescător de hermine beţive
profet

andrei burac

Altceva

Alta am crezut
că va fi ziua de mâine.
Ceva firesc precum înfloreşte caisul.
Ceva firesc precum soseşte primul cocor.
Ceva firesc precum se lasă peste noi
un apus de soare în toamnă târzie.
Eu, cel care încă nu ştie
când va pleca din Neobabilon,
altceva am aşteptat
de la ziua de mâine,
fiindcă o întreagă viaţă
am trăit-o ca pe o rugă în aşteptări.

Vânzarea de sine

Ce viaţă posacă, îşi spuse el.
De-o zi, de două, de un an, de nouă,
de când îmi pleacă duşmanii
nu mă mai pot bucura
de un somn ca un început de moarte.
Ce viaţă posacă...
Şi ce-ar fi dacă am inversa situaţia:
de-acum încolo, să-i ajung,
să-i caut, să-i chem
şi să mă declar eu duşmanul lor.

Balanţa orientală

Sub o cupolă cu zeci de ceasornice
şi cu o măsură de timp orientală,
aştept sentinţa.
Aici orice clipă
e a viitorului în sine.
Prezentul pe viu –
un lotus-câine-lup
cu patru perechi de ochi
aţintiţi spre lume.
În consecinţă – şansele
pentru toţi rămân egale...
a rămâne = cu a evacua.

Crepuscul

Un zid – cât în ceruri
atât şi în adâncimi,
desparte o inimă de alta.
Cineva strigă fără pic de emoţii.
Un fel de constatare
a atingerii dintre două metale.
Iar apele-s atât de adânci
în imperiul unde luna tronează.

Mai întâi

Până şi acestei raze spinoase
i-e milă de noi.
Iar eu, şi tu, şi ei – jucători
cu propria demnitate –
ne zbatem ca peştele-n ape hidoase.
Pentru a fi sau a nu fi.
Ceea ce ni-e dat să fim.
În faţa propriilor ochi.
Mai întâi.

Un poet disponibil

de AL. CISTELECAN

Din convoiul bistriţean pornit să-şi răscumpere vremea pierdută face parte şi Victor Ştir. Mai adesea harnic decât în formă, poetul a tras, unul după altul, două volume alcătuite pe alocuri pe principiul ghiveciului: ***Cavalerul norilor*** *(Ed. Tipomur, 1993) şi* ***Adulter cu moartea*** *(aceeaşi editură, 1994). Cel dintâi e, probabil, un volum de recuperare în care autorul a sortat din sertar cam ce i-a venit la mână, fără scupule de coerenţă. În celălalt poemele par ieşite, în majoritate, din aceeaşi tranşă şi volumul se strânge, congruent, pe două linii discursive, alternate mai degrabă la întâmplare decât cu metodă. Dar cu el poetul pare a se fi ajuns din urmă şi a fi scăpat de obsesia vocalizelor, ţinând-o pe un tot mai unitar.*

Cavalerul norilor e volumul în care Victor Ştir încearcă toate clapele, fie ele vetuste, fie actuale. Dacă nu unul zelos, el e aici epigonul diligent al câtorva formule, luându-o cu duioşie de la păşunismul lacrimal: „Pregăteşte-mi dimineaţa ochii/ Mamă pentru verdele de mai/ Dă-mi binecuvîntarea de drum/ Năframa veche de mătase// Pune-mi fii bună izvorul/ Poiana cu cenuşa privighetorilor. / Şi-a copilăriei vioara arcuşul/ pentru melancolie pelerină/ Pune-mi ceară pentru lumânare/ ... / Mâine plec în lume". Acest sentimentalism dulceag, chiar dacă recurent, nu ţine însă mult. Poetul se emancipează dând-o cu dezinvoltură pe **Corydon**-ul lui Radu Stanca: „Am infraroşii-n ochi şi diamant/ Păr din fuiorul lunii-ntârziate/ Nasul prelung ca un levant/Şi gâtul de cascade mângâiate"etc. (**Sunt cel mai frumos din oraş**). Nici o minune nu durează, însă, în acest volum al lui Victor Ştir şi poetul trece de la un exerciţiu la altul cu o inocentă iresponsabilitate faţă de coerenţa stărilor construite. El se repede cu egală agilitate atât în caligrafia angoasei („E/dimineaţa/ Cade/ De pe mine solzi/ Somnul/ Şi-n viaţă intru/ Ca într-un mormânt" – **Speranţa**), cât şi în lirismul glumeţ, cu o problematică agăţată şmechereşte: „Focul cuprinde republica /Naţiunea coace plăcinte/ Fără să ştie / Cântă din frunză de sfeclă / Şi minte" etc. (**Marea tragedie**).

Lucrurile nu se leagă nicicum întrucât poetului îi lipseşte un criteriu de fidelitate atât faţă de o formulă retorică oarecare, cât şi faţă de un registru atitudinal. De la poem la poem, în loc să-şi construiască o credibilitate lirică, el şi-o compromite. Când sfios, când infatuat, când grav, când parodic, poemul său n-are schelet osos, luând de fiecare dată forma disponibilităţii de moment. De la declamaţia emfatică, rulând lexeme tragicoidale („.../ Pe treptele visului/ Coboară în grabă/ fluviul de sânge// Muntele urlă" etc.) şi simulând o aburcare spre viziune, el sare în gratuităţi de o imediată şi definitivă agreabilitate sau la poante ce bravează în paradoxuri, dar pe lângă care dramatismul s-a scurs într-o simplă isteţime: „Îl auzi pe dumnezeu/Cântându-şi/ slujba/ de/ Îngropăciune!!". În ciuda unor recurenţe, volumului îi lipseşte un centru polarizator şi chiar o minimă vertebrare. Iulian Boldea, care i-a analizat volumele în **Vatra** 8/94, identifica la Victor Ştir „o vocaţie de geometrizare a trăirilor, dar aceasta, dacă într-adevăr există, e sufocată de ambiţia poetului de a trage spre expresionismul convulsiv şi terific: „Dimineaţa arde/cămilă în vis/la marginea oraşului//şerpii dansează în plete/peste sertarele gâtului/peste sfârcurile tăiate de lame" etc.

Spre asta continuă el să tragă şi în **Adulter cu moartea,** chiar dacă nu tot atât de vârtos. Dar ticurile sanguinice ale poemului se păstrează, deşi sângele lui Victor Ştir n-are randament dramatic: „Ca un balon de sânge/Printre brazi/Căzu luna/Şi muntele sări/Ţăndări şi-abis" (**Plictis**). O mai hotărâtă deplasare spre gratuitate şi spre jocul liric salvează însă volumul de devălmăşia celui de dinainte şi, dacă nu-i dau chiar o structură, îi dau, totuşi, o coerenţă. Poetul a deprins gustul autospecularului şi trage concluzii de acurateţe din lecţia lui Bogdan Ghiu: „de pe stânca/din mijlocul poemului/sari în prăpastie/ (cerneala sfâşiată/de clipe)". Amintirea limbajului mentolat şi deprinderea preţioasă moaie, însă, adesea avântul spre autoreferenţialitate, reîntorcându-se la caligrafia delicată: „cum glasul care/ luminează/ cum ghiocelul de sub/ semnul iernii// cum o rouă cuvântul/proaspăt/ şlefuit de pietrele/nopţii" (**Poemul dimineaţa**). Cu o virtuozitate cuminte se mişcă poetul şi în structurile folclorice, către care volumul denotă o înclinaţie aproape programatică: „Trag la coasă/Eu şi-un cuc/Peste deal/Anii se duc//Trag la coasă/Eu şi dorul/Peste lume/Trece norul" etc. (**Peste**).

În aceste decalcuri el pune un strop parodic, oprind printr-o tuşă de umor pătrunderea pe sub uşă a unui patetism neosămănătorist.

Catastrofa îl loveşte pe Victor Ştir acolo unde ţine să fie de-a binelea patetic: „V-am spus tuturor atunci/ apoi v-am rugat/ cu-ncordare: veniţi/ veniţi să ne sinucidem/ cu toţii/ şi poate văzându-ne/ va face totuşi ceva/ dar nu/ n-aţi răspuns/ aţi rămas cu nasul/ în cărţi să-nvăţaţi/ mii de feţe/ ale tăcerii// şi chiar credeaţi/ c-o veţi şti?// acum petrecem cu toţii/în vintrele iadului/ vai nouă! vai nouă!".

Poet din loc în loc, Victor Ştir e mai degrabă un disponibil decât un autor fixat pe vreun registru.

Rubrica „meteo" în clarobscur

de CLAUDIA ENE

Nimeni nu se îndoieşte că principalul scop al rubricilor „meteo" din ziare şi reviste este acela de a-i informa pe cititori despre starea vremii. Cu toate acestea, rareori poţi înţelege imediat, dintr-o lectură rapidă, care sunt informaţiile care ţi se transmit. Şi asta pentru că meteorologii au şi ei terminologia lor la care nu sunt dispuşi să renunţe nici atunci când se adresează unui public variat – poate pentru a arăta şi prin aceasta că şi ceea ce fac ei este un lucru serios – şi, în plus, există probabil prejudecata exprimării elegante, care este legată direct de folosirea neologismului, a cuvintelor abstracte şi a frazelor pretenţios elaborate. Aşadar, nu ne referim la incorectitudinea formulării mesajului, ci la preferinţa emiţătorului pentru exprimarea căutată şi abstractă până la intransparenţă. Iată un exemplu: „Acest sfârşit de săptămână se va caracteriza prin multă nebulozitate, cu deosebire în jumătatea de sud a ţării şi destul de multe precipitaţii, ce (care – n.n) pe alocuri pot fi consistente cantitativ. Acestea vor fi la început în vestul şi sud-vestul ţării, mai ales ploi, apoi, o dată (odată – n.n) cu extinderea lor pentru (în – n.n) toate regiunile sudice, va avea loc şi transformarea locală a ploilor în lapoviţă şi ninsori. În restul teritoriului precipitaţiile vor fi mai puţin extinse spaţial şi vor predomina ninsorile". („Magazin", nr. 45, 10 nov. 1994, p. 16). La o lectură mai atentă a textului, informaţiile apar ca fiind foarte simple şi ele decurg firesc unele din altele: în acest sfârşit de săptămână, cerul va fi mai mult acoperit cu nori, mai ales în jumătatea de sud a ţării, ceea ce face previzibilă frecvenţa precipitaţiilor, mai mult sau mai puţin abundente, în funcţie de zona în care se produc. La început, va ploua în vestul şi sud-vestul ţării, apoi, în regiunile sudice, unde, pe alocuri, precipitaţiile pot fi sub formă de lapoviţă şi ninsoare. În restul teritoriului, acestea se vor produce doar local, mai ales sub formă de ninsoare.

Practic, ceea ce face ca mesajul să fie greu accesibil sunt construcţiile ocolite, care nu se supun logicii prezentării informaţiei, ci dorinţei autorului de a se exprima elegant, prin structuri ca cele subliniate mai sus. Pentru autorul textului nu pare important ceea ce comunică, ci modul în care comunică, având grijă ca totul să pară cât mai elaborat şi sofisticat.

Cazul rubricilor „meteo" nu este singular şi vom reveni probabil cu o altă analiză pe aceeaşi temă.

În căutarea poeziei (IV)

Scrisori provinciale

de DAN-SILVIU BOERESCU

1. Gheorghe Mocuţa – ZĂPADA ANULUI UNU (Colecţia revistei Arca, Arad, 1994). La porţile Mitteleuropei, „pe marele afiş al orăşelului de câmpie/perfecţiunea se zbate/în cămaşa de forţă a provinciei", iar poetul îşi asumă condiţia cu o mină tristă, deloc disperată însă, găsind încă puterea de a surâde cu un fel de rictus postmodern: „în ultima vreme/veşnicia se naşte tot mai rar în mediul sătesc/şi numai cu ajutorul forcepsului/(...)// anul ăsta omizile au năpădit merii şi prunii/asemeni navetiştilor basculaţi dimineaţa/în gara oraşului/care îşi calcă în picioare originea sătească/ori de câte ori îşi strigă unul altuia/măi ţărane/de parcă n-ar fi legaţi între ei ca spiţele unei roţi/de la carul ăsta mare şi greu ce stă să se răstoarne". Între cuvânt şi pagină (palimpsest indescifrabil dublat de filigranul buletinului de identitate) se stabileşte un echilibru – i-aş zice – de frontieră. Autorul nu-şi exorcizează rădăcinile curticene ci şi le proiectează în textul euromahic cu un soi de tandreţe deopotrivă agresivă şi melancolică: „oboseala ţăranului are trup de ibovnică seara când/întunericul se lasă peste sat/ca o pasăre de pradă/gata să fure liniştea de la sânul nevestelor tinere". Treptat, se conturează o lume în care ţăranul arhetipal nu se poate regăsi decât – deloc straniu – resemnat în alienarea lui: „adoarme fericit/cu mucul de ţigară arzându-i buzele/ca un vis de tinereţe", un univers deflorat simbolic de imixtiunea perversă a scriptorului, derutat la rându-i de semnele înşelătoare ale unei noi apocalipse, abia întrezărită deocamdată: „Călăuză vicleană provincia/se despoaie în faţa/primului necunoscut/îi cade în genunchi şi îşi arată cu neruşinare/semnele castităţii pierdute". Însăşi melancolia suzerană se aşază sub sceptrul unui cinism neconcesiv dar pitoresc: „la telefonul fără fir al prezidiului/se anunţă că primăvara a ajuns la hotarul satului/unde a fost primită cu pâine integrală şi sare/iar împărţirea parcelelor de sfeclă e iminentă/ca de altfel şi schimbarea câtorva factori de răspundere/după principiul rotaţiei culturilor/în timp ce melancolia ţi-o ia razna/spre curtea de vis-à-vis a castelului secession/unde oligofrenii se reped literalmente la nasul acvilin/al profesorului de serviciu/ca un roi de muşte la bălegarul proaspăt". Aş zice că şi Gheorghe Mocuţa îşi iubeşte originea cu un soi de ură atroce, cioraniană, care îl predispune la sclipitoare paradoxuri: „nu cunosc altă patrie/decât scobitura filigranată/din palma bătătorită a octogenarului meu bunic// nu cunosc sentiment mai puternic/decât dragostea fulgerătoare dintre doi surdomuţi". Un al doilea ciclu al cărţii, după aceste excepţionale **scrisori provinciale** (din care nu m-am putut abţine să nu citez copios), este intitulat **loco dolendo** şi păstrează aciditatea funciară a unui autor mereu supărat pe sine şi pe lumea sa: „chiar dacă te-ar ucide cu pietre/ce-ţi pasă/părul unghiile şi celebritatea/cresc şi după moarte". Această supărare răzbate în fiecare **gest simplu** („ca bună ziua/sau ca întoarcerea acasă/a câinelui vagabond") pe care poetul îl comite, deloc inocent de altfel: „te oglindeşti o clipă în lama cuţitului/pe care o vei răsuci mai apoi bărbăteşte/în inima porcului/într-o dimineaţă geroasă de decembrie/cu sentimentul vinovat/că o singură mişcare/te-ar putea reduce/la propriul tău neant". Pentru critic, nimic mai reconfortant decât lectura acestei poezii care se comentează, parcă, singură: „cele mai multe poeme se conturează seara târziu/în anticamera visului/într-un efort de provocare zilnică a neantului/când oboseala se scurge pe nesimţite/din mădulare/în pendula de pe perete". Ai dreptate, Gheorghe Mocuţa: „altfel cum să iei în posesiune bestia rănită/care te poate ucide chiar şi aşa/obosit şi fericit/ca un prinţ în aşternut/(în timp ce iubita îşi lăcuieşte unghiile/cu insomniile tale)".

2. Grigore Lăpuşanu-Transilvan – ZIDURI ŞI SĂGEŢI (Editura Romfel, Bucureşti, 1994). Am alăturat inteligentului poet al provinciei care este Gheorghe Mocuţa un autor care îşi exhibă originea încă de pe copertă, transformându-şi semnătura într-o antonomază regională. Un poet altminteri recomandat de Cezar Baltag, care-i apreciază (pe coperta IV) tensiunea silogistică: „Dacă dărâm un zid nevăzut/mă sinucid./Dacă dărâm un zid văzut/sunt ucis". Mărturisesc că eu, unul, nu ader la acest entuziasm, reacţia de respingere amplificându-se atunci când îmi cad sub ochi versuri „metalice", precum acestea: „împrejmuite cu garduri de **fier**,/în şesuri aşteaptă secerişul/lanuri de grâu" sau „pentru veşnicie în iubire/mă strângi în cleşti/să intru în **fier**/statuie de **fier** mă doreşti/ca altceva să fie mai modern?" „**Pentru Dumnezeu, d-le Lăpuşanu-Transilvan, mai lăsa i fier teniile astea deoparte!**" – îmi zi eam î: gând. 'Nţţ! Degeaba! **Fierul** dă să ir re în „livezile dalbe,/în livezile albastre", în „casa/cu pereţi de nea/şi acoperiş de cer", ba chiar şi-n „inima alb înflorită". Când „sufletului social" i se spune adio, constatăm şi că „florile singuraticului copac/din grădina casei de **fier**/au zburat". Vălelu, cuie şi piroane vor fi fiind acestea? Apoi, ochii poetului vor fi, de bună seamă, arşi de „**fierul** rece al nopţii", dar el trece „făurit de **fier**,/fără durere,/atotputernic". Şi, pe unde trece, rugineşte pământul"! Probabil, din cauza lacrimilor „roşii şi rugină de **fier**", minereu „extras direct din cer pentru trupul viselor". Eu, ce să mai spun? Reproduc doar un posibil epitaf: „În casa ta,/miroase a **fier**, au gust de **fier**/toate în jur./Miroşi şi tu la fel, a **fier**!" (sic!)

3. Mihaela Colin Cernitu – LUMINEZ ŞI AŞTEPT (Craiova, 1994).

Aceste versuri au fost tipărite de către o editură cu un nume savuros, unic: „**Amicul Casei**", sugerând triunghiul conjugal (cine zicea că oltenii n-au simţul umorului?). Şi această plachetă ar fi fost menită mai degrabă rubricii „Muzele din debara" a mai leneşului meu coleg Horia Gârbea. Absentând acesta nemotivat din pagină, voi încerca eu să mă cutremur în faţa enormităţii unor astfel de stihuri versificate hilar: Miroase pădurea a combustibil,/în joacă orice e posibil;/iulie nu are ninsori,/doar ploile dor uneori". Totuşi, asemenea poezele alină. Proprietăţile terapeutice ale actului poetic rezultă din alcătuiri lirice cu miros imposibil de Plafar: „Aş mai desena o rostopască/sau mai bine un hepar frumos,/din desen să iasă o minune,/tu să fii deodată sănătos". În altă strofă însă, autoarea se împiedică, la final, în neologisme rebele, greu de controlat: „Au plecat fântânile bocind,/le alunga din urmă o spaimă,/într-o joi se făcuse bucăţi/o lume **ameliorată** de **faimă**". În fine, corolarul tuturor acestor „viziuni" este epocala poemă **Să crezi într-o poveste**, care – cred – va fi făcut fala vreunei brigăzi de amatori din memorabila **Cântare a României** la secţiunea **femei ale muncii, nu vă lăsaţi seduse şi abandonate de lucrătorii din comerţ**: „Să crezi într-o poveste cu zâne şi senin,/să prinzi autobuzul şi să nu fie plin,/să te-ntâlneşti cu Făt-Frumos la aprozar,/ să nu te-nşele niciodată la cântar/(...)/să dai cu băţu-n baltă,/să-ţi cânte o privighetoare-n soartă/(...) să crezi mereu într-o poveste/când zânele nu se transformă în neveste".

4. David Dorian – FEŢELE PERSONAJULUI (Editura Tipomur, Târgu–Mureş, 1994). Când am scris, de curând, la această rubrică despre un poet cu nume asemănător, **Gellu Dorian**, se pare că acesta s-a supărat foarte tare pe mine şi a jurat răzbunare, dezgropând securea războiului din lutul Moldovei de Nord (Rilke sau Karl May?). Sunt sigur însă că între **David Dorian** şi **Gellu Dorian** (pe care, de fapt, îl cheamă... Borfotină!?!) nu este nici o legătură de rudenie (nu-s **feţele** aceluiaşi **personaj**!), aşa că n-am de ce mă teme şi trec, în limita spaţiului disponibil, la consemnarea unor fugare impresii de lectură dedicate noii cărţi a primului dintre ei. (Acesta a mai publicat, în 1993, la aceeaşi editură, alte două volume: **Retorica ninsorii** şi **Umilinţele**.) Într-o densă prefaţă, Cornel Moraru constată că „fascinaţia poemului, bucuria rostirii şi nostalgia purităţii contrariate" din volumul de debut au fost abandonate, pentru ca acum „textul poetic să se închege în structuri mai strânse" şi „să câştige în fluenţă şi amplitudine". Observaţia este principial corectă, însă eu cred că această **asceză** (invocată şi în subtitlul cărţii) nu foloseşte prea mult poeziei lui David Dorian, construită la intersecţia bibliotecii („trist de trei ori, Ofelia Euridice Berenice") cu dormitorul („îmi venea să iubesc o femeie frumoasă/să-i petrec palma sub buci/să o am în pumn jucărie"). La ce ar folosi, de fapt, „să consemnăm nimicul în după amieze toride"? La ce bun „calma deliberare/dintre realitate şi umbră" dacă ea nu face decât să sublinieze, retoric, „absurdul/unei perechi/de sâni privindu-se fără ochi"? „Cum se va scrie poemul să umple/golul prea plin?" În fond, poetul bistriţean („spiritul cel mai puţin ofensiv al grupului", ne asigură acelaşi Cornel Moraru) nu face decât să se reîntoarcă mereu la figura palidă a unui „Iisus decăzut/ce nu-şi mai află cuvintele".

Timpul eminescian

● Alexandru Zub, **Eminescu. Glose istorico-culturale**, Editura enciclopedică „Gh. Asachi", Chişinău, 1994, 153 p.
●● Mihai Cimpoi, **Narcis şi Hyperion, Eminescu, poet al fiinţei**, Editura Junimea (col. „Eminesciana"), Iaşi, 1994, 265 p.

de MIRCEA ANGHELESCU

Monografia regretatului I. Negoiţescu, din primii ani de după război, a fost probabil ultima încercare importantă de a valorifica dintr-o perspectivă fragmentară, aceea a postumelor şi a „neptunismului", poezia şi, în general, opera lui Eminescu. Toate studiile ulterioare, chiar atunci când s-au aplecat asupra unui domeniu specific, au căutat să pună în lumină structura unitară a acestei creaţii; propunând alternative existenţiale sau evoluţii dinamice în explicarea omului, ele au cuprins într-o perspectivă globalizantă întreaga sa personalitate şi, deci, întreaga sa operă. Indiferent de natura acestei explicaţii, ea trebuie să poată fi verificată în oricare dintre spaţiile atinse de aripa geniului său, care marchează cu aceeaşi amprentă – căci este neschimbător – oricare dintre faţetele sau întrupările sale. Este, probabil, câştigul cel mai însemnat şi, în orice caz, cel mai sigur al cercetărilor eminesciene din ultimele decenii.

Din aceeaşi perspectivă globalizantă abordează personalitatea marelui poet şi cercetarea cunoscutului istoric ieşean Alexandru Zub, care îşi adună între coperţile aceleiaşi cărţi textele despre Eminescu scrise, cu diferite ocazii, în ultimii zece sau doisprezece ani. Timpul care a trecut nu-şi lasă rugina – cum se întâmplă în alte cazuri – asupra acestor glose mai vechi pentru că ele pornesc dintr-o viziune coerentă, închegată şi dezvoltată treptat, care cuprinde practic întreaga devenire a culturii româneşti, Eminescu fiind doar cel mai reprezentativ şi cel mai complex moment al ilustrării sale. Ca în cazul atâtor altor gânditori sau scriitori, structura definitorie a personalităţii sale este identificată pornind de la poziţia lui faţă de istorie, faţă de confruntarea dintre individ şi istorie. Pentru Eminescu, istoria nu înseamnă doar scurgerea unui timp irepetabil, o paradă a eşecurilor irepetabile la nivelul individului, ci şi conservarea („conservaţia" lui Heliade Rădulescu), trecerea elementelor semnificative la nivelul principiilor prin sita materialităţii, adică a concretului, care reţine ce aparţine timpului, e trecător, dar nu poate opri fărâmele de eternitate. El are, cu alte cuvinte, o viziune organicistă asupra societăţii şi asupra istoriei sale, care e totodată o modalitate de organizare a procesului intelectual de selecţie şi reprezentare, istoria fiind şi reprezentarea, imaginea istoriei reale, şi propriul său metasistem. În capitolul **O viziune organică**, cel care cuprinde – mi se pare – sâmburele generativ al acestei viziuni, Eminescu este considerat un gânditor care îşi plasează meditaţia asupra timpului la graniţa dintre literatură şi filozofie: „Adevărul pe care îl caută nu e al faptelor, ci unul care se degajă din fapte. Istoria, la Eminescu, nici nu se poate reduce la o simplă «succesiune de fapte» sau la o «combinaţie de tabele cronologice», cum apărea la unii contemporani, ea fiind o totalitate în devenire, un ansamblu nesfârşit de complex, în care poetului i-a plăcut uneori să se piardă" (p. 31). Corelaţia dintre istoria eroului şi aceea a grupului, a neamului, explică posibilitatea continuei regenerări şi importanţa tradiţiei pentru că nu ereditatea, transmiterea organică, oarbă, asigură perpetuare în ordine spirituală, ci aceea selectivă, prin afinităţi, prin continuităţi de ordin cultural în primul rând, unde intervine voinţa şi conştiinţa: „Ea presupune o grijă aparte pentru acel fond sufletesc al comunităţii, pe care Eminescu şi-a întemeiat în bună măsură atitudinea cu privire la calea dezvoltării societăţii româneşti". Organicismul său îi impune adoptarea unei formule care doar aparent lezează ordinea firească a schimbărilor, în realitate ea fiind rezultatul firesc al logicii istorice: „împrospătarea continuă a fondului şi păstrarea formelor", care ar garanta – ca în Anglia, după părerea poetului – stabilitatea socială, factor de maximă importanţă în dezvoltarea istorică; condamnarea formelor fără fond, denunţarea răsturnărilor violente, necreatoare, a revoluţiilor, sunt de aceea elemente constitutive ale gândirii organiciste eminesciene din care izvorăsc şi viziunea istorică (tradiţia, caracterul organic al claselor „vechi"), şi aceea poetică, în care punctul cel mai înalt este aspiraţia poetului de a se identifica cu neamul.

Ceea ce este timp paralel în viziunea istoric-sociologică a gânditorului, organicist el însuşi, Alexandru Zub, este timp circular pentru Mihai Cimpoi, care observă înscrierea evoluţiei poetului şi a teatrului său – „teatrul lumii" – în două simboluri mai frecvente: roata şi orologiul. În rotirea sa caleidoscopică, timpul ajunge la un punct mort al duratei, care este miezul nopţii; el are semnificaţia punctului de reîntoarcere, a recăderii în automatism, deci în repetiţie, care este, în definitiv, o simplă stagnare în ordine cosmică şi sentimentală. De aici nu poate decurge decât moartea, împietrirea în stereotip şi în geologic: „Stagnarea sufletească şi-a găsit o expresie adecvată în evocarea bătrâneţii geologice şi mitice a lumii (în afară de **Povestea magului călător în stele** şi **Strigoii**, mai citâm **Eco**, **Miradoniz**, **Demonism**, **Memento mori**, **Odin şi poetul**, **Mitologicale**), despre care s-a vorbit atât de mult, încât nu ne mai rămâne decât să subliniem ceea ce ne interesează aici: primordialitatea pitagoreică a **fizicului**, accentul insistent pus pe elementul natural şi stihial, răsturnarea măsurătorilor reali ai timpului. Măsurarea anilor cu clipele, a unei clipe cu mii de ani („Într-o clipă-l poartă gândul înapoi cu mii de veacuri"), imaginarea lumii ca o clipă suspendată (în **Scrisoarea I**), a unui timp al stării pe loc..., toate aceste procedee romantice rezultă din acuitatea fizică a percepţiei, care reduce totul la semnele **Trecerii**..." Devenit astfel subiectiv, timpul nu mai măsoară curgerea, ci implicarea umanului, topirea poetului şi a lumilor sale rotitoare în substanţa propriei lui existenţe.

Cartea lui Mihai Cimpoi, ajunsă abia acum, la a treia sa înfăţişare publică, în forma originară, nealterată de cenzură[xx], pune la rândul său personalitatea marelui nostru poet într-o perspectivă totalizantă. Însuşi titlul său, care închide semnificaţia unei evoluţii (de la narcisism

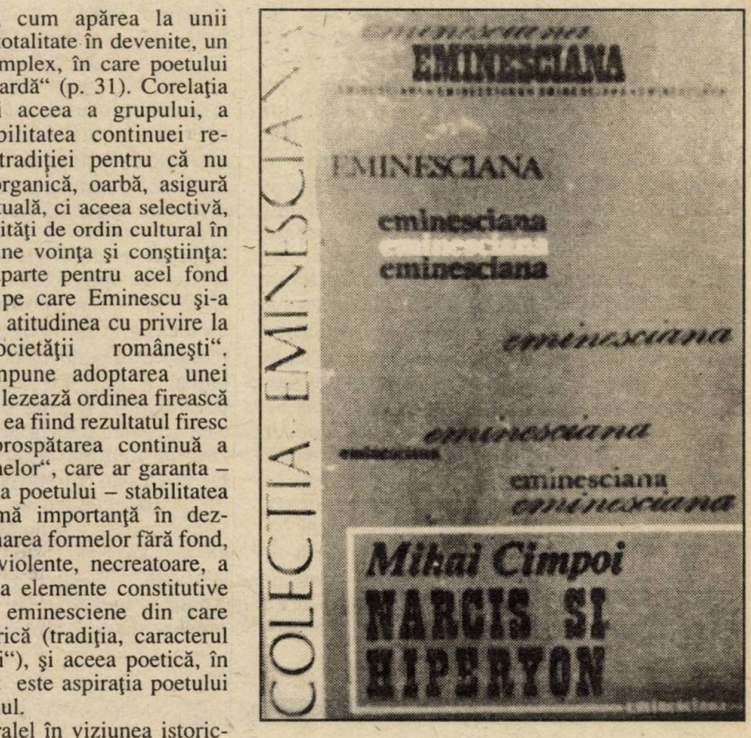

la hyperionism ca impersonalizare a eului particular devenită impersonalizare a eului categorial), pune întregul său destin sub semnul unei singure şi unitare substanţe: a aspiraţiei neîmplinite, a dorinţei de identificare cu concretul reflectat în lume, în fărâmele diverse ale existenţei istorice, din al cărei eşec se naşte imaginea singurătăţii eminesciene ca „văduvie", o altă formă de împietrire în timp, care este – dacă am înţeles bine simbolurile acestui „poem critic", cum îl numeşte autorul său – criteriul de verificare a esenţelor, a dragostei, a iluziilor şi căruia, bineînţeles, nimic nu-i poate rezista: „Golul aşteptării aduce în monoteatrul iubirii invadat de urât însuşi Abisul Fiinţei, care alternează prezenţa cu absenţa... Focul absenţei-prezenţei este pătruns, în asemenea situaţii-limită existenţiale, de suflul tragic emanat de întâlnirea lui Eros cu Mors, a iubirii ce sacralizează legătura cu Cosmosul, cu Moartea suprimatoare de sensuri" (p. 90). Ca în **Sărmanul Dionis**, poetul este martor şi cauză totodată a evoluţiilor, într-un timp care se identifică cu prezentul etern, eşecurile sale datorându-se şi neputinţei de a ieşi din această necurmată contemporaneitate: „... Eminescu transcende toate timpurile, stăruie asupra unei supraconştiinţe a lor, se întoarce cu permanenta sa predispoziţie filosofică spre acel punct al genezei, unde firul vremii se toarce şi, deopotrivă, se retoarce, adică unde vremea se naşte din ea însăşi, ca izvorul".

Mult mai diverse în substanţă şi mai adânci decât am putut sugera noi aici, cele două cărţi de meditaţie pe marginea textelor eminesciene semnifică, prin însuşi obiectul nepieritor al discuţiei lor, revenirea noastră către normalitate; căci „numai omu-i schimbător", iar poezia, „codrul cu izvoarele" şi celelalte rămân cum au fost.

Răzbunarea clasicilor

de MARIAN POPESCU

Nu mă îndoiesc că vor fi existat motive serioase pentru ca tânărul regizor Theodor-Cristian Popescu să fi renunţat temporar la a explora repertoriul pieselor contemporane, în special britanice, pentru a paria pe Shakespeare. Recenta premieră a Teatrului Naţional din Cluj-Napoca, unde regizorul a pus în scenă **Coriolan**, este o versiune a textului, în traducerea, nelipsită de stridenţe de vocabular şi sintactice, a unui profesionist care este Andrei Bantaş. Spre deosebire de alte texte shakespeareene, dificultatea majoră – sau, cel puţin, una dintre ele – în cazul lui **Coriolan** constă în **modul** asumării subiectului: istoria lui Coriolan, mândrul conducător al soldaţilor romani împotriva volscilor, istorie preluată de la Plutarh, este aceea a unei figuri tragice. Coriolan, eroul, ajunge trădător şi va fi ucis de cei care îl adulaseră. Regizorul a optat hotărât pentru **actualizarea** subiectului dar s-a dovedit indecis în ceea ce priveşte vectorul de sens al acestei actualizări. Contextul piesei este al luptei acerbe între superbia clasei patricienilor şi recentele drepturi obţinute de plebe de a fi reprezentată prin tribuni în Forul roman. Coriolan obţine gloria cetăţii în urma unei victorii militare importante la Corioli. Armata e cu el, comandanţii, îmbrăcaţi în uniforme lesne de recunoscut ca fiind acelea ale corpului ofiţeresc român, îl sprijină. Plebea apare în costumaţie simplă, de azi. Volscii sunt în uniforme negre, trimiţând la fasciile italiene din vremea lui Mussolini. Costumul lui Coriolan, alb, croit modern, îl distinge în mulţime. Cel al unui tribun este al unui securist (sau sindicalist, mai degrabă) din anii '50, personajul (interpretat de Dorel Vişan) poartă mereu o geantă neagră, stă cu un deget în cureaua pantalonilor, celălalt tribun (Ion Marian) e într-un costum de activist. Tribunii se lasă greu când patricienii le cer sprijinul, obligatoriu, pentru desemnarea lui Coriolan drept consul al Republicii. Este momentul în care eroul face marele compromis: joacă teatru pentru a obţine voturile necesare ale plebei. E, aici, o trimitere directă la orice tip de politicianism demagog din orice timp. Coriolan este un erou, onorul **politic** pentru care cerşeşte voturile mulţimii este meritat indubitabil. Furia lui Coriolan împotriva mulţimii declanşează furia paralelă a gloatei reprezentată de tribuni: îl vor surghiuni. Ajungând la volsci, la duşmani, eroul, susţinut de Aufidius, comandantul acestora (interpretat fără fisură de Dorin Andone, secondat de Radu Bânzaru), va veni asupra Romei. Intervenţia mamei sale (în interpretarea căreia Silvia Ghelan rămâne prizoniera indistincţiei de fond a viziunii regizorale), a soţiei şi a fiului îl va opri; mulţimea îl va ucide pe eroul de odinioară. Duşmanul Republicii – Aufidius – a învins cu ajutorul celui mai mândru şi mai dotat dintre romani – Coriolan.

De ce montarea dă senzaţia indeciziei? Actualizarea subiectului nu propune punctul de vedere necesar întotdeauna când abordezi opera clasică în acest mod. Străveziu, se va putea înţelege din această premieră că regizorul a încercat un comentariu referitor la contextul românesc al anilor noştri de după decembrie '89. Eroii de atunci au fost sacrificaţi de o gloată pentru care totul trece prin stomac. Sau că personaje nimbate de eroism se pot întoarce împotriva ţării, a intereselor ei, aşa cum sunt acuzate unele figuri ale Opoziţiei din România de azi de către „tribunii" poporului. Dialectica acestei relaţii între lider şi gloată este tratată rău în scenă. Mişcarea grupurilor, agresivă sau în aşteptare, nu dă concreteţe ideii. Coriolan, în interpretarea lui Marius Bodochi, ilustrează mărirea şi decăderea eroului, dar nu impune sensul actualizării pentru care optase regizorul. Personajul lui Bodochi este extrem de incomod pentru contextul politic dintotdeauna. Singură, superbia sa nu explică ideea de destin al patriei sale: tot astfel cum sacrificiul celor care au murit în decembrie '89 nu explică evoluţia destinului românesc până azi. Ce rost mai are această actualizare – marcată la nivelul costumelor – dacă ea nu impune o opţiune? Spectacolul stă pe această carenţă de fond tot astfel cum grupuri masive ale societăţii civile de azi de la noi plutesc în indistincţia lipsei unui punct de vedere asupra a ceea ce se întâmplă cu viaţa lor. Sacrificarea lui Coriolan, în spectacolul Naţionalului clujean, este lipsită de măreţie şi pare acoperită de gregaritatea unor vremuri care şi-au pierdut eroismul. Pariul pe Shakespeare s-a produs prematur. Opera a refuzat grefa actualizării.

Dakino – un festival al speranţei

de MANUELA CERNAT

Festivalul Internaţional de Film Studenţesc – DAKINO, a ajuns la a IV-a ediţie. Luptând cu morile de vânt, cu inerţiile şi cu defetismul – „Ce ne trebuie, dom'le, nouă Festival într-o ţară unde cinematograful e şi aşa pe dric!" –, scoţând bani din piatră seacă, neobositul Dan Chişu, preşedintele Societăţii DAKINO, a izbutit cu adevărat imposibilul. Şi, mai ales a demonstrat că iniţiativa particulară poate prelua cu brio stindardul şi în sfera competiţiilor filmice.

Cu o echipă tânără, dinamică, de inteligenţi şi pasionaţi iubitori ai filmului şi cu concursul multor sponsori care şi-au deschis generos băierile pungilor, Dan Chişu şi Mihaela Rădulescu, simpatica directoare a Festivalului, au câştigat încă o dată pariul cu birocraţia, imobilismul şi comoditatea structurilor etatizate. Timp de trei zile, în sala Cinematecii, plină la refuz, filme din 13 ţări s-au confruntat într-un maraton echilibrat, sufocat uneori de banalitate. Absenţa preselecţiei a contribuit la accentuarea sentimentului că puţini din cei înscrişi pe generice au o reală vocaţie.

Juriul, prezidat de distinsul cineast suedez Bengt Forslund, a stabilit un palmares echitabil, cu o singură notabilă excepţie: Premiul de Regie, acordat cu totul inexplicabil americanului Ray Leo pentru o răsuflată dramoletă sentimentală, **Voi culege florile**, de un tezism apăsat, amintind de tradiţia „educativă" a cinematografului sovietic. Ştim cu toţii că extremele se ating, dar de ce să încurajăm această atingere? În rest, premiile au fost primite cu urale de entuziastul public care s-a înghesuit în picioare, în seara ceremoniei finale, în sala Cinematecii brusc neîncăpătoare. Chiar dacă Marele Premiu l-a câştigat previzibil ingenioasa comedie **Pendulul doamnei Foucault** a belgianului Jean Marc Vervoort, pentru mine marea revelaţie a Festivalului a venit dintr-o altă zonă a lumii. Sunt absolut sigură că despre argentinianul Juan Martin del Valle vom mai auzi vorbindu-se. Conceput pe linia realismului magic latino-american, poeticul **Împărţitor de dorinţe** îmbină magistral umorul, tristeţea şi o fabuloasă inventivitate vizuală, ştiind să dea culorii şi imaginilor o percutanţă rar întâlnită.

Şi noi? Noi, românii, ce figură am făcut? Ca de obicei, figură de copil sărac dar isteţ, cu pantalonii rupţi în fund şi cu capul plin de idei. Precaritatea mijloacelor tehnice a compromis de cele mai multe ori bunele intenţii, îndeosebi în cazul producţiilor Şcolilor particulare, Academia de Teatru şi Film şi Fundaţia pentru Arte Vizuale au ciupit în extremis câte un premiu (ce-i drept substanţial ca valoare, prin grija sponsorilor Media Pro, Pan Oceanic şi Fundaţia Soros). Simptomatic, ambele filme laureate aparţin categoriei documentarului. În **Lindenfeld 94** Radu Munteanu radiografiază cu feroce luciditate starea biafreză a unui sat transilvănean după plecarea locuitorilor săi saşi. Ceva mai stenic, **Motorine şi benzine** de Napoleon Helmis (ATF) urmăreşte cu umor amar daravera unui ţăran căruia fântâna, în loc de apă, a început să-i dea ţiţei.

Organizatorii au avut gentileţea de a nu impune studenţilor noştri o preselecţie, ca să dea tuturor o şansă. Ei, studenţii, aveau însă obligaţia morală să se întrebe dacă filmele lor sunt cu adevărat competitive.

Spre regretul general, cei mai mulţi nu au făcut-o. Recunosc că în faţa grozăviilor produse de unele Facultăţi particulare, în faţa revărsării de tembelism, trivialitate şi anti-talent, m-am întrebat ce păzesc dascălii acelor nechemaţi. De bună seamă, propriul buzunar.

Dincolo de asemenea mărunte tristeţi autohtone, Festivalul DAKINO a fost un real succes. ◉ agreabilă întâlnire cu cineaştii de mâine ai lumii.

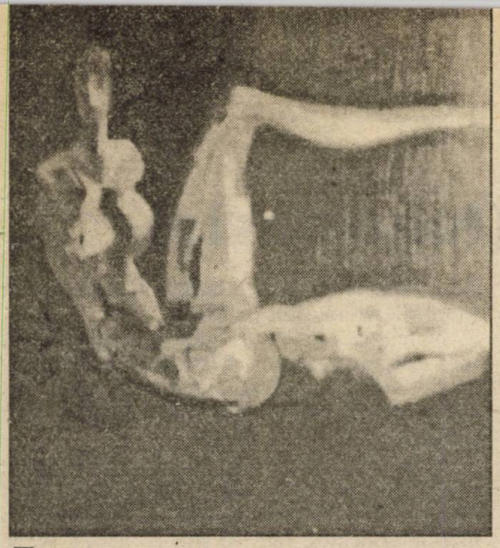

Întoarcerea în arenă

de CORNELIU ANTIM

Dan Erceanu devenise, prin anii '70, un fel de idol viu al graficii româneşti contemporane. Impresiona prin vivacitatea desenului şi prin rafinatele sale sintaxe plastice, în care formele arhetipale, extrase din surse culturale foarte variate, constituiau însemnele distinctive ale compoziţiilor sale.

Au urmat apoi o serie de izbânzi în ilustraţia de carte, din care îmi amintesc creaţiile grafice pentru poemele lui Senghor şi cele la volumul „Jocul de-a măcelul" de Eugen Ionescu. Erceanu desluşea subtilităţile universului literar şi ale celui poetic, îndeosebi, prin lentila jocului suprarealist, evitând construcţiile abstractiforme şi supralicitarea intelectualistă a motivelor şi mijloacelor plastice. Constantă stilistică ce s-a păstrat şi în creaţia sa actuală. Care, din punctul de vedere al privitorului român, văduvit mai mulţi ani de prezenţa sa pe un afiş expoziţional, îl percepe astăzi ca pe o noutate seducătoare.

La Galeria „Calederon", graficianul Dan Erceanu reintră în arena artelor româneşti după un îndelung periplu american, fără ca divagările experimentaliste, care animă în bună măsură piaţa de peste ocean, să-l fi afectat cu ceva. Dimpotrivă, convingerile sale estetice par să se fi consolidat. Sunt în acestă expoziţie a sa câteva mici bijuterii grafice, în care artistul „dürerizează" pe mici pretexte literare sau biblice. Erceanu tratează pretextul cu oarecare detaşare critică, amuzat parcă de vetusteţea sau rigorismul simbolurilor. El îşi îngăduie o „citire" mai liberală, în cheie suprarealistă sau barocă sau impresionistă, a oricărei povestiri sau a oricărei morale ce se cere comunicată privitorului. Desenul triumfă din această ambianţă plastică lipsită de prejudecăţi şi, tocmai de aceea, foarte modernă în spirit.

Dar surpriza absolută pe care o aduce Erceanu în această expoziţie este suita de tablouri în ulei. O pictură ce este departe de a fi un „violon d'Ingre", o preocupare de atelier. Artistul intră cu totul în universul picturii. Foarte difuz mai transpar unele deprinderi ale manierei compoziţionale din gravuri, în tratarea unor personaje, de exemplu. În rest, sintezele cromatice şi sugestivitatea desenului în definirea formelor, de o severă austeritate, lasă impresia că şevaletul nu-i doar o piesă de recuzită pentru divertismente pedante.

Colegul său „de salon" la Calderon este **Dumitru Rădulescu**. Un artist cu un destin histrionic, cotat printre profesionişti ca un virtuoz, stăpân deplin pe uneltele sale, dar care nu a avut voga altor colegi de breaslă, mai zgomotoşi ori mai orgolioşi. Expune o serie de compoziţii cunoscute din creaţia ultimilor ani. Selecţia are avantajul că grupează însă, într-o unitate de viziune remarcabilă, lucrări ce aparţin funcţiei decorative propriu-zise, fără vreo tangenţă cu alte arte, în vreme ce altele se constituie în adevărate proiecţii monumentale sau în construcţii ambientale compuse în cheie barocă, cu o marcată tensiune parodică în tratarea temei. De aceea, cele mai multe dintre creaţiile de acest gen ale lui Dumitru Rădulescu sunt expresia unei gândiri alegorizante, predispusă unor pasionante Seherezade, unde poveştile cu tâlc se înlănţuie la infinit una din alta. Artistul modelează în barbotină, în masa docilă a lutului, istorii cu tâlc, ce provoacă în privitor întrebări succesive şi neliniştitoare. Modelajul său este exact şi riguros, formele se succed în spectaculoase scenografii, cărora doar un dispozitiv cinetic le lipseşte pentru a deveni adevărate „scene din viaţa lumii ce suntem". În aceasta rezidă substanţa savuroasă şi amară, totodată, a histrionismului lui D. Rădulescu.

Artistul nu bagatelizează niciodată ceea ce „narează" în micile sale istorii în lut. El le înnobilează cu forţa de persuasiune a citatului arhetipal cultural. Ca şi Erceanu, acest ceramist înţelege să-şi folosească arta pentru a dovedi semenilor că nimic din cele ce dăinuie efemerei noastre respirări nu trebuie să piară în uitare şi dispreţ.

Lumea literară

● Deşi s-a făcut mare tam-tam prin Parlament, deşi Păunescu şi ai lui s-au făcut că lucrează, timbrul literar rămâne încă o fata morgana. Cei care ar trebui să-l plătească se eschivează ca şi Vaştag pe ring. În acest caz, Uniunea Scriitorilor e tot în sapă de lemn, revistele ei agonizează, redactorii şi funcţionarii sunt în pragul şomajului, fiindcă în actuala inflaţie, sub ura viscerală a Puterii împotriva culturii, practic, nu mai e nimic de făcut. Deocamdată. Împuşcatul pare să fie răzbunat chiar de ucigaşii lui.

● Cazinoul care urma să intre în funcţiune chiar în toamna acestui an, nu şi-a încheiat încă lucrările dar, cu toate astea, şi-a achitat datoriile faţă de creatori. Sponsorizarea promisă revistelor se amână. Până atunci, ele se cârpesc cum pot. Publicaţia noastră mai are fonduri doar pentru luna decembrie. După aceea, Dumnezeu ştie cum vom mai rezista!

● Editura „Cartea Românească", de la care se sperau câştiguri importante, e în situaţia de a întinde mereu căciula la Uniunea Scriitorilor. Până acum a primit o subvenţie de 20 milioane de lei. Măcar de-ar edita numai cărţi româneşti de valoare! Cu nume ca Smaranda Jelescu şi Liliana Ursu, care fac deliciul rubricilor de umor involuntar, să te tot fâleşti şi să te tot îmbogăţeşti!

● Nici revistele „Viaţa Românească" şi „Steaua" nu stau pe roze, deşi le-a preluat la un moment dat Ministerul Informaţiilor. După rotaţia cadrelor de-acolo, nu-i de mirare că prin bugetul amintitelor publicaţii suflă Sărăcilă. Într-o asemenea situaţie, tot Uniunea Scriitorilor le-a oferit un ajutor substanţial. Poate N.D. Fruntelată, actualul ministru secretar de stat, îşi va aminti că arta şi cultura unui popor sunt singurele domenii care întreţin flacăra vie a unui neam.

● Cât de curând urmează să se înfiinţeze o nouă filială a Uniunii Scriitorilor, mai exact la Constanţa. Un oraş ca acesta merita să intre în circuitul cultural de amploare.

● Filiala de la Paris nu s-a constituit încă, dar lumea se agită şi pe acolo, fiindcă sunt destui creatori ce trăiesc acum în Oraşul-Lumină.

● Împreună cu Ministerul de Externe, Uniunea Scriitorilor plănuieşte o întâlnire a scriitorilor români de pretutindeni. Operaţiunea a demarat în urmă cu o lună şi va fi încheiată în iunie 1995, dată la care se vor întâlni creatorii. S-au mai primit deja 40 de răspunsuri afirmative din diferite ţări ale lumii. Tema pare generoasă: „Ce fac scriitorii din diaspora pentru promovarea literaturii române". S-a instituit deja o tradiţie ca Ministerul Culturii să nu acorde nici un sprijin în astfel de ocazii. Tot sponsorii să ne trăiască!

● Din punct de vedere financiar, după o perioadă de agonie, Uniunea Scriitorilor se poate considera reabilitată. Acum sunt deja voci care, după ce s-au înfruptat pe la Cotroceni, vor să participe la secţionarea fondului. Numai Conferinţa Scriitorilor care, după toate probabilităţile, va avea loc în luna ianuarie, spre sfârşitul acesteia, va hotărî structura şi felul în care se vor distribui fondurile.

● De curând a fost semnat acordul de colaborare cu scriitorii din Austria. În fiecare an 3-4 creatori români vor vizita Austria, urmând ca austriecii să ne întoarcă vizita. Se vor edita cărţi, tot în sistem de reciprocitate.

● În luna septembrie a anului viitor se va organiza la Neptun Campionatul internaţional de şah al scriitorilor. Echipa României pare a avea următoarea alcătuire: S. Damian, Voicu Bugariu, Ioanid Romanescu, Laurenţiu Ulici. Se aşteaptă noi competitori.

● Inspectoratul pentru Cultură al judeţului Teleorman, cu sprijinul Ministerului Culturii şi în colaborare cu instituţiile publice de cultură judeţene, îşi propune să finalizeze, în ziua de 20 decembrie 1994, la Salcia, a VI-a ediţie a Concursului naţional de poezie „Zaharia Stancu".

Manifestările finale vor prilejui, totodată, inaugurarea Casei memoriale „Zaharia Stancu" şi dezbaterile colocviului „Zaharia Stancu – un scriitor controversat?"

SRBA IGNJATOVIC (Iugoslavia)

Nume de referinţă în critica literară sârbă, SRBA IGNJATOVIC (n. 1946) pare să infirme credinţa că spiritul critic ar zădărnici virtuţile creatoare. Căci vocaţia sa critică este dublată de o vocaţie lirică (autor a opt volume de versuri) şi deopotrivă de o vocaţie de prozator.

În ultimul său volum de povestiri, apărut acum două luni la editura sa „Apostrof", „Pe când eram cu toţii TITO", Srba Ignjatovic se dezvăluie cu o scriitură expansivă prin care vituperează solemnitatea găunoasă şi onctuoasă a acelui sistem fifty-fifty (la care nu puţini dintre noi râvneam). Situaţiile groteşti sunt descompuse cu un cinism temperat, dat fiind că însuşi scriitorul le-a experimentat existenţial.

Fântâna fără fund

În jurul domnitorilor noştri s-au ţesut tot soiul de legende. Bunicul meu povestea deseori cu mare plăcere o istorioară despre regele Petar cel Bătrân.

Odată, aflându-se la Vrnjacka Banja, ieşise să facă o plimbare în parc. Zărindu-l, un ţigan lăutar îi veni în întâmpinare, făcu o plecăciune scoţându-şi pălăria, aşteptându-se să fie miluit regeşte.

Regele cel cumpătat se căută prin buzunare, găsi un dinar pe care i-l oferi lăutarului. Care îi zise descumpănit:

– N-am ştiut că şi Măria Ta **cântă atât de subţire...** Mai târziu, ca utecist ceva mai copt, aveam să resping această anecdotă, ca fiind pură propagandă prin care se dorea să se facă din rege un personaj **pe măsura noastră.**

Altădată m-am înfuriat rău de tot când, student fiind, am înghiţit afrontul unui diplomat mexican:

– Dar Tito? Ce e Tito pentru dumnea-voastră? E un fel de Ţar?

La care i-am replicat că o astfel de remarcă este de prost gust.

Azi ştim din jurnalul lui Petar Întâi că povestea cu dăruirea acelui dinar nu era deloc o mistificare. Regele cel cumpătat şi împovărat de griji consemnase că ieşind, odată, de la o slujbă bisericească nu i-a putut da unui cerşetor decât un dinar.

De fapt, ce să aştepţi de la un rege a cărui coroană era din oţel bătută cu pietre ordinare.

La un moment dat se vor lansa şi la noi zvonuri pe marginea cărora se vor broda tot soiul de istorioare despre aşa-zisa modestie a lui Tito. Palatele slujeau, chipurile, doar pentru reprezentanţă, el simţindu-se în largul său doar în spaţii de dimensiunea unui apartament obişnuit. Şi că-i plăcea să-şi trateze invitaţii cu varză **cu tăiţei**, deci nu cu carne.

De ce chiar cu varză, uite că nimeni nu s-a întrebat până acum. Numai că varza era elementul esenţial pentru veridicitatea relatării.

Cititorii de azi ai memoriilor sfetnicilor lui Broz, de altfel spovedanii fără cap şi coadă, ştiu prea bine care este adevărul. Dedijer pomeneşte la un moment dat de nişte **turte din hrişcă**. De varză nu-şi aminteşte chiar nimeni. Şi atunci mai abitir lumea face numărătoarea palatelor, a automobilelor şi a iahturilor, ca şi a miilor de invitaţi la croazierele cu **„Pescăruşul"** – preaslăvitul vapor.

Pe vremuri am citit cu ochii mei un interviu al lui Kardelj realizat de o ditamai echipă de jurnalişti. La un moment dat sfetnicul nostru de partid va deplânge faptul că băuturile autohtone erau prea scumpe. După care îi va trata pe ziarişti cu viniak în care va pune niscaiva bobiţe, zicând că astfel viniakul aducea cu Campari.

Cine ştie, poate chiar de la reţeta asta i s-o fi tras sfârşitul, curmându-i astfel măreţele planuri.

În ultimii ani ai lui Tito, va circula pe canale neoficiale o altă inepţie, că, ce-i drept, îmbătrânise, dar că era indispensabil, întrucât nimeni altul ca el nu ştia **să se aibă cu ruşii**.

Se spune că aflat într-o vizită la Brejnev – căruia-i plăceau la nebunie ţigările iugoslave cu care îşi burduşea buzunarele pe la recepţii, dacă e să-i dăm crezare ambasadorului Veljko Micunovic – Leonid Ilici îi expunea anume strategii sovietice, la care Tito, care îl urmărea placid, va sări dintr-o dată şi va izbucni:

– Aşa ceva n-o să faceţi...

La care Brejnev s-ar fi intimidat, schimbând imediat subiectul.

Numai că există şi reversul acestor legende. Astăzi aflăm, tot din memorii, că Tito îi cam ştia de frică lui Brejnev şi se lăsa **cicălit** de acesta, ceea ce n-a permis multora.

În 1968 presiunea era tot mai evidentă. Ca în 1971 **timidul** Brejnev să-i ofere un nemijlocit **ajutor militar**.

Tot din acele zile îmi revine în minte o întâmplare. M-am aflat odată, întâmplător, la o cafenea cu un oarecare poet – luptător, faimos prin aceea că **azvârlea** în dreapta şi-n stânga cu sutarele. Ei bine, ne vom aşeza la aceeaşi masă, ca nişte bune cunoştinţe, să stăm la taifas.

La un moment dat îşi va face apariţia un camarad de război al cunoştinţei mele, care se va prezenta cu pseudonimul său de luptător, căpitanul rus **Serbicenko**. Şi care va insista să ne unim mescioarele, după obiceiul nostru slav, şi cu forţe unite să ne apucăm a scormoni în amintirile vremurilor glorioase.

Numai că imediat discuţia o va lua pieptiş spre scărmănarea unor chestiuni de actualitate.

Colonelul cumpănea cum să-mi ia cât mai repede pulsul, căci dacă ar fi fost cazul m-ar fi prelucrat în mod constructiv.

Eram atât de nesăbuit încât am acceptat provocarea, pe acelaşi ton, şi atât de tânăr încât m-am înverşunat crunt asupra mai vârstnicului meu interlocutor, fără să ştiu că acesta se va moleşi repede, fiind un spirit ignar, afişând neîncetat o seninătate tâmpă. L-am intuit imediat şi l-am urât pentru viclenia mojică, gândind că sunt un **specimen** bun de pus la zid.

M-am încins teribil şi aproape somându-i le-am cerut să-mi vorbească despre teroarea stalinistă, despre destinele tragice ale lui Babely, Pilnjak, Mandelstam, Ţvetaeva, despre lagărele unde pieriseră mulţi alţi scriitori. Nu-mi pasă dacă auziseră sau nu de aceste nume pe care ei le respingeau precum mingile în jocul de ping-pong.

Mă pornisem atât de aprig încât ei nu mai aveau răgazul de a replica în vreun fel.

Cu mare întârziere aveam să realizez că acea discuţie n-ar fi dus nicăieri, cu atât mai puţin la ceva bun. Când unul din interlocutorii mei îmi va întoarce incriminările:

– Tinere, dacă ai şti câţi ca tine am împuşcat noi... Abia atunci m-am desprins de compania lor.

Se pare că nu mă voi deştepta nici după aceea, când la scurt timp vom avea întâlnirile de la Struga. În vreme ce noi ne făceam stadiul într-ale poeziei, situaţia internaţională, după intervenţia din Cehoslovacia, îşi urma cursul.

Iar noi ne înfrăţeam pe marginea lacului, încrucişându-ne, la un pahar, în versuri. Goran era frământat de **verde**, de **deşartele verigi de laur**, iar Raiko, tot grozăvindu-se ca între tovarăşi, era cât pe-aci să piară în apele reci şi repezi ale Drinei.

Nu e de mirare că dogoriţi de soarele verii nu aveau cum presimţi ceea ce se petrecea.

Aveam să mă despart de acea companie veselă întorcându-ne spre casă, când eu mă voi opri la Nis ca să-mi continui apoi drumul într-o altă direcţie, spre orăşelul meu natal, vrând să

fac un scurt popas la casa părinţilor mei.

Abia atunci, în vagonul întunecos înţesat cu rezervişti, mi-am dat seama că se petreceau lucruri grave. Călătoream în miez de noapte înconjurat de chipuri abătute. Se auzea plânsetul stins al femeilor pe măsură ce rezerviştii coborau treptat în halte, pierzându-se apoi în beznă în direcţia graniţei. Apoi am zărit o coloană neluminată de tancuri care avea aceeaşi orientare.

Astăzi amintirile celor două şiruri de evenimente se contopesc cu amintirile legate de dealul care se înalţă la poalele târguşorului meu şi care domină întreaga zonă. În vârful dealului este o pădure de cetină a cărei verdeaţă dă, ciudat, în negru. Ne plăcea să ne întindem corturile la marginea acestei mitice păduri negre din ai cărei arbori picurau grăunţe ca de smoală înmiresmată, prelingându-se aidoma chihlimbarului.

Dar desfăşurarea noastră se va stinge când vom afla că fuseseră sădiţi pe mormintele celor care, la sfârşitul războiului, după o procedură de urgenţă, fuseseră lichidaţi ca fiind **duşmani ai poporului**, şi care erau consătenii mei.

Amintirea e ca o fântână fără fund. Te cufunzi în ea, deşi nu ştii dacă o să mai ieşi vreodată la lumină. Şi poate chiar tu însuţi, împovărat de amintiri, să te simţi pustiit şi părăsit, cu un rictus al feţei ca un urlet împietrit.

Pe când eram cu toţii Tito

Mă întorc cu ceva ani în urmă, pe vremea când evenimentul – care din perspectiva înalţilor noştri demnitari era întotdeauna denominat prin sintagma **dacă s-o întâmpla** sau **când o fi să se întâmple** – se va petrece efectiv. Până în acel moment toţi afişaseră un aer îngrijorat faţă de această eventualitate – **moartea preşedintelui** unic şi de neînlocuit, etern –, părând atinşi la coarda sensibilă şi călcând ca pe ouă la întrunirile oficiale.

Spre surprinderea mea aceste clişee vor fi încălcate la un moment dat de colegul meu R., de altfel o persoană cât se poate de responsabilă, stând la o şuetă într-o cafenea cu un tânăr poet din România, oaspetele nostru. Căruia îi va vorbi deschis despre această posibilitate, bagatelizând efectele şi manifestându-şi credinţa în trăinicia şi stabilitatea sistemului. În acele momente am avut impresia că oaspetele nostru efectiv se blocase. Probabil că înainte să plece din ţară i se spusese să nu abordeze acel subiect. Ca, iată, răspunsul la acea chestiune delicată să-l primească fără nici un fel de strădanii sau merite, ci, cum s-ar zice, pe tavă. Numai că aceste stări de lucruri nu vor însemna decât uvertura. Când **evenimentul într-adevăr se va petrece** şi când efectele acestuia vor fi depuse la locul de veci din aşa-numita **Casă a Florilor**, oraşul va rămâne perplex, va fi învăluit de tristeţe şi tescuit de forţele miliţieneşti întărite de rezervişti pe care, dacă nu mă înşel, i-am văzut pentru prima oară în stare de mobilizare. Toată această vânzoleală, de fapt o demenţă, va fi sporită de apariţia gărzilor patriotice echipate de instituţiile noastre, care vor împărţi truse de Crucea Roşie, aşadar venind în întâmpinarea poporului cu un prim ajutor în acele momente dramatice. Oferind, aşadar, mai mult un sprijin psihologic decât unul practic.

Această **chemare a maselor** se pare că m-a furat şi pe mine, căci în ziua înmormântării m-am dus la redacţia unde lucram. Cât **să fiu şi eu la număr**. Numai că nu mi-a fost dat să ajung prea departe.

În dreptul cârciumii „Tufişul din Takovo" m-au şi reperat doi amici poeţi care o porniseră cu noaptea în cap la o gustărică cu tărie. La insistenţele lor a trebuit să cedez, gândindu-mă să iau un şpriţ. Dar niei nu am intrat bine că cei doi se vor lua brusc la harţă, ca urmare toată sticlăria de pe colţar va zbura pe jos cu faţă de masă cu tot.

Din fericire, chelnerul care mă cunoştea ne va ruga politicos s-o luăm urgent din loc, abia primind banii pe care i-i tot îndesam în palmă.

– Dacă vreţi, intraţi numai dumneavoastră, vecine, azi ăştia-s puşi să te aresteze pentru un fleac.

Aşa încât ne-am pomenit iarăşi în stradă în îmbulzeala mulţimii şi a forţelor de protecţie. Din poziţia în care ne aflam ne puteam mişca doar în direcţia **Moscovei** (hotel şi restaurant în centrul Belgradului, nota trad.), ceea ce am şi făcut.

Arţăgoşii mei între timp se potoliseră. Dispoziţia lor oscilantă avea cât de curând să-mi înşele aşteptările, eu însă făcusem inprudenţa de a mă învoi să bem undeva paharul reconcilierii. Aşadar, ajungem la **Mica Moscovă** (snack bar din hotelul omonim, nota trad.) şi nici nu mă aşez bine că aud în spate o buşitură. Poeţii mei se încăieraseră iar adeptul poeziei în metru clasic îl umpluse de sânge, cu un pumn în nas, pe adeptul inovaţiei şi al versului liber. De data asta nu mai era nici o scăpare de la scandal şi de la intervenţia poliţiei.

Apărură cu iuţeala fulgerului nişte tovarăşi miliţieni în rezervă dornici de acţiune şi demonstraţii, înşfăcându-i iute de mâini. Dintr-o pornire solidară m-am amestecat şi eu în această stupizenie. Căutam să-mi disculp prietenii, dar conform logicii cunoscute mă vor vârî şi pe mine ca fiind **complice.**

Cine ştie ce s-ar mai fi întâmplat dacă nu ar fi apărut comandantul patrulei, care ne-a cântărit imediat cu privirea, **văzând** că are de-a face cu nişte bieţi nenorociţi care făcuseră scandal din motive personale, iar nu pentru a întina sistemul aflat într-un moment greu. Prin urmare ne-a dat drumul, făcându-ne o mică recomandare, s-o uşchim de la locul faptei, lucru pe care ni-l vom însuşi imediat. În urma noastră priveau întristaţi amatorii – cei din rezervă, măhniţi că le scăpase prilejul de a se afirma.

Cum îmbulzeala era absolut halucinantă, comandantul patrulei ştia bine că n-avea cum, cât s-ar fi străduit, să ne ducă undeva. În spaţiul atât de vast din centrul oraşului nu puteai să arunci un ac, darmite să vină o maşină **care să-i umfle** pe contravenienţi.

Am renunţat la pornirea solidară şi mi-am lăsat amicii poeţi în voia soartei. Cu greu m-am desprins de mulţime, după care, făcând nu ştiu câte ocolişuri pe străzi lăturalnice, am găsit, în sfârşit, drumul spre casă.

La scurt timp după acest eveniment funebru care a zguduit şi a înduioşat întreaga naţiune, s-a pus în mişcare o întreagă industrie a **însemnelor comemorative**. Chipul preşedintelui multiplicat altădată de sute de mii de ori se iţea acum pe insigne şi batiste, se profila pe tot soiul de basoreliefuri din plastic, se semeţea în albume şi în monografii făcute la repezeală fiind însoţite de o invariabilă deviză, întru consolarea atâtor milioane: **Noi toţi suntem Tito!**

Apoi cineva mai mintos de pe piaţa relicvelor comemorative avea să lanseze o chestie absolut demenţială, insigne cu semnătura preşedintelui, fie cea descifrabilă, fie cea indescifrabilă, pe care toţi le vor arbora cu o satisfacţie deplină.

La rever sau la guler, uneori la buzunare, pe piept sau la inimă, se vor fuduli cu această semnătură suflată în aur.

Amintindu-mi de semnăturile unor Cardin sau Courrège, de fapt licenţe de vestimentaţie, aveam uneori pornirea intempestivă de a-l opri pe unul din putătorii semnăturii aurite ca să-l întreb:

– Să înţeleg că sunteţi creaţia lui Tito?

Mi-am reprimat însă indiscreţia, îmi era încă proaspăt în minte incidentul cu poeţii mei recalcitranţi căruia nu i se dăduse curs poate datorită hazardului, poate unui noroc chior. Aşadar, mă voi stăpâni la timp, **în ultimul moment**.

Cam la un an după asta, într-o dimineaţă mahmură, aflându-mă într-un autobuz închiriat, care mă aducea de la un seminar de literatură pe care îl ţinusem, aveam să constat că de fapt conform unui program care mie nu-mi era cunoscut ne vom opri exact la intrarea locului de hodină al preşedintelui, la faimoasa casă a Florilor. Într-o clipită toţi vor năvăli înăuntru şi sincer să fiu şi pe mine curiozitatea mă cam îmboldea.

Îmi amintesc o pantă scurtă, apoi nişte alei circulare a căror tihnă era tulburată de ţipătul unor păuni nevăzuţi. Intrând înăuntru mi-a luat ochii sclipirea marmorei şi m-au frapat tot soiul de vaze şi recipiente cu flori ofilite dispuse prin unghere. Probabil ofrande ale pelerinilor care le furişaseră timid.

Dar cel mai teribil m-a impresionat portalul situat la intrare. De o parte şi de alta a acestei treceri stranii ne studiau, aflaţi după un geam gros, câte trei funcţionari în ţinută sobră, de ciocli. Ne fixau cu priviri necruţătoare, parcă să ne fie clar că alea nu erau **birouri de primire**.

Ulterior am stat să mă gândesc care ar fi putut fi funcţia reală a acestor aghiotanţi ai lui Caron. Or fi fost puşi pentru a le insufla noilor veniţi gândul pioşeniei, ori pentru a-i atenţiona asupra respectării etichetei sobre şi a unei discipline marţiale care trebuia să domnească acolo. Pentru că e ştiut că seriozitatea şi respectarea disciplinei nu prea ne stau în caracter. Sau o fi fost vorba doar de o chestie de **prestigiu civil** impus de nişte fizionomişti abili în a evalua psihologii, aşadar în a efectua o **triere** a vizitatorilor.

Mai târziu aveam să-mi întreb cunoştinţele mai umblate prin lume dacă mai văzuseră un astfel de portal străjuit de nişte inşi hirsuţi.

De regulă răspunsurile vor nega categoric această variantă. Un număr infim îşi va aminti vag ceva asemănător. Şi totuşi, nu fusesem victima unei halucinaţii...

Oricum, nu eu am imaginat acel bocet cu sughiţuri, acea jale răscolitoare şi tot ritualul multinaţional cu care masele, recte popoarele noastre, l-au însoţit pe defunct până la locul de hodină. Dar se ştie că masele nu au ţinere de minte, căci, nu-i aşa, momentul contează, eternul **acum**.

Şi atunci, această destăinuire vine de la un individ către ceilalţi indivizi. Către aceia care au puterea de a-şi aminti şi de a se introspecta, judecându-se cu luciditate şi cu nemilostivire. Aşadar, în primul rând pe sine şi mai apoi pe alţii.

În româneşte de

Mariana Ştefănescu

«O botniţă pentru iarbă» la a doua ediţie

de M. M. POP

„Mircea Dinescu este unul dintre cei mai însemnaţi poeţi contemporani. Vocea sa aparţine literaturii universale nu numai de când marile ziare europene îi publică poeziile. În poeziile sale suplineşte Mircea Dinescu ceea ce a fost dintotdeauna sarcina poetului: să integreze tensiunea lumii în poezia sa, făcând să strălucească în paradoxul unui tablou spiritul de contradicţie al istoriei şi rezistenţa fiecăruia în parte. Poeziile sale din singurătatea consemnării au fost hrană sufletească pentru mulţi, au fost farmecul unei revoluţii politice". Am citat de pe coperta interioară a volumului de versuri „Ein Maulkorb fürs Gras" (în româneşte: „O botniţă pentru iarbă"), apărut recent (în iulie a.c.) în colecţia de buzunar a populare edituri Fischer din Frankfurt pe Main. Volumul înmănunchează 50 de poezii de-ale lui Mircea Dinescu în ediţie bilingvă, alese şi traduse de Werner Söllner, poet german originar din România, născut în satul Horia, comuna Vladimirescu, jud. Arad. De semnalat că volumul de faţă se află la a doua ediţie, apărută prin bunăvoinţa editurii elveţiene Ammann, unde a apărut prima ediţie, deja epuizată. De fapt cei doi poeţi colaborează de mai multă vreme, Werner Söllner l-a tradus pe Dinescu încă de când se afla în ţară, iar în Germania a publicat în cotidiane de prestigiu ca „Frankfurter Allgemeine Zeitung" şi „Neue Zürcher Zeitung" între anii 1989-1990 poezii de Mircea Dinescu, acţiune încheiată prin editarea volumului de versuri de faţă şi a celui intitulat „Exil auf einem Pfefferkorn" („Exil pe o boabă de piper") la editura Pipper. Iată ce se consemnează cu generozitate în recenzia volumului apărută în ziarul elveţian „Neue Zürcher Zeitung": „Citind traducerile lui Werner Söllner crezi de îndată că ai pătruns în imperiul acestei lirici: barocul ei, metaforica adesea supraîncărcată, tonalităţile ei nervos-afectuoase, jocurile ei îndrăzneţe cu ritmul şi cu rima au un efect nemijlocit şi puternic" (am redat în traducere citatul de pe aceeaşi copertă interioară a plachetei). Pe aceeaşi copertă interioară se mai află inclusă şi o notiţă biografică a lui Mircea Dinescu (de 13 rânduri şi jumătate) în care este redată succint activitatea literară şi revoluţionară a poetului român. Într-un „Argument" de la sfârşitul volumului se subliniază că „Poeziile alese sunt ordonate cronologic" şi că ele au fost luate din următoarele volume de versuri ale poetului român: „Baladă de pierdere" (din „Invocaţie nimănui", Bucureşti, 1971), „Lentila" (din „Elegii de când eram mai tânăr", Bucureşti, 1973), „Călătoria", „Actorul", „Apoteoza orbilor", „Viaţa de artist", „Ceaiul", „Grâu păzit de maci", „Soare închiriat", „Capra contemporană", „Ceasornicul", „Oraş cu pânze", „Peşti",

„Buldozerul", „Monolog cu un şoarece", „Duminica fără sfârşit", „Comis-voiajorii", „Vieţi paralele", „Între imaginaţie şi umilinţă", „Dansul pe jăratec", „Laşitatea de a scrie versuri" (din „Teroarea bunului simţ", Bucureşti, 1980) (aceste 21 de poezii fiind incluse în primul ciclu, din 3, în câte este divizat volumul). Ciclul al doilea cuprinde poemele: „Democraţia naturii", „Vacile", „Discurs împotriva revoltei", „Descoperirea operei", „Şansoneta", (din „Democraţia naturii", Bucureşti, 1981), „Portret", „La vin scăzut", „Astăzi nu" şi „Dispariţia unui figurant" (din „Exil pe o boabă de piper", Bucureşti, 1983), „Vârsta zeilor", „La berărie", „Lecţia de geografie" şi „Peron" (din „Rimbaud negustorul", Bucureşti, 1985) (aceste 13 poeme făcând parte din al doilea ciclu). Al treilea ciclu cuprinde 16 poeme, „Revelaţia evadatului", „Valsul Ierihonului", „De rerum naturae", „Fiţi liniştiţi" şi „Elegia butoiului" (din „Moartea citeşte ziarul", Bucureşti, 1990), celelalte 11 poeme („Trista denaturare a sinucigaşului", „Interviu", „Pillat-omul", „Vă spun: ticălosul începe să nu mai fie cinstit", „Haltă pe câmp", „Bach", „Cârtiţele", „La zid", „Cină fără sare", „Pisica şi moartea", şi „Pisica metafizică" fiind traduse din manuscrisul autorului din vremea arestării acestuia la domiciliu, în 1989. Privitor la traduceri, aproape intraductibile poeme cu rimă (destul de multe) ca „Baladă de pierdere", „Actorul", „Grâu păzit de maci", „Oraş cu pânze", „Dansul pe jăratec", „Portret", „La vin scăzut", „Astăzi nu", „Dispariţia unui figurant", „La berărie", „Lecţia de geografie", „Peron", „Revelaţia evadatului", „De rerum naturae", „Elegia butoiului", „La zid" şi „Pisica metafizică" sunt redate remarcabil în germană de către Werner Söllner, permiţându-şi, desigur, traducătorul, uşoare deviaţii: „Astăzi nu dar mâine poate/ (dracu ştie oare când)// fi-voi tânăr pe furate/ iar bătrân şi mai curând" (**Astăzi nu**, p.70), în traducere mot-à-mot sună astfel: „Astăzi nu, poate că mâine/ (ştie dracu unde şi când) / sunt tânăr şi făr-de griji/curând un om bătrân" (p.71). Uneori traducerea e mai transparentă ca însuşi originalul. Citâm în acest sens finalul poemului „Descoperirea operei": „sparg c-un târnăcop zidul/ şi vă las să priviţi" (p.62), care, în traducere, sună: „cu un târnăcop sparg zidul/ şi vă las să priviţi **înlăuntru**" (s.n.) (p.63). Important şi esenţial ni se pare faptul că traducătorul Werner Söllner se identifică cu creaţia lui Mircea Dinescu, ambii poeţi fiind de aceeaşi vârstă (Werner Söllner cu un an mai tânăr) şi citind poemele în germană nu ai nici un moment impresia de artificial. Ca în orice traducere bună, există o totală identificare cu poemele transpuse (respectându-se, fireşte, sintaxa şi posibilităţile de redare ale fiecăreia dintre cele două limbi cu totul diferite).

Inspirat ni se pare şi titlul volumului ales cu măiestrie de Werner Söllner, „O botniţă pentru iarbă", simbol, poate, pentru cele mai elementare şi fireşti interdicţii...

Scriitori pe mapamond

■Toată lumea cunoaşte colecţia „Que sais-je?" cu cele 126 de pagini reglementare şi cu austeritatea unei bune selecţii. Colecţia sărbătoreşte acum 53 de ani de la apariţie şi trei mii de titluri şi se poate mândri cu faptul că este cea mai veche colecţie de buzunar. Interesent este faptul că idealul unei enciclopedii mereu în mişcare, alcătuită din „monografii de iniţiere şi sinteză", în ciuda aerului ei modest, şi-a menţinut cititorii, mai mult decât s-ar putea crede, prin capacitatea simplificatoare, mult mai atrăgătoare pentru publicul larg decât un curs magistral. Fondată în 1941 de Paul Angoulvent, ea s-a dorit a fi un „răspuns cultural şi moral dat unei bătălii politice şi militare".

Colecţia a fost inaugurată prin „Les étapes de la biologie" de M. Caullery şi s-a impus foarte repede prin diversitatea de interese, propunând titluri care mergeau de la studii întâmplătoare până la o „Istorie a Africii". Dacă unele domenii au rămas relativ puţin dezvoltate – ca „literaturile străine şi regionale", domeniu care nu propune decât 19 titluri, sau ca psihanaliza care este, de asemenea, puţin reprezentată ,în schimb, sociologia, economia, ştiinţele politice şi dreptul sunt preocupări permanente. Cel mai adesea încredinţate unor mari specialişti (H. Mitterand pentru Zola, M. Aucouturier pentru formalismul rus etc.) monografiile se aventurează uneori în domenii ignorate, cum ar fi romanul de spionaj, ori science-fiction. După ce titlul 1000 a fost consacrat „Informaţiei" iar titlul 2000 „Dicţionarelor şi enciclopediilor", pentru titlul 3000 PUF propune un index tematic general care cuprinde mai mult de 20.000 de informaţii, nume proprii, doctrine, şcoli şi concepte. „L'Esprit baroque", căci acesta este titlul 3000, a fost încredinţat lui Anne-Laure Angoulvent, nepoata fondatorului. Eseul, care are ca preocupare marile opere baroce de la J. Rousset la L.V.Tapié, este o introducere şi un ghid pentru cercetări ulterioare, completat aşa cum se cuvine de o bibliografie „Que sais-je?". Faptul că barocul, plasat sub semnul îndoielii şi incertitudinii, vine să confirme maturitatea colecţiei „Que sais-je?" dovedeşte că această colecţie continuă să simtă pulsul epocii şi îşi confirmă necesitatea de reper intelectual.

■ **Le gardien du Gange, Guy Deleury.** Multă vreme întâmplările aventurierilor francezi în India la sfârşitul secolului al XVII-lea nu au interesat decât sporadic pe unii specialişti în istorie. Curiozitatea pentru aceste destine ieşite din comun a revenit şi, acum, în Franţa există o producţie **romanescă** inegală, dar semnificativă pentru revenirea gustului pentru romanul istoric. Să amintim succesul fenomenal al romanului „Nabab" de Irène Frain (1982) – viaţa ultraromanţată a lui René Madec sau „Roman de la Bégum Sombre" de Michel Larneuil (1981). „La gardien du Gange" este un roman, primul al autorului, dar, de asemenea, opera îndelung construită a unui specialist recunoscut, un cercetător (născut în 1922, Guy Deleury a trăit aproape 30 de ani în India) care are la activ mai multe cărţi de referinţă („Les Indes florissantes", fermecătoare şi savuroasă „antologie a călătorilor francezi" între 1750 şi 1820). Deşi pana scriitorului profită de marile „goluri" ale istoriei ea nu contrazice niciodată solidele cunoştinţe ale eruditului. Calitatea principală a romanului este prezentarea vie şi precisă a vieţii cotidiene în India profundă şi milenară (pe care autorul o cunoaşte ca nimeni altul) precum şi a unei istorii diplomatice şi militare complicate în care psihologia protagoniştilor este adesea analizată cu cruzime.

Marka Dona

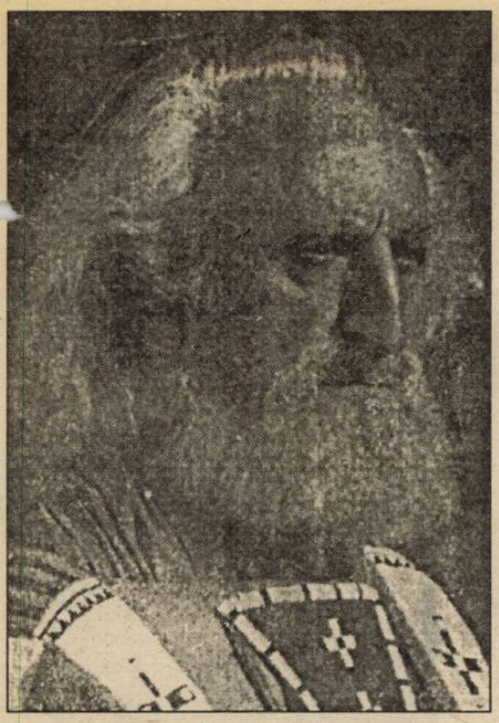

Frithjof Schuon, orgoliul iniţierii

de DAN STANCA

De o seamă cu Mircea Eliade (născut în 1907), Fritjof Schuon este un bun exemplu al felului în care un european ajunge să se desprindă de ticurile şi inerţiile civilizaţiei sale şi forţează alte orizonturi, dar nu într-un mod enciclopedist-turistic, nu pe orizontală, ci vrând să pătrundă în miezul spiritualităţii străine pentru a întâlni acolo punctul comun şi cu atât mai exaltant al tuturor tradiţiilor. La „Humanitas" a apărut anul acesta lucrarea **„A înţelege Islamul"** în traducerea d-nei Anca Manolescu, urmând ca în 1995 să apară lucrarea sa capitală „Unitatea transcendentă a religiilor", care, prin punctul de vedere îndrăzneţ dar foarte riguros, va şoca pe mulţi clerici şi filosofi care gândesc religia fie limitat, fie fără implicare autentică.

Figura lui Schuon – s-a stins din viaţă acum trei ani – este de fapt extrem de şocantă din două motive. Primul: în timp ce colegii săi s-au îndreptat spre Orient pentru a întâlni acolo spiritualitatea, el, la sfârşitul vieţii, a mers spre Occidentul îndepărtat, adică America de Nord, pentru a intra în mediul pieilor roşii şi a căuta acolo zone de autentică spiritualitate, nepervertită de ocupaţia europenilor.

Schuon a fost o personalitate extrem de contradictorie, însufleţit de un orgoliu ieşit din comun, dar, în acelaşi timp, fiind posesorul unor cunoştinţe de metafizică tradiţională, a fost pus la adăpost de erezii fatale.

Aş dori să fac o paranteză: e mai mult decât stingheritor să descoperi că într-o perioadă a contemporaneităţii care la nivelul vieţii profan-universitare oferă spre studiu nume ca Derrida, Gadamer, Ricoeur, Levinas şi alţi filosofi pe cât de celebri pe atât de indigeşti – Heideger face excepţie şi iese din acest carusel al hermeneuticii sterile! – apariţia unor figuri ca Schuon, Evola, Guénon este de-a dreptul stupefiantă şi ne pune pe gânduri. Oare nu e foarte important să realizăm că între filosofia laică reprezentată de personalităţile pe care le-am numit şi teologii oficiali, chiar de talia unor Jean Danielou, Olivier Clement, cărora li s-ar alătura un Jacques Maritain, s-a întins categoria gânditorilor tradiţionali (nu tradiţionalişti!) esoterici (nu ocultişti sau teosofi cum i-au socotit pe nedrept catolicii pentru a ieşi ei în faţă!), care au demonstrat, incomodând pe toată lumea, că adevărul religiilor se află dincolo de formele lor particulare de expresie?

Cazul lui Schuon este însă cel mai interesant şi dintr-un alt motiv. El a vrut să treacă dincolo de cadrul gândirii şi atitudinii tradiţionale care susţine că terapia în sens de meditaţie este superioară practicii. Poate aici e momentul să explicăm de ce majoritatea acestor gânditori, în care intră şi doi români, V. Lovinescu şi M. Vâlsan, s-au aplecat spre Islam, spre sufism, primind iniţiere de la maeştri spirituali islamici. Aceasta nu a fost convertire, cum atât de greşit a fost socotită de mulţi comentatori, ci descoperirea în Islam a acelei zone de esoterism pe care nu o mai puteau descoperi în altă parte, respectiv în mediul catolic complet impermeabil. De asemenea, această aplecare nu a reprezentat o „trădare" a teoriei în folosul practicii, ci nevoia de-a intra în posesia unor rituri de factură iniţiatică prin care realizarea lor spirituală pe calea cunoaşterii, a meditaţiei, şi nu a acţiunii, putea să progreseze.

Cazul lui Schuon este, însă, cum spuneam, cu atât mai interesant, – asemănător cumva lui Evola, deşi italianul nu a avut nici o legătură efectivă cu lumea musulmană – cu cât el a vrut să depăşească chiar şi teoria, considerându-se singurul maestru spiritual al întregului Occident şi, – contrar vechilor convingeri potrivit cărora nu mai vedea în Occident nici o şansă reală de obţinere a unei iniţieri autentice, şi nu pseudo-iniţieri, cum, de altfel, abundă în Apus – a mers până acolo, într-o polemică declanşată cu René Guénon în paginile revistei „Études Traditionnelles", încât a afirmat în legătură cu taina creştină a Botezului că are un caracter efectiv iniţiatic, care, în lipsa unei pregătiri consecvente, rămâne doar în faza virtualităţii. Orgoliul lui Schuon era, se înţelege, formidabil şi susţinut de către teologi, ar fi putut să răstoarne întreaga concepţie a Bisericii oficiale.

Desigur, ideea aceasta conţinea un sâmbure valabil şi reprezenta o propunere de mergere în răspăr spre originile esoterice ale creştinismului. Dar ea conţinea şi un risc uriaş în măsura în care botezul, fiind doar „vestigiu", amintire a iniţierii, nu mai poate avea acel caracter cu adevărat tainic, fiind, pe măsura trecerii timpului, tot mai exoteric şi deci ineficient. Oare nu au fost botezaţi şi Stalin, şi Ceauşescu, şi alţii, şi aceasta nu le-a influenţat destinul? Iniţierea adevărată şi efectivă presupune un racord la providenţă şi deci o înfrângere a lanţului karmic, a destinului pe care orice individ îl poartă cu sine. Efortul colosal al lui Schuon de-a vedea în botez ceea ce el ar trebui să fie sau ce a fost, dar nu mai este, claustrează tocmai patima mistică a acelor spirituali care nu se pot împăca cu realitatea decadenţei ciclice şi, în consecinţă, cred că oricând oprirea acestei decadenţe poate avea loc. Da, poate avea, dar cu o condiţie: ca această oprire să fie rezultatul intervenţiei unui Avatara major (Fiul Domnului, eventual, un arhanghel) şi nu a unui Avatara minor cum au fost Guénon, chiar şi Schuon!

Înţelegând lucrurile acestea, observând de altfel şi destrămarea grupului spiritual islamic pe care-l conducea în Elveţia, F. Schuon, după 1959, s-a retras din spaţiul european, fără să meargă însă spre Orient, ci spre Occident. Aici, în mijlocul triburilor Sioux, de care a şi fost adoptat, a mai trăit încă treizeci de ani, încercând să identifice filoane de aur spiritual. Desigur, orientarea sa spre America de Nord a avut ceva sfidător deoarece, aşa cum se ştie, pieile roşii, urmaşe ale populaţiei ce locuia odinioară în mitica Atlantidă – populaţie, la rândul ei, într-o fază de decadenţă – sunt ultimele sedimente etnice unde ar mai putea fi întâlnit germenele spiritual. Dar Schuon a crezut foarte mult în această cale, poate mai mult decât în Islam despre care a scris lucruri remarcabile şi în lumea căruia,, în tinereţe, a şi călătorit.

Acesta a fost însă destinul său, destinul unei iluzionări, al unei ispăşiri, dar, în primul rând, al unei realizări spirituale neîndoielnice, de talia colegilor şi maeştrilor săi.

Până la apariţia viitoarei lucrări în limba română din opera sa, aceste cuvinte doresc să fie o introducere în viaţa ca operă şi opera ca viaţă a unui autor puţin obişnuit din acest secol.

roza vânturilor

Fernando Pessoa (Portugalia)

Mi-am scos masca
şi m-am privit în oglindă

Mi-am scos masca şi m-am privit
în oglindă.
Am fost iarăşi copilul de altădată.
Nu mă schimbasem...
Iată folosul, de eşti în stare
să-ţi înlături masca.
Rămâi pururea copilul
şi trecutul
pe care-l trăise copilul.
Mi-am scos masca şi
mi-am pus-o din nou.
Aşa e mai bine,
aşa, fără mască.
Revin la personalitate ca la staţia
terminus.

În româneşte de Petre Stoica

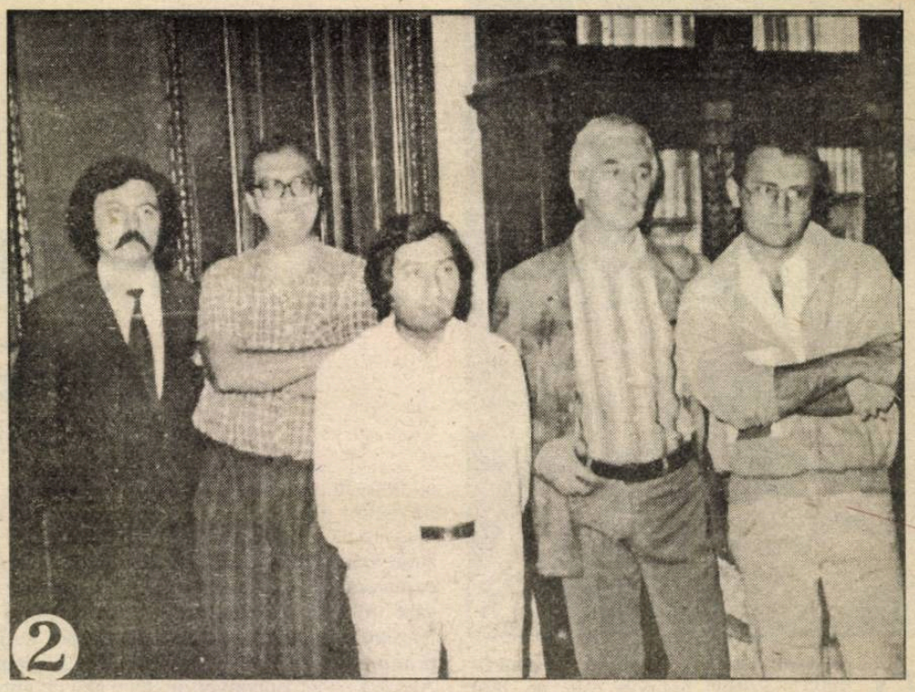

1) După ce a fost „Neîmblânzită ca o stea lactee“ (1974), din 1993 Carolina Ilica propagă valorile culturale româneşti în Macedonia. Ca ataşat al Ambasadei noastre acolo.

2) Trei promoţii într-o grupare la Uniunea Scriitorilor: Aurel Maria Baros, Nicolae Iliescu, Gheorghe Istrate, Nicolae Neagu şi Dinu Flămând.

3) Au luat cândva premiul „Luceafărului“: George Stanca, Vasile Spiridon şi Cătălin Ţîrlea. Se aşteaptă reacţia Academiei!

4) Trecând cu bine „Umbra punţilor“ (1970), Adi Cusin visează la o carte care-i poate consolida personalitatea. E pe drum.

5) Deşi supărat pe o anumită parte a scriitorilor, Liviu Ioan Stoiciu primeşte un premiu de la aceeaşi parte. Chipul îi e mai blând decât cuvântul.

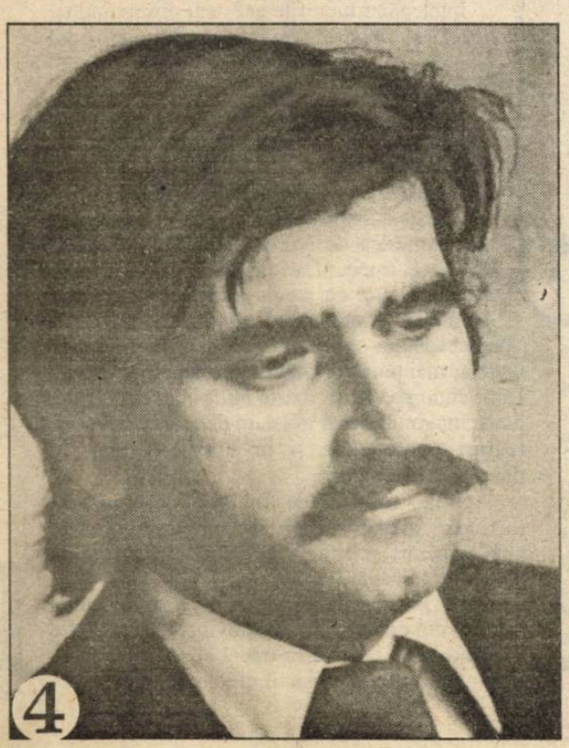

BIBLIOTECA ASTRA

BIBLIOTECA ASTRA
SIBIU

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 29 (208), serie nouă. Miercuri 21 decembrie 1994. Preţ: 400 lei

13 «COLINDE» INEDITE DE ION CARAION

Despre mărturisire, căinţă şi iertare

● Apel lămuritor către torţionari

CU MAGII, LA BETHLEEM

Subnutritul din Bârca

● Ieri, Moş Gerilă – fiindcă pentru anumiţi potentaţi purta un nume pe măsura lor! – azi, Moş Crăciun, a exagerat cu darurile şi pe la casele contemporanilor noştri, se înţelege, condeieri, scoţând din sacul său fără fund mai ales ceea ce lipsea unora. Nu intenţionăm să dăm în vileag toate circuitele ce-au fost conectate la marea sărbătoare, ci numai câteva, uşor, de altfel, de bănuit.

● Cel mai vizitat de inspiraţie, de spirite şi de sentimentele mulţimii (decembrie 1989 e o lună de referinţă în viaţa sa tumultoasă), Adrian Păunescu a căpătat, cum era şi de aşteptat, cuvinte, multe cuvinte, sub titulatura de palavre, bolboroseli sau, mai simplu, vorbe. Greoi în discursuri, că trebuie să-i scoţi exclamaţiile cu cleştele din gură, A.P. a primit cadouri chiar de la extratereşti, aşa, din zbor, fiindcă se tem ca nu cumva subnutritul din Bârca să se agaţe şi de nava lor cosmică. Unde pune el mâna se prăbuşeşte totul. După evitarea catastrofei de la Chişinău, încă o aeronavă a fost salvată.

● Moşul e blând şi generos şi chiar ştie să ajungă până la inima oricui. Pentru studiile liceale, pentru studiile universitare şi post-universitare dar, mai ales, pentru calofilia textelor lui Dinu Săraru, a pregătit un îndreptar de stâlcire a limbii române ca şi un studiu al frazelor interminabile şi goale. Monstrul sacru de la Slătioara trebuie să se înscrie şi el într-o tradiţie. Perfecţiunea şi inteligenţa încep să deranjeze la un bărbat care a sărit din fotoliu în fotoliu (de şef, evident) ca o vrabie din piatră în piatră, fără să realizeze pe ce lume se află.

● Nume predestinat în cultura (şi pentru cultura) română, Valeriu Rîpeanu – precursor al finanţelor lui Florin Georgescu şi de-aceea supranumit Valorică – pentru a fi din nou la înălţime, i-a fost dăruit un munte real (nu de cărţi şi sudalme) spre care urcă deja de ieri, sub supravegherea lui Gabriel Gafiţa, prozatorul care a lansat faimoasa frază: „Valeriu Rîpeanu se ţine de cuvânt ca Vacăroiu de balustrada reşiţeană". Încă nu i s-au comandat pădurile şi izvoarele ci numai suratele sale – râpele.

● Victor Crăciun, a intrat el însuşi în travesti (mai ales că-l slujeşte şi numele), după ce a trecut pe sub armura lui Snegur şi după ce a împrumutat spiritul lui Ion Crînguleanu – explozie de talent şi cascadă de civilitate. Şi-a însuşit încă şapte sate de români din Kenya şi cinci petice de manuscrise de la Marea Moartă, sperând astfel să-şi sporească zestrea naţională şi spirituală că, deşi nu e bănăţean, poate totuşi să exclame: tăt V. C. e fruncea! Să-i fie ceasul lin şi duşul aproape!

● După ce a fost declarat cetăţean de onoare al Reşiţei, al Bîrzavei şi al altor ropote montane, V. C. Tudor a căpătat un cadou în persoana lui Emil Negruţiu, care i-a vorbit despre origini şi despre calitatea hârtiei cu care-şi împănează opera. Alături, s-au aflat două găleţi – una cu lături şi alta cu zoaie. Cu ajutorul lor va străluci încă o dată în faţa naţiunii.

Eu sunt celălalt

de NICOLAE PRELIPCEANU

Lumea ar fi, cred, mai simplă. Şi mai uşor de suportat viaţa în ea dacă mi-aş da seama că lovitura ce ţi-e dată ţie mie mi-e dată. Când în Bucureşti năvăliseră hoardele cenuşii cu lanţuri şi bâte, pe margine erau destui proşti bătrâni să se bucure că sunt stâlciţi în faţa lor oameni cu mult mai tineri. Azi oare ce mănâncă şi ce îmbracă acei oameni bătrâni – vai de capul lor! – care nu înţelegeau că lor li se spărgeau dinţii, ochelarii, nasurile, că ei erau târâţi pe asfalt de noua „poliţie legionară" ad-hoc, înfiinţată – culmea! – în numele luptei cu legionarii. Câţi oare dintre aceia ce umplu azi piaţa prefecturii la Reşiţa nu se vor fi bucurat că „studenţii au luat-o pe coajă"? Ca să nu treacă nici un cincinal şi să o ia ei înşişi „pe coajă" într-un mod mult mai generalizat şi mai esenţial pentru ei. Şi azi, oare, aceşti oameni necăjiţi, ieşiţi cu mic cu mare în ploaie să-şi ceară drepturile, înţeleg că tot asta voiau şi studenţii, în fond, în primăvara lui 1990? Şi vor fi înţeles ei cât de tu, el, ea, este eu? Că-n lumea asta, democratică nu-i vorbă, şi clamată, deşi respectat, eul nu prea poate supravieţui singur, de capul lui?

E o carenţă de solidaritate în noi pe care n-o putem reproşa numai anilor de cizmă ruso-româno-comunistă. Ea vine de mai departe, dintr-un fond pe care nu mă încumet să-l explorez. Azi, sigur, solidaritatea poate să ne repugne şi pentru că, una falsă, ne fusese impusă zeci de ani, aceea a unanimităţii în răcnetul căscatelor guri cu „Trăiască Ceauşescu! Trăiască România!...Măria Sa Poporul!" A se fi observat ordinea, care azvârlea în derizoriu alte „Mării" decât pe a dictatorului. Dar acum s-ar pune problema solidarităţii adevărate, cea care ne poate ajuta să supravieţuim. Şi dacă mie mi-e încă bine ori chiar numai suportabil şi nu-mi dau seama că eu stau în ploaia de la Reşiţa pentru că nu mai suport, înseamnă că am trăit degeaba. Nişte mai vechi versuri englezeşti, preluate ca motto de Hemingway, spun că nu trebuie să te întrebi niciodată pentru cine bat clopotele. Ele bat pentru tine. Numai că, vai, la noi circulă încă o zicală de o adâncă prostie, conform căreia câinele, săracul, moare de drum lung, iar prostul de grija altuia. De o imensă prostie pentru că nu ia în seamă identitatea, în societate, între eu şi celălalt, între interesele lor, vreau să spun.

Oricâtă minte aş avea şi oricât aş fi de prosper, eu sunt celălalt, prostul, năpăstuitul, dacă el există. Dacă nu, nu.

Editori:
■ Uniunea Scriitorilor din România
■ Fundaţia Luceafărul
Cu sprijinul Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă

Redacţia: Laurenţiu Ulici *(director)*, Marius Tupan *(redactor şef)*, Eugen Uricaru *(redactor şef-adjunct)*, Ioan Es. Pop *(secretar general de redacţie)*, Alexandru Spânu *(redactor)*, Olivia Marcu *(secretariat)*, Maria Burcă *(curier)*, Florin Ţone *(fotoreporter)*

Redacţia şi administraţia:
Calea Victoriei nr. 133, Bucureşti, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenţia Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 **(lei)** şi 40.20.11.50.12.16 **(valută)**

Tehnoredactare computerizată:
INFO G.I.P.
Manuela Drăghici, Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH
Abonamentele se pot face la toate oficiile poştale din ţară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicaţiilor** la poziţia 2048.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

● „Reşiţa – un vulcan în erupţie". **(Adevărul)** ● „Ca şi acum cinci ani, revolta populară a explodat tot într-o localitate din Banat". **(Tineretul liber)**. ●„7000 de sindicalişi au ocupat sediul din Reşiţa al Prefecturii judeţului Caraş-Severin". **(Cotidianul)** ● ION MEDOIA: „14.000 de oameni disperaţi / « Nu vă fie frică, Iliescu pică!» Reşiţa nu cedează". **(România liberă)** ● DUMITRU TINU: „În vreme ce alaltăieri, la Bucureşti, între Palatul Victoria şi sediul Senatului curgeau râuri de şampanie pentru a cinsti doi ani de guvernare pedeseristă, 130 de ani de la înfiinţarea instituţiei parlamentare, 51 de ani ai domnului Văcăroiu şi încă o cupă pentru Sfântul Nicolae... Văcăroiu, spre graniţa de vest, la Reşiţa, mii de oameni luau cu asalt sediul prefecturii. Semn că, din nou, ruptura e totală între Putere şi Ţară". **(Adevărul)** ● VARUJAN VOSGANIAN: „Nu învingem cei cinstiţi". **(Dilema)** ● ION CRISTOIU: „De Ziua Naţională a României, Ion Iliescu a făcut un anunţ care a lăsat pe toată lumea cu gura căscată: **Rodica Becleanu a fost numită la Departamentul de analiză politică al Preşedinţiei.** Persoana n-are nevoie de nici o prezentare. Reporter TV acreditat la Cotroceni, ea a reuşit să întruchipeze perfect tipul femeii care, ajunsă din punct de vedere erotic la o vârstă critică, îşi revarsă preaplinul hormonal asupra unui personaj public. Relatările sale despre viaţa şi activitatea lui Ion Iliescu erau leoarcă de o iubire suspinândă. Când venea vorba de preşedinte, vocea Rodicăi Becleanu se încălzea de o intensă vibraţie sexuală. Când venea vorba în schimb de adversarii lui Ion Iliescu, Rodica Becleanu era de o răutate revoltătoare, acea răutate veninoasă de care sunt în stare femeile când li se dă porecla de mujeri". **(Evenimentul zilei)** ● „Pentru că a fost ascultător, de **Moş Niculae** Iliescu a primit-o pe Rodica-n cizme". **(Academia Caţavencu)** ● ION CRISTOIU: „Din această epocă tulbure a tranziţiei româneşti ne vom aminti cu groază, peste vremuri, alături de chipul copiilor handicapaţi, de vocea Rodicăi Becleanu". **(Ev. Zilei)** ● BRÂNDUŞA ARMANCA: „I. C. Drăgan vrea să transforme Lugojul în moşia sa personală". **(Expres)** ● ION CRISTOIU: „Rodica Becleanu va fi astfel un Kissinger al României de azi. Rodica Becleanu, care nu are pregătirea necesară nici pentru a mătura printr-un birou al departamentului de analiză politică, d-apoi să mai şi lucreze în el. Sărmană ţară! Biet popor!" **(Ev. zilei)** ● ...„Bogdan Teodorescu a demisionat de la revista Tinerama. Nici nu ne miră, declaraţiile lui Max Bănuş din ultima vreme (a se vedea revista Flagrant) părând emanate de la Cotroceni" **(Academia Caţavencu)** ● ANTON UNCU...„într-o ţară în care scara valorilor ar sta pe locul ei, la un neam de oameni care au dat lumii pe Eminescu, Brâncuşi, Coandă, Odobleja, Iorga, Palade, Gh. Constantinescu, Kogălniceanu, Ionel Brătianu, Iuliu Maniu, un prim-ministru ca Nicolae Văcăroiu ar fi o imposibilitate logică". **(România liberă)** ● „În Bucureşti vor fi castraţi 100 de câini". **(Ev. Zilei)** ● MONICA JITĂREANU: „Ce legătură are PDSR cu social-democraţia?" **(Zig-Zag)**

«La stangata»

de LAURENŢIU ULICI

După cinci ani de alergare mioapă prin pădurea tranziţiei, ceea ce ne deprimă nu e atât faptul că am pierdut cărarea, cât faptul că, tot rătăcind, oarecum în cer, nu mai avem puterea şi parcă nici dorinţa de a o regăsi. Marea cacealma în stil mafiot (în italiană „stangata"), pe care a tras-o acestui popor echipa de rezerve a vârfului nomenclaturii de odinioară, dând drept revoluţie o biată conjuraţie de palat, îşi arată astăzi, din plin, toată măreţia: am ajuns, ca nivel de trai, de unde am plecat. Iar în ce priveşte speranţa, chiar mai rău. Teribila incompetenţă, care a devenit regula de aur a stabilirii ierarhiilor în administraţie, într-o întristătoare concurenţă cu legile lui Murphy, elimină din start orice iluzie de redresare rapidă a societăţii româneşti, iar lehamitea ce a pătruns adânc în sufletul cetăţenilor nu face altceva decât să amâne şi mai mult momentul trezirii din cădere. Nu trebuie să fii de partea actualului Guvern sau împotriva lui ca să vezi cu ochiul liber că mai nimic nu merge în ţara asta, în afară de vechea fabrică de sloganuri optimiste bazată pe daltonism şi pe basme de adormit copiii. Iar libertatea de a spune lucrurilor pe nume – singurul bine real câştigat în decembrie '89 – nu face, practic, două parale dacă e un lucru în sine, fără urmări şi fără relevanţă socială. A se vedea, în acest sens, cosmi-comicăria în care a declinat dramatica poveste a corupţiei care se arată a fi – la noi ca la nimeni! – un predicat fără subiect. Ştiu, istoria e plină de cacealmale, mai ales politice. Mai devreme sau mai târziu, ele s-au deconspirat, sfârşind prin a da câştig de cauză adevărului, chiar dacă adevărul era urât şi neprielnic. Spre deosebire de acestea, cacealmaua de tip mafiot nu se deconspiră de la sine în practica istoriei, ci tinde să se învăluie în mister, cu atât mai greu de dezlegat cu cât durează mai mult. Cu ea nu se poate lupta decât prin eliminarea directă, prin justiţie (ca în Italia), dacă justiţia a izbutit să scape de mrejele ei, prin forţă socială (ca în Africa de Sud), dacă societatea e destul de matură pentru a sesiza natura de cacealma a ofertei politice, sau prin forţă militară (ca în Columbia), dacă reţeaua mafiotă s-a insinuat vital în structura societăţii. Dar ea poate să reziste zeci de ani atunci când ştie să păstreze aparenţele democraţiei şi adevărului sau să se folosească bine de acestea (ca în Mexic). Ar mai fi şi posibilitatea de a o îndepărta prin voinţa societăţii exprimată la urne. Dar e o posibilitate puţin probabilă dacă nu se găsesc căile adecvate şi convingătoare de comunicare în masa socială a adevărului şi, simultan, a alternativei la cacealma. Mărturisesc că nu-mi dau încă seama în care din aceste situaţii s-ar putea afla societatea românească la ora de faţă. Un lucru e sigur: cacealmaua mafiotă nu e deloc dispusă să dea cărţile pe faţă. De la o atare observaţie plecând, se pot pune în discuţie ipotezele de rezolvare. Cu adăugirea că oricare ar fi ipoteza, succesul ei va fi cu atât mai nesigur cu cât se va prelungi mai mult realitatea pe care cacealmaua mafiotă a construit-o pentru şi, paradoxal, în numele celor mulţi, cărora nu vrea să li se dezvăluie.

minimax

Spirit şi putere (IX)

de ŞERBAN LANESCU

Lodată pe săptămână, adică vineri, poate pentru a (ni) se oferi prilej şi subiect de meditaţie în răstimpul de răgaz al următoarelor două zile libere, în pagina dedicată culturii a cotidianului **România liberă**, este conţinută cu regularitate întemeietoare, o „tabletă" de înţelepciune semnată de **Petru Creţia.** Gest pilduitor despre civism al unui intelectual autentic care simte că în astfel de vremuri este îndatorat să coboare în „piaţa cetăţii" pentru a le „vorbi", întru folosul lor, celor mulţi-şi-de-tot-soiul, dar făcând-o cu **distincţie şi discreţie aristocratică,** deci evident fără a fi animat de vanitate (neîndoielnic, domnia sa ştie cât este de deşartă) şi nici pentru a se *pricopsi* în vreun fel, eventual slugărnicind, disimulat de/prin dileme, Puterea. De unde şi imunitatea la bălăcăreala endemică a mitocanilor care, virulent contagioasă, tinde să devină atotcuprinzătoare. În România, a fi astăzi prezent în „piaţa cetăţii" fără intenţia de a vinde/cumpăra ceva (bunăoară, demnitatea pentru vreo sinecură de lux) şi fără să-ţi permiţi giumbuşlucuri ori matrapazlâcuri pretins spirituale, iată o atitudine rarisimă şi tocmai de aceea ferind întrucâtva de limbuţia mitocanilor. Şi, pomenind de limbuţie, mă grăbesc să cer îngăduinţă pentru acest început, riscat, căci, nu ştiu de ce, dar sunt convins că, unui asemenea om nu doar că îi este indiferentă, ci poate chiar îi repugnă elogierea-i. Mi s-a impus însă neapărat referirea, astfel, la domnia sa, cumva din două motive pe care le voi şi explicita în continuare.

În primul rând, deoarece glosând despre **spirit** şi **putere** aplecat întru acum şi aici, nu se poate face abstracţie de exemplul, nu neapărat singular, însă oricum deloc comun, al prezenţei publice a lui Petru Creţia. Fără a omite nici o clipă de romantism din Piaţa Universităţii. Dacă un popor trăieşte, ce şi cum trăieşte, mult, prin intelectualii săi, atunci ceea ce s-a întâmplat după decembrie 1989 este un fenomen contradictoriu, stupefiant chiar în unele cazuri, prestaţia *inteligheţiei* române dovedindu-se o măsură întru totul edificatoare pentru adâncimea, extensia şi gravitatea *neoplasmului socio-uman comunist.* Pentru că nu doar, cumva normal, politruci şi culturnici vestiţi, ori „turnători" notorii s-au pus în slujba unui regim politic suspect de crimă, ci şi – de unde începe stupefacţia – mulţi alţi intelectuali care, de bine, de rău, reuşiseră înainte să-şi păstreze demnitatea, unii chiar pătimind. Iar a pune totul pe seama vreunui soi de balcanism ancestral ori supra(so)licitându-l pe *conu' Iancu* spre înţelegerea acestei jalnice pervertiri, nu mi se pare altceva decât a ceda cu naivitate ori chiar a contribui mârşav la încă unul din multiplele tertipuri ale Puterii. Vor fi fost ei intelectualii români, **unii, câţiva,** vinovaţi de compromisuri compromiţătoare şi într-alte vremuri – dacă la începuturile limbii române scrise se află un „turnător"... Nicicând însă proporţia celor indemni n-a fost atât de mare, iar apoi, mai trebuie ţinut cont şi de faptul că, la vremea lor, cei care au făcut „pact cu diavolul" n-au fost atât de culpaşi întrucât puterea căreia i se vindeau nicicând n-a îmbinat, ca acum, despotismul (deloc luminat) cinic, prostia cu ştaif, corupţia nestânjenită, ipocrizia sfidătoare şi trădarea vădită a intereselor naţionale. Prin urmare, amploarea corupţiei spirituale este nocivă nu doar ca atare, ci şi pentru că, dând impresia generalităţii, îndeamnă la prozelitism. Printre cei care nepervertiţi fiind, dar, dintr-un motiv sau altul (inclusiv lehamitea ori pudoarea), nu au „acces la microfon", deci resemnându-se în postura de spectatori, reprezentaţia dată de marea majoritate a *inteligheţiei* este descurajantă, făcându-te a crede că onestitatea consecventă este, inerent, aproape o imposibilitate şi, în orice caz, păgubitoare. Or, atitudini precum cea adoptată de Petru Creţia, prin contrast, evidenţiază abjecţia, dar nu asta e important, ci **speranţa** ce poate s-o inspire. „Iată dară că, foarte bine, se poate şi aşa!", îşi vor fi zicând, sper, cei care, pe bună dreptate, se îndoiesc că, acum, în România, se mai poate trăi demn. Victorie a **spiritului** împotriva **puterii!** Căci, din păcate acum şi aici sunt una împotriva celuilalt.

Al doilea motiv, datorită căruia am dedicat acest minimax lui Petru Creţia, a fost (deloc contrar celor afirmate înainte) nevoia unei replici de nuanţă la ultimul **„Despre...",** publicat în ediţia de vineri 9 decembrie, a **României libere.** Aşadar, despre **răbdare** era vorba. (În chiar momentul când scriu aceste cuvinte, la Reşiţa...) Spaţiul disponibil mă obligă însă să am răbdare încă o săptămână!

Leszek Kolakowski: RELIGIA

Înlăturat, în martie 1968, de către autoritățile comuniste poloneze, de la catedra de istorie a filozofiei din Varșovia, profesorul Kolakowski va preda ulterior la universități din SUA și Canada, pentru ca, din anul 1970, să devină cercetător principal și membru al Colegiului All Souls, Oxford, Marea Britanie. Este autorul unor studii fundamentale de istorie a ideilor filozofice și religioase și de filozofie a culturii.

RELIGIA este consacrată singurei probleme cruciale pentru ființa metafizică numită om: existența lui Dumnezeu, înțeles ca Principiu Absolut și ca Părinte Iubitor. Deoarece, potrivit viziunii autorului, viața religioasă a omului încape, întreagă, în două ecuații: ecuația platoniciană a Absolutului – „Dacă Unul nu este, atunci nimic nu este" – și cea paulinică a Dumnezeului Întrupat – „Dacă dragoste nu e, nimic nu e!" În afara lor se află critica raționalistă a religiei, care declanșează un necurmat conflict între Cer și Pământ. Argumentele acestei critici îi apar însă autorului într-un anumit sens: credința nu poate fi justificată pornind de la presupozițiile filozofiei raționaliste, adesea arbitrare și contestabile. Ne-o arată cel mai bine regulile morale, care nu pot fi validate decât în contextul religios. Există, prin urmare, un antagonism real, care opune religia și luminismul, dar, în cele din urmă, conflictul dintre ele este unul al priorităților în ierarhia valorilor, nicidecum o luptă a rațiunii împotriva erorii.

Pentru o mai bună înțelegere a RELIGIEI, ar fi necesară și lectura studiului **Positivist Philosophy**, a cărui traducere în românește ar fi mai mult decât salutară.

Ioan Scărarul: SCARA RAIULUI

Recenta traducere a acestei cărți fundamentale a creștinismului se datorează eruditului ierarh I.P.S. mitropolit Nicolae Corneanu, care semnează și o amplă introducere, de fapt un veritabil studiu. Spicuim: „Printre scrierile rămase de la Sfinții Părinți ai Bisericii un loc aparte îl ocupă acelea care se referă la creșterea duhovnicească a doritorilor de desăvârșire. Ele sunt cunoscute obișnuit sub denumirea de **scrieri filocalice**, întrucât la un moment dat au fost incluse în colecția de texte patristice numită **Filocalia**. Presupunând că în general cunoaștem toți ce înseamnă **Filocalia**, nu voi spune altceva decât că – spre surprinderea noastră –, **Scara** este absentă din versiunea originală greacă a **Filocaliei** lui Macarie, episcopul Corintului (1731 – 1805) și a lui Nicodim Aghioritul (1749 – 1809), apărută la Veneția în 1782, cum de asemenea și din traducerea ei slavonă. Celebra **Dobrotoliubie** în schimb, care este **Filocalia** tradusă în rușește, îi face dreptate și o recuperează, rămânând de atunci în majoritatea **Filocaliilor** (inclusiv în cea românească, datorată preotului profesor Dumitru Stăniloae). În felul acesta, precum observa un cercetător (**Jean Gouillard**, n.n.., Al. S.), s-a operat o „dreaptă reparație, căci opera Scărarului, în afară de faptul că rezumă excelent duhul **Filocaliei**, este interpretul cel mai original la ceea ce s-a numit spiritualitatea sinaită și inspiratoarea cea mai puțin contestată a înnoirii isihaste din secolele XIII – XIV".

La drept vorbind, însă, dacă **Scara** rezumă și reprezintă ceva, apoi aceasta este întreaga spiritualitate patristică de până la ea, și nu numai că o rezumă, ci o și sistematizează, ba mai mult chiar, o pune sub semnul unui simbol foarte sugestiv, acela al scării și treptelor pe care, urcându-le, oricine poate ajunge la desăvârșire. Nu putem încheia aceste rânduri fără a nota admirabila calitate a traducerii, a cărei limpezime nu voalează cu nimic înalta poezie a textului.

Jean Guitton, Gricha Bogdanov și Igor Bogdanov: DUMNEZEU ȘI ȘTIINȚA

Cartea s-a născut dintr-o serie de discuții cu cel pe care tradiția filozofică îl recunoaște drept ultimul mare gânditor creștin: Jean Guitton. Vom găsi, așadar, un fel de „Filozofie exprimată cu glas tare", de genul celor practicate altădată, în alte culturi, la Greci sau în Evul Mediu. În modul cel mai firesc s-a ajuns la câteva întrebări simple și esențiale: De unde vine universul? Ce este realul? Noțiunea de lume materială are vreun sens? De ce există mai degrabă **ceva** decât **nimic**?

Oricât s-ar cerceta, nu există decât trei soluții care se oferă acestor întrebări: religioasă, filozofică și științifică. Până acum doar religia și filozofia, fiecare în manieră proprie, au încercat să ofere niște răspunsuri oamenilor. Dar într-o lume ocupată din ce în ce mai mult de știință, de tehnologie, discursul filozofic și-a pierdut vechea forță a adevărului; amenințat de științele umane, neputincios în a produce sisteme ideologice care să-l plaseze cel puțin în postura de ghid politic, filozoful pare a fi pe punctul de a-și pierde ultimul privilegiu: acela de a gândi. Rămâne religia. Se pare, însă, că și aici cunoștințele izvorâte din știință se opun din ce în ce mai mult ordinii profunde a certitudinii înscrise în domeniul sacrului: Dumnezeu și știința par să aparțină unor lumi atât de diferite una de alta încât nimeni nu s-ar mai gândi măcar să-și asume riscul de a le apropia. Ei bine, DUMNEZEU ȘI ȘTIINȚA oferă o primă întâlnire explicită între **viziunea religioasă** și cea **științifică** asupra universului. Și, la urma urmelor, după cum se întreabă și autorii, nu se află în teoria științifică același lucru ca și în credința religioasă? Dumnezeu însuși nu este, de acum înainte, sensibil, reperabil, aproape vizibil, în fondul ultim al realului pe care îl descrie fizicianul?

SPOVEDANIA UNUI PELERIN RUS CĂTRE DUHOVNICUL SĂU

La îndemnul I.P.S.Nicolae, mitropolit al Banatului, P.C. Părinte Nicolae Bordașiu realizează o splendidă traducere a **Spovedaniei...**, operă de temelie nu numai pentru creștinismul slav, ci și pentru întreaga lume ortodoxă. Câteva date lămuritoare se impun: **Spovedania...** apare pentru prima oară la Kazan, prin 1870. Este vorba despre o ediție cu lipsuri și prea puțin sigură. O versiune corectă a fost publicată în 1881, tot la Kazan, și reeditată în 1884. În Rusia nu a mai existat o altă tipărire înainte de sângeroasele evenimente din 1917, dar, în anul 1930, profesorul Vâșeslavțev retipărește **Spovedania...** la Paris. (O primă traducere franceză a fost publicată în revista **Irenikon**, editată de abația benedictină de la Chévetogne – Belgia). Autorul lucrării este necunoscut, ipoteza conform căreia acesta ar fi fost un anume mujic pe numele său Nemitov rămâne doar o... ipoteză. Dacă se examinează textul, se observă că este organizat după un plan didactic și deci el arată intervenția unei mâini iscusite. Astfel, **Spovedania** ar avea o dublă origine. Amintirile, a căror autenticitate pare sigură, ar fi povestite sau redate de unul sau mai mulți pelerini. Un călugăr a pus în formă aceste istorisiri, pentru a fi de folos unui învățământ duhovnicesc. Cartea se înscrie în marea mișcare literară din secolul al XIX-lea. În tumultul de scrieri de tot felul în care se înfruntau tendințele extremiste cu caracter rus, lipsea această notă cristalină, care este tonusul tainic al respectivei scrieri. Credința pelerinului este alimentată de **Sfânta Scriptură** și de **Sfânta Tradiție**. Celor care se adresează lui, le oferă sfaturi practice și explicații doctrinare, nicidecum încurajări retorice. Cunoscându-l pe om în lumina învățăturii dumnezeiești, el își cunoaște locul și rolul său în lume.

La noi în țară, **Spovedania** a fost tradusă pentru prima oară din franțuzește de G. Alioșa, precuvântarea aparținându-i lui Gala Galaction. A mai fost tradusă – parțial – tot din limba franceză, de preotul Ștefan Dobra. Imediat după război, P.C. preot monah Paulin Lecca a tălmăcit-o din original, cunoscând o circulație extrem de restrânsă (motivele se cunosc!), prin câteva exemplare dactilografiate.

În încheiere, un gând: dincolo de orice, de interesul pur duhovnicesc, cine vrea să cunoască cu adevărat sufletul rusesc, așa cum apare acesta în operele lui Dostoiev8ski, Gogol și nu numai, cine vrea să cunoască un suflet abisal, capabil de uriașe suișuri, dar și de consternante prăbușiri, să zăbovească cu atenție asupra filelor **Spovedaniei...**

ANTICARIAT

Al.Lascarov-Moldovanu, VIEȚILE SFINȚILOR, Editura „Cugetarea", 1934 (Anticariatul din vecinătatea ruinelor Curții Domnești, str. Iuliu Maniu)

Este vorba de primul dintr-o serie de șapte volume apărute între anii 1934–1942. Selectând din numeroasele **Vieți** de martiri din primele secole ale creștinismului și de personalități ecleziastice, culturale și politice care – prin lung de vremi – au intrat în panteonul Bisericii creștine, Al. Lascarov-Moldovanu oferă cititorilor o lectură edificatoare, profund morală, nu lipsită de elemente legendare, stilul conservând parfumul inconfundabil al vechilor texte românești. Sursa prelucrărilor o constituie cea dintâi colecție completă românească de **Vieți ale sfinților**, tipărită la Mitropolia din Iași și la mânăstirea Neamț, între anii 1807–1815, care urma unor culegeri selective în limba română având o tradiție de două secole și jumătate.

Editura **Artemis** a inițiat, în anul 1992, republicarea **Vieților sfinților** (au apărut până acum două volume), însoțite fiind de un doct studiu introductiv semnat de prof. univ. G. Mihăilă. Mai puțin interesante pentru degustătorul de literatură rafinată, **Viețile...** prelucrate de Al. Lascarov-Moldovanu constituie un admirabil manual de edificare duhovnicească. Ceea ce înseamnă atât de mult, mai ales acum, după câteva decenii bune de demolare a spiritualității creștine românești.

top 5

LIBRĂRIA KRETZULESCU

- Berdiaev, **Împărăția Spiritului și împărăția Cezarului**
- Dan Ciachir, **Cronica ortodoxă**
- Nae Ionescu, **Prelegeri de filosofia religiei**

LIBRĂRIA SADOVEANU

- Paul Claudel, **Un poet privește Crucea**
- Berdiaev, **Împărăția Spiritului și împărăția Cezarului**
- Nae Ionescu, **Prelegeri de filosofia religiei**

LIBRĂRIA EMINESCU

- Marius Tupan, **Vitrina cu păsări împăiate**
- D.Murărașu, **Naționalismul lui Eminescu**
- Virgil Nemoianu, **Arhipelag interior**

LIBRĂRIA ALFA

- Virgil Nemoianu, **Arhipelag interior**
- Berdiaev, **Împărăția Spiritului și împărăția Cezarului**
- Dan Ciachir, **Cronica ortodoxă**

LIBRĂRIA DIN BD. 1 DEC. 1918, NR. 53

- Roland Jaccard, **Nebunia**
- Mihai Antonescu, **Jurnal din Casa Diavolului**
- I.D.Sîrbu, **Traversarea cortinei**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa redacției noastre un exemplar din noile apariții de carte.

Pagină realizată de Alexandru Spânu

Memorialistul deghizat

Ovid S. Crohmălniceanu: *Amintiri deghizate*, Editura Nemira 1994

de DAN CRISTEA

Amintiri deghizate, ne avertizează Ovid S. Crohmălniceanu într-un „Cuvânt înainte" la volumul său de rememorări, se numesc astfel pentru a fi deosebite de memorialistica francă. Contrar acesteia, răsărită pe fluxul personal al memoriei şi pe evenimente de ordin subiectiv, memorialistica practicată de autor, „impură" într-un fel, se naşte din întrebări de exegeză literară şi se împleteşte cu pasaje de interpretare ori răspuns critic. De asemenea, ceea ce autorul istoriseşte despre sine vine pe această cale mediată sau „ocolită", a amintirilor despre alţii de fapt, în majoritate „despre scriitorii pe care i-am cunoscut de-a lungul vieţii".

Aflăm astfel, printre rânduri, dacă nu ştiam dinainte, că scriitorul, de profesie „inginer constructor", s-a născut la Galaţi în 1921, unde şi-a făcut şi studiile secundare la Liceul Vasile Alecsandri. Elev fiind, a profitat de Biblioteca V. A. Urechia pentru a se iniţia şi a-şi dezvolta gustul pentru scrierile avangardiste şi moderniste. Lucru care l-a apropiat pentru totdeauna de scriitorii avangardei şi ai experimentului. A debutat la 9 august 1944, în pagina culturală a cotidianului „Ecoul", condusă de Miron Radu Paraschivescu, cu „medalioane" literare, sub pseudonimul Ovid Crohmălniceanu-Sache, oferit de Cassian-Mătăsaru, tatăl cunoscutei poete. Sensibil la farsă şi glumă, spune Crohmălniceanu, din „Sache" a rămas doar iniţiala, destul de imprudent aşezată între cele două nume, fiindcă, peste ani, Gheorghe Grigurcu va profita de sugestia sonoră, născocind calamburul „criticul ovăz". Prin soţie, Ovid S. Crohmălniceanu se înrudeşte cu familia Schmierer, familie de mari cerealişti din Galaţi, bunica soţiei fiind totodată fiica reputatului filolog Tiktin. Corăbiile pe care autorul îşi începe călătoria spre viaţa matură sunt, totuşi, „pornite sub steaguri roşii către o lume mai dreaptă" (p.194). Cât de „dreaptă" va fi această lume se va vedea mai departe. Colaborează la „Revista literară" cu pastişe şi parodii, iar la sfârşitul anilor '40 este redactor la „Contemporanul", calitate în care, în 1949, este „principalul erou negativ" într-o memorabilă şedinţă de demascare a tendinţelor cosmopolite în literatură. Este „pedepsit" cu interdicţia de a semna, vreme de trei ani, pentru ca în anii '50 să revină ca redactor-şef adjunct la „Viaţa Românească". Profesor de literatură română la Filologie, conduce mai mult timp, din 1971, cenaclul Junimea al studenţilor de la facultate şi alcătuieşte cu texte prezentate în cenaclu antologia **Desant** prin care s-au ilustrat câţiva din cei mai promiţători prozatori ai generaţiei '80.

Dacă toate acestea fac parte din datele strict biografice, ici şi colo aduse în discuţie, portretul memorialistului se conturează mai întâi tot indirect. Fireşte că Ovid S. Crohmălniceanu, critic, istoric literar şi profesor universitar, a deţinut funcţii importante în presa literară a vremii ca şi în Biroul de conducere al Uniunii Scriitorilor. Toate astea i-au adus notorietate şi influenţă. Criticul conversează cu Arghezi, Ion Barbu, Camil Petrescu, Sadoveanu şi alţi „mari". Faptul însă că atâţia scriitori, clasici şi contemporani, bătrâni şi tineri, i-au acordat încredere şi amiciţie, i-au căutat şi solicitat fie opinia, fie sfatul, fie chiar simpla prezenţă, vorbeşte, cred, de la sine, despre calitatea „omului" şi despre marea inteligenţă critică a profesionistului cărturar. Câţiva apropiaţi, precum Marin Preda sau Ion Caraion, i-au rămas prieteni statornici, pentru o viaţă. Calităţile omului, perspicace, volubil, cultivat în varii domenii, cu simţ al prieteniei şi sens al valorilor, îi deschid uşile personajelor despre care vorbeşte. Calităţile povestitorului, cu auz fin şi ochi sagace, apt de a schiţa portrete vii, capabil de a acumula detalii sugestive şi istorioare picante, îi deschid cu brio porţile memorialisticii literare.

Amintirile lui Ovid S. Crohmălniceanu arată un dozaj rafinat al povestirii, o ştiinţă a efectelor şi a punerii în pagină expresivă, umor şi ironie, plăcere în colportaj şi în bârfă subţire, de ţinută caracterologică. Finalurile capitolelor mai ales sunt lucrate cu măiestrie, punând în evidenţă o intersectare, o ciocnire de fatalităţi, de ironii dialectice, de paradoxuri. Ele învăluie adeseori o „morală" biblic-eclesiastică cu privire la deştertăciunea care poate acoperi sau înghiţi totul, cu excepţia valorilor transfigurate în universul cărţilor. „Eroii" lui Crohmălniceanu dispar de pe scena lumii, dar cărţile lor, cele neatinse de compromis şi conjunctură, rămân.

Amintiri deghizate este o carte pasionantă prin lumea descrisă şi prin talentul de povestitor al autorului. Dar e o carte tristă în esenţă. Tristă, fiindcă multe din amintiri se referă la realităţile culturale şi sociale din anii proletcultismului, ai „obsedantului deceniu", ca şi ai perioadei totalitarist-ceauşiste. Tonul vioi şi adeseori fermectător-umoristic al istorisirii nu poate ascunde faptul că scriitori mari ai literaturii române, ca şi scriitori importanţi ai acesteia au „colaborat" cu puterea distrugătoare de cultură şi de tradiţie, „s-au dat" cu ea, cum spune Crohmălniceanu, au profitat de ea ori, pur şi simplu, s-au supus vremilor fără nici o rezistenţă notabilă. Motivele, aşa cum transpar ele din amintirile lui Crohmălniceanu, ţin în primul rând de ceea ce numim slăbiciune şi deşertăciune omenească, adică arghirofilie, vanitate, comoditate, indiferenţă, laşitate. Nu întâmplător volumul expune atât pe coperta interioară, cât şi pe coperta a IV-a întâmplarea crudă, la propriu şi la figurat, a versatilităţii lui Arghezi în faţa ofertei pecuniare făcute de I.G. Duca. În *Confesiuni violente*, Nicolae Breban deplângea lipsa de solidaritate şi de organizare a scriitorilor în faţa Puterii. Un răspuns posibil la aceasta ar putea fi replica lui Zaharia Stancu la propunerea lui Petru Dumitriu de a reintroduce în viaţa public-literară nume de autori români până atunci interzişi publicării: „Da, aprobase Stancu, nu prea încântat, dar să-i puneţi să mănânce rahat!" A urmat apoi justificarea sfatului, printr-o raţiune politică de mare astuţie. „Dacă vin americanii, i-a explicat Stancu lui Petru, ne spânzură pe amândoi. Cu cât o să fim însă mai mulţi, o să le fie mai greu să o facă şi avem şanse să scăpăm" (p. 102). Numele nu au aici strictă importanţă, cât raţionamentul, şi anume dorinţa de a macula totul în scopul autosalvării de răspundere. O asemenea acţiune concertată, cu intenţia de a şterge graniţele dintre „vinovăţie" şi „nevinovăţie", se manifestă, din păcate, şi astăzi.

La „slăbiciunile" întristătoare ale unor scriitori se adaugă arbitrariul, cinismul şi perversitatea teribilă a Puterii. Hortensia Papadat-Bengescu, trăind într-o mizerie neagră, primeşte în ultimele ei clipe pensie de la stat pentru că semnează un articol pentru pace, împotriva războiului din Coreea. G. Călinescu jubilează fiindcă în camera lui de spital, ultima, se află un imens buchet de garoafe de la Dej. Victor Eftimiu e jucat şi răsfăţat cu mari onoruri oficiale din pricină că acelaşi Dej îl îmbrăţişează dintr-o întâmplare norocoasă. Ion Caraion scapă necenzurat o vreme fiindcă „lucrase" cu Ceauşescu. Într-o şedinţă de pomină, tot Ceauşescu rămâne complet insensibil la argumentele şi strategia de bun-simţ a unui grup de scriitori, lovind, în cele din urmă, în Uniunea Scriitorilor.

Crohmălniceanu nu explică „colaboraţionismul" unor mari scriitori cu Puterea comunistă în felul lui Ierunca, şi anume ca o comportare de grup, ameninţat politic din cauza trecutului. Explicaţiile sunt la el de la caz la caz şi oferite din perspectiva păcatelor şi greşelilor omeneşti, adeseori cu adâncimi greu sondabile. El nu judecă aceste „greşeli" prin optica unui „moralism politic intransigent" care ar nesocoti valoarea, în întregime, a operelor celor portretizaţi, după cum nu trece cu vederea nici câteva din propriile sale „abdicări" etice, conjuncturale. Povestind în finalul volumului său un fapt din cartea lui David Rousset, **L'Univers concentrationnaire**, memorialistul nu face altceva decât să pledeze cu tact pentru delimitări, distincţii şi deosebiri de situaţii. Astfel, la intrarea trupelor americane în Germania toţi deportaţii din lagărele naziste deveniseră vulnerabili. Scrie autorul în chiar ultimul rând al cărţii: „Se trăgea, fără nici o deosebire, asupra oricui purtase cândva vreo brasardă". Cu alte cuvinte, „À bon entendeur, salut!"

adrian popescu

Cu magii, la Bethleem

...Cu aceste cuvinte, am plecat de la casa cu pâinicile coapte pe vatră şi din grădina unde ne-am rugat... Am ieşit, repede, la un loc mai larg al uliţei şi mulţimea de localnici (poate şi câţiva megieşi din satele apropiate) ne-a înconjurat. Nu erau mulţi, la vreo cincizeci de bărbaţi şi femei, şi câţiva copii, fugind după noi şi atingându-ne hainele. Lume sărmană, dar curat îmbrăcată, cum întâlnisem şi la intrarea în Bethleem. Un miel pe care, probabil, un păstor îl adusese să-l închine Pruncului, a scos un sunet aproape uman, pronunţând chiar numele locului unde eram: **Bethleeeem! Bethleem! Bethleem!** Am zâmbit cu toţii, ca într-o înţelegere care ne străfulgerase, în aceeaşi secundă, pe toţi. Eram un singur trup şi un singur suflet, deşi compus din cele mai diverse, venit să adore Pruncul.

Trebuia să aşteptăm până vom putea intra în casa acelui păstor ce poftise Familia să locuiască la el, cât va considera Ea că se simte bine. Gazda şi ai lui făceau de gardă, să nu fie asaltaţi oaspeţii de mulţimea curioasă, care o putea osteni mai ales pe biata Mamă, după drumul său lung, obositor, de la Nazaret până aici şi după emoţiile naşterii acelui copil, ce era chemat **Ioshua** şi **Meshia,** numele Lui în veci minunate.

Sem şi Mica au dus cămilele la un staul. Eu am descărcat, înainte de asta, bagajele noastre, cele trei cufere cu daruri şi le-am învelit într-o pânză curată, pregătită, din vreme, de către Gaspar. Eram priviţi cu o curiozitate nedisimulată şi era mai bine aşa, oamenii nu erau prefăcuţi, iar costumele magilor şi toată înfăţişarea noastră de călători îi uimeau. Am cerut îngăduinţa magului meu, Balthasar, şi am mers spre colţul casei, pe care practic o înconjurase mulţimea (în spate, se vedeau alte grupuri, mai la umbră). Vroiam să dau un ocol să nu uit niciodată locul. Casa era una de om ceva mai înstărit decât media celor de pe aici. Reşedinţa păstorului, numit Fineas, era o zidire de piatră albă, cu ferestre libere, cum avea şi Lasarus, dar ele erau acum acoperite de o ţesătură fină, de in subţire, ce nu lăsa praful şi căldura să urce. Spun să urce, aşa cum şi noi urcasem, de la Ierihonul întâlnirii noastre la Ierusalim, dar şi pentru că stam la baza unor scări, de unde se ajungea la o uşă cu un fel de mică platformă, iar ferestrele dădeau deasupra capetelor celor ce stăteau pe prima treaptă. O zidire simplă, care se deosebea de celelalte, totuşi, prin dimensiunile mai generoase şi prin grădina mai mare şi fireşte – prin perdelele acelea delicate, care-mi aminteau tifonul care se pune deasupra patului de nou-născut, pentru a-l proteja şi vălul, uneori, se lipeşte de trupul mic, luându-i forma, transparent şi tresărind, în ritmul respiraţiei făpturii adormite.

Pruncul se găsea în camera dinspre grădină, mai ascuns de vânzoleală şi forfotă. Am cumpărat de la un băietan două rodii foarte mari, splendide: le vindea pe un sestert de aramă, era tocmai bine, aveam la brâu un asemenea ban şi i l-am dat bucuros. L-am întrebat dacă mai are altele de vânzare, a zis că da şi dintr-un coş de papură a dat la iveală încă vreo zece. Între timp, a venit şi fratele lui: ceva mai în vârstă, purta toiag, iar la cingătoare o praştie. Era păstor, dar azi, fiind sâmbătă, se respecta bineînţeles Sabatul şi nu lucra nimeni, oile fiind lăsate doar în grija unui bătrân de o sută şi ceva de ani, altminteri în putere. Prietenii mei au cumpărat mai târziu şi ei rodii de la Ţefania, nevârstnicul vânzător de rodii, ce purta numele profetului.

Cisterna casei lui Fineas mi se părea destul de impresionantă: se vedea groapa săpată adânc, strâmtă deasupra, largă dedesubt. Plină-ochi cu apa ploii din luna „Tişri"... Sub lespedea fluidă am bănuit comorile albe ale bogăţiei fluide. Eram însetat, aşa că aş fi băut, dar cui să-i ceri voie? Am întrebat un bătrân, care tocmai trecea pe acolo şi el a surâs: „De ce să bei de aici?" „Mi-e sete", am răspuns, simplu. „Bea atunci apă vie (**Maim hajim**)", zise. „Cum, apă vie?" „Apă de la fântână. Nu de aici, stătută. Apa e icoana lui Dumnezeu", a adăugat. „Eu am găsit-o aici" şi, în clipa aceea, am ştiut cine era înaintea mea, necunoscutul pe care-l întâlnisem în Ierusalim şi ne vorbise aşa de direct despre călătoria noastră spre Pruncul din Bethleemul îndepărtat. Am ajuns după vreun pătrar de stadiu la treptele casei păstorului Fineas. În jur, nimeni. Am fost anunţaţi şi toţi o ştiu. Familia Sfântă ne primea. Ordinea de urcare a treptelor rămase aceeaşi: Magul Melchior, Magul Gaspar, Magul Balthasar, Mica, Sem, eu.

Intrarăm într-o anticameră, un soi de vestibul şi am fost întâmpinaţi de stăpânul casei. Lângă peretele sudic, femeia acestuia, destul de robustă. Alături de ea, fiica, semănând leit cu mama. O copie mai puţin încercată de riduri, de necazuri şi revărsându-şi bucuria într-un zâmbet copilăresc. „La noi în casă, da, chiar aici, a venit Cel aşteptat, pe care L-au vestit Îngerii, cântând, tatălui meu şi vecinilor săi de păşune", părea a ne spune. Din vestibul, pătrunserăm într-o curte interioară, cu coloane, de unde se zăreau intrările la odăi şi o scară de piatră ce ducea spre acoperişul-terasă. O scară ce îţi da posibilitatea să nu treci prin odăi, pentru a ajunge sus. În Sicilia, am văzut asemenea scări, înconjurând casa, ca o iederă, sau ca un melc, şi scoţându-te deasupra, pe acoperişul cu parapet. Aşa avea şi Lasarus casa, doar că la el totul era mai amplu. Camerele de jos sunt aici doar trei, sus alte trei, proiecţia lor. Lasarus avea şase jos, şase sus şi pe terasa lui erau perne, covoare şi măsuţe joase. Aici, totul era mai auster. Din stradă la poartă am numărat uimit patru scări (patrusprezece, am aflat de la magi, erau în Templul din Ierusalim, de la curtea străinilor la curtea femeilor). În spata şi furculiţa puse ordonat alături... Încă cinci scări am urcat, încet, unul după altul: primul cat al casei păstorului. Şi am trecut printr-o altă încăpere, unde erau semne că aici se mânca, de obicei. O masă mare, scaune joase şi perne. După asta, am ajuns, de astă-dată, într-un spaţiu destinat rugăciunii şi convorbirilor importante. Fuseseră încă, exact, cinci trepte. În sfârşit, o nouă treaptă şi am pătruns în încăperea cea mai frumoasă şi mai secretă. O perdea o despărţea în două, o perdea unde am deosebit culoarea, numită a sfinţeniei, **bisus**, apoi, **purpuriul vieţii** (sau stacojiul gloriei) şi, în fine, **iacintul celest**. Magii au înaintat spre perdeaua colorată, ridicată lent de mâna păstorului. Noi, servii magilor, ne-am prosternat cu feţele în lutul podelei. Simţeam pământul răcoros, proaspăt aproape, neîmbâcsit de praf sau scame, în porţiunea unde covorul nu se suprapunea perfect peste ţărână. Un miros de casă bătrânească, de lăzi străvechi, unde se ţin albiturile bunicilor, între frunze uscate de nuc şi levănţică, miros de lucru ce nu are vârstă, ci numai **funcţie**, aproape

ritualică, aducându-ţi aminte de moarte şi de naştere, de sărbătoare şi doliu, de viaţa care se preface în moarte şi de moartea care izbucneşte în copii, din nou. Am auzit magii rostindu-şi cuvintele din adâncurile tainice ale inimii:

„Aur am adus Pruncului, dar aurul nu va mai avea de acum acelaşi preţ pentru om. O altă comoară s-a născut azi şi Ea e Odraslă Celui Prea Înalt. În faţa Lui mă închin". Nu am văzut până acum dincolo de Perdea, dar am recunoscut glasul magului Melchior.

„Tămâie Ţi-am adus, Ţie ce eşti Preot al oamenilor, câţi vor veni. Tu ai sosit şi slujba noastră se încheie, de-acum. Tu eşti Arhiereul Arhiereilor".

Vorbise magul Gaspar. A grăit apoi, stăpânul meu, magul Balthasar.

„Smirnă Ţi-am adus, Doamne, să ai în ceasul morţii mirodenia îmbălsămării".

Pruncul gânguri şi am bănuit că-şi întinde mâinile lui mici spre ei, ca într-o binecuvântare. Era o muzică nepământeană în sunetele acelea. Nu am reţinut toate vocalele însă A-urile şi O-urile predominau, printre **h**-uri şi **g**-uri, ce susţineau linia melodică. O serpentină, o spirală sonoră de vocale escaladând un zid, un turn invizibil... Viaţa noastră şi a tuturor privea, de-acum, până în depărtarea străbătută de fulgere şi lumini chemând a zării, de la înălţimea acelui Turn de veghe sub şi printre stelele nopţii.

*(Fragment din povestirea biblică **„Cortegiul regilor magi"**, predată editurii **Dacia**)*

Sărbători legate și nelegate

de VASILE ANDRU

Două sărbători în decembrie: Crăciunul şi Ziua Toleranţei. Prima o conţine şi pe a doua, o spunem ferm; căci Crăciunul e un eveniment absolut al mântuirii şi le conţine pe toate celelalte repere ale salvării. Dar noi vorbim şi despre reperele secundare, din cauza capacităţii limitate a omului de a accede la soluţia divină, unică.

Pe 10 decembrie este Ziua Internaţională a Toleranţei. Omenirea asta mă înduioşează uneori... A găsit, în sfârşit, şi o zi a Toleranţei, spre aducere aminte că ceva ne lipseşte. (În 1984, pe 10 decembrie, ONU a adoptat „Convenţia contra torturii şi a altor tratamente de cruzime sau degradante". De ce aşa de târziu s-a adoptat o Convenţie contra torturii? strigă nepoţii sutelor de mii de torturaţi. „Mai bine mai târziu decât niciodată!" spun taţii viitorilor martiri.)

Anul acesta Ziua Toleranţei a trecut neobservată, pentru mulţi, iar mass-media nu i-a dat importanţă. Ca şi cum s-ar subînţelege: „toleranţa" este ceva ca şi „iubirea aproapelui": ştie tot omul, dar nu aplică decât contra beneficiu...

Dar oricum, faptul că în calendarul omului modern există o zi a Toleranţei, o sărbătoare „nelegată" a Toleranţei, este semn bun. Este ridicarea la putere a unui cuvânt-aspiraţie: ridicarea la puterea „înger".

Calendarul este o sumă de sfinţi şi de zei, o sumă de amintiri cosmice. Este textul esenţial al omului: codificarea ascensiunii. Calibrarea noosului. La antici, calendarul era pentru strămoşi şi zei (vezi **Fastele** lui Ovidiu); iar la cei moderni este pentru sfinţi, pentru îngeri şi pentru evenimentele mântuirii. Cele 12 sărbători împărăteşti, de exemplu, sunt jalonarea perfectă a drumului mântuirii, prin Hristos.

Toleranţa este zeiţă sau înger? Este o zeiţă străveche, renăscută pentru împlinirea celor noi? Sau este din cetele îngereşti?

Deosebirea între înger şi zeiţă este că îngerul nu are trup. El este doar o prezenţă a cerului pe pământ, o vestire a prezenţei dumnezeieşti. Zeiţa are trup şi, deşi este de o curăţenie desăvârşită, deşi locuieşte în Împărăţia potenţială, adică alături de cele nemuritoare, totuşi omul o concepe pe zeiţă cu oarecare senzualitate, cu oarecare bucurie răscolitoare a simţurilor. Performanţa unui zeu ar fi că-l ajută pe muritor la sacralizarea simţurilor, nu la depăşirea lor. (Iar Socrate, ca să treacă mai sus de simţuri, îşi asculta „îngerul", sau acel „daimon", care este chiar presimţirea că zeul lasă loc îngerului).

Cei antici, pre-creştinii, aveau câte o zeitate şi câte o sărbătoare în calendar pentru toate atributele omului. Fiecare trăsătură psihică avea zeul ei. Calendarul era astfel primul tratat corect de psihologie. Dar şi raportarea la un cifru noetic, la un nivel energetic sau haric.

Azi ştim: există o lume nevăzută, lumea potenţială, unde sălăşluiesc puteri mari. Noi suntem într-un raport continuu cu lumea nevăzută, stabilim conexiuni multiple. Dar nu stăpânim aceste conexiuni. Raportul cu lumea nevăzută se poate îmbunătăţi. Cel mai corect raport cu lumea nevăzută este gândirea pozitivă, rugăciunea şi valorizarea sărbătorii.

Sărbătoarea mulţi o înţeleg ca un prilej de a mânca bucate delicioase, a bea vinuri bune, la discreţie. În fiecare sărbătoare este un rest de Saturnalii, adică de libertate fără asceză. Fiecare sărbătoare sunt **Saturnalia** deghizate. Iar cea mai mare reuşită a erei creştine a fost când a făcut saltul de la Saturnalii la Crăciun, adică de la orgie la ritm ceresc, la evenimentul numărul unu al mântuirii.

Orice sărbătoare este o schimbare de ritm. Sărbătoarea creştină este prin excelenţă trecerea de la **ritmul diurn** (rarefiat, subiectiv, având „griji", adică egou, având lăcomie, adică „tăietorii vieţii", numiţi şi „draci"; având trecut-prezent-viitor, adică raporturi senzuale şi anxioase cu Timpul) spre **ritmul împărătesc**, ceresc. Adevărata locuinţă a omului este Împărăţia.

Reperele şi evenimentele din calendare sunt pasul spre ieşirea ciclică din diurn. Aşadar, când spun Toleranţă, şi când sunt în stare de toleranţă fac trecerea de la simţuri (care sunt mereu intolerante) la spirit (care este mereu tolerant).

Toleranţa ţine de inteligenţă? Iată cum stau lucrurile. Adevărata inteligenţă înseamnă buna folosire a inteligenţei. Există oameni care au un coeficient de inteligenţă ridicat, dar sunt neguroşi, hulitori, neadaptaţi. Buna folosire a inteligenţei se probează când îţi rezolvi pozitiv ecuaţia vieţii, care ar fi astfel: o treime exprimare profesională, o treime relaţia cu semenii, o treime relaţia cu cerul.

Cuvântul toleranţă vine din latinescul **tolerantia,** însemnând răbdare, îndurare. La creştini, răbdarea este virtutea cea mai însemnată. Deosebirea între pre-creştini şi creştini este chiar aceasta: includerea în calendarul lăuntric a sărbătorii răbdării. Căci, mult înainte de a fi propusă de ONU în calendarul lumii, marii rugători o aveau în calendarul inimii, şi se numea îngerul răbdării.

Democraţiile moderne sunt o compoziţie de libertate, cinism şi toleranţă. Când această compoziţie este reuşită, democraţia este reală. Care ar fi procentul de cinism „tolerat" de o bună definiţie a democraţiei? Să vedem cum răspunde istoria, înainte de a răspunde melioriştii. Imperiile democratice (Roma antică, America modernă) sunt temeinicite de libertate, lege şi cinism. Puterile religioase (India, de exemplu) se definesc prin democraţie minus cinism. Şi chiar asta ar fi definiţia toleranţei: democraţie minus cinism.

România este o putere religioasă, dar în prezent derutată de politica americănească (necesitate a vremii) şi moştenirea paranoii imperiale latine (constrângerea noastră în destin). Ca atare, România vădeşte o toleranţă şovăitoare, cu răbufniri de intoleranţă.

Acum vine Crăciunul, o sărbătoare care le conţine pe toate. Dacă omul ar împlini integral darul acestei sărbători, nu ar fi nevoie de celelalte. Dacă omul ar alege marea soluţie (Calea, Împărăţia) nu ar fi nevoie de celelalte 64 înmulţit cu 64 de soluţii ajutătoare.

Sărbătoarea este trecerea de la diurn la împărătesc, de la simţuri la spirit. Repetarea ei ascultă de cicluri solare, pentru că omul, în slăbiciunea lui, depinde de cicluri solare.

Când sărbătoarea ţine o zi întreagă, trecerea de la simţuri la spirit se imprimă în minte, devine treptat parte a fiinţei. Când ţine doar trei minute, este ca o scurtă iluminare, sclipire a ochiului lăuntric, salvatoare nu în veşnicie, dar de la o zi la alta. Până la desăvârşirea posibilă, omul este fiinţa care se salvează de la o zi la alta.

Inventarea scrisului ne-a dus din preistorie în istorie. Primirea sărbătorii (ziua a şaptea şi zilele salvării) ne-au dus de la istoria pământeană spre vestibulul împărăţiei.

tudor călin zarojanu

În străinătate

Florin Averescu fusese de trei ori plecat peste graniţă. E drept, numai cu gândul. Înzestrat cu simţul umorului, nu-şi consumase prea mult timp muşcându-şi mâinile. „Plecările“ lui nu erau lipsite de o oarecare originalitate.

Prima dată, imediat după terminarea facultăţii, profesorul Rosenberg insistase să-şi înscrie lucrarea de diplomă la Congresul Mondial de la Frankfurt.

– Înţelegeţi, desigur, că e vorba de o participare prin corespondenţă... Nici eu nu sunt sigur că ajung.

De altfel, profesorul trebui să facă uz de toată reputaţia lui pentru ca participanţii români să fie scutiţi de modesta taxă de participare în valută. „Mister chairman“ îi răspunsese că e vorba de o foarte rară excepţie, exprimându-şi convingerea că, în aceste condiţii, măcar vor fi acolo cu toţii... Ce ştia el?

A doua oară participase, în acelaşi fel, la reuniunea ştiinţifică de la Madrid. De data asta, ce-i drept, nici profesorul nu ajunsese acolo, fiind scuzat public ca „bolnav de paşaport“.

Ultima dată lucrurile se petrecuseră de-a dreptul dramatic. Mai erau câteva zile până la finala supercupei Europei când Florin fu căutat la telefon de o activistă a sectorului UTC:

– Tovarăşe Averescu, sunteţi membru de Partid?

– Da, recunoscu el.

– Căsătorit?

– De mult.

– Aveţi copii?

– Am.

– Vreţi să plecaţi la Monte Carlo?

După ce recuperă telefonul, care – nu se ştie de ce – căzuse sub birou, şi rezistă tentaţiei de-a răspunde „Să-mi consult agenda, nu ştiu dacă am timp...“, Florin reuşi să îngaime:

– Aş vrea...

– Uitaţi, organizăm şi noi un grup. Preţul e mult mai mic ca la onete, vreo trei mii. Puteţi să faceţi rost de bani până mâine?

– Încerc, gemu tânărul.

– Bine, vă aşteptăm. A!, să nu uit, n-aveţi studii superioare, nu?

– Ba da, de ce?, zâmbi Florin mândru.

– Atunci cade, îmi pare rău.

– Cine cade?!

– Avem instrucţiuni precise: numai cu studii medii sau fără. Îmi pare rău, poate altă dată.

Florin arăta ca lovit cu leuca. Năuceala i se citea atât de limpede pe chip încât colegii săriră să-i ofere un scaun şi să-l chestioneze amănunţit. Se comentă îndelung şi în zadar.

A doua zi, însă, telefonul zbârnâi din nou, şi tot pentru Florin. De data asta era un tip:

– Tovarăşe Averescu, aţi vorbit ieri cu colega mea despre Monte Carlo. Ei bine, avem

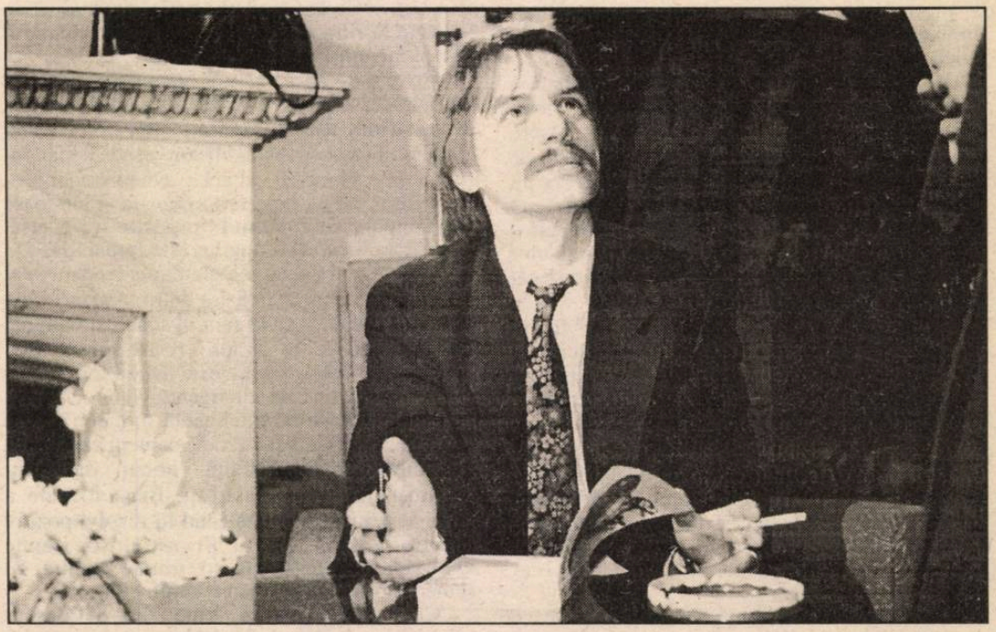

alte instrucţiuni, de ultimă oră, puteţi merge. Dar trebuie să aduceţi aici banii în două ore. Trei mii şase sute, puteţi?

Vreo cincizeci de lei avea la el, mai rămânea să facă rost de rest. Fără nici o ezitare, organiză o chetă. Colegii îi donară care cât putea, considerând că o evadare a oricăruia dintre ei e un succes al tuturor!

– Du-te, mă, măcar tu, îl bătu Gabi pe umăr, după ce-şi golise portofelul. Ştiu că nu mai văd banii ăştia, da' mă bucur pentru tine, lasă, nici să nu te gândeşti. Poate ne scrii de sărbători câteva rânduri... Numai să nu fii tâmpit, schimbă ea tonul, să te-ntorci!

Alergând să se îmbrace, cu banii încă în mână, se hotărâse deja: nici n-o să intre pe stadion. La naiba cu meciul, când ajungi la Monte Carlo, după ce vreme de treizeci şi şase de ani n-ai fost nici pe Podul Prieteniei!

Aşa, fericit, îl interceptă Istrate, un coleg semi-pensionar, celebru în instituţie pentru faptul că la aniversări venea cu o farfurie cât un platou pe care o încărca repede, zicea scurt „La mulţi ani“ şi dispărea.

– Ce faci?

– Plec!

– Unde?

– La Monte Carlo!!

– Ce, eşti prost?

Florin ridică din umeri şi dădu să iasă. N-avea timp de de-astea.

– Nu te-ai prins?, chicoti Istrate. Io eram la telefon!

Meteoritul din Tungus n-ar fi făcut o impresie mai vie tânărului, care încremeni cu mâna pe clanţă. După câteva secunde interminabile, în care nimeni nu părea să respire, Florin se întoarse cu mişcări teleghidate şi, fără un cuvânt, începu să împartă banii la loc. În locul lui explodară însă colegii:

– Ce dracu' de glumă tâmpită e asta?!

– He-he!, râse Istrate, dar nu prea convins.

– Dom'le, când te mai păleşte una din ideile astea geniale, fă un duş rece! Eventual îmbrăcat.

– Nu, că omu' crede că are umor!

Asaltat, tipul bâigui un fel de scuză şi se retrase fără torţe. În urma lui se lăsă o linişte amară. Erau afectaţi de parcă toţi ar fi pierdut excursia. Nici măcar nu găsiră cuvinte de consolare pentru Florin care, acasă, bău singur o sticlă de vin.

Avea totuşi să-şi revină repede, mai ales după ce află un episod antologic: un suporter stelist avea ceva bani puşi de-o parte şi cum – slavă Domnului! – nu-l împinsese necuratul să facă vreo facultate, s-ar cam fi dus, dar ştia că nevastă-sa considera o nebunie aşa cheltuială pentru un pârlit de meci, aşa că se hotărî să-i spună că pleacă în delegaţie la Tecuci! Înainte de plecare intrase într-o biserică, rugându-se să nu dea ăia la televizor prim-planuri din tribună...

●

Trecură anii ca nori lungi pe şesuri. Ignorând insistenţele profesorului, Florin Averescu abandonă cercetarea. Fotbalul românesc traversa o perioadă fastă, aşa că ocazii de evadări prin alte zări de soare pline se mai iviră, dar nu pentru ăi de le-a plăcut cartea. Viaţa îşi urma cursul – să zicem – firesc.

Iată însă că într-o bună zi cineva, acolo, sus, avu un moment de generozitate. Cine ştie ce – o criză de ulcer, o prostată jucăuşă, un junghi suspect – îi aminti că toate sunt trecătoare şi, dracu' ştie, poate-or avea ăia dreptate, mai vine vreo judecată de apoi, ia să se-asigure el de-o faptă bună.

Cum-necum, Florin fu chemat la director:

– Tovarăşe Averescu, o să pleci în Franţa, îl anunţă acesta scurt.

Încă-tânărul necheză neîncrezător şi rămase relaxat; la cât plecase el...

– Da, reluă directorul, avem un târg la Paris şi ne-am gândit la dumneata.

Florin nu credea nimic, dar întrebă din politeţe:

– Când?

– Peste două săptămâni. Pregăteşte-te. De acte ne ocupăm noi.

Faptul că-şi făcu bagajele chiar în acea seară să fi fost un semn că flacăra speranţei se reaprinsese în greu-încercatul său suflet? Oricum, restul timpului şi-l petrecu jucându-se de-a presupunerile: or să-l întoarcă din vamă

sau chiar la scara avionului?

Nu-l întoarseră de nicăieri. Neînţelegând nimic, chiar plecă. Când avionul se desprinse de pământul străbun, Florin se dezmetici şi trase un chiot care crispă un pic pe cei doi civili care conversau despre campania agricolă de primăvară.

La ora unsprezece şi opt minute, în istorica zi de şapte septembrie, anno domini o mie nouă sute şi ceva, Florin Averescu, cetăţean român de origine română, fără avere, nici înainte nici după 23 august, luă cunoştinţă cu solul francez. Destul de brutal, de altfel, întrucât, emoţionat, se rostogolise pe scara avionului.

Paris.

Ce s-ar putea spune?

În ultimele zile îşi şlefuise îndelung cunoştinţele de franceză, ba chiar, frenetic, citise Larousse-ul ca pe un roman. Valiza îi era plină de hărţi şi notiţe, dar le ştia oricum pe dinafară, aşa că ajunse repede la hotel. Târgul se deschidea abia peste două zile, deci avea patruzeci şi opt de ore să vadă oraşul-lumină, ştiind bine că nu i-ar fi ajuns o lună.

Şi atunci, în chiar momentul când ieşea din lift, îl cotropi Ideea.

„Cum de nu m-am gândit de la început? Aşa trebuie să fie: să nu cauţi nimic! Oraşul e peste tot. Dacă-i vezi străzile, casele, oamenii, nu-i mai bine decât să te-nfunzi în muzee pentru care oricum n-ai destul timp? Pentru operele de artă există albume de reproduceri – mai bune sau mai rele, orişicât. Nu există însă reproduceri de atmosferă! Oricum l-ai lua, un muzeu e un muzeu, adică un loc fără viaţă, un insectar. Nu, nu – aerul, culorile, sunetele, oamenii!"

Abia acum era cu adevărat fericit, aproape exaltat. Porni să cutreiere Parisul ţinând linia câte unui bulevard sau cotind brusc pe vreo străduţă, dar tot timpul atent la toate cele din jur, respirând adânc, zâmbind trecătorilor necunoscuţi. Se trezi chiar fredonând „J'aime me promener sur les grand boulevards". Intra la întâmplare în luxoase supermagazine sau minuscule buticuri, fără să caute nimic, de fapt nici nu se prea uita la marfă, mai mult studia decorul, vânzătoarele, clienţii. Se opri să bea o cafea, răsfoi câteva cărţi într-o librărie, trecu politicos, dar nu topit de emoţie pe lângă Operă, salută de mai multe ori Turnul, care plutea parcă peste oraş, coborî pe malul apei şi intră în vorbă cu pescarii şi, ca să rămână totuşi şi cu o amintire materială, cumpără o jumătate de kilogram de cuie. Într-o dispoziţie cu totul ghiduşă, se distra anticipat de mutrele pe care o să le facă vameşii, dar şi familia, când s-o întoarce cu cuiele de la Paris!!

Spre seară reuşi în sfârşit să se rătăcească, tocmai când încerca să calculeze dacă diurna pe-o săptămână îi ajunge de-o sticlă de vin. Providenţa – că de-aia-i Providenţă – îi scoase în cale un bistrou mititel, unde mâncă şi bău pe îndelete, în sunete de acordeon. Când ieşi era noapte adâncă şi cartierul arăta exact ca-n Montparnasse '19.

Noaptea, Parisul devine halucinant. Când te aştepţi mai puţin, ieşind de pe o ulicioară întunecată, mişunând de umbre suspecte, te-mpiedici de vreun obelisc sau vreo arteziană, feeric luminate. Fiecare scuar e o operă de artă şi oraşul e probabil singurul din lume în care reclamele luminoase, cinetice şi colorate, nu intră în conflict cu arhitectura secolelor patriarhale.

Ajunse la hotel către dimineaţă, obosit mort, fericit. Adormi imediat. Zâmbea şi-n somn.

Dimineaţa se trezi scuturat cu delicateţe de soţia lui:

– Nu te duci să încerci să prinzi lapte?

N.A. Regret din suflet finalul, dar asta e situaţia.

radu sergiu ruba

Un vis de periferie

Scăpase de moarte, cel puţin aşa se părea. Fugise cu paiele aprinse, plin de scântei, porcul nostru Manciu. Pe nici un mascul nu-l chema altfel. Pe purcele, Marişca, plăcerea bunicii. Dispăruse Manciu. Înjurăturile bunicului, văicărelile lui Jambaleu: „Iu-iu-iu-iu!"

– Tacă-ţi gura!

– Guvernaţi!

Aşa învăţase el: nu **să trăiţi,** ci **guvernaţi**... Pesemne, tot prin armată.

– Săracu'porc!

– 'te-ai pe mă-ta!

– Guvernaţi!

Amândoi purtau vina, şi bunicul şi Jambaleu. Încă nu se luminase de ziuă. Ţiganul se tot lăuda cu **manevra** pe care o s-o facă el cu cuţitul, iar porcul – noapte bună!

– Ni, manevră!, făcu ţiganul, împlântând cuţitul. Manciu nu scoase un suspin.

– Cea mai prima, aprobă bătrânul şi, de cum prinseră paiele a ridica vâlvătaie, îl trase în casă pe Jambaleu la păhăruţul de pălincă: „Că numai aşe-i normal!"

Alergam pe bicicletă, mai târziu, la răsărirea nopţii, de la un fir de pai pierdut la altul, pe urmele porcului. M-am întors şi mi-am luat prietenii, pe Zolyi şi pe Pupu, toţi pe biciclete. Din nou după porc. Undeva, între grădini şi depozite, urmele i se pierdeau. L-o fi mâncat careva! Ne-am întors cu frică acasă.

Bunica insista să-l căutăm în curtea bisericii, numai acolo se poate ascunde fără urme cineva, chiar şi Manciu. Mă temeam de popă. L-am trimis pe Zolyi. Şi-a rezemat bicicleta de gard şi s-a strecurat înăuntru, printre câteva femei. Una l-a zărit:

– Pe cine cauţi, dragu' mamii?

– Căutat Manciu!

L-a luat de mână şi l-a dus la popă:

– Ni, părinte, pruncu' lui Szylagy! O venit la biserica noastră! Binecuvântează-l, părinte!

Eu o luasem spre calea ferată. Speram că pe porc l-a tăiat trenul, era să mă bat cu Pupu... El voia să-l taie acceleratul de Timişoara, eu cel de Cluj. De-a lungul şinelor, numai ciori. Două trenuri au ridicat cârdul lor în aer, atât.

A trecut şi anul nou. Jambaleu a mai mâncat bătaie de vreo câteva ori, dar porcul nicăieri. Nici o veste despre el. Ciudat că nimeni nu-l văzuse, dar toată lumea vorbea. Ba unii îl înnebuneau pe bunicul, zicându-i că l-au văzut de Crăciun în coteţ mirându-se de ce nu l-a tăiat încă. Cel mai greu a fost când a venit părintele la noi. S-a uitat la bătrânul:

– Omule!

– Da' nu io! Muierea asta s-o gândit că poate printre pomii bisericii... Îs deşi nu se vede...

– O-mu-le...

După vizita părintelui, bunicul s-a cam speriat. N-a mai vorbit despre porc. El nu, dar marginea noastră de oraş da. Tot oraşul nostru de graniţă cunoştea melodia. Veneau şi-l necăjeau pe bătrân:

– Ţi-o scăpat, mă, în Ungaria şi l-o mâncat ungurii! Ba o scăpat şi mai sus şi l-o mâncat alţii!

– Porcu'meu în Zoviet Union? În veci!

M-am dus, am cercetat, eram mare: în amurgul pionieratului, aproape utecist. M-am apropiat de graniţă. „Aici, mi-a spus un soldat, se termină patria. Pe aici, nu se poate întâmpla nimic", şi-mi arătă cu mâna doar un plop, unul singuratic, bun să fixeze toată aiureala peisajului. Am ajuns şi la miliţian. Mânca un pepene, ronţăia şi sâmburii, abia apoi îi scuipa, făcuţi varză. „Noi, mi-a spus, miliţia, apărăm! Eşti şcolar, nu-i aşa? Apărăm lectura! Sub toate formele ei: cartea de citire şi citirea cărţilor cu animale, tot! Ai înţeles? Tot! Asta apărăm noi! Voi, copiii, să puteţi citi!"

Bunicului nu ştiam ce răspuns să-i dau. Miliţia care apăra cititorii!... Mi-ar fi ars vreo două. Era vară şi nimeni nu ştia încă nimic. În schimb, toţi vorbeau: 1. Că l-au mâncat ţiganii. 2. Că l-a călcat trenul şi l-a târât până la Oradea. 3. Că, orbit de durerea arsurilor, s-a aruncat în râu şi tot în Ungaria a ajuns. 4. Că l-a ascuns Securitatea ca să vadă ce zice cartierul. Şi-au dat seama că mărginimea noastră nu e de acord ca porcul sau omul să treacă graniţa... Dar cam târziu şi, între timp, oameni sunt şi ei, securiştii pe porc l-au mâncat...

Până în ziua când femeia al cărei bărbat dispăruse şi se întorsese, nici n-a vrut să-l primească în casă: „Să se întoarcă mai întâi Manciu, că a dispărut înaintea ta! Abia după aceea putem vorbi." Bunicul s-a simţit nevoit să intervină. Dar şi miliţia. Stăteau amândoi în curtea femeii, mai mult pe lângă pompa de apă şi se uitau la acoperiş:

„No, până aici!", făcu bătrânul, cerând din priviri aprobarea celuilalt. „Da, rosti uniforma, noi, miliţia, încurajăm în populaţie ecoul multor cărţi. E bine ca acest ecou, să rămână în această populaţie, iar noi ca instituţie, dar şi ca om, eu apreciez. Da, apreciez."

Despre mărturisire,

Apel lămuritor către torţionari

La trecut, iată, cinci ani de când străzile Timişoarei, Bucureştiului, Sibiului, Clujului şi ale altor oraşe au fost stropite cu sângele celor ce nu au făcut nimic altceva decât să vă ceară, în genunchi, să nu-i mai batjocoriţi, să nu-i mai umiliţi, să nu-i mai ucideţi lent sau violent, să vă amintiţi că sunt oameni ca şi voi, că au dreptul de a supravieţui decent (dacă dreptul de a trăi cu adevărat l-aţi scos în afara legii), dar iată că aceiaşi oameni, şi cu deosebire cei care v-au implorat să vă retrageţi, demn, de pe scena istoriei însângerate pe care aţi murdărit-o – dar şi cei îmbolnăviţi de voi, inerţi şi dezorientaţi, apatici şi trişti, „oamenii noi" ai lugubrei epoci comuniste – au rămas la fel de săraci şi de disperaţi, la fel de umili şi de batjocoriţi, privind cu neputinţă la averile pe care le adunaţi fără să mişcaţi un deget, ascultând aceleaşi minciuni care dau naştere aceluiaşi delir – al lor şi al vostru –, delir despre aceiaşi duşmani, autohtoni şi străini, mulţi la număr, care ar semăna Răul în ţara aceasta tristă, mult prea tristă...

V-aţi întrebat, oare, în aceşti cinci ani – precedaţi de deceniile însângerate care se prelungesc până azi –, dacă discursul vostru la tribuna ţării (pe care o invocaţi mereu) nu ar fi trebuit să înceapă cu mărturisirea vinei concrete şi adânci, aceea de a fi participat la guvernarea şi conservarea unui sistem criminal şi ateu, de a vă fi transformat, „de bună voie" şi „nesiliţi de nimeni", în instrumentele de tortură ale maşinii de tocat suflete şi de strivit trupuri? V-aţi întrebat, oare, de ce a fost şi mai este încă stringentă nevoie de un **proces al comunismului?**

V-aţi dat seama că, fugind de acest proces ,fugiţi de singura şansă ce o aveţi de a vă salva la judecata de acum şi de Apoi? Înţelegeţi că **aveţi stringentă nevoie**, ca de aer, de iertarea celor exterminaţi, torturaţi, înşelaţi, scuipaţi, dispreţuiţi de voi – ieri ca şi azi –, pentru că numai iertarea lor şi a lui Dumnezeu vă va mai putea salva sufletul, nu trupul (pe care, oricât l-aţi îngrăşa, îl pregătiţi – o ştiţi prea bine – doar pentru viermii ce vor mişuna în măruntaiele voastre puhare deja).

Vă întrebaţi, poate, în sinea voastră, dacă şirul de păcate nu se şterge cumva, automat, sau dacă uitarea şi lehamitea mulţimilor nu vă va elibera de coşmarele crimelor şi nedreptăţilor comise. Nu vă amăgiţi. Nu se va întâmpla astfel. Memoria colectivă nu uită. Nimic trainic, nimic autentic nu se va putea construi pe mormanele de cadavre şi de minciuni. Voi încerca să vă explic de ce, cu argumentele pe care le-ar putea aduce orice gânditor.

Sunteţi – cu sau fără voia voastră – fiinţe conştiente; a fi conştienţi de voi înşivă înseamnă a vă desprinde de sinele mărginit al sferei pulsionale şi a pătrunde în ţinutul sintetic al Fiinţei Supreme de unde, coborând, vă puteţi sesiza pe voi înşivă şi puteţi sesiza, dincolo de voi, lumea ca lume. Conştiinţa uneşte şi desparte cei doi poli fundamentali – Fiinţa Suverană, spre care vă deschideţi – şi eul inconştient, de care vă despărţiţi şi pe care, ulterior, îl regăsiţi, sesizându-l.

Vă priviţi şi vă analizaţi. Sunteţi voi înşivă, în miezul luminos al fiecăruia. Vă judecaţi – şi îi judecaţi pe ceilalţi – cu ochiul imparţial, drept şi necruţător al conştiinţei ce confruntă, clipă de clipă, sinele cu reperul impersonal al Prezenţei absolute. Vă puteţi şti şi îi puteţi şti pe ceilalţi numai pentru că, desprinşi de propria voastră entitate (şi de ceilalţi), vă priviţi cu ochiul Fiinţei, din perspectiva Fiinţei, judecându-vă implicit (şi judecându-i pe ceilalţi) din sinteticul orizont. Orice iniţiativă, orice gând, orice

acţiune ţine seama de acest adevăr ce se pune mereu, cu fiecare moment, în adevăraţii săi termeni. Dacă inconştientul furnizează substanţa viguroasă a trăirii, conştiinţa conferă trăirii subiective profunzime, miez şi semnificaţie ontologică. Dacă o tendinţă pulsională anume se cere împlinită şi – după ce a informat instanţa conştientă, semnalându-şi prezenţa – va fi soluţionată în dauna partenerului vecin, actul e imoral. Nevoia pulsională a fost semnalată conştiinţei, dar decizia luată a suspendat Fiinţa; a preschimbat-o, pentru o frântură de secundă, în Neant. Fiinţa va lipsi acum atât din interiorul vostru, de vreme ce l-aţi frustrat pe celălalt, cât şi din interiorul fiecărui partener ce suportă (direct sau indirect) acţiunea voastră imorală. „Ofensa" este adusă Fiinţei – şi, prin Fiinţă, tuturora: vouă înşivă, celor ce asistă, protagoniştilor, celor ce nu au sesizat – pentru că nu au avut, poate, capacitatea de a sesiza – absenţa (neantul). Întreaga comunitate conştientă e frustrată, cu sau fără ştiinţa ei.

Evitarea Fiinţei denivelează orizontul etic. Reperul suveran îşi simte, în momentul suspendării, Neantul. Îl simte tocmai pentru că Absolutul este şi continuă să fie prezent în fiinţa tuturora – chiar şi în adâncul fiinţei voastre imorale. Prezenţa unificatoare e negată; iar efectul negativ poate fi desluşit numai pe ecranul luminos al Fiinţei. Dacă nu ar exista acest fundal, lipsa nu ar fi putut fi resimţită ca lipsă.

Conştiinţa tuturora tresare dureros. Dumnezeul lăuntric – certitudinea luminoasă de sine – este sfâşiat, negat în chiar momentul afirmării sale. De aici sentimentul implacabil al vinei, al greşelii, al erorii – vina (greşeala, eroarea) de a disocia tărâmul originar, cel ce aduce fiinţa conştientă la Fiinţă. Chiar dacă sinele subteran se sustrage, intermitent, din miezul esenţial al comunităţii, orizontul originar se păstrează, totuşi, ca instanţă morală; greşeala este sancţionată chiar de forul vostru lăuntric. Căci în următoarele clipe, „circuitul" conştiinţei se restabileşte, iar negaţia precedentă izbucneşte frustrant din negura memoriei, urmărind chipul ultragiat al valorii supreme. Neantul ancorat de mereu afirmata Prezenţă vă stânjeneşte libertatea de mişcare a conştiinţei: o fixează de momentul obsedant al negaţiei, „corpul străin", supărător, ce opreşte devenirea liberă, integratoare.

Şi chiar dacă, în clipa dinainte, eul vostru însetat de putere a fost satisfăcut, persoana voastră – ca întreg conştient – se simte încătuşată; nu este ceea ce, de fapt, tinde să fie – şi ceea ce de fapt devine, cu fiecare nouă proiecţie a ei în genunea luminoasă a Fiinţei. Nimicul la care a consimţit odată o subminează. Pedeapsa celorlalţi – dar, mai ales, pedeapsa propriei voastre conştiinţe – e iminentă. Prin pedeapsă, răul moral e identificat, izolat (ca rău ce anatemizează persoana). Fiinţa voastră întreagă suportă absenţa descalificantă pe care o aduce cu sine căderea. Comunitatea o respinge şi o izolează. Eul vostru însuşi se respinge pe sine – pe cel care a fost atunci, în clipa greşelii –, disocierea fiinţei sale (ca fiinţă căzută) de fiinţa comunitară (şi, mai apoi, izolarea) semnificând, simbolic, separaţia răului de bine.

De vreţi sau nu, conştiinţa voastră revine chinuitor la momentul eroii, se confruntă de repetate ori cu propria sa cădere, resimţind tot mai acut suferinţa frustrării pe care a provocat-o şi pe care a trăit-o celălalt. Analiza migăloasă a căderii în păcat va putea construi – pas cu pas – strategia viitoarei conduite. Confruntarea (mereu reluată) va putea separa negativul de pozitiv, conturând decizia ce va trebui luată.

Răul provocat celuilalt s-a întors, deci, asupra voastră: nu poate fi separat de Răul general; răul e trăit la fel de intens, poate, şi de fiinţa voastră vinovată, indiferent dacă legea comunităţii v-a sancţionat sau nu. Conştiinţa e impersonală şi neiertătoare; iar mustrarea conştiinţei şi pedeapsa ei pot fi uneori mult mai chinuitoare decât mustrarea şi pedeapsa celorlalţi. Oricât de mult aţi încerca să vă amăgiţi că actul săvârşit nu a fost descoperit, oricât de mult v-aţi bucura că aţi scăpat de mustrarea şi de pedeapsa meritată pe care v-ar fi aplicat-o comunitatea (prin reprezentanţii ei legitimi), nu vă veţi putea ascunde de ochiul propriei voastre conştiinţe. Acesta vă va mustra din adâncuri, continuu, persuasiv, punându-vă mereu în faţă răul săvârşit şi întorcându-l, în acest mod, asupra propriei voastre fiinţe, până când povara eului confruntat cu vina ascunsă, nemărturisită, va deveni insuportabilă.

Nevoia detaşării de răul copleşitor, presupune, în primul rând, mărturisirea vinei – împărtăşirea ei – şi, prin împărtăşire, descărcarea poverii negative din lăcaşul prea strâmt al unui singur suflet: transferarea acesteia asupra

căinţă şi iertare

fiinţei celuilalt. Ascultând mărturisirea – şi preluând, o dată cu aceasta, parte din povară – duhovnicul devine, în faţa instanţei supreme, martorul ce atestă că omul s-a delimitat afectiv de limita în care a căzut, că regretă din adâncul inimii căderea; mai mult, va fi garantul că separaţia de răul provocat s-a produs, că omul vinovat s-a detaşat de negaţia anterioară şi că a revenit în miezul comunităţii, scăldat de lumina Fiinţei suverane.

Iertarea finală absolvă şi mântuie, greşeala e sancţionată, izolată şi îndepărtată din spaţiul sufletesc – repaus, de acum, în orizontul sintetic. Vinovatul va fi abşolvit de vină, integrat în comunitatea de care aparţine. Mărturisirea – spovedania – este, din acest motiv, fundamentală. Ea se adresează semenului de alături, acelui „tu" pe care îl invocă, rugător, conştiinţa, mai mult, acelui Tu suveran – instanţa care preia mărturisirea – şi care reprezintă, de fapt, Fiinţa supremă, cea care a făcut, de altfel, cu putinţă apariţia remuşcării.

Omul se spovedeşte cu adevărat lui Dumnezeu, prin „intermediarul" comunitar: preotul: cel ce mijloceşte contactul tuturora cu Fiinţa divină. Vinovatul se de–limitează de propria sa limită – de actul vinovat – în faţa Fiinţei supreme, singura instanţă care va putea aduce cu sine iertarea finală. Judecata comunităţii este, desigur, extrem de necesară; omul doreşte să revină în sânul microgrupului şi al societăţii, să refacă unitatea din care a căzut, să poată privi limpede şi curat în ochii celorlalţi. Dar judecata divină stă deasupra tuturora, iertarea definitivă – iertarea lui Dumnezeu – fiind obţinută numai după ce comunitatea a iertat, ea însăşi, vina.

Scenariul vinei, pedepsei, ispăşirii, căinţei şi iertării se desfăşoară, aşadar, pe scena acestei lumi, dar şi pe scena (sau în ţinutul) Fiinţei supreme, de vreme ce conştiinţa de sine aparţine ambelor lumi. Păcatul frustrează pe cel de alături – şi, prin cel de alături, frustrează comunitatea, sădind Neantul în locul Fiinţei –, dar reverberaţia lui e mult mai amplă. Vina frustrează în aceeaşi măsură fiinţa vinovată, comunitatea şi Fiinţa divină. Iar restabilirea echilibrului care a fost năruit de păcat se va împlini în faţa aceloraşi instanţe: comunitatea şi Dumnezeu. Dacă păcatul îl exclude pe vinovat din microgrup şi din spaţiul divin, deopotrivă, dacă mustrarea şi pedeapsa adâncesc solitudinea şi separă fiinţa vinovată de spaţiul comunitar, născând parcă să izoleze şi să elimine Răul – personificat de fiinţa căzută –, iertarea şi reintegrarea acesteia în spaţiul comunitar va fi efectuată de membrii comunităţii şi de Fiinţa supremă, în acelaşi timp.

Desigur, aveţi dreptate în parte; mult mai complicat pare a fi mecanismul definirii şi izolării Răului atunci când legea – şi sistemul social – îl promovează cu obstinaţie, marcând profund negativ ethosul comunitar. Comunismul a sădit fărădelegea şi a creat Răul personificat: criminalul, torţionarul, propagatorul ideologiei mincinoase. Legea falsificată şi noul comandament social – obiceiul de a fi agresiv şi de a sfida, în numele fărădelegii devenită lege, comunitatea întreagă – a denivelat dimensiunea etică. Iar conştiinţa voastră s-a servit de căderea generală pentru a-şi justifica păcatele: crima, tortura, agresiunea. Totuşi, instanţa supremă nu a putut fi – şi nici nu a fost – eludată, în ciuda ateismului declarat. Aţi ucis, aţi torturat, aţi umilit, chiar dacă un sistem ideologic şi legislativ părea să justifice toate ororile. Desprinderea de acest Rău omniprezent nu a putut şi nu poate fi realizată fără străbaterea tuturor etapelor schiţate mai sus: remuşcarea, pedeapsa (cel puţin morală), solitudinea meditativă, căinţa şi, în final, iertarea. Fără iertarea finală crimele rămân înscrise în inconştientul colectiv şi în conştiinţa comunităţii, ca o rană dureroasă ce disociază şi va disocia sufletul cetăţii.

Procesul comunismului este la fel de necesar ca şi procesul fascismului. Până când nu vom avea un nou tribunal de la Nürenberg veţi fi urmăriţi fără contenire de sufletele celor ucişi, torturaţi, arşi de cenuşa lor aruncată în canale. Nu veţi găsi nici liniştea, nici iertarea. Fiinţa supremă din fiecare nu vă va ierta, după cum nu va putea ierta nici un vinovat care nu a străbătut calea ce conduce spre mântuire.

Ce vă rămâne atunci de făcut? Mărturisiţi-vă! Mărturisiţi-vă comunităţii pe care aţi călcat-o în picioare, mărturisiţi-vă lui Dumnezeu. Căiţi-vă şi supuneţi-vă cel puţin judecăţii morale a celor mulţi. Ei nu doresc să vă ucidă, aşa cum i-aţi ucis, fără milă, atunci, în decembrie 1989 (deşi nu au cerut decât dreptate şi îndurare). Nu vă vor călca în picioare, cu cizmele, pe betonul rece, aşa cum i-aţi călcat voi în acel decembrie friguros. Aţi asistat vreodată la revărsarea mută a durerii pe chipurile părinţilor rămaşi fără copii, ale soţiilor fără soţi, sau ale copiilor cărora le-aţi împuşcat, acum cinci ani, părinţii? Dacă aţi avut atunci curajul de a ucide fără să vă tresară vreun muşchi al feţei, aveţi acum curajul de a înfrunta durerea celor spintecaţi în mijlocul fiinţei lor sufleteşti. Spovediţi-vă lor, spovediţi-vă lumii, spovediţi-vă lui Dumnezeu şi căiţi-vă adânc. Altfel, după moarte, sufletele voastre vor rătăci peste câmpuri şi străzi, plângându-vă faptele, dar nemaigăsind nici mângâiere, nici pace.

Corneliu Mircea

dan bodea

Îţi mulţumesc...

Îţi mulţumesc,
Doamne,
pentru putinţa de-a
stărui –
cu ochi, minte, inimă –
în
câmpia Betleemului
în
miezul Staurului Sfânt...
Acolo în Staur
nevederea
devine vedere,
neînţelegerea
înfuiorează
în pricepere
şi
străbatere
a tenebrelor...
Stânca s-arată
apă
limpede la rădăcină de crin,
la
sete de măr,
la
nevoie de om...
Îţi mulţumesc,
Doamne,
căci din înălţimile
Staurului
văzută îmi este Golgota
şi
înmiresmarea buzelor îmi este
plouată
din misterul Damascului...
Îţi mulţumesc,
Pruncule Sfânt,
căci mi-ai dat focul
ieşirii
din lut...
Şi mă rog să ating
Focul
venirii tale...
Fulgerul izbânzii Tale
peste
lumi, peste Împărăţii
îmi este
pâine zilnică!

Să văd

Să văd, Doamne,
să văd
Căci m-am săturat,
m-am prea
săturat de nevedere...
Răul nu încape
fiinţa
spre Rai...
Lumina e Binele,
e nunta,
e Pruncul...
E începutul vieţii
în luminiş de Cuvânt
întrupat...
Să văd Doamne,
să văd...
Căci mă chinuie atâta
foamea
de ziuă!

«Colinde» inedite d

Aceste* 13 colinde *inedite, aflate de noi printre manuscrisele lui Ion Caraion, au fost pregătite de autor pentru o eventuală plachetă, dar nu au căpătat probabil viza cenzurii, din motive lesne de înţeles. Dactilogramele păstrate nu sunt datate. Deşi aceste versuri par o curiozitate tematică în opera lui Ion Caraion, autorul lor avea obiceiul de a-şi saluta astfel prietenii cu ocazia Crăciunului. O dovadă o constituie şi colindele scrise în exil, la Lausanne, publicate de doctorul Ion Solacolu, în revista* Dialog *pe care o scoate la Dietzenbach, în Germania. A se vedea suplimentul revistei, nr. 84-85, mai 1993 (*Caietele Ion Caraion, *nr. 11)

Emil Manu

Colind (1)

Dalbe flori, eu cui v-arunc?
Închina-m-aş fi la Prunc.
Dar mi-e pruncul învăscut
În tăcere ca un scut
Şi când tace, tac şi eu
De s-a-ntoarce-n cerul meu
Cu auzu-i de fantasmă,
Da-mi-a el să sorb mireasmă.
Mi-a da el şi mie, da,
Miere din prisaca sa,
Barem câte-o cană grea.
De-nchinare-aş altui zeu
– Greul ăsta-i cel mai greu –
N-aş mai fi atuncea eu,
N-ar mai fi pe lume ape,
Sate, rosturi, tânci, agape.
Şi s-ar stinge pe pământ
Lună, soare, cântec, vânt.

V-am cules şi v-am strigat
Să vă am, nu să vă bat,
Florilor de împărat.
Cui cânt eu, n-am mai cântat.

Cum s-asvârl în glod şi cui
Tremurul ivirii Lui,
Împăratul drumului,
Purpura parfumului?

Cupe dalbe cu eres,
Închina-m-aş cât mai des
Lujerilor voştri sfinţi
De Iisuşi între părinţi,
De părinţii între Iisuşi.

Lerui-ler, voi, mii de uşi!

Mii de uşi, mii de copii,
Lerui-ler, împărăţii,
De lumină
Ultra-plină,
Căreia din mers îi spun –
Să-i tot fie anul bun!

Să ne fie ţara ţară
Şi să râdă cine-o ară
Şi s-o are doar bărbaţii
Teferi, nesătui de spaţii
Ca vulturii şi Carpaţii!
Şi să-i strângă roadele
Sârga, nu iscoadele
Tâmpla, nu-ntâmplările
Noima, nu-nşelările.

Dalbe flori unde-nfloriţi
Domnul e cu voi, să ştiţi
Şi v-aude şi vă creşte.
Creşte timpul nefireşte
Şi în el ca într-un ou
Naşte Dumnezeu din nou,
Naşte Dumnezeu pe ţară
Primăveri din primăvară.

Colind (2)

Scutură-şi tăriile
Taina şi dimiile
Şi-l acoperă în staur
Pe Hristos cu nimb de aur.
Sub cojoc de îngeri calzi,
Domnul doarme-ntre heralzi
Şi se pârguie la El
Azimi, poame, păsări, miel –
Universu-ntreg, întreg.
Doamne, vin să te culeg!

Amiroase-n toată casa
Rugăciune ca mătasa.
Picură pe fiecare
Lucru stropi de sărbătoare.
Să te semăn, ca un rob,
În cuvinte, bob cu bob
Am arat prin mine-ogoare,

Fiu al Domnului şi Doamne,
Care vii de-atâtea toamne,
Care vii de-atâtea ierni,
Şi-n noi neprihană cerni!

Poţi intra: e larg, e soare,
Este calm, este-mpăcare,
Timpu-ncepe ca să zboare,
Pasăre cu-aripă mare.

Nici în vorbe, nici în faptă,
Aşteptarea nu mai rabdă.
Răul şi cu binele
Floarea şi cu spumele,
Cel din gând şi cel din soartă
S-au trezit că-mi bat la poartă
– Cu vibrarea diademii –
Amândoi trimişii vremii.

Îi auzi? N-auzi o stea?
Premergând venirea Ta?

Este semnul magilor,
Dragule şi dragilor,
Dragule-mpărate,
Dătător de toate!

Ard ca faclele pereţii.
Semn de-nceperea vieţii!

Sub cojoc de îngeri, Domnul
Îşi visează-n somnuri somnul,
Îşi visează-n sine sinea
Şi nu-l biruie ruginea,
Ci-l acoperă în staur
Stelele cu nimb de aur,
Aurul cu nimbu-ntreg.

Doamne, vin să te culeg!

Colind (3)

O! se face alb în jur
Ca omătul pe coburi;
O! se face alb în toate
Ca zăpada peste sate.

Tremură sub cer golaşe
Graiuri, neamuri, voci, oraşe.

Adăstând a dor şi-a mit,
Haideţi, crai din Răsărit,
Că v-aştept
Sub bradul drept,
Bradul inimii-nţelept.
Că vă strig
Printr-un covrig:
Cucurigu – cucurig!
Timp ce-anină-ntr-un cârlig.
Şi vă-ntâmpin, în cale
De omăt moale,
Sub universale
Crengi miraculoase,
Legănând pe case
Albăstrimi sfioase
Cu vedre de vin
Senin;
Cu pâne
Din grâne
Bătrâne;
Cu colaci
Cât nişte saci
De baci;
Cu poame
În năframe
De mame.
Cu miei ţintaţi
Duşi pe braţ
De taţi împăraţi.
Iar în păr
Cu flori de măr,
Adevăr din adevăr,
Salbă tânără-ntre salbe –
De flori dalbe!
De flori dalbe!

Colind (4)

Sculaţi, sculaţi flori de-omăt,
Că vin cerbii îndărăt.

Ningeţi pulberi, zboară nea,
Că trec îngeri prin perdea
Tremurând ca un polei
Şi-l aduc pe Christ cu ei!

Colind (5)

Flori de lună, flori de tei,
Magii-aduc pe Christ cu ei;
Flori de-argint cu promoroacă,
Ţara toată-i o prisacă,
Ningi poveste, cântă cracă.
Ţară cântec, ţară dragă
Îl primeşte, L-ocroteşte
Pe Iisus, pe Dumnezeu,
Fagure de cuget greu,
Singură câmpie-n vis
Ce-amiroase-a paradis.

Colind (6)

Lerui, floare, lerui-ler.
S-a născut copil în ger,
Pe tipsii de platină.
Stelele de-asupra sa
Taie, bat şi clatină,
Scăpărări, văpăi şi nea.
Stelele par straiele,
Noaptea – măruntaiele,
Platina sunt paiele.
Ascultaţi-i răsuflarea,
El e imnul şi cărarea.

Ascultaţi-i paşii, viersul,
El e liniştea şi mersul
Care scrie Universul.

Colind (7)

Iată noapte, iată nori,
Iată veste care bate
În fereastră nestemate.

Gazde bune, taţi, feciori,
Voi primiţi colindători
Cu lumină şi cu flori,
Cu credinţă şi poveste.

Doamne, vino la ferestre!

Vino, Iin, la geam şi pune
În sălaşu-acest minune,
Doamne sfinte, Doamne bune;
Pe obraz, pe grai, pe casă
Lasă linişti mari şi lasă
Desmierdări de-aromă-aleasă
Şi lumină-n căni pe masă
Şi-n copii cer de mătasă,
Ochi de zări şi zare deasă
Când surâd şi când se-ndeasă
Lângă Pomul de Crăciun
Lângă moşii care spun
Cum înoată prin nămeţi
Ca să vină cu musteţi
Şi cu daruri sumedenii
La-ndemâna lor pitică –
Lacomă de mirodenii,
Repede ca o furnică.

Lerui, florilor de gheaţă!

Şi pe inima de ceaţă
Pune murmur, pune viaţă,
Fă în lume dimineaţă
Doamne, orgă de verdeaţă!
De verdeaţă ne-ncepută,
Cugete al tuturor,
Care pleci cum pleacă-un nor,
Care vii cum vine-o plută.

Îngeri de polei ridică
De pe lume o tunică
De funingini, de moloaze.

Voi miresme şi voi raze,
La Copilul Sfânt ce vine,
Aşterneţi-i cergi senine –
Cergă nouă
Toarsă-n două,
Ţundră groasă-n
Cântec toarsă,
Crengi de zadă
Să nu-l roadă,
Zări bălaie
Să nu-l ploaie,
Şi-ntindeţi-i mările
Şi-nălţaţi-i scările
Şi-i tot duceţi zările
Hăt! cât mai departe...

Prunc fără moarte,
Prunc făr' hotare,
Din mare în mare,
Din munte în munte,
Durează-ne punte,
Azvârle oglindă!
Colindari colindă
Ca pădurea în ghindă

e Ion Caraion

Şi ne urează
Inimă trează
An sănătos
Izvoare – oglindind pe Christos,
Putere, şi aripi, şi-adânci
Vise ca şoimii pe stânci.

Lerui ler, o, brad frumos!
Brad frumos şi brad candoare,
Care tremuri peste ţânci
Care-mbeţi cu sărbătoare...

Colind (8)

Peste-ntregul cer poemul
Îşi aprinde Bethleemul.
Prag de prag şi pas cu pas,
Taină-a lacrimei din glas,
Tu înalţi la geamuri lin
Verde, creanga de măslin.

La bulboana morilor,
Umbrele păstorilor
Umplu norii zorilor,
Strigă zorii zorilor.

Magi în strai de papură
Tremură şi scapără.

Este noaptea sfântă-n care
Steaua cea din depărtare
Chiamă-şi sufletul şi dorul.
Naşte azi Mântuitorul.

Batişte de-azur şi brume,
Naşte azi Mesia-n lume.
Osana! Osana!
Răsai, cântec! Răsai, stea!

Colind (9)

Scăfârlia cerului
Pulberea boierului
Oasele-nţelepţilor
Bărbile nedrepţilor
Datina strămoşilor
Pintenii cocoşilor
Umbra ticăloşilor.

Lerui-ler, pe unde trec
Roibii timpului zevzec
Hula mării, vântul sec –
Ori ne-nghesuie la-nec
Ori ne duc pe ape-alene
Ori ne strigă să ne-mpene;

Vremea treieră-n gheene
Ape depănând şi ape –
De-aţi veni măcar aproape
Magi călări, închinători,
Să se plece, să ne scape
Ochiul vostru de comori
Să ne scape de la nori,
De la foc, de la potop
De la rău, de la-mpilare,
Galopând un sfânt galop
Aţâţând jur-împrejur
Mari taifunuri de azur,
Să miroasă-n lan a soare
Să miroasă-n soare-a lan –

La ani mulţi şi la mulţi ani,
Teferi domni, feţi năzdrăvani,
Călărind pe munţi umani,
Îngeri zvelţi, cu luntrii line,
Şi lumine, şi lumine,
O! mirifice turbine.

Colind (10)

Cu-omenirea după ea,
Albă stea
Călătorea
Şi-a oprit la Bethleem.
– Doamne, parcă Te vedem!

Paiele-s de ger şi gheaţă.
Se naşte în staul viaţă.
– Doamne, parcă baţi din faţă!

Gros omăt ca lânurile,
Vântu-nfoaie fânurile.
– Doamne-ntinde mânurile!

Mânurile Tale,
Sacre, ideale,
Doamne, fă-le cale!

Fă-le cale să se ducă
Pe sub cerul mut, nălucă,
– Doamne, nu-i tâmpla uitucă...

Şuiere vântu-n urechi,
Ba răzleţe, ba perechi,
Colindăm colinde vechi.

Întunericul mănâncă
Piatră şi se face stâncă.
– Doamne, câtă iesle-adâncă!
Vântul fluieră prin foi.
Ne-amintim de ei, de noi...
– Doamne, suntem amândoi!

Eu cu Tine. Singuri. Ger.
Trece, fără paşi, prin cer
Fiu-umilului dulgher.

I-am făcut un semn cu mâna
Tu L-aşteaptă la fântâna
Unde e-nhumată zâna.

Când s-o coborî să-L iei
În minciocul de polei
Şi-o să fim pe lume trei.

Şi-o să ne clădim colibă
Hăt, în nori, că n-o fi hibă,
Pe-o aripă ce se-mbibă
De risipă şi fioruri...

Dormi în pace, după storuri,
Prunc din sacre chihlimbare!
Nani! Nani! Va fi soare...

Colind (11)

Vin colinde... Convoi plin
De aleanuri şi de-alin,
De extaze
Şi de raze
Peste-o lume de topaze,
Peste-atâta lume mare,
Scufundată-n aşteptare.

Un vecin trimis de pronii
Spală timpul de dihonii.
Ce vecin sau ce străin
Umblă-n flăcări şi destin
Şi desface fără dalte
Lanuri de mistere 'nalte,
Vălătuc nemărginit
De enigmă şi de mit?

Chiar pe Fiul Său din vis
– O explozie de brume –
Domnul Dumnezeu pe lume

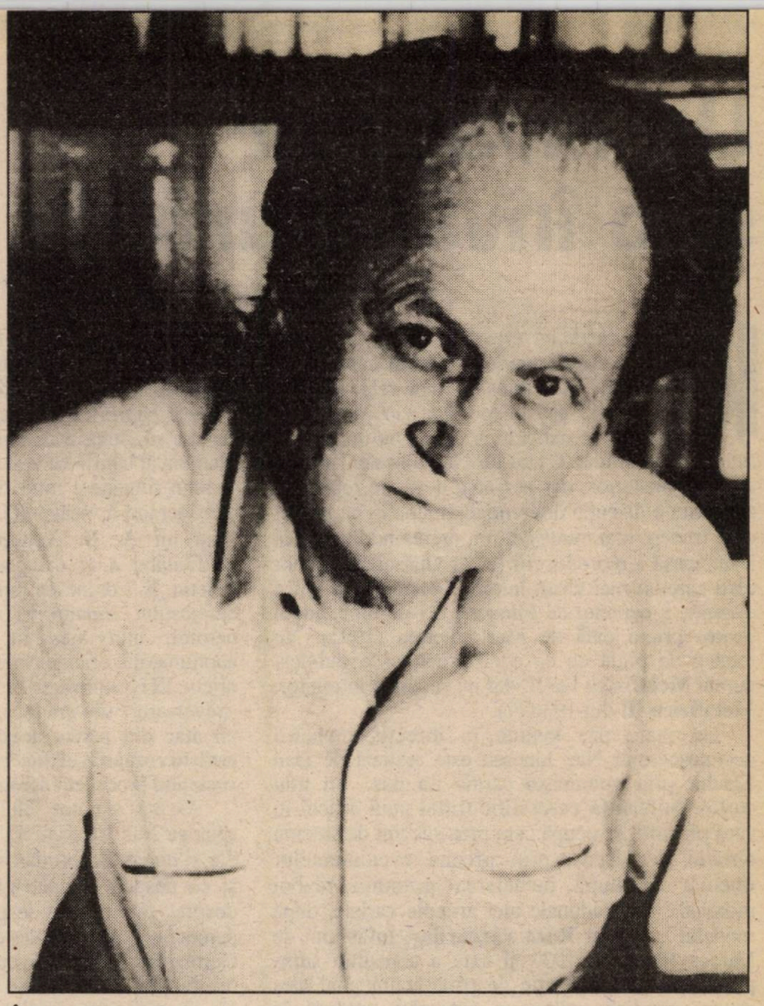

În uimire l-a trimis.
Şi-ntorcând vecia, leatul,
Cetele de îngeri mii
Prin milenii de făclii
Cu aratul, cu uratul,
Fost-a coborât uşor,
La fereşti colindător,
Mesia-mpăratul!

Colindăm viaţa cu El,
Prinţi ai unei noi busole.
Slavă, firii! Nins inel
De elan şi-aureole...

Colind (12)

Doamne-ai rătăcit poteci.
Treci tărâmuri seci şi reci.
Vaduri tai, tăiaşi munţi grei.
Plumbul atârna de ei.
Mişunau prăpăstii... frici...
Eşti aici, rămâi aici!
N-o să-ţi pară-amar şi rău.

Împrejur e gol, e hău.

Şi când baţi cu ea, când baţi
Cu nuiaua visului,
Ca din pleoape de-mpăraţi
Prevestind abisului,
Bezna se despică-n două
Moare moartea, viaţa naşte.

Mişunând sub iarbă nouă,
Pier paianjeni, fug rădaşte,
Noua iarbă-a-nminunării
Pridideşte-ntinsul zării
Şi preschimbă-n jucării
Mersuri mici şi cafenii.
Ori le iscă flori şi zale
Mersurilor iernii-agale.

Iarna groasă, cu cojoace,
Scaldă în miracol totul.
Cerbii-noată-n cer cu botul
Ca o catifea albastră

Şi ce cald e-n casa noastră,
Şi ce proaspăt miros urcă
Peste vremea ca o furcă,
Din al cărui caer gros
Te uiţi, Doamne, seara-n jos!

Ia te-aşează, ia pofteşte
De la noi să-nfrupţi ceva!
Om cina pe româneşte
Cu ce-o fi, cu ce-om avea.

Uite lingura şi blidul
Uite cum dispare zidul,
Uite cana, uite plete,
Uite miere, frunţi, altoi –

Soarbe-le pe îndelete,
Dă-ntristarea la perete
Şi rămâi aici la noi!

Cerbii-noată-n ceruri cete,
Mică-i jalea unde-s doi –
Lerui-ler, omături moi!
Şi planete! Şi planete!

Colind (13)

Numai drum, şi drum, şi drum e.
Ninge-n vale, ninge-n lume,
Ninge-n calea magilor,
Ninge-n ţara fagilor.
Îngeri mugurind pe lire,
Peste brazi şi-n amintire,
Peste vise, peste fire,
Cu Iisusul de iubire;
C-un Iisus mai sus ca luna
Care spulberă minciuna;
C-un Iisus mai dalb ca dalba
Slavă care-şi saltă salba.

La fereastră ori la clanţă,
Lerui, cântec de speranţă!
La mânerul uşii voastre,
La urechea nopţii-albastre,
La uşorul dintre glastre,
Lerui-ler, tării şi astre!

Un învățător și o învățătură de minte

de ALEXANDRU GEORGE

Iorice reeditare este binevenită; am privit cu această convingere toată cascada de apariţii mai bune şi mai rele cu care editurile noastre de stat sau particulare gratifică publicul şi care s-au dovedit în linii mari oportune. Cazul lui Nae Ionescu, scriitor aproape misterios, dar personaj de mare reputaţie, ar merita o discuţie diferenţiată, mai ales că pentru el se trudesc mai multe edituri, preferând însă calea lesnicioasă a reproducerii (chiar anastatice) a unor cărţi care au mai văzut lumina tiparului. Cu unica excepţie a cursului de **Filosofie a religiilor**, editat pentru prima dată de Marta Petreu (1993). Nu înţeleg de pildă de ce ed. Humanitas a publicat numai **Metafizica** I şi II, dar nu şi cursul întregitor, **Metafizica** III din 1936 (?).

Un mare pas înainte în direcţia revelării necunoscutului Nae Ionescu este realizat de Dan Ciachir prin volumaşul căruia i-a pus un titlu curios, **Suferinţa rasei albe** (titlul unui articol în care filosoful se ocupă cam prea succint de situaţia omului din Apus, prin prisma evenimentelor imediat de după încheierea primului război mondial). Sunt adunate aici articole variate, după modelul culegerii **Roza vânturilor,** înfăptuită de Mircea Eliade în 1937 şi care a constituit sursa principală de informaţie de până acum, mai ales asupra gândirii politice a autorului, tradusă în articole mai ales din **Cuvântul**. Ele dezvăluiau un antidemocrat înverşunat, un oponent total la ideea parlamentarismului, a regimului liberal predominant atunci în ţara noastră, un negator, de plano, al realizărilor României moderne. Depăşind conservatorismul moderat al profesorului său Rădulescu-Motru, el este un antiraţionalist furibund, făcând uz doar de apelul „la viaţă" pentru a combate mai bine orice teorie, la „organic", pentru a umili pe doctrinari şi pe ideologi, spiritele raţionaliste şi scientiste, în fine, chiar pe logicieni. Dan Ciachir, care face şi o prezentare a profilului spiritual năist, îi atribuie o constantă atitudine ortodoxizantă, ceea ce este desigur o permanenţă a gândirii sale, accentuată însă mai ales spre sfârşitul carierei sale destul de scurte, redusă la două decenii. Să observăm totuşi că profesorul a fost un laic, dascăl de filosofie şi mai ales de logică, la o universitate din Bucureştii interbelici. Iar mai înainte trecuse printr-o fază nihilistă, bolşevizantă, se apropiase de cercurile catolice în timpul războiului la München şi asistase la revolta comunistă în Germania, pentru a păstra o constantă curiozitate, ca şi pentru ceea ce se petrecea în Rusia, a cărei răsturnare nu a blamat-o niciodată. Cred că în el componenta anarhic-plebeiană era mai puternică decât cea creştină, pentru el ortodoxismul fiind doar forma supremă de negare a spiritului modern în viaţa intelectuală, în politică, în filosofie.

Articolele publicate de Dan Ciachir datează cu precădere dinainte de a-şi găsi Nae Ionescu vocaţia de gazetar şi inspirator politic prin **Cuvântul**, la care va ajunge mai târziu director, şi sunt culese din **Noua revistă română**, **Ideea europeană**, apoi **Predania**. Curiozitatea semnificativă e că ele au apărut, în covârşitoarea lor majoritate, semnate bizar cu pesudonime, ceea ce surprinde la un om de afirmaţii nete, de stil agresiv şi de suficienţă atoateştiutoare. Se dezvăluie aici omul de penumbre care s-a dorit şi a fost acest „învăţător", care oricum ar fi trebuit să se bazeze şi pe exemplul personal şi să-l invoce învăţăceilor săi. Cel care a fost iritat de acest procedeu, care încălca o regulă elementară gazetărească, aceea a responsabilităţii unor afirmaţii sub semnătură, a fost E. Lovinescu, pe care-l vedem persiflat la apariţia primului volum din marea sa carte **Istoria civilizaţiei române moderne** (1924). Nae Ionescu, descoperind de la primele pagini că lucrarea e a unui spirit liberal care se străduieşte să explice şi să justifice marele moment al Unirii celei mari, al victoriei şi realizării statului românesc modern, aruncă cât colo cartea, considerând-o neavenită, deoarece se înscrie în linia lui A. D. Xenopol şi Pompiliu Eliade, nemeritând a fi discutată nici cât lucrările lui Zeletin. E. Lovinescu replică indignat, amintindu-i curajosului anonim că acesta este un procedeu neloial, mai ales în polemică, sub masca anonimatului oricine putând afirma orice, împotriva oricui. El îşi aminteşte că încă din 1911 (dată la care „adversarul" său era încă student) avusese parte de un atac din partea acestuia semnat A, în **Noua revistă română,** căruia îi răspunsese încă de atunci, veştejind procedeul acesta neloial.

Ascuns sub tot felul de pseudonime, trebuie spus că Nae Ionescu era nu numai foarte temerar, dar şi divers în abordarea problemelor; scria variat şi cu destulă competenţă despre cinematograf şi despre feminism, despre revoluţii şi despre democraţie, dar mai ales despre situaţia politică din Germania, pe care o cunoştea foarte bine; cuta reacţionară nu se vădise atât de clar. Nae Ionescu era un spirit care asimilase experienţa germană şi se formase în climatul acestei ţări. S-a arătat de mult (şi eu însumi am făcut-o în articolele de care, din motive tactice, actualul editor nu pomeneşte) că distincţia între societate şi spirit comunitar îi vine de la Tönnies, ideea „organicului" şi a pseudomorfozei de la Spengler, legarea capitalismului şi democraţiei de spiritul protestant e o adaptare nemărturisită din Max Weber, în fine, funcţia epistemologică a iubirii e o idee larg dezvoltată de Scheler. Cu acest bagaj de cunoştinţe, înarmat cu experienţa extremismului german, de la expresionism la revoluţionarismul marxist, Nae Ionescu a făcut figură de mare original, meritele lui existând desigur, chiar în adaptări, dar ar trebui analizate în spirit critic. Să sperăm că se va ajunge şi în faza aceasta...

Deocamdată am trecut de la negaţie şi insultă la hagiografie, prezentarea lui Dan Ciachir fiind o dovadă. Ea eludează toate numeroasele semne de întrebare pe care le ridică o biografie şi o carieră atât de distorsionate şi vede (în acelaşi spirit cu naivul Mircea Vulcănescu) în eroul său un atlet al ortodoxiei şi o victimă a marilor duşmani ai neamului. În realitate, principalul duşman al lui Nae Ionescu şi-a fost el însuşi, nu societatea în care s-a bucurat de succese nesperate, fabuloase dacă ne gândim la punctul de unde a plecat. S-a putut astfel îmbogăţi (cam în contradicţie cu preceptele evanghelice de sărăcie), a dus o viaţă foarte liberă din punct de vedere sentimental (în ciuda ascetismului pe care-l preconiza ciracilor), s-a bucurat de onoruri pe Pământ (recomandând altora să le caute în Cer), totul în societatea liberală care i-a asigurat putinţa instruirii şi învăţăturii (ca elev, student şi profesor) dar pe care voia s-o distrugă. În fine, a fost un foarte influent gazetar, în regimul de maximă libertate a presei şi totuşi voia desfiinţarea ei şi instaurarea dictaturii...

Dan Ciachir poate scrie totuşi cu seninătate, trecând peste toate acestea: „Şi totuşi pare bizar ca oameni atât de deosebiţi între ei precum regele Carol, mareşalul Ion Antonescu şi cei doi dictatori comunişti să fie atât de porniţi pe un profesor de filosofie şi un gazetar. Nu cred să fi existat, cel puţin la noi, un intelectual care să fi realizat o asemenea performanţă" (p.11). Chiar aşa? Dar Iuliu Maniu sau Dinu Brătianu, printre atâţi alţi eroi ai democraţiei şi liberalismului? A-l amesteca pe Nae Ionescu cu aceştia dar şi cu Pasternak şi Soljeniţîn (p.12) e o aberaţie. Căci el a murit şi a fost îngropat de expresiile regimului totalitar pe care l-a preconizat el însuşi printre primii în ţara noastră şi cu stăruinţă...Şi apoi, nu cred că alde Gheorghiu-Dej sau Ceauşescu erau preocupaţi de Nae Ionescu, nici nu cred că auziseră măcar de el. Iar sub regimul lui Antonescu i-au apărut nu mai puţin de patru cărţi, iar numele lui putea fi pronunţat oriunde. Iar Carol al II-lea nu l-a persecutat decât la urmă, după ce s-au certat, înainte profesorul fiind un intim al regelui, un fervent susţinător al întoarcerii acestuia în ţară şi al luării conducerii sub forma unei dictaturi personale. Că această dictatură (cu tot tacâmul ei: desfiinţarea libertăţii expresiei, nesocotirea libertăţii personale şi abuzurile de tot felul) i-a fost fatală lui Nae Ionescu este cu totul altceva. Dar mai ales ar trebui să fie sigur ceva: o excelentă învăţătură de minte.

Singură împotriva președintelui

■ Colind pentru Ion Cristoiu

De la grădiniţă am fost învăţată să-mi iubesc Preşedintele. Aşa îmi spuneau tovarăşele educatoare. Iar eu eram cuminte. Mai târziu aveam numai 10 la purtare şi visam să devin actriţă. Dar mai mulţi tovarăşi din liceu mi-au spus că nu e cazul. Pe atunci liceul „I. L. Caragiale" unde învăţam era plin de miss-uri în Mercedes-uri. Aşa că am renunţat. Matematica nu-mi prea plăcea, dar m-am gândit că e mai bine să dau la o politehnică. Aşa era moda pe atunci. Până la urmă n-a mai fost nevoie: a venit Revoluţia. De atunci idolul meu este Ion Cristoiu, cel mai mare ziarist român al tuturor timpurilor. M-am dus la el tremurând de emoţie. **„Ce vrei"**, m-a întrebat idolul de la înălţimea condiţiei sale. **„Să fiu ziaristă"**, i-am răspuns îmbujorată. **„Cu ce te ocupi?"**, m-a întrebat. „Cu nimic. N-am reuşit să intru încă la facultate", i-am răspuns. **„Nici nu e nevoie de mai mult. Eşti exact genul meu de colaboratoare".** mi-a zâmbit părinteşte domnu' Cristoiu şi m-a mângâiat pe obraz, făcându-mă să mă simt fericită, fără nici un motiv. Din ziua aceea am început să lucrez pentru domnu' Cristoiu. N-am regretat nici un moment. Mai ales că spre marea mea uimire am constatat că redacţia era plină de oameni fără nici un fel de facultăţi. Mulţi erau actori sau regizori. Nu mai aveam nevoie nici să mă duc la teatru după ce îmi petreceam o zi la redacţie. Mai mult, nici nu cutezam să visez. Dar, după trei ani de slujbă sub bagheta domnului Cristoiu, m-am gândit să fac ceva ca să fiu remarcată şi demnă de el. Nu era uşor mai ales că se ştia că îl iubisem sincer pe domnul Preşedinte la grădiniţă. Dar, când îl zăream pe domnul Cristoiu venind la redacţie împconjurat de falnici bodyguarzi fără să vreau mă gândeam la domnu' Preşedinte. Dorind să-i devin mai apropiată domnului Cristoiu, am început să-l ponegresc pe Preşedinte. Şi după o lună m-am trezit... ca-n film singură împotriva preşedintelui.

Anca Ionaş

Reverii deconstruite

de AL. CISTELECAN

Un poet de ţarină şi de luncă, rămas mai degrabă cu sufletul decât cu scriitura în iremediabila păşunistă, este Mihai Traianu. El uzează de vetusteţe într-un mod provocator, de nu chiar ostentativ şi, pe de altă parte, se străduie să modernizeze ceea ce poate fi modernizat în complexul poemului. Dar îndată ce se atinge de stratul mai profund al sensibilităţii sau când mobilizează dinspre sentimentalitate, retardarea de fond copleşeşte instrucţia actualizării de suprafaţă. Retorica lui, disimulantă şi ironică, e un fel de gimnastică de înviorare sau de reanimare a unei inimi răpite cu totul de nostalgii desuete. Când zăbala ironică pusă propriei sensibilităţi cedează, poemele glisează într-o preţiozitate emfatică, dedată la suavităţi şi dramatisme disciplinate. Poetul îşi mioritizează reveriile, punând o grilă tragicoidală peste o delicată extază naturistă: „Să fii răstignit pe un timp de florii// Cerul un blând sicriu/ în albastru să te primească pământul/ luna zorilor sfeşnic/ şi giulgiul de rouă// Cumpăna fântânii crucea la căpătâi/ şi în sfânt menestrel al cintezoilor/ să pogoare salcâmii şi lumea/ în vârful unghiilor tale neînsufleţite// Şi din măduva ta să crească iarba/ şi văzduhul şi piatra/ şi ochii aşa-zis ai domnului“ (**Pe un câmp de flori**). Această distilerie de melancolii tradiţionale funcţionează, când cu acurateţe, când cu precauţie, în toate poemele din **Trecerea râului** (Ed. „Sophia“, Arad, 1993).

Volumul reproduce în deschidere pe cel cu care Mihai Traianu a câştigat în 1977 concursul de debut al „Daciei“ – **Stăpân de pajişti**, fără ca între inedite şi acesta să existe un clivaj accentuat. Diferenţele se contabilizează mai cu seamă în registrul retoric, unde Mihai Traianu a devenit mai metodic în a-şi contrapune autoironia sensibilităţii. Dar chiar dacă el s-a programat retoric în contra propriei sensibilităţi, când întâlneşte o temă supraponderală în duioşie precauţiile sale nu rezistă presiunii lacrimale şi poemul se întoarce la sintaxa emotivă şi pompoasă: /.../ „despre altarul mamei acum dar sfinţit cu lacrimi amare/ pentru cel ce i-am fost ca un mormânt din început/ pentru că sânul ei mi-a fost altar viu de iubire/ pentru că ochii ei au zărit steaua-mi nefericită demult/ pentru că niciodată de linişte nu a avut parte/ când fiul ei cel risipitorul şi tâlharul de rouă mereu/ pângărind fără voie totul în zădărnicie pe râu luminând“ (**Despre altarul mamei în durere luminând**). Folosindu-se de propria desuetudine ca de o provocare, chiar dacă nu merge cu ea până la bravură, Mihai Traianu o mai şi trăieşte, din loc în loc, cu sinceritate, sintonizându-şi poemul cu sensibilitatea. Poemele lui rulează, de fapt, un fond duios, de înfiorări imediate şi temeinice şi aţa le trage la reverie. Ciclurile înseşi sunt construite stelar, cu un motiv central pe post de pilon sau pripon, de care poetul se depărtează şi se apropie într-un fel de vals al sensibilităţii. El chiar ostentează această centralitate, riscând o inflaţie a motivului, cu atât mai mult cu cât acesta nu iradiază la modul simbolic, acţionând mai degrabă ca o simplă vehemenţă şi obsesie lexicală. Într-o astfel de situaţie, în acelaşi timp privilegiată şi precară, se află „râul“, o realitate poetică mai curând redundantă decât bogată. Există în poemele lui Mihai Traianu o tentaţie de a mitologiza prin recurenţă „stihia“ naturală şi de a-şi lăsa sensibilitatea să cristalizeze în reverii invadate de bucolism. Dar peste această tendinţă a inimii poetul pune de îndată o distanţă ironică, sperând să obţină efectul de reverie mai degrabă prin deconstrucţia acesteia decât prin asumarea ei. El mobilizează în această operaţie de subminare atât o ironie tandră şi bonomă, fără corosivitate, cât şi o tehnică de caricare a dicţiunii, împingând spre un exces calculat artificialitatea ei. Amândouă servesc însă, în aceeaşi măsură, de precauţii şi de reactivi, miza poetului fiind de a stinge starea paradisiacă a reveriei pe o cale tensionată aparent disfuncţională. Dar cu cât aceste strategeme de distanţare sunt mai eficiente, cu atât accesul la reverie e mai liber, de nu chiar ineluctabil. Mihai Traianu sugerează astfel un mod imperios al propriei sensibilităţi, un ritm hipnotic al evoluţiei ei: „Să-ţi spună fiul în adoratele primăveri/ mereu cu iarba cu râul ai de lucru/ nu vezi decât iarbă decât râu/ cu iarba cu râul te trezeşti în zori/ vorbă nu ai decât iarbă de râu/ braţele îţi aduc a iarbă a râu/ precum iarba te clatini precum râul/ prieteni nu ai decât iarba râul/ de inimă de iarbă de râu te plângi/ atât de însingurat în iarbă pe râu/ te risipeşti cu iarba cu râul/ vei umbla aplecat de iarbă de râu/ mai linişteşte-te cu iarba râul/ aşa vei ajunge cu vremea/ de minune lumii cu iarba cu râul/ de iarbă de râu te vei prăpădi/ şi o să-ţi crească iarba râul pe ochi/ cu tot adevărul tău de iarbă/ cu tot adevărul tău de râu“ (**Cu vremea iarba râul**). Poetul îşi canonizează astfel propria vetusteţe, dându-i o robusteţe şi o ineluctabilitate de magnet metafizic. Melancoliile sale sunt agreabil tensionate şi distorsionate, dar versurile au adesea gustul fad al scândurii uscate. Cu sufletul rămas în urmă şi cu retorica adusă la zi, Mihai Traianu e departe, totuşi, de a fi un poet scindat. Disimulările la care e forţat nu fac decât să sporească vegetaţia sensibilă a melancoliei.

Lecţia sau drogul Crăciunului postmodern

de ADINA MAVRODIN

Crăciunul postmodern se învaţă în ultima zi de curs sau seminar a adolescenţilor, în ultima săptămână a părinţilor robotitori spre ţelul celui de-al treispezecelea salariu sau al onorării carnetului de şomer, dar cel mai eficient ,în postul negru al bunicuţilor ronţăitori de biscuiţi vărsaţi, la kg. În faţa multicolorelor TV(A)-uri ei îşi văd numele solicitând hapurile ultradevoratoare de pensii care, odată devorate, să-i re-pună în circuitul de valori comerciale – mijloc de obţinere a spaţiilor de locuit, pre-destinate să-i ţină treji doar pentru ca să vizioneze măcar – ca la Revoluţiune – „evenimentele“.

Crăciun: fie că este vorba de un Mesia revoluţionar (rebel) gen Marian Munteanu care, ce-i drept, a suscitat o serie de substituiri interesante ale distribuţiei sale în rol principal, fie că este vorba de Iisus pe care preferă să-l contemple în icoană, nicidecum prin palimpsestul incomod al lui Ilie Ilaşcu!... Evident, aşadar, plictisul, spleenul, declinul celor de vârtsa a III-a! Tinerii, privilegiaţi, cu documente de eroi ai revoluţiei ţinute de regulă în mâini – ca să nu se spună că au mâinile legate – se plimbă în cerc, pătrat, dreptunghi şi alte forme geometrice fixe cu iz de poem cu fomă fixă, exact pe lângă SOFITEL, unde snobismul de staniol se reflectă democratic în special şi prioritar prin ecranul magnificei WORLD TRADE PLAZA. Pentru puşti, Crăciunul se realizează ispititor ca un colaj SF, proiectat pe acest imens ecran – expresie sintetică a democraţiei preţuite major! Alături, în incinta premodernă a fermei animalelor, entuziasmul a scăzut considerabil şi portocalele, stafidele, nucile au început a intra în desuetudine şi păcat de a mânca de dulce, acum, în ajun, când snack-urile, dropsurile şi „always Coca-Cola“ au preluat startul. Dincolo de oftat, căscat sau/şi rumegat s-a înregistrat receptivitatea, deloc amorţită – ca în anii precedenţi – faţă de elementele avangardiste, rousseauist/ existenţialiste – în funcţie de condiţii(uni): muntele covârşitor – costisitor şi marea mansardă (ne)raţionalizată cu proprietarul irascibil care de Crăciun se odihneşte şi de efectele bioenergizante din Parlament.

Noi, în schimb, am experimentat metoda cocktail-ului nostru miraculos care ne face mai lucizi; de pildă, noi ne depăşim handicapul conştientizând că este mai uman să luăm câteodată în loc de un drog un cocktail relativ expirat. Crăciunul nostru, al celor cu handicap, este un drog poate, dar avem consolarea expirării termenului de garanţie!

Sărmanele bune intenții

Despre prețiozitate

de DAN-SILVIU BOERESCU

De Crăciun, poporul român vrea întotdeauna să-şi ia, se pare, şi raţia de literatură! Românul – o ştim bine – s-a născut poet şi, de vreo jumătate de secol încoace, a renăscut ca eseist (vezi şi furibundul pamflet al lui Camil Petrescu – **Despre eseu sau Tutti frutti**). În aceste circumstanţe, nici că aş fi găsit o carte mai potrivită de recenzat acum, în preajma sărbătorilor de sfârşit de an, decât volumul soţilor Dan Bodea şi Cornelia Călin-Bodea, intitulat atât de tranşant **Etern şi emblematic în devenirea neamului românesc** (Ed. SAS, Bucureşti, 1994), mai ales că din sumar nu lipsesc teme precum **Împărătescul la români – Crăciunul, Colinda românească, Sărbătorile de iarnă – Boboteaza** ş. a.

Din câte am auzit, cei doi autori sunt reputaţi cercetători în domeniul folcloristicii. În plus, din emfatica prefaţă semnată Dr. Ioan Godea, am aflat că volumul de faţă este o „casă cu totul (sic!) ceea ce pretinde o construcţie demnă de a înfrunta timpurile şi de a se face văzută, auzită, păşită, locuită şi încununată de prezenţa pruncilor". S-ar zice, un supermanual de puericultură, combinat cu Sanda Marin şi „Medicina în familie", totul învăluit într-un nimb de pioşenie, tinzând spre sacralitate.

Din păcate, prezentarea din prefaţă corespunde chinuitor de mult cu realitatea „emblematică" a „devenirii" textului. Una este să fii specialist de seamă în domeniul etnografiei, al culturii populare, alta este să-ţi consemnezi rezultatele cercetărilor sub forma unui text cu pretenţii literare. În cazul de faţă, confuzia dintre limbajul ştiinţific şi cel artistic se vrea eliminată în cel mai nefericit mod cu putinţă, prin folosirea unui limbaj bombastic, acuzat metaforic, în care elocinţa sare peste cal la modul cel mai... folcloric:

„Meşterul Manole este zidire. Mioriţa este zidire. Meşterul Manole este artă. Mioriţa este artă ridicată la sublim. Mâna divinităţii se simte. Pecetea harului este pretutindeni" **et caetera**. (Şi n-am citat decât primul paragraf al cărţii!)

Sclavi ai unui stil care nu refuză cuvântului nici o podoabă, ai unei calofilii ce se vrea spiritualizată, dar decade în banalitate encomiastică, autorii nu pot renunţa nici o clipă la consumarea propriilor emoţii înfiorate, pe care – poate – le consideră revelatorii pentru masa de cititori, văzută ca o mare şezătoare, undeva la ţară. Rezultatul nu poate fi decât o înşiruire savantă de vorbe de clacă, al căror ritm agresiv sufocă bunele intenţii iniţiale. De pildă: „Istoria are sens, are înfrunzire şi plinătate dacă este adăpată de şoapta înalturilor". De aici şi supărătoare truisme: „Progresul omului pe pământ nu exclude întrepătrunderea şi împărăţia lui Dumnezeu" ori redundanţe jenante: „De-a lungul timpului au existat multe forme organizatorice în care comunitatea oamenilor îmbracă aspecte de fiecare dată distincte" (pag.15). Iată un raţionament „emblematic" şi „etern" pentru neamul românesc: „Creştinismul a avut un pronunţat caracter popular, de aceea rămâne sâmburele istoriei române şi garantul nestrivirii ei" (pag.17), **model** de preţiozitate în exprimare în ciuda unui evident bun simţ al afirmaţiei luate în **modul**.

De la meditaţia asupra credinţei (noician „sâmbure **de a fi** al istoriei româneşti") se ajunge, logic, la cea asupra credinţei, summum al spiritualităţii, nu-i aşa? Păi, cum să nu: „Creaţia este înscriere în istorie, biruinţă. Creaţia este stropirea trăirii cu lacrimi şi curcubee de crini. Creaţia este înfrângerea stihiilor şi angajarea pe drumul cunoaşterii – înţelepciune" (pag.17)... Şi dă-ne nouă, Doamne, putinţa de a îndura apoftegmele! Şi metaforita!! Şi tentaţia reînnoită de a literaturiza tot ce mişcă-n ţara asta, râul, ramul, ieslea sfântă!!!

Fireşte, interesul major al acestei recenzii constă în a surprinde, dincolo de stilul imposibil al cărţii, acele momente privilegiate ale existenţei româneşti care sunt, în cheie creştină, **sărbătorile de iarnă.** Din nefericire, nici în textele dedicate Crăciunului sau Bobotezei, bunăoară, soţii Bodea nu-şi exprimă propensiunea natural-folclorică de a agăţa „ghirlande la grumazul de frumos al neamului", ca la pagina 83: „Neamul românesc este făclie spre Iordan, care se cheamă fie Mureş, fie Someş, fie Olt, totul doinitor şi doritor de-a se încuprinde în plinătatea vestirii". Aşişderea, în pagina imediat următoare: „Crăciunul este prinderea luminii, cu ochi nedeprins **încă cu** (sic!) lumină, cu fire nedeprinsă **încă cu** zori, cu scăldarea în rouă, cu muzica decantată de plaiurile arătate ochiului desfăcut de întuneric". Beţia amvonului îi încearcă, duhovniceşte, pe autori şi atunci când celebrează, în pagină, magia colindelor: „Ne-am împlinit în limbă şi am ostenit în a urma, durând, drumul păstorilor sau neodihna magilor. Colinda reprezintă treapta cea mai de sus, zbor **a** (sic!) neamului nostru de teluric spre infinit, pătrundere în singura cetate nebiruită, necucerită decât de puritatea sufletului întunat în rugă" (pag.55). Aproape că ţi se taie respiraţia atunci când citeşti asemenea rânduri, preţiozitatea stilului stându-ţi în gât asemenea unei felii de gutuie (de ce nu, fruct charismatic al spunerii preaspuse, dacă mi-e permis să parafrazez!). Or, dacă nu ţi se taie răsuflarea, cu siguranţă vei simţi că-ţi tremură picioarele... spirituale: „Crăciunul apare ca un negătat cutremur care încearcă poarta sufletelor omeneşti" (pag.67).

N-aş vrea să închei această iconoclastă – vai, mie! – recenzie, fără a aminti textul cel mai delectabil, inserat în volum, în chip „emblematic", chiar la final: **Universalitatea unei harfe,** prin care se transcende în absolut poezia lui Yunus Emre (???). Respectivul poet „se înscrie ca o privighetoare în mijloc de codru, unde se poartă verdele spre buzele de miel" (pag.158). Mai mult decât atât, „universalitatea lui Yunus Emre hodineşte în rădăcină comună cu marii făclieri şi prooroci ai neamurilor, deoarece cuvânt întrupat cer scoborât arată" (pag.159). Ţine-mă, Allah!

...Un gând creştinesc la final, la Sărbătoarea Naşterii Domnului, mă conduce la următorul silogism: a). pomul de Crăciun este, într-adevăr, o axă a lumii, un simbol de fertilitate şi lumină (steaua de vârf); b). cartea soţilor Bodea, receptată de mine acum, ar putea fi şi ea un „brăduleţ, brăduţ drăguţ"; c). atunci de ce n-ar elimina autorii beteala retorică inutilă, becurile multicolore şi stridente, strălucind de metafore, şi mai ales zăpada artificială izvorâtă din spray-ul unui stil preţios, pompos, pompieristic? Căci, se ştie, de la bradul de Crăciun ni se trag atâtea incendii inutile, în ciuda sărmanelor bune intenţii cu care a fost împodobit...

«Literatura diasporei»

de CORNEL UNGUREANU

În proaspăt îmbobocita noastră economie de piaţă, o sursă de venituri este cetăţeanul şcolar, care trebuie să citească bibliografia **pentru a lua note de trecere.** Şi cine să scrie cărţile de trebuinţă decât dascălul iute de condei care a citit programa ministerului?

Se scot bani din Eliade, Ionescu, Cioran, din Voiculescu şi Panait Istrati, din Noica şi Steinhardt, vânduţi repede de editori care fac din eficienţă scopul vieţii lor. De că-i condamnăm? Ar fi cazul să nu trecem prea repede, însă, peste cei care dau girul maculaturii multilateral dezvoltate, fiindcă fiecare dintre cărţile improvizate poartă girul unor instituţii ce ar trebui să fie responsabile. **Literatura diasporei** a lui Florea Firan şi Constantin M. Popa este „avizată de Comisia Naţională de Limba şi Literatura Română a Ministerului Învăţământului". Mă întreb: cine face parte din această comisie? Ce calificare au cei care fac parte din această comisie? Sau dacă – aşa cum presupun – sunt personaje calificate – de ce n-au citit cartea pe care o avizează?

Las la o parte structura cărţii: am înţeles că ea „răspunde cerinţelor programelor şcolare". Iau doar notele bio-bibliografice ale autorilor antologaţi. Aron Cotruş ar fi fost exmatriculat din cauza unei poezii publicate în **Românul** din **Craiova**. Ar fi întemeiat la Arad ziarul **Românul**, mânat de o adevărată obsesie a Olteniei. În 1915 Aron Cotruş, de afurisit ce e, scoate la Timişoara **Gazeta de Transilvania.** Citesc şi mă minunez. Ceva mai jos, încercând să arate şcolarilor de ce Aron Cotruş e un poet teluric, autorul prezentării precizează: **„Pământul este, în primul rând, mama fiinţelor vii. Eminescu însuşi, ca poet naţional, apreciază I. D. Bălan, comentând amplul poem din 1939 – e fiul acestui pământ şi al acestei istorii."** Şi un pic mai departe: **„Cuvintele în poezia lui Cotruş irump pătimaş, observă acelaşi cercetător, ca nişte izvoare termale, cu o forţă aprinsă..."**

Nu-i exclus ca ilustra Comisie a Ministerului să fie patronată de însuşi I.D. Bălan. Oricum, spiritul lui nemuritor pluteşte asupra acestor pagini.

Oarecum surprinzător (să fie o şotie a programei?) apare în antologia Firan – Popa Tristan Tzara. Omul e însoţit de o prezentare la fel de năzdrăvană. Lipsesc citatele din I. D. Bălan. Mult mai interesantă e secţiunea consacrată lui Virgil Gheorghiu: aflăm despre el că **„din cauza dragostei pentru Laleaua Neagră (alias Ecaterina Burbea, de origină israeliană) este silit să renunţe la meseria de jurnalist"**. Ar fi, carevasăzică, o victimă a regimului antonescian. Virgil Gheorghiu ar fi o victimă multilateral dezvoltată: silit să accepte un post de diplomat **„trăieşte sfârşitul războiului în pribegie..."**

Ca să-i mai îndulcească necruţătorul destin, autorii antologiei îi dăruiesc (treacă de la ei!) opera poetică a lui Virgil Gheorghiu, autor pe care referenţii de la Ministerul Învăţământului l-ar dori – înţelegem – suprimat: ajunge un Virgil Gheorghiu pentru o cultură ca a noastră.

Aşadar în bibliografia parizianului se revarsă volume ca **Poeme** (E.p.l., 1966), **Curent continuu** (Ed. Tineretului, 1968), **Poezii** (cu o prefaţă de Camil Baltazar, E.p.l., 1968), **Ţinută de seară** (Ed. Eminescu, 1970), **Trezirea faunului** (Bucureşti, Ed. Eminescu, 1973), **Cântece finale de festin** (Prefaţă de Şerban Cioculescu, Ed. Eminescu, 1977).

Ce să mai înţeleagă bietul profesor de română, aflat în faţa bibliografiei? Că autorul **Orei 25** le-a tras clapa confraţilor săi exilaţi, tipărind la Bucureşti (**sub înalta protecţie a lui Camil Baltazar!**) volum după volum? Mai rău e că, fugind la Bucureşti, omul bisericii mărturiseşte ce nici cu gândul n-ar gândi sanctitatea sa!

Cred că autorul **Orei 25** îşi ispăşeşte, în antologia Firan – Popa, toate păcatele. Numai **Faun** nu i-ar fi trecut prin cap lui V.G. să pozeze contemporanilor.

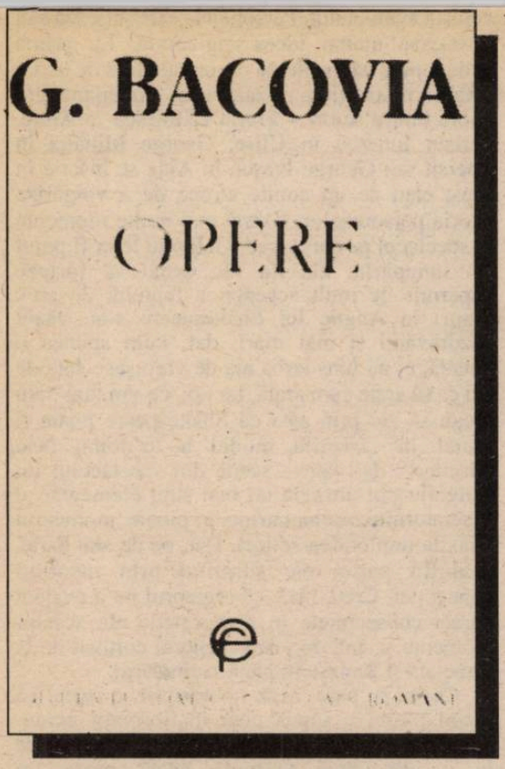

Bacovia și bacovianismul

* G. Bacovia, **Opere,** ediție de Mihail Petroveanu și Cornelia Botez, studiu introductiv de Ion Simuț, Editura Fundației Culturale Române, București, 1994, XXIV + 431 p.

de MIRCEA ANGHELESCU

Nu știu cum ar putea fi puși alături, pentru o sinteză cum se propun atâtea ca subiect de examen sau de concurs, doi poeți ca Bacovia și Arghezi, atât de diferiți încât par nu numai diferiți, dar veniți chiar de pe o altă planetă fiecare, în ciuda faptului că au trecut câteodată prin aceleași locuri privilegiate: cenaclul și revista lui Macedonski de pildă. Contemporani în sensul cel mai strict și marcați uneori de aceleași obsesii, cei doi poeți nu câștigă nimic prin această alăturare care se dovedește, alteori, surprinzător de productivă: chimic vorbind, substanța lor rămâne inertă. Mai degrabă s-ar putea vorbi de o alternativă, spațiul (și timpul) în care strălucește unul rămânând închis celuilalt, după cum și expresia caracteristică a rostirii unuia – răspicată, tumultuos dominatoare și frământată la Arghezi – este cu totul străină celuilalt – de o simplitate și o monotonie difuză întreruptă accidental la Bacovia. Ion Simuț, în prefața la recenta ediție de **Opere** a lui Bacovia*, observă pe bună dreptate că până la ultimul război mondial, poezia acestuia ocupa un loc mai modest în ierarhiile criticii; nici Lovinescu, în sinteza din 1937 („expresia aproape directă a unei cinestezii bolnave" etc.), nici Călinescu, în **Istoria** sa din 1941 („luată în total, ea este o transplantare, uneori până la pastișă, a simbolismului francez..."), n-au văzut în Bacovia un foarte mare poet, și nici alții. Cariera sa publică începe mai degrabă cu volumul din 1944, din seria de ediții definitive, de la celelalte Fundații, și e greu de spus dacă ediția a fost cerută de urcarea poetului în preferințele cititorilor, sau aceasta a contribuit decisiv pentru a-l impune unor cercuri mai largi, deschise de război și de o evoluție începută de fapt mai devreme către un tip nondiscursiv de sensibilitate, cu o preferință marcată pentru expresia cețoasă a stărilor de spirit primare. Oricum, voga sa începe în ultimii ani ai războiului și continuă să crească, încurajată fiind și de oficialitate, până la moartea sa în 1957, adică tocmai în perioada în care steaua lui Arghezi declină, sub presiunea aceleiași autorități oficiale, atotputernice, dar și a unei crize de schimbare, vizibilă și ea încă din anii anteriori (**Cuvinte potrivite și încrucișate** ș.a.m.d.). Nu știu dacă sensuri ale poeziei bacoviene pot fi identificate atât de precis în filosofia lui Cioran, pe cât o afirmă dl. Simuț în prefața sa („Sensul plictisului bacovian, departe de accepția minoră a simbolismului, este în perfectă consonanță cu Cioran", p.IX etc.), dar este incontestabil că între ambele există convergențe mai vizibile într-o epocă – ultimii ani dinaintea războiului – despre care nu știm dacă le produce sau doar le pune în valoare; oricum, odată găsită direcția fertilă, cercetarea va produce explicațiile necesare, mai devreme sau mai târziu.

Seria de opere în care a apărut și acest recent volum („Fundamente", la Editura Fundației Culturale Române), impune un tip mai modern și mai suplu de ediție din scriitorii clasici, oferind în primul rând un text ireproșabil din punct de vedere filologic și textologic, dar mai puțin încărcat de aparatul istorico-literar, atât de generos și atât de profitabil pentru specialist, al seriei de opere publicate de Editura Minerva. **Operele** lui Bacovia despre care dăm seamă aici reiau volumul apărut în 1978 la Editura Minerva, tot sub îngrijirea regretatului Mihail Petroveanu și a doamnei Cornelia Botez, dar renunță cu totul la partea de note, variante și bibliografie de acolo, ceea ce văduvește pe cititor de o minimă informație, necesară probabil chiar la acest tip de ediție (de pildă, data apariției în revistă a unei poezii care va apărea în volum peste mulți ani, poate chiar peste decenii, nu e deloc fără importanță), dar și de posibilitatea de a aprecia evoluția textului în variantele lui succesive și chiar a tendințelor mai generale ale poetului, dacă această evoluție există. La Bacovia, această evoluție există și cred că unele variante, care diferă substanțial de textul de bază, puteau fi consemnate nu neapărat într-un capitol de variante și note, ci ca o anexă a textului propriu-zis; așa procedează editorii lui Eminescu cu mai multe variante din **Mai am un singur dor...** De pildă, în volumul **Cu voi...** din 1930, poezia **Nocturnă** are două strofe de câte patru versuri; versiunea inițială din ziarul **Seara**, din 1914, și din manuscrisul de la Cluj, are trei strofe de câte patru versuri și reprezintă o altă elaborare, introducând în discuție nu numai procedee apăsat retorice (anafora de la începutul fiecărei strofe de pildă), ci și un univers mai apăsat conturat, în care apar noțiuni cheie ca **plumb**, **simbol**, **estetic, voluptate**, cuvântul care sună **gol** ș.c.l., înlocuite în versiunea ulterioară cu referințe aluzive mai degrabă la universul moral („Petru plânge amar" etc.). Prima elaborare e mai „bacoviană" și în orice caz e mai mult decât o simplă variantă: „Fug rătăcind în noaptea cetății.../ În turn miezul nopții se bate rar,/ E ora când cade gândul amar,/ E noapte, e spaima judecății.// Fug rătăcind în noaptea cetății.../ Cuvântul sună gol.../ Pustiu de secret, noian de simbol, / E lanțul, e sila voluptății.// Fug rătăcind în noaptea cetății.../ În cerc mizantrop și avar,/ În van strălucește esteticul clar.../ E plumbul, e noaptea lașității". Pentru un poet atât de puțin productiv ca Bacovia, la care motivele gestează lent și cu dificultate, asemenea texte colaterale sunt importante.

Existența unei asemenea bibliografii ar fi putut, de asemenea, preveni perpetuarea unor erori de informație care au apărut în volumul din 1978 dar au fost corectate de atunci; ediția de la Minerva încadrează, de pildă, între postume și trei texte care se găsesc în manuscrisul denumit **Bacău 2** și anume **Obsesii**, **Noapte de oraș** și **Pro arte**. Ediția recentă din „Fundamente" păstrează această încadrare, deși încă de acum nouă ani s-a arătat, într-o ediție școlară, că cele trei poezii au apărut în **Revista literară** nr. 34, p. 5, din 5 octombrie 1947. Minoră în sine, eroarea este impardonabilă în ordine principială. Nemotivate sunt și abaterile de la criteriile proprii adoptate, de pildă cel al textului de bază. Dacă se stabilește că textul de bază al versurilor apărute până în 1944 este cel din **Operele** tipărite de Editura Fundațiilor în 1944 (cf. **Nota asupra ediției**, nesemnată de altfel, p.XXIII), de la acest principiu nu mai poate fi acceptată nici o excepție, cel puțin nu fără o motivare suficientă. Excepțiile există însă, iar motivarea derogării lipsește: la p. 81, în **Note de primăvară**, versul „Vis de albastru și azur" (cum e în ediția din 1944 și din 1957, ultima antumă) este corectat după forma unor tipărituri anterioare: „Vis de albastru și de-azur". Inferența probabilă este că s-a produs o greșeală de tipar; dar forma „greșită" apare și în 1957. E vorba deci de o preferință subiectivă, nejustificată. La fel în **Poemă finală** din **Cu voi...**, unde versul 12 care trimite spre viitorul așteptat, „E timpul...toți nervii te vor", e modificat după o variantă anterioară, „toți nervii mă dor" (p.133 în ediția de față), de asemenea fără justificare.

Neverificareă informației apărute după 1978 duce și la neglijarea unor surse care ar fi putut impune adoptarea unui alt text de bază în anumite cazuri. În 1980, Editura Minerva publică un volum de **Proză** al lui Bacovia, cu material provenit din arhiva Aghatei Grigorescu–Bacovia, care reia textele „bucăților de noapte" dar într-o formă modificată față de aceea cunoscută și consemnată în ediția de **Opere** din 1978; n-am făcut confruntări și nici n-am idee care este situația acestor variante apărute atât de târziu. Dar chiar simpla lor existență nu poate să nu fie semnalată, iar editorul actual să nu motiveze ignorarea unei versiuni cel puțin aparent ulterioară celei din 1944. Lipsește, de asemenea, un interviu din 1931, luat de Vasile Maciu pentru revista sătească **Glasul nostru** și rămas inedit până în 1985, când Oct. Voicu îl găsește și-l publică în revista **Ateneu**; de vreme ce s-au reprodus toate interviurile cunoscute, nici acesta nu trebuia ignorat.

Concluzia noastră este că nici aparatul, chiar în format economic, și mai ales nici informația istorico-literară nu pot lipsi dintr-o asmenea ediție, a cărei indiscutabilă utilitate e alterată aici de scăpări ușor de evitat altfel.

La răscruce de Shakespeare

de MARIAN POPESCU

Teatrul de Comedie ne oferă, prin recenta sa premieră cu **Troilus şi Cresida** de Shakespeare, o surpriză. Istoria shakespeareană a celor doi îndrăgostiţi, pe fundalul războiului între greci şi troieni, devine în spectacol un pretext, un **post text** pentru ideea regizorului Dragoş Galgoţiu. Ceea ce surprinde în montarea sa este prezenţa pregnantă a scenografiei realizată de Vittorio Holtier. Dispozitivul scenic multifuncţional, tot în verde, compus din o platformă cu acces din ambele laturi, care se pot ridica şi lăsa, şi dintr-un enorm obiect (cetatea Troiei), compus din subansamble manevrabile, împreună cu costumele personajelor, toate converg spre o concepţie precisă: eclectismul ca suport al derizoriului. Estetica acestui spectacol, interesantă, ce poate provoca reacţii nete de respingere prin existenţa unor accente triviale şi exagerări interpretative, nu are cum evita examenul critic. Galgoţiu închipuie avatarurile războiului troian ca un exerciţiu grotesc-derizoriu al coruperii istoriei de către umanul deversat în varii ipostaze. Din fragila, la Shakespeare, istorie a dragostei lui Troilus pentru Cresida nu este reţinută decât falsitatea ei. Din presupusa lume eroică a antichităţii – aşa cum încă mai ajunsese până în Renaştere – modernitatea nu mai poate fi sedusă de mitizarea marilor figuri mai ales când, cum se întâmplă frecvent, acestea, dacă nu sunt păpuşi ale destinului, sunt dovedite ipostaze ale reducţiei umanului. Gestul şi cuvântul – în aceste condiţii – sunt trădate de Istoria, care, ea însăşi, le-a înălţat la rang de simbol.

Barbaria grecilor, trogloditismul şi parşivenia lor par să vină, în spectacol, printr-o îndepărtată filieră oriental-balcanică. Ahile apărând în pijama, vorbind dezmăţat cu companionii săi (mersul său în scenă este, de câteva ori, de un comic irezistibil), Ulise şi Patrocle având fugace raporturi cu Ahile, costumele grecilor (cazone, de camuflaj) în comparaţie cu mixtum-compositum-ul vestimentar de sorginte oriental-balcanică al troienilor (civilizaţie fanată), acestea şi multe altele (prea multe şi nerinduite regizoral) nu ascund, totuşi, intenţia regizorului: marile figuri fac figuraţie grotescă într-o distribuţie modernă a derizoriului. Calcularea efectelor comice – de contrapunct sau comentariu – ale ilustraţiei muzicale (personaj postmodern în spectacol), care lansează cântece româneşti celebre, de pahar, de masă şi altele, are ca rezultat senzaţia unei insolenţe motivate. Paradoxal, spectacolul cu piesa shakespeareană de la Comedie pare să-l îndreptăţească încă o dată pe Caragiale, cel pe care antologia construită de Dan C. Mihăilescu (Ed. Humanitas) ni-l propune astăzi într-un chip surprinzător. Într-o ţară unde marile figuri istorice au „servit" adesea propagandei proaste sau, ca astăzi, de-servesc scopuri politice afişate de pigmei ai clipei, pare că nu mai există şansa recuperării sub specia Istoriei. Figura umană e ţintuită într-o panoplie a grotescului dintotdeauna.

Desigur, spectacolul lui Galgoţiu e reieşit dintr-o mare dezamăgire a contrazicerii semnelor de destin istoric de către o conjunctură nefastă a umanului. Personajele sale şarjează sau ilustrează numai ideea regizorală. La prima vedere pare că insolenţa regizorală faţă de text e singura motivaţie a mizanscenei. Angajamentul unora dintre actori – Florin Călinescu în Ahile, Şerban Ionescu în Ulise, George Mihăiţă în Thersit sau George Ivaşcu în Aiax se înscrie în acest elan de un comic atroce de a vulgariza istoria personajelor. Există mai multe momente în spectacol pe care, cred, Galgoţiu le-ar fi putut (?) îndepărta: ele nu fac decât să forţeze nepermis de mult acceptarea faptului de artă. Sigur, în Anglia lui Shakespeare s-au văzut năzdrăvănii şi mai mari; dar, cum spunea o butadă, ei au tuns iarba aia de vreo şase sute de ani ca să arate cum arată. Iar noi, ce-am tuns? Nu vreau să zic prin asta că Shakespeare poate fi mutat în „frizăria model a lu'domn Nae Girimea", dar câteva scene din spectacolul lui Galgoţiu pot ultragia un bun simţ elementar al spectatorului (scena latrinei în ploaie, momentul Aiax la implorarea zeilor). Dar, pe de altă parte, **cealaltă** parte, ele surprind prin insolitul concepţiei. Cred, însă, că regizorul nu a evaluat corect consecinţele în plan estetic ale acestor momente ţinând de josul corporal cultivat de la Rabelais şi Renaştere până la moderni.

Ce mi se pare, însă, neliniştitor, e faptul că textul piesei e supus unei malformaţii nemotivate: spectacolul putea, cred, să pornească şi de la o altă bază textuală decât piesa lui Shakespeare. Dacă Măniuţiu a avut nevoie de Richard III pentru viziunea sa asupra unei lumi shakespeareene a castelor militare, pentru Galgoţiu apare mai puţin evident de ce nu a ales, de pildă, **Levant** sau **Ţiganiada**. Îl menţionez pe Măniuţiu pentru că am avut o clipă senzaţia unei aluzii maliţioase la spectacolul său.

Noua premieră a lui Galgoţiu de la Comedie comportă însă – şi merită – o discuţie mai amplă. Ideea regizoral-scenografică dar şi sensul eclectismului evident în spectacol propun un răspuns nu la întrebarea: „E Shakespeare contemporanul nostru?" ci, mai degrabă, la aceea dacă nu apare riscul de a fi la răscruce de Shakespeare. Nu cred că răspunsul poate fi expediat printr-un refuz violent.

Scrisoare deschisă către Moş Crăciun

de MANUELA CERNAT

Dragă Moş Crăciun,

În urmă cu cinci ani ai adus în dar României o cinematografie liberă, demnă şi puternică. Astăzi acel dar minunat s-a cam ciobit.

În pragul Crăciunului, cinematografia încă nu şi-a primit banii alocaţi de la buget pe anul în curs. Primul ministru încă stă pe gânduri şi nu se dumireşte dacă în ţara asta mică şi uitată de lume „este sau nu cazul" să se mai facă filme. Poate că îşi spune că dacă tot am intrat în Europa, nu are rost să ne mai cramponăm de produsele autohtone. Românii se arată, de altfel, extrem de adaptabili. Importăm grâu, zahăr, untdelemn, lapte, ba chiar şi apă minerală. În curând vom găsi în magazinele noastre aer nepoluat, îmbuteliat în Elveţia, ţara echidistanţei şi a neutralităţii absolute. Şi atunci, ce ne mai trebuiesc nouă filme proprii? Marele public se dă oricum în vânt după cele americane care sunt şi infinit mai educative pentru tineret, doar îl ajută să înveţe fără efort o limbă străină de viitor, nu-i aşa? Ce-i drept, de ochii lumii, ar trebui totuşi să se ştie că România sprijină cultura naţională. Nimic mai simplu. Se aprobă un buget care din X motive nu ajunge la destinatar decât în ceasul al doisprezecelea, când fondurile nu mai pot fi utilizate şi trebuiesc returnate.

Soluţia părea perfectă. Dar nici măcar asta nu s-a întâmplat, Moş Crăciun. Zgârcit cum îl ştim cu cultura, guvernul şi-a încleştat mâinile pe baierele sacului cu banii publici şi s-a jurat că este golgoluţ. Centrul Naţional al Cinematografiei a rămas fără preşedinte din primăvară şi nimeni nu s-a sinchisit. Vicele, săracul, s-a îmbolnăvit de inimă şi şi-a luat un concediu sine die. Deruta e-n toi. Zâzanii de tot felul saltă capacul de la cazanul cu draci al intereselor divergente şi totul e la un pas de a se duce definitiv de râpă.

Cum nici o soluţie nu se întrevede de nicăieri şi nimănui nu pare că-i pasă de ce se întâmplă, m-am gândit, Moş Crăciun, că numai Domniei Tale îţi stă în putere să ne aduci, încă o dată, în dar o cinematografie cum ne visăm. O cinematografie **normală** şi **respectabilă**.

Dă-ne legile cuvenite care să protejeze moral şi financiar producţia naţională. Stabileşte cadrul juridic care să apere dreptul de autor şi pune stavilă pirateriei ca-n codru. Numeşte un preşedinte al CNC care să iubească cu adevărat filmul naţional şi să aibă tăria morală de a-l ocroti şi scoate din nou la lumină.

Fă o minune şi ajută-i pe bieţii cinefili români să aibă şi ei parte de filmele turnate în co-producţie de regizorii noştri. Au trecut doi ani de când **Duminici cu bilet de voie** al lui Nae Caranfil rulează cu succes pe diverse meridiane fără să fi ajuns şi pe ecranele din patria mamă. Lucian Pintilie, dacă ar fi vrut să îşi înscrie la Oscar ultima realizare, **Vară de neuitat**, n-ar fi putut să o facă pentru că nu s-a împlinit una din clauzele obligatorii ale celebrei competiţii: prezentare în circuitele publice din ţara de origine. Din acelaşi incredibil motiv a ratat intrarea în cursa pentru Oscar excepţionalul **Trahir** al tânărului Radu Mihăileanu, care ar fi avut şi reale şanse la Premiul pentru cel mai bun film străin. Gurile rele au şoptit atunci că ar fi fost vorba de un mic, dar bine pus la punct, sabotaj. Anomalia tinde să devină regulă. Oare nu merită compatrioţii lui Lucian Pintilie dreptul să-i aplaude splendidele filme dacă nu simultan cu cei de la Paris măcar nu la un an distanţă? Începe să fie de-a dreptul umilitor.

De aceea am cutezat să te rog, Moş Crăciun, redă cinematografiei române prestigiu, demnitate şi forţă!

Acum, în ceasul al doisprezecelea al anului, când primul ministru încă se întreabă dacă regizorii români au sau nu dreptul să-şi exercite profesia, dăruieşte-le măcar speranţa că un singur om nu poate distruge o industrie!

O, ce veste minunată!

de CORNELIU ANTIM

Sărbătoarea Naşterii lui Iisus nu are în iconografia creştină amploarea şi consistenţa plastică pe care o au, spre exemplu, momentele tragice ale existenţei Mântuitorului sau alte scene biblice mai tensionate. Eveniment eminamente pozitiv şi luminător în istoria creştinării omenirii, noaptea de taină din ieslea Bethleemului, într-un moment de prigonire a oricărui semn mesianic, venirea pe lume a pruncului Iisus şi-a găsit mult mai mult loc în creaţia orală şi în artele cuvântului, decât în plămadele pictorilor şi zugrăvitorilor de biserici. Dacă în spaţiul artei occidentale, şi, îndeosebi, al celei italiene timpurii şi, după aceea, în Renaştere, şi în cuprinsurile iberice, flamande şi germanice, această temă are oarecare frecvenţă, în arealul ortodox scena este mai puţin prezentă în iconostasurile bisericilor şi mânăstirilor, dar apare cu destulă insistenţă în iconismul domestic. Pictura anonimilor – pe lemn, pe sticlă sau în scrijelitura obiectivelor casnice din lemn sau lut – este atrasă de această scenă profund sacră prin densitatea misterului ei şi a simţămintelor atât de omeneşti, în fond, care o animă. Maternitatea cristică are aproape totul din ceea ce mitologia şi deprinderile cele mai domestice ale acestor locuri conţin. **Un epos întreţinut de tensiunea miracolului şi o minune nutrită de febrele credinţei şi reveriei pastorale,** iată cele două versante care se întâlnesc în creaţia acestor artişti neştiuţi din spaţiul ortodox românesc.

Suflu comun, de altfel, şi altor seminţii ale ortodoxiei răsăritene, cu precădere, pentru că în bazinul egeean, de pildă, sau în cel mediu asiatic acest motiv apare foarte sporadic şi nici pe departe cu bogăţia încărcăturii legendar-poematice, atât de sensibil marcată în arta acestor cuprinsuri spirituale. Influenţe vădite ale ambianţei rituale legată de cultul acestei sărbători creştine, cu atâtea ramificaţii semnificative în formele folclorului religios, sunt cele ce au inspirat, în opinia noastră, în mod covârşitor, creaţia plastică cu această tematică. Ele se înscriu în complexul de trăiri evlavioase, specifice colectivităţilor otrodoxe, dar şi acelei stări speciale, de **înminunare**, pe care tot ortodoxia o resimte structural în făptura ei spirituală. Toate acestea sunt mai puţin obişnuite artei occidentale, unde particularităţile percepţiei sensibile a sacrului îmbracă o expresie de **pietate solemnă.**

Dacă mai adăugăm la ilustrarea acestei secvenţe din istoria sacră a omenirii şi seriile nesfârşite de tablouri, ce împodobesc altarele Occidentului, având ca subiect vestirea Născătoarei de către Îngerul Gabriel („Bună-Vestirea") şi, cu o frecvenţă şi mai mare, pictura consacrată Fecioarei cu Pruncul şi Sfintei Familii, avem imaginea unei iconografii foarte bogate şi strălucitoare, cel mai adesea, prin perfecţiunea gestului creativ. De la Duccio, la Messina, Fra Angelico, Pissanello, Giotto, Mategna, la Meuling, Van der Gees, Dürer, Cranach şi apoi la marii florentini şi romagnoli ai Renaşterii, acest **Natale Cristi** a constituit un subiect fertil, în care nu o dată, păstrând elementele rigorismului narativ, istoric şi religios, artiştii au găsit destul teren pentru afirmarea libertăţii lor creative. Am putea spune, în acest sens, că arta peisajului s-a configurat, în stadiile ei iniţiale, din Renaşterea timpurie, în astfel de compoziţii. Ca să nu mai vorbim de arta portretului, care prin introducerea elementelor „vulgare" (păstori, magi, împăraţi) în figuraţia scenelor sacre, a îmbogăţit considerabil aria tipologică a acestui gen de pictură.

Dincolo de aura oarecum solemnă a acestei picturi, Naşterea Domnului Iisus este, înainte de Înălţare, **prima sărbătoare a luminii**. Pe care artistul o surprinde în tonuri calde şi într-o viziune alegorică, ce inspiră la reverie mai mult poetică decât religioasă, mai mult optimistă decât smerită. „El vine-n leagăn verde/ De îngeri albi purtat,/ Să spele lumea noastră/ De rău şi de păcat." – spun versurile unui colind de Crăciun. Înclin să cred că acest mesaj mesianic răsună şi în icoane mai patetic şi mai actual ca oricând.

Lumea literară

■ Poet talentat şi cultivat (doar şi revista noastră i-a acordat un premiu), Leo Butnaru publică la Editura Uniunii Scriitorilor din Chişinău o remarcabilă carte de interviuri. Descoperim aici, luate la întrebări, personalităţi ale vieţii noastre literare de dincolo şi de dincoace de Prut. În primul volum (am înţeles că vor urma şi altele) îi descoperim pe Laurenţiu Ulici, Andrei Pleşu, Petre Stoica, Marin Sorescu, Fănuş Neagu, Aurel Rău, D.R. Popescu, Mihai Cimpoi şi mulţi alţii. Cuvintele lui Nicolae Manolescu de pe ultima copertă sunt edificatoare: „Există de pildă în generaţia mai tânără, cum este Leo Butnaru, o reputaţie mai mică decât valoarea lui..., L-aş compara cu cei mai buni din Republica Moldova". De ce nu şi din întreaga Românie?

■ Nichita Stănescu n-a fost uitat de prieteni şi scriitori. Acum, la 11 ani de la trecerea sa în nefiinţă, Ploieştiul l-a comemorat cum se cuvenea, iar la Bucureşti a intrat în tradiţie ca întâlnirile să-l omagieze ca pe cel mai important poet român postbelic. Muzeul Literaturii împreună cu Cercul Militar Naţional l-au evocat sub titlul „Poetul ca şi soldatul".

■ Fundaţia Culturală Română îşi respectă numele şi menirea. Alte două apariţii editoriale au fost lansate: „Al doilea Război Mondial – Situaţia Evreilor din România" (1939–1941) – coordonator Alexandru Duţu şi Constantin Botoran, în seria DOCUMENTA şi „Mituri, rituri şi obiecte iudaice" de Hary Kuller, Martin Buber, Lia Benjamin şi Irina Cajal-Marin.

■ Sporesc saloanele cărţii, se înmulţesc manifestările literare, scriitorii, sub un timp neprielnic culturii, aleargă prin oraşele ţării pentru a convinge cititorii că tranziţia nu înseamnă incultură ci, eventual, apolitism. La Braşov, Societatea patronilor de edituri din România împreună cu Inspectoratul pentru cultură al judeţului Braşov au organizat Salonul de iarnă al Cărţii, desfăşurat între 14–17 decembrie. S-a vorbit despre ideea de direcţie în literatură, a avut loc simpozionul „Cartea, pentru cine?" s-au lansat cărţi, s-au oferit premii. Când vom primi alte informaţii (că de invitaţii n-a fost vorba) vi le vom anunţa cu promptitudine.

■ Medicii se îndreaptă spre literatură, inginerii spre politică, avocaţii spre muzică, într-o lume în care orice începe să devină posibil. Consemnăm şi un alt caz – un filolog, scriitor cu romane de sertar, Stelian D. Neicu (cu o biografie curioasă), a pătruns şi, se pare, va cuceri definitiv lumea culorilor. „Limbajul său pictural, confesiv, are o anumită francheţe, o vitalitate exuberantă, care se înscrie într-o viziune unitară, post-impresionistă, sub semnul dragostei pentru peisajul românesc, a cărei prospeţime se înnoieşte necontenit, cu fiecare anotimp" scrie despre Stelian D. Neicu criticul de artă Marin Mihalache. Văzându-i tablourile, nu putem să credem altceva.

PETER KARVAŠ (Slovacia)

Senior al literaturii slovace contemporane (n. 1920), Peter Karvaš este unul dintre cei mai productivi scriitori pe care i-a avut ţara sa în ultimii cincizeci de ani. A scris romane, povestiri, dar mai ales piese de teatru, unele fiind jucate şi pe scene româneşti. Relevante pentru genul său de scriitor, pe lângă piesele de teatru, sunt povestirile umoristice şi satirice. În acest sens, o culme a creaţiei sale o reprezintă volumul* Kniha ùlavy *(1970), având ca subtitlu* Povestiri umoristice, apocrife şi parabole. *După 1970 a avut de suferit de pe urma atitudinii sale patriotice din 1968, anul invaziei sovietice în Cehoslovacia. (C.B.)

Interogatoriul nr. 2

„Aveţi motive întemeiate să vă plângeţi...?“
„Mă supără uneori mâna stângă. Aici. Mi s-a spus că-i din pricina reumatismului. De câţiva ani mă chinuie. Dar m-am obişnuit cu asta.“
„Dormiţi bine?“
„Păi da. Cam şapte, opt ore.“
„Cât fumaţi?“
„Douăzeci de ţigări, rareori mai mult.“
„Alcool?“
„Doar la ocazii. În general vin alb.“
„Ia să văd, soră... Temperatura 36,7, tensiunea 145/80, analiza sângelui indică valori ideale, VSH normal. Până şi un sportiv s-ar putea declara mulţumit, domnule.“
„Ihm. Ştiu eu...“
„Pofta de mâncare?“
„Grozavă“
„Aveţi complicaţii cu digestia?“
„Foarte rar.“
„Aţi suferit vreun accident mai grav?“
„Mi-am fracturat piciorul, la schi. Dar s-a întâmplat încă în patruzeci şi şapte.“
„Aţi întrebuinţat droguri?“
„Poftim? Nicidecum.“
„Se întâmplă deseori să vă simţiţi surmenat?“
„N-aş putea spune treaba asta.“
„Nu vă simţiţi obosit, frânt, dezgustat când vă treziţi dimineaţa?“
„Nu. Din contră. De fapt dimineaţa fac gimnastică, preţ de cincisprezece minute. Dacă reuşesc să mă trezesc la timp, ca să nu-ntârzii la serviciu.“
„Aţi băgat de seamă, în ultima vreme, că sunteţi nervos? Că reacţionaţi exagerat la ce se-ntâmplă în jur? Că sunteţi, să zicem, iritat, impulsiv? Ori că sunteţi trist, abătut fără vreo cauză anume?“
„Deloc.“
„N-aţi trecut recent printr-un stres, n-aţi avut vreun şoc, nu v-a tulburat ceva?“
„Nu ştiu de aşa ceva.“
„Dacă depuneţi efort intelectual, vă puteţi concentra la maxim?“
„În general, da.“
„N-aţi observat că sunteţi distrat, că aveţi mici lapsusuri, ciudăţenii în comportament, ori scăpări în vorbire, în gândire...?“
„Nu am urmărit treaba asta, dar nu mi se pare c-aş avea aşa ceva.“
„Domnule, păi eşti sănătos tun.“
„Sunt de aceeaşi părere, domnule doctor.“
„Cu toată bunăvoinţa nu pot să-mi dau seama de unde vi se trag dereglările de memorie.“
„Dereglările de memorie? Care dereglări?“
„Doar aţi venit la mine şi mi-aţi spus: Domnule doctor, în halul ăsta n-o mai pot duce, am nişte dereglări ale memoriei de nu mai suport.“
„N-am spus deloc aşa ceva, domnule doctor.“
„Dar ce-aţi spus? În cazul ăsta de ce-aţi mai venit la mine?“
„Eu spusesem următoarele: Domnule doctor, am nişte probleme cu memoria de nu mai pot îndura. În halul ăsta nu se poate trăi. Atâta am spus.“
„Scuzaţi-mă, dar probleme cu memoria ori scăpări sau dereglări ale memoriei sunt doar acelaşi lucru, nu?“
„Deloc, domnule doctor. Dereglări ale memoriei înseamnă că nu am ţinere de minte, că uit repede, ori că din senin nu-mi mai vine nimic în minte, la nevoie. Eu însă am o memorie excelentă, de când mă ştiu!“
„În cazul acesta de ce vă plângeţi, mult stimate...?“
„Doar m-am exprimat destul de clar: mă supără memoria.“
„Dar susţineţi că e excelentă!“
„Tocmai aici e buba! Nu poţi trăi cu o memorie excelentă! Pur şi simplu nu se poate! Nu aveţi vreun medicament care să... nişte picături sau tablete ori pastile de care să...“
„Cum? Care s-o facă mai slabă?!“
„Da. Asta am vrut să spun. În sfârşit.“
„Scuzaţi, vă rog, dar eu nu vă înţeleg deloc. Mii de oameni ar da oricât ca să aibă o memorie mai bună decât cea pe care o au, pe când dumneavoastră...“
„Ce oameni fericiţi. Cu o memorie bună azi nu e chip să trăieşti. Cel puţin nu pentru mine. Aşa mi-a venit ideea..., nu se poate să nu existe nişte injecţii... sau raze sau ştiu eu...“
„Să fie cu iertare, dar... sunteţi bun să-mi dezvăluiţi ce greutăţi vă face, de fapt, memoria? În ce împrejurări, în ce situaţii, de ce natură sunt ele...“
„În ce situaţii...? Ihm. În fond mereu.“
„Daţi-mi un exemplu!“
„De exemplu... Ştiţi, e cam greu să alegi un exemplu. Dumneavoastră, domnule doctor, de asemenea v-ar veni greu să daţi un exemplu referitor, să zicem, la situaţia când n-aţi avut probleme cu respiraţia sau cu mersul, nu-i aşa?“
„Faceţi o încercare, vă rog. În definitiv, dumneavoastră m-aţi căutat pe mine, nu eu pe dumneavoastră.“
„De exemplu... deci: săptămâna trecută am participat la o întrunire electorală.“
„Ca şi mine. Continuaţi.“
„Ne-a fost prezentat un candidat. Îl cunosc de mai mulţi ani. Ne-am declarat de acord cu candidatura lui, în unanimitate.“
„Ei şi?“
„Păi, fir-ar să fie de memorie, domnule doctor. Omul acela vorbea formidabil de frumos despre dreptul fiecăruia la opinii proprii, despre libertatea gândirii şi a cuvântului, afirmând că dezaprobă constrângerea spiritului, că militează pentru promovarea respectului pentru individ, a dreptului fiecărui cetăţean să-şi exprime obiecţiile critice şi doleanţele în faţa autorităţilor şi alte asemenea lucruri.“
„Şi consideraţi că nu sunt juste?“
„Dimpotrivă, îmi plac grozav... Doar că... pe acest ins l-am mai ales într-o altă funcţie şi acum şase ani. Dar atunci vorbise deosebit de frumos despre necesitatea unei discipline de fier, despre dreptul sacru ce i se cuvine conducerii, de a beneficia de sprijinul, încrederea şi devotamentul neprecupeţit al cetăţenilor, despre un unic adevăr, despre o singură posibilă şi adevărată cale de urmat, despre caracterul aventuros şi periculos al oricăror exagerări individuale şi despre incapacitatea de a te înregimenta...“
„Iar asta nu v-a plăcut.“
„Din contră, mi-a plăcut extraordinar, domnule doctor! Atunci! Îmi aduc aminte cu exactitate!“
„Aşa au fost vremurile, dragul meu...“
„Dar pe omul acela îl mai votaserăm şi înainte cu doisprezece ani. Pe vremea aceea era tânăr şi plin de însufleţire. Parcă-l văd şi acum în faţa ochilor. Vorbea despre o democraţie superioară, de renaşterea dreptăţii şi a libertăţii... Pe toţi ne-a antrenat.“
„A, da. Tempora mutantur...“
„Doar că eu le ţin minte pe toate, asta e. Şi atunci îmi exprimasem adeziunea cu înflăcărare, şi atunci îl votaserăm în unanimitate. De fiecare dată! Cine ştie, poate mi-ar veni mai uşor, m-aş simţi mai bine dacă nu le-aş ţine minte toate astea cu atâta precizie.“
„Iertaţi-mă, dar nu cred că această problemă priveşte câtuşi de puţin medicina.“
„Cum să nu, domnule doctor. Tot ce-i bolnav ţine de medicină, nu-i aşa?

Să vă povestesc alt caz: cineva, îl ştiţi şi dumneavoastră, era idealul meu, ce mai, un idol, încă din tinereţe. O minte, un caracter de mare clasă. L-am cunoscut personal, era un om amabil, pur, îţi făcea o adevărată bucurie să-l întâlneşti. Ne-am fi dat şi viaţa pentru el. Se bucura de respect, de consideraţie... Ca pe urmă dintr-o dată să scrie despre el, aceleaşi ziare care-l lăudaseră înainte, exact contrariul. Cum că e o puşlama, o lichea. Un escroc şi criminal perfid. Parcă acum văd, negru pe alb, toate aceste acuzaţii. Asta e cu memoria mea. Şi după aceea din nou cu totul altceva: patriot, erou, martir. Poate alţii nu mai ţin minte, dar eu îmi amintesc totul, din fir-a păr.“
„Stimate domn, doar nu eşti picat din cer. Ştii doar foarte bine ce evenimente au avut loc, cum a evoluat istoria etc. Eu sunt doar medic...“
„Da, bineînţeles. Dar... n-ar fi mai bine, mai profitabil, să zicem, pentru mine, dacă totuşi n-aş avea o memorie atât de bună?... Că eu eram în mod sincer de acord cu toate, de fiecare dată. De n-ar fi păcătoasa asta de memorie n-aş avea probleme.“
„Pot să vă consolez. La vârsta pe care o aveţi nu va întârzia să apară scleroza, aşa că se va rezolva şi problema memoriei dumneavoastră.“
„Bine, dar nu e vorba doar de memoria mea. E vorba de memorie în general, a tuturora, în principiu... Ar trebui să născociţi ceva pentru memorie, pe cuvântul meu, totul ar deveni mai simplu.“
„Asta, desigur, n-o spuneţi serios.“
„Cu toată seriozitatea. Astăzi sunt unii care susţin, fără să clipească, c-ar fi negru un lucru despre care mai deunăzi afirmaseră că e alb. De n-ar fi blestemata de memorie, care-ar mai fi problema? N-aş avea nimic de obiectat! Credeţi-mă, domnule doctor, trebuie făcut ceva împotriva acestei idioate de memorii căci lucrurile nu se vor termina cu bine! Pentru că mâine iar se va schimba situaţia, iar poimâine aşijderea. Nu-i aşa?“
„Sunt interese înalte în joc, domnul meu. Forţe politice şi istorice etc. Astea ne depăşesc pe noi,

doctorii.
„Eu nu vă cer să dirijaţi istoria. Doar vreau să faceţi ceva cu memoria asta mizerabilă. Altfel, în scurt timp, majoritatea oamenilor de pe această planetă nu va mai cuteza să se uite în oglindă! Te poţi scrânti la cap!“
„Poftim?!“
„Am spus că-ţi vine s-o iei razna, nu alta! De ce mă priviţi în felul acesta? Mai bine daţi-mi o reţetă...“
„Vă dau... bineînţeles că am să vă dau...“
„Pentru memorie?“
„Nu, pentru reumatism.“
„Asta-i tot?!“
„Nu. Am să vă trimit la un coleg al meu, la un specialist. Îi înmânaţi acest bilet. Poate o să vă reţină o vreme la el, pentru a vă lua, să zicem, sub observaţie, ştiţi?“
„Din cauza reumatismului ori şi din cauza memoriei?“
„Da, da, da, mai cu seamă din cauza memoriei.“
„În fine. Vă mulţumesc. Pentru că într-adevăr poţi să-nnebuneşti.“

Traducere de
Dagmar Mária Anoca

Nero

– Vai! Ce monstruoasă neînţelegere! Ce tragică eroare! Iară tu, Jupiter, Dumnezeul înaintaşilor mei din cele mai străvechi timpuri, vezi toate astea, taci şi nu mişti nici măcar un deget?!

Propoziţia memorabilă, ultima rostită de mine, dar pe care n-am reuşit s-o spun până la capăt fiindcă sabia scurtă a legionarului îmi străpunsese inima – acest ultim strigăt de despărţire, de adio, era sincer, pornit din adâncul sufletului, nu era poză sau exagerare, orgoliu sau fanfaronadă!

Acest oftat, pe care de-a lungul secolelor l-au luat în batjocură istoricii şi literaţii, care a devenit obiect de satiră şi persiflare, precum şi dovada nimicniciei mele, a fost, de fapt o mărturisire care conţinea mai mult adevăr decât tot ce am exprimat în cursul întregii mele vieţi!

Acum înţeleg că am intrat în istorie ca un tiran şi destrăbălat, ca un sibarit fără margini şi bufon, ca ultim vlăstar al dinastiei de proastă faimă iuliano-claudiană. Absolut netalentat ca poet, muzician, recitator, actor, călăreţ şi luptător, pe scurt, ca un diletant plin de vanitate. Ca un incapabil om de stat şi incapabil zeu! Dar în cazul Minervei, oare să fie adevărat ce scriu Suetonius şi Tacitus, aceşti pedanţi cu pretenţia bolnăvicioasă de a atinge nemurirea, alergând după privilegiul de a face oamenii şi faptele lor nemuritoare...?

Ce-i drept am pus mâna pe putere cu ajutorul intrigilor şi crimelor. Păi cum altfel? Ajunsesem deja la vârsta maturităţii şi încă nu aveam nici cea mai mică idee că s-ar putea ajunge la putere altfel. Toţi predecesorii mei au ajuns pe tron pe această cale cât se poate de firească şi tot în acest chip au părăsit tronul.

Măicuţa mea, Agrippina Augusta, l-a otrăvit cu sânge rece şi chiar cu o anumită măreţie pe unchiul meu Claudius, pentru ca să-i iau eu locul. După aceea, la porunca mea, pretorienii au ucis-o pe Agrippina pentru ca să nu se mai bage întruna în treburile guvernării mele. Şi soţia mea legală, o femeie plicticoasă şi neatrăgătoare, am pus să fie executată, pentru ca, în fine, să pot avea în mod deschis relaţii cu frumoasa Poppaea, o fiinţă ameţitor de dulce – oare n-a fost acesta un motiv destul de serios?

Şi uite-aşa şi pe dincolo. Ce? Cum altfel ar fi trebuit să procedez? Să fi aşteptat până o să moară toţi de vărsat-de-vânt şi până ce eu am să ajung un bătrân sclerozat, inapt pentru plăceri şi bucurie?

E drept, am pierdut în mod ruşinos o mulţime de războaie, în Gruzia şi în Armenia şi mai ştiu eu pe unde, am căpătat bătaie după bătaie de la parţi, clipă de clipă aveam pe cap câte o răzmeriţă, când în Iudeea sub conducerea lui Ian din Gischali, când în Galia sub Vindex, dar până la urmă m-au terminat propriile mele legiuni atunci când în Hispania l-au declarat pe Galba împărat şi au atacat Roma, aşa cum e obiceiul.

Ce? Păi cum altfel puteau s-o facă, cum altfel se putea termina? Asta nu avea nici o legătură cu originea mea divină, ci cu situaţia politică din Imperiu – pur şi simplu şi implacabil acestuia i se apropia obştescul sfârşit. Istoriografia modernă, în care nu va avea rol decisiv vana ambiţie, va înţelege acest lucru odată şi odată.

Dar – de trei ori vai – nicicând nu va înţelege unicul lucru la care am ţinut şi căruia i-am închinat viaţa mea întreagă.

M-au considerat un artist ambiţios, un împăunat pornit să culeagă lauri, dar fără pic de talent.

Adevărul este însă exact pe dos. Am urât arta din tot sufletul, dar am devenit maestru fără să vreau.

Eu am iubit viaţa! O, Venus cea dătătoare de viaţă, cât am mai iubit-o! M-am străduit să beau din cupa vieţii tot ce se putea bea, să o savurez până în străfunduri, aşa precum mătuşa mea Messalina, cea plină de foc şi de dispreţ faţă de nemurire, care ca nimeni altcineva a avertizat omenirea că avea o singură viaţă de trăit!

Iată de ce între Palatin şi Aesquilin am creat paradisul pe pământ, – Palatul de aur – un spaţiu unde se îndeplinesc toate dorinţele omului. Nu mi-am dorit decât să fac ca viaţa să merite a fi trăită!

Iată de ce mi-a fost imposibil să nu dispreţuiesc arta, acea copie palidă şi anemică a vieţii, cu reflectarea sa vagă şi strâmbă, cu deformările sale conştiente. Cât de văicăreţe erau poezioarele versificatorilor mei de curte în comparaţie cu pasiunea neînfrânată din patul Poppaeii?! Ce însemnau piesele de teatru, artificial construite, ale laureaţilor noştri, în comparaţie cu dramele sângeroase ce aveau loc în arena circului atunci când mă salutau cei ce se pregăteau să moară? Ce puteau să însemne revărsările patetice şi sentimentale ale actorilor mei în comparaţie cu rugăciunile primilor creştini faţă în faţă cu leii numibieni sau în comparaţie cu tânguirile şi spaimele fecioarelor creştine, având un păr ca spuma laptelui, pe care le aruncam rechinilor în bazine de marmoră...? Asta era viaţă, plină de primejdii, furtunoasă, clocotitoare – ce putea să mai însemne arta în comparaţie cu viaţa...?

Dar nimeni nu mă înţelegea, absolut nimeni. Am recurs atunci la un ultim procedeu. Am elaborat un nemaipomenit repertoriu de parodii la poezia lirică, la epos, la melodramă, la toate genurile de artă actoricească şi balet, de interpretare muzicală. Mă produceam în faţa celor mai rafinaţi cunoscători şi cântam atât de fals că până şi păsările cerului cădeau moarte pe pardoseala de Carrara!

Nouă zile am lăsat focul să pustiască Roma, acest oraş căruia îi purtam o dragoste infinită, zece din cele cincisprezece circumscripţii au fost transformate în scrum, iar eu comparam, în acest timp, această formidabilă explozie de realitate, această cea mai mare tragedie, cum n-a mai fost alta în istorie, am confruntat-o cu sterpele versuleţe despre pieirea Troiei, o cetate care poate nici n-a existat vreodată, pentru ca să demonstrez zădărnicia, goliciunea şi neputinţa artei în comparaţie cu uriaşul vârtej al Vieţii – dar totul a fost zadarnic!

Am comparat cutremurul ucigător care a zguduit ţara cu hexametrii, născuţi dintru început morţi de cufureală – zadarnic! Am călătorit până şi în Grecia, leagănul artei, şi am participat cu falsele mele flecuşteţe la întrecerile olimpice şi isthinice... şi nimic. Nimic!

N-am găsit nici măcar un singur bărbat cinstit, înţelept, un singur om de gust care să exclame: Păi toate astea nu fac nici două parale! Dacă aşa ceva este posibil iar noi nu zicem nimic, atunci arta nu e decât escrocherie şi neruşinare! Fiindcă o singură floare de câmp, un singur sân înrourat de fecioară, un singur pin răsfăţat de adierea unei boare vesperale sunt de o sută de ori mai frumoase decât toate papirusurile mâzgălite până acum! O singură gură de vin de Samos, o singură strângere răscolitoare la sânul binefăcător al unei adultere, duelul între un trident şi un paloş sunt de o mie de ori mai tulburătoare şi mai mişcătoare decât toate tragediile sterile, grupările statuare artificiale sau desenele rigide de pe vaze! Arta nu reprezintă nimic, dar absolut nimic în comparaţie cu viaţa!

Poate... poate că a fost bunul şi bătrânul meu Seneca o excepţie...? E posibil ca el să fi înţeles...? Probabil. Şi-a dat seama că îmi bat joc de ei. Că fac o colosală băşcălie imperială, că în fapt, fără să fiu personal vinovat, am ajuns un Domn artist: parodiile mele erau atât de desăvârşite, încât oamenii gândeau că-i vorba de o artă criminal de proastă şi preferau să-şi ţină gura, fiindcă eram de profesie despot şi ca demnitar aveam darul de a fi zeu.

Ştiu că se vorbeşte cum că pe Seneca, luminatul meu profesor şi autorul tuturor discursurilor mele oficiale (să luăm în considerare şi faptul că există politicieni cărora le scriu discursurile autori cu mult mai slabi), eu l-aş fi împins la sinucidere. Da de unde! Şi-a luat viaţa pentru că a fost singurul care şi-a dat seama de inutilitatea artei în comparaţie cu viaţa. Demonstraţiile mele i-au golit viaţa de sens.

Sau nu cumva şi-a luat viaţa pentru că gândea exact invers, dar fără a avea posibilitatea să o spună cu voce tare...? Mă rog, cred că nu mai contează motivul.

Singurul lucru sigur este că viaţa care merită trăită costă o groază de bani. De aceea administratorii mei confiscau mereu câte ceva, împingeau la moarte ba pe unul, ba pe altul, ca să-i moştenesc eu şi, în genere, omorau şi jefuiau tot ce se putea şi trebuia. În timp ce pentru artă sunt suficiente un pumn de lut, o bucată groasă de marmură, o pană şi o bucată de papirus, trupul firav al unei dansatoare, o voce puternică... În definitiv am probat şi eu – e nevoie de toate cele pomenite şi de încă ceva – o scânteie sau ce? – şi de multă, multă muncă pe brânci. De obicei, oamenii nu-şi dau seama de asta.

Numai că, zei ai Romei, tovarăşii mei întru nemurire, iaca eu acum mor – cine şi când o să le spună adevărul...?!

Traducere de
Corneliu Barborică

roza vânturilor

Agyeya (India)

Unde?

În templu
am zărit o pisică:
avea ochi neliniştiţi
privirea toată mirare
moliciunea ei de puf
ispitea
jocuri aţâţătoare
cum numai trupul ei cântat
şi plin de electricitate
putea făgădui.

Afară
ea este o femeie necunoscută:
în ochi cu-o întunecime ce mă
respinge
în trup cu depărtări strălucind
rece.

Stimată doamnă
unde mi-ai ascuns pisica?

În româneşte de
Petre Stoica

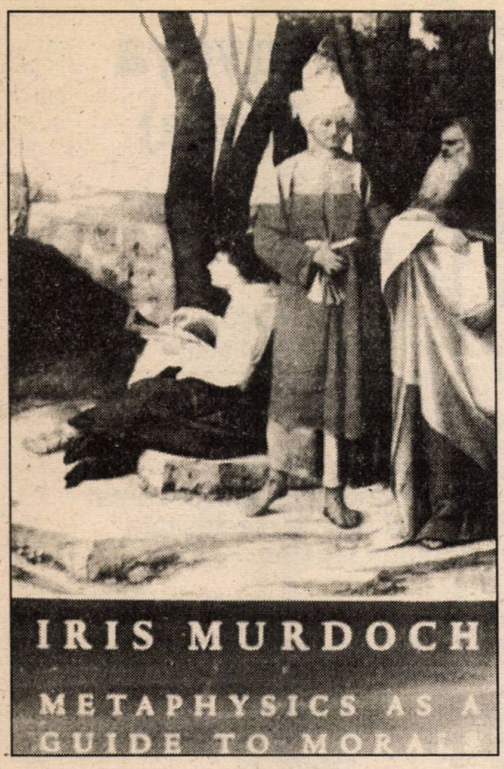

Iris Murdoch

Apărută în 1992, „Metafizica – ghid al moralei“ (METAPHYSICS AS A GUIDE TO MORALS“, Chatto & Windus, 1992) constituie un opus filozofic, rod al experienţei şi meditaţiilor de o viaţă. Marea romancieră Iris Murdoch aduce în aceste pagini harul artistului pentru a dărui culturii engleze un incitant eseu, abordând, din perspectiva sfârşitului nostru de secol, probleme esenţiale ale filozofiei, religiei, moralei şi artei, într-un dialog captivant cu o serie de mari gânditori, de la Sfântul Augustin la Wittgenstein sau de la Platon la Derrida. Dezbatere de idei fascinantă atât prin adâncimea gândului cât şi prin generosul spirit umanist ce o animă, carte morală în sensul cel mai înalt al cuvântului, „ Metafizica – ghid al moralei“ a fost unanim salutată de critica engleză ca un adevărat eveniment.

Metafizica – ghid al moralei

... Am vorbit despre unitate şi iluzia unităţii în raport cu ideea operei de artă. Obiectul artistic poate fi considerat ca fiind analog din punct de vedere al funcţiei sale cu anumite concepte (sau imagini) morale şi religioase sau ca o analogie a sinelui... Ceva mai departe, în cuprinsul acestei cărţi, voi aborda un concept artistic redutabil – acela al tragediei – care joacă un rol ambiguu în gândirea religioasă şi morală. În cele ce urmează, intenţionez să abordez, pe scurt, problema artei. Este oare opera de artă un soi de amăgire, ceva ce pare închegat şi complet şi în realitate nu este, o creaţie ce se întregeşte graţie fanteziei secrete şi tainice a artistului şi a iubitorului de artă, beneficiarul său, cu care se află într-un soi de complicitate? Abordarea acestei probleme ar putea arunca o lumină revelatoare şi asupra virtuţii, astfel încât arta s-ar putea dovedi a fi o imagine a Binelui, deşi într-o manieră cu totul diferită decât ar părea la prima vedere. Iluziile noastre cu privire la artă şi morală sunt întrucâtva similare. Aşteptăm oare prea mult din partea artei? Grecii erau mai reticenţi în această privinţă. În anumite momente ale istoriei (în România, de pildă), a existat tendinţa de a zeifica arta. Să nu uităm totuşi că artiştii sunt şi ei fiinţe umane, că nici o creaţie nu este desăvârşită, (ba da, a lui Dumnezeu!) deşi în adâncul sufletului socotim anumite opere ca fiind perfecte. Substanţa artei este limitată de circumstanţe istorice şi constituie, într-un fel, o materie coruptă. Cu toate acestea, arta este o imensă sursă de revelaţii. Arta de proastă calitate înfăţişează aspecte dizgraţioase ale naturii umane mai clar decât orice altceva, deşi face acest lucru într-un mod aproape inofensiv. S-ar putea afirma că înfăţişarea aspectelor negative ale firii umane în arta de proastă calitate reprezintă un avertisment mult mai eficient decât imaginile similare ale fragilităţii umane, aşa cum apar ele în arta de calitate. Adeseori, marea artă nu se poate abţine de a nu învălui într-o lumină plină de farmec creaturile abjecte, şi aceasta datorită modului strălucit în care acestea îşi joacă rolul sau din pricina admiraţiei pe care marea artă o exprimă implicit faţă de curajul acestor indivizi sau a compasiunii ce o manifestă faţă de păcatele lor (un detaliu inspirat poate ilustra din plin această idee; astfel în „Cina cea de taină“, pictată de Rubens şi aflată la Brera, câinele lui Iuda este înfăţişat sub scaunul acestuia). În arta de proastă calitate, ego-ul înşelător ce se autoexaltă parcă, creând învăluitoare iluzii, se expune cu insolenţă vederii noastre. Arta de proastă calitate (înţeleg prin aceasta arta de proastă calitate obişnuită, nu pornografia grosolană) este, în genere, o solidă sursă de fericire, lipsită de pretenţii, pe care utilitariştii benthamieni o consideră ca fiind un drept firesc al omului. Există, de bunăseamă, şi finalităţi mai nocive decât furnizarea unei fericiri ieftine şi este, în fond, preferabil să fii bine dispus de o revistă proastă decât să jubilezi din pricina unor planuri de răzbunare (nu-i mai puţin adevărat că uneori s-ar cuveni, mai degrabă, să venim în ajutorul vecinului nostru decât să-i citim pe Proust sau pe Tolstoi). Obiectul artistic ca falsă unitate este o imagine a sinelui. O poveste de proastă calitate este o plăsmuire dulceagă şi lipsită de veridicitate, care relatează modul în care ego-ul brav şi seducător (de bunăseamă că îşi are şi el greşelile sale) triumfă asupra accidentalului şi cauzalităţii şi nu este nicicând înşelat sau condamnat la neantizare. Artistul cu greu se poate abţine să nu falsifice iar disciplina artistică se cuvine a veghea în permanenţă pentru a depista orice tendinţă de falsificare, oricât ar fi ea de firească sau facilă. De altfel, tentaţiile ego-ului sunt nelimitate căci, în acest context, el pare a dispune de acele puteri magice pe care în secret le doreşte atât de mult. Adevărul este în artă, totdeauna, suprema piatră de încercare iar ucenicia întru ale artei este tocmai strădania de a învăţa cum să foloseşti această piatră de încercare. Aici se află, poate, cea mai mare dificultate, ce necesită acel imens curaj pe care orice artist de calitate trebuie să-l posede. În procesul plăsmuirii operei lor, artiştii sugerează sau inventează propriile lor teste ale adevărului. Studiul literaturii de calitate sau al oricărei arte superioare amplifică şi rafinează capacitatea noastră de a înţelege adevărul şi modelele noastre de testare a acestuia. Adevărul nu este un concept simplu. Terminologia critică atribuie artistului comiterea unor plăsmuiri, prin folosirea unor termeni cum ar fi, de pildă, fantastic, sentimental, banal, grotesc, tendenţios, neclar, obscur etc. Aspectul pozitiv al evitării acestor greşeli este, într-un fel, de domeniul transcendenţei – capacitatea, adică, de a vedea cu claritate lucruri ce nu ţin de propria ta persoană şi de a le prezenta just şi cu detaşare. Acesta este poate momentul în care s-ar cuveni să dăm o definiţie a libertăţii şi să facem o distincţie între fantezia egoistă şi imaginaţia concepută ca o facultate a transcendenţei. Analogia cu virtutea ni se pare în acest context evidentă şi, de bunăseamă, disciplina artistului include exercitarea virtuţii – adică a răbdării, a curajului, a veridicităţii şi justiţiei. În ipostaza sa de părinte sau cetăţean, un artist de calitate s-ar putea să nu fie un individ ireproşabil. Ca agenţi morali însă noi trebuie să fim la obiect.

Arta este artificială, ea este comunicare indirectă care îşi savurează propriul său artificiu. Opera de artă este, folosind cuvintele lui W.H. Auden (el avea în vedere un poem), „o aparatură stranie“. Obiectul artistic este un soi de iluzie, o falsă unitate, creaţia unei fiinţe muritoare care nu-şi poate domina pe deplin subiectul, care, în fine, nu este în stare să înlăture sau să clarifice, să transforme, balastul legat de contingent, tentaţiile sau atitudinile sale. Conferind operei sale un caracter ambiguu, el nu-i poate dărui totodată şi un caracter atemporal. Totodată artistul nu este în stare (aici îl citâm din nou pe Auden) „să evite folosirea operei sale ca o creaţie magică, deoarece oamenii simpli, ca şi creaturile cele mai rafinate doresc, deopotrivă, în adâncul sufletului, ca opera de artă să fie neapărat o creaţie magică“ („Poeţi la lucru“ – „Pătrate şi dreptunghiuri“). Artistului îi este, de asemenea, dificil să împiedice folosirea operei de artă ca pornografie. Această variantă este şi ea foarte posibiă. Cele de mai sus ne amintesc de temerile exprimate de Platon în Scrisoarea a VII-a. Cuvântul scris poate cădea sub privirile oricărui ticălos sau nătărău. Numai în anumite ocazii putem lămuri noi, personal, sensul spuselor noastre. Gânditorul poate evita această

ţie, refuzând, pur şi simplu, să scrie, aşa cum au făcut, de pildă, Socrate sau Christos. Sau poate recurge, cum este cazul lui Kierkegaard, Wittgenstein sau Derrida, la o foarte atentă obscuritate. Am sentimentul că o serie de prozatori evită, în mod conştient sau inconştient, să plăsmuiască o poveste captivantă, de teamă că, dacă povestirea va fi prea „bună", cititorul comod şi leneş nu va mai reuşi să aprecieze sensul adânc al scrierii. Creatorii de acest fel preferă să aibă cititori mai puţini dar de calitate. Oricum ar sta însă lucrurile, în calitatea noastră de beneficiari ai artei suntem fascinaţi de forma claustrată a obiectului la a cărui împlinire contribuim cu propria noastră imaginaţie. Pe de altă parte, suntem conştienţi de caracterul său „neîmplinit" şi, plini de înfatuare, criticăm romane, picturi sau piese muzicale pentru compoziţia lor neîngrijită şi nesatisfăcătoare. O mare parte a muzicii moderne (creaţia de după Schoenberg) nu satisface aspiraţia noastră desuetă după o melodie „lesne de priceput". Lipsa „cizelării" poate decurge fie dintr-un eşec artistic, fie dintr-o deliberată lipsă de unitate internă pe care numai consumatorul de artă sensibil şi avizat o poate pricepe. „Regele Lear" este un exemplu de o astfel de operă cu „structuri sparte", ceea ce face această piesă neinteligibilă pentru mulţi. „Finalurile deschise" pot fi ades modalităţi de a sugera realităţi sau structuri ce asaltează opera „din afară". Peisajul rămâne acelaşi, viaţa obişnuită îşi urmează cursul iar întrebările muzicale nu-şi găsesc răspunsul înlăuntrul piesei. Un critic inteligent poate lesne aborda aceste probleme (un exemplu recent în acest sens – discuţiile despre influenţa fotografiei asupra picturii). Şi aceasta este artă – o expresie a limitării şi efemerităţii noastre ca fiinţe muritoare, un exemplu ce ne aminteşte de contingenţă, exemplu de artă ce ne este prezentată ca sursă de energie, înţelegere şi bucurie. Arta lărgeşte graniţele conştiinţei noastre actuale şi ne învaţă cum să trăim în interiorul ei. În orice artă, noi năzuim a găsi acel simţământ consolator al sinelui unitar, cu emoţii riguros structurate, ce nu se teme de dominaţia atotputernică a inteligenţei, altfel spus, căutăm o experienţă completă într-un întreg limitat. Cu toate acestea, arta de calitate nu oglindeşte numai unitatea (iluzorie) a sinelui ci şi disunitatea sa reală. Pseudoobiectul nu trebuie să ne inducă în eroare: deşi într-un anume sens complet, el îşi proclamă caracterul incomplet. Arta de calitate acceptă, celebrează şi meditează asupra înfrângerii intelectului discursiv de către lume. Arta de proastă calitate prezintă deformat lumea ca şi cum această înfrângere nici n-ar exista. Opera de artă pare a fi un tot limitat, înscris într-un cerc, dar datorită accidentalului, caracterului confuz al vieţii şi imperfecţiunii limbajului, cercul acesta nu este totdeauna perfect închis. Imaginea aceasta a cercului ce nu se închide sugerează imageria lui Kant. Noi nu putem face lumea fenomenală perfect inteligibilă, pe de altă parte însă, comportamentul nostru în contextul acestei lumi nu este nici el perfect raţional, deşi forţa magnetică a acţiunii ne îndeamnă veşnic să încercăm acest lucru. Conceptul lui Kant cu privire la sublim sugerează (deşi Kant n-a aplicat el însuşi acest concept în domeniul artei) existenţa a ceva esenţial cu privire la natura artei serioase şi anume modul în care lumea trece dincolo de limitele obiectului artistic, faptul că ea îl transcende iar emoţiile noastre însoţesc această experienţă. Există multe metafore care îşi fac simţită aici prezenţa. Obiectul artistic ţinteşte dincolo de limitele sale, lumea este văzută dincolo de graniţele sale, oricum, în acelaşi fel în care l-a văzut artistul când a încercat să-şi rostească cuvântul, deşi în fond el nu copiază lumea ca atare. Obiectul artistic este poros şi fisurat, prin fiinţa lui circulă o altă realitate, în el există o tensiune între un enunţ limpede şi o lume confuză şi el se află în pericol dacă se merge prea departe într-o direcţie sau alta. În mare parte, arta modernă are tendinţa de a abandona în mod instinctiv enunţul cu desăvârşire clar sau obiectul pe deplin detaşat în favoarea alunecării într-o continuitate a lumii sau o retragere a sa într-un joc – semn autonom şi autoreferenţial. Criticii tradiţionali pot privi această tendinţă instinctivă ca o modă trecătoare, în vreme ce alţi gânditori (structuralişti, de pildă) pretind că asistăm la recunoaşterea profundă şi incomodă a unui adevăr metafizic. Un capitol al uneia din cărţile timpurii („De la Grammatologie"), dar încă fundamentale, ale lui Derrida este intitulat „la fin du livre et le commencement de l'écriture". „L'écriture" aici înseamnă de fapt „archi – écriture"...Această „scriitură primară" nu este folosită (de către noi) ca un indicator al realităţii ci este chiar realitate, în sensul în care ea devine acum limpede graţie limbajului ştiinţei care aici ne oferă un model metafizic. Unele din intuiţiile lui Wittgenstein apar, de asemenea, şi în structuralism: Wittgenstein afirma însă că argumentele sale lasă limbajul obişnuit nealterat... El nu s-a erijat în profet sau critic. Lui i-au displăcut explicaţiile în sfera artei şi cu un anumit prilej i-a spus lui F.R. Leavis că ar trebui să renunţe la critica literară! În filozofie, susţinea el, nu este nevoie de un nou sistem sau de un nou jargon, ci de un anumit tip de claritate.

În forma sa cea mai consecvent metafizică, structuralismul (deconstructivismul) implică o revoluţie în modul nostru de gândire cu privire la adevăr şi realitate. Nu este însă uşor „să explici" această lume amplă şi eterogenă. În această etapă a discuţiei noastre ea devine un element ce pune sub semnul întrebării concepţiile tradiţionale cu privire la artă. Principiul de bază al structuralismului este negarea transcendenţei şi, odată cu ea, excluderea existenţei unei motivaţii adânci a artei. Aici este în joc ideea de adevăr. O schimbare atât de radicală a punctului de vedere are în mod automat şi implicaţii morale, oricât ar pretinde structuralismul că este vorba de implicaţii ştiinţifice. Ceea ce art... ce instinctiv nu dovedeşte nimic în metafizică. Scriitorii sunt de multă vreme conştienţi de ambiguitatea relaţiei dintre lume şi limbaj şi au folosit în mod conştient această ambiguitate. Pe de altă parte, convingerile obsedante ale metafizicii de tip structuralist, indiferent dacă sunt popularizate în mod elevat sau simplist, pot avea drept rezultat o negare antiintelectuală a rolului cognitiv al artei, a artei ca formă de cunoaştere. (În anumite etape există diverse motive politice, pentru negarea acestui rol). Structuralismul pune în mod explicit sub semnul întrebării concepţiile „desuete", general acceptate, cu privire la adevăr în literatură, în studiile istorice şi cele literare. O serie de persoane, ce nu vin din sfera filozofiei, cum ar fi criticii literari, de pildă, sunt tulburaţi de această situaţie. În măsura în care structuralismul se consideră a fi „o abordare ştiinţifică" (în sens post-husserlian), el se consideră a fi şi neutru din punct de vedere moral. În spiritul tradiţiei analitice empirice, reprezentanţii filozofiei morale susţin şi ei uneori acest lucru. În ambele cazuri, în vreme ce o anumită moralitate este respinsă sau înlăturată, o alta este, în mod tacit, asumată şi promovată. În acest sens există un teritoriu pe care filozofii structuralişti sau adepţii lui Wittgenstein îl deţin în comun. O parte a polemicii structuraliste este îndreptată împotriva ideilor discreditate deja de Wittgenstein. În trecut, arta (şi, mai ales, literatura) a acţionat în mod instinctiv ca o formă (forma cea mai profundă şi general acceptată) a reflecţiei morale, aflându-se din acest punct de vedere aproape de viaţa obişnuită care este saturată de reflecţii morale. În această sferă, structuralismul contrazice bunul simţ, ceea ce face deseori şi filozofia, manifestând totodată un anumit dispreţ faţă de atitudinile obişnuite şi naive. Derrida, Heidegger şi Sartre se întâlnesc deseori în această privinţă. Este nevoie de multă imaginaţie pentru a crea o operă literară lipsită de judecăţi morale. O asemenea încercare riscă totdeauna a fi monotonă şi anostă. Poţi reuşi totuşi această performanţă, fără a fi monoton sau anost, doar creând o operă stranie şi obscură. Un text structuralist poate semăna cu un koan prin aceea că nu are nici o soluţie, fiind un simplu joc de sensuri care îl incită pe cititor să continue pe mai departe acest joc. Pe de altă parte însă, romanul tradiţional îl fascinează pe cititorul ideal, captivat de singura „realitate" autoritară a lumii sale imaginare. Este limpede că în imperiul uriaş al artei a existat dintotdeauna un evident contrast între aceste două modalităţi de abordare a problemei.

Prezentare şi traducere de
Virgil Lefter

Scriitori pe mapamond

■ **Doris Lessing** a aflat, în 1982, că cinci americani se pregătesc să-i scrie biografia. Neîncrezătoare, s-a decis să le-o ia înainte. Aşa s-a născut primul volum autobiografic, **Under my skin**, în care povesteşte istoria fam... sale. Etichetată drept marxistă, apoi fem..., Doris Lessing surprinde prin tra... enţa mărturisirilor şi nu-şi reneagă idea... e. La fel de directă, se pare, este şi în noul său roman, **Love**, în care capacitatea de confesiune este mereu uimitoare.

■ **José Donoso**, cel mai mare scriitor chilian, care la 5 octombrie 1994 a împlinit 70 de ani, a publicat „cea mai groasă carte a vieţii mele", (600 de pagini) cum singur declară: **Donde van a morir los elefantes.** La acest roman a lucrat doi ani, uneori 15 – 18 ore pe zi. Îşi mărturiseşte teama de moarte, temă obsedantă a operei sale, dar nu crede în Dumnezeu. „Cine ştie, poate într-o zi mă voi schimba", declară el.

În aşteptare, şi-a vândut manuscrisele Universităţii Princeton cu condiţia imperativă ca accesul la ele să fie posibil numai după 15 ani de la moartea sa. Printre aceste manuscrise se află versiuni inedite ale romanelor sale, corespondenţă şi o colecţie de 60 de caiete în care îşi nota ideile şi îşi ţinea jurnalul: „Istoria tribului meu".

■ Cu câtva timp în urmă, **Salman Rushdie** s-a îmbolnăvit de pneumonie. În spital a întâlnit un medic iranian care i-a spus: „Imaginează-ţi cancerul de plămâni ca pe un film de lung metraj. Chintele de tuse interminabile, spasmele nu sunt decât introducerea. Ai vrea să vezi filmul în întregime?" Impresionat, autorul decide: „M-am lăsat de fumat. Mă simţeam jenat în faţa acestui doctor. Ar fi putut oricând să povestească unui compatriot: «I-am salvat pe Rushdie»". Salman Rushdie publică o nouă culegere de nuvele, **East West**. Un amestec de genuri în maniera celebrei „O mie şi una de nopţi", a povestirilor engleze din secolul al XVII-lea sau chiar S.F., în care autorul dezbate teoria purităţii: de rasă, de cultură şi de religie.

Marka Dona

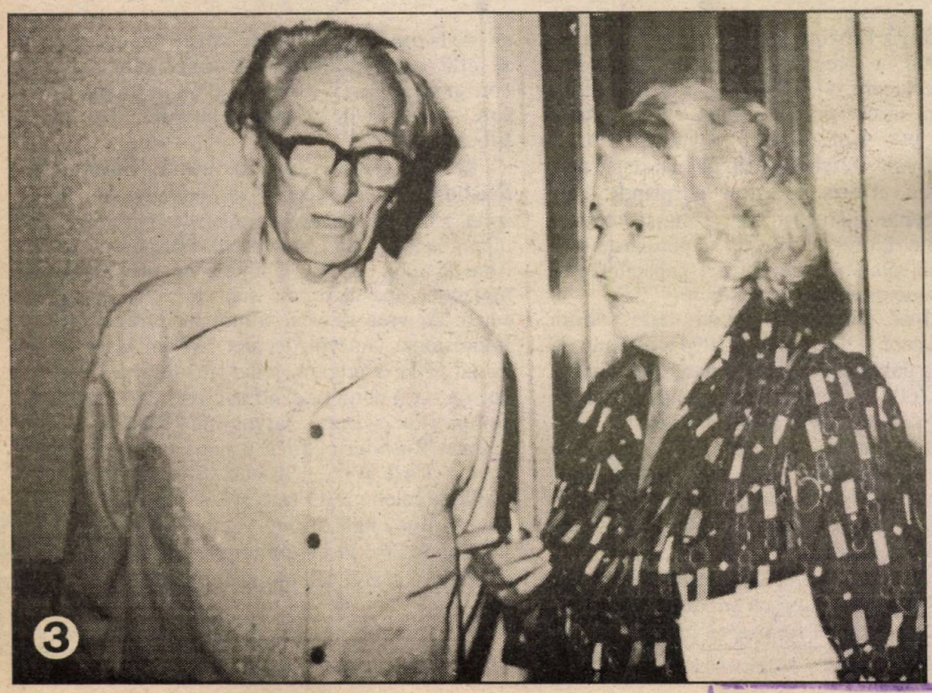

1) „Patimile“ (1968) lui Mircea Ciobanu de a se apropia de critici – Dana Dumitriu – şi a-i privi pe sub ochi nu-s de azi, de ieri...

2) O întâlnire de lucru. Încă nu ştim cine era lucrat de Zaharia Stancu, George Macovescu, Nichita Stănescu, Alexandru Ivasiuc, Constantin Chiriţă, Gheorghe Pituţ şi alţii. Ca de obicei, în fotoliu ca şi în viaţă, Fănuş Neagu se foieşte.

3) „Femeia de aer“ (1943) a lui C. Nisipeanu nu-i Violeta Zamfirescu, fiindcă poeta „Nunţii cu zei“ trăia totuşi printre oameni.

4) O mare doamnă şi o inspirată traducătoare din literatura engleză: Catinca Ralea.

5) Un lup singuratic sfidând toate bătăliile întru cuvinte: Alexandru George.

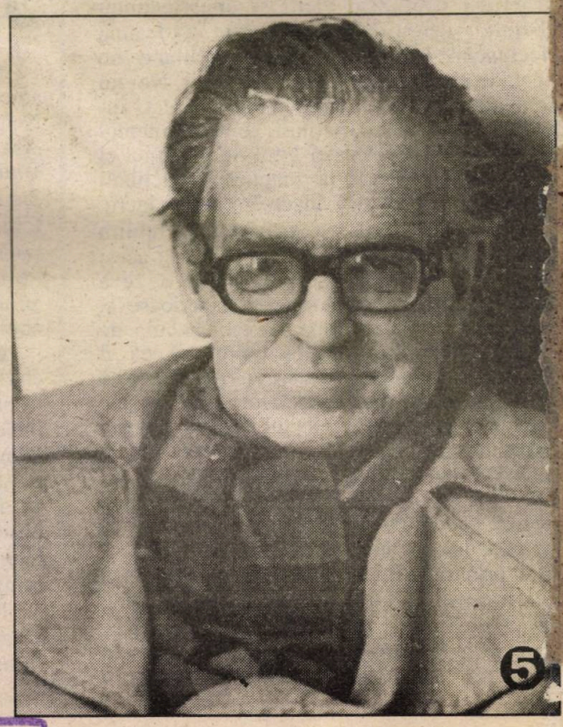

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU